

7966

శ్రీ

సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు

పీఠిక.

శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు ద్వితీయసంపుటము ప్రకటింపఁగలిగినందులకు సంతోషించుచున్నాము. కవర్గాక్షరము లాదియందుఁగలశబ్దములు మాత్రమే యిందున్నవి. ప్రథమసంపుటముకన్న నీసంపుట మించుక చిన్నదిగా నున్నది. చ వర్గాక్షరములఁగూడఁ జేర్చినచో సంపుట మతిమాత్ర మగుననియు వర్గమధ్యమునందు నిలుపుట యుక్తముగా నుండ దనియుఁ దలచి యీ సంపుట మింతటితో ముగించితిమి.

ఈసంపుటము సర్వవిధముల మొదటిసంపుటమురీతినే రచింపఁబడినది. ప్రథమసంపుటముపై నిటీవల నొకటిరెండువిమర్శనములు బయలుదేరినవి. వాని నామూలాగ్రముగాఁ జూచినారము. కాని వానినిబట్టి రచనావిధానము మార్పవలసినయావశ్యకత కాన్పింప లేదు.

ఈసంపుటము రచించుటలో కార్యనిర్వాహకులుగా నున్న పండితులు:—

బ్ర. శ్రీ. చల్ల నారాయణశాస్త్రిగారు.

„ కూచి నరసింహముపంతులుగారు.

„ పిసుపాటి చిదంబరశాస్త్రిగారు.

„ వెంపరాల సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు.

„ దర్భా నరేంద్రశాస్త్రిగారు.

„ పిసుపాటి విశ్వేశ్వరశాస్త్రిగారు.

వని యారంభించినకొలఁదికాలములోనే వెంపరాల సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు నిఘంటుకార్యమునుండి విరమించినారు. మఱికొంచెము కాలమునకే యనారోగ్యముచేత కూచి నరసింహముపంతులుగారుగూడ నిఘంటుకార్యమునుండి విరమింపవలసినవారైరి. తక్కిన యువురుపండితులు ఆమూలాగ్రముగాఁ బనిచేసినారు. ఇటీవల శరీరస్వస్థ్యము

తక్కువ యగుటచేత నేనుగూడ మునుపటివలె బని చేయఁజాలక కార్యభారము చావటకుఁ బండితులపైనే యుంచితిని. పైనిఁ బేర్కొనఁబడినపండితు లందఱు ప్రథమసంపుటరచనమునందుఁగూడఁ బనిచేసినారు.

బ్ర. శ్రీ. శ్రీపాద లక్ష్మీవతిశాస్త్రిగారును.

,, శ్రీపాద పాపయ్యశాస్త్రిగారును.

ఇంచుమించుగాఁ బ్రథమసంపుటముద్రణము నారంభించుటకును బనిచేసియున్నారు మిలిగినసంపుటములుగూడ భగవదనుగ్రహమువలన నచిరకాలములోనే వెలువడుఁగాక .

ప్రీతికాపురము }
10—10—89 }

జయంతి రామయ్య.

నంబూ వివరణ పట్రిక.

సంకేతములు.	వివరణము.
అ.	ఆకారాంతము - ఇట్లే: - అ, ఇ, ఈ, ఓ, ఔ. మొదలగునవి తత్తదంతములుగా గ్రహించునది.
అ. అ. ఈ. ఆ.	ప్రత్యేక విశేషణములు: ఇవి ఆకారాంతము. స్త్రీలింగవిశేషణములునపుడు ఆకారాంతము లేక ఈకారాంతము. నపుంసకలింగవిశేషణములునపుడు ఆకారాంతము. స్త్రీలింగములలో విశేషము లున్నపుడు అవి సూచించబడినవి. చివరయచ్చులనుబట్టి యవి తత్తదంతములుగా గ్రహించునది. ఉదా: - (1) అంకకుడు. విణ. (అ. కి. కా. అ.) ఇట స్త్రీలింగరూపము ఆకారాంతముగు 'అంకికా' (2) అంతర్ధాత. విణ. (బు. శ్రీ. బు) ఇట స్త్రీలింగరూపము ఈకారాంతముగు 'అంతర్ధాత్రీ'. (3) అంకి. విణ. (న్. నీ. న్) ఇట స్త్రీలింగరూపము ఈకారాంతముగు 'అంకినీ'. (4) అపటవు. విణ. (ఉ. ఉ. ట్వి. ఉ.) ఇట ఈకారాంతముగు 'అపటవు'ను ఈకారాంతముగు 'అపట్వి'యను స్త్రీలింగరూపములు. (5) అనామము. విణ. (న్. న్, మ్ని. అ. న్). ఇట నకారాంతముగు 'అనామ'యను ఈకారాంతముగు 'అనామ్ని'యను ఆకారాంతముగు 'అనామ'యను స్త్రీలింగరూపములుగా నెఱుంగునది.
అ. క్రి.	అకర్తృక్రియ.
అనా.	అనాపదధిక్రియ.
అప.	అపదము. (అగమము మొదలగునవి)
అలం.	అలంకారకాస్త్రము.
అన్య.	అన్యాయము.
ఆ.	ఆప్రేడితము.
	ఉదాహరణము.
ఉ.	ఉపపదము. (చూ. అసి-తెలుగు)
ఉభ.	ఉభయము. (సంస్కృతమును తెలుగును)
ఏ.	ఏకపదనాంతము.
ఔ.	ఔపవిధధిక్రియ.
క.	కన్నడము.
కు.	కుయిభాష
క్రి.	క్రియ.
క్రి. విణ.	క్రియావిశేషణము.
క్షేత్రగ.	క్షేత్రగణితము.
గణిత.	గణితకాస్త్రము.
చూ.	చూడుడు.
ఛంద.	ఛందశ్శాస్త్రము.
జ్యోతి.	జ్యోతిశ్శాస్త్రము.
త.	తమిళము.

సంకేతములు.	వివరణము.
తంత్ర.	తంత్రశాస్త్రము.
తర్క.	తర్కశాస్త్రము.
తు.	తులుభాష.
ద్రు.	ద్రుతాంతము.
ద్వి.	ద్విపదనాంతము. (తెలుగున బహువచనాంతములో అంతర్భాష్యము.)
భగ.	భగవత్సాస్త్రము.
స.	సమంశకలింగము.
నాటక.	నాటక పరిభాష.
నాట్య.	నాట్యశాస్త్రము.
పా.	పాశీభాష.
పీఠి.	పీఠిక.
పుం.	పుంలింగము.
పుం. స.	పుంసపుంశకలింగము.
పుం. స్త్రీ.	పుంస్త్రీలింగము.
ప్ర.	ప్రత్యయము.
ప్రా.	ప్రాకృతము.
బ.	బహువచనాంతము.
బీజగ.	బీజగణితము.
మంత్ర.	మంత్రశాస్త్రము.
మ.	మళయాళము.
మహా.	మహారాష్ట్రము.
మి.	మిత్రము-సంస్కృతేతరపదముతోఁగాని తెలుగుకృత్ప్రత్యయతోఁగాని తెలుగుతత్ప్రత్యయముతోఁగాని కలిపిన సంస్కృతపదము.
మొ.	మొదట
యోగ.	యోగశాస్త్రము.
యా.	యాంత్రము.
వా.	వాడుక.
వి.	విశేష్యము.
విణ.	విశేషణము.
వేదాంత.	వేదాంతశాస్త్రము.
	వైద్యశాస్త్రము.
	వ్యతిరేకార్థకపదము.
	వ్యవహారము.
	వ్యాకరణశాస్త్రము.
	సంకేతము. (దీనికి తెలుగున వ్యస్త ప్రయోగము లేదు)

సంకేతములు.	వివరణము.
శ. సం.	శక సంవత్సరములు.
శ్లో.	శ్లోకము.
స.	సర్వనామము.
సం.	సంస్కృతము.
సంగీ.	సంగీతశాస్త్రము.
స. క్రి.	సకర్త కక్రియ.
సా.	సామెత.
స్త్రి.	స్త్రీలింగము.
హిం.	హిందూస్థానీభాష.
✓	(మూలచిహ్నము) ఇది జనక చదములకు ముందు వయోగించబడును.
=	(సామ్యచిహ్నము) ఇది రూపమందుఁ గాని యర్థమందుఁ గాని సామ్యముగల చదములనడుమ నువయోగించబడును.
?	చెట్టు లక మొదలగువానిగుర్తు.
(తక్కినవి స్పష్టములు.)	

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథముల యందలి అక్షాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
1	అచలా.	అచలాత్త జాపరిణయము.	ఆ. 3.	వేంకటాచార్యకవి.
2	అచ్చ. భా.	అచ్చతెలుగుభారవి.	ఆ. ౫.	శ్రీరామకవి.
3	అచ్చ. రా.	అచ్చతెలుగురామాయణము. బాల. బాలకాండము. అయో. అయోధ్యాకాండము. ఆర. ఆరణ్యకాండము. కిష్కిం. కిష్కింధాకాండము. సుం. సుందరకాండము. యం. యథకాండము.	కాం. ౬.	కూచిమంచి తిమ్మకవి.
4	అధ్య.	అధ్యత్త రామాయణము. (బాలకాండములనుండి ఉత్తరకాండమును కలిపి ఏడుకాండములు.) ఉ. ఉత్తరకాండము.	కాం. 2.	కోటమరాజు నాగయ్యమాత్యుడు.
5	అని.	అనిరుద్ధచరిత్రము.	ఆ. ౫.	కసువర్తి అప్పయ్యమాత్యుడు.
6	అప్ప.	అప్పకవీయము. (లక్షణగ్రంథము.)	ఆ. ౫.	కామసూరి అప్పకవి.
7	అ. మ. క.	అష్టమహాశీల్యాణము. (ద్విపద)		తిరువేంగళనాథుడు.
8	అపా.	అపాల్యాసంక్రందనము.	ఆ. 3.	సముఖము వేంకటకృష్ణప్పనాయకుడు.
9	ఆం. చం.	ఆంధ్రచంద్రాగోళము.		అడిదము సూరకవి.
10	ఆం. భా.	ఆంధ్రభాషార్థసము (నిఘంటువు)	కాం. 3.	సుదురుపాటి వేంకటాచార్యుడు.
11	ఆం. శే.	ఆంధ్రనామశేషము. (నిఘంటువు)		అడిదము సూరకవి.
12	ఆం. సం.	ఆంధ్రనామసంగ్రహము. (నిఘంటువు) దేవ. దేవవర్ణ. మాన. మానవవర్ణ. స్థా. స్థావరవర్ణ. తి. తిర్వ్యగ్వర్ణ. నా. నానార్థవర్ణ.	పర్ణలు. ౫.	పైడిపాటి లక్ష్మణకవి.
13	ఆము.	ఆముక్తమాల్యద.	ఆ. ౬.	శ్రీకృష్ణదేవరాయలు.
14	ఇందు.	ఇందుమతీచరిణయము.	ఆ. ౬.	కుమారభూర్షటి.
15	ఇందు. రా.	ఇందుమతీచరిణయము.	ఆ. ౪.	తెనాలి రామభద్రకవి.
16	ఉ. రా.	ఉత్తరరామాయణము.	ఆ. ౮.	కంకంటి పాచురాజు.

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథముల యందలి అక్షరసామల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
17	ఉ. హరి.	ఉత్తరహరివంశము.	అ. ౫.	నాచన సోమనాథుడు.
18	ఉ. హరిశ్చ.	ఉత్తరహరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము.	అ. ౪.	తక్కెళ్లపాటి లింగన.
19	కకు.	కకుత్స్థజయము.	అ. ౫.	మల్లె అనంతభూపాలుడు.
20	కలు. శ.	కలువాయిశతకము.		డల్మీరు నరసు.
21	కవిక.	కవికర్ణరసాయనము.	అ. ౬.	సంకుసాల నృసింహకవి.
22	కవించా. శ.	కవించాడప్పశతకము.		కవించాడప్ప.
23	కవిజ.	కవిజనరంజనము.	అ. 3.	అడిదము నూరకవి.
24	కవిజనా.	కవిజనాశ్రయము. (లక్షణగ్రంథము.)	అధికారములు ౪	వేమలవాడ భీమకవి.
		సంజ్ఞా. సంజ్ఞాధికారము. వృత్తా. వృత్తాధికారము. జాతి. జాత్యధికారము. దోష. దోషాధికారము.		
25	కవిరా.	కవిరాజమనోరంజనము.	అ. ౫.	క ను చ ర్తి అబ్బయ్యమాత్యుడు.
26	కవిన.	కవినర్పగారుడము (లక్షణగ్రంథము)	అ. ౨.	కాచన బసవన్న.
27	కళా.	కళాపూర్ణోదయము.	అ. ౮.	పింగళి సూరన్న.
28	కార్తిక.	కార్తికమాహాత్మ్యము.		కుందుర్తి వేంకటాచలవతి.
29	కావ్యా.	కావ్యాలంకారమాదామణి. (లక్షణగ్రంథము.)	ఉల్లాసములు. ౯.	విన్నకోట పెద్దన్న.
30	కాశీ.	కాశీఖండము.	అ. 2.	శ్రీనాథుడు.
31	కాశ.	కాశహస్తీమాహాత్మ్యము.	అ. ౪.	ధూర్జటి.
32	కాశ. శ.	కాశహస్తీశ్వరశతకము.		ధూర్జటి.
33	కిరా.	కిరాతార్జునీయము.	అ. ౫.	గోపాలుని సింగయ.
34	కుచేల.	కుచేలోపాఖ్యానము.	అ. 3.	గట్టుచు భువు.
35	కువల.	కువలయశ్వవర్తిత్రము.	అ. ౫.	సవరము చిననారాయణకవి.
36	కు. సం.	కుమారసంభవము.	అ. ౧౨.	నన్నె చోడుడు.
37	కృ. శ.	కృష్ణకర్ణామృతము.	అ. 3.	నెలగపూడి వెంగన.
38	కృ. శకుం.	కృపంతిలాచరితము.	అ. 3.	కృష్ణకవి.
39	కృష్ణ.	కృష్ణరామవిజయము.	అ. ౪.	కుమారధూర్జటి.
40	కృష్ణ. శ.	కృష్ణశతకము.		నృసింహకవి.
41	కృష్ణ.	కృష్ణాభ్యుదయము.	అ. ౫.	గొంతేటి సూరన్న.
42	కేయూర.	కేయూరబాహుచరిత్రము.	అ. ౪.	మంచన.
43	క్రీడా.	క్రీడాధిరామము.	అ. ౧.	వల్లభరాణకవి.

సంఖ్య.	గ్రంథసంశ్లేషములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథముల యందలి అక్షరసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
44	గంధ.	గంధవహము.	ఆ. ౧.	మంచర్ల నానుడేశ్వరవి.
45	ఘటికా.	ఘటికాచలనాహిత్యము.	ఆ. 3.	తెనాలి రామకృష్ణుడు.
46	చంద్ర.	చంద్రభానుచరిత్రము.	ఆ. ౫.	తరిగొప్పల మల్లన్న.
47	చంద్ర. వి.	చంద్ర శిఖావిలాసము.	ఆ. 3.	కూచిమంచి జగ్గకవి.
48	చంద్రా.	చంద్రాంగదచరిత్రము.	ఆ. ౬.	పైడిమట్టి వేంకటవతి.
49	చంద్రి.	చంద్రికాచరితము.	ఆ. ౬.	సురభిమాధవరాయ ప్రభువు.
50	చం. రా.	చంపూరామాయణము.	ఆ. ౮.	ఋగ్వేదికవివేంకటాచలవతి.
51	చమ.	చమత్కారమంజరి.	ఆ. 3.	సింహాద్రి వేంకటాచార్యుడు.
52	చిత్రభా.	చిత్రభారతము.	ఆ. ౮.	చరికొండ భర్తన్న.
53	చి. ని.	చిన్నయనూరినిఘంటువు. (వ్రాతది)		పరవస్తు చిన్నయనూరి.
54	చెన్న.	చెన్న బసవపురాణము.	ఆ. ౫.	అత్త నూరి పాపకవి.
55	జాన్నాబీ.	జాన్నాబీమాహాత్మ్యము.	ఆ. ౪.	ఏనుగు లక్ష్మణకవి.
56	జై. భా.	జైమినిభారతము. (అశ్వమేధపర్వము.)	ఆ. ౮.	పిల్లలమట్టి పినవీరభస్మండు.
57	తవతి.	తవతీసంవరణోపాఖ్యానము.	ఆ. ౫.	అద్దంకి గంగాధరకవి.
58	దశకు.	దశకుమారచరిత్రము.	ఆ. ౧౨.	కేశవ.
59	ద. శా.	దక్షిణసిందూషానాసనము.	సంపుటములు	
60	దశా.	దశావతారచరిత్రము.	ఆ. ౧౦.	ధరణిజేవుల రామయ్యామాత్యుడు.
61	దా. శ.	దాశరథిశతకము.		కంచెర్ల గోపన్న.
62	దిలీప.	దిలీపచరిత్రము.	ఆ. ౪.	కొటికలపూడి వేంకటకృష్ణకవి.
63	ద్వా.	(సింహాసన) ద్వాత్రింశిక.	ఆ. ౧౨.	కొణవి గోపరాజు.
64	ద్వి.కో.భాగ.	ద్విపదభాగవతము.	స్కం. ౧౨.	కోనేటి నాథుడు.
65	ద్వి. తి. సా.	ద్విపదసారంగధరచరిత్రము.	ఆ. ౨.	కూచిమంచి తిమ్మకవి.
66	ద్వి. నల.	ద్విపదనలచరిత్రము.	భా. ౫.	వక్రపురి రాఘవాచార్యుడు.
67	ద్వి. పరమ.	ద్విపదపరమయోగివిలాసము.	ఆ. ౮.	తాళ్లపాక తిరువేంగళనాథుడు.
68	ద్వి. భార.	ద్విపదభారతము. (విరాటపర్వము - వ్రాతచ్రతి.)	ఆ. ౫.	తిమ్మన్న.
69	ద్వి. శ. సా.	ద్విపదసారంగధరచరిత్రము.	ఆ. 3.	బాదామ శంభుదాసుడు.

సంకేతములు.	వివరణము.
అ.	అకారాంతము-ఇట్లే:-అ,ఇ,ఈ,ఉ,ఓ. మొదలగునవి తత్తదంతములుగా గ్రహించునది.
అ.అ,ఈ.అ.	పులింగవిశేషణమయినపుడు అకారాంతము. స్త్రీలింగవిశేషణ మయినపుడు అకారాంతము లేక ఈకారాంతము. నపుంసకలింగవిశేషణ మయినపుడు అకారాంతము. స్త్రీలింగములలో విశేషము లున్నపుడు అవి సూచింపబడినవి. చివరయచ్చులనుబట్టి యవి తత్తదంతములుగా గ్రహించునది. ఉదా:- (1) అంకకుడు. విణ. (అ. కి. కా. అ.) ఇటు స్త్రీలింగరూపము అకారాంతమగు 'అంకికా'. (2) అంతరాత్. విణ. (బు. త్రి. బు). ఇటు స్త్రీలింగరూపము ఈకారాంతమగు 'అంతరాత్తీ'. (3) అంకి. విణ. (న్. నీ.న్) ఇటు స్త్రీలింగ రూపము ఈకారాంతమగు 'అంకినీ'. (4) అపటుపు. విణ. (ఉ. ఉ.ట్టి.ఉ). ఇటు ఉకారాంతమగు 'అపటుపు'ను ఈకారాంతమగు 'అపట్టి'యును స్త్రీలింగరూపములు. (5) అనామము. విణ. (న్. న్, మ్ని. అ. న్). ఇటు ఉకారాంతమగు 'అనామ'యును ఈకారాంతమగు 'అనామ్ని'యును అకారాంతమగు 'అనామా'యును స్త్రీలింగరూపములుగా నెఱుంగునది.
అ. క్రి.	అక రక క్రియ.
అనా.	అనాపదిభ క్రికము.
అప.	అపదము. (అగమము మొదలగునవి)
అలం.	అలంకారకాస్త్రము.
అవ్య.	అవ్యయము.
అప్రే.	అప్రేడితము.
ఉదా.	ఉదాహరణము.
ఉప.	ఉపపదము. (చూ. అసి- రేలుగు)
ఉభ.	ఉభయము. (సంస్కృతమును తెనుగును)
ఏ.	ఏకవచనాంతము.
ఔ.	ఔపదిభ క్రికము.
క.	కన్నడము.
కరాలపా.	కరాలపాటి రంగయ్యగారి భారతపాఠము.
కు.	కుయిభావ.
క్రి.	క్రియ.
క్రి. విణ.	క్రియావిశేషణము.
క్షేత్రగ.	క్షేత్రగణితము.
గణిత.	గణితకాస్త్రము.
చూ.	చూడుడు.
చంద.	చందకాస్త్రము.
జు.	జవ్యము.

సంకేతములు.	వివరణము.
కోటి.	కోటిశాస్త్రము.
త.	తమిళము.
తంత్ర.	తంత్రశాస్త్రము.
తర్క.	తర్కశాస్త్రము.
తు.	తులుభాష.
దు.	దుతాంతము.
ద్వి.	ద్వివచనాంతము. (తెనుంగున బహువచనాంతములో అంతర్భూతము)
ధర్మ.	ధర్మశాస్త్రము.
స.	సపుంసకలింగము.
నాటక.	నాటకపరిభాష.
నాట్య.	నాట్యశాస్త్రము.
పా.	పాలిభాష.
పీఠి.	పీఠిక.
పుం.	పుంలింగము.
పుం. స.	పుంసపుంసకలింగము.
పుం. స్త్రీ.	పుంస్త్రీలింగము.
ప్ర.	ప్రత్యయము.
ప్ర.	ప్రాకృతము.
బ.	బహువచనాంతము.
బీజగ.	బీజగణితము.
భా.ల.వా.	భారతములక్షిపతిశాస్త్రీగారి ఆంగ్లభారత వ్యాఖ్య.
మంత్ర.	మంత్రశాస్త్రము.
మ.	మళయాళము.
మహా.	మహారాష్ట్రము.
మి.	మిత్రము-సంస్కృతపదము సంస్కృతేతిరపదముతోఁగాని తెలుంగుకృత్ప్రత్యయముతోఁగాని తెలుంగుతదిత ప్రత్యయముతోఁగాని కలిసిపదము.
మొ.	మొదలైనవి.
యోగ.	యోగశాస్త్రము.
రూ.	రూపాంతరము.
వా.	వాడుక.
వి.	విశేష్యము.
విణ.	విశేషణము.
వీరేశ. పా.	కందుకూరివీరేశలింగముగారి పాఠము.
వేదము. పా.	వేదము వేంకటరాయశాస్త్రీగారి పాఠము.
వేదాంత.	వేదాంతశాస్త్రము.

సంకేతములు.	వివరణము.
వైద్య.	వైద్యశాస్త్రము.
వృత్తి.	వృత్తిరేఖారకపదము.
వృవ.	వృవహారము.
వ్యాక.	వ్యాకరణశాస్త్రము.
శత్రు.	శత్రుత్వము (దీనికి తెనుఁగున వ్యస్థయోగము లేదు.)
శ. సం.	శకసంవత్సరములు.
శో.	శోకము.
స.	సర్వనామము.
సం.	సంస్కృతము.
సంగీ.	సంగీతశాస్త్రము.
స. క్రి.	సకలక్రియ.
సా.	సామెత.
స్త్రీ.	స్త్రీలింగము.
హిం.	హిందూసానీభావ.
✓	(మూలచిహ్నము) ఇది జనకపదములకు ముందరుపయోగింపఁబడును.
=	(సామ్యచిహ్నము) ఇది రూపమందుఁ గాని యర్థమందుఁ గాని సామ్యముగల పదములనడుమ నుపయోగింపఁబడును.
‡	చెట్టు లత మొదలగువానిగుర్తు.
;	ఇది విభిన్నార్థమును దెలుపును.
,	సమానార్థమును దెలుపును.
	(తక్కినవి స్పష్టము.)

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథముల యందలి అక్షాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
1	అచలా.	అచలా త్రజాపరిణయము.	అ. 3.	వేంకటాచార్యకవి.
2	అచ్చ. భా.	అచ్చ తెలుగుభారవి.	అ. ౫.	శ్రీరామకవి.
3	అచ్చ. రా.	అచ్చ తెలుగురామాయణము. బాల. బాలకాండము. అయో. అయోధ్యాకాండము. అర. అరణ్యకాండము. కిష్కిం. కిష్కింధాకాండము. కుం. కుందరకాండము. యో. యుద్ధకాండము.	కాం. ౬.	కూచిమంచితిమ్మకవి.
4	అధ్యా.	అధ్యాత్మరామాయణము. (బాలకాండాదులు అటును ఉత్తరకాండమును కలసి ఏనుకాండములు.) ఉ. ఉత్తరకాండము.	కాం. 3.	కోటమరాజు నాగయామాత్యుడు.
5	అని.	అనిరుదచరిత్రము.	అ. ౫.	కనుపరిఅబ్బయ్యమాత్యుడు
6	అప్ప.	అప్పకవీయము. (లక్షణగ్రంథము.)	అ. ౫.	కాకునూరిఅప్పకవి.
7	అ. మ. క.	అన్నమహిషీకల్యాణము. (ద్విపద)	అ. 3.	తిరువేంగళ నాథుడు.
8	అహ.	అహల్యాసంక్రందనము.	అ. 3.	సముఖము వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుడు.
9	ఆం. చం.	ఆంధ్ర చంద్రాలోకము.		అడిదమునూరకవి.
10	ఆం. భా.	ఆంధ్ర భాషారవము (నిఘంటువు)	కాం. 3.	నుదురుపాటి వేంకటాచార్యుడు.
11	ఆం. శే.	ఆంధ్ర నామశేషము (నిఘంటువు)		అడిదము నూరకవి.
12	ఆం. గం.	ఆంధ్ర నామసంగ్రహము. (నిఘంటువు)		వైడిపాటి లక్ష్మణకవి.
13	ఆం. పద.	ఆంధ్ర పదాకరము. దేవ. దేవవర్ణ. మాన. మానవర్ణ. సా. సావరవర్ణ. తీ. తిర్వ్యవర్ణ. నా. నానారవర్ణ.	వర్ణలు. ౫.	
14	ఆము.	ఆముక్తమాల్యద.	అ. ౬.	శ్రీకృష్ణ దేవరాయలు.
15	ఇందు.	ఇందుమతీపరిణయము.	అ. ౬.	కుమారభూరి.
16	ఇందు. రా.	ఇందుమతీపరిణయము.	అ. ౪.	తెనాలిరామభద్రకవి.

సంఖ్య.	గ్రంథసంశ్లేషములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథముల యందలి అధ్యాయముల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
17	ఉ. రా.	ఉత్తరరామానుజము.	ఆ. ౮.	కంకంటిపాపరాజు.
18	ఉ. హరి.	ఉత్తరహరివంశము.	ఆ. ౫.	నాచన సోమనాథుడు.
19	ఉ. హరిశ్చ.	ఉత్తరహరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము.	ఆ. ౪.	తక్కళ్ళపాటి లింగన.
20	కట.	కటత్సవిజయము.	ఆ. ౫.	మఱి అనంతభూపాలుడు.
21	కలు. క.	కలువాయిశతకము.		డబ్బీరు నరసు.
22	కవిక.	కవికరరసాయనము.	ఆ. ౬.	సంతుపాల స్వనింహకవి.
23	కవిచా. క.	కవిచాంద్రవ్యవృత్తము.		కవిచాంద్రవ్య.
24	కవిజ.	కవిజనరంజనము.	ఆ. 3.	అడిదము నూరకవి.
25	కవిజనా.	కవిజనాశ్రయము. (లక్షణగ్రంథము.)	అధికారములు. ౪.	వేములవాడ భీమకవి.
		సంజ్ఞా. సంజ్ఞాధికారము. వృత్తా. వృత్తాధికారము. జాతి. జాత్యధికారము. దోష. దోషాధికారము.		
26	కవిరా.	కవిరాజనందనము.	ఆ. ౫.	కనుపరిఅబ్బయమాత్యుడు.
27	కవిస.	కవిసర్వగాయత్రము. (లక్షణగ్రంథము.)	ఆ. ౨.	కాచన బసవన్న.
28	కళా.	కళాపూర్వోదయము.	ఆ. ౮.	పింగళి నూరన్న.
29	కారిక.	కారికామహాత్మ్యము.		కుందు రి వేంకటాచలపతి.
30	కావ్యా.	కావ్యాలంకారమాదామణి. (లక్షణగ్రంథము.)	ఉల్లాసములు. ౯.	విన్నకోట పెద్దన్న.
31	కాశీ.	కాశీఖండము.	ఆ. 2.	శ్రీనాథుడు.
32	కాశ.	కాశీహరిమాహాత్మ్యము.	ఆ. ౮.	ధూరటి.
33	కాశ. క.	కాశీహరిశ్చంద్రశతకము.		ధూరటి.
34	కీరా.	కీరాతాదనీయము.	ఆ. ౫.	గోపాలుని పింగయ.
35	కుచేల.	కుచేలహరిమాహాత్మ్యము.	ఆ. 3.	గట్టు ప్రభువు.
36	కువల.	కువలయాశ్చర్యచరిత్రము.	ఆ. ౫.	సవరము చిననారాయణకవి.
37	కు. సం.	కుమారసంధానము.	ఆ. ౧౨.	శన్నె చోడుడు.
38	కృ. క.	కృష్ణకర్ణామృతము.	ఆ. 3.	తెలగపూడి తెంగన.
39	కృ. కకుం.	కృష్ణకల్యాణము.	ఆ. 3.	కృష్ణకవి.
40	కృష్ణ.	కృష్ణరాయవిజయము.	ఆ. ౪.	కుమార ధూరటి.
41	కృష్ణ. క.	కృష్ణశతకము.		స్వనింహకవి.
42	కృష్ణా.	కృష్ణాభ్యుదయము.	ఆ. ౫.	గొంతేటి నూరన్న.
43	కేయూర.	కేయూరభావచరిత్రము.	ఆ. ౪.	కుంచన.
44	క్రీడా.	క్రీడాధిరామము.	ఆ. ౧.	కుల్లభరాయకవి.

సంఖ్య	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథముల యందలి అవ్యాసానుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
45	గంధ.	గంధవచము.	ఆ. ౧.	మంచగ నాసుదేవకవి.
46	గాథ.	గాథయోపాఖ్యానము.		చిత్రకావనంతామత్యుడు.
47	గోపీ. రా.	గోపీనాథరామాయణము.		గోపీనాథ వెంకటకవి.
48	ఘటికా.	ఘటికాచలమాహా త్ర్యము.	ఆ. 3.	తెనాలి రామకృష్ణుడు.
49	చంద్ర.	చంద్రభానుచరిత్రము.	ఆ. ౫.	తరిగొప్పల మల్లన్న.
50	చంద్ర. వి.	చంద్ర కేశావిలాసము.	ఆ. 3.	కూచిమంచి జగ్గకవి.
51	చంద్రా.	చంద్రాంగదచరిత్రము.	ఆ. ౬.	పెండిమటి వేంకటపతి.
52	చంద్రి.	చంద్రికాపరిణయము.	ఆ. ౬.	శ్రీమదభిమాధవరాయ ప్రభువు.
53	చం. రా.	చంపూరామాయణము.	ఆ. ౮.	ఋగ్వేదికవి వేంకటాచలపతి.
54	చమ.	చమత్కారమంజరి.	ఆ. 3.	సింహాద్రి వేంకటాచార్యుడు
55	చిత్రభా.	చిత్రభారతము.	ఆ. ౮.	చరికొండ భగవంతు.
56	చి. ని.	చిన్నయనూరినిఘంటువు (వ్రాతది)		పరవమ చిన్నయనూరి.
57	చెన్న.	చెన్న బసవపురాణము.	ఆ. ౫.	అతనూరి పాపకవి.
58	జాహ్నుగి.	జాహ్నుగీమాహా త్ర్యము.	ఆ. ౪.	ఏనుగు లక్ష్మణకవి.
59	జై. భా.	జై మినిభారతము.	ఆ. ౮.	పిల్లలమట్టిపినవీరభద్రుడు.
		(అశ్వమేధపర్వము.)		
60	తపతీ.	తపతీసంవరణోపాఖ్యానము.	ఆ. ౫.	అదంకి గంగాధరకవి.
61	దశకు.	దశకుమారచరిత్రము.	ఆ. ౧౨.	కేతన.
62	ద. కా.	దక్షిణహిందూనానకాననము.	సంపుటములు ౬	
63	దకా.	దకావతారచరిత్రము.	ఆ. ౧౦.	ధరణిదేవుల రామయామాత్యుడు.
64	దా. క.	దాశరథిశతకము.		కంచెర్ల గోపన్న.
65	దిలీప.	దిలీపచరిత్రము.	ఆ. ౪.	కొటికలపూడివేంకటకృష్ణకవి
66	ద్వా.	(సింహాసన)ద్వాత్రింశిక.	ఆ. ౧౨.	కొఱవి గోపరాజు.
67	ద్వి.కో. భాగ.	ద్విపదభాగవతము.	స్కం. ౧౨.	కోనేలు నాథుడు.
68	ద్వి. తి. సా.	ద్విపదసారంగధరచరిత్రము.	ఆ. ౨.	కూచిమంచి తిమ్మకవి.
69	ద్వి. నల.	ద్విపదనలచరిత్రము.	భా. ౫.	చక్రపురి రాఘవాచార్యులు.
70	ద్వి. పరమ.	ద్విపదపరమయోగిలీలాసము.	ఆ. ౮.	తాళ్ళపాక తిరువేంగళ నాథుడు.
71	ద్వి. భార.	ద్విపదభారతము.	ఆ. ౫.	తిమ్మన.
		(విరాటపర్వము-వ్రాతప్రతి.)		
72	ద్వి. క. సా.	ద్విపదసారంగధరచరిత్రము.	ఆ. 3.	బాణాలకంఠుదాసుడు.
73	ద్వి. భాగ.	ద్విపదభాగవతము.	స్కం. ౧.	మడికిసింగన్న.
		(దశమస్కంధము.)		

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథముల యందలి అశ్వాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
74	ద్వి. హరిశ్చ.	ద్విపదహరిశ్చంద్రచరిత్రము.	భా. ౨.	గౌరవ.
75	ధనా.	ధనాశిరామము. (వ్రాతే ప్రతి)	ఆ. 3.	నూరన. [డు.
76	ధర్.	ధర్మఖండము.	ఆ. ౯.	ఈందులపల్లి భవానీశంకరు.
77	ఆం. ధా.	ఆంధ్రధాతుమాల.		పరవస్తు చిన్నయనూరి.
78	నరస.	నరసభూపాలీయము. లక్షణగ్రంథము.)	ఆ. ౧.	మూరికవి.
79	నవ. (నాథ).	నవనాథచరిత్రము (ద్విపద- వ్రాతే ప్రతి)	భా. ౧.	గౌరవ.
80	నా. పంచ.	పంచతంత్రము.	ఆ. ౧.	నారాయణకవి.
81	నార.	నారసింహపురాణము. (ఉత్తర భాగము.)	ఆ. ౧.	హరిభట్టు.
82	నిరం.	నిరంకుశోపాఖ్యానము.	ఆ. ౪.	కందుకూరి దుద్రయ.
83	నిర్వ.	నిర్వచనోత్తరరామాయణము.	ఆ. ౧౦.	తిక్కన సోమయాజి.
84	నీతి.	నీతిసంపద్యకథకము.		తాళ్ళిపాక తిమ్మయ.
85	నీలా.	నీలాసుందరీపరిణయము.	ఆ. 3.	కూచిమంచి తిమ్మకవి.
86	నృసిం.	నృసింహపురాణము.	ఆ. ౧.	ఎత్తాపైగడ.
87	నైవ.	శృంగారనైవధము.	ఆ. ౮.	శ్రీనాథుడు.
88	పండితా.	పండితారాధ్యచరిత్రము (ద్విపద) దీక్షా. దీక్షా ప్రకరణము. పురా. పురాతన ప్రకరణము. వాద. వాద ప్రకరణము. మహిమ. మహిమ ప్రకరణము. పర్వ. పర్వత ప్రకరణము.	ప్రకరణము లు. ౧.	పాలకురికి సోమనాథుడు.
89	పద్.	పద్మపురాణము. (ఉత్తరఖండము.)	ఆ. ౧౦.	మడికి సింగన్న.
90	పరమ.	పరమయోగివిలాసము.	ఆ. ౧.	తిమ్మ నృపాలుడు.
91	పాంచా.	పాంచాలీపరిణయము.	ఆ. ౧.	కాకమాని మూరికవి.
92	పాండు.	పాండురంగమాహాత్మ్యము.	ఆ. ౧.	తెనాలి రామకృష్ణుడు.
93	పారి.	పారిజాతాపహరణము.	ఆ. ౧.	నంది తిమ్మన.
94	పార్వ.	పార్వతీపరిణయము.	ఆ. ౬.	కోటి శ్రీరాయరఘునాథ పాండమాక మహిపా లుడు.
95	పి. శకుం.	శకుంతలాపరిణయము.	ఆ. ౪.	పిల్లమఱి పినవీరభద్రుడు.
96	పె. శకుం.	శకుంతలాపరిణయము.	ఆ. 3.	పెద్దాడ నాగరాజు.
97	ప్రబంధ.	ప్రబంధరాజశేఖరవిజయ విలాసము.	ఆ. ౧.	గణపవరపు శేషటకవి.

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథముల యందలి అక్షాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
98	ప్రబోధ.	ప్రబోధశతద్రోదయము.	అ. ౫.	నందిమలయ్య, ఘంటసంగయ్య.
99	ప్రభా.	ప్రభావతీ ప్రహృష్టము.	అ. ౫.	పింగళి నూరన.
100	ప్రభు. (లిం)	ప్రభులింగలిల. (ద్విపద).	అ. ౫. (ఒకొక్క అక్షాసము నకు అయిదై దుగతులు గలవు.)	పిడుపర్తి సోమయ.
101	ప్ర. మణి.	ప్రబంధమణిభూషణము.		
102	బస. పు.	బసవపురాణము. (ద్విపద)	అ. 2.	చాలకురికి సోమన.
103	బహు.	బహుభాష్యచరిత్రము.	అ. ౫.	చామరలవేంకటేశ నాయకుడు
104	లిల్.	లిల్లణియము.	అ. 3.	పండిపెద్ది కృష్ణస్వామి.
105	బ్రహ్మో.	బ్రహ్మోత్తరఖండము.	అ. ౫.	కీధరమలైవేంకటరామకవి.
106	భృ.	భృణ్యనిఘంటువు.		కౌసుమార్.
107	భర్తృ.	భర్తృహరిగుభాషితము. నీతి. నీతికథకము. శృం. శృంగారకథకము. చై. చైత్రాగ్రకథకము.	శతకములు. 3.	విఘ్నేశు లక్ష్మణకవి.
108	భల్లా.	భల్లాణచరిత్రము.	అ. ౫.	చారేశ్వరుడు.
109	భాగ.	భాగవతము.	స్కం. ౧౨.	బమెర పోతరాజు.
110	భాను.	భానుమతీపరిణయము.	అ. ౪.	రెంటూరి రంగరాజు.
111	భార.	భారతము. అది. అదిపర్వము. అ. ౮. సభా. పర్వము. అ. ౨. సభా. ఆర. ఆరణ్యపర్వము. అ. 2. విరా. విరాటపర్వము. అ. 3. ఉద్యో. ఉద్యోగపర్వము. అ. ౪. భీష్మ. భీష్మపర్వము. అ. ౫. ద్రోణ. ద్రోణపర్వము. అ. ౫. కర. కరపర్వము. అ. 3. కల్య. కల్యపర్వము. అ. ౨. సా. సావిత్రపర్వము. అ. ౨. శ్రీ. శ్రీపర్వము. అ. ౨. కాం. కాంతిపర్వము. అ. ౨.	పర్వములు ౧౮	శవిత్తయము. (నన్నయ, తిక్కన, ఎఱ్ఱాప్రెగడ.)

సంఖ్య.	గ్రంథసంక్షేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథముల యందలి అక్షాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
		అను అనుకాసనికపర్వము. ఆ.౫ అశ్వ. అశ్వమేధికపర్వము. ఆ.౪ ఆశ్ర. ఆశ్రమవాసపర్వము. ఆ.౨ శా. మానసపర్వము. ఆ.౧. మహా. మహాప్రస్థానికపర్వము. ఆ.౧. స్వ. స్వర్ణాశోహణపర్వము. ఆ.౧. భాస్కరరామాయణము. (అచ్చ తెనుగు రామాయణము కడనున్న ట్లు దీనికి కాండము లెఱుంగునది)		భాస్కరుఁడులోనగువారు.
107	భా. రా	భాస్కరశతకము.	కాం. ౬	
108	భా. శ.	భీమేశ్వరపురాణము.	ఆ. ౬.	మారద వేంకయ్య.
109	భీమ.	భేషజకల్పము.	ఆ. ౪.	శ్రీనాథుఁడు.
110	భేష.	భోజరాజీయము.	ఆ. ౨.	బహుపాద వేంకటాచార్యుఁడు.
111	భోజరా.	భోజనుతాపరిణయము.	ఆ. ౫	అనంతామాయుఁడు.
112	భోజనుతా	మనుచరిత్రము.	ఆ. ౬.	కోటిశ్వరకవి.
113	మనుచ.	మల్లభూపాలీయము.	శతకములు 3.	అల్లసాని పెద్దన.
114	మల్ల.	(భర్తృహరికడనున్న శ్రీ దీనిశతకము లెఱుంగునది)		ఎలకూచి బాలసరస్వతి.
115	మల్లుపు.	మల్లుపురాణము. (దేవమల్లచరిత్రము-వ్రాత్రుతి)	ఆ. ౪.	సుదురుపాటి వేంకటాచార్యుఁడు.
116	మల్లగా.	మార్కండేయపురాణము.	ఆ. 3.	ఎడపాటి ఎఱ్ఱన.
117	మార్క.	ముకుందవిలాసము.	ఆ. ౮.	మారన.
118	ముకుంద.	మృ. త్యుంజయవిలాసము.	ఆ. 3.	కాకాచి పెద్దన.
119	మృ. వి.	మైరావణచరిత్రము.	ఆ. 3.	గోగులపాటికూర్మదాసుఁడు.
120	మై.	మొల్లరామాయణము (అచ్చతెనుగురామాయణము కడనున్నట్లు దీనికి కాండము లెఱుంగునది.)	కాం. ౬.	మాడయకవి.
121	మొ. రా.	యయాతిచరిత్రము.	ఆ. ౫.	మొల్ల.
122	యయా.	రంగారాయచరిత్రము.	ఆ. 3.	పొన్నిగంటి తెలగవార్యుఁడు.
123	రంగా.	రంగనాథరామాయణము (ద్విపద)	కాం. ౬.	దిట్టకవి నారాయణకవి.
124	రంగ. రా.			రంగనాథుఁడు.

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తలనామములు
125	రం.రా.ఉ.	(అచ్చతెనుగురామాయణము కడనున్నట్లు దీనికి కాండము లెఱుంగునది.) రంగనాథరామాయణము ఉత్తర కాండము-(ద్విపద)	కాం.౧.	కాచభూపతి, విట్టలరాజు.
126	రఘు.	రఘువంశము.	ఆ. ౧౦.	అవుహూరి కిచ్చయ్య.
127	రఘునా.	రఘునాథాభ్యుదయము. (వ్రాత		విజయరాఘవకవి.
128	రత్న.	రత్నపరీక్ష. (ప్రతి)		శైరవకవి.
129	రస.	రసమంజరి (లక్షణగ్రంథము)	గుచ్ఛములు 3.	సురతాని కోదండకవి.
130	రసా.	రసాభరణము (లక్షణగ్రంథము.)	ఆ. ౪.	అనంతామాత్యుడు.
131	రసిక.	రసికజనమనోభిరామము.	ఆ. 2.	కూచిమంచి తిమ్మకవి
132	రాఘవ.	రాఘవపాండవీయము.	ఆ. ౪	పింగళి నూరన్న.
133	రాజగో.	రాజగోపాలవిలాసము.	ఆ. ౫.	కాళయ.
134	రాజ. చ.	రాజశేఖరచరిత్రము.	ఆ. 3.	మాదయగారి మల్లన్న.
135	రాజ.వి. (రాజశేఖరవిలాసము.)	రాజశేఖరవిలాసము.	ఆ. 3.	కూచిమంచి తిమ్మకవి
136	రాధికా.	రాధికాసాంత్వనము.	ఆ. ౪.	ముద్దుపళిని.
137	రామ.	రామరాజీయము	ఆ. ౧.	వెంకయ్య.
138	రామలిం.	రామలింగేశ్వరశతకము.		అడిదము నూరన్న.
139	రామా.	రామాభ్యుదయము.	ఆ. ౮.	అయ్యలరాజు రామభద్రుడు
140	రామే.	రామేశ్వరమాహాత్మ్యము.	ఆ. ౫.	ఏనుగు లక్ష్మణకవి.
141	రా. వి.	రాజనాహనవిజయము.	ఆ. ౫.	కాకమాని మూర్తికవి.
142	రుక్మా.	రుక్మాంగదచరిత్రము.	ఆ. ౫.	ప్రభాడకవి మల్లన్న.
143	రుక్మి.	రుక్మిణీపరిణయము.	ఆ. ౫.	కూచిమంచి తిమ్మకవి.
144	ల. వి.	లక్ష్మీవిలాసము.	ఆ. ౫.	రాయసము వేంకటపతి.
145	వరాహ.	వరాహపురాణము	ఆ. ౧౨.	నందిమల్లయ్య, ఘంటసంగన్న
146	వసు.	వసుచరిత్రము.	ఆ. ౬.	రామరాజభూషణుడు.
147	వా. రా.	వాసిష్ఠరామాయణము.	ఆ. ౫.	మడికి సింగన.
148	వార్త.	వార్తాచరిత్రము	ఆ. 3.	రఘునాథభూపాలుడు.
149	విక్ర.	విక్రమార్కచరిత్రము.	ఆ. ౮.	జక్కన.
150	విజ. వి.	విజయవిలాసము.	ఆ. 3.	చేమకూర వేంకటకవి.
151	విజ్ఞా.	విజ్ఞానేశ్వరీయము.	కాం. 3.	శేతన.
152	వి. నం.	విజయనందనవిలాసము.	ఆ. 3.	మంగళగిరి ఆనందకవి.
153	వి. త్రి.	విష్ణుత్వరాణము.	ఆ. ౮.	వెన్నెలకంటి నూరన.

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
154	వి. ప్ర.	వి. ప్ర. నారాయణచరిత్రము.	ఆ. ౫.	చెడలవాడ మల్లయ్య.
155	వి. వి.	వి. వి. నాటకము.		శ్రీ నాథుడు.
156	వి. ర.	వి. ర. భద్ర విజయము.	ఆ. ౪.	బ. మైర పోతన్న.
157	వేంక.	వేంకటేశాంధ్రము. (నిఘంటువు)	వర్ణలు. ౫.	గణపవరపు వేంకటకవి.
158	వేం. పంచ.	వేంకటచరిత్రము.	ఆ. ౫.	వేంకటనాథుడు
159	వేం. మా.	వేంకటాచలమహాత్మ్యము.	ఆ. ౬.	తరిగొండ వెంకమ్మ.
160	వేణు. (వేణు గో. శ.)	వేణుగోపాలశతకము.		
161	వేమన.	వేమనశతకము.	భాగ. 3.	వేమనయోగి.
162	వైజ.	వైజయంతీవిలాసము.	ఆ. ౪.	సారంగు తమ్మయ్య.
163	శ. ర.	శబ్దరత్నాకరము. (నిఘంటువు.)		బహుజనపల్లి సీతారామా చార్యులు.
164	శ. కాం.	శ. కాంక విజయము.	ఆ. ౫.	శేషము వేంకటపతి.
165	శా. ప. మ.	శాసనపద్యమంజరి.		
166	శివభ.	శివభద్రోత్తరము.	ఆ. ౮.	మల్లారెడ్డికవి.
167	శివర.	శివరహస్యఖండము.	ఆ. ౧౦.	కోహూరి వేంకటాచలపతి.
168	శివరా.	శివరాత్రిమాహాత్మ్యము.	ఆ. ౪.	శ్రీ నాథుడు.
169	శివ. సా.	శివశత్రుసారము.		మల్లికార్జునపండితారాధ్యక్షుడు.
170	శుక.	శుకనర్తతి.	ఆ. ౪.	కదిరీపతి నాయకుడు.
171	శుక. చ.	శుకచరిత్రము.	ఆ. ౫.	పరశురామచతుల రామ మూర్తికవి.
172	శేష.	శేషభద్రము.	ఆ. ౫.	తామర పల్లి తిమ్మయ్య.
173	శ్రీరం.	శ్రీరంగమహాత్మ్యము.	ఆ. ౫.	శ్రైరవకవి.
174	శ్రీరం. మా.	శ్రీరంగమాహాత్మ్యము.	ఆ. ౧౦.	కట్టాపరద రాజేంద్రుడు.
175	ష. చ.	షట్పత్నవర్తిచరిత్రము.	ఆ. ౮.	మల్లారెడ్డికవి.
176	షోడ.	షోడశకుమారచరిత్రము.	ఆ. ౮.	వెన్నెలకంటి అన్నయ్య
177	సమీర.	సమీరకుమారవిజయము.	ఆ. ౭.	పుష్పగిరి తిమ్మన.
178	సాం. ని.	సాంబనిఘంటువు.	వర్ణలు. ౫.	కమ్మూరి రంగకవి.
179	సాంబో.	సాంబోపాఖ్యానము.	ఆ. ౫.	రంగప్పరాజు.
180	సానందో.	సానందోపాఖ్యానము.	ఆ. ౫.	శివరామకవి.
181	సారంగ.	సారంగధరచరిత్రము.	ఆ. 3.	చేమకూర వేంకటకవి.
182	సిం. నార.	సింహాద్రి నారసింహశతకము.		గోగులపాటి కూర్మ దాసుడు.
183	సీతారా.	సీతారామాంజనేయసంవాదము.	ఆ. 3.	పరశురామచతుల గురజాది గమూర్తి.

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథముల యందలి అక్షాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
184	సీతాది.	సీతావిజయము. (శతకంతరాహణము.)	ఆ. ర.	మద్దనకవి.
185	సీమం.	సీమంతినీకల్పాణము.	ఆ. ఖ.	పెనుమల్ల సోమమంత్రి.
186	సుద.	సుదక్షిణాపరిణయము.	ఆ. ఖ.	లెనాలి అన్నయ్య.
187	సుదంతా.	సుదంతా పరిణయము (వాత్సల్యతీ)	ఆ. ర.	అఘఘరికవి.
188	సురా.	సురాభాంజేశ్వరము.	ఆ. గ.	గట్టు ప్రభువు.
189	సు. శ.	సుమతిశతకము.		బద్దెనకవి.
190	నేతు.	నేతుఖండము.	ఆ. ఓ.	వక్కలంక వీరభద్రకవి.
191	హంస.	హంసవింశతి.	ఆ. ఖ.	అయ్యలరాజు నారాయణా మాత్యుడు.
192	హ. న.	హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యానము	ఆ. ఖ.	రామరాజభూషణుడు.
193	హర.	హరవిలాసము.	ఆ. 2.	శ్రీనాథుడు.
194	హరి.	హరివంశము. పూ=పూర్వభాగము. ఉ=ఉత్తరభాగము.	ఆ. ౯. ఆ. ౧౦.	ఎఱ్ఱాపెగ్గడ.
195	హరిశ్చ.	హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము.	ఆ. ఖ.	శంకరికవి.
196	హ. వరాహ.	వరాహపురాణము.	ఆ. ఖ.	హరిభట్టు.

(కడమవి స్పష్టము.)

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథములందలి సర్గాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
1	ఆ. ని.	ఆపునిసంస్కృతాంగనిఘంటువు.		వామనశివరామాస్త్రండు.
2	ఉ. చ.	ఉత్తర రామచరితము.	అంకములు 2	భవభూతి.
3	కల్ప.	శబ్దకల్పద్రుమము. (నిఘం		సర్. రాజా రాధాకాంతదేవ బహదరు.
4	కాదం.	కాదంబరీ కావ్యము.	భాగములు 2.	బాణకవియుండత్సుకుండను.
5	కావ్యాద.	కావ్యాదగ్ధము.	పరిచ్ఛేదములు 3.	డండికవి.
6	కే. ని.	నానార్థాద్యసంక్షేపనిఘంటువు	కాండములు 6.	కేశవమిత్రుడు.
7	గీత.	భగవద్గీత.	అధ్యాయములు 18.	వ్యాసమహర్షి.
8	గీతగో.	గీతగోవిందము.	సర్గములు 12	జయదేవుడు.
9	త్రి. ని.	త్రికాండశేషము. (నిఘంటువు)	కాండములు 3.	పురుషోత్తముడు.
10	పరా.	పరాశర స్మృతి.	కాండములు 2	పరాశరమహర్షి.
11	భట్టి.	భట్టి కావ్యము.	సర్గములు 22.	భట్టి
12	భామినీ.	భామినీవిలాసము.	ఉల్లాసములు 3.	జగన్నాథపండిత రాయలు.
13	మను.	మను స్మృతి.	అధ్యాయములు 28.	మనువు.
14	మహా.	మహావీర చరిత్రము.	అంకములు 2.	భవభూతి.
15	మాలతీ.	మాలతీహాదయము.	అంకములు 10.	భవభూతి.
16	మాళవి.	మాళవి కాగ్నిమిత్రము.	అంకములు 4.	కాలిదాసుడు.
17	ముద్రా.	ముద్రారాక్షసము.	అంకములు 2.	విశాఖదత్తుడు.
18	మూరా.	అనర్థ రాఘవము.	అంకములు 2.	మూరారి.
19	మృచ్ఛ.	మృచ్ఛకటికము.	అంకములు 10.	కూర్మకుడు.
20	మే. ని.	మేడినినిఘంటువు.		మేడినికరుడు.
21	మేఘ.	మేఘదూతము.	భాగములు 2.	కాలిదాసుడు.
22	యాజ్ఞ.	యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి. ఆచార కాండము. ప్రా. ప్రాయశ్చిత్త కాండము. వ్యవహార కాండము.	కాండములు 3	యాజ్ఞవల్క్యమహర్షి.
23	రం. ని.	లఘుశబ్దార్థసర్వస్వనిఘంటువు.		మహామహాపాద్యాయపరపి స్తు వేంకటరంగాచార్యులు.
24	రత్నా.	రత్నావళి.	అంకములు 3.	శ్రీహర్షదేవుడు.

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథములందలి సర్గాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
25	రస.	రసగంగాధరము.		జగన్నాథపండితరాయలు.
26	రా. ని.	రాజనిఘంటువు.	వర్గములు ౨౧.	నరహరిపండితుఁడు.
27	వాచ.	వాచస్పత్యనిఘంటువు.		తారానాథకర్క-వాచస్పతి.
28	విక్ర.మో.	విక్రమోర్వశీయము.	అంకములు ౫	కాలిదాసుఁడు.
29	వి. ని.	విశ్వనిఘంటువు.		మహేశ్వరమూరి
30	పిల్లము.	పిల్లముసంస్కృతాంగ నిఘంటువు.		సర్. మోనియర్-విల్కము.
31	వేణీ.	వేణీసంహారము.	అంకములు ౬.	భట్టనారాయణుఁడు.
32	వై. ని.	వైజయంతీనిఘంటువు.	కాండములు ౮.	యాదవప్రకాశుఁడు
33	కాకుం.	అభిజ్ఞానకాకుంఠలము.	అంకములు 2.	కాలిదాసుఁడు.
34	కా. ని.	కాశ్యపనిఘంటువు.		కాశ్యపుఁడు.
35	శిశు.	శిశుపాలపథము.	సర్గములు ౨౦.	మాఘకవి.
36	సం. కిరా.	కిరాతార్జునీయము.	సర్గములు ౧౮.	భారివి.
37	సం. కు. సం.	కుమారసంభవము.	సర్గములు ౧౭.	కాలిదాసుఁడు.
38	సం. చం. రా.	చంపూరామాయణము	కాండములు ౬.	భోజరాజు, లక్ష్మణమూరి
39	సం. దశకు.	దశకుమారచరితము.		దండికవి.
40	సం. నైష.	నైషధీయచరితము.	సర్గములు ౨౨.	శ్రీహర్షకవి.
41	సం. పంచ.	పంచతంత్రము.	తంత్రములు ౫	విష్ణుశర్మ.
42	సం. ప్రబోధ.	ప్రబోధచంద్రోదయము.	అంకములు ౬.	కృష్ణమిత్రకవి.
43	సం. భర్తృ.	భర్తృహరినుభాషితము.	శతకములు 3.	భర్తృహరి.
44	సం. భాగ.	భాగవతము.	స్కంధములు ౧౨.	వ్యాసమహర్షి.
45	సం. భార.	భారతము.	పర్వములు ౧౮.	వ్యాసమహర్షి.
46	సం. రఘు.	రఘువంశము.	సర్గములు ౧౮	కాలిదాసుఁడు.
47	సం. రామా.	రామాయణము.	కాండములు ౬.	వాల్మీకిమహర్షి.
48	సా. ద.	సాహిత్యదర్పణము.	పరిచ్ఛేదములు ౧౦	విశ్వనాథకవిరాజు.
49	హలా. ని.	అభిధానరత్నమాలానిఘంటువు.	కాండములు ౫	హలాయుధుఁడు.
50	హితో.	హితోపదేశము.	భాగములు ౪.	నారాయణపండితుఁడు.
51	హేమ. ని.	అనేకార్థసంగ్రహము.	కాండములు 2.	హేమచంద్రుఁడు.

(నిఘంటువు)
(కడమవి స్పష్టము.)

శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు.

క

కంక

క. ఉభ. ఒకానొకయత్నము.

క¹. ప్ర. గ. వ్యతిరేకత్వాగ్రమున నచ్చునది.

ఉదా:- కొట్టక, తిట్టక.

౨. కొన్ని ధాతువులకు నచ్చుకృత్ప్రీత్యయము.

ఉదా:- అలుక, కినుక, పోక.

క². ఆత్మనేషదాగ్రమునందు అనుప్రయుక్తమైన 'కొను' ధాతువుయొక్క క్త్యాగ్రకరూప మగు 'కొని'కి వికల్పముగా నచ్చుచిదేశము. (ఇది కవిత్వయమవారిగ్రంథములందుఁ గానరాదు.) మ. గరళం బెత్తుక శ్రీలఁగాఁ దలచితే కష్టాత్త...భా. రా. ఆర. ౨.౧౦౨. జై.భా. ౭. ౨౩.

క³. ద్రు=కా¹. (కొన్ని యగ్రములందుమాత్రమే)- 'అను' ధాతువుయొక్క నచ్చుతరూపము.

(క్రియావికేషగత్యవశ్యతయందు అను ప్రయుక్తమగును.)

ఉదా:- దెన్నగ, న్యాయ్యముగ, దెట్టుగ.
(కలుగునట్లు)

క...తరుణి విలాసాత్మములందు బాష్పసరిలా,
ద్గమముగఁ దల వాంచి యుండె గడుఁ
గోపమునఁ భార.ఆర. ౩.౨౬ర.

(అగునట్లు)

గీ...ఎఱచి యాహారముగ మనునెఱుకు లైస.
భాగ. ఆది. ౫. ౫౩.

(అగ్రవికేషము లేకయే తుము న్నంతముల కనుప్రయుక్తమగును.)

ఉ. భూమికఁగాఁగఁ బ్రాణములపోకఁ దలంపక
...భార. భీష్మ. ౧. ౧౫. (ఇట్లే:- చూడఁగ,
తగఁగ.)

క. సం. వి. అ. పుం. గ. బ్రహ్మ. ౨. కిష్టువు. ౩. మ

స్పృథుఁడు. ర. అగ్ని. ౫. గాలి. ౬. యముఁడు.

౭. సూర్యుఁడు. ౮. ఆత్మ. ౯. పక్షి. ప్రజాపతి.

౧౦. రాజు. ౧౧. కామగ్రంథి, కామసూచ

గ్రంథి. ౧౨. నెమలి. ౧౩. పక్షి. ౧౪. చిత్త

ము. ౧౫. దేహము. ౧౬ కాలము. ౧౭. మేఘ

ము. ౧౮. శబ్దము. ౧౯. ప్రకాశము. ౨౦. నెం

డ్లక, కేశము. ౨౧. ధనము. ౨౨. పక్షి

రాజు, గరుదుఁడు. ౨౩. గ. సుఖము. ౨. తల.

౩. నీరు. ర. నామము, శేరు. (దీనికిఁ దెనుఁ

గున వ్యస్తప్రయోగము కనబడదు.)

కంక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ. గోశీర్షచండనము. ౨. తా

మరపువ్వులనుండితీసిన అత్తరువు.

కంకటకము. సం=కంకటము.

కంకటము. సం. వి. అ. పుం. కనచము.

కంకటి=కంగటి. వి. (సం. ఖట్వా, ఖట్టికా.)

మంచము.

ఉ.... కేళికా, గారము సొచ్చి చొక్కటపుఁ

గంకటిపై నొక మోసానాంగళ్యం, గారుని

తోడ దీడకలికల్ నెలుగ నిడుదించుచున్న

య, స్మిరజగంధఁ జూచి...శుక. ౧.౧౧౫.

నీ. కప్పఁగుత్తుక నెట్టకన్న ముమ్మెనఘాలు కం

కటికొడు లేజింకపిల్ల. ఆచ్చ. రా. యు.

౫౯౮. ఆం. భా. ౨. ౧౬ర.

కంకటికఁడు. సం. వి. అ. పుం. కివుఁడు. (వై. ని.)

కంకణము. వి. గ. జలపక్షి వికేషము, కంకణాయి.

సీ. కాంజు బెన్దురు నీరుకాకి కంకణమును గొంగ
దాబయుగున్నవంగపండు. యమా. అ. అర
అ. రాపులుడు. ఆం. భా. అ. ౯౦.
కంకణము. సం. వి. ఆ. న. ౧. కంకభూషణము, చేతి
కడియము. అ. చేరగట్టుకొనెడితోరము, హ
స్తమూత్రము. ౩. భూషణము. ౪. శేఖరము, శిరో
భూషణము. పుం. నీటిబొట్టు.
కంకణము కట్టుకొను = దీక్షవహించు.
(వివాహాదికార్యములందు కట్టుకొను కంకణము
దాల్చి కార్యము నెఱవేరునపుడు నది విప్పుచు
గావున కార్యము నెఱవేర్చునపుడు పట్టుటకు
“కంకణము కట్టుకొనుట” యనువ్యవహారము
గలిగెను.)
ఉ...గట్టిగా నహం, కారము మీఱఁ గంకణ
ము గట్టుక యుండెడు నిప్పు వర్ణమునం, దౌ
గణంబు పెండ్లికొడు కంచు నుతించి వీరపుంగ
వుల్. విజ. వి. ౩. ౧౫౪.
కంకణాయి. వి. జలపక్షి విశేషము, కంకణము.
(శ. ౯.)
కంకణి. సం. వి. (క. నీ. క.) కంకణముగల
వాడు. వి. ఈ. స్త్రీ. చిలుగంట, కింకిణి, గడ్డి.
కంకణీక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కంకణి, గడ్డి.
అ. ప్రతిసరము, హస్తమూత్రము.
కంకతము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. నాగబల, నీఱి.
అ. ఇరుదలశిఖండి, మంచునన్నము. పుం. న.
దున్నె.
కంకతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. మన్నె. అ. ఆడు
మంచునన్నము.
కంకతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మన్నె.
కంకత్రోటము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకజాతి చేప.
కంకత్రోటి. సం. వి. ఇ. పుం. కంకత్రోటము.
కంకపత్రము. సం. వి. ఆ. పుం-రాపులుడు
తెక్కలు కట్టినది-౧. బాణశేషము. (శీ. ని.)

అ. బాణము. (హలా. ని) న. రాపులుడు తెక్క.
కంకపత్రి. సం. వి. క. పుం-రాపులుడు తెక్క,
లుకట్టినది-బాణము.
కంకపత్రి. పునఃప్రశ్నహాకాపార్థం హృదయే కంకప
త్రిభిః. సం. భాగ. విరా. ౬౦. ౮.
కంకమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కగతాళి, వాద్యవిశే
షము.
కంకము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. రాపులుడు. అ. మ
హాలింగమారము, పెద్దరాచమామిడి.
కంకముఖము. సం. వి. ఆ. పుం-రాపులుడు
ముఖపంటి ముఖముకలది-కాంచినబోనాము ప
ట్టుకొనెడిసాధనము, పట్టుకాము. న. (నైద్య)
శిల్పమును వెలికిచేయుయంత్ర విశేషము.
(ఇట్లే:-కంకపదనము, మొ.)
కంకర. వి. (సం. కౌ. ౯౦.) ౧. గృహముల కుడ
యోగించులేపద్రవ్యవిశేషము.
సీ. కంకర బెండ్లి గార నోడ యనగ లేపవిశే
షమై తోచఁబడును. ఆం. భా. అ. ౧౭.
అ. శిలావిశేషము. (ఉదా: కంకరజాయి. న్యస.)
కంకరగాడిద-కంచే గాడిద. (శ. గ. త్రా.)
కంకరము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.)-ముఖము
క్రొవ్వుచున్నది-మత్స్యమైనది. వి. అ. న. శ
క్రము, నాలుగవనంతునీళ్లు చేర్చినమట్టిగ.
కంకరోలము. సం. వి. ఆ. పుం. ఊడుగుచెట్టు.
కంకలోడ్యము. సం. వి. ఆ. న. చించోడమూల
ము, ఒకానొక చెట్టు.
కంకశత్రువు. సం. వి. ఈ. పుం. పుష్పిపక్షి, కోల
సొన్న.
కంకశాయము. సం. వి. ఆ. పుం-రాపులుడు
నలఁ బరుండునది-మక్క.
కంకాళము. సం. వి. ఆ. పుం. చర్మమంశరహిత
మైనమొదలియముకలగూడు, అక్లిపంజరము.
కంకి. వి. (క. కంకి) జొన్న లోనగువాని ఎత్తు,
చెత్తు.

నీ. కంకుల నొజ్జలే కాలంబు గడవగ నూచుఁ బియ్యంబు కిమ్మలకుఁ గలన. రామ. శ. ౧౫.

గీ... కంకి యడగ, ఛాన్యకణిళంబు నెలయును.

దైత్యవైరి. ఆం. భా. ౨. ౨౩౬.

కంకు. స. క్రీ. గద్దించు, కిర్మముచేయు.

వి. కంకుట.

(వ్యవ) ఆధికారండుకంకులు కంకినాడు.

కంకుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. యముడు. ౨. క్షత్రియుడు. ౩. కనటుచే ద్రాక్షాణివేషము ధరించిన పురుషుడు; ఆహారనాసమున కిర్మరా ను పెట్టుకొన్న మామనెను. ౪. రాపులుగులను చంపి తిరవడుచోయి.

శ్లో. కిగారహూడాన్యపులిన్ద్రపుల్లనా, ఆభీరంకా యననా కనుదయః, నౌశ్వేష పానా యమపాశ్రయా శ్రయా, శ్శుద్ధ్యంతి తస్మై ప్రకృష్టచే నమః. భాగ. ౨. ౪. ౧౮.

కంకుడుకాయ. వి. పల్లవాదునొనుబంతినంటిగుండునికాయ.

చ. ఎలమిగఁ జిన్ననాడె తను నెట్లుక ముగ్ధంబందు నేత్రమూఁకలబిగిమోవి చన్నులును గంకుడుకాయలు లక్ష్మివొండనందులుగ నొనర్చి యాడినఘనుండు... చమ. ౩. ౧౦౭.

కంకుపము. సం. వి. అ. న. హిమవత్సర్వతమునం గుంబుట్టెడి యొకదినుమమన్ను. (ఆప్సఃకుపుట్టిన ఏనుగుఁల్లపుకష మని కొందఱు. ఒకా నొక ఏనుగు యల మిహికొండలు - ఈయగమున 'ఆధిభానగర్వమాల'లో ఆకారాంత స్త్రీ లింగముగా నీయఁబడినది.)

కంకేరువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఒకము, కొంగ.

కంకేల్లము. సం. వి. అ. పుం. వాస్తూకశాకము, చక్రవర్తిహాళి.

కంకేల్లి. సం. వి. ఇ. పుం. అశోకవృక్షము.

కంకేళి(లి). సం. వి. ఇ. పుం. అశోకము (సుఖముకొనుచు దీనియొద్ద విహరించురు.)

కంఘాణము. సం. వి. ఆ పుం. ౧. గుడ్డుము, వాహము.

మ. గజకంఘాణతాంగవత్తిజనవర్ణియల్ సమగ్రంబుడై, కిజియింపన్. విజ. వి. ౩. ౧౭౩.

క. ఏనాక్షి నపుడు నెడసిం, గాణిం గొని యలనుచుపుగమిం నెక్కోయే, భాణముగాఁ గలిగినకిం, భాగపువ్విరి వింజవింజ గాడఁగ నేనన్. విజ. వి. ౧. ౬౨.

౨. ఆశ్వశేషము.

నీ. కంఘాణముగఁ కంఘాపుంభితక్షమాఘాళిన క్షిపణియు మాటంగట్టి. పరాహ. ౫. ౨౭.

(శుశ్మము తెచ్చుగుగ్రంథములయందే కాని కిందుచున్నది.)

కంఘాణి. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. గొడగ, అడుగుడ్డుము.

క. పుంఘానుపుంఘిరంఘ, సెంఘాతవసంఘరారములు చదిలం, క్రేంఘోళింపఁగ నంఘ, కంఘాణిం కేర నరిగి కామాతురైన్. పరాహ. ౫. ౯౬.

కంగటి = కంకటి. వి. మంచము.

కంగటికాలు - మంచ పుకారము.

ఉ. క్షంగితలంఘగాఁ బరమశృత్యుండు నర్చనఘల్ ఏకాచముల్, కంగటికాలు నమ్మచు నుత్తరువు... శై. భా. ౫. ౮౫.

కంగాణము. వి. (త. కంగాం) కల్లమునందలి కావలి (శ. గ)

కంగారు. క. (క. కంగారు = కోపము) ౧. ముద్గము.

నీ. పోరాట పోట్లాట పోరు కయ్యము చివ్వ కంగారు కంగిన కలసు దుఃము. ఆం. భా. ౨. ౨౨౨.

౨. కలవరము, కలత.

(వ్యవ) వానికి ఆల్పజ్వరమునకే కంగా రెక్కువగా నున్నది.

విణ. కలవరపడినది.

క. నంగలికైత్తియి తిరుగుమఁ, గంగారై నెడక ముక్తిఁగాంక్షించునతం, దంగనలతోడ విడు

వని, సంగడములు వదలవలయు జలజాతము

భీ. భాగ. ౯. ౫౮౩.

ఉ....కం, గా రయే జత్త మంతయును...

మొ. రా. కిష్కిం. ౨౪.

కంగిన. వి. యుద్ధము. ఆం. భా. ౨. ౨౨౨.

కంగు¹ వి.(జరిమన్నగువానితో) సంకరగానేర్ప
అచిన కన్ను.

కా. కంగుక దీరివపైతిశీలవిక చన్త ట్టంటి రా
జింపఁగా. విజ. వి. ౨. ౧౫౭. రం. రా.
బాల. ౭౫. పా. ౨. పం.

క. రం గనుమర్మపుమగతా, కంగులచైహార్య
పీఠకముపై జనుకుం, బంగారపుసింగారపు,
సింగంపుంగద్దియను వసించుచు వేడ్కన్.

ఉ. హరిశ్చ. ౧. ౫౮.

కంగు² = క్రంగు, ఖంగు. వి. మ్రోగుటయందగు
ధ్వని కనుకరణము. (ఆప్రేషితము 'కంగుకంగు')
ద్వి. కంగుకంగున మ్రోగుకంచుమట్టియలు.
పండితా. చీత్. ౪౬. పా. భోజరా. ౪. ౭౩.
మునుచ. ౪. ౧౦౩.

కంగు³. ఆ. క్రి. ౧. తప్తమగు.

ఉ. కంగినపైఁడిపండుల నకావకలై చనఁజేయఁ
జాలుచ, న్నుంగవక్రేగునందనతనూలత య
ల్లల నాడ... రాజ. చ. ౩. ౭౯. (ప్రయోగాం
తరము కనఁబడలేదు.)

౨. చలించు, కదలు.

(వ్యవ) సీగచ్చకాయ కంగినది కావున సీవు ఆట
ఓడిపోయినావు.

కంగుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కంగుపు, కొఱ్ఱలు.

కంగుసీపత్త్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పద్మాంశ మను
తృణము (వాచ)

కంగులము. సం. వి. ఆ. పుం. హస్తము, చేయి.

కంగువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ప్రియంగువు, కొఱ్ఱలు.

కంగుషము. సం = కంషము.

కంగోళి. వి. (సం. కంకేలి) ఆశోకవృక్షము.

స్త్రీ. పాగడను గంగోళి దగ విరుల్ గలిగించె నె
మ్రొగ ల్లుమిసి తన్నియు నొకర్లు. యయా.
౪. ౨౦.

కంగోరు. వి. నిడుపుకాపె. (శర)

జ. కంగోరుపావడ.

కంగోరుపావడ. వి. (✓కంగోరు) పాడుగుకొన
లుంచి మట్టిన గాగర. ఆం. భా. ౨. ౧౫౮.

కంచటము. సం. వి. ఆ. న. జలశంకులీయము, నీటి
చిట్టిహారక.

కంచడము. సం. వి. ఆ. పుం. చక్రమద్దవృక్షము,
తగిగన, శంపెము.

కంచేము. వి. (సం. కంసమ్.) కంచుతోఁజేసినపా
త్రము; భోజనపాత్రము; పల్లెము.

స్త్రీ. తమ్మిపూజారిపునుకకంచము సాచి, పెట్ట
తనమున విచ్చము దేహి యనుచు, వాడవా
డల భిక్షించుకూడు గాని, యిట్టిదివ్యాన్న
ములు మెచ్చునే శివుండు. హర. ౫. ౧౬.

స్త్రీ. తెఱవఁ గని కన్నులాఁకలి దీప్తికుండ, నద
యుండై విధి కంచము మొరటివాని, లేళమం
తయుఁ గృపలేక లేవనెత్తె. పి. శమం. ౨.
౧౬౫.

చ. ఘనగతశంపఁ గంచ మిడి కాటుక దీర్చి...
ఆము. ౨. ౧౬

కంచేర. వి. (✓కంచే) కంచుపని చేసి బ్రతికెడు
ఒకజాతి.

ఉదా:-కంచరవాఁడు, కంచరది.

కంచేరగాడిద = కంకరగాడిద. వి. (✓కంచేము)
కంచరమునకుఁ బూన్పెడి యొకజాతి గాడిద,
అశ్వరము.

కంచేరము. వి. (సం. చంకర) రథవిశేషము, గాడి.
జ. కంచరగాడిద.

కంచేరి. వి. (✓కంచేర) కంచరవాఁడు. ఆం. భా.
౨. ౨౦౪.

కంచేల = కంచెల¹.

నీ. మందువై నెగయ నూఁకించుజక్కవ లనఁ జమ్మలు జిలుఁగుఁగంచలల నఱుమ. భాగ. ౧౦. ఉ. ౮౦౩.

కంచారము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆర్కము, జిల్లేడు¹.

కంచారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. సూర్యుడు.

కంచి. వి. (సం. కాంచీ. ప్రా. కాంచీ) కాంచీపురము.

గీ. వడిగ రావచ్చు కంచియే పడుకట్టిల్లు. విజ.

వి. ౩. ౨౦౦. హంస. ౧. ౧౦౮. ఆం. భా.

౨. ౧౧.

కంచంతకాపురము (కంచి + అంత + కాపురము) = పెద్దకాపురము, గొప్పకాపురము.

గీ. కాపుఁగోడలు కంచంతకాపుగంబుఁ బా లనంటికులంబుఁ గీడ్పఱచియుఁజీకె. పాండు.

౩. ౮౧. (ఇట్లే: - కంచంతటికాపురము.

కాం. ౩. ౬౬.)

జ. కంచిమేక.

కంచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. చిన్నబొబ్బ, చిన్న కుటుపు. ౨. వెనుకొమ్మ.

కంచిమేక. వి. ($\sqrt{\text{కంచి}}$) - కంచిపట్టణపుమేక - పెద్దపామఁగులల ఒకజాతిమేక.

కంచే. వి. (సం. కంసమ్. ప్రా. కంసా. క. కంచు.

త. కంచం)లోహభేదము. భార. కాం. ౧. ౩౧౪.

జ. కంచర, కంచరి, కంచుకంటు, కంచుకొమ్మ.

కంచేకంటు. వి. ($\sqrt{\text{కంచే}}$) వేఁదుట మున్నగువా ని కుపయోగించుపాత్రవిశేషము, కంచుపు, పా గలి, ఆం. భా. ౨. ౨౪౩.

కంచుకము. సం. వి. ఆ. పుం. న. ౧. అవిక. ౨. కు బునుమవరె మేని నంటిపట్టుకొనియుండుచొ క్కాయ. ౩. కవచము. ౪. పాముకుబుసము. ౫. పాట్టు. ౬. స్వామికి పుత్రులు జన్మించినపుడు అతని కేరీరముమండి భృత్యాదులు లాగికొనిన వస్త్రము; వస్త్రము.

కంచుకీ. సం. వి. (న. నీ. న.) కంచుకము కల

వాఁడు. వి. న. పుం. ౧. రాజాంతఃపురాధికారి.

శ్లో. అంతఃపురవసో వృద్ధో విప్రో గుణగణాన్వి తః, సర్వకార్యార్థమశలః కంచుకీశ్యభిధీయతే.

౨. పాము. ౩. విలుడు. ౪. యవలు. ౫. సెన గలు. ౬. అగరుమామ.

కంచుకీలేము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) కంచుకముకల

ది, కవచము తాల్చినది.

కంచేకొమ్మ. వి. ($\sqrt{\text{కంచే}}$) ఊఁచెడుకొకానొక వాద్యము.

గీ. ముందటకు గంచుకొమ్మ మిన్నంది మొరయ. వైజ. ౪. ౭౮.

కంచేమించే¹. వి. అగోచరము.

(మామూల్యము) ద్వి. కంచుమించై పాఱుఁ గ్రమ్మఁజేరు. రం. రా. ఆగ. ౧౭౩. పా. ౧౬. పం.

నీ. ... నిషధమాగధసింధుమేదిసింధ్రులు కంచు మించుగాఁగ. దశా. ౧౦. ౧౧౩.

గీ. కాకమించుల విసుమానికంపుజోడు, మంచు గమిఁ గంచుమించు గావించుకకణి. రామా. ౫. ౧౪౫.

కంచేమించే². గి. శ్యేనభేదము. ఆం. భా. ౨౯౦.

కంచులి(ళి). సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అవిక.

కంచులి(ళి)క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అవిక.

శ్లో. శ్మం ముగ్ధాక్షి వినైవ కంచులికయా ధత్యే మనోహరిణీం, లక్ష్మీం... ఆమరుకము. ౨౭.

కంచూలము. సం. వి. ఆ. న. అవిక.

కంచే (చియ). వి. (సం. కత్తి) ౧. జెముడు బలు సులోనగునాని చేనేర్పఱుపఁబడినవెలుగు, నృతి. పా: కంచేయే చేమమేసిన కాఁ చేమి చేయఁ గలఁడు.

౨. దున్ననిభూమి, బీడు.

గీ. కొఱక కనంగను బీడు నాఁ కొఱ ననంగఁ,

గంచె యన నప్రహతభూమి కాఖ్యలెసఁగు.

ఆం. భా. ౨. ౬.

జ. కంచెకోట, కంచెగోడ.

కంచెకోట. వి. ($\sqrt{\text{కంచె}}$) నెదురు పేము లోనగు
వానిచే కోటచుట్టును ఏర్పఱుపఁబడిన ఆవరణ
ము (శ.ర.ప్రా.)

కంచెగోడ. వి. ($\sqrt{\text{కంచె}}$) కంప పాఠినగోడ.

(శ.గ.)

కంచెల¹ = కంచేల. వి. (సం.కంచలీ) అవిక.

సీ. కుదురు నిండినమించుగుబ్బచన్నులమీఁద జి
లుఁగుదువ్వలువకంచెలయుఁ దొడిగి. నైష.
౬. ౨౨.

చ...తనువల్లి యుబ్బి కంచెల తెగిపడ్డఁ గేత
నముచీరఁచెఱంగున మూసఁ జన్నులకొ. మను
చ. గ. ౬౩.

కంచెల². వి. చీడునేల, కంచె.

సీ. చీడునేలయు తైక నెలయుఁ గంచెల యన.
ఆం. భా. ౩. ౮౬.

కంజనుఁడు. సం. వి. అ. పుం-సుఖమును పుట్టించు
వాఁడు-మస్తథుఁడు. (త్రి. ని.)

కంజము. సం. వి. అ. పుం-తలమీఁద పుట్టునది-
వెండ్రుక. న-నీటిఁ బుట్టునది-౧. తామర, పద్మము.
౨. అమృతము, సుధ.

కంజరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఏనుఁగు. ౨. క
డుపు, ఉదరము. ౩. జిల్లేడుకీ.

కంజరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧-నీటిని ఇగిరించు
వాఁడు-సూర్యుఁడు. ౨. బ్రహ్మ.

కంజాతము. సం. వి. అ. న-ఉదకమందుఁబుట్టునది-
పద్మము.

కంజారము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) అశోభనము,
అమంగళ మైనది. వి. అ. పుం. ౧=కంజరము. ౨. ఇ
ల్లు. ౩. గుహ్యవయవము. ౪. మణి.

కంజారుఁడు. సం = కంజరుఁడు.

కంజిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బ్రాహ్మణయప్తిక, గంటు
బారంగికి.

కంజే. వి. (సం. కపింజలః) కాఁజ. (శ.ర.)

కంజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ.

కంట¹. వి. ($\sqrt{\text{కను}}$) కనుట.

(సొందుట; భాగ్యమును సొందుట)

క. ఇంటం దెవులునఁ జచ్చుట, కంటెను బాపం
బు లొందు గలచె నృపులకు, బంటకలను
పొలికిల నిది, గంట నిధానంబు గంటగాడే
మనకు. భార. భీష్మ. ౧. ౯౯.

క. ఒంటిమెయి నుండఁగా ముక్కంటికి నాక
చ్చపంబు గొరుం బట్టం, గంట యరిది యొ
క పరిసా, రెంటిం బొదువంగవలయు రే నెర
వారక. భారి. ఆను. ౧. ౨౨౩. (ప్రాతప్ర
తి. పా.)

కంట². వి. నాట్యబంధము.

సీ. కంట యంచనఁగను గట్టక మనఁగను నాట్య
బంధం బొప్పు...ఆం. భా. ౧. ౧౩౦.

కంటక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకజాతి కడుఁదుకీఁగ.
(నై. ని.)

కంటక ద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ముండ్ల
చెట్టు. ౨. బూరుగు, శాల్మలీకీ. (ఇట్లే:-కంటకి
ద్రుమము, మొ.)

కంటకపుంఖ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ములువెంపలికీ.

కంటకస్రావృత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఘృతకుమారి,
కలబంపకీ.

కంటకఫలము. సం. వి. అ. పుం-ముండ్లతోనున్న
పండ్లు కలది - ౧. పనసచెట్టు. ౨. గోమరము,
పల్లెరుకీ.

కంటకభక్షకము. సం. వి. అ. పుం-ముండ్లనుదిన
నది - లాటియ.

కంటకభుక్కు. సం. వి. శ్. పుం=కంటకభక్షకము.

కంటకము. వి. ౧. ద్వేషము, విరోధము.

ద్వి. తెరువునఁ బడియున్నదీని వీక్షించి, నరులు
వెఱుతురు పన్నగభీతి ననుచు, వింటికొప్పునఁ
బాఱ విసరితిఁ గాని, కంటకంబున వేయఁ
గఱకంతుసాక్షి. నవనాథ. ర. ౨౩౬ పా.
౨౨ పం.

౨. విరుద్ధవచనము; పరుషవాక్యము.

రగడ. అతిమి నమఁ జివురునకు నగునె కంటక
మాడ. ముచు. ౩. ౮౪. దశా. ౮. ౪౮.

విణ. విరుద్ధము, విపరీతము.

తరళ. కడఁగి బుద్ధిబలంబుఁ దద్దయుఁ గంటకం
బుగఁజేసి యేఁ, బుడమిరాజ్యము సర్వము
దగఁ బుచ్చి యిచ్చిన నిమ్మలం, గుడువ నేరక
దీని నచ్చటఁ గూలఁ దన్ని శరీరము, విడు
తుఁగా కని నిశ్చయించెడువెట్టి వైతె నరే
శ్వరా. భార. ఆర. ౬. ౩౨. (శ. ర. ప్రాత
ప్రతి. పాఠములు)

శ్లో. మయా హృతాం క్రియం స్థితాం తాం
మోహోదపహాసి కిం, త్వ మబుద్ధ్యా నృపవర
ప్రాణా సుత్రస్థమిచ్చసి. సం. భార. ఆర.
౨౫౨. ౩.

జ. కంటగించు, కంటగింపు, కంటగిలు,

కంటకము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గ. ముల్లు. ౨. బా
ణాగ్రము, అలుఁగు.

గీ. కంటకము దూటి యంగంబు గాఁడి వోవఁ,
గూరనారాచ మేసిన స్రుక్మనతఁడు. భార.
ద్రో. ౨. ౩౨.

౩. నూది మొన. ర. చేఁప లోనగువానియొముక.

౪. రోమాంచము. ౬. (జ్యోతి) కేంద్రము.

౭. కార్యస్థానము. ౮. కాకి. పుం. గ. వెదురు.

౨. దోషము. ౩. మకరము, మొసలి.

కంటకవృంతాకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నార్తాకి, ముల
కచెట్టు.

కంటకశ్రేణి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. గ. వాఁకుడు,
కంటకారి కి. ౨. ముండ్లపంది.

కంటకాగారము. సం. వి. ఆ. పుం. తొండ.

కంటకారము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కాల్రలి, బూ
రుగు. ౨. వికంకతము, ములువెలము. (పుల్లవె
లఁగఁ-అనికొందఱు)

కంటకారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాఁకుడు.

కంటకారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాఁకుడు.

కంటకాలము. సం. వి. ఆ. పుం. కంటకఫలము,
పనస.

కంటకాలుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యవాసవృక్షము,
తీఁటకసింద.

కంటకాశనము. సం = కంటకభక్షకము.

కంటకి. వి. వస్త్రములకు వేసెడిరంగులలో నొకా
నొకరంగు.

రగడ. కంటకి గుజ్జరి మదుపులు మొదలుగఁ గలి
గినపలువన్నెలపుట్టములు. కవిక. ౩. ౧౯౫.

కంటకివన్నెలు = కంటకిరంగు వేసినవస్త్రము
లు. ద్వా. ౩. ౨౦౬

కంటకి. సం. విణ. (వ.నీ.న.) కంటకములు గలది.

వి. న్. పుం. గ. చేఁప. ౨. దుర్గంధముగలచంద్ర

చెట్టు. ౩. ఉత్తేజ. ర. పల్లెము. ౫. వెదురు.

౬. రేఁగు. ౭. ముండ్లుగలచెట్టు. (తుప్ప, మొ)

ఈ. స్త్రీ. ములక.

కంటకితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) గ. ముండ్లుగలది.

౨. గగురుపాటుకలది.

కంటకిఫలము. సం = కంటకఫలము. (కే.ని.)

కంటకిలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ములుదోస.

కంటకిలము. సం. వి. ఆ. పుం. ముండ్లుగలదకబాతి
వెదురు.

కంటకుండు. సం. వి. ఆ. పుం. ముల్లువలె బాధించు
వాఁడు-త్తుద్రశత్రువు.

కంటకురంటము. సం. వి. ఆ. పుం. పచ్చములుగో
రంట.

కంటగించు. ఆ. క్రి. (√కంటకము) గ. ద్వేషము
చూపు; రోఁతపడు.

ఉ. ...మాతృసంఘము వసించునువర్ణగృహంబు
లోనికీ, దారఁడు కావరే యనఁడు తాప
ము నొండఁడు కంటగించఁడు. భాగ 2.
౧౯౪. కాశీ. ౫. ౫౫.

కా...నిష్కారణం ట్టు నా, పేరన్న మది
గంటగించెదరు పెంపే మీకు నన్నేచు
ట. కుక. 3. ౪౯౪.

౨. కోపించు, కోపపడు.

సీ. పనుపుభా ట్టిది యేల నొసట విభూతిరేఖ
యమర్చి కొప్పుచుఁ గంటగించు. కుక. ౨.
౪౫౬.

౩. నొచ్చు.

ద్వి. తరళాత్మకలన్నమాతల కంటగించు, నొరులు
సన్నిధి నున్న నొదవు నాగ్రహము. ద్వి.
హరిశ్చ. పూ. ౧౦౨౦.

క. తల కంటగించుచుండఁగ, బలిమిని నొపధర
సంబు పానము సేయక, దలకొనుకోగార్తు
నిక్రియ. నిర్వ. ౧౦. ౭౯.

కంటగింపు. వి. (✓కంటగించే) కంటగించుట.
(కోరకపడుట)

మ...వేసటలముంపుక మాటపై గంటగింపును
వర్ణక్షితిపాలపాలిపయి నింపు నింపమిం
దెల్పినక. చంద్ర. ౫. ౧౫౨.

కంటగిలు(లు)=కంటగించే.

(నొచ్చు)

సీ. నవలక్రందోడిమ యొత్తినఁ గంటగిలుమస్త
కం డెట్టు లోరెన్నో కఱకుజడలు. పాండు.
౪. ౩.

కంటతనువు. సం. వి. అ. పుం. ౧. పల్లెరుగి. ౨. ప.

కంటతల. సం. వి. అ. పుం. ౧. కేతకి, మొగలిగి.

కంటవస్త్రము. సం. వి. అ. పుం. వికంకతము, ములు
వెలుగి. ('పుల్లవెలగ' అనికొందలు)

కంటఫల. సం. వి. అ. పుం. దేవతాశీలత, చావర
దంగి.

కంటఫలము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పల్లెరుగి. ౨. ప.
సనగి. ౩. ఉ. మైత్తి. ౪. లతాకరంజము, గచ్చి.
(ఒకానొకకానుగు-అనికొందలు) ౫. ఒకజాతి
అముదపుచెట్టు.

కంటము. సం. వి. అ. పుం. న ముల్లు, కంటకము.

కంటల(ట్ల)ము. వి. (సం కంతాలి. త. కండా
శం. క. కంటలె, కంటై) ౧. చిల్లరసరకు లుంచి
యెద్దుమొదలగువానిమీద వేసెడు బుట్టలు ము
న్నగువానిజత.

గీ. పలయము ట్లెల్లఁ దెచ్చు కంటలపు టెడ్ల, నాయి
తము చేయు... హరి. పూ. ౬. ౨౦.

ఉ...కంటపెద్దులు. చెన్న. బ. ౩. ౩౩.

౨. తొచ్చిదిమణుగులబరువు.

(వ్యవ) ఒకకంటము చింతపండు కొన్నాడు.

౩. దూదిమాట (క.ర.)

కంటలము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మగి.

కంటవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శ్రీవల్లి యనునొకా
నొకముఁడలచెట్టు.

కంటవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. తేజఃఫలవృక్షము.

కంటసము. వి. విరోధాక్షి, విప్రలాపము.

గీ...కంట, సమ్మ నాగనువిప్రలాపము చెలఁగు.
అం. భా. ౧. ౧౧౬.

ద్వి కంటకంబుల నొచ్చి కన్నరు దెచ్చి, కంట
సంబులఁ జిక్కి కఱకులఁ బొక్కి. ద్వి. హ
రిశ్చ. ఉ. ౧౬౯౪.

కంటసరము=కంటసరి. వి. (సం. కంతసర) మె
డను ధరించెడి యొకా నొకసగ.

సీ. లాయంబుఁ గంచంబునై యుల్లసిల్లునేదంట
వేల్పునకును గంటసరము. చం. రా. ౩. ౨౩.

(ఈశ్వరునకు కంటసరమైన బ్రహ్మకపాలమాల
అశ్వరూపములైనవేదములకు లాయమును అత
నికి భోజనపాత్రమును అయినది)

కంటసరి=కంటసరము.

సీ. నిగిడి జక్కులతేనినెల నల్ల దోచుగాఁ
గలిగినవేల్పురాకంటసరుల. యయా.ర.౨౨.

సీ మందహాసంబులయందంబు హైసరే సరి లేదు
మెడకంటసరికి నెందు.వాస్త్రీ ౨.౫౦.పారి.

ర. ౧౬. ఆం. భా. ౨ ౧౮౮.

కంటార్గళ(ల). సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నీలమింటి, నల్ల
గోరంటి.

కంటాలుపు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ౧.వార్తాకి, ములకకీ.

౨. వంశము, కదురుకీ. ౩. వాఁతుడుకీ. ర.తుమ్మకీ.

కంటాహ్వయము. సం. వి. అ. న. తామరదుంప

కంటి. సం. వి. (న.నీ.న.) ముండ్లు గలది. వి.క.

పుం.౧.చండ్రకీ.౨.ఉత్తరేనుకీ. ౩.పల్లెరుకీ.ర.౨.

కదినుసుకెగలు (బటానీలు). ఈ. స్త్రీ. ముల్లు.

కంటిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాసుడుకీ.

కంటివాలు. వి. (కన్ను, కిల్లు + వాలు) చక్రాయు
ధము.

సీ. ఇవిగదా చుక్కెక్కుదుప సంకురవ తమ్మి కంటి

వాగ్ గెజలబొక్కినము లయ్యె. భద్రా. ౧.

(ఈ.ర.)

కంటీలు. వి. బ. చెవులకు కెట్టుకొనెడుపోగులు.

సీ. అత్తనా రిచ్చినయపగంజికంటీలు సంశయిం

పక వేగ చదువఁ జెట్టె. నిరం. ౨. ౧౧౬.

(ప్రా. పా-“ఘంటీలు” ముద్రి.)

కంటు. వి. ౧. పగ, ద్వేషము, నైరము.

గీ. హాయిగా నీనితంబంబు లంటనీవ, కంటునా

మీఁద నేల పొల్లంటి నీకు. అహ. ౩. ౯౩.

ఉ. కంటున రాఘవేశుఁ డలుగఁ నలుమోము

లవేల్పు నోడు...రామా. ౨.౨౦౮.ఆం.భా.

౩. ౧౮౬.

౨. శత్రువు, పగవాఁడు.

ద్వి. తొలివేలుపుల కెల్ల దొరయైనవాఁడు, కల

వేలుపుల కెల్లఁ గం టైనవాఁడు. రం. రా.

ఆర. ౧౯౨౮. ౩ పం.

ఉ. తుమ్మెదకింటుపూమొగడతోఁ దులదూఁగు

లతాంగియుమ్మ...రామా. ౪.౬౬. (తుమ్మెద

కంటుపూ=చంపకపుష్పము.) ఆం. భా. ౨.

౧౮౫.

కంటె¹(టియ). వి. (సం. కంఠికా. ప్రా. కంఠిఆ.)

౧. చక్రకార మైనకంఠాభరణము.

గీ. పలుఁడవనమాలకంటెయు మలిసతసువు.

ఆము. ౬. ౬. ఆం. భా. ౨. ౧౮౮.

౨. మంగళసూత్రము.

సీ. ప్రామన్యురొదలు గన్నడఁ గంటె కట్టున

న్నడు గాని గళయుక్తిఁ బొందరాదు. కు

నల. ర. ర్.ర.

కంటె². ప్ర. ద్రు. (ఇదిఉభయయతులలోనిది. చూ.

అప్పు ౩. ౨౩౭.) పంచమీవిభక్తిప్రత్యయము.

సీ.విను కార్తవీర్యకంటెను వీరుఁ డగుట. భార.

ఆది. ౫. ౧౨౮.

చతుష్కమునకంటె. భాగ. అశ్వ. ౨. ౧౯౬.

రక్షించుకంటె=రక్షించుటకంటె. భార. ఆది.

౮. ౨౯౦.

పచ్చినకంటె=పచ్చినదానికంటె. వరాహ. ౧౨.

౩౯.

కంఠకూణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంఠమువలె ధ్వనించు

నది-వీణ.

కంఠతలానిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుఱ్ఱపుమెడకుకట్టు

తోలుపట్టె, త్రాడు, మొ.

కంఠదఘ్నుము. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) కుత్తుకబంటి.

కంఠనీడకము. సం. వి. అ. పుం. చిల్లము, చీపర

కిట్ట, పిన్నగడ్డ.

కంఠనీలకము. సం. వి. అ. పుం. మహాదీపము, కెడ్డ

దివ్వటి, కసపుమొదలగువానిని పిరిగాఁ జాటి

వెలిగించుదివ్వె.

కంఠపాశము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఏనుఁగుమెడ

త్రాడు. ౨. పలుపు. ౩. ఉరిత్రాడు.

కంఠము. సం. వి. అ. పుం. గ. కుత్తుక, గళము; మెడ.

శ్లో. కంఠాశ్లేష ప్రణయిని జనే... మేఘ. గ. 3.

అ. ఎరుగు, కంఠస్వకము. 3. సమీపము. ౪. హోమపండుముయొక్క అంచునుండి వెలుపల ఒక యాగుళుకొలది గల ప్రదేశము. ౫. మదనము, మంగచెట్టు.

కంఠలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. మెడపట్టె. అ. కంఠాలంకార మగుబంగారుతీగ.

కంఠశాలూకము. సం. వి. ఆ. న. కుత్తుకయందు గలుగు నోగభేదము.

కంఠశుంఠ(డి). సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తాలువునందు పుట్టు నోగభేదము.

కంఠశోషము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. గొంతుక ఎండుట. 1. వ్యర్థసంభాషణమువలన కంఠ మెండుట; వ్యర్థసంభాషణము.

కంఠసూత్రము. సం. వి. ఆ. న. గ. కంఠమున గట్టుకొనెడి త్రాడు. 1. మంగళసూత్రము. 3. మంత్రబంధభేదము.

శ్లో. యత్కుర్వతే వక్షసి వల్లభస్య, ప్రసాభి హతం నిభిషోపసూహత్, పరిశ్రమార్తాశ్చ నక్తై ర్విదగ్ధా, ప్రత్యంతసూత్రం ప్రవదన్తి తక్షజ్ఞాః.

కంఠస్థము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. కంఠమందున్నది. 1. ఒప్పగించుటకు సిద్ధముగా నున్నది. (పాఠాదికము)

కంఠాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. పక్షి, పిట్ట. (దీనికి కంఠముననే పాకాగ్ని కలదు గాన గొంతులోనికి బోనఁగానే ఆహారము జీర్ణమగును.)

కంఠాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జాలగోణిక, పెరుగు మొదలగునవి త్రచ్చెడుపండు.

కంఠాలము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కండగడ్డ, నూరణము. 1. యుద్ధము. 3. ఖనిత్రము, గుద్దలి. ౪. లాటియ. ౫. కంటలము, ఎద్దు మున్నగువానిమీద వేసెడు పులమూట.

కంఠి. సం. వి. ఆ. (న. నీ. న.) కంఠముకలది. వి. ఈ.

స్త్రీ. గ. కుత్తుక, కంఠము. 1. గుఱ్ఱపుపలుపు. కంఠిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంఠ, కంఠాలంకారవిశేషము. కంఠీరవము. సం. వి. అ. పుం. కంఠమున ధ్వనికలది. గ. సింహము. 1. మదపుటేనుగు. 3. కపోతము, పావురము.

కంఠీరవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. వాసకము, అడ్డరము. 1. ఆడుసింగము. 3. ఆడుమదపుటేనుగు. ౪. ఆడుపావురము.

కంఠేకాలుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కంఠమందు నలుపుగలవాడు-శివుడు.

కంఠోక్తము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) నోటితో స్పష్టముగా జెప్పబడినది.

కంఠ్యము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. కంఠమున నున్నది. 1. కంఠమున జుట్టినది. 3. కంఠమునకు హితమైనది.

కండ¹. వి. (క. కండ) గ. మాంసము; మాంసపురుక్క.

గీ. ఎండియున్నది యొడ రెల్లఁ గండ లేదు, నెత్తురొకబొట్టు పుట్టుదు ... శేష. 1. అ. ఆం. భా. 1. గ. 3.

గీ. మార్చిమై నిత్తుఁ గండలు గోసియైన. భాగ. భీష్మ. 3. అ. ౪.

చ. గగనతలంబు నెత్తురులు గండలు నెమ్ములు నొక్కయుమ్మడిక, మొగులు లేకయుం గురిసె... భార. ద్రో. గ. గ. 3.

1. గుంజ.

ప. కండ గలతింత్రి శీశలాటుసంసూతంబులు. ముచ. ౪. ౬౦.

జ. కండకావరము, కండచుక్క.

కండ². (సం. ఖండ) గ. ఖండము, తునియ.

గీ. వివిధాస్త్రతలు పర్వినఁ గండలై వండఁదరి గినట్లుండుపదాతిచయము. భార. ద్రో. 3. గ. ౫.

నీ...జడమచ్చుమీద బచ్చడపుగండ. గీ.సం
తరించి పదానువర్ణములవయనం, బచ్చిబా
లెంతరాలు తాపనపురంధ్ర. హర. ౨.౯౩.

౨. పులకండము, పటికబెల్లము.

ద్వి. గారెలు బూరెలు కండమండెగలు. నవ.

౩. ౨౦౮ పా. ౪౦ పం.

నీ.చింపివల్కము లేమి చేసెడివనఁ గావు నెఱ
నైనకండమండెగలుగాని. జై. భా. ౮. ౨౦౪.

జ. కండచక్కెర, కండతుండములు.

కండకావరము. వి. (√కండ¹) క్రొవ్వుగర్వము.

ఆ. కండకావరమునఁ గానరు మరణంబు. నేమ.

౩. ౧౪౭.

ద్వి. నేమగ ర మ్మన్న నిష్ఠ పల్కెదవు, కానిమ్మ
నీకండకావర మ్మడఁతు. ద్వి. సారంగ. ౧. ౩౧

పా. ౧౧పం.

ఇట్లే-కండక్రొవ్వు, మొ.

నీ. ఖన మైనకండక్రొవ్వునఁ బాటులెంచినయొ
డ్డినిపెనులావు లూడఁదన్ని. జై. భా. ౧. ౪౫.

గీ. కండగరుపంపుమాటలు గావునమ్ము. మనుచ.

౪. ౩౪.

కండచక్కెర. వి. (√కండ². సం. ఖండకర్కరా)
పటిక బెల్లము.

నీ. కలికి నీకమ్మవి కండచక్కెర యంచు గొడఁగి
పానక మానఁగోరు నొకట. కృ. శకుం. ౩. ౪౮.

కండచక్కెరదిండి = కుకము, చిలుక. ఆం. భా.

౧. ౪౫.

కండమేక్క. వి. (√కండ¹) కడుపులో కుడిపు
క్కను నల్లగానుండెడుమాంసవిశేషము, కాలఖం
డము. ఆం. భా. ౨. ౧౩౩.

కండతుండములు. వి. బ. (కండ² + తుండము)
ముక్కముక్కలు.

నీ. ఒంటి పచ్చినవాని గెంటిపోవఁగ నీక నఱకుం
డు కండతుండములుగాఁగ. జై. భా. ౮. ౯౪.

ఇట్లే:- కండతుండములు.

గీ. గండభేరుండమును గండతుండములుగ, సం
డఁ జనుచుండఁ జెడుజెండాడె నొకఁడు.
రా. వి. ౩. ౬౪.

కండసము. సం. వి. ఆ. న. ౧. ౬౦చుట. అతవుడు,
ఊక, మొ.

కండని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. టోలు. ౨. రోకలి.

కండర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మహాస్నాయువు, మహా
నాడి, పెద్దనఱము. (ఇది దేహమున ౧౬ కలవం
దురు. వీనివలననే అవయవములు ముడుచుట
చాచుట మొదలగువ్యాపారములు జరుగును.)

కండవడము = గండవడము. (సం. కాండవటఁ. క.

కండపడ, కండపట) యవనిక, తెర.

(గౌరీ) చ. సనిచినకల్పనల్లి మదనాగగతి స్పృహ
పాడఁబొచ్చెనో, యనఁ జనుచెంచె గండ
వడ మల్లన నెల్వడి...కు. సం. ౯. ౨౧౯.

చ. జెడరుచు సంతరంగమున భీతికె గండవడం
బు నుట్టి ప, లెక్కదు...కు. సం. ౪. ౪౧౫.
(భీతినిమఱుఁగుపటిచి అని భావము.)

కండిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేదైకదేశము, వేదమందలి
చిన్న అంతర్భాగము. (విల్యమును.)

కండితము. సం. విగా. (అ. ఆ. అ.) ౧. తొలఁగింపఁ
బడినది. ౨. దంపఁబడినది.

కండుకము. సం = కందుకము. (ఇది సంస్కృతనిఘం
టువులలో కానరాదు. అప్పకవి కందుకరూప
ముతో అప్రశస్త ప్రాసమున కుదాహరణముగా
ఈ క్రిందిపద్యమే యిచ్చివాఁడు. చూ. అప్ప.
౩. ౩౮౦.)

ఉ. కండుక కేలిసర్పెడు ప్రకారమునన్ ... పా
మరభామ లేతయీ, రెండ్రభాతవేళ రచి
యించె ... గోమయపిండము లింటిముంగి
టన్. శ్రీ. డా. ౮౨.

(విరాఘావము) దండ. హేమగర్భాండభాండం
బు లాండోండ నీరోమకూపంబులం దండ

సంపంబుకై కండుకంబుల్ వలెన్ నిండి మా
డన్. వాల్మీకి. గ. ౮౨.

కండుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. - తీట కలది - చూల
గొండికి. ౨. అర్జునుపర్తికి.

కండురము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.) తీట కలది. వి.

అ. పుం. గ. కందకి. ౨. కాకగి.

కండువా. (హిం. ఖండా.) వి. గ. ఉత్తరీయము,
పై వేసికొనెడు బట్ట.

సీ. చిటిగోరునెల దాటి జీరాడుములకి పూపన్న
యకండునాచలై నాటు. బహు. ౫. ౧౭౮.
(చి. సి. హం.)

౨. అడ్డమాలము. (క. గ. - కండువారము ==
అడ్డమాలము అని ప్రా.)

కండువు. సం. వి. ఉ. ఉ. స్త్రీ. ఖిర్మిపు, దుగిది.

కండుకరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శూకశింబి, దూల గొండికి.

కండుఘ్నము. సం. వి. అ. పుం. - తీటను పో
గొట్టునది - గ. ఆగర్భము, తీటకి. ౨. సిద్ధార్థ
ము, తెల్లపలు.

కండులొ. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. దుగద, తీట. ౨. కచ్చుపు,
తీటనులుపు, గజ్జి. ౩. (దురదపోవుటకై) గోతుట.

కండుమక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కీటభేదము.

కండుయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. దుగిది. ౨. (దురద
పోవుటకై) గోతుట.

కండుయకుండు. సం. వి. అ. పుం. (దురదపోవు
టకై) గోతువాడు.

కండుయనము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.) - తీటపో
వుటకు - గోతునది. వి. అ. న. (తీటపోవుటకై)
గోతుట, రామట.

కండుయని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (దురదపెట్టినప్పుడు)
గోతుటకు సాధనమైనది - నల్లయిట్టికొమ్మ, మొ.

కండుయిత. సం. వి. ఆ. (బు. త్రీ. బు.) - దురద
పోవుటకై - గోతువాడు.

కండుయితము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.) - దురద

పోవుటకై - గోతుకబడినది. వి. అ. న. (దురదపోవు
టకై) గోతుట.

కండుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. - తీట కలది - చూల గొండి,
కండుగి.

కండురము. సం. వి. ఆ. పుం. - తీట కలది - కంద,
సూరణముకి.

కండులము. సం. కండురము.

కండె(డియ) వి. గ. ఊచు చుట్టిననూలిచుట్టు.

చ. . . ఆవ్వలది యొక్కన గండెలు చుట్టు నే
య్యనన్. హంస. ౨. ౨౩. శుక. ౨. ౪౨౩.

౨. పేసిననూలిచుట్టు (శ. ర.) ౩. జొన్న చున్నగు
వానికింకి.

ఉదా: మొక్కజొన్నకండె.

౪. కండెము.

సీ. కండె దిరిగి యుక్కు - గంబాలతో మాటుమల

యుబాహువులయగ్గరికి తోడ. పరమ. ౩. ౪౮.

సీ. గుండెలు గండెలు గోళ్లును గీళ్లును కొడలు
ను మెడలు దుత్తుమురు గాగ. అచ్చ. రా.
యు. ౧౩౫.

కండెము. వి. వ్యాయామము చే గట్టిపడి కండెవలె
పుష్ట మగుభూదులగదలిమాంసఖండము.

చ. చనుగవ సామకండెపులిసాలియురంబున
సారె కాన నేమన సునుచున్.... విజ. వి.
గ. ౧౦౯.

సీ. కండెముల్ దిరిగి బల్కొండలు దాపించినటు
వలె నెగుబుజు లతిశయిల్ల. సారంగ. ౨. ౪౨.

కండోలము. సం. వి. అ. పుం. గ. పిటము, గంప
౨. ఉష్ణము, ఒంటె.

కండోలపేణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాలలు వాయించు
ఒకవిధమగుపేణ, చండాలవల్లకి.

కండోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కండోలపేణ.

కండ్రీక. వి. (సం. ఖండ.) గ. ముక్క, తునియ.

సీ. గడియలోపల మూడుకండ్రీకలైతాడుధర

నూలఁ దిట్టె మేధావిభట్టు. అప్ప. ౨. ౩౬౯.

౨. భూఖండము. (వా.)

కంఠ్యోఘము. సం. వి. ఆ. పుం. శూకకీటము, కం
బలిపురుగు, గొంగళిపురుగు. (దీనిని స్పృశించిన
మిక్కిలి దుష్టగులును.)

కంత=కంత². (బ్రా.) వి. ౧. ౧౦౮౪ము.

క. తొమ్మిదికంతలశిశ్రికి, నిమ్మగుసామ్ములును గుల
ము నేటికిఁ జెప్పుమా, చెప్పును దేహము నా దని
... వేమ. ౧. ౨౦౨.

౨. సందు.

గీ. బూసలే యిట్టి నెఱి వైఁ ప్రాపు గల్గి, యల్పు
లను లొంగి తిరుగ లే మయ్య మేము, కిర్తనా
మాను గజ మెక్కి కింతఁ దూఱ. సిం. నార.
౬౬. (సర్ధారకప్రయోగములు లేవు.)

కంతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) సుఖముక్తము,
హాయిగా నుండునది.

కంతి=కణితి. వి. (సం. గ్రంథి.) ౧. గడ్డవలెఁబుట్టె
దుగోగవిశేషము.

(ముసిలిజంగమయ్యవర్ణనము) నీ. వణఁకెడు
శిరమును వెణఁకెడుగమనంబు భగ్నదంతావళి
పక్క కంతి. చెన్న బ. ౨. ౨౯. ఆం. భా. ౨. ౭౪.

౨. బొప్పి, బుడిపి.

ద్వి. దుడ్డవ వీలపు కంతులు గట్ట మోది. ద్వి.
హరిశ్చ. ఉ. ౧౫౦౩.

కంతు. వి. గడువు, నిర్ణీతకాలము. (శ. గ.)

కంతుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. మన్తగుఁడు.

గీ. కంతుఁడును నీ విధుండు నొక్కంతవారు.
నైష. ౮. ౧౭౯.

కంతువు. సం. విణ. (ఉ.) సుఖము కలవాఁడు. వి.
ఉ. పుం. ౧. హృదయము. ౨. గాఢ. (వై. ని.)

కంథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. చింపిగుడ్డలను నూర్చి
మట్టినబొంత. ౨. మట్టిగోడ. ౩. గ్రామము, ఊరు.

కంథటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంథ, బొంత. (వై. ని.)

కంథరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాఁడియుండ్లు గలయొకా
నొకప్పక్షము.

కంఠారి. సం = కంథరి.

కంఠావాటము. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రాకారము.
(శ్రీ. ని.)

కంద. వి. (సం. కందా. త. కందై.) కందముక్క,
సూరణము.

గీ. కంద యన సూరణాఖ్యుమా గౌళకంఠ.

ఆం. భా. ౨. ౭౧.

గీ. ... ఉల్లి కంద, పసుపుఁ గోటలు ... నీలా.

౨. ౫౭.

ఏ. కందదుంస.

గీ. ఇంత బలిమాల మా కేలయెట్టు లైనఁ, గాని
శుభకంద కందమ లేనిదూల, బచ్చలికి నేల
గల్గు నోపగమపురుష. సిం. నార. ౫౯.

నీ. కంద పసుపు మొదల్గఁగలయవి యేకవచన
మై నిజమాలవాచ్యములగు. ఆం. భా. ౨. ౪౧.

కందఁబొలుకందు¹. (కందక + పొలు.)

(నల్లపడు)

నీ. లలితముక్తాహగనుశికాకలాపంబు ప్రాణా
నిలంబునఁ గందఁబొలు. నైష. ౨. ౧౧౯.

కందకము. వి. అగడిత, పరిఖ.

కందగుఁదూచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకఁదియనుతిప్పఠిఁగ.

కందటము. సం. వి. ఆ. న. తెల్లకలవ, శ్వేతోత్ప
లము.

కందనకా(గా)య. వి. గుండెకాయ.

వ...కారిజముక గందనకాయ క్రొవ్వు మొద
లగు మిగుల మెత్తనిపలభిత్తంబు లందుఁ
గ్రంథకొనక గ్రుక్కి. మరుచ. ౪. ౬౦.
ఆం. భా. ౨. ౧౩౨. ఆము. ౪. ౨౩.

కందన(ణ)ము. వి. మల్లబంధవిశేషము, ముప్పది
రెండువిన్నాణములలో నొకటి.

హంస. ౧. ౨౦౬. ప్రబంధ. ౭౮. ఆం. భా. ౨. ౨౦౯.

కందఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పొట్టికాకా, చిలుకాకాగి.

కందబహుళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. త్రిపక్షకాపృథుము. కందము¹. సం. (సం. స్కంధం ప్రాఖండం) పశువుల మూఁపు, మూఁపుగము.

ఉ. కందము లచ్చలించి తుంగంబుల నిందిక నిల్చు... భాగ. విరా. ౫. ౬౯.

(ఇట్టిపోతులు) ఆ. కిచ్చ పట్టి నన్ను కందంబు నమముగాఁ, బాచో పోల్ల పట్టి పోగుచుండి, ములయుఁ గాని పోవు వానినిఁ బొడగన్న మనుచ. ర. అర. ప్రబంధ. ౧౩౩.

కందము². వి. (చి. ని. సం. గంధంబు - ఆర్యా వృత్తి భేదము - కిల్యము - సం. వి. ఆ. పుం. అని శ. ౧.) మాత్రాబద్ధపద్యపితము, బాతులలో నొకటి.

క. కందముల బ్రాసగణయతులండు మూఁగ గిరి నెంది అల్లరు పినునీ, కందంబులు రసవత్స, కందంబులు ... కిచ్చ. ౧౦.

సా. కందము చెప్పినవాఁడు కని, పండిని బొడిచి నవాఁడు బంటు.

కందము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గ. కందగడ్డ. అగడ్డ. ౩. సీగల్లి. ర. గ్రంథి, కంతి. ౫. తామరదుంప. పుం. ౧-నీటిని ఇచ్చునది - మేఘము. అ. యోని రోగ భేదము.

కందమూలము. సం. వి. ఆ. న. మూలకము, ముల్లంగి.

కందర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. గహ. అ. గుహ వంటి కను.

కందరము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గ. గుహ. అ. గుహ కాగముగ నుండు కొండల నడిమి ప్రదేశము, కను మ. పుం. అంతుశము. న-పలము చేరి నేలఁ జీల్చి కొనివచ్చునది - గ. అల్లము. అ. అంతుశము, మొలక.

కందరాకరము. సం. వి. ఆ. పుం - గుహలకు స్థానము - పగ్గతిము.

కందరాలము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. గడ్డభాండపృథు.

ము, గంగరాశి. అ. పురుము, జువ్వీ. ౩. కొండ గొనుగు.

కందరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ - కందగ.

కందరికిము. కి. కంఠాస్తానము, సర్తవులు కూర్చుండఁబడు వేసి కొనుబాచు. ఆం. భా. అ. ౨౬౩.

కందరిరోడ్డున. సం. వి. ఆ. స్త్రీ - గుహలలోఁ బుట్టి గ-౧. ముద్దసానాశాభే-1. అ. గుహచీ భేదము, ౨. కి. బాత తిన్నతీగ.

కందరోహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గుహచీ భేదము.

కందర్పకూషము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆడుగుళి.

కందర్పజేదము సం. వి. ఆ. పుం - మన్మథుని కారమును పైచెమచి - వనన చెట్టు.

కందర్పభాగులు. సం. వి. ఆ. పుం. బ. శాస్త్ర భేదము.

న. నండిగుడ్డు బొంతిమడములు కూటిపప్పులు కానుసంపెంగలు కిందర్పభాగులు గజపతి గాగిలు బొండిదీలు. ప్రబంధ. ౧౧౨.

కందర్పము. సం. వి. ఆ. పుం. (సంగీ.) ద్రువక భేదము.

శ్లో. త్రయోవింశతివర్ణాంఘ్రి ర్భుజి కందర్పసంక్షకః (కల్ప.)

కందర్పమునలము. సం. వి. ఆ. పుం. మగగుళి.

కందర్పశృంఖలము. సం. వి. ఆ. పుం. బకానాక రతిబంధము.

శ్లో. నాగీనదద్వయం స్వస్య కాంతస్యోరుద్యయోనః, కిటిం చోన్మోలయే దాసు బంధకం సప్తశృంఖలః. (రతిమంజరి.)

కందర్పండు. సం. వి. ఆ. పుం. మన్మథుఁడు.

కందలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాఙ్కందము.

కందళము. కి. ఎద్దువీఁపుపైవేసెనుగంత. (ప్రా. శ. ర.)

కందళ(ల)ము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గ. నవాంకురము,

క్రొత్త మొలక. అ. అన్యక్త మధురధ్వని. ౩. ఉపరాగము, సూర్యచంద్రుల గ్రహణము. ర. అపవాదిము, నింస. శిశుపాలము. ౬. కడలీ భేదము, ౭. కా

నొక అంటికి. (కల్ప.) పుం. ౧. బం గారు. ౨. కలహము; వాగ్యుత్తము. ౩. కంపగడ్డ.

కందలి (లి). పం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. కె క్కము. ౨. కుల్లభేదము, ఒకవిధమైన పాద. ౩. ఒక బాతి లేడి. ౪. నవాంబుము, కొల్ల మొలక. ౫. అన్యక్రమముగ భవించి. ౬. ఉపరాగము, మూల్యచంద్రుని గ్రహము. ౭. అపవాదము, పం. ౧. కపాలము. ౮. తామసగింజ. ౧౦. అంటికి. (కల్ప.) వి. క. పుం. ఒక బాతి లేడి. (క్షేపనామి.)

కందలిండ్ల. పం. ఆ. క్రి. ౧. అంబులము, మొలక. (ప్రా. శి. ౧.) ౨. పికాము గొంతు; పం. పం. గీ. పికము మరల పొందినది మించి పల్లమించి, కములవలె పొంది తెలిపించి కందలించి, పొంది తిరికించి పులికించి పాలుపుర గాంచి, కాంబె గోహరిణి చంద్రుని గాంచి నట్లు. ౨. ౭౪. కా. ఎంచే పొందినది కందలిండు పికాచే... మనుచు. ౨. ౬౨.

కందలికము - కంపగడ్డము.

నీ. గూటపురపురుషుల గోళకెరా మెన్త్రాల్లగం బలికముల నోన కములకోల. పం. ౫. ౧౦. (శ. ౧. పా.)

కందలితము. పం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. పిడిపించినది, విడిపినది. ౨. మొలకెత్తి పది; పలుకి పచ్చినది. కందలితుసుముము. పం. వి. ఆ. న. ౧. శిలీంధ్రము, పుట్టగొడుగు. ౨. అంటిపువ్వు.

కందవనము. పం. వి. ఆ. పుం. మూలము, కంపగడ్డ.

కందవల్లి. పం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆంధ్రాంధ్రగి.

కందశోకము. పం. వి. ఆ. న. మంపకూ. (కంద, మొ.)

కందసారము. పం. వి. ఆ. న. ఇంద్రునినోట, పంచనము. (శ్రీ. ౧.)

కందాయము. వి. శ్రేష్ఠముము మొదలు నాలుగేసి మాసములకాలము.

నీ. ఆపతి కాదు కందాయ మనంగ శ్రేష్ఠాది

మాన వస్తువులు దను. పం. ౧. ౧౦౬. కందారి. వి. ఒకానొక చెట్టు, తీక్షణకంటక. (శ. ౧.) కందార్దము. పం. వి. ఆ. పుం. కందగడ్డ.

కందాలుపు. పం. వి. ఉ. పుం. ౧. కానాయిపు.

౨. భూమికందము, త్రివర్ణక.

కంది. వి. పుష్పశీమము, శుభక. ఆం. భా. ౨. ౨౩౫.

బ. భాస్వరి శీమము. భీమ. ౩. ౫౭.

కంది. పం. వి. (ప. నీ. వ) గడ్డ కలది. వి. న.

పుం. కందగడ్డ. ఈ. స్త్రీ. కంది, మాంబులంబ.

కందిరి. పం. వి. ఈ. స్త్రీ. పోయమములకు మొక్క, అత్తపత్తి.

కందు. ఆ. క్రి. (క. కందు.) ౧. తిత్తమును; పాపము నొందు.

క. కందు గలదనింటి గాఢ విరళ, గంభీరవర్ణమును వట్లు కొగపుకాయం, నొంబిగ పిచ్చమైకడు, వందె మనస్తాపహవ్యవహారముగా భాగ. పం. ౨. ౧౦౬.

క... గృతి చెడి, కంది ముగించుదు వానిగవయం దివిరె. భాగ. ఆది. ౪. ౪౪.

౨. నొచ్చు.

గీ. చూలకగి పుష్పములు గోముమాత్రి, వేడి, పుష్పరదేనియం గొనియెడు సోమ, నెమరు, గంధమండలం గొనునది వాగ్యము. భాగ. ఉ. శ్లో. ౨. ౫౭.

ఉ. ఆదిం బ్రహ్మ, గంధం గొనుండు... ఆము. ౨. ౪౦.

౩. వివర్ణన నొందు.

(క) భేషజీహీనమును.

గీ. తనమలుంబు బుట్టిన గార్త గాన్తు, లచ్చదములతో విగ్రహంబు గొనుట, సుమించి వివర్ణన గొందినట్లు, గంది మొంతముల జెలువేరె జందురుండు. భాగ. ఉ. శ్లో. ౨. ౧౦౭.

(చ) వ్లాసము, వాడు.

ఆ. అతనికగతలద్యయమర్థములై, కందియును
మహాసుగంధకుసుమ, తమలు తొంటియట్లు
తమకంపుపిడుకక, యందు నతని తేజ మున్న
తంబు. భాగ. ఆర. ౨. ౧౯౬.

ఉ. అంటిన గందు మేను... పా. ఉ. ౭. ౮౦౦
(ట) మరీనమగు.

గీ. కందు వాగలనిట్టార్పుగాడ్పువేడి, ముకు
ములు చారుమోహనమూర్తి యనగఁగ, బగఁగు
ఁమయంతి చేతిడ్పి... నైష. ౧. ౬౮.

(ఠ) ఎఱుపడు.

నీ. గ్రాహిండ్లటంకికాశ్విగ్రము నోక కంది
నభిసంభాగంబుతోడ. గీ. నచ్చి సోకకై
దు సున్నవానిం బుగ్రు, గా... కా... కా...
గీ. ౬౯.

(న్యస) కోసము చేసే వాని మొగము కంది కందగడ్డ
యైనది.

ర. కీ. శిండు, తగ్గు; కృశించు; పోవు; నశించు.

క. కొనిగూడుఁ బిశ్యగణంబులు, కొనిగూడు
బుద్ధున జంబు నురుగిమ్మడిముఖ, జనియించు
వేల్పులకుఁ గం, నని పెంపున నుండు నోపు
దానము నేయక. కాశీ. ౨. ౧౯.

గీ. ఇంక నిచ్చోట నుండిన నేమికిడు, పుట్టునో
యొందుచోటికిఁ బోన నలయుఁ, బూరియు
ను నీరు గడుఁ బటివోయె బహులు, కందుచు
న్నవి మన కేలయిందునుండ. వి. పు. ౭. ౧౪౫.

గీ. పచ్చతామానికంబులపల్లెరములఁ, బచ్చగం
దనికూర లేర్పడమిఁ జూచి, పెట్ట రని పెం
డ్లిపెద్దలు పెడముపెట్ట. వై. ప. ౬. ౧౨౨.

గీ. పచ్చ గందిపైరుల... దశా. ౧. ౧౧౩.

౫. కోపించు.

చ. అనిమిషమాధుఁ డిట్టిపనికై ననుఁ బంపె
దీయకార్య మే, యనువునవైన జేసి హృద
యంబున సంతన మందఁ గందునో, మనివరు
మోసపుచ్చుటకు ముందట నిల్వ నలందురేగి

నె, మనమునఁ గందునో చనుట మానితినేని
బూరి గందునో. చిత్రభా. ౨. ౧౧౨.
భాగ. ౮. ౩౨౦.

వి. నల్లనిది, కృష్ణవర్ణముకలది.

నీ. చెంగాడవడిపంబు చెలువార ధరియించి దళ
ముగా మేన గండంబుఁ బూసి, కందుదుప్పటి
గప్పి యందియ దాకాలఁ గీలించి... వచ్చె
నొకఁడు. ద్వా. ౧౦. ౮౩.

వి. ౧. నల్లమచ్చ, కిళ్లంకము.

నీ. ఇందుకెంబడుమోడికందుచందంబునఁ గురు
లు నెమ్మెగమున నెరిసియుండ. భాగ. విరా.
౨. ౧౩౮, ౫౨

౨. మాన్యము; నలుపు.

౩. కంగు గలనడిచి గాచినఁ, గందికిండ్లమయి
నట్లు. భా. ౨. భా. ౨. ౮౯.

శా. నీడ బొమ్మ... నడిచి మేడలయి స్త్రీలకల్
పుట్ట నం, రాడక గాఁకనకిందుగానిశయం
నినెలగా గారు. . రాజశే. ౧. ౪౫. ఆం.
భా. ౧. ౧౧౪.

౩. సంతాపము; దుఃఖము.

క... మది, కం సంతయుఁ బాపి... నా. పంచ.
౪. ౯౯.

శా. ... మనకం డెల్లక దెగక బుచ్చుగా, నీ
తెం పార్యజనంబు మెచ్చి ధృతి కున్నేపంబు
గావింపవే. నిర్వ. ౯. ౭౮.

౪. కోపము; లోపము.

గీ... కందు లేని, యెల్లదిరులకు నెల్లయై... కకు.
౧. ౧౦౭.

గీ. కందు లేనిమనీషి... నీతారా. ౨. ౧౫౦.

చ... పుష్టి యేమియుం, దనువున గందు చూప
మి... పరమ. ౨. ౧౭౩.

౫. నెగ, కాఁక, తాపము. ఆం. భా. ౧. ౪౯.

జ:- కండఁబాటు, కందువాటు.

కందు². (క. కండ.) బిడ్డ, శిశువు; కొదమ, పిల్ల.
క. రామఁడు దినుజులతో నం, గ్రామము నేయం

గఁ గలఁడె కందు గదా... మొ. రా. బాల.
రఁ.

గీ. నిను వనంగను బిల్లు నా నినుఁ గనంగఁ, గూన
యనఁ గందు నాఁగను గొడమ యనఁగఁ,
దిద్యగర్భకములు గాను దెలియనలయు. ఆం.
భా. ౨. ౯౯.

కందుఁడు. వి. (సం. స్కంధః.) నుమారస్వామి.

గీ... కందుఁడు కొమరసామి, యనఁగ నుహనా
మధేయంబులమరు సాంబ. సాం. ని. దే. 2.

కందుకము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గ. చెండు, బం
తి. ౨. తెలగడ, దిండు.

కందురీగ. వి. (కందురు¹ + ఈగ) = కందురు¹.
ఆం. భా. ౨. ౯౫.

కందురు¹ = కడుఁడురు, కందురు. (సం. గంధో
లీ, గంధోలీ.) ఎఱ్ఱను మైవ, కందురీగ. (శ.ర.)
జ: కందురీగ.

కందురు². వి. తృణవిశేషము. ప్రబంధ. ౨౦౧.

కందువ. వి. గ. ప్రదేశము, స్థానము.

క... ఈ, లోకమున నిట్టిచరితం, బేకందువనై
నఁ గలఁడె యెవ్వరికైనఁ. నిర్వ. ౧౦. ౮౮.

(క) నివాసిస్థానము.

ఉ... ధర్మముల కెల్లను గందువ ధర్మరాజు ...
నైవ. ర. 3౫.

మ. దయకుం గందువ దానకేళి కిర వంతశ్శుద్ధి
కిఁ జన్మధా, మి... రామా. ౧. ౯౨.

(చ) సంకేతస్థలము.

ఉ. కోటలు బొమ్మరిండ్లు మఱి కొండలు తాపలు
దివ్యదృష్టికిఁ, గాటుకలంధకారములుగాఁ
జని కందువపట్లఁ బాంసులా, పాటలగంధు
లాంది రుపభిర్లలతో మణితామరైనజం,
జాటము లేనికూటముల సాహసకల్పలతా
ఫలంబులఁ. కవిక. ర. ౧౦3.

(ట) ఏకాంతస్థలము, రహస్యస్థలము.

క. అందులఁ దగినగృహంబుల, కందువ లన్ని
యును వెఱిఁగా నొకచోటఁ, జంచనపు
మండనంబునఁ, నుంచనపుంగిన్నె గాంచి కొ
ని చని దానిఁ. వైజ. ర. ౮౨.

౨. బాడ, ఆనవాలు, నులురు.

(అశ్వత్థామ)ను. సరవీరావలియిండ్లకందువ రె
డం పాటించుచుం బోయినఁ. భార. సా.
౧. ౧౬౧.

వ. అచ్చోటి పెద్దలవలనం గందువ యెఱింగి చని
తన్నుకాన్యక్రమంబుఁ బ్రవేశించి... కాశీ.
౨. ర౨.

3. నుర్ము, కీలు.

క. ధంకోలంకారాదుల, సాం దెఱిఁగిన నెద్ది లేక
పానంగు కవిశా, సుందరల శక్తియదియా,
కందువ తగ నెఱుఁగువాఁడె కవివరుఁ డెం
దుఁ. కావ్యా. 3. ౮౮. కాశీ. ౧. ౮.

ర. తెగ, సంఘము.

లయగ్రాహి... నిలింపమునొబ్బుండములు... దితి
నండునలతోడఁ, బొందువడ సంధ యొక
చండమునఁజేసి రిరుకిందువలనారు... శి. పు.
౧. ౧౭3.

౫. చమత్కారము.

గీ. కలికిచూపుల మాటలకందువలను, తేరిక లా
నర్చి మేకొనఁజేసి వాని, నెనసి యప్పుడె దే
వరయిల్లు పడుక, యిల్లు గావించె నంతఁబూ
ర్ణేందువడన. శుక. ౨. ర3౧.

ఉ. కాయజుతూపులమ్ముదురు కందువమాటలఁ
బుష్పలావికల్. విజ. వి. ౧. ౧౪. ఆం. భా.
3. 3౨.

౬. ఋతువు, కాలము.

మ. ఇవముంగండువలఁ జరింబునను నట్టెండల్
నెసం గాయువే, సవులఁ బంచమహాగ్నిమ
ధ్యమున... నిల్చి చేసెఁ దపమాఁ ... పి.
శకుం. ౨. ౧౧౨.

సీ. వానకందునను దివారాశ్రములు జలభాగల
బయటలఁ బడియు చుంపి. నిర్వ. 3. ౬3.

2. శపథము, ప్రతిజ్ఞ.

చ...బుక్కమాకమునఁ గందున నేయనె యగ్ని
సాక్షిగా, శపథము చేసి లెప్పి యిట సంతత
దానకతానుభూతి మోహపడుచున్న వాఁ
డవు...భా. రా. కిష్కిం. ౪. 2౫.

౩. కాశలము, నేర్పు.

ప...నాగధ్యంబు నేయువాఁడు లేమికి వినుదం
బు నొందిన నీకందుననైకంధ్ర చెప్పినం బ్రీ
యం బంది నిన్నుఁ గోడ్డో నన్నుఁ బనిచిన
...భాగ. విరా. ౪. ౨౯.

గ్లో. ఆచచక్షే హయభూనే హైకంధ్ర కాశలం
శన. సం. భాగ. విరా. 32. ౧౧.

కందునచుట్టము—స్త్రియబంధువు.

క. కందునచుట్టమునై మది, కందంతయుఁ బాపి
మీఁదఁ గలభాగ్యము నా, కందించి మమక
డలఁచితి...నా. పంచ. ౪. ౯౯.

కందునదృష్టి—దివ్యదృష్టి.

(చ్యవనుఁడు) ద్వి. సాందాఁ గరుణతోఁ బూ
బోఁడి నెత్తి, కందునదృష్టిని గడఁగి బో
జాచి, ప్రతిపక్షమనుండు ... పుత్రుండు
నీకు, నగుఁగాక కాళింగ యుదు దీవించె.
రం. రా. బాల. 20 పా. ౨2 పం.

కందువాఱు = కందు¹. (కందు¹ + వాఱు) అ. క్రి.
(మలినమగు)

సీ. కందువాఱినమించుగచ్చుట్టవనుతోలె విధు
మండలము కాంతి వీడుకొనఁగ. హ. 2. 30.

(వివర్ణత నొందు.)

చ. నెలనెలఁ బాఱె మేఘమ విందవికోధియుఁ
గందువాఱె నా, మలపడె గల్పశాఖి ...

నరస. ౨. 20. (కలంకము కలదియగు అని
కెండవయర్థము.)

కందువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. ౧. పెనము. ౨.

నూలుబాళి. 3. పాకశాల, పంటయిల్లు. (కే.వి.)

కందుశాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేపుడుపని చేయు
శాల.

కందెన, కందియన. వి. బండియరుచునకుఁ బూసె
డుమని.

సీ. బండికందెనతోడఁ బ్రతివచ్చుమైచాయ నీలి
పచ్చడముతో మేళవించ. నైష. 2. ౯3.

క. ఇరుమునఁ గందెనఁ బెట్టక, పర మేశ్వరుబండి
యైనఁ బాఱుచు మమతీ. మ. శ. 30.

ఆ. తెఱఁగులరసి పువ్వుఁ దే నకందెన నెట్టి. వీగ.
౨. ౯౪.

సీ. ... కందునలు పూసి గుఱ్ఱంబులు పూన్చి
మీఁద, నాయుధంబులు నించి ... ప. సం.
౧౨. 2౦౪.

(‘బండికన్నులను బట్టించుచును’ అని ఆం.
భా. ౨. ౨౦౨.)

కందెట. వి. (కన్ను + తెఱ) నేత్రచ్ఛదము, తెప్ప.
మ. మునునాఁ డంధకవృష్టిభోజయనుసామంతా
గ్రణీనేన గం, దెఱగా... కొం, దఱమాత్యుతో
ననుఁ బట్టి రా నమర నానానంబునకొ గ్గు
వ్వుడు... ఉ. హ. ౨. ౨౪.

కందోటము. సం. వి. ఆ. పుం. తెల్లగలున. న.
నల్లగలువ. (కల్ప.)

కందోతము. సం. వి. ఆ. పుం. ముడుచు, తెల్ల
గలున.

కందోద్భవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుహచీభేదము,
గడ్డ గలతిప్పతీగ.

కంధము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. మేఘము. ౨. ముత్తాఁ.

కంధర(ము). సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శిశువు ధరించు
నది - మెడ.

కంధరము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. నీటిని ధరించు
నది - మబ్బు, మేఘము. ౨. ముత్తాఁ. 3. మౌఁస
శాకము, నీటిచిట్టికూర.

౧. సుగంధము, సువాసన.

౨. కంపు రూపుఁ దెలుపుఁ గలిగి యకంటక, భూరుహాదులందుఁ బుట్టివట్టి, పుష్పములఁ బ్రయంబుఁ బొంది కైకొందు నిర్జరులు పూజనములఁ గరువరేణ్య. భార. ఆమ. ర. ౫. బస. పు. ర. ౨౬౮ పం.

౩. దుర్వాసన, దుర్గంధము. (చూ. కంపుఁదుమ్మ, కంపుఁతెలుక.)

గీ. కప్పుకంపుఁగుడుటఁ గన్తుకొమెరువుతో, నుల్లి నాటి చండనోడకములఁ, బెంప దాని కున్న కంపు వాయనిధంగి, నెంత యైన నిల్వ దింతి మనసు. ద్వా. గ. ౯౪.

సా: ఎవరికంపు వారి కింపు.

జ: కంపిరుగుడు, కంపుఁదుమ్మ, కంపుఁతెలుక.

కంపుఁదుమ్మ. వి. (కంపు + తుమ్మ) విట్టదిఁము. (శ. ర.)

కంపుఁతెలుక. వి. (కంపు + ఎలుక) గంధమాషిక, చుంచు (చి.ని - కంపెలుక. శ. గ.)

కంపె = కుంపె. వి. (క. గంపె - శ. ర. బ్రౌ. లనుబట్టి పరుషాదిగా గ్రహింపబడెను.) తాంబూల పాత్రము

గీ. తాంబూలపాత్రంబు లెలు కంచనంగను గంపె యంచనంగను గుంపె యనంగ. గీ. జాల వల్లిక యనంగను... ఆం. భా. ౨. ౧౬౬.

కంప్యమానము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కంపించేయఁబడుచున్నది.

కంప్యము. సం = కంపనీయము.

కంప్రము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) పడఁకునది, కడలునది.

కంబమయ్య. వి. (కంబము + అయ్య) - స్తంభమున వెలసిన అయ్య - నృసింహమూర్తి.

గీ. ఒకటి యాజమనకు నున్నదందురు గాని కా రెనుపోతును గాన మెచట, నలకంబమయ్య

దా నైనదే మోకాని సింగ మొక్కటియైననెలల తేను. య. చూ. గ. ౧౦౬.

కంబము. వి. (సం. స్కంభః. ప్రా. కంభో. క. కంబం. శ. కంబ) గ. స్తంభము, రాడు.

గీ... పంకంబులోనికంబంబు తర్కము... నైష.

౨. ౭౩. పారి. గ. ౪౯.

౧. మల్లపరికరవిశేషము.

గీ. తల్పాగ్రసంబులై తగుఁ గంబము కొణత ...

ఆం. భా. ౨. ౨౭. ప్రబంధ. ౮౨.

౨. కంబమయ్య, కంబమురాయఁడు, కంబవల్లి.

కంబమురాయఁడు. వి. (కంబము + రాయఁడు)

కంబమయ్య, నృసింహమూర్తి. య. చూ. గ. ౧౨౦.

కంబరము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. సంప్రకృతము, కలసినది. ౨. చిత్రవర్ణముకలది. వి. ఆ. పుం. చిత్రవర్ణము.

కంబళకము. సం. వి. ఆ. పుం. న. కంబళి, ఉన్ని వస్త్రము.

కంబళపురీషము. సం. వి. అ. న. కంబళికి అంటిన మలమువలె నెంతో శోధించినను విడువనిది - ఒకానొక తిట్టు. (తెనుఁగుగ్రంథములందే కనబడుచున్నది.)

ద్వి. మటుమాయలాడు కంబళపురీషంబు, పటికిరింతలపిల్లి పట్టినదొమ్మ, సుధకవుం డని చూపలు దెగడ. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౪౮౪.

కంబళ(ల)ము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కంబళి. ౨.

(ఉన్నితో నేసిన) ఉత్తరీయము. (పయిని వైచుకొనుసాలుపు, మొ.) ౩. గంగడోలు. ర. కంబళిపురుగు. ౫. ఏనుఁగుపక్కెర, ఏనుఁగుమీఁద వేయుచిత్రకంబళము. ౬. ఒకజాతిరేడి. న. నీరు.

కంబళి(డి). వి. (సం. కంబళః. క. కంబళి) కంబళము, గొంగళి.

గీ. ... చనును గంబ. గీ. లంబు గొంగడి యనఁగను గంబళి యన. ఆం. భా. ౨. ౧౫౮.

నీ. పిల్లగ్రావులు నెక్కువెట్టినవిండు కంబల్లును

పుట్టును వల్లెత్తాల్లు. కుక. ౨. ౫౪౫.

చ...కంబడిచింపులు...సారం౪. ౧. ౧౧౬.

వ...కఱియకంబడిప్రాంత. ఆము. ౪. 3౫.

కంబలిపురుగు=కంబలివలె నుండునొకానొక పురుగు, గొంగలిపురుగు. (శ. ర. వా.)

జ: కంబలిపండు.

కంబలి(లి). సం. విణ. (న్. నీ. న్.) కంబళము కలది. వి. న్. పుం. ఎద్దు. ఈ. స్త్రీ. ఒకబాతియూడులేడి.

కంబలి(లి)క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. చిన్నకంబలి. ౨. ఒకబాతియూడులేడి.

కంబలిపండు. వి. (✓కంబలి.) పట్టుపురుగుచెట్టు పండు. (శ. రి.)

కంబలి(లీ)యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కంబలికి నాననమైనది. (ఉన్ని.)

కంబవల్లి. వి. (✓కంబము.) ౧. పడుగుకడపటిచినమునక జేయు స్తంభపూజ మున్నగుసంస్కార విశేషము. (౩. ౧-పడుగుకడపటిచినము. అం. ఆం. భా. ౨. ౧౭౫.)

౨. వినామకడపటిచినమునక జేయుసంస్కార విశేషము.

నీ. యాజ్ఞికుల డిక్షిణ లర్చింప రాజులై రుక్మపర్ణ తిలగంబవల్లినాడు. రా. వి. ౫. ౮౦.

కంబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. దర్శి, గరింఠె; తెడ్డు. ౨. వెదురుకమ్మ.

కంబు. వి. (క. త. కంబు.) సజ్జపైరు, గంటపైరు.

బ. ధాన్యవిశేషము, సజ్జలు, గంటలు.

కంబు. సం. వి. ఉ. పుం. న. కంబుపు, శంఖము.

ఉ. ...శృంగారపువేణి వేణి యొడికంబగుకంబు గళంబు కొమ్ముక. వ్రబంధ. 3౧౬.

కంబుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ఆశ్వగంధ, పెన్నేరుగి. ౨. కంఠము.

కంబుకంఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=కంబుకంతి.

కంబుకంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శంఖమువంటికంఠము గల మూడుది; ఆడుది.

కంబుకము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. సంఘ, శంఖము. ౨. కంఠము.

కంబుకాష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆశ్వగంధ, పెన్నేరుగి.

కంబుగ్రీవ(ము). సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శంఖమువలె మూడురేఖలు గలకంఠము.

కంబుపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శంఖపుష్పి.

కంబుమూలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శంఖపుష్పి.

కంబుపు. సం. విణ. (ఉ) చిత్తనర్ణముకలసి, కర్పురము. (ఉ.) పరద్రవ్యాపహరి, దొంగిలించు నాడు. వి. ఉ. పుం. చిత్తనర్ణము. పుం. న. ౧. శంఖము, సంఘ. ౨. కంఠము. ౩. సంఘగాఢ, శంఖపలయము. ౪. నత్తగుల్ల. ఉ. ఉ. స్త్రీ. ౧. కంఠము. ౨. గొట్టునువంటిమొముక, నలకము.

కంబూకము. సం. వి. ఆ. పుం. కంఠనము, శవుడు.

కంబూడము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. శంఖభేదము.

౨. గజభేదము. ౩. దేళభేదము. ౪. పున్నాగము, ముసాన్నిగి.

కంబూతాయి. సం. వి. న్. పుం. శంఖమువలె చెల్లిరిపూర్వకాయుగులగ్రస్త-గరుడపక్షి, బొన్నిగ్రస్త.

కంభుపు. సం. వి. ఉ. న. ఉకిగము, వట్టివేరు, బొరుగడ్డివేరు.

కంయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సుఖాన్నితము, హాయిగా నుండునది.

కంసము. సం. వి. ఆ. పుం. న. ౧. కంఠము. ౨. పానపాత్రము. ౩. ఆశకము, మానవిశేషము (శీ. ని. ద్వాపరకము అని వై. ని.) ౪. హంస. (శీ. ని.)

కంసకారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కంఠపునచేయు ఒకానొకబాతివాడు, కంఠరి.

కంసారాతి. సం. కంసారి.

కంసారి. సం. వి. ఇ. పుం-కంసుని పగవారుడు-

కృష్ణుడు.

కంసాల. వి. స్వర్ణకారబాతి.

ఆ...కం, సాలబాతివారు చాలా గీడు. భో. బ. రా. ౫. 322. (ఇటువంటి పద్యమునకు ముందు బిందువు కనబడుచున్నది.)

కంసాలి. వి. (క.కంసాళికి.) స్వర్ణకారుడు.

నీ. స్వర్ణకారాశీధి పగలుగ బారసి యగసాలి సాన్నార కంసాలి యనంగ. ఆం. భా. 1. 204.

కంసాస్. సం. వి. ఇ. స. కిందు, కాంస్యము.

కంసీకము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. అ.) కంసమునెడి మానవ శేషముచేత గొనబడినది.

కంసీయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) ౧. కిందు నకు సంబంధించినది. 2. కిందుపాత్రకు చెందినది.

కంసుడు. సం. వి. అ. పుం. కృష్ణుని మేనమామ, ఒకానొక ముగ్ధురపురపురాన.

కకందము. సం. వి. ఆ. పుం. 20 గారు.

కకపాల=కక్రపాల. (సం. కిక్రపాల. ప్రా. కక్రపాల) ౧. బైరాగులు చంకిను ధరించెడుసంచి.

నీ. కకపాలవెల్బూది గన్నులలో బ్రామి బాధింతు గన్నులపల్లవనీల. పారి. ౫. ౧౦.

నీ. కకపాల కేదారకిటకము ద్రితపాణిగులుచు లాతామతో నూర్చునట్టి మనుచ. ౧. ౫౯. ఆం. భా. 2. ౧౭౬.

2. మంగలపాది. ఆం. భా. 1. 20౧.

కకవిక=కకావిక, కకవిక, కకావిక. విణ. (సం.

కాకవికా. ప్రా. కాకవికా, కకవికా) చెల్లా చెదురు, విక్రీణ చెదరినది.

ద్వి. వికరణ లేలే నిష్పలు లభమునలు, కకవిక లాయె చిక్కుక పికవాణి. అ. మ. క. 1. ౧౧౫ పా. 20 పం.

కకవిక పడు=చలేంచు.

క. ఒక పాటిక లేచుచేతను, గకవిక పడ కిప్పులేక కనకాగరణాం, కుకిములగరగరికల నిం, చు క నిక్కున గాక యతేడు సుఖమున నుండున్. హంస. ౫. ౧౫. (గర్వించు-అని భాషము.)

కకవిక=కకివిక.

విణ. (తాటుమాటు, స్వల్పస్థితిము.)

క. ఒక యూరికి నొకకరణము, నొకతీర్పుర యొన గాక యొగిం నెఱుపెనన్, గకవికలు గాక యుండునె, నకిలంబును...ను. త. 22. (కుంభిరము, కిలరె నొందినది.)

చ. ప్రకిటగ పట్టిక తరుచు బాగము లేచిన శేల నాదు ధృక్కులిక చేగనింతు ననియద్రి సముద్భ్రమముచల్లలంబునం, గకవిక చేయగారచ లెచి గంపులు వేయగలంగ కట్టి గాక, ఒక పక నెట్టింట్లు కనుపట్టె పిక్కునయకణ ప్రభా. లక్ష్మీ. 2. 2.

కకావిక=కకవిక.

విణ. (చెల్లాచెదురు.)

చ. ఇరుచుచేతుల స్వల్పహేతితతుల్ గొని యొక్కపట్ల కిం, కిరులపయి న్నిగిడ్చిన గ కాపక వైరక కోండులు...ఉ. రా. 3. 33౫.

చ. పాలుపుగ గంగధామనకు బువ్వులతోట యొనర్చి లొంటి నా, కలిగిన పాతకంబులు క కాపక గా పడనాడి బ్రహ్మవే, త్రిల గని ముక్తి గాంతు...విప్రు. 1. ౧౬. పరాహ. 3. ౫౯. రా. వి. ౫. ౧౫.

కకావిక=కకవిక.

విణ. (చెల్లాచెదురు)

ఉ. ఈడివికన్ సంకరతీర్ణులపైను లట్లు చెండుచెం, రాదగ నాత్మపైనికచయంబు కకాపక బైకింగి య, ప్రేడత బాటజొచ్చుట యు...కరా. ౮. ౫౮.

(కుభితము, కలల నొందినది.)

గీ. మెల్లనె కళావతీసతి మేలుకాంచి, ప్రక్క-
వేటొక్కమగడున్న బాగు దెలిసి, యక్క-
యిది యేమి చోద్యమో యనుచు మిట్టి, పడి
క కావికయై యొండుకడకుఁ జేరి. సుక. ౧.

౨౨౩.

కకుంజలము. సం. వి. ఆ. పుం. చాతకపక్షి.

కకుందరము. సం. వి. ఆ. స. పిఱుడుమీడిగుంట.

కకుత్తు. సం. వి. క్. పుం. స్త్రీ. ౧. ప్రధానము, శ్రేష్ఠ-
ము. ౨. ఎద్దుమూఁపురము. ౩. రాజచిహ్నము.

(చుట్ట చామరాది.)

కకుత్స్థుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఆసురులను జయిం-
చుటకు పృథుభూపాఁడగు ఇంద్రుని కుత్తు
(మూఁపు)ను ఎక్కినవాఁడు-శిశువాదుని పుత్రుఁడ
గు పురంజయుఁడు.

కకుదము. సం. వి. ఆ. పుం. న. ౧. ప్రధానము,
శ్రేష్ఠము. ౨. ఎద్దుమూఁపురము. ౩. రాజచిహ్నము.
(చామరాది.) ౪. హస్తి మేధ్రము.

కకుద్ధంతము. సం. వి. (త. దృశీ. త.) గొప్ప
మూఁపురము గలది. వి. త. పుం. ఎద్దు.

కకుద్దతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. పిఱుడు. ౨. మొల.

కకుద్ది. సం. వి. (న్. నీ. న్.) మూఁపురముగలది.
వి. న్. పుం. ౧. మూఁపురము గలయెద్దు. ౨.
రైవతుఁడనురాజు.

కకుద్దికన్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రైవతునికూతురు-
రేవతి. (ఈమె బలరామునిభార్య.) శిశు. ౨. ౨౦.

కకుప్పు. సం. వి. భ. స్త్రీ. ౧. దిక్కు. ౨. శోభ,
కాంతి. ౩. సంపెగదండ, చంపకమాల. ౪.
పగ్వతశిఖరము. ౫. శాస్త్రము. ౬. ప్రాణము.
౭. చామ్రు.

కకుభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కకుప్పు.

కకుభము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. వీణకు అమర్చిన

సోఱకాయ. (వీణాప్రాంతవక్రకాష్ఠ మని కొం-
దఱు-శబ్దగాంభీర్యమునకై వీణాచండముక్రింద
నమన్నబడిన చర్తావసద్ధదారుభాండము అని మ
ఱికొందఱు.) ౨. ఏఱుమద్ది.

కకుభాదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నలి, గువ్వగుల్లి, కపో-
తాంఘ్రి.

కక్క. వి. (క. కక్క-) పినతండ్రి. (వా.)

కక్క-పాల = కకపాల.

(యోగులు మున్నగువారు చంకను వాల్చెడుసంచి)

గీ. కక్క-పాలయుఁ గక్కభాగమునఁ బూని...

ధగణిపతిపాలి కేతెంచె దిపసి యొకఁడు.

విక్ర. ౨. ౯౨.

కక్కరము. వి. (సం. కర్కర) కఠినము, మో-
టైనది.

కక్క-ఎత్తుడు ముడిగిబ్బ యెఱుఱు సొమ్ము, కక్క-
రం బగుతోలు కట్టెడువలువ. ద్వి. భాగ. ౪.

(త. గ.)

జ: కక్క-రించు.

కక్కరించే. ఆ. క్రి. ($\sqrt{\text{కక్క-రము}}$) మొఱుగు;
పెద్దకేకలువేరు.

(జంగమయ్య) చ. కమఁగొని తాయ నచ్చి
గునకంబువిధంబునఁ గక్కరించి యి, ట్లను...

చెన్నబ. ౨. ౩౦. (ప్ర. మోగాంతరము మృగ్య
ము.)

కక్కసపె(వె)ట్ట. స. క్రి. (కక్క-సము + పెట్టు)
బాధపెట్టు.

వ. ఇక్కరణి రక్కసులం గక్కసనెట్టి కాకుత్-
స్థం డొక్కఁఘటికాచతుష్టయంబున ధను-
ష్టకారఘోరంబుగా శరాసారంబు నిగిడిం-
చిన. రామా. ౮. ౧౯౨.

కక్కసము. వి. (సం. కర్కశ. ప్రా. కక్కసో.

త. కక్క-చం.) ౧. కఱుకు, వాడియైనది, నీళ్లుము.

గీ. కక్కసపువకగోరులఁ ద్రొక్కి-ద్రొక్కి, కఱ

మముక్కున నందంద కఱచికఱచి. పాండు.

ర. ౨౩౯.

౨. కతిసము, మోతైసది.

ఉ. అక్కట ధర్మమే గురునియాత్మబల ఒట్టి గ
మింప నెంచ నీ, కక్కడ బుట్టె నీమమత
యిప్పుని శుశ్రుఱు విన్నవైచునే, నీక్కిము
మోహ మున్న సతనిం గని వేడి పరిగ్రహిం
పుమీ, కక్కసపుండనంబు కొఱగా చని సారె
రు బుద్ధి పెప్పినక. ఉ. రా. ౭. ౩౩౧.

౩. క్కూరము, ఘోరము.

ఉ. వ్రాఁకున నిద్రవోప నరమగ్ధునపంపున నచ్చి
ఘోకముల్, గాకముల న్నదించె నీ కక్క
సపుంబని నిర్వహించుటె, ట్లడడ... వేం.
సంచ. ౩. ౧౧.

౪. ఇటుకై నది.

ద్వి. కక్కసందైన యిక్కడ నీవు మేము, నొం
డొరులకు మన మొద్దికై సరదు, కొండము రి
మ్మంచు... ద్వి. పరమ. ౧. ౪౪౪. ౬ పం.

వి. ౧. దుష్కరత్వము.

క. ఒక్కనివిరివికిని చోరల్, పెక్కండ్రే నొ
క్కనొకనినెంబడి ననుగుల్, పెక్కండ్రు ని
లునఁ బనులకు, గక్కసమగు దింప నుంప
గాఁ గాకుండుక. ఆము. ర. ౨౧౪. (వ్రా
త ప్రతి పా.)

౨. కాతిస్యము, నిర్బంధము; తైక్ష్యము.

నీ. చండభానుఁడు కక్కసముఁ జేసి మున్ను దా
మహి కిచ్చునప్పులు మరలఁ గొనియె. నైజ.
౧. ౯౭. (చండగ్ధులకు నిదే యుదాహర
ణము.)

వ...తమ్ము నమ్ముదునట్లు ముందటికి నూకి యక్క
క్క మొక్కచే మనపాలివేలు పని బుజ్జగిం
చియు బొములుగొని జంకించియు...కక్క
సాన నట్లు మొక్కించి. ఆము. ర. ౩౪.

౩. కశాభేదము, ఒకవిధమైనకొరడా.

చ. అది గని పైనికుల్ కడుగఁబునఁ జేరి మ
హాపలంబుతో, నదికినీతి నున్న సవనాశ్వ
ము ధేయని కక్కసంబులక, నదనదగాఁగ
వ్రేనియును బాటులఁ జెట్టియు నేమి చేసి
యుక, గడలుపలేక... జై. భా. ర. ౭౭.

జ: కక్కసపడు, కక్కసపెట్టు, కక్కసింపు,
కక్కసిల్లు.

కక్కసింపు. స. క్రి. (✓కక్కసము) బాధించు,
సింపించు.

ఉ. ...జనకపుత్రి నడల్పులఁ గక్కసింపఁగాఁ,
బోయెడిరాక్షసీనచయముం గని క్రమ్మఱఁ
బిల్చి రాఘవ, ప్రేయశ్చై చితాననునిపేరడఁ
గం గలఁ గంటిఁ బోకుడీ, యాయమతోవ
సంచుఁ గ్రిబటాహ్వయదానవి మాన్పెఁ ద
త్సూరల్. రామా. ౬. ౧౭౨.

గీ. కదిసి కురువీరుఁ భిముక్కు గక్కసింప, నీక్కు
జగి నొక్క మొగిఁ బెక్కు కుక్క లెక్కి, పి
క్కప్రక్కయు ..చిక్కించుకొన స్రుక్కి
నక్కిఁజియును. రా. వి. ౩. ౬౬.

కక్కసిల్లు. ఆ. క్రి. (✓కక్కసింపు.) నిండు, క్రి
క్కిటిసియుండు.

ద్వి...పుణివి యాకసము, కక్కసిల్లఁగ అంతు
గలక నచ్చొట. ద్వి. పాఠంగ. ౧. ౧౫౪.
౮ పం.

కక్క¹. వి. ముప్పదిరెండువిన్నాణములలో నొకటి.

ప. కక్కి కొక్కిన డొక్కర ... నృసింహంబు
నాది యగుముప్పదిరెండు విన్నాణంబులనా
జెంబు పక్షిఁచి... హంస. ౧. ౨౦౬.

కక్క². వి. (క. కక్కి.) పినతల్లి. (వా.)

కక్కిత. వి. మల్లవిన్నాణములలో నొకటి.

ప్రబంధ. ౮౭.

కక్కిరిబిక్కిరి. విణ. తాటుమాటు. (శ. ర.)

కర్కు¹ = కర్కు. (క.చ.క.క.క.) స. క్రి. (క.డుపు
లోనిది) నడిపుచ్చు; నెడకంచు.

ఉ. ... సయించునె కక్కినకూడు క్రస్తుతై.

వై. ౨. ౧౦౦. (సహించు - ముద్రి.)

నీ... క.చ.లో నులూసుచి బంచి యాడించినపరు

నడకము, కక్కించి... భార.భీష్మ. ౨. ౩౯౭.

వి. కర్కుట, వాంతి; కక్కినపదార్థము. (ప్రా.)

జ: కర్కుడెవులు, కర్కుడు, కర్కువాయి.

కర్కు². వి. ($\sqrt{\text{కక్కు?}}$) అంశము మొదలగువాని
పలు.

క. కర్కులకొడవలతో కై. భోజరా. ర. ౬౦.

వి.శ.మ. ర. ౮౬.

కర్కుడెవులు. వి. (కర్కు¹ + తెవులు) వాంతి
రోగము.

కర్కుడు. వి. ($\sqrt{\text{కక్కు}^1}$) కర్కుట (ప్రా.భ.చ.)

కర్కుటితి (క్రి) = కర్కుటితి. వి. (క.కర్కుటితే.
త. కర్కుటితి.) లోకము, ఆశ.

క. సాం కొంచినలుపలు పలు, కం దగునే మో
డి యకట కర్కుటితి మొయి. హరి. ఉ.

౩. ౨౩౭.

చ... కడుపుగక్కుటితి... ప్ర.భా. ౧. ౧౦౮.

చ. కిలుపలకెట్టి వీరి నడకించి తొలంగెదమన్న
వట్టిక, కర్కుటితియ కాని దైవ మనుకూలము
గాదు... కై. భా. ౬. ౨౩౮.

కర్కుర్తి పడు = ఆశపడు. శివరా. ౩. ౭౨.

జ: కర్కుటితికాడు.

కర్కుటితి (క్రి) కాడు = కర్కుటితికాడు విణ.

($\sqrt{\text{కక్కు}^1}$) లోకము.

క. కర్కుటితికాడు కార్యము, చక్కటి యె
ఱుగండు... నా. పంచ. ౧. ౩౨౦.

కర్కులము. సం. వి. అ. పుం. పరుశము, పొగడ
చెట్టు.

కర్కువాయి. వి. ($\sqrt{\text{కక్కు}^1}$) కానరోగవిశేషము.

గీ... మిరియంబు కక్కుటితియనా; గానపాదజన్మ...

వులు గొనక గక్కు వాయి, కక్కు లెల్లను శాం
తించు... చికి. (చి.ని.)

కర్కుటితి (క్రి) = కర్కుటితి. క.

(లోకము, ఆశ.)

క. పల దిటునకెక గక్కుటితి, పలుకులు పలు

కం... సాగం. ౨. ౧౦౯.

ద్వి. కడుపుగక్కుటితి గర్భ కాండంబు, నడ

యక కెట్టుతంత్రంబును గాదు. ప్రభులిం.

౧. ౪. పా. ౨౦. పం.

కక్కుర్తి పడు = ఆశపడు.

నీ. కక్కుర్తి పడుచునే గాధతపోమీధుం శుశు

మంక కక్కునందవాని. చంద్ర. ౨. ౭౮.

జ: కర్కుటితికాడు.

కర్కుటితి (క్రి) కాడు. విణ. ($\sqrt{\text{కక్కు}^1}$)

లోకము.

ద్వి. కడగి పనుంగుమీడక గంచంబు కెట్టికు

డువలగాక జూచు కక్కుర్తికా డితండు.

ద్వి. పారిశ్ర. ఉ. ౮౫౨౪౦. నుడ. ౨. ౬౫.

కక్కుర్తి = కక్కుర్తి. క. (సం. కక్కుర్తి. ప్రా. కక్కుర్తి)

పక్షిక. కేషము.

నీ. కక్కుర్తిలో కక్కుర్తిలో గువ్వలు ... కనిక.

౧. ౬౭. (కక్కు రేటువు - అని. ఆం. భా. ౨.

౯౨.)

కక్కులకము. సం. కి. ఆ. న. ౧. తక్కులపుచెట్టు

నుండి కలుగుపరిమళ ద్రవ్యము. ౨. నల్లలమరీచ

ము, చలునమిడయము.

కక్కులము. సం. వి. అ. పుం. గంధద్రవ్యము

చిచ్చువృక్షము శేషము, తక్కులవృక్షము. న. ౧.

తక్కులఫలము. ౨. తక్కులపుచెట్టునుండిపు

ట్టినగంధద్రవ్యము.

కక్కుటము. సం. వి. ఆ. అ. క) కినిమైనది.

కక్కుటి. సం. కి. ఈ. నీ. కిని, బలపము.

కర్ణ. వి. మల్లబంధవిశేషము, ముప్పదిరెండుసన్నా
ణములలో నొకటి.

ప...దోక్కరము మత్తరదోక్కరము కత్తికా
క్కెన కుమ్మరింపు ... మల్లపు. 3. ౬౯.
ప్రబంధ. ౭౮.

కర్ణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. చంకయందు పుండ్లు లేచు
నట్టియొకగోగము. ౧. ఏనుగునడుమను గట్టు
మోను. 3. కాంచి, మొలనూలు. ౪. కాసె. ౫.
గోడ. ౬. నడుము. ౭. ప్రకోష్ఠము, తొట్టికట్టు;
ఇంటిలోపలిభాగము, అంతఃపురము. ౮. సామ్య
ము, సాటి. ౯. చంక. ౧౦. పోటి, స్వర్గ. ౧౧.
(స్వోతి) సూర్యాదిగ్రహములు సంచరించుమా
ర్గము. ౧౨. ననుక ప్రక్క దోళపుకొనుచీ మొద
లగువానికొంగు, కచ్చు. ౧౩. వస్త్రాదులఅంచు.
౧౪. నడికట్టు. ౧౫. నడుమను నట్టి మొదలగునవి
కట్టుట, ముగ్గుబంధనము. ౧౬. పూర్వవక్షసిద్ధాం
తములలో నొకపక్షము. ౧౭. స్వర్ధాపదము, వివా
దిస్తానము. ౧౮. రథభాగము, గడ్డిమండలిఅంతస్తు.
౧౯. నురిపించి.

క్షుధరము. సం. వి. అ. న. మూఁపుయొక్క సంధి
స్థానము.

క్షుపము. సం. వి. అ. పుం. గ. కచ్చపము, తాచే
లు. ౧. కు చేరుచి నవనిధులలో నొకటి.

క్షుపాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (ఇది సంస్కృతనిఘంటు
పులందుఁ గానరాదు.) కక్షపాల, సన్యాసులు
చంకనుదాల్చుసంచి.

గీ. అక్షుపాల సునస్తులకక్షుపాల. సా. ౧౦౪. 3.
౧౮౧. చెన్నబ. ౧. ౨౯.

క్షము. సం. వి. అ. పుం. గ. వెనుకగోళపుకొనెడి
కోనతికొంగు, కచ్చు. (వై. ని.) ౧. తీగ, లత. 3.
గడ్డి, కచ్చు; ఎండుగడ్డి. ౪. ఎండినయడవి. (త్రి. ని.)
౫. చంక. ౬. రాజాంతఃపురము. ౭. ప్రక్క, పా
ర్శ్వము. ౮. ఇంటిగోడ. ౯. నౌకాంగము. ౧౦. కాం

చి, మొలనూలు. ౧౧. దున్నపోతు. ౧౨. కచ్చుము,
జలప్రాయ ప్రదేశము. ౧౩. పాద. ౧౪. పాపము.
౧౫. చోరరానిఅడవి. (కే. ని.)

కక్షరుహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జలప్రాయ ప్రదేశమున
మొలచునది - నాగముస్త్రీ.

కక్షశాయము. సం. వి. అ. పుం. ఎండుగడ్డిమీద
పరుండునది - కుక్క.

కక్షశాయపు. సం. వి. ఉ. పుం. కక్షశాయము.
కక్షాపటము. సం. వి. అ. పుం. కౌశీనము, గోచి.
కక్షావేక్షనుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. అంతఃపుర
పాలకుడు. ౧. ఉద్యానపాలకుడు. 3. సంగ
తీపుడు. (చిత్తరువు ప్రాయమువాడు; నటుడు.)
౪. బారుడు, టకాడు. ౫. కిలి. ౬. ద్వార
పాలకుడు.

కక్షాప్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భద్రముస్త్రీ.

కక్ష్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ప్రకోష్ఠము, తొట్టికట్టు.
౧. ఇంటిలోపలిభాగము. 3. మేడయొక్క అం
తిస్తు. ౪. మొలనూలు, కాంచి. ౫. ఏనుగునడు
మనుగాని గుఱ్ఱమునడుమనుగాని కట్టెడిమోను.
౬. వేలు. ౭. ఉత్తరీయము, వైరవాసు.

కగ్గము. వి. (సం. భిక్షు. ప్రా. పా. భిగ్గో) కత్తి, భి
క్షు.

గీ. కలువనెచ్చెడికానికీ గన్నతండ్రి, గట్టుపట్టి
కిదృఢవజ్రకవచ మగుచు, వెలయుఁ బగ్గం
పుఁగగ్గంపువిష్ణుఁగంటి, సామినగరంబు ధర
క్షీరసాగరంబు. ఘటికా. ౧. ౮౩. (పగ్గంపుఁ
గగ్గంపువిష్ణుఁగంటిసామి = పాశాయుధుఁడ
గుదేవతాశ్రేష్ఠుడు, పరుణుడు.)

కగ్గు. అ. క్రి. వివర్ణమగు.

(క) నల్లపడు.

(మరరాజు) చ. అరిగి సమోరుహమునదాంబు
రుహంబుల ప్రాతీతత్రపో, గగ్గము పేరు చెప్పి
తనకగ్గి కైదుపు నూపి యధరా, పరుపముఁ బో

యి వజ్రమును నమ్మయి డీప్తిఁ గొఱంగి దేసినీ,
వరమున...కకు. గ. ౨౦౦. (చా. ౨౦౯.)

(చ) కందు.

ఉ. కగ్గినచెక్కులుం జెమట గాఁతుడు మోములు
వాడివత్తై, తగ్గినమేనులు... ని. ప్ర. ౨.
౫౩.

విణ. వివర్ణమైనది.

ద్వి. సుగ్రూచములై నులుములై జడిసి, కగ్గలై
మ్రగ్గలై కకపికలగుచు, నీవిధంబున మాగధం
ద్రమై న్నంబు. అ. మ. క. ౩. ౧౭౨సా. ౧౫౪౦.

కచ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆఁడేనుఁడు, హస్తినీ.

కచంగనము. సం. వి. ఆ. న. కరశూన్యహట్టస్థానము,
సన్న లేనిఅంగధుఁడుచోటు. (వాచ.)

కచంగలము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. సముద్రము. ౨.
కచంగనము. (త్రి. ని.)

కచపక్షిము. సం. వి. ఆ. పుం. కేశసముహము.

కచపాశము. సం. కి. చపక్షము.

కచము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. శలనెండుక, కేశము.
౨. కట్టు, బంగారు. ౩. ఎండినపుండు. ౪. మబ్బు.
౫. పురువేరుకీ.

కచహస్తము. సం. కి. చపక్షము.

కచాకచి. సం. అవ్య. ఒండొరులజాట్టులు పట్టు
కొని చేయునది (యుద్ధము-ఇది తెలుఁగున ఒండొరుల
జాట్టులు పట్టుకొనుచు అనునర్థమున ద్రుతాంతముగాఁ
బ్రయుక్తమై యున్నది. ఇట్లే కేశాకేశి, మొ.)

క. ఆహవము చేసి రంగజ, మోహంధులు గడిమి
మెఱసి ముట్టియుట్టిక, బాహాబాహిఁ గచాక
చి, సాహసముఁ జలంబు దివిజనంధుము వొగ
డక. కాశి. ౫. ౧౫౦.

కచాచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నెండుకలు
పరియఁ బోసికొన్నది, వివర్ణ కేశము.

కచాబురము. సం. వి. ఆ. పుం. దాత్యూహము,
కూసుగుండెపక్షి.

కచామోదము. సం. వి. ఆ. పుం. నెండుకలకుఁ
బూనికొనునాకగంధద్రవ్యము.

కచిక్కు=ఖచిక్కు.

వి. (సాదుమటయం దిగువ్వనికి అనుకరణము.)

ద్వి. చికటాకఁ గొండి కచిక్కునఁ బొడిచె.

కష్టు. ఉ. ర. ఆ. (శ. ర.)

కచుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. బృహస్పతికొడుకు.

కచువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ఒకజాతిదుంప.

కచేలము. సం. వి. ఆ. న. శేఖ్యపత్రిమలను గట్టె
డుముత్రాచికము, వ్రాత్రప్రతులములను గా
ని కాగితములను గాని ఒకటిగాఁ గట్టుదారము
మొదలగునది.

కచోరము. కి. (సం. కచ్చారక) కచ్చారము.
(దీనినే గండకచోర మందురు.)

కచ్చే. కి. (సం. కచ్చి) గ. నెనుక కోఁపుకొనెడు
దోనతికొంగు.

ద్వి. నెడనెడఁ దనకచ్చ పీడంగఁ బాటి. ద్వి. హరి
శ్చ. ఉ. ౧౦౦౭.

౨. గోచి, గుహ్యంబరము.

నీ. మొలఁ గచ్చకట్టుపై మలఁగినచచ్చనినునఁ
గొంగు దిండుగా నులిచి చుట్టి. హరి. పూ.
౭. ౧౩.

౩. డట్టి, కాసె.

ఆ. కచ్చ యమఁ బట్టి కాళ్లును కీతులు, వ్రేల
మత్తగజములీల మెఱయ... మల్లు నెత్తివైచె.
భార. విరా. ౨. ౧౭.

౪. ఉపసేంద్రియము.

గీ...కచ్చయన నుపస్థాఖ్యచెలగు... ఆం. భా.
౨. ౧౩౬.

జ: కచ్చకాఁడు, కచ్చించు.

కచ్చేకాఁడు. వి. ($\sqrt{\text{కచ్చే}}$)-కాపీనవంతుఁడు-
ముని.

గీ. ఆలములు లేమి జొక్క వెన్నంటికొనగఁ,
దెలివి గలకన్ను నోయి గుంటలు వడంగ...^అ
చ్చటికి వచ్చె వేలుపుఁగచ్చకాఁడు. పువల.
౫. ౪౦.

కచ్చటము. స. వి. అ. న. గజవిప్పటి.

కచ్చేడము¹. వి. (సం. కచ్చటికా. క. కచ్చట.)
కాపినము, గోచి.

గీ. జమలి మొలత్రాట నినుపకచ్చడ మమచ్చి.
విక్ర. ౨. ౯౨.

గీ. ... ఇనుప, కచ్చ దాల్చిబుగము ముచ్చు
రాల్ల. ముచ. ౨. ౭౩.

కచ్చేడము². వి. సూరి లోనగునవి నెచ్చెడిబంపి.
(శ. ౪.)
కచ్చడపుబంపి పచ్చగట్టిబాసి. (ప్రా.)

కచ్చరము. స. వి. (అ. ౫. ౫) ౧. పత్తిరపై
నది. ౨. ముక్కిగలది, మలినపైచది. వి. అ. న.
తక్రము, మజ్జిగ.

కచ్చి¹. వి. సాదెవాఁడు లాకకాయలను పడుగు
నందు శొప్పించెడునందు. (శ. ౧.)

కచ్చి². వి. కచ్చి నేతపునుజ్జము.
నీ. ... నేత భేదము నుభిధలు హాద్వి తునికి క
చ్చి యనంగఁ గోచెమందు. ఆం. భా. ౨.
౧౯౬.

కచ్చిమ్మ¹=కచ్చి¹. స. క్రి. గవ్వలాటమున్నగు
ఆటలలో కాయల నడపు. (శ. ౧.)

కచ్చిమ్మ². అ. క్రి. (✓కచ్చే) కచ్చకట్టుకొను,
కచ్చబిగించుకొను.

క. కచ్చించి మల్లు పిదదు, మచ్చరమున లావు
మెజయ ముత్తకరులు రెం, డిచ్చఁ జనుదెం
చుచాడ్చున, నచ్చటికే తెంచి నిలిచి రధిపతి
యెదురక. హరి. పూ. ౯. ౮౫.

ద్వి. అచ్చెగు వొంద నేకాంతరామయ్య, కచ్చిం
చుకొని యంకకాఁడునుబోలే... అర్చి బొ
ద్దిడి పొంగి... బస. పు. ౬. ౫౭౯వం.

కచ్చిక. వి. కాలినపిడుక. ఆం. భా. ౨. ౨౪౨.
కచ్చితము. వి. (సం. ఖచితః.) హెచ్చితగ్గులు
లేపండు సరిగా నుండునది.

కచ్చే¹=కచ్చించు¹. స. క్రి. గవ్వలాటమున్న
గు ఆటలలో కాయల నడపు. (శ. ౧.)

కచ్చే². వి. గవ్వము, బింకము.

నీ. అరివిందుములకచ్చు లడఁగించుజిగి హెచ్చు
నాయరం బగుకన్ను గోయిలోడ. ముచ. ౪.
౬. ౧౦౨.

నీ. ప్రారేయకిర వింబాబు నెచ్చెలఁచాటి య
స్తాచులముపై నల్లమిల్ల, చురుతో నోషధీన
నీచురల్లులకాంతి నైవలక్ష్యమృ వవల. గీ.
భూమికి నుండు బొకకొన్ని ప్రా కే ననము.
కా. ౧. ౧౨౨.

బ. దాబులు
నీ. గెలుపనిరా తప బలుగచ్చులును మెండు...
వేను శ. ౧౭.

(మల్లులు)వ... పచ్చుమల్లాడియు, గచ్చులునే
సియు. ప్రబంధ. ౭౮.

కచ్చుఁదనము=గవ్వము, డౌధశ్యము.

గీ. చిలువ మేపర కలఁపులోపునె కచ్చి, గినతుఁ
డై ముచ్చఁగల కచ్చుఁదనము హెచ్చ, నేమి
కాగ్యంబు గుటియించు నెఱుక నేయుఁ, డని
న... సమూహ. ౬. ౧౪౧. (చూ. ౧౪౪.)

జ. కచ్చుకొను.

కచ్చే³. వి. ౧. శ్రేకు, చళము.

ఉ. ... అల్లులు, ద్రించినబాడఁ దెల్పి సుదతీ
మగువంబు పరచ్చవచ్చటా, కందుకితోత్ప
లంబునువకచ్చునఁ జిక్కి యచంచలకృ
తిక. వసు. ౪. ౧౩౩.

౨. సిగబంతి.

గీ. భానుబింబంబు వొడిచె బ్రభాతలక్ష్మి, కబరి
భానింబుమీఁది చెంగల్పకచ్చు. కా. ౩.
౨౩౮.

కచ్చె¹. వి. (సం. కాంక్షా.) అశేష, కోరిక.

(పుండరీకేశ్వరుడు) నీ. క్షీణోదమగ్నస్థలీరత్న
నగనహగర్భనివాసంబుకచ్చె వదలి... గీ. పుండ
రీకునిమానసాంభోజసీతి, మిండతు మైవయై యుం
డు నిండుకొలుపు. పాండు. ౨. ౧౧.

కచ్చెకొను. ఆ. క్రి. ($\sqrt{\text{కచ్చె}^2}$) పట్టుపట్టు, సం
తముపట్టు.

గీ... పట్టుపట్టె, ననెడిమాటకుఁ దగుఁ గచ్చెకొ
నె ననంగ. ఆం. భా. 3. ౧౨౯.

గీ. అమరపతికొల్వునను వచ్చె నుమగరుండు,
పలుకుపాలిండ్లగ మ్మూలికనిరుఁబోండ్ల, యా
రజపు బేరజకుఁడేల లపుడు చూపి, కచ్చె
కొని చూచు చెప్పంగ నచ్చెకరణి. చంద్రా.
3. ౨౭.

క. ఉచ్చైశ్చవమగుతనవై, కచ్చెలగిడి నెప్పుగొ
తున్నట్లై పుండై, హెచ్చెనని వేల్పుతేజం,
గచ్చెకొని హసించు పీటఁ గల్గిహయంబుల్.
చమ. ౧. 3౦.

కచ్చెవాసము. వి. ఇండ్లకు వేసిడు పెద్దవాసము.
(క. - చూలములో చొన్నినవాసము. అని త్రా.)

కచ్చె¹(చ్చియ). వి. (సం. కత్తా) ౧. కలహము.
చ. మశీయొకయుక్తి కక్కునులు మన్నిగొనంగ
ను వారిలోన నొం, హొరులకుఁ గచ్చెపుట్టు
టకు నొక్కనిచేడియ నొక్కఁ జొంద న,
క్కుఁ జనియింపఁ జేయనలె ... పార్వ.
౨. ౧౨౨.

౨. పిప్రూపము, పిహోఫోక్తి.
గీ. ... కచ్చె పగటు కంట, నమ్ము నాఁగను విప్ర
లాపమ్ము చెలగు. ఆం. భా. ౧. ౧౧౬.
జ: కచ్చెపోతు.

కచ్చె²(చ్చియ). వి. (సం. కచ్చె) కచ్చె భేదము, ఒక
విధ మైనబట్టువడత.
గీ... కచ్చె భేదాధిగాన మెవంగుఁ గానె కచ్చెల

కుచ్చె కచ్చె పింజె, మంగురింగు నెతిక చిం
గు నెతి యనంగ... ఆం. భా. ౨. ౧౫3.

కచ్చెపోతు. వి. ($\sqrt{\text{కచ్చె}^1}$) కలహశీలుఁడు.

కచ్చె. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కాసీనము, గోచి.

శ్లో. కచ్చాకచ్చటికా కత్తా పబీ కాసీనమిత్సరి.
(త్రి. ని.)

౨ చీరిక, ఈలపురుగు. 3. వారాహి, సప్తమాతృ
కలలో నొక తె.

కచ్చెటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాసీనము, గోచి.
(త్రి. ని.)

కచ్చెపము. సం. వి. ఆ. పు. ౧ - ముఖపుటమును
శరీరములోఁ జొనుపుకొని గక్షించుకొనునది; క
క్షించుకొనునది - తాచేలు. ౨. కుబేరునినవని
నులలో నొక టి. 3. మల్లబంధవిశేషము.

కచ్చెసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఆడుతాచేలు. ౨.
సిగ్గుతి మొక్క విశే. 3. తుద్రగోగ భేదము,
మొటిము.

కచ్చెము. సం. వి. ఆ. పు. న-నీటితోఁ గప్పఁబడి
నది - కసెము, జలప్రాయ ప్రదేశము, అరూపము.
పుం. ౧. తటము, దళి. ౨. నాకాంగము, పడవ
యొక్క యొకానొక భాగము. 3. చెరుకనోపి
కా నెడినోనతికొంగు, కచ్చె. ౪. కూర్మకర్పరము,
తాచేటిచిప్ప. (వాచ.) ౫. తున్నకము, నంది
వృక్షము. ౬. ఒకానొక దేశము. ౭. కూర్మపాదము,
తాచేటికాలు. (కే. ని.) ౮. క్రక్క. ౯. గోచి.
(కే. ని.)

కచ్చెరుమా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ - జలప్రాయ ప్రదేశమున
మొలచునది - కూర్మ, గళిక.

కచ్చెసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ - గజనిపోఁగొట్టునది -
౧. పటాలము, చేతిపొట్టి. ౨. హపునాభేదము,
కత్తుబోడతరము. (చూ. కచ్చెపు.)

కచ్చర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. గంట్లకచ్చము. 1. శూకశింబి, దూలగొండి. 3. వాఁకుడు. 4. దురాల, తీటకండి. 5. గ్రాహణీవృక్షము, శాడిదూలగొండి.

కచ్చరుడు. సం. వి. ఆ. (అ. అ. అ.) గ. గజ్జగల వాడు. 1. బారుడు.

కచ్చవు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. (ఉకారాంతముకూడ నని-కల్ప, విల్యము.) 1. చర్మక, గజ్జ.

కచ్చామతి. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. శూకశింబి, దూలగొండి.

కచ్చారకము. సం. వి. ఆ. పుం. గంట్లకచ్చము. 1.

కచ్చోటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కచ్చ, నమకచ్చోటిక. 1. నెడినోపతికొంగు. 1. బట్టయొక్క. 1. అందు.

కచ్చోరము. సం. వి. ఆ. న. శటి, గంట్లకచ్చము. 1.

కజము. సం. వి. ఆ. న. నీటిం బుట్టినది-పచ్చము, తామరపువ్వు.

కజతము. సం. కజము. చమ. 1. 1. 3.

కజోయము=కజ్జము. 1.

శా...కజాయంబు లిం, దెన్నే నున్నవి క్రొత్తయట్టికల...పాండు. 1. 1. 2.

కజ్జ=కజ్జము. 1.

క...ఒకచకోక, కులుకును నొకకజ్జ మగనిం గుడువం జేసె. కకు. 3. 1. 1. (ప్రయోగాంతరములేదు.)

కజ్జము¹=కజోయము, కజ్జ కజ్జోయము. వి. (సం. ఖాద్యం. ప్రా. ఖజ్జో) ఖాద్యము, శత్యము; శత్యమిశేషము, అపూషము.

నీ. కజ్జంబులును బండ్లు గంధమాల్వంబులు ధృత రాష్ట్ర సుతుడు పుత్రే...భార. ఉచ్ఛో. 3. 1. 2.

మ. కలమాన్నంబును నొల్పుబప్పు ఘృతముకొ గజ్జంబులుకొ ఓడివం, టలు...జై. భా. 1. 1. 1.

గీ...అపూషాశ్చ ధాన్యము దసరుం గజ్జ, మప్పమప్పచ్చి కజ్జాయ మనగ. అం. భా. 1. 1. 1.

కజ్జము²=కజ్జము. వి. (సం. కార్యం) కార్యము, పని. ద్వి. కజ్జలునను కనిపించంగ నతడు, కజ్జ మెంతే నియుం గలదు...బస. పు. 1. 1. 1.

కజ్జలధ్వజము. సం. వి. ఆ. పుం. కజ్జలము (= మని) ధ్వజముగాం గలది-దీపము.

కజ్జలము. సం. వి. ఆ. న. గ. కాటుక, అంజనము.

1. నిరా. 3. దీపపుమని. 1. మేఘము. 5. ఉత్పలము, కలుష. (కే. ని.)

కజ్జలరోచకము. సం. వి. ఆ. పుం. న. దీపస్తంభము.

కజ్జలి. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. గ. నీలము గంధకము కలిపి నూటనయ్య. 1. నిరా. 3. దీపపుమని. 1. ఒక నూటచేదు.

కజ్జోయము=కజ్జము. 1.

గీ. బలిం కజ్జాయ మయ్యారె పాయసములు. రా. వి. 1. 1. 1. అం. భా. 1. 1. 1.

కజ్జోరము=కజ్జోరము.

ఉ...ఖర్జూరము కజ్జారం బనగ శోభిలు... అం. భా. 1. 1. 1.

కజ్జోరము=కజ్జోరము. వి. (సం. ఖర్జూరక. ప్రా. ఖజ్జారో.) ఒకానొకఫలవృక్షము, పేరీదు.

మ. సూర్యాస్తలో కలిగొట్టు చందుగులు కజ్జారంబు లజ్జెంపలుకొ. యశా. 5. 1. 1.

కటం=అకట. అవ్య. (సం. కట్టం. ప్రా. కట్టం.) (సంతాపమును దెలుపును.)

ఉ. జనముల బాయవండగ గట చిత్త జాబాకి నోన్వపద్మనే. క. 3. 1. 1. 1. 1.

కటంకటము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. అగ్ని. 1. 1. 1.

గాన. 3. చిత్తమాలము.

కటంకటాడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. విఘ్నేశ్వరుడు.

1. శివుడు.

కటంకటేరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. పసుపు. ౨. మన
పసుపు.

కటంబకుండు. సం. వి. (అ. వి. అ.) కూరలు
వండువాడు.

కటంబము. సం. వి. అ. పుం. గ. వాద్యము. ౨. బా
ణము.

కటంభర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ప్రసారిణి, గొంతెను
గోరు. ౨. కటుకనోహిణి. ౩. కలంబిక, తీగ
బచ్చలి. ౪. గలిజేరు, పునగ్నవ. ౫. మూర్ఖ,
చాగ. ౬. హస్తిన, ఆడేనుగు. ౭. కప్ప.
౮. మణిసిల.

కటంభరము. సం. వి. అ. పుం. గ. జ్యోతిష్పతి,
మానేరు. ౨. శ్వేతాకృష్ణము, దుండిగము.

కటకట¹. అవ్య = అకట. ('కట'ను ఆమ్రేడితరూ
పము.)

(సంతాపమును దెలుపును)

చ...కృష్ణుడు లేనిప్పుట, బతుకే దేహలోభ
మున బ్రాణములున్నా. వెంట బోక నేన,
గటకట పూర్వోన్మమున గర్వము నట్టి
చేసినాడకో. భాగ. గ. ౩౭౩.

వి. గ. బాధ, కష్టము.

చ...అలంత నన్యగో, కటకట జెంది వంద
వడగాడుపు వీవగల జొచ్చె పొచ్చగ.

ధర్మ. ౨. ౧౨౦.

౨. కోపము. (చూ. కటకటపడు.)

జ: కటకటపడు.

కటకట². వి. కొముపట లోనగువానియందలి గ్న
నితి అనుకరణము.

ద్వి. గొటగొట గొండ్రించి కోతి లాంఛాంటి,
గటకట వాకింప గర్జించు గలగి. నవ
నాధ. ౩. భా. (చూ. శ. గ. గొండ్రించు.)

కటకటప(బ)డు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కటకట}^1}$) గ. కష్ట
పడు, బాధపడు, సంతాపపడు.

(కపులు) క. ఇటువలె వెదకియు దమస్త్రి, ప్పట
గురువిరహితులమంత్ర పఠనం బెటు లట్టట
మటమై పో జొచ్చిన, గటకటపడి ...

రామా. ౬. ౬౫.

క...మనమున మి, మ్మటమై పెరిగెడువెరలం,
గటకటపడి యిట్లుక దగ్గ దనలోనక.
గగిక. ౪. ౯.

క...క్రవ్యాదుల, క్రందున నీవీను లిపుడు కట
కటబడవే. భార. ద్రో. ౨. ౩౩౫.

౨. కోపపడు.

క. అలయక యందలు జెప్పగ, గలయంతయు
జెప్పగతడు గటకటబడి య, కొలువు
వెడలిగొనెడు ములు కర్ణుడు గాజలోక
ముం గోనరుగ. భాగ. ఉన్యో. ౪. ౮౦.

వ. అనుసలుగు లాకర్ణించి కర్ణుడు కటకటబడి
మంధగంధపున కిట్లయె... భాగ. విరా. ౪.
౯౭.

శ్లో. ఇ త్యేవంవాదినం ద్రోణం కర్ణః కృత్తోఽన్య
భాషిత. సం. భాగ. ౪. ౨౮.

న. గురుం డప్రేతుండయ్యును గటకటంబడక
యనతో నిట్లయె. భాగ. ద్రో. గ. ౩౮౯.

కటకటము. సం. వి. అ. న. సముద్రమున బుట్టిన
యుష్మ. (వై. ని.)

కటకటా...అకట.

గీ. కటకటా యనునపుడ గద్గడిక పొడమె.

మనుచ. ౩. ౯౦.

సీ. కటా యనంగను గటకటా యనగల గటా
యనంగ బతారమై యెసంగు. ఆం. భా. ౩. ౬౭.

కటకటాలు. వి. బ. ఇనుపముంచలు లోనగువా
నిచే వీపుచెడియడ్డు. (శ. .)

కటకము. సం. వి. అ. పుం. ముప్పిడికిలి. పుం. న.
గ. కడియము, వలయము. ౨. పవిత్రమృత్యుభాగము,
కొండనము. ౩. హస్తినంతుండనము, ఏనుగు
కొమ్మనకు వేరెడుకాచు. ౪. సముద్ర, లవణము.

గి. రాజధాని. ౬. శివరము, పండు. ౭. డియన్-టూ.

౭. చాచ, కటము. ౮. ఓడ్రదేశపు రాజధాని.

౯. వైస్యము.

కటకరము. వి. ఒకానొకమృగము, కడఁతి, గంధర్వము.

సీ... గంధర్వ మాను గడఁతి కటకర మంచనఁగాను. ఆం. భా. ౨. ౮౫.

కటకసరులు. వి. బ. ధాన్యవీశేషము.

సీ. బంగారుతీగలు గంగాజలములు కన్తారినిగరాలు కటకసరులు. హంస. ౪. ౧౨౮. ప్రబంధ. ౧౦౨.

కటకాముఖము. సం. వి. అ. పుం. అభినయహస్తవీశేషము.

శ్లో. తర్జనీమధ్యమామధ్యే పుంఖోంగుచ్చేన వీర్యతే, యస్మిన్ననామికాయోగః సహస్రకటకాముఖః. (శృంగారదీపిక.)

కటకారుడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకసంకీర్ణజాతివాడు.

శ్లో. సూద్రాయాం వైశ్యతశ్చైర్వాత్ కటకాని ఇతి స్మృతం. దౌశనస స్మృతి. (కటకారుడు - అని. వై. ని.)

కటకోలము. సం. వి. అ. పుం. పతర్లగిహము, తమ్మపడిగము.

కటఖాదకము. సం. వి. అ. పుం. గ. గాజపాత్ర. శ్రవమును తినునది - ౨. నక్క. ౩. కాకి.

కటఖాదకుడు. సం. వి. (అ. దికా. అ) - గడ్డికూడ తినువాడు - సర్వభక్షకుడు, నియమములేక అన్నియును తినువాడు.

కటపెట. వి. గ. వానచినుకులు రాలుటయం దగుధ్వనికి అనుకరణము.

క. కటపెట లోటలోట రాఁడు, సాటసాటచినుకుల ధరిత్రపాడ నట్టువడక, సాటసాటనాకట సోలుచు, డటతటపడు చాతకములదైన్యము వానెక. వైజ. ౨. ౧౪౬.

౨. (పంతులు) ఒక యుటయం దగుధ్వనికి అనుకరణము.

ద్వి. కటకోలంపులు కటపెట నొరయ. ద్వి.

భాగ. ౭. స్కం. (శ. ౪.)

కటనము. సం. వి. అ. న. ఇంటికప్పు.

కటపువు. సం. వి. (హి. హి. ఉ.) ౧. తనయిచ్చవచ్చినట్లు నడచుకొనువాఁడు, కామచారి. ౨. జూదమాడువాఁడు. వి. హి. పుం. ౧-నలతృణమున సంచరించునది - కీటకదము. ౨. శివుఁడు. ౩. రాక్షసుఁడు. ౪. విద్యాధరుఁడు. స్త్రీ. ఖేలగతి, విలాసగమనము. (కే. ని.)

కటప్రోథము. సం. వి. అ. పుం. న. పలుకుదునందలియున్న ప్రదేశము.

కటభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. మానేరు, శ్రోతిష్ఠితిశి. ౨. అపరాజిత, సోమదముశి.

కటమర. వి. వి. (కటము + మర - 'కటుమర' అని.

శ. ౪.) హనువు, చెక్కిరిమిఁదిభాగము.

సీ. ... హనువు కటమర యం చనఁగా నొప్పు... ఆం. భా. ౨. ౧౪౩.

సీ. తరువుఁ జెమ్ములు నెల్లచనము మెల్లనఁ దాల్చె గనరానకటమరల్ పెనుపు నొండ. చంద్రా. ౧. ౬౮.

సీ. గండభాగంబులఁ గటమరలందును బరియసిఁజొనుప నప్పుగతుఁ డార్చి. భోజనుతా. ౪. ౧౦౫.

కటమాలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కట్టు, మధ్యము.

కటము. సం. వి. అ. పుం. న. ౧-మదజలము కురియునది - ఏరుఁగుచెక్కిరి. ౨. నలయము, కడియము. ౩. నల మనెడితృణము. ౪. చాచ. ౫. కాలకూటవిషము. ౬. గ్రామాదులప్రాంత ప్రదేశము. ౭. సమయము. ౮. తృణము, గడ్డి. ౯. శవము. ౧౦. శవరక్షము, పాడె. ౧౧. శ్రశానము. ౧౨. జూదమున పాచికలుపడుటయందలిదేదము. (మృచ్చ.)

అ.గ.) ౧౩. మొల. ౧౪. పిలుచు. ౧౫. చెక్కిన
మాను. ౧౬. సముద్రలవణము. ౧. సాంటి. (వై. ని.)
కట వ్రణుడు. సం. వి. అ. పుం. భీమనేనుడు.
(త్రి. ని.)

కటశర్కర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ఒకానొకయోషధి.
౧. ముక్తాశ్మయ, ముత్తియము.

కటా=అకట.

మ... కీర్తింపఁగాఁ, దిగునసంఘటి కీడునం దొడ
రనే దైవంబుచెయ్యిం గటా. నిర్వ. ౫. ౧౦౩.
ఆం. భా. ౩. ౬౭.

కటాక్షము. సం. వి. అ. పుం. అపాంగదృష్టి, కడ
గంటిచూపు.

కటాక్షింఁ. సం. స. క్రి. ౧. కడగంటిజూచు.
మ... క్షూర్నిరాణి యైననారాయణిం గటాక్షించి
హీనస్వరంబున... పరాహ. ౧. ౬౫.
౧. అనుగ్రహించు.

(శృవ) నన్ను గటాక్షించి వదలిపెట్టినాడు.
కటాయనము. సం. వి. అ. స. వీరణమూలము, అ
పురుషేరు.

కటాయించు. స. క్రి. ఎగఁచెట్టు, ఎగవేయు,
(బుణ్ణాదులు) అపహరించు.

నీ. పైక మీఁజాలక బాకీ కటాయించి యొఱగొ
డ్డెములఁ బట్టుచుండినామొ. రంగా. ౧.
౧౭౧.

కటారము=కటారి.

(బాఁకు.)

మ... గడల నడిచియుఁ గటారంబులఁ బొడిచి
యు... కరవాలంబుల వ్రేసియు. భాగ. ౧౦.

ఉ. రంగ. (చి. ని. పా. 'కుతారంబుల' ముద్రి.)

కటారి(రు). వి. (సం. కతారః. క. కటారి.) కత్తి;
బాఁకు.

క. ఈరేడుజగములం దింక, నేరీ నీరీతిగోరు రె

న్నికఁగను నొ, మ్యూరీ తీరగుమలుకుమి, టా
గీ ఎలఁతేనిమేల్కటాగీ నాగీ. రసిక. ౩. ౮౧.
చ... ధర్మమున, శరణుకొండేయఁ ద్రెళ్ళక
పెనెన్నిగుడక నలుకెద గటారునక. ఉ.
రా. ౭. ౪౧౬, ౨౧౦.

జ: కటారికత్తియ, కటారికాడు.

కటారి(రు)కత్తియ(త్తి). విణ. (√కటారి.)
కటారికలది (కడదది.)

చ... ఒక్కొక్కతఱిం బువుచోండ్లు కటారికత్తి
యల్. కళా. ౧. ౩౧.

కటారి(రు)కాఁడు. విణ. (√కటారి.) కత్తికల
వాఁడు.

చ. విరుదుకటారికాంధ్ర... కళా. ౮. ౧౦౧.
ఉ... చంపఁగ వచ్చుకటారుకానిచం, దాన...
కాళ. ౧. ౧౪౦.

కటారుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. కాముకుడు.
౧. పట్టణవాసి.

కటాలుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వికృతమగు
చెక్కిళ్లుకలవాడు.

కటాహము. సం. వి. అ. పుం. ౧. బూరెలమూఁ
కుడు మొదలగు మూతివెడల్పుగలపాత్రము, బా
ణలి; పెనము. ౧. తలపుట్టి. ౩. తాఁచేటిపెన్న
చిప్ప. ౪. ఆప్పడే కొమ్ములుపచ్చుచున్న గేదె
దూడ. ౫. మట్టిదిబ్బ. ౬. చెవులుగలగంగాళ
ము. ౭. చేట. ౮. ఒకానొకదీవి. ౯. నరకభేదము.

కటి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) కటముగలది. వి. న్.
పుం. ఏమఁగు. ఇ, ఈ. స్త్రీ-వస్త్రాదులచేతఁ గ
ప్పబడునది-౧. మొల. ౧. పిలుచు. ఈ. స్త్రీ.
పిప్పలి.

కటిక¹ వి. ౧=కటిక. (చూ. కటికది, కటికవాఁ
డు¹.) ౧. మల్లపాధనవిశేషము. ఆం. భా. ౧.
౨౦౭.

జ: కటికది, కటికవాఁడు¹.

కటిక². వి. (సం. ఖట్టిక². క. కటిక.) మాంసవిక్రే

త, మాంసమమ్మవాడు. (శ. ర.)

వి. క్రూ.ము. (చా. కటికతనము.)

జ: కటికతనము.

కటికతనము. వి. ($\sqrt{\text{కటిక}^2}$) క్రూ.శ్వుము.

క. ఈకాంతా మహాపుల, నేకాంతమ యున్న
వాడ పన్ను డచకటా, నీ కేవ యడుమహాని
యెడ, నీకటికతనము మానవేయని కరుణ.

గీ. నేసికానక కట్టిక క్రేటు లుపిగి. వా.రా.
అ. ౧౯౩, ౧౯౪.

కటికది. వి. ($\sqrt{\text{కటిక}^1}$) వేత్తవాస్త.

నీ. పరిహారము నుల్ల బయకొంపు వెలిగా
లఁ గాచినా నీ తెల్పుకటికదాని. ఉ.రా.
౪. ౨౨౩.

కటికన. వి. మల్లసాధనశేఖరు.

నీ. తత్సాధనములై తగు గంబము కొనర కటి
కన లోడి సంగడము చా.గీ. సంగడము నీలి
గోతా మనంగఁ గొన్న. ఆం. భా. ౨. ౨౨౭.
(ప్రా.శ.ప్రతి, ప్రా. పాణిము.)

కటికమెకము. వి. ఖడ్గవృక్షము. (చి. ౧, ౨, ౩.)

కటికవాడు¹. వి. ($\sqrt{\text{కటిక}^1}$) వేత్తవాస్త.

న. బంగారుబలగోర తెల్లెంబులవలన ఖట్టిల్లఁ
గటికవారు పాచెన బరాబరసేయుచు నేగు
డే. కళా. ౭. ౬౯. యనూ. ౧.౧౦౦.౨౧.
భా. ౨. ౧౦౪.

కటికవాడు². వి. కటిక². మాంసవిక్రే.

గీ. కటికవాడు మాంసవిక్రయకు శలఁగు.
ఆం. భా. ౨. ౨౯౬. (ప్రా.శ.ప్రతి.)
గీ. కటికవానిల్లు నాటికిఁ గన్న పెట్ట. పల్లా. ౧.
ఆ. (శ. ర.)

కటిక. వి. ౧. అధికము, మిక్కుటము, మితిమా
టినది.

ఆ... మీరు, గంగ మొంగ గనలు గదిరిచకటికిన,
వైసక మెలగి నన్న కిట్టు లలియె. భా.న. వ్రో.
౨. ౨౭౬.

౨. క తెనలు, గట్టివి; క్రూ.ము.

నీ... కటిక నేల... భా. ౨. ౧౭౮.

గీ. గట్టికటికి యంగఁ గన్నట్టు పృథు. ఆం.
భా. ౩. ౨౩.

చ... గం, శిరి సిర మూలుగఁ గటికి జెంచునునం
నా భాషు లిట్లులుక. మా. ౨. ౧౨౦.

౩. తీర్థము; సహించుగానిది.

క. మిగుమిటరికటికయొకం, బటకటపటఁ బరిలి
పా మునసెనెములుక. చా.ప్ర. ౧. ౧౪౨.

ఆ. ఏల సాధ్య ననుచు వెల్లవాలు నన్ను, స
న్నతించు నుచు సంతసించు, గాని చదు
మ నెట్టి కటికినింపలు పుట్టి, యడఁగి వ్రోదు
గాముఁ డనుచు నెలుంగ. ఉ. రా. ౬. ౨౯౦.

౪. సాంద్రము, చిట్టమైనది.

గీ... కటికిలకటి... మి. ౨. ౧౦౯.

గీ... కటికిముమ్మ... మాంస. ౩. ౩౯.

౫. కేలము.

(వృ.ప) వాడు కటికి మెతుకులు తినుచు కాల
క్షేపము చేయుచున్నాడు. కటికియుపవా
సము. కటికిలంకము.

కటిక్రము. సం. వి. ఆ. న-కటికిగాపాడునది-
౧. కాంచీ, మొలమూలు, ఒడ్డాణము. ౨. మొల
మకట్టుకట్టి.

కటిగోధము. పండితగ్రామము.

కటిమూలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మొలమూలు, ఒడ్డా
ణము.

కట్టిలకము. సం. వి. ఆ. పుం. కాచగి.

కటిశృంఖల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మొలమూలు; పటకా.

కటిసూత్రము. సం. వి. ఆ. ప. మొలమూలు; ఒడ్డా
ణము; కానె.

కటితలము. సం. వి. ఆ. పుం. మొలను నోపుకొను
నంకికి త్రి, హృబ్జభిష్టము. (త్ర. సీ.)

కటిప్రోధము. సం. కటప్రోము.

కటిరము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గ. గుహ. అ. జఘ
నము, స్త్రీలమొలముండితిగము. కి. సోంబము,
నిలుచు. ర. కటి, మొల. (విద్వంసు.)

కటుంధర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కటుకనోహణి.

కటుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కటుకనోహణి. అ.
తామూడి, పొయలపునగ. కి. రాజికి, నల్లాపక.
ర. చేదునూక. క. ముమ్మంబురువు, కొత్తిమికి.

కటుకందము. సం. వి. ఆ. పుం. గాటు కలములము
కిలది. కి. గ్రువు, మునగ. పుం. న. గ. అల్లము. అ.
చెల్లగ.

కటుకస్త్రయము. సం. వి. ఆ. న. సాంటిపిప్పలి
మిరియములు.

కటుకఫలము. సం. వి. ఆ. పుం. కక్కోలము, చ
లువమిరియము. న. కక్కోలపుకాయలనుండి
చేయబడునరిమళ్ల ద్రవ్యవిశేషము.

కటుకము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.) గ. కారముగల
ది. గాటులమునది. అ. తీండ్రమునది, తీట్లము.
క. ఆస్తియము, ఇంపుకానది. ర. ఉగ్రము, ధ
యంకము. క. పరుషము, నిఘరము. ఓ. నిక
ప్రము, చెడ్డది. (ఈయర్థమున సమాసాంతముననే
యుండును. ఉదా: దధికటుకము = చెడ్డపెరుగు.)
తక్రకటుకము = చెడ్డమట్టిగ. వి. ఆ. పుం. గ. సాట్ల.
అ. నుగంధద్రవ్యము. కి. కుటజము, కొండమల్లె.
ర. జిల్లేడు. క. రాబసర్దపుము, నల్లాపక. ఓ. కా
రము. న. కటుకత్రయము, సాంటిపిప్పలిమిరియ
ములు.

కటుకరోహణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కమాయదులం
దుపయోగింపబడు నొక ప్రసిద్ధమైకవిషధి.

కటుకాలాబువు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కి. జాతిచేదు
సాట్ల.

కటుకీటము. సం. వి. ఆ. పుం. గట్టిగా మట్టునది.
నోమ.

కటుకు¹ (కటు). క. కొలువటముండు నువ్వనిక అను
కణము.

చ. కటుకునల బండ్లచే గొలుకుగా నొకరత్న
ముగింపఁజేసి ముండుట పడియెన్ ...
గార్వ. గ. అ. కా.

వ. ... పంటకిడ్డ: డం గటుకునం గొట్టికి ...
చంద్ర. అ. ర. ర.

కటుకు². క. క. కూరుడు, కి. కి.

క. కటుకు రక్కసి గొంగు ... ఆచ్చ. భా.
గర సా.

కటుకానాము. సం. వి. ఆ. పుం. టిట్టికము, లకు
ముకిపట్ట.

కటుగంధి. సం. వి. ఇ. న. గ. సాంటి. అ. పిప్పరీ
మాలము. (కల్ప.)

కటుచాతురూతకము. సం. వి. ఆ. న. నాలుగు
కారపుద్రవ్యములనుమదాయము. (ఏలకులు, ఆ
కుబత్తి, లవంగపుపట్ట, మిరియములు.)

కటుచ్చదము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. గ్రంథితగర
ము. అ. నందివర్ధనము.

కటుక్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కటుకుంబి, చేదుసాట్ల.

కటుక్తికము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. భూనింబము,
నేలవేము. అ. శణము, జనము.

కటుతుండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కాకిరొండ.
అ. చేదుదీట్ల.

కటుతుంబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఇడ్డాకువు, చేదు
సాట్ల.

కటుత్తయము. సం. వి. ఆ. న. మూడుకారపు
ద్రవ్యములు - సాంటిపిప్పలిమిరియములు.

కటుదళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కర్కటి, దోస.

కట్టునిష్పావము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏటివాపున
మైగునాకబాతిఅనుముః.

కట్టుపత్రిము. సం.వి.ఆ.పుం. గ.పర్వాటకముః.

అ. సిహద్దకము, తెల్లగ్గరిః.

కట్టుపత్రిక. సం.వి. ఆ. స్త్రీ. కంటకారి, వాచుడు.

కట్టుఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శ్రీవల్లవృక్షము.

కట్టుఫలము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. చేదునోనః

అ. చలువమిరియముః. 3. చేదునొట్టః.

కట్టుబీజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిప్పలిః.

కట్టుభంగము. సం. వి. ఆ. పుం. సాంటి. (కల్ప.)

కట్టుమంజరిక. సం.వి.ఆ. స్త్రీ. అహహద్దము, ఉ
త్తరేనుః.

కట్టుమోదము. సం. వి. ఆ. న. ఒకానొకమగంధ

ద్రవ్యము, జవ్వాది.

కట్టురము. సం. వి. ఆ. న. తక్రము, మజ్జగ.

కట్టురవము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) పరుషశ్చరి

కలది. వి. ఆ. పుం. గ. కప్ప. అ. పరుషశ్చరి.

కట్టురోహిణి. సం.వి. ఈ. స్త్రీ. కట్టుకగోహిణిః.

కట్టువార్తాకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శ్వేతకంటకారిక,
తెల్లవాచుడుః.

కట్టుపు. వి. (సం. ఖాటిః) సాదే. (క. రి.)

కట్టుపు. సం. వి. ఆ. (ఉ. ఉ. ట్వి. ఉ.) గ. కారము

గలది (రసము). అ. పరుషము, ఇంపుకానిది, ఆ

ప్రేయము. (మాట.) 3. మహాపరగలది. 4. మ

గ్గంధమైనది, చెడుకంపుకొట్టుకది. 5. మచ్చర

ముగలది, దీర్ఘశ్లోకముకలది. 6. తీంద్రము

నది, వాడిమిగలది. వి. ఉ. పుం. గ. కారము.

(పద్రసములలోనొకటి) అ. గుగ్గిలముః. 3. నె

ల్లలి. 4. వెలిగారము. (వై. గి.) స్త్రీ. గ. కట్టుక

గోహిణిః. అ. నల్లవః. 3. ప్రేంకణము, మోర

టిః. న. గ. అకార్యము. అ. మాషము.

కట్టుస్నేహము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. గౌరవన్నప
ము, తెల్లవః. (గా. గి.) అ. ఆవ, స్నన్నపముః.
(త్రి. సి.)

కట్టుత్పాటకము. సం. వి. ఆ. న. సాంటి.

కట్టుత్పాటము. సం. వి. ఆ. న. గ. అల్లముః.

అ. శ్రీకట్టుకము, సాంటి పిప్పలి మిరియము.

(వై. సి.)

కట్టోదకము. సం. వి. ఆ. న. శిశోదకము.

(సం. భాగ. 2. అ. 12. వ్యాఖ్య.)

కట్టోరము. సం. వి. ఆ. న. సాస్త్ర భేదము.

కట్టోలము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కారమైనది.

వి. ఆ. పుం. కట్టుగనము, కాకము.

కట్టోలవీణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాలవనాముగము
వీణ.

కట్టోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మాలది, చందాలస్త్రీ.

కట్టోలుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చందాలుడు,
మాలనాడు.

కట్ట¹. వి. ($\sqrt{\text{కట్టు.క.కట్టే}}$) గ. ఒకటిగా చేర్చికట్టి
నపస్తునమువాయుము; గుంపు.

సీ...దర్శకట్టయు జలపూర్ణకలకంబుఁ బువ్వు
లు మఱచి నచ్చితి నేటిమడుగు నోర. భాగ.

ఆను. అ. 4 కలది.

క. కైమవకట్టలు...రా.వి. అ. 3 అ.

వ...కట్టలుకం గట్టలువడ నేయుకట్టిడిమరుని
యంపనలకట్టియల...నను. అ. 1 కం

అ. చెఱువులోనగునానిగట్టు, ఒడ్డు, తీరము; నీ
తువు, ఆనకట్ట.

(శబ్దాకపలస్మతి) ఆ...కట్ట, పరికరము లుపిస
సుగతి గలుగు. భార. ఆను. 3. 330.

ఆ... ఎకిమాడు, దండుతోడ గడలిఁ దితియ
నరిగి, కట్టఁ గట్టఁ దివురుపట్టుచుఁ తెలఁగి యు,
స్వీరువుపు పొంగి నింగి ముట్టె. అచ్చ. రా.
యు. 23.

కట్ట²—అకట్ట. (శ.ర. బ్రా.)

కట్టకడ. వి. (కడ+కడ-క.కట్టకడ)మిక్కిలికడ.
క...నిఖిలా, శలకట్టకడలకు...లక్ష్మీ. అ. ౧౯.

కట్టడ. వి. (√కట్ట. శ. కట్టై.) గ. ధర్మము, విధి.
క. ఇది ధర్మం బసలనుల, కిది విధి మాతాపితృప్ర
హీణుల కహహ, యిది కట్టడ తిరిపనులకు.
కాశీ. 2. ౫౨.

అ. నియమము, కట్టుపాటు, ఏర్పాటు.

క. ఏయేకట్టడ లెవ్వరి, కా మాకట్టడలు శప్పకధి
పతి ప్రజలకై, నాయమనఁ బ్రోవ వలయుఁ
గృహాయుతుడై తస్మాదాదిభాధలుదువు
చుక. కళా. 2. ౨౬౪, ౬. ౧౦౦. ఆం.
భా. ౨. ౧౭౪.

3. తీరు, విధము.

క. వీరలనునివేషంబుల, కారణమునఁ గాక యొ
డలికట్టడయు ముఖి, శ్రీరామణీయకంబు
మ, హీరమణునియట్ట కాదె యిరువుర కర
యక. నిర్వ. ౧౦. ౧౨౦.

ద్వి. ఈచక్కడనమును నీనేర్పు వెంపు, రాచక
ట్టడ వీడె రాజు గానోపు. ద్వి. సిం. భాగ.
3. ౪౯. పా.

౪. ప్రకృతి, స్వభావము.

చ.... ఏములు నిండి పాతినం, గతుకఁగఁ జూ
చుఁ గుక్క తనకట్టడ మీఱక యెందు భాస్క
రా. భా. శ. ౫.

౫. ప్రతిఫలముగా నిచ్చుద్రవ్యము.

నీ. చేతి కై దేసివేల్ శివరాములవరాలనెలకట్టడ
లవటాణ్ణిల్లరబు, లు...రా. వి. ౫. ౧౩.

నీ. నిరుపమమతపఃపరమపుణ్యంబులు కట్టడ
యొనశృంగారవతులు. ... గీ. వచ్చిరచ్చర
లనిమిషస్వామికడకు. కవిక. ౬. ౪౫.

విణ. నియమము, ఏర్పాటైనది.

గీ... రాజు, లరికి నిచ్చినకన్నీయ లడఁకువలను,
గదిసి కట్టడయగుమాడిగములు నేయఁ, బచ్చ

సింగంపుగద్దెయమై జెలంగె. యయా. ౧. ౯౯.

కట్టడచేయు. సి. క్రి. (√కట్టడ.) గ. నియమించు,
ఏర్పాటుచేయు; ఆజ్ఞాపించు.

ద్వి.... శబ్దలవెనుకఁ నోడైరఁ, గడఁక వనిష్ఠునిఁ
గట్టడచేసి. కం. రా. ఆమో. ౧౩౬సా. 3౧వం.

గీ. అంత కన్యూరినొర ముత్తియములఁ జూచి,
తెప్పని సువేళు దవ్వలదివి కేఁగు, మనుచుఁ
గట్టడనేయఁగా... శుక. ౨. ౨౧౦.

అ. పయచేయు, అనుగ్రహించు.

గీ... నిన్ను... బహుశవాధీశ్వరత్వంబుఁ బ్రార్థ
నంబు, నేయుచున్నాడఁ గట్టడనేయు మ
య్య. ఉ. రా. ౧. ౨౨౫, ౨. ౧౮౫.

కట్టడము. వి. (√కట్ట-క. కట్టడ. శ. కట్టడమ.)

౧. గృహాధికము. (త్రా. వా.) అ. కట్టడము, బంధ
ము, కూర్పు.

ఉదా: కట్టడపుఁగానులపేరు. కట్టడపుమద్దులు.

కట్టడి=కట్టిడి. వి. (√కట్ట.) గ. నియతి, భాగ్యము.

గీ. అలరుఁ గట్టిడి బవిసి దయ్యంబు వైసి, కట్టిడి
యనంగ నియతిగాఁ గాలకంఠ. ఆం. భా.
౧. ౯౯.

అ. ఆజ్ఞ.

గీ. నేను నీసమ్ముఖంబున నిలిచి యున్న, వారిలో
పల నొకఁడనై వలయువనికి, నిందు నందును
దిరిగెద నిదియ నాను, మనవి కట్టిడి గానింపు
మనిన నతఁడు. ఉదా. ౨. ౧౨౭.

3. (దేవతాప్రసాదమూపమైన) నియమితద్ర
వ్యము.

చ. లలనగో యెందు నీకెక గులామునకుం జన
పద్మ మాకుని, చ్చలు పెరుమాళ్ళకో నెలఁ బ్ర
సాదముకట్టిడి సాగివచ్చు నా, శతీయ ప్రసా
దమీవు సతతంబుఁ బసాపదుము... వైజ. ౨.
౧౨౮.

౪. నియమము, కట్టుపాటు.

ఉ.. కావ్యములమర్మము గానగ రేక ముగ్ధతుల్,

కావన గాని యెట్టికడఁ గట్టఁగి జెప్పఁగ
నేరదు... ద్వార. ౧. ౧౬.

కట్టికట్ట = చెలియకట్ట, వేల.

౪. కడఁగియున్ గడుం నొనఁకి కట్టికట్టులు

దాటి పాఱఁగా... అచ్చ. రా. యు. ౧౬౨.

కట్టనము = కట్టుము. (✓కట్టు = క. కట్టఁ, కట్టు.

త. కట్టఁ.) ౧. బంధము, కూర్పు; పట్టిమము.

(చూ. కట్టుము.)

నీ... ఉమ్మటలుల, రాకట్టఁ పుటెడన్ గైకొని

నతితుట... హరి. ఉ. ౨. ౧౬.

౨. వస్త్రము.

గీ. కప్పడమనంగఁ గోక నాఁ గట్టన మన, వస్త్ర

నామంబు చెలఁగును... ఆం. భా. ౨. ౧౫౫.

౩. కానుక, ఉపాయనము.

నీ... సుత్రామపాత్రునను... దుకూలమాల్య, పరి

లేపనములు నుపాయనంబుగ నిచ్చి... గాం

దీవికిని మేలుకట్టనంబు లమర్చి ... జై. భా.

౨. ౧౦౫

కట్టరము. వి. నాట్యబంధము.

నీ. కంట యంచనఁగను గట్టర మనఁగను నాట్య

బంధం బొప్ప... ఆం. భా. ౧. ౧౩౦.

కట్ట = అకట.

క. బెట్టిదపునగలఁ బొగులుచు, గట్టా నీ విట్టుడ

య్యఁగాఁ దగునె చెలీ. నీలా. ౨. ౮౬.

కా. కట్టా దాయలపంచమండఁ దగవే కారవ్య

వంశాగ్రణి. భాగ. ౧. ౩౧౧. ఆం. భా. ౩. ౬౭.

కట్టాణి. వి. (కడు + ఆణి.) మిక్కిలి గుండ్రని ప్రశ

స్తమాకైకవిశేషము.

నీ... కట్టాణిముత్యాలకంతమాల. భీమ. ౧. ౧౧౬.

నీ. కట్టాణిచాకట్టు... ఇందు. ౧. ౭. హంస. ౧.

౨౧౬.

కట్టాయితము. వి. (కడు + ఆయితము.) సంసిద్ధ

ము, సన్నద్ధము.

గీ. అట్టియెడ వైస్య మెల్లఁ గట్టాయితంబు, చేసి

... ఉ. హరి. ౨. ౨౫.

వి. సన్నద్ధమైనవైస్యము.

నీ. అసహస్ర డభిలంబు నడకించుబొమ్మలు నా

త్వంకపుకట్టాయితములు. గీ. నాఁగఁ బాలు

పారు నొక కోటి నకనములు. భాగ. ౬. ౪౪౫.

కట్టాయితము = సంసిద్ధము.

క. కట్టకొని చంప నొంపం, గట్టాయితపడక

యగును గావున వరసం, నాట్టుపవలఁ గొని

చని పతి, కట్టెదుం బెట్టి కొంకంబులు నిలి

చెక. వేం. పంచ. ౩. ౧౫౮.

కట్టిండు. స. క్రి. (✓కట్టు.) కట్టజేయు.

(గట్టపాతటాకాదును నిర్దంపజేయు.)

నీ. కట్టింపలేనైతిఁ గమలకాసాంబు నిలుపంగ

లేనైతి. దులసిననము. కా. ౩. ౮౧.

క... నలుచే నేతువు ప్రియంబునం గట్టిం చెక.

ఉ. రా. ౧. ౧౨౩.

(బంధింపజేయు.)

నీ. కావేరి గట్టించె గార్వానరాసుల నుబ్బి

చోడుండు మెచ్చ నొక్కతాత. హరి. పీఠి.

౧౦.

కట్టిండి. వి. (కట్టు + ఇండి.) క్రూరము, నిర్దయము.

క. అట్టేల రాక తక్కుం, గట్టిండియే యాలతాం

గి కామాతురు నక, బెట్టి యచట దానికి మ

న, నెట్టు నిలుచుం దగవు విడువ నెట్టులు నే

ర్చుక. భార. విరా. ౨. ౨౯౭.

ఉ. నెట్టర యుపగామతుండు నేలకు వ్రాలె న

నంగ విన్ననా, కట్టిండివీమ లేమి విమకాతి

య కోర్కవు... భార. భీష్మ. ౧. ౬౫.

కా... కానం దెరువులు గట్టి యేగు ప్రజలంగ

ట్టిండియై చోచి ... పాండు. ౫. ౭౫.

౨. (త. కట్టాణి.) దిట్ట, ప్రాధుండు.

క. ఆదికవుల వాల్మీకుల, వేదవ్యాసులఁ దలంచి

విభాగమం, వేదితఁ గట్టిండి యగుకవి, తా

దక్షవిలాసుఁ గాని నామ నుతింతుఁవాల్సి.

౧. ౯. (ఈ పదము ఉపయోగములో శీర్షబ
దేను. కావ్యా. ౩. ౬౯.)

కట్టిక = కట్టిక 1. వి. (౧౦. కావ్యక. ప్రా. కట్టిక. క.
కట్టిగ మన.) వేద్రహస్తుడు; వేద్రహస్తు.

ద్వి. కోఠికట్టికిని సాఁగు బహుయనంగ, నేతా
నువశాఁ దారుఁ డేతెంచి మ్రొక్కె. ౧౦. రా.

కట్టి. ౧౦. (౪. ౧.)

సీ. కట్టికవాం ద్రునంగు గట్టిక లనంగను బణిహా
రు లనంగను బహంగుమందు, వేద్రసాస్తాభిధ
... ఆం. భా. ౨. ౧౦-౪.

జ: కట్టికవాడు.

కట్టికవాడు. వి. (✓కట్టిక) = కట్టిక.

ద్వి. దేవ హచ్చరిక వైశే కూరి యనుచు, తీవి
మై మున్ను కట్టికవారు నడువ. అ. మ. క.

౫. ౨౪౧ పా. ౧౨ పం.

కట్టిడి = కట్టిడి.

(భాగ్యము, నియతి.)

ఆం. భా. ౧. ౯౯.

కట్టిపెట్టు. స. క్రి. (✓కట్టు.) ౧. బంధించు.

(వ్యవ)వాడు మాడను గాటికి కట్టిపెట్టినాడు.

౨. విడిచిపెట్టు, చాడించు, మాను.

సీ. సర్వదైవరసమర్చలు గట్టిపెట్టంగఁబడియెం
బూర్జంబులపనులు సమసె. హరి. పూ. ౧.
౧౦౦.

గీ. ... కాని కలఁపులు గట్టిపెట్టి. జై. భా. ౧. ౬౩.

ఉ... నీ, మాటలు గట్టిపెట్టి చదుమా మునువచ్చి
నత్రోవచోష్పన. రసిక. ౩. ౪౫.

౩. అణచు.

సీ. భానుమత్కులపీఠధర్మాన్న దేవేంద్రగర్వసం
రంభంబుఁ గట్టిపెట్టి. గీ... ఏలించెఁ దెలుఁగు
భూమిఁ, వననిజన్నామి నల్లాడధరణినాగు,
బలిరె యతియేటిలింగన ప్రభువరండు. భీమ.
౧. ౬౨.

౪. కప్పపుమ్మ, వాచు.

క. మునిముమ్మ గా మీదే, నినుపని యలు గట్టి
పెట్టి చేకొని మేలు, ననుచు చనియితి రిక నే
మియు, ననకుడు నాతోడికొంగ నైతిరి
మిగు. ప్రభా. ౫. ౮౦.

సీ. మునివత్ని మర కిహల్యుని బట్టెఁ కే నీదుఁపహ
పాతి యగుపాక కానయిండు. గీ. ఇట్టిమివారివ
డగలు గట్టిపెట్టి, ముప్పనేఁజెల్ల న్నాయంబు
... డే కా. శతాం. ౩. ౮౦.

౫. (ఇట్లు మొదలగునవి) నిర్దించు.

గీ. చప్పఁ గొండె గుడి యొండె జరిక యొం
డెఁ, గలుమకం బొండె నిల్లొండె గట్టిపెట్టి,
బ్రహ్మమోగీశ్వరుని చందుభక్తి నెవ్వఁ, డగ
డు మాయండు పూజ్యండు ననులీతముగ.
భీమ. ౬. ౫౫.

(వ్యవ)సుసావానికి ఈచిన్నపిల్లను గట్టిపెట్టినా
రు (=వివాహము చేసినారు.)

కట్టు. స. క్రి. (క. క. కట్టు.) ౧. బంధించు.

ఆ. వసువు పడనియై సరము ప్రయోగించి, చట్టం
జేసియైన గట్టియై, వసధి చాటె నెట్లు వ
చ్చుఁబో... భా. రా. యు. ౧౪.

సీ. కరంబువైసెనా కరధనంబుగఁ గట్టియుటక
ట్టుగఁగట్టు మొక్కలములు. గీ. గలిగి శస్త్రాస్త
నిపులు వైకొము మెజిసి. విక్ర. ౧. ౭౭.

క. ... పట్టిక యువరాట్టెట్టు గట్టెఁ గరధి
పతి ... రా. వి. ౨. ౩౨.

౨. (వస్త్రములు) ధరించుకొను, కట్టుకొను; కట్టు.
శా. ఎట్టెట్లా మువ్వీంపు చేలములు మీ కీఁబా
డియే మోటుం, గట్టం బోలుచుకే... భాగ.
౧౦. పూ. ౧౨౫౭.

సీ. పొద్దుండె బెంఘాని బుంగినవలు పూడ్చి
పలుచనిమాత్మ వల్కలముఁ గట్టి. గీ. పూట
పూటను చుపచార్ములు ఘటించ. జై. భా.
౬. ౮౫.

3. (ఇంద్రియాదులను) నిరోధించు.

క. పట్టెననేకవ్రతములు, పెట్టెమహిదేవులకు
సఖిప్తున్నంబున, కట్టెచుపవాసములచే, మె
ట్టెబుద్ధిస్థలములు మెలతలు దానుక.
వరాహ. ౨. ౧౭౬.

క. మగవాడ ననుచు చున్నా, వగుచగు నేగ గడు
పు గట్టి యవ్వలు మిగులక, దిగిచి యిటు పం
డి పెట్టిన, బాగులపు మంథంబుమీదిసాట్టే
లు క్రియక. శుక. 3. ౨౭౯.

౪. ఆగోపించు, మోపు.

క. దోషగహితకన్యకపై, దోషంబులు గట్టిరిత
దూషించినయా, దూషకుని నూలుమడుగు
లు, దోషానుగుణముగ భూపతులు గొనవల
యుక. విజ్ఞా. ఆచా. ౧౦౮.

క. కనికరము లేక వానిం, గని కరము నిరాపం
దగ గట్టు దగునే. సారంగ. 3. ౫౧.

౫. ఘట్టిల్లజేయు, కలిగించు.

మ. ... తెనువక దుర్భాష లిట్లాడి యీ, కొల
నా కేటికి గట్టె దమ్మ. సారంగ. ౨. ౧౦౨.

సీ. సిరిగట్టు నాకును సిరిగట్టు నెల వప్పు... చంద్రా.
౨. ౪౫.

౬. కూడఁబెట్టు.

క. ... ముక, గట్టివకర్త ఫలంబులు, నెట్టిన భోగిం
చకుండ నేర్తురె మనుజుల్. భార. ఆది. ౫.
౫౮.

౭. (దండ, పద్యము, మొ.) కూర్చు.

గీ. వీణ వాయించఁ బొగడంగ విరులు గట్ట, నే
ర్చునట్టిది యొకరిత. కాశీ. ౫. 3౧౬.

క. కరకుళిత మెఱయ మాలికలు గట్టితగక.
విప్ర. ౨. 3౦.

గీ. కవితముఖమున రగణంబు గట్టునపుడు.

కావ్యా. ౭. ౧3.

ద్వి. ... ముదితసద్భక్తి సమైదంబు మహిమ, పద
ములుగా గట్టి పాడెడువారు. పండితా. దీక్షా.
౫౫ పా. ౧౦ పం.

౮. (ఇల్లు మొదలగునవి) నిర్మించు.

మ. ... కట్టినతదీయా గారము... భా. రా. ఆర.
౧. ౧౧౪.

౯. మూయు, కప్పు.

ఉ. ... వీటికిం, గావలి నెట్టి పాండ్రవిభుకన్ను
లు గట్టి ప్రలంబ నైరికిక, నేవ యొనర్చి ...
ఉ. హరి. ౨. ౯౮.

౧౦. అడ్డగించు, నిరోధించు.

సీ. ... త్రోవలు గట్టి నరుల జంపుమఁ దద్దనంబు
లెల్ల, సంగ్రహించుచు... పా. వరాహ. 3. ౪౦.

సీ. చేతులచేత రేవాతోయముల గట్టి యొకయి
న్ని యవ్వల ముకునీక. దశా. ౬. ౭౦.

౧౧. చెల్లించు.

ఉదా: వాడు పశీక్షకు సామ్యు కట్టినాడు.

ఇంటిపన్ను కట్టినాడు.

౧౨. విధించు.

ఉదా: అధికారులు పాలసునకు హెచ్చుపన్ను
కట్టినారు.

౧3. మూటకట్టు.

సీ. భక్తి ద్రోవకు సాధ్య పరికరంబులు నెట్టి కట్టి
నసారివిధంగాయగమియు. ఆము. ౨. ౯౭.

వ. నారంగకృంగి బేరభంగంబులతో గట్టినకల
మాన్మంపుఁజల్లి పోకపాత్తులం గుడువ ...
ఆము. ౪. 3౫.

ఆ. క్రి. ౧. ఆగు, ఏర్పడు.

ఉ. అక్కడ నిక్కడ న్నిలిచి రత్తతీ గుంపులు
గట్టి వానరుల్. భా. రా. యు. ౯౧౯. (గుంపు
లుగట్టి=గుంపులుగా ఏర్పడి.)

గీ. జోళ్లు గట్టి పోరుచు... మనుచ. ౪. ౨3.

గీ. ... కుంతలములు ... జడలుగట్టె ... హరి.
౪. ౧౦.

౨. నిబద్ధమగు.

గీ. కట్టు విష్ణాత్తములు పొంగుగడుపు ... మా
రగ్. ౨. 3౪.

ని. ౧. బంధనము, బంధించుట; బంధన సాధన మగు
త్రాడు, మొ.

ఉ. కట్టిన గట్టుల గాక హరి కట్టడచేసిన రేలు
మున్ను గాక, గట్టక నన్ను సేమిటికి గట్టె
న హంకడచేయించి డిట్టు లేక, కట్టు నమన్ను
లేంతు హరి సే నని కన్నుల మ్రొక్కుల గాని
యా, కట్టుక కింతయైనను కెకారము కెండ
డు కైక్కుల దత్తశివ. చళా. ౫. ౧౧౯.

నీ. ... సత్యం బయకట్టినది ఓగక గట్టువడి ...
హరి. ఉ. ౭. 3౦.

గీ. ... ఇనుపకట్టనైనాని మంతలు ... నుక. ౨. 3౬౦.
౨. మితి.

క. ఏడ న్నీకొలమంటు, జూడము ముంగురులు
గూడుచుం గొనబున నిట్లదేటి కట్టు పట్టిన,
చేడియ కికకైనది కెగిడి నేయం దగదే. చు
గా. 3. ౧౦౦.

3. ఆకృతిని కేషము, కూర్పు.

ఉ. దా: మీనకట్టు, మొ.

ఉ. ... పయ్యెడికొం గొకకొంత బాటి చ, న్న
ట్టు లలాటలో చునుకన్నులు మాటికి విం
చునేయగలె. హరి. ౫. ౪౭.

౪. పద్మభారణము.

నీ. కాల్గియున్నది మాడుకట్టు పద్మలము నేయం
గ... భార. పిరా. ౧. ౨౨౮.

౫. తొట్టికట్టు, కత్తె, గృహంగార్యము. (శ. గ.)

౬. (దేశకాలముల) భాగము.

ఉ. దా: నీకుకట్టు.

గీ. గొల్లపడుచులు చని గుంపుగూడి చూడ, తో
లు నా మన త్రాడును తీలతోడ, నీడికొని
పచ్చి పమయింటియెదురుకట్టల, పనరుయమ
భావనంబుల దగుల కెట్టి. వి. పు. ౭. ౧3౭.

చ. ... ఓర్పుతొంగి తొలపెడు, ర్కట్టున మంగి
టం గనవు గాండ్రయుల బుచ్చుచు... కా.
౬. ౨౬౦.

౭. ఉడికినది చదివినప్పుడో నగువానినియు, యూ
షము.

ఉ. దా: కండికట్టు, పెండికట్టు, మొ.

తల. భా. ౨. ౨౧౦.

౮. నిబంధనము, కట్టుపాటు. (శ. గ.)

కట్టికడి గట్టణి. (స్త్రీ పురుషులు)

నీ. ... గట్టిన నెలువంగు గట్టిన నా. ఆం. గౌ

౨. ౨౬3.

కట్టమడుపు = నిర్బంధించి మడుపు, ఆచార్యమును
కలపకేయు.

క. తొలక న్నంబున కేసిన, కొలయును బుణ్యం
బుల గట్టమడుపక యున్నే. సారంగ. ౨. 33.
ననిక. 3. ౯2.

చెవినిల్లుకట్టుకొని చెప్ప (పోరు) = అదేపని గాక తె
ప్ప, ఎప్పుడును జెంతనుండి చెప్ప.

క. న్యాయం డన్యాయం బని, కూయిడి చెవి నిల్లు
గట్టుకొని చెప్పంగా, సేయోజన్వినమందుకొ,
మా మావులమాట నెట్టిమహిపతి యొనక. వేం,
పంచ. ౧. ౫33.

వాడుకలోని ప్రయోగవిశేషములు:-

౧. వారునాపై కట్టుకట్టిరి. ౨. నామందుతో
జ్వరము కట్టినది. 3. పులుపునను పిండికట్టు కట్టి
నాడు. ౪. ఈబట్టపలువ కట్టుము. ౫. ప్రయో
గముచేసి వాని నోరు కట్టివేసిరి. ౬. ఆమాటతో
వాని నోరు కట్టినది. ౭. ఈకార్యములో వాడు
నడుముకట్టుకొని పనిచేసినాడు. ౮. జెబ్బతగిలి
తలకు బొప్పికట్టినది. ౯. చేసికి నీరుకట్టుము.
౧౦. అతడుచాకపై గత్తికట్టెను. ౧౧. నాకీయు
పకారముచేసి పుణ్యము కట్టుకొనుము. ౧౨. అం
రపాపము కట్టుకొననుము. ౧3. చపరంగమున
వానియాటకట్టినది. ౧౪. వానినిబొత్తుకట్టి ఏనుచున్నా
రు. ౧౬. నీవుఎక్కడను ప్రయాణము కట్టినావు.
౧౭. నాపైవారందఱు కత్తికట్టిరి. ౧౮. మామిడి

నామకం : కృష్ణదేవ రాయల కృష్ణరాయ
 పుటానుబంధము. అం. ఆత్మభూతములు మ
 త్తెట్లగుచున్నాయి. అం. బుద్ధిశక్తులు. అం. ఆత్
 మభూతములు వచ్చినట్లు. అం. కాంత్యుక్తియు
 చాలదురు సహజము.

[illegible]

కేట్రాంగంబము. ౩. ✓ కట్టె. (ఏమగుమున్నగువా
నిని) బాధించెడిస్తంభము, కట్టె. గోయన.

సీ. కట్టించుబము మంతగంబు పుమునకు ప్ర
ణవాక్షునును బుద్ధునును. కాశీ. ౫. ౧౩౫.

వ. ... లోలుపడ్డాయి మేడల నమం బసువా
 ర్చి కట్టించబడుతుంటే దాన్ని బంధించిన...
 జాగ్రత్తలు గాంచి...మరుచ. ర. ౨౭.

కర్తృబాగ్మంతు. ౩. (కర్తృ + బాగ్మంతు) కోటిమొక్క
కర్తృబాగ్మంతుచేతనగు.

చ. ప్రవేశిక్తులగు నాది ... పతా. 3.
౧౯.

క. . . . గనుగొప్పచే జను, కట్టక యనుమతి
వీడె: గట్టునొందుక. క. జ. ౩. ౨. ౧౭౫.

కర్మగోన్ము. ఖ. ($\sqrt{\text{కర్ము}}$) అవని ప్ర, సమప్. (శ.ర.)

కట్టంగొయ్య. వి. ($\sqrt{\text{కట్టు}}$) మేఘ, కష్టములంబు
నుపులను గట్టుటకై పొందినగుంజ; వసువులను
గట్టుటకు పొందినగుంజ.

గీ. గుంజ నాగను గట్టుగోయ్య నాగను మే
గీ...బం. భా. ౧. ౨౩౪.

సీ. కట్టెనొయ్యవల తీరి కామధేయపు చక్కెర
గానపచ్చినదెన్నిగాన మడవె. కాళ. ౪
౧౧౧.

$$K_{\text{eff}}(\text{ಗೋ.}) = K_{\text{eff}}(\text{ಗೋ.}) \quad (\text{ಫ. ೪.೨.})$$

క్రమగోళ. ప. (✓కట్టు) మొలచునది చెడువస్త్ర
ను, అంతక్రియను.

కృణోతు. ౩. (\sqrt{k} ట్టు) పర్యవసాతు, ప్ర
యోగము చేయువాడు.

కల్లక. ప. (పశ్చాదుల) గొప్పప్రావహ.
 సీ. చనుచు గర్భప్రాసంజ్ఞ కట్టుక యడ.ఆం.భా.
 ౨. ౨౬౪.

కర్మకథ. వి. (✓కట్టు) కల్పితకథ.

కల్లుకరపాని. శా. గోగవిశేషము, ఒకవిధ మగుకర
పాని.

గి. మూడుదినములు గొన్నను మోహచంపుఁగఁ
ట్టుకరహసి మాళ్ళర్థకము గాఁగఁ, బో
వుఁ బయ్యలు నుప్పు నులుసుఁగాదు, అన్న
మును వేడిసి శైవ న్నామగును. (చిక-చి.సి)

గి. ఉల్లి పరమును నిల్పింద యొంగున గొత్త, మా
మిదంబుక వండి యంగున లేచి, నం బొస
గ్గుంగ ప్రావింప నాక మగును, గట్టిక పాని
తన దెననుట పిడిచి. (చికి- చి. ని.)

కొను. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కట్టు}}$) ర. బంధించును.

నీ. నిలుచుండి చంక చేతులు కట్టుకొనువాఁడె
 బొలువగా నేమంచుఁ గెలలు సాగె. పురు. అ.
 అగ. (చంక చేతులు కట్టుకొను = చంకలలో
 చేతులు చీచే కొను, విధేయత చూపు.)

౨. (వస్త్రావకము) ధరించు, తాల్చు.

ఉ....మామ మా, ముదలలోనఁ గట్టికొన ముది
పటాబులు లేవు...భాగ. ౧౦. పూ. ౧౨గియి

చ...చూచి రా, నెలకలు గట్టుకొన్న మఱి యేం
ద్లును బూండ్లును బట్టు...మనుచ.౧.౭౩.

౩. వెండ్లి కూడు.

ఉదా: చూచి చూచి కానిదానిని కట్టుకొ
న్నాడు.

౪. అనుభవం, (లాభాదులను) సాండు.

౫. రాసువెనుక నకలరాజ్యసంబంధంతో, నగుగు
మివు సూర్య మెనపురము, సకతుం చేలనిమ్ము
పొరమ్ము నిట్టించె, నైక దీప నేమి కట్టుకొని
యె. భా. రా. ఆయా. ౬౦.

౬...నిమిషలంబు గట్టుకొంటి... కై. భా. ౭.
౧౭౫.

౭. సంపాదించుకొను; తెచ్చి కట్టుకొను.

౮...మాతృశిరంబు గొట్టి కీర్తి గట్టుకొమ్ము ... చ
శా. ౬. ౮౫.

౯...జీవితవాది, కొలయునెడనుల కెల్ల దా నుమ్మ
నికయు, గట్టికొని చుడునట్లులుగాదె పత్స.
భా. కాం. ౬. ౩౨౦.

౧౦. నిమిషంబు లెల్ల నీకొంత కట్టును, గట్టికొంటి
...భా. రా. ఆయా. ౨౨౮.

కట్టుగడ. విభ. (√కట్టు) కూడఁజెట్టికది, చించితము.
(ధాన్యాది-శ.ర. ప్ర.)

కట్టుగడచేయు=నిలువచేయు. (ప్రా.)

కట్టుగడచరకులు=నిలువ చేసినచరకులు. (ప్రా.)

కట్టుగుండు. వి. (√కట్టు.) ౧. తాళ్లను బ్రద్దలుకొ
ట్టుటకై ఉపయోగించుగుండు. (ఇది పిరంగిగుం
డు పంటిది.)

నీ...కొండ గొట్టెడుకట్టుగుండ్ల నము. పరమ.
౫. ౪౦.

క. సుమదశయుగశీమధ్య, ప్రమరం బది చూడు
పడఁతి పక్షక స్సాంతా, హమికోపలహాతికై
నిక, కొమరుండు ఘటించుకట్టుగుండునుబో
లెక. చంద్రా. ౪. ౨౧౪.

౨. తూనికజాయి.

ద్వి. వానికి గొలువంగ నలనినకొల్పు, కొలిచి
నాడెను కట్టుగుంచులఁదూచి. ద్వి. పరమ.
౬. ౪౦౦. ౫.

కట్టుగొట్ట. వి. (√కట్టు) వధకై గుంజను కట్టిన
గొట్టె. (ప్రా.)

కట్టుకొన. వి. (కట్టు + కొన = క. కట్టుకొనె.) కొ
నేను, చేయవు.

నీ. నవచంద్రావ్యుదయనను ముగ్ధములనులవీడు
లు కట్టుకొనెలు నాగె. చంద్రా. ౫. ౧౪౭.

కట్టుపకాసు(న). విభ. భీమడు; సూరడు.

చ. కరుణా సూర్యుడు కనుగు గట్టు పకాసు
పీకఁ దాడిచె, మఁ మె నగును స్థానపు...
భా. భీష్మ. ౨. ౩౮౨.

ఉ. కట్టు పకాని కిష్టసకానుడు కత్తెలి
నకొనావండు... వి. ౪. ౪౪.

ఉ...రావును గట్టుపకానుజు నురంగిని;
శక్తిలఁ గోమనయిలక. భా. శత్య. ౧. ౭౭.
హం. హ. ౨. ౪౭.

(చి. ౪. ౪. ౪. ఇట్లు పరసాది హాసము గ్రహించె
మ. ప్రా. భా. ల. వ్యా. ౧. కవాది హాసము గ్రహిం
చెను. గట్టుపకానై బ్రకాశించువాడు, పశ్యంత
రుడు అని. భా. ల. వ్యా. ఇతరు వివరము.)

కట్టుప(వ)డు. వి. క్రి. (√కట్టు) ౧. బద్ధమగు.

నీ...నర్మం బనకట్టుకఁ జగఁ గట్టుపడి...సాక.
ఉ. ౭. ౩౦.

ఉ. నల్లభుడ డిట్లు కట్టుపడుగానై చెప్ప బక గుం
డె జల్లకణ, నల్లకను...చంద్రా. ౫. ౧౨౮.
చ...ప్రాణం గట్టుపడి...మనుచ. ౪. ౨౩.

౨. బద్ధమగు; అగు, విడిమిదు.

ప. ఎవ్వలనను బంబులచరాక భేదెనల మెలంగు
ద్రోవలు గట్టుపడియె...హం. హ. ౨. ౧౦౨.

నీ...ఖచరులతో పలు గట్టుపడియె. ఉ. రా. ౧.
౨౮౫.

సీ. భస్మాంగరాగంబుపరి కట్టువడఁజేసి కమ్మరి
తఁడ శ్రీగంధ మలఁడు. హృ. ౫. ౩.

3. తమ్మవయగు, చూచమగు.

క. స్వామిహిత మొప్పుగను సం, గ్రామమునఁ
శరవరంపరలు పునుఁ గురయం, గా మృతిఁ
బొందినకూరుఁడు, భూమివారకుఁ బ్రభా
వమున గట్టువడుకొ. భీమ. ౫. ౬౫.

కట్టువ(వ)మ్మ. ప. క్రి. (✓కట్టువడు)కట్టువడఁ
జేయు.

(అరికట్టు, నికోఁఁడు.)

సీ. అహిమహిమ ప్రాసయంత్రించి పక్షిణగంధ
వాహునిరాక కట్టువఱు. కవిక. 3. ౧౦౦.

గీ. బూదగాడ్డుఁ గ్రీగాడ్డుతో మేకవించి,
భానుశంకమర్దిములు గట్టువఱువి... ప. శయం.
౨. ౧౦౩.

కట్టుపాటు. పి. (✓కట్టుపడు.) ౧. కట్టుపడుట.
౨. ఏర్పాటు, విబంధనము.

కట్టుబండి. పి. (కట్టు + బండి) సగమలబండి.

ఉ... మొన్న మేరుగిరివాటినిశాచర నింతచేసె
సేఁ, దేవుఁ గట్టుబండి నిచేయించుచూ
డఁగ నింతచేసె... వి. పు. ౭. ౧౨౧.

చ. తఱుంగనిధాన్యము పసులదాఁటులుఁ దో
టలుఁ గట్టుబడులుకొ... తమ్మరి హుద్దుల
కొప్ప నెప్పుడుకొ. విక్ర. ౧. ౭౬.

కట్టుబడి. వి. (✓కట్టు.) సేవచేయుటకైపుట్టులు
ముచ్చనవారికి శాశ్వతముగా నిచ్చుమాన్యము.

సీ. ఇగురుకైవరంపుకైకట్టియు గుల్లపఱుపు
మామిడిఁ గట్టుబడిగఁ జేసి. చంద్రా. ౪. ౧౪.
కట్టుబడియున్న = సూమియ. ది. కట్టింపఁపెరిన
యొకవిధమైనపప్పు. (వా.)

కట్టుముగ్గు. పి. (✓కట్టు.) ౧. ప్రశ్నాములము. బం
ధంబుచోటు.

సీ. కట్టుమట్టుచుండి కట్టింపఁపెరిన కలంగుట్టికా
సంపాదబృహిత్తులు. విక్ర. ౪. ౭౦.

సీ. కావించె నెన్నఁడు కట్టుమట్టుగ హస్తతల
ము సంతతవృత్తాను భికి. ఉదయనోదయ
ము. ౧. ౩౬.

౨. నివాసస్థానము.
(✓జతాద్రివర్ణనము.) గీ. కాననీమెట్టు మోక్షం
బుకట్టుమట్టు. వరాహ. ౬. ౮౭.

సీ. సాకారముఖ్యదిక్పాలకనిలయంబు గ్రహతార
కంబులకట్టుమట్టు. ఇల్లా. 3. ఆ. (శ. ర.)

3. కట్టుపాటు, ఏర్పాటు.
వ. ... దుష్టనిగ్రహశస్త్రపరగ్రహంబుగా నప్పట్టి
నంబునుగ్రీవాన్ధు నడపఁ గట్టుమట్టు చేసి...
రామా. ౫. 3౨౫. (శ. ర. పా.)

(శీసాద్రివర్ణనము) వ. ... అట్టిమట్టు కైదుపజగ
జెట్టికి విడిదిపట్టునెట్టునెట్టునెట్టునెట్టు
ట్టుదిట్టరనం జెట్టివినిర... రా. ౩. ౧. ౨౮.

కట్టుమామిడి. పి. (✓కట్టు.) చిలుకలు మున్నగు
చవులుకొఱుకనుండ పండప బుట్టులు కట్టిపమా
మిడి. (శ. ర. - అంటుమామిడి. ప్రా.)

కట్టుమాను. పి. బొ. (✓కట్టు - త. కట్టుమరం.)
తెప్ప, స్తవము. (శ. ర. ప్రా.)

కట్టువ. పి. (✓కట్టు) వెలుగు, కంచె.

సీ. ఆటలిప్పలు గచ్చి పాటబండులు గూర్చి
కట్టుర లన్నియుఁ గాడుచేసి. అచ్చ. రా.
సుం. ౯౫. (కట్టవ. వా.)

కట్టువగ్గము. మి. వి. (✓కట్టు) కట్టుముగా నిచ్చు
వస్త్రముచాయము.

చ... వస్త్రపుం, గడియములకొ సుపాసులచొ
కాటపుఁకొకలికట్టువగ్గముకొ, గడుఁ బ్రయ
మొప్పు నిచ్చి... సుక. ౧. ౧౩. ౩.

క... మేనక, కనకవస్త్రము కట్టువర్గ మాపట సుక
నా, సుకచే నిచ్చించి మురు, ము... చంద్రా.
3. ౫౦.

కట్టెట్టెయ. వి. (సం. కావ్యం. ప్రా. కట్టా. క. కట్టెగ. త. కట్టె) గ. కావ్యము, పుడుక, చిదుగు.

గీ. పూవు ముడిచినపువ్విని పూమియందు, గట్టె మోపంగ వలసినకారణమున. భీమ. ౨. ౧౦.

ద్వి. పట్టనద్రుంకూర్చి పట్టికి వేల్చి, కట్టెలు మోపంగ గట్టెఁ జేసినను. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౭౩౪.

క. ఆవేశ్యుని పట్టకట్టియలు నే మోయె. వైజ. ౨. ౨౭. భా. విరా. ౧. ౭౮.

౨. పండము, కట్టె.

క. కట్టియఁ జేసిన యేగం, బట్టి యులుసుహాకంబాలము మట్టియఁ బాలు, నొట్టికల్పములు గలయు, చెట్టడిచినఁ జేటఁ జేసి చెప్పంబులుగన్. మమచ. ౪. ౨౪.

౩. బాణము, ఆయు.

ఉ. కట్టియ వైచె నెన్నుదురు గాఁడ భవస్తనయుండు మా ద్రిలే, బట్టి... భా. శల్య. ౧. ౩౭౭.

చ. హనుమంతునిరువదిగఁగి కట్టియల గదాక్షుంబదియులుసుల నొప్పించి... అచ్చ. రా. యు. ౩౬౪. అచట. ౧. ౨౦.

౭: కట్టెగుట్టము, కట్టెపండు, కట్టెనిలుపుమాట.

కట్టెగుట్టము. వి. (✓కట్టె.) కట్టెను గుట్టెనుగా భావించి కూడుకొనుట, బాలక్రీడానిశేషము.

గీ. కాడికంచులు గట్టెగుట్టము... గీ. నాటి మా పులచిలుకలు త్రొళ్ళిపాము, లకట యగి చాట్ల ప్రాంతనై కూడుకొనుచు. హరి. ౩. ౧౪౬.

కట్టెడ. వి. (✓కట్టె.) ఎడనెడకట్టు గలఁ దప్పకేషము, కట్టెపాము. (త. గ.)

కట్టెపండు. వి. (✓కట్టె) గింజలునీయనిచిరండు. (ప్రా.)

కట్టెపాచు. క. ఒకానొక చెట్టు. (త. గ.)

కట్టెనిలుపుమాట. వి. (కట్టె + విలుపు + మాట.) పుల్లవిలుపుమాట, పురుషచనము, కత్తికోకి.

కట్టము - కట్టనము.

(బంధనము, కూర్పు.)

గీ. శ్రీవత్సలక్షణము శేతలరాతాతికట్టుంబుజగతిరాంకంబు నెఱుప. దశా. ౨. ౨౮౧.

(మట్టిమము, నెలకట్టు.)

గీ. పచ్చనాకట్టుంబు పచ్చిపట్టు వెడవెడయునీత్రేళ్ళ నడచిపోవు. దశా. ౧. ౨౭౨.

(కాయక; కాయక గాని ద్వేషిస్తమము; పట్టము.)

చ. ... ప్రయంబునఁ గట్టుము లిచ్చి మాతలంబనిచి ... ప్రబంధ. ౧౭౪.

కా... అర్చిభం, గానం బోలెల బాలు నెయ్యి పెనుగున గట్టుంబులుం గానికల్, మీసే గొప్పగఁ గూడఁజెట్టుండు... భాగ. ౧౦. పూ. ౧౦౦౮.

ద్వి... జంగమం బరుచెంచి యడుగ, నెట్టికట్టుంబై ననిచ్చి మొక్కుచును, నావస్తమముల వారలడుగఁగచ్చినను, శేవర కంఠిచ్చుంగనంపదను. బస. పు. ౪. ౧౦౪౦.

కట్టలము. సం. వి. అ. పు. శ్రీ పర్ణిక, టేయగీ.

కట్ట. వి. (సం. ఖట్టా.) ౧. కట్టమంచము, యావ్యమానము, మంచపుడోలి.

గీ. కట్ట యంచనగను గట్టమంచ మనంగ యావ్యమానాభిధ యలుచుండు. ఆం. భా. ౨. ౨౦౧. (చూడగము 'కట్టి' అని త. గ. ప్రా.)

౨. ఒకానొకటి, ఖట్టగీ. (త. గ.)

కట్టంక. వి. గు. పుల్లవై మం చెసి మొటిగుత్త. (త. గ. ప్రా.)

కట్టగుదియ. వి. (✓కట్ట) ఆయుగుశేషము, మునుండి, అయ్యగుదియ. (త. గ.)

కట్టచెట్టు. వి. (✓కట్ట) కానొక చెట్టు, శంభుగీ.

గీ... చెలఁగు శంభు కట్టచెట్టువంగ. ఆం. భా. ౨. ౬౨.

కట్టబెట్టె. వి. (✓కట్ట) కట్టగుల బెట్టి.

గీ. పట్ట వెడలి నభోభిత్తి బట్టుకల్, కార్డుకపు

బెద్దపలుపన్నె కట్టకెట్టి, చైననడచెడుకాళ్ల
గుం పనగ గాలి,కాల్కొని దిగంతముల
వానకాళ్లు నడచె. ఆము. ర. ౮౯.

కట్టదండ. వి. (✓కట్టు) ఎడనెడబంగారుకట్టుగాని
పెండికట్టుగాని గ్రుచ్చినవల్లపూసలనడము.

చ.మినసున లీను మేను సెఱుమిందులకొంచెపుటం

చుగవ్వులుం, గొనబగుసుద్దుమోము నెమకొ

న్న మెఱుంగులకట్టపండయుచు... మంచ...

శుక. 3. ౧౦౫.

కట్టపాము. వి. (✓కట్టు) పేర్చికైకట్టపంటిచాటలు
గలమొకబాతిపాము.

కట్టబల్ల. వి. (కట్టు + బల్ల) కత్తె కాళ్లమడుపుబల్ల.
(ప్రా.శ.ర.)

కట్టమందేము = కట్ట. (౧. అగ్రము.)

కట్టమారి. వి. (కట్టు + మారి.) కట్టు (బంధనము
లు) పొందునొకానొకరికి.

(వై.వర్ణనము.) సీ. సముద్రకలనముచే చక్ర

పర్లు లబండు మొట్టినాకులకి మొనపడచ

గునె, కిన్నెకాయలు వన్నెనానివి యంచు

గట్టనూల నుద్ది గట్టడగునె. చంద్రా. ర.

౧౨౭.

కట్టనంచి. వి. (✓కట్టు) చుట్టె అతి లేర్పఱచి కు
ట్టినవిడుపాటిగుండునంచి. (ద.ర.)

కట్టనరి. వి. కట్టపండ.

సీ... ఉడ్డుపడగలు కట్ట పలు... గీ. ఆము, దు

డైరమునఁ దిరుగుగాడుకెట్టిపాని. హం. ర.

ర. ౧౩౮.

కట్టెట్రియ) వి. (క. కట్టె) బంగారు పెండిము
న్నగునవి తూచుటకు మోగించుగుంజ, మొ.

సీ... కట్టెనానగుదులావానగుంబాదికములు.

ఆం. భా. ౨. 3౦౦.

ఆ. కంఠుఁ డిరువురిందుఁ గలహార్ష్య హాకింగ,

చూచి కట్టె వైచి తూచుకొనగ. కకక. 3.

౧౯3.

ఉ. మైనపుటంటు పల్వగలమచ్చులచా లొరగ
ల్లు కట్టెలు. శుక. ౧. ౪౨౦. భీమ. ౨. 22.

కట్టెంచి కట్టెలుంచుకొనునంచి.

చ. కమటము కట్టెనంచి యొకగల్లును గత్తెర సుత్తె

చీగ్గముల్, ధమనియు శ్రావణంబు... హంస.

౨. ౧౮౧.

కట్టెంగము. సం. వి. ఆ. పుం. శోనాకము, దుం
డిగము.

కట్టెరము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ.) నిందితము, తిగ

స్థలంబుబడినది. వి. ఆ. న. ౧. పెరుగుమీడి

నీరు. ౨. తక్రము, మజ్జిగ. 3. వ్యంజనము. (కూర,

నచ్చడి, మొ.)

కట్టి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కటుకగోళిణి.

కరమగుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు. (ప్రి. ని.)

కరము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కతశాఖ, యజుర్వేద

మందలియొకభాగము. ౨. ఒకానొకయునునెష్యు.

కరరము. సం. వి. కఠినము.

కనశో. (ప్రి. యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కతశాఖను

అధ్యయనము చేసినవాడు.

కతాకుపు. సం. వి. (ఉ.) పగోలైపి, ఇతరము

లను బాధించునది. వి. ఉ. పుం. ౧. సూర్యుడు. ౨.

అగ్ని. 3. కపి, కోతి. ర. పక్షి. ౫. శిల్పి. ౬. జి

జేడు. ౭. చిత్రమాలము.

కతారము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఖడ్గము, కత్తి. (కే. ని.)

౨. వాచు.

ప. కతారకుతారగదాదండభిండివాలకరవాల

హలమునలముద్గరతోమరచక్రది నానాయు

ధసరివృత్తబాహుదండుడును. వీర. ర. ౫౪.

(ద.ర.పా.)

కతారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శిల్పి. (కే. ని.)

కతాహకము. సం. వి. ఆ. పుం. దాత్యూహము,

మామరుగుండెపక్షి.

కతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. కతశాఖాధ్యయనముచేసిన

స్త్రీ. అ. కనకాభాగ్యయనము చేసిన వారి భాగ్య.
కఠింజరము. సం. వి. అ. పుం. గ. నల్లగడ్డ. అ.
మొలసిగి.

కఠిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. బురుసు, నువ్వులుక్క, ము.
కఠిన. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ. నాళి, నంటపాత్ర. అ. ప.
టికడెల్లము.

కఠినస్పృశ్యము. సం. వి. అ. పుం. తా. బెలు.

కఠినము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) గ. గట్టికి. అ. క్రూ.
రము, దయ లేనిది. 3. నిఘ్నము, పరుషము. (మా.
ట, మొ.) ౪. మిగుల బాధించునది. (నోగము,
మొ.) ౫. స్తబ్ధము, కొయ్యవాతినది. పి. ఆ. న.
స్థాని, నంటపాత్ర.

కఠిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వ్రాత పువయోగించుబల
పము, నువ్వులుక్క, మొ. (సం. వై. ౧౦. ౮౬.)

కఠిల్లకము. సం. కటిల్లకము.

కఠిల్లు (నీలు) వి. కఠినము లగు పదార్థముల సంఘన
ణమువలన గాని తుపాకి మున్నగు నవి ప్రేబుట
వలన గాని కలుగు న్వినికి అనుకరణము.

మనుచ. ౪. 32. ప్రబంధ. 2౮౮.

కఠుండు. సం. వి. అ. పుం. గ. పైశంపాయుని
శిష్టుండు నుకముని. అ. కతకాభి అగ్రయనము
చేసిన ద్విజుండు.

కఠేరుండు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) కష్టజీవి.

కఠోర (ల)ము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) గ. కఠి
ము, గట్టిది. అ. క్రూ. ము, దయ లేనిది. 3. తీర్థము,
వాడియైనది. (ఉదా: కఠోరనిగ్రహము
లు.) ౪. పూ. ము, నిండు.

శ్లో. కఠోరతా రాధిపలాంఘనచక్రం. కి. ౧. ౨౦.

శ్లో. కఠోరగ్భగుప్సం. ఉ. చ. ౧. ౪౯.

కడ. వి. (సం. కాష్టా. ప్రా. కట్టా. క. కడె. త. కడై)
౧. దిక్కు, దిశ.

గీ. నిచ్చలంబుగఁ దెల్పవ దచ్చికడల, నెన్నఁ
దగి... పుడమిలోపల మిశిల నాఁ జోలు నే

లము. నీలా. ౧. ౨౬.

ఉ... వాణిమ... నల్లడం, వా ౧౦౯ నేసి...

ఉ. వా. 2. ౧౮.

అ. దిక్కు, దిశ, ప్రా. (సం. కడచెను.)

3. స్థానము, స్థలము, స్త్రీదేశము.

ఆ... అరుగు మొందుకడను... భార. ఆది. ౪.

౨౨౮.

ద్వి. కి ముంధి పుష్పము కడను నా మే. గి. ౧౦.

నా. వా. 2. ౧౮. ౧౮. ౧౮.

౪. పా. ము, దిక్కు; చంక, వైపు, పక్షము.

5. మాయము, క్రోధమును ముని రెండుకడను

దు నాగెం బట్టి మత్స్యవత్సవము. కథా.

2. 2౨.

క. నెలయంగ నశ్వమేగంబులు వేయును నొక్క

నత్వమును నిరుగడలం, దుల నిడి తుంపరగ

... భార. ఆది. ౪. ౯౪.

ద్వి. కడిమి నప్పుడు మంధకన్యండు రెండు, కడల

వారికి జూడఁ గడు ముగ్ధుఁ డగుచు. రం.

నా. ఉ. 22 పా. ౧ పం.

౫. సమీపము, దగ్గర.

క... వివేకహాస్యం, ౩ వ మండలమునంకం తె

గవ్వులు గుడే. భార. ఆది. 3. ౧౪౯.

ఆ. కొద్ది - బి. లా. స్త్రీ. కొని వచ్చె ధర్మము, క

డను సం ద్రి. ముగ్ధుండు కడిమి మొలసి. భార.

ఆది. 2. ౪౪.

౬. అంధము, మడ; అంధ, మిశ, మే.

చ... పాపమునకుం గద యెన్నఁడు నాను: 2

పు. ఉ. దా. దా. 2. ౧౨.

గీ. మగనినొకడు గడలేనిదిగులు పొదువఁ, గా

మమంబు యెంతయుఁ గళపఱిచి. విక్ర.

౬. ౧౧౯. నీ. ౨. ౧౦.

౭. మా. ము, దిక్కు.

మ... పా. ద్వి. మను న్నిల్వ మదాంధుఁ డంద్రు

కడ నిల్వై మేడకుండుండు ... మల్లభూ.

నీతి. ర.హ.

శ్లో. ధృష్టపార్శ్వభవతి చ పనన్దూరలోప్య
ప్రగల్భః. సం. భర్తృ. నీతి. ర.హ.

క. కడనుండి పెక్కుమాటలు, నుడువంగా న
చుచ్చగాక నూల్కొనియెడువలె, కడగండ్ల
బడంగ వచ్చునె, కడుచక యెన్నాకయిన నె
లందుకలారా. నీలా. ౨. ౧౧౦. (కడనుండి
పైగానుండి, సంబంధము కలిగించుకొననుండి)

౮. దరి, ౨. ద్దు.

నీ. వైకిన్యాభిలో చచ్చుగెల్పులనావంగడ
జేర్చుప్రాకుడుగడపుఁజేయి. పారి. పీతి. ౨. ర.

౯. కాలము, వేళ.

గీ. దివమునను సంజకడ యందు దివ్యై లెత్తు.
కుక. ౨. ౫౬౦.

౧౦. మరణము, చావు.

ప. కయ్యంబున బొజుబొజు గాయంబు గా
యంబు నేసి నెఱవేడి గొలిపినకాళశ్రు
నామధేయచండాలుకరాళవేషంబు గన్ను
లంగట్టిన ట్టుండగడగనుట నిట్టికరాళవే
షంబుగలిగె నైకికీగానఫలదానంబున దీని
మానుపవే... ఆము. ౬. ౮౬. (వ్రాతప్రతి
పాఠము.)

౧. ఇది ద్రుతాంతముగా నుండి “అందు, ఎడ, పి
షయమున, వలన” అనునర్థముల నిచ్చును.

క. చెడుతెరు వాకారవ్యుల, కడ నిలుచుం గాక
మనకుఁగ్రోవ్యం జేలా. భాగ. ఉద్యో. ౩. ౯౦.

ద్వి. ... ఇంటికడ విందు గుడిచి ... రం. రా.
బాల. ౫౩ పా. ౧౫ పం. విప్ర. ౩. ౬౦.

చ... నం, దరికడ నాననెయు నిను ... దళకు.

౯. ౨౦. (నుందరికడ=నుందరియడ.)

నీ. నాలుగు మొగములవేలుపు మొదలుగ నెవ్వని
కడ నుదయించె జగము. హరి. ఉ. ౫. ౧౦౮.
(ఎన్ననికడ=ఎవ్వనివలన.)

విణ. ౧. అంభ్యము, చిడచది.

ఉ. రా. కడజాతి, కడసారి, మొ.

౨. అన్యము, ఇనరము.

గీ. అనుకంఠకట్ట యెడకడకడమ తప్పు,
నేను పెజు చున నిరంభ్య మారవైరి. ఆం.
భా. ౩. ౨౮.

అకడ=అవతల, అవ్వల.

క. శాకమహిజము పేరు, శాకద్వీపంబు నాఁగ
సన్నుతి కెక్కుట, లోకస్తుత యాదీవికి, నా
కడ నుద్ధాభి మెజయు సంతియ వివివి. వి.
పు. ౩. ౭౬.

ప. ఉత్తరాభిముఖుండవై చనంజన హిమవంతం
బక్కండ కాకడ బహుహుట్యోభితం బగు
హేమకూటం బవుల ఋషభావలంబు ...
హిలుచు... భా. రా. యు. ౧౦౯౦.

కడమఁబొప్పును=మారముగాఁబొప్పును; మించు.

క. కుప్పెలు దాఁకినబంగరు, బొప్పురములయెమ్మె
గడమఁ బొప్పునుచేఱా, సన్నిభితస్తనమంభత,
టమ్ముదిట్టుగను జూపి డగ్గుత్తికతో. సా
రంగ. ౨. ౨౩౦.

కడలుక్రొక్కు=వ్యభిచరించు.

గీ. పెనిమిటికి నేల కడలుక్రొక్కినలతాంగి. కవి
రా. ౨. ౩౪.

జ: కట్టకడ, కడకట్టు, కడకడ, కడకడలి, కడక
న్ను, కడకాలము, కడకాలు, కడమఁబోవు, కడ
కొంగు, కడకొత్తు, కడకొఱవి, కడగండ్లమారి, క
డగండ్లు, కడగట్టు, కడగొట్టు, కడగోరు, కడ
చను, కడచుక్క, కడచెడు, కడచేయు, కడచేరు
చు, కడజాతి, కడతల, కడతెను, కడతేర్పు, కడ
తేలు, కడనుంచు, కడపల, కడబంతి, కడముట్టు,
కడయేనుగు, కడయేలిక, కడరాలు, కడతొప్ప,
కడవన్నె, కడవాండు, కడవీను, కడనెల్లు, కడవో
వు, కడత్రేలు, కడగంజ.

కడంకరము. సం = కడంగరము.

కడంగరీయము. సం = కడంగరీయము.

కడంగము. సం. వి. అ. పుం. ఒకవిధమగుమద్యము.

కడంగరము. సం. వి. అ. పుం. మాషముద్గాదికాష్ఠము.

(నిర్ధాంకకాముది.)

కడంగరీయము. సం. విణ. (అ.అ.అ) మాషముద్గా
దికాష్ఠమును తినునది. (అపు. గేదె. మొ.)

కడంబము. సం. వి. అ. పుం. గ. శాకనాడిక, కూర
కాడ. ౨. అగ్రధాగమునొన.

కడంబి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. తీగబచ్చలి

కడ(ణ)ం. వి. (✓కడంగు.) గ. పూనిక, యత్న
ము; ఉత్సాహము.

నీ. ప్రతిబంధదురితము వాని పోకుండినఁ గాళికేగెడు
నట్టికడఁక లేదు. కాశీ. ౩. ౬౯.

ఉ. శ్రీకలకంఠకంఠయు ధృత్రియు దక్షిణవామ భాగ
ము, చైకొని కొల్వ వారిఁ గడఁక న్లడకన్నులకాంతిఁ
దేర్చి....విజ. వి పీఠి. ౨.

ద్వి. పటిహాదులను బిల్వఁ బంచి యాక్షణమె, కడఁ
కతోఁ గల్యాణకటకంబునందు. పండితా. దీక్ష.
౮౧ పా. నీలా. గ. ౪౯.

౨. వైర్యము; వైర్యము.

చ. కరమున సీవు విట్లు గొని కాండముఁ బూనిన
మూడులోకముల్, కరము భయంబు నొందుఁ
గడఁక విన్ను మార్చొన నెవ్వఁ యోపు....ఉ. రా.
గ. ౧౫౫.

చ. అతిమి రమాకుమారుఁ దపుడగ్రకలంబున వచ్చి
నిల్చిన, ట్లతిముతీఁ దోచినం గువలయాక్షి వడంకి
కడంక దూరి మై. మఱచి....వసు. ౩. ౧౭౯.

నీ. సైర్యయత్నంబులు చనుఁ గడంక యనంగ.
అం. ధా. ౩. ౪౬.

౩. ఉదుటు, ఉద్దతి, గర్వము.

ఉ. ప్రిక్కుఁ మూమిట్టక్కులవిరోధికడంకి నడంచి
యిమ్మెయఁ, దక్కుక హేతిధారి కుచితం బగు
కార్యము నిర్వహించి....రాఘవ. ౨. ౧౧౦.

౪. చేష్ట, వ్యాపారము.

ఆ....అంతరంగ మవశరఁ బొందిన, కరన నింద్రి
యములకడఁక దత్తె. భార. విరా. ౫. ౧౧౩.

౫. విధము, రీతి, పోలిక.

శా.పైఁ జండురుం యొప్పుగాఁ గానెన్ వెన్నెల
పిండివల్లినకడంకిం గల్పపూఁబండు పై. యయా.
౫. ౧౦౯.

నీ. జడఁ జిక్కుదయ్యంబుచందంబునను జెట్టు విడిచిన
భూతంబుకడఁకతోడ....గీ. ఎనసి. చరియించు వీట
నాహేమరేఖ. హంస. గ. ౨౨౦.

౬. సంతోషము.

నీ. వైరవశానసోత్కరములు కడుఁ గుండఁ గంజ పుం
జంబులు కడఁక నొంద....గీ. పూర్వవర్ణితమైకై
నపూర్వదీప్తి, మందలం బైనమా ర్తందమందలంబు.
విక్ర. ౨. ౧౦౭.

౭. అధిక్యము, అతిశయము.

ఉ. కావగ దిక్కు లేమిఁ గడఁక మొఱవెట్టఁ దొడం
గ వేదముల్. దశా. గ. ౨౭౫.

కడఁగించు. స. క్రి. (✓కడంగు) కడఁగజేయు.

(ప్రోత్సాహపెట్టు, ప్రేరేచు.)

క. సమరమునఁ బరికొల్పెను, మముఁ దలఁచిన
సుల్లికుట్టుహటలఁ దచ్చి. త్తము బుడికించుఁ టాం
డవ, సమితిం గడఁగించువా రచట నెవ్వరాకో.
భార. ఉద్యో. ౪. ౨౪౨.

కడ(ణ)ంగు. అ. క్రి. గ. ఉద్యమించు. యత్నించు,
పూను; ఉత్సహించు.

(దుర్బోధనుఁడు భీమునితో ననినమాటలు)

గీ. విప్రులవలనఁ బట్టె, రైరె నక్షత్రియప్ర

భు లవని గావఁగడఁగి మీజన్మములు నిట్లకావె
వినఁగ. భార. ఆది. ౬. ౫౯.

౪ మజ్జన మార్పఁ గల్పదుమంబులు గూర్పఁ గడఁగి
రయ్యెడఁ. వసు. ౫. ౭౩.

(కిచకుడు) ౫. చిడిముడిపడుచు నెడుచు ననఁ, గడఁ
గుచు హారములు చక్కఁగాఁ ద్రోయుచు మల్లడి
గొనుచు.... భార. విరా. ౨. ౧౧౪.

౬. సాహసించు, తెగు.

౭. కిష్కిరమర్దనుచే, నిమ్మయి నోటాటఁ బెక్కు రే
లులు వడి దర్ప మొడరి మూర్చ మునిగియుఁ,
గ్రమ్మఱఁ గురునాథుఁ దెట్లు గడఁగెనౌ యనికొ.
భీష్మ. ౨. ౪౦౬.

౮. కురువను గట్టను బూయను, దొడువను బోఁబను
చుఁ గాక లొలుత మొన సొరం, గొడుగుం బను
చుట తెప్పఁడుఁ, గడఁగునె నాదుట్టి పాపకర్ముడు
దక్కఁ. భార. ద్రో. ౨. ౧౪౨.

౯. వైర్యముతో నిలుచు.

మ....పాండవులు మోహంబుంబుఁ భీష్ముండు గే,కవ
సివుం గడఁగుండు నాచు నెదురై సంగ్రామరంగంబు
నఁ. భార. సభా. ౨. ౬౩.

౧౦. అగ్గలించి నాయెదుర కా హప్పళించి,కడఁగఁ జాలెడు
మల్లులఁ గాన నెండు. భార. నిరా. ౨. ౭.

౧౧. కవియు, తలపడు.

౧౨.మగధవిభుడు బో,దును విల్లుఁ చేరు మనకే.
తనమును గొని కడఁగె గార్లదరుపై నొకఁడుకొ.
హరి. ఉ. ౧. ౧౧౨.

౧౩. కళ్ళదీ యొక్కఁడ కంటిరె, చిప్పునఁ జేరుద మి
తండు నేర్చుడఁగా నిం,చెవ్వరుగడంగలేవి, త్రెవ్వి
పడినధనము తెఱిగితిమి లోఁ తెల్లఁ. భార. మా.
౧౮౧.

౧౪. అతిశయిల్లు, వర్ణిల్లు. (తయర్థమున నిది తఱచు
పాదపూరకము)

౧౫. మోహంబువలనఁ బై ముసురు లోభంబు లోభావేశ
మునఁ గామ మగ్గరించుఁ, గామంబు పెంపునఁ గడఁ
గుఁ గ్రోధంబు క్రోధంబున వైర మెంతయును
బెరుగు. భార. ఆర. ౪. ౨౮౮.

౧౬. గాజుబుప్పలోనఁ గడఁగుచు దీపం బి,దెట్లులుండు
జ్ఞాన మట్లు లుండుఁ, దెలిసినట్టివారి దేహంబులం
దును....వేమన. ౧. ౯.

౧౭. గణపాదహతులచేతను, వణికి గిరుల్ తరులతోడ
వసుధం బడియెక, గణఁగి వసుంధర గిరులును,
పణివలెపైఁ బడియె గమకపల్లవైఁ బడియెక. వీర.
౪. ౮౧.

౧౮. ఉపక్రమించు, ప్రారంభించు, రొడఁగు.

౧౯.అమృతార్థి మధిపఁ గడఁగిరి కడిమికొ.
దశా. ౨. ౧౯౩. పారి. ౧. ౧౦౪.

౨౦. కడఁక, కడఁగించు.

కడ(ణ)ఁజూ. వి. గోకర్ణమృగము, ఒకజాతిదుప్పి.

సీ.గోకర్ణనామం బగును గణంజు కడఁజూ నా ...
అం. భా. ౨. ౮౫.

కడ(ణ)ఁత. వి. కడకంటికి ప్రక్కగా నుండుచోటు,
శిరఃపార్శ్వము.

గీ.క,డంత యనఁగ శిరఃపార్శ్వ మంతకారి. అం.
భా. ౨. ౧౪౪.

౫. పెనుగడఁత దొడ్డుత్రళమున వైచిన నతఁడు
మూర్చ మునిగి....భార. శల్య. ౧. ౩౮౧.

ద్వి. కనుఁగొనఁ బెక్కిళ్లఁ గణఁతలఁ గడవ, నెనయ
బూడిద మెత్తుకొని....పండితా. దీక్ష. ౪౦. పొ.

కడ(ణ)ఁతి. వి. గంధర్వమృగము.

సీ.గంధర్వమృగము గడంతి....అం. భా. ౨. ౮౫.

మ. పులులం ద్రుంచి కడంతులం దునిమి శుక.
౧. ౧౩౬.

చ....దు,ప్పులు కడఁతుల్కిలు చెప్పులపోతులు కొర్పు
వగండ్లు భల్లుకం,బలు అచిగా,గల మృగ
రాజి....కాళ. ౩. ౪౮.

కడఁబడు. అ. క్రి. (కడమ + పడు-క. ర.) తగ్గుః
పోవు.

క. హరి సూకరరూపంబున, హరివాదిమృగావృతుల
మహర్షులజంబై, హరిసుతుఁడు పూజ్యుఁడైయుం,దరె
వారలగౌరవము కడంబడియె నొకో. వేం. పంచ.
౧. ౧౭౬. (క. ర. పా.)

ద్వి. ఎడవక నను విక్రయించి చెల్లింపు, కడఁబడుఁ
గొంతెనఁ గొనెనుబుడము. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౨౧౦.

క. పడగలఁ గలరత్నంబులు, గడఁబడ నొడ బడుక
దంష్ట్రరలు పొడిపొడిగా, గడుదాములకుఁ లోనై.
గడుసరిపాములు లొలంగ దళా. ౪. ౧౮౩.
(బట'పడిపోవు, రారిపోవు' అనిధావము.)

కడక(గ)ట్టు. స. క్రి. (కడ + కట్టు.) ౧. నిర్ణయించు,
నిశ్చయించు.

క. మునుమున్నకాదె యార్యులు, విసుకనిజ్ఞానదృష్టి
విధిఁ దిరముగఁ గన్గొని కడగట్టినవారి, కనియీ
దృశభావచేష్టితము లఖిలములుఁ. హరి. పూ. ౮.
౧౩౮.

ప.అద్దేవి యశ్రుపూర్ణనయనయై యిట్టికోకంబు నా
కనుభవింపను మధర్మంబులకు నిట్టిపోకలం బోవను
మున్న కడగట్టినతెలుగు నీ వేమిసేయు దని యు
చితంబుగాఁ బలికె.... హరి. పూ. ౫. ౧౩౫.

౨. విధించు. నియమించు.

చ. దిరి నెనవుప్పుకందె గణుతింపఁగ మెత్తని మేనుఁ
దీఁగె యీ,తరుణికి నిట్టికోమలి లతాశరునేదన
మాచరింపఁగా, గరుణ యొకింత లేక కడగట్టె
మునింద్రుఁడు మాట లేటికిఁ. వి. కరుం. ౨. ౬౨

వి. నిర్ణయము, ఏర్పాటు.

వ. ఇందులపుప్పులకుం గలపరిమళం బెందుల
పుప్పులకుఁ గల దని మునుముట్ట మాయ వెట్టం
గడకట్టు చేసికొని యప్పట్టి గదలి యాసురపొన్న
క్రిందికిం జనుడెంచి విక్ర. ౮. ౬౧.

కడకడ. వి. (కడ + కడ) - చివరదిక్కు - ఈశానదిక్కు.

క. కడకడయొకయనిముంగై, కడియపునున్నెత్తఁ బండు
గామిడి మన్నుం, బడితువై యిమ్మానినీ, యొడ
లూనినవాఁడునువ్వె యుక్కు దలిర్పఁ. ఆచ్చ. రా.
బాల. ౯౩.

కడకడలి. పి. (కడ + కడలి.) పెళ్ళిమనముద్రము.

క. వడి సీతలఁ బోకె, కడిమిం దనకందు బెలుపు
గావలసివడి. కడకడలియెడలఁ గ్రుండును, పెడ
విత్తునిమామ యోబవిభునరసింహో. నరస. ౫. ౮౭.

క. కడకడలి వేడివెలుఁ గను, జడదారి పడి న్మృదుం
గఁ జని జేగుఱుప, చ్చడమాఱఁ గట్టె దరిననఁ, బడ
మట నెఱసంజ నిండె.... యయా. ౨. ౬౯.

కడక(గ)న్ను. వి. టా. (కడ + కన్ను.) అపొంగము,
నేత్రాంతము.

క. నరుకడక, న్నడఁదం బగుటయుఁ దగ్గుచి, వరం
పరంతోన నిగిడె నాదచయంబుల్. ధార. ఫిష్య.
౨. ౩౦౫.

గి. వీని వీక్షింపు కడగంటివీక్షణమున. వైష. ౫. ౧౪౦.
అం. ధా. ౨. ౧౪౪.

కడకము. సం. వి. అ. న. సముద్రలవణము.

కడకాలము. మి. వి. (కడ + కాలము) అంత్యకాలము.
మరణసమయము.

ఉ. క్యాగము భోగముఁ నలిపిదైవగతిం గడకాల
మైన బట్టాగతుఁడై తనూభవుల ధగ్గఱ

నల్లూరఁ దిల్చి యిట్లనుఁ. ద్వా. ౯. ౯౮.

చ. కని యదలించి యోనిచెడుగా కడకాలము నేరె

నెక్కడం, జనియెడు....వేం. పంచ. ౧. ౨౬౪.

కడకాలు. వి. బొ. (కడ+కాలు) పాదము: పాదాగ్రము.

ఉ....చేవకి గిన్నయాయ్పరఁ, బరుషవికాలపార

శిలపైఁ గడకాకులు వట్టి ప్రేసి యా, సురముగఁ

జంపెఁ గంసుఁడు....హరి. పూ. ౫. ౧౦౬.

క. కడకా లొక్కత్రాచుపాము గడిఁకం గఱచెఁ. వేం. పంచ. ౧. ౧౧౬.

ఉ.అయో మగనిం గడకాల్గఁ ద్రోచి నేఁ, కీవసు
దేవనిం గలయ నెంచితి చెట్టు....కుక. ౧. ౭౦.

(పడకాల్గఁద్రోచు=నిరనించు.)

కడకుఁబోవు. ఆ. క్రి. ($\sqrt{\text{కడ}}$) బహిష్టయగు, ముట్టగు.

సీ. మును తాను గడకుఁబోయినదినం బాదిగాఁ చెచ్చుక
దినమును దినము లెన్ను. దళా. ౬. ౫౩.

ఇట్లే:-పడకేగు.

సీ. అంటుగైకొనియె ముట్టుయ్యఁ తెఱఁగుమానెఁ గడ
కేఁగె నింటికిఁ గాకపోయె, ననగ దూరస్థుఁడన
రు....సాం. ని. మాన. ౨౮.

కడకొంగు. వి. (కడ+కొంగు.) కొంగుచివర, అంచలాగ్రము.

సీ. కట్టిన పులితోయిడకొంగు సోఁకి యాఁడోకుకత్తడి
చిట్టుబుట్టు మనగి. హర. ౫. ౧౬.

కడకొత్తు. స. క్రి. (పడచు+బత్తు.) దూరీకరించు, నిరనించు.

చ. అడు గడుగంటఁ ద్రొక్కుఁ జిగురాయల బాఁకులఁ
గేరు నారు నెన్నడ కడకొత్తు హంసమిథునమ్ములఁ
దమ్ముల నోము మోము. చంద్రా. ౪. ౧౪౩.

(ఇది బొవమ్మవాచకము.) పాంచు ౪. ౨౨౦.

కడకొయి. వి. (కడ+కొయి) ౧. కాలఁగా మిగిలినకట్టె.

ద్వి. పొంత యొట్టులలోనఁ బొడవటి కాలి, కొంత
చిక్కిన కడకొయిపులు చెచ్చి, కుఱుప్రోగుగా నిడి
కొడుకు నం దుంచి. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౨౦౫౬.

౨. కాలఁగా మిగిలి పొగియుపిట్టె.

క. జ్ఞాతులు చమర్చిఁ దొంచినఁ, జేతోమోదమున వె
లిగి చెలువొందురు రన్నీతిం బాసిన విగతవి, భూ
తిం గడికొయిపుట్ట పొగియుదు రదిపా. భార.
ఉచ్చో. ౨. ౨౦౫.

కడగండ్లిమారి. విణ. (కడగండ్లు+మారి.) కష్టశీలఁ
డు. (శ. ర.)

కడగండ్లు. వి. ఐ. (కడ+కండ్లు. శ. ర-కడి+గండ్లు?)
ఇప్పట్లు. ఇడుములు.

సీ. చిలగనికడగండ్లఁ దగిలి చచ్చెయున్న చాననేదిన
నెఱకాణరాయ. అప్ప. రా. అయో. ౯౩.

ఉ...కానకు రామపుండు పోఁగా నిపు డింత పుట్టెఁ
గడగం ధీమవారలు మిన్ను ముట్టి ది, తైనగ రెల్ల
గొల్లమన....చం. రా. ౪. ౮౫.

కడగట్టు. వి. (కడ+గట్టు) చక్రవాకపర్వకము.

గీ. తావిగుచ్చులిడగట్టుతావులందు, నప్పనం బుప్పతి
ల్లుచు మెప్పు గన్న, యట్టికొరవంజ రెల్ల మాను
ట్రలయ్య. ప్రబంధ. ౧౬౦.

కడగొట్టు. ఆ. క్రి. (కడ+కొట్టు) నశించు, చచ్చు.

మ. తెడసెం దుప్పులు దింపవే నె నెఱఁగుల్ గిట్టెం
బులుల్ సింగముల్, కడగొట్టెఁ.... సారంగ,
౧. ౧౦౭.

విణ. కడపటిది, చివరది, చిన్నది.

చ....అందఱకుఁ గడగొట్టుచెల్లెరై, మనుజువరేణ్యపుట్టె
నొకచూనినిరుక్మిడేనాఁ బ్రసిద్ధయై. భాగ. ౧౦.
పూ ౧౬౮౫.

ద్వి. శివచేవుఁ డన నొక్క శివభక్తియుతుఁడు, ను

విదయుఁ దానుఁ బొధురి కేగుచును, రూపించి
కడగొట్టుపాపఁ దా రింటి, కాపిడి.... బస. పు. ౩.
౪౦౮. వం.

కడగొట్టువాడు = కడపటివాడు, కనిష్ఠ సోదరుడు,
ఉ. రా. ౭. ౩౨౧.

కడగోరు. పి. టా. (కడ + గోరు) కొనగోరు, నఖ
గ్రము.

ద్వి. కాటుకకన్నీరు కడగోర దిద్ది. నవ. ౨. ౯౦.
పా. ౧౮ పం.

కడచ(స)ను. ఆ. క్రి. (కడ + చను) ౧. మరచించు,
చచ్చు

సీ. జననాథశబ్దంబు సమనె సౌఖ్యంబు గీటడఁగె
నులూచుండు మడినె సకల, సంశస్త్రపులు గడచ
నిరి.... ధార. శబ్ద. ౧. ౯. ధార. ౪౦. ౨ ౪౨౯.
౨. సరించు, పోవు.

ఆ. శక్తియెల్లను గడచన్తు, నతఁడు నేల వ్రాలె
నతిరయమున. ధార. ఆమ. ౧. ౯౯.

రగడ. ఎఱుగక చేసితి నిపు డపచారము, శరణున్నను
గడపనదె విచారము. ఉ. రా. ౩ ౯౨.

౩. కడచు, గతించు.

వ. నీవాక్యంబులు నిక్కంబు లగు నైనను గడ
చనినదానికి శోకం జేల. ధా. రా. యు. ౯౭౧.

సీ. సంజప్రాద్ధుననుండి సవరేయి కడసన సమ్మఖం
బునఁ గొల్చి సంపదించు. పాండు. ౫. ౨౮౬.

౪. ముగియు, సమాప్తమగు.

క. అనఘా యాయజ్ఞము విధి, సనాథజుత్విక్రమోగ
సంపూర్ణంబి, య్యును గడచన నేరడు నడుమన
యుడుగును భూసురోత్తమనిమిత్తమున. ధార.

ఆది. ౨. ౨౦౯.

క. కొడుకులనిధనమునకు నా, కడఁగినహయమేధమ
ఖము కడచనమికి నే, గడుదుఃఖికుండ

నయ్యెడఁ, దయక నీ విపుడు దీనిఁ దలఁగుము
కడఁక. ధార. ఆర. ౩. ౬౮.

౫. కొనసాగు, నెఱవేలు.

౬. పూనిక కడిచన విష్ణు, క్షేనప్రాప్తనము నేని....
విప్ర. ౨. ౧౯.

౭. అపారమగు, అనంతమగు.

సీ. గోత్రాచలము తెత్తుకొని వచ్చి కడిచన్నరత్నాకర
ముఁ గడ్డె రామపుండు. చు. వం. ౧. ౪౨.

ద్వి. మడఁతి యారంచె యిమ్మునుజేకుచేతఁ, గడచన్న
మన్ననఁ బడసినయతఁడు. బస. పు. ౨. ౯౧. పం.
(ప్రాతః ప్రతిపాతము.)

స. క్రి. దాటు, అతిక్రమించు.

క. వననిధి నవనీలం గడచనువాని ప్రసాద మొంది
సకుట గృహంబుల్, దనములు నఖిలసుఖంబులు.
మన మారం గాంతు రోలి మర్కటు లెల్ల. ధా.
రా. కిష్కిం. ౭౬౬.

సీ. ఏచేపునిజమాయ నెవ్వాడుఁ గడపన నేరఁడు తన
మేనినీడఁదోరె. పాండు. ౫. ౫౧.

కడచన్న పసిఁడి = ప్రశస్తమైన బంగారము, మేరిమి
బంగారము. (బ్రా.)

ద్వి. కడచన్న (వన్నె) పసిఁడియుఁ గడ్డెయుఁ దూఁ
చు, నెడ ముద్ధాంతరం బెఱుగరాకున్నె. వండితా.
వాద. ౧౯౨ పా.

కడచు. స. క్రి. (క. కడచు.) ౧. (వదినముద్రాదులను)
దాటు, తరించు.

గీ. అలసుమంతుని వీడ్కొని యర్కవంశ, మనులు
గంగాతరంగణి గడచి రామా. ౫. ౨౮. ధార.
ఉద్యో. ౪. ౬౫.

౨. ఉల్లంఘించు, జవదాటు; దాటు, అతిక్రమించు.

ఆ. వేదవిహితవిధుల నాదరించుట యూర్ధ్వ, గలికిఁ
దెడుపు విధులఁ గడచి యెందు, నాఁగఁబ
డినవాని లోఁగక చేయుట, యధమగతి

- మార్గ మనిరి మునులు. భార. అది. ౩. ౨౨౦.
 మ. కొడుకుల్ తక్కివిదేయు లొడురుగదా కోడండ్లు
 మీవార్యముల్, గడవం జాలక యుండు రా
 భాగ. ౧. ౨౬౭.
 క. వడిగొని కౌరవు లొందొడు, గడవంగ మునుచని
 రి.... భార. అది. ౬. ౬౭.
 పీ. కనకంబు పెనుగోట వినువీధి గడవంగ....హరి.
 డి. ౨ ౧౬౨.
 గీ. కమలవాళుండు కజ్జెంతరములు గడచి. పారి ౧.
 ౧౦౫.
 ౩. తొలగించుకొను, తప్పించుకొను.
 తరువాత. ఏనుసు బ్రజలును నీ దర్శనతీయు, నేయు
 పాయంబున నిద్వారి గడవంగ నేర్పు పెయ్యది
 కర్ణంబు.... భార. అది. ౬. ౨౪౭.
 గీ.వారి, వారికర్మఫలంబు లవశ్యభుక్తి, కారణం
 బులు గా కెందుగడవ వశమె. వి. పు. ౧. ౨౧.
 ప.గండంబులం గడచితిమి....హత. ౨. ౨౦.
 ౪. మించు, అతిశయించు.
 ప.నహదేవుం డానైనేయు నుద్దేశించి మిమ్మును
 బాంబాలరం గడచినబంధువులు మాటను మమ్మును
 మిమ్మును మిగిలినబాంధవు లాపాంబాలరంబును
 వారిలకంటె మాకంటె నెక్కుడు సుహృద్దనులు
 మీకును లేకునికి దెల్లంబు భార. ద్రో. ౫.
 ౩౭౧.
 చ. కొఱవులవేడిమిం గడచు మోరపుఁబల్కులు కర్త
 రంద్రముల్, చుటచుట దాకి పాటి మరీ జా
 చిన....భా. రా. యు. ౭౨౩. భార. భా. ౧.
 ౮౯.
 ఆ. క్రి. ౧. చచ్చు, మరణించు.
 గీ. కడచినప్పుడు క్రిము లొండె గాను లొండె, గు
 క్కలొండెనియును భుక్తి గొనెడు దేహమొక
 డు ప్రాణించి యడిగిన నొసంగవలదె. కాశీ. ౬.
 ౮౩.
 పీ. ద్రువ వసిష్ఠాచందతుల దనువ్చాయయు గా

- ననివా దేటిలోన గడచు. తై. భా. రా. ౯౮.
 ౨. వశించు, పోవు.
 పీ. అలివేణివదన చంద్రాకపంబున గాని కడచునే
 మోహందకారభరము. భాను. ౪. ౨౫.
 గీ. పోయె నువదేశకాలంబు పూర్వముననె, కడచె దై
 ర్యంబు....శివరా. ౩. ౩.
 ౩. గతించు, జరిగిపోవు.
 డి.త,హ్యారయంగా బయల్పడనియుట్లుగ నుండెడు
 వత్సరంబును, జేరువచేయవం గడచె భార.
 విరా. ౩. ౧౦౬.
 ప.దినంబులు గడచె వారంబు లరిగె బక్షంబులు
 చనుయె మానంబులు పోయె....హర. ౨. ౧౧.
 ౪. తొలగిపోవు.
 గీ. ఇటువలె ననేకగతుల నారటము నొంద, గగనధార
 తి వానిపై గుణిణివౌడమి, యడలకు కుమార నీ
 కిది గడవ నేర,దెల్లనిన బూర్వపుత్తాంత మెల్ల వి
 నుము. సారంగ. ౩. ౧౨౨.
 ౫. మేరమీటు, మిక్కిమీటు; మర్యాదనితీరమించు.
 క. కడు ననురక్తియు నేచ్ఛును,గడలయు గలవారి
 నుఱక కడవంగ నెగ్గుల్, నొడివెడు వివేకకూన్ముల,
 కడ నుండెడునంతకంటె గష్టముగలదే. భార.
 అది. ౩. ౧౪౯.
 పీ. ఆకాంక్షితస్ఫూర్తి యాదరించుచును శాఖాచంద్రమ
 క్రియ గడవ జనక. ప్రభా. ౨. ౩.
 మ....దైదేహి నే,గడవం దెప్పితి దప్పు గావుమని
 లంకారాజ్య మొప్పించి ఎయ్యెడకైనం జను
 మా భా. రా. యు. ౫౦౧.
 ౬. కడముట్టు, పారమునొందు.
 క. కడవం గఱచినవా డీ,పడు చనుచుం బురుషియిల్లు
 పడఁతుక వెడకె. మార్గ. ౫. ౩౦౪. (కడవం
 గఱచినవాడు=పూర్వముగా నేర్చినవాడు.) ఏక్.
 ౧. ౨౦.

8. సుఖముగా గాలము గడపు: మర్నాడలో కాలము గడపు.

క. ఏ వేము కొల యొనర్పిరి, వీవగ నది సోఁట దిగు చు నేఁడఁ దొడంగె, నేవేగఁ దత్పతిక్రియఁ గావించక యున్ననెట్లు కడచెడ సనినఁ. అక. గ. ౧. ౨౩౫.

క. ఏ వింతనాటినుండియు, మానవతులలోన మిగుల మానవతినినై, యానాటికిఁ గడచితి నీక, నానోఁ చిననోములే మొనర్పం గలవో. అక. గ. ౫౦.

౮. మనుగడ సుఖముగా సాగు, జీవనము దాగుగా జరుగు: సుఖముగా జరుగు.

(వ్యవ) వానికి పండ్రెండు రూపాయలతో నెట్లు కడిచు చున్నదో తెలియదు.

అక్కడఁ గడవకయే యాయూరు వచ్చినాడు. పూట టఁ గడవనివాడైనను దుర్వ్యయములు మానుట లేదు.

నేను లేకుండ వానికిఁ గడవదా యేమి ?

జీరము స్వల్ప మగుటచే వానికి సంసారము కడచుట లేదు.

౯. ఎక్కువగు, హెచ్చగు, మీటు.

(వృద్ధిపాంస నెక్కి అకాశమునఁ దోపురాచకన్నె యొక్క స్వయంవరమునకు వచ్చిన రాజాలపర్వనము) క. వడి గల్గి హంపగరికిం, గడవఁ బఱచువారు.... భోజరా. ౫. ౨౪. (చూ. ౫ ౧౮)

కడచినను = కడచు.

వ.మన్వంతరంబు లాటును గడచినయె. వి. పు. ౪. ౪.

౧. కడతెంచు, కడపిప్పుచ్చు, కడపు, కడపుఁజేయి, కడ వఁబడు, కడవఁచెట్టు.

కడచుక్క. వి. (కడ + చుక్క) - కడనక్షత్రము - రే వతి. (క. ర.)

కడచెడు. అ. క్రి. (కడ + చెడు) దిక్కుమాలు, గతిరేక యుండు.

క. విని కినిసి కివలదేవుఁడు, మనహంకృతి నేపెనం తఁ గడచెడి వార. మృనికోపభస్మసాక్షాత్కృత, తను నై పడి రచట సగిరతనయులు పెలువఁ. జాహ్ను పి. ౨. ౮౨.

కడచేయు. స. క్రి. (కడ + చేయు) విడుచు, వదలు.

ద్వి. మ మ్మెల్లఁ దండ్రులమాటుగా నెన్ని, సమ్మతివలఁ బ్రాణనఖఁగా వరించె, గావున నానలఁ గడచేసి మరల, దేవలోకమున కేతెంచితిమి ద్వి. వల. ౨. ౬౨౯.

కడచేరుచు (ర్పు) స. క్రి. (కడ + చేరుచు) = కడ తేల్చు.

(-దరిచేట్టు - కృతార్థునిచేయు)

క.కొరపులకు మేటి వీవ కావున నీ వీ, భారంబు పూని ముముఁ గడ, చేరువఁ దగు నెమ్మెయిం బ్ర సిద్ధచరిత్రా. భార. ౬ద్యో. ౪. ౧౫౫.

కడజాతి. వి (కడ + జాతి) చివరకులము, చందాలజాతి.

౬. ఈకడజాతినారి కిహిహి మహిదేవుఁడు చిక్కె.... పాండు. ౩. ౯౫. (చూ. ౩. ౮౮.)

(విశ్వామిత్రవర్జనము) నీ. కడజాతివేనియాగము నిర్వ హించినయమటనమటనావిహార హరి. చం. రా. ౨. ౫౦.

కడతల. వి. (కడ + తల) చివర ప్రదేశము.

వ.కొరవరాజువాని మైనకరినగరంబుకడతల హలా గ్రంబును జొనిసి యప్పుటభేదనవిస్తారం బగుగడ్డ భుజాగర్వదుర్మూర్ఖుండై పెరిలించి భాగ. ౧౦. ౬. ౫౮౮.

కడతెంచు. స. క్రి. (కడ + తెంచు - స్పార్శమున) కడచు, దాటు.

ద్వి. అసమాన మైనయయ్యమున మార్గంబు, విడిచినఁ గడతెంచి వేవేగ గొల్లవిడిపట్టునకు నందువిడిపట్టు సొచ్చి. అ. మ. క. ౨౨ పా. ౧౩ పం.

కడతెగు. అ. క్రి. (కడ + తెగు) ముగియు, వమాప్త
మగు.

క. ఉడుమండలంబు దాకను, వడి నేగితిఁ గోట
దాట వచ్చునో యంచుం, గడతెగక యంతకం
తకుఁ, తొడవయ్యెను నాకు దాటి పోరాదయ్యెగా.
మైరా. ౨. ౧౧.

కడతేర్పు (ఱుచు) స. క్రి. (√కడతేఱు) కడతేఱుఁ
జేయు.

(చంపు, వదింపు)

క. విని గురుతనూభవుఁడు వడి, దినములఁ గడతేర్పు
ననియె దీరవిచార. భార. ఉద్యో. ౪. ౪౧౪.

(చూ. ౪. ౪౦౩.)

క. ...దానవు, కపటమకాఁ దెలిసి దానిఁ గడతేర్చుట
యగా. తై. భా. ౫. ౧౪౬.

(పోఁగొట్టు)

గి. వారియగములు గడతేర్చి వాంచితములఁ, గరుడా
నొనగూర్చు.... ఉ. రా. ౪. ౨౭.

(కొనసాగించు, నెరవేర్చు; నిర్వృత్తింపు.)

సీ. తొడఁగినపని చలం బెడపక యతిదుష్కరంబైనఁ
గడతేర్చు ప్రభువులార. భార. విరా. ౩. ౨౧.

గి. జనకుని ప్రతిజ్ఞఁ గడతేర్చు నని తలంచి. ఉ. రా.
౩. ౧౧౩.

గి.బంతి, శేర్లకొర వేర్చి నెఱిఁ గడతేర్చియున్న.
అచ్చ.రా.దారి.౭౩.

(కృతార్థతనొందించు)

(కుంతి కృష్ణునితో నన్నమాటలు) చ. అలఘువిచార
నాయలఁత యాబ్బుము నగా గడతేర్చు మెమ్మెయిగా.
భార. ఉద్యో. ౩. ౨౦౧.

కడతేఱు. అ. క్రి. (కడ + తేఱు) ౧. చచ్చు, మర
ణించు; నశించు.

చ. ...కుంభకణ్ఠఁ దా, దిగఁ గలవీరు లెల్లఁ గడతేఱి
రనేకులు కూరకూన్య మీ, నగిరము.... భా. రా.
యు. ౧౧౨౩.

గి....వారిదేహంబులు నన్నదాది, దేహములఁ బోలె
దుదిఁ గడతేఱు....కాశీ. ౬. ౭౬.

౨. పోవు, గతింపు.

సీ. పరహితంబులు దానపరతఁ గడతేఱె సతత వ్ర
తోపవాసములు పొలిసె. హరి. పూ. ౧. ౧౦౦.

ఉ....అట్లకా, దే విరహజ్వరంబు కడతేఱు నె యీచరి
మందులందు....భోజరా. ౩. ౨౪౯.

వ....చిన్నులకక్తి కడతేఱె....కాశీ. ౪. ౧౪౨.

౩. నెఱవేఱు, సిద్ధించు.

ఉ. ముందలియట్ల యింకఁ బదుమూఁడుదినంబుల మా
త్రతరగా భవ, న్యందీరవాస మియ్యకొనినం గడ
తేఱు మదీయవాంఛ....భార. విరా. ౩. ౬౨.

క. విను మేను జేయఁబూనిన. పనులం దొకటి గడ
తేఱెఁ బాపాత్ము సుయో, భనుఁ దొరిగొని తలఁ
దన్నుదు. ననురెండవపనియుఁ దీర్చి నరిగెడ నెల
మిగా. భార. కర్ణ. ౩. ౨౨౫.

౪. బాగుపడు; వర్జిల్లు; బ్రతుకు.

చ. వలపున వ్రీలబుద్ధి వినువా రొకరేఁ గడతేఱి నట్టి
వారలు గలరా....సారంగ. ౩. ౬౬.

చ....ఎవ్వరుం బడనిపాట్లకు లోనయి ప్రత్యయార్థమై,
యదరెడుచిచ్చుఁ తొచ్చియతియత్తుమునగా సుఖమిం
తచెందినం, గడపట జానకీసతికిఁ గాఁపురముం గడ
తేఱదాయఁ గా. ఉ. రా. ౬. ౩౨౨.

సీ. అనుపమాకృతిఁ జూచి భను తొ ననిరి గాని
కడతేఱఁడని నాఁడె నుడువరైరి....గి.అంచు
రత్నాంగి సుకుఁ జూచి యలమటించు. సా
రంగ. ౩. ౧౦౨.

ఉ.... చంద్రదాస్కరు లి దేమి యకారణవైర మిట్లు
నాదిక్కునఁ జూచినారు కడతేఱఁగ నిత్తునెయింక
వార ల, వ్యక్తి-లికక్తి మీ అఁ

దిగ్గమింగెన నందుఁ బరిష్టవింపఁగఁ. దళ. ౨.

౩౭౨. అచ్చ రా. యు. ౧౧౫.

౫. కృతార్థకనొందు.

వ. అర్థజనశరణ్యుండ వగునీనిముత్తంబునఁ గడ
తేజఁగలదాన నగుట నాకలతెజం గెలింగించెద
దత్తావధానుండవై యవధరింపుము. విప్ర. ౩. ౧౧.

నీ. కడతేజ ననఁ గృతార్థం బయ్యె ననుట కొప్పు.
ఆం. ధా. ౩. ౯౪.

౬. ముగియు, సమాప్తమగు, కడకను.

నీ. పూర్ణపంధ్రుండు మగినుఁడై కానవచ్చిన నా
యుపు సంవర్షరంబునఁ గడతేజు రాజముఖ్య.
ధార. కాం. ౬. ౧౨౯. (శ. ర. ప్రాంత ప్రతిపా
తములు)

కడనుంచు. స. క్రి. (కడక + ఉంచు) పరిశ్కరించు,
వదలివేయు.

నీ. సంకఠాతాననప్రతిపత్తిఁ గడనుంచి మృగరాజవీరిపై
మేల్పడించి. గీ. రాజవేషంబు గాంచుధారతి య
టండ్రు, మట్లనంతమహీనాథు. మతిసనాథు. కడు.
౧. ౧౩.

ఇట్లే :- కడఁద్రోచు.

గీ. రమణ ద్రష్టత్వనిర్వికారత్వసాక్షి. తాదివిద్యోక్త
దర్మజాతమును దొంటి, పగిదిఁ గడఁద్రోచి నీ స్వ
రూపము భజంతు. నీవారా. ౩౩౦. ఉ. హరిశ్చ. ౧.
౬౭.

కడప¹ = గడప. వి. ($\sqrt{\text{కడచు}}$. క. కడపు.) ఇంటి
గడప, దేహళి.

గీ. కడపమీదను మఱి సన్నెకంటిమీద. జక్కిమీఁ
దను గూర్చుండ జాడగాదు. కాశీ. ౨. ౭౫.

కడప² = కడిమి. వి. (సం. కడంబఁ.) కడిమిచెట్టు.

నీ. కడపపూఁచేనియఁ గడుపారఁ గొని మ్రోసి తిట్ట
గులేదేలులతెరలికయును. హరి. పూ. ౯. ౬౮.

గీ. కడిమి కడప యటం చనఁబడుఁ గడంబ, ము....

ఆం. ధా. ౨. ౪౬.

కడపల. వి. టె. ($\sqrt{\text{కడ}}$) అంతము, చివర.

వ. శరీరసహస్రసంఖ్యలయేండ్లు చరియించియుం
గుక్షిరోఁ గడిపల గానఁడయ్యె. హరి. ఉ.
౯. ౯౮.

గీ. ఏది మొద లేది కడపల యేది మధ్యము.... దీమ.
౬. ౩౪.

గీ. ఇన్నిచేసినఁ గడిపట నింటిలోనఁ, ద్రాపునుట లేదు
పాపంబె తగిలె గాని. కరాహ. ౭. ౧౬.

విద. చిరరది, కడపటిది.

క. కడపటిభూములు నడు మగు. నడుభూములు కడ
పంగు.... హరి. ఉ. ౯. ౪౦.

చ. కడపటినాడు.... కళా. ౨. ౫౨.

కడపటికొండ = చక్రవాళపర్వతము. చేం. పంచ.
౧. ౭.

కడపలచేరు = అంతమునొందు, పోవు.

నీ. చాకరంబుంపిపావలు కడపంచేరె గాంతారవహ్నుల
గర్వ మడఁగె. ధాగ. ౧౦. పూ. ౭౫౩.

కడపిపుచ్చు. స. క్రి. (కడపి + పుచ్చు.) ౧. పంపు.

(క) అపాయమునుండి తప్పించి పంపు.

వ. నిరటప్రదేశంబున నున్న పింగాణిండు.... లీప్ర
హర్గణంబులు నిగిడించి యటాకులం దోలి యెట
పడచుండ సార్వవాహులం గడపిపుచ్చి. కాశీ.
౪. ౬౪.

(చ) అభీష్టము నెఱవేర్చక పంపు.

గీ. శరణు సొచ్చిన రక్షింపఁ జాలియుండి, కడపి
పుచ్చిన మార్గ్యలోకములు దప్పు. ధార. ఉద్యో.
౧. ౧౬౧.

౨. (కాలము) వెళ్లబుచ్చు.

౪. ఆలకాంగియుఁ దన కప్పటి కొక్కింత, గర్భజనన శంక గల దటంచుఁ, తెప్పి నిద్దుసురుని నిద్దుని కీర యేఁగలయ నన్య ననుచుఁ గడపిపుచ్చె. కళా. ౫. ౧౨౧.

౩. కప్పిపుచ్చు, మఱుగుపఱచు.

౪. అంత నావాగ్నేవి యావిధంబున నొదవినకళా మర్మ భేదనసామ్రాజ్యనంపదను భవావస్థ మానలామవ శంక నప్రకాశంబుగాఁ గడపిపుచ్చుటకు సుపాయం బుఁ జింతించి. కళా. ౫. ౧౭.

డవు. న. క్రి. (✓కడచు)౧. చంపు, వదించు; చూల్చు;

౪. అన్నం దంతట దేవదేవునరు భక్తిం దృష్టిఁ గా వింప నానన్నగ్రామమహాటవుల్ దిరిగి దంష్ట్రాటంక కోటిపుట,చ్చిన్నశ్శైలవరాహము న్గడపి కాల్చె.కాళ. ౩. ౮౬.

చ.ప్రహస్తుఁ డుగ్రుడై,కరమునలంబునం గడపె గ్రక్కన వేపురుయజుల.... ౪. రా. ౩. ౩౬.

ద్వి. ముదితకో యీతండు మొగి తోలు చొలిపి, మద్దు లఁ గడవినమహితకౌర్యండు. నీ. ఛాగ. ౩. ౪౯ పా.

౨. పోఁగొట్టు; రొలఁగించు.

నీ. ...నానాదజముల ప్రాణములు గడపి. కాళ. ౩. ౪౭.

గీ భువననంక్షోభకారి యై పుచ్చెనొక్క. కవిఁడియు ల్పార మది నీవు గడవవలయు. కాళీ. ౨. ౬౯.

గీ.వేటియావడ గడవవలయు. నా. పంచ. ౧. ౨౨౦.

౩. (పైకి) పోఁజేయు, ఎక్కించు.

చ. ఒడికముతోఁ బ్రయత్నమున నొక్కమహాశిలఁ గొండమీఁదికిఁ గడపఁగ ధార మచ్చటిది గ్ర క్కున భూమికి దిగఁ ప్రోవఁ

గాఁగఁడుసులభంబు....నా. పంచ. ౧. ౧౦౭.

౪. డల్లంపించు, మీటు.

ద్వి. గాదేయమునిమాట గడవక శబ్ద. వేధివాణముల నవ్వెడమాయ లడఁచి. రం. రా. దాల. ౨౭ పా. ౨౩. పం.

౫. (క. కడత్తు) ఈమరపొమ్మను; పొమ్మను.

౪. పట్టపురాజ నందు నొడఁబాలులు దప్పను భూ జనంబులఁ గట్టియుఁ గొట్టియుఁ బిహముఖం బుల నర్థము గూడఁబెట్ట నే,పట్టున నర్థులం గడవ.... పోజరా. ౩. ౧౩౦.

క. అకిగినయప్పడ చెచ్చెరఁగడవినఁ బోనవ్వయేను గడుదుర్మత్తివై,పడఁత నను నిలిపి భిక్షం,దిడక కను నవజ్జఁ జేసి తేల మదమునఁ. ధార. అర. ౫. ౧౩.

గీ.నరవరుండు,వేడ మఱి యీర కడపుట వెల్లి తనము. వరాహ. ౫. ౧౩. కాళీ. ౩. ౧౩౯.

౬. దాఁచించు, తరింపఁజేయు.

గీ. కలుషమారపయోరాశిఁ గడపుతరణి. పారి. ౪. ౪౯.

౭. (గట్లమొదలగువానిని) దాఁచించు, మీఱఁజేయు. (కపటద్యూతవర్జనము) నీ. ఎక్కుదాయంబుల యెడలు గడపి. చక్క. ౫. ౬౪.

౮. నడపు.

క. అమరేంద్రసుతుఁడు తనకుం,గమలాక్షి సుభద్ర రతిము గడవఁగ....ధార. ఆది. ౮. ౨౦౨

క.మత్స్యగంధి యనఁగా ధర్మార్థంబుగఁ దన తండ్రినియో,గంబున నమ్యమున నోడ గడపుచు, సుందె. ధార. ఆది. ౩. ౩౪.

౪. చంద్రసూక్త్యలం గాలంబు గడిప నియోగించి.... భీమ. ౪. ౧౫౧.

౯. జరపు, వెళ్లబుచ్చు.

గీ. కడపితే రాత్రి సులభసౌఖ్యంబుగా మనం

బు గాధప్రసన్నమే యంబుకాక్ష. భార. శాం. ౨. ౪.

గీ. దర్పితేల్వలవాతావీదమన మీయ, పెక్కుకాలాలు గడవినపెద్దలు....వరాహ. ౯. ౧౩౨.

౧౦. విడిచిపెట్టు, వదలు.

నీ. విడుదులనైనను విలకివాండ్రునైన జంపుదో గడఁపకు జముఁడు నేర్పులావును ముద్దునిదావు మాన్పుగ లేవు రణ మొనర్చినగాని రాచి మరణము....భార. శ్రీ. ౧. ౨౫.

(పంలికట్టనితోనన్నచూటలు.) చ....గొంలిహృదయంబును తోకము నివ్వటిల్ల నిట్లును నిది దైవసంఘటన మక్కట యెట్లును దప్ప నేర్పునే. యనువమనత్య విస్మరణ నాదీనచూట మనాదుమ్మనీ నీయనుజల నల్వరం గడపుమట్లును చేరవనమ్మతించిరా. భార. ఉద్యో. ౪. ౭౦.

౧౧. పాఞ్డ్రోలు, రణము.

గీ. అచటివెలయాండ్రు రంధాదులైన నొరయఁ గానె కొంగున వారింది కడవఁ గలరు. మనుచ. ౧. ౫౦.

ద్వి. కనకంపుఁడీగెలఁ గడిపుదాహుపులు, మృదుపల్లవంబుల మిగులుహస్తములు. ద్వి. సల. ౧. ౮౫౩. (ఇట దొవమ్మద్యోకము)

కడవుఁజేయి. వి. (కడవు + చేయి) చుక్కాను, అలిప్రము.

నీ. వైరివైర్యాద్విరో వచ్చుగెల్పులనావఁ గడఁజేర్చుప్రాచురుఁ గడపుఁజేయి. పారి. వీతి. ౨౪.

కడబంతి. వి. (కడ + బంతి) పంక్తియొక్క చివర.

పా : వక్తించువాడు తనవాడైనచో కడబంతిని గూర్చుకొనను లోపమురాదు.

కడము. పి. (క.కడై) ౧. కొఱత,వెలితి,లోలు.

వి. అన్న కుమార నీయట్టి నత్తుక్రండు గలుగ

మా కేమిటఁ గడము, వెవును. భార. ఆర. ౫. ౧౧౫.

ద.గుణము వర్తన లర్థము శబ్ద మొప్పు నే,కడ మయు లేదు మత్స్యలికి... ఉత్తం. ౧. ౨౦.

౨. శేషము, మిగులు.

క. మొదలనె నాటం గలిగిన,యది శంఖసుదర్శనాంక నాదిపహితమై, పొదలెడిప్రసవ్వి యిరనడ, పెడఁ గడమయు....పరమ. ౪. ౧౪౦.

(చూ. ౧౩౩. కడమ :- శేషవ్యక్తమునిధావము.)

౩. కడ, అంతము, కుద.

గీ. అనిన సర్వాపరాధి నే నధిపతనయ, నీవు పున్యాశ్మకుండపు నీటిఁ దప్ప, మోప నే నెంచివాడ నా పాపమునకుఁ గడమ లే దంచుఁ జాగింఁబడియెఁ గుంధి. భోజరా. ౫. ౩౧౮.

విణ. ౧. న్యూనము, తక్కువయైనది, కొఱతపడినది.

ద్వి. ఒక్కటి కడమగా నొగి నూలుమాయ, లక్కడి వారిచే ననువుగా నెలిఁగి. రం. రా. ఉ. ౫౬. పా. ౧. వం.

నీ. రమణీయమాతనరతిరహస్యములకుఁ గమకాత్తంబులు గడమ లయ్యె. పి. శపం. ౩. ౨౧౯.

౨ శేషించినది, మిగిలినది; అన్యము, ఇతరము.

క. కడమకడ నునుపు మనినం, బడఁతికి కుర్రోకపల్లభద్రుఁడు తెలియఁ. ఉక. ౧. ౧౨౯.

ప.పంఠియును దానరెండుధాగంబులు చేసి యం దొక్కధాగంబు భీమునకుం బెట్టి తక్కినధాగంబు కడమకొడుకులుం దానును గుడుచు. భార. ఆది. ౬. ౨౩౮. ఆం. ధా. ౩. ౨౪.

జ : కడఁబడు, కడమవడు, కడమపెట్టు.

కడమప(వ)డు = కడఁబడు. ఆ. శ్రీ. ౧. కొఱతవడు, న్యూనమగు.

ప. ఒక్కత్రాడు సుట్టిన నది రెండంగుళంబులు కడమ పడియె మలియు నొక్కబంధనంబు

సందిచి వలగొనిన సంతియ కొంత యయ్యె.
భాగ. గం. పూ. ౩౮౪.

గీ. కడమవడఁ బిల్లుఁ బిల్లు లాకన్మికముగ, మగువ
మదిరారసోన్మాదమహిమవలన. కవిక. ౪. ౧౬౩

క. ఏవెంటఁ గడమపఱువక, దేవా మము సంతరించి
లివి నీపాలంఁజా వగుట దమరుఁ దగు నటు,గావున
భక్షింపు వనరఁగా నేమిటికిఁ. వేం. పంచ. ౧.
౫౨౬.

౨. శేషించు, మిగులు.

గీ. కదిసి రథ్యముల్ వేయింటిఁ గడమపడక, యుండఁ
జించి....హరి. డి. ౩. ౨౧౮.

గీ. అట్లు తైనుల వధియించి యడఁ గడమ, వడినవన
తులు వడఁద్రోచి శేయార. ౨. ౧౦౫.

౩. అసంపూర్ణమగు, ముగియకుండు.

వ. చెఱువు కడమపడియె ననియఁ బేదగుడులరుఁ
బూజ నడువ దనియు....చెప్పి పంప నారాదేవా
సంబు గుప్తాగుప్తప్రకారంబులం బంపుద్రవ్యంబు
చెచ్చి....అము. ౪. ౫౩.

కడమ పెట్టు. స. క్రి. (✓కడమ.) మిగుల్లు.

గీ.అవత్రికాప్రకార మేమియు నీ వింకఁ గడమ
పెట్టకంతయును నాకు నెఱిగింపు ప్రభా. ౩.
౧౪౮. ప్రబోధ. ౫. ౪.

కడముంత = కడవముంత. (వా. శ. ర.)

కడముట్టు. అ. క్రి. (కడ + ముట్టు.) సమాప్తమగు,
ముగియు; నిశ్శేషమగు, సంపూర్ణమగు.

నీ. కననేవగాఁ బురందరుఁడు గట్టించుకెంపుల హజా
రము కడముట్టెనొక్కొ. కళా. ౩. ౧౩౦.

ద్వి. నేటితోఁ గడముట్టెనే కౌశికుండు, గాటంబుగా
నయ్య కపట నాటకము. ద్వి. హరిశ్చ. డి.
౨౪౫౫.

గీ. శత్రువు ఋణంబుఁ జిచ్చు నెచ్చరికతోడఁ, గడమ
పెట్టక కడముట్ట నడవవలయు. ప్రబోధ. ౫. ౪.

కడముట్టఁబడు = పారంగతుడగు, అవ్వలియొడ్డు
చేరు.

గీ. సమధికం బైనసంసారజలదియందు, మునుగు
చును దేలుచును గడముట్టఁబడని జనుల కెల్లను
మత్పాదసరసిజములు, తెప్ప మై యుద్ధరించు నిం
దీవరాక్షి. భీమ. ౫. ౧౩౦.

కడయేనుగు. వి. (కడ + ఏనుగు.) దిగ్గజము.

అచ్చ. రా. దాల. ౩౮.

కడయేలిక. వి. (కడ + ఏలిక.) విచ్చాగుచుండు.

అచ్చ. రా. ఆర. ౫౮.

ఇట్లే :- కడయొడయుండు. అచ్చ. రా. సుం ౧౫౫.

కడయొత్తు. వి. (కడ + ఓత్తు.) గృహవిశేషముయొక్క
చుట్టుగోడయందలి కంబములమీది దూలము. (శ.ర.)

కడరాలు. వి. (కడ + ఆలు-ఇవి 'పేదరాలు' వంటివి.)

కడజాతిశ్రీ, చండాలశ్రీ.

ద్వి. వెలయంగఁ బెనిమిటిపెనుక నిట్లుండ, వలపదా
కడరాలివర్తన మొప్పుఁ గడుసాంగ మయ్యె నీగ
రితభక్తియును. పండితా. దీక్షి. ౪౨. పొ.

కడతెప్ప. వి. (కడ + తెప్ప.) కనుతెప్పయొక్క
కాన.

నీ. కడతెప్ప రారయంగఁ గనువమ్ము లర మొద్ది....
....వైష. ౫. ౯.

కడలి. వి. (కడలు + ఇ = అలలుకలది- కడ కడల్.)

సముద్రము, మున్నీరు.

గీ. కవచమత్స్యంబవై నీవు కడలికడుమ. వైష. రా.
౧౨౦.

కడలిరూతురు. వి. (కడలి + రూతురు) లక్ష్మి, నీతి.

అం. సర. దేవ. ౧౦.

కడలిరాయడు. వి. (కడలి + రాయడు) ౧- సముద్రములలో గొప్పది - శీరాద్రి. పాలసముద్రము.

సీ.కడలిరాయలలోతుఁ గన్నగది. గీ.....మందరంబు. మనుచ. ౫. ౪౭.

౨- సముద్రప్రభువు - నిటితేడు, చరుణుడు. ఉ. రా. ౧. ౩౧౬.

కడలివేన్ను. వి. (కడలి + వెన్న) చంద్రుడు.

రగడ. కడలివేన్నులు వేడివేలువు గాడ్పు నగ్గియు నెల్లగాములు....నీవె....అప్పు. రా. యు. ౬౪. ఆం. సం. దేవ. ౧౫.

కడలు. వి. (బి. కడళ్లు, కడలులు) తరంగము, అల.

సీ. తూరెడువయ్యెద దుఃఖాబునిదిలోనఁ గడలుచందంబునఁ గడలుకొనఁగ. హరి. పూ. ౯. ౧౪౪.

(రావణుడు) క....అమరబలమునకుం గీ, దృఢక నిలిచి మెఱసెను బలుకడళ్ల తెడు రైస దాతికరచేరి దిరమై. నిర్వ. ౬. ౧౩౪.

సీ... జలధులు నలిరేగి కడలుల నభ మెక్కుఁ గడఁగె ననఁగ. హరి. పూ. ౭. ౧౬౩.

జ: కడలి, కడలికూతురు, కడలిరాయడు, కడలివేన్ను, కడలుకొను, కడలుకొలుపు, కడలెత్తు, కడలొత్తు.

కడలుకొ(ల్కొ)ను. అ. క్రి. (కడలు + కొను.)

౧. అతిశయించు.

క. ఉత్తర నలంకరింప ను, దాత్తాత్రణాదివస్తుకలి యొనఁగి నత్యోద్రోతముఁడు నేర్పుగల చేరి, కత్తియలం బుచ్చెఁ బ్రితి గడలుకొనంగఁ. భార. విరా. ౫. ౩౮౮.

క. అని ప్రియము గడల్కొనఁ బిల్కినసారంగ. ౨. ౮౬.

౨. పొంగు, ఉప్పొంగు.

ఆ.కథవినంగ నాకుఁ గొతుకంబు, మనము నిండి గడలుకొనుచున్నది....భార. ఉద్యో. ౩. ౪౧౨.

౩. వ్యాపించు. (ఈయర్థమున 'కడ + లు + కొను' - అనియుఁ జెప్పవచ్చును.)

మ....గద్దెపొం చెడలి వీరం గేసరంబుల్ గడల్కొన....పొల్పొంజెందె నంభోజముల్. భార. ఉద్యో. ౨. ౧౧౦.

౪. కలుగు.

గీ. నిద్ర లేపు మాపు, మానియుండిన బాధ్యంబు మేనఁ బొడముఁ, గన్నుఁగవయందు నరుణిమ గడలుకొనును. దశా. ౨. ౧౩౮.

కడలుకొలుపు. స. క్రి. (√కడలుకొను.) ౧. వ్యాపిం

పఁడేయు. ఈయర్థమున కడి + లు + కొలుపు - అనియుఁ జెప్పవచ్చును.)

గీ. గలులు సారించు మీనలు గడలుకొల్పు మీన, వేషి పెన్నిట నిగమగవేషి యగుచు. భాగ. రా. ౭౧౯.

౨. కొవించు, కలిగించు.

సీ. రతిదేవివెప్పిఁగురారాపుఁజెన్నులు గడకన్నులకు నింపు గడలుకొలువ.... గీ. ఉక్కుడిఁ దయ యేతెంచె నుక్కు మిగిలి, కలికిగారాబుచెలికాఁడు కలికిమరుఁడు. వైష. ౭. ౪౧.

సీ నడునెత్తి మట్టిపా లిడి తాలిక లొనర్చి కడలుకొల్పిన గొప్పజడలదించు. కుర. ౨. ౩౨.

కడలెత్తు. అ. క్రి. (కడలు + ఎత్తు) పొంగు, తరంగితమగు.

సీ. వదవల్లవంబునఁ బ్రకటిల్లుచదలేఱు కడలెత్తిద్రాత్రి వెల్వొడిచి పాఱ. కాశీ. ౫. ౧౧౨.

క. కడలెత్తి మ్రోయ వెలుచును, జడనిధి లినుఁడెంద గాయ శంకిలు....దా. రా. బాల. ౧౨౬.

కడలొత్తు. అ. క్రి. (కడలు + ఒత్తు) ౧. తరంగితమగు, పొంగు.

మ. నెలయేఱుల్ గడలొత్తఁ జేయుచును కానన మారుతంబు తనకుఁ వాంఛానుసూచు

బుగా, నలఘన్నేదవినోదనం బొనఁగఁగా నానీనుఁ
దై....హరి. ఉ. గ. ౫౭.

ఉ.లో, నూనినరోషవార్తి గడలొత్తఁగ నిట్లనివచ్చె-
భూవరా. భాగ. గం. ఉ. ౩౨౪.

౨. వ్యాపించు. (ఇట-కడ + లు + ఉత్త. అనియుఁ
జెప్పవచ్చును.)

నీ. కరమూలములనికి గడలొత్తి వల్లకుఁదో పాంత
కాంతుల నొత్తరింప. హరి. పూ. రా. ౧౬౮.

దవ. వి. (సం. ఘటః. ప్రా. ఘడో) కుండ, కంభము.

అ. తిండిపోత నీకు భండనం బేటికే, గడవఁజేరిమనసు
కాంక్ష దీఱ, నోపుకొలఁది మ్రింగి యూరక నీవింటి.
కడవ యుండు మింక నడిచి నడక. భార. ద్రో.

౪. ౨౩౯. (కడవః-అన్నపుకుండ అనిభావము.)

కడవచెవులపోటరి = కంభకర్ణుడు. అచ్చ. రా. యు.
౨౨౪.

జః కడముంత, కడవతీటు, కడవముంత, కడవ
దాయి.

దబఁడు. వి. (క. కణవ, కణబి.) మగగుఱ్ఱము.

క. పంచింది ప్రాణవల్లభ, గొంచక తా నుత్తరకురుకుం
భిని బంబా, రించినగోడిగయై వర్తించువిధము
యోగదృష్టిఁ దెలిసి కడవఁదై.

క....సంజ్ఞా, కంఠాణిం జేర నరిగి కామాతురకఁ.
నరాహ. ౫. ౯౫, ౯౬.

దవఁబడు, కడవఁగఁబడు. అ. క్రి. (✓కడవ -
స్వార్థమున 'పడు') - దాటిపోవు - గ. శేషించు,
మిగులు.

క. నడుకట్ట లిసుకతిప్పలు, మదలు దరులు వాఁకలును
గ్రమంబున నొకడుం, గడవఁబడకుండఁ గృష్ణుఁడు,
పడఁతులకును యమున యాటవట్టగఁ జేసెఁ.
హరి. పూ. రా. ౩౭.

౨. గతించు, కడచు.

క. వెడపనికి నారిఁ జంపం, గొడుగుఁ బనిచి వ

చ్చినాడఁ గ్రూరత్వమునం, గడవంబడునొకొ పని
యని, కడువెనఁ జనుదెంచె నశ్రుకణములు దొరఁ
గఁ. భార. కాం. ౫. ౨౮౧.

గి. అబలు నిజగృహమున కేఁగి యట్లవదన, పగలు
గడవంగఁబడుటయుఁ బార్థివేంద్రు, కేళిగృహమున
కరుగునవ్వేళ....కుక. ౩. ౩.

కడవఁబెట్టు. స. క్రి. (✓కడవ) గ. తొలఁగించు.

క. అపడఁగడవంబెట్టఁగ, నోపి కుంభం బైనదాని నొడఁ
గూర్చును మా, కీపుట్టువునకుఁ బాండు, జ్యోపా
లుఁడు నిన్నుఁ జూపి చనియె మహాత్మా. భార.
ఉద్యో. ౩. ౬.

౨. (కష్టాలనుండి) దాటించు.

గి.మీదయాసువృతాదుల, పెంపు మిమ్ముఁ గడవఁ
బెట్టకున్నె. భార. ఉద్యో. గ. ౧౦౬.

కడవడించు = కళవళించు. అ. క్రి. కలఁకపడు.

ద్వి. ఎడనెడఁ గడవఁలోఁ బడఁగడచుచును, గడవ
డించుచు భుజంగము విజృంభింప, బస. పు. ౬.
౪౩౦ పం.

కడవతీటు. వి. (✓కడవ.) తురుము, వాద్యవిశేషము.
(ళ. ర-కడువతీటు అని. చి. ని. త్రా.)

కడవన్నె. వి. (కడ + వన్నె.) గ. (బంగారముయొ
క్క) చివరవన్నె, పదియాఱవవన్నె; పదియాఱవవన్నె
బంగారము.

నీ. కడవన్నె తరువబంగరుకోట....దళా. గ. ౨౬౨.

నీ. కడవన్నె గిండ్లాకో గజనిచ్చపండ్లాకో సుదంతి లలామ
పక్షిరుహములు. ఇందు. ౨. ౧౯౮.

కడవన్నెగుబ్బలి = కనకాద్రి, మేరుపర్వతము. ఉ.
రా. ౭. ౧౧౦.

కడవముంత = కడముంత. వి. (కడవ + ముంత) చిన్న
మట్టిపాత్రము. హంస. ౫. ౧౧.

కడవతాయి. వి. (కడవ + తాయి.) కుమ్మరి కడవలు
చేయుట కుపయోగించెనుదాయి. హంస. ౫. ౯.

కడవనము = కదానము, కళవనము, కళానము వి.

ధార్యవర్తము, ధరించుటవయోగించు తోట.

క. కడవనములుఁ గోలఁబఁ గ, పుడములు వీరల
ధనంబు.... ధార. ఆది. ౭. ౨౨౫.

చ. జడలను బెంచుచు గడవనంబులు గట్టుచు....
భూమి జనించినట్టియా, మృదుఁడను గాను....
పార్వ. ౧. ౧౪.

కడవాఁడు. విజ. (కడ + వాఁడు) ౧-సమీపమంచుఁడు
వాఁడు-నేవకుఁడు,

(నకులుఁడు ధర్మరాజుతో నన్నమాట) క....నావొంటి
విధం, కామనుజేశ్వరుఁడరిగిన, నే మీకడవాఁడనందు
.... ధార. విరా. ౧. ౯౬.

(౨-క - అర్థమునకుఁగూడ నిది యువాహరణము.)
౨-చివరవాఁడు-(క) కనిష్ఠుఁడు.

సీ. గారావు మీతల్లి కడవాఁడఁగాని నేగలుచింపఁగడ
వాఁడఁ గాఁజుమయ్య. మనుచ. ౫. ౪.

(ఇటసోదరులలోఁ గని యు అని ధావము. ఇది ౩.
అర్థమునకుఁగూడ సుదాహరణము)

(చ) అంత్యజుఁడు, చందాలుఁడు.

మ. జడుఁడో బిజుఁడో విప్రుఁడో వృషలుఁడో జ్ఞాన
ధ్యుఁడో సిద్ధుఁడో, కడవాఁడో యనుచున్....
మల్లభూ. వైరా. ౯౬.

శ్లో. చందారిః కిమయం....సం. భర్తృ. వైరా. ౯౬.
౩ - దూరపువాడు-అన్యుఁడు, పెంజువాడు. (చూ.
౨. అర్థము.)

కడవీను. వి. (కడ + వీను) చెవికుడ.

మ. పదియార్వన్నె పసిండిపట్ట మవనీ పాలావతం
సంబునె, న్నుడుటంగల్లె లతాంగి యొర్తు కడవీనులో
సోక నేర్పొప్పగా....వైష. ౬. ౫౩.

కడవెళ్లు. స. క్రి. (కడ + వెళ్లు) దాటు, తరించు.

గీ. విరహవారిది నేగడవెళ్లు చెప్పుడు. పృథా.
౩. ౧౨౪.

అ. క్రి. సమాప్తమగు. (౪. ర.)

కడవోపు. అ. క్రి. (కడ + పోపు) ఉడిగిపోపు.

క.పాయంబొకనాఁ. దుడివోపుట గరిగిన మదిఁ,
గడవోడుగదే మనోజగర్వం బెప్పుడున్. శివయోగ.
౨. ౩౩ పా.

కడవేళిలు. వి. టా. (కడ + వేళిలు) చిటికెన వేలు,
కనిష్ఠిక.

(శివుఁడు) చ....శీతవసుధారర కన్యక ముద్దుఁగేలుదా,
మరకడవ్రేలు పట్టుకొని మన్ననఁ దిన్ననికిం
బ్రసన్నుడై. కాళ. ౩. ౧౨౦.

కడసంజ. వి. (కడ + సంజ.) సాయంసంధ్య. మలు
సంజ. కళా. ౮. ౧౦.

కడాని(నీ). వి. ౧. బంగారము, కాంచనము.

ఉ. మేరికదానిదాహ్నాయలు మీతెడు జాబిరి తాల
మేడలో. నీలా. ౧. ౧.

క. చిత్రజఁడను దొమ్మరిలార, గెత్తి పడిందూఱి
చనఁగ నిడినకదానీ, బెత్తపు వలయములోయన,
బిత్తరి తాటంకయుగము బెడఁగై తోచెన్. చం.
రా. ౩. ౭౯.

౨. మేరిమి బంగారము.

చ. మినుకుఁగదానిబంగరుపుమేడలసోరణ గండ్లవెంబ.
.... నీలా. ౧. ౨౯. ఆంధా. ౨. ౨౭౯.

కడారము. సం. విజ (అ. అ. అ.) ౧. పింగళ వర్ణము
కలది. కపిలవర్ణముకలది. ౨. గర్వించినది. ౩. నిస్సా
రము. వి. అ. పుం. ౧. పింగళవర్ణము. ౨. రూక్ష
త్వము. ౩. కూలము. న. జలము.

కడారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భృత్యుఁడు.

కదానము = కడవనము.

సీ....ధార్యవర్తనామము కదానము కడవనమన....
అం. ధా. ౨. ౧౭౭. (ప్రారంభ పరిపాఠము.)

కడి¹. వి. ౧. కబళము, ముద్ద; (గోమయాది) పిండము.
సీ. కమాజాండము నొక్కకడి చేపికొని మ్రింగ

నరుడెంచుచున్న కాలాంతరుడొ. భా. రా. యు.
౧౪౬౭.

గి. కడిఁడు మెతుకులకై యంతకష్టపడెడు. భుచేరి.
౨. ౧౧౨.

క. కడి మాడ చేయుటోజన, మిడుదుము బిజ్జెటనం బి
దేలా నీకుఁ. దర్శ. ౩. ౩౯. (కడిమాడచేయు :-
మిక్కిలి విలువగల అనిభావము.) శేష. ౧. ౧౦౦.

(వ్యవ) అవు రాత్రి నాలుగుపేడకళ్లు వేసినది.

౨. ఆహారము, తిండి.

క. తడి గంట నెవుదుఁ దఱుగక, కడి దఱుగఁగ
వడియుఁ దఱిగి గానీఁ బుడమిఁ, బడినఁ గన
రాక మంచవుఁ, దొడుగఱురై రత్న భుజలతో నే
మందుఁ. మనుచ. ౩. ౧౩౧.

ఓరెంపుఁగళ్లు = అన్ననింకములు.

ఆ. కలఁగ మీఱ మిగులఁ గన్నీరు నించుచుఁ, గొంత
దడవు నొగిరి యంత జతన, మొనర నుపులు నీళ్లు
నోరెంపుఁగళ్లును, మొదలుగలుగుచెయ్యలదనఁ
జేసి. అచ్చ. రా. అయో. ౧౧౨.

జ : కడికంచము, కడిగాను, కడియెత్తు.

కడి^౩. వి. సువాసన, సుగంధము.

నీ. కవికపరీమళక్షత్యర్థములయందుఁ గనుపట్టుచుండు
ను కడి యనంగ. అం. భా. ౩. ౬౧.

౨. దుర్గంధము.

(గజవర్ణనము) నీ. కడి వోవ, నొడకులు గడిగి నవా
ళ్ళర్థవర్ణనలరసములు వలలఁ బూసి. భు. సం. ౧.
౯౮.

జ : కడివోవు.

కడి^౩. వి. కలి, గాయము. అం. భా. ౩. ౬౧.

కడిఁది. విజ. (క. త. కడిదు) ౧. గొప్పది, అధికము;
పెద్దది.

చ.శివ్యవకరినైన సుగ్రమృగనాథునినైనను గిట్టి
ముట్టి బెట్టిదముగఁ గాలఁ గేలను గడింది

మగంటిమి యుల్లసిల్లఁ బట్టుచు భార. విరా.
౧. ౮౩.

ఉ.కడిందిగ స్రుక్కి.....హరి. ఉ. ౨. ౬౭.

నీ.కడిఁదితోమ్ము....రామా. ౬. ౧౧౪.

ద్వి. కడిఁదికొమ్ములపోటు రం. రా. సం. ౨౪౪
పా. ౧౩ పం.

౨. గంభీరము, లోతైనది.

(రాముడుసముద్రునిలోనన్నమాట) ద్వి. కడగానరాని
నీకడిఁది చిత్తంబుఁ, బడయుటకై నేను బడియున్న
వాడ. రం. రా. యు. ౩౦౭ పా. ౬ పం.

ద్వి. కడిఁదిచిత్తంబు చెడరంగ .. రం. రా. యు. ౩౦౭
పా. ౧౬ పం.

౩. కలిసము, తీక్షణము; దారుణము.

ఉ. భావములో నదంభ యగుభక్తికి సంతస మందు
దొండె నొండే విధియింపుఁ దీప్తక కడిందిగ దం
డము దప్ప గల్గెనేఁ. వైష. ౪. ౧౧౩.

చ....కడిందివేసవిఁ. అము. ౨. ౬౪.

చ....పుప్పొడి నీవదాంబుజం, బెటుచరెనోర్చెనమ్మ త
రుణి తగునమ్మ కడింది చెల్లుముల్. పను. ౩.
౧౨౧.

౪. అసాధ్యము, అశక్త్యము.

నీ....అవిచారముఖ్యంబు గాన లోకంబు మెప్పించుట
కడిఁదిగాదె. నిర్వ. ౧౦. ౧౪౨.

ఆ. నవని పావని యనుదినముఁ బరప్రేమ్యురై, యునికి
దలఁప నర్థమునకచూచె, యట్టిదుఃఖలర్థ మైనయ
య్యర్థంబు, విడుచు దెవ్విధమునఁ గడిఁదిగాదె.
భార. అర. ౬. ౧౧౧.

వి. ౧ కడిమి, శౌర్యము.

నీ....కడిమి యుక్కు కలరు గట్టి కడిఁది. గీ. నాగ
శౌర్యాధిధానంబు గాఁగఁ చెలఁగు. అం. భా. ౨.
౨౨౧.

౨. ఆపద, ఇక్కట్లు.

క. వడిఁ బోయి మీర లిప్పటి, కడిఁదికి నేమాంస

మైన గ్రమ్మనఁ గొనిరం, డెడనేయ కనుచు
ననిపిన...నా. పంచ. ౧. 32౬.

కడిదిబడదారి=ఘర్జితి, శివుఁడు.

(చంద్రవర్ణనము) గీ. కడిదిబడదారినిగవూవు
గళలప్రోవు. కృ. శమం. ౧. ౨౨.

కడికండము. వి. (కడి¹+కంచము) భోజనపాత్ర
ము, అన్నము తినుకంచము.

(శివవర్ణనము) చ. కలుపలరాజు పువ్వు కడికంచ
ము బ్రహ్మకపాలము...పీఠ. ౨. ౭౫.

కడికండ(ము)లు. వి. బ. (కండ²లు+కంచ²లు-
క. కడికణ్ణ)ఖండఖండములు, ముక్కముక్కలు.
మ...శుభం గాంగముగ, గడికండంబులు చేసి...
భార. క్రీ. ౧. ౧౦౪.

సి. కడికండముగ పీఠికంతయు శ్రేయండు గద
పానఁ బట్టినఖడ్గభాగ. కాశీ. ౨. ౧౫౨. కాశీ.
౨. ౧౯.

కడిగొను. సి. క్రీ. (కడి¹+కొను.) కబళించు,
ప్రింసు.

క. చిచ్చుఁ గడిగొనఁగ వచ్చునె, చిచ్చులుమా
పచ్చుపడినశివునను దక్కె. భాగ. ౮.
౨౪౬.

కడితము. వి.(సం.ఘటితమ్. ప్రా.ఘడిత. క. కడిత.
త. కడిదమ్) గుడ్డమీద పగురుతోఁ గలిపిన
మసి పూసి నెల్లనటిచి అట్లుగాఁ జేసి వానితో
నేర్పిటచిన లెక్కలపుస్తకము. (పలకమీదవలె
నే యీ మట్టులమీద బలపముతో ప్రాయమును)

ఉ. డక్కఁగ వ్రాసితి వును పటమృతయందు
సుశర్తపాపముల్, లెక్క మొఱుంగరాదు
లవలేశము వానికి నట్టిప్రాతయం, దక్కజ
మిప్పు డొక్కటియు నెత్తరూపము లేదు
దేవ సేఁడక్కడతంబు గట్టియిడినట్టుల
యున్నది కప్పుచేటుచుక. పాండు. ౫.౮౦.

గీ. కపణముల్ నానెముల్లకట్టనంచినోతము ౯

క్కడకడితంబు ... హంస. ౨ ౨౨౬ (రూ.
కణితము. ప్రా.)

కడితి=కణితి. వి. గోకర్ణమృగము, కడఁజు.

ప...అడవులు చొరంబాటుపిడికడితికదువును
రనడికి విడిగి పడినపటపిటపంబులకొ....
మనుచ. ర. 3౭.

మ...మృగైకృష్ణకృతముల్ గడుతుల్చిక్కె
గజాకే చొక్కె...నారంగ. ౧. ౧౦౭.

కడితులము. సం. పి. ఆ. పుం. ఖడ్గము, కత్తి.

కడిమి¹(క్లి). వి. (✓ కడు—త. కడుమై) ౧. బల
ము; పరాక్రమము, శౌర్యము.
గీ...నాకడిమి పినుము...

ఉ. క్రచ్చులు నొక్కరక్కనుడ కాండు సురా
సుగు లెల్ల నొక్కడై, వచ్చిన నీవ చూడఁ
గ నవాద్యబహున్నతిఁ జేసి వారలకొ, ప్రచ్చి
పడింపు...భార. ఆది. ౬. ౧౯౪, ౧౯౯.

క. ఆరాజమజిరుగూరుండు, మారుండు సౌందర్య
మునఁ గూరుండు కడిమికొ. దశిక. ౧.౫3.

మ...సుకేశ్వరుని గడ్డింగిట్టి తున్నాడ నో, పినపు
త్రుం దగ నిత్తు నీడు...భా. రా. బాల. ౪౭౬.
ఆం. భా. ౨. ౨౨౧.

౨. కండోపాయము.

గీ. ఏము నిలువఁ గే లొగ్గుట యిచ్చకంబు, మత్త
కరిఁ గెరలెందుట మాయచేగొ, కొండ నెది
రించి తగరు డీకొనుట కడిమి, కాన నధిపని
యెడ మేలు దాన మంద్రు. కవిక. ౨. 3౭.

3. ఆధిక్యము, గొప్పతనము; అతిశయము.

చ. నెరవున లావునం గడిమి వీరమునం గొలు
పొందురాచదే, వర...యయా. ౨. ౧౨౪.

గీ. కినిసి యాకటికడిమి నయ్యనిలసురుండు.
ఉ. రా. ౫. ౧౦౧.

విణ. అధికము, పెద్ద.

౪గడ. కలిగొట్టుప్రాకువేడ్కలె నీకుఁ దఱచె

దను, నలినాక్షి కడిమిగండమున కే వెళుచెద
ను. మనుచ. 3. ౮౪.

కడిమి². వి. (సం. కదంబు) నీవము, కడవచెట్టి.

గీ. కడిమి చిగిరించె... పాడు. ర. ౨౦.

గీ. కడిమిపూ: గోట్రులో నాడుగరించె దలఁచు.
అచ్చ. ర. ౧. ౨.

కడిమి³. విణ. పచ్చికకలది (నేల.)

ప. ... పచ్చనికడిమిపిట్టనక బటాయువుం
దలంచి దర్భపూరముగాఁ బింపంబు వెట్టి
... ఛా. ర. ౨౪. ౨. 32౪.

శ్లో. శవనాయ దహ రామో నిమ్యే హరితశా
ద్భుతే. సం. రామా. ఆర. ౬౮. 3౪.

కడియ(డె)ము. వి. (సం. కటకం. పూ. కడలి. ర.
కడయమ. క. కడగ.) ౧. నలనూకాయగా
నుండు హస్తభూమిపశేషము; హస్తభూమిని కే
షము.

నీ. కడియపుఁబాములు కకపాలలో నున్న భూ
తి మైఁ జిలకన బుప్పు నలఁగ. వార. ౫. ౧౬.

ఉ. మేలిపనిండి గాజులు మేలిపనిచ్చలకల్ప-
డెంపుడా, కేట మెలుంగునల్పివన. క్రమ
సూ. దాగ్గుచు... విజ. వి. ౧. ౭౯.

నీ. ఇరువక డెంబులు... ఉ. వారి. ర. ౧౫౭.

నీ. కాలికడియ మమ. వారి. ర. ౭౬.

౨. భక్ష్యవిశేషము.

చ. ... పచ్చడులుం గిచ్చడులుం బజ్జలుం గిజ్జ
లును వడియంబులుం గడియంబులును.. కాశీ.

౭. ౧౮౫. (చి. ని. పా.)

కడియపుట్టు = కడియమున లే పుట్టలాకారమైన
భక్ష్యవిశేషము.

చ. ... నడుంకక బ్యాచాపలమున న్నకమ్మటి
వ్రేలఁ జొక్కపుక, గడియపుట బ్బుటానుఁ
రైజగజ్జనుల చెప్పవంది చూడనిక్కడపటి
కొండపాంపు లెఱుంగం దిలిపించి కటిండు
చూలెడ, న్నాడుప... వేం. భం. ౧. ౭. క. ౪.
౩. ౮౦.

కడియెత్తు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కడి}^1}$) - ముద్దయెత్తు - భోజన
ము చేయు.

క. అత్త దయామతిఁ దనకడ, నత్తమిలక నిద్రవో
వదహరహుండుక, బొత్తువఁ గుడువక తాఁ
గడి, మెత్తుదు తజ్జనని యింత కేమయ్యెనొకో.
రాజ. చ. ౨. 3౪. శివ. సా. ౪౭౯.

కడిలము. వి. వృక్షవిశేషము. (శ. ర.)

కడివోవు. అ. క్రి. (కడి² + పోవు) ౧. - వానపా
వు - వాడిపోవు.

క. పడఁతికిఁ గన్యానర్తన, చెడలివఁ గొఱయగు
నె నెండి యొప్పుకై నం, గడివోయినపుపులు
మతి, మడుగునె గనిపఁడగు వాఁడమోగు
వివేకా. భోజన. ర. ౨౨౪.

క. కలయఁ గడివోయి యొందు, జలితములై రా
లె నాకసం బనువ్రానం, గలపుష్పము లనఁదా
రక, ములు గానఁగ రాక యడఁగిపోయెం గో
ష్ఠి. వారి. పూ. ౮. ౧౬౨.

౨. తఱుఁగు, తిగు; చెడు.

ద్వి. అలికంబు నెమరింప దలకలుకమగ, చెలనవ్వు
గడివోప దహఁగదు డప్పి. ద్వి. హరిశ్చ. పూ.
౨౪౧౪.

గీ. సంగరము గడివోనివాననలు గలుగు, పాఠా
తమగొజపుష్పములు ముడిచి. వి. పు. ౮. ౧౨౨.

చ. పడఁతి వహరచంద్రుకగపల్లవము దన
చన్నవోయివై, నిడి పులకించి కన్నుఁగన
యిందుక యిందుక మోప్పి వెండియుం,
జిడియిడిపాలుతో నతని చెప్పులు నొప్పు
చు మోము వ్రేలుల, బుడుపదు నుండె దా
ల్లిగడివోయిచ నిందుకలజ్జలావునక. ఉ.
వారి. ౫. ౨౦౨. (వీరేశ. పా.)

కడిసెలము. వి. మస్యవిశేషము. వా. ౪. ౧౮౭.

కడు. పు. అన్య. (వృత్తియంబువచ్చు మైకపుడు
'డు' 'ట్టు' గామా బుప - ఉ వా: కట్టువక, కట్టె

జ్ఞ, కట్టెదురు - 'కడునిమ్మగా' మున్నగుపట్ల 'కడు' వ్యస్తపదముగా గ్రహించునది.) అత్యంతము, మిక్కిలి.

మధ్యాహ్నం. కడునిమ్మగా దున్ని... భార. ఆర. ౧. ౨౩౫.

క. కడునధిమతోడ చోడరినఁ, నొడిచిన నొడిచినను బురుషపురుషగుణంబే, రృదుఁగాక హీను నొడుచుట, కడిదియె పౌరుషము దానఁగలుగునె చెపుమా. భార. సభా. ౧. ౧౨౩.

ఉ... కడుగారనంబునఁ. పారి. ౧. ౮౮.

చ... పలుదమ్మికెంపునా, జిగితలుపున గడు పై అయ్యు కెన్ను నిర్భయఁగఁ బ్రేల వెల్లడఁ. నీలా. ౧. ౩౦.

౬ గడ. కట్టెదము... పంచేల. ౧. ౨౩.

గీ... కట్టెదగు... కాశీ. ౨. ౧౪౧.

ద్వి. కట్టెర్చి... పండితా. పురా. ౧౨౩. ౧౦.

క. కట్టెక... నీలా. ౧. ౩౯.

చ... కట్టెదురు... భార. విం. ౧. ౧౨౯.

(ఇట్లే ఇతరములు గ్రహించునది.)

జ. కట్టెడి, కట్టెయితము, కడిమి, కడుకొను, కడుపేడు.

కడు(కా)దురు. వి. (సంగంధోత్తి.) కందుకొను.

సీ. కడుదురుకొందుఁబోలె వడిఁ బోలె కలుచి యాకమ్మరినుప్పల గావుకట్టు. సాగంగ. ౧. ౯౨.

సీ. కడుదుర్లనిదుతుట్టెగతిఁ పొంగతో బాండుత మించుకపిలకూర్చుంబువాని. ఆము. ౬. ౧౯. (వ్రాతప్రతి. పా.)

ప... దండకాకంబుపలనం బరగృహవాసంబును నూర్జనాభివలన సంసారపరిత్యాగంబును గనుంచురువలన అత్యగతజ్ఞానంబు కడువకుండుటయును ననం గలవీసిగుణంబు లెరింగి... భాగ. ౧౧. ౯౯.

కడుకొను. అ. క్రి. (౧/కడు) ౧. అతిశయించు, మెండుకొను. (ఈయర్థమునఁ బాదపూరణముగాఁ గూడ నుండును.)

క. నెల మునిలపు కడుకో, నెలకు న్నగ లేక నాడు నెనఁజీకలులక, గలవారియిండ్లచే నులకు, గలవారపుసొమ్ము నెనఁజి నైకనఁ జొచ్చెక. శేష. ౪. ఆ. (౪. ౮.)

క. పువమియు రాజ్యము బంధుల, కడిచి మృగా వలలఁ గడిసి వివరంబులలో, కడుకొని మాచుట్టిడుమల, బడిననరులు గలచ యురులు పునుమొంద్రా. భార. ఆర. ౨. ౪.

అ. కడఁగు, హను, యత్నించు; ఉత్సహించు.

చ. ... ఎట్టుబుంగ, కడుకొలి కత్తులం కలుపఁ గాంచుట కార్యము రాజనీతిమై. భార. ఆర. ౬. ౧౦౮.

క. కడఁగి న్నకోడరుఁ డనుచు, బడఁగి వడికొనైచి నానుపాసంబునఁ కే, కడఁగి వానితో ముఁ దాఁకెం, కడుకొని యనుచయును శేచి కడు గున్ధితుడై. భార. ఆర. ౬. ౩౦౦.

(ద్రువగోగయన్నమాటలు) చ. కడుకొని కామగీ జనులకొగిలు శేమనయుండువాడ నా, కడుకొని యున్నగునుకుపడ గొంకక యే మని బుప్పవాడ... శే. ౧౦. ౧౦౪.

కడుగు(పు). స. క్రి. (త. కడుపు) క్షణము చేయు, సుప్రయుచేయు; ప్రక్షాళించి తొలగించు తొలగించు.

గీ. గొత్తమీవారిఁ బరవారిఁ గడిగినాడు. కాశీ. ౩. ౩౦.

చ. ఆడుగులు గడ్డి... భార. అశ్వ. ౪. ౨౨౩.

(ష్యవ) కాళ్లబుర్రు కడిగి వేసికొనుము.

సీ. కడుగు నెవ్వనికీర్తి కార్తికీర్తిధనికానాధరిం బంబుచెన్నడిమికందు. నైష. ౨. ౧౦౫. పను. ౧. ౬౨.

చి. బియ్యము మున్నగునవి కడిగిననీరు, తండుకీ
ణము, వుడితి.

నీ. తండులక్షణోదకము రాజిల్లును గుడితియ
నంగను గడుగనంగ. ఆం. భా. ౨. ౨౫౦.

కడిగిపెట్టు = కడిగివేసిన స్లేమియు లేకుండ
జేయు.

గీ. తులసిపోగులు మొదలుగాఁ గడిగి పెట్టి, చి
మ్మ బాకీలు పిదప నిశ్శేషపఱిచె. ౧౪౦. ౨.
౧౧౬. ('లడ'లకు ప్రాసము.)

(వ్యవ) వానికి ఇల్లంతయుఁ గడిగి పెట్టి నాఁడు =
ఇంటిలోనియాస్తి యంతయు వాని కిచ్చి
వేసినాఁడు.

జ: కడుగుడు.

కడుగుడు. వి. ($\sqrt{\text{కడుగు}}$) ౧. కడుగుట ౨. పడఁ
గట్టుట, శోధనము.

నీ... పడఁగట్టు గాలింపు కడుగు చేయ. గీ. పలు
పడఁగ శోధనాభిధ పడఁగుచుండు. ఆం. భా.
౨. ౨౫౨.

కడుజు = కణుజు (శ. క.)

కడుపు (హృద్). వి. (సం. గర్భః ప్రా. గర్భో) ౧. ఉడు
చు, పుష్టి, గొట్ట.

క... ఎచ్చోటఁ గడుపుఁ బ్రోసుకొనుచుండు.
భా. ౧. ౧౨౮.

క... పానీయంబుల్, గడుపారఁ ద్రానె... వేం.
పంచ. ౧. ౩౬౩.

చ... చుజుప్రేవులు తోఁడుచు గాడ్చుకడ్చు
లో, సురుకులు తోఁడుచు పరుణగుండియఁ
దే. చుచు... కరు. ౫. ౧౨౩.

ఆ... కేడియై, కడుపుకొఱకుఁ బాతకములు చేసి,
కారవమునఁ గూలు... కేమూర. ౩. ౨౯౩.

(కడుపుకొఱు = ఉదరపోషణార్థము.)
హరి. పూ. ౫. ౨౨౧.
౨. గర్భము, చూలు.

ఉ... జారు శరీర బొంది కటా కడు పేల దెచ్చు
కొం, కుగ్గుదలంపఁగా నలదె... భాగ. ౯.
౩౭౮.

౩. గర్భాయము.

క... లేడికడుపునఁ బులివుట్టునె... భాగ. ఆది.
౬. ౫౮.

(వ్యవ) వాఁడు నన్ను తనకడుపునఁ బుట్టిపబ్బడకం
టె ఎక్కువగా చూచుకొనుచున్నాఁడు.
(కడుపునఁబుట్టిపబ్బడ = దొరసుండు.)

౪. గర్భస్థపిండము, భ్రూణము.

౫. దైత్యకామినం, పూతముమగ మొలక లై
నకడుపులు డిగ నం, కేతించినట్లు చక్రము,
పాతాళంబునను నరుగుఁ బ్రతిపక్షానిక.
ఉ. హరి. ౩. ౧౫౭.

చ. కడుపులు దెంప... నుక. ౨. ౨౪.

గీ. దేవకీ దేవి కడుపులోఁ దేజరిల్లు, దీప్తగర్భంబు
మెల్లన తిగి వియోగ, నిద్ర గోహిణికడుపున
నిలపి చనియె, గడుపు దిగె నందుఁ బొలులు
గలఁగఁబడఁగ. భాగ. ౧౦. పూ. ౬౨.

౫. పింఠి, సంతానము.

(వ్యవ) నీయమ్మకడుపు చల్లఁగా మంచుమాట
చెప్పనావు.

గీ. సిరియు నాణియు మొదలైనసుకపురంధ్రు,
లఱ్ఱు గడుపును జల్లఁగా నభిలషించి, నిమిష
మునఁ గొల్తు రెవ్వని నిత్యకలన, నట్టిభీమేసు
నిమఁ గొల్తు మహానహంబు. భీమ. ౪. ౮౨.
కడుపంటు కడుపు (ఆంకలిచే వెన్నునను) అం
టుకొనిపోవు.

గీ. పెంటకొగ్గల్లోఁ గడుపంటి శ్చక్ర, చలన
ములఁ గ్రుమ్మజీగ్గోకుపుల... ఆము. ౬. ౧౩.
కడుపుఁ గమ్మఱితి (కమ్మార్తి) = ఉదరపోష
ణాశ.

చ. శతపులఁబట్టి యేము సతతంబును బోదుము
వానిపటికె, గడు మతి చాలమిం గడుపుఁ

గక్కుటిలిక సులూకనాథ... ప్రభా. ౧.
౧౧౮.

సీ. కడుపుగక్కుర్తికి గావికొకలు కట్టి య
తుల మంచును భిక్షులడుగువారు. పశా. ౧౦.
౧౦౬.

కడుపుచల్లకదలకయుండు = శ్రమపడకుండు.

క. మ్రొక్కెదము సామి నీచియ, నెక్కడనుం
బ్రద్దు పాడుచు తెలుగక నీచే, నెక్కని
యుండుము దాయలు, గ్రక్కతిలక గడుపు
చల్లకదలకయుండు. రామా. ౨. ౬.

కడుపుచేటు: - ప్రసవవేదనరక్క. శిశుకి కన్నం
దులకు ఫలము లేదనిభానము.

గీ. కోరి గంగాజలంబులు గ్రోలఁజేరి, కలుగ నే
టికిఁ దిల్లులకడుపుచేటు. బాహ్య. పీ. ౧. ౪౯.

కడుపుఁబిచ్చు = కడుపుమంట, ఆకటివాళ.

వ... ఏ నశనంబుఁ గానక గానకకన్నయిక్క
న్నియక... కనికరం బుడిగి కడుపుఁజిచ్చు
నకు మ్రొంగండలుముకొనిపచ్చి... మరుచు.
గీ. ౨౭.

కడుపుండిన బేరము = అక్కట లేని బేరము, నేడు
కి బేరము. (వా.)

కడుపుకూడు = ఆకటికి చాలినంతగా శ్రమ
తిండి.

ఆ. ఏను గట్టివారువాన నా కెప్పుడు, కడుపుకూ
డు నెట్టికట్టఁ జీర, యిచ్చి నాకశముఁ నేలు
దు రట్టివా, గలకుఁ బనులు నేసి ... భా.
విరా. ౧. ౨౯౮.

కడుపు(ద్దు)ననుఁబెట్టు = శిశువులకు శిశు పెట్టు.
సీ. వేపాప గోరంటవిత్తులు వాగ నైదుఁ బోరు
మాన్యుఁడు గడుపుననుఁబెట్టు. ఇందు. ౨.
౧౫.

గీ. మదమునను గడ్డుననుఁ బెట్టి మూతిజిడ్డు, మో
మునను మేనఁ జమిది... పారి. పూ. ౫. ౧౯౪.

(సా) కడుపులోఁజేపట్టి కలఁచినట్లు.

ద్వి. కడుపులోఁ జేపట్టి కలఁచినకై నను, గడుభ

యంబునఁ బొంది కన్నీరు దొంగఁ. ద్వి.
పారిశ్చ. శ. ౧౭౨౬.

కడుపుమీఁదఁగొట్టు = వృత్తి చేసెను చేయు, తీవ
నాధారముపడఁగొట్టు. (వా.)

కడుపుఁగట్టుకొను = (లోభాదులచే) తిండినాను
కొను. (వా.)

కడుపులోఁబెట్టుకొను. ౧. ఆదరించు. ౨. ముతవ
కుండు, జ్ఞప్తిలోనుంచుకొను. ౩. వెల్లడింప
కుండు.

కడుపుకంటెవీరుగు = కంటకపువల కడుపు మి
క్కిలి పడెంచు, చంకవృద్ధియగు.

క. అడుగఁగ పులినయది రేయి, గడుగును విడిచు
గ ముల నాచిరుక య దె, క్కడివి యిటఁ
దేక రేటికి, విడిచితి నీకడుపుకంటెవిత్తుగ
హంసీ. ప్రభా. ౪. ౪౧.

జ: కడుపుబ్బు, కడుపుమంట, కడుపుఁబి.

కడుపుబ్బు. వి. (కడుపు + బ్బు.) ౧. కడుపును
బ్బించెనే యొకలోగను, ఆనాహు. (ఇందు
మలము ప్రబాహు కలగును.)

సీ. కడుపుబ్బు నాఁగెను నడవ నానాహుళ్య. ఆం.
భా. ౨. ౧౨౮.

౨. ఈర్ష్య.

ఉదా: నా కు నన్ను తిట్టి నెకడుపుబ్బు తీర్చు
కొన్నాడు.

కడుపుమంట. వి. (✓కడుపు.) ౧. కడుపువాళ;
కుప్పాళ.

ఉ. అక్కట పోత్రోట యిది యైనఁ దీరియ
ఫలంబు లిచ్చి యా, పొక్కరు నాఁకఁగోరితి
గడు న్నడులేలను వచ్చి యుప్పగో, మక్కు
నలేక నాకడుపుమంటయుఁ బుచ్చి కొనంగఁ
బూరి యా, చక్కెరపంటిపండ్లు తినసాగి ర
టంచుఁ గృశించు నెంతయు. శుక. ౩.
౩౭౯.

౨. ఈర్ష్య.

ఉదా: నాకు లాభమువచ్చినదని వానికి కడుపు మంట.

కడుపుఁద. వి. (కడుపు + ఊద.) ౧. మలమాత్రములు బంధించి కడుపుబ్బరించెడువగునోగ విశేషము.

ఆ. నరిడి పువ్వు కప్ప నావురు కడుపుఁద, యదురు ద్రిక్క యనగ నడక మఱియు, దెవుడు తెన్నియేని దవిలి యెంతయు మహా, గ్రంబులయ్యె బగుగణంబునందు. హరి. పూ. ౬. ౪౫.

౨. కడుపుబ్బ, ఈర్ష్య. (శ. ౪.)

కడువేడు. వి. (కడు + వేడు) వేడరవాడు కట్టుకట్టెడునన్నునెదురువేడు. (శ. ౪.)
కడుపు = కడుగు.

గీ. అజ్ఞులైలాభ్యుపేతభాండానసలకు, నేర్లనికుల నొందె వేర్నిర్ల నొందె, గడున కారం గోమిన నొందె గలుగు శుద్ధి. మార్క. ౩. ౨౫౪.

కడ్డాయము. వి. (క. కడ్డాయ. త. కట్టాయం.) బోము, బలాత్కారము. (శ. ౪, ప్ర.)

కడ్డి (డ్డి) వి. (సం. ఖటికా. ప్రా. ఖడిత. క. కడ్డి. త. కట్టి) ౧. బలవపుఁగోపు, వలకపుల్ల. (శ. ౪.)

౨. పాళము, బంగారుమున్నగువానికడ్డి, శలాక.

గీ. కడ్డియనగ నలాక నాఁగను శలాక, యమరు... ఆం. భా. ౨. ౨౭౫.

కడ్డివత్తి = అగరువత్తి.

క. ధూపంబు కడ్డివత్తులు, దీపంబు నొసంగి... శుక.

౨. ౩౯.

కథాతు. వి. శత్రుచాలనభేదము, కత్తివిసరులలో నొకటి.

న... కథాతు ధాణు దారు ఝాటు మెదలుపచునాలుగువిసరులు... ప్రబంధ. ౭౦.

కణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ఒకానొకయీగ, కుంభీర

మక్షిక. ౨. పిప్పిలి. ౩. జీరకము, తెల్లజీలకఱ్ఱ. కణంతు. వి. అగ్ని, నిప్పు.

గీ. సారిది విహరించుకపు లొకచోటఁ గూడి, కడిచిచలిచేత మేనులుగడు వడంక, రాత్రి మోలఁ గారుఖద్యోతరాజిఁ జూచి, కణంతు గాఁబోలు నని నీకు గాఁచుచుండ. నా. పంచ. ౧. ౪౯౫.

కణ (ద) యే (ము). వి. (సం. గంజ. క. కణజ) ౧. ధాన్యాదులు దాచుకొనుకొట్టు; గాఁద; సాణక.

గీ. ... అగ్నితకాణు, హోలి గోపురమును వంట సాలయఁ గణ, ... బుల గట్టించుటకు మాన నొనునఁ దలచె. చక్రమ. ౫. ౪౬.

ద్వి. కణంతు లాదిగాఁ గలుగునందబలు, గణుతింపఁ బోద్యంబు గాఁగ ... నవనాథ. ౨. ౧౫౭. చ. ౩. ౪౧.

నీ. అశ్విలపస్తువుల ధాన్యములకణంబులు... హంస. ౨. ౬౩౭.

నీ. కాయధాన్యంబులకణంబుల జీయంపు గరితలు దినునులుగరికొటార్లు. హంస. ౨. ౨౨౬.

నీ. ఈగిచే యాఁగినఁ బ్రోగైనవంటకు జగము లన్నియఁ గడఁబాలుగానె. కమ. ౧. ౧౨౯.

౨. పాఠణ

చ. అలవిలుధాల యాహినిలయంబుల నెవ్వడుఁ గోడఁబొట్టువుల్, చలకొని యుండఁగా గరితల గణంబుల నెత్తరామిచే, నిలిచిన కుప్పకావలికి నిల్పుదు రవ్వరిఁ గొండుబత్తైపుం, గొలుపున కీయకొల్పి హలిమల్ బికిరంబుపొసంగువేలుపుల్. చంద్రా. ౧. ౨౫.

౩. ద్రవద్రవ్యములు పోసికొనుట కుపయోగించెడుపాత్రము, గంగాళము.

నీ. ఆమెనిదొర తేలియలకణంబులు వనలక్ష్మి సా

భాగ్యమునకు నెడలు. గీ. ... అనంగ దగిన
యలరుగుంపులు ... ఉ. రా. ౬. ౧౧.

కణగుగులుపు. సం. వి. ఉ. పుం. ఒకవిధమగు
గుగ్గిలము, మహిషాక్షము. (మహిషాక్షి.)

కణజీరకము. సం. వి. అ. న. తుద్రజీరకము, చిన్న
జీలకఱ్ఱ.

కణజీరము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లజీలకఱ్ఱ.

కణపాయి. సం. వి. వ. పుం. కణయము.

కణభక్షుడు. సం. వి. అ. పుం. కణాదుడు.

కణభము. సం. వి. అ. పుం. కీటభేదము. (ఇది కు

ట్రినగొడల మంట పుట్టును.)

కణభస్కర్ (జాను). సం. వి. వ. పుం. కణా
దుడు.

కణము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గింజ. ౨. నాక. ౩.

లేళము, సూక్ష్మంశము. (ఉదా: సికతాకణము,
జలకణము.) న. మహిషాక్షము. (మహిషాక్షిగు
గ్గిలము.) వి. అ. పుం. సూక్ష్మమైనది. (అనునము.)

కణయము. వి. వాయువుంధము, నాగుపథము
ద్వి. కొన్నితగా నందు వివిధ మేధుములు, గలుగు
నారెండవకణయంబుగ నడచి... ఆయననక
ణయంబుగ నడచి. సం. రా. ఉ. ౬౩ పా.
౧౩, ౧౭ పం.

కణయము. సం. వి. అ. పుం. ౧. శరభేదము, ఆయు
ధవిశేషము. (కే. వి.)

వ. కణయకంపనములు ముద్దన... ప్రముఖప్రహ
రణాబులు. ఉ. పా. ౩. ౪. ౨౧౩.

౨. క్రతుభేదము. (కే. వి.)

కణలాభము. సం. వి. అ. పుం. ౧. తిరుగలి. ౨.

నీటిసుడి.

కణసరము. వి. శ్వేతవిశేషము, ఒకజాతి డేగ.

నీ. కన్నె లేడులమీద గాటపుబీరంపుఁ గణ

రంబులఁ జొన్ని గండదంచి. రసిక. ౧.
౧౧౫. ఆం. భా. ౨. ౯౦. (కడసరము అని
చి. ని, శ. ౬.)

కణాటీనము. సం. వి. అ. పుం. ఖంజనము, కాటు
కపిట్ట. (మండపిచ్చుక అనికొందఱు.)

కణాటీరము. సం. కణాటీనము.

కణాదుడు. సం. వి. అ. పుం. నైశేషికసూత్రక
ర్తయగువాకము.

కణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. పనదీరకము, అపవిత్రీల
కఱ్ఱ. వి. ఇ. పుం. ధ్వని.

కణిలికంతి.

గీ. ... కంతి కంతి ... అనంగమ బొంగు
గంధి. ఆం. భా. ౨. ౭౪.

కణిక. వి. (సం. కణిలికా.) ౧. బలపము. ౨. నిడివి
యైనముక్క.

ఉదా: అక్షింశకణిక, సుద్ధకణిక.

చెఱుకుగణిక = చెఱుకుముక్క. ద్వి. పరమ. ౧.
౪౪ పా. ౧౬. పం.

కణిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. అణువు, నలుసు, లేళము,
అతిసూక్ష్మంశము. (జలకణిక, ము.) ౨. సూచి,
సూది. ౩. జీలకఱ్ఱ. ౪. గోదుమరవ. ౫. అగ్నిమం
థము, నెల్లీ. ౬. తూలిక. ౭. కూణిక, వీణె
బిరడ.

కణికము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గింజ. ౨. అణువు,
నలుసు, ౩. గోదుమరవ. ౪. పటవాసకము,
బుక్కా.

కణితము. సం. వి. అ. న. ఆర్తస్వరము, మయ్య,
మొట్టి.

కణిలికంతి.

సగ్ధ. కుంహిచెత్త మున్నుచిల్లకదురిమెగ
ణులుచెత్త ముచెత్త జివ్వంగిమూతక. య
యా. ౨. ౩౨. చంద్రా. ౨. ౮౪.

కణిశము. సం. వి. అ. పుం. న. సస్యమంజరి, ఎన్ను,
కంకి.

కణిశము. సం. కిణ. (అ.అ.అ.) ఆత్మంతమాత్మమై
నది, మాత్మతమము.

కణిశము. సం. కిణ. (అ.అ.అ.) చిన్నది, అల్పము.

కణిచి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. నిసాదము, ధ్వని. ౨.
ఆళ్ళము, గుట్టము. ఇ, ఈ. స్త్రీ. గ. పూచినలత.
౧. గురినెండకీ. ౩. శకటము, బండి. ౪. మనస్సు.
౫. ఆడుగుట్టము.

కణియము. సం. కిణ. (న. యస్. న.) మాత్మత
రము.

కణుహ్¹ - ఆణుః, ఆడుః. వి. క్యేన క్షేదము.

గీ. వ్యంగయలంతటఁ దెచ్చిరి లగుడు గిడ్డు, బా
తె బలకట్టె కణుజు వేసడము వైరి, మరుస
... అను యేగకొలము. పి. శకుం. గ. గంగం.

కణుహ్². కి. పగడములు తూఁదెడుమానవిశేషము.

గీ. పగఁగును ప్రవాళనామంబు పగడ మనఁగఁ,
బపడ మనఁగ నిరాది నా వానియొత్తు, కణ
జనంగను విలసిల్లుఁ బ్రణతగ్గత్త, భూతగ్గ
ధంగ శ్రీమాతృ భూతగ్గంగ. ఆం. భా. ౨.
౨౭౭.

కణుదురు. వి. పృథ్వీవిశేషము. హంస. ౪. గంగ.

కణేర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ఆఁడేనుఁగు. ౨. వేళ్య.

కణేరము. సం. కి. అ. పుం. కర్ణికాకము, కొండ
గోఁసుకీ.

కణేరువు. సం. వి. ఉ. పుం. కణేరము. స్త్రీ. గ. ఆఁ
డేనుఁగు. ౨. వేళ్య.

కణ్వము. సం. వి. అ. న. గ. పాపము. ౨. భూపణ
ము, ఆలంకారము.

కణ్వఁడు. సం. వి. అ. పుం. కణాకముని. (శకుం
తలను జెంచినవాఁడు.) కిణ. (అ.అ.అ.) గ. బధి

రుఁడు, కెడిటి. ౨. మేధావి, బుద్ధిమంతుఁడు.

కత=కద². వి. (సం. కథా. ప్రా. కథా. క. కతె. త.

కతం.) గ. వృత్తాంతము, సమాచారము, సంగతి.

క. ... కొడుకులకత వినియెద ... భార. ద్రో.

౪. ౨౭౭. రామా. ౮. గ౮౨.

క. అస్సడు మముబోల్లకతల్, చెప్పఁగ నేమి
టికిఁ గానెడి వేత్రధరుల్, రాప్పఁగఁ జని
యెక్క నిలువక, యప్పరమేష్ఠియును నచటి
కతిమార్చునుక. కథా. ౨. ౭౧.

౨. చరిత్రము; కథ; చేష్ట, చర్య.

గీ... ఆచు తెనుఁగు, హాసచే నిప్పు చే నొనర్చు
గఁ కొడఁగిన, నీల యనువేరఁ దేజాన నిప్పు
టిల్లు, నింతిఁదెండిలికత తెఱఁ గెట్టు లనిన.
నీలా. గ. ౨౩.

క. కతలుగ మానంసాగ, సిమ్మ లెల్లము జెప్పె ...
మారుచ. ౩. గ౮౨.

గీ. కడమ సన్నియు నిక నేల కతకుఁ గార్లు,
ముంతకుఁ జెవులు గల్పించ ముజ్జగములఁ,
బడుపుఁజవరాండ్రమును పృథాప్రాయ మహా
హ. నుడి. ౪. ౨౫.

క. కొడుకుపయ నీకుఁగడుఁ బ్రే, ముడి గావునఁ
గతకుఁ గార్లు ముంతకుఁ జెవు లీ, వడిగడవు
రాజ నీ కె, క్కడియభిమాన మని పలుకఁ
గాంతుం డలుక. సారంగ. ౩. గ౮.

(స్వసింహమా ద్రిచిమాపి ప్రహ్లాదుఁడు తండ్రితో
ననినమాట.) చ. ... ఇంకనీ, కతలను మాని
యిక్కిభు నగణ్యకృపానిధి నాశ్రయింపు...
స్వసింహ. ౫. ౮౬.

౩. లోకోక్తి, సామెత.

గీ... పులి వేడవడినఁ బలుల, వాండ్రె యెక్కా
డి రనుకత వచ్చె నాకు. ఉ. హరి. ౪. గం౨.

కతరాజు=కథలు చెప్పటలో నేర్పరి.

క... నీ కిది చెప్పం, గా వలయునె యెందు మి

గులఁ గతకాజపు నీ, వోవటారత్నము ...
ప్రభా. 3. 28.

జ: కతకాఁ, కతపత్రము, కతలకాచి.

కతకము. సంకతము.

కత(ల)కారి. విణ. (కత+కారి.) కథలు చెప్పట
యందు నేర్పరి; నేర్పరి, గడువరి.

గీ. జనపతిని కేరం చోకిక దివముదినము, కతలు
చెప్పంగ నాగి తోరతలకారి. హంస. ౫.
322.

ఉ. కంఠసునానియుం గతలకారివలయున మీ
జెలుట్టెను. న.క. అ. 236.

ద్వి. కత వైవేధ్యము నేరనియట్టి, కతపులు గత
చెనకలకారికిన్. ఆ. మ. క. ౧. 334.
235.

కతన. క. (క. కత.) కాణము, కతము. (నీకిన్దు
త్తియలనే-ఆడవయ్యనీ కంఠముగానే-ప్ర
యోగాలు కలవు)

క. ... నీకథనకంఠముననతియారం గలిగెం గు
వాం. రామా. ర. ౫౨.

క. అగ్రాధియం బుణ్యస్త్రిసంభాషణము దినయఁ
డెంచినకతనం, కేసీ కేవేకజ్ఞానవి, కానంబున
నుట్లసిట్టి కాననభూమి. వి. పు. ర. 33౧.
భార. విరా. 3. ౧౯౦.

కతపత్రము. మి.వి. (కత.) ప్రమాణపత్రము.

నీ. కతపత్ర మిడవచ్చు గలగాంచునపు డైనఁ
గోరికఁ బరకాంతఁ గోరిక డనుదు. సాండు.
౧. ౬3.

కతము. వి. కారణము, హేతువు.

మ. ... రాజపుడు దీనస్వాంతుడైనర్థిలం, గ
తమేమీ ... చం. రా. ర. 3౦.

క. నీకతమున నభిధారణీరాజ్యము నా, కేకాధి
ష్ఠిరమగు... భార. ఆది. ౬. ౧౪౦.

క. క్రమమున నీచేసివచ్చు, శ్మములనుఁ బ్రత్యుత్త
రంబు నెఱుఁగి నత్యుత్తముఁ డెవ్వఁ డిచ్చున
తనిక, తమునను కాపాంత మగు బుధస్త్రుక నీ
మఁ. భా. ఆ. ర. ౧౨3.

కతమిచ్చు=గుఱుతిచ్చు, సూచించు.

క. రతిపతి పాశాపాశించన, యతి హైత్యధనంబు
కొల్లలాడెనలంచుక, గతమిచ్చుకరణి ని
చ్చుక, బతి యొక తెలవాటుమడుపు ప్రాణే
శ్వరికి. రామా. ర. ౧౬౯.

చ. మొగముమొగంబుఁ గూర్చి బలముచ్చటఁ
బడుపుటాంతఁ బలుక, కిగియఁ గవుంగి
లింపి తనప్రేయసిముంగలఁ జంచుపాలికా,
నిగలితనాశివంధమున కేగనె రాగరవిచ్చి
యేగె లో, నొగలుచు నొక్క జక్కవయి
నుండు సనంబెదిగ్గనవృత్తియై. వసు. ర. ౯.

కతము. సం. వి. ఆ. పుం. చిల్ల, ఇందుగుడి.న. చిల్ల
గింజ, ఇందుగుకాయ.

కతలకాచి. విణ. (కతలు+కాచాచి.) పెక్కు
కథ లెఱిగినది.

క. నినుఁ గతలకాచి యని కే, హ్మనునావచనం
బు నిజ మగు వైసవా. వేం. పంచ. ౧. ౫౫౪.

కతిపయము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) కొంక, కొం
చెయు పరిమాణముగలది; కొన్ని. (ఇది జాతివా
చకముతో సమసించునపుడుతలచు ఉత్తరపద
ముగా నుండును. ఉదా: ప్రాప్తకతిపయములు
(=కొంఁబలు ప్రాప్తములు) ఉద్యోత్కృతిపయము
(=కొంతమట్టిగ.) శ్లో. కతిపయనకారపుష్ప
రమ్యం. సం. కీరా. ౧౦. 3౦.- ఇతరముతో సమ
సించునపుడు పూర్వపదముగానే యుండును.
ఉదా: కతిపయప్రయత్నములు.
శ్లో.... కతిపయదీనస్థాయిహంసా దశార్ణాః. మే
ఘ. ౧. 23.)

కతివిధము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ఎన్ని విధములు
కలది.

కతువు = కతువు¹, గదువు. స. క్రి. గ. తిను, భుజించు.
క. కతికిన కతుక దటంచు, న్నతిమంతులు పలుకు
పలుకు మాబోలుకను, స్తతికంఠే హె
చ్చు... సార్వ. ౫. ౮౭.

౨. కక్క మొదలగునవి నాలుకతో తొంచెము
కొంచెముగా త్రాగు.

చ... ఏ బలు నిండిపాతనం, గతుకంగ జూచు.
గుక్క తనకట్టవ మీఱక యెందు భాస్క
రా. భా. శ. ౫.

కతుక్కు = కతుక్కు. వి. కొఱుకుటయందగునప్వ
నికీ అనుకరణము.

౩. కక్కకక్క పల గతుక్కున గొతికి తా, న
పల జనగ సెంట చవిలె బలము. కుక. గ.
౧౭౭. (శ. ర.)

కత్తరి. వి. గ. వానావర్ణములు గలది, శబలము.
ఉ. వా: కత్తరియ్యపు, కత్తరియెద్దు. (శ. ర.)

౨. వర్ణసాంకగ్యము గలది.

క. ఉత్తమనతి శూద్రులతో, జిత్రజనుఖకేళి
వాంఛ జేసిన ప్రాయ, శ్చిత్రమున శుద్ధిచొం
దును, గత్తరి పురుషునను బాయు గర్భం నై
నక. విజ్ఞ. ఆచా. ౧౧౨.

జ: కత్తరించు¹, కత్తరిగలయు, కత్తరిల్లు.

కత్తరించు¹. స. క్రి. (✓కత్తరి) చలింపజేయు,
ఆడించు; తొలగించు.

ద్వి. మిన్నక చూచు మెక విన్నకొనుచు,
గన్నులార్చుచు: జెవుత గత్తరించుచు.
పండితా. పూ. ౩౭౧. సా.

చ. మఱువన గత్తరించి మదమానములం జూ
వుచ్చి మెచ్చు జా. గణగొని త్రోధకామ
ముల గండడంగించి... ఉ. హరి. ౪. ౮౭.

కత్తరించు². స. క్రి. (✓కత్తరి) కత్తిరించు, ఖం
డించు.

ప. ఇట్లు మనునూహం చేయుసామకంబులు...

చరణంబులు తొలిచియు: జర్తంబు బొలిచి
యు బాహుదండంబులు గత్తరించియు బయ
ళ్లకు నొత్తరించియు... ఉ. హరి. ౧. ౧౪౮.

కత్తరిగలయు. ఆ. క్రి. (✓కత్తరి) మిశ్రమగు,
కలసిపోవు; సంకరిమగు.

క. ఎడిగింపున్న శతులని, తెలియగా రాదు
నాచుండెడి గెలు జడలు, జలరుహములు
మొగములు నలి, కలగంబులు: జూపుజూ
లు: గత్తరిగలయు. రాజ. చ. ౨. ౧౫౦.

క. పెరుగును నల్లును గలిపి, కడికె నర్హా
ములు కత్తరిగలయు. జై. భా. రా. ౨౧౩.

కత్తరిల్లు. ఆ. క్రి. (✓కత్తరి) చలింపు.

గీ. కటము ల్పునంగ మీనాలు గత్తరిల్లు. నైష.
౭. ౪౬.

కత్తలాన = కత్తలాని.

(వర్తితవాజి, కనచము తొడిగియున్నము.)

సీ... వర్తితవాజి హా. గత్తలాని యనంగ
గత్తలాన యనగాను. ఆం. భా. ౨. ౧౮౬.

కత్తలానము = కత్తలాని.

(అన్యదివాహనము)

మ. కలుగునామపుండేటికె భయముమై గా
న్పించుగోళుసా, ములకు దమ్ముకత్తలాన
ము చయంబున మీఱ రావించి నూ, కెలనం
బర్చున బోవువాని గని గొరకాంత సారం
గిలా, కెలనవృద్ధ మొందుడుతిముఘ్నిం
గీర్తించి నర్తించెనక. కునల. ౧. ౭.

కత్తలాని = కత్తలాన, కత్తలానము, కత్తశంకు, క
త్తలా. వి. (✓కత్తశము. సం. కత్తలాణి?) వ
ర్తితాశము, కనచము తొడిగియున్నము; అన్య
దివాహనము.

సీ... వర్తితవాజి హా. గత్తలాని యనంగ
గత్తలాన యనగాను... ఆం. భా. ౨. ౧౮౬.

ఉ. అందలికత్తలాని గమి... అచ్చ. రా. బాల.

32. (ఇట తెల్లగొరిజలుఁ దోకయు
నెండుకలును గలనల్లగుట్టును అని శ. ర.)
నీ. తెలుగంటికల్కిముద్దయ లూడిగవుఁజేలు
ల్పాడీదెబబ్బమెకంబు కత్తలాని. రసిక.
౧. ౨.

కత్తల్లేడు = కత్తలాని. (చి. ని. శ. ర.)

కత్తల్ (ల)ము. ని. కవచము.

ఉ. ... పాం, చానర తెల్లఁ దీన శరజాలములం
బోడియించి కాని భూ, పాలక పుచ్చుఁ గత్తల్
ము... భా. శ. ల్య. ౨. 3. 4.

శ్లో. నానాభ్యా సర్వపాంచాలాఁ విమోక్ష్యేక
నచంసి ఘో. సం. భా. శ. ల్య. 3. ౨. ౨. 2.

ఆ. కత్తలములు మాపుగములు ... (అచ్చ. రా.
ఆ. 2.

బ: కత్తికాను, కత్తలాను, కత్తలాని, కత్తల్లే
డు, కత్తల్లా, కత్తల్లేడు.

కత్తల్లా = కత్తలాని.

(అత్తాదినాహనము.)

నీ. నమోయమైపట్టిగాచిల్క, కత్తిల్లా విలసిల్లుడ
గరకాశిశముడడగ. గంధ. ౬.

కత్తల్లేడు. కణ. (✓కత్తల్లేడు) వర్తితుఁడు, కవ
చముతోడిగినవాఁడు (చి. ని. శ. ర.)

కత్తి. ని. (సం. కత్తి. క. త. కత్తి.) ౧. ఆయుధవి
శేషము (ఇద్దము, తురిక, మొ.); ఆయుధము.

వ... మాలంబుల ఫాలంబులు వాడిచియుఁ గ
త్తుల నెత్తులు వగిలించియు బల్లెంబుల నెల్లెం
బులు నొగిలించియు... పిక్ర. ర. ౯౮.

సగ్ధర. ఖడ్గిఁ జెండాడు నూతనో కవుఁగిటి
కొలఁదులో కత్తి నొక్కొక్కఁఁగాతఁ. మ
నుచ. ర. ౮.

గీ. కత్తివాతులతో నూరు గాచితిరిగి, యాడు
మురుపాశములఁ గాంచె నాణువేల, వాని
లోనిపశాచముల్ వచ్చివచ్చి, సాదువ నన్నిం

టిఁ దునుకలప్రోవు చేసె. ఉ. హరి. ౧. ౧౪౦.
(కత్తివాతులు = మాసికత్తులు, విచ్చుక
త్తులు.)

నీ... కైదువ యనఁగను గత్తి యనఁగ, నాయు
ధ మొప్పు... ఆం. భా. ౨. ౨౧౧.

౨. ముప్పదిరెండువిన్నా గములలో నొకటి.
నీ. కల్లంబు రాటంబు కత్తి కొక్కిన... గీ. అంజ
మెడపట్టు నాఁగఁ జెన్నలరుచుండు, ముప్ప
దియురెండు విన్నా గములకుఁ జేళ్లు. ఆం.
భా. ౨. ౨౦౯.

3. ఒకటివములో ఒకఁడు శస్యము కోయుటకు
నరిపడు భూమి అని కొండలు (ప్ర.)

ర. నలువదియక రయలపదు నాల్గుమంటలభూ మి.
(ప్ర.)

కత్తులునూలు కలహమునకు కాలుద్రవ్వు.

ఉ. కాయజాఁ డాకైపె నలిగి కత్తులునూలు
నుండు ... కి. భా. 2. 3. 4.

బ: కత్తికాను, కత్తిగంటు, కత్తిగొంటు, కత్తి
పడిక, కత్తిసిరిట, కత్తిపేరిమెకము, కత్తి
మందు, కత్తిమీఁదనాసు, కత్తివాతికూపు,
కత్తులబోసు.

కత్తికాను. వి. (✓కత్తి.) నల్లపానిపనిముట్టు, గీఁ
తకట్టె. (ప్ర. చా.)

కత్తిగంటము. వి. (✓కత్తి.) ఒక నైపున కత్తిగాను
ఒక నైపున గంటముగాను సుపయోగించు వ్రాత
పనిముట్టు.

గీ. మునుకతలపాగయును బాహుమాలమందుఁ,
గవలె చర్మపుటరహానికత్తిగంట, మలతి
నీగ్గావివోవకు లమర గ్రామ, కరణ మే
తెంచి రెడ్డిచెంగట వసిం చె. శుక. ౨. ౪౧౬.

కత్తిగొంటు. విగ. (✓కత్తి.) - కత్తివలె తీక్షణమై
నది - తూరస్వభావము గలది.

ఆ. కత్తిగొంటులైన యత్తగంతు. కు. సం. ౮.
౧3౫.

కత్తి పిడిక. వి. (✓కత్తి.) ఈ ద్రవానికత్తులబట్ట.
(శ.ర.)

కత్తి పీట. వి. (✓కత్తి.) కూరలు మొదలగువి
రలుగుటకు కత్తియనుకొనవలె.

కత్తి పేరిమొకము. వి. (✓కత్తి.) ఖడ్గమృగము.
ఉ. రా. 2. 3౯౦.

కత్తి మందు. వి. (✓కత్తి.) గ. కత్తియొకపుము
వల్లము. (శ.ర.) ౨. కుటుపులకు పూయుమందు.
(శ.ర.) 3. పిడిలో కత్తి బిగిండుట కుపయోగిం
చుకొనకలగును. (వా)

కత్తి మందు చెట్టు - కత్తి మందు చేయుట కుపయో
గించుచెట్టు.

కత్తి మీడిసాము. వి. (✓కత్తి.) మిక్కిలి బాగ
యాకరతో చేయవలసినవని, అపాయకవృత్తు.
క. దొర నమ్మెదనని కోరుదు, రరయంగ జను
లెప్పుడైన నాపెరుచెడద, ల్పరికింపరు దొ
రతనపు, స్వరపు ల్పటి కత్తి మీడిసాములు
నుమి. కుపల. ర. ౧౨.

కత్తియ (త్రై). అప. మత్స్యర్థమునను స్వార్థమునను
వచ్చు ఒకానొక స్త్రీ ప్రత్యయము.
ఉదా: అందక త్రియ (త్రై) = అందముకలది, నూదరి.
ఉదా: చెరిక త్రియ (త్రై) = చెరి.

కత్తియ (త్రై) ము. వి. గ. అంకలయడ్డబంతి. (శ.ర.)
౨. బారు, బంతి, వరున.

నీ. ... ఘన మైన చెఱకుసింగాణిబద్ద, వల నైన
కొదమలేటులక త్రైములనారి ... గంధ. ౬.

కత్తి రిండు = కత్తి రిండు. స. క్రి. (✓కత్తి రి. క. కత్తి
రిను.) కత్తి రిండుతో చేపించు; చేపించు, ఖండించు.
గీ. కత్తి రిండు నొడ్డియాణము ల్లిత్తిరించి. ప్రబంధ.
2౬౮.

నీ. నిగిడి పూ టేకు బాగుగ గత్తిరించినగడ్డంబు
కొన రొమ్మ గమ్మరింప. నైష. 2. ౯౩.

గీ. కత్తి గుత్తుకను బిజాన గత్తిరించి. చంద్రా.
౨. ౧౮.

కత్తి రిండు (లు). అ. క్రి. (✓కత్తి రి. 1) ఛిన్నమును
గీ. భటుల హాకండు వింటు జాతుకంటు బంది
నేయ, మిట్టిపడి మించు మొలినట్టైతే తూ
టి, మది భయవస్తువు రారాప మహక నతని,
గండు తొడలును వెల గత్తిరింబగం జంపె.
ఉక. ౧. ౧౩౦.

కత్తి వాతియాపు. వి. (✓కత్తి) అర్థచంద్ర బాణము.
క. అంగము: చట్టులు నొచ్చుట, పం గలము
వనిలగునుడు కొండకురియ వై, దేం గత్తి
వాతియాపుక, సింగలములు పెదరం ద్రిశిరుం
డెడ చది స్త్రాచె. భా. రా. యు. ౧౯౮.

ఇస్తే: కత్తి వాతియప్పు, మొ.
ఆ. వాడియొకకత్తి వాతియప్పు గొని, పగతు?
రము చెక్క తెగము గొటిసి. భా. ఆగ.
౬. ౨౫౦.

ఇ. ఏనుక్తావ సతావస్థ పంచ చక్రే వృకో
దక, అర్థచంద్రేణ బాణేన ... సం. భార.
వన. ౨౩. ౧౦.

కత్తులబోను. వి. (✓కత్తి) కత్తు లనుకొనబడిన
మైనబోను.

చ. గడలు గుడ్డలు పగలులు కత్తులబోనులు గ
డ్డపాటలు, వడి గొని మేటికొప్పులు వ
చ్చిరి... చెన్న. ౨. ౨౦౯.

కత్తువ. వి. గ. నీటిలోని మచ్చ కల్లగించెడుగనిక,
నేడ్యమున పుపయోగించుకొనినమైనపరిముట్టు.
(శ.ర.) ౨. గరిమ, మడికి చుట్టు నేర్పించిన
చిన్నకట్ట, నేనుచిశేషము. ఆం. భా. ౨. ౮.

కత్త్రణము. సం. వి. అ. న. గ. నిప్పుగడ్డి, కామం
చిగడ్డి. ౨. నాచు. 3. మటి, గడ్డిముల్లు. (కే.వి.)
కత్తెర. వి. (సం. కత్తి. ప్రా. కత్తి. క. న. కత్తి
రి.) కత్తిరించుట పుపయోగించుసాధనవిశేషము.

పరమ. ర. ౧౨౪. ఆం. భా. ౨. ౨౯౭.

జ: కత్తెరించు². కత్తిరించు, కత్తిరిల్లు, కత్తెరకాడు, కత్తెరకాలు, కత్తెరగడ్డము, కత్తెరచీలు, కత్తెరదొంగ, కత్తెరబావిలి, కత్తెరవాసము, కత్తిరించు.

కత్తెర². వి. (సం. కత్తిరకా. ప్రా. కత్తిరకా.) ౧. కత్తిరకానక్షత్రము.

సీ. పూచినకొరవిపూచోదరించినవానఁ గత్తెరయొక్కచోఁగడలపండె. సీ. ... మూ. పుటిచెలుపు దాల్చి, పాత్రే నొక్కో విశాఖ వింధ్యాద్రియందు. కాశీ. ౧. ౧౩౮.

౨. భగణిమూడు నాలుగుపాదములయందును కత్తిరియందును గోహిణి మొదటిపాదముందును సూర్యుడుండుకాలు. (శ. ౧.)

కత్తెరకాపు = మొక్కలు కత్తెరలో కామకాపు. జ: కత్తెరవంగ.

కత్తెరకాడు. వి. (కత్తెర¹ + కాడు - క. కత్తెరకల్ల = శేబులుకత్తిరించివొంగరసము చేయువాడు) కత్తెరదొంగ; మోసగాడు.

సీ. ఎడకానితనములు నడుపుకత్తెరకాండ్రకిచ్చు కంబులు గాఁగ మెచ్చులాసంగి. ప్రబంధ. ౬౭౫.

కత్తెరకాలు. వి. ($\sqrt{\text{కత్తెర}^1}$) అండలపుకాళ్లను అడుగున పోటిగా ఆమరెడు మాపుకాలు. (శ. ౧.)

కత్తెరగడ్డము. వి. (కత్తెర¹ + గడ్డము.) కత్తిరించిన గడ్డము, కత్తెరవేసినగడ్డము.

సీ. కత్తెరగడ్డంబు కఱకుజంజానుమీసములు... శుక. ౨. ౪౧౨.

కత్తెరగాయము. వి. గవాక్షవిశేషము. (శ. ౧.)

మ. పురిచుట్టున్నిశముడు సావణుడుకుఁభోజాంధనుల్లాడి కత్తెరగాయంబుల గండ్లముంగడలసందిం గొమ్మకొమ్మ న్నిరంతర

మున నావనదీచె కత్తి... ఉ. హరి. ౨. ౯౪.

కత్తెరచీలు. వి. ($\sqrt{\text{కత్తెర}^1}$) మిటయొక్కయు మనయొక్కయు చీలవలి రాకుండ దాని చివర గంధమున అడ్డముగా వేసెడుచీలు. (శ. ౧.)

కత్తెరవొంగ. వి. ($\sqrt{\text{కత్తెర}^1}$) శేబులు మున్నగు నవి కత్తిరించి వొంగతనము చేసెడువోరుడు.

కత్తెరబావిలి. వి. ($\sqrt{\text{కత్తెర}^1}$) స్త్రీకర్ణభూమివిశేషము. (ప్రా.)

కత్తెరవంగ. వి. ($\sqrt{\text{కత్తెర}^2}$ సం. కత్తెరకా.) ఒక నిధి మైకవంగ, పట్టవంగ.

సీ. ... కత్తెరవంగ యుగల గర్భరక వనరుదుండు. ఆం. భా. ౨. ౫౯.

కత్తెరవాసము. వి. ($\sqrt{\text{కత్తెర}^1}$) ఎదురెదురుగా కత్తెరవలె నుంచెడువాసము. (శ. ౧.)

కత్తెర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ కత్తెరము.

కత్తెరము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. తన్నుదాను పొగడుకొనునది. వి. ఆ. న. తన్నుదాను పొగడుకొనుట, ఆత్మకానునము.

కత్తి. వి. జక్కిణి అనునాట్యముయొక్క అంగవిశేషము.

సీ. లాగు మైరియుఁ బల్లటియుఁ గత్తియు బెక్కు విలసిల్లుజక్కిణివిధ మొకర్తు. ఉ. చా. ౬. ౧౩౯.

కత్తిరించు = కత్తిరించు ($\sqrt{\text{కత్తెర}^1}$)

సీ. రేంజుసోల్కిఁ గత్తిరించుసంచపురేకుబాట్టును నొసలికిఁ బొందుపటిచి. పార్వ. ౫. ౧౦౮. ౧౦. గా. యు. ౩౫౧. పా. ౧౪౪౦.

కత్తిరించు. సం. వి. ఆ. న. స్పృంధము, మాఁపు.

కథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కత; చరితము. ౨. చెప్పుట, కథనము. ౩. ఒక బాలికద్యగ్రంథము. (కాదంబరి, మొ-చూ. ఆఖ్యాయక.)

శ్లో. కథాయాం సరసం వస్తు గజైశ్చేవ వినిర్ది
రం, క్యచిదత్ర భవేదాత్మా క్యచిద్వక్త్రావప
క్రకే. ఆహా పద్మై ర్మమస్మి, రః ఖలాదే
గ్యత్త కీర్తనమ్. సా. ద. ౬. ౩౩౩.

కథంకథికుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.)- ఏమియే
మి అనియడుగువాడు- ప్రతివిషయమును గుఱిం
చియు ప్రశ్నించుస్వభావముగలవాడు; ప్రప్త
అడుగువాడు. (త్రి. ని.)

కథంభూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ఎట్టిది, ఎ
టువంటిది.

కథంవిధము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ఎట్టివిధము
గలది

కథనుడు. సం. విణ. (అ. విణ. అ.) గ. వాచ
కుడు, చెప్పువాడు. ౨. కథలుచెప్పవాడు.

కథనము. సం. వి. అ. న. చెప్పట.

కథనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెప్పబెగ
నది.

కథనుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) చెప్పవాడు.

కథయత్. సం. శ. త్ర. చెప్పుచున్న.

కథయమానుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెప్ప
చున్నవాడు.

కథయిత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ.) కథకుడు,
చెప్పవాడు.

కథయితవ్యము. సం. కథనీయము.

కథానకము. సం. వి. అ. న. పెక్కుచిన్న కథలు
గల గ్రంథము. (వేతాళపంచవింశతి, మొ.)

కథానాయకుడు. సం. వి. అ. పుం. ఏపురుషుని
గుఱించి ముఖ్యముగా కథచెప్పబడునోవా
డు, కథలో ప్రధానపురుషుడు.

కథాపీఠము. సం. వి. అ. న. కథా ప్రస్తావనూచక
మగు గ్రంథముఖము, పీఠిక, ఉపోద్ఘాతము.

కథాప్రసంగము. సం. వి. అ. పుం. గ. కథాసం
దర్భము. ౨. కథచెప్పట.

కథాప్రసంగుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) గ.
జల్పాకుడు, వదరుబోతు. ౨. వివక్షద్యుడు.

కథాప్రాణుడు. సం. వి. అ. పుం. కథలుచెప్పి జీవ
నము చేయువాడు.

కథాముఖము. సం. వి. అ. న. ప్రస్తావన, పీఠిక.

కథాశేషుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.)- ప్రజ
లు తన్ను చెప్పుకొనుటమాత్రమే మిగులుగా
గలవాడు, కీర్తిశేషుడు- మరణించినవాడు.
(ఇశ్వే-కథాశేషుడు.)

కథించు. సం. న. క్రి. చెప్ప.

క. అనుటయు వైశంపాయనుఁడనఘా లెస్స
కథ యడిగి తమ్యతేసుధలం, ఛననామధామ
మాత్యం, గొనియాడి కథించు నీదుకోరిక య
లెక. హరి. ఉ. ౫. గం. ౩.

కథితపదత. సం. వి. అ. త్రి. (అలం) పునరుక్తి
అనాడినోవము.

కథితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెప్పబడినది.
పి. అ. న. కథనము, చెప్పట.

కథీకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కథగా
చేయబడినది. ౨-కథయందుమాత్రమే నిలిచి
యున్నది-మృతము, చచ్చినది.

కథేరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. పంచకము,
మోసపుచ్చనది. ౨. కథకము, చెప్పనది. వి.
అ. పుం. పక్షి. (కే. ని.)

కథోద్ఘాతము. సం. వి. అ. పుం. నాటకమందలి
ప్రస్తావనాశ్లేషము. (ఇందు నూత్రధారునివాక్య
ము విన్నపిదప ప్రథమపాత్రము రంగమునఁ బ్ర
వేశించును.)

కథ్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెప్పబ
డుచున్నది.

కథ్యము. సం. కథనీయము.

కద్. సం. కుత్సితాకమగు “మ” అనుఅవ్యయము నకు తత్పురుషసమాసమున అవాదిపదములు పరమగునపుడును రథ వద శ్రీ శబ్దములు పరమగునపుడును వచ్చెడి మాదేశము. (ఉదా: కదభ్యాసము, కదాచారము, కదన్నము, కదగ్ని, కద్రుము, కద్యదుడు, కత్రివర్ణము.)

కద¹(దా)=కా², కాదా, కాదె, కదె, కదన్న, కదప్తు, కదయ్య, కదనె, కదరె, కదవయ్య, కదరప్తు, కదరయ్య, మొ. (√అగు-కాదు+ఆ-కాదా. దీనిలో ‘దా’ లోపించి ‘కా’ అనునా పము అయ్యెను. ‘కాదా’ అనునాలో ‘కా’ వైదిగ్ధము ప్రాప్తముగా మఱి ‘కగా’ అయ్యెను. ‘కదా, అనునానిలో శుబి దీర్ఘము ప్రాప్తముయి ‘కద’ అని సిద్ధించెను. ‘కద’ పై ‘పు, ర’ వర్ణ కంబు లేకర్ప బహువ్ర్యంబులఁ గ్రమముగా నవును. వానికి నిత్యముగా ఎగామలను ప్రయుక్తములగును. ‘కాదు’నకు ఎగామలను ప్రయుక్తములై ‘కాదె, కాదే’ మున్నగురూపములు సిద్ధించును. ‘కాదె, కాదే’ మొదలగువానినుండి ‘కదె, కదే’ మొదలగునవి సిద్ధించును. ఇందు ‘అప్తు’ స్త్రీవిషయమునను ‘అయ్య, అన్న’ పురుషవిషయమునను వచ్చును.) అవ్య. ఇది సంధర్భానుసారముగా ప్రసిద్ధి, నిశ్చయము, సంశాపము, ప్రార్థనము, ప్రశ్న మున్నగువానిని నూచించును. కొన్నిచోట్ల ఊహపదముగా నుపయోగింపఁబడును.

(ప్రసిద్ధికి)

చ.... ఏ, గతి రచియించి కేని సమకాలమువాఁలు మెచ్చరే కదా. విజ. పి. గ. ౧౮౫.

(నిశ్చయమునకు)

గీ. అతివచిలునవ్వు వీక్షించుచప్పుడు కద, యీ శరచ్చంద్రచంద్రిక యింపానర్పు. ఉ. రా. ౪. ౧౭౨.

క... నేడు గదా మ, న్నందిరిము పదిత్రమయ్యే మాన్యుడ నైతి. మనుచ. ౧. ౬౧.
(సంతాపమునకు)

క. నైమిషసంభిషంభవి, వానిణదామణకృపాణ ధాగలు పరిపూ, కారిములు కంఠమూలో, ధౌరములను బాలుపడె గదా నీకకముల్.
పా. ౨. ౧౮.

(ప్రశ్నమునకు)

క. కనుఁగొని యిది గద మందెగ, మని యడిగిన... పితా. ౨. ౧౮౮.
ఉ... నా, గంగములారి మీకడను రాఁడు గదా కృప మన్నుఁ జూపరే. భాగ. ౧౦. పూ. ౧౦౧౦.

(ప్రశంసకు)

గీ. అదరుమంటు గ్రమ్మనట్లున్నయది గదా వచ్చెత్త ప్రభావశులచే...
ప. అనుమ నయ్యము పరివృథపురవర సౌభాగ్యంబు నగ్గించి... రామా. ౬. ౧౦౪, ౧౦౫.
(ఊహపదముగా నుండుటకు)

గీ. వేషభీషణదానవవితతిలోనఁ, దిట్టడంబునఁ బెదవులు దడుపుమన్న, సాధ్య రఘువీరగే హినిఁ జక్కఁ జూచి, యవునొ కాదొ కదా యి యరిలనుతుండు. రామా. ౬. ౧౩౦.
జ: కదప్తు, కదయ్య, కదరయ్య, కదరె, కదవప్తు, కదవయ్య, కదనె, మొ.

కద²=కత.

(వృత్తాంతము.)

క. మొదల నొక వేగువానిం, గద లరయఁగఁ బనిచి పిదపఁ గార్త్యము నేయం, బదిల మని పలికె శోభుండు, పదవడి మైందుండు నట్ల పరిక... భా. రా. యు. ౧౭౨.

కదంబకము=కపింబము.

విణ. (మిత్రము.)

చ.... వినిలకేశముల్, ముడిపడకుండఁ దీర్చి పరులం గురువేరు గదంబకంబుగాఁ, జూడవుగఁ గొప్పువెట్టి... నా. పంచ. ౩. ౨౨౬.

కదంబకము. సం. కదంబము.

కదంబపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. - కడిమిపూలపంటి
పూలుకలది - ముండికావృక్షము, బోడతరముకీ.
కదంబము. విణ. (సం. కరంబి. క. కదంబ. త.
కదంపం.) మిశ్రము.

సీ. పన్నీటితోఁ గడింబముచేసి పూసినమృగనా
భివస రాచనగరు దెలుప. ఆము. ౨. ౭౫.

వి. యక్షకర్దమము, కలపము.

సీ. యక్షకర్దమసంక్ఘ సలరుఁ గడింబము కలప
ము నాఁగను...ఆం. భా. ౨. ౧౬౩.

ఉ. కన్తుకదంబ మేల చెలిఁ గాఁగిటఁ గూర్చినఁ
బాలు...రా. పి. ర. ౯౨. ప్ర. ౬౦౪. ౧౮.

(వృత్తియందు వైకల్పికముగా అంత్యవర్ణలో
చము.)

కదంబకావులు - మిశ్రమైనకాకిరంగు గలబట్టలు.
వ. అట్టిచందరినైనఁ జందినగంధలును జందన
కావులును బట్టెడికావులును జెంగావులును
గదంబకావులును గరికండులును బొమ్మందు.
లును...ద్వా. ౩. ౨౦౬.

బ: కదంబకము, కసింబించు.

కదంబము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧ కడిమి. ౨. శైల్వా
నకీ. (వి. ని.) ౩. ఆపకీ. ర. దేవతాళము, దావర
డంగి. స. సమూహము.

కదంబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దేవతాళము, దావర
డంగి.

కదంబించు. అ. క్రి. (✓కడింబము.) కూడుకొను,
కలియు; అంటుకొను.

సీ. కర్పూరశకలసంగతవీటికాచర్యములఁ జ
క్కెగపానకములపలన, మిసిమితావులఁ గసం
బించుగందంబుల...విప్ర. ౨. ౫౨.

వ.... పంకరూపముచితులయకల్పరీపంధంబు
లం దండతండంబు లగుతావులఁ గదంబించు

బావులును...పి. శమం. ౧. ౮౬.

గీ... అవ్వనజగంధి, మేనిజవాదిపన గదంబిం
చునొడలు, కడిగి కొని వార్చి ప్రవరుండు గా
న్ని సత్యవహ్ని నిట్లని పొగడె... మనుచ.
౨. ౭౪.

స. క్రి. మిళితముచేయు, కలుపు.

సీ. గంబూర మించఁ గదంబించి కొందఱు కలి
కికన్నెయలు బాగా లొసంగ. భాను. ౨.
౬౯.

వ.... కుంఠమరసంబునఁ గదంబించినపచ్చిపను
పునలుంగు నమర్చి...ప్రబంధ. ౫౬౯.

కదకము. సం. వి. ఆ. న. - (ప్రెని) మేఘమువలె
నొండునది - వితానము, మేలుకట్టు.

కదస్సము. సం. వి. న. పుం. కాపథము, చెడు
తోన.

కదనము. సం. పి. అ. న. ౧. పద్మ, మారణము.
౨. యుద్ధము. ౩. మర్దనము. ౪. విహ్వలత్వము.
౫. పాపము.

కదన్న = కదన.

కా... మున్నుగ్రాటపీఠములం, దన్నం గొల్చి
గదన్న...భా. రా. యు. ౫౮౪.

కదన్నము. సం. వి. అ. న. తినఁగూడనికూడు.

కదపత్యము. సం. వి. అ. న. దుస్సంతానము, చెడ్డ
సంతానము.

కదభ్యాసము. సం. వి. అ. పుం. దురభ్యాసము,
చెడ్డయలవాటు.

కదము. పి. (సం. స్కంధః. ప్రా. కంద. హిం. శిదమ్)
ఆశ్వుగతివిశేషము, ఆస్కందితము.
(వ్యవ) ఆతఁడు గుఱ్ఱముచే బాగుగా కదము త్రొ
క్కింపఁగలఁడు.

కదము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. నీళ్లనిచ్చునది.
౨. సుఖము నిచ్చునది. పి. ఆ. పుం. మేఘము.

కదము = కదన.

(సంతాపమునకు)

ఉ. అంచెలు గట్టి కాలితోడునై చననీవుగదత్తు
ప్రోదిరా, యంచలు... మునుచ. ౧. ౬౦.

కదయ్య(య్యా)=కద1.

(ప్రార్థనకు)

క...కారుణ్యము, నాదెస నుండంగదయ్య నర
నాధమణీ. దశా. ౧. ౧౫౪.

కదరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. అంపము. ౨. ఉ
ల్లోచము, మేల్కట్టు (వై. ని.) ౩. నెలిచంద్ర,
శ్వేతఖదిరము. ౪. పాదమునఁ గలుగుతుద్ర
లోగ భేదము. ౫. పాలవిలుగుడు.

కదరమ్(మ్మా)=కద1.

(సంతాపమునకు)

గీ. ...మనలఁ దలంచి యప్పుక చెల్ల యవ్వలఁది
యెంత, వంతనడలెనొ కదరమ్మ యింతులార.
రసిక. ౪. ౪౪.

కదరయ్య(య్యా)=కద1.

(ప్రార్థనమునకు)

గీ...మాపద్యగంధిఁ దోడైచ్చి నన్ను, గూర్చు
గదరయ్య మిము వేడుకొనెదఁ గాక. సా
రంగ. ౨. ౧౭౦.

కదరె(రే)=కద1.

(సంతాపమునకు)

గీ. ఎంత బడలెనొ కదరె యయ్యెమైకాడు.
రసిక. ౪. ౧౭౭.

శా. ...ఈ, వ్యాజస్వాంతుడు రుక్మి యుబ్బు
గదరె యత్యంతసంతుష్టఁడై. రుక్మి. ౨. ౭౩.

కదరన. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. హీనపలుకుట, కీడ్ప
ఱుచుట. ౨. పీడించుట.

కదరనము. సం. వి. అ. న=కదరన.

కదరెలము. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) ౧. అధఃకరిం
చఁబడినది, కీడ్పఱుచఁబడినది.

శ్లో. కదరెతస్యాపి హి ధైర్యవృత్తే ర్న శక్యతే

ధైర్యగుణా ప్రమాద్యు. శర్మ. నీతి. ౭౭.

౨. బాధింపఁబడినది. ౩. దుష్టము, చెడ్డది. ౪.
కొఱమానినది, నిరర్థకము.

కదర్యమానుడు. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) ౧. హీ
నపలుకుట, చుచ్చువాడు, కీడ్పఱుచుట, చు
చ్చువాడు. ౨. పీడింపఁబడుచున్నవాడు.
శ్లో. శరై రిదమ్రం మమూయధస్య, కదర్యమాన
స్తరుణి త్వదర్థే. సం. వైమ. ౮. ౭౫.

కదర్యుడు. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) పినిగొట్టు,
లోభి.

కదలాడు=కదలు. (✓కదలు.)

(చలించు.)

చ. ...మద్రికాయలు కడుం గదలాడఁగ ముప్పు
గాలుపాం, దిక జిగిపాలబగ్గులును... కల్లి
యింపాడవుఁ గా నుతు బాల్యము... కవిరా.
౨. ౪౭.

కదలారతిపల్లెరము. వి. (✓కదలు.) ఒకవిధమైన
ఆరతిపల్లెము.

ప...హల్లకినీపల్లవాదరామతల్లికలు పూనినజా
ళువాకదలారతిపల్లెరంబులసాంపున ... హ
ల్లకస్తోమంబు బుల్లనంబు పల్లవించఁజేయ...
చంద్రికా. ౪. ౬౮. (వివాహోద్యమమున
ములందు పరూపరాదులు ప్రవేశించునెడహ
రిద్రాజలాదులతోఁ గూడిన తల్లిలతో నెత్తు
నారతికిఁకదలారతియని ప్రసిద్ధి-వ్యాఖ్య.)

కదలించు=కదలుచు.

గీ. పట్టెఁ గదలించె నసిమార్చె బాతగల్చె,
నెత్తె...తార్చె నవలీల నిట్లు మందరనగంబు.
పార. ౬. ౪౪.

కదలిక. వి. (✓కదలు) కదలుట.

(చలనము)

గీ. కదలికల బాఱుబలుఁగుఁబయ్యెదలతోడ. ప
రమ. ౪. ౧౦౧.

(యాత్ర, ఏగుట, చనుట.)

అం. భా. ౨. ౨౧౯.

(యత్నము)

క. ఇది వేళ గాదు చోరబడి, వెడకంగ నని
యున్న యతనివెరపు త్రిలోకాభ్యుదయాం
కురార్పణం బీ, కడలిక యాడేర్తు నన్నగతి
రవి గ్రంథకై. రామా. ౬. ౧౦౬.

కడలు. అ. క్రి. (క. కడలు. త. కడలి) ౧. చలిం

చు; ఆస్థిరమగు.

వ. ఒయ్య నోయ్యనం గడలుతూగుటుయ్యలలం
గన్ను మొగిచియున్న విలాసినివిలాసులును
...పారి. ౨. ౫౨.

క... కడలినిరులం, శేరుమఁ గుంభమండనియె
డి, పేరిటిగొల్లవొర యొకఁడు పేర్చి జెలం
గుక. నీలా. ౧. ౪౭.

౨. బయలుదేలు, ప్రయాణమగు.

మ... మాయాబలం, బున నోడింపఁగ నుత్సహిం
చి కడలెక భూరి ప్రతాపంబునక. భా. రా.
యు. ౧౨౭౪.

గీ. కాళికాక్షేత్రమున కేఁగఁ గడలిరపుడు, కో
ర్కు లిగుకొత్త బృందారములును మునులు.
కాశీ. ౨. ౩౨.

౩. దండెత్తు.

గీ... మిన్నును నేలయు గ్రక్కతిలఁగ, గాటమై
యెల్లి వానిపైఁ గడలనలయు. రాజ. చ. ౨.
౫౯.

౪. నడచు.

అ. కాలఁ జెప్ప లిడక కడలరాదు. వి. పు. ౨.
౨౪౫.

౫. వెళ్లు, పోవు; పాతిపోవు.

క. కట్టిడి యగురునను ననుఁగ ట్టిడి యొప్పిం
చి మొందు గదలెద వింకక. సారంగ. ౨.
౯౭.

గీ. పఱచె వెళ్లెను బరువెత్తె జరిగెనుతీరె, గదలె

ననఁ బాతె ననుమాట గాఁ జెలంగు. ఆం.

భా. ౩. ౮౬.

నీ. వెలవెలఁ బాఱ మొములు లావులు చలింపఁ
గదలె దిక్కులకునై గరుడకులము. దశా. ౨.
౬౦.

౬. పోవు, నశించు.

నీ. పఱమొయ్యిల్లప్పినఁ బాడతీ నునుఁ గాంతి గద
లినుయ్యుతాంసుకళ యనంగ. భార. విరా.
౧. ౨౯౪.

౭. యత్నించు.

గీ. నరుఁడు గాండీనమున నొండు నారిఁగూర్చి,
యతివఁ దెగటార్తు ననుచుఁ గట్టుకతోడఁ,
దీప్తతరవాణ మొకటి సంధించి యేయఁగ
డలఁగన్గొని పల్కె నాకాశవాణి. జై. భా.
౫. ౧౨౨.

వి. ౧. కడలిక, చలనము.

గీ. వండ్లు వేర్పాసి కడలు చూపకయ మున్న.
కాశీ. ౩. ౮౪.

ఉ... చిత్తరువో కరువో యనంగ గం, డారపు
బొమ్మవోలె నదటం గదలిండుక లేక యుం
డఁగక. ఉ. హరి. ౧. ౬౦.

౨. ప్రయాణము, యాత్ర.

చ. పాదివి నభోవిహారమునఁ బువ్వును బోలె న
లంగకుండ న, మృదనసమానుఁ బట్టికొని మాన
వదానవదేవకోటికిం, గద లెఱుఁగంగనీక చ
ని కాంచె నుషాసతిఁ జిత్రరేఖ యా, ముదిత
మ రాకపోక లొకమూఁడుముహూర్తము
లయ్యెనయ్యెడక. ఉ. హరి. ౫. ౧౦౯.
ఆం. భా. ౨. ౨౧౯.

జ: కడలాడు, కడలారతిపల్లెరము, కడలించు, క
డలిక, కడలుచు, కడలుడు, కడలుభరువడి, కడ
లుమొన.

కడలుచే(ట్టు) = కడలించే న. క్రి. (✓కడలు)
కడలఁజేయు.

(చలింపఁజేయు.)

గీ. కరము లంఘ్రులు నల్లార్చి కడలుపుదును, రా
మకృష్ణులు శైశవరతులఁ దగిలి. భాగ. ౧౦.
పూ. ౨౦౯.

ఉ... లేతచేతం దనరారువీణియఁ గడల్పుచు
నల్లన సారె మీటుచుకొ. జాహ్నువీ. ౪. ౧౭.

కదలుడు=కడలిక.

(యాత్ర, ప్రయాణము.)

అం. భా. ౨. ౨౦౯.

కదలుపరువడి. వి. ($\sqrt{\text{కదలు}}$) ముప్పదిరెండువి
న్నాణములలో నొకటి, మల్లబంధవిశేషము.

ప. ఎడమదుగుపరువడి కుడియదుగుపరువడి కద
లుపరువడి ... నృసింహంబును నాదియగు
ముప్పదిరెండువిన్నాణంబులనాణెంబు పరీ
క్షించి. హంస. ౧. ౨౦౬. ప్రబంధ. ౭౮.

కదలుమొస. వి. ($\sqrt{\text{కదలు}}$) మల్లబంధవిశేషము.

ప్రబంధ. ౭౮. హంస. ౧. ౨౦౬.

కదళి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పృశ్నీ, కోలసాన్నీ.

౨. బూరుగు. ౩. డింబిక, దుండిగము.

కదళికము. సం.=కదళము.

కదళిము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. అరఁటిచెట్టు. (వై.

ని.) ౨. కోలసాన్నీ. (మే. ని.)

కదళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. అరఁటిచెట్టు. ౨. వైజ
యంతి, టెక్కెము. (దీనికే గట్టువస్త్రము అరఁ
టియాకువలె నుండును). ౩. ఒకజాతిలేడి. వి.

౯. పుం. ఒకజాతిలేడి. (క్షీరస్వామి.)

కదళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=కదళి.

కదళీదండము. సం. వి. ఆ. పుం. అరఁటిబొంబె,
అరఁటిదూట.

కదవమ్మ(మ్మా)=కద¹.

(సంతాపమునకు)

గీ. కమ్మలుకానితూపులఁ గ్రమ్మకాక, ముమ్మ

రంబమ్మొక గదవమ్మ ముద్దుగుమ్మ. ఇందు. ౩. ౯.

కదవయ్య(య్యా)=కద¹.

(ప్రాశ్నమునకు)

గీ. కావఁగదవయ్య యథార్థికల్పశాఖి. వైష. ౧.
౧౦౭.

మ. అమరు స్వప్నునిఁ జేరి పంక్తివదనుండ్రాసి
యై గాసిసే, య మరుల్లోకము సంచలించె
నిక మ మ్మాపన్నులం బ్రోవ నా, య మరు
ల్నీ కెదురె జయింపఁగదవయ్యా... ఉ. రా.
౧. ౭౮.

కదవె(వే)=కద¹.

(ప్రాశ్నమునకు)

గీ. చెన్నారచిన్నారివన్నెలక్రొన్నెల నగఁ జా
లు చిలునవ్వు నవ్వఁ గదవె. రసిక. ౫. ౧౪౨.
శా. ... తెల్పఁగదవే యేతన్నురావృత్తముకొ.
దశా. ౧. ౨౨౭.

కదిందు=కదియించు. ($\sqrt{\text{కదియు}}$)

(బంధించు, బిగించు; అతును.)

చ. రలుపు గదించి మాత్రములు త్రాసునఁ గూ
ర్చుచునున్నవాఁ డిసీ, పలువ మ శైంతనే
ర్పరని భర్తమఁ జూపి దురుత్త లాడినకొ.
హంస. ౨. ౨౧౪.

ఉ... అరర మొగి మాసి గడెక గదించి మో,
దమ్మన రెట్టఁ బట్టికొని దర్పకకేళికి సంధ
మించినకొ. హంస. ౫. ౭౩.

చ. కరఁగను బోతఁబోయఁగను గ్రాచి కదిం
పను గమ్మి దీయఁగా... సారిది విచిత్రచిత్ర
ముగ నామ్ములు సేయ నతండు నేరిచెకొ.
హంస. ౨. ౧౮౨.

(కట్టుకొను, ధరించు)

ఉ. దిద్దిన నాభినామము కదించినమేల్పడిచీర
చీర్ణమో, నిద్రపుఁబూతె పుష్పములు నించి
ముడించినకొప్పు ... ఒప్పుఁగా, ముద్దియ ప

చ్చి హంసమణిమందర నిర్మే ... హంస.

౨. ౧౭౫.

కదిం ద్రియము. సం. వి. అ. న. పలుత్వములేని
యింద్రియము.

కదియంబడు=కదియు. అ. క్రి. (✓కదియు-స్వార్థమున 'పడు'.)

(కలియంబడు.)

(మాలి) క. పశుతెంచి కదియంబడి మే, డ్రాగ్నే
సిన మోము దాకి తిరిగె గరుడి యత్తచే
జక్రంబున హరి పెడమతి వైదెను దమజ
నమజమస్తకము తెగక. నిర్మ. ౩. ౨౩.

ఉ. అత్తచే మాళవుండు గదియంబడి నోమరచ
క్రరాజిను, స్తత్తగతేంద్ర సౌంచి...దళమ.
౧౨. ౬౫.

(కలుగు.)

చ. తడఁబడు మాట గద్దదిక దాక్కొను నిల్చిన
చోటి నిల్వరా, దడుగుల దొట్టుపాటు గది
యంబడు ...మరు లెత్తినయాటదానికిక.
పవల. ౩. ౧౦౦.

కదియిందే=కదియే. స. క్రి. (✓కదియు) కది
యఁజేయు.

౧. ఘటించు, చేపు; భుచ్చించు; లగ్నము చేయు.

వ. అంజలిపుటంబు నిటలంబునం గదియించి. కా
శీ. ౫. ౧౧౫.

ఉ. ఎత్తి దృఢాంకపాలిక గదియించి...శుక. ౧.
౧౩౯.

చ. ... తమ్మి కేం, పులు గదియించినట్టిగిరిపుత్తడి
ముక్కులిపేటమీద...నీలా. ౧. ౬౧.

క. అవిభుతై నాపాలత్రయ, భావము గదియిం
చె...హరి. ఉ. ౩. ౭.

౨. గ్రహించు, పట్టుకొను.

నీ. కరమున బాలిండ్లు గదియించి కదియించి
యధరపల్లపరిసం బాని యాని. అని. ౨. ౯౧.

౩. దగ్గఁజేయు, సమీపింపజేయు.

గీ. ఉరగములయొడ్డు వాపి యయుశ్యల్లాఱి,
యానధువులు గదియించి రవనిభుజుల నైష.

౫. ౩౧.

ర. కట్టు.

చ.... గాంధీపం, బలపడ నెమ్మ, ద్రోవి విగియం
గదియించి నిశంగయుగ్మముక. భాగ. ౧౦.

ఉ. ౧౨౯౨.

౫. రచించు, కూర్చు.

క. మృదుమధురరచన గావ్యము, గదియించిన
యట్ల శత్ర్వగాఢార్థము చెప్పము...వాసిష్ఠ.
౧. ౧౪.

౬. బంధించు, బిగించు.

గీ. తలుపు గదియించి రతకేళి పలుపుచుండె.
హంస. ౨. ౨౦౬.

కదియు. అ. క్రి. (ర. కది.) ౧. కలియు, కూడు.

(శమివృక్షవర్ణన.) నీ. కనట లాంఛాంతిలో
గదియును నెడమలు మ్రింగి ప్రబ్బంగ సౌం
పు మిగులుదాని. భార. విరా. ౧. ౧౬౨.

౨. సమీపమునకునమ్ము.

మధ్యా. ఎమరను దవ్వలఁ జూచినపాడవు లెల్లఁ
చిత్తణమ, కదియఁగా నవ్వె యెంతయును ద
స్వయి కనఁబడఁ బిఱుండ, నిది దినేశ్వరరథ
మో యసూరుడో యితఁ డంచ నపుడు,
హృదియనునను గడువి న్నయం బందె నిట్టొ
పమలుండు. భార. ఆర. ౨. ౧౬౯.

మ. కదిసె న్లగ్న మటంచు ముత్రులు దొడల్...
చను దెంచి. మనుచ. ౫. ౫౯.

౩. తగులు, తాఁకు, అంటు.

క. మొదటిటియానును సోకిన, మృదుపకములఁ
గడుగ పుద్ధి మీఁదటియానుం, గదిసిన నీరను
గడిగిన, విదితంబుగ పుద్ధి యందు విద్యజ్ఞన
ముఖ. విజ్ఞ. ఆచా. ౪౩.

నీ. కదియ నాసాశిఖాగ్రమునఁ దర్జని మోపి...
నైష. ౫. ౯.

గీ. బాలశైవాలమంజరి బాలకంబు, లిందుమతి
యొప్పు మఱచేతులందుఁ గదియ. నైష. ౨.
౧౮౧. (కదియఁ = వృక్షపృథ్వీమనఃస్థుగా,
గట్టిగా.)

ర. కలుగు.

క. యదువంశశీలక వీనికి, నిది జయకాలంబు పె
నఁగ నేటికి హరిచే, నొదవు నవజయము వీ
నికి, గదియు శుభము నీమ నచిరికాలునం
దుఁ. అని. ౩. ౧౮౮.

గీ. లేమ చిన్నారిలేఁగొను లేమి పూన, నను
పక్రంబులందు వైద్యంబు గదిసె. చితా. ౨.
౩౦౧.

స. క్రి. ౧. డీకొను, ఎదిరించు.

ఉ... నరకాసురుఁ డిట్లనుఁ బాకాననం, నా
లములో ననుం గదిసి యంతకపాకిన బేరయు
క్షుడై, తోలుపులంబుడెఁ. ... ఉ. హరి.
౧. ౬౧.

౨. పొందు, (రతియందు) మాడు.

ద్వి. కామాంసుఁ డైతల్లిఁ గదిసి నయతఁడు, ను
డుగక సుర ద్రాగుమండెనునతఁడు. ద్వి. హ
రిశ్చ. ఉ. ౬౦ పం.

౩. చేరు, సమీపించు.

క. కృతనిశ్చయుఁ డగు శేషుని, నృతరాస్థుఁ డనె
డు ఫణి గదిసి యిట్లు నం, చితవస్తుబాతయ
లలో, వితరణులను నొంగరానివియు లే పె
చటఁ. జై. భా. ౭. ౮౦.

నీ. వడిఁ బోవుచోఁ బోకయుడి బాట నిలక శీ
ఘ్రముగ గవాక్షంబు గదిసె నొకతె. ఇందు.
౬. ౫.

జ: కదించు, కదియఁబడు, కదియించు, కదుపు.

కదుకొను. అ. క్రి. (కదు¹ + కొను? కదు² +
కొను - అని శ. ర.) అతికయించు.

(నీత) చ. కదుకొని వేడిబాష్పములు గ్రుచ్చి

పయింబయిఁ బర్వి భీతిమై, నదరుచు... భా.
రా.యు. ౨౩౮౬.

కదుపు. వి. (√కదియు - సంచదంబం. త. కదుపు.)

౧. (సజాతీయపశుపక్ష్యాదుల) సంఘము; గోగ
ణము; పశుసంఘము; సంఘము.

ద్వి. ... మహామృగంబుల ఘనపక్షితతుల, బలు
వడిఁబుట్టించి పంచిన నవియు నొండొండ గ
దుపులై యురవడిఁ బఱచి, పండిన చే లెల్ల
బయలుగా మేసి. ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౮౯౧
పం.

గీ... మండ, కదుపు పడు పనఁ జెలఁగు గోగణము.
సాం. నీ. తిర్య. ౭౩.

క. కదిసిన బలములు విచ్చినఁ, గదుపులఁ జెడరంగ
నీక గాండీవి నెనం, బొదివి యటకడపె నవి
యును, గొడకొని తమసాలయు సొచ్చె గోపా
లురతోఁ. భార. విరా. ర. ౨౭౧, ౧. ౨౭౯.

గీ. ... సమజము కదు పన నలరుచుండు. ఆం.
భా. ౨. ౧౦౦.

నీ. గమిసాఁజ మొత్తము గదుపు... బృందాఖ్య
యగు. సాం. నీ. మాన. ౩౭.

ఎరువకదుపు. ఆయు. ర. ౧౨౩.

చిల్లకదుపు. ఉ. రా. ౬. ౨౭.

సుమైదకదుపు. నైష. ౮. ౧౮.

పంపికదుపు. ఉ. హరి. ర. ౨౫.

కదుపుకట్టు = మందగాఁజేరు, గుంపుకూడు.

గీ. కలిగి యశ్వోన్యమైత్రీ నక్కడఁ జరించు, పు
లులకూనలు జింకపిల్లలు మృగేంద్ర, పోత
కంబులు వాలక్రేపులురు గదుపు, గట్టికొని
కూడిమాడ నక్కజముఁ జెంది. పి. శతం. ౨.
౮౯.

(ఇట్లే - కదుపులుకదుపులుగట్టు.)

క. కదుపులుకదుపులుగట్టుచు, మది లజ్జాపర
తఁ జరిరి మాంత్రికులధిపా. నిరం. ర. ౭౩.

కదుము. స. క్రి. (క. కదుము) ౧. ఆక్రమించు.

చ. వదనము చెంగలింప నిడువాలికకన్నులవాడు
దీక్ష సమ్మదమును నుబ్బునుం బెరయ ముత్తు
లకర్ తనుపల్లి నిండఁ దక్ష, గదిమినపంచసా
యాకవికారము లిందుక కట్టిపెట్టి య, మ్మద
వతిఁ జేరి యానృపకుమారుఁడు కాఁగిటఁ
జేర్చి యిట్లనుక. వి. పు. ౬. ౯౩.

౨. అదుము, అఱఁదు.

సీ. ఒకరానుతుఁడె చాలు నుద్ద్యోలశక్తి దిక్పా
లురఁ గదిమి కప్పములుగొనఁగదశా. ౧. ౮౯.

క. చదిపెం గాలుబలంబులఁ, గదిమెక గుఱ్ఱం
పుఁబాఁజ గగ్గులకాడై, చెదరంగ గంధగజ
ముల, మద మడఁచెం జండవీరమండలిఁ
దాఁకె. కాళ. ౨. ౪౧.

వి. దెబ్బ తగిలినచోట నెత్తురుపేరుకొని వాఁడు
వాఁడు, బొప్పి.

గీ. గాద మనఁగను బొప్పినాఁ గదుము నాఁగఁ,
దగును ఘాతభవగ్రంథి... అం. భా. ౨. ౧౩౦.

కదురు¹. అ. క్రి. ౧. కలుగు.

సీ. ఇచ్చట దిక్కు లే రెవ్వరు నా కనుభయమున
మేనఁ గంపంబు వుట్టఁ, జేయంగ నేమియు
పాయంబులేమి నాననమున నెల్లదనంబు గ
దురు. భార. విరా. ౨. ౩౩.

క. మేరై వచ్చిన మెత్తురు, కాలవశతఁ జేసి కీడు
గదిరిన నతనిం, గేలి యొనర్చుచుఁ జాతురు,
నాలినతులమాట లంత నమ్మంగలదే. భోజరా.
౪. ౧౪.

౨. అతిశయించు, హెచ్చు.

చ. కినుక మనంబునం గదిరి క్రిడి పితామహు
విల్లు వ్రేల్చిడిం, దునిమి ... భార. విరా. ౫.
౧౭౬. (చూ. ౧౭౨.)

(అర్జునుఁడు) క... ధర్మసుతునివిడి, దలకరిగెను
మోము నెల్లదనమునఁ గదురక. భార. ద్రో.
౨. ౨౩౧.

౩. వ్యాపించు, పర్చు.

క. కలఁకుల మీఁదను దూరము, పలుమఱుఁ జూ
డంగఁజనదు పయనంబునఁ గో, డెలకాఁడి
యంత ద వ్వెడ, గలుగఁగ ముందఱును దృష్టి
గదురఁగ వలయుక. వి. పు. ౪. ౨౪౬.

సీ. కనుఁగవ మెఱుఁగులు గదిరినముండఱు పు
ష్పోపహారంబుసాలుపు చాల్ప, వేనలికప్పు
పర్చినమీఁదు నీలదుకూలంబు మేల్కొట్టుకొ
మరు వడము. భార. విరా. ౧. ౩౦౮.

౪. విజృంభించు.

చ. ప్రిదులనిశౌర్యసంపదలఁ బెట్టినదండలు దై
వ్యశే కడుం, గదురుదు హుంకరించుచును...
ఐదుపదిసేయక పోరిరి ... కళా. ౮. ౧౦౦.
(శ. ర. పా.)

జ: కదుకొను, కదురుకొను.

కదురు². వి. (క. కదురు. త. కదిర్.) నూలువడి

కెడుసాధనము, తర్కుపు, శంత్వాధారసూచిక.

క. వడిదారము చెవులుం ద్రొక్కుడువలకయు
దిండు కదురు గుంజలునుం ద్రొక్కు, మ్మడుబొ
మ్మయునుం ద్రిప్పడు, పుడుకయునుం గలు
గురాట్టములు గైకొనుమక. శుక. ౪.
౪౧౯. అం. భా. ౨. ౨౯౪.

కదురుకొను=కదురు¹.

(అతిశయించు.)

వ... నిదుర గదియమిఁ గెంజిగిం గదురుకొనుక
నుతుడలును... చంద్రి. ౪. ౧౦౭.

(కవియు, పైఁబడు.)

సీ. శాకినీభూతసికాచ బేతాళముల్ కహకహక
హమంచుఁ గదురుకొనిన. దశా. ౪. ౨౧౩.

కదుష్టము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కోష్ఠము, నులి
నెచ్చనిది, ఇంచుక వేడికలది. వి. అ. న. నులి
నెచ్చన, ఇంచుక వేడిమి.

కదె(దే)=కద¹.

(ప్రసిద్ధికి)

క. పెనిమిటిని జెంది కొడుకులఁ, గనియెనుగదె

దేవయాన కణః కట్టిదియో. యయా. గ్. ర. 3.
క. లీలమెయిం జాణూరుని, గోరె మ్మిశండు వి
టిచి ఘోరధ్వనిజం, పూలుండై పంపె గదే,
త్రైలోక్యమునకు మహాజ్ఞతరశుభవార్తిక. హ
8. ఉ. ర. 242.

(ఆశ్చర్యమునకు)

క. ఇసు మంర గాని లేఁ డీ, పసిబాలుఁడు ...
బహుభక్త్యురాసులు, మెరంగెడి విసువఁడు
ప్రతుష్టిమేకొనఁడు గదే. పాండు. ర. 100.
కద్ది. వి. (క. కద్ది=కోరిక.) అనురాగము? సంగతి?

ఉ. అద్దముఁ జూచి బిట్టులును నానతిఁ జేసిన సం
చలించు నమ్మదియ విశ్వనాథుపయి మచ్చ
టచేసిన యంతనుండి యి, క్కద్ది నెఱింగి
చందురుని గానఁగనీరు పికంబు గూఱు న,
న్నిద్రప్రప్రాంత మాన్ముదురు నెచ్చెలు లిచ్చ
యెఱింగి నిచ్చుట. కావ్యా. 9. 10. (ప్ర
యోగాంతరము లేదు.)

కద్దుము. విణ. డట్టుము. (శ. ర.)

క. ఎద్దులు మఱుంగులుగాఁ జని, కద్దుములై చేరు
పెన్నెకంబుల నాలో, నద్దవిడి నొంచి రలపు
న, నద్దిర యని యయ్యయతి యబ్బుగపడఁ
గన్. యయా. 2. 10. (శ. ర. పా. “గద్ద
బులై” ముద్రి.)

కద్దధము. సం. వి. అ. పుం. చెడ్డరథము.

కద్దుణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పింగళవర్ణము
కలది.

కద్దువ. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. కశ్యపుభార్య, నాగ
మాత.

కద్దుపు. సం. విణ. (ఉ.) పింగళవర్ణము కలది. వి.
ఉ. పుం. పింగళవర్ణము.

కద్దుదుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దుర్భాషలా
దువాఁడు.

కద్దరము. సం. వి. అ. న. దధిన్నేహము. (త్రి. ని-

పెరుంగుమీఁదిమీఁగడ? “మజ్జగ లేట” అని
విల్యము.)

కనఁబడు=కానఁబడు. అ. క్రి. (కనన్ + పడు) అ
గపడు, కనుపట్టు; గోచరించు.

మధ్యా... అవ్వి యెంతయును దస్వయి కనఁబడఁ
బిఱుచు.... భార. ఆర. 2. 106.

చ.... మేలు కనఁబడ వెచ్చ నూర్పు న, మృవవలి
నాచరించి పసుమంతుఁడు వా నలనాటివే
కువన్. శుక. 9. 10. (మేలుకనఁబడన్ =
వలపుగోచరించునట్లు.)

కనకక్షారము. సం. వి. అ. పుం. వెలిగారము.

కనకతప్పెట. మి. వి. పటహము. (శ. ర.)

కనకదండము. సం. వి. అ. న. 9. బంగారుదండ
ము కలరాజచ్ఛత్రము. 2. బంగారుదండము.

కనకన=కనకన. వి. మండుట ప్రకాశించుట రా
లుట మున్నగువానియందగు అనుకరణము.

ప. మండువేసరిం గనకన మండున్నయుఖంబు
నడుమన నిలిచి... హర. ర. 107.

క. కనకన వెలుంగుచు నిదిగో, గననయ్యెం గన
కతగిణి గర్భడస్వజమున్. దశా. 9. 101.

క.... కనకనఁ, గనుంగొనలక నివ్వ లురలఁగా
... శుక. 2. 212.

కనకనలాడు=కనకనమరు. (వా.)

జ: కనకనమరు.

కనకనము. అ. క్రి. (కనకన + అను) 9. మిక్కిలి
మండు.

క. నినుఁ జూడఁ గలిగినప్పటి, యను మోహం బిం
తలో నె యధికవ్యభయై, కనకనమనఁ జొ
చ్చెగదే, మరయున నీతాళిగ్రమాణిక్యం
బా. రామా. 2. 10. (మిక్కిలి బాధించు
అభిభాషము.)

2. మిక్కిలి ప్రకాశించు.

క. కనుంగొనఁ దివురు నభిప్రము, కనుంగొనలం

దివ్యులూత్తరగా నెక్కి రొగిన్, గవకనగో
పమితములై, కనకనమనుసౌధవీధికలకున్
గడఁకన్. లక్ష్మీ. 3. ౬౫.

కనకనికషము. సం. వి. అ. పుం. బంగంఱిమీఁద
గీచినబంగారుగీటు. మేఘ. ౧. 3౭.

కనకవస్త్రము. సం. వి. అ. న. చెవికిఁ బెట్టుకొ
నెడి ఒకవిధ మైనబంగారునగ.

కనకవలము. సం. వి. అ. పుం. బంగారువన్నెగల
మాంసముగలది - మత్స్యభేదము. (నాచ.) స.
నాలుగుకర్ణములయెత్తుబంగారు.

కనకప్రభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧-బంగారుపంటి
కాంతిగలది-నుహజ్యోతిష్పతి, పెద్దమానేరుతీ
గ. ౨. బంగారుయొక్కకాంతి.

కనకప్రసవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. స్వర్ణతేతకి, పచ్చ
మొగలి.

కనకమయము. విణ.(అ. ఈ.అ.) బంగారుది, ను
వర్ణవికారమైనది.

కనకము. సం. వి. అ. న. బంగారు. పుం. ౧. సంపె
గి. ౨. ఉమైత్త. 3. కాంచనాలము. ౪.
కృష్ణాగురువు, నల్లఅగలు. ౫. నాగకేసరము. ౬.
మోగుగు. ౭. కానిమర్దము, కసింద. ౮. కడి
మి. ౯. కణగుగులువు, మహిషాక్షము.

కనకతంభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. స్వర్ణకదలి, పచ్చ
అరఁటి.

కనకాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆడుగుడ్డనాబ. (వై. ని-
పైడికంటి అని శ. ర.)

కనకాచలము. సం. వి. అ. పుం. బంగారుకొండ,
మేరువు. (ఇట్లే: కనకాద్రి, కనకగిరి, కనకశైల
ము, మొ.)

కనకారము. సం. వి. అ. పుం. కోవిదారము.

కనకాలుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భృంగారము, బంగా
రుగిండి.

కనకాహ్వము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఉమైత్త. 1.
౨. నాగకేసరము.

కనకాహ్వయము. సం. కనకాహ్వము.

కనఖిలము. సం. వి. అ. న. గంగాతీరమున హరి
ద్వారసమీపముననున్న తీర్థవిశేషము; ఆతీర్థము
దగ్గనున్న ఒకానొకపర్వతము.

కనసము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాణము, ఒంటి
కన్నుగలది.

కనరు. అ. క్రి. కోపపడు.

న...పొరులుచుం దెరులుచు వనరుచుం గనరుచు
నొగులుచుం బొగులుచు గనరుచుం గొన
రుచు...పి. శకుం. 3. ౧౯౧.

పి. ౧. కోపము.

స్త్రీ. కొల్లు గాచినవానిఁ గూర్చి చూపినవాని
నుతునిగా పొతునిగాఁ జూడవలయు. గీ.
ఇట్టివారలపైఁ శ్రేమ పెట్టుకోక, కనరు పె
ట్టినమనుజుఁడు గనఁడు కీర్తి. వేణు. ౨౯.

గీ. కన కనంగను గన రనఁ దనరుఁ గోపము...
ఆం. భా. ౧. ౧౩౫.

౨. (క. కనరు.) వెగటు.

శా. తారద్యాతిగచాతనూత్న ఫలయుక్తైలాభి
ఘోరస్వన, ధారాధూపితకుష్యదంబుహృత
మాత్స్యచేదపాక్షోద్ధతో, ధారంపుంగన రా
ర్చు భోగులకు సంధ్యావేళలం గేలికాం,
తారాభ్యంతరవాలుకాస్థిపిమాంతర్నారి
తేళాంబువుల్. ఆము. ౨. ౬౮.

3. (కందగడ్డలోనగువానియందలి) నన, దురద.
(శ. ర.)

విణ. వెగటైనది.

(వ్యవ) కూర కనరుగా నున్నది.

కనరెక్కు=వెగటైనదగు.

(వ్యస) పంకాయకూర కనరెక్కినది.

కనరువోవు=కాటువోవు, వెగటగు.

సీ. కనరువోకుండఁ గాంచినయానవాలతోఁ గడి
నేయవచ్చుమీఁగడలతోడ. పి. శకుం. ౧.
౧౩౫.

కనలించు. స. క్రి. (✓కనలు.) కనలఁజేయు.

(కోపింపఁజేయు.)

గీ. చూచి యిట్లను భూపాలమతులతోడ, నన్నుఁ
గనలించి బ్రదుకఁగన్నార లేరు. ఉ. హరి.
౪. ౬౦.

ఆ. మనసు రాదు నాకు మానసిమణులార ...
పొందు, కాకయున్న నన్నుఁ గనలించ కూ
రక, యుండుండు...చంద్రా. ౨. ౧౪౪.

కనలు. వి. (క. కనలు.) కోపము.

చ....కన్నులం, గనలునఁ గెంపుపెం పడరఁగా
నసురాధముఁ డాక్షణంబునన్. హరి. ఉ.
౪. ౫౨.

చ. చిలుపనికమ్మఁదేనియలు చిప్పిలి హస్తము
లస్తకంబునకొ, నిలువక జీరువాలునెడ నీ
యతిసాంద్రపరాగముల్లదా, యలరులవింటి
జోదునకు నప్పటి కప్పటికప్పలించుకోఁ,
గలిగెడునంచు వే కనలు గైకొని చూతె
విధుండు కేతకీ. నైష. ౧. ౯౨.

శ్లో. ధనుర్దధున్విన్నకగోఽపి భీమబా, పరం ప
రాగైస్తవ ధూళిహస్తయక, ప్రసూనధన్వా
శరసాత్కరోతి మా, మితి శ్రుధాఽకృత్యత
లేన కేతకమ్. సం. నైష. ౧.౮౧. ఆం. భా.
౧. ౧౩౫.

విణ. మండునది. ('వి. మంట' అని శ. ర.)

సీ. అలఁగులఁ బొడిపించి యహికోటిఁ గఱపిం
చి కరులచేఁ ద్రొక్కించి కనలుట్గిఁ, ద్రో
యించి...నృసిం. ౪. ౧౭౮.

ఆ. క్రి. ౧. మండు, జ్వలించు.

సీ. ఆనలకణంబులు గనగనఁ గనలంగ దారుణం

దైనయాకారపంబు. చూర్క. ౨. ౪౯.

మ. ...అయ్యుత్తము లీక్షణచ్చటల నగ్నిజ్వాల
లొక్కుమృడింగనలం గిట్లని వానిపైఁ గవి
సెఁ దీక్ష్యవృక్షశృంగంబులై. హరి. పూ. ౬.
౧౪౭.

౨. తపించు.

క. ఆరి మది విరహోన్మలునఁ, గనలుచు దైన్య
మునఁ బల్కుకామామరు న, మునిముచ్చు
నాదరింపక, కనుఁగవ నదలించి పలికఁ గా
మిని పెలుచక. సురా. ౭౭.

సీ. కట్టెండతాఁకునఁ గనలి యంగము చెడి కం
దినుమిచాయ గలుగుమేళ. సురా. ౫౭.

౩. కోపించు.

గీ. ధర్మసంపదముపలుకులు దనకుహృదయ, తాప
మొనరింప మోమున దైన్య మొంద, నన్న
పొంచారి యిట్లని యొప్పుఁ బలికఁ, గనలి
శారితో గద్గడకంతి యగుచు. భార. ఉద్యో.
౩. ౧౦౦.

గీ. కంటికొనఁ గెంపు గదురంగఁ గనలి చూచి,
పదము దెగి పడ శపియించె బాలు నతని.
కాశి. ౪. ౨౬౬.

జ: కనలించు.

కనాతిగోడ. వి. (హిం. కనాత్.) వసననిర్దితకు
డ్యము, బట్టతో నేర్పఱచినగోడ.

గీ. రంజిలుఁ గనాతిగోడ సరాతి యనఁగ, వస
ననిర్దితకుడ్యభావంబు గాను. ఆం. భా. ౨.
౧౫౯. (ప్రాత్రప్రతిపాకము.)

కనారిలు. ఆ. క్రి. (త. కనఱ్.) ౧. కోపగించు,
కోధయక్తమగు.

చ. యమునకుఁ దానె పెద్దయముఁదై ధయ మొం
డక రావంబుండు సం, యమనికిఁ బోయె నిం
క నెటు లైవను మంచిది మర్త్యకోటిబ, న్ను
ము గడలేతె నింతటఁ గనారిలి వేల్పులమీఁ
డఁ జూపు వి, క్రమము... ఉ. రా. ౩. ౩౧౪.

౨. రసిండు.

ఉ. ఇందునిభాస్యం గాంచి విను మింతి శతక్రతుఁ డిచ్చ నిక్షాళతా, నందము లొంది పొంద జననం బితఁ డొందుట నేఁ డిక్షాళతా, నందుఁ డనందమృత నిజనందను లందఱు నన్యజాతు లన్నుం దలవంపులై మది గనారితఁ గాన నొకండు పల్కెదక్ష. సమీర. ౧. ౨౨౦.

కని. ౧౦. వి. ఈ. స్త్రీ. కన్య. కావ్యాద. ౩. ౧౧౧.

కనికరము. వి. (త. కణికరం.) ౧. కరుణ, దయ.

క. దైవికమున నొక నేరమి, గావించిన నిట్లు విడువఁ గాఁ దగ వాసే, నేవకుని వన్ను మునులా, రావలదా యింత కనికరంబైన మదిక్ష. వరాహ. ౧౦. ౪౩. నీలా. ౧. ౪౩. ఆం. భా. ౧. ౧౩౧.

౨. కరుణము, శోకము.

క. తనకుం దనయులు లేమికి, గనికర మందుచును...భల్లా. ౩. ఆ. (శ. ర.)

నీ. వలరాచరాచవాఁ డలికాక్షుకను చెచ్చఁ గరఁగినయలకనికరపుఁజోటు. మునుచ. ౨. ౯.

జ: కనికరించు.

కనికరించు. స. క్రి. అ. క్రి. (✓కనికరము) కరుణించు. (చూ. కరుణించు.)

(వ్యవ) వానిని కనికరింపరాదు. కనికరించి వానిన్ను ప మాలింపుము.

కనిపట్టు. స. క్రి. (కని+పట్టు-త. కండుపిడి.) పెడకీచట్టు; (క్రిత్త గా) కనుఁగొను, తెలిసికొను.

చ. పరిమెయిఁ బాటి వాని గనిపట్టి వడిం బెడకేలు గట్టి తెచ్చిరి...భార. శాం. ౩. ౫౦౫.

ఉదా: కొలంబన్ను అ మెరికాను కనిపట్టెను.

పాశ్చాత్యులు మొన్న మొన్న నే విమానములను కనిపట్టివారు. ('కనిపెట్టు' వా.)

కనిపి(న్చి)ంచు=కానిపించు. స. క్రి. (✓ కను) కనఁజేయు.

(ప్రసవింపఁజేయు.)

(ఆవృహోవర్ణనము.) నీ. చలువవల్లములయూ కలి దీర్చుచలుప యేమగువలఁ గనిపించుమంత్ర సాని. చంద్ర. ౩. ౧౦౧.

(పొందఁజేయు, ఘటిల్లఁజేయు.)

మ. తనకర్పంబె శుభాశుభస్థితులు తత్తద్వ్యేళలక్షా బ్రాణిక్ష, గనిపింపం బరు లేవ్వరించులకనంగా లేక మిథ్యా విమోహనిరూఢాత్తమలై హితాహితమనీషాయత్త ఖేదప్రకల్పనలం జిహ్మదు రల్పలు...సమీర. ౧. ౨౨౪.

(చూపు)

చ. కనుఁగవఁ గట్టినట్టిమడుకం దలఁగించి మృగాళి నెల్లఁ గ్రన్ననఁ గనిపించి పో విడిచిన న్వర వొప్పఁగఁ బాటి మూఁగిమూఁగి నిగిడిలాంచి చట్టికొనఁ గీడ్పడఁగాఁ బెనులేటి గుంపులక్ష, వినుతపరాక్రమంబు లగువేట సివంగులు రాజ మెచ్చఁగన్. చిత్రభా. ౩. ౧౫౧.

మ. వినిపించె హరి పాంచజన్యరవ ముద్వేల ప్రభాచక్రమున్, గనిపించె సురదాన వావలికి రక్షస్సామిమాయాళి లే, దనిపించె త్తణమాత్రలో సమదదేవారాతిరింఘోళి చేఁ, దినిపించె దృఢరాజి రాజితభుజా లేజంబు శోభిల్లఁగన్. దశా. ౨. ౪౦౦.

అ. క్రి. కనఁబడు, అగపడు.

నీ. వినుఁగెంపుఁబతకంబు గనిపింప సురదీర్ఘికా చేలయై మించె గగనలక్ష్మి. ఉ. రా. ౧. ౧౩౬.

మ. కలలో దేవర చెప్పె రేయి యెటుటం గన్పించి నెయ్యంబు వా, టిల...శుక. ౨. ౪౧౫.

కనియు. అ. క్రి. కమియు, పరిపక్వమగు.

చ....ఎట్టి దెప్పుడుం, గనియఁగఁ బండి యుండు...భార. ఆర. ౩. ౪౪౫.

క. మును లేతెంచిరి చిత్తము, లనురాగరసాబ్ధి

నోలూడగఁ దపమున, గనియంగఁ బండఁ
దమ కని, యనుపమధన్యు బలధన్యుననుజానిఁ
జూడఁ. పారి. ఉ. 3. ౧౬౧.

కనిష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. చిటికెనవ్రేలు. ౨. ౭ కా
నొకనాయిక. 3. తమ్ముభార్య. ౪. చెల్లెలు.

కనిష్ఠకము. సం. విణ. (అ. ప్రి. కా. అ.) మిక్కిలియ
ల్పమైనది, కడుఁజిన్నది. వి. అ. న. కూకత్పణ
ము, గింజలమిఁదముండ్లుగలధాన్యపు మొక్క.

కనిష్ఠము. సం. వి. అ. న. కూప్యమును భూలవణము.
(కే. ని.)

కనిష్ఠిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిటికెనవ్రేలు.

కనిష్ఠుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. అతిహీనుఁ
డు, మిక్కిలి యల్పుఁడు. ౨. అతితరుణుఁడు,
యవిష్ఠుఁడు. వి. అ. పుం. తమ్ముఁడు.

కనీని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ = కనీనిక.

కనీనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. చిటికెనవ్రేలు. ౨. కం
టిసల్లగుడ్డు.

కనీయనము. సం. వి. అ. న. రాగి.

కనీయుఁడు. సం. విణ. (న. యనీ. న.) ౧. మిక్కిలి
యల్పుఁడు. ౨. అతితరుణుఁడు, యవీయుఁడు.
వి. న. పుం. తమ్ముఁడు.

కనీనము. విణ. (సం. కనీయన్.) అధమము. (శ. ర.)

కను. (దీనికి 'కానఁ, కానక, కానమి, కానని,
కానఁడు' మున్నగువిశేషరూపములుకూడ సిద్ధిం
చును.) స. క్రి. ౧. చూచు.

క. మున్నెన్నఁడు నివిధ మేఁగన్నది గాదు...
భార. ద్రో. 3. ౧౯౭.

కీ. కానరే కానలలోన లోకోత్తరు నని మ్రాని
మ్రానికి నరిగియరిగి. భార. ఆర. ౨. ౯౪.

౨. పునవించు, (బిడ్డను) కాంచు.

చ. ... ననుం గని కుంతి యెంతయుం, జెడ నది
వైచిపోయె... భార. ఉద్యో. ౪. 33.

ఉ. కానక కన్న కూఁతు... దశకు. ౯. ౬౭.

3. ఎఱుంగు, తెలియు.

గీ. కారదాదేవివరమున సకలలోక, వర్తనంబులు
కానంగ వచ్చుమాకు, భానుమతిమచ్చగన్న
ట్టు భావవీధి. విక్ర. 3. ౧౨౫.

క. ... ఆప్తులుకునం, గనియెను దనవలుకు దప్ప
గా నతఁడు మదిక. భార. సా. ౨. ౭౪.

ప. క్రమంబునఁ దనచిత్తంబు నలకూబరచింతా
యత్తం బగుచుండం దత్సమిపగమనంబున
కుపాయంబు గానక బహుకాలంబు గడపి...
కథా. ౨. ౪౭.

క. భిన్నానురాగ్రములచవిఁ, గన్నమురాహిత
శిలీముఖములపు డనిలో, మున్నెఱుంగనిను
రవీరుల, క్రొన్నెత్తురుచవియు నెఱిగి క్రోలఁ
దొడంగఁ. పారి. ౫. ౬.

ఉ. ... ఓ, కన్నియ నీయెడం గలుగుగౌరవ మే
యెడఁ జూచి కాన... పారి. ౧. ౬౫. (చూ
చికానము = చూచియెఱుంగను, చూడలేదు.)

౪. పొందు, పడయు; (భాగ్యమును) పొందు.

గీ. తల్లి నీకులగోత్ర సౌందర్యములకుఁ, దగినపతిఁ
గంటి నానికీ దగఁగ గర్భమయ్యె నీదుగ
ర్భమునవాఁ డభిలభువన, నహనమహానీయాఁ
డగుచక్రవర్తి సుమ్ము. భార. ఆది. ౪. ౬౧.

ఆ. ఎక్కులమునఁ బుట్టిరేని బహును, కుండు
సతికృపాస్వితుఁడు వేయునెలలపై, బ్రదికిన
తఁడుఁ గండ్లు త్రిదశపదము. భార. ఆను.
౨. ౬౪.

ఆ. రాఘవత్యమందు రణనలోలలఁ, గ్రాలుచున్న
నిన్నుఁ గన్నులారఁ, జూడఁ గంటి జన్మసుఖ
మెల్లఁ బొడగంటి, ముదముతోడఁ జేరి మ్రొ
క్కఁగంటి. ఉ. పారి. ౬. ౧౧౮.

౫. ఆశ్రయించు, శరణుచొచ్చు.

కా. ... జనకకన్యక వేగ యొప్పించి లో, కై

త్రాసుని రామునింగనుము...భా. రా.సుం.
రకర.

ఉ. ఎట్టు ఘటిల్లు సంది గడు నెగ్గొనరించిననన్ను
నేల చే, పట్టు నతండు నావలదు ప్రాంజలియై
తనుఁ గన్నమీఁదని, ట్టట్టచువాఁడు గాఁడు
శరణాగతవత్సలుఁడు... భా. రా. యు.
22౮.

విశ్లేకన్ను. చూ.

(నేత్రము.)

క. మఱి యెదువేలయేఁడులు, తెఱచినకను మూ
య కినునిదెస చూచుచు...ఉ. రా. ౨. ౧౬౪.

ఉ. వచ్చి లతాగృహంబుతలవాకిలి బోటులు
చెప్పి చూపఁ గి, న్నిచ్చి... అచ్చపలాక్షీ
చూచె లలితానవచంద్రుని మానవేంద్రునికే.
పి. శకుం. ౩. ౨౧౨. భార. ద్రో. ౫. ౧౬.

(చెఱకు లోనగువానిగనుపు, పర్వము. 'పర్వ
ము క్రిందిగుంట' అని క. ర.)

శీ. కను గలవింటఁ జొక్కపుఁజవుల్ వుట్టించి...
వసు. ౩. ౫౩.

విణ. అల్పము. (చూ. కనుచీకటి, మొ.)

కంటవత్తిడుకొను=ఏమఱువండు, బాగూకత
తోనుండు.

గీ. వట్టిహుడు వేన్నీళ్లు పెట్టి యొట్టు, గలుగువీ
డ్యంబు లిప్పించి వలఁతియైన, వెజ్జా నెచరించి
యరయించె విప్రసుతుని, గంటవత్తిడుకొని
మైకప్రభుండు. పాండు. ౩. ౫౬.

కంటికిఁజెప్పలీల:-మిక్కిలి జాగ్రత్తతో అని
భావము.

ఉ....జో, కొట్టిరి జోల వాడి కడఁ గూర్చినఁ
గంటికిఁ జెప్పలీల న, ట్టిట్టెడ గాక కాచిరి
మహీవరమందిరమందగామినుల్. రామా.
౩. ౧౩౨.

కంటిసొప్ప=పీడ.

(నక్కపులితో నన్నమాట.) గీ. ఎలుఁగులకు చేరు

విత్తుదుప్పలకు గండ, మేదులకు మిత్తి లేళ్లకు
నెదురుచుక్క, కాసరంబులపారిటికంటిసొ
ప్ప, యనదు గాదుగా భవదన్యాయుంబు.
శుక. ౨. ౨౮౩.

కంటిలోని నెరను:-మిక్కిలి బాధించుటకు దె
లుపునపు డుపమానముగా నుపయుక్తము.

గీ. నీవు నాదాయతోఁ గూడి నీచబుద్ధి, బుద్ధిసె
ప్పెదు నానుఁ దప్పుఁడవె నీవు, కడఁగి నీమం
త్రులును నీవుఁ గంటిలోని, నెరనుసరవిగ
నున్నారు నిశ్చయముగ. మొ. రా. యు.
౧. ౨౦.

కంటివింటివడీరు=ఇత్తు పన్నుఁడు, మన్నఁడు.
గీ. కంటివింటివడీర ముక్కంటివింటి, వంటిసిరు
లగు నీమచ్చెకంటిసిరులు, దంటకుచుతలము
లు నటువంటి వగుట, నంటరాకును నీజన్మ
మాఱు మార. ముసుంద. ౩. ౬౯.

కనిపెంచువయసు=సంతానము కనుటకుఁ దగిన
వయస్సు.

క. కని పెంచువయసుగాజే, తన కేటికి లేక పో
వుఁ దనయుం డిఁక నీ, కుసునిజననికెత్తమ,
తనయులు గల్గుటకుఁ జరుపు దగఁ గావిం
చుకొ. దశా. ౬. ౪౫.

కనుఁగొ(న్ద్రో)లికి=కంటికొలికి.

మ. తొలియుక్కుల్ పరికించుఁ గన్ద్రోలుపుం
చుకొ నీరు నించుకొ...ఉ. రా. ౪. ౧౫౮.

కనుఁగో(న్ద్రో)న=కంటికొన.

మ. ...ఉ, గ్గడు వై కొర్రులు మూఁగె వస్తువు
లపైఁ గన్ద్రోనలం దంద్ర యెక్కుడు వోఁచెం
గమనియచొప్పుదవరిక్షోభంబునకొ బొర్తి
కికొ. హరి. ఉ. ౩. ౧౮౦.

కనుఁగ్రేవ=నేత్రాంతము, క్రేగన్ను.

మ....కొమమనసంగీ భూతచేతస్సుఁడై, కనుఁ
గ్రేవకొ మిమఁగుద్దు సాలఁ బొడమం గా...
భాగ. ౩. ౬౬౨.

కనుఁజాటు=రహస్యము.

ద్వి. ఘనకపోమహిమచే గన్నయాత్తజని, గనుఁజాటుగానుండగను జాటువెట్టి. రం.

రా. ఉ. ౯౨. పా. ౧౫ పం.

క. కనుఁజాటుతిండి నడిసిన, చురులం గండలుచు బెరిగి... శుక. ౨. ౨౦౭.

కనుగట్టు=కన్నుమాయు; మాయ చేయు.

సీ. కనుగట్టి గాంగేయగర్భ డాగురుమాత లాడించె వత్సాపహరణవేళ. పాండు. ౩. ౧౭౮.

కనుచూపుమేర=చూపు ఆశునంతదూరము.

క. కనుచూపుమేర దానిం, గనుఁగొని యమ్మగువ యగునొ కానో యనుచుం, జనుదెంచి... శుక. ౨. ౫౬౬.

కనుచూఱుమొసగు=కనుచూఱగా ఇచ్చు, యథేచ్ఛముగా చూడ వీలగునట్లు చేయు.

గీ. చూపజుల కెల్లఁ దనుఁగనుచూఱ మొసఁగి, వేగ పఱతెంచి చూచె భూవిభు నొకర్తు. కవిక. ౩. ౧౫౧.

కనుదాఁపురము=కనుఁజాటు, కనుమఱుఁగు.

గీ. అయినచూఱుల్ల నాడికోల్లయినవమ్మ, కాఁగల ట్టిది యే మైనఁగాని కలదు, ఇంక నీకనుదాఁపురం బేల పాము, అంబుజాతాక్షి పక్వబింబాధగోష్ఠి. గంధ. ౬౭.

జ:కంట¹, కనఁబడు, కనిపట్టు, కనిపించు, కనుఁగడ, కనుఁగాపు, కనుఁగొను, కనుఁబ్రాము, కన్నది, కన్నయ్య, కన్నవిటి, కన్నాఁగు, కన్నాకు, కన్ను, మొ.

కనుఁగ(న్)డ. వి. (కను+కడ.) కంటికొన, కడకన్ను.

ఉ. ఆనతమాలియై యటులు ప్రార్థననేయునునిం ద్రు కాంబరీ, మానుషవేషధారి దయమానమనస్థితి బిగ్గ నవ్వుచుక, వీనులఁ దాఁకుకన్గడల

వేనుఱుఁ జూచుచుఁ బల్కుఁ బిల్కుఁపూఁ, దేనియసోనవెల్లువలఁ దెప్పలఁ దేరెడుమేరి పల్కులక. పాండు. ౪. ౧౧౨.

కనుఁగాపు. వి. (కను+కాపు.) కనుసంజ్ఞక కాచుకొనియుండు నేపథుఁడు.

ఉ. ఇట్టివిధంబునక విబుధు లెప్పుడును కనుఁగాపులట్లు ముఖ్యైట్టియుఁ జేసిచేసియును వేసరి... పార. ౩. ౧౧.

కనుఁగొ(న్)ను. స. క్రి (కను+కొను.) ౧. చూచు; పరీక్షించు.

మ.... పా, త్పురి భూరిత్రననుం గనుఁగొనుచు నింద్రుం గ్రేడినేయంగ నే, చివపెం పొప్పఁగ బాష్టినుం డరిగె నిక్కింతంబునక బోరికె. భార. భీష్మ. ౧. ౯౪.

ఉ. ఎందును నిట్టిచూపు నరు లెవ్వరుఁ గాంచిరె నాక కాదు సం, క్రందననూతికిం దగ్గలికన్గొనఁజాలడె... భార. విరా. ౨. ౨౬.

వ. ఇట్టివత్తురం బ్రవర్తించిననర్తవంబులు కనుం గొని విక్రమార్కుం డిట్లయె. విక్ర. ౨. ౯౨.

౨. తెలిసికొను, ఎఱుఁగు.

సీ. జనునవిశ్వాసంబు కనుఁగొని మెఱుఁగుట విశ్వసనీయుని వేర్పఱుచుట. గీ... వలదు చతికి. ఆము. ౪. ౨౫౨.

గీ. తెల్లబాతుట గన్గొనియెల్లవారు. నీలా. ౩. ౪౬. ౩. పాండు, పడయు.

చ.... దీనిఁ దాల్చి యి, పృథఁకులలోఁ గనుం గొను మపారమహామహిమభావము. పారి. ౧. ౬౧.

కనుఁబాటు. వి. (కను+పాటు.) ౧. దృష్టి, చూపు.

గీ. శివుని కనుఁబాటు దాఁకనిచిత్తభవుఁడొ. విక్ర. ౮. ౫౨.

౨. దృష్టికోషము.

సీ. నుదతి నీమై చక్కఁ జూచుట కోడెనఁ గనుఁ

బాటు వొరయునో యని తలంచి. భార.

విరా. ౨. ౪౭.

కనుఁబె(న్బె)ంటి. వి. (✓కను.) కాఁగలప్రయో
జనమును నూచించు నొకానొకపక్షి, జీలుగుపిట్ట.
వ...గబ్బలుఁగు గొలికనుఁబెంటి పైఁడికంటి
లోనగుతిర్యక్కులు భావిప్రయోజననూచ
కంబు లై యున్నయవి. ఆము. ౬. ౬౬.

సీ. గొంగడి కక్కెర గొక్కెర గొరువంక పూ
రేడు కనుఁబెంటి నీరుకాకి. హంస. ౩. ౧౨.

సీ. వంగవండును గోరువంక కప్పెట సాటిపిట్ట
పావురము కప్పెంటి మూఁగ, మొదలుగాఁ
గల్గుపులుఁగులు...నుద. ౩. ౧౯౪.

కనుఁబ్రాము, కన్నుఁబ్రాము, కన్నాబ్రాము. స.

శ్రీ.(కను + ప్రాము.) కనుపులుము, మోసపుచ్చు.

క. అనుజన్మ వధూగమనం, బొనరించినద్రోహి వ
గుట నోర్వక నిన్నుఁగనుఁబ్రామి సంహరిం
చిన, ననుఁ జెందునె దుష్కృతంబు నగచర
తిలకా. రామా. ౫. ౩౧౬.

ఉ. అవసుదేవుఁ డెంతయు రయంబున నర్చకు
నెత్తుకొంచుఁ దాఁ, గావలియున్నకంసునధి
కారుల నందఱఁ గన్నుఁబ్రామి దుష్టావృత్తగే
హముఁ నెడలి...పద్మ. ౯. ౯౩.

కా. శ్రీరత్నాకరకన్యకారమణుఁ డారీతిఁ జ
గన్తోహనా, కాలోనార వధూవిలాసముల ర
క్షశ్శృంగిఁ గన్నామి...దశా. ౫. ౩.

కనుక(న్క). అవ్య. ద్రు. ౧. కాపున, కాఁబట్టి.

గీ. తొలుత మాటలుపడి పుల్లసిననాఁడు, గను
కఁ గొంతుచు...విప్ర. ౪. ౮౭.

౨. వాక్యాలంకారముగఁ బ్రయోగింపఁబడును.

ఉ. భూసుతకోస మేఁ గనుక బొంకితి నేనియుఁ
బెద్దకాలముం, జేసిననాతపంబు రహిఁ జెం
దక నిష్ఫల మా...ఉ. రా. ౮. ౮౬.

౩. “చుమీ” అనునర్థ మిచ్చును.

సీ. తడికాళ్లలోఁ ద్రొక్కడవుచుమీ యిదె కు
కాస్తరణ మాత్త ధ్యానమయ మయ్యె, నెడ
లేదు వేపువ లిట రమ్మ ముట్టెడు గనుకఁ బ్రా
తన్నానమునకు వలయు. విప్ర. ౩. ౭౭.

౪. అవధారణార్థము.

సీ. బింబోష్ఠి నేఁ గన్కఁ బీఠాంబరమ నైన మె
ఱసియుండుదుఁగదా మేనినొండ. భాగ. ౧౦.
ఉ. ౨౧౨.

కనుకట్టు. వి. (✓కను.) ౧. కన్నులకుఁ గట్టెడు
కట్టు, గంత.

వ...పద నగ్గరించి కూయుచుఁ గడుపు నకన
కంబడఁ గనుకట్టుతోడ మోములు మలం
చుచు...మనుచ. ౪. ౨౭.

౨. ఇంద్రజాలవిద్యావిశేషము.

సీ. మేఠ లాసంగినఁ బూఁతలు పూసినఁ గ
నుకట్టనర్చిన గాత లిడిన, మందులు పెట్టిన
...మంత్రతంత్రములఁ బన్నిన...ప్రబంధ.
౭౩౮.

కనుక(న్క)ని. వి. ౧. సంధ్రము; వెఱపు,
భయము.

చ. ఘనుఁడు వృకోదరుండు దనుఁ గట్టులుకం డల
పడ్డకోటికా, స్వనితురగంబులం దునిమి
నూతునికంతముఁ ద్రుంచి వైచి తీ, ప్రనిశిత
మైనప్రాసమున వానియురంబుఁ బగిల్చి చంపి
నం, గనుకనిఁ బాఁతి భీతి యెసఁగంగఁ దదీ
యచమానమాహముల్. భార. ఆర. ౬.
౨౩౧, అశ్వ. ౪. ౧౨౩.

క. దినదినమున కతివమదిఁ, ఘనగరిమఁ మ
గుఁడు దఱుమఁ గారకులతటిఁ, దినదినము
నకుఁ గృశించెను, గనుకనియును ద్రుపయ
నిరవకాళతఁబోలెఁ. కళా. ౭. ౧౫౮. (చూ.
౧౫౫.)

వ. తత్పరిజనంబు లందఱు నళనిపాతలమున బెదరి

చెదరినట్లు గనుకనిం బడి రయ్యేకస్తంభ
పార్శ్వంబును దక్షకువిహగ్ని దగ్ధం బయ్యె
...భార. ఆది. ౧. ౨౦౦.

శ్లో. భయాత్పరిత్యజ్య దిశః ప్రవేదితే. సం.
భార. ఆది. ౧౧. ౧౧.

ఉ. సిగ్ధనకుం లికాపికలు...శంకలకుం గన్నని
... అగ్గజయానకుం బలికి నయ్యె యథేష్ట
రహఃప్రసంగము. కవిక. ౩. ౨౨౯. (క
న్నని:-భయపేతువు.)

౧. తీవ్రత; అభినివేశము, పట్టుదల.

క. తనకొడుకుం దెక్కురథికులు, గనుకని నొ
ప్పింప...చిత్రభా. ౨. ౯౮.

చ. కనుకనిఁ దెల్లవాలుదనుకొ రతిగోరెడు
పల్లవారిమేల్లనుఁగొని...కువల. ౨. ౧౧౨.

ద్వి. ...మాప్రాణంబులైన, విడుతుముగాక మా
మడిహాటివృత్తి, విడుతుమే యిది యేటివిష
రీతవృత్తి, యనుచు బోయలు లేచి కనుకనిఁ
బలుక. బస. పు. ౨. ౫౭౦పం. భా. రా.
బాల. ౫౬౮.

౩. బాగరూకత.

చ...ఆత్మపత్నులకుఁ గోర్కొగ నావరపాయ
సాన్నముం, గనుకని రెండుభాగములుగా
నొనరించి తగంగ నందులో. భా. రా.
బాల. ౧౧౧౧. (కనుకని:-సరిగానిభావము.)

చ. వసములఁ గొండలకొ గుహల వాఁగుల బా
వులఁ బల్వలంబులకొ, ఘనతృణసీమలకొ...
పురంబులం, గనుకనిఁ జూచుచుకొ వెదకి కా
నక చెచ్చెర వచ్చి...భా. రా. బాల. ౬౨౩.

కనుకను(కన్గను.) వి. డౌ. (కను+కను) ప్రతి
సేత్రము.

ద్వి. అనుచుండ వాయువు లందంద విసరె, గను
కను పెంధూలి గప్పె...రం. రా. బాల. ౭౭
పా. ౨౨ పం. (కనుకను=కంటిని కంటిని=
అందఱకన్నులను.)

కనుగ(న్గ)ంటకొన్నార, ప్రత్యక్షముగా.

మ.... అంభోజగర్భాదులకొ, దముఁ గావకొ
పార లెమ్మ లెమ్మనివో తాఁ జూచి కన్గం
ట నయ్యుమ ప్రాణేశ్వరు నెట్లు మ్రింగు
మనె నయ్యుగ్రానలజ్వాలలకొ. భాగ. ౮.
౨౩౯.

చ....ఈశ్వరుం గనుగంటఁ జూచిరంట వార
మృతాత్ములు గావు జొప్పదే. కు. సం. ౩.
౮౯౧.

ద్వి. కఠకంశుమూర్తిఁ గన్గంట వీక్షించి. బస.
పు. ౧. ౧౦౭పం.

కనుకలి. వి. (కను+కలి). చూపు, దృష్టి.

చ. వినుకలిచేతనే విరహవేదన నామది నింత
వర్ధిలెకొ, గనుకలి నట్లు చిత్రఫలకంబునఁ
గాంచినయింతి నెమ్మనంబునఁ గడు నింత
కంత పరిపూర్తి వహించునొ...ప్రభా. ౩.
౨౫.

క. అనుమాన మేల నిజ మీ, ననఁబోడియెరు
క్తబాహునందన యలనా, వినుకలియును గ
నుకలియును, మనమునఁ దలపోయ నైకమ
త్యముఁ గాంచెకొ. చంద్ర. ౩. ౧౧౫.

కనుకుట్టు. విణ. (✓కను)-నేత్రబాధకుడు-బా
ధకుడు.

(చంద్రోదయవర్ణనము.) చ....విరాలికల్కిప్రో,
గులకనుకుట్టు...రా. వి. ౩. ౮.

కనుకుట్టుదనము. వి. (✓కనుకుట్టు.) ఈర్ష్య.

వ...అవ్వడినెలు దమముఱఁడిప్రియవాదితనంబు
చూచి కనుకుట్టుదనంబున నతనిధర్మంబున
కు విఘ్నంబు గావించం దలంచి...భోజరా.
౬ ౧౨౫.

కనుకూ(గూ)ర్కు(రుకు). ఆ. క్రి. (✓కను.)
కనుమాయ, నిద్రించు.

చ. జరత యొక్క కుంజగృహచంద్రశిలం గను
కుర్కుచుండ...రామా. ౨. ౯౭.

క. చని తత్కాలిగేహం, బున నొకమగనాలికు
టమునకై కనుగూర్చుని యొక్క జారుతో
నిం, పునఁ బొడలుచు నుత్తరంపుమూలరమిం
చెన్. శుక. 3. ౬౦౨. చంద్రా. 3. ౮౯.

కనుకూలి. వి. ధాన్యరూపమైనకూలి. (శ. ర.)

కనుగో(న్ద్ర)లుగు(ల్లు). అ. క్రి. (కను+కలుగు.)

జాగరూకుడగు, అప్రమత్తుడగు.

ఉ. ఏమటి రక్ష సాలనిమ్మగేంద్రుని నక్కయం
గోలుపుచ్చు సంగ్రామములోనఁ గన్గలిగి
కానక తక్కిన నాశిఖండిచే, నీమనుజేంద్రు
గోల్పడమె...భార. భీష్మ. ౧. ౮౦.

గీ. వింత పుట్టినఁ గనుగల్గి చింతనేయ, కుంటు...
వలదు పతికి. ఆము. ర. ౨౫౨.

కనుగి(న్ద్ర)లుపు=కనుగొలుపు.

స. క్రి. (కనుపైగ చేయు.)

నీ. అని పల్కి క్రమ్మఱ జనఁజూచుచో దీని
శ్రేణు జోదులఁ గన్గిటిపి యదల్పు, టయు
...అచ్చ. రా. యు. ౧౨౫.

కనుగి(న్ద్ర)లుపు=కనుగొలుపు.

అ. క్రి. (కనుపైగ చేయు.)

వ...కన్నియ మొఱంగి యచ్చెలులు విభునకుం
గనుగిలిపి యొందోరు లొక్కొక్క నెవంబున
నొయ్యనొయ్యం జనిరి. రామా. ర. ౧౫౬.

వి. కంటిని ఒకవిధముగాఁ ద్రిప్పుట.

నీ. కన్గిలు పనఁగను గన్గీటు విలసిల్లు...ఆం. భా.
3. ౨౯.

కనుగీ(న్ద్ర)లు=కనుగొలుపు.

స. క్రి. (కనుగొలుపు, కనుపైగ చేయు.)

నీ. అతఁడు మాండవ్యమహామని ప్రవరుని గను
గీటె నీ వెఱుంగవె యటంచు. హరిశ్చ. ౧.
౧౩౧. విప్ర. ర. ౭౫.

వి. కనుగొలుపు. ఆం. భా. 3. ౨౯.

కనుగుఁజేప. వి. మత్స్యవిశేషము. (శ. ర.)

కనుగొ(న్ద్ర)లుపు(ల్లు)=కనుగొలుపు, కనుగొలు
పు, కనుగీటు. అ. క్రి. స. క్రి. (కను+కొలుపు).
కనుపైగ చేయు.

వ. నీమది నెలుంగుదురు గాదె యనునెడ నీవన
మాలిక కనుగొలిపి యెగఁగొలిపినఁ గలవాణి
మఱియు నిట్లనియె. మృ. వి. ౨. ౧౮.

క...తనమ్రాలం, గనుపట్టననుంగుఁబట్టి గనుగొ
ల్పుటయు...నీలా. ౧. ౮౪.

కనుగ్రుడ్డు. వి. (కను+గ్రుడ్డు) నేత్రగోళకము.

క...మాయగోవు పడుచుం, గనుగ్రుడ్లం దిరుగ
వేసి కాలముచేసెన్...వరాహ. ౧౦. ౪౦.

క. అనినన్ విని తనయిరువది, కనుగ్రుడ్లన్ నిప్పు
లురలఁగాఁ ద్రిప్పుచు న, జనకనృపాలాత్మ
జపై, ననిమిపరిపుఁ డపుడ చంప సలిగియు
నచటన్. రామా. ౬. ౧౬౮.

కనుచీకటి=కనుమబ్బు. వి. (√కను.) సంధ్యా
కాలమందలి లేఁచీకటి. (శ. ర, వా.)

కను(న్న)నీరు, కన్నీరు. వి. (√కను.) అశ్రువు.

నీ. కనునీళ్లు పులిమికొంచును బానశాలలో మం
చు గట్టించునమర్మకులము. కువల. 3. ౨౦.

కా. తోరం బొకనునీరు చన్నుగవయందున్
బాటి బాల్యాటఁ గ, న్యారత్నంబు ప్రసూ
నతల్పమునఁ దాపార్తిక నెసం దూరెడిన్.
ఇందు. ౨. ౧౭౭.

చ...కన్నునీరు గొల్బన వెడలంగ...భోజరా.
ర. ౧౬౭.

వ...అటుక కన్గొనలకెలంకులం దొలంకఁ గన్నీ
య మున్నీరై ప్రవహింప...రామా. ౫. ౧౮౩.

క. కన్నీ రొలుకఁగ వగచిన, నన్నరపతు రెల్ల
వేడ్చిరి...భార. ద్రో. ౧. ౨౯.

కనుప(న్ప)ట్టు. ఆ. క్రి. (✓కను.) చూపట్టు, కను
బడు; గోచరమను.

ఉ. భానుడు పశ్చిమాద్రిఁ గనుపట్టెఁ దలిర్పిన
మావిమో కనక. భార. విరా. 3. ౧౯౨.

మ. ఉడుమార్గం బఖిలంబు నున్న నయి శాశోత్తే
జనం బొంది పుల్కనుగంబడ్డనిశాతభుద్ధయ
క్రియం గన్నట్టై నప్పట్టునక. హర. ౨. ౨౫.

చ. ...పా, యనియసుకై నీయెడన యగ్గలమై
కనుపట్టు... పారి. ౧. ౧౧౦.

కనుప(న్ప)డు. ఆ. క్రి. (కను + పడు.) చూపట్టు,
కనబడు.

క. అని సిద్ధురాలు పెప్పినఁ, బొనపొనగా శ్రమ
లుచెండఁ బులకలు వొడమెక, మనసిజశిఖి
యెనెనెనఁ, గనుపడు ధూమాంకురములగతి
నృపుమేనక. హంస. ౧. ౬౫.

సీ. పాంకంబుగా నూనె పంకించి నవరంబుకుప్పె
గన్నడ గొప్పకొప్పు నెట్టు. కుక. 3. 3౫౪.

కనుపా(న్పా)ప, కంటిపాప. వి. (కను + పాప.)

సేత్రావయవవిశేషము. (కంటిలోని ప్రతిమ-శ.ర.)

మ. కనుపాపల్ చులు తెప్పలక గదియ... మ
నుచ. ౫. ౨౪.

ఆ. స్థూలము కనుగ్రుడ్డు నూత్నంబు కన్నాప, కం
టిపాప నుండుఁ గారణంబు, కారణమున
ప్రవృత్తశ నెఱుంగఁగవలె, విశ్వ... వేమన.
౧. ౯౪.

కనుపాలివిత్తులు. పి. బ. కుశుత్థాంజనము. (శ.ర.)

కనుపు(న్పు) = గనుపు. వి. నెదురు చెఱుకు లోనగు
వానియందు నెడనెడ నేర్పడియుండు గ్రంథి,
పర్వము.

సీ... కన్ను కనుపు గంటు గను పంచనఁగఁబర్వ,
మమరు... ఆం. భా. ౨. 2౪.

గీ. జగతి ధర్మార్థకామమోక్షంబు లనఁగ, వఱలు
నాలుగు కనుపుల చెఱుకుఁగోల, యాది తుది నీ

రసంబు మధ్యవ్యయంబు, సార మండ్రు కు
యుక్తి దుర్జనుఁ గలిగి. చళా. ౧౦. ౯౯.

(అండలమువర్ణనము.) సీ. కరసెత్తు ముని ప్రేలివరు
న కన్నులు గల్లుబలుకొమ్ము మగరాలపనుల
పైఁడి, సింహులలాటంబు... చళా. 2. ౧. ౨౯.
కనుపులకలుకాడు = చెఱుకువిల్తుడు, మన్న
కుడు.

క. కను మాసినఁ గను విచ్చినఁ, గనుపులవిలుకాని
ప్రాయఁ గణఁగిన నేవే, ల్పును చలఁచిన రా
పట్టియ, కనుపట్టెడు నెట్టు లోర్వఁగలఁ గల
కంశీ. ౭. పి. ౪. ౨౨.

జ: కనుపుకొట్టు, కనుపులగుండ్లు.

కనుపుకొ(గొ)ట్టు. స. క్రి. (కనుపు + కొట్టు.)

ఖండించు; సంహరించు.

వ. ఇవిధంబునఁ గురుసేనం గనుపుకొట్టి నపు
చున్న కన్నడిం గనుంగొని. భార. ద్రో. 3.
౧౫౯.

వ. కాలుబలంబులం గనుపుగొట్టినం గాలు చెయి
తల డొక్క యని యేరుపాలు లేక పండం
డఱిగినయట్లున్నయెడలును... భార. భీష్మ.
3. ౨౪౮.

వ... అప్పుడమి తేనిముందట నిలిచి పని యేమి
వనుపు మనిన నతండు ప్రీతుండై కళ్ళపాడు
లం గనుపుగొట్టు మని పనిచిన నది వారలు
న్నెడ గోసి పోయె... భార. ఆను. 3. ౨౨౦.

కనుపులగుండ్లు. పి. బ. (కనుపులు + గుండ్లు) మణి
మయ వైసహస్త భూమిశేషము. (శ. ర.)

కనుపె(న్పె)ట్టు. స. క్రి. (కను + పెట్టు). ౧. ఆలో
చించు, పరిశీలించు.

గీ. పరుడ నగునాకు నక్షరపురుషునకును, భేద
మేమియు లేదు కన్నెట్టి చూడఁ, గలరె వే
ఱించుకయిన లోకమున ముఖ్య, బింబమున
కును దర్పిరిబింబమునకు. సీతారా. ౨.
౧౦౨.

అ. కాదు, రక్షించు.

క. అట్టితటి విభుడు మాలో, నిట్టలు నేయు మ
నకున్ని నీసాములు గ, నెట్టుకొనియున్న
వారము, పట్ట వెఱచి యింక మీస భారంబని
నక. పరమ. 3. ౫3.

అ. క్రి. ఎదురుచూచు, ప్రతీక్షించు.

ఉ.... బెట్టు కూ, పెట్టుచు నిట్లు పోరక గనుపె
ట్టుక యొక్కరుఁ డుండి.... ఆము. ౬. ౮౦.
కళా. ౫. ౧౦౭.

కనుపొట్టలు. వి. బ. (\sqrt{k} ను). కంటి తెప్పలు.
(వ్యవ) వానికనుపొట్టలుబిసవి.

కనుబడి. వి. (\sqrt{k} ను). గ. రాబడి.

నీ. ఒకచాయక గరణమో సకలదేశంబుల కను
బడికవిలెలు వినికి సేయ. భోజనతా. ౧. ౧౦౪.

అ. ఉత్పత్తి. (శ. ర.)

కనుబేటము. వి. (కను + బేటము - క. కణు = కన్ను,
బేటము = వలపు, మోహము.) చక్షుస్పృశి, చూ
చుటవలనగలుగు అనురాగము.

మ. కను బేటంబున గాట మైనహృదయగ్లానిం
బయోజాస్య యి, ట్టునికి న్నెచ్చెలు బిచ్చ నో
ర్చితమలో నూహించి కీతక్రియలో, పానరిం
పక సమకట్టి... దశమ. 3. ౧౨3.

క. ... ప్రియసఖుఁడు దన్నుఁ గొల్వఁగఁ బురి
కా, వట నరుగుదెంచి యొకచెం, గట నుం
డెక దెలియరాని కనుబేటమునక. ద్వా.
౧౨. 3౦. మ. సం. ౧౦. 3౯౮.

కనుమ. వి. (క. కణమె.) గ. కెండుకొండలనడిమి
సందులోప; కాంతారము.

ఆ. వలన బెడర నృపతి కలగక ప్రజవగ, లార్ప
బనిచి కనుమలందు నిలువ, వేఱు వేఱు యేర్చి
విలుమంది బనిచి... ఆము. 3. ౨౭.

వ. భల్లకంబులయ్యారోకంబులం బెడరి గుములు
పాసి యిటుకటంపుఁగనుమ తెరువులం బఱ
చుతటి బలుపలుఁగుజాత్రొక్కటంబులం గిట్ట

లు పగిలి... చాఁపకట్టుగాఁ బడుసారంగం
బులకు నిర వైనపట్లును... చంద్రా. ౨. ౮౪.

నీ. ... కనుమ యనినఁగాంతారమగు ... ఆం.
భా. ౨. ౯.

అ. సందు; బిలము, కన్నము.

వ. ప్రవాహంబు నిజ ప్రవహాగుణంబు విడువక
ప్రవహాద్వారంబు వెదకుమం జరకాలంబు
నిలిచియేనియుం గనుమ గలిగినఁ బ్రవహిం
చుచందంబున... కవిక. ర. ౧౨౦.

నీ. కన్న మనంగను గనుమ యనంగను గ్రంథ
యనందగు... ఆం. భా. ౧. ౧౪౫.

చ. అని నియమించి దానికర మంజక యెక్కి
కరంధనిగ్రహం, బనువుగఁజేసి యాఖనక
మప్పుడ పోయె ననంతరంబు లో, చనములు
విచ్చి చూచి మది సంతసముక వగవుం దలి
ర్ప నా, కనుమన తాను నేగి భుజగం బొక
బొక్క వసించి యాత్మలోక. కేయూర.
ర. ౧౧౦.

కనుమబ్బు = కనుచీకటి. (కను + మబ్బు.)

ఉ. ... పల్లవా, లింగనకాంక్షఁ దన్నహిళ లేగ
నుమబ్బునఁ డమ్మక బెట్టి తు, చ్చాంగనర
భ్య నేగ నెదురై పతి కన్నులు గోరగింపఁ
గక. వేం. పంచ. ౧. ౨౪౬.

కనుమ(న్య)రి = కమ్మరి, కరుమలి. వి. ఇనుపపనివా
డు, అయస్కారుఁడు.

నీ. కమ్మరి కనుమరి కరుమలి యనఁగాను మీఱు
చుండును నయస్కారసంజ్ఞ. ఆం. భా. ౨.
౨౮౪.

ద్వి. మును జీవ మనులోహమునకు జ్ఞానాన్ని, నో
నరగఁ బద నిచ్చుకనుమరి యతఁడ. బస. పు.
ర. ౬౬ పం.

వ. కన్నరి... దా. కా. ర. ౧3౮౪.

కనుమఱుఁగు(పు). వి. (\sqrt{k} ను). గ. ఆటంకము.

ద్వి. ననుఁ గాంచఁ గోరునవ్యదృష్టికిని, గను

మఱుఁ గింతయుఁ గలుగదు బసవ. ప్రభు.
క. ౧౧౨ పా. క పం.

౨. కన్నులనుఁ గట్టెడిగంత.

ఉ. చెంగటఁ బాటులేళ్లఁ గని చేతులసన్నల నె
డ్ల నిల్పి సి, వ్యంగులబండ్లు డించితగ వానికిఁ
గ న్నఱుఁగుల్ దెరల్పి యా, మంగలఁ బాటఁ
జాపుటయు... యయా. ౨. ౧౬.

క న్నఱుపునేయు=కనఁబడవండఁజేయు.

ఉ. చేదవవానిఁ గ న్నఱుపు నేయుచు... చీకు
వాలు పెం, పారె జగంబు దెగలము నచ్చెరు
పాటును బొంద సాంద్రమై. దశకు. ౬. ౬౦.

కనుమఱువడు. అ. క్రి. (కనుమఱుఁగు+పడు)

కంటికిచాటగు, దాఁగుకొను.

క. కని కడపిపుచ్చువారును, గనుమఱువడువా
రుఁ బరులఁ గనుఁగొనువారు. క. సం. ౨.
౨౧గ.

కనుమాపు. వి. (కను+మాపు) కొంచెముమాయుట.

కనుమాపుమాయు=కొంచెముమాయు.

ద్వి. కలకల మని పక్షిగణములఱుంతు, గలిగెఁ జం
ద్రునికాంతి గనుమాపు మాసె. ద్వి. సారంగ.
౩. ౯౯ పా. ౬ పం.

కనుమాయ. వి. (కను+మాయ) కనుకట్టు.

గీ. రంగమధ్యంబునందుండి రాజుదెసకు, మఱుకు
కృష్ణ వేగస్ఫూర్తి యొక్కరుండు, గాన రే
కున్మిఁ గనుమాయకరణి యయ్యె, గంసు
ముందర నిలుచుండఁ గనిరి పిదప. హరి. పూ.
౯. ౧౩గ.

కనుము¹. వి. (వృత్తియందు'ము'వర్ణమునకు 'ప'
వర్ణమువచ్చును.) కరము, తెల్లగి.

సీ... కనుపపూబంతి... శివరా. ౧. ౬౧.

గీ. కనుపపులు వేల్పుఁబడవారుఁ గన్నచోటు.
మనుచ. ౨. ౯. హంస. ౫. కర.

కనుము². వి. మకరసంక్రమణ గ్రహణ శవదహన

గ్రామదహనక క్ష్యత్సవదినములకు తరువారిదిన
ము.

కనుమూయు. స. క్రి. (✓కను). పంచించు.

సీ. కపురంపుఁబలు కంచుఁ గనుమూసి కటకటా
బూది గప్పిననిప్పు బాడుకొల్పి. గీ. ... నె
తలఁ దెట్టంగఁ బని యేమి నెలఁదులార. చం
ద్రా. క. ౧౬౭.

కనుమూ(న్తూ)సిగంత. వి. (✓కను). ౧. కన్నులు
కప్పటకై కట్టెడితోలిల్ల.

సీ. చంద్రికాపాయికంచంబులోపలిరాయి కాశి
కావలికిఁ గన్తూసిగంత. గీ. ... అరుణఁ డుద
యించె... చమ. ౩. కం.

౨. దాఁగిలిమూతలు, కన్నులు గప్పియాడెడు
ఒకానొకట.

మ. ... ఓ, మనగుంటల్ కనుమూసిగంత నలుగం
బాలట లోనైవభే, లనముల్ మీఱఁగ బోట్ల
తో నలరు బాలారత్న మెల్లప్పుడు. కళా.
౬. ౨౦౨. ఆం. భా. ౨. ౩౦౭.

కనుమొ(న్తో)ఱుగు. స. క్రి. (✓కను). పంచించు.

మ. సిరి నొక్కప్పుడు కన్తోఱుగి హరిచ శ్చేరణ
బ్రహ్మాండమను, రవ్వరహ... ఆము. ౧. ౨.

కనుమోడ్చు(డుచు) = కన్ను మొగుచు.

(✓కను.)

(నిద్రించు.)

గీ. పన్నగసగాధ్యుఁ డే నింత కన్ను మోడ్చు,
తఱిని గలలోన నెదుటఁ బ్రత్యక్షమయ్యె.
రా. వి. ౧. ౧౫.

కనుమోసము. వి. (✓కను). చూపుతప్పు, దృష్టి
ప్రమాదము, లక్ష్యము తప్పుట.

క. వాసవనందనుఁ డెంతయు, గాసిలియున్నాఁ
డు మనలఁ గని యించుకయుం, దా సైరణ
నేయఁడు గను, మోసము లే కొక్కమొగిన
ముసరఁగవలయు. భార. విరా. క. ౨౩౦.

కనుతెప్ప. వి. (కను + తెప్ప.) కంటితెప్ప.

సీ. కనుతెప్ప లిడ నెఱుంగనిచూడ్కిఁ జూచు
చు జగిపిఁపుదోచ బోరగిలఁబడుచు. కవిక.
౧. ౫౫.

కనువిందు. వి. (కను + విందు) నేత్రోత్సవము, క
న్నులపండువు.

క. దినముఁ గనువిందు చేయఁగ, మునిగృహముల
వన్యభోజ్యములఁ దృప్తుండై, మనుతనయుం
డు... కను. ౧. ౧౬౦. శుక. ౧. ౨౮౪.

కనువినికి = కన్ను వినుకలి. (కను + వినికి.)

సరసిజవృత్తము. కప్పఁగఁ దోలుకొ గొప్పన
బాలుకొ గనువినుకులయొడికములగునరులుకొ.
యమా. ౨. ౪౬. అచ్చ. రా. సుం. ౧౦౧౧.

కనువెచ్చ. వి. (కను + వెచ్చ) కంటివేడిమి.

సీ. వలరాచరాచవాఁ డలికాక్షుకనువెచ్చఁ గ
రఁగినయలకనికరపుఁజోటు. మనుచ. ౨౯.

విణ. సులివెచ్చ. (శ.ర.)

కనువెలుగు. వి. (కను + వెలుగు) కంటికి వెలుఁ
గు. (కంటికి వెలుగువంటిది, మార్గదర్శకము అని
భావము.)

క. కనువెలుగు నీవు గా నీ, వెనుక భవన్తతమ
యూఁది వీరలు నేనుం, జనుదెంచెదమూఱు
ట నెల, కొన వృషభముపజ్జ నడచుగోవులభం
గికొ. భార. ద్రో. ౧. ౬౬.

చ. అనిమిషవాహినీతనయుఁ డస్త్రగురుండును
నీకు నెప్పుడుం, గనువెలుగై చరింతురు విక
ర్ణుండు గర్ణుండు దుస్సనేనుండుకొ, నిను నొక
యత్తుఁ బాయరు... భార. శల్య. ౨. ౪౦౩.

క. ఆవెలుగు గనువెలుగుగఁ, వా వెలసినపుణ్య
మూర్తి ధర్మసుయం డే, లా వెఱచు రణము
నకు... భార. ద్రో. ౧. ౧౦౦.

కనువేదులు. వి. (కను + వేదులు) - కనుపిచ్చి -
చూచినమాత్రముననే యావస్తువువైఁగఁగినవల

పు, వెట్టివలపు.

ఉ. ఇంత కనువేదులు నెల్లనటస్తు యింతి
కికొ. మనుచ. ౩. ౩౩.

కన్నెదరు. అ. క్రి. (కను + చెదరు). చెల్లాచెదరగు.

మ. చదిసెం దేరులు పాతె వారణము లశ్వస్తు
ల్లరం గూలఁగ, న్నెదరెకొ వైన్యము ప్రాలె
బాహువులు త్రెప్పె న్నాంసముల్ రాలె నం,
గడముల్... పువల. ౨. ౧౪౬.

కన్దెఱి. వి. (కను + తెఱి. ఇది వా తెఱవంటిది.)

కనుతెప్ప.

మ. మఱునాఁ డంధకభోజవృష్టియనుసామం
తాగ్రణీనేన గం, దెఱి గా సాత్యకి రాముఁ
డుధవుఁడు హర్దిక్యండు లో నైనకొం, దెఱి
మాత్యుల్ దనుఁ జుట్టి రానమరె నాస్థానం
బునం గృష్ణుఁడు ... ఉ. హరి. ౨. ౮౪. (కం
టికి తెప్పవంటిది - రక్షకము అనిభావము.)

విణ. (కను + తెఱు) నేత్రములను తెఱుచు
నట్లు చేయువాఁడు, నేత్రోన్మిలకుండు.

గీ. అఖిలజగములకన్దెఱి యగుచు జనన, మాజకర
పుటకృపదయసోజములకు, ముకుళనంబును
జృంభణంబును నొనర్చి, భానుబింబంబు పూ
ర్వాద్రిపై వెలింగె. భార. విరా. ౨. ౨౪౧.

గీ. సృష్టికన్దెఱి లోలుసంజచెలిమికాఁడు... అరు
ణుఁ డుదయించె ... కాశీ. ౧. ౧౨౧. (చి.
ని. పా)

కన్న. ప్ర. ద్రు. (కు + అన్న) కంటె. (ఇది పంచ
మివిధక్రి ప్రత్యయము.)

క. నిన్నుఁ జెఱిగొన్న హైహయ, కన్నకొ దోర్వీ
ర్మ మెక్కు డగు భార్గవులీ, లన్నిజ్జించినరా
ముని, కన్నను శూరుండు ముజ్జగంబులఁ గలఁ
డే. చమత్కారరామాయణము. అప్ప. ౩.
౨౩౮.

ఉ. ... చంద్రు ప్రతికోటి మొగం బెలదేఁటిధా
టిక, న్నం గడుమేటి వేణి పులిసంబులసాటి

పిఱుందయ్య...విజ. వి. ౧.౧౫౦. ప్రబో

ధ. ౫. ౩౬. వసు. ౨. ౫౬.

కన్నకొడుగు. వి. బౌరసపుత్రుడు. ఆం. భా. ౨.

౧౧౧.

కన్నగాడు. వి. (కన్నము + కాడు) ఖనమడు,

కన్నమువేసివొంగిలిందుంగ.

మ.తలపోయం దమపంచతిన్నియలమిడక్షం

గములవోలె నిచ్చలుఁబొంగుండెడుకన్న

గాండు విని రాజవ్యాధము సొచ్చి కా,

పలికాండ్రం గనుఁబ్రామి. కాళ. ౪. ౫౨.

సీ. అంకువోయినకాంతబొంక శంకించునే కత్తి

యేమతీలునేకన్నగాడు. రామలిం. ౧౦౧.

ఆం. భా. ౨. ౨౯౧.

కన్నడ¹=కన్నడపు, కన్నడుగు. వి. ఉపేక్ష; అనా

దరము, తిరస్కారము.

క. లాలనసేయపు నన్నుం, గేదీసంగతుల బుజ్జగిం

పపు నీవై, హాళిం జిక్కిరిం గన్నడ, మేలద

యం బూడ లాతి నే మునినాథా. విప్ర. ౩.

౧౧౧.

కన్నడ చేయు, కన్నడమొనర్చు=ఉపేక్షించు;

తిరస్కరించు.

ఉ. ఆనరసీరుహాక్షిచము నారల నానరివారు నన్న

ను, వ్యాసిత ధైర్యతక్ష వినివి వాసనవింటినతీరు

నమ్ముల, గాసిలుచున్నవాడ నను గన్నడ

చేసె విభాత యయ్యమో, గోసము గానొకో

తనను దొయ్యలి నీయక యిట్టు లేచుటన్.

అపా. ౨. ౧౧.

సీ. ఒకనిముటున వైరి నుక్కడంగించిననరుకొ

ర్య మెన్న గన్నడమొనర్చి. చంద్రా. ౧. ౨౧.

జ: కన్నడించు¹, కన్నడించు¹.

కన్నడ². వి. (సంగీ) ఇరువది నాలుగుస్త్రీ రాగము

లలో నొకటి.

గీ. ...పూర్వ, గౌళ సారంగమంగళ కాళికులును,

గన్నడయుఁ జూయయును గౌళ కడు నపూ

ర్య, మైనభల్లారకమును నారాయణమును,

గ్రమత నిరువది నాలుస్త్రీ రాగములును. ప్ర

బంధ. ౯౫. హంస. ౫. ౧౨౩.

కన్నడగౌళ. వి. (కన్నడ²?) - సంగీ - రాగము

లలో నొకటి.

ఉ. భైరవి నాట తోడి సిరిపా? దిశాదిశి దేశి

మారువా, గౌరి బిగాహుకి లలిత కన్నడగౌళ

ముఖా? దేవగాం, ధారి వరాళి కన్నడ ధనా

సరి సూర్యరి పూ? బేగదా, ముంభి రామఖల్లి

మొదలైతగురాగము లింపుమిడగణ. చె

న్న. ౨. ౨౩౬.

కన్నడము. వి. (సం. కర్ణాట, క. కన్నడపు, త. కన్న

డం - పత్తియందు వైకల్పికముగా మువర్తలోప

ము.) ౧. కర్ణాటదేశమందలివారు మాటలాడు

భాష, కర్ణాటభాష.

గీ. ...ఆశ్రవమ్మ తెనుఁగు, కన్నడం బన మతీయి

ట్లుకొన్ని దేశ, భాషలై మొప్ప... ఆం. భా.

౧. ౧౧౧.

౨. కర్ణాటదేశము.

ఉ. కన్నడరాయ యగ్గోడవఁ గప్పు ప్రియా

పరిభుక్తభాక్తగణ. ఆము. ౧. ౧౪.

జ: కన్నడించు², కన్నడించు².

కన్నడ(ళ)పు=కన్నడుగు. వి. కన్నడ, ఉపేక్ష;

తిరస్కారము.

కన్నళపునేయు = తిరస్కరించు.

గీ. కన్నళపునేయుఁ గచ్చపాకారగరిమఁ, గరిమ

రాళకయూన నీచరణమహిమ. వసు. ౪. ౧౬.

కన్నడపు చేర=ఉపేక్ష చేయుట.

మ. మొగమోటంబున నుండఁగాఁ జనము నం

బుక మందగి లింత కే, పగిదిక వచ్చునువ

ర్ణపాత్రము గణింప నీవ్వండ్రచే నాగతిం,

దగఁ దెప్పింపక నీపు కన్నడపుచేతం బట్టి

ప్రార్థించినక, మిగులం గెట్లదుఁగక తాళు

కొనఁజుచ్చి యన్న భీతాత్మఁడై. వి. ప్ర. ౫.
అం.

కన్నడి. (క.కన్నడిగ.) వి = కన్నడీడు. (శ. ర.)

కన్నడించు¹. స. క్రి. (✓కన్నడ¹.) ఉపేక్షించు.
(శ. ర.)

కన్నడించు². స. క్రి. (ఇది 'తెలిగించు' వంటిది? -
✓కన్నడము) కన్నడభాషలోనికి మార్పు.
(ప్రా.)

కన్నడీడు¹. వి. గ. (కన్నడ¹ + ఈడు.) ఉపేక్ష
చేయువాడు. (శ. ర.)

కన్నడీడు². వి. (కన్నడము + ఈడు.) కన్నడ
దేశపువాడు, కర్ణాటకుడు.

సీ. కన్నడీ దనఁగను గర్ణాటకుం దొప్ప... అం.
భా. అ. ౧౦౩.

సీ. ఆరెలు గన్నడీ లరవలుం తెలుఁగులుఁ దనవిరు
దండియం దగలికొలువ. ద్వా. ౧. ౪౨.

కన్నడుగు(భువు) = కన్నడభు.

కన్నడుగు(భువు) సేయు = ఉపేక్షించు; తిరస్కరించు.

క. ఇన్నాళ్లు నన్ను మిక్కిలి, మన్నన గావించి
చాల మంచిన నీవే, కన్నడుగు సేసి తేమని,
విన్నప మొనరింతు నీకు విలుధాధిపతీ. వా
ల్మీకి. ౩. ౩౩.

సీ. కరభోరుయుగళ సీకలికిరేదొడలు భద్రక
రంబు లన నుచితంబులప్పు. గీ. కంతుచక్కఁ
దనంబు జయంతు సాగను, నలవసంతునిపిత
యొయారిపంతు, కన్న భువు సేయు నారాయ
వన్నెకాని, కిగువుకాఁగిలి నీకు లభించెనేని.
చమ. అ. ౯౮.

కన్నది. వి. (కన్న + అది.) తల్లి, మాత.

సీ... అచ్చు కన్నది తల్లి యవ్వ నా మాత పేళ్లమ
రు. సాం. ని. మాన. ౩.

కన్నపె(నె)ట్టు. అ. క్రి. (కన్నము + పెట్టు) కన్న
మువేయు.

క. మీపీటిమ్రుచ్చు శేపురు, మాపీటం గన్న పెట్టి
మణిభూషణముల్, గోవతనంబునఁ దెచ్చిరి.
దశకు. ౪. అర.

స. క్రి. కన్నమువేసి దోచుకొను; అపహరించు.

ఉ. ... తక్కినట్టి నా, నాధన సంపదాధ్యసదనం
బులు నిత్యము కన్న పెట్టుచున్, సాధువిధిం
బ్రవర్తిలగఁ జల్చె దినంబును వైష్ణవార్చ
నల్. పరమ. ౪. ౧౯౫.

గీ. ఫాలలోచన ఫాలక రాళ నేత్ర, కీలికీల లనంగ
మిక్కిలి తపోగ్ని, దనరియున్నారు వీరల
పైర్వధనము, కన్న పెట్టగఁ జాలడు కం
తుఁ డనుచు. ఘటికా. అ. ౧౪౮.

కన్నపోవు. అ. క్రి. (కన్నము + పోవు) కన్న పెట్టఁ
బడినదియగు.

ప. నాగపట్టన ప్రసిద్ధబుద్ధాయతనంబు గన్న పో
యె. పరమ. ౫. ౧౫.

కన్నమిడు. స. క్రి. (కన్నము + ఇడు). ౧. కన్న
మువేసి దోచుకొను.

మ. ఒక నాఁ డే గురుదొంగ లంతికమునం దొప్ప
రుమందారనా, మక మాదుర్గము లీలనేలెడు
మహాత్మాపాలుఁ డొడీవర, తుకుకన్యాసదనం
బు కన్నమిడువాంఛన్ వచ్చి... ద్వా. ౧౦.
౧౧౫.

అ. కన్నము కలదానిని గాఁజేయు.

క. మామందిరంబుకుద్యం, బే మిరువురుఁ గూడి
కన్నమిడి యడుగులచొ, ప్పేమియు నెలలఁ
గక యుండం, గా మాటితి మప్పు డేను గడు
నుత్సుకతన్. దశకు. ౬. ౬౨.

కన్నము. వి. (క. కన్న). రంధ్రము, కిలము; దొం
గలు త్రవ్వెడు సారంగము.

ఉదా: ఎలుకకన్నము.

ద్వి. గడియకన్నంబును గడపకన్నంబు. బస.పు.
౫. 3౪౦.

జ: కన్నగాడు, కన్నపెట్టు, కన్నసోపు, కన్న
మడు.

కన్నయ్య¹. వి. (కన్న + అయ్య.) తండ్రి, జన
మడు.

సీ...తండ్రియబ్బకన్నయ్య నాయనయయ్య
యప్పన జనకాఖ్యలగు...సాం.ని.మాన.3.

కన్నయ్య². వి. (సం. కృష్ణ, ప్రా. కట్టో - కన్నడు
+ అయ్య) కృష్ణడు. (శ. ర.)

కన్నర. వి. (త. కణ్ణరావి = గ. దుఃఖము. అ. దుర
వస్థ.) దురవస్థ; దుఃఖము, కష్టము. (కన్న + అని
చి. ని, శర. కానితమిళమును బట్టియు 'కన్నర'
క్రిందనియఁబడిన యనుప్రాసమునుబట్టియు సా
ధురేఖముతో గ్రహింపఁబడినది.)

ఉ. అన్న మనీంద్రపుత్ర పృగయాక్రియయిం
తమఁదెచ్చె నన్ను మున్నెన్నిటనోమికాం
చిరొ సమిధతపఃఫలసార మైనయు,ద్యన్న
యకీలు నిన్నుఁ దలిదండ్రులు వారెట నన్న
వారొ యీ, కన్నర చూడఁ బాలయితిఁగా
విధి నేవిధి దూఱ నేరుతు. రామా. ౨.
౪౧. (కన్నడ-మూర్తి.)

క. ముప్పులు లేగఁగ నేమఁగు, మన్నుఁ డడవిఁ
బడి యెండుమాపులు ద్రావం, గన్నరఁ బఱ
చుచు నడిచూ, నన్నొగులుచు వ్రాలి నోలి
జాలిం బడుచు. వాల్మీకి. ౧. ౯౫.

జ: కన్నర.

కన్నర. విణ. (√కన్నర) దుఃఖితుఁడు.

(గరుడుఁడు) వ...నిర్జయు జర్జరులుగా మేఘం
బులు మోఘంబులుగాఁ గిన్నరులు గన్నరు
లుగా భూతంబులు భీతంబులు గా...అరు
గునట్టియెడ...ఉ. హరి. ౬. ౨౮.

కన్నవిటి. విణ. (కన్న + అవిటి.) చీకు, అంధుఁడు.

క. చెవిటికి శంఖస్పని కన్నవిటికి దీపంబు వం
డుఁ డగుపురుషునకు, యువతియు ఖలు
నకు నుపకృతి, శవమున కిడుఘాషణములు
జగతి వృథ యగు. భల్లా. ౪ ఆ. (శ. ర.)

కన్నాంగు. ఆ. క్రి. (కన్న + అంగ) నిద్రించు.

కా. అన్నా లక్ష్మణ ప్రాత్యవత్సల దురంతాయా
సఖిన్నుండవ, య్యన్ని ద్రాహితుండవై య
కట ము న్నుగ్రాటవీభూములం, చన్నం గొల్లు
గదన్న నేఁడు రాశయ్య. భూవిభుండుం
డఁగాఁ, గన్నాంగం దగునయ్య నీమరతుం
గాలం బయోధ్యంగదా. భా. రా. యు. ౫౮౪.

కన్నాకు. వి. (కను + అకు - ప్రాథవ్యాకరణము.)
తమలపాకులకట్టయంచు మొదట నుండెడియా
కు. (శ. ర.)

విణ. శ్రేష్ఠము; ముఖ్యుఁడు; నాయకుఁడు; అగ్ర
సరుఁడు.

సీ. ... కన్నాకు మేల్బంతి ... ఆణి యంచనఁ
దనకు శ్రేష్ఠము ... అం. భా. 3. ౧౫.

క. చెన్నొండఁగఁ దనయింటికె, గన్నా కయి
మెఱసియుండు గాదిలితనయు, జన్నములు
నేయ నడవిన, యున్నాఁ డని విని దశాస్యుఁ
డున్యోగమున. నిర్వ. ౫. ౧౨౮.

క. కన్నాకు మనకు భీష్ముఁడు... భార. భీష్మ. ౧.
2౬.

సీ. ఎగుచుకూతలు ముట్టెయెత్తి బిట్టాలించి గ
మికె గన్నాకయి గాలి యరయు. మనుచ.
౪. ౪౨.

కన్నాత. వి. ముప్పదిరెండువిన్నాణములలో నొ
కటి.

సీ... మెడలవైఁ గన్నాత లిడి... ప్రబంధ. ౮౬.

సీ. కన్నాత చాంగణ కందణంబు... గీ... అంజ
మెడపట్టు నాఁగఁ జెన్నలరుచుండు, ముప్ప

దియ రెండు విన్నాణములకుఁ బేళ్లు...ఆం.
భా. ౨. ౨౦౯.

బ. ౧. రతిబంధవిశేషము.

సీ. కన్నాత లాఁగించి కాంతుమోము గదించి
సారెసారెకు మోవిఁ జప్పరించి. కశాం. ౩.
౯౫.

౨. మల్లవిద్యావిశేషము.

సీ. కన్నాతలు పుటములస్తాలు మండీలు దాభా
లు డింకీలు డండెములును, లాఁగు లనంగను
రాజిల్లుఁ దద్దేదనామధేయంబులు... ఆం.
భా. ౨. ౨౦౭.

కన్నెయ(నె)=కన్య. వి.(సం.కన్యా.క.కన్నె.)

౧. కన్యక, వివాహముకానిబాలిక; స్త్రీ.

సీ. కన్యాభిధానంబు కన్నె కన్నెయ కన్య యన
మాఁడుపేళ్లచే నమరి యుండు. ఆం. భా.
౨. ౧౦౬.

సీ. మునిదత్త మగుమంత్రమున గొంతి కన్నెయ
నాఁడు వేడుక దిననాఘఁ దనకుఁ, బ్రత్యక్ష
ముగఁ జేసి పడయుట... భార. శాం. ౧. ౧౦౬.

క. అచ్చిన్నికన్నె సోయగ, మచ్చెలుపుం జిల్వ
చెల్వలందును మఱియ, య్యచ్చరచేడియలం
దును, నిచ్చలుఁ బరికింపఁ గలుగనేర దొక
ప్రక్ష. నీలా. ౧. ౫౪.

ఉ. ఇన్ని దినంబులున్ నవతు లిండఱలో నలనత్య
భామ క, న్నన్నలఁ ద్రిపురుక్ పారి వళంప
దుండె యన విందుఁ గాని యో, కన్నెయ
నీయెడం గలుగుగౌరవ మెందునుఁ జూచి
కాన... పారి. ౧. ౬౫.

౨. కూతురు, పుత్రిక.

ఉ. పంకినకోపమున్ సమయగంగభయంబును
నగ్గలించి యుల్లంబు పెనంగొనంగఁ బతులం
దగ సభ్యులఁ జూచుమాడ్కి రూ, తుం బగు
చూడ్కి నాద్రుపదుకన్నెయ నూచి ...
భార. విరా. ౨. ౧౩౯.

ద్వి. కన్నెల నూర్పురఁ గడురూపవతులఁగ
నియె... రం. రా. బాల. ౩౩ పా. ౧౦౪౦.

విణ. ౧. మొదటిది, ప్రథమము. (చూ. కన్నె
కయ్యము, మొ.)

౨. లేతది.

సీ. చిన్నికొమ్మల మించుకన్నెమామిడిచెట్టుఁ
జేర్చి నీకును మెచ్చు నేయఁగలను. విప్ర.
౩. ౧౯.

౪. ఆనమయంబునఁ జెన్నలరుకన్నె చెన్నెలల నె
న్నెలపులుగు లలముకొన్న చిన్నెల... ఘటి
కా. ౨. ౧౪౬.

౩. తొత్తది.

సీ. ధతుధతుక్కున నింగిఁ దాటించెఁ బలుమాటు
నీరాళ్లగొందిఁ గన్నెయమెఱుంగు. పాండు.
౪. ౨౧.

క. ... కీర్తివిధవా, నివృత్త విను మాకన్నెపాటని
యధార్థగతిక్. పా. న. ౨. ౬౭. (పాఠశ్చం
ద్రకథయందు.)

కన్నెకూర్చి=ప్రథమానురాగము.

గీ. మానసియశశాంకకోమలము లైన, యామినీ
సమయములఁ బర్యంకములును, సాక్షులుగ
నొందు నలవంత జనవిభుండు, కన్నెకూర్చి
ప్రకాశంబు గాకయుండ. వైష. ౧. ౧౪౪.

కన్నెయతటి, కన్నెయనాడు = కన్యగానున్న
పుడు.

సీ. మంత్రబలంబున మార్తాండువరమునఁ గన్నె
యతటి గొంతి గన్ననాడ, పు... భార.
ఉద్యో. ౪. ౨౯.

సీ. కన్నెయనాడు భాస్కరుని రావించితి వర
మంత్రబలమున వచ్చి యతఁడు, సంప్రీతిన్
నంగంగ జన్మించినాడపు... భార. ఉద్యో.
౪. ౫౯.

జ: కన్నెయలేడి, కన్నెకయ్యము, కన్నెగోరు
కోత, కన్నెబావి, కన్నెటికము.

కన్నెయ(న్నె)లేడి. వి. (కన్నెయ + లేడి)కారం
డవపక్షి. ఆం.భా. ౨. ౯౬.

ద్వి. కొక్కెర డెగ్గురు కొంగ రావులుఁగు, క
క్కెర యాడెలు కన్నెయలేడి. ద్వి. హరిశ్చ.
పూ. ౬౩౦.

సీ. కొక్కెర పూలేడు గొరుపంక లావుక పా
న్నంగి కోవెలకన్నెలేడి. యయా. ౨. ౨౪.

కన్నీరు. వి. ($\sqrt{\text{కన్నె}}$) అశ్రువు.

సీ. అశ్రువు కన్నీ రటంచును రాజిలు ... ఆం.
భా. ౨. ౧౪౪.

కన్ను = కను. వి. బౌ. (ఇది హల్లు పర మగునపుడు చై
కల్పికముగా 'కను, కన్' అను రూపముల నొందు
ను - $\sqrt{\text{కను}}$ - క. కణ్ణ. త. కణ్.) ౧. నేత్రము;
చూపు, దృష్టి.

చ... ఏడుకన్ను దెమ్మనినను దెచ్చువాడ...
విక్ర. ౧. ౧౬౯.

చ... మొక్కలమున మోకమావిపయిఁ గన్నడి
... కవిక. ౩. ౧౦౫. రా. వి. ౩. ౮౨.

౨. ఇంగితము, అభిప్రాయము; బాడ.

చ. అమృతకళాంకులు మగుహారము రాముఁ
డు సీత కిచ్చె నా, రమణి ధరింప నొల్లక క
రంబులఁ దాల్చి నిజేసుఁ జూడ భూ, రమ
ణుఁడు నింతి కన్నెటిగి రాగముతో నగుఁ
గాక యన్న న, క్కమలదళాక్షి వాయుజాని
కంఠమునం దగిలించె వేడుకన్. భా. రా.
య. ౨౬౬౮.

మ. చిగురుంబోడియు వానిఁ జూచి తగిలెన్...
క. ఆకన్నెటింగి యచ్చట, నీకన్నెయ నుండ
నీకయిటలెచ్చితిమి... భోజరా. ౩. ౨౩౫,
౨౩౬.

ఆ... కరికురంగ, రథపదాతిచయము రాపించు
చున్నయా, కన్నెటింగి కోపకలితుండగుచు.
వి. పు. ౭. ౪౧౩.

౩. చెజుతులోనగువానిగనుపు, పర్యయ. ('పర్య
ముక్తిం దిగుంట' అని శ. ర.)

సీ... కన్ను కనుపు గంటు గను పంచనఁగఁ బ
ర్వ, మమను... ఆం. భా. ౨. ౭౪.

చ. నలనిభుఁ డీజయధ్వజుఁడె నావిభుఁ డంచుఁ
డలంచునంతలో, వలపులతోడను కెంపుజిగి
పంపు మొగంపుఁబటాణి నూకిక, ప్పులు గల
వింబ నవ్వుడు వినూత్నకరావసు లేసి యా
స్సె... శుక. ౧. ౩౧౨.

౪. (వల మున్నగువాని)రంధ్రము.

(వేద్యామాతృవర్ణనము.) ప. ... ప్రాతఃపలయు
నుంబోలెఁ గన్నులు చెదరి... కవిక. ౪. ౧౧౩.

చ. కన్నులు కన్నులే పలకన్నులు గాకవి ...
దశా. ౨. ౩౨౧.

సీ. చంద్రకమ్ములును లోచనములు రంధ్రముల్
చెన్నొందుమండును గన్నులనఁగ. ఆం. భా.
౩. ౬౧.

౫. (బండి)చక్రము.

(మస్తకరథవర్ణనము.) సీ. పంకరుహంబులు బండి
కన్నులు చంపకంబులు నొగలుత్పలంబులి
రును. కు. ౨౦. ౪. ౪౩౯.

౬. పంకెనద్వారము. (శ. ర.)

౭. నెనులిపురికన్ను, చంద్రకము.

సీ. చంద్రకము కన్ననఁగఁ బరఁగు. ఆం. భా.
౨. ౯౬.

౮. మృదంగాదివాద్యములముఖభాగమున నేర్ప
టుపఁబడినవృత్తినీలమండలము. (కరణి); కర
ణివేయుప్రక్క; బోనమువేయుప్రక్క.

ప... ఎండేనియుం గన్ను వేయుట మృదంగాది
వాదిత్రంబులయంద... ఆము. ౪. ౧౮౭.

ద్వి... మద్దెల యూదపులకంబునందు, నంధించి
బంధించి సప్తతాళముల, బంధుగతులు

పుకయుండ శ్రుతులు, కూడంగుడిచేతఁ
గొట్టుచు ముద్దకూడు దాపటికంటఁగూడ
హత్తించి. ప్రభులిం. ౨౬ పా. ౧౬ పం.

౯. కపటచేష్ట.

నీ...కన్నన గీలనఁ గపటచేష్ట. ఆం. శే. ౫౫.
కన్నిచ్చకువచ్చు=కంటికించుగు.

వ. భూయిష్టంబులగుమృగంబులం దెగఁ జూచి
యేచి కన్నిచ్చకువచ్చు పెక్కునంజుడులు
చేపడించక కావడించి ప్రాద్దస్తమించునం
తకుఁ బఱుతెంచునపుడు...పాండు. ౩.౮౯.

కన్నుండఁ గంటిపాపఁ గొనునట్లు: - చూచుచుం
డఁగనే మోసము చేయుటను దెలుపును.

క. కన్నుండఁ గంటిపాపం, గొన్నట్లు మొఱంగి
బాలుఁ గొనిపోవుటకుక, అన్నీచు బంధు
యంతముగ, మన్నిగొనక యున్న నేటిహట
లు మనకుక. ఉ. హరి. ౫. ౨౮౮.

కన్నుగవ=నేత్రద్వంద్వము.

చ. మొలచినకూర్చిఁ గన్నుగవ మోడ్చినయ
ప్పుడు...నైష. ౧. ౬౭.

కన్ను గానక=అంధుఁడయి; (గర్వాదులచే) అం
ధుఁడయి.

గీ. ఆతరుదర్పాంధకార మంతంతఁ గవియఁ, గ
న్ను గానక సాధ్యి రాఘవునిదేవి, జనకకన్య
జగన్దాన్యజైవక వచ్చి, కన్నుగానక చనెఁ
బలుగాకికాకి. రామా. ౫. ౭౦.

వ. మానసాసుండు రాజ్యగర్వంబునఁ గన్ను గా
నక...చిశకు. ౨. ౮.

(ఇట్లే 'కన్ను గానఁడు, కన్ను గానమి' మొద
లగువ్యతిరేకార్థకరూపములు గ్రహించునది.)

క. తా నెటువలెఁ బెట్టెనునో, నానావిధభోజన
ములు నాకు నసంఖ్యం, వైనమహానేనకు ని,
క్కాననమున హుని గన్ను గానఁడు సుమ్మి.
పరాహ. ౮. ౧౦౧.

వ. దేవా యీనేళ కాపట్రానాభుండు ప్రాధ

వాభిమానంబునఁ గన్ను గానమి దన్నుఁ
దా నెటుంగ వన్నవాడు ... ప్రభా. ౧.
౧౧౭.

కన్ను మిక్కిలివేల్పు=కివుఁడు.

నీ. విన్నేలు జడఁ బూను కన్ను మిక్కిలివేల్పు
...అచ్చ. భా. ౫. ౮౭ పా.

కన్నులఁగట్టినట్లుండు = ఎనుటఁ గట్టినట్లుండు,
ప్రత్యక్షముగా నగపడుచుండు.

ఉ...దీనిమేనికిక, గానఁగరాదు సాటి యిది
కన్నులఁ గట్టినయట్లు తోచెడిక. చంద్ర.

వి. ౧. ౨౭.

కన్నులఁగప్పకొను=కన్నులనద్దకొను, గౌరవ
ముతోఁ జూచు.

ఉ. నమినవారు పాండునృపనందను లందఱ
లోనఁ బెద్దగా, మిమ్మె గణించు ధర్మజుఁడు
మీరటకుక విజయంబునీయ వే, గ మైదు
కేగుదెంచి కడుఁ గన్నులఁ గప్పకొనుం బ
దం డనం, దమ్మునిహట యన్న జపదాటని
యన్న నసంభ్రమంబుగక. విజ. వి. ౩. ౧౭౨.

కన్నులఁజూపు=కన్నులకుచూపు, కనఁబఱుచు.

ఉ. ఈనవమేఘముల్ ప్రియల నేటికిఁ గన్ను
లఁ జూప వయ్యయో, యీనగపంక్తు లైన
హృదయేశ్వరులందగ నేల యీయవో, యీ
నభమంటుగట్టున నేటికి వేడుకకాండ్రఁ
బంపవో, వానలుఁ బండ్లుఁ బచ్చికలు వైవ
న వేటికి నాకు దైవమా. గంధ. ౬౮.

కన్నులఁబడు=అగపడు, కనఁబడు.

ఉ. అంతటిలో ఋతుధ్వజనరాధిపుమోహన
మూర్తి మున్ను గ, న్నంతయుఁ గన్నులంబడి
న...కువల. ౩. ౫౯.

కన్నులపండువు, కనుపండువు=నేత్రోత్సవము;
ఉత్సవము.

క...అగిరి నగరం, బునకుం గన్నులపండువు, జ
నపదముజనం బొనర్చ జనసంస్తుత్యా. భార.
ఆశ్ర. ౨. ౧౪౪.

వ. రెండవకుసుమకోదండుంచునుంబోలె విలాసి

నీమండలికిం గన్నులపండునై... నైః. గ. ౫౭.

చ. పడెతుకరోమురాజి కనుపండువు నిచ్చు జ
నంబు మాడ్కికి. చం. రా. ౩. ౮౬.

కన్నులమ్రొక్కు=నమస్కారవిశేషము.

వ... శ్వేతద్వీపమందలి తారకస్వామికిఁ గన్ను
లమ్రొక్కు బదరీవనమందలి నారాయణునకు
జోతలు... ప్రబంధ. ౮౦౦.

కన్నులార్పు=కనుసంజ్ఞ చేయు.

చ. కనుఁగొని తీవ్రగోషమునఁ గన్నుల నిచ్చులు
రాల నోరి నా, వనితకుఁ గన్నులార్పు నిటు
వచ్చినవాడనె నిన్నుఁ బట్టి చ, య్యన సమ
యింతు... రుక్మా. ౫. ౨౨.

ఉ. ఒక్కవిటోత్తముండు నను నొందఁగఁ జూ
చినకాంతఁ జూచి వే, తొక్కఁడు గన్ను
లార్పుటకు నోర్వక కోపము మీటి... చిత్ర
భా. ౪. ౫౪.

కన్నులు చల్లవను=నేత్రానందకరమగు.

ఉ. ఎన్నఁడు చూడఁ గల్గెడునొ యిందుకులా
గ్రణి ముద్దుమోము నా, కన్నులు చల్లఁగా...
కవిరా. ౩. ౬౨.

కన్ను విన్నలితి న్నె=శేషాచలము.

గీ. భయదరభసశరభసముదయముఁ బ్రోచు, సా
హసోదారభూదారచక్ర మచట, జాతివై
రంబు లేక... కన్ను విన్నలిది న్నెఁ టేఁ డు
న్నకతన. ప్రబంధ. ౩౪.

కన్ను(ను)వేయు=దృష్టిప్రసరింపజేయు; అభి
లాషకలిగియుండు.

గీ. ఇంతిదోయిట సేసఁబ్రా రెత్తుచోట, గుబ్బపా
లిండ్లకేవ గ్రమ్మన మురారి, కన్నువేయు
టఁ గని లజ్జ గదుర బాహు, రెత్తక కరాగ్ర
ములన పై కెగురఁ జల్లె. ఆము. ౬. ౧౩౩.

గీ. లలితలావణ్య తారుణ్యలక్షణముల, నపరలక్ష్మి
యటంచు నయ్యబలమీడ, నలిననాభుండు

గనువేసి నాఁడు... వరాహ. ౧౧. ౫౨.

ఇట్లే:-కన్ను(ను)వైచు.

నీ. ఇది యధర్మముల్లోవ యిది పథప్రచ్యుతి యి
ది యధోగతిహేతు విది యకృత్య. గీ. మని
విచారంప కవసీసురాధముండు, కల్కిచం
దాచక న్యవైఁ గన్నువైచె. శివరా. ౩. ౬౦.
చ. ... నవయావనయావకళావిలాసభా, స్వయం
డగునట్టియొక్క మగవానివయిం గనువైచి
లేము ... కవల. ౩. ౧౦౭.

కన్ను(ను)సన్న=నేత్రసంజ్ఞ.

గీ. దేవగంధర్వదానవాదికులు భక్తిఁ గన్నుసన్న
లఁ దన కూడిగములుచేయ, నెపుడు పేరో
లగంబుండు నేమిచెప్ప, నాకురం గాక్షిమ
హిమంబు లసురనాథ. వరాహ. ౧౧. ౪౨.

గీ. అపుడు రుక్మిణికనుసన్న నబ్జములు, రత్న
సింహాసనంబు నారదున కిడిరి. పారి. ౧. ౪౬.

కన్నె(న్ను)లెఱచేయు=కోపించు.

నీ. పద ముహూర్తము దానఁ బలిచెంత కని
తెల్పు చేడవైఁ గన్నెఱచేసె దేమి. గణిక.
౫. ౧౬౪.

ఆ. తల్లి పాణివైచి తరల నయ్యలపంచ, బ్రతికే
కూతపట్టి కొనుక కీపు, కన్నులెఱచేసి య
న్నులఁ గని కాచు, కూత లఱచె దేమి కో
కిలంబ. గణిక. ౪. ౧౭౦.

ఇట్లే:-కన్నెఱచేయు.

ఉ. ... పాటలమూర్ గుసుమాయంబుచేఁ గ
న్నెఱచేసెఁ దిట్టెఁ గలకంఠరుతంబులఁ జూ
తమూర్ వృథా, మున్నుగ నన్నిటం గడచి
మోదుగపూవులు విజ్జివీఁగినన్. కవిక. ౪. ౭.

కన్నుకట్టు. వి. (✓కన్ను) బాలక్రీడావిశేషము.

నీ. నెన్నెలకుప్పలు కన్నుకట్టు... ప్రబంధ.
౬౧౩.

కన్ను(ను)బొమ్మ(ము), కన్నొమ్మ(ము). వి.

(✓కన్ను.) (భూవు).

ఉ. మారునివిండ్లసారు పలుమాటును మీటెడిక
న్నుబొమ్మలు... ఇందు. ౨. ౧౬౧.

చ. చెలినునువంకకన్నుబొమ్మసింగిటి దిగ్విజయం
బుఁ గూర్చుగాఁ, దొలుతటియించువిల్లుని
మితుంటలు చేసి మరుండు ... చంద్ర. ౪.
౧౨౦.

ఉ. పూని ముకుందునాజుఁగనుబొమ్మనె కాంచి
... ఆము. ౧. ౪.

క. కడు నవ్విందుచుఁ జెఱుగులు, ముడివెట్ట
వేరఁటాండ్రు ముదిత కనుబొమ్మ, ముడిచె
టై నాలిసిగ్గున ... మనుచ. ౫. ౯౪.

కా. చెండ్లాగుబ్బలు జాళువారళుకులా చెక్కి
ళ్లడాల్ సింగిటి, విండ్లా కన్నోమలు... విజ.
వి. ౧. ౧౩౪.

కన్నుమూ(ల్త)యు, కనుమూయు, కన్నుయు.

అ. క్రి. (✓కన్ను) ౧. నిద్రించు.

సీ. కడనోత్సవత్వరఁ గనుమూయ నెఱుఁగక
కోర్కిమై వేఁబోకఁ గోరువారు. కవిక.
౨. ౧౩౨.

౨. దీర్ఘనిద్రఁజెందు, మరణించు.

●గీ. అమ్మనేఁ జెల్లయెవతెయో యవల నొక్క, కొ
మ్మ నాప్రాణవిభు నేలుకొనియె నేమొకాక
యుండిన ననుఁ జేర రాకయున్నె, యని ప్ర
లాపించి కనుమూసె నాత్మజంబ. శుక. ౧.
౩౦౬. (చూ. ౩౦౮.)

స. క్రి. కనుగప్పు, వంచించు.

సీ. కన్నీ రనుచు నన్ను బ్రమయించి యక్కటా
నలనలఁ గ్రాగుక్రొంజమురుఁ జల్లి, కపురం
పుఁబలు కంచుఁ గనుమూసి కటకటా యాది
గప్పివనిప్పుఁ బాదుకొల్పి. చంద్ర. ౪.
౧౬౭.

కా... నాచే గాదునువ్వుప్రజం, గన్నుల్తాయుఁ
గ. శుక. ౪. ౨౪.

కన్ను(ను)మొగుచు, కన్నగుచు. అ. క్రి.

(✓కన్ను.) ౧. కనుమూయు, నిద్రించు.

గీ. ప్రహరిఁ దిరుగుట చాలించి ధైరవుండు, గ
వని మొగసాలయరుఁగుపైఁ గన్ను మొగిచె.
కాశీ. ౩. ౨౩౫.

౨. ముకుళించు.

క. మనమనకనయ్యె దిక్కులు, పసి గ్రేపుఁ దలం
చి తిరుగఁబడె గూండ్ల శకుం, తనమాజము
కలకలము లె, గసె వెడవెడఁగన్ను మొగిచెఁ
గమలవసంబు. జై. భా. ౨. ౧౦౧.

కన్ను(ను)మొఱుఁగు, కన్నొఱుఁగు. స. క్రి.

(✓కన్ను.) వంచించు, మోసపుచ్చు.

మ. ఎనయం గడ్డనకూర్చి భృంగిరిటిఁ గానీతం
డుఁ గానీ నికుం, భునిఁ గానీ కయిడండప
ట్టుకొని సంభోగేచ్చ నంతఃపురాం, గనలం
గన్ను మొఱుగి ... భీమేశుండు సానివాడ
కరుగుక భూర్తప్రకారంబునకా. భీమ. ౧.
౧౧౧.

క. అన విని లక్ష్యఁబడి ట్లరుఁ, గనునట్లుగ నెరుర
నిల్వఁగాలేక మముక, గనుమొఱుగి పాడి
దప్పుచు, నని చేసిన నిన్ను కూరుఁ దండ్రేచె
పుమా. భా. రా. యు. ౧౩౪౫.

మ. సిరి నొక్కప్పుడు కన్నొఱుగి హరి దక జే
రక బ్రహ్మించుచు, న్వరకుక... ఆము. ౧.
౨.

కన్ను(ను)మోఘ్న=కన్ను మొగుచు.

(నిద్రించు.)

గీ. చల్లచూపులకాంతామతల్లి నాచు, తల్లియల
మేలుమంగకైదండఁ గొనుచు, బన్నగన గా
ఘ్యుఁడే నింత కన్ను మోఘ్న, లేతని గలలో
న నెడటఁ బ్రత్యక్షమయ్యె. రా. వి. ౧. ౧౫.

ద్వి. నదురాత్రి యరుదెంచె నరలోకనాథ, క
డు దస్సి నాఁడవు కనుమోఘ్నగాక. రం. రా.
బాల. ౩౪ పా. ౨౮ పం.

కన్నుమోడ్చు. వి. ($\sqrt{\text{కన్ను మోడ్చు}}$) కన్ను
మూయుట; నిద్ర.

చ. అన విని డెంద మూడిల నయ్యెడ నించుక
సేపు కన్ను మోడ్చు నెఱిసి తాఁగలం గని
యపూర్వతగస్థితి... పా. న. ౨. ౫౩.

కన్నులకచ్చి. వి. ($\sqrt{\text{కన్ను}}$) బాలక్రీడావిశే
షము.

సీ...కన్నులకచ్చి గుడుగుడుగుచాలు మంచెనగి
టి. హంస. ౩. ౧౪౬.

కన్నులకలికి(ల్లి). వి. (కన్నులు + కలికి) - కన్ను
లయందు మకోజ్జత కలపి - స్త్రీ, ఆడుడు.

క. అలరుం బ్రాహ్మపుంగన్నుల, కలికికి మదిమగఁ
డు బూచి గావున... వేం. పంచ. ౩. ౧౦౦.

ఉ. కన్నులకల్కి నీచెలుపు కన్నులు చల్లఁగఁ
గాంచఁగల్గినక, గన్నులు గల్గిందులకుఁ గ
ల్లు ఫలంబులు గాకయుండినక, గన్నులు క
న్ను లేవలకన్నులు గాక... దశా. ౨. ౩౨౧.

కన్నులమ్రాను. వి. ($\sqrt{\text{కన్ను}}$) చెఱుపు, ఇఱుపు.
(శ. ర.)

కన్నులవింటిగోడు. వి. ($\sqrt{\text{కన్ను}}$) చెఱుపు విల్లు
గాఁగలమోఘుడు, మున్నఘుడు.

ఉ. కన్నులవింటిగోడుపడికంజములైన చకోర
లోచనా. దశా. ౨. ౩౨౧.

ఇట్లే: కన్నులవింటివాడు.

ఉ. కన్నులవింటివాడతిగకన్నులదేవరతోడః
బోరి... నీలా. ౩. ౧౯.

కన్నులవినుకలి, కన్నువినుక్లి, కనువినుకలి.

. వి. ($\sqrt{\text{కన్ను}}$) చక్షుశ్శవము, పాము.

ద్వి. కన్నులవినుకలి... నవనాథ. ర. ౧౫౯ పా.
౬ పం. ప్రబంధ. ౩౪.

చ. ... ఇది కనువినుకలి నెలపుపుట్టుచే వివిధగాఁ
తెప్పంబడి జగంబు లెఱిగిన చగుటంతేసి నీ
మం కొంచెంబుగాఁ తెప్పితిని. యనూ. ౩.

౩౯. (కనువినుకలి నెలపుపుట్టు = వార్షికి.)
ఇట్లే: కంటివినుక్లి.

వ. కంటివినుక్లి వింటిపేరింటిగుంటిమెకిమిడ.

ప్రబంధ. ౨౧౬.

కన్నులవిలుకు(ల్లు)డు. వి. ($\sqrt{\text{కన్ను}}$) - చెఱు
పు విల్లుగలవాడు - మున్నఘుడు. ఆం. భా. ౧.
౪౫. ఆం. సం. దేవ. ౧౪.

ఇట్లే: కంటినింటివటీరు. ముసుద. ౩. ౬౯.

కన్నులవిలుకాడు = మున్నఘుడు.

ద్వి. కన్నులవిలుకాడు గ్రాచె ధైర్యంబు. విష్ణు.
పూ. ౩ ఆ. (శ. ర.)

కన్నెకయ్యము. వి. ($\sqrt{\text{కన్నె}}$) ప్రథమముద్ధము.

గీ. ... కన్నెకయ్యం బనంగఁ బ్రథమముద్ధాఖ్య
... ఆం. భా. ౨. ౨౨౨.

మ. ... కన్నెకయ్యంబున, క్లి భవక్తుప్రలమాది
కోపమున నుద్దీపింప నేతెంచి ర, య్యభిమ
స్యండును ప్రాపదేయులును మాద్యద్దంతి
యూధాకృతిక. భార. భీష్మ. ౧. ౧౧౦.

కన్నెకొమర. వి. ఓషధివిశేషము.

సీ. ... గాడిదగడపర కన్నెకొమర... హంస.
ర. ౧౦.

కన్నెగోరుకోత. వి. (కన్నె + గోరు + కోత.)

కన్యకలగోష్ఠతీయుసంస్కారము. (ఈసంస్కా
రము కన్యకు పెండ్లిచేయుటకు పూర్వము చేయు
దురు. బ్రాహ్మణవైశ్యేతరవర్ణములందు ఈయచా
రము కలదు.)

కన్నెబావి. వి. (కన్నె + బావి) చిన్న బావి. (కో
నేటివంటి పెద్దబావి అని కొందఱు' అని. శ. ర.)

కన్నెము. వి. కోడిగుండెకాయ. (శ. ర - కోడి
యొక్కరెండవశీర్షాకాయము. బ్రా.)

కన్నెటిక(ర్క)ము. వి. (కన్నె + టికము:) ౧, క
న్యాత్వము.

చ. కల యనరాదు రామలకుఁ గామలకూటము
 తెన్నిచందముల్, గలవవి యన్నియుఁ వె
 లసఁగన్నెటికం బిటు వీటిఁబోయఁ బెద్ద
 లకును బెద్దయై తనయతండ్రికిఁ దక్కువపా
 టు దెచ్చితిం, గుల మెరియించితిఁ...హరి.
 ఉ. ౭.౯౧. ఆం.భా. ౨.౧౦.

ద్వి. కన్నెర్క మితయుఁ గడమ కా కుండ.
 ప్రభులిం. ౬౯పా. ౨౦ చం.

౨. వారకన్యల ప్రథమసంగము.
 (కూతులు విరక్తలైనందున వేశ్యామూత చింతిం
 చుట.) ఉ. మందుల నైన నీశ్వర, జ్ఞానము
 మాన్చి కామసుఖసక్తలఁ జేసిరయేని యిత్తుఁ
 గా, నైనను బుచ్చుకోక కమలాస్యలకన్నెటి
 కంబు వారికిఁ. కాళ. ర. ౪౯.

క. అన్ననఁ గను మూయట రొద, సన్నగిలుట
 గాఁగిలిత నడలుట నేర్పుల్, సున్నగుట
 ఏయాధినిరతి, కన్నెటికపు రతియఁబోలె
 గడు నింపాసఁగె. మనుచ. ౩. ౧౧౭.

ద్వి. కజపివఁడవో కన్నెర్క మిడఁగ. పండి
 తా. పురా. ౧౧౫పా.

కన్నెనరులు. వి. బ. (౪కన్నె) ధాన్యవిశేషము.
 నీ. సంపంగిపూవద్లు జాజిరాజవములు గంబూర
 రాజనాల్కన్నెనరులు. హంస. ౪. ౧౨౮.

కన్య=కన్యాయ.

వి. (వివాహముకానిబాలిక.)

ఆం. భా. ౨. ౧౦౬.

విణ. (ప్రథమము, మొడిటిది.)

నీ. ధృతిఁ గుంతిమద్ర భూపతుల వెయ్యపుఁగన్య
 కలనన వాలుఁదూపుల జయించి. రాఘవ. ౧.

౭. (రామాయణార్థమున.)

కన్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పెండ్లికానివడుచు. ౨. ప
 దియొడ్డచిన్నది. ౩. కూతురు. ౪. ఆడుదిగ.

(అలం) ౭కనాయక. ౬. కన్యారాశి. ౭. దుర్గ.
 ౮. పెద్దయెలకి. ౯. వారాహీకందము, నేలతా

టిగడ్డ. ౧౦. వంధ్యాకర్కటి, గొడ్డుఆఁగాఁకరశి.
 ౧౧. కలబండశి. ౧౨. ప్రేంకణముశి.

కన్యక. సం=కన్య.

కన్యస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. చిటికనప్రేలు. ౨. కడ
 పటిసోదరి. (వై. ని.)

కన్యసుండు. సం. వి. ఆ. పుం. కడగొట్టుతమ్మడు.

కన్యాకుబ్జము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకదేశము.
 న. ఒకపట్టనము. (ఇప్పుడు దీనిని “కనూజ్”
 అనుచున్నారు.)

కన్యాకుమారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దుర్గ.

కన్యాదానము. సం. వి. అ. న. కన్యను వరున కిచ్చి
 పెండ్లిచేయుట.

కన్యాశుల్కము. సం. వి. అ. న. కన్యకు వెలగా
 నిచ్చుధనము, ఉంకుప, ఓలి.

కన్యప్రము. సం. వి. అ. న. మనికట్టనకు ముందుం
 దుచేయి, పాణి.

కన్యేష్వ=కనుతెప్ప. (బ్రా)

కన్యేగు. అ. క్రి. (కను+తేగు) కొంచెము తెల్ల
 నాణు, తెలతెల్లవాణు.

క. వినవచ్చి దొంగగా యని, యొనరఁగ నొక
 బొండకొయ్య నుంచిరి కన్యే, గినవెనుకఁ
 దెలిసికొని యచ్చని ననుఁ బొమ్మందు రింతె
 యది యట్లుండె. శుక. ౩. ౨౦౪.

కపట ప్రబంధము. సం. వి. ఆ. పుం. కపటము
 తోఁ గూడినపన్నుగడ.

కపటము. సం. వి. ఆ. పుం. న. (కం=బ్రహ్మను
 గూడ, పటలి= ఆచ్ఛాదించునది.) శైతవము,
 కవుడు.

కపటలేఖ్యము. సం. వి. ఆ. న. తప్పుపత్త్రము,
 సృష్టిపత్త్రము.

కపటి. సం. విణ. (క. నీ. క.) కపటము గల
 వాడు.

కవటిందు. సం. ఆ. క్రి. కపటమొందు, మోసము చేయదలంచు.

క. విపరీతపుంగువున నేయుపద్రవము నొంద కుండ నోమినమునికింగవటింతురె న పితా యస్తు పోషక యటన్నమాట చూడంగ వల దా. వరాహ. ౧౦. ౩౬. రం. రా. ఆర. ౧౫౭ పా. ౧౦ పం.

కవటికుండు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కపటము గలవాడు.

కవటిని. సం.వి.ఈ.స్త్రీ. ఒకానొకగంధద్రవ్యము.

కవటేశ్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శ్వేతకంటకారి, తెల్లవాచుదుకీ.

కవము. సం. వి. ఆ. పుం. పశువు. (వై. ని.)

కవర్దకము. సం.కవర్దము.

కవర్దము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. గవ్య. ౨. శివుని జడముడి.

కవర్ది. సం. వి. న్. పుం. శివుడు.

కవర్దిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గవ్య, వరాటకము.

కపాటఘ్నుండు. సం. విణ. (ఆ.ఘ్ని. ఆ.) తలుపు పగుల గొట్టువాడు. (దొంగ.)

కపాటము. సం.కపాటము.

కపాటసంధికము. సం.వి.ఆ.పుం.కర్ణకోగ భేదము.

కపాటి. సం.కపాటి.

కపాటోద్ఘాటనము. సం.వి. ఆ. న గ. తలుపు తెఱచుట. ౨. కుంచెకోల.

కపాలనాళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దారఘ్నవడికెడుక దురు, తరుక్కుపు.

కపాలపాగి. సం. వి. ఇ. పుం.కపాలము చేరియందు కలవాడు-శివుడు.

కపాలభృత్తు. సం. వి.న్.పుం.కపాలమును ధరిం

చువాడు-శివుడు.

కపాలమాలి. సం. వి. న్. పుం.కపాలమాల కలవాడు-శివుడు.

కపాలము. సం. వి. ఆ. పుం.న. గ.శిరస్సునుకాపాడునది-తలపుట్టె. ౨-నీటిని నిలుపునది-కుండ లోనగువానిపేంతు. ౩. యజ్ఞయపుకోడాళమును సంస్కరించుమృత్యుపాత్రవిశేషము. ౪. యతిభిక్షుకాదులభిక్షాపాత్రము, విద్యపుకప్పె ర. ౫. ఇరు తెగలవారు సమావళాభవ్యములతో జేసికొన్న సంధి.

కో.కపాల ఉపహారకృ సంతాన స్సంగతస్తథా, కపాలసంధి ద్విజ్ఞేయః శేవలం సమసంధితః. హితో. సంధి. ౧౦౭.

౬. గుంపు. న. గ. గ్రుడ్డులోనగువానిగుల్లచిప్ప.

౨. కువ్వకోగ భేదము.

కపాలి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) కపాలము గలిగియున్నవాడు. వి. న్. పుం. గ. శివుడు. ౨. రాష్ట్రాక్షాకన్యాయందు తీవరునివలనఁ బుట్టినసంకరవాతివాడు.

కపాలిక. సం.వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కుండలోనగువానిపేంతు. ౨. దంతకోగ భేదము.

కపాలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దుర్గ.

కపాలు. వి. మల్లవిద్యాసంబంధ మగుపరునాల్గునిసరులలో నొకటి.

వ. ...గూలు ధాను కపాలు... మొదలైనపదు నాల్గునిసరులు...హంస. గ. ౨౦౬.

కపి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. కోతి, వానరము. ౨. పంది, వరాహము. ౩. చిల్లమడ్డి, అందుగుడిగురుతో జేసినధూపద్రవ్యము. ౪. సూర్యుడు. ౫. విష్ణువు. ౬. ఉసిరికకీ. ౭. కరంజభేదముకీ. ౮. ఎఱ్ఱచందనముకీ. ౯. పింగళవర్ణము. ౧౦వీరుడు. ఇ, ఈ. స్త్రీ. గ. ఆడుకోతి. ౨. ఆడుపంది. ౩. ఆడువీరుడు.

కపింజలము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. చాతకము, వాన

కోయిల. ౨. తెల్లతీతువు, శ్వేతతిత్తిరి. ౩. కముఁ
జు. (చూ. ఆం. భా. ౨. ౯౮.)

కపిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నీలసింధువారము, నల్లవా
విలికి.

కపికందుకము. సం. వి. ఆ. న. కపాలము, తలపుట్టె.

కపికచ్చుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శూకశింబి, దూలగొం
డికి.

కపికచ్చువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. దూలగొండికి.

కపికచ్చుఫలోపమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జతుక, హింగు
వృక్షము, ఇంగువచెట్టు.

కపికేతనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అర్జునుడు.

(ఇట్లే: కపిధ్వజుడు, మొ.)

కపికోలి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒకజాతిరేగు, పెద్దరే
గుకి.

కపిచూడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆచూతకము, అంబాల
పుచెట్టు.

కపిచూలేము. సం. వి. ఆ. పుం. కపిచూడ.

కపిజము. సం. వి. ఆ. పుం. చిల్లమడ్డి, అందుగుజిగు
రుతోఁ జేసినధూపద్రవ్యము.

కపి తైలము. సం. వి. ఆ. న. కపిజము.

కపితత్వక్కు (చము). సం. వి. చ. పుం. ఏలవా
లుకము, నూగుదోనకి.

కపితప్తరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిత్రపత్రికకి.

కపిత్రము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కోతులుండునది-
వెలగికి. ౨. అభినయ హస్తవికేషము. (నడిమి

త్రేలు మొదలగు మూడిని ముడించి బొటన త్రే
లిన చూపుడు త్రేలిన కొనలకూర్చి వట్టునది.)

న. వెలగనందు.

కపిత్రాస్యము. సం. వి. ఆ. పుం. గోలాంగూలము,
కొండమ్రుచ్చు.

కపినామము. సం. వి. చ. పుం. కపిజము.

కపివిప్పలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. రక్తపామర్లము, ఎ
ఱ్ఱుతత్తరేనుకి. ౨. నూర్యావర్తము, ప్రాద్దుతిరుగు
డుకి.

కపిప్రభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దూలగొండికి.

కపిప్రియము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఆచూతకము,
అంబాళముకి. ౨. వెలగికి.

కపిరథుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కపి (హనుమ)
తుడు) వాహనముగాఁ గలవాఁడె-రాముడు.
౨. రథమున కపి గలవాఁడు-అర్జునుడు.

కపిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కపిలగోవు, పుల్లవు. ౨.
అగ్నేయదిగ్గయందలి యాడేనుగు. (ఇది పుండ
రీకమునకు భార్య.) ౩. రేణుక యనుగంధద్రవ్య
ము. ౪. ఇరుగుడుకి. ౫. కలబందకి. ౬. ఒకజాతి
జలజంతువు. ౭. విద్యుత్తు, మెఱుపు. ౮. ఒకజాతి
ఇత్తడి.

కపిలధార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. గంగానది. ౨. ఒక
పుణ్యక్షేత్రము.

కపిలఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకజాతిద్రాక్షకి.

కపిలము. సం. వి. ఇ. (అ. ఆ. అ.) గ. పింగళవర్ణము
గలది. ౨. కపిలవర్ణ పువెండ్లుకలు గలది. (మను.
౩. ౮.) వి. ఆ. పుం. గ. మక్క. ౨. చిల్లమడ్డి,
సిల్లాకము. ౩. పింగళవర్ణము. (నీలపీతమిశ్రితవర్ణ
మని కొండఱు. గోకోపనావర్ణమని కొండఱు.)
౪. పింగళవర్ణము గలవృషభము, పుల్లయెడ్డు.

కపిలాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. పచ్చపువ్వులయిరు
గుడు, శింశుపకి. ౨. మృగోర్వావపు, బుడమకి.

కపిలాశ్వేడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఇంద్రుడు.

కపిలుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. అగ్వ్యవతారభూ
తుడును నిరీశ్వరసాంఖ్య ప్రవర్తకుడును అగు
ఒకముని. ౨. నీశ్వరసాంఖ్య ప్రవర్తకుడును

విష్ణ్వనతారమూర్తియును కర్తవ్యప్రజాపతికి దేవ
హూతియందుఁ బుట్టినవాఁడును అగుఁడక ప్రసిద్ధ
ముని, కపిలాచార్యుఁడు. 3. సూర్యుఁడు. ౪. అగ్ని.

కపిలే. వి. (త. కపిలే.) ౧. ఎడ్లను కట్టి నీరెత్తెడు
యంత్ర విశేషము, మోట. (శ. ర. వా.) ౨. తూని
కటాయి.

(అగస్త్యవర్ణనము.) సీ. సరిగా జగత్ప్రపంచము
తోడ నొకవంకఁ దూనికవచ్చినదొడ్డకపిలే.

పరాహ. ౨. ౨౯.

కపిలోమ. సం. వి. న్, ఆ. స్త్రీ. కేణుక అను గంధ
ద్రవ్యము.

కపిలోమఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కూకశింబి, మాళ
గొండి.

కపిలోహము. సం. వి. అ. న. ఆరకూటము, ఇత్తడి.

కపివక్త్రుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోతిముఖ
మువాఁడు. వి. అ. పుం. శాపముచేత కోతిముఖ
ము వచ్చినవాఁడు-నాగదుఁడు.

కపివదాన్యము. సం. వి. అ. పుం. ఆచార్యము,
అంబాళము.

కపివల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గజపిప్పలి.

కపిశే. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. మాధవి, బండిగురువెండ.

౨. ఉత్కలదేశమునకు దగ్గఱ నున్న యొకనది. 3.
చిన్నయెఱ్ఱచీమ. ౪. పితాచమాత, ఒకానొక దేవత.

కపిశేము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. నలుపువనుపు

కలిసినవన్నె గలది. ౨. ఎలుపు నలుపు కలిసిన

వన్నె గలది-వి. అ. పుం. ౧. ఎలుపును నలుపును

కలిసినరంగు. ౨. నలుపును పనుపును కలిసినరం

గు. 3. చిల్లమడ్డి, సిహ్లాకము-న. ద్రాక్షామద్యము.

కపిశీలేము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కపిశవర్ణము గల
దిగాఁ జేయఁబడినది.

కపిశీక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మద్యము. (త్రి. ని.)

కపిశీరకము. సం. వి. అ. న. హింగుళము, ఇంగిరీ
కము.

కపిశీర్షము. సం. వి. అ. న. ౧. కోతిశల. ౨. చుర్ల
ప్రాకారశిఖరము, కొటకొమ్మ. 3. గోడపైకప్పు,
మదురు.

కపీజ్యము. సం. వి. అ. పుం. క్షీరిక, పాలచెట్టు.

కపీతనము. సం. వి. అ. పుం. ౧. అంబాళము. ౨.

కలుజుష్వి. 3. దిరిసెనము. ౪. రావి. ౫. పోఁ
క. ౬. బిల్వము.

కపీష్టము. సం. వి. అ. పుం. ౧. రాజాదనము, పాల
చెట్టు. ౨. వెలగ, కపిత్థము.

కపుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నీరు త్రాగువాఁడు.

వి. అ. పుం. నీటినిపాలించువాఁడు-అప్పతి, వరు
ణుఁడు.

కపురపుటనటి. వి. ($\sqrt{\text{కపురము}}$) సప్తపర్ణము,
ఏడాదులనటి.

కపురము=కప్పరము. (చూ.)

గీ. నుదతి యొక్కతె కపురంపుసురటి వినరె.
పాలి. ౨. ౧౨.

సీ. కపురంపుబరణి నిల్కడం గన్నక్రొమ్మించు ప
గడపురదీప మేల్పసిండిబొమ్మ. నీలా. ౨. ౨౭.
ఆం. భా. ౨. ౧౬౨.

కపురపుబాగాలు=కపురబాగాలు.

గీ. మల్లపూచండ లింపు శోభిల్లఁ బూని, పండు
టాములు కపురంపుబాగా లూని. రాజ. చ.
౧. ౧౩౪.

కపురబాగాలు=కర్పూరముతోడివక్క-పండుకులు

గీ. కేలుడమ్మికిఁ గపురబాగాలుఁ బండు, టాకు
మడుపులు నొసఁగి... శుక. ౧. 3౨.

కపురపిడెము=కర్పూరముతోడితాంబూలము.

సీ. కపురపిడెము వెల్లి గానియానోరికిఁ గొఱమా
లిసట్టియాగొంటువక్క. గీ... అంచు, వృద్ధవే
శ్యల వగపింతురు... ధూర్తవిటులు ... వైజ.
3. ౭౨.

కపురసిల. వి. (కపురము+సిల) ఒకమందుడినును.

నీ. సాభాగ్యమును నవాసారంబు పెట్టువ్వు కల్లు
వ్వు పటికయుఁ గపురసిలయు. చికి. ౨.

(చి.సి.)

కవురు. వి. సాగను, శోభ.

నీ. కాసకట్టిది యేల కపురుగా మైబాటుచీరఁ
దాల్చు మటంచుఁ జిమ్మి రేంగు. శుక. ౨.
౪౫౬.

ద్వి. కపురంపునూపులఁ గప్పుపన్నీటఁ, గపురు
మించినయరగనువిచ్చువిరుల. ద్వి. పరమ.
౫. ౩౭౫ పా.

ద్వి. కనలి చూటువట్టి కలగుండుపలుప, నపుడు
వకావకలై పాలై మెల్లఁ, గపురు మాయుడు
హల్లకల్లాల మైర. ఆ. మ. క. ౩. ౧౭౨ పా.
౩ పం.

కపోతకము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. చిన్నపావురము.

౨. ఆభినయహస్తవిశేషము, కపోతము. ౩. సావీ
రాంజనము.

కపోతచరణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నలియును గంధద్ర
వ్యము నిచ్చు ఒక మొక్క, గుప్పగుత్తి.

కపోతపాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ = కపోతపాలిక.

కపోతపాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొడిగయందలి
పావురపుగూడు, విటంకము.

కపోతబాణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నలి యును గంధద్ర
వ్యము.

కపోతము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. గుప్ప. ౨. పావు
రము. ౩. పక్షి. ౪. ఆభినయహస్తవిశేషము.
(చా. పం. బడినవేల్లుగలకెండు చేతులను ప్రక్క
ల కూర్చి బోలుగాఁ బట్టినది) ౫. పావురాయి
వన్నె, బూడిదవన్నె, సూరపర్ణము.

కపోతవంక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బ్రాహ్మి.

కపోతవర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిన్నయెలకి.

కపోతవృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కపోతమువలె ముం

దుకాలమునకుఁ గూడఁ బెట్టుకొనక తత్కాలము
నకుఁ గావలసినది గడించి జీవించుట, మీఁదికిఁ
గూడఁ బెట్టుకొనని మునుగడ, సంచయరహితజీ
విక.

కపోతవేగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బ్రాహ్మి.

కపోతసారము. సం. వి. ఆ. న. నీలాంజనము, సా
వీరాంజనము.

కపోతాంఘ్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గుప్పగుత్తి.

కపోతాంజనము. సం. వి. ఆ. న. నీలాంజనము,
సావీరాంజనము.

కపోతారి. సం. వి. ఇ. పుం. డేగ.

కపోతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఆడుపావురము. ౨. యూ
పభేదము.

కపోదా. వి. పెద్దవిల్లు, గొప్పవిల్లు. (చి. సి.)

నీ. ... బల్లగుట్టు దసరియుండును గపోదా య
నంగ. ఆం. భా. ౨. ౨౧౨.

కపోలము. సం. వి. ఆ. పుం. గండము, చెక్కిలి.

కప్ప. వి. (క. కప్పె.) మంఠాకము, భేకము.

క. ... కప్పలు, గఱరపరట్కురరవరగట్టని
యొ చెక్. హర. ౨. ౧౭.

కప్పయెలుంగు బాము = కప్పయొపు అయి చెడిపా
ము; వంచకము. (ఇది గోముఖవ్యాఘ్రమువంటిది.)

చ. నిను నవలీల దాటి ప్రజ నేలకుఁ గోలకుఁ
దెచ్చుచున్నయెరుకుఁ దలయెత్తి యైన నటు
సూడవు పాండవపక్షపాతి నీ, మన మటుగా
న నెవ్వడును మా దెసఁ గప్పయెలుంగు బా
మునై, నునికి యెఱుంగవచ్చె నటు లూట
గా వరమిచ్చినాడవో. భార. ద్రో. ౩. ౧౦౭.

జ: కప్పములుపు, కప్పచిప్ప, కప్పతాళము, కప్ప
నాగురు, కప్పపాక్క.

కప్పకుటుపు. వి. (✓కప్ప) బొడ్డ్యముచే అయి

కాలియందు లేచినబొబ్బ, కప్పసాము. (శ.ర, వా.)

కప్పచిప్ప. వి. (కప్ప+చిప్ప-క. కప్పెచిప్ప.) నీటియందలిగుల్ల, శంబూక, ఆరిచిప్ప.

గీ. కప్పచిప్ప యనంగను గాకిచిప్ప, యనంగ జలకుక్తి దగు... ఆం. భా. గ. ౧౬౧.

కప్పడము. వి. (సం. కర్పటః. ప్రా. కప్పడ. క. కప్పడ. త. కప్పడం.) చినిగినబట్ట; బట్ట.

క. కడవనములుఁ గోలలుఁ గ, వప్పడములు వీరల ధనంబు పరికింపఁగ నెక్కిడి దేశికులని వగవక ... భార. ఆది. ౭. ౨౨౫.

నీ. కప్పఁగవప్పడమును గస్తూరియును గాటుకయు నివేదింతుము గాళి నీకు. పారి. ౨. ౩౫.

గీ. నేల యనఁ బుట్టమనఁగను తీర యనఁగఁ, గప్పడ మనంగఁ గోక నాఁ గట్టన మన, వస్త్రనామంబు చెలఁగును... ఆం. భా. ౨. ౧౫౧.

కప్పతాళము. వి. (కప్ప+తాళము.) ముద్దలీగము.

కప్పనాగు(వు)రు. వి. (కప్ప+నాగురు.) చిలుకప్పకాటుచేత పనులకుఁ గలిగెడు విరేచనగోగము.

ద్వి. ... కప్పనాగురు. నవనాథ. గ. ౪౦ పా. ౨ పం.

ఆ. సరిది పుష్ప కప్పనావురు కడుపూడ, యదురుఁ ద్రిక్క యనఁగ నడరి... హరి. పూ. ౬. ౪౫.

కప్పపొక్కు=కప్పకులుపు. (వా.)

కప్పము. వి. కరము, పన్ను; కానక.

నీ. ... పరమండలంబులధరణిపతుల, నదిమి కప్పంబుల ముడముతోఁ గొనుచును... భార. ఆది. గ. ౭.

నీ. ఏఁటేటఁ గప్పంబు లిచ్చి వడ్లిల్లిరి సావీరసారాప్రసగరవృత్తులు. విక్ర. ౪. ౬౦.

మ. గజతాఘాటకహాటక ప్రముఖముల్ గప్పం

బు లొప్పించుచున్, విజితారాతులు మ్రొక్క... హరి. పూ. గ. ౧౬.

కప్పరపడు. ఆ. క్రి. (కప్పరము+పడు.) తొందరపడు.

క. అప్పడు చతురంగంబుల, మప్పలు మలగోత్రగరిమఁ గొంచెపఱుపఁగా, నుప్పొంగి మానసంబులఁ, గప్పరపడి భూతములు జిఘత్సాపేక్ష. శై. భా. ౫. ౧౯౩.

ఆ. కాశి పోయెడ నని కప్పరపడ నేల. వేమన. గ. ౫౧. (ప్రా. పా.)

కప్పరపాటు. వి. ($\sqrt{\text{కప్పరపడు}}$) సంక్రమము, తొట్టుపాటు.

ఉ. కప్పరపాటుతో నతనిఁ గన్గొని కన్గొనలందు జాలుగాఁ, జిప్పిలుహర్షభాష్పములచేఁ బడమార్ద్రప మాచరింపుచున్. రంగా. గ. ౭౦. భాగ. ౬. ౩౩౨, ౧౦. పూ. ౨౪.

కప్పరము. వి. సంక్రమము, తొట్టుపాటు.

జ: కప్పరపడు, కప్పరపాటు.

కప్పలి. వి. (ప్రా. కప్పర. త. కప్పల్.) నాక; నాకాభేదము.

క. చెప్పెడి దేమిఁక నొకచో, దెప్పర మగును మ్మటను దిగ నైచిన వే, నెప్పుకొని కదలకుం డెడు, కప్పల్లిరునను దేరు గదలక నిలిచెన్. శుక. ౨. ౧౧.

నీ. విరహంబురాశి దాఁటి రథాంగములు బోరగిలినడ్డపనిఁడికప్పలి యనంగ. గీ. నేత్రపర్వమయ్యె నిర్ణరాధీశదీ, మ్మండలంబు భాసుమండలంబు. పరమ. ౩. ౨౮౦.

మ...కుంకుమరజఃకస్తూరికాద్రవ్యముల్, శరధింగప్పలిజోగుల నిర్వివిగాసామాన్లఁ దెప్పించు నే, ర్పరి యా వైశ్యకులోత్తముం డవచితిప్పం డల్పుఁడే యిమ్మహిన్. హర. పీఠి. ౨౭.

కప్పారు. ఆ. క్రి. (కప్ప+అరు.) నల్లనగు.

ఉ. తోరములయ్యెఁ జన్నఁగవతోన తొడలో
...కుచాగ్రతలంబులతోన యాగుగప్పారె
...కు. సం. 3. ౨౬౨.

సీ. తీఁగలు కప్పార మూఁగి యాలతి సేయుభృం
గమాలికలకు బెడరిబెడరి. దశమ. ౯. 3౮.

సీ. కప్పారులేబువు గమలాప్త బింబంబు రాహు
మండలమునరమణఁ గప్పుఁ, బెల్లనిరజముతో
భిల్లు సంగ్రామరంగమునకుఁ దగుమేలుకట్టు
నట్లు. భార. భీష్మ. ౧. ౨౪౨.

కప్పిడుకప్పు¹. స. క్రి. (కప్పు¹ + ఇడు.)

(దాచు.)

క. త ప్పేమి లేనిమామ్యని, నొప్పించెద వెండు
నీవిరోదము గలదే, కప్పిడఁగ నేల యొప్పమి,
నిప్పుడ యెఱిగింపు కలిగె నేని మహాత్మా.
శేష. ౪. 3౮.

కప్పిపుచ్చు. స. క్రి. (కప్పి + పుచ్చు.) మఱుఁగు
పఱుచు, దాచు.

సీ. జాగరోద్భూతదృగ్రాగంబు మాణిక్యకర్ణకుం
డలదీప్తిఁ గప్పిపుచ్చు. నైష. ౧. ౮౪.

గీ. కల్పతనములు పలుమాఱుఁ గప్పిపుచ్చు, నట్టి నా
మీఁదఁ జంపంగ నలుగపన్నె. కాశీ. ౪. ౯౦.

వ. అప్పాటం బ్రతిభవనంబునఁ బాటిల్లుచీకటిత
ప్పుకప్పిపుచ్చవెరపుపడకుండునట్లు గాఁబ్ర
కాశించినకొ... హర. ౫. ౫౬.

కప్పిరి. వి. (కప్పు².) ౧. నలుపు.

(గర్భిణీవర్ణనము) గీ. గురుకుచంబులు పైఁ బచ్చ
సెరలు వాటి, తుదలఁ గప్పిరి పొలుపారఁ గ
దిసి బలిసె. మ. సం. ౧౦. ౪౦3.

౨. కొంచెపాటిచీకటి. (శ. ర.)

కప్పు¹. స. క్రి. (త. కప్పు.) ౧. ఆచ్ఛాదించు; మ
ఱుఁగుపఱుచు, గోపనము చేయు.

సీ. కరతలయుగళి వక్త్రములు గప్పుక విన్నపంబు
లకొఱకు దిక్పరులు సేర. కాశీ. ౨. ౪.

వ. అని కప్పి పల్లంబోయి బయల్పడఁ బలికి
వెలవెలఁ బాటుచు...మ. సం. ౫. ౬౦౫.

సీ. ఏచినతలపోత దాఁచెద మంటిమా నిట్టూర్పు
గాడ్పులు రట్టుసేయుఁగడలేనిప్రేమంబు గ
ప్పెద మంటిమా పులకాంకురంబులు పులుగు
చెప్పు. వరాహ. ౪. ౧౮.

ఉ. చెప్పుము నిర్వికార సరసీరుహగర్భకుమార
యేమియుం, గప్పుక నాకు నీకృతయుగంబున
నీకనుఁగొన్న చిత్రముల్. వరాహ. ౧. ౯౦.

౨. ఆచ్ఛాదకముగాఁజేయు.

సీ. పులికళాసంబు గప్పుదురు పాఱఁగ మీఁద వి
ద్యాధరాంగనావిటగణంబు. హర. ౫. ౧౦.

3. చుట్టుకొను, పరివేష్టించు.

క. అప్పుడు దెలిసియు మదిలో, ముప్పిరిగొనుపు
త్ర మోహమున సకియలు తక్, గప్పుకొని
వెంట రాఁగా, నప్పావనచరిత మహితలాధి
పుకడకుకొ. సారంగ. 3. ౪3.

౪. బంధించు, మూయు.

క. పలుకఁ దనత్యము దూఱం, బలుకఁడు బెట్టిద
ముగాఁగఁ బలుకఁడు వాడం, బలుకుఁ జొరఁ
డు వాణి యనం, గలవాకిలి యట్టిబుఁడు
గప్పుం జాలుకొ. భార. శాం. ౫. 3౨౨.

క. కప్పె నన మూసె ననుచుం, జెప్పంబడుఁగవుల
చేత...ఆం. భా. 3. ౧3౧.

౫. క్రి. పర్వ, వ్యాపించు; క్రము.

ఉ. ఆవనజాస్యహస్తతలజారుదీప్తులఁ గూడివ
చ్చుపు, ప్పావలిమీఁద నీకుతనబామలరోచు
లు గప్పి యొప్పె సం, ధ్యావిరళోద్ధత ప్రకటి
తారుదీప్తులలోనఁ బొల్పుతా, రావలిమీఁ
దఁ బర్వనమృతాంకురప్రకరాభిరామమై.
మ. సం. ౫. ౫౦౫.

మహానగ్ధర. ఆమరేంద్రరాకు లిట్లాహవముఖ
మున సేయంగఁ దర్జిత్తుబాహో, ఘము ఘో
రంబై సురానీకముపయఁ బెలువం గప్పినం
బాచి... భార. ఆది. ౨. ౨౨.

వి. ౧. ఆచ్ఛాదనము.

సీ. తోలఁగుపయ్యెదకప్పుదూనియాడెడుచొప్పు
వెడవీడు నెఱిగొప్పవిరులయొప్పు. దశా. ౧.
33.

౨. ఇంటిపైకప్పు.

సీ. కణ్ణపు గేస్తులయిండ్లకప్పు నేతలయంద నుడి
వడి కలఁగుటల్లడుఁగులంద. అచ్చ. రా. బాల.
౪౭.

3. మఱుఁగు, అడ్డపాటు. ఆం. భా. ౧. ౭౬.

కప్పు దేతినవడపప్పు = చాట్టుతీసినవడపప్పు.

సీ. గోస్త నీమృదుగుళుచ్చస్తామములతోడఁ గప్పు
దేతినవడపప్పుతోడ. ఆము. ౨. ౭3.

జ: కప్పిడు, కప్పిపుచ్చు, కప్పుకొను, కప్పుడు,
కప్పుచెంచు, కప్పుబల్లు.

కప్పు². వి. (క. కప్పు. త. కఱుప్పు.) ౧. నలుపు.

సీ... కప్పు కం దనఁగను నొప్పుఁ గృష్ణ, వర్ణంబు
... ఆం. భా. ౧. ౧౦౮.

౨. చీకటి.

చ. తనపయి రాజు రా వెసఁ బతంగుఁడు కాలవ
కార్తి నేఁగుచో, మునుకొని కప్పుమాఁకి ము
ను ముట్ట... పా. న. ౪. ౫.

3. దంతక్షతము.

చ. అరయ రజోరుణావరణ యయ్యుం బ్రియుం
బగ లెల్లఁ గూడి శక్త, శ్రజసమృద్ధి మీఱ
నది దా నతిరాగిణి యంచుఁ గల్వ లో, నర
యఁగ యోజితాధరదళాంచలయై ముఖము
ప్రఁ గాంచి తా, మరకొమరాలు మాటె నలి
మండలి పేరిటికప్పులన్నియు. పా. న. ౪. ౮.

విణ. నీలము, నల్లనిది.

గీ. ఉప్పురముపేర నొప్పెడుకప్పుటనఁటి, నుప్ప
తిలి చుట్టురాలినకప్పురంపుఁ, నుప్పలోయన
మందారకొరకాభఁ, దారకాపళు లంబరథ
లిని నెరసె. ఉ. రా. ౪. ౧౫౫.

చ. ... నీలకంఠంబుపింఛంబులయొప్పు లేప్పుక

చూని విప్పుగలకప్పు మొగు లనుదిగులున...

ఉ. రా. ౬. ౨౪.

జ: కప్పారు, కప్పిరి, కప్పుఁగుత్తుకపుల్లు, కప్పుఁ
గుత్తుకవాఁడు, కప్పుఁదెరువుజాణక, కప్పుఁద్రోవరి,
కప్పుఁపైదున, కప్పుమల, కప్పు మేని గాము, కప్పు
రా, కప్పెక్కు.

కప్పుఁగుత్తుకపుల్లు (లుగు). వి. (కప్పు² + గుత్తుక
+ పుల్లు) నీలకంఠము, నెమిలి.

సీ. కప్పుఁగుత్తుకపుల్లుగములపెల్లు దొలంగెఁ దెలి
మొగులో నడల నేడెఱిఁ జెలంగె. అచ్చ. రా.
కిష్కిం. ౬౯.

ఇట్లే: - కప్పు మెడపుల్లు - అచ్చ. రా. బాల. ౧౧౯.

కప్పుఁగుత్తుకవాఁడు. వి. ($\sqrt{\text{కప్పు}^2}$) కిరికంఠఁ
డు, కిరుఁడు.

సీ. కప్పుఁగుత్తుకవాఁడు గాలి మేఁతరియందెఱో
టివాఁ డర మెయిజోటివాఁడు. అచ్చ. రా.
బాల. ౧3.

కప్పుఁదెరువు. పాణ. వి. (కప్పు² + తెరువు + జాణ)

కృష్ణవర్త, అగ్ని.

గీ. నిప్పుకలు వెట్టి గవులింక గప్పుఁదెరువు, జాణ
మంటలు వెడచల్లఁ జాగె మిగుల. అచ్చ. రా.
సుం. ౧౬౬. ఆం. సం. దేవ. ౧౮.

ఇట్లే: - కప్పుఁద్రోవదొర.

ఉ... వేడివేల్పునా, నొప్పెడుకప్పుఁద్రోవదొర
యుకొ నలి స్రుక్కి పాసంతికాచ్చలం, బుప్ప
తిలం గురారముల నొందెనుపాన్పులక్రింద
వర్తిలుకొ. సమీర. ౨. ౧౦౫.

కప్పుఁద్రోవరి. వి. ($\sqrt{\text{కప్పు}^2}$) కృష్ణవర్త, అగ్ని.

సాం. ని. దేవ. ౧౨.

ఇట్లే: - కప్పుఁదెరువరి (శ. ర.)

కప్పుకొను. ఆ. క్రి. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కప్పు}^1}$) క్రమ్ము.

గీ. కమ్ముఁగవలండు దిమిరంబు గప్పికొనిన.
దశా. ౨. ౬౦.

నీ. పటుదీర్ఘ తరజటాపటలంబు ముడిపీడి కన్నుల
కడ్డమై కప్పికొనంగ. దశా. ౧. ౧౭౮.

క. అప్పుడు వారలయొడలం, దొప్పెడుకన్నురి
గంధ మున్నీసురులం, గప్పకొనంగ నొగి
న్వారప్ప ద్దవభాక్షుఁ జూచి యని రీరీతికై.
వేం. మా. ౧. ౧౪౦.

క. అప్పయ్యఁ బరిజనములుఁ దనుఁదప్పక కనుఁ
గొనుచునుండఁ దగవేది కరం, బొప్పనీతమ
కము చిత్తముఁ, గప్పికొనుట సుత్తలంబుగ
దురఁగ నచ్చొక్క. భార. విరా. ౨. ౩౬.

స. క్రి. ఆచ్ఛాదించు; మఱుఁగుపటచు.

క. అందఱఁ గృపార్ద్రగ్రీవీత, మందరుచిం గప్ప
కొని యమానుషమహిమకై, జెంది ముద మం
ది రాజపు, రందరుఁ డతఁ డూరునేరె రాజీవ
ముఖి. శుక. ౧. ౨౫౨.

నీ. కప్పకో నేల బంగారమా పువుబంతు లవి
సువర్ణలతోదయములు సుమ్ముకపిరా. ౧. ౮౧.

గీ. గరిమ నదు లెన్ని గలిసినఁ గప్పకొనుచు, జల
ధి గనుపట్టురీతి సంచారిభావ, సంచయము
లెన్ని గలిసిన మించనీక, తాన కనుపట్టుభా
వంబు స్థాయి దలఁప. వరస. ౩. ౫.

కప్పులైదువ. వి. (కప్పు² + ఐదువ.) కాళి, పార్వతి.

నీ. గెలుపు శేరువజీరుఁ గినిసినకప్పులైదువరాచ
సెంచు మాదొడ్డివేల్పు. ప్రబంధ. ౧౬౦. (క
ప్పులైదువరాచ సెంచు = శివుఁడు.)

కప్పుడు. వి. (✓కప్పు¹.) ఆచ్ఛాదనము. (శ.ర.)

కప్పుడెంచు. అ. క్రి. (✓చెప్పు¹ - స్వార్థమున
'తెంచు') క్రమ్ము.

ఉ. ఉఱుముచు నెల్లెడం బిడుగు లుగ్రగతిం బడ
ఘోరమూర్తియై, యఱిముఱిఁ గప్పుడెంచువి
లయాశ్రముచాడున... భార. ద్రో. ౧. ౮౯.

కప్పుబల్ల. వి. (✓కప్పు¹) ద్వారముమీఁద గొడుగు
బల్లతన్ను బల్లలకునడుమనుండెడువలక. (శ.ర.)

కప్పుమల. వి. (✓కప్పు².) కాటుకకొండ, అంజ
నాద్రి. (శ. ర.)

కప్పుమేనిగాము. వి. (✓కప్పు².) శనిగ్రహము.
(శ. ర.)

కప్పురగంది. వి. (✓కప్పురము.) కర్పూరమువలె
పరిమళించు శరీరముగలస్త్రీ; స్త్రీ.

ఉ... వేలుపుం, గప్పురగందు లెక్కిరి ధగధగితో
న్నతహర్షరేఖలకై. పారి. ౩. ౧౧.

క. అప్పుడు చాళికిరవిధికై, నిప్పులఁ బొరలించి
నట్లు నెమ్మదిఁ బొగులకై, ముప్పిరిగొనువేసట
నా, కప్పురగందులను గినుకఁ గనుఁగొని పలి
కకై. చంద్రా. ౪. ౧౬౬.

(‘కప్పురగంధులు’ అనికొన్నిచోట్లఁ గనఁబడు
చున్నది. అపుడు అది వి. వి. గా గ్రహింపఁ
దగు నని తోచుచున్నది.)

కప్పురపుటనఁటి. వి. (✓కప్పురము) కర్పూరక
దళి.

ప. ... ఉప్పురంబు నంటుకప్పురంపుటనఁటి గు
ప్పుమనకై గప్పుతావులకుఁ దావలం బగు
తావుల... ఉ. రా. ౬. ౨౪.

ఇట్లే:- క ప్రపుటనఁటి, క ప్రపనఁటి.

మ. బలుక ప్రంపుటనఁటికప్పురపుఁ దిప్ప లిప్పి
యుప్పొంగుజా, ల్లలగొజ్జంగలనీరు సజ్జకపుఁ
గేళాకూళికై డిగ్గి... వసు. ౧. ౧౩౯.

క. కప్పుంగొప్పులఁ జమ్ము, గప్పుల మొగముల
నొడళ్లఁ గప్పిన మెఱుంగుం, బుప్పొడి విదిరిచి
కొని మఱి, యప్పుడఁతుక లరిగి క ప్రపనఁటు
లచెంతకై. యయా. ౪. ౨౮.

కప్పురపుబెండ. వి. (✓కప్పురము.) ఒకజాతి
బెండ, గంధమాలముగి. (శ.ర.)

కప్పురపువంగ. వి. (✓కప్పురము.) ఒకజాతి
పంగ, కూటవారాకి. (శ.ర.)

కప్పురబోగి. వి. (కప్పురము + బోగి) సస్యవిశేషము.

ద్వి. పాలుపు నైకొనక కప్పురబోగి వేగె. విష్ణు.

పూ. 3 ఆ. (శ. ర.)

(బ) ధాన్యవిశేషము. (వృత్తియం దేకవచనాంతము.)

ఉ. కప్పురబోగివంటకముఁ గప్పురితాలుపు సా
జ్జెసిండితో, నొప్పులుగా ఘటించిరి...భీమ.
అ. ౧౩౯.

కప్పురమద్ది. వి. (కప్పురము + మద్ది). ఒకజాతి
మద్దికి.

వ. ఇప్పు కప్పురమద్ది గద్దగోరు గోరంట నెలమ
యులిమిరి...మొదలుగఁ జెక్కులెఱంగుల
వ్రాఁతులు...పి. శకుం. అ. ౧౪.

కప్పురము=కపురము, కప్రము, గంబుర, గంబుర
ము, గంబురా, గంబూర, గంబూరము.వి.(సం.
కర్పూరః, ప్రా. కర్పూరో. క. కప్పుర.) కర్పూ
రము. (వృత్తియందు హల్లుపరమగుచో వికల్ప
ముగా 'ము' వర్ణలోపము.)

గీ. కప్పురంబు జవాదియుఁ గలిపి యిడ్డ, కలప
మలఁదఁగ నెన్నఁడు గలుగునొక్కొ. నీ...
౧. ౧౦౫. ఆము. ౬. ౬౦.

నీ...కపురము కప్రము కప్పురము, సిరము గం
బూర గంబుర గంబురా గంబురము గంబూ
ర మున మును ఘన, సాదము...ఆం. భా. అ.
౧౬౨.

కప్పురగండము = కర్పూరముతోఁ గలిపినచంద
నము.

నీ. మంచిపున్నమచందమామవెన్నెలచంద మొం
దుకప్పురగండ మొఱపునెఱవ. ఉ. రా. 2.
౨౫౪.

కప్పురవీడియ(డె)ము=కర్పూరముతోడి తాం
బూలము.

చ. కలికివరాటరాజుడప గప్పురవీడెము నెట్టె
నవ్వుచు, న్నులనడపంబువానికి ఘణాధరవల్లి
దళాంతరంబునక, బలితపుండ్రేలు మైనమునఁ

బర్ని...నైవ. ౬. ౧౪౧.

ఉ. ...తేనెమోవివై, గప్పురవీడియంబుజిగి క
స్తురిబాట్టును...దశా.౯. ౨౨౦.

కప్పురబాగలు=కర్పూరముతోడివక్కపలుకులు.

ఉ...భోజనం బిడుక, గట్టెఁడులెల్లనామలును
గప్పురబాగలు నిచ్చు నిచ్చలుక. శశాం.
౨. ౮౦.

కప్పురపుబాగములు = కప్పురబాగలు. శశాం.
3. ౧౦౫.

జ: కపురపుటనఁటి, కపురము, కపురసిల, కప్పు
రగండి, కప్పురపుటనఁటి, కప్పురపులెండ, కప్పు
రపువంగ, కప్పురబోగి, కప్పురమద్ది, కప్రము.

కప్పురా(రాయి). వి. ($\sqrt{\text{కప్పు}^2}$) నీలమణి, ఇం
ద్రనీలము.

నీ. నిండుచందురునిగ్గు వెండిమేలంబెలు కప్పురా
సంతనయొప్పుటొరిజ. ప్రబంధ. ౫3.

నీ. కప్పురా లనఁగను గనుపట్టు నీలము...ఆం.
భా. అ. ౨౭౮.

కప్పెక్కు. ఆ. క్రి.($\text{కప్పు}^2 + \text{ఎక్కు}$) నలుపెక్కు.

క. కొప్పును గోమావళియుం, గప్పెక్కును మో
విఁ బాదకమలంబులఁ గెం, పుప్పలితఁ బిఱుఁ
దుఁ గుచములు, నప్పడఁటికి మిగులఁ బొదరె
యావన మైనక. వరాహ. ౯. ౧౦౦.

కప్పెట. వి. పక్షివిశేషము.

నీ. వంగపండును గోరువంక కప్పెట పాటిపిట్ట
పావురము...సుద. 3. ౧౯౪.

కప్పెర.వి.(సం.కర్పూరః, ప్రా.కప్పూరో.త. కప్పరై.)

౧. కపాలము, పుట్టె.

గీ. తనరును గరోటి కప్పెర పునుక పుట్టె, పుచ్చె
యన...ఆం. భా. అ. ౧33.

చ. కఱచినపీనుఁగు న్నెడఁదకప్పెరయు న్నొలఁ
బచ్చితోరులుక...ఉ. హరి. అ. ౧౨౬.

అ. భిక్షాపాత్రము.

గీ. బిసరుహాసనుపుటియకప్పెర ధరించి. హర.

౫. ౫౫.

చ. కరమునఁ బట్టి భిక్షుఁ గొనుకప్పెర గొప్పది
గాదు మానెఁడొటరుదు... చెన్న. ౫. ౨౮౯.

సీ. కరమాలముల వ్రేలుకప్పెరలో జోరెలు భ
ద్రరుద్రాక్షనైపథ్యకములు. కాళ. ర. ౫౪.
౩. కుంపటి.

క. మొగమున మసిబొట్టులు కర,యుగమునఁ గ
ప్పెరయుఁ గత్తియుక వ్రేలునెఱుగ్, దిగ
మింగిద ననుకులుకులు, దగఁజేరఁగవలయుఁ
గేలిధామంబునకుక. శుక. ౨. ౧౭౮.

గీ. అనుచుఁ దద్యానుగుం డెంచునంతలోన, సు
రియ నిప్పులరాలుకప్పెరయు మొగము,
మీఁద మసిబొట్లు మించ నమైలత రాఁగ.
శుక. ౨. ౧౯౨.

కవ్యాఖ్యము. సం. వి. అ. పుం. చిల్లమడ్డి, అందుగు
బంకతోఁజేసిన ఘాపద్రవ్యవిశేషము.

కప్రము = కప్పరము. (చూ.)

చ...కప్రపుక, వలపులు మీఱ... ఆము. ౧. ౭౧.

నీలా. ౧. ౫౭. ఆం. భా. ౨. ౧౬౨.

కప్రవీడియము = కర్పూరముతోఁగూడిన తాం
లము.

గీ. అచ్చరలు నందనంబునఁ జెచ్చుకొనును, రాగ
నుమములు హర్ష్యవాతాయనముల, చెంతఁ
గాలూఁది తత్పుగస్త్రీల కొనఁగి, వేడి కొని
పోవుదురు కప్రవీడియములు. చారుడేష్వరచరి
త్రము. (శ. ర.)

జ: కప్రములక.

కప్రములక. వి. (కప్రము + ములక.) కప్పరపు
వంగి. (శ. ర.)

కఫకూర్చిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లాల, చొంగ.

కఫణి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇ. ఈ. స్త్రీ. కూర్పరము,
హః చేయి.

కఫము. సం. వి. అ. పుం. క్లేష్టము, తెనుడ.

కఫవర్ధనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కఫమును
ఔంచునది. వి. అ. పుం. పిండితకవృక్షము, మం
గళి. న. కఫము పెరుగుట.

కఫాంతకము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మి.

కఫారి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. సాంటి. ౨. మిరియాల.

(ఇట్లే కఫవిరోధి, మొ.)

కఫి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) కఫరోగముగలవాఁడు.

కఫేలుపు. సం. వి. ఈ. పుం. క్లేష్టాతకము, విరిగి.

కఫోణి. సం = కఫణి.

కబంధము. సం. వి. అ. పుం. న-ప్రాణవాయువుచే
బంధింపఁబడునది-తల తెగినను ప్రాణవాయువు
లు గలిగి ఆడెడు మొండెము, అట్ట. పుం-నీరుదేని
యందుబంధింపఁబడునోఅది- గ. ఉదరము, క
డుపు. ౨. మబ్బు. ౩. సముద్రము. న-ప్రాణా
యవుల నిలఁబెట్టునది-జలము.

కబంధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ. వనవాసనమయ
మున రామునిచే హతుఁడైనయొకానొక రాక్షసుఁ
డు. ౨. రాహువు.

కబ(వ)రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. సంపృక్తము,
మిశ్రము, కలిసినది. ౨. నానావర్ణములుగలది,
వివిధమైనరంగులుకలది. వి. అ. పుం. న. గ. ఉ
ప్పు. ౨. అల్లుము, పులుసు.

కబ(వ)రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కేశవేశము, కొప్పు.
౨. వాయింట, ఖరపుష్పి.

కబరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కబరి.

కబరీభరము. సం. వి. అ. పుం. డట్టమగుకొప్పు.

కబళనము. సం. వి. అ. న. కబళించుట.

కబళము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. గ్రాసము, కడి,
అన్నమునున్నగువానిముద్ద. ౨. మత్స్యభేదము.

కబళించే. సం. స. క్రి. గ. మింగు.

సీ. కైరవాకరములగర్వంబు కబళించి కమలవం
డములకుఁ గాంతి యొసఁగి. మార్క. ౨.
౧౮౯. (ఇట 'పోగొట్టి' అనిభావము.)

౨. గ్రహించు, పట్టుకొను.

ఉ... తొండమున నవ్వలిచక్కగబళింపఁ బోయి
... మనుచు. గ. ర.

సీ. అంగుళంబుల నల్ల నలకలు గబళించి కమ్మైని
యాని యెక్కింతుఁ గాయ్యు. భార. విరా.

౨. ౩౧౦. కాశీ. ౫. ౧౯౩.

కబళితము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) గ. మింగఁబడి
నది. ౨. భుక్తము, తినఁబడినది. ౩. వ్యాప్తము,
పర్వినది. ౪. గృహీతము, పట్టుకొనఁబడినది.

కబళితవంతుఁడు. సం. విణ. (త. వతీ. త.) కబ
ళించినవాఁడు. (సౌందర్యలహరి. ౨౮.)

కబాడము. వి. ఎడ్లమీఁదవేసి తెచ్చెడుకనవులలో
నగువానిజంటమోపు. (శ. ర.)

కబాయి(యీ)=కబ్బాయి. వి. (హిం. కబా. క.
కబాయి. త. కపాయ్.) అంగీ.

సీ. నవపుష్పవనము నానామణుల్ గ్రుచ్చినప
చ్చపట్టుగబాయిబాగు నెఱవ. కభా. ౫.
౧౭౯.

రగడ. చాదరలు పైతిణులు చక్కనికబాయి
లు, నడరుచిల్లాని తేట మరుబూర్చి సులును.
హంస. ౫. ౩౫౬. (శ. ర. పా.)

కబురు. వి. (హిం. కబర్.) గ. పృత్యంతము. ౨. దం
భము.

సీ. పృత్యంతదంభము రైలయును గబురన...
అం. భా. ౩. ౫౩.

కబ్బపుఁగూరువ(ర్ప)రి. వి. (కబ్బము + కూరు
పరి.) కావ్యకర్త, కవి.

గీ. బంట్లు కబ్బంపుఁగూర్పరు ల్పాశెగాంధ్రు.
నీలా. ౨. ర౯.

ఇట్లే: - కబ్బపుఁజేతరి. సాం. ని. మాన. ౬.

కబ్బము. వి. (సం. కావ్యమ. ప్రా. కబ్బమ. త. కాప్పి
యమ్.) కావ్యము, ప్రబంధము.

గీ. మునుపు మా కీనె భల్లూఁగుఁ డనెడితేని, కత
యురు క్తిణిపెండిలికతయు బొబ్బ, మెకపు
గుబ్బలికతయు మేల్తీల నీల, పెండికతయు
ను గబ్బము లేర్పిరి గూర్చి. అచ్చ. రా.
బాల. ౧౬. భీమ. గ. ౧౨.

జ: కబ్బపుఁగూరువరి, కబ్బముప్రోములు.

కబ్బముప్రోయాలు. వి. (కబ్బము + ప్రోయాలు.)
సరస్వతీదేవి.

(యశోవర్ణనము.) సీ. గిబ్బడాల్లొరగుండు క
బ్బంబుప్రోయాలు లిబ్బిగుబ్బెతయబ్బ బొబ్బ
మెకము. అచ్చ. రా. యు. ౫౯౨.

కబ్బాయి=కబాయి.

ద్వి. చెల్లచీటియు నిచ్చి చేచేత మేలు, మల్లాయి
కబ్బాయి గొ మ్మంచు నొసఁగి. ద్వి. పరమ.
౬. ర౮౨ సా. ౪ పం.

ద్వి. అనమసాయమని మోహనతురంగముల, పస
మించుపచ్చకబ్బాయి ధరించి. ఆ. మ. క. ౫.
౨౫౯ సా. ౧౯ పం.

కబ్బిలి. వి. శౌండికుఁడు, కల్లతమ్మువాఁడు. (శ. ర.)

కమండలువు. సం. వి. ఉ. పుం. న. కరకము, స
న్న్యాసులుగాని బ్రహ్మచారులుగాని ఉపయో
గించుకొనెడి గిండివంటి జలపాత్ర విశేషము. వి.
ఉ. పుం. గ. జువ్విగి. ౨. ఒకానొకచతుస్సుజ్జం
తువు.

కమటము=కమ్మటము. వి. అగసాలెవానికుంపటి.

మ. సుమనశ్చాపునిరాణివాసమునకున్ సాముల్
వినిర్తించుయ, శ్మమునక విచ్చిన మెట్టరమ్మి
కమటానం గేసరాంగారమ, ధ్యమునక వైచి

నకర్తికాకనకముం దర్వీరజాకీలపుం,జము న
ర్తింపఁగరంగెడుంగనుము కూజదృష్టంగనా
డింధముక. వరాహ. 3. ౯౦.

గీ. సమయనాడింధమగ్రణి సాంధ్యరాగ,విమ
లశిఖి మింటితాకమటమునఁ గాంచి, నిశియ
లంకారమున కెత్తి నెలపసిండి, పూడఁదొ
లుగట్టుపట్టెడమీఁద నిడియె. రా. వి. ర.
ర. ౨.

కమరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పాట్టిది. (కే.
ని.) వి. అ. పుం. గ. కూర్చుము,తాచేలు. ౨. వెదు
రుగీ. 3. నల్లకి, అందుగుగీ. ర. కూర్చాసి,తాచే
టియెముక. న. మునులభిక్షపాత్రము. (కే.ని.)

కమలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆడుతాచేలు, ధులి.

కమతకా(గా)డు=కమతకాడు. వి.(కమతము
+కాడు.) హలిమడు, నేద్యగాడు.

నీ...కాఁ పనఁ గమతకాఁ డనంగఁ, గమతగాఁ
డనంగను గమతీఁడనంగను దుక్కిము చ్చనఁ
గను దోచుచుండు,హలికాభిధ...ఆం.భా.
౨. ౨౨౯.

కమతము=కమతము. వి. (క. కమత. త. కమత్తో
లి.) సాగుబడి, నేద్యము, కృషి. (చూ. కమ
తీడు.)

కమతీడు=కమతీడు. వి. (కమతము+కాడు.)
నేద్యగాడు, కృషీవలుడు, హలిమడు.

నీ. వెదురుచేల్గులపు దీసి దినంబుఁ గాపాడుక
మతీలు మా కేకలములు సుమ్ము. సారంగ. గ.
23.

కమనచ్చదము. సం. వి. ఆ. పుం. కంకపక్షి, రా
వులుంగు.

కమనము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆశోకముగీ.

కమనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కామిం

పఁదగినది, శోరఁదగినది. ౨. మనోహరము, ఇం
పయినది.

కమనుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కాముకు
డు. ౨. ఇచ్చగలవాడు. 3. కమనీయుడు, అ
భిరూపుడు, అందగాడు. వి. అ. పుం. మన్త
భుండు.

కమరి=కమరు.

నీ...ఒడ్డాణంబు కమరి యొడ్డణ మనఁ గాంచి నె
లయు, మొలనూ లనంగ నొప్పును గటినూత్రె
ఖ్య...ఆం. భా. ౨. ౧౫౦.

కమరు¹. అ. క్రి. (క. కమరు. త. కమలుదల్.)
కాలు, దగ్ధహను; తాపమునొందు; ఉడుకు.

నీ...తీవ్రాంశుసంతాపమునఁజేసి కమరె నాతి
క్రలు గమరవయ్యె. గీ.ననుజాపక్షమ్ములు...
భార. ఆర. 2. ౨౧.(చూ: తతో దగ్ధావిమా
పక్ష న దగ్ధౌ తు జటాయుషః.)

గీ. తీయిలు చీమగమి దొల్చి తినియెనేనిఁ,బా
దలునావేడియూర్పులఁ బువ్వుఁజేరు,కమ
రెనే బట్టబయలు గర్వరేఖ,విషమసాయక
విచ్చేయు విడిదలకును. పి. శకుం. 3. ౧౯౦.

వ...నీవు సకలసామ్రాజ్యవిభంబు మెఱసి చని
యందు నీ తేజంబు ఘర్తసమయంబునాటిత
పనులేజంబై పగతురకన్నులు గమర నతిదు
స్సహం బగునట్లుగాఁ జేయుము ... భార.
ఆర. ౫. 3౪2.

గీ...కంక,కాదిమణిభూషణోత్కర మపనయిం
చి, యొప్పు పాలివోయి దినత నుండె బంధు,
జనులచూడ్కులు కమర నజ్జనవిభండు.మా
ర్క. గ. ౧౬౮.

చ. కమరె నశేషకోకనదక్షరపపంక్తులు కైవలం
బులుక. భార. ఆది. ౮. ౨౬౬.

వి. కాలుత్ర.

నీ.కమరును నార్తనాదములును చెల్లు గ నభిలమ్య

గంబుల వాగికొనుచు. గీ...పరంగ, నద్దు
తోడ్పవం వైసమహానలంబు. భార. ఆశ్ర.

అ. ౧౫౧.

కమరుపలచు=కమరువాసనచేయు, కమరుకంపు
గొట్టు.

క...తనతనువు గమరువలచినఁ బక్షములోన
వాడు జీవముఁ దొఱుగుట. శై. భా. రా.

౧౦౦.

క. అన్నంబు కమరుపలచుచు, నున్నది...పోడ.
౫. ౧౧.

జ: కమరుచు.

కమరు²=కమరి, కమరు. వి. (హిం. కమర్=నడు
ము.) ఒడ్డాణము.

గీ. లజ్జయెఱుంగనికటిమండలంబుమీఁద, వలుఁ
దవజ్రాలకమరు గర్వంబునూప. కా. 3.
అశం.

నీ. వజ్రాలకమరులేవ విడంబనముచేయు నేకొం
డమొలచుట్టు నిందుతనయ. శివరా. అ. 3.

కమరుపటా=మొలనూలుపట్టా.

గీ. పసిడికమరుపటా యొక్కకిసలయొప్పి, మొ
లను ధరియించె ... రసిక. ౧. 2౫. (శ. ర.
పా. 'కమరుపట' ముద్రి.)

కమరుమే. స. క్రి. (✓కమరు¹.) కమరజేయు.
(కాల్పు)

ద్వి. రమణీయగజవాజిరథశాలలోలిఁ, గమరిచి
...రం. రా. సుం. అశంపా. రా. పం. (శ. ర.

పా. 'కమరిచి' ముద్రి.)

కమల. సం. వి. ఆ. పుం. న. లక్ష్మీ. అ. ఉత్తమస్త్రీ.
3. ఒకానొకఫలవృక్షము.

కమలచ్ఛదము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. తామరకేకు.
అ. రావులుఁడు. (కే. ని.)

కమలజన్మఁడు. సం. వి. న. పుం=కమలజాఁడు.

కమలజాఁడు. సం. వి. ఆ. పుం-కమలమునుండి

పుట్టినవాఁడు-తమ్మిచూలి, బ్రహ్మ.

కమలము. సం. వి. ఆ. పుం. న. సారసపక్షి, బెంగుర
పిట్ట. పుం. ౧. (సంగీ.) ధ్రువక భేదము. అ. మృగ
భేదము, ఒకజాతిలేడి. న. ౧. తామర; ఎఱ్ఱతామ
ర. అ. నీరు. 3. రాగి. ర. మందు. ౫. క్లామము,
కడుపులో నొకప్రక్కనుండెడి యెఱ్ఱనిమాంస
ము. ౬. స్థానేయముగంధద్రవ్యము. 2. కల్ప
యెఱ.

కమలాకరము. సం. వి. ఆ. పుం. తామరకొలను.

కమలాక్షుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ) తామర
లపంటికన్నులుగలవాఁడు. వి. ఆ. పుం. విష్ణువు.

కమలాప్తుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. సూర్యుఁడు.
అ. విష్ణువు.

కమలాఫలము. సం. వి. ఆ. న. ఫలవిశేషము.

కమలాలయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తమ్మిముంటిగిరి,
లక్ష్మీ.

కమలాసనుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం-తామరపూవు
వీలముగాఁగలవాఁడు-బ్రహ్మ, నలుప.

కమలినీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. తామరతీగ. అ.
తామరతంపర, పద్మసమూహము. 3. తామర
కొలను.

కమలు. ఆ. క్రి. కందు, వివర్ణమగు; కాలు, చగ్గ
మగు.

గీ. వెచ్చె సనఁ గండె ననఁగను వేఁగె సనఁగఁ, గ
మలె సనఁగను దనరు నేకార్థములు గ. ఆం.
భా. 3. ౯౯.

మ...మోవి నిట్టూర్పులకొ, గమలకొదల్పముఁజేరు
చు న్నిధునిరాక ధోరుచుం బ్రొద్దు భా. రము
సం బుచ్చుచు వర్ధమానవిరహాగ్లానికొ మదిం
గుందుచుకొ. పి. శకుం. అ. ౧౯౨.

ద్వి. తమతమవారలు తమబంధుజనులు, కమలుటఁ
జూచి శోకము నొందువారు. రం. రా. సుం.
అశంపా. అం పం.

వి. చైవర్యము.

సీ. కాలికావిభునిదాకాలితాటింపులకమలు చే
రనినాటికుముదహితుండు. పి. శ. మం. ౧. ౩౯.

జ: కమలుచు.

కమలుచే(ల్పే), కమలించే. స. క్రి. (✓క
మలు.) కమలజేయు.

(కాల్పు)

సీ. క్రొవ్విసపండుల గొన్నిటి గమలించి కత్తితా
లను జివ్వి కాచుగడిగి. ప్రబంధ. ౨౦౦.

(కందించు, నల్లపలుచు.)

సీ. కమలించెగాక యంగజవిగోధిశోధిం దల
కక్కజాలె నీ హలహలంబు. వసు. ర. ౨౯.
కమలోత్తరము. సం. వి. అ. న. కుసుంభము, కుసు
మపువ్వు.

కమసాలవాడు=కంసాలి. వి. లోహకారుడు.

(శ. ర.)

కమాను. వి. (హిం. కమాన్.) విల్లు, ధనుస్సు.

ఉ. చైరివిఫాలుఁ డైనకనవక్తితిపాలుఁడు వార్ధి
మేఖలా, భారధురంధరత్వమునఁ బ్రాధవనో
రచన స్ఫురూపతా, స్ఫారత నెన్న సాటియ
గు బంగరుగట్టుకమానుపాదుపా, నారికిఁ బడ్డ
సంభవునినారికి ఫాలవిలోచనారికిఁ. చం.
రా. ౧. ౫౬.

కమి. వి. (✓కమచే?) ౧. కబళనము, మ్రింగుట.

సీ. ... కమి యనఁగా నొప్పుఁ గబళనంబు, కబ
ళంబు కడి యనఁగాఁ జను... ఆం. భా. ౨.
౨౬౦.

౨. కమికిలి, పట్టిలి.

కమియారక=పట్టిలినిండ; తృప్తి తీరునట్లు.

సీ. కాంతాజనంబులు కమియార నిడుదు శేపుర
ములోఁ దత్కాలపుణ్యభిక్ష. భీమ. ౩. ౭.

ఉ. ముంగిట నాడుపుత్రుఁ డతిమోదమునందను
దొలఁ గాంచి వేడ్కం గరయగ్న మెత్తి

చిలుగంతులతో పెడయేడ్పుతోడ దా, యం
గఁ జెలంగి యెత్తుకొని యుక్కునఁ జిక్కఁగఁ
జేర్చి ముద్దుమా, ముం గమియార ముద్దిడుట
ముజ్జగ మేలుటగాకయుండు నే. కవిక. ౧.
రం.

జ: కమికిలి.

కమికిలి. వి. (✓కమి.) పాణివిశేషము, పట్టిలి.

(‘పంపఁబడినత్రేళ్లు గలపుడిసిలి’ అని శ. ర.)

సీ. ... పాణివిశేషంబు పరఁగుసు గమి, కిలి కుప్ప
లప్ప పట్టిలి యన... ఆం. భా. ౨. ౧౪౧.

చ. కమికెడుగుబ్బచన్నఁగవగాసికిఁ బాసిన
బాటుపయ్యెదలో, గమకపువాలఁగన్ను లె
సఁగక బాసఁగించిలి కేళి బాలికల్. రా. వి.
౩. ౮౮.

ఆ. మూఁడుదినము లయ్యె వేడంగ నెచ్చటఁ,
గమికె డన్న మైనఁ గలుగదయ్యె, గ్రాసమా
త్ర మేమి గలిగిన వాకిచ్చి, నన్నుఁ గరుణఁ
బ్రోవు మన్నఁజూచి. చా. ౬ ౧౦౧.

గీ. రెండుకమికిళ్ల వేఁపాకు. చికి. ౧. (చి. ని.)

కమిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) కాసుకుండు.

కమితవ్యము. సం=కామ్యము.

కమియు. ఆ. క్రి. ౧. కవియు, హిండికివచ్చు.

సీ. కమియుచుద్ధతవారణముఁ ద్రిప్ప నేనదాచా
రధారేయుపలంకారరవము. భాను. ౧. ౨.

గీ. ఘోరమృగములఁ గమియించుకొని ప్రతా
ప, మడర సురియలఁ బొడిచెద మనెడు
వారు. చిత్రభా. ౩. ౧౨౮.

౨. మాఁగు, మిగులఁబండు.

చ. క్రమమునఁ బించెలుం బసరుఁగాయలుఁ గా
యలు దోరపండులుం, గమిసినపండులుం గె
లలు గట్టితమన్నతకాళి లన్నియున్, దమమ
యమై తలిర్పఁగ... పారి. పూ. ౬. ౮౨.

౩. అతిశయించు.

చ...ఇంగ్లీషుకంటామిచే, గమిసినదాసనంపుల
బువుకాంతికి దాసినకూర్చి మట్ట మా, కొమ
రున సంజ యంబరముకొంగున నూన్చె గు
సుంభరాగముక. భీమ. ౨. ౨౯.

స. క్రి. ౧. కొలుకు.

క. తలరాసు మెఱుంగువా తెఱ, కలకంఠవిట్టుండు
గమియఁగాఁ జూతలతా, లలన విదిర్చెను గం
టివె, యలికంకణముఖరవిటపహస్తముల సతీ
పారి. 3. ౫౬.

౨. తిను; త్రాగు.

క. ఇండు భవత్తనువులఁ గల, కండలు నెత్తురును
వేగ కమియఁగా నీ, యండజవతి కానంద
మ, ఖండముగా క్షుత్తృపావికారము లడఁ
గక. మార్క. ౧. 2౮.

3. క్రమ్ము, ఆవరించు.

గీ. అతసుదర్పాంధకార మంతంతఁ గమియఁగ
న్న గానక సాధ్య రాఘవునిదేవి, జనకకన్య
జగన్మాన్యఁ జెనక వచ్చి, కన్ను గానక చనె
బలుగాకి కాకి. రామా. ౫. 2౦.

కమియక=బాగుగా, ఎక్కువగా.

చ. కమియఁగ నింగికికె నెగసి కన్నని హ్రాసులఁ
గులఁ ద్రోచుచుక...భా. రా. సుం. ౫౫3.

క. కనలి నిశాచరితేలు, క్కునఁ గమియఁగఁ బట్టి
భీతిగొనఁ దిగిచి వడిక. భా. రా. సుం. ౨౪.
(‘గట్టిగా’ అని భావము.)

గీ. అనుభవించఁ దనియిటు మతీ విషయము,
విడుతు నని తలంచువెడలఁగుడలఁపు, లభిలశి
భిక్షానియం దింధనాజ్యముల్, గమియ
చెచి యార్పఁ గడఁగునట్లు. కు. సం. ౬.
2౨౬. (‘మిక్కుటముగా’ అని భావము.)

గీ. పత్తములమీఁద మూఁగిన భ్రమరకులము, హ
రవిసర్జనజనితదుర్మళముఁ బోలఁ, గమియ వి
చ్చిన గేదంగికన్నె పువ్వుల, గౌతుకము పల్ల

వింపఁగఁ గాంచె విధుండు. నైష. ౧. ౯౦.

(‘పూర్ణముగా’ అని భావము.)

మ. ప్రమోద్దామసుఖానుభూతి గలలోఁ బ్రా
ప్తించుటకై మున్నచి, త్తములం బ్రాపడి యు
న్నయ్యురువునుం దద్యోగ వీక్షించుచోఁ,
దమకం బారఁగ వింత గాక సమతం దా
యొన్న యాలోకముల్, గమియం బ్రాకె
బరస్పరాంగముల వైఁ గౌతూహలోద్వేగ
తిక. హరి. ఉ. 2. ౧2౫. (‘అంతటకై’ అని
భావము.)

(ఇట్లే సందర్భానుసారముగా అర్థములు గ్రహిం
చునది.)

జ: కముచు.

కముఁజు=కాఁజు. వి. (సం. కపింజలః.) కపింజల
పక్షి.

ద్వి. కముఁజాలఁ జలుకలఁ గ్రొంచపక్షులను.

ద్వి. నల. 3. 3౨3 పం.

కముచు. స. క్రి. (✓కమియ.) ౧. గ్రహించు, పట్టు
కొను.

క. చనుఁగవ ఘనమో జఘనము, ఘనమో యని
నడిమిచక్కిఁ గమిచి విధి కరం, బునఁ దూఁ
చె దీనిఁ గా కి, ట్లువుపుపడునె వళుల పేర నం
గులిరేఖల్. నైష. ౫. ౧౬.

గీ. కరము రాగియై రజనీముఖంబుఁ గాంచి, తమ
ముఁదత్రేకభర మని తాల్చి లేక, కముచుఁ
గరములు వైఁ జూచి కామి యెఱిగి, వెల్ల
నైనట్లు శశి కడు విమల మయ్యె. కు. సం. ౮.
౧౧3.

గీ. కపివరుండు పర్యంతంబులు గమిచి తెచ్చి,
కుప్ప లిడురీతిఁ గుండలు కుప్ప వెట్టు. హంస.
౫. ౧౦.

౨. కొలుకు.

గీ. తమి దొలంకఁగ సాము గమిచినచిగురాకుఁ
జెలువున కిచ్చుకోయిల వెలంది. చంద్ర. 3.
౯౨.

3. నొక్క.

క. హరపరీక్షామిషమున, భూరమణుడు గమిచె
నింతిపాంకపుఁజన్ముల్, కూరిమి నేరిమిఁ బు
లకాం, కూరంబులు వొడమఁ జిగురుగోరుల
కొనలక. వైష. 2. ౧౬౬.

ర. ఆను, (అధర) పానముచేయు.

సీ. తెనులించి కురు లొయ్యఁ దివియ లే కటము
న్న కదిసినక మైవి గమిచి కమిచి. ఉ. హరి.
గి. ౨౧౨.

గ. కబళించు, మ్రింగు.

సీ. ఆమృతాపహరణార్థ మరుగుపక్షి స్వామిగతిఁ
బులిందశ్రేణిఁ గమిచి కమిచి. మనుచ. ర. ౧౧౩.

గీ. తివిచి నవకంబు దీప్తులు ద్రెంచి యలఁతి, కుని
యలుగఁ జంచుపుటములఁ ద్రుంచి తల్లు, లాద
రంబున నందియీ నట్టు లెత్తి, పీఠిఁ గము
చుఁ జకొరంపుఁ బిల్లగములు. నిర్వ. ౬. ౪౬.

౬. అక్రమించు.

సీ. వరుస మీఁదటివ్రాలు వ్రాయనేర్చిననాఁడె
కమిచి దిక్కుల జయాంకములు వ్రాసె. పాం
డు. ౧. ౪౧.

గీ. భోగివశ మైనగేదంగిపూవునకును, వగచు మ
దిఁ గొన్ని బంధుజీవకలతాంత, గుచ్చములలో
న నొకకొన్ని కొలువునేయుఁ, డేటు లఖిల
ర్దుమయవనీవాటిఁ గమిచి. పాండు. ౧. ౧౦౧.

కన్య¹. వి. (త. కన్యల్.) ౧. కాకనాళము, కాండ;
పత్తెవృంతము, మట్ట.

సీ... కాకనాళముపేరు చనును గన్పు. గీ. కామ
కాండన... ఆం. భా. ౨. ౨౪౮.

ఉదా: తాటికన్య, మొ.

౨. తాళపర్ణము, తాటియాకు.

గీ... కన్యనఁ దాళపర్ణ మెనఁగు. ఆం. భా. ౨.

22.

3. (క. కన్య.) పత్రిక, రేఖ, జాబు.

గీ. కన్యయనఁగను జాబును గర్ణభాష, పాల్కు

చుండును... ఆం. భా. 3. ౫౨.

సీ. మునుఁ బిల్వఁ బంపుకొన్న యని ప్రమథసంఘ
ములు తమపేరఁ గన్పు లనుప. శుక. 3. ౪౪౩.

గీ. వలఁతిబంటుల నిర్వరఁ బిలిచి మేలి, కన్య
యొసఁగిన వా రొకయుమ్మడిఁ జని. అచ్చ.
రా. బాల. ౧౮౭.

రీ. కర్ణభాషావిశేషము, తాటంకము.

గీ... తాటంకవాచక మగుఁ గన్యయనఁ గాను...
ఆం. భా. ౨. ౧౪౭.

గీ. కన్యతఁగ పాగడము... చుక్కబొట్టనఁ జిటి
పాటిసొమ్ము గలిగి... వేం. పంచ. ర. ౪౧౬.

సీ. కంపించుబంగారుకన్యలకొమ్మించు నిద్దంపుఁ
జెక్కుల నీడ నూప. హర. గి. ౪౪౪, ౨. ౯౩.

జ: కన్యకట్టు, కన్యపంజా, కన్యపువ్వు, కన్య
పాఁజా.

కన్య². వి. శూద్రవిశేషము.

సీ. తద్విశేషంబులై తనరుఁ గన్మని వెల్ల యని
రెడ్డియని రడ్డి యని వచింప. ఆం. భా. ౨.
౨౮౨.

గీ. రాజులును వెలములుఁ గన్మప్రజలు ఘనులు,
గలుగురాయలతోఁ బోరి గెలుప మనకు, వ
శమె... కృష్ణ. 3. ౨౬.

వ... అందుఁ బర్జనాయకులన వెలమలనఁ గన్మ
లన... త్రిమార్గగంగా ప్రవాహంబులుం
బోలె గోత్రంబు లెన్నియేని జగత్పవిత్రం
బులై ప్రవహింపుచుండ... భీమ. ౧. 3౧.

కన్య³. విణ. (వృత్తియందు వికల్పముగా నిగాగమ
ము.) ప్రియమైనది.

(క) ప్రాణప్రియమైనది, సువాసనగలిది.

వ. పుడమిం బొడముకన్మనినలైవి... హర. ౨.
౨౦.

ఉ. కన్మనితెమైతెమైరలు గన్మగ... నీలాధర.

(చ) జిహ్వకుప్రియమైనది, దుచ్ఛము; మధురము;
పులుసులేనిది.

ఉదా: ఈపులిహార కమ్మగా నున్నది.

మ. మరువాలా రుశరంబులం దొరంగు కమ్మంచేసె
తోఁ గూడి య, య్యరవిందాక్షికే బక్షిపుం
గవగవ హైయంగవినంబు ని, ర్భరహర్షంబు
నొనర్చె మున్ను రుచిసారస్యంబులకై ...
నైష. ౨. ౯౯.

చ. కనఁ గలిగెక విలాసయులు కమ్మనిచక్కెర
లొల్కుపల్కులకై, వినఁ గలిగెక...దశా.
౨. 3౦౮.

ఉదా: కమ్మగూర.

(బ) నేత్రప్రియమైకది; చక్కనిది.

సీ. కమ్మనిపసిఁడిటంకంబులఁ గరఁగినలాలితనూ
త్పళలాకవోలె. విక్ర. ౬. ౪౪. విజ. వి.
౧. ౭౦.

కమ్మఁగ=కమ్మనగునట్లు.

సీ. కస్తూరివాసవో గమ్మంగఁ గమ్మంగ సారంగ
ధరుఁ డని చేరఁబోవు. సారంగ. 3. ౨3౮.

కమ్మగాడ్డు=మలయమారుతము.

గీ. అఖిలభువనైకమోహకుం డైనమాధ, పునకు
నీవనవాసిరంజన మయత్న, కార్యలేశమ్మ సు
ప్తంబుఁ గమ్మగాడ్డు, కడిమి మ్రోయిం చేఁ
గలకంతకంతఘంట. హ. న. ౨. ౮.

కమ్మనివింటిజోదు=ఇత్తుధన్వండు, మన్నఘండు.

ఉ. తుమైదలేమ లాలకులతో మధురస్ఫుటతో
కిలానినా, దమ్మనఁ బాడుమండెను లతానవ
డోలల నూఁగియాడుమం, గమ్మనివింటిజోదు
జయగాధలు పుష్పతేభూజవీధులకై. పి. ౪
కుం. ౨. ౧౨౯.

కమ్మ(ని)విల్తుండు=ఇత్తుధన్వండు, మన్నఘండు.

సీ. కన్నులవిల్తుండు కమ్మవిల్తుండు పచ్చవిలుకాఁ
డు చక్కెరవింటిజోదు. సాం. ని. దేవ. ౮.

ఉ. కమ్మనివిల్తుకోపుఁ జెనకం గలచక్కనిమో
హనాంగురికై, గొప్పరొ చూడనమ్మ ... ఉ.
హరి. ౪. ౧౧౫.

కమ్మవిల్లు=లియ్యనివిల్లు, చెఱకువిల్లు.

కా...కమ్మవిల్లుంచి ముం, చెన్నించెకొనిజళాం
బరీతమము రాజీవస్వజాం డియ్యెడకై. కవి
రా. ౨. ౧౫౪.

జ: కమ్మకత్తి, కమ్మకసింద, కమ్మన, కమ్మరమ్మ, కమ్మ
నీరు, కమ్మచూరియ, కమ్మపిల్లి, కమ్మపూఁత, కమ్మ
వడ, కమ్మవలచు.

కమ్మకట్టు. వి. (కమ్మ¹ + కట్టు) - వ్రాతయొడంబడి
కప్రకారము రాజానకు సాహాయ్యము సేయునన -
సేనావిశేషము?

చ. దెస మొలవేల్పు సాహిణపుఁ డేజాలు పోషకగే
వారక్షుహో, వినువనికమ్మకట్టు మతీ వింతజ
నంబుల బీతు గొల్పుక, క్కస మగురక్క
సులో వనమృగంబులపారిటి మృత్యురూప
ములో, వెనఁ జనుదెంచె నత్తటిని వేటకు గా
టపుసార మేయములో. కవిరా. ౨. ౮౨.

చ. చెలు వగుమైత్రిఁ గోయిలవజీరులఁ దుమ్మెద
కమ్మకట్టుమాఁకల గోరువంకరాదోరల గా
టపుఁజల్గులకాబ్బలంబులకై, నలినకలంబవీ
రబలనాఘండు వైశ్రుండు తద్బలోచితో,
జ్వలంతికామటీపటలిఁ జక్కఁగఁ బాలెము
డించె నయ్యెడకై. చంద్రి. ౨. ౭౨.

ఉ. చేరదు కీర్తి గౌరవము చిక్కదు రాదు శు
భంబు పుణ్యములో, నీఱగుఁ బాప మంటుఁ
బ్రజ నిల్వదు కొల్వదు కమ్మకట్టువీ, రాదలు
లెక్కఁగాఁ గొన రహర్దివసంబు విపత్సరంప
రా, భారము కొండలై పెరుగు బాపురె సత్య
ము లేనిపట్టునకై. వేం. పంచ. ౧. ౫౧3.

కమ్మకత్తి. వి. (కమ్మ² + కత్తి) కుసుమాయుధము, పు
వ్రృథాఁకు.

ఆ. పెక్కు లేల మరల ముక్కంటిడయ కల్లి, క
మ్మకత్తి మనసుఁ గన్నచెట్టు, గండుదొంగ క
పుడుఁ గర్పూరతిలక నీ, శీవిమేను పెంకినూ
వివ్రాసు. కకు. 3. ౭౮.

కమ్మకసింద. వి. (కమ్మ + కసింద) ఒక జాతికసిందకి.

(దీనియాకు సువాసనకై కూరలలో వేయుదురు)

వ...కటివేపాకుపరిమళంబుతో సంబంధించు
కమ్మకసిందగంధంబును గమ్మకసిందగంధంబు
తోడం దాగ్కొను నేలకులసారధంబులును
...కాశీ. ౭. ౧౮౫.

కమ్మచ్చే. వి. (కమ్మి + అచ్చే.) అగసాలెవాడు
బంగారు వెండి లోనగువానితీగ తీసెడి పని
ముట్టు.

ఉ. హెచ్చినమైత్రిఁ బద్మినుల కెల్ల ఘనాత్మయ
కారకుండు సామ్యుచ్చపడంగఁ జేయుట
కునై యలక్రాంచనగంబుపేరికమ్మచ్చున నీ
డ్చుశర్యగిరియందలివెండిసలాకపిండు నా,
వచ్చి మరాళమాలికలు వ్రాలెఁ గొలంకులఁ
జక్రఘంకృతిక. ఆము. ౪. ౧౮౮.

సీ. తెలివెన్నెలవెండితీగలు నిగిడించుచదలు
కమ్మచ్చుబెజ్జము లనంగఁ గీ...జాక్కలమ
ర. పారి. ౨. ౩౬.

కమ్మటము = కమటము.

(అగసాలెవానికుంపటి.)

మ. ప్రతినూర్ణం డనుకమ్మటంబు ముఖపద్మా
జాసమన్మాటు గో, హిత మస్మేరితియూఁ
దుఁగ్రోవి చుపలోపేతాంతరాంభోదనం, తతి
యస్తచ్చులనంచి కావి రనునిద్దాటికము గ్గ
న్నడక, జితసాన్నారిబెడంగున న్నవరే వర్షా
వేళ విన్నంగడిక. చంద్రా. ౪. ౧౭.

జ: కమ్మటేడు.

కమ్మటేడు. వి. (కమ్మటము + ఈడు.) అగసాలె
వాడు, స్వర్ణకారుడు. (శ. ర.)

కమ్మతకా(గా)డు = కమతకాడు. (కమ్మతము +
కాడు.)

సీ. దేవాదులకడెంబు దిగిచి కమ్మతగానిపట్టికా
నికీ మొలకట్టుచేసె. శుక. ౩. ౫౦. ఆం.భా.

౨. ౨౨౯.

కమ్మలెము = కమతము.

(నేద్యము, సాగు.)

సీ. దేహార మాడింపఁ బెరిగినధనమునఁ గమ్మతం
బులు నెట్టఁగా ధరిత్రి, నమరినధాన్యంబు
లమ్మించి...నా. పంచ. ౫. ౧౩.

(పాలము.)

సీ. కమ్మతంబులలోన గనులు ద్రవ్వించి దేహార
మాడించి యన్యాయధనము, చొరనీక...పి.
శకుం. ౪. ౧౭౫.

జ: కమ్మతకాడు, కమ్మతేడు.

కమ్మతేడు = కమతేడు. (కమ్మతము + ఈడు.)

(మందరగిరివర్ణనము.) సీ. సురరాజానకుఁ బాం
డుకరిఁ జేర్చుమరకాడు కల్పకంబులపంట
కమ్మతేడు. మరుచ. ౫. ౪౭.

గీ. నమ్మిక వసంతుఁ డనుపేరికమ్మతేడు, నెఱయ
నెల్లెడ వలరాజకణపు దీఱ, నార యామని
వచ్చె నాహా యటంచు, జగము తనియంగఁ
బుష్పమంజరులు పండె. రామా. ౧. ౧౬౮.

ఆం. భా. ౨. ౨౨౯.

కమ్మన. విణ. (✓కమ్మ - క. కమ్మగె, కమ్మనె.) కమ్మ
నిది.

అయ్యగ్రాహి. కమ్మ నగువిల్లుఁ బువుటమ్ములును బట్టి
నెలయ మ్మరుడు పువ్వులరథమ్ము వెస నె
క్కెక. వీర. ౨. ౨౯.

వి. ౧. కమ్మడనము. ౨. మాధుర్యము. ౩. సార
ధము, సువాసన. (శ. ర.)

కమ్మనిమ్మ. వి. (కమ్మ + నిమ్మ) నిమ్మపండుపంటివర్ణ
ముగలకిత్తలి, తియ్యనిమ్మ, శర్కరాంకము. (శ. ర.)

కమ్మనీరు. వి. (కమ్మ + నీరు) కన్నీరు, హిమాం
బువు. (చూ. వసు. ౩. ౧౬౮.)

ఉ. భావము పల్లవించ నొకపంకజలోచన వ్రాసె
నొక్కల, జ్ఞాపతి మించుగుబ్బవలిచన్నలపై
మకరీకలాపముల్, వావిం గమ్మరీరు మృగ
నాభిరసంబున మేళవించి. నైష. 3. ౧౦౨.
రా. వి. 3. ౮౭.

౨. మకరందము.

మ. ఉరుళక్రీక మధుమానవోగ్ధ పిదుకన్ జ్యో
తీన్నిగపించంద్రమ, స్ఫురదూఢఃప్రవిము
క్త మైననిబిడజ్యోతాన్ని పయఃపూరమున్,
విరియంబాటినగొజ్జెగల్ గురియ మున్నరై
నయక్కమ్మరీ, రురపిం గూడిన నేర్పరించు
గమురై రోలంబకాడంబముల్. ఆము. ౫.
౧౨౧.

కన్దునూనియ(నె). వి. ($\sqrt{\text{కన్దు}}$) సువాసనలై
లము.

ఉ... ముసలపుడు నైతము కన్దునూనె మై, నంటి
నలంగుతో జలకమార్చి యొసంగిరి భారతవ
స్త్రముల్. హర. ౨. ౮౯.

సీ. అతఁడు తైలాభ్యంగ మడిగినఁ బతికన్దునూ
నియఁ దెప్పించి మేను శిరము, నభ్యక్తములు
నేయ... భార. ఆను. ౨. 3౦౮.

కన్దుపండ్ల=పంజోలకన్దు. వి. ($\text{కన్దు}^1 + \text{పంజా}$)-ర
త్నములు కూర్పుటచే దివటీవలె వెలెగెడుకన్దు-
రత్నములు చెక్కినకన్దు, రత్న తాటంకము.

ప... బుగ్గలం దగ్గలికనూపుకన్దుపంజాలవజ్రపుం
జకచకల నకనకలు వీడుకొలిపి... మిటమి
టం గాయుదట్టంపుఁబండుచెన్నెల... మను
చ. 3. ౨౮. రా. వి. 3. ౧౨౪.

కన్దుపిల్లి. వి. ($\text{కన్దు}^1 + \text{పిల్లి}$) గంధమాఢాలము, పు
నుగుపిల్లి.

గీ. కన్దుపిల్లలపిల్లలు కారుకోళ్లు, కన్ను దెఱవని
కన్దురిమిశివులు, పులులకూనలు భల్లూక
పోతకములు, నాదిగాఁ దెచ్చి పతి కుపాయ

నము లిచ్చి. పి. శకుం. ౧. ౯౮. ఆం. భా.
౨. ౮౪.

కన్దుపూత. వి. ($\text{కన్దు}^1 + \text{పూత}$) పరిమళద్రవ్య
లేపము, మైపూత, అంగరాగము.

సీ. మోముఁదామరతావి ముద ముందుఁ బోక్రొత్త
బొజఁగుకన్దురిచుక్కబొట్టుతేటి, చిన్నా
రిమేన వాసింఁచు బో పొరుగింటికలికిచుట్టు
ముతొమ్మకన్దుపూత. వేం. పంచ. 3. ౨౫౯.

కన్దుర. వి. ఇనుపపనిచేసిబ్రతికెడుజాతి.

ఉదా: కన్దురవాఁడు, కన్దురది.

జ: కన్దురము, కన్దురి, కన్దురీఁడు.

కన్దురము. వి. ($\sqrt{\text{కన్దుర}}$) ఇనుపపనిచేయువాని
వృత్తి.

సీ. కన్దుర మన నయస్కారకర్తం బొప్ప... ఆం.
భా. ౨. ౨౮౪.

కన్దురి. వి. ($\text{కన్దుర} + \text{ఇ.సం.కర్తారః.ప్రా.కన్దురీ}$.
క.కన్దు.౨. త. కన్దురీ.) లోహకారుఁడు, కన్దుర
వాఁడు.

సీ. కన్దురి కనుమరి కరుమలి యనఁగాను మీఱు
చుండును నయస్కారసంజ్ఞ. ఆం. భా. ౨.
౨౮౪.

గీ. నరగ మిన్నుకన్దురి సంజకొలిమి, బెట్టుగాఁ
గాల్చి బంగారుచుట్టువాలు, పదను వెట్టెగఁ
గొనిపోయి పట్ట లేక, విడిచె ననఁ బ్రొద్దు పడ
మటికడలి మునిఁ గ. యయా. ౨. ౬౮.

కన్దురీఁడు=కన్దురి. ($\text{కన్దురి} + \text{ఈఁడు} - \text{స్వార్థమున}$)
ఆ. ఇనుము విటిగెనేని యినుమాటు మున్నూ,
కాచి యతుక నేర్పుఁగన్దురీఁడు, మనసు
విటిగెనేని మటి యంట నేర్చునా. వేమన.
౧. ౫౨.

ప... తెరువరుల గెలువం దరలుమరునకుం దటి
యనుకన్దురీఁడు వెరవునండేని యునిదినకఱ
కుటమ్మలగుంపులసాంపునం బెంపారుకలువ
క్రొవ్విరులును... నీలా. 3. ౧౦.

కమ్మరు=కమరు. (శ.ర.)

కమ్మరుబొందు. వి. కెండుగాడికమ్మలనడిమిదిగి
బద్ద. (శ.ర.)

కమ్మరేంగు=కమ్మరేసు. వి. (కమ్మ + రేంగు) బదరీ
విశేషము.

గీ. ... లకుచాఖ్య కమ్మరేం గనంగ నక్క, రేం గ
నంగ వెలయును ... ఆం. భా. ౨. ౪౫. (త్రా,
ప్రాత్రప్రతిపాతములు—ప్రకరణమున బట్టి
ఆం. భా. లోని “లకుచ” శబ్దమునకు “బదరీ
విశేషము” అనువర్థము చెప్పవలసియున్నది.
కాని ఈయర్థము సంస్కృతనిఘంటువుల
లో కనబడదు.)

కమ్మరేను=కమ్మరేంగు. (శ.ర.)

కమ్మవడ. వి. (కమ్మ + వడ) భక్ష్యవిశేషము.

గీ. చక్కారం బొరలించి చాలించురసనాల్లు క
డఁ ద్రుంచి యుంచినకమ్మవడయు. పాం
చాల్. ౪. ౫౯.

కమ్మవలచు. ఆ. క్రి. (కమ్మ + వలచు) పరిమళిం
చు, సువాసనగొట్టు.

గీ. ఆపురాణంబు గనఁ దెనుఁ గయ్యె సేనిఁ, జెప్ప
నేర్చినకవియుఁ బ్రసిద్ధుఁడేనిఁ, దెనుఁగును
డికారమున మించు గనియె సేనిఁ, గుండనము
కమ్మవలచినచంద మగును. జై. భా. ౧. ౧౦౮.

కమ్మి. వి. ౧. వస్త్రపుంకమ్మి, బట్టయొక్క అంచు.

గీ. గజచర్మ మెన్నడో కాని నిచ్చలు గట్టుఁ
బసిడికమ్మలపట్టుపచ్చడంబు. భీమ. ౧.
౧౧౫.

గీ. క్రొత్తకమ్మలతోడికూనలమ్మపటంబుఁ గటివి
చ్చగా కెండుకట్టు గట్టి. వైజ. ౩. ౧౦౦.
ఆం. భా. ౨. ౧౫౩.

౨. బండికంటికడకమ్మి, సేమి.

గీ. ఒకదిక్కు దోరగ బ్లాఱిగి పైఁబడుదునో తొ
లగి కమ్మలు మ్రోయ నిలఁ జలింపఁ, దొడరి

వే పటలెంచి త్రొక్కుదునో... అని యాత్మఁ
దలంచు. ఆ. శకటులకల పెటింగి ... హరి.

పూ. ౫. ౧౭౨. ఆం. భా. ౨. ౨౦౨.

వ. పండ్రెండంచులు నాటుకమ్మలును మూఁడు
తొలులుం గలిగి... భాగ. ౫. ౨. ౮౧.

(మూ:- యవ్యైకం చక్రం ద్వాదశకారం షణ్ణే
మిత్రి నాభి సంవత్సరాత్తకం సమామనంతి.)

౩. లోహశలాక, కడ్డి; లోహపుడేదంగ.

క. నెమ్మిగదా నడ తుమ్మెద, దొమ్మిగదా బెడఁ
గుఁగురులు తొలకరిమించుం, గమ్మి గదా
మెయి మరుదో, దుమ్మిగదా తగినచూపు తొ
య్యలికి బరీ. కువల. ౩. ౨౯.

గీ. కమ్మి యటంచనగా లోహాలత యొప్పు...
ఆం. భా. ౨. ౩౦౦.

౪. నాసికాలంకారవిశేషము.

గీ. కుడిచుక్కుఁగమ్ములు గురివెందపేరులు ...
నీలా. ౩. ౪౯.

౫. పేముబొద్దు. (శ.ర.)

కమ్మిదీయు=కమ్మచ్చునదీయు.

గీ. కమ్మిదీనినలీలఁ గనుపట్టునెమ్మేనిమిసమిసల్
గడు మిటుమిట్లుగొలుప. సారంగ. ౨. ౪౨.

కమ్మితియు=సన్నగిల్లు.

గీ. అంత మనసిజమంత్రితో యావనాఖ్య, రాజ
వర్మఁ డుగోజము ల్పొబలునట్టి, కార్యములు
వల్ల బాల్యంబు కమ్మితిసె, దుర్గములు లేక
యెట్లాప్పు దొరతనంబు. పార్వ. ౨. ౨౪.

కమ్మినూకు=కమ్మచ్చునదీయు.

గీ. కమ్మినూకిన నూత్తుకలధాతమునుబోలెఁ జ
క్కంగ నిక్కి మైసాక్కు మానె... గీ. కాల
కంతుండు త్రిపురసంక్షయమొనర్చ, నెక్కు
వెట్టినయపుడు భోగీశ్వరునకు. భీమ. ౪. ౧౩౦.

జ: కమ్మచ్చు, కమ్మిబండి.

కమ్మిబండి. (కమ్మ + బండి) వి. కమ్మవేసినప్రానిచక్ర
పుబండి. (శ.ర.)

కమ్మిరించు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కమ్మ}}$) మూయు, కమ్మ.

నీ. నిగిడిపూలేకుబాగుగఁ గత్తిరించినగడ్డంబుకొనఁ తొమ్మఁ గమ్మిరింప. వైష. 2. ౯3.

కమ్మ. వి. ($\sqrt{\text{కమ్మ}}$) కమ్మ.

నీ. నీకుల్గుఁ జెండ్లేవి పైకమ్మ దప్పించు పైకమ్మ దప్పనే చేకొనంగ. బిల్ల. ౧. ౪౧.

కమ్మనీరు. వి. చలువచేసినబట్టలుతడుపుటకుపయోగిం చెడునీలిమందునీరు. (ప్రా.)

గీ. కమ్మనీరవ నుపజలాఖ్యగఁ జెలంగు. ఆం. భా. ౨. 3౦౧.

కమ్మెరారు. వి. (కమ్మెర + ఆకు). కారముగలనల్లతములపాకు. (ళ. ర - కమ్మెరారు. ప్రా.)

కమ్మ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కళ, చలుకు. (కే. ని.)

కమ్మము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కాముకము, మైథునేచ్ఛగలది. ౨. మనోహరమైనది, ఇంతైనది.

కయి¹ = కై¹.

(చేయి)

మ. ఒకక్రొవ్వాఁడెలకొరి సింగిణి ననం బొప్పారఁ గీల్కొల్పి వా, నికయిం గ్రాలెడువిల్లు ద్రుంచి... ఆచ్చ. రా. యు. ౪౯3.

జ: కయికట్టు, కయికానుక, కయికొను, మొ.

కయి² = కై². (కు + ఆయి.)

(నిమిత్తము.)

చ. గొనకొన నేరఁడయ్యె నినుఁ గూడ నుయోధనుఁ బట్టి యట్టిక, ధ్వునకయి నీకు నేటికి మనోవ్యధఁ బొందఁగ నిట్లు పుత్రకా. భార. కాం. ౧. 3౯.

(ప్రవృత్తకము.)

చ.... నీ వికఁబట్టనస్థలంబునకయి పొమ్ము రాజానకుఁ బోలునె యాశ్రమవాసభిన్నతల్. కువల. ౪. ౯3.

కయి³ = కై³. వి. (సం. కవి.) కవి.

నీ. కబ్బపునేతరి కయి కై నరుడు మాటలల్లువాఁడను కేట్ల చెల్లుగ వికి. సాం. ని. మాన. ౬.

కయిక = కైక.

కయికట్టు = కైకట్టు. (కయి¹ + కట్టు.)

కయికలవాఁడు = కైకలవాఁడు. (కయి¹ + కలవాఁడు.)

కయికానుక (న్క) = కైకానుక. ($\sqrt{\text{కయి}}$)

(రాజాదులఁ జూడఁబోనపుడుకొనిపోయెడు ద్రవ్యము, ఉపాయనము.)

ఉ.... విశేషభూషణో, ద్భాసితచిత్ర చేలము పారముగాఁ గయికాన్క చేసి... శుక. ౬. ౮౦.

కయికానము = కైకానము. ($\sqrt{\text{కయి}}$)

కయికూడు = కైకూడు. ఆ. క్రి. ($\sqrt{\text{కయి}}$) సంభవించు.

ద్వి. పురపురఁ బొక్కుచుఁ బుత్రశోకంబు, కయికూడి భూపాలుగర్భంబునందుఁ, జెయిఁ జెట్టి కలఁచినచేప్తోడుతను... ద్వి. సారంగ. 3. ౧౦౧ పా. ౪ పం.

కయికొను = కైకొను. ($\sqrt{\text{కయి}}$)

(పొందు, చెందు.)

ఉ. ఆయుధధార ముంచి రుధిరాదుఁబందనకర్దమంబునక, గాయము నించి కాలవిశిఖ్రుననువావలి పై నిగిడ్చి బై, లేయలు శొరిచేత నతితీవ్రముగాఁ గయికొందు ముక్తి స్వా, ధ్యా యతిపోమఖత్రియలు చాల్చినధన్యులకంటె ముందఁబఁ. ఉ. రా. గీ. ౧౮౫. పను. 3. ౧౬.

(లక్ష్యపెట్టు.)

ఉ. కొండకిరాకుఁ డందుఁ గయికొక యసంగ

శభాషణంబులు, దండత నాడితిక... పార.
2. ౧౦౦.

(చేపట్టు.)

క. కడువేడ్కతోడ నీకుం, గొడు కయ్యెడునంత
కంటెఁ గోర్కయఁ గలదే, జడుఁ డనక
నన్నుఁ గయికోని, నెడ నేయును నన్నుఁ
గార్తికేయునితోడక. ఉ. పారి. ౫. ౧౩.

కయికోలుపు = కైకోలుపు. ($\sqrt{\text{కయికోను.}}$)

కయికోల = కైకోల. ($\text{కయి}^1 + \text{కోల}$)

కయికోలు = కైకోలు. ($\sqrt{\text{కయికోను.}}$)

కయిచోపులు = కైచోపులు. ($\text{కయి}^1 + \text{చా}$
పులు.)

కయిచెఱ = కైచెఱ. ($\text{కయి}^1 + \text{చెఱ.}$)

కయిచో = కైచో.

కయిచోమోర = కైచోమోర. ($\text{కయి}^1 + \text{మోర.}$)

కయిజీతగాఁడు = కైజీతగాఁడు. ($\text{కయి}^1 + \text{జీతము} +$
కాఁడు.)

కయిజీతము = కైజీతము. ($\text{కయి}^1 + \text{జీతము}$)

కయిజో = కైజో.

కయిత = కైత. వి. (సం. కవితా. ప్రా. కయిత.) కవి
త్యము.

జ: కయితగాఁడు.

కయితగాఁడు = కైతగాఁడు. ($\text{కయిత} + \text{కాఁడు.}$)

కయితప్పు = కైతప్పు. వి. ($\text{కయి}^1 + \text{తప్పు}$)

కయిదండ = కైదండ. వి. ($\text{కయి}^1 + \text{దండ}$) హస్తా
వలంబము, చేయూత; ఊత.

చ. అలసితి విందువింబముఖి యక్కట యంగ
ము చెప్పరించె ను, బృలఱవి కేల మాన్పు
కటిభార మింక గయిదండ గొమ్ము... ఉ.

రా. ౬. ౬౬.

చ...నవ్యచుఁ దద్బలదైత్యవైహ, న్నము కయి

దండ గొంచు గిరిశ ప్రముఖాఖిలలోకపాల
కుశ, క్రమమునఁ జేరి కొల్వ ... పారి. 3.
రం. చంద్రి. ౨. ౫.

చ. చలువలపుట్టినిండ్లు నవసౌరభలత్తుల కంతరం
గముల్, మెలఁపులకు న్నివాసములు మెచ్చు
లచేరుగడల్ విరక్తతా, కలనల కెత్తుకోళ్లు త
మకంబులకుం గయిదండ లామనిక, మల
యుచు పచ్చె గంధగిరిమంధరబంధురగంధ
వాహముల్. కవిక. ర. ౧౨.

కయిను = కైదు. వి. కైజా, పక్షివిశేషము.

ఉ. దూరము గాఁగ నేఁగుకయిదుం గని డే గట
మీఁదనుండియుక, దారునఁ దారి... చంద్ర.
౨. ౧౦౩. (క. ర. పా.)

కయినువ(పు) = కైదువ.

కయివ(వ)డు = కైవడు. ($\text{కయి}^1 + \text{పడు.}$)

కయివదము = కైవదము. ($\text{కయి}^1 + \text{పదము.}$)

కయిపు(పు) = కైపు.

కయిముడి = కైముడి. ($\text{కయి}^1 + \text{ముడి.}$)

కయిమోడుపు(ద్దు) = కైమోడుపు. ($\text{కయి}^1 +$
మోడుపు.)

కయిరఁడు = కైరఁడు.

కయిరవడి = కైరవడి.

కయిలాగు = కైలాగు. ($\sqrt{\text{కయి}^1}$)

(హస్తావలంబము, చేయూత.)

చ...గద్దెయ డిగ్గి యందఱు, నిడివల కంపి మారి
సరణిక్ హరిగ ల్నిగుడంగ జెట్లు వెం, బడిఁ
గయిలా గొసంగఁ దెలిపావలు మెట్టి యొయూ
ర మేర్పడక. కువల. ౨. ౪౩.

కయిలాట = కైలాట.

జ: కయిలాటకత్తె, కయిలాటకాడు.

కయిలాటకత్తె(త్రియ) = కైలాటకత్తె. ($\sqrt{\text{కైలా}}$
ట)

కయిలాటకము = కైలాటకము.

కయిలాటకాఁడు = కైలాటకాఁడు. (కైలాట + కాఁడు.)

కయిలాటము = కైలాటము. ($\sqrt{\text{కయి}}$)

కయిలాసకి = కైలాసకి.

కయిలు = కైలు.

జ: కయిలుదారుఁడు.

కయిలుదారుఁడు = కైలుదారుఁడు. ($\sqrt{\text{కయిలు}}$)

కయివడి = కైవడి. ($\text{కయి}^1 + \text{వడి}$)

కయివడిముస్తె = కైవడిముస్తె.

కయివనము = కైవనము. ($\text{కయి}^1 + \text{వనము}$)

కయివారపుఁజెయ్యి = కైవారపుఁజెయ్యి. ($\text{కయి వారము}^1 + \text{చెయ్యి}$.)

కయివారము¹ = కైవారము¹.

ఉ...చో, వారికఱోటి దాఁటి కయివారపువారి నడల్పి కిన్నరీ, చారణగానములో గలఁచి న మ్ముఖమంది భయంబు నందుచుకొ. ఘటికా. ౨. ౬౭.

ఉ. పందిజనంబు గ్రమ్మి కయివారముఁ జేయఁగ ...ఉ. హరిశ్చ. ౪. ౧౧౩.

జ: కయివారపుఁజెయ్యి, కయివారి.

కయివారము² = కైవారము².

కయివారి = కైవారి. ($\text{కయివారము}^1 + \text{ఇ}$)

కయివీఁగు = కైవీఁగు. ($\text{కయి}^1 + \text{వీఁగు}$.)

కయివా(వ్రా)లు = కైవాలు.

(వంగు, ఒఱుగు.)

ఉ. వాడినమోముతోడఁ గయివాలినచూపుల తోడ...వచ్చెఁ గి, గ్లాడియఁ బోలెఁగాను గవి గాఁడిఁగలయ్య నృపాలుపీటికికొ. సుద. ౩. ౪.

(పడు)

చ...క్రిం, దికిఁ గయివ్రాబుతత్సలినిర్వలధార ...ఆము. ౪. ౨౧.

జ: కయివాలుచు.

కయివా(వ్రా)లుచు(ల్లు) = కైవాలుచు.

($\sqrt{\text{కయివాలు}}$)

కయినడలు = కైనడలు. ($\text{కయి}^1 + \text{నడలు}$.)

కయినేఁత = కైనేఁత. ($\sqrt{\text{కయినేయు}}$.)

క. ఎడైకనపుఁగయినేఁతల, రడ్డులు నడచిరి పుర స్సరభృగ్యముగా. పాండు. ౩. ౭౫.

కయినేయు = కైనేయు. స. క్రి. ($\text{కయి}^1 + \text{చేయు}$) (అలంకరించు.)

చ. చెలువలు బాలనిట్లు గయినేయఁగఁ బైదలి యొద్దు రాగ మం, ఘ్రుల నలరించి ... వసు. ౫. ౧౨౩.

ఆ. క్రి. (అలంకారములుపెట్టు.)

చ. దినపరిణామలక్ష్మికై బ్రతీచి తగకా గయినే యువేడుకకొ. పారి. ౨. ౪౩.

కయ్య = క్రయ్య. వి. గ. కాలువ; ఏలు, నది.

సీ. కయ్య కాలువ యనఁ గనుపట్టుఁ గుల్య ... ఆం. భా. గ. ౧౬౪.

(సముద్రుఁడు రామునితో ననుమాటలు.) ద్వి. ఉ. ప్పొంగి కయ్యల కొల్లి పెల్లిరిసి, తప్పింప నమ్మరుతముఁ జూచి మ్రోయ. రం. రా. యు. ౩౧౦ పా. ౧౯ పం.

౨. శేదారము, పాలము.

సీ. మడి యనఁ గయ్య నా నడఁకుఁ గేదారంబు ... ఆం. భా. ౨. ౨౩౦.

కయ్యపుఁగ్రచ్చే, కయ్యాలక్రచ్చే. విణ.

($\sqrt{\text{కయ్యము}}$.) కలహాకిలుఁడు.

ద్వి. గొడవగొట్టులు ముడివిడుపులు చాల, గడు సయిలో కయ్యపుఁగ్రచ్చలు పసిడి, వాఁపు లు...వన్నె కైలు వారపనితలు మఱియూ.

పండితా. పురా. ౧౧౬ పా.

సీ. కయ్యాల క్రచ్చయై కాలద్రవ్యము సదా
మండునాఁ డతికాంతిమహితుఁ డయ్యె.
పాండు. ర. ౨౧౦.

ద్వి. కయ్యాల క్రచ్చలై కడఁగి యీవచ్చు, ద
య్యాలముక్కులు దటిగి దండింతు. ద్వి. పా
రిశ్య. పూ. ౨౦౮౨.

కయ్యపుఁదిండి. వి. (కయ్యము + తిండి) కలహాశ
నుఁడు, నారదుఁడు.

గీ...కయ్యంపుఁదిండి, తపసికన్నాకు కతవిను
తపసిఁ జూచి, యిట్లు లను... అచ్చ. రా.
సుం. ౨. మల్లుపు. ౨. ౮౯.

కయ్యము. వి. (ప్రా. కయ్య.) యుద్ధము, పోరు; జ
గడము, కలహము.

ఉ. అంగణు నింతకుఁ వెనుకయై మొన లేర్చి
చనంగ నెత్త సంత్రందనమాతి డగ్గటియెఁ
గయ్యము సేయుట కప్పుడి మున్ను. భార.
విరా. ర. ౧౮౪. ఆం. భా. ౨. ౨౨౨.

(వ్యవ)నాఁడు ఇద్దఱును కయ్యాలు పెట్టి నాఁడు.
కయ్యమునకుఁ గాలుద్రవ్య (దువ్య, తాఁచు) =
యుద్ధమునకు సిద్ధపడు; పోట్లాటకు సిద్ధమగు.

ఆ. కయ్యమునకు నెపుడుఁ గాలుద్రవ్యము కా
ర్య, గతికిఁ జొరవు... భార. విరా. ర. ౨౦౭.

క. కుయ్యాడక నాయుండఱు, గయ్యమునకుఁ గా
లుదువ్వఁ గడఁగెను దీనిఁ, దయ్యాలకు బలి
వెట్టెద, ప్రయ్యలుగా నఱికి యెల్లనారు
జూడఁ. మొ. రా. సుం. ౭౦.

మ...నా, కమృగీ నేత్రలమీఁదఁ గయ్యమునకుం
గాల్దాఁచులా గొప్పెడు. కళా. ౧. ర. ౨.

కయ్యమిచ్చు=పోరాడు.

చ...వే, చెలయును కయ్యమి పుని సవేగసముద్ధ
తసింహనాదసం, కలితము గాఁగఁ బిల్చుట
యు గ్రక్కున చెల్వడియెఁ మహేంద్రు
డు. హరి. ఉ. ర. ౧౬.

కయ్యాలగడుసు=యుద్ధమందు సేర్పరి.

క. అయ్య పంతం బాడిన, యయ్యచ్చర యేమి
చేసె నమరేశ్వరుఁడు, గయ్యాలగడుసు
తుది నే, మయ్యెం జెపు మన్న నతని కతఁ డి
ట్లనియె. కకు. ౧. ౨౦౫.

సంఘడికయ్యము = దొమ్మియుద్ధము, సంకులయు
ద్ధము.

ప. ఇవ్విధంబున సుఖయబలంబులుం దలపడి సం
ఘడికయ్యంబునం గదిసి... ఉ. హరి. ౩. ౨౭.

జ: కయ్యపుఁగ్రచ్చ, కయ్యపుఁదిండి.

కయ్యర. వి. హీనజాతిమా క్రికము. (క. ర.)

కర¹. వి. ౧. తరంగము.

సీ. కర డనఁ గడ లనఁ గర యనంగఁ దరంగ
యనఁదరంగ యనంగ నల యనంగఁ, దర య
నంగను వీచి పరఁగును... ఆం. భా. ౧. ౧౫౪.

౨. నేతువిశేషము.

సీ...కత్తువ కర గనిమ యనంగ, నేతువిశేషంబు
చెలఁగును... ఆం. భా. ౨. ౮.

౩. (క. కర. తు. కతె.) తీరము, దరి, గట్టు.

(శ్వేతదీప్తము) క. హరిభక్తి తేపగా దు, స్తర
సంసారాభిఁ గడచుసాధుజనులకుం, గరయై
దివిజగణనిరం, తరనిత్యానందమయపదస్థితి నె
సఁగు. నృసిం. ౧. ర. ౨.

కర². విణ. (సం. ఖరః) తీక్ష్ణము. (మా. కరసాన.)

జ: కరసాన.

కరంకము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కొబ్బెరబుట్టు.

౨. కమండలుపు. ౩. కరండము, వక్రలాకుల
పెట్టె. ర. తల; తలపుట్టె. ౪. ఒకజాతి చెఱుకు.

౬. కంకాళము, శుర్రమాంసరహిత మగుఒడలి
యెముకలగూఁడు. (వై. ని.)

కరంజకము. సం. వి. ఆ. పుం. కానుసు.

కరంజఫలము. సం. వి. ఆ. పుం. కపిత్థము.

కరంజము. సం. వి. ఆ. పుం. కానుగుణి.

కరండము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. వెదురునున్నగు

వానితోఁజేసినపూలసజ్జ. అ. కరాటము, బరణి.

3. మనుకోశము, తేనెపెర. ర. కత్తి. గ. కారం
డవము, ఒకానొకపిట్ట, కన్నె లేడి. ఓ. యకృత్తు,
కాలఖండము, కారిజము.

కరండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ=కరండిక.

కరండిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. గరిడియ, వెదురు
మొదలగువానితోఁజేసినపూలసజ్జ. అ. బరణి, క
రాటము.

కరంబము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిశ్రతము, క
లుపఁబడినది. వి. ఆ. న. మిశ్రణము, కలుపుట.
పుం. కరంభము, దధిమిశ్రితసత్తువు.

కరంబితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిశ్రతము,
కలుపఁబడినది.

కరంభకము. సం=కరంభము.

కరంభము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. దధిమిశ్రితసత్తు
వు, పెరుగుతోఁగలిగినపేలపిండి. అ. వేచిన
యవలు. 3. పలుపస్తువులు కలియఁగాఁబుట్టు పరి
మళము. ర. ప్రేంకణము, ప్రియంగువృక్షము.
గ. శతాపరి, పిల్లపీఠచరణి.

కరంగింమే=కరంచే. స. క్రి. (✓కరంగు)కరం
గఁజేయు.

(మెత్తఁబఱచు.)

ఉ. చుట్టతీకంబునకొ మనసు సొచ్చి ననుం గరం
గించి వేడినకొ, దిట్టతనంబు వోవిడిచి తీవ్ర
రణంబుకడంక దక్కినే, బట్టినయాయుధం
బు పెడఁబాసినక గాని వధింపఁ బోలదు...
భార. భీష్మ. గ. గౌగ్గ.

(ద్రవించఁజేయు.)

ద్వి. పరిపూర్ణచంద్రముప్రగ గరంగించి, కరువు

నఁ బోసిరోకాక శంకరుని. ప్రభు. అ. గ3
పా. గ3 పం.

కరంగు. ఆ. క్రి. (క. కరంగు. త. కరై. తు. కర
గుని.) గ. ద్రవముగు, నీరగు; మాపఱు.

క. లోహమయ దైత్యనగరీ, గోహంబులు హరశ
రాగ్నికీలాబ్జాల, దాహమునఁ గరంగి మూఁ
డు స, మూహములై పెద్దపెద్దముద్దలు న
య్యెక్క. భీమ. ర. గరగ.

గీ. చెప్పకున్నఁ గోపించి యిషిక యెత్తి, చూలు
గరంగంగ వైవంగఁ జూచె గురుఁడు. కాశీ.
ర. 222.

సీ. పలరాచరాచవాఁ డలికాక్షుకనువెచ్చఁ గ
రంగినయలకనికరపుఁజోటు. మనుచ. 2. గ.

అ. (ప్రేమాదులచే) పరవశముగు.

చ. రమణభుజానిపీడనఁ గరంగినకాంతలవిన్ను
రన్నితం, బములఁ దలిర్చునన్నవలంబులు
వీడియు జారవయ్యె...నృసిం. 3. 20.

సీ. మాతాపితృత్వాభిమానులై నీదెసఁ గరంగుగో
వుఁడు గోపికయు సుకృతులు. హరి. పూ.
ఓ. గౌగ్గ.

స. క్రి. కరంగించు.

గీ. మనుమబాణునిబాణముల్ గూడ నైదు, గరం
గి నేరిమి వాటించి కరువు గట్టి, పోసి చేసి
చైతన్యసంపుటము దగ ఘటించిరోకాక
యిట్టిచేడియులు గలరె. భార. విరా. అ. 22.

ద్వి. రసము చేయఁగవచ్చు రాలు గరంగి. ద్వి.
హరిశ్చ. ఉ. గ3 అం.

వి. కరంగుట. (చూ. కరంగుపడు.)

జ: కరంగించు, కరంగుపడు, కరంచు.

కరంగుపడు. ఆ. క్రి. (కరంగు+పడు).

(పోవు, వశించు.)

ప...అంతరంగంబునం జెంగలించుకారుకాంతు
రంబు కరంగుపడ వెఱంగుపడి యుద్వేగనమ
న్వితుండై...మనుచ. ఓ. గ.

కరకం = కరకం + కం.

(ప్రవీణతేయం.)

సీ. నిలిపి మూలాధారనిర్ణతనిర్ణాధామంబు ప
ద్ధృంధిదశనకారి, మై పోయి పరమాంబరా
మృతబింబంబు గరకపగఁ దోడన తొరఁగు
సోన. హరి. ఉ. ౫. ౧౭౪.

గీ. చెమట కింపురుష స్త్రీలచెక్కులందుఁ, గ్రమ్మి
మృగనాభిపత్రధంగములు గరకచె. హరి. ౩.
౫౯.

(మైత్రేబలము.)

చ. కడుఁ గఠినంబు లద్రులు జగంబున నందున
సంభవించి పెం, పడరునినుం గరంప వళమా
యని నన్నిపు డంటిచేకదా, వడిఁ గనకా
ద్రిఁ జాపముగ వంచిననీకు హిమాద్రిజాత
యా, పడఁతిఁ గరంచు పెంతయనుపార్వతి
మెచ్చుళివుం దలంచెదన్. అప్ప. ౧. ౨౦.

(రూపణతేయం.)

చ. కమలశరా నినుం జెఱుపఁగా నియమించినఁ
జేరి మూఁడుగా, శ్లఘనలికావునం దయ
లలాటవిలోచనకీలి నిన్ను నిక్కముగఁ గ
రంప కుండె ననికాదె గిరింద్రకుమారికావ
రుం, డమలినమంద్రదక్షిణనవావని నాతనిఁ
బాఱఁ ద్రోలుటన్. కువల. ౪. ౨౮.

(బాధించు.)

చ... బాలిక, గరకపగరాదె యేల ననుఁ గ్రా
చెద రీమకరైణలాంఛనుల్. విజ. వి. ౩. ౯.

కరక. వి. హరితకీ, కరకచెట్టు.

సీ. కరక యం చనఁగను బరఁగు హరితకీ... అం.
భా. ౨. ౫౦.

గీ. ఆదివైద్యుఁ డతండు దుగ్ధాబ్ధిఁ బుట్టె, నమృత
పూర్ణకుంభం బొకహస్తమునను, నంబుచర
మును గరకకాయమును నొకటఁ, దాల్చి
సాకార మైనకాంతరస మనఁగ. హరి. ౬.
౮౩.

జ: కరకంచు, కరక్కాయం.

కరక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వడగల్లు, కరకము.

కరకంచు. వి. (కరక + అంచు.) ౧. కరక్కాయ
నీటితో వ్రాసినయంచు.

సీ. కరకంచువలిపంబు గట్టిగాఁ గానించి వెలి
త్రాడుగానెట్లె బలియఁ జాట్టి. ద్వా. ౭. ౪౫.
అం. భా. ౨. ౧౫౪.

౨. కరకంచువస్త్రము.

సీ. ముత్తేలపందిట్లు నుత్తరగోగ్రహణంబులు కర
కంచు నాచువన్నె, నిండువన్నెలు... గీ...
మొదలుగా వల్వలు ధరించి ముదిత లభుడు.
ప్రబంధ. ౨౭౨.

వ... కదంబకావులును గరకంచులును బొమ్మంచు
లును ముడుగుబొమ్మంచులును ముయ్యంచు
లును... ద్వా. ౩. ౧౮౮.

కరకంటకము. సం. వి. ఆ. పుం. చేతిచేలిగోరు.

(త్రి. ని.)

కరకంచు. సం. వి. ఆ. పుం. (జ్యోతి) యోగభే
దము. (శనివారమునందు వస్త్రీయు, శుక్రవార
మునందు సప్తమియు, గురువారమునందు అష్ట
మియు, బుధవారమునందు నవమియు, కుజవా
రమునందు దశమియు, సోమవారమునందు ఏకా
దశియు, ఆదివారమునందు ద్వాదశియు, తటస్థిం
చినయోగము - వాచ.)

కరకచ్చుపిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కూర్చుముద్ర అను
అంగులిసన్నివేశము.

కరకణి. వి. వేటాడుటకుపయుక్తమగు సాధనవి
వేశము.

సీ. బలువిండ్లు బొట్టెకోలలు తోలుమోతులు గొ
రకత్తశిష్టులు కరకణిలు. గీ. నాదిగా వేట
లకు యోగ్యమై తనర్పు, సాధనంబులు సవ
రించి... రుక్మాం. ౩. ౭౦.

కరకము. సం.వి. అ.పుం.న. గ. కమండలువు. ౨.
కొల్పెరబుట్టు. పుం. గ. కరక, వడగల్లు. ౨.దాని
మ్మి. ౩. కరంజభేదము. ర. మోదుగు. ౫.
కోవిదారము. ౬. పొగడ, వసుళము. ౭. కరీ
రము, వెలుతురు. ౮. మామిడి. (వై. ని.) ౯.
పక్షివిశేషము.

కర(అ)కర¹(అ). వి. (క. త. కరకర) వ్రాయు
ట, నమలుట, పండ్లుగీటుట, కొలుకుట మున్న
గువానియందగు ననుకరణము.

(ప్రవ)వాడు కరకరమని గంటయతో వ్రాయు
చున్నాడు. వేచినవరుగులు వాడు కరకర న
మలుచున్నాడు. నమలునప్పుడు గారెలు కర
కరలాడుచున్నవి.

చ. కరకర పండ్లు గీటుచు నెగంబడి ముట్టెను
దుంగుముట్టెలక, నెరలిచి మేయుచుక ...
చెన్న. ౨. ౨౦.

ద్వి. కొలుక జిల్లున నేయి గురియుచు వేగి, కఱ
కఱ మునుచుండు గారవేల్లుములు. అ.మ.క.
౧. ౫ గా. ౨౭ పం.

క. కఱక అనఁ బాఁపకులులక, గొట్టెడియొక
దుప్పిమెలుగుఁగోలం గూర్చెక. సుద. ౩.
౧౮౧.

గీ. అందుల కనూయఁ గరకర మంచు మిగుల, దు
ప్రకపటపచారవంతుఁడు జయంతుఁ, డంత
కోపముఁ డౌరా సుమంతుఁ డనుచు, నంతకో
పముతో నుండు నాత్మలోన. సారంగ. ౩.
౧౨౭.

కరకరపడు=మండిపడు.

క. కరితురగస్యందనములు, బరివారముఁ దెగిన
పిదపఁ బటురోషమునక, గరకరపడుచును
నెదిరిన, ఖరకరవంశజాడు ద్రుంచె ఖరని
శిరంబుక. మొ. రా. ఆర. ౧౫.

కర(అ)కర²(అ). క్రి. విణ. ద్రు. (సం. ఖరః.)
తీవ్రముగా; అత్యంతము, మిక్కిలి.

వ. ప్రాద్దు కరకరం బొడిచి రాఁగా ... రామా.
౬. ౨౦౫.

చ. కఱకఱ మండుచుక ... సమీర. ర. ౧౨.
నీ. బిరుదులు పచరించి కరకర నెదిరించి చక్ర
పాతంబుల నమయువారు. హ. వరాహ. ౨.
౨౯ పా.

ద్వి. ఆకీతి బంధువు లాయంతిచూలు, కరఁగునో
యని కరకరఁ బొక్కిరంత. అ. మ. క. గ.
౧౯ పా. ౬ పం.

చ. కఱటులు భూరుహాశ్మపశుకల్లులు మత్స్య
తిఁ బ్రస్తుతించినక, గఱకఱఁ బోపనాడినను
గల్గవు నామది మోదభేదముల్. వేం. పంచ.
౨. ౧౩౭.

క. లోఁగిటికి రానియాపము, గోఁగిటికి రాని
పొందుఁ గారింపంగా, మూఁగినకుసుమశరం
బుల, చేఁ గఱకఱఁ గందె నతిపచిత్రంబం
తక. ఉ. హరి. ౫. ౧౦౧.

కరకరి. వి. గ. చలము, పట్టుచల.

నీ ... కరకరి చలము మచ్చర మనంగ, మాత్సర్య
సంజ్ఞలై మను ... ఆం. భా. గ. ౧౩౫.

౨. ద్వేషము, స్పర్ధ; ఈర్ష్య.

చ. గరిమఁ గలింగజంబు లగుగంధగజంబులకుంధ
రాజితో, గరకరి పుట్టఁగాఁగలదు కామిని
నీవలిచున్న నోయికిక. నైష. ౫. ౧౩౨.

ద్వి. కరికరంబులతోడి కరకరిం దెరిగి, కర మ
దృఢతం దైనకరభోరుయుగము. ద్వి. సిం. భా
గ. ౩. ౪౭ పా.

చ. ... అతం డవమానము నేసి యాకృశో, దరి యె
లుఁగంగ నొండెడలఁ దత్పరుడై విహరిం
చు దానికిం, గరకరిఁ బొందియుండి యవుఁ
గా డన దాయమ గూఢచిత్రయై. దశకు. ౭.
౪౨.

౩. క్రూరము.

చ. కరకరి గూఁటఁ గఱ్ఱయిడఁగా మొఱవెట్టెడు

లీల బాలభా, పూరకరకాండకందళవిఘట్టన
నించుక వాయివడ్డతా, మర మొలచెట్టి పెట్టి
పలుమాటును వాకిలి దాటి యాగుచుకొ,
మొరయవివంచి మీటుగతి మ్రోసి యుకుల
నెడలెక గొలంకులకొ. మనుచ. 3. ౬౦.

కరకరిపడు=ద్యేషపడు.

క. హరిశ్చంద్ర మహేశ్వరుఁ బరువడి శివభక్తుల
య్యుంబంకరుహాక్షుం, గరకరిపడి దూషించి
న, నరు లేఁగుదు రుగ్రమైనరకంబునకుకొ.
పద్మ. ఉ. ౨. ౮౨.

జ: కరకరించు.

కరకరించు. అ. క్రి. (✓కరకరి) స్పర్ధవహించు.

గీ. అటుల వాఁడది హెచ్చని యాడుచుండ,
హయోకండు వచ్చి వానిపైఁ గరకరించి,
యిదియె దొడ్డని పల్కెనే యీగరాను,
వాచెయిని జాడు మటుచెన్నఁ దోచునీ
ప. పార్వ. ౬. ౭౦.

కరకనా. విణ. (సం. కర్కశమ్.) కఱకు.

ఉదా: కరకసానేల. (శ. ర.)

కరకాంభస్సు. సం. వి. స్థ. పూర్వకరకవలె చల్లని
నీరు గలదు-హరిశ్చంద్రము, టెంకాయ చెట్టు. (త్రి.
ని.)

కరకాసారము. సం. వి. అ. పుం. శిలాపృష్టి, పడ
గండ్లవాన.

కరక్కాయ. వి. (✓కరక) కరక చెట్టుకాయ.

(శ. ర.)

(వ్యవ) వానినోట కరక్కాయ గొట్టివాడు.

కరగసము. వి. (సం. క్రకచక. ప్రా. క. కరగస) అం

పము, క్రకచము (శ. ర. ప్రా.)

ద్వి. కరిగసంబులఁ ద్రెంచి కత్తులఁ గోసి, గొఱ
పంబులను దుస్సి కొఱపులఁ జాఁడి. రం.

రా. ఉ. ౫౨ పా. ౮ పం. ('కరకసము' ము
త్రి. పా.)

కరగోడ. వి. వెలుగునాటుటకై పొడిమట్టితో నే
ర్పఱచినగోడ, కోరడి. (శ. ర.)

కరగ్రహణము. సం. వి. అ. న=కరగ్రహము.

కరగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. గ. పన్నుపుచ్చు
కొనుట. ౨. పాణిగ్రహణము, పెండ్లి.

కరఘర్షణము. సం. వి. అ. పుం. కవ్వము, తరిగోల.

కరఘర్షి. సం. వి. స్. పుం=కరఘర్షణము.

కరచ్చద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సింహారపుష్పి. (జాఫ
రాచెట్టు.)

కరచ్చదము. సం. వి. ఆ. పుం. టేకుచెట్టు.

కరజము. సం. వి. అ. పుం. గ. నఖము, గోరు. ౨.

కరంజము, కానుగు. న. వ్యాఘ్రనఖము, పులి
గోరుచెట్టు.

కరట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అఱ్ఱ, ప్రయానముచేపిడు
కడగినయావు.

కరటము. సం. వి. అ. పుం. గ. హరిశ్చంద్రుని.

౨. కుసుంభవృక్షము. 3. కాకి. ర. వాద్యవిశేషము.

౪. నవక్రాద్ధము, ఏకాదశాహాదిక్రాద్ధము. ౬. బిల్వ
ము, మాచేడు. న. కుసుమపువ్వు. (శే. ని.)

కరటి. సం. వి. స్. పుం-పెద్దగండస్థలములుకలది-
ఏనుగు.

కరటుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. నాస్తికుడు.

౨. నింద్యజీవి.

కరటుపు సం. వి. ఉ. పుం. పక్షివిశేషము, పెద్ద
కొక్కర.

కరడము. వి. అల, తరంగము, కరడు.

సీ. కాంతాదిసుఖము వైకతవేదికాస్థలికందర్ప
వికృతులు కరడములును... కాంగ. గీ. సమ
ధికం బైనసంసారజలధియందు. భీమ. ౪.
౧౭౦.

కరడు¹. వి. (బ. కరడులు, కరలులు, కరళ్లు) తరం
గము, అల.

సీ. కరడు లేనట్టిసాగరముచందంబున నత్యంత
గంభీరమై వెలుంగు. వా. రా. ౨. ౧౦౭.
(కరుడు-ముద్రి.)

సీ. గగనంబుతో రాయకరడులు గలజలం బివు
రఁబాటినమహాద్దవము కరణి. భార. ద్రో. ౨.
౧౨౬.

గీ...కరళులఁ దేలి చనుచు. నిర్వ. ౮. ౪౯.

ఉ...కరళ్లచాటుతో...వరాహ. ౮. ౧౬.

కరడు². వి. పక్షివిశేషము.

సీ. కూఁకటికువ్వె పటాక కర్కు కరడు...గీ. అ
నఁగ నిట్లని పక్షి భేదాఖ్య లలరు. ఆం. భా. ౨.
౯౮.

క. ... కలవింకము కంకణంబు కహ్వాము కర
డుక, గలరవము కనకభుక్తును, గరుకును
గంకమును గాకికక్కిర కైదుక. ప్రబంధ.
౨౩౦. (కరుడు-ముద్రి)

కరణకర్ములు. వి. బ. ఒకశాఖబ్రాహ్మణులు. (శ. ర. (కరణకర్మాణము. సం. వి. అ. న-హస్తాదీంద్రియము
లచే గక్షింపఁబడునది; నేత్రాదీంద్రియములను
రక్షించునది-తల. (కల్ప.)

కరణము. వి. (సం. కరణః. త. కర్ణమ్.) గ్రామపుర
క్కలు వ్రాయువాఁడు, గణకుఁడు, కరణికుఁడు.

క. ధరఁ గవిభటమాన్యంబుల, హరణము గా లె
క్క కవిత నంటించెడి యా, కరణముపేరు
నపిండి, కరణము గద... కవిచా. శ. ౪౫.

వ...కరణాలు...దా. శా. ౪. ౧౦౧౦.

సీ. అలరును గరణ మంచన లెక్కవాఁ డన గణ
కాభిధానంబు...ఆం. భా. ౨. ౧౦౭.

కరణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) చేయునది, చే
యుటకు సాధనమైనది. వి. అ. న. ౧. చేత, వ్యా

పారము, పని. ౨. వాణిజ్యము. ౩. ఇంద్రియము.

ర. దేహము. ౫. సాధనము. ౬. పగమాత్మ. ౭.
(వ్యాక) సాధకతమమైనది. ౮. కారణము. ౯.
(సంగీ) గీతభేదము; తాళభేదము. ౧౦. సృత్య
భేదము. ౧౧. వ్యవహానిర్ణయసాధన మగుపత్ర
ము సాక్ష్యము, మొ. ౧౨. పూత. ౧౩. క్షే
త్రము; పాలము. ౧౪. (యోగ) ఆసనము. ౧౫.
రతిబంధము. ౧౬. (జ్యోతి) బవాది. (ఇవి ౧౧-
బవ, బాలవ, కాలవ, తైతిల, గరజి, వణిక్కు, భ
ద్ర, శకుని, చతుష్పాత్తు, నాగవము, కింస్తుక్కు
ము.) ౧౭. ఒకానొక దేశము.

ఉ. వీఁ దిడె తెల్లనాకులను వీడెముసేయుచు వీ
ధి వచ్చుచు, న్నాఁడు మదించి తిండి తిని
నాఁడుచుమీ యిటమీద నేడతో, తేడఁ
గఁ బోయెడిం గరణదేశపుజాణగ నుండఁ
బోలు నీ, బాఁడు పహోపహారపరిపాటి గనుం
గొనవచ్చు వీనిచేక. శ్రీ. దా. ౧౫౯.

౧౮. కాయస్థండు. (వీనివృత్తి లెక్క వ్రాయు
ట); లెక్క వ్రాయువాఁడు.

గీ. చుదుకరలపాగయును బాహుమూలమందుఁ,
గవిత చర్మ పుటాబోనికత్తిగంట, మలఁతి
నీర్మావిదోవతు లమగ గ్రామ, కరణమేతెం
చి రెడ్డిచెంగట వసించె. శుక. ౨. ౪౧౬.

కరణాధిపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. జీవుఁడు.

౨. ఇంద్రియాధిస్థానదేవత.

కరణి. వి. విధము, రీతి, చందము.

సి. హయములఁ జెండాడ నరుగుచోట్లు లేళ్ల
గమిఁ గిట్టుకోల్పులికరణి యొలయు. గీ...
ఆశల్యునందు. భార. శల్య. ౧. ౨౩౨.

క. తరణి వొడిచి తమము సెఱుచు, కరణిని లోక
మునఁ గలుగుకల్ప మెల్లక, ధరణిపతి

ధర్మ మాతృ, స్ఫురణంబునఁ జెఱుచు విమల
బోధనచరితా. భార. కాం. ౨. ౧౬౦.

గీ... రెండవతేల్పుఁజేసి, కరణిఁ గొలుపున్నదొ
రఁ బొడగాంచి యపుడు. నీలా. ౨. ౫౦.

కరణికోలెకకరణికో, విధముగా.

నీ. పూర్వదిక్పత్తి కతిస్ఫురణతో నుతసుధాకర
రేఖ యువయించుకరణివోలె, ద్రిదివంబు
నందు సమృద్ధ మొండఁ గల్పలతాంకుర ముద
యించునట్లువోలె. ఆ... మేనక మవయించె,
రాజవదన శైలరాజకన్య. మ. సం. 3. ౨౭౨.

కరణికము. వి. కరణముయొక్కపని, గణకవృత్తి.

గీ. బ్రదుకుఁబొద్దుల జనులకు నుదురుటాకుఁగవి
లెను లిఖింప నేర్చినకరణికంబు, గరిమ నొ
ప్పారు ధాత జగద్విధాత. ఘటికా. ౧. ౨౨.
ఆం. భా. ౨. ౧౦౭.

కరణికుఁడు = కరణము.

ద్వి. దిగువుగాఁ జెల్లిన దోపినబలపములు, తగ
నలవడఁగ నత్తటిఁ గరణికులు, చనుదెంచి
నిలిచి హస్తములు మోడ్చుటయు. ద్వి. పర
మ. ౬. ౪౫౦ పా. ౬ పం.

కరణీయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కర్తవ్యము,
చేయఁదగినది.

కరణుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. శూద్రస్త్రీకిని వైశ్య
నకును బుట్టినవాఁడు.

కరతలము. సం. వి. ఆ. పుం. అఱచేయి.

కరతలామలకము. సం. వి. ఆ. న. అఱచేతిలోని
యసిరికకాయ. (ఇది ఒకరు తెలుపనక్కఱలేక
యే తనంతటనే స్వప్నమగుదానికి ఉపమానము
గాఁ జెప్పఁబడును.)

కరతాళము. సం. వి. ఆ. న. గ. చప్పట. ౨. చేతు
లతో వాయించుతాళము, వాద్యవిశేషము.

కరతాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. చప్పట. ౨. చేతు
లతో వాయించుతాళము.

కరతాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కరతాలి.

కరతి త్రి. వి. (సం. కరదృతి.) తములపాకులుమున్న
గునవి యుంచుకొనెడు చేతినంచి.

ద్వి. అఱచువోవతియుఁ బంచాంగంబు ముప్పిఁ,
బంగినకరతిత్తి పత్రాలసంచి. ద్వి. హరిశ్చ.
ఉ. ౫౦౩ పం.

గీ. క్రమకభంగపరంపరాకలిత మయిన, వన్నె
కరతిత్తి మేఖలావల్లినిజికి. వేం. పంచ. ర.
౨౪౪. (చి. ని. పా.)

కరతోయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సదానీర, ఒకానొకన
ది. (ఇది గౌరీవివాహకాలమందు హిమవంతునిచే
ఈశ్వరునిహస్తమునఁ విడువఁబడినదానోదకము
వలన నేర్పడినది.)

కరదివియ (వె) = కరదివ్య. (శ. ర, చి. ని.)

కరదివ్యే (వివియ) = కరదివి. వి. (సం. కరదివి
కా. ప్రా. కరదివిఆ) కరఁక, దివటీ.

ద్వి. కరమునఁ బూనినఖడ్గ కాళ, మరుదుగాఁ
గరదివ్యయై త్రోవఁ జ. ద్వి. హరిశ్చ.
పూ. ౧౦౫౬ పం.

కరదిపిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దివటీ.

శ్లో: పృథ్వ్య భార్యా కరదిపికేవ.

కరదుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. పన్ను ఇచ్చు
వాఁడు. ౨. చేయూత ఇచ్చువాఁడు; అధయ
హస్త మిచ్చువాఁడు.

కరపక్క. వి. (త. కరైప్పక్క.) వన్నె తగ్గినకెంపు.

నీ. పద్మరాగాభిధ పరంగుఁ గెం పన నది వన్నె
తగ్గినఁ గరపక్క యండ్రు. ఆం. భా. ౨. ౨౭౭.

కరవత్త్రము. సం. వి. ఆ. న. గ. క్రకచము, అంప
ము. ౨. జలక్రీడ.

కరవత్త్రవంతము. సం. వి. త. పుం. తాటిచెట్టు.

కరవత్త్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జలక్రీడ, చల్లులాట.

కరపర్ణము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. భిండావృక్షము,
బెండచెట్టు. ౨. ఎఱ్ఱాముదపుచెట్టు.

కరపాని. వి. గోగవిశేషము, ఒకవిధమైన చిడుము.

(ప్రా-మా. కట్టుకరపాని.)

కరపాత్రము. సం. వి. ఆ. న. జలక్రీడ, చల్లలాట. (కల్ప.)

కరపాలము. సం. కరవాలము.

కరపాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. ఈరి, చిన్నకటారి.

(కే. ని.) ౨. హస్తయస్త్రి, దుడ్డుకట్ట. (వాచ.)

కరపాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ఈరి, చిన్నకటారి.

౨. చిన్నగదవంటిచేతికట్ట, దుడ్డుకట్ట.

కరపీడనము. సం. వి. ఆ. న. పాణిపీడనము, పెండ్లి.

కరపుచ్చే. వి. సోమకర్కటికీ. (శ. ర.)

కరపుటము. సం. వి. ఆ. పుం. అంజలి, గోసిలి.

కరవృక్షము. సం. వి. ఆ. న. మిఠాయి.

కరబదరము. సం. వి. ఆ. న. చేతిలోనిరేగుపండు.

(ఇది 'కరతలామలకము' వంటిది.)

క్లో. ... రామవృత్తం, కరబదరసమానం ప్రేక్ష్య
దృష్ట్యై ప్రతీచ్ఛా. సం. చం. రా. బాల. ౮.

కరబూహ్. వి. (హిం. ఖర్బూజా) ఒకజాతిపండు.

(శ. ర.)

కరభస్మయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తుద్రదురాలభ,
తీటకసిందకీ.

కరభము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. మనికట్టుమొదలు
చిటికెనవ్రేలిమొదటిదాకఁ గలచేతివెలుపలిభా
గము. ౨. ఒంటెపిల్ల. ౩. ఏనుగుగున్న. ౪. ఒం
టె. ౫. నఖమరుగంధద్రవ్యము. ౬. గార్దభము,
గాడిద.

కరభవల్లభము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. గోగు,
పీలువృక్షము. ౨. వెలగకీ.

కరభాదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కరభములచే తినఁబ
డునది-తుద్రదురాలభ, తీటకసిందకీ.

కరభువు. సం. వి. ఈ. పుం. చేతిగోరు.

కరభూషణము. సం. వి. ఆ. న. కంకణము, చేతి
కడియము.

కరమల్పము. సం. వి. ఆ. పుం. పోకకీ. (త్రి. ని.)

కరమరి. సం. వి. గో. పుం. బంది, చెఱసాలలో
నున్నజనుడు. (వాచ.)

కరమర్దము. సం. వి. ఆ. పుం. కృష్ణపాకఫలము,
కలివేకీ.

కరమర్ది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిన్నకలివేకీ.

కరమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అంగులివర్ణమాల. (అ
నామికనడిమికనుపు ఒకటి, దానిక్రిందికనుపు
రెండు, చిటికెనవ్రేలిక్రిందికనుపు మూడు, దా
నినడిమికనుపు నాలుగు, దానిపయికనుపు ఆయి
దు, అనామికపయికనుపు ఆఱు, నడిమివ్రేలిప
యికనుపు ఏడు-నడిమివ్రేలి నడిమికనుపును దా
నిక్రింది కనుపును మేరువుగా నెంచివిడువఁబడి
నవి-తర్జనిపయికనుపు ఎనిమిది, దానినడిమికను
పు తొమ్మిది, దానిక్రిందికనుపు పది. ఇట్లు రె
క్కించుచు జపముచేయుదురు.)

కరము. అవ్య. (క. కరం) అత్యంతము, మిక్కిలి.

క. కర మిష్టము నేసితి మా, కరిసూదన దీన నీకు
నగు సత్కలముల్... భార. ఆది. గ. ౧౧౧౯.

గీ. కడిది పేగ్గోచి యాప్రోలు కరము మెఱయ.
అచ్చ. రా. బాల. ౩౨.

ఉ. వాన కరంబు దీటుటయు ... ఉ. రా. గ.
౧౦౪. (ఇట 'నిశ్శేషముగా' అని యర్థము.)

(కొన్ని పల్లవృత్తియందు 'ము' వర్ణలోపము వైక
ల్పికము. చూ. కరవాడి, ము.)

జ: కరవాడి, కరవేదన.

కరము. సం. వి. అ. (అ. ఈ. అ.)-ఇది సమాసాంతము
సందేయపయుక్తము-చేయునది. (ఉదా: దుఃఖ

కరము, విద్య విత్తకరి.) వి. అ. పుం. గ. హస్తము, చేయి. ౨. కిరణము. ౩. ఏనుఁగుతోండము. ౪. కప్పము, పన్ను. ౫. కరక, వడగల్లు. ౬. (గణిత) ౨౮ అంగుళములకొలత. ౭. హస్తనక్షత్రము. ౮. శ్వేతకాలి, తెల్లవరిశి. ౯. హింస. ౧౦. ముద్ర. ౧౧. విత్తేషము, చిమ్ముట. ౧౨. ఇంద్రధనుస్సు. (శే. ని.) ౨. అన్నము. (వై. ని.)

కరముక్తము. సం. వి. అ. న. చేతితో పట్టుకొని విసరి వేయఁబడునది - శక్తి, మొ. అయుధము.

కరరుహము. సం. వి. అ. పుం. చేతిగోరు.

కరవటము = కరాటము. వి. (సం. కరండ) బరణి; శిర్షకరండము, ఒకవిధమైన బరణి?

గీ. పాదలి యొండొండ దివియును భువియు దిశలుఁ, బాదివికొనియెడిచీకటిప్రాపువలన, మిక్కుటంబుగఁ గాటుక గ్రుక్కినట్టి, కరవటంబన జగదండఖండ మమరె. నృసిం. ౩. ౮౦.

చ. దశ మగుచంద్రఖండములు దారలు సాంకప మొప్పపాణిపాటల మగుదంతపుంగరపటంబు శశాంకుఁడు గుంతు మైనచీ, రలజిగి కెంపుగా బయటిరఘుల నొప్పదు రిందుకాంత వే, దులపయి సంధ్యయే బహుతఁ వోచె ననన్పరి గట్టివాల్సతుల్. ఆము. ౨. ౨౩.

నీ... భరణి మీఱును దార్పు బరణి డబ్బి, శిర్షకరండంబు చెలఁగుఁ గరాటంబు కరవటంబనఁగను ... ఆం. భా. ౨. ౧౬౬.

కరవాఁక. వి. సముద్ర పుగట్టునోరనుండెడి చెప్పుసేల. (శ. ర.)

కరవాఁడి. విణ. (కరము + వాఁడి.) మిక్కిలివాఁడియైనది.

గీ. ఔర కరవాఁడి చూపులయాఘుళంబు ... అఁగ, సేరుపుల మింతు రప్పరివారసతులు. పాండు. ౧. ౧౧౭.

కరవాయి. వి. (క. కరవాయి). లోహకాయఁడు సుత్రేతోఁ బాత్రములను చాఁగఁ గొట్టునపుడు ఒత్తుడుగా వానిలోపలఁ జొప్పించెడి మొనవంపుదిమ్మెముగ పుఞ్చనుపకమ్మి. (శ. ర.)

కరవాలము. సం. వి. అ. పుం. ఖడ్గము, కత్తి.

కరవాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కరపాలిక.

కరవాలు. వి. (సం. కరవాలు. క. కరవాల, కరవాల్. త. కైవాల్) ఖడ్గము, కత్తి.

క. తివిరి కరవాలు సేకొని, అవతవ రెసఁగంగ నత్తెటవవైఁ జనుచో. అచ్చ. రా. నుం. ౫౮.

క... అ, వ్యాలుమగఁడు పలకయుఁ గర, వాలుం గొనుటయు నొకండు వడిఁ దునుమాడెన్. మార్క. ౮. ౧౦౮. ఆం. భా. ౨. ౨౧౪.

కరవీర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మణిసిల. (శే. ని.)

కరవీరకందసంజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం. తెలకందము, ఒకజాతికందశి.

కరవీరకము. సం. వి. అ. పుం. గ. కరవీరము, గన్నేరుశి. ౨. ఏఱుమద్ది, అర్జునముశి. ౩. ఖడ్గము, కత్తి. ౪. గన్నేరువేరునుండితీయువిష భేదము.

కరవీరభుజు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆధకి, కందిశి.

కరవీరభూష. సం. కరవీరభుజు.

కరవీరము. సం. వి. అ. పుం. గ. కత్తి. ౨. గన్నేరుశి. ౩. శ్మశానము, వల్లకాడు. ౪. గన్నేరుపూవు. కరవీరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. పుత్రవతియగుస్త్రీ. ౨. అదితి. ౩. మంచియాపు.

కరవేదన. మి. వి. (కరము + వేదన) అధికదుఃఖము.

చ. మొదలనె ముద్దరాలగుట మోహుభయంబు నఁజేసి శ్రద్ధ యే, నదిదరిఁ బుణ్యతాపసవనంబులలోపల డాఁగి యున్నదో, వెదకుద మంతదాఁకఁ గరవేదన మానుము ... ప్రబోధ. ౩. ౮.

కరశాఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అంగు?, ప్రేలు.

కరశీకరము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏనుగులొండము
నుండి చిప్పుచునుటితుంపర, వమగుపు.

కరశూకము. సం. వి. ఆ. పుం. చేతిగోరు.

కరసాన. వి. (✓కర²-సం. ఖరశాఖ. క. కగసా

జె.) గ. బాణములు మునుమున్నగుచు సానఁ
బట్టెడుచక్రకారమైనసాన.

ఉ... మరుసాయకముగ కరసానఁ బట్టి... నిర్వ.

ఁ. ర. 3.

గీ. తప్ప చనుడెంచి లోకబాంధవుల గాంచి,
దేవి సంజ్ఞవిధం బెల్లఁ దెలియఁ జెప్పి, యతని
తీవ్రమయూఖసహస్రకమున, నెనిమిదవపా
లు కరసానఁ దునియఁ బట్టె. వి. పు. ర. 3౯.

అ. గండముతీసికొనెడు చిన్నసాన.

సీ. కరసానఁ దిగిచినకలివెగండపువాట్టు తిరికట్టు
కొని మోము దిరిగి యుండ. క్రీ. దా. ౨౨౬.

కరహాటము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. తామరచుంప.

అ. మంగ, పిండితకవృక్షము.

కరా=కర². (చూ. కరామరకత్తి, మొ.)

జ: కరామరకత్తి, కరామరి, కరామారి, కరా
పుపు.

కరాంగణము. సం. వి. ఆ. న. కప్పము పసూలు
చేయుచోటు.

కరాంబుకము. సం. వి. ఆ. పుం. నీటియుసిరికీ.

కరాఘాతము. సం. వి. ఆ. పుం. చేతిదెబ్బ, చఱపు.

కరామేరకత్తి=కరామేరి, కరామోరి, వి. (✓క
రా-క. కరామారి. త. కైచ్చురికై.) ఖడ్గము, కత్తి.

సీ. దాకలంకున సిరాజీకరామరకత్తి... మను
చ. ర. ౨౮.

కరామేరి=కరామేరకత్తి.

వ... కనక మేఖలాఘటితం బగుచేరుకరామరిమ
రకతంపుఁదిడి మెఱుంగులు... ముచ. ౫. ౭౧.

కరామోరి=కరామేరకత్తి.

క. రామారితిమ్మవిభునిక, రామారిం దెగి నిరంత
రము నమరమృగీ, లోచనలమదనశాస్త్రా, లో
చనలం దనిలి వర్తిలుదు రభియాతుల్. రా
మా. గ. ౬౧.

కరాటము=కరవటము.

(బరణి; శీర్ణకరండము, ఒకవిధమగుబరణి ?)

వ... మందులకరాటంబులును... ప్రబంధ. ౭౮.

(కీర్తికాంతావర్ణనము.) సీ. పమ్మకాటుకకరాట
మ్మ ఘోరారిదుష్కీర్తి సంధ్యతగోదసీతలమ్మ.
చంద్రా. గ. ౪౫.

గీ. బరణియుఁ గరాట మనుపేళ్లు భరిణి కమరు.
సాం. ని. స్థా. ౬౪.

సీ. శీర్ణకరండంబు చెలంగుఁ గరాటంబు కరవ
టం బనఁగను... ఆం. భా. ౨. ౧౬౬.

కరాతు. వి. మల్లబంధవిశేషము. మల్లుపు. 3. ౬౯.

కరాపుపు. వి. (✓కరా)-కారముగలపువ్వు-లపం
గము. (శ. ర.)

కరామర్దము. సం. వి. ఆ. పుం. కరమర్దము, కలివే.

కరామ్లకము. సం. వి. ఆ. పుం. కరమర్దము, కలివే.

కరావోటము. సం. వి. ఆ. పుం. అంగులీయకము,
ప్రేలియుంగరము. (త్రి. ని.)

కరాళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. దుర్గామూర్తి భేదము.

౨. శారిబ, మామెన, సుగంధిపాలి.

కరాళము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. వెఱపుపు

ట్టించునది, భయానకము. ౨. ఎత్తయినది, తుంగ
ము. 3. దంతురము, మిట్టపండ్లుగలది. ర. విశా
లము. (కే. ని.) వి. ఆ. పుం. గ. స్వరసముతోఁ
గలసిననూనె. ౨. ఒకానొక దంతగోగము 3. క
స్తూరీమృగము. న. గ. చమురులో వేపఁబడిన
సంబారు. ౨. కృష్ణతులసికీ.

కరాళి. విణ. (సం. కరాళి.) గ. దుష్టును, చెడ్డది

ఉ. వారి ప్రతాపశీల గడువారికరాళితనాన
నాన లో, మారి విరాళి హేళిసుకుమాదుని
మోహపుటారి నైంద్రసి, లాళిమదాళివేణి జ
వరారి గ్రహింప... సమీర. 3.3. శుక. 3.
3౪౯.

౨. భీకరము.

గీ. కారి యెక్కుకరాళిసింగంబునైన, మరపు
కోగల మొకయింతమందు పెట్టి. వరాహ.
ర. ౭౫.

జ: కరాళించు.

కరాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అగ్ని జిహ్వలలోనొకటి.
కరాళించు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కరాళి}}$) అఱచు, బొబ్బ
రించు; గద్దించు; సకిలించు; మొటుగు.

వ. అని భర్జించుచున్న దేవయానిపలుకులు విని
కరాళించి మ్రోగుచున్న భుజంగిచందంబున
నిట్టూర్పులు నిగిడించి పెడవులు గొలుకుచు
శర్మిస్త యిట్లనియె. భాగ. ౯. ౫౨౦.

వ... సయోపారావారమధ్యంబున నమృతాహర
జార్థంబు దిరుగుమహామందరంబు తెఱంగున
మహాభీకరంబు గాంగఁ గలఁచి కరాళించి
... అగ్గరాజకంఠీరవుండు... వీర. ర. ౧౦౭.

ద్వి. కాలకాశికుఁ డాడు గఱచి నిష్పకలు, రాల
వీక్షించి కరాళించి పలికె. ద్వి. హరిశ్చ.
ఉ. ౮౬౮ పం.

ద్వి. ఎక్కిన దైతేయు లిటునటుఁ బడఁగ, లెక్క
సేయక కరాళించు గుఱ్ఱములు. రం. రా. యు.
ర౨౧ పా. ౨౬ పం. (శ. ర. పా.)

వ... కరాళించు సార మేయంబులును ... భాగ.
౧౦ పూ. ౧౦౯౬.

స. క్రి. నిందించు, తిరస్కరించు.

(వీర బాహుఁడు నక్షత్రమనితో నన్నమాట)

ద్వి. వక్క సేయని లేకివాఁ డని నన్ను, లెక్క
సేయక కరాళించె నీరాజు. ద్వి. హరిశ్చ.
ఉ. ౧౮౭౪ పం.

కరాళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దుర్గ. (వై. ని.)

కరాళికము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. వృక్షము. ౨.
కత్తి. (వై. ని.)

కరి. వి. (త. కరి). ౧. నిదర్శనము, దృష్టాంతము.

ద్వి. నెలుపల మూరెఁడు మొలకచ్చతోక, వెల
య లింగంబులోపలఁ బ్రవేశించె, భంగిగా
మాశివభక్తు లెయ్యెడల, నెంగివేల్పుల వినఁ
గ నొల్లమికి, నరియమ గట్టినయ్యయ్యంబరం
బు, కరి గాఢ సేఁడును గానవచ్చెడిని. బస.
పు. ౬. ౭౩౦ పం.

చ. అలమలయ ద్రికుంభభవుఁ డన్మృతకంబు శ
రత్తు కుండమం, డలిప్రతిబింబకైతవమునం
డమ కిచ్చిన వారిదేవతల్, తొలఁకులకేలఁ
దాప నిడి తోమఁ గలం కడఁగెం దదీయత,
తృలతకు ప్రాస్వ మాటె కరి తారక లంబు
వుఁ దేర్చునే యనఁ. ఆము. ర. ౧౪౯.

౨. మేర, హద్దు.

వ. అందఱు హరిణ క్రీడనం బను నాటకం దొ
డంగి ...

క. భాండీరవటము కరిగా, నొందోరులం గడవఁ
జేర్చి యొక్కట హరిణో, చచ్చండగతి దాఁ
టుచుం గడుఁ, జండరభసమునఁ గడంగి సరి
సేయంగఁ.

వ... ఇట్లు గెలిచినవారి నోటుపడినవారు తమ
తమయొకట సెక్కించుకొని కరిదాఁకం
బోవలయుట నవ్యుధంబొనర్చునప్పుడు. హరి.
పూ. ౭. ౯౨, ౯౩, ౯౪. ఆం. భా. ౩. ౬౧.

౩. నియము.

క. ఈతేజోనిధి కర్మమె, రాతిరి సత్కాంతిఁ
జెందరామి యనుచు ఖిచ్ఛోయ రెయి సరు
చిఁ జేయు వి, ధాతకరిం గడచి నీ ప్రతాపము
శారీ. ప్రబంధ. ౧౪౫.

ర. గుటి, లక్ష్యము.

క. పరు లెఱిగిన నాటడికిం, గరి యగు ననుతలం
పు లేక గతధృతి నవనీ, శ్వరసుత విరివేసలి
లో, బురపురం బడి యేడ్చుచుండే భూభా
గమునక. దశకు. ర. ౬౯.

విణ. సాక్షి.

సీ. సాక్షి యొప్పును సాకి సాకిరి కరి యన ...
ఆం. భా. ౨. 30౪.

ఆ. కరము సాచి యగ్ని కరిగాఁగ సఖ్యంబు,
చేసివార మగుటఁ జెలిమి దలంచి. భా. రా.
కిష్కిం. ౧౦౨. భార. ఆది. ౨. ౧౧౯.

జ: కరిగొను.

కరి. సం. వి. న. పుం. ౧-తొండముగలది-ఏనుగు.

౨. ఎనిమిదిఅనుసంఖ్య. 3. నాగకేసరము.

కరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ఆడేనుగు. ౨. నఖ
లేఖ, గోటిసొక్కు. శివు. ర. ౨౯.

కరికము. సం. వి. ఆ. పుం. విట్టదిరము, దుర్గంధము
గలచండ్రు. (వాచ.)

కరికుసుంభము. సం. వి. ఆ. పుం. నాగకేసరచూ
ర్ణము. (కల్ప.)

కరిగరితము. సం. వి. ఆ. న. బృంహితము, ఏనుగు
గీచ.

కరిగొను. స. క్రి. (√కరి.) సాక్షిగాఁజేసికొను.

క. అరిగిన నుదారకుండును, బరిభూతుండపోలే
సాధుభావముతోడక, దొరల కెఱిగించి
వారల, గరిగొని యేతెంచె నింటికడకు
గడంకక. దశకు. ౬. ౫౬.

కరిజే. వి. భక్త్యవిశేషము.

వ...కరిజలు పారివిళంగాయలు తిష్టనంబులు
పాలకాయలు చక్కిలంబులు... మొదలుగా
గలభక్త్యంబులు... ప్రబంధ. ౧౧౨. హంస.
౧. ౧౦౫.

కరిజేకాయ. వి. భక్త్యవిశేషము.

వ...ముతైపుఁజివ్వలుఁ జంద్రకాంతలుఁ గరిజ
కాయలు... ఆదిగాఁగలభక్త్యంబులు... హం
స. ౧. ౧౦౫.

గీ. గారె లటిసెలు బొబ్బట్లు కరిజకాయ, లట్లు
బూరెలు జంతికమట్లు మణుంగుఁ బూలు...
చెన్న. ర. 3౫౮.

కరిణలు. వి. బ. సాలెవారిలో నొకతెగవారు.

(శ. ర.)

కరిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆడేనుగు.

కరిణై(ణియ). వి. మృదంగముఖచర్తమంపలికృష్ణ
మండలము. (చి. ని. వా.)

కరి(రీ)త. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) ౧. చిమ్మవా
డు, చల్లువాడు. ౨. హింసించువాడు.

కరి(రీ)తవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. చిమ్మ
దగినది, చల్లదగినది. ౨. హింసించదగినది.

కరిదారకము. సం. వి. ఆ. పుం-ఏనుగునుచీల్చిన
ది-సింహము.

కరిది. వి. చర్మవాద్యవిశేషము.

గీ...ఉరువు యనఁగఁ గరిసి యనఁగఁ, చప్పెట
యనంగ వాద్య భేదములు చెలఁగు. ఆం. భా.
౧. ౧౨౮.

కరిని. వి. చెవులయొద్ద కంటవలె పుట్టు ప్రణవిశేషము.

ఆ. చేతరానియైనఁ జించలంబయినను, గుమ్మ
నందుఁ గ్రుక్కినమ్మదమునఁ, గట్టఁ బొలిసిపో
వుఁ గరి నపవిత్రంపు, గడ్డలైన నీరు గాఱుచు
న్న. చికి. (చూ. కుమ్మరికింది-చి. ని.)

కరివత్తము. సం. వి. ఆ. న. తాళీసపత్తము, తాళి
సపత్రి. (రా. ని.)

కరిపోతము. సం. వి. ఆ. పుం. కలభము, ఏనుగు
గున్న. (ఇల్లై: కరికాబకము, కరికాబము, మొ.)

కరిమాచలము. సం. వి. అ. పుం. సింహము. (ప్రి. ని.)

కరిముఖుడు. సం. వి. అ. పుం. గజముఖుడు, వి
నాయకుడు.

కరిరతము. సం. వి. అ. న. రతిబంధవిశేషము.

శ్లో. భూగతస్తనయుగామ్యమస్తకామన్నతస్థిజ
మహాముఖీంస్త్రియం, క్రామతిస్వకరకృష్టమే
హనేస్థభేకరిరతం తమచ్యతే. (రతిరహ
స్యము)

కరిరము. సం. వి. అ. పుం. న. కరీరము, వెలుతురు.

కరివియ=కరివె. (చి. ని.)

కరివె(ర్వె). వి. ఇత్తడిలోనగువానితోఁజేసి పీటా
దండమును బొదివికొనియుండునట్లు సాఱకాయ
పై నమర్చుచుతదంగము. (శ. ర- 'కరుభము' అని
ఆం. భా. గ. ౧౨౬)

గీ. జీవరత్నంపుమేరువు చికిలికంపు, బిరడలును
గరుడపచ్చలకరివె జీని, వ్రాతహాంబట్టుగ
పుసెన రాణదనరు, వీణె యొకయింతి నిల్పె
ను వెలదియెదుట. వాల్మీ. 3. ౧3౨.

ఉ. చెన్నగుబాగువాయెళవు చిన్నరకంపులమె
ట్లు నీలపున్నెయి నొప్పుకాయలు నవంబ
గువజ్రపుంగర్వె పచ్చలం, బన్నినయట్టిమేరు
వును బాగుతంత్రులు మించ నొప్పుమే, ల్గి-
న్నర చెంతఁ జేరి యొకకిన్నరకంపి యొసంగ
నయ్యెడఁ. చంద్రి. ౨. ౧౫.

కరివెడ. వి. వర్షము కురియుటకు ముందే నేల దున్ని
విత్తనములు చల్లుట.

కరిస(ర్స)నము. వి. (సం. కర్షణమ్. ప్రా. త. కరిస
సం) కృషి, నేడ్యము.

క. కరిసనమును బేహరము, నరసి పసులఁ గూర్చు
టయును ననఁగా వృత్తులో, నరులకు... హరి.
పూ. 2. ౧3౦.

క. అరులు మిగులఁ గొని రాజులు, నరులకు నెంత

యును భయ మొనర్తురు ధరణీ, నురులు గడఁ
గి వాణిజ్యముఁ గరిసనమును జేయఁగలరు కలి
కాలమునఁ. భాగ. ఆర. ౪. ౨౯3.

సీ. గోవు లెక్కుచు ... వినుతహామముల కెల్లను
బాలుఁ బెరువు నేయును నిచ్చుఁ గర్సనంబు
నకు నొదవు. భా. ౨. ఆ. ౨. 3౯౭.

ద్వి. కడఁగి కేదారాదికంబుల నెపుడు, సడలని
శక్తిఁ గర్సన మొనరించు. ద్వి. భాగ. ౫.
(శ. ర.)

కరిసింమ. న. క్రి. (సం. ఘృష్) డీకొను, ఎదిరించు.

సీ. కంఠీరవము వైనఁ గరిసించుటకు కాని యొక
సి నెన్నీ నిభటోచ్చయంబు. బహు. ౧. ౧౦౨.

కరిసె. వి. (సం. కర్షణ. ప్రా. కరీసం. త. కరిసై) పల
ములో నాల్గవంతు, కాలపలము.

సీ. కరిసె యనంగను గాలుపలం బొప్ప... ఆం.

భా. ౨. ౨౬౯.

కరీరము. సం. వి. అ. పుం. న. వెనురు మొలక.

పుం. ౧. కుండ. ౨. వెలుతురు. (ఇది మరుభూము
లందు మొలచును, లొట్టియలకు ప్రియమైనది.)

కరీరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఏనుఁగుయొక్క నంత
మూలము. ౨. ఈలపురుగు, ఝల్లి, చిప్పుట. ('క
రీరి' ఆకారాంత స్త్రీలింగమని కొండలు.)

కరీషంకషము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పేడను ఎం
డించునది. (వాయువు, మొ.)

కరీషము. సం. వి. అ. పుం. న. ౧. ఏనుషిడుక; పి
డుక. ౨. పేడ. (హలా. ని.)

శ్లో. కాశ్చిత్ ప్రీయః కరధృతోరుకరీషపిండా,
నిర్యాంత్యగారబహిరంగణశోధనాయ. (కా
శిదాసప్రహసనము.)

కరుగు¹ (రువు, ర్వు). వి. (త. కరు). పోతపోసె
డితచ్చు; అచ్చులో బోసినబొప్ప; కరఁగెడిమాను.

చ. కరుగునఁ బోయుమాడ్కి నొడికంబు గ తా
త మలంచుకై వడి. చంద్రి. ౨. ౧౨.

చ. కరువునఁ బోసిగో విధునికాంతి సుధాభిత
రంగఁ జెచ్చి గం,డరు వొనరించినో...భా
ర. ఆను. గ. ౧౮౩.

చ...ఒకచిత్రకారుని మహాలక్ష్మిమైని బిల్చి
వ్రాయఁగాఁ, బనిచిన వ్రాసె నత్తరుణిభావ
ము కరువునఁ బోసినట్లు...విక్ర. ౩. ౫౨.

(ఊర్వశి). ఉ...కొలు వల్లఁ జొచ్చి య,చ్చే
రువకంబముం గదిసి చిత్రరువో కరువో య
నంగ గం,డారపుబొమ్మవోలె నచటం గద
లిండుక లేక యండఁగఁ.ఉ.హరి.౧.౬౦.

క.కరువునఁ బూరితమై లో,పారసము లోఁ గా
లునట్లు లంగజశోకో,ద్ధరశిఖి రతితను కెమ్ము
గఁ,గరఁగియుఁ బొడవఱక లోనఁ గాలు
దు సుండె. కు. సం. ౫. ౫౭౮.

కరుగు²(పు). వి. (సం. గర్భశి). గ. పరిసాట్టకణ్ణి.
(శ. రి.) ౨. గర్భము.

క...అట్లయ్యురువురు సుపయోగింపఁగఁ,గరువు
లు తత్త్వైకారకలితము లయ్యె. భార.
ఆను. గ. ౧౧౧.

శ్లో.అభగి రాభవను ప్రాప్తే ఉభే తే వై యుధిష్ఠిర.
సం. భార. ఆను. ౭. ౩౫.

కరుడు¹. వి.గట్టిపడిన ముద్ద.

ఉదా: అన్నపుంగుడు.

(చంద్రవర్ణనము.) నీ. ఆది చకోరములవిందా
కాదు దుగ్ధాభికడ జనించినవన్నకరుడు గా
ని. వేం. పంచ. క. ౨౩౮.

గీ.పుల్ల సుండెడు తేనెకరుల్లు సరియె,వనిత కడుఁ
దియ్య నానీదువా తెఱకును. సారంగ. ౨.
౨౦౫. (తేనెకరుల్లు=తేనెపెరలు.)

జ: కరుడుగట్టు.

కరుడు². వి. దినదినము వ్రాసెడిసంక్షిప్తపుత్రకర్త.
(శ. రి.)

కరుడుగట్టు. ఆ. క్రి. ($\sqrt{\text{కరుడు}^1}$) ముద్దగట్టు,
పిండమగు.

గీ. కలసి శుక్రశోణితములు కరుడుగట్టి,విను మ
మేఘమస్యమునఁ బ్రవృద్ధిఁ జొంది. భార.
స్త్రీ. గ. ౩౬.

క. కేశచాన్ద్రనిశాగ్రంబుల,మహాంబము కరుడు
గట్టి మనో బాణనిహో,లికి సున్నపిరా సఖ
యా,లికుచ్చనిస్ఫుడుపదాంగుళిసఖపంతుల్.
సరాహ. ౩. ౧౧౯.

కరుణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కనికరము, నియ.

కరుణమల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నవమల్లికి.

కరుణము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) గ.కరుణగలది,
కనికరముగలది. ౨. దీనము, బాంధవ్యప్రియనది.
వి. ఆ. పుం. గ. జంబీరము, నిమ్మ. (హా.ని.)
౨.(అలం)ఒకరసము. (దీనికి స్థాయి శోకము.)
న. దైవ్యము. (కే. ని.)

కరుణావిప్ర,లంభము. సం. క. ఆ. పుం. (అలం)
విప్రలంభశృంగారరసభేదము. (శృంగారరస
ము-సంభోగము విప్రలంభము అని ద్వివిధము.
విప్రలంభము-పూర్వానురాగ, మాన, ప్రవాస,క
రుణము లని చతుర్విధము.)

కరుణింమే. సం. స. క్రి. గ. ఓయలోనిద్యు.

ఉ. ముచ్చు సీతాత మీకు వదలమల్ కరుణింమ
టంతేని ప్రోయరా,కిల్చి దినంబు లేను క్షమి
యించితి... ఉ. గా. ౨. ౯౬.

౨. కలికంఠము.

ప. ఇగ్గరుడుండు...మీకు గాధ యగు నని యి
త్రుతాఖి కడుపసోపన్నవాఁడు వీనిం గరు
ణించి మీ కొండుకడకు నరుగుం డనిన...
భా. ఆది. ౨. ౭౫.

ఆ. క్రి. కరుణకలవాఁడగు.

ప. విరించి కరుణించి యిట్లనియె. మార్క. ౨.
౧౭౨.

కరుమపుసాకిరి. వి. (కరుమము + సాకిరి.) చెయ్య
లసాకిరి, కర్తసాక్షి, సూర్యుఁడు.

వ...నీయుష్షు దిన్న వారము గావునఁ దారు నీ
తోడివారము. ఎందు కాకరుమపుసాకిరి. లే
కున్న నినువంటి జన్నిగట్టులు సాకిరి యని
చెప్ప నేల. ప్రబంధ. ౭౮౮.

కరుమము. వి. (సం. కర్త.) కర్తము, పని.

జ: కరుమపుసాకిరి.

కరుమల=కర్త.

ఉదా: కరుమలవాడు, కరుమలది.

జ: కరుమలి.

కరుమలి=కర్త. వి. (కరుమల+ఇ) కర్తరవాడు;
కర్తరిది.

సీ. కర్తరి కనుమరి కరుమలి యనఁగాను మీఱు
చుండును నయస్కారసంజ్ఞ. ఆం. భా. ౨.
౨౮౪.

కరువ. వి. (సం. గ్రావా.) కొండ, పర్వతము.

క. మెట్టనఁ గొండ వల యన, గట్టన గుబ్బలి
యనంగఁ గరువ యనగా, గుట్టయనఁ దిప్ప
యనఁ గ, న్నట్టును తైలాఖ్య లార్యభావితచ
ర్యా. ఆం. భా. ౨. ౨౭.

కరువట్టిలు. ఆ. క్రీ. కంపిల్లు, వణకు.

చ...వడి మోవియుం గరువట్టిలైదు నీమది నింత
డల్లడం, బొడవు డి దేమి గారణమొ యుగ్గ
లి నా కెఱింగింపు మేర్పడక. పు. సం. ౪.
౪౧౫. (ప్రయోగాంతరములేదు.)

కరువ(ర్వ)లి. వి. (క. గరువలి). వాయువు, గాలి.

సీ. కరువలిచేఁ దూలుకపిలజటాలియ కర మొ
ప్పుఁఖలుగా...మాఁడన్నులు ప్రత్యక్షమై
నయట్లు, దనమ్రాల శర్చివృత్తనయులు గ్రీడిం
చుచుండంగ...భార. ఆది. ౩. ౧౮౨.

సీ. రాత్రుల మిన్న నిర్జలభావమును బొందె నె
లియెండ గానఁ గర్వలి బొజంగె. కాళ. ౩.
౧౪౮.

గీ. గాడ్పు కరువలి వినుమాలి గాలి వలపు, మో
పరి చిలువమేఁ తనఁ బొలుచుఁ బవనుఁడు
... ఆం. భా. ౧. ౫౯.

కరువలితోలుజేతే=గాలిరక్కసి, తృణావర్తము.

క. దొరఁకొని తనుఁ బొదివి కడుకొనరగను జ
దలికిని నొగిని జను దేరజపుం, గరువలిబలుతో
లుజేతే, నరుదుగ గుడెఱాల్పువీటి కనిచెం గ
డిమి. నీలా. ౧. ౭౪.

జ: కరువలికుడుపరి, కరువలికొడుకు, కరువలిచు
ట్టు, కరువలియెర, కరువలిరక్క.

కరువలికుడుపరి. వి. (కరువలి+కుడుపు+అరి^౩)

పవనాశనము, పాము.

సీ. తెలికడలిని గరువలికుడుపరిదొరపజపుపయి
నిదురఁ గొఱులునుజీయ. అచ్చ. రా. ఆర.
౧౧౪.

ఇట్లే: కరువలిమేపరి. అచ్చ. రా. అయో. ౨.

కరువలికొడుకు. వి. (✓కరువలి+కొడుకు)

౧. హనుమంతుఁడు.

క. గిరులును నదులును వనములుఁ, బరికింపుచుఁ
బట్టనములు బహువిధగతులకొ, దిరుగును నె
దకుచుఁ గానక, కరువలికొడు కాది యైనకపి
వరు లెదుటకొ. మొ. రా. సుం. ౬.

౨. భీముఁడు.

ఇట్లే: కరువలికొమరుఁడు, కరువలిపట్టి, మొ.

అచ్చ. రా. కిష్కిం. ౭౭. భార. భీష్మ. ౩. ౨౦౦.

కరువలిచోట్టము. వి. (✓కరువలి) వాయుసఖుఁ
డు, అగ్ని.

వ... అక్కరువలిచుట్టులు మహివల్లభుండురు
గు తెరువునఁ బ్రబలి...రవులుకొని... హరి
శ్చ. ౩. ౧౨౦.

ఇట్లే: కరువలివిందు, మొ. రామా. ౬. ౬౭.

కరువలియెర. వి. (✓కరువలి) పవనాశనము,
పాము.

సీ. కరువలియెర సెజ్జ మురువుచామర బొజ్జ నెనఁ
గువాఁడు శుభంబు లొసఁగువాఁడు. ప్రబం
ధ. 330.

కరువలిరిక్క. వి. (✓కరువలి)-వాయుదేవతాక
మగునక్షత్రము-స్వాతీనక్షత్రము. (శ. ర. బ్ర.)

కరువాడు. వి. (చి. ని. 'కలువాడు' అని శకటకేఫ
ముతో శ. ర-త. కరువాడు.) శుష్కమత్స్య
ము, ఎండినచేప.

సీ. అలరును శుష్కమత్స్యం బుష్పఁజేప నావ
రుగుఁజే పనఁ గువా డనంగ. ఆం. భా. గ.
౧౬౦.

కరుసు. వి. (సం. ఘర్షణ.) నిఘోశక్తి, చరుషవచ
నము.

సీ. కఱకు కరుసు కాలు కాటొడ్డెము పరుసు ప
రుసన యనఁగ నిఘరము వెలయు. ఆం. భా.
౧. ౧౧2.

కరూష(శ)ము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక దేశము.

కరూష(శు)ఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ. కరూష
దేశపురాజు. ౧. కరూష దేశవాసి.

కరేటువు. సం. వి. ఉ. పుం. పెద్దకొక్కెర.

కరేణుభువు. సం. వి. ఉ. పుం. పాలకాపుష్పఁడు,
గజశాస్త్రప్రవర్తకుఁ డగుఒకముని.

ఇట్లే:-కరేణుసుతుఁడు, మొ.

కరేణువు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. ఏనుఁగు. ౧. కర్ణి
కారము. స్త్రీ. ఆఁడేనుఁగు.

కరేవరము. సం. వి. అ. పుం. తురుష్కనామక
గంధ ద్రవ్యము, అందుగుజగురుతోఁజేసినధూప
ద్రవ్యము.

కరోటము. సం. వి. అ. న. గ. శిరోస్థి, పుట్టె. ౧.
పస్త్రకోశము, బట్టలపెట్టె. (కే. ని.)

కరోటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తలయొడుక, పుట్టె.

కరోటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పులిసినగంజి. (కే. ని,
వై. ని.)

కరోటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భృత్యుఁడు, కొలు
వుకాఁడు. (కే. ని.)

కర్కంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. గ. రేఁగు.

౧. వ్రణము. స్త్రీ. గ. యుద్ధము. ౨. రథాదులయు
గము, కాఁడి. (కే. ని, వై. ని.)

కర్కచిర్భటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిన్నదోస.

కర్కటకము. సం. వి. అ. పుం. గ. కుశీరము, ఎండ్ర
కాయ. ౧. (శ్రోత్రం) ఒకరాశి. 3. వృత్తరేఖను
గీయుట కుపయోగించుయంత్ర భేదము. (కంచ
సెన్) ర. ఒకజాతిచెఱుకు. (వాచ)

కర్కటకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. ఆఁడుఎండ్ర. ౧.
గొడ్డుకాఁకర.

కర్కటము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఎండ్ర. ౧. కొ
క్కెర, కొంగ. ('రాపులఁగు' అనికొందఱు.)
3. (శ్రోత్రం) నాల్గవరాశి. ర. నూఁగుదోస.
౫. అభినయహస్తవిశేషము. (రెండుచేతులచే
శ్లను ఒకదానినుండున నొకటి అదికినట్టుగాఁ గూ
ర్చి పట్టినది.) ౬. తామరదుంప. ౭. ముల్లు. ౮.
రతిబంధవిశేషము. ౯. త్రాసుదండముయొక్క
పంచయునకొన. ౧౦. అలాబువు, సొఱ.

కర్కటశృంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకానొక చెట్టు.

కర్కటాంగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కర్కటశృంగి.

కర్కటాక్షము. సం. వి. అ. పుం. కర్కటి, దోస.

కర్కటాఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కర్కటశృంగి.

కర్కటాహ్వము. సం. వి. అ. పుం. బిల్వము, మా
రేడు.

కర్కటి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. గ. ఆఁడుపీత. ౧.
దోస. 3. బూరుగు. ర. సర్పము. ౫. డా

డంగి. ౬. ఘోషికావృక్షము, చేదుబీజి.

౭. కర్కటశృంగి.

కర్కటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకజాతికోస, నూగు
దోసకీ.

కర్కటిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రానిపసుపు, దారుహ
రిద్రకీ.

కర్కటువు. సం. వి. ఉ. పుం. పెద్దకొక్కెర.

కర్కము. సం. వి. అ. పుం. గ. కుశీరము, ఎండి.

౧. అద్దము. ౩. కుండ. ౪. తెల్లగుఱ్ఱము. ౫. ని
ప్పు. ౬. (జ్యోతి) కర్కటరాశి. ౭. నూగుదో
సకీ. ౮. గుఱ్ఱముయొక్క తెలుపురంగు. (కే.ని.)

కర్కరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. దృఢము,
గట్టిది. ౨. కఠినము. వి. అ. పుం. గ. ముద్దరము. ౩.
అద్దము. ౩. కంకరణాయి. ౪. ఎముక. (కే.ని.)

కర్కరాంగము. సం. వి. అ. పుం. ఖంజనపక్షి,
కాటుకపిట్ట.

కర్కరాంధకము. సం. వి. అ. పుం. పాడునుయ్యి,
అంధకూపము. (త్రి. ని.)

కర్కరాక్షుము. సం. వి. అ. పుం. కాటుకపిట్ట.

కర్కరాటుకము. సం. వి. అ. పుం. కర్కరేటు
పు, పెద్దకొక్కెర.

కర్కరాటువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఓరచూపు, కడ
గంటిచూపు, కటాక్షము.

కర్కరాలము. సం. వి. అ. పుం. అలకము, చూర్ణ
కుంతలము.

కర్కరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కర్కరిక, కాంతార
మను చెఱుకుకీ.

నీ. ఘృతపిండనిభకర్కరీఖండములతోడ... ఆ
ము. ౨. ౭౩.

(తెనుగున 'దోసకీ.' అనునర్థమున నొకచోరపు
యోగము కనబడుచున్నది - గీ ... దుర్వారక

ర్క, గీఫలా మోదధారంధరీవర్ణి, పవనములచేత
వాహరభాగ్య మిచట, నబ్బు నని యెంచి కెలని
పిట్టడవి విడిసె. శుక. ౩. ౩౮౦. చూ. ౩౮౨.)
౧. గిండివంటిపాత్రము. ౩. పెనమునుండి నేయి
మొదలగువానిలో వేచినవానిని వెలికిచీయు
నుపకరణము. (జల్లిగరిఁటె, మొ.)

కర్కరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కర్కరి, కాంతారమను
చెఱుకుకీ.

కర్క. కాంతారస్వాత్యత్కర్కరీకా పాండ్ర కస్తు
రసాలకః. (పట్నగంధనిఘంటువు.)

కర్కరేటుము. సం. వి. అ. పుం. అద్ధచంద్రము, గ
ళిసాస్త్రము.

కర్కరేటువు. సం. వి. ఉ. పుం. పెద్దకొక్కెర.

కర్కశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పృథ్వికాలీవృక్షము, తే
లుకొండికీ.

కర్కశచ్చద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోశాతకి, ఆవడ, చే
దుబీజి.

కర్కశచ్చదము. సం. వి. అ. పుం. గ. శాకోట
వృక్షము, బరిచెంకకీ. ౨. పటోలము, పాట్లకీ.

కర్కశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కఱకయ
నది, కఠినస్పర్శవంతము. ౨. గట్టిది, కఠినము.

(వృతి-మృదువు, కోమలము.) ౩. నిర్దయము,
కనికరములేనిది. ౪. తెగువగలది, సాహసిక

ము. ౫. దుగోచ్ఛ్రమము, తెలియనిది. (తై లి, మొ.)
౬. అత్యంతము, మిక్కిలియైనది. (సం. రఘు.

౯. ౬౮.) ౭. నొప్పించునది, బాధకము. వి. అ.
పుం. గ. కంపిల్లముకీ. ౧. కసిందకీ. ౩. చెఱు

కుకీ. ౪. కత్తి. ౫. రత్నదోషములలోనొకటి.
౬. మఱియు లకున పటల త్రాస చ్చిన్న జర్జర క

ర్కశ నీలంబు లనియెడుదోషంబులు కలవు.
వాని తెఱం గఱించెద. రత్న. ౧౬.

కర్కశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకజాతిరేగుకీ.

కర్కారుపు. సం. వి. ఉ. పుం. గుప్తుడి, కూష్మం
డముకీ.

కర్కి. సం. వి. ఇ. పుం. కర్కటరాశి.

కర్కేతనము. సం. వి. అ. పుం. వ. రత్న విశేషము.

కర్కోటకము. సం. క. గో. టము.

కర్కోటకీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పితృహోషావృత్తము,
ఆవడచెట్టు.

కర్కోటము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఒకానొకనా
గము. (ఇది అష్టనాగములలో నొకటి - అనన్తోవా
సుకీ పద్ధి మహాపద్ధి పితృకీ, కర్కోటకీ మ
లిక శృభ ఇత్యుష్టే నాగనాయకాః.) ౨. మాసే
దు, బిల్వముకీ.

కర్కూరకము. సం. వి. అ. పుం. గ. గంజకచోర
ముకీ. ౨. పసుపు, హరిద్రకీ.

కర్కూరము. సం. వి. అ. పుం. గంట్లకచోరముకీ.
న. గ. బంగారు. ౨. హరిదళము.

కర్జకాయ. వి. ($\sqrt{\text{కర్జము}^2}$) భక్త్యవిశేషము. (శ.
గ.)

కర్జము¹. వి. (సం. కార్యం. ప్రా. కర్జ.) కార్యము, పని.

గీ. మునునామ దమ కిమ్ముగాఁ జదివినొండు,
గాక పతులకు హిత మగుకర్జ మేల, యెలసి
చెప్పుదురు... భాగ. ఆది. ౮. 3౨, ఉచ్ఛ్వా.
ర. ౨౪౨.

విణ. కర్తవ్యము, చేయదగినది.

తరువోజ ... ఏయుపాయంబున నిబ్బారిక గడ
వఁ, గా నేర్తు మెయ్యది గర్జ మిం దుండఁ
గా జేగుదమ యెందుకడను... భార. ఆది.
౬. ౨౪౨.

కా. ఉర్విమూల్యము కోటికోటులు ధనం బొ
ప్పించి విప్రాలి చే, సర్వజ్ఞోదయు నీవు నైకా
నుట కర్జం బన్న... విక్ర. ౫. ౧౩౩.

కర్జము². వి. భక్త్యవిశేషము.

ఉ. అత్తల మామలక మగల వన్నలఁ దమ్ములఁ
దల్లిదండ్రులక, జిత్తుల దుద్దు పెట్టుచును జీటి
కి మాటికి నన్నె చేరఁగా, వత్తురు మేలుకర్జ
ములు పంతుల కిత్తురు నిండుఁ గొఁగిటం, గ్రు
త్తురు... దశా. ౮. 3౫౫.

జ: కర్జకాయ.

కర్జూరము. వి. (సం. ఖర్జూర.) ఖర్జూరవృక్షము.
మ. సునిపాన్నల్ కలిగొట్టుఁ బిందుగలు కర్జూ
రంబు లబ్బెందలక. య. మా. ౫. ౪౮.

కర్కశీటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ - చెవిలోఁ జొరఁబడుపు
గుగు - శతపది, జెట్టి.

కర్కశ్యేడము. సం. వి. అ. పుం. చెవియందెడతె
గనిప్రాతగలిగించుకోగము. (ఇది ధాతుత్వ
యాదులవలనఁ గలుగును.)

కర్కగూఢము. సం. వి. అ. న. చెవిమలము, గులిమి.

కర్కగూఢకము. సం. వి. అ. పుం. గులిమిగట్టిపడు
కర్జగోగవిశేషము.

కర్కగూహుడు. సం. వి. అ. పుం. కర్జధారుడు,
ఒడనడుపువాడు.

కర్కజలూక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ - జలగవలెనుండిచెవి
లోఁజొచ్చునది - జెట్టి.

కర్కజలూకము. సం. వి. న. పుం. కర్కజలూక.

కర్కజాహము. సం. వి. అ. న. కర్కమూలము, గూబ.

కర్కదర్పణము. సం. వి. అ. పుం. తాటంకము, చె
విపోగు. (త్రి. ని.)

కర్కదుందుభి. సం. వి. ఇ. పుం. కర్కశీటి.

కర్కధారుడు. సం. వి. అ. పుం. ఒడనడుపువా
డు, ఆరకాటి.

కర్కపత్రకము. సం. వి. అ. పుం. కర్కపాళి, చెవి
తప్పె. యాజ్ఞ. 3. ౯౬.

కర్ణపరంపర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వినీతిపరుస.

ఇట్లే:- శ్రోత్రపరంపర, మొ.

కర్ణపర్వము. సం. వి. వ. న. గ. మహాభారతముం
దలి ఎనిమిదవపర్వము. ౨. శ్రోత్రానందము, వీనుల
విందు.

కర్ణపాళి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. గ. చెవితమై. ౨. కర్ణా
లంకారభేదము.

కర్ణపాశము. సం. వి. ఆ. పుం. అందమగుచెవి.
(వై. ని.)

క్లో. వైవోష్ఠముద్రా సచ కర్ణపాశః. సం. ఉ. రా.
౬. ౨౭.

కర్ణపుష్పము. సం. వి. ఆ. పుం. మోరట, చాంగి.

కర్ణపూరకము. సం. గ. కర్ణపూరము. ౨. కదంబ
ము, కడపకీ.

కర్ణపూరము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పుష్పదులచే
జేయఁబడినకర్ణభూషణము. ౨. అశోకము, కం
కేలికీ. ౩. దిరిసెనము, శిరిషముకీ. ౪. తిలకముకీ.
న. నీలోత్పలము, నల్లగలువ. (కే. ని.)

కర్ణప్రణాదము. సం. వి. ఆ. పుం. కర్ణసోగభేద
ము. (ఇందు చలువిధములగుధ్వనులు వినఁబడు
ను.)

కర్ణప్రతి(తీ)నాహము. సం. వి. ఆ. పుం. కర్ణ
సోగవిశేషము.

కర్ణఫలము. సం. వి. ఆ. పుం. మత్స్యభేదము.

కర్ణభూష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=కర్ణభూషణము.

కర్ణభూషణము. సం. వి. ఆ. న. చెవినగ. (వాచ.)

కర్ణమలము. సం. వి. ఆ. న. పింజావము, గులిమి.

కర్ణము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. అరిత్రము, చుక్కా
ను. ౨. చెవి. ౩. త్రిభుజములలో సమకోణము
నకు ఎదురుగానున్నరేఖ. ౪. గంగాళము మొద

లగువానికీఁ జెప్పవలె నమర్చినపిడి. విణ. (అ.
ఆ. అ.) చెవులులేనిది. (పశువు—కే. ని.)

కర్ణమూలము. సం. వి. ఆ. న. చెవియొక్క మొ
దలు, గూబ.

కర్ణమోటి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. శివపరిచారికల
లో నొకతె.

కర్ణలత. సం=కర్ణలతిక.

కర్ణలతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెవితమై.

కర్ణలుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రశస్తమగు
శ్రవణశక్తిగలవాడు.

కర్ణవర్జితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కర్ణహీనము,
చెవిలేనిది. వి. ఆ. పుం. సర్పము, పాము.

కర్ణవిట్టు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. కర్ణమలము, గులిమి.

కర్ణవిషము. సం. వి. ఆ. న. కర్ణమునకు విషమువం
టిది—కాండెము, దుసోబ్బధము.

కర్ణవేధని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏనుఁగుయొక్కచెవు
లుకుట్టునలాక.

కర్ణవేధనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=కర్ణవేధని.

కర్ణవేధము. సం. వి. ఆ. పుం. (కాస్త్రాక్తవిధానము
న) చెవులుకుట్టట.

కర్ణవేషనము. సం. వి. ఆ. న=కర్ణవేష్టము.

కర్ణవేషము. సం. వి. ఆ. పుం. కర్ణాభరణము, చెవి
నగ. (కుండలము, పోగు, మొ.)

కర్ణసూలము. సం. వి. ఆ. పుం. న. చెవిపోటు.

కర్ణసోఫట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొకతీగ. (కల్ప.)

కర్ణహీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెవిలేనిది.

వి. ఆ. పుం. సర్పము, పాము.

కర్ణాందువు. సం. వి. ఉ. ఊ. స్త్రీ. ఉత్తిష్టికయను
చెవినగ.

కర్తాకర్తి. సం. అవ్య. (ఇది తెలుగున విశేష్యము గా 'శ్రవణపరంపర, వినికివరుస' అను నర్థమున వ్రాయుకము.)

౧. నామంజూత మనంబునం గుటియడై నాకేళుఁ డిబ్బాయఁ దా, నే కొంపోయినవాడు వాడు దగు వాడే గౌతమశ్రీరహ. స్వీకారాదులు తచ్చరిత్రములు నాచే గొత్తగా నేం కర్తాకర్తిం గథలందు మున్ను వినమే నానాప్రకారంబులన్. ఉ. హరి. ౫. ౨౯౬.

కర్తాటము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము, కన్నది దేశము.

కర్తాటి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. కర్తాటదేశపుశ్రీ. ౨. హంస పది ౩. (సంగీ) శ్రీరాగములలో నొకటి.

కర్తార. సం. వి. అ. పుం. శ్రీ. గణకర్తవేదని, ఏనుగు చెవిపట్టుసాధనము.

కర్తాస్పాలము. సం. వి. అ. పుం. (ఏనుగు) చెవులు తటతటలాపించుట. (కల్ప.)

కర్తి. సం. విణ. (న. నీ. న్.) కర్తము కలది. వి. న్. పుం. కర్తధారుడు. న్. ఇ. పుం. ఈ. శ్రీ. బాణవిశేషము, చిల్లలుగలబాణము. ఈ. శ్రీ. గ. చౌర్యశాస్త్రకర్తయగుమూలదేవుడనువానికర్తి. ౨. పశువులను గట్టుట కుపయోగించురజ్జువిశేషము. (కే. ని.)

కర్తి క. సం. వి. అ. శ్రీ. గ. చెవికమ్మ. ౨. చేతినడిమి వ్రేలు. ౩. ఏనుగుకొండముచివరను వ్రేలివలెనుండెడి యవయవము. ౪. పద్మబీజకోశము. తామరదుడ్డు. ౫. కుంచెనకత్తె. (హేమ. ని.)

కర్తి కము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. పెద్దచెవులు గలది. ౨. చుక్కానుగలది. వి. అ. న. కృష్ణాజినము, తపస్సుచేసికొనుట కుపయోగించునట్టి కృష్ణముగదర్శము. (వై. ని.)

కర్తికాచలము. సం. వి. అ. పుం. మేరువర్వకము.

కర్తికారము. సం. వి. అ. పుం. గ. పరిన్యాధము. ఒకానొకచెట్టు. ౨. ఆరగ్వధము, తేలం.

కర్తికుడు. సం. వి. అ. పుం. కర్తధారుడు, ఓడనడుపుటకై చుక్కాను పట్టకొనువాడు.

కర్తిని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. యోనిరోగభేదము.

కర్తీమంతము. సం. వి. త్. పుం. ఆరగ్వధము, తేలం.

కర్తీరథము. సం. వి. అ. పుం. గ. మూపునమోచి కొనిపోవుపల్లకి మొదలగువాహనము. ౨. మట్టితో జేసినబాలకాదీశ్రీదాశకటము.

కర్తీసుతుడు. సం. వి. అ. పుం. మూలదేవుఁ డను పేరుగల చౌర్యశాస్త్రకర్త.

కర్త్తుడు. సం. వి. అ. పుం. కుంతిమొదటికొడుకు. (ఇతఁడు కుంతియందుఁ గన్యాత్వకాలమున సూర్యునికిఁ బుట్టినవాడు.)

కర్తేందువు. సం. = కర్తాండువు.

కర్తేజువుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) సూచకుడు, కొండెకాడు.

కర్తొత్తంసము. సం. వి. అ. పుం. చెవియందు ధరింపఁ జడు అభరణము.

కర్తొరము. సం. వి. అ. పుం. చెవిలోఁగములు గణపి, ఒకజాతిమృగము.

కర్త్తిము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చెవిలోనిది. (గురిమి, మొ.)

కర్త. సం. విణ. (బు. శ్రీ. బు.) గ. చేయువాడు. ౨. స్వామి, ఒడయఁడు.

మ....కన్నడరాయశేఖరుడు రాయల్ నన్ను నింహాననంబునకుం గర్తను జేసె కృష్ణ. ౨. ౭౦.

చ. అ య్య జ వ ల్ల భుం దు సురతపరతంక్రందైమిని

మిసి యనుశబ్దంబునేయుదుఁ దద్బాగివెంటం జని
యొడంబులుపం జాలకుండె వంతదానికిఁ గర్తయైన
బ్రాహ్మణుండు రోషంబున రతిపమర్థంబు గాకుండ
నల్లాడుచుండ బాగవృషణంబులు ద్రెంచివేసిన
భాగ ౯. ౫౭౨.

౩. (వ్యాక) ధాత్వర్థవ్యాపారాశ్రయము. వి. ఋ. పుం.
౧. పరమేశ్వరుడు. ౨. బ్రహ్మ.

కర్తకుఁడు. సం. విణ. (అ. ర్తికా. అ.) కత్తిరించువాడు;
ఋడించువాడు.

కర్తనము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చేడించునది; కత్తి
రించునది. వి. అ. న. ౧. కత్తిరించుట; చేడించుట.
౨. నూలువడుచుట. (కే. వి.) ౩. గుఱ్ఱము ధూళియందు
పొల్లాడుట. ౪. సాలెవాడు బట్టలు నేయుమగ్గము.
పుం. ఒకానొకచేదనసాధనము. (వై. ని.)

కర్తని. సం. వి. ఈ. ప్రి. కత్తెర.

కర్తనీయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కత్తిరింపఁదగి
నది; ఋడింపఁదగినది.

కర్తరి. సం. వి. ఈ. ప్రి. ౧. కత్తెర. కత్తిరించుట చప
యొగించువనిముట్టు. ౨. (జ్యోతి)యోగభేదము.

శ్లో. క్రూరమద్యగతశ్చంద్రోలగ్నం వాక్రూరమద్యగం.
కర్తనీమయోగోయం కన్యానిధనకారకః.
(కల్ప)

౩. బాణముమొదటిభాగము, పుంబము. ౪. దిద్వేగ
కర్తరి. అదకత్తెర. (వై. ని.)

కర్తరిక. సం. వి. అ. ప్రి = కర్తరి.

కర్తరీముఖము. సం. వి. అ. పుం. అభినయహస్తవిశే
షము. (బొటనవ్రేలిని వంచి చూపుదువ్రేలి మొదటఁ
గూర్చి యుంగరపువ్రేలిని వంచి చూపుదునదిమివ్రేళ్లను
గత్తెరవలెఁ బట్టినది. ౪. ర.)

కర్తలాణము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లనిగొరిజలును
తోకయు వెండుకలును గలనల్లగుఱ్ఱము. కత్తలాని.

శ్లో. పూర్వవత్పర్వశుక్లాస్త్యదా కృష్ణోభవేద్యదివరో
నామ్నానవిజ్ఞేయః కర్తలాణస్తర్లమః. శివతత్త్వర
త్నాకరము.

క. అల్లనికి నిచ్చె చాత్రీపల్లమఁ దనురక్తి నమరపల్లభు
హరితోనుల్లన మాదం జాలెడు. తెల్లనియొకకర్త
లాణ తేజోహయము. వైష. ౬. ౯౬.

(౪. ర-కాని వావిళ్లవారిప్రతిలోను 'తేజీ'శబ్దముక్రింద
శబ్దరత్నాకరములోను 'కత్తలానితే జీహయము'గా
అనియు, ఒకతాళపత్రగ్రంథములో 'ఐత్తలానితేజో
హయము'గా అనియు పాఠభేదములు కలవు. సం
స్కృతనిఘంటువులలో ఈపదము కానరాదు. ఇం
కను విచార్యము.)

కర్తవ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చేయఁదగినది.

కర్తారుఁడు. వి. (హిం. కర్తార్.) ౧. తురుష్కుల
చేపుడు. (అల్లా.)

౯. స్మర్తర్ తత్త్వమటలంబు నెంచగ మహావైపుల్
మనోజన్విష. స్మూర్తిగా నుతియింప వైష్ణవులు
విష్ణుం డంచు నెంచం దగం. గర్తారుండనుచుండు
రుష్కులు మొదల్గాఁ గొల్వఁ బ్రత్యక్షమై, మార్తాం
డుండుదయించె నద్దికట నీమప్రాచిత్కౌర్వాకృతిక.
విప్ర. ౩. ౫౦. యయా. ౧. ౧౬.

నీ. అదె పాండవులగుడి యట దక్షిణంబునఁ గర్తారుఁ
డుండు తురుష్కులమనీడు. క్రీడా. ౧౪౯.

౨. సూర్యునకు తురుష్కుభాషానామము.

గీ. అబ్జహితుపేట లవి యెన్ని యైన నుండఁ, బ్రౌఢ
కర్తారుశబ్దంబు రూఢి కెక్కె, దిమ్మ న్న ప

బద్ధధారావిడీర్ణమత్త. భానపుంగవసాంగత్యగరిమ
దివిని. కువల. గ. ౪౦.

కర్పిత. సం. విజ. (ఋ. శ్రీ. యి.) కత్తిరించువాడు;
బండించువాడు.

కర్పితవ్యము. సం = కర్పనీయము.

కర్పి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. శక్తిక, చురకత్తి. (వాచ)
౨. కర్పరి, కత్తెర. (వై. ని.)

కర్పటము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. బురద. ౨. తామర
దుంప. ౩. వంకారము, నాచుక.

కర్పనము. సం. వి. ఆ. న. ఉదరనాదము, కడుపు సం
దర్శిమోత.

కర్పమకము. సం. వి. ఆ. పుం శాశ్వతము, ఒకరకము
వరిక. (వాచ.)

కర్పమము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. వంకము, అడుగు.
౨. పాపము. న. మాంసము, ఎఱువి.

కర్పమాటకము. సం. వి. ఆ. పుం. మలము మొదలగు
సవి వైచుతాపు.

కర్పముడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొక ప్రజాపతి.

కర్పటము. సం. వి. ఆ. పుం. చెమటమున్నగుసవి
తుడుచుకొనుట కుపయోగించు చేతి మాలు.

(మాలిన్యాదిమష్టజీర్ణవప్తఖండము అనికొందఱు.)

కర్పటి. సం. విజ. (నీ. నీ. నీ.) కర్పటముగలవాడు.

కర్పటికుడు. సం. విజ. (అ. ఆ. ఆ.) = కర్పటి.

కర్పణము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆయుధవిశేషము.

కర్పరము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కటాహము, కొ
ప్పెర. ౨. కుండపెంకు. ౩. కలపుట్టె. ౪. వెన్నెము
క. ౫. శక్తులేదము. ౬. ఉదుంబరము, మేడిక. ౭. ఆ
గ్ని, నిప్పు. (వై. ని.)

కర్పరాలము. సం. వి. ఆ. పుం. పర్వతపీఠపు, కొం
దగొనుగుక.

కర్పరి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. మ్రానిపసుపువనందిన
అంజనవిశేషము. ౨. కఠరి. కొప్ప. (వై. ని.)

కర్పాసము. సం. వి. ఆ. పుం. న ప్రత్తిచెట్టు.

కర్పూర. సం. వి. ఆ. శ్రీ పదంపద, మ్రానిపసుపు.

కర్పూరతైలము. సం. వి. ఆ. న. కర్పూరపరిమళము
గింజైలవిశేషము.

కర్పూరనాళిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. భక్త్యవిశేషము.

కర్పూరభోగి. సం. వి. న. న. కష్పరభోగి. (చూ.)

కర్పూరమణి. సం. వి. ఇ. పుం. రత్నలేదము.

కర్పూరము. సం. వి. ఆ. పుం. న. పునసారము, కప్పు
రము; పచ్చకర్పూరము.

కర్పూరరసము. సం. వి. ఆ. పుం. రసకర్పూరము.

కర్పరము. సం. వి. ఆ. పుం. దర్పణము, అర్థము.

కర్పదారము. సం. వి. ఆ. పుం. శ్లేష్మాకము,
విరిగి.

కర్పదారము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కోవిదారము.
ఎఱ్ఱకాంచనముక. ౨. నీలయింటి, నల్లగోరంటి.

కర్పర. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. బర్పర, వాయంటి.
౨. పాటల, కలిగొట్టుక. ౩. విషముగల ఒకజాతి జలగ.
(శ్లో. యాద్విన్నోన్నకరుషీ స్పృశ్యో వరిమృత్యువదా
యతా, సవిపాకచ్చరా నామ.... కే. ని.) ౪. కర్పరవర్ణ
ముగలగోపు. (కే. ని.)

కర్పరము. సం. విజ. (అ. ఆ. ఆ.) చిత్రవర్ణముకలిది.
(అమరము—అకుపచ్చనతెలుపుకలిసిన వర్ణముగల ది
వై. ని. కే. ని.) వి. ఆ. పుం. గ. చిత్రవర్ణము. (అమ
రము—అకుపచ్చనతెలుపుకలిసినవర్ణము. వై. ని. కే.
ని.) ౨. పాపము. ౩. నాయనిష్ఠావధాన్యము, నదీ
జలముచే బంకునట్టి అనుములు. ౪. కటి, గంట్లక
చోరముక. న. గ. నీరు ౨. బంగారు. ౩. తమ్మె
త్త.

కర్పరితము. సం. విజ. (అ. అ. అ.) కర్పకవర్ణము
గలదిగా చేయబడినది.

కర్పరుడు. సం. వి. అ. పుం. రాక్షసుడు.

కర్పపు. సం. విజ. (ఉ). చిత్రవర్ణముగలది. (యాజ్ఞ.
3. ౧౬౬.) వి. ఉ. పుం. చిత్రవర్ణము.

కర్పంది. సం. వి. న్. పుం — కర్పందుడనుముషిచే
రచింపబడినభిక్షుశాస్త్రముల సభ్యయనముచేయువా
డు—సన్న్యాసి, మన్సరి.

కర్మకరి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. మూర్త్య. చాగ్. ౨.
బింబిక, దొండ. (మే. వి.)

కర్మకరుడు. సం. విజ. (అ. ఈ. అ.) వేతనమునకై
పనిచేయువాడు; కూలివాడు. వి. అ. పుం-కర్మాను
సారముగా పాపులను హింపించువాడు. ముముడు.

కర్మకాండము. సం. వి. అ. పుం. న. వేదమునందలి
యజ్ఞాదికర్మవిషయకమగుభాగము.

కర్మకారి. సం. విజ. (న్. డి. న్.) పనిచేయువాడు.

కర్మకారుడు. సం. విజ. (అ. ఈ. అ.) ఎప్పటిపని
కప్పుడు కూలి పుచ్చుకొనక వెనుక కలిగినఫలమునకు
గాని రాజోపుఫలమునకుగాని పనిచేయువాడు. (దా
సుడు, శిష్యుడు, మొ.) వి. అ. పుం. రోహకారు
డు, కమ్మరి.

కర్మకీలకుడు. సం. వి. అ. పుం. రజసుడు, చాకరి.
(త్రి. వి.)

కర్మక్షేత్రము. సం. వి. అ. న. కర్మభూమి, భరత
వర్షము.

కర్మగ్రంథి. సం. వి. ఇ. పుం - కర్మబంధహేతువు -
అజ్ఞానజన్యవాసనారూప మగుదోషము.

కర్మచందాలుడు. సం. వి. అ. పుం. జన్మముచేత
గాక కార్యములచేత చందాలు దైనవాడు.

(కర్మచందాలురు నలుగురు - అనూయకుడు, వి

ఘనుడు, కృతఘ్నుడు, దీర్ఘరోషుడు.)

కర్మచాండాలుడు. సం. కర్మచందాలుడు.

కర్మజము. సం. విజ. (అ. అ. అ.) కర్మమువలనగలి
గినది. (రోగాది) వి. అ. పుం. ౧. కలియుగము.
౨. మట్టి.

కర్మతుడు. సం. విజ. (అ. అ. అ.) = కర్మకూడుడు.

కర్మణ్య. సం. వి. అ. శ్రీ. జీతము; కూలి.

కర్మణ్యుడు. సం. విజ. (అ. అ. అ.) కర్మసాధువు.
కర్మములందునేర్పరి.

కర్మధారయము. సం. వి. అ. పుం. (వ్యాక) సమాన
విశేషము, సమానాధికరణకత్పురుషము. (ఉదా :- తెల్ల
గుఱ్ఱము, మొ.)

కర్మనిష్ఠుడు. సం. విజ. (అ. అ. అ.) విహితకర్మము
ల నాచరించుటయందు ఆసక్తిగలవాడు.

కర్మపథము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కార్యముయొక్క
పద్ధతి. ౨. విహితకర్మానుష్ఠానమార్గము. (వ్యతి-జ్ఞాన
మార్గము.)

కర్మపాతము. సం. వి. అ. పుం. పూర్వజన్మమున
జేసినకర్మములు పరిపక్వమై పరోన్ముఖములగుట.

కర్మఫలము. సం. వి. అ. న. కుదాపభుక్తములయొక్క
సుఖదుఃఖాదిరూప మగుఫలము

కర్మభూమి. సం. వి. ఇ. ఈ. శ్రీ. భరతవర్షము.

కర్మభోగము. సం. వి. అ. పుం. కర్మజన్యములగు
సుఖదుఃఖాదులను అనుభవించుట.

కర్మమీమాంస. సం. వి. అ. శ్రీ. వైదికకర్మవ్రతిపాద
కమగుశాస్త్రము. (ఇదివైదికమిన్రచితము. దీనిని పూర్వ
మీమాంస యనియు నందురు.)

కర్మము. సం. వి. న్. పుం. న. ౧. పని, కార్యము.

౨. విద్యుక్తకర్మము, నిత్యవైమిత్తికాది. (యజ్ఞనాదిష
ట్యర్కములు :- యజనము, యజనము, అధ్యయ
నము, అధ్యాపనము, దానము, వృత్తిగ)

హము— గర్వాదానాదిషోడశకర్మములు :- గర్వాదానము, పుంసవనము, సీమంతము, జాతకర్మము, నామకరణము, అన్నప్రాశనము, చౌలము, ఉపనయనము, ప్రాజాపత్యము, సౌమ్యము, ఆగ్నేయము, వైశ్వదేవము, గోదానము, సమావర్తనము, వివాహము, అంశ్యకర్మము.) ౩. (వ్యాక) కారకవిశేషము. ౪. (వైశేషిక) ఉత్తేపదాదిపంచకర్మములు. (ఉత్తేపణము, అవశేపణము, అకుంచనము, ప్రసారణము, గమనము.) ౫. (వైద్య) పమనాదిపంచచికిత్సాకర్మములు. (వమనము, రేచనము, నన్యము, అనువాసనము, నిరూహము.) ౬. (జ్యోతి) జన్మనక్షత్రమునకు పదియవనక్షత్రము. ౭. (జ్యోతి) లగ్నమునకు పదియవస్థానము. ౮. యజ్ఞము. ౯. భవ్యము. ౧౦. శిల్పము. ౧౧. యాతన. ౧౨. అర్థప్రయోగము, వర్షి. ౧౩. పాపము. ౧౪. పుణ్యము.

శ్లో....కర్మశక్తిస్తు పుంసపోః, పుణ్యే పాపే క్రియాశిల్పయాతనాసు ద్రుమాంశరే. భవ్యసంజ్ఞే కారకేచ కర్మిన్వికతమాదితే. అర్థప్రయోగే యజ్ఞేచ....(తే. వి.)

కర్మమూలము. సం. వి. అ. న. కుళత్యణము.

కర్మయుగము. సం. వి. అ. న. కలియుగము. (త్రి. వి.)

కర్మయోగము. సం. వి. అ. పుం. నిష్కాముడై విహితకర్మముల నాచరించుట. (ఇది మోక్షసాధనములలో నొకటి.)

కర్మరంగము. సం. వి. అ. పుం. న. శిలారము.

కర్మరి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. వంశరోచన, శవశీరి.

కర్మవాటి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. తిఫి. (వై. వి.)

కర్మవిపాకము. సం. వి. అ. పుం. ౧ = కర్మపాకము.

౨. కర్మఫలమును వివరించినప్పునట్టి యొకానొక గ్రంథము.

కర్మవ్యతిహారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. క్రియావినిమయము, ఒక దొకనికి ఒకపని చేసినపుడు

వాఁ డట్టిపనినే వానికి మరం చేయుట. (ఇరువురు ఒరినొకరు కొట్టుకొనినయెడల వారిద్దఱు కర్మవ్యతిహారముచేసినవారగుదురు.) ౨. ఒకరికి విహితమైనపనివి మఱియొకరుచేయుట. (కూడ్రుఁడుచేయవలసినపని బ్రాహ్మణుఁడుచేయుట, మొ.)

కర్మశాల. సం. వి. ఆ. శ్రీ. శిల్పాదిశాల. కమ్మరిలో నగువారు పనిచేయుగృహము.

కర్మశాలము. సం. వి. అ. న = కర్మశాల.

కర్మభూరుఁడు. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) పూనినకార్యమును పాలుపడి నెఱవేర్చువాఁడు.

కర్మసచివుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఆలోచనము చెప్పుటయందుతప్ప తక్కినకార్యములందు రాజునకు సహాయుఁడగుజనుఁడు. (ఆలోచనచెప్పు మంత్రి దీని చిహ్న దనబడును.)

కర్మసన్నాసి. సం. వి. న. పుం. ౧. విహితకర్మములను విద్యుక్తముగా వదలుకొన్నసన్నాసి. ౨. విహితకర్మములను ఫలాపేక్ష లేక అనుష్ఠించుజనుఁడు.

కర్మసాక్షి. సం. వి. అ. (న. జీ. న.) పనిచేయుచుండఁగాఁ జూచువాఁడు. వి. న. పుం. సూర్యుఁడు.

కర్మస్థానము. సం. వి. అ. న. ౧. జనులకార్యములు నడుపుకచేరి మొదలగుస్థానము, కార్యస్థానము. ౨. (జ్యోతి) లగ్నమునకు దశమస్థానము.

కర్మాజీవుఁడు. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) శిల్పాదికర్మములచే జీవనము జరపుకొనువాఁడు.

కర్మాశ్రుఁడు. సం. వి. అ. (న.) క్రియాసక్తచిత్తుఁడు. క్రియలందు మనస్సు తగిలినవాఁడు. వి. న. పుం. కర్మబద్ధుఁడగుజీవుఁడు.

కర్మాధికారము. సం. వి. అ. పుం. విహితకర్మములనుష్ఠించుటకు అర్హత.

కర్మానుష్ఠానము. సం. వి. అ. న. విహితకర్మములను చేయుట.

కర్మారము. సం. వి. అ. పుం. గ. వెదురు. అ. కర్మ రంగము.

కర్మారుడు. సం. వి. అ. పుం. కర్మరవాడు.

కర్మి. సం. విణ. (న. టి. న.) గ. వనిగలవాడు. వ్యాపారయుక్తుడు. అ. పలము నుద్దేశించి కర్మములు చేయువాడు. వి. న. పుం. శిర్పి. ఈ. ప్రి. గ. హాట కపుత్రిక, ఐంగారుబొమ్మ. అ. కాల. ౩. పలాలము, గింజలురాలిపోయిన వరిమొక్క. మొ. (వై. ని.)

కర్మిస్తుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) క్రియాయందు సమర్థుడు. పనియందు నేర్పరి.

కర్మిపు. సం. వి. న. పుం. న. కర్మము, పని.

కర్మేంద్రియము. సం. వి. అ. న. వాక్పాణిపాద పాయావస్థములలో నొకటి. (వ్యతి. జ్ఞానేంద్రియము - ఛక్షురది.)

కర్వటము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. రెండువందల గ్రామములనడుమ అందముగానుండు పత్తనము.

క్లీ. కర్వటం ద్విశత గ్రామమధ్యే గ్రామో మనోహరః - హారావళి.

అ. దేశభేదము. న. పత్తనము. (కల్ప)

కర్వము. సం. వి. అ. పుం. అఖపు. ఎడక.

కర్వరము. సం. వి. అ. పుం. గ. వ్యాఘ్రము. బెబ్బురి. అ. అంజలి, దోసిరి. ౩. పాపము. న. గ. జలము. అ. కర్వము. (కే. ని.)

కర్వరి. సం. వి. ఈ. ప్రి. గ. శివ. పార్వతి. అ. ఇంగువచెట్టుయొక్క అకు. (కల్ప) ౩. భూమి. (కే. ని.) ౪. ఆడుబెబ్బురి. ౫. రాక్షసి.

కర్వరుడు. సం. వి. అ. పుం. రాక్షసుడు.

కర్వరుడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుడు. (కే. ని.)

కర్వకుడు. సం. విణ. (అ. ర్వి. అ.) గ. కృశించువాడు. అ. కృశింపజేయువాడు.

కర్వనీయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కృశింపజేయదగినది.

కర్వయత్. సం. శత్ర. కృశింపజేయుచున్న.

కర్వయిత. సం. విణ. (ము. త్రి. ము.) కృశింపజేయువాడు.

కర్వితరుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) క్షీణింపజేయబడినవాడు; పీడింపబడినవాడు. (ఉదా :- పృత్తికర్మితుడు, శత్రుకర్మితుడు, మొ.)

కర్వ్యము. సం. వి. అ. పుం. కర్పూరము, కబోరము.

కర్వకుడు. సం. విణ. (అ. ర్వి. అ.) గ. ఆకర్షించువాడు, లాగువాడు. అ. దున్నుకొనిబిడుతువాడు. వి. అ. పుం. కుజుడు, అంగారకుడు. (వై. ని.)

కర్వణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. ఈడ్చునది, లాగునది. అ. గీచునది, ఒరయునది. ౩. దున్నునది. వి. అ. న. గ. ఆకర్షణము, (విల్లులోనగువానిని) లాగుట. అ. దున్నుట. ౩. ఒరయుట.

కర్వణి. సం. వి. ఈ. ప్రి. క్షీణింపునము.

కర్వణీయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. దున్నబడినది. అ. లాగదగినది.

కర్వత్. సం. శత్ర. గ. దున్నుచున్న. అ. లాగుచున్న.

కర్వఫల. సం. వి. అ. ప్రి. అమలక, ఉసిరిక.

కర్వఫలము. సం. వి. అ. పుం. విభీతకము, కాండ్ర.

కర్వము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఆకర్షణము, ఈడ్చుట, లాగుట. అ. ఒరయిక, రావు, విశేషనము. ౩. గీత. గీ. ౪. కర్షణము, దున్నుట ౫. విధి

తకము, తాద్రః. పుం. న. వదునాలుగుమాషముల
యెత్తు.

కర్పిణి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. కల్లెము, కవిక, ౨. ఓ
రిణిః.

కర్పితము, సం. విజ. (అ. అ. అ.) గ. లాగింపఁబడి
నది. ౨. ఒరపెట్టఁబడినది, రాపుపెట్టఁబడినది.
౩. దున్నింపఁబడినది.

కర్పపు. సం. వి. ఊ. శ్రీ. గ. యజ్ఞార్థము క్రవ్యఁబడిన
గర్తము; యజ్ఞార్థము దున్నిననేల. ౨. నది. ౩. కు
ల్య, కాలవ. ౪. కుషకోష్ఠము, ఊతకొట్టు. (వై.ని.)
పుం. గ. క రీషాగ్ని, పిడుకనివ్వు. ౨. వార్త.
(వార్త = సేద్యము అనికొందఱు. జీవనోపాయము అని
కొందఱు—కల్ప)

కర్ప, సం. విజ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) గ. లాగువాడు.
౨. దున్నువాడు.

కర్పవ్యము. సం = క్రష్టవ్యము.

కఱకంతుడు. మి. వి. ($\sqrt{\text{కఱ}^1}$ -సం. గరకంఠః,
క. కఠగొరం. త. కఠైక్కణ్ఠన్.) శ్రీకంతుడు, నీల
కంతుడు, శివుడు.

క. ఎఱు కని యెఱుగక నిన్నుఁ, మఱకువ నెదిరి
తిని దీని మఱపుము నన్నుం, గఱకంఠా క్షమియిం
పుము, నెఱి నెవ్వరి తెఱుగనగునె పిచరితంబుల్.
భార. ఆర. గ. ౨౨౩.

క. మఱవితి గాక రఠాగీ, కఱకంతునితోడ నాడుకా
త్యాయని నీ, నెఱ నెఱిగి నాడు చెప్పిన, తెఱిగిదె
సమకూరె నింక దిగు లేమిటికిఁ. ఉ. హరి. ౫.
౯౮. (పీఠే. పా.)

కఱకంతునిల్లా = భవాని. పార్వతి. ఆం. భా.
గ. ౪౦.

కఱకరి. విజ. (కఱకు + అరి-ఇది ఉభయవతులలో నిది.
చూ. కావ్య. ౩. ౬౯—సం. కర్కరః.) గ. కతి
నము.

వ. అనిన నత్రైవ యక్కఱకరివతుల కురికి
మనుచ. ౨. ౬౧.

౨. నమద్ధుడు.

చ. మఱియు సతండు సంయమిసమాజవినిర్మిత జాత
కర్మదై. నెఱి బరివర్తితుండు సుపనీతుఁడునై
వివిధాయుధంబులఁ, గఱకరియై రణస్థలుల గర్వ
ఱియై నిగమార్థవేదియై, నెఱకనకాఁడునై మెరసె
నిర్మలకాంతివిలాసరేఖలఁ. మనుచ. ౪. ౩.

కఱకరణి. వి. గ. కరకరి. ద్వేషము.

నీ. మఱుదులు గాంచినఁ గఱకఱి నెంతురు పదినె
లెఱింగిన వానిచేడును. హంస. గ. ౧౨౫.

వ. నాకు నిగిరికి నివ్వుడు గొన్నివాసరంబులనుండి
యారవంబు పెరుగం గఱకఱి నెట్లుకొని సాగుచు
న్నది. కాశీ. గ. ౧౦౦.

క. అఱకంఠుని విఱిగినములు, కుఱు చైనను విదపఁ
జీము కూరిచెడుగతిఁ, దఱి తెఱుపమిఁ గొంచె
పుఁబగ. గఱకఱి వరికట్టి పిదపఁ గడు నొప్పిం
చుఁ. ప్రబోధ. ౨. ౪౯.

౨. బాధ.

(చంద్రోపారంభనము. క. తెఱవ నసరాధరహితం.
గఱకఱి పెట్టెదవు....రా. వి. ౪. ౫౪.

చ. కఱకఱి పెట్టి సొమ్మడుగుఁ గాని నిజార్తి యెఱుం
గ దేమియిం. ఆము. ౫. ౬౧.

కఱకు. విజ. (సం. కర్కరః.) గ. కఠినము, క్రూర
ము, పరుషము, విరుసు, ముదుగు, మోటు.

ఆ కఱకుదర్పపూరి పఱపులు విజన్లు, మళన మట్టి
వారి నతిముదమున, నాదరించె బ్రీతి నాదిగర్భేశ్వ
రి. భార. ఆది. ౩. ౨౨౪.

చ. కఱకులు దుష్టవర్తనులు కామమదాదులు....ప్రబోధ.
౪. ౫౪.

క. వనజనయనుఁ దొం దేమియు. వనక నగుచు
నూరకుండె నాదిక్కుల కి, ధ్లును సత్యధామ

భావము, మనమువలె బెవఁగొనఁగ గఱకుమాటల
తోడఁ. వి. పు. రా. ౧౨౮.

సీ. కఱకులై పెరిగినరుణువెండుకలతోడ బట్టయో
దలఁ గవిపాగ యమర. వైష. ౩. ౯౩.

గీ. గారి రాకుండ వెలుకురుగాక యుండఁ, గఱకుఁగఱ
బట్టఁ గన్నపుగుడి గప్పి. వేం. పంచ. ౩. ౨౦౦.

౨. తీక్షణమైనది, వదనైనది; భయంకిరమైనది.

వ. సురవతి తఱచుమెఱుగు లడరుకఱకుబిదురము
గొని....పారి. ౨. ౮౩.

క....తక్షకాదిమహాహర్, కఱకుంగోఱల విషములు,
దొరఁగఁగ నీరీతిఁ గఱచి కూచునంతఁ. దళా.
౪. ౧౮౨.

గీ. కఱకుమిడిగ్రుడ్లు విప్పలు గ్రుక్కుదృష్టి....కలుగు
వాని....భాగ. ౧౦ ఉ. ౯౩౯.

౩. గాదము, దట్టము, సాంద్రము.

(అనూరుడు.) సీ. జంకించి పరపృథగ్గనకోటి చందా
నఁ గఱకుఁజీకటి వెన్నునఱచువాడు. కాశీ. ౩.
౨౩౪.

వి. గ. కఠిన్యము; బిరుసుఁదనము.

సీ. కోకింబలకుఁ బైఁడికుండలకఱకుమో పంతయు
సరసత నబ్బెనేని, హరి. ఉ. ౭. ౧౬౪. (శ. ర.
పా.)

క. మొగి విరిసి కఱకు గూడక, వగులక వెడలుపును
నిడువుఁ బినిమియుఁ గలరేఁ, జిగురరఁటాకులు
పెట్టిరి, దిగదిగ వడ్డేవియాజ్ఞ దివ్యపురంద్రుల్.
భీమ: ౨. ౧౨౮.

౨. క్రోధము.

సీ....కడిమి యుక్కు కఱకు గట్టి కడిఁది. గీ. నాఁగ
కొర్కాదిధానంబు గాఁగఁ జెలఁగు. ఆం. భా. ౨.
౨౨౧.

(బి). గ. పరుషవచనములు, కఠినోక్తలు.

ఉ. అవ్వను దాకనుం గఱకు లాడఁగ నేటికి కృ.
శకుం. ౨. ౨౨౨.

సీ. అకనిచే నున్నట్టియాషాధదండంబు కఱకులాడు
చుఁ బట్టి విడిచె నొకతె. మూర్తిత్రయోపాఖ్యాన
ము. ౬. ౩౦.

౨. క్రూరకృత్యములు.

గీ. ఓరిపాపాత్మ నన్ను వీ పూర కిట్లు. పొరిగొనుటఁ
జేసి కరములుఁ జరణములును, నఱకఁబడియుం
డుఁ బొమ్ము నీకఱకు లెల్లఁ, జక్కెనగు సంతతో
నని కావ మిచ్చె. భోజరా. ౫. ౧౦౯.

౩. అంపము మొదలగువానికక్కులు.

సీ....కఱకులకక్లెంబుగాడ్డకేల వేణు. శ. ౬౪. కఱకె
(రెక్క)క్కు = గ. కఱకుకలిదియగు, గట్టిపడు.

వ. కఱకెక్కినమెడలును పయఁదమాఁపురంబులును
వెడఁదవీఁపులును దోరంపుంగదోళ్లనునై క్రాలు
వృషభంబుల....హరి. పూ. ౫. ౧౪౨.

౨. అరితేఱు.

క. అఱువదిలక్షలు రావణు, నుఱుబాహుబలంబు
వీరు లొగి నాలములం, గఱకెక్కినారు వారం,దఱు
మూలబలంబుదొరలు ధరజేనాథా. భా. రా. యు.
౪౩౪.

౩. క్రూరమగు.

సీ. రాహుగ్రహోగ్రదంష్ట్రావిషగ్రాహియై కఱకెక్కిన
శకంకకౌముదియును. కవిక. ౩. ౧౧౦.

౪. పులికించు, గరుపాడుచు.

వ. అని యమ్మునివతి సురపతికి భయంపువార్త
పెప్పినవిని యదరిపడి యక్షణంబు వక్షి....తత్సరో
వరంబునకుఁ జనుదెంచి యబ్బాలిలం గనుంగొని
మేను కఱకెక్కు వెక్కునంపడి శిరఃకంపంబు
నేయుచు....కు. సం. ౧౦. ౪౨౬.

ఉ మానములు గీడ్పడఁ జెయుల కుప్పరించి

క, ర్క, క్క, దనులతల్... కిభిప్రసంగతిం,
జొక్కి మహీసురాంగవలు సోలి రభూర్వ
రతి ప్రమత్తలై. కు. సం. ౧౦. ౪౦౦.

జ: కణకరి, కణకుందము, కణకుగిలు, కణకుదు
మ్ము, కణకువరహో, కణకుసాన, కణగొను.

కణకుందము. వి. (✓కణకు) కాశిన్యము, పారు
ప్యము; క్రూర్యము.

గీ. సంతతంబును శ్రీపారిస్తరణ లేక, కణకుందన
మున దుర్భాష లఱచెనేని, విధవ పెనిమిటి
తోఁగూడ వివిధనరక, కూపబాధలఁ బడు
గడు గుఱురు లేక. జై. భా. 3. 3౪.

కణకుగిలు(ల్లు). అ. క్రి. (✓కణకు) బిరుసగు.

వ...నిడుడ లైయుండుకణకుగిలునాసాకేశంబు
లును. కవిక. ౫. ౧౧౦. (శ. ర. పా.)

కణ(ణ)కుట్లు(ట్లులు) = కణకుట్లు. వి. బ.

(✓కణ²) కాలిపకవ్యము చేయుటకు గణిక
యందు గ్రుచ్చినమాంసఖండము; శూల్యము,
శూలమునకు గ్రుచ్చికాలినమాంసఖండము.

గీ. ఇవ్విధంబున వలలోనియింగలంబు, వల్లఁగా
నార్చి కీకటస్వామి పలికె, ఋషికులార్తము
యిక నాకు నిమ్మ నీవు, కైకొనినకీలఁ గఱ
కుట్లు గాల్పవలయు. వరాహ. ౨. ౨3.

చ. నిలువుఁడు వేయు నేల తగునే కణకుట్లును
జంకఁబొత్తముల్. ఉ. హరి. ౨. ౧32.

ద్వి. ఎఱుచులు కణకుట్లు లెన్నేని గలవు. బస.
పు. 3. ౬౬౨ పం.

నీ. కణకు ట్లనంగను గనుపట్టు శూల్యంబు...అం.
భా. ౨. ౨౫౨.

కణకుదుమ్ము. వి. (కణకు + దుమ్ము) నీకత, ఇసుక.

నీ. మలయానిలముచే దుమారంబు లేఁగుసాగంధి
కంబురజంబుకణకుదుమ్ము, నింఢార విరిసిన
బొండుమల్లెనుండి వడియుమరందంబుగు
డరసంబు. గీ. తనకు రసవర్గములుగా సుధా

కరుండు... బ్రహ్మాండమండ, పంబు వెన్నెల
సన్నసున్నంబు నేనె. మనుచ. ౫. 3౮.

కణకువరహో. వి. (✓కణకు) నాలుగురూపాయల

విలువగలబంగారునాణెము. (పూలవరహో = యూ
డున్నరూపాయ విలువ గలబంగారునాణెము)

కణకుసాన. వి. (కణకు + సాన) పదను పెట్టెడిసాన.

గీ. కణకుసానలఁ గెంపు గాఁకలఁ గదాని, చికిరి
యగుకీరి మెఱసె బాలకునిమేను. దశా. ౪.
౧౭౭.

కణగొను. అ. క్రి. (కణకు + కొను) స్థిరపడు.

క. పెఱువో జేసినపాపము, లఱుముక యయ్యెడ
నడంగు నవియు క్తమునం, గుఱుకొని చేసినయ
ఘములు, కణగొని దృఢవజ్రలేచకం బగు
దరుణి. పద్మ. 3. ౮౮.

కణగొణ. వి. లోపము, లోటు.

చ. తఱిమి నుశర్మ తమ్ములును దానును నాజికి
నన్నుఁ బిల్వ నే, నెఱుగనియట్లు లుండు
టిది యేపురుషార్థము వారి నెల్ల నే, దైత్యు
లుమాడఁ బంపుము కడిదిగఁ జూడకు నీకు
నేమియుం, గఱగొణ గాదు పోమి కడుఁ
గప్తము నాకు నుదాత్తమానసా. భార. ద్రో.
౧. ౨౨3. కకు. ౫. 3౪, 3౫.

కణమ¹. స. క్రి. (త. కటి) గ. కాటువేయు, కొఱుకు.

గీ. తొఱుగువోకుండ మెకములు గఱవకుండఁ,
బాఁడి దఱుగక యుండ నాపాటిగల్గి, లి
చ్చ మెచ్చ నీదృష్టికి నెక్కఁ గదుపు, నరయ
నేర్చు నన్నేలుము ధరణివాధ. భార. విరా.
౧. ౨౭౯.

క. జనపతి పంపంగ సారథి, ఘనవిషకృష్ణార్గ
ములఁ గఱపించె...భార. ఆది. ౫. ౧౭౫.

క. అఱచిన బఱచిన వ్రేకులు, గఱచిన నరక డిం
చుకయును గరుణించక యం, దఱ సుఱుము
నేనె...భాత. సా. ౨. ౭.

౨. ఖండించు, ముక్కలుచేయు.

వ. ఇట్లు మధుసూదనుం డేయునాయకంబులు...

తైదువులఁ గఱచియు...ఉ. హరి.౧.౧౮౮.

క ... అ,క్కఱచినవినలవవినరము, తెఱఁగున
వడగండ్లు ధవళదీధితి రాలెక. ఆము. ౪.
౧౨౧.

౩. నాటు, గ్రుచ్చుకొను;తగులు, అంటు.

క. అజీముతీ ప్రేసినఁ బలకం, గఱచినపైంధవుని
యలుఁగుఁ గని నరసుతుఁ డే, జైఱ మురిసిన
...భార. ద్రో. ౧. ౧౭౩.

మ...భీ,కర బాణావళిఁ బింజ పింజఁ గఱవం గా
నేసి...భాగ. ౪. ౩౩౪.

వ...గఱిగఱికఁ గఱవఁ గరకరికఁ జెఱకువిలు
కాఁడు పరఁగించు విరిడమ్మిగొఱకలు...మను
చ. ౨. ౬౧.(గఱిగఱికఁ గఱవఁ=పుంభాసు
పుంభాసుగా అనిభావము.)

౪. పండ్లుమున్నగువానితోఁబట్టుకొను;గ్రహిం
చు. (చూ. కఱపించు¹)

చ. కఱచినపీనుఁగు స్వేడఁదకప్పెరయు న్నొలఁ
బచ్చితోఁకులుక, బుజియలపేరులుక...
ఉ. హరి. ౨. ౧౨౬.

వ...ఇది భూమిపయిం బడిన నిమ్మనులకు బాధ
యగు నని దానిం గఱచికొని గజకచ్చపంబు
లం గరంబుల నిటికికొని గరుడుండు గగనం
బునం బఱచి...భార. ఆది. ౨. ౭౩.

గీ. చామరంబులు చెవకకుఁ జనుట నీల,రత్న
ములు పూరిఁ గఱచుట ప్రమరక మని, లేఁటి
బిడ్డపే రిడుట యా తెఱవకురుల, యధికనీ
లిమి కోడినూ హరితమాజ. ప్రభా. ౨.౬౫.

(‘నూదంటుటాయ ఇనము నాకర్నించునట్లు ఇం
ద్రనీలము గడ్డి నాకర్నించుట కాస్త్రప్రసిద్ధము.
ఓడితినని తెల్పుటకు గడ్డి కఱచిన దని రెండవ
యర్థము.)

సా: మొటిగడికుక్క కఱవదు.

జ: కఱపించు¹, కాటు¹, కాటులాడు.

కఱచు². స. క్ర. నేర్పు, అభ్యసించు; తెలియు.

సీ. వేదంబులును ధనుర్వేదాదివిద్యలుఁ గఱచు
చుఁ గడ లేనియెఱుకఁ దనరు. భార. ఆది. ౩.
౧౨.

వ...భాషలు గఱచి...కాశీ. ౩. ౭౯.

క. ఎఱుక గలవారిచరితలు, గఱచుచు సజ్జనుల
గోష్ఠిఁ గదలక...భార. ఆది. ౩. ౨౦౩.

జ: కఱపించు², కఱపు.

కఱటి. విణ. ౧. మజనుఁడు, దుష్టుఁడు.

గీ. కఱటి యడిగొట్టు పలువ యేతరి గరాసు, చె
నఁటి చెన్నఁటి కూర మచ్చితుఁడు మొండి,
కట్టె నాఁగను గుజనాఖ్యగాఁ జెలంగు. ఆం.
భా. ౩. ౭.

౨. వంచకుఁడు, మోసగాఁడు; వంచకము.

ద్వి. కాదేని రాక్షసత్వముఁ గావింప, నాదటఁ
జింతించి యబ్జసంభవుఁడు, మెఱుంగురెల్లను
గూర్చి మృగము గాఁ జేసి, కఱటియై పుత్రేరఁ
గా వచ్చినదియొ. రం. రా. ఆర. ౧౭౨ పా.
౨౬ పం.

సీ. మానంబు వీటిఁబో మనఁగి ప్రేతలఁ జిక్కువ
ఱచినయదియె యీకఱటిచూపు. హరి. పూ.
౯. ౨౨౪.

౩. మూఢుఁడు.

క. తెలియనినరుఁ డెలుపఁగ నగుఁ, డెలిసినమాన
వుని వలదు తెలుపఁగ మదిలోఁ, డెలిసియుఁ
డెలియనికఱటికిఁ, గలితన మెఱిఁగింపఁ గమ
లగద్భునివశమే. వేం. పంచ. ౧. ౭౬౬.

వ ... వ్యావహారికసత్యత్వంబు ప్రకటించుప్ర
పంచయచేత పంచితు లగునెఱుక లేనికఱ
టులకరణి హరిణంబులు మరీచికావీచికాపా
నవివశంబులై దిశలఁ బరిభ్రమించె.పాండు.

౪. ౧౬. అప్ప. ౨. ౧౬౭.

కఱటితనము=మూఢత్వము.

క. తెలువా నాడెపుటచ్చర, తెలువలకులేనిమే
ల్లదియవచ్చునెడక, జెలునుకొనఁ గూడ
దిపుడీ, కణటితనం బుడిగి నెమ్మిఁ గైకొను
నన్ను. అచ్చ. రా. సుం. ౪౦.

౪. అభాగ్యుడు.

ద్వి. కన్నులు గాననికణటిచే నద్ద, మున్నచందం
బున మూఁగనరుండు, కన్నకలయుఁబోలే...

ప్రభు. ౪. ౧౦౫ పా. ౭ పం.

కణతలఁడు. వి. (కణతలు + అఁడు) ౧. విజ్ఞఁడు.

సీ. ప్రణవపంచాక్షరీపనిషత్సృపంచంబుఁ గ
డదాఁక నెఱింగినకణతలని. కాశీ. ౨. ౧౬౦.

౨. పోకిళ్లమారి, దుశ్శేష్టులు చేయవాఁడు.

క. కదలిన మొత్తుడు నెక్కడఁ, గదలెద పటు
కణతలఁడ కదలుమ యేజా, చెద ననుమఁ
బోయి యిమ్ముల, ముదిత నిజకుటుంబకార్య
ములఁ దత్పరయై. హరి. పూ. ౫. ౨౪౨.
(శ. ర. పా.)

కణతలు. వి. బ. (సం. కృతమ్. ప్రా. కత.) చేష్టులు,
చేతలు; దుశ్శేష్టులు, పోకిళ్లు.

చ. కణతలు పెద్ద వీని కిటు కాఁచియఁ బెట్టెడు
మాన కేమిటక, నెఱుకులు మీటుచుండుఁ
దననీచపుమాటలు వీని బట్టి క్ర, చ్చఱుఁ బరి
మార్చఁ జేసినయుపాయము లన్నియు గొడ్డు
వోయె నీ, పుణక వధింపఁగావలయు నుగ్ర
పుమాయల నిద్దురాత్తునిక. నృసిం. ౪. ౧౩౫.
(కణదలు. చి. ని. పా.)

సీ. కణపుట నేర్పుట కణతలు పోకిళ్లు కణదలు
బుద్ధులు కణటి మంకు. అప్ప. ౨. ౧౯౭.

జ: కణతలఁడు.

కణద. వి. ౧. మాట, పలుకు.

గీ...కణద నాఁ బలుకు నాఁగఁ, బొల్పు భాషిత
మై మాతృభూతలింగ. ఆం. భా. ౧. ౧౧౦.

(బ) ౧. మాయమాటలు.

చ. ఎఱుగుదు తథ్య మింతయు మహీసురవర్య

మరి ప్రకాశతక, గణదలు మాని చెప్పము
ఖగత్వము నేమి నిమిత్త మొందితీ, పు...
పద్. ౪. ౧౧౬.

౨. బుద్ధులు.

సీ. కణపుట నేర్పుట కణతలు పోకిళ్లు కణదలు
బుద్ధులు కణటి మంకు. అప్ప. ౨. ౧౯౭.

క. పిలులివయక నామందఱఁ, దెలువా యిప్పు
గిది నాడఁ దెలువా మేల్ మేల్, కొఱుమాలి
నయివ్వీటిఁడి, కణదలు నీ కెవ్వ రిపుడు కణ
పిరి చెపుమా. అచ్చ. రా. ఆయో. ౨౨.

౩. సంకోచములు.

(దశావస్థలు.) సీ. కణదలు మాని సంకల్పించె
గలకంతి యెద విలపించె నన్నదలమిన్న. ప్ర
బంధ. ౫౫౫.

౪. చేష్టులు, కణతలు.

క. బిఱబిఱ విభుకడ కరుగక, కొఱుకొఱ లాడెద
వ దేమిగోరము మేల్చేల్, వెఱు గయ్యెడిఁ
గద నీచెడు, కణదలు గనుఁగొన్న నెన్నఁగ
న్నెలమిన్నా. రసిక. ౫. ౧౬౩.

౫. చమత్కారములు, వింతలు.

క. కణదలపులుఁ గిది తా నే, మెఱుఁగునొకొ
తిరిగి తిరిగి యీఘలకముపై, బఱపెడుఁ జూ
డ్కుల నా నా, మెఱుఁగుంబోడికి మరాళి
మృదుమధుగోక్తిక. ప్రభా. ౩. ౪౭.

కణదూపము. వి. (కణ¹ + దూపము — సం. కాల
ధూపః) ధుంధుమారము, గృహధూపము.

గీ. విరహాపరితాపవేదన వేఁగుచున్న, చక్రవా
కాంగనలకటాక్షములయగ్గి, నావహిల్లినకణ
దూప మనఁగ నొప్ప, నుడుగణాధీశబింబం
బునడిమిమచ్చ. భీమ. ౨. ౪౫.

కణ(ట్రి)నూనె. వి. (✓ కణ².) మ్రానితైలము.
(శ. ర. వా.)

కణపడు. అ. క్రి. (కణపు¹ + పడు) కొఱుతప
డు, తక్కువగు.

చ. వెఱుగు జనింప నలైఱుగు వెంగలిమంగలి
సూచికన్నమి, న్నెఱుంగక యింటి కేగి య
టు లేనును భూరినిభుల్ గడింతు నం, చఱిము
ఱి గొంతు లేక లగుదాగ్రము గైకొని య
త్తు మేమియుం, గఱపడకుండ నాక్షపణక
త్రితయాగమనంబుఁ గోరఁగఁ. వేం. పంచ.
౫. ౫౮. (కరిపడు-ముద్రి.)

కటపించు¹. స. క్రి. (✓కటచే¹.) కటవఁజేయు.

(పండ్లుమున్నగు వానితోఁ బట్టికొనే జేయు.)

ఆ. వెఱచి తల్లిఁ దోకఁ గఱపించుకొని దివిఁ,
బఱచువానిఁ జూచి పార్థుఁ డలిగి, వానితల్లి
శిరముతోన తత్పుచ్చంబు, దునిసి యగ్ని శిఖ
లఁ దొరఁగ నేసె. భార. ఆది. ౮. ౨౭౩.

(గ్రహింపఁజేయు, ఆకర్షింపఁజేయు.)

సీ. ఘననీలములఁ బూరిఁ గఱపించు నన వేఱె పు
రుల మెఱుంగు వాక్రువ్వ నేల. పె. శకుం.
౧. ౮౮. (ఁజూఱికించు, అనిరెండవయర్థము.)

కటపించు². స. క్రి. (✓కటపు) కటపఁజేయు.

(నేర్పించు.)

ఉదా: భీష్ముడు ద్రోణుచే కౌరవసౌందర్య
లకు విలువిద్య కటపించెను.

కటపు. స. క్రి. (✓కటచే²) ౧. నేర్పు, బోధించు.

సీ. ద్రోణగాంధేయులు దురితవిదూరులు ని న్నెద్ది
గఱపిరి నెమ్మితోడ. భార. ఆది. ౮. ౪౩.

క. నిన్నుఁ గొలువంగ వచ్చితఁ, గన్నియలకు నా
ట గఱపఁగా నోపుదు ... భార. విరా. ౧.
౨౩౩.

వ. సమయోచితంబు లగుభాషణంబులు చెలికత్తి
యకుం గఱపి పుత్రేర... నైవ. ౪. ౯౯.

౨. కలిగించు.

సీ. వార కనేకావతారముల్ హరి కురుకల్పంబు
లజానకుఁ గఱపువాని. కు. సం. ౨. ౧౭౩.

వ. అప్పొండవనైసికులు... గతప్రాణులై వదలు

కృపాణబాణాసనాదిసాధనంబులు వీరయో
ధయూధవతురంగమాతంగంబులం దొరఁగు
దుధిరప్రవాహంబులకు జలగ్రాహంబులయొ
ఱపు గఱప... జై. భా. ౭. ౧౭౫.

వి. బోధనము; దుగ్బోధనము.

ద్వి. నెఱ వైనపెద్దలు నేరనియట్టి, కఱపులు గఱ
చె నీకతకారిబిడ్డ. ఆ. మ. క. ౧. ౩౪ పా.
౨౩ పం.

ఆ. శకునికఱపు విని యసన్తాగవృత్తికిఁ, జొచ్చి
యిట్టియెడరు దెచ్చుకొనియె. భార. భీష్మ.
౧. ౩౦.

క. నీకఱపుల నిక్కురుకుల, మాకుల్యముఁ బొందు
మేమి యాశ్చర్యము సౌ, మ్యాకృతులు గాని
వారల, వాకులు శిక్షలు నుపద్రవంబులు కా
వే. భార. ఆది. ౮. ౪౧.

కటవ. వి. ఒకానొకమూలిక. (శ. ర.)

కటపు¹. వి. కాటకము, టాముము; లేమి.

సీ. వహ్నియు భయమును వఱపును గఱపును నా
దిగాఁ గలయెద్దు లడఁగెఁ బుడమి. భార.
సభా. ౧. ౨౭౧.

క. కఱపుపయిఁ గఱపు వొరయుదు, వెఱపుప
యిన్ వెఱపు దోచు... భార. కాం. ౪. ౭౨.

క. కఱపుకుఁ దో దావపంట గలిగినకరణిక్.
కువల. ౧. ౧౦౧.

గీ... చతుర, రతులకఱపునఁ బడినట్టు లతులసా
ఖ్య, వారినిధిఁ దేలుచుండిరి వార లంత. శుక.
౨. ౩౪౪.

మ... కూర శ్రేష్ఠ లన్యూజగం, బుల లే రెవ్వరుఁ
గయ్యపుకఱపు నక బొందెన్ ద్రి లోకేశ
బా, ములు వే యాఱడిమోపులై యెటులు
సో నోపుం దలం కయ్యడిక్. హరి. ఉ. ౭.
౧౬.

విణ. అలభ్యము.

చ... లేరికి బృహన్నల సారథి యైన దీని వ, వ్య

రె పురిలోన నింత కతివా రథచోదకు లింత
యేటికి. భార. విరా. ౪. ౨౦.

క. తగవా మగ వారికి నిటు, మగువయెడందెగువఁ
జూప మాద్యశవీరుల్, జగతిం గతివా దొర
వా, మగటిమి గలరాచచందమా యిది యి
హిహి. రామా. ౫. ౧౪౮. నైష. ౧. ౧౦౫.

జ: కతిపడు.

కతిప్ర. వి. పూరియిండ్లకప్పు నేయునపుడు ఏర్పఱ
చుకొనుమితి.

సీ. కతిప్ర గేస్తులయిండ్లకప్పు నేతలయంద సు
డివడి కలఁగుటల్ మడుఁగులంద. అచ్చ.
రా. బాల. ౪౭.

కతి¹=కటియ, కట్టి, కట్టి. విణ. (క. త. కటి.)
నల్లనిది.

చ. దశముగ నందుఁ గోటలకుడన్ దవిరించిన
మించుపైడివ్రాఁతలకటి పెక్కముల్ గని
యెడన్ మెఱుంగుల్ గలమబ్బు లంచు...
యయా. ౧. ౭౯.

సీ. అందంపుటాఁబెయ్యమందలోపలఁ జొచ్చి
క్రీడించుకటివన్నెకోడె యనఁగ. బహు.
౨. ౧౯.

వి. కార్వము, నల్లఁదనము.

సీ. కతి కట్టికాటియ కటియ నల్లన నల్పు కప్పు
కందనఁగను నొప్పుఁ గృష్ణ, వర్ణంబు... ఆం.
భా. ౧. ౧౦౮.

క. అతిపాలు సంజకెంపున, కిరనై తనరారి కడ
మ యిరులను సాఁబాల్, కటిఁ బరఁగుమఁ జ
దలత్తఁడి, గతి గలగురువిందగింజకైవడిఁ దన
రెన్. ప్రబంధ. ౬౨.

జ: కతిజేయన్న, కటివక్కము, కటిమానికము,
కటిమెడదొర, కటియాపు, కటివేము, కటివేలు
పు, కటివేయ్విరిక్క, కటివేయ్చాడ.

కతి². వి. పగుమోని. (క. ర. బ్ర.)

కటిజేయన్న. వి. (కటి¹+జేజే+అన్న)-విష్ణు
నియన్న-ఇంద్రుడు. ఆం. భా. ౧. ౪౬.

కటివక్కము. వి. (✓కటి¹) కృష్ణవక్షసు. (క. ర.)

కటిమానికము. వి. (✓కటి¹) ఇంద్రనీలమణి,
నీలము.

సీ. కటిమానికంబులగముల లేటలను గూర్చినమే
లిపట్టంపురెం టెములును. యయా. ౪. ౧౨౦.

ఇట్లే: -కఠిరతనము.

సీ. కఠిరతనంపుఁజొక్కపునిరుల్ తరుకొత్త...
నీలా. ౨. ౪౮.

కటిమెడదొర. వి. (✓కటి¹). శిశికంఠుడు, శి
వుడు.

క. రాకొమరులార గుబ్బలి, రాకన్నియమగని
యబ్బురపువి ల్లిది ముం, దాకటిమెడదొర
దీనిన్, దాకొని బలుటక్కరుల నడంచెన్
గడిమిన్. అచ్చ. రా. బాల. ౧౭౦.

కటియ(టి)=కటి¹.

(నల్లనిది)

ఆ. కటియజీలకఱ్ఱ గటివేము గురుజ యిం, గువ
ప్రవర్తనయికోటి యగుట. భార. ఆను. ౩.
౧౮౯. (కటియజీలకఱ్ఱ=నల్ల జీలకఱ్ఱ.)

సీ. కటియరేవడిఁ బదాగ్రములు జిత్తిన జాఱఁ
బ్రాంతభూజము లూఁతపట్టువారు. చంద్ర.
౫. ౩౯.

వి. కార్వము, నల్లఁదనము. ఆం. భా. ౧. ౧౦౮.

కటెవాక=యమునానది.

ముకుంద. ౧. ౩౪ పా. ౨. పం.

కటియాపు. వి. (✓కటి¹) నల్లాపు, కపిలధేనువు.

ద్వి. కమ్మగాఁ గాఁచినకటియాలనెయ్యి, తెమ్మ
లుగాఁ దెచ్చి దించువారలును. ప్రభు. ౫.
౧౫౧ పా. ౩ పం. (చి. ని. పా. -గంగాపు
నేయి' ముద్రి. పా.)

కటివేము. వి. ($\sqrt{k\text{టి}^1}$) కృష్ణనింబము.

వ...కుస్తుంబరీకిసలయవాసనలలోడం బిసాలిం
చుకటివేపాకుపరిమళంబును ... కాశీ. 2.
౧౮౫.

ఆ. కటియజీలకఱ్ఱ గటివేము గురుజ యిం, గువ
ప్రవర్జనీయకోటి యగుట. భార. ఆంధ్ర. 3.
౧౮౯.

సీ. కటివేము నాఁగ నమరుఁ గృష్ణనింబము...
ఆం. భా. ౨. ౫౦.

కటివేలుపు(ల్పు). వి. ($\sqrt{k\text{టి}^1}$) విష్ణువు.

నీలా. ౧. ౬౬.

ఇట్లే: కటివన్నె వేల్పు. సమీర. 2. 2౯.

కటివేల్పురిక్క. వి. ($\sqrt{k\text{టి}^1}$) విష్ణుదేవతాకమై
ననక్షత్రము, శ్రవణనక్షత్రము. (శ. ర.)

కటివేల్పుహజ్జే. వి. ($\sqrt{k\text{టి}^1}$) ౧. విష్ణుదేవునిపా
దము. ౨. విష్ణుపదము, ఆకాశము.

సీ. వినుద్రిస్తురులు కటివేల్పుహజ్జను బూజ సలి
పినక్రొత్త చెంగలువ లనఁగ. గీ... సంజకెం
జాయలమరె. అచ్చ. రా. అయో. ౧3.

కలుకు. స. క్రి. రాచు.

గీ. కలుకుటంఘుల నిటికించి గజై గదలఁగటికి నె
టిసెటిఁ గోరెముకయును విలుగ, విటిచె వ
డిఁ గైజా నొకఁడెద్దవేసడంబు. మనుచ. ర.
౫౮.

వి. (సం. ఊరక. క. కలుకు. త. కలుక్కు.) భ
స్మవిశేషము. ('మూలికాదులు కాల్చిచేసినభస్మ
ము. ఇది మందుగా నుపయోగించును' అని
ప్రా.)

సీ. భస్మవిశేషంబు పరఁగును గలు కన...ఆం.
భా. ౨. ౨౪3.

కలు(క్లు)కుట్టు=కలుకుట్టు. ($\sqrt{k\text{లు}}$)

క. కాలవొ క్రొవ్వవొ మాఁడం, గాలెనొ చవి
గావొ కమ్మగావొ నీకుఁ, జాలవొ యలవడ

వో తిన, వేలా కలుకుట్టు పార్వతీశ్వర చెపు
మా. కాశ. 3. ౮౮.

సీ. నీరు వెళ్లఁగ నొత్తి నిప్పుల నగదంద కమ్మఁగాఁ
గాల్చినకఱ్ఱకుట్టు. రుక్మాం. 3. ౨౨౬. (శ.
ర. పా. 'కఱ్ఱకుట్టు' అనిముద్రి.)

కలుక్కు(కు). వి. నలుకుట మొదలగువానియందగు
ధ్వనికనుకరణము. (దీనిఆప్రేడితరూపము కలుకు
కలుక్కు-కు)

వ...తెలులు కలుక్కునకొ డెగ నలుకుసురవీరు
లును...ఉ. రా. ర. ౨౯౧.

చ. శయజలజాతవిస్ఫురితచక్రముచే మధుకైట
భారి దు, ర్నయుఁ డగునైహితేయునిశిరం
బు గలుక్కునఁ ద్రుంచునంతలో ... దశ.
౨. 3౬౯. చంద్ర. 3. ౫౬.

చ. కలుకుకలుక్కున న్నఱుకి ... రంగా. 3.
౧౨3.

క. చెఱుకులు నఱుకినచాడ్పునఁ, గలుకుకలు క్కు
నఁగ నాత్మకరములు నాల్గం, దఱిగి కొనునం
తలోనకొ. చెన్న. ౫. ౨౬౮.

వ...దుప్పులు కుప్పించి తత్కృతకుటీరంబుల
నున్నచన్నగంబులఁ గొమ్ములం గ్రుమ్మి తిగిచి
కలుకుకలుక్కునం జెఱుకుఁ గొటికిన తెఱుం
గునఁ గొటికి...చంద్ర. ౨. ౮౪.

గీ. కలుకుకలుకునఁ గుర్తుకఁ గఱచి విటిచి. వేం.
పంచ. ర. ౫౭౭.

కలుగోల. వి. (కలు¹ + కోల) వాత వేసెడియను
పకమ్మి, చూడుఁగొడుపు. (శ. ర.)

కలుదులొడు. వి. (కలుదులు + అడు) నేర్పరి.

సీ. కలుదులొ డగుచక్రి కపటంపుటనువునఁ
దను మోసపుచ్చిన...హరి. ఉ. 2. 3౦.

కలుదులు. వి. బ. (క. కరుహు, కరుణు.) నేర్పులు.

క. కలుదులమాటల మమ్ముం, గుఱుచవడుగ యేల
యింతగోసెక్కింపకొ, నెఱయఁగ నీయిష్ట

ముమా, కటింగింపుము వేడ్క నిత్తు మెయ్య
ది యైనా. హరి. ఉ. గం. ౨౪౨.

వ...దీనికలుదు లెంతయరుదులు చూచితే యం
చు నాయంచపై నాదరాహ్లాదమేదురనిరీక్ష
ణంబుల నీక్షించి. ప్రభా. ౩. ౫౨.

జ: కలుదులాడు.

కట్టి¹(ట). విణ. (సం. కాలః. త. కత్తై.)నల్లనిది.

గీ. కిట్టెఁజెప్పులు దొడి నున్నగట్టతడుపు, రెలమి
తోఁ గట్టి...హరి. పూ. ౫. ౨౫౨.

ఉ. దట్టపువన్నెగుడ్డ కఱదట్టిసారక సవరించి
...రా. వి. ౨. ౫౫.

వి. గ. కళంకము; మచ్చ; ముఱక, డాగు.

క. తనసుతుఁ డగుశశిమెయికఱఁగని చెచ్చె
రఁ గడిగిపుచ్చఁగా నని దుద్ధాంబునిధి న
భంబున కెగసెనొ, యనఁ జంద్రిక పర్వె...
మ. సం. ౮. ౧౧౬.

మ...దివ్యప్రభావంబునకఁగఱయుక మాఁగు
ను లేక పుట్టినశుభాంగం బమ్మతాపాదియై,
నెఱయం గన్నులు విచ్చి చూచుతనయుక
వీక్షించి మోదంబునకఁ. హరి. పూ. ౫. ౧౧౮.

చ. ప్రమదమదాతిలేకమునఁ బాశివిలాసవతీక
దంబకంబుమిసినతమ్ములంపుఁగఱయొ యన
...సంజ యంబరముకొంగున నూన్పెఁ గుసుం
భరాగముకఁ. భీమ. ౨. ౨౯.

౨. అపకీర్తి, దూఱు.

చ. కని కర మేది బిడ్డని నకారణ మూరక యిప్పు
డయ్యయో, కనికర మేది యాజ్ఞయిడెఁగా
తనబుద్ధికళాలనద్వివే, కనికర మేది ముక
వినుతగౌరవకీర్తి వహించి యింక నింకని
కఱ మేదివీధుండు గాంచెను నేఁ డని పా
క్కిరందఱుకఁ. సారంగ. ౩. ౨౨౦.

జ: కఱమాపము.

కట్టి²(ట). వి. గ. కొయ్య. (ఉదా: కట్టపెట్టె.)

౧. దండము; పుల్ల, పుడుక; గంట, వరిమున్నగు

వానిదుబ్బు, సస్యగుచ్చము.

సా: కట్టలేనివానిని గొట్టి కఱచును.

చ...గూఁటికట్ట సగ మొత్తుచు...అము. ర. ౧౧౮
నీ... సస్యగుచ్చ మొప్పు, గంట కట్టయనంగ ...
ఆం. భా. ౨. ౨౩౭.

౩. చాఱ; రేఖ.

గీ. కూర్చిసతి పెట్టెలో దాచికొన్ననల్ల, గఱల
పండుగుచీరఁ లైఁ గప్పుకొనుచు, నతనుఁ డె
సకొప్ప దేవాలయంబుఁ జేరి, ప్రాద్దు గ్రంథక
మున్నె సాంపులు జనింప. శుక. ౨. ౪౮౬.

క. అని యిట్లు చిలుక పలుకకఁ, విని మిక్కిలి వె
ఱఁగు చెంది వెన నంతటిలోఁ, దనచేతికఱలు
కనఁబడఁ, జనియెఁ బ్రభావతి రహస్యసదనం
బునకుకఁ. శుక. ౪. ౮౮.

కట్టలేనే=ఒకవిధముగలేనె.

వ...పూఁదేనె జంటితేనె పుట్టలేనె పెరలేనె
కట్టలేనె మరుజాతేనె...ప్రబంధ. ౧౧౨.

జ: కఱకుట్టు, కఱనూనె, కట్టజవ్వాది, కట్టమడ.

కట్టజేవ్వాది(జి). వి. ($\sqrt{\text{కట్టి}^2}$)-కట్టకు నంటుకొ
నియందుజవ్వాది-పరిమళ ద్రవ్యవిశేషము, ప్ర
శస్తమైనసంఘముదము.

వ...హిమసలిలములు... కట్టజవ్వాదికలయికలఁ
గలనిగ్గుల నగ్గులంబులై...వసు. ౨. ౧౧.

కట్టమడ. వి. ($\sqrt{\text{కట్టి}^2}$) త్రవ్వట మపయోగించు
నొకపనిముట్టు.

గీ. గడ్డపాఱలఁ బాఱలఁ గట్టమడల, వెడఁదగుద్దం
డ్ల నాపుట్ట విరియఁ ద్రవ్వ, నందు నిద్రించు
చున్నకాలాహి గెరలి, తూలి పాఱంగఁ గొం
దఱఁ దోలి తోలి. నా. పంచ. ౧. ౨౪౦.
(శ. ర. పా.)

కట్టి=కట్టి¹

(నల్లనిది)

గీ...వారిలోనఁ, డెల్లదామరకేతుల ట్లుల్లసిల్లు,
కన్నుదోయి నొప్పారెడుకట్టియారఁ, దొకఁ

దు వెనఁ బుచ్చుకొనియె వి ల్లాక్కఁజేల.

హరి. పూ. ౯. ౪౫.

సీ. కట్టి వ్రీడాశూన్యకటి గోపురద్వారపరిరతు
కుడు కాలభైరవుండు. కాశీ. ౧. ౨.

వి. అర్జునుడు.

సీ... గాండీవ మనునొకవి లైప్పుడును వహించు.

ఆ. కట్టివిక్రమంబు గాల్పనే యిట్లు బిన్నము
లు వడినధర్మనందనుండు, నేను రాజరాజాపీ
నుంగుఁ గన్నారఁ, గానఁ బడదు మైతిమేని
కృష్ణ. భార. ఉద్యో. 3. ౧౧౭.

జ: కట్టినేస్తి.

కట్టినేస్తి. వి. (✓కట్టి)-అర్జునునకు మిత్రుఁడు-కృ
ష్ణుఁడు.

వ. కట్టినేస్తి తరిమలమోపరి తమిళకంటి... ప్ర
బంధ. ౨౧౬.

ఇట్లే:-కట్టినెచ్చెలి. ఆం. సం. దేవ. ౭.

కట్టు¹. వి. నాఁగటిదుంపయం దమరైడియినప
పాళము, కృషకము.

జ: కట్టుగోల, కట్టుగుద్దలి.

కట్టు². వి. ౧. తలుపు తీయనప్పుడు కలిగిడుధ్వని
కనుకరణము.

ద్వి. గడియ గ్రమ్మనఁ బుచ్చి కట్టినఁ దలుపు,
గడుఁబాఱఁ దెలుచుడు... పండితా. దీక్షా.
౪౪ పా.

౨. కాకధ్వనివిశేషమున కనుకరణము.

గీ. కాశీ కట్టినఁ దోడనె గొరిపలికఁ, బొలిచె
నట్టింటఁ గుప్తురపుద్య మెలగి, యిన్నియును
గల్ల గాకుండ నేఁగుదెంచె, వృందయనాయ
కుఁ డోయన్న యిదియె చాలు. శుక. ౨.
౨౨౮.

3. దగ్గుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.

సీ. శేషంబు కుత్తుక జిట్టుబు జ్జనఁ గట్టుక జ్జను
దగ్గులగ్గులముగాఁగ. శుక. 3. 3౦.

కట్టుగుద్దలి. వి. (✓కట్టు¹) తొల్లిక.

సీ. త్రవ్వటంబులతటిఁ ద్రవ్వటంబులు వెట్టుఁ
దగినట్టికట్టుగుద్దలి గడించి. కళా. ౪. ౭౮.
కట్ట(ట్టియ)=కట్టి¹.

సీ. పల్లచీమల వక్రభల్లాతకియుఁ బోరె నెట్టుదు
ప్పటి నొప్పకట్టెవాని. ఆము. ౬. ౧౯.

కల¹. వి. (క. తు. కన. త. కనా.) స్వప్నము.

సీ... సాంగవేదవేది. గీ. యర్థిఁ గల వచ్చి వా
త్యల్య మతికయిల్లనస్తదీయప్రణామంబు
నాదరించి, తుప్పి దీవించి కరుణార్ద్రదృష్టిఁ
జాచి, యెలమి నిట్లని యానతియిచ్చె నాకు.
భార. విరా. ౧. ౧౦.

చ ... చక్కనిచిగురాకుఁబోండ్ల విగికాఁగిలి
యుం గల నైన లేదు... భర్తృ. 3. ౪౭.

కల². అప. (✓కలుగు) ౧. భవిష్యదర్శకము.

వ. దేవకీదేవి కయ్యెడు నెనిమిదవచూలు నీకు
మృత్యువు గాఁగలయది నిశ్చయంబు... హరి.
పూ. ౫. ౮౪.

ద్వి... చెడిపోవఁగలవాడు ... రం. రా. ఆర.
౧౮౩ పా. ౧౩ పం.

చ... ఉండఁగలఁడ... భార. అశ్వ. ౪. ౧౯౨.
క... భస్మము గాఁగలారు ... భా. రా. బాల.
౪౧౨.

౨. (క) విధ్యర్థకము. (పలసిన అనునర్థమును తె
ల్పును.)

గీ. పృథునరేకృరుఁ డిటమీఁదఁ తేర్చి యెసఁ
గఁ, జేయఁగలకార్యములు సవిశేషకృతులు,
నాత్మదృష్టిమైఁ గని... హరి. పూ. ౧. ౧౧౯.

వ. వీనిలోన దామక అమరెబోయుండు ఎంభ
దేనుగొఱియెలం జేకొని ఆచంద్రాక్కము
గాం దనపుత్రాసుపాత్రికమున నిత్యమానెం
డునేసి నేయి వోయంగలవాండు... అమరా
వతి. కా. ౧౧౦౯.

(చ) సమర్థతను చెబుతును.

ఉ... సీతమ్మలం, దెవ్వరు నూచిన జగము నీన్ని
యు గల్వంగలారు... భార. భీష్మ. ౨. ౧౧.
గీ. నిర్జితేంద్రియు నై నట్టినియమపరుల, నంకరా
యంబు లేమి నేయంగలవు. హర. ౩. ౬౩.
మ. కల నిక్కం బగునే యటన్న నిక నాఁగా
దండు మాతాడఁగాఁగలనా ... శుక. ౪.
౪౧.

(ట) ఉద్దేశమును చెబుతును.

వ. సోవర్ణం డిటమోడ నప్రమమమభావంబు న
బియింపంగలవాడై మేరుశిఖరంబున గరిష్ఠ
యగు శబోనిష్ఠ పనియించి యుండె. హరి.
భా. ౧. ౧౯౧.

(త) అర్హతను చెబుతును.

గీ. సోగనుచిన్నెలవాడు కోరఁగలవాడు, నంద
ముల కెల్ల నొకయంద మైనవాడు, నాగు
తిలనూర్తి గోపాలచక్రవర్తి. సుదంతా. ౧.
౮౮.

గీ. చూడఁగలవాడు మేలైన సోబగువాడు
... అర్హుండు పరాక్రమోపార్జునుడు.
విజ. ౧. ౨. ౧౬౪.

౩. అస్తిర్థకమగు 'కలుగు' ధాతువునకు వర్తమా
నార్థమందు (అట్లుపరమగునపుడు) వచ్చు ఆదేశ
ము. ఇది భద్రరారమందును గానఁబడుచున్నది.
ఉదా:- కలఁడు, కలుదు, మొ.

గీ. ... మున్న కల రబ్బనాధునకును, మహిషు లె
నమండ్రు నమతాభీమానవతులు. పారి. ౧.
౩౮.

ఆ. దెక్క కెక్కుడైన గొక్కంబుఁ దూఁగని, కొ
లుచుఁ గలదు ప్రోలికోమటులను. నీలా. ౧. ౩౭.

గీ. భామ పడరకు తెలవాట జాము గలదు. దశా.
౭. ౧౪౪.

మ... ఇట్టిదిం, గలదే... భార. ఉద్యో. ౩. ౯౫.

మ. కలదే యిమ్రెయిపారుషంబు జగతిం గారు

ణ్య మేపాగ ని, ప్పలుఁ గి ట్టిచ్చునె మేను...
భార. శాం. ౩. ౩౨౫.

క. నొచ్చినవారికి నాపద, వచ్చిన నది పరిహరిం
చువాని ప్రభుత్వం, బెచ్చాను గాని మఱి
పొద, పొచ్చెము గావించినకా బ్రభుత్వము
గలదే. దశా. ౨. ౨౧౭.

(ఈ క్రింది ప్రయోగములు క్యాచిత్కములు.)

మ. పసి మొక్కింత గలానా లేవో... మల్లభూ.
నీతి. ౨౨.

ఉ. అక్కట లక్ష్మి బాసి త్తూ మైనను నేను
వియోగ వేదనం, దిక్కఁ గలనె... దశా. ౨.
౮౪.

శా. బొండా యిటువంటి వాండు ము లెన్నె
నం గలావు... దశా. ౩. ౬౬.

(“కలదు” నకు “కల్లు, కల్దు” అను సూచములు ఈ
క్రింది ప్రయోగములందుఁ గనఁబడుచున్నవి.)

చ. ... కల్లు లేదు నా, ననయము మాత్రునాత్మ
ముగ నజ్జలజాననకాను మించి... దశా.
౨. ౮౨.

క. విద్వేలమే లెఱుంగనినరు, దెద్దేగా నెఱుంగని
డి దెద్దా పసులం, దెద్దకుఁ గొంత... దశా.
గద్దెప్పా సుందవపుఁగపిదాదహ... దశా.
౧౧.

విజ. ఉన్న.

చ. మనగజరాజకుంభముల మచ్చరికించి దుగో
జకుంభముల్, గదిసి కలంక మేయము నై
కొనియున్నవి... నైష. ౮. ౬౫.

గీ. ఎంతయేనియుఁ దగ బుద్ధిమంతుఁ డయ్యు,
పాఱు నయకథ దప్పక మెలగి చేయు,
నేర్పుగల డయ్యుఁ జెడువేళ నిహితమతి
కి, డపిలి నద్బుద్ధు లెవ్వయుఁ జెవులఁ జొ
రవు. భా. రా. యు. ౧౪౭౪.

నీ. నీపాలశాంబరీగోపాలుఁడు గలఁడు పరమ
వైష్ణవధర్మ పరత మెలగు. పాండు. ౫. ౪౪.

క. అన విని ముని దరహాసితా, ననమున సురలోక

నాథ నానాదిశలం, జని భువిని జిత్ర మొక్కటి, గని వచ్చితి మీకుఁ దెలుపఁగాఁబని గలనై. నిరం. ౪. ౨౯. (పనిగలనై=పనికల వాడనై.)

కలకాలము=ఎల్లకాలము.

మ.లలనా యేటికిఁ దెల్లవాఁతె రవి యేలా తోఁచెఁ బూర్వాద్రిప్రై, గలకాలంబు నహంబు గాక నిసిగాఁగల్గింపఁ దాబ్రహ్మ...భాగ. ౧౦ పూ. ౧౦౨౯.

కలతెఱంగు=యథార్థసితి.

సీ. ఈయేపురపుఁ గూఁతు నిచ్చి వివాహంబుఁ గావింపు మతి దీనికల తెఱంగు...

గీ. వినఁగ నిష్టమేని వినుము ... భార. ఆది. 2. ౨౫౪.

క.తలవరులు వానిఁ గొని చని, తలపాలమునఁ గొఱుతఁ దివ్యఁ దమకిందుతఱి, గలతెఱంగుఁ జెప్పి భిక్షుకుఁ, దలమంగలి నిరవరాసుఁ డని డపింఁచె. వేం. పంచ. ౧. ౨౭౭.

కలపాటిక = ఉన్న దానితో, కలిగినపదార్థము.

సీ. లిమిని విఱ్ఱిపిఁగఁడు లేమిఁ గుండఁడు కలపాటి దినములు గడపిపుచ్చు. రాజ. చ. 3. ౪౧౦.

కలయిండ్లు=ధనముగలయిండ్లు.

సీ. కలయిండ్ల కరిగెడుకన్నంపుచొంగల...కవిక. ౪. ౯౦.

కలరూపు=యాధార్థ్యము.

ప.మికలరూ పెఱింగి కాని యిక్కన్యవివాహంబు నేయనేరము...భార. ఆది. 2. ౨౩౫.

కలవాడు=౧. ఉన్న వాడు, ధనికుడు; మఱి రుండు.

క. కలవానిసుతుల మనుచును, గలకంఠులతోడఁ

గూడి కానరు పరుల. భాగ. ౧౦ పూ.

3౯౬. ఆం. భా. 3. 3.

(సముద్రవర్ణనము.) సీ. మనుముద్గరాలికి మగఱా లమొలనూలు కలవానిచెలికాని కలరుదోఁట. చం. రా. ౨. 3.

౨. అయినవాడు, ఆపుండు.

ఉ. శాంతనవుండు సర్వకురుసంతతికిం గలవాఁడు గాఁడె యన్యంతహితంబు లీపలుకులు ...భార. ఉద్యో. ౨. ౧౬౫.

3. శస్త్రుండు, సమర్థుండు.

చ...అంతలం, తలుపడి వాని నీఁగ వలదా విను మాపని కెల్ల బాండుపు, త్రులె కలవాడు నీ కెటులు దోచిన నట్లులు నేయువారు ... భార. ఉద్యో. 3. ౨౦౧.

కల(ళ)ంకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గుఱుతు, చిహ్నము; కఱ, మఱక. ౨. చూఱు, అపవాదము. 3. దోషము, తప్ప.

శ్లో. విద్యా నాథిగతా కలంకరహితా. సం. భర్తృ. చైరా. ౪౫.

౪. ఇనుపచిహ్నము.

కలంకారి. హిం. వి. (హిం. కలంకారీ.) ౧. వస్త్రములపై వేసెడు అడ్డకము.

ద్వి. అలరారునవ్వసంతాగమవేళ... పల్లవకుసుమ, సరసకుంజంబులు స్తరుకలంకారి, పనిగుఱారు లనంగ భాసిల్లె నపుడు. మృ. వి. ౨. ౫. ౨. ప్రాతపనివస్త్రము. (శ. ర, ప్రా. మిశ్రనిఘంటువు.)

కలంకురము. సం. వి. అ. పుం. నీటిసుడి.

కలంజము. సం. వి. అ. పుం. ౧. (విషము పూసిన బాణముచేఁ జంపఁబడిన) మృగాదికము.

౨. పొగాకు.

(శ్లో. కలంజసంవేష్టన ధూమపానా, త్స్యాద్ధంత శుద్ధిర్ముఖిగోహాని, కఫఘ్నమామజ్వరహాని కృచ్చ, గాఢర్షవిద్యాప్రవణైక సేవ్యమ్. కల్ప.)

కలందరుండు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకసంకర జాతివాడు.

కలందాను. హిం. వి. (హిం. కలందాన్.) కలము
లుంచుకొనుపెట్టె.

సీ. నడికట్టులో మొల నిడినకలందాను హస్తాగ్ర
మున వ్రేలు దస్తరంబు. హంస. ౨. ౨౯.

సీ. ... కలందాన్నెట్టెలును ... వేణు. ౬౦.

కలంబము. సం. వి. అ. పుం. గ. బాణము. ౨. కడప
చెట్టు. ౩. కాకనాడిక, కూరనార. ౪. బృందము,
గుంపు. (త్రీ. ని.)

కలంబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తీగబచ్చలికి.

కలంబిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. గ్రీవాపశ్చద్భాగస్థ
నాడి, మెడయందలివరము. ౨. తీగబచ్చలికి.

కలంబుటము. సం. వి. అ. న. గ. హైయంగవీనము,
సద్యోఘృతము. ౨. వనవీరము.

కలంబువు. సం. వి. ఉ. ఊ. స్త్రీ. హిలమోచిక, చి
లుకకూరకి.

కలంక = కలంకు. వి. ($\sqrt{\text{కలంకు}}$ - క. కలకు. త. కల
క్కుమ్.) గ. వ్యాకులత, ఖోభము.

గీ. పుత్రకోకాపహంబును బుణ్యతమము, నైన
యాభ్యానమున నాదుమానసంబు, కలంక
యంతయుఁ బాసె నిష్కల్పఘండ, నైతి...
భార. ద్రో. ౨. ౨౧౭.

సీ. చక్రవాకంబు లబ్జకుడుంగములు దూతల
గామినీకాంతులకలంక దేతె. మనుచ. ౩.
౨౩.

౨. ఆవిలత, కాలువ్యము.

సీ. రాగహీనత మనోగ్రంథిఁ ద్రంపఁగ నీళ్లక
లంక నిందువు రాచి తెలుచుభంగి, విజ్ఞానవ
ళమున నెలయుస్వభావంబు నిత్యప్రసన్నమై
నెగడుచుండు. వాసిష్ఠ. ౩. ౩౨.

౩. కలంకము, దూలు.

సీ. కడుఁ గళానిధిఁ దమోగ్రస్తుఁ జేసినదూలు
ఘనుల వివర్ణతఁ గలుపుకలంక. చిల్ల. గ. ౩౭.

౪. పాపము.

చ. వికలచరిత్రుఁడైన ముదివెంగలి యైనఁ గు
రూపియైనను, ద్రికరణసృద్ధిగా మగఁడె
దేవుఁడటంచని నిశ్చయించి యొం, దొకఁ
డెటువంటివాఁడయిన నొప్పుదు కోరఁగ
సాధ్యి యిట్లెఱుంగక మదిదప్పెనేని కలం
క నిర్మయంబు రయంబున న్ననుక. శకాం.
౩. ౭౬.

౫. కామవికారము.

సీ... ఎందఁక గుట్టు. ఆ. జరిపె దనుచుఁ దిరిగి
తిరిగి పైకొనుకొర్కి, నతని నతనిమదనదసము
విశిఖ, దళితహృదయ, యగుచుఁ డలచి యం
దు నొకింత, గలంకలేమి చూచి నెలత గన
లె. రాఘవ. ౩. ౭౩.

౬. భయము, జంకు.

సీ. బంధుల కగవడ్డఁ బాయ నన్వయ మనుకలం
కమైఁ జెనుటలు గ్రమ్ముదేర. భార. విరా.
౨. ౭౦.

చ... మనంబుకలంకలు దేర్చి జాతీయ న
మయస్థలంబులకుఁ దార్చి ధూతిక వ
న్నెలక. పారి. ౨. ౫౧.

౭. నేత్రకోగవిశేషము. (శ. ర.)
ఉదా:- అతనికంటికలంక యింకను
కలంకనీరు, కలంకజలము = కలంకనీరు; అట్టి
నీరు.

సీ. అద ఓది కలంకనీ రానితమ్ములు ఘనకాలము
హిమచేత నోలిఁ బోలియ. రాఘవ. ౩. ౧౨౬.
(రామాయణార్థమున-వర్షాకాలవర్షనము.)

గీ... గర్భమండపిఁ గడిగినకలంకజలము... ఆము.
౬. ౮.

కలంకదేటు. అ. క్రి. (కలంక + తేటు) ప్రసన్నత
నొందు, అవ్యాకులమగు.

క. అనవుడు నవ్వులుకులు విని, తనచిత్తము కలంక
దేటి ధర్మతనూజం, దసుజన్మల దెంఁ జూచి
న, ననిలమతుం డిట్లు లనియె నాతనితో
డక. భార. విరా. గ. ౫౫.

మ. అని బోధింపఁ గలంకదేటి రఘువంశాంభో
ధిచంద్రుండు త, ముని నెమ్మొము ప్రసన్నదృ
ష్టిఁ గని ... ఉ. రా. ౬. 3౫౦.

కలఁకపాటు. వి. (✓కలఁక.) కలఁకనొందుట, వ్యా
కులత.

వ. ... ఇ క్కలంకపాటు తక్కినభయంబునను
గాదు సుండు మిమ్ము నెప్పుడు గురుభావన
నారాధింపుచుండనేమికిం గాని ... కళా.
౪. ౧౭౭.

కలఁకపాటు. అ. క్రి. (కలఁక + పాటు.) వివర్ణము
గు, పాలిపోవు.

నీ. పాండవీకసమృద్ధి బాపఁగా శశికిర్తి మలఁ
గె నా వెన్నెలలో కలఁకపాటె. ఉ. రా. ౪.
౨౪౨.

కలఁకు¹ = కలను. (చూ.)

(ప్రదేశము.)
మ. కలఁకు². కలఁములు చెలఁగుఁ గలంకన ... అం.
భా. 3. ౫౦.

కలఁకు². వి. (✓కలఁకు) = కలఁక.

(కలుషము, కాలుష్యము.)

అలమలయాద్రి కుంభభవుఁ డనగ్రతకంబు
శరత్తు మండమం, డలిప్రతిబింబకైతవమునం
దమ కిచ్చిన వారి దేవత, బ్రాలఁమలకేలఁ వా
ప నిడి తోమఁ గలంకడఁగెం డదీయత, త్స
లతమ హ్రస్వ మౌటె కరి తారక లంబువుఁ
దేర్చునే యనఁ. ఆము. ౪. ౧౪౬.

నీ. ఇటు నిండు చేటిపాలిటికలంకులు దీర్చుకేస్తు
గుబ్బలిఁ దిలకించి నాడ. ప్రబంధ. ౧౪౯.
అం. భా. 3. ౫౧.

కలఁకువ. వి. (✓కలఁకు - క. కలంకు. త. కలక్కుం)
కలఁత, సంక్షోభము.

ఉ. ... వాసనఁ బాయ నిస్సృహ, చారత సర్వ
కర్తములుఁ జల్చుము పెక్కుకలంకువో మ

దిం, గూరిన నైన... వాసిష్ఠ. ౫. ౬౯.

(పంపానగోవరదర్శనము.) గీ. నింగి కుప్పొంగు
రంగత్త రంగసంచ, యములు నిందిందిరలసిత
విమలవారి, మత్స్యకచ్చుపోరగళింకమారచ
లుల, జలచక్రములకలంకువో గలుగుదాని.
భా. రా. ఆర. ౨. ౪౨౨.

కలఁగఁబడు. ఆ. క్రి. (✓కలఁగు - స్వార్థమున
'పడు') చెదరు; బాటుమాటుగు.

క. ఆకఠినపుఁగోల్లలకుం, గాక కలఁగఁబడి నా
ల్లకడలకు విచ్చెం, డికామపడుచు నంగమ,
హికాంతుని నేన లెల్ల నెంతయు భీతిఁ.
కళా. ౮. ౬౦.

క. శరములవేగంబున గద, పరుసఁడనంబునను గ
లఁగఁబడి చేడ్పడ నా, కరులం గోలెను భీ
ముఁడు... భార. భీష్మ. ౨. ౨౧౫.

గీ. కాలములకీడుకతమునఁ గలఁగఁబడిన, చేద
ముల నీవు నాఁడును విమలబుద్ధి, నంచితవ్యా
స మొందించి యభిలదివిజ, మునిగణముల కొ
నర్తు నమ్మైన మనః భార. శాం. ౬. ౫౨౭.

కలఁగఁబాటు. అ. క్రి. (కలఁగఁ + పాటు) = క
లఁగు.

(చెదరు)

మ. కలు ద్రావం బనిపూచుయాదవులు ఖడ్గాఖడ్గి
బాటించుకే, కలఁగం బాటుట గాక పంతము
లమంగంసారి పైరించిన, గలనం బ్రాణము
తోన పట్టునడు నింకఁ సాత్యకే గీత్య
కిఁ, బలభద్రు గిలభద్రు నాయెదురఁ జె
ప్పం జొప్పడప్పుం జామి. ఉ. హరి. ౪.
౧౩౨. (వీరేశ. పా.)

(వ్యాకులమగు, తోభపడు.)

గీ. అడరుకాకవిక్రమసింహములు గవియఁ, బ
తులు నిజవచోదండసంహతుల బెదరు, పలు
పమండిన ధారణిపాలసభలఁ, గలఁగఁబాటక
సుకవులు మెలఁగు పెట్టు. చంద్రా. ౧. ౧౬.

(కలుషమగు, ఆవిలమగు.)

సీ. కమలాకరం బెల్లం గలంగంబాతిన నొల్లకను
దెంచుకొదమరాయంచ లనంగ. దశా. ౨.
౨౩౮.

(చలిండు; బోవు, నశించు.)

(ముప్పడు) చ...ఎయ్యది యెట్లయినం బ్రశాం
తనం, పద నొకయింశాయుం గలంగంబాతిన
యుండఁ జే నిర్వికారందై ... భార. శాం.
౬. ౨౦౨.

చ. కలంగంగంబాతె నాతనియఘంబులు చంచ
హృషీకసంభవం, యిలు బహుకాలసంకల్ప
ము ల్లవహ్నిచిటచ్చిటద్ధవం, గలంగంగం
బాతెపక్షులప్రకాశమున దోలుజాసుపూ
జకై, బలుచటహమ్మ మున్నగు భర్తనిగోహ
మునందు ప్రాసినన్. శివరా. ౪. ౪౨.

కలంగిండు=కలంచే.

(చలింపఁజేయు)

సీ. ఘనవలాహకశక్తి గలంగిం చే నెవ్వఁడు రు
తముచే నేగహయతముచేత. చంద్రి. ౧. ౮.
(ఆవిలముచేయు, కలుషముచేయు.)

సీ. సింఘనాయపశంబు నేయఁబోమెడితఁ గి
ణి మఱియు గలంగించినట్లు. కా. రా. ౪.
౨౨౦.

కలంగు. అ. క్రి. (త. కలంగు.) ౧. చెరు; చలిండు.

క. నడిపింపఁగి బాడిపింపఁగ, నెడమడువై క
లంగినప్పు డెప్పులపఁగ నేఁగ, గడునేర్పఁ జే
ర్చునాదగు, కడిమియ నీనైస్సమునకు గౌన
న గాదే. భాగ. ఉన్మో. ౪. ౨౧౪.

ద్వి. ... హరిశ్చంద్రుఁ డాసునిచంద్రుఁ, గనుఁ
గొని ధైర్యంబు గలంగక పలికె. ద్వి. హరిశ్చ.
పూ. ౧౬౩౩.

౨. వ్యాకులమగు, ఊభవదు.

వ. ప్రియాపావ్తి విఘాతంబున హృదయంబు గ
లంగిన ... నైష. ౪. ౮౬.

చ. ఎడఁద గలంగ రాముఁ డొకయింతుకనేపు
మత్రేమి మాటయున్, నొడువక మానమా
ని వెత నూల్గొన నివ్వెఱంగడి ... ఉ. రా.
౬. ౨౦౩.

౩. కలుషమగు, ఆవిలమగు.

క. కలంగిన పెద్దమడుపు విను, తెలివె బోరయు
నెట్లు దాన భీరుం డట్లగ్ధులు లమునదురితం
బులఁ, గలంగియుం దనయంతఁ దేలు గౌరవ
మొప్పన్. భాగ. శాం. ౩. ౩౪.

మ. కలంగెం నోయధిపతుకంబు గిరినగ్గం బెల్ల
నూటాడె... భాగ. విరా. ౪. ౧౭౨.

౪. (కన్ను) కలంకగోగము కలదియగు.

(వ్యవ) వానికన్నులు రెండును కలంగినవి.

౫. భీతిల్లు, భయపడు.

చ. జలరుహమిత్తుఁ డాత్మనుచిసంపదఁ జీకటి
బండకానికిం, గలంగుచు వీనిలోన నిడి కైకా
నె నమ్మకకాఁపులందు జుక్కులదోయెం
డదాడి విని గ్రమ్మనఁ దానను వీని
లో, చల నెలకొల్పె నాఁ బలుకఁగలం ని
శాంతనిశాంతదీపమున్. పారి. ౫.

చ. గజపతి వచ్చె నంచు నొకగడపతి యగు
తించి యొక్కఁ డ, క్కజపతి యొక్కఁ
నెఱచి కాననభూమికి వీటిఁ బాఱిస్తూ, రిజ
డత నిద్రలోఁ గలవరింప నిశోక్తియ నేర్పి
కిరమున్, గజపతి వచ్చె నా విని కలంగుదు
శతనిశత్రు లచ్చటన్. నైష. ౫. ౧౩౩.

౬. కామగికారమునొందు.

చ. పనిపడి నారికేళఫలపాకమునం జవి యైనభ
ట్టహ, ర్నునికవితానుగుంభములు సోమరిపోతు
లు కొందఱు అయ్య లా, నని కొనియాడ నేర
రది యట్టిద లేజవరాలు చెక్కుగీఁ, టిన వస
వల్పు బాలకుఁడు డెందమునం గలంగంగ నే
ర్చునే. నైష. ౧. ౧౭.

జ: కలంక, కలంక దేలు, కలంకపాటు, కలంక

పాటు, కలఁకు², కలఁకువ, కలఁగఁబడు, కలఁ
గఁబాటు, కలఁగించు, కలఁచియాడు, కలఁచు,
కలఁత, కలఁతపడు, కలఁగొను¹.

కలఁచియాడు. స. క్రి. (కలఁచి + ఆడు - స్వార్థ
మున) కలఁచు, త్తోభపెట్టు.

గీ. ఇట్లు కారవాసీకంబు నెల్లఁ గలఁచి, యాడి
భీష్టుని దెనుఁ బోవుక్రిడిఁ దాఁక. భార. వి
రా. ౫. ౧౫౮.

కలఁచు. స. క్రి. (√కలఁగు) కలఁగఁజేయు.

(వ్యాకులపఱచు, త్తోభపెట్టు.)

క. పదునొకఁ డత్తోహిణులను, జదురున నడిపిం
తు నెదిరి పైన్యముఁ గలఁతుఁ. భార. ఉ
ద్యో. ర. ౮౦౯.

గీ. అదియుఁ గాక వేటొక్కండు మదిఁ గలం
చు, చున్నయది దాని నేర్పడ విన్నవింతు.
భార. ౧౦. ౧. ౬.

(కామవికారము గలవానినిగాఁ జేయు.)
సవలయధ్వని గాఁగ సార వ్రేయునదల్పు
యతి నైన గుండె జల్లనఁ గలంపు. ఆము. ౧.
౫౯.

కా. కలంచునే నతులమాయల్ ధీరచిత్తంబు
తలఁ. మనుచ. ౨. ౬౮.

కలఁత=కలఁక. వి. (√కలఁచు) త్తోభము. (శ. ర.)

కలఁతపడు. ఆ. క్రి. (√కలఁత.) కలఁగు, సంజ్ఞో
భించు. (శ. ర.)

కలఁబడు. ఆ. క్రి. (కలయఁ + పడు) కలయఁ
బడు, (కలహమునకు) డీకొను.

క. ఆలంకి యాడుకైవడిఁ, గోలాటం చేయుమా
డ్కిఁ గొదుకక కవలై, యాలమునఁ జిడుగు
దాడెడు, పోలిక నిరువాఁగు జగడమునఁ గ
లఁబడియెఁ. చంద్రా. ౬. ౭౪.

క. చనుఁగవయును జఘనంబును, ఘనతేకునై పో
రుచుండఁగఁ గలఁబడకుం, దను మదనుఁడు

నడుమను ద్రు, ప్పినభాత మనంగ నాభివివర
ము పొచ్చెఁ. చిత్ర భా. ౩. ౫౫.

కలకంఠము. సం. వి. (ఆ. ఈ, ఆ. ఆ.) మధురమగు
కంఠధ్వని గలది, ఇం పయినయెఱుగు గలది. వి.
ఆ. పుం. ౧. ఇం పైనకంఠధ్వని. ౨. కోకిలము.
౩. పావురము. ర. హంస.

కలకండ=కలకండము. (బ్రా. వా.)

కలకం(ల్కం)డము. వి. శర్కరా భేదము.

వ. ... చక్కర కండచక్కర జీనచక్కర క
ల్కండంబు పుల్కండంబు ద్వీపద్రాక్ష పన
సకదలీచూతఖర్జూర నారి కేళాదిఫలంబులు...
ప్రబంధ. ౧౧౨.

కలకము. సం. వి. ఆ. పుం. శకులమత్స్యము, బేడి
సచేచ.

కలకల. వి. ౧. నవ్వుటయం దగుధ్వనికి అనుకర
ణము.

క...ఎవ్వరొకో యీ, పిటికితన మింత యలవడఁ,
గఱపినవారనుచు తొరి కలకల నవ్వెఁ. భా
ర. ఉద్యో. ౩. ౫౭.

గీ. కలకలను నవ్వి యాకలకంఠి కలర, వమునఁ
దనప్రాణసఖి గారపమునఁ బలికె. చిత్రభా.
౫. ౧౩౩.

ఉ...కలకల న్నగుచుండెడిసవ్యసాచి ... విజ.
వి. ౧. ౬౩.

౨. చక్షులు కూయుటయం దగుధ్వని కనుకర
ణము.

క...పులుఁగులు, కలకల బలుకంగ...చంద్ర. ౩.
౩౫.

క. తెలతెల నయ్యెను దిక్కులు, పలపల నుడుగ
ణము మాయఁబాటెను బత్తుల్, కలకలను
గూయఁ జొచ్చెను...హంస. ౧. ౧౩౮.

క. కలకల మని పలికె బక్షిగణ మెల్లెడలఁ.
భాగ. ౧౦ ఉ. ౧౦౦౨.

3. పలుకుటయం దగుననుకరణము.

క. మునుగడియారంబున గట్టి పెనుజేగంటర
వము తే యనునెడ గ్రుమ్మన భోజం డడు
గెత్తిన, గని నిలునిలు మును బొమ్మ కల
కలఁ బలికె. ద్వా. ౨. ౧౭.

సీ. కలకలఁ బల్కుచిల్కలకొల్కిఁ దమజాతి
గాఁబోలు నని చిల్కకదుపు పాదువ. ఉ.
రా. ౬. ౨౭.

ర. నొప్పిగలిగించుటయం దగుననుకరణము.

చ ... కాయజనముల గాయము ల్పదిం, గలకల
నొంప యామములు కల్పములై చెలి యుం
డె భిన్నత. అని. ౨. ౭౯.

కలకలలాడు=వికాసము కలదియగు.

ఉదా:- వాని మొగము కలకలలాడుచున్నది.

కలకలము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. గుంపునందుపు
ట్టిపెద్దప్రాత, అలబలము.

ఆ. వారు సంభ్రమించి వడిఁ గోలదివియలు,
గొనుచు నులిపు మిగులఁ గూడఁబాటి, నృత్త
కాలఁ జొచ్చి రత్తఱి నాకల, కల మెఱింగి
కీచకవ్రజంబు. భార. విరా. 3. ర.

౨. వీణాదులధ్వని.

క. తలెరాకుఁబోడి యొక్కతి, జలకమునకు చేళ్
యనుచు శౌరికి వీణా, కలకలములఁ గలకల
నగు, పలుకుల మెల పాలయ విన్నపముఁ గా
వించె. పారి. ౨. ౫.

3. సజ్జరసము, నల్లమద్దిజిగురు, సూపప్రవృత్తి
షము.

కలకూజిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కులట, అంకుటాలు.

శ్లో. ... లంజనీ తు స్వాల్లంజికా కలకూజికా.
(శ్రీ. సి. 'కలకూలికా' అని పాఠాంతరము.)

కలకావ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. దాత్యూహ
ము, మాకురుగుండెపట్ట. ౨. అరి, తుమైన. (శ్రీ. సి.)
కలగర. వి. భృంగరాజము, గుంటకలగర.

అం. భా. ౨. ౬౯. ('గలగర' అని ప్రా. చి. సి.)
కలగలపు(ల్పు). వి. (కలపు + కలపు.) ౧. కలుపుఁ
గోలుతనము.

సీ. పలువికారంబులఁ గలగల్పుఁజూపుల రాకపో
కల బబుల్ ప్రాకఁజేయు. పాండు. 3. ౬౨.

౨. కొన్ని మార గాయలు కలిపివండిన మార.

సీ. ఒకకొన్ని కలగల్పు లొకకొన్ని బజ్జలు ...
పాండు. ర. ౧౨౮.

కలగలపు(ల్పు) నెయ్యి=మానె మొదలగునవి కల
పుటచే స్వచ్ఛముకాని నేయి. (వా.)

కలగుండు¹. వి. (కలఁగుఁగాతువుయొక్క భావా
ర్థకయావ మగు 'కలఁగుడు' అనునది వర్ణవ్యత్య
యముచేత నీరూపము నొందియుండును.) కలఁ
తె, ఊభము.

కలగుండుగొను=ఊభపడు, కలఁతనొందు.

౬. చేదిమగధకేకయాదిసేన, రెల్ల తెదరఁ దడలఁ
దల్లడపడఁ గల, గుండుగొనఁగఁ జూపింధ
జాండు. భార. ద్రో. ౧. ౨౯౩.

సీ. జలరాసు లేడును గలగుండుగొని యెదురు
వై దొరగడలు దొడర. హరి. ఉ. ౮౫౩.

కలగుండుగు=ఊభపడు, కలఁతనొందు.
మ. కలగుండై నెల చేది యిట్లు పరటానె
వాదిద్విజా, పలి ఘోషించుటకన్న మున్న
... వసు. ౨. ౧౮౨.

కలగుండిడు, కలగుండుచేయు, కలగుండు(డు)
నెట్టు=ఊభపెట్టు, కలఁచు.

క. సౌలవక నిలువక మఱియును, గలదిక్కుల నె
ల్ల లంకఁ గలగుండిడి... భా. రా. సం. ౧౧౫.
('వెదకుటచేత కలఁతనొందించు' అని భావము.)

చ... కొన్నిదినము లేఁగ భీకరవనీకిటి యొ
క్కటి పక్కణంబులో, మదమునఁ జొచ్చి
యందుఁ గలమానవులకొ గలగుండునేయు
చు. చెన్న. ౨. ౭౭.

సీ. సాత్యకి యేచి ధృష్టద్యుమ్నుఁడును దాను

గురువైశ్యముల గలగుండునెట్టి భార. భీష్మ. 3. ౬౮.

వ... సురాసురం బైనజగంబు లిసతంతుగుణం బైనకోదండంబునం గలగుండ్లువెట్టునిట్టిజగ జెట్టియుం గలండే. హర. 3. ౯౩.

కలగుండువ(ప)డు=కలగు, క్షోభపడు.

క. నిజసింహనాదమున న, గృజములు గుండియలు వగిలి కలగుండువడక, పిజయగ్రజుఁ డిట్లేచి... భార. భీష్మ. ౨. ౨౦౭.

వ... గుటగుటార్థటుల భటులం గలగుండువఱచి... రా. వి. 3. ౬౫.

కలగుండు². వి. గండకైలము, కొండనుండి జాళు పడ్డపెద్దతాయి.

కలగుండువ(ప)డు=కలగుండ్లుకలదియగు.

సీ. కలగుండువడి పుండె గులమహిధరపంపు లా కుసా టొండె వభిలతలు. గామా. ౫. 3౦౨.

సీ. సకియురోజములసాటికి గహ్వరముఁ బూని కుధరపాళిక కలగుండువడియె. చంద్రి. 2. ౧౫.

కలగుంటులు. వి. బ. (క. కల=కలిసిన. గుండ=సేవకుడు) వివిధ సేవకులు. (ఈయర్థ మింకను సచార్యము.)

సీ. కలగుంటు లొక్కవంకను దొలంగుచునుండ గొండ్లికాండ్రును గెలంకుల నటింప. కక్ర. ౫. ౧౦.

కలగూర. వి. (కలపు+గూర.) కలిసియున్న పలుకములకుగూర, మిశ్రతనానావిధపత్రశాకము. (చి. ని.)

ఉ. కూలికి నూనె లంటి కలగూరలకై పాలమెల్లఁ జాట్టి... వ్రాలుడు ప్రొద్దుతోడ గృహవాటికిఁ జేరు నతండు నిత్యము. శుక. ౨. 3౬౩.

జ: కలగూరగంప.

కలగూరగంప. వి. (కలగూర+గంప.) విషయ సాంకర్యము.

సీ... అత్రిమాని. గీ. శాస్త్రసాహిత్యములు మాకె చాల జిత ముటందుఁ గలగూరగంప సేయకుము బాడి, రాయణ కవిత్వసందర్భరసము నిలుపు, మనుచు దౌవారికన్యా మపుడు దాఁటి. బహు. ౧. ౧౧౦.

కలగొను¹=కలగు. ఆ. క్రి. (కలక+కొను.)

క్షోభించు, వ్యాకులపడు.

గీ. పక్షిమృగజాతు జెల్లచు బ్రమసి యిట్లు, నట్లుఁ గలగొని చెనిరె... భార. పరా. ౮. ౧౬౯. (శ. గ. సా.)

కలగొను². ఆ. క్రి. (కలపు+కొను) వ్యాపించు, క్రమ్ము.

చ. కలుషముతోడ లోకములు గాల్పుమహాప్రళయ నలంబువై, గలగొని సప్తవారిధులు గన్విసంధిగి మహేశువీర్య మగ్గలముగ నమ్మజుడయ్యని గ్రక్కున ముంచిన నాటె... శు. సం. ౧౦. 3౭౩.

చ. ... ఎక్కువినర్కలతోడ లోపలం, గలగొనె నాగిటంబు పులకంబులతోఁ బొడతెంచెఁ గంపము. ఉ. సారి. ౫. ౧౧౨. (శ. ర, పీఠిక. పాఠములు.)

స. క్రి. కలియు, కూడు.

క. అలనాటినుండి ద్విజానిం, గలగొని యిట రాక యుండెఁగా దానికి నా, యిలవేల్చే యిలవేలుపు, బుభుధేనిన గోమి చెప్పఁ బని యన్న దింక. నిరం. ౮. 3౧.

సీ. ఎలమావిలతలవై గలగొనఁ దారుమఁ జెలఁ గుచ్చిలకల్గి పలుకులకును. మార్క. ౫. 2.

కలగొన³=౦. బాగుగా, చక్కగా.

క. నెల నిండుటయును దినయి, పులకన్నము పెట్టి పుణ్యం దురుతరజన్తం, బులఁ బొందక హరిపదమునఁ, గలగొన బహుకల్పశతము

గావురముండు. పద్మ. ౧౧. ౫౦. నవ. ౧. ౧౨ పొ. ౪. పం.

౨. అంకటను; నవైసలకు.

౩. కడుపులోన నుండి కలగొనఁ బాటెడు, విలువ
వైరిగురుడు వెడలకుండు, నట్లు గాఁగఁ దెలుపు
లన్నియు మూసి....అంగజన్మరిపుడు. భార. ౯౦.
౫. ౪౭౨.

చ. చెలువలు మజ్జిమ్రానివయఁ జిల్కలు మూవిరమింప
వానిముక్కులు గని మజ్జిపండులని కోయఁగఁ
బోయిన వారిహస్తముల్, దలిరులు సావి కిరములు
దందడిఁ గుట్టిన ముగ్ధులందఱు, గలగొనఁ బాటి
లో యిదియ కాటలమ్రా ననుచు భయంబున.
కు. సు. ౯. ౩౧౬.

కలమోషము. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవ్యక్త మ
దురధ్వని గలది. వి. ఆ. పుం. ౧. కోయిల. ౨. అ
వ్యక్తమదురధ్వని.

కలఱువ్వి. = కలుఱువ్వి.

సీ. పతిమేన మకరికల్ వ్రాయనివేళ్లును వేళ్లచే కల
ఱువ్వి వేళ్లుగాక. అహ. ౩. ౨౯.

వ....కలఱువ్వి నెమ్మి జమ్మి మొదలగుతరుల....ఇందు.
౨. ౬౦.

కలటము. సు. వి. ఆ. న. ఇంటికన్న.

కలదౌతము. సు. వి. ఆ. న. ౧. వెండి. ౨. బంగ
రు. ౩. ఇం పైనెన్నరము. (ఈయర్థమున 'కలదౌతం
కలధ్వనో' అని వి. ని. లో నవుంసకరింగముగాను
'కలదౌతం రావ్యహేమోష్ణదప్రీతు కలధ్వనో' అని
వై. ని. లో ప్రీతింగముగాను కనఁబడుచున్నది.)

కలధ్వని. సు. విణ. (ఇ) అవ్యక్తమదురధ్వని కలది.
వి. ఇ. పుం. ౧. అవ్యక్తమదురధ్వని. ౨. పావురము.
౩. నెమలి. ౪. కోకిలము.

కలన. సు. వి. ఆ. ప్రి. ౧. గ్రహణము, వట్టుకొనుట.

౨. జ్ఞానము. ౩. ఆదానము, స్వీకరించుట. ౪. ఆమో
చనము, తొడుగుట, దరించుట. ౫. అనమోచనము,
సడల్పుట (వాచ) ౬. చేత, వని. (విల్వము)

కలనము. సు. వి. ఆ. పుం. వేతనము, ప్రబ్బిరి. న.
౧. చిహ్నము. ౨. దోషము. ౩. గ్రహణము, వట్టు
కొనుట. ౪. గ్రాసము, కఠింపుట. ౫. జ్ఞానము.
(వాచ)

కలనాదము. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలధ్వని కలది.
వి. ఆ. పుం. ౧. రాజహంస. ౨. కలధ్వని.

కలనితబిసి. వి. ($\sqrt{\text{కలను}}$) - కలహస్రియుడైన
ముని - నారదుడు.

కలనితవిత్తల్లి = నారదునితల్లి. సరస్వతి.

క. పలుకుఁజెరి లచ్చికొడలు, కలనితవిత్తల్లి తూటి
గానవుఁడేజీ, గలబోటి యనఁగ భాషా, జలజాతీకిఁ బే
రులో....అం. భా. ౧. ౪౨

కలను = కలఁకు¹. వి. బొ. (బ. కలఁకులు-దీని 'ను'

వర్ణమునకు ఏకవచనముదు విల్వముగాను బహువ
చనముదు నిత్యముగాను టిందుపూర్వక 'కు' వర్ణము
ఆదేశముగా వచ్చును. ఇట్లే: తెలను, కొలను, కొఱ
ను, మొ.) ౧. (సం. ౪౦మ.) స్థానము, ప్రదేశము.

క. ఇంటం దెవులునఁ జచ్చుట, కంటెను బాపంబు
లొందు గలవె నృపులకు, బంటకలను పొలికల
నిది, గంట నిధానంబు గంట గాదే మనకు. భార.
భీష్మ. ౧. ౯౯.

ఆ. ఏబంటు దనకు నెక్కుడు గలిగె న, బృలము నేల
బోరుకలను గాఁగ, నినుడు పీతుగాలి వెనుకగా
మొన నడపించి పొరువ సంభవించు జయము.
భార. ౯౦. ౩. ౬.

క. దురమునకు నృకురయుఁ బుష్కరముఁ బ్రయా
గంబుఁ దగిన కలఁకులు మీ కే. దురవగు
నది గొను నునే హరి. ఉ. హరి. ౪. ౨౦౩.

౨. (సం. ఖలమ్.) కల్లము. మార్క. ౪. ౧౦౨.

క. పొల మిల్లు తోట గ్రామము. కలను పనులు మేయకొను గాల్చిన వ్యవకాం, కలతో సంగము చేసిన, గలయం బిరి సుట్టి వాని గాల్చగ వలయు. విజ్ఞా. ప్రా. ౧౦౪.

క్లీ. శ్రీకృష్ణవనగ్రామవివితఖలదాహకాః, రాజపత్న్య భిగామీ చ దగ్ధవ్యాస్తు కటాగ్నినా. యజ్ఞ. వ్యవ. ౨౨౨.

౩. (సం. ఖలః.) యుద్ధము.

క. పలకుక్కుల కన్యవన్యపలకుక్కులకుఁ, గలన య్యె రామా. రా. ౫౪.

క. అరద మిదె వచ్చె వచ్చిరి, దురమునకుం గడఁకఁ గదలి దోర్బలగర్వ, త్వరితు లగుచు నిదె నక్తం చరవీరులు గలని కరుగ సమయం బనినఁ. భా. రా. ఆర. ౧. ౧౮౦. ఆం. భా. ౨. ౨౨౨.

కలనికక్క = పోరిలోనిజంబుకమువలె ఆకుభమును గోరువాడు.

గీ. కలనిన క్రైన్యయదికారి గలనృపతికి, నేడు దీవులు గొన్న సమృద్ధిలేదు. ఆము. ౪. ౨౩౭.

కలనుచెప్పు = యుద్ధమును ప్రకటించు, ఉభయ వక్షములవారును యుద్ధము చేయుద మని చెప్పుకాను.

వ. కలనుచెప్పి మొనలఁ దీర్చి కదినినసమయంబున దళకు. ౨. ౧౦.

వ. రెండు తెఱంగులవారునుం గలనుచెప్పి దళకు. ౧౨. ౫౩.

జ: కలనికబిసి, కలనుదిండితపసి.

కలనుదిండితపసి. వి. (✓ కలను)-కలహాసముని - నారదుడు.

గీ. అప్పనంబుగ నానేర్చున జ్ఞానర్ప, గడఁగు నిప్పున్నియపుబలుకబ్బమునకుఁ, గతతెఱంగెట్లు లన్నము న్గలనుదిండి, తపసిఁ గని కల్లు కానుపుతపసి వలికె. ఆచ్చ. రా. భార. ౨౭.

కలప. వి. ౧. నాగలి.

నీ. కలవ యనంగను హల మొప్పు.... ఆం. భా. ౨. ౨౩౧.

౨. ఇల్లు కట్టకొనుట వంట చేసికొనుట మున్నగు ప్రయోజనముల కుపయోగించుదారుసామగ్రి. (వా.)

జ: కలపతాల్పు.

కలపడము. వి. (✓ కలయు) ఒకటితో నొకటి కలయుట, మిశ్రణము; మిశ్రితపదార్థము.

రగడ. కలపడంబులు గలయ వీచొక్కంపుఁగ స్తురి రస్తువీడెలు. కుక. ౧. ౧౩౩. (శ. ర. పా.)

కలపతాల్పు. వి. (✓ కలప) - హలధరుడు- ౧. బల రాముడు. ౨. కూడ్రుడు, కాఁపు. (శ. ర.)

కలపన. వి. (✓ కలపు.) ౧. కలపుట, మిశ్రణము.

ద్వి. కలయంగఁ బిన్నీటఁ గవురంబుతోడఁ, గలపన నేసినకలపంబు మెత్తి. ద్వి. పరమ. ౫. ౪౧౭ పొ. ౧ పం. (కలపననేయు = కలపు.)

౨. కలహము. (చూ. కలవనగంప.)

కలపనఁబిండి. వి. (కలపడము + పిండి) జోళిము.

క. కల నెడఁ బతి నకఁ దిచ్చట, మెలఁగుట మాతండ్రి విన్న మేలగునే ప్రేవులలోన సురియఁ ద్రిప్పిన, కలపనఁబిండి తెనఁ జెరిమికత్తెలు నగరే. ఉ. హరి. ౫. ౧౬౩. (శ. ర.)

కలపనగంప. విజ. (✓ కలపన.) కలహాళిలుడు.

చ. కలవనగంప యీతపసి కాలును నోరును బాదుగాన తెవ్వలనఁ బరిభ్రమించుచు సుహాయపుఁ జ్రేల రిమాట లాడి దీ,రులమది తెన నూరక విరోధ మొనర్చుచునుండు.... హరి. పూ. ౫. ౯౨.

కలపము. వి. (✓ కలపు-క.కలపు.) ౧. కలపుట.

నీ. సచ్చందనముకంటెఁ జందనంబునఁ గలపంబుచేసిన కప్పురంబుకంటె. పి. శకుం. ౪. ౧౪౬. కలపంబు చేయు = కలపు.)

క. కలయించె నొకతె జేసికి, గలపంబున జేసి
బావి గల్గిననూనె. యయా. ౪. ౯౫.

౨. యక్షకర్తమము. లేపనద్రవ్యవిశేషము.

సీ. కలపంబు లభినవగంధ బులుగఁ గూర్చి తనువున
నలఁడుదు ననువు గాఁగ. భార. విరా. ౧. ౧౦౫.

సీ. యక్షకర్తమసంజ్ఞ యలరుఁ గదంబమ్ము కలపము
నాఁగను.... ఆం. భా. ౨. ౧౬౩.

కలపు = కలుపు. స. క్రి. (✓ కలయు) చేర్చు. ఏకీభ
వింపఁజేయు.

సీ. గోధూమనేపికాగుచ్చంబు లల్లారిచ్చి ఖండశర్కరల
తోఁ గలపి కలపి. వైష. ౬. ౧౨౦.

కలపికొను = కలయునట్లు చేసికొను.

గీ.... అహితులఁ గలసికొనుట, దయ్య వని రిది నయ
విరుద్ధంబు గాదె. భార. ఆది. ౮. ౩౮.

వ.... అని యనేకప్రకారంబుల గిరిపతి నమ్ముని
పతులు యథోచితవచనంబులం గలసికొని కు.
సం. ౭. ౯౬౬. ('లోఁ బలుచుకొని' అని
భావము.

వి. కలయిక.

ఆ.... ఇరువురమనముల, కలపు పూర్వసుకృతఫలము
నుమ్ము. మార్క. ౫. ౭౨.

కలబంద. వి. మృతకుమారి, ఒకానొకమందు మొక్క.
(శ. ర. వా.)

సీ. వెళ్ళికుందెన మందికుందెన కలబంద గువ్వ
గుత్తి. హంస. ౪. ౧౦.

('కలబంద' అని ఆం. భా. ౨. ౬౫. చి. ని.)

కలభము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కరికాబకము, ఏనుఁగు
పిల్లి. (అమరము—బదేంద్రయూడుగల యేనుఁగుపిల్లి
అని వాచ. ముప్పదియేంద్రయూడుగల యేనుఁగు.
వై. ని.) ౨. ధత్తురము, ఉమ్మెత్త.

కలమము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఒక జాతివరిపైరు.

(ఇది శ్రేష్ఠమాసమున విశ్రాంతి మార్గశీర్షపుష్యములం
దుఁ గోయఁబడును.) ౨. లేఖని, వ్రాసెడు కలము.
౩. అంకురము, మొలక. (వై. ని.)

కలమరి. విణ. (కలము¹ + అరి) ఓడ యెక్కి పోవు
వాడు.

గీ. రథికునకుఁ గలమరికి సారథియుఁ గర్త, దారుఁడును
బోలె భార. కాం. ౫. ౫౮౮.

కలము¹. వి. (క. మ. కలమ్) నావ, ఓడ. పోతము.

సీ. కలముపైఁ గీలించి గారి కెత్తినచాపవోలెమిన్నం
తయు బూరబిల్లె. భార. ఉద్యో. ౪. ౧౧౬.

క. తులువలు గొందలు ని న్మది, దలఁపరు నెఱదంట
లెల్లఁ దమి నీయడుగుం. గలమునఁ బుట్టువుమున్నీ.
రలరఁ గదిరి మట్టఁ గడకు రన్నిట జేదా. అచ్చ.
రా. యు. ౬౩. ఆం. భా. ౧. ౧౫౭.

జ : కలమరి.

కలము². వి. (క. కలమ్.) పండ్రెండుతూముల పరి
మాణము.

గీ. అంత నారాజగోవిందుఁ దదికభక్తి నల్లనకు నాడు
బిడ్డకు నరణ మిచ్చె, ముదముతోడ మున్నూటలు
వదికలముల, హేమతండులములు జనులెల్లఁ బొగ
డ. పరమ. ౩. ౧౫౬.

కలము³. వి. (సం. కలము. హిం. కలమ్.) లేఖని,
వ్రాత కుపయోగించుసాధనము.

సీ. కలముము కలము నాఁగను దనర్చు. ఆం.
భా. ౨. ౧౮౯.

కలపకట్టియ = (కలము + కట్టియ) వ్రాసెడుకలము.
(శ. ర.)

కలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. అక్షిర్ణము, అలు
గనిది. (పదార్థము) ౨. అవ్యక్తమధురము. (ధ్వని)

వి. అ. పుం. గ. కోరి, రేగ్రు. అ. సాలము, మద్ది.
న. రేకప్పు.

కలముడు. సం. వి. అ. పుం. చోరుడు, దొంగ.

కలయ. అవ్య. ద్రు. ($\sqrt{\text{కలయ}}$) గ. అంతటను;

బాగుగా, పూర్వముగా; మిక్కిలి, అధికముగా.

వ. అని పలికి కొలువు గలయం గమంగొని భార.
ఉద్యో. ౪. ౨౩౯.

చ. కలయగ దుర్నిమిత్రములు గానగ నయ్యె మ
దీయచిత్రముం, గలగెడు భార. ద్రో. ౨.
౨౨౬.

వ. నారదు ధమ్మహాసీయద్విజలం గలయం గనుం
గొని.... భార. శాం. గ. ౨.

గీ. బాలు దొక్కండు కొందొకకోల నేతఁ, బట్టుకొని
యేను రక్కసిఁ గిట్టి చంచి, చులుకగా వత్తు మీ
క్కిన్ వలన దనుచు, గలయనూరార్చె దనతొ
క్కుఁబలుకు తొప్ప. భార. ఆవి. ౬. ౨౬౦.

ద్వి. కను మూసి తల వంచి కలయ లజ్జించి, మనకర
కోకాశ్రుకలితాన్యుఁ డగుచు. బస. పు. ౩. ౧౧౪౮
పం.

కలయంపి = కలాపి. వి. గ. వలకద్దికై గోమయము
తోఁ గలిపి చల్లెడునీరు; కస్తూరిమున్నగునవి కలిపి
చల్లెడునీరు.

నీ. వరుస నేనుంగులు గురిపినదానదరావళి దగుకల
యంపి గాఁగ. భార. విరా. ౩. ౩౪.

నీ. లక్ష్మి కెంగేలిలారవిందమ్మనఁ గలయంపి చిలి
కించుఁ గమ్మఁదేనె. బీమ. ౩. ౬౨.

క. కలవడగ లెత్తి కమ్మరి, కలయంపులు చల్లియాడి
గల ముత్తెవుముగ్గులు వెట్టి వీదివీడులఁ, గలయం
గా మేలు కట్లు గట్టిరే వేడ్క. యయా. ౪.
౧౫౨.

౨. గోముఖము, అలుకుట.

నీ. కలవడులు కలాపి కలయంపి చానని యన

గోముఖాఖ్య లై యలరుచుండు. అం. భా.
౨. ౨౩.

కలయఁబడు. అ. క్రి. (కలయ + పడు - స్వార్థమున)

గ. కలియు, కూడు; ఎడము లేకుండ కూడు.

గీ. మధురగాననినాదముల్ మయిలక్రోళ్లు, వెలయఁ
బూరించునాదముల్ గలయఁబడఁగ. భా. రా. బాల.
౬౮౭.

గీ. కలయఁబడి మూపు మూపునఁ దలగఁద్రోయ.
రానినందడి నడుచుపొరవ్రజంబు, నరయుచు
తై. భా. ౩. ౬౨.

౨. కలఁబడు, కవియు.

క. కలయఁబడి పోరఁ దొడఁగిరి, జలవిపువృత్తుంకు
వారు పాటి యనంగ. భా. రా. యు. ౭౫౫.

కలయిర. వి. ($\sqrt{\text{కలయ}} - \text{క. కలప్పు.}$) కూడిక.
సంబంధము; సంగమము, కూటమి.

క. అడవుల నవయుతపన్వికిఁ, గడుసౌఖ్యమె కోయన
తికిఁ గలయిక తగునే. పాడు. ౫. ౧౮౩.

గీ.... అమ్మోహనాంగి, జాతివారాబుజేక్షణల్ నైక
మింక, నేర రనిమించె గలయిక యారజముల.
కుక. ౪. ౨౬. అం. భా. ౨. ౧౭౮.

కలయు = కలియు. స. క్రి. గ. చేరు, కూడు.

వ. నీలాంబురుండు పేరొలంగుబున నున్ననీలవర్ణం
గలనె. ఉ. హరి. ౩. ౧౦౮.

౨. పొందు.

నీ. తల్లిదండ్రులఁ జంపి ధన మెత్తికొని పోయి చెలఁగి
తొత్తులపొత్తు గలయువారు. దళా. ౧౦. ౧౦౫.

౩. (రతియందు) కూడు, రమించు.

గీ. వలపు గలిగినందుజవ్వనిని వనిని, గలయుకం
బెను సౌఖ్యంబు గలదె వేఱె దళా. ౩. ౨౪.

చ. అన్యపాటనిం. గలయఁ దలంచి మేనన

య గారము గీల్కొనఁ జేసి ఈక. గ. ౨౫౪.

అ. క్రి. (క. కల.) ఏక మగు, ఏకీభవించు.

క. అన్నరపాదాదు దానుక, జన్నమునకు వచ్చినట్టి జగతీకులు భక్తి స్వప్రయైరి దేహములు స్నేహము మదము మనములుం గలయంగక. భార. ౯౦. ౨. ౨౪౩.

క. ఇత్రైజుగున నయ్యురువుర, చిత్రముగతి నొడలు గలని సిద్ధాంతవరా, యత్తు లగుమునులయెఱుకకు, విత్తై చెలవారి జమిలివే ల్పని తెలుపక. ఉ. హరి. ౨. ౧౭౮.

(వ్యవ)వారితోఁ గలని నీవును నన్ను బాధింపకు.

కలనిమెలని=౧ స్నేహముతోఁ గూడి.

క. కరుమాటలఁ జిత్రంబులు , సిగురొత్తఁగలనిమెలని చెన్నగుగోష్ఠిక, సొగియించునెడముకుందుని, మగునకు శచి యిట్టులనియె మంజులపడతీక. హరి. ఉ. ౪. ౧౯౨.

వ.... పరస్పరనమేతంబు లగుపౌరజానపదజనంబులు కలని మెలని నడచునెడ....అము. ౪. ౩౫.

౨. రతియందుఁ గూడి.

వ....కలికితనంబునక గలని మెలని రతాంతంబునం బరిత్రాంతి యడంగ నంగణంబుల నిలిచి మనుచ. ౩. ౨౮.

జ: కలఁబడు, కలగలవు, కలగూర, కలగూరగంప , కలగొనుక, కలపడము, కలపన, కలపనఁ బిండి, కలపనగంప, కలపము, కలపు, కలయ, కలయఁబడు, కలయిక, కలవంటకము, కలవడు.

కలరవము. సం. వి. అ. పుం. గ. అవ్యక్తమధురధ్వని.

౨. పావురము. ౩. కోకిలము.

కలలజము. సం. వి. అ. పుం. రాశము, సజ్జరసము.

కలలము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. గర్భసింధము; గ

ర్వాదానము సిదప ఏకరాత్రకాలపాకము నొందినగర్భ భూత రేతోవికారము. ౨. మావి, గర్భవే

ష్టనచర్యము. ౩. తామ్రకలశము. ౪. కిట్టము. ౫. లోహమలము. న. గ. ఎముక. ౬. తోటసంచి (కే. ని.)

కలవ. వి. ($\sqrt{\text{కలయూ}}$) గ. కలయట. (శ. ర.) ౨.

కలనినయసుకయు సున్నమును. (శ. ర.) విణ. కలనినది. (శ. ర.)

కలపంటకము. వి. (కలపు + పంటకము) పెక్కువదార్థములు కలిపి చేసినపంటకము, మిశ్రాన్నము. (పులియోగిరము, దవోదనము, మొ.)

గీ. ఆమరె బుప్పొడి దిప్ప లైయంతనంత, మెట్టదామరపాకులమీద జాటి, పైడిచూలారి వేవిళ్ల వాయఁ దోట, కలిమిచెలి వెట్టుకల పంటకంబులనఁగ. యయా. ౪. ౯.

నీ. కలపంటకం బనఁగాను మిశ్రాన్నంబు.... అం. దా. ౨. ౨౫౭.

నీ. మీడిమీగడ మాత్రమే గ్రహించినదర్శి గుంటి వైచినకలపంటకములు. గీ. కొటికి విడిచినయార్గాయ....పాందా. ౪. ౫౯. అము. ౫. ౧౪౩.

కలవడము. వి. గోముఖము, అటకుట.

నీ. కలవడంబు కలాపి కలయంపి చానపి యన గోముఖాఖ్య లైయలంచుండు. అం. భా. ౨. ౨౩. (బ్రౌ. ప్రాతప్రతి. పా.)

కలవడు. అ. క్రి. (కలపు + వడు.) కలయ.

క. కలవడి మాటలఁ బ్రియముల, నలయంపక యీవులందు నాదరణమునక, గలకాలంబు పదాతుల, నలవున వశగతులఁ జేయ నగు నరవతిక. రుక్మా. ౩. ౬౪. (శ. ర.)

కలవరపడు. అ. క్రి. (కలవరము + పడు.) కలఁత పడు.

ద్వి. కలవరపడి పొర్లి కన్నులు దెరిచి, కలవర్లఁ గానక తల్లిడించుచును. ద్వి. సారంగ. ౨. ౮౩పా. ౫ పం.

కలవరపాటు. వి. ($\sqrt{\text{కలవరపడు}}$) గ. తోటపడుట, కలఁత. ౨. దాంచల్యము.

క. జలవరములు కలహాసక, కలవరపాటునఁ జెలం
గుఁ గన్నులనమతఁ. విప్ర. ౨. ౪౪.

(రెండర్థములకు విదే యుదాహరణము.)

కలవరపోవు. అ. క్రి. (కలవరము + పోవు) కలవర
వడు. (౪. ర.)

కలవరము. వి. (క. కలవరం.) గ. కలఁత, క్షోభము.

౨. చింత. (౪. ర.) ౩. స్వప్నభాషణము, కలవరింత.

నీ....కలవరిం పనఁగను గలవరింత యనంగఁ గలవర
మనఁగను గళవళ మన, స్వప్నభాషణముగా జరుగు
చుండును....ఆం. భా. గ. ౧౪౨.

జ: కలవరపడు, కలవరపాటు, కలవరపోవు, కలవ
రించు, కలవరింత, కలవరింపు.

కలవరించు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కలవరము}}$) గ. కలఁత
నాఁడై క్షోభపడు.

(దివాంధము) గీ. కంఠఘాతార్థముల దిశల్ గలవ
రింప, గర్వదుర్లోకమునకుఁ గాతమునకనియె. వేం.
పంచ. ౩. ౧౩౪.

గీ. ఒదిఁగి యలమ దనములోన నున్నరాజు, కన్యకా
మతీ మేల్కాంచి కలవరించి, బహువిధంబుల విల
పించె....శుక. ౧ ౩౮౪.

౨. (నిద్రామోహదులచే) మైమఱచి పలుకు.

గీ. కలవరించుఁ గృష్ణాఖ్య తెలిసియున్న, యపుడుఁ
గృష్ణాఖ్య యేమతినట్టివేళ, యందు గృష్ణాఖ్య
దక్కంగ నంగనలకు, రాదు వేతొకవాక్యంబు రసన
కుదికి. హరి. పూ. రా. ౨౦.

చ. గజవతి వచ్చె నంచు నొకగంధగజంబు గుఱించి
యొక్కఁ డక్కజవడి పలిగన న్నెఱచి కానన
ఘామికి వీటిఁబాటి దారి జడత విద్రలోఁ గలవ
రింప నిశ్చక్రియ నేర్పి కిరముల్గజవతి వచ్చె నా
వివి కలంగుడు రీతవి శత్రు లచ్చటఁ. వైష. ౫.
౧౩౩.

నీ. చెలరేగి రాయంచ చేయవ మెలఁగుచోఁ గలి

కినెన్నడ లంచుఁ గలవరించు. అచ్చ. రా. అత.

౩౫. (౪. ర. పా.)

కలవ(ర్వ)రించుకొను = కలవరించు - (స్వార్థమున
'కొను').

(కుంభకర్ణవివిద్రావర్ణనము.) నీ. కిన్నరాదులఁ గిట్టి
గెలుచునాందోళంబు మించఁ బల్కఱుఁ గల్వరించు
కొనుచు. ఉ. రా. ౨. ౨౯౫.

కలవరింత. వి. ($\sqrt{\text{కలవరించు}}$) కలవరించుట.

(-నిద్రామోహదులచే-మైమఱచి పలుకుట; మైమఱచి
పలికినవలు.)

వ....భవదీయ వదనవర్ణనానంబుదికథలయందు నాఁఁ
గలవరింతలు సంతకంబును గలుగుట నిజఁబైనయ
ది....కళా. ౫. ౫౩.

గీ. తనరుపులకలు కలవరింతలును మాట, వీడుపాటలు
చెలులకు వెఱఁ గొనర్చ. కళా. ౬. ౨౧౪.

గీ. ఉద్వహనకేళిఁ జింతింపు చునికిఁ జేసి, పలుకు నిద్దు
రలోఁ బెండ్లికలవరింత. శుక. ౨. ౧౬౧.

వ. ఇది యే మయ్యా వెండియు మదాళయుండును మ
దురలాలసయును గళాపూర్ణుండు నంచుఁ బలుకు
చున్నవారు దేవరకు నిప్పుడు నవియు కలవ
రింతలై యున్నవి. కళా. ౫. ౫౩. ఆం. భా.
౧. ౧౪౨.

కలవరింపు = కలవరింత.

(స్వప్నభాషణము.)

ఆం. భా. గ. ౧౪౨.

కలవింకము. సం. వి. అ. పుం. గ. చటకము, వీచు

క. ౨. కూఁకటిమూఁగ అనుపక్షి. ౩. కళంకము,
కఱ. ౪. కళింగవృక్షము, నెమిలియడుగు.

కలశ(స)జన్ముఁడు. సం. వి. న. పుం-కలశమందు
బుట్టినవాడు-అగస్త్యుఁడు.

కలశ(స)ము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. ఘటము,
కుండ. (వై. వి. 'కలశాద్' మున్నగుచోట్ల 'తిరికుండ'
యనియర్థము). ౨. గుడిమీద నుండుకలశాకారశిఖ

రము. (విల్వము). పుం. ద్రోణము. పరిమాణవిశేషము. (కే. ని)

కలకా(సా)ద్ధి. సం. వి. ఇ. పుం-అమృతమదనకాలమును తరికుండగా నుపయోగింపఁబడినసముద్రము-పాలసముద్రము.

కలశి(సి). సం. వి. ఇ. ఈ. శ్రీ. గ. పెరుగుఁ జేలుచు కుండ. (కే. ని.) ౨. కలశము, కుండ. (వై. ని.) ౩. పుష్పివర్ణి, కోలపొన్న.

కలహంస(ము). సం. వి. ఆ. పుం. గ. ధూసరవర్ణములయిన తెక్కలు గలిగినహంస. (హలా. ని.) ౨. రాజహంస. (కే. ని.)

కలహంసుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. శ్రేష్ఠుడైనరాజు. (కే. ని.)

కలహకారి. సం. విణ. (న. డి. న.) జగదగొండి.

(ఇట్లే: కలహకారుఁడు, కలహకృత్తు, మొ.)

కలహప్రియ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. శారిక, గోచువక.

కలహప్రియుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) కలహమందు ప్రీతి గలవాఁడు. వి. ఆ. పుం. నారదుఁడు.

కలహము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. జగదము, వివాదము. ౨. యుద్ధము. ౩. కత్తియెఱ. (కే. ని.)

కలహాంతరిత. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ముందు కోపముచే ప్రయుని విదనాడి వెనుక పరితాపమునొందునాయిక.

కలహాశనుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం-కలహభోజనుఁడు నారదుఁడు.

కలహించు. సం. ఆ. క్రి. జగదమాడు.

క. కులకాంతతోడ నెప్పుడుఁ గలహింపకు....ను. శ. ౩౭. వరాహ. ౩. కాల.

కలాంకురము. సం. వి. ఆ. పుం. సారపము, బెగ్గు

రువక్షి. (కే. ని.)

కలాపి=కలయంపి. (కలఁత + అఁపు - సంధినివర్ణ రోపవర్ణవికారములు. శ. ర.) అం. దా. ౨. ౨౩.

కలాకులము. సం. వి. ఆ. న-కొంచెముగా త్రాగినను వ్యాకులపెట్టినది - హోలాహలవిషము. (వాద.)

కలాచి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ముంజేయి మొదలు మోచేరి వఱకు నుండుప్రదేశము, ప్రకోష్ఠము.

కలాచిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ=కలాచి.

కలా(శా)మఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. స్వర్ణకారుఁడు, కమసారి.

కలానునాది. సం. వి. న. పుం. గ. చటకము, పిచ్చుక. ౨. తుమ్మెద. ౩. కపింజలము, కముఱ. ౪. దా. తకము, వానకోయిల. ముం. గల్

కలాపకము. సం. వి. ఆ. పుం. గ=కలాపము. ౨

ఏనుగుమెడత్రాడు, ఏనుగుమెడనంతెల. న. గ. ఏకవాక్యముగా నున్నట్లోకభతువ్యయము. ౨. నెమిళ్ల పురివిచ్చకాలమున చెల్లినపదగు బుణము. ౩. సొంటి. ౪. స్నాదుకలుతి క్తకషాయమిత్రక మైనరుచి. (వై.ని.)

కలాపన=కలాపము. వి. కలఁత. (శ. ర. 'కలహము జగదము' అని చి. ని.)

కలాపము=కలాపన. (శ. ర. చి. ని.)

కలాపము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. నమూహము, గుంపు. ౨. మయూరసింహము, నెమిరిపురి. ౩. భూవణము. ౪. తూణము, అమ్మలపొది. ౫. వ్యాకరణభేదము, కాకంఠము. ౬. మొలనూలు, కాంచి. (మే.ని.)

కలాపి. సం. విణ. (న. డి. న.) కలాపము కలది.

వి. న. పుం. గ. నెమిరి. ౨. మహాదేవుఁడు, ఈశ్వరుఁడు. (కే. ని.) ౩. ప్లక్షము, జువ్వి. ౪. నెమిళ్ల పురి విచ్చకాలము.

కలాపుడు. సం. విజ. (అ. అ. అ.) విద్యుడు.
ప్రోడ. వి. చంద్రుడు. (మే. ని.)

కలాయనుడు. సం. వి. అ. పుం. వర్తకుడు.
(కల్ప.)

కలాయము. సం. వి. అ. పుం. గుండ్రని నెనగలు.
(బహునీలు.)

కలాలాపము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మెద.

కలాలి. వి. (హిం. కలార్) కల్లసారాయ లమ్మవాడు.
(క. ర.)

కలా(కా)వంతుడు. సం. విజ. (త. వరీ. త.) అటు
వదినాడు కళలు తెలిసినవాడు. వి. త. పుం. చం
ద్రుడు.

కల్ప(కా)వతి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. తుంబురునివీణ.
నా(కల్ప)

కలావికము. సం. వి. అ. పుం. కోడి. (త్రి. ని.)

కలావికలము. సం. వి. అ. పుం. చటకము, పిచ్చుక.

కలాహకము. సం. వి. అ. పుం. కాహళము, (దాకా)

కలి. వి. పురియతెట్టినకడుగు.

నీ. కూరాడు కలి నాగ మిటు దాన్యాష్టము అం.
రా. ౨. ౨౫౦.

గీ. నీరినదుము దెంప కలియుఁ ద్రచ్చివెన్న గొనఁ
గ....కు. సం. రా. ౧౩౫.

క. కలియును నూనెయు బలె మును. కలయక శీరో
దకములకరణం గొంకేయులుఁ గొరవులిపు దెనసి
స, కలనపులను గూర్చినారు కరినగరమునకా.
చిత్రరా. ౬. ౪౭.

చ....కలపుకాల మెఱుంగక పూసబొట్టు లం,బలి కలి
నీళ్లుఁ జందనపుమాదికఁ గొల్చినమాళ్లగల్గి కోరిలు
దురు రెడ్డిదిడ్డలు కుడేరునివీల్లలనంగ వచ్చుటకా.
శుక. ౨. ౪౦౬. (కలివీళ్లు = కలి.)

సా : కలి పోసి నాచ్చినగ్రచ్చ కాయలు.

నీ. కలి వోసి నాచ్చినగ్రచ్చకాయలభంగిఁ గొఱమాలి
నట్టిద్యుగ్గోళకములు. కాశీ. ౩. ౧౩౮.

సా : కలి పోసినవెనుక నుట్లు గనుఁగొనుట.

-కలి పోసినప్పటికిని పెరుగు పోయుదు రనువట్టి
యాసతో ఉట్టివంక చూచుట-కార్యము మించినతరు
వాతఁగూడ వట్టియాస పెట్టుకొని యుండుట.

క. అలయింపఁగలంతయు న, న్నలయించితి దాలు
మందరాద్రికిఁ జని యమ్మలహరుఁ గొలిచెద నేలా.
కలి పోసినవెనుక నుట్లు గనుఁగొనఁగ నృపా.
రుక్మా. ౪. ౭౫. సారంగ. ౨. ౧౨౨.

కలి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. కృతాదిచతుర్ముగములలో
తుదియుగము. ౨. జగదము, కలహము. ౩. యు
ద్ధము. ౪. విభీతకము, తాండ్ర. ౫. పాచిక ప్రక్క-
లలో ఒక్కచుక్కయున్న ప్రక్క. ౬. కూరుడు.
౭. కలిపురుషుడు. శ్రీ. కళిక. మొగ్గ.

కలింగలు. వి. (క. కలిగర్) అలుగు, పరీవాహము,
చెఱుపు లోనగువానిలో నెక్కువగా నుండునీరు పోవు
టకు నేర్పబడినదారి. (క. ర.)

కలింజము. సం. వి. అ. పుం. కిలింజకము, చావ.

కలిక. సం. వి. అ. శ్రీ. ౧. మొగ్గ. ౨. వీణమాలము.
౩. కళ.

కలికము. వి. తైత్తనీవారణాశ్రమము కంటికి వేసెడుమందు.
(క. ర.)

సా : ఆప్రాంతమున బియ్యము కలికమునకైనను దొర
కవు. (కొంచె మైనను దొరకవు అని భావము.)

విజ. స్వల్పము, తక్కువది.

క. కలికపుమానిని యని నీ,తలఁపున విపు డల్లనేల
తావుమిన్నన్, జాలుకఁగఁ జూచెదవతనికా. గె
లువఁగ నీవంటివారికిం దర మగునే. అచ్చ. రా.
యు. ౨౧.

కలికారకము. సం. వి. అ. పుం. గ. పూతికము, నె
మిలియడుగుగీ. (వై. ని.) ౨. ధూమ్యాటము, కూ
కటిమాంగపిట్ట.

కలికారకుడు. సం. విణ. (అ. రికా. అ.) కలహ
కారకుడు, కలహము కలిగించువాడు. వి. అ.
పుం. నారదుడు.

కలికారము. సం. కలికారకము.

కలికారుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కలహము
కలిగించువాడు, జగడగొండి. వి. అ. పుం. నా
రదుడు.

కలికి(ల్లి). వి. గ. మనోజ్ఞురాలగుఆడుది; ఆ
డుది.

గీ... కలికి యనగఁ, గొంగతలయీక దంట
యఁ గోమలియును, నాలుచును... ఆం. భా.
౩. ౬౨.

వ. అని పలికి యక్కలికి తేనియ లాలుకుపూయు
లుకుల జనుకు బుట్టించునించువిలుతు నుద్దే
రించి... మనుచ. ౩. ర. ౫.

నీ. ప్రాబల్కుగల్గిపాపటకు సిందూరమై యె
వ్వానిపదకాంతి యెసక మెనఁగ. గీ... అట్టి
హరి వీనె... ఉ. రా. ౫. ౬౯.

౨. కొంగతలయీక. ఆం. భా. ౩. ౬౨.

విణ. గ. మనోజ్ఞు, అంద మైనది.

నీ. దనుజశుద్ధాంతకాంతకటాక్షులతోఁ గలి
కికాటుకలకుఁ గానివావి. గీ. చేసి ... ఉ.
హరి. ౩. ౧౪౭.

చ. చిలుకలకొల్లి కల్లి యొకచేడియ... మ
నుచ. ౫. ౬౩.

౨. దంట, నేర్పరి. ఆం. భా. ౩. ౬౨.

కలికితురాయి = కొంగతలయీకలతో చేసిన
శిరోధూసావిశేషము.

నీ. కనకపువ్వుముల నొప్పినకుసుంబాపాగ రా

ణింపఁ గల్గితురాయి మెఱయ. వేం. మా.
౧. ౧౩౪.

జ: కలికితనము.

కలికితనము. వి. (✓కలికి)

(దిట్టతనము, నేర్పు.)

గీ. అత్తైంకునరేఖయు నవ్విధంబు, గఱువచం
దంబు నమ్మెయికలికితనము, నట్టిచెప్పుచు నై
రంధ్రియంద కాక, కలనె యొరులకు... భా
ర. విరా. ౨. ౬౭.

నీ. ఉత్తరప్రత్యుత్తరోక్తి నైపుణశక్తి గర్వంబు
నూపిన కలికితనము. నైష. ౭. ౧౬౦.

కలిగి(ల్లి)ంచు. సం. క్రి. (✓కలుగు) కలుగఁజే
యు.

(ఉండఁజేయు; నిలుపు)

చ. అడఁగఁగనీక శంతనునియవ్వయుం గలి
గించి తీవ... భార. ఉద్యో. ౧. ౩౭౩.

గీ... భార్య లితైపునందు, నడవరే యొర్చి నీ
దుమనమున నింత, యెకిగి కలిగింపు వసు
వేయు నేల తల్లి. భార. అశ్వ. ౪. ౬౯.
(ఇట 'బ్రతికింపుము' అని భావము.)

(వ్యక్తపఱుచు)

నీ... జనియించి యాబ్రహ్మ సకలస్పృష్టి, కాది
భూతములుగ వేదముల్ నాలుగు గలిగించె
నపుడు... భార. శాం. ౬. ౪౭౯.

(పుట్టించు, సృజించు)

ద్వి. వివిధభంగుల విందు వేడ్కఁ గానంప, చల
యఁ గావున నీవు వలయువస్తువులు, గణిం
పు మనపుడుఁ గామధేనువును. రం. రా. బా
ల. ౫౩ పా. ౧౯ పం.

(లభింపఁజేయు)

నీ. వలసినవస్తు లవ్వారిగా శిబిరంబునందె కల్గిం
చుమహావిభూతి. ఉ. రా. ౪. ౧౪౬.

కలిగొట్టు. వి. పాటలగీ.

రగడ. కలిగొట్టు ప్రాచువేడ్కలై నీకుఁ దఱ చె

దను, నలినాక్షికడిమిగండమున కే వెళుచెద
ను. మనుచ. 3. ౮౪.

(నిదానువినవర్ణనము) సీ. కలిగొట్టుచెట్టుగుంపు
ల కింటిచుట్టులు గారిమేసరికి వాకట్టుచు
దు. చంద్రా. ౨. ౧౬. ఆం. భా. ౨. ౪౮.

కలితనము. వి. (సం. కలిత్వమ్. క. కలితన - ఇది
'రాజురసము'వలె మిశ్రమ ముందుఁ జెప్ప
వచ్చును.) ౧. కూరత్వము, పరాక్రమము.

క. అనిలజుయశ్వములఁ గూర్చినయశ్వదు
శబ్దమునిం గలితనము మెఱుంగు, దనయంపనె
ల్లిచేయుం, చె నకులుతమ్ముండు నీదుసేన దలం
కక. భార. శబ్ద. ౧. ౧౬౨.

గీ. చెలులు పగతురు నెవ్వనిచెలితనంబు, కలిత
నంబుఁ గీర్తింతురు కడఁగి యెపుడు. మా
ర్గ. ౨. ౨౬౯.

౨. సామర్థ్యము.

చ. తలఁప రసాతలాంతరగతక్షీతిఁ గ్రమ్మఁ నిల్చి
నట్టిసీ, కలితన మెన్న విస్తయము గాదు ...
భాగ. 3. ౪౩౩.

3. చాతుర్యము, నేర్పు.

క. కలితనమునఁ జని యలనా, పునుమంటంబు
చెల్లుబడిగా రెడ్డిక, గలసి యొకముడుపుఁ
గైకొని, పిలిచిన నీ కిస్తు నేరపెట్టును మగ
నిక. వేం. పంచ. ౪. ౪౯౪. కృ. శబ్దం.
౨. ౧౧౫.

కలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ౧. విడితము, తె
లియఁబడినది. ౨. పొందఁబడినది. 3. భేదించఁ
బడినది. ౪. సంభాతము, రెక్కింపఁబడినది.
౫. గృహీతము, పట్టుకొనఁబడినది. ౬. ఉక్త
ము, చెప్పఁబడినది. ౭. విచారము, ఆరయఁ
బడినది. ౮. బద్ధము, కట్టఁబడినది. ౯. మిశ్ర
ము, కలిసినది. ౧౦. సంధన్నము, (ధనాదుల
తో) కూడినది.

కలితి(ల్లి). హిం. వి. స్వచ్ఛము కానిది, మిశ్ర
ము. (శ. ర.)

కలిద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. విభీతకము, తాం
డ్ర 1.

కలిపాత్రి. వి. గాయములు మున్నగునవి కాఁచుట
మపయోగించుగడ్డముక్కు.

మ. మకరాంకానలతప్యమానమచసుధవ్యంధ్య
మధ్యస్థల, ప్రకటస్వేదజలప్లుతాంబుజదళవ్రా
తంబు లొప్పారె ద, రృకశస్త్రంబుల గాఁడి
పాటునవలా భావంపుబగ్ గాయ మా, దుక
గాఁపంగఁ జెలువ్ ఘటించుకలిపాత్తువో
తెనప్పట్టినక. చంద్రా. ౪. ౧౭౬.

కలిమము. వి. మాంసము.

ప...తి త్రొలిచి గాలి గొన నై చినమక్కుకలిమం
బుఁ గనుంగొని...భార. శాం. 3. ౨౮౫.
(శ. ర. ప్రాత్ర ప్రతిపా - 'కడిమము' ముద్రి.)

కలిమారకము. సం. వి. అ. పుం. పూతికము, నె
మలియదుగుఁ.

కలిమాలకము. సం. కలిమారకము.

కలిమాల్యము. సం. కలిమారకము.

కలిమి(ల్లి). వి. (√కలుగు) ౧. కలుగుట; ఉండుట.

క. మృతం డముక్రమ్మఁ సంజీ, చితుఁ డయ్యెని
తండు కరము విస్తయ మిది భూ, నుత యిట్టి
మహిమకలిమికిఁ, గత మెయ్యది యాన తిమ్మ
కాయణ్యమునక. భార. ఆర. ౪. ౧౮౯.

సీ. మిముఁగన్నమాత్రన విమలాత్మబోధంబుకలి
మి నాతొంటిభాగ్యంబు గాదె. మార్గ. 3.
3౬౨.

గీ. శాస్త్ర మును పేరియిధికలోచనము కలిమి.
నైష. ౧. ౪౭.

సీ. సతికల్పిలేములు సన నిశ్చయింపక సంశయం
బునఁ బోవఁ జాలఁ గినిసి, పొం డని వెనకం

గఁ బుత్రైంచు గ్రమ్మ...భా.రా.కిష్కిం. 2౮౪.

౨. సంపద, విశ్వరూపు, సిరి.

క. కలిమియ చుట్టలఁ జేర్చుం, గలిమియ చెలు
లను ఘటించు...భార. కాం. గ. ౫౦, విరా.
గ. ౧౪౦. ఆం. భా. ౨. ౨౦౦.

(ఇంద్రునిమాటలు.) చ...నా, కలిమి నిజోదరై
కభృతికార్యకదర్యతఁ జిన్నఁబోయెడున్.
నైష. 3. ౧3.

సా: కలిమి లేములు కావడికుండలు.

3. పుట్టుక.

ఉ. పౌరులు మానవేంద్రునకుఁ బాత్రుఁడు గల్గికి
మిన్ను మోసి సాం, పారఁగఁ జేసి రుత్యవ
ములు...మార్క. ౮. ౨౦౬.

౪. తటస్థించుట.

చ...నీ, వనఁగ జనార్దనుం డనఁగ నారయభేద
ము లేదు కావునక, విను వినిపింతు మాపని
యు నీదు ప్రసంగమును కల్పియున్. ప్ర
భా. ౨. ౫౦.

౫. ఆగుట.

క. ఆఱుసియాగమనం బపు, డారసి చని చెప్పి
రంబుజాక్షునకు బహి, శ్చారిణులగుపరిచా
రిక, లాశీతిని జెప్ప నతనియానతికల్పిన్.
కళా. ౨. ౧౪.

కలిమి గలవాఁడు=౧. ధనికుఁడు. ౨. కుచేరుఁ
డు. వరాహ. ౬. ౮౯.

కలిమికొండ. వి. (కలిమి+కొండ) శ్రీతైలము.

గీ. కలిమికొండకు నేతెంచి నిలిచి తనుచు, వింటి
ముక్కంటి నినుఁ గనుఁగొంటి మంటి. ద్వా.
౮. ౧౫౨.

కలిమిచెలి. వి. (√కలిమి) లక్ష్మీ.

గీ. అమరఁ బుష్పాడికుప్పరై యంతనంత, మెట్ట
దామరపాకులమీఁద జాటి, పైఁడిచూలాలి
జేబిల్లి వాయఁ దోట, కలిమిచెలి వెట్టుకల

వంటకంబులనఁగ. యయా. ర. ౯. (తోఁ
టకలిమిచెలి=వనలక్ష్మీ.)

ఇట్లే: కలిమిగుచ్చెత్త, మొ. దశా. గ. ౧౬౪.

కలిమిలొయ్యలి. చంద్రి. ౨. 3౪.

కలుములనవల. ఆచ్య. రా. బాల. ౬3.

కలిమిచూపులపూఁబోడి=కటాక్షప్రసారము
చేత సంపదల నిచ్చునీ, లక్ష్మీ.

గీ. కలిమిచూపులపూఁబోడి కలశజలధి, నర్థిఁ
గొలుపుండె రత్నసింహాసనమున. మార. ౬.
2౮.

కలుములచెలి=లక్ష్మీ. ఆం. భా. గ. ౪౧.

కలుములకొర=వీలైసుఁడు, కుచేరుఁడు. ఆచ్య.
భా. 3. 3౬.

కలిమిదండుగ. వి. (కలిమి+దండుగ.) నేరము లే
కున్నను ధనవంతునియొద్ద రాజు పుచ్చుకొనెడి
ధనము. (శ.ర.)

కలియు=కలయు.

ఆ. క్రి. (-బంధుత్వ మైత్ర్యాదులచే-ఏకమా
గు; చేరు.)

నీ. ఈరాజునిబాస్య కారణంబుగ నద్రికులము
దేవకులంబుఁ గలియుఁ గాక. హరి. ర. ౬౪.

గీ. కలిసి యొకకొంతనేపు శృంగాటకముల, నగరి
దెసఁ జూచుచునె మంతనంబు లాడి, చనిరి
విద్వాంసు లిండ్లకు...ఆము. ర. ౮.

(వ్యవ) వారు ఒకరితో నొకరు కలిసి నెట్లుచు
న్నారు.

న. క్రి. (రలియందు కూడు.)

క. ఎక్కువమలుం బతనికిని, నిక్కపుటా లైన
దాని నీవమలుం డీ, నెక్కఁగ బడియంగలి
సినఁ, దక్కని చంపుటయె రాజధర్మం జెం
దున్. విజ్ఞా. ప్రా. ౧౦2.

నేలఁగలియు=నశించు, ధ్వస్తమగు.

ఆ. యాగకర్త లేనియాగంబు చెల్లునే, కలయ
గర్వ మెంత గలిగి యున్న, శిరము లేనితను

పు చెలరేగి యాడునే, పాలియుఁ గాక నే
లఁగలియుఁ గాక. పీఠ. క. ౧౩.

(ఇట్లే: అడవిఁగలియు, కాటఁగలియు, గంగఁగలియు, మొ.)

జ: కలుపు¹, కలుపుఁగోలు, కలుపుఁగోలుతనము.

కలియుగమహిమలు. సం. వి. న్. పుం. బ. ధా
న్యవిశేషము.

వ ... జాన్ముఁద్రాలు చిన్ని మక్కలు కలింగలు
వంగవరులు జగన్నాథప్రియములు రామల
క్ష్మణులు కలియుగమహిమలు కాసరలు...
అనునూటనాలుగువగలపైరులు ... ప్రబంధ.
౧౧౨.

కలిలము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ౧. గహనము,
చొర రానిది ౨. మిశ్రము, కలిసినది. వి. ఆ.న.
౧. కాలవ్యము. ౨. సమూహము. ౩. శరీరము.
౪. పాపము. ౫. గాంభీర్యము. ౬. జీవాధిస్థిత
మగు శుక్రశోణితములముద్ద. (కే. ని.)

కలివ(ల్ప)డగ. వి. ఉత్సవసమయములం దెత్తెడు
ధ్వజము, జెండా.

క. కలభాతహర్ష్యములపైఁ, గలివడగులు గలయు
నెగసి క్రాలె...కు. సం. రా. క౩.

సీ. సితలోచనద్యుతుల్ నెదరి దిక్కులయందుఁ
బొలయుకల్పడగలపాలుపు గాఁగ. కు. సం.
౧౨. ౯౮౫.

కలివి=కలివె.

వ... నేరేళ్ల మారేళ్లఁ గలుపుల బలుపులఁ గొడి
సెల నొడిసెల నందుగుల నిందుగుల ... పి.
శకుం. ౨. ౧౪.

కలివిరి. వి. వృత్తవిశేషము.

సీ. కలివిరి గుండ్రయు గ్రచ్చ...హంస. క. ౯.

కలివె(ల్పె). వి. కరమర్దము, ఓకలి.

సీ.... కలివె, వంతులుఁ దొడివెందవండ్లుఁ ముచ్చి

కివండ్లు జానవంతులు గంగరేవువండ్లు. కాళ.
౩. ౬౯.

ద్వి... వెలఁగ, కాయలు రేమిడికాయలు గలివె,
కాయలు... వండితా. పర్వ. ౩౪౮ పా.

సీ. ... కలివె నాఁ గృష్ణపాకఫల మమరు. ఆం.
భా. ౨. ౫౧.

ద్వి. దేవదారువు కల్ప దేవకాంచనము. ద్వి. సా
రంగ. ౨. ౭౯ పా. ౨౦ వం.

(యా. కలివియ-చి. ని.)

కలిహరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. లాంగలి, తరిగొట్టి.

కలు¹=కల్లు¹. వి. (ఇది 'ఇలు' శబ్దమువంటిది-చూ.

ఇల్లు¹-సం. కల్ప. పా. కల్లా. క. కల్, కల్లు.)
మద్యము, మర.

క. పలుపురకుఁ బుట్టినిచ్చలు, గలు ద్రావునుఁ
దెరిగి యెట్లు గజతురు శీలం, బులు... భార.
కర్ణ. ౨. ౪౮.

మ. కలు ద్రావం, బని పూసుచూడవులు. ఖడ్గాఖడ్గిఁ
బాటించురే, కలఁగంబాటు గాక ... ఉ.
హరి. క. ౧౩౨. రామా. ౨. ౯౭.

కలు²=కల్లు². వి. (ఇది 'ఇలు' శబ్దమువంటిది-చూ.

ఇల్లు¹-క. కల్, కల్లు. త. కల్.) ౧. శిల, తాయి.

ఉ. అల్పపుబ్బిధిడ నకటా కలుకొటలమాత్ర
కేసు సం, కల్పము మున్నొనర్చితిని గాని మ
ణీమయుముల్ రచించ సం, కల్ప మొనర్చినం
దిరముగా నెఱవేర్తునే కా ... పరమ. ౫.
౯౬.

సీ. ఇందుబింబముఁ జూచి చెందువృగలు సావి
యలు లెత్తి నాకంగ నానవడిన. కాశీ. ౩.
౧౨.

సీ. ఏమ గ్రేఁగంట నొక్కించుక చూచినఁ గలు
దెంద మైనను గరఁగు ననిన. నృసిం. ౨. ౫౬
(శ. ర. పా.)

౨. బండిచక్రము.

సీ. ఆది మనోమయం బగుకొక్కచక్రంబుఁ గ
ల్పించె బ్రహ్మ జగద్ధితముగఁ, గల్పించి యా

బండికలు వొల్చె సత్యలోకంబుననుండియా
కమలగర్భుఁడు... కాశీ. గ. 22.

కలుగుండు=తాతగుండు. ఆము. గ. ౬౮.

జ: కలుఁగానుగు, కలుక్రాంత, కలుగచ్చ, కలు
గానుగ, కలుజుచ్చి.

కలుఁగానుగు. వి.(కలు² + కానుగు)త్రాయంతి.

(శ. ర.)

కలుఁగు(ల్లు). వి. గ. రంధ్రము, కన్నము.

గీ... పల్లీకజంబు, నెలుకకలుఁగుది గానిమన్నె
మకి పట్టి, యరుగునది శౌచ మొనరింప ననని
సురుఁడు. కాశీ. శ్లో. ౧౯౩.

౨. గుహ; గుహలై దొలిచినరంధ్రము, సాగం
గము.

క. కడునడి నక్కలుఁగు మొగం, బడు కొక్కటి
ద్రోచి వెనుకపను లాతని కేర్పడఁ జేసివీడు
నేరినఁ, గడఁకం బజ లెల్ల నన్నుఁ గనుఁగొని
యెలమి. అచ్చ. రా. కిష్కిం. ౨౭. (శ.
ర. పా.)

క. తమవారిం బిలిచిన వై, శమచని వా రంబి
ఱుం బొలను మేపరిక, ల్లు మొగం దాపిన పెను
తా, యి మొగిం బడఁదన్ని లోనికేఁగి కడం
క. అచ్చ. రా. యు. రర శ్లో.

కలుఁగు(ల్లు)కానుపురపసి = పల్లీక సంధవుఁడు,
వాల్చి కిముని. అచ్చ. రా. బాల. ౨౭.

కలుఁగులా(న్లా)యపుఁడేజి = మూషకవాసాని
ము. శశాం. శ్లో. ౯౦, పువల. గ. ౭.

కలుఁజో. వి. గ. తాకట్టు, శిలాబంధము. (చి. ని.)

గీ. కలుఁజాతాకట్టు నాఁగను శిలాబంధమా...

ఆం. భా. గ. ౧౬౨. (శిలాబద్ధమా. ముద్రి.)
(చెఱువు లోనగువానినీరు పోవుటకు తాతితోఁ
గట్టినమార్గము. శ. ర.)

౨. నూతిగోడ.

గీ. ఓరఁ గలుఁజాలు వడి తాప లూడి ప్రాచి,

బూరటిలి నీరు గననీక పూరి మొలచు, బావు
లును గల్గు నచట భూపాలసుతులు, చేరి యొ
కచోట నలఁత వసించునంత. చంద్ర. ౩.
ర౮.

కలుక్కు. వి. మనస్సు నొచ్చుటయందలియనుకర
ణము.

చ. కఱుకుడనంబుతోడఁ గనుఁ గందనియాత్మఁ
డలంప వైతి వి, తైఱుఁగు వినం గలుక్కు మన
దే పగ వారిమనంబు... సారంగ. ౩. ౫౦.

కలుక్రాంత. వి. (కలు² + క్రాంత) త్రాయంతిలత,
కలుఁగానుగు. (శ. ర, చి. ని.)

కలుగ(గ)చ్చి. వి. (కలు² + గచ్చ) ఒకవిధ మైన
గచ్చ. (శ. ర.)

కలుగానుగ(గు). వి. (కలు² + గానుగ) తాతి
గానుగు.

క. చెఱ కొకటి గలుగఁగా మరు, చెఱుక లో
నైతి మనుమఁ జెఱువలగమి నే, శతీఁ గలు
గానుగ లాడుదు, రెఱిఁగి ప్రజల్ సుగుణు
లన్న రేంద్రునివీట. రామా. గ. ౧౨౭.

కలుగు(ల్లు), కలుపు. ఆ. క్రి. (దీనికి 'కల, శ' అ
నురూపములగు నని యెఱుంగునది.) గ. ఆగు.

ఆ. ఏను బాల వృద్ధ నెవ్వఁడు నా కిట్లు, గన్య ని
చ్చు నెట్లు గలుగుఁ బెండ్లి. మార్క. ౭. ౧౮.

క. అని చెప్పినఁ గలదు కలదు, నిను నట్ల వచించి
యందు నిలిపితి నని యా, యనిమిషవిభుం
డు చారుని, ననుపుమఁ బిలిపించె రంధ్ర నచ
టికి వేగ. కళా. ౨. ౧౬౭. (కలదుకలదు =
ఘోనము.)

౨. ఉండు; నిలుచు.

ఆ. ఏను గలుగ వెఱవ నేటికి నేనలఁ, గాకు నీవు
మెచ్చఁ గౌరవేంద్ర. భార. ఉద్యో. ౪.
౨౧౩.

ఉ. ... నీ, కేఁ గలుగంగ సంపదల కేల విచార
ము పద్మగంధి... ఉ. హరి. గ. ౬౪.

వ. ... పలు దెసలనుండి వచ్చి కూడినవాహినులు
 మూఁ డక్షహిణులకుం గలిగె ... భార.
 ఉద్యో. ౧.౨౨౫.(కలిగె=చాలి యున్నవి.)
 ఉ. చిత్తజాఁ డల్లితూపు మొనచేసినఁ జేయఁగ
 నిమ్మ పైధ్వజం, బెత్తిన నెత్తి నిమ్మ పచియిం
 చెదఁ గల్గినమాట గట్టిగా...విజ. వి.౩.౧౫.
 (కల్గినమాట=ఉన్నమాట, నిజ మైనమాట.)
 (పరిక్షిజ్జనము.) ప. ఇట్లు పుండరీకాక్షుండు
 పాండవసంతానంబు కలిగించె...భార.అశ్వ.
 ౩.౨౦౧.(కలిగించె=నిలిపెను)
 ౩. చాలు, ఓపు, సమర్థ మగు.
 చ.విరటుఁడు నూచుచుండ నిను వేపురముందట
 నట్లు ద్రోవ నొక్కరుఁడును గాదు గూడ
 దనఁ గల్గెనె...భార. విరా. ౨. ౨౫౭.
 నీ. ఏకొండశిఖరాగ్ర మిక్షించినంతన భవబంధ
 ములఁ బెడఁబాపఁ గల్గు. విక్ర. ౧. ౧౯౭.
 ర. పుట్టు.
 క. ఆదంపతులకు సుకృత, ప్రాదుర్భావమున మం
 త్రిభాస్కరుఁడు దయా, పాదిత బాంధవనికర
 మ, హోదయఁ డగుజన్మమంత్రియను గల్గి
 రొగిల్. విక్ర. ౧. ౩౯.
 క. నేనీ మఱి తాన క్రమ్యుఱ, గ్రాసము గొనునేత
 పురువుగతి నీకలుగం, జేసిన యీవిశ్వమును
 ర, మాసఖ మ్రింగుదువు నీవ మరలల్ లీలల్.
 కవిక. ౬. ౧౭౨.
 ఉ. అన్న వజ్రటి నిల్ గనినయన్న వసుంధర సిం
 ధుజాతిలో, పన్నియ కెక్కె నీవు గలువల్
 నియతోన్నతిఁ గాంచెఁ దండ్రియల్. ప
 సు. ౫. ౧౫.
 ౫. కలది యగు; కలవాఁ డగు.
 ఆ...ధరామరేంద్ర, వరులఁ డనుపు మఖిలవసుమ
 తీ ప్రజ కెల్లఁ, గరుణ కలుగుమమ్మ క్రమలనే
 త్ర. భార. ఆది. ౮. ౪.
 నీ. ఆరాధనమునేయు మత్తమామల నెట్లఁ బరిజ

నంబులమీఁదఁ గరుణ గలుగు. నైష. ౭. ౯.
 కా. నామీదం గృప యెట్లఁ జాలఁ గల వన్నా
 యేను శోకాగ్నియం, దీమాడ్కిం బడఁగా
 నుకేళ్ల నగునే...హరి. పూ. ౭. ౩౮.
 ౬. సంభవించు; లభించు, ప్రాప్తించు, దొరకు.
 మ. బహుబాధల్ బడఁ గల్గు నంచుఁ దమలో
 భాషింపఁగా...హర. ౨. ౧౯.
 నీ. దండపాణిని ధుంధి దక్షిణామూర్తిని గాలభై
 రవుఁ గొల్వఁ గలుగదయ్యె. కాశీ. ౫. ౬౮.
 క. పరఁ బెఁడురసంబు గలుగం, గరయంత్రం
 బాడ నెన్నిగడలు వలయు న,న్నిరసాలకాం
 డకఁబుల్...హర. ౨. ౧౦.
 ఆ. తలరుఁబోఁడి మంచదానవు గలిగితి, ట్టరుగు
 దెంతు రమ్మ యధిపుమనసు, విరస మయ్యెనే
 ని వెర వెద్ది మఱి చక్కఁ, జేయ నీవ చింతచే
 సి చూడు. ప్రభా. ౫. ౧౯.
 ౭. అర్హమగు, తగు.
 క. ఈయునికి వారకాంతకు, నాయమె యిది
 యాఁడుతోడును నాఁటికి నాయం, బాయె
 నికం గలకాలము, పాయక యత్రపసిగొడవఁ
 బడఁగాఁ గలజే. విప్ర. ౪. ౧౭.
 ఉ. సిరినొక్కప్పుడు కన్వొట యిహరి డల్ జేగల్
 బ్రహ్మించును, ర్వరకు న్వంచవఁ గూడఁగాఁ
 గలుగుభాస్వచ్చంద్రశాలాపరం, పర లయ్యెల్
 బట పైనయెవ్వనిభజాపంతుల్...ఆము.౧.౨.
 ౮. కడచు, గతించు.
 క. అనుటయు నమ్మని యిట్లచు, వనజాయతనేత్ర
 నీవు వచ్చి ముహూర్తం, బును లేదు పోవఁ
 దమకిం, చిన నే మని నీకుఁ బ్రియము చెప్పు
 దు గరిమల్. వి. పు. ౨. ౨౨౮.
 స. క్రి. పొందు.
 నీ. శ్రమమునకై యేను నకలాంబకములు నెక్కు
 దువెన నేయ నయ్యెడకు నొక్క, యాఁబె
 య్యె యుటికి నాయజ్ఞానమున నంపతాఁకునఁ

గూలుడు దానిఁ గలుగు, బ్రాహ్మణుం డధిక
కోపంబున నిది హోమధేనువత్సం బిట్లు దీని
శల్యనిహతంబుఁ జేసితి నీవు నావచనశల్యం
బున నిహతుండ వగుము... భార. కర్ణ. ౨.
౯౦.

కా. కానం గానిశరీరముం గలమహోగ్రగ్రాహ
ముఁ...భార. ఆది. ౫. ౨౫౮.

(ఈక్రిందిపరసురామపంతులవారి కవిత్వమునం
దు ఈధాతువు నబిందుకము గాఁ గన్నట్టుచున్న
ది. కాని దానిసానుత్వము చింత్యము.)

లయగ్రాహి. సంగముచ భంగముఁ గలుంగ కోక
భంగిని వెలుంగురచు నే నని కుమంగొనుము
వత్సా. సీతారా. ౨. ౧౩౩.

ఉ...ఆ, లీల ననేకజీవులు గలింగి జగంబులు
నిండి యుండిరి...మనోహరశతకము. ౭.

ఉ...నీ, పాలఁ గలుంగుమోక్షము...మనోహర
శతకము. ౩౧.

సుగంధివృత్తము. రామ రామ రామ రామ రా
మ రామ యందుఁద, న్నామకీర్తనంబుఁ జే
సినక గలుంగు మోక్షముఁ. సీతారా. ౧.
౬౭.

ఉ. వీనులకంటిజన్మిదము వ్రేలెడుబొజ్జ గలుం
గుగుజ్జవాఁ, డే నొనరించుకొప్పుమున కెప్పు
డవిప్పుము నేయుఁ గావుతక. సుకచ. ౧.
౧౫.

జ: కలిగించు, కలిమి, కలిమికొండ, కలిమిచెలి,
కలిమిదండుగ.

కలుచే. వి. (సం. కలుషమ్. ప్రా. కలున.) ౧. కలత,
క్షోభము. (చూ. కలుచపడు.)

౨. దోషము.

క. కలుగుం దోషమి యమవసఁ, గలుగు నె యం
తటనె యమృతకరునకు నాశం, బలఘువరవ
స్తువునకుం, గలదె యభావంబు మనసు గాన
నికలుచక. భార. కాం. ౪. ౧౮౩.

౩. క్రోధము.

మ. కలుచం గోశబిలంబు వెల్వడి యదఃఖడ్గాహి
వైవచ్చుచోఁ, జలనం బించుక లేక యీతని
రిపుత్సూపాలసంసూత మో, చెల హస్తాంబురు
హంగురీమయుమహాసిద్ధౌషధీపల్లవాం, చలము
లేసి భజించు జాంగలికతక సంగ్రామరం
గంబులక. వైష. ౫. ౧౫౭.

జ: కలుచపడు.

కలుచేపడు. ఆ. క్రి. (✓కలుచే) కలతపడు.

వ. ... తద్వధోపాయంబున కుపాయం బూహిం
చి యెద్దియుం గానక కలుచపడి పెలుచనం
తీపురంబు వెలుపడి కొలువుమాటంబునకు వ
చ్చి...వృసిం. ౫. ౪.

గీ. అంబునిధితీరమురఁ గులాయం బమర్చి, కొని
కలంగుమఁ డిట్టిభి గ్రుడ్లఁ బెట్టి, పొదిగె నే
మశిపాటులే కదనఁ బదనఁ, గలుచపడకుండ
సొందొంటిఁ గలసికొనుచు. వేం. పంచ. ౧.
౬౨౦.

కలుచే(ల్లు). స. క్రి. మోహించు, వలచు.

చ. కలువక కల్పినట్లు తమకం బెద లేకయుఁ
గల్గినట్లు...తా నొరుఁ గల్గిమి నేప్పు వేశ్య
కుక. మ. సం. ౮. ౧౪౨.

గీ. ... కలిచె నా నలరు వలచె, ననుట...ఆం.
భా. ౩. ౯౬. ('కలిచె' అపమ ద్రితము.)
జ: కలుపు.

కలుజ్జ(ల్లు)వ్వి=కలజ్జవ్వి. వి. (కలు²+జవ్వి.)
మాటపర్కటి, కొండజవ్వి.

గీ. ... ప్లక్షుసంజ్ఞ, నివృటిలు జావ్వి యనఁ గలుజా
వ్వి యనఁగఁ, గూటపర్కటి యగుచు ...
ఆం. భా. ౨. ౪౪.

ఉ. ... నో, శ్లవ్విఘటారఁ వ్రేల్చి చము రుట్టి
పడం గలుకుట్లు గాల్చి కల్లుప్తులనీడ నొ
క్కపరిమద్ధలిలాతలభూమి నందఱుక. కాళ.
౩. ౫౦.

సీ. కలుజువ్వి వావిలి గండువావిలి యేఱుమద్ది
మద్దియును...హంస. ర. ౧౧.

కలుపు¹(ల్పు). స. క్రి. (✓కలియు) చేర్పు,
కూర్పు.

గీ. అఖిలలోకైకనాథ నీయట్టిరూప, విక్రమా
దార్యకౌర్యవివేకనిలయు, నొకకుమారునిద
యచేసి యుర్విలోనఁ, గడుపు చల్లనికాంత
లఁ గలుపు నన్ను. ఉ. హరి. ౨. ౭౫.

సీ. సంప్రణయక్రొధజంపతినివహంబుఁ గలుప వ
చ్చినచెలికాఁ డనంగ. గీ...వ, సంత మేతెం
చె సంతతోత్సవ మెలర్ప. విక్ర. ౫. 3.

వి. ౧. కలయిక.

సీ. సితభానుఁ డాచార్యుచిగురాకుఁబోడిపైఁ
గన్నువెచిన కన్నెకలుపుమరులు. వైష. 2.
౧౫౧. (కన్నెకలుపు = ప్రథమసంగమము.)

౨. పైరుమున్నగువానిలోఁ గలిసి మొలచినగడ్డి,
మొ.

గీ. మెలపుతోఁ జెట్లపాదులకలుపు దీయు, నెమ్మి
దోహదధూపధూమమ్ము లిడును. వైజ. ౨.
౧౨౧.

సీ. పైరు మునుఁగ గాద బలిసినచేలలోఁ దెరలక
కలుపులు దీసి తీసి. ఉ. హరిశ్చ. ర. ౧3.

సీ. ... కలుపు నాఁ దెరుఁగును గాద మొప్పు.
ఆం. భా. 3. ౫౧.

3. దధి, పెరుఁగు; మిశ్రదధి.

క. కలు పనఁ బేరగు దిధికి. ఆం. సం. నానా.
౧.

గీ...కలు పన, మిశ్రదధి యొప్పు... ఆం. భా.
౨. ౨౫౯.

కలిపికొను=చేర్చుకొను.

వ. ...ధర్మంబులు దేటపడ ననుగ్రహించుచుం
బుయిలోట వాపి నన్నుం గలిపికొని కృపకు
భాజనంబుగాఁ జేయుటం జేసి కొంకకయిం
కను నడిగెదను...భార. ఆను. 3. ౨.

కలుపు²(ల్పు). వి. (✓కలుపు) మోహము, వలపు.

సీ. కర మర్థి నినుఁ జూచి కనుకలిఁ గలిచినపడఁ
తులకల్పు నిష్ఫలము గాఁగ. కు. సం. ౫.
౫౫3.

కలుపు(ల్పు)ఁగోలు. వి. (✓కలుపు¹) మైత్రి, విక
మత్యము.

మ. నసుపుంజుట్టము లెందఁటేని గలరింటక వా
రు మాకై చలంబునఁ బోరాడుదు రట్టివా
రలకుఁ గల్పుంగోలుఁ బుట్టింప నింపున మ
న్నింపవె నిత్యనైరము మృగంబు ల్పాని మే
ల్పొంద మన్ననఁ గావించినమంత్ర మైన
మణియైనకొమారికైన న్ననీ. చంద్రా. 3. ౧౦౮.

కలుపుఁగోలుతనము. వి. (✓కలుపుఁగోలు) విక
మత్యము.

వ. ... నటత్తటిద్వల్లిమతల్లియుంబోలె నుల్లసిల్లి
యల్లిల్లిఁ దెచ్చికోలువలపు దెలుపుకలుపుఁ
గోలుతనంబులు నలుపును నిట్లనియె. రామా.
౫. ౧3౪. (వికమత్యపుఁజేష్టలు అని భావము)

కలుము. వి. కలుషగంధము.

ఆ. కలుము నాఁగఁ గలుషగంధ మభవ. ఆం. భా.
౧. ౧౦౬.

కలువ(ల్వి). వి. (సం. కైరవమ్. క. కలువె.) ఉత్ప
లము, కువలయుము.

సీ. సాగనువాలు మెఱుంగుఁజూపు లాశావీధికలఁ
గల్గివారి మేలుక ట్లమర్ప. ఉ. రా. ౨. ౧౨౪.
వైష. 3. ౧౬౬. ఆం. భా. ౧. ౧౬౪.

జ: కలువకంటి, కలువగొంగ, కలువచెలి, కలువ
డము, కలువఁటేకు, కలువలదొర, కలువవిందు,
కలువవిల్లుడు.

కలువ(ల్వి)కంటి. వి. (✓కలువ.) కలువలవంటి
కన్నులు గలయాఁడుది, కువలయాక్షి; స్త్రీ.

సీ. చెవిలోనఁ బాఱంగఁ జిమ్మె గొజ్జఁగనీటఁ గా
లభైరవు నొక్క కలువకంటి. భీమ. ౫. ౧౧3.

గీ. పుడమిలోవల మగవాడు పూని తనకుఁ గోర్కి
యగు కల్వకంటిఁ గైకొనుచు నుండు. పీట
౨. ౩౩.

కలువగొంగ. వి. (కలువ + గొంగ) - కలువలకు
శక్రపు - సూర్యుడు.

సీ. కలువగొంగకు లేనిబలువగం గనుజీనివలువ రిం
గులు పైని గలుగువాని. ప్రబంధ. ౮౦౨.

ఇట్లే : కలువ(ల)దాయ, మొ.

సీ.కలువదాయ, కూనతూ పేనీ....అచ్చ. రా. యు.
౨౪౮. (కలువదాయకూనతూపు = యామ్యాత్ర
ము.) అచ్చ. రా. యు. ౭౯.

కలువచెలి. వి. (కలువ + చెలి.) కుముదబాంధవుడు,
చంద్రుడు.

గీ. కలువచెలియును బూవుదండలును మంచి, గంధ
మునుగేళిసాధంబుఁ గలికిమోము, గముకునకు
వికారంబు గలుగఁజేయు. భర్తృ. ౨. ౮౯.

ఇట్లే : కలువలయనుగు, మొ.

గీ. కలువల యనుంగు దూర్పుగుబ్బరిని బొడమె. అచ్చ.
రా. అయో. ౧౮.

గీ.కల్వలయనుంగు, అచ్చ. రా. బాల. ౯౪.

కలువలచెలిరేక = చంద్రరేఖ.

ద్వి. కలువలచెలిరేక కనకశలాక, తలిరులేమొక్క
మేల్తకుకులయక్క. మృ. వి. ౨. ౬౩.

కలువ(ల్వ)దము¹. వి. (కలువ + వదము - సం. కై
రవవది. త. కలువదిమ్.) ఉత్పవాచులందు ధ్వజస్తం
భాదులకు వ్రేలఁ గట్టెడుకలువపూదండ, ప్రాలంబ
మాలిక.

ద్వి. విరులచప్పరములు విరచించువారు, పురపీఠిఁ గేత
నంబులు నిల్పువారు, కలువదంబులు మేలుగాఁ గట్టు
వారు. రం. రా. అయో. ౮౮ పొ.

ద్వి. కలువదంబులు గట్టి కాంచనదండ, కలితవ

తాకలు గ్రండుగా నెత్తి. ద్వి. హరిశ్చ. ౨౮౪౯
పం.

కలువ(ల్వ)దము². వి. విశానము, మేలుకట్టు.

గీ. కలువదము చండువా మేలుకట్టంగ, నతిశయిల్లు
విశానాహ్వయములు సాంబ. సాం. ని. మాన. ౧౯.

కలువ(ల్వ)ము. వి. మందు నూతెడిరాయి. (శ. ర.)

కలువ(ల్వ)తేకు. వి. (✓కలువ) కువలయదళము.

సీ. కలువతేకులయేపు ఖంజనంబులరూపు నిరసించు
వల్పుపునీబుదాని. ఉ. రా. ౨. ౨౬౬.

(బి) పిలుదులమీది నబిషరములు, ఉత్పలవత్త
ములు.

సీ. పిలుందుపైఁ గానువించిన యవి కల్వతేకు,
లనఁగ నెనఁగు....వేంక. మాన. ౭౫.

కలువలదొర. వి. (కలువలు + దొర) చంద్రుడు.

క. కనికరము లేక తనదక్కనికరముల గానీబెట్టెఁ
గలువలదొర....రా. వి. ౪. ౪౪.

ఇట్లే :- కలువలదాయుడు, మొ. ఉ. రా. ౩. ౩౫౬.

కలువతేడు. దశా. ౨. ౩౦౨.

కల్వలసామి. ముకుంద. ౨. ౧౮౩.

కలువలతేనితోడు = లక్ష్మి. ఆం. భా. ౧. ౪౧.

కల్వరాయి = చంద్రకాంతశిల. అచ్చ. రా. బాల.
౨౧౪.

కలువ(ల)విందు. వి. కలువ + విందు) కుముద బాంధ
వుడు, చంద్రుడు.

గీ. గరముతోఁబుట్టు వగుటనో కలువవిందు, కందు
దనయందుఁ దాల్చె లక్ష్మీబతుమార. రామా. ౬.
౩౦. ఏక. ౩. ౧౦౨.

కలువవిల్లుడు. వి. (✓కలువ) పుష్పదన్వుడు,
మన్మథుడు. సానందో. ౫. ౯౧పొ.

కలుషము. సం. విజ. (ఆ. ఆ. అ.) ౧. అవిలము, క
లఁగఁబాటినది. ౨. మరీచము. ౩. గర్వికము. నింది
తము. ౪. అనమర్థము. చాలనిది. ౫. కృష్ణము, నల్ల

నిది. వి. ఆ. పుం. గ. మహిషము, దున్నపోతు. ౨. నలుపు. (కే. వి.) న. గ. ముటికి, మారిన్యము. ౩. పాపము.

కలుషించు. సం. ఆ. క్రి. కలగఁగఱు, కలఁతనొందు; కోపించు.

నీ.బ్రహ్మణ్యులు నేడువర నృణియించి వారి, గవి నన్నుఁబూజింపుఁ దనిన నావంశము లాత్మ లోపలఁ బరమాత్మఁ గొలువఁ, గలుపించి నైకారిక స్వరూపుఁడు పద్మజన్మండు మద్వ్యభివారకారు. గీ. లారకాన దురాదులారకాన, కిరవకృత్యంబు లిట్లు చేసితిరి మీరు. బ్రహ్మవిజ్ఞానగర్భంబు పదటి పాలు, గావలయు నుచు పోరంబుగా శపించె. వరాహ. ౫. ౫౩.

కలుషితము. సం. విజ. (అ. ఆ. అ.) గ. కలఁగఁ బాటినది, కలఁగినది. ౨. పాపయుక్తము.

కలుసుఁగూర. వి. (కలుసు + కూర) అనుటగా వందినకూర.

నీ. కలుసుఁగూరలుఁ బిల్లలును దియ్యచేరులుఁ బందరలు నానవాలు జాన్ము. తై. ధా. ౩. ౫౦. (శ. ర. పా. 'పులుసుఁగూర' ముద్రి. పా.)

కల్పనము. సం. వి. ఆ. న. శతత్యము.

కల్పఫలము. సం. వి. ఆ. పుం. దానిమృత్.

కల్పము. సం. విజ. (అ. ఆ. అ.) పాపి, దుష్టము. వి. ఆ. పుం. న. గ. దంభము, కపటము. ౨. పాపము. ౩. విష్ణు. పురీషము. ౪. కిద్దము, గురిమి మొదలగు దేహమలము. ౫. నెయ్యినునె లోనగువానిని తాచి పక్వము నేయునపుడు వానియందు వైచెడుటవది ద్రవ్యవిశేషము; నెయ్యి నునెలోనగువానియందు అడుగున నిలిచినమట్టి. ౬. ముటికి. ౭. తురుష్క. మనెడు గంధద్రవ్యము. ౮. చూర్ణము, పొడి. ౯. విభీతకము, తాద్రక్.

కల్కి. సం. విజ. (న. నీ. న.) కల్కముకఱది. వి. న. ఇ. పుం. విష్ణుదేవునిపదియవయవతారము.

కల్లు. వి. కంసారి, వద్రంగి, మొ.

నీ. వ్యాపారివిక్రంబు వారకాంతలపాలు కల్లువిక్రము రుంజకానిపాలు. రామలిం. ౨౩.

కల్పకము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. = కల్పము. ౨. కర్పూరము, కచోరము. ౩. కల్పవృక్షము.

కల్పకారుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కల్పసూత్రకారుఁడు (కాత్యాయనాశ్వరాయనాది). ౨. మంగలి. (వాచ.)

కల్పకుఁడు. సం. విజ. (అ. ల్వికా. అ.) గ. కల్పించువాడు, రచించువాడు. ౨. ఆరోపించువాడు. వి. ఆ. పుం. మంగలి, నాపితుడు.

కల్పన. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. నిర్ణయము, ఏర్పాటు. ౨. రచన; చేత, చేయుట. ౩. తైనేత, ఆలంకరించుట. ౪. ఆరోపణము, లేనిది మోపుట. ౫. లేనిది నిర్మించుట, క్రొత్తగాఁ గలిగించుట. ౬. హిసా, భావన. ౭. (న్యాయ) వ్యతిరేకవాదవిజ్ఞానాదీన మగుఅమమాన భేదము. ౮. (మీమాంస) అర్థావత్తి యనుప్రమాణ విశేషము. ౯. ఎక్కువతై పినుఁగు నాయితమునే యుట.

కల్పనము. వి. కలాపి, కలయింపి.

నీ. పూపిరు కలువపుష్పిల్లను దంపించి నునుపు మీ అంగఁ గల్పనముఁ జల్లి. ల. వి. ౫. ౨౨.

కల్పనము. సం. వి. ఆ. న. గ. ఏర్పాటు, నిర్ణయము. ౨. రచన; చేత, చేయుట. ౩. చేదనము, కత్తిరించుట. ౪. ఆరోపణము, లేనిది మోపుట. ౫. సాధివాని మగ్గము. (వై. వి.)

కల్పని. సం. వి. ఈ. శ్రీ - కత్తిరించుసాధనము - కత్తెర.

కల్పనీయము. సం. = కల్పము.

కల్పనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రసాత్రునియొక్క-
ప్రసాత్రుడు. (వై. ని.)

కల్పపాలుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శౌండికుడు, గ
భృంగవాడు. (హలా. ని.)

కల్పమానము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కల్పించు
చున్నది.

కల్పము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. ఉచితము, తగి
నది. ౨. సమర్థము, ఓపినది, చాలినది. ౩. ఈషద
సమాప్తిని సూచించును. (ఉదా : విద్యార్థులు =
పూర్ణముగా విద్వాంసులు కానివాడు. ప్రభాతకల్పము.
దీప్తకల్పము, మొ. ఇది యాయర్థమున ప్రత్యయము.)
వి. ఆ. పుం. ౧. న్యాయము. ౨. వికల్పము, పక్షోత
రము. ౩. విధి. ౪. వైదికవిధానములను దెలుపుకొఱ
భేదము. (ఇది ఆశ్వలాయనాపస్తంబబోధాయనకాత్య
ాయనాది మూత్రరూపముగా నుండునొక వేదాంగము.)
౫. సంకల్పము, ఉద్దేశము. ౬. ప్రళయము. ౭. బ్రహ్మ
దినము. (మనుష్యమానమున నాడుగయుగములును వే
యమాలులు తిరిగి వచ్చినచో బ్రహ్మకొకవగలు అగును.
బ్రహ్మయొక్క దినాధిగమన జగత్తు చేష్టాయుక్తమగు
ను. అతని రాత్రిధిగమన జగత్తు నిశ్చేష్టమై యుం
డును.) ౮. విధికతము, తాండ్ర. ౯. కల్పవృక్షము.
౧౦. ముష్యవిశేషము.

కల్పయత్. సం. శత్ర. కల్పించుచున్న.

కల్పయిత. సం. = కల్పిత.

కల్పయితవ్యము. సం. = కల్పితవ్యము.

కల్పలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కల్పవృక్షము.

కల్పవృక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కోరినవస్తువు
లిచ్చెడి దేవవృక్షసామాన్యము, వేల్పుచూను.

శ్లో. కల్పద్రుమామివ పారిజాతః. సం. రఘు.
౬. ౬.

౨. దేవవృక్షవిశేషము (ఇవి అయిదు :- మందారము,
పారిజాతము, సంశాపము, కల్పవృక్షము, హరిచంద
నము) - ఇట్లే : కల్పతరువు, మొ.

కల్పాంతము. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రళయము, త్రుంగుడు.

కల్పి. సం. విణ. (న. నీ. న.) ౧. రచించువాడు. ౨.
అలోపించువాడు. వి. న. పుం. మంగలవాడు.

కల్పించు. సం. న. క్రి. ౧. నృపించు.

గీ. బహుజలమధ్యమునఁ బెనుఁదాఁపపాన్పు, వై రజ
శృక్తి గైకొని పవ్వళించి, లీల నఖిలలోకములు గ
ల్పించు వినయ, దుర్య నారాయణ బృహత్పర్థమూర్తి.
మార్క. ౧. ౧౧౫.

౨. రచించు. (శ. ర) ౩. (లేనిది) కలిగించు, పు
ట్టించు.

(వ్యవ) ఇది కల్పించినకథ కాని నిజ మైనదికాదు.

కల్పిత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ) = కల్పకుడు.

కల్పితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. రచితము;
చేయఁబడినది. ౨. వ్యంజితము, స్ఫుటపఱుపఁబడినది.
౩. అలోపింపఁబడినది, కల్పనచేయఁబడినది. వి. ఆ.
పుం. ఎక్కువకు ఆయత్తము చేయఁబడినయేనుగు.

కల్పితవ్యము. సం. = కల్ప్యము.

కల్ప్యమానము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కల్పింపఁ
బడుచున్నది.

కల్ప్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. రచింపఁ దగి
నది. ౨. అలోపింపఁదగినది. ౩. అనుష్ఠింపఁదగినది.

కల్పషము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. పాపముగలది.

౨. మలినము, ముఱికి గలది. వి. ఆ. పుం. న. ౧.

పాపము. ౨. హస్తపుష్పము, మునికట్టుక్రిందిచేయ.

౩. మాలివ్యము. ౪. మర్ది మొదలగుమలినవదార్థము.
పుం. సరకభేదము.

కల్యాణకంఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శశ్వదుఁడు.

కల్్యాణపాదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకరాజు.

కల్యాణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. చిత్రవర్ణ
ముకలది. (అమరము - నలుపుతెలుపు కలిపినవన్నె
గలది. వై. ని.) అ. వర్ణనిది. వి. అ. పుం. గ. చిత్ర
వర్ణము. (అమరము-నలుపు కలిపినతెలుపు. వై. ని.)
అ. నలుపు. ౩. గంధకారి, ఒకజాతివరిగ.

కల్యాషి. సం. వి. ఈ. శ్రీ - నల్లనిది - యమునానది.

కల్యాఘఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాక్షసుఁడు.

కల్య. సం. వి. అ. శ్రీ. గ. సుర, మద్యము. అ. హరి
తకి, కరకగ.

కల్యజగ్గి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. గ. ప్రాతఃకాలమున కుడిం
చుట. అ. ప్రాతరాళము, దరిది.
ఇట్లే :- కల్యాళము, మొ.

కల్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. రోగము లేనిది,
నిరామయము. అ. సజ్జము, ఆయత మైనది, నిర్ద మై
నది. ౩. సమర్థము, నేర్పరి. ౪. ఉపాయము కలది.
(మాట) ౫. కుభమైనది. (మాట ౬. ఏడమూక
ము, చెవిడిమూగ. వి. అ. న. గ. ప్రత్యూషము,
వేకువ. అ. నిన్ను. (కే. ని.) ౩. (జ్యోతి)లగ్నము.
౪. మమిపు, కల్లు.

కల్యవర్తము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాతరాళము.(త్రివి)

కల్యాణబీజము. సం. వి. అ. న. మసూరము, చిణు
పెనగగ. (రాజిని)

కల్యాణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. అక్షయము.
నాళము లేనిది. అ. కుభయక్తము; కుభకరము. వి.
అ. న. గ. ఉత్సవము, పండుగ. అ. బంగారు. ౩.
కుభము, మంగళము; వివాహము.

౪.రుక్మిణీకల్యాణంబు వినంగ నాకు మదిలోఁ
గొకూహలం బయ్యెడిక. దాగ. గం. పూ. ౧౬౮౨.
(రుక్మిణీకల్యాణంబు = రుక్మిణీవివాహకథ అని
రావము.)

కల్యాణ మగు = పెండ్లియాడు.

గి. అంజమాంబికఁ గల్యాణ మైననాడె, వాసిగలక్తిర్తి
లక్షికి సేసవెట్టె. పాండు. గ. ౪౧.

కల్యాణి. సం. విణ. (న. పి. న.) కల్యాణము గలది.
వి. శ్రీ. గ. మాషపద్మి. కారుమినుముగ. అ. గోవు.
౩ (సంగి)రాగభేదము. ౪. భూమి, ౫. పార్వతి.

కల్యాణిక. సం. వి. అ. శ్రీ. మనశ్శిల, మణిపిల.

కల్యాణిని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. బం. ముక్తవపులగముగ.

కల్యా(ల్య)పాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శౌండికుఁ
డు, గవుండ్లవాఁడు.

కల్ల. వి. (క. కళ. ర. కల్లము) గ. అసత్యము, అన్యత
వచనము.

అ. వె. జల్లి బురుడ దొంకు పొల్లు దబ్బుల కల్ల. దబ్బు
తక్కుటకు. తవళి తవళి, తనుకు ననుకు దుద్దు
తటవట తవతవ, పట హాకిక్కి నా ననత్య మభవ.
అం. టా. గ. ౧౧౬.

అ. తప్పు, నేరము, అపరాధము.

మత్తకోకిల. కల్లరే దని విన్నవించుట గాదు వల్లభ
యితనిం, బ్రల్లకుం దెగఁ జూచి తేని....మా, తల్లి
దంబ్రులు పుత్రకోకము దార్చి చిక్కుదు రీశ్వరా.
దాగ. గం. పూ. ౧౩౬౩.

గి. కాళికాపత్రసద్రోహఁ గావుమనవ, విశ్వపతి దూషి
తునిఁ బ్రోవు విశ్వనాథ, కల్ల చేసితి రక్షింపు కాల
కంఠ, యనుచుఁ బ్రార్థించు భీమనాయకునిఁ దపసి.
భీమ. ౩. ౧౧౩౩.

౩. వరుషవచనము.

సీ. తనకల్లి విని విన్నను గొన్ని కల్ల లాడుటయు నే
వెల్లిపోవుటయుఁ గలదు. పరమ. ౩. ౨౯౩.

౪. భంగము, హాని.

వ. ఈధర్మానకు ఎవ్వరు కల్ల తలచినాను నంద మ
హాపాతకాలు చేసినదోషమును పొందుదురు.
౧౨౯౩. గు. జి. అమీనాబాదుకాననము.

(యముఁడు తనకింకరులతో నన్నమాట.) గి. కేక
నాళ గిరి లక్ష్మిపతి త్రిపు, రావి వసుదేవసూ

నుడ త్ర్యక్షి యనుచు. జపమునేయుడు రెవ్వ రావి
పులపుణ్య. మనులఁ గదిసినప్పుడ మీకుఁ గల్ల వ
చ్చు. కాశీ. ౩. ౧౬౧.

౫. తోట లోనగువానివెలుగు, కట్టవ.

సీ.ప్రాచీనసంజ్ఞలు వరఁగుచుండు. గీ. వెలుగు
కల్ల యనంగను....అం. భా. ౨. ౧౨.

విజ. ౧. అసత్య మైనది, అన్యత మైనది.

మ. గుణమా నెఱి వివేకమా నహి మనోగూఢత్వమా
లేదు భాషణమా కల్ల విచారమా తవళి వంశాచారమా
నాస్తి....హంస. ౫. ౧౧౧.

సీ. పాలు నిండినిగొడ్డుబట్టె కార్పులుమెండు కల్లవనిం
డికిఁ గాంతి మెండు. వేణు. ౧౭.

౨. పరుషము. (క. ర.) ౩. మాయాకల్పితము;
మాయావి.

ఆ. పునుకతాల్పువిల్లు దునిమెఁ దాటకఁ జంపె, బరునిఁ
దేర్చె వారిఁ గడవఁబనిచెఁ, గల్లజింకఁ ద్రుంచె
గండగొడ్డలితాల్పు. గరువ మడఁచె నతనికడిమి
యనఁచె. అచ్చ. రా. యు. ౫౭.

క. విను మేము కల్లసారెలు, గొని కపటపునెత్తమాడు
కుళలతఁ గా దొప్పనివారి నేవదంచుట, మనదాహు
వైరకేళిఁ గానిదురాత్మా. భార. కల్య. ౨. ౨౮౧.

ఆ. అపుడు మొసలి వేల్పుటవలె తనతొంటి, కతయు
నచట నున్నకల్లకపసి, దెఱుగు నక ని తోడ
నెఱిగించి పసిడితేరెక్కి వేల్పు ప్రోలి కేఁగె
నంత. అచ్చ. రా. యు. ౪౧౮.

కల్లవెల్లి యగు = చెల్లాచెడరగు.

(రతినిలాపము.) గీ. అతికికాఁ దైనపూవిత్తు నట్లెకొట్టి.

కల్లవెల్లిగఁ జేసి నాకాపురంబు. పార్వ. ౩. ౧౧౭.

ద్వి. ఎదురను బసి గుఱ్ఱ మేనుంగు బండి, యదియేమి
సోదైమో కదియంగ వెఱచు, నల్లంకఁ బొడ
గని చల్లన నవని, కల్ల వెల్లె పాటు

బస. పు. ౪. ౩౪. పం.

జ : కల్లకనము, కల్లరి, కల్లరికనము, కల్లరీడు, కల్ల
రుజు, కల్లవాఁపు, కల్లవాటు, కల్లవేయు.

కల్లతనము. వి. (కల్ల + తనము) ౧. వంచన, మోసము.

డి. కల్లకనంబు గాక పొడగట్టినపూర్వపురీతి నేడు
నా, యల్లమునందు ముందుము.... భాగ. ౬. ౫.

డి. గట్టవచ్చేతలుం బనలుఁ గల్లకనంబులు నీవు పుట్టఁ
గాఁ, బుట్టినవి....పారి. ౧. ౧౨౭.

౨. నేరము, తప్పు, అపరాధము.

గీ. అదివ సంకల్పవైషమ్య మగుటఁ జేసి, హోతకల్ల
తనంబున నువిడ గలిగె. నైనఁగలిగింతు నీకుఁ
బ్రియాత్మజునిని, నీవు మెచ్చంగఁ జూడు నానేర్పు
బలిమి. భాగ. ౯. ౧౪.

ద్వి. నృపునితో నొందును రెండుగాఁ జెప్పి, కపట
మేర్పడఁ బెట్టి కల్లకనంబు, నీమీద మోపుట
నిర్మంబు....నవనాథ. ౧. ౫౫పొ. ౧౭. పం.

౩. దుశ్చేష్ట, చెడుతనము.

గీ. అన్న మీతండ్రి కోపగాఁ దొనొ కాఁచొ, యీపు
పొనరించుదుర్వృత్త మెఱిగె నేని, కల్లకనములు
పలుమాఱుఁ గప్పివుచ్చు. నట్టి నామీదఁ జంపంగ
నలుగకున్నె. కాశీ. ౪. ౯౦.

(మూంము :- ఆచ్చాదయామి తేనిత్యం పక్కు రగ్రే
కుచేష్టితమ్.)

క. అల్లండ్లఁ గూఱు లందఱు, బొల్లమతిం బిలిచి
తెచ్చి పూజన లిడుచున్, కల్లకనంబున దక్షిణు,
చెల్లింపఁ దొడంగెఁ గ్రతువు శివరహితముగఁ.
వీర. ౧. ౯౭.

కల్లము. వి. ముప్పదిరెండువిన్నాదములలో నొకటి,
మల్లబందవిశేషము; రతిబందవిశేషము.

సీ. కల్లంబు రాటంబు కత్తి కొక్కిన గీ.నాఁగఁ
జెన్న లరుచుండు, ముప్పదియు రెం

దు విన్నాణముఁడుఁ బేర్లు. ఆం. ధా. ౨. ౨౦౯.

ప్రబంధ.౧౮౮.(కర్లము అపముద్రి.)

సీ. మల్లవల్లభులల్ల మరుసాధనలపట్లఁ గల్లమ్మలకు
వచ్చి కలిసి కలిసి. రాధికా. ౩.౧౩౭.

కల్లరి = కల్లరీడు. విజ. (కల్ల + అరి.త. కల్లన్) ౧.
అపత్యమాడునది.

సీ. కచ్చనగొండి పోకరకత్తె కల్లరి.... చెన్న.౨.౨౪.

౨. అపత్యమైనది.

సీ. దొరలు గద్దెపఁ గల్లరివార్త నిజముగా నిర్వహింపని
దేదీనీటుకత్తె, కుక. ౧. ౫౫

౩. వంచకుఁడు; మాయలాడు.

క. కల్లరితోలువేలుపుతోఁ, కల్లనఁ జెఱవట్టి కొనుచు నుచు
గురు నున్నాఁడు....అచ్చ. రా. ఆర.౬౬.

క. వల్లభునిఁ బ్రోచురిగతి, నెల్లప్పుడు తొమ్ము దించ
తెంతయుఁ దమి న.వల్లవమ్మదువద పెనుపఁగఁ,
గల్లరికృష్ణుండు దానిఁ గని మఱిసొక్కె. దళా.
రా.౧౮౯.

౪. దుష్టుఁడు; దుష్టురాలు.

ఆ. ముడివారి తెల్ల మంగళప్రద లయ్యుఁగల్లభులకు
మేలు గానియట్టి,తనుపు తెన్నియైనఁదాల్చి....ధాగ.
౧౦. పూ. ౯౩.

క. ఆల్లవె కాకక యనియెను,కల్లరిరాకాని పొగరు
గదురగ వచ్చె.అచ్చ. రా. బాల. ౧౧౨.

౫. కప్పు చేసినవారు, అపరాధి.

చ. నృపతికుమార లోకమున నీసరిచక్కవివారులేవు
నీ,విపు డటు పోయినప్పుడె పయిబడి నిన్వల
వఁతఁ బట్టి న.చ్చపలమ్మగాడి నీవది పొసంగక
వచ్చితి వేని రాజుతోఁ, గివటము గాఁగఁ జెప్పి
నినుఁ గల్లరిఁ జేయుఁ జామినిజంబుగి. సారంగ.
౨. ౧౫.

గీ. తల్లి నామీద నటు లేనికప్పు మోపె, న.ట
యలయనుంగుఁడంద్రాదీ నదియనిక్కు, యంబునే నె
నఁబయికఁ గదన్నఁ బోనె,యేరినన నేల కల్లరి
నేనె యగుదు. సారంగ. ౨.౨౭౩.

౬. గద్దబి, దిట్ట.

౮. మెల్లన వేటవేపులగమిం బడి నల్లలఁ జంప నే
ర్పితిం,గల్లరి యయ్యె నిప్పు దీది కానలఁబందుల
వేరువి త్రన. చంద్రా. ౨. ౭౪.

కల్లరితనము. వి. (✓కల్లరి) కల్లరియొక్కరావము.
(సాహసకృత్యము.)

సీ. కుంజరేంద్రులువై గుప్పించునింగంబుఁ జెల్లరే చని
పండ్లు దుల్లఁ దన్ను. గీ. ఆధిప దే వరబంబు
గన్నట్టిపట్టినిన్న పున్నమ తైదేంద్రనిసుపు సామి,
వానికల్లరితనము లీశ్వరుఁడెఱుంగు, పీరు తటకావ
దుదు రొక్కయింత గనిన. రా. వి. ౩. ౪౫.

కల్లరీడు = కల్లరి. (కల్లరి + ఈడు.స్వార్థమున)

వి. (చొంగ.)

సీ. కల్లరీడు. గీ.... తవ? మోసరి యనఁజెల్లుఁ
దస్కందనకు. సాం. ని. మాన. ౧౨.

కల్లరుష్ట. వి. (కల్ల + అరుష్ట) మత్స్యవిశేషము.

సీ. మిని కల్లరుజా తేలుమీను....హంస. ౪.౧౮౭.
(బ్రో. క. ర. పాఠములు.)

కల్లవాఁపు. వి. (కల్ల + వాపు) వొప్పి లేనివాఁపు.
రోగవిశేషము.

ఆ. కల్లవాపు పనికిఁ గదు వచ్చె నేనియు, జాట్లు
వాతపెట్టి మట్టు గాను,కాఁగుగంజి పాలుఁ గలి
యంగఁ బోసియు,బూయ వాపు మానిపోవుఁ
బికి. పశువైద్యశాస్త్రము. ౯౯.

కల్లవాటు. వి. (కల్ల + పాటు) కలఁత, కళవళము.

ద్రి. పెళ్లనుఱుతుల బెదరి యాపిట్ల. కల్లవాట

దర నాకాళంబు ముద్దె ద్వి. సారంగ. గ. ౧౧

పొ. ౧౨. పం. (ప్రయోగాంతరము లేదు.)

కల్ల నేయు. స.క్రి. (కల్ల + చేయు) మోసపుచ్చు.

ద్వి. మాయకాఁ దేతెంచి మనలను గల్ల. నేయుచున్నాఁ
దెడనేయక వీనిఁ. దెగబూచ్చుము....ద్వి. హరిశ్చ.

పూ. ౧౯౫౩.

కల్లు¹ = కలు¹. వి. (సం. కల్మష. ప్రా. కల్లం. క.

కల్ల. త. కల్.) ౧. మద్యము, సుర.

ఉ. ఉత్పలగంధి న న్నురుగు మొదలను బంపుము కల్లు
చేర....భార. విరా. ౨.౯౩.

నీ. కల్లనంగ సురాఖ్య చెల్లును గైపు సారాయి సారా
నాగ రహదనర్పుఁ. గీ.దద్విశేషంబు....అం.దా.

౨. ౩౦౩.

౨. మద్యవిశేషము.

ద్వి. సారాయి యొకయేలు సరవిని బాటెఁ, బాటెఁ గల్లును
నొక్కపావనతటిని. రం. రా. అయో. (శ. ర)

కల్లటిక = సురాభాండము, కల్లుబండ.

అ. కల్లటికకు భూతి గట్టిగాఁ బెట్టిన, నందులోని గడురు
లదఁగనట్లు, మెడను ద్రాదు వేయ మెఱపుతో ద్వి
జుఁ దొనె, విశ్వ....వేమన, ౩.౧౭౦.

జు: కల్లుపెంట, కల్లువెల్లి.

కల్లు² = కలు². వి. దొ, అనౌ. (చూ. బడిగల్లు, సన్ని

కల్లు) ౧. దాయి

గీ. గగనహరినీలతైలశృంగంబునుండి, దొర్లిపడెఁ బ్రొ
ద్దు జేగులుగల్లువోలె. వైష. రా. ౧౫౨. అం.
దా. ౨.౨౯.

౨. (బండి) కన్ను, (బండి) చక్రము.

వ. పరశురామదత్తం బయినదాగ్గనాథం బనుపీటి మ
హనీయసాధనం బప్పుడు రాదేయనకుం బ్రతిభా
నింపకుండె రాపటికల్లు గ్రుంగినఁ దేరు ఘూర్తిల్లె....
భార. కర్త. ౩.౩౪౧.

క. శకటము హరి దన్నిన దివిఁబ్రకటంబై యెగసి
యరుసుభరమునఁ గల్లుగా. వికటంబుగ నేలం
బదె....భాగ. ౧౦. పూ. ౨౫౧.

జు: కల్లుగాను, కల్లుప్పు, కల్లువరు, కల్లేలు.

కల్లుగాను = కలుగాను. వి. ($\sqrt{\text{కల్లు}^3}$) దారిగాను.గు.

నీ. కొండలుఁ గల్లుగానులబెట్టి రక్తముల్ బోరుకి లెడ
లంగఁ బొంక మఱచి. సానందో. ౩. ౫౩ పూ.

కల్లుపెంట. వి. ($\sqrt{\text{కల్లు}^1}$) కల్లు ఆమ్మెరుచోటు.
(శ. ర.)

కల్లుప్పు. వి. (కల్లు² + ఉప్పు) దారియుప్పు, వైంధవ
లవణము.

క. భల్లకపురప్రముతోఁగల్లుప్పును కుంఠిపారుముగఱ
దూపంబుగా, నల్లనిమేకల మూత్రము, తెల్ల
మ్ముగఁ బట్ట దొమ్ముతెవులును మానుగా. పశువైద్య
శాస్త్రము. ౯.

కల్లువరు. అ. క్రి (కల్లు² + పరు) స్తంభించు, దాపడు.

వ.గుండె జల్లుమని కల్లువడి మునికల్లిజుపరపల్ల
వంబులం ద్రెల్లి యిట్లంటి....మనుచ. ౫. ౧౯.

క. భల్లం దొక్కటి వింటను, మెల్లన నందించి నిలిచి
మే వెంచి కిటిం, బెల్లరికిపడఁగ నేసినఁ, గల్లువ
డగా లేచి యంతఁ గడువడితోడగా. భల్లా. ౨౪.
(ఇందు 'కల్లువడగా' అనుదానికి కర్త క న్నేసినదో
య.-శ.ర.)

కల్లువెల్లి. వి. ($\sqrt{\text{కల్లు}^1}$) సురాసముద్రము. (చి. ని)

కల్లెడ. వి. తరంగము.

వ. గండతైలంబు రొందొండ గురులు గురు ల్లనం
దొల్లరభసంబున నభిశృంబులు తల్లడిల్ల నెల్లెడలం
బెల్లెగయుకల్లెడలును....క్రిరం. ౧. ౧౩౨. (ప్ర
యోగాంతరము కనఁబడలేదు.)

కల్లెడు = కల్లెడు. వి. టి. ఒకానొకపట్ట.

సీ. తైలం కల్లెర గువ్వ కల్లెడు కేరణ మాడెలు లొగ
గిడిగాడు కొరడు. మద. ౩. ౧౯౪.

కల్లెలుక (ల్ల). వి. మాషికవిశేషము. (పొలములలో
కలుగులయం దుండెడులుక - శ. ర.)

గీ. ఉడుము గరిమిడి కొట్టు దందడియు వెల్ల. యెలు
క కల్లెల్ల కలుచును నేమిదెప్ప. మనుచ. ౪. ౨౫.

సీ. ఎలుక నా మాషకసామాన్యముగఁ జెలంగుఁ.
గల్లెల్ల యనఁగను వెల్లెలుక యనంగఁ జిట్టెల్ల
యనఁగను జెలంగు నిట్లు. కొన్నితప్పే దముల్
ఆం. భా. ౨. ౮౬.

కల్లెడు = కల్లెడు. వి. టి. ఒకానొకపట్ట.

సీ. గిడిగాడు లావుక కేర్లంబు పూరెడు కల్లెడు
పొన్నంగి కొఱ వికిరి.... పార్వ. ౬. ౭౭.

సీ. పెక్కుతాళున స్రుక్కు నిక్కి ప్రక్కలు నొక్కె-
నుటక కల్లెటి నొక్కొరణంబు. మనుచ. ౪. ౫౮.

కల్లెలు. వి. టి. (కల్ల + పిలు). వీరభద్రపర్వత
పాదమాలమున పాఠెడియొకనది.

సీ. పాఠె నేత్రెంబుపాదమాలంబునఁ గల్లెటితో వృద్ధ
గంగవారి. కాశీ. ౩. ౨౮.

కల్లొలము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. పెద్దయం. ౨. సు
తోషము.

కల్లొలిని. సం. వి. ఈ. శ్రీ - కల్లొలములు కలది - నది,
పిలు.

సీ. గగనకల్లొలినికల్లొలమాలికాహస్తీనకములతో నవ
కుండి. వైష్. ౧. ౩౭.

కల్లొలుఁడు. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. శత్రువు. పగ
వాడు.

కళ. వి. మూర్ఖ.

గీ. ధరము నీమీద నితి వార్జి దరుచునపుడు,

హరువిమేద గందె హరియురం జందె గెంపు,
నమరసంఘము కళ నొందె నహహ. తెలిసె
ఘనజగత్కుఁజీ వగుటగా కమతవర్య. చంద్రా.
౧. ౭౪.

క. అలుగువగ చూపువేళం. దలతల మను నింత
సోకిన నృగవానిం. గళ దాఁకఁ బెనఁగు నొకమొ.
కల్లపుదొరకరాసి నీలుకత్తియ యగుటగా. కవ
ల. ౨. ౧౩౯.

కళపట్టు = ౧. మూర్ఖనొందు. సౌమ్యసిల్లి.

ప. దనుజునిశిరోరుహంబులు వామహస్తంబునం జుట్టి
పట్టి పరణంబులఁ గంతంబు బిగియించినం గళ
పట్టి గ్రుడ్లు వెలికుటికి కదల నేరకయున్న నమ
యంబున.... వి. పు. ౭. ౨౧౦.

క. కళపట్టి పడినభీముఁడు, చెలిసెఁ హరికరుణనంత
చేపుఁడ నిన్నుఁగా, చెలియక పోరితి నేరము, గల
దనఁగా బీము నీరి గొఁగిటఁ జేర్చెఁగా. దళ. ౯.
౧౬౦.

కళవాలు = అళపడు.

సీ. మొగమోట యుడిగి సౌమ్యంబుఁడఁ గళవాటి
వదలక యార్జించువారిఁ జూచి. విప్ర. ౪. ౧౬.
(ప్రయోగాంతరము లేదు.)

కళ(ల). సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. భాగము, పాలు, అంశము.

౨. చంద్రునితోఁ బడునాటవభాగము. ౩. ముప్పది
కాష్ఠకాలము. (కాష్ఠ = ౧౮ తెప్పపాల్ల కాలము.)
౪. రాశిచక్రమునందు ౨౧౬౦౦ భాగము. రాశిలో
౧౮౦౦ భాగము. ౫. శరీరమందలిసప్తధాతువులలో నేదే
నొకటి. ౬. (చంద) ఏకమాత్రాత్మక మగులమువర్ణ
ము. ౭. మూలధనముమీద వచ్చువడ్డీ. ౮. శ్రీరజస్సు.
౯. నొక, ఓడ. ౧౦. కపటము. ౧౧. గీతవాద్యాదిద
తుష్టస్థికళలలో నేదే నొకటి. ౧౨. శిల్పము. ౧౩ మ
డినిల. ౧౪. వంశ్యానము. లెక్కించుట. ౧౫. (ఆం
ద్రవ్యాక) ద్రుతప్రకృతికము కానిపదము. (ఉదా :-
డిరక, రాముఁడు, మొ.)

కళం(లం)కితము. సం.విణ. (అ.అ.అ.) కలంకము

కలదిగాఁ జేయఁబడినది.

కళ(ల)త్రము. సం.వి.అ.న.గ. వెండ్లాము. ౨. శ్లో

ణి. ౩. దుర్గస్థానము, కోట. ర. భగము, అడుగుజి.

(త్రి.ని.) ౫. (జ్యోతి) లగ్నమునకు విడవస్థానము.

కళపెళ్ళ. వి. గ. నీరు మొదలగునవి కాఁగుట ఉడుకు

టయం దగుధ్వని కనుకరణము.

నీ. కాండముల్ చండమార్తాండతీవ్రకరాతపో

ద్వ్యుత్తిఁ గళపెళ్ళ నుడుకుచుండ. శివధ. ౫.

౯౮.

నీ. కళపెళ్ళ నుడుకుచక్కని నూనియలు మీఁదఁ

జిల్గఁ జెల్లునె మీకుఁ జెలియలార. నీలా.

౩. ౩౪.

౨. అఱచుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.

ద్వి. కాలాశ్రభూతముల్ కళపెళ్ళ నార్పు, పో

లిక గర్జితంబులు మింటఁ బొదలె. అ. మ. క.

౨. ౨౦ పా. ౨౦ పం.

కళవరము. వి. మల్లబంధవిశేషము.

గీ. కళవరానకుఁ జొచ్చి డొక్కరము హత్తి. ఉ.

హరి. ౩. ౬౯. (శ. ర. చి. ని. పీఠేశ. పాతములు)

కళవళపడు. అ. క్రి. (✓కళవళము) గ. కలఁతపడు,

క్షోభపడు.

క. ... నిక్కం, బీవిన్న ప మన రామ, మైవల్లభుఁ

డార్త లోనఁ గళవళపడుచుకొ. జై. భా. ౬

౧౫౧౧.

౨. తొట్టుపడు.

క. వరబలుఁ డగుమనుమనుమని, శరసంభిన్నాం

గులగుచు సమరవిముఖులై, హరిరాజముఁ గ

ని పఱచెడు, కరిబృందము వోలెఁ జనిరి కళ

వళపడుచుకొ. భాగ. ర. ౩౩౯.

క. లలితప్రియసంభోగా, కులవేషము చక్కది

ద్దుకొన నెడ లేమిం, గళవళపడుచుఁ బ్రభా

వతి, యలుక నతర్కగతి వచ్చి రచటికిరు

వురుకొ. ప్రభా. ౫. ౬౮.

కళవళపాటు. వి. (✓కళవళపడు) కలఁత; తొట్టు

పాటు.

చ. కళవళపాటుతోఁ జెలిమికత్తెల మాటుచు

... నీలా. ౩. ౧౪.

చ. ... పంచితీవేరి ఘరామచంద్ర మౌనము

లకంచు మూధులవిధంబున నేడ్చుచుఁ బో

యి రెంతయొక, గళవళపాటుతోఁ గరుణ

గల్గినరాజును బాయఁ గూడునే. ఉ. రా.

౫. ౩౦౮.

కళవళమగుకళవళపడు. అ. క్రి. (✓కళవళము)

(సంక్షోభించు, కలఁతపడు)

క. కులకైలంబులు వడఁకెను, గలఁగెఁ బయోధు

లు పయోజగర్భుఁడు సురలుకొ, దలఁకిము

నులమనంబులు, గళవళమయ్యెకొ దదీయగ

న్మోదలికికొ. నృసిం. ర. ౧౩౯.

కళవళము, కలవలము. వి. (క. కళవళ.) గ. వ్యా

కులత్వము, క్షోభము.

గీ. ఇట్లు వర్తించియును నాతఁ డేమియందుఁ,

గళవళముఁ జెంఁజ గూడుఁ గోకయునులేక.

శుక. ౩. ౩౭౫.

క. అని యెంచ రానికోర్కులు, మనమునఁ దలపో

సి భావమగ్నతచేతం, గనుమాయుఁ గలిగిన

ట్టులు, గని సంతస ముందుఁ జెలిసి కళవళ మం

దుకొ. విజ. వి. ౩. ౨౪.

చ. అలవిరివింటిదంట తదిలాధిప మోహము నెప్పు

నంబునకొ, గలవలమాన భేదిమణికైకక గెం

దలిరాకుముల్కులకొ, గలవల మాన నూనె

నలుకకొ నవసంగరముద్ర నిల్చి మం, గలవల

మానమీనతిలక ధ్వజశోభిమరుద్రధంబునకొ.

చంద్రి. ర. ౧౫. చెన్న. ౨. ౬౧.

౨. సంభ్రమము, తొందర; తొట్టుపాటు.

క. పిలిచి ప్రతివచన మొదవమిఁ, గళవళమున

నిల్లు సొచ్చి కాననచరు న, నైలవునఁ గానక

వైశ్యుడు, నలుమూలలు వెదకి నెప్పునము
దలఁ కొందఁక. కాశీ. గ. ౬౬.

వ...నవ్యటాలకు వెనుకపాటునం గదిసి మునుం
గు లెడలింప బెగడి కళవళింపుఁజాపుట వల్ల
భులం జూచి... మనుచ. ౩. ౨౮.

౩. నిద్ర మోహము మొదలగువానిచే గలుగుకల
వరింత,

సీ. కలవరిం జనఁగను గలవరింత యనంగఁ గలవర
మనఁగను గళవళ మన, వ్యభిభాషణము గా
జరుగుచుండును... ఆం. భా. ౧. ౧౪౨.

గీ. విదహావిభ్రాంతి నొక్కొక్కవేళయందు, గ
ళవళిపువంతభాషలకతన నవ్వ, డెవ్వఁడో
యొక్కమాయావి యేగుదెంచె, వంతిపుర
మున కని లోఁగి రబ్బముఖులు. నైష. ౩. ౯౬.

జ: కళవళిపడు, కళవళిపాటు, కళవళిమగు, కళ
వళింపు.

కళవళింపు. అ. క్రి. (✓ కళవళిము.) ౧. కలఁత
పడు.

చ... నెట్టిన తెగ వగ్గరించు నచటక జనులం
బరికించు బుద్ధి మూలిన వెన నెంతయుం గళ
వళించు మనోజవికారమున్నుండె. భార. వి
రా. ౨. ౩౧.

వ. కళవళించు డెందములతో నందఱుఁ దరతర
ములై కూడి గోవిందుపిటుందం దగిలి ...
హరి. పూ. ౮. ౧౭౫.

౨. తొట్టుపాటు నొందు.

గీ. ముద్దుమోము లట్లార్చుచో మాఁపులందు,
గర్జభూషణజాలంబు కళవళింప, మార్చి మా
ర్చి చేతులవ్రేళ్ల మడఁచికొనుచు, నింక నెట్ల
మృయండు నయ్యుంతు లేడ్య. ఉ. హరి. గ.
౨౭౬ (ఇట 'చలింపు' అని భావము.)

౩. (కలఁతపడి) ఆఱుచు.

సీ.... వానికాలివ్రే లొకనియంగంబు దాఁకె,
దాఁకిన వాడు దత్తపాటుతో మేలుకని

ముచ్చు మ్రుచ్చుంచుఁ గళవళింపు. కాశీ. ర.
౧౨౪.

కళవనము = కళాసము. వి. తోలు, చర్మము.

గీ. కళవనం బూడ జలకనుండలువు వీడ, జడలు
మహి జీర. జపమాలనరము జాఱ, దర్శముడి
వేల... మనల. ౨. ౩౫.

కళాంజి = కాళాంజి. వి. తమ్మపడిగము, తమ్మయ్యమి నె
డుపాత్రము.

చ. ... బాలునుం, బలుక కళాంజి మంచె యడ
పం బొకకొండలు పూని కొల్వఁగఁక. ఆహ.
౧. ౫౯.

కళాచిక. వి. తమ్మపడిగము, పతద్గిహము.

సీ. ... పరఁగుఁ గళాచిక పడిగ మనఁగఁ, గా
ళాంజి యనఁ బతద్గిహిణి... ఆం. భా. ౨.
౧౬౮.

కళా(లా)దుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧-నగలకొఱకి

చ్చినబంగారములో కొంతభాగము నపహరిం
చువాఁడు-స్వర్ణకారుఁడు, కమసాలి. (అమరము)

౨-దేవతలకు కళలనిచ్చువాఁడు-చంద్రుఁడు.

కా. ఈ పబ్బండపు నీటఁ బుట్టితిమిమీ యే నంచు
మోమాటపుం, ద్రోవ ల్పెప్పఁగ సిగ్గుగాదె
మఱి నీతోఁబుట్టు శ్రీదేవీ, లావానంబునిరు
ల్లరింతు పనుచో నయ్యో కళామండు చే,
తోపిళిక సహజాధనాపహరణోద్యోగంబు
నెగ్గించునే. వసు. ర. ౩౪. (ఇది రెండవము
లకు సుదాహరణము.)

కళా(లా)ధరుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఛంద్రుఁడు.

ఇట్లే:- కళానిధి, మొ.

కళాయి. వి. (సం. కటాహ. క. కటాయి.) ౧. నీలి
మందు మొదలైనవి కాఁచెడుంగళము.

ఉదా: నీలిమందుకళాయి, పులుసుకళాయి.

౨. ఇల్లడిపాత్రలు తోనగుకానికీ పూసిదుతగర
ము మొదలగువానిపూత.

ఉ. దా: మాయంట నాలుగుగిన్నెలకుకళాయి పెట్టింది.

కళాసము = కళవసము.

ఉ. లాలన గ్రాత బెబ్బలికళాసము నెట్టిర యాననంబుగా. నైష. ౬. ౧౧౫.

గీ. పులికళాసము కకపాల బూదిపూత్ర, జడలు బొత్తంబు రుదురక్కనరులు కావి, పుట్టములు లాతమును జోగిపట్టియాయును, దనర నయ్యింతి తేరి దీవన విడుటయు. అచ్చ. రా. ఆర. ౫౩.

కళాసి¹. వి. నాట్యవిశేషము.

శ్రీరంగ. ర. ౧౬౨.

జ: కళాసింఱు, కళాసిక.

కళా(లా)సి². వి. (హిం. ఖలాస్సి). ఓడమీదిపనివాడు. (శ. ర, వా.)

కళాసింఱు. అ. క్రి. (✓ కళాసి¹). గ. కళాసిక చేయు.

వ... మత్తవనమయ్యారమత్త కాశిని సకలమధుర కంఠకేకాగీతికావసానంబునం గళాసింఱె... కాశి. ౩. ౨౩.

ద్వి. అలమహానటుడు సంధ్యాతాండవంబు, లలి నటియించి కళాసింఱుగతిని. నవ. ౧౦౮పా.

(ప్ర.)

౨. అలయు.

గీ. తొడల బెడఁగారు నునువల్పతొడ నపుడు, రతిఁ గళాసించి వచ్చినరమణ మెఱయఁగొలని జెలువడి వచ్చి రాజలజముఖులు, వసు మతీనాయకానంగవతుల బలసి. విక్ర. ౫. ౬౧, ర. ౨౨౬.

మ. తెలివెం గళాసి యొక్క సాంగముగ నర్పించుక గళాసింఱు ను, గల్లియొక్క రొక్కతె వ్రాలు సోలములతోఁ గాదంబుగోస్థిచేకఁ: కావ్యా. ౩. ౧౨౦.

కళాసిక. వి. (✓ కళాసి¹). తాండవాదులచివరఁగావించుకృత్యవిశేషము?

వ... విచ్చిన్న హారమండలం బగుసురతతాండవంబునకుం గళాసిక యగుపారవశ్యంబునం గు సుమకార్తుకనర్తకర్త కాండశీలసమాపనాశర్త సారంబు సమసంవిభాగంబుగాఁ బంచి కొని యనుభవించుచు... నైష. ౭. ౧౮౭.

సీ. శిఖ తాండవముకళాసికఁజేసి సడలింఱెఁ గఱకుట్టిఁకలపేరికానెదిగువు. పాండు. ర. ౩౭.

కళి(లి)ంగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆడుది. (మే. ని.)

కళి(లి)ంగము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఒకానొకదేశము. ౨. ధూమ్రాట్యము, కూకటిమూఁగ యనెడుపక్షి. ౩. పూతికరంజము, నెమిలియసుగుగీ. ర. కుటజము, కొండమల్లెగీ. ౫. శిరీషము, దిరిసెనముగీ. ౬. ప్లక్షము, జువ్వీగీ. న. కుటజఫలము, ఇంద్రయవము, కొడిసెకాయ.

(బ. కళింగలు) ఒకజాతిపక్షు.

వ... ఏదామమెలకలు గుజ్జరులు బిరుదులు జాన్ముఁద్రాలు చిన్నిచుక్కలు కళింగలు వంగవరులు జగన్నాథప్రియములు... ప్రబంధ. ౧౧౨.

కళింగుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కళింగ దేశపువాడు.

కళిందకన్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ - కళిందపర్వతమునకు కన్యవంటిది, కళిందపర్వతమునఁ బుట్టివది - యమునానది.

ఇట్లే: - కళిందసుత, కళిందగిరిజ, మొ.

కళిందము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. యమునానది పుట్టిన పర్వతము. ౨. విభీతకము, తాండ్ర, తాండిగీ. కళుకు(ళ్య). విణ. ప్రకాశము గలది, తరువు గలది.

సీ. తలచూపి మోసులై త్రాసులై తరుకక్కిని క్కి వక్కులవలె నెరసి బెరసి, గఱకట్టి కళుకులై కరిలి పోఁకంఠలై వింకలై ఖంఠల విరివిఁ జెంది. నరస. ౫. ౧౧౩.

నీ. పాలిండ్లు కంగల బట్ట నిచ్చిన మేటికరుకు
బంగరుగిండ్లు కానుకీర్తు. రసిక. ౫. ౧౭౨.

చ. కరుకు మెఱుంగు గ్రొంబసిఁడికాంచికయై క
టిమించఁ జాలు... అనఁ గట్టిరి దివ్యదుకూల
మంతికీక. వసు. ౫. ౧౧౩.

వి. ౧. కాంతి.

నీ. చిఱుతనవ్వుల డాలు చే నున్నవలమురిఁ గల
మురిపెనునకు గరుకు నించ. ఘటికా. ౧.
౧౨౮.

క. పనిచినఁ గొందఱు నెలఁతలు, ననిచినసంతస
ముతోడ నగవు దొలంకొ, జని యుదిరివైఁ
డికరుమల, పని మెఱవడి నలరుగరుడవచ్చుల
చవికొక. యయా. ౮. ౮౬.

౨. కిరణము.

నీ. మినుప తరుకు నిగ్గు మించు కరు కనంగఁ గిర
ణనామంబులై కెరలుచుండు. ఆం. భా. ౧.
౮౨.

౩. పక్షి భేదము.

నీ. కూకటిమవ్వె పటాక కర్కు కరడు నల్లచ్చి
కాఁడును జల్లపిట్ట. గీ. యనగ నిట్లొ పక్షి భే
దాఖ్యలలరు. ఆం. భా. ౨. ౯౮.

౪. పూడి.

లయనిభాతి... తక్కుం, గలమనులకుం బసిఁడిక
రుమలకు నీ డగుచు నెలయఁగఁ బరాగములు
... కళా. ౧. ౧౦. (శ. ర. పా.)

కథేబర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శివశక్తులు తొప్పుండ్రలో
నొకతె. (శే. ని.)

కథే(లే)బరము. సం. వి. ఆ. వ. ౧. దేహము, మే
ను. ౨. శవము. (శే. ని.)

కల్లము=కల్లము.

నీ. కళ్యాణంబు నిలంబు గానిగుఱ్ఱంబులఁ గ్రూ
మట్టన కియ్యకొలుపువెరపు. భార. విరా.
౧. ౯౫.

నీ. కళ్యాణం దెగినపుకృష్ణముల క్రొన్నెత్తురు లాన
నంబులకుఁ గెం పావహింప. కాశీ. ౩. ౧౧.

కల్ల=కల్ల. (చి. ని, శ. ర.)

గీ. పొగడవ్రాఁకుల మొదలను బుష్పగ్రసము, దొరఁ
గి నెత్తెవియందును నెరయ నొప్పె, బూచు
కొఱకునై మున్నయింపులు దలిర్పఁ, గడఁగి
వనలక్ష్మి యుమినకల్ల యనగ. నృసిం. ౨.
౬౯.

కల్లము=కల్లము. వి. (సం. ఖలః. ప్రా. ఖలః. త.
కళం) ధాన్యము నూర్చెడువోటు.

గీ... కల్ల మనంగ ఖలాఖ్య వెలయు. ఆం. భా. ౨.
౨౩౩.

క. మిను కల్లము తారలు చి, క్రింగింజలు పూర్ణ
తుహినకిరణుండు తూర్పు, త్రినకొలుచురాశి
గా లాం, ఛనము మషీరచితము ద్రచందము
దాల్చె. వరాహ. ౪. ౧౪౮.

గీ. సప్తపదిపత్తుఖనరక్షిణిశాచ, పుంజ మహిభు
కృతత్రప్రభంజనములు, సోక వెఱబాతెఁ
గల్లన హర్షవాత, ఘట్టనలఁ బాఱుపెఱ
నొలకట్టు వోలె. ఆము. ౪. ౧౩.

కల్లము=కల్లము. (శ. ర.)

కల్లి. వి. (ప్రా. చి. ని-క. త. కల్లి.) జెముడుగీ.

ఉ. మామిడితోఁపునకొ దనరుమల్లని భీలుండు
కల్లిఁ జేర్చిన, ట్లామిషబుద్ధి వేఁపి యమరాల
యమాల్యము గాడు దార్చిన, ట్లామఘవారి
యాత్మపురి కాశ్రమధారణిండి తెచ్చిదు,
హ్లామత నిల్వినట్టిమహికన్యను జూచె న
భూషణాకృతిక. చం. రా. ౨. ౩౩.

శ్లో. మల్లం చూతవనాదివ స్తుహివనే మ్లేచ్చేన
సంస్థాపితాం. సం. చం. రా. సుం. ౧౭.

కల్లియము=కల్లము.

ఉ. కత్తులకల్లియం బొరయఁగా నెలవుదొడగి క

మునెత్తుటక, జొత్తిలి నోర జొల్లలర ...
కవిక. ౨. ౭౨. (శ. ర. పా.)

కల్లె(ల్లియ). వి. (ఇల్లు ఎడంతయగా త్రా. చి. ని,
వా.) తైత్తముచే గట్టిపడినయమ్మి.

నీ... క్లేష్టంబు వెలయుఁ గల్గె యనంగ... ఆం
భా. ౨. ౧౩౧.

నీ. కొమకొండు తెలియవలయుకల్లెలు గాఁ
గ... అచ్చ. రా. కిష్కిం. ౬౬.

కల్లెము = కల్లియము, కశ్యము. వి. (సం. ఖలీనం.
ప్రా. ఖలీణం.) ఖలీనము.

నీ. ముక్కున నసియాడుమురుఁదామరతూఁడు
ముత్యాలకల్లెంబుమురుపు నెరప. దశా. ౨.
౬౬. ఉ. రా. ౨. ౩౩౧.

కవ. వి. ౧. జోడు, యుగళము.

ఉ... పైపయి విస్తరిల్లక, న్నుంగవ యాక్రమిం
చుకొనునో ముఖచంద్రు నటంచు... మనుచ.
౨. ౩౨. హర. ౩. ౪.

౨. జత, మిథునము.

క. హాటకకలశంబులపను, బాటి యగువహాటి
మెఱుంగుఁబాలిండ్లు నిరా, హాటస్సుగణ
ప్రభ యను, నేటికిఁ జక్కవలకవ యయి వి
రాజిల్లెక. నైష. ౨. ౧౭.

నీ. కలికిజక్కవపిట్టకపఁ గూర్చ విప్పంగఁ దల
మైనకనువోయి దయఁ దిల్పి. గీ. అమరమా
తకు శౌరి ప్రత్యక్ష మయ్యె. దశా. ౫. ౪౬.
ఆం. భా. ౨. ౧౦౦.

౩. యమళము, ఒకతల్లికించుమించుగా నమకా
లమున జనించినశిశువ్యయము.

నీ. నల్లలితాశోకపల్లవంబులుఁ బాదపల్లవంబులు
నొక్కతల్లిప్రజలా, ప్రణయాతిశయమునఁ
బాయనిజక్కవకవయు నెవ్వలిసన్నుఁగవ
యొఁగవయె. కు. సం. ౮. ౧౨.

(బ) ౧. నకులసహదేవులు.

మ. ... మేదిసీధవసందోహము ప్రితిఁ జొంద
మహిమోవాత్మోగ్రయానంబులక, గన రేతెం
చిరి వేడ్క నొండొరులకుం గయ్యంబు మైఁ
తెప్పచుక. భార. భీష్మ. ౧. ౧౦౮.

గీ. నకులసహదేవు లలరుదురు కవలనఁగ. ఆం. భా.
౨. ౧౮౨.

౨. కుశలపులు.

గీ. కవలు కవపితౄ లూని ద్రాక్షాఫలోప, మాన
మానితవాల్మీకిమానిగచిత, చారురామాదుగా
ల్లోకసమితి గాన, లీలఁబరియింప శత్రుఘ్నఁ
దాలకించి. ఉ. రా. ౭. ౧౬౪.

విణ. రెండు.

చ. కవనొన శేలపూనుకొకవ్వడి నావలము
... భా. విరా. ౫. ౪౫.

గీ. కవలు కవపితౄ లూని... ఉ. రా. ౭. ౧౬౪.
కవలవారు = ౧. ఒకతల్లికించుమించుగా నమకా
లమున జనించినశిశువులు.

నీ. కాశిరా జనువానిగాదిలూఁతులఁ గవలవా
గల నతికాంతిమతుల. భార. భా. ౧. ౧౩౫.

౨. నకులసహదేవులు.

గీ. కవలవారు నూర్వేందు ప్రకాశతేజులు ...
భార. ఆది. ౫. ౧౩౩.

౩. కుశలపులు.

జ: కవగూడు, కవగోను, కవపిట్ట, కవవాయు,
కవ్వడి.

కవకము. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రాము, కబళము.
న. పుట్టగొడుగుగీ.

కవకవ. వి. ౧. నవప్రసాదం దగుధ్వని కనుకరణము.

ద్వి. కవకవ నగకు జక్కనకవ దెదరు, నవలివా
రల్లన నంది పట్టెదరు. ఆ. మ. క. ౨. ౧౧౫
పా. ౧౮ పం. ఉ. హరి. ౧. ౮౦.

౨. పక్షులు కూయుటయందలిధ్వని కనుకరణము.

ద్వి. కవటంపుఁబక్షులు కవకవ మునుచు, విపులే
శుముండఱి చెవక వ్రాలె. ద్వి. నల. ౩.

౯౬౯. (వ్రాటయం దగుధ్వనికనుకరణము - అని శ.ర.)

కవకివ. వి. పావురములధ్వని కనుకరణము.

రగడ. ఇట్టలపురతివేళ గవకివ లేనగు నీబక దారిపిట్టలు. శుక. గ. ౧౩౩.

సీ. బకదారికవకివ లొకదారిమై జూపి తమిఁ గూడరా యంచు దరికి నేను. హంస. ౨. ౧౦౮.

కవగూడు. ఆ. క్రి. (✓కవ) జతగాఁ గూడు.

సీ. స్తనయుగచక్రముల్ జలజాతముకుళముల్ కవగూడి మొనచూపి కలహ మంద. ఇందు.

౩. ౫౬. (కవగూడి:-రెండుకత్తులుగా నేర్పడి అని భావము.)

కవగొను. స. క్రి. (✓కవ) జతగూడు, కలియు.

శ. అది మొదలు వానిఁ గవగొని, మదవతి యారామమధ్యమందిరమున నిం, పాదవఁగ రమింపు దొడఁగెను, మదమఁడు విలైక్కు డించి మరలి చనంగఁ. హంస. ౫. ౩౦౮.

కవచపత్రము. సం. వి. అ. పుం - స్తోత్రరూప మగుకవచమును వ్రాయట కుపయోగించుపత్రమువంటిపట్ట కలది - భూర్జపత్రవృక్షము.

కవచము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. బొందళము, (యుద్ధకాలమందు తొడుగుకొను) ఇసుపచొక్కాయ. ౨. (తంత్ర) మంత్ర సాధనాంగ మగుస్తోత్ర విశేషము. పుం. గ. పటహము, తప్పెట. ౨. గర్దభాండము, కలుజువ్వి. ౩. నందివృక్షము.

కవచహరుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కవచము తాల్పఁ దగినవయస్సు వచ్చినవాఁడు. (తరుణుఁడు)

కవట¹. విణ. లేతది.

ఉదా: కవటాకు. (శ.ర.)

వి. (త. కవటై) స్కంధకాళి, పెద్దకొమ్మ.

(కవీవృక్షవర్ణనము) సీ. కవట లాంఛాంటిలో.

గదియును నెడములు మింగి పుట్టుగ సొంపు మిగులుదాని. భార. విరా. గ. ౧౬౨.

కవట². వి. చకురోగవిశేషము.

ద్వి. మొలవిడి సెలతెవుల్ ముకుబంతి కవట... ఆదిగా నెన్నఁ, గలపసరాలరోగములకు నెల్ల. నవ. గ. ౮౧ పా. ౪. పం.

కవటము. సం. వి. అ. న. గ. ఉచ్చివృద్ధదార్థము. ౨. అన్నము. (శే. ని.)

కవటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కవాటము, తలుపు. (కల్ప.)

కవటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పుల్కుసియందు కూర్చునికీ బుట్టినసంకరజాతివాఁడు. (శే. ని.)

కవడె. వి. (త. కవుడి.) వాద్యవిశేషము.

గీ. కవడె యన నురుమ యనఁగఁ గరిది యనఁగఁ, దప్పెట యనంగ వాద్యభేదములు చెలఁగు. ఆం. భా. గ. ౧౨౮.

కవణకాఁడు. వి. మల్లగమనవేది, మల్లయుద్ధపునడక తెలిసినవాఁడు.

సీ. కవణకాఁ డన మీటు గమనవేది. ఆం. భా. ౨. ౨౦౮.

గీ. కవులు బుధులును గాయకుల్ గవణకాండు, హంతకారులు దనువందు లుండ నండ. మల్లుపు. గ. ౧౩.

కవణము¹. వి. (సం. కబళమ్.) గుఱ్ఱము మొదల గువానికీఁజెట్టు ఉలవలు లోనుగాఁ గలభక్ష్యము, దాణ; ఆహారము.

ఆ. బియ్యములును నేయుఁ బెరుగును గూరగా, యలును పంటకట్టియలును గడ్డి, కవణములును బెల్లుగా నొడఁగూర్చి నిగూఢవృత్తిఁ దానుఁ గూడ నడచె. భార. ఉద్యో. గ. ౯౩.

గీ... కవణ, మన హయహర భేద మైధను మహేశ. ఆం. భా. ౨. ౧౯౯. (ప్రాత్రుత్తి. పా.)

నే...కవణ మంచన గ జాదిగ్రాస మమరుచుండు.

అం. భా. ౨. ౨౬౦.

(వసంతమునువర్ణనము.) సీ. చిదుకులేజగురాకు

జేరుడుచియ్యాలకవణంపు పేరుంగుగములు గ

దల. ఉ. హరిశ్చ. ౩. ౧౨.

క. గాలికవణంపు మేపును, చాలుపులం బోలిత

రకసంబున నొజ్జపూ, నేలియపరంజిపింజల,

చాలారుందూపు లుజక వామిగ నేసెన్.

అచ్చ. రా. యు. ౨౯౩.

కవణము². వి. చికిత్సార్థము కన్నులకు గట్టిన

కట్టు. ద్వి. కన్నుల గట్టినకవణంబు వుచ్చి. బస. పు.

౬. ౪౦౦. (ప్రయోగాంతరము లేదు. 'కవ

ళంబు, కమలంబు' అని పాఠాంతరములు.)

కవను. వి. (త. కవనై.) గడ్డి.

సీ... గడ్డి గాదము గవతము కనవు కవను, పుల్లు

పూరి యనంగఁ జెల్లుచు దృఢసంజ్ఞ ... ఆం.

భా. ౨. ౭౬.

కవపిట్ట. వి. (కవ+పిట్ట) చక్రవాకము.

చ. జలనిధిముద్దంగంబు పెలుచం గవపిట్టలపెట్టు

మందు...నుచంతా. ౨. ౧౫౧.

కవయి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. మత్స్యభేదము.

కవయు. స. క్రి. (రతియందు) కూడు, రమించు.

క. ఆంధుఁ దనదృష్టి నాటుచుఁ, గందర్పనిశాత

సాయకంబులు పెలుచున్, దెందముఁ గాఁడి

న దృఢిసెడి, కంది మునీంద్రుండు దానిఁ గవ

యొందివరెన్. భార. ఆది. ౪. ౪౪.

క. దినమున సురతం జెయ్యడఁ, జనదు చెడిపఁ

గన్యఁ గవయఁ జనదు... భార. ఆం. ౪. ౧౧౫.

క. గవయిం గవ యీదై తమిఁ, గవయం గవయం

బు. కృ. శమం. ౧. ౬౬ ఆం. భా. ౨. ౧౭౮.

కవజలు. వి. బ. పాచికలు.

సీ. కవజలనం బాచిక లనంగ నక్షుమర్ ... ఆం.

కే. ౫౫.

గీ. కవజలుంకించి వైన ... పాత్రారి నెత్తమా

డు. ఆము. ౧. ౫౯.

కవలు. వి. వేదాదిపతనమునందు కొంతసామ్యము

చే ఒకటివిడఁబడి మఱియొకటి వచ్చి కలియుట్టి

క. వదవర్ణ సౌవ్యకోన్నతి, యొవవఁగ రు వ్విచ్చి

యిచ్చి యొక్కడను గవ, స్థుడయింపకుండ

గుఱుకులు, మదిఁ బట్టఁగఁ దెల్పుచు నమం

చితబుద్ధిన్. పరమ. ౨. ౧౦౯.

సీ. ఎడనెడలఁ గవర్ణఁ దడఁబడకుండఁగ గుఱుకు

లు మదిఁ బాదుకొలిపి కొలిపి. కళా. ౪. ౪౧.

కవలుకొను=కవలువోవు.

గీ. కమలజాని వేదపతనంబు కవలుకొనియె. విక్ర.

౪. ౫౦. (క. ర. పా. 'కవలువోయె' ముద్రి.

పా.)

కవలువోవు = వేదాదిపతనమునందు కొంతసా

మ్యముచే ఒకటి విడఁబడి మఱియొకటి వచ్చి క

లియు.

గీ. పాక మొనరించుతఱి దోడుపడు గురునకుఁ,

గనలువోకుండఁ బుత్రుఁ దోకలునకంటి. పాం

డు. ౨. ౧౯.

కవవాయు. ఆ. క్రి. (కవ+వాయు) - జతవిడుచు -

వియోగ మొందు.

సీ. కవవాసి యలఁదురుకలహంసరుతము నా నా

క్రందనారావ మతిశయిల్ల. పు. సం. ౨. ౨౨౧.

కవనము. సం. వి. ఆ. పుం. కవచము.

కవాటము. సం. వి. ఆ. పుం. న. తలుపు.

కవాటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తలుపు.

కవాడము. వి. (త. కవాడమ్.) ఎద్దులు మోయు (గడ్డి

కట్టెలు మున్నగువాని) బరువు. (క. ర.)

కవి. వి. (√కవియు?) పెట్టు, మెగి. (ఒకకబ్బపూర్వ

కముగాఁ బయోగములందుఁ గప్పట్టుచున్నది.)

క. లారకుకింకరు లుగ్రా, కారులు శతకోటు లా

క్కకవిఁ గవిసిరి... పు. సం. ౧౨. ౮౮౨.

క. తారకుననుజాలు ఘోరా, కాయలు పదివేలు
రొక్కకవిఁ గవిసిరి...కు. సం. ౧౨.౮౯౪,
౨. ౨౧౦.

కవి. సం. వి. (ఇ. ఇ. ఈ. ఇ.) ౧. కవిత్వము చె
ప్పవాఁడు. ౨. పండితుఁడు. (కే. ని)-వి. ఇ.
పుం. ౧. శుక్రుఁడు. ౨. వాల్మీకి. ౩. జలపక్షి.
౪. పండితుఁడు. గా. కాన్యకర్త. (మే. ని.) ౬. ప్ర
హ్లా. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఖలీనము, కల్లెము. ౨. అంగుళి
త్రము, అత్తెము, గోధ. (కే. ని.)

కవిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కల్లెము. ౨. మత్స్యవిశే
షము.

కవిగోను. అ. క్రి. (✓కవి?) కవియు, వ్యాపించు.
చ. కవిగోను దానియూర్పులనెక్క గనుగంటె
వనంబుపువ్వులక. కవిక. ౪. ౩౦.

కవిచేయు. అ. క్రి. (✓కవి?) సహగమనము చేయు.
గీ. తోడఁ గవిచేయుదురు వానితో రమించు,
కాంత లందఱు...తై. భా. గ. ౧౦౯. (శ.
౪. పా-గతిచేయు ముద్రి.)

కవిజ్యేష్ఠుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. వాల్మీకి.

కవిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కవిత్వము, కైత.

కవిత్వము. సం. వి. ఆ. న=కవిత.

కవిదల. వి. (✓కవియు) తాఁకు.

వ. ఇ. ట్లతిభీషణానను లైనగణాధీశ్వరులకవి
దల కబ్బగింపక...కు. సం. ౨. ౨౦౨.

(ఇత్వాకుఁడు.) ప. జంభాసురేంద్రుం గిట్టి ముట్టి
మాదలించిన నెతనికవిదల కబ్బగింపక గుం
డ్రించి జంభాసురేంద్రుఁ డెరల నెత్తి...కు.
సం. ౧౨. ౮౪గీ.

కవియము. సం. వి. ఆ. పుం. న. కల్లెము.

కవీయించు, కవించు. స. క్రి. (✓కవియు) కవి
యఁజేయు.

౧. పజపు, ప్రయోగించు.

క. కవిసిన గడంగి యేనును, గవియించితి నంప

వెల్లెఁ గడుఁ గూరత...భార. ఉద్యో. ౪.
౩౪౨.

౨. వైకొల్పు.

చ. అలుక నహించి మత్తకరి నట్టె పయిం గవి
యించి యార్పుచుక. ఉ. రా. గ. ౧౦౫.

ద్వి. అనఘు నసింఘ మహామునిసింహుఁ, గలఁచి
నాదెన కేల కవియించుకొంటి. ద్వి. హరిశ్చ.
ఉ. ౨౭౦౮ పం.

చ. జటమొదలంటఁగాఁ బెట్టికి చక్కన దానన
కృత్య నాయుధో, త్కటవరకూలహస్తయు
తఁగా నొనరించి కవించె రాజుపైక. భాగ.
౯. ౧౦౨.

క. అరదము లయ్యును మత్త, ద్విరదము లగుకీర
ములఁ గవించుతె చెలిపై. ల. వి. ౪. ౭౧.

౩. పడవైచు.

ద్వి. పవనుఁడు మీతండ్రి పరికించి నన్ను, నవలీల
నీలవణాంబుధిలోనఁ, గవియించి పక్షము
ల్లాచి రక్షించె. రం. రా. కిష్కిం. ౨౩౭ పా.
౧౨ పం.

౪. ఘట్టిల్లఁజేయు, కలిగించు.

ఉ. ఏలొకొ మాగృహంబునకు నిప్పుడు రారు
మునీంద్ర ధర్మశుం, దాలసమానులైనవరనా
ధతనాజులు మోముఁడమ్మలక, వాలికపోటు
గంట్లు చెలువంబు గవించగఁ బేరురంబులక,
గ్రాలగ లీలమై దివిజకాంతలు వైచినపుష్ప
మాలికల్. నైష. ౩. ౧౦.

కవీయు. అ. క్రి. (క. త. క. వి.) ౧. చర్చు, వ్యా
పించు.

క. ...భాసురాహుతిమంత్రో, దృవదారుణదహ
నశిఖలో, గవిసిన నెద్దియును జేయఁగా నెడ
గలదే. భార. ఆది. ౨. ౧౩౨.

క. తిమిరము గవిసిన బాండవ, సమితియుఁ గా
రవులు రణము సాలించి నివా, సములకుఁ ద
గఁ జనిరి...భార. భీష్మ. ౩. ౧౬౪.

౨. పైపడు, పైకొను; పడు; ఉలుకు.

క. ఇదె యేను గూడ వచ్చితి, బదిలడదై పోరు
మింక బకమర్దన యీ, కదిసినవీరుల నెల్లం,
గుదియించెద ననుచుఁ గవిసెఁ గురువితతిప
యిన్. భార. భీష్మ. ౨. 32౧.

క. రవిబింబము రాహువు పయిఁ గవిసినఁ బాసి
నను దోఁపకయుఁదోఁచియు నుం, దువిధమ
యజ్ఞానంబున, యవిరతివిరతులయధీనుఁ డగు
నాత్తునకున్. భార. కాం. ౪. ౧౨౪.

నీ. క్రతురక్షకులఁ దాఁకి కనుకనిఁ బోదోలి
...వడి జన్న సాలనివాసంబు గొని వేదికలు
గ్రొచ్చి గుండముల్ గవియఁ ద్రోచి. కు. సం.
౨. ౨౦౦.

ఆ. పదము మిగిలి కేతుమంతుఁడు గాంతేయు,
పైకిఁ గవిసి యతనిబాణశిఖల, మ్రందిపోయెఁ
గడఁగి మంటలో నుఱికిన, మిడుతవోలె ...
భార. భీష్మ. ౨. ౬౨.

౩. కలుగు, సంభవించు.

నీ. పితృకార్యవిధి సమీపించినఁ గడపని కడప
ని ముట్టుట గవిసె నేని. గీ...ఎట్లు, గడపె
నింటింబ నీకాశికాపురమునఁ, బుణ్య గోపిని
...కాశీ. ౭. ౧౩౯.

స. క్రి. ౧. ఎదుర్కొను, మార్కొను.

చ... వి, చ్చలవిడి భూవిభుం గవిసె సామజ
మున్ వెస నేయుఁ డంచు జో, దులకును
జేయ వీచి మును దోలె నతండు రథంబు బ
ల్విడిన్. భార. భీష్మ. ౨. ౨౫౦.

౨. చేరు, సమీపించు.

గీ... దాసెను గదిసెఁ గవిసెఁ, జేరె డగ్గట ననఁ
దారసించె ననఁగ, వెలయు...ఆం. భా. ౩.
౧౨౪.

౩. పొదుపు, క్రమ్ము.

గీ. పొదివెఁ గవిసెను గ్రమ్మె నాఁ బోలుచు నావ,
రించె ననుమాట గాను...ఆం. భా. ౩. ౧౧౭.

జ: కవిదల, కవియించు, కవియుడెంచు.

కవియుడెంచు = కవియు. ఆ క్రి. (కవియు + తెంచు

- స్వార్థమున.)

(పైకొన వచ్చు, మార్కొనుటకు వచ్చు.)

క. రక్కసుఁడును దనమదిలో, నక్కపివీరులను
జీరికైన గొనక జే, రుక్మన రఘుకులవీరుల,
దిక్కునకుం గవియుడెంచె దీప్తస్ఫురణన్.
భార. ఆర. ౭. ౯౭.

వ. అట్టిమాయాపైన్యంబున కక్రేసరుండై కవి
యుడెంచుధేనుకుం గని సంకర్షణుండు...
హరి. పూ. ౭. ౮౫.

(గూడవచ్చు, కలిసివచ్చు)

గీ. హస్తీపురిఁ చేరు గలమడహస్తీ నెక్కి, క్రాలు
కావలిరథములు గవియుడేర, నభ్రగజముపైఁ
బర్జన్యఁ డనఁగ నంప, వాన పరఁగ వికర్ణం
డు వచ్చి తాఁక. భార. విరా. ౫. ౧౯౨.

(పర్వ, వ్యాపించు.)

గీ. జలరుహంబులు పాండవపైనుకుల మొగంబు
లట్టుల విన్నవై కాంతి దటిఁగె, వారిమనముల
భీత్యంధకార మడచు, కరణిఁ జీకటి యెడ
నెడఁ గవియుడెంచె. భార. భీష్మ. ౧. 3౦౦.

కవిరి. వి. పోకచెక్కలు కాఁపఁగా అడుగునకు
దిగినపదార్థము. (ప్రా.)

కవిరియుండ. వి. వీడియముతో నేవించుటకు చేసిన

తావియుండ, ఖాదిరఘుటిక.

గీ. ఖదిరకర్పూరకస్తూరికాపటీర, వల్క్రముల
చూర్ణములు సమభాగములుగఁ, గూర్చి పద
నిడి చేసినఘుటిక లొప్పుఁ, గవిరియుండలు
నా పీటికలను గూర్చు. (చి. ని.)

కవిల. విగ. (సం. కపిలం. ప్రా. కవిలం. క. కవిల.)
కపిలవర్ణము గలది.

మధ్యా. అపరవర్ణం డయివ్యాసుఁడేతెంచె నంత
నత్రపసి, కవిగడ్డంబును గవిజడలును గవిల
కన్నులును...భార. ఆది. ౪. ౨౫౩.

కవలసంచి. వి. బంగారువర్తకుడు మచ్చుముక్కలు ఒకపిడిరాయి మొదలగునవి వేసికొనెడు సంచి.

క. అకరులమచ్చులగుది కర్ణికాసువర్ణంబు మధువనికషము గలత, మ్మికవలసంచి దివసవై, శ్యకులాగ్రణి వాయిగట్టై సంధ్యావేళకే. పరాహ. ర. ౧౩౮.

కవలె(లియ). వి. ౧. ఘట్టించిననీలపటపువర్ణతెక్కుపుస్తకము, కడితము; తాటాకులతెక్కుపుస్తకము. (శ. ర.) ధనాగమవ్యూహదులతెక్కులు నానాఁడు వ్రాసి చేర్చినవత్తములకట్ట. (చి. ని.)

గీ. నలు మొగంబులవాఁడు వేయిలకు తోఁడు, బ్రదుకుఁబొద్దుల జనులకు నుదురుటాకుఁగవిలెను లిఖంప సేర్చినకరణికంబు, గరిమ నొప్పారు ధాత జగద్విధాత. ఘటికా. ౧. ౨౨.

సీ. కవిలెలో నున్న ప్రకారంబు ప్రజపాపపుణ్యముల్ చిత్రగుప్తండు తెలుప. ఉ. రా. ౩. ౩౧౬.

చ. కవలియ విప్పి చూచి యనఘా యితఁడన్వయధర్మకర్తముల్, దవలి యొనర్చె గాని మఱి దానము లెవ్వియుఁ జేయఁడు... భోజరా. ౩. ౫౫. పాండు. ౫. ౮౨.

౨. ఆయిదరఁటాకులబొత్తి. (వా)

కవుఁగిలి=కాఁగిలి. వి. జె. (√కవుఁగిలు.) ౧. భుజాంతరము, శ్రోతము.

చ. ... ఎక్కుడుతమకంబుతోడఁ దల గ్రుచ్చి కవుఁగిటఁ గూర్చె నత్తతీకే. కళా. ర. ౧౯౯.

౨. ఆలింగనము.

గీ. ... కాఁగిలి యనఁ, గవుఁగిలనఁగ నాలింగనాఖ్యలగుసాంబ. సాం. ని. ఘా. ౫౧.

కవుఁగిలింఁచు=కాఁగిలింఁచు. స. క్రి. (√కవుఁగిలు) ఆలింగనముచేయు.

చ. తిగిచి కవుఁగిలించి జగతీవిభుఁ డక్క మలాయతాక్షి నె, మ్మెగము మొగంబునం గదియ మోపు... భార. విరా. ౧. ౨౪౭.

చ. ... మేఘనాదునిక, లిగియఁ గవుఁగిలించి కడుఁ బ్రీతి వహించి దశాస్యుఁ డిట్లుక. ఉ. రా. ర. ౩౫౭, ౩. ౭౮.

కవుఁగిలింత=కాఁగిలింత. వి. (√కవుఁగిలింఁచు)

ఆలింగనము.

ఉ. తానుఁ గుమారజంగమముధాకరమాలియుఁ గూడిమాడి యిం, పైవరతి ప్రసంగముల నర్థనిమిలిత సేత్రవద్దముల్, మాననిచుంబనంబులును మాటలచొప్పులు వీడి వీడిపో, నీనికవుఁగిలింతలు ననేకవిలాసములుకే జెలంగఁగక. కాళ. ౧. ౪౨.

కవుఁగిలింపు=కాఁగిలింపు. (√కవుఁగిలింఁచు.)

కవుఁగిలు=కాఁగిలు. స. క్రి. కాఁగిలింఁచు.

చ. ... నవ్య సురపాన్న ముఖాంబుజ మెత్తఁ జంపకంబు నెఱిఁగవుఁగిలం గొరవి మూర్ఖున వావిలిదన్న వంజుశంబు నుడువ గోఁగునై తరుణి పూచు సురద్రుమ మన్నిపువ్వులక. పారి. ర. ౧౦.

జ: కవుఁగిలి, కవుఁగిలింఁచు, కవుఁగిలింత, కవుఁగిలింపు.

కవుఁజ్ఞ=కాఁజ్ఞ.

కవుఁమే=కామే. వి. (క. కవుఁమ. త. కవిచ్చు.) ౧. ఆమహానగంధము, మాఁగుడుసాలకంపు. (చి. ని)

గీ. కవుఁచుగాలి వాఱగవిఁ బాసి వెలువడి, నరుపమాలఁ దినుచు వచ్చి వచ్చి, పాముఁ జంపి పాదపముఁ బ్రాకి బకళికు, చక్రకర్ణక్రిఁ దనిసి నకుల ముగి. వేం. పంచ. ౧. ౭౫౧.

సీ. వీటిసకులపాలిండ్లనైగంబూర నవహారముల చిన్నకవుఁచు మాన్పు. ఆము. ౨. ౩.

౨. మాంసము.

నీ...నంజాడు పాల యెఱచి కవుచు పాలను కం
డ. గీ. చియ్య యం చన మాంసంబు చెలంగు
...అం. భా. ౨. ౧౩౧.

కవుడీలు=కాడీలు.

కవుడు=కాడు. వి. (త. కవడు) ౧. కవటము.

నీ...కవటాఖ్య విలసిల్లు గల్గి గౌరు, గలుసు
కైపు కిటుకు కాడు డబ్బు కవుడు డం బనం
గ...అం. భా. ౧. ౧౩౮.

౨. ప్రమాదము, తప్పు.

చ. శ్రుతి గవు డొందినక గమలనూతికి నైనను
దీర్చి చెప్ప నేరుతురు...అవ్వరివిశ్రుత
ముల్. పి. శకుం. ౧. ౭౬. (కవలొందు?
-చా. కవలొను.)

కవుడువు=కాడువు.

కవును¹=కాను¹. వి. (వృత్తియం దిది పూర్వపదం
బగునపుడు సువర్ణమునకు వికల్పముగ లోపం
బగు. ఉదా: కవుడీగ, మొ. ఉత్తరపద మగు
నపుడు అంత్యోకారమునకు లోపము గొందలు
చెప్పియున్నారు. నూదిజగాకవుక, లేఁగుట్ర
నుసుంగవుక-శర.) ౧. మధ్యము, నడుము.

మ. బెహుకుం జూపులు సన్నపుంగవును శోభి
ల్లక...దకా. ౨. ౨౯౪.

నీ...జగిలేగవునుడివ మొగులుత్రోవ. నీలా. ౧.
౫౬.

౨. లస్తకము, వింటినడుము. (చా. కాను¹)

కవును²=కాను². వి. పాదరక్షావిశేషము, ఒకవిధ
మగుచెప్పు.

నీ. పాదరక్షాభిధ పరంగును జెప్పన మలకడ
మనఁగ సమ్మతి యనఁగఁ, దద్విశేషములు త
గుఁబాయపోను పాపో నూడు పుద్దము ము
చ్చెమెట్టు, కవును మోబా యనఁగా...అం.
భా. ౨. ౨౯౮.

కవురు=కారు. ౧. ముదురురంగు? (వర్ణాధిక్యము-
శ. ర.)

క.చివురా వాలెఱ నల్లని, కవురా నునుసోగవెం
డుకలు పుత్తడిమేల్, నవురా దేహము ము
ద్దుల, దవురా యని జనులు పొగడ నాదిడ
యమరుక. హంస. ౩. ౧౯౩.

వ...లోడిగి నట్టిసరిగకంగులకూరుపుఁబనికవురు
పరకాభాయెంటిపారచిగువునిడుదకానెల...
ప్రబంధ. ౭౮.

కవులు=కాలు. (చా) వి. (హిం. ఖవుల్) రాజా
లు లోనగువారు ప్రజలు లోనగువారి కిచ్చు
నట్టియొడంబడిక. (శ. ర.)

కవేరజ=కావేరి. సం. వి. అ. ప్రి. దక్షిణహిందూ
స్థానమండలియొకనది. చై. జ. ౧. ౮౨.
(ఇట్లే: కవేరకన్య, కవేరసుత, మొ.)

కవేరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకఋషి.
(కీటెల్)

మ...కవేరుని ప్రియార్థ జ మత్ప్రతిబింబ మొ
క్కచో, ననువుగ నిల్చి భక్తి నెఱపార భజిం
చిన మెచ్చి యిచ్చెదం, గొనుము వరంబు నీ
కనినఁ గోమలి గోరెఁ ద్వదీయపాదసం, జనన
ఘనప్రతాప యగు జాహ్నవి మీఱుమహా
మహర్తవ్యముక. శ్రీరం. మ. ౨. ౩౯౭.
(కవేరుని ప్రియార్థ జ=కావేరి.)

కవేలము. సం. వి. అ. న. కువలయము, కలువ.
(కల్ప.)

కవోష్ణము. సం. విణ. (అ. అ. అ) ఇంచుక వేడి
గలది, నులివెచ్చనిది. వి. అ. న. ఇంచుక వేడిమి.
కవ్యము. సం. వి. అ. న. (వ్యతి-హవ్యము.) పితృ
దేవతల కియ్యఁ దగినఅన్నము.

కవ్యవాలము. సం. వి. అ. పుం. ౧. అగ్ని. ౨. పితృ
గణభేదము.

కవ్యవాహనుడు. సం. వి. ఆ. పుం-పితృదేవత
లకు కవ్యమును గొనిపోవువాడు-అగ్ని.

కవ్యడి. వి. (కవ + పడి)-రెండుచేతులయందును
పడి గలవాడు-అర్జునుడు.

తరల...చెచ్చెరకథరణీసులక, విడిచిపుచ్చు
మ యేను గృష్ణుడ వీడు భీముడు వాడు
గ,వ్యడి...భార. సభా. గ. ౧౯౨. ఆం. భా.
౨. ౧౨౨.

విణ. రెండుచేతులయందును పడి గలవాడు.

నీ. ఉత్తుంగఘనవిహారన్ముడ డనియును గవ్య
డి యనియును గరము వేడ్క,వివ్యచ్చు నె
వ్వడు వినియెడునది...భార. ఆది. ౮. ౧౦౫.

కవ్యపుగట్టు. వి. (కవ్యము + గట్టు)- కవ్యమైన
కొండ-మందరపర్వతము, మంథాద్రి.

దండకము... మేటితామేటిమై యెత్తి మస్వం
పుగవ్యంపుగ ట్టేపున స్వీపునం దాల్పవా
...నీలా. ౨. ౪౧. అచ్చ. రా. యు. ౧౬౧.

ఇట్లే: కవ్యపుగొండ, మొ.

గీ. భద్రజాతియేసుండు లప్పట్టినమున, బ్రకటి
తన్నూర్తి నొప్పసిబ్బములతోడ, విమలవా
రాశి ఘనఖండములతోడి, కవ్యపుగొండబం
ధులో కాక యనగ. శివరా. ౨. ౧౦. ఆం.
భా. ౨. ౨౮. వరాహ. ౧౧. ౩౧.

కవ్యము. వి. మంథానము, పెరుగుచిలికడు సాధ
నము.

క. తరిత్రాడు చేతికవ్యము, దిరుగక యుండంగ
బిట్టు తె మ్మని తినుమక, బారిచారి గనయం
బునముడి, విరియ వలువచెఱగు వట్టి ప్రేతల
నీడ్చుక. హరి. పూ. ౫. ౧౯౬. ఆం. భా.
౨. ౨౬౪.

జ: కవ్యపుగట్టు.

కవ్య. స. క్రి. (త. కవ్య.) గ. కబలించు. (శ. ర.)

౨. అనహరించు. (శ. ర.)

కవ్యకొను=౧. ఆదుకొను. ౨. ఆక్రమించు. (ప్రా.)

కశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. గుఱ్ఱములో నగువానిని కొట్టు
చుట. ౨. మాంసకోపిణి.

కశము. సం. వి. ఆ. పుం. కుచ్చుతోక గలముంగి.

(వై. ని.)

కశిపువు. సం. వి. ఉ. పుం. న. గ. నెజ్జ, శయ్య. ౨.

అన్నము. ౩. వస్త్రము. ద్వి. అన్నవస్త్రములు.

(వై. ని.)

కశేరుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వెన్నెముక.

కశేరుకము. సం. వి. ఆ. న. తృణకందము, ఒకజా
తిగడ్డిమంప.

కశేరువు. సం. వి. ఉ, ఉ. స్త్రీ. ఉ. పుం. న. తృణ
కందము, ఒకజాతిగడ్డిమంప. ఉ. పుం. న. వెన్నె
ముక. పుం. జంబూద్వీపముయొక్క లొమ్మిదిఖం
డములలో నొకటి.

కశ్మలము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. మలినము.
౨. నింద్యము. వి. ఆ. న. గ. మూర్ఛ. ౨. మోహము.
౩. పాపము.

కశ్మీరజము. సం. వి. ఆ. పుం. న. కుంకుమపూవు.
(ఇట్లే: కశ్మీరజన్నము, మొ.)

కశ్మీరము. సం. వి. ఆ. పుం. కాశ్మీరదేశము. (ఇది శా
రదామతము మొదలు కుంకుమాద్రివఱకు గల
దేశము.)

కశ్యపము. సం. వి. ఆ. న. గ. తాండేలు. ౨. మత్స్యభే
దిము. ౩. మృగభేదము, ఒకజాతిలేడి.

కశ్యపుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) శ్యావదంతుడు,
నల్లనిదంతములు గలవాడు. వి. ఆ. పుం. అపితి
కిని దితికిని భర్తయు బ్రహ్మనానపత్రుడు
నగుకొక ప్రజాపతి.

కశ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కశతో గొట్టె దగిన
ది. వి. ఆ. న. గ. మద్యము. ౨. గుఱ్ఱముయొక్కన
డుము.

కవణము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) చక్రము కానిది.

వి.అ.న. ఘర్షణము, ఒరయుక, గీచుట; కంఠా
యనము, గోచుట.

కవపట్టిక. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. నికషము, ఒరగట్టు.

కవము. సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) రాయునది, ఒరయు
నది, గీచునది. వి.అ.పుం. గ.రాయుట. ౨. ఒర
గట్టు, నికషము. ('కత్తి' నున్న గునవి పదను పెట్టు
సాన'అని కొందఱు.)

కమాకుపు. సం.వి.ఉ.పుం.గ.అగ్ని. ౨. నూర్చుడు.

కమాయ. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. ఊద్రదురాలభ, ఒకజాతి
తీటకనిండఁగి.

కమాయము. సం.విణ.(అ.ఆ.అ.) గ.ఒగరు గలది.

౨. సురభి, సువాసన గలది. ౩. లోహితము, ఎఱ్ఱ
నిది. ౪. అనురాగము గలది. ౫. ఇంచైనెద్దని గ
లది. (ఉదా:- కషాయకంఠము.) ౬. ఎఱుపు పసు
పు కలిసినది. వి.అ.పుం.న. గ. ఒగరు. ౨. రాగ
ము, ఎఱుపు. ౩. క్యాథము, ఓషధులు వేసి కా
చిననీరు. ౪. నిర్యాసము, చెట్టుబంక. ౫. అనురా
గము, విషయాభిలాష. ౬. విలేపనము, చందనా
దులపూత. ౭. అంగరాగము, పూసికొనెడు చం
దనము, మొ. ౮. ఎఱుపు కలిసినపసుపు. పుం.
గ. శ్లోనాకము, దుండిగము. ౨. ధవళము. ౩.
పోకచెట్టు. ౪. కలియుగము.

కమాయి. సం.విణ. (స్.జీ.స్.) - కషాయముకలది.

గ. బంక నిచ్చునది. ౨. ఒగరు గలది. ౩. ఎఱ్ఱరంగు
గలది. ౪. విషయాభిలాషము గలది. వి.స్. పుం.
గ. సాలవృక్షము, మద్ది. ౨. ఖడ్జూరవృక్షము. ౩.
లకుచము.

కమాయితము. సం.విణ.(అ.ఆ.అ.) గ. ఎఱ్ఱవాటి

ది. ౨. ఎఱ్ఱగాఁ జేయఁబడినది. ౩. కలుషితము.

ఉదా:- రోషకషాయితమనస్కుడు, మొ.

కషి. సం.విణ. (ఇ) హింసక మైనది.

కషిక. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. గ. సస్యము. ౨. మక్షిక, ఈగ.

(వై.వి.)

కషితము. సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) గ. రాపిడి పెట్టఁబ
డినది. ౨. బాధితము, పీడితము.

కషుండు. సం.వి.ఆ.పుం. సానపెట్టుట లోనగుపను
లచే జీవించెడు శాకనికృష్టపుజాతివాడు.

శ్లో. కిరాతహూణాం ప్రపులిందపుల్కసా, ఆభీ
రకంకా యవనాః కషువయః, యే శ్యే చ పా
పా యదుపాశ్రయాశ్రయా, శృంగ్యంతి త
మైత్ర ప్రసన్నవేనమః. సం. భాగ. గం. స్కం.

కష్ట(ము)పడు. మి. అ. క్రి. గ. దుఃఖపడు.

క. నీవును వ్రోజుండు గలుగం, గా వైరులచేత
నేను గష్టపడితిం గా, దే... భార. భీష్మ. ౩.
౧౩౭.

౨. శ్రమపడు.

(వ్యస) వాడు పరీక్షకు కష్టపడి చదువును
న్నాడు.

కష్టప(ట)ఱుమే. మి. స. క్రి. కష్టపడఁజేయు.

ఆ. ఋణము నీచగుసాంపె నిప్పుడ యీజరా, సం
ధుఁ గిట్టి పట్టి సమవభాషు, బల మెల్లప్పుడ గ
ష్టపతి చెద నీకు మెచ్చు గ నొనర్చువాడఁ
జాడు నన్ను. హరి. ఉ. గ. ౯౩.

కష్టపాటు. మి. వి. కష్టపడుట.

(ధంగము, చెఱుపు.)

గీ. నందనమునకును వజ్రనాభదైత్యుఁ, దపుడు
చేసినకష్టపాటబ్బనాభ, యిపుడుఁ దలఁపునఁ
బాటిన హృదయమునకు, నధికతర మైనపరి
తాప మావహిల్లు. ప్రభా. గ. ౭౩.

కష్టపుఁబాటు. మి. వి. కష్టపడుట, ఇడుము
పడుట.

చ. కారవశోటిచేత మనకష్టపుఁబాటు దలంపు
పచ్చినం, గూరవిచేష్టితంబునకు గొంతి యొ

డంబడె బంధువర్తమున్, ఘోరముగా వధిం
చుటకుఁ గోల్కొనకున్నది బుద్ధి మీరు ని,
ధారణనేయఁదా పితము ధర్మము వయ్యె
దుప్పత్త మెట్టిదో. భార. ఉద్యో. క.౯౦.

కష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. దుష్టము, చె
డ్డది. ౨. దుఃఖము గలది, పీడ గలది. ౩. పీడిం
చునది. క. కష్టసాధ్యము, ప్రయాసపడి సాధిం
ఁగఁ దగినది. (శత్రుతోగాది.) వి. అ. న. గ. పెబ్బ
ర, కీడు, చెఱుపు. ౨. దుఃఖము, పీడ. ౩. పా
పము. క. కస్తీ, శ్రమము, ప్రయాసము.

కష్టముపాటు. మి.వి. కష్టపడుట, ఇడుమల నొం
డుట.

ఉ. ఎందును నెవ్వరం బడనియెంతయుఁ గష్ట
ముపాటు వచ్చినన్. భార. ఉద్యో. ౨౦౨౯.

కష్టింద్రు. సం. అ. క్రి. కష్టపడు.

ఆ. మగనికాలమందు మగువ కష్టించిన, సుతుల
కాలమందు సుఖముఁ బొందు. వేమన. గ.
౧౨౩.

కస¹. వి. (సం. కళా.) గుఱ్ఱము మొదలగువానిని
గొట్టెడుచలుకు, కొరడా.

సీ... పగ్గములు చతుస్స్వరములు ప్రణవంబు
గనగోల బ్రహ్మ నూతుఁడు... మ. సం. ౨.
౧౬౦. (కసగోల=కొరడాకణ్ణి.)

కస². వి. (సం. కషాయమ్. ప్రా. కసాయమ్. క. కస.) గ.
రంజకద్రవ్యములు మున్నగువానిసారము.
ఉదా: పట్టుబట్టె తడువఁగా రంగుకన దిగిపో
యినది.

౨. కసటు, మాలిన్యము.

ఉదా: నువ్వులు కస పోవుదాక కడుగవలెను.
కంద కస పోవునట్లు కడుగుకున్న దురదపెట్టును.

కసటు. వి. (సం. కష్టమ్. క. కసడు) గ. అవరికుద్ది.

ఆ. అవతరించి కంసుఁ డాదిగాఁ గలదేవ, శత్రు
కోటి నెల్ల సమయఁజేసి, భరతకులముకసటు
వాసి సంకుద్ధప్ర, తిష్ఠఁ గూర్చి యరుగుదెంచి
తీశ. భార. మా. ౮౭.

౨. మలినపదార్థము.

సీ. కడు సంభ్రమమున నక్కడకు నేలెంచి యిం
పెనఁగ మై నుండినకసటుఁ దుడిచి. మనుచ.
౬౪౧.

ద్వి. మున్నుగా వగలనుమున్నీటమునిగి, కన్నీ
ట నాసాముకస పెల్లఁ గడిగి. రం. రా.
కిష్కిం. ౨౦౨ పా. ౧౭ పం.

సీ. కాకలు దేరుబంగరుసలక యనంగఁ గన
టు వాసినచంద్రకళ యనంగ. అని. ౩. ౬౨.
(ఇట కళంకము అనిభావము.)

సీ. కన్నియవదనంబు కమలంబు బోల్తమా కమ
లంబు పుట్టుచోఁ గనటు గలదు. వీర. ౩.
౬౬. (ఇట బురద అనిభావము.)

౩. పాపము.

సీ. దోస మనంగను దోసఁగు దోసంగు నాఁ గన
టు నాఁ బాపంబు గాఁ దనర్చు. ఆం. భా. గ.
౯౮.

సీ. దురితంబు లెన్నఁడుఁ బోరయక వెలుఁగొం
దుకమలాత్మకులమునఁ గనటు గలిపి. భార.
ఆర. ౬. ౩౦౭.

క. నిష్ఠూరత్వము, పారుష్యము.

ద్వి. పా మ్మన్న విని మెగంబునఁ జిఱునవ్వు, గ్ర
మ్మ మాటల నొండు కసటు లేకుండ. రం. రా.
అయో. ౯౭ పా. ౨ పం.

౫. వెగటు, అరుచి.

గీ. విసము మెసవిననాటియక్కసటు వోవ. (క్రి
నాథునిచాటువు.)

౬. విషాదము, భేదము, దుఃఖము.

ప. పార్థన కుపనిషదర్థజాతం బవగతంబు నేసి మ

ననుకనటు వాపి వివేకంబునకుం జేవ గలిగిం

చి కృష్ణుండు...భార.భీష్మ. ౧.౨౨౩.

విణ. మలినము.

నీ. కలువపున్నెల్ల చేర గన ప్రేనవెన్నెల వలివవె
న్నెలలోన వడిచి తేర్చి. పారి. ౨. ౪౮.

కననము. సం. వి. ఆ. పుం. కానకాగము.

కననోత్పాటనము. సం. వి. ఆ. పుం. వానకవృ
క్షము, అడ్డపరము.

కనబెన. వి. బాగుగా నూలుట మున్నగు వానియం
దగుననుకరణము.

ద్వి. కలిపి రసంబులఁ గల్పంబులందుఁ, గనబెన
గా నూతీ...నవ. ౫. ౨౧౧ పా. ౨౦ పం.

కనమన. వి. ౧. వేగము, తొందర.

చ... నీ ప్రకట ప్రతాపముం, గనమన దాటఁ
బోయి యతిఖంజత నొందె నహస్రపాదుఁ
డుక. నైవ. ౩. ౭౨.

క. ముసిముసినవృలు నవృలు, మిసిమింతుఁడు
గాక యొక్కమిటుత నిలిచి యున్ననుమళ
రహుఁడు తపసులు, కనమనఁ దనుఁ బట్టు
కొనఁగఁ గడఁగినఁ బెనుచు. పార. ౫. ౫౭.

౨. తొట్టుపాటు, సంశ్రమము.

క. అంతట నిద్దజమనసులు, కంతునిపనుఁ గలసె
వంతకనమన లాలయక, మంతనములఁ బెద
వుల నిసి, తంతలు వాఱంగ నగవు తెప్పలు
గోరక. విక్ర. ౮. ౮౭.

౩. తినుట మున్నగు వానియందలియనుకరణము.

ద్వి. బుద్ధివచ్చినమృగంబులమాంస మెల్లగద్దకు
త్తుకపడఁ గనమన మెఱగి. నవ. ౧. ౪౭
పా. ౧౧ పం.

కనరు¹. ఆ. క్రి. ౧. కోపపడు; విసుగుకొను.

గీ.... ఓతండ్రి యాకోడియలనుబట్టి, గట్టిచేసెద
నిఁక నింత కనర వలవ, దు...నీలా. ౨. ౬౨.

క. పెనరుంబ ప్పేమిటి కని, కనరు న్నెయి గొ

నఁడు పండుగను గొయగూరే, కొనరుకొ...

బహు. ౫. ౮.

నీ. కసరి యెంగిలిచేతఁ గాకి వేయనివాఁడు సత
తాన్నదాన ప్రశస్తయఁ డయ్యె. పాండు. ౪.
౨౧౦.

౨. విజృంభించు, హెచ్చు.

నీ. జలరేఖ లంబగన్ధలి వికాలము లయ్యెఁ గనరు
చుఁ దెప్పెరిల్ విసరఁ జొచ్చె. ఇందు. ౩.
౧౦౬.

గీ. కసరి యెవ్వానికంతహుంకారరవము, కొండ
చిలువలకులము గోఁ గూర్చె నహుఁ, నట్టిప
రమమహాశైవు ననఁజులేజా, వెదకి రానందవన
ములో విబుధమునులు. కాశీ. ౨. ౪౦.

౩. చలించు.

ద్వి. పసిడిసలాక సుపాణిముత్తియము, కనరక
నిలుచుకొక్కారు మెఱుంగు. ద్వి. భాగ. ౭.
(౪. ౪.)

స. క్రి. ఉపాలంభించు, తిట్టు. (చి. ని, ధాతు
మాల)

క. అంపఁ దగువారిఁ గనరుచు, నంపి...మనుచు.
౫. ౨౩.

కసరికొట్టు=తిట్టు. చంద్ర. వి. ౧. ౬౨.

వి. ౧. కోపము.

గీ. ఆలఁతఁ బానుపుపైఁ బొరలాట తెలువఁ, తె
గువ లోలోననే నవృనగవు తెలువఁ, గలఁక
మామిఁదిపనిలేనికనరు తెలువఁ, బోలఁతి రే
లు నీయున్నియే పులుగు గాదె. ఆము. ౫.
౬౦.

నీ. పనులగోడలు వాన్ని వసుధపైఁ గూల్పనిము
నురువానలమిఁదఁ గనరుఁ జూపు. శుక. ౨.
౫౦౪.

౨. పొగరు, గర్వము.

ద్వి. కనరెక్కి యంత ముక్కరము నేయంగఁ,
బొనఁగించి యొగవేయ బొంక నీ కెంత, ముం
గల వెనుకను మూఁడుబోకముల, నంగవ నీ

యంతయాఁడుది లేదు. ద్వి. సారంగ. 3. ౧౦౫ పా.

3. గాలివాన.

వ.... పెల్లడరునిట్టార్పుగాడ్పువిసరులక గన రెత్తి... పొంగి చింతాసాగరంబు వేగిరంబు నెల్లివొడిచె నన...మనుచు. 3. ౯. (కనరెత్తి = తుపాను కలిగి.)

గీ. బిట్టు కనరెత్తి మున్నీటిసట్టనడిమి, కరుగఁ గా జీను వైచినతరణి యనఁగఁజక్క సాగి నర శ్రీచేఁ జక్కఁటేఁడు, సమయవశమున గగనమధ్యమున నిలిచె. రా. వి. 3. ౧౯.

౪. విజృంభణము, అతిశయము.

క. అసురుడు రని సాలయుక రా, జనురేంద్రుఁ డు మలయపవనుచలిక సరునకుక. కవిరా. ౫. ౨౬౫.

౫. దోషము.

క. ఈరత్నమునకుఁ బ్రుష్టియు, గారయుఁ గ ర్కశత యనఁగఁ గనరులు మూఁ డే, పారు నవి యెల్లఁ బెలియక, వారక ధరియించ జగ తి పల దెవ్వరికిక. రత్న. ౨౮.

జ: కనరుఁడనము, కనరుకొను.

కనరు² = కనురు.

గీ. కాయ గన రేటికొని తించుఁ గానలోన, ఘోర దుఃఖముల్ గుడువంగఁ గోర నేల. భా. రా. సుం. ౧౭౮.

జ: కనరుఁగాయ.

కనరుఁగాయ. వి. (కనరు² + కాయ) లేతకాయ.

ద్వి. రసరసాన్నములను మెనవెడువాఁడు, కన రుఁగాయలఁ బ్రౌద్ధ కడపుచున్నాఁడు. రం. రా. అయో. ౧౩౭ పా. ౧౨ పం.

కనరుఁడనము. వి. (కనరు¹ + తనము.) దోషము.

గీ. తులగోత్రముల కాదికొన్న చిన్నతనంబు విన ములో నుదయించు కనరుఁడనము. కృ. శకుం. పీఠి. ౫౬.

కనరుకొను. అ. క్రి. (కనరు¹ + కొను - స్వార్థమున) = కనరు¹.

(౧. ఘోషించు, శబ్దించు. ౨. కోపపడు.)

సీ. జలదంబుగతి నిచ్చి వెలవెలఁబాఱక కలకాం బునిధిరీతిఁ గనరుకొనక. నరస. ౫. ౧౯.

కనవు(స్వ). వి. (సం. ఘాస. ప్రా. కసో. క. కసవు.) ౧. గడ్డి, తృణము.

మ... నానాదివౌ, కను లాస్థానము గూడి యా డుదురు శ్రీకాశీప్రదేశంబునక, గననై పు త్రైదుభాగ్య మైన మనకుక గల్పించ దాదై వ మీ, కనుమాలం బగునాక మేల యని యు త్కంఠాతిరేకంబునక. కాశీ. ౭. ౨౦౬.

క.... మెచ్చెక బతువినర మెనగి మెనవుకన వులక. కృ. శకుం. ౧. ౪౩.

ద్వి. సద సట్ర నలి సట్ర సరి గన్వ్య గట్ర, పెదకి యుఁ గానక మది విచారించి. బస. పు. 3. ౫౩౨౪౦.

౨. పెంట.

సీ. గల్లుగ ల్లని రత్నకంకణంబులు మ్రోయ గంధ వాహునియాలు కనవు నూడ్చు. భీమ. 3. ౬౨.

కనవుఁగుప్ప = గ. గడ్డిమేటి. (శ. ర.)

౨. పెంటకుప్ప. (శ. ర.)

కనవుపోచ = గడ్డిపరక.

సీ. కనవుపోచలు కసి గాట్లుగాఁ గొలుకుచు వి వృతాస్యమున బాఱ విడుచుకొనుచు. హరిశ్చ. ౨. ౪౯.

కసాయి. వి. (హిం. కసాయి.) కటికవాఁడు, సా నికుఁడు. (శ. ర.)

కసి¹. వి. ౧. తీఁట, దురద.

క. చేతులు దలలును బహువిధ, హేతులఁ దుని యలుగఁజేసి యిలఁ దొరఁగించెక, జేతులకసి వోవంగ న, రాతులు బెగ్గిలఁగఁ గ్రీడి చుక టస్సురణక. భార. కర్ణ. ౨. 3౦౦.

క. చేతులకసి వోఁ గయ్యము, నేతవిలెడుఁబ్బివిధము చింతింపు...హరి. ఉ. ౭. ౧౨. ఆం. భా.

౨. ౧౨౯.

౨. తమి, అశేక్ష.

క. కన్నులకసివోఁ జూచితి, నెన్నఁడు నెన్నఁటఁ బోరు లిట్టి నెఱుంగ నో, యన్న...హరి. ఉ. ౨. ౩౪.

ద్వి. బగవా యనిన బాలబసవఁ డోయనుడుఁ, గసి వోవ నడుగుల నొన లిడి రాచు. పండితా. పురా. ౧౬౬ పా.

౩. కోపము.

(వ్యవ) వానిని కసి తీఱఁ గొట్టితిని.

జ: కసిమనఁగు, కసిమిరి.

కసి²=అసి. విణ. అల్పము. (వృత్తియందు 'కసిఁడి' శబ్దముయొక్క తుదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలి నరూపము.) ఉదా: కసిగాటు, మొ.

క్రి. విణ. ఇందుక. (చూ. కసిగందు.)

కసింద. వి. (క. కసింద.) కానమర్దముః.

(దీని భేదములు:—ఒఱ్ఱకసింద, కమ్మకసింద, కొండకసింద, తీఁటకసింద.)

సీ. ఇడిసినయిదుపులయెడలఁ బొత్తే నుత్తరేను గసింపఁగోరింపసాడల. ఆము. ౬. ౧౩.

కసిఁడి. విణ. అల్పము. (వృత్తియందు దీనికి వికల్పముగా అంత్యవర్ణలోపము. (చూ. కసికోత, కసిఁడికోత.)

జ: కసి², కసిఁడికోత, కసికోత, గసిగందు, కసిగాటు.

కసిఁడికోత=కసికోత, కసినికోత. వి. (కసిఁడి + కోత) - చిన్నచిన్నముక్కలుగాఁ గోయు కోత-సంతతము పైపైదుబాధ.

కా. తండ్రి సారెకురువు నాగ్రహముమీఁదం గన్నదే గాతిగా, గుండ్రలం గొని దాయ గాక యిది నాకుం దల్లియే యెన్నఁడుకొ,

పీండ్రం జూచినబాడ నన్న యయనకొ బిక్షింప డంతంతకుం, బిండ్రం బయ్యెఁ గసిండి కోత వలదా మీకు న్విచారింపఁగకొ. వరాహ. ౫. ౯౩.

(పతిప్రతాపవర్ణనము.) సీ. కలహశనుండు తర్కక్రియాకుశలుండు సంగతోన్మాదోత్తమాంగమండు. గీ. నగునయేనియు నటువంటిమగని తోడఁ, గాఁపురమునేయు సతి దొడ్డగఱిత యగుచుఁ, గసిఁడికోతల నోర్చి లో విసిగి కొనక, ఛాత మాఱక తండ్రి నేతకు వగవక. పాండు. ౪. ౧౪౫.

కసికోత=కసిఁడికోత. (కసి² + కోత.)

గీ. చెలవ యీబాము లనుభవించినను గాని, తెలియదే ప్రేగులోపలితీటవంటి, వలపుకసి కోత లివి పగవారి కైన, వలదుగా దీని కిపు డేల వచ్చె నప్పు. కువల. ౩. ౯౯.

కసిక్కు. వి. ముండ్లు లోనగునవి నాటుటయందగు ననుకరణము.

చ. చిటచిట మండుమంటలుఁ గసిక్కున నాటెడు ముండ్లతోవలుకొ. సానందో. ౨. ౫.

కసిగందు. అ. క్రి. (కసి² + కందు) కొంచె మైనను కందు. (దీనికి వ్యతిరేకమందే ప్రయోగము)

చ. అతఁడు మదీయసఖ్యపరుఁ డక్కట యే గసిగందకుండ నా, క్షీతిపతి యిమ్మైయుం బరుల చేతఁ బరాధన మొందె...భార. సా. ౧. ౭౦. (కరాల ప్రతిపాతము.)

మ. అనురాధేశనమర్చితంబు లగులీలారామకల్పద్రుమ, ప్రసవంబులో కసిగంద వయ్యె...భీమ. ౪. ౧౪౬.

చ....తపో, ధన ముడివోనిపూనిక వితాన మొనర్చు గడంగి నాఁడు నీ, మనుకులకీర్తి కామిని కి మై కసిగందనిచాయ సంధిలకొ. చం. రా. ౨. ౬౬.

కసిగా(కా)టు. విణ. (కసి² + కాటు) గ. చిన్న కాటులు గలది; అల్పము, కొంచెము.

గీ. భావమొక్కటిఁ దత్తఱపడ హితంబు, గా దటంచును గసిగాటుగా భుజించి, వేగ ఘనసార మధికంబుఁ గాఁగ నపుడు, చేసెఁ దాంబూల మారాజశేఖరుండు. దిలీప. 3. 203.

గీ. మనసు దీరఁగ నొకనాఁటియునికి లేక, మోసపోయితిఁ గసికాటుముచ్చటలనె, యింతలోననె నన్ను నీ వింత నేయు, టెఱుఁగ నేరనికతనఁ బూర్ణేందువదన. ప్రబంధ. 240. పాండు. 3. 22.

వి. కొంచెపుపంటికాటు.

గీ. ఒఱలి తూఁడులు కసిగాట్లఁ గొఱికి నిలుచు, నిలిచి పెనఁగొన్న నాఁచుతీఁగలను డాఁగు, ... కోక మొకటి. ప్రబంధ. 44.

గీ. కృష్ణననుమతి రుక్మిణీకీరవాణి, వచ్చి భోజన మిడఁ దలవంచి యగ్గ, లం బయినచింత వలసి యెల్లుమి నతండు, సాగటులను బోయి కసి కాటులు గ భుజించె. విజ. వి. 3. ర.

ఉ. కామిని నీడు మోవిఁ గసికాటులు చెక్కుల గోటి నొక్కలుకొ, మోమునఁ జెప్పరించుటలు ముంగురు లెంతయుఁ జిక్కు లొందుటల్. సురా. 101. (కసికాటులు=దంతక్షతములు.)

కసికాట్లు చేయు=కొంచెము గాఁ గఱచు, కొంచెముగాఁ గొఱుకు.

ద్వి. ముచపు గాచినపాము మురియుచు వచ్చి, ఘన మైనయాపండు గసికాట్లు చేసి. ద్వి. సారంగ. 2. 12 పా. 32 ర పం.

కసిని=కసిఁడి(మా. కసినికోత.)

జ: కసినికోత.

కసినికోత=కసిఁడికోత. (కసిని + కోత)

గీ. తనకు ననుకూల యగుకొక్కదానితోడ, మా

లిమి యొనర్చుకొని యించిమంచి వెట్టి, దాని

తో నొక్కనాఁడు మంతనమునందు, నింటి

వారలకసినికోతెల్ల నుడివి. శుక. 3. 202.

కసినికోతలుకోసికాఁకించు=మర్తస్పృశము లైనమాటలు మున్నగువానిచేత సంతతము బాధించు.

సీ. కసినికోతలుగోసిగారింతు రని బూతు లెలియఁగా వడినెలఁ దిట్టువారు. శుక. 3. 200.

కసిబిసి. విణ. నలఁగినది.

వ. ...ముసలంబులమోఁదులం గసిబిసి యగువారును...భా. రా. యు. 10 ర 3 అ.

వి. గ. క్రోధము. ద్వి. భాగ. 1. 100. (ప్రా)

అ. బాగుగా నలఁగునట్లు నమలుటయం దగుననుకరణము.

చ. కసిబిసి నమ్రకంబుననుఁ గానివి చోళ్లు నమల్పాలంతిలో...పాంచాలీ. గ. 20.

కసిమన. వి. తొందరగా తినుటయం దగుననుకరణము.

క. కసిమన నాఁకట ఫలముగ్, మెఱవుచుఁ జలివిడిచి మేడిమిఁదకొ మోచం, బెసఁగ నటియించువానరు, మనలక వీక్షించుకింసుమారుం డనియెకొ. వేం. పంచ. ర. 104.

కసిమనఁగు. అ. క్రి. (కసి¹ + మనఁగు) గ. వి

జృంభించు, చెలరేఁగు; అతిశయించు.

గీ...మెఱయుఁగసిమ, సంగెఁ జెలరేఁగె నాఁగు ను సమములగను. ఆం. భా. 3. 12.

క. వారల నందఱ రాద్రా, కాయండై కసిమనంగిగాంగేయుఁడు దు, ర్వారపటు బాణనిహతిని, వీరాహవరంగమునకు విముఖులఁ జేసెకొ. భార. ఆది. ర. 200.

క. వెసఁ బెక్కిమ్ములు మనపై, మునుఁగువడం బఱపి యతఁడు మురభంజన సం, తన మందెడు నింతన యొఁగసిమనఁగదఁ జాడు నన్ను గాండీంబుకొ. భార. కర్ణ. 2. 204.

లయవిభాతి...ప్రాణి, ప్రసరములు నొండొకటి
మెసఁగఁ దొడఁగెన్ గజపు గసిమసఁగ వి
శ్వమున...వరాహ. ౧౦. ౨౮.

౨. నిపుణుఁడగు, ఆరితేఱు.

గీ...గడితేఱు నవఁగఁ, గసిమసంగ నవంగ నా
ఖ్యలు డనప్పు, నిపుణుఁడయ్యె నటంటకు...
ఆం. శే. ౩౫.

స. క్రీ. ౧. చంపు, సంహరించు.

క. అసురుల మాయోపాయాలఁ, గసిమసఁగఁగవఁ
ట మఖంబుఁ గావఁగవఁట తా, పనుఁ డొకఁ
డఁట సినువులఁ గ్రొన్నినువుల నడిగెవఁట
మునులు నిర్దోహులు గా. రామా. ౪. ౯.
లయగ్రాహి. సింగము కురంగసమితిం గసిమసం
గడు తెఱంగున నభంగజయసంగతిఁ జెలం
గెన్. శకాం. ౫. ౩౯.

౨. నటకు, ఖండించు.

క. నావుడుఁ గల్పంతఃఫణి, గ్రోవేయక జాగ్ర
దుగ్రగతిఁ గదిసి దళ, గ్రీవుఁ డసిఁ గసిమ
సంగిన, లావరి యగుపులుఁగుతేఱుడు లావటి
పడియెన్. రామా. ౫. ౨౦౩.

కసిమిరి. వి. (√కసి) తీఁట, దురద.

కా. దేవా కయ్యముతోడివేడుక మదిం దిట్టాడు
మర్త్యుండు నే, లోవం జేతులతీట వుత్తునని
కోరున్ దానవుం డైననా, కీవేచేతులు చేసి
తీకసిమి రిం కెట్లోర్దు...ఉ. పారి. ౫. ౨౧.

కసివెంద=కసింద, కాసమర్థము. ఆం. భా. ౨. ౬౩.

కసీదు. వి. (హిం. కసీద్) వస్త్రముమీఁద జరి మున్న
గువానితోఁ బువ్వులు మొదలగునవి కుట్టుపని,
బుటాపని.

సీ. మను చెవిచాయ జాతినయొరసికను గసీదు
రుమాలు భాసిల్లఁ గట్టి. ప్రబంధ. ౧౭౯.

కసీపము. వి. (సం. కాసీపమ్. ప్రా. కసీసం.) ౧.

అన్న భేది. (ప్రా.) ౨. నల్లబట్ట.

సీ. జరచాజా నేరాజా బురుసా తగటి యనఁగల
ధారవస్త్రము లెప్పలఁగుచుండు, నవి నల్లచా
యచే నలరుచున్నను గసీసం బనఁగాఁ దగు
...ఆం. భా. ౨. ౧౫౫.

విణ. నల్లనిది.

సీ. ఒక్కనాఁడు భవాని యుబుసుపోకకుఁ బైఁ
డిజలపోసనముకసీసంపుఁబట్టు, బంతి ... ఆ
స్థానముచేయు చాడుచుండ. కాశీ. ౬.
౧౬౧.

ఉ. ఇంగిలికంబునం దడిపి యెత్తుకసీసపురెంటె
మో యనన్, నింగి గరుత్సరంపరలనిగ్ధన
లేదొగ రెక్క...ఆము. ౪. ౧౦. మనుచ.
౫. ౪౫.

కను. విణ. ('కనురు' శబ్దమునకు వృత్తియందు మిగి
లినరూపము.) లేత; అల్పము.

కనుఁగాయ=లేతకాయ.

క. ఏఱకుమీ కనుఁగాయలు, దూఱకుమీ బంధు
జనుల దోషము సుమ్మి. సు. శ. ౨౧.

కనుఁగొను=సన్ననినడుము.

ఉ. మో మఖిలంబుఁ గన్నఁగవ ముచ్చట మీ
ఱఁగ వత్తు మంతయున్, గామిడిచన్నుదో
యి కనుఁగొను సమస్తము మిన్ను. బిల్లా. ౧.
౬౭.

కనుఁగందు. వి. (కనురు+కందు.) ౧. లేతబిడ్డ,
పసికూన.

దండ. ... నీ వంతలోఁ గావుకా పంచ నేడ్పు
ల్లలిర్పం గనుంగంద కై...పారి. ౩. ౩౮.

ద్వి. కనుఁగందునకు నేమి గాని ప్రాయమున, పస
ము దప్పిననింద వచ్చె నేఁజెల్ల. ద్వి. సారంగ.

౨. ౫౮ పా. ౧౩ పం. ('కసిగందు' అపము
ద్రితము.)

౨. కందు, నలుపు.

ఉ. ... కనుఁగం దొకయిండుక లేక తిన్న నై,

పున్నమచంద్రనొప్పిదముఁ బోలేడుమోము
ననవృత్త దేహగణ్. మై. ౧. ౧౩౪.

కసుగందు. ఆ. క్రి. (కందు + కందు - శ. ర.) మిక్కి
లివాడు; బాధపడు.

వ. ... పాలుపు లేనియంగరాగంబుతోఁ దలఁచ
రానిదీనభావంబుతోఁ గసుగందినబాహుల
తలతో... ఉ. రా. ర. ౨౨౧.

క. కుసుమాయుధుబాణంబులఁ గసుగంది భవద్వి
యోగకలుషత నర్పావసరంబుల నర్చకులి
డు, కుసుమములకు వెఱచు వహ్ని కువలయ
నేత్రా. నైష. ర. ౩౪.

కసుగందులుగందు = మిక్కిలి వాడు.

క. కసుగందులుగందిననవ, కుసుమలతికవోలే మి
గులఁ గోమలి యొప్పెన్. కళా. ర. ౧౦౩.

కసుగు. ఆ. క్రి. సణుగు, గొణుగు.

ద్వి. విసిగినఁ గసిగిన... మెఱుఁగులు గ్రమ్మునా
మేటిఖడ్గమునఁ, దఱిగి రక్తము గాఱఁ దన
తల ద్రొంచి, నీపాదములమీఁద నిలుపుదు...
ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౫౪౧.

స. క్రి. ఆ ట్టిట్టు ఊఁపు, ఆడించు.

ద్వి... చెవులఁ గనలుశూలము నాటి కసిగిన పై
న, నుల్లంబు కలఁగి బిట్టులికి... నవ. ౨. ౧౪౮
పా. ౧౨ పం.

కసుమాలము. వి. (సం. క శ్చలమ్. త. కసుమాలమ్.
మ. కసుమాల్.) మలినపదార్థము.

క. దేవా యీ కసుమాలము, దేవెడుకేల్లోయి
నీదుదేహం బంటం, గా వెఱ పయ్యెడు...
కాళ. ౩. ౯౭.

విణ. ౧. రోత కలిగించునది.

మ... నానాదివౌ, కసు లాస్థానముగూడి యా
డుదురు శ్రీకాశీప్రదేశంబునకొగనవైపు
టైడుభాగ్య మైన మనకుకొగల్పించ దా
దైవమీ, కసుమాలం బగునాక మేల యని

యత్కంఠాతిరేకంబునకొ. కాశీ. ౭. ౨౦౬.

౨. పాపిష్ఠము.

చ... దానధర్మముల్, గ్రతువు లానర్చెనోయి
పుడకారణ మెట్లు విమాన మెక్క స, మృత
ముగ నర్హమయ్యెఁ గసుమాలపుమాలకు దుష్ట
శీలకున్. బ్రహ్మ. ౨. ౭౯.

౩. కూరము.

క. పసిపాపఁ దనక నాసుతుఁ, గసుమాలపుఁజె
డుగుఁబురుగు కఱచెను దీనకొ, ముసుఁగువ
డుపాపమున నది, దెసలం జరియించుఁగాత
దీనతతోడకొ. నా. పంచ. ౩. ౩౨౩.

కసురు. వి. (దీనికి వృత్తియం దంత్యవర్ణలోపమును
లేత యనునర్థమును గలుగును. ఉదా: కసుఁ
గందు, మై.) లేతకాయ, పిండ.

చ... పెం, పెనసినపండు కాయకసు రేమియు
నైనను నేటి తించు... భా. రా. యు. ౧౧౭౯.
(శ. ర. పా.)

చ. బసఁగిన నిమ్మమారు లవి యొల్లక పల్కిరి
మాకుఁ గాయలుం, గసురులు వేళ్లు వెల్లపలుఁ
గాక సమజ్జ్వలభూషణంబులుం, బసిఁడియు
నేల యుక్తమై తపస్విజనంబులకుం బరిగ్ర
హం, బసమభవద్గుణస్తుతిక భైకపరత్వవిభూతి
సాలదే. నిర్వ. ౧౦. ౧౨౨.

జ: కసు, కసుగందు.

కసె(స్సె)ము. వి. (సం. కచ్చు. త. కసిపు) జలప్రా
యప్రదేశము. (నీళ్లు చిదచిద యనెడు నేల, చెప్ప
నేల. శ. ర - కసెము = ఊటగుంట. చి. ని. త్రా.)

కసేరుక. సం = కశేరుక.

కసేరుపు. సం = కశేరుపు.

కస్త. వి. (సం. కష్టం. క. కస్తి.) ౧. కష్టము, శ్రమ
ము.

మ. నను మన్నించెద వేని నీ విపుడు రా నానెం
ట రాకుండినకొ, నిను నేఁ బాసి చనంగ

నోవ నివట స్నీలోడిదే లొకమై, మురువాఁ
డం గనువాఁడ నీకరుణ నీమానంబు చిత్తంబు
వచ్చినవో మానుడు గాని నిన్నిపుడు కస్తిం
బెట్ట నా శీటికికా. కాళ. 3.22.

చ... డెందములోనికస్తి మం, తనమునఁ దెల్పు...
నీలా. 1. 102.

సీ. గాధినూనుఁ డొనర్చుకస్తికి నోర్వఁడే సతి
యుఁదాసును పొరిశ్చంద్రవృతతి. రంగా. 1.
232.

1. శోకము, దుఃఖము.

ద్వి. కన్నవా రెల్లను గటకటా యునుఁ, గన్నీ
ళ్లు గ్రుక్కఁచుఁ గస్తి పొందఁగను. ద్వి. సారం
గ. 1. 114. 1. 22 పం. ఆం. భా. 1. 131.

3. విపత్తు.

క. ఇడుమ వెత కస్తి యంగడ, కడగం డ్లనఁ జను
విపత్తు... ఆం. సం. మాన. 114.

జ: కస్తిపడు.

కస్తిపడు. ఆ. క్రి. (✓కస్తి) దుఃఖపడు.

గీ. పారలి యెచ్చుచు నుండ నబ్బోటు లేల, కస్తి
పడెడప్పు యని యెత్తి కుస్తరింప. సారంగ.
3. 12.

ఉ... మానసికవ్యభి రుజలు మాన్వఁగ నోపిన
పుణ్యరాశి గం, గానదిఁ జేరి యుండియును
గస్తిపడందగునయ్య... ఉ. రా. 1. 110.

గీ. కామసమ్మోహితక్రాంచఘాతమునకు, వగచి
నీచాటుకవి చెంచువానిఁ గినిసెఁ, గామమో
హిత యగునింతిఁ గస్తిపఱుప, ననుజాఁ బురి
కొల్పి తిది నీకుఁ జనునె రామ. నైష. 1.
130.

కస్తూరి. వి. (సం. కస్తూరీ. ప్రా. కస్తూరి. క. కస్తూరి.)
1. మృగమదము, ఒకవిధ మైవరిమళ ద్రవ్యము.

ఉ. సంకుమదంబుఁ గస్తూరియుఁ జాఁచుఁ బటిగ
రము... నైష. 2. 100.

సీ. సాగను గా నొసలఁ గస్తూరిబొట్టు సవరించి...
నీలా. 1. 100.

1. కస్తూరీమృగము.

గీ. కన్ను వెనని కస్తూరిమిళిమవులు. వి. శక్తిం.
1. 100.

3. ఒకానొక చెట్టు.

సీ. గొజంగి యిజ్జాజీవజ్జం గిసతి మొందునెలకె
కస్తూరియు గన్నెరయుఁ బూచె. బహు. 1.
100.

జ: కస్తూరిపట్టియలు, కస్తూరిపనుపు, కస్తూరిమెకము,
కస్తూరివీణియ.

కస్తూరిపట్టియ(ట్రి)లు. వి. బ. (✓కస్తూరి.) 1. ధా
న్యవిశేషము. 1. పుష్పవిశేషము.

గీ. వచ్చగన్నెరు కస్తూరిపట్టియలును, గుత్తిమల్లె
లుఁ బ్రాధి గాఁ గూర్చి మఱియు, సకలజాతు
లఁ బోషింప శక్తి కలిగి, హరిమలు చైత్రుఁ
డెగడుదు రప్పరమున. భాను. 1. 1. (శ.
ర. పా. రెం డర్థములకును నిదియే యుదాహ
రణము.)

కస్తూరిపనుపు. వి. (✓కస్తూరి) గంధపారిద్ర. (శ. ర.)

కస్తూరిమెకము. వి. (✓కస్తూరి) కస్తూరీమృగము.

సీ. ఆహా పరాకు విదేహునికాను కీసాబగైనయ
ట్టికస్తూరిమెకంబు. యయా. 1. 100.

కస్తూరివీణియ(ట్రె). వి. (✓కస్తూరి) కస్తూరీమృగము
యొక్క బొడ్డుకాయ. (ఇందు కస్తూరి యుండు
ను.)

వ. ... కస్తూరివీణియలును బిల్లిగడ్డలును... భల్లా.
3 ఆ. (శ. ర.)

కస్తూరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కస్తూరి, మృగమదము.

కస్తూరినిగరాలు. మి. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

సీ. బంగారుతీఁగలు గంగాజలములు కస్తూరినిగ
రాలు కటకసరులు. హంస. 1. 100. ప్రబం
ధ. 100.

కస్తూరిపట్టియ(ట్రి)లు. మి. వి. బ. కస్తూరిపట్టియలు.

(ధాన్యవిశేషము)

సీ. కుసుమపూరాజనా ల్లతిబల్లతులు కస్తూరిప
టైలు గంధసరులు. హంస. ర. ౧౨౮.

కస్తూరిమృగము. వి.వి.బ. స్త్రీలు కట్టుకొనెడు ఒకవిధ
మైన గజ్జచీర.

గీ. చిన్ని కస్తూరిమృగము జలుకచార్ల, వన్నియలు
మంచిబొమ్మంచువన్నియలును, మొదలు గాఁ
గలచీరలు ముడముతోడ. ధనా. ౩. ౩౮.

కస్తూరివీణియ(ణి). వి.వి=కస్తూరివీణియ.

సీ. కస్తూరివీణెలఁ గానుక గాఁ దెచ్చుకోయకు
జీతంబు గొప్పచేయు. పార్వ. ౧. ౬౨.

కస్తూరీమృగము. సం.వి. అ.పుం. కస్తూరి బొడ్డునం
దుఁ గలయొక జాతిలేడి, గంధమృగము.

కస్తూరము. సం.వి. (అ.అ.అ.) ౧. పోవునది. ౨. పీ
డించునది.

కహాకహ, కహాకహకహ. వి. పెద్ద నవ్వు నవ్వున
పుడును వీరులు గర్జించునపుడును కలుగు ధ్వనికి
అనుకరణము.

చ. కహాకహ నవ్వె ... శితికంఠుఁడు ... కాశీ.
౭. ౩౦. హంస. ౧. ౨౪౨.

సీ. కహాకహకహ నవ్వుకఠినాట్టహాసంబు సురలఁ
గాంతాశ్లేషసుఖులఁ జేయ. సమీర. ర. రర.

వ. తేరును వీరకసంబు దేరుచుం బోరు గోరుచుం
గహాకహధ్వనుల గర్జించుచుండె... కకు. ౨.
౩౫.

కహ్లారము. సం.వి. అ.న. ఇంచుక యెఱుపు తెలు
పును గలిగి మిక్కిలి పరిమళించుకలువ, సౌగం
ధకము.

శ్లో... ఆహ్లాదికహ్లారసమీరణా హి తే. శిశు. ౧౨.
౬౬.

కహ్వము. సం. వి. అ. పుం. బకము, వక్కుకొంగ.

కా

కా¹=క³. (కొన్ని యర్థములయందు మాత్రమే)-

అవ్య. ద్రు. అగు ధాతువుయొక్క సుబ్యంతరూపము.

౧. అగుటకు, అగునట్లు మొదలగునర్థములను దెలు
పును.

సీ. ధర్మాభివృద్ధి గాఁ దగువడువునకు నీ నిల్డ బ్ర
హ్మచే నిడఁగఁబడిన, యిక్కన్య యతిబాల...
భార. ఆది. ౬. ౨౪౮.

౨. అర్థవిశేషము లేకయే తుమున్నంతములకు అను
ప్రయక్తమగును.

కా. పాపాత్ముండు మదాంధుఁ డాతులవ నీచం పె
ట్టునుం జేయఁగా, నోపండు... భార. ఉద్యో.
౩. ౪౫, ఆది. ౬. ౨౪౭.

౩. హేతువును దెలుపు 'కి, కు' లకు అనుప్రయూ
క్తమగును.

క. ఆచవలాక్షికిఁ గా మన, కీచకు లందఱును రా
త్రి గీటడఁచె... భీముఁడు... భార. విరా. ౫
౩౩౧.

గీ. బాడబము హాలహలము నీతోడఁగూడఁ, బడ
సె నోచంద్ర యెన్నఁడు నడల లేదు, కడలి
వానికిఁ గా నిన్నుఁ గన్నకతన, జడధియ
య్యెను భంగముల్ చాలఁ గాంచి. ఇందు.
ర. ౪౨.

ర. అయి. (ప్రయోజనమును దెలుపు 'కి, కు'లకు
అనుప్రయక్తమగును.)

వ. ఇది యేమి సాహసంబు నేసితి రొడ్లకొడుకు
లకుం గాఁ దమకొడుకుల విడుచుదుర్బుధ్ధ
లునుం గలరె. భార. ఆది. ౬. ౨౭౭.

సీ... వర మెద్ది యైన, నడుగుము నీకుఁ గా వని నే
య బొక్కటి దక్కంగ... భార. భీష్మ. ౧.
౧౫౭.

౫. అనుసరించి, కట్టి-అనునర్థ మిచ్చును.

చ.... ఉపన్యసిం, చిన వచనామృతంబు క్రుతిసీ

మలఁ గా దిగి బోధభూజనే, చన మొనరిం
చుటక...పాడు. ౨. ౧౭౧.

గీ. ... ఒకనాఁడు కాక మొకటి, ప్రాప్తు గ్రం
తిననదట గాఁ బోయిపోయి. శ్రీమూర. ౩.
౩౫.

(వ్యవ) వాఁ డాదాని గా వెళ్లెను.

౬. 'అని' అనునవ్యయమునలె పూర్వోక్తవిష
యమును నూచించును. (ఇది యీయర్థమున తఱ
చుగా వీవార్థక మగు 'అ' కారమునకు తరువారఁ
గనఁబడుచున్నది.)

వ. భీమాహుయ ద్రౌపదీరహితు లయిచవుడెంచి
మ్రొక్కి మే మొక్కభిక్ష దెచ్చితి మని తల్లి
కి నివేదించిన నెఱుంగక యెప్పటియట్లు కా
వగచి కుంతీదేవి... భార. ఆది. ౭. ౨౦౮.

వ. ఇట్లభియ్యందు మడిసెన కాఁ నలంచి దు
ర్గోఢనుండు సంఘోషింప ... భార. ద్రో.
౨. ౮౫. (మడిసెనకా=మడిసెనే అని-

నిశ్చయముగా మడిసెను అని.)

వ...అది తనపై న్యాపరాధంబున నయ్యెఁ గా వ
గచి... భార. ఆర. ౩. ౧౭౮.

౭. విధేయవిశేషణములకును క్రియావిశేషణము
లకును అనుప్రయుక్త మయి 'అగునట్లు' మొ.అర్థ
ముల నిచ్చును.

ఉ... ఎవ్వనిం, బ్రాటపరతత్త్వవిదు బ్రాహ్మణ
ముఖ్యుఁ బురోహితుండు గాఁ, జేకొనువార
ము... భార. ఆది. ౭. ౧౫౫.

కా...కృష్ణదైవపాయను నీ వెఱుంగుము విభుక
నారాయణుం గా ... భార. కాం. ౬. ౪౭౬.

(వ్యవ) ఆమె మెల్లగా నడచును. వృథముగా
చూటాడకుము.

కా²=కడ1.

(నిశ్చయమునకు)

నీ. నేఁడు గా మా కనిదితవర్వసామగ్రి సవ
రించె నీరాక కుపలయేక. వసు. ౩. ౫౫.

ఉ...పూర్వపక్షప్రాగంతుఁ లేని చూచెదత్త
గా తుది నీబహుగార్తిభేదముక. వసు. ౪.
౨౮.

చ. ఉడువతి ... నాఁడు పా,ల్కడలి జనించిన
వృదు దళంబుగ నంటిన మేనిజడ్డువోఁ, గడు
గుకొనంగ నబ్బె నని కా శివునాదలయేట...
ఈఁదులాడెడిక. జై. భా. ౧. ౨౮.

కా³. ప్ర. (ఇది పెక్కునామవాచకములకు మహా
త్తువాచ్యం బగునపుడు మరుబర్థమును వచ్చును.
కొన్నిటికి స్వార్థమును వచ్చును. కొన్నిపట్ల
తిర్యగ్యాచకములందును గనఁబడుచున్నది. కొ
న్నియెడల దీనికి 'గా' నిత్యముగా నాదేశమ
గును.)

ఉదా: ఆటకాఁడు, చెలికాఁడు, బట్టికాఁడు, అంద
గాఁడు, మొ.

కాంక్షి. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ఇచ్చ, కోరిక.

కాంక్షకుఁడు. సం. విణ. (ఆ. క్షికా. ఆ.) కాం
క్షించువాఁడు.

కాంక్షణీయము. సం=కాంక్షితవ్యము.

కాంక్షిత్. సం. (శత్రు) కాంక్షించుచున్న.

కాంక్షింయే. సం. స. క్రి. కోరు.

మ. కలకాలంబును నన్నదాన మొరంగం గాం
క్షించి యామంబులో, పలనే సస్యము విత్తఁ
బండునితఃప్రాధాన్య మేధాన్యము...వరా
హ. ౧౦. ౬౪.

కాంక్షిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ)=కాంక్ష
కుఁడు.

కాంక్షితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కోరఁబడి
నది. వి. ఆ. న. అభిలాష, కోరిక.

కాంక్షితవ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కాం
క్షించఁదగినది.

కాంక్ష్యమాణము. సం. ౧౩. (అ. అ. అ.) కాంక్షింపఁబడుచున్నది.

కాంక్ష్యము. సం. కాంక్షితవ్యము.

కాంగ. సం. వి. అ. స్త్రీ. వచ, వసనీ.

కాంచనకదళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. స్వర్ణకదలి, ఒక జాతియరఁటి.

కాంచనకము. సం. వి. అ. పుం. కోవిదారవృక్షము. వ. హరితాళము, అరిడళము.

కాంచనకారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శతమూలి, పిల్ల పీఠచరి.

కాంచనక్షీరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. క్షీరిణి, రక్కాస.

కాంచనగిరి. సం. వి. ఇ. పుం. బంగారుకొండ, మేరుపర్వతము.

కాంచనపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గణికారి, నెల్లి.

కాంచనము. వి. (సం. కాంచన) కోవిదారము (శ. ర.)

కాంచనము. సం. ౧౩. (అ. ఈ. అ.) సువర్ణమయము, బంగారుది.

కో...కాంచనీ వాసయస్థి. మేఘ. ౨. ౧౬.

వి. అ. న. ౧. బంగారు. ౨. దీప్తి, కాంతి. ౩. చంద్రకేసరము, తామరపూవులలోని అకరువు. ౪. నాగకేసరపుష్పము. ౫. ధనము. ౬. హరిదళము. ౭. బంధనము, కట్టుట. పుం. ౧. ఉమైత్త. ౨. చంపకము, సంపెంగ. ౩. ఉదుంబరము, మేడి. ౪. నాగకేసరము. ౫. కోవిదారము, కాంచనము. ౬. పున్నాగము, పొన్న. ౭. మజ్జి.

కాంచనసంధి. సం. వి. ఇ. పుం - బంగారముపంటి

(శ్రేష్ఠమైన) సంధి - పదునాఱుసంధులలో నొకటి యగు సంగతసంధి, యాజ్ఞవల్క్యమును సంపత్తునందుఁ గాని విపత్తునందుఁ గాని భేదము లేకుం

డ సమానఫలము నొందుపద్ధతిని ఇరులేగలవారు చేసికొనవలసింది.

కాంచనార(ల)ము. సం. వి. అ. పుం. కోవిదారము, పచ్చనిపూవులకాంచనము.

కాంచని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. హరిద్ర, పసుపు. ౨. గోరోజనము.

కాంచనీయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. గోరోజనము.

కాంచనీయము. సం. ౧౩. (అ. అ. అ.) బంగారుది, బంగారుతోఁ జేసినది.

కాంచి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ౧. రకన, అడుదానియొంటికిఁ బుట్టులనూలు. ౨. హిందూదేశదక్షిణభాగమండలి యొకానొకపట్టనము. (ఇది మోక్షప్రదము లగు నేడుపురములలో నొకటి.) స్త్రీ. అయోధ్యామధురామయా కాశీ కాంచిరవంతికా, పురీ ద్వారవతీ చైవ సమైతా మోక్షదాయకాః.

కాంచికము. సం. వి. అ. న. ఆరవాళము, కలి.

కాంచే = కాంచు. స. క్రి. ౧. దర్శించు, చూచు.

చ...యా, దక్షులజారిజాతమును...కాంచి రాయతి, ప్రవరులు...ఉ. హరి. ౪. ౮౧.

సీ. గాంగేయధామశృంగవిటంకముల నీలకంఠగోజ్జ్వలగుల్లాంచికొనుచు. పసు. ౬. ౮౭. ౨. (విడ్డను) కను.

గీ. అతనియధాంగలక్ష్మి శ్రీయన్నమాంబ, గాంచె దనయల నధారికల్పితరుల. కాశీ. ౧. ౨౪.

క. అంత ననుఁ గాంచి యది విపి, నాంతరమునఁ బాణిచైవి యరిగె...మచుచ. ౬. ౩౮.

౩. పాండు; (భాగ్యమును) పాండు.

ఉ...జగ, న్నాటకనూత్రిచేతఁ గృతినాథుఁడు గాంచుఁ జిరాయురున్నతుల. నైష. ౧. ౩.

సీ. నగరిందిరాదేవి నడుముఁ బూనినకాంచికొమరు గాంచివపైఁడికోటగలుగ. ఉ. రా. ౧. ౨౩౩.

క. ఎంతతపం బొసరించియు, సంతానము లేని

వారు నద్గతిఁ బొందం, గాంతురే ... భార.

ఆది. ౮. ౨౯౮. (నద్గతిఁ బొందుట యను

భాగ్యమును బొందుదురే-అని యర్థము.)

చ...భవదీయదివ్యవచనామృత మాని యగోగ

చిత్తతం, గనికృతకృత్యతం బోగయఁ గాం

చితి...భార. కాం. ౬. ౩౨౧.

ర. ఆశ్రయించు. (మా. కను. ౫. ఆర్థము.)

ఉ...మున్ను సురాసురాదులం, జీవలడంచి లా

వునఁ బ్రసిద్ధికి నెక్కినసేను లోకపా, లా

వలీనవ్వనవ్వనచరాక్రితు నేగతిఁ గాంతు

మానవుఁ. భా. రా. యు. ౨౮౨.

౫. తలంచు, ఎంచు.

గీ. రాజవర రాజదేవఁ బ్రతిగ్రహము విషముఁ,

గల్లుఁగాఁ జూతు మిట్టులు గాంచి యున్న,

యట్టిమాకు నీవచ్చెద ననుట మావిధం బె

ఱుంగుమి యింటియె తప్పగాదు. భార. అను.

౩. ౨౦౫.

గీ. కాళిదాసు మనంబులోఁ గాంచి మ్రొక్కి.

వైప. ౧. ౨.

౬. గ్రహించు; కనిపట్టు.

ఉ. పూని ముకుందునాడఁ గనుబొమ్మనె కాంచి

...ఆము. ౧. ౪.

క. నావుడు భూసురుఁ డిట్లను, దేవరగూనతి

యు నప్తదీయరయముకొ, భావించి యు

ధయఁ మృతి, గావించుచుపాయ మొకటి గాం

చితి వినుఁడీ. విక్ర. ౧. ౧౫౪.

కాండ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. కాంజికము, కలి. ౨.

పెద్దరుచ్చిచెట్టు.

కాంజిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ఆరనాళము, కలి.

౨. జీవంతీలత. ౩. పలాకీలత.

కాంజికము. సం. వి. ఆ. న. ఆరనాళము, కలి.

కాండకటుకము. సం. వి. ఆ. పుం. కారవేల్లము,

కాండక.

కాండకారము. సం. వి. ఆ. న. నునాకము, పోక

చెట్టు.

కాండకీలకము. సం. వి. ఆ. పుం. లోక్రము, లా

ద్దుగు. (రా. ని.)

కాండతిక్రము. సం. వి. ఆ. పుం. భూనింబము, నే

లవేము.

కాండపటము. సం. వి. ఆ. పుం. తిరస్కరిణి, తెర.

కాండపుష్ప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కుచ్చి. (వాచ)

కాండపృష్ఠము. సం. వి. ఆ. పుం. జలము, నీరు.

(వై. ని.)

కాండపృష్ఠుడు. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) శస్త్రాజీ

వుడు, ఆయుధములచేత బ్రదుకువాడు. వి. ఆ.

పుం. ౧. కొనఁబడినకొడుకు, కీతపుత్రుడు. ౨.

దత్తపుత్రుడు. ౩. శూద్రాసుకుడు. (వై. ని.)

కాండము. సం. వి. ఆ. పుం. న. ౧. గ్రంథపరిచ్ఛే

దము. (ఉదా: బాలకాండము, ప్రథమకాండము)

౨. అంకోలవృక్షము, ఉడుగు. ౩. వర్గము, గుం

పు, సమూహము. ౪. బాణము. ౫. జలము. ౬.

అవసరము, సమయము. ౭. ఆకులు లోనగువాని

యీనె. ౮. తామర లోనగువానికాండ, నాళ

ము. ౯. నలి లోనగువానిపోచ. ౧౦. నుబ్బు,

సంబము. ౧౧. దండము, కణ్ణి. ౧౨. వృక్షస్కంధ

ము. ౧౩. పర్వము, గనుపు. ౧౪. గుఱ్ఱము. ౧౫. ని

ర్జనప్రదేశము. ౧౬. శరము, తెల్ల. (కల్ప.)

౧౭. శ్లాగు, సాగడ్డ. ౧౮. సంధియందువిడిపోయి

ఏకఖండముగా నున్నయొక. ౧౯. పదియాలు

మూలకొలత. ౨౦. నిందను తెలుపును. (ఈయర్థ

మున తత్పురుషసమాసమున ఉత్తరపదముగా నే

ఉండును. ఉదా: ప్రజాకాండము = కుత్సిత

ప్రజ.)

కాండరుహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కటుకకోహిణి.

కాండవీణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాలవీణ, కండో
లవీణ.

కాండస్పృష్టుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) - గ్ర
హింపఁబడిన బాణములు కలవాఁడు - శస్త్రాశీపుఁ
డు, ఆయుధముల చేత బ్రతుకువాఁడు. (పైనికాది)
కాండహీనము. సం. వి. అ. న. ధ. ద్ర. ముక్తము.

కాండిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. లంక య నెడుధాన్య
భేదము. ౧. వాలుకి య నెడుకొక జాతివోనీ.
(కల్ప.)

కాండీరము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఉత్తరేశు, అపా
మార్గము. ౧. గజపిప్పలి. (కే. ని.)

కాండీరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముజిమ్య.

కాండీరుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) - బాణములు
ధరించువాఁడు - విలుకాఁడు.

కాండేక్షువు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. కోకిలాక్షు, అయ
గొప్పి. ౧. కాశత్వము.

కాండేరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నాగదంతివృక్షము.

కాండేరుహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాండరుహ, కలుక
గోహిణి.

కాండ్ర. వి. ఒకవిధ మగుగడ్డి. (శ. న.)

ఉ...కృపాగుణ మోర్తు లతాంగి తే పెను, గ్గ
ట్టున ముంగిటం గసవుఁ గాండ్రము: బు
చ్చుచు: జేతిచీపురుం గట్టరుఁ దానుఁ
బొచ్చెఁ గజకంఠు నోంకృతి నాడేవు
నికొ. కాశి. ౬. ౨౬౨.

స్త్రీ. అవోటఁగసవుఁ గాండ్రంతయుఁ బుచ్చి
యత్నంబున దివసక్రయంబు వెదక. వాసిష్ఠ.
౫. ౧౩౮.

కాండ్రించే. ఆ. క్రి. (√కాండు) క్రాము, ఉ
మియుటకు పూర్వము శ్లేష్మమును కంఠములోనికి
తెచ్చుకొనుటకే 'కాండు' అను ధ్వనిని చేయు.

కాండు. వి. ఉమియుటకు బూర్వము చేయుధ్వని
కనుకరణము. (చూ. కాండ్రించు.)

జ: కాండ్రించు.

కాంతు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కోరఁ దగిన ఆఁడుది;
ఆఁడుది. ౧. పత్తి, పెండ్లము. ౩. ప్రియంగువు,
ప్రేంకము. ౧. క. పెద్దయలకి. ౫. రేణుక అనెడి
ఓసధి. ౬. నాగరము. ౭. (ఛ) వృత్త భేదము.

కాంతుపక్షి. సం. వి. వ. పుం. కుమారస్వామికి వా
హన మైనపక్షి - నెమిలి.

కాంతుపుష్పము. సం. వి. ఆ. పుం. కోవిదారము,
కాంచనము.

కాంతుము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. అభీష్టము, కో
రఁబడినది. ౧. మకోజ్జము, ఇంచునది. వి. ఆ.
పుం. గ. వసంతముకుపు. ౧. (చంద్రసూర్యాయ
శబ్దములకును తత్పర్యాయశబ్దములకును తరువా
త వచ్చునపుడు) తాయి. (ఉదా: చంద్ర కాంత
ము, ఇంచుకారము, సూర్యకాంతము, అయ
స్కాంతము.) ౩. హిజ్జలవృక్షము, పిజ్జగ స్నేహి.
న. గ. మంకుము. ౧. లోహభేదము, సూచంటు
తాతినండి పుట్టిన ఇనుము.

కాంతలకము. సం. వి. ఆ. పుం. తున్నవృక్షము, నం
దివృక్షము.

కాంతలోహము. సం. వి. అ. న. సూచంటుతాయి.
(రా. ని)

కాంతాయనము. సం. కాంతలోహము.

కాంతారకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒక జాతి చెఱువు.

కాంతారము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గ. మహారణ్యము,
పేరడవి. ౧. దుర్గము మగుపథము, పోరాని లోప.
౩. ఛద్రము, రంగ్రము. వి. ఆ. పుం. గ. కోవిదార
ము, కాంచనము. ౧. ఒక జాతి చెఱువు. ౩. వంశ
ము, చెడురు.

కాంతారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒక జాతి చెఱువు.

కాంతాళ (ల) పడు. ఆ. క్రి. (కాంతాళము +
పడు) కాంతాళము నొందు.

(అధైర్యపడు.)

సీ. తాళవృంతానిలోత్రాలవేదన కోడి తాళక
మిగులఁ గాంతాళపడుచు, సారసారభగంధ
సారచర్మలఁ జేయసారసాననల వేసారి వి
సుచు. చంద్రా. ర. ౨౭౫.

(ఈర్ష్యపడు)

రగడ. తాల మెక్కితె తాలకిటు కాంతాలన
దుపంతాలదానవు. చంద్రా. ర. ౨౩౪.

కాంతాళ(ల)ము=కాతాళము. వి. గ. కోపము.

సీ. అలుక యనంగఁ జిందనగఁ గాంతాళ మనఁ
గ దోస మనగఁ జిందల యనంగఁ. గీ. గన
రనంగను గన రనఁ దనరుఁ గోపము... ఆం.
భా. గ. ౧౩౫.

ద్వి. కాంతాళమునఁ జేతికలకంబు గొట్టి. ద్వి.
వరము. రా. ౬౦౭ పా. ౨౪౦.

ఉ ... శ్రీయలమేలుమంగ కాంతాళము దీర్చి
అొప్పునను చాల్చినవేంకటభర్తఁ గొల్చె
డక. భాను. పీఠి. ౧.

౨. తాలమిలేమి, అధైర్యము.

క. అని యువ్విక్లూపము మది, ననయముఁ బలపో
యు నున్నరనుఁ గాంతాళంబునఁ బోరలు
నెట్లు విరహంబున కోర్వక యవ్వహుటి
బోటిం బలికె. ప్రభా. ౩. ౪౨.

౩. ఈర్ష్య.

రగడ. ఇంతి దివిలో నొర సె నిదిగొ హింతాళం
బు, లంత వరవాదివరి కేలకాంతాళంబు. ఉ.
రా. ౬. ౬౧.

ద్వి. అంతట నిలువక హరిదిక్కుఁ జూచి, కాం
తాళమునఁ బల్కెఁ గ్రమ్ముతఁ గనలి. ఇష్టు.
పూ. ౨. (౪. ౪.)

జ: కాంతాళపడు.

కాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧ జిగి, దీప్తి. ౨. ఒప్పిద
ము, అందము. ౩. ఇచ్చ, కోరిక. ౪. స్త్రీలకు
శృంగారమువలనఁ గలుగుసౌందర్యగుణవిశేష

ము. ౫. చంద్రునికళ్లలో ఒకటి.

కాంతిద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సోమరాజి, కారుగచ్చి.

కాంతిదము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) కాంతి నిచ్చు
నది. వి. ఆ. న. గ. పితృము. ౨. నేయ.

కాంతిదాయకము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) కాం
తి నిచ్చునది. వి. ఆ. న. కాలేయక మనుగంధద్రవ్య
ము, నల్లఅగలు. (ఇట్లే: కాంతిదాయ.)

కాంతిలు(ల్లు). సం. ఆ. క్రి. ప్రకాశించు.

చ. కలువలశ్రీనివండులము కాంతిలుచున్నది
తూర్పుఁగొండపై. బిల్వ. ౨. ౫౨.

కాంతూడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ప్రియుఁడు, చెలు
వుఁడు; మగఁడు. ౨. చంద్రుఁడు. ౩. కుమార
స్వామి.

కాందర్పికము. సం. వి. ఆ. న. కామవృద్ధికి సాధన
మైనవిధానవిశేషము.

కాందవము. సం. వి. ఆ. న. కందువునందు (వేసమం
దు) కాల్చినభక్ష్యము.

కాందవికుఁడు. సం. వి. ఆ. (అ. ఈ. ఆ.) పిండివం
టలమువాఁడు.

కాందారీమాందారి ప్రాద్దు=కాందారిప్రాద్దు, కాం
దారిమాఁదారిప్రాద్దు. వి. నిశీధము, నడిరేయి.

సీ... నడిరాతిరి యన, నడిరేయి యనగఁ గాం
దారిమాందారి ప్రాద్దన సరిప్రాద్దన నద్దమరె
యి. గీ. యన నిశీధాఖ్య దగు... ఆం. భా. గ.
౯౪.

ఇట్లే: కాందారిమాందారివేళ.

మ. ... వివేకవా కాశీపతి యంచు నుత్తమనినా
దంబుల కిగ్గనం బలుకుచుకా గాందారిమాం
దారివేళను ధన్యు ల్విహరింతు రా సురభిను
ల్లా... మల్లు. వై. ౨౫.

కాందిగూర్తుఁడు. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) ఏదిక్కు
నకుఁ బాటిపోదు నని వ్యాకులపడువాఁడు. (కల్ప)

కాందినీకుడు. సం.వి. (అ.అ.అ.)-వీడిక్కునకు

బోడు నని అనుకొనువాడు-భయద్రుతుడు, ప
లాయితుడు.

కాంపిల్లము. సం.వి.అ.పుం. గ. ఒకానొక జేశము.

అ. ఒకానొక పట్టనము. 3. కంపిల్లము.

కాంపిల్లము. సం.వి.అ.పుం. కంపిల్లము, గోచని.

కాంబలము. సం.వి. (అ.ఈ.అ.) కంబలసంబంధ
మైనది. వి. అ. పుం. కంబలితో గప్పబడినర
థము.

కాంబవికుడు. సం.వి.అ.పుం. గ. శంఖకారుడు,
శంఖములతో నగలు చేసి అమ్మువాడు. అ. శంఖ
మూడువాడు.

కాంబుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అశ్వగంధ, పెన్నేరు.

కాంబో (భో)జము. సం. వి. అ. పుం. గ. కంబో

జదేశపుగుఱ్ఱము. అ. పున్నాగము, పొన్న. 3.

శ్వేతఖదిరము, వెలిచంద్ర. (కే.ని.)

కాంబో (భో)జి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. శ్వేతఖదిర

ము, వెలిచంద్ర. అ. మాషవర్తి, కారుమినుము.

3. గుంజ, గురిచంద. ర. వామచి, కారుగచ్చ.

గ. రాగవిశేషము.

క... రాగంబులలో, గాంభీర్యము గల రాగము,

కాంభోజియే మంచవరపు గవిచాడప్ప.

కవిచా. శ. 23. హంస. గ. ౧౨౪.

బ. ధాన్యవిశేషము.

సీ. చంద్రవంకలు జీనిసరులు కాంభోజాలు వం

గామబాడములు పొండుబ్రాలు. లే... అది

యగు పేరు గలుగున ద్దత్తనియింట, నుండు...

హంస. ర. ౧౨౮.

కాంబో (భో)జాడు. సం. వి. అ. పుం. గ. కంబో

జదేశనివాసి. అ. కంబోజదేశపురాజు.

కాంబోది. వి. సస్యవిశేషము.

ద్వి. వీరగె గాంబోది వావిరివంక దొంక. విష్ణు.

పూ. 3. ఆ. (శ. ర.)

కాంస్యకారుడు. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) కం
చరవాడు.

కాంస్యనీలము. సం. వి. అ. పుం. అంజనభేదము.

కాంస్యము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) కంచుది. వి.

అ. న. కంచు. పుం. న. కంచుపాత్రము.

కాక=కాక. వి. ($\sqrt{\text{కాంసు}}$) గ. తాపము; బా

ధ. ఆం. భా. గ. ర. ౯.

ఉ... వలవంత నశ్రువులో, బాలుగ నాల్గుబాలు

నికక బాలు భవం బనునంత కాకమక, బా

లయు రాత్రి పంచశయరానికి జిక్కితి నీకు

దిక్కితిక. మనుచ. 3. ౯3.

సీ. మలతాల్పు మెయిచాయమబ్బులు గ్రమ్మక

యెడకాక పెన్నెండ వదల గలదె. నీలా. గ.

౧౦3.

ఉ... ఇంక నక, గాకలక బెట్టకే విను ముఖా

ముఖం బలెడద వాచనటికిక. శశాం. 3.

౬౧.

అ. కోవము.

ఉ. కాక నెదిర్చి సంగరముఖంబున హెచ్చిన

రాజవంశముం, నూకటివేళ్లతో బ్రెత్తికి గో

త్రవంబును జేసినట్టియా, వ్రేకపుంగిడు...

స్త్రీ. భా. గ. ౬౪.

సీ. కాకచే బొరుగిల్లు గాల్చి రావచ్చును దన

యిల్లు గాచుకోదరము గాదు. రామలిం.

౨౯. రుక్మాం. ర. ౯౯.

3. తపస్సు. (శ. ర.)

ఉ. ఇంతిమ్మమాక్తి మాధురికి నిఘోరసం దెనవో

లక బాలకా, ద్యంతము నోడి మధ్యమగుణా

శ్రయమై నెఱకాక నెన్ని జన్మాంతరములో

వహించియు... వసు. అ. ర. ౬.

ర. జ్వరము. (శ. ర.)

వి. ఉష్ణము. (చూ. కాక వెలుగు.)

కాక దేలుతల్లమును.

సీ. విగమహూటబుటసేత్రానలక్ష్మాల గాక
దేతినకామకాండములు. కవిరా. 3. 100.

కాకలనుదేలు=ఆరిలేలు, గడుసుపాలు.

గీ. వాడు నానాటి కభివృద్ధి వలల బెరిగి,
కాకలనుదేతి గడిమిటి గట్టిపాటి, రాలు
గాయనాన పేరజపుదారి, నారిలేతియు
బలుగుంటూరి యయ్యె. హంస. ౫. 100.

కాకర. వి. (సం. కారవేల్ల.) కారవేల్లము. (దీని
భేదములు: - అడకకాకర, కొమ్మకాకర, గొ
డ్డుగాకగ, పాట్టికాకర.)

క. గోకలికైదునవారతో, దాకలిదప్పలు హ
రించె నంచుం గన్నుం, గాకళ బోట్లు హరిం
గని, కాకర పొట్లాదిగాగం గదియించి కె
డక. బహు. ర. 103. ఆం. భా. 2. 20.

జ: కాకరవత్తి.

కాకరవత్తి. వి. (✓కాకర) బాణించువిశేష
ము. (శ.ర-కాకరపూవత్తి. వా.)

కాకరా. వి. (కాక+రా) వెలుగులతీడు, త్వ
షంపతి, సూర్యుడు.

ప. ... తెల్లదీవిరాజ సుడిపాలు కేలను దనరిన
యెడయ కాకరావెన్నెలగుత్తికన్దోయిమ
న్నీడ...ప్రబంధ. 201, 103.

కాకవదు. ఆ. క్రి. (కాక+పదు) తప్పదు,
కాలు.

సీ. కర్పురేక్షణవహ్నికణవర్షములచేత గమబం
తములు పెక్కు కాకవడగ. గంధ. 20.

కాకవెలుగు. వి. (✓కాక) ఉష్ణరశ్మి, సూర్యు
డు.

క. చుక్కలరా జొక్కడ కాక, డక్కాకవె
లుగు హృదయమందు జనించెకొనిక్కమ
ని తెల్పుక్రియ నెడ, జక్కక గొస్తుభము
దాల్చి కౌరి దలిర్చుక. రామా. 3. ౫౨. నుద.
౫. 103.

కాగడా. వి. (కాగు+గడ) కరచీపిక, చేతిదివ్వటి.

మ... కాగదాలు ... పగలాత్తు ల్లివటీలు...

అగ్నిజ్యోతులుక వెల్లగక. హంస. 3. 20.

కాగా(X). అప్య. ద్రు. (కాక+కాక) కనుక,
కాబట్టి.

సీ. నీకు గాగెడ చేపూనినది గాక కొంచె
గానికి సమకూడు టెట్లు. బహు. ౫. 100.

గీ... కానగాగం, గావున ననంగ నన్నియేకాగ్ధ
మలగు. ఆం. భా. 3. 20.

కాగాని. విణ. (కాక+కాని) కూడని, కాని, త
గని.

సీ. గారాపుగూతువై గాగానిపని బూసు
వనజపంధపుని నెప్పనముచెలితి. నైవ. 2.
103.

సీ. కాగానిచెలుల డగ్గతి చరింపకు ముప్పుయ
త్తమస్త్రీలపాం దుడుగ కమ్మ. వేం. పంచ. ర.
300.

కాగు=క్రాగు. ఆ. క్రి. (క.శ. కాయ) గ. కా
లు, తప్పదు; బాధపడు.

గీ. అంపమున వీనికంతంబు చెంపి విడుడు, మ
డమలాపుల వీనిమర్తముల నొంపు, డెట్టిగా
నగ్ని గాగినయింపుమునుక, గురికి పో
యుడు వీనిముక్తనను జెవుల. కాశీ. 3.
103.

క. కాగెడుగుబ్బచమంగవ, కాగెడువిరితే
నె గురియం గలవారెఱయక, గాగెడు
మందనపుందర, కాగెడు మెయిసోయగము
నొయారి కయారే. బహు. ౫. ౫౬.

గీ. నిలిచి పెనగొన్న వాచుదీగలను దాగు,
దాగి విరహధరమ్మన గాగి కుందు. ప్ర
బంధ. ౫౯.

2. కొపించు.

గీ. అనివం బురిగి గోల వ్రేసినయట్లు తేగి, కాగి
హుమ్మని యసుర యంగంబు వడక... 2

లుగు నింగి బొంగారంగ నెట్టు లనియె. నృ
సిం. ర. ౧౩౦.

ద్వి. కాగి వప్రము తేనికపపుత్రి బట్టి, లోగక
యొకనూతిలో బడద్రొల్పి... ద్వి. భాగ. ౯.
(శ. ర.)

వి. పెద్దబాస.

ఉ. అనలత్రంపి పెట్టి హృదయం బనుకాగున
యోగవాసనా, భ్యాసపునీరు గాంచుటకు నా
గమపాపకముం దిగిల్చి. ఉ. హరి. ర. ౮౬.
చ... కాగెడు పెన్నొడుగు... దళా. ౨. ౨౨ర.
పాండు. ర. ౨౧౧.

జ: కాక, కాకరా, కాకవడు, కాక నెలుగు,
కాగదా, కాగుడు, కామ¹, కాపించు, కా
పుక, కాపుడు.

కాగుడు. వి. ($\sqrt{\text{కాగు}}$) తపించుట, తపనము.
(శ. ర.)

కాచేర=కాసర. వి. కాసరి.

గీ. ... కాసర యనఁ గాచ, ర యనఁ గాకాదనీ
సమాప్తయ మగు భవ. ఆం. భా. ౨. ౭౦.

కాచి. వి. (సం. కాకమాచీ) కాకమాచి, ఓషధివి
శేషము.

నీ. కామ జిలుగు మెట్టదామర నెట్టిసెనగ జంబి
రము కాచి నల్లకాచి. హంస. ర. ౧౦. ఆం.
భా. ౨. ౭౦.

కాచే¹=క్రాచే. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కాగు}}$) కాగఁ
జేయు.

(తపింపజేయు; కాలనట్లు చేయు.)

నీ. గుణ్ణగాఁ గాచినగోక్షీరపూరంబు జమిలి
మండెగలవై జల్లి చల్లి. వైష. ౬. ౧౨౦.

గీ. చరిక శత్రుంబుకుచకుంభపాలియందు, నఖము
దివిచినపాపార్తునఖమునందు, నెట్టిగా నగ్ని
గాచినయినుపనూదు, లుగ్రదృష్టిని జొన్ను
డత్యాగ్రహమున. కాశీ. ౩. ౧౫౩. గీ. లా. ౩. ౩.

చలిగాఁచుకొను=నివ్వఁగ్గతి నుండి శరీరము నె
చ్చపలుచుకొని చలిపోఁగొట్టుకొను. (వా)

కాచే². వి. ఖాదిరము, కవిరి.

నీ. ... నెలయు ఖాది, రమ్ము కాఁ చన... ఆం. భా.

౨. ౧౬౭.

కాచువడియము=కవిరియుండ.

గీ. కాచువడియంబు లనఁగను గైరవ శ్లో, నంగ
ఖాదిరఘటికలు... ఆం. శే. ౫౫.

కాజేయు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{అగు}}$) ౧. అగునట్లు చేయు,
కావించు, కలుగజేయు.

ద్వి. ఎక్కితలంచిన శేరూపమైన, గ్రక్కున న
ప్పుడ కాజేయుగిరులు. బస. పు. ౩. ౧౦౦౧
పం.

౨. పోఁగొట్టు.

(వ్యవ) వాడు పిత్రాద్ధిత మంతయు కాజేసినాఁ
డు.

౩. అపహరించు.

(వ్యవ) నాసొమ్ము వాడు కాజేసినాడు.

ర. సమాప్తముచేయు, ముగించు.

(వ్యవ) ఆపని కాజేసికొని త్వరితముగా రమ్ము.

కాడ. వి. కూరాకు లోనగువానికామ.

నీ... కాకనాళముచేను చనును గమ్ము, కామ కా
డన... ఆం. భా. ౨. ౨౪౮.

కాడి¹. వి. (త. కాడి) ౧. (రథము బండి నాగలి
మొదలగువాని) యుగము, ఎడ్లు మొదలగువాని
మెడపై నుంచెడుకట్ట.

క. ముపులుఁ గాఁడ్లుం బగ్గం, బులుఁ డనయస్తం
బు లదరి పొడినేసిన వి, చ్చలవిడిఁ బాటెడు
రక్తం, బుల నేయఁడు దివిజరాజపుత్రుఁడు
గృపతోక. భార. విరా. ౫. ౫౩.

చ. పడనజాచాపముకొ హరులగ్గములుం దును
మాడి కాడిలో, నవి పెనఁగాడఁగా పెడఁ
దియమ్మనఁ గేతువు గూల్చి... భార. ద్రో-
ర. ౨౩౩.

అ. యుగమువంటి ఆయుధవిశేషము.

వ...కాడి పంకిణి నబల యీ...పె నెలకట్టె...
ముల్లుపు. 3. ౬౯.

జ: కాడిగట్టు.

కాడి². వి. కాపుడుగంజి.

నీ...ఉష్ణిక కాడి నా నొవ్వుచుండు.ఆం.భా.
అ. ౨౫౦.

కాడిగట్టు. వి. (✓ కాడి¹)రెండుచాలములకు న

డును నున్నగనిను, చిన్నగట్టు. (ప్రా.)

కాడిగట్టువ్యవసాయము=నడుమఁ జిన్నగట్టు
మాత్రము వ్యవసాయముగా నున్నరెండుచాలము
లలో నిరువురు వేరుగాఁ జేయుచువ్యయము.(వా.)

కాడు. స. క్రి. నాటు, గ్రుచ్చుకొను.

గీ. కంకటము దూతీ యంగంబు గాడి పోవఁ,
స్థూరనారాచ మేసిన స్త్రుక్మ నరఁడు.భా
ర. ద్రి. అ. 3౨.

గీ. ఈసఁ దలఁచునుమాత్తులహృదయములును,
గాడ నోపనిమ్మదుపుప్పకాండునికర,మరని
భేరింప నోపునే యంగజన్త. కు. సం. ౪.
౪౨౯.

గీ. నెస నుగంబు గాడి వీలపున వెడలె న, మ్యూ
శుగంబు...హరి. ఉ. ౮. ౮౦.

అ. క్రి. నాటుకొను, గ్రుచ్చుకొను; స్థిరపడు.

గీ. మునుపూఁదూపు లిందాకఁ గెరలి వెలికిఁ,
గానరామండ నెవలోనఁ గాఁడుఁ గాని, క
డఁగి యిపు డేమి మే నెల్లఁ గాఁడఁ జాగె,
ననుగ యని పోలెఁ బై రాలునవల కులికి.
రసిక. 3. ౧౭౬.

ఉ. పాడియుఁ బంటయుం గలిగి పంకవిహీన
మకోహరాంబువున, వేడిన నెల్లచోటఁ
బ్రభవించఁగ భానుండు శతభానుండుకొ,
గాడినమేఘకారిమవికారము దూరమునీ
య నెంతయుకొ, నాఁడెను చూపె కారడ

దినంబులు నిర్వలహాక్తి కాకృతికొ. పాండు.
౪. ౪౩.

కాడఁబాటు, కాడఁగఁబాటు=కాడు.

ఉ. కామము క్రోధముకామకము గాడఁగఁబా
టుట మాన్ని యింద్రియ,స్తోమనిమార్గవర్తన
ము ద్రుంచుచు...భార.కాం.౧.౧౪౭.

కాదారి ప్రొద్దు=కాందారిహందారి ప్రొద్దు. వి.

అర్థవార్తము, నడురేయి.

మ. ...చంభోశేష సంకేతపురాం,గనలం గన్ను
మొలంగి యెప్పునమునం గన్నేటు కాదారి
ప్రొద్దువ భీమేశుండు సానివాడ కరుగుకొ
ఘాత ప్రకారంబునకొ. భీమ. ౧. ౧౧౧.
ప్రయోగాంతరము లేదు- 'కాందారిహం
దారిప్రొద్దున' అయ్యుఁ జమపరచ్చును)

కాదారిమాఁదారి ప్రొద్దు= కాందారిహందారి
ప్రొద్దు.

గీ. వడివడిం జరి పట్టియోవాలఁగంటి, నీమపే
కేమి యెవ్వఁడు నీదుమగఁడు,పూని కాదా
రిమాఁదారిప్రొద్దుకడను,నెంచు వోయెను తలి
దండ్రు లెవ్వ రనిన. యమా. అ. ౮౯. (ఇట
'కాందారిహందారిప్రొద్దు' అనియు ననవచ్చు
ను.)

కాపింయే. స. క్రి.(✓కామే¹) కామకట్టు చే
యు.

ద్వి. ప్రియుక పేర్వేగఁ బిలిచి భేసువులఁ, బిదికి
కుండలపాలు బిందెల బోసి, కాపించి నగ
రికిఁ గానల్లఁ బనిపి. నవ. ౧. 3౯౮. ౯వం.

కాపు¹. వి.౧.శూన్రుండు;కర్షకుండు,సేవ్యకాడు.

క. ఓకాచ యిందు ర మ్మరి,సాకతమునఁ జేరఁ
బిలిచి శమనవిధిజ్ఞం,దాకసపుకట్టడించియ,
నామలమతి విచ్చి చూడ నప్పడు నడుమకొ.
భోజరా. ౪. ౫౯.

నీ. కూర్దనామంబులు శోభిలు నాలవకొలము

వార లని కాపు లని పల్క. ఆం. భా. ౨.

౨౫౨.

ఆ. కాపు లావు వెరవు గల్గి కర్ననమునే, యం
గ వృష్టి దగినయట్లు గలుగ, ఫలము గల్గు...
భార. సా. ౧. 3౧.

సీ...కాఁ పనఁ గవ్వకాఁ డవంగఁ, గమతకాఁ
డనఁగను గవ్వతీఁ డనఁగను దుక్కిము చ్చు
నఁగను దోచుచుండు, హాళికాభిధ... ఆం.
భా. ౨. ౨౨౯.

౨. కూడ్ర జాతి, పంటకులము.

మ...సాల మంబ ల్లోయుచుం బట్టి పెన్నునురం
దీఁగడుకాపుగుబ్బెతల...ఆము. ర. ౧33.

జ: కాపుది, కాపువాడు.

కాపు². వి.౧.కాపురము, నివారము.

క. ఇక్కడ నిను మీ డెవ్వఁడో, యిక్కరణిక్
మోసపుచ్చి యేలుకొనంగా, నక్కట వలనని
శంకల, నక్కడనే పాడుకాపు లాగతి నుం
టిక్. కళా. 3. ౨౬౦.

౨. గృహస్థు.

సీ. కలఁకుల నున్నతంగటిజన్ను గృహమేధ...
దొడ్డిఁ బెట్టినవేల్పుగిడ్డి కాపు. మనుచ. ౧.
౬౬.

ఆ. తోలుతిత్తి వడసి తోరంపుఁగాఁపనై, నీవు
చిలుమునేల నేటిరాత్రి, కంటఁ బిడుకప్రా
మి గర్వంబు గిర్వంబు, నుడువనైతి నేని నొ
ట్టు వెట్టు. ౬౪కు. ౬. ౫౪.

కాపుండు, కాపులుండు=కాపురముండు, ని
వాసముండు.

గీ. కనకమయహట్టపట్టిమకాంత మగుచు, నివిధ
మణిసాధములును వస్తువులు గల్గు, నిష్వరం
బునఁ గాపుండ కిత్తర మైన, పురమునం డేల
నిల్చె నిర్జరవిభుండు. చార. 2. ౧౭౭. ఆము.
౧. ౧౦.

క. ఆపదలు గాపులుండవు, చూపులకుఁ గులా

క్రియట్లు చుట్టుకొనుఁ దుదిక్, రూపేది
విరిసిపోవు మ, హాపవనాహతవయోధరావలి
భంగిక్. భోజరా. ౫. ౧౪౭.

కాపువచ్చు, కాపులువచ్చు = కాపురమువ
చ్చు, నివసించుటకు వచ్చు.

గీ...నాకంబు వేడ్క, నయ్యెడకుఁ గాపువచ్చి,
నయట్లు లుండె. భార. ఆను. ౨. 3౧౫.

క. విచ్చెం దిమిరము గాపులు, వచ్చె మధువతు
లము లబ్జవనములకు...భార. విరా. ౨. ౨3౭.

కాపువోవు, కాపులువోవు=కాపురమునెళ్లు,
నివసించుటకుఁ బోవు.

ప. పటగృహంబులు మొదలుగా వలయునమస్త
వస్తువు లొడఁగూర్చి వెడలినదండు పజ్జపై
సముద్రంబు గాపువోవుచందం బయ్యె. భా
ర. ఉద్యో. ర. ౧3౦.

ఉ. చిత్తము కృష్ణరాయనృపశేఖర నీదగుధాటి
కోడి స్వర్వత్త నిలింపకామినులవాడకుఁ గా
పులువోదు రుత్కల, క్షత్రియపాత్రు లెల్ల...
ఆము. ౧. 3౭.

కాపుయెందు=కాపురముండు, నివసించు.

మ. ధరకంఠాంబులు కృష్ణరాయలచమాధాటిగ
తిక్ వింధ్యగ, హ్వరముల్ దూఱగఁ జూచి
తా చటఁ గాపుయెందుటక్ జాలన,
చ్చెరునై యెఱ్ఱివింతచీకటులు వచ్చెక్
జూడరే యంచు వే, సారిదిక్ జూతురు వీర
రుద్రగజరాట్సుధాంతముద్ధాంగనల్. మను
చ. ౧. 3౮.

జ: కాపురము, కాపురించు.

కాపు³. వి. (√కామే¹) కాచుట.

ఉదా: నాలుగువేడినీళ్లకాపులతో నొప్పి తగ్గి
నది.

కాపుమ. వి. (√కామే¹) కాచుట. (శ.ర.)

కాపు(ప)ది. వి. (కాపు+అది) కూడ్రజాతినీ.
(వ్యవ) ఆకాపుది చాల యోగ్యురాలు.

క. కావని యనఁ దగునా యది, కావనియర్థ
న్నె నలరుకనకముఁ బుటమల్, కావ దిగిన
దాల్చుతిమ... ఉ. పారిశ్చ. ర. 33.

కాపురము. వి. ($\sqrt{\text{కాపు}^2}$) గ. నివాసము; నివా
సస్థానము.

క. కాపురమునేయ కింకలం, కాపుర మెడఁబా
య పలకె గా యను... ఉ. రా. 2. 282.
ద్వి. బంగారుబోడులపాలిండ్లఁబోలు, బంగారు
మండలపన మించి మింటి, కాపురంబులవా
రు కని నన్నుతింతు, గోపురంబులు ... ద్వి.
పరమ. గ. 33 పా.

సీ. ... లాగలఁ శ్రుస్థి యడవకాపురముండు
నాఖుతతుల. ఆము. ౬. ౧3.

క. పుర మల్లదె యద్భుతగో, పుర మై పరగమిపల
సితపుణ్యస్థీనూ, పుర మై విధవయులకుఁ గాఁ,
పుర మై శోభింతు నగ్రమునఁ గనుఁగొంటే.
కళా. ౫. ౧౦౦.

2. సంపాదము.

సీ. ఏమేటియడుగుఁగెందామర బల్లఁపురపుటే
ర్లఁతేని క బ్రంపుఁ దెప్ప. ఆచ్చ. రా. పీఠి. ౧౧.
ఉ. ... సుఖులై తలదండ్రులు గూడి దేవయుక్,
దేవరవోలె నుండి యిలు దీర్చగఁ గాపుర
మొప్పు వానికి. మరుచ. గ. ౫3.

ప. మగలతోఁ గలిసి కాపురంబులు నేయుమహా
పురంద్రుల... ఉ. రా. ర. ౯౪. నీలా. ౧. ౬౫.
కంచంతటికాపురము, కంచంతకాపురము =
పెద్దకాపురము, గొప్పకాపురము. (చూ. కం
చి.)

కాపురించు. ఆ. క్రి. ($\sqrt{\text{కాపురము}}$) కాపుర
ముచేయు.

(సంపాదముచేయు)

మ... ప్రియం, బెదుగఁ మర్త్యుఁడు కాపురింపఁ
దగు లేదేయోగి యై యొక్కతై, లదరిం జేరి
కొనం దగుక... పుల్లభూ. తై. ౬౬.

కాపువాడు. వి. (కాపు¹ + వాడు) కూర్పుడు.

ఆ. పాలవంటివారు చున్న వెట్టెడువారు, వాక
లుగరు కాపువారు చేమ. చేమన. 2.
32౫.

కాబట్టి. అప్య. (కాక + పట్టి) కనుక, కావున.

ఉ... నూతుఁడు తద్విడుండు కా, బట్టి... కాశీ.
గ. 2౬. ఆం. భా. 3. 2౦.

కాబడు. ఆ. క్రి. (కాక + పడు - స్వార్థమున)
ఆగు.

చ... నీవు న, వ్వుడముఁ బుచ్చుకొ మ్మనెద వంది
న వంజిన కాదె మీఁద సం, గరము ఘటిల్లునే
చెలిమి గాఁబడుఁగా కిటు మాటలాడినక.
తై. భా. 2. ౬౧.

కాబోలు, కాంగబోలు. అప్య. ద్రు. (కాక +
పోలు) బోనేమా.

(ఊహు దెలుపు)

సీ. గంగా ప్రవాహంబు గాఁబోలు నని నసిష్ఠుడు
లశుష్ఠావ మాచరింప, నమృతంబువెల్లువ యని
నిలింపాదులు ముకుకొని వోసిల్ల ముంచి శ్రో
లఁ. గీ. దలఁచ ... ఇట్టలంబుగ వెన్నెల నిట్టి
వొడిచె. విక్ర. ౬. ౬౮.

గీ. కయ్యమిచ్చువాడును వీడె కాంగబోలు.
హరి. ఉ. 2. ౧౦2.

కాక. అప్య. (ఆగుభాతు ప్రయోక్తవ్యతిరేకక్వార్థ
కరూపము) గ. కలుగక సంభవింపక చాలక
మొదలగు నర్థముల నిచ్చును. (చూ. ఆగు.)

2. వికల్పము (పక్షాంతరమును) దెలుపును.

క. దాకొని ఖడ్గాఖడ్గికో, కాక కచాకచివో బా
ణకాకలముననో, నీ కెద్ది యుష్టము... రామా.
౫. ౧౪౯.

సీ. ... కాక యనఁగ నతార్థ మెనఁగు. ఆం. భా.
3. 22.

3. 'కాని' అనునర్థము నిచ్చును.

మ...పురావహితకర్తవ్యేతిహా కాక లక్షణకా
లక్ష్యము రాజయత్నమును జక్కందెట్ల రేం
డయ్యెడుక. నైవ. ౮. ౧౮౫.

ర. 'అంతమాత్రమేకాని' అనుఅర్థమును దెలుపును.

సీ. కనులించె గాక యంగజవిశోధిశోధించె
కొక్క జాలెనే హలహలంబు, క్రాంచెగాక
పయోధికాండ్రుకాండంబులైకె బొం
గించెనే బాడబంబు. వసు. ౮. ౨౯.

౫. 'తక్క' అనుఅర్థమును దెలుపును.

క. నిర్బంధము దుర్బాసము, మున్నుధికై గాక తగు
నెదుర్కొధన... భార. ఉద్యో. 3. 3౨3.

గీ. నీవు నలునకు చేర్చితో దేవి నైవ, గాక నీన
ముజ్జ్వలరూప... లక్షణావళులవి సఫలంబు
లగునె. భార. అర. ౨. ౨౦.

ఉ. ... నేనె కా, కెవ్వరు నీకు ప్రాణపద మేటి
కీ దాచెవనే తలొదరి. విజ. వి. 3. 3౧.

౬. ఆకిర్యాదమును దెలుపును.

క. ... ఓ, కుటిలాలక నీకు మగండు కోరినకొ
య్యె, కుటియించు గాక... పా. ౨. ౨౬.

౩. 'కానియ్య' అను సర్థము నిచ్చును.

అ. అనిన నట్లకాక యని సర్వసేవాధి, పర్యభార
నట్లబంధమునకు, నియ్యకొనియే భీష్మచు...
భార. ఉద్యో. ౮. ౧౫౫.

౮. కాపమును దెలుపును.

(వ్యవ) వాడు చచ్చుగాక.

౯. ప్రతిజ్ఞానికృత్యాదులను దెలుపును.

గీ... ఆకండు మూల మీహాని కెల్ల, గాన నాతని
సాధింతుం గాక యేను. భార. ఉద్యో. ౮.
౨౮౮.

క... సంధ్యాసమయం, బింతట నేటికి నని పా,
లింతమాగా కింక బోర రెన్నె యున్నే.
భార. భీష్మ. ౨. 3౮౦.

౧౦. కామచారానుజ్ఞను దెలుపును.

గీ. ప్రాధిక బరికింప సంస్కృతభాష యందు, న
లుకునుడికారమున నాంధ్రభాష యందు, రె
వ్వ రే మన్న నందు గా వేల కొఱుత, నాకవి
త్యంబు నిజము కల్లాటభాష. భీమ. ౧. ౧౫.

సీ... ఇట్లయించుట చాలక యింక నిలిపి, వాని
నే మడిగె దెవ్వడుగాక నీ కేమి యిది కాక
దంతవరీక్ష నుమ్ము. కళా. 3. ౨౭౨. (ఎవ్వం
డుగాక = ఎవ్వడైన నగుంగాక.)

జ: కామస్నే, కామో.

కాక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కాకనాన, కాకిదొండగి.

౨. కాకోలి, కామకొల్లిగి. 3. కాంచి, కాకమాచిగి

౪. కాకోడుంబరిక, మక్కమేడిగి. ౫. వెలమ
నంది, కాకజంఘి. ౬. గుంజ, గురివెండగి.

కాకకల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకిదొండగి.

కాకఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దకామగుడి.

కాకచించ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుంజ, గురివెండగి.

కాకచించి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ = కాకచించ.

కాకచ్చదము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧-కాకితెక్క
లనంటి తెక్కలు కలది - ఖంజనపక్షి, కాటుక
పిట్ట. ౨. కాకితెక్క.

కాకజంఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కాకిదొండగి. ౨.
వెలమనందిగి.

కాకజంబుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జలజంబువు, కాకి
నేరేడుగి.

కాకజంబుకము. సం. వి. ఆ. పుం. భూమిజంబు
వు, నేలనేరేడుగి.

కాకజంబువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. భూమిజంబువు,
నేలనేరేడుగి. ఉ. స్త్రీ. జలజంబువుగి. (వాద.)

కాకజాతము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కోయిల. (వి
ల్వము) ౨. కామలగుంపు.

కాకణము. సం. వి. ఆ. న. మహావృక్ష భేదము.

కాకగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఏకకపర్దము, ఒక్క

గవ్వ. ౨. ఇరువదిగవ్వలనువ గలనానెము. ౩. ప
గములో నాల్గవభాగము. ౪. మానునందు నా
ల్గవభాగము. ౫. మానదండమునందు నాల్గవభాగ
ము. ౬. పాడుక. (శ్రీ. ని. వై. ని.) ౭. మానదండము,
కొలతకట్ట. (మే. ని.)

కాకతాళీయము. సం. వి. ఇ. (అ. ఆ. ఆ.) ఆకస్మిక
సంధము, అవిరక్తితమగా కలిగినది. వి. ఆ. న.
ఒకానొక స్వాయము. (చూ. స్వాయము.)

కాకతిందుకము. సం. వి. ఆ. పుం. కాకిశుమికి, నల్ల
శుమికి.

కాకతిక్త. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. కాకిదొండకి. ౨. గుం
జ, సురిపెండకి.

కాకతుండఫల. సం. వి. ఆ. శ్రీ. కాకిదొండకి.

కాకతుండము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కాలాగురువు.
౧. కాపాళము, బాకా. ౩. బాణవిశేషము.

కాకతుండి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. రాజకీతి, ఒకటి
ధమగు ఇత్తడి. ౨. కాకిదొండకి.

కాకతుండిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గుంజ, సురిపెండకి.

కాకదంతుగవేషణము. సం. వి. ఆ. న. ఒకానొక
స్వాయము. (చూ. స్వాయము.)

కాకధ్వజము. సం. వి. ఆ. పుం. బడబాగ్ని. (త్రి. ని.)

కాకనామము. సం. వి. న్. పుం. బకవృక్షము.

కాకనాస. సం. వి. ఆ. శ్రీ. కాకిదొండకి.

కాకనాసము. సం. వి. ఆ. పుం. వికంటకము, ఒకబా
తిదూలగొండికి.

కాకనాసిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. కాకిదొండకి. ౨. రక్త
త్రిపుత్తు, ఎఱ్ఱతెగడకి.

కాకనిద్ర. సం. వి. ఆ. శ్రీ. స్వల్పనిద్ర, గాఢము
కానినిద్ర.

కాకనీల. సం. వి. ఆ. శ్రీ. జలజంబువుకి.

కాకపక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కాకితొక్క. ౨.

పిల్లల కుండెడిబట్టు, బాలశిఖ. (హలా. ని, వై.
ని - కాకితొక్కవలెనుండుకర్ణపార్శ్వస్థకేకభేద
ము, బాల్ప - వాచ.)

కాకపదము. సం. వి. ఆ. పుం. రతిబంధభేదము. న. గ.

కాకియడుగుకొలది, కాకపదతుల్యపరిమాణము.

(కాకపదమార్తెపుశిఖ యుంచుకొనవలయు నని
స్మృతులందు విహితము) ౨. గ్రంథములు వ్రాయు
నపుడు బంధనమును విడిచినదానిని సూచించున
ట్టికాకపదాకార మగునగుతు. (ఇది హంసపా
దముపంటిది - వాచ.) ౩. వజ్రదోషము.

ఆ. నడుమ వడ్డనిమపునల్లనిరేఖలు, గలిగె నేని నది
యూఁ గాకపదము, వలదు పలువ నిట్టివజ్రం
బు దాల్చిన, జముడుఁ దిట్టినట్లు చచ్చు నిజ
ము. రత్న. ౨౨, ౨౩.

కాకవర్ణి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ముద్గవర్ణి, పిల్లపెసరకి.

కాకపాణి. సం. వి. ఇ. న. మాత్రికమణిదోషము.

శ్రీ. పాణలు వైముఁ డున్న నరయఁ ద్రిపుత్తం
బు ఘననీలవర్ణంబు కాకపాణి. రత్న. ౫౦.

కాకపీలుకము. సం. వి. ఆ. పుం. కాకిశుమివు,
కాకిశుమికికి.

కాకపుచ్చము. సం. వి. ఆ. పుం. కాకినోకనం
టితోక కలది - కొకిలము.

కాకపుష్పము. సం. వి. ఆ. పుం. (-కామలచే బో
పింపఁబడునది - ఆడుకొయిల తన స్రుద్దను బొ
డుగుకొనలేక కాకిగూఁటిలో నున్న స్రుద్దను దీ
నివేసి తన స్రుద్దను ఆగూఁటిలో నుంచి కాకిచే
పొదిగించుచు) కొకిలము.

కాకపుష్పము. సం. వి. ఆ. న. గంధవర్ణముకి.

కాకపేయము. సం. వి. ఇ. (అ. ఆ. ఆ) గ. కాకి
త్రాగఁ దగినది - పూర్ణోదకముచేత ప్రళస్తమై
నది. (నద్యాది) ౨. కామరే త్రాగఁ దగినది - స్వ
ల్పదకము కలది. (నద్యాది)

కాకఫలము. సం. వి. ఆ. పుం-కామలకు ప్రియ
మైనపండ్లు కలది-నింబవృక్షము, వేముః.

కాకబలి. సం. వి. ఇ. పుం. కామలకు ఇమనట్టి ఆ
న్నాదిబలి.

కాకభాండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మహాకరంజము,
నిప్పువన్నె కానుగుః.

కాకభీరువు. సం. వి. ఉ. పుం-కామలకు భయప
డునది-పేచకము, శ్రుద్ధగూబ.

కాకమద్దువు. సం. వి. ఉ. పుం. దాత్యూహము,
కూకురుగుండెపక్షి.

కాకమర్దము. సం. వి. ఆ. పుం. మహాకాళివృక్షము.

కాకమల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అడవిమల్లెః.

కాకమాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాచి.

కాకమాత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. కాకమాచి, కాచి.

కాకము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కాకి. ౨. కిశోపత్నా
కనము, (కాకివర) కలనుమాత్రము నీట మంచి
చేయున్నానము. ౩. మానభేదము. ౪. ఒకద్వీప
ము. ౫. గ. కామలసమాహము. ౬. సురతబంధ
విశేషము. ౭. ఇంచుకజలము.

కాకముద్గ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముద్గపక్షి, కాకిపెసర,
పెల్లిపెసరః.

కాకయవలు. సం. వి. ఆ. పుం. బ. నిష్ఫలకృణధా
న్యము, కండులకూన్యధాన్యము.

కాకరుహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వండావృక్షము.

కాకరూకము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. శ్రుద్ధగూబ.
౨. కపటము, దంధము.

కాకరూకుడు. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. భీరువు,
పిఠికివాడు. ౨. దిగంబరుడు, దిసమొలవాఁ
డు. ౩. దరిద్రుడు, బీదవాడు. ౪. ఆ. పుం.
స్త్రీ జరుగుడు, భార్యకు వసుఁడైనమగఁడు.

కాకలకము. సం. వి. ఆ. పుం. గొంతుకపోక,
గొంతుముడి. (కల్ప)

ఉదా: ఓష్ణప్రభృతికాకలకవర్ణంతం. (వ్యాక)
కాకలము. సం. వి. ఆ. పుం. ద్రోణకాకము, మా
లకాకి. ౫. గొంతుముడి. (త్రి. ని.)

కాకలీ. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. గ. సూక్ష్మమును మధు
రమును అస్ఫుటమును అగునవి. ౨. మనుష్యులు
నిద్రించుటను నిద్రింపమిని దెలిసికొనుటకై
దొంగలుపయోగించునన్న నిరవళి గలవాద్యవిశే
షము. (విల్వమును.) ౩. గుంజ, గురివెండః. (వాచ)
కాకలీద్రాక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లఘుద్రాక్ష, చిన్న
ద్రాక్ష, కిసిమిసి.

కాకలీరవము. సం. వి. ఆ. పుం-సన్ననిఅవ్యక్తమ
ధుర మైనధ్వని కలది-కొయిల.

కాకవంధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (కాకివర) ఒకమా
టే ప్రసవించి పిదప గొడ్డురా లయినస్త్రీ.

కాకవల్లభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జంబూభేదము.

కాకశింబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాకికుండి, కాకిదొం
డః.

కాకశీర్షము. సం. వి. ఆ. పుం. బకవృక్షము.

కాకస్త్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బకవృక్షము. (వాచ)

కాకస్ఫూర్జము. సం. వి. ఆ. పుం. కాకతిండుక
ము, కాకికుమికి.

కాకాంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాకజంఘ, కాకిదొం
డః.

కాకాంచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాకజంఘ, కాకి
దొండః.

కాకాండము. సం. వి. ఆ. పుం. మహానింబము,
పెద్దవేముః.

కాకాండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మహాజ్యోతిష్వరి, పెద్ద
మాణిరతి.

కాకాండ్ల. సం.వి.ఆ.ప్రీ. కోలకించి,దూరిగొం
డి.

కాకాక్షిగోళకన్యాయము. సం. వి.ఆ. పుం. 2.
కాకాన్యాయము. (మా. న్యాయము.)

కాకాదని. సం.వి.ఈ.ప్రీ. గ.గుంజ,గురివెందఱి. ౨.
శ్వేతగుంజ, తెల్లగురివెందఱి.

కాకారి. సం.వి.ఇ.పుం. శ్రుద్ధసూబ.

కాకి. వి. (సం.కాకః.క. కాకి. త.కాక్రై.)వాయ
సము, కాకము.

గీ.చండ్లు వేర్వాసి కదలు చూపకయమున్న, కాకి
కడకంటిపైమాపు రాకమున్న, కాలు నే
యాదురతీయంద కదలవలయు, దీర్ఘనేవకు
దేహ మసీరము గాన. కాకి. 3. ౮౪.

నీ. కాకిపట్టుక బాలగడ లేనిబ్రదుకిడి ...
నీలా. గ. గంగ.

నీ. ... వాయసంబు కాకి నాఁ దగు.ఆం.భా.౨.
౯3.

విగ. నీచము, అల్పము. (ఉదా: కాకిబంగారు,
మొ-ప్ర)

జ: కాకికలువ, కాకిచావు, కాకిచిప్ప, కాకిచెఱ
కు, కాకితీపు, కాకిరుమ్మికి, కాకితూకి, కాకిదొండ,
కాకినేరేడు, కాకిపెంపుడు, కాకిపెసర, కాకిబం
గారు, కాకిబాతు, కాకిదేగడ, కాకిమేడి, కాకి
అక్కలు, కాకిఅల్లు, కాకివెదురు, కాకిసాపు.

కాకి. సం.వి.ఈ.ప్రీ. గ.ఆండుకాకి. ౨.వాయనీలత.

3. కాకోలి, కారుకొల్లి.

కాకికలువ. వి. (✓కాకి) అల్లిపువ్వు, కాకోర్వల
ము. (శ.ర.)

కాకిచావు. వి. (✓కాకి-క.కాకిసాపు)దిక్కుమా
లివచావు, అగతికమరణము. (‘అక న్తికమరణము’
శ. ర, ప్ర.)

కాకిచిప్ప. వి.(✓కాకి)కంబూక, నీటిగుల్ల, కచ్చ
చిప్ప.

క. అప్పుడు చూచిన నేమని, చెప్పుడు నక్కదలి
కాకిచిప్పలు నిమముం,గుచ్చలుఁ దెచ్చలుఁ
దిప్పలుఁ, గచ్చలుఁ జిక్కంగ దుమ్ము గ్రమ్ము
చు నుండె. యయా. 3. ౨౯.ఆం.భా.గ.
౧౬౧. హంస. ర. ౧౮౬.

కాకిచెఱకు. వి. (✓కాకి) శరము, తృణవిశేషము.

నీ. కాకిచెఱకనంగఁ గను మన శర మగు ...

ఆం. భా. ౨. 2౫.

కాకిచే. సం.కాకటి. (కల్ప, వాచ, విల్యము.)

కాకిలేము=కాకిరము, కాకిదము. వి. (సం. కాగ

దమ్. క. కాగద. త. కాకిరం. హిం. కాగజ్.)

వ్రాయుట కుపయోగించువ త్రవిశేషము.

ఉ. ...పారసిభాష వ్రాసినం, గన్ను అచందువై
ముముఁ గాకిరమందలివర్ణపద్ధతుల్. భీమ.
౧. 23.

నీ. ఘట్టిరచటంబు వెలయును గడిర మనఁగ, వెల
యుఁ గాకిర మనఁగఁ దద్భేదసంజ్ఞ.ఆం.భా.
౨. ౧౮౮.

కాకితీపు. వి. (✓కాకి) మూర్ఖావిశేషము, అచ

స్తారము, కాకిసాపు. (శ. ర, చి. వి.)

కాకిరుమ్మి(మ్మి)కి. వి. (✓కాకి) నల్లకుమికి, కా
కలిందుకము. (శ. ర.)

కాకితూకి=కాకిరుమ్మికి.

నీ.కాకితూకందుగు కానుగు వరగోఁగు...హం
స. ర. ౧౧.

కాకిదొండ. వి. (✓కాకి) కాకకుండి.

గీ. కాకిదొండ యనం జనుఁ గాకలింది. ఆం.
భా. ౨. ౬౦.

కాకినేరేడు. వి. (✓కాకి) నేలనేరేడు, కాకజం
బువు.

నీ...కాకి, నేరేడనఁగ నక్క నేరే డనఁగ నేల
నేరే డనఁగ జన్మ నారహి గను, భూజం
బువామంబు...ఆం. భా. ౨. ౪౬.

కాకిపెంపుడు. వి. (కాకి + పెంపుడు) పరభృతము, కోయిల.

ద్వి. కఱకుఁ బెంపెఱకువిల్కాని డాకలకు, మొఱకుఁ బెంపుడులకాఁకలకు. ద్వి. తి. సా. ౧. ౧౨ పా. ౬ పం.

కాకిపెనరు(ర). వి. ($\sqrt{\text{కాకి}}$) పిల్లపెనర, కాకముద్దకి.

గీ. పిల్లపెనరనఁగాఁ గాకిపెనరనఁదగుఁ గాకముద్దాఖ్య...ఆం. భా. ౨. ౫౮.

బ. (కాకిపెనలు.) తుద్రముద్దములు, పిల్లపెనలు.

సీ. కాకిపెనరు నాఁగఁ గనుపట్టు తుద్రముద్దము...ఆం. భా. ౨. ౨౩౫.

కాకిబంగారు. వి. ($\sqrt{\text{కాకి}}$) అశ్రుకము. (పీతాశ్రుకము-శ. ర.)

గీ. కాకిబంగారనంగ పేగడ యనంగ, నశ్రుకము నోఁచు...ఆం. భా. ౨. ౨౭౮.

కాకిబొత్తు. వి. ($\sqrt{\text{కాకి}}$) ఒకవిధ మైనఅడవిబొత్తు. (శ. ర.)

కాకిబేగడ=కాకిబంగారు.

ద్వి. కాకి బేగడబొత్తు కంచుమట్టియు, క్రొకడ సంకుటుంగరమునుం గలిగి. ద్వి. పరమ. ర. ౩౨౩ పా. ౧౪ పం.

కాకిమేడి. వి. ($\sqrt{\text{కాకి}}$) కాకోదుంబరిక, బమ్మమేడి? ఆం. భా. ౨. ౪౨.

కాకితెక్కలు. వి. బ. ($\sqrt{\text{కాకి}}$) ధాన్యవిశేషము.

సీ. తెక్కపాలులు కాకితెక్కలు పువ్వుమంజరులు సీతాభోగనరులు గారి, కుంకుమలు... హంస. ర. ౧౨౮.

కాకితెల్లు. వి. ($\sqrt{\text{కాకి}}$) ఒకబాతితెల్లు? (దీని పుల్లలను చెక్కి వ్రాయుట కుపయోగింతురు.)

కాకివెదురు. వి. తృణవిశేషము. హంస. ౫. ౪౪.

కాకిసొన్న=కాకితీపు (శ. ర.)

కాకు. విణ. ౧. వ్యర్థము.

మర్త...నిను వేడుకార్యముఁ గాకు చేయక చేయుమి. మైరా. ౧. ౭౨.

౨. చెల్లాచెదరు, చిందఱవందఱ.

౩. ఆకులురై కాకులవలె, గాకై చనఁ జొచ్చి రెల్లకడలకు ననురుజ్. రామా. ౬. ౨౫౧.

౩. కళాహీనము.

ద్వి. వైకుంఠనగరంబు వనబారికరము, సోకని కుముదంబుజోకఁ గా కయ్యె. విష్ణు. పూ.

౨. ఆ. (శ. ర.)

వి. ౧. గాసి, బాధ.

౩. కాకులలోఁ గోకిలములు, కాకులఁ బడ లేక గులముఁ గలయఁగఁ బవనం, డాకులపాటా వరింపఁగ, నాకులపాటయ్యె విరహులగు లోకులకు. ద్వా. ౭. ౯.

౨. నింద; అపమానము. (చూ. కాకుచేయు.)

జ: కాకుఁదనము, కాకుచేయు, కాకుపడు.

కాకుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. అతిధృష్టుఁడు.

(కల్ప) ౨. కుంటివాఁడు. (విల్వము.)

కాకుఁదనము. వి. ($\sqrt{\text{కాకు}}$) దుశ్చేష్ట, దుండగము.

ఉ...రల్లి బాష్పకలికాతరణీకృతలోచనాంతయై, కాకుఁదనంబు నేసఁ గొడుకా యిక నేమ న నేర్తుఁ గోడలిక. వేం. పంచ. ర. ౪౨౯.

కాకుచే(నే)యు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కాకు}}$) ౧. నిందించు; అపమానపఱుచు.

౩. పరతత్త్వ మెఱుంగ కూరక, పరమర్థులతోడ నేన పరముఁడ ననుచుకా, సుర రెల్లఁ గాకు నేయఁగ, దురహంకృతిఁ బలుకఁ దగునె తోయజగత్పా. కాకి. ౫. ౮౮.

గీ. పిటికిప్రాణులఁ బొరిగొనుచుదుమగఁడ, వగుదు నీ వని యెంచంద మొగముమీఁదఁ, జప్పటలు వెట్టి యారఁడు జనునిలాశ్రు, చేప

యును బొట్లు గాఁ గాకుచేసి విడిచె. హరి.
పూ. క. ౧౫౫.
సీ. చిగువుఁజన్నులయొప్పు పృథులబ్జకోరకకరి
కుంభములనైనఁ గాకునేయు. పరమ. ౨. 32.
(ఇట ఔషధమృవాదకము.)
౨. అణఁచు.
సీ. కాదంబునుకుంబకలితయై ప్రసహించుకాలిం
దిగర్వంబుఁ గాకునేసి. మనుచ. 3. ౧౯.
సీ. ఒకటిచ్చి తోన వేటొకటిఁ గోరినయట్టి
కాసీనుగర్వంబుఁ గాకుచేసి. చంద్రా. ౧. ౨౧.
3. బాధించు; హింపించు.
ద్వి. కలికి వైఁబడి తద్దఁ గరఁగించునిన్నుఁ, గా
కున్న నెన్నెవఁ గల్లులు సూర్పి, కాకుచేయు
ను రాజాగారితోఁ జెప్పి, నీవు నెప్పేనితో
నిలిచితి వేని, పాపురాయలు లక్ష బదివేలు
గలవు. ద్వి. తి. సా. ౧. ౬ పా. ౧౨ పం.
కాకుత్స్థుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కకుత్స్థవంశపు
రాజు.
కాకుదము. సం. వి. ఆ. న. తాలుపు, దవుడ.
కాకున్నె. అవ్య. (కాక + ఉన్నె) నిశ్చయమును
జెలుపును.
ఆ. అడవిఁ దన్నుఁ బాసి యరిగిన వలిగి కాకు
న్నె యిట్లు నేయ నువిద గడఁగె. భార. ఆర.
౨. ౧౬౪. (అలిగి కాకున్నె = అలిగియే.)
కాకుపడు. ఆ. క్రి. ($\sqrt{\text{కాకు}}$) వ్యాకులపడు, క
లత నొందు.
క. చీకటికాటుకపిట్టలు, కాకుపడక భాస్క
రండు కరజాలకము, లీలక నిగిడింపఁ దా
రలు, వ్యాకులతం దారె ఖగము లగుటక భీ
తిక. శాం. క. ౧౨2.
సీ. మెల్లనినగవులమేనులు ముంపించి కడుజాగ
మాటలఁ గాకుపఱచి. భాగ. ౮. 3౧౮.
కాకుభము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఈ. అ) దిక్కునకు
సంబంధించినది.

కాకుపు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ౧. శోకభయములచే
త కలిగెడు భస్మవికాగము. ౨. జహ్వ, నాలుక.
(కల్ప)
కాకేందుపు. సం. వి. ఉ. పుం. కాకికుమికి.
కాకేక్షుపు. సం. వి. ఉ. పుం. కాకము. (త్రి. ని,
రా. ని.)
కాకేమి. అవ్య. (కాక + ఏమి) మఱియొకదాని
లేమిని జెలుపును, ఏవకారార్థకము.
వ. ఆవృషభగోమయభక్షణంబున నైనయనుచి
భావంబునం గాకేమి యప్పరమతివ్రత
మదీయధుప్తిగోచర గాకున్నదయ్యె. భార.
ఆది. ౧. ౯2. (అనుచి భావంబునం గాకేమి =
అనుచి భావముననే.)
కాకేషము. సం. వి. ఆ. పుం. కాకులకు ఇష్టమై
నది - నింబము, చేము.
కాకోదరము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉదరముతో
కుటిలముగా నడచునది - పాము.
కాకోదుంబరము. సం. వి. ఆ. పుం. కాకిమేడి,
బుష్టమేడి.
కాకోదుంబరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కాకోదుంబరము.
కాకోలము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ద్రోణకాకము,
మాలకాకి. ౨. సర్పము. 3. అడవిపంది. పుం. న.
విష భేదము. న. నరక భేదము.
కాకోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాయకొల్లి.
కాకోలుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుమ్మరి. (వాచ)
కాకోలూకిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకికిని స్రుద్దగూ
బకును గలసహజవైరము.
కాక్షము. సం. వి. ఆ. న. (శోపాదులవలని) కుచ్చి
తవుచూపు. పుం. కడకంటిచూపు.
కాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. కువరిక, తొగరి.
౨. సారావృత్తుతిక, తొగరిమున్న. (మే. ని -

ఇది పరిమళించును. దీనిని గోపీచందన మం
దురు.)

కాగదము. సం. వి. అ. న. కాగితము.

శ్లో. భూర్జే వా పససే రక్షేత్తేమే వా తాల
పత్రే, కాగదే వాప్తగంధేన... విలిఖ్యధా
రయేన్నరః. (మంత్రకల్పద్రుమము.)

కాగము. సం. వి. అ. పుం. కా అనిధ్యనిచేయు
నది-కాకము, కాకి.

కాగితము=కాకితము.

గీ. ప్రాణనాయక యిదే చూడు పతులఁ గూడి,
పాయకుఁ డటంచు సతులకుఁ బుట్టుఁడేటి,
పాదుపా హంకికా చేసి పంపుకాగితంపుపుర
మానువోలె సుధాకరుండు. దళా. 3. ర. ౫.
ఇందు, ౫. ౮.

కాగిదము=కాకితము. (చి. సి, ప్ర.)

కాగిన. వి. మత్స్యశేషము. (శ. ర, ప్ర.)

కాచనకి. సం. వి. న. పుం. వ్రాతప్రతి.

కాచనము. సం. వి. అ. న. క చేలము, వ్రాసినకాగి
తములను గాని వ్రాతప్రతులయొకటను గాని
బంధించెడు దారము మొదలైనపు నైకాదిబంధన
ము. (విల్యము.)

కాచమణి. సం. వి. ఇ. పుం. గాజాపూస.

కాచమలము. సం. కాచలవణము.

కాచము. సం. వి. అ. పుం. గ. గాజామన్న. ౨.

గాజాపూస. 3. శిశ్యము, కావడియట్టి. ర. ప్రా
సుచినరను దారములతో కట్టుఉట్టి. ౫. నేత్ర
రోగవిశేషము. ౬ కాను, అత్యల్ప మగువిలువ
గలకానొకనాణెము.

శ్లో. కాచాయ నీచం కమనీయవాచా, మోచా
ఫలస్వాదుమచా న యాచే, దయాతుచేతే
ధవదత్తుచేతే, స్థితేభవచేతే శ్రీతమాతుచేతే.
న. గాజాపూ, చాటియుట్టు.

కాచలవణము. సం. వి. అ. న. గాజాపూ, సావ
ర్పలవణము, చాటియుట్టు.

కాచసంభవము. సం. వి. ఇ. (అ. అ. అ.) గాజా

వలనఁ బుట్టినది. వి. అ. న=కాచలవణము.

కాచస్థాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. గాజాపాత్ర. ౨.
ఫలెరుహ, కలిగొట్టుక.

కాచాక్షము. సం. వి. అ. పుం. బాకేదము, ఒక
జాతికొంగ.

కాచి(చే)కోలు. వి. (✓ కాచేకొను) కాచికొ
నుట, రక్షించుకొనుట.

చ. ఇది దగ దంచు నడ్డవదునింతకు నేరక సభ్యు
లందఱుకొ, మది మది నున్న యట్టియెడ మాని
నికొం దనుఁ దాన కాచికో, లొదవినదానఁ
జేసి సభ నొచ్చెము దక్కినఁ బొందునంద
నుల, బ్రదికిరిగాకయ్యెడదర రావకొమా
యల కోర్చునట్టిదే. భార. ఉద్యో. గ. 3 ర. ౮.
(చి. వి. పా.) భార. ద్లో. ర. ౧౬౬.

కాచిఘము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఎరుక. ౨. బం
గాయ. (మే. ని.)

కాచిఘుడు. సం. వి. అ. పుం. చేమండుడు, తలి
దండ్రులు లేనిబిడ్డడు. (మే. ని.)

కాచితము. సం. వి. ఇ. (అ. అ. అ.) కావడియట్టి
యందుంపఁ బడినది. (కుండ లోనగునది.)

కాచు¹. అ. క్రి. ప్రతీక్షించు, ఎదురుచూచు.

ఉ... అకచీ, కాంతుఁడు గాచినాఁడు కుతుకం
బున నీడుకటాక్షవీక్షకుకొ. దళా. 2. 2౬.

(కాచినాఁడు:-కాచుకొనియున్నాడనిభావము.)

స. క్రి. (త. క. కా.) గ. కాపాడు, రక్షించు.

అ. గాడ్చుచూలి పిఱుఁడు గావంగ నడ్డను, నోర్చు
నమరు లైన నోవ రాజి. భార. అది. ౮. ౨3.

అ. ఏను గలుగ వెలవ నేటికి నేనలఁ, గాతు నీవు
మెచ్చఁ గారవేంద్ర. భార. ఉద్యో. ర. ౨౧3.

క...మమకా, గావుము ప్రోవుము...హరి. పూ.

౭. ౨౩౮.

౨. మన్నించు, తుమించు.

ఉ...దూతలు శరక యాదినప్పడుం, గాతురు
దప్ప విశ్వవయకార్యధురంధరు లైనభూప
తుల్. కాశీ. ౬. ౨౨౩.

క. అచోళనృపవరేణ్యుడు, వాచయమనరు
నిఁ జేర వచ్చి ముసీంద్రా, వాచేనయవరా
ధము, గాచి ననుం గావవయ్య కరుణాజలధి.
విశ్ర. ౫. ౮౦.

౩. ఆఁపు.

ఉ. ద్రోపది ... మనంబునఁ బొంగువిషాదరోష
ముల్, గావఁగ లేక బాష్పములు గ్రమ్మఁగ ది
గ్గన లేచి యార్తయై. భార. ఉద్యో. ౩. ౧౦౮.

ఉ. కట్టకుఁ గావుగా నిదుర గావఁగఁ జాలెడి
వారిఁ గొండజం, జెట్టుచు...భా. రా. యు.
౨౫౮.

నోరుకాచు=౧. రహస్యముగా నుంచు, (రహస్య
విషయము) చెప్పకుండ నుండు.

ద్వి. చేరి నీ కొకమాటఁ జెప్పవచ్చితిని, నోరు
గాచెన నన్న నుడువుదు నీకు. ద్వి. హరిశ్చ.
ఉ. ౧౦౩౨ పం.

౨. పథ్యముచేయు.

ఉదా:-నోరుకాచినఁ గాని వ్యాధి కుదురదు.
జ: కాచికోలు, కాచుకొను, కాపరి, కాపాడు,
కాపించు, కాపు¹, కాపుకాడు, కాపుగడ, కా
పెట్టు, కావరి, కావరికాడు, కావరివాడు.

కామ². అ. శ్రీ. ౧. (కాయ కిణము, మొ.)పుట్టు,
బయలుదేలు.

(వ్యవ) ఆచెట్టున పదికాయలు కాచినది.

ఆమెకడుపున నాలుగు కాయలు కాచినవి.

రావీడిచే చేతిమీద నొకకాయ కాచినది.

౨. బయలుదేలినకాయలు గలది యగు.

హనిని. కాచి లేడంగుగఁ బండినయాసహకార

ములం గడరీతములం, జాచుచు...భార. ఆది.

౮. ౨౦.

౩. (ఎండ, మొ.) ప్రసరించు.

క. తలఁచిన దెండము గందుచు, బరికిన నోరెల్లఁ
బొక్కుఁ బ్రభ నూచిన రెప్పలు గమరు
ననఁగఁ బటుతర, విలయానలభాతి నెండ
వేసవఁ గాచెకా. కు. సం. ౬. ౭౮౨.

ఉ...హరియొ కావరెనంచుఁ దఱిం చె దూరశీ,
కన్నజీకంబు కాటవఁ గాచినవెన్నెల నేనీ
యయ్యయ్యో, నిన్నును ముంచె నీజనకునిం
గుదియించినవెట్టి యియ్యెడకా. ఉ. రా. ౩.
౧౧౬.

స. శ్రీ. ౧. (కాయ కిణము మొదలగువానిని)
కాంచు.

(వ్యవ) ఆచెట్టు పదికాయలు కాచినది.

వ...పెక్కువిధంబులఁ జమతముకై యెడపడని
కావటిమోపులకరనం గంది కాయలు కాచి
వంగినవలుఁడమూఁపులును...హరి. పూ. ౫.
౧౮౨.

(వ్యవ) నీ వెప్పుడు వత్తువో యని చూచి చూచి
నాకన్నులు కాయలు కాచినవి.

౨. (ఎండ, మొ) కాయు, ప్రసరింపఁజేయు.

గీ. నిడుదలై ఘ్నాని బయల నెప్పుడుఁ దిరుగు
చుఁ, బొనఁగ ముప్పొద్దు మువ్వేసములఁ జె
లఁగుచు, వెలుగు రెల్లెడఁ గాయచు నలరుని
ర్ల, వేటకాఁ దప్ప దెంతయుఁ దేట మీ
తె. ఆచచ్చ. రా. ఆమో. ౮౨.

జ: కాపు².

కామ³(చి)కొను=కామ¹.

అ. శ్రీ. (ప్రతీక్షించు)

వ. నలకూబరుకాపానుభవంబునకుం గాచుకొని
యుండువానికి నీడువల్లర్తంబున సాధించి
నరాజ్యచైత్రవం చేమి కీర్తిసుకృతంబులకు
సాధకం బయ్యెడు...కళా. ౮. ౧౭౩.

స. క్రి. (కాపాడు, రక్షించు.)

గీ. దోసమును నవకీర్తియుఁ దొలంగఁజెట్టి, నాఁ
డు గురుఁ గానుకొంటివి... విక్ర. 3. ౧౨౯.
కామాకము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కోడి. ౨. ౪
క్రవాకము, జక్కవ.

కాబలము. సం. వి. ఆ. న. ఇంచుకనీరు.

కాజి. వి. 2. కానొక చెట్టు.

నీ. యువజనరాగవయోరాసు లుస్సాంగ వెలిద
మ్మికాజిపువ్వులు ముడుంగ. పారి. ౨. ర౯.
(శ. ర. పా-జాజిపువ్వులు. ముద్రి.)

కాట. వి. పులిసినయెంబలి?

౪. కని నలిఁ దిల్చి యిక్కిరిసి గామిని చూచి
తెయ్యెన్నఁ దీప్తురి, న్ననుఁగొనుపంది గా దిది
దిసంబును గంజయుఁ గాట వోసి పెంచిన
నిట నుండు నంచుఁ బలి చెప్పిన సంతస మం
ది దాని నొయ్యన దరిఁజేరఁ దిల్చి పులియం
బలి యించుక వోసె మూఁకుటక. చెన్నుల.

౨. ౨౬.

కాటకము. వి. కఱపు, ట్టామము. (శ. ర.)

కాటము. సం. వి. ఆ. పుం. కూసము, నూయి.

కాటా. వి. (హిం. ఖాటా) పెద్దత్రాసు. (శ. ర.)

కాటికాఁడు. వి. చక్కివిశేషము.

నీ. వంగవండు పికిలి వామనపాతుకాఁ డుల్లంకి
కాటికాఁడు పగడంపు, జట్ట... గీ. అనంగ
నట్లని చక్కి భేదాఖ్య లలరు. ఆం. భా. ౨.
౯౮.

కాటిపావఁడు. వి. (కాడు¹ + పావఁడు) ౧. గొ
ల్లవాఁడు.

ద్వి. కాటిపావఁడు చనిఁ గాఢుచు నుండ. బస.
పు. క. 3. ౧౮ పం.

౨. శ్రవానపుఁగావలికాఁడు.

ద్వి. నీ కంఠ గలిగిన నిన్నదలించి, మాకుఁ గై
కొన రాదు మాడకు మిగులఁ, కాటలగంధి

నీపలు కియ్యకొనఁగఁ, గాటిపావని శేల కడు
ణ నీవాఁడ. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౨౧౮౪ పం.

కాటిపావలవాండు. వి. బ. ($\sqrt{\text{కాడు}^1}$) బాల
విద్య చేపడిఅటవిక జనవిశేషము. (శ. ర. త్రా.)
కాటిజే(త్రే)ఁడు. వి. (కాడు¹ + తేఁడు) మృ
గయులు మున్నగువారు కొలిచెడిశివరూపదే
వత.

ఉ. అమ్మగయల్ వినోదగతి నందఱు నయ్యెడఁ
గాటి తేనికొక, సమ్మతితోడఁ బూజ లిడి...
ఇందు. ౨. 2౧.

నీ. కాట్రేడ మెకములకదుపురాఁజేయుమీ జం
క నొక్కటి నీకుఁ జేతి కిత్తు. యమా. ౨. 3.
(చండాలిమాట.) ఉ. నేఁడు కృతార్థులైరి జన
నీజనకుల్ ఫలియించె బుణ్యమల్, నేఁడు
పురాకృతంబులవనీరుపాములనివాసి యైన
కా, ట్రేఁ డిలువేలు పాచు నొనరించె మనో
రథసిద్ధిసంపదల్. శివరా. 3. ౮3.

కాటు¹. వి. ($\sqrt{\text{కఱచే}}$ - క. కాటు. త. కడి) దంశ
ము, కఱచుట; కఱచుటవలనఁ గలిగిన గాయము,
గంటి.

చ. చెలువలు ముట్టిప్రనిపయిఁ జిల్కలు మూవి
రమింప వానిము, క్కులు గని ముట్టిపండు
లని కోయఁగఁ బోయిన వారిహస్తముల్, దలి
రులు సావి కీరములు దందడిఁ గుట్టిన ముగ్ధలం
దఱుక, గలగొని బాటిరోయిదియ గాటుల
ప్రాననుచుకొ భయంబునక. కు. సం. ౯.
3౧౬.

చ. ... మా, కఱచినకాట్లకుకొ శిశువుకాయము
తోలును నుగ్గదయ్యె... నృసిం. క. ౪3. (శ.
ర. పా.)

కాటు². వి. మాఁడువాసన.

నీ. ముంతేలికంకణంబున కద్ద మేటికిఁ దంగేటి
జంటికిఁ దాప యేల, వెలికాటు గ్రమ్మకూర

ల దురుగొన నేల చదు లేన్న నేల స్వభా
ర్యగుణము. రామలిం. ౫౫.

కాటునీళ్లు = మాడిచినఓడుము మున్నగువాని
లో పోసిపొంగించిననీళ్లు.

(వ్యవ) ఓడుపుకాటునీళ్లతో అజీర్ణవిరేచనములు
కట్టును.

కాటుపో(వో)వు=కాటువాసన గలది యగు.

(వ్యవ) పాలు కాటువోయినవి.

కాటుక. వి. కజ్జలము, కంటి కుపయోగించులేచన
ద్రవ్యము.

ఉ. మంకెనపువ్వుమీఁదియలిమాడ్కి నృపాధ
రనల్లవోడరా, లంకృతి యైనదంతపదలాంధ
నముం గని కన్నుఁగోనలం, దంకురితంబు లై
నదరహానలవంబులు పద్మసేత్ర యిట్టింకులు
సేనఁ బత్తములయీఁతమిఁ గాటుకచిమ్మఁ
జీకటిక. నైష. 2. ౧౮౩.

చ. ఘనగళశంపఁ గంచ మిడి కాటుక దీర్చి...
అము. ౨. ౧౭.

కాటుకబరణి=అంజనకరండము. ప్రబంధ. ౭౪.

జ: కాటుకకొండ, కాటుకపట్టు, కాటుకపిట్ట,
కాటుకరేకులు, కాటుకతొయి, కాటుకతేకు
లవాము.

కాటుకకొండ. వి. (√కాటుక) అంజనాద్రి.

ఉ. కాటుకకొండఁ బోలు మెయికాంతి...దశా.
3. ౧౮౫.

కాటుకపట్టు. ఆ. క్రి. (√కాటుక) నలుపుపాటు,
నల్లఁబడు.

క. బహుళజలప్లవమాన, ద్రుహిణాండము చెమ్మ
యఱిగి రూక్షార్కవిభా, రహితతఁ గాటుక
పట్టెను, రహి చెడి యన నంధతమసరానులు
బెరసెక. మనుచ. 3. ౧౮.

కాటుకపిట్ట. వి. (√కాటుక) ఖంజనపక్షి, ఖంజ
రీటును. (కాటుకపిట్టలు సంభోగముకొఱకు నా

లినభూమిలో ధన ముండు నని ప్రసిద్ధి—చూ.
వసు. 3. ౧౦౮.)

నీ...కాటుకపిట్టరువ్వపులుఁ గనఁ దనరు, ఖంజ
రీటాభిధ. ఆం. భా. ౨. ౯౧.

కాటుకరేకులు. వి. బ. (√కాటుక) ధాన్యవిశే
షము. ప్రబంధ. ౧౧౨.

కాటుకతొయి. వి. (√కాటుక) సావీరాంజన
ము. (శ. ర.)

కాటుకతేకులవాము. వి. (√కాటుక) కాటుక
వలె నల్ల నగుపాడలు గలయొకానొకవాము, పులి
పెంకెర. (శ. ర.)

కాటులాడు. ఆ. క్రి. (√కాటు¹) కలహించు.

నీ. అనుభవం బైనరాజ్యామిషంబునకుఁ గుక్క
లధంగిఁ దమలోనఁ గాటులాడి. భార. కాం.
౧. ౪౫.

కాట్రగడ. వి. కంచకోట. (శ. ర.)

కాతిన్యము. సం. వి. ఆ. న. ౧. కతినభావము, గ
ట్టిగా నుండుట. ౨. దయలేమి, క్రూరత్వము.
3. నైఋత్యము.

కాడు¹. వి. బౌ. (క. త. కాడు) ౧. అడవి, కాన.

నీ. నిరుపాధినిస్సీమనిర్ని బంధనవృత్తిగలమహావ్ర
తిధ యేకాటఁ గలసె. శివరా. ౨. ౧౦౮.

(ఏకాటఁగలసె=ఏయడవిలో కలసినది, ఏమైపో
యినది.) పార. 2. ౫౨.

౨. శ్రావణము, వల్లకాడు.

క. సాదనై సుండఁగ వారలు, పదుండ్రుకుం జా
చి దానిధక్షింపంగా, మదిఁ గోరి చేరిచు
ట్టుం, బొదివిననమయమునఁ గాటిపాంతరె
రువునక. భార. ఆను. 3. ౨౧౦.

క. ఎంత గడించినఁ గూటికి, పెంతటివాఁ డైనఁ
గాటికిందునిభాస్యా. కుచేల. ౧. 2౮. ఆం.
భా. ౨. ౨౨౫.

3. నాశము; చేటు, కీడు.

ఉ. ఏడుదినంబులన్నమున కెద్దయు పుట్టినయంత
మాత్రలో, నేడుచు చున్నవాడవు ముసీ
శ్వర నేడును నీదుధీరతలో, పాడతిపోయెనే
శివునిభార్యకు గాకికి బుణ్యరాకికిం, గా
డొనరింపఁ జూచెదవు కంకపుఁగ్రోధము పె
చ్చులెచ్చఁగె. భీమ. ౨. ౧౧౬. (కాడ
యొనర్చు. చి. ని. పా - కాడు నొనర్చు.
మద్రి. పా.)

కాటికిఁగాళ్లుచాచు = చావునకు సిద్ధముగా
నుండు. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౦౫౭ పం.

జ: కాటిపాపండు, కాటిపాపలవాండ్లు, కాటి
తేండు, కాడుచేయు, కాడుపడు, కాడుపలు
చు, కాడుపాటు.

కాడు². అ. క్రి. కాలు ?

ఉ. వాడినవక్రపంకజము...కాడినకన్ననీరు...
కు. సం. ౧౧. ౬౨౬.

కాడుచేయు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కాడు}^1}$) చీకాపప
లుచు.

గీ. ఒక్కనదిసాంత గార్హస్థ్యముక్తమైనపుణ్య
తప మాచరించుచు బుణ్యజనులు, తాయ
బంధులు దామరతంబ గగుమఁ, గూడి
యండంగ నెంతయుఁ గాడుచేసి.

గీ. ఋషులవెంటి సంరంభ మెరఁగ వచ్చు, తటి
ని నడువ్రోవ వనములోఁ దపము నేయు, దై
త్యముచలపుణ్యాశ్రమస్థలము సాచ్చి, వఱ
దఁ గొనిపోయె నిండునర్వస్వములును. భీమ.
ర. ౧౨౦, ౧౨౧.

కాడుప(ద్వ)డు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కాడు}^1}$ - త. కాడు
పడు) ౧. నశించు; కనఁబడకపోవు.

చ. కరులు కూరులో రథంబులును గావ్యడఁ జే
ద్వడి రెల్లనైదికులో. ఉ. రా. ౨. ౪౬.

గీ. ఘనలిడాలంబుచే బడి కాడుపడిన, యపు
డు తనకుక్కుటంబునయందుఁ గలుగు, వంత

గలుగునె మది మమత్వంబు లేని, యెలుక
యందుఁబిచ్చకయందు నించుకైన. మార్క.

3. 3౦౧.

గీ. కటకటా మివివేకంబు గాడుపడఁగ. భీమ.
ర. ౫3.

చ. తనయుఁ డొకండ వాడు గుణధామండు
క్రీడనవాంఛ సాంద్రకా, ననమున కేఁగి కా
డుపడినం దడవం జనుచెంచి యెందుఁ గా,
ననమది యాశ ద్రిప్పుకొనినక వెగడొందు
చు వచ్చినాడ...భార. కాం. 3. ౧౫౨.

౨. ఊధపడు, వ్యాకుల మగు.

ఉ. వృత్తునిఁ జంపినప్పుడె సురేంద్రుని మేకొనె
బ్రహ్మసాత్య త, ద్వాత్రయ కంప మొందె
మది గావ్యడియెక...ఉ. రా. 2. 3౬2.

౩. మరులుఁదీగ మెట్టి యిరులన్న నో యని,
యెదుతమిన్ర గాడుపడి పాలంబు, రెల్లఁ
దిరిగి...ఆము. ౬. ౧౨. (కాడుపడు: - దిగ్భి)
మచెందు అనిభావము.) ఉ. రా. ౧. ౧౨౬.

3. చెడ్డది యగు, దుష్ట మగు.

క. కూడమిండ్లు జనములు, బాడబు లాగ
మములచ్చి బ్రతుకును రెండుం, జేడియల
ముదురచ్చొట్టు, గాడుపడినకలియుగము
నఁ గౌరవముభ్యా. హరి. ఉ. ౯. 3౭.

కాడుపడిపోవు = కనఁబడకపోవు.

(గోహపము తాల్చినరాక్షసస్త్రీలు) వ...అంభా
రవంబుల నొలుబుచుఁ బఱచి దూరం బగు
కాంతారంబు మాత్రీ కాడుపడిపోయె నంత.
హరి. పూ. ౬. ౨౯.

కాడుప(ద్వ)లు(అ)యే. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కాడు}^1}$
డు) కాడుపడఁజేయు.

(ఊధపెట్టు, వ్యాకులపెట్టు.)

గీ. అలలఁ గడు నెడ యెఱుంగని యాటవాన,
మెలఁత నతిభీత నన్ను నమ్మించి తెచ్చి, కాన
నంబులోఁ గన్నులు కట్టి కాడు, పటిచి నీ క

ట్లుపోఁ జన్నె భావజన్త. కు.సం.౫.౫౪౪.

సీ. మముఁ బాపఁ గాలుండు మాయామరంగమై
పరుపాటపులఁ గాడుపటిచె నకట. భా. రా.
సం. ౨౩౯.

(నశింపఁజేయు, చంపు; పాడు చేయు)

సీ... ప్రియంపదకొడుసులఁ గాతార భూమి
లోఁ గాడుపటచి. దశకు. ౭. ౬౮.

గీ. కావుఁగోడలు కంచంతకాపురంబుల, బాల
పంటికులంబుల గాడ్చుటచి యుత్తిక, మగని
నటు నెట్టి రెండవమగనిచెంట్ట. పాండు. ౩.
౮౧.

(భగ్గుముచేయు.)

ప...నీవు నన్ను వరించురవ్వు డన్యకాంతాసంగ
మంబు నేయకుండుటకును నన్ను వలకుండు
టకును జేసినశపథంబు గాడుపటిచితి పా
పకర్తుఁ డా...భోజరా. ౭. ౧౭౦.

సీ. ఫాలకీలితహస్తచాలఖిల్యస్తనాకర్ణనోల్లాసం
బుఁ గాడుపటచి. గీ...కవియ నేలేంచె మ
దిరాక్షిఁ గర్మసాక్షి. సమీర. ౧. ౧౯౬.

(ఆపమానపఱుచు.)

ద్వి. పిఁడు వో విష్ణుని విధిఁ గాడుపటచి, నాఁ
డురులింగమై నలి నున్నవాఁడు. పండితా.
దీక్షా. ౫౩. పా.

కాదుపా(డ్పా)టు. వి. (✓కాదుపడు)క్షోభము,
కలఁత.

క. అనిసిఁ బసియును నొండొక, మానిసియుం బ
డఁడు దృష్టిమార్గంబున న, క్లేమము గాడ్పా
టునఁ జనఁ, గా నొకచో నుపరిభరము కంప
లఁ దవిలెక. వేం. పంచ. ౧. ౪౮౨.

కాణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. మాన. ౨. శబ్దము. ౩. గ
మనము. ౪. నిమిలనము. (శ్రీ. ని.)

కాణము, వి. (సం. భాదనం) కుళుత్థాదిక మైన

యన్యాదిగ్రాసము, నుట్టుము మొదలగువానికిఁ తె
ట్టెడుశిలవల లోనగుభక్త్యము, దాణ.

ఆ. వియ్యములును నేయి పెరుఁగును గూరగా,
యలును పంటకట్టియలును గడ్డి, కాణములు
ను తెల్లుగా నొడఁగూర్చి ని, గూఢవృత్తి
దానుఁ గూడ నడచె. భార. ఉన్యో. ౧.
౯౩. (శ. ర. పా.-'భాణము, కవణము' ము
ద్రితపాఠములు.)

కాణము. సం. విగ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. ఒంటికన్ను
గలది. ౨. తూఁటుపడినది, చిల్లిపడినది.

(ఉదా: కాణవరాటకము=చిల్లిగవ్వ. సం. భర్తృ.
౩. ౪. ఆ. ని.) వి. ఆ. పుం. కాకి.

కాణయాచి=కాణాచి. విగ. (క. కాణాచి. త.
కాణియాచ్చి.) వంశపరంపరాగతము.

గీ...కాళాంత కపురంపుఁ దేటి గిండి, యడప
ములు మోచి మునులు నాటడిని గాణ, యా
చిబంటులువోలె రా నరుగుచెంతు. ఘటికా.
౨. ౯౪.

క. శ్రీకాళహస్తీపతిపద, కోకనదారాధనంబై కు
లధర్మము త, ల్లోకవ్యాపకచిద్వి, ద్యాకార
స్మృతియై కాణయాచి మదంబా. కాళ. ౪.
౩౭.

వి. చిరకాలవాససానము.

క. తెరువున జఘనపయోధర, భరమున నడుగల
సి యిడఁగఁ బరియూతక నై, కర మిచ్చు
నాకు నవ్వలి, కర మది నీకాణయాచి గా
యంగరమా. రామా. ౬. ౧౯౩.

కాణాచి=కాణయాచి. విగ. వంశపరంపరాగతము;
చిరకాలానుభూతము.

గీ. అనిన గజగజ వణఁకుచు నయ్య రంగ, భాము
కోవెల మున్ను తాతలతరంబు, నాటకుండి
య మాకుఁ గాణాచి గాణ, యెన్నిగుండె
లు గలనయ్య యింతపనికి. విశ్ర. ౫. ౧౭.

క. ... తెకతేరగ నీ, కగవిడిచి పోయెదనె పో,
నగ నాకాణాచి యైనవలపులపంటక. కళా.

3. గంగ.

వి. గ. చిరకాలవాససానము.

(అజాతకత్తుడు.) కా. దేవ బ్రాహ్మణభక్తి ప్రోవు
ప్రియవక్తృత్వంబుకాణాచి వి, ద్యావైదుష్య
ముదిక్కు ధర్మమునకుం దార్కాణ మర్యాద
కుక, తావు... విజ. వి. గ. 20.

2. పంకాచారము.

మ. వెలయాం ద్రందలు సన్నుతించిరి ననుక. నే
నోళ్లఁ గాణాచికి, గలిగెడి క్కనిమి
రు పుట్టివత్తుడే గారాము నాకింక ని, వ్యల
మై పోఁ గులధర్మము ల్వదలఁగా భావ్యంబె
యోయిక్కలార, ర... కాళ. ర. 21.

జ: కాణాచికాడు.

కాణాచికాడు. విగ. (కాణాచి + కాడు.) గ.

చిరకాలానుభవము కలవాడు.

నీ. సచరాచర ప్రపంచమును బాలించురాచరిక
ముకాణాచికాడు. వరాహ. గి. 108.

2. చిరకాలనివాసి.

వ. ... చాపంచదుగఁగొండలకాణాచికాడు.

ప్రబంధ. 201.

కాగాదము. సం. వి. అ. పుం. క గాదమునీ ప్రోక్ష మ
గురర్కకాప్రము.

కాగాకము. సం. వి. అ. పుం. గ. కాకి. 2. కోడి. 3.

ఒకజాతిబాతు. ర. చెట్టకొమ్మలయందు వ్రేలాడు
గూండ్లను కట్టునొకజాతిపక్షి, గిడిగాడు.

కాణేయుడు. సం. వి. గ. (అ. ఈ. అ.) ఒంటికంటి
దానికొడుకు.

కాణేరుడు. సం. వి. గ. (అ. అ. అ.) కాణేయుడు.

కాణేలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కన్య, పెండ్లికాని స్త్రీ. 2.

కులట, అంకుటాలు.

వ. కాణేరిమూత: వామత స్తస్య సార్థవాహస్య

గృహమ్. మృచ్ఛ. గ. 32 పా.

కాత=కాపుత. (√అను)

(అకిరర్థకము)

గీ. చట్కుననఁబోడి జానగువల్కు లిడుచుఁ,
గనికరం బెచ్చ మము నిచ్చఁ గాచుఁగాత.
అచ్చ. రా. బాల. 1.

(కాక అనుటకు మాటుగాఁ గూడ నొకచోఁగ
లదు.)

ఉ. జాతి తొలంగుఁగాత గుణకక్తి రసాతలనీమ
కుం జనుం, గాత ... బహుభంగుల విత్త మె
మాకు మేలు వి, భ్యాతగుణంబు రెల్లఁ దృణక
ల్పము లొక్కధనంబులేవడిక. భర్తృ. గ.
32.

కాతం త్రము. సం. వి. అ. న. కాలాపకవ్యాకరణ
ము. (ఇది కార్తికేయ ప్రసాదమున స్వరవర్తచే
రచింపఁబడినది.)

శ్లో. తతోంత: ప్రభుణా తేన స్కంజేన మమద
ర్శనం, దత్తం... అథా బ్రవీత్స దేవో మాం...
అథనా స్వల్పతంత్ర త్వత్కాతంత్రైశ్చింధ
వివ్యతి, మద్వాహనకలాపస్య నామ్నా కా
లాపకం తథా. (వాచ)

కాతరము. సం. వి. గ. (అ. అ. అ.) అధీరము, పీఠికి.

2. భీతము, వెఱచినది. 3. వివశము, వ్యాకులము,
చెదరినది. (మనస్సు, మె.) ర. చంచలము, బెళు
కు గలది. (ఉదా: కాతరాక్షి.) వి. అ. పుం-జల
మందు లేలునది-గ. ఉడుచుము. 2. ఒకజాతి
పెద్దచేచ, కాతలమత్స్యము.

కాతేరిల్లు. అ. క్రి. (క. కాతరిసు) ఉత్సహించు.

అ. ... కరిణులు దారును, వభివంబుగా మ
దాంధగంధ, సింధురములు మెఱయ శృంగా
రములుచేసి, కామశీలి సలుపఁ గాతేరిల్లి. కు.
సం. గ. ౯౮.

కాతేశ్వము. సం. వి. అ. న. గ. వ్యాకులత. 2. పీఠికి
తనము. 3. భయము. ర. చాంచల్యము.

కాతలము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకజాతి చెద్దచేస.

కాతా.వి. (హిం.భాతా)వ్యాపారములో సంబంధము, లెక్క. (క. ర.)

కాతాళము=కాంతాళము. వి. గ. కోసము.

క. మాతంగరథభటాశ్వప, నీకుఁ డగుచుఁ ద్రోవ పుండరీకుఁడు చూచక, గాతాళంబున నిలువక, పాతాళంబునకుఁ బోయి పాఁజుటనే యక. కై. భా. ౩. ౯౮.

౨. సామ్యము, పోలిక ?

క. కోత నినువంటిమానిసి, క్రోతికి నామగనిఁ చేయకొనఁ జక్కెరపక, జేరికిఁ గలవాని సుమీ, కాతాళము గాదు నీకుఁ ఘనుఁ దాత నికా. వేం. పంచ. ౩. ౨౮౧. (ఈ ప్రయోగమును బట్టి ఈశబ్దము సభిందుక మన రాదు. ఈశవికట్టినియమును లేదు.)

జ: కాతాలించు.

కాతాలించు. ఆ. క్రి. (√కాతాళము)కోపించు.

నీ. తనుఁ దిట్టికొనక కాతాలించి గొణగక మ్రచ్చిలింపక పాపమునకుఁ జొరక. నీతి. ౩౨.

కాతీయుఁడు. సం. వి. (ఆ.ఆ.ఆ.) కాత్యాయన నకు సంబంధించినవాఁడు. (ఛాత్రాది-రూ. కాత్యాయనీయుఁడు.)

కాత్యాయని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కాత్యాయనఋషి పత్ని. ౨. కాషాయపస్త్రములు ధరించినదియు సగమువఱకు చెల్లినదియు నగువిధంబున. ౩. యాజ్ఞవల్క్యఋషిపత్నులలో నొకతె. క. పార్వతి.

కాత్యాయనుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పాణినీయూత్రములకు వార్తికములు రచించినముని, పరరుచి. ౨. ఒకానొకధర్మసూత్ర గ్రంథకర్త.

కాథంచిత్కము. సం. వి. (ఆ. ఈ. ఆ.) కష్టము చేర నిర్వర్తింపఁబడినది.

కాథికుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కథలు రచించువాఁడు.

కాదంబకము. సం. వి. ఆ. పుం. కాణము.

కాదంబము. సం. వి. (ఆ. ఈ. ఆ.) గ. సంభ్రవత సంబంధించినది. ౨. కడిమి చెట్టునకు సంబంధించినది. (పూవు, కామ, మొ.) వి. ఆ. పుం. గ. కల హంస, మామ్రవర్ణము లైన ముక్కుకాళ్లు తెక్కులు గలహంస. ౨. బాణము. ౩. చెఱవ. ౧. కడిమి చెట్టు.

కాదంబరము. సం. వి. ఆ. న. కదంబపుష్పములనుండి తీసినమద్యము.

కాదంబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కదంబపుష్పముల నుండి తీసినమద్యము. ౨. మద్యము, సారాయి. ౩. వీనుఁగ చెక్కిరిమదము. క. నరస్పతి. ౫. ఆఁడు కోయిల. ౬. గోయవంక, కారిక. ౭. బాణుఁడు చేసినసంస్కృతపదనకావ్యము.

కాదంబిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మేఘపంక్తి.

కాదా=కడ1.

కా. ... నుయి దాఁటేవానికిం జింతయా, కంతైనం గడ మేనియుం గడమ గాదా యంచు నూహించుచుకా. పాండు. క. ౨౩౫.

కాదాచిత్కము. సం. వి. (ఆ. ఈ. ఆ.) ఎవ్వడో యొకప్పుడు కలుగునది, తఱచుగా సంభవించునది.

కాదు. అగుధాతువుయొక్కవ్యతిరేకార్థకరూపము. (దీనికి ఒకయర్థ మిక్రిందఁ జూపఁబడినది. మిగిలినవి 'అగు' ధాతువునుబట్టి యూహించుకొనునది. ఇట్లే: 'కాఁడు' మొ.) (తగదు, కూడదు.)

ఈ. ... భీష్మమలసన్నిధానమున నమ్రైయుఁ బల్కినపల్కు దప్పఁగాఁ, గాదని ధర్మనందనుఁడు గ్రమ్మజిచెకా యదువీరకోపముల్. భార. ఆర. ౩. ౧౩౦.

గీ. ఘనుఁడు మన కాశ్రయం బయి మనిచె మిత్వ్య, దేశపతి గాఁడె నేనాపతిత్వమునకు. భార. ఉద్యో. క. ౯౩.

మ. భృతరాష్ట్రండును బుత్రులు వనము గుం
తీసందసుర్ సింహముర్, మతి నూహింపన
సింహ మైనవనముక మర్దింతు రెందుక వ
నా, వృతవృత్తంబులు గానిసింహములకుకనే
గంబ చే టొందుఁ గా, న తగం బొందుట
కార్యమియుభయము స్పంతుష్టిమై నున్కి
కిక. భార. ఉద్యో. గ. 3౫౮.

గీ. కనుకఁ గనుకను గాఁబట్టి కానఁ గాఁగఁ, గా
వున నవంగ నన్ని యేకార్థము లగు. ఆం. భా.
3. 20.

కానఁబట్టు. ఆ. క్రి. (కానక + పట్టు) కనఁబడు.

కా... ధూ, నాకం బప్పుర మేకొఱుంఱయును గా
నంబట్టి దెప్పట్టునక. భా. రా. యు. ౧౫.

కానఁబడు, కానఁగఁబడు. ఆ. క్రి. (✓కను)

కనఁబడు, చూపట్టు.

క. స్వాసుభవంబునఁ దగ్గము, గానంబడు ...
కాళ. గ. ౮0.

నీ... ప్రతినింబములు గానఁబడుటకతన. నైష.
3. ౯౫.

క. ఘనండు మహోధవుఁడు నానుఁ గానఁగఁబడి
యొక. హరి. ఉ. ౬. ౬3.

కానక. అవ్య. (కనుధాతువునకు వ్యతిరేకత్వార్థక
ము-నూ. కనక.)

(ప్రసవించక)

నీ. కానక కన్నసంతానంబు కిశువులు... నైష.
౧. ౧౦2. (కానకకన్నసంతానము=లేక లేక
పుట్టినసంతతి.)

నీ. కానక కన్నసంతానంబు గావునఁ గానకక
న్నసంతాన మయ్యె. రామా. ౫. ౧౨.
(అలోచించక)

శుక. ర. ౫౮. (చూ. కానిపో.)

కాననగు. ఆ. క్రి. (✓కను) అగపడు, కనఁబడు.

గీ. అధవ నీకంఠమూలంబునందుఁ దెలిసి, కానన
య్యెడు నిది యేమి కప్పు పెప్పు. హర. ౬. ౫.

కాననము. సం. వి. అ. న. గ. అడవి. ౨. బ్రహ్మము
ఖము. 2. ఇల్లు. (మే. ని.)

కాననాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. అడవినిప్పు, కారుచిచ్చు.

కాననివాఁడు. విణ. (✓కను) అంఘడు.

ఉ. కాననివాని నూతనాని కాననివాఁడు విశిష్ట
వస్తువుల్, కాననిభంగిఁ గర్తయులు నైకాని
కొంపలు కన్పబద్ధులై, కానరు విష్ణు... భాగ.
2. ౧౮౨.

కాననౌకనము. సం. వి. న. పుం. కోతి.

కాననౌకనుఁడు. సం. విణ. (న.) అడవిలో నుం
డువాఁడు. (చూ. కాననౌకనుడు).

కానమి. వి. (కనుధాతువుయొక్క వ్యతిరేకభావా
ర్థకము-నూ. కనమి.)

(అజ్ఞానము.)

ద్వి. దానవానీకంబు తలఁపులో నున్న, కానమి
యెల్ల నొక్కట నెట్లవిరిసె, ననగఁ జీకటి
కడు నల్లలం బగుదు, వినువీధినను మెల్ల విపు
లమై నిండె. సం. రా. యు. 3౫౮ పా. ౧౯
బం.

కాననానియొక్క. వి. (✓కను) అభిజిన్నక్షత్ర
ము. (శ. ర.)

కానవచ్చు, కానకవచ్చు. ఆ. క్రి. (✓కను)

అగపడు, కనఁబడు.

కా. జ్యోతీనాథుఁడు శీర్షవారిపయి వజ్రోజస్సుర
త్కాంచన, నూతాద్యంగము గానవచ్చుట
యు మెచ్చు ర్తీఱగఁ జూచిత, న్నాణికోశ్య
జ్వలంబు మెక్కె... విక్ర. ౨. ౧౦౮.

ఆ. జాలలోనఁ గానరావండ దాఁగి... దశా. ౧.
౨౬౬.

కా... పెక్కాపడల్, గానవచ్చె... వి. పు. ౨.
౧౦౬.

కాని¹(ణి). వి. (సం. కాకణి) రూపాయలో అ
ఱువది నాల్గవంతువిలువ గలరాగినాణెము.

క. కానివ్యయం దెన్నడు నొక, కానియుఁ జే
యంగఁ దగదు కార్యము గలచో, మానక ధ
నంబుఁ దృణముగ, మానవపతి చేయునది స
మగ్రనిధూతిక. రుక్మా. 3. ౪౫.

సీ. కాణి యనంగను గాకణి విలసిల్లు. ఆం. భా.
౨. ౨౭౨.

కానికిఁగొను, కానికిఁగైకొను = లక్ష్యమునేయు.
(దీనికి వ్యతిరేకముననే ప్రయోగము.)

క. ఏనుఁగులు సుట్టిరాఁ జే, రేనుఁగుపై మణిమ
యంపు డెల్లులు మెఱయం, గా నీవే తేంతుపు
ముముఁ, గానికిఁ గొన నవ్వ డిపుడు గాడిద
వైతే. భార. భాం. ౪. 3౮౭.

కా. ఆసిలుండు వరూధిరీపరివృతుండై పోయి లే
జోనిధిక, మానిం గానికి నైనఁ గైకొనక...
-వరాహ. ౫. ౧౯. హరి. ఉ. 2. 3౧.

కాని². (అగుధాతువుయొక్క వ్యతిరేకార్థకవిశేష
అనూపము) విణ. సంభవించని తగని మొదలగు
నర్థములను దెలుపును.

ఉదా: కానిపని, కానిమలము, కానిమాట, కా
నిత్రోవ, కానితలఁపు, కానివాని.

కానిబ్రదుకు = తగనిబ్రదుకు; కష్టజీవనము. భీమ.
౨. ౧౫౮.

ఆవ్య. ౧. తక్కు అనునర్థమును దెలుపును. (దీనికి
తర్వాత వచ్చుక్రియ వ్యతిరేకార్థకముగ నుం
డును.)

గీ... అన్నరవరూడు, చినకు నిన్నూజ కాని లేవ
నిమొహరులు. భార. ఉద్యో. 3. 3౧౪.

చ... చక్రఘోషమున నించుక యించుక గాని
యంత యే, గొప్పదవిన నైతి... నైష. ౨. ౫౮.
భార. ఉద్యో. ౨. ౧3౭.

౨. కొన్నిచోట్ల అర్థవిశేషము లేకయే ఊతపద
ముగా నుండును.

క... ర, మృత్యు చూతము గాని నీగమునవేగంబుక.
భార. విరా. ౨. ౮౯.

వ. నన్ననిచి వత్తువు గాని ర మ్మి కరంబు సా

చి చెయి వట్టి... భార. ఉద్యో. ౪. ౧౯.

గీ. వ్రాతఫల మేమియో కాని వనజగంధి. హంస.
3. ౧౫౦.

3. పూర్వోత్తరము లగువాక్యాగ్రములకుఁ కలభే
దమును సూచించును.

చ. ప్రియములు వల్గి నిన్న సురసింపఁగఁ బా
గుండు గాఁడు సున్న దుర్జయభుజశక్తినిర్వ
భితకత్తుండు భీముండు గాని... భార. వ్రో.
౪. ౧౪౮.

గీ. జలకానిమః బాపంగఁ గాలెఁ గాని, సహజ
కానిమః బాపంగఁ జాలదయ్యె. నైష. ౮.
౧౮౭.

౪ = కానీ.

(క) దెదరించుటను దెలుపును.

ద్వి. ఆనందుమలకాంత యరుదెంచి కాంచి, కాని
కానీ పోదు గాని లెప్పునుచు, నొక వైనతన
తేల నొకకోలఁ బూని, తఱుచు బిత్తరముత
త్రజము రెట్టింప. ఆ. మ. క. ౧. 3౯ పా.
౧౭ పం.

(చ) వికల్పార్థమును దెలుపును.

(వ్యవ) వాఁడు నేఁడుగాని కేపుగాని వచ్చును.

కానిక = కానుక.

సీ... అకవిందభవుండు, నమరులుఁ జరుదెంచి ప్రా
ర్థించి వృషముఁ గానిక యిచ్చి కరుణ జనిం
పఁ బలికి. భార. ఆను. ౪. ౪33.

సీ. కానుక కానిక... ఉపాయనసంజ్ఞ. ఆం. భా.
౨. ౧౯3.

రగడ. కానిక పూనిలుకానిక యీఁ దగు. య
యా. ౪. ౨౬.

కానిపిం(న్ని)యే = కనిపించే. స. క్రి. (✓ కాను
యే) చూపు, చూపించు, దర్శింపఁజేయు.

క. వానిం దోడ్కొని చని యా, భూనాథునిఁ
గానిపించి పొందుగఁ దత్కా, ర్థ్యానస్థానవి

శేషము, దా నెఱిగించుటయు విభుడు
దద్దయు నలరెత్. భార. ఆర. 2. 2.

క. ఆనమయమునఁ గుమారిం, నై నేసి తదీయజన
నిఁ గాన్పించి చక్కో, నీనుదతి నుప్రయాణ,
శ్రీనూచన చేసి ప్రణతి నేయించుటయుక.
విక్ర. ర. ౧౯౨.

మ. హరి తానే బలవంతుఁ డైన మును మీయ
య్యక విరోధించి యొక్కరుఁ డుగ్రాసి వ
ధించ నడ్డపడి గోర్గవ్వంబు గాన్పించెనే. ఉ.
రా. 3. ౧౧౭. (ఇట ప్రకటించు అం భా
వము.)

వ. అపూర్వాలోకనకుతూహలంబునం జరుదెం
చినయమాత్యులం గానిపించుకొని. దశకు.
2. ౧౫౪. (అమాత్యులకు దర్శన మిచ్చి అని
భావము.)

అ. క్రి. కన్యకు; ప్రత్యక్షమగు.

నీ. జిలుగుఁబయ్యంటలోఁ గులుకునబ్బలు చూ
చి కనులఁ గాన్పించుకొనుఁ జూచి. దశా.
౨. 3౦౪.

నీ. అవంజివసిఁడిచాయలఁ గుల్కుతనువల్లికల
యందు బడలికల్ గానిపించె. కవిరా. ర.
౨౩.

కా. ఈచందంబునఁ బంక్తికంఠునకు వాణీసుండు
గాన్పించి... ఉ. రా. ౨. ౧౭౯.

కానిపోని. విగ. (√అగు) లేనిపోని, అనత్యమైన.

ఉ... యామినీ, కాంతముఖ్ యగుంధతివి కానక
నీపయిఁ గానిపోనియా, చింత ఘటించినట్టి
యఁజేబులనోరికి కాన్పి నేని యత్యంతయ
శంబు నిల్పితి కదా... శుక. ర. ౫౪.

కానివాఁడు. విగ. (√అగు) ౧. పనికిమాలినవాఁ
డు, అనమధుఁడు.

క. నరు వద్దనఁ గలవారిని, గురుబలముబ్బు పెడఁ
బొగడి కొఱకొఱ గాఁగె, గురుని గురుతన
యు ముద్రే, శ్వరు నను నేమిటికిఁ గాని వా

రిం జేయె. భార. క్రి. ౫. ౧౦౫.

౨. అనిష్టుఁడు. (ప్రా) 3. అనష్టుఁడు. ర. సంబం
ధించనివాఁడు.

వ... దేవాసుగంధర్వయక్షాదులకు దుష్టయు
లైనయవ్వీరుల నిట్లు చేసి నీవు కానివాఁడన
పోలెం చొలంగి యుక్తువాఁడవు... భార.
ఆ. 2. ర౧౬.

కానినీయుఁడు. సం. విగ. (అ. ఈ. అ.) కని
ఘరాళికొడుకు.

కానీ. అవ్య. (√అగు-కాన్ + ఈ-ఇది ప్రార్థనా
ద్యర్థక క్రియ యైనను క్రమముగా అవ్యయము
గా మఱినది.) ౧. కానిష్టు. (అంగీకారమును దె
లుపును.)

క. ఏకాంతంబునఁ గదిసిన, నాకాంతుం డలవసి
ష్టుఁ డైనం గానీ, యాకాంత సీత గానీ, వేక
రఁగఁ యగ్నిపాత వెన్నయుఁ బోలె. విక్ర.
3. ౬౧.

౨=కాని².

(క) ఏకత్వమును తెలుపును.

మ. అకటా యే మని మాఁబుదాన మిము నాథా
చేసుజా మయ్యెఁబొందిక గాఁ బాదముల
త్త మ్మవుట గాని యొంటి యేమో కదా, ని
కటక్షోడికి నేగుదె మ్మవుట గాని నొంత నె
య్యంపుఁబూరికల్గో గన్నులు విచ్చి చూ
చుటయే కాని లేచి యొక్కింతయుక. కళా.
ర. ౧౧౨. కా. ౨. ౯.

(చ) బెడరించునపు డుపయుక్తము.

కా... అ, హా వేదంబులు యాగభాగములమర్త్య
శ్రేణికే కాని మా, కేదంకం బని లేక యుం
డునటుగా నేర్పాటు గావించెఁ గానీ
వేగంబ హరించి తచ్చుతులు భగ్నిభూత
ముల్ నేనుడ. దశా. ౧. ౨౪౩.

కానీనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. కన్యకకొడుకు.

౨. వ్యాసుఁడు. 3. కర్ణుఁడు.

కాను. వి. నీరు కలియనిమట్టిగ, మథితము.

గీ...కా నన మీలు మథితము. ఆం. భా. ౨.
౨౫౯.

ఉ. చెన్నెలకాను జుట్టుకొని వీలులయందుఁ జ
కోరదంపతుల్, మిన్నులుముట్టి చెన్నెలు
మేపుమఁ బిల్లులఁ దాము నాడఁగన్. కాళ.
ర. ౯౩.

కానుక(న్దు) = కానిక. వి. (క. కాణిక, కాన్కె.

త. కాణికై) దేవుఁడు గురువు రాజులొనగు
వాకి గౌరవాధ్యముగా నిచ్చెడుద్రవ్యము, ఉ
పాయము.

క... రత్నహయధనస్త, ప్రకరంబులు మొదల
గుకా, మకలంకొనక మయోధుని నియ
మించెన్. భాగ. ౧౦ ఉ. ౭౭౦.

సీ. రాజమందచిత్తరత్న సౌభ్రమ్యగమరక్తిఁ
గుంపుమ కాన్కసేయ. ఉ. రా. ౧. ౨౩౫.

కానుగు(న్దు). వి. కరంజము. (దీని భేదములు:-
గంటకానుగు, తీగకానుగు, నిప్పునన్నెగుతు
లకానుగు.)

సీ. గంటకానుగు మోసుగు కానుగు గజుగు వావిలి
మొనలేడు సెలను బలును. వేం. పంచ.
ర. ౫౨౨.

గీ...కాన్క సన్న, విరిగి సోమింద... మొదలుగాఁ
గల్లుబహునిధి ఘోరహనులు ... పాంసం. ర.
౧౧. ఆచ్చ. రా. ము. ర. ౩౫. ఆం. భా. ౨. ర. ౭.

కానుచే(న్దు) = కాంచే. స. క్రి.

(చూచు, నర్కించు.)

క. మోసంబుతోడ వర్ణస్నానం బొనరించుచు
న్న సాత్యవలేయం, గానిచి యమ్మని యను,
స్థానాంతమునందు నడుగఁ జనుఁ బను లను
చున్. వి. పు. ౮. ౩౦౯.

(కనిపట్టు)

ఉ... అమృతార్థుల కరిష్టము లేమిట నెందు నేల
పాటిల్లకు వారిఁ గాన్కట గడించి తదీయ

మహానుభావతన్. భార. విరా. ౩. ౯౯.

(ఆశ్రయించు)

ఉ... భార్గవరాము నాశ్రిత, శ్రీకరుఁ గాన్క
మాపడు సెందఁగనీఁ డతఁ దాశ్రయించి
నన్. భార. ఉద్యో. ర. ౨౮౯.

జ: కానుపు, కాన్కి.

కానుపు(న్దు). వి. (కానుచే) కాంచుట.

(దర్శనము; దృష్టి.)

ఉ. చిత్తము మెచ్చి నావలరఁ జిక్కఁగ వెండి
యు నాలతాంగి య, చొల్లినయట్లు నాకుఁ
దనయుల్లము చెల్లముసేయ కున్కి దా, నత్త
టిఁ గ్రొత్త కాన్కగుట నష్టము సాచ్చెకొ నీన్
పెంపు నన్నుత్తలమందఁ జేయుటను తలపో
సియెఱుంగ నమ్ముడున్. భార. విరా. ౨. ౮౪.

క. ఏమను దెవలచే మును, వీరు లలరఁ దరతరంబ
విన్నవింబున్, మానమున నున్న తెఱఁగుఁ,
గానుపునం గన్న స్రుముఁ గనన మొనర్తున్.
నృసిం. ౧. ౨౪.

(భావించుట; భానము.)

గీ...కానఁ దనయట్టియెదిరిని గాన్క కాన్క, వీపు
లకుఁ దానితమ్యంబు సెప్పఁ దగదు. కాశీ.
౬. ౭౮.

(శలఁపు, అభిప్రాయము.)

క. ఇరువది నా ల్గువారలు, నరసి మనశ్శుద్ధి బుద్ధి
యనుకాన్కున న, పృథుమనఁ బరికడ లే
గను, తెరువున విను తత్త్వవిధము దేవస్తుత్యా
భార. ఆచ. ర. ౧౭౫.

(ప్రాప్తి, పొందుట; భాగ్యమును పొందుట.)

క...కా నేరదు మోక్షపదము, కానుపు దృఢనిశ్చ
యండు గా నున్నేనిన్. భార. శాం. ౬
౨౯౦.

ఆ. బ్రహ్మబలకుఁ బ్రియము పాముక చేయంగఁ,
గాన్క చూచె పుణ్యకర్తృఫలము. భార. ఆది.
౬. ౨౮౩.

సీ...కూతులఁ గన్న ఫలము దగిన, వరులకు సద్ద
ర్శచరితుల కీఁగాన్వ కాదె నావుడు సూర్యుఁ
డొదరించి. భార. ఆది. 2. ౮౬.

(ప్రసూతి, ప్రసవించుట.)

గీ. ఘనతఁ జొచ్చినయిండ్లకు దనయలుండి, కా
న్వనకుఁ బుట్టిని లేర్పరకమము గనమె. ఆ
ము. ర. 2౮.

సీ. బహువారములయందు బహువస్తువులు గాంచి
కలకపాఫోరాక కానుపుడిగ. హర. ౬.
౧౨౯. ఆం. భా. ౨. ౧౦౯.

(సంతానము)

ఉ. అంచలలేరుఁ బల్కుజవరాలును బొక్కిలి
తప్పినచ్చక్ర, మ్మించుల నీనుమేను నునుమి
స్కూపాగడ్డయఁ జివ్వబోన మాసించినకా
న్వ ముజ్జగము చేసిననేర్పును జన్నిదంబుఁ
డీ, వంచమొగంబులుం గలుగువాడు చెలం
గును వేల్పుఁడెద్దయై. విప్ర. ౧. ౨3.

సీ. నవమిత్తుతల్లియై తనకు నెల్లరు గూర్చిగాన్వ
గాఁ గాంచినకడిఁదిపడఁతి. అచ్చ. భా.
౧. ౧౪.

కానోపు=కాబోలు.

సీ. ఏకారణంబున నేమయ్యెనో వానయేపునఁ దె
గియెఁ గానోపు నకట. భార. శాం. 3. 3౧౦.
కకు. ౧. ౧౪3.

కాన్కి(నికీ). వి. (√కానుచు) చూపు.

చ. హరునకుఁ జూడఁగా మహిఁ జరాచగరూ
పము లెల్ల నమృతికొ, గిరిసుతరూప మై విరత
భేదముఁ జెప్పఁ దొడంగె నట్లకా, కగయఁ
గ నాదికత్తె సచరాచరరూపము కావునకొ
మహా, పురుషులకన్న కాన్కి యనపోహము
కావు డి దేమి చోద్యమె. కు. సం. ౬.
౮౨౧. (ప్రయోగాంతరము లేదు.)

కాన్యకుబ్జము. సం=కన్యాకుబ్జము.

కాపంతము. వి. కుక్కమెడకుఁ గట్టెడికట్ట, శ్వగ
శకావ్యము.

గీ. శ్వగశకావ్యంబు చెలయుఁ గావంత మనఁగ
ఆం. భా. ౨. ౨౯౦.

కాపటికుఁడు. సం. వి. ఆ. ఈ. ఆ.) కపటవ్యవ
హారము గలవాఁడు, వంచకుఁడు, మోసగాఁడు.
వి. ఆ. పుం. రాజాయొక్క పంచవిధచారవర్గము
లో నొకఁడు. (కాపటికుఁడు, ఉదాస్థికుఁడు,
గృహపతి, వైదేహికుఁడు, తాపస్వ్యంజనుఁడు
అను నేవురు పంచవర్గ మనఁబడుదురు. అందు పర
మర్షిజ్ఞుఁడును ప్రగల్భుఁడు నగుభాస్రఁడు కాప
టికుఁడనఁబడును.)

కాపట్టము. సం. వి. ఆ. న. కపటము, మోసము.

కాపథము. సం. వి. ఆ. పుం. కుత్సితపుత్రోప.

కాపరి. వి. (కాపు¹+ఆరి) రక్షకుఁడు, కాచు
వాడు.

ఉ. కాపరి లేనిగొట్టియలకైనడిఁ గంటకచోర
కోటిచే, నేపటి యున్న దీభువన మీకుఁడు
కృష్ణుఁడు లేమి...భాగ. ౧. ౪౮౨. నీలా.
౧. 3౯.

కాపాడు. స. క్రి. (కాపు¹+ఆడు) కాచు, ర
క్షించు.

క. మీపాడినహరిచందము, లేపాడిగఁ దలఁప వ
చ్చునితిఁ డేసతులం, గాపాడినవాఁడనుఁ
గ్గె, లోపాడినఁ దన్ను వలచి తొయ్యలులా
రా. ఆము. గ. ౪౦.

కాపాలి. సం. వి. ఈ. క్రి. వాయివిశంగము.

కాపాలికుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఒకానొక
సంకరబాలివాడు. ౨. కాపాలుఁడు.

కాపాలుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కపాలధారి యగు
వైవసుతస్థుఁడు. (ఈమతస్థులు శ్వానమందుండి
పుష్కలమాలలు ధరించి పుష్కలలో భుజింతురు.)

కాపించు. స. క్రి. (√కాచు¹) కావఁజేయు.

(రక్షింపఁజేయు.)

సీ. కట్టఁ గాఢింప దక్షత లేమి నూరూర బం

దలఁ బడిపోయెఁ బరుగణంబు. మనుచ. 3.

౧౨౯.

కాపికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) రూపముందుఁ
గాని చేష్టలందుఁ గాని కోఁతిపంటిది.

కాపిలము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. కపిలప్రో
క్త మైనది. ౨. కపిలనకు సంబంధించినది. వి.
అ. పుం. పింగళవర్ణము. న. ౧. సాంఖ్యశాస్త్రము.
౨. ఒకానొక ఉపపురాణము.

కాపిలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సాంఖ్యశాస్త్రజ్ఞుఁడు.

కాపిశము. సం. వి. అ. న. కపిశా(=పువ్వులగురి
వెంద) పుష్పములనుండి తీయఁబడుమద్యము.

కాపిశాయనము. సం. వి. అ. న. మద్యము, కల్లు.

కాపిశేయము. సం. వి. అ. పుం. కపిశయొక్క అ
వత్యము-పికాచము. (కల్ప)

కాపు¹. వి. ($\sqrt{\text{కాచే}^1}$) రక్షణము.

అ. విను మహింస విప్రజనులకు నెల్లభం, గులను
వలయుఁ బ్రజలవలనఁ గరుణ, గలిగి వారిఁ
గీడు గడురకయుండంగఁ, గాపు పతి కహిం
సకత్వ మనఘ. భార. కాం. ౫. ౨౯౯.

విణ. రక్షకుఁడు, కానలివాఁడు.

రగడ, అతివ మరుశరములకు నలిగటావళి కాపు,
ప్రతి లేనివనసస్యపాలి కామని కాపు. ఉ.
రా. ౬. ౬౧.

గీ. రాజసుఖి కొంతవడికిఁ దారావధూతి, సాగ
సునెన్నెయ్యఁ దప్పక చూచి పేర్చి, నువ్వు నీ
నెంత కొంచెకలైన జయంతుఁ, గాపుఁ జేసి
నగరితపు కావె నీవు. మవల. ర. ౧౭౩. (కా
పు:-విడువక కనుపెట్టుకొని యుండువాఁ
డు; వసుండు అని భావము.)

కాపుపెట్టు=కానలియుండు.

సీ. ఈవిధివణుఁ గొల్చి యేమఱి కీలంకఁ గావఁ
గాఁ దగుననఁ గాపుపెట్టు. ఉ. రా. ర. ౧౩౦.
విక్ర. ౧. ౮౬.

ఇట్లే:-కాపిడు.

ద్వి...కడగొట్టుపాపఁ దా రింటఁ, గాపిడి యిట
నటఁ గడలకు మన్న...అని యప్పగించుచు
నరిగిన...బస. పు. ౩. రంభ పం. (ప్రాత
ప్రతిపా.)

కాపు². వి. ($\sqrt{\text{కాచే}^2}$) కాయలు కాచుట.

(వ్యవ) ఈచెట్టు సంవత్సరమునకు రెండుకాపులు
కాచును. ఈచెట్టునకు కాపు ఉడిగినది. ఈ
చెట్టు కాపునకు నచ్చినది.

కాపుకాఁడు=కాపరి. (కాపు¹+కాఁడు.)

గీ. కడిది జడదారిజన్నంపుఁ కాపుకాఁడ, యిం
క నెన రొప్ప మారెప్ప రెల్ల నైచి, గట్టు
చెట్టును దెప్పించి కట్టగట్టి, వేగిరను దాఁటి
చెడువొలివేల్పుఁ బొడుపు. అచ్చ. రా. యు.
౭౯.

కాపుగడ. వి. ($\sqrt{\text{కాపు}^1}$) రక్షణము.

ద్వి. అన్యాయములు చేసి యధ్యక్షులైనక, మా
స్వతః బ్రోతువే మఱి కాపుగడల. రం. రా.
అయో. ౧౩౮ పా. ౯ పం. (క. ర.-మఱికాపు
జనుల-ముద్రి. పా.)

కాపురుషుడు. సం. వి. అ. పుం. మత్స్యపురుషుఁడు.

కాపెట్టు. స. క్రి. (కాపు¹+పెట్టు) కనుపెట్టు
కొను, కామకొను.

క. చలి విడిచి జారశేఖరు, కలయికచవి మరగి
తెరువు కాపెట్టుక ని, చ్చలు లేనిపనుల నె
న్నే, నలవలుచుక యుండు విరహ మగ్గుల మై
నక. హంస. ౨. ౧౧౦.

కాపేయము. సం. వి. అ. న. ౧. కపిత్వము. ౨. క
పికృత్యము, కోఁతిచేష్ట.

కాపోతము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. కపోత
మునకు సంబంధించినది. ౨. బూడిదరంగు కలది.

వి. అ. న. ౧. కపోతములసముహము. ౨. పౌపి
రాంజనము. పుం. ౧. బూడిదరంగు. ౨. సర్జికా

క్షారము, రుచకము. 3. ఒకసంవత్సరమునకు సరి పడినవన్యాహారమును నిలువఁజేసికొనువానప్ర స్థుఁడు. (చై. ని.)

కావోతాంజనము. సం. వి. అ. న. సౌవీరాంజనము.

కావ్యకారుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) తాఁ జేసి నపాపముల నితరులకుఁ జెప్పవారు.

కావ్యకారము. సం. వి. అ. పుం. తాఁ జేసినపా పముల నితరులకుఁ జెప్పట.

కావ్యకారుఁడు. సం=కావ్యకరుఁడు.

కాఫలము. సం. వి. అ. పుం. కట్టలము, పిఱుక.

కామ. వి. (క. కాపు, కామ్య. త. కాంపు. తు.

కాపు. మ. కాంబు.) గ. శత్రువు స్వజను మున్న గువానిదండము.

చ. గొడుగుగఁ జేసె...నగంబు...హస్త మనుకా మ తిరంబుగఁ దాల్చి సొల్పుటకొ. హరి. పూ. 2. ౧౭౮.

ఆ. సిడముకామ నూడు వడఁకెడు...భార. కర్ణ. ౨. ౧౧౮.

సీ. అలఁతిదంతంపుఁగామలపీలిమరఁటులు శో ధించి వడిచినజంటితేనె. పి. శకుం. ౧. ౯౮.

ఉ. బంగరుకామకుం చెలును...సప్రభా. ౧. ౨౫.

చ. కనకపుఁగామతోమరము గర్వ మెలర్చుగ నెత్తి...భార. కర్ణ. ౧. ౧౬౯.

౨. కలువ తామర మున్న గువానికాడ.

గీ. కఱకుపెండ తాఁకినతోగకామధంగి, బాఁ పతేనిమే నెంతయు బలము తఱిగి, స్రుక్క...హరి. పూ. 2. ౫౧.

గీ. కామఁ బాసినకమంబుకరణి...భార. కర్ణ. 3. 3౭౧.

గీ...కుమారి, గోఁగుకామవిధంబునఁ గొంత యె దిగ. పాంచా. ౧. ౫౮.

సీ. పువ్వులతోడిమలు పుచ్చనయంబునఁ జివు రులకామలు సిదును...కు. సం. ౫. ౬౧౮.

3. కూరకాడ, కాకనాళము.

సీ...కాకనాళముపేరు జనును గమ్మ. గీ. కామ కాఁడన...అం. భా. ౨. ౨౪౮.

వ. చల్లయుఁ గామలకూరయు మనగామచేరును గండికట్టును...చికి. ౨. (చి. ని.)

ర. మగగుఱి.

సీ. సైంధవలవణంబు సరిగాఁగ మర్దించి కామఁ బూసినవృద్ధి గలుగుదుండు. కళాశాస్త్రము.

3. ౬౪, ౬౨.

కామంగామి. సం=కామగామి.

కామ(న)ించి. వి. (క. కామంచి) తృణవిశేష ము, కర్మణము, నిష్కర్మణి.

సీ...కామంచి కావంచి యనఁదగుఁ గర్మణం బు. అం. భా. ౨. ౭౬.

కామంధమి. సం. వి. న్. పుం. కాంస్యకారుఁడు, కంఠరవాఁడు. (కల్ప)

కామకళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రతిదేవి.

కామకారము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) తనయిచ్చ చొప్పునఁ జేయునది. వి. అ. పుం. బుద్ధిపూర్వక ముగాఁ జేయుట.

కామకూటము. సం. వి. ఆ. పుం. వేశ్యావిభ్రమ ము, వేశ్యావిలాసము. (మే. ని.)

కామకూటుఁడు. సం. వి. అ. పుం-కామమే ప్ర ధానముగాఁ గలవాఁడు- వేశ్యాప్రియుఁడు, వి టుఁడు. (మే. ని.)

కామకేళి. సం. విణ. (ఇ) కామకుఁడు. వి. ఇ. పుం. సురతము, మరుకేళి.

కామక్రీడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. సురతము. ౨. (భండు) ఒకానొకవృత్తము.

కామగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కులట, అంకులాడి.

కామగతి. సం. విణ. (ఇ) కోరినచోటికిఁ బోవఁ బాలుకత్తి గలవాఁడు.

కామగము. సం. విగ. (అ. ఆ. ఆ.) ఎక్కినవాని
యిచ్చచోప్పున కోరినచోటికి తనంతట పోవున
ది. (పుష్పకవిమానాది)

కామగామి. సం. విగ. (క. నీ. క్.) గ. యథేష్ట
ముగా స్త్రీ గామి యగువాడు, యుక్తాయుక్తవి
వేకము లేక విచ్ఛలవిడిని స్త్రీలనుబొందువాడు.
౧. కామగమనము గలవాడు, ఇచ్చ వచ్చినచో
టికి వెళ్లువాడు.

కామగుడు. సం. విగ. (అ. ఆ. ఆ.) యథేష్టము
గా స్త్రీ గామి యగువాడు, విచ్ఛలవిడిని స్త్రీలను
బొందువాడు.

కామగుణము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. రాగము, కో
రిక. ౧. విషయము, ఇంద్రియార్థము. ౩. ఆభోగ
ము, పరిపూర్ణత. (మే. ని.)

కామచరుడు. సం. విగ. (అ. ఈ. ఆ.) గ. విచ్చ
లవిడిగాఁ ద్రిమృదువాడు, త్రిమృదుడు. ౧. ఇ
ష్టము వచ్చినట్లు నడచువాడు.

కామచారము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. తనయిచ్చ
చోప్పున తిరుగుట. ౧. బుద్ధిపూర్వకముగా చే
యుట, కావలయు నని చేయుట. ౩. ఇంద్రియ
లోలత్వము, కామవశత.

కామచారి. సం. విగ. (క. డీ. క్.) గ. విచ్ఛలవి
డిగాఁ దిరుగువాడు; తనయిచ్చచోప్పునఁ బ్ర
వర్తించువాడు. ౧. కామకుడు, కామి. వి. న్.
పుం. గ. గరుడుడు. ౧. చటకము, పిచ్చుక. (ఇ
ది అతికామము గలది.)

కామచారుడు. సం. విగ. (అ. ఆ. ఆ.) విచ్ఛల
విడిగాఁ దిరుగువాడు, ఇచ్చచోప్పునఁ ద్రిమృదు
వాడు; యథేచ్ఛముగాఁ బ్రవర్తించువాడు.

కామజానము. సం. వి. ఆ. పుం. కామవికారము
ను గలిగించునది - కోకిలము.

కామజిత్తు. సం. విగ. (క) కామమును జయించు

వాడు. వి. త్. పుం. గ. మన్తధుని గెలిచినవాఁ
డు - శివుడు. ౨ - రూపముచే మన్తధుని జయిం
చినవాడు - కుమారస్వామి. ౩. జనదేవుడు.

కామతాలము. సం. వి. ఆ. పుం. పికము, కోయిల.

కామతిఫి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. త్రయోదశి.

కామద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కామధేనువు. (మే. ని.)

కామదార్లు. మి. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

నీ. గొబ్బికాయలు బలుగుత్తులు పాలమీఁగడలు
శ్రీరంగాలు కామదార్లు. హంస. ర. ౧౨౮.

కామదుడు. సం. విగ. (అ. ఆ. ఆ.) కామముల
ను (=కోరికలను) ఇచ్చువాడు.

కామదుఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేల్పుటావు, కామ
ధేనువు.

కామదుఘుడు. సం. విగ. (అ. ఆ. ఆ.) అభీష్ట
ములను సిదుకువాడు, కోరికల నెల్ల నొనఁగు
వాడు.

కామదుహము. సం. వి. హ. స్త్రీ. కామధేనువు.
(హ. కామధుక్కు.)

కామదూతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. పాటల, కలిగొ
ట్టు. ౧. పాడుకోయిల.

కామదూతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కామదూతి.

కామదేవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మన్తధుడు.

కామధేనువు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ - కోరినపస్తవులని
చ్చెడియావు - వేల్పుటావు.

కామస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇచ్చ, కోరిక.

కామనీయకము. సం. వి. ఆ. న. రమణీయత.

కామనుడు. సం. విగ. (అ. ఆ. ఆ.) ఇచ్చగల
వాడు, కామించువాడు, కామకుడు.

కామసాలుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బలరాముడు.

కామఫలము. సం. వి. ఆ. పుం. మహారాజామ్ర.

వృక్షము, ఒకజాతిమామిడికీ. (కల్ప)

కామము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఇచ్చ, కోరిక. ౨.

కామితార్థము, కోరబడినవస్తువు. (శ్లో. సర్వా
స్వామాస్మమస్మై తే. మను. ౨. ౫.) ౩. వలపు,
ప్రేమ. ౪. ఒకపురుషార్థము ౫. మహారాజామ్ర
ము, ఒకజాతిమామిడికీ. న. రేతస్సు.

(ఈశ్వరము తమస్సంతములతో సమసించినపు
డు పితృపదమై పూర్వపదాంతానుస్వారలోప
ముకలదియగును. ఉదా: గంతుకామము=హోగో
రునది.)

కామయమానుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కా

మించుచున్నవాడు; కాముకుడు.

కామయానుడు. సం. కామయమానుడు.

శ్లో. కామయానసమవస్థయా తులాం. రఘు. ౧౯.
౫౦.

కామయిత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ.) కోరు

వాడు; కాముకుడు.

కామయితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోర

బడినది.

కామరసిక్కుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కామ

కుడు.

కామరూపము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఒకదేశము.

(ఇది ఆస్వానుయొక్క పడమటిభాగము.) ౨.
కోరినరూపము.

కామరూపి. సం. విణ. (న్. టీ. ణ్.) గ. కోరిన

రూపమును గైకొనువాడు. ౨. సుందరుడు,

చక్కనివాడు, రూపరి. వి. ణ్. పుం. గ. విద్యా

ధరుడు. (త్రి. ని.) ౨. అడవిపండ్రి. (వై. ని.)

కామరూపుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కో

రినరూపమును గైకొనువాడు. ౨. సుందరుడు.

కామరేఖ. సం. వి. ఆ. త్రి. కేశ్య. (వాచ.)

కామలి. సం. వి. ఆ. త్రి. కామల యను నోగము.

కామలిత. సం. వి. ఆ. త్రి. మగగుడి. (వాచ.)

కామలము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. సంతముతువు.

౨. మరుఘామి, నిర్జలప్రదేశము. ౩. పితృప్రకో
పాదునలనఁ గలుగునోగభేదము, కామెర.

కామలి. సం. విణ. (న్. టీ. ణ్.) కామలానోగము

గలవాడు.

కామలుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాముకుడు.

కామవతి. సం. వి. ఈ. త్రి. దాహారిద్ర, 'మ్రాని
వసుపుకీ.

కామవరములు. సం. వి. అ. న. బ. వస్త్రపితృషము.

వ... పూజాబంధంబులును జలపంజరంబులును
గామవరంబులును సూరవరంబులును దారా
మండలంబులును... ఆనుశ్చేష్ట గలపుట్టంబు
లు గట్టుకొని... ద్వా. ౩. ౧౮౮.

కామవల్లభ. సం. వి. ఆ. త్రి. చంద్రిక, చెన్నెల.

కామవల్లభము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. వసంతము

తువు. ౨. మామిడిచెట్టు.

కామవల్లభుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చంద్రుడు.

కామవాదము. సం. వి. ఆ. పుం. ఇచ్చనచ్చినట్లు

ఏదేని చెప్పట, వదరుట.

కామవృంత. సం. వి. ఆ. త్రి. పాటల, కలిగొట్టుకీ.

కామవృక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. వృక్షాదని, వృక్ష

రుహ, బదనికకీ. (రా. ని.)

కామవృత్తి. సం. విణ. (ఇ) తనయచ్చయోష్సన

వర్తించుట, స్వేచ్ఛాసంచారము.

కామవృత్తుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విషయ

ములందు విచ్ఛలవిడిగా వర్తించువాడు, యశేష్ట
సంచారి.

కామశరము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. మన్మథునిబా

ణము. ౨. మామిడికీ.

కామశాస్త్రము. సం. వి. అ. న. రతిశాస్త్రము.

కామసఖము. సం. వి. అ. పుం. గ. వసంతబురు

పు. ౨. చైత్రమాసము. ౩. మామిడికి.

కామసుపు. సం. విణ. (ఈ) కోరికల నీనునది. వి.

ఈ. పుం. వాసుదేవుడు. స్త్రీ. గుక్కిణి.

కామసూత్రము. సం. వి. అ. న. కామవ్యాపార

బోధక మగుశాస్త్రవిశేషము. (ఇది వాత్సర్యము నప్రణీతము.)

కామాంకుశము. సం. వి. అ. పుం. గ. నఖము,

గోరు. ౨. మగగుతీ.

కామాంగము. సం. వి. అ. పుం. మామిడిచెట్టు.

కామాంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కన్దురి.

కామాంధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కామము

చేత గ్రుడ్డి యైనది, మరులుచేత కన్ను గాననిది.

వి. అ. పుం. కోయిల.

కామాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. దేవీమూర్తి భేద

ము. ౨. వాద్యవిశేషము.

వ. ... కామాక్షులు ముఖవీణలు పిల్లగ్రోవులు

దండెలు డక్కిలు...ప్రబంధ. ౬౦౫.

౩. యోగులు ధరించు ఆధరణవిశేషము.

స్త్రీ. అపరంజివసీడికామాక్షులు డామూపుపై

గొండ్లి గావించుయోగపట్టె. వేం. పంచ.

ర. ౧౦౧. (౨, ౩. ఆర్థములు తెనుగుననే

కాన్పించుచున్నవి. ఇది ౩. వ ఆర్థమున అచ్చ

తెనుగుప్రబంధమునను గనబడుచున్నది.)

స్త్రీ. కడునొప్పుసంఘటన కామాక్షికవ గాంగ...

యమా. ౩. ౫౬.

కామాటము. వి. (క. కామాట) మోటపని, కూలి

పని.

మ... భానుపుత్రాదులకొ, వినుమీ చంపక పట్టి

తెచ్చి దినము నీయింటికామాటపుం, బనికొ

జొచ్చెద మన్నదాక నిద చెంపల్ నైతు

మత్యుద్ధతిక. రామా. ౮. ౧౦౫.

జ: కామాటి.

కామాటి. విణ. (కామాటము + ఇ-త. కామాటి.

క. కామాటి) మోటపని చేయువాడు, కూలిపని చేయువాడు.

కామాతురుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కామా

ర్తుడు, విరాళి గొన్నవాడు.

కామాత్మజుడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రద్యుమ్నుని

కొడుకు, అనిరుద్ధుడు.

కామాధిష్ఠానము. సం. వి. ఆ. న-కామమునక

ధిష్ఠానము-ఇంద్రియమనోబుద్ధులు.

కామాయుధము. సం. వి. అ. న. గ. మన్నఘనికై

దుపు. ౨. మగగుతీ. పుం. మామిడిచెట్టు.

కామాయువు. సం. వి. న. పుం. గరుడుడు.

(త్రీ. నీ.)

కామారి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. శివుడు. ౨. విట

మాక్షిక ధాతువు.

కామాల=కామెర. వి. (సం. కామలా. త. కామా

లై) కప్పులు పచ్చనగుకోగవిశేషము.

స్త్రీ...పసిక యనఁ, గామాల యనఁగను గామలా

భిధ మీను...అం. భా. ౨. ౧౨౭.

కామాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ-కామాలైకమున గ

లిగించునది-సుర, మద్యము. (వాచ.)

కామాలు(పు)వు. సం. వి. ఈ. పుం. రక్తకాంచ

నముకీ.

కామి. వి. (అనుధాతువుయొక్క వ్యతిరేకభావార్థ

కనుపము.)

(కాకపోవుట)

ఈ. చీటికినాటి కేకపథనీమ మెలంగఁగఁ బాటి

గామి శృంగ, గాటకవీధి కేఁగ ... నైమ. ౩-

౯౩.

(తగకుండుట.)

క. విను హవ్యకవ్యములు మజ్జనభోజనములును
విద్రుబాతివనిత దాఁ, బనిసేయ నడపునది
య, ప్పనులకుఁ బెఱసతులు గామి బ్రాహ్మణుఁ
డు నృపా. భార. ఆను. ౨. ౨౪౦.

కామి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) గ. కాముకుఁడు, మి
క్కిలి మరులు గలవాఁడు. ౨. కోరిక గలవాఁ
డు. వి. ఈ. స్త్రీ. రతిదేవి. న్. పుం. గ. స్త్రీకి
వకుఁ డగునుగఁడు. ౨. సారసము, బెగ్గురుపక్షి.
౩. పావురము. ౪. చక్రవాకము, జక్కవ. ౫.
చటకము, పిచ్చుక. ౬. ఋషభము అనుఁడుషభి.
కామియ్యే. సం. స. స్త్రీ. గ. మోహించు, వలచు.
వ ... తొల్లి యక్కామిని గామించి దానిచేత
నిరాకృతుం డైనవాఁడు కలి యనునొక్క
గంధర్వండు... మార్క. ౫. ౧౦.

౨. కోరు.

(శ్రీరంగపురవర్ణనము.) నీ. కామించు దేవర్సిగ
ణము రేపెనుబ్రోల శ్వపచపక్షిమృగాదిజం
తువృత్తి. వైజ. గ. ౪౨.

కామిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. ఆఁడుది. ౨. మిక్కిలి
వలపు గలస్త్రీ, ప్రియసంగమమునందు మిక్కిలి
యాస గలయాఁడుది. ౩. సుందరి, అందకత్తె. ౪.
భీరువు, పిటికియాఁడుది. ౫. మ్రానిపసుపు. ౬.
వంది, బడనిక. ౭. ఆఁడుజక్కవ. ౮. ఆఁడు
పావురము. ౯. ఆఁడుబెగ్గురుపక్షి. ౧౦. మద్య
ము, సుర.

కామినీశము. సం. వి. ఆ. పుం. శోభాంజనవృత్తు
ము, మునగ. (కల్ప.)

కామినము. సం. వి. ఆ. పుం. రామపూగము, ని
డుపుతొడిమ గలపోక. (క.)

కామిలము. సం. కామినము.

కాముఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. మన్న గుఁడు.

కాముకకాలర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాధవీలత, పు
వ్వలగురివెండ. (క.)

కాముకము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పిచ్చుక. ౨. అ
శోకవృక్షము. ౩. శింశుప, ఇరుగుడు. ౪. తినా
సము, నెమ్మి. ౫. మాధవీలత, పువ్వలగురివెండ. (క.)

కాముకుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.)-ధనాదు
లందు-ఇచ్చ గలవాఁడు. (ఆ. ఈ. ఆ.) మైనునే
చ్చ గలవాఁడు.

కామెర=కామాల.

ఈ. కన్నులు వాచి తోయములు గాఁతుడనేని
మరీచిఁ బిప్పలి, నున్నగ నూటి పెట్టి నొక
నొప్పియఁ బుట్టదు కామెరైనయా, కన్నుల
గుంటు రసము కాటుకపట్టుచుఁ దద్రసం
బుతోఁ, గన్నులఁ బెట్టఁ గామెరలు గ్రమ్మ
నఁ దీటు దినాప్తకంబున. సహదేవశిక్ష. గ.
౧౦౨. (చి. ని.)

కామేశ్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దుర్గాభేదము.

కామేశ్వరుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. పరమేశ్వరుఁడు.

కామ్యకర్తము. సం. వి. న్. న. స్వర్గాదికామ్యవి
షయములను గోరువాఁడు చేయఁ డగుకర్తము.
(జ్యోతిష్మామాది.)

కామ్యమానము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కోరఁ
బడుచున్నది.

కామ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. కోరఁ దగి
నది. ౨. కోరికతోఁ జేయఁబడునది, విచ్చికము.
(వ్యతి-నిత్యవైమిత్తికములు) ౩. కమనీయము,
సుందరము, చక్కనిది. (కల్ప.) వి. ఆ. న. గ.
అశ్వమేధాదికామ్యకర్తము. ౨. రాగి, తామ్రము.
(వై. ని.)

కామ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఇంచుక పుల్లనిది.
వి. ఆ. న. ఇంచుకపులుసు.

కాయ. వి. ($\sqrt{\text{కాయ}}$. త. క. కాయ్. తు. కాయ్.

కు. కాపు.) గ. చెట్టు తీగ మున్నగునవి కాచెడు కాయ; కలాటుపు, పచ్చికాయ.

కా... గుప్తుడికాయయంత యగుముత్తై...
ఆము. ర. ౨౧౩.

ఉ. పాయక వేరు వెల్లఁకియుఁ బండులు నొం
డులు గూర గాయలుం, గోయుచు...కు.సం.

౬. ౬౯౨.

సీ. ... కలాటు వగును, గాయన ... ఆం. భా.
౨. ౩౯.

౨. వీణ కమర్చినసాకాయ.

సీ. వీణలగవునెనల్ వెడలించి చెఱఁగుల మెఱుఁ
గు రాఁ గాయలమోదఁ దుడిచి. హరిశ్చ. ౨
౧౦౬.

సీ. శశికాంతమణిసీతి బాజవాఁగఁ గాయలు
త్తుంగకుచపారి నత్త మిల్ల. మనుచ. ౨. ౨౭.

౩. కిణము, రాపిడివలన శరీరమునం దేర్పడిన
కాయ.

ఉ. కన్నులనన్నలం బనులు గైకొని వారక చే
యుచుండుటక, మున్నటు లున్నపాణిశల
ముల్ బలు గాయలు గాచెఁ జూచితే. భార.
విరా. ౨. ౨౨౧.

వ. ... ఎడపనికావటిమోపులకత్తనం గంది కా
యలు కాచి వంగినవలుడమూపులును ...
హరి. పూ. ౫. ౧౪౨.

ర. శిశువు, బిడ్డ. (ఈయర్థ మాలంకారికము.)

ఉ... నాలు గేజ్, గాయలు గాయ వచ్చెలువ
గర్భమునం దెటుచంటిపాపమో. వేం. పంచ.
౧. ౫౮౮.

౫. సేత్ర గోగవిశేషము.

ద్వి. పల్లమీసములు సేర్పడుకాయకన్ను, బిల్లిగ
డ్డంబును నల్లని మేను. బస. పు. ౩. ౧౧౧౬వం.

౬. చెడిపోయినధాన్యము.

(వ్యవ) కాయయు పాల్గును లేని పద్దు.

౭. జాదము, మొ. ఆకునపు డుపయోగించుసారె
లోనగునది. (శ. ర.)

కాయధాన్యము = కాయపండి పుట్టుధాన్యము.
(మినుములు పెసలు, మొ—వడ్లు వరగలు మున్న
గునవి గడ్డిధాన్యములు.)

సీ. పెసగలు గోదమల్ మినుములుఁ దిలు ముగ్గ
ములు మున్నగఁ గలకాయధాన్యములు...

ఉ. రా. ౮. ౧౬. శుక. ౩. ౪౮౧.

కాయోపంహో(డో)=సఫలమో విఫలమో.

క...కాయోపంహో, కలహపు చెప్ప మనపు
డు, శల్యులించును గోర్కి పాఱఁగొట్టుము వ
గలక. భోజరా. ౩. ౨౫౯.

సీ. పాలతి కాయోపంహో పోయినపని యన్నఁ
జిలుక మాటప నప్పుసాలపుఁ దేట. విజ. వి. ౨.
౧౪౧.

(వ్యవ) నీకొఱకు చూచి చూచి నాకన్నులు కా
యలు కాచినవి.

కాయపెండలము = పెండలపుకాయ, పెండల పు
తీఁగయొక్కకాయ.

(చెంపకాయ తలకాయ పిల్లకాయ మొట్టికాయ
మున్నగునవి యాయాస్థలములందుఁ జూచునది.)
జ: కాయకంటి, కాయకన్ను.

కాయకంటి. స. (కాయ + కన్ను) కు బేరుఁడు.

(శ. ర.)

కాయకన్ను. వి. ($\sqrt{\text{కాయ}}$) కాయకాచినకన్ను.

(శ. ర.)

కాయకము. వి. (క. కాయక. ర. కాయకమ్.) శీవనో
పాయము, శీవనవ్యాపారము; వ్యాపారము, వృత్తి.

ద్వి. కాయకంబులు పెక్కు గఱచుటఁ జేసి, వేయి
విధంబుల విత్త మార్పించి. బస. పు. ౫. ౯ వం.

గీ. ఆనఘఁ డొక నాఁడు తొల్లిటియట్ల నేఁగి, లిం
గ మెచ్చటిపాద నుంచి లీలఁ గాయ, కంబు
సేయుచునుండంగఁ గవ్వకర్త, చిత్తు లొకొం

ద అది చూచి చెలంగి నగుచు. చెన్న. 3.
అం. 1, ౧౧౫.

ఉ. కానకు సంపత ప్పెలుగుగల్పి మెకంబులు
సేరఁ గారుపో, తేనుఁగుదాయ యెల్లు పులి
యేసిసయే టుసివోయే బోయిన, వ్రానితిని
స్సిగో యనుచు మాకులకాయక మైనవేట...
కకు. ర. ౫౭.

కాయక్లేశము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. దేహమునకు
గలుగుబాధ. ౧. దేహపరిశ్రమము.

కాయజలము. సం. వి. ఆ. న. మూత్రము.

కాయజుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. మన్మథుఁడు, మ
రుఁడు.

కాయబంధనము. సం. వి. ఆ. న. ౧. మొలదట్టి,
నడుముకాసె. ౧. చేతనాధిష్ఠితమై దేహరంధ
హేతు వగుసుక్లశోణితసంయోగవిశేషము.

కాయమానము. సం. వి. ఆ. న. ౧. దేహపుఁగొలఁ
ది, దేహపరిమాణము. ౧. పర్ణకుటీరము, ఆకు
టిల్లు. 3. పందిరి. ర. వేష్యాగృహము. ౫. కేళీ
గృహము. (వై. ని.)

కాయము. వి. బాలెంతలకిచ్చెడుమందు.

చ. చెలువకు బిడ్డపట్టు విలసిల్లఁగ భిల్లపురంఁగు
లంతలోఁ, బిలువరె మంత్రసానిఁ దలపెట్టరె
కాయముఁ గూర్చ లేమకుఁ, జలకము గాఁ
పరే కొలను చయ్యనఁ ద్రవ్వరె మందగామి
నిక, నిలువఁగనిపరక యనుచు సేర్పరులై
కడు సంధ్రమింపఁగఁ. కాళ. 3. అ. ఇం
దు. ౧. ౫.

కాయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ప్రజాపతిదేవ
తాక మైనది. (హవిరాది) వి. ఆ. పుం. న. ౧. దే
హము. ౧. స్కంధము, చెట్టుబోదె. 3. సమూహ
ము. ర. మూలధనము, మొదలు, ఆనలు. ౫. స్వ
భావము. ౬. గృహము. ౭. లక్ష్యము, గుఱి. ౮.

తంతులు తప్ప తక్కినవీజాభాగము. న. కని
స్థాంగుళిమూలస్థావము. (దీనిని ప్రజాపతిర్థ
మందురు.) పుం. ప్రజాపత్య మనెడివివాహభే
దము.

కాయవలనము. సం. వి. ఆ. న. కాయమును గ
ప్పనది-కవచము.

కాయస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ఛాత్ర, ఉసిరికీ.
౧. హస్తక, కరకీ. 3. కాళోలి, కాకుళొల్లి.
ర. ఏలకీ. ౫. తులసికీ.

కాయస్థుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. పరమాత్ముఁడు.
(హేమ. ని.) ౧. కరణము, లెక్కలు వ్రాయు
నతఁడు. (పరశురాముఁడు క్షత్రియవంశసంహార
మును జేసినపుడు గడ్డిని యియున్నయొకక్ష
త్రియస్త్రీ బాల్బ్యుని శరణువొచ్చి యతనియా
శ్రమములో దాఁగుకొనెను. అతనికిని పరశు
రామునకును జరిగినసంభాషణముపిదప ఆమెగర్భ
మందున్న శిశువును రక్షించుటకు పరశురాముఁ
డంగీకరించెను. ఆశిశువు చిత్రగుప్తవంశమందలి
వారిచేఁ బెంపఁబడి వారివృత్తి యైనలెక్కలు
వ్రాయుపని వృత్తిగాఁ గైకొనెను. ఆశిశువుయొ
క్కవంశ్యు లప్పటినుండియు కాయస్థులని చె
ప్పఁబడుచున్నారు.)

కాయాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. జీర్ణశక్తిని గలిగిం
చుజరరాగ్ని.

కాయక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ప్రత్యహవృద్ధి, రో
జావడ్డి. (తే. ని.) ౧. తాకట్టు పెట్టినవిడ్డులు ఆ
వులు మున్నగువాని నుపయోగించుకొని ఆరూప
మునఁ బుచ్చుకొనువడ్డి.

కాయకము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) శరీరము
నకు సంబంధించినది. (సాపాది)

కాయు¹. స. క్రి. (త. క. కాయ.) ప్రసరింపఁ
జేయు.

వ.... చందురుడు కందర్పదిగ్విజయకీర్తిస్థాన
త్రియుం బోనియచ్చవెన్నల విచ్చలవిడిం గా
యం దొడంగ. కాశీ. 3. 23.

క. ఇనుఁ డెండ గాయ శంకిలు. భా.రా.బాల.
౧౨౬. పరాహ. ర. ౨౯.

అ. క్రి. (ఎండ, వెన్నల) ప్రసరించు.

నీ... ఒకదీవిఁ బేరెండ యుట్టి కాయ. కాశీ.
౧. ౧౨౯.

అ. పిండిఁ జల్లినట్లు చందువెన్నెలలు గా,యం
గఁ దొడఁగఁ జెలువ మమర సంత.కళా.౮.
౧౬.

కాయు²=కాయ¹ స. క్రి. రక్షించు.

గీ. ధీయుతుఁ డటంచు నలువ దీర్ఘాయ వాసఁ
గి,కాయ రఘునాథవిభు వజ్రకాయఁ గాఁ
గ. విజ. వి. ౧. ౪.

మ... హయమేధంబుకాఘటింపం దలం,చి విసం
ఖ్యధ్వజనీ పరంపర నుదీచీప్రావ్యవాచీప్ర
తీ,చ్యవధిక్షోణికి యజ్ఞము క్తహరిఁ గాయం
బంపి... పరాహ. ౧. ౧౨౯.

కాయు²=కాయ². స. క్రి. (కాయలు, మొ.)

కాయ.

(వ్యవ) ఆచెట్టు వేయికాయలు కాసినది.

కా. కాయం జొచ్చె రసాలముల్ విరహు లా
కంపించఁ గాఁ గోయిలన్, గూయం జొచ్చె
మనోజదిగ్విజయ మాఘోషించుచుం దుమై
దల్, ప్రాయం జొచ్చె. ద్వా. 2. ౧౨.

అ. క్రి. (కాయలు, మొ.) పుట్టు, బయలుదేలు.

ఉ.... నాలు గేక, గాయలు కాయ వచ్చెయవ
గర్భమునం దెటువంటిపాపమా. వేం.పంచ.
౧. ౫౮౮.

(వ్యవ) ఆచెట్టున నాలుగుకాయలు కాసినవి.

కాయపు(య్యు). వి. కాంక్ష, ఇచ్చు; అనురాగ
ము, కామము.

నీ. ఇచ్చ కాయపు కోర్కి యేకట కోరిక
యాస యం చనఁగఁ జెన్నలరుఁ గాంక్ష.
అం. భా. ౧. ౧32.

చ. కర మనురాగ ముల్లమునఁ గ్రమ్మఁగ నమ్మ
గిపుచ్చమాలము, న్దరమున నంటుచు న్నులప
తి కామవికారము నొంద వీరకఁ ద, త్వరమతి
యైతనం దివుచుపార్థివుచిత్త మెఱింగి యే
ల నీ, కరమునఁ బుచ్చమాల మిటు కాయ్యు
నఁ బట్టెదు మేదినిశ్వరా. మార్క. ౫. ౨3౨.

నీ. అంగుళంబుల నల్ల నలకలు గబళించి కెమ్మైవి
యాని యెక్కింతుఁ గాయ్యు. భార. విరా.
౨. 3౧౦.

నీ. రాగోత్కటమున పైరణ లేక మానినిఁ గా
య్యనఁ బైపడి కవయఁ దలంచు. కు. సం.
౫. ౫౨౪.

కార. వి. కానమర్దము.

నీ... బలును కార కసివెంద యన నొచ్చు కానమ
ర్దంబు... అం. భా. ౨. ౬3.

కార. సం. వి. ఆ. క్రి. ౧. చెఱ, బంధనము. ౨.
చెఱసాల. 3. వీణకరివె, ప్రసేవకము. ౪. దూ
తిక. ౫. స్వర్ణము. ౬. కారిక, శ్లోకరూప మగు
నూత్రము. (వి.వి.) 2. నీడ, కాతీయ. (త్రి.వి.)

కారంజము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. అ.) కరంజపు
క్షసంబంధ మైనది, కానుగుచెట్టునకు సంబంధి
నది (ఫలతైలాది)

కారండవము. సం. వి. ఆ. పుం. కన్నె లేడిపిట్ట.

కారంధమి. సం. వి. క్. పుం. ౧. కంచుపనివా
డు. ౨. ధాతువాదరతుడు. (మే. వి.)

కారంభ. సం. వి. ఆ. క్రి. ప్రియంగువు, ప్రేంక
ణము.

కారకము. సం. విణ. (ఆ. రికా. ఆ. సమాసాంత
ములందే) కర్త, చేయునది. (ఉదా: కాంతికారక

ము, మొ.) వి. అ. న. గ. (వ్యాక) క్రియానిష్పాదక మగుకర్తృకర్తాదిపట్కము. (ఇవి కర్త, కర్తము, కరణము, సంప్రదానము, అపాదానము, అధికరణము అని ఆఱు.) ౨. కర్తృమలను గూర్చి చెప్పవ్యాకరణభాగము. ౩. కరికాజలము, వడగండ్లనీరు.

కారకవిభక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. (వ్యాక) కర్తాది బోధక మగువిభక్తిభేదము.

కారకహేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. కారకరూప మగుహేతువు, ఉత్పాదకహేతువు. (మండప మట్టివలె-వ్యతిభాషక హేతువు. నిష్పనకు సాగవలె)

కారగ్ని. వి. (కాయ³+అగ్ని.) కాల్చిచ్చు, దవానలము.

గీ. ఎగ్గతంబునఁ దాను గారగ్నిఁ గాలె, నటె... భార. ఆశ్ర. ౨. ౧౬౩.

ఉ. పెగ్గల మైనకూర్చి నరవిందదళాయతనేత్ర గొండకారగ్ని పటిరకావ్యములయందు రవుల్కానఁ జేసి...కాశీ. గీ. ౧౫౯.

కారడుగు. వి. (కాయ¹+అడుగు) రెండవపంట్ల. (త్రా.)

కారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. యాతన, తీవ్రవేదన. ౨. ప్రేరణ, పురికొలుపుట.

కారణకారణము. సం. వి. అ. న. గ. కారణము నకుఁ గారణము, మూలకారణము. (ఘటమునకు మలాలనితండ్రిపంటిది) ౨. పరమేశ్వరుఁడు. ౩. పరమాణువు. సం. కిరా. ౧౨. ౩౫.

కారణమూల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకఆర్థాలంకారము. (ఇందు పూర్వపూర్వములకు ఉత్తరగోత్రములు గాని ఉత్తరగోత్రములకు పూర్వపూర్వములు గాని హేతువులుగా నుండును- ఉదా: పరకము పాపమువలనఁ గలుగును. పాపము దారి

ద్రవ్యమువలనఁ గలుగును-నీతిచే విశ్వరథము కలుగును. విశ్వరథముచే ఈవి కలుగును.)

కారణము. సం. వి. అ. న. గ. (క్రియానిష్పాదక మగు) హేతువు. ౨. వధము. ౩. స్పృహనము, కరణము. ౪. ఇంద్రియము. (కల్ప.)

కారణశరీరము. సం. వి. అ. న. (వేదాంత) అజ్ఞానరూప మగుశరీరము; స్థూలసూక్ష్మశరీరములకు లోపల నున్నదై దేహాంతరమును గలిగించుటకుఁ గారణ మగుశరీరము.

కారణికుఁడు. సం. వి. అ. ఈ. అ. -కారణములను గొని విచారించువాఁడు-పరీక్షకుఁడు.

కారణోత్తరము. సం. వి. అ. న. నాచి యుపన్యసిం చినవిషయమును సత్యముగా నంగీకరించి దానికిఁ బ్రాతికూల్యమును సాధించుకారణములను జెప్పు ఉత్తరము.

కారపుఁజెక్క. వి. (కారము¹+చెక్క) ద్రాక్ష త్వము. (శ. ర-దాల్చినచెక్క?)

కారపుఁబడుగు. వి. (కారము¹+పడుగు)గట్టిమాలిపడుగు. (శ. ర.)

నీ. కారంపుఁబడుగులు కండెలకప్పెర...హంస. ౨. ౧౧.

కారపుఁబూస. వి. (కారము¹+పూస.) సెనగ పిండిలో కారము కలిపి చమురులో వేచి చేయుభక్త్యవిశేషము.

కారము¹. వి. (సం. ఊరః. ప్రా. కారం. క. కారపు. ర. కారమ్) ౧. వస్త్రసములలో నొకటి, కటువు.

క. తరుణికి ధాత్రీ పతికిని, బరిచుంబనవేళ దంత పరిపీడన మి, త్పురసంపుఁదానకములో, మిరియపుఁగారంబు వోలె మెచ్చనరించెకా. నైష. ౭. ౧౨౦.

౨. చాడు.

చ...బుద్ధితో, బోధయనిపాతకంబలు సబుద్ధిక
పుణ్యములక నశించు నం, బరమునఁ బట్టినట్టి
మలపంకము గారములోన నద్దఁగా, విరిసిన
యట్లు నమ్ము మిది వేడిము పెప్పిన నేను జె
ప్పితఁ. భార. శాం. 3. 3౬౪.

3. నాలు తడిపెడునొకానొక ద్రవద్రవ్యవిశేష
ము. (శ. రి.) ౪. ఓడ్డలకుఁ బోపెడునొకానొక
మందు.

సీ. బలుబూటకపుడల్లిప్రాణంబు లుగ్ధగా నెమ్మి
తోఁ జిటిబొజ్జ నిండఁ ద్రావి, పసిఁ డహ
తహపెట్ట ముసరెడుకార్పిచ్చుఁ గారంపు
మందుగా నారగించి. చమ. గ. 3౨.

విణ. కటు వైనది.

చ. వలపులు గ్రమ్మఁగాఁ బొగచి వండినకార
పుఁగాయగూర ల, స్పృశములు ... అర్కపు
త్రము, ఖ్యులు రఘురాముబంతిఁ బ్రియ మొ
ప్ప భుజించి సుఖించి రెంతయుఁ. ఉ. రా.
౫. ౨౮౮.

కారపుమన్ను = హాడు. ఆం. భా. ౨. ౫.

జ: కారపుఁజెక్క, కారపుఁబడుగు, కారపుఁ
బూస.

కారము². ఒకానొక తద్ధిత ప్రత్యయము.

ఉదా: నుడికారము, కొలగారము.

కారము. సం. వి. అ. పుం. గ. చేత, పని, కార్య
ము. (ఉదా: పురుషకారిము) ౨. యత్నము, పూని
క. (శిశు. గ. ౨౭.) 3. బలము. ౪. సురతము,
రతి. ౫. వధము. ౬. నిశ్చయము. ౭. పూజోప
హారము, బలి. ౮. హిమాచలము. ౯. సుంకము,
పన్ను. ౧౦. ఒకధ్వనిని గాని వర్ణమును గాని
చెప్పనవచ్చుదు వచ్చు ప్రత్యయము. (ఉదా: అకా
రము, పూర్తొరము.)

కారయిత. సం. విణ. (బు. త్రి. బు.) చేయించు
వాడు.

కారయితవ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చేయిం
పఁ దగినది.

కారయిల్లు. మి. వి. బా. (కార + ఇల్లు) కారా
గృహము, చెఱనాల.

తరలము. ఖలుఁడు గంసుఁడు పెద్దకాలము కార
యింట నడంచె... భాగ. గం. పూ. గ. ౩౦.

కారవము. సం. వి. అ. పుం. 'కా' అని కూయు
నని-కాకి. (త్రి. ని.)

కారవల్లి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. కారవేల్లము, కాఁ
కరః. (వాచ.)

కారవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. శతపుష్ప, సదాపః.

౨. రుద్రజటః. 3. ఇంగువమ్రానియాకు. (వై. ని.)

౪. నల్లజీలకఱ్ఱ. ౫. దీప్యము, ఓమము. ౬. ఘో
ద్రకారవేల్లము, పొట్టికాఁకరః. ౭. అడుకాకి.

కారవేల్లము. సం. వి. అ. పుం. కాఁకరః.

కారస్కరము. సం. వి. అ. పుం. చావును గలిగిం
చునది-విషముష్టి, ముసిఁడిః.

కారస్కరాటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కర్ణజలౌకము,
చెవి దూఱుపాము, చిన్న జెట్టి. (త్రి. ని.)

కారాకు. వి. (కారు¹ + ఆకు) జీర్ణవర్ణము, పండు
టాకు.

క. వైరమున నులిచి త్రొంపక, కారాకులు దుల్లి
నట్లు కర్తము లెల్లం, దార పెడఁబాయ వల
యుట, సారకృపం దెలియఁ జెప్పె శౌరి య
తఁకిఁ. భార. భీష్మ. గ. ౨౦౪.

ద్వి. కారాకు నుడిగాలిగడువడిఁ ద్రిప్ప, తీరున
నాని దిద్దిర మింటఁ ద్రిప్పి. రం. రా. సం.
౨౬౨ పా. ౧౪ పం.

కారాకూరము. విణ. ఘోభితము, కలఁత నొంది
నది.

క. ఆకీరి బారునము పో, సారంగధరుండు తోడి
జననాథసుతుల్, సారెకుఁ గేకలు వేయఁగఁ.

గారాకూర మయి మనసు కళవళపడగె.
సారంగ. ౨. ౩.

స్థగర. కారాకూరంబులై రాక్షసులసృదయ
ముల్ గాడ్పడక రామునాజ్ఞక. ఉ. రా.
౧. ౧౨౬.

వి. నిర్బంధము; షోభము.

బా...కా, రాకూరంబులు చేసినం గదలి సే రా
నిచ్చటక బ్రాణముల్, పోకార్తుం దుది నా
దువేలుపునకై బొంక నిజం వింతయుక.
కాళ. ౩. ౮౨.

మ...ఏకడ నినుక పీక్షింపలే కున్ని మా, రద
ళక వేగెడుకాంత నింత పెనుగారాకూర
ముల్ సేసే నీ, ముదిషగ్గు...వరము. ౩. ౨౭౧.
(పెనుగారాకూరముల్ సేసెక=ఎక్కువ షోభ
పెట్టెను.)

కారాగారము. సం. వి. అ. న. చెఱసాల.

(ఇట్లే కారాగృహము, మొ.)

కారాగుప్తుడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) చెఱ
జెట్టఁ బడిననాడు, బంది.

కారాట. వి. వ్యాపనము. (శ. ర.)

కారాడు. స. క్రి. తోలు, నడపు.

గీ. హైమరథములఁ దోలి గంధాంధధద్ర, కరు
లఁ గారాడి దుముదారుగా హయాళి, జేరు
వకు నూకి భటులకుఁ జేయ వీచి, యభ్యమి త్రి
యదైవనైస్యంబు గదిసి. దశా. ౨. ౩౮౮.
(ప్రయోగాంతరము లేదు.)

కారాపాలుడు. సం. వి. అ. పుం. చెఱసాలయ
ధికారి.

కారామణులు. మి. వి. బ. ($\sqrt{\text{కారు?}}$) వల్లబా
బ్బరలు. (ప్రా)

కారాయిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. బలక, అడుకొక్కర.

కారావరుడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకసంకీర్ణవారి

నాడు, నిమిదునకు వైదేహస్త్రీయందు పుట్టిన
వాడు.

కారావు. వి. (కారు³+ఆవు) అడవియావు. (ప్రా)
కారి. ఒకానొకతద్ధిత ప్రత్యయము.

ఉదా: మాటకారి, చలనకారి, కథలకారి.

కారి. సం. వి. (క. డి. క్.) చేయువాడు.
(ఈయర్థమున నిది సమాసాంతముననే ఉండు
ను. ఉదా: కార్యకారి.)-ఇ-శిల్పి, కారువు.
(మే. ని.) వి. ఇ. స్త్రీ. క్రియ, పని.

కారిండు. సం. స. క్రి. బాధించు, పీడించు.

నీ. కొంచక నీరిలో ముంచుచు నెత్తుమఁ గారిం
చి తీరంబు నేరఁ జెట్టు. భార. ఆది. ౫. ౧౬౬.
(ప్రాత్ర ప్రతిపా.)

ఉ. ...నీ వడియసలవచ్చి రిత్త గారింపక మా
ను మాతనిచరిత్రము నీకును మాకు వింతయే.
భార. ఉద్యో. ౧. ౩౧౪. భాగ. ౧౦ ఉ.
౫౪౭.

కారిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. క్రియ, చేయుట. ౨. శి
ల్పము. ౩. శ్లోకరూపమగునూత్రము. ౪. హింస,
యాతన. ౫. నటునిపెండ్లాము, నటయోష. ౬.
ఒకవిధ మైనవడ్డి, వృద్ధిభేదము, కారిక.

కారికము. వి. (క. కారిక. త. కారిక్కుమ్.) అనా
హతము, చలువ చేయనిది, కొత్తది. (వస్త్రము-
శ. ర. ప్రా.)

కారిజము. వి. (సం. కారిజమ్) కడుపులో కుడి
ప్రక్క నుండెడు మాంసఖండవిశేషము, కాల
ఖండము.

ఆ...సన్నగూర కారిజంబు కొవ్వు, పాదలమారి
షములు పాసఁగుకజ్జంబులు, నంబుజాతగంధు
లనువునటచి. రుక్మా. ౩. ౨౨౬. (శ. ర. పా.)

వ...ఎఱచిలో మే లేజీ కారిజముకొందనకాయ
కొవ్వు మొదలగుమిగుల మెత్తనిచలలభిత్తం

బులందుఁ గ్రందుకొనం గ్రుక్కి...మరుచ.
ర. ౬౦.

కారిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అప్పు పుచ్చుకొన్నవాఁడు
తనయక్కఱకొలదిని స్వయముగా వీర్పజరు
కొన్న ఎక్కువవడ్డి, ఒడఁబాటువడ్డి. (శ్లో. ఋణి
కేనతు యా వృద్ధి రధికా సంప్రకీర్తితా, అప
త్కారే కృతా నిత్యం సా తు స్యాత్కారితా
మతా. వాచ.)

కారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ౧. చేయింపఁ
బడినది. ౨. హింసింపఁబడినది. ౩. చెఱఁ బెట్టఁ
బడినది.

కారినము. వి. (సం. కార్యం) బాధ.

గీ. ఓశవస్విని మకృతసంయుతచరిత్ర, వినుము
కడునార్త యగువీర గవికరంబు, దొఱఁగి
యే మివ్విధమున నత్యుగ్రధంగి, గానిసంబు
లఁ బెట్టెడికారణంబు. శ్రీరం. ర. ౭౭౭.
(ప్రయోగాంతరము లేదు.)

కారీరము. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ.) కరీరసంబంధ
మైనది.

కారీరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వర్షముకొఱప చేయు ఇ
ష్టిలేదను.

కారీషము. సం. వి. ఆ. న. ఏఱుపిడుకలప్రోగు.

కారు¹. వి. (సం. కాలః క.కారు.) ౧. కాలము, స
మయము.

సీ. ఎవ్వోటఁ దీర్థంబు లేకారు జనుల కిచ్చామా
త్ర భోగమోక్ష ప్రదములు. భీమ. ౩. ౬౫.

ఉదా: - ననకారు.

౨. (త. కావ్. క. కారు.) వర్షకాలము.

సీ. కారు చిత్త డి లోలుకారు లోలుకరి నా వర్షర్ష
సంజ్ఞయై పరఁగమందు. ఆం. భా. ౧. ౮౬.

క. కారునవీరుఁడు మెఱుఁ గను, దోరసిఁ బాం
థు లచురిపులఁ దునిమినఁ దడ్రే, హరుణవించు

లు దోరిఁగెనో, ధారణి నన నింద్రగోపతతి
విలసిల్లెన్. మ. సం. ౬. ౭౫౮.

క. దొరసినక్రొక్కారున భా, సురకావ్వలతలము
లోలిఁ జూడఁగ నొప్పెన్, మరకతమణిగణ
ములు భా, స్వరముగఁ దాపించియున్న జగతి
యుఁ బోలేన్. భా. రా. కిష్కిం. ౩౮౪.

౩. జ్యేష్ఠాదిమాసవతుప్తయము, కందాయము.

సీ. ఆయతి కారు కందాయ మనంగ జ్యేష్ఠాదిమాస
వతుప్తయంబు దనరు. ఆం. భా. ౧. ౮౬.
మ... సారసారణులు తల్కేదారకోదారస, స్వ
ము ముక్కారును బుడఁజేయు ... వసు. ౧.
౧౧౦.

ర. ఎండకాలమందు చల్లెడుపరిధాస్యము.

ఉదా: కారువడ్లు. (శ. ర.)

౫. జీర్ణము, పండినది. (చూ. కారావ.)

౬. వయసు.

ఉదా: వారంవఱు నొకకారువారు. (శ. ర.)

౭. ఏడు, సంవత్సరము.

(వ్యవ) ఇది నాలుగుకారులగిత్త.

జ: కారుడుగు, కారావ, కారు మెఱుఁగు, కారు
మొగులు.

కారు². వి. ౧. ఒగరు. ౨. ఉప్పు.

(వ్యవ) నూతనీర్లు కారెక్కినవి.

విణ. ౧. ఒగరైనది.

ద్వి. కనుగాయ ద్రెంచిక గారగుఁ గాక. (బ్రా)

౨. ఉప్పునిది.

ఉదా: కారునీళ్లు.

జ: కారుకొను¹.

కారు³. వి. కాదు, అడవి.

చ. అదియును గాక కొలుపులి నైనను గారెను
పోతు నైన ను, న్నడకరి నైన నుగ్రమృగ నా
ఘరి నైనను గిట్టిముట్టి పట్టును ... భార.
విరా. ౧. ౮౩.

విణ. దున్ననిది. (పాలము.)

సీ...తఱచు వాన, కారుపాలంబునఁ గల్గె నేని
యఁ గొల్చు గావింప నేర్చు నేయేవిధమున,
వల నేర్పడఁగ దున్నఁ బాలములో నైనవ
ర్షంబు లేకున్న ధాన్యంబులగునె... భార.
సా. గ. 30.

జ: కారగ్ని, కారావు, కారుకండి, కారుకొను²,
కారుకొమ్మమెకము, కారుకొల్లి², కారుకోడి, కా
రుక్రమ్మ², కారుగచ్చ, కారుగోగు, కారుచిచ్చు,
కారుజనము, కారుదున్న, కారునూపు, కారుపసర
ము, కారుపెసర, కారుపోక, కారుపోతు, కా
రుబుడమ, కారుమినుము, కారుమునగ, కారుసం
పెఁగలు, కారుాటి, కారుారు, కారునము, కారే
లకి.

కారు⁴. వి. (క. కారు. త. కార్) గ. నలుపు.
(చూ. కారుకొను³) అ. తాంబూలము వేసికొ
నుటవలన పట్టెడుగార.

సీ. కొరమీసముతీరు నోర వీడెపుఁగారు నోరచూ
పులసారు నొజపు దనర. చెన్న. ర. ౨౬౪.

కారుపాటు=నలుపెక్కు.

ద్వి. పడఁతివీసులచెల్వపడఁతుంగరామి, నుడు
గ కంఠయు వ్రేఁగుచుండె శఘ్నులులు, లె
జవమెఱుంగు వారెఱిగోక గాక, తఱిదప్పి
చివురు లెంతయుఁ గారుపాటె. ద్వి. తి. సా.

గ. 2 పా. ౨౬ పం.

జ: కారుకొను², కారుక్రమ్మ.

కారుండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జలౌకసము, జలగ.

కారుండిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=కారుండి.

కారుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ-ఇది సమాసాంత
మండే ఉండును.) చేయువాఁడు.

ఉదా: గ్రంథకారుఁడు, కుంభకారుఁడు, మొ.

వి. అ. పుం. గ. పతి. అ. యతి, సన్నాసి. (కా. ని.)

కారుకండి. వి. (√కారు³) వనతువరి, అడవికండి.

గీ. వనతువరి గోఁచుఁ గారుకండనఁగ... అం.
భా. అ. ౬౪.

కారుకొ(ర్కొ-)ను¹. అ. క్రి. (√కారు²) ఒగ
రెక్కు.

సీ. తప్పికంపులకు నెత్తావి గూర్చునితప్పు చివురు
లు గాకొనఁ జేయుతప్పు. అచ్చ. రా. ఆర.
౨0.

కారుకొ(ర్కొ-)ను². అ. క్రి. (√కారు³-కాటు
కొను అవి శ. ర. కాని దానికి నిర్ధారక ప్రయో
గములు లేవు) గ. అతిశయించు.

మ. మదభృంగాలకకాంతి కారుకొన శుంభద్గుచ్చ
వక్షోజనం, పద రాణింపఁగ... బాహువీ. అ.
౧౦౯.

అ. విజృంభించు; వ్యాపించు, క్రమ్ము.

క. కరితురగసమితిఁ గాకొని, కురువీరుల మొన
లు మొగులుకొమరునఁ గవియకొ, శరవేగం
బున నరుఁ డు, ధృరమూతచండభంగి దోఁ
పఁ డెరల్చెకొ. భార. విరా. ర. ౨2౦.

క. కారుకొని మేఘమాలా, కారంబునఁ బాలనొ
ప్పెఁగొరపవైన్యం, బూహువీరరసవి, స్నా
రంపై యంతఁ దోఁచెఁ బాండవబలముకొ.
భార. భీష్మ. అ. ౧౬౯.

కారుకొ(ర్కొ-)ను³. అ. క్రి. (√కారు⁴) నల్ల
వాలు.

గీ. గర్భగోళస్థితుం డైనకాలకంఠ, కంఠహాలహ
లచ్చాయకాళిమంబు, నాభిబిలమున నెడలి
కన్నట్టిసట్లు, కమలపత్రేక్షణమ నారు గారు
కొనియె. కాశీ. ర. ర.

కారుకొమ్ముమెకము. వి. (√కారు³) దుప్పి. (శ.
ర.)

కాటుకొట్టి=కారుకొల్లి¹. (శ. ర.)

కారుకొల్లి¹. వి. (సం. కాకోరీ) కలిగొట్టు. (ప్రా,
శ. ర.)

కారుకొల్లి². వి. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) అడవియులవ, వనకు
పుత్రము¹.

గీ... తప్పెట కారుకొల్లిమాడి యనంగ వనకు
పుత్ర మగు మహేశ. ఆం. భా. ౨. ౫౮.

కారుకో(రో)డి. వి. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) వనకుక్కుట
ము, అడవికోడి.

గీ... కారుకోళ్లు, కన్ను దెఱవనిక స్తుతిగమిశు
వులు ... ఆదిగాఁ దెచ్చి పతి కుపాయనము
లిచ్చి. పి. శకుం. ౧. ౯౮.

క. కుక్కలలో శబరులలో, గక్కరచివుటల
లోనఁ గాగోళ్లులలో, బక్కణమునుడి
సెనడుమును, నుక్కిచుయిం జచ్చె నవఁడు
ఘోరవ్యాధి¹. శివరా. ౪. ౪౬. ఆం. భా.
౨. ౯౨.

కారుక్రమ్ము¹. ఆ. క్రి. ($\sqrt{\text{కారు}^4}$) కార్కొను,
నల్లనగు.

సీ. గరళంపుఁగప్పనఁ గారుక్రమ్ముదు నున్నయ
ఋత ముతైపుఁగంటసరి యమర్చి. బాహు. వీ.
౧. ౧౩౧.

కారుక్రమ్ము². ఆ. క్రి. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) డట్టముగా
వ్యాపించు.

సీ. నిగిడి యీగులకెంపుసెలకట్టు గలచోటఁ గల్గు
కావరి కారుక్రమ్ముచోట. పాండు. ౩. ౧౫౮.

కారుగచ్చే. వి. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) వాగుజి, బావంజి¹.

సీ. కారుగ చ్చనఁగను గ్రాలు వామచియును...
ఆం. భా. ౨. ౫౫.

కారుగోగు. వి. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) కొండగోగు¹.

వ... నివృఘండ్లయచ్చపుఁబచ్చడాలు చాల న్నీ
ఋచుం గారుగోగులపైఁ బర్వ...యయా.

౪. ౧౩.

కారుచి(ర్చి)చ్చే. వి. ($\text{కారు}^3 + \text{చిచ్చు}$) అడవి
లో చెట్లు ఒండొంటితో రాచుకొనుటవలనఁ
గలిగినవిచ్చ, దవానలము.

చ. ... ఆ, కొల్లలది నుదార సారరణకోవిదబా
ములు లోకపాలకు¹, గలసిరి కారుచిచ్చు
నకు గామ్యులు నోడగుచంద మొందఁగ².
ఉ. హరి. ౧. ౨౨.

క. కార్చిచ్చుగవిసి మృగతతి, నేర్చుకరణి ...
భార. భీష్మ. ౩. ౨౭౮.

కారుచే(ర్చే). స. క్రి. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) కాడించు,
నాటించు.

చ. కవవలు డించి యే గురుకఁగా సురె గొంతు
లఁ గార్చి...ఆము. ౬. ౮౧. (శ. గ. ప్రాంత
ప్రతిపా-తార్చి అని యుద్రి. పా.)

కారుజీనము. వి. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) శణపుష్పక, గిలక
చెట్టు.

కారుడము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కలభము, ఏనుఁ
గుపిల్ల. ౨. వర్జీకము, పుట్టు. ౩. నాగ కేసరము¹.
౪. గైరికధాతువు. ౫. నురుగు. ౬. కారుపువ్వు,
అడవినువ్వు¹. (హేమ. ని.) న. శిల్పిచిత్రము,
శిల్పక్రియ. (చెక్కుట చిత్తరువుప్రాయుట లో
నగువని.)

కారుజినుడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) కనికరము
గలవాడు, కృపాశువు.

కారుణ్యము. సం. వి. ఆ. న. దయ, కనికరము.

కారుణ్యమునేయు. మి. స. క్రి. దయసేయు, ఇచ్చు.
మ... ఈనరేం, ద్రుసుతుం డొంజొకభార్య నొ
ల్లక ఘణింద్రాయున్న వాఁడవువా, అనఁ గా
రుణ్యముసేయు మీతనికి నుల్లాసంబు సంధిల్లఁ
గ². మార్క. ౩. ౮.

కారుమన్న. వి. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) అడవిమన్న హోతు, న
నమహిషము.

సీ. కారెమహోతనఁ గారుమన్న యనంగ వనము
హిషం బొప్పు...ఆం. భా. ౨. ౮౩.

కారునూపు. వి. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) అడవినువ్వు, జర్తిల
ము¹.

కారుప(ర్ప)సరము. వి. (కారు³ + పసరము.) ఆ
డవిపశువు.

చ...కాకల నిండి పొంగుకా,ర్పసరపుల బాలచే
నివురక బాటిననివ్వరియోగిరంబుతో, మనులు
నెలుంగురాచలుపమంటలఁ గాల్కఱకుట్లనం
జాదుల్, మెనవి...చంద్రా. ౨. ౪౬.

కారుపెసర. వి. (✓కారు³) అడవిపెసర, ముద్దప
ర్ణి. ఆం. భా. ౨. ౨౩౫.

కారుపోక. వి. (✓కారు³) అడవిపోక, శైలపూ
గము. ౧.

కారుపో(ర్ప)తు. వి. (✓కారు³) వనమహిమ
ము, అడవిదున్న.

మ. పులులుకొనింగములు న్నదేభములుఁ గాగో
తుల్...ఇందు. ౨. ౫౦.

ద్వి...పోరాడెడికారుపోతులును. నవ. ౧. ౪౭
పా. ౬ పం.

కారుబుడమ. వి. (✓కారు³) అడవిబుడమ, తీవ్ర
గంధము. ౧.

కారుమినుము. వి. (✓కారు³) మాషపర్ణి. ఆం.
భా. ౨. ౬౮.

కారుమునగ. వి. (✓కారు³) అడవిమునగ, వనశి
శ్రువు. ఆం. భా. ౨. ౪౪.

కారుమె(ర్ప)లుగు. వి. (✓కారు¹) వర్షాకాల
పుమెఱపు.

క. కారుమెఱుం గన మరుదే, వేరియుఁ దా ననఁ
గఁ బైఁడివిరిదం డన బం, గారపుబొమ్మనఁ
గా సిం, గారంబున దేవయాన కడుఁ జెలు
వొందె. యయా. ౪. ౯౦.

సీ. కార్తెఱుంగున కిట్టికళ గలదే...ఉ. రా. ౪.
౧౮౯.

కారుమొ(ర్ప)గులు. వి. (కారు¹ + మొగులు)
వర్షాకాలమేఘము.

వ...ఉప్పరంబునకొగవ్వకొని మిగుల మెఱయు
కారుమొగులవలన దిగునగిరితజలధారలతీ
రునకొ...ఉ. రా. ౨. ౬౧.

వ. కార్వొగులు లెగలను గని...వసు. ౨. ౧౧.

కారుపు. సం. విణ. (ఉ. ఉ, స్వీ. ఉ.) ౧. చేయువాఁ
డు. (హేమ. ని.) ౨. శిల్పి. వి. ఉ. పుం. ౧. వి
శ్వకర్మ. ౨. ఇంద్రుడు. (శే. ని.) ౩. శిల్పము.
(హేమ. ని.)

కారుసంపెగలు. వి. బ. (✓కారు³) భావ్యభే
దము. ప్రబంధ. ౧౧౨.

కారుట. వి. (కారు³ + ఊటి.) వన్యవృక్షవిశేష
ము. (దీనిపండ్లు నిమ్మకాయలంతలే నల్లనై యుం
డును. ఇవి యభివృక్షములు. దీనివ్రూపు చూలము
లు మొదలగునాని పువయోగించును. చి. ని.)

కారుారు. వి. ఔ. (కారు³ + ఊరు - క. కారురు)
అడవిపల్లె.

వ. ...వల్లియలు చైచి కోడెలం బట్టి పెనఁచి
కారుళ్లజట్టికాఱులకు వశంబునేయుబరవసం
బెసంగఁ శ్రువురువారును ... హరి. పూ. ౫.
౧౪౨.

కారె. వి. ఔరత్పణము, ఒకవిధ మగుగడ్డి.

సీ. ఔరత్పణం బగుఁ గారె నా ... ఆం. భా.
౨. ౭౬.

కారెనుము. వి. (✓కారు³) వనమహిమము.

వ. ఉపరిప్రదేశంబులఁ గారెనుపపెంటపట్ల నీ
రాఱు నేఱుపిడుకలదాల్లిడి. ముచ. ౪. ౬౦.
కారెనుపోతు = కారెనుము. ఆం. భా. ౨. ౮౩.

కారెము. వి. నీరుతోఁడుట పువయోగించునొక
సాధనము. ద్వి. పరమ. ౪. ౨౬౫ పా.

కారెమెత్తు = కారెనుతో నీళ్లు తోడు.

చ. బడలినవార లిందనుకఁ బాదులు శ్రవ్వియుఁ
గారె మెత్తియుకొ, మడవలు దీర్చియుం దిడ

ప మార్చియుఁ గాలువ లేర్పరించియుఁ.

విప్రు. 3. ౮౪.

కారేగావము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కరేణువునకు
సంబంధించినది. (పాలు, మొ.)

కారేలకి. వి. (కారు³ + వలకి) వీలావర్ణి. (శ. ర.)

కారోత్తరము. సం. వి. అ. పుం. సురామండము, క
ల్లులేట. (రూ. కారోత్తమము.)

కార్కరకము. సం. వి. అ. పుం. పాలనురుగు.

కార్కవాకవము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కృక
వాకువునకు (=కోడికి) సంబంధించినది.

కార్కశ్యము. సం. వి. అ. న. గ. కర్కశభావము,
కఱకుడనము, కఠినత్వము. ౨. నిర్దయత్వము,
క్రూరత్వము.

కార్పే(ఱుమ్). స. క్రి. (√కాఱు¹) కాఱజే
యు, స్రవించజేయు.

చ. అలికులవేడి యొక్కనిహస్తముల న్నఖమజ్జ
నాంబువులో, గలఁగియ యెత్తిపోయ నవి
గార్చుచు నుండె నతండు గోయిటకొ. వైస.
౬. ౧౧౨.

సీ. కనువోయి బాష్పముల్ గార్చు బోదు. గంధ.

౯౬.

కార్మము = కారిజము. (శ. ర.)

కార్ణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కర్ణమునకు సం
బంధించినది. వి. అ. న. గ. చెవిగులిమి. ౨. చెవి
పోగు.

కార్తయుగము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కృతయు
గమునకు సంబంధించినది.

కార్తవీర్యుడు. సం. వి. అ. పుం-కృతవీర్యునికొ
డుకు-కార్తవీర్యార్జునుడు. (ఇతఁడు హైహయ
దేశపురాజు. జమదగ్నికామధేనువును బలవంత
ముగా హరించుటచే నతనికొడు కగువరకు రాము
నిచే హతుఁ డయ్యెను.)

కార్తస్వరము. సం. వి. అ. న. గ-కృతస్వర మనె
డిగనిలోఁ బుట్టినది-స్వర్ణము, బంగారు. ౨. ఉ
మైత్తి.

కార్తాంతికుఁడు. సం. వి. అ. పుం-కృతాంతమును
(=సిద్ధాంతమును) ఎఱిగినవాఁడు-జ్యోతిషికుఁ
డు, తోన్మ్యుఁడు.

కార్తికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. కృత్తికా
నక్షత్రమునకు సంబంధించినది. ౨. కార్తికమా
సమునకు సంబంధించినది. వి. అ. పుం. ఒకానొక
మాసము.

కార్తికి. సం. వి. ఈ. క్రి. కార్తికపూర్ణిమ.

కార్తికీకము. సం. వి. అ. పుం. కార్తికమాసము.

కార్తికేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం-కృత్తికావత్య
ము-కుమారస్వామి, కందుఁడు.

కార్తె. వి. (సం. కృత్తికా) గ. కృత్తికానక్షత్రము.

సీ. కార్తె బాయన మబ్బగర్భునితార మాషము
లు... భార. ఆష. ౨. 32౮.

౨. (సం. క్రాంతి=సంక్రాంతి) నూన్మ్యుఁ డుండు
నక్షత్రము; అందు నూన్మ్యుఁ డుండుకాలము.

ఉదా: చిత్తకార్తె, మొ.

కార్తస్నెయ్యము. సం. వి. అ. న. కృతస్నెయ్యభావ
ము, సాకల్యము.

కార్దమము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కర్దమముచేత
వర్ణాంతరమును పొందినది. (వస్త్రాది)

కార్దమికము. సం=కార్దమము.

కార్పటము. సం. వి. అ. పుం. గ. కర్పటము, చినిఁ
గినపత్రము. ౨. జతువు, లక్క.

కార్పటికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ-చింపికావిగుడ్డ
గట్టుకొని తిరిగడివాఁడు-తైరికుఁడు. ౨. తీర్థము
మోసికొని తెచ్చి యిచ్చుటచేత బ్రతికడువాఁ
డు. 3. తీర్థము మోసికొనిపోయెడు బాటసారి.
౪. కోమటి.

శ్లో. ద్విత్వాణ్యహని సంభ్రామ్య స కార్పటికసత్త
ముః కాశీఖండము. 30. ఆధ్యా. (శ.ర.)

కార్పటుడు. సం. వి. అ. పుం. జీర్ణనప్రముకట్టు
కొని యాచించువాడు-అర్థి, యాచకుడు.

కార్పణ్యము. సం. వి. అ. న. కృపణభావము-గ. పే
దటికము. 1. పిసినిగొట్టుకము. 3. చీనత్వము.

కార్పాసనాసిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తిమ్మపు, నూలు
పడికెడుకదురు.

కార్పాసము. సం. వి. అ. (అ. ఈ. అ.)-ప్రత్తికి సం
బంధించినది-నూలు, చీర, మొ. వి. అ. పుం. న. గ.
ప్రత్తికాయ. 1. ప్రత్తి. 3. నూలు. ర. వస్త్రము.
గ. కాశితము.

కార్పాససాత్రికము. సం. వి. అ. (అ. ఈ. అ.) ప్ర
త్తి నూలిచేత జేయబడినది. (వస్త్రాది.)

కార్పాసాస్థి. సం. వి. ఇ. న. ప్రత్తిగింజ.

కార్పాసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రత్తి చెట్టు.

కార్పాసిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రత్తి చెట్టు.

కార్పాసికము. సం. వి. అ. (అ. ఈ. అ.) ప్రత్తితో
చేయబడినది. (నూలిబట్ట, మొ.)

కార్పణము. సం. వి. అ. (అ. ఈ. అ.) గ. పనియందు
సమర్థ మైనది. 1. నెఱవేరుదాక పనిచేయు
నది. 3. కర్త సంబంధ మైనది. వి. అ. న. ఓషధ్యా
దులచేత చేసెడియుచ్చాటనాదిక్రియ, చిల్లంగి

కార్పారకము. సం. వి. అ. న. కమ్మపని.

కార్పారుడు. సం. వి. అ. పుం. శిల్పి, కర్తకాయడు;
కమ్మ.

కార్పికము. సం. వి. అ. (అ. ఈ. అ.) చిత్రనూత్ర
ములచే నిర్మింపబడినచక్రస్వస్తికాదిచిత్రము
లు కలది. (వస్త్రము.)

శ్లో. కార్పిశే రోమబద్ధే చ త్రింశద్భాగః క్షయో
మహః. యజ్ఞ. వ్యవ. గౌ. (కార్పికం కర్త

ణా చిత్రేణ నిర్మితమ్. యత్ర నిష్పన్నే పటే
చక్రస్వస్తికాదికంచిత్రం సూత్రైః క్రియ
తే తత్కార్పికమిత్యవ్యతే. మితాక్షర.)

కార్పిడు. సం. వి. అ. (అ. ఈ. అ.) కర్తశీలు
డు, కర్తముచేయుభావముగలవాడు.

కార్పకము. సం. వి. అ. (అ. ఈ. అ.) పనియందు నే
ర్పరి. (మే. ని.) వి. అ. పుం. గ. మహానింబము,
పెద్దవేము. 1. చెదుము. 3. శ్వేతఖదిరము, వె
లిచండ్ర. ర. హిజ్జలము, ఎఱ్ఱగన్నేము. న. గ.
ఱ్ఱ. 1. (శ్లో. తి) ధనూరాశి. 3. తూలస్థంభ
నము, దూది యేకెడివిల్లు.

కార్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కార్యక్షము, వామడు.

కార్యకరము. సం. వి. అ. (అ. ఈ. అ.) పని చేయు
నది.

కార్యకాడు. మి. వి. అ. (కార్యము + కాడు) కా
ర్యము నెఱవేర్చుకొనువాడు.

ఆ. ప్రతిన వలదు మైపట్టున నృపతికి, దండు వె
డలఁ దీరకుండుఁ దీరుఁ గాక యుండి యుం
డి కాలంతరమున నాఁక, గార్యకాఁడొ యం
కకాఁడొ నృపుఁడు. ఆము. ర. 1. 2. 3.

కార్యకారణభావము. సం. వి. అ. పుం. ఒకటి
కార్యముగాను మఱొకటి కారణముగాను ఉం
డెడిసంబంధము.

కార్యదర్శి. సం. వి. అ. (న. నీ. న.) పని నిర్వహిం
చువాడు.

కార్యపుటుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. కృపణము
డు. 1. ఉన్నట్టుడు, పిచ్చివాడు. 3. అనర్థ
కరుడు. (వి. ని. మే. ని.)

కార్యము. సం. వి. అ. (అ. ఈ. అ.) కర్తవ్యము, చే
యఁ దగినది. వి. అ. న. గ. కర్తము, వ్యాపార
ము, పని. 1. ప్రయోజనము. 3. అవశ్యకత, అ

క్ర.అ.ర. వ్యాజ్యము, అభియోగము. ౫. హేతువు. (హేతు. ని.) ౬. జన్యము, పుట్టినది. (వ్యతి. కారణము.) ౭. (జ్యోతి) జన్మ లగ్నము నకు దశమస్థానము. ౮. (నాటక) కథ లేలుట, కథాపర్యవసానము.

కార్యశబ్దికుడు. సం. వి. అ. పుం-శబ్దము నిత్యము కాదు జన్య మని వాదించువాడు-నైయాయికుడు. (వాచ.)

కార్యస్థానము. సం. వి. అ. న. కార్యము నడపుచోటు, కచేరి.

కార్యి. సం. విణ. (న్. టీ.న్.) ౧. పని కలవాడు, ఉద్యోగి. ౨. కార్యార్థి, ఒక ప్రయోజనమును గోరువాడు. ౩. వాజ్మయనం దున్నవాడు, వివాదమున్నుడు. ౪. (న్యాయ) స్థాని, దేనికి ఆదేశము వచ్చునో అది.

కార్యికుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కార్యి, వ్యాజ్యమునం దున్నవాడు. (నాది లేక ప్రతివాది.) మను. ౭. ౧౨౪.

కార్యికు, వి. క్షుద్రత్యవిశేషము. హంస. ౫. ౪౫.

కార్యానవము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కృతాను సంబంధ మైనది. (జ్వాల, వేడి, మొ.)

కార్యము. సం. వి. అ. న-కృత్యము-౧. ఒక్కతనము. ౨. తగ్గదల. ౩. సన్నదనము, సూక్ష్మత్వము. పుం. ౧. సాలవృక్షము, మద్దికీ. ౨. లకుచముకీ. ౩. కచోరముకీ.

కార్షకుడు. సం. విణ. (అ. ర్షి. కా. అ.) దున్నుకొని బ్రతుకువాడు, కాలపువాడు, కృషీపలుడు.

కార్షాపణము. సం. వి. అ. పుం. న. ౧. పదియ

ఋషణములయెత్తు. ౨. కర్ష మెత్తునెండిటంకము. న. ధనము.

కార్షాపణికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.)-కార్షాపణ మిచ్చి కొనినది.

కార్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సుకండరాలత, ప్రాచీనీగ, వాచుకీ.

కార్షికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. ఒకకర్షమునకుఁ గొనఁబడినది. ౨. కర్ష మెత్తుగలది. ౩. కర్షణమునకు (=దున్నుటకు) అర్హ మైనది. వి. అ. పుం. కార్షాపణము, కర్ష మెత్తునెండిటంకము.

కార్షికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.)=కార్షకుడు.

కార్షుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.)=కార్షకుడు.

కార్ష్యము. సం. వి. అ. న. కృష్టత్వము, దున్నుటబడియుండుట.

కార్ష్యము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. కృష్ణునకు సంబంధించినది. ౨. వ్యాసునకు సంబంధించినది. ౩. కృష్ణమృగమునకు సంబంధించినది. ౪. కృష్ణ దేవతాక మైనది. (హవిరాది.)

కార్షి. సం. వి. ఇ. పుం-కృష్ణుని అపత్యము-౧. మత్స్యకుడు, ప్రద్యుమ్నుడు. ౨. శుకుడు. ఈ. స్త్రీ. శతావరీ, పిల్లపీచరకీ.

కార్ష్యము. సం. వి. అ. న. కృష్టత్వము, నల్లదణము.

కాటియ¹. వి. (సం. కారికా. ప్రా. కారి. ఆ.) బాధ, కష్టము.

క. వేటాకవిలు గొని విమతుఁడు, దూఱుగ హరిమేన నాటె దొప్పిదియమ్మల్, మా తెనుబదింటఁ బొదివెం, గాటియ గా మటియుఁ బటపె గమికొనఁ దూపుల్. హరి. ఉ. ౧. ౧౫౭.

ఉ. పాటినఁ జూచి కారవన్యపాలుఁడు నూతన
నూజతోడ నీ, కాటియ మద్బలంబునకుఁ
గాఁదగునే వివిధాస్త్ర సంపదల్, మీటిననీవె
నూడఁగ...భార. కర్ణ. 3. ౧౦.

క. కాటియలఁ బడుచు... రసిక. 3. ౧౦౦. శే
యూర. 3. ౨౬౫.

జ. కాటియపడు, కాటియపెట్టు.

కాటియ². వి. నలుపు.

నీ. క్షటి కట్టి కాటియ కటియ నల్లన నల్పు కప్పు
కొండవఁగను నొప్పుఁ గృష్ణ, పర్ణంబు...ఆం.
భా. ౧. ౧౦౮.

విణ. నల్లనిది.

కాటియవ(ప)డు. ఆ. క్రి.(√కాటియ¹) బాధ
పడు.

క. మనుజు వరింపక మనుజుం, గనమనుజుశను
వరించి కాటియపడునే. భా. రా. సుం. ౨౨౨.

కాటియవె(పె, బె)ట్టు. స. క్రి. (కాటియ¹ +
పెట్టు.) బాధపెట్టు.

ఉ...మేక, గాటియవెట్టి యైన నొడికంబుగ
పండుదు నెల్లకూరలుక. భార. విరా. ౧.
22.

చ. కటికిరసంబు మాన్చి చటుకాకువిడంబముఁ
గూర్చి లజ్జ సం, కటపడఁ జేసి యర్థి గడుఁ
గాటియపెట్టినపాతకంబు... నైష. 3. ౫౪.

వ...కాటియంబెట్టు...మనుచ. 3. ౯.

కాటు¹. ఆ. క్రి. (సం. క్షౌ.) ౧. ప్రవించు.

కా. మోముల్ వెల్వలఁబాఱఁ గన్నుగవ నా
మోదాశ్రువుల్ గాఱ...కన్దోనిరి దైత్యుల్
దంభనారాయణిక. దళా. ౨. ౨౯౯.

చ...చెక్కులను దద్దయు మద్దులు గాటు మో
మున, న్వల చలరాదు...నీలా. ౨. ౧౯.

౨. రాలు.

ఉ...నయనకోణములక దహనస్ఫులింగముల్,
గాఱఁగ...హరి. పూ. ర. ౧౪౪. శేయూర.
౧. ౬౦.

జ. కాయ్య.

కాటు². వి. (త. కార్.) అజ్ఞానము.

క. వేఱుగఁ గనినం బ్రకృతికిఁ, జాఱ విడిచిన
ట్లతనదుసుజ్ఞానము న, క్కాటు విడిచి తన
కంటెను, మీఱ నొకటి లేమి గాన్పు మెయి
కొననలయుక. భార. ఆను. ర. ౨౦౨.
(ప్రయోగాంతరము కనబడలేదు.)

బ. ౧. పరుషాస్త్రులు, కఠినాస్త్రులు.

ఉ. అఱిడిపోకయుక పలము నందుటయుకగని
పల్క సేరమిక, మాటనోరిదాన నయి
మాటలు చిత్తమునందు నిల్పి శే, గాటులు
ప్రేరెడక...భార. ఉద్యో. 3. ౧౦౩.

క. కడు నుడికి మడంబ కొన్ని కాటులు వలికె.
చరమ. 3. ౨౯౪.

౨. అనత్యవచనములు.

ఆ. ఇవమునూడుకొలపుపేరికల్ ము న్నెందుఁ,
గాటు బాడి రనినకత యెఱుంగ. అచ్చరా.
అయో. 3౦.

విణ. ౧. నీచము, దూష్యము, నింద్యము; క్రూర
ము, పరుషము.

గీ. ఆతఁ డెఱుంగఁడు గాక యీయద్రిభేది,
గౌతమునియింటఁ జేసినకాటుగోష్ఠి. వార.
2. ౨౧.

నీ. ...ఇల్లు. గీ. గావనెడివారివేదముల్ గాటు
వేదములు మతంబు లనమృతంబులు...అని
గేలిగొందురు విమలమకులు. వరాహ. ౯.
౫౮.

ఆ. తల్లి పాఱచైచి తరల నన్యలపంప, బ్రతికి
కూతపట్టి కొతుక కీపు, కన్ను లెఱ్ఱచేసియ
న్నులఁ గని కాటు, కూత లఱచె దేమి కోకి
లంబ. రసిక. ర. ౧౩౦.

౧. వ్యర్థము.

(వైకుంఠవర్ణనము.)^౧ నీ. ఘట ముందు బట మం
చుఁ గాఱుయున్నలఁ జెంచుచున్నతార్కికు
లకు మార మగుచు. కళా. ౮. ౨౨౦.

జ: కాటొడ్డెము, కాటొడ్డెకాడు.

కాళు^౩. వి.౧. సందంశకము, పట్టుకాళు.

మ. ప్రతిసూర్యుం డనుకమ్మటంబు మఘవద్యా
జాస మన్నాఱు గో, హిత మన్నేరిటియూఁ
దుఁగ్రోవి... జతసాన్నారితెడంగున న్ననకె ప
ర్నావేళ విన్నంగడిక. చంద్రా. ౪. ౧౭.

గీ. మీఱు సందంశకము పేరు కాళునంగ. ఆం.

భా. ౨. ౨౯౮.

కాళు^౪. వి.౧. డట్ట మైనది, సాంద్రము.

క. కాళుడవిఁ బఱచుచున్నుల... భా.౪. ఆది.
౪. ౧౯.

(శివవర్ణనము.)^౫ నీ. తొలుకడనానావనలు గెల్పు
నర్తితీఁ డెద్దడిగులుకాతీరప్రాధు. అచ్చ.
రా. బాల. ౮.

కాటొడ్డెకాడు. వి.౧. (కాటొడ్డెము + కాడు)

పరుషవచనము లాడువాడు.

క. చారుడు కొండీడు మరా, నాకి కృతఃస్మృం
దు నిండి సలిపెడువాడుక, కాటొడ్డెకా
డు ఋణియును, బాఱుము ముట్టింగ లేరు బ
హుచుఁఖములక. శేష. ౩. ౨౬౯.

కాటొడ్డెము. వి. (√కాళు^౨) పరుషాక్తి.

నీ... కాటొడ్డెము పరుసు పరుసన యనంగ నిష్ఠుర
ము వెలయు. ఆం. భా. ౧. ౧౧౭.

కా. కన్నుంగ్రేవలఁ గెంపు దోచ నదిరా కా
టొడ్డెమా నేను జెప్ప న్నీవివసనికొప్పుకో
మి యిది నీపాండిత్యమో... చంద్రా. ౫. ౬౧.
(ఇట 'ఎమరాదుట' అని భావము.)

కాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. దుర్గ. ౨. నీలిచెట్టు. ౩. మ
షేజిక, నల్లతెగడ. ౪. ముషవి, నల్లజీలకఱ్ఱ.

౫. మంజుషీ. ౬. అశ్వగంధ, పెన్నేరుగి.

కాలంజరము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. చర్యత భేద
ము. ౨. యోగిచక్ర మేళకము, యోగులు సమా
వేళమనుచోటు. (విల్యము.)

కాలంజరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చండి, పార్వతి.

కాలంజరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. శివుడు. ౨.
భైరవుడు.

కాలక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాలకేయు లనుఅనురుల
యొక్కమాత, దక్షునికూతురు.

కాలకంజము. సం. వి. ఆ. న. నీలోత్పలము, నల్ల
కలువ.

కాలకంటకము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఒకానొక
పక్షి, దాత్యూహము, మామరుగుండె. ౨. వీత
సారము, వేగినీ.

కాలకంఠకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొకపక్షి,
దాత్యూహము, మామరుగుండె.

కాలకంఠము. సం. వి. (ఆ. ఆ, ఈ. అ.) నల్లని
కంఠము కలది. వి. ఆ. పుం. ౧. నెమిలి. ౨. కల
వింకము, సిమ్మక. ౩. దాత్యూహము, మామరు
గుండె. ౪. ఖంజనము, కాటుకపిట్ట. ౫. వీతసా
రియు, వేగినీ.

కాలకంఠుడు. సం. వి. ఆ. పుం-విషయ ప్రాగుట
చే నల్లనికంఠము కలవాడు-శివుడు.

కాలకందకము. సం. వి. ఆ. పుం. నీరుపాము.

కాలకచుపు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నల్లకండగి.

కాలకము. సం. వి. (ఆ. లికా. అ.) నల్లనిది. వి.

ఆ. పుం. ౧. పుట్టుమచ్చ. ౨. అలగర్దము, నీటి

పాము. ౩. జతుకము, లక్క. ౪. కంటి నల్ల గుడ్డు.

౫. (బీజగ) అవ్యక్త రాశిసంజ్ఞా భేదము. న. ౧. య

కృత్తు, కారిజము. ౨. కాలకాశము, కఠివేము.

కాలకర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అలక్ష్మి, పెద్దమ్మ.

కాలకలాయము. సం. వి. ఆ. పుం. నల్లనిగుండ్రని
సెనగలు, నల్లబటానీలు.

కాలకాలుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు.

కాలకీలము. సం. వి. ఆ. పుం. కోలాహలము, కల
కలము. (వాచ.)

కాలకుండుడు. సం. వి. ఆ. పుం. యముడు.

కాలకూటము. సం. వి. ఆ. పుం. న. పాలసముద్ర
మున పుట్టి శివునిచే త్రాగబడినహాలహల
విషము.

కాలకృతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కృతకాలుడు-
సూర్యుడు.

కాలకృత్తు. సం. వి. త. పుం. సూర్యుడు. (త్రి.వి.)

కాలకేయులు. సం. వి. ఆ. పుం. బ. కాలకాపు
త్రులగురాక్షసులు.

కాలక్షేపము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కాలము వెళ్లె
బుచ్చుట, ఉబుసుపోక. ౧. విలంబము, జాగు.

కాలఖంజనము. సం. వి. ఆ. న. కారిజము.

కాలఖండము. సం. కాలఖంజనము.

కాలగ్రంధి. సం. వి. ఇ. పుం. సంవత్సరము.

కాలఘాతి. సం. వి. ఇ. (న్. నీ. న్.) కాలక్ర
మమున చంపునది. (విషము, మొ-విల్వము.)

కాలచక్రము. సం. వి. ఆ. న. చక్రాకారముగా
తిరుగుచుండుకాలము.

కాలచింతకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కాలము నా
లోచించువాడు-దైవజ్ఞుడు, జోష్యుడు.

కాలజ్ఞము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కోడి. ౧. కోయిల.

కాలజానము. సం. వి. ఆ. న. గ. జ్యోతిశ్శాస్త్ర
ము. ౧. యుక్తకాలము నెఱుంగుట. ౩. మృత్యు
పునః తెలుపుచిహ్న భేదము.

కాలజ్ఞుడు. సం. వి. ఇ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఉచితసమ

యమును తెలిసినవాడు. వి. ఆ. పుం. జోష్యుడు.

కాలటుక. వి. (కాలు²+అటుక) కుండలుండుట
కై రెండుమొనలు ఇరుప్రక్కలగోడలయందు
పొదిగి యూతగా కాట్లించి అడ్డముగా నమ
ర్చినవ్రాసు. (శ. ర.)

కాలతాలము. సం. వి. ఆ. పుం. తనాలము, చీ
కటిచెట్టు.

కాలతిందుకము. సం. వి. ఆ. పుం. కాకితుమికి.

కాలత్రయము. సం. వి. ఆ. న. భూతభవిష్యద్వ
ర్తమానములనుమూడుకాలములు.

కాలధర్మము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. మృతి, మరణ
ము. ౨. కాలముయొక్కస్వభావము.

కాలనేమి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. (హనుమంతునిచేత
హతుడైన) ఒకానొకరాక్షసుడు. ౨. (విష్ణుని
చేత హతుడైన) ఒకానొకరాక్షసుడు.

కాలపక్షము. సం. వి. ఇ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కాలముచేత
నే పరిపాకము కొందినది. (ఫలము, మొ.) మను.
౬. ౨౧.

కాలపర్ణము. సం. వి. ఆ. పుం. తగరవృక్షము, నం
దివర్ధనము.

కాలపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముమ్మామహాన్న, వి
దారిగంధ.

కాలపాలకము. సం. వి. ఆ. న. కంఠమృత్యుత్తిక.

కాలపాశము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. యమునిపాగా
యుధము. ౨. ఉరిత్రాడు.

కాలపాశికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. యముడు.
౨. ఉరితీయువాడు.

కాలవీలువు. సం. వి. ఈ. పుం. కాకితుమికి.

కాలవృషము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఒకజాతిఇత్తి.
౨. రాపులుగు. న. గ. కర్ణునిల్లు. ౨. విల్లు.
(హేమ. వి.)

కాలమేషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. క్యామాలక, ప్రేంకణ
ముఖి.

కాలప్రభాతము. సం. వి. ఆ. న. శరద్యరువు.
(స్త్రీ. వి.)

కాలభాండిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మంజుషి.

కాలభైరవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివాళమున
పుట్టికాశియందున్న ఒకానొకదేవత.

కాలమానము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కృష్ణార్జక
ము, నల్లగగ్గరక. ౨. కృష్ణతులసి. (వాచ) న. కాల
లపరిమాణము, కాలముయొక్క కొలది.

కాలమాలము. సం. వి. ఆ. పుం. కృష్ణార్జకము, న
ల్లగగ్గరక.

కాలము. సం. వి. (ఆ. ఈ. అ.) నల్లరిది. (అ. ఆ.
అ.) కూరము. వి. ఆ. పుం. గ. నలుపు. ౨. వేళ,
తటి, ప్రాద్దు. ౩. కంటివల్లగుడ్డు. ౪. కోయిల. ౫.
(సంగీత.) ఒకకాలమానము, తాలప్రమాణవిశే
షము. ౬. మరణము, చావు. ౭. ఎఱ్ఱచిత్తమూ
లము. ౮. తాటి చెట్టు. ౯. కాసమర్దము, కసిం
దక. ౧౦. మూడు అనుసంఖ్య. ౧౧. రాలము, మ
ద్ది చెట్టుజగురు. న. గ. ఇసుము. ౨. కాలియక మ
నుగంధద్రవ్యము. ౩. కక్కోలకము, తక్కోల
ము.

కాలగోచరుడగు=మృతి నొందు.

ఆ. అట్లు తపమునేసి యదేవురమునఁ బుత్రదళ
కలబ్ధి బొంది కొంత, కాలమునకు వారు కాల
గోచరులైన...వానిష్ట. ౨. ౧౫౧.

కాలముఖము. సం. వి. ఆ. పుం- నల్లనిముఖు
కలది-కొండమ్రుచ్చు.

కాలముచేయు. మి. ఆ. స్త్రీ. (కాలము + చేయు)
కాలధర్మము నొందు, చచ్చు.

క. అని నిశ్చయించి హస్తం, బున జలములు పూని
తల్లి పాము పోక్షిం, చిన మాయగోవు పడు

చుం, గనుగ్రుడ్లం దిరుగవేసి కాలముచేసెకా.
వరాహ. ౧౦. ౪౦.

కాలమూలము. సం. వి. ఆ. పుం. ఎఱ్ఱచిత్తమూ
లము.

కాలమేషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. మంజుష్య, మంజి
టిరీగ. ౨. సుషేణిక, నల్లతెగడక. ౩. సోమ
రాజి, కాయగచ్చక.

కాలమేషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=కాలమేషి.

కాలయవనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొకయ
వనరాజు. (ఇతఁడు కృష్ణుని తఱుముకొని వెల్లి
ఒకగుహలో నిద్రించుచున్న మునుకుందుని కృ
ష్ణుఁ డనుక్రాంతిచే కాలిలో తన్ని ఆతఁడు కను
విచ్చి చూచుటచేత దగ్ధుఁ డయ్యెను.)

కాలయాపనము. సం. వి. ఆ. న. గ. కాలవిలంబ
ము, జాగు. ౨. కాలము గడపుట, ఉబుసుపోక.

కాలయోగము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కాలము
యొక్క కూడిక, కాలసంబంధము. ౨. విధి, దై
వము.

కాలరాత్రి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. గ. ప్రళయకా
లము. ౨. చీకటిరేయి. ౩. దుర్గామూర్తిభేదము.
౪. భీమరథి అనెడునది. ౫. యమునిధాని. ౬.
దీపావళ్యమావాస్య. ౭. మునుష్యుని యామువున
డెబ్బదియేడవసంవత్సరమునందు ఏడవమాసము
లో ఏడవనాటిరాత్రి.

కాలరి. వి. (కాల + అరి) గ. పదాతి, కాలిబంటు.

సీ. చే గలమెకములఁ జెందుటెంచొనరించి కా
లరిపాఁజాల నేలఁ జమరి. అచ్చ. రా. సుం.
౧౦౮.

౨. దూత, వార్తాహరుడు.

ప...మనము వెనగలకాలరల వేగం బుచ్చి కల్య
కేయజరాసంధతనయ ధృష్టకేతు ప్రభృతు
లయిన భూపతులకును వారివారిబంధుమిత్ర

జనంబులకు నెఱింగించుట కార్యంబు భార.
ఉద్యో. గ. 32.

శ్లో. శల్యస్య ధృష్టకోశోఽస్య జయతేనస్య వా
విభో, కేకయానాం చ సర్వేషాం దూతా గ
చ్ఛంతు శీఘ్రగాః సం. భార. ఉద్యో. ర. ౮.
ప్రబోధ. ౨. ౫౦.

3. పథికుఁ డిచ్చునన్ను, అనువు.

సీ... కాలరి నాఁగ ననువు నాఁగ, నభిగంత్యభా
గధేయము చెలంగును... ఆం. భా. ౨. ౧౯౨.

కాలరుద్రుఁడు, సం. వి. ఆ. పుం-కాలయాపుఁడ
గురుద్రుఁడు-కాలాగ్నిరుద్రుఁడు (కల్ప.) కాల
యాపప్రళయాగ్నియాపద్రుభేదము. (వాచ.)
కాలలవణము, సం. వి. ఆ. న. విదాలవణము.

కాలలుఁడు, సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కాలకము క
లవాఁడు, పుట్టుమచ్చ గలవాఁడు.

కాలలో(లా)హము, సం. వి. ఆ. న. ఇమము;
ఉక్కు.

కాలవృంతము, సం. వి. ఆ. పుం. కుళుత్థము, ఉ
లవః.

కాలవృంతి, సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాటల, కలిగొట్టు.
కాలశాకము, సం. వి. ఆ. పుం. కృష్ణింబము, క
టివేము.

కాలశేయము, సం. వి. ఆ. న-కలశమునం దుం
డునది-మజ్జిగ.

కాలసర్పము, సం. వి. ఆ. పుం. నల్లల్రాఁడు.

కాలసారము, సం. వి. ఆ. పుం. కృష్ణసారము, న
ల్లఇత్తి. న. పీతచందనము, పచ్చగందపువ్వును.

కాలసూత్రము, సం. వి. ఆ. న. గ. సరక భేదము.
౨. మృత్యుహేతు వసుసూత్రము. (ఉరిత్రాడు,
మొ.)

కాలస్కంధము, సం. వి. ఆ. పుం. గ. రహల

ము, చీకటివ్వును. ౨. తిందుకము, తుమికి.

3. వతుళము, పొగడ. ర. వేవకము, వేఁగిని.

౪. ఉదుంబరము, మేడి.

కాలస్థాలి, సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాటలి, కలిగొట్టు.

కాలహరణము, సం. వి. ఆ. న. విలంబము, జాగు.

కాలహాని, సం. వి. ఇ. స్త్రీ=కాలహరణము.

కాలహీనము, సం. వి. ఆ. పుం. లోధ్రము, లా
ద్దుగు.

కాలాంజనము, సం. వి. ఆ. న. మిక్కిలి నల్లని చ
గువాకాయంజనవిశేషము.

కాలాంజవి, సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రేచని, రెల్ల రేగడ.
(ఇది విరేచనకారి.)

కాలాండజము, సం. వి. ఆ. పుం-మిక్కిలి నల్లని
పిట్ట-కోయిల.

కాలాంతకుఁడు, సం. వి. ఆ. పుం. శివుఁడు.

కాలాంతరము, సం. వి. ఆ. న. గ. మఱియొకకా
లము. ౨. కాలమునకు కాలమునకు నడుమ నుం
డువ్యవధానము.

కాలాంతరవిషము, సం. వి. ఆ. పుం-కోపకాల
మునందుమాత్రము విషముగలది-మూఁడికాది.

కాలాగ(గు)రువు, సం. వి. ఉ. న. కృష్ణాగరువు,
నల్లఅగులు.

కాలాగ్ని, సం. వి. ఇ. పుం. గ. ప్రళయాగ్ని.

౨. పంచముఖగుద్రాక్షుము.

కాలాతిక్రమము, సం. వి. ఆ. పుం. యుక్తకా
లము కడచిపోవుట.

(ఇట్లే కాలాతిక్రమణము, కాలాతిపాతము, కా
లాత్యయము, కాలాతిరేకము, మొ.)

కాలాతీతము, సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కడచిన

యుక్తకాలము కలది, యుక్తకాలము దాఁచినది.

(కృషి, మొ.) వి. ఆ. న. కాలాతిక్రమము.

స్థో. కాలాతీరే వృథాసంధ్యా వంధ్యస్త్రీమైథునం యథా. (వాచ.)

కాలాత్మఁడు(త్త). సం. వి. న్. పుం. కాలరూపుఁడు-పరమేశ్వరుఁడు.

కాలానునాది. సం. వి. న్. పుం. గ. తుమైద. ౨. చటకము, పిచ్చుక. ౩. కపింజలము, కవుఁజ. ౪. చాతకము, వానకోయిల.

కాలానుసారకము. సం. విణ. (అ. రికా. అ.) కాలము ననుసరించి పోవునది. వి. అ. వ. గ. తగరము, నందివర్ధనము. ౨. పీఠచందనము.

కాలానుసారి. సం. విణ. (న్. టీ. న్.) కాలము ననుసరించి వెళ్లువాఁడు. వి. న్. వ. గ. కైలశము, తాతిపువ్వు, సిలాజిత్తు. ౨. సరళద్రవము, దేవదారునిర్యాసముతో చేసినధూపద్రవ్యము.

కాలానుసార్యకము. సం. = కాలానుసార్యము.

కాలానుసార్యము. సం. వి. అ. వ. గ. శ్రేలేయము, తాతిపువ్వు, సిలాజిత్తు. ౨. శింశుప, ఇరుగుడు. ౩. తగరము, నందివర్ధనము. ౪. సుగంధిద్రవ్యవిశేషము.

కాలాపము. సం. వి. అ. పుం. సర్వభోగము, పాముయొక్క పడగ.

కాలాయసము. సం. వి. అ. వ. ఇసుము.

కాలావధి. సం. వి. ఇ. పుం. గమపు, మితి పెట్టిన కాలము.

కాలి(ళి). సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. క్షీరకీటము, పాలలోఁ బుట్టుపురుగు. ౨. నల్లసిరా. ౩. పార్వతి. ౪. నల్లనిక్రొత్తమబ్బు, కృష్ణనవమేఘము. ౫. నల్లనియాఁడుది. ౬. సత్యవతి. (వ్యానునితల్లి.) ౭. రాత్రి. ౮. అగ్నియొక్క సప్తజిహ్వలలో నొకటి. ౯. కాలరాత్రి. (యమునిచెల్లెలు.) ౧౦. నింద, దూటు. ౧౧. బొగ్గు. ౧౨. వృశ్చికాళి, తేలు

కొండి. ౧౩. ఉపాదకి, దుంపబచ్చలి. ౧౪. కారవి, నల్లజీలకఱ్ఱి. ౧౫. తువరి, తొగరిమన్న. (వై. ని.) ౧౬. తొమ్మండ్రు శివశక్తులలో నొకతే. ౧౭. భూమిటి, బొమముడి. ౧౮. సప్తమాతృకలలో నొకతే. ౧౯. పిప్పలి. న్. పుం. సూర్యుఁడు.

కాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. పార్వతి. ౨. ద్రౌపది. ౩.

ఆఁడుకాకి. ౪. బొగ్గు. ౫. నలుపు. ౬. నూఁగారు, గోమావళి. ౭. మేఘావళి, మబ్బులగుంపు. ౮. వానమబ్బు; క్రొత్తమబ్బు. ౯. శ్రుద్ధలో హులులకూడికవలనఁ గలిగినబంగారునందలిదోషము. ౧౦. సుర, మద్యము. (కల్ప.) ౧౧. నెల నెలకు ఈయవలసినవడ్డి. ౧౨. జటామాంసి. ౧౩. పటోలకాళి, పాట్లకొమ్మ. ౧౪. కరక, హారతి. ౧౫. కాకోలి, కాయకొల్లి. ౧౬. (క్రమముగా వాయిదాలమీఁద) ఇయ్యఁ దగినవస్తువువెల. ౧౭. శ్యామాపక్షి, నల్లపిచ్చుక. ౧౮. క్షీరకీటము, పాలలోఁ బుట్టుపురుగు. ౧౯. హిమసంహతి. (త్రి. ని.) ౨౦. ఇంచుకనలుపుచాయ గలవస్త్రాది. ౨౧. నల్లసిరా. ౨౨. పుష్ప, మునుగు జ్వలకన్య. ౨౩. అశ్వదంతరేఖ. ౨౪. సూక్ష్మజీరకము, సన్నజీలకఱ్ఱ. ౨౫. (లజ్జాదులచేత) వెలవెలఁబోవుట, వివర్ణత. ౨౬. చిక్రోడము, ఉడుత. ౨౭. తువరి, తొగరిమన్న. ౨౮. వృశ్చికపత్రము, తేలు కొండి.

కాలికంచేము. వి. (√ కాలి²) బాలక్రీడావిశేషము, ఇసుకలో కాలితో కంచమువలె వలయుములు చేసి యాడుకొనునొకయాట.

సీ. కాలికంచంబును గట్టెనుట్టుము ... గీ. అకటయగచ్చాప్రాత్రవైయాడుకొనుచు. హంస. ౩. ౧౪౬.

కాలికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. కాలము చేతఁ జేయఁబడినది. ౨. కాలభవము, కాలమువలనఁ బుట్టినది. ౩. కాలమునకుఁదగినది. వి. అ. పుం.

గ. క్రాంచపక్షి. అ. బొగ్గు. స. గ. కృష్ణచందనము.

అ. చైరము, పగ.

కాలిడు. అ. క్రి. (కాలు² + ఇడు) చొచ్చు, ప్ర
వేశించు.

(ద్యూతపర్ణన.) ఉ. నట్టు రెండు దాన జతనం
బున జేకొని యున్నయిందులంగట్టి నృపా
లుసారెలకు గాలిద నెందును జోటు లేక

...భోజరా. 2. ౧౩౦.

కాలిప్రోవ, కార్టోప్రోవ. వి. (కాలు² + ప్రోవ)
- ఒక చుమాత్రము నడచిపోవుటకు పీ లైనమా
ర్గము - నడక మార్గము.

సీ... కాలిప్రోవ యన నేకపది... ఆం. భా. అ. గ.
స్వస్తి. దండకారణ్యమధ్యంబుకార్టోప్రోవలో,
గుండ నేక గవ్వపుంగొండకుం బోవ... ప్ర
బోధ. ౫. ౯౦.

కాలి(లి)దాసుడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక
సుప్రసిద్ధసంస్కృతకవి.

కాలినడ. వి. (కాలు² + నడ.) పాదచారము. (శ. ర.)

కాలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆర్థానక్షత్రము.

కాలిపుట్టువు. వి. (కాలు² + పుట్టువు) పాదజు
డు, కూర్చుడు. (శ. ర.)

కాలిబంటు. వి. (కాలు² + బంటు) పదాతి. (శ. ర.)

కాలిబోను. వి. (కాలు² + బోను) మృగములకా
ళ్లు తగులుకొనుటకు ఒడ్డి యుం డెడియుతో సం
తనపఱచినప్రానియంత్రము.

వ... మృగయుండు బిస యొడ్డి సంఘటించినకాలి
బోనులం బడి బెగడక యద్దారు పిచ్చుకొని
యారముల దఱియంబడి... మనుచ. ౪. ౩౭.

కాలిమ. సం. వి. క్. పుం. గ. నలుపు. అ. విపర్ణత.
(రూ. కాలిమము.)

కాలిముల్లు. వి. (కాలు² + ముల్లు) కాలిలో గు
చ్చుకొన్నముల్లు.

గీ. అనిమిషులగుండెలో గాల మఖిలలోక, నే

త్రమున వాటి వేధించునెరసు గాలి, కాలి
ముల్లు కుభృత్పాలిపాలిపిడుగు, రావణుడు
డిందె భువనము రక్తి జెందె. ఉ. రా.

గ. ౧౪౯. (కాలిముల్లు:- కాలిముల్లువంటి
వాడు, బాధకుడు అని భావము.)

కాలిమూక = కాలుబలము. ($\sqrt{\text{కాలు}^2}$.)

సీ. నూటి కొక్కడె చాలి మేటిమగంటిమి
గాలుద్రవ్యము నుండుకాలిమూక. రంగా.
గ. ౧౩౭.

కాలియ. వి. పికాచము.

ఉ. కాలియ పట్టినట్లు గడుగ గంది కృపం డయి
వీడి వెండుక, బ్లాలుగ లాంఛనధ్వజములో
లగుడంబు తగ న్దరించి ప్రే, తాలయ మెల్ల
ద్రివురును నాయకు లన్నియుఁ గొంచు రా
జు పె, న్నాలతనంబు నొందె గొఱ మాలినదై
వముచెల్లి నక్కటా. మార్క. ౧. ౨౩౬.

కాలికము. సం. వి. అ. పుం. క్రాంచపక్షి.

కాలీచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. యమునివిచారణస్థాన
ము, యముడు పాపుల విచారణసేయుపట్టు.
(చై. ని. త్రి. ని.)

కాలీయకము. సం. వి. అ. న. సుగంధిద్రవ్యవిశేష
ము. పుం. దారుహరిద్ర, మ్రానిపసుపు.

కాలు¹. అ. క్రి. గ. మండు, ప్రజ్వలించు.

గీ. సతివియోగాగ్ని మనములో సంకతంబు, ద
గిలికొని కాల దానికె దనుపు నేయఁదలచి
యో... హిమగిరికి నీళ్ళకుండు వచ్చె. కు.
సం. ౩. ౩౩౦.

అ. దగ్ధమగు; తప్తమగు.

చ. అడపాడ గాన రాక తెగటారియుఁ గాలిన
యట్టిమోడుకై, వడి... మనుచ. ౩. ౪౬

ఉ. కావ ననరముల మగుకానినీమమతావికా
రముల్, మానుట మేలు... ప్రబోధ. ౫. ౨౫.
(ఇట నిందానూచకము.)

ఆ. అధిపుఁ జెట్టలాడె నని దత్తుఁ గని సతి, కడ
రుకోపవహ్ని నోడలు గాలె, వగవ నట్లె యె
ట్టివారికిఁ బ్రియనిరా, కరులఁ గాంచి యొడ
లు గాల కున్నె. కు. సం. ౨. ౧౭౯.

కాల్వడి=తుపాకులు ప్రేల్పుటయందలివేగము.
మ...తుపాకిమంది యెదురెక్కంబాటి వేట్లాడి
కాల్వడి మిఱంగ ధమంధమంధిమిథిమి
ధ్యానంబు మిన్నంటఁగఁ. చంద్ర. ౬. ౭౩.

జ: కాలుకొను¹, కాలుకొల్పు, కాలుచు, కాల్పు.
కాలు². వి. జౌ. (క. కాలు. త. కార్. కు. కాదు.)

౧. పాదము, అడుగు.

ఆ. పాతులోని కుటికి జనముల సువృద్ధ, లీల నేలఁ
జెట్టి కాలఁ జమర. భార. కాం. ౩. ౪౭౪.

చ...అందినక సిగయు వందక యుండినఁ గా
ళ్లు వట్టుకొందువు... విజ. వి. ౩. ౫౧.

ఉ...కారులు గడ్డి... హంస. ౩. ౧౦౬.

౨. నాల్గవంతు, పాతిక.

ఉదా: ముక్కాలు.

గీ...నారి కుడయించె దనయ యోర్తు, మూల
నక్షత్రమునయందు మొడిటికాలఁ, గేంద్ర
మున నాంగిరసుఁ డుండఁ జంద్రవదన. కా
కి. ౫. ౩౨౬.

౩. మంచము మున్నగునానికొడు.

ఉ. ధృంగి దలంపఁగాఁ బరమధృత్యుఁడు నర్త
నఖుల్ పికాచముల్, కంగటికాలు నమ్మ
డగుకైదువు... జై. భా. ౫. ౮౫.

౪. చద్యచరణము.

నీ...ఈమూటి కక్షరంబులు సమం బన్నికాళ్లు.

అప్ప. ౪. ౧౮౧, ౨౨౫.

కాలుకొన్నంత=కాలితోనడవఁగలిగినంత.

నీ. కాలుకొన్నంతయుఁ గడు జేగమునఁ బాటి

కనుకని దెసలందుఁ గాడుపడియు. నిర్వ. ౪
౭౬.

వ. అమైటి జోటియుం దానును ఘోటకంబును,
దత్తాలోచితాహారంబులం దృష్టి సలిపి కా
లుకొన్నయంతనేల యరిగి. విక్ర. ౬. ౧౦౦.
కాలుతక్కువవాఁడు=వడిగా నడువ లేనివాఁడు.

గీ. కాలు తక్కువవారలు గలయఁ జెడరి, నెనుకఁ
బడి పోవు చెడఁ దన్నుఁ గని భయమునఁ,
బ్రాణదానంబు వేడినఁ బార్థుఁడభయ, హ
స్త మిచ్చుచు దయ పెనుపారఁ బలుకు. భార.
విరా. ౫. ౨౨౫.

కాలఁగు=కాలునిలుపు, ఉండు, విశ్రమించు.
గీ...మధ్యాహ్న మయ్యెను దేవ యిచట, నేడు
కాలఁగి మామండపాడి చూచి, గోరనముఁ
బాయసంబులు వారగించి, నిగ్రహం బయి
నమము మన్నించవలయు. పి. శకుం. ౧. ౧౨౩.

జ: కాలటక, కాలరి, కాలికంచము, కాలిడు,
కాలిత్రోవ, కాలినడ, కాలిపుట్టువు, కాలిబంటు,
కాలిబోను, కాలిముల్లు, కాలిమూక, కాలుకొను²,
కాలుచ్చు, కాలుదివియ, కాలుద్రవ్వ, కాలు
ద్రొక్కు, కాలుపలము, కాలుబలము, కాలుమడుఁ
చు, కాలుమానిసి, కాలరి, కాలపల, కాలుసాఁ
చు, కాలూడు, కాలాడ, కాలాడియము, కా
ల్గి, మొ.

కాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. శివుఁడు. ౨. య
ముఁడు. ౩. విశ్వదేవవిశేషము. ౪. శని.

కాలుకొను¹. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కాలు}^1}$) కాలు. (మా.
కాలుకొల్పు.)

కాలుకొ(ల్కొ)ను². అ. క్రి. (కాలు² + కొను)
కాలుమోపు; నెలకొను.

వ...పిష్టునిమాయవలన నెందును గాల్కొనిని ని
లువ సంబంధించక శతసహస్రసంఖ్యలయొద్దు
చరియించి... హరి. ఉ. ౯. ౯౮.

గీ. అంత కంతకు నెక్కుచు సంతమనము, గాలు
కొననీక చంద్రుండు గ్రారె నధిప. భార.
ద్రో. గీ. ౨౭౫.

గీ. కాలుఁ దాదిగ దేవసంఘంబు నెల్లఁ, గాలు
కొనకుండ నెగుచు విక్రమధనుండుఁ, గాల
వశమున నిజబాహుగర్వ ముడిగి, కాలగోచ
రుఁ డయ్యె నక్కాలనేమి. కు. సం. ౧౨.
౮౦౦.

కాలుకొల్పు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కాలుకొను}^1}$) కాలు
కొనఁ జేయు.

(మండించు)

మ. జలజాప్తోగ్రమయూఖపుండెకుముకిన్ స
ప్తాశ్వకాంతోపల, మ్ము సోకించి తదున్ద తా
గ్నిలవమున్ బోధించి వాత్సావనా, నిలవే
గంబునఁ గాలుకొల్పి పతగానీకంబు పాకం
బుగా, నలరించెన్ సమయాఖ్యపాపకుఁడు
భూతాహరసంప్రాప్తికిన్. శుక. 3. ౪౪౯.

కాలుచే(ల్పు). స. క్రి. ($\sqrt{\text{కాలు}^1}$) కాలఁజేయు.

(దహించు)

చ... భూరిశిఖావలి ఖండవంబున, ల్లడఁ గడుఁ
బర్వఁగాఁ బెరిగి కల్పఁ దొడంగ హుతా
శనుండు... భార. ఆది. ౮. ౨౫౯.

క... బ్రహ్మబలము బలమిలఁగనుగొన నీక్షత్రబ
లము గాల్పనె యనుచున్. భా. రా. బాల.

౫౭౭. (ఇట నిందానూచకము)

గీ. బ్రహ్మవిజ్ఞానమును నట్లు ప్రజ్వరిల్లి, శుభమున
శుభము నొకటిగా నుడిసి కాల్య. భీమ. ౫.
౧౮౮. (ఇట 'నశించఁజేయు' అని భావము.)

కాలుచే. వి. (కాలు² + ఉచ్చు) ఒకజేటసాధ
నము, పశుపక్ష్యదులకాళ్లు తగులుకొనునట్లుగ్గ
డుఉరి.

క. మిడిబోనులఁ గాలుచ్చులఁ, బడఁదోలియు...
శేర్లక్, వడి గలజంకల నెల్లక్, బొడిచిరిక
డుఁ జెంచులు ... యయా. ౨. ౧౯.

కాలుదివియ. వి. (కాలు² + దివియ) నడచువా
రికి దారి చూపుటకై యుపయోగించుకాఁగదా;
కాఁగదా.

ఆ. వారు సంభ్రమించి వడిఁ గాలుదివియలు,
గొనుచు... వృత్తశాలఁ జొచ్చిరి ... భార.
విరా. 3. ౪. (ప్రాతః ప్రతి. చి. ని. పా.)

కాలుద్ర(ల్లి)వ్వ. ఆ. క్రి. (కాలు² + త్రవ్వ)
-వృషభాదులు దర్పాదులచే - కాలిలో నేలను
త్రవ్వ; కారణము లేకయే (కలహమునకు) సిద్ధ
పడు.

ఆ. అధికదర్పయుక్త మై బలీవర్ధంబు, నగముదరి
విదారణంబునేయఁ, గాలుద్రవ్వనట్లు గడు
బూధ్యులలోడ, నేచి పీడు విగ్రహింపఁ
దొడఁగె. భార. సభా. ౨. ౧౮౩.

గీ... వ్యాఘ్రము... కాలుద్రవ్వచు నుండఁ ద
త్సలమూల, మున... విక్ర. 3. ౮౦.

ఆ. కయ్యమునకు వలచు కార్ద్రావ్వ నధిప సా, మ
మున భేదమునను మార్చుచునము, మెత్తఁ జేసి
చెఱుచు మెయివడిఁ దప్పించు, కొను తెఱం
గఁటింగి కొనుట మేలు. భార. కాం. ౨. ౨౮౨.

క... ముట్టినవగఱసాంపు నడఁచుట మొప్పన్,
విను కయ్యమునకుఁ గార్ద్రా, విన్వన బాటిలు
దురిత మెట్టివిభునకు నైనన్. భార. కాం. 3.
౧౫.

కాలుద్రో(ల్లి)క్కు. స. క్రి. (కాలు² + త్రో
క్కు) ౧. పెండ్లియాడు. (పెండ్లిలో వసూవసు
లొకరికా లొకరు త్రోక్కుట యాచారము. ఈ
యాచార మిప్పుడు శూద్రులలోఁ దఱచు కా
న్పించుచున్నది.)

సీ. దివివెలయులికై తెగునన్నదమ్ములం దగ్రజాఁ
గార్ద్రోక్కినట్టిజంత. చం. రా. ౨. ౭౪.

ఇట్లే: చరణము త్రోక్కు.

(గంగావర్ణనము) సీ. సకలరత్నాకరస్థాన మై యు

స్వాంతునంబుధీసుని జరణంబుద్రొక్కి. (అడి
దము సూరకవిచాటువు.)

అ. వెంబడించు.

గీ. చెలువ నిను రాజకీరంబు చెట్టవట్టె, గలికి
నిను రాజహంసంబు కాలుద్రొక్కి, మంచిశ
కునంబు లివిగో నామాట చూడు, కన్నె యీ
లోనఁ బెండ్లిగాఁ గలదు నీకు. విజ. వి. అ.
౧౫౯.

అ. క్రీ. కాలాదు, నిలిచియుండు.

గీ. పూసపాటిమహాస్థానభూమియుండు, గాలు
ద్రొక్కింగ నోడుఁ జండాలుఁ డైనఁ, గదలు
మిట మాని దివిజగం గాఢవారి. (అడిదము
సూరకవిచాటువు.)

వి. వివాహము, పెండిలి.

గీ...వి, నానానామంబు పెండ్లి చేపట్టు కాలు,
ద్రొక్కు పెండిలి యనఁగ ... ఆం. భా. అ.
౧౭౭.

కాలుపలము. మి.వి. (కాలు² + పలము) పలములో
నాల్గవభాగము.

నీ. కరిసె యనంగను గాలుపలం బొప్పు... ఆం.
భా. అ. ౨౬౯.

కాలుబ(ల్లు)లము. మి. వి. (కాలు² + బలము.
క. కాలుబల) కాలితో నడచెడిసేన, పవాతిబ
లము.

ఆ. చదిసెఁ గాలుబలము చామరచ్చత్రశే, శువు
లు నాయుధములుఁ దునియలయ్యె. భార.
భీష్మ. అ. ౧౬౫.

నీ ... కల్పలముల గీటడంచి ... మార్క. ౮.
౧౦౪. హరి. పూ. క. ౯౭.

కాలుమ(ల్ల)దుంచే. అ. క్రీ. ($\sqrt{\text{కాలు}^2}$) మా
త్రవిసర్జనము చేయు. (శ.ర.)

కాలుమానిసి. వి. (కాలు² + మానిసి) పాదచా
యైకమునుఘోచు; పవాతి.

వ. ఆకాతులు వీఁడు గాలుమానిసి యగుటం జేసి
మనకు నొప్పింప వెరవు గాదయ్యెడు నను
దుర్విచారంబున. భార. భీష్మ. ౩. ౯౭.

నీ... మొగ్గునేయంగుఁ బడుకాలుమానిసియును.
భార. ద్రో. ౩. ౪౮.

కాలురి = కాలయ్యే. (కాలు² + ఉరి.)

క. వెలివాలును గాలురులును, వలలుఁ దెరలు దీ
మములును ... వేట కాలడంబుఁ బెరువఁ
గజ్జ. ఉ. హరి. క. ౨౨.

కాలువ(ల్లి). వి. (సం. కుల్య. క. కాలవె. త.
కాల్యాయ్.) ౧. ఆల్పమైనకృత్రిమనది, కుల్య;
కుల్య పాటుటకు త్రవ్వినమార్గము.

గీ. లోనితాతొట్టి నిండి కాలువగఁ జాఁగి. ఆము.
౬. ౮.

ద్వి. శ్రీరాముకార్యంబు సేయంగఁ బూరి, వారి
ధిపిల్లకల్యాయుఁ బోలె దాఁటి. రం. రా.
సుం. ౨౪౦ సా. ౧ పం.

(వ్యవ)నీరు వచ్చుటకై కాలువ త్రవ్వమన్నారు.
అ. పరంపర.

నీ. ఆలిగి యర్జునుఁడు వాలంపకాలువ లోలి నడ
రించుటయు... భార. భీష్మ. ౩. ౨౩౪.

కాలువ(లు)గట్టు = కాలువవలె నెడతెగక ప్ర
సరించు.

వ. ఇట్లు మనునూదనుం డేయుసాముకంబులు
గాలువలుగట్టి గట్టి మొములుపులు చించి
య... ఉ. హరి. ౧. ౧౪౮.

కాలువల. వి. (కాలు² + వల) పసుపక్ష్యానులకా
శ్లకుఁ దగులుకొనుటకై వేటకాండ్రు పన్నెడు
వల.

వ... కాలువలల నురల బోనుల దీమంబులం జి
గురుగం డెల వేయించి సారమేయంబుల వి
డిపించిన... పి. శకుం. ౨. ౧౪. వరాహ. క.
౭౫.

కాలువ్యము. సం. వి. అ. న. ౧. (కోపాదులవలన

మనస్సునకు (గలుగు) కలక, అప్రసన్నత. అ.
(బుర్రడ లోనగునానివలన జలాదులకు (గలుగు)
మానస్యము.

కాలుసా(చా)యే, కాలసా(లోచ్చ)యే. అ.

క్రి. (కాలు² + చా(చు) గ. ప్రయాణమును.
(కైటభానురు(డు)మ.వరుణా గుహ్యక నా
ధు గల్పితవక్ష వారిచ్చుకానుకల్, క
రుణం గైకొని బ్రహ్మపట్టనముపై గాల్సాచి
యిద్దిక్కునక.

ఘ. రాజ్విగణసేవితండ్లె యున్నధాతకు నమ
స్కరించి... శేష. ర. ౯౦, ౯౧.

అ. యత్నించు; సిద్ధపడు.

సీ. ఎవ్వందు నీచిత్త మెరియించుచున్నాడుకై
వల్యపడినకై కాలుసాచి. గీ. అనతిస్తుమ
హేంద్ర... హర. 3. రర.

సీ. పాపాత్తునకు బారుపత్తె మియ్యంగ రాదు
చాలినపనికి గాల్సాచి రాదు. రామలిం.
౫౧.

కాటికి గాల్లు చాచుకొని యందు=చాప సి
ద్ధముగా నుండు.

(వ్యవ) కాటికి కాల్లు చాచుకొని యండి వా
డు మరల పెండ్లిచేసికొన్నాడు.

కాలూ(దు). అ. క్రి. (కాలు² + డో(దు) గ. కాలు
పెట్టు, కాలుమోపు.

వ... సాధాగ్రంబునందు నటియించుకేతనప
టాంచలంబునం జలంబు గొని యొక్కకాకి
గాహనమునకై కాకారపంబుతోడం గా
లూడక దలంచి యనువు గాక చీకాకుపడు
చున్నయది. నైష. ౫. ౧౨౭.

అ. ఆగు, ఎక్కువకాల ముండు.

క... ఏ, పట్టున గాలూడక నిజ, పట్టున కరు
గుడెంచి పార్థివు గాంచెక్. విక్ర. ౨. ౨౨౬.

3. ప్రవేశించు, చొచ్చు.

క. బాలత్వ మెడలితరుణిమ, కాలూడకగె విత్త

భవవికారంబులు మై, గీలుకొని త్రుళ్లజే
యగక, బాలమండై దురితవితతిపాల్పడి సో
వుక్. వాసిష్ఠ. ౧. ౧౧౪.

కాలేయకము. సం. వి. అ. పుం. గ. దారుహరిద్ర,
హునిపసుపు. అ. నల్లఅగలు. (వాచ.) న. పీఠచం
దనము, పీఠవర్ణసుగంధికావృత్తు. (కల్ప.)

కాలేయము. సం. విగ. (అ. ఆ. అ.) కలియుగము
నకు సంబంధించినది. న. గ. యక్ష్మత్తు, కారిజ
ము. అ. నల్లఅగలు. 3. పీఠచందనము, పీఠవర్ణ
సుగంధికావృత్తు. (వి. ని. కల్ప.)

కాలేయు(చు). సం. వి. అ. పుం. దైత్యభేదము, కా
లకేయుడు.

కాల్క(ల్ల)డ, కాలికడ. వి. (కాలు² + కడ) కా
ల్లకడ, పండుకొనునప్పుడు కాల్లంచుకొనున
య్యాభాగము.

గీ. అతడు పవడించుము కారవాధినాథుడ,
రిగి తలయంపిదెస నున్నతానమున, నుండె
బడపడి కాల్కడయొద్ద కల్లంజని వినయ
డై నిలుచుండె సవ్యసాచి. భార. ఉద్యో.
౧. ౬౫.

చ. అడుగులయందు శౌచవిధి యాత్త నొనర్చు
దలంపకీవు కాల్కడదలయంపి గానిదురగై
కొన... హరి. పూ. ౧. ౮౭.

కాల్క(లిక)డియము. వి. (కాలు² + కడియము)
పాడవలయు, అండె.

క. అని చీనీచీనాంబర, ఘనమణిహారములు మే
లుకాల్కడియంబు, బొనబుక్ మెనుగుంగ
రములు, చన వమరంగ నిచ్చి పును సముచి
తరీతిక్. హంస. ౧. ౭౯.

కాల్క(లిక)జ్జి. వి. (కాలు² + కజ్జి) అడిగజ్జి, పాచుక.
ద్వి. సరణార్తి సరణార్తి సరణార్తి యునుచు,
గర మర్థి వారిచే గాల్కజ్జి గొనుచు. పండిత.
దీక్ష. రంపా.

కాల్ప(లుద)న్ను. ఆ. క్రి. (కాల్ప²+తన్ను)

-కాలు నిలుపు-కదలక నిలుచు.

సీ. ఆచటికి వేగంబ యరుగక యిచటఁ గాల్పన్ని
యం దెడునట్టిధైర్య మెందుఁగలదు...భా
ర. మా. ౯౭.

కాల్ప(లిన)డ. వి. (కాల్ప²+నడ) కాలినడక, ప
దసంచారము.

సీ. ఏ మెల్ల నుండ నీ విట్లాంటికె గాల్పడ నేఁగు
చున్నికెఁగత మెద్దియొక్కొ. భార. భీష్మ.
౧. ౧౫౪.

విణ. కాలితో నడచి పోవుటకు వీలయినది.

చ...నూర్పునిదీప్తికి వాడిమించెఁ గాల్పడ
లయి యేలు లింక విసినంబు దహించెదవా
న్ను లత్తటిక. జాహ్నువీ. ౨. ౧౨౩.

కాల్పకము. సం. వి. ఆ. పుం. కర్పూరము, కచో
రము.

కాల్ప(లుప)దు. ఆ. క్రి. (కాల్ప²+పడు)చిక్కు
కొను.

ఆ. జ్ఞానల మని యెంచి చపలాత్తులగువారు, తె
లివిలేక తప్పుఁ దెలియలేదు, కష్టగహనముం
దుఁ గాల్పడి యున్నారు, విశ్వ... వేమన. ౩.
౯౩. (ప్రయోగాంతరము లేదు.)

కాల్పనికము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) ౧. కల్పి
తము, కల్పనచే పుట్టినది. ౨. ఆహాపితము, అస
త్యము.

కాల్పము. సం. వి. ఆ. పుం. కర్పూరము.

కాల్ప(లిబ)ందము. వి. (కాల్ప²+బందము)

-చెట్టెక్కుటకై-కాలికి వేయుబందము, బంద
పుత్రాదు.

(ఈడిగవారివర్ణనము.) మ...కట్లనిచ్చెన పిఱుం
దం గొమ్ము కాల్పందముకా. చెన్న. ౫. ౨౫౨.

కాల్ప(లిమ)డి. వి. (కాల్ప²+మడి)-కాలు మ

దుఁచుకొని విడుచునది-మూత్రము, ఉచ్ఛ.

సీ. మడుపులు పసులకాల్పడిఁ బ్రుచ్చె... హరి.

పూ. ౬. ౫.

సీ. కలిగొట్టువే రావుకాల్పడిచే నూతి విడెము!
లోఁ దగిలింప నెలది చిక్కు. హంస. ౫.
౧౩౦.

కాల్ప. సం. వి. ఆ. క్రి. ఎవపదమ గలగోవు.

కాల్పకము. సం. వి. ఆ. పుం. కచోరము.

కాల్పము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. ప్రాప్తకాల
ము, దేనికి యుక్త మైనకాలము వచ్చినదో అది.

(శీతాది) ౨. కాలభవము, కాలమున కలుగునది.

౩. ప్రాప్తకాలము, కల్పము, వేమన. (కల్ప.)

కాల్పు(లుపు). వి. (√కాల్పు) కాల్పుట.

క. ఈశోతల కీశోతల, కీకాల్పుల కీయవస్థ కే
మోపుమమే, మికన్న బిడ్డలము మా, కీకాలము
దిక్కు మీరె యిక్కఁ బ్రోవఁ దగుక. సానం
దో. ర. ౧౨.

గీ. జననిజతరాగ్ని కాల్పులఁ దనువు దూలి. సా
నందో. ర. ౬౨.

కాల్పునడు=కాల్పుఁబడు, కాల్పును బొందు.

చ. చిరముగ నొల్పు వడ్డవరసింహురికంఠెను దె
ద్దివే... కాల్పువడ్డజముకంఠెను దెద్దవె నీవు
...కు. సం. ర. ౪౩౨.

కాల్పురు. వి. బ. (√కాల్ప²)పదాతులు, కాలిబంటు.

సీ. వరరథ మొక్కండు వారణ మొక్కండు తు
రగముకా మూడు కాల్పురును నేవు, రు...
భార. ఆది. ౧. ౨౦.

౩. రథిమలు రథిమలం బొదివి కయ్యంబు నేనుఁ
గాల్పురు కాల్పురం బెరసి పోట్లాడ నందడి
నొందొండ యొదవు పెంఘాళు లెగసి. హరి.
ఉ. ౬. ౧౨౪.

కాల్పెరువు, కాలితెరువు. వి. (కాల్ప²+తెరువు)=
కాలిత్రోవ.

ఉ... యూవసం, ఘంటులసంవడి న్నదువఁ గా
లెరు వైనను లేక సామర, మ్యంబును శత్రుభీ
షణము నై పుర మొప్పుచు నుండు నెప్పు
డుక. కై. భా. ౨. ౫.

కాళ=కాలే.

నీ. కాళే కాళ యనంగఁ గాహళి విలసిల్లు. ఆం.
భా. ౧. ౧౨౯.

ద్వి. తాళముల్ తాళముల్ దండడిగొనఁగఁ, గా
ళలుఁ గాళలుఁ గలసి ఘూర్ణిల్లు. పండితా. ప
ర్వ. ౩౫౮ పా.

కాళం(భాం)జి=కాళంజిక. వి. (సం. కలాచీ. క.
కాళంజి, కాళంజి. త. కాళంజి) తమపడిగ
ము, తమ యుమియుపాత్రము.

నీ.కాళింది వేడ్కతోఁ గాళంజిఁ దాల్చి బాంబ
పతి తమలపాకు మడిచి యొసఁగ. ప్రభా.
౨. ౧౫.

నీ. కాళంజి పట్టునిక్కరికి గాడేంద్రనందన
దీని లెస్సగా మనుపవస్తు. రాజ. చ. ౩.
౨౦౨. ఆం. భా. ౨. ౧౬౮. రా. వి. ౨. ౬౦.

కాళంజిక=కాళంజి.

ప.వన్నెలాఁడులు చిన్నారి కెంఁగలుఁజిగురులకొ
గవకకలఁబులుఁ గాళంజికలు... మున్నె
నవి ధరించి. ఉ. రా. ౮. ౩౧౩.

కాళ(ల)యుక్తము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకసంవత్సర
ము. (వాచ. విల్వము)

కాళి(లి)ంగము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఈ. ఆ.) కలింగ
దేశమునకు సంబంధించినది. వి. ఆ. పుం. ౧. నేల
గుమ్మడికి. ౨. గజము, ఏనుగు. ౩. సర్పము, పాము.
న. కరబూజాకి.

కాళి(లి)ంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రాజకర్కటి, పె
ద్దవోనకి.

కాళి(లి)ంగిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. త్రిపుత్తు, లెగడకి.

కాళి(లి)ంగుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కలింగ
దేశముఁడు. ౨. కలింగ దేశపురాజు.

కాళి(లి)ందము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఈ. ఆ.) ౧. కలింద
పర్వతసంబంధమైనది. ౨. కాళిందీనదికి సంబం
ధించినది. వి. ఆ. న. కాళింగము, కరబూజాకి.

కాళి(లి)ంది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. యమునానది. ౨.
ఎఱ్ఱతెగడకి. ౩. కృష్ణుని అష్టభాగ్యలలో నొకతె.

కాళి(లి)ందీభేదనుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. బలరా
ముఁడు.

కాళి(లి)ందీసుపు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాళిందిని (=
యమునను) కన్నది-సంజ్ఞాదేవి, సూర్యుని భార్య.
పుం- కాళిందిని కన్నవాఁడు-సూర్యుఁడు.

కాళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాలిక, పార్వతి.

కాళి(లి)యుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. సర్వవిశేషము.
(పడగలమీఁద నాట్యము చేసి శ్రీకృష్ణుఁడు దీని
పాగ రడఁచెను.)

కాళే(లియ)=కాళ. వి. (సం. కాహలికా. క. కాళే.
త. కాళమ్.) బూరగొమ్ము, వాద్యవిశేషము.

క. పాలఁతుక చిఱుతోడలం గా, లేలు వోలమి
... యయా. ర. ౫౦.

ద్వి. కనకతప్పెటఁ జిత్రగతుల వాయింపుఁ, గా
లేలు మించుపెగ్గాలేలు సన్న, గాలేలు రా
తు లగ్గలముగా మొరయ. ఆ. మ. క. ర.
౧౯౮ పా. ౨౨ పం.

కాళ జెట్టి. వి. ($\sqrt{\text{కాలు}^2}$) కర్ణజలూక. ఆం. భా.
౨. ౮౮.

కావచికము. సం. వి. ఆ. న. కవచము దొడిగినవారిస
మూహము.

కావచ్చే. ఆ. క్రి. ($\sqrt{\text{అగు}}$) ౧. అగుటకు సిద్ధముగు.

క. ఈనంశము విచ్చేదము, గావచ్చినఁ గులము ని
లుపఁగా సత్యవతీ, దేవవచనమున సంకఠి,

గావించెను వ్యాసుఁ డనుజగత్కర్త దయకొ.

భార. ఆది. ౫. ౮. ఆము. ౬. ౬౬.

(వ్యవ) నూర్వోదయము కావచ్చినది.

౨. కానోపు.

(వ్యవ) ఆదోగ వీఁడే కావచ్చును.

కావడి. వి. ఓ. అనా. (ప్రా. కావడి. తు. క. త. కా

వడి.) నీళ్లు లోనగునవి మోయటకై రెండుకొ

నలను ఉట్టుమర్చినవెదురుబద్ధ, వీవధము.

అ...కావళ్ల నెత్తించి...భార. మా. ౧౭౫.

నీ...బలుగావళులును...భార. మా. ౨౯.

వ...కావడుల నుంచెయ్య...మనుచు. ర. ౬౦.

ఉ...అతి, క్రాంతిని నన్ను గావట దిసంతులు

గొట్టుచు మోచు కేఁగుచో. ఆము. ౬. ౮. ర.

గీ...ఉదర, పోషణంబునకై యూరిపాంత వోన,

తోటఁ గావించె గావడిపాటు పడుచు.

కుక. ౩. ౩౭౬.

ఉదా: కావడిపట్టు.

జ: కావడించు.

కావడించు. స. క్రి. (✓కావడి) కావడిలోఁజెట్టు.

వ. భూయిష్ఠులు లగుమృగములఁ దెగఁజూచి
యేచి కన్నిచ్చుకు వచ్చు పెక్కుసంజుడులు
చేవ డించక కావడించి ప్రాద్విస్తమించునం
తకు నిజనిశాంతంబునకుఁ బఱులెంచునపుడు.
పాండు. ౩. ౮౯.

గీ. ఒకఁడు కుంతానఁ బగవానియురము గ్రుచ్చు,
వెంటనే యాతఁ డీఁటెచే నెల్లఁ బొడువ, నె
లనె నిద్దలు నిలిచిననిలుపు కడన, కాలికై కా
వడించినకాను కనఁగ. కుశభ. ౨. ౧౩౬.

కావరము=కావలము.

వి. (గర్వము, మదము.)

క. గోవింద యతఁడు మంత్రులు, గావరమునఁ
జక్క వివరు కార్యవచనముల్. భార. ఉ
ద్యో. ౩. ౨౮. (ప్రాత్రప్రతి పా-కావరములు.
ముద్రి. భాల. వ్యా.)

క. అంబుధిజలంబు కణమా, త్రంఘైవం గైటభుం

డు దవకే ల్పాతా, శంబున నిడి పయి వామ

క, రంబునిచి ధరిత్రి కావరంబున మోచెన్.

సిద్ధశేషధర్మము. ర. ఆ. (చి. ని.)

గీ. కిన్నరస్త్రీలఁ జూచి లంఘింపఁ బాటు, గావ

రం బెత్తి యుద్ధామకామవికృతి, వాయుజవ

ములు రవిలేరివారుపములు. కాశీ. ౩. ౧౦.

అం. భా. ౧. ౧౩౩.

జ: కావరి, కావరించు, కావరుఁడు.

కావరి=కావరుఁడు. (కావరము+రి)

(పూర్వుఁడు.)

నీ. చెడుగు గావరి నీచు చెరికి కేడ ములుచు, చే

రజ మన ధూర్తుడేరు వెలయు. అం. భా. ౩. ౭.

కావరించు. అ. క్రి. (✓కావరము) కావరముగల

వాఁడగు, గర్వింపు.

గీ. అంత నక్కాంత నింతంత యనఁగ రాని, త

మకమున నన్విభుండు గాంధర్వసంజ్ఞ, మగు

వివాహంబుచేత నిం పావహిల్లఁ, గావరించె

మనోజుండు గావరించె. పరమ. ౨. ౩౯.

వ...యద్ధంబు నేయుకొలాహలంబు కాతూహ

లంబుఁ గల్పింపఁ గావరించి విరించిపట్టి వి

పంచి పట్టి, జెట్టుగాఁ బుట్టుగీతంబులం దల

పెట్టె. ఉ. రా. ౨. ౬౧.

కావరుఁడు=కావలుఁడు. వి. (✓కావరము)

కావరము గలవాఁడు.

గీ. శతముఖుం డనుఘోరరాక్షసవరేణ్యుఁ, డ

ప్రతిద్యంవ్యవోర్బలుఁడై సహోజ, గర్భవర

ములఁ జేసి లోకములఁ గలఁచె, గావరుం

డు ప్రతాపలంకావరుండు. సీతావి. ౧. ౬౨.

భార. ఆర. ౬. ౬౨.

కావలము=కావరము. వి. ౧. దురాచారము.

ఉ. నావుడు దానవేశ్వరుఁడు నందనుఁ జూచి

గురుండు చెప్పిన, బ్రీవు పఠింతు గాని యింక

నెన్నఁడు నాకు విరోధి యొనల, క్షీవిభుఁ
బ్రస్తులిం చెదు నుమి మనవంశములోన లేని
యీ, కావల మేల నామహిమకంఠెను వాని
మహత్త్వ మెక్కుడే. వి. పు. ౨. ౨౮౬.

౨. పాపము.

గీ. దేవపూజలఁ బొలివోనికావలములు, బ్రాహ్మ
ణోపాస్థిఁ జెడిపోనిపాపవయము, లయ్యతా
నంత గోవింద హరి మురారి, యని తలంచిన
యప్పుడే యడఁగిపోవు. వి. పు. ౩. ౧౩౫.
నైష. ౮. ౧౦౬.

౩. మదము.

విణ. మదించినది, కావరము. (ఇది 'బల్లిదము' వం
టిది.)

కావలయు. అ. క్రి. ($\sqrt{అగు - కా} + వలయు$.)
౧=వలయు. (ఇట "కా" అనుదానికి విశేషా
ర్థము లేదు.)

(క) ఇప్త మగు.

క. కావలసినవర మిచ్చెద...విప్ర. ౫. ౭౨.

(చ) అవశ్యక మగు.

గీ...కాపు కావలయు నెడల. ఇందు. ౨. ౫.

౨. అగు, సంబంధము కలిగియుండు.

పీ. జనకుండు నుతుండును జన్మంబు నేసిన వనిత
వా రేమి కావలయు నీకు. గీ. వావివరుసలు గ
ణియింప వచ్చి తేని, వనిత మాతోడ మాటాడ
వశమె నీకు. ఉ. రా. ౪. ౨౧౬. (ఏమి కా
వలయు=ఎట్టిబంధువు లగుచును.)

౩. గర్హణమును దెలుపును.

క. మాతాపితృవర్జితుండగు, నీతని కే నెట్లు బిడ్డ
నిచ్చితి నకటా, నాతప్పు గాక యిది దా, నీత
నిత పెట్టు నాకు నిటు కావలయు. కాశీ.
౭. ౪౯.

అవ్య. ద్రు. కాఁబోలు.

(ఉహను దెలుపును.)

వ. కనుండు ... నిహతుం డయ్యెం గావలయు.
భార. ఆది. ౩. ౧౧౫.

కావలి. వి. ($\sqrt{కావ} - క. త. తు. కావ$) రక్ష
ణము, కాపు. (ప్రా.)

విణ. రక్షకుండు.

క. వెలికుండు: డివ్యటికిఁ గా, వలి నే నుండం
గఁ జొచ్చువాడుం గలరే. ఉ. హరి. ౨. ౧౩౮.
వ...ద్వార దేశంబులచావళ్లం గావళ్లుండి ప్రా
ద్దు వోక రక్కసులవేల్పులకయ్యంబులు నె
య్యంబులం జెప్పి కొనుచున్న... మహాద్వా
రపాలకవీరులు...భాగ. ౮. ౪౪౭.

కావలియుగు = రక్షకుండగు; రక్షకులగు.

వ. మీ రెల్లను వలయునెడల నిలిచి భీష్మనికిఁ గా
వలి గావలయు ననిన. భార. భీష్మ. ౧. ౧౭౪.
కావలియుండు = రక్షకుండుగా నుండు; రక్ష
కులుగా నుండు. మై. ౨. ౧౫౬.

కావలివె(పె)ట్టు = ౧. రక్షకునిగా నుండు; రక్ష
కులనుగా నుండు.

వ. నీతమ్ముండు పెద్ద మొగసాలం జాలుమానునులం
గావలివెట్టి యభ్యంతరంబు ప్రవేశించి యుం
డె. భార. శల్య. ౨. ౨౬.

౨. బంధించు.

భా. వ్రేలుంగొప్పులు నేల దారసెలినకొ వెళ్లంగ
రాకుండఁగా, లోలోఁ ద్రిప్పురు నాలిగాడ్పు
లు పగళ్లుకొ రేలుఁ బూఁదావులకొ, జాలకొ
మ్రచ్చిలిపోవఁ బట్టుకొని పజ్జకొ బచ్చగం
డార్లలో, సోలకొ గావలిపెట్టె నామని య
నకొ జూపట్టె లేదోటలకొ. యయా. ౪.
౮. (ప్రయోగాంతరము కనబడలేదు.)

కావళులువె(పె)ట్టు = రక్షకులనుగా ఉంచు.

గీ. పదిలముగఁ గావళులు పెట్టి...నిరం. ౪. ౭౦.

కావలికాఁడు. విణ. (కావలి + కాఁడు - క. కావ
లిగాఁ) రక్షకుండు, కాచువాఁడు.

చ...రాజరత్నము పరమేశ్వరుండు వటునా
థుండు కావలికాఁడు...కాళ. ౧. ౬౩.

మ...కన్న గాంధ్రు విని రాజద్వారములో సాచ్చి
కావలికాండ్రం గనుఁబ్రామి ... కాళ. ర.
౫౨.

కావలివాడు=కావలికాడు. (కావలి+వాడు.)

ఉ. కావలివారిఁ దోలి యెసకంబున గోవులఁ బ
ట్టికొంటి నం, చీవెడమాట లేల ... భార.
విరా. ర. ౧౧౨.

కావలుడు=కావరుడు. విణ. కావలము గల
వాడు.

(మదము గలవాడు, గర్వి.)

ఉత్సాహిరి చూచి సత్తకన్న బొత్తకన్న నిం
గితా, కారముల నెఱుంగు దీవు కావలుండవై
యహం, కారవృత్తి నీకునల్కక న్నెఱింగి త
ప్పఁబో, నేర వైతి...కు. సం. ౫. ౫౫౮.

ద్వి. రావణుఁ డట ఘోరరణకళాశీలి, గావ
లుఁ డగుచు దిక్కులర నెల్లఁ, బఱచినతో
ల్లింటిభంగముల్ ... రం. రా. మం. ౨౭౧.
పా. ౧౫. పం.

ఉ. కావలుఁ డైనవీడు తగుకార్యముపట్టునె వీ
నికష్టైయిం, జావు నిజంబు...భార. విరా.
౨. ౭౮. (ప్రాత్రుతి పా-కావలమైనను ద్రి.
భా. వ్యా.)

కావలె=కావలయు. (చూ.వలె.)

(ఆవశ్యక మగు.)

(వ్యవ) ఆపు స్తకము నాకుఁ గావలెను. ఇమ్ము.

(గర్వణమును డెలుపును)

ఉ... భవిష్యద్ధర్మముల్, గావనినామనంబునకుఁ
గావలె నిట్టివిహదవేదనల్. నరస. ౨. ర. ౭.

కావా. వి. (హిం. కానా) ఆశ్వములమండలాకార
గతి.

క. ఆవనములఁ గీరావలి, యావలితగతికౌ భ్రమిం
చునందం బలకౌ, గానా తిరిగెడుమారుని,
మావులు నా నపుడు నీకటమండలగతులకౌ.

వైష్ణవభద్రాపరిణయము. ౧. రం. పా. (ప్రాత్రు
త్రుతి.)

కావారము. సం. వి. అ. న. శైవాలము, నాఁచుకీ.

కావారి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గడ్డి మన్నగువానిచే
నిర్మింపఁబడినగొడుగు. (త్రి. ని.)

కావి. వి. (క. త. తు. కావి) ౧. ఎఱుపు.

గీ. కావి జా జెఱుప యెఱుపు జేవురు తోవ, రసఁ
గ రక్తాశ్మ నెలయు...అం. భా. ౧. ౧౦౮.

౨. కానాయనస్త్రము, ఎఱుబట్ట.

సీ. కావి యండనఁగను గానాయమై యొప్పు...
అం. భా. ౨. ౧౫౪.

(వేశ్య) సీ. కమలాతనూజరాగరసంపునడబావి
జలజాస్త్రుటెక్కింపునన్నకావి. వైజ. ౧.
౧౦౨.

ఉ. ఇందునిభాస్య మైతొడవు లేల ధరింపవు
నున్నకావు లీ, నెందును మాన లేవు డెలు పే
టికెఁ గట్టితి...పారి. ౧. ౧౧౫.

విణ. ఎఱునిది, అరుణము.

గీ...పోటులఁ దొరఁగురక్తాంబుధార, లంగ మె
ల్లను గప్పిన నప్పు దొప్పె, గావిసెలయేఱు
లెల్లెడఁ గలయఁ బర్వఁ, బొలుచుకులపర్వతం
బుచాడ్చున నతండు. భార. శల్య. ౨. ౧౦౧.
వ...కావి యగు మోవియు...పార. ౩. ౨౩. వి
క్ర. ౧. ౧౩౬.

జ: కావిగొను, కావిగోచిదారి, కావితాలుపు,
కావిటాయి.

కావింయే. స. క్రి. (√అగు) కాఁజేయు, అగునట్లు
చేయు.

౧. కలగించు, లభింపఁజేయు.

క. నేవితమై జనులకు నది, గావించు నమానధర్మ
కామార్గంబుల్. భార. ఆర. ౨. ౨౫౩.

౨. చేయు, చలుపు.

క. దురితము కావించి తొలఁగుదునె పరమున
కుకౌ. ఆము. ౩. ౪౭.

గీ. చంద్రగుప్తుండు గావించె సరసగోష్ఠి, నట్టి
ప్రాకులఁ జగురులు వుట్టునట్టు. విక్ర. ౧.
౧౧౨.

౩. సిద్ధముచేయు.

గీ. ఓగిరంబులు గావించు నొప్పు గాంగ. కాశీ.

౩. ౨౧౨.

౪. సృజించు; నిర్మించు; రచించు.

సీ. ప్రళయకాలంబున జలముల విష్ణుండు యోగని
ద్రాళి నొందిమేలు, కాంచి లోకంబులు గా
వింపఁ దలఁచ నహంకార మెసఁగ...భార.
కాం. ౬. ౪౭౯.

సీ. పెలుచ నల్లిండ్లు నిల్పెద నన్న నదలించు
జెలుపు గావింప నెంచినను గసరు. విక్ర.
౩. ౧౫.

క. నీ విప్పు డాంధ్రభాషం, గావించుచు నున్న
చంపుకావ్యము...వి. పు. పీఠి. ౨౫.

౫. నెఱవేర్చు, సఫలముచేయు.

మ...భవదిప్తం చేను గావించు...పారి. ౪. ౧౨.

౬. ఆగోపించు.

గీ. మిత్రభేదంబు నేయ నమిత్రుఁ డెవ్వఁడట్లు
సామి త్రికిని గోప మడర నన్ను, నహితుఁ
గాఁ జెప్పినాఁడో నాయందు దోష, మొం
డు గావించి యాతండు మండువాఁడో. భా.
రా. కిష్కిం. ౪౫౩.

కావిగొను. ఆ. క్రి. (కావి+కొను) ఎఱువగు, ఎఱు
పడు.

క. ఈవిధమున నతికరుణము, గా వనరుహనేత్ర
కన్నుఁగవధవళరుచుల్, గావిగొన నేడ్చి...
మనుచ. ౨. ౭౧.

కావిగోచిదారి=కావితాలుపు. వి. (కావి+గో
చి+దారి) సన్న్యాసి. ఆం. భా. ౨. ౧౭౬.

ఇట్లే:-కావిపుట్టగోచులసామి. ఆం. సం. మాన.
౨.

కావితాలుపు(ల్లు). (కావి + తాలుపు) స
న్న్యాసి, కాసాయధారి. (క. ర.)

కావిరి. వి. ౧. నలుపు, కృష్ణవర్ణము.

ఉ. నావుడు గోషవహ్ని వలనం బొగ రేగినభం
గి మోమునం, గావిరి పర్యవంగమునఁ గంప
ము నివ్వటిలంగ...ఉ. హరి. ౫. ౨౧౬.

౨. పొగవంటి నల్లనిపదార్థము. (ఇది ఉత్పాత
ములలో నొకటి.)

ద్వి. కప్పు మీసినయట్టికావిరి విరిసె, గప్పె నల్ల
డలఁ జీకట్లు సాంద్రముగ. ద్వి. పరమ. ౨.
౧౧౫. పా. ౯వం. (చి. ని. పా.)

సీ. తేరివాజులు మ్రొగ్గ దెసలఁ గావిరి గప్పె బ
హుచిత్ర మేఘముల్ బయల నిండె. భా. రా.
ఆర. ౧. ౧౨౨.

తోటకము. మొరసెక్ సురగోముఖవాద్యత
తుల్, నెరసెక్ మలయూనిలలోగతుల్, విరి
సెక్ బలుకావిరి వదైసలెక్, గురిసెక్ విరుల
గురులగ్నమునకొ. సమీర. ౨. ౧౨౨.

విణ. నల్లనిది.

ద్వి. కావిరిచీకట్లుల్ గవిసె లోకముల. విష్ణు. పూ.
౩ ఆ. (క. ర.)

కావిరిబొట్టు. వి. (కావిరి + బొట్టు) పీడాపరిహా
రార్థము శిశువులకు పెట్టెడునల్లనిబొట్టు.

సీ. ఫాలభాగంబువై బరంగుకావిరిబొట్టు కా
ముని గెల్చినకన్ను గాంగ. ఆ... బాలలీలఁ
ప్రాళబాలకుండు, శివునిపగిది నొప్పి శివు
నికిఁ దనకును, వేఱు లేమిఁ జెల్ల వెలయు
నట్లు. భాగ. ౧౦. పూ. ౨౯౭. (“కావలి
బొట్టు” పాఠాంతరము అని క. ర. ఆపద్మకు
కావలిగా నుంచుబొట్టు అని వ్యుత్పత్తి.)

కావిటాయి. వి. (కావి+టాయి) ఎఱువసుద్దహ
యి, తేగులుటాయి. (క. ర.)

కావిళము. వి. చేఁచ? మొసలి?

సీ. రమణీయ మైసత్రిరాచిల్లక త్రాగ విలసిల్లుడ
గరకావిళముపడగ. గంధ. గ. ౬. (డగరకా
విళము=మగకావిళము.)

కావు¹. వి. గ. రోదనధ్వని కనుకరణము.

క...చంటిపాపడు, కాటుకకన్నీరు దొరుగఁ
గావున నేడ్చె. వేం. పంచ. ర. రరర.

ఉ. ఎత్తితి కావుకావురని యేడ్చి తపీయపయో
ధరాగ్రముల్, మత్తుకదాఁకఁ బెట్టికొని...
హరి. పూ. ౫. ౧౫౦.

కావు². వి. గ. తిలకవిశేషము.

(క) దొంగలు తా మితరులకు గనఁబడమండు
టకై పెట్టుకొనెడుతిలకము.

సీ...కావుబొట్టు, జలుగుఁగన్న పుఁగత్తి బలపం
బు... వేం. పంచ. 3. ౧౯౯.

గీ. కావు ములుబంతి కముల్ల గడ్డగోరు...ధరిం
చి. ప్రబంధ. ౭౫౯.

(చ) దయ్యాల విడిసియమాంత్రికులు ధరించె
దుతిలకము.

క. కందుబలుకావుఁ బెట్టుక, చెందోవరామాం
త్రికుండు చీకటిదయ్యాలందఱును బూదిఁ
జల్లిన, సొందిక వెన్నెల చెలంగె బుధులును
తిలక. ప్రబంధ. ౭౩.

-ట. (ర. కావు)ల్లలకు రక్షార్థము పెట్టుతిలకము.

సీ. కనువోయిఁ దిన్న గాఁ గాటుక దీరిచి నుడు
టిపై నునుఁగావు మమరుకొల్పి. చంద్రా. ౨. 3.

౨. బొట్టు, తిలకము.

సీ. తెల్లజడైదువేరు పిల్లారిదివెనుఁడు గాజుటద్ద
ము కావుకరనటంబు. బహు. ౫. ౧౨౯. (కా
వుకరనటము=బొట్టుపెట్టె, స్త్రీలు తిలకాది
సామగ్రి యంచుకొనెడుపెట్టె.)

3. వశీకరణముకై పెట్టుకొనెడియంజనము.

కా...చెలి నేత్రాబ్జంబుల న్యత్యల, స్త్రీమూలం బగు
కావు నించె నన నుంచెం గజ్జలం చింతికీ.
వసు. ౫. ౧౧౮.

కావు³. వి. పాఠశాల లోనగువాని పైకప్పు.

వ... ఎనరుగాఁ దేట లగులేటినల్లులు గుమ్మరించి
లవణకణనంచయంబు నించి లావుగాఁ గావుఁ
గప్పి. మనుచ. ర. ౬౦.

క. ఇం దుండి పోఁగువాఱుం, దందండు న్వలల
నొడ్డుఁ డవ్వలియోదా, లం దుండి కావు గ
ప్పఁడు, ముందటఁ గెలఁకులను నిలిచి మున్న
రిక మొయి. కతు. ర. ౭౨.

కావువేయు=గాలి చొరకుండ గడ్డి మున్నగునవి
కప్పి పచ్చికాయలు పండవేయు.

(వ్యవ) వేయమామిడికాయలు కావు వేసినారు.

కావునచ్చు=కావువేయుటచే పండు.

(వ్యవ) బుట్టలో పండ్లు కావునచ్చినవికాదు
తీయవచ్చును.

కావుట=కావుడు. (✓అగు) వి. అగుట. (ఇది అగు
ధాతువుయొక్క భావార్థకరూపము.)

చ...ఇది సిద్ధము గావు తెలింగి భక్తి నె, ప్ప
డు ధరణీసుకోత్తములఁ బూజలఁ దన్నును
నల్ల నోడుదుక. భార. ఆది. గ. ౧౩౮.

క. జీవుఁడు మత్సమవేతుఁడు, గావు తెలుఁగ
వలయు దృఢముగా...భార. శాం. ౬. 3౫౫.

కావుడు=కావుట.

చ...వారమృతాత్ములు గావు జొప్పదే. మ. సం.
౭. ౨౯౪.

కావుత=కాత. ద్రు. అగుధాతువుయొక్క ఆశీరా
ద్యర్థక ప్రత్యయంతరూపము. (ఇది ప్రాయుకము
గా ఆశీరర్థమున తద్ధర్మార్థక్రియలకు అనుప్ర
యుక్త మగును.) ఆశీరర్థకము.

ఉ... అంబ కృతిప్రభుఁ బ్రోచుఁగావుత. శ
శాం. గ. ౧౫.

ఉ...శాంబరీ, భిల్లుఁడు కృష్ణరాయల కభీష్టగుఢ
ప్రతిపాది గావుత. మనుచ. గ. ౨.

కావున=కాన. అవ్య. ద్రు. (✓ అగు) హేతువును
దెలుపును.

ఉ. పోలిత మైన నింతకును బుట్టు మహాపద గా
పునః ధరి, తీరమణాగ్రగణ్య గణుతించి
యవశ్యము పొందినవర్పవే. భార. ఉద్యో.
3. 212.

కావ్యకము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కోడి. 2. చక్ర
వాకము, జక్కవ. 3. పీతమస్తకవక్షి, పచ్చతల
గలయొకజాతిపిట్ట. (కల్ప)

కావేరము. సం. వి. ఆ. న. కుంకుమము.

కావేరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ-కవేరపుత్రి-దక్షిణ
హిందూస్థానమండలియొకనది. 1. చెలయాలు,
వేళ్ళ. 3. పసుపు.

కావ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. పూతన, ఒకరాక్షసి.
1. బుద్ధి. (మే. వి.)

కావ్యము. సం. వి. ఆ. న. గ. కవికృత మగుగ్రం
థము, కబ్బము. 1. సుఖము.

కావ్యలింగము. సం. వి. ఆ. న. ఒకానొక ఆర్థాలం
కారము.

కావ్యార్థావత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒకానొకయర్థా
లంకారము.

కావ్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శుక్రుడు.

కాశకము. సం. వి. ఇ. (అ. శి. కా. అ.) గ. ప్రకాశిం
చునది. 1. ప్రకాశింపఁ జేయునది. వి. ఆ. పుం.
కాశము, తెల్లు. (కల్ప)

కాశగర్భము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆశ్వవాలకత్వం
ము, ఒకవిధ మగు తెల్లు.

కాశము. సం. వి. ఆ. పుం. న. తెల్లు. న. తెల్లు
పువ్వు. పుం. గ. ప్రభ. 1. తుమ్మ. 3. కాసము,
జగ్గు.

కాశాదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాసర. ఆం. భా.
1. 20. (ఇది సంస్కృతనిఘంటువులలోఁ గా
నరాదు.)

కాశాల్పలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కూటశాల్పలి, కొండ
బూరుగు. (కల్ప.)

కాశి. సం. వి. ఇ. (క. నీ. న్.) గ. ప్రకాశశీలుఁ
డు, ప్రకాశించువాడు. (ఈయర్థమున సమా
సాంతమున నుండును.) 2. కాసిరోగము కలవాఁ
డు. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. వారాణసి, గంగాతీరముం
దలి ఒకప్రసిద్ధనగరము. ఇ. పుం. గ. సూర్యుఁ
డు. 1. ప్రకాశము.

కాశిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కాశి. 1. పాణినినూ
త్రములకు వామజమాదిత్యులు చేసినవృత్తి
విశేషము.

కాశికము. సం. వి. ఇ. (అ. ఆ. ఈ. అ.) కాశియం
డు పుట్టినది, మొ.

కాశీనాథుడు. సం. వి. ఆ. పుం. విశ్వేశ్వరుడు,
శివుడు.

కాశీప్రయాగలు. సం. వి. ఆ. పుం. బ. ధాన్య
భేదము. ప్రబంధ. 100.

కాశీన(శ)ము. సం. కాశీసము. (వాచ.)

కాశు(ను)వు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. గ. శక్తిరూప
మైనఅస్త్రము. 1. వికల మగువాక్కు, స్వప్నము
కానిమాట. 3. హాగము. 4. బుద్ధి. 5. దీప్తి,
కాంతి.

కాశూ(నూ)కారము. సం. వి. ఆ. పుం. కాశు
వును (=వికలవాక్కును) కలిగించునది-గువాక
ము, సోఁక.

కాశూల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేళ్ళ.

కాశ్మద్విపము. సం. వి. ఆ. పుం. గంభారి, గు
మ్మము.

కాశ్మరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గంభారి, గుమ్మము.

కాశ్మర్యము. సం. వి. ఆ. పుం. కాశ్మరి.

కాశ్మీరజన్మము. సం. వి. వ. న. కుంకుమపువ్వు.

కాశ్మీరము. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) కాశ్మీరదేశ సంబంధమైనది. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము. న. గ. కుంకుమపువ్వు. అ.టంకము, కాసెయిలి.

కాశ్మీరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. గుమ్మడు. అ. కపిల ద్రాక్ష. (రాజ. వి)

కాశ్మీర్యము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) కాశ్మీరదేశ మందున్నది; కాశ్మీరదేశమందు కలిగినది. వి. అ. న. కుంకుమపువ్వు.

కాశ్యపము. సం. వి. అ. న. మాంసము.

కాశ్యపి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. అయ్యుడు. అ. గ రుడుడు. ఈ. స్త్రీ. భూమి.

కాశ్యపుడు. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) కశ్యపునకు సంబంధించినవాడు. వి. అ. పుం. గ. ఒకానొక ఋషి. అ. కణాదుడనుమని.

కాశ్యపేయుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. సూర్యుడు. అ. గరుడుడు. 3. వేయి, త్రిదశుడు. ర. రాక్షసుడు.

కాశ్యము. సం. వి. అ. న. మర్యము.

కాష్ము. సం. వి. అ. పుం. ఒకగల్లు.

కాషాయము. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) కషాయకర్మముగలది, ఎఱ్ఱిది, కానివన్నెగలది. వి. అ. పుం. కషాయకర్మము, కావిబట్టి.

కాష్. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. దిమ్మ. అ. పరుసెనిమి ది తెప్పపాల్లకాయ. 3. సీమ, ఆకథి, మేర. ర. స్థితి, ఉరికి. ౪. ఉత్కర్షము, అతిశయము. ౬. మ్రొవనుపు. ౭. కశ్యపుభార్యలలో నొకరి.

కాష్కదళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అడవియరటి.

కాష్కము. సం. వి. అ. న. అగరువు, అగలి.

కాష్కీటము. సం. వి. అ. పుం. జీర్ణ మగువ్రాని యందు కనబడు నొకపురుగు, వ్రాసు తొలుచు పురుగు, ఘుణము.

కాష్కట్టము. సం. వి. అ. పుం. పక్షి భేదము, వ ద్రంగిపట్ట, వ్రానిపోటుపులుగు.

కాష్కద్దాలము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒడలోనియతీ కి గోమట్లకై కఱ్ఱతో చేసినగుద్దలి.

కాష్కంబువు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నేలనేరేడు.

కాష్కంతువు. సం. వి. ఈ. పుం. వ్రానియందు కనుపట్టుచున్న నితంతువువంటిపురుగు.

కాష్కలక్షకుడు. సం. వి. అ. పుం. వద్రంగి.

కాష్కదారువు. సం. వి. ఈ. పుం. దేవదారువు.

కాష్కద్రువు. సం. వి. ఈ. పుం. పలాశము, మో దుగు.

కాష్కపాటల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నితపాటల, తెల్లక లిగొట్టు.

కాష్కపాటలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాష్కపాటల.

కాష్కమతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చితి, సాద.

కాష్కమల్లము. సం. వి. అ. పుం. శవయానము, పాడె.

కాష్కము. సం. వి. అ. న. కఱ్ఱ.

కాష్కమానము. సం. వి. అ. న. సంజలచేతనైనను స్వాభిప్రాయమును దెలుపనిమానము.

కాష్కలేఖము. సం. వి. అ. పుం. కాష్కీటము, వ్రాసు తొలుచుపురుగు.

కాష్కలోహి. సం. వి. వ. పుం. ఇయము మున్నగు లోహములపాన్నతో కూడినవ్రానిగుడియ.

కాష్కవల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కటుక, కటుకలో హిణి.

కాష్కశారిబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లసుగంధిపాల, తెల్లమామెన.

కాష్ఠాంబువాహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఓడలో
చొచ్చిననీళ్లును వెలికి పాతబోనెడుదాన్నె
పంటిప్రనిబాక్సన.

కాష్ఠి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) బహుకాష్ఠయుక్తం
దు, కఱ్ఱలు మిక్కుటముగాఁ గలవాఁడు.

కాష్ఠిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిన్నకట్టె, చిరుగు.

కాష్ఠికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ)=కాష్ఠి. వి. ఆ.
పుం. కట్టెలమోపరి.

కాష్ఠీల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కదలి, అరటికి.

కాష్ఠీలము. సం. వి. ఆ. పుం. రాజార్కము, రా
చజల్లేడు.

కాష్ఠోదుంబరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకోదుంబరిక,
కాకిమేడికి.

కాస=కాసె1.

గీ. బొమడికంబులు వెట్టి తోళ్లమరఁ దాల్చి, చ
ల్లడంబులు దొడిగి కాసలు బిగించి, జముదళం
బులు చెక్కి బల్లెములు పూని, వెడలి రప్పడు
పెక్కందు వేటకాందు. కవిరా. ౨. ౮౧.
శా. చల్లాడంబులమీదటకొ బిగువుకాసకొ కట్టి
...అని. ర. 3౪. (శ. ర. పా.)

జ: కాసింఁచు.

కాసందీవటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేళవార భేదము,
ఒకవిధ మగుపంటసంపారము.

కాసఘ్నము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కాసమును
హరించునది.

కాసఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కంటకా3, వామఁడు 1.

కాసజ్జత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. భార్గి, బారంగి.

కాసనాశిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కర్కటశృంగి.

కాసమర్దకము. సం. వి. ఆ. పుం. కసిందకి.

కాసమర్దనము. సం. వి. ఆ. పుం. పటోలము, చే
తిపాట్లకి.

కాసమర్దము. సం. వి. ఆ. పుం. పీతపుష్పి, కసిం
ద 1.

కాసము. సం. వి. ఆ. పుం. తువసుపు, దగ్గు.

కాసర=కాఁచర. వి. కాశాదని.

గీ...కాసర యనఁ గాఁచ, ర యనఁ గాశాదనీస
మాహ్వయ మగు భవ. ఆం. భా. ౨. 2౦.

వ...తెల్లుపిల్లెఁ గాసర గాచె నోస దోరగిలం
బాతె...కాశి. 3. ౨3.

కాసరము. సం. వి. ఆ. పుం. మహిషము, ఎరుసోతు.

కాసరలు. వి. బ. కాలిధాన్యవిశేషము. ప్రబంధ.
౧౧౨.

కాసలనా(ల్నా)డు. వి. బా. (సం. కోసలః?)
ఒకానొక దేశము. (ఇందుండి వచ్చినప్రాప్తాణు
లను కాసలనాటివారందురు.)

ఉ...ఆ, కాసలనాటివారికవకాంగిని జూచితి నీ
శ్లకేవునకొ. పీఠి. ౧౪.

క. కాసల్నాటను శ్రేష్ఠుఁడు, మీసాలప్పయ్య
గారిమేనల్లుఁడు...స్త్రీదా. ౪౪.

కాసా. వి. దాసీసంకతి.

సీ. సాదువిశ్వేశ్వరశర్మమాన్యంబుల నెలమిఁ గా
సాలంజె కిచ్చినావు. చంద్ర. వి. ౧. 3౨.

కాసారము. సం. వి. ఆ. పుం. సరస్సు, కొలను.

కాసారి. సం. వి. ఇ. పుం. కాసమర్దము, కసిందకి.

కాసాలుపు. సం. వి. ఉ. పుం. కాసకందము, కోం
కణదేశ ప్రసిద్ధ మగుతొలుక భేదము, ఒకజాతిగెన
సుదుంప.

కాసి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) కాసకోగి, దగ్గు కల
వాఁడు.

కాసింఁచే. స. స్త్రీ. (√/కాస) కాసెగాకట్టు;కట్టు,
ధరించు.

సీ. కరకంచునలిపెంబు గట్టిగాఁ గాసించి వెలి
ప్రాదు కాసెపై బలయఁ జాట్టి. ద్వా. 2. ౪౫.

నీ. పులితోలు వచ్చడంబుగ మొలక గానించిన
ర్వాంగములను భస్మంబుఁ బూసి. ద్వా. ౮.
౧౦౮.

కానీడు. వి. (కాసె² + ఈడు) కాసెవాడు, తా
తిపనివాడు.

ద్వి. సున్నంబు నిటిక రాసులుగఁ బెట్టించి, పను
లు సేయంగ నుప్పరలఁ గానీల. ప్రభు. 3.
౮౨౨. ౧౩ పం.

గీ... బిక్కనాడు కానీల కిట్లు నయము మీ
ఱ. పరమ. ౫. ౮౨.

కానీసము. సం. వి. అ. న. కానీసము, ఉపధాతు
భేదము, అన్న భేది. (వాచ)

కాసు. వి. ౧. పదునొకండు అకాల యెత్తు గలబంగా
రపునాణెము.

ఉదా: కాసులపేరు.

౨. (సం. కాచః. క. త. కాసు) దుగ్గాణిలో ప
దియవపాలు, దమ్మిడిలో నైదవవంతు. (దుగ్గాని
లో నాల్గవభాగము. శ. ౮)

గీ... తనకుఁ దా నల్పినట్టి, కాసు పదివేలనిష్క
ముల్ గాఁడలంచి. భాగ. ౧౦ ఉ. ౯౬౫.

ద్వి. మరగి చొచ్చినయట్లు మత్తపోవనము, ను
రుగక చొచ్చి కాసుగ నన్నుఁ గొనక. ద్వి.
హరిశ్చ. పూ. ౧౧౯౮. (కాసుగఁగొనక:-
అణుమాత్ర మైనను లక్ష్యముసేయక.)

గీ. తావు గానంతె చాలు... రా. వి. ౨. ౭౦.
(కాసంత=కొంచెము.)

౩. పైకము, ధనము.

గీ. చల్లగాఁ జేతికా సెల్ల డుల్లి ... నిరం. ౨.
౧౨౮.

కాసె¹ (నీయ) = కాస. వి. (సం. కచ్చా) ౧. కాసె
కోక, దట్టి.

మ. జగిమైనాంపును దమ్మిమెములువు దాచే గ
ల్వచేకత్తియొక, నీగఁ బూ మొగ్గలతాయెతుల్

చిగురుకాసెం జెక్కినం జాలఁ బో, ల్పగురు
న్నేదఁగిఁతేకువంకియును జాయల్ మీఱఁ
గాఁ బూవుదీఁ, గెగుడెం దా వలరావయెం
టరి కడుం గేరించుచుం జిమ్మినక. యయా.
౫. ౭౮.

క... కట్టె బిగియందనకానియ వారిరాశి దాఁ
టెడుతెగువక. రామా. ౬. ౮౩.

౨. కచ్చభేదము, కుచ్చెల.

నీ... కచ్చభేదాభిధాన మెసంగుఁ గాసె కుచ్చెల
కుచ్చె... అనంగ... ఆం. భా. ౨. ౧౫౩.

జ: కాసెనిలుకడ, కాసెవోయు.

కాసె². వి. ౧. తాతిపనివాడు.

నీ. గ్రావకారుడు కాసె కాసెవాఁడనఁదగు ..
ఆం. భా. ౨. ౨౮౮.

౨. రాయి తొలిచెడువని. (శ. ౮.)

జ: కానీడు, కాసెయులి, కాసెవాడు.

కాసెనిలుక (ల్క) డ. వి. ($\sqrt{\text{కాసె}^1}$) మల్లబంధ
విశేషము, ముప్పదిరెండువిన్నాణములలో నొ
కటి.

ప... గళకత్తెరయు నృసింహంబును గాసెనిలు
కడయు ననుముప్పదిరెండువిన్నాణములును
... ప్రబంధ. ౭౮. హంస. ౧. ౨౦౬.

నీ. కాసెనిల్కడ గళకత్తెర జోడింపు నరసింగ
ము... గీ. అంజమెడపట్టు నాఁగఁ జెన్నలరు
చుండు, ముప్పదియు రెండు విన్నాణముల
కు జేర్లు. ఆం. భా. ౨. ౨౦౯.

కాసెయులి. వి. (కాసె² + ఉలి.) టంకము, తా
యి తొలుచుట కుపయోగించువనిముట్టు.

ఆ. గట్టుతాలఁ దెచ్చి కాళ్లఁ జేతులఁ ద్రొక్కి,
కాసెయులులచేత గాసిచేసి, మొరపతాల
కొఱుగుమొప్పెల నే ముందు, విశ్వ... వేమన.
౩. ౨౩౮.

గీ... టంక మొప్పగును గాసెయులి యనంగ
... ఆం. భా. ౨. ౩౦౦.

కాసెనాడు=కాసీడు. ($\sqrt{\text{కాసె}^2}$.)

సీ. గ్రానకారుడు కాసె కాసెనాడు డనఁ దగు...

అం. భా. ౨. ౨౦౮.

కాసెనోయు. అ. క్రి. (కాసె¹+నోయు)-వస్త్రము-గోచివరె వెనుక చెక్కు. (శ. ర.)

కాస్త్యము. సం. వి. ఆ. పుం. గంభారి, గుత్తుముఖి.

కాహక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాహళవాద్యము, బాకా.

కాహలా(భా)పుష్పము. సం. వి. ఆ. పుం. దుత్తూరము, ఉష్పైత్తళి.

కాహళ(ల)ము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.) ౧. అనన్యము, పామరము. (మాట.) ౨. శుష్కము, ఎండినది. ౩. ఖుము, చెడ్డది. ౪. ధృశము, పెల్లయినది. వి. ఆ. పుం. ౧. పిల్లి. ౨. కోడి. ౩. శబ్దము, సద్దు. న. ౧. అన్యక్తవాక్యము. ౨. బాకా.

కాహళ(ల). సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పెద్దధక్క. ౨. బాకా. (వై. ని.)

కాహళి(లి). సం. వి. ఇ. పుం. శివుడు. ఈ. స్త్రీ. ౧. కాహళ, బాకా. ౨. జవ్వని, యువతి, తరుణి.

కాహళి(లి)క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాహళి, బాకా.

కాహళి(లి)కుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కాహళి యూడువాడు.

క. త్రికపులకుఁ జతుష్కపులకుఁ బ్రకటంబుగ నెందు నీవ రాజ వసుచుఁ గౌ, తుకమునఁ గాహళికునిసో, లికఁ దాఁ చచ్చిరుదకాహళి క పూరిం చెక్. పరమ. ౫. ౯౧.

కాహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుటజము, కొడిసెచెట్టు.

కీ

కీ=కు. ప్ర. ద్రు. (పశ్చిమీభక్తియందు 'ఇ, ఈ, వి, లకు తరువాత ప్రాయముగా 'కీ' యును మిగిలినయచ్చులతరువాత 'కు'ను వచ్చును. ఉదా: హరికి, స్త్రీకి, వైకి-ప్రాయమునుటచే 'నీకు, ఈ

కు, మీకు' ఇత్యాదులయందు రాదు.)

౧. సంబంధసామాన్యమును తెలుపును. (ఈయర్థమున క్రియతో నన్వయముండదు.)

క...కరుణా, నిపుణుడ వై నీమహాదికి, నవరాధశతంబు నైపు మయ్య యుపేంద్రా. భార. సభా. ౨. ౫౯. (మహాదికి=మహాదియొక్క)

౨. సంబంధవిశేషమును తెలుపును.

(క) స్వస్వామిభావసంబంధము.

(వ్యవ) వాని కైదు మేడ లున్నవి.

(చ) అవయవావయవిభావసంబంధము.

(వ్యవ) పక్షికి తెక్కలు రెండుండును.

(ట) జన్యజనకభావసంబంధము.

(వ్యవ) అతని కిద్దఱు కొడుకులు గలరు.

(త) తృతీయావిభక్త్యర్థకము.

చ...బుక్కభూ, పతికి సముండు లేడు తలఁపక భువనంబున నేగుణంబులక. కళా. పీఠి. ౨౧. (భూపతికి=భూపతితో.)

మ. సిరికికె జెప్పఁడు...భాగ. ౮. ౯౬. (సిరికి=సిరితో.)

క...అతఁడు దండుకు దండు గవనీపతికిక. భార. ఆము. ౪. ౧౩౬. (అవనీపతికి=అవనీపతిచేత.)

(ప) చతుర్థీవిభక్త్యర్థకము. ఆము. ౫. ౧౪౩.

(వ్యవ) ఇది తలకొప్పికి మంచిమందు.

(తలకొప్పికి=తలనొప్పి పోవుటకొఱకు.)

(గ) పంచమీ విభక్త్యర్థకము.

క...దాని కధికము గలదే. భార. శాం. ౬. ౫౯౯. (దానికి=దానికంటె.)

క. ధర్మమతుఁ డొడ్డి శకుని క, ధర్మస్థితి నోటున డియె...భార. సభా. ౨. ౨౭౯. (శకునికి=శకునివలన)

(జ) సప్తమీవిభక్త్యర్థకము.

గీ. ఎఱుకు విలువిద్యకలిమికి హీనుఁ డయ్యె,

బాధనకు...భార. ఆది. ౧. ౨౪౪. (విలువిద్య
కలిమికి=ధనుర్విద్యాసంపద్విషయమున.)

(డ) నిర్ధారణార్థము, లోపల.

గీ. అన్నదానంబు ధర్మంబు లన్నిటికిని, ముఖ్య
ము...భార. ఆను. ౪. ౨౭౬.

(డ) పైకి, మీదికి; పైని, మీద.

గీ. కరికి లంఘించునంపంబుకరణి మెఱసి. భా
గ. ౧. ౨౨౨.

గీ...ఇది చాల నబల దీని, కలుగఁ జనదు...భా
ర. ఆది. ౬. ౨౧౭.

మఱి కొన్ని ప్రయోగవిశేషములు.

అయ్యారి కీయ్యారు అయిదు కోసులు.

వానికి మీ డెంతో వీనికి వాడును అంతే.

మాటిమాటికి రేచిపోకుము.

కింక=కినుక. వి. ($\sqrt{\text{కినియు}^1}$) ౧. కోపము.

ఉ. పంకజనాథ మాపడినపాటులు రాజ్యము
గోలుపోకయుం, గింకకు మూలమై...భార.

గ్రో. ౩. ౧౩. భాగ. ౧౦ ఉ. ౨౬౫.

౨. బాధ, పీడ.

ఉ. పంకరహంబుకుండు మదిఁ బాయక లో వె
తఁబెట్ట నాత్మప, ర్యంకలతాంతకోరకము
లాతనిక్రొమ్మెఱుఁ గారుతూపులై, కింకలఁ బె
ట్టఁగా...వి. సం. ౨. ౨౦.

౩. రోగము, తెగులు. ('పనులను మేకలను చం
పెడురోగవిశేషము' అని శ. ర. 'మరిమొదలై
న అంటురోగము' అని భ్ర.)

గీ...తెవులు, కింక నా రోగసంజ్ఞయై కెరలు
చుండు. ఆం. భా. ౨. ౧౨౪.

కింకపట్టు=పోరుపెట్టు.

(వ్యవ)పిల్లవాడు కింకపట్టి యేడ్చుచున్నాడు
కింకనీర్లుతీయు=పిల్లలు పోరుపెట్టుట మానుటకై
ఎఱ్ఱనీర్లు దిగఁడుడిచి పోఁబోయె.

(వ్యవ)పిల్లయేడ్చుచున్నది. కింకనీర్లుతీయుము.

కింకరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కింకరునిభార్య.

కింకరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరిచారకుఁ
డు, సేవకుడు, దాసుడు.

కింకిణి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ౧. తుద్రఘంటిక, చి
ఱుగంట; గజ్జె. ౨. వికంకతవృక్షము, పుల్లనెలఁ
గఱి. ౩. ఘంటారవ, గిలకచెట్టు, గిలిగిచ్చఱి.
౪. పుల్లద్రాక్షఱి.

కింకిణీకము. సం. వి. అ. పుం. చిఱుగంట; గజ్జె.

(స్లో. కింకిణీకవిధూషితా. హరివంశము.)

కింకిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రక్తము, నెత్తురు.

కింకిరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎఱ్ఱరిది. వి. అ.

పుం. ౧. గుఱ్ఱము. ౨. కోయిలు. ౩. తుమ్మెద. ౪.

ఎఱుపు, రక్తవర్ణము. ౫. ఏనుగుకుంభస్థలము.

కింకిరాటము. సం=కింకిరాతము.

కింకిరాతము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. చిలుక. ౨. కో
యిలు. ౩. అశోకవృక్షము.

కింకిరాతు(టు)డు. సం. వి. అ. పుం. మత్తడు.

కింకిరాలము. సం. వి. అ. పుం. బహుభారము, తుమ్మఱి.

కింకిరి. వి. ($\sqrt{\text{కింక ?}}$) ౧. కోపము, కింక. (చూ.

కింకిరిపడు.) ౨. ఏస, రోత; రోతపని.

ఉ. పంకజమున్ దొఱంగి తదుపాంతవర న్నధు
పప్రసక్తికై, గొంకియుమెదిరూపములకున్
జనునాధునివంతయక్కువై, గింకిరి గాఁగ
లచ్చి తిలకించి యజనము నుండుఁగాతని,
శృంకఁ జరుక్యవిశ్వమును జప్రభుపుణ్యకటా
క్షదృష్టులన్. కావ్యా. ౧. ౨.

ద్వి. అప్పుడు నందనుఁ డాయోగివనుని, చీరపైఁ
గింకిరి చేయ గోరతుఁ, శీర రమ్మని పిల్చి
చేతికై బుర్రు, నిచ్చి గోరతుక యీరోతఁ
గడిగి, తెచ్చి యిమ్మనుటయు... నవ. ౪.
౧౩౯ పా. ౪ పం. (కింకిరిచేయు:-విప్లించు,
మలవిసర్జనముచేయు అనిభావము.)

జ: కింకిరిపడు, కింకిరిపాటు.

కింకిరిపడు. అ. క్రి. (కింకిరి+పడు.) గ. కోపించు.

క. ఆతఁ డెంత కేఁగి తిట్టిన, మఱిఁ గింకిరిపడక
యపుడు మా టాడక యా, నత యగుచు న
ప్పతివ్రత, యతని నతిశ్రేష్ఠుఁగాఁగ నాత్మఁ
దలఁచుచున్. మా ౨౫. ౨. ౧౫౮.

ద్వి. భరతుండు నాకంటె భక్తుండు మీకు, నత
నిఁ బట్టుకుట్టుఁ దాత్తఁ గైకేయి, కృత
కంబులకు నింకఁ గింకిరిపడకు. రం. రా. అ
యో. ౧౧౪ పా. ౧౭ పం.

౨. అనూయపడు.

ద్వి. జగతిలోపల హరిశ్చంద్ర భూవిభుఁడు, పా
గ దొండ నేమి తాఁ బొగ దొండఁ జేమి,
బొంక కుండిన నేమి బొంకిన నేమి, కింకిరి
పడి చరికించ నా కేల. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౨౭౧౩ పం.

౩. కోతపడు, ఏవగించు.

ద్వి. అడరుదుర్గంధాన కణుమూత్రమైనఁ, గింకిరి
పడక శంకింపక ధైర్యమింకక చండాలు
నింటికి నేఁగి. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౫౮౪ పం.

కింకిరిపాటు. వి. (√కింకిరిపడు) కింకిరిపడుట.

(కోపపడుట, కోపము.)

సీ. నగుమొగంబుల కాని నాతి నీడన నెప్పుఁ బ
తులకుఁ గింకిరిపాటు లేదు. భార. ఆర. ౫.
౨౯౧. ఉ. హరి. ౩. ౧౪.

కింకిరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్తభఁడు. (విల్వ
ము.)

- కింకిరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)-ఒకక్షణము
పోయిన నేమి యని యనుకొనువాఁడు, కాల
మువిలువ తెలియనివాఁడు-సోమరి, అలసుఁడు.

కింగళింపు. వి. మల్లవిద్యాసంబంధ మగునాడకో
పవీతములలో నొకటి. హంస. ౧. ౨౦౬.

కింగాణి. వి. కొఱగానిపని.

ద్వి. కింగాణి మును చేయదంగన చూడు. ద్వి.

భాగ. ర. ౧౦౦౪. (ప్రా.)

కింగిరి. విణ. అల్పము. (క. ర.)

కించే. వి. మనోవ్యధ.

ఉ... ఈతని కుత్తరంబు నే, నెవ్వగ నిత్తుఁ జిత్త
మున కేమియూఁ దోపదు కించ పుట్టె... సా
నందో. ౩. ౩౮.

కించిజుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కొంచెము తె
ల్ల

లిసినవాఁడు, అల్పజ్ఞానము గలవాఁడు.

కించిత్కరము. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ.) కొంచె
ము చేయునది, కొంచెము ఉపయోగించునది.

కించిత్తు. సం. అవ్య. అల్పము, ఇంచుక; అల్పముగా.

(వ్యవ) ఇందు లాభము కించి త్తయినను లేదు.

క. కొంచక వేఁడుముతగ న, ర్పించెద నిపు డెద్ది
నీయభీష్టు నాకున్, గించి త్తయిన మనోధ
న, వంచన మిచ్చోట లేదవశ్యం బనినన్.
జై. భా. ౭. ౨౦౯.

క. కించిత్తు నల్లితుట్టిన, మంచమునకుఁ బెట్టువ
చ్చు మహిలో సుమతీ. సు. శ. ౩౯.

గీ. ఏల కించిత్తు న న్నెంచఁ డితఁ డటంచు. దళా.
౬. ౧౦౧.

కించిత్తాత్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కొంచె
పాటిది.

కించిలికము. సం. కించులుకము. (కల్ప)

కించే=క్రించే. విణ. (సం. కించిత్. ప్రా. కించి.)
అల్పము, నీచము.

వ... ఆజ్ఞాభంగంబు గావించునక్కించు నొక్కిం
చు కంఠయు విచారింపక పట్టుకొనిపోయి
మత్తుకోహితులముందటం బెట్టి రండు...
జై. భా. ర. ౧౨౨. ఉ. రా. ర. ౧౬౩.

కించులుకము. సం. వి. ఆ. పుం. మహీలత, ఎఱ్ఱ, వానపాము.

కింజము. సం. వి. ఆ. న. కింజల్కము, అకరువు.

కింజలము. సం. వి. ఆ. పుం=కింజము.

కింజల్కము. సం. వి. ఆ. పుం. శేషరము, అకరువు. న. గ. ఆకాశము. (వై. ని.) ౨. నాగశేషరపుష్పము. (కల్ప)

కింతుఘ్నము. సం. వి. ఆ. పుం. బహువికరణములలో నొకటి. (యా. కింస్తున్నము. విల్యమున్.)

కిందముఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. పాండురాజుకు శపించినయొకానొకఁబుడు.

కిందాసుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుత్సితుఁడగుదాసుఁడు.

కిందు=క్రిందు. (క. త. మ. కీట.)

(వశము, అధీనత.)

ద్వి. చేకొని నామాటఁ జేసితి గాన, నీకింద రాజ్యంబు నిత్య మై యుండు, ననుచు నాపూరుని నభిషిక్తుఁ జేసి. రం. రా. ఉ. ౧౩౩ పా.

కింపచానుఁడు. సం=కింపచుఁడు.

కింపచుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)-కొంచెము వండుకొనువాఁడు-లోభి, పిసినిగొట్టు.

కింపాకము. సం. వి. ఆ. పుం. విషముపై, ముసిడి ౧. ౨. మహాకాలము ౧.

కింపాకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)-శక్కువను: పరిపాకము గలవాఁడు-మూఁడు.

కింపురుషము. సం. వి. ఆ. పుం. భారితాదివర్షములలో నొకటి.

కింపు(పూ)రుఁడు. సం. ౧=కిన్నరుఁడు. ౧. అర్థము. (శే. ని.) శ్లో. పుష్పానవాఘ్నార్జితనేత్రకోభి, ప్రియాము

ఖం కింపురుష కృమంబ. సం. మ. సం. ౩. ౩౯.

౨. దేవమోనివిశేషము.

శ్లో. గంధర్వకింపురుషకిన్నరా జగుః. సం. భాగ. ౮. ౨౦. ౨౦.

కింపురుషేత్వేరుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుశేరుఁడు.

కింప్రభువు. సం. వి. ఉ. పుం. కుత్సితప్రభువు.

కింభర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నలి యనుగంధ ద్రవ్యము, గువ్వగుత్తుక ౧.

కింరాజము. సం. విణ. (న. న్, ఆ, స్త్రీ. న్.) కుత్సితరాజు గలది. (దేశము.)

కింరాజ్ఞ. సం. వి. న్. పుం. కుత్సితరాజు.

కింవదంతి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. జనశ్రుతి, లోక

ప్రవాదము. (కల్ప)

కింవరాటకుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం-ఒకగవ్వ పోయిన నేమి అనుకొనువాఁడు, డబ్బు విలువ తెలియవాఁడు-అతివ్యయము చేయువాఁడు.

శ్లో. నృపతే కింక్షణో మూఢో దరిద్రః కింవరాటకః. హితో. ౨. ౯౧.

కింశౌరువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧. సస్యశూకము, వరిమున్నగువానిముల్లు, యవాద్యగ్రము. ౨. బాణము. ౩. రావులుఁగు.

కింశుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జ్యోతిష్మతి, మానేరు, ఎక్కుదులీఁగ ౧.

కింశుకము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧-చిలుకముక్కువంటి పువ్వులు గలది-మోదుగు ౧. ౨. నందిపుత్తము.

కింశులుకము. సం. వి. ఆ. పుం. మోదుగు, పలాశము ౧.

కిక (కా)కిక. వి. నవ్వుటయం దగున్వని కనుకరణము.

చ. కికకికనవ్విరి...భల్లా. ౨౨. (శ. ర.) చంద్రా. ౨. ౧౨౭, ౩. ౬.

చ...మలుంగున నపు మగ్రహం,దునికి యె
లుంగమిన్నగియె నుండగ లే కిరడుంగి
కాకిక. కభా. ౮. ౧౭౧.

కిక్కి. సం. వి. ఇ. పుం. కొద్దెగచెట్టు. ఇ, న్. పుం.
ఈ. స్త్రీ. పాలపిట్ట.

కిక్కిదివము. సం. వి. అ. పుం=కిక్కిదివి. (రూ. కిక్కిది
వము. కల్ప)

కిక్కిదివి. సం. వి. ఇ. పుం. చాషము, పాలపిట్ట.
(రూ. కిక్కిదివి, కిక్కిదివి, కిక్కిదివి.)

కిక్కురించు=కిక్కురించు. స. క్రి. (✓ కిక్కురు) ౧.
మోసపుచ్చు, వంచించు.

అ. కృష్ణుఁ జూడు మనుమఁ గిక్కురించి పరుమ్రొల,
మేలిభక్త్యరాశి మెనఁగు నొకఁడు. భాగ. ౧౦ పూ. ౪౯౬.

స్త్రీ. కిక్కురించిచ్చి పుచ్చుకొనుచోటులనార లాఁ
కకు లోను గా కప్ప లీక. మనుచ. ౩. ౧౨౯.
సారంగ. ౨. ౧౧౩.

౨. పోగొట్టు, హరించు.

స్త్రీ. చెలువవేనలి చిమ్మఁజీకటిఁ గిక్కురింపఁ జంద్ర
నూర్పుల నుంచెఁ జామ యోర్తు. వసు. ౫
౧౧౬.

అ. క్రి. తప్పించుకొని తిరుగు, నక్కినక్కి తి
రుగు.

క. తీపు గలకజ్జ మన్యుఁడు, గోపింపఁగ నొడిసి
పుచ్చుకొని ప్రోపాడం, బైపడి యది గొని
యొక్కఁడు, శ్రేపులలో నిట్లు నట్టుఁ గిక్కురిం
చు నృపా. భాగ. ౧౦ పూ. ౪౫౮.

కిక్కురింత=కిక్కురింపు. వి. (✓ కిక్కురించు) ౧. మోస
ము చేయుట; మోసము.

గీ...కిక్కురింపు కిక్కురింత యనఁగఁ జెల్లు, వంచన
కరణ మగుచు...అం. భా. ౨. ౨౯౨.

౨. దాఁగుట. (చూ. కిక్కురింతలాట.)

కిక్కురింతలాట. వి. (కిక్కురింతలా + అట) దాఁగిలి
మూఁతలాట.

స్త్రీ. స్వర్ణాల లాచెట్లశాఖలచాటున సంతరింతు
రు కిక్కురింతలాట, లు...చెన్న. ౫. ౩౭౮.

కిక్కురింపు=కిక్కురింత. అం. భా. ౨. ౨౯౨.

కిక్కురు=కిక్కురు¹. వి. వంచన, మోసము.

స్త్రీ...వంచన మెఱంగు. గీ. జూడుంగు క్రిక్కు కి
క్కురు పిక్కు జాణుంగు మొఱుంగు, దనఁగ...
అం. భా. ౨. ౨౯౨.

జ: కిక్కురించు, కిక్కురింత, కిక్కురింతలాట, కిక్కురిం
పు, కిక్కురునెట్టు, కిక్కురువొడుచు.

కిక్కురునె(పె)ట్టు. స. క్రి. (✓ కిక్కురు). కిక్కురించు,
వంచించు; ప్రోసివేయు.

గీ. దశరథమహార నీవిదుతప్పటడుగు, లుల్లమున
నవ్వుఁగాఁ జాల మొందు రెండు, తప్పటడు
గుల మును జగత్త్రయముఁ గొంటి, బలిఁ గిక్కురు
నెట్టి యిరు బుభుధు పలికి రపుడు. రామా. ౩.
౧౪౫.

అ. అతనిచేత నున్న యమృతసంభము నూచి, కె
రలు వొడిచి సురలఁ గిక్కురునెట్టి, పుచ్చుకొనిరి
యనురపుంగపు లెల్లను, మాలు లేనిబలిమి
మానవేంద్ర...భాగ. ౮. ౨౯౫.

కిక్కురువొ(పొ)డుచు=కిక్కురించు.

స. క్రి. (వంచించు.)

క. పోరుదురు కిక్కురువొడుచుచు, మాటుదురు
భయంబు లేక తోరపుటిరపుర, జాటుదురు
ఘనశిలాతటి, మీటుదు చెన్నంగ రాని మెలఁ
కువల నృపా. భాగ. ౧౦ పూ. ౪౩౧.

కిక్కుస. వి. క్రోవివంటి తృణవిశేషము, నలము.

స్త్రీ. కిక్కుస యనఁగఁ బెంపెక్కును నలసంజ్ఞ...
అం. భా. ౨. ౭౫.

కిక్కిశము. సం. వి. అ. పుం. క్రిమివిశేషము. (ఇది
శేతనఖదంతములకు హాని కలిగించును.)

కిక్కురించు=కిక్కురించు. స. క్రి. (✓ కిక్కురు¹).
వంచించు, మోసపుచ్చు.

ఆ. చేతికొండ యొకని చేనిచ్చి తలనున్న, కొం
డదొంతి కుదురుకొన నమర్చి, మగుడ నడుగ
వాడు నగచరుల్ నగ వాని, గిక్కురించి
పోయి వెక్కిరించు. భా. రా. యు. ౨౬౭.

ద్వి. కిన్నర బ్రహ్మయ్య గిక్కురించితివో, కన్నడ
బ్రహ్మయ్య గను మొఱగితివో. పండితా.
మహిమ. ౩౦౬ పా.

కిక్కురింత=కిక్కురింత. ($\sqrt{\text{కిక్కురించు}}$)

కిక్కురు¹=కిక్కురు. వి. మోసము, వంచన. (చూ. కి
క్కురు వెట్టు.)

జ: కిక్కురించు, కిక్కురింత, కిక్కురు వెట్టు.

కిక్కురు². వి. అల్ప మైనకంతధ్వని కనుకరణము.

కిక్కురుమనక=నిశ్శబ్దము గా.

క. కిక్కురు మన కమృతంబుం, గ్రుక్కలు పెట్టు
దురు సురలు...హర. ౬. ౧౨౨. వేమన. ౩.
౧౦౫.

కిక్కురు వెట్టు=కిక్కురు వెట్టు. స. క్రి. (కిక్కురు¹ +
వెట్టు) వంచిండు, మోసపుచ్చు.

ఉ. చక్కదనంబు జవ్వనము జాతనంబును
గల్గితివి యె, పెక్కినదాననందు నొకయిం
చుక గర్వము పర్వ నన్నిటున్, గిక్కురునె
ట్టె జూచెను చేలి పవమా ముద మార నింక
నా, చక్కెర వింటిదంటును, జూచులకొరుల
నేమి యయ్యెనో. రసిక. ౩. ౯౦.

కిక్కిన. అవ్య. ద్రు. గట్టిగా, బిగియునట్లు.

దండకము...భయభ్రాంతుఁడై పాశ సుంకిందు
నక్కిందుఁ గంసుం ద్రులొకీవృశంసు న్ని
యుష్మక్రియాపథ్యం గిక్కినకొ గొంతుకొ
ల్పొక్కి...పాపి. ౩. ౩౮. (ప్రయోగాంత
రములేదు. వి. మిక్కిలి కదియక అనిశ.ర.)

కిఖి. సం. వి. ఇ. పుం. కోతి. (త్రి.వి.) క్రీ. సృగా
లిక, కొంకనక్క, చిన్న జాతి నక్క.

కిగ్గాడి. విణ. (సం. కీకట: క. కిగ్=అబ్బము.) అబ్బ
ము; నీచము; పనిశీమాలినది, అప్రయోజకము.

గీ. పూని కర్ణాత్రజాండు పృషనేను డాత్త, హయ
ము దాటించినట్టివాఁ గల్గి యుదిగో, నాటి
కది యబ్బురము గాని వీటిలోని, నేటికిగ్గా
డిగుట్టలు దాటుచుండు. కళా. రా. ౧౩౩.

ఉ...కీ, లూడినయందెతోడ బిగి యూడినతాలి
మితోడ చచ్చె గి, గ్గాడియుఁ బోలె గామ
గవి గాఁడి గలయ్య నృపాలువీటికికొ. సు
ద. ౩. ౪.

సీ. తనవిడిచికి రంభ ననుపచై తని తిట్టుకిగ్గాడి
యరుగనుఁ గేలు మొగిచి. ప్రభా. ౧. ౭౮.

సీ. అప్రయోజకసంక్ష యలరుండును గొఱ
గానివాఁ డనఁగఁ గిగ్గాడి యనఁగ. ఆం. భా.
౩. ౨౭.

జ: కిగ్గాడికాండు.

కిగ్గాడికాండు=కిగ్గాడి. (కిగ్గాడి + కాండు-స్వార్థ
ము) (అప్రయోజకము.)

క. కిగ్గాడికాండ్రె యెపుడుం, దగ్గనిసంపదలఁ
బొదలఁ దా మది యకటా, బద్ధన మండెడు
...సుక. ౩. ౨౮౦.

కిచే. వి. ౧. (పక్షులు కోతులు లోనగువాని) కూఁ
తయందగుధ్వని కనుకరణము. (దీని యాప్రేడి
తరూపము కిచకిచ.)

ద్వి. అచలంబుపైకి గుండునక చెట్టనక, కిచకిచ
ధ్వనులతోఁ గిచకొట్టుకొనుదు, నెఁగఁబ్రాకి
యెక్కుచో...రం. రా. కిక్కిం. ౧౯౮ పా.
౨౫ పం.

౨. చక్కిలిగింత.

ఉదా: పీచు నామ కిచకిచలు పెట్టుచున్నాడు.

౩. చక్కిలిగింతవలన గలుగుజలదరము.

(వ్యవ) చక్కిలిగింత పెట్టినచో పిల్ల కంతో కిచ
కిచ.

కిచకిచలాడు, కిచకిచమమకిచకొట్టు.

జ: కిచకొట్టు.

కిచేకొట్టు. అ. క్రి. (కిచ + కొట్టు). కిచకిచమమ
ధ్వని చేయు.

ద్వి. కిచకిచ ధ్వనులతోఁ గిచకొట్టుకొనుచు. రం.

రా. కిష్కిం. ౧౯౦౮ పా. ౨౫ పం.

సీ. పూవుగుమ్మలనంటిపూవచన్నులు గోళ్ల నది
మినఁ గిచకొట్టునట్టివేళ. సుక. ౧. ౨౧౧.

కిచేకు. వి. ధ్వనివిశేషమున కనుకరణము. (ఆమ్రేడి
తరూపము 'కిచుకుకిచుకు')

(పాము.) వ...నీరంబున ననర్థశ్రుచారంబునఁ
జేరేంబులు వాచుచు నొడిసి యొడిసి బడలు
వడం గఱచి కిచుకుకిచుకు రసక కతిపయది
నంబులకు జలపాదావశేషంబుగా నిఖిలభే
కంబులతో భక్షించి...వేం. పంచ. 3.32౦.

కిచ్చేడి. వి. (క. త. కిచ్చడి. హిం. కిచిడి.) నానా
వస్తువులు చేర్చివండుచిత్రాన్ని విశేషము.

వ...చారులుఁ దియ్యగూరలుఁ బచ్చదులుం గి
చ్చదులును బజ్జలుం గిజ్జలును... కాశీ. 2.
౧౦౫.

సీ. సద్యోఘృతంబులుఁ జక్కెరలు క్కెఱ్ఱ ప
చ్చళ్లు కిచ్చళ్లు పాయసములు. ఉ. రా. ౬.
౧౨౨.

కిచ్చిలి. వి. (క. కిచిలి. త. కిచ్చిలి.) ఒక జాతివా
రింజీ. (ప్రా)

కిటికిట. వి. (త. కిడుకిడు) పండ్లుకొలుకుట మున్న
గునానియం దగుధ్వని కనుకరణము.

వ...జటిలుండు గిటకిటం బండ్లు గొఱికి హుమ్మ
ని...మమచ. ౫. ౧౯.

సీ. శ్రుతులు విజ్ఞో దైవవోఁ దంత్రి విగువుగాఁ
బీడించి కిటకిట విరడఁ ద్రిప్ప. వైజ. ౧.
౧౧౮. దశా. ౨. ౨౬.

క. అటు నిటును జాణిఁగి మెల్లఁగఁ, గిటకిట య

ని మేను వడఁకఁ గితురించి మధ్య, త్కటకర
టవిటసివిటప, చ్చటమటుఁగున కేఁగి దాఁగి
శంకరుఁ డంతక. పార్వ. ౪. ౧౨౪.

కిటకిటమమకిటకిటమమధ్వని చేయు.

క. కిటకిటమన రదనపటలి గీఁటుమఁ బలికె.

దశా. ౬. ౮౨.

కిటకిటలాడు = క్రిక్కిఱియు, సమృద్ధముగా
నుండు.

(వ్యవ) అక్కడ జనులు కిటకిటలాడుచున్నారు.
అతనియిల్లు బిడ్డలతో ఎప్పుడును కిటకిటలాడు
చుండును.

కిటి. సం. వి. ఇ. పుం. నూకరము, పంది.

కిటికీ. వి. (హిం. ఖిడ్కి.) గనాక్షము, సోరణము.

(క. ర. వా)

కిటిభము. సం. వి. ఆ. పుం-పందిరె నల్లగా నుం
డునది-౧. కేశకిటము, పేను. ౨. నల్లి. న. పా
ముకాటువలనియుపద్రవవిశేషము.

కిటుకు. వి. ౧. ఆకార్యము, దుష్కృత్యము.

చ. కటకట మిమ్మవంటిగుణగణ్యులఁ బుణ్యులఁ
జెప్పరానిసం, కటములఁ బెట్టి యెట్టికొఱగా
ములు చేసితిఁ బెక్కు నాకు నీ, కిటుకున నే
మి మేలు కలిగె... వి. పు. 2. ౯౪.

౨. కపటము.

సీ...కపటాఖ్య విలసిల్లు గబ్బి గారు, గబును కై
పు కిటుకు కొడు డబ్బు కవుడు డంబనంగ...

అం. భా. ౧. ౧3౮.

3. మర్తము, రహస్యము.

(వ్యవ) రామునకు విభీషణుఁడు లంకలోనికిటు
కు లన్నియును చెప్పెను.

౪. చిక్కు.

ద్వి. కపటనాటకుఁ దైవకాకికుఁ దాత్తఁ, గృప
మాలి నినుఁ బట్టి కిటుకులు వెట్టి. ద్వి. హరి
శ్చ. పూ. ౧౮౭౨ పం.

కిట్టకము. సం = కిట్టము.

కిట్టము. సం. వి. అ. పుం. న. (చై.ని.) మలసామా
స్యము.

(క) దేహమలము.

శ్లో. వసా శుక్రమస్యజ్జా కర్ణవిష్ణా త్రవిణ్ణభాః,
శ్లేష్మశ్రుదూషికాస్స్వదో ద్వాదశైతే సృ
ణాం మలాః. (అమరసుధ.)

(చ) లోహాదిధాతుమలము, చిట్టెము.

(ట) నూనె మొదలగువానియడుగుమడ్డి.

కిట్టవర్జితము. సం. వి. అ. న. శుక్లము, రేతస్సు.

కిట్టాలము. సం. వి. అ. పుం. గ. తామ్రకలశము,
రాగిపాత్ర. ౨. లోహమలము, ఇనుపత్రుస్సు.

కిట్టికోల. వి. ఇటికించుటకుఁగా నొకతట్టు కొనలఁ
జేర్చికట్టి చిన్నకోలలతో నేర్పఱుపఁబడినసా
ధనము. (శ. ర.)

కిట్టిమము. సం. వి. అ. న. ఔరోదకము, ఉప్పు
నీరు.

కిట్టు. స. క్రి. గ. చంపు.

ఉ. కిట్టుదుఁ గర్ణశల్మలనుకీటములం గరతాడ
నంబులం, బెట్టుదు నేలఁ గౌరవులఁ నీనుఁగు
పెంటలు గాఁగ...భార. కర్ణ. ౩. ౨౬౧.

౨. సమీపించు, కదియు.

చ...ఉ గ్రమ్యుగనాథుని వైసను గిట్టి ముట్టి బె,
ట్టిదముగఁ గాలఁ గేలను గడించెమగంటిమి
యల్లసిల్లఁ బట్టుదు...భార. విరా. గ. ౧౩.

గీ...కిట్టెను డాసెను గదిసెఁ గవిసెఁ, జేర డగ్గ
తొ ననఁ దారసించె ననఁగ, వెలయు...
ఆం. భా. ౩. ౧౨౪.

సక్రి. అక్రి. కవియు, తాఁకు.

మ. మురదైత్యుండు... దేవవ్రాతముం గిట్టిము,
స్కరుఁ డై కుండలముల్ వారించె... ఉ. హ
రి. గ. ౧౫.

(దుగ్యోధనుఁడు ద్రోణునితో నన్నమాట.)

మ...భీమాగ్రజం డాజిఁ గిట్టినఁ బట్టం గడు
నగ్గ మైనయెడఁ గ్రేడింతెట్లు...భార. ద్రో.
గ. ౩౮౮.

సీ. ఉద్భట ప్రతిభటవ్యూహంబువైఁ గిట్టియస్త
శస్త్రముల నూటాడఁ గోరు. కృ. శకుం. ౩.
౮౩.

కిట్టుకొను = చేరుకొను.

క. కుటుంబముఁకలు గూడఁ గిట్టికొని తమలోనన్.

ప. మదీయవృత్తాంతంబు చెప్పికొనుచున్నంత.
దశకు. ౬. ౧౧౦, ౧౧౧.

కిణము. సం. వి. అ. పుం. గ. కఠినవస్తుస్పర్శము
చే హస్తాదులందు కాచెడికాయ. ౨. శుష్క
వ్రణము, ఎండినపుండు, గాయపుకాయ. ౩.
మాంసపుగ్రంథి, కంఠి.

కిణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపామార్గము, ఉత్తరేనుకీ.

కిణిహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. అపామార్గము, ఉత్త
రేనుకీ. ౨. కటభి, నల్లగినియకీ. ౩. తెల్లగినియకీ.

కిణ్వము. సం. వి. అ. పుం. న. సురాబీజముకీ.

న. గ. పాపము. ౨. మద్యము చేయుట కుపయో
గించునానావస్తుసముదాయము. ౩. పిణ్యాకము,
తెలికపిండి.

కిత. వి. దేవతార్చనముకై కళ్లమున నొక దనసుబో
సెడుమూడుదోసిళ్లధాన్యరాశి. (శ. ర.)

కితవము. సం. వి. అ. పుం. దుత్తూరము, ఉమ్మెత్తకీ.

కితవుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. వంచకుఁ
డు, మోసగాఁడు. ౨. ఖిలాఁడు, దుష్టుఁడు. ౩.
ఉన్నత్తుఁడు, పిచ్చివాఁడు. వి. అ. పుం. జూదరి.

కిత్తనార. వి. చాఁగనార.

కిత్తలి. వి. (క. కిత్తళి. తు. కిత్తలి) కిచ్చిలికీ.

(త్రా)

కిత్తి = కిత్తు. (శ. ర, చి. ని.)

నీ. అలికనేత్రముకిత్తి యారజ్యమానమై తెప్ప
లనందుల నిప్పులు మిసె. హర. 2. 2౯.

కిత్తు. వి. (ప్రా-క. త. కిప్పు.) అగ్ని, నిప్పు.

నీ. నీటిబిడ్డడు కిత్తు నిప్పు...సాం.ని.దేవ.౧౨.
వేంక. దేవ. ౧౪. ఆం. భా. ౧. ౪౨.

కిదుకు. అ. క్రి. మూలుగు.

నీ. మేల్కొన్న తెలుగున మెల్లన గను విచ్చి
క్రేగంటఁ జూచుచుఁ గిదికి నీర్లి. భాగ.
౧౦ పూ. ౨౨౫.

క. నిదురించినశిశు వాఁకొని, కిదుకుచుఁ జను గో
రికెరలి కిసలుయిలిన, న్నదుచక్రచాపరే
ఖా, స్పదపదమునఁ దన్నె నొక్కబండికొ
దండికొ. భాగ. ౧౦ పూ. ౨౫౦.

ద్వి. పత్తు నేను నన్ను పదలక తిగిచి, యెత్తు
కొమ్మనుచుఁ బెల్లెనగు దైవ్యమునఁ, గిదు
కుచుఁ జన్నికెంగలఁ బైకొంగుఁ, గదియిం
చి బుడిబుడికన్నరు దెచ్చి. ద్వి. హరిశ్చ.
పూ. ౨౩౪౨ పం.

కినియు¹. స. క్రి. అ. క్రి. (క. కినిసు). గ. కోపించు.

గీ. అనిన ధృతరాష్ట్రుఁ డాపగాతనయు భక్తి, నను
నయించి రాధేయునిఁ గినిసి ప్రియము, దోఁ
పఁ దా నిట్లు లనియె...భార. ఉద్యో. ౧.
౨౫౫.

ఉ. ఆత్మపీ భీష్మముఖ్యులగునచ్చటివృద్ధజనంబు
రెల్ల నో, రెత్తక యూరకుండిరి మహీశ్వరు
చిత్ర మెఱుంగ మర్కం దా, నొత్తి కుమారు
లం గినియ నోపడ ... భార. ఉద్యో. ౧.
౩౪౬.

చ. అనిమషనాథ ముక బదరికాశ్రమతాపస
పంక్తిముందటకొ, గినిసి ప్రతిజ్ఞ చేసి రణకే
లికినవృద్ధ పోవువాడనై, పనిపడి నేడ
లంచితి నుపయ్యని...ఉ. హరి. ౧. ౧౩౭.

చ..భవ, త్రవయుఁడు గంధసింధురవిరామము పై
నడరించి భీమనే, నుని గినియించె...భార.

ద్రో. ౧. ౩౧౦.

నీ. కినిసి బిడజుఁ డాగ్నేయాస్త్ర మడరింప నది
శార్ఙ్గి లేజంబునందు డిందె. హరి. ౫. ౩౦. వ
రాహ. ౧౧. ౧౦.

౨. ద్వేషించు.

గీ. ఆఖిలవిషయానభిన్నే హుఁ డగుచు శుభము,
నొంది, మురియక యశుభంబు నొంది కినియ,
కుండు నెవ్వాఁడు నమత నప్పండితుండు,
సంస్థితప్రజ్ఞుఁ డగు సూరిజనవరేణ్య. సీతా
రా. ౩. ౧౪౨.

శ్లో. యస్సర్వత్రానభిన్నే హస్తత్రాప్య శుభా
శుభమ్, నాభినవ్దతి నద్వేష్టి తస్య ప్రజ్ఞా ప్ర
తిష్ఠితా. గీత. ౨. ౫౭.

జ: కింక, కినుక¹, కినుకకాఁడు, కినుపు, కినువడు.

కినియు². స. క్రి. సమీపించు. (ప్రా. శ. ర.)

గీ. కినిసి పాణినాళికంబు సానుపుటయును, నంత
లోఁబడ కదియు మోహప్రకటన, మాని త
న్ననిచినయతిమానతుంగ, తరు నెనసి తోన
గ్రహణగోచరతఁ దొఱఁగె. హ. న. ౨. ౪౭.
(నలపక్షమున)

జ: కినుక².

కినుక¹ (న్క) = కింక.

వి. (కోపము, అలుక, కనలు)

చ. కినుక మనంబునం గదిరి క్రీడి పితామహు
విల్లు వ్రేల్చిడిం, దునిమి...భార. విరా. ౫.
౧౭౬.

గీ. అనిన విని కిన్క బూనినయలఁతినగవు, చె
లువు మొగమున కొకక్రొత్తపాలు పొనర్చు,
బుండరికాక్షుఁ డగు తెల్లఁ బోయి యప్పు,
డగుణకమలాక్షుఁ డగుచు మురాంతకుండు.
భార. ఉద్యో. ౩. ౩౬౪.

నీ...కినుక యనంగను గిన్న యనంగ...గీ...త
నరుఁ గోపము...అం. భా. ౧. ౧౩౫.
కినుక². వి. (√కినియు²) అట్టాడుట.
చ...అవికచపంకజలోచన పాంథ యిందు ర,
వృనుటయు నిల్లు చేకొనెద వద్దిర మత్పతి వ
చ్చువేళ నీ,కినుకలు సాగ విచ్చట జగే యన
నాతఁడు భీతచిత్తుడై. కుక.౩.౧౯౬.(చూ.
౧౯౫.)
కినుకకాఁడు. విణ. (√కినుక¹) కోపము గలవాఁ
డు, కోపశీలుఁడు. (శ. ర.)
కినుపు. వి. (√కినియు¹) కోపము.
క. అని సామంతులచంతపుఁ బెనుగాడ్పుల దరత
రంబు పెరిగెడుననురే,శునికినుపుఁగడలి మొ
రనానో, యనఁ దగి ప్రస్థానభేరి యంతట
మ్రోసెన్. కవిక. ౨. ౧౮౩.కాశీ. ౧౮౮.
కినువ(న్వ)డు. అ. క్రి. (కినుపు + ఁడు) కోప
పడు.
క. జన్నములు సేయునెడఁ బ,కాన్వంబులు
గుడుచు చుండు మధిపతి నిన్నున్, జన్నియ
విడిచె రణముతటి, మిన్నక కినువడక పొమ్మ
మిగ్గుహమునకున్. భార. విరా.౮.౨౧౮.
చ. జనకునిఁ గన్నఁ గిన్నడుదు సభ్యుల బంధులఁ
గాంచినం గడున్, గవలుదుఁ దల్లిదిక్కునను
గౌరవబుద్ధి యొకింత లేదు నా,కు ... పారి.
పూ. ౯. ౮౧.
కిన్నర. సం. వి.ఆ.స్త్రీ.ఒకజాతివీణ. (విల్యున్ను.)
ఉ...మే,ల్కిన్నర జెంతఁ జేరి యొకకిన్నర
కంతి యొసంగ నయ్యెడన్. చంద్రికా. ౨.
౯౫.
కిన్నరకంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=కిన్నకంతి.
కిన్నరకంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ-కిన్నరులకంతస్వర
మువంటికంతస్వరము గలది-హధురకంతముగల
స్త్రీ; స్త్రీ.

శ్లో. కిమిదం కిన్నరకంతి సుప్యతే. సం. రఘు
౮. ౬౮.
కిన్నరము. సం. వి. అ. న. భారతాదివర్ణములలో
నొకటి.
కిన్నరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. వీణాభేదము. (కే.ని,
వై. ని.) ౨. కిన్నరస్త్రీ.
నీ. తలవాదకసమీరహతకిన్నరీరుతుల్ కిన్నరీరు
తులు నేక్షిభవించె. వసు. ౧. ౧౮౯.
కిన్నరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. నరముఖమును అ
శ్వశరీరమును గలదేవయోనివిశేషము.
శ్లో. బింబోష్ఠం బహుమనులే తురంగవక్త్ర,శృం
బంతం ముఖమిహాకిన్నరం ప్రియాయాః. కశు.
౮. ౩౮.
౨. దేవయోనివిశేషము.
శ్లో. గంధర్వకింపూరుషకిన్నరా జగుః. సం.భాగ.
౮. ౨౦. ౨౦.
కిన్నరేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుచేరుఁడు.
కిన్నెర. వి. (సం. కిన్నరా) వీణావిశేషము.
(సరస్వతీవర్ణనము.) నీ. శృంగారకుసుమంబు
చిన్నిచుక్కలరాజు పసిడికి న్నెరవీణ పలు
కుదోడు. వైష. ౧. ౫.
నీ. వదరుపల్కులా గాక తుది సాటివచ్చునే కి
న్నెరకాయ లీచన్నుఁగవతు.హంస.౧.౨౧౦.
కివ్యము. సం. వి. అ. పుం. పురీషమున పుట్టు క్రి
మిభేదము.
కిమిచ్చుకుఁడు. సం. విణ. (అ. చ్చికా. అ)-భోజ
నాదిసమయములందు-ఏమికావలెను ఏమికావ
లెను అని అడుగువాఁడు.
శ్లో. సుమనోమోహకై రత్నైర్నిరణ్యేన చ భూ
రిణా,గోభిర్యవ్రైశ్చ రాజేన వివిధైశ్చ కిమి
చ్చకైః. సం. భార. కాం. ౩౭.౧౭.(కిమిచ్చు
నీ కిమిచ్చునీ ఇతి పృచ్చద్భిః-వ్యాఖ్య.)

కిముకా(ఖా)బు. వి. (హిం.కంభాబ్) బంగారు
పువ్వులతోఁ గాని వెండిపువ్వులతోఁ గాని వ
ట్టినవలెవ గలయొకవిధమైనపట్టుబట్ట.

చ. క భుకుఁబసిండికట్టు పుజగాపయిరాజీమెఱుం
గుఁగండెపూ, పులకిముకాబుజంటిపారుపుక్
బడఁగొట్టువెడందపావడక్ ... మల్లుపు ర.
౧౮.

సీ. పులితోలుసరిగపూపులహెచ్చుకిముఖాబు గొ
పుతమానుగా నొప్పఁజేసి. పార్వ. ౫. ౧౪౯.

కిముడు. వి. కొంచెము, అల్పము.

సీ. కైకంబు కొంచెము సన్నంబు తోడెముచి
టు కిము డనదు లేచిటుత లేత. గీ. కొద్ది
యన్న వనంగను గొఱలు నల్పు, ము... ఆం.
భా. 3. ౧౬.

కిమ్మను. మి. ఆ. క్రి-ప్రశ్నవేయ-నోరెత్తు, మా
టాడు. (దీనికి వ్యతిరేకమండే ప్రయోగము.)

సీ. కళలు వెచ్చము గాని కలువనెచ్చెలికానిము
రువుఁ గిమ్మననీమోసువాని. సారంగ. 3.
౧౦౮.

ఉ... ఇందులింబముక్, కిమ్మననీదు మోము...
మనుచ. 3. ౬. (ఇట బౌద్ధమతవాచకము.)

కిమ్మిరము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) చిత్రవర్ణముగ
లది, నానావర్ణములు కలది. వి. ఆ. పుం. ౧. చి
త్రవర్ణము. ౨. నాగరంగము, నారింజి.

కిమ్మిరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొకరాక్షసుఁ
డు. (పిడు భీమునిచే హతుఁడయ్యెను.)

కిమ్మ=ఇమ్మ¹. (౧. అర్థము. మా.) ప్రితి.

ఉ. కమ్మనిజాన్న మంచి నెయి గట్టిది మిఁగడ
తోఁ జెరుంగు చొక్కమ్మనిజాన్నచాలు
చిలుకొమిసి దీసినవెన్నుదుద్ద నెచ్చమ్మలై
దునాల్గుదివసాలకు మాడలముల్లె లిమ్మెయిం,

గిమ్మలఁ జెచ్చి యిచ్చు రతికిం బలిమాలించుఁ
లిచ్చు నిచ్చుట. హంస. ౨. ౧౧౧.

కియాహము. సం. వి. ఆ. పుం. ఎఱ్ఱగుఱ్ఱము. (పై. ని.)

కియ్య. వి. (కిందు+య) అక్షరముక్రింద వ్రాయు
యకారము.

గీ... కియ్య యనఁగ, నడరుసు యకారనామం
బు... ఆం. భా. ౨. ౧౮౩.

కియ్యవడి=కియ్య. వి. అక్షరముక్రిందియకార
ము. (శ. ర.)

కిరకము. సం. వి. ఆ. పుం. పందిపిల్ల.

కిరకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. లేఖకుడు, లేకరి.
(వాచ.)

కిరడు. వి. బెస్తలు సవారి మోయునపుడు నడచున
డకలలో నొకటి. ప్రబంధ. ౬౦౫.

కిరణమాలి. సం. వి. స్. పుం. నూర్వ్యుడు.

కిరణము. సం. వి. ఆ. పుం. మయూఖము, వెలుగు.

కిరత్. సం. శత్రు. ౧. కష్టచున్న. ౨. చిమ్మచున్న,
చల్లుచున్న. 3. హింసించుచున్న.

కిరము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) విశేషకము, చల్లు
నది. వి. ఆ. పుం. ౧. పంది. ౨. పెట్టాదులు విసర్జిం
చు ప్రదేశము, మఱుగుదొడ్డి.

కిరాటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కారిక, గోరువంక.

కిరాటుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. వైశ్యుడు, కోమటి.

౨. ప్లేచ్చుడు.

క్లో... క్ల్యేతు కిరాటస్యాస్త్రేచ్ఛే వణిజి చాపి.
(కే. ని.)

కిరాతకము. సం. వి. ఆ. పుం. నేలవేము¹.

కిరాతలిక్తము. సం. వి. ఆ. పుం. నేలవేము¹.

కిరాతము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఒకానొకదేశము.

౨. ఒకజాతిచేఱ. 3. భూనింబము, నేలవేము¹.

కిరాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గంగ. ఈ. స్త్రీ. ౧. కిరాత

స్త్రీ, బోయక. ౨. కుంఠనకత్తె. ౩. దుగ్గ. ౪. గంగ.

కిరాతిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జటామాంసికీ.

కిరాతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) పాట్టివాడు.

వి. ఆ. పుం. ౧. నెమిలిపించెము ధరించి యడవి యందు తిరిగిడిబోయ, ఎఱుకు. ౨. మ్లేచ్ఛుడు.

కిరీ. సం. వి. ఇ. పుం. ౧-నెలను త్రవ్వనది-చంది.

౨-నీళ్లను చిమ్మనది-మేఘము. స్త్రీ. ఆటని, ధను ష్టాతి (వై. ని.)

కిరీటము. సం. వి. అ. పుం. న. మకుటము, రాజు

లు తలను చాల్చు భూషణవిశేషము.

సా: కిరీటము పెట్టినతలను సుల్లడుగ నేల.

క. చెలలార మీదువిద్యా, నిలననులమహిమ నేడు వింతగఁ జూడక, వలెనె కిరీటము పెట్టిన, తలనుక నుల్లడుగఁ బోవఁ దగు నే యెందుక. వాల్మీకి. ౩. ౬౮.

కిరీటి. సం. విణ. (న. న. న.) కిరీటము చాల్చిన

వాడు. వి. న్. పుం. ౧. ఏనుఁగుయొక్క చింత

మూలము. (వై. ని.) ౨. అర్జునుడు.

కిరీటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జీవక మనెడిగంధద్రవ్యము.

కిరీటిపచ్చ. వి. (కిరీటి + పచ్చ-కిరీటికబ్బముగాను

డకబ్బభవము అని శ. గం.) గరుడపచ్చ, మరకతము.

నీ. గోమేదకంబులపట్టిమంబులతోఁ గిరీటిపచ్చ లవిత్తర్ధికలతోడ. వరాహ. ౪. ౧౧౧. ద్వి. పరమ. ౩. ౨౪౪ పా.

కిరుదెన. వి. (సం. గృహస్థ. సీ.) కొండయందు కలుగు నొకవారసోగము.

నీ. గృహస్థి పేరగుఁ గిరుదెన యనఁగను...అం. భా. ౨. ౧౨౬.

కిరును. వి. (త. కిరును.) ఇరుప్రక్కల వాయి గలి

గి వాట మగునొకవిధ మైనకత్తి.

గీ. అనుచు జెల్వపుఁజెంగల్వయిరిదికిరును, దురుసుమాస్త్రీని బడరి యయ్యెనుపట్టి, గురుసు మన్యోతనుని దూతీ గరుసు మీటి, పేరెములు వాతెడుమరుత్కుమారు ననియె. కువల. ౪. ౩౧. (చెంగల్వయిరిదికిరునురుసుమాస్త్రీడు= చెంగల్వకత్తి గాఁగల మొనగాఁడు, మన్నఁడు.)

గీ. విరహీనెత్తుట జొత్తిల్లకిరును లనఁగ, నరుణతరుణప్రవాళంబు లచటవచట, గ్రమ్మ ఋతురాఁగు నింజోలగంబుచేసె, మనననీనాధి పత్యసంపదలఁ బొడలి. కార్తిక. ౪. ౫౮౮.

కిరునుఁగత్తి=కిరును. కళా. ౭. ౧౨.

కిరునుఁగ్రుడుపు=కిరును. చంద్రా. ౨. ౭౫.

కిర్తి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ౧. పూలము, గింజలేని పరిపోఁచ, మొ. ౨. గృహము. ౩. స్వర్ణపుత్రభిక, బంగారుబొమ్మ (మే. ని.)

కిర్తిరత్నకుళ (చము). సం. వి. చ్. పుం. వాగరంగము, వారింజీ.

కిర్తిరము. సం=కిర్తిరము.

కిర్తిరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) చిత్రవర్ణము గలది గాఁ జేయఁబడినది.

కిర్తిరుడు. సం. వి. అ. పుం=కిర్తిరుడు. (వాచ)

కిఱికిఱ. వి. రథసేమిధ్వవ్యకరణము. (శ. ర.)

కిఱు¹=కిఱు. (చూ)

జ: కిఱుఁజెప్ప.

కిఱు²=చిఱు. విణ. (క. కిఱు) అల్పము. (దీనికి వ్యస్తప్రయోగము లేదు.)

నీ. మాఁగారు వొదలుమేనులతోడ నెరకునై కిఱుమాఁత లిడ నాలకింప లేదు. వేం. పంచ. ౧. ౨౮౭.

ద్వి... మోవి, కెందలిరాకుమైఁ గిఱునవ్వు నెఱు

య. ద్వి. పరమ. ౨. ౮౪ పా. ౧౫ పం. (చి. ని.పా.)

కీలుఁజెప్ప=కీలుఁజెప్ప.వి. (కీలు¹ + చెప్ప.) కీలు మని ధ్వని చేయుచెప్ప.

మ. తటి నాక్రాంతసమస్తలోక బలిదైత్యధ్వంసి యోదేవ నీ, యజ్ఞకా లుధతి రాహుమండల ము బ్రహ్మాండంబుతో నొత్తినం, గుణగుణ్ణం చెడనంది విట్టజలునగ్గోరాహి నీయంఘ్రి కీ, గీలుఁజెప్పైనవిధంబు నామనములోఁ గీలించినట్లయ్యెడు. నైష. ౮. ౧౨౫. చెన్న. ౩. ౩౧.

కీలుకు = కీలు. వి. చెప్పలు మున్నగువానిధ్వని కనుకరణము.

ద్వి. కీలుకుఁజెప్పలు...అ. మ. క. ౧. ౪౯పా. ౧౭ పం.

క. అన వినివా రిది యగునని, చనుటయు నా నాటికేయ శయ్యయు న్నా, ధనిప్రక్క నుండి తమిరే, గిన జిత్తిని చనియెడలుపు గీలు కనకుండక. శుక. ౨. ౧౨౪.

కీలుదు. వి. (క. కీలుదు) న్యూనము, తక్కువ.

గీ. ఒకట నుదయాద్ర కస్తాది కొక్కజంగ, దాటఁ జాలియఁ గీలుదుగా దాటియో డె, దానవుడు...దశా. ౮. ౧౪.

చ. యతివరులార నీలనిషధాద్రులు తక్కినవర్ష భూధరి, ప్రతతులలోన మిక్కిలియఁ బ్ర స్తుతి గన్నవి లక్షయోజనా, యతములు వీనిఁ గూర్చి కీలు డైనవి చాఁపున పామకూటప, ర్వతమును మంచుఁగొండయును ద్వాదశవిం శతియోజనంబులక. వరాహ. ౧౦. ౧౦౮.

జ: కీలుదుకట్టు.

కీలుదుకట్టు. వి. బ. (✓ కీలుదు) కుమ్రరవాఁడు కుండలపై చేయనొకవిధమైనపని. హంస. ౫. ౧౩.

కీలు. వి. చెప్పలు మున్నగువానిధ్వని కనుకరణము.

(వృత్తియందు వికిల్పముగా ద్విత్వలోపము - చూ. కీలుఁజెప్ప, కీలుఁజెప్ప.)

నీ. నంద మా కుచ్చులయద్దాలు గీట్టని మ్రోయఁగా నల్లానమునఁ జేలంగి. ద్వా. ౧౦. ౮౩.

గీ. పాఠముఁ గీలుకీట్టని పలుకుచుండుకుచ్చు లుద్దాలు...హంస. ౩. ౯౦. శుక. ౩. ౪౫౩.

గీ. గమనజనమున నజ్ఞాదుకావడదరి, కీలుకీట్ట ని భుజమునఁ గలి నల్ప. హంస. ౧. ౧౭౨.

నీ. తలుపు కీట్టనకుండ...కాశీ. ౪. ౧౦౧.

జ: కీలుఁజెప్ప, కీలుఁబాగాలు, కీలుగానుఁగ త్రిప్పళ్లు.

కీలుఁజెప్ప=కీలుఁజెప్ప. (కీలు + చెప్ప)

ఇట్లే:- కీలుమెట్టు. (శ.ర.)

కీలుఁబాగాలు. వి. బ. (కీలు + పాగాలు) కీలు పాపుకోళ్లు. కైజ. ౨. ౪౫.

కీలుగానుఁగ త్రిప్పళ్లు. వి. బ. (కీలు + గానుఁగ + త్రిప్పళ్లు) బాలక్రీడావిశేషము.

నీ. గచ్చకాయలు కీలుగానుఁగ త్రిప్పళ్లు గుట్ట పెక్కుదు మంటిగూండ్లు...హంస. ౩. ౧౪౬.

కీలకించితము. సం. వి. అ. స. (కీల=అలీశేన. కిం= ఈషత్. చితం=చితం. కల్ప) శ్రీలశ్యంగారి చే స్టావిశేషము, ఆభివృద్ధమనంగమమువలని యబ్బు చేఁ గలుగు స్థితాదులకూడిక.

శ్లో. స్థితమగ్నరుదిత హానితత్రానక్రోధశ్రమాదీ నామ, సాంకర్యం కీలకించితమభీష్టతమసం గమాదిబాధర్మాత్. సా. ద. ౩. ౧౦౧.

కీలకీల=కీలకీల. వి. (క. కీలకీలా) నపువ్వు మున్న గువానియందగుధ్వని కనుకరణము. (ఇది 'కీల' కు ఆప్రేడితరూపము.)

క. కలుపలు కీలకీల నవ్వె. సారంగ. ౨. ౧౬౨.

చ...బల్, సకీలకూఁకలకీ గీలకీల న్నగుమో హనశయ్య నున్నెడక...వసు. ౬. ౭౪.

సీ. పలసినయెడకుఁ గవ్వులు వ్రామువ్రాముసంబు

లవారిగంటాలకిలకిలలును. కువల. ౨. ౧౦౦.

చ... గ్రక్కున బాహువు లప్పళించుచుకొని, గిల
కిల నార్పుచుకొ జెలగి కేరుచు... ఉ. రా.

౭. ౧౩౦.

సీ. చెలఁగుచుఁ గిలకిలల్ గులుకుకోవెలలకు...

యయా. ర. ౧౫, ౫. ౮౧.

జ: కిలకిలము, కిలకిలలాడు, కిలకొట్టు, కిలారించు, కిలారుచు.

కిలకిల. సం. వి. ఆ. పు. ౧. హర్షధ్వని. ౨. వీరుని
సింహనాదము.

కిలకిలమను=కిలకిలలాడు. (కిలకిల+ఆను-వా)

కిలకిలలాడు. ఆ. క్రి. (కిలకిలలు+ఆడు) కిలకిల
మనిధ్వని చేయు.

చ... సారసారెకుం, గిలకిలలాడుచు నిగులఁ గే
కలు గొట్టుదు రింతె కాని... నీలా. ౨. ౮౧.

చ... దీనితోఁ, గిలకిలలాడుచుకొ మదనకేళిఁ బె
సంగెడిభాగ్య మెన్నఁడో. మృ. వి. ౨. ౬౨.

కిలకొట్టు. ఆ. క్రి. (కిలకిల+కొట్టు.) కిలకిలధ్వని
చేయు.

ద్వి. చెలికత్తియలపిండుఁ జేరఁ జీరుచును, గిల
కొట్టియంతలోఁ గేరి నవ్వుచును. ద్వి. పర
మ. ౨. ౫౮ పా. ౧౮ పం.

సీ... కిలకొట్టి నవ్వి నవ్విలయఁజేసి. చంద్రా.
౨. ౫. ఘటికా. ౨. ౧౧౮.

కిలము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆట, క్రీడ.

కిలరము=కిలారము. వి. పగువులమంద.

ప... శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకిలరమున చామి
యబోయువంటియయు ... కొమ్మబోలతల్లి
యయు బెరసినబోలవసమునం బెట్టిన ఎడ్లు
౫౦... ద. కా. ర. ౧౦౧౨.

ప... శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకిలరమున... బె
ట్టిన ఇన్నెడ్లు౫౦... ద. కా. ర. ౧౦౧౩.

కిలాకిల=కిలకిల.

(నవ్వుటయుం దగుధ్వని కనుకరణము.)

మ... గాకాంత సారెం గిలా, కిల నవ్వు న్నుద
మొందుదంతియుఁబునిం గీర్తించి నర్తించెదకొ.
కువల. ౧. ౭.

చ... నలకూబరుఁ డేమి నేరమే, పలుకవె యం
చు బొమ్మచెయి వట్టివ రంధ నగుం గిలాకి
లకొ. ద. కా. ౧. ౮౫.

కిలాటము. సం. వి. ఆ. పుం. ఇగురఁ గాఁగి గడ్డక
ట్టినపాలు.

కిలాటి. సం. వి. న్. పుం. వెరుగు. ఈ. క్రీ=కిలా
టము.

కిలాతము. వి. గుఱ్ఱము.

ఉ. విన్నున నేఁగుతామరలవిందు కిలాతపునీడ
రెప్పుడుకొ, వెన్నెలరాదతాలఁ గని వెళ్లక
నీళ్ల మునింగి యున్న వీ, మన్ను లటంచుఁ
జెంచెటలు మాటికి నమ్ముల నేసి నాటమికొ,
మిన్నక సిగ్గునం గదలి మెల్లనఁ బోవుచు రిం
డ్లపట్టుకొ. యయా. ౨. ౩౯.

కిలారము=కిలరము, కీలరము, కీలరు, కీలారము.
వి. పగువులమంద.

సీ... ఆడరు గోప, లమ్మ మంద యనఁ గిలారము
నా... ఆం. భా. ౨. ౨౬౧. ద. కా. ర. ౧౦౧౦.

జ: కిలారి.

కిలారి=కీలారి. వి. (కిలారము+ఇ) గొల్లవాడు.

సీ... గోపాలకుం డొప్పు గొల్లవాడు, గొల్లఁడు
కీలారి గొల్ల కిలారి పసులగావరి యనంగ...
ఆం. భా. ౨. ౨౬౧.

కిలారించు=కిలారుచు. ఆ. క్రి. (√ కిలకిల) కిలకిల
మనిధ్వని చేయు. (క. ర.) ౨. బొబ్బరించు.

ప... పండ్లు గొలుకుచు నార్పటించుచుం గిలా
రించుచు దక్షిణోత్తరసముద్రంబులుప్పొంగి

ఘోషించుచు వచ్చుభంగిఁ బోరుమండ...

వం. మా. 3. ర. అ.

కిలారుమే(ర్పు)=కిలారింమే.

(బొబ్బరించు)

ఉ.సింగము గాలివెంబడిన చేరి కురంగముఁ బట్టు
నట్లు చం, ద్రాంగదు జీవముల్ గొని కిలార్చెద
బెట్టుగ నిన్నుఁ దీర్చెదన్. చంద్రా. ౬. ౧౦౨.

సీ. దేవతల్ దయ్యంగ దిక్కులు వ్రయ్యంగ న
ప్పటప్పటికిఁ గిలార్చుకొనుచు ... ఉ. రా.

2. ౧౨౦.

కిలాసన్నము. సం. వి. అ. పుం-కిలాసశోగమును

పాఁగొట్టునది-ఆంకారకి.

కిలాసము. సం. వి. అ. న. శుద్ధకృష్ణశోగము, సోదె.

కిలాసి. సం. వి. ఇ. (న్. నీ. న్.) సిద్ధులుఁడు, సోదె
శోగము గలవాఁడు.

కిలింజకము. సం=కిలింజము.

కిలింజము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చాఁప, కటము.

అ. కాశాదిరజ్జువు, తెల్లు మున్నగువానితో పేనిన
త్రాడు. 3. సూక్ష్మదాదావు. (త్రి. ని.)

కిలిమము. సం. వి. అ. న. దేవదాదావుకి.

కిలు(ల)ము=చిలుము. (త్రై. వా-క. కిలుబు, కిలబు.)

కిల్చిషము. సం. వి. అ. న. ౧. పాపము. అ. ఆప
రాధము, తవ్వ. 3. శోగము. (హేమ. ని.)

కిల్లా. వి. (హిం. ఖిల్లా. క. కిల్లె.) కోట.

కా. లామాఖానుకుమంద మొక్కరుఁడె కిల్లా రె
ల్ల లగ్గల్ గొనెన్. రంగా. అ. ర. ర.

క. హల్లాసేయును బొబ్బిలి, కిల్లా తజ్జుమును నీకుఁ
గిల్కొల్చును... రంగా. అ. ౫౪.

కిల్లాకు. వి. (కిల్లా+ఆకు? కిల్+ఆకు. శ. ర-త. కిల్లా
కు.) ఖండవత్రిక, చీటి, పుశోణి; ఆజ్ఞాపత్ర
ము.

సీ... కిల్లాకు చీటి, యన ఖండవత్రిక యలరును...

ఆం. భా. అ. ౧౮౨.

ఉ... మనుషంకచంద్రకిల్లాకుఁ బంపు నేతురు
మహాహిమరానురలోకపాలకుల్. ఉ. హరి
శ్చ. ర. అ౧౨.

సీ. మకుపులు చుట్టి యేర్పడఁగ గోరులు వెట్టి
లలి మీటు మరుకిల్లాకు లనుచు. శ. కాం. అ.
౮౬.

క. ముల్లోకంబుల నేలుదు, బల్లిదుఁడను గింకరు
లు సుమయ్యలు నాకుం, గిల్లాకుపంపు నేయన్.
రామా. ౫. ౧౭౭.

కిల్లి. వి. మల్లబంధవిశేషము, ముప్పదిరెండువిన్నా
ణములలో నొకటి, ఒకవిధ మైన బెట్టిపట్టు.

సీ... సరిబిత్తరము కిల్లి. గీ. చాగు సమనీసము త
డకాల్ సందుశీస, మంజుషాపట్టు నాఁగఁ

జెన్నలరుచుండు, ముప్పదియురెండువిన్నా
ణములకుఁ బేర్లు. ఆం. భా. అ. ౨౦౮. ('కిర్లి'

త్రై, శ. ర. పా.)

వ... చేపయఁ గండనంబును గిల్లియుఁ దుట్టును బ
రిపోటును... మల్లుపు. 3. ౬౮. ప్రబంధ. ౭౮.

కివకివ. వి. కోకిల పావురము మున్నగు పక్షులధ్వని
కనుకరణము.

వ... కివకివఁ గూయుకొయిలలయారజంబులకు
ను... కునల. ౧. ౧౭.

సీ. కివకోట్ల బకదారికివకివల్ చెవిఁ గుల్కి...
కుక. ౧. ౨౧౪.

కివ్వు. అ. క్రి. మడియు, చచ్చు. (త్రై)

కిశ(స)రము. సం. వి. అ. పుం. న. సుగంధద్రవ్యశే
షము.

కిశోరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గుడ్డిపుప్పిల్ల; శిశువు,
శాబకము. (ఉదా:- సింహకిశోరము, మార్దాల
కిశోరము.) అ. తైలపద్ధియను ఓషధి.

కిశోరుఁడు. సం. వి. ఇ. (ఆ. ఈ. అ.) పదునొకండే
డ్లకు పదునై బేడ్లకు నడుమనుండువయసు కల
వాఁడు. (వాచ.) వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.

కిష్కింధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వానర రాజధాని.

కిష్కింపర్వము. సం. వి. వ. న- కిష్కింపు ఎడము

గలకణుపులు గలది-౧. చెఱుకు. ౨. చెదురు.

౩. పోటగళము, కిక్కునకనవు.

కిష్కింపు. సం. విణ. (ఉ.) కుత్తికుడు. వి. ఉ. పుం.

స్త్రీ. ౧. కేన, వితస్తి. ౨. నలువదిరెం డంగుళ
ములకొలది. ౩. మూర. ౪. ప్ర కోష్ఠము, ముంజే

యి. (మే. ని, వై. ని.)

కిసమన. వి. వ్యథ, బాధ.

క. గునగునలువోయి వలపుల, కిసమన లని తెలిసి
రసికకిసలయపాణుల్, బిసకిసలకుసుమవిసర
ము, చెన మనలక తెచ్చి శిశిరవిధిలాలన లై.
విజ. వి. ౩. ౩౭.

కిసరు. వి. (క. కిసరు.) దృష్టిదోషము.

చ. కిసలయపాణి లేతనును గెంజిగురాకు మెఱుం

గుమోవికి, గిసరు దొలంగిపో పలసి కేలివ
నాంతరలక్ష్మి బోటియై, మసిఁ జటిబొట్టుపె
ట్టె వసుమాడ్కిఁ దదాననవాససంపదకొ, ధ
నలకిశోరకంబు గనుపట్టెడు నల్లదె పల్లవాధ
రా. రాజ. చ. ౨. ౧౪౪.

ద్వి. ఎన్నిక కాస్త్రంబు లింతియ కాని, యన్నికా
స్త్రములు రావా మీకు ననుచు, జదివించ
వచ్చినకాస్త్రుల నెల్లఁ జదివించఁగాఁ జూచి
నతియును బతియుఁ, గిసరు దాఁకకయండఁ
గించిత్తు నొసల, మసిబొట్టుఁ జెట్టి మువ్వాఱుఁ
దూపాడువ. ప్రభు. ౨. ౪౨ పా. ౨౩ పం.
కన్కిసరు=ఒకరికలిమిని చూచి నహింపలేమి,
చూపోవమి.

క. ఒసఁగి రగస్త్రార్థములం, గొసరి జను ల్వా
ర్థిసరు గ్రోలితి వీసిర్, ససికై మా కిష్కిని క,
న్కిస రుదుగం గావ నప్పగించెడుమా
డ్కి. ఆము. ౪. ౧౭౫.

కిస(శ)లము. సం. వి. ఆ. న. పల్లవము, చిగురాకు.

(త్రి. ని.)

కిస(శ)లయము. సం=కిసలము.

కిసాలము. సం. వి. అ. న=కిసలయము.

సీ. తరుణారుణాంశుబంధురరసాలకిసాలపటలిఁ
క్షుఃకాస్తుభంబు గాఁగ. ఇందు. ౨. ౪౨.

కిసాలు. వి. నవ్వుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.

(ప్రా)

సీ. కానుపై వలరారునూనూఁగునూఁగారు నసదుఁ
గస్తురిరేఖ యనుచుఁ దుడుచుఁ, దరుణులతో
నాటతమిఁ గిసాలున నవ్వి చెలి చల్లువిరు లని
చేతు లొడ్డు. మృ. వి. ౧. ౯.

కిసిమిసి. వి. (హిం. కిసిమ్) లఘుద్రాక్షి.

వ...తిన్న నిమరపొన్న గున్నలనీడలజాడలఁ గిసి
మిసితివలలోపల నెత్తమ్మికోలంపులకలంపుల
వచ్చివచ్చి... మృ. వి. ౨. ౫౫.

కిసుక. వి. (సం. కృషికి) కృషి, నేద్యము.

సీ...కృషిసంజ్ఞ విూఱుఁ గిసుక దుక్కి యన...
ఆం.భా. ౨. ౨౩౩. (ప్రమాణాంతరము కనఁ
బడలేదు.)

క్రి

కీఁచు. వి. (కోఁతులు మున్నగువాని) ధ్వని కనుక
రణము. (దీనికి ఆప్రేడితరూపము 'కీఁచుకీఁచు')

చ...వేదనకొ, వనచరకాంత బెట్టులికి నాథుని
కాఁగిలి వాసి కీఁచుకీఁ, చని కడు బువ్వరించు
చు...భోజరా. ౫. ౯౪.

జ: కీఁచుబిళ్ల, కీఁచుబుట్ట, కీఁచురాయి.

కీఁచుబిళ్ల. వి. (✓కీఁచు) అదిమినపుడు కీఁచుకీఁ
చనునట్లు లోపల బుట్టుపెట్టి పుట్టిన బటుపుతలగ
డ. (శ. ర.)

కీఁచుబుట్ట(ట). వి. (✓కీఁచు) అదిమినప్పుడు కీఁ
చుకీఁ చని ధ్వనిచేయుతలగడ.

వ... గిలుకుచప్పరకోళ్లమంచపుహళహారులును
దలివక్కి-అక్కడూదిమెత్తలో నత్తమిల్లు
కీచుబుజ్జులకూతలును... రాధికా. ర. ౯౬.

బ. బాల్యక్రీడావిశేషము.

నీ... గిలకలు చిటికలు కీచుబుజ్జులు... గీ. ఆక
టయగచాట్లప్రాత నై యాడుకొనుచు. హం
స. 3. ౧౮౬.

కీచేమేరాయి. వి. (✓కీచే). షిల్లి, ఇలకోడి, చి
ప్పట. (ప్ర.వా.)

కీచేమేలాడు. అ. క్రీ. (కీచేము + ఆడు.) వాడు
లాడు, కలహించు. (ప్ర.)

(వ్యవ) ఆత్మకోడండ్రు ఇద్దఱును ఎవ్వడును కీ
చులాడుకొనుచుండురు.

కీకటము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. దేశవిశేషము. ౨.
గుజ్జము.

కీకటుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. నిర్ధనుడు,
నీడ. ౨. ఆతిలోభి, పిసినిగొట్టు.

కీకళుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చండాలుడు, మాల
వాడు.

కీకనము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కఠినము. వి. ఆ.
పుం. నులిపురుగు. న. ఆస్థి, ఎముక.

కీకసాస్యము. సం. వి. ఆ. పుం. పక్షి.
(ఇట్లే: కీకసముఖము, మొ.)

కీచకము. సం. వి. ఆ. పుం. బొంగువెదురు, గాలి
పోసికొని మ్రోగెడివెదురుకీ.

కీచకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. సింహబలుడు. (వీడు
విరాటుని బావమఱుది. భీమునిచే చంపఁ బడె
ను.)

కీటకము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కఠినము, నిష్ఠ
రము. వి. ఆ. పుం. క్రీమి.

కీటకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మాగధుడు, వంశ
వీర్యాదులను స్తోత్రము చేసి జీవించువాడు.

కీటన్నము. సం. వి. ఆ. పుం-పురుగులను చంపు
నది-గంధకము.

కీటజు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. లాక్ష, లక్క. ౨. మా
చికాయ.

కీటజము. సం. వి. ఆ. న-క్రిమికొళోద్భవము-
పట్టు, కాశేయము.

కీటపాదిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. హంసపదికీ.

కీటమణి. సం. వి. ఇ. పుం. ఖగ్యోతము, మిడుగు
రుఁబురుగు. (వాచ.)

కీటమూత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. హంసపదికీ.

కీటమూరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. హంసపదికీ.

కీటము. సం. వి. ఆ. పుం. పురుగు. విణ. ఆ. పుం.
నీచము. (చూ. ఋషభము.)

కీదా: పక్షికీటము, ద్విపక్షిటము, మొ.

కీటరాజము. సం. వి. ఆ. పుం. వృక్షకంఠము, కు
ప్పరపురుగు.

కీటు. వి. గోడ పెట్టునవ్వడు ఒకతడవ వేయుమట్టి
ముద్దలవరుస, మట్టిగోడయొక్క ఖండము.

(కిరాతుడు రాజుతో నన్నమాట) నీ. కీటు ది
ద్దడుచోటఁ గేవలమృగవాభి మనుముద్దసరి
సుమ్ము మనుజునాథ... రా. వి. 3. ౮౦.

కీడాడు. స. క్రీ. (కీడు + ఆడు) నిందించు, చూయు.

మ... నను దోస్తీలాసమగుండ వై, యనిలో ని
ల్వఁగ లేనినీ విటులు కీడాడంగ నర్తుండవే.
భార. కర్ణ. 3. ౮౬.

ఆ... గురుని గీ, డాడుటయ వధించు టగుటఁ
జేసి. భార. కర్ణ. 3. ౧౦౦. (ప్రాత్రుత్రుతి
పా.) మనుచ. ర. ౯౯.

కీడు. వి. (బ. కీడులు, కీరులు, కీళ్లు-క. కీటో. త.
కీటో. తు. కీడ్.) ౧. అసుభము.

క. కర్తములు మేలు నిచ్చుచు, గర్తంబులు కీడు
నిచ్చు... భాగ. ౧౦. పూ. 3౨.

సా: కీ డెంచి మే లెంచు మన్నాడు.

౨. అకార్యము, దుష్కృత్యము.

గీ. అడవి గోవులకై కాల్పుటధ్వరమునఁ, బహు
పుఁ జంపుటయును... కీడులు గావు వత్స.

భార. కాం. గ. 3౦౨.

(చంద్రమతిని తెగవ్రేయ వలసివచ్చుడు హరి
శ్చంద్రుఁ డనుమాట) ద్వి... నాకేలు సాగ, దీక్షి

డుఁ గావించ నిది తప్పవ్రోవ, యేక్రియ గల
దింక సేమి నేయదును. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౨౩౫ పా. ౨౪౬౭ పం.

౩. నాశము; చేటు, హాని.

క. మనుసహితు లైన ముసులం, గనుఁగొని య
మ్మిను గరము గారపమున నిట్లనుఁ బ్రళయం
బునకీడునఁ, జనకుండఁగ మీరు రత్న సలిపి
తిఁ గరుణఁ. భార. ఆర. ర. ౨౩౦.

తరువోజ... మీఁదు పరికింపకున్నఁ గీ డాటి
ల్లకున్నె. భార. స్త్రీ. ౨. ౫౮.

గీ. ఇంత యెల్ల వాద మితాకి యొక్కటి, యొక్క
రాతి రివట నున్నమాత్రఁ, గీడు సేరు నను
చుఁ గీనువగొట్టుట, యిద్ది వెఱపు గాక యె
ఱుక యగునె. శేయార. ౩. ౪౦.

౪. అపకారము, నెబ్బర, చెడుగు.

నీ. పూజానమస్కారములకుఁ బాత్రములు బ్రా
హ్మణులు వారలకుఁ గీ డాచరించి, వాసపుం
డును జెడు... భార. ఆను. ౫. ౩౩౬.

మ. గురుభీష్మాదులు నూచుచుండ సభ మీకుం గీ
డు నాఁ డట్లు ము, ప్కరులై చేసిరి యంత
నేరియను బశ్చాత్తాపముం బొందె నో, పరు
... భార. ఉద్యో. ౩. ౩౬.

౫. తప్పు, శోరము, అపరాధము.

గీ. కృష్ణ కృష్ణ యనంత యేకీడు లేదు, వీరిదెన
వెట్టులై వీరు తారు తమకుఁ, దీర్ప రానియా
చెనుఁజిచ్చుఁ దెచ్చుకొనిరి, కరుణ నీవిప్రవ
ర్యులఁ గావ వలయు. నృసిం. ౪. ౧౦౮.
పాండు. ౫. ౨౦౮.

౬. కసటు, మాలిన్యము.

గీ. తామ్ర మాదిగఁ గలయట్టిధాతుచయముఁ,
గొలిమి నిడి యూడఁ గీ డెల్లఁ బాలియున
ట్లు, ప్రాణపవననిగ్రహమునఁ గ్రాగిపోవు, న
నఘ యింద్రియజనితదోషుడు లెల్ల. మా
ర్క. ౩. ౩౧౫.

౭. పాపము, దురితము.

నీ. అధ్యాత్మవిధులచే నడఁగనిదురితంబు దాన
ము లేనినఁ బోనీకీడు. వి. పు. ౩. ౧౩౫.

క. అది పాపము దానికి నా, మది నెప్పుడు పగ
తు విమలమానస యక్కి, డు దొలంగునట్లు
గా న, తృచ్ఛార్థదానములు సేయు తాత్పర్య
మునఁ. భార. ఆత్మ. ౧. ౧౫౩.

విణ. ౧. దుష్టము, చెడ్డది.

క. తొమ్మిదిచిల్లలబొందిక, గ్రుమ్మెడుమలములు
ను గీడుకంపులఁ జెడుఁ బు, గ్రాము గలుగుఁ
బ్రాతసాన్ని, న మైప్పుడుఁ జేయుబుధజనం
బుల కెల్లఁ. విజ్ఞా. ఆచా. ౪౮. (కీడుకంపు
= దుర్వాసన.)

ఉ. అక్కట ధర్మనందనునియాస్యమునం దొక
నాఁడుఁ గీడుప, లొక్కక్కఁడు లేదు...
భార. ఉద్యో. ౨. ౬౩.

౨. అధమము, తక్కువది.

నీ... సత్ప్రస్తునలఘుధర్మంబు నేమియుఁ బోల
దీయశ్శమేధ మనిన. గీ... నీ వేమిట నిష్టుహా
ధ్యరంబుఁ గీ డంటి చెప్పమ ప్రస్తుటము
గ. భార. అశ్వ. ౪. ౨౦౮.

ద్వి. త్రిపురారిఁ గొల్వనిద్విజముఖ్యుఁ డైన, శ్వ
పచాధములకంఠెఁ జాలంగఁ గీడు. బస. పు.

౭. ౨౮౬ పం. కు. సం. ౩. ౨౫౧.

౩. హానికరము, అనర్థకరము.

(భీష్ముడు అర్జునునితో అన్నమాట) ఉ... నీవల
నివైరము గీ డని చెప్పఁ జెప్ప నీ, కారవరా
ణ మనఁడు... భార. భీష్మ. ౩. ౪౩౩.

కా...కొమలి యోర్వలేక వలవంతం బద్దినీజా
లికిం,గీ దానుగ్రహిణిమణిం బలికె నక్షిణా
నులాపంబులకా. వసు. ర. ౨౬.

గీ. సురలయాఁకటికూడు మ్రుచ్చులకుఁ గీడు,రి
క్కలకు శీఁడు వెలుగులయిక్కజోడు.క
విజ. 3. 2౯. దశా. ౨. ౧౧౮.

ర. అనర్థము, అనుచితము, తగనిది.

గీ. కాన సత్త్రియులకు ధైత్యంబు కీడు. ఆము.
3. ౬౨.

జ: కీడాడు, కీడుపడు, కీడుపలుచు, కీడుపాటు,
కీడ్వట్టు.

కీడుప(వ,డ్వ,డ్వ)డు. అ.క్రి.(కీడు+పడు) ౧.
తక్కువపడు, లొజ్జను.

క.తనకు నెడ రైవతీ మా,లనికంటెం గీడువడు
నలజ్జత నదిచా,సినియపుడ మఱచి కుజనుఁ
డు,దనుఁ బట్టపురాజుగాఁగఁ దలచు మన
మునకా. శేయూర. 3. ౨౮. (కీడువడు:-త
క్కువ యని యనుకొను అని భావము.)

క...భీమునకు సం,దొఱుఁ గీడ్వడఁ దొడఁగి రు
ద్ధతులు రాజనుతుల్. భార. ఆది. ౫. ౧౬౮.

౨. వశమగు, లొంగు.

(భగవద్గ్రంథ) మ...కాలంబుఁ గర్తంబు నా,త
నికిం గీడ్వడియుండుఁ గావున నచింత్యం
బుల్ తదాకారముల్. హరి. ఉ. ౯. ౯౨.

3. దైన్యమునొందు.

గీ. మనమున భీష్మఁ డిట్లని వితర్కించుఁ బాండ
వుల నాయొక్కవింటన కడంగి, గెలువనే
వీరికిఁ గృష్ణుండు ప్రాపు గాకున్న నంకడి
యట్టు లుండనిమ్మ, కృష్ణుఁ దోడుగఁ గొని కీ
డ్వడి వీరలు వచ్చినఁ జెప్పితి పథవిధంబు.
భార. భీష్మ. 3. 3౯౬.

ర. అణగు, దాగు.

ఉ. బాహులచాయయుకా గమవధంగియు నద్దు
నునట్ల దీన సం, దేహము రే దిశండు తనలేజ

ము దాఁపఁగ మత్స్యభూమిభృ,దేహమునం
దుఁ బేడి యనఁ గీడ్పడి యుండెనొ కాక
యాకురు,వ్రూహముతోడికయ్యమున కొం
దొకరుం డిటు లొంటి వచ్చునే. భార. వి
రా. ర. 2౬.

౫. ఓడు, పరాజితుఁడగు.

గీ. ఉమగోమరాజితో నొరసి కీడ్పడినచందము
న భూసు హులు తలలు వంప. వరాహ. ౬.
౪౬.

౬. చిన్నఁబోవు.

క. నకులనహదేవనయకా,ప్రకళానేదిత్యమునకు
జను లనురాగా,ధికు రై మిత్తుం గొనియా,
టకు నాతఁడు మనసు గీడ్వడం జింతిల్లకా.
భార. కాం. ౧. ౧౭.

౭. స్తంభ.

చ. కినిసితి సేని యిద్ధరణిఁ గీడ్వడఁ ద్రొక్కుడు
నంఘ్రులకా దివం,బును దిశలుం బగుల్లు...
హరి. పూ. ౫. ౯౦.

౮. చచ్చు, నశించు.

కా. స్వర్ణంఱాపథసేమ నిర్వి యమరుల్ సంతో
ష మండకా మహా,నిర్హితో గ్రరఘాతమా
ప్రనిహతి న్నిశేటికీకా గీడ్వడకా, దీర్ఘక్రోధ
ము మాని మానిని ధరిత్రీపుత్రి నిమ్న...రా
మా. 2. ౨౦3.

కీడుప(డ్వ)టు(అ)యే. స. క్రి. (✓ కీడుపడు)
కీడుపడఁజేయు.

(లొంగఁదీయు.)

గీ. అట్లు వచ్చునాగడఁ గని యచటియోధు,లలికి
తమతమమీఁదన యడరు ననియుఁ, దలచి
యొదిగిరి రారాజుఁ దలఁపరై,ప్రాణభయ
మెట్టివారిఁ గీడ్పటుపకున్నె. భార. భీష్మ.
3. ౫౮.

(పోగొట్టు.)

ద్వి. తెరువులు దొలగించి ధృతులు గీడ్పఱచి.
ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౬౬౦ చం.

సీ. పట్టెనామంబుఁ గీడ్పఱచి నూతనవిధూతిని
ద్రిపుండ్రంబులు దీర్చవచ్చు. శుక. 3. ౧౯౯.
(ఇటు 'కుడిచివేయు' అని భావము.)

(అణఁచు, అణఁగఁద్రొక్కు.)

క. చెఱపింపఁ బోయి చెఱచిన, తెఱఁగునఁ దా
వేడికొనఁ బలి న్నెవుకొనియెం, దెఱవతన
యల్క కడుఁ గీ, డ్పఱచి విజృంభించువరహ
పరితాపముచేక. ప్రభా. ౫. ౧౪౨.

క. శరనిధిని నాదనిభ మగు, పురఃఖోషము గీడుప
టిచి పాలుపుగఁ గడు న, పురవరమునను మ
హీసుర, వరవేదాధ్యయనరవ మవారిత మ
య్యెక. భార. ఆది. ౮. ౭౫. (ప్రాతప్రతిపా.)

(-స్త్రీని- చెఱచు.)

చ. చెఱగొనిపోయి యాత్మ పురిఁ జేర్చి దశాననుఁ
డేసరఁగి కీ, డ్పఱచినసీతఁ దెచ్చుకొని భా
వజా త్రిక్కుల కొగ్గి యెగ్గు సిగ్గుఁజుఁగక కూ
డినాఁ డినకులేశ్వరుఁ డక్కట క్షుత్రధర్మ
ముల్, మఱచెనో యంచు నన్నుఁ బ్రజ మా
టికి దూఱుడు నేమి దెల్పుదుక. ఉ. రా.
౬. ౨౧౦.

కీడువా(డ్ప)టు. వి. (✓కీడుపడు) కీడుపడుట.
(తక్కువతనము, హైన్యము.)

క. మే లానరింపఁగ దొరకొను, మేలిమి గలచా
య కీడు మెయి కొని చేయక, లోలత్వరహి
త చాయకుఁ, జాలం గీ డ్పాటు వొలయుచం
దము వచ్చుక. భార. కాం. ౫. ౪౧౫.

(కష్టము, శ్రమము.)

చ. ఇది గడుముద్దరాలు పను లేమియుఁ జేయఁగ
నేర దెంతయుక, మృదు వొకకీడుపాలునకు
మేకొనఁ జాలదు... భార. విరా. ౧. ౧౦౩.

(ఓటు, అపజయము.)

క. దనుజులకు మేలుచేయును, ననిమిషులకుఁ గీ
డుపాటు నగుచుండుట నె, మ్మనమున నూ
హించి తలఁకి, ధనదుండు దొలంగె నా పుత్రు

యుం దానుక. హరి. ఉ. ౧౦. ౧౪౬. (మే
లు + చే + ఉను = గేలుపును.)

(చేటు, హని.)

మ. క్రియ గోల్పోయి తపంబు పెద్దటికముకొగి
డ్పాటునం బొంది య, న్నయముం గంది క
లంగి ... నిక భజ్జీకరక్షాస్ఫుర, ద్దయు దేవే
శు నుపాశ్రయించితిమి... హరి. ఉ. ౪. ౮౦.

(దైన్యము.)

సీ. ఎలుఁగు గడ్డకఁ దొట్టిల నేడ్చు విడు మని
ప్రాధించు మాటఁ గీ డ్పాటు దోఁప. భార. వి
రా. ౪. ౮౦.

(పరాభవము, అవమానము.)

కా. గంగానందనుఁ డాది గాఁగఁ గురుసంఘం
బెల్ల సంగ్రామధా, త్రిం గూరెం బతి యొ
క్కరుండుఁ బలుకొంటేయ ప్రతాపంబుపే,
ర్చిం గీ డ్పాటున కోర్చి పాటె విధి నామే
బ్రాణముల్ నిర్వె... భార. శల్య. ౨. ౨౧.

(అశుభము.)

గీ. చేటు చేట్టాలు గీ డ్పాటు చెట్ట కీడు, నేగి
చెడిది సిలుగు నాఁగఁ జెలఁగు నశుభ, ము...

ఆం. భా. ౧. ౯౯.

కీవేరము. సం. వి. ఆ. పుం. తంకులీయకాకము, చి
ట్టికూరకీ.

కీడ్వే(డువె)ట్టు. స. క్రి. (కీడు + పెట్టు) = కీడ్వ
టును.

(తక్కువఁజేయు, అపకరించు)

సీ. విక్రమక్రమమున వివృద్ధ్యుతోఁ బ్రతివెట్టి
న బలిమిఁ గీ డ్వెట్టునాఁడు. దశకు. ౧. ౭౫.

కీత్ర. విణ. (క. కీటు = చిన్నముక్క.) తక్కువ, నికృ
ప్తము. (ఉదా:- కీతనేల, కీతకుంచము.)

కీడ్చుక్కు. సం. విణ. (కొ) ఎటువంటిది.

కీడ్చుశము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) = కీడ్చుక్కు.

కీనము. సం. వి. ఆ. న. మాంసము. (వై. ని.)

కీనాశము. సం. వి. అ. పుం. గ. వానరము, కోతి.

అ. అగ్ని.

కీనాశుడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) గ. కర్ణకుడు, దు
న్నెడువాడు. అ. పినిగొట్టు, లోభి. ౩. భృత
కుడు, కూలివాడు. (కే. వి.) ౪. రహస్యము
గా జంపెడువాడు. ౫. కృతఘ్నుడు. ౬. తు
ద్రుడు. వి. అ. పుం. గ. రాక్షసుడు. అ. య
ముడు.

కీరకము. సం. వి. అ. పుం. గ. వృక్షవిశేషము. అ.
చిలుకపిల్ల.

కీరకుడు. సం. వి. అ. పుం. క్షుద్రకుడు, శాద్ధస
న్నాశి. (విల్యము.)

కీరము. సం. వి. అ. పుం. చిలుక. బ. కాశ్చీర దేశము.

కీరితి. వి. (సం. కీర్తి.) యశము.

కీ. ఎవనికీరితి కుభృద్ధవకుభృద్ధరబుధకరినైధవస
మిద్ధపారిణుచిరము... హంస. గ. ౧౫.

కీరేష్టము. సం. వి. అ. పుం. చిలుకలకు, బ్రయమైనది
- గ. మామిడి కీ. అ. అభోటవృక్షము, కొండగో
గు కీ. ౩. జలమధుకము, నీటియప్పకీ.

కీర్ణము. సం. వి. (అ. అ. అ.) గ. ఆచ్ఛన్నము,
కప్పబడినది. అ. విక్షిప్తము, చిత్తబడినది.
౩. హింసితము, నొప్పింపబడినది. ౪. చెదరినది.

కీర్ణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. విక్షేపము, చిత్తుట. అ. చె
దరుట. ౩. కప్పట. ౪. హింసించుట.

కీర్ణకుడు. సం. వి. (అ. రికా. అ.) కీర్తించు
వాడు.

కీర్ణన. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ. కథనము, చెప్పట. అ.
పాగడిక. ౩. యశస్సు, కీర్తి.

కీర్ణనము. సం. వి. అ. న. గ. కథనము, చెప్పట.
అ. స్తుతి, పాగడిక.

కీర్ణనీయము. సం. వి. (అ. అ. అ.) కీర్తింపదగి
నది.

కీర్తయత్. సం. శత్రు. కీర్తించుచున్న.

కీర్తయిత. సం. వి. (ము. స్త్రీ. ము.)=కీర్తకుడు.

కీర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. భ్యాతి. అ. ప్రసాదము,
అనుగ్రహము. ౩. నైర్దల్యము, తేట. ౪. కర్ణమ
ము, బుడ. ౫. విస్తారము, విరివి. ౬. దీప్తి, జగి.
౭. భవని. ౮. కథనము, చెప్పట.

కీర్తియే. సం. న. స్త్రీ. స్తుతించు, పాగడు.

గీ. చెలులు పగతురు నెవ్వనిచెలితనంబు, కలిత
నంబు గీర్తింతురు కడగి యెపుడు, నట్టిపు
త్రునిచే నుగుణాధ్యులార, పుత్రనంతుడు
నా జెంపు జొందు దండ్రీ. మార్క. అ.
౨౬౯.

కీర్తితము. సం. వి. (అ. అ. అ.) గ. చెప్పబడి
నది. అ. స్తుతించబడినది. ౩. భ్యాతము, భ్యా
తినొందినది.

కీర్తితవ్యము. సం.=కీర్తనీయము.

కీర్తిభాక్తు- (జుడు). సం. వి. (జ్). భ్యాతినొం
దినవాడు. వి. జ్. పుం. ద్రోణుడు. (కల్ప)

కీర్తిశేషము. సం. వి. (అ. అ. అ.)=కీర్తియేశేష
ముగా కలది-మరణించినది. వి. అ. పుం. మరణ
ము. (కల్ప.)

కీర్త్యమానుడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) కీర్తింపబ
డుచున్నవాడు.

కీర్త్యము. సం.=కీర్తనీయము.

కీర్త్యమాణము. సం. వి. (అ. అ. అ.) గ. చిత్తుబ
డుచున్నది. అ. హింసించబడుచున్నది.

కీల. సం. వి. అ. స్త్రీ=కీలము.

కీలక. సం. వి. అ. పుం. ప్రభవాదిసంపత్సరములలో
నొకటి.

కీలకము. వి. కీలు, మర్తము. (శర, వా)

కీలకము. సం.వి.అ.పుం. గ. స్తంభము. ౨. చనులగ

ట్టడుకొయ్య, గుంజ. ౩. విస్ఫోటము, పాక్కు.
(వై.నీ.) ర. మంత్రాంగములలో నొకటి. (మం
త్రాంగములు మూడు: - బీజము, శక్తి, కీలకము.)
౫. చీల.

కీలకుడు. సం. విణ. (అ.లికా.అ.) కీలించువాడు.

కీలత్. సం. శ.త్ర. కీలించుచున్న.

కీలనము. సం.వి.అ.న. కీలించుట.

కీలనీయము. సం. కీలితవ్యము.

కీలము. సం.వి.అ.పుం. గ. మంట, అగ్ని శిఖ. ౨. కఫో
ణి, మోచేయి. ౩. మేకు, గసిక, శంకువు. ర.
స్తంభము. ౫. రేళము. ౬. బాహువు, చేయి.

కీలరము=కీలారము.

నీ. అమరారితనపేరియచ్చలు వెట్టించి సురభే
నుసమితిఁ గీలరమునెసె. కు. సం. ర. ౩౬౭.
(కీలరముచేయు=మందగాఁజేయు.)

కీలరి. విణ. (కీలు+అరి) కీలఁగినవాడు (శ.ర.)

కీలరు=కీలారము.

ద్వి. కీలరు బాడగాంచి కినియును దొడ్డిచలు
గాఁడి నిడి...బస.పు. ౭.౮౦౫ పం.

కీలరువాడు=కీలారి, చనులకావరి.

ద్వి. ఏలేసు కేశయ్య కీలరువాడొ, మోలిగమర
య్య మూలబండరువొ. పండితా. పురా.
౧౫౬ సా.

కీలారము=కీలారము. వి.(సం. కీలారము=చనువు. క.

కీలార.) చనువులమంద.

గీ. నాటె మందారతరువులు లోటలందు, పలఁ
తిసురభులఁ గీలారములకు నిచ్చె. భీమ. ౫.
౮౭.

క. ఆరా జొకనాఁ డాకీ, లారముపనిఁ జూడవ
చ్చి లావణ్యతన, శ్రీరుముల నొప్పి సింహకి,
కోరముక్రియ నున్న శ్రేవుఁ జూచి ముదము
నక. భోజరా. ౬. ౩౧౩.

జ: కీలారి.

కీలారి=కీలారి. వి. (కీలారము+ఇ) గొల్లవాడు.

నీ. ... గోపాలకుం డొప్పు గొల్లవాఁడు, గొల్లఁ
డు కీలారి గొల్ల కీలారి చనులకావరి యనం
గఁ జెలఁగుచుండు. ఆం. భా. ౨. ౨౬౧.

క. కీలారితనమునకు నేఁ, బాలుడు నని కొలిచి మ
త్యజనపాలుకడకె, మేలగునడవడిఁ దం
త్రీ, పాలుం డచుపేరితోడఁ బరఁగుడు నధి
పా. భార. విరా. ౧. ౧౦౦.

నీ. కీలార్లు పెరుఁగునం బాలు మందలచుండి వడి
తేవు మాపుఁ గావడులఁ దేర. చంద్ర. ౨.
౧౧౫.

కీలాలజము. సం. వి. అ. న. మాంసము.

కీలాలపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రక్తముత్రాగువాడు.
రాక్షసుడు.

కీలాలము. సం. వి. అ. పుం. చనువు. (కల్ప). న. గ.
నెత్తురు. ౨. నీర్లు. ౩. అన్నము. ర. అమృతము.
(కే.నీ.)

కీలి. సం. విణ. (కే. నీ. నే.) కీలించువాడు.

కీలియే. సం. స. క్రి. (ఇది 'కీలి' అను సంస్కృతభా
తువునుబట్టి తత్సమముగా గ్రహింపఁబడెను. కా
ని ఆం. భా. యయాతి. గ్రంథములలో నుండుటఁ
బట్టి తెలుఁగుగా కూడ కనఁబడుచున్నది.) ౧. త
గిలించు. (శ. ర.) ౨. పట్టుకొను.

వ. కుర్కురమమారయగళంబును...గళనిగళని
యమితంబుగఁ గేలఁ గీలించి... పాండు. ౩.
౮౯.

౩. కదియఁబట్టు, దగ్గఱగాఁ జేర్చు.

మ. కటిచేలంబు లిగించి పింఛమునఁ జక్కం గొ
ప్పు బంధించి దో, స్తటసంస్థాలన మాచరిం
చి చరణద్వంద్వంబుఁ గీలించి త, క్కుటకా
భాగ్రముమీఁదనుండి యుటికె గోపాల

సింహంబు ది, కృతముగ మ్రోయ ప్రదంబు
లో గుభగుభధ్వనం బనూనంబుగఁ భాగ.

౧౦ పూ. ౬౩౭.

౪. ఘటిల్లఁజేయు, కూర్పు; పెట్టు.

సీ...కన్న చెంగలువవిరుల, పోమలె లలకలు దు
వ్వి...గీ...ధమ్మిల్ల వలయంబునడుగునందుఁ,
గొంతనే పర్థి గీలించి...ఆము. ౫. ౩౮.

సీ. ముత్యాలపేరులు మొగపుఁదీఁగెయు బన్న
సరములు గీలించె జాణ యోర్తు. యయా. ౪.
౯౦.

సీ. కేలియం దనురక్తి గీలించుఁ గూర్చి నెచ్చెలి
కత్తె యనఁగ నేలలితగాత్రి. చం. రా. ౬.
౧౦.

గీ. పెట్టె గీలించె నాఁగను వెలయుచుండు, నుం
చె ననుపల్కునకు...ఆం. భా. ౩. ౧౩౦.

క. ఆలలన యొక్కదినమునఁ, దాలవనంబునకుఁ
బోవఁ దమకించి తలం, గీలించె మధుఘటము
తన, నీలాలకబంధమునకు నెఱువుగ నెనఁ
గఁ. సురా. ౩౩.

కీలిత. సం. విణ. (బు. శ్రీ. బు.)=కీలకుఁడు.

కీలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. బద్ధము, కట్టఁ
బడినది. ౨. మేను గొట్టి బిగింపఁబడినది; బాతకీ
లము, మేకులు గలది. ౩. కూలప్రోసు, కొఱు
వేయఁబడినది. ౪. స్థాపితము, నాటఁబడినది.
(స్తంభాది) వి. అ. న. బంధము.

కీలితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కీలింపఁదగి
నది.

కీలు. వి. (క. కీలు. ౪. కీల్.) ౧. సంధి, అతుకు;

మర్తస్థానము.

ఉదా: నానికీ కీళ్లు పడిపోయినవి. ఇది కీళ్లనొ
వ్వలకు మంచిమందు.

సీ. సడలుభక్తములు కీ రెడలుగాత్రములు మ్ర
గ్గడుకరములు తునిఁగెడుశిరములు. ఉ. రా.
౪. ౩౩౨.

ద్వి. కీ శ్శల్లఁ దప్పి మ్రగ్గినరథంబులును. రం. రా.
౪. ౨౨ పా. ౬ పం.

సీ. తేరిని మావులఁ దెగటార్చి మఱియును నెఱిఁ
గీలు నో నేయ ... అవ్వ. రా. యు. ౩౧౭.

౨. కీలకము, గుట్టు, కీటుకు, మర్తము.

వ. ఒక్కకాళ్ళాగ్రంబు రెండుగాఁ జీరివైచి నా
ని నట్లచీరి చంపు మని సంజ్ఞగాఁ జూపినన
తండు నాకీలు దెలిసి యవక్రపరాక్రమం
దై మాగఘం బడఁ గ్రచి... భాగ. ౧౦ ఉ.
౭౪౨.

క. లోకంబున నాకీటం, బాకైటపవైరి యెల్ల
యాత్మలకు నభిప్రాయాంశ యొక్కచందము,
యాకీ రెలుఁగంగ వలదె వృద్ధయులులో
నక. వై. ౩. ౧౩౯.

౩. కపటచేష్ట.

సీ...కన్ననఁ గీలనఁ గవటచేష్ట. ఆం. శ్రీ. ౫౫.

ఉ. కీరెలుఁగుకొ ఘటించి పరికింపక పండుక
యుండి పరై యా, త్రాలనదుర్బిచారులము
రాత్రి జనించిన నేడు తావకీ, నాలయమం
దు మే మిదె నుఖాప్తిని సుప్తి యొనర్చి రే
పువఁ, కాలమునందుఁ బోయెదము కాదనికొ
త్తమ పండ్సనియే. హంస. ౪. ౨౩౪. (కీరె
లుఁగు=కృత్రిమస్వరము.)

౪. నీల.

క. మనపెద్దతోటలోనికి, జని యయ్యెడ మె
లఁగఁ గీలు జరిగిన నవ్వుటన పడియె నొ
క్కయందియ. దశకు. ౧౦. ౧౫౯, ౧౬౩.

౫. మర.

మ. ఒకమాణిక్యముబొమ్మ యెట్టివగకీలో జారు
వాబాలవల్లిక బాగాల్ కపురంపుటాకుమ
డుపుల్...అందియ నతండు... కైకొనియె
...విజ. వి. ౧. ౧౦౬.

౬. ఉపాయము.

క. విని నృపకన్యారత్నము, తనమదిఁ దలపోసి

చూచి దానికి నొకకీల్, గనియెను బుద్ధిచ
తుర్గణ, మనుట సతులయందు నిశ్చితార్థ ము
సంగఁ. భోజరా. ౬. ౧౦౩.

క. లాలనము సేయుచుండన, యాలయమున కెత్తి
కొని రయంబునఁ జని యే, కీలున నెవ్వరు నె
ఱుగఁగ, బాలనియెడ దాచి దుఃఖిదాడ్పు
ననుండెక. శేయూర. ౩. ౧౮౯.

౭. కీతి, విధము.

ఉ. కీన్నరకంఠి యొట్టిడినకీలునఁ గాశిపురంబు
నందు భి, మ్మన్నము లేదు నీయడుగులాన ని
జంబుగ విన్నవించెదక. కాశీ. ౭. ౧౭౯.

౮. ముడి.

(కృష్ణుడు) గీ. ఒకత వలువకీ లేడలించి యొద్దు
కడకుఁ, గొనుచుఁ బోయి యుల్లాస మింపా
నరఁ గొఱలు. హరి. పూ. ౮. ౩౧.

౯. మ్రాసులోనగువానిపై పూసెడియొకానొక ద్ర
వద్రవ్యము.

ఉదా: తాటిపట్టెలకు కీలుపూసివారా. (శ. ర.)

జ: కీలరి, కీలుఁగొప్ప, కీలుకత్తి, కీలుకాడు,
కీలుకొను, కీలుకొలుపు, కీలుగంటు, కీలుచు, కీలు
జడ, కీలుటోడ, కీలుబొమ్మ, కీలుబొమ్మరము, కీలు
ముడి.

కీలుఁగొ(ల్లో)ప్పు. వి. (కీలు + కొప్పు) శేకబంధ
విశేషము.

నీ. కీలుఁగొప్పు... నైష. ౮. ౧౧౨.

గీ. శ్రవణకష్టరముకుశంబు జాఱకుండ, విరుల
కీల్లాప్పు వదిలి కైవెక్కకుండ, నెలై శృం
గారకందుకం దెలివట్లు, కైలభారాతి మం
దరత్నధరంబు. హర. ౬. ౪౫.

నీ. సాగనుగాఁ బూదండ చొప్పినకీల్లాప్పు బా
ఱగా నొక చేత సరదుకొనుచు. వీధి. ౨౫.

కీలుకత్తి. వి. (కీలు + కత్తి) మరకత్తి, మడతకత్తి.
(ప్ర.)

కీలుకాడు. వి. (✓కీలు) మర త్రిచ్ఛవాడు.

నీ. కీలుకాఁ డెడలింపఁ గడసినబొమ్మలకైవడిఁ
బటుతురంగవ్రజంబు. గీ. వికటయగఁ ద్ర
శ్నై... భార. ద్రో. ౩. ౬౨.

కీలుకొ(ల్లో)ను. ఆ. క్రి. (కీలు + కొను) గ.త
గులుకొను, చిక్కుకొను, అంటియుండు.

క. తోలు దిగవిడిచి వాగము, లీలఁ బోలుచు
మాడ్కిఁ గర్త లేవముఁ దనతోఁ, గీలుకొన
నీక వెలుగు ని, రాలంబనబోధఘనుడు...
భార. కాం. ౪. ౩౫౮.

(అదివరాహవర్ణనము.) నీ. ఖరపుటంబునఁ గీలు
కొని మేగుకుధరంబు మువ్వలోపలిజాతిము
రువు వడయ. శివరా. ౧. ౬౧.

చ...చంచువునఁ గీల్కొనుచిప్పు ఖరీన మైత
గక. దకా. ౨. ౧౭౪.

౨. గుచ్చుకొను, నాటు.

క. వారిక మెఱుంగుదూపులు, వారికాసనుడు
గినుక నారాయణుపైఁ, గీలుకొనఁ జేసి యా
ర్చెను... శివరా. ౧. ౮౬.

గీ. బాహ్యమునఁ గొంత కొంత యభ్యంతరము
నఁ, గీలుకొని యున్న మదనబాణానివోరె.
నైష. ౬. ౫.

౩. కూడుకొను, అతుకుకొను, కలిసికొను.

ఆ. సత్యతపురిత్రేలు సమిధలతోఁ గూడఁ, దగి
నవిధము భస్మ మెగయువిధము, ధరణిఁ బ
డ్డతునుక తనుదానె కీల్కొన్న, విధముఁ దెలి
య విన్నవించుటయును. వరాహ. ౧౨. ౨౯.

౪. ముడివడు.

చ. జనితరతిత్వరం జెలులసన్నిధిఁ బయ్యెదయం
టుభర్తవైఁ, గినిసి యదల్పుమై బొములు గీ
ల్కొనఁ జేసి... కవిక. ౪. ౧౭౬.

౫. ఒప్పు; ఉండు.

క. వైతారికులప్పుడు మృదు, గీతామృతవచనర
చన గీలుకొన యతో, దాతనయు మెల్కొ

లుపఁ బ్రాభాతికరమణీయరాగఫణితులు నె
లఁగెన్. పారి. ౨. ౫౪.

గీ. మొలకచిగురులు మొగ్గలు పూలు లేనె,సింది
యలో గాయలు ఫలంబు లెందు వనులఁగీలు
కొనఁ బికభృంగముల్ కీరతతులు, మొద
లుగాఁ గల్గిద్విజరాజి ముదముఁ జెంద. ఇం
దు. ౨. ౪౧.

గీ. నృపతిచేతికి మీఁదుగా నెలఁతచేయి, గీలు
కొనఁజేసె నొకపేరఁటాలపడఁతి. నైష. ౬.
౯౦, ౮. ౧౭౧.

కీలుకొ(ల్కొ)లుపు. స. క్రి. (✓ కీలుకొను).

కీలుకొనఁజేయు.

౧. లగ్నముచేయు, తగులుకొనఁజేయు; బం
ధించు.

శా...కాతుకపరీతాలోకజాలంబులక, బాలా
రత్నము కీలుకొల్పె ముద మొప్పక విశ్వ
భూపాలుడై. కావ్యా. ౪. ౫౭.

చ.కలికి యొకర్లు...కటిఁ బూని మేఖలా,వలయ
ము గీలుకొల్పు మజవక ... రామా. ౪.
౧౪౮.

౨. నాటుకొనఁజేయు.

క. వారికతూపులు మేనం,గీలుకొలిపి నొంప...
భార. కర్ణ. ౨. ౨౪౨. జై. భా. ౫.౧౮౦.

౩. పెట్టు; ఘటించు, కూర్చు.

గీ. ఒకతె మంగరములై మీ నొక్కయతివ,
యందుకొని శేలికెంబాయ నరుణమైనఁ,
గాంచి దాడిమబీజశంకను గరాగ్ర,శేలికా
కీరముఖమునఁగీలుకొల్పె.రామా.౪.౧౪౯.

పీ. కీలుగం టిది యేల పోలఁగా నునుఁగొప్పఁ గీ
ల్కొల్పుకొ మ్మంచు గీజాపోరు. శుక. ౨.
౪౫౬. నైష. ౫. ౨౪.

౪. నిలుపు.

గీ. అకనివామాంకమున రతి నావహించి, మ్రోలు

నుదురాజా ఋతురాజాఁ గీలుకొల్పి. పసు.
౩. ౧౬౯.

చ. నురువుల నాత్మఁ గీల్కొలిపి ఘోరతపోని
యమానుషత్తుఁడై...వరాహ. ౩. ౯౫.

౫. తాల్చు, వహించు.

సీ. పసిదిండి మెకపురక్కసిలోలు మొలఁ జాట్టి
శేల ముమైననాలు గీలుకొలిపి. నీలా.౧.౧౩.

వ. త్రికూలంబు శేలం గీలుకొల్పి. భీమ. ౫.౮.

౬. అమర్చు.

సీ. నీలికానెలమీఁదఁ గీలుకొల్పినయట్టి నెలవం
కకత్తులతళుకు లెసఁగ. చిత్రభా. ౩.౧౨౮.
చం. రా. ౬. ౩.

౭. కలిగించు.

శా. తీ దొక్కింతయుఁ జెందనీక ప్రియము న్నీ
ల్కొల్పుచుక వచ్చెదన్...హరి. పూ. ౭.
౨౪౦.

క. హల్లాచేయును బొబ్బిలి, కిల్లా తజ్జయును
నీకుఁ గీల్కొల్పుదు...రంగా. ౨. ౫౪.

కీలుగం(ల్లం)టు. వి. (✓ కీలు). శేశబంధవిశేష
ము, దూముడి, జాటుముడి.

చ...శేశపాశముఁ దడియొత్తికొంచుఁ గటినం
ధి నటింపఁగఁ గీలుగంటు లం,చముగ నమర్చి
...కాళ. ౪. ౧౧౮.

సీ. నాల్గంటి కీల్లంటు వైచివచ్చినచెల్వ జడయ
ల్లకొనునాఁటిసారు జౌరు.విజ. వి. ౩. ౧౩.
ఆం. భా.౨.౧౪౫.

కీలుయ్యే(ల్పే). స. క్రి. (✓కీలు)=కీలియే.

(ధరించు, తాల్చు.)

(సిద్ధనివర్తన) సీ. చిహితకెంజడలఁ గీల్పినజాతి
పటికంబు గళమున రుద్రాక్షకంఠమాల. వేం.
పంచ. ౪. ౧౦౧.

ద్వి. అనమావదనచంద్రాంకురం బనఁగఁ, బసని
ముత్తియపుఁబాపటచేరు గీల్పి. ద్వి. పరమ.
౫. ౪౨౯ పా.

కీలుజ్జ(ల్జ)డ. వి. (✓కీలు) స్త్రీలు వేసికొనునొకవిధమైనజడ.

చ...నీదుహృదయేకుడు వచ్చె నటంచు విన్నవె, కుక్కుడునెన రొండఁ గీలుజడఁ గోసి నివారి యొనర్చుచు...శుక. ౨. ౨౩౨.

నీ...సత్యకీల్బడకుఁ బూసరులు చుట్టి. ఉ. రా. ౧. ౪౪.

కీలుబొడ. వి. (✓కీలు). యంత్రములచే నడిచెడి పడవ, నాకావిశేషము.

వ...కురంగంబులు తరంగంబులుగా ... పల్లకిలు కీలుబొడలుగాఁ బాలసముద్రంబు...తరలివచ్చినట్లుండె. మృ.వి. ౩. ౪౩, ౩౭ పా.

కీలుపడు. అ. క్రి. తగులు. (చూ. కీలుపలుచ-శ. ర.)

కీలుపలు(ఱు)చు. స. క్రి. తగులజేయు.

గీ...యావనలీలావికాసహస, హేలనాదులఁ జేత్రంబు గీలుపలుచి. భాగ.౫. ౧. ఆ. (శ.ర.)

కీలుబొ(ల్బొ)మ్మ. వి. (✓కీలు). మరబొమ్మ, జంత్రపుబొమ్మ.

చ. తెలిమగతాతికంబములఁ దీరినబంగరుకీలుబొమ్మ. ఉ. రా. ౧. ౩౧౭.

(రుక్తిణీవర్ణన.) నీ. హరినీలమణిమనోహరమందిరస్తంభముల వినోదించుకీల్బొమ్మనోలె. ఉ. హరి. ౨. ౭౩.

కీలుబొ(ల్బొ)మ్మరము. వి. (✓కీలు). మరబొంగరము.

నీ. కీల్బొమ్మరము జాలె గిట్టునఁ ద్రిపురు తెలుగున...ప్రబంధ. ౧౦౯, ౧౧౧.

కీలుము(ల్లు)డి. వి. (✓కీలు). కీలుగంటు, జాటుముడి.

నీ...కేశబంధముకేళ్లు కీల్లుడి క్రొమ్మడి కీలుగంటు. గీ. నూనెముడి వెన్నగంటన...సాం. ౧. మాన. ౧౪.

కీల్మమానము. సం. విగ. (అ. ఆ. అ.) కీలింజుబడుచున్నది.

కీల్మము. సం=కీలితవ్యము.

కీల్మపర్ణము. సం. వి. అ. పుం. అపామర్ణము, ఉత్తరేశు కీ.

కీల్మపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ=కీశపర్ణము.

కీల్మము. సం. విగ. (అ. ఆ. అ.) నగ్నము, దిస్సమొలది. వి. ఆ. పుం. కోఁతి.

కీల్మవల్లి. సం=కీశపర్ణి.

కీల్మకుడు. సం. వి. అ. పుం. నూర్మకుడు.

కీల్మ. విగ. (శ. కీ.సు.) తక్కువ, అల్పము.

ఉదా: కీనయరఁటి, కీసపాలు.

అవ్య. కొంచెము, కొంచిత్రు.

గీ. రత్నపుర మని గల దొకరాజధాని, కిన్నరాధీశు నగరికఁ గీస వెలితి. శివరా. ౨. ౩.

గీ...సంధ్య వార్వనిబ్రాహ్మణుండు, కీస తక్కువ శూద్రుండు కేవలంబు. కాశీ. ౫. ౨౧౪. రామా. ౩. ౧౩౮.

కీసర వి. తిత్తి లోనగువానిలోపలిపార. (శ. ర.)

చ. ముదుకరుమాలుగుడ్డ భుజమూలమునం గడితంబు మీఁదఁ బ్రాఁ, తది యగుదుప్పటంబు మొలఁ ద్రాసును గీసర యుండుతిత్తి సన్నది నెలవంక నామము...హంస. ౪. ౧౫౬.

విగ. అల్పము. (ఉదా: కీసరపాలు, మొ-శ.ర.)

కు

కు=కి.౧.(చూ.)సంబంధసామాన్యమును దెలుపును.

(ఈయర్థమున క్రియతో నవ్యయముండదు.)

కా. నాకుం డమ్మడు మీకు నెచ్చెలి...పీరత్యాకుండు...భాగ. ౭. ౩౦. (నాకు=నాయొక్క.)

అ. సంబంధవిశేషమును దెలుపును.

(క) స్వస్వామిభావసంబంధము.

ఉదా: నాకు పదివేలరథములున్నవి.

(చ) ఆవయవావయవిభావసంబంధము.

ఉదా: అండజమునకు నక్షములు రెండు

(ట) జన్యజనకభావసంబంధము

ఉ. ధన్యుల కాసుభద్రకు శతకృతువులను కు
ద్భవించె న,స్తూన్యయగుండు పుత్రుఁ డభిమ
న్యఁడు...భార. ఆది. ౮. ౨౨౪.

(త) ద్వితీయార్థకము.

చ. చిరముగ బ్రహ్మకుం దవము నేసి యనంతుఁ
డనంతభారణీ,భరగురుకార్యనక్షుఁ డయి...
భార. ఆది. ౨. ౧౨౮. (బ్రహ్మకు=బ్రహ్మను
గూర్చి, బ్రహ్మనద్దేశించి)

(చ) తృతీయార్థకము.

క...ఆంధ్రకవితా,పితామహుఁడ వెవ్వ రీడు
పేర్కొన నీకుఁ. మమచ. ౧. ౧౫. (నీకు=
నీతో.)

చ... దేవకీ,తనయుఁడు పారిజాతవసుధాసుహ
ముం దనరాజధానికిం,గొని చనఁ బూని యా
తరువు కూడకటివేళ్లకుఁ బెల్లగించి కై,కొని
బలముఁ జలంబు నొడఁగూడఁగఁ బోవఁగ
నున్నయత్తటిక. వి. పు. ౮. ౧౨౫. (వేళ్ల
కు=వేళ్లతోఁ గూడ)

క. శాంతనవుఁడు భీష్ముండు ప్ర,శాంతుఁడు ద
త్తశువు సూచి సంతుష్టుండై, యంతకత
నూజునకు గృతి,మంతున కత్యంతగర్వ మతి
కిట్లయియె. భార.సభా. ౨. 3. (తనూజున
కు=తనూజునితో)

(వ్యవ) ఆచేన ఎండకు ఎండుచున్నది. (ఎండ
కు=ఎండచేత)

(గ) చతుర్థార్థకము.

చ. కురువిభురాజనూయమునకుఁ ధన మిచ్చిరి
రాజు రెల్ల...భార. సభా. ౧. ౨౬౨.(రాజ

నూయమునకు=రాజనూయమునిమిత్తము.)

నీ. బాతినిద్దంపున జాలక మ్మల చాలు గండపాండి
మకుఁ గైదండ యొకఁగ. దశా. ౨. ౨౭౩.

(జ) పంచమ్యర్థకము.

క...నాక కాదీ,త్రిలోకముల కధికుఁ జూచి
తిమి యొకయొలుకుక. భార.ఆది. ౫. ౨౩౮.

(నాకు=నాకంటె.)

క. నన్ను మును పీపు గాచితి,నిన్నుం జెఱి కేసు
బాపి నిలిపితి నాకై,మున్ను గలకరుణ మఱి
వక, మన్నింపుము నాకు నంతమానమ చా
లుక. కేయూర. ౪. ౧౧౭. (చెఱికు=చెఱి
నుండి)

(డ) సప్తమ్యర్థకము.

కా. ఈపాండిత్యము నీకుఁ దక్కు మఱియెందే
గంటిమే...మమచ. ౨. ౬౪. (నీకు=నీయం
దు.)

చ...కోమలి నీ కనురక్త...భార.ఆర. ౨. ౨౧౬.
(నీకు=నీయెడల)

(డ) పైని, మీఁద.

క. గొఱియలపిండునకుఁ గవియుకోల్పులిక్రియ
...భార. భీష్మ. ౧. ౨౯౬.

క. నీకడుపున జన్మించుట, నాకుం గొడు కయ్యె
నితఁడు నానుతునకు నుల్లోకా యలుగంద
గునే,నీకు...భార. శాం. ౫. ౪౭౪.

(బ) మాటుగా, బదులుగా.

చ. కనకము ధేవువు మణిరికాయును లిచ్చెద
నేవియొనఁ డ,మృను మది కిష్ట మెరయది
గోరును గోవున కంచుఁ జేరి...భార. ఆరు.
౨ ౪౨౯.

మఱిగొన్ని ప్రయోగవిశేషములు.

ఇంతకును వాఁడు వచ్చినఁ గదా పెండ్లి యగుట.
అంత కింత యైనది యింత కెంత కానున్నదో.

కు. సం. అవ్యవృత్తియందు ఉండి పాపనిందాలూ
ద్యర్థముల నిచ్చును.

ఉదా: కుంకుమం, కుంకుమం, కుంకుమం, మొ.
అజాదిపదములకు రథ వద శబ్దములకు సము
దాయము చేత జాతి వాద్య మగుచును శృంగ
బ్దమునకు ముందున్న దీనికి కదాదేశమునచ్చును.
ఉదా: కడశ్వుము, కడుష్టము, కడ్రుము, కడ్వ
దుడు, కత్తెము, మొ.

సంహారమునకు గా నొకానొకప్పుడు దీనికి
కాకవాదేశములు వచ్చును.

ఉదా: కాపురుషుడు, (కూ. పురుషుడు) కో
ష్టము, కవోష్టము, కాక్షము, కావగము, మొ.

వి. ఉ. స్త్రీ. భూమి. (దీనికి తెనుగున వ్యస్త
ప్రయోగము లేదు. ఉదా: పజము, కుతలము,
కుధరము, మొ.)

కుంక. వి. గ. బాలవిధన. (చి. ని, క. ర. చూ. కుం
కముండ.) ౨. విధన.

ఆ. కాంత కుంక మొక గానిమలం దైనఁ బామ
లేక విటుడు బ్రమసి యుండు. వేమన. ౨.
౧౫౦. సాం. ని. మాన. 3౪.

3. నిందావాచకముగా నుపయోగింపఁబడును.
(వ్యవ) ఓరిమంకా నీవు నన్నేమి చేయుఁగలవు.
అపహ్నికుంకలు అల్లరి చేయుచున్నాను.

జ: కుంకముండ.

కుంకటి = కూకటి. వి. గ. నాట్టు. ౨. పిల్లనాట్టు.
(శ. ర.)

విణ. ప్రధానము.

ఉదా: కుంకటివేరు. (శ. ర.)

కుంకముండ. వి. (కుంకు) బాల్యమునందే వైద్య
ము ప్రాప్తించిన స్త్రీ.

ఉత్పా. కన్నవారివంకవారి గానఁ బ్రాణనా
ఘండుకొనున్న చచ్చె నేను కుంకముండ
నెట్టు లేఁగుదుకొ. వేం. పంచ. ౪. ౪౪.

కుంకుడు. వి. ఫేనిలము. (దీనికాయలతో తలరు
ద్దకొందురు.)

నీ... కుంకుడన ఫేనిలంజ్ఞ యా... ఆం. భా.
౨. ౪౪.

గీ. ... కుంకుమంకులకు ననంగఁ, బలవలని
పాండురాంబుడవంస్త లమరె. ఆము. ౪.
౧౫౭.

జ: కుంకుమంబురుగు.

కుంకుమంబురుగు(వు). వి. (కుంకుమ + పురుగు)
కుంకుమకాయలకు పట్టెను నొకానొకయెఱ్ఱని
పురుగు.

కుంకుని. కుంకుమి. (వాచ)

కుంకుమ. వి. (సం. కుంకుమ. క. కుంకుమ. త.

కుంకుమం.) కుంకుమ, లేపద్రవ్యవిశేషము;
బొట్టు పెట్టుకొనురాగద్రవ్యవిశేషము.

ఉ. గుబ్బలిపట్టిగల్గివలెగుబ్బల జొల్బిలుతావి
కుంకుమకొ, గబ్బుకొనంగఁ జాలునెడఁ గప్పి
నలెబ్బలివన్నె పచ్చడం, బబ్బరమైతనర్పం
బ్రమథావలి యుబ్బుచు వెంటనంటఁ గా, గి
బ్బనమా? లేజి దుమికించుచు వచ్చె మహే
శుఁడత్తఱి. దశా. ౨. ౬౯.

చ. ఉరమున నున్న కుంకుమ ముద్దుజ్వలకోషక
పామువీక్షణ, స్ఫురదరుణాంబుపుంజ మని
బొంకితి... నరస. ౨. ౧3.

గీ... కుంకుమంబు దనరుమండు, కుంకుమ య
నంగ... ఆం. భా. ౨. ౧౬౦.

మ. పుగసాఫోన్నతకేళుకుట్టనల నంభోజారిప
ద్రావులం, దిగవై కప్పుచలిర్పం బద్ధవదనలో
హేలాగతి నిర్మండం, చురవి స్తంకుమనిం
పఁగా నరుణుడై చూపట్టె గాదేని భా,
స్ఫురదంబునఁ గందు చెందునె గదా జా
బిల్లియందు న్యరెక. చంద్రా. ౧. ౧2.

(శ. ర. 'కుంకుమ' అను ఉదంతయావమును గ్ర
హించి యీపద్యము నుదాహరించెను. కాని యి

ట'కుంకుమ'అనియు ననవచ్చును. అదంత మనుట కు ఆం. భా. యా, కుంకుమపువ్వు అనుపదమును నిర్ధారకములుగా నుండుటచే అదంతరూపమే గ్రహింపఁబడెను.)

జ: కుంకుమపువ్వు.

కుంకుమపూవు(పువ్వు). వి. (కుంకుమ + పువ్వు)

కాశ్మీరజన్మము.

సీ. ... కుంకుమపూ వనఁ గుంకుమ మగు...ఆం.

భా. ౨. ౧౬౦.

ఉ. సంకుమదంబుఁ గన్తురియుఁ జాఁదుఁ బటిరముఁ గవ్వరంబునుం, గుంకుమపువ్వునుం బునుఁగు గొజ్జఁగనీరు...నైష. 2. ౧౧.

వ. ... పగడపుఁగోళ్లపట్టెమంచంబులు చుటపు గలకుంకుమపూఁబుటలు...దశా.౧.౧౪.

కుంకుమము. సం.వి.అ.న. కుంకుమపువ్వు.

కుంకుమాద్రి. సం.వి. ఇ.పుం. కాశ్మీరదేశములలో నుండునొకానొకపర్వతము.

కుంకుమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ-కుంకుమవర్ణము గలది-మహాశ్యోతిష్టతీలత, పెద్దమాసేగుతీఁగి.

కుంగు=ప్రంగు. అ. క్రీ.పంగు;తగ్గు. (చూ.కుండు)

జ: కుంకు.

కుంచత్. సం. శత్రు. వంగుచున్న.

కుంచనము. సం. వి. అ.న. గ. సంకోచము, ముడుగుట; ముడుచుట. ౨. వంగుట; వంచుట.

3. వక్రత్వము, వంకర. ర. సేత్రగోవిశేషము.

కుంచనీయము. సం=కుంచయితవ్యము.

కుంచఫల. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. కూర్చాండి, గుప్పడి.

కుంచము. వి. (త.కుంజం) ప్రస్థము, నాలుగుమాని

కలప్రమాణము గలకొలతపాత్రము.

సీ. ప్రస్థనామంబుగాఁ బరఁగుఁ గుంచ మనంగ...ఆం. భా. ౨. ౨౭౦.

క. విను మొకకుంచెడుధాన్యము, దన కాయతి

గల్లునతఁడు దాని నొసఁగినకొ,ధనకోటి గల్లు వాఁడ,ధన మొసఁగిన నొక్కయూప తత్తత్సలముల్. భార. ఆను. ౫. ౨౧౧.

కుంచయత్. సం. శత్రు. చంచుచున్న.

కుంచయిత. సం. విణ. (బు. స్త్రీ. బు.) వంచువాఁడు.

కుంచయితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)వంపఁదగినది.

కుంచి. సం. వి. ఇ. పుం. అప్తముష్టిప్రమాణము, ఎనిమిదిపిడికిళ్ల పరిమితి గలమానము.

కుంచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కుంచెకోల, బీగము తీసెడివంకరయినవకమ్మి. ౨. సురిజ, సుంజి. 3. వంశకాళి, చెరుకుకొమ్మ. ౪. మహీలత, ఎఱ్ఱ. ౫. కృష్ణజీరకము, నల్లజీలకఱ్ఱ. ౬. మేంఘ, మెంతిచెట్టు.

కుంచిత. సం. విణ. (బు. స్త్రీ.బు.) వంగువాఁడు.

కుంచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. ముడిఁగింపఁబడినది. ౨. ముడిఁగినది. 3. వక్రము, వంకరైనది.

వి. అ. న. గ. తగరపుష్పము, నందివర్ధనపుష్పము

కుంచియ(చె). వి. (సం. గుచ్ఛ? క. కుంచ. త.

కుంజం.) గ. కుచ్చు.

గీ. పరికుంచెతలొంటంబు శేఁగొజంబు, మణుల మొగముట్టు వన్ని సాహిణి యొకండు, కర్తయెనుటికిఁ గొనివచ్చె గంధవాహు, బాంధవం బగునొకమహానైంధంబు. మనుచ. ర. ౨౨. (శేఁగొజములోని శ. ర. పా.)

వ... కొడమతట్టువగుంపుకాలికొలందికి వ్రేలు లాలుకుంచెలు గీలించినగవ్వడంఢలగంటల నలంకరించి...ఆము. ర. 3౫.

౨. (సం. కుంచికా. ప్రా. కుంచి ఆ) చామరము; ఈఁగలుమున్నగువానిని తోలుకొనుసాధనము. చ. అకులతధక్తిఁ బూర్వధిశయందు ననుగ్రహయకవధూటి దాఁ, గురుకము మీఱఁగాఁ

బసిండికుంచియ నైదుమఁ గొల్వసేయు...

కళా. ౮. ౨౩౦.

ద్వి. పాలసుక జా మ్మనపాలయుమక్షికలఁ, గుంచియతోఁ జోపుకొనుచు...ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౩౮౯వం.

౩. గుత్తి గాఁ గట్టి నెమిలిపురికట్ట.

సీ. లావణ్యలహరి కళానిధి కనకాంగి మదమరంగి మరారి మణిశలాక, కాలంజి యడపంబు తాళవృండు గిండి పంచె పింజామరఁ గొందు నడువ. రా. వి. ౨. ౬౩.

చ...తనమంచె ముఁ గృష్ణమృగాజనంబునుకొ, బలుచులు వీచుచుం గలహబంధుఁడు నారదుఁ డాడె వేడుకకొ. భార. సభా. ౨. ౩౧. దళా. ౨. ౨౬౦.

౪. సాలెవాఁడు పడుగు సరిచే నెడుసాధనము.

సీ. పంచె మగ్గపుగుంత గూటంబు పగ్గంబు పరఁటై త్రొక్కుడుపట్టె పలక దోసె. హంస. ౨. ౧౧.

సీ. ఆనువో నెడుదానిహస్తంబురీతిని గుంచెదీసె దుదానికొమరు మిగుల. హంస. ౧. ౨౨౦.

సీ. ...కుంచిక తనరుసు గుంచె యనఁగ. ఆం. భా. ౨. ౨౯౬.

౫. చిత్రపులు ప్రాసెడుతూలిక. (శ. ర.)

౬. పుచ్చెల్లు పెట్టివస్త్రము.

ద్వి. సిరచివానంపవీచికఁ బోలుపంచె, మఱి యొక ఘజమున మార్చలయంగ. విష్ణు. ఉ. ౫. ౨. (శ. ర.)

౭. గోడప వల్ల వేయుట పప తొగించుసాధనము, మట్ట. (శ. ర.)

జ: పించెకోల.

కుంచు = కుంచే. స. క్రి. (✓కుంగు)కుంగఁజేయు. (వంచు)

ఉ. కొంచెముగా నిజాంగకము కుంచి ధరిత్రికి నంతయంతలం, పించిన శేచవంతిఁ బరికించుజనంబులు...కవిక. ౨. ౧౦౧.

(తగ్గించు.)

చ. అనవివవత్త మండిచడి యా నవు నారద... దానికి సేనగర్వముం, బెనిచితి నిన్నినాళ్లు నికఁ బెద్దటికం బొకయింత కుంచెదకొ. నిరం. ౪. ౩౫.

సీ. పులగోత్రములవారి చెలువుఁ గుంచఁ డొకింత ప్రాజ్యసామ్రాజ్యభారము వహించి. పె. శ కుం. ౧. ౧౩.

ఉ...మాపులుకొ, మించులఁ గుంచు...రా. వి. ౪. ౯౦. (ఇట దౌషమృత్యోతకము.)

కుంచెకోల. వి. (✓కుంచె) ౧. పంచిక, తలుపు లోపలిగడిమ తీయుటకు వేయుటకు నుపయోగించు ఇరుపవంకరకోల.

ఆ. కొడవలనెడుకుంచెకోలచే వక్షఃక, వాటమి పుడు లెడిది వామదేవు, గర్భగోహనుండుఁ గానంగఁ జేసితి, వార యెంతఘనుడ వాత్తదేవ. చెన్న. ౩. ౪౩౬.

సీ. ఏదేవుకనువోయి హిమోధామసోదరీకుటికాక వాటంబుపంచెకోల. రా. వి. ౧. ౨౪.

౨. ఒకవిధ మగుబాణసంచు.

గీ. గోదసీసరసీతాలపావపద్మ, పముపహాపము వై పించెకోలగములు, చెలఁగ బిరుములు ప గలువత్తులును నమరఁ, బుఁగబహుచిత్ర బాణవైధవము గనుము. ప్రబంధ. ౭౭.

కుంచ్యమానము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వంపఁ బడుచున్నది.

కుంచ్యము. సం. పంచయితవ్యము.

కుంజము. సం. వి. ఆ. పుం. న. ౧. నికుంజము, పాదరిల్లు. ౨. గజదంతము, ఏనుఁగుకొమ్మ. ౩. గజ హనువు, ఏనుఁగుకటుమర.

కుంజర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ధాతకి, ఆరే. ౨. పాటల, కలిగొట్టు.

కుంజరచ్చాయము. సం. వి. ఆ. న. యోగ భేదము.

(కృష్ణవక్షత్రమోదశివాడు సూర్యుడు హస్త
యందును చంద్రుడు మఘమును నుండుట.)

కుంజరము. సం.వి.ఆ.పుం. ౧-ప్రశస్తమైన హను
పులును దంతములును గలది-ఏనుగు. ౨. కేశ
ము, వెండ్రుక. ౩. ఏనుగులొండమువలె నుం
డునది-హస్తవక్షత్రము. వి. ఆ. పుం. శ్రేష్ఠము.
(ఈ యర్థమున సమానపూర్వపదముగా నుండదు)

కుంజరాలుకము. సం.వి.ఆ.న.అలుకవిశేషము, ఒక
జాతి గనము.

కుంజరాశనము. సం.వి.ఆ.పుం. ఆశ్వత్థము, రావి.

కుంజరాననము. సం. వి. ఆ. న. (యోగ) ఆననభే
దము.

కుంజరి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ. హస్తిన, ఆడేనుగు.

కుంజలము. సం.వి.ఆ.న. కాంజికము, పులియఁబె
ట్టిన కడుగునీరు.

కుంజవల్లరి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ. నికుంజికాష్టవృక్షము.

కుంటు=గుంట. వి. (సం. కుండమ్. క. మంట. త.

కుంటం.) ౧. అల్పతటాకము, నీరు నిలుచుపల్లము.

గీ. కుంట గుంట యనంగఁ బేర్కొనఁగ వచ్చు,
నల్పమైనతటాకము...ఆం.భా. ౧.౧౬౨.

ఉ. ... ఎందు మం, దాకిని నిర్ఘరాకృతి సదా
రగతిం జనుదెంచు బెల్లర, త్నాకరుఁ బొం
దఁ గాక యహహా చన నేర్చునె చాటిమం
టపకా. పి. శమం. ౩. ౬౪.

౨. కొలను. (శ.ర.) ౩. చెరువు. (శ.ర.)

ఆ. ఇంట నుండఁ గూడ దివ్యుడ కొని చని, గుం
ట నైనఁ బెద్దపంట నైనఁ, బెంట నైన చైచి
యింటికి నరుగుదెం, డనఁగ నద్దునత్త లాల
కించి. వేం. పంచ. ౫. ౪౨.

౪. భూపరిమాణవిశేషము. (శ.ర, త్రా.)

కుంటకుండు. సం. వి. (ఆ.టికా.అ.) స్థూలుము,
బలుపు గలవాడు.

కుంటమాలము=గుంటమాలము. వి.కడమాలమున
కును గోడకును అడ్డముగా నుంచుచిన్నమాలము.
(శ.ర.)

కుంటముక్కు. వి. మత్స్యభేదము.

ద్వా. ౧. ౨౨౧. హంస. ౪. ౧౨౭.

కుంటి=పంట. వి. పాదవికలుడు; పాదరహితుఁ
డు.

గీ. ఖంజాడు కుంటి నాఁగ...ఆం.భా. ౨.౧౨౨.

గీ. నీ ప్రతాపంబు ధనవలె నిఖిలతమును, నవఁపఁ
గా లేదో తా నేల యరుగుచెంచుఁ, కుంటి
సారథితో నల్లపముద వైరి. నరస. ౫. ౧౭౯.

కుంటికుడుపు=కుంటి, పంసువు.

గీ. కుంటికుడుపు లశత్తులు కుష్మరోగు, లంఘులును
వృద్ధులును బాలు రాది గాఁగఁ, గాశి కరుగం
గ లేనిదికారు తెల్ల, మోక్షమును బొందుదురు
గాక దక్షబాటి. భీమ. ౫. ౨౧.

శ్లో. ఆశక్తాః కాశికాం గంతుం పంగవోధాశ్చ
కుష్మినః. సం. భీమ.

ఉ. దేవత తెల్లఁ దమ్ముఁగలదీపులకుఁ దివి శేఁ
గునట్టివో, బోవఁగ లేక కుంటికుడుపుంజి
లు మేల్పులు దైత్యదానవుల, నేవప్పరై మహి
విభునిచే నధికారనియోగవృత్తికై, జీవిత
మంది నిల్చిరి తృజింపఁగఁ జాలక జన్మదేశ
ముల. కాశి. ౫. ౨౯౧.

గీ. అపుడు జంబూతరుద్వీపవిపులయందు, వాసి
కెక్కినయద్దినోదాసునాజ్ఞ, గొంది సందిని
నొక కుంటికుడుపుల లేవ, యనద బూతంబు
నుండనీ వైరి ధటులు. కాశి. ౫. ౨౯౭.

జ: కుంటిగాము.

కుంటిగాము. వి. (కుంటి + గాము) శనిగ్రహము.

(చి. ని, శ. ర.)

కుంటు. ఆ. క్రి. (సం. మాక. క. మాటు) ౧. హ
ద వైకల్యముచేత వక్రముగా నడచు.

(వ్యవ) మట్లు విజ్ఞానదా యేమి అట్లు కుంటు చున్నావు.

అ-కుంతితమగు-పోవు.

చ. తొలగెఁ గడంక వీరె ధృతి దూరె వివేక మడంగ బుద్ధి బెగ్గిరె నభిమాన మేఁగెఁ ద్రవ గంటె నయంబు భయంబు గుంటె గా, సీరె బిగి తారె మేర కులీలము గ్రుంగ...చంద్రా. ర. ౧౦౦.

వి. కుంటుతనము.

సీ. ధర్మము నాల్గుపాదంబులఁ జరియించు నేయు గంబునఁ గుంటుకింత లేక. దశా. ౮. ౭౦.

గీ. గుంటికా లొందుధర్మపుకుంటు మాన్ప. కకు. ౧. ౬౦.

విణ. పాదవికలుఁడు; పాదరహితుఁడు.

క. వింటి కదా నీతనయుని, కొంటెతనము వీరి మాని కుటీలాలక న, క్కుంటునకు నిర్దురఁట యిటు, వంటివి పో పెక్కునోళ్ల వారలమాటల్. భోజరా. ౫. 33౧.

గీ. కుంటు వివతామహాదేవికొడుకుఁగుట్టు, సవితృ సారథి కట్టెఱచాయఁ దెలుప, నరుణుఁడు దయించెఁ బ్రాగ్విభావ్యంతరమున. కాశీ. ౧. ౧౨౧.

జ: కుంటుగించు, కుంటుపలుచు, కుంటుపిచ్చుక, కుంటునడు, కుంటువాణు.

కుంటుగింమే. అ. క్రి. (✓కుంటు)కుంటు. (శ.ర) కుంటుపలుమే. స. క్రి. (✓కుంటుపడు) కుంటు పడఁజేయు.

(చెఱచు, పాడు చేయు.)

సీ. బ్రహ్మచర్యము గుంటుపలుచుమాణవకుండు పాడి దప్పినధరాపాలకుండు. శివధ. ర. ౮౭.

సీ... పెనుఁగొండ సాధించెఁ గోవలనెల్లూరు గుంటుపటిచెఁ, గుందాణి విదళించె గొడుగుచింత జయించె బాగూరు. పంచముపాడుచేసె. పరాపా. ౧. 3౦.

కుంటుపిచ్చుక=పిచ్చుకకుంటు, పిచ్చుకుంటు. విణ.

(కుంటు + పిచ్చుక) పాదరహితుఁడు, పంగువు.

సీ. తా పన నెద్ది యాధార మా దివి బ్రాఁకుపి తృవద్యులకుఁ గుంటుపిచ్చుకలకు. గీ. నట్టిగృహమేధిధర్మంబునందు...పాండు. ౫. ౨౬౧.

కుంటువ(ప)డు. అ. క్రి. (✓కుంటు) ౧. కుంటి యగు, నడుపలేని దగు.

క. ఆరయఁగ నాలుగువిధములఁ, బరఁగుఁ జతుష్పాదవృత్తిఁ బరఁగినగోవుక, దొరయుచు నం దొకఁ డెడలిన, నరవర సద్ధర్మవర్తనము గుంటువడుక. భార. ఆను. ర. ౨౮౫. (గో పక్షమున.)

ఉ. వాటిక మించుఁ గన్గొనలవాకిట నల్లన సంచ రింపనుం, బాలక చాలఁ గుంటువడెఁ బారు నిరీక్షణఖంజరీటుముల్. నైష. ౨. ౧౧౨.

శ్లో. అజని పంసురపాంగనిజాంగణ, భ్రమికణేపి తదీక్షణఖంజనః. సిం. నైష. ర. ర.

అ. అగు, నిరుద్ధముగు.

(గంగావతరణము.) వ...కమరపతివీఁపుచిప్పఁ దాఁకి యుప్పరం బెగసి జగదండకర్పరం బునఁ గుంటువడి మగుడువేగం బడరఁ బుడమికి డిగి నలుగడల నెల్లివిరిసి...చం. రా. 3. ౨౫.

3. తగ్గు, క్షీణించు, కుంతిత మగు.

మ. గురుదగ్గోద్ధతి నిట్లు ముర్ములు గీల్కొనే యఁగా శౌర్యవి, స్ఫురణాహంకరణంబు కుంటువడి యచ్చోనేదుచందంబునకొ, శరసం వేధితదేహుఁడై నిలిచె విష్వక్సేననూనందు...శై. భా. ౫. ౧౮౭.

క. తొంటినడ గుంటువడినం, బంటుతనము గుంటుపడక పరుషధ్వనితో, మింటికి నిమ్మగ నంగిటి, గుంటపడుక నోరు దెఱచికొని యున్ముఖుఁడై. రామా. ౮. ౧౫౫.

ర. చెడు, భగ్ను మగు.

మ. అపు డుద్దాలకుఁ దాగ్రహించి నిజభార్యం
జూచి నిర్భాగ్యురాల పవిత్రం బగుపార్వ
ణంబు నవలీలం బెంటపై వైచి కుంటుపడం
జేసితి శ్రాద్ధకర్తయు...జై. భా. ౪. ౧౦౧.

సీ. ఉలపాంకురము లేర్చి యులుపనట్టెడుపూ
న్గిఁ గుళపల్లవాహృతి గుంటువడియి.పాం
డు. ౫. ౨౩౮.

౫. తెగు, ఖండితమగు.

గీ. ఘనఘజాండు సుమిత్రనందనుఁడు జిహ్వాదరిఁ
గరము గుంటువడ నేయ నమజాగెలుపు, గాం
చి మోదించె నరత నటించుచక్రి. రాఘవ.
౪. ౧౬౯. (భారతార్థమున.)

కుంటువాటు. ఆ. క్రి. (కుంటు + పాటు) మొ
క్కపోవు, బలహీన మగు.

సీ. గుడియఁ జేకొనెఁ దద్దఁ గుంటువాటి జముం
డు కుడిరెక్కనుఁడు సోఁకుడఁడనమున.
అచ్చ. రా. బాల. ౬౮. (శ. ర. పా.)

కుంటెన. విణ. (సం. కుట్టనీ.) నాయకానాయకుల
ను గూర్చువాఁడు; కూర్చునడి. (చూ. కుంటెన
తనము.)

వి. తార్చుట, తార్పు, నాయకానాయకులనడుమ
చేయుమాతృకృత్యము.

చ. తనసరిచాకెత్త తనమ దాపుగ వారల కల్లఁ
దాను గుం, కెనలు వహించుకొంచు నెఱు
క్కులు నిండి విడెంపుఁజొక్కులుకొ...క
నఁబడ నవ్యహాటి పతికన్నులు మూసి చరిం
చు నిచ్చలుకొ. శుక. 3. ౧౦౯.

చ. నెలకొను జూటసారతటిసినవక్తరవిణీపహా
టితో, లలితసుధాంసుఁ గూర్చినతలంబునఁ
బార్వతిఁ గూడి యబ్ధికిం, గలయికకుంటె
నలో నడువఁగాఁ బని పూనినయాశపాలకుం,
డల శివుఁ డిద్దుఁగావుతఁ జిరాయువు నార
నభూషణాళికొ. కువల. ౧. 3.

కుంటెనడచు=కుంటెనగాఁ బ్రవర్తించు, నా

యికానాయకులకు మాతృకృత్యము నడపు.

సీ. గుఱు తంటిమా నీమ గుఱు తెక్కడిది భక్తి
నంబికిఁ గుంటెననడచినావు. నిరం. 3. ౨౯.
కుంటెనపంపు, కుంటెనయంపు = కుంటెనగాఁ
బంపు.

ఉ...నీచుపాత్తునక, బ్రాంతి మెసంగి లీపు మును
భక్తుఁడు కుంటెనపంపఁ బోతి...కాళ. 3.
౧౦౦.

సీ...కుంటెన నిన్నంపెఁ గోర్కి నొకఁడు.రా.
వి. ౨. ౭౦.

కుంటెనపో(వో)వు = కుంటెననడచు.

ద్వి. వేయేసిమాడలు వెల యెసంగుచును, గుం
కెనవోవుయఁ గొలిచి యాలంబె, యింటికి
నందెన్న యేగఁ దానేఁగు, చు...పండితా.
మహిమ. ౨౮౧ పా.

ద్వి. ఎడవక ముప్పది యేండ్లు నిచ్చలును, గొన
కొని నంబికిఁ గుంటెనపోవు, చును వచ్చుచు
ను నముత్సుకత మైనడచు. పండితా. మహి
మ. ౨౮౨ పా.

జ: కుంటెనకత్తె, కుంటెనకాడు, కుంటెనకు
చ్చులు, కుంటెనతనము, కుంటెనపని, కుంటెన
ముడి, కుంటెనీడు.

కుంటెనకత్తె(త్రియ). విణ. (కుంటెన+కత్తె) తా
ర్చుకత్తె.

సీ. ... పట్టనీనామశ్శేయంబు తాపికత్తియ యన
నెడ, కత్తియ యనఁ బొంతకత్తియ యనఁగఁ
కుంటెనకత్తియ యనఁగఁ దనరు ... ఆం.
భా. ౨. ౧౧౦.

కుంటెనకాడు. విణ. (కుంటెన+కాడు) తార్చు
కాడు.

క. మనసిజఁ డిద్దఱుకు గుం, కెనకానితనంబు
చేసెడికొ...విక్ర. ౮. ౫౪.

సీ. సిగ్గితయును లేక చెల్లెలికై దాను గుంటె
నకాఁ డైనకొంటె యిరుఁడు. కలు. ౪. ౮౩.

కుంఠెనకుచ్చులు. వి. బ. ($\sqrt{\text{కుంఠెన?}}$) ఈడ్చు

లనెడుకర్ణభూషావిశేషము. (శ. ర.)

కుంఠెనతనము. పి. (కుంఠెన + తనము) నాయు
కానాయకులను దార్చుపని.

వ...ఏ నయ్యంగనం గోరి వరియింపం బోవుచు
న్నాడె నమ్మచ్చెకంటికిం గుంఠెనతనం బె
ట్లు నేయ నేర్చు... నైమ. 3. ౬౬.

కుంఠెనపని=కుంఠెనతనము.

క. ఆరయ నమయించితవా, చారిత్రవప్రాధి మి
గుల నడినన్నది కా, వేరియ కుంఠెనపని కది
గడి, దేవీనయిది పంపలయను దీనినె యను
చుక. వైజ. ర. ౨౯. అని. 3. ౯౨.

కుంఠెనముడి. వి. ($\sqrt{\text{కుంఠెన}}$) తాటాకులపుస్తక
మూలమునడుమ నుండెడుముడి. (శ. ర.)

కుంఠెనీడు=కుంఠెనకాడు. (కుంఠెన + ఈడు)

నీ. కుంఠెనీలకు నిచ్చి కోడిగీలకు నిచ్చి మిన్నక
వారకామినుల కిచ్చి. విక్ర. 2. ౧౨౪.

కుంఠేర్లు. వి. బ. శ్రీకర్ణభూషావిశేషము.

నీ. కడియాల కుంఠేర్లు గంటలాడ్డాణంబు ...

గీ. మొదలు గలసాములను దాల్చి మురిపె మమ
ర. చంద్ర. వి. ౨. ౨౦.

కుంఠకుడు. సం. విణ. (అ.రికా.అ.) ౧. క్రియా
మందుడు, పనిచుఱుకుండనము లేనివాడు, సో
మరి. ౨. మూర్ఖుడు.

కుంఠల్. సం. శత్రు. మొక్కపోవుచున్న.

కుంఠన. సం. వి. అ. శ్రీ=కుంఠనము.

కుంఠనము. సం. వి. అ. న. ౧. మొక్కపోవుట. ౨.

మొక్కపోవునట్లు చేయుట.

కుంఠము. సం. వి. అ. న. మొక్కపోయిన ఆయు
ధము, మొనపోయిన ఆయుధము.

కుంఠయల్. సం. శత్రు. మొక్కపోగొట్టుచున్న.

కుంఠి. సం. విణ. (న్. నీ. క్) =కుంఠకుడు.

కుంఠిత. సం. విణ. (ము. శ్రీ. ము) =కుంఠకుడు.

కుంఠితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మొక్క
పోయినది, వాడి తగ్గినది. ౨. మూర్ఖము, మూ
ఢము.

కుంఠుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. సోమరి, క్రి
యామందుడు. ౨. మూర్ఖుడు, మూఢుడు.

కుంఠ్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మొక్క
పోగొట్టె బడుచున్నది.

కుండ. వి. (సం. కుండమ్. క. కుండ. త. కుండం.) ౧.
మృదాదిభాండము, మట్టి మన్నగువానిలో శే
షినపాత్ర.

ఆ. కుండ పగిలెనేని క్రొత్తది కొన వచ్చు, భూత
లంబునందు బొందుగాను, గూలబడిననరు
డు కుదురుట యరు డయా. వేమన. ౧.
౨౪.

నీ...కుండ నాగ మృదాదిభాండ మెరుగు. అం.
భా. ౨. ౨౪౫.

క...పూ, కేండులపియును బంగరు, కుండల మె
ఱుగు న్నెల్లందిగుబ్బల కడంగుకొ. నీలా. ౨.
౨౪.

౨. వర్తల మైనభాండము.

గీ...వర్తలభాండ మెరుగు, కుండ యన...
అం. భా. ౨. ౨౪౬.

3. మేడలు మున్నగువానిమీద ఎత్తెడు కలకా
కారము గలయలంకారవిశేషము.

నీ. కంబాలర జీనిచీనాంబరంబులు చుట్టి గోపు
రంబులరై కుండ రెత్తి. విక్ర. ర. ౧౩౬.

ర. ఇరును తగిలించెడుబండిచక్రమునడిమిగు
బ్బ.

వ...మున్న కొండొక క్రంగినచక్రంబు కుండ
మునుంగం దిగబడిన... భార. కర్ణ. 3. 3౫౦.

(బ) ఏనుగుకుంఠములు.

నీ. కుండలు దాల్చి కన్యవల నీ గొలుకఁ జేతులఁ
జాపుకడయేనుగులను గోసి. గీ. పుడమి
చెలి నేర నిరులఁ బెంపడరి యరిది, లేజా
గాంచినయాచాల్పు తేర్లదొరను. అచ్చ. రా.
బాల. ౪౬.

కుండకడుపు = బాసకడుపు, కుండవలె గుండ్ర
ముగా నుండుకడుపు.

మ. నిడుమోముం గులుగేలుఁ గుండకడుపు న్ని
లత్వము... మార్గ. ౧. ౨౨౪.

జ: కుండగోకరి, కుండప్రోగులు, కుండబంతి,
కుండమార్పు, కుండమార్పు, కుండవీనులజోడు,
కుండానుగు, కుంపెరుగు.

కుండంగము. సం. వి. అ. పుం. కుడుంగము, పాదరిల్లు.

కుండకీటుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. పతిత బ్రాహ్మణీపు

త్రుడు, చెడిపోయిన బ్రాహ్మణ స్త్రీకొడుకు. ౨. దా
సిని కామించినవాడు. ౩. చార్యాకమతము
ననుసరించువాడు, నాస్తికుడు.

కుండకీలుడు. సం. వి. అ. పుం. నీచుడు, అధము
డు.

కుండగోకరి. విణ. (కుండ + గోకరి.) పంటవా
డు, బొదనికుడు.

ద్వి. కుండగోకరిఁ జేసి కువలయేసులకు, వండిపె
ట్టగఁ జేసి ... ద్వి. నల. ౨. ౭౦౦ పం.

కుండగోళకము. సం. వి. అ. న. ౧. కాంజికము, కలి.

౨. కుండగోళకులసముదాయము.

కుండగోళము. సం. వి. అ. న. కాంజికము, కలి. (విల్య
ము.)

కుండపాయ్యము. సం. వి. అ. పుం. దీనియందు కుం
డతో సోమపానము చేయుదురు-ఒకానొకయ
గము.

కుండప్రోగులు. వి. బ. ($\sqrt{\text{కుండ}}$) ఒకవిధ మైన
చెవిపోగులు.

నీ. కుండప్రోగులు చిప్పగొడ్డండ్లు పెలగోల లా
ప్పారుడులువంకయుంగరములు. గీ. కలిగి...
మొల్లముగఁ జేరి రచటికి గొల్ల తెల్ల. నీలా.
౩. ౪౯.

కుండబంతి. వి. (కుండ + బంతి) కందుకస్త్రీదాని
శేషము, గండు ఎత్తుతాలమీద ఒకకట్టయించి
దానిని బంతితో కొట్టుచు ఆడేడియాట. (వా)
కుండమార్పు. స. క్రి. ఒకటి నిచ్చి మఱియొకటి
ని బుచ్చుకొను. (శ. ర.)

కుండమార్పు. వి. ($\sqrt{\text{కుండమార్పు}}$) ఒకటి యి
చ్చి మఱియొకటి పుచ్చుకొనుట, వినిమయము.

నీ. చండాంసునుతుపోల్కిఁ గుండమార్పులు గా
క వాసపమణిభాతిఁ ద్రాస మంద. గీ. కొసంగ
నేర్తువు యాచకవ్యూహమునకు. నరస. ౫.
౧౯.

కుండము. సం. వి. అ. న. ౧. కుండ, మట్టి మున్నగువా
నితో చేసినపాత్రము. ౨. నిష్ఫలగుండము. ౩. దే
వభాత మగుజలాళయము. (ఇది తఱచు దేవాల
యములకు సంబంధించియుండును. ఉదా: అగ
స్త్యకుండము, మొ.) ౪. మానభేదము.

కుండలన. సం. వి. అ. స్త్రీ. సున్నచుట్టుట. సం. నై
ష. ౧. ౧౪.

కుండలము. సం. వి. అ. పుం. న. ౧. కర్ణభూషణము.
౨. పాశము, త్రాడు. ౩. నలయము, గుండ్రన. (మే.
ని.)

కుండలి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) ౧. పోగులు గలవా
డు. ౨. గుండ్రనిది, వలయాకారము గలది. వి.
న్. పుం. ౧. పాము. ౨. నెమలి. ౩. చిత్రమృగము,
చాటలదుప్పి. ౪. వరుణుడు. ౫. కోవిదారము,
కాంచనము. ఈ. స్త్రీ. ౧. గుహాచి, తిప్పతీగఁగి.
౨. తీక్షణత్ర, ఉప్పి. ౩. (యోగ) కుండలీశక్తి.
౪. కుండలాకారనృత్యము, గొండ్లి.

గీ. దండలాసకవిధమును గుండలియును, బ్రెక్క

గుంటు తెలుగును చేరఁగంటు. భార.విరా.గ. ౨౪౦.

కుండలించు. సం. స. క్రి. గ. సుక్కుచుట్టు.

గీ. ఆతనికిర్తిప్రతాపము లవనిఁ గలుగ, నేల
యివి యంచు మదిలోన నెపుడు దలఁచు, న
పుడ పరివేషమిషయన నబ్జహుగ్ధమండల
ముల విధాత్యండు గుండలించు. వై.స.గ.౧.౫౬.

క. పురకాంతలకామలకు, పరివడదని బ్రహ్మ
యాకసము నారసి వే, సరి దానిఁ గుండలించి
న, సరణికి దివి ముట్టి యచటిసాలం బయ
రు. చంద్ర. గ. ౩.

౨. పలయాకార మగునట్లు వంచు.

గీ. కోపమునఁ జాచుము గొని కుండలించె. చం.

రా. ౮. ౧౨౪.

కుండలించి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. గుండ్రనిభక్త్యవి
శేషము. (జలేలి) ౨. గుహాచి, తిప్పరీ. గ. ౧. (క
ల్ప) ౩. మాలాధారముదలి పట్టుక్రములనడుమ
నున్న చేపిభేదము.

కుండలీకరణము. సం. వి. ఆ. న. సుక్కుచుట్టుట.

కుండవర్ధనము. సం. వి. ఆ. న. ఒకానొకపుష్ప
జాతి.

ద్వి. సాన్నలు బొగడలు బొండుమల్లియలు, కుండ
వర్ధనములు కొండగోగులును, బండిగుర్విం
డలు పారిజాతములు. ప్రభు. ౨. ౧౮ పా.
౮ పం.

కుండసేనులతోదు. వి. (√కుండ) కుంభకర్ణుడు.

క. గుంటువెట్టుచుఁ గొండవలె, నైఋత గొప్పఁగ
నున్న కుండసేనులతోదు. అచ్చ. రా.యు.
౨౨౫.

కుండానుగు. వి. (కుండ + ఆనుగు) కుండవంటిగుం
డ్రనికాయలు కాచుఆనుగు, గోరక్షతుంబి.

కుండాశి. సం. వి. (క. నీ. క.) కుండగోళకుల
యన్నముచే బ్రతుకువాడు.

క్లో. ఆమృతే జారజః కుంభో మృతే భర్తరి గోళ
కః, యస్తయోరన్నమహ్నాతి సకుండాశితి
కథ్యతే. (వాద)

వి. క. పుం. ధృతరాష్ట్రపుత్రులలో నొకఁడు.

కుండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కమండలుపు, గిండి. ౨.
సాలి.

కుండిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. పితరము, సాలి. ౨. కమం
డలుపు, గిండి.

కుండినము. సం. వి. ఆ. న. విదర్భదేశపురాజధాని.

కుండిరుడు. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) బలవంతుఁ
డు. వి. ఆ. పుం. ముసుపుడు. (కల్ప.)

కుండు. వి. గ. మొక్కలు వేయుట కుపయోగించు
మట్టిపాత్రము.

మ. అలమాకండము కుండ దింపఁ దగు నియ్యం
ట్లొక్కచో వేయఁగా, వలె సంపంగికీఁ ద్ర
వ్వటం బిడ వలె. వి. పు. ౨. ౬౯.

౨. సాదుము మొదలైనవి నూతుట కుపయోగిం
చుపాత్రము. ౩. నీరు నిలువచేసి యుంచుటకు
కట్టినచిన్నకుండము.

కుండుండు. సం. వి. ఆ. పుం. మగఁడు బ్రసికి
యుండఁగా అంకుమగనికి పుట్టినకొడుకు.

కుండ్లకొబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. తెల్లబల్లి. ౨.
ఒకజాతిపక్షి. (వై. ని.)

కుండ్లోడ్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుండవలె పెద్దసా
దుగు గలయాపు.

కుంతము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ప్రారము, ఈ. తె;

బల్లెము. ౨. గవేధుక, అడవిగోదము. ౩. ముక్కు
ణము, నల్లి. ర. ఉగ్రత, కోవస్వభావము. (వి. ని.)

కుంతలపక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. శేకసమూహము.

కుంతలము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. శేకము, పెండు

క. ౨. చషకము, పానపాత్రము. ౩. లాంగల
ము, నాగలి. ర. యవలు. ౫. స్త్రీచేరము, కురు
వేరు. ౬. (సంగీ) ధ్రువకతాళభేదము. బ. గ.

పంధ్యపర్వతమునకు ఓక్షిణముననుండు నొకా
నొక దేశము. ౨. మధ్యదేశమునందలి యొక దేశ
ము. (కే. ని, వై. ని.)

కుంతలవర్ధనము. సం. వి. అ. పుం. భృంగరాజ
ము, గుంటగలగరి.

కుంతలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పెరుగు చెన్న లోన
గువానిని కోయకత్తి, ఛురిక. ౨. వాల మను
గంధద్రవ్యము, కురువేరు.

కుంతలోశీరము. సం. వి. అ. న. వాల మనుఓష
ధి, కురువేరు. (వాచ)

కుంతి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. ఒకానొక దేశము. ౨.
క్రథునికొడు కగుఒకరాజు. ఈ. స్త్రీ. గ. పృథ,
పాండురాజభార్య. ౩. రేణుకయనుగంధద్ర
వ్యము. ౩. గుగ్గిలపుచెట్టు. ర. సల్లకి, అందుగు.

కుంతిభోజుడను. సం. వి. అ. పుం. ఒకయాదవగా
జు, కుంతిని పెంచుకొన్నతండ్రి.

కుంద. వి. (క. కుంద) స్తంభము. (శ. ర, బ్రా.)

కుందకము. వి. (క. కుందక. త. కుందకమ్) గ. అ
భ్యంతరము, అడ్డు. ౨. లోపము. (శ. ర, బ్రా.)
౩. నేద్యము చేయక విడిచి పెట్టినభూమి. (బ్రా.)

కుందకము. సం. వి. అ. పుం. గ. కుందము, మొల్లి
౨. సంబరము. ౧.

కుందటీల. వి. పక్షివిశేషము.

నీ. ... సాశ్వము దేగ గూడ బాతుల్లంగి కుం
టీల... అ... అది యైనపక్షు లతడు దీర్చు.
హంస. ౩. ౧౩.

కుందనము. వి. (క. కుందణ. త. కుందనమ్.) అపరం
జి, పరిశుద్ధ మైనబంగారము.

నీ. ... పరిశుద్ధచామిక రాఖ్యల చనుగ దాని,
మేలిమి యపరంజి జాబునా కుందనం బుదిరి
నా... అం. భా. ౨. ౨౩౬.

గీ. నశకతాతుండు దొడుగుకుందనపులైడి, కం

కటముఁ బోలు... వై. పు. ౬. ౧౦౬. అం. సం.

స్థా. ౩౫. నాం. ని. స్థా. ౬౭.

కుందమము. సం. వి. అ. పుం. కిదాలము, పిల్లి. త్రి.
ని.)

కుందము. సం. వి. అ. పుం. న. మొల్లి. ని. మొల్లిపూవు.

పుం. గ. కుచేరునివనిఘటలలో నొకటి. ౨. ఒకా
నొకగంధద్రవ్యము. ౩. కల పీఠము, గన్నేరు. ౧.
ర. శస్త్రమార్జ్జకయంత్రము, ఆయుధములు సానఁ
బెట్టుయంత్రము.

కుంది. వి. (త. కుందాణి) గ. దంచునప్పుడు ధాన్యము
చెదరిపోకుండ గుంటపట్టు నమచ్చుకాతికుదురు.

(శ. ర, బ్రా.) ౨. కుందెన, ధాన్యము దంపుకొను
టోలు.

గీ. కుంది కుందెన యనగను గొట్టలు ప్రీహ్యు,
లూఖలము... అం. భా. ౨. ౨౩౮.

౩. ఒకవిధ మగుదీపపాత్రము. (వా)

కుందించే. స. క్రి. (✓కుందు) కుండఁజేయు.

గ. బాధపెట్టు.

వ... రేలునుం బగల్గునుం బాయక నిరంతరపథప

రిత్రాంతులం గుందించెయు త్సౌత్తిపాసాపర
షకత్వంబు నొందించెయు... హరిశ్చ. ౩. ౨౮.

వ... బాదరాయణుండు కాలోచితకృత్యంబు

లు నిర్వర్తించి గమనోన్ముఖుడై కాశియో

గజనిత వేదనాధరంబు దుస్సహంబై యంత

రంగంబుఁ గుందింప పెట్టకేలకు నేటి కెదు

రీదువిధంబున కిప్పులం దానును... చను

వాడై... భీమ. ౨. ౫౦.

౨. తక్కువపటము, న్యూనపటము.

కా. పాపాత్ముండు మదాంధుఁ దాతులువ నీపం

పెట్టునుం జేయఁగా, నోపం డడ్డము నెప్ప

రెవ్వరును మానోద్రేకముక గర్వముం, గో

పంబుం దనుఁ ద్రిప్ప నాప్తజనులం గుందిం

చుటం బోయినట్లే పోనితరు... భార. ఉ

ద్యో. ౩. ౪౫.

3. తపింపజేయు.

కా. క్రోధం బప్రతికారమై హృదయముం గుం
దింప... భార. విరా. ౨. ౨౭౫.

కుందిక. వి. (కుందు + ఇక - ఇని 'సాంవిక' వంటిది.)

కలత, క్రోధము.

సీ. కలశపయోరాశి చిలుకుకవ్యపుఁగానుకుంది
కబ్బనినాఁడు మందరంబు. పి. శం. ౧. ౩౯.

కుందికట్టు = కుందికాట్టు. వి. (√కుందు) బాల్యక్రీ
డావిశేషము.

సీ. పసిఁడిసోపనములపైఁ గుందికట్టుకై కడుసు
ద్దు లైనజక్కనలకవలు. యమా. 3. ౫౫.

కుందికాట్టు = కుందికట్టు. వి. బ. బాల్యక్రీడావి
శేషము.

సీ. కోలక్రోతులుఁ బిల్లఁగ్రోల్లుఁ దూరనఁగోల
లందలంబులు మఱి కుందికాట్టు. గీ. ఆదిగా
తైశవక్రీడ లాడి రపుడు, రామకృష్ణులు గో
పదారకులఁ గూడి. వి. పు. 2. ౨౦౨.

కుందిల్లు (లు). ఆ. క్రి. (√కుందు) కుందు నొందు.
(ప్రంగిపోవు, డిల్లవడు.)

మ... ఆమునీంద్రాంగనా, సుల మత్యాసులవృత్తి
నుండెవనటా గుందిల్లి చింతించుదుక. ప.
సం. ౧౦. ౮౦౭.

కుందు. ఆ. క్రి. (క. కుందు) ౧. చింతించు; శోకిం
చు, ఏడ్చు.

గీ. ఏకమై యట్లు మువ్వరహృదయములును, గుం
ద కానందవారిధియునుఁ దేతె. హర. ౨.
౧౧౫.

ఆ. బ్రహ్మచర్యమునఁ దపంబున సుత్రము, దానము
లను బడయుఁ దలఁచునట్టి, గతులకంటె సా
ఖ్యకారిణి యగుగతిఁ, బొందు నీసుకుండు
గుండ నేల. భార. ద్రో. ౨. ౨౩౪. (చూ.
3౨౧.)

౨. తపించు, ఉడుకు.

గీ. అట్లు దమలోనఁ దగుమాట లాడి యాడి, శో
పరసవేగమునఁ గుంది కుంది వగలఁ, బొంది
పొంది పురందరనందనుండు, నమృతుండు
నారాత్రి యెట్లై చెపును. భార. ద్రో. ౨.
3౧౯.

సీ. ... ముం దెంత పెనువంకఁ గుందెకో పిల్లఁగ్రో
వి. నీలా. ౧. ౧౦౯.

3. బాధపడు, నొగుడు.

క. బలసంతుఁడుపై నెత్తిన, బలహీనుఁడు ధనము
గోలుపడినయతఁడు మ్రుచ్చిల వేసువాఁడుఁ
గానూ, పులదిత్తుఁడు నిద్ర తేక మండును రధి
పా. భార. ఉన్మో. ౨. ౨౧.

మ. నిఖిలస్త్రుత్యభుజ ప్రతాపనిధి వాసిమీఁదదం
డెత్తిన, చెప్పి ఖలుం దైనదశానశుం దతనితో
సిద్ధంబు యుద్ధం బగుకొ, శిఖిరికొ మేషము
దాఁకి కుందుగతి నీచే వందురుకొ ... ఉ.
రా. 3. 3౧౫.

౪. తగ్గు, క్షీణించు.

గీ. అలుక బొంప క్రూత రుచితాపగమము, గు
రువిరోధ మాయువుఁ గడుఁ గుండఁజేయు.
భార. ఆమ. ౫. ౧3౦.

సీ. పెనుమంచు మీఁదఁ బర్విన వికాసము దిప్పి
చెలుపు గుందిననకోడినివిధమున. భార. విరా
౧. ౨౯౪.

౫. ప్రంగు.

చ. సురవిశిఖప్రయోగములు నూపఁ దొడంగిన
నేల దిద్దిరం, దిద్దిగఁ బయోనిధుల్ గలఁగఁది
గ్గజముల్ మద మేది గుండె ... భార. ఆర.
౪. ౯౪.

౬. కాంతిహీన మగు.

సీ. కైరవకాననోత్కరములు కడుఁ గుండఁ గం
జపుంజంబులు కణఁక నొంద. విక్ర. ౨.
౧౦౭.

గీ. రసికశేఖరుఁ డారాజు రాజవదన, కందికుం

దిననెమ్మెముకళ రెటింగి, కడుఁ బ్రియ మె
లర్పఁ గొఁగిలి నిముడుకొని ను, భానుభవ
లీల బసలిం చె నంబుజాక్షి. శుక. ౧. ౨౧౬.

౩. కాలు చక్కఁగా నేల నానించక నడచు.
(శ. ర, వా.)

వి. ౧. దుఃఖము.

గీ. ఉదయగిరిదర్శమునఁ దమోభ్యుదయబలము,
గుల్పఁగా నొడ్డినపిరంగిగుం డనంగ, గుం
డుఁబుల్లమదిపండు చెండుమందు, లోఁచె
నెత్తెప్పివిరివిందు తూర్పునందు. రా. వి. 3.
౨౯.

గీ. కలువలకు విందు తామరగములపండు, దీధికు
లసీమ గోహితీదేవిప్రేమ, లోకహితకారి
యాచక్రవాకవైరి. చిత్రభా. ర. ౧౧౭.
(కుందు:-దుఃఖకారి అని భావము.)

౨. న్యూనత, తక్కువ; ఊణత.

ఉ. వెచ్చము వెట్టు మన్నఁ బదివేలకు నుద్దరు
వొల్ల రర్థముల్, దెచ్చిన శేషునాదలదివ్య
మణుల్ వలె నన్న విల్వలక, హెచ్చును
గుండు నాడుకొన కిత్తురు లాభము కోర కె
న్నఁగా, నెచ్చటఁ గోటికిం బడగ యెత్తని
వైశ్యులు గల్గ రప్పరిక. పి. శకుం. ౧. ౭౮.

ఉ. వచ్చినవాఁడు ఘల్లునుఁ డవశ్యము గెల్తు ము
నంగ రాదు రా, లచ్చికినై పెనంగిన బలంబు
లు రెండును గెల్వ నేర్పునే, హెచ్చును
గుండును...భార. విరా. ర. ౨౩౪. (కుం
దు:-అపజయము అని భావము.)

క. కావున వారలనటనా, ప్రావీణ్యము హెచ్చుఁ
గుండుఁ బ్రకటించుటకై, దేవరఁ దోడ్కొ
ని రమ్మని, దేవేంద్రుఁడు పనిచె...విక్ర. ౨.
౭౮.

ఉ. కందును గుండు లేనిశకికాంతి వహించిన
నెమ్మెగంబులోఁ, జెందొవతేమలం జాలుక
చేయుజటావలితో...భోజరా. ౧. ౧౨౫.

విజ. ౧. న్యూనము.

గీ. తక్కువ కొంత పాచ్చెము తగ్గు మును, కొ
దవ లొచ్చు కొడుక యనఁ బొదలు న్యూన,
ము...అం. భా. 3. ౨౪.

౨. పొట్టి.

గీ. పొట్టివీఁపు నీఁచవోయిన చేతులు, గుడియఁ
బడ్డ మెడయుఁ గుండుకాళ్లు, గుజ్జుపొడవు
నైనకోమలి నొక్కతె, గంధపాత్రహస్తఁ
గాంచె నెదుర. పద్మ. ౯. ౨౯౮.

జ: కుందించు, కుందిక, కుందికట్టు, కుందికాళ్లు,
కుందిల్లు, కుండుకొను, కుండువడు, కుండెనగి
టి, కుండెనగడి.

కుందుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వెన్నుఁడు, విష్ణువు.
(కల్ప.)

కుందు(ది)కొను. అ. క్రి=కుండు. (కుండు+కొ
ను-స్వార్థమున.)

(చింతిల్లు)

నీ. ఇంక నాల్గవంబు లిడనైతిఁగా యంచుఁ గు
ప్తు నెప్పుడిఁ గుందికొనఁగఁ, గుడుమురూ
కల కల్లఁ గొననైతిఁగా యంచు వేరి తీఱని
యారివేర మంద. శుక. ౨. ౫౬3.

కుందురము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకగంధద్ర
వ్యముః.

కుందురు. వి. తృణవిశేషము.

గీ. కనుము కుందురు గరిమిడి గటిక ... మొదలు
గాఁ బూరి రవలింపఁ బొదలు వెడలు. ప్ర
బంధ. ౨౦౧. హంస. ౫. ర ౫.

కుందురుకము. సం=కుండురువు.

కుందురుకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అందుగు, స్లక్షి.

కుందురువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. ఒకానొకగం
ధద్రవ్యము, కుందురముః.

కుందుతెల్లు. వి. (✓కుండు) కాళముః. (త్రా)

కుందువడు. అ. క్రి. (కుందు + వడు) కుందునొందు.

(డిల్లవడు)

వ... కొండలు దుప్ప్రతులు లేమిఁ గుందువడిన
భర్త నధికకార్యణ్యంబు చవరించి సర్విర్లవ
ణతైలతండులాదులకై నిర్బిలివలుతురు...
కాశీ. ౨. ౭౯.

(బాధవడు, పీడ నొందు.)

నీ. కలికిగుబ్బలపెంపుఁ గనఁ జాలఁదమి గాంచి
కోకముల్ రాజాచేఁ గుందువడియె. చంద్రి.
3. ౧౫.

కుందువు. సం. వి. ఉ. పుం. మూషికము. స్త్రీ. ఒకానొ
కగంధద్రవ్యము, కుందురువు. (కల్ప)

కుందే(దియ)న. వి. ౧. ఉలాఖలభేదము, ధాన్య
ము దంపెడుతోలు, కుంది.

ఉ. భాసురరక్తిమైఁ గలమపాలికఁ గుందెననిం
చి కంకణోఘాసమనిస్వనాని వెలయంగ న
యోగ్రము లూని సువ్వి సు, స్వీ సువి సువ్వి
లాలి యని వింతగఁ బాడుచు దంచి పుణ్య
గో, త్రాసురకామినల్ సతిశిరంబున సుంకు
లు చల్లర త్తటిక. చంద్రి. ౬. ౧౬.

ఉ. విప్రుశత్రుమికుందెనల వేడుక నర్కకరప్ర
భాంగనల్, పుష్పాద్విరాజనాలు వలపుల్ వె
దచల్లఁగ నించి సారెఁ జాల్, దప్పుక దంప
నెత్తుముసలచ్చటలో యనఁ జూడ వింత
యై, యొప్పెఁ దదంతరాళపతమత్పతమద్ధత
వట్టదావళుల్. ల. వి. ౪. ౧౨౭.

గీ. కుంది కుందెన యనఁగను గొలులు ప్రహ్వ,
లూఖలము... ఆం. భా. ౨. ౨౩౯.

౨. కూర్పుండ లేనిపసిబిడ్డలు కూర్పుండుటకై
యేర్పఱచు నొకవిధ మగుటోట్టె.

నీ. పసిఁడికుందియనలోవలఁ బట్టుపాత్రులయొక్క
న నొఱగి కూర్పుండ నేర్చె. వి. పు. ౩. ౧౨౫.

3. ఒకానొక చెట్టు. (శ. ర.)

కుందెనగిటి. వి. (√కుందు) కుందెనగుడి; బాలక్రీ
డావిశేషము.

నీ. ... గుడుగుడుగుంచాలు కుందెనగిటి. హంస.

3. ౧౪౬.

కుందెనగుడి. వి. (√ కుందు.) కుందెనగిటి, బాల
క్రీడావిశేషము.

నీ. చిట్లపాట్లాకాయ సిరిసింగ జావర్తి గుడుగుడు
గుంచాలు కుందెనగుడి. కాశీ. 3. 33.

కుందెలు=కుందేలు. వి. బౌ. (చూ. కుందేటికొ
మ్మ) శశము, చెవులపిల్లి.

ఉ... వంటయిల్, కుందెలు సాచ్చె... భార.
ఆది. ౬. ౧౦౬.

ఆ. వేటకానియిల్లు వెఱవక కుందెలు, సాచ్చిన
ట్టు రెదిరి వచ్చి తీవు. కు. సం. ౧౨. ౮౬౭.

జ: కుందెవల.

కుందెవల=కుందేటివల. వి. (కుందెలు+వల)

క. మెదవల సన్నపువల వ్రో, పుడువల జొంకవల
మింటుమక్కిడివల దాఁటుడువల సింగితమ
నుకువ, రెదవల కుందెవల లాదు రెనఁగడివ
లుల. హంస. ౪. ౧౦౫.

కుందే(దె)టికొమ్ము. వి. (కుందేలు+కొమ్ము.) ౧.
శశశృంగము.

గీ... కుందేటికొ మ్మనంగఁ, బరఁగు శశశృంగ
నామంబు గరళకంఠ. ఆం. భా. ౨. ౬౬.

౨. శశవిసాగము, చెవులపిల్లికొమ్ము; చెవులపిల్లి
కొమ్మువంటిది. (అసంభవమును దెలుపును.)

గీ. తిరిగి కుందేటికొమ్ము సాధింప వచ్చు, తేరి
మూర్ఖులమనసు రంజింప రాదు. భర్తృ. నీతి.
౫.

మ. వసుధక గుందేటికొమ్ము తెచ్చుకొనఁగా వ
చ్చుం బ్రయత్నంబునక. మల్లధూ. నీతి. ౫.

గీ. ఆచకొరాక్షి నిలు వెల్ల పాళిలాహఁ, దివి

విక్రింపఁ గలిమి కుండేటికొమ్మ. తవతీ. ౨.
౬౦.

కుండేటితాల్పు. వి. (✓ కుండేలు) శశధరుఁడు,
చంద్రుఁడు.

గీ. వచ్చి యవ్వేడివేలుపువంగడంపు, నేలమొ
లత్రాటించుఁగుండేటితాల్పు, మ్రొల నిల్చి
కరంబు ప్రేముడి దలిర్ప, వెరపులోఁ బ
ల్కెఁ గేలుదామరలు మొగించి. ఆచ్చ.రా.
య.౧౫౫, ౫౧౦.

కుండేటివల. వి. (కుండేలు + వల). కుండేళ్లను ప
ట్టుకొనుట కుపయోగించుకల.
ప... దొడ్డివల లేటివల కుండేటివల పందివల...
మొదలుగా వలయువలయు... కాళ. 3. ర. ౬.

కుండేలు. వి=కుండెలు.

గీ. జనకుఁ డగుసుగ్ధవాక్తి కుచ్చైశ్రవంబు, గలిగె
నైరావణంబును గలిగె నట్టి, తనకు గారాబుఁ
బట్టికి వనజచైరి, కొక్కకుండేలు గలుగుట
యవిద యరుడ. నైవ. ౮. ౧౮౭.

గీ. ... చెవుల, సోతు కుండే లనంగను భాగ్ధి
గాంచు, శశనమాఖ్యలు... ఆం. భా. ౨. ౮౫.

గీ... కుండేళ్ల నుందురువుల... మువచ. ర. ౫౧.
జ: కుండేటికొమ్మ, కుండేటితాల్పు, కుండేటివల.

కుంపటి. వి. (క. కుంపటి. త. కుంపిడుపటి) అంగార
ధాని, నిప్పులుంచెడుపాత్రము.

క. నీమగనితేజమున నుద్దామకముపమస్రఁ డనఁ
గఁ దగి కుంపటిలోఁ, దామర మొలచినక్రి
యఁ ద, స్వీయనిభుఁ దైవమతుఁడు నీ కుద
యించుకొ. నృసిం. 3. ౧౨౭.

క. ... కుంపటిలోఁ, దామరలుం బోరె నట్టితటి
నొప్పారెక. ఆము. ౨. ౬౯. ఆం. భా. ౨.
౨౪౧.

కుంపె=కంపె. వి. తాంబూలపాత్రము.

నీ. తాంబూలపాత్రంబు తలు కంపనంగను గం

పె యం చనంగను గుంపె యనఁగ. ఆం. భా.
౨. ౧౬౬.

కుంపెన. వి. కర్ణభూషావిశేషము.

నీ. చెవులపువ్వు బొగడ బవిరె రారేక కుంపెన
రావిరేక ము ర్వవఁగఁ గర్ణభూషావిశేషము
ల్పొల్పు... ఆం. భా. ౨. ౧౪౮.

కుంపెరుగు. వి. (కుండ + పెరుగు - శ. ర.) ద్ర
వ్యము, దధిభేదము.

గీ. కుంపెరుగు నాఁగ ద్రవ్య మగును... ఆం.
భా. ౨. ౨౫౯.

కుంబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. యజ్ఞభూమికి చుట్టునిడిన
కంచె. ౨. ముదు గయినకాటిక.

కుంభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేశ్య.

కుంభకము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఊపిరి విగఁబట్టు
ట. (ప్రాణాయామమున కిది యొకయంగము.)
౨. సాళి, కుండ.

కుంభకర్ణుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుండలవంటి చె
వులు కలవాఁడు - ఒకానొక రాక్షసుఁడు, రావ
ణునితమ్ముఁడు.

కుంభకామల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకజాతికామల
రోగము.

కుంభకారము. సం. వి. ఆ. పుం. కుమ్మరము, గం
పపులుగు, అడవికోడి.

కుంభకారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. కుమ్మరిపెండ్లాము;
కుమ్మగది. ౨. కుశ్మత్తిక, అడవిఉలవ. 3. కుశ్మత్థాం
జనము. ర. మణిసిల.

కుంభకారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కుంభకారి.

కుంభకారుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుండలు చేయు
వాఁడు - కులాలుఁడు, కుమ్మరి.

కుంభఘోణము. సం. వి. ఆ. పుం. తంజాపురమం
డలమండలి యొక ప్రసిద్ధపట్టణము. (ఆ. ని.)

కుంభచక్రము. సం. వి. ఆ. న. (జ్యోతి) చక్ర
భేదము, కుంభాకారచక్రము. (ఇది ప్రయాణ
మండలి శుభాశుభములను చిలుపును.)

కుంభతుంబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అలాబూభేదము,
ఒకజాతిసాతి.

కుంభదాసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కుంభిక, తీగ
పాచి, నాచు. ౧. కుట్టని, కుంబెనకత్తె.

కుంభపాదుడు. సం. వి. ఇ. (అ. పది. ఆ.) శ్రీపద
రొగి, ఏనుగుకాలివాడు.

కుంభము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఘటము, కుండ.

౧. ఏనుగుకుంభస్థము. ౩. (జ్యోతి) ఒకానొక
రా. ౪. ఇరుపదిద్రోణములకలత. ౫. (యోగ)
ప్రాణాయామముయొక్క అంగవిశేషము, కుంభ
కము. (దీనియందుశ్వాసను నిరోధింపబడును.)

౬. హృదయరొగవిశేషము. న. గ. గుగ్గిలపుచ్చెట్టు.
౧. త్రివృత్తు, తెల్ల తెగడ. (కల్ప.)

కుంభముద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (యోగ) ఒకానొక
ముద్ర.

శ్లో. దక్షాక్షావృం పరాక్షాష్టే శ్రీప్రాప్త హస్తద్వయేన
తు, సావకాశామేకముష్టిం కుర్యాత్సా కుంభ
ముద్రితా. (వాచ)

కుంభయోని. సం. వి. ఇ. పుం. కుండయందు పుట్టి
నవాడు. - గ. అగస్త్యుడు. ౧. ద్రోణుడు. ౩. వ
శిష్టుడు. (కల్ప)

కుంభల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బోడతరము.

కుంభసంధి. సం. వి. ఇ. పుం. ఏనుగుకుంభస్థముల
నడిమిసంధు, విదుపు. (త్రి. ని.)

కుంభాండము. సం. వి. ఆ. న. గుప్తుడి.

కుంభాండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బూడిదగుప్తుడి, తెల్ల
గుప్తుడి.

కుంభాధిపుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శనిగ్రహము.

కుంభాభిషేకము. సం. వి. ఆ. పుం. క్రొత్త గాగు
డి కట్టించి యందు ప్రతిష్ఠ చేసినవిగ్రహమునకు
కుంభమునం దుదకము నిండుగఁ బోసి మంత్ర
పూత మయినయాయుదకము చేత చేయించెడు
స్నానము.

కుంభి. సం. వి. ఇ. (న్. నీ. న్.) కుంభము కలది. వి.
న్. పుం. గ. ఏనుగు. ౧. కుంభరము, మొసలి.
౩. కులాలుడు, కుప్పరవాడు. ౪. గుగ్గిలము. ౫.
విషకృమిభేదము. ఈ. స్త్రీ. గ. ఉఖ,
వంటకుండ. ౧. భూపాలి, నేలకలిగొట్టు; కలి
గొట్టు. ౩. కుంభిక, తీగపాచి, నాచు. ౪.
కల్పలము, పినగుమ్మడు. ౫. పర్వటము,
పాచటి. ౬. పరివ్యాధము, నీటిప్రబ్బ.

కుంభించు. సం. స. స్త్రీ. (ఊపిరి) విగఁబట్టు, ఆపు.
వ... మఱియు నిడయందుఁ బూరించి కుంభించి
పింగళనాడిని విడిచి మరలఁ బింగళనాడిని
బూరించి కుంభించి యిడయందు విడువ వల
యును... వేం. మా. ౩. ౯౪.

కుంభిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. తీగపాచి, నాచు. ౧.
౧. పాటల, కలిగొట్టు. ౩. ద్రోణపుష్పి, తుమ్మి. ౪.
ఒకానొక నేత్రరొగము. ౫. వేళ్య. ౬. క
ల్పలము, పినగుమ్మడు.

కుంభిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. భూమి, నేల. ౧. క
రిణి, అడేనుగు. ౩. జయపాలవృక్షము, భ
ద్రదంతి.

కుంభివాకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కల్పలము, పినగు
మ్మడు. (కల్ప)

కుంభిలుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. దొంగ. ౧. శ్లో
కార్థమును దొంగిలించువాడు. ౩. కాలమశ్వము,
వేగముగా పోవునొక జాతిచేప. ౪. క్యాలుడు,
పెండ్లాముతోడఁబుట్టినవాడు.

కుంభీకము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పున్నాగము. ౧.
౧. కుంభిక, తీగపాచి, నాచు.

కుంభీకుండు. సం. వి. అ. పుం. నపుంసకభేదము.

కుంభీధాన్యకుండు. సం. వి. అ. పుం=కుంభీధాన్యకుండు.

కుంభీధాన్యము. సం. వి. అ. న. సంవత్సరమునకు చాలునంత కుండలలో నిలువచేసుకొన్న ధాన్యము.

కుంభీధాన్యకుండు. సం. వి. అ. పుం. సంవత్సరమునకు కావలయునంత ధాన్యము కుండలలో నిలువచేసికొనుగృహస్థుడు.

కుంభీననము. సం. వి. అ. పుం. పాము.

కుంభీనసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. రావణునిపితల్లి కూతురు. (లవణాసురునితల్లి.) అ. అడుపాము.

కుంభీపాకము. సం. వి. అ. పుం. సరకవిశేషము. (ఇందు ఆవమండలికుండలవరె పాపులు కాల్పించుదురు.)

కుంభీరకుండు. సం. వి. అ. పుం. చోరుడు, దొంగ.

కుంభీరమయీక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒకజాతిఈగ.

కుంభీరము. సం. వి. అ. పుం. నక్రము, మొసలి.

కుంభీరాసనము. సం. వి. అ. న. (యోగ) ఆసనభేదము.

కుంభీపాదోపరి పదందత్వా శీగోపరి కరద్యమమ్, తిక్తేద్దక్షాకృతిరూఢహ కుమీభరాసనమువ్యతే. (వాచ.)

కుంభీరుడు. సం. వి. అ. పుం. చోరుడు, దొంగ.

కుంభీలకుండు. సం=కుంభీరకుండు.

కుంభీలము. సం=కుంభీరము.

కుంభీలుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. కుంభీలుడు, దొంగ.

గ. అ. శ్లోకార్థమును దొంగిలించువాడు. (వై. ని.)

కుంభుండు. సం. వి. అ. పుం. గ. వేశ్యాపతి, విటుడు.

(వై. ని)

అ. కుంభకర్ణునికొడుకు.

కుకభము. సం. వి. అ. న. మద్యము. (కల్ప)

కుకరుండు. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) కుణి, ఈచవోయినచేతులు కలవాడు.

కుకీలము. సం. వి. అ. పుం-భూమికి మేకువంటిది-పర్వతము, కొండ. (త్రి. ని.)

కుకుందరము. సం. వి. అ. న. స్త్రీలపిఠిడిమిడిగుంట. పుం. కుక్కపాగామీ.

కుకుటము. సం. వి. అ. పుం. బూరుగు, కల్పరి.

కుకురము. సం. వి. అ. పుం. గ. కుక్కురము, కుక్క.

అ. గ్రంథిపర్ణము, గండివనము. బ. దశార్హదేశము.

కుకూటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. న. పుం. కల్పరి, బూరుగు.

కుకూలము. సం. వి. అ. పుం. తుషానలము, కుష్టు, ఉముకనివ్వు. న. గ. గణిక నాటినగుంట. అ. కవచము.

కుకోలము. సం. వి. అ. పుం. కోలి, కేను.

కుక్క. వి. (సం. కుక్కురః. ప్రా. కుక్కుర. త. కుక్కన్, కుక్కల్.) వేడి, శునకము.

క. వెడగోతల నెత్తు లొలుకఁ, బడఁద్రోచిన వచ్చి కుక్కపదుపు వెనుకకు, జడిసెఁ గబళింప నొల్లక... భార. కాం. 3. ౫౦౮.

గీ...కంకటి మైలచీరఁ, బఱచి విడె మొల్లరేయించుఁ బలుకరింపఁ, నుక్కకూతుర పలదంచు వెక్కిరించు. శుక. అ. ౪౫౭. (ఇటు నిందావాచకము.) ఆం. భా. అ. ౨౯౦.

ఇట్లే:-కుక్కలకొడుకు.

సా: కుక్కతోక పట్టుకొని గోదావరి యీడినట్లు.

వి. అల్పము, నీచము. (ఇది 'కాకి'వంటిది)

ఉదా: కుక్కపాగామీ.

జ: కుక్కగొడుగు, కుక్కగొట్టె, కుక్కచ్చు, కుక్కలొలసి, కుక్కపాల, కుక్కబూరుగు, కుక్కమూతిపిండె, కుక్కమేడి, కుక్కలకట్టు, కుక్కల్లి, కుక్కవాయింటు.

కుక్కగొడుగు. వి. ($\sqrt{\text{కుక్క}}$) ఫత్రాకము, పుట్ట గొడుగు. (శర, వా.)

కుక్కగొట్టె. వి. ($\sqrt{\text{కుక్క}}$) అడవిగొట్టె. (ప్రా)

కుక్కచ్చు, కుక్కయచ్చు. వి. (కుక్క + అచ్చు) కుక్కయ్యాకృతి గలవాఁత, కుక్కయ్యుద్ర.

క. చంపినవానిని సరిగాఁ, జంపుటతగు విప్రుఁడైనఁ జంపక పతిత, తస్యపదఁ గొని తలగొఱిగి ప, దంపడి కుక్కచ్చు వేసి దండింపఁదగు. విజ్ఞా. ప్రా. ౬౮.

గీ. కల్లజాదరి మేడఁ బాసికలు దగిల్చి, కుక్కయ్యచ్చిడి. దండుగఁ గొనుట నీతి. విజ్ఞా. ప్రా. ౮౧.

కుక్కలొలసి. వి. ($\sqrt{\text{కుక్క}}$) ఫణిర్జకము, ముసము. వి.

అ. లొలసి కుక్కలొలసి లోరపువాఁడును, గలగరయును గుంటగలగరయును. చికి. ౨. (చి. ని-కుక్కలొళిసి. శ.ర.)

కుక్కపాల. వి. ($\sqrt{\text{కుక్క}}$) పటపత్ర. (వన్యల తావిశేషము. ఇది పాలతీఁగను బోలి యుండును ఆకులు మాత్రము సోగవట్టువలె యుండును. చి. ని.)

నీ ... కుక్కపాలన పటపత్ర పరఁగనుండు. ఆం. భా. ౨. ౬౬.

కుక్కబూరుగు. వి. ($\sqrt{\text{కుక్క}}$) ఒకజాతిబూరుగు. హంస. ౮. ౧౧.

కుక్కముల్లు. వి. దస్త్రులొకవిశేషము. (ప్రా)

కుక్కమూతిపిండె. వి. ($\sqrt{\text{కుక్క}}$) కా పుడిగిన

పును కలిగెను కుక్కమూతిపంటిమూతి గలపిండె. (శ. ర.)

ఉదా: చెట్టు చెడుకాలమునకు కుక్కమూతిపిండెలు పుట్టును.

కుక్కమేడి. వి. ($\sqrt{\text{కుక్క}}$) కాళోమంబరిక, కాకిమేడి. (శ. ర.)

కుక్కలకట్టు. వి. ($\sqrt{\text{కుక్క}}$) చోరసాధనవిశేషము, కుక్కలు మొఱుగఁగమండఁ జేయువస్తువిశేషము. చెన్న. ౩. ౨౯౮.

కుక్కల్లి. వి. (కుక్క + అల్లి) వన్యవృక్షవిశేషము. (చి. ని.)

కుక్కవాయింటు. వి. ($\sqrt{\text{కుక్క}}$) క్వానబర్బరము. వి.

గీ. కుక్కవాయింటు నాఁగఁ బెంపెక్కు క్వాన, బర్బరాభిధ... ఆం. భా. ౨. ౨౬౭. (ప్రా. పా.)

కుక్కి. వి. త్రాళ్లు వదులై పల్లముపడినమంచము; అల్పఖట్ట.

ఉ. ... నీవు ని, నైజము నొంది యల్లునిగతిం గొఱమాలినకుక్కిమోద నీ, మోజ ననాగుపాటువడ నోగిత మైతె మడియవల్లభా. భోజరా. ౫. ౨౦౨.

క. కుక్కలలో శబరులలో, గక్కరచిమ్మటలలోనఁ గాక్కోరులలో, బక్కణమునుడిసెనడుమును, గుక్కిపయిం జచ్చె నతఁడు ఘోరవ్యాధిక. శివరా. ౮. ౮౬. ఉ. హరిశ్చ. ౮. ౧౩.

నీ. ... రాజులు నల్పఖట్ట కుక్కియనంగ... ఆం. భా. ౨. ౧౬౮.

విణ. నిమ్మము, లోఁదైనది.

ద్వి. ఆకుక్కిమూతిలో నారీతి నున్న, యాకవిసుతఁ గాంచి యుచ్చుతం బంది. ద్వి. భాగ. ౯ స్కం. (శ.ర.)

జ: కుక్కివడు.

కుక్కిదము. విణ. (కుక్కు?) క్రిక్కిరిసినది; దట్టము, సాంద్రము.

ఆ. ఉచితమానసమున నుప్పొంగి వలరసం, బొక్కపైట్టతటిమి కుక్కిదంబు, గాఁగ నిండి తాల్చి కట్టవిసెనో యన, నెడలె నశ్రువారి నెల్లగొనుచు. కు. సం. ౫. ౬౦౬.

ఉ. తారకుడుక భుజాబలమదంబున పల్లులు మీఁద నేసె నా, నారుచిరాస్త్రసంహతి రణంబునఁ గ్రిక్కిరివి కుక్కిదంబు గాఁ. కు. సం. ౧౨. ౯౧౫.

కుక్కివడు. అ. క్రి. (కుక్కి + వడు) కుక్కియగు, నేతనడలి వల్లమగు, దిగఁబడు.

ఆ. కుక్కివడిన మిగులఁ గొంగోడువోయినఁ, గుఱుచయైన విటిగి కొంచె మైన, మలివ మైన నేత పలుచ వైనను నల్లులున్న నుల్లమంచ మొప్పు దండ్రు. వి. పు. ౪. ౨౧౫.

కుక్కుటకము. సం = కుక్కుటము.

కుక్కుటకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకసంక్షిప్తజాతివాఁడు, నిషాదస్త్రీయందు శూద్రునకుఁ బుట్టినవాఁడు.

కుక్కుటధ్వజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కోడిచడగవాఁడు - కుమారస్వామి.

కుక్కుటమండపము. సం. వి. అ. పుం. (కాశియందున్న) ముక్తిమండపము.

కుక్కుటమస్తకము. సం. వి. అ. పుం. చవ్యము.

కుక్కుటము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కోడి. ౨. కుక్కుభము, అడవికోడి. (వాచ)

కుక్కుటవ్రతము. సం. వి. అ. న. భాద్రపదశుక్లసప్తమియందు చేయువ్రతవిశేషము. (ఇది సం

తానార్థము స్త్రీలు చేయుదురు. దీనినే లలితాసప్తమివ్రతము అనియు అందురు.)

కుక్కుటశిఖము. సం. వి. అ. పుం. కుసుంభవృక్షము, కుసుమచెట్టు.

కుక్కుటాండము. సం. వి. అ. న. కోడిగుడ్డు.

కుక్కుటాసనము. సం. వి. అ. న. (యోగ) ఆసనభేదము.

కో. నిజహస్తద్యయం భూమా పాతయిత్వా జితేంద్రియః, చచ్చాం బద్ధం యత్కరోతి కూర్పరద్యయమధ్యగం, సవ్యావసవ్యయుగళం కుక్కుటాసనమచ్యతే. (రుద్రయములమువాచ.)

కుక్కుటి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. దంభచర్య, కవటపునడపడి. ఈ. స్త్రీ. ౧. అఁడుకోడి. ౨. కాల్రలి, బూరుగు.

కుక్కుటీ వ్రతము. సం = కుక్కుటవ్రతము.

కుక్కుభము. సం. వి. అ. పుం. అలజము, గంపపులుగు, అడవికోడి.

కుక్కురము. సం. వి. అ. పుం. కుక్క. న. గ్రంథిపర్తి, గండిపను.

కుక్కురవాక్కు. సం. వి. పుం. కుక్కువరెధ్వనిచేయునది - సారంగమృగము, ఒకజాతిలేడి.

కుక్కురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అఁడుకుక్క.

కుక్షము. సం. వి. అ. పుం. ఉపరము, కడుపు. (కాయది.)

కుక్షి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. జతరము, కడుపు. ౨. మధ్యభాగము. ౩. కత్తియొఱ.

కుక్షింభరి. సం. వి. ఇ. (ఇ) ఆత్మంభరి, స్వాదరమాత్రపూరకుఁడు.

కుక్షిరంధ్రము. సం. వి. అ. పుం. నలము, కిక్కిసకసపు.

కుక్షిశూలము. సం.వి.ఆ.పుం.న.కడుపులోఁ గలి కుచ్చెల=కంచెల.

గడుగోగవిశేషము. (వాచ)

కుఖనకము. సం.వి. ఆ.పుం-భూమిని త్రవ్వనది-
గ. ఎలుక. ౨. పంది.

కుగ్రామము. సం.వి. ఆ. పుం. పల్లెటూరు. (రాజు
గాని ఆహితాగ్ని గాని చెడ్యుడు గాని ధనికుఁ
డు గాని నది గాని లేనియూరు-విల్లమున్న.)
కుచండి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ. మూర్ఖాలత, చాఁగి.

కుచందనము. సం. వి. ఆ.న.గ-వాసన లేనిచందన
ము-ఎఱ్ఱగంధము, రక్త చందనము. ౨. కుంకుమపు
వ్వు. ౩. పల్లంగము, రక్త చందనమువలె సుండు
కాఢవిశేషము.

కుచఫలము. సం.వి.ఆ.పుం. దానిమ్మ.

కుచము. సం.వి.ఆ.పుం. వ్రసము, చన్ను.

కుచరుడు. సం.వి.గ.(ఆ.ఆ.ఆ.) పరులదోషములను
చెప్పువాడు.

కుచాంగేరి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ.చుక్కూర.

కుచాగ్రము. సం. వి. ఆ. న. చూచుకము, చను
మొన.

కుచితము. సం.వి.గ.(అ.ఆ.ఆ) పరిమితము, కొలది
పాటిది.

కుచేల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. విధకర్ణి, చిలుబొద్ద.

కుచేలము. సం. వి. ఆ. న. గ-భూమికి వస్త్రమైన
ది-సముద్రము.

క్వో. కాచాను నీచం కమరీయవాచా, మోచా
ఫలస్వాదుముచా న యాచే, దయాకుచేరే ధ
నదత్కుచేరే,స్థితేతకుచేరేత్రమాకుచేరే.

౨. కుత్సితచేలము.

కుచేలుడు. సం. వి.గ. (అ. ఆ. ఆ.)మాసి నట్టిగాని
చినిగినట్టిగాని వస్త్రములు కట్టువాడు. వి. ఆ.
పుం. ఒకానొకబుడి, క్రీకృష్ణనిమిత్త్రుడు.

చ. కలువలు కొప్పున న్నగు మొగంబునఁ గన్తురి
బొట్టు పట్టుకుచ్చలయును జంద్రకావిబును
సాపనివల్లయు మై రహింపఁగా. కుక. గ.
౨౫.

కుచ్చెలి=కుచ్చెలి. వి. కోలి, రేఁగు.

సీ. కుచ్చలి యంచనఁ గుచ్చెలి యనఁగను గోరి
యట్లన్నను గోలి యొప్పు. ఆం. భా. ౨. ౭౪.
హంస. క. ౧౩౨.

కుచ్చెలిగంత. వి. యోగులును యోగినులును ధరిం
చెడుబొంత.

ఉ.... వెలిప న్నె పట్టునూ, లుచ్చులు గల్గి యొ
ప్పుతనకుచ్చలిగంతయుఁ గక్షపాలలో, నచ్చ
పురత్తు పేటి నిడినట్టి మహాఘటికా ప్రకాం
డముక. పరమ. గ. ౧౦౮.

సీ... గుబ్బు, చనువోయి వన్నెకుచ్చలిగంత దాద
లికరమునందు విభూతికక్షపాల. రాజ. చ. ౨.
౯౪.

కుచ్చెలిబొంత=కుచ్చలిగంత.

సీ. నలు వగుకలువ మొగ్గులు జడల్లా నాచు పాలు
వైనకుచ్చలిబొంత గాఁగ. గీ. జోగురాలును
బోలెను సాబగు మీలు, కొలను గాంచిరి మ
దిలోనికోర్కులలర. యయా. ౩. ౫౬. పర
మ. గ. ౧౨౫.

కుచ్చితము. వి.గ. (సం. కుత్సిత. ప్రా. కుచ్చితో.
క.కుచ్చిత. త.కుచ్చితమ్.) నీచము, అప్పుము, కు
త్సితము.

ఆ. పలయువదవియందు నిలిచి నారాజ్యమంత
యును జక్కఁబెట్టి నయము విక్రమంబు న
డపునంతమానిసి వై యాండి, కుచ్చితంపుబ్ర
దుకు కోరఁ దగునె. భార. విరా. ౧. ౨౨౨.

సీ. ... అధిప నీపలికినయట్లు కరముఁ, కుచ్చితం
వైనట్టి కోమటికులను నజ్ఞంపు మీ పని కా

వ మిచ్చి. మార్గ. 2. 232 ఉ. హరి. ౫. 300.

వి. నీచత్వము, కుత్సితత్వము.

ఉ. కుచ్చిత మేమి గూడు సమకూడినరాజ్యము
వీటిఁబుచ్చఁగా, వచ్చిన లాభ మేమి... వేం.
పంచ. 3. 032.

కుచ్చితుఁడు. వి. కుజపఁడు, దుష్టుఁడు.

గీ. కఱటి యిడిగొట్టు పలువ యేతరిగరాను, చె
నఁటి చెన్నఁటి హళ కుచ్చితుఁడు మొండి,
కట్టె నాఁగను గుజనాఖ్యగాఁ జెలంగు. ఆం.
భా. 3. 2.

ఉ. అచ్చట దొర్లి పార్వతి పయస్యలతో జల
కేళిఁ దేలఁగాఁ, గుచ్చితు లైన రక్కసులు
కొండలు కామిను లై జలంబులోఁ, జొచ్చిన
నిందుఁ జొచ్చి పురుషుల్ నిజ మిట్టులె యా
దు రంచు లో, హెచ్చినకిన్న నట్లు శపియిం
చి తిరోహిత యయ్యె నయ్యెడఁ. ఉ. రా. ౫.
063.

కుచ్చిళ్లు. వి. బ. (కుచ్చెళ్లు. శ. ర. - కుచ్చిలి. చి. ని.)
బాలికాక్రీడావిశేషము. (ఇదియే గూఢమణి
క్రీడ యందు అని చి. ని.)

మ. దినముల్ కొన్ని చనంగ నంతఁ గడు నర్థిం బా
ప్తు పెండిండ్లు గు, జైనగూ శ్లచ్చనగండ్లు పింపి
కులు కుచ్చిల్ గీరనంగింజ లో, మనగుంటల్
కనుమూసిగంత నలుగంబాలాట లో నైనభే,
లనముల్... కళా. ౬. ౨౦౨.

కుచ్చే. వి. (సం. గుచ్చః. ప్రా. కుచ్చ. క. త. మ. కు
చ్చు. కు. కుచ్చి.) గ. పువ్వులు మొలగువానిగుత్తి.
నీ. ... కుచ్చన గుత్తి యన గుడి యనఁగ గుచ్చా
ఖ్య దనయ. ఆం. భా. ౨. ౪౦.

౨. పట్టు మున్నగువానికుచ్చు.

ఉదా: పాలకీసమ్మ, కుచ్చుపాగా, మొ.

(బ) గ. స్త్రీలు జడమును చేర్చి అల్లకొనెడి భూ
షణవిశేషము. (శ. ర.)

నీ. బటువుముత్యములపావటబొట్టు రాకిడి జడ
బిళ్లలును గుచ్చులడరి వెలుఁగ. వేం. మా. గ.
030.

౨. కొనచెవి నుంచుకొనెడి భూషణవిశేషము.

(శ. ర.)

జ: కుచ్చుమీను, కుచ్చులమొకము.

కుచ్చేమీను. వి. (√కుచ్చే) పెద్దతోఁగ గలచేఁ
ప. (చి. ని, శ. ర.)

కుచ్చేలమొకము. వి. (కుచ్చులు + మొకము) చమ
కీమ్మగము. (శ. ర.)

కుచ్చె. వి. గ. కుచ్చెల, పింజె, మడత.

నీ... కచ్చభేదాభిధాన మెసంగుఁ గానె కుచ్చె
ల కుచ్చెకచ్చె పింజె, చుంగు రింగు నెటిక
చింగు నెటియనంగ... ఆం. భా. ౨. 0౫3.

౨. కెంపువని.

నీ... కెంపువని కుచ్చె యనఁగ వెలయు. ఆం.

భా. ౨. ౨22.

కుచ్చెతీయు. స. క్రి. (రత్నములను) సానఁబట్టు.
(శ. ర.)

కుచ్చెల. వి. (బ. కుచ్చెలలు, కుచ్చెళ్లు - సం. కచ్చు.)

౧. కుచ్చె, పింజె, మడత.

చ... సరిగంఁచుచల్వకు, చెల్ల లపరంజి మెట్టియ
ల జీరఁగ నందెలు మ్రోయ సోయగం, బొలు
కఁగ వచ్చె నత్తటి రఘూత్తముచిత్తము తత్త
టింపఁగ. ఉ. రా. ౬. 0౬0.

మ. శకుమంగుబ్బలఁ బైట వేయు మని కాంతల్
దూఱ హాలమదా, మలితస్వాంత యొకర్లు వే
గ జలుఁగుంగుచ్చెళ్లకొంగెత్తిగు, బ్బలపైఁ గ
ప్పిన బైలువడ్డజఘన ప్రాంతంబు వీక్షించి ...
దశా. ౮. 0౨3. ఆం. భా. ౨. 0౫3.

౨. పావడ, గాగర.

సీ. మెఱుగుఁగుచ్చెలమీఁద జరతామిపని మి
ఱుచెంగావిరంగారుచీరఁ గట్టి. హంస. గ.
౧౨౦.

౩. పిడుకలు చొప్పు మొదలగువాని ప్రోగు, రాశి.

గీ. ... రుబ్బు, తోలు పిడుకలకుచ్చెల చాలిగుం
త, దనర నిరతంబు వెలయు నాతనిగృహంబు.
కుక. ౨. ౪౦౮. (పిడుకలకుచ్చెల = పిడుకల
గుడు.)

సీ. ... కుచ్చెల యన రాశి కొఱలుచుండు. ఆం.
భా. ౨. ౨౩౦.

౪. ఎనిమిదిగొఱులకొలది, భూ పరిమాణవిశేష
ము. (ప్ర.)

కుచ్చెలి = కుచ్చెలి. ఆం. భా. ౨. ౭౪.

కుచ్చము. సం. వి. ఆ. న. కుముదము, తెల్లగువ.
(వాచ.)

కుజంభ (భి)లుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కన్న పుదొం
గ, సంధిచోరుఁడు.

కుజనుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుత్సిత పురుషుఁడు.

కుజ ప్రియము. సం. వి. ఆ. పుం. కుజ గ్రహమున
కిష్టమైనది - విద్రుమము, పగడము.

కుజము. సం. వి. ఆ. పుం. భూమి నుండి పుట్టునది - చె
ట్టు.

కుజలము. సం. వి. ఆ. న. పులికడుగు.

కుజవారము. సం. వి. ఆ. పుం. మంగళ వారము.

కుజుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. భూపుత్రుఁడు - గ. నరకా
సురుఁడు. ౨. అంగారకుఁడు.

కుజ్జటి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. పొగమంచు. (విల్యము)

కుటంకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఇంటికప్పున కుపయో
గించుగడ్డిలోనగునది.

కుటంగకము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఛది, చటల
ము, ఇంటికప్పు. ౨. ఆకులు లోనగువానిచే ఆ
చ్ఛాదిత మైనగృహభేదము.

కుటచము. సం. వి. ఆ. పుం. కుటజము, కొండము
లైశి. (వాచ.)

కుటజము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కొండమల్లె, కొ
డిసెచెట్టు. ౨. అగస్త్యవృక్షము, అవిశి.

కుటజుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుండయందు పుట్టిన
వాఁడు - గ. అగస్త్యుఁడు. ౨. ద్రోణుఁడు. ౩. వశి
ష్ఠుఁడు.

కుటన్నటము. సం. వి. ఆ. పుం. శ్యోనాకము, దుం
డిగము. న. కైవర్తముస్తకము, కైవడిముస్తై.

కుటపము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఇంటిలోట. ౨.
ధాన్యమానవిశేషము, కుడపము. న. పద్మము.

కుటపుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ముని.

కుటము. సం. వి. ఆ. పుం. న. కలశము, కుండ.

పుం. గ. మర్దము, కొట. (కల్ప.) ౨. చెట్టు. ౩. గృహ
ము; క్షుద్రగృహము, గుడిసె. (శ్రీ. ని.) ౪. కొండ.

కుటరము. సం. వి. ఆ. పుం. తరిగంబము, చల్లరాదు.

కుటరుణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. త్రివృత్తి, తెగడశి.

కుటరువు. సం. వి. ఈ. పుం. గ. చటగృహము, డే
రా. ౨. ఒక జాతిసింహము. (వై. ని.)

కుటలము. సం. వి. ఆ. న. చటలము, ఇంటికప్పు.

కుటహారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దాసి, పనికత్తె.

కుటాక. వి. పక్షివిశేషము.

సీ. కూకటికుచ్చె కుటాక కర్కు కరడు నల్లచ్చి
కాఁడును జల్లకిట్ట. గీ. యనగ నిట్లు పక్షి భే
దాఖ్యలలు. ఆం. భా. ౨. ౯౮.

కుటి. సం. వి. ఇ. (ఇ) కొటిల్యము కలవాఁడు. (వై.

ని.) వి. ఇ. పుం. గ. దేహము. ౨. చెట్టు. ఇ,
ఈ. స్త్రీ. గ. కొటిల్యము, పంకర. ౨. గుడిసె. ఈ.

స్త్రీ. గ. కుంభదాసి, నీళ్లు మోయుపనికత్తె. ౨.
ముర యనుగంధ ద్రవ్యము. ౩. మద్యము. (హే
మ. ని.) ౪. చిత్రగుచ్ఛము, చలరంగుల గల

పూలగుత్తి. ౫. ఇనుము. (చై. ని.)

కుటిచరము. సం. వి. ఆ. పుం- (జలములో) వంకర

గా నడుచునది - జలసూకరము. (వాచ.)

కుటిలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కుటిలము, వంకరైనది.

కుటిరము. సం. వి. ఆ. న. కుటిరము, కుండ్రగృహము. (కల్ప.)

కుటిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. నది. (హేమ. ని.) ౨.

స్వకృయనుగంధద్రవ్యము. (మే. ని.)

కుటిలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. వంకరైనది;

మెలికలు తిరిగినది. ౨. ఋజువు కానిది, కపటము కలది. (ఉదా: కుటిలహృదయుడు, మొ.)

వి. ఆ. న. తగరపుష్పము, నందివర్ధనపుపూవు.

కుటిచకుండు. సం. వి. ఆ. పుం- గుడిసెలో నుండుటచేతనే తృప్తి నొందువాడు - సన్నాసి శేదము. (కుటిచకుండు బహుదకుండు హంసుండు పరమహంసుండు అని సన్న్యాసులు నలుపురు.)

కుటిరము. సం. వి. ఆ. పుం. గుడిసె.

కుటుంగకము. సం=కుటుంగకము.

కుటుంబము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గ. పోష్యవర్గము, పెండ్లాము బిడ్డలు లోనగువారు. ౨. బంధువు, చుట్టము. ౩. జ్ఞాతి. ౪. సంకతి, సంతానము. ౫. నామము, పేరు. (వాచ.) ౬. వర్గము, సమూహము.

కుటుంబి. సం. విణ. (కొ. పి. కొ) కర్నకుండు, దున్నుకొని బ్రదుకువాడు. (కల్ప.) వి. కొ. పుం. గృహస్థుడు. (కల్ప.)

కుటుంబిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. మగఁడును బిడ్డలును గలస్త్రీ. ౨. కుటుంబములసమూహము.

కుటుండు. సం. వి. ఆ. పుం. శిలాకుట్టకుండు, తాలునులుచువాడు. (శే. ని.)

కుట్టకము. సం. వి. ఆ. పుం. (గణిత) గుణకాంకవిశేషము.

కుట్టకుండు. సం. విణ. (అ. ట్టికా. అ.) ఛేదించువాడు.

కుట్టడము. వి. (√కుట్టు.) కుట్టుపని.

సీ. అవికకుట్టడపుఁదోరపునిగ్గుజంటిలు తనులతాద్యుతికై గైదండ యొసఁగ. శుక. గ. ౨౦౦. (శ. ర. పా.)

కుట్టన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=కుట్టనము.

కుట్టనము. సం. పి. అ. న. గ. ఛేదనము. (చెక్కుట, మలుచుట, మొ) ౨. కుత్సనము, నిందించుట. ౩. చృతాపనము, కాంచుట, నెచ్చుచేయుట. ౪. గుణనము, గుణించుట.

కుట్టని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కుట్టి, కుంఠెనకలై. ౨.

ఛేదనసాధన మనుకత్తిపీట, మొ.

క్లో. కుట్టనీ పేవణి చుట్ల ఉదకుంభి చ మార్దనీ, పంచనూనా ఇతి ఖ్యాతాస్తాని స్ఫుర్గం శ్చ గచ్ఛతి.

కుట్టనీయము. సం=కుట్టయితవ్యము.

కుట్టమితము. సం. వి. ఆ. న. దంకపీడనములచే కోపభావ మభినయించినను లోపల మిక్కిలి యానందము పొందునట్టిస్త్రీలయొక్క శృంగార చేష్టావిశేషము.

క్లో. కేశస్తనాధరాదీనాం గ్రహే హస్తేపి సంధ్రమాత్, ప్రాహుః కుట్టమితం నామ శిరఃరవిఘాతనమ్. సా. ద. ౩. ౧౧౧.

కుట్టయత్. సం. శత్రు. ఛేదించుచున్న.

కుట్టయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఛేదించుచున్నది.

కుట్టయిత. సం. విణ. (ఋ. స్త్రీ. ఋ)=కుట్టకుండు.

కుట్టయితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఛేదించదగినది.

కుట్టహారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దాసి, చనికత్తె. (హ. లా. ని.)

కుట్టాకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఛేదించునది.

కుట్టారము. సం. వి. అ. పుం. కొండ. న. గ. రతి. ౨. కంబళము.

కుట్టారుగ. వి. (కుటు + అరుగ) తుద్ర కోద్రవము.

(బ) ధాన్యవిశేషము.

మ. గురుగుం శింశులె దుమ్మి శేదగిరిసాకుం దిం
త్రిణీపల్లవో, త్కరముం గూడఁ బారంటి
నూనియలతోఁ గట్టవికుట్టారుగో, గిరముల్
మెక్కి... అము. ర. ౧౩౪.

కుట్టావలు. వి. బ. (కుటు + అవలు) సర్వపవిత్ర
షము. (శ. ర.)

కుట్టితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఛేదించఁబడి
నది.

కుట్టిని. సం = కుట్టని.

కుట్టిమము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. కిలారత్నాది
నిబద్ధభూమి, నెలకట్టు. ౨. కుటీరము, గుడిసె.
పుం. దానిమ్మ. (రా. ని.)

కుట్టిరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఛేదకము. వి.
అ. పుం. కొండ.

కుట్టు. స. క్రి. (త. కుత్తు.) గ. (వస్త్ర పర్ణాదులు) కుట్టు.

వ. ... మూర కొక్కండును జేన కొక్కండును
గాఁ గుట్టినదొల్లుటుల్లారు లుల్లసిల్లఁ బల్లించి
నపల్లంబులపై... అము. ర. ౩౫.

సీ. నునుఁబోఁకపాత్రిఁ గుట్టినదొప్పగమితోడ
... అము. గ. ౩౬.

౨. (చీమ, తేలు, తుమ్మెద, మొ.) కుట్టు.

గీ. మధువుఁ గొన నుత్సహించినమనుజుఁ బట్టి,
కుట్టి నిర్జించుమధుకరకులమునట్లు. భార. ఆర.
గ. ౨౫౧.

౩. గ్రుచ్చు.

వ. ... పితృభండంబు లొండొండ యువ్వెత్తుగా
నాకుఁబొత్త రలం గట్టియు గుదులు గుట్టియు
... మనుచ. ర. ౬౦.

ర. (చెవులు, మొ.) కుట్టు.

ఉదా: ఆపిల్లవానికి చెవులు కుట్టినారు.

౫. (అంకురము మున్న గువానిని) పాడుచు.

చ. గుమురులు గట్టి యారికలు గుట్టి ప్రవాళము
వట్టి కింకతో, నమలక మ్రింగి... ఆమనిని రే
యుఁబవల్ వడిఁ గూయుఁ గోవెలల్. మ.
సం. ర. ౪౬౩.

వి. గ. సీపనము, కుట్టుట; కుట్టినదారము.

సీ. జంటములైపుఁగుట్టుజంటిపైకల నంటి బిగి
గుబ్బచన్నుల పిక్కటిల్ల. ఉ. రా. ౬. ౧౩౧.
ఉ. సుత్రపుఁదాపితాళివికకుట్టు పటుక్కున వి
చ్చె రంధ్రమ౯. కృ. శంక. పీఠి. గ. ౮౦.

౨. (కడుపులో పుట్టెడు) నొప్పి, బాధ.

క. అడుకులు దిన్న ట్లగునే, కడుపునఁ గుట్టెత్తిన
పుడు గడుఁ బఱచితి నాఁడొడ రెఱుంగక
పాండునుతుల, నుడిగి మడుఁగవలసె నివ్వ
దొకసాత్యకిచ్చే. భార. ద్రో. ర. ౮౯.

క. తలనొప్పి కడుపుఁగుట్టుం, బలుగులుపుం గాళ్ల
తీపు పాటించుచు... శుక. ౨. ౨౦౫.

౩. ప్రాయ్విలో క్రిక్కిరిసియుండుబూడిద లో
నగునది. (శ. ర.)

ర. కుట్టఁగా వీడ్చడి నరంధ్రము.

(వ్యవ) చెవికుట్టు మూసికొనిపోయినవి.

జ: కుట్టడము, కుట్టుకాడ, కుట్టుచేడు, కుట్టుదా
కు, కుట్టుడు, కుట్టులేలు, కుట్టుపోయు, కుట్టునూల.

కుట్టుకాడ. వి. (✓కుట్టు) కుట్టుపోఁగు. (శ. ర.)

కుట్టుచేడు. వి. (✓కుట్టు) కొరదా?

చ: గురునతిఁ గూడురట్టునకుఁ గొంకనిమోడు
వియోగినిసము, త్కరములకీడు చూచుటకు
దర్శకురేఁపెడుకుట్టుచేడు తె, మైరలకుఁ
దోడు చిత్రగతి మిన్నులఁ బాటెడుమాఱు

లాడు పెన్నిరులనుపోడు కాలుకొని యే
ర్యుచెలుంగులవీడు వీడువో. వరాహ. ౪.
౨౪.

కుట్టుడాకు. వి. (కుట్టుడు + ఆకు) కుట్టినవి స్తరాకు.
కుట్టుడు. వి. (✓ కుట్టు) కుట్టుట. (శ. ర.)
కుట్టుతేలు. వి. (కుట్టు + తేలు) ౧. తుద్రుడు. ౨.
కంటకము, ముల్లు.

గీ. కుట్టుతేలనక గంటక తుద్రులగుడు,గు... ఆం.
భా. ౩. ర. ౬. (ప్రాతప్రతిపా.)

కుట్టుపోగులు. వి. బ. (✓ కుట్టు) చెవులకు పెట్టు
కొనుఉంగరమువంటి వట్టిపోగులు. (శ. ర.)
కుట్టుపోయు. స. క్రి. (కుట్టు + పోయు) కుట్టు.
(శ. ర.)

కుట్టుసురు. వి. (కుటు + ఉసురు) కొంచెము మిగి
లియున్నప్రాణము. (శ. ర.)

కుట్టూరుపు(ర్పు). వి. (కుటు + ఊరుపు) కొంచె
ము మిగిలియున్నయూర్పు, కొనమూపిరి.

కుట్టెట్టియ. వి. గుడసానము. (శ. ర.)

కుట్టె(డ్డ)లము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విరియు
నది, వికసించునది. వి. ఆ. పుం. ౧. మొగ్గ; ఆరవిరి
మొగ్గ. ౨. మొగ్గపంటిబాణపుములికి. న. నరకవి
శేషము. (ఇందలివారు యంత్రరజ్జువులచే పీడి
తులగుదురు-వాచ)

కుట్టె(డ్డ)లితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జాతకుట్ట
లము, మొగ్గులకలది; నగమువిరిసిన మొగ్గులకలది.
(వాచ)

కుట్టయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఛేదింపఁ
బడుచున్నది.

కుట్టయము. సం. కుట్టయిరవ్యము.

కుట్ట. విణ. అల్పము.

ఉ. ... వెడంద సోగ యై, వట్రిలుకన్నవోయి
నిడువారుగురుల్ బటువుంచియును లేఁ, గు
ట్రసుంకపుక గలుగుకోమలి యై యది
ప్రాల నిట్టనక. విజ. వి. ౨. ర. ౬.

౨. భయంకరము, ఘోరము.

కా. ఓసామి యిటువంటికొండవరిలో నొంటిం
బులుల్ సింగముల్, గాసిం చెట్టెడుకుట్టన
ట్టడవిలోఁ గల్లువ్విక్రీనీడ నే, మాఁగం గట్టి
తి వేటిగడ్డ నిలు ... కాళ. ౩. ౬౫.

వి. మాయపన్నుగడ్డ, ద్రోహబుద్ధితో చేసెడుప
న్నిక. (ప్రా.)

ఉదా:- వారందఱును కలిసి వానిపై కుట్ట ప
న్నుచున్నారు.

కుట్టపువాడు. వి. కుట్టుపని చేయువాడు, సా
చికుడు. (శ. ర., ప్రా.)

కుతరము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కుటరము, రిగింబము.
౨. తుంగముస్త్రీ.

కుతాకుపు. సం. వి. ఉ. పుం. దార్వాసూటము, వడ్డం
గిపిట్ట.

కుతాటంక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కుతాటంకము.

కుతాటంకము. సం. వి. ఆ. పుం. కుతారము, గొడ్డలి.

కుతారకము. సం. వి. ఆ. పుం. చిన్న గొడ్డలి.

కుతారము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. పరశువు, గండగొడ్డ
లి; గొడ్డలి. ౨. చెట్టు. (కల్ప)

కుతారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గండగొడ్డలి. ౨. పుం-గండ
గొడ్డలి కలవాడు-పరశురాముడు.

కుతారుపు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧. చెట్టు. ౨. కొండ. ౩.
శస్త్రకాయుడు, కైదుపులుచేయువాడు. (వాచ)

కుతి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. చెట్టు. ౨. కొండ.

కుతికము. సం. వి. ఆ. పుం. కుష్మము, చెంగల్యకొస్తుకీ.

కుతేరకము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. నందివృక్షము. ౨. శ్వే
తకులినీకీ. ౩. పల్లాసము, నల్లగర్గరకీ.

కులేరజము. సం. వి. ఆ. పుం. శ్వేతకులసిః. (కల్ప)

కులేరము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. అగ్ని. ౨. పల్లాసము,

సల్లగ్గరః. ౩. శ్వేతకులసిః.

కులేరువు. సం. వి. ఉ. పుం. చామరవాతము, వింజా

మర వీచుటవలన పుట్టు గాలి.

కుడంగము. సం. వి. ఆ. పుం. న. పాదరిల్లు. (వై. ని.)

కుడతా. హిం. ని. చొక్కా. (క. ర. - కుడితనీ. వా.)

కుడవము. సం. వి. ఆ. పుం. ధాన్యమానవి శేషము, మా
నిక. (ఇది ప్రస్థములో నాల్గవవంతు - చూ. కుడ
వము.)

కుడి. వి. ($\sqrt{\text{కుడుమే}}$ - క. త. మ. కుడి.) గ. కుడుపు,

ఆహారపదార్థము. (చూ. కుడిముట్టు.)

క. కడుపున కందియుండని, కుడి... నా. పంచ.

ర. గం. (క. ర. పా - కుడుపుల. ముద్రి.)

౨. కుడిభాగము.

క. వేదండముతోండమునరి, కోదండముఁ దివి
యు నెడమఁ గుడి నిబిడబ్యా, నాదము రోద
సి నిండఁగ, భేదింతుఁ గండశిలలఁ బృగు
బాణములక. ముచ. ర. ౯.

గీ. తొడరి బడిబడి వెడలింట్లఁ గుడియెడమల, న
డరి వడి నేయుకటివేల్చుకొడుకు ... నీలా.
౩. గృ.

విణ. వామేతరము, దక్షిణము, వలవలది.

ఉదా:- కుడిచేయి, కుడికాలు, కుడివైపు, మొ.

సీ. తామరపగవాఁడు దయితుండుఁ గూడి నీబడి
చూపుఁ గుడిచూపుఁ బరిభవించ. ఉ. హరి.

గ. గం. భీమ. ౬. ౬౭.

కుడి. సం. వి. ఇ. పుం. దేహము.

కుడితి. వి. బియ్యము లోనగువారికడుగునీరు.

సీ. తండులక్షాశనోదకము రాజిల్లును గుడితి య
నంగను గడు గనంగ. ఆం. భా. ౨. ౨౫౦.

సీ. వలఁ బడ్డమీను వైవడి నిప్పు చొక్కినకోతి
భాతిని వెత్తికొన్నకుక్క, చద్దతిఁ గుడితిలోఁ

బడినమాసికముట్లు శ్లేష్మంబులో నీగఁగిల...

చంద్ర. వి. గ. ౯౨.

ఉదా:- మినుపకుడితి, మొ.

కుడినీరు. వి. (కుడి + నీరు) త్రావఁ దగినజలము, పా
నీయము.

ద్వి. ఎడనీరు నెడనెడ నింపుసాంపైన, కుడినీరు
వరుసఁ జేకొనుచు వడ్డింప. ఆ. మ. క. ౫.
౨౮౯ పా. ౫ పం. దశా. ౭. ౨౭౨.

చ. తమకుఁ బసిండియోవరులు దంతపుఁ బావకుల
ర్చనాగృహంబులు గుడినీరు మేడలును భో
జనశాలలు... దాఁటి... వసు. ర. ౭౨.

కుడిసి. విణ. (సం. కుహాపీ) కుహాపి, అంగవికలుఁడు.

క. గ్రమ్మన వెలువడి తనచేఁ, జక్కలగుడివో
రె నున్నునుచిరహారం, బమ్మడిపియబుత
వైచుమఁ, దక్కక చేతంద్రఁ బ్రాలు తలవైఁ
బోనెక. భోజరా. ౫. ౩౪౦.

కుడిపిందే. స. క్రి = కుడుపు. ($\sqrt{\text{కుడుమే}}$)

(తినిపించు)

గీ. హరిణవత్సంబులకు మీరు కరుణతోడఁ, బా
యసాన్నంబు గుడిపించ భక్తిఁ జూచి. హర.
గ. ౭.

కుడిమివాఁడు. వి. గ. పాములవాఁడు. ౨. విషవై
ద్యుఁడు. (ప్ర.)

కుడిముట్టు. వి. (కుడి + ముట్టు) భోజనపాత్రము,
కంచము.

క. తొడవులు చివికినయెమ్ములు, గుడిముట్టు క
పాల మిల్లు గుడి మడియె ద్దె, మ్మడు ... కు.
సం. ౭. ౨౭౦.

కుడియడుగుపరువడి. వి. ($\sqrt{\text{కుడి}}$) పంద్రెండు
పరువడులలో నొకటి. ('పడు నాల్గువిసలులలో
నొకటి' అని హంస. గ. ౨౦౬.)
వ... ఎడమకుడుపరువడి కుడియడుగుపరువడి...

మొదలుగాఁ గలపదిరెండుపదములును...

ప్రబంధ. ౭౮.

పడియోరభృంగి. మి. వి. (✓కుడి) పండ్రెండు
దండలలో నొకటి.

వ...పడమయోరభృంగి కుడియోరభృంగి భృం
గపటలము... మొదలుగాఁ గలపదిరెండుదం
డలును... ప్రబంధ. ౭౮.

సడిశము. సం. వి. అ. పుం. మత్స్యవిశేషము.

సడుక. వి. (త.కుడుక్కై.) గ.పాత్రము (గిన్నె,
మొ.)

క. కుడిచేత మాంసఖండము, లేడకేలను మధ్యర
ససహిత మగుకందుం, గుడుకయు ధరించి ము
దమున, వడవణములు గొనుచు నతఁడు వచ్చెం
గుడికి. శివరా. ౪. 3౭.

ద్వి. కడుపారఁ జనుఁబాలు గుడిపి పసిండి, కుడు
కతో వెండియుఁ గొన్ని చే నిచ్చు. బస. పు.
౬. ౧౨౦ పం.

క. చాలఁగ నిచ్చులు వెన్నయుఁ, బాలుం గుడుక
గొని తల్లి పట్టికి సెలవిక, వేలిడి యింతింతి
యకాఁ, గ్రోలించును వెరవుతోడ రుచి గా
లుపుక్రియక. హరి. పూ. ౫. ౧౯౩. ('గుడక'
శ.ర.పా.)

౨. తక్కడతట్ట, తక్కడసిల్చి.

గీ. గువ్వ యున్నట్టిపడుక యెప్పుడుగఁ దూఁ
గ, మాంసఖండంబు పడుకలో మతీయు నిం
చి, మతీయు నట్టెన నీక్షించి మదిఁ జెలంగి,

త్రాసుపై నిల్వెఁ దాన యధరణివిభుఁడు. శే
ష. ౨. ౭౬.

కుడుచే(డ్యు). స. క్రి. (క.మ.త. కుడి) గ.లిను, భు
జించు.

సీ....భీము, దవ్వలఁ జూచి నిత్యము నాకు నియ
మించి కొనివచ్చుకూ డేల కుడిచేదీవు. భా
ర. ఆది. ౬. ౨౯౨.

సీ. పల్లెరంబులఁ గుడ్చు బ్రాహ్మణు లతిపుణ్యు లెని
మిదివేలు సమిధమతులు. భార. ఆర. ౫. 3౦౬.

ఆ. మెనవెఁ దినియెఁ గుడిచె మెక్క బోసేసె
ను, నమలే నారగించె నా భుజించె, ననుట
కాఖ్యలగుచు నలరారుచుండును. ఆం. భా.
3. ౧౧౮.

౨. త్రాగు, పానముచేయు.

ద్వి. మంచి గొప్పైనకమండలువునను, గొంచక
యించి తాఁ గుడుచునాపాలు, వాచేరఁ బ
ట్టి భూవరకుమారునకు, వాచవిగా సిద్ధవరుఁ
డు ద్రాగించి. ద్వి. సారంగ. ౨. ౯౭౮. ౧౬
పం.

సీ. మును మహీధేనువుచు వత్సమై కుడ్చి వస్తు
సంపూర్ణమై వఱలువాఁడు. కు. సం. ౭. ౯౬౫.

చ...పాలు తమకిచ్చునె యెచ్చట నైన లేఁగ
లక, గుడువఁగ నీనిచోఁ గెరలి గోవులు త
న్నును గాక భాస్కరా. భా. శ. ౪.

3. (సుఖదుఃఖాదులు) అనుభవించు; పొందు,
చెందు.

గీ. కర్షణములు గుడిచినఁ గాని పోవ, వంటి వా
నిఁ బ్రాయశ్చిత్త మపహరించు. భార. ఆను.
౫. ౧౧౬.

గీ. ...తొంటి, యట్ల మునుమలఁ గుడువఁ బో న
డువ పలయు. భార. విరా. 3. ౯౦.

వ...పితృధనం బగు గాడ్యంబు ... ఈరెండుదె
ఱంగులవారికిం బంచి కుడువం పగుటయు...
భార. ఉచ్ఛో. ౧. ౧౨.

సీ. మేదినివృపతి...కూరఁ డగునేని లోకంబు
తెగడు గుడుచు. భార. కాం. ౨. ౧౭౮.

వ...మరులు గుడిచినపోల్కి...కా. ౨. ౧౩౮.

కుడిచి కూర్చుండి=తిని కూర్చుండి, నిర్వాహపా
ముగా, చనిలేక, నిర్విమిత్తముగా; పొగరెక్కి.

గీ. కుడిచి కూర్చుండి క్రొవ్వనఁ బుడమిటేని,

వడఁతిఁ దెచ్చుట నిట్టిచేడ్పాటు లొదవె.

అచ్చ. రా. యు. ౪౫౨.

గీ. ఆగడంబున బ్రహ్మపు మహారించి, తెచ్చి
పుణ్యంబు నేయంగఁ దివురు టెల్లఁ, గుడిచి
కూర్పుండి శిలఁ దెప్పకొయ్యఁ జేసి, జలధి
లో నీదులాడంగఁ చలఁచినట్లు. జై. భా.
౧. ౬౮.

గీ. గుడిచికూర్పుండి నెత్తఁ దెచ్చికొంటి మొక
టి, యెన్న నెక్కడగ్గారక యెక్కడిగద,
సాంబు నీవివెన్నఁ దెనుచేటు స్వామి చేత,
ననుమలకుఁ బగవీ డఁట యాపురంబు. ప్ర
భా. ౪. ౧౬.

జ: గుడి, గుడినీరు, గుడిపించు, గుడిమట్టు, గుడి
యగుచువరువడి, గుడియొర న్నంగి, గుడువరి, గు
డుపు.

గుడువరి. విణ. (గుడుపు + అరి) గుడువునాఁడు.

(తినునాఁడు, భుజించునాఁడు)

గీ. తెలికడల్లిని గరువలిగుడువరివొరపఱపునయి
నిదురఁ గొఱలునుతీయ అచ్చ.రా.ఆర.౧౧౪.
గుడుపు(ద్వ). స. క్రి. (✓గుడుచే.) గుడువఁజే
యు, గుడిపించు.

(అనుభవించఁజేయు.)

క. ... అతులపుణ్యవతిఁ గృష్ణుడు మీ, నా టెల్లఁ
జూడఁ బయిచిన, క్రూరుపుఁబావయు ఫలంబు
గుడువక యున్నే. భార. ప్రో. ౫. 3౦.

వి. (త. గుడివ్వు) ౧. భోజనము; భోజనపదార్థము.

గీ. కుల్యయందుఁ ద్రిరాత్రంబు గుడుపు దక్కి,
కొచి యొ యనుమర్షణజపముఁజేసి, యశ్వ
మేధఫలముఁ బొందు ననఘ నరుడు. భార.
ఆను. ౨. ౮౭.

క. కడుపునఁ బుట్టినకూకిమి, కొడుకునకుమూ
రమూర్తిఁ గులవర్ధనునికొ, మెడఁ గోసి చంపి
నంజాడు, గుడుపుల జోగులకుఁ బెట్టుకూయలు

గలరే. నార. ౨. ౭౫.

క. బడబాగ్నస్థులగాగ్నస్థులు, గుడిచినకుడు పఱు
గఁజేసి కుశల ప్రదుల, యొడు మును ననుచు
వలచేఁగడుపు నిమిరి చదువ గట్టికండ్లుం గ
మరుకొ. విజ్ఞా. ఆచా. ౮౨.

వ... గవగవనినివ్వలం జయుచిప్పిలం గాల్చిన
కమ్మకఱుపట్టు జటాతిపము గాల్చేనికిం గు
డుపు వెట్టి... మనుచ. ౪. ౬౦. (ఇట నైవేద్య
ము అని భావము.)

౨. అనుభవించుట, భుక్తి.

గీ. కొంచె మైనను దగఁ బంచి గుడుపు మేలు. భా
ర. ఉద్యో. ౨. ౪౭.

క. గుడుపుం బత్రము సాక్షియుఁ, గడుమేల రెం
దైన మే లొకటియైనను మే, లొడఁబడ నివి
లేకున్నను, జెడ విడువక సత్య మర్థిఁ జేయిం
పఁడగుకొ. విజ్ఞా. వ్యవ. 3౨.

గీ... మెనవుట యారగింత, యారగింపు గుడుపు
నాఁగ నలరు భుక్తి. ఆం. భా. ౨. ౨౬౦.

3. జీవిక, జీవనోపాయము.

వ... గంధచర్చావీటీచర్యగభూషణాంబరధా
రణం బెల్ల నన్యనికొఱకుఁ గాని యాత్మార్థం
బు గాదు పడపు గుడుపు గాఁ బరఁగుపడం
తుల కిది మర్యాద... జాహ్నువీ. ౪. ౫౪.

కట్టిగుడుపు=బంధించి అనుభవించఁజేయు, తప్ప
కుండ అనుభవించఁజేయు.

క. లోలుజన్మంబునఁ జేసిన, కొలయును బుణ్యం
బుఁ గట్టిగుడువక యున్నే. సారంగ. ౨. 33.
గుడుపుడుగుట=పన్ను, ఉపనాసము.

ఆ. దైవమునకుఁ ద్రోవ దలఁచ ననైవ్యంబు, గుక్తి
వంచనంబు గుడుపుడుగుట, బుద్ధి యైనయట్లు
భోగింప నేర్పుట, సార మైనబోధిసత్త్వము
తము. నైవ. 2. ౮౫.

కుడుము. వి. (క. గుడుబు, గుడుంబు) మోదకము,
భక్ష్యవిశేషము.

క. ఎదిరిం దమయట్టు కా,మదిఁ దలఁచినఁ బొ

సఁగుఁ గాక మాకుం గుడు మిం,డిదె మీరు
వ్రక్కఁ గొనుఁ డని, చదు రడిచిన మనసు
పొందు చక్కంటకు నే. భార. ఉద్యో. ౧.
3౧౨.

సీ...కుడు మన మోడకం బడరు...ఆం. భా. ౨.
౨౫౬.

కుడుముల తిండికాడు = మోడకభక్షకుడు, వి
నాయకుడు. ఆం. సం. దేవ. ౧౨.

కుడ్యమత్స్యము. సం. వి. ఆ. పుం. గృహగోధిక,
బల్లి. (కల్ప)

కుడ్యము. సం. వి. ఆ. న. ౧. భిత్తి, గోడ. ౨. లేపనము,
పూత. ౩. కాకూపాలము. (మే. ని.)

కుణంజము. సం. వి. ఆ. పుం. వనవాస్తాకముః.
(వాచ.)

కుణంజరము. సం. వి. ఆ. పుం. చక్ర వర్తి కూరకీ.

కుణకము. సం. వి. ఆ. పుం. పిల్ల.

వ...మతీయ నాభరకుండు నిత్యనైమిత్తిక క్రి
యాకలాపంబు నిర్వర్తించునెడ నంతనంత
లేచి హరిణసుకంబుం జూచుచు... భాగ.
౫. ౧. ౧౦౫.

వ. ... తన్య హవా వైణమణక ఉచ్చైస్తరాంత
స్తిక కృతనిబాధిమానస్య. సం. భాగ. ౫.
౮. ౫.

కుణపము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. కుత్సితము, చెడ్డ

ది. ౨. పూతిగంధి, కంపుగొట్టునది. వి. ఆ. పుం.
౧. శవము, పీఠుఁడు. ౨. ఆస్త్రవిశేషము. ౩. కృప,
పురుగు. న. పూయము, చీము. (మే. ని.)

కుణపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. విట్యారిక, పీతిగోరువంక.

కుణము. సం. వి. ఆ. పుం. కాకి.

కుణి. సం. విణ. (ఇ) కుకరుఁడు, ఈచవోయిన చేతులు
గలవాఁడు. వి. ఇ. పుం. ౧. నందివృక్షము. ౨. వి
కలహస్తము, ఈచవోయిన చేయి. (కే. ని.)

కుణిందము. సం. వి. ఆ. పుం. శబ్దము.

కుతకుత. వి. ఉడుకుట మొదలగునానియందలిధ్వని
కనుకరణము.

(వ్యవ) అన్నము కుతకుత ఉడుకుచున్నది.

వేసఁగిలో శరీరము కుతకుత లాడును.

కుతగుఁడు. విణ. దుష్టఁడు ?

ద్వి. వ్రతతత్పరతఁ బ్రీతి పర్తింపుమండఁ, గుతగు
వై జైనులు గూడి యయ్యూర, నక్తుఁ డొ
క్కఁ డితనిఁ బాఠఁగఁచోలు, యుక్తు లెట్లని
వెక్కు లూహించి చూచి. బస. పు. ౬.
౨33 పం.

కుతనువు. సం. విణ. (ఉ.) పురూపి, వికృత దేహ
ము గలది. వి. ఉ. పుం. కుడేరుఁడు.

కుతపము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఎద్దు. ౨. సువృలు.
పుం. న. ౧. వాద్యవాదకసామగ్రి. (వై. ని.) ౨.
మేఁకబొచ్చుతో నేసినకంబలి. ౩. దర్భ. ర. ప
గటియొక్క పదునేనుభాగములలో నెనిమిదవ
భాగము. ౫. దేహి, కడప. (కే. ని.)

కుతపుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. బ్రాహ్మణుఁడు. ౨.
సూర్యుఁడు. ౩. అగ్ని. ర. భాగి నేయుఁడు, తో
డఁబుట్టినదానికొడుకు. ౫. అతిథి. (కే. ని.)

కుతి. వి. (క. కుడి) శోకము, దుఃఖము.

సీ...చుప్పు కుతి బాలి చూపు కన్తి నా శోక
మొప్పు. ఆం. భా. ౧. ౧3౫. (ప్రాతప్రతి,
ప్రాతప్రతి పా.)

కుతిక=పసుక, కుత్తిక, కుత్తుక. వి. కంతము, గొం
తు.

ఆ. కుతికఁ బిసికి చంపి గురువు ప్రాణముఁ గొని,
యాపు నతికి భూణహత్య చేసి, నట్టినరులు
గోధ ముచువరకంబునఁ, బడుదు రవధి లేని
పాపములను. వి. పు. ౩. ౧౧౨.

క...కుతికబంటిలోయములు... శేష. ర. ౮౪.

గీ. కుతిక మోయగ నెత్తురుల్ గ్రోలి క్రోలి.దశా.

౨. ౪౩౫.

జ: కుతికంటు.

కుతికంటు=కుత్తుకంటు. వి. (కుతిక+అంటు) నా గవల్లి నాడు పెండ్లికొమార్తకు మెడను గట్టెడి యాధరణవిశేషము.

సీ. ఉల్లిపూసలపేరు హురుముంజముత్యాలకుతి కంటుదాపునఁ గొమరుమగుల. కవిరా. ౨. ౧౮౨.

సీ...కంఠభూషావిశేష. గీ.మాను కుతికంటు... ఆం. భా. ౨. ౧౪౮.

కుతికిలఁబడు=కుదికిలఁబడు. అ. క్రి. (కుతికిలఁ + పడు) క్రుంగఁబడు, కూలఁబడు.

వ...మేర మీఱఁ దిన్నయెరల నన్నుకొని య రగన్ను వెట్టి బోరికడఁ బొటమరింపఁ గూరుకుచుఁ గుతికిలం బడునవియును... మనుచ. ౪. ౨౭.

ద్వి. మసలక యాతనిమణికట్టు పట్టి, కుదియఁ దాఁకించినఁ గుతికిలఁబడియె. పల్నాటిపీఠ చరిత్రము. ౨౫౧. (ప్రా.)

కుతికిలు=కుదికిలు.(చూ. కుతికిలఁబడు.)

జ: కుతికిలఁబడు.

కుతిసీ=కుత్తిని. వి. (హిం. కుతిసీ.) ఒకవిధ మగు పట్టుబట్ట.

సీ. కుతిసీగుడారు తక్కుఁబసిండికుండలు జర బాజుచందునా...రసిక. ౩. ౧౪౧.

సీ. చందునా ముత్యాలబాణీలు కుతిసీతలాడ దం తపుఁబావబోడు...రసిక. ౪. ౪. ప్రబంధ. ౬౦౫.

కుతిల(ము)=కుదిల. వి. బాధ, దుఃఖము.

సీ. విను నృపాలక యూళ్ల వెంబడి దేవరగుళ్లపం చలఁ జేరి కుతిల నుడిచి. హరిశ్చ. ౪.౧౯౧.

ఆ. అనుచు వెచ్చనూర్పు నయ్యంతిలోఁ బుట్టు, మతము లుగ్గడించుఁ గుతిల కుడుచు, మరలి పోవఁ జూచి విరిచోగ్ని కిలుచే, దిరుగు మ

రులుకొనుచు దివిజవిభుఁడు. పద్మ. ౩. ౨౧.

చ. అతఁడును బుత్రపౌత్రవలయుంబునఁ బుట్టిన శోకపన్నీచే, వెతవడి ప్రాణముల్ విడువ వేఁడుచు నుండె నటన్న వానికై, మతి నిజ మయ్యె నేని మనమన్నిత మంతయుఁ దీలు నాత్త కుకై, గుతిలము మాను నాఖిలునకుకై మృతి గల్గదు గాని యేమిటకై. ప్రబోధ. ౫. ౫.

ఉ. ధీరుల నింద్రముఖ్యు లగుదిక్పతులం గుతి లాలఁ జెట్టున,వీరరుఁడు బాణుఁ డేమిటికి. వియ్యపుటిచ్చకుఁ దెచ్చు మర్త్యులకై. ఉ. హరి. ౫. ౧౫౮.

జ: కుతిలగొను, కుతిలపడు, కుతిలపఱుచు, కుతిల పాటు, కుతిలనెట్టు.

కుతిలగొను. అ. క్రి. (కుతిల+గొను) కుతిలపడు, బాధపడు, దుఃఖపడు.

ఆ...చైత్యరాజతనయ,దొడరి దేవయానిఁ ద్రో పించె వలు పీక, క్రుంగి నూతిలోనఁ గుతిలగొ నఁగ. భాగ. ౯. ౫౨౩.

కుతిలపడు=కుదిలపడు. అ. క్రి. (కుతిల+పడు) బా ధపడు, దుఃఖపడు.

క.మితి గడచిన ఋణదాతలు, వెత వెట్టఁగ నూరు చొరక వెలివెలిఁ దిరుగుకై, దరిఁ గూడు లే క యాఁకటఁ, గుతిలపడు నతండు గువ్వకుత్తు కతోడకై. పాండు. ౩. ౨౦.

క. అడుగక యున్నను నాలిం, గొడుగుల రక్షిం పలేక కుతిలపడుచు నె, పృథుఁ దేదతనము గలనను, నెడ రుదుపఁగ వలయు ... భార. ఆను. ౨. ౩౪౦.

సీ...అక్షేపదేవుఁడు పోషకుఁడు నువ్వె మది నే ల కుతిలపడఁగ. వేం. పంచ. ౨. ౧౬౮.

కుతిలపఱుచు. స. క్రి. (కుతిల+పడు.) బాధపడఁ జేయు, బాధించు.

క. పాపంబు లేని కులసతిఁ, గోపంబునఁ గుతిలప

ఋతుకుత్తుకునకుఁ ద, త్వాపంబులు బహు
తరపరి, తాపం విహపరములందు దరికొల్పు
నృపా. హరి. ఉ. ౯. 22. వరాహ. ర. ౧2.
కుతిలపాటు. వి. (√కుతిలపడు) బాధ.

సీ. ఎఱుంగఁడు మత్తిల్లి పరఁటిపుట్టుపు గ్రుక్క
గొనినయప్పడు గలకుతిలపాటు. యయా.
౧. ౨3.

కుతిలవె(పె)ట్టు. స. క్రి. (కుతిల + పెట్టు) సీడిం
చు, బాధపెట్టు.

ఆ... అరాజకత్వ, నోపబాధ మైనమరితబాహు
శ్యంబు, కుతిలపెట్ట ధూమి యతలమునకుఁ,
బోవ... భార. కాం. ౨. ౮౯.

సీ. కమ్యూన జమ్మలగ మికాని ముక్కంటిఁ గు
తిలవెట్టుటయు నీకతనఁగాదె. యయా. 3.
౯3.

కుతుక=కుతిక.

సీ. చేత ముమైనవాలు చిలువనూడిగములు నొ
సల మిక్కిలికన్న విసపుఁగుతుక. రాజ. వి.
3. ౧౯౦.

కుతుకము. సం. వి. ఆ. న=కౌతుకము.

కుతుపము. సం. వి. ఆ. పుం. చేతిసిద్ధ. పుం. న.

కుతపకాలము. (కల్ప.)

కుతువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. సిద్ధ.

కుతూణకము. సం. వి. ఆ. పుం. బాలర సేత్ర గో
గవిశేషము.

కుతూహలము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. ప్రశ

స్తము, శ్రేష్ఠము. ౨. ఆశ్చర్యకరము, అబ్బుర
ము. వి. ఆ. న. ౧. కుతుకము, అనుభవించనిద్ర
వ్యమనందలియభిలాష. ౨. (అలం) నాయకకు మ
నోజ్ఞవస్తువును జూచుటయందుఁగల లోలత్వము.
3. సంతోషము. ఉ. చ. ౧. ౨౦.

కుతూహలి. సం. విణ. (న. నీ. న.) కుతూహల
ము గలవాఁడు.

కుతూహలితుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కుతూ
హలి.

కుత్వణము. సం. వి. ఆ. న. కుంభి, నాచుఁ.

కుత్కిలము. సం. వి. ఆ. పుం. కుకిలము, కొండ.

ఉ. వీలక కాలజి త్ప్రముఖవీరులు మున్న కుశా
కు గాహతిక, నూలిరి రిక్తగానలు బుసుల్తా
న లక్ష్మణులై ధాతువు, స్త్రీలము నాల్గవం
కల నతిత్వమణిసమీగవద్దకో, న్నూలితసం
ప్రపుల్లమునుతో భరకింకువాటి కైఁదిక.
జై. భా. ౬. ౧22. ఆప్ప. 3. ౧౨౬.

కుత్తిక=కుతిక. (క. కుత్తిగ.)

సీ. హత్తి మిత్తిచందంబున హత్తి వెడఁద, కత్తిఁ
గుత్తికను వితానఁ గత్తిరించి, సత్తి మత్తిల్లి
బలిచేసె సత్తి నొక్కఁ, డవనివతి యిచ్చ
మేలుమేలనుచు మెచ్చ. చంద్రా. ౨. ౮౮.

కుత్తిని=కుతినీ. వి. (క. కుత్తిని.) ఒకరకముపట్టుబట్టి.

సీ. రత్నకంబట్ల సూరకుత్తినిపట్టుదిండ్లు నే
మంతిపూఁజెండ్లు గండ, పొడులు ఘావములు
పుప్పాడులు... సానందో. ౧. ౧౮ పా.

కుత్తుక(ము)=కుతిక. వి. కంఠము.

క. ... శోకము, సూరకొ గద్దదిక నెలుఁగు కుత్తు
కఁదగులక. భార. భీష్మ. ౨. 3౬౪.

లయగ్రాహి... కుత్తుకలబంటి యగు నెత్తురులు దో
యిగులు, నెత్తి చవిఁ గ్రోయుచు... భార. స్త్రీ.
౧. ౮.

ఉ. ఒత్తుగ మాంసము న్నడుఁగుబోగిరముకొ ఘృ
తశక్తగ్రాదులుకొ, కుత్తుకలబంటిగా మెసఁగి
... హరిశ్చ. ౧. ౧౪౦.

సీ. నిరసనకాష్టనన్ని భకరంబులతోడఁ గడుఁబా
డు వా కుత్తుకములతోడ. శ్రీరం. మా. ౧౦.
౨౦. ఆం. భా. ౨. ౧౪౧.

ఒక్కకుత్తుక. (మా. ఒక.)

జ: కుత్తుకంటు.

కుత్తుకంటు=కుతికంటు. (కుత్తుక+అంటు)

(అగడ్తవర్ణన) సీ. ధర కుంకుమాంకకంధరఁ దా
ల్పకొన్నకట్టాణిపూసలకుత్తుకం టనంగ. రా.
వి. గ. ౨౨.

కుత్స. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. నింద, దూఱు.

కుత్సకుడు. సం. విణ. (అ.త్సికా. అ.) నిందించు
వాడు.

కుత్సన. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. నిందించుట, దూఱుట.

కుత్సనము. సం. విణ (అ.ఆ.అ.) నిందించునది. వి.
అ. న. నింద, దూఱు; నిందించుట, దూఱుట.

కుత్సనీయము. సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) నిందించదగి
నది.

కుత్సయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిం
దించుచున్నది.

కుత్సయలే. సం.విణ.(ఋ.త్రీ.ఋ)=కుత్సకుడు.

కుత్సల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నీలిచెట్టు.

కుత్సించే. సం. అ. క్రి. గోతపడు.

సీ. కుత్సించకుం టెట్టు బత్సర్గవిజ్ఞాత్రలాలా
ద్రవశేష్టజాలమునకు. కాశీ. ర. ౧౮.

స. క్రి. దూఱు. (బ్రౌ, శ. ర.)

కుత్సితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. నిందితము,
దూఱబడినది. ౨. నికృష్టము, కీడ్పడినది. వి.
అ. న. గ. నింద, దూఱు. ౨. కుష్టము, చెంగల్వ
కోస్తు. ౩. ఋణము, అప్పు. (శ్రీ. సి.)

కుత్సితవ్యము. సం=కుత్సనీయము.

కుత్సయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిందిం
చబడుచున్నది.

కుత్సయము. సం=కుత్సనీయము.

కుథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కుథము, ఏనుగుమీదఁ బఱచె
డిచిత్రకంబళము,

కుథము. సం. వి. అ. పుం. దర్భశ్రీ. పుం. న. ఏనుఁ
గుమీదఁ బఱచెడిచిత్రకంబళము.

కుథాకుపు. సం. విణ. (ఉ) పగోల్తాపి, ఇతరులను
తపింపఁజేయువాడు. వి. ఉ. పుం. గ. కోఁతి.
౨. నూర్పుడు.

కుదప. వి. గొంపిడుక్కి. (శ. ర.)

కుదరము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱము. (వై. సి.)

కుదాలము. సం. వి. అ. పుం-భూమిని చీల్చునది-
కుదాలము, గుద్దలి.

కుదికిలఁబడు=కుతికిలఁబడు. అ. క్రి. చదికిలఁ
బడు, పిఱ్ఱలు నేల నానునట్లు కూలఁబడు.

ద్వి. తలకొన్న కోప మంతట నిల్వ లేక, వెఱచి
వాపోవుచు వెసఁ బాటి తండ్రి, మఱుఁగు
చొచ్చిననుకుమారుఁ గుమారుఁ, గుదికిలఁబ
డఁ రెట్టఁ గుదియించి తిగిచి. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౯౦౧ పం. పండితా. పురా. ౯౩ పా.

కుదికిలు=కుతికిలు. అ. క్రి. పిఱ్ఱలు నేల నానునట్లు
కూలఁబడు.

వ...అచ్చొరవకు వాసు దేవుండు సీసకంబునం
బొడిచిన వైసేయుండు కుదికిలి గదను దా
శేలఁ దాపించిన...ఉ. హరి. ౩. ౬౪. (వీరే
శ. పా.)

ద్వి. ఒక్కఁడు గుదికిల నుర్విపైఁ ద్రోచె. ద్వి.
హరిశ్చ. ఉ. ౯౫౯ పం.

జ: కుదికిలఁబడు.

కుదినము. సం. వి. అ. న. గ-భూత్రమణముచేతఁ
గలుగుదినము - పాపదినము, నూర్వోదయము
మొదలుకొని మరల నూర్వోదయమువఱకు పట్టు
కాలము. ౨. చెడ్డదినము.

కుదియి(ది)ంచే=కుదుచే. స. క్రి. (√కుదియు)
కుదియఁజేయు.

౧. అదుము, నొక్కు.

సీ. కుచము బురంబునఁ గుదియించి క్రమమున ని
టిసినకాఁగిట నింపానర్తు. భార. విరా. ౨.
3౧౦.

౨. తగ్గించు.

క. అన్యతభయము నాజిజయముఁ గొనియెడుత
మకంబుపెంపు గుదియంపఁగఁ బాండున
రేంద్రున గ్రతనయుం, డనుమానము నాయఁ
బెట్టి యప్రసరునితో. భార. శ్రో. ౫. 3౧౪.

ఆ. మొదలఁ జెనిచి పిదపఁ గుదియంప నెవ్వఁ
డుఁ, దనదుతోంటిహీనదళఁ దలంపఁ, డబు
గుఁ గాన శీల మరయుచుఁ గ్రమపృథ్విఁ, జెని
చి వేళవేళఁ బనులు గొనుము. ఆము. ర.
౨౦౮.

3. అడ్డగించు, ఆఁపు.

క. నదిరయము వారణేంద్రుఁడు, గుదియించినయ
ట్లపోలెఁ గురువర జైన్యా, స్పద మగువిష
యోల్లాసముఁ, గుదియించుచు యోగసిద్ధిగురు
హృద్బలుఁడు. భార. శాం. ౫. ౫౮౨.

శ్లో. తదేవచ మహాస్రోతోఽప్రమృయతి వారణః,
తద్వద్యోగబలం లభ్యా వ్యూహతే విష
యా. బహూ. సం. భార. శాం. 3౦౬.
౨3.

క. శరవర్షము నామీదం, గురిసిన నే నాకనము
నఁ గుదియించితి నా, యగదంబుసాంతకును
న, చెచ్చరువుగ నొకబాణ మైనఁ జేరకయుం
డ. భార. ఉ. శ్లో. ర. 3౧౬.

సీ. కుదియంపనది నెట్టుకొని యింద్రియవ్యాప్తి
మనసుచాంచల్యంబు మాన్పునదియు. కాశీ.
2. ౧౧౯.

ర. నియమించు, లొంగఁజేయు, వశపఱచు.

క. ... మనసు దూలకయుండక, మృడవినుము
బుద్ధిఁ గొని యెక్కుడునిష్ఠను వలయు దా
నిఁ గుదియంపంగ. భార. ఆము. ర. ౨౦౮.

గీ. అనఘ శక్త్యాదివిషయంబులంగఁ దగిలి, యి
చ్చఁ జరియించు నెవ్వడు నింద్రియములు,
బుధుఁడు దత్స్వభావముఁ దనబుద్ధి నెఱిగి,
యేముతక నానిఁ దగఁ గుదియంప వలయు.
భార. ఆర. ౫. ౮౮.

శ్లో. ఇంద్రయాణాం ప్రసంగేన వోషమృచ్ఛత్య
సంశయమ్, సంనియమ్య తు తాన్వేవ తతస్సి
ద్ధిమవాప్నుమాత్. సం. భార. ఆర. ౨౧౫.
౨౧.

౫. టిగించు, టిగఁబట్టు.

ఉ. ఇందుక కేలవాగె గుదియించిన సంద్రము
దాటుచుక జమా, యించిన కేల గ్రక్క
దల నిట్టటుగా వడిఁ ద్రొక్కుచుక దువా,
ళించిన గట్టు గుట్టనక లెక్కకు మిక్కిలిద
వ్వు నాటుచుక, మించిన వారువంబు లట్ట
మీటుచుఁ ద్రిప్పున నెన్నియేనియు. య
యా. ౧. ౧౦.

కా. నానాభిగతి ప్రభేదవిహృతిక సంశృప్తుఁ
డై కాంతుఁ డిం, హానక వాగె గుదించినక
బురుషక ప్రోన్న మ్రాహార్యాంగమై, కాసంగా
బడియెక మరుజ్జనన మాగంధర్వ మర్కాహ్వ
సం, తానస్పర్ధను మిప్పు న్నాకెడు క్రియక
దా నెంతయుం జూడ్కిక. ప్రభా. ౨. 32.

౬. మరలించు, త్రిప్పు.

సీ. ... ఏ నెట్లు పరికిరి నది యట్లు కాక తప్పుదు
మహిళ, యెన్నఁడుఁ గావున నిచ్చినకాపంబు
కుదియంప నెవ్వయిఁ గొలఁది గాదు. మా
ర్క. 2. ౨౦౪.

2. దుఃఖపెట్టు.

ద్వి. పగ్గల నిచ్చలు బాములఁ జెట్టి, యిడుములఁ
గుదియించి యించుకనేపు, నెడవక పనులు
నేయించుచు నుండె. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౨౦౯ పం.

౮. అఱచు.

క. ... కోపోద్దీప్తితు లై వారలయా,టోపముఁ
గుదియించి రతిపటుప్రదరములక. భార.
భీష్మ. 3. ౧౩౦.

సీ. అలసతఁ జూపునోయ్యారంపునడపులు వనమ
యూరములగర్వముఁ గునించ. జై. భా. రా.
23.

కుదియు. అ. క్రి. ౧. పుంగు, దిగఁబడు.

ఆ...కడును వ్రేఁగు,గలుగునట్టివంటకట్టియ మో
పట్టు, గుదియ మోచి లెచ్చెఁ గురువశేణ్య.
భార. అశ్వ. 3. 2౨.

సీ. తనయన్నగిరి లెట్టు తాచిలి లైగనిన నది
శేషునడగలఁ గుదియ నగును. భా. రా. ఆర.
౨. ౧౧౮.

౨. ఆఁగిపోవు; ఉపశమిల్లు.

సీ. మది నిగిర్చినమాట మగువ నీపెంపునఁ గుదిసి
నానాలుకతుడికి రాదు. భార. విరా. ౨. ౪౭.

క. మరుడస్త్రమేయ గుహ్యక,ళరమున వారించె
నతఁడు నరభనముగ నుద్ధరశిఖిబాణం చేసి
న,గురుఁడు పరుణిశిఖినిహతిఁ గుదియం జే
సెన్. భార. ఉద్యో. ౪. 3౨౫.

3. వెనుదీయు, జంకు.

ద్వి. శెంపు మోఁగ నాశ దగఁ గోసి దీనిఁ,గొం
పలోపల నల్లఁగొట్టుదు ననుచుఁ, గుదియక
కరితిత్తి గొని దాని వ్రేయ, నది చెడిపోవను
నందించ మోఁచె. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౧౨౮
పం.

౪. తగ్గు.

ద్వి. కుదియనికడకతోఁ గోరి యాకాళ,నది నా
డఁ బోయిననాగకన్యకలు,చని చని మగుడ
రసాతలంబునకుఁ, జనుదెంచుగతి వర్షజలధా
రలనురె. రం. రా. కిష్కిం. ౨౦౯ పా. ౨౯
పం, అయో. ౧౨3 పా. ౮ పం.

౫. చెడు, పాడగు.

సీ. నెట్టెంబు సుట్టిన నెమ్మిపించెముదండకొనరేక

యొక్కింత కుదియకుండ. హర. ౬. ౪౫.

౬. నశించు, పోవు.

ద్వి. ... చన్నులమోదఁ,గాతెడుకన్నీరుఁ గర
పల్లవమునఁ, గదిసినచెక్కున గలికిలేనవ్వు,
గుదిసినచూపును ... ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౨౦౮౦
పం.

2. వ్యర్థమగు, పనికిమాలినదగు.

(వజ్రాయుధము) క. అది యొకఁడుఁ జేయఁజాల
క,నిదలితలై మగుతనదువలసన మచటం,గు
దియట తనకుం దెలిసిన, మద ముతీగిరి భేదిక
డకు మగుడం జనియెన్. భార. ఆను. ౧.
౨౫౮.

౮. కుండు, దుఃఖించు.

(చంద్రోపాలంధనము.) చ....పాంథకోటి నా,
పదఁ గుదియంగఁ జేయునది పౌరుష శ్రేణియ
టంచు నెంచవే. కకు. 3. ౧౧౬.

౯. సంకుచితమగు, ముడుగు.

ద్వి. పననుఁడు కోపంబు పట్టలేకపప్పు,దవయవం
బులఁ జొచ్చి యాతలోదరులఁ, గుదియంగఁ
దిగించిన గుబ్బలై...రం. రా. బాల. 33 పా.
౨౮ పం.

గీ. ...ద్విప్తి చక్కఁగానిలిపి పిడికి,లించికరము
లు తాఁ గుదియించి గునుకు,పరువునను దాఁ
పై బలుఁడు తొంబదియడుగులు. దళా. ౯.
౧3.

కుదియఁబట్టు,కుదియఁగఁబట్టు=బిగియఁబట్టు.

గీ. కూర్చి వాలంబు మెడఁజాట్టి కుదియఁబట్టి, జ
న్నభూమికి బలి ద్రిప్పి సకలభూత,కోటి వి
సుతింపఁ దెల్లార్చి కూక లిడఁగ,విసరివైచిన
హతుఁ డయ్యె విహ్వలించి. మైరా. 3. ౬3.

ఆ. మేఁకఁ గుదియఁబట్టి మెడచన్ను గుడిచిన,
నాక లేల దీటు నాశ గాక. వేమన. ౧౨౨.

(త్రా)

న. ... తచ్చమూసామజంబులం జూచి యేచిన
వెలం బాటుతమయెక్కిరింత లెక్కికొని వా
గె లిరుగేలం గుదియఁబట్టిన నిలువ కయ్య
త్సవం బీక్షింప వచ్చినత్రుజలం ద్రొక్కుచుం
బోవ...ఆము. ర. 3౫.

చ. ...మానసం, బసుతురగంబు బోధమహితాత్మ
వివేకపునూలిత్రాట నల్లన గుదియంగఁ బట్టను
డలంచుచు ... భాగ. ౧౦ ఉ. ౧౨౨౬.

గుదియఁబడు=దిగఁబడు, కూలఁబడు.
(వార్ధకవర్ణనము.) సీ. యావనస్తంభహైన్యంబున
దేహంబు గుమిలి గుడారు నాఁ గుదియఁబ
డఁగ. దశా. ౨.౧౩౯. (దుర్బలమగు అని భా
వము.)

ఆ. పొటటివీఁపు నీచవోయినచేతులుఁ, గుదియఁ
బడ్డమెడయఁ గుందుకాళ్లు, గుజ్జపాడవు నై
నకోమలి నొక్కతె, గంధపాత్రహస్తఁ
గాంచె నెదుర. పద్మ. ౯.౨౯౮. (గుదియఁబడ్డ
మెడ=పొట్టిమెడ.)

గుదియఁబెట్టు=క్రంగఁజేయు, కూల్చు.
సీ. జముదాడి నుడుగక జముదాడి యుడిపించి
గుదియ నేలులఁజేనిఁ గుదియఁబెట్టి. అచ్చ.
రా. య. ౪౭౪.

జ: కుదియించు.

కుదిర. వి. (సం. కుదరః. క. కుదిరె. త. కుదిరై. తు.

కుదురె. మ. కుతిర.) గుట్టము.

సీ. వెలిపట్టునిద్దంపుఁడగుకులపుట్టంబు మెలపారు
పులుఁగుధంజులకుదిర. కవిస. ౧ ఆ. (శ.ర.)

కుదిరిక. వి. (√కుదురు) ౧. అమరిక, పొందిక. ౨.

నిలుకడ. 3. నెత్తుది, స్వస్థత.

ఉదా: వాఁడు కుదిరిక లేనివాఁడు.

కుదిరిక లేనివానికి చదువురాదు.

మనస్సునకు అణుమాత్రపుఁగుదిరికయు లేదు.

కుదిల=కుతిల. (చూ. కుదిలపడు, మొ.)

జ: కుదిలపడు, కుదిలపడుచు.

కుదిలపడు=కుతిలపడు. (చూ. కుదిలపడుచు.)

కుదిలపఱ(లు) మే=కుతిలపఱచు. (√కుదిలపడు)

(వార్ధకెట్టు.)

సీ. నృపతివై మఱి యామినీచరపతి యెనుబదిచి
ల్గు లడరించి కుదిలపఱిచె. రసిక. ౬.౩౪.

సీ. బ్రహ్మదులకుఁ జేయరానికైంకర్యంబు లీదేహ
నిట్లు రంగేశ్వరునకు, నొనరించి బుద్ధిమంతు
లు గాక వీరలు కూలికై నన్నిట్లు కుదిలపఱ
చుచున్నారు...పరమ. ౫. ౪౮.

కుదిలించు. స. క్రి. (√కుదులు) విదుర్పు.

వ..పాదపాదమని సౌవిదల్లులు హస్తపల్లంబులు
పట్టి తివిచిన నప్పకజాక్షి కంకణఝణఝణ
త్కాగంబుగాఁ గెంగేలు కుదిరించి తివిచి
కొని...కాశీ. ౬. ౨౨౭.

కుదిలిక. వి. (√కుదులు) కుదులుట. (శ.ర.)

కుదుకనగోలు. క్రి. విణ. ఆన్యాయ్యముగా?(వి.

వంచన-శ.ర.)

(హరిశ్చంద్రుఁడు నత్తత్రమిలో నన్నచూటలు.)

ద్వి...ఇంకనైనఁ, గుదుకనగోలు గైకొనక నా
ధనము పడలుము...ద్వి.హరిశ్చ.ఉ. ౧౨౮౬.

ద్వి. ఆలిన బుద్ధుని నంగడిఁ బెట్టి, కాలకాశికుఁ
డనుకమ్మన కమ్మి, కూర్చినధన మెల్లఁ గురుకన
గోలు, నేర్పునఁ గైకొంటి. ద్వి.హరిశ్చ.ఉ.
౧౩౨౭ పం.

కుదుమే=కుదియించు.

(అణచు, పోఁగొట్టు.)

సీ. నాకాధిపతి యైననహుఘని లేజంబు గుదిచి
పాముగ భూమిఁ గూలవైచె. భా. రా. ఆర.
౧. ౭౬.

(దిగఁబట్టు; నొక్కు.)

గీ. లోకఁ ద్రొక్కినభుజగేంద్రునిక సటలు, గు
దిచి పెఱికినసింగంబుకొదముమాడ్కి, దండ

తాడనకుపిత్తోగ్రపుండరీక, భంగిం గృష్ణండు

గోషించి పలికె నిట్లు. చిత్రభా. ౬. ౧౬౫.
సీ. బలభేదికరి దొడ్డి పట్టె జే పాచుడు శివు
నూతి వెనచి చే నేతఁ బట్టి, కుదిచి రాఁ దిగు
చుడు... కు. సం. ౧౦. ౪౩౦. యయా. ౨. ౨౪.

(బంధించు)

క. నాపాదంబులు గుచ్చిన, పాపంబున... దశకు.

౩. ౧౧౨. (యా. ౩. ౧౩.)

కుదుమకొను=బలివిలఁ గొట్టుకొను, తన్నుకొను.

ఆ. చేతఁ దొడికి క్రింగునెలవ కేలకు బట్టి, యనుమ
లీల యుష్టి విసరి పాడువఁ, గుర్తినహతిఁ గూ
లుకొండలైవడి నిలఁ, గూనికాళ్లు గుదుమ
కొనుచుఁ జచ్చె. పట్టి. ౯. ౧౦౩.

కుదువ¹. వి. వంచన, మోము.

చ. ఎఱుంగనియట్లు యున్న ననురేశ్వరుండవృదు
గాలుఁ జేయు లా, నజీరభసంబునం గుదుప న
క్కడ నిక్కడ నూడఁ జూచి మై, గిలువఁగ
నవ్విశక్తి యెఱిఁగించుట నెప్పుడిఁ గోరి వా
నిమై, సులుసులు స్రుక్క నొక్క బలనూదన
నూరుచు ప్రక్కదాపునకొ. నిర్వ. ౭. ౮౪.

(శ.ర.)

కుదువ². వి. (నెత్తురు, పెరుంగు, మొ.) పేరుకొన్న

ముద్ద. (చిన్న ముద్ద. చి. ని-దుర్భాగంబుండము. శ.

ర-యా. కుదప. ప్రా. నా.)

క. అత్తజి నెన్నలచేఁ దన్ను, కొత్తనబాంబును
బుక్షయకృంద్రుఁడు భాస్వత్త క్రకలశింగు
దువల, మొత్తముతోఁ దేలువెన్నముద్దం బో
రెకొ. బహు. ౩. ౫౭.

కుదుపు. (ప్రా. నా.) స. క్రి. కదలిండు.

ఉదా: బండి కుదుపుచున్నది.

పొగపులో వేసి కూర కుదిసినారు.

వి. కదలిక, చలనము.

ఉదా: బండికుదుపుచే నడుచు నొప్పి పెట్టినది.

కుదుము. వి. కందు, పాప.

క... తలహాసు(సి?) వోని నెత్తురుకుదుముకొ, నే
నానిఁ జేసి రజ్జున, దానవపతిమీఁద నడవఁద
గునే నీకుకొ. కు. సం. ౧౦. ౫౩౦. ('ముద్ద'
అని వ్యాఖ్య. ప్రయోగాంతరము లేదు. 'కం
దుకొ' అనియు నవదచ్చును.)

కుదురు. ఆ. క్రి. (క. కుదురు. త. కుదిర్.) ౧. కు

దురుపడు, నెలకొను.

సీ. గుబ్బపాలిండ్లకు గుదికెఁ గ్రొంజెమటలు తీరె
నచెక్కిళ్లు తెలివిదప్పె. గంధ. ౨౧౨, ౧౪౭.

౨. సరిపడు, పానఁగు.

ఉదా: వానికిని వీనికిని సంధి కుదుర లేదు. వీని
తో జేర్చుచు కుదురదు. ఆమె మెడకు ఈవట్టెడ
కుదుర లేదు. వైశ్యదేవమునకును వారపుభోజన
మునకును కుదురును. ములమింగునికిని పడుచుపెం
డ్లమునకు నెల్లు కుదురును.

౩. స్థిరపడు.

ఉదా: మొన్న నే వానికి పెండ్లి కుదిరినది.

౪. లభ్యమగు, దొరకు.

ఉదా: వానికి ఇంతవఱకును ఇల్లు కుదిరినదికాదు.

ఆవిద్యాధికింకను వారములు కుదుర లేదు.

౫. చక్కఁబడు, బాగుపడు.

ఉదా: వానికి వ్రాత యింతవఱకు కుదురలేదు.

౬. ఉపశమిల్లు, మాను.

క. మందు దినఁ గుదురు గోగము. వేమన. ౧. ౬౦.

సీ. అతని పేరురమున నంటి ముక్కు గాని గుబ్బల
పొగ రెల్లు గుదురు నమ్మ. కలు. శ. ౧౯.

వి. బొ, అనా. ౧. పాదు, ఆలవాలము.

క. పెరుంగుదుట నిడినచూతంబును నవమాలిక
యూబోలెఁ బొలుపొంది రతంబును నమ్ము
గ్గయు నేకా, ననమున నున్న పుడు నూత్న సౌ
భాగ్యమునకొ. భార. విరా. ౫. ౪౦౨.

సీ. ఈనిరబానన దాన కుదురు చేసి పలయువీజ
ము రెల్ల మొలవఁ దెట్టె. కు. సం. ౭ ౮౫౦.

సీ. క్రొవ్వారుజవ్వాదికుదురునఁ జెరిగిన చేమంతి
యన్నదే కోమలాంగి. విక్ర. ౫. ౧౯.

౨. మొదలు, మూలము.

సీ. కులపర్యతంబులు కుమరులు కదలి సంఘులు
వాసి తటములు దునిసి పడఁగ. హరి. ఉ. ౯.
౨౦౦.

సీ. కుదురు నిండినచిన్ని గుబ్బచున్నులనిఁడము
త్యాలత్రసంబు మురుపుఁ జూప. భీమ. ౧.
౧౦౪.

౩. వంశము. (ప్ర.)

(వ్యవ) వారందఱును ఒక్కమనుటితోనివారే.

ర. ఆస్పదము, స్థానము; ఆశ్రయము, ఆధారము.
ఉదా: ఇంతనేపటికి నానిప్రాములు కుమటఁబ
డినవి.

గీ. ఓసి ధర్మార్థకామంబు లొకటి నొకటి, నాశ
మొందింపకుండంగ నడప వలయుఁ, గాక
ధర్మంబు నెడ నర్థకామములను, గోరుపురు
షుండు నిండకుఁ గుదురు గాఁడె. భార. శల్య.

౨. ౩౦౨.

క. ఆ నెలతభాగ్య మెట్టిదో, కాని ప్రవానైక
వృత్తిఁ గాంతుఁడు చనినం, దా నుండెఁ బు
ట్టినింబు మ, నోనిగ్రహమునకు నెల్లనుం గుదు
రగుమఁ. భోజరా. ౩. ౬౫.

క. కోపము గల్గినచోటను, బాపము వర్తిల్లుఁ బా
పపరులకుఁ గోప, వ్యాపారంబులె తోఁచు
ను, గోపము పాపంబు నొక్కమదురై నడ
చుక. వి. పు. ౧. ౧౯.

క. కరితురగరధముతిఁ బొం, పరివోయెడు నా
దులక్షి పెంపున కెల్లకా, సరసిరహనదన నీవ
కుదురుగా నొనరించెదం గుతూహల మెఱు
గక. భార. విరా. ౨. ౧౨౨.

౫. నెలపు, ఉనికిపట్టు.

ద్వి. జేయెల తగ బసవా యనఁ బరఁగు, నీయ
క్షరత్రయం బిటు లొక్కమాటు, చదువు
నెవ్వం దేని మదములో నరని, పదనంబు ?

పునకుఁ గుదురు తాను... బస. పు. ౧. ౧౦౩
పం.

చ. అలఘువినూత్నరత్నముల కన్ని టికిం గుదురై
ననోహదా, చలపతికి నీ వఖిలఁగ్ధుణరాసుల
కాలవాలమై... విక్ర. ౪. ౧౪.

౬. అగసాలెవారింపటి.

గీ. బొమ్మయఁ పేరియగసాలె పూటఁచెలిని, గో
రి యలరించుటకు జవల్కుమటఁ గాఁచి, నీ
ట మంచినమేటివన్ని యపసిండి, పూడె య
నఁ స్తంభకడలిలోఁ బ్రొద్దు వ్రాలె. నీలా. ౩.
౩

౭. చుట్టరుదురు. (ప్ర.)

౮. నిలుకడ, స్థైర్యము, స్వస్థత.

ఉదా: వానిమనసున కెంతమాత్రమును కుదురు
లేదు.

౯. కుదిరిక, సాందిక.

మ. ... ఈమేనిలోఁ, గుదు రీకన్నులబెక్కు లీ
తరుకుఁగీల్గొ ప్పన్నకృం గారము... ఉ. రా.
౪. ౧౯౦.

౧౦. పరుస.

క. అరచందమామ నేలిన, దొరగా నెన్నుదురు
నెన్నుదురు బిత్తరికికా, బరువంపు మొల్లమొ
గ్గల, దొరగాఁ బల్కుదురుఁ బల్కుదురు జ
ప్పనికిక. విజ. వి. ౨. ౭౮.

విణ. ౧. సిరము, కడలనిది.

క. కుడితోడవై వామపదం, బిడి యితరముమీఁ
దనితర మిడి నిక్కలతం, గడుఁ గుదురై కూ
ర్పుండుట, పుడమి స్వీరాసనాఖ్యుఁ బోలు
చు మహాత్మా. కళా. ౫. ౧౫౪.

ఉదా: - వాఁ డొకచోట కుదురుగాఁ గూర్పుం
డఁడు.

జ: కుదిరిక, కుదురుకొను, కుదురుకొలుపు, కుదు
రుచు, కుదురుపడు, కుదురుపఱుచు, కుదురు
పాలు, కుదురునేయు.

కుదురుకొ(ర్కొ)ను. అ. క్రి. (✓కుదురు) గ. నె
లకొను, ఉండు; ప్రసర్తిల్లు.

సీ. కేతకీతతిఁ గల్గుకృతవికాసస్ఫూర్తి కుండవాటి
కలపైఁ గుదురుకొనియె. కవిక. ౨. ౬౦.

క. ఉదరము లోకంబులకును, సదనం బగు పై
టిఁగి కివుడు చటులవిహగ్నిం, గుదురుకొ
నఁ గంతబిలువనఁ, బదిలంబుగ నిలిపె నూ
త్సఫలరసముక్రియై. భాగ. ౮. ౨౪౫.

ఉ. పన్నియ మీఱ నన్నగరివాడలమేడలఁ గ్రీ
డలం గుదు, ర్కొన్న మెఱుంగుమిన్నలకమా
నలకుం జెలు రై నిలింపవి, ద్యున్నిభదేహ
లిక్తు రలితుండవియు క్రివిర్తిర్తి భూరుహో, త్ప
న్నసమగ్ర సారభసితాంతలతాంతగురుచ్చక
చ్చటల్. వేం. పంచ. గ. ౫౨.

౨. స్థిరపడు, పాదుకొను; స్వస్థమగు.

చ. కుదురుకొనెన్ గిరింద్రములు కూర్చుల
గ్రుణి జీవనస్థితిం, బొడరె...విక్ర. ౨. ౭౦.
(రెండర్థములకును ఇదియే యుదాహరణము.)

౩. నిలుచు, నిలుకడ గలిగియుండు.

సీ. ఆడవలొఁ గడువడి యుడుగనియడుగులు
కడలక యీచాయఁ గుదురుకొనెనె. వార్తీ.
౨. ౧౨౧.

౪. కలుగు.

గీ. అధ్యగులు కోడిగములకై యాకు రెల్లఁద్రెం
చి కాఖావితానము ద్రుంచి వైవ, మోడుపడి
యుండె నది నిల్వ నీడ పట్టుఁ, గొమ్మయును
తేమి తనయందుఁ గుదురుకొనఁగ. శుక. ౩.
౪౩౯.

కుదురుకొలుపు(ల్పు). స. క్రి. (✓కుదురుకొను)
నిలుపు, నెలకొల్పు.

గీ. తురగమేధంబుఁ జేసి కాతుకముతోడఁ, గు
రుకులంబున సత్కీర్తి గుదురుకొలుపు. శై.
భా. ౧. ౬౦.

గీ. మానసాంబుజకర్ణికామధ్యమునను, 'గొన్ని ది
నములు శశిమాలిఁ గుదురుకొల్పి, మీఁదిగా
ద్బుఁ గ్రీఁగాద్బుతో మేళవించి, భానుశశి
మార్గములు గట్టువఱపి తగను. పి. శకుం. ౨.
౧౧౩.

సీ. కనుదోయిఁ దిన్నగాఁ గాటుక దీరిచి నుడు
టిపైనునుఁగావు కుదురుకొల్పి. చంద్రా. ౨. ౩.
కుదురుమే(ర్పు). స. క్రి. (✓కుదురు) కుదురఁ
జేయు.

(ఉపశమిల్లఁజేయు, మానువు.)

ఉదా: ఆనైద్యుఁడు మూఁడుదినములలో వానికి
వ్యాధి మదిర్చినాడు.

కుదురుప(ర్ప)డు. అ. క్రి. (కుదురు + పడు) గ. స్థి
రపడు.

సీ. మత్పాదభక్తి యాత్మను జనించినమాత్రఁ గొ
నసాగి జ్ఞానంబు గుదురుపడును. దళా. ౧.
౨౨౨.

౨. కట్టుపడు.

గీ. పరమమునిమానసాలానబంధనమునఁ, గుదురు
పడ కుండుమాదపమంజరంబు. పారి. ౫. ౮౦.

౩. లేటు, స్వస్థమగు.

చ. నెలలి హజార మాస్థపతి వేల్పులు దవ్యగు
దాఁకఁ జూచి మూర్ఖిలి సచివోపచారము
లఁ జేసి కుదుర్పడి...కకు. ౪. ౧౬౧.

౪. నెలకొను.

సీ. కుదురుపడెను నెలకొనెను డెక్కొనె నన నే
కార్థములు గాఁగ నెనెగుడుండు. ఆం. భా.
౩. ౯౯.

కుదురుప(ర్ప)లు(ట)మే. స. క్రి. (✓కుదురుప
డు.) గ. నెలకొల్పు, నిలుపు.

సీ. భూభృదుర్ధరణవిస్ఫూర్తి నాడును నేఁడు
గోరక్షణభ్యాతిఁ గుదురుపటిచె. పారి. పీఠి.
౧౮.

క. ఆన విని కిరీటి కర్ణను, తునిమస్తము రథముపైఁ

గుదుర్పఱచి మదిం, గనలుచు... శ్రీ. భా. 3.

3౦. (ఇట్ల'పెట్టుకొను' అని భావము.)

గీ... ఎదఁ దాల్చి గుదురుపఱువఁ, జాల కనురులు
పఱచి రిక్ష్వాకులిక. ఉ.రా. 3.3౪౭.

౨. ధరించు, తొల్పు; పెట్టు, ఆమర్చు.

సీ... ఎదఁ జున్కసరములు కుదురుపఱచి, నీలా.

౧. ౧౩.

సీ. కీలుఁగొప్పనఁ బ్రేడి కేదంగి తేకులు గొనలు
గానంగరాఁ గుదురుపఱచి. నైష. ౮. ౧౧౨.

3. కలిగించు, ఘటించు.

సీ. వసివాడు దేరియున్న సకోజరాజికే గుముద
సాభాగ్యంబుఁ గుదురుపఱచి. కవిరా. ౫.
౨౧౮.

కుదురుపాటు. వి. (✓కుదురుపడు) స్థైర్యము, నిలు
కడ.

గీ. కొసర నెఱుఁగనికూరిమి కుదురుపా టెఱుఁ
గనిదిట్టంబు నిలుక డెఱుఁగనిమనము, నై ప
లికిఁ దమి లేచె నత్యధిక లీల, నంగనామణి
సూతనసంగమంబు. చంద్రా. ౬. ౧౪౮.

కుదురునే(చే)యు. స. శ్రీ. (✓కుదురు)చక్కఁ
జేయు, బాగుపఱుచు.

సీ. వ్రేలివంకరమాత్ర వీఁగ నొత్తఁగ లేడు కు
దురునేయుఁ గలందె గూనువీపు. రామలిం.
23.

కుదులు. అ. శ్రీ. ౧. (నిద్రపండిమేలుకొనునపు
డు) కదలు.

ద్వి. నాపతి భూపతి నాపాటుఁ జూడ, నోపక
నాచీర నొకసాము చించి, యది కట్టి నను
విడనాడి పోయినను, గుదులుచు నే మేలు
కొని లేచి విభుని, గానక యెద్దుచు... ద్వి.
నల. ౪. ౨౨౨.

౨. ఆదురు, చలించు. (శ. ర.)

జ: కుదిరించు, కుదిలిక, కుదులుకొను.

కుదులుకొను. అ. శ్రీ. (✓ కుదులు-స్వార్థమున
'కొను') ౧. కంపించు, వడఁకు.

క. అది యత్రైఱుఁగున నతనిం, గదియంబడనిచ్చి
వెఱపు గలదానిగతికై, గుదులుకొను నేల
బుసకొ, పైడ వను నే నెట్లు చేపడితి నను
నడలుకై. శేం. పంచ. ౪. ౫౦౨.

౨. విలవిలఁగొట్టుకొను ?

ద్వి ... బాలుఁ, బడవైచి కుదులుకొఁ బదముల
నూడి, మెడ ద్రొక్కి... నవ. ౪. ౧౩౯ పా.
౧౧ పం.

చ... వెలంగఘ్రానితోఁ, జదియఁగ నొక్కపెట్టు
గొని చంపెఁ గుమారుడు వేఁగ రక్కసుం,
గుదులుకొనంగ బాలకులు కోయిని యార్వ
నఖర్వలీలతోకై. భాగ. ౧౦ పూ. ౪౩౫.

కుదువ. వి. (త. కుదువై.) ౧. తాకట్టు, ఆధి.

సీ. తాకట్టు కుదువ యుద్ధర వారకం బీడనంగ
ను నాధి చెలంగుచుండు. ఆం. భా. ౨. ౨౨౯.

సీ. ధననారములు చోరతతులపా లయ్యెను సా
ములు కుదువను సాగసి చనియె. శుక. ౨.
3౬౦.

౨. న్యాసము, దాచుకొన్న ధనము.

గీ. కుదువ యనఁగను నుపనిధి పాదలు శర్వ. ఆం.
భా. ౨. ౨౬౭.

కుదువ పెట్టు=తాకట్టు పెట్టు, ఆధి పెట్టు.

సీ. పిత్తంబు చాలనివిధవంబు కొఱగాదు కుదువ
పెట్టఁగ రాదు కుంఠనంబు. రామలిం. ౪౯.

కుద్దప్తి. సం. విణ. (ఇ) కుద్దప్తికలనాఁడు. వి. ఇ.

శ్రీ. ౧. దుర్బలముగుచుండు. ౨. దృష్టికోషము, క
నుఁబాటు. 3. పాపం దాడిదగ్గనము, అవైదికసి
ద్ధాంతము.

కుదేహుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) కుత్తిత దేహ
ము గలవాఁడు. వి. ఆ. పుం. కుజేరుఁడు.

కుద్దాల(ర)ము. సం. వి. ఆ. పుం-భూమిని చీల్చు
నది-౧. గుద్దలి. ౨. కోవిదారము, కాంచనము.

కుద్రంక(గ)ము. సం. వి. అ. పుం. గ. కావలి కా
చుటకై మంచెమీదఁ గట్టినయిల్లు.

కుద్రవము. సం. వి. అ. పుం. కోద్రవము, అరుగ
లు, ఆళ్లు.

కుధరము. సం. వి. అ. పుం-భూమిని ధరించునది-
కొండ.

కుధాన్యము. సం. వి. అ. న. కుత్సితధాన్యము.
(ఆళ్లు, చామలు, కొట్టలు, మొ.)

కుద్రము. సం. వి. అ. పుం-భూమిని ధరించునది-
కొండ.

కునఖము. సం. వి. అ. పుం. గోళ్లకు పుప్పికలిగించెడి
రోగవిశేషము.

కునఖి. సం. వి. గ. (న. నీ. న.) కునఖిరోగముగల
వాడు.

కునటము. సం. వి. అ. పుం. శ్రోతాకభేదము, ఒక
విధమగుదుండిగము.

కునటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. మణిసిల. (నేపాలదే
శపుమణిసిల. వై. ని.) ౨. ధన్యాకము, దనియా
లు. ౩. నైపుణ్యములేని ఆటకత్తె. (కల్ప.)

కునదిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. చిన్నయేలు. సం. పంచ.
గ. ౨౬.

కునలి. సం. వి. న. పుం. అగస్త్యవృక్షము, అవిసే
(త్రి. ని.)

కునాభి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. వాత్య, సుడిగాలి.
(త్రి. ని, నాచ.) ౨. నిధిభేదము.

కునాశకము. సం. వి. అ. పుం. యాసము, తీటక
సింధి.

కునాళిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పక్షికాల. (వై. ని.)

కునికిపడు. అ. క్రి. నిద్రచే తూఁగినట్టి. (చూ.
కునికిపాటు.)

కునికిపాటు. వి. (✓కునికిపడు) నిద్రచే తూఁగిన
డుట, ప్రమీల, తంద్ర.

(వ్యవ) కూర్చుండి వాఁడు కునికిపాటు పడుచు
న్నాడు.

కునిస్తి. వి. గ. కుంటివాడు.

నీ. ఖంజాడు కుంటి వాఁగఁ గునిస్తి వాఁగఁ
దోచును... అం. భా. ౨. ౧౨౨.

కునుకు(న్కు). అ. క్రి. గ. నిద్రచే తూఁగు,
తూలు.

ఉదా: వాడు కూర్చుండి కునుకుచున్నాడు.

౨. తగ్గు, నిశ్చేజ మగు.

ఉదా: - దీపము కునుకుచున్నది ఎగసనఁ ద్రో
యెను.

వి. అల్పనిద్ర.

నీ. ధన మున్న నృపవహ్నితస్కరభయచింతఁ
గునుకు కంటికి రాక కుందుచుండు. రామ
లిం. ౭.

ఆ. ఈతఁ డనెడుమాట లెల్ల బూటకములు, కూ
లి నేయెచుండి కున్నుకొండ. చెన్న. ౩.
౪౨౨.

(దుర్జనవర్జనము) నీ. చొర నేమిటించి ముంచు
కొను ప్రవాహంబు కునుకువట్టివఁ జుట్టుకొను
డనాగ్ని. రామలిం. ౩౧.

జ: కునికిపడు, కునికిపాటు.

కున్న=కున్నె, కూన. వి. (సం. కుంకః. క. కున్ని. త.
కుంచు. తు. కిన్ని.) బుడుతఁడు, శిశువు.

క. నిన్నింతవానిఁ జేసిన, యన్నా లగుమోముల
తఁడు హరిహక్కిటియం, దున్న వెలిదప్పి
యీనిన, కున్న యగుట తెలిసి విడువు కోవ
ముతంత్రీ. వృసిం. ౫. ౨౭.

ద్వి. పున్నెంబు నేసినపాలఁతులు వెలు, వెన్నఁ
దొప్పిది మోచి కున్నలఁ గండ్రు, బస. పు.
౧. ౩౫౨పా.

జ: కున్నఁడు.

కున్నఁడు. వి. (✓ కున్న) బాలుఁడు, బిడ్డఁడు.
(ప్రా. క. ర.)

కున్నె=కున్న.

ఉ. వెన్నెలవన్నెలాడి సెలవి న్నెలకొల్పెడు
నవ్వుబువ్వుచాల్, కొన్నెలకున్నెలనున
దకుక్కను నిక్కినయన్ను నెన్నెసల్, పె
న్నెలవన్నెలంబును బేర్కొను బిత్తరిమో
ముఁదమ్మయ్యక, మిన్నెలమిన్నెలంతలమి
న్నమిటారఘఁగొనుదీగయ్యక. రా. వి.
ర. ౯౦.

కుపకము. వి. శకటభేదము.

ద్వి. కొల్లారుబండ్లును గుపకపుబండ్లు, గొల్లెవలం
దు నెక్కినచాచబండ్లు, గర మర్రితో నె
క్కి...ద్వి. భాగ. ౨. 3౨ పా.

వ... ద్రౌపదీప్రముఖపహాజనంబులను దక్కు
నుంగలధరతభార్యల నందలంబులను గుపకం
బుబండ్లును నిడికొని...భార. ఆశ్ర. ౨. ౨౦.
(ప్రాతప్రతులపాఠము.)

కుపకము. సం. వి. ఆ. పుం. కానిత్రోవ, చెడ్డదారి.

కుపనము=కుప్పనము.

(అవిక)

సీ. గురుపత్ని నా కొక్కకుపనంబుఁ గుట్టును చ
లిగాలి యొడలిపైఁ బొలయునుండ. కాశీ. 2.
రం.

(పామకూసము)

ద్వి. తనరారునాయంపతంబుఁ జూడు, కుప
సంబు లూడ్చినకూరసర్పముల, నుపమించ న
నువులై యొడియు రాఘవుని. రం. రా. యు.
3౨౪ పా. ౯ పం.

కుపితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోపించినవాఁడు.

కుపిని. సం. వి. క్. పుం. కైవర్తుఁడు, జాలరి, చేప
లవాఁడు. (త్రి. ని.) ఈ. స్త్రీ. చిన్న చేపలను

పట్టువల, మాపు. (విల్గము)

కుపీలువు. సం. ప. ఉ. పుం. కాశేందువు, కాశీతు
మికి.

కుపూయుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కుత్సితుఁ
డు, అధముఁడు, నిందితుఁడు.

కుప్ప¹. వి. (క. కుప్ప. త. కుప్ప) ౧. (ధాన్యము
మన్ను మన్నగునాని) రాశి, ప్రోగు.

ఉదా: వడ్డకుప్ప, మట్టికుప్ప, పేడకుప్ప, మొ.
సీ. చక్రవాకంబులచంచంబు గొనివచ్చి కుప్పలు
నేసినట్లువచ్చుమెఱసి. భార. విరా. ౨. ౫౨.

గీ. ప్రోక యనఁ బ్రోవనంగను ప్రోగు నాఁగఁ, గు
ప్ప యన రాని యనంగను గుప్ప యనంగ, రా
శి యగు...ఆం. భా. ౨. ౧౦౧.

ఉ. పప్పను బిండివంటును బాయసముల్ ఘృ
తముల్ గుడంబులుం, గుప్పలు గాఁగఁ జాట్టు
నును గూర్చంగ...భీమ. ౨. ౧3౯.

కుప్పలుగట్టు=కుప్పలుగా నేర్పడు, ప్రోగులుగా
నేర్పడు.

ఉ...పెక్కులు ద్రెళ్లెఁ బీనుఁగుల్, కండలుఁ ద్రే
వులుం గలిసి కాలువలై యెసలాకె నెత్తురుల్,
కుండలచాచును న్నములు గుప్పలుగట్టెఁ బురం
బుపీఘలక. కే. మూర. ౨. ౧౧౬.

కుప్పలుగొను=కుప్పలుగు, రాసులగు.

ద్వి...రాక్షసులఁ, గప్పల్లుతలుచుగా నంగ్రామ
భూమిఁ, గుప్పలుగొని సురల్ గూచ్చుటఁ
జూచి. రం. రా. ఉ. 2౨ పా. ౧౦ పం.

కుప్పలెప్పలుగా=ప్రోగు ప్రోగులుగా.

గీ. కప్పరపుగొంది వలిలోనఁ గల య మెలఁగుఁ,
గప్పరపుటంటిబోది నుప్పతిల్లి, కుప్పలె
ప్పలుగా రాయకప్పరంబుఁ, దనవగవుఁగప్ప
రంబును దడఁబడంగ. మృ. వి. ౨. ౧౫.

కుప్పలుఱుకు=కుప్పలుకుప్పలుగా ఉఱుకు; మి
క్కిలి వ్యాపించు.

సీ. తాటంకమణిభానుధాళధక్యంబులు చెక్కు

టద్దములపైఁ జిందులాడ, నవ్యహార ప్రభా నై
గనిగ్యంబులు కుచపర్వతంబులఁ గుప్పలులు
క. చిత్రభా. ౨. ౭౬.

జ: కుప్పఁగూర, కుప్పకోలుగొను, కుప్పగూలు,
కుప్పగూల్పు, కుప్పతించు, కుప్పతిలు, కుప్ప
నఁగూర, కుప్పనఁగూరు, కుప్పవడు.

కుప్ప². వి. (ఇది ప్రతు లన్నిటియందును పరుషాది
గాఁ గనఁబడుచున్నది. గుప్ప?) పాణివిశేషము.
(ఇది 'పుడిసిలి, కమికిలి' వంటి మానవిశేషము.)
సీ ... పాణివిశేషంబు పరఁగను గమి, కిలి కుప్ప
లప్ప పట్టిలి యన... ఆం. భా. ౨. ౧౪౧.

కుప్పఁగూర(లు) = కుప్పనఁగూర. క్రి. విణ. (✓కు
ప్ప¹). కుప్పకుప్పలుగా, ప్రోగు ప్రోగులుగా.
చ. ఎడ గని యబ్బలంబు గడు నేడైఁగిట్టి మ
హాస్తశస్త్రముల్, గడువడిఁ గుప్పఁగూరగఁ
జలంబునఁ బైఁ దొరఁగింప ... భార. ద్రో.
3. ౧౫౨.

గీ. నీవు భీష్మన కలిశినఁ బోవ దేను, గలుగ వెఱ
పేల యతనిపైఁ గవియు మెయిది, కొని మదీ
యబాణంబులఁ గుప్పఁగూర, పలుపి కూర్చె
ద నీతనిఁ బలురయమున. భార. భీష్మ. 3.
33౫.

మ. ... సముద్యద్వేగుడై తోలి తొప్పటఁ బె
ట్టైక శరజాలముకొ బిలుండఁ గుప్పఁగూర
నాటించుచుకొ. నిర్వ. ౫. ౮౮.

చ. హిమగిరిసానుదేశమున నెక్కుడు వైభవ ము
ల్లసిల్ల యజ్ఞము దగఁ జేసి భూమిసురసంఘ
ము లెల్లను దృష్టిఁ బొంద హేమ మొసఁ
గఁ గుప్పఁగూరలు సమగ్ర కుతూహలఁడై
కనర్చున, ర్ణమయగృహ క్రియోపకరణ ప్రక
రంబులు నిచ్చె ధత్తీతోక. భార. అశ్వ. ౧.
3౧.

కుప్పకోలుగొను. ఆ. క్రి. (✓కుప్ప¹) నిండుకొ
ను, మెండగు.

వ... ఆర్తరవంబులు కుప్పకోలుగొన గర్హించు
తెఱంగు తెఱంగిగొని ... కంచీవీరశరభకవి
కృతహరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము. 3. ౬౧. (బ్ర)

కుప్పగూలు. ఆ. క్రి. (కుప్ప¹ + గూలు) కుప్పగా
గూలు, ప్రోగుగా పడు.

సీ. అస్తోకతరతారకస్తోమములతో న గోపురంబు
లమఱుకొ గుప్పగూల. భా. రా. యు. ౪౯౮.

ఉ. వాహనసూతయోధరథవర్ణము లొక్కటఁ
గుప్పగూల నా, హోహకపాతముల్ బెరయ
మ్రాయుచు దంతులు మ్రొగ్గ... భా. రా. యు.
౫3౧.

సీ. మీలుచు నేట్లాడుకారుపోతులకొమ్మచప్ప
ళ్లఁ బులుఁగులు కుప్పగూల. యు. రా. ౧. ౪౪.

కుప్పగూల్చు. స. క్రి. (✓కుప్పగూలు) కుప్పలు
గాఁ బడవేయు, రానులుగాఁ గూల్చు.

గీ. నిరతిశయముగ నార్చులు నింగి మట్టఁ, గుప్ప
గూర్చె నిశాచరకోటి నపుడు. భా. రా. యు.
౧౯౬౫.

ద్వి. నేనానమేతుడై చెలఁగి ప్రేరేచ, వాని
నాతనిసేన వడిఁ గుప్పగూర్చె. రం. రా. ఉ.
2౪ పా. ౨౪ పం.

కుప్పట. వి. ఒకవిధ మైనకూలి? (ఇది 'కూలి' శబ్ద
మునకు అను ప్రయుక్తమై కన్పట్టుచున్నది.)

క. ఆయిండ్లఁ గూలి కుప్పట, లాయముగా నొరు
నధీనయై మనునొకవ, స్త్రీయని వేఁగినమది
లోఁ, బామనితమి మ్రొక్కి నిలువఁబడి యి
ట్లనియెకొ. వేం. పంచ. ౫. ౪3.

కుప్పటగురిగింబే. వి. బాలక్రిడావిశేషము.

సీ. దాఁగిలిమాతలు తనుబిల్ల యాలంకి కుప్పట
గురిగింజ కొండకోఁతి. హంస. 3. ౧౪౬.

(బ్ర. పా. 'గుప్పటగురిగింజ' ముద్రి. పా.)

కుప్పతించు. స. క్రి. (✓కుప్ప¹) కుప్పలుగా పడఁ
జేయు.

మ...కన్గొలుకుత్ నిప్పులఁ గుప్పతింప...సమీ
ర. 2. ౧౨2.

కుప్పతిలు(లు). అ.క్రి.(√కుప్ప¹) కుప్పలుగాఁ
బడు, ప్రోగుగాఁ బడు.

క. అప్పుడు కన్నుల నిప్పులు, గుప్పతిలఁగఁ గెరలి
పండ్లు గొలుకుచు వాఁ డా, చొప్పునన వచ్చి
న న్నిటఁ, దప్పక వీడ్చించి ప్రల్లదంబునఁ బలి
కె. వేం. పంచ. ౧. ౬౦2.

కుప్పతిలఁబడు=కుప్పతిలు.

ఉ. కూలినభద్ర నాగములు కుప్పతిలంబడులేరు
లుక ధరక, వ్రాలెడుఘోటకంబులు నవార
ణ మ్రగ్గెడువీరయోధులుక...తై.భా.౫.౫2.

కుప్పనఁగూర(లు)=కుప్పఁగూర. క్రి.విణ. కుప్ప
కుప్పలుగా, ప్రోగు ప్రోగులుగా.

క. అప్పుడు గురుతనయాద్రిం, గప్పఁగ వత్తోప
మానకాండములు వెసం, గుప్పనఁగూర వలుప
నరుఁ, డప్పరునఁదనమున కోర్చి యతఁడు పె
నంగక. భార. కర్ణ. ౨. ౨౯౮.

క. అప్పుడు సతియును బతియును, నొప్పుగ సమ
దృష్టి నుండి రుచితాసనులై, కుప్పనఁగూరలు
గా మరుఁ, డప్పవృత్తులకోల లేయ నద నయ్యె
ననక. భోజరా. 2. ౧౨౫.

కుప్పనఁగూరు. స.క్రి.(√కుప్ప¹) గుంపుగూడు.

ఉ. అప్పుడు శౌరిఁ జూచు ప్రమదాతిశయంబు
హృదంతరంబులం, జిప్పిల సంప్ర మించి క
యిసేయుతెఱంగయథాతథంబు గాఁ, గుప్ప
నఁగూరి యుండొరులఁ గూడఁగ నీక కడంగి
వేలుపుం, గప్పరగందు లెక్కిరి ధగధగితో
న్నతహర్ష్యరేఖలక. పారి. 3. ౧౧.

కుప్పము. వి. (క.కోప్ప.త.కుప్పమ్.) ౧. గ్రామును,
ఊరు.

నీ. ఊరు కుప్పము గ్రామ మొప్పు ... ఆం. భా.
౨. ౨3.

౨. పల్లెవాండ్రుగూడెము, బెప్పవల్లె. (శ.ర.)

కుప్ప(లు)వడు. అ.క్రి.(√కుప్ప¹) ౧. కుప్పగాఁ
గూడు, ప్రోగుగు, పుంజీగించు.

క. నరవతి గని యరు చందఁగ, ధరఁ త్రేవులు గు
ప్పవడఁగఁ దనుఁ గొట్టినమ, ల్లరముకుతిక గ
అచుక తా, సరిచావుగఁ జచ్చె నొక్కజాగిల
మచటక. చంద్రా. ౨. ౯౪.

క. అప్పుడు తపసులు తమలో, డెప్పరమా తీత
నేమిటికి నొక నిచట, గుప్పలువడి నిలువఁ
గ రం, డెప్పటితావులక పోద మిందఱ ము
చుక. నరాహ. ౧౦. 3౪. అచ్చ. రా. యు.
౯౦.

౨. స్తంభించు.

నీ. కాళ్లు కుప్పవడఁగఁ గదలఁజాలక యట్టై నిడు
మునుం గిడి శయనించుచెలువ. దళా.ర.ర౫.

కుప్పనము=కుప్పనము, కుబుసము¹, కూసము. వి. (సం.
కూర్పాసః. ప్రా. కుప్పాసో. క. కుప్పస. త. కు
ప్పాయమ్.) ౧. కంచుకము.

(క) చొక్కా.

నీ. తపసుఁ గ్రావ్యాడి బెబ్బలికోత చేయుము గు
త్తంపుటెలుఁగుతో ల్కుప్పసంబు. చంద్రా.
౨. 3౮.

క. తొడిగినకుప్పస మూడ్చినవడువున నారాజు
మేన పసియించినయా, కడిఁదిరుజ లెల్లఁ బా
సిస, నొడ లొప్పె మువర్ణభాతి నుజ్జ్వల మగు
చుక. భోజరా. ౧. ౧32.

ఉ. వెన్నెలకుప్పసం బిడినవంతెలొసము వాసి
కక్కఁగాఁ, గిన్నరకంఠి యొర్పు మరుకీర్తి
యఁ బోనిపటిరపంకము, నివ్వను వొప్పఁ
గా నలఁదె నిద్దపుఁజాయ మెఱుంగునం బ
దా, ర్వన్నెపసిండితోడ నొరవచ్చు నృపాలు
నియంగకంబులక. నైష. ౬. ౫౦. (వెన్నెల
కుప్పసము = వెన్నెలవంటి సన్నినిల్లెచొ
క్కా.)

(చ) అవిక.

ఉ. కుప్పసము ల్వదల్చి వలిగుబ్బల నొత్తిరి...ఆ
ధీశు...కామినుల్. ఆము. ౫. ౧౦౮. రా. వి.

౫. ౭౫.

౨. పాముహసము.

క. మంగళచరిత్ర యగునీ, తాంగన నపహవభీ
తుఁడగునాకుఁ ద్యజిం, పంగ నగు నేఁడు దు

ష్టభు, జంగము తనప్రాతకుప్పసం బూచ్చుగ
తిక. జై. భా. ౬. ౮౨. విప్ర. ౧. ౭౫. ఆం.

భా. ౧. ౧౮౮.

కుప్పి¹. వి. అహమ్మహి, సదాపశి.

ఆ. కుప్పియూమ నూత గొంటుపోకం తేసి, మూఁ
డుదినము లియ్య ములుచ మును, చలువవే
కి దీటు ధర్మి గాకున్నను, నిది విచిత్ర మను
చు నెల్ల రనంగ. చికి. (చి. ని.) హంస. ౮.
౧౦.

కుప్పి²=కుప్పె.

నీ...కాచము విలసిల్లు గా జనంగఁ, బింగాణి కు
ప్పికుప్పియ కుప్పె యనంగను దత్త్రులచష
కాఖ్య తనరుదుండు. ఆం. భా. ౨. ౨౮౦.

కుప్పించు. అ. క్రి. (క. కుప్పను.) ౧. దూచు
టకు ముందు కాళ్లు కదిచుఁబట్టి నేల నదుము.

నీ. బిట్టాని కుప్పించుపు ఘపాదములనడి శేషాహ
ఘణములు నెదిరిపా. భా. రా. సుం. ౫౧౮.

(మా కూమరంగము) నీ. చందురునిట్టితో సమరం
బునకు నేఁగునగిరి గుప్పించి యుప్పుర మె
గయును. భా. రా. ఆర. ౨. ౫౩.

నీ. కుప్పించి యెగనినఁ గుండలంబుకాంతిగ
గనభాగం బెల్లఁ గప్పికొనంగ. భాగ. ౧.
౨౨౨.

౨. దుముకు, దూచు.

మ...అంఘ్రు లితిమంగాఁ బెట్టి బిట్టాది గ్ర,
క్కున నక్కొండ యడంగఁ ద్రొక్కి చుయ
కిం గుప్పించి లంఘించువోక. రామా. ౬.
౯౩.

వ...అహ్మలదిండియొడయఁడు కొండపైనుండి
కుప్పించుకొదమసింగంబు తెఱంగునఁ బుడ
మి కుటికి...అచ్చ. రా. యు. ౩౮౫.

నీ. ఉప్పరం బెగసి వే కుప్పించి రథరథ్యరథిమ
లఁ దుమురుగా రాచివైచు. రాజ. చ. ౨.
౭౫.

కుప్పిగంతు. వి. (✓కుప్పించు?) చిన్నచుముసు, చి
న్నగంతు.

శా...ఈపిటఁ బోరాడుటక, ప్రేతక నూడఁ
గఁ గుప్పిగంతు నడుపే వీక్షింపు గోపార్థ
కా. భాగ. ౧౦ పూ. ౧౩౩౭.

నీ. అట్టి లంఘించినహుమంతుముందఱ గదన
కెక్కునె కుప్పిగంతు బెల్ల. హరిశ్చ. ౧. ౧౮౬.

(బ) బాలక్రీడావిశేషము.

నీ. కుప్పిగంతులు పిడిగ్రస్తలాలలు పిల్లదీపులు
గొబ్బిళ్లు గూవనాలు. గీ. ఆదిగా వైశవక్రీడ
లాడి రపుడు, రామకృష్ణులు గోపదారకులఁ
నూడి. వి. పు. ౭. ౨౦౨.

జ: కుప్పిగంతుగొను.

కుప్పిగంతుగొను. ఆ. క్రి. (కుప్పిగంతు + కొను)
దుముకు, గంతు వేయు.

ఆ. వ్యోమ కేసుజడలనుండి యవ్వాహిని, కుప్పిగం
తు గొనినఁ గ్రుంగే ధరణి. భోజరా. ౭. ౩౯.

కుప్పీలు. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము. (శ. ర.)

కుప్పె(ప్పియ)=కుప్పి². వి. (సం. కూపి. క. త.
కుప్పి.) ౧. కాచాదిపాత్రవిశేషము.

గీ. గాజుకుప్పెలఁ గన్నూరికాజలంబు, కర్ణికారాం
బపైనించె గర్లమోటి. భీమ. ౫. ౧౧౫.

వ. ... కప్పరంపుఁగుప్పెలం గొప్పరించిననరస
మఘరసంబు...పారి. ౨. ౫౨.

ఆ. గాజుకుప్పెలోనఁ గడఁగుచు దీపం బ, దెట్టు
లుండు జ్ఞాన మట్టు లుండు, దెలిసినట్టివారి
దేహంబులందు... వేమన. ౧. ౯.

౨. గిండి లోనగువానిమీఁదిమూఁత.

క. చాలంగ నమృతము బాలుఁడు, కోలుటకై ని
నిచి కనకకుంభంబులపైఁ, నీలపుఁగుప్పెలు
నిలిపిన, పోలికఁ జను మొరలఁ గప్పు పాలఁతి
కొప్పెక్క. నృసిం. ౩. ౧౩౨.

౩. సవరమునకు మొదట నుండు గ్రంథి.

గీ. అడర బెడఁ గైననుచువాలుజడ నడల్పి, కుప్పె
గన్నడ సవరంపుఁగొప్పుఁ బెట్టి, మరియు
ముంగిట నిలుచుండి మొలకనగవు, లెనఁగ వి
టభాగ్యరేఖ యాపేమరేఖ. హంస. ౧.
౨౧౬.

గీ. కడియములు కంపురవలయుంగరము వెండి,
కుప్పెసవరంబు కుఱుమాపుకూనలమ్మ, చీర...
శుక. ౨. ౪౧౧.

౪. గొడుగుమీఁదిగుబ్బ, బొగడ.

ద్వి. పెదపెద్దపసిఁడికుప్పెలు మీఁద నొప్పు, బ్ర
హ్మలం బగు నెనుబదివేలసంఖ్య, ధవళాతప
త్రముతో దనుజులు పట్ట. రం. రా. యు. ౩౪౯
పా. ౨౨ పం.

౫. ఇత్తడి లోనగువానితోఁ జేసి యెద్దుకొమ్మకొ
నఁ దగిల్చెడితోడుగు. (శ. ర.)

౬. కత్తియొఱుచు చివర నమచ్చతోడుగు.

నీ. కోకాంతకోకాదిగుప్తి భూషలు కుప్పె యన
నరదాయన నగుఁ గ్రమముగ. ఆం. భా. ౨.
౨౧౫.

౭. (బొషధముయొక్క) ఉంఢ.

(వ్యవ) వసంతకుసుమాకరము కుప్పెలుకట్టియ
మ్మచున్నారు.
జ: కుప్పెకోల.

కుప్పెంట. వి. హరితమంజరి, మూరుకొండ. (శ.
ర, వా.)

కుప్పెకోల. వి. (కుప్పె + కోల.) బాణవిశేషము,
క్షుద్రకము. ('అలుఁగు లేని బాణము' అని బ్రా.)
నీ. కవిసిన నతఁడు వికర్ణధన్యంబులఁ గూర్చి

యాతనివయఁ గుప్పెకోల, లిరువది నాటింప
... భార. భీష్మ. ౨. ౩౯౩.

వ... సాత్యకి తటిమి మన మొన నుఱుము చేయం
దొడంగిన ద్రోణుండు మార్కొని యిరువదే
నుకుప్పెకోలల నతని చేత నేటులువడి ...
భార. ద్రో. ౩. ౨౭౦.

శ్లో. సాత్యకిః పంచవింశత్యా క్షుద్రకాణాం స
మార్పయత్. సం. భార. ద్రో. (శ. ర.)

ద్వి. అప్పటనుండి యాయరకుండు నృపునిఁ, గు
ప్పుచున్నాఁడు పూఁగుప్పెకోలలను. ప్రభు.
౬౬ పా. ౨౦ పం.

కుప్పెత్. సం. శత్రు. కోపగించుచున్న.

కుప్పెము. సం. వి. ఆ. న. వెండి బంగారు కాక
తక్కినలోహము.

కుప్పెశాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వెండి బంగారు కాక
తక్కినభావులచే పాఠ్రాదులు చేయకొట్టు,
కాంస్యాదిపాత్రనిర్మాణాల.

కుప్పెయము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) జఘన్యము,
అధమము, నింద్యము. (హలా. ని.)

కుప్పెవము. సం. వి. ఆ. పుం. తృణాదులచే నిర్మిత
మగుతెప్ప.

కుబుసము¹ = కుప్పెసము.

(చూక్కా.)

ఆ. పుణ్యపాపకర్తపుంజనిబద్ధమై, తోడిగినకుబు
సంబునడువు దాల్చి, జీర్ణ మగుచు నుండుచే
నఁటిదేహంబున, యందు నీవు మమతఁ బొం
ద వలదు. మార్క. ౩. ౧౦౪.

(నిలుపుటంగీ.)

గీ. కావికుబుసంబు జలకుండికయును బూని. మ
నుచ. ౧. ౫౯.

(పాముయొక్క కూసము; దర్శము.)

నీ. కుప్పెస మనఁగను కుబుసం బనంగను గండుక
నామంబు గాఁ జెలంగు. ఆం. భా. ౧. ౧౪౮.

నీ. కుబుసంబు విడిచినకొడమనాగము లేవ దొన
వెడల్పినపువ్వుఁదూపునరణి. పరమ. ౨. ౩౧.

(వాసుకివర్ణనము) నీ. పగిలి నీటలువాటితగడ
త్రైఁ గుబుసంబు తోరంపువెల్లలికునుకలట్ల.
భీమ. ౪. ౧౩౦.

ఉ. ... మహాభీలముగాఁగ వ్యాళవిభుఁ బెన్పు
లుఁ గీడ్చినమాడ్కి నీడ్చిన బాబికుఁ గాల
భైరవుఁడు పైకుబుసం బొకపోరువెత్తఁగక.
పాండు. ౪. ౨౯౪.

కుబుసము². వి. తలుపునకు క్రిందుమీఁదుల నుం
చెడికూచము. (శ.ర-తలుపు ఉత్తక. అనిత్రా.)

కుబేరకము. సం. వి. ఆ. న. కుత్సితదేహము, కురూ
పము. (వై. ని.) పుం. నందివృక్షము.

కుబేరాక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. చాలక్రీడావిశే
షము.

నీ. క్రీడించు నొకవేళఁ దోడిబాలురఁ గూడి
యక్షిణగతిఁ గుబేరాక్షకేళి. పాండు. ౪.
౧౩౪. ('చెన్నైలవపులయాట' అని వ్యాఖ్య)

కుబేరాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాటల, కలిగొట్టు.

కుబేరాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. కైలాసము.
(ఇట్లే: కుబేరగిరి, మొ.)

కుబేరుఁడు. సం. వి. ఇ. ఆ. ఆ. కుత్సితదేహము
గలవాఁడు. వి. ఆ. పుం. ధనదుఁడు, వైడితేఁడు.
(ఇతఁడు విశ్రవసునకు ఇలవలయందుఁ బుట్టిన
వాఁడు. రావణునకు సపతితల్లికొడుకు. మూఁడు
కాళ్లును ఎనిమిదిపండ్లును మెల్లకన్నును గలవిశ్వ
తదేహమువాఁడు-కల్ప)

కుబ్జ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంసునిగట్టువాలు, కంసునినగరి
పైరంధ్ర.

కుబ్జకంటకము. సం. వి. ఆ. పుం. శ్వేతఖదిరము, వె
లిచండ్రు. (రా. ని.)

కుబ్జకము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. తినిశము, నెమ్మి.
౨. మిక్కిలి పరిమళము గలపువ్వులతోఁ గూడి

నవృక్షవిశేషము, గొజ్జఁగి. (ఇదియే 'గులాబి'
అని యొకరు.)

కుబ్జము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. గూను. ౨. వంపు
కత్తి. ౩. అపామార్గము, ఉత్తరేను ౧.

కుబ్జక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎనిమిదేండ్లయీడు గల
కన్య.

కుబ్జుఁడు. సం. వి. ఇ. ఆ. ఆ. గడులుఁడు, గూను
వాఁడు.

కుబ్రము. సం. వి. ఆ. న. గ. వనము, అడవి. ౨.
హోమమండము. ౩. మండలము. ౪. తంతువు.
గి. శకటము, బండి. ౬. గృహము.

కుబ్రహ్మ. సం. వి. న్. పుం=కుబ్రహ్మఁడు.

కుబ్రహ్మఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుత్సితబ్రహ్మ
ణుఁడు.

కుభృత్తు. సం. వి. త్. పుం. గ-భూమిని భరించు
వాఁడు-రాజు. ౨-భూమిని భరించునది-కొండ.

కుమారకము. సం. వి. ఆ. పుం. తిక్తశాకము, ఉ
లిమిరిచెట్టు.

కుమారజీవము. సం. వి. ఆ. పుం. పుత్రదీపక
వృక్షము.

కుమారపాలనుఁడు. సం. వి. ఇ. ఆ. ఆ. పిల్ల
లను రక్షించువాఁడు. వి. ఆ. పుం-పిల్లవాఁడు
గా నుండి ప్రజాపాలనము చేసినవాఁడు-శాలి
వాహనుఁడు.

కుమారభృత్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (వైద్య) కుమా
రరక్షణోపాయము, బాలకులను బెంచువెరపు.

కుమారము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. చిలుక. ౨. వ
రుణవృక్షము, ఉలిమిరి. ౩. సింధునదము. ౪.
బాలగ్రహభేదము. ౫. శుద్ధమవర్ణము, చొక్కా
పుటంగారు.

కుమారయువు. సం. వి. ఉ. పుం. యువరాజు.

కుమారవాహి, సం. వి. న్. పుం. నెమిలి.

కుమార వ్రతము. సం. వి. అ. న. నిత్యబ్రహ్మచర్యము, మరణపర్యంత ముండు బ్రహ్మచర్యనియమము.

కుమారసుపు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ - కుమారస్వామిని కన్నది - గ. పార్వతి. అ. గంగ. పుం. అగ్ని.

కుమారి. సం. విణ. (న్. టీ. న్) = కుమారులుగల వాడు. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కూతురు. అ. కన్య, పెండ్లి కానిపడుచు. 3. అడులేడి. (వై. ని.) ర. పార్వతి. ౫. నదీభేదము. ౬. శ్యామావస్త్రీ. (రా. ని.) ౭. జంబూద్వీపముయొక్క అంశ మగుకుమారికాఖండము. (కన్యాకుమారి. హేమ. ని.) ౮. నవమాలిక, విరజాజీ. ౯. ఘృతకుమారి, కలబందజీ. ౧౦. అపరాజిత, విష్ణుక్రాంతజీ. ౧౧. పిన్నగోరంటజీ. ౧౨. పీతనవా, పచ్చగోరంటజీ. ౧౩. పెద్దయేలజీ. ౧౪. కుస్తుంబురుపు, కొత్తిమిరిజీ. (కే. ని.)

కుమారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కుమారి. వి.

కుమారిలు (ల్లు). అ. క్రి. గ. కుములు, రాజు.

ఆ. జ్ఞాతికులము సూర్పి సూత్రం బోయక నాడు, డెండ మించుకైన డిందుపడదు, కానరాదు గాని లోనక గుమారిలు, మన్న దిపుడు రోష హుతవహంబు. ప్రబోధ. అ. ౬౮.

అ. (లోలోపల) తపించు, ఉడును.

క. మానవతి యిట్లు మానని, మానశ్రోధములచే గుమారిలి చింతా, ధీనగతి నుండ... పారి. గ. ౧౧౪.

ఉ. మాను దురంత వేదనక గుమారిల నేల పసిండి కొండవి, లక్ష్మినివర ప్రసాదమునక గల్గినవానికి హాని వచ్చునా. సారంగ. 3. ౨౨౬. ప్రభా. 3. ౧౨౪.

కుమారుడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. అ) - అండమున

మన్నకుని క్రిందుపాటువాడు - సుందరుడు.

వి. ఆ. పుం. గ. కొడుకు. అ. (నాట్యోక్తియం

దు) యువరాజు. 3. స్కందుడు, కొమరసావి. ర. అయిదేండ్లలోపలిబాలుడు. ౫. ఆశ్వ వారకుడు, నుజ్జిపువాడు.

కుమారోపవాహము. సం. వి. ఆ. పుం - కుమార

స్వామి రెండవవాహనము - కుక్కుటము, కోడి.

కుమాలకము. సం. వి. ఆ. పుం. సావితరదేశము.

కుమి = కుమ్మి. వి. కుమాలవిశేషము, ధాన్యాదులుంచుకొనునొకవిధమగుసాణక.

నీ... కుమాలాభిధ గాచె యనంగను గరిచె మనక గె. గీ. దద్విశేషసమాఖ్యలు దనరుచుండు, గొట్టు కూటు పాడక కుమి బొట్ట యనక. ఆం. భా. అ. ౨౪౦.

కుమిలించే. స. క్రి. (√ కుములు) కుములకేయు. (ఉడికించు.)

నీ. చెలిపాడముల చెట్టి చిగురులు గుమిలించి ఘనభీతిక గనక వికకంఠి యొకరే. చంద్ర. ర. ౧౬౫.

కుముఖము. సం. వి. ఆ. పుం. నూకరము, పండి.

(వై. ని.)

కుముటు. వి. గ. కానభేదము.

గీ... కానంబు పేరు దనర్చుచుండు, నుబ్బస మనం గదగ్గన నుక్కిన మనక, గానభేదము కుముటు నాగను దనర్చు. ఆం. భా. అ. ౧౨౬.

అ. వాంతికి ముందు కంఠబిలమున నెత్తువీకారము. (శ. ర.)

అ. క్రి. వాంతికి ముందు కంఠమున వీకార మెత్తు. (శ. ర.)

కుముద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. గంభారి, పెదగుచ్చుడు. అ. కుంభిక, నాచు. 3. సాలపర్ణి, ముయ్యాకుసాన్న. ర. కట్టలము, పినగుచ్చుడు. ౫. ధాతకి, ఆరెజీ.

కుముదఖండము. సం. వి. ఆ. న. గ. కుముదపండుము, తెల్లగలపతంపర. అ. తెల్లగలపకుసుక.

కుముదఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ - కలువలను చంపు
నది - ఒకానొకవిషక్షీరవృక్షము.

కుముదబౌంధవ్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చంద్రు
డు.

కుముదము. సం. వి. ఆ. పుం. న. (కే. ని.) గ.

కైరవము, తెల్లగలువ. ౨. రక్తపద్మము, ఎఱ్ఱ
దామర. ౩. రూప్యము, వెండి. ౪. దమనకము,
బ్రహ్మజట యనెడియోషధి. పుం. గ. నిర్మతి
దిక్కునందలి యేనుఁగు. ౨. కర్పూరము. ౩.
శివునిశంఖము.

కుముదాకరము. సం. వి. ఆ. పుం. కలువ లుండు
చోటు. (సరస్సు, మొ.)

కుముదాభిఖ్యము. సం. వి. ఆ. న. వెండి.

కుముది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కట్టలము, పినగుమ్మడు.

కుముదిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కుముది.

కుముదికము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. కుముదములు
గలది. (సరస్సు, మొ.)

కుముదిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. తెల్లగలువతీగ.

౨. తెల్లగలువ లుండుచోటు. (కొలను, మొ.)

౩. తెల్లగలువతంపర, కుముదసమాహము.

కుముదిసీనాయకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చంద్రు
డు, కలువలతోడు.

కుముదుడు. సం. వి. (ద్.) గ. సంతోషహీనుఁ

డు. ౨. కృపణుడు, లోభి. వి. ఆ. పుం. గ. ఒ

కానొకనానకుడు. ౨. ఒకానొకనాగుడు. (పి

నిచెల్లెలు కుముద్వతి రామపుత్రుఁడగుకునిభా

ర్య.) ౩. ఒకానొకదైత్యుడు.

కుముద్వంతము. సం. వి. (త్. ద్వతీ. త్.) చాల

కుముదములు గలది. (సరస్సు, మొ.)

కుముద్వతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. తెల్లగలువతీగ.

౨. తెల్లగలువలసమాహము. ౩. తెల్లగలువ లుం

డుచోటు (సరస్సు, మొ.) ౪. ఒకానొకనది.
౫. కుసునిభార్య. (కుముదనాగునిచెల్లెలు.)

కుములు. ఆ. క్రి. గ. రాజు, రవులు.

సీ. పూరజంబని చాల బొంకించి యమ్మతోకు
మిలి నిస్సలుదేరుకుమ్మ గుప్పి. చంద్రా. ౪.
౧౬౭.

౨. (లోలోపల) తపించు, ఉడుకు.

గీ. సవతి యాడినమాటలు సారె దలంచి, కొను
చుఁ చేర్చినదుఃఖాన్నిఁ గుములు చుండె. భా
గ. ౪. ౨౨౬.

ద్వి. వాలుఁగన్నుల నీళ్లు వణదలై పాఱఁ, గొడు
కున్న చందంబుఁ గుములుచుఁ జూచి. ద్వి.
సారంగ. ౨. ౭౨ పా. ౧౬ పం.

క. అని బుజ్జగించి యొయ్యన, నెన రంటినమన
ముతోడ నెచ్చెలి పలుకక, దనలోఁ గుము
లుచు సీమం, తిని పై నిగనిగ వెలుంగు నెలఁ
గని పలికె. చంద్రా. ౫. ౭౨.

౩. నడలు, బిగివీడు.

సీ. యాపనస్తంభహైన్యంబున దేహంబు కుమిలి
గుడారు నాఁ గుడిచుఁబడఁగ. దశా. ౨.
౧౩౯.

కుమ్మకు. వి. (హిం. కుమ్మక్.) సహాయము, తోడు.
(శ.ర - 'కుమ్మక్కు' అని వా.)

కుమ్మర. వి. కుండలు మున్నగునవి చేసి జీవించెడి
జాతి, కులాలజాతి.

ఉదా: కుమ్మరవాడు, కుమ్మరది, మొ.

విణ. నలుపు, నల్లనిది.

ఉదా: కుమ్మరగువ్వ, కుమ్మరపానిక, మొ.

కుమ్మరస్వరూపములు = కుమ్మరి చేయుకుండలు
మున్నగుపాత్రములు. (త్రై)

జ: కుమ్మరగువ్వ, కుమ్మరచెట్టు, కుమ్మరత, కుమ్మర
పురుగు, కుమ్మరపానిక, కుమ్మరపోలికి, కుమ్మర
సాన, కుమ్మరసారె, కుమ్మరసారెచుక్క, కుమ్మ
రావము, కుమ్మరి.

కుమ్మరగువ్వ. వి. (కుమ్మర + గువ్వ.) పక్షి విశేషము,
ఖంజరీటము. (శ. ర.)

కుమ్మరచెట్టు. వి. ($\sqrt{\text{కుమ్మర}}$) ఒకానొక చెట్టు. (శ.
ర, ప్ర.)

కుమ్మరత. వి. (కుమ్మర + త) కుమ్మరది, కులాలస్త్రీ.
(శ. ర, ప్ర.)

కుమ్మరపురుగు (రుపు, రువి). వి. ($\sqrt{\text{కుమ్మర}}$) కు
మ్మరవానివలె ఎల్లప్పుడు మట్టిలో నుండుపురుగు,
యమకీటము.

ఉ. కుట్టకయున్న వృశ్చికముఁ గుమ్మరపు ర్వని
యందురేకదా. (భట్టమూర్తిచాటుపు.)

కుమ్మరపానిక. వి. (కుమ్మర + పానిక) కృష్ణముంజ
ముఖి.

నీ... కుమ్మరపానిక నాఁగను గృష్ణముంజ మొప్పు.
ఆం. భా. ౨. ౬౪.

కుమ్మరపోలికి (ల్కి). వి. (కుమ్మరపోలిక - శ. ర.)
వృక్షవిశేషము.

నీ... గుమ్ముడు మోవి తపసియుఁ గుమ్మరపోల్కి
గుగ్గిల మెఱుఱిపోల్కి వేగి. హంస. ర. ౧౧.

కుమ్మర(రి)సారె = కుమ్మరసారె. వి. (కుమ్మర + సారె)
కులాలచక్రము. (ప్రా)

నీ. ఘనవర్షలావర్తగర్తభాగముల దిద్దిరను గుమ్మ
రసారెవీరిఁ దిరుగు. దశా. ౧. ౧౯౫.

కుమ్మర(రి)సారె = కుమ్మరసారె. వి. (కుమ్మర + సారె)
కులాలచక్రము, కుమ్మరవాడు కుండలు చేయు
ట కుపయోగించుచక్రము.

గీ. ధాత్రి కుమ్మరిసారెవిధమునఁ దిరిగె. భార.
ఉద్యో. ర. ౧౧౬.

చ. ... అత్తురగ ముల్లకచక్రనయావలంబియై,
తిరుగురయంబుచేత నెడత్రెవ్వక కుమ్మరిసా
రెచాడ్చునం, బరఁగె... శ్రుభా. ౨. 3౪.

ఉ. కుంభిని దిద్దిరం దిరిగెఁ గుమ్మరిసారెవిధంబు
నకా... హరిశ్చ. ౧. ౧౦౧.

(బ) బాలక్రీడావిశేషము.

నీ. కుమ్మెదరేఁపుట్టు కుమ్మరసారెలు బందారుబన
వన్న పల్లికాయ. గీ... ఆడుకొనుచు. హంస.
3. ౧౪౬.

కుమ్మరసారెయేక్కి. వి. కులాలచక్రాకృతి గలనక్ష
త్రము - విశాఖానక్షత్రము. (ప్రా, శ. ర)

కుమ్మరావము. వి. (కుమ్మర + ఆవము) కుమ్మరి కాల్పు
ట శ్రేష్ఠులచినకుండలు లోనగువానిదొంతర.

గీ. చక్రి సాదమంగఁ బార్థివస్థానమయ్యె, నోరి
మీవంశమందుఁ దాఁ కోర్వఁ జాలు, వారిఁ
జాపును కుమ్మరావమున రాగి, మంత రేణం
గఁ గలచె నీ కింత యేల. ఉ. హరి. 3. ౪౮.
రా. వి. ౫. ౯౯.

కుమ్మరి. వి. (కుమ్మర + ఇ - సం. కుంభకారః. ప్రా. కుంభ
ఆరో, కుంభారో. క. కుంబజ, కుంబాజ) కుంభ
కారుడు, కుమ్మరవాడు.

నీ. ఇంక నాల్గవంబు లిడనైతిఁగా యంచుఁ గు
మ్మరి నెప్పుడిఁ గుందికొనఁగ. శుక. ౨. ౫౬3.
ఆం. భా. ౨. ౨౮౨.

కుమ్మరి కొకయేడు గుదె కొక పెట్టు = కుమ్మరి యొ
కయేడు పడినశ్రమము ఒక్కకట్టదబ్బితో వ్య
ర్థమగును.

క. ఇది పెక్కేడులు పట్టె, సదనంబులు గట్ట
నాకు శంభునికొఱమకొ, దుదిఁ గుమ్మరి కొక
యేడును, గుదె కొక పెట్టన్న మాటమకొ సరి
వచ్చెకొ. కాళ. ౨. ౯౯.

కుమ్మరి కొకయేడు గుదియ కొక నాఁడు = కుమ్మరి
యొకయేడు చేసినపని కట్ట ఒక్కనాఁడు చె
లువఁ గలదు.

ఆ. గతము చేసినట్టికర్త బంధము లన్ని, విరిసిపోవు
సత్యగురునివలన, కుమ్మరి కొకయేడు గుదియ
కు నొకనాఁడు. చేమన. ౨. ౧౨2.

కుమ్మరించు = కుమ్మరించు న. క్రి. కుమ్మరిలఁ జేయు.

కుండ మున్నగువానినుండి జలాదిపదార్థములను అధికముగా వెలువఱుచు; మిక్కుటముగా వెలువఱుచు.

మ. తనతోయం బినరత్న లెత్త నిల వాత్సర్యరేణు మూర్తి న్నహేం, ద్రువకుం జెప్పగ మ్రుచ్చుఁ బట్ట దివమందు నిష్కల్ప టింపక భయం, బునఁ దద్రక్తి సహస్రము స్వేన డిగెంబో డాఁగి వే గుమ్మరిం, ప ననక ధారలు దోచె మించు వెలిఁగింప న్నబ్బు లన్వేల్లిపై. ఆము. ర. ౮౩. (ప్రాత ప్రతి పా.)

ప... గంధపాదీపాలుపును గుమ్మరించుధమ్మిల్లమల్లి కా పాల్లకవాసంతికా బాతి కేతకీ కుండకునును గంధంబులును... భీమ. గ. గంభ.

సీ. గుచ్చి చేతుల మేను ముచ్చుట్టు రాఁ జుట్టి దొమ్మియూర్పులతాపి గుమ్మరించి. కవిక. ర. గంభ.

(వ్యవ) బిందెలోని అన్న మంతయు చాచలో కుమ్మరించినాఁడు. పర్వము కుండలతో కుమ్మరించినట్లు కురియుచున్నది. పండినకూర యంతయు వానికే కుమ్మరించినాఁడు.

జ: కుమ్మరింపు, కుమ్మరిలు.

కుమ్మరింపు. వి. (√కుమ్మరించు) గ. కుమ్మరించుట.

(ప్రా.) ౨. మల్లబంధవి శేషము, ముప్పదిరెండువిన్నామములలో నొకటి. హంస. గ. ౨౦౬. ఆం. భా. ౨. ౨౦౯.

కుమ్మరిలు(ల్లు)= కుమ్మరిలు. అ. క్రి. (√కుమ్మరించు) కుండలు లోనగువానినుండి జలాదులు ఒక్కసారి గావడు; రాలు. (శ. ర.)

సీ. ... మిడి గ్రుడ్డుల నిప్పులు కుమ్మరిలఁగ. హరి. పూ. ౫. గంభ. (శ. ర. పా.)

కుమ్మి= కుమి. వి. కుమాలవి శేషము, ఒకవిధ మగుసాణక.

(లోభిపర్ణనము) సీ. మూసి ముల్లడిచి కుమ్మలకా

ల్లుపై మెత్తు లూడ్చుడు ప నైన నుండుఁ గాని. పాండు. ర. గంభ.

చ. పడఁతికొ నిత్య మైగురుభక్తుల కన్న మొసంగి కాని వే, కుడువపు నీగృహంబునను గుమ్ము గాచెలు లేపు... చెన్న. ర. గంభ. పండితా. దీక్షా. రక పా.

కుమ్మ¹= క్రుమ్మ. స. క్రి. (క. త. కుమ్మ.) గ. నలఁగఁ గొట్టు; దంచు.

సీ. గోడలు పూయంగఁ గుమ్మి గంచంబున మేదిం చినట్టి జన్మాదియడుసు. యమా. గ. రంభ.

గీ. భూసుర ధేత్రము హరించుబుద్ధి నెప్పఁ, డడ్డ పెట్టును వానిని యమునిమాత, లినుపతోళ్ల ను బడవైచి యిసుము గాఁగఁ, గుమ్మమందు రు సతతంబు గోడు కుడుచు. శేష. 3. 32.

క. తమ్మకు రెండుపట్టులు, పుష్పి యజాతీరములను గూర్చి వడిచి చా, క్రుమ్మగఁ ద్రిది నంబులు గొనఁ, బుష్పి నరేచీక పెల్లఁ బాయువేగఁ. చికి. (చి. ని.)

౨. పాడుచు.

సీ. ఈవంకి నేవంక నే వంకవోకుండఁ గోటా నఁగోటులు గుమ్మినాను. ప. చ. ౨. ౫౯.

ఉదా: ఆపు నన్ను కుమ్మినది.

వి= కుమ్మై. పోటు, దెబ్బ.

సీ. గుబ్బుకుమ్మల నెడలో గుమ్మెలువోఁ గ్రుమ్మి గట్టి గా బిగియారఁ గాఁగిలించి. ఘటికా. ౨. గంభ.

గీ. పులిబలము ప్రేములిరుగుకుత్తాశ్శకతనఁ, గుమ్మనానినబంగారుగోడలు... కువల. 3. గంభ.

జ: కుమ్మపురుపు, కుమ్మలాడు.

కుమ్మ². వి. పాట్టునిప్పు, కుమారుము.

సీ. పూరజంబు చాల బొంకించి యమ్మనో కుమిలి నిగ్గులు దేరుకుమ్మ గుప్పి. చంద్రా. ర. గంభ.

ఆ. చేతరాసియిసున జించలం బయినను, గుమ్మనందుఁ గ్రక్కి సమ్మనమునఁ గట్టఁ బొలిసి

పోవుఁ గరి నవనిత్రంపు, గడ్డలైన నీరు గా
ఱుచున్నదికి. (చి. ని.) ఆం. భా. ౨. ౨౪౨
కుమ్ముగాఁచు=కుమ్ముడగ్గఱ చలి పోవుటకై శరీర
ము కాఁచుకొను.

గీ. అత్తయను గోడలును గుమ్ములాడుఁ గుమ్ము, గాఁ
చుచోటికి మకరసంక్రాంతివేళ. శివరా. ౪.
౨౭.

కుమ్ముపురువు(గు). వి. (✓ కుమ్ము¹) ఒకజాతిపు
రుగు.

గీ. కుమ్ముపురువు చిక్కుపురువు గుంతపురువు. ప్ర
బంధ. ౧౩౦.

కుమ్ములాడు=కుమ్ములాడు. అ. క్రి. (కుమ్ము¹లు+
అడు) పోట్లాడు, పోరు.

గీ. అత్తయను గోడలును గుమ్ములాడుఁ గుమ్ము, కాఁ
చుచోటికి మకరసంక్రాంతివేళ. శివరా. ౪.
౨౭.

గీ. కూలె నొక్కప్పుడిఁ గొమ్మకత్తులకొద్దిఁ గుమ్ము
లాడి మదాంధకుంజరములు. చంద్రా. ౬.
౭౫.

కుమ్ముసుద్ది. వి. సంకేతవృత్తాంతము, సూక్ష్మార్థము గ
లవృత్తాంతము. (శ. గ. ప్రా.)

కుమ్మె=కుమ్ము¹. వి. పోటు, పొడుపు; నొక్క.

క. కుమ్మెలు దాఁకినబంగరు, బొమ్మరములయెమ్మె
గడకుఁ బొమ్మనురేఖా, నమ్మిలిత స్తనకుంధత,
టమ్మ దిట్టమ్మగను జూపి డగ్గతికతోట. సా
రంగ. ౨. ౨౩౦.

ఉ. క్రమ్మి చతుఃస్థరిం జమురు కాలువలై ప్రప
హింప రోమపుం, గుమ్మెల బార్వతీభూజము
లు గూకులు వత్తులు గా ముఖంబునం, దుమ్ము
లు కేగ మై మఱచి దున్నుచు ముస్తలఁ జ
చ్చి కంజముల, గొమ్ములఁ జిమ్మదాని నొక
ఘోరవరాహముఁ గాంచి యాత్మలోట.
వేం. పంచ. ౨. ౧౦౫.

గీ. క్రమ్మఁడికొనగోటిపమ్మెలు దిగియించు చెం
చపెట్టు కపోలసీమ వెలుగ. చంద్రా. ౩.
౨౭.

కుమ్మెలుకోవు=నొక్కలుచడు; గంటలుచడు.
గీ. దిగువుఁ గాఁగిళ్ళచేఁ న్నియు బాహుపురు లొ
ర్తి కుమ్మెలువోయినకుచతటములు. ప్రభా.
౫. ౬౨.

గీ. గుబ్బకుమ్ముల నెడల గుమ్మెలువోఁ గ్రమ్మి గట్టి
గా దిగియూగఁ గాఁగిలించి. ఘటికా. ౨.
౧౧౬.

చ. ఎఱుగదు లేతమోవిచిగు రెంతయుఁ గుమ్మె
లువోవ నొక్కటల్. శశాం. ౩. ౯౬.

కుయి=కూయి. వి. మొఱ.

ఆ. ఎట్లు బ్రదుకువార మెందుఁ జేరెడువార, మ
ధిప వివగఁ దగదె యాడుకుయులు. భాగ.
౧౦ పూ. ౯౯౫. కృ. కుం. ౩. ౧౪౭.

విణ. రక్షకము. (చూ. కుయిపోవు.)
జ: కుయిపోవు, కుయోమొట్టో.

కుయిపోవు. అ. క్రి. (కుయి + పోవు) రక్షకముగా
పోవు.

గీ. పసులకై కుయిపోయి పరులక ప్రములచే నని
లోన నమసినయట్టివాఁడు. గీ. దినకరాత్మజ
నీపురంబునకు రాఁడు. రుక్మా. ౨. ౧౦౧.

కుయోమొట్టో=కుయోమొట్టో.

ద్వి. రక్కసివలె నె ధారణి పిక్కటిల్ల, మొక్క
లంబునఁ గుయోమొట్టో యనంగ. ద్వి. సారం
గ. ౩. ౧౫౮ పం.

కుయ్యి=కూయి.

(మొఱ, ఆర్తధ్వని.)

ఆ. అనద నైతి నిచట నాలికు య్యానింపుఁ, డక
ట మీరు గలుగ నాక్రమించి, నన్నుఁ గట్టి
నూతనందను లిమ్మెయి, వెఱపు లేక భంగపఱు
చువారు. భార. విరా. ౩. ౧౯.

(దీనాలాపము; అల్పవచనము.)

క. కుయ్యడక నాముందఁగఁగయ్యమునకుఁ గా
లుదువ్వఁ గడఁగెను దీనిఁ, దయ్యలకు బలి
వెట్టెద, వ్రయ్యలుగా నటికి యెల్లవారును
జూడఁ. మొ. రా. సం. 20.

క. ఇయ్యడవి వీని నేబలు, దయ్యంబులు ప్రేసె
నొక్కొక్కతరలక యుండఁ, డయ్యఁ డొకిం
తయు మనతోఁ, గుయ్యన నొల్లండు కన్నుఁ
గొన తెఱవంగఁ. వాల్. 1. 120.

జ: కుయ్యడు, కుయ్యో మొట్టో.

కుయ్యడు=కూయడు. అ. క్రి. (కుయ్య + ఇడు.)

-కోపాదులచే - కేకలువేయు, అఱచు; మొఱ
పెట్టు.

ద్వి.అంత్యజాఁ డంత్యజాఁ డనుచుఁ గుయ్యడెద,
రంత్యజానకుఁ జొర నది యెట్లు వచ్చు.పండి
తా. దీక్ష. ౪3 పా.

మ. అవు బావా యమృతంబు ముందు మనదైత్య
శ్రేణికిం బంతునో,దివిజుల్ కుయ్యడమండ
ముం దొసఁగి యందే కొంత తర్వాత దా,న
వదైత్యాసుర రాక్షసావళులకుఁ వడ్డింతునో
... దళ. 1. 3౪౪.

ఉ. కుయ్యడ శక్తి లేదుదర గోళములోపల ను
న్నవాడది, క్కయ్యది...భాగ. ౧. 1౨౦.

స. క్రి. మొఱవెట్టియడుగు.

క. ఆఁకట మలమల మాడుచుఁ, దేఁకువ చెడి
చేతు లొగ్గి దీవత్వమునఁ, గాకముగతి వా
పోవుచు, గోకర్ణ క్షేత్రజనులఁ గుయ్యడఁ
దొడఁగెఁ. బ్రహ్మో. 1. ౬౪.

కుయ్యో మొట్టో (టో) = కుయ్యో మొట్టో. వి. (భ
యదుఃఖాదులందు చేయు) అర్థధ్వనియొక్క అ
నుకరణము.

ఉదా: కొట్టక పోయినను వాడు కుయ్యో మొ
ట్టో యుచున్నాడు.

మ...ఈ, సునిదోవారికు లడ్డపడ్డఁ డల మంచుం

జొచ్చి కుయ్యో మొట్టో, విను మాలింపుము చి
త్తగింపుము దయఁ వీక్షింపు ముం చంబుజా,
సనముఖ్యుల్ గని రా ర్తరక్షణకళాసంరంభు
నిఁ శంభునిఁ. భాగ. ౮. ౨౧౯.

కురంక (కు)రము. సం. వి. అ. పుం. సారసపక్షి,
జెగ్గురుషిట్ట.

కురంగకము. సం=కురంగము.

కురంగనాభి. సం. వి. ఇ. పుం. మృగనాభి, కస్తూరి.

కురంగమము. సం. వి. అ. పుం. కురంగము, జింక.

కురంగము. సం. వి. అ. పుం. ౧. జింక. ౨. ఇంచు

కంత యెఱుపునన్నె గలకెద్దయిట్టి.

శ్లో. కురంగ ఈషత్రాప్రస్నాస్థిధిజాకృతికో మ
హాఁ. (ఆ. ని)

3. శ్లో.తి. న. ౧. వెండి. ౨. తీర్థ భేదము.

కురంగాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తేడికన్నులవంటి
కన్నులు గలస్త్రీ; స్త్రీ.

కురంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆఁడులేడి.

కురంగిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముద్గపల్లి, పిల్లచెసరక.

కురంజి. వి. ఇరువది నాలుగుస్త్రీ రాగములలో నొకటి.

నీ... సలలిత బిలాహరి కురంజి ధన్యాసి...హం

స. ౫. ౧౨3. ప్రబంధ. ౯౫.

కురంజియోమము. వి. ఒకానొకయోమము. (త్రా,
వా.)

కురంటకము. సం=కురంటము.

కురంటము. సం. వి. అ. పుం. పీతఃపింటి, పచ్చపువ్వు
లగోరంటి.

కురంటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పచ్చపువ్వులగోరంటి.

కురండము. సం. వి. అ. పుం. ౧. సాకరుండవృక్షము.

౨. అండవృద్ధి, బుడ్డ.

కురక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సల్లకి, అందుగుక.

కురచిల్లము. సం. వి. అ. పుం. కర్కటము, ఎండి.

పరటుడు. సం. వి. అ. పుం. చర్మకారుడు, మాదిగ
వాడు.

పరము¹=కురుము¹. వి. పశువులకుఁ గలుగుశిరోగ
ము. (శ.ర.)

పరరము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్క్రేళము, పక్షివిశేష
ము. (లకుముకిట్ట అని కొందఱు. పెన్నడపులుఁ
గు అని కొందఱు.)

పరరాంఘ్రి. సం. వి. ఇ. పుం. దేవస్వరము.

పరరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. స్త్రీ పక్షివిశేషము. (ఆడుల
కుముకి అని కొందఱు. ఆడుపెన్నడపులుఁగు
అని కొందఱు.) ౨. మేషి, ఆడుగొట్టె. (వై. ని.)

పరవకము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఎఱ్ఱగోరంటి. ౨. ఎ
ఱ్ఱచేమంతి.

పరస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గోశివ్యా, బెండ.

పరసము. సం. వి. గ. (అ. ఆ. అ.) చెడ్డరసము గలది.
వి. అ. పుం. గ. మద్యవిశేషము. ౨. చెడ్డరసము.

పరాడ(ళ)ము. వి. మంచపుపందిరిగడ్డ.

ఉ. పట్టుకలాడయుక హళేదిపచ్చునుంబఱ
పింద్రగోపపుం, బట్టుకరాడముం...కన్న
యానృపతిమంచముపై సతు లుంచి రిచ్చె
లిక. పాంచా. ౫. ౧౦.

చ. బటువులు తాపితాపఱపుపట్టుకలాడయు
మీఁదఁ జల్పదు, పృటి పయిఁ జప్పరంపుజిగి
బంగరువ్రాతకురాళముం గుఱం, గటఁ బడి
గంబుఁ గందుడివెగంబముఁ గల్గినపట్టెమంచ
ము, త్కటరుచి నించ మిందురతిధామముఁ
జేరితి నిర్భయంబునక. శుక. ౪. ౨౨. చం
ద్రా. ౪. ౭౦.

కురాసాని. వి. ఒకానొక దేశము.

మ. అలుకక ఘోటకధట్టికాఖరపుటీపాల్క
కురాసాని పుచ్చులువో దున్ని చలచ్చుమా
గజమదాసారపుతిం గీర్తిపుష్కలనన్యం చి

డియేకధాటి బలిరా కట్టించి తొద్దస్త్రీ,
దులఖానోగ్రకపాల మరసహరియ్యజాంగ
లశ్రేణికక. ఆము. ౧. ౪౨.

కురాసానిగందవొడి = కురాసాని దేశసంబంధ
మైనబుక్కా.

ఉ. అనగరంబుగంధవహుఁ డంగడివీధుల నా
డుచుం గురా, సానిపిసారిగంధవొడి సన్న
పుఁగుంకుమపూవుఁబోచ లే, మేనియుఁ
జొచ్చి యెత్తికొని యిచ్చకు వచ్చినప్రోస
బోవఁగా, నానని కట్టి పెట్టి యొకఁడై మ
ఱుంగిడఁడెంత ముద్దొకో. కకు. ౧. ౧౩౯.
కురాసానియోమము=కురాసాని దేశములోఁ బు
ట్టుటము.

గీ. చనుఁ గురాసానియోమ మంచ నయవాని,
కాభిధ...ఆం. భా. ౨. ౫౭. ప్రబంధ. ౬౪౦.

కురాహము. సం. వి. అ. పుం. నల్లనిపిక్కులు
ఇంచుక తెల్లనివన్నెయుఁ గలగుఱుము. (కల్ప.)

కురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తృణధాన్యభేదము.

కురిచీ(ర్చి). వి. (క. త. కుర్చి. హిం. కుర్చీ.) కూ
ర్చుండుట కుపయోగించునున్నభవితవిశేషము.
సీ...వట్టివేళ్లసురఁటీలు మేలైన్దిమరిచీలు...
రసిక. ౧. ౬౧.

కురిచీపేట=కురిచీవరె ఎత్తుకాళ్లు గలపేట.

మృ. వి. ౩. ౭౫.

కురిడి. వి. లోపల నీరింకినకొబ్బెర. (శ. ర, ప్రా.
'కురిడీ' వాడుక.)

కురిమిద. వి. ఒకవిధ మగువత్తగుల్ల, శంబూకవి
శేషము.

సీ...నత్త, గుల్ల చుట్టుకుగుల్ల కురిమింద నాచు
డుగవ్వ మురుడము కాకిచిప్ప. హంస. ౪.
౧౮౬.

కురిమిడి. వి. మడిచుట్టు వేసినకట్ట, గనిమ. (శ.ర,
ప్రా.)

కురియించు, కురించు. స. క్రి. (✓ కురియు. ఇది కుడియించు, కుడించు - కడియించు, కడించు వంటిది.) ౧. వర్షింపఁజేయు, కురియఁజేయు.

మధ్యా. భూమి క నావృప్తి యైన... తనదివ్యపు ధుసాయకముల, సామజావలి నేయనట్లు మే ధుసంచయముల నేసి, భూమికే గురియించె వర్షములు సస్యముల్ వృద్ధి బొంద. భార. ఆర. 3. ౨౦౬.

చ. ... వేలుపుం, గొమిలెలు కల్పభూజనవకోర కముల్ గురియించిరో యనన్. విక్ర. ౪. ౨౦౭.

క. చరునఁదనము మెయి నరి గొనఁ, జొరఁ దగ దది పాదుఁగు గోయచొ ప్పగు విను పాల్లు రియించుకొనఁ దలంచిన, నరయ వలదె గో పుఁబ్రజయ నట్టిద యధిపా. భార. కాం. ౨. ౨౯౯. (ఇట 'పుష్కలముగా నిచ్చునట్లు చేయు' అని భావము.)

ఉ. అంతఁ బతివ్రతాగుణమహత్త్వముఁ జూచి సురల్ ప్రమోదిత, స్వాంతత యొప్పఁ గ్రా వ్యులలవానఁ గురించిరి భామమీద ... భో జరా. ౫. 3౨3.

చ. ... దేవత లెల్ల వారిపై, సుకరముగాఁ గురించి రతిచోద్యముగా నమృతంపువర్షముల్. సీతా. వి. ౪. ౧౫౦.

కురియు(ర్వ), అ. క్రి. ౧. వర్షించు.

సీ. వలసినయప్పుడ వానలు కురియుట సస్యసమృద్ధి ప్రళస్త మయ్యె. భార. ఆది. ౫. 3.

క. మినుమినుకుమినుకు మనియెం, బెనుమినుకుల బరణి ధరణి బిట్టూటా డెన్, వననిధులు నిరి సెఁ గురిసెన్, గనగనగన మనుచు నిప్పుకలు గుప్పలుగన్. పాండు. ౫. ౧౮౮.

మ. చెవికిం గేలివసంతకోత్పలఁగ శ్రీలై కపో లంబులన్, నవకాలాగురుపత్ర రేఖలయి మే నం గమృకన్తూరియై, ధవళాంభోరుహానేత్ర

పైఁ గురిసె నుద్యల్లీల సీమంతపుక, నవ నాజ్యాహుతిహోమసంప్రధవచంచద్వహ్ని ధూమచ్ఛటన్. శివరా. ౨. ౫౮. (ఇట 'అధికముగా వ్యాపించు' అని భావము.)

చ. ఉడుగక యేడురాత్రులు మహోద్ధతి వానలు గుర్తఁ జూచి... పద్మ. ౯. ౨3౧.

ద్వి. శివదుందుభులు మ్రోయ దివిఁ బుష్పవృష్టి, యవిరళంబై కుర్వ నంత శర్లండు. పండితా. డీక్షా. ౪౮ పా.

౨. (శీర్ణ మైనగృహములు) ఉఱియు.

ఉదా: ఆయింటి కెఱక కురియుచున్నది.

స. క్రి. వర్షింపఁజేయు, కురియించు.

వ. నందినియు... అంగవిత్తే పంబున నంగారవృష్టి గురియుచు... భార. ఆది. ౭. ౧౦౬.

చ... వాఁ, డుపలమహోగ్రవర్షము సమద్ధతి మైఁ గురిసెన్ గుమారుపై. నిర్వ. ౧౦. ౨౬.

సీ. పలుకంగ నేర్తురు పాలలాధరముల మొల్క లేనగవులు ముద్దు గురియ. భీమ. ౧. ౯౪. (ఇట 'అధికముగా కలిగించు' అని భావము.)

వ... విశ్వామిత్రు నతిప్రీతిం బూజించి వానికిని వానినేనకును నభిమతంబు లైనయాహారంబులు గురియ నందిని యనుతనహోమధేనువుం బంచిన... భార. ఆది. ౭. ౯౫. (ఇట 'అధికముగా నిచ్చు' అని భావము.)

చ. సురలకుఁ గల్పభూరుహముచొప్పనఁ గోరి నకోర్కు లన్నియుం, గురియుచు వీవు నీతప మగోచర మిట్టి డనంగ... పారి. ఉ. ౨. ౧౫౬.

(ఇట 'అభిష్టార్థములను పుష్కలముగా నిత్తువు' అని భావము.)

మహా స్రగ్ధర... రుష నయ్యమరాగ్ర సరుం డం ప మ్రబ్బుల్, ధృతిమై తాల్వానఁ గుర్త్య... ఆప్ప. ౪. ౨33 పా.

జ: కురియించు.

కురీరము. సం. వి. అ. న. మైథునము.

కురుంటకము. సం.వి.అ.పుం. కురంటకము, చచ్చ
గోరంటి.

కురుంటము. సం=కురంటము.

కురుంటి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ. గ.దారుపుత్తలిక, కట్టిబా
మ్మ. ౧. బ్రాహ్మణి, బ్రాహ్మణిభార్య. (విల్యమున్)
కురుండము. సం=కురుంటము.

కురుంబ. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. ద్రోణపుష్పి, ఏమఁగుతుమ్మి.
కురుంబము. సం.వి.అ.న.జంబీర భేదము. (వాచ.)
కురుంబి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ. వైంహానీపృక్షము, సింహాళ
పిప్పి. ౧.

కురుంబిక. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. గ.వైంహానీ, సింహాళపిప్పి
లి. ౧. ద్రోణపుష్పి, ఏమఁగుతుమ్మి.

కురుజ్జ. వి. గ. దూలముమీఁదిగుజ్జ.

చ...మదనచేతులచాతురి నెయ్యపుంగురుం, జా
విదలు దార్ప విష్ణుపద మొత్తుఁ బురికృహ
లక్ష్మీ సూతృత. ఆము. ౧. ౧౭.

౧. (క.కురుజ్జ) స్థిరరథము, రథమువలె ఎత్తుగా
కట్టినయొకవిధమైనకట్టడము. (మంచె-౪.ర)

నీ. ...కురుజ్జ నా స్థిరరథ మగు. ఆంభా. ౧. ౧౬.

చ. పసిఁడికురుంజాలక మెలఁగుబంగరుబొమ్మలఁ
జూచుదేవతా, ప్రసవసుగంధులక ధ్వజప
రంపరఁ బిల్చి వివాహపీఠికా; విసర మొసం
గ ... వసు. ౫. ౬౬.

చ. అరుదలు చూడఁగా నమరె నందులఁ గ్రం
దుగఁ గుండనంపుఁ బెక, గురుంజాలమీఁదఁ
దాబ్బొనినకొత్తగుపుత్తడిబొమ్మ రెల్లెడక,
సారిదిని తొలిసోబనపుసాంపు గనుంగొన వ
చ్చినట్టియ, చ్చరపుపుఁబొండ్లచందమునఁ జ
క్కఁదనంబులసాంపు పెంపునకొ. యయా. ౪.
౧౫౩.

నీ. శృంగారము రెసంగ బంగారపు మెఱుంగుఁ

బొండ్లు కురుంజాలపై గొండ్లి నలువ. సారంగ.
౧. ౧౯౦.

ఉ. ఆప్సడ వారు తీర్పరుల నందులకుకొనమకూ
ర్ప జాగువా, యొప్పులకుప్పలై మెఱయు
చుండెను మేరుపులుకొ గురుంజాలక, జప్ప
రముల్ వితానములు సగ్వము నాయితపెట్టి
... విజ. వి. ౧. ౧౯.

విణ. (క. కురుజ్జ) వామరుడు, గుజ్జ, పాట్టి
వాడు.

నీ. కురుచ కొట్ట కురుంజ కొటిక... తింగణా
యనఁగను వామనాఖ్య దనరు. ఆం. భా.
౧. ౧౨౩. (ప్ర. పా.)

కురుకందకము సం. వి. ఆ. న. మూలకము, ము
ల్లంగి.

కురుకు=కురుకు. వి. నిద్ర.

గీ... కూర్కన నిదుర నా నిద్దు రనఁగఁ, గురు
కనఁగ నిద్ర ... ఆం. భా. ౧. ౧౪౧. (ప్ర.
పా.)

కురుక్షేత్రము. సం. వి. ఆ. న. ఒకపుణ్యక్షేత్ర
ము. (ఇది ఇప్పటికిలిప్రాంతమున నున్నది. ఇందే
భారతయుద్ధము జరిగెను.)

కురుక్షేత్ర యోగము. సం.వి.అ.పుం. గ. (శ్లో
తి) యోగభేదము. (ఒకసావనదినమందు తిథి
త్రయము నక్షత్రత్రయము యోగత్రయము
కూడి యుండుట.) ౧. కురుక్షేత్రమందు మృత్యు
పు కలుగు ననినూచించు గ్రహయోగ భేదము.

కురుచ్చిము. సం. వి. ఆ. పుం. కురీరము, పీత,
ఎండ్రి.

కురుజాంగలము. సం=కురుక్షేత్రము. (వాచ)

కురుజీ. వి. చిన్నకంట్లము. (౪. ర.)

కురుజ్జ. వి. గ. ఒకజాతి జేగ.

గీ. మృగయు లంతటఁ దెచ్చిరి లగుమ గిడ్డు, జా
రె జలకట్టె కలుజా వేసడము వైరి, కురుజా

నోరణ మనుడేగకొలముసాకు, వములఁ బిలు
పుకు వేటకు వచ్చువాని. పి.శతం. ౧. ౧౧౦.

౨. ఈకలు రాల్చినపక్షి.

గీ. గూటిగు వ్యవ నణు జవఁ గురు జనంగ, నీఁ
కరాల్చినపక్షి యా నిందుమాలి. ఆం. భా.

౨. ౯౨.

౩. ఒకవిధమైనబాణసంచు.

వ...కురుబాలు కుండబిలుసులు సంపెంగపూల
బిలుసులు... మొదలైన బాణవిద్యలవైఖరులు
...హంస. ౩. ౨౯.

కురుజ్జలేనె. వి. ఒకరకపులేనె. (స్వచ్ఛ మైనలేనె.

ప్రా.)

గీ. కురుజలేనెయఁ గా దిది కుసుమరసము. శ
కం. ౩. ౪౩.

వ. ... ముసురులేనె పూఁదేనె జంటిలేనె పుట్ట
లేనె కట్టలేనె కురుజలేనె... ప్రబంధ. ౧౧౨.

కురుటి. సం. వి. న్. పుం. గుట్టము.

కురుడి. వి. (సంగీ) స్వరస్థాయిభేదము.

ద్వి. కురుడి మోదామోడి పారి రవాళంబు... ఆ
దిగా సాగయుతాయములు... బస. పు. ౩.
౯౪౨ పం. ('కురడ మోదామోడి పారి ధు
వాలంబు' ప్రాత్రప్రతి. ౭౧ పా. ౧౪ పం.)

కురుత. వి. ఒకవిధ మైనచేప. (ప్రా)

కురుతము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పెద్దవెదురుగంప.

౨. చెడ్డధ్వని.

కురునదిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. చిన్న యేలు.

కురుప. వి. అజాతీపుడు, మేకలవాడు.

గీ. ... కురుప యవఁగఁ, దగును మేకలవానిపే
రు... ఆం. భా. ౨. ౨౪౪.

కురుపిశంగిల. సం. వి. అ. స్త్రీ. గోధ, ఉడుము.

కురుబిల్వము. సం. వి. అ. పుం. పద్మరాగమణి,

కెంపు.

కురుమ¹ = కురుము. వి. పశురోగవిశేషము. నవ. ౧.

౪౧ పా. ౧ పం.

కురుమ². వి. (క. కుటుంబ, కుటుబ.) ౧. గొట్టబా

చ్చుతో కంబళ్లు నేయుగొల్లజాతి.

ఉదా: కురుమవాడు. (శ. ర.)

౨. నిడు పైన గొట్టబాచ్చు. (ప్రా)

కురుమపాట్టేలు = దేహమునందు నిడుదబాచ్చు
గలమగగొట్ట. ప్రబంధ. ౧౩౩.

కురుమము. సం. వి. అ. పుం. ౧. శిల్పి. ౨. భాజనము,

పాత్రము. (కే. ని.)

కురుమగొట్ట = దేహమునందు నిడుదబాచ్చుగల

గొట్ట. (చి. ని, ప్రా - కురుపగొట్ట - శ. ర.)

కురురాజ్ఞే. సం. వి. అ. పుం. దుర్యోధనుడు.

కురురాట్టు. సం. వి. జ్. పుం. దుర్యోధనుడు.

కురులము. సం. వి. అ. పుం. ఫాలస్థితచూర్ణకుంతల
ము, ముంకురులు.

క్లో. లేలలాపే భ్రమరకాః కురులా భ్రమరాల
కాః. వై. ని. కే. ని.)

కురులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. లక్ష్మ్యవేదము, (విలుకాండ్రు)

బాణములతో లక్ష్మ్యమును గుఱిచూచి కొట్టుట.
(కే. ని.)

కురులు. వి. బ. (సం. కురులః, ప్రా. కురిలో. క. కురుల్.

త. కుటుల్.) ౧. అలకములు; శిరోజములు, తలవెం
డ్డుకలు.

స్తీ. అలకలు కురులన నలరును బహుశచే... ఆం.

భా. ౨. ౧౪౫.

స్తీ. ఇందులింబముమీడికందుచందంబునఁ గురు

లు నెమ్మెగమున నెరసియుండ. భార. విరా.

౨. ౧౩౮, ౧౫౬.

స్తీ ... కొదమ తేలులఁ గేరుకురులవాడు. నీలా.

౧. ౩౩.

స్తీ. కొప్పు మెల్లన విచ్చి కురులు చిక్కెడలించి

తల యంటె నేర్పుతోఁ బాలఁతి యోర్తు.

యయా. ౪. ౨౯.

జ: కురువేరు.

కురువ. వి. (క.కుఱువ=కొండ.) మెరక, ఉన్నత
స్థలము? (కొండమీది నేర్పడినకాలిలో ప. శ.
ర, ప్ర.)

ద్వి. మెల్లన సాగుచు మెట్టుమెట్టుచును, గొల్ల
ముల్ దిగుచు గురువ లెక్కుచును. పండిత.
చర్చ. 3 రూ పా.

కురువకము. సం=కురవకము. (వాచ)

కురువడములు. వి. బ. ధాన్యవి శేషము.

సీ. నివ్వరుల్... కురువడాల్ కంటసరులు హంస.
ర. ౧౨౮.

కురువర్షము. సం. వి. అ. న. ఉత్తరకురుభూమి. (నవ
వర్షములలో నొకటి.)

కురువిందము. సం. వి. అ. పుం. గ. కోలతుంగముపై,
నిడుముపై. ౨. మాషము, మినుములు. ౩. దర్పణ
ము, అద్దము. ౪. హింసుళము, ఇంగిలీకము. ౫. ప్రీ
హివిశేషము. ౬. పద్మరాగమణి.

సీ. సలలితమత్తకోకిలలో చనద్యుతి సలరారు గు
రువింద మనెడికంపు. రత్న పరీక్ష. ౧౧.

కురువి(బి)స్తము. సం. వి. అ. పుం. పలమెత్తుస్వ
ర్ణము, నాలుగుకర్ణములయెత్తుబంగారము.

కురువు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. అజమిథునిమరుమఁ
డగునొకచంద్రవంశపురాజు. ౨. ఒకానొకఱు
త్విక్కు. ౩. జంబూద్వీపముదలినవవర్షములలో
నొకటి. ౪. అన్నము. ౫. కంటకారిక, వాఁకు
డు. ౬. ఒకదేశము. (కే. ని-ఇది డిల్లిప్రాంత
మున నున్నది.)

కురువృద్ధుడు. సం. వి. అ. పుం. భీష్ముడు.

కురువేరు. వి. (కురులు + వేరు-క. కురువేరు.) కేళ
ము, ప్రీచేరము.

గీ. ... ప్రీచేరవాచకముగఁ, బొసఁగుఁ గురువే
రసంగ... అం. భా. ౨. ౬౧.

సీ. కల్వశేకులమిద్దఁ గావించి యాచుట్టుఁ గురు
వేరువడి గట్టి విరుల లేనె, బూసి... యమా.

గ. ౯౮. ఉ. రా. ౩. ౨౦౧.

కురూపము. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) వికృతరూపము
గలది. వి. అ. న. వికృతరూపము.

కురూప్యము. సం. వి. అ. న. రంగము, తగరము.

కుర్కుటము. సం. వి. అ. పుం. కుక్కుటము, కోడి.

కుర్కురము. సం. వి. అ. పుం. కుక్కు.

కుర్కజము. సం. వి. అ. పుం. కులంజనవృక్షము, దుంప
రాస్తము.

కుర్దనము. సం=కూర్దనము.

కుర్పరము. సం. వి. అ. పుం. గ. కూర్పరము, మోఁ
చేయి. ౨. జానుపు, మోకాలు. (మే. ని.)

కుర్వల్. సం. శ. త్ర. చేయుచున్న.

కుర్వాణుడు. సం. వి. అ. (అ. అ. అ) చేయుచు
న్నవాడు. వి. అ. పుం. భృత్యుడు, పనిచేయు
వాడు.

కుఱుగలి. వి. బౌ. సమీపము, చేరువ.

వ. అనిన గంధర్వుండు పెద్దముం బ్రొద్దు విచారిం
చి యిచ్చటికిఁ గుఱుగట సుత్రచం బను
పుణ్యతీర్థంబునందపంబు నేయుచున్నవాని
ధామ్యుం డను బ్రాహ్మణుని... భార. ఆది. ౭.
౧౫౬.

చ... అ, క్కుఱుగట కోక జాశ్రువులుఁ గోయ
ను నేవ్వులు సువృత్తిలైడు. తై. భా. ౧. ౫౭.
విణ. సమీపస్థము, చేరువైనది.

వ... ప్రభాసం బనుతీర్థంబునకుఁ జని యందు
లకు ద్వారావతిపురంబు కుఱుగలి యని వి
ని... భార. ఆది. ౮. ౧౬౩.

క. చాలఁ గుఱుగటిమఁగుల, గాలాపు న్నేట
లాడఁగా దొరకినబ, రీలు చవిఁ దేర్చినపు
డా, పారెంబునడిగినబక్క బంబ్రెతులను.

కువల. ౨. ౧౦౯.

కుటుకుటు. ౧౧. (౪/కుటు) అత్యల్పము, మిక్కిలి తక్కువైనది.

క. కుటుకుటువేలుపుండెటలం, జెఱనట్టినయటు రె తెలివి చెడి రామునితో, కుటుక పగ దెచ్చుకొంటివి, కొఱవిం దల గోకుకొనగఁ గోరెడుకరణి. అచ్చ. రా. సుం. ౫౦.

క. ఈకలితాదోషోత్కర, మేకడ నీ వొనఁగు మాడ్కి నియ్యక ఖలులౌ, నాకుకుటుదారలకు మ, హాకుకపు లొనర్చుకృతులయందు పసిండు. నరస. క. క.

క. పటతెంచి వనము వెలుగుట, కుటుకుకురక్కసుల నొక్కకొండఁ జేలక, విజుదుటయిటు చిక్కుట ని, న్నెఱుకపడం జూచుటకు జూమీ దనుజేశా. రామా. ౬. ౨౩౪.

కుటు. విణ. (క. త. కుటు-వృత్తియందు 'కుటుచ' శబ్దముయొక్క అంత్యవర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. అచ్చులు పరమగునపుడు 'ఱ' వర్ణమునకు 'ద్విరుక్తటకారము' ఆదేశ మగును. ఉదా: కుటుమొల్ల, కుట్టుమరు, మొ.) పొట్టి. నీ...అరుణాయతామండై కుటుగద్దెలిల్ల బ్రోవృ మునిచి. ఆము. క. ౫౮.

నీ. దూడలు పెనుమావకోడెలు కుటుగాడిగిత్తలు...శుక. ౨. ౪౦౮.

క్రి. విణ. కొంచెముగా.

ద్వి. ముఱముఱమని పట్టుబుట్టుబు విడిచి, కుటుమాసి యున్నట్టికోకను గట్టి. ద్వి. సారంగ. ౩౫ పా. ౭౨౨ పం.

కుటుమాపు(డు) = కొంచెముగా మాసినది.

నీ. నినువువై పనుపుమానియజిడ్డు లంటినచిటిక మ్మికుటుమాపుఁజీరతోడ. శుక. క. ౩౮.

క. వలపలిదిక్కున కించుక, మలఁగం గాఁ దుఱుమిడి కుటుమాపుడుబుట్టం, బలవడఁ గట్టి జరకవ, ల్కలమున నెవ్వఁగుఁజన్నుఁగవ గప్పి

తగ్గ. భార. విరా. ౧. ౨౯౧.

వ... సంధ్యాకాలంబున మనకమనకచీకటిం గుఱుమాపుడుంబుట్టుంబు ముసుంగుచెట్టుకొని...నైష. ౭. ౧౪౧.

కుటుకు. వి. ప్రోగు, రాశి.

మ. కుటుకుగట్టె భటాంగకంబులు రణక్షోణింబ్రవాహంబులై, పటచెకె నెత్తురు భూతకోటి విహరింపక బ్రస్తుతింపక సురలో. భార. ప్రో. క. ౮౩.

ద్వి. కొఱకులు మాని పక్షులు గూండ్లు నేరె, గుఱుపలు గట్టి చీమరువాయు లడరె. ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౮౪౨ పం. భార. స్త్రీ. ౨. ౩.

కుటుకొను. అ. క్రి. త్వరపడు. (ఆంధ్రభాతుమాల.) నీ. ...కుటుకొని కుఱగలి కుటుపు ప్రణము... అప్ప. ౨. ౧౭౭.

కుటుగడ. వి. (కుటు + గడ) ఒకానొకయుద్ధసాధనము.

వ. ... విఠిగి పడినకుటుగడలును... జై. భా. ౫. ౨౦.

కుటుదే. వి. (క. కుటుదు.) ౧. ఆచిర కాలము, అల్ప కాలము.

వ... ప్రాణభయంబు ముఱుఱుల మగుమాకు నేడైన మీకు మఱునాడైన నవలినాడైన దుద యుగాంతంబునం దైన నిడుపుగుఱుచల నెప్పడుఁ దప్ప దంతవత్త్వంబునకుఁ దారతమ్యం చేమి... ఆము. ౬. ౩౧.

౨. ప్రాప్త మైనయచ్చు.

క. కుటుచలవైయరచింబులు, నెఱయఁగ నూడినను జెల్లు... ఆంధ్రభాషాభూషణము. ౫౭.

౩. అక్కగలి శ్లేదము.

చ. పతి యలలేజ నెక్కి నరపాలురు గొల్వ హయాధిగోహపాం, డితి సరిదాట్లు జోడనలు నిబ్బరముక రవగాలు వేడెయ్య, జతనము

మీఱఁ జూపి కుటుచో వడి నూకి మలంచి
వైచుచున్, జతురులు మెచ్చఁగాఁ జనియె
తైలనివాసులు త్రోవ నూపఁగన్. చంద్రా.
౨. ౭౦.

సీ. ఇలమీఁదఁ దనయాజ్ఞ చెలియలికట్టగా నిలిపి
నగతిఁ గుఱుచలను మలఁచి. ప్రబంధ. ౧౮౫.

ర. న్యూనత, కొదవ.

సీ. ... లొచ్చు కొద కడమ, కుఱుచ యొచ్చెము
తగ్గ కొంచెము తక్కువ కుందు కొదవ లో
ను కొద్ది యనఁగ, మెఱయు న్యూనత పేళ్లు...
సాం.ని.మాన.రం.

విణ. (నృత్తి యందు దీనికి కొన్నియెడల ఆంధ్ర
వర్ణలోపము - చూ.కుఱు.) ౧. ప్రాప్తము, పొట్టిది;
చిన్నది; లఘువు, చులుకనిది.

సీ. కుఱుచ చేతులు మిడి గ్రుడ్లును గడుకొన్నతఱ
టులు మఱి చుంచుతలలు నమర. భార. ఆర.
౧. ౩౦౦.

సీ. కుఱుచ కొట్ట కురుఁజ...గీ...ఆనఁగను వా
మనాఖ్య దినరు. ఆం. భా. ౨. ౧౨౩. సాం.
ని. మాన. ౫.

ద్వి. కుఱుచమంటలు జీబుకొని యున్నకసవు,
చుఱుమఱఁ గమరంగ ... ద్వి. హరిశ్చ. పూ.
౨౨౩౧ పం.

ద్వి. నిను విచారించక నీపుత్రినైన, ననుఁ గుఱు
చగఁ జేసె నరనాథుఁ డనిన. రం. రా. ఉ.
౧౩౨ పా. ౫ పం.

కుఱుచలుద్రొక్కు = చిందులుద్రొక్కు, నర్తించు.
చ...హరమూర్, కుఱుచలుద్రొక్కు ముంగురులు
గ్రొం జెమటన్ బడనెక్కు వేలుపుం, దెఱవ
యొకర్లు చేదిజగతీపతికి శిర సంఘె వేడు
కన్. పసు. ౫. ౭౫.

కుఱుచనేయా, కుఱుచకావించు = తక్కువప
ఱుచు.

వ...నీవును నాపలుకులు గుఱుచనేయక నీపెం
పునుం బ్రకటంబుగా నయ్యత్తరకుమారు

నకు రథంబు గడవ నియ్యకొని ... భార. వి
రా. ర. ౨౯.

ఉ. సత్తుగ నోచ నెట్లుఁ బతిసంగతికిం బ్రతి
రూపమేని నా, చిత్తముపూనికం గుఱుచనే
సిససోలముతోడినన్ బ్రయో, ద్భృతవికాల
వక్షుమనఁ దేతెడునట్లుగ వ్రాసి చూపి నా,
యత్తలపాటు మాన్పు మది నూఱడి వెన్నె
లచిచ్చు చొచ్చెదన్. కవిక. ౩. ౧౦౭. విక్ర.
౨. ౩౫.

కా...ఈబుడు తెంత న స్థుచకావింపన్ దను
నైత్తురే. ఆము. ౬. ౧౦౯.

జ: కుట్టారిక, కుట్టుసురు, కుట్టారుపు, కుఱుగడ,
కుఱుచపడు, కుఱుచపఱుచు, కుఱుచువ్వ, కుఱు
పంది, కుఱుమట్టము, కుఱుమాఁడు, కుఱుముప్పి,
కుఱుమొల్ల.

కుఱుచేపడు. అ. క్రి. (✓కుఱుచే) తగ్గు. (క. ర.)
కుఱుచపఱుచు. స. క్రి. (✓కుఱుచేపడు) కుఱు
చపడఁజేయు.

(తగ్గించు)

గీ. వివృతవక్త్రంబు సూప నవ్వీరవరుఁడు, మఱి
వయోదముగతి మేరు కుఱుచవఱిచి. భా.
రా. సుం. ౪౮.

కుఱుచువ్వ. వి. (✓కుఱు) తిలసస్య భేదము, చిన్న
జాతిచువ్వ. హంస. ర. ౧౨౭.

కుఱుపంది. వి. (కుఱు + పంది) వనరాహ భేదము,
ఒకజాతి అడవిపంది. (ఇది జేనెఁడుసాడపై పిడి
వెల్లిమూరెఁడునిడుదయై యుండును. పచ్చికమా
త్రము మేయును. చి.ని - 'ఒకవిధ మైనలేడి' అని
త్రా.)

కుఱుపు. వి. (క. కురు.త.కురుపు.) అల్పప్రణము.
గీ.పఱులుఁ గుఱు పనఁగాను నల్పప్రణంబు. ఆం.
భా. ౨. ౧౨౯.

కుఱుమట్టము. విణ. (✓కుఱు) పొట్టిగాను పుట్టి

గాను ఉన్నది ('కుడిమట్టము' అని వా.)

క. వెలుచుచు వంగుచు వ్రాలుచు ... కుటుమట్ట
పుంజాటివడుగు కొంత నటించెక. భాగ.

౮. ౫౩౮.

మహాస్థగర. మెలుఁగాయంగోరఁ జిమ్మ మి
డుఁగులు రెగయక మేదిసీభృద్భృషత్తు,
కుటుమట్టంబైనతోకం గొని విసరు వెసం
గులఁగా సాలపంతుల్ ... వరాహ. ౧౨.
౩౨.

ద్వి. ఉన్నత వేషంబు నొప్పుగాఁ చాల్చి, కుటుమ
ట్టపంగంబు కంటిపాదంబు, పరికిమీసంబు
లు పల్లవెండ్రుకలు... ప్రభు. ౮. ౧౮౮ పా.
౧౨ పం.

కుటుమాఁడు. వి. (కుటు + మాఁడు) ఇంటిమూల
కప్పు. (క. ౮, ప్రా.)

కుటుముష్టి. మి. వి. (√కుటు) చిన్న జాతిముసిండి
చెట్టు. ద్వి. సారంగ. ౨. ౮౦ పా. ౨ పం.

కుటుమొల్ల. వి. (కుటు + మొల్ల) ఒక జాతి మొల్ల.

సీ. ఘనసారగుని యిదే కర్పూరపేటిక కుటు
మొల్లదిరు లివే కందరదన. ఇందు. ౬. ౧౨౦.

కుటువు. వి. ఊరువు, తోడ.

గీ. కుటువు తోడ యన నూరువు పరఁగుచుండు.
ఆం. భా. ౨. ౧౩౫.

వ... మఱి యిదియునుం గాక స్త్రీభాగం బైనడా
పలికులు నెక్కక పురుషభాగంబై పుత్రాఁ
హణయోగ్యం బైననావలపలికులు వెక్కిరి
గావున నాపుత్రునకు భార్య వగు మనిన...
భార. ఆది. ౮. ౧౩౮.

గీ. పాణిపుటకీసుకాత్రంబుఁ బాఱవైచి, కుటు
వునై నున్నకిన్నర నులుకఁ ద్రోచి. పాండు.
౫. ౧౩౬.

కుట్ట. విణ. ౧. చిన్నది, లేతవ యున్న గలది.

ఉదా: కుట్టవాఁడు, కుట్టది, మొ. (కొన్నిచోట్ల

సమాసోత్తరపదముగా నుపయోగింపఁ బడినది.
చూ. ఆల్లఁగుట్ట, కొడుకుఁగుట్ట, మొ.)

వి. ౧. బాలుఁడు, పిల్లవాఁడు. ఆం. భా. ౨. ౧౧౮.

ఆ. కొరు మెప్పి యెనఁ గుట్ట నీవు. భాగ. ౭. ౩౭౦.

౨. కొడుకు.

గీ. ఎన్నఁ గొమరులు కల్గక యున్నవారి, కిందు
నందుచు నెమ్మది సొందదనుచు, బుడమివేలు
పుంబెద్దలు నుడువుచుండు, రట్లగుటఁ గుట్ట లిం
క నాకు నబ్బ వలయు. అచ్చ. రా. బాల. ౫౧.

ద్వి. మామట్టఁ జూడక మముఁ గొని కాలు, శోకా
గ్ను లాశ్రయ చూపవే వాని. రం. రా. ఆయో.
౧౨౫ పా. ౨౯ పం.

జ: కుటుకుట.

కుట్టఁడు. వి. బాలుఁడు, పిల్లవాఁడు.

క. గుట్టముఁ గొనిపో బుద్ధుల, కుట్టఁడ మీతాత
యెద్దకుక నీతం ద్రుల్, వెట్టులు నీతై రదె
యీ, మిట్టన గంగాజలంబు మెలఁగ మధ
మగుక. భాగ. ౯. ౨౧౫.

క. తొట్టులఁగాచిననందుని, కుట్టచిరతామృతం
బు గొనకొని చెవులం, జాట్టంగఁ దనివి గలుగు
నె. భాగ. ౧౦ ప్రా. ౬౩౩.

విణ. చిన్నవాఁడు, లేతవయసువాఁడు. (చూ.
కుట్ట. విణ.)

సీ. కొడుకుఁగుట్టఁడు చమ్ము గుడువ కట్టుంటి వి
చారించి మేదరసాని, యపుడు. పరమ. ౧.
౧౩౯.

కుట్టి. వి. గోవు, ఆవు.

చ. ... రాజ్యముం, గొన నగునయ్య యిచ్చిడిసి
కుట్టికి... భార. ఆది. ౭. ౧౦౧.

సీ. జగములు మూఁడుచు సంతోషమును బొందఁ
గుట్టులు చమ్ములఁ గురిసెఁ బాలు. భాగ. ౧౦
ప్రా. ౯౫౦.

మత్త. ... నాలుగే న్నాడికుట్టు నీడ వీనికి

బాలు ద్రావుచు నుండఁగాఁ. భార. ఆది.

౫. ౨౧౦.

గీ...గోవు కుట్టి, యావు నాఁగను ... ఆం. భా.

౨. ౨౬౨.

వలపులకుట్టి=కామధేనువు.

క. వనచరులనుజూచుచు నటఁ, జని జనపతి కాం
చె నొక్కచక్కనియిట్టికొ, మునిపతి పెంపు
డుబుట్టిన, వసుమతఁ జరియించువేళ వలపుల
కుట్టికొ. పి. శకుం. ౨. ౧౨.

కుట్టు. ఆ. క్రి. (త. కుట్టు) కూయు, ఆటచు. (శ.
ర, బ్రా.) వి. కూత.

సీ. పెల్లుగాఁ బాలుమపూకేళ్లకుట్టులనద్దు దొడ్డ
యాదెళగువ్వ లొడ్డురవలి. చంద్రా. ౨౦౧.

కులంజనము. సం=కులంజము.

కులంజము. సం. వి. ఆ. పుం. దుంపరాస్తముగీ.

కులంభరు(లు)ఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. చోరుఁడు,
కన్నపునొంగ. (వాచ.)

కులకంటకుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. వంశమునకు
కంటకమువలె బాధపేతు వైనవాఁడు.

కులకము. సం. వి. ఆ. న. గ. నాలుగింటికి పైఁగా
నుండి ఒక క్రియతోముగి నెడు పద్యసమాహము.
౨. పటోలలత, చేదుపొట్లగీ. ౩. సమాహము.
౪. ఆల్ప సమాసములు గలగద్యబంధము. పుం. గ.
కాకేందువు, కాకితుమికిగీ. ౨. పల్లీకము, పుట్ట.
౩. మరువకము, మరువముగీ.

కులకరుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కులమునకు మూలపు
రుఁడు.

కులకర్కటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిత్రకూటప్రాంతమం
దలి యొకజాతివోసగీ.

కులకుండలి. సం=కులకుండలిని.

కులకుండలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (తం త్ర) మూలాధా
రమందు ఆఁడుకామువలె నున్న శివశక్తి భేదము.

కులకుఁడు. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. కులశ్రేష్ఠుఁడు. ౨.

శిల్పికుల ప్రధానుఁడు, పనివాండ్రలో పెద్ద.

కులకుల. వి. క్షుద్రక్రిములబాహుళ్యమును నూ
చించుటయం దుపయోగింపఁబడుతరుకరణము.
(వ్యవ) వానితలనిండ పేలు కులకులలాడుచున్న
వి. ఈపుచ్చుపండ్లలో పురుగులు కులకులలాడు
చున్నవి.

కులక్కము. సం. వి. ఆ. పుం. కరతా?, తాళమువేసె
డి కందువాద్యము.

కులక్షయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సూకశించి, మాలగొండిగీ.

కులగిరి. సం. వి. ఇ. పుం. కులాచలము, కులపర్వతము.

కులగురువు. సం. వి. ఈ. పుం. కులాచార్యుఁడు.

కులఘ్నుఁడు. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వంశఘాతకుఁ
డు, వంశమును నాశముచేయువాఁడు. (మను
ష్యుఁడు)

కులజము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. గొప్పకులమునఁ
బుట్టినది, గొప్పకులముది. ౨. కులక్రమమునఁ గలి
గినది, వంశపరంపరలచే లభించినది.

కులట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. - కులము విడిచి పోవునది -
అసతి, అంకుటాలు. ౨. పతివ్రత యగుభిక్షుకి.

కులటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మనశ్శిల. (కల్ప)

కులటుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకపటుంబమునుండి
మఱియొకకుటుంబమునకు వెళ్లువాఁడు - చిత్రపు
త్రుఁడు.

కులతంతువు. సం. వి. ఈ. పుం. వంశవర్ధకుఁడు,
వంశమందుఁ బుట్టి సంతానముచే ఆకులమును
వర్ధిల్లఁజేయువాఁడు.

కులతిథి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. చతుర్థి, ఆష్టమి, ద్వా
దశి, చతుర్దశి-వీరిలో నేదేనియొకతిథి. (తిథులు
కులము లనియు ఆకులము లనియు కులాకులము
లనియు మాఁడువిధములు. ద్వితీయాదశమిషష్ఠ

లు తప్ప తక్కిన సరితిథులు కులతిథులు. పాడ్య
మి మున్నగు చేసితిథులు అకులతిథులు. ద్వితి
యాదశ మిషమలు కులాకులతిథులు.)

కుల(శ)త్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వనకులత్రము, అడవి
యులవలు. (పాతాంతరము. కుశుత్ర.)

కుల(శ)త్రము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉలవలు. (పా
తాంతరము. కుశుత్రము.)

కుల(శ)త్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (పాతాంతరము, కుశు
త్తికా.) ౧. చతుష్వ్య, కులత్థాంజనము. ౨. వనకు
లత్రము, అడవియులవలు. ౩. ఉలవగింజవలె నుం
డుకాటుకతాయి.

కులదీపకుడు. సం. వి. ఆ. (అ. పికా. అ.) కులము
ను ప్రకాశింపజేయువాడు, కులమునకు వన్నె
తెచ్చువాడు.

కులదేవత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇలువేల్పు, కులక్రమ
ముగా నుపాసించబడుదేవత.

కులద్రుమము. సం. వి. ఆ. పుం. శ్లేష్మతకము మొ
దలగువానిలో నొకటి.

శ్లో. శ్లేష్మతకః కరజ్జశ్చ బిల్వాశ్వత్థకదమ్బకాః,
నిమ్బా వటోదుమ్బకా చ ధాత్రీ చిత్వా
దశ స్తృతాః. (వాచ.)

కులనక్షత్రము. సం. వి. ఆ. న. శతతార, ఆర్ద్ర, మూల,
అభిజిత్తు-ఇవి తక్కిన మిగిలినవానిలోని సరినక్షత్రములలో నొకటి. (నక్షత్రములు కులము
లనియు అకులము లనియు కులాకులము లనియు
మాఁడువిధములు. భరణి, రోహిణి, పుష్యము, కుశు, ఉత్తర, చిత్త, విశాఖ, శ్రేష్ఠ, పూర్వాషాఢ, శ్రవణము, ఉత్తరభద్రపద ఈ పదునొకొండును కులనక్షత్రములు. అశ్విని, కృత్తిక, మృగశిరము, పునర్వసువు, ఆశ్లేష, పుబ్బ, సాస్త, స్వాతి, అనూరాధ, ఉత్తరాషాఢ, ధనిష్ఠ, పూర్వాభద్రపద, రేవతి ఈ పదుమాఁడును అకులనక్ష

త్రములు. ఆర్ద్ర, మూల, అభిజిత్తు, శతతార ఈ నాలుగును కులాకులనక్షత్రములు.)

కులనాశము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. వంశము యొక్క నా
శము. ౨. లాటియ, ఉష్ణము. (వాచ)

కులవతి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. వంశశ్రేష్ఠుడు. ౨. పది
వేలశిష్యులను అన్న దానాదులచే బోషించి య
ధ్యయనము చేయించు బ్రహ్మ.

శ్లో. మనీనాం దశసాహస్రం యోఽన్నదానా
దిపోషణాత్, అధ్యాపయతి విప్రవీరసా కు
లవతిః స్తృతాః. (వాచ.)

కులవత్త్రము. సం. వి. ఆ. పుం. దమనకము, దవన
ము.

కులవరంవర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వంశక్రమము.

కులవర్వతము. సం. వి. ఆ. పుం. కులగిరి. (ఇది యేడు)

శ్లో. మహేష్ఠో మలయస్సహ్యాశ్శక్తిమాన్ గన్ధ
మాదనః, విష్ణుశ్చ పారియాత్రశ్చ సప్తైతే కు
లవర్వతాః. (త్రి. వి.)

కులపాత్రికము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒక జాతినారింజ,
కమలాఫలము.

కులపాలకుడు. సం. వి. ఆ. (అ. లికా. అ.) వంశ
పాలకుడు.

కులపాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కులవతి, కులస్త్రీ, మం
చికులమును శీలమును గలయాడుది.

కులపాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=కులపాలి.

కులపుత్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వంశోద్ధారకు
డగుపుత్రుడు.

కులపురుషుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కుటీనుడు,
మంచుకులమువాడు. ౨. కులమునకు మూలపురు
షుడు.

కులభార్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సాధ్వి యగు పెం
డ్డము.

కులభృత్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. గర్భిణిః చేయు
పరిచర్య. ౨. వంశమును బోషించుట.

కులము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిలకమనుచుపరి
మళము గలది. (వై. ని.) వి. అ. న. గ. వంశము,
అన్వయము. ౨. సజాతీయప్రాణిసమాహము, తెగ.
(ఉదా: విప్రకులము, పక్షికులము.) ౩. గృహ
ము, ఇల్లు. ౪. జనపదము. ౫. దేహము. ౬. ఋషు
లకు చేయుజలతర్పణము. పుం. గ. తిలకపుష్ప
పరిమళము. (వై. ని.) ౨. మార్జాలము, పిల్లి.
(కే. ని.)

కులవంతుఁడు. సం. విణ. (త. వతీ. త.) కులీ
నుఁడు, గొప్పకులమువాఁడు.

కులవారము. సం. వి. అ. పుం. మంగళవార
శుక్రవారములలో నేదేనియొకటి. (వారములు
అకులవారము లనియు కులవారము లనియు కు
లాకులవారము లనియు మూఁడునిధములు. ఆది
సోమ, గురు, శని వారములు అకులవారములు.
మంగళ, శుక్రవారములు కులవారములు. బుధవార
ము కులాకులవారము.)

కులవిద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వంశక్రమాగత మగు
విద్య.

కులవిప్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వంశక్రమముగా
వచ్చినపుడోహితుఁడు. (ఇట్లే: కులబ్రాహ్మణుఁ
డు, మొ.)

కులవృద్ధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుటుంబమునం
డు పెద్దవాఁడు.

కులవ్రతము. సం. వి. ఆ. పుం. న. వంశవరంపరి
గా ఆచరింపఁబడువ్రతము.

కులశ్రేష్ఠి. సం. వి. న్. పుం. శిల్పిశుభ్రధానుఁ
డు, పనివాండ్రలో పెద్ద. (ఆమరము)

కులసంభవుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మంచి
వంశమందుఁ బుట్టినవాఁడు, వీశ్యాఁడు.

కులసత్తము. సం. వి. అ. న. పితృదిక్రమముగా
సహస్రవర్షము లనుష్ఠింపఁ దగ్గయుగవిశేషము.
కులసౌరభము. సం. వి. అ. న. మరువకము, మరు
వము.

కులస్త్రీ. సం=కులపాలి.

కులహం(హుం)డకము. సం. వి. ఆ. పుం. జ
లావర్తము, నీటిసుడి.

కులాంకురము. సం. వి. అ. పుం. కులముయొక్క
ఉత్తరాభివృద్ధికి హేతు వైనసంతానము.

కులాంగన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=కులస్త్రీ.

కులాంగారుఁడు. సం. వి. అ. పుం - కులమునకు
బొగ్గుపంటివాఁడు - వంశమాషకుఁడు, వంశము
నకు అపకీర్తి తెచ్చువాఁడు.

కులాయము. సం. వి. అ. పుం. గ. నీడము, పక్షి
గుఁడు. ౨. గృహము, ఇల్లు. ౩. స్థానము, చోటు.
కులాయిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ - గుండ్లు కలది - పక్షికా
ల, పక్షు లుండుటకు కట్టినకాల.

కులాలము. సం. వి. అ. పుం. గ. కుమ్మరము, గంపపు
లుఁగు, అడవికోడి. ౨. కాళికము, గ్రుడ్లగుబ.
(హేమ. ని.)

కులాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కుతభిశేషము. (ఆమరను
ధ.) ౨. వనశుభ్రము, అడవియులవలు. (రా. ని.)
౩. కుమ్మరవానిభార్య. ౪. కుమ్మరది.

కులాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కుమ్మరి పెండ్లాము. ౨. కు
మ్మరది.

కులాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుంభకారుఁడు, కుమ్మ
రవాఁడు.

కులాహము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఇంచుక పసుపు
వన్నెయు నల్లనిమోకాళ్లును గలఆకృతి. ౨. కృ
కలాసము, తొండ. ౩. కాక భేదము.

కులి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) మంచికులమువాఁడు.

వి.న.పుం.కొండ.(వాచ)ఇ. పుం. చేయి. (శ్లో.)
కులీన్దస్తా భుజాదళః. త్రి.సి.)ఇ.ఈ. స్త్రీ. కంట
కారిక,వా.కుడు. ఈ. స్త్రీ. పత్నియొక్క శ్రేష్ఠ
భగిని, పదిసె. (వై. సి.)

కులీంగదృక్కు. సం.వి.శ్.స్త్రీ. యతాక్షి,గచ్చచె
ట్టు.

కులీకము. సం.వి.అ.పుం. గ.ఒకానొక చెట్టు. అ.అ
ప్రమహానాగములలో నొకటి. ౩. రవ్యాదివారము
లందు వచ్చుదుప్రకాలము.

ఉదా: కులీకవేళ, కులీకకాలము.

కులీకి(ల్లి)ంచే. స. క్రి. (√కులుకు.) కులుకఁజే
యు.

(ఒయ్యారముగాఁ గదల్పు.)

మ....గుబ్బచ,న్నులు గుల్కించుమెలంతలుక
...మల్లభూ. వైరా. ౫౬.

కులీకుడు. సం.విణ. (అ.అ.అ.) కులీశ్రేష్ఠుడు.

వి. అ. పుం. గ. శిల్పికుల ప్రధానుడు, పనివాం
డలో పెద్ద. అ. సమానవంశమునఁ బుట్టినవా
డు, జ్ఞాతి.

కులీరు. వి. (క. కులీర్) చల్లదనము.

కులీరుగొను=శీతల మగు, చల్లబడు.

క. కొలవేసులు నెలదూఁడులు,దలిరులు నీహార
వారిఁ దడిపి నయమునక, గులీరుగొన మేన
నొత్తిరి,లలనలు పార్వతికి శీతలక్రియ లెల
యక. కు. సం. ౫. ౬౨౮. (ప్రయోగాంత
రము లేదు)

కులీశద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. స్నుహి, జె
ముడు.

కులీశధరుడు. సం. వి. అ. పుం. వజ్రమును ధరిం
చినవాఁడు-ఇంద్రుడు.

కులీశనాయకము. సం. వి. అ. పుం. సురతబంధ
భేదము. (కులీశనామకము అని కొందఱు.)

కులీశము. సం. వి. అ. పుం. న-ఇంద్రునిచేతయం
దుండునది; పర్యశములను పగులఁగొట్టునది-
వజ్రాయుధము. పుం. గ. మత్స్యవిశేషము. అ.
అస్థిసంహారవృత్తము, నల్లేరు.

కులీనకము. సం. వి. అ. పుం. వనముద్గము, అడవిపె
సర.

కులీనసము. సం. వి. అ. న. నీరు. (వై. సి.)

కులీనుడు. సం.విణ. (అ.అ.అ.) ఉత్తమకులమునఁ
బుట్టినవాఁడు.

కులుఁడు. సం.వి.అ.పుం.కులీకుఁడు, శిల్పికుల ప్రధా
నుఁడు, పనివాండ్లలో పెద్ద. (కల్ప)

కులుకము. సం. వి. అ. న. జిహ్వములము, నాలుక
పాఁచి. (త్రి. సి.)

కులుకు(ల్లు). అ. క్రి. (క.కులుకు.త. కులుక్కు)

గ. శృంగారముగా కుడులు, నీటుగా కడులు, గు
నియు.

వ. ... చెదరినముంగురులు చక్క దువ్వుచు నల్ల
నల్లనం గులుకుచు...శకాం. ౩. ౨౧.

చ. బలువగపారువాపలుకు పల్కంగ వచ్చునో
కుల్కవచ్చునో, చెలువునిచెంగటం బరుని
చెంగటం బోలెఁ గురంగలోచనా. శుక. గ.
రరం. ఇందు. ౫. ౧౦౩.

అ. మురియు.

క. కొండయనుఁగుఁగూఁతుఁ గలిసి కులీకెడుదో
రమక. అచ్చ. రా. బాల. ౨౩. వేం. మా.
౧. ౬౮.

౩. ప్రకటమగు.

గీ. వాసుకి నసంతక క్తినివాసుఁ బిల్వ,నంపి యిట్ట
ని పలికె బ్రియంబు గులుక.దశా. ౨. ౧౭౮.

గీ. అనుచు నశ్శిలాంగశృంగార ముభిసతించు,
గతిఁ దులఁగోటిమణికోటికాంచినామ, కిం
కిణీగణకంకణాక్షీర్ణకలక,లారవస్తులు గులు
క నొయ్యార మెలుక. సారంగ. ౨. ౪౩.

ర. ఒప్పు, ప్రకాశించు.

వ. ... సంక్రందనచందనగంధ్యాలిక ఫలకంబునం
గులుకుకర్పూరతిలకంబుతోఁ దులఁదూఁగి
... ఉ. రా. ర. ౧౬౩.

దరువు. ఉరమున వల్లకి గుల్క, నదియు హరినా
మమే వరుసఁ బల్క. మృ. వి. ౧. ౧౩.

స. క్రి. ౧. చెడచల్లు, చిమ్మ; బయలుపఱుచు,
ప్రకటించు.

(నరసింహస్వామి) చ... ద్విజవేషముతోడ వ
చ్చెనా, గరదధిగంధముల్ గులుకుకట్టు ప్ర
సాదపుమాటతోడుతె. పరమ. ర. ౨౨౭.

(క. ర. పా.)

సీ. కొదలుమాటలు లేనె గులుకుమఁ బలుకుచో
మోహనం బగువింతముద్దుఁ జెలుపు. గీ. కలిగి
... కళా. ౬. ౧౯౬.

చ... చీకటుల్, గులికెడునీలిడట్టి... కువల. ర.
౨౦౨.

సీ. వలపులు గులుకుచెంగలువ క్రొవ్విరులతేకులు
గానరా సేసకొప్పు ముడిచి. వరాహ. ౩.
౧౧౧.

ఉ. భూవరముఖ్యుసన్నిధికి బోయెడుమామిడి
పండ్లపుట్టికల్, మోవఁగఁ గూలిఁ బుచ్చు
కొని మూఢతఁ గుర్తెడుగ్రామ్యచేష్టితం,
బావహిలంగ నేఁగి... కళా. ౬. ౧౫౪.

౨. పోయు; వేయు.

సీ. గొజ్జంగపూఁదేనె కులికి మేదించినకమ్మగమ్మ
రి మేనఁ గలయ నలఁదు. కాశీ. ౩. ౧౧౫. క్రి
డా. ర. ౩.

క. గంబూర కులికి... పన్నీట, బింబోష్టి య
తనిపాదాబ్జంబులు గడిగించె గూర్చి నకియ
లచేతె. సారంగ. ౨. ౫౪. విక్ర. ౮. ౯౬.

౩. కదలించు.

సీ. ఉబ్బుబుగ్గల నొక్కి యొయ్యనొయ్యనఁ గే

లఁ గమ్మెవిఁ గులికి నీత్కూతులు నలిపి. చం

ద్రా. ౨. ౫.

గీ. ఎఱ్ఱగా నగ్నిఁ గాఁగినయినుపయినుకఁ, గులికి
పోయుఁడు వీనియుక్కునను జెవుల. కాశీ. ౩.

౧౫౨.

ర. గంగరించు.

గీ. పల్లఱును దేఁటిచిన్నిపాపలకుఁ గులికి, పు
వ్వుఁ దేనియ నుద్గులు పోసి పోసి. యయా. ర.
౨౫.

౫. పూయు.

చ. ఆలఘుతఁదయభేయముల నాడెడునన్నులగు
బ్బచన్నులక, గులికినయెఱనాభివవకుంకుమ
సంకుమదాంకపంకసం, కలితవిలేపము ల్లరఁగి
గమ్మనికమ్మనితావు లీన... హ. న. ౧. ౧౦.

౬. తాఁకించు ?

క. తలదలతోఁ దాఁకించినఁ, దల మీఱుం గాలు
గాలఁ దాఁకించిన మిక్కిలికాలు గలుగుఁ
జేతులఁ, గులికినఁ దనచేయి మాఁ దగుకే వే
టునకుక. ఉ. హరి. ౬. ౧౦౬.

వి. ౧. శృంగారపుఁగుదిరిక.

గీ. దానితన్నినినుచఁబల్కు దానికుల్కు, దాని
యొమ్మారమును మెచ్చి తార్చి నిలువ, లేక
వరుణుండుగూడ స్థలించెఁ దేజ, మదియ
ముచపటిసుటమందె యతివ యుంచె. ఉ.
రా. ౬. ౩౫౪.

వ. ... మేలి మైనకులుకుల రసికజనంబులమనం
బుల మరులుకొలుపక జాలి... మరుచ. ౫.
౧౦౧.

౨. విలాసము; ఆందము, ఒప్పు.

సీ. చిత్తరము కులుకు బెడఁగు... హామయ లనఁగ
విలాస మొప్పుచుండు. ఆం. భా. ౧. ౧౩౯.

సీ. ఫలభంగములు నేయువనిఁ బూనెదరు గదా
కులుకులా యివి మాకుఁ జిలుకలార. కృ. శ
కుం. ౨. ౨౦౯.

మ...వీరా యధరామృతం బొసంగి న స్తన్నించ
రా యంచ దైన్యరసం బుప్పతిల స్నైలంత
వలపంతం గుల్కులం జిల్కుపాం,డరగండ
చ్యుత బాష్పధార కొనగోటక మీటుచుం
బల్కుగఁగ. సారంగ. ౨. ౧౨౯.

చ...కులుకు చల్లెడుచూపులు...కవిరా. ౫. 3౧.
(బ) కుమ్మరి కుండలపై చేయుశిల్పము. (ఒకవిధ
మగునకిఁచని) హంస. ౫. ౧3.

విణ. ౧. శృంగారపుఁగుదిలిక గలది.

సీ. గుత్తంపుఁజివక దా హత్తకుండఁగఁ జేసి కల
పంబు కులుకుగుబ్బలను బూయు. హంస. ౧.
౧౨౬.

చ. కొండలు కులుకులాఁడులు తమకులుకుగుబ్బ
లం బోలకున్న నీళ్లు మోయించి రనఁ జాలు
జాచువాగిండ్లు పూని కలంకులం గొలుపునే
య...ఉ. రా. ౫. ౨౮౮.

సీ. పసివాళ్లు వాడెనువనాబ్బులులతోడ వలపుఁ
దలెడుకుల్కు పెలుఁగుతోడ. పరమ. ౪.
౧౦౧.

౨. మనోజ్ఞులు, ఒప్పిదము, అందమైనది.

సీ. కులుకుఁబాయపురాచతలిరాకుఁబోఁడులు...
నీలా. ౧. ౨౭.

సీ. నగుముద్దుమోమున మృగవాళితిలకంబు కులు
కుడాల్సెరులు ముంగురుల నొరయ.దళా. ౧.
౭౧.

కుల్కుఁదనము=అందము.

గీ. కుందనముఁ గేరుచెక్కుకుల్కుందనంబు, ప
ల్లపము నవ్వుచరణసంపల్లవంబు. చంద్రా. ౫.
౧౨౫.

జ: కులికించు, కులుకులాఁడి.

కులుకు(ల్కు)లాఁడి. వి.(√కులుకు) విలాసములు
గలస్త్రీ;స్త్రీ.

గీ. ... సింగార మొలుక ముద్దుఁజిలుకకడ ని
ర్వుఁ గోమటిపలుకులాఁడి. పుక. ౧. ౧౪౮.

చ. ... చిలుకలవరె బుక నేర్చినకొండలుకు

లుకులాఁడులు...ఉ. రా. ౫. ౨౪౮.

చ. ... ఆ, ప్పలుకులకుల్కులాఁడి నను భవ్యకవి
త్వధురీణుఁ జేయుతఁ. భోజనుతా. ౧. ౬.
(పలుకులకుల్కులాఁడి=పలుకులవెలంది, స
రస్వతి.)

కుల్కుగుంజ. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. ఉల్కాగ్ని, కొఱవి
నిప్పు. (కల్ప)

కులుప. వి. (త. కుసుప్తై=వాఁపు.) శోభవ్యాధి,
వాఁపు.

(వేశ్యామాతృవర్ణనము.)

ద్వి. వెలికుఁజికినకండ్లు వ్రేలుచప్పులును, గులుప
వట్టినమేను కొఁతి మొగంబు. ద్వి. పరమ. ౪.
౨౯౮ పా.

కుల్కాషము. సం.విణ. (ఆ. ఆ. ఆ)శబలము, చిత్రవ
ర్ణము గలది. (కే.ని.) వి.ఆ.న. కాంజికము, పులి
యఁజెట్టిన కడుగునీరు. పుం. ౧. అలసందలు, బొ
బ్బరలు. ౨. మినుములు లోనగువానిగుడ్డిళ్లు. ౩.
కురువిందమణి. ౪. యవపిష్టము. ౫. నూపభక్తము,
పులగము. ౬. శబలము, చిత్రవర్ణము. (కే.ని.)

కుల్కు. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. ౧. కృత్రిమసరిత్తు, కాలువ. ౨.
జలప్రణాళి, తూముకాలువ. ౩. జీవంతిక, తిప్ప
తీగఁగి. ౪. నది, ఏఱు. (వై.ని.) ౫. సాధ్య, క్రొ
త్తడి. (హలా. ని.)

కుల్కుము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. సత్కులము
నఁబుట్టినది. ౨. మాన్యము, గొప్పది. ౩. కుల
మునకు హిత మైనది. వి. ఆ. న. ౧. ఆస్థి, ఎముక.
౨. మాంసము. ౩. శూర్పము, చేట. ౪. అష్టద్రో
ణపరిమాణము.

కుల్లిమి=కుల్లెము. వి.ఒకజాతిమలుఁగుపాము, పాఁ
చమీను. (ప్రా.)

కుల్లెము=కుల్లిమి. (ప్రా.)

కుళము. వి.(త. కుళమ=చెఱువు)కొలను, చెఱువు.

గీ. ఇవి మహాశక్తు లిది జ్యోతు లివి మహంబు, లివి

య మణిమయపుండంకు లివి మళంబు,లివి సు
వర్ణాశ్చ సముదయం లివి తటంబు, లనమఁ
చేర్వరఁజాపుచు నరిగి యంత. చెన్న. 3.
ర.గ.

కుభాయ=కుభాయి.

మ. తలహంబట్టుకుభాయలుం దళుకునిద్దాయెం
ట్లు...దశా. 2. గ. 33. ఉ. రా. గ. 220.

కుభాయి=కుభాయి.

గీ. పాత్రములు మేల్కుభాయి పల్ముత్తియం
పుఁ,బోఁగులును ... కల్గి మంగిటికి వచ్చి,
నిలిచె వడి నొక్కనాడెంపు నేలవేల్పు. నీ
లా. గ. 10. ఆం. భా. 1. గ.గ. భాను.
ర. 10.

కుళి(లి)ంగము. సం. వి. అ. పుం. చటకము, పి
చ్చుక.

కుళి(లి)ంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కర్కటకృంగి.

కుళిరము. సం. వి. అ. పుం. గ.కర్కటము,ఎండి.

1. (జ్యోతి)కర్కటరాశి.

కుళీరము. సం=కుళిరము.

కుభుపు. వి. రాజావర్త మనుమణివిశేషము. (ప్రా.)

ఉంగరమునకు పొదిగెడువిశాల మగుమణివిశేష
ము. (శ. ర.)

చ. సరసిజసంఘపుండు పురసారసగోహినికిఁ ర
చించున, చ్చెరు వగునీలపుంగుభువు చెక్కిన
మేలివసిండిమద్దుటుం,గర మన మింటితో
నొరయికకొగనుపట్టెడు గోపురస్ఫుర,ద్దురు
తరతాతకుంఘరుచిగుంభితసాలము వీట మీ
టుగఁ. చంద్రా. గ. ౮.

కుభా(లా)=కుభాయి.

లయగ్రాహి...దోర,త్నాంగదము కుంకుమతరం
గముల గుచ్చ జగి వొంగుబురుసాపనిలెడం

గు గలకుభా, నింగికె దళత్తళ లానంగ ...

రా. వి. ౨. 3౯.

శా. కుల్లా నెట్టితి గోక నుట్టితి మహాకూర్పాస
ముం దొడ్డితిఁ ... తల్లి కన్నడరాజ్యలక్ష్మీ ద
య లేదా నేను శ్రీనాథుఁడఁ. (శ్రీనాథుని
చాటువు.)

గీ. ప్రబలు వస్త్రముకుటము కుల్లా కుభాయి,యనఁ
గ...ఆం.భా. ౨. గ.గ.గ.

కుభాయి=కుభాయ, కుభాయి, కుభా, కుభాయి. వి.

(సం. ఖోలకః. క.కుల్లాయి.త.కుల్లా)చిన్నటోపి.

సీ. పరిజనంబులు వీచుసురఁటితెప్పెరల బంగరు

వ్రాతకుల్లాయికళలు గడల. చంద్ర. ౨. ౯3.

ద్వి. తల యున్నఁ గుల్లాయి తగిలింపవచ్చు. ద్వి.
సారంగ. గ. ౧౯ పా. ౧౨ పం.

కుల్లాయ=కుల్లాయి.

క. తల గలిగినఁ గుల్లాయలు, గల వేవగనైన నీవు
గలిగినఁ దాదృక్కులరవము రెన్ని యైనం,
గలిగెడుఁ బోవు మని యడ్డకా త్వేయంగఁ.
సారంగ. ౨. ౧౬. (శ.ర. పా-కుల్లాయలు.
ముద్రి.)

కుభు=కుభు. ఆ. క్రి. గ. (కాలాతిక్రమణముచే
ఫలాదులు) చెడు, పాడగు.

ఉదా: మామిడిపండు కుల్లినది.

గీ. రాజముఖులార వరముఖాంభోజలార,చారు
లిసబాహులార రంభోరులార, కందఁగా
నేల ముడుఁగుమఁ గుండ నేల,కుళ్లఁగా నేల
తలవంపుగొళ్ల వేల. చంద్రా. ర. ౨౫౮. (రెం
డవయర్థమునకుఁ గూడ ఇది యుదాహరణ
ము.)

౨. (మనస్సులో) దుఃఖించు, తపించు.

ఆ. కొండజాళ్లు దెచ్చి కోరిక గట్టివ,గుళ్లలోనఁ
దిరిగి కుళ్ల నేల,పాయ రానిశివుఁడు ప్రాణి
యై యుండంగ. వేమన. ౨. ౧౮౯.

వి. గ. చింత, అంతస్తాపము.

(వ్యవ) ఆకుళ్లుతో వాడు సగమయి పోయినాడు.

౨. కాపట్టము, కాలవ్యము.

ఉదా: వాడు మనస్సులో కుళ్లు పెట్టుకొని మాటలాడుచున్నాడు.

౩. కుళ్లినపదార్థము; మాలిన్యము.

(వ్యవ) ఆత్మములో కుళ్లు అంతయు తీసివేయుము. ఒడలికుళ్లు. బట్టలకుళ్లు.

విణ. కుళ్లినది, చెడిపోయినది.

గీ. కుళ్లుఁదిత్తికిఁ గవిసినకుక్క వోలె. రామలిం. ౨-౩.

కుళ్లుకుళ్లు. వి. దగ్ధనవృద్ధు కలుగుధ్వనియొక్క అనుకరణము.

గీ...కుళ్లుకుళ్లున దగ్ధుకొనుచు, నుండు మరుజాండు జర తన్ను నిండ ముంప. శివధ. ౫. ౬౨.

కుళ్లుకొను=కుళ్లుకొను. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కుళ్లు-స్వార్థమున 'కొను'}}$) కుళ్లు, (మనస్సులో) దుఃఖించు, పరితపించు.

సీ. గొఱియమందల నించుకొననైతిఁగా యంచు గొల్లవాఁ డూరకే కుళ్లుకొనఁగ. కుక. ౨. ౫౬౩.

కుళ్లుపోతు=కుళ్లుపోతు. విణ. దుఃఖిలఁడు, మనస్సులో నెవ్వడును తపించువాఁడు. (శ. ర.)

కువ=కువ్య. వి. (త. కువై.) గ. కుప్ప, రాశి.

క. వివిధాస్త్రకొవిదుఁడు వా, నవి వానిరథంబుఁ బార్జి సారథుల మహిం, గువలుపడ నేసె... భార. ఆది. ౬. ౨౨.

౨. పాఠము. (ప్ర.)

కువంగము. సం. వి. అ. న. సీసము.

కువకాలుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఘోరీకాకము, చేతరాసి.

కువకువ. వి. కొలెధ్వన్యనుకరణము.

చ. నునుఁజగురాకు మేయుతటి నోరి కెలంపులఁ దేటి గుట్టినక, వనతరుకాఖలక గువకువ ధ్వనిఁ బాటు పికాంగనక చికిం, బనునయ మొప్ప మాన్పుగతి నాత్మముఖంబు ముఖంబుఁ జేర్చి చుం, బన మొనరించె...మనుచ.

౩. ౨౨.

కువజ్రము. సం. వి. అ. న. వైక్రంతమణి.

కువము. సం. వి. అ. న. గ. ఉత్పలము, కలువ.

కువరము. సం. వి. అ. (అ. ఆ. అ.) ఒగరు గలవి. వి. అ.

పుం. తువరము, ఒగరు.

కువలము. సం. వి. అ. న. గ. ఉత్పలము, కలువ.

౨. బదిరీఫలము, కేగుపండు. ౩. ముత్యము. (మే. ని.) ౪. జలము. ౫. సర్వోదరము, పాముకడుపు. (వాచ.)

కువలయము. సం. వి. అ. న. గ. ఉత్పలము, కలువ.

౨. నల్లగలువ. పుం. న. భూమండలము.

కువలయాపీడము. సం. వి. అ. పుం. ఒకయేనుఁగు.

(ఇది కృష్ణుని చే చంపఁబడిన కంసునియేనుఁగు.)

కువలయాశ్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ధంధుమారుఁ డనురాజు.

కువలయిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నల్లగలువతీగి. ౨. కువలయసమూహము.

కువలయేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ. కలువలక్షేఁడు, చంద్రుఁడు. ౨. భూమండలాధిపతి, రాజు.

కువలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కేగు.

కువలేశయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నీటియందుఁ బరుండువాఁడు-విష్ణువు.

కువాటము. సం. వి. అ. పుం. తలుపు, కవాటము. (వై. వి.)

కువాడము=కువ్యాడము, కువాళము¹. వి. గ. కచటచేష్ట.

ద్వి. లోకంబులో లేనిలాటతాటకత్తై, నీకువా
డమ్మ లన్నియు మాకుఁ దెలియుఁ, గైకొని
మేఁకలఁ గాచిరా పొమ్మ, నీకంటె మిక్కిలి
నెఱజాణ నేను. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౦౦౮
పం.

౨. కాపట్టము.

ఆ. నీకువాడ మెల్ల నిన్న రాతిరి గంటి, నమ్మచెల్ల
నిన్న నమ్మరాదు, నవ్వు గాదు రేయి నాప్ర
క్కలోనుండి, కలవరింప లేద చెలుల నెల్ల.
శృంగారరాధామాధవసంవాదము. ౧. ౮౧.

కువాడి=కువారి. (కువాడము+ఇ.)

ద్వి. క్రచ్చుట ద్వీపాంతరంబుననుండి, వచ్చిన
యట్టికువాడివద్రంగి, యవగడం బైనయీ
యాలయం బిట్లు, సవరించె నని సవసవ గాఁ
గ వింటి. ద్వి. పరమ. ౭. ౫౨౩ పా.

కువాదుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. చరులదో

మమును ప్రకటించువాడు. ౨. దుర్భాషలాడు
వాడు. ౩. కుత్సితవాడము చేయువాడు.

కువాళము¹=కువాడము. వి. కపటచేష్ట.

చ. తెలిసితి హాయి దంతయును దేవరపట్టపుదేవి
క్షతపం, బలనుతుఁబాడి దప్పినను నాజ్ఞయొ
నర్పంగ లంచ మిచ్చి వే, సిలిచి తలార్ల చేత
ననిపించిన దిట్టుల నీకువాళముల్, దెలియక
నెఱ్ఱిరాజు యిది రెస్స నిజం బని నమ్మినాడ
వే. సారంగ. ౩. ౨౦౭.

విణ. కపటి, కుత్సితుడు.

గీ. తాడిపూ నుక్కు మీఱంగ నూడఁ బెఱికి, య
క్కువాళంపురక్కనుఁ డెక్కుకొన్నయర
ద ముఱుఱ లొనరింప నలిగి వాడు, వానినె
న్నొసలుక నొవ్వంగ నేనె. ఆచ్చ. రా.
సం. ౧౧౯.

జ: కువారి.

కువాళము². వి. వాహనము లోనగువానిగానెన.

నీ...వాహనాద్యాచ్చాద్యవస్త్రసంజ్ఞితనయఁ గు
వాళ మంచవఁగ...ఆం. భా. ౨. ౧౫౯.

జ: కువారింను.

కువారి=కువాడి. విణ. (కువాళము¹+ఇ) మోస
గాఁడు.

చ...వేడ్కకాఁ డగుచు నక్కట యీకొఱగా
మిచే మముం, జెఱుప నుపాయ మెంచి యి
లు చేర్చును దేవరసాముఁ దెచ్చి యీ, యఱు
నకువారి యంత యురి యా నని కానక మో
సపోయితి. వైజ. ౮. ౯౫.

కువారించే. స. క్రి. (✓ కువాళము²)- గానెన
గాఁజేయు-కప్ప.

మ. ప్రకటన్నేహ మెలర్చ నాతనిపయుం బద్దా
వతీకాంత వా, లికక్రొవ్వాడిమెఱుంగుఁ
జూపుల నివారించేక గువారింనుచు. వి
క్ర. ౮. ౨౮.

కువాహలము. సం. వి. ఆ. పుం. లొట్టియ.

కువిందుడు. సం. వి. ఆ. పుం. తంతువాయుడు,
సారెవాడు.

కువిచిలు. వి. మృత్పాత్రవిశేషము. (ప్రా). హంస.
౫. ౧౨.

కువృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చెడ్డనడవడి.

కువృత్తికృత్తు. సం. విణ. (త్) కువృత్తిని చేయు
వాడు. వి. త్. పుం. పూతికరంజము, నెమిల
డుగు ౧.

కువేణి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. మత్స్యధాని, చేఁపలబుట్ట.

కువేలము. సం. వి. ఆ. న. కువలయును, కలువ.

(కే. ని.)

కువ్వ=కువ. వి. ౧. రాళి, ప్రోగు.

చ... పెన్నెలఁ జెన్నలరుచెన్నెలకువ్వలమవ్వం
బున నివ్వటిల్లు తెల్లజల్లుల నుల్లసిల్లుబల్లిదంపు
జల్లి మెకంబులును...ప్రబంధ. ౧౮౬.

గీ. ప్రాక యనఁ బ్రోవనంగను బ్రోగు నాఁగఁగ, గు
ప్ప యన రాసి యనఁగను గువ్వ యనఁగ,
రాశి యగు... ఆం. భా. ౨. ౧౦౦. అ. మ.
క. గ. ౨౨౨ పా. ౨౪ పం.

౨. పాఠము. (ప్ర.)

కువ్వడము=కువాడము. (శ. ర, ప్ర.)

కుశ. సం. వి. ఆ. పుం. న. దర్భ. ఆ. స్త్రీ. గ. గుఱ్ఱపుకన్నె
ము, వాగ. ౨. ఆరణి. (వై. ని.) ౩. రజ్జపు, త్రాడు.

కుశపము. సం. వి. ఆ. పుం. దీనితో నీరు త్రాగుదురు.

పానపాత్రము.

కుశము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧ ఒకద్విపము. ౨. యోక్త
ము, పలుపు. న. గ. జలము. ౨. ప్రీతేరము, ము
వేరు. (శే. ని.)

కుశలప్రశ్నము. సం. వి. ఆ. పుం. క్షేమము నడు
గుట.

కుశలము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.) ౧. చతురము, నేర్పు
గలది. ౨. క్షేమము గలది. ౩. శుభ మైనది. ౪.
పుణ్య మైనది. వి. ఆ. న. గ. క్షేమము. ౨. శుభ
ము. ౩. పుణ్యము. ౪. చర్యాస్త్రీ, సమృద్ధి, పూర్ణత.

కుశలి. సం. వి. ఆ. (న్. నీ. న్.) కుశలము గలవాడు.

కుశస్థలము. సం. వి. ఆ. న. కన్యాకుబ్జదేశము.

కుశస్థలి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ద్వారక.

కుశాంగులీయము. సం. వి. ఆ. పుం. పవిత్రము, దర్భ
లతో చేసినయుంగరము.

కుశాక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. కోతి. (వాచ.)

కుశాగ్రబుద్ధి. సం. వి. ఆ. (ఇ)-కుశాగ్రముపంటిబు
ద్ధిగలవాడు-చుఱు కైనబుద్ధి గలవాడు.

కుశాగ్రము. సం. వి. ఆ. న. దర్భమైన.

కుశాగ్రీయము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.) కుశాగ్రము
పంటిది, వాడి యైనది. (బుద్ధి, మొ.)

కుశాననము. సం. వి. ఆ. న. దర్భాననము.

కుశి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ఫాలము, నాఁగటికట్టు. ౨. ఇ
నుముతో చేసినవస్తువు. (శే. ని.) ౩. భగ్నాస్థిబం
ధము, విరిగినయెముకలు అతుకుకొనుటకు కట్టిన
కట్టు. (వై. ని.)

కుశిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ఫాలము, నాఁగటికట్టు. ౨. గ
వేళుక, అడవిగోదము.

కుశికము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. నూనె మొదలగువాని
మడ్డి. ౨. అక్షము, తాండ్ర. ౩. సర్వవృక్షము,
మర్రి.

కుశికుడు. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.) మెల్లకంటివాడు.

వి. ఆ. పుం. ఒకానొకఋషి. (ఇతడు విశ్వామి
త్రునితాత. వాచ)

కుశీదము. సం. వి. ఆ. న. గ. కుశీదము, ధనము
వడ్డికిచ్చి బ్రతుకువృత్తి. ౨. రక్తచండనము.

కుశీలపుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. నటుడు. ౨.
వంది, బట్టువాడు. ౩. గాయకుడు. ౪. యాచ
కుడు. ౫. వార్త.

కుశుడు. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.) ౧. పాపిష్ఠుడు,
కుత్సితకర్తము చేయువాడు. ౨. మత్తుడు, మ
దించినవాడు. వి. ఆ. పుం. రాముని పెద్దకొడుకు.

కుశేయము. సం. వి. ఆ. న. నీటియం దుండు
నది-పద్మము, తామర. పుం. ౧. సారసపక్షి.
౨. కర్ణికారము.

కుషాకుపు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కోతి. ౨. అగ్ని.
౩. సూర్యుడు.

కుషితము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.) జలమిక్రితము,
నీటితో కలపఁబడినది.

కుష్మకేతువు. సం. వి. ఆ. పుం. మార్కండిక, నేల
తంగేడు.

కుష్మగంధి. సం. వి. ఇ. న. ఏలావాలకము, నూఁ
గుదోస.

కుష్టగంధిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆశ్వగంధ, పెన్నేరు.
రు.

కుష్టఘ్నుము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కుష్టవ్యాధి
ని పోగొట్టునది. (ఔషధము.) వి. అ. పుం.
గ. హితావలి. ౨. ఖదిరము, చంద్ర. చేతి
పొట్ల.

కుష్టఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. వాయువిశంగము.
౨. కాకోదుంబరిక. ౩. వాకుచి, కారుగచ్చ.

కుష్టనాశిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సోమరాజ, కారు
గచ్చ.

కుష్టనుత్తు(దము). సం. వి. ద్. స్త్రీ. భారద్వాజ,
అడవి ప్రత్తిచెట్టు.

కుష్టము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) భూమియందుండు
నది. వి. అ. పుం. న. గ. వ్యాధివిశేషము. (ఇది
పదునెనిమిదివిధములు గలది.) ౨. చెంగల్వకో
స్తు. (శే. ని.)

కుష్టసూదనము. సం. వి. అ. పుం. ఆరగ్వధము,
శేల.

కుష్టహంత. సం. వి. ఋ. పుం. హస్తికందము, ఒ
కవిధ మగుకంద.

కుష్టహంత్ర. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాకుచి, కారు
గచ్చ.

కుష్టహృత్తు. సం. వి. ద్. పుం. విట్టిదిరము, దుర్గం
ధము గలచంద్ర. (వెలితుప్తు అనికొందఱు.)

కుష్ఠారి. సం. వి. ఇ. పుం-కుష్టమును పోగొట్టు
నది-గ. గంధకము. ౨. విట్టిదిరము, దుర్గంధము
గలచంద్ర. (వెలితుప్తు అనికొందఱు.) ౩.
చేతిపొట్ల. ౪. ఖదిరము, చంద్ర.

కుష్ఠి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) కుష్ఠరోగము గలవాడు.

కుష్ఠితుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కుష్ఠరోగము
గలవాడు.

కుష్టులము. సం. వి. అ. న. గ. ఛేదనము, కోత.

౨. ఛాదనము, కప్పట. ౩. వికాసము, విరియుట.

కుష్టుండము. సం. వి. అ. పుం. గ. కర్కారుపు,
గుమ్మడి. ౨. దేవతాగణవిశేషము. ౩. భూణ
ము, గర్భపిండము.

కుష్టుండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కర్కారుపు, గు
మ్మడి. ౨. ఉమ, నల్లఅగినే.

కుసి. వి. (క. కుసి.) మంచపుకోడు మున్నగువా
నిరంధ్రములలో చూపుటకు సన్నముగా చె
క్కినపుట్టె మున్నగువానిచివర, పట్టికాగ్రము;
అవయవములసంధి.

సీ...కుసి కూచ మనః బట్టికాగ్రమై యలరుదుం
డు. ఆం. భా. ౨. ౧౬౪.

సీ. పసిబాలుఁ డగునాఁడ బండిరూపముదైత్యవీ
రునిఁ గునులకు విఱుగఁ దన్నె. చిత్రభా.
౫. ౧౭౨.

క. కసరి పొదరిల్లు పెడలంగ, నొస లొకతలిరాకు
దాఁక నునుగాడ్చునకు, ధసలగుణ మె
క్కువెట్టంగఁ, గునుమశరాసనునివిల్లు కునుల
కువిటిగె. కకు. ౧. ౧౭౯.

గీ. కొమ్ముతాఁకులఁ గునులకుఁగూల మబ్బులు...
చిక్కుపడక చరించు నం దొక్కకరటి. రా.
వి. ౩. ౪౯.

కుసిగుంపు. వి. (✓కుసి?) శ్రమము, బాధ.

ద్వి. అని తనకొంగు చయ్యనఁ జాటి పట్టికొని
పోకు మని కుసిగుంపు గావింప. ద్వి. పరమ.
౭. ౫౪౫ పా. ౪ పం.

చ...నాకు నీ, కొలు విఁకఁ జాలు నన్నఁ గుసి
గుంపులఁబెట్టు వధింపఁ జూచుఁ గే, వలనర
కంబు గా కొలుచువారికి దుష్ప్రభుసంశ్ర
యం దిసీ. వేం. పం. ౧. ౪౨౯.

క. రుసివంటిదాన న న్నీ, కుసిగుం పొనరించి యే
మి గుడిచెడు పాపం, బసివోరెఁ దాఁకు నిను

నేనునురన్నం జాలుఁ జాలు నోహో యను
డు. వేం. పంచ. గ. ౨౫౨. (కుసిగుంపాన
రించు=బాధపెట్టు.)

కుసిగుంపునడక=అలసగుమనము, మందగమనము.
ద్వి. కుసిగుంపునడకలతోడ బాఁచుటలు, అసమాన
గతి వచ్చి... అ. మ. క. ౫. ౨౩౬ పా. ౨ర
పం.

కుసిలేము. సం. వి. అ. పుం. జనపదము, దేశము.

కుసితాయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ=కుసిదాయి.

కుసితుండు. సం. వి. అ. పుం. వడ్డివ్యాపారమువలన
బ్రదుకువాడు.

కుసిదము. సం=కుసిదము.

కుసిదాయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుసిదుని పెండ్లము.

కుసిదుండు. సం=కుసిదుండు.

కుసిలించు=కుసులు. అ. క్రి. (✓కుసులు) అత్యప్తి చే
భేదపడు, మనోవ్యాకులత నొందు. (శ. ర, ప్ర.)

కుసిలింత. వి. (✓కుసిలించు) అత్యప్తి చేఁ గలిగిన
భేదము, మనోవ్యభ. (శ. ర, ప్ర.)

కుసీద. సం. వి. అ. స్త్రీ. ధనము వడ్డికిచ్చి బ్రదుకు
స్త్రీ.

కుసీదము. సం. వి. అ. న. వడ్డివ్యాపారమువలన జీ
వించుట.

కుసీది. సం. విణ. (న్. నీ. న్) కుసీదుండు.

కుసీదికుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) కుసీది.

కుసీదుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) వృద్ధిజీవి, వడ్డి
చేత బ్రతుకువాడు.

కుసుంబా. వి. (సం. కుసుంభః. త. కుసుంబా.) కు
సుంభవర్ణము, ఎఱుపు మించినపసుపువన్నె.

నీ. కనకపుష్పముల నొప్పినకుసుంబాపాగ రా
ణింపఁ గల్గి తురాయి మెఱయ. వేం. మా.
గ. ౧౩౪.

ద్వి. పసిమి గుల్మైదుకుసుంబాపాగఁ జాట్టి, చెన
బంగరపురంగువిరులంగి దొడిగి. మృ. వి. గ.
౩౨.

కుసుంభము. సం. వి. అ. పుం. గ. మహారజనవృ
క్షము, కుంకుమచెట్టు. ౨. కమండలువు. న. గ.
కుంకుమపువ్వు. ౨. బంగారు.

కుసుంభరాగము. సం. వి. అ. పుం. గ. కుంకుమ
పూవుయొక్క ఎఱుపు. ౨. కుంకుమపూవువలనఁ
గలిగినయెఱుపు. ౩. కుంకుమపూవువంటి యెఱు
పు. ౪. నాయికానాయకులపూర్వానురాగ భేద
ము, కుసుమపూవువన్నెవలె పైకి శోభించినను
హృదయమున గాఢముగా లేక తుదకు వీడిపోవు.
అనురాగము. (నాయికానాయకులపూర్వాను
రాగము త్రివిధము:- గ. నీలరాగము=పైకి మి
గుల శోభింపకున్నను హృదయమున గాఢముగా
నుండి ఎన్నటికిని చెడనియనురాగము. ౨. మం
జిష్ఠారాగము=పైకి మిగుల శోభించునదియు ఎ
న్నటికిని చెడనిదియు నగుననురాగము. ౩. కు
సుంభరాగము. చూ. ౪. ఆర్థము.)

కుసుని. విణ. వాచునుండు.

నీ. కుఱుచ కొట్ట కురుఁజు కొటిక కుసుని...
వామనాఖ్య దనరు. ఆం. భా. ౨. ౧౨౩. (ప్ర.
పా-కుసుని. ముద్రి. పా.)

కుసుమ=కుసుమము. వి. (క. కుసుమ్యై. త. కుసుం
బం.) గ. ఒక జాతిపూలయొక్క. (ప్ర-ఒక జాతి
చెట్టు. శ. ర.) ౨. సస్యవిశేషము. బ. ధాన్యవిశే
షము.

నీ. గోదుమ పెదనువ్వు కుఱునువ్వు తెలిసువ్వు
కుసుమ వెల్లగి నెయు గోగు జనము. హంస.
౪. ౧౨౭.

౩. సస్యకుసుమము, మంకు.

నీ. సస్యకుసుమసంజ్ఞ చను మం కనంగను గుసుమ
వాఁగను... ఆం. భా. ౨. ౨౩౭.

ర. (సం. కుసుంభః) కుసుంభపర్ణము, ఎఱుపు
మించినపసుపువన్నె.

మ. కుసుమం కెట్టినచీరకొంగు వొలయం గ్రొ
వ్వారుపాణిండ్లచై, ద్రిసరంబులో పాలుపాగ
... క్రీడా. ౮౬.

గీ. కుసుదకేదారముననుండి క్రొత్తకరియు, కమ
లపండంబులకు వేడ్కఁ గాఁపువచ్చు, కొద
మకువైదకడతెక్కుఁ గుసుమవెట్టె, నభిన
పం దైన ప్రథమసంధ్యాగమంబు. వైవ. ౮. ౫.

౫. పుండునందలిమొలక. (ప్ర.)

కుసుమపూవు=కుసుంభపువ్వుము.

సీ. కంకేళిచిగురాకు గర్జపూరముఁ జేసి కుసుమ
పూవులధూరి కురులఁ దాల్చి. ౫ 32.

సీ. కుసుమపూ వనఁగఁ దగును గుసుంభాభిధ..

ఆం. భా. ౨. ౧౬౧.

జ: కుసుమపూరాజనాలు.

కుసుమధన్వండు. సం. వి. వ. పుం. మన్మథుఁ
డు, పూవలుతుఁడు.

కుసుమపురము. సం. వి. ఆ. న. పాటలీపుత్ర మ
నుపట్టనము.

కుసుమపూరాజేనాలు. వి. బ (కుసుమపూ + రా
జనాలు.) ధాన్యవిశేషము. హంస. ర. ౧౨౮.
ప్రబంధ. ౧౧౨.

కుసుమము=కుసుమ.

(ఎఱ్ఱరంగు.)

క. కుసుమం బద్ధినవిధమునఁ బసుపున హత్తించి
నట్లు బంగారమునం, బసనిచ్చినగతి సంధ్యా,
వసరంబున నింగి యరుణవర్ణం బయ్యెన్. వై
వ. ౮. ౧౫2.

చ. ఆలకనిజీబులోఁ గుసుమ మద్దినపావడ వోఁ
చ... మనుచ. ౬. 3౧.

(బ) ధాన్యవిశేషము.

సీ. ఓలుతీఁగమల్లె లాపార్జించితిమి చాలఁ గుసు

మముల్ చులుకఁగాఁ గూర్చ లేమి. కవిజ.

౧. ౧3. ఆము. ౧. ౬౬.

కుసుమము. సం. వి. ఆ. పుం. న. ౧. పువ్వు. ౨.
స్త్రీరజస్సు. 3. ఫలము, పండు. ర. శేత్రరంగ
విశేషము, కంటిలో వేయు పూవు. (శే. ని.)

కుసుమాంజనము. సం. వి. ఆ. న. ఇత్తడిమలము
నుండి తీయఁబడి పుష్పాకారముగ నుండు కాటుక.

కుసుమాకరము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. తోట.

౨. పూగుత్తి. 3. వసంతర్తువు.

కుసుమాగమము. సం. వి. ఆ. పుం. వసంతర్తువు,
ఆమని.

కుసుమాధిపము. సం. వి. ఆ. పుం. చండకము,
సంకెగి.

కుసుమాలుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. దొంగ. (కల్ప)

కుసుమాస్త్రిఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. మన్మథుఁడు,
పూవలుతుఁడు.

(ఇట్లే: కుసుమాయుధుఁడు, కుసుమబాణుఁడు,
కుసుమశరుఁడు, మొ.)

కుసుమింఁచే. సం. ఆ. క్రీ. పుష్పించు. (ప్ర.)

కుసుమితము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) జాతకుసుమ
ము, పువ్వులు పూచినది.

కుసుమేషువు. సం. వి. ఆ. పుం. మన్మథుఁడు, పుష్ప
బాణుఁడు.

కుసురుకొను. ఆ. క్రీ. (త. కుసుర = ఉపేక్ష, అల
క్ష్యము.) ఉపేక్ష వహించు?

వ. అని తలెమి యడుగుచున్న రతిముఖవికారం
బు గని మనసిజాండు మనంబునం గుసురుకొ
నుచుఁ జిలునవ్వు నవ్వుచు నిట్లనియె. కు. సం.
ర. ర౧ర.

కుసులు=కుసిలించే. ఆ. క్రీ. అత్యప్తి చే భేదపడు,
జనోన్మాకులత నొందు. (శ. ర, ప్ర.)

జ: కుసిలిండు, కుసిలింశ.

కుసుభ్య. వి. బ. దండకడియములు, స్త్రీ భుజాలంకారములు. (ప్రా.)

సీ. అలిక భాగమునఁ జింతాపవెడల్పుగఁ జూసఁ గించుకొన్న విభూతికేళి, సందిట నిరుపంక నొందుపైఁడిమయల్ల నందంబు నొందురుద్రాక్షపూస. గీ. అమర జంగమరాలయ్యెనభిలవల్ల, చావశీకృతసమ్మోహయలయకొద. శుక. ౨. 3౨.

కుసుప్ర. సం. వి. ఊ. పుం. గంఢాపదము, ఎఱ్ఱ, వానపాము.

కుసులము. సం. వి. అ. పుం. భాస్వరుహానెడు గాదె; పాణక, మొ.

కుస్తతి. సం. వి. ఇ. (ఇ) దుస్వృత్తి కలవాడు, చెడ్డ నడవడి గలవాడు. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. చెడ్డనడవడి, శాశ్వము. ౨. ఇంద్రబాలము. (కల్ప)

కుస్త. కుష్ఠగోగము.

సీ. ... కుష్ఠములు మనఁ గుస్తరఁ బులుమన విలసిల్లు... ఆం. భా. ౨. ౧౨౨. (ప్రాతప్రతిపా)

కుస్తరించు. స. క్రి. గ. లాలించు, బుజ్జగించు.

గీ. సహ్యాక న్యాశతోద్ధాన చందనద్రు, కుంజముల నీలమంజులఁ గుస్తరించి, కంతుపామ్రాజ్యమేరించి... ఆము. ౬. ౧౩౫.

ప. ... కందంబుఁ జూచి మొగంబు దుడిచి వ్రుకులఁ గుస్తరించి... శుచ. ౪. ౧౧౫.

౨. ఊరికించు, ఆరువయించు, ఓదాపు.

గీ. మాఁతు కొండొకి చందానఁ గుస్తరించి, మార్తి వారింది... వేం. పంచ. ౪. 333.

గీ. పారలి యేఘ్నుమ మండ నబోట్టు లేల, కస్తీ పడెదవ్వు యి యెత్తి కుస్తరించ. సారంగ.

3. ౪౨. రం. రా. ఉ. ౧౩౨౮. 2 పం.

3. కాంతిపలుచు.

ఉ. ఇందుక ప్రాద్దురొకడకు నెవ్వరితో నులు నే

మి చెప్పుదుం, బంచకరవ్యథం దలఁకుభావము నేగతిఁ గుస్తరింతు... విక్ర. ౬. 3౨.

౪. సమాధానపలుచు, ఒప్పించు.

గీ. సమృదంబున వసుమంతుఁ డున్నులించి, మార్తి బంధుల నందఱుఁ గుస్తరించి, గోలయూఁ బతివ్రతాధర్మశీల యగుమఁ, బ్రాణపద మైన యిల్లాళిపజ్జఁ జేరి. శుక. ౧. ౯౨.

ఆ. దానిఁ బట్టఁ బూతుకజిలీ జాగమఁగొని, సాని నిట్లు నేయఁ జనదు నామఁ, గూర్తి మీఱ మీరు కుస్తరించిటు లోడి, తెచ్చి కూర్చ పలయు నిచ్చలముగ. చంద్ర. వి. 3. 3౨.

౫. (లాలనార్థము) చూపు, చేతితో తట్టు.

ఉ. కనఁదగు తెల్లమానిక పుంకప్పుల నొప్పెడుచు పృథాలలోఁ దవసాద చెననిడఁగని తాళక యేయఁ గటించుఁ గొమ్ములకొ, జెనకఁగ వచ్చి కోటపయిఁ జేసినముతైపుసింగపుంగమికొ, గమఁగొని తాటు వేల్పువొరగొరతఁ దొడలఁ గుస్తరింపఁగకొ. యమా. ౧. 22. (శ. ర. పా.)

గీ. మస్తకము దువ్వి పలుమాటుఁ గుస్తరించి, సమరసముఁ జూపి మెల్ల నె సమతుల్యుఁడని, వాగె బిగియించి తప్పుమాట వాగె పడలి, వన్నెసోఁకిన ముందఱఁ బఱచ దయ్యె. చంద్రా. 3. ౬౬. ౬. నేవించు.

గీ. కోటివల్లశుకోమలాంఘ్రులను మ్రొక్కి, మండలముఖతీర్థంబుఁ గుస్తరించి, భీమమండలి దాపలఁ బెట్టుకొనుమ, శాతమింగాలనఁ జాద్దిఁ గొంగిరించె. భీమ. ౧. ౨౧.

2. తాల్పు.

రగడ. కుటిలాలకములమీఁదఁ జిన్నిపుత్రుఁ గుస్తరించు నచ్చగ మణికర్ణిక. కాశీ. ౬. ౧౨౬.

సీ. నీమంతపథమునఁ జేర్చుక్క నవరించి మహులై జిన్నిపూ గుస్తరించి. కాశీ. 2. ౧౪2.

౨. ఆచ్ఛాదనము చేయు, కప్ప.

సీ. హురు ముంజి ముత్యాలయ్యెర గుహగ మెలుంగు
నొసలిలిత్త రిబొట్టు ముసుగువేయ, జాతిసీల
పురాణిచాక చక్రప్రభలో కన్నారినెటిపూఁ
తఁ గుస్తరింప. సారంగ. గ. ౭౯.

౯. ఉల్లాసపెట్టు, సంతోషపెట్టు. (చూ. కుస్త
రింపు.)

౧౦. ఆజ్ఞాపించు.

సీ. ఓరుదాపస్తాదుల బేర్చేర నాదాడ ముస్తాదు
గా నిల్వఁ గుస్తరించి. రంగా. ౨. ౧౯౮.

జ: కుస్తరింపు.

కుస్తరింపు. వి. (✓కుస్తరించు.) ఉల్లాసము.

ఉ. మారునిమాయవంపు దినమానము మేల్ సడలిం
పు జారిణీ, జారులకుస్తరింపు జలజంబులకుం
దలవంపు... కనఁగాఁ దగ్గఁ జీకటిగుంపు పెం
పుగా. ల. వి. ర. ర౧.

కుస్తుంబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ధాన్యాకము, కొత్తిమిరి
కుస్తుంబురువు. సం. వి. ఉ. న=కుస్తుంబరి.

కుస్తుభుండు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. విష్ణువు. ౨. సము
ద్రుండు.

కుహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కటుకఠోహిణి.

కుహకజీవి. సం. వి. గ. (న్. నీ. న్) మాయాజీవి.

కుహకము. సం. వి. ఆ. న-ఆశ్చర్యమును కలిగిం
చునది-గ. ఇంద్రజాలము, మాయ. ౨. వంచన,
మోసము.

కుహకస్వనము. సం. వి. ఆ. పుం-ఆశ్చర్యకర మగు
'ధ్వని కలది-కుక్కుటము, కోడి.
(ఇట్లే: కుహకస్వరము.)

కుహకుండు. సం. వి. గ. (అ. ఆ. ఆ.) గ. ఇంద్రజాలి
కుండు. ౨. వంచకుండు, మాయకాండు. (వాచ.)

కుహన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కపటచర్య, దంభచర్య.
(దంభముచే కావించుధ్యానమానాది.)

కుహనము. సం. వి. గ. (అ. ఆ. ఆ.) గ. ఈర్ష్య గలది.

౨. మాయ గలది, వంచకము. వి. ఆ. పుం. గ. ఎ
లుక. ౨. కల్పితము, పుట్ట. న. గ. ఒకరకముమ
ట్టికుండ. ౨. కాచభాజనము, గాజపాత్ర. (మే.
ని.) ౩. మాయ.

కుహరము. సం. వి. ఆ. న. గ. రంధ్రము, బెజ్జము.

౨. గుహ. ౩. కోటరము, తొట్టి. ర. కంఠము, గ
ళము. ౫. కంఠధ్వని, ఎలుగు. ౬. చెవి. ౭. సా
మిష్యము. (కల్ప.)

కుహరితము. సం. వి. ఆ. న. గ. శబ్దము. ౨. పికా
లాపము, కోయిలకూత. ౩. రతికూజితము.

కుహళి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. పూగపుష్పిక, వివా
హదులందు ఈయబడుతాంబూలము, మొ. (వి
ల్యము.)

కుహళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాహళి, బాకా.

క్లో. కాహళి కు మహా స్యాత్. ఆ. పా. ప్ర.
వాట్య. (శ. ర.)

కుహికుహి. సం. వి. ఇ. పుం. కానకోగులు దగ్గన
పుడు పుట్టెడుధ్వనియొక్క అనుకరణము.

గీ. ఘోరవములచాడ్చున ఘోరవృత్తి, దనరు
ఘనకానకుహికుహిధ్వనులవలన, భావజాండు
చెల్లిపోయినపాడుమేడ, పగిడి గాన్పించు
ముదుసలివడఁది యొకతె. కళా. ౩. ౮౩.

కుహుండు. సం. వి. ఆ. పుం. కుచేరుండు.

కుహువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. గ. చంద్రకళ కానరా
నియమావాస్య. ౨. కోకిలధ్వని. ౩. హిమవత్స
ర్యతజాతనదీవిశేషము.

కుహూకంఠము. సం. వి. ఆ. పుం-కుహూ అనెడి
ధ్వని కంఠమునఁ గలది-కోకిల.

(ఇట్లే: కుహూముఖము, మొ.)

కుహూలము. సం. వి. ఆ. న. సకల్యభూమిచ్చి
గ్రము, గనీకలు వాటినగుంట. (వాచ)

కుహాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దట్ట మైవమంను, మూడ
మంను.

కూ

కూ=కూయి.

(మొట్ట)

ఆ. అకట యాడుకూయి నాలకూయిను లా
తి, వాకిన నరియ వలయు నరిన, నన్ను
గీచకుండు దన్నంగ నెట్టులు, సూడ నేర్ప
గ్న సూను డవుతు. భాగ. విరా. ౨. ౧౭౭.
జ: కూ పెట్టు, కూయిను.

కూక. వి. ౧. కూక.

ఉ. క్రొవ్వనఁ గూయుకోయిలకూకలు కారిక
లాడుమాటలుకొ. సుక. చ. ౨. ౧౯. యమా.
ర. ౧౨.

౨. అతిపు, బొబ్బరింత.

గీ. తోక యల్లార్చి శేవునఁ గూకఁ బెట్టి, దో
రణము డిగ్గి పోరికఁ దొడరునెడల. ఆచ్చ.
రా. సం. ౧౦౭.

౩. ఆర్తధ్వని.

నీ. ఒకమూల దాఁగి మేదిమలకూకలు విని కలఁగి
నయ్యెద మేరి గవ్వవలఁది. దశా. ర. ౪౫.

(బ) చీవాట్లు. (చూ. కూకలువేయు.)

అరగూక పెట్టు=ఆర్ధక్రోశ ప్రమాణము.

గీ. ఇంక మణితైలమునకు వైకంఠమునకు, నడుమ
బిల్వననం బంతి నిమిపు వెడలు, పునసు గను
పట్టుఁ బంక జవనము దాని, చెట్టులకు నెల్ల న
రగూక పెట్టు పొడుపు. పరాపా. ౧౦. ౧౨౬.

కూక(లు) పెట్టు=౧. అతిమ, బొబ్బవెట్టు.

క. అకట మలమలమాడుమఁ, గూకలు వెట్టు
చును బయటఁ గువలయనుమల, త్తాకల నుం
డఁగ నీ కీ, వీకక భుజియింపఁ దగు నె విప్ర
వరణ్యా. శేష. ౧ ఆ. (శ. ర).

ఉ. ... దిశల్ వడఁ గూక పెట్టుచుకొ. రామా.
౮. ౧౦౯.

౨. కూయి.

క. నురగాలి యెదురు వీచెను, పతి దొక్కట
గూకవెట్టె వనుమతి వణకెకొ, ఉరగంబు
లు పొడచూపెను, హరిణసమాహంబు త్రోవ
కడ్డము దాటెకొ. మై. ౨. ౩.

కూకలిడు=౧. కూయి.

గీ. తలిరుబోడుల దెందము ల్లల్ల డిల్లఁ, గూకలి
డుకొందు నెంతయుఁ గొఱత లేక, యగ
డంబునఁ బురి విచ్చి గూడె దేమి, యక్క
టా నెప్పి నీయాట యవని గలయ. నీలా. ౩.
౨౭.

౨. కేకలువేయు.

క. నాకొడుము నాకోడలు, నేకతయునఁ బెనఁ
గఁ బాము నీతఁడు వైరం, గోక రెఱుంగక
పాతినఁ, గూక లిడెకొ నీసుకుండు గుణమె
గుణాధ్యా. భాగ. ౧౦ పూ. ౩౨౫.

కూకలువేయు=౧. (పిలుచుటకు) కేకలు వేయు.

నీ. తెను వడ్డుకట్టంగ మరునికింకరులకుఁ గూక
లు వేయునో కోకిలంబు. పి. శకుం. ౩. ౩౫.

౨. చీవాట్లు పెట్టు.

ఉదా: వానిని నేను కూకలువేయుదును లే.

జ: కూకరించు, కూక వేటు.

కూకటి=మంకటి. వి.(సం. కూటకః) ౧. శిఖ, జాట్టు.

ఆ. వాఁడి యైనకత్తి వాతియమ్మనఁ గొని, పగతు
శిరిము చెక్క రెగయ గొతగి, నరుల కెల్లఁ
జూడ నవ్వగునట్లు గాఁగలయ నైదుగూక
టుల నొనర్చి. భార. ఆర. ౬. ౨౫౦. (చూ.
సం. భార. ఆర. ౨౭౩. ౧౦, ౧౯.)

ఉ. ముద్దులమాటలుకొ జిఱుత మొనున నున్నని
లేత చెక్కులుకొ, గొద్దిగ నున్న నెన్నడుముఁ
గూకటి కందక ఫాలపట్టికొ, విదైము నేయు
ముండురులు వి ప్పుగు తెప్పలగొప్పకమ్మ
లుకొ, బ్రొద్దొక వింతయై యుమరె బువ్వును
గంధికి బాల్యవేళలకొ. అని. ౨. ౨౧.

౨. నెమలిజాట్టు, చూడ.

సీ. పురి యనఁ బింఛంబు మెఱయు జాట్టు సిక
చుంచు సిగ కూకటన నుల్లసిలుచు శిఖ.అం.
భా.అ. ౯౬.

౩. జాట్టువెండుకలు, శిఖోజములు.

సీ. జడలయల్లిక యూడ్చి సంపెంగనూరియఁ
బిన్నకూకట్ల జొచ్చిలగ నంటి. హర. అ.
౧౦౭.

౪. కాకపక్షము, జాల్ప.

సీ. ఉదకబిందుకలాప ముట్టియుట్టిపడంగఁ గ
ర మొప్పముద్దుకూకట్లతోడ. కాశీ. ౪.
౬౯.

శ్లో. తోయార్ద్రకాకపక్షా గ్రమ్. సం. కాశీ.

సీ. కూకటి యనఁ జిప్పకూకటి యనఁ గాక
వక్షంబు...అం. భా. అ. ౧౪౫.

౫. కూకటివేరు, తల్లివేరు.

ఉ. ఇత్తరభాక్షి మేనిజిగి యేలిక మేలికదానిపైఁ
డి కీ,గుత్తపుగుబ్బలాఁడిజడ కూకటి చీక
టిమూలదుంప కీ, పుత్తడిబొమ్మకన్నుగవ
పోలిక వాలికగండుమాల కీ, బిత్తరిముద్దునె
మొగము పిన్నమ పున్నమచందమామకుఁ.
విజ. వి. అ. ౧౦౮.

విగ. ప్రధానము. (చూ. కూకటివేరు.)

కూకటిప్రాయము = పిల్లజాట్టువయసు, లేఁబ్రా
యము.

క. ఈరీతి మనిరి క్రమమున, నారఘుకులతలకు
లనుదిసాభ్యుదయతనూ,చారిమఁ గూకటి
ప్రాయము, వారై గురుమాతృభక్తివశమాన
సురై. రామా. ౩. ౧౪౭.

కూకటిరత్నము=చూడామణి, తలమానికము.

ఉ. చీకటికావచిచ్చ భవుచేలకుసుంధము తూ
ర్పుఁగొండకుఁ, కూకటిరత్న మబ్జరమకూరి
మిపంట చకోరరాజిశే, రాకటిమంట శో
ణకిరణావలిగంట రథాంగశేరికిఁ, దేకువ
పెంట మింటఁ జనుదెంచె దిసేంద్రుడు
కాలఘంటయై. కాశీ. ౪. ౯౭.

కూకటివేళ్లతోఁ బెంకు=నిర్మలము చేయు.

ఉ. కాక నెదిర్చి సంగరముఖంబున హెచ్చిన
రాజవంశముం, గూకటివేళ్లతోఁ బెటికి...

జై. భా. ౧. ౬౪.

కూకటల్ గొలిచి చేయుట=జాట్లు (=తలలు) గొ
లిచి పెండ్లి చేయుట, వధూవరులు ఈడుజోడుగా
నుండునట్లు చూచి పెండ్లి నేయుట.

ఉ. ... కమనీయకాతుక, శ్రీవిధిఁ గూకటల్
గొలిచి చేసినకూరిమి సోమిషమ్మ సా,ఖ్యావ
హ యై భజించు...మనుచ. ౧. ౫౩.

జ: కూకటికువ్వె, కూకటిమువ్వ, కూకటి
మూఁగ, కూకటివేరు.

కూకటికువ్వె. (శ. ర-కూకటిగువ్వ. ప్రా.) వి.

(✓ కూకటి) ఒకానొకపక్షి.

సీ. కూకటికువ్వె కుటాకశు...గీ. అనఁగ ని
ట్లు పక్షి భేదాఖ్యలలయ. ఆం.భా.అ. ౯౮.
(కూకటిగువ్వ-ప్రాత్రప్రతిపా.)

కూకటిమువ్వ. వి. (✓ కూకటి) ఒకానొకపక్షి,
ధూమ్యుటయ.

సీ. ... ధూమ్యుట మెనఁగును గూకటిమువ్వ
నాఁ గూకటిమూఁగ యనఁగ. ఆం. భా.అ.
౯౧.

క. గువ్వలు కాఁజాలు కూకటి, మువ్వలు లావుక
లు కోళ్లు పూరేళ్లు మొదల్, క్రొవ్విసపులుఁ
గులగమి నో, క్లువ్విళ్లూరంగ నవ్వ దుర్వికా
వ్రాలెక. ఇందు. అ. ౭౦.

కూకటిమూఁగ. వి.౧=కూకటిమువ్వ. ఆం.భా.

అ.౯౧. అ. భరద్వాజపక్షి. ఆం.సం.తిర్య.౧౫.

కూకటివేరు. వి. (✓ కూకటి) కుంకటివేరు, తల్లి
వేరు.

క. ... మోహుఁ బట్టి తునుమాడక యీ, పిల్లలఁ
దునుముట కూకటి, నేళ్లుండక మునిఁడికొ
నలు విఱుముట గాదే. ప్రబోధ.౫.౩. పండి
తా. పర్వ. ౩౧౨ పా.

కూకరిండు. స. క్రి. (✓కూక) కూకలు వేయు,
చీవాట్లు పెట్టు.

నీ... కేచి వారల కూకరించి పోవు. సత్య
భామాసాంత్వనము. ర. ౫౮.

కూకవేటు. వి. (✓కూక) ఒక జాతిపాము.

నీ. కూకవేటులు చిల్లుగులియులు త్రాచులు పె
రజాలు గుట్టుపుడెరజా లచట. గీ. గలవు
తక్కిన జెట్టిపోతులును ... ద్వా. ౮. ౯౮.
(కూటబెట్టు - త్రా. పా.)

కూకు=కుంకు. అ. క్రి. అస్తమించు.

నీ. ... కూక నా గనుపట్టు గ్రంథ ననుట
అం. భా. 3. ౯౭.

అ. మాక గూడి ప్రాద్దు గూకుదాక. ప. చ.
3. ౧౨౫. ఉ. హరిశ్చ. ర. ౧౩.

కూకుడు=కుంకుడు. వి. (క. కూగటి.) కుంకుడు
చెట్టు. (చి. వి.)

నీ. ... చీకేను కూకుడు నెమ్మి ప్రేంకగమ్మ.
హంస. ర. ౧౧.

కూక. వి. (✓కూకు) ౧. అతిపు, కేక.

నీ. మొన్న బారాశర్యముని కోట రా కూ
త లెగయించి వెరవేకి యెత్తజేసె. కువల.
౨. ౮౦.

నీ. పాట బాటిగ బాడి పరభృతముల కేచి
కూకలు వేయించె గొప్ప యొకతె. చం
ద్రా. 3. ౯౭.

౨. మొఱ, ఆర్ద్రవి.

ప... అట్లు కూక ముట్టి పట్టుకొని... కళా. 3.
౧౫3. (కూకముట్టి = కూకననుసరించి ప
చ్చి.)

గీ. మొఱ యన మొఱ యనగ నాపోక యన
గ, గూయ నా గూక నాగ నాశ్రో
మొన్న. అం. భా. ౧. ౧౧.

3. ప్రలాపము, ప్రేలుడు.

చ. తలకక యోసి యేమిటికొక దల పెట్టినదా
న విచ్చటం, తెలియము న నీవు వెనుక

ద్రి ముడికూకలదానవేకదా. కళా. ౫. ౫౦.

గీ. ఇచ్చిను నేమి వినయొత్తు లెఱుంగ వలయు,
గడుసుగూకల సత్కీర్తి గలుగఁబోదు.

వేఱ. ౫౭.

పోటుకూక=పీరా లాపము.

క. అని నలుక మఱియు నాతఁడు, మన నీయక
యన్నఁ జూచి మంచది పతిచే, నినుఁ దుని
మించెద నను గనుఁగొనరా యని బోటి
పోటుకూకలు నెట్టె. శుక. ౨. ౫3౨.

సా: ఇతఁడు కూకకరణము గాని వ్రాతకరణము
గాఁడు: - మాటలప్రోగు గాని పనిచేయు లే
దని భావము.

కూకలిడు=కూయు.

ప... దుంపదూండ్లు మెసవి విసువక కూకలిడు,
కొదమరాయంచలును... నీలా. 3. ౧౦.

కూకలు చెట్టు=కేకలు వేయు, అతిము.

ఉ. బందుల బట్టి చోరములు బాధ యొనర్చగ
ధారణీసురుల, గుంది సమస్త సంపదలు గో
ల్పడి కానలలోన నుండఁగా, గొందఁ టెఱిం
గి కట్టి వెన గొట్టుచు భంగము లెల్ల జేయఁ
గా, గొందల మంది యేడ్పుచును కూకలు
నెట్టెద రాలకింపుడీ. వి. పు. ౨. ౧3౦.

కూకత కైదువు. వి. (✓కూక) శంఖము. (శ. ర.)

కూకనేల. వి. (✓కూక) కూకవేటుమేర, కోను
నేల, కోశము.

నీ. ... కూకపట్టునేల యనంగఁ గూకనేల
యనంగఁ గ్రోశము... అం. భా. ౨. ౯.

కూకపట్టు. వి. (✓కూక.) కూకవేటుమేర.
(శ. ర.)

కూకపట్టునేల. వి. (✓కూక) కూకనేల, కోశ
ము. అం. భా. ౨. ౯.

కూకవేటుమేర. వి. (✓కూక) - కూకవేసిన
చో వినబడునంతదూరము - కోనుదూరము.

సీ. బ్రహ్మ లధివసింపగఁ గోరుకొనుచోట
పిటికొటమఁ గూతవేటుమేర. గీ. వివివిగ
రు వినిర్నించెవిశ్వకర్త. కమ. ౨. ౮.

ఇట్లే: కూతవేటుదూరము.

సీ. విను మిచ్చటికిఁ గూతవేటుమారంబునఁ
గల దొక్కప్రదము నిర్తలజలంబు. హరిశ్చ.

3. ౬౫

కూతు=కూతురు. వి. (ఈశబ్దమునకు మొదట
'ఆడుశిశువు' అనునర్థమే యుండి కాలక్రమ
మున 'పుత్రిక' అనులాక్షణికార్థము కలిగినట్లు
కనఁబడుచున్నది. ఇట్లే 'కొడుకు' శబ్దమునకు
మొదట 'బాలుడు' అనునర్థమే యుండి పిదప
'పుత్రుడు' అనులాక్షణికార్థము కలిగినట్లు
కనఁబడుచున్నది. ఈరెండుశబ్దములకుఁ గలరెం
డర్థములును భట్టారకుని కవితృమండే కావనమచ్చు
చున్నవి. ఇటీవల వీనిలాక్షణికార్థములే ప్రచా
రములోనికి వచ్చినవి.) ౧. ఆడుశిశువు, బాలిక.
వ. అంత నేము శిష్యుగణంబులతోడ ... చని
యమ్మలీనీపులివలంబున శకుంతరక్షితయైన
కూతును... ఎత్తికొని వచ్చి శకుంతరక్షిత
యగుటంజేసి శకుంతల యనునామం బిది క
రంబు గారవంబునఁ బెనిచితిమి. భార. ౨ది.
౪. ౪౭.

౨. పుత్రిక, కొమార్త.

సీ. వడసిరి పలుపుర గొడుగులఁ గూతుల...
భార. ౨ది. 3. ౫౧.

మ. వినుమీ మానవనాథుకూతునకు సువ్యభిక్తు
రు నీరాజనం, దనుఁడు...దశకు. ౪. ౪౩.

సీ...గంధర్వనాథులకూతులు...హరి. ఉ. ౪.
౧౭౯. ఆం. భా. ౨. ౧౧౧.

కూతురు=కూతు. మా. (ప్రాచీనకావ్యములుపె
క్కింటిలో నీశబ్దము గురురేఫయుక్తముగా ను
న్నది.) వి. ఔ. ౧. ఆడుశిశువు, బాలిక.
(చెలికత్తెలు సుగాత్రితో అనివమాటు.)

ఆ. వలినవదన యెన్నినా జ్ఞైవఁ జిన్నికూతుర
వుగావు నీవు తొడఁగి పరికిఁ, దగిననేవ
నేయ కనునె...కళా. ౪. ౬౭.

౨. పుత్రిక, కొమార్త.

సీ...పుత్రికాహ్వయ మొప్పుఁ గూతు కొమా
రిత కూతు రనఁగ. ఆం. భా. ౨. ౧౧౧.

గీ. ఆతనూజల కందఱ కనుజ యైల, తొంగి దు
శ్యల యనుకూతు రమరఁ బుట్టె. భార. ౨ది.

౫. ౧౦౮.

ఉ...నీ, కూతురి నీయఁ జూడఁ గలుగుం గద...
పార్వ. ౫. ౭౨.

చ...ఇట్లు నీ, తనియనుజ త్రయంబునకుఁ దక్కిన
కూతురులకై భవత్యైవ. రామా. ౪.
౯౬. (చి. ని. పా.)

౩. స్త్రీ, ఆడది.

ఆ. కొడుకుఁ గాంచు రాచకూతు రెద్దానికి, నట్టి
చనికి నుచిత మైనసమయ, మొదవెఁ దడయు
టింక నొప్పదు...భార. ఉద్యో. 3. ౧౯౯.
సా: కూతుల్లఁ గన్నమమ మచ్చీపీటలు కొడు
కులఁ గన్నమమ గోడపంచలు.

పెండ్లికూతురు=వధువు, పెండ్లికొమార్త.

మ...పెండ్లికూతురి గావించిరి పేరటాండ్రు
మహిశ్యత్పుత్రిక బ్రహ్మదంబునకై. కులశే
ఖరమాహాత్మ్యము. ౪ ఆ. (చి. ని.)

జ: కూతురుబుడమ.

కూతురు(రి)బుడమ. వి. (కూతురు+బుడమ)

ఏలావాలకము, నూఁగుదోనగి.

సీ...తెలియంగఁ దగును నూదోస రేణుకలు కూ
తురుబుడమన. గీ. వాలుకమ్మని...ఆం. భా.

౨. ౬౧.

గీ. బొల్లిపూసరయును సోమవల్లి చేఁతి, పొట్ల వి
ల్వంబు కూతురిబుడమ పెనలు, గాచి గుడ
మున రేహ్యపాకముగఁ జేసి, ఘృతయుతం బై
నఁ గానలు క్రిందుపడును. చికి. (చి. ని.)

కూకి(కీ). వి. గ. పారావతము, పావురము.

గీ. కూకివగపల్కు చల్కు బెక్కుచును గుల్కు,
నట్టె మెయి వ్రాలు సుఖపులాహరిని సోలు,
ముద్దులను బెట్టు దబ్బటమోడి పెట్టు, నంత
మెల్లగ గడిదేరి యాయెయారి. మల్లుపు.
ర. ౯౨.

గీ. పరగ నొడ్డిలు కూకిలు పల్లటీలు, పావురాలు
ను బకదార్లు పావురములు, నాగగ గలరవ
పక్షి బృందముల పేళ్లు. ఆం. సం. తిర్య. ౧౩. ఆ
హ. ౩. ౧౯. వేంక. తిర్య. ౯౮.

౨. పారావతవిశేషము.

క. మేలైనలతోరి లా, డ్డిలు... బకదార్లును గూ,
కీలు ననదు పేరులం దగిన పార్వములక. సా
రంగ. ౧. ౧౧౭.

నీ. పారావతంబగు బావురాయి యనంగ ... త
బ్బేదములుగాను దనరుచుండును... బిడ్డికూకి
బకదారిదూరబాదు లనంగ... ఆం. భా. ౨.
౮౯.

కూకిచల్కులు=మణితధ్వనులు, రతికూజితములు.

నీ. మణితవాచకము లై మను బావురాపల్కు
లనగగ కూకిచల్కు లనగ... ఆం. భా. ౨.
౧౮౦.

కూకు. వి. ఆమిక్ష, పాలవిలుగు.

నీ. ... ఆమిక్షసంజ్ఞ యై యలరు గూకు, పాలవి
లుగు నాగ... ఆం. భా. ౨. ౧౭౨.

జ: కూకులుపత్తులగు.

కూకుదుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఆలంకృతురాలగు
కన్యను పరునకు సత్కారపూర్వకముగా దాన
ము నేయువాడు.

కూకురుగుండెగి= కూకురుగుండె. (శ. ర, ప్ర,
చి. ని.)

కూకురుగుండె. వి. దాత్యూహము, పక్షివిశేషము.

నీ. దాత్యూహసంజ్ఞ యై తనరు గూకురుగుండె

నాగ... ఆం. భా. ౨. ౯౩.

కూకులుపత్తులగు. ఆ. క్రి. (కూకులు+పత్తులు+
అగు). తుత్తునియలగు; చెడరు.

ఉ. క్రమ్మి చతుష్ఠురిం జనురు కాలువలై ప్రవ
హింప గోమపుం, గుమ్మల బార్వభూజము
లు గూకులుపత్తులుగా ముఖంబునక, దుమ్ము
లు రేగ మై మఱచి దున్నుచు ముస్తలఁ దే
ల్చి కుంజముల్, గొమ్మల జమ్మదాని నొక
ఘోరవరాహముఁ గాంచి యార్త లోక.
వేం. పంచ. ౨. ౧౦౫.

ఉ. కుంభిరదప్రహరములఁ గూకులు పత్తులునైన
మిన్న... వేం. పంచ. ౧. ౪౯. (చి. ని. పా.)

ద్వి. నెట్టన నెట్టలు నిలిపెడుముఖల, గుట్టు లన్ని
యును గూకులుపత్తు లయ్యె, నిట్టి దుర్దశరాక
కేమికారణము. ప్రభులిం. ౧. ౩. ౨౦పా. ౨౦
పం.

క. చిలుపదళవాయు లప్పడు, తలభీకనకాయ లై
యథా యథ లై కూకులుపత్తులు నై మొనత
ల, నలుపక కేసాహికడకు నెటి చెడి పా
జక. జై. భా. ౭. ౧౦౨.

కూగు. వి. (క. కూగు=కూత) కూతవేటుదూర
ము, కొను?

ద్వి. కూగంట నొక్కొకకూటంబు గలదు, యో
గింద్రసిద్ధనియుక్తంబు లవియు. పండితా.
పర్వ. ౩౮౪ పా.

కూచేము. వి. (క. కూచ.) ౧. గుంజ, స్తంభము.

నీ. గండంపుఁగూచముల్ పొందించి కురువేళ్ల నల
వగాఁ గట్టినయట్టిమహిమ. రా. వి. ౩. ౮౧.

౨. కుసి, మంచము మున్నగువానిపట్టెయొక్క స
న్ననివివర, పట్టికాగ్రము.

నీ. పట్టెయంచనఁ దగుఁ బట్టిక కుసి కూచ మనఁ
బట్టికాగ్ర మై యలరుచుండు. ఆం. భా. ౨.
౧౬౪.

కూచము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కుచము, స్తనము.

(కల్ప) ౧. హస్తి, ఏనుగు. (శే.వి.)

కూచి¹. సం. (క. కూచి.) గ. విరిసినది, కకసించి నది.

గీ. నల్లప్రజవై సరగ దండు వెళ్లెడలంచి, రాజు వేయించు వెలిగుదారం బనంగఁ, దోచె బాండిను ప్రాచి వోద్రోన యందుఁ, గువల యడళమ్మ లవ్వడు గూచి యయ్యె. సారంగ. ౨. ౧౬౧.

వి=కూచీ. (హిం. కూచ్) దండయాత్ర. (మా. కూచిచేయ.)

జ: కూచిచేయ.

కూచి². సం. (త. కూచ్చు) వాడియైనది, నిశితము.

ఉ. చూచుతటి న్ననోభవుడు చొచ్చి పరస్పర పీక్షణంబు లక, గూచి మెఱుంగుబల్బులుకుఁ గోలలపాలయి నొచ్చి యెందు నా, హా చన లేనియానరవరాత్రజాలం జగురాకుఁగత్తి చేఁ, గాదుట లేక యత్త నఱక న్నడఁగె న్నడి నజ్జ నజ్జగక. చంద్ర. ౨. ౧౩౩.

వి. వాడిమి, శౌర్యము.

కా. బొనే తార నెబాసు మెచ్చ పలె నాహా నీ గుణం బింకిటక, వానిం జూచిన నీకు నిన్నుఁ గనుఁగొన్న న్నానికికె శోకసం, ధా సం బొందఁగఁ జేసినవ్వడు గదా నాకూచి లేకున్నచో, నేనే రంభనె యవ్వరలో వొ గడఁగా నీ పేరునం బిల్వవే. కువల. ౫. ౪౮.

కూచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కూచిక, కూలిక. (కాముది)

౨. స్త్రీ. ౩. ఆడేనుగు. (శే.వి.)

కూచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కూలిక, చిత్రపు వ్రాయు వాగఱ. ౨. తాళపుఁజెవి.

కూచి(చీ)చేయు. ఆ. క్రి. (✓కూచి¹) దండువెడలు.

వ. ... ఆపు దుధయపార్వవద్ద లై బలసి కలసి

కొలిచి యున్న చంద్రాదుల విలోకించి చూచు నందై రండు పొండని చంచి కూచిచేయని యమించి యంతఃపురంబుఁ బ్రవేశించి ... చంద్ర. ౩. ౫౨.

సీ. కూచిచేయింపఁగాఁ జూచె నందిమొ యేల వైద్యుఁ డెఱుంగఁడే కారలతిక, వెలిగుదా రంబుల నిలిపె నందమొ యేల బాణుఁ డెఱుంగఁడే బంధురగద. చంద్ర. ౫. ౧౨౫.

కా. రావక్రంబున మేలుబంతి యనఁగా రాజిల్లనారాజు కూచిచేయించి నమంచితాత్త బలనల్పేనానమేతంబుగా. రంగా. ౨. ౫౯.

ఇట్లే:-కూచిగావించు.

గీ...కూచిగావించు...రా. వి. ౨. ౬౮

కూచిమతము. వి. సాతాని మతములలో నొకమతము. (ప్రా.)

సీ. తనది కూచిమతంబు తమ్ముడు వాద్ధండు సర్వేశ్వరమతంబు పడ్డమనిది. వే. బ. ౬౯.

కూచిమారము. వి. పోకిరితనము. (ప్రా)

ద్వి. కుటిలకుత్సితములు కూచిమారములు, మటు మామతనములు మందువ్రాకులును, నటమటంబులును నున్నెన్న చెడ్డములు. ప్రభులిం. ౨. ౫౦ పా. ౮ చం.

కూచిమారుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పురుషజాతులు నాల్గింటిలో నొక జాతివాఁడు.

సీ. మన సీక మందుల మామల మరగించి కారిం చునాకూచిమారు నొల్ల. కు. సం. ౮. ౧౪౫.

౨. కామకాస్త్ర గ్రంథకర్తలలో నొకఁడు.

మ. స్వరవాత్సాగ్నయనకూచిమారకృతకాస్త్ర గ్రంథసందర్భములో, పరికిరించినవాడ...నైష. ౨. ౫౬.

కూచీ=కూచి¹. (మా. కూచిచేయు)

కూజనము. సం. కూజితము. (నై. వి.)

కూజము. సం. వి. ఆ. పుం. కూజితము.

కూట. వి.(హిం.కూట) పాత్రవిశేషము. (శ.ర)

కూటితము. సం. వి. ఆ. న. అవ్యక్తధ్వని.

కూటకము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. కపటమై

నది. అ. కల్లయైనది, నిజముకానిది. వి. ఆ. పుం.

గ. మురయును గంగద్రవ్యము. అ. కబళి, కొప్ప.

న.గ. నాగటిదుంప, గొడగ, ఏడికొల లేనినా

గలి. అ. ఫాలము, కట్టు.

కూటకృత్తు. సం. విణ. (త్) గ. కపటము పన్ను

వాడు, వంచకుడు. అ. తప్పుపత్తయు తప్పునా

జెము లోనగు నవి కల్పించువాడు. వి.త్. పుం.

గ. కాయస్థుడు. అ. శివుడు.

కూటఖడ్గము. సం.వి. ఆ. పుం. లోపలఖడ్గము గల

కట్ట, కట్టకత్తి.

కూటజము. సం. వి. ఆ. పుం. కుటజము, కొండము

దై.

కూటపాకలము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏనుగులపం

చ్చెడి ఒకవిధ మగుజ్వరము.

కూట. అభిహన్తిహన్త కథమేష మాధవం, సుకుమా

రకాయ మనగ్రహ స్మరణ. ఆచిరేణ వై

కృతనివర్త దారుణి, కలభం కతో ఇవ కూ

టపాకలక. మాలతీ. గ. ౪౨.

కూటపాలకము. సం. వి. ఆ. పుం. కుమ్మరి ఆవము.

(వాచ)

కూటపాలకుడు. సం.వి.ఆ.పుం. కుమ్మరి. (వాచ)

కూటపాశము. సం=కూటబంధము.

కూటబంధము. సం. వి. ఆ. పుం. బోమ;వల;గా

లము.

కూటమానము. సం.వి.ఆ.పుం. గ.తప్పుతూనిక;

తప్పుకొలత. అ. తప్పుమానము. (తప్పుతూనిక

తాయి,తప్పుతూనిక, మొ.)

కూటమి. వి.(√ కూడు² -క. కూట.త. కూటం.)

గ. కూడిక, చేరిక; స్నేహము, చెలిమి.

సీ. ఎలమి బొల్గుగుమూశికలకు సంతలకూట

ములకును మతీ విచ్చ మొగ్గ బొడవె. ఆము.

౪. ౧౨౩.

మ. ... ప్రకృతి నచ్చుం దైవస్వార్థి యెన్నటి

కికొగూటమివంకపచ్చువికృతికొమన్నుండు

గానేర్చు సే.మనుచ.౩.౨౪. దశా.౨.౧౫౫.

అ. స్త్రీపురుషులకలయిక, సంగమము.

గీ.చంద్రముభితోడికూటమి జన్మఫలము.విక్ర.

౩. ౪౮.

చ. సరివల వైసకూటమికి సాటిక లేదు గదా

తలంపంగక. సారంగ. ౩. ౧౫౦.

గీ.కొలుక గవముట కూడిక కూటమి కలయిక

యనక రతి...ఆం. భా. ౨. ౧౭౮.

కూటము. (కూ. కూటము. అని శ.ర, ప్రా). వి.

(√కూడు²) గ. చావడి.

క. ... భూగృత్తిలకము పచ్చెకొ సొతనృప,కు

లకముతో భోజనంపుకొటంబునకుక. రా.

వి. ౨. ౯౬.

క. చని యది వడ్డింపగ భోజనకృత్యము దిర్చి

యంత జలకాపుడు గ్రుంకిన దానికన్నస

న్నం,గని కూటములో వసిం చె గంకటిమీ

దక. శుక. ౨. ౫౨౪.

అ. కొలుపుకూటము, సభాభవనము.

క. అలుపుడు మృగమడుమన మృగలు వెట్టుండు

గవ్వరమున గంకుమును గోడలు పూ

యుండు మణిదామక,ములు గట్టుండు పెద్ద

కూటమున సాంపారక. భార. ఉచ్ఛో. ౩.

౧౫౨.

౩. కూటమి, స్త్రీపురుషులకలయిక, సంగమము.

క. చని తత్కేలీగేహంబున నొకమగవారికూ

టమునకై కనుగూ, ర్మనియొక్కబారుతో

నిం,పున బొడలును నుత్తరంపుమాల రమిం

చెక. శుక. ౩. ౬౧౨.

కూటము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ) గ. మిథ్యాభూ

తము, అత్యము, కల్పయినది; కృత్రిమమైనది.

౨. కపటము గలది. ౩. నిశ్చలము, చలించనిది.

౪. నిందితము, తుచ్ఛము. ౫. కొమ్మలు పటిగినది.

(పశువు-కే.ని). వి. ఆ. పుం. న. గ. కపటము, కై

తవము. ౨. అసత్యము, బొంకు. ౩. దంపము, దా

బు. ౪. మాయ, గారడము. ౫. పాపము. (కే.ని)

౬. పర్యతశృంగము, కొండకొమ్మ. ౭. (అన్నాదు

ల) ప్రోగు, రాశి. (ఉదా: అన్న కూటము, అభి కూ

టము, మృత్యూటము, మొ.) ౮. కష్టము, ఫలము.

(కే.ని). ౯. శిష్టు లోనగువానిని పట్టుచుం

డేదము, బోను. ౧౦. పురద్వారము, గవను.

౧౧. దాగలి. ౧౨. సప్తేట. ౧౩. ఆకాశము. (కే.

ని.) ౧౪. ఒకవిధ మగు బాణము. ౧౫. అగ్రము, కొ

న. ౧౬. పుంజము, సమూహము. సం. భాగ. ౧౧.

౬౩. పుం. గ. ఇల్లు. ౨. కాసెయ్యలి.

కూటముత్యము. వి. వి. (కూటము + ముత్యము.)

కృత్రిమమౌక్తికము, చేతనముత్యము. (త్రై-

కూటిముత్యము. శ. ౨.)

కూటయుద్ధము. సం. వి. ఆ. న. గ. వినోదార్థము

చేసెడియుద్ధము. ౨. ఆధర్వయుద్ధము.

కూటశాల్మలి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ఇ. పుం. కృష్ణశా

ల్మలి, కొండబూరుగు.

కూటసాక్షి. సం. వి. న. పుం. తప్పసాక్ష్యము

చెప్పవాడు.

కూటస్థము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ)-కూటమువలె

నిర్వికారముగా నుండునది-ఎల్లకాలము పరిణా

మాదులు లేక యేకరూపముగా నుండునది. వి. ఆ.

న. వ్యాఘ్రసఖ మనుగంధ ద్రివ్యము, పులిగోరు.

కూటస్థాడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కూటమందు (= అ

గ్రమందు) ఉండువాడు - వంశమునకు మూల

పురుషుడు. ౨-కూటమువలె నిర్వికారముగా

నుండువాడు-పరమాత్మ.

కూటాభ్యాసము. సం. వి. ఆ. న. గ. కల్పనాకథ.

౨. అసత్యము చెప్పట.

కూటాగారము. సం. వి. ఆ. న. గ. మేడమండి

యిల్లు, చంద్రశాల. ౨. క్రీడాగృహము. ౩. క

పటగృహము, కల్లముల్లు. (వాచ.)

కూటాయువు(స్స). సం. వి. న. పుం. గుగ్గిలపు

కెట్టు.

కూటార్థభాష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కల్పనాకథ.

(వాచ.)

కూటార్థము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. లోపల మఱి

యొకయర్థము గలిగియున్న బాహ్యార్థము. ౨. క

ల్పితార్థము.

కూటికీపులు. వి. బ. ($\sqrt{\text{కూడు}^2}$) ధాన్యవిశే

షము.

వ... ఏనుమలెల్లు మనిమనోహరాలు వెండిగుం

డ్లు బొంతమడములు కూటికీపులు కాదులం

పెంగలు ... ప్రబంధ. ౧౧౨.

కూటినీళ్లు. వి. బ. ($\sqrt{\text{కూడు}^2}$) పుల్లనీళ్లు, అననా

ళకము. (శ. ర. త్రై.)

కూటు. వి. ధాన్యము పోయటకు వెంటనో నేర్ప

అచినగాకె, పురి. (శ. ర.)

స్త్రీ. ... తగుల నుమలాభిధ గాకె యనంగను గ

రిసె యనంగ. గీ. దద్దిశేవనమాఖ్యలు దనగు

మందు, గొట్టు కూటు సాడక కుమి గొట్టు

యనంగ. ఆం. భా. ౨. ౨౪౦.

కూటువ. వి. ($\sqrt{\text{కూడు}^2}$ -సం. కూట) గ. గుంపు; ప్రో

గు, రాశి.

క. లోపలార కొదమజక్కవ, కవలార కడింది

సోయగపుడు మైదకూటువలార మీ రిపు

డు మా నవలారతనంబు జూచినారే చెపు

దా. అచ్చ. రా. ఆర. ౮౭.

క. కులువతోలుకేల్పుకూటువ, బలితపులెన్నెగు

లు జాలువయ్యెరకు దగ్గ. నీలా. ౧. ౨౦.

ద్వి.గుగ్గులుతరువులకూటువ లరసి, యగ్గులంబుగ మహిసాక్షి సాధించి. పండితా. పురా. ౧౨౬ పా.

క. వీటిపాటిరాగరు, హటకతాటంకమణిమయా భరణంబుల్, గూటువలుగ నిడియెద నిక, జోటి మా టాడి మద్దు మాపంగదనే. రసిక. 3. ౮౦.

౨. సాంగత్యము, కూటుమి.

(వెన్నెల) ప. ... చుంబనం బిడఁబోయి కెంగేల నదరంట వాటువడుకాముకుల వెలవెలపాటుకూటువం గోటికిఁ బడగ రెత్తి...మరుచ. 3. ౨౮.

కూటువలుగొను, కూటువలుగూడు = గుంపులు గూడు.

క. వీటఁ గలచేడె రెల్లను, హటకమణిఘటితమం గహర్వ్యాగ్రములం, గూటువలుగొనుమః జాచిరి, పాటించి విశాలవత్సఁ బద్మవిభాక్షుక్. భాగ. ౧౦ పూ. ౧౨౪౮.

మ. ...ప్రాదేవతాముఖ్యు రెల్లను మోదంబున నవ్యభూవరులమ్రాలం గూటువల్లాడి దా, కొని సర్వే మునయస్సురా గ్రహయంతాః మర్వంతు వాప్తుంగళ, మ్మని లగ్నాప్తకము ల్పఠించిరి...రసిక. ౬. ౧౯౮.

కూటువమూఁక. వి. (కూటువ + మూఁక) ప్రోత్సాహపఱచి యక్కడక్కడ వెదకి తెచ్చినపిఱికిబలము.

చ. అడవులఁ గొండలం బడి మహావద యా పఱిచన్నవారి ని, చ్చడు గొనివచ్చి గృహ్ణఁ డొక ప్రోవుగఁ గూటువమూఁకఁ గూర్చినం, బొడుతురె పాండునందములు భూవర యేటికి నింత భీతి...భార. ఉద్యో. ౨. ౨౦౮.

ద్వి. కూటువమూఁకలు పాటియై కూడఁ, జాటించి తెచ్చినసభలును సభలే. పండితా. వాద. ౧౩౬ పా.

కూటువనరులు. వి. బ. ($\sqrt{\text{కూటువ}}$) ఒకవిధ మగుహారము.

ద్వి. కాటుక చెదరి కన్గననీరు జాఱఁ, గూటువ సరులఁ జిక్కువడ హారములు, జమిలిముత్యపు బొట్టు సరి దూలి చెదర. పద్మ. 3. ౨౧. (ప్రా) కూటువు = కూటువ.

(గుంపు.)

సీ. చవులతోఁ జెంవోవపువులతో నసలుఁబుట్టువులతోఁ జలుకకూటువులతోడ. అచ్చ. రా. ఆర. ౨౬.

(స్త్రీపురుషులసాంగత్యము)

కళాశాస్త్రము. ౧. ౯.

కూడ. అప్య. ద్రు. (కూడుభాతువుయొక్క తుమున్నాద్యర్థకరూపము - శ. కూడ. క. కూడె.) ౧. నహారకము.

క. భీమునిఁ దలొన్నదరులను, భూమిశ్వర యిపుడ పట్టి పారివుచ్చెదను, ద్దామత మ్రింగదఁ గృష్ణని, తో మిత్రగణంబుతో ముకులతోఁ గూడె. భార. ద్రో. ౫. ౨౧౦. ఆం. భా. 3. ౭౦.

౨. సముచ్చయార్థకము.

సీ. తారకాధీశ్వరుండుఁ జెంతామణియును, కూడ దుగ్ధాంబునిధిలోనఁ గూలుఁ గాత. హర. ౬. ౨౪.

క. మదిరాక్షి యేతత్కథ, కొదవ యగుట శగదుకడమ గూడఁ బలికెన, న్నవమున విని పొమ్మని...శుక. ౧. ౨3౮.

3. వైతము, వీనియు, వివము.

(క) అవకర్షణమునకు.

ఉదా: ఉండ నిల్లు కూడ లేదు. వారు త్రాగుటకు మంచినీళ్లు కూడ నీయరు.

(చ) ఉత్కర్షణమునకు.

ఉదా: వాడు రాజును గూడ ధిక్కరించిమా

టలాకును. జ్ఞానులు స్వర్గభోగమును గూడ రెక్కనేయరు.

కూడఁబడు. అ. క్రి. (కూడఁ + పడు - స్వార్థమున) గ. కూడు, చేరు.

క. ఆభిమన్యువివాహమునకు, బ్రభువర్గం బెల్లఁగూడఁబడి యుండఁగ నా, సభ నీకై యేలలికితి... భార. ఉచ్ఛో. గ. ౭౯.

క. ఇత్రైః గను సభలోపల, దత్తతమునఁ గూడఁబడినదర్శితసామం, లోత్రములలో నవిపదుఁడు, మత్తద్విపలీల మనసు మండ నిటు లును. ఉ. హరి. ౫. ౨౮౬.

౨. ముడుఁగఁబాటు, ముడుఁగు.

గీ. కొన్ని దేశంబు లిందచేఁ గూడఁబడియె. కాశీ. గ. ౧౩౭.

౩. స్వస్థమగు, కుదురుపడు.

వ... తండ్రి యాదాదిమాటకుం జెవియొగ్గి చెదరినచిత్తంబు కూడఁబడ నచ్చెరువడి యుపలక్షించుచు నుండె... దశమ. ౩. ౫౨.

కూడఁబాటు. అ. క్రి. (కూడఁ + పాటు - స్వార్థమున) కలిసికొను, ఏకమగు.

ఆ. వారు సంప్రమించి వడిఁ గాలుదివియలు, గొనుచు నులివు మిగులఁ గూడఁబాటి, నృత్రకాలఁ జొచ్చిరి... భార. విరా. ౩. ౪. (ప్రాత్రుతి. చి. ని. పా.) ఉచ్ఛో. గ. ౧౪౨.

కూడఁబెట్టు. స. క్రి. (కూడఁ + పెట్టు - త. కూట్టివై.) గ. సమావేశముచేయు, ఒకచోఁగూర్చు. చ. అని తనవంగడం బగుధరాధిపమంత్రిపదాతిపర్గమం, బనిపడి కూడఁబెట్టి... ఉ. హరి. ౩. ౫.

నీ... వజలు, మిడుక నవ్వెండుకయకుగులదొరయెల్లనాడెంపుఁబాటులఁ గూడఁబెట్టి. అచ్చ. రా. కాల. ౫౪.

౨. నిలువచేయు.

క. కట్టక కుడువక యొరులకు, బెట్టక తమతం

డ్రి గూడఁబెట్టినసిరి... విక్ర. ౨. ౧౬౩.

ద్వి... కొలుములు గూడఁబెట్టు... ఆ. మ. క. ౧. ౮ సా. ౧౨ పం.

నీ... కుకవచిత్రంబులు గూడఁబెట్టు. హర. ౩. ౩౬.

౩. సంభావముచేయు, కలుపు, తార్చు.

(వేశ్యామాతృవర్ణనము) వ... తగవు గోరియుంబోరెఁ గూడఁబెట్టుచు... కవిక. ౪. ౧౧౩.

కూడఁముట్టు. స. క్రి. (√కూడు²) - తటిమ - కలిసికొను.

ఆ. ఆత్మ జనము నచ్చి హరిణంబు డిగి భీతిఁ, బాఱఁ గాల్గు రాక పవనుఁ డనుర, రెగిచి కూడముట్ట నెఱింగెత్తయితి నోరి, గటిక దిగిచి నోరఁ గఱచుకొనియె. కవిక. ౨. ౧౨౦.

వ. ... హేమాంగదుండు చనినబాడ యరసి యతిత్వరితగతిం జని కూడముట్టిన నాభిలంబైన యాకలకలం బాలించి... విక్ర. ౬౭౮.

కూడలి. వి. (త. కూట్టల్. క. కూడల్.) గ. నద్యాదులు కలిసినచోటు.

నీ. కయ్య కాలువ యనఁ గనుపట్టుఁ గుల్య కూడలి యన సంభేద మలరుచుండు. ఆం. భా. ౧. ౧౬౪.

ద్వి. వినియె వంతయు నట పనియె గూడలికిఁ, గనియె నద్దురువు సంగయదేవు నచట. బస. పు. ౭. ౯౭౩ పం, ౧. ౬౨౨, ౫౮౧ పం.

౨. ఎల్ల, అపధి. (చూ. కూడలితాయి.)

జ: కూడలితాయి, కూడలివాయి.

కూడలితాయి. వి. (కూడలి + తాయి) ఎల్లతాయి, సరిహద్దుతాయి. (శ. ర.)

కూడలివాయి. వి. (కూడలి + వాయి) రెండుపం చలు కలిసినమూలముం దేర్పఱచిననీటిదారి. (శ. ర.)

కూడిక. వి. (√కూడు² - త. కూడులై) కూడుట.

(సాందిక.)

క. ...మారెటి, పండులపోయగము జక్కవలకూడిక... వెలదిగుబ్బల కడఁగూడ. నీలా. ౨. ౨౪.

(రతి, సంభోగము.)

గీ. గొఱలుఁ గవయట కూడిక కూటమి కల, యిక యనఁ రతి... ఆం. భా. ౨. ౧౭౨.

కూడిమాడు. ఆ. క్రి. (√కూడు²) కలసి మెలసి యుండు, ఆనఁగి పెనఁగి యుండు.

గీ. ... మృగేంద్ర, పోతకంబలు నాల శ్రేణులు ను గడుపుఁగట్టికొని కూడిమాడ నక్కజము చెంది. పి. కళం. ౨. ౪౯.

చ. తలఁవఁగ రాజశేఖరుఁ డతండు తల్లోడరి సర్వమంగళా, కలితవు నీవు మీర లొకగా త్రము కైవడిఁ గూడిమాడుమఁ, శైలఁగుట యొప్పుఁ గా కలుగఁ జెల్లునె నీకు... నవన. ౩. ౧౪౭.

నీ. తోడికన్నెలు చానుఁ గూడిమాడి చరియ సురిసాన్న సీడలఁ జూచిచూచి... గీ. మృద యపీథిక నెట్లు ధరించువాఁడ. రా. చ. ౨. ౩౫.

న. క్రి. ౨ మించు, కూడు.

నీ. కలధన మెల్లఁ బోకడఁ కట్టి నన్నానీ యై విచ్చ మెత్తనియగ్రజాండు. గీ. లేడు ధర లోన రతివేనఁ గూడిమాడి, యున్న పిటులం దు... పాంస. ౫. ౧౨౦.

కూడివచ్చు. ఆ. క్రి. (√కూడు²) లాభము కలుగు, కలిసివచ్చు.

ఉదా:- నాని కావ్యాపారములో నాలుగువేలు కూడివచ్చినది.

కూడు¹. పి. జా. (√ కుడుయే-క. త. కూడ్రి) అన్నము, తిండి.

గీ. కుడుచునెడ నాసిపెను వ్రేలు కూటిలోనఁ, దు నిసిపడి యున్న... భార. ఆది. ౭. ౨౫౬.

క. పేరు వలలుండు గూడుం, జీరయు నిడి సాక తంబు సేసినఁ జాలుక. భార. విరా. ౧. ౨౧౯. ఆం. భా. ౨. ౨౫౭.

సా: కూటికి తక్కువ యైన కులమునకుఁ దక్కువ యగునా? కానికూడు తిన్న సు కడుపు నిండ లేదు.

కూటి పే(టీ) = తిండిలేనిది; తిండిలేనివాఁడు. (ఇది 'పాలబీడ' వంటిది.)

నీ. కులం పేరువులేనిరామ బారయుఁ జోర కు మతి యానెలనాగ కూటిపేడ. గీ. యైనమృగ సేత్ర... రతి యొనర్చుగఁ గొఱగాదు ర సికులకును. పి. పు. ౪. ౨౨౦.

చ. పడమర నెట్టునయ్యదుకడ్రాకవ మొల్లక కూటిపేదలై, బడలిక నూడునచ్చిలుపప్రగ్గ ములక... ఆము. ౨. ౪౯.

క. అంతట మగనికి నన్నం, బింత యిడక వండి నట్టి దెల్లను బానో, పాంతములఁ జేర్చ నాతఁ డ, వంతవ్యథఁ గూటిబీడ యై నెవ్వగలక. పెక. ౩. ౩౫౫.

జ: కూటికుప్పలు, కూటిసిగ్గు, కూడునిరు.

కూడు². ఆ. క్రి. (క.త. కూడు) ౧. గుమికాఁజేరు, చంపుకోరించు.

ప. ... ఆక్రూడినపాపండ్లపండ్లంబు తలపంచు కొని పోయిన... ఆము. ౪. ౭౫.

౨. కలిసియుండు.

ప. ... దివ్యాధరణంబులతోడం గూడి పార్వతి స్వర్గలోకనయనోత్సవకర యయ్యె... హర. ౪. ౨౩.

౩. కలుగు, సంభవించు.

ఉ. ఆరసపాసు లై గరిమ నచ్చటఁ ద్రిమ్యుమ న్నవారికిం, జేరవు రోగముల చెమట చెం పు మేనులఁ బూతిగంధముక, ఘోరజరా దిదోషములుఁ గూడవు... పి. పు. ౩. ౩౦.

నీ. కుహనాటికి లక్ష్మీకుచకుంఠములమీఁదికుంకు

మంబున నుమర్ కొనగఁ గూడె. భీమ. ౧.

౩౪.

౪. సమకూడు, లభించు.

చ. బలము లపారముల్ ధరణిభర్తయుఁ బర్యట
నంబువంక వాఁకఁగొనివాఁడు వేగిర మె
కావలె భోజన మెట్లు కూడు...వరాహ. ౪.
౧౦౩.

౫. శక్యమగు, సాధ్యమగు.

గీ. వచ్చి యరరినిగోధంబువలనఁ జూచి, కాంతు
చేప్త యెఱింగి చేగడియ వివియఁ, గూడ దె
త్తఁగ రా దింకఁ గోరివచ్చు, చేనఁటిమట్టాల
చేత బడిత నగుదు. శుక. ౨. ౧౨౭.

మ....సహించుం గూడునే యింద్రజి, ద్బల
మవ్విరుండు సచ్చె నీకు హిత మాపాదించు
సామిత్రి చేక. ఉ. రా. ౧. ౧౫౭.

౬. యుక్తమగు, తగు.

పద్మకము. కొడుకుపల్కు విని కూడదు నాక దు
రాత్తుఁడై, కడఁగి మీకు నవకారము నేసి ధ
రిత్రి వె,ల్వడఁగఁ బంచె గడుఁ బాపము
తిక ధృతరాష్ట్రుఁ డె,య్యెడల మర్షనుల నే
మతి నమ్మఁగఁ బోలునే. భార. ఆది. ౬.
౨౨౭.

ఉ. రాజగృహంబుకంటె నభిరామము గా నిలు
గట్టఁ గూడదు...భార. విరా. ౧. ౧౨౩.

క...కూడునె యిల్లాలి నన్నుఁ గొట్టం దిట్టె.
వేం. పంచ. ౪. ౪౨౯.

౭. చాలు, సమర్థమగు.

చ...గుట్టు చెడి యిట్టట్టు మెదలం గూడక త
ట్టిం బడినపులుగులగతిఁ గొట్టుమిట్టాడి ...
కృష్ణ. ౩. ౩౭.

చ...నిప్పు ద్రోక్కినచందంబున మిట్టిబడి...ఇ
ట్టట్టు తరలి పోఁ గూడక యావ ద్రావివవాని
గతి వారటించుచున్న...సారంగ. ౩. ౨౯.

౮. సంబంధించు.

ఉదా: అది నలుగురతోఁ గూడినపని గాని యొ
కనిపని గాదు. ఇది పెద్దవారితోఁ గూడినవ్యవ
హారము.

స. క్రి. ౧. సాండు, చెందు.

క. వాడక న్రాలక లేపుటలఁ, గూడక తగ నల్ల
గెఱలు కొని నవకము లై, చూడఁగ భద్ర
ము లగుచును, వీడెక సస్యంబు లిడుమ వీ
డెం బ్రజశుక. భాగ. ౧౦ పూ. ౭౫౭.

చ...నేడు నా, మరుకుల మెల్లఁ బావనతఁ గూ
డె నిజం బని కాఁగిలింపినక. శై. భా. ౮.
౧౩౧. ఆం. భా. ౩. ౧౧౯.

౨. కలుపు, సంకలితముచేయు.

నీ. లఘువులక్రింది వెల్లము గూడి వెండియు నొ
క్కటి గలుపుక యుగ్గళింప. గీ. వైనసంఖ్య
వృత్తము...అప్ప. ౪. ౧౪౯.

ఉదా: ఈమూఁడంతలము కూడి మొత్తము చెప్పు.

స. క్రి. ఆ. క్రి. ౧. చేరు; కలియు.

గీ. క్రంకఁ బాటుసహస్రాంకుఁ గూడ లేక, వెను
కఁ జిక్కినజరదంశువితతి వోరె. నైష. ౨.
౪౦.

మ. మరువాలూరళరంబులం దొరఁగుకమ్మందేనె
తోఁ గూడి య, య్యరవిందాక్షికిఁ బక్షిపుం
గవగవీహైయంగవీనంబు ని, ర్భరహర్షంబు
నొనర్చె మున్ను రుచి సౌరభ్యంబులం బిమ్మ
టక, మురియం ద్రోయుచు నించె నెమ్మనము
నక మూర్ఛాఁముద్రాఘామముక. నైష. ౨.
౯౯.

౩. రమించు, సంభోగించు.

క...లోపామద్రం, జూచి మునీంద్రుండు మ
న్నభ, గోచరుఁడై దానిఁ బ్రీతిఁ గూడఁగఁ
దివిరెక. భార. ఆర. ౨. ౩౩౧.

గీ. పిడుకలలో నాయకుండు దాచి పెట్టినట్టి, మా
డ లర్పించి వానితోఁ గూడి మెలఁగె. శుక.
౩. ౧౩౧.

జ: కూటుమి, కూటుము, కూటువ, కూటువము, కూటువనరులు, కూటువు, కూడ, కూడబడు, కూడబాటు, కూడబెట్టు, కూడముట్టు, కూడిక, కూడిమాడు, కూడివచ్చు, కూడుకొను, కూడుదల, కూరిచి, కూరిమి, కూరిమికత్తియ, కూరిమికాడు, కూరుచు, కూరుచుండబడు, కూరుచుండబెట్టు, కూరుచుండు, కూరుచుకొను, కూరుచుకొలు, కూరుపరి, కూరుపు, కూర్చించు.

కూడుకొ(హ్మ)ను=కూడు.

స. క్రి. (కూడు, చేరు; స్నేహితునిగాఁ జేసికొను.)

వ...అనినందనుం డొక్కమడుపున మధురశిరజలంబులఁ బానంబునీసి యుల్లసిల్లి యాద్రుపదపుత్రుం గూడుకొనియె...భార.భృష్. ౨. 323. ద్వా. ౧. ౧౬౬.

గీ...నిహీనులఁ గూడుకొంట, వ్యసనియై యంటచల ముంట వలచు పతికి. ఆమ. ర. ౨౧౨. (రమించు)

ఆ. అతని కేమి కొఱత పరిహారంబులఁ ద్రాగి, మిచ్చినాడు దివికి నేగినాడు, రమణుడగుదు నచట రంభాదినకులఁ గూ, హ్మిస కమున్న పన్నుగూడ ననుపు. ద్వా. ౧౧. ౧౫౦.

కూడుదల. వి. (✓కూడు2-క. కూడుదలె. త. కూడుదల్.) లాభము.

క. వేడు కలగ భూదేవికి, గ్రాతాకారంబుఁ జూపి మలికెడువారికిం, గ్రాతాచల మొప్పినచో, గూడుదలయ గాదె యటకుఁ గొనిచో మ్మింకక. వేం. మా. ౧. ౬౮.

కూడునీరు. వి. (✓కూడు1) గంజి. శుక. 3. ౧౦3.

కూడ్యము. సం=శుడ్యము.

కూడి. సం. విణ. (ఇ) మణి, ఈచవోయినచేతులవాడు.

కూడిక. సం. వి. ఆ. క్రీ. పి. ౬౬౪. (క్రై. ని.)

కూడితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. మూయబడినది. ౨. ముడువబడినది.

కూడితేక్షణము. సం. వి. ఆ. పుం-మూయబడిన కన్నులు గలది-శ్వేనము, డేగ.

కూదరుడు. సం. వి. ఆ. పుం-మత్స్యరజస్తము గల వాడు-జాతిపక్షేపము. (ముట్టుత యగు బ్రాహ్మణ క్రీడి మొదటిదినమున ఋషిసంగమమువలనఁ బుట్టినవాడు-కల్ప.)

కూడ్డాలము. సం. వి. ఆ. పుం. మద్దాలవృక్షము, కాంచనము.

కూన1=కున్న. వి. (మా. కొంచెము-సం. మణిక.)

౧. పశుపత్యాదుల కిశువు; శిశువు.

గీ. నను వనంగను లిల్ల నా నినుఁ గనంగఁ, గూన యనఁ గంచు నాఁగను గొడమ యనఁగఁ, దిల్యగర్భకములుగాను దైయవలయు, నాపచారిక మన్యాఖ్య లౌట శర్వ. ఆం. భా. ౨. ౮౮.

ద్వి. ...పులులును వాని, కూనలకును జమ్మఁగుడి నెడులేళ్లు. ద్వి. హరిశ్చ. పూ. 2౪3 పం.

నీ. పంది పెంటికి నైదు పదియుఁ గూనల నిచ్చి... సీతా. ౧. ౧౧౧.

ద్వి. గట్టిగా భాగ్యంబు గలవధూమణికి, బుట్టక నా కేల పుట్టితి కూన. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧23౬ పం.

క. కూనలఁ గానలకుఁ బురుపుకొన నేరుతు నే. అచ్చ. రా. బాల. ౧౦౨.

క...లొంగి పోవ రాదా యెట కే, నోకూన... కళా. 3. ౮౬. వాసిష్ఠ. ౨. ౧౨౦.

విణ. చిన్నది, లేతది.

నెలకూన=బాలచంద్రుడు.

గీ. పగడ మిగురాకు నిలఁజెట్టుఁ బనఁటులఁ గరి, కుంభములఁ దిమ్మి నెల నెలకూనఁ గత్తర, మ

బ్రతుల మీల మొగులుఁ గాలాహిఁ బడిఁడి,
సంపెంగలఁ గూర్చి నలువ నిర్తింపఁబోలు. ప
సు. ౨. 33.

లతకూన=౧. తేదీఁగ.

నీ. కనుఁగొంటి లతకూన నని దాయుఁ గానున్న
నభినవతరలతావాస్తీఁ దెలుపు. పసు. 3. ౮౨.
(మూడవయర్థమునకును నిదియే యుదాహర
ణము)

౨. తీఁగ.

గీ. తీఁగ తీఁగియ లతకూన తీఁగె యనఁగఁ, దనరు
లత పేరు... సాం. ని. స్థా. ౫౮.

3. కన్నె పడుచు.

జ: కూనగుంత, కూనరాగము, కూనలప్పు, కూన
లప్పుచీర.

కూన². వి. కంటిలో పెరుగుదుర్చాంసవిశేషము.

(వ్యవ) వానిరెండుకన్నులలోను కూనలు పెరిగి
నవి.

కూనగుంత. వి. ($\sqrt{\text{కూన}^1}$) మీటమొదలు అనె
డుపల్లము. (శ. ౮.)

గీ. మ్రాసు మీటుగ నెగయ గోమాయు వప్పు, డే
కతాళ ప్రమాణము క్లగసి కూన, గుంతలోఁ
బడి గ్రుడ్లు వెల్లుఁకు నాల్క, నడుము గఱ
చుక యఱచుచు బెడిసి మడిసె. హంస. ౧.
౧౮3.

కూనరాగము. వి. ($\sqrt{\text{కూన}^1}$) లోలోపల మెల్లఁ
గా పాడుకొను రాగము.

(వ్యవ) కూనరాగము తీసులేనిమగవాఁడును కు
డుములు వండలేనియాఁడుదియును ఉండరు.

కూనలప్పు. వి. (కూన^1 లు + అప్పు = సంతతి నిచ్చుట
వత.) ఒకానొక గ్రామదేవత. (చూ. కూనలప్పు
చీర.)

కూనలప్పుచీర. వి. (కూనలప్పు + చీర) కూనలప్పుకు
ఇవ్వమైనచీర, గట్లు గల ఒక విధమగుచీర.

గీ. ... కుఱుమాపుకూనలప్పు, చీర కుడిపైఁటలో
పలిసిస్తుఱవిక, యెసఁగఁ జరియించు నిట్టుల
య్యెవ్వలాఁడి. శుక. ౨. ౪౧౧.

ఇట్లే: - కూనలప్పుపటము.

నీ. కొత్తకమ్మలతోడి కూనలప్పుపటంబుఁ గటిని
ప్పుగా రెండు కట్టు కట్టి, వైజ. 3. ౧౦౦.

కూపకచ్చపము. సం=కూపకూర్చము.

కూపకము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. చెలమ. ౨. గుంత; పి
ఁడిమిఁదిగుంత, కుకుందరము. (హేమ. ని.) 3.
తెరచాఁచకొయ్య. ౪. చితి, శవమును దహనము
చేయుటకు పేర్చినకట్టలప్రొగు. ౫. నూనెనీడె.

కూపకూర్చము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. నూతిలోని
తాఁబేలు. ౨-నూతిలోని తాఁబేలు తా నుండు
నూయి తప్ప ఇతర ప్రపంచ మెఱుంగనట్లు తా
నుండుతావు తప్ప ఇతర ప్రపంచము నెఱుఁ
గనివాఁడు-అల్పవిష మాభిజ్ఞాఁడు. (వాచ.)

కూపమందూకము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. నూతిలోని
కప్ప. ౨-నూతిలోని కప్ప తా నుండు నూయి
తప్ప ఇతర ప్రపంచ మెఱుంగనట్లు తా నుండు
తావు తప్ప ఇతర ప్రపంచము నెఱుఁగనివాఁ
డు-అల్పవిష మాభిజ్ఞాఁడు.

కూపము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. నూయి. ౨. గుంట.
3. గుణపృక్షకము, ఓడతెరచాఁచకొయ్య. ౪.
దానము చేయుటకు నలంకరించినకవ్య, పెండ్లి
కూతురు. (శే. ని, వై. ని.)

కూపయంత్ర ఘటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గిరకకు సం
బంధించిన చేద, కుండ, బొక్కెన, మొ.

కూపయంత్ర ఘటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కూపయం
త్ర ఘటి.

కూపయంత్ర ఘటికాన్యాయము. సం. వి. ఆ.
పుం. న్యాయవిశేషము. (చూ. న్యాయము.)

కూపయంత్రము. సం. వి. ఆ. న. నూతిగిరక ఏత
ము, మె.

కూపాం(గ)కము. సం. వి. ఆ. పుం. రోమాంచ
ము, గగురు. (వాచ)

కూపా(వా)రము. సం. వి. ఆ. పుం. సముద్రము.
(కల్ప.)

కూపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. పాత్రవిశేషము, కుప్పె.
(కల్ప.) ౨. అల్పకూపము. (కే. ని.)

కూపిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జలమధ్యస్థితశిల. (మే. ని.)

కూపెట్టు. ఆ. క్రి. (కూ + పెట్టు) గ. (భయదుః
ఖాదుల చే) అఱుదు.

క. తాపించె ధనదుపదనముఁ, గూపెట్టంగఁ గాల
కంకుకొడు కుత్తరచే, దీపాపాణాంచలమున
...కాశి. ౨. ౯౦.

క. కూపెట్టంగ మహీసుపరుల మెడలో గోసెం
బరస్తీరతిం, బ్రాపించెక... నీపితామహుఁ
డు...వరాహ. ౨. ౯౦.

౨. మొఱపెట్టు.

క...విచన్నుల్, కూపెట్టిన విని తీర్పుము... ఆ
ము. క. ౨౦౪.

క. చుట్టలకుఁ దెల్పుదు మదిఁ, వొట్టివకిరుకం ది
లార్లతోఁ జెప్పుదుఁ గూ, పెట్టుదు దొరముం
చర ననుఁ, బట్టకు మని పఱవ నతఁడు బరువ
గుభీతిక. కుక. గ. ౪౫౨.

స. క్రి. గ. (విగ్రరగా) పిలుచు.

క. తలుపు సవలింపు మరుమం, గులభామను
మాంత్రికుండు కూపెట్టినచో, దలఁకడివ్యా
పారిమన, శృలనము పో వీఁపుఁ జఱచి సం
భ్రమ మొదవక. హంస. ౩. ౧౦౫.

౨. (స్తుత్యాదులు విగ్రరగా) చేయు.

ఉ...పద్మజఁ గూర్చి యేగి కూ, పెట్టిరి హస్త
ముల్ మొగిచి పెద్దయెలుంగునఁ దద్గుణన్తు
కుల్. హర. ౩. ౧౧.

కూప్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నూతియంద
లిడి; నూతిలో పుట్టినది. వి. ఆ. పుం. పాంసులన
గము.

కూబరము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) రమ్యము, సుం
దరము. వి. ఆ. పుం. న. గ. యుగంధరము, నొగ.
౨. గంత్రి. కంబలావృతరథము. (వై. ని, కే. ని.)

కూబరి. సం. వి. స్. పుం. రథము; బండి. ఈ. స్త్రీ.
కంబలావృతరథము. (హలా. ని.)

కూమము. సం. వి. ఆ. న. కొలను, సరస్సు.

కూయి=మయి, కుయ్యి, కూ. వి. (√కూము). గ.
కూత, అఱుపు.

ఉ. కూ యఱు జంపి యేసుఁగులకొమ్ములు నె
మ్ములు గొంచు...కు. సం. ౬. ౬౮౨. (కూము
ఱుక=కూత రాకుండునట్లు.)

౨. మొఱ, ఆర్తధ్వని.

గీ. మమ్మ రక్షింపు మని పలుమాఱుఁ గూయె,
నాడుకూయి వీలెంచిన నానరపరుఁ, దోడ
కోడకుఁ డేనుండ నొకఁడు మిమ్మ, నకట
యన్యాయవృత్తిమై నలఁపఁగలఁడె. మార్క.
గ. ౧౪౬. ఆం. భా. గ. ౧౧౫.

౩. ఆర్తిసందేశము, భయవార్త.

వ...నేడు కారపులు పనులం బట్టిరని కూయి
వచ్చిన...భార. విరా. క. ౨౭.

ఉ. ఇక్కడఁ గూయి చెప్పుటకు నెంతయు దూ
రపుఁజొప్ప మార్చి పో, నిక్కడ వైపు నట్ట
డవి యిక్కడఁ జేరువ నూరు పల్లె లేదు...
కాళ. క. ౬౬.

విణ. రక్షకము, కుయి.

చ. అసమున మీఁ దెలుంగక మహాగ్రహవృత్తిఁ
గడంగి చెచ్చెరం, బసులకుఁగూయిగాఁ జని
యెఁ బాపఁడు ... భార. విరా. ౫. ౨౩౪.

కూయివచ్చినవారు = ఆర్తిసందేశమును దెచ్చిన
వారు.

వ...అవృకుపాలపుంగపుం డెక్కడెక్కడ య

... ని యక్కూ యివచ్చినవారు తెరువుపట్టనతి
త్వరితంబుగ నరిగె...వారి. పూ. 2. 2౯.
కూయిడు. అ. క్రి. (కూ + ఇడు) - భయదుఃఖాదు
దులచే - అణచు; మొఱపెట్టు.
క. ఆయెడ సఖు లొకఁ డొక్కఁడు, కూయిడి
జతగూడ కెడసి గునుకుపరువులం, బోయిరి
చెంగటియూరుల, కాయూరవ్యుఁడు హిర
ణ్యుఁడట్లతిగతితో. హంస. క. ౨౨౨.
ఉ...జయ, శ్రీకమనీయ హారములశ్రేణి శ్రీలొ
కశరణ్య నాయెడక, నీకుఁ బరాకు సేయఁ
దగునే యని యాపికవాణి కూయిడక. చం.
రా. ౫. 2౧.
ఉ. కూయిడఁ జొచ్చె మన్న భువకుం గలకంకమ
చాళిదంపతుల్, కోయని...రామ. గ. ౧౯౭.
కూయు. అ. క్రి. (క. కూగు. త. కూవు.) గ. అణచు.
చ. తెరువరు లైవయట్టిపరదేశమహీసురు లర్థ
వాంఛఁద, తుప్పరమున కేగుదేర పెడదోన్య
ములం బచరించి వారు ని, ర్భరగతి నోడఁ
గూయుఁదమబాపఁడె గెల్పె నటంచుఁ గాఁ
పుల, చెప్పరువడ నాదుకంటికి దిసింతురె వీ
రని యాతఁ డుబ్బునక. శుక. ౨. ౪౩౨.
క. మానె నభోమణి నక్కలు, గూనెక...భార.
విరా. క. ౨౬.
గీ. కొక్కురోకో యటంచును గోళ్లు గూనె. హ
ర. 2. ౧౩2.
సా: మానెడుగాడిద వచ్చి మేనెడుగాడిదను చె
ఱచినది.
౨. మొఱపెట్టు.
గీ. తలలు దటిగి పూజించినదర్పరీల, నెనఁగువీ
రుఁడు నీకైల మెత్తఁబోయి, బాహు లిటు
కంగఁ దాల్చిని బాసి మానె. వారి. ఉ. ౬. ౯.
హంస. 3. ౧౪౪.
3. వదడు, శ్రేలు.
గీ. మాన్యతమె కాని నాలుకఁ జొనువనట్టి, నా

యకాగ్రణి దబ్బుల ల్లాయ సాగె. నిరం. క.
౬2.
(వ్యవ) ఇప్పుడు కూసినకూఁతలు మరలఁ గూ
యుము.
జ: కూఁత, కూఁతకైదువు, కూఁతనేల, కూఁతప
ట్టు, కూఁతపట్టునేల, కూఁతవేటుమేర.
కూర. వి.(త. కటి.) గ. తోఁటకూర వంకాయ మొ
దలగు అవకన్యకాకపదార్థము. (దీని భేదములు: -
ఆకుగూరలు, పూవుగూరలు, కాయకూరలు,
దుంపకూరలు.)
సీ. ఆకు పువ్వును గాయ లాదిగా నివి యెల్లఁ గూ
ర యం చనఁగను మీఱుచుండు. అం. భా. ౨.
౬2.
ఉ...కూర గాయలుం, గోయుచు...కు. సం. ౬.
౬౬౨.
గీ. కూర గాయ కట్టియ విల్చికొనఁగ వలసి, యు
నికీ...వారి. పూ. ౬. ౫. కై. భా. క. ౯౬.
౨. వండినకాకము, పక్వకాకము.
మ...కూరలు చల్లవారవె మహాత్మా యోగిచూ
డామణి. వార. ౨. ౧౩౧.
చ...ఓరి మనుబాధమ నిచ్చలుఁ దెచ్చునంటకం,
బును నులివేడికూరలు నపూవములుకొని
రాకహంకృతిక. విక్ర. ౫. ౨౧౯.
కూటికూరకు చంద్ర హాసము పూనుట=అల్పకా
ర్యముకై యధికసాధన ముపయోగించుట.
గీ. ఒండు విలు పూని యతిదర్ప మెలయ నగ్ర,
జన్మఁ గని కూటికూరకుఁ జంద్రహాస, మలపు
మైఁ బూనఁబడె నంచు నశనికల్ప, మగుళరం
దేసి యార్చె నయ్యసురవరుఁడు. దుక్క. ౫.
౨౬.
కూరాకు చేయు=వధించు, చంపు.
గీ. పులులఁ జట్టలుచీరి దువ్వలను లేళ్ల, నేకలమ్ము
లఁ గ్రుమ్మి కూరాకునీసి, యమరఁ జమరులఁ
బట్టి పొలార్తు మిపుడు, సామి చూడుము నీ
బంట్లనత్తు వనుచు. సారంగ. గ. ౧౯౦.

కూరాకైయునుకు=కూరాకువలె నుడుకు, తపించు.

క. ఈరీతిఁ గడుపునొప్పిం, కూరాకైయుడికి గోడు నుడుచుచు శుండా, లారి యొక నాఁడు నిజర, త్కరససంఘటను ఘటనుఁ గనుఁగొని చలికె. వేం. పంచ. ర. ౫౬౦.

జ: కూరపసుపు.

కూరట. వి. పొరటట. (శ. ర, ప్రా.)

కూరపసుపు. పి. (✓ కూర) కూరలలోఁ జేర్చుచు వసుపు. (శ. ర.)

కూరము. సం. వి. ఆ. పుం. న. అన్నము.

కూరముక్కు. వి. మత్స్యవిశేషము. హంస. ర. ౧౮౭.

కూరాడు. యి. డౌ. ధాన్యాష్టము, కలి, పులియఁ జెట్టివకడుగునరు.

నీ. కూరాడు కలి నాఁగ మీఱు ధాన్యాష్టము... ఆం. భా. ౨. ౨౫౦.

గీ. లేన లన్నియుఁ కూరాటి లేలులుగను, గుట్టముల నెల్లఁ గావేరిగుట్టములుగ, నేనుఁగుల నెల్ల చెడమౌపుటేనుఁగులుగ, యిళము లన్నియు మఱి పొరిదిళము గాఁగ.

వ. ఇట్లు సరయింపం జూచి బలంబుపై కుటికి ... మొ. రా. సం. ౧౭౪, ౧౭౫.

కూరిచి(ర్చి)=కుటిచి, నుటించి. అవ్య. ('కూరుచు' ధాతువునకు క్త్యార్థకరూపము. ఇది దిృఢి యావిధిక్తిపై చేయుండును.) నుటించి, ఉద్దేశించి.

క. వనజాక్షుఁ గూర్చి జన్నము, లోనరించిన సుగతి గలుగు...దిశా. 3. ౧౭౮.

క. అప్పుడు చవుఁ కూరిచి, యత్తా భువి నాట దాన వైన నీవే, యప్పుహితసాహసము నా, కిన్న నాకోర్కు లెల్ల నీడేలుటకు. శుక. 3. ౫౯3.

(ఈక్రింది ప్రయోగమునందు వ్యవహితముగాఁ గూడఁ గానిపించుచున్నది.)

క. జనవినుతముగాఁ బెక్కున, వనములు దనుఁ దాన కూర్చి వైదికయక్తిం, జూనరించుచు ననురాగము, మనమునఁ దగుకొత్త బైత్యమర్దనుఁ డెల్లమి. భాగ. ౧౦. ఉ. ౧౩౨౦.

కూరిమి(ర్చి). (✓కూర్చి-క. కూర్చి.) ౧. ప్రేమ, స్నేహము; వాత్సల్యము.

నీ. నెయ్యము నెయ్యమి నెమ్మి నేస్తము నెనరె లమి మే లూరిమి చెలిమి యరితి. గీ... అనఁ ప్రేమ వోచుచు...ఆం. భా. ౧. ౧౩౬.

క. కూరిమి గలదినములలో, నేరము రెన్నఁడు ను గలుగ నేరపు మఱి యా, కూరిమి విరసం బైనను, నేండులే వోచుచుండు...ను.శ. 3౮.

ఆ. బుజ్జగించి కూర్చి పాంపిరివోవఁగ, హితమివో క్రిక బుత్రి కిట్టు లనియె. హర. ర. ౫.

౨. స్త్రీకి పురుషునిమీఁదఁ గాని పురుషునకు స్త్రీ మీఁదఁ గాని యుండుననురాగము, వలపు.

క. వారిజలోచన నీపైఁ, కూరిమి గలమగని వె దకికొను మొరు ననఁడే. భార. ఉద్యో. ౧. 3౫౦.

విణ. కూరిమి గలది, ప్రియము.

గీ. కూర్చియనుజప్తుహృదయంబుకొర్కి యెఱిఁగి. కాశీ. ౧. ౧౨.

ఉ.... మా, యప్పు భవాని సంయమికులగ్రణి కూరిమిబిడ్డ నిచ్చి రా, సా మ్మన వచ్చితి...రాజ. చ. ౨. ౯౫.

కూరిమి(ర్చి) కత్తియ(త్తె). విణ. (✓కూరిమి) కూర్చి గలది.

క. అటువంటికూర్చి కత్తియ, కుటిలాలక నెడనె నే మొకో యది విధిసంఘటనము గావరె... కుసల. ర. ౧౬౫.

కూరిమి(ర్మి)కాడు. విణ. (✓ కూరిమి) కూర్మి
గలవాడు.

(ప్రియుడు)

చ. ఆడుగుల నంటి యూరువుల నాని నితంబము
లంది నాభినిం, బుడికి వరున్ స్పృశించి కు
చముల్ వడి ముట్టి సోవతంస మ, పృథ్వీ
లఁ గూర్మికానినలె బంధుకంకణకర్ణికాన
లిం, దడవును నిల్పి కైకొనియెఁ దన్నయతం
బ్రతిబంధవైభవం. కృ. శకుం. ౨. ౧౬౮.

కూరు¹. ఆ. క్రి. ౧. కలుగు.

క...శోకము, గూరకొ గద్దదిక నెలుంగు గుత్తుక
దగులకొ. భార. భీష్మ. ౨. 3౬౪.

క...వగ మనమునఁ గూ...నిర్వి. 3. ౧౦౪.

౨. మనుఁగు, నిమగ్నమగు.

ఉ. దారుణపాశబంధనవిధానములకొ నరకార్థ
వంబులొక, గూరిననన్ను నేడు పెడకుండ
నొనర్చినపుణ్యమార్తులకొ. భాగ. ౬. ౧౪౨.

3. ప్రుంసు, అడఁగు

క. ఓరమణి యిట్టు లేటికి, హాగమణి భూష లిడక
యసురును రమచుకొ, దీక్షించింతాభరము
నఁ, గూరెద విత్తెఱుగు చేరుకొనుమా తెలి
యకొ. ప్రబంధ. 233.

౪. చొచ్చు, తూలు.

సీ. ఎఱ్ఱులఁ గూరి మూత్రములలో నూరి ప్రేవుల
లో నక్క మావిఁ జిక్క గీ. తల్లిగర్భంబు
లోఁ బ్రాణి తల్లడిల్లు. శివధ. ౫. ౧౨.

ఉ...కడు నొప్పెడు మేనులు నాడికైదువున్,
గూరిగ నాటినం బుడమిఁ గూలుబ కక్క
ట యోర్వ వచ్చునే. భార. ఉద్యో. 3.
౨౬౮.

స. క్రి. ౧. పొందు.

చ...కైకొను మన్న నతండు క్రితి నె, క్కొన
భుజియించి వెండియును గూరిడ తృప్తి...
భార. ఆశ్వ. ౪. ౨33.

క...కుజనులు వృద్ధిం, గూరుదురు సాధుజనులకు,
దారుణదుర్దళులు పొందు...హరి. ఉ. ౯. 3౯.

౨. (మందు మొదలగునానిని) గట్టింపు, దిట్టము
గా నొక్కు; క్రుక్కు.

ఉదా: పిరంగిలో మందు కూరినారు. తల్లి బిడ్డకు
కూరికూరి అన్నము పెట్టిరది.

జ: కూరుకొను.

కూరు²=కూరుకు. ఆ. క్రి. నిద్రించు

లయగ్రాహి...కా, క్షీగకృత సేతువులదారిఁ జను
చో నవటఁ గూరుకలహంస లగడై నొదలు
నేయకొ. వసు. ౨. ౨౨.

కూరు మొన=నిద్రించు సేన.

గీ. కూరు మొన పెట్టినట్టులు గొంద యుజ్జ్వలా
యాధములు గంకటములు నమర నున్నఁ,
జూచి చావనివా రని చూడు చేర, నరుగ
కున్నవి కంకగృధాదు లలికి. భార. స్త్రీ. ౨.
౨౦. (కూరు మొన=వాడియైన మొన అని
శ. ర.-'కూరుకుమనున్న యట్టులు' అని కరా
ల, భా. ల. వ్యా. పా.)

జ: కూరుకు, కూరుకుపాటు, కూర్కువాడు.

కూరుకు(ర్కు)=కూరు². ఆ. క్రి. ౧. నిద్రిం
చు; కునుకు, కాంతిమాంద్ర్యము నొందు.

మ. అదె నా బిడ్డలఁ బట్టి దొంగలు మహాహంకా
రులై కొంచు ను, నన్నదులై పోయెద రడ్డపా
టునకు సామర్థ్యంబునకొ సీనుఁడై, కడలం
డీమగవంద కూరుకుగతిం గనూసి గుర్తుట్టు
చుకొ. భాగ. ౯. ౪౦౫.

చ. కుడుచుచుఁ బవ్వరించుచును గూర్కుచు మే
ల్కనుచుకొ రమించుచుకొ, బడుచును లే
చుచు న్నరుఁడు భావమునం దవిముక్తిసేను
సం, గడిఁ బ్రవహించు క్రిగనగంగఁ దలంచి
త్యజించుఁ బాపముల్. కాశీ. ౫. ౪౦.

ఉ...ఘృత మతిమాత్ర వోసినం, గూరికిగూ
ర్కి యాక్షణమ గొట్టున మండినదీపమా
యనకొ. నైష. 3. ౧౧౬. (శ. ర. పా.)

౨. మూలకపడు, నిమిలితమగు.

గీ. అదిగల్గేశ్వరం దైవయ్యిభునకు, మ్రాసు
వడి మేను బహుతరస్లాని నొంది, కన్ను
గూర్చెడునంత నగ్గవానభాగ, మేలుచేతా
కుండతిదుర్నిరీతుండగుచు. శుక. ౧. ౧౯౦.

వి. నిద్ర.

క. కంటికి గూరుకు రా దా, కంటికి దుది లే
దు చిక్కకయె యెట్లుందు. శుక. ౩.
ర౧౧.

నీ. నగభుర్నకండ్మాయనము సౌఖ్యమున గూర్చు
పట్టుకూర్చుము గుఱుపెట్టె ననగ. పరాహ.
౨. ౬౧. ౮౦. భా. ౧. ౧౪౧.

కూర్మ(ర్మి)డు = కన్నమూలకవేయ.

చ. వనిఁ జరియించి యిచ్చటికి వచ్చి ముందంబు
నఁ బువ్వుపెజ్జ నింపున శయనించి యుండు
తఱిఁ బొందుగఁ గూర్మిడినంతలోపల.

చ. ఒకకలఁ గంటి... తిల్ల. ౨. ౩౬, ౩౭.

కూర్మకు(ర్మ)పాటు. వి. ($\sqrt{\text{కూర్మ}^2}$) కుని
పాటు, తంద్ర.

నీ. శత్రులఁ దలయూచి జంకించుటలు మాని
కూర్మపాటులఁ దూఁగి కూర్మవారు. పరా
హ. ౧౧. ౧౨౬.

కూర్మకొ(ర్మ)ను. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కూర్మ}^1 - \text{స్వా}}$
ర్థమున 'కొను' - త. కూఱుకొల్.) ౧. కలుగు.
మ... కూర్మల్ కూర్మిన్ గంట వె, ర్వ
లఁ బాటెన్ ముఖం ద్రమండలము పా
ర్వన్ నోరు మృద్ధంధగం, ధిలమై కోసలక
స్యకున్... రామా. ౩. ౯౩.

౨. దిగఁబడు, దించుకొని పోవు.

ఉదా: వానికాలు ఇనుకలో కూర్మకొని పోయి
నది. బండిచక్రములు ఊలిలో కూర్మకొని పోయి
నవి.

స. క్రి. క్రుక్కు.

నీ. ఏగురార్థకట్ట రెలమిఁ బన్నిదమాడి కూ

ర్మిని కూర్మిని కుడుచు నొక్కఁడు...

భాగ. ౧౦ పూ. ౪౯౬.

ఉ... శతుతలాధరపుటామృతపూరము లూర్పు
పుచ్చ కే, గుత్తుకబంటిగాఁ గడఁగి కూ
ర్మిని కూర్మిని రావకుండినన్. పి. శకుం.

౩. ౧౬౪.

నీ... ఏను శంతనునుతుండు, గురుడును విదురుం
డుఁ గూర్మిని కూర్మిని చెవులఁ బోయ
మె సవిశేషకార్య. గీ. వచనములు... భార.

క్రి. ౧. ౧౪౨.

కూర్మయే(ర్మే). స. క్రి. ($\sqrt{\text{కూర్మ}^2}$) ౧. చేర్పు;
కలుపు.

చ... ఉద్ధర, ధ్వనిఁ బలియింపఁ జొచ్చె బ్రా
హ్మణునఁ గూర్చినమంత్ర రాజమన్. కాశీ.
౨. ౧౪౭.

చ... ఎ, క్కుడుతమకంబుతోడఁ దల స్రుచ్చి
కవుంగిటఁ గూర్చె నత్తటిన్. కళా. ౪. ౯౯.

నీ. భసిత మెన్నఁదొ కాని ప్రతిదినంబు నలందు
మలయజంబు కురంగమదముఁ గూర్చి. భీమ.
౧. ౧౧౫.

౨. సంధానము చేయు, సంఘటన చేయు.

(సుదేష్ట కీచకునితో నన్నమాట.) అ. ఇంత దల
ర నేల యెచ్చెయినైనను, గొప్ప నలవరించి
కూర్పుటరుదె. భార. విరా. ౨. ౮౦.

గీ. నలుని దమయంతితోఁ గూర్చు దలఁచియు
న్న, ధాత... నైమ. ౧. ౮౦.

౩. మిక్తులుగాఁ జేయు, మైత్రి చేఁగలుపు.

ఉ. కాననభూమికిం జనుట కారణికోత్తమ నీ
వెలుంగవే, కాన సహించి పొండవుల గౌర
వులం దగఁ గూర్పు నేర్వనన్. భార. ఉ
ద్యో. ౩. ౭౫.

౪. అడుకు; ఏకము చేయు.

క. తనుమధ్యవరీభంగము, లను గూర్చుగ నవి
యూఁ దక్కులముల యగుటఁ గంఠునియిడి

నవత్రిశే కనఁ, జనునొద్దాఁగమున నడుము
చానుకు నమరుక. ఆము. ౫. ౨౭.

సీ. చందురుమనుఁగాంతి కం దేర్చి కూర్చి బాగు
నకుఁ దెచ్చినయట్లు గొమరు మిగిలి. భార.
విరా. ౨. ౫౨.

౫. అంటించు; (వింట) సంధించు; లగ్నము చేయు.

గీ. వస్త్రములు తైలమున ముంచి వహ్నిఁ గూర్చి.
పార. ౨. ౩౦.

ఉ. భావజాఁ డప్పు డున్నదనబాణము తియ్యనివిం
టఁ గూర్చుచో. వైష. ౧. ౭౯.

ఉ. ... మడతరమం త్రము జిహ్వఁ గూర్చివా, చా
టత సత్యసత్త్వఁ డగుశాంభవయోగివరేణ్యుఁ
డు... భీమ. ౬. ౨౬.

౬. (అలంకారముగా) పెట్టు.

(శివు నలంకరించుట) సీ... మాహేశి రుద్రాక్ష
మాలఁ గూర్చి. పార. ౪. ౨౭.

ఉ. ... నురాంగనాజనం, బజ్జగతీమహేంద్రశిర
సంట నలుం గిడ బుజ్జవంబునక, మజ్జనమా
ర్చఁ గల్పకుసుమంబులు గూర్చఁ గడంగి ర
య్యెడక. వసు. ౫. ౭౩.

౭. కూడఁజెట్టు, నిలువచేయు.

గీ. కొండ అర్థము వారిక కూర్చి యిచ్చి, ౩....
భార. ఆది. ౭. ౧౩౨.

౪. మీపెద్దలు కూర్చినని, క్షేప మొకటి... ఆము.
౪. ౧౯౮.

౮. పొందించు; చెందఁజేయు.

గీ. దండు దండించుకుండు టదండు దండ, నంబు
గూర్చుట విప్రమనంబు నొచ్చు, నట్టివని నేఁ
త... నూ హింస ధరణిపతికి. భార. ఆము.
౫. ౬౬.

ఉ. చెప్పెడి దేమి నాకుఁ గలజీవన మంతయు
నీక కూర్చి యెల్లప్పుడు నిన్నుఁ బాయక
ప్రియావరణం బొనరించ నేర్తు... వసు. ౨.
౧౩౦.

౯. సమావేశముచేయు, ప్రోగుచేయు.

గీ. రయముతో వారు వాత్సల్య మునునమిత్త,
బంధుపరివారతతిఁ గూర్చి ప్రాధి మెఱుము.
రాఘవ. ౪. ౭౭.

౪. మన కిదియే సమయం లింక, నని నవ్యనికాట
కోటి నణంగింప నటం, చును వచ్చి కుమారు
నిఁ జూచిన మంచిదె యనుచు నతఁడు నేన
లు గూర్చెక. దశా. ౪. ౩౬.

౧౦. (కార్యమును) సంఘటనచేయు, ఒడఁగూర్చు.

గీ. బుద్ధిమంతుండు పోకలఁ బోయినాఁడు, కూ
ర్చి విప్పంగ నోపు నాకొడుకుఁగట్టు. కాశీ.
౬. ౫౬.

౧౧. రచించు; కల్పించు.

సీ. శ్రుతిపురాణోపసంహిత లేర్చి కూర్చితి సక
లకథాసారసంగ్రహంబు. ఆము. ౧. ౧౩.

సీ. పటుదమతాగ్రసుంధన మొచ్చి ద్రౌపదీవరి
ణయం దేజాణ ప్రాదీఁ గూర్చి. కావ్యాపి.
౧. ౧౬.

క... కన్దన, తగుకులు వేటొక్కపుష్పదామముఁ
గూర్చెక. దశా. ౨. ౧౪.

౧౨. కలిగించు; కావించు, చేయు.

౪. అఱకాలను విడిగినములు, కుఱు చైనను విడ
పఁ జేసు గూరిచెడుగతిక. ప్రబోధ. ౨.
౪౯.

సీ. కువలయానందంబు గూర్చువల్లనిరాజు ...
వసు. ౧. ౨౧.

సీ. కలవంబు లభినవగంధంబులుగఁ గూర్చి తను
వున నలఁడును ననువు గాఁగ. భార. విరా.
౧. ౧౦౭.

ఉ. కొండల మేల బాల మనకూర్చుసవర్యకు
మెచ్చి యిందిరా, నంధనుఁ డిందు సన్నిధి
యొనర్చిఁ జామి... వసు. ౩. ౧౨౪.

౧౩. (వస్త్రాదులు). కట్టు.

ద్వి. ఇంతవానికి నీకు నిట నూదిఁ బూని, గంత బొంతయుఁ గూర్చు గారణం చేమి. ద్వి. పరమ. ౨. ౨౪ పా. ౪ పం.

అ. క్రి. ౧. ఇప్పుడెగు; ప్రియపడు.

క. కారవులకుఁ బాండవులకు, నారయ నీ వొక్కరూప యనద్యశధర్మా, చారుండవు రాజు నకుం, కూరుతు కత మేమి యిట్లగుటకుం జెవుమా. భార. ఉద్యో. 3. ౨౧౭.

క. ధనలుబ్ధుల మ్రచ్చులఁ గూర్చునివారలఁ బగఁ జవలనివారల ధృతి చా, లనివారల దుర్జనులం, బనుపవుగా రాజకార్యభారము దాల్చు. భార. సభా. ౧. ౪౦.

మ. హరిమేనల్లుడు గొంతికూర్చుమనుమం డనత్తనూజుండు...భార. ద్రో. ౨. ౨౩౬.

గీ. వాఁడు నాకూర్చిరక్షింపవలయువాఁడు. భా. గ. ౮. ౬౬౧. (నాకూర్చిరక్షింపవలయువాఁడు=నేను ప్రియపడి రక్షింపవలసినవాఁడు.)

౨. కూడిక గావించు, సంఘటన చేయు.

ఉ. కూర్చుట నాత్మరత్నమునకుం గనకంబునకుం దగు— జనా, భ్యర్చిత మైనభారత మపారకృపాపరతంత్ర వృత్తిమై, జేర్చినదేవదేవునకుఁ బ్రీతిగ నిచ్చుట సర్వసిద్ధి నా, నేర్చినభంగిఁ జెప్పి వరణీయుడ నయ్యెద గక్తకోటికొ. భార. విరా. ౧. ౨౮.

కూరుచే(ర్చు)ండఁబడు. అ. క్రి. (✓ కూరుచేందు—స్వార్థమున 'పడు') కూలఁబడు, చతికిలఁబడు.

అ. పలుడనారసంబు పక్షంబు దూఱంగ, నేయుటయును బాండవేయుఁ డార్చి, గూరినిలుపలేక కూర్చుండఁబడి మాకు, నరద మెగువు తొలగ వనియె నధిప. భార. కర్ణ. ౨. 3౮౧.

గీ. ఇంత పాపంబు నేయంగ నెత్తికొందు, మ

య్య రాజ్యలోభంబున నభిలబంధు, జనుల వధియింపఁ దొడఁగితి మని రథంబు, మీఁదఁ గూర్చుండఁబడియొక జే యూఁదికొనుచు. భార. భీష్మ. ౧. ౧౮౮.

కూరుచే(ర్చు)ండఁబెట్టు. స. క్రి. (✓ కూరుచేందు) కూర్చుండఁజేయు.

గీ. ఆవ్వు హాక బోటి నృపునిపాదాంతికమున, రెండుసందిట్లు పట్టి కూర్చుండఁబెట్టి. కళా. 2. ౧౪౫.

ఇట్టే: కూర్చుండఁగఁబెట్టు.

మ... ఆనేకరత్నఖచితస్వర్ణ గ్రహింహాసనం, బున్ద్ర గూర్చుండఁగఁబెట్టి భక్తిపరతం బూజించి రవ్యగురై. భీమ. ౪. ౮౯.

కూరుచే(ర్చు)ండు. అ. క్రి. (✓ కూరుచే) ఉపవిష్టుడగు, ఆసీనుడగు.

చ. నడచుచుఁ గూరుచుండుచును...కాశీ. ౫. ౪౦.

క. చని ధర్మనుడు సింహాసనమున భీమాదులాత్త సముచితరుచిరా, సనముల సభాస్థలింగంబు, కొని పంచాగ్నులును బోలెఁ గూర్చున్నంత. భార. విరా. ౫. 3౧౬.

గీ...జన్మయశిద్ధమంత్ర, కొలువు గూర్చుండి నను వేడ్కఁ బిలువఁ బంచి. విక్ర. ౧. ౧౯.

కూరుచే(ర్చు)కొను. స. క్రి. (✓ కూరుచే) ౧. సంపాదించు.

గీ. మెఱుంగుఁజుక్కలచాయ మించు నీతెల్లని గురువెండ్రు రెండుఁ గూర్చుకొంటి. జై. భా. 3. 2౪.

౨. సమావేశము చేసికొను, ప్రోగు చేసికొను.

ప. ఆచ్యుతుండు సురానురులం గూర్చుకొని మందరాచలంబు పెట్టి తెచ్చునది...హర. ౬. ౪౦.

3. మిత్తుని గాఁ జేసికొను.

క. బలవంతులైన దైత్యులు, గొలువఁగ నున్నాఁ
డు బలిన గూర్చుక కలకీ, జలధి మథియింపుఁ
డు...దశా. ౨. ౮౭.

ర. అనుగ్రహపాత్రుని గాఁ జేసికొను.

క. నేరిచిన నేరకున్నను, గూరుదుకొని రాక
మీరె కోపించిన నెవ్వారెక మాకు శర
ణులు. దశా. ౨. 3౭.

గ. వెంటఁ బెట్టుకొను.

ప. ... ఆనలినాననుండు వెన్నునిం గూర్చుకొని
మానమీపమునకు వచ్చి ముట్టు సన్నుతిం
చె. హర. ౬. 3౨.

కూర్చుచే(ర్చు)కోలు, కూరిచి(ర్చి)కోలు. వి.

(√కూర్చుచేసు.) కూర్చుకొనుట.

(కలియఁగట్టుకొనుట)

చ. సరవరుఁ డేము సంగరమునం బడకున్ని యె
ఱుంగఁ డక్కటా, బరవస మేది వచ్చెఁ బిద
పక్ష వినియుక్తముఁ గూర్చికొలుదు, స్త
ర మనుబుద్ధి నివృటికి శత్రులఁ గన్వితఁగం ద
లంచి యీ, వెరవున డాఁగె సర్వపుణివీపతి
దుర్దశ నిట్లు పొందునే. భార. శల్క. ౨. ౧౭.

కూర్చుప(ర్చ)రి. విణ. (కూర్చు + అరి) కూర్చు
వాఁడు.

(రచయిత)

క. అని యెల్లవేల్పులం బే, గొన్ని కబ్బము కూ
రుపరుల గురునిఁ గడంకం, గొనియాడి య
చ్చుతెలుఁగునఁ, బనిపడి కబ్బంబుఁ గూరు
పక గడఁగునెడక. అచ్చ. రా. బాల. ౧౨.

వి. మార్క్యమధ్యతంతుబంధము, నారీయందు బా
ణము సంధించెడువోటు. ఆం. భా. ౨. ౨౧౧.

కూర్చుపు(ర్చు). వి. (√కూర్చుచే) కూర్చునుట.

(కుట్టు)

ప. ... తొడిగినట్టిసరిగకంసులకూర్చుపుఁబనికపు

రుపరకాశాయొంటికార బిగువునిదుపుఁగానె
ల... ప్రబంధ. ౭౮.

కూర్చు(ర్చు)వాఁడు. విణ. (కూర్చు + వాఁ
డు) నిద్రాసువు, నిదురపోతు.

గీ. ... కూర్చు, వాఁడనంగ ను నిద్రాసువర్తి పేరు.
ఆం. భా. 3. ౧౧.

కూర్చుము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కఠిన మైనది.

వి. ఆ. పుం. న. ౧. కుశముష్టి, పిడికెఁడుదర్భలు. ౨.
మయూరపుచ్చము. 3. ధూమధ్వము, కనుబొ
మలనడిమిభాగము. ర. కనుబొమలనడిమిచెం
డుకలు. గ. శత్రువు, పెరింగినగడ్డము మీసమును.
౬. తల. ౭. కైతవము, మిష. ౮. దంధము, డం
బము. ౯. వికత్తనము, సాగడికొనుట. ౧౦. ముతీకి
తుడిచివేయుటకై పట్టివేల్పు చెండుకలు లోనగు
వానితో ఏర్పఱచినవంచె.

కూర్చులుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మీసమును గ
డ్డమును గలవాఁడు.

కూర్చుశీరస్సు. సం. వి. న. న. ౧. పాదస్కంధము,
మీఁగాలు. ౨. కరస్కంధము, మీఁజేయి. (వి
ల్యము)

కూర్చుశీర్షము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. నారికేళము, కొ
బ్బెరకీ. ౨. జీవక మనుగంధ ద్రవ్యముకీ.

కూర్చుశ్చేఖరము. సం. వి. ఆ. పుం. నారికేళము,
కొబ్బెరకీ.

కూర్చిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కుట్టలము, మొగ్గ.
(మే. ని.) ౨. కుంచెకోల. 3. చిత్తరువువ్రాసెడి
తూలిక. ర. నూచి, నూది. గ. మున్నపిండము,
గడ్డకట్టినమీఁగడ.

కొల్ల. కూర్చికా మున్నపిండే స్వాత్మాచి తూలిక
యోరపి, కవాటస్యాంకుపే చాపి. (కే. ని.)

కూర్చనము. సం. వి. ఆ. న. శేట, క్రీడ.

కూర్చని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చైత్రపూర్ణిమ. (ఆనాఁడు

జనులు కామదేవోత్సవము చేయుదురు.)
కూర్పము. సం.వి. ఆ. పుం. కనుబొమలనడిమిభా
గము.

కూర్పరము. సం.వి.ఆ.పుం.గ.మో.చేయు.౨.మో.
కాలు.

కూర్పాసకము. సం.వి.ఆ.పుం. గ.అవిక.౨.అర
చట్ట,పాట్టిచొక్కా.

కూర్పాసము. సం.వి.ఆ.పుం. గ.కంచుకము, అవి
క. ౨. అరచట్ట,పాట్టిచొక్కా.౩.వారవాణము,
కడపము.

కూర్పింమే. స.క్రి.(✓కూర్పు) కూర్పజేయు.
(నిర్దింపజేయు.)

నీ. మలిపించె బంగారముల దేవగృహములు కూ
ర్పించె నట్టిండ్లు కుండనమున. భీమ. ౫. ౮౭.
కూర్పినిషాతు. వి.(హిం. కూర్లికాత్.) సలాము,
వందనము.

గీ. గుడిగుడిభూమిపానవిఘ్నార్జనన, చకితదృగ
పాంసు పైదరుజంగుఁ గాంచి, నజరు గుజ
రానుపఱచె నాన్నాక డాని,బాలె మాతఁడు
కూర్పినిషాతు చేసి. రంగా. ౨. ౮౫.

కూర్పవృష్టము. సం. వి. ఆ. పుం. అష్టానము,
తెల్ల పెద్దగోరంటి. (చేమంతి.అని కొందఱు.)
స. గ. శరావము, మూకుడు. ౨. తా.బేటివీ.పు
చిప్ప.

కూర్పము. సం. వి. ఆ. పుం. గ-మంద మైననడక
గలది - కచ్చపము, తా.బేలు. ౨. ఒక ఉప
వాయువు. ౩. క్షుణ్ణిద్వితీయావతారము. ౪.
(మంత్ర) ఒకానొకముద్ర. ౫. (నాట్య) అభిన
యశాస్త్రవిశేషము. ౬. గొలుసు మున్నగువాని
చేత కట్టువీసుఁగుపాదముయొక్క భాగము.

క్లో. కూర్ప స్సందానభాగస్యాత్. (వై. ని.)
కూర్పి. సం. వి. ఈ. క్రీ. ఆ.దుతా.బేలు.

కూలంకష. సం. వి. ఆ. క్రీ-ఒడ్డును ఒరయునది-
నది, ఏలు.

కూలంకషము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఒడ్డును
ఒరయునది.(వెల్లున, నది, మొ.)—('కూలంకష
ప్రజ్ఞ' మొదలగుచోట్ల కూలంకషకబ్బము లక్ష
ణచే పూర్ణార్థకము.) వి.సముద్రము. (త్రి.ని.)
కూలంబడు. ఆ. క్రీ. (కూలంక + పడు)కూలు.

(విజిగిపడు.)

ఉ. కూలంబడెక దిశల్ మధరకూటము లుర్వికి
రారె నేల పా,తాళమువాక వీరె...రా
మా. ౮. ౬౦.

నీ. ఆజానులంబివక్షోజతాడనములఁ గులభూధ
రంబులు కూలంబడఁగ. దశా. ౪. ౨౦౨.

(చదికిలంబడు)

మ. అలరెండత్తనపురోధరం బడుట భూతాజ్ఞ
ప్రిచే వెట్టిమో,పులు నేలం బడవైచి కూలం
బడుకాపు ల్వోరె నప్పట్టునక. కువల. ౨.
౧౪౧.

(చచ్చు)

చ. పలుకఁ దొడంగి రప్పడమిఁజ్జిఁ గనుంగొని
నీ కి దేటికిం, జలమునఁ జావ నీమగనిసత్తువ
యీపాలిమేరఁ జొచ్చి రాఁగలదని చూచి
తో ఖరుఁడు గాఁడట గూలంబడంగ శంక
గో, జ్వలరజతాచలోత్థననశాతఖోన్నఖ
రుండు మానినీ. రామా. ౬. ౧౩౯.

కూలము. సం.వి.ఆ.స.గ.గట్టు,ఒడ్డు.౨.ప్రాంతము,
సమీపప్రదేశము. ౩.తటాకము, చెలుపు. ౪.నే
నయొక్క వెనుకటిభాగము. ౫. స్తూపము, మట్టి
లోనగువానిదిబ్బ.

కూలముద్రుడము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఒడ్డును
భేదించునది.(నదీగజాదికము)

కూలముద్వహము. సం.విణ.(అ.ఆ.అ.)గట్టనంటి
ప్రవహించునది. (నద్యాది)

కూలమ్ము. వి. (కూలు² + అమ్ము) బాణవిశేషము.

క. కూలమ్మున నొకఁడు సరి, తూలమ్మున ఖడ్గి నే
సి కోయని యార్చెన్. చంద్ర. ౨. ౪౧.

కూలవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నది, ఏను.

కూలార్చ్యే. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కూలు}^1}$) కూలు, చంపు.

ద్వి. కుటిలు గజానురుఁ గూలార్చి ప్రచ్చి, నట
నకుఁ జొచ్చుట నాల్గవలీల. పండితా. వాద.
౨౨౫ పా.

కూలి. వి. (క. త. మ. తు. కూలి) గ. చేసిన పనికి పుతి
ఫలముగా నిచ్చెడు ధనము, భృతి, జీతము.

ఉ. కూలికి నూనె లంటి కలగూరలకై పాలమెల్లఁ
జాట్టి... శుక. ౨. ౩౬౩.

చ. చదువులు చెప్పి చూచి మఱి సారెకుఁ గూలి
కి లెక్క వ్రాసి చూచి... హంస. ౪. ౩౦.

సీ. బాడిగ కూలి సంబళము జీత మనంగ వేతన
సంజయై ఖ్యాతిఁ జెందు. ఆం. భా. ౨. ౩౦౩.

౨. పన్ను.

గీ. నీవు మాధర్మములలోన నృపవరేణ్య, కూలి
యాజవభాగంబు గొనుచు మమ్ము, గావఁ
బూనినకతమునఁ గాదె యొందు, చింత యె
ఱుగక రేలు నిద్రింతు మేము. మార్క. ౫.
౧౩౮.

కూలిచదువు చెప్పవారు = డబ్బు పుచ్చుకొని
విద్య గణపువారు, భృతకోపాధ్యాయుడు.

గీ. ... గ్రామయాజ, కుండు పరపూర్వపెనిమిటి
కూలిచదువు, చెప్పవారును క్రాధవర్జితములు
సుమ్ము. వరాహ. ౫. ౫౫.

కూలిపని = కూలికి చేయుపని, భృతకవృత్తి.

సీ. కూలిపనులు చేయి చూలికవృత్తికి నోపుదు నీ
కృత్యముచిత మగునె. హరిశ్చ. ౪. ౧౦౭.

కూలిపనివారు = కూలికిఁ బనిచేయువారు, భృ
తకుడు.

క. దాసుఁడు భృత్యుఁడు నెంతయు, వాసిగఁ

బనిచేయువారు వారలలోనక, దాసుఁడు
విడిచినఫలుఁ డు, ద్వాసితభృత్యుండు కూలి
పనివారఁ డెందుక. విజ్ఞా. ప్రా. ౩౬.

(వ్యవ) వారు కూలి నాలి చేసికొని బ్రదుకుచు
న్నాఁడు.

జ: కూలికాఁడు, కూలిఁగూలు, కూలివారు.

కూలి. సం. విణ. (స్. నీ. స్.) కూలములు గలది.

(నదము, మొ.)

కూలింఁచు = కూలుచు.

(దుల్చు, రాలచు.)

సీ. ఆశరముఖనిధం బాశర మటు దాఁకఁ బవనా
భిహారిఁ దూలుబంధజీవ, కుంజంబుపువ్వులఁ
గూలించువిధమున నవనక్షతజలందువులు
దొరఁగఁ, జేయుచు... పాండు. ౫. ౧౭.

కూలికాఁడు. వి. ($\sqrt{\text{కూలి} - \text{క. కూలికాఁడు}}$) కూలి.

పని చేయువారు, కూలివారు.

చ... ఘాసము లూడ్చుకూలికాం, ద్రుతు... వేం.
పంచ. ౧. ౬౮౧.

కూలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. నది. ౨. సావీరాంజ
నము.

కూలియాలు. వి. జా. (కూలి + ఆలు) వెలయాలు,
వేశ్య.

చ... గొక్క మీఁ గలుగువారై మనోజుఁడు
కూలియాలికి. కు. సం. ౮. ౧౪౩.

కూలివారు. వి. ($\sqrt{\text{కూలి}}$) కూలిపనిచేయువారు,
జీతగాడు.

సీ. వైతనికుండు సంబళకాఁ డనఁగ జీతగాఁ డ
నంగను గూలివారఁ డనఁ దగు. ఆం. భా. ౨.
౨౮౮.

కూలు¹. అ. క్రి. ౧. పడు.

మ. ... వామాక్షి తత్సూతును, ద్ధతి నేనెక దల
నేలఁ గూల నొకట... ఉ. హరి. ౧. ౧౬౩.

గీ. పక్షపాతులు నరకకూపానఁ గూలుదురు...

వరాహ. ౧౦. ౭౮.

క. ...వెనఁ గోఁజుచుఁ గీ, లాలము ముక్కున వా
తం, గూల నతఁడు గూలి తన్ని కొనుచుం జ
చ్చెన్. భా. రా. యు. ౯౯౧. (కూలు: -కాటు
అని భాషము.)

౨. భగ్గుమగు, విజుగు.

ఉ. అన్నలు దమ్ము లైనమును నందఱు నొక్కవిధం
బునం గృహఁ, మన్నననేయ వేల యనినక
నను నూరక తిట్టెఁ దిట్టినక, దన్నితఁ దన్ని
నక దనపదంబులు గూల శశించె నిట్టికో,
పోన్నతి బుద్ధి దల్లులకు యుక్తమె పుత్రకు
లక శసించురే. వి. పు. క. ౩౨.

౩. ధ్వస్తమగు, పాడగు.

గీ. వెడలిపోయితి నివ్వీగెఁట నరుగు, పెండ్లివా
రలఁ జూడ నాపిన్నతనము, గూల నింతటిలో
వట్టికోప మెత్తి, తలుపు బిగియించె మగఁ డే
మితలఁచినాఁడో. శుక. ౨. ౧౩౧, ౨౮౮.

౪. చచ్చు, మరణించు.

ఉ. కూలెనువారె పాండవులు ఘోరపుఁబోరి
నొకం డొకండ యీ, చాలెనువారె లెల్ల
మును చావఁ గ్రమంబున సేన లన్నియుం,
గూలఁగఁ గౌరవుల్ పిదపఁ గూలుదురు...
భార. ఉద్యో. ౨. ౨౭౧.

ఉ. బాలకులార రండు మనప్రాముపు బాలురు
గొందఁ బురిపైఁ, గూలుట గంటిరే గురుఁడు
క్రూరుఁ డనర్థచయంబునందు దు, శ్రీలత నర్థ
కల్పనము చేసె... భాగ. ౭. ౨౧౨.

జ: కూలఁబడు, కూలార్పు, కూలించు, కూలుచు.

కూలు². వి. లవిత్రమూలము; పిడిలో ననున్నను
కత్తి లోనగువాని మొవటిభాగము.

సీ. ... కూలు నాఁగ లవిత్రమూల మొప్పు. ఆం.

భా. ౨. ౨౩౧.

(వ్యవ) బల్లెము కూలులోనికి విడిగినది.

జ: కూలము.

కూలుచు¹ (ల్యు) = కూలించు. స. క్రి. (√కూలు¹)

కూలఁజేయు.

(పడఁగొట్టు)

క. వాలమ్ములు పది మేనం, గీలించిన నాతఁ డత
నికేతనము ధరం, గూలిచి చాపము ద్రుంచి
న. భార. ద్రో. ౧. ౧౯౭.

సీ. ... పక్ష్యఫలాగతతులఁ గూల్చు. ఉ. రా. ౨.
౧౪౮.

(త్రోయు, పడవేయు.)

సీ. ... పరిపాటికొంపలోఁ గూల్చుక యీదుర్గ
మునఁ గ్రోయ నేల యనుచు. శుక. ౩. ౫౨౮.
(భగ్గుముచేయు; ధ్వస్త మొనర్చు; చెఱచు, పా
డుచేయు.)

గీ. నందకము గూల్చు యాదవునందకంబుఁ, బాం
చజన్యంబుచేతఁ దత్పాంచజన్య, మడఁగు
కార్తంబుచేఁ జెడు నతనికార్, మిసుమునేయ
దెగడ గోపుఁ డెత్తుగడను. ఉ. హరి. ౩. ౭.

సీ. ... జలిపల్లె నమగ్రశక్తిఁ గూల్చె. పారి. పీఠి.
౨౩.

గీ. ... ఎన్ని, కాఁపురంబులు కూల్చితో కద య
టంచు, బలుక... శుక. ౩. ౨౦౧.

(పోఁగొట్టు, అడఁచు, శమింపఁజేయు.)

గీ. ఇతనియధరామృతంబు నాయిచ్చ దీరఁ, గ్రో
లఁగాఁ గాని తాపంబుఁ గూల్చఁజాల. బిల్వ.
౨. ౧౨౫.

(చంపు, వధించు.)

ఆ. ... బొంతుమాట లాడి గురుని, గూల్చి నేర్చిన
ట్టిక్రూరాత్ముఁ డేగతి, బోవువాఁడు సెపుమ
బుధవశేణ్య. భార. శాం. ౧. ౧౯౯.

క. మం డెడుబలునారసమున, గుండియ వగులంగ
నేసి కూల్చితి దీనిక. హర. ౭. ౫౩.

కూల్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. కూలధవము, గ
ట్టున నున్నది. ౨. కూలజాతము, గట్టున పుట్టినది.

కూళ=కూళడు. విణ. (సం. కూరః. క. కూళ. త. కూ
తై.) గ. కూరుడు.

చ. ... పూ, విలుతుడు కూళ వాఁ డిడెడువేదన
కొరువఁ జాల... రసిక. 3. ౮౯.

సీ. కూళతోల్వేలుపుఁ గూటువ గాటంపుటడవుల
మేటివయ్యుఁ యనుంగు. అచ్చ. రా. బాల. ౬౩.

౨. కుజనుఁడు, చెనఁటి, కుత్సితుఁడు.

మ. ... వక్తఁ బల్లదుఁ డనుకొ దేజస్వి గర్వాధి
కుం, డనుఁ గూళెవ్వరి మేలనుకొ సుగభిమ
ల్లా... మల్లఘా. నీతి. ౪౩.

శ్లో. తతోక్తా నామ గుహో భవేత్స గుణినాం
యో దుర్జన్తైర్నాంకితః. సం. భర్తృ. నీతి
౪౩.

గీ. కఱిటి యడిగొట్టు పలువ యేతరి గరాను, చె
నఁటి చెన్నఁటి కూళ కుచ్చితుఁడు మొండి,
కట్టె నాఁగను గుజనాఖ్యగాఁ జెలంగు. ఆం.
భా. 3. 2. హంస. ౫. ౧౧౩.

౩. మాఘుఁడు, అవివేకి.

గీ. పాణియాహారకబళంబు పాఱవైచి, కూర్పర
ము నాకు పెనువెట్టికూళ వోరె. కాశీ. ౨.
౧౧౦.

క. లోలత విటుఁడైనం దా, నేలా తల్లులస్య
జంచు నిటు వేశ్యలకుం, గీ లెఱుంగక చెఱి
చెను విధి, కూళయి గొద్రాలు బిడ్డకుట్టే మె
ఱుఁగుకొ. వైజ. 3. ౧౨౬.

ర. దీనుఁడు, కృపణుఁడు, దరిద్రుఁడు.

ఉ. కూలికి నూనె లంటి కలగూరలకై పాల మె
ల్లఁ జాటి ప్రాల్లలక యాత్త బంధుజనులం ద
తీయం జని ప్రాతబట్టకై, కూళతనంబునం
బ్రభులకుం దనుమర్దన మాచరించియుకొ, వ్రా
లుడు ప్రాద్దుతోడ గృహవాటికిఁ జేరు నతం
డు నిత్యముకొ. శుక. ౨. 3౬౩.

జ: కూళఁడు, కూళమారి.

కూళఁడు=కూళ. (✓ కూళ-ఇది అన్యధముగా

కొన్ని ముద్రితపాఠములందు కలదు. చి. ని, శ. ర.
లందును కొన్ని ముద్రితపాఠములందును ఉన్నధ్య
ముగాఁ గలదు. దేనికిని నిర్ధారక ప్రయోగములు
కనఁబడవు.) విణ. గ. అవివేకి, మాఘుఁడు.

మ. చతురుం డంచు నిలింపసంఘమిదెనకొ న
న్నేహమై యుండు మామతి మున్నెవ్వడుఁ
గూళఁడయ్యె నకటా మాబోఁటింత్వాఘ్య
లం, దతిహాస్యంబుగ నిట్లు పల్కుఁ దగునే...
హరి. పూ. ౫. ౮౮. (ప్రాతప్రతి. పా.)

ఉ. లాలితరూపమావనవిలాసమనోహరయైతన
ర్చునీ, లాలక నిద్రపోవఁ గని యాదటఁ గాఁ
గిట మేలుకన్నఁ గాఁ, జాలక యాత్తఁ డిక్కి
నవిచారము లొండఁగ నూరకుండునా, కూ
ళఁడు కామరాజ్యమునకుకొ వెలి గాఁడె
తలంచి చూడఁగొకొ. హాడ. ౨. ౫౧.

౨. బుబ్బుఁడు, పిసినిగొట్టు.

క. వండుగ వబ్బుం బైనను, గొం డని యొకకా
ను నీనికూళుని నీసీ, లండును వెడలఁగఁ దోలు
ము, బండాటము వీనివలపు పనికా దిచటకొ.
భల్లా. ౫౨. (శ. ర.)

కూళమారి. విణ. (✓ కూళ.) దుష్టకులుఁడు.

గీ. కూళమారి విధాత చేకూర్చె నిటుల. ప్రబంధ.
౬౫౫.

కూవరము. సం=కూబరము.

కూష్మా(శ్చ)ండము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పికా
దభేదము. ౨. గుప్తుడికి. 3. గర్భస్థిం దవిశేషము.

కూనము=కుప్పనము.

(నిర్దోకము, పాముయొక్క పైతోలు.)

ఉ. బచ్చెన లూడి ధూసరవిభాపరిభాసురలీలఁ
గన్దానకొ, మెచ్చుఘటింప లేనిరమణీయపుఁ
గంబములకొ దనర్చును, ద్యచ్చపలేక్షణాప్ర
తిమలందు సడల్చినపాముకూనముకొ, గచ్చ

అ సుత్తరీయతను గాంచుచు నున్నవి తత్కు
చోపరిక. రఘు. ౯. ౧౧.

(చొక్కా.)

ఆ. పాగ పచ్చడంబు పైకిఁ గూసంబును, పోగు
లుంగరములు బొజ్జకడుపు, గలిగినట్టివానిఁ
గందురు చుట్టముల్. వేమన. ౨. ౨౧.

కూహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కుష్ఠటి, మంచు.

కూహకుడు. సం=కుహకుడు.

కూహన. సం=కుహన.

కృ

కృంతత్. సం. శ త్ర. కత్తిరించుచున్న; ఖండించు
చున్న.

కృంతత్రము. సం.వి.ఆ.న. లాంగలము, నాగలి.

కృతకము. సం. వి.ఆ.పుం. ౧. క్రకరము, కక్కర
పక్షి. ౨. క్రిమి. ౩. కృకరము, దేహమందలివా
యభేదము.

కృకము. సం. వి. ఆ. పుం. కంఠము, కుత్తుక.

కృకరము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కక్కరపక్షి. ౨.
తుమ్మచు గలిగించు దేహస్థవాయువిశేషము. ౩.
చవ్యము. ౪. కరవీరము, గన్నేరు. (వై.ని.)

కృకల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిప్పలి. ౧.

కృకలాన(శ)ము. సం. వి. ఆ. పుం. సరటము,
తొండ; ఊసరవెల్లి.

కృకవాకువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧. కోడి. ౨. నె
మిలి. ౩. సరటము, తొండ; చిత్ర బింబము, ఊస
రవెల్లి.

కృకాటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంఠపశ్చాద్భాగము,
మెడయందలి ఎత్తైన ప్రదేశము. (‘పూట, ముచ్చి
లిగుంట’ అని కొందఱు.)

కృకూలానము. సం=కృకలానము. (కల్ప)

కృచ్ఛప్రాణుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧.
ప్రాణాపాయములో నున్నవాడు. ౨. కష్టపడి
జీవించువాడు. (విల్యము)

కృచ్ఛము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. కష్ట మైన
ది. ౨. పాపయుక్తము. వి. ఆ. పుం. న. ౧. సాం
తపనాదివ్రతము. ౨. కష్టము, నుఁఖము; బాధ,
పీడ. పుం. మూత్రకృచ్ఛిరోగము. న. పాపము.

కృచ్ఛారి. సం. వి. ఇ. పుం. బిల్వభేదము, ఒక
జాతిమాచేడు. ౧.

కృచ్ఛార్థము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆఱుదినములు
చేయఁదగినవ్రతవిశేషము.

క్లీ. సాయం ప్రాత్రస్తతైకేకం దినద్వయమయా
చితం, దినద్వయం చ నాశ్చియాత్ కృ
చ్ఛార్థస్సాభిధీయతే. (కల్ప.)

కృణువు. సం. వి. ఉ. పుం. చిత్రకరజాతి, ముచ్చి
జాతి.

కృతకము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. కృత్రిమ
ము, కల్పిత మైనది. (ఉదా: కృతకపుత్రుడు=
కల్పితపుత్రుడు, పెంపుమకొడుకు.) ౨. నిజము
కానిది, కపట మైనది.

కృతకాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం-క్రీడించుటకొఱకు
నిర్దింపఁబడినపర్వతము-చేతగట్టు.

కృతకాముడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) అనాప్త
కాముడు, కోరికలు నెఱవేసినవాడు.

కృతకృత్యుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విహిత
కృత్యమును చేసినవాడు, కృతార్థుడు.
(ఇట్లే: కృతక్రియుడు, కృతకార్యుడు.)

కృతక్షణుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. లభ్యా
వకాశుడు, సమయము దొరకినవాడు. ౨. ని
యతసమయముకొఱకు తహతహతో నెదురుచూ
చువాడు.

వ. వయం సర్వే సోత్సుకాః కృతక్షణాన్తిష్ఠా
మః. సం. పంచ. గ.

కృతఘ్నుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేసినమేలు
మఱచువాడు.

కృతచ్ఛిద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ-లోపల రంధ్రము
గలది-కోశాకృతి, బీజి.

కృతజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం.-చేసినమేలు మఱచ
నిది-కుక్క. (మే. ని.)

కృతజ్ఞాడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేసినమేలు
స్మృతియం దుంచుకొనువాడు.

కృతత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. త్రాయమాణలత, కలుఁ
గానుగు.

కృతదానుడు. సం. వి. అ. పుం. నియతకాలము
పఱకు దానుడనుగా నుండు వని చేరినవాడు.

కృతనిశ్చయుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)-చేయఁ
బడిన నిశ్చయము గలవాడు-నిశ్చయము చేసి
కొన్నవాడు.

కృతపదు. మి. అ. క్రి. (కృతము + పదు) గతిం
చు, కడచు.

వ...దేవా వినుము వగచినం గృతపడినకార్యం
బు గ్రస్తుఁ బొడమునే దెందఁబు నుండు
సంతియ కాక...భార. కర్ణ. గ. ౨౨౬.

కృతపుంఘుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శరాభ్యా
సమందు నిపుణుడు, విలువిద్యయందు నేర్పరి
యైనవాడు.

కృతపూర్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూర్వ
కృతము, పూర్వము చేయఁబడినది.

కృతపూర్వీ. సం. విణ. (న్. డీ. న్.) పూర్వము
చేసినవాడు.

కృతప్రతిజ్ఞాడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రతిజ్ఞ
చేసినవాడు.

కృతఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొలకొంది, ఒకానొక
లత 1. (విల్యము)

కృతఫలము. సం. వి. అ. న.కక్కోలము. (వాచ)

కృతబుద్ధి. సం. విణ. (ఇ)గ. శిక్షిత మైనబుద్ధి గల
వాడు, పండితుడు, ప్రాజ్ఞుడు. ౧. స్థిరచిత్తుఁ
డు. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. శిక్షిత మైనబుద్ధి. ౨. స్థిర
చిత్తము.

కృతమతి. సం. విణ. (ఇ) గ. నిశ్చితమనస్కుడు.
౨. విద్వాంసుడు.

కృతమాలము. సం. వి. అ. పుం. ఆరగ్వధము,
శీల 1.

కృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ)గ. చేయఁబడినది.
౧. సంపాదించఁబడినది. ౩. జనితము, పుట్టింపఁ
బడినది. ౪. అభ్యస్తము, అలవాటు చేయఁబడి
నది. (ఉదా: కృతాస్తుడు.) ౫. సిద్ధము చేయఁ
బడినది, పక్వము. (ఉదా: కృతాన్నము) ౬.
హింసితము, నొప్పించఁబడినది. ౭. చర్యావ్రము,
చాలినది. ౮. నియమితము. (ఉదా: కృతకా
లము.) వి. అ. పుం. న. కృతయుగము. న. గ.
ఉపకారము, చేసినమేలు. ౧. ఫలము. ౩. కృత్య
ము, చేత, పని. ౪. అన్నాదిరూపహవ్యము.
(వై. ని.)

కృతముఘుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ. అ.) గ.
పండితుడు. ౧. నిపుణుడు, నేర్పరి.

కృతలక్షణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. గుణ
ములచేత ప్రసిద్ధి చెందినవాడు. ౧. కృతయు
గలక్షణములు గలవాడు.

ఉ. కోప మొకింత లేదు బుధకోటికిఁ గొంగుఁ
బసిండి సత్యహ, హాపము తారతమ్యము రె
ఱుంగు స్వతంత్రుఁడు నూతనప్రియా, బోప
ము లేనినిశ్చలుఁ డిటున్ కృతలక్షణుఁడై

చెలంగఁగా, ద్వాపరలక్షణుండనఁగ వచ్చు
నొకొ యలగర్త నందనుఁ. విజ. వి. గ. ౨౩.
(ఇది పైరెండ్రములకు నుదాహరణము.)

౩. కృతవిహ్నాడు, గుఱుతిడఁబడ్డవాఁడు.

కృతవర్త (ర్తుడు). సం. వి. న్. పుం. యదుసం
శ్శుఁడగు ఒకానొకక్షత్రియుఁడు.

కృతవిద్యుఁడు. సం. విగ. (అ. ఆ. అ) అగ్గస్త
ఁద్యుఁడు, విద్య నభ్యసించినవాఁడు, పండితుఁ
డు.

కృతవీర్యుఁడు. సం. విగ. (అ. ఆ. అ) వీర్యవం
తుఁడు. వి. అ. పుం. చంద్రవంశస్యఁ డగునొక
రాజు, కార్తవీర్యార్జునునితండ్రి.

కృతవేతనుఁడు. సం. విగ. (అ. ఆ. అ.) చేసిన
పనికి కూలి పుచ్చుకొనువాఁడు. (దాసాది)
ఇట్లే: కృతభృతికుఁడు.

కృతవేది. సం. విగ. (న్. నీ. న్) చేసినమే రెఱిఁ
గినవాఁడు, కృతజ్ఞుఁడు.

కృతవేధకము. సం. వి. ఆ. పుం. క్షేత్రకోశాతకి,
తెల్లబీజి.

కృతవేధన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోశాతకి, బీజి.

కృతశిల్పుఁడు. సం. విగ. (అ. ఆ. అ) అగ్గసిం
పఁబడినశిల్పవిద్య గలవాఁడు; శిల్పమునందు నే
ర్పరి.

కృతశ్రముఁడు. సం. విగ. (అ. ఆ. అ) - శాస్త్ర
శిల్పదులందు-పరిశ్రమము చేసినవాఁడు.

కృతసాపత్నిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అధివిన్న, తాను
బ్రతికియుండఁగా మరల పెండ్లాడినభర్తగలస్త్రీ.

కృతహస్తుఁడు. సం. విగ. (అ. ఆ. అ) గుఱితప్పక
యేయవాఁడు, విలువిద్యయందు నేర్పరి; నే
ర్పరి.

కృతాంజలి. సం. విగ. (ఇ) చేమొడ్చినవాఁడు.
వి. ఇ. పుం. గ. లజ్జాలుపు, సోఁకుడుముడుగు. కి.

౨. కూర్చినదోసిలి.

కృతాంతము. సం. విగ. (అ. ఆ. అ) - చేయఁబడి
నంతము గలది - గ. ముగింపఁబడినది. ౨. నశిం
పఁచేయఁబడినది. వి. ఆ. పుం. గ. నిష్ఠాంతము.
౨. పాపము, అశుభము. ౩. దైవము, భాగ్యము,
అదృష్టము. ర. శనివారము. గ. భరణీనక్షత్రము.
కృతాంతుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. యముఁడు.
౨. శని.

కృతాత్ముఁడు. సం. విగ. (న్. ఆ, న్. న్) గ.
శిక్షిత మగుమనస్సు గలవాఁడు, మనస్సును
లోఁబఱచుకొన్నవాఁడు. ౨. శుద్ధాంతః కరణుఁ
డు, నిర్మల మగుమనస్సు గలవాఁడు.

కృతాయానుఁడు. సం. విగ. (అ. ఆ. అ) ఆయా
సము నొందినవాఁడు.

కృతార్థుఁడు. సం. విగ. (అ. ఆ. అ) - నెఱవేర్చు
కొన్న పని గలవాఁడు - కృతకృతుఁడు.

కృతాలయము. సం. విగ. (అ. ఆ. అ) వాసస్థా
నము నేర్పఱచుకొన్నది. వి. అ. పుం. కప్ప.

కృతావధానుఁడు. సం. విగ. (అ. ఆ. అ) సావ
ధానుఁడు, ఎచ్చరిక గలవాఁడు.

కృతాస్తుఁడు. సం. విగ. (అ. ఆ. అ) అస్త్రము
లందు శిక్షితుఁ డైనవాఁడు, అస్త్రవిద్యయందు
నేర్పు గలవాఁడు.

కృతాహారుఁడు. సం. విగ. (అ. ఆ. అ) ఆరగించి
నవాఁడు, భోజనము చేసినవాఁడు.

కృతి. సం. విగ. (న్. నీ. న్) గ. - నెఱవేర్చికొనిన
పని గలవాఁడు - ధన్యుఁడు. ౨. కుశలుఁడు, నే
ర్పరి. ౩. పండితుఁడు. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. చేయుట.
౨. క్రియ, పని. ౩. ప్రబంధము, గ్రంథము.
ర. ప్రయత్నము. గ. హింస. ౬. ఇర్పడి యను
సంఖ్య. (ఉదా: కృతికరుఁడు = ఇరువది చేతులు
గలవాఁడు, రావణుఁడు.) ౭. (చంద) ఒక్కొక్క

పాదమునకు ఇరువది యక్షరములు గల ఒకానొక
ఛందస్సు.

కృత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కూటికి పని నేయదా
నుఁడు. (వై. ని.)

కృత్రోదకుఁడు. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ) గ. స్నా
నము చేసినవాఁడు. ౨. ఉదకకర్త మాచరించిన
వాఁడు, తర్పణము విడిచినవాఁడు.

కృత్తము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ) ఛేదించఁబడినది.

కృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. (మృగాదుల) లోలు,
చర్తము. ౨. భూర్జపత్రము, బుజపత్రి ౧. ౩.
ఛట్టుఁట. ౪. కృత్తికానక్షత్రము. (మే. ని.)
౫. కత్తిరించుట, ఖండించుట.

కృత్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆశ్విన్యాదులయందు
మూడవనక్షత్రము. (వాచ-ఇది నిత్యబహువ
చనాంతమని వై. ని.)

కృత్తికాభవుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కార్తికే
యుఁడు, కుమారస్వామి.

కృత్తివాసుఁడు. సం. వి. న. అ. పుం. లోలుదా
లుపు, శివుఁడు. (సకారాంతమైనపుడు రూ. కృత్తి
వాసుఁడు.)

కృత్తు. సం. వి. (త్) చేయువాఁడు. (ఈయర్థ
మున సమాసాంతమునందే యుండును. ఉదా: పు
ణ్యకృత్తు, మొ.) వి. త్. పుం. (వ్యాక) విశేష్య
విశేషణరూపములు ఏర్పడుటకై క్రియలపైవ
చ్చుప్రత్యయము. (కృదంతములు=క్రియాజన్య
విశేష్యవిశేషణరూపములు. ఉదా: మొలక, వా
లిక, గమనము, బంధకుఁడు, మొ.)

కృత్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. క్రియ, పని. ౨. ఆభి
చారక్రియవలనఁ బుట్టినదేవతామూర్తిభేదము.

కృత్యము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ) గ. చేయఁదగి
నది. ౨. క్రుద్ధము, కోపగించినది. ౩. లుబ్ధము,
లోభయుక్తము. ౪. భీతము, జడిసినది. ౫. విద్య

ప్రము. ౬. అవమానితము, పరాభవింపఁబడినది.

౭. ఛేదించఁబడినది. (కే. ని.) వి. అ. న. కార్య
ము, పని; ప్రయోజనము. (కల్ప) పుం. (వ్యాక)
తవ్యదాదిప్రత్యయము.

కృత్రిమధూపకము. సం. వి. ఆ. పుం. అనేక
పరిమళవస్తువులు కూర్చి చేసిన ధూపద్రవ్యము.

కృత్రిమపుత్రకము. సం. వి. ఆ. పుం. పస్త్రాదుల
చేత చేయఁబడినబొమ్మ.

కృత్రిమపుత్రుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ధనక్షత్రా
దులందు ఆక కలిగించి పెంచుకొన్న మాతాపితృ
విహీనపుత్రుఁడు.

ఇట్లే: కృత్రిమసుతుఁడు, మొ.

కృత్రిమము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ) స్వాభావికము
కానిది, కల్పితము. (ఉదా: కృత్రిమమైత్రి.)
వి. అ. పుం. శిష్టాకము, చిల్లముడ్డి. న. గ. విడలప
ణము, ఒకరకముఉచ్ఛ. ౨. కాచలవణము, గా
జాచ్ఛ. ౩. రసాంజనము.

కృత్సము. సం. వి. ఆ. న. గ. నీరు. ౨. సమూహము.
(వాచ)

కృత్సెము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ.) సమస్తము, అం
తయు. వి. అ. న. గ. నీరు. ౨. కుక్షి, కడుపు.

కృదంతము. సం. వి. ఆ. పుం. కృత్ప్రత్యయము కడ
పటఁ గలపదము. (చూ. కృత్తు.)

కృదరము. సం. వి. ఆ. పుం. కుమాలము. (పాణక,
గాదె, మొ.)

కృవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రత్యుపకారమును గోరక ప
రులదుఃఖమును బోగొట్టవలె ననెడి యిచ్చ, ద
య, కనికరము.

కృవణము. సం. వి. ఆ. పుం. క్రిమి, పురుగు. న.
దైన్యము.

క్లో. పక్షం సత్యహమత్సహే సకృపణం దేహీతి
దీనం పఠః. (వాచ)

కృపణుడు. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ.) గనిర్థనుడు, బీ

ద. ౨. లోభి, పిసినిగొట్టు. ౩. కుత్సితుడు. క. మం
దుడు, వివేకము లేనివాడు.

కృపవాడు. మి. వి. దయను బొందినవాడు,

అనుగ్రహపాత్రుడు.

ఉ. ఎవ్వనిమార్తి నార్తి యొకయింతుక లేదు స
భాంతరంబులం, దెవ్వడు పూజ్యుడై మెఱ
యు నీజను తెల్ల నదా విధేయులై, యెవ్వని
నాశ్రయింపుదు రహీనవనో విభనాభిరాముఁ
డై, యెవ్వడు లేజరిల్లు నతఁ డెవ్వడు నీ
కృపవాడు భార్గవీ. వి. పు. గ. ౨౦౩.

కృపసే(చే)యు. మి. స. క్రి. దయచేయు, దయ
తో నిచ్చు.

చ... అమృతంబుడై, తనయంగ నాన నీశువుఁ
దాఁగృపసేసె నటంచు హృష్టుడై. ఆము.
గ. గ.

౨. దయతో నుపదేశించు.

పీ. మైక్లి నా కైహికాము ప్రిక సౌఖ్యప్రదాయి
మంత్రము కృపచేయవలయు. వరాహ. ౧౨.
క. ౬.

కృపాణము. సం. వి. ఆ. న-కృపను పొంగొట్టు
నది-ఖడ్గము, కత్తి.

కృపాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కర్తరి, కత్తె. ౨.
ఘరిక, చురకత్తి.

కృపాణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఘరిక, చురకత్తి.

కృపాభు(వు)డు. సం. వి. (ఉ) కనికరము గల
వాడు.

కృపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కృపాచార్యునిచెల్లెలు, ద్రో
ణుని భార్య.

కృపీటపాలము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కేనిపాతము,
ఓడతెడ్డు. ౨. సముద్రము. ౩. వాయువు.

కృపీటము. సం. వి. ఆ. న. గ. ఉదరము, కడుపు.
౨. జలము. ౩. ఇంధనము, కట్టియ, సమిధ.

కృపీటయోని. సం. వి. ఇ. పుం. అగ్ని, నిప్పు.

కృపుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కృపాచార్యుడు.

(అశ్వత్థామకు మేనమామ, చిరంజీవులలో నొ
కడు.)

కృమి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. క్రిమి, పురుగు. ౨. క
డుపులో నులిపురుగులు పుట్టెడుకోగము. ౩. గా
డిద. క. లక్క.

కృమికంటకము. సం. వి. ఆ. న. గ. వాయువిడం
గము. ౨. ఉదుంబరము, మేడి.

కృమికము. సం. వి. ఆ. పుం. చిన్నక్రిమి.

కృమికర్ణము. సం. వి. ఆ. పుం. చెవిలో క్రిమిలు
పుట్టుకోగము.

కృమికోశము. సం. వి. ఆ. పుం. పట్టుకాయ.

కృమికోశోత్థము. సం. వి. ఆ. న. కాశేయము, ప
ట్టుబట్టు.

కృమిఘ్న. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. హరిద్ర, వసువు. (కల్ప)

కృమిఘ్నము. సం. వి. (అ. ఈ. ఆ) క్రిమిలను
చంపునది. (మనుష్యేతరము—మనుష్యకర్తృక
మైనపుడు—అ. ఆ. ఆ.) వి. ఆ. పుం. గ. వాయివి
ళంగము. ౨. పలాండువు. ౩. కోలకందము,
ఒకజాతిదంప. క. పారిభద్రము, వేము. ౧.
గ. భల్లాతకము, నల్లజీడి.

కృమిఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. ధూమపత్ర, పా
గాము. ౨. విడంగము.

కృమిజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లాక్ష, లక్క.

కృమిజగ్ధము. సం. వి. ఆ. న. అగురువు, అగలు.

కృమిజము. సం=కృమిజగ్ధము.

కృమిజలజము. సం=కృమిళంఖము. (రా. ని.)
(ఇట్లే: కృమివారిసము. రా. ని.)

కృమిణము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ.) క్రిమిలు గలది.

కృమిదంతకము. సం. వి. ఆ. పుం. పంటిలో క్రిమి
లు గలిగించుకోగము, దంతనోగ భేదము.

కృమివర్వతము. సం. వి. ఆ. పుం. పుట్ట.

కృమిఫలము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉదుంబరము, మేడి.
న. మేడిపండు.

కృమిరిపుపు. సం. వి. ఉ. పుం. వాయిశోగము.

ఇట్లే: కృమిశత్రువు.

కృమిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బహుప్రసవ యగు స్త్రీ, పె
క్కుబిడ్డలు గన్నయాడుది.

కృమిలము. సం. కృమిణము.

కృమిలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱరంగు వేసినవారబట్ట.

కృమిశంఖము. సం. వి. ఆ. పుం. శంఖభేదము.

కృమిశుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. జలశుక్తి, నీటియందలి
గుల్ల, శంబూక.

కృమిాలకము. సం. వి. ఆ. పుం. వనముద్గము, అడవి
పెసరి.

కృశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. బక్కడి, చిక్కి
నది. ౨. నూత్నము, సన్నము. ౩. అల్పము, కొంచె
పాటిది, చిన్నది. ౪. క్షీణదశలో నున్నది.

కృశర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కృశరము. (కల్ప)

కృశ(న)రము. సం. వి. ఆ. పుం. నూపులు బియ్యము
కలిపి వండినపక్వాన్నము.

కృశల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కేశము, వెండ్రుక.

కృశశాఖము. సం. వి. ఆ. పుం. పర్వతము, పాప
టచెట్టు.

కృశాంగము. సం. విణ. (అ. ఈ, ఆ. అ.) కృశిం
చిన అంగములు కలది.

కృశాంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రేంకణము, ప్రియంగు
లత.

కృశానురేతసుండు. సం. వి. న. పుం-అగ్నియం
దు రేతస్సును వైచినవాడు - శివుడు. (రూ.
కృశానురేతుడు.)

కృశానువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧. అగ్ని, నిప్పు.

౨. చిత్రమాలము.

కృశాశ్వి. సం. వి. న. పుం-కృశాశ్వుఁ డనువానిచే
రచింపఁబడిననటసూత్రము అధ్యయనముచేసిన
వాడు-నటుఁడు, నట్టువుఁడు.

కృశి(యి)ంచే. సం. అ. క్రి. క్షీణించు, సన్నగిల్లు.
ను... కృశించె మే నరుచి యాలో మించె నా
రుల్లసిం, చె నరుక్రాంతి జనించె గర్భము ర
హించె న్నించె నట్టారుపుల్. ఉ. రా. ౧.
౧౮౧.

గీ. కనువు కృశియింప శాంతిలోఁ దపము నేయు.
ఉ. రా. ౫. ౧౮౩.

స. క్రి. కృశింపఁజేయు, క్షీణింపఁజేయు.

(యమునిమాట) క. హరిపాదభక్తులై యా, శ్వర
నిందయు శంభుచరణసంసేపకులై, హరినింద
యుఁ గావించిన, దురితార్తుల లేదు డప్పిలోఁ
గృశియింపక. రుక్మా. ౨. ౨౬, ౨౭.

కృశిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆఖుకర్ణీలత, ఎలుక చెని.

కృశోదరము. సం. విణ. (అ. ఆ, ఈ. అ.) సన్నని
నడుము కలది.

కృశ్యత్. సం. శత్రు. కృశించుచున్న.

కృషకము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧ వృషభము, ఎద్దు.

౨. ఫాలము, నాఁగటికట్టు. (మే. ని.)

కృషకుండు. సం. విణ. (అ. పికా. అ.) కర్షకుఁ
డు, దున్నువాడు. (మే. ని.)

కృషత్. సం. కర్షత్.

కృషాణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నేద్యగాఁడు, క
ర్షకుడు. (వాద.)

కృషి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కరిసనము, నేద్యము.

కృషికము. సం. వి. ఆ. పుం. ఫాలము, నాఁగటికట్టు.

కృషికుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నేద్యగాఁడు.

కృషీవలుడు. సం=కృషివలుడు.

కృష్టవచ్చుము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) దున్నివపాల
మునందు పండునది. (ధాన్యాది.)

కృష్టచాక్యము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) దున్నివపాల
మున పండింపబడునది. (ధాన్యాది)

కృష్టము. సం.విణ.(అ.ఆ.అ) గ.ఆకర్షింపబడినది,
ఈడ్పాటబడినది. ౧. దున్నబడినది. (నేల) వి.ఆ.
న. గ. కర్షణము, దున్నుట. ౨. లాగుట. ౩. కృశిం
చుట.

కృష్టి. సం.వి.ఇ.పుం.పండితుడు. స్త్రీ. గ. ఆకర్షణ
ము, ఈడ్చుట, లాగుట. ౨. దున్నుట. ౩. కృ
శించుట.

కృష్ట. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. గ.కృష్టావది. ౨. ద్రౌపది. ౩.
యమునానది. ౪. దుర్గ. ౫. అగ్నిజహ్వభేదము.
౬. ద్రాక్ష. ౭. నీలి. ౮. పిప్పలి. ౯. నల్లగలి
జేరు. ౧౦. నల్లజీలకఱ్ఱ. ౧౧. గుమ్మడి. ౧౨. కటు
కఱోహిణి. ౧౩. కారిబాభేదము, ఒకజాతిహమె
న. ౧౪. రాజనర్మదము. ౧౫. పర్వత. ౧౬. కా
ళోలి, కాటకొల్లి. ౧౭. సోమరాజి, కాటకచ్చి.
౧౮. కృష్ణతులసి. ౧౯. అతివిష, అతివస. (కే. ని.)

కృష్టకందము. సం.వి. అ.న-నల్లనిదుంప గలది-ఎ
ఱ్ఱగలువ.

కృష్టకము. సం.వి.ఆ.న. నల్లయిఱ్ఱిహోలు.

కృష్టకర్షుడు. సం.విణ. (న్) దురాచారపంతుడు,
పాపకర్షుడు.

కృష్టకాకము. సం. వి. ఆ. పుం. మాలకా, బొంత
కాకి.

కృష్టకాయము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) నల్లనిదేహ
ము గలది. వి.ఆ. పుం. గ. మహిషము, దున్న. ౨. న
ల్లనిదేహము.

కృష్టకాష్టము. సం. వి. అ. న. కాలానుభవ, నల్లని
యగలు.

కృష్టకోహలుడు. సం.వి.ఆ.పుం. జావరి. (త్రి.
ని.)

కృష్టగంగ. సం.వి.ఆ. స్త్రీ. కృష్ణానది. (రా. ని.)

కృష్టగంధ. సం.వి.ఆ. స్త్రీ. శోభాంజనము, మునగ.

కృష్టగతి. సం.విణ. (ఇ) దురాచారడు. వి.ఇ. పుం.
కృష్ణవర్త, అగ్ని.

కృష్టగర్భము. సం. వి. ఆ. పుం. కట్ఫలము, పిన
గుమ్మడు.

కృష్టచంచుకము. సం. వి. ఆ. పుం-నల్లనిముక్క
గలది-చణకము, పెనగ.

కృష్టమాషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ-నల్లనిఆగ్రము గల
ది-సురిజ, సురివెండ.

కృష్టమార్దము. సం. వి. ఆ. న. లోహమలము,
ఇనుపరుప్ప.

కృష్టజట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జటామాంసి.

కృష్టజీరకము. సం. వి. ఆ. పుం. నల్లజీలకఱ్ఱ.

కృష్టతండుల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కర్ణస్ఫోటాలక.

కృష్టతామ్రము. సం. వి. ఆ. న. గోశీర్షచందన
ము, నల్లగాను ఎఱ్ఱగాను నుండుచందనము.

కృష్టతారము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) నల్లనికను
గుడ్డు గలది. వి. ఆ. పుం. హరిణము, ఇఱ్ఱి.

కృష్టత్రివృత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లతెగడి.

కృష్టదంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాళ్ళరీపుతము, గు
మ్మడు.

కృష్టదేహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నల్లనిదే
హము గలది. వి. ఆ. పుం. గ. కుష్మేద. ౨. నల్లని
దేహము.

కృష్ణదైవపాయనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వ్యాసుడు.

కృష్ణధ(ధు)త్తారము. సం. వి. ఆ. పుం. నల్లయు మైత్రీ.

కృష్ణధనము. సం. వి. ఆ. న. ద్యూతాదిదుర్వాప్తి పారములచే గడించినధనము.

కృష్ణనింబము. సం. వి. ఆ. పుం. సురభిచ్ఛదము, కఠినేచపెట్టు.

శ్లో. కృష్ణనింబః కాలశాకః కైడర్యః సురభిచ్ఛదః. (మట్స్యసంధనిఘంటువు.)

కృష్ణనీలా(లము)లు. సం. వి. ఆ. పుం. బ. ధాన్య విశేషము.

నీ. మండిగండ్రలు నాగమల్లెలు తీగమల్లెలు కృష్ణనీలాలు వెలువదాలు. హంస. క. ౧౨౮.

కృష్ణవర్ణము. సం. వి. ఆ. పుం. మహాపిండికకము, పెద్దమంగి.

కృష్ణవర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కృష్ణకుంభి, నల్లకుల సి.

కృష్ణపాకఫలము. సం. వి. ఆ. పుం. కరమర్దము, కలివె.

కృష్ణపాకము. సం. కృష్ణపాకఫలము.

కృష్ణపుష్పము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నల్లనిపువ్వులు గలది. వి. ఆ. పుం. నల్లయు మైత్రీ.

కృష్ణపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రియంగువు.

కృష్ణఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సోమరాజి, కాయగచ్చి.

కృష్ణభూమము. సం. వి. ఆ. పుం. నల్లరేగడవేల గలదేశము.

కృష్ణభేద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కటుకనోహిణి.

కృష్ణభేది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కృష్ణభేద.

కృష్ణము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. నల్లనిది. ౨. భీకము, వెఱచినది. ౩. ఆశుధము. వి. ఆ. పుం. గ. నలుపు. ౨. కాశి. ౩. కోయిల. క. కలివె చెట్టు. ౪. అగ్ని. ౬. బహుళపక్షము. ౭. వీరభేదము. ౮. మేఘము. ౯. కలియుగము. ౧౦. నల్లత్రాచు. ౧౧. నల్లయిట్టి. ౧౨. ఒక జాతియెలుక. న. ౧. మరిచము, మరియము. ౨. ఇము. ౩. నీలాంజనము, సోపీరాంజనము. (రా. వి.) క. కాలాగురువు, నల్లఅగలు. (కల్ప) ౪. నీసము. ౬. పాపము. (కే. ని.)

కృష్ణముఖము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నల్లనిముఖము గలది. వి. ఆ. పుం. కొండ్రుచ్చు.

కృష్ణమూలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారిబావిశేషము, ఒక జాతిమామెన.

కృష్ణయజుర్వేదము. సం. వి. ఆ. పుం. తెత్తిరియకయజుర్వేదము.

కృష్ణరక్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుంజ, సరివెండ.

కృష్ణరాయడు. సం. వి. ఆ. పుం. విజయనగరాధీశుడగు ఒక ప్రభువు.

మ... దీర్ఘాయువు నిమ్మకాపుత గుణాంభోరాశికి కృష్ణరాయనికి వారణరాజవత్త్తుడు కృపాయైకచిత్రాబుడై. పారి. ౧. ౩.

గీ. ... అమృతాంశసంభవుఁ గృష్ణరాయశ్రీతీంద్రు. మనుచ. ౧. ౩౧.

మ. అలపోత్రి ప్రభుడంష్ట్ర భోగివరభోగాగ్రారిరా బుద్ధుటా, చలకూటోపలకోటియాపుచెడ నిచ్చర్ రాయఁగా నైన మొ, క్కలు భూకాంతకు సున్న నయ్యె నరసత్వపాలు శ్రీకృష్ణరాయల బాహుమృగ నాభిసంకుమద సాంద్రారేపవంకంబునక. మనుచ. ౧. ౩౪.

కృష్ణల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సరివెండ.

కృష్ణలవణము. సం. వి. అ. న. ౧. గాజాచ్చ. ౨. సౌవ
ర్చలవణము.

కృష్ణలోహము. సం. వి. అ. న. అయస్కాంత
ము, సూదంటుడాయి.

కృష్ణలోహితము. సం. వి. అ. పుం. నలుపును
ఎఱుపును కలసినరంగు, ధూత్రవర్ణము, బూడిద
రంగు.

కృష్ణవర్త. సం. వి. ఇ. (న్. న్, ఆ. న్) ౧. దుష్ట
వర్తనము గలవాడు, చెడ్డనడవడిగలవాడు. వి.
న్. పుం. ౧-నల్లనిమార్గము గలవాడు-అగ్ని.
౨. రాహువు. ౩. చిత్రమాలము, చిత్రకము.

కృష్ణవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. కృష్ణకులసి. ౨.
కర్కటి, దోస. ౩. కారిబాళేదము, ఒకజాతి
మామెన. ౪. ఒకజాతిదూడపాల.

కృష్ణవల్లిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. జరుకాలత, కోరింది.

కృష్ణవాసరము. సం. వి. అ. పుం. కొండప్రచ్ఛ.

కృష్ణవృంత. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. కుచేరాక్షి, కలి
గొట్టు. ౨. మావనగ్ని, కామినుము.

కృష్ణవేణి(ణ్ణ). సం. వి. అ. స్త్రీ=కృష్ణవేణి.

రా. ని. కాళికావృత్తి. ౨. ౧. ౨౧.

కృష్ణవేణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కృష్ణానది. సం. భా

గ. ౫. ౧౯. ౧౬ సం. భార. సభా. ౯. ౨౪.

కృష్ణశకుని. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. కాకి. ౨. నల్లని
పక్షి.

కృష్ణశృంగము. సం. వి. అ. పుం. దున్నపోతు.

కృష్ణనఖము. సం. వి. అ. పుం. అర్జునవృక్షము,
మర్రి.

కృష్ణనఖ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నల్లచీలకట్టి.

కృష్ణనఖుడు. సం. వి. అ. పుం. అర్జునుడు.

కృష్ణనర్మవము. సం. వి. అ. పుం. నల్లవ.

కృష్ణసార. సం. వి. అ. స్త్రీ. శింశుప, ఇరుగుడు.

కృష్ణసా(శా)రము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నల్ల
యిట్టి. ౨. ఇరుగుడు, శింశుప. ౩. జెముడు.

కృష్ణస్కంధము. సం. వి. అ. పుం. తమాలము,
చీకటివ్రును.

కృష్ణాంజని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాలాంజనీవృక్ష
ము, అడవిచుత్తి.

కృష్ణాగురువు. సం. వి. ఉ. న. నల్లయగలు.

కృష్ణాచలము. సం. వి. అ. పుం-కృష్ణానకు ప్రియ
మగుకొండ-రైవతకపర్వతము. (కల్ప)

కృష్ణాజినము. సం. వి. అ. న. నల్లయిట్టితోలు.

కృష్ణాధ్వ. సం. వి. న్. పుం. కృష్ణవర్త, అగ్ని.

కృష్ణాభ. సం. వి. అ. స్త్రీ. కాలాంజని, అడవిచు
త్తి.

కృష్ణామిషము. సం. వి. అ. న-రంగునందు కృష్ణ
నితో స్పర్శగలది-ఇనుము.

కృష్ణాయాసము. సం. వి. అ. న. ఇనుము.

కృష్ణారకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నల్లగగ్గర. ౨.
నల్లకులసి.

కృష్ణాలువు. సం. వి. ఉ. పుం. కాలాలువు, నల్లగ
నను.

కృష్ణావాసము. సం. వి. అ. పుం-కృష్ణానివాస
స్థానము-అశ్వత్థము, రావి.

కృష్ణాప్తమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. క్రావణకృష్ణపక్షాప్త
మి, గోమలాప్తమి.

కృష్ణిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. నల్లవ.

కృష్ణిమ(ము). సం. వి. న్. పుం. నల్లదనము.

కృష్ణుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. దేవకీపనుచేవులకొ
డుకు. ౨. వేదవ్యాసుడు. ౩. అర్జునుడు. ౪. పర

మాతృ. గ. కూర్మడు. (కే.వి.)

కృష్ణేక్షువు. సం.వి.ఉ.పుం. వల్ల చెలకు?

కృష్ణోదుంబరిక. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. కాకోదుంబరి, కా
మేడి?

కృష్ణమాణము. సం.వి. (అ.ఆ.అ) గ.దున్న
బడుచున్నది. అ.లాగఁబడుచున్నది.

కృష్ణము. సం=కర్షణీయము.

క్ర
గు

క్రవకీల. సం.వి.ఆ. స్త్రీ. వ్యవస్థాపత్రము, నియమ
పత్రము. (దస్తావేజు, మొ.)

క్రవధూపము. సం.వి.ఆ.పు. సింహకము, చిల్లమడ్డి.

క్రవము. సం.వి. (అ.ఆ.అ.) గ. రచితము, నిర్మిత
ము. అ. సమర్థము. 3. చిన్నము, ఖండించఁబడి
నది.

క్రవ. కృష్ణేశ్వరశ్రుతి...మను. ర. 3గ.

క్రవ. సం.వి. ఇ. స్త్రీ. గ. కల్పనము, రచించుట.

అ. ఆవధారణము, నిశ్చయము. 3. ఏర్పాటు.

క్రవకము. సం.వి. (అ. ఆ. అ) క్రవయము,
కొనుట. (హలా. ని.)

కె

కె. వి. వృత్తియందు 'కెంపు' శబ్దముయొక్కలు
వ్రతేషము. (చూ. కెంపు. వి.)

కెంగట. (చి. ని.) వి. తాటిటెంక.

సీ...కెంగటంచనగఁ జెలంగుఁ దాళ, బీజాభి
ధానంబు...అం. భా. అ. 2౮.

కెంచేము. వి. దిట్ట?

క. కాంచిన ననసానాగడ, కంచపుమాస్తీడు బె
ట్టు గెరలుమఁ జెలఁ బై, కొంచు నెడఁ ద
టాయించక, గొంచించక మొగలితీకును
మిరిఁ జిమ్మెక. ఉ. హరిశ్చ. ర. ౧౧౪.

వ. వారాంగనలకటాక్షమార్గం బవేక్షించువరు
దుకంచపుమాస్తీలచాలును ...వ్రబంధ. 2౮.

కెందమ్మ. వి. (కెంపు + తమ్మ.) ఎజ్జదామర, రక్తో
త్పలము.

సీ. కెందమ్మ చెందమ్మ కెందామర యన రక్తోత్ప
లసంజ్ఞ యొప్పుమందు. అం. భా. ౧.
౧౬౪. పారి. 3. అర.

కెందామర = కెందమ్మ. వై. ప. ౮. 2౧. అం. భా.
౧. ౧౬౪.

కెందొగ(వ). వి. (కెంపు + తొగ) ఎజ్జకలున,
హల్లకము. ఉ. రా. ౬ ౬౧.

కెంపు. వి. గ. చద్దరాగమణి.

సీ. మృగనేత్ర పెదవితో సాగనుఁ బూనఁ గడం
గి కెంపు నీరసము చెక్కించుకొనియె. వను.
అ. రగ.

సీ. చద్దరాగాభిధ వరఁగుఁ కెంపన...అం. భా.
అ. అ22. శకాం. 3. ర3.

అ. రక్తిము, ఎఱుపు.

క. వెండియు నుడుగక రవినుతుఁ, జొంజొం
డ నికాతసాయకోత్కరము సముద్దండతఁ
పై నించిన నా, ఖండలనందనుఁడు కెంపు
గనుఁగవఁ గడురక. భార. విరా. గ. ౧౦౬

సీ. కెంజడత పై వ్రాలి కెంపు లీన విచంది
మొరయించునారదముని యనంగ. రా. వి.
3. ౯.

3. దంతక్షతము.

చ...విడికెంపుకెంపు మీ, యు మెఱుఁగుమోవి
పైఁ జాటుచుఱు క్కను కెంపులకుం దలంకఁ
గక. దశా. 2. ౧౫౬.

సీ. దంతక్షతంబు రత్నం బగుఁ కెంపు నాక...
అం. భా. 3. ౫౪.

వి. (క.త. కెమ్ము. మ. కెంబు—వృత్తియందు
మిఁదిపర్ణములు వైకల్పికముగా లోపించి
'క' యనునది మిగులును. దానికొన్ని

యెడల సుమాగమును, కొన్నియెడల పర
మగుహల్లునకు ద్విత్యమును వచ్చును. ఉదా:
కంగలు, కంజడ, కంఘళి, కన్నురువు,
కమ్మవి, మొ.) ఎఱ్ఱనిది.

చ... మేటివిల్లు వే, కొని కనుదోయి కెంపుగ న
కుంతిరవిక్రమ మొప్పు ద్రుంచె నా, తని
ఘనకార్డుకంబు...భార. కర్ణ. 3. ౧౬౩.
(కెంపుగక=ఎఱ్ఱనిదికాగా.)

సీ. తెడదమ్మివిరియింటి తెలిగంటి కెంపువారెర
సాంపె చవడంపుఁదీగెగుంపు. దళా. ౧.
౧౬౪.

కెంగుచ్చు. ఆము. ౪. ౯౨.

కంగలు. భార. విరా. ౨. 3౧౦.

కంజడ. మనుచ. ౧. ౫౯.

కంజాయ. భార. భీష్మ. ౨. ౨౨.

కంజగు(పు)రు. ఉ. రా. ౬. ౧౦౮. కకు. ౫. ౫౫.

కంపారు=ఎఱ్ఱనగు.

మ. ఘనకార్దోద్ధతి భద్రకారిక కటాక్షజ్యో
త్స్న కంపార సుహృని వక్త్రంబు బిగించి
యూడుటయు...కాశీ. ౬. ౨౨౮.

కంపెక్కు=కంపారు.

ఉ...నేల కంపెక్కుచు వచ్చె...భార. వి
రా. ౨. 3౧౯.

కంబువ్వు. ఆచ్చ. రా. యు. 3౨3. బిల్వ. ౨.
౧౯.

కన్నురువు. ఆము. ౪. ౧౦౦.

కమ్మము. దళా. 3. ౧౦౪.

కమ్మవి. నైష. ౨. ౨౬.

జ: కందమ్మి, కందామర, కందొగ, కంపుకంటి,
కంపుగాము, కంపుసవతు, కంబసుపు.

కెంపుకంటి. వి. (కెంపు + కన్ను)-ఎఱ్ఱనికన్ను
లు గలది-కోయిల. (శ. ర, ప్రా.)

కెంపుగాము. వి. (కెంపు + గాము)- ఎఱ్ఱనిగ్ర
హము-కుజుడు, అంగారకుడు. (శ. ర, ప్రా.)

కెంపుసవతు. వి. (కెంపు + సవతు)-కెంపుతో స
మాన మైనది-స్వాతీనక్షత్రము. (శ. ర.)

కెంబసుపు. వి. (కెంపు + పసుపు) కుంకుమము.

సీ. సుసుపుగా దువ్వి తీర్చినకెంపుబారేందుపస
మిఱునొసటికెంబసుపుబొట్టు. శుక. ౨.
౪౨3.

కెకరించు. ఆ. క్రి. అభిలషించు, కోరు. (ప్రా.)

ద్వి. లోలత నఱచేతిలో నిమ్మపండు, రీల బో
షింప లాఠిరవైభవమున, సుకనుకంబున
నుండి స్రుక్కుక చావఁ గెకరించెదవు విధి
గెలువ నీవళమె. నవ. ౧. ౬౩పా. ౧౬వం.

కెచ్చెలితనము. వి. అల్లరి, దొప్పి, (ప్రా.)

కెడ=కడ. వి. (ఇట్లు పరుషాది గా శ. ర—కెడ?
చూ. అగ్గడ.) ౧. పార్వము, ప్రక్క.

గీ. కృపుడు వృషసేనుడును వారికెడన కూడి,
పార్థతనువునఁ దూపులు వఱిపిరి...భార.
ద్రో. ౪. 3౦3. (శ. ర, ప్రాత్ర, ప్రతులపాఠ
ము. 'కెడన' అని వావిళ్ల ప్రతిపాఠము.)

గీ. లలితకలకంఠకోలాహలంబు తెనఁగ, దళ
ముకొని రెండుకెడలఁ గాదంబకోటి, గొ
ల్వరాచిల్లుసాంబ్రాణిగుఱ్ఱ మెక్కి, దర్ప
కుడు పాంథజనులవై దండువెడలె. ఉ. రా.
౪. ౧౫౬.

సీ...పార్వసంజ్ఞ, కలననఁ గెలఁకనఁ కెడ
యన బగి యనఁ బ్రక్కయనంగఁ గన్న
ట్టు...ఆం. భా. ౨. ౧3౮. (ప్రాత్ర ప్రతిపా)
౨. దిక్కు.

సీ. ఇటు వల్లెత్రాటిముక్కుటపుఁ డెక్కురికీబుకెడ
గొప్పతిప్ప వీక్షించినాఁడ. ప్రబంధ. ౧౪౯.
జ: కెడగూడు.

కెడగూడు. ఆ. క్రి. (✓ కెడ) ౧. కూడు, గుం
పగు.

ద్వి. గుడికి శేతెంచునయ్యడం బురజనులు, గెడ
గుడి తన్నిరుగలకులఁ గొలువ. బస. పు.
ర. ౨౦౯ పం.

౨. ప్రక్క నుండు.

సీ. నెటి లేక నీలోడునీడ యై గెడగుడి పరఁగి
న నన్నింత యెరవు నేసి. కు. సం. ౫. ౬౦౨.

కెడపు. స. క్రి. (✓ కెడయు-త. కెడప్పు) కెడయఁ
జేయు.

౧. పడఁజేయు, పడవేయు, కూల్పు.

చ. మిడుక మడగ్రజన్మఁ గుళమిఁదికిఁ గట్టుక
పోయి బాఁలోఁ, గెడపితి వట్టిని న్నిపుడు
గీటణఁగింపక పోవ నిత్తునే. జై. భా. ౩.
౧౦౯.

(చంద్ర కిరణములు) సీ. కెరలి చీకటిమాను గెడ
పంగ నిక్కిననమయగజంబుదంతము లనంగ.
పారి. ౨. ౩౬

౨. విసరివేయు, ప్రోయు.

క. ఒక తూపున రఘువీరుఁడు, మకరాకరమధ్య
సీమ మారీచు సురాంతకుఁ బడఁ గెడపిను
బాహుఁ, బ్రకటశిలీమఖిముఖాన్ని ధస్త
ము చేసెన్. రామా. ర. ౫౦.

౩. చంపు.

క. లోడిగిననాపటుబాణము, కడుఘోర మమో
ఘమంతకర మగుటను నే, విడువను దొడిఁ
బడ నెప్పనిఁ, గెడపునో యని సంశయమున
గిరిచరవర్యా. భా. రా. క్షి. ౦. ౧౯౩.

క. ఈవారిణయనఁ గెడపిన, స్త్రీ హత్యయుఁ గె
డప మన్నఁ జెచ్చెర స్వామి, ద్రోహంబును
బాటిల్లెడు, నూహించిన నాకు నెద్ది యుచి
తము చేయన్. హరిశ్చ. ౫. ౧౮౩.

ర. పాడుచేయు, నాశనముచేయు.

ప్రగ్ధర. చించెం జెండాడె మట్టెం జదిమె విటి
చెఁ గ్రొచ్చెన్ విఘట్టించె దంచెన్, ద్రుంచెం
జక్కాడె మోచెం దొడచె గెడపె నత్యు

ధతిం గాకికాపూఁ, పంచక్రోధిధరితరిధిఁ
గరిమర ప్రత్యసికుండు హేలా, సంచానోద
గ్రభంగిన్ జలముకొని వనీసాధవప్రాట్టబి
ధుల్. కాశీ. ౬. ౧౭౬.

౫. హరించు, పోఁగొట్టు.

గీ. అచ్యుత యనంత గోవింద యనెడునామ, కీర్త
నం పాపధం పాచుఁ గెడపఁ బాలు, రోగబా
లంబు లెల్ల నారు ంధిగాఁగఁ, దిగ్భ్య మిమాట
దప్పదు ధర్మపుత్ర. శేష. ౧. ౫౧.

కెడయాడు. అ. క్రి. (కెడ+అడు.) నడయాడు,
సంచరించు.

సీ. ఈహంసయానంబు నింతయొప్పుయి యున్నె
యతివ యిక్కడఁ గెడయాడె నేని. పోడ.
౮. ౩౯.

కెడయిక. వి. (✓ కెడయు) ౧. పాటు, పతనము.
(శ. ర.) ౨. చాపు, మరణము. (శ. ర.)

కెడయు. అ. క్రి. (క. త. కడు) ౧. విఠిగిపడు;
పడు, కూలు.

క. కూలెడుగుఱ్ఱంబులు ధగ, వ్రాలెడునేనుఁగులుఁ
గెడయురధములు నై ... భార. భీష్మ. ౩.
౩౫౩.

ద్వి. ఉత్తరుఁడును మూర్ఖునిగె వాపురము,
లెత్త లేకను నవ్వు డిలమిఁదఁ బడియెఁ, గెడ
సిన వీక్షించి క్రీడియేతెంచి, కడువేగ హ
యలవాగులు పట్టియెత్తి. ద్వి. భార. విరా.
౨. ౪౪ పా.

క. రిక్కెనమఁ దాసు నెక్కుడు, రిక్కెనయై
కృష్ణఁ డిట్లు క్రోర్యావేశం, బక్కజముగఁ
బచరింపఁగ, నక్కుటిలాసురియుఁ గెడపె
హాయనచు భువిన్. హరి. పూ. ౫. ౧౫౧.

౨. ఛిన్నమగు, తెగు.

సీ. పరములు పడఁచుంగ కిరములు గెడయంగఁ
బంత్రికంతుఁడు వీరిపాలఁ గనియె. ఉ. హరి.
౨. ౧౮౧.

3. చచ్చు, మరణించు.

మ. కెడనెక్ దుప్పలు డింక వేసి నెలుగుల్ గి
ట్టెక్ బులుల్ సింగముల్, కడగొట్టెక్ ...
సారంగ. గ. ౧౦౭.

క. అంగిరసుడ నీ కేటికి, సంగరము తపస్వివరు
లసవనముహుతముల్, మ్రింగినలా వకటయి
చటికిం గొఱయే లొలంగు మెదిరి కెడయక
నాచేక్. హరి. ఉ. ౮. ౭౯.

ర (=ఎడయు.) పాయు, ఎడ మగు.

గీ. ఎడనెఁ బురివిచ్చె నెడమయ్యెఁ గెడనెఁ జెం
గెఁ బానెఁ గడించె నాఁగను బరంగుమండు,
వీడె నసుటకు... ఆం. భా. 3. ౮౫.

జ: కెడపు, కెడయక, కెడపు, కెడ్డెరసు.

కెడపు. వి. (✓కెడయు) పాటు, పఠనము. (శ. ర,
ప్ర.) విణ. ప్రక్కను పడినది, ఒఱగినది. (మా.
ఒడ్డగెడపు.)

క. విడువిడు డని ఫణి పలుకఁగఁ గడుభరమున
మొదలఁ గుదురు గలుగమిఁ గెడవై, బుడబుడ
రవమున నఖిలము, వడవడ వడఁకఁగ మహా
ద్రి వసధి మునింగెక్. భాగ. ౮. ౧౯౯.

తలకెడపుగక్ = తలక్రిందుగా.

వ. భగ్న చరణంబు లై తలకెడపుగం దెల్లినతు
రంగక కేటరంబులం గవుంగిలందుకొని ...
హరి. ౫. ౧౩.

కెడ్డెరసు. విణ. (కెడ + బెరయు = కెడగూడు?) -

క. బెరసు = కూడిక, కలయుక.) సంకీర్ణము, కలసి
నది.

క. దురమున మెడ దొడ దల మొల, బరి శిరము
ర ముక్కు ప్రక్క... కెడ్డెర పై యేర్పడ
కలిగి, కర మయ్యె జముండు కుడిచి క్రక్కి
నభంగిఁ. మ. సం. ౧౧. ౭౬౦, ౬౯౪.

కెరగొట్టు. ఆ. క్రి. (కెరలు + కొట్టు. శ. ర.) కిల
కిలఁ బలుకు.

నీ... కెరగొట్టె నవఁగను గిలకిలఁబరి, కె ననెడి
మాట యా... ఆం. భా. 3. ౯౭.

కెరలింయే = కెరలుమే.

(ప్రకౌపింపఁజేయు, ఉద్రేకింపఁజేయు.)

గీ. సోయగము గాంచి తిలకించి సాబగుమించి,
మరులు గెరలించి కెరలించి మదిఁ గరంచి,
యజమరలు దీఱ లాలించి యామతించి, కలి
కిలొలికూటమి విభుండు తులకరించె. కృ.
శకుం. 3. ౫౦.

సీ. కొనగోరు నాటించి కూర్చి పాటించి నాతము
కంబుఁ గెరలించుతలిరుఁబోడి. శకాం. ౪.
౫౯.

(కౌపింపఁజేయు.)

ఉ. ఇంకిటు నిన్ను నమ్మ నను నేమిటికిం గెరలిం
చె దెంతయుం, బొంకము గానియీవలనిబొం
ము మాచవి గావు రుక్మిణీ, పంకజపత్రనే
త్రకును బ్రాణపదంబులు గాని వల్లవీ, కింకర
చాలుఁ జాలు నడికింపకు నింపకు లేనికూరు
ముల్. హరి. ౧. ౧౨౬.

(బాధించు.)

క. రాచిలుకా కోమలిదెనఁ, జూచితె శ్రుతికటు
పులనెడు శుకనామము నీ, శేచాద్వనఁ ద
గువలదిక, మాచెలిఁ గెరలించి తేని మాట
లు వచ్చుక్. విజ. వి. 3. ౫౮.

గీ. కీర్తి గబలించి యాతమిహారి మించి, శూ
రిఁ గెరలించి యుగ్రహారి నొంచి, యెం
దునున్నను దెత్తు నీయిందువదన, నవన ననుఁ
జూడు మదివద వదలి యధిప. రామా. ౫.
౨౭౭.

కెరలియాడు. ఆ. క్రి. (కెరలి + యడు) ఉత్పసించు.

గీ... బాణాసురుండు, దమజసుందరసహితుఁ డై
మనసులోనఁ, గెరలియాడుమ మధుపానకే
లిఁ దేలి, యాహవముఁ గోరు చుండె... ఉ.
హరి. ౫. ౪౭.

కెరలు(ర్లు). ఆ. క్రి. (క. కెరళు) ౧. ప్రకోపించు; ఆతిశయించు; పొందు.

గీ. కుడుపుపై గుడ్డు దివనిద్రఁ గూరు సురత,
చరత నొందుఁ బెల్లాయసపడు విమాధుఁ,
డతని బాధించు దోష త్రయంబు గెరలి. భా
ర. ఆశ్వ. ౧. ౧౧౬.

గీ... అన్వధూటిఁ, బర్ణశాలాంతరముఁ జేర్చి బ్రా
హ్మణుండు, కెరలుకోర్కులఁ గందర్పశేరిఁ
దేరి. మనుచ. ౬. ౩౫.

చ. కెరలు ప్రవంతి... ఆము. ర. ౧౫౦.

(వ్యవ) పనరు కెర్లి వాంతిరూపముగాఁ జైకి వ
చ్చినది.

౨. విజృంభించు, వెలరేఁగు.

సీ. ఒండొరులనోపహంకృతిఁ గెరలుమఁ గె
రలి తూపులవాన గురిసి కురిసి. రాఘవ. ర.
౨౨౫, ౨౩౦.

గీ. గొంటుగాఁ గోయిలలు రేఁగి కుమ్మలాడు,
మొనసి వలితె మైరలు కెర్లి వెనఁగులాడు. కు
వల. ౩. ౯౫.

౩. కోపించు, చిరాకుపడు.

చ... మాంసముల్, నెరపుచు యజ్ఞవిఘ్న మవ
లీల నొనర్తురు సారెసారెకుం, గెరలి శపించ
వారిఁ బరికించి తపోవ్యయ మొర్వలేమి
చే. భా. రా. బాల. ౧౭౩.

గీ. అనఘచారిత్ర యెవ్వ రేమన నొకింత, కెరల
నినుశీల సంపన్న గేస్తురాలు. సారంగ. ౩.
౪౬.

పంచచామరము... ము జిట్ల వచ్చి సారెసారె
నన్నుఁ గెర్లఁ జేయ రాక పొమ్మిఁక. విప్ర.
ర. ౫౯.

౪. సంభ్రమించు, తత్తఱపడు.

చ. కెరలక క్రమ్మటింప నడుగంటనె నెల్పు నొ
కింత నూకినక, శరనిధు లేడు దాఁటు మె
యి చాచి చివుక్కున నుక్కు మీటి సం, గ

రమున గాయ మైనవతిఁ గామఁ జలింపక త
త్పురీహరుల్... పొందు. ౧. ౧౧౪.

ద్వి. వరకశీంద్రులు మహావంశవర్ధనులు, కెరలి
పాటుదురె ప్రాకృతులచందమున. రం. రా.
యు. రం. ౨. ౬. ౪౦.

౫. బలుకు.

క... నో, దమ్మగుకథ వినియెఁ బెయని, కమ్మనిచ
క్కెరలు కెరలఁగా నిట్లనియె. శుక. ర.
౧౦౭.

౬. వ్యాపించు, ప్రసరించు.

గీ. నియతిచేతఁ గవర్ధితుం డయిన ధైర్యవరుని
ధైర్యగుణంబు మాన్వంగఁ దరమె, క్రిందు
నేయంగఁ బడినట్టికృష్ణపథుని, కీల రెం దైన
మీఁదుగాఁ గెరలుఁ గాదె. భర్తృ. ౧. ౭౭.

౭. భ్రమించు, తిరుగు, దొడ్లు.

చ. పరిమిలిత ప్రవాళవపవట్టపటస్వజమాతనూ
తన, స్రరరథరాజముఁ భ్రమరబాలగుణాం
చితపాంసుచక్రముల్, గెరల మహాబలంబు
దరలింప లతావనితాళి ణువ్వలే, మరునపు
బంతులట్ల శుకమందలి గూడెడిఁ గంటె పై
పయి. పసు. ౩. ౧౩౫.

౮. కూయు, దురముచేయు.

గీ. ప్రమదమునఁ దేఁటు రెలుఁ గెత్తి పాడువో
ట, శాకిక లనంగళాస్త్రముల్ చదువువోటఁ,
గీరకలకంఠములు క్రొవ్వి కెరలువోటఁ, బా
వురములారజంబులు పలుకువోట. మనుచ.
౩. ౧౧౧. (శ. ర. పా - 'కేయ' ముద్రి.)

జ: కెరగొట్టు, కెరలించు, కెరలియాడు, కెరలు
కొను, కెరలుచు, కెరలువొడుచు.

కెరలు(ర్లు)కొను. ఆ. క్రి. (కెరలు + కొను.) వెల
రేఁగు.

గీ. పటలదిక్కుల గెంచి దుర్వార మైన, కీడు
మేలును బెల్లమఁ గేక లిడుమఁ, గెర్లికొను

చుచు దనపేరు తేరికొనుచు, వచ్చె నవటికి
దుబుడక్కివాఁడొకఁడు. హంస. ౨. ౨౭.

తెరలుమే(ల్పే)=తెరలింమే. స. క్రి.(✓తెరలు)

తెరలఁజేయు.

౧. ఎగయఁజేయు.

నీ. విరహచింతాగ్ని నివ్వధిఁ గెల్పుదు నన్నచ
గిదిఁ బద్మపరాగ మెగయఁగొట్టి. గీ... విహ
రింపఁ దొడఁగె నుందానిలంబు. పరాహ. ౩.
౭౫.

౨. వ్యాపింపఁజేయు.

ఉ... ధైర్యముం జెదరి చెంత సభీమణిఁ గాంచి
వింటివే, తమ్ముదాయూపు నెఱతావిఁ గెర
ల్పువసంతునేపు నా, కమ్మనిబిల్వకోపుఁ జెన
కం గలచక్కనిమోహనాంసునికొ, గొమ్మనొ
చూడవమ్మ నలకూబరుఁడా యితఁడంబుజా
ననా ఉ. హరిశ్చ. ౪. ౧౦౫.

౩. ఉత్సాహపెట్టు.

౪... పృథుభీషణబాహుల సాహవంబులకొద
డవి తెరిల్పుచుకొ జనిరి నాఘనిమ్రొలనృ
పాలనందనుల్. మనుచ. ౪. ౩౦.

౪. తమకింపఁజేయు.

ఉ. ఆమఘరంపుసాంపు కడు నాత్మఁ గెరల్పు...
కళా. ౬. ౧౨౪.

౫. కోపింపఁజేయు.

చ. హాసరయఁ గురుండుచు నత్తతీ సాగరు
లర్వి రోసి వే, సరి ధరఁ ద్రవ్విత్రవ్వ బలిస
ద్దగు లై హరిబుద్ధి దక్కిచి, క్కెర మునిము
చ్చ టంబు గమకింపులచేఁ గపిలుం గెరల్పు
త, ద్దురుతగళోపదీపమునకుకొ శలభాకృతిఁ
జెంది నందనుకొ. చం. రా. ౩. ౧౪.

తెరలువొనుమే. ఆ. క్రి. (తెరలు + నొనుమ)౧.

విజృంభించు.

ఆ. అతని చేత నున్నయమృతమంభము నూచి, తె
రలువొడిచి సురలఁ గిడునవెట్టి, పుచ్చికొనిరి

యమరపుంగవు లెల్లను, మాఱు లేనిబలివి
మానవేంద్ర. భాగ. ౮. ౨౯౫.

౨. పర్థిల్లు, పెరుఁగు (శ. ర.)

(లేడిపిల్ల) గీ. గరిమ నీగతి మెల్లనఁ గెరలువొడి
చి, చెలఁగి యాడంగ భరతుండు చిత్తమం
దు, సంతసిల్లుదు నుండె... భాగ. ౫. ౧. ౧౦౭.

తెలఁకు. స. క్రి. ౧. కదలింపు, తేఁపు.

వ... ఇందులకుం బొందుచుదు ప్రత్యుత్తరంబుల
వీనిఁ గెలఁకిన బుద్ధిక్షోభంబుగా నింతకంటె
నేమి యబద్ధంబు వినంబడునో... ఆము. ౬.
౩౬.

ద్వి... ఆతీనపుండ్లు గోలలను, గెలఁకిన క్రియ...
పండితా. మహిమ. ౨౯౧ పా.

ద్వి... తెలఁకెదు సుతుచాపు... పండితా. మహి
మ. ౨౯౧ పా. (ఇట 'స్వృతికిఁ దెచ్చు' అని
భావము.)

౨. ఊడఁబెంతు, పీఁకు.

వ... భగనికన్నులు తెలఁకి పూపుపండ్లు వెతీ
కి... కాశీ. ౭. ౯౫. (శ. ర. పా- 'తెలికి'
ముద్రి)

నీ. పరదారదర్శనాదరము లాసకనుల్ తెలఁకఁ
గఁ గాని నాకిసుక పోదు. మల్లుపు. ౩. ౩౫.

తెలను. వి. జా. (దీని 'ను' వర్ణమునకు ఏకత్వమున

వికల్పముగాను బహుత్వమున నిత్యముగాను విం
దుప్రార్థక 'కు' వర్ణము వచ్చును.) ౧. పార్శ్వ
ము, ప్రక్క.

నీ... పార్శ్వసంజ్ఞ, తెల ననఁ గెలఁకన... కన్న
ట్టు... ఆం. భా. ౨. ౧౩౮. (ప్రాత ప్రతిపా.)

క. తెలఁకులుఁ బిఱింది దెనయుం, గలయం బికిం
చి... భార. విరా. ౨. ౩౨౭.

క. బలఁగము గలభూపాలుఁడు, గెలనిమహేశ్వ
రులబుద్ధికిని వ్రేఁ గగుచుకొ. భార. కాం. ౨.
౩౫౮.

మ. తరుకుకొములైపుఁగొల్పుకూటమున నిద్దా, సీం
గపుంగడ్డవై, గొలువైయుండె నురా నురా

దులు కెలంకు చీరీ నేవింపగా ... దశా.

౫. ౨౯. .

౨. దాపు, సమీపము.

గీ. కెలను దా పంజ దగ్గఱ క్రేవ పాంత, యంచ
యొద్ద నా నికటాఖ్య లగు మహేశ. ఆం.
భా. ౩. ౨౧.

గీ... కెలన నున్న, చిన్న ముద్దులసిరియాళ నెట్టి క
నియె. హర. ౨. ౭౩.

౩. దిక్కు, దెను.

చ. మరిసె బ్రచండవృష్టి ఘనఘోషము లెల్ల కె
లంకులఁ భయంకరములుగా... భార. ఆర.
౩. ౨౯౭.

విణ. ౧. సమీపముడు.

ఆ. ఆవురిత తుమ్మ హాసంబు నిష్ఠీన, నంబు గుప్త
వర్తనములు గాంగఁ, జలుప వలయు నృపతి
గొలు వున్న యెడల బా, హిరము లైనఁ కెలని
కన్ద లగుట. భార. విరా. ౧. ౧౩౭.

౨. ఎదుటివాడు, పోటిగాడు.

గీ. కెలని నోడించువిధముఁ దా గెలుచువిధముఁ,
దలఁచుకొనుచును రాజ్యతంత్రంబు చాగు,
రీతిఁ గోల్పడి యంచితభ్యాతిఁ బాయు, నెర
చ నొప్పుదు జూదంబు నృపకుమార. పి. శకుం.
౪. ౧౬౪.

కెలయు. ఆ. క్రి. ౧. కేసు, చెలరేగు.

వీ ... కట్టుకొండు. గీ. తొలఁగి జఘనంబు కని
పింపఁ కెలసి నవ్వు. దశా. ౮. ౧౦౦.

క. జగతాంగ యొక తె దిట్టుచు, మగువా నాన
రికి నీఁడుమా యన నదియుఁ, మొగ మెగఁ
జేయుట కెలయుట, తగినది గద యీతనీళ్లఁ
దగునతి కనియెక. రా. వి. ౩. ౧౨౦.

౨. చేతుకపడు, ఉత్సాహము నొందు.

గీ. కెలసి నెలపుల్లగములు గ్రుక్కిల్లు మ్రింగఁ,
గ్రమ్మకొని పచ్చనెన్నెలచెప్పు యనఁగఁ,
దొలుకెలపు దోచెఁ దూర్పునఁ ద్రుళ్లు

బ్బు, నుమరునకుఁ బెట్టుబలితంపు పేనరువో
రె. చంద్రా. ౫. ౫౩.

౩. విట్టివీఁగు, గర్వింపు, నిక్కు.

వీ. నిలుచుండి చంక చేతులు కట్టుకొనువాఁడె
కొలుప రా కే మంచుఁ కెలయ సాగె. కువల.
౨. ౨౪.

ద్వి. కెలయుచు నిను నీవె కీర్తింపుకొనెను, కుల
జాండు తనుఁదానె కొని యాడుకొనునె. రం.
రా. ఆర. ౧౬౬ పా. ౧౫ వం.

౪. కసరుకొను, కోపపడు.

వీ. స్త్రీలఁగా నందఱ సృష్టింపరైతి రంచును నుప
ధాతలఁ జూచి కెలయు. దశా. ౪. ౧౧౯.

కెలవు. వి. ఆనురాగము, వలపు.

క. పలువుర కొక భామినివై, దలఁపును కొకవా
రసతికిఁ దగఁ బలువుగవై, వలపును మృగవి
చాగాదుల, కెలవు రసాభాసమయ్యె క్షితి
నెట్లన్నక. వరస. ౩. ౧౪౪.

క. గుఱిచేసి గిన్నెఁ బంపిన, తరువాతను మల్లి
పంపఁ దగఁ దంపినచో, మఱి మిమ్ముఁ గొదవ
చేసిన, లెఱఁ గగుఁ కెలవులును మామదిం
గడు నెడయుక. విప్ర. ౪. ౭౩.

కెలనము. వి. (క. కెలన) ౧. పని, కృత్యము.

ప. పాండవులం బరిమార్చుచని నేడ చేయక మ
ఱి చేసిన రారాజు నిర్గతప్రాణుం డైన నాకె
లసం బెవ్వరి కెక్కడు ... భార. సా. ౧.
౨౪.

ప. నాకుం దగిన కెలనంబు గంటి దీని కింతకు మై
కొంటిఁ దాంబూలంబు దయసేయుము...కు.
సం. ౪. ౪౧౦.

క. చిక్కినలగుడంబునఁ దల, వ్రక్కలుగా మోఁ
ది చంపి వైచిరి మఱియుం, బెక్కుఝంపంబు
లఁ బట్టిరి, యక్కెలనము మాని తనిసిరి ...
వేం. పంప. ౧. ౬౧౯.

౨. ఆక్రమ, కావలసినపని, అభీష్టకృత్యము.

ఉ...ఏను నీ,చుట్టను నై భుజాబలముసాంపున
నీకెలసంబు దీర్చెదం,జట్టన నన్నుఁ బంపుము
భృశంబుగ నెయ్యది కార్య మిత్తటిక.భార.
ఆర. గ. ౨౨౮.

చ...భవచ్చరణంబులఁ గొల్వ వచ్చితిం, గెలస
ము దీనికంటెఁ బరికింపఁగ నెయ్యది నాకుఁ
జెప్పమా. వేం. పంచ. గ. ౧౬౬.

౩. నిమిత్తము, హేతువు.

చ.బలుసెగ నించువిల్లడుగుఁబట్టినదే యిపు డా
కుబూదిగెం,పులఁ ద్రిరుచిత్వ మూఁది మరు
మున్నీలిగిం దివిఁ గ్రాయుమాక్తికం,బుల జడి
జాప్తనం దొరఁగుఁబో యిదియింద్రుని దేని
పుట్టరాఁ,గెలసము నాఁగఁ బోల్చిలుజిగింగ
రకాస్త్రుతి నొప్పె మేఘముల్. ఆము. ర.
౯౬.(కెలసము=హేతువేమి.)

ర. నేవ, ఉపచారము.

నీ...దివిజగణంబులు నెరపులై యీశుండు పుర
ము రేయఁ. గీ.దలఁచినంతన బోరనఁ దమకుఁ
దార,వచ్చి కెలసంబు నేసినవారె కారె. కు.
సం. ౨. ౧౬౦.

ద్వి. ఏకాంతమున హాటకేశ్వరం బేఁగి,యాకాం
క్షఁ గెలసంబు లర్పించువారు. పండితా.
వర్వ. ౩౬౨ పా.

కెల్లగింమే. స. క్రి. గ. కెల్లగించు. (శ. ర.) ౨.
రేచు. (శ. ర.)

కెల్లుమలఁగు. ఆ. క్రి. చరాజ్ఞుభుమగు, పెడమొ
గముపెట్టు.

గీ. కైలసుతయును... కేక రాలోకనంబులఁ గ
ల్లుమలఁగి. హర. ౩. ౮౧.

కెళుకుళి=కేళాకూలి.

(క్రి.దాసరస్సు).

నీ. ఈకెళుకుళిలోన నెలనాఁగ ప్రోదిరాయంచ
లకవల నిందించియాడె. పోడ. ౮. ౩౮.(శ.
ర.పా.)

కెళుపు. వి. గ. ప్రక్క, పార్శ్వము.

చ. అని వినిపింప నప్పు డమరాధిపనూనుఁడు
వచ్చి ధర్మనం,దనునకు నమ్రుడై కెళువునకొ
భజియింప ముదశ్రుపూరలో,చన యయి
కుంతి...జై. భా. ౮. ౧౨౩.

గీ. ఊరు పాడైనఁ గెళువులయూళ్ల కుటికి, మె
సవ దొరఁకొంటిఁ బ్రజ మారి మనఁగినట్లు.
మనుచ. గ. ౨౬.

౨. దూరము.

క.అనఘుఁడు సత్వ మె రూపై,జనియించినవాఁ
డు వీఁ డసాధ్యుం డీవే,ళను బ్రద్యుమ్నా
దుల నిట,నునిచి మనము కెళువు తొలఁగి
యుండుద మనుచుకొ.జై.భా.గ.గ౩.(చూ.
గర.)

కెళాకుళి=కేళాకూలి.

(క్రి.దాసరస్సు.)

నీ. ఈకెళాకుళిచెంత రాకేందులించాస్య తివిరి
యంచకు నడ ల్లిద్దుచుండె. రసిక. ౩. ౧౧౭.
కెళాకూలి=కేళాకూలి.

(క్రి.దాసరస్సు)

గీ. తాదితప్పికెళాకూలిదండ నొప్పు, గొప్పుచ
న్నీటికాల్వకు నుప్పరిగకు, నతులజలనూత్ర
మిడినట్టియద్భుతంబుఁ, గాంచి రాజన్యమూ
ర్ధన్యకన్యఁ బొగడె. రా. వి. ౩. ౮౧.

కెళ్లుకొను. స. క్రి. (త. కెళ్లు=తిను.) నోటవైచు
కొను.

ప. వెండియు నొండెడలం గుంభముక్తముక్తాఫల
శర్కరలంబు లగు నేనిక మెదట్లు కెళ్లుకొని
య నమలి చవిగొన లేక మరల వెడలఁ గ
క్కు డాకినీగణంబులు...కవిక.౨.౧౯౭.

కెవనిబంటు. వి. (త. కెవుని=గవను, కోటగుమ్మ
ము.) గవనిబంటు, కోటగుమ్మము కాచువాఁడు,
ద్వారపాలకవిశేషము.

వ... రాయబారులు ముగ్రాణంపుర దెగలు కపని
బంటులు వేశ్యాజనంబు లనియెడుదెబ్బది
రెండు వినియోగంబులవారలు నలుచెఱఁగు
లఁ గొలిచి రాక... ప్రబంధ. ౭౮.

కేవల. వి. ఆహుతుల యం దగుచుల్లా సాది నూచకధ్వని
కనుకరణము.

గీ. శంకరుఁడు నందిపై నెక్కి హంకరించి, య
తిశయాభూతిఁ గేవల నార్చి పేర్చి. అని.
ర. ర. (బ్రా. ముద్రి. పా. 'కేవల' శ. ర.
పా.)

వ... ఉలుము లురుముఖ్యుంహితంబు లనియు
రేసి యేసగాఁ దివిసి తడవిండ్ల నేసి కేవల
సం గూసి దాసి... వసు. ౨. ౧౧. ('కేవల'
ముద్రి. పా.)

కే

కే. వి. ఉత్సాహమును దెలుపుధ్వనికనుకరణము.

క. ... నీప్రియతనయుం, డోయమ్మ కడవ లన్ని
యుఁ, గే యని బోరగిలఁ ద్రోచి కేరుచు వ
చ్చుక. పారి. పూ. గ. ౨౧౨.

ఉ... భస్మము మేన నలంది కంజడల్, భూమిని
వ్రాల కూలమును బూనుక కే యని గంతు
రేయునా, స్వామినిఁ జూచునెచ్చెలికిఁ బై
నెవ రావెఱవేఱిఁ దీర్చగఁ. పార్వ. ర.
౯౪.

కేందుకము. సం. వి. ఆ. పుం. గాలవవృక్షము,
లాద్దుగుఱి.

కేందుపు. సం. వి. ఉ. పుం. తిందుకము, నల్లతు
మికి.

కేంద్రము. సం. వి. ఆ. న. (బోయతి) ౧. వృత్త
క్షేత్రముయొక్క మధ్యస్థానము. ౨. లగ్నమును
దానికీ చతుర్థపక్షమదళమస్థానములును.

కేంగో. వి. నెమిలికూతకు అనుకరణము.

క. లేఁగొడమ నెమిలి చల్లెడుఁ, గేంగో యని
వైశ్య మనకు గెలు పనుఁ జావ్వి. శ్రీ దా.
౫౨.

కేక. వి. (సం. ప్రా. కేకా. క. కేక.) ౧. నెమిలి
కూత.

నీ... కేక కేక యనంగను దనరు... ౨౦. భా. ౨.
౯౬.

౨. అజపు, పెద్దకూత.

క. ఆరీతిఁ బారువము పో, సారంగధరుండు తో
డిజననాథసుతుల్, సారెకుఁ గేకలు వేయఁ
గఁ, గారాకూర ముయి మనను గళవళవడఁ
గఁ. సారంగ. ౨. ౩.

జ: కేకరించు, కేకరింత, కేకించు.

కేక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. నెమిలికూత.

కేకటగెప్పుటలు. వి. బ. వేశ్యాశోకములు.

ద్వి. కర మసుర క్తియ కారణంబుగను, గిరిజేశుఁ
గేకటగెప్పుట లాడి, యును సరసము చేసి
యును గేలి చేసి, యును... పండితా. మహిమ.
౨౭౩ పా.

కేకయము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒక దేశము.

కేకయి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. కేకయదేశాధిపతికూఁ
తురు; కైక. (దశరథుని భార్యలలో నొకతె. భర
తునితల్లి.)

కేకరము. సం. వి. ఆ. న. మెల్లకన్ను. (వాచ.)

కేకరాక్షి. సం. వి. ఇ. న. మెల్లకన్ను; కడకన్ను.

కా. మానిత్రోధవిధూతపత్తముల మామతో న
పత్తల్లదా, కానీ రం దని కేకరాక్షిరుచి
మొక్కలొక్కలకొ కార్ణతూ, దానల్ప
హిపకల్పకాండతతులం దారం బురిం బా
ల్చునా, జానేయంబులు ఫేనహాస మిడి కై
జామోర లల్లార్చుచుక. ఆము. ౨. ౨౬.

కేకరాక్షుడు. సం. విగ. (అ. ఈ. అ) మెల్లకంటివాడు.

కేకరించు. అ. క్రి. (✓ కేక-క. కేకరిను.) గ. కేకలు వేయు.

ద్వి. క్రి. డించి మలయుచుఁ గేకరించుచును. నవ. 3 భా. (శ. ర.)

అ. గొంతుక సవరించుకొనుచు సకిలించునట్లు ధ్వనిచేయు.

ఆ. వచ్చి మదికి మెచ్చువచ్చునచ్చెలిబడా, వగలఁ జూచి వింతపదము వాడి, కేకరించి కొన్ని పోకలు పోయి య, చేపడెచూపు దన్నుఁ జేరకునకి. శుక. గ. ర. ౨౭. ప్రబంధ. ౭౮౮.

స. క్రి. గడించు, అడలించు.

సీ. ఇంచునీటిని గేకరించుచల్లనిమాట జాబిల్లితోఁ జొందుఁ జలుపుమోము. గంధ. ౧౯౯. (ఇట్లు బొపమ్యును దెలుపును.)

కేకరించు. సం. అ. క్రి. కడగన్ను పెట్టు.

గీ. కనియుఁ గాననివిధమున ననఘలేజుఁ, డెఱిగియును నెఱుంగనిధంగి నిండ్రుదిక్కుఁ, గేకరించియుఁ జూడక కృష్ణుఁ డంచి, తాననుం డయి యుండె ననాదరిమున. హరి. పూ. 2. ౧౯౬. (శ. ర. పా.)

కేకరింత. వి. (✓ కేకరించు.) గ. కేకలు వేయుట. (శ. ర.) అ. గొంతు సరి చేసికొనునపుడు కలుగుశబ్దము.

సీ. ఒడవెడు గాడ్గడ్డ మదిరిపాటునఁ బల్కరింపఁ బుట్టెడుకేకరింత దెలుప. ఆము. గ. ౬౦.

కేకరుడు. సం. విగ. (అ. ఆ. అ) మెల్లకంటివాడు. (వాచ.)

కేకాలి. సం. కేకావలము. (వై. ని.)

కేకావలము. సం. వి. అ. పుం. కేకలుగలది - నెమిలి.

కేక. సం. వి. న. పుం. కేకావలము.

కేకించు. అ. క్రి. (✓ కేక) కేకలువేయు, (మయూరము) ధ్వనిచేయు.

గీ. మొజని క్రొవ్వేణివెంటిపై నెఱసి పొలయ్య, నడలు దరికొని వావిరి నఱచుచుండె, గాన నెల్లఁ జెలంగ గ్రక్కడల మదము, దగిలి కేకించుపురినమ్మిపగిదివోలె. మ. సం. గ. ౧౬౫.

కేకి(క)నలు. వి. బ. గ. పరిహాసము చేయునపుడు కేకలు వేయుచు కొట్టుచప్పటలు.

మత్తకోకిల... దొడ్డకొవ్వరిబంతులక, వారిరువురు లీల నవును వారివారికి వారిలో, గేలిఁ దేలుచుఁ జాలఁ బ్రేలుచుఁ గేకనల్ వడిఁ గొట్టుచుక. రాజ. చ. ౨. ౧౬౦.

అ. నమస్కారములు, మ్రొక్కులు.

రగడ. క్షేత్రాద్రిస్థలి సింహలోచనున కలమిని గేకిన లిచ్చుచు ధక్తిని. హంస. ర. ౨౧౩.

గీ. విరుల కేకికిఁ జేరెద విరులతరులఁ, గిసలముల కేల యింత కేకిసల మసలఁ, బొగడ దండజయన యీసాగడదండ, దవన మవనంబునవరింప దవనతాంగి. బహు. ౨. ర. ౧.

కేకి(క)నగొట్టు, కేకి(క)నలుగొ(ల్లా)ట్టు = పరిహాసము చేయునపుడు కేకలు వేయుచు చప్పటలు కొట్టు; కేకలు వేయుచు చప్పటలు గొట్టినపుడు.

ఉ. కేకినగొట్టి యొర్తు గిలిగించిన నొక్కవిలోలనేత్ర వీ, లాకలకంకమాజితముల న్నగ... చంద్ర. ర. ౧౭.

చ. వనిత యొకర్తు మువ్వొని గవాక్షతలంబున నింతు లుండుటం, గనుఁగొనఁ జోటు లేమి నొకకార్యముపేరిట బాల నోర్తు వం, చనఁ దొలఁగంగఁ బిల్చి రభసంబునఁ దత్పరిజాలకంబు చే, కొని హరిఁ జాచెఁ గేకి నలుగొట్టుచు బోటులు దాని నవ్వగక. పారి. 3. ౧౨. ('కేకనలుగొట్టు' ప్రా. పా.)

వ. ఆకసంబుఁ గేకనల్లాట్టి కాకునేయుట కానునుఁగొనులు... ప్రబంధ. రం.

నీ ... కేకస్థాపై నాఁ గేకలువేయుచుఁ గేలు
దట్టి. గీ. నవ్వుట చెలంగు ... అం. భా. 3.
౯౭.

కేక(క)సలాడు = కేకసలుగొట్టు.

గీ. వృష్టిభోజాంధకులు కురువీర యిట్లు, కేఁగి మ
ద్యపానం బొనరించి ముదముఁ, బొంది కేక
సలాడుచుఁ బొందువడని, పలుకు లెసఁగం
గఁ దిరిగి నవ్వులు చెలంగ. భార. మా. ౪౦.

ఉ. కాక మదియవాక్యములు గైకొన నొల్లక
మారల్లోపునక, గేకసలాడుచుం జనినఁ
గింకరవైస్యముతోడఁ గూడి యే, జేకొని
మిమ్ము గెల్చి యతిచిత్రమహాసుసమేతుఁ
డైనయా, లోకవినిందితుక నరకలోకముఁ
జేర్చెడఁ బంత మొప్పగక. మత్స్యపురాణ
ము. 3. ౯౮.

కేటత్రాడు. వి. బా. యమపాళము.

క. పితరదొర కేటత్రాటం, జతసంబునఁ దివియ
మిగుల జడుపున నెదలో, వెత కుడుచుతపసి
బిడ్డని, బ్రతికించి యసంబు గన్న బల్లిదున
కొగిలె. నీలా. ౧. ౨౨.

కేటాయింఁ = కేటాయింఁ. స. క్రి. వేలుపలు
చు. (శ. ౪, వా.)

కేడ. విణ. (త. కేడక.) ధూర్తుడు.

నీ. చెడుగు గావరి నీచు చెరికి కేడ ములుచు చే
రజ మన ధూర్తుపేరు వెలయు. అం. భా. 3. 2.

కేడింఁ = కేడింఁ. స. క్రి. ౧. తొలఁగించు.

గీ. లేచి మెలపునఁ దాను గీలించియున్న, మె
ట్టునడలించి వాకిటఁ బెట్టినట్టి, తడకఁ గే
డించి పొదరునఁ దార్చిభూమి, సురశిఖామ
ణి యటు తొంగి చూచునపుడు. విప్రు. 3.
౬౮.

ద్వి. క్రిందటిగాలిగాఁ గేడించి రథము, నందు
పాటునఁ దోలు మనుచుఁ దోలించి. ద్వి. హ

రిశ్వ. పూ. ౬౯౫వం.

౨. అలక్ష్యమువేయు, సగతుగొనకుండు.

వ... బాబుండు సాత్యకిం గేడించి ప్రళయా
గ్నియం బోలె విజృంభించి ... భాగ. ౧౦.
ఉ. ౪౧౮.

కా. శృంగారాదిరసోదయంబునకు సంసిద్ధాస్పదం
బైనత, ద్రంగన్నా యకనాయికానిచయముం
దత్తద్గుణశ్రేణిచే, బొంగార నివరింతు నే
ర్పడ సముద్రాన ప్రబోధాత్మ రెల్లం గే
డింపక యాడరింపుడు దృఢోల్లాసంబు శో
భిలైదుక. కావ్యా. 3. ౨.

అ. క్రి. ౧. తొలఁగు, అపసరిల్లు; యద్ధమునుండి
తొలఁగు.

నీ. పట్టరా దీతనివరుఁగ్గలం బని భావించఁగా
సమీపమున నిలుచు, నడరి పార్శ్వంబులక
ద్దంబు వచ్చినఁ గేడించి యిట్టుఁ గితురువె
ట్టు. భాగ. ౧౦ పూ. ౧౬౨౭.

నీ. ఘృతశుద్ధి గావించి కేడించఁజేయక కులలను
సతిగఁ గైకొనెడునారు. పార్వ. ౨. ౧౨3.
(కేడించఁజేయక: - బహిష్కరింపక.)

(చాచూరుండు కృష్ణునితో నన్నమాటలు)

నీ. కేడించి కుంభినిక్రిందికిఁ బోరారు మనుజు
సింహుండనని మలయ రాదు. భాగ. ౧౦
పూ. ౧3౪౦.

నీ. మొన పేర్చి వైరులు మోహరించినవేళఁ గే
డింపక వృణ్డె గెలుచు టొండె. నా. పంచ.
౧. ౨౯౧.

జ: కేడించుకొను.

కేడించుకొను = కేడించు. (కేడించు + కొను -
స్వార్థమున.)

(పాటిపోవు.)

నీ. జోడించినసివంగి కేడించుకొనునట్టి వెళుక
గాఁ గుట్టార్చు విడిచి త్రెళ్ల. గీ... ఒకమహా
నినద మెగనె. కతు. ౪. ౯౮.

కేసువాటు. ఆ. క్రి. (క. త. కేసు=నాశనము.)
నశించు, ధమ్ము.

గీ. సారథులు వ్రాలఁ గొమ్ములు చదిసి కూలఁబ
క్కెరలు వీలఁ గరవాపపటలి తూలఁగే
డువాటంగ నవి పోయ భేదరాని, హర్షమునఁ
జూడఁగాఁ బొమ్మ లాడినట్లు. కుసల. ౨.
౧౪౫. (కేడివాటు-ముద్రి)

కేడెము=కేషడము. వి. (సం. భేటకము. ప్రా. కేడ
అం. త. కేడము.) భేటకము, డాలు, పలక.

నీ. తలబొమిడికము కత్తళము కేడెము కత్తి గూ
డిగాఁగలవి మున్నీ దొనర్చు. ఉ. రా. ౪.
౨౭౮.

నీ...భేటక మెనఁగును కేడె మనఁగ... అం.
భా. ౨. ౨౧౬.

కేణిక. సం. వి. ఆ. క్రి. పటపటి, గుడారము.

కేతకము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. మొగలి. ౨. ధ్వ
జము, జెండా. న. మొగలిపువ్వు.

కేతకి. సం. వి. ఈ. క్రి. గ. పచ్చపూమొగలి, కే
దఁగి. ౨. కేదఁగిపూవు. ౩. మాలితి, బాజీ.
౪. నదీవిశేషము, నువర్ణముభి.

కా.మాలారధృదనోర్పలాబ్ధినితపద్మశ్రేణిభారం
బు కుం, డాలగ్నం బొనరించి హస్త శశిజా
టప్రాంతమందుచి త, త్కాశస్యస్తమణుల్
పడందుడిచి కేతక్యాపగం స్రుంకుమక, కే
లన్నీరముఁ దెచ్చి మైదొడసి భక్తిం బూ
జనల్ నేయఁగక. కాళ. ౪. ౧౭౩.

ఉ. ఆతఁడు కేతకీతటినయందు నిజాంగము దోఁ
చి తత్పయో, భాతనమస్తదేహుఁ గలభాత
మహిధరగేహు నర్చనో, చేతునిఁ జేయ ...
కాళ. ౪. ౧౫౦.

కేతనము. సం. వి. ఆ. న. గ. గృహము, ఇల్లు. ౨.

నిమంత్రణము, వ్రాద్ధులందు భోజనమునకుపి
లుముట. ౩. ధ్వజము. ౪. చిహ్నము. ౫. కృత్య

ము, కర్ణము. ౬. చాపము, విల్లు. (కే. వి.)

కేతుతార. సం. వి. ఆ. క్రి. ధూమకేతువు, తోఁక
చుక్క.

కేతుభము. సం. వి. ఆ. పుం. మేఘము.

కేతుమాలము. సం. వి. ఆ. పుం. న. నవవర్ణము
లలో నొకటి. (కల్ప.)

కేతురత్నము. సం. వి. ఆ. న. వైచూర్యమణి.

కేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. నవగ్రహములలో

నొకటి (ఇది ఛాయాగ్రహము.) ౨. ఔక్కేము,
జెండా. ౩. చిహ్నము, గుఱుతు. ౪. కాంతి. ౫.
ధూమకేతువు. ౬. అగ్ని. ౭. కిరణము ౮. రోగ
విశేషము. ౯. శత్రువు. ౧౦. తక్కినిచెట్టు, వైజ
యంతిక. ౧. విణ. ఉ. పుం. శ్రేష్ఠుఁడు. (విలమున్స)
ల్లో. మునువంశకేతుం. సం. రఘు. ౨. ౩౩.

కేదరము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొకవృక్షము. (కల్ప)

కేదరుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) కేకరుఁడు, మె
ల్లకంటివాఁడు. (ఆమరసుధ.)

కేదారకటుక. సం. వి. ఆ. క్రి. ఒకజాతికటుకతో
హిణి. ౧.

కేదారకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకజాతిపక్షు.

కేదారగౌళ. సం. వి. ఆ. క్రి. ముప్పదిరెండుసపుం
సకరాగములలో నొకటి.

నీ. కాంభోజి కేదారగౌళ శోకవరాని పున్నాగ
గవ్వుకాంభోజి ... హంస. ౫. ౧౨౪.

కేదారజము. సం. వి. ఆ. న. గ. ఒకజాతిపక్షు. ౨.

పద్మకావ్యము, ఓపధివిశేషము. ౧.

కేదారము. సం. వి. ఆ. పుం. న. పరిమ. ౨. పుం. గ.

హిమవత్పర్వతప్రాంతమందున్న ఒకానొక కొం
డ. ౨. ఆలవాలము, పాము. ౩. ఒకానొకపూర్వ
క్షేత్రము.

కేదారుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. భార్య తలమును
గలవాఁడు - గంగాధరుఁడు, శివుఁడు.

కేసము. వి. గ. మాయ, వంచన.

ప. నిజనందనలం బుజ్జగించి వెలయాలి కేసంబు
లలవడ నోజగొల్పుచు...కు. సం. ౮. ౧౮౧.
ద్వి. కేస మేటికిఁ గందిగించనుగాఁపు, వానిని
వేచు కెవ్వలఁ జవి గాద, యనుమాట నిజమ
య్యె...ద్వి. పరమ. ౫౩౨ సా. ౧౧ పం.

౨. (క. కీస=అల్పము.) న్యూనత, కొఱత.
ఉ...గాం, గేయఁడుఁ దారకాసురుఁడుఁ గేస
ము లేకని నేసి రీసునకొ.కు. సం. ౧౨. ౮౨౫.

కేసారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. తల. ౨. కపోల
ము, చెక్కిలి. ౩. సంధి, కీలు. ౪. కుంభినరకము.
(మే.ని.)

కేసపాతకము. సం=కేసపాతము.

కేసపాతము. సం. వి. అ. పుం. పడవ నడిపించు
నపుడు నీటియందు వేయఁబడునది-అరిత్రము,
ఓడతెడ్డు.

కేమద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకజాత
కయోగము. (చంద్రునకు ధనవ్యయస్థానములయం
దు గ్రహములు లేకుండుట.)

కేయూరము. సం. వి. అ. న - భుజశిరస్సున నుం
డునది-అంగదము, భుజకీర్తి. పుం. రతిబంధవిశే
షము.

కేరజే(ర్జ)ము=కేరిజే. వి. పక్షివిశేషము.

గీ. కారుకోళ్లును గాఁజాలుఁ గక్కెరలును, బా
రువములుఁ బూరేళ్లును కేరజములు, గువ్వ
లును మొదలుగ లెక్కకొలఁది మిఱఁగల
వు పులుఁగులు కేతులు గ్రక్కఁ గ్రొవ్వి. చి
త్ర భా. ౩. ౧౨౨.

గీ. అంచలు నెమిళ్లు కేర్జము ల్పంచవన్నె, చిలు
కలు పికాదికకునము ల్లలసి పలుక. హంస. ౫.
౧౪౩.

నీ. గిజగాఁడు పూరేడు కేర్జంబు పొన్నంగి

గీ. అవఁగ నిట్లు పక్షి భేదాఖ్య లలరు. అం. భా.

౨. ౮౮.

కేరడము. వి. (✓ కేరు.) ౧. వక్రొక్తి, వంకర
మాట; పరిహాసము, గేలి.

గీ. తప్పు గలభర్త మ్రొల సోత్పాసఫణిఁ, కేర
డము లాడునతి మధ్యధీర...నరస. ౨. ౨౯.

శ్లో. ప్రియం సోత్పాసవక్రొక్త్య మధ్యాధీరా
దహేదుర్హ. సా. ద. ౩. ౬౧.

గీ. క్రేణియనఁ డచ్చన యనంగఁ కేరడ మన,
గేలి యన మేల మన మందెమేల మనఁగ, నా
ట యనఁ ద్రస్తరి యనఁగ హాళి యనఁగఁ,
బొలుచుఁ బరిహాసములు ... అం. భా. ౧.
౧౩౯.

చ ... నెచ్చెలుల్, పకపక నవ్వి కేరడపుఁబ
ల్కులు పల్కుఁగ నెట్టకేలకు...చంద్రా.
౨. ౧౪౫.

౨. చతురోక్తి, చమత్కారపుమాట.

గీ. ఇటుల నజ్ఞానకేళురఁ డేలఁ బట్టి, యింటిలో
సున్నవస్త్రపు లెదురుచెట్టి, వలపులకుఁ జిక్కి
కేరడములకుఁ జొక్కి, సంగమసుఖంబు కొ
న్నాళ్లు జరిపెఁ గన్నె. హంస. ౨. ౧౧౨.

౪. తిరస్కారము,

నీ. యదుపుంగవున కింత యపకార మొనరించి
దేవతావిభుఁ డైన దిగులు చొరఁడె ... అ
ద్దేవుమనుమని నద్దిరా యెటు చూతు ననక
కేరడ మెవ్వఁ డలవరించె. ఉ. హరి. ౫.
౨౮౨.

౫. తిరస్కారపుమాట.

ఉ. బాడబిళూరునిం జెనకుపార్థివు లెవ్వ రటం
చుఁ కేరడం, బాడ బలా యి దేటిమద మం
చు భృగుద్వహగర్వపార్థికి, బాడబ మా
త్రతాపము గనంబడఁజేసి... ఉ. రా. ౧.
౯౦.

క. అనవుడు నడుగక మిక్కిలి, కిమకం కేరడ
ములాడ గేలిగఁ గొనుచుకొ, విని విని వేసరి

యోర్వక, యెనసినవగతోడఁ గూడ నీవడు
చనియెక. యయా. 3. 2౮.

గీ. ఇతని కక్కడిసామ్రాజ్య మేడ బ్రదుకు, చెడి
యెఁ దెక కేర యనుచుఁ గేరడము లాడె.
వేం. పంచ. ౧. 3౬౯.

(పావురము) లయగ్రాహి. పేరెములు వాఱుచు
సమీదునిహుటాహుటినిఁ గేరడము లాడు
చు మహారయుముతో న, య్యారె యన మీటి
...సారంగ. ౧. ౧౨౧. (ఇట ఔపమ్యద్యో
తకము)

కేరడము చేయు=తిరస్కరించు.

నీ. అయ్యంతి తనపాపలందు మిక్కిలికూర్చి బెర
య సంజ్ఞాదేవిబిడ్డ లయిన. గీ. మువ్వరను కే
రడమునేయ నవ్వధంబు, పైఁచ లేక యొక
చ్చడు శమనుఁ డడిగి, చరణ మమ్మాలుదల్లి
పైఁ జాఁచెఁ దన్న. హరి. పూ. ౧. ౧౭౭.

కేరడించు. స. క్రి. (✓కేరడము) కేరడము చేయు.

(వక్త్రాధము కలదానినిగాఁ జేయు; పరిహసించు.)
నీ. కడు మొఱయింపకే కటకంబు లన మ్రోయుఁ
గటకము ల్బుభయత్న గరిమ ననుచు. గీ. జెలి
పలుకుఁ గేరడించుచు...వసు. ౫. ౭౬.

నీ. తక్షకసముద్రగ్రదంష్ట్రగళద్విషకీటిలాక్రీడఁ
గేరడించి. గీ. యల్లి నావిగ్ధునించి యాహర
విరించి, మఘవడమరాశరవరాళిమదికి జాలి,
శ్రుచ్చె...హాలాహలంబు. లక్ష్మీ. ౧. ౧౨౪.
(ఇట ఔపమ్యద్యోతకము.)

కేరళము. సం. వి. అ. పుం. దేశవిశేషము.

కేరళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. కేరళ స్త్రీ. ౨. జ్యోతిర్గ్రం
థవిశేషము. 3. హూర, రాశిలో నగముభాగము.

కేరళుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కేరళ దేశస్థుఁడు.

కేరించు. అ. క్రి. (✓కేరు) విజృంభించు, చెలరేగు.
ను...పూవుఁదీఁ, గగుడం దా పలరాచయింటరి
కడుం గేరించుచుం జిమ్మినక. యయా. ౫.

2౪. (శ. ర. పా.)

కేరింత. వి. (✓కేరించు) నవ్వు.

గీ. నగవు నవ్వు కేరింత నాఁ దగును హాసము
...అం. భా. ౧. ౧౩౧.

కేరింతలుగొట్టు=ఉత్సాహముతోఁ గూడినకేక
లువేయు.

(వ్యవ) నాఁ మూరక కేరింతలుగొట్టుచున్నాఁడు.

కేరిడే=కేరడము.

నీ. పిచ్చుక కేరిజ బెద్దురు వడ్డంగి... ప్రబంధ.
౨౩౪.

కేరు. అ. క్రి. ౧. ఉత్సాహపడు.

క. భృత్యులఁ దీర్చురు లైనయ, మాత్యులఁ గన్గొని
ప్రమోదమతి నఖిలజన, స్తుత్యముగ మంగ
ళోచిత, కృత్యము లొనరింపుఁ డనినఁ గేరు
చు వారుక. రుక్మి. ౨. ౧౬.

౨. ఉల్లాసముతో నుండు.

నీ. కోరి కాంతులతోఁ జకోరికలో రతిఁ గేరె...
మనుచ. 3. ౨3.

క. పొంగుచు మూఁడు జగంబులు, రం గెనఁగఁగ
నేలుచుండి వ్రాలిబలుదీ, విం గేరెడు నీ కిపు
డా, బంగురుఁజటిపాప చెలిమి పాటిల వలదే.
అచ్చ. రా. ఆర. 3౨.

3. ఉల్లాసముతో పలుకు; ఉల్లాసముతో కూ
యు.

చ...మచంబు లోరగా, చెలువడఁ బైట వేయు
నెఱవంతగఁ గేరు మరుల్కొనగ బె, గ్గు
లు గొనఁ జూచు లేనివగలుం గొని మాటికిఁ
గుల్ము గోటిచి, ములు నొనరించు నవ్వెలఁది
మోహపుఁదాయమువానిఁ జూచినక. హం
స. ౧. ౨౧౭.

గీ. కీరకలకంతములు క్రొవ్వి కేరువోట. మనుచ.
3. ౧౧౧.

౪. మతూహలపడు, తమిగొను.

చ ... ఉ, గ్గరి మఱియొర్తు వేసరిని గంధము
మెత్తి మిటారిగుబ్బలక, గలయఁ బ్రమాన
మాలికలు గట్టి హరిం గనఁ జేరఁ గేరుమక.
రుక్తి. ౫. ౨౬.

౫. చెలరేగు.

చ ... కువలయాధిపుపాటలు పాడినం గరం, బల
రుమఁ గేరి కేరి నగు నన్యులపాటలు పాడినం
గరం, బలయుచు నేడ్చు లోకు లపురా పతి
భక్తి యటంచు నవ్వఁగక. కళా. ౬. ౧౯౫.

చ ... నీ, కిల నొకరుండు సాటి గలఁడే యన బె
ట్టుగఁ గేరి నవ్వఁచుక. ఉ. రా. ౫. ౧౯౯.
స. క్రి. ౧. ఎగతాళిచేయు.

వ. ... సంగడిలం జీరువారును సంగరభీరులం
గేరువారును ... పారి. ర. ౬౬.

ఉ. ఊరక చుట్టుకొన్నఁ గమలోత్పలపంతులు
వాడు నంచునో, యేలును గూర్చి చుట్టితివ
యెంతటిజాణపు మేలుమేలు నీ, నేరుపు మె
చ్చనచ్చు నని నిచ్చలు మచ్చిక కుంభుఁ గేరు
నీ, హరగిరింద్రకన్యక దయామతిఁ గోర్కు
లు మా కొసంగుతక. ఉ. రా. ౧. ర.

౨. నిందించు, దూషించు.

కా. మారుం బేర్కొని దూలు గంధవహుఁ బల్క
లుం దుటారించి వే, సాయం జైత్రునిఁ
గేరు ... శుక. ౧. 3౧౪.

3. చులుకఁజేయు, లాఘవపఱచు, తిరస్కరించు.

గీ. వారకనృక యని నీవు కేరవలదు, దీనితో నా
కు నేస్తంబు పూని కూర్చె, గడఁక మై మిత్రి
వరుఁడు సంకరమనీషి. చంద్ర. వి. ౧. ౨3.

క. రంగుగ నెన్నడుమున నిన్నుం గేరె నటంచుఁ
గినుక నూల్కొన గరితక, మ్రింగితివోని
క్కంబుగ, సింగమ కలచంద మెల్లఁ జెపు
మా సరగక. అచ్చ. రా. ఆర. ౯౧.

చ... క్రొవ్వుగులుపన్నియఁ గేరుకు గొప్పతీర
హ... నీలా. ౨. ౧౯. (ఇట ఔషధమ్యవో

తకము.)

వి. శిశుకొదనధ్వన్యకరణము.

ఉదా: పాలు లేక పనివాఁడు కేరుకేరు మని ఏ
డ్చుచున్నాఁడు. కుక్కను జూచినతోడనే పిల్ల
వాఁడు కేరుమన్నాఁడు.

జ: కేరడము, కేరడించు, కేరించు, కేరింత, కే
రుకొను, కేరుచు, కేరుపు.

కేరుకొను. స. క్రి. (✓ కేరు) ఉత్సాహముతో
చెప్పకొను.

గీ... కీడుమేలును దెల్పుచుఁ గేక లిడుచుఁ, గల్లి
కొనుచును జనవేరు కేరికొనుచు, వచ్చె నచ
టికి దుబుడక్కవాఁ డొకండు. హంస. ౨.
౨2.

అ. క్రి. ఉత్సహించు.

వ... ఒండొరులఁ గడవం గేరికొను బేతాళబారి
కాజనంబులవలనను... పారి. ౫. ౧3.

కేరుమే = కేరు. (చూ. కేరుపు.)

కేరుపు. వి. (✓ కేరుమే) కేరుట, విజృంభణము.

క. గారాబునఁ బెరిగినశృంగ, గారాంబుధి గాని
గడును గా దొక నాఁడుక, గేరుపుల గానిఁ
బెట్టెడు, నూ రాసుత చూడ నూననుకుమార
నుమి. పాంచా. ౫. ౧౫. (శ. ర. పా.)

కేలకుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ప్లవకుఁడు, కత్తివాదర
మున్నగువానిపై నాట్యముచేయు నర్తకుఁడు.
(కల్ప.)

కేలాసము. సం. వి. ఆ. పుం. స్ఫటికము. (వాచ.)

కేలికుంచిక. సం. వి. ఆ. క్రి. భార్యామజ, స్వారి
క, మఱుఁడిలు. (వై. ని.)

కేలు. వి. బౌ. అనా. (సం. కులి.) ౧. హస్తము,
చేయి.

నీ. నదు మింత యని కేలఁ దొడికి పట్టినధాతయం
గుళికృత్తులజ్ఞాన్యవరులు. వై. ప. ౨. ౧౫.

చ. అన విని నవ్వి యవ్విక సితాంబుజలోదన

మెటకొంగు కేలున నులిపెట్టుచుం దళుతరు
క్కనుచూపులఁ జూచి...కుక. ౨. ౪౬౯.

గీ. కట్టినాడఁ గేలఁ గంకణంబు. పాండు. ౪.
౧౦౫.

క ... ఇరు, గేలులఁ గనుపట్టు నతనికిని దివ్యము
లై ... వి. పు. ౩. ౧౦౧.

మ. తరుకొత్తు ... కేల్లింతికి. ఆము. ౫.
౨౦. కళా. ౧. ౩.

౨. తొండము.

(గజపర్ణనము). నీ. చలువచే ద్వార వేదు రెటింగి
నిల్చి తజ్జనజిఘ్నకుఁ గేలు సాచి సాచి.
ఆము. ౨. ౨౪. వసు. ౧. ౧౦౭.

జ: కేలుదండ, కేలు మెకము, కేలు మొగుచు, కేలు
మొగ్గ, కేలుమోడుచు, కేలుమోడ్చు, కేలువి
డుచు, కేలుసాచు, కేలుసఁగు.

కేలుదండ = కైదండ. వి. (✓కేలు)
(హస్తావలంబము.)

చ... రఘూద్వహం దతిరయంబున లక్ష్మణుకే
లుదండతో...

నీ... అందలం బెక్కి... దకా. ౭. ౨౮, ౨౯.

కేలుమెకము. వి. (కేలు + మెకము) ఏనుఁగు, హస్త.

గీ. పద్మరాగంపుబోదెలపడుకటింటి, సన్నను
న్నంపుఁదిన్నియచందుచుట్టు, మెట్టికలనీల
పుంకేలుమెకముదోయి, పరఁగి యొప్పారు
గొప్పయుప్పరిగ కరిగి. రా. వి. ౫. ౮౫.

కేలుమొగుచు. ఆ. క్రి. (✓కేలు) నమస్కరించు.

గీ. ... ఉత్పలాక్షి, కృష్ణనర్తకు భక్తిమై గేలు
మొగిచి. హరిశ్చ. ౩. ౧౩౦.

కేలుమొగ్గ. వి. (కేలు + మొగ్గ) అంజలిబంధము,
చేమోడ్చు. (శ. ౪. బృ.)

కేలుమో(ల్లో)డుచు(డ్చు). ఆ. క్రి. (✓కే
లు) కేలుమొగుచు, నమస్కరించు.

గీ. కప్పరము దబ్బపండులు నిప్పపువ్వు, మొద

లుగాఁ గానుకలు కెట్టి మ్రోల నిలిచి, నలికి
రిట్లు కేల్తోడ్చి ప్రభునిఁ గూర్చి. రసిక. ౧.
౬౪, ౨. ౧౦౬.

కేలుమో(ల్లో)డ్చు. వి. (కేలు + మోడ్చు) నమ
స్కారము. ఆం. భా. ౨. ౧౭౫.

కేలువిడుచు. ఆ. క్రి. (✓కేలు) - హస్త సంజ్ఞచేత
అనుజ్ఞయిచ్చు - అజ్ఞాపించు.

ఆ. పన్ని వేగించుపరనిజద్వజనులఁ జూచి శో
ప మేచి త్రోచి యపుడు, పోర నొండొకం
టిఁ బొడుచుట కవనీశ, విబుధరిపులు గేలు
విడుచుటయును. కవిక. ౨. ౧౫౧.

కేలుసాచు. ఆ. క్రి. (కేలు + సాచు) యాద
నార్థము చేయి చాచు.

నీ. శ్రీకాంత దా నయ్యుఁ బ్రియు నిరోధింపదు
క్రిందై విరోధికిఁ గేలుసాచు. వసు. ౧. ౬౫.

కేలుసఁగు. ఆ. క్రి. (కేలు + సఁగు) కేలుమో
డ్చొసఁగు, నమస్కరించు.

రగడ. వ్యాఘ్రపురస్థలియందు మహాబాహుస్వా
మికిఁ గేలుసఁగెద హితముగ. హంస. ౪.
౨౧౩.

కేళకుళి = కేళాకూలి.

గీ. కేళికాగారములపాంతఁ గేళకుళులఁ జూర
వెఱచుజోటి యెట్లు లిచ్చోటి మేటి, కేటగా
జ్జంగళానీటియేటికాల్వ, దాట నోపెనో
కవిరమ్మ బోటులార. రసిక. ౪. ౪౪.

కేళకూలి = కేళాకూలి.

నీ. కుక్కులేశ్వర కేళకూలి నుద్భవ మైనమణిక
ర్ణిక నొనర్చి మజ్జనంబు. భీమ. ౩. ౧౮౯.

కేళాకుళి = కేళాకూలి.

నీ ... శ్రీ దాళాత మై కనుపట్టుఁ గేళాకూలి య
నఁగఁ గేళాకుళి యన. ఆం. భా. ౧. ౧౬౩.

కేళాకూలి = కేళాకూలి, కేళకూలి, కేళకుళి, కేళా

కులి, కళాకులి, కళకులి. వి. క్రీ. దాఖాతము, క్రీ. దాసరన్న.

కా. ఆకట్రంపుటనంటిమూకనడిచాయక మిం
చుపన్నటికే, కళాకులికా దిలకించి యావరిని
జెల్వం బైనచెంగల్వరా, జాకట్టుంచెలిచల్వ
దిన్నె గని యారా యెంతసౌఖ్యప్రదం, బై
కన్నట్టిన దీప్తం బనుచు బైత్యస్వామి యం
దుండగఁ. ఉ. రా. క. ౧౬౬.

కేలి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇ, ఈ. స్త్రీ. గ. ఆట, క్రీడ.

౧. స్త్రీపురుషులవివారక్రీడ. ౩. పరిహాసము. ఇ.
స్త్రీ. భూమి. (వాచ.)

కేలిక. వి. (క. ర. ను బట్టి యిది తెనుగుగా గ్ర
హింపఁబడినది. సం. కేలికా. త. కేలిక్ర.) నృ
త్యము, నాట్యము.

చ... జ, క్రిందజొరవంజి మేళములఁగేలిక సల్పి
రి... రామా. ౧. ౧౩౧. (క. ర. పా.)

ద్వి. చాఁగు బళా యనుకబ్బముల్ మ్రోయఁ, గాఁ
గేలికలతోడఁ గర మర్థి నేఁగి. బస. పు. ౭.
౧౫౪.

కేలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కేలి.

కేలికము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆహోకము.

కేలికల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. సరస్వతివీణ, కచ్చపి.
(వాచ)

కేలికిల. సం. ఆ. స్త్రీ. రతి, కామునిపత్ని.

కేలికిలుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) పరిహాసము
చేయువాఁడు. వి. ఆ. పుం. (నాటక) విదూష
కుఁడు.

కేలికిర్ణము. సం. వి. ఆ. పుం. లొట్టిము, శిష్టము.

కేలినాగరుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. భోగవ్రథా
నుఁడగునాగరనాయకుఁడు.

కేలిముఖము. సం. వి. ఆ. పుం. పరిహాసము.

(త్రి. ని.)

కేలివృక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. కదంబవృక్షవిశే
షము. (కల్ప.)

కేలిశీలుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) పరిహాసకు
డు, పరియాచకము చేయువ్యభాషము గలవాఁ
డు.

కేలిశుషి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. భూమి.

కేలినదివుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఆటచెలికాఁడు,
నర్తనకుఁడు. (విదూషకుఁడు, మొ.)

కేవడము. వి. ఒకవిధ మైనదాటు, భేటక భేదము.

నీ... భేటక మెసఁగును గేడె మనఁగఁ, దద్దేద
నామమై తనరును జిల్లోటి కేవడ మంచన
... ఆం. భా. ౧. ౧౧౬.

నీ. మిహిపసిండిపరుంజా మొహదా కెలంకుల
తావు గుజ్జరినేతకేవడంబు. మనుచ. క.
౨౯.

కేవరి. విణ. (కేపు + అరి) కేపు పుచ్చుకొను
వాఁడు. (బ్ర.)

కేవర్తుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. నీటియందు వర్తిం
చువాఁడు - కైవర్తుఁడు, జాలరి. (కల్ప)

కేవల ద్రవ్యము. సం. వి. ఆ. న. మరీచము, మిర
యము.

కేవలము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. కృతస్మిము,
సమస్తము. ౧. ఏకము, అద్వితీయము; ఆసహాయ
ము. ౩. అచ్చము, మఱియొకదానితోఁగూడనిది.
శ్లో. కాతర్యం కేవలా నీతిః శౌర్యం క్వాపదచేష్టి
తం. సం. రఘు. ౧౭. ౪౭.

వి. ఆ. న. అవధారణము, నిర్ణయము.

కేవలుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) సామాన్యుఁడు,
సాధారణుఁడు.

క. ఈమత్స్యపతి సహాయము, గా మాకుం దీర్చు
రానికార్యము గలదే, సామాన్యపాపములకు
దుష్టాచారములుబలయుతుం డితఁడు కేవలఁ
డే. భార. ఉద్యో. గ. 30.

క... సాత్త్వికయు... కృష్ణసాదరులుఁ దలఁచు
గేవలరె నృపా. భార. ఉద్యో. ౨. ౧౭౮.

కేవ¹=కత్వ. వి. ఆర్థబుధుం దగుఉల్లాసాదిసూ
చకధ్వని కనుకరణము.

ఉ. ఆపలరాయరాహుకుఁ డహంకృతిఁ బచ్చని
అక్కపక్కరక, తీవి నహించులేజిని న
డిం దుమికింపును నుగ్రమూర్తియై, కేవున
నార్చి తూటి నటికై యతిహృద్ధృతి ఖండ
ఖండముల్, గా వరకేతకీతునుమగర్భదలోజ్ఞు
లఖడ్గధారచేక. కవిరా. ర. ౧౨౬. ఆచ్చ.
రా. యు. ౨౮౭.

కేవ². వి. (హిం. కేవు) ఓడకూలి. (క.ర, ప్రా, వా.)
జ: కేవరి.

కేవకారము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. గుఱ్ఱమువెండు
కలను కత్తిరించుకత్తెర. (వై. ని.) ౨. ఇత్తుభేద
ము, ఒకజాతిచెఱుకు.

కేవకేటము. సం. వి. ఆ. పుం. పేను.

కేవగర్భము. సం. వి. ఆ. పుం. కబి, కొప్ప.

కేవఘ్నము. సం. వి. ఆ. న-వెండుకలుపోగొట్టు
నది-ఇంద్రులవక్తము, బట్టితల; పేనుకొఱుకుట.

కేవచ్చిత్తు. సం. వి. ద్. పుం. మంగలి. (యా. కేవచ్చి
దుఁడు.)

కేవచ్చిదుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. మంగలి. (వాచ)

కేవహామము. సం. వి. ఆ. న. కేశములము, వెండుక
కుదురు.

కేవటము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఛాగము, మేక.
౨. పేను. 3. మన్మథునితోపణబాణము. ర. శోణ
కవృక్షము, దుండిగము.

కేవటుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. భ్రాత. ౨. విష్ణువు.

కేవనామము. సం. వి. న. న. ప్రీతేరము, కురువే
రు.

కేవపక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. కేశముహము.

కేవపర్ణి. సం. వి. ఈ. ప్రీ. అపామార్గము, ఉత్తరేను.

కేవపాశము. సం=కేశపక్షము.

కేవపాశి. సం. వి. ఈ. ప్రీ. సిగ.

కేవబంధము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. క్రొమ్మడి, కొప్ప,
కీలుగంటు, జడ, మొ. ౨. కేశములను బంధించు
సాధనము. (ప్రాదు, మొ.)

కేవభారము. సం=కేశపక్షము.

కేవమథని. సం. వి. ఈ. ప్రీ. శమి, జమ్మి.

కేవమార్జకము. సం. వి. ఆ. న-కేశములను దువ్వు
నది-దువ్వెన.

కేవమార్జనము. సం. వి. ఆ. పుం. కంకటిక, దువ్వెన.

కేవము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. తలవెండుక. ౨. గుఱ్ఱము
సింగము లోనగువాని మెడవెండుక, జూలు. 3.
కిరణము. ర. యోని, ఆఁడుగుత్తి. పుం. న. ప్రీతేర
ము, కురువేరు. (కే. ని, మే. ని.)

కేవముష్టి. సం. వి. ఇ. పుం. మహానింబము, పెద్దవే
ము.

కేవరంజనము. సం. వి. ఆ. పుం. భృంగరాజము, గుం
టగలగర.

కేవరచన. సం. వి. ఆ. ప్రీ. వెండుకలు దువ్వి కొప్ప
మొదలగువానిని పెట్టుట.

కేవరచనము. సం. వి. ఆ. న=కేశరచన.

కేవరాజము. సం. వి. ఆ. పుం. భృంగరాజము, గుం
టగలగర.

కేవరుహ. సం. వి. ఆ. ప్రీ. ఒకజాతిదంతివృక్షము.

కేళవము. సం.వి.అ.పుం. పాన్నీ. (కల్ప)

కేళవర్ధని. సం.వి.ఈ.స్త్రీ. సహదేవీలత.

కేళవాలయము. సం.వి.అ.పుం.అశ్వత్థము, రావి.

కేళవావాసము. సం.కేళవాలయము.

కేళవుడు. సం. విణ. (అ.అ.అ.) ప్రశస్తమైనకేళ

ములు గలవాడు. వి. అ. పుం. కేళయనురాక్ష
సుని చంపినవాడు-నిష్ఠువు. (వాచ)

కేళవేశము. సం.వి.అ.పుం. కేళబంధము. (కొవ్వ,
సిగ, ముడి, జడ, మొ.)

కేళహంతృఫల. సం. వి. అ. స్త్రీ-హామములను
పోగొట్టుపండ్లు గలది-ళమి, జమ్మి.

కేళహస్తము. సం.కేళపక్షము.

కేళాంతము. సం. వి. అ. పుం. కేళచ్ఛేదనకర్తము,
గోదానము. (ఇది బ్రాహ్మణులకు పదియావయో
టను త్కత్రియాలకు ఇరువదిరెండవయోటను వై
శ్యాలకు ఇరువది నాలుగవయోటను చేయుకేళచ్ఛే
దనసంస్కారము.) మను. ౨. ౬౫.

కేళాంతికము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) వెండుకలప
అకు నుండునది, తలయెత్తుపాడుగు గలది.

కేళాకేళి. సం. అవ్య. ఒండొరులవెండుకలు పట్టు
కొని చేయునది. (యద్ధము-చూ. కచాకచి.)

కేళారుహ. సం. వి. అ. స్త్రీ. సహదేవీలత. (వాచ)

కేళార్హ. సం.వి.అ.స్త్రీ. మహానీలి, పెద్దనీలి.

కేళి. సం.విణ. (న్. నీ. న్.) మంచివెండుకలు గల
వాడు. వి. న్. పుం. గ. కృష్ణుని చే చంపబడిన
ఒకరాక్షసుడు. ౨. సింహము. ఈ. స్త్రీ. గ. నీ
లి. ౨. భూతకేళి. ౩. అజలోమి. (కల్ప.) ర.
చూడ, సిగ. (నై. ని.)

కేళిక. సం.వి.అ. స్త్రీ. శతావరి, పిల్లపీచర, చల్లగడ్డ.

కేళికుడు. సం.విణ. (అ.అ.అ.) మంచివెండుకలు
గలవాడు.

కేళిని. సం.వి.ఈ. స్త్రీ. గ. మంచివెండుకలు గల స్త్రీ.
౨. ఒకరాక్షసి, కైకసి. (రావణకుంభకర్ణాదుల
తల్లి.) ౩. దుర్గ. ర. చోరపుష్పి, కడిలము. గ. జ
టామాంసి. (కల్ప.)

కేళుడు. సం.వి.అ.పుం. గ. వరుణుడు. (హేమ.
ని.) ౨. విష్ణువు.

కేళ్యము. సం.విణ. (అ.అ.అ.) కేళములకు హిత మై
నది, వెండుకలకు నలుపు లోనగువానిని గలిగిం
చునది. వి. అ. పుం. భృంగరాజము, గుంటగల
గర. న. కృష్ణాగురువు, నల్లఆగలు.

కేసర. సం. వి. అ. స్త్రీ. కార్పాసము, ప్రత్తిచెట్టు.
(కే. ని.)

కేసరము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. సింహములో
నగువాని మెడమీదిజాలు. ౨. కింజల్కము.
పుం. గ. నాగకేసరము. ౨. పున్నాగము, పా
న్నీ. ౩. వక్రళము, పొగడ. (కే. ని.) న. గ. ఇం
గుప. ౨. బంగారు. ౩. కాసీసము, అన్నభేది.
(కల్ప.)

కేసరపూరకము. సం.వి.అ.పుం. మాతులుంగము,
మాదిఫలము.

కేసరాచలము. సం. వి. అ. పుం. మేరుపర్వతము.
(వాచ)

కేసరాష్ట్రము. సం.వి.అ. అ. మాతులుంగము, మా
దిఫలము.

కేసరి¹. వి. వృగవిశేషము, భేదరము.

నీ. ... కేసరియన భేదర మగు... ఆం. భా. ౨.
౨౫. (ప్ర. క. ర. పా- కిసరి. ప్రాతప్రతి
వ్రాతప్రతులపాఠము.)

కేసరి². వి. ఒకవిధమగువరిమై.

(బ.కేసరులు-ర్లు-) ఒకజాతి ఎఱ్ఱపడ్డు. (ప్రా.)

వ. ...కన్యానిగరాలు ముత్తెసరు లేనుగుకొమ్మ
లుగంగాజలములు కేసరులు చంద్రవంకలు
...ప్రబంధ. ౧౧౨.

సీ. సన్నసూములు పచ్చగన్నేర్లు గోదండరామ
ముల్కేసర్లు రాయసర్లు. హంస. ౪. ౧౨౨.

కేసరి. సం. వి. న్. పుం. ౧. హనుమంతునితండ్రి.

౨. సింహము. ౩. గుఱ్ఱము. ౪. పొన్నకీ. ౫. నాగ
కేసరము. ౬. కక్తగిగుప్త, ఎఱ్ఱమునగి. ౭. బీజ
పూరము, మాదిఫలము. విణ. న్. పుం. శ్రేష్ఠుఁ
డు. (ఈయర్థమున సమానపూర్వపదముగా నుం
డదు. చూ. ఋషభుఁడు.)

కై

కై¹=కయి¹. వి. (క.కై, కయి. త.కై.) హస్తము,
చేయి.

మ. ...చిలుకకై నై నుంచకే చిల్కప,ల్కుల్క
నీపల్కుల్క కాంచ లేము ... ఉ. రా. ౬.
౫౬.

క. కైకా నీపూనినపని, కై కాకై కందినట్టియను
గుంగొడు కి, టై కానల కేగెడు ... అచ్చ.

రా. అమో. ౯౪. ఆం. భా. ౨. ౧౩౨.

౨. తొండము. (చూ. కేలు, చేయి.)

జ: కైకట్టు, కైకలవాఁడు, కైకాసుక, కైకాస
ము, కైకూడు, కైకొయ, కైకొలుపు, కైకోల, కై
కోలు, కైచాఁపులు, కైచెఱ, కైశీతగాఁడు, కై
శీతము, కైతప్పు, కైదిండ, కైపడు, కైపవము,
కైముడి, కైమాడుపు, కైలాగు, కైలాటము, కై
పడి, కైపసము, కైవీగు, కైసవలు, కైసాటియ
క్క, కైసేత, కైసేయు.

కై²=కయి². ప్ర. (కు+వి-ఇది ఉభయయతుల

లోనిది)-చతుర్థివిభక్తి ప్రత్యయము-కొఱకు.

(క) ప్రయోజనమును తెలుపును.

క. కమలాపతిఁ గొల్తు ముక్తికై విభు ననఁగకా.
నరస. ౪. ౨౪.

గీ. అనఘ మామామ శకుని నాకై కడంగి, జూద
మాడెడు నీతోడ...భార.సభా. ౨.౧౭౪.

గీ. అమరతటినితనూజుపైయలుకఁ జేసి, యనికిఁ
జొరవటె యట్టైన నతఁడు సచ్చ, నంతదాఁ
కఁ బాండవులకై కొంత సమర, కేలి వేడుకఁ
జలుపుట వోలవొక్కొ. భార. భీష్మ. ౧.
౧౬౩. (ఇట 'పక్షమున' అని భావము)

(చ) హేత్వర్థకము.

గీ. అదియుఁ గాక మరుత్తుండు యజ్ఞవేళ, నుచిత
దక్షిణ లర్పించి యున్నధనముఁ, గొల్లవిడిచి
న బ్రాహ్మణు లెల్లఁ దనిసి, విడిచి రర్థంబు దీని
కై చెఱవ నేల. జై.భా. ౧. ౭౩.

(ట) దెనకు, వైపునకు.

ఉ ... అ, త్యంతముఁ దత్త్రిల్లఁగఁ దదాననముం
దనకై మరల్చుచుకొ. కళా. ౫.౧౪.

కై³=కయి³.

కైంకర్యము. సం. వి. అ. న. నేన, ఊడిగము.

కైక=కయిక. వి. (సం. కైకేయి.) దశరథునిభా
ర్యలలో నొకతె.

క. కైకా నీపూనినపని, కై కాకై కందినట్టియ
నుంగొడు కి, టై కానల కేగెడు నిక, నే

కడ నీవంటితులువ లేరే పుడమి. అచ్చ.

రా. అమో. ౯౪.

సీ. ... కైకేయి వెలయును గైక యనఁగ. ఆం.
భా. ౨. ౧౦౫.

కైకట్టు=కయికట్టు. వి. (కై¹+కట్టు) సందర్భము.

సీ. సందర్భసంజ్ఞయై చనును గైకట్టవ ... ఆం.
భా. ౧. ౧౧౨.

కైకయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శోకయరాజుకూతురు;
కైక, కైకేయి.

కైకయుఁడు. సం.వి.అ.పుం. కేకయదేశపురాజు.
(రూ. కేకయుఁడు.)

కైకలవాఁడు=కయికలవాఁడు.వి.(√కై¹.) తం
కువాయ భేదము.

సీ. తంకువాయభిధ దనరు మగ్గరి యన...తదే
దము ల్పొగటవాఁ డనఁగను సారీఁ డనంగను
సారె యనఁగ ... కైకలవాఁ డనఁగను ...
అం. భా. ౨. ౨౨౩.

కైకసి, సం.వి.ఈ.స్త్రీ. రావణాదులమాత, కేశిని.

కైకానుక(న్క)=కయికానుక.(కై¹+కానుక-
త. కైకాణి.)

(రాజాదులఁ జూడఁ బోవునపుడు కొనిపో
యెడుద్రవ్యము, ఉపాయనము.)

మ. పులిగోరుల్ పెరలేనె కన్తురి మెకంబుల్ పు
న్దుజవ్వాజిపి,ల్లులు... వెలవిండ్లుక బాటవా
తంపక,ట్టులుఁ గైకానుక లిచ్చి బోయదొర
బిడ్డల్ గాంచి రాఘవాభిక్ష. రామా. ౨. ౫.

గీ. నీకుఁ గైకాన్క జేసెద నేఁడు దానిఁ,దత్త
నూజాలకంతరిక్తంబు గ్రోలు.శుక.౨.౨౨౯.
(బహుమానము; లంచము.)

గీ. గుండ్రపేరును గైకాన్క కోరి నేతు,నమ్మ నా
విన్నపంబు నీ వాలకించి,వాని ననుఁ గూర్పు
నీ నేర్పు పూని మెఱసి. హంస. ౨. ౩౭.

కైకానము=కయికానము. వి.(√కై¹) రాయడి,
బాధ.

క. చేసెడువలరాయనికై,కానములకుఁ గాక జ
డిసెఁ గాఁపుంగొడుకుక, లో నుదలిఁ దె
చ్చుటకు ని,ద్రాసత్తుని మీఁటెఁ జన్నుద్రావె
డుకొడుకుక. వేం. పంచ. ౪. ౪౨౨.(ప్ర
యోగాంతరము లేదు.)

కైకూడు=కయికూడు. (√కై¹)

కైకేయి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ. కేకయరాజామాతరుడు; కై

క, దశరథునిమాఁడవభార్య, భరతునితల్లి.

కైకేయుఁడు. సం.వి.అ.పుం. కేకయదేశపురాజు.

కైకొను=కయికొను. స. క్రీ. (√కై¹. త. కై
కోన్.) ౧. ధరించు; స్వీకరించు, పుచ్చుకొను;
పట్టుకొను, గ్రహించు.

కా. శ్రీకంఠా నిను నీవు నేమటకుమీ చిత్తంబు
రంజించెదక, నాకద్వేషుల డాగురించుట
కునై నాఁ డేమ గైకొన్న కాం,తాకారంబు
జగన్నిమజ్జనము నీకై చూచెదే జూపెదక
...భాగ. ౨. ౩౯౧.

చ. పాడువుగ నెల్లయంగడులఁ బ్రోవులువోసిన
నూత్నరత్నముల్, కడఁక ననేకవేషములు
గైకొని వచ్చినయర్థికోటికిక,బిడికిసు లాది
గాఁగ బలివెట్టుదు రెప్పడు వైశ్యభామి
నుల్...చక్ర. ౧. ౭౪.

గీ. కైకొనుము దీని నని యిచ్చె వాకవనిత, పూ
ర్ణచంద్రనిభాస్య కల్పాపుదండ. నైష. ౩.
౧౨౦.

చ. ... ప్రదక్షిణార్పయై,యకలుపలీలఁ గైకొ
నియె హవ్యనహండు హవిర్విభాగముక. భీ
మ. ౫. ౩౯.

ఉ. ...తా గురుజనంబులు కుంకుమ సంచుసాంక
ముం, బోలెడుదల్పముం బనుపుముద్దయుఁ
గైకొని లోడ రా మహా,కేశిరథాంగ యైన
నదికిం జని మజ్జనమాడి వేసుకక. శుక. ౧.
౪౨౨.

చ. అనపుడు బోయ యిట్లను శుకాంగనలో నడ
లంగ నేల నీ,తనయులఁ జంప నేను బినితం
బులు బ్రాంతియె నాకు వీనిఁ గైకొని వెలచె
ట్టువారికడకుం జని యమ్ముదు... కేయూర.
౪. ౭౭.

౨-పాణిగ్రహణముచేయు-వివాహముగు, పెండ్లి
యాడు.

చ. భవదనుజాత్మజ న్వనువృపాలుఁడు కైకొను
నెల్లి నేట...వను. ర. ర.

ఆ. తనకు సదృశుఁ డైనతరుణునిఁ కైకొంటరా
జనుతకుఁ దగవు రాజవదన. భాగ. ౯. ౬౨౦.
విక్ర. ర. ౫౪.

౩. భావించు, ఎంచు.

గీ. ... గెల్పు గెల్పుగ మదీయ, బుద్ధి కైకొనద
య్యెడు సిద్ధముఖ్య. భార. శాం. ౧. ౬.

సీ. అఖిలపైన్యములు సహాయులు గూడంగఁ గృ
ష్ణుచే నపజయక్షేత్ర మొంది, యే మని తనవీటి
కేఁగ నమ్మగధేనుఁ డకట యిమ్మెయిఁ దన
యంతమేటి, యవసీపతుల కెల్ల నగ్రణి య
నిఁ బాటిపోక కర్ణంబుగఁ కైకొనంగఁ, జను
నె...హరి. ఉ. ౨. ౩.

ర. ధ్యానించు.

శా. ... శృం, గారాగారము మంగళాచలపతిం
కైకొందుఁ జిత్తంబునక. గంధ. ౧.

౫. లక్ష్మ్యపెట్టు, సరకుగొను, పాటించు; ఆదరించు.

క. తనకొలది నుపాయంబులు, పానరిచి ధనపం
తుఁ డగుట భూపగుణము నిర్దమని నిజప్రజ
యును కై, కొనదు విరోధులును సరకుగొనరు
కుమారా. భార. శాం. ౩. ౧౭౩.

మ. దయ నాయాడినమాట కైకొనవు సంతాపం
బుఁ దెచ్చుం జామి. భార. ఉద్యో. ర. ౪౭.

క. ఏకాధివాసమైత్రిం, జేకొను మేఖలకు హితము
చెప్పుతలఁపునం, బోకును నీ వెన్నఁడు నది,
కైకొనదు హితోక్తి తెలియఁగా లేదు మ
దిక. శేయూర. ౩. ౨౬౪.

గీ. తప్పు నేసితి రిట్టులు దగునె వీర, లేదుగతిఁ బ
ల్కినను నది యెల్ల మనము, కైకొన వలయుఁ
గా కిట్లు గాదుగూడ, దని నిషేధించు టొ
ప్పునె మనుజనాథ. భార. విరా. ౫. ౨౭౫.

౬. అంగీకరించు, ఒప్పుకొను.

క. ఆకునానాభూనురుఁ డపు, దాకాంతలనరస
సప్తదాలావసులక, కైకొనుచు ముదితహృ
దయుం, డై కేలీవనము వెదలి యరిగి కుఱఁగ
టక. మరుచ. ౩. ౧౧౦.

క. తగుమాట లాంబికేయుం, డగు నని కైకొనునె
యెన్నఁ డైనను ..భార. ఉద్యో. ౧. ౩౧౫.

౭. ఆక్రమించు, పశపఱచుకొను.

చ. మదగజరాజకుంభముల మచ్చరికించు మహా
జకుంభము, కదిసి కలంతమేరయురుఁ కై
కొని యున్నవి యెల్లవాకిక, విదితము గాఁ
గ నిట్టితటి నీచెలి డెంచునందు నేమియుం,
గదలక మానుండ నవకాశము లేదు గడి
కళాపతీ. నైష. ౮. ౬౫.

వ...వారిప్రధానులు స్వామిద్రోహంబులు చేసి
రాజ్యంబులు కైకొని యేలం గలవారు...వి.
పు. ౬. ౩౯౫.

మ. కొనియెం గంచుకముల్ సముద్భటనటన్తోటి
భటప్రాధిఁ కై, కొనియె న్నేడుక జీడికోట
యహితక్షోణిస లల్లాడ...కాశీ. ౧. ౩౩.

౮. ఆవలంబించు, పూను.

సీ. ఏడుగాలం బయ్యె నేను నిరాహారఘోర
వ్రతంబుఁ కైకొన్నవాఁడ. హర. ౨. ౫౩.

౯. పొందు, చెందు.

చ. ఆడుగులయందు శౌచవిధి యాత్మ నొనర్పఁ
దలంప కీపుకాల్గడ దలయింపి గానిదుర
కైకొన నేనది యంతరంబుగాఁ, గడఁగి మ
దింతహేతు వగుగర్భము నొంచితి...హరి.
పు. ౧. ౮౭.

మ...కాశీశ్వర నీలకంఠ యనుచుకొ మ్రాగన్న
వాటిల్లఁ ద, తల్లలకినూనుఁడు మూర్ఖుఁ కై
కొనుఁ గ్రుమక్షమాక్షుల్లాసియై. కాశీ.
౨. ౧౫౪.

౧౦. అనుభవించు.

చ. అదియును గాక పూర్వకృత మైనయఘంబు

లు వ్యాధిరూపమై, పొదివినఁ దాను గైకొనక
పోవునె... భోజరా. గ. ౧౦౬.

సీ. ప్రాణేశ పతికి మున్నరలోక మరిగెడు చెలువ
లేతపములు చేసిరోక్కొనల్లభ చూచితే నై
ధవ్య మొక్కింతవడియైనఁ గైకొన వలసె
నాకు. భా. రా. యు. 3౯౨.

గీ. అసమసింహాసనమఁడై యభిలరాజ్య, వైభవం
బులు గైకొంచు వజ్రలువాడు, నియతిమై
గాలిఁ గ్రోలెడు నేడు నహహ, యధిప య
తఁడు మహాభోగి యగుట నిజము. కవిక. ౬.
3౯.

౧౧. భక్షించు, తిను.

ఉ. కల్లరిత్రాంచు సప్తకలు గైకొనుకేకివార
పాలికిం, జెల్లిన జెల్లు గాక సరసీజలిసంబు
లిగుట్లు మేసి భా, సిల్లెడుమీ కయో విషము
చిల్కఁగ వేడిమి గుల్కఁ బల్కఁగాఁ,
జెల్లునె యోమరాళపిక శేఖరులార వదంపుఁ
డింపుగన్. విజ. వి. 3. ౫౭.

ఉ. ... వాడుమోములుం, బొందువడంగ సాం
ద్రతర భూరుహపంక్తులచల్లనీడలం, గందఘ
లాదిభాద్యములు గైకొని కొండోక నిల్చి
వెండియున్. భా. రా. యు. ౨౭౧. శుక.
౧. ౪౨౩.

౧౨. పట్టు, అనుసరించు.

వ. మాధవుండు ... కరివగరంబుపెండెరువు గై
కొని... చనిచని... భార. ఉద్యో. 3. ౧౪౫.
మ. చరమాకాంతరవీధిఁ గైకొని సరోజాతప్రి
యం డేగఁగా... విక్ర. ౨. ౧౧౫.

ఆ. క్రి. ౧. పూను, ఉద్యమించు.

క. మాకుం బుణ్యము సాలమి, గా శేమి జగత్త్ర
యంబుఁ గావంబ్రోవం, గైకొన్ననీవు సకల
వి, వేకివి మాదుఃఖ మెఱుంగవే మధుమధనా.
ఉ. హరి. ౪. ౯౬.

౨. కలుగు ?

క. వీరి దనకు నహాయము, గైకొనఁగాఁ దనదు
మూర్ధకంపము నేయక, లోకమున కపుడు
సకలము, సీకంపము పుట్టు నట్టియభరాజం
బున్. భా. రా. బాల. ౪౨౦.

కైకొలుపు = కయికొలుపు. స. క్రి. (✓ కైకొను)
కైకొనఁజేయు.

(సప్తపింజరేయు)

క. నావుడు మానరనాథుఁడు, గేవలపురుషుండె
వాడుకీ దొందుపనున్, గావించునె మది
బెదరం, గావల దని చెప్పి చొరలు గైకొలు
పుటయున్. భోజరా. ౪. ౭౪. (చూ. ౭౩.)

కైకొల = కయికొల. వి. (కై + కొల - త. కై
కొల్ - తన్.) గుడ్డలు నేసికొని బ్రతికెడు ఒకా
నొకజాతి. (ఉదా: కైకొలవాడు, కైకొలది.
శ. ర.)

కైకొలు = కయికొలు. వి. (✓ కైకొను). కైకొ
నుట.

(అంగీకారము)

సీ. నీవ కా కెవ్వరు నేర్తు నీవని కియ్యకొ మ్మని
యతని కైకొలు వడసి. భాగ. ౮. ౧౯౨.

(గ్రహణము, గ్రహించుట)

కా. గంగం దాల్చితి పుత్రమాంగమున నన్ గై
కొలుగావించిర, ధాంగీకారము... నరస. ౧.

గీ. (శ. ర. పా - కైకొలుగావించు = గ్ర
హించు.)

(ప్రతిభ)

క. నేలయు నుదకముఁ దేజము, గాలియు నాక
సము నెఱుంగఁ గాచితి నాకై, కో రిదెరెం
డాడఁగ నా, నాలుక మీకులమువారి నాలుక
యటులే. ద్వా. ౫. ౧౯౮.

కైచోపులు. వి. బ. (కై + చాపులు) నమ
స్కృతి. (శ. ర.)

రగడ...నివిడనలిలో నివిడాకార, స్వామికి మ
తిఁ గైచాపు లొసంగుచు. హంస. ర.
౨౦౩.

కైచెటి=కయిచెటి. విగ. (కై¹+చెటి) చేతిలో
బంది యైనది.

క. ఏచినతననిడువాలివి,లో చనముల చెలువమున
కు లొంగి జలజముల్, కైచెయిచ్చెన
నం గే,లీచాలతనలిన మాకలికి ధరియిం
చుకొ. వరాహ. ౧౦. ౫౦.

కైజో=కయిజో. వి. (పాశ్చ్య. కైజో.) వాఁగెను
చెనుక కీడ్చి కట్టుట. (శ. ర)

క. ఆజోలాహల మరు దని, యాకర్ణింపుచు వి
భుండు హయము డిగి హుసా,రై కైజాచేసి
మహా,నోకహతలమున నిలిచి కనుంగొనుచుం
డకొ. చంద్రా. ౨. ౧౦౧.

కా. కైజాచేసినబొండుమల్లెవిరిబల్లండాజగా
జోదులే,జీబాదం దల వాంచి బోటిచెఱఁ
గుం జే గట్టిగాఁ జాట్టిను,నాజంగంబయిచా
టున న్నిలిచి క్రేఁగంట న్ననుం జూచునం,
భోజాతాక్షిని నెజ్జకుం దిగుచు నేర్పుల్ గ
ల్లునే మీఁడటకొ. మవల. ర. ౯౯.

నీ. లాయంబులోనిలులాయంబుపైఁ గాలుఁ డె
క్కుడునరునిపై రక్కసుండు, కైజా యమ
ర్చినక్రంబుపై వరుణుండు...శ్రీరం. మా.
ర. ౯౦.

జ: కైజామోర.

కైజోమోర=కయిజోమోర. వి. (కైజా + మో
ర.) ౧. హయశీర్షకంపనము.

నీ...కైజామోర యన హయశీర్షకంపనము వెల
యు...ఆం. భా. ౨. ౨౦౦.

౨. కల్లెముతో చెనుకకు విగించినమూతి.

నీ. హయనాథుఁ డంపినహయలు కైజామోర లా
ర్చుచుఁ బతికి జోహారునేయ. వసు. ౧.౧౫.

నీ. అనికి వేలుపుఁదేజి నలరుకైజామోరయల్లా
ర్చుచేఁ జీరుహయకులముల. చంద్రి. ౬.
౮౫.

కా... పురిం బొల్పు నా,జానేయంబులు శేన
హాన మిడి కైజామోర ల్లార్చుచుకొ. ఆము.
౨. ౨౬.

కైజీలేగాఁడు=కయిజీలేగాడు. విగ. (కైజీతము
+ కాఁడు) భృతకుఁడు; భృతకయోధుఁడు.

ఆ. కాననంబుబలముఁ కైజీతగాంధ్రును, నైన
యట్టిబలము లాటు నరసి. భార. ఆశ్ర. ౧.
౭౩.

కైజీలేము=కయిజీలేము. వి. (కై¹+ జీతము)
ఎప్పటికప్పు డిచ్చుజీతము.

గీ. ఒకని నొకఁ డెచ్చరించుచుఁ జికిలియొఱులు,
పొఱవైచుచు వడిఁ జొరఁబాటువారు,నగు
చుఁ కైజీతములవార లనికి నిగిడి. మవల. ౨.
౧౦౩.

నీ.అభిలసీహమూల మైనదుర్గమ్ము లంబలికలు గల
కమ్మచెలమవొరలు,చేతి కైదేసివేల్ శవరా
యలవరాలనెలకట్టచలపటాణీల్ గరీబు, లూ
ల్లాయములమీఁద హోరపుత్తరువు గన్నరా
యకైజీతంబురాయవారు...రా. వి.౫.౧౩.

విగ. శవభాయుధనిషేవి, చెనుకకు తిరుగ నని
యొట్టు పెట్టుకొని యాధము చేయువాఁడు, సం
శస్త్రకుఁడు.

నీ. శవభాయుధనిషేవి చనుచు కైజీత మంచనఁ
గను...ఆం. భా. ౨. ౧౮౫.

మ...బోయల్ దాయలై పాము క,పూరవీధికొబ
రపీరుల న్గదుమ గుంపుల్ గూడి కైజీతముల్,
దఱుమకొ బర్విడి స్వామిపుష్కరిణీతీర్థం
బందు వే గ్రుంకినకొ. ప్రబంధ. ౭౯౭.

కైజో=కయిజో, కైదు, కయిదు. వి. కపింజలము,
కాఁజా.

సీ. కాఁ జనఁ గై జనఁగాఁ గపింజల మొప్పు...
అం. భా. ౨. ౯౪. సుద. ౩. ౧౯౪.

గీ. కఱకుటంఘ్రుల నిటికించి గజ్జె గదలఁగఱికి నె
టి నెటితో రెమ్మకయును విటుగ, విటిచె వడిఁ
గై జా నొక పెద్ద వేరడంబు. మనుచ. ౪. ౫౦.

కైటభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దుర్గ. (త్రి. ని.)

కైటభారి. సం. వి. ఇ. పుం. విష్ణువు, చెన్నఁడు.

కైటభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ = కైటభ. (త్రి. ని.)

కైటభుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒక రాక్షసుఁడు.

(విష్ణుదేవుఁడు నిదురించుచుండఁగా నతనికర్ణము
లనుండి కైటభుఁడును మఘఁడును పుట్టి బ్రహ్మ
దేవుని చంపఁ బోవఁగా విష్ణువు వారిని సంహ
రించెను.)

కైటర్యము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. భూనింబము,

నేలవేము 1. ౨. కట్నలము, పినగన్నుడు 1. ౩.

పూతికరంజము, నెమిలియడుగు 1. ౪. మదన

వృక్షము, ఉమ్మెత్త 1.

కైడర్యము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧ = కైటర్యము. ౨.

కృష్ణనింబము, కటివేము 1.

శ్లో. కృష్ణనింబః కాలశాకః కైడర్యః సురభిచ్ఛ
దః, పట్నంధనిఘంటుః.

కైత = కయిత.

ఉ. పూత మెఱుంగులుంబసరుబూవబెడంగులు
చూపునట్టి వా, కైతలు... (పెద్దనచాటువు)

జ: కైతగాఁడు.

కైతకము. సం. వి. ఇ. (ఆ. ఈ. అ) మొగలినంబం

ధమైనది. (పువ్వు, మొ.)

కైతగాఁడు = కయితగాఁడు. వి. (కైత + కాఁడు.)

కవిత్వము చెప్పవఁడు, కవి. వేణు. ౨౨.

కైతప్పు = కయితప్పు. వి. (కై¹ + తప్పు). చేతిపా

రపాటు; పారపాటు, ప్రమాదము.

సీ. కంగుకంగున నేలఁ గైతప్పుగాఁ బడునేట
మ్ము లేఱక దాఁటి దాఁటి. మనుచ. ౪. ౧౦౩.

ఉ. అప్పుడ మాక్తికాంజలిఁ బ్రియంబునఁ జే
యుచు దేవ నిన్న కైతప్పునఁ జేరె నీహయ
ము తండ్రికి నోర్వక పోదు బిడ్డఁడే, యొప్పు
మిఁ జేసె నేయును నమానకృపామతి నమ్మఁ
జూచి యీ, తప్పు సహింపు మంచు వసుధా
స్థలిఁ జాగిలి మ్రొక్కఁగ్రమ్మఱ్ఱ. జై. భా.
౫. ౧౬౮.

కైతనము. సం. వి. ఆ. పుం. భుక్తారము, ఉమ్మె

త్త 1. న. ౧. వైమర్యముణి. - తిత్తునిధర్మము -

౨. జూదము. ౩. పంచెము, పణము. ౪. కపటము.

కైతవుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. జూదరి. ౨. మో

సగాఁడు. (వాద.)

కైదండ = కయిదండ. (కై¹ + దండ.)

(హస్తావలంబము, చేయూత; ఊత.)

సీ. అర్ధరాత్రంబున నల్లాడనాఘండు దానెయె
వ్వనికీఁ గైదండ యొసఁగె. హర. ౧. ౧౫.

సీ. కైదండ లిచ్చి రాకలువరాయనిఁ దెచ్చియం
దుమీఁదట నుంచె నతివ యోధు. యమా.
౪. ౯౩.

సీ. గంధేధఘంటికాఘణఘణాఘనబృంహిత
ధ్వానములకుఁ గైదండ యొసఁగె. దశా. ౨.
౩౭౭. (ఇట్ల 'బృంహితములకు హెచ్చుచే
యు' అని భావము.)

కైదారకము సం. వి. ఆ. న. కేదారసమాహము.

కైదారికము. సం = కైదారకము.

కైదార్యము. సం = కైదారకము.

కైదు = కయిదు. వి. కైజా.

క. కళుకుమ గంకమును గాకి కక్కెర కైదుకా.

ప్రబంధ. ౨౩౦.

కైదువ(పు) = కయిదువ. వి. ౧. ఆయుధము.

నీ...కైదువ యనగను గత్తి యనగ, నాయు
ధ మొప్పు...ఆం. భా. ౨. ౨౧౧.

చ. కరమున కైలభేది యగుకైదువ యున్న శచీ
కళక్రూడో...హరిశ్చ. ర. ౭౧.

క. ...పారి మిడుగులు లెగసి కైదువులపాడి
రాలె. భార. ద్రో. ౫. ౫౧.

క. పొడిచినకైదువునకు జము, రిడగా వలదు
...మనుచ. ర. ౧౯.

ఉ...తెల్లనిమోముగుట్టమును తెల్లనిమామయూ
దెల్లకైదువు, దెల్లనికోడలుం గలుగుతెల్ల
నిమామతురితండ్రి గొల్పెదె. రుక్మా. ౧.
౬౦.

౨. వాడి యైనఅంచు.

చ. జరిగిలిపాలు బాలుకొను చెక్కుల బెక్కును
మద్దికాయలు, గళుకులరావిరేక చిలుగజ్జ
య లందియ లైదుకైదువల్, గలయపరంజి
విళ్ల తుది గె బులిగోరును బుట్టువెండు
కల్, చెలగెడుపట్టి పండువులు చేసె ద
గె దలిదండ్రీకంటికి. రా. వి. ౨. ౨౧.

౩. శ్యేవవిశేషము, ఒక జాతిదేగ ?

నీ. ఈమించుకైదు వాడైన్ని గల్గిననైనఁ దిత్తి
దీసినమాడ్కిఁ ద్రెంచి పట్టు. చంద్రా. ౨.
౭౭.

పిడుగుకైదువు=వజ్రయుధము. వసు. ౫. ౩౬.

కైవ(వ)దు=కయవదు. ఆ. క్రి. (కై¹ + వదు)

కైవ్రాలు, క్రిందికోణగు.

వ ... ఒకయింటినుచ్చైకంటి పంచాశద్వర్ష దేశ
య పరితసారం వైవవేణికాధరంబు కైవడ...
కలమధురవీణాశ్యాణపాణింధమం వైవయేలుం
గత్తి ... చేరం విలిచిన ... భీమ. ౨. ౧౦౦.

కైవదము=కయపదము. వి. (కై¹ + పదము -
ప్రా. కయపద.) కవిరాశక్తిని పరిక్షించుటకై
పూరించ నిచ్చెడిపద్యాంశము, సమస్య.

ఉ. కైవద మిచ్చువారలును గ్రక్కునఁ బద్య
ము చెప్పువారలుక, రూపితసంస్కృతాది
పదరూఢి యెల్ల మహాప్ర బంధముల్, తే
పాసఁగంగఁ బల్కి పృథివిం బ్ర థితంబుగఁ
జేయువారు ధా, రాపురమండె కాక కలరా
మతి తక్కినపట్టనంబుల. భోజరా. ౨. ౫౦.

కైపు=కయపు. వి. (త. కయిప్పు)౧. మత్తు, మైక
ము, లాహిరి.

గీ. విరహకాలంబు మరుబాణవిరతిఁ గొన్న, గం
టు లన్నియుఁ బ్రియుఁ గూడి కైపు మిగిలి,
పెనఁగునెడ నెట్టి విరిసె నా వనితమేనఁ, గ
లయ నననఖదంతవిక్షతము లడరె. కు. సం. ౮.
౧౭౮. రా. వి. ౨. ౨౭.

౨. సురాభేదము, సారాయి.

నీ. కల్లనంగ సురాఖ్య చెల్లును కైపు సారాయి
సారా నాగ రహిఁ దనర్పు, దద్విశేషం
బు...ఆం. భా. ౨. ౩౦౩.

౩. కపటము.

నీ...కపటాఖ్య విలసిల్లు గల్పి గౌర, గబును
కైపు కిటుకు కాడు డబ్బు కవుడు డం బనం
గ...ఆం. భా. ౧. ౧౩౮.

౪. ఉద్రేకము, విజృంభణము.

క. దీప మణగఁ జీకటియును, గోప ముడుగ
కాంతిగుణముఁ గోల్పోనుక్రియ నా,టో
పోద్భటునుగ వేసవి, కైపు నడలఁ దోఁచె
గాయకాలము దశమై. పాండు. ర. ౧౯.

చ...తేకువ వచ్చువిరోధి నేనలక, మరలఁగఁ
దోలువో నిలిచి మర్కాసుపేరులఁ దాఁకి
వీరక జర్జరితముగాఁ బడం బొడిచి చంపక
చిత్త ముకైపు వోవునే. కు. సం. ౧౧. ౬౧౯.
(ఇట 'కోపోద్రేకము' అని భావము)

౫. అందము, సౌందర్యము, ఒప్పదము.

ఉ. కారు మెలుంగులం దెగడుకైపున నొప్పునె
లంత లంత బం, గారపుఁబల్లెరంబుల పగల

నునుముతైపుముగ్గులోన నిం, పారెడుకెంపు
దివ్వియల నందపుఁగెందొడవుల్ చెలంగఁ
గా, నారతు లిచ్చి రప్పడు యయాతికి లేనగ
వొప్ప నర్పిల్. యయా. ర. ౧౦౩.

సీ. పేరోలగంబున్నఁ బేర్పుకైపులతోడ నచ్చర
పూఁబోఁడు లరుగుజేర. యయా. ౫. ౧౫౫.

ఉ. ఎల్లరు నంత మేలుకొని యిందుముఖుల్ ముఖ
మజ్జనాదికం, బల్లనఁ దీర్చి కైపుగఁ దులాంబ
రముల్ మణిభూషణావళుల్, మల్లెనరంబు
లుక బరిమళంబులుఁ దాలించి... రామా. ౨.
౧౦౭.

౬. విధము.

సీ. పొట్లు గావించుకైపున రథుల్ రథముల నడిపి
నుగ్గాడిరి కడఁకఁ గరుల. చంద్రా. ౬. ౧౦౦.

గీ. రావణునిఁ జెట్టవట్టిసరాజ్యలక్ష్మి, కైపుతోఁ
పించులంకపాంకంబు గాంచి. రామా. ౬.
౧౦౩.

కైపెక్కి = ౧. మత్తిల్లు; అలనుఁ డగు, సోమరి
యగు.

ఉదా: వాఁడు కైపెక్కి యున్నాఁడు.

గీ. జనులు మున్న కైపెక్కి యశక్య మని మనం
బులోపల స్రుక్కి కార్యంబునందుఁ, బూని
యుద్యోగ మొనరింపరేని యెట్లు, దానిసఫల
తాఫలతలు దారు గంద్రు. మార్క. ౩. ౪౭.

౨. వీడు, పడలు; చెదరు.

సీ. కబరికాభారంబు కైపెక్కి విరులతో నపటు
భాగంబుపై నత్తమిల్లు. కాశీ. ౧. ౩.

గీ. శ్రవణకష్టారముకుళంబు జాఱకుండ, విరుల
కిల్లాప్పు నదలి కైపెక్కిమండ, నెత్తె శృం
గారకండుకం బెత్తినట్లు, కైటభారాతి మం
దరత్పాధరంబు. మార. ౬. ౪౫.

కైముడి = కయిముడి. వి. (కై¹ + ముడి) వాద్యవి
శేషము, తాళము.

గీ. తనరుఁ జాయ్యొంకి కైముడి యనఁగఁ దాళ,

ము... అం. భా. ౧. ౧౨౮.

సీ. గాలికొమ్ములు దోళ్లు కైముళ్లు దంజలు ...

మొ. రా. యు. ౩. ౨౬.

కైముతికన్యాయము. సం = కైముత్యన్యాయము.

కైముత్యన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. ఒకా
నొకన్యాయము. (చూ. న్యాయము.)

కైమోడుపు(ద్దు) = కయిమోడుపు. వి. (కై¹
+ మోడుపు.) నమస్కారము.

రగడ. మాహారమం దనమానత విడిసినకాలమే
ఘనమఁ కైమోడుపు లని. మాంస. ౪. ౨౧౩.

కైరెడు = కయిరెడు. వి. (క. కయిర) అశ్వవిశే
షము. (శ. ర.)

మ... మాహేంద్రచాపంబు మోహనరత్నంబుల
వాగ్రైదు వడగం ధ్వాన్యస్రవతేన మైత
నరం దజ్జలదంబుకైరఁ డెగయున్ ధారావి
హారంబులన్. వరాహ. ౧౦. ౮౩.

గీ. విగువుపదిలంబు చూచి గంభీరవృత్తి, మ్రొక్కి
పొన్నంకవన్నియ ద్రొక్కి నిక్కి, సరవిఁ గై
రని నెక్కి యుత్సాహలీల, పిక్కిటిల్లఁగఁ
ద్రొక్కించి యెక్కువగను. ప్రబంధ. ౧౮౪.

కైరవడి = కయిరవడి. వి. (సం. భాదిరవటీ.) తాం
బూలముతోఁ గూడ నుపయోగించుకొనుటకు
కాఁచు లోనగునస్తువులు చేర్చి చేసినయుండ,
కాఁచుపడియము, భాదిరఘటిక.

సీ... భాదిరవటి మొప్పును కైరవడి యన ...
అం. భా. ౨. ౧౬౭.

సీ. కప్పురగందంబు కైరవళ్ పట్టిట తట్టుపునుం
గును... ప్రబంధ. ౫౭.

గీ. కాఁచుపడియంబు లనఁగను కైరవ క్ల, నంగ
భాదిరఘటిక లనంగదమన. అం. శే. ౫౫.

కైరవము. సం. వి. అ. న. తెల్లగలవ.

కైరవి. సం. వి. న. పుం. చంద్రుఁడు. ఈ. స్త్రీ.
వెన్నెల.

తైరవిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. తైలగలువతీ. ౨.
తైలగలువసమాహము. ౩. తైలగలువ లున్న
కొలను.

తైరవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కితవుడు, జూ
దరి. ౨. శత్రువు. (మే. వి.)

తైరాతము. సం. వి. (ఆ. ఈ. ఆ.) గ. కిరాత
సంబంధ మైనది. ౨. కిరాత దేశధవము. వి. ఆ. న.
గ. ఒక జాతిచందనపువ్వును. ౨. భూనింబము,
నేలవేము.

తైరాతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బలవంతుఁ డగు
పురుషుడు. (కల్ప.)

తైలాగు=కయిలాగు. వి. ($\sqrt{క}^1$ -త. తైలాగు.)
హస్తావలంబము, చేయూత; ఊత.

క. మునుకలు గంగానదిలో, నొవరించుటకన్న
భాగ్యమున్నదె యనుచుక, మును కలుగం
గా దిగి పరి, జనములు తైలా గొసంగ స్నా
నోన్ముఖుడై. విజ. వి. గ. ౫౫.

మ. అని సంతోషితచిత్తుడై బహువిధవ్యాపార
మాధుర్యల సుతింపం దనపాణిపల్లవము
తైలా గిచ్చి యచ్చానిఁ దద్దనగోహస్త్రతిహార
గోహళిఁ జొరంగఁ బంపి తా నాత్మరమ్య
నిశాంతంబున నుండె రంగవతి పద్మాదిప్రి
యాసక్తుడై. విప్ర. క. ౮౬.

తైలాట(ము)=కయిలాట. వి. గ. మాయోపాయ
ము; మాయ, మోసము.

ఉ ... తానును గజాస్యుడు లక్ష్మీయుఁ జేసినట్టి
తై,లాటమునకొ ఘటిల్లె నకలార్థము దేవర
యాజ్ఞ పెంపునకొ. కాశీ. ౬. ౧౪౧.

ఉ ... తై,లాటము చేసె దేటికి బకా పికమా
యిక మాను ... వేం. పంచ. క. ౧౮౨.

మ. కని చిల్కం దన పెంటిగాఁ దలంచి యాతై
లాటపుంబులు గ్రుక్కని మిన్నందినమేడ

మీఁదికిఁ దళుక్కుంగాంతిలో జాటి ...
సారంగ. గ. ౧౨౯.

వ. అవ్యోయవ్య కడుపుకూటికి దబ్బ తాడితి నని
తలంచి యుండావే అది కల్ల గాదు తైలాట
గాదు తరకటబరకట గాదు తల్పిబ్బు గా
దు... వేం. మా. ౫. ౩౮.

౨. కీడు.

గీ. చూడక మొగంబు త్రిప్పి మాటాడ కిపుడు,
చే దిగిచి పట్టుక పరాకు చేసినపుడె, యేమి
పుట్టుకొ తైలాట మింకమీఁద, మగున దయ
లేక విడనాడఁ దగునె నీకు. విజ. వి. ౨.
౧౮౮.

జ: తైలాటకతై, తైలాటకము, తైలాటకాడు.

తైలాటకతై(త్రియ)=కయిలాటకతై. వి. గ.

($\sqrt{కైలాట}$) మాయలాడి, మాయావిని.

తైలాటకము=కయిలాటకము. వి. ($\sqrt{కైలాట}$)
మాయోపాయము; మాయ, మోసము.

నీ. పనిలేనిపనికై నఁ బాటితైలాటకంబులు కే
యమునిఁ గన్నప్రాడవేల్పు. చిత్రభా. క.
౧౨౦. ప్రబంధ. ౫౨.

తైలాటకాడు=కయిలాటకాడు. వి. గ. (తైలా
ట + కాడు) మాయాశీలుడు, మాయావి;
దుష్టుడు.

నీ.... తవలికాఁ డనఁగఁ తైలాటకాఁ డనఁగను
డక్కరి యనఁ. గీ. డంకనంగను మాయావి
పొంక మగును. ఆం. భా. ౨. ౨౮౬.

గీ. కల్లరియు గొంటు తైలాటకాడు చెడుగు,
... కూశ గడు సన వల్లెల గుజనుపేళ్లు. ఆం.
సం. మాన. ౧౧.

తైలాటము=కయిలాటము. వి. ($\sqrt{క}^1$) నమస్కా
రము.

రగడ. ఉత్తలతలమున సుత్త మహరికిని ఘనతరభ
క్తిని తైలాటము లని. హంస. క. ౨౧౩.

కైలాసకి = కయిలాసకి. వి. నాట్యవిశేషము.

ఉ.... కైలాసకి పేరణీవిధము లాగులు జక్కి
ణి చిందుకొల్పణుల్, బాసలు కోపుజా
పులును బాట వదాభినయంబు లేకయన్,
వాసికి మీఱ నాట్యకలనన్ బ్రకటించెను
హాసభావముల్. శ్రీరం. మా. ర. ౧౬౨.

కైలాసము. సం. వి. ఆ. పుం-కేలాసము (= స్ఫటి
కము) పరే బ్రకాశించునది - వెండికొండ. (ఇది
శివునకును కుచేరునకును ఉనికిపట్టు.)

కైలు = కయిలు. వి. (హిం. కైల్) వండినధాన్యము
కాలత. (శ. ర.)

జ: కైలుదారుడు.

కైలుదారుడు = కయిలుదారుడు. వి. (√కైలు)
కైలు చేయించెడియధికారి.

కైళము. సం. వి. ఆ. న. ౧. వేడుక, వినోదము. ౨.
శేలీసమూహము.

కైవడి = కయివడి. వి. (కై¹ + వడి) ౧. కరజవము,
చేతివడి, చేతిచుట్టుకు.

గీ. కైవడి యనంగఁ దగు రీతి కరజవంబు. ఆం. భా.
౩. ౫౨.

క. కైవడి మెకములఁ గ్రుమ్మెడి, కైవడి మాయావ
చేవ కనఁబోయెడుగా, దేవర మా దేవరవలె,
వేవేగ మె సామి వేట విచ్చేయవయా. సా
రంగ. ౧. ౭౬.

౨. ప్రకారము, రీతి; పోలిక, సామ్యము.

క. ... మెకములఁ గ్రుమ్మెడి, కైవడి... సారంగ.
౧. ౭౬. ఆం. భా. ౩. ౫౨.

చ... పాలలోఁ బడినబల్లలకైవడి నెల్లవెంటలన్,
జెడితిమి వేయు నేల సరసీరుహసంభవ దుష్ట
దైత్యుచేన్. హర. ౩. ౧౫.

క. విను మలుక వొడవి మిక్కిలి, కను చెఱచిన
త్రిపురవైకైవడి యాయ, ద్దునువందుఁ దోఁ
చుచున్నది.... భార. భీష్మ. ౨. ౯౩.

ఆం. భా. ౨. ౩౦౨.

కైవడిముస్తై = కయివడిముస్తై. వి. (సం. కైవర్తము
స్తా.) తుంగముస్తై. (శ. ర.)

కైవర్తకుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం = కైవర్తకు.

కైవర్తము. సం. వి. ఆ. న. కైవడిముస్తై, తుంగ
ముస్తై.

కైవర్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కైవడిముస్తై. (కల్ప)

కైవర్తకుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం-నీటియందు వర్తిం
చువాడు - చేపలఁ బట్టువాడు, జాలరి.

కైవల్యము. సం. వి. ఆ. న-శేవలత్వము, విక్ర
ము-౧. ఒంటరి యగుట, ఏకాకిత్వము. ౨. (రెండు
వదార్థములు) ఒకటిగా అగుట. ౩. నిర్వాణము,
మోక్షము.

కైవలి = కైవడి.

(ఉపమ, పోలిక.)

సీ. కైవడి కైవలి కయివడి కాడువు ... పోలిక
యనఁగఁ బోల్పొందు నుపమచేరు. ఆం. భా.
౨. ౩౦౨.

కైవసము = కయివసము. విణ. (కై¹ + వసము)
-హస్తగతము - వశము, స్వాధీనము.

క. కావేరిని స్మరియించినఁ, గావేరిని దీర్ఘమాడి
కావేరినదిన్, నేవించిన వారలకున్, కైవస
మగుఁ గ్రతుఫలంబుఁ కైవల్యంబున్. శేష.
ర. ౧౨౨.

సీ. వరుడు కైవస మైనవనిత స్వాధీనభర్తృక
... వరస. ౨. ౪౦.

కైవారపుఁజెయ్యి = కయివారపుఁజెయ్యి. వి.

(కైవారము¹ + చెయ్యి) నమస్కారవిశేషము.

రగడ. తనదుశరణ్యస్థలముశరణ్యస్వామికి నిదె

కైవారపుఁజెయ్యి. హంస. ర. ౨౧౩.

కైవారము¹ = కయివారము¹. వి. (త. కైవారమ్.)
స్తోత్రము, పొగడ.

వ...హరసఖవీరభటహరిణాకర్ణులుండును నుర
రాజహరపరివారవారివాహవనండును న
నుకైవారంబులు పెరిగ నరకాసురుండు...
ఉ. హరి. ౧. ౪౯.

సీ. కైవార మనగఁ బొగడ్డ యనగఁ. గీ. బొ
గడిత యనగఁ బొగడు నాఁ బొగడిక య
న, మెప్పు నా మెచ్చు నాగను మీటు వి
నుతి. ఆం.భా. ౧. ౧౧౪.

సీ. మొనలకైదువనాడు మినుకుకైవారముల్
మెచ్చువాఁ డని వీర మెచ్చువాఁడు.ఆచ్చ.
రా. బాల. ౧౩.

గీ. ఆనుమఁ కైవార మొనరించునవ్వలంతి, మ
న్నువేలుపు మేల్పుంతిమదికి మీఱ, చేష్ట
లొనగూర్చి పనిచి ... నీలా. ౨. ౪౨.

మ. బలభిద్యహ్నియమప్ర చేతనులకుఁ బ్రహ్
యు వే మెల్లనుం, గలిభూపాలునియొద్దిపాఠ
కుల మీకైవారదుర్భాషణం, బులకుం గాని
యతండు మెచ్చఁడు దయాబుద్ధిం బరాధీన
వృత్తుల నిర్వేదల మునుఁ గావఁ దగు నీద్రో
హంబు లేకుండఁగఁ. సైమ. ౨. ౮౯.

(ఈ ప్రయోగములో. శ.ర. దీనిని తత్వమునుగా
గ్రహించెను. కాని శ్రీనాథునకు సంస్కృత
సమాసమున సంస్కృతేతరపదములఁ జేర్చునల
వాటు గలదు. ఇట్లే 'హేరాళ' పదమునుగూడఁ
బ్రయోగించినాఁడు.

క... వనియించుక, హేరాళ శ్రీ డాసం, చారిణి
నూకాంబ భక్తజనరక్షణకై. భీమ. ౧. ౧౦౦.

'కయివారము' అను రూపాంతర ముండుటచేత
ను ఆచ్చ తెనుగుగ్రంథములలో నుండుటచేతను
సంస్కృతనిఘంటువులలో లేకపోవుటచేతను
దీనిని ఆచ్చికముగా గ్రహించుటయే యుక్తము)
కైవారముచే(నే)యు=మృతింపు, పొగడు.

క. నావుడు నిది యా సంజయ, కైవారమునేని
దీవు కాంతేయుల... భార. ఉద్యో. ౨. ౨౨౭.

క. మీనా రెల్లను బెలుచం, కైవారమునేని రత
నిఁ గౌరవనాథా. భార. ద్రో. ౩. ౧౩౬.

జ: కైవారపుఁ జెయ్యి, కైవారి.

కైవారము¹=కయివారము². వి.చుట్టుపండుకా
లది. (చి.ని.) పరిధి, గుండ్రనివానిచుట్టుకొలఁ
ది. (ప్రా) ఉదా: నూతికైవారము, ప్రహరికైవార
ము, మొ.

కైవారి=కయివారి. వి. (కైవారము¹ + ఇ-ఇది ఒ
యారిపండిది.) స్తోత్రపాఠకుండు, కైవారముచే
యువాడు, పండి.

మ. కమలాక్షస్తరఘస్తరాబ్జధవులుం కైవారు
లంభోధిపూ, రములుం బుక్కిటిసాము గో
త్రగిరివర్గముం గనత్కంఠుకా, భము...హరి.
పూ. ౧. ౪.

సీ. సారిది సంజాతుఁడై నూతుండు నాఁ జనుము
నియుఁ దన్నఖకాలమునన జనన, మొంది మా
గఘండు నా నొప్పునంఘమియు నయ్యజా
నాజ్ఞఁ కైవారులై దివిజాల, నలరించువని ను
న్ని...హరి. పూ. ౧. ౧౧౯.

కైవా(నా)లు=కయివాలు. అ. క్రీ. ౧. వంశ,
ఒఱగు.

ఉ...బలుమఁబండులచామఁ దనర్చి పండి కై,
వ్రాలినరాజనంబులకు వచ్చుకుకంబులఁ జేర
నీక...విక్ర. ౪. ౩౯.

గీ. ప్రాద్దు కైవాలుదాఁక వప్పాలఁతులుండి, యే
మొ సర్వేశ్వరుం డిట్లు తామనించె, ననుమఁ
జింతించుచున్న ... శుక. ౩. ౯౩.

౨. పక్ష్యాదులు క్రిందికి దిగు, వ్రాలు.

సీ. సఖిపారి బెడఁగు మాన్వకు మంచు నుడులు కై
వ్రాలె నా స్పటికాక్షమాలిక దగ. ఉ. రా.
౩. ౧౦౩.

౩. పడు.

కా. కంఠకాలపదారవిందములపైఁ కైవ్రాని లో
లొక్కునికొ, ఘంటీకు న్విమతించి ధైరవుని

మోక్షుంగేలుతో దాసి వై, కుంకస్వామికిఁ
జాగి మ్రొక్కి ... చంద్ర. 3. 22.

చ... పన్నీరు నించిన యన్నీరుతిత్తు లొత్త వియ
త్తలంబున బాతీ కైవ్రాలుధారల వాద్యంబు
లు దడిసిన ... ఆము. ర. 34.

ర. గతింబు, కడచు.

గీ. ప్రాచు మింతకు మిగులఁ గైవ్రాలకుండఁ, గా
శికాఖండ ముచుహగ్రంథ మేను, దెనుఁగు
చేసెద ... కాశీ. గ. 2.

గ. వ్లానకును, వాడు.

క. వ్రాలిన తెప్పలు వెతఁ గైవ్రాలినహృదయాం
బుజంబు వసుమతిమీఁదఁ, వ్రాలినచూపులు
మొగమున, వ్రేలంగను ముక్కుమీఁదివ్రేలుం
దవరక. సారంగ. 1. 244.

జ: కైవాలచు.

కైవా(వ్రా)లుచే(ప్పే) = కయివాలచే.

స. క్రీ. ($\sqrt{\text{కైవాయి}}$) కైవ్రాఁ జేయు. (శ.ర,
ప్రా.)

కైవీఁగు = కయివీఁగు. ఆ. క్రీ. ($\text{కై}^1 + \text{వీఁగు}$)

చేయుచున్న పని నుండిమరలు, పనిమాను.

ప. అంత నుభయబలంబులుం గైవీఁగి నిజశివీరం
బుల కరుగునవసరంబున... కు.సం.గం. 223.

(ఇట 'యుద్ధకృత్యము మాని' అని భావము.)

కైవు = కయివు. వి. కైవు, మత్తు.

కైవెక్కు = మత్తిల్లు.

క. నావుడు మురారి నవ్వుచు, నావేదులు నూ
ఱడించె యుచితము మహీ, చేవునిఁ జంపుట
యనుచుం, గైవెక్కినవానిమేను కరమున ని
మిరెక. ఉ. హరి. 1. ౧౫౦.

కైశికము. సం. వి. అ. న. వెండుకలసమూహము.

(కొప్ప, సిగ, మొ.)

కైశికి. సం. వి. ఈ. క్రీ. గ. శృంగారకరుణరసాను

భూలకుసుకాకావ్యవృత్తి. 1. దుర్గ.

కైశోరము. సం. వి. (అ. ఈ. అ) కైశోరసంబం

ధ మైనది. వి. అ. న. వయోవిశేషము. (పదుకొ
కండు మొదలు పదునేనేండ్లవఱకు ఉండువయ
స్సు అని కొందఱు. పదుకొకండు మొదలు ఇరువ
దియేండ్లవఱకును ఉండువయస్సు అని కొందఱు.
పండ్లు వచ్చినది మొదలు మూడుసంవత్సరముల
వఱకును ఉండువయస్సు అని మఱికొందఱు.)

కైశ్యము. సం = కైశికము.

కైసడలు = కయిసడలు. ఆ. క్రీ. ($\text{కై}^1 + \text{సడలు}$)

కైవ్రాలు, ఒఱగు, పంగు.

ఉ. వేనలి పాటపాటనర నెండుకతోఁ దిలకండు
లావ్యయ, శ్రీ నటియింపఁ గైసడలి వ్రేఁకని
చన్నులు పాలవంకలై, కొనసియార్చ... కా
శీ. 2. ౧౫౯.

కైసరుఁడు. వి. (సం. కవీశ్వరః.) కవి.

సీ. కబ్బపుఁజేతరి కయి కైసరుఁడు మాటలల్లు
వాఁడనుపేళ్లు చెల్లుఁ గవికి. సాం. ని. మాన. ౬.

కైసాటియేక్క = కయిసాటియేక్క. వి. ($\text{కై}^1 +$
సాటి + చుక్క) - చేతియాకృతి గలనక్షత్రము -
హస్తనక్షత్రము. (శ. ర.)

కైసేఁత = కయిసేఁత. వి. ($\sqrt{\text{కైసేయు}}$) అలంకరిం
చుట.

క. గరిత లలంకృతి సేయఁగ, గరువపుమురు వపుడు
హెచ్చి కన్నియ దనరెం, బరియణపుం గైసేఁ
తల, నరపతి యొఱపతికయిల్లునటనఁ జెలం
గక. విజ. వి. 1. ౧3. ఆం. భా. 1. ౧౪౬.

కైసేయు = కయిసేయు. స. క్రీ. ($\text{కై}^1 + \text{చేయు}$)

౧. అలంకరించు.

క. ఆసమయమునఁ గుమారిం, గైసేసి తదీయజన
నిఁ గాన్పించి చకో, రీసుదతి సుప్రయాణ,
శ్రీనూదన చేసి ప్రణతి సేయించుటయ్యె.
విక్ర. ర. ౧౯1.

ఉ...కై, నేసికొనం గడంగ... విక్ర. ౩ ౭౨.
ద్వి. పురము కై నేయించి... ఆ. మ. క. ౫. ౨౫౩
పా. ౨. పం.

౨. పూజించు, అర్పించు.

మ. తనకం దాన ప్రతిష్ఠితుం డయినయీదక్ష
ధ్వరధ్వంసి నే, మును పూజించితిఁ బిష్టుట
హరియు సంభోజాతగర్భండునుం, గని కై నే
సిరి యంతమీఁద సురలుక గంధర్వులుం జే
రి య, ర్చనముల్ నేసిరి మీరు చేయుడు
తగక సమ్యక్సమరాధనల్. భీమ. ౪.
౨౦౩.

కొ

కొంకనక్క. వి. (కొంకు + నక్క = పిటికినక్క -
క్ర.) క్షుద్రజంబుకము, చిన్న జాతినక్క.

ఉ. చీమలుఁ గాకులుం గ్రములు జింకలు నక్క
లుఁ గొంకనక్కలుక. భార. ఆశ్వ. ౨.
౧౧౭.

గీ...కొంకనక్క యనఁగ, క్షుద్రజంబుక మం
చు నెంచుకొనఁ దగును. ఆం. భా. ౨. ౮౩.

ఆ. కొంకనక్క చాప గొట్టె లేమిటి శేడ్చు. వే
మన. ౨. ౫౮.

కొంకర. వి. (క. కొక్కి) వంకర, వంపు, వక్రత్వ
ము. (చూ. కొంకరలుపోవు.)

విణ. వక్రము, వంకర యైనది.

క. ఎక్కడి మొగ మెక్కడిపాడు, వెక్కడిరూ
క్షేదగమన మెక్కడికంతం, బెక్కడ విన
ము కనుంగొన, మిక్కింకర మెకము ననుచు
నేడైజ దానిక. వేం. పంచ. ౧. ౪౭౬.

వంకరకొంకరమాటలు = అడ్డదిడ్డపుమాటలు.

వ...ఈ బ్రహ్మచారి శంకరునిగుఱించి యింకను
వంకరకొంకరమాట లాడ నుంకించుచున్న
వాడ ... హర. ౪. ౩౩.

జ: కొంకరలుపోవు, కొంగోడు, కొంగోడుపడు,
కొంగోడువోవు.

కొంకరలుపోవు. అ. క్రి. (✓ కొంకర.) కైత్యా
దులచే వంకర యగు, మెలికలుతిరుగు.

ఉ. నినుఁ డనచంక వైచుకొని నీరనిధానచతుష్ట
యంబునక, జని చని సాంధ్యకృత్యములు న
రెడునంతకుఁ ద్రిప్పి తెచ్చి పెంపునట
వైచి కొంకరలుపోయిననీ మెయి చక్క నొ
క్కి పో, ననిచిన వానినందనుడ నంగదుఁ
డక డళకంఠ వింటివే. రామా. ౭. ౨౫౮.

కొంకరవంకరలువోవు = కొంకరలుపోవు.

ద్వి... ఈశ్వరుని, నడుమటు వీగి యున్నది
యొక్క దెనకు, వారక కొంకరవంకరల్వో
యి, గోరిశు చేతులు పూరించినవియు. బస. పు.
౩. ౫౬౩. పం.

కొంకి = కొంకి. వి. (క. కొంకి) ౧. వస్తువును లాగి
కొన నుపయోగించునట్లు చెదురు మున్నగువానికొ
చివరఁ గట్టుపుల్ల, మొ.

ప. ఇవిధంబున చెడలం దిగిచి బ్రదికించి కొంకి
గలనిడుపుచెదురునం జేద పుచ్చి నీరు దిగిచి
యబ్బాలునిదప్పి దీర్చి... డళకు. ౧౧. ౭౮.

౨. అందనిపండ్లులోనగువానిఁ గోయుటకు ఉచ
యుక్తముగా వంకరచిల్లదోపినకొల, దోటి.
(శ. ర.)

౩. చోరసాధనవిశేషము; యుద్ధసాధనవిశేషము.

ఉ. కత్తియు నీలచీరయును గంకటి రజ్జువు నా
రసంబు ముల్, గుత్తియు వాటురా లిసుము
గొంకియు నక్షత లొల్కిబూదియుక. చె
న్న. ౩. ౨౯౪. బస. పు. ౫. ౩౩౮ పం.

ప...పాం ద్ర భూపాలుండు యదువీరునగరంబు
కలుఁగోట వికటంబుగా వలుఁదటంకంబుల
నణకించియు పం కపుగుండ్లం బడ వైచియుఁ
గొంకి క్రుమ్ముడు దగరు మెదలుగాఁ గలసా
ధనంబులచే జేశాకు పఱిచియు... ఉ. హరి.
౩. ౩౬.

ర. వంపుచీల. (శ. ర.)

౫. కాలిమడమపైభాగము.

వీ. మడమ యం చనఁగను మనుఁ బార్తి కొంకి
నాఁ డదువరి దేశమై తనరుచుండు. ఆం. భా.
౨. ౧౩౫.

చ. కవవటు డించియే గునుకఁగా నురెఁ గొంకు
లఁ దార్చి కూలుడు,న్నివిడినబోజ్జపై మిగు
లునిద్దపుదోవతిడిట్టి దొల్లి రాఁదివిచి పెనం
గ కల్లులముఁ ద్రెంచి యనంతునిగంట్ల కూన
పుం, తెవులుగ గొడకట్టు గనెచేరుల పెక్కి
యు దోఁపు నొల్చి పోక. ఆము. ౬. ౮౧.

(బ) ౧. మచ్చిలిగుంటకు ప్రక్క నుండెడియే
ముకలు. (ఉ దా: మెడకొంకులు. శ. ర, ప్ర.)

౨. మోకాలిచివ్వు లోతట్టు రెండు ప్రక్కల
నుండెడియేముకలు. (శ. ర.)

కొంకిగోరు=కొంకివంటిగోరు, వంకరగోరు.

వీ. బూరుగుకాయఁ బోల్ బోరలు లవిటులకొన
కత్తెరలకట్టు కొంకిగోళ్లు. ప్రబంధ. ౧౩౦.

ఇట్లే: కొంకివేళ్లు.

వీ. బొక్కిటొమ్ములు లోతుఁబొట్టులు మిడిగు
డ్లు గూనివీఁపులు నిడుఁగొంకివేళ్లు. ఉ. హరి.
౨. ౧౨౨.

కొంకిసిగ=కొంకివలె వంకరగా నుండుసిగ.

వ...చెవులసంకులు లోవంక భుజంబులు కొంకి
సిగలు గావిదుప్పటులు నొప్ప...ఆము. ౪.
౩౫.

కాలికొంకులు=దేగ మొదలగుపక్షులకాళ్లయం
దలి కొంకివంటివంకరగోళ్లు. (ప్ర.)

కొంకి(కు)కొను, ఆ. క్రి =కొంకు. (✓కొంకు-
స్వార్థమున'కొను')

(వెనుదీయు)

ఉ...అనుమానముతో నొకకొంత గొంకికొం,చ
కట్ట నీ కొకండులకు నచ్చిక లేక మెలంగ

విష్టుదా, పెక్కడిభర్త గాఁగ నృజయుంచె న
జం డని హేల నవ్యుక. హంస. ౧. ౮౯.

కొంకు. ఆ. క్రి. ౧. భయపడు, జడియు, ఉలుకు.

గీ. వచ్చి యచ్చండకర్త తా వాకిటికడ, నిలిచి
తనయగ్ర మహిషినిఁ లిలువఁగా నె,గుండె జ
ల్లని చతురుండు కొంకుమండ, నతని నెట్టిం
లి యిలు పెళ్ల ననుచ వలయు. హంస. ౩. ౧౭౪.

గీ. కుచభరంబున నడుము కొంకుచు వడంక, నూ
లు దోఁడును వేడ్క నవ్వాలుఁగంటి. హంస.
౨. ౨౨.

క...కాననాంతమున మ్రుచ్చులకుం, గొంకి యన
హాయతను నే, వంకకు నరిగితివో ... విక్ర.
౭. ౧౨౭.

౨. సంకోచించు; వెనుదీయు.

ఉ. ఇట్టిది ప్రారకర్త మని యిండుక కొంకక ల
క్కయింటఁ జి, చొట్టితి మాయజాదమున
నుత్తము ధర్తజఁ దూలఁబుచ్చితి ... భార.
శల్క. ౨. ౧౩౪.

కా...ఆచివ్రొండనంబీళ్ళయం, దేమిటా గొంకక
పెట్టు జంగములకుక హేరాళ విష్టెన్న
ముక. హర. ౨. ౨౮.

క. క్రంక నెల మరుండు వేటకుఁ, గొంక ను
దూచ్చయము దొంకఁ గుముదంబులదా,
లింకఁ దిమికోల్కరంబు త, లంక రవిచ్చని
యు దివిఁ దొలంకఁ గడంక. బహు. ౨.
౧౦.

వి. ౧. భయము, జడుపు, బెదరు.

ఆ. తలకు వుట్టెఁ గొంకు గొలఁదికి మీటె నె,
స్వాటు దోఁచె ముట్టుపాటు దొడరె. భార.
విరా. ౨. ౧౦౬.

ఆ. ఓరి దోసకారి యుడుగనిక్ర వ్రువఁ, తెల్లు మీ
టి జగముతల్లి యైన, ప్రాడ్డుఁగొలపుసామిముద్ది
య నిటు లేల, కొంకుఁ బోయె దివుడు కొం
కు లేక. ఆచ్చ. రా. ఆర. ౬౯.

అ. సంకోచము.

క. తెలవ యుడఁబాటుమాటం, బటివోయిన
కొంకుతోడ ప్రాప్తముఁ గొని కన్నముఁ గగు
నెడకు నరిగ...భార. ఆము. గ. ౭౪.

చ ... మానక వేచని మంతనంబున, న్వనితలు
కొంకుతో భయమునకొ వినిపించిరి యేమి మా
యయో, మనుజులరాగ్రగణ్య మణిమాలిక గ
ర్భముఁదాల్చె వింతగఁ.ఉ.పారిశ్చ.౨.౯౪.

౩. వంకర, కొంకర. (చూ. కొంకువోవు)

చ. పదములకొంకు వోఁ బిసికి ప్రక్కలస్థు క్కె
డలించి దంశవం, శదమనవృత్తి నిం పాసఁగి
సాన్న నఖంబులు దువ్వి నెత్తురులో, చిది కెడు
గండ్ల భూరజముచిల్కి...పాండు.గ.౨౩౬.
కొంకుకొసరు=సంకోచము;జంకు. (ఈరెండుపద
ములును సమానార్థకములు. చూ. కొసరు. ౪.
ఆర్థము.)

గీ. సింహబలుఁ డత్యుదగ్రుఁడై చిగురుఁబోఁడి,
పజ్జఁ గడు వడిఁ దగిలి కోపంబు గదుర, నొ
డిసి తల పట్టి తిగిచి మహోగ్రవృత్తిఁ, గొం
కుకొస రించుకయు లేక కూలఁ దాఁచె. భా
ర. విరా. ౨. ౧౨౮.

గీ. గోత్ర పరిపంథిలోఁ గొంకుకొసరు లేక.కుపల.
౪. ౬౬.

క. అని రంభ సిగ్గువడఁ బల్కిన దానికిఁ గొంకు
కొసరు లేక దశమఖం, డనుమానింపక యి
ట్టను...నిర్వ. ౬. ౬౮. విక్ర. ౩. ౯౭.

జ: కొంకనక్క, కొంకికొను, కొంకుపడు, కొం
కుపాటు, కొంకువోవు.

కొంకువ(వ)డు. (ప్రా.)ఆ. క్రి. (✓కొంకు)భయ
పడు; సంకోచించు; చెనుదీయు.

కొంకుపాటు. వి. (✓కొంకుపడు)గ.భయపడుట;
భయము.

నీ. పరులు తిట్టినచోటఁ బ్రత్యుత్తరము లేక
ప్రాణహానికే గొంకుపాటు లేక.గీ...అపు డ
విద్వత్ప్రబంధంబు ననుకరించె, జారిణీజార

నవరహస్సంగముములు. కవిక.౪. ౧౦౭. (శ.
ర. పా.)

అ. సంకోచపడుట; సంకోచము.

చ...వానిచెంతకుకొ, గురుక మెలర్పఁగాఁ జ
ని శకుం గని కోమలి కొంకుపాటుతోఁ, గొ
తుకుమఁ బల్కె...పాంస. ౩. ౨౨౦.

కొంకు(లు)వోవు. ఆ. క్రి. (✓కొంకు). గ. (శీ
తబాధాదులచే) కొంకరలుపోవు, వంకర యగు.
గీ. కొన్ని డేశంబు లివముచేఁ గొంకువోయె. కా
శీ.గ.౧౩౭. (డేశములు=డేశములలోని ప్రాణు
లు.)

చ...అపదం, బారయకయుండఁ జేయుము ప్ర
భుతపునీతునఁ గొంకువోయెడుకొ. భార.
శాం. ౩. ౩౧౩. (ఈతఁడు అనుకర్తృపదము
అధ్యాహార్యము.)

ద్వి. కొంకులువోక లోపంకలు గాక, పాంకంబు
దప్పక పాండులు చెడక ...అక్కజం బగు
మఁ, బాదము ల్లాల్లింటిభాతిని నమర. పండి
తా. పురా. ౯౩. పా.

కొంగ. వి. (సం. ప్రత్య.) గ. క్రొంచపక్షి.

గీ. కొంచ కొంగ యనంగను క్రొంచ మెనఁగు.
ఆం. భా. ౨. ౯౩.

అ. బకము.

నీ. కొక్కరా లనఁగను గొక్కు లనంగను గొ
క్కర లనఁగను గొంగ లనఁగఁ, బరఁగు నభి
ఖలు బకవిహంగములకు...ఆం. సం. తిర్య.
౧౨.

గీ...కొంగ యన బకంబు. సాం. ని. తిర్య. ౭౯.
(గేలుకొంగ, గుడికొంగ, పినిగలకొంగ, పూఁ
గొంగ, సంకుబుడ్డికొంగ, దోసికొంగ-ఇవి కొం
గలలోని భేదములు అని క్రొత్తప్రా.)

కొంగమెడ=పాడుగుమెడ.

కొంగకాళ్లవాఁడు = ఎత్తైనవాఁడాళ్లు గలవాఁ
డు, ఊర్ధ్వజానువు.

క. తమ మొనలు కరము గొంచెము, లమేయము
లు పగఱముఁకలు...హరి. ఉ. ౨. ౧౯.

గీ. చింత యేటికి మన కింక వెంతకార్య, మైనఁ
బహమానసూనుఁడు పూనుకొన్న, సులభత ప
హించు నితఁడె కావలయు నన్న, గోష్ఠదము
కంటె మున్నీరు కొంచెయింబు. చం. రా.
౬. ౯౨.

౨. సుకరము, తేలిక యైనది, చులుకనిది.
క... అచ్చునినితో బొందు కొంచెమా యొన
గూడక. శుక. ర. ౧౬.

క. తెలిసిన నేఁగును తెలియని, యలవైన బో
కు కొంచెమా పరత్రువుం, గలయుటలు...
శుక. ౧. ౪౪౮.

వి. ౧. న్యూనత, కొఱత, లోటు.
ఉ...నీకు నీ, కొంచెము వచ్చు తెల్ల హరిఁ గోరి
నుతింపమి వార్యపూజితా. భాగ. ౧. ౯౫.
ఉ...నూరులక, గాంచనివారు సద్గుణులు గాం
చరటంచు శ్రుతుల వదించు నా, కొంచె
ము దీసివేసి నుతుఁ గోవిదు నిచ్చి కృతార్థుఁ
డేయవే. కేసు. ర. ౨౧. వి. పు. ౧. ౬౫.

౨. అల్పకాలము, అచిరకాలము.
ఉ. మేరుగిరింద్రచాపునియ మేయకృపారసపూ
ర్ణదృష్టి నీ, కూరిమిపట్టిపైఁ గలదు కొంచెము
లోననె కామసిద్ధికిం, గారణ మున్న దాత
నికిఁగా మదిఁ గుండమఁడీ...సారంగ. ౩.
౨౫౧.

౩. సంక్షేపము, సంగ్రహపాదము.
క. అని మన్వాదులు విస్తర, మనఁ జెప్పినమర్మ
ధర్మములు గొంచెమునక, వినిపించిన ... వ
రాహ. ౯. ౧౩౧.

కొంచెపువాడు=అల్పుఁడు.
క. వీరితలం పెఱిగిన గాం, ధారితవయఁడు ను
హృద్విశ్రావముఁ గూర్పుం, బోరఁబరిహర్తుఁ
గొంచెపు, వారై యున్నెడన యని యవశ్య

ముఁగడఁకక. భార. ఉద్యో. ౧. ౧౪.
ఉ. పంచన నన్యకాంతఁ గొనివచ్చినకుచ్చుని మీ
దశాననుం, గొంచెపువానిఁగాఁ దలఁచుకొ
మ్మిట నల్పులు లేరు...భా. రా. యు. ౧౦౩౮.
జ: కొంచెకత్తె, కొంచెకాడు, కొంచెతనము,
కొంచెపడు, కొంచెపలుచు, కొంచెముచే
యు, కొంత, కొండలు, కొందాక, కొని,
కొన్నాళ్లు, కొన్ని, మొ.

కొంచె (చియ)ముచేయు. స. క్రి.(కొంచెము+
చేయు.) ౧. తక్కువపఱుచు, అవమానించు.
నీ. క్యామోదయము కొంచెయము చేయ నేతెంచి
క్యామోదయమును హెచ్చఁగఁ దవర్చె. చం
ద్రి. ర. ౪౫.

౨. పందించు, మోసపుచ్చు.
ఉ... ఈమముక, కొంచెముచేసి త్రాడ్గొటికొఁ
దలపోవెదు మెచ్చితి న్నినుక. ఆము. ౬. ౪౦.
కొంజ్జె=కొంచె. ఆ. క్రి. భయపడు; సంకోచించు.

క. కంజకాక్షుఁడు చెడకను, గొంజక లేఁగల
నపార గురుత్వణవనికా, ప్రంజంబుల...భాగ.
౧౦ పూ. ౫౦౫.

క. అంజక బాలకుఁ డనియును, గొంజక దయ
మాలి రాజకుంజర యంతక, కుంజరమును
డికొలిపెను, కుంజరపాలకుఁడు గోపకుంజర
మీఁదక. భాగ. ౧౦ పూ. ౧౩౧౩.

కొంటె. వి. (✓ కొను) కొనుట. (అనుప్రయుక్త
మైన 'కొను' ధాతువునకును రూప వి భిజ్ఞుం
గునది. ఉదా: కనుఁగొంటె, కైకొంటె, పైకొంటె,
మొ. ౪. ర)

కొంటె. విగ. (త. కొండి.) అకార్యకరణిలుఁడు,
దుష్టఁడు, ఘర్తుఁడు.

క. కొంటివి మాన్యదయంబుల, కొంటివి మానం
బులజ్ఞుఁ గొంటివి వలువలో, కొంటి విఁక నెటు

నేనెదో, కొంఁటపు గడ నిన్ను నెఱిగి కొంటిమి కృష్ణ. భాగ. ౧౦ పూ. ౮౨౨. హంస. ౫. ౧౧౩.

జ: కొంఁటతనము.

కొంఁటతనము. వి. (√కొంఁట) దాష్ట్యము, భార్యము, ఆకార్యము.

ఉ. కుంటట కాద్దకంబు కఱదొట్టినతేంట్లట వింటినారి చేయంటిన వాడుకూపులట... కాయము లేడట నీకు లోకమూర్, కొంఁట తనంబున గలిచికోలిది యచ్చెరియంబు మన్నభా. కృ. శకుం. ౨. ౧౭౯.

క. వింటికదా నీతయ్యు, కొంఁటతనము వీరి మాని కుటిలాలక న, క్కుంటునకు నిత్తురట యిటు, వంటివి పో పెక్కునోళ్లవారలమాట. భోజరా. ౫. ౩౩౧.

కొండ. వి. (క. కొండ) ౧. పర్యతము.

సీ. ఏకొండకిఖరాగ్ర మిక్కించినంతన భవబంధములఁ బెడఁబాపఁగల్గు. విక్ర. ౧. ౧౯౭. ౨. ఆకాశము.

(వ్యవ) కొండమొడిచుక్కలు. కొండంతయు ఎఱుపెక్కినది.

౩. ఘనకార్యము, గొప్పపని.

క. కొండ ధరించుట నాకొక, కొండా ...హరి. పూ. ౭. ౧౭౯.

క. దండినిబ్రహ్మాండంబులు, చెండులక్రియఁ బట్టి యెగురఁ జెప్పెడుహరికి, కొండఁ బెకలించి యెక్కుట, కొండొకపని గాక యొక్కకొండా తలఁచక. భాగ. ౧౦ పూ. ౯౧౪.

విణ. గొప్పది, ఘనము.

గీ. తా నెఱింగియు నీజాతిగానిదాని, మాట లెల్ల ను గొండగా మడిచి, యెల్ల నడుచేయి గిన్నె యిట్లంచ నేల, కుడిచి కూర్చుండి ననుకాళి గొలుచ నేల. విక్ర. ౪. ౭౭.

కొండఁ ద్రవ్వె యెలుకను బట్టు (కొను) = వ్యల్ప ఫలముకై యెక్కుడుక్రమమొందు.

ఉత్ప. ... ఇప్పుడీవు చెప్పినట్టికష్టపా, పెంత దానైన ఘటిక నినుము పసిడి యాట దా, నెంత వినుము కొండఁ ద్రవ్వె యెలుకఁ బట్టు టిది నుమి. పరమ. ౧. ౧౮౭.

గీ. ఎంతదవ్వలనుండియో యేగుదెంచి, కడఁడు మెతుకులకై యింత కష్టపడెడు, గలకటా యన్తుహీమరాగ్రణివిధంబు, కొండఁ ద్రవ్వె యు నెలుకను గొనుట యయ్యె. మచేల. ౨. ౧౧౨.

గోరంతలు కొండం (డలం) తలు చేయు = అల్ప విషయమును అధికముగాఁ జేయు.

(వ్యవ) వాడు గోరంతలు కొండంతలుచేయును. ఉ. ... గో, రంతలు కొండలంత లగునట్లుగఁ జేసితి మంచు...అము. ౫. ౭౭.

కొండఁజేయు = పెద్దచేయు.

సీ. ఈకొండ మణికాంచనాకారరుచి గాంచె గొండ లెల్ల నదనుఁ గొండఁజేయ. విక్ర. ౨. ౧౫.

కొండపట్టు = పర్యతములకుఁ బాటిపోవు.

ఉ. గద్దియ డిగ్గికళ్యపునిగాదిలిసూనుడు గొండపట్టిన...కాశి. ౬. ౨౧.

సా: కొండ తలక్రిందఁ బెట్టుకొని జాలకొఱకు వెదకినట్లు.

జ: కొండంగి, కొండఁజేయు, కొండకంది, కొండ కాకి, కొండకాలువ, కొండకోతి, కొండగుమ్మడు, కొండగుఱుకు, కొండగొనుగు, కొండగొట్టి, మొ.

కొండంగి. వి. (√కొండ) కొండముచ్చు, గోలాంగూలము.

సీ. కొండము వృషగను గొండంగి యనఁగ గోలాంగూల మెనఁగును...అం. భా. ౨. ౮౩.

ద్వి. కటకటా కాటికి గాళ్లు పాచియును, విట
తనంబులబాడ విడువఁ దీలకును, గొండంగి
వీని వెక్కురుఁ దలదలుగ. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౦౫. ('కొండంగ' శ.ర. పా.)

కొండకంది. వి. (✓కొండ) సస్యవిశేషము, ఒకజా
తికంది. (ప్ర. శ. ర.)

కొండకాకి. వి. (✓కొండ) ఒకజాతికాకి, అద్రికా
కము. ('మాలకాకి' అని చి. ని.)

కొండకాలువ. వి. (✓కొండ) పెలయేలు, ఘోర
ము.

కొండకోటి. వి. (✓కొండ) బాలక్రీడావిశేషము.
నీ. దాగిలిమూతలు తనుచిల్ల యాలంకి గుబ్బట
గురింజ కొండకోటి. హంస. ౩. ౧౪౬.

కొండగుమ్మ(ము)డు. వి. (✓కొండ) ఒకజా
తిగుమ్మడు. హంస. ౪. ౧౧.

గీ. మూడువేళ లపామార్గమాలమును, గుండ
లీమూలరజమును గొండగుముడు, వేడినీళ్లను
నేవించ వికృత మైన, కఠినశూలలు పాలివో
వు గ్రంథులగఁగు. (చికి-చి. ని.)

కొండగుటుతు. వి. (✓కొండ) సాధారణ మైనగు
టుతు. (శ.ర.వా.)

కొండగొనుగు. వి. (✓కొండ) వృక్షవిశేషము,
అక్షోటము. (శ. ర.)

కొండగొట్టె (జ్జియ, జె, జీయ.) వి. (కొండ +
గొట్టె.) రోహిషము, కొండలయం దుండెడు
ఒకజాతిగొట్టె.

నీ...కొండగొట్టెల మన్ని గొనియెఁ గొన్ని. పి.
శకుం. ౨. ౧౫.

నీ. కొండగొజీయ నాఁ దగును రోహిషాభిధ...
అం. భా. ౨. ౧౫.

గీ. కోతితో మైత్రి వాటిండుఁ గొండగొజీయ,
యోర్యశేయునిపుజ్యా శ్రమాంతరమున. కా

శి. ౨. ౪౩.

సగ్ధర. చెండాడెకా గొండగొర్లకా తెలగె తె
లుఁగులకా ... యయా. ౨. ౩౨. (ఇందలి
'గొర్లు' అను రూపము చింత్యము.)

కొండగో(గ)ను. వి. (✓కొండ-బ. కొండగోఁ
గులు.) ౧. కర్ణికారము, ఒకానొక పెట్టు. (చూ.
వను. ౩. ౧౪౬, ౧౪౭.)

నీ. కొసరి వావిలిఁ గొండగోగును ననిపించె
మూగ్ధుని మాటాడి మదిత యోర్తు. య
యా. ౪. ౧౫.

౨. కందరాళము.

గీ. కందరాళము కొండగోఁగవఁగఁ గొండ, గో
వవఁగఁ బరఁగు...అం. భా. ౨. ౪౩.

కొండచిలువ. వి. (కొండ + చిలువ.) కొండపా
ము, గోనపము.

వ ... యాతుధానుం డనుకొండచిలువ నొడియ
...మనుచ. ౪. ౧౧౫.

నీ. కొండచిలువ యన గోనసం బగు...అం. భా.
౧. ౧౪౭.

కొండచీము. వి. (✓కొండ) ఒకజాతిచీము. (శ.ర.)

కొండచోలి. వి. (కొండ + చోలి.) హిమవతు
త్రి, పార్వతి. వేమన. ౨. ౨౨౨.

ఇట్లే: కొండరాచూలి: వీర. ౧. ౧.

కొండచట్టి. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౨౬౭౩ పం.

కొండజెవ్వి. వి. (✓కొండ) ఒకజాతిజెవ్వి, కలు
జెవ్వి.

ద్వి. గుడి గొన్న జావులు కొండజావులును, చూ
దిరినమెదుగుర మలుమెదుగులును. ద్వి.
పరమ. ౨. ౫౪ పా. ౮ పం.

కొండజెట్టి. వి. (✓కొండ) ఒకజాతి పెద్దజెట్టి.

(ఇది మూడుమాట్లనిడుద యై యెట్లనల్లకట్ల
గలిగి అరకేనకొలఁదికాళ్లు గలిగి యుండును. ఇది
జంతువులను దబిమి కలమును, దీనివిషముచే జం
తువు మేనుబ్రద్దలై చచ్చును-చి. ని.)

కొండవోన్న. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) ఒకవిధ మనుజు
న్నది. (శ. ర.)

కొండతంగే(గె)డు. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) ఒకజాతితం
గేడు. (శ. ర.)

కొండ త్రిమూర్తి. వి. (కొండ + త్రిమూర్తి) కో.తి.
ఇట్లే: తిప్పత్రిమూర్తి, మలత్రిమూర్తి, మొ. (శ్రా,
శ. ర.)

కొండదాసరి. వి. (కొండ + దాసరి) మప్పియెత్తు
కొని జీవించు ఒకజాతిదాసరి.

గీ. తనదుచెల్లెలి దొడ్డభూధవున కిచ్చి, యతనివ
లనను సిరి గాంచునంతకంటె, సారమై తోఁ
చుఁ గొండదాసరితనంబు. రామలిం. 2౮.

కొండనాలుక (ల్కు). వి. (కొండ + నాలుక)

-తైనుండునాలుక - ఉపజిహ్విక, ఘంటిక.

నీ. ఎచ్చట ముచ్చిచ్చునేఁ దేసినాల్కలు కొం
డనాల్కలదాఁకఁ గోతవడియె. భీమ. 3.
32.

కొండపగతుడు. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) ఇంద్రుడు.

నీ. కొండపగతుపట్టికోడలినుండువేఁకటిఁ గాచి
నట్టిచేకత్తివాడు. రా. వి. ౧. 2౧. (శ. ర.
పా.)

కొండపలుకు. వి. (కొండ + పలుకు) పర్వతగుహ
యందలి ప్రతిధ్వని.

గీ. కొమరుఁ బిల్వనియలపల్కు కొండపల్కు, ప
ట్టిఁ జూడనినును గ్రుడ్లు పెట్టుగ్రుడ్లు. చంద్రా.
౧. ౫3.

కొండపిండి. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) పిండికొండచెట్టు. (పి
నియాకులు రాలను పిండిచేయును.)

నీ. కొండపిండి యనంగఁ బిండికొండ యనంగ
నగ భేదినంజ్జ గా నలరుచుండు. ఆం. భా. ౨.
౬౫.

కొండపిచ్చుక. వి. (కొండ + పిచ్చుక) ఒకజాతి
పిచ్చుక.

నీ...కొండపిచ్చుక వానకోయిలయును. హంస.
3. ౧౨.

కొండప్రత్తి. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) ఒకజాతిప్రత్తి.
(శ. ర.)

కొండబరిగె(వరగ?) వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) నన్యవిశే
షము.

నీ. జడకొట్టు కొట్టులు చామలు వెలిచామ కట్టారి
కారిక కొండబరిగె, బరిగె ... హంస. ౪.
౧౨2.

కొండబూరుగ. వి. (కొండ + బూరుగ.) కూట
కాల్చి.

ప...కొండబూరుగమ్రానిచేపకొఱడుల ద్రిప్పుడు
లును పూలకురాయిల రాణించుచేకత్తుల
గిరిగిలలును ... ప్రబంధ. 2౮.

గీ... కొండబూరుగ యనఁ, గాను జనుఁ గూట
కాల్చి ... ఆం. భా. ౨. ౪2.

కొండబెండ. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) ఒకజాతిబెండ.
(శ్రా.)

కొండమల్లయ్య. వి. (కొండ + మల్లయ్య.) శ్రీ
శైలమల్లికార్జునుడు, శివుడు.

నీ. కొండమల్లయ్యచే నుండు నందురు గాని జింక
ను గాన మేవంక నైన. యయా. ౧. ౧౦౬.

కొండమల్లె(ల్లియ). వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) ఒకజాతి
మల్లె, గిరిమల్లిక. (శ. ర.)

కొండమామిడి. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) ఒకజాతిమామిడి,
కోశామ్రము. (శ. ర.)

కొండమారేడు. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) ఒకజాతిమారే
డు. (శ. ర.)

జ: కొంగగొడ్డలి, కొంగవాలు.

కొంగగొడ్డలి. వి. (కొంగ + గొడ్డలి) శ్రవ్యకుసా
ధనవిశేషము. (దీనిచివర కొంగముక్కువలె నుం
డును. క్రా.)

కొంగవాలు. వి. ($\sqrt{\text{కొంగ}}$) మాలమాదిగలు ధరిం
చెడికత్తి; ఒకవిధమైనకత్తి.

క. సురియాళుచేతికత్తికి, నరులందఱు పేరుపెట్టి
నారు ధరిత్రి, మఱి కొంగవా లనంగను, ది
రుమలపై నుండుదేవదేవ ముకుందా. (దేశ్య
నామార్థకోళము.)

సీ. మాతంగుఁ డగువానిచేత నుండెడికత్తి కొంగ
వా లనఁగఁ జెలంగుమందు. ఆం. భా. ౨.
౨౦౯.

(పందివేట) ఉ. కుక్కల కొంపఁ జూచి మఱి
కొందఱు కొన్నిటిఁ గొంగవాలలకై, బక్క
లు సింపినకొ...యయా. ౨. ౧౦.

సీ. పంకిలిబ్బిదొరలా పంకిలి నొందించి కొంగవా
లున గట్లగొంగ గెలిచి. అచ్చ. రా. యు. ౪౭౪.
(వేశ్యావర్ణనము) వ...మదనుముద్దరంబు లన శం
బురారిక తారంబు లన సంగభవుకొంగవాలు
లన...భీమ. ౧. ౧౧౭.

కొంగు. వి. చెఱుగు, చేలాంచలము.

గీ. అట్టికర్ణునిఁ గొంగున నన్ని డాచి, నట్టు రె
మైయి డాచి తోయపు చెవును. భార. స్త్రీ.
౨. ౧౭౨.

ద్వి. పొంగి చిచ్చులుకంగఁ బోవుమఁ జీర, కొం
గోసరించు పెన్వెంగలిమట్ల. బస. పు. ౩.
౧౧౪౦ పం. ఆం. భా. ౨. ౧౫౨.

పా: కొంగు తగిలివను కొంత నానియే.

కొంగుతగిడి, కొంగుబంగ (గా)రము = కొంగు
నఁగట్టినబంగారము - ఇది ఒకరు ఈయ నక్కలు లే

కుండ తనకు తానే లభించు ఉత్తమపదార్థమున
కు ఉపమానముగా ఉపయోగించఁబడును.

క. తనుఁ గన్నతండ్రి పెప్పిన, పని నేసిన నుగ
తి కొంగుపసిఁడియ కాదే. భాగ. ౯. ౫౫౭.

చ. విటులకుఁ గొంగుబంగరము వేడుకకాండ్ర
కుఁ బట్టుఁగొప్పు యు, త్కటతరమన్న భార్తుల
కుఁ గల్పకుజంబు... హంస. ౧. ౨౧౫.

క. రామానుజయ్యదాన, ప్రామాణికముద్ర కొం
గుబంగార మగుకొ. పాండు. ౧. ౬౫.

కొంగుబలైము = కొంగున ముడుచుకొనుబలై
ము, ధాన్యరూప మైనకాపుకూలి. (దీనిని వినాయ
కునిచేట యందురు)

చ. ...నిలిచినకుప్పకావలికి నిల్చుదు రవ్వరిఁగొం
గుబలైపుం, గొలువున కీయకొల్పి హలికుల్
లికిరంబు పొసంగువేలుపుకొ. చంద్రా. ౧.
౨౫.

కొంగుముడి = ౧. భార్యాభర్తలు నవ్యాదులందు
స్నానము చేయునపుడు ఇరువురబట్టలకొంగులు
కలిపి వేయుముడి.

చ. తిరుమలకంచిపువ్వుగిరితీర్థములుం జని కొం
గుముళ్ళతో, వరములు దంపతు ల్వడయ వా
రక కాన్మలు చెచి... హంస. ౨. ౮౫.

౨-కొంగున వేసికొనినముడి - ఇది సిద్ధముగా ను
న్నపదార్థమునకు ఉపమానముగా ఉపయోగిం
పఁబడును.

ఉ. అంగన నాకుఁ గొంగుముడియై తగు నీ విభ్రుడి
చ్చునీవి త, న్వంగి భవననోజ్జమసురాధరకాం
చనకాంచికాన్మలుల్, తంగటిజన్ను ముంగిటి
నిధానము నొ నటుగానఁ బాయలే, సంగజా
నాన నాదమ్మదయం బెఱుగుకొ పల పం
బుజావనా. రామా. ౪. ౧౬౨.

చ. ...కుభద్రసంగ మంగనకు నొసంగఁ గొంగు
ముడి గాదె భవద్భవనంబు నావుడుకొ. వసు.
౩. ౪౩.

కొంగుముడి వేసికొను=విశ్చయ మని యెంచుకొను.

క. మది రహతహ విడిచి యింకక, ముదమున నతులార కొంగుముడి వేసికొనుం, దిద సేటి మాచటికిఁ గూ, ర్చెద వాలాయముగ నేను బ్రియులను మిమ్ముకొ., ప్రభా. ౫. ౮౫.

జ: కొంగుపఱచు, కొంగుమాయు.

కొంగుపఱ(బు)మే. అ. క్రి. (✓కొంగు) రతికి సిద్ధ మగు; సిద్ధ మగు.

గీ. వార రెల్లను బంగారువంటినిన్ను, బాసి పలు గాకులకుఁ గొంగుపఱచుచెలుల, నంటి వర్తింప వాని కేమాయె...శుక. ౨. ౧౨౦.

గీ. నుట్టు నానయు విడనాడి కొంగుపఱచి, యగడుపడి పడిచి పడసినట్టిపసిడి, కటకటా యేమిటికి నెక్క గడవంక, నేమి గంటిని దొడుసు నా కేమి యనుచు. విప్ర. 3. 2౧.

గీ. కవుల కిఁగలజాతి యొక్కటియు లేదు, వితరణము పైశ్యులకుఁ బెండ్లివేళఁ గలదు, కొంగుపఱచిరి నృపతు లాహూటికొఱకు. రామలిం. ౨3.

ఇట్లే:-కొంగొడ్డు.

గీ. ... కాసువీసములకై యల్పినట్టి, పురుషులకు నెల్లఁ గొంగొడ్డి పొట్టపోసి, కొనెడి చెలయాలి బ్రదు కిట్టి దనఁగ నేల. పరమ. 3. ౨౦2.

కొంగుమాయు. అ. క్రి. (✓కొంగు) చెఱఁగు మాయు, బహిష్ట యగు. (శ. ర.)

కొంగొంగు. వి. కొంగలు చేయుధ్వని అనుకరణము.

నీ...కొంగలు చెలఁగి కొంగొంగు రనఁగ. పార. ౫. ౧౬.

కొంగోడువడు=కొంగోడువోవు.

(ఒడ్డగిల్లు, ఒఱగు.)

నీ. కలఁగి వారిధులపంకము నివృత్తిలైన నులన

ర్యతములు కొంగోడునడియె. మై. ౨. 32.

కొంగోడువోవు=కొంగోడువడు. అ. క్రి. (కొంగోడు+వోవు) కొడు వివచనముగా నుండుటచే మంచము మున్న నువది యొఱగు.

ఆ. కుక్కివడిన మిగులఁ గొంగోడువోయినఁ, గుఱుచ యైన మిగులఁ గొంచె మైన, మలిచ మైన నేత వలుచ నైనను నల్లులున్న నుల్కమంద మొప్పు దండు. వి. పు. 3. ౨౧౫.

కొంచే=క్రాంచే. వి. (సం. క్రాంచ. ప్రా. కొంచో. క. కొంచ.) క్రాంచపక్షి.

నీ. పసిడికిల్పొప్పు మీపజ్జ నేఁగదు గదా కొంచలార కొలంతుటాదలార. అచ్చ.రా.ఆర. ౮౬. ఆం. భా. ౨. ౯3.

కొంచగట్టు=క్రాంచపర్యతము. అచ్చ.రా.య. ౨౦౯.

ఇట్లే: కొంచగుబ్బలి. ఆం. సం. దేవ. ౧3.

కొంచదీవి=క్రాంచదీవము. (శ. ర)

కొంచమొగ్గరము=క్రాంచవృహము. (శ. ర)

కొంచసారము=(క్రాంచపక్షి స్వనివంటిస్వని గలది.) సప్తస్వరములలో నాల్గవది, మధ్యమ స్వరము. (శ. ర)

కొంచించు=కొంచే అ. క్రి. (✓కొంచే-స్వార్థమున 'ఇంచు') సంకోచించు,

క. కొంచించక వడిఁ బెన్నిధి, గాంచినపేద యనుబోలె ఘనతరహానో, దంచితమానసుఁడై యా, పంచాననమగ్యఁ జేరి పలికెకా శ్రేమక. రసిక. ౫. ౧3౯.

మ ... పుత్రుం డటం, చుప గొంచించక వీని నొంచుఁ దిపుడు...దళా. ర. ౧2౧.

కొంచు=కొంచించు, కొంఱ అ. క్రి (సం. కుచ్చ) ౧. భయపడు; సంకోచించు.

లయగ్రాహి....పతికౌ బ్రా,ధించుచు జలేధుల
కు, గొంచుచు ఖగాలి బెడరించుచు, కెలంగి
రి, హించుచు లతాంగుల్. ఉ. రా. 3.
అంగ.

క. క్రోధుడు హింసను గని దు,స్పాధాటోప
మన మల్లచటచుచు వినుమా, యోధర్ప పత్ని
నీ వను, సాధనమున నెట్టివారి జంపుదు
గొంచక. ప్రబోధ. ౨. ౬౬.

రగడ. కొమ్మ యిది నిజంబు చలుక గొంచె
గొంచెపటది ప్రేమ. వరాహ. 3. ౯౨.

ఉ. కొంచక యంబుధిం బడినకొండలవత్తము
లూడ్చుదయ్యె నూ, అంచులకత్తి...వను. 3.
౧౦౭.

౨. మందగించు.

మ. కనుగొన్నంతనె కన్యకామణికి లేగొనింత
గాన్నించె జ, న్నోవలక నీలిమ యావరించె
ముఖపాండుశ్రీ మిటారించె గుల్కనడల్
గొంచె...ఉ. రా. ౧. ౧౦౧.

వి. ౧. కొంకు, సందేహము.

ఆ. ఓరి దోసకారి కూరిమిసెదోడ, వనుచు నిన్ను
నమ్మి యకట పగతు, తోడ బో రొనర్ప
దోడఁగినచో గికు, రించి రాగఁ జనునె
కొంచు లేక. ఆచ్య. రా. కిష్కిం. ౨౯.

౨. తక్కువ, లోపము.

గీ. వేలుపులతేడు దన కొక వెల్ల మొదవె, గల
దనుచు నిక్కు నింతియ కాని యిట్లు, గలవె
చలువన్నియలగిడ్డికదుపు లంచు, నెంచుచుం
డు నతం డెందు గొంచు లేక. నీలా. ౧.
౪౮.

3. మదము, గర్వము.

మ. ముదితల్ కొండలు కెంపురాబురటకొమ్మల్
పూని యేతేర నీ, ట దకర్పక జనేత్ర యా
ర్దు తననడక వాచి యారార కొంచు దలి

ర్పక కెలి యెప్పో పగలు చంజల్ మించ
నేతెంచ నే, నిదిగో దాని జయింతు నంచు
దుమికె హేలావతుల్ నవ్వగక. చం
ద్రా. ౪. ౨౪౫.

౪. ముటికి చెమట.

నీ...పరఁగు గొం చనఁగను ముటికి చెమట, అం.
భా. ౧. ౧౪౦.

విగ. తక్కువ, అల్పము.

ఆ. అట్ల పటమవారి బొట్టెము గా మర, లించి
సోఁకుతేడు గొంచు గాని, కినుకతోడ న
తనిఁ గనుఁగొని బొమముడు, లదర నిట్టు ల
నుచు నుడరి పలికె. ఆచ్య. రా. యు. ౧౦౦.
జ: కొంచించు, కొంచుడు.

కొంచుడు. విగ. (✓ కొంచు) అల్పుడు, కించు.

కా ... ప్రత్యర్థిసంహార దా, భల్లూకేంద్రుడు
జాంబవంతుడు తలంపక గొంచుడే ...
నీతావి. ౧. ౧౦౫.

కొంచెకత్తె. విగ. (కొంచెము + కత్తె.) అమాయి
కురాలు.

గీ. రాజముఖి కొంతపడికె దారావధూటి, సా
గనునెవ్వాయుఁ దప్పక చూచి పేర్చి, నవిద
నీ వెంతకొంచెకత్తెవ జయంతుఁ, గాపునేసి
నగరితవు కావె నీవు. కుల. ౪. ౧౭౩. (ఇట
వ్యతిరేకలక్షణచే 'జాగా, నేర్పరి' అని భా
వము.)

కొంచెకా(గా)డు. విగ. (కొంచెము + కాడు)

అల్పుడు, సామాన్యుడు.

వ... కించిజ్ఞుని జడమతి నన్నుం గొంచెగానిం
గాఁ దలంచి నీతం జాడఁబోవఁ దెరువైన
నొసంగవైతివి...ఉ. రా. ౮. ౧౧౨.

నీ. నీకుఁగాఁగఁ జేడె చేహరినదిగాక కొంచె
గానికీ సమకూడు పెట్టు. భహు. ౫. ౧౦౮.
కుక. ౨. ౨౮౫.

కొంచెతనము. వి. (కొంచెము + తనము) తక్కువ తనము, సూక్ష్మత్వము.

అ. కలికిమరులనిడుపు కన్నులచెడలుపు, గుబ్బ దోయిపెచ్చు గొనబుఁగొను, కొంచెతనము పిలుచుఁగొవును బొక్కిలి, లోఁతు నెన్న నెన గలుగుట యిది. ఆచ్చ. రా. ఆ. ౨. ౨౩.

కొంచెతనము నేయు = అవమానపఱచు.

గీ. అలిక మరచందురునితోడఁ జెలిమిచేయుఁ, దియ్యచలుకులుఁ దేనెలు వియ్యుమంద, నడపు లంచలఁ కొంచెతనంబు చేయుఁ, గమలగంధి మనోహరాకార మలరె. శ్రీమూర. ౪. ౧౩౫.

కొంచెపడు. అ. క్రి. (కొంచెము + పడు) ౧. తక్కువయగు, కొఱత నొందు.

వ. తండ్రి నీవు సాదంబున నన్నియు సమకూరఁడుంగాక కొంచెపడియెడునే... భోజరా. ౬. ౧౯౧.

౨. సన్నగిల్లు, కృశించు.

నీ. కడుదొడ్డకటికటి కడుఁ కొంచెపడియుండె నతనాభి యొకటి యున్నతి వహించె. చంద్రా. ౧. ౯౭.

౩. లాఘవము నొందు, తేలికయగు.

క. బురదొడ్డ కేఁగి హ్రస్వము, పరికింపక వేడి కొంచెపడియెడుకన్నక, మరణం బుత్కృష్టంబు... శివప. ౫. ౯౪.

గీ. సేమపరమపతివ్రతానియతి కెదిరి, కొంచె పడెఁ దారకలలోనఁ గాంచు మనెడి, కరణి నిజపత్నితోన భూవరనుతుండు, తగ నొనర్చె నరుంధతీదర్శనంబు. ఇందు. ౬. ౬౨.

౪. తగ్గిపోవు, క్షీణించు.

గీ. క్రూరసంతతి వెలయునే కొంచెపడక, విరివిగా ధర్మసంతతి వెలసినట్లు. నీతి. ౫౯.

౫. వ్యర్థమగు, నిష్ఫలమగు.

గీ. తరుణి నీచేత మనవశంత్తంబు లెఱుఁగి గోరి యున్నాఁడ నాయాస కొంచెపడ యుండ సురత సుఖాంభోధి నోలలార్చి, యిపు సాంపార నన్న మర్పింప వలయు. వి. ౩. ౨౧౭.

కొంచెపడుదు. స. క్రి. (✓కొంచెపడు) కొంచెపడఁజేయు.

(తగ్గించు, తక్కువచేయు)

క. అప్పుడు చతురంగంబుల, మప్పలు మలగోగరిమఁ కొంచెపడుపఁగా, నుప్పొంగి మాసంబులఁ, గప్పరపడి భూతములు జిసుతాపేక్ష. జై. భా. ౫. ౧౯౩.

(తక్కువపఱచు, లాఘవపఱచు; చెఱచు, పాడచేయు.)

నీ. భూధరణక్రియామృతరణఁ గుంభీరసక్రోదే; ములనైన కొంచెపడుచు. వి. పు. ౫. ౬౫.

గీ. మానసంబున ధర్మ మేమతమమత్తు, నుతికి క్రిననీసరిసతులలోన, వాసి గనుమత్తు మఱి కిలవర్తనములు, కొంచెపడువక మును విచారించుమత్తు. వరాహ. ౨. ౧౨౪.

కొంచె(చియ)ము. విణ. (కొంచెము, కొండిక,

కొండుక, కొండోక, కొంత, కొండఱు, కొన్ని అను శబ్దములలోని పూర్వభాగ మైన 'కొ' అను నది కించిదర్థక మగు ఒకానొక శబ్దము యొక్క లుప్త శేషరూప మనియు, అందలికారము మీఁది ఒకారము ఉకారముగా మాత్రీ 'తుండు' శబ్దమందును, ఉకారముగా మాత్రీ 'మాఱు, మాఱును, మాన' శబ్దములందును, చేరినట్లును ఉహించఁ దగి యున్నది - సం. కించిత్. క. కొంచ, కొంజం. త. కొచ్చె. ౧. (ప్రమాణమలంక) అల్పము, తక్కువది.

నీ. కొంచెపుటకనంబు గొనుచు సంగంబులఁ బాసి యింద్రియములపజ్జఁ జనమి. భార. కాం. ౬. ౩౮.

కొండము. వి. (ఇట్లే కరుమడిగా. బ్రా- సం. కుం
డన్. ప్రా. కొండన్. త. కుండం.) నుండము.

గీ. ... కుండాఖ్య నెలయు, మంచు నుండ మనంగ
ను గొండ మనగ. ఆం. భా. ౨. ౨౪౧.

కొండముక్కిడి. వి. (√ కొండ) ఒక జాతిముక్కి
డి, వృక్షవిశేషము. హంస. ర. ౧౧, ౧౩౫.

కొండమునువ. వి. (√ కొండ.) కొండముచ్చు.
(చి. ని. శ. ర)

కొండము(ము)చ్చే. వి. (కొండ + ముచ్చు.)
నల్లనిముఖము గల పెద్దకోతి, గోలాంగూలము.

వ... నేల యీనినటుల మున్నీరు నెల్లి విరసిననై
ఖరె బుట్టయి నుళ్లకరణి గాకులకోక గొం
డముచ్చులబాగున... ప్ర బంధ. ౭౮౮.

ఆ. కోతిఁ బట్టి తెచ్చి కొత్త పుట్టుము గట్టి, కొండ
ముచ్చు లెల్ల గొడిచినట్టు, నీతిహీనులొద్ద
నిర్భాగ్యులుండురు... వేమన. ౨. ౬౪.

కొండయల్లుడు. వి. (√ కొండ)-హిమవంతునియ
ల్లుడు-శివుడు. చిత్ర భా. ౫. ౧౦.

కొండయిప్ప. వి. (√ కొండ) గిరిమధూకము.
(చి. ని.)

కొండయెక్కు, కొండెక్కు. ఆ. క్రి. (కొండ + ఎ
క్కు) ౧. ఉన్నతస్థితికి వచ్చు, అతిశయము నొందు.

ద్వి. బ్రహ్మచారిని లోకపాపనాశకుడ, బ్రహ్మబుడ
ను బీదబాపడఁ గాను, హరికృపఁ గల్గినరై వ
శ్వర్యములును, గొఱతే రే దిప్పడే కొండయె
క్కుడవు, ఇపు డేమి చెప్పదు నీమీను నీది, తప
ము చా లెత్తు నాతరుణివి గమ్మ. మృ. ౧. ౨౬౭.

౨. మిట్టెక్కు, గర్వముచే ఓజ్జిలిగియు.

గీ. కరుణ జగముల బ్రోచుటో తురగ మెక్కి, ఘన
రిపులఁ గొట్టుటో తురుష్కసభ యెంత, కొండ
యెక్కుడు బలిమూలకొనినకొలది. సిం. నార.
౧౭.

౩. (వృత్తికలక్షణచే) అటు, అటిపోవు.

(వ్యవ) దీపము కొండెక్కినది.

కొండరాగి. వి. (√ కొండ) ఒక జాతిరావిచెట్టు.

(ఇది పుల్లమామిడివంటిది. దీనికాయలు ఉప్పన డి
రఁబెట్టి అన్నములో నంజాకొందురు - చి. ని.)

కొండరాయడు. వి. (√ కొండ) పర్వతరాజు, హి
మవంతుడు. పీఠ. ౩. ౧౦౮.

కొండరావి = కొండరాగి. (√ కొండ) హంస. ర.
౧౧.

కొండరి. వి. (కొండ + అరి) పర్వతీయుడు, కొండ
వాడు, కిరాతుడు, బోయ.

చ. నెలవక యున్నవార లిట నెట్టితనం దిది గాదె
కొండరుచు, అు కొకయింత గేక మమజం
దమదేవత కిందు నిత్యముగ, జెలు పానరితు
రిప్ప డది నేగి విదేసులఁ బట్టుచున్నవా, థె
లుంగఁగఁ జెప్పితి న్నెడలి యేగుడు ప్రాణ
మునడ్డ గల్గినకొ. ద్వా. ౧౧. ౧౯, ౨౬.

కొండతేడు. వి. (కొండ + తేడు) హిమవంతుఁ
డు.

ఆ. కొండ తేనిమాఁగు కుసుమాపవయశేరి, బో
వుఁ బ్రతిదినంబు... భోజరా. ౫. ౧౯౧. వే
మన. ౨. ౨౨౨.

కొండలరాయడు. వి. (√ కొండ) - ఏడుకొండల
కథిపతి - వేంకటేశ్వరుడు.

సీ. కొండలరాయని గొలుమకవులకు బంగారం
బుముడుపు మాఁకొల్లముడుపు. ప్ర బంధ. ౨౪.

కొండల్లము. వి. (√ కొండ) ఒక జాతిఅల్లము, తృణ
పుష్పికి. (శ. ర.)

కొండవంగ. వి. (√ కొండ) ఒక జాతివంగ. (ప్రా)

కొండవాడు. వి. (√ కొండ) పర్వతీయుడు, కిరా
తుడు, బోయ. ('కొండవారు' అని శ. ర.)

కొండవీడు. వి. ఔ. (కొండ + వీడు) గ. క్రాంతసప్తనము.

గీ. కొండవీ డేలువేలుపుఁ గూడి పాలకడలినడు
చక్కి బలుమానికములదీవిఁ బుడుపమ్రాఁతులు
మారేళ్లు వొదలి పొదలుకడిమిపూఁదోటలో
వాడుగరితఁ దలఁతు. అచ్చ. రా. గ. ౨.

౨. ఆంధ్ర దేశములోని ఒకపట్టణము.

నీ. మత్రి కొండవీ డెక్కి మార్కొని నలియెనయ
లకసవాపాత్తు నంటి రాఁజె. ఆము. గ. ౩౬.

కొండవీటిచేత్రాడు = కొండవీటిలోని లోఁతు
మాతులనీరు తోఁడుట కుపయోగించుచేత్రాడు.
(ఇది అతిదీర్ఘ విషయమునకు ఉపమానముగా వా
డఁబడును)

ఉదా: ఈకథ ఎప్పటికిని తెగక కొండవీటిచే
త్రాడువలె నున్నది.

కొండనంపెఁగ. వి. (√కొండ) ఒకజాతిసంపెఁగ. వి.
హంస. క. గం.

కొండనూడు. వి. (కొండ + నూడు) గోత్రవైరి,
దేవేంద్రుడు. అచ్చ. రా. కిష్కిం. ౨౫.

కొండాట¹(ము). వి. (√కొండాట¹) గ. స్తుతి,
పొగడిక.

కా... ఉన్న పురములో గొండాటకర్తలంబులే. కా
ళ. గ. గా.

వ. వృథా కొండాటములు మాని శౌర్యంబులు పూ
ని యనిఁ జేసినఁ గాని పోనీయ మచవారును
... ల. వి. గ. ౭౬.

౨. అన్యచింత లేక ఒకదానియందు మనస్సు లగ్న
ముచేయుట, వ్యాసంగము.

ద్వి. ... తదంగ, సామూహ్యంబు లోచనపర్వ మొ
దవఁ గైకొని చూడపు గాని చూచినను, నది
యెకొండాటమా నన్నియు మఱచి. నవ. క.
గ౩౬ పా. గ౩ పం.

గీ. హరునితోడిద కొండాటమై లతాంగి, యుగ

తాపంబు నైరింపకున్నఁ జాచి. వీర. గ.
౧౫.

కొండాట²(ము). వి. (√కొండాట²) కలహము,
పోరు.

క. అని కెలసి పులుసుపులుసునఁ, దయఁ జూడం
జూడఁ బట్టితన్నెం గొట్టెక, దనివి ననఁ దిట్టె
ననలుం, గొనలుగ కొడ మగనిఁ దెగనికొండా
టమునక. వేం. పంచ. క. క౬౮.

క. గ. బాధకము.

కా... చూడు నేఁ, డీకొండాటపుటెల్లయు
ల్కలుఁగ కట్టేపార క్షిం చెడిక. వేం. పంచ.
చ. ౨. ౯౦.

కొండాట³ = కొనియాడు. స. క్రి. (√కొను-త.
కొండాడు.) పొగడు, స్తుతించు.

ఉ. చేడియ యీన్మపాలకులశేఖరు సంతతదానకి
లుఁ గొం, డాడఁగ వేయి నోళ్లు వలె నంచువ
చించితి నవ్వడు ... రాజ. చ. ౩. గ౩౩.

నీ. కొనియాడఁ బొగడెను గొండాడె నగ్గించెన
నఁగను వినుతించె నమటదోచు. ఆం. భా.
౩. గ౨౪.

కొండాట⁴ = కోరాడు. ఆ. క్రి. గ. కొట్లాడు, జగ
డమాడు. (చూ. కొండాట²)

(వృష) నీపెండ్లికోసము నేను నెలివినములనుండి
వానితోఁ గొండాడుమనే యున్నాను.

౨. దుమ్మురేగఁజేయు.

నీ. కోరాడెఁ జరిమెను గొండాడె నాఁగనుదు
మ్మురేచె నటంచుఁ దోచుచుండు. ఆం. భా.
౩. గ౩౨.

జ; కొండాట².

కొండి. వి. గ. తేలుకోక.

నీ ... తేలనఁగను పుట్టికంబు ... తత్తువ్వునా
మమై తనరుఁ గొండి యనంగ ... ఆం. భా. ౨.
౧౫.

౨. తేలుతో కచివర నుండుముల్లు. (ప్రా.)

౩. పీతడక్క.

క. అక్కర్కట ముండగ నల, కొక్కెర దత్తరస
మొలిచిగొని తినునదియై, ముక్కెత్తి చూచు
నాలో, నొక్కొక్కనఁ గొండ్ల నిటికి యొ
త్తై గళముక. వేం. పంచ. ౧. ౩౨౬.

ర. తెక్కతలుపునంచలయం దమర్పు తేలుతో
కపంటియనుపగొండెము. (శ.ర.)

కొండిక=కొండాక. (చూ. కొంచెము.) కె. (ప్ర
మాణమయోభాగ్యాదులందు) కొంచెము, అప్పుము.

క. దండితబలినై జగములు, నిండఁ బెరుగుచున్న
వేళ నీయడుగున భూమండల మతిసూక్ష్మకృ
తి, గొండికమచ్చయును బోలెఁ గొమఱొందు
హా. పాండు. ౨. ౬౦.

సీ. మెండుగా బలిసి భూమండలాఖండల కొండిక
కుండిక నుండఁగూడ. గీ. దింత నిర్బంధ మై
నచో నెటుల నోర్తు. దశా. ౧. ౧౪౧.

సీ. మీతండ్రియింట నేఁ బ్రీతిఁ గొండిక నాడు
చెలులతో నాడుచు ... మార్క. ౫. ౨౪౦.

క. కొండిక ప్రాయంబు ... వరాహ. ౪. ౧౩౫.

క. కొండికలము మన కెంతటి, దండి గలుగు నధిక
వస్తుతతి హరి కొనఁగక, గొండంత దేవునకు
మఱి, కొండంతయుఁ బ్రీతి యిడదుకుశలులు
గలకే. కుచేల. ౧. ౧౧౦.

వి. బాలుడు; బాలిక.

సీ. దొర దాల్చురహములో తొడుగఁడే భృత్యుం
డు కొండిక వ్రాయఁడే గురుఁడు వ్రాయ, రా
మలిం. ౩౫.

క. ఒండుకొద లేదు తూరుపుఁ, గొండపయిం బ్రా
ద్దు వొడిచెఁ గొమ్మ యింక నేఁ, డెండఁ బడ
కుండఁ గూతుం, గొండిక యన కంపవల
యుఁ గూరిమి ననుడుక. యయా. ౪. ౧౨౬.

కొండికనగవు=మందహాసము. వరాహ. ౧౦. ౮౪.

కొండికవాడు=చిన్నవాడు, బాలుడు.

ఉ ... ఇప్పు డీ, కొండికవాని నమ్మి పగగో లిది
కార్యమె మీకు శౌర్యమే. క. సం. ౧౦.
౫౨౨.

కొండియుడు. కె. (✓ కొండియుము.) కొండెము
చెప్పవారు.

ఉ. క్రూరుఁడు లోభియుక శత్రుఁడుఁ గొండియుఁ
డుక జడుఁడుక గృతఃసుఁడుక, నేరని
వాఁడు బొంకరియు నిండకు నోర్పునతండుఁ
బందయుక, ధీరత లేమి దుర్మయ మతివ్యసన
త్వముఁ గల్గువారలుం, జేరువ నున్ని భూపతి
కె జెట్టయైనర్పు సరేశ్వకోత్తమా. భార. శాం.
౩. ౪౬౭.

సీ. కొండకాఁడనఁగను గొండగిఁడనఁగను గొం
డియుఁడనఁ బిసుండు నెలయు. ఆం. భా.
౩. ౧౩. ప్రబంధ. ౬౮౩.

కొండి. పి. కొక్కెము. (ప్రా.)

కొండిడు. కె. (కొండెము + ఈడు + కొండెగ.

త. కొండుణి.) కొండెము చెప్పవారు.

సీ. కొండీని నాలుక చెండుగాఁ జీరెడునలఖగంబు
లఁ జూడు మహని నాథ. మార్క. ౨. ౯౫.

గీ. అనృతవాదుల కొండీల యన్యమంది, రాన్నభో
క్తల మర్గాద నడచువాడి, విశ్వసించినవో
ద్రుంచివేయునట్టి, ఖలుల జిహ్వలు గోతురు
కాలఘటలు. శేష. ౩. ౩౩.

ద్వి. పికలుండు గొండీడు నెడకైన నైన, నొకఁడు
మందున కైన నూరిలో లేడు. బస. పు. ౧. ౫౭౯
పం.

కొండుక=కొండాక. (చూ. కొంచెము.)

కె. (చిన్న; చిన్నవాడు.)

ప. ... అర్జునుకొండుక నాటిపరాక్రమగుణసం
పదలు నైశంపాయనుండు జనమేజయునకుం
తెన్నె... భార. ఆది. ౫. ౨౫౯.

ప. ... చిత్రాంగదుండు బాల్యంబున గంధర్వనిహ

తుం డయిన వానికిం గొండుక వాని విచిత్ర వీ
ర్యు రాజ్యాభిషిక్తుం జేసి ... భార. ఆది. ౪.
౧౧౩.

ఆ. ... వారిలోఁ, బరశురాముఁ డాదిపురుషుమా
ర్తి, దండితాపాతుండు గొండుక యయ్యును,
దద్ద గుణములందుఁ దెద్ద యయ్యె. భార. ఆది.
౩. ౭౦.

కొండె(డిము). వి. స్త్రీ పురుషులు తలయొక్క పురో
భాగమున వేసికొనెడుసిగ, ముదుసిగ.

చ... కొం, డెలపము కప్పు గ్రామ్యతరుణీతతి
డించిన పేచగంపలం, దళ మగుచున్న చెంగ
లువదండల ... ఆము. ౧. ౭౫.

గీ. కురులు సవరించి విరులతోఁ గొండె గట్టి, మే
లుచందురకాపిరుమాలు చుట్టి, సరిగెడిగివల్వ
మేన మెచ్చంగఁ దాల్చి, మొత్తముభూషల
నొడలిపై మొత్తముజేసి. వే. మా. ౪. ౨౪౫.

పీ. చందురులో నున్నకందుఁ దా మూఁగిందుశేవఁ
జెందలలకొండియులు చెలంగ. విప్ర. ౧. ౬౫.

గీ. శేఖబంధుశేషాఖ్య గేతుఁ గ్రొమ్మడియన వెద
యన నూనెముడి యనఁ గొండె, యనఁగఁ
గీల్గం టనఁగఁ జొల్లె మనఁగ నగన. ఆం. భా.
౨. ౧౪౫. రా. వి. ౧. ౬౨.

కొండెడు. విణ. (కొండెము + వాడు) కొండెము
చెప్పవాడు, చాడీ చెప్పవాడు.

క. ధరఁ గాఁపు కొండె డైనను, గగణాలకు బ్ర
తుకు లేదు గదరా సుమతీ. సు శ. ౧౫. వేమ
న. ౩. ౧౪౯.

కొండెకత్తె (త్రియ). విణ. (కొండెము + కత్తె)
చాడీలు చెప్పనది. (ఆడువి-శ. ర.)

కొండెకా(గా)డు. విణ. (కొండెము + కాడు)
చాడీలమారి, కొండెములు చెప్పవాడు.

పీ. కుమలియుఁ జాట్టంబుఁ గొండెకాడు ప్రియుం

డు కరుణావిహీనుండు కార్యదక్షుడు ...
రామలిం. ౧౧.

ఆ. కొండెగాడు చావఁ గొంపదమకఁ జోప, వం
తు కింతె గాని వగపు లేదు, కొంకనక్క చావ
గొట్టె లేమిటి శేషు... వేమన. ౨. ౫౫. ఆం.
భా. ౩. ౧౩.

కొండెగీడు. విణ. ($\sqrt{\text{కొండెము}} - \text{క. కొండెగ.}$)

కొండెము చెప్పవాడు.
పీ. కొండెకాఁ డనఁగను గొండెగీఁ డనఁగను గొం
డియుఁ డనఁ వినుచుండు నెలయు. ఆం. భా.
౩. ౧౩.

కొండె(డిము)ము. వి. (క. కొండె, త. కొండియు)
చాడీ, ఇతరులపై లేనిపోని నేరములు చెప్పట, నై
శున్యము.

పీ. ... గురుజనంబుల, నిందించు టాగమనింద తడి
యనిక్రయనిధి తద్విలేఖనము గొండియుము
... గీ... ఆర్యకోటి, నిరయహేతువులుగఁ జె
ప్ప న్నవరేఖ్య. భార. ఆను. ౨. ౬౧.

గీ. విను మరక్షితమౌత్రంబు విరిసిపోవుఁ, గొండి
యంబున సఖ్యంబు న్నరిగిపోవు. నా. పంచ.
౧. ౧౪౪.

పీ. వివఁగోరఁ జొక నాడు వీనుల కింపు గాఁ గొ
లుచువారలమూఁడికొండెములను. మొ. రా. బా
ల. ౨౧.

పీ. అత్తమామల కెదురాడుమశ్చారిణి వానివర్తన
లేనివాడవని నె, కొండేలఁ గొంపులు గూల్చు
పాతకురాలు బలి భిక్ష మిడనినిర్భాగ్యురాలు.
శ్రీరం. మా. ౫. ౩౪.

ఉ. ఓనృప నామఁ జూడ నలయుగ్గులి నీనుకు
నికొ మనోహరా, నూనవిలాసుఁ జూచి నిలు
పోపక పట్టిన లోను గామి నెంతె నెగులూ
ని వానిఁ బొలియించుగ మాయలు వన్నె నిట్లు
కొం, డేనను ధర్మరాజులను నిక్కముగా మి
ముఁ జెప్ప నేటికె. సారంగ. ౨. ౨౪౭.

కొండపుంగొంబి=కొండములమారి.

ద్వి. మిండతల్లక్తి మిగిలినగొంట్లు, కొండపుంగొంబులు... పండితా. పురా. ౧౧౬ పా.

కొండపుడపసి=(కొండములు చెప్పముని) నారదుడు.

సీ. చలిగొండవెలిగట్టుచాయలు గిలుబాడి కొండెంపుడపసిఁగై కొనక చెలఁగి. గీ ... పాఠపరాయణుడ నెగడె నీప్రాంతమందు. చిత్రభా. ౫. ౧౦.

జ: కొండియుఁడు, కొండీడు, కొండెడు, కొండకత్తె, కొండకాడు, కొండగిడు, కొండేలమారి.

కొండవల. వి. చేపలు పట్టుటకు ఒక్కండే వేసెడువల. (శ. ర.)

కొండేలమారి. విణ. (√కొండము.) చాడీగొట్టు.

సీ. కడకు బోయిన నొక్కకడఁ బరుండఁగ రాదు మఱుదలు కొండేలమారిబసివి. అహ. 3. ౪3.

కొండొక=కొండిక, కొండుక. విణ. (చూ. కొంచెము-సం. కుణకః.) ౧. చిన్నవాడు; చిన్నది.

క. అకటకటయుత్తురుఁడు కొండొక కాంభాజండునుం గడు బాలుఁడు... భార. స్త్రీ. ౨. ౮౪.

సీ. ఇవిధంబునఁ గాంచి హృదయేశుమన్ననఁ బెనుచుచు నుండ నల్లినరుహక్షి, కొండొకసవతియు గురుతరధర్మరక్షణిత న్ననుగుణవిధేయ. రాఘవ. ౪. 2౪.

౨. కొంచెము, అల్పము.

క. ద్యూతజ్ఞులదనఁ గొండొక, ప్రీతియుఁగలదు కొండ్ర. వి. ఒకసారి చాలు చుట్టినకొలఁది గలపాలము, చుట్టుదున్నినచాలునడిమిసేల; పాలము.

వ. ... కొండొకయు నుపేక్ష లేక ... భార. విరా. 3. ౮2.

క. దుండిని బ్రహ్మాండంబులు, చెందులక్రియఁ బట్టి

యెగురఁ జెప్పెదహరికా, గొండఁ తెకలించి యెత్తుట, కొండొకపని గాక యొక్కకొండా తలఁపక. భాగ. ౧౦ పూ. ౯౧౪.

3. పొట్టి, హస్తము.

గీ. బాలుఁడొక్కండు కొండొకకొల నేతఁ, బట్టుకొని ... భార. ఆది. ౬. ౨౬౦.

ఉ. కొండొకవాలము నులుచకొమ్ములు నన్నవలెనవీనులు... క్రాలఁగాఁ, దొండము లేని భద్రకరితో నెనయినపనీవరాహము... విక్ర. 3. 2౫.

క్రి. విణ=ఒండొక. ౧. ఇందుక, కొంచెము.

క. ద్యూతజ్ఞీడకుఁ గొండొక, నేతుం గపటమున నొప్పనిజనంబులు నా, చేతిధన మెల్లఁ గొని పరి, భూతి యొనర్చిన విరక్తి పుట్టి వెడలితికా. భార. విరా. ౧. ౧౯౬.

వ. కాంతేయాగ్రజండు గురుబలంబు గనుంగొని కొండొక విన్న నై వివృచ్చు నారొకించి... భార. భీష్మ. ౧. ౧౨౪.

౨. కొంచెమునేపు; కొంచెముదూరము.

వ. ... కొలంగఁద్రవ రానిలేమికి నొండొకయు పాయంబు మదిం దోఁపమికిం గొండొక చింతించి... విక్ర. ౨. ౧౮౮.

వ. ఏనుసు భక్తిమయుం బగుసాష్టాంగదండప్రణామం బాచరించి కొండొక దొలంగి... భార. విరా. ౧. ౧3.

కొండొకనవ్వు=చిలునవ్వు, మందహాసము.

గీ. అనినఁ గొండొకన వ్యోలయంగఁ జూచి, యింద్రనందనుఁ డాతని కిట్టులనియె, నేను గలగంగ నీ శేమి... భార. విరా. ౫. ౧౧౪.

కొండ్ర. వి. ఒకసారి చాలు చుట్టినకొలఁది గలపాలము, చుట్టుదున్నినచాలునడిమిసేల; పాలము.

క. మరియు సెల మూడువానలు, సురభులు చన్నవిసి పితుకు నుకృతముజరుగుకా, ధరఁ గొండ్రవేలు పండును, బరఁగుం బురుషాయుషంబు

ప్రజలకు నెల్లకొ. కాశీ. ర. ౨౯౯.

గీ. వజ్రపుదోనంబు వాయంగ వాన నురియు, గొం
డ్రలం బండు వారంభకోటు రెల్ల. భీమ. 3.
౧౮౨. రా. వి. ౫. ౮౨. ఆం. భా. ౨. ౨౩౩.

ఒకకొండయెత్తు=ఒకచాలుదున్ను.

సీ. ఓర్పునాంగలి గూర్చి యొకకొండయెత్తిన ఫ
ణిరాజుతలగుట్టు బయలుపడ దె. కకు. ౧. ౧౨౯.

జ: కొండ్రైదువు.

కొండ్రైదువు. వి. (కొండ్రైదువు) హలము,
నాంగలి.

గీ. కొండ్రైదువుబల్లిదుక్కి తోడు. రా. వి. ౧.
౭౧. (శ. ర. పా.)

కొంత. స. (చూ. కొంచెము- కొంచెము + అంత)
ఇంచుకంత.

క. కొంతేయులబారిం బడ, నింతియ సిరి చాలు
రాజ్య మెల్లను దారై, సంత ననుఁ బెట్టుకొని
యొక, కొంత యెనుఁగిరేని నట్టికూ డేమిటి
కె. భార. శల్వ. ౨. ౧౩.

గీ. క్రూరబుద్ధియై తొడఁగినఁ గొంత కొంత, విని
యు వినమి ... దశకు. ౧౧. ౧౩౬.

వ. అప్పుంత్రి మాటను గొంత గాఁ బ్రసంగించి యి
ట్లనియె. దశకు. ౧౧. ౮౮.

కొంతము. వి. (సం. కుంతః. ప్రా. కొంతో. క. కొం
త. త. కుండం.) ఈఁటె, బల్లెము.

క. ఎంత జితేంద్రియు లైనను, నెంత సదాచారు
లైన నేకాంతమునం, గాంతలసంగతి నుండినఁ,
గంతునికొంతాలపాలు గా కుండుదురే. వి. క్ర.
3. ౬౦.

క. గొంతాన నొకఁడు బెబ్బులిఁ, గొంతానం జి
దిమి మెచ్చికొనఁ జేసినవో ... శుక. ౧.
౧౭౨. కు. సం. ౧౧. ౬౯౬.

కొంతపు మొగ్గరము = కుంతాకారముగా నుండు
పూసము.

సీ. నాలుసొందఁగా తెల్లు పూచినవిధమున మను
కొని కొంతంపు మొగ్గరంబు. కు. సం. ౧౧.
౬౬౦.

విరికొంతపువేల్పు=పుష్పాయుగుఁడు, మన్మథుఁడు.
క. అంతట నొకనాఁ డింతులు, సంతసమునఁ గొ
ల్వఁ బైడిబిడ్డి రైమై జే, మంతులమాడువులో
విరి, కొంతపువే ల్పనఁగ రాజు కొలుపున్నయె
డక. యయా. ౫. ౪౫.

కొందలు. స. బ. (చూ. కొంచెము- 'కొంత' శబ్ద
మునకు మహన్న హత్యర్థకరూపము) కొంతసంఖ్య
గలవారు.

మ. మును నీవెన్నితి విక్రమాధ్యు లని మమ్ముం గొం
దఱక... భార. శ్రో. ౨. ౨౯౮.

చ. ... చిట్టకంపుఁద్రా, గుడు గని సన్నల న్నగిరి
కొందలు పాంథుఁ బ్రపాత్ర పాలికల్. ఆము.
౨. ౫౯.

గీ. అంద టిందలు కొందలు ముందఱ యన... శక
టరేఫంబు లుడురాజ శకలహాళి. సర్వలక్షణ
సారసంగ్రహము.

కొందలపడు. అ. క్రి. (కొందలము + పడు) ౧. క
లతపడు, సంక్షోభించు.

(నైంధపునిమాటలు) క. పెదపులు దడుపుముఁ గా
ళ్లుక, గుదివడ వడఁకుచు మనంబు గొందలప
డఁగా, నిది యేటిమాట లాడెదఁ, దుదిఁ బా
ర్కుండు గానకుండఁ దొలగన వలయుక. భా
ర. శ్రో. ౨. ౨౯౨.

చ. నలువురు గుప్పగుప్పనను నాలుగుమూలలనుం
డి దూకి పిచ్చులివిడిఁ బాఱసాగినను సాహస
మొప్పుగఁ దద్విభుండు గొందలపడి చూచి
వీ చెవరు దాచక చెప్పము చెప్పకున్న నగ్గ
లమున ని న్యధింతు నని కత్తిని దా నొఱ దూ
సి పల్కినక. హంస. 3. ౧౧౦.

౨. దుఃఖించు, శోకించు.

చ. అలఘుఁడు వారి రామనుధాధిపుఘోరశ్రీ

ముఖంబు చే, నిలిగినవేడిమాట విని యెంతయు
నల్లము జల్లనంగఁ గొందలపడి తార యంగ
దుఁడుఁ దాను మహీస్థలి వ్రాలి...భా. రా. కి
స్క్రిం. ౨౬౬.

క. అందులకుఁ జాల భయపడి, యందఱ మడుగుల
కు వ్రాలి యతిదీనతతోఁ, గొందలపడ నపు
దాతని, డెంచు గైకొనియె నక్కటికపుం
బెంపుక. విజ. వి. ౨. ౫౭.

కొందలపడుచు. స. క్రి. (✓ కొందలపడు) కలత
పెట్టు.

క. ...విభం డమానుష తేజో, భయం డగునూడేవుఁ
గనుం, గొని యిట్లను వగులు మిగిలి కొందలప
టుపక. భార. విరా. ౧. ౯౭.

కొందలపాటు. వి. (✓ కొందలపడు.) కలత, సం
క్షోభము.

నీ. అందంద కదిలెడుకొందలపాటుచేఁ దలఁకుచు
సునికికి నిలుకడయును. భార. విరా. ౨. ౩౧౫.

చ. ముదిపాలిడిండిచేటు తమముఁకల కొందలపా
టు వేల్పుమ, న్నెదొరలగల్గునీటు గని...ఉ.
రా. ౪. ౩౦౬.

కొందలపెట్టు. స. క్రి. (కొందలము + పెట్టు.) ౧.
కలత నొందించు, కలవరపెట్టు.

నీ. రాజ్యాంగములయందు రమణ మమత్వంబు ప్ర
బలమై పాటునఁ బడఁగ నీక, డెందంబు నెవ్వ
గఁ గొందలపెట్టెడు నకట ... మార్గ. ౬.
౨౨.

క. మీవెంట వత్తు నే నై, రావణనాగంబు నెక్కి
రయ మొప్పుంగా, దేవగణంబులతోడను, గో
విందునిమంద లెల్లఁ గొందలపెట్టెక. భాగ.
౧౦ పూ. ౯౦౩.

౨. బాధపెట్టు.

చ. ...నీ, వలన పరంబు లిట్లు గని వాలినదై తుంగ
డు మమ్మనింక నే, కొలఁదల నైచునే కర
ము కొందలపెట్టక యెట్లుఁ గావునం, దలఁపు

మొకింత కాత్ర పువధంబువిధంబు త్రిలోకనా
యకా. హరి. పూ. ౪. ౨౨.

కొందలము. వి. (త. కొందళం.) ౧. క్షోభము,
కలత.

మ. కలఁగెం దోయశిసప్తకంబు గిరివర్గం బెల్ల నూ
టాడె సం, చలతం బొండె వసుంధరావలయ
మాశాచక్ర మల్లాడెఁ గొందలమండె ద్రిద
శేంద్ర పట్టనము పాతాళంబు ఘూర్ణిరై ...
భార. విరా. ౪. ౧౭౨.

ఉ. ఎందును నెవ్వరుం బడనియెంతయుఁ గష్టము
పాటు వచ్చినం, గొందల మంది పొందువిభు
కోడలు దవ్వల నున్ననన్ను గో, విందుడ కా
వు మంచు బలవించుట యీగఁగ రానియ
ప్ప వో, రెందలపోయ వ్రేఁ గయి చలింపక
యన్నది యెప్పుడుక మదిక. భార. ఉద్యో.
౨. ౧౨౯.

౨. సంతాపము, విచారము.

చ. కలఁగుచు నేయుపాయమును గానక నిన్నును
నీతనూజుఁ గొందలమున విక్రయించు వసు
ధాధవుఁ డెవ్వరి నైన జెచ్చెరక. హరిశ్చ. ౩.
౨౫౮.

౩. బాధ.

చ. ... తనకుఁ దోడ్పడువారలు లేక నక మదిం,
దలఁపఁ డె యత్తటిక రిపువధంబున కెద్దయు
తండ్రి యేను గొందలమున బొందకుండ నని
తాఁ బలుమాటును జీర కుండునే. భార. ద్రో.
౨. ౨౪౭.

నీ. ... కొందలంబు, సలుపు నోవి యనంగఁ జను
వ్యధ...అం. భా. ౧. ౧౫౦.

౪. సందియము, సంశయము.

క. కొందలుగలఁ డందురు నినుఁ, గొందలు లేఁ
డందు రతఁడు గుడి గాఁ డనుచుం, గొందలు
గలఁ డని లేఁ డని, కొందల మందుమరు నిన్ను
గూర్చి మహిళా. భాగ. ౮. ౨౨౫.

జ: కొందలపడు, కొందలపలుచు, కొందలపాటు,

కొందలపెట్టు, కొందలించు.

కొందలించు = కొందలపడు. (✓ కొందలము.)

(కలతపడు.)

ప. అప్పుడు పందికదుపులవెనునెంటం దవిలి కొం
దలించం జిందటవందటగాఁ జేసి యేసి యట
చనఁ జన...ఉ. హరి. ర. ౨౫.

కొందాఁక. అన్య. ద్రు. (కొంత + దాఁక) కొంతప
ర్యంతము, కొంతపటము.

మ. కులకాంతాకరసంగమంబు మఱియుం గొం
దాఁక నాకాంత్యనే, యులలాటాక్షుని ... వ
రాహ. ౬. ౨౭.

కొందు. స. క్రి. (త. కొందు = పాడుచు) పాడుచు.

(‘సజ్జాగా నజ్జా, నలిగగాఁ గొట్టు’ శ.ర. బ్రా.)

గీ. మోదమున నైదుకూపులపాచుసాహి, తప్పిదో
దుప్పిఁ గొంది డెందము గ్రుప్పి, క్రమ్మకొని
దొప్పి నేసిని సాప్పిసిల్లి, యప్పహమహుఁ డి
ట్లను నెప్పునమున. ఉ. రా. ౭. ౪౫౬.

కొంప. వి. లొంప, అల్పగృహము, బీదయిల్లు; ఇల్లు.

నీ. ... అల్పగృహము, కొంప లొం పనఁ దగు...
ఆం. భా. ౨. ౧౪.

నీ. అరిభయంకరలంక యంజేదకొంపయే కోపిం
చుకొనిపోయి కోఱవిఁ జూడ. రామా. ౭. ౭.

కా. కొంపం బో రుదయించి రావు గద నాకుం
జెప్పమా నీకథలో. వేం. పంచ. ర. ౪౨౫.

(వ్యవ.) ఇంతపని చేయుటకు నీకొం పేమి మునిఁ
గినది. వాడు దానికొంప తీసినాడు.

జ: కొంపచెలుపు.

కొంపచెలుపు. విణ. (✓ కొంప) - కొంప చెలుచు

వాడు - చలుగాకి, దుప్పుడు.

గీ. కొంటె కనుమాలమును చూచు కొంపచెలుపు.

హంస. ౫. ౧౧౩.

కొకిలికి. విణ. వికృత మైనది.

నీ. కొకిలికి వేసంపుగూనిమూఁపులమీఁద మూఁడు
పంగలయూఁటె మోపినాడు. మనుచ. ర.
౭౩.

ప. ... కొకిలికి మొకంబునఁ జిలికినెండుకలు
జాఁజాఱుఁగొప్పునం జెదరి యుప్పురం జెగ
య...విప్ర. ర. ౨౪. జాహ్నువీ. పీఠి. ౨౦.

కొకిలికాలు = తప్పటడుగు, తప్పనాట్టుము.

క. తక్కిల తకతక యటం చని, యొకజరి యేడత్తు
రాల నున్నది యది యూదికి సరిపడ నటి
యింపుము, గొకిలికిగా లైన బిరుదు గొనుమా
నెన్నఁక. పార్వ. ౫. ౧౮౯.

కొక్కరాయి. వి. (త. కొక్కు) బలక, కొక్కర.

నీ. పాటిపట్ట యుల్లంకి పొన్నంగి తీకుపు నున్నం
గి యేట్రింత కొక్కరాయి. ప్రబంధ. ౨౩౪.

నీ. ... బలక కొక్కర యనంగఁ, గొక్కరాయి
యనఁ జెంపెక్కును...ఆం. భా. ౨. ౯౪.

కొక్కరించు. స. క్రి. (క. కొక్కరించు = చరిహ
నము చేయు. ౨. బెదరించు.) ౧. (కోఁతులు) వెక్కి
రించు; వెక్కిరించు.

(నానరవర్ణనము.) ద్వి. కొనచెవులో పిక్కించి
కొక్కరించుచును...రం. రా. సుం. ౨౭౪ పా.
౫ పం.

(నటవర్ణనము) ద్వి. మోకాళ్లు దోడలును ముడిప
ర్చుకొనుచు, నూకటి గిలుపుచు కొక్కరిం
చుచును. పండితా. పర్వ. ౩౭౧ పా.

౨. బెదరించు, జడిపించు.

చ. మనుకులచంద్రుఁ డట్టియెడ మాతలి దెచ్చినవా
సవీయకాం, చనరథ మెక్కి యెక్కిడినచా
పముతోఁ బ్రతిఘాచలద్విలో, చనములతో
యుగాంతయుశాసను కైవడి మించువేల్పు
లక, గనుఁగొని కొక్కరించుదశకంఠు నెదు
ర్పడి పోరునయ్యెడక. దశా. ౭. ౨. ౧౫౧.

౩. (పక్షులు) కాళ్లతో కల్లగించు.

గీ. కున్నలై యన్నయెరు చెల్లఁ గొక్కరించి. నా.
పంచ. 3. 20. (శ. ర. పా.)

జ: కొక్కరింత.

కొక్కరింత. వి. (✓కొక్కరించే.) కొక్కరించు
ట. (శ. ర.)

కొక్కి = గొగ్గి. విణ. ఎచ్చుతగ్గులు గలవి.

సీ. కాంతరొ సీతావికావికా విటు వానికొక్కి
దంతంబుల నొక్కఁ దగునె. హంస. ౧. ౯౧.

వి. విషమసీతి.

చ.... ఫణిపుంగవుఁ జేయదలంగ మట్టి దిక్కులు
పగిలించి బ్రహ్మ నొకొక్కరికై చెచ్చెద మీ
క్షణంబునక. మై. 3. 3౬.

కొక్కిరిదిక్కిరి. వి. చీకటిమాకిలి, వంకరటింకర.

ఉదా: వానివ్రాత కొక్కిరిదిక్కిరిగా నుండును.

కొక్కిన = కొక్కన¹. వి. మల్లబంధవిశేషము.

ప. ... కక్కి కొక్కిన డొక్కర... ఆది యగు
ముప్పదిరెండువిన్నాణంబులనాణెంబు పడి
క్షించి ... హంస. ౧. 20౬. ఆం. భా. 1.
20౯. ప్రబంధ. 2౯౦.

కొక్కు¹. వి. పందికొక్కు.

సీ. ... కొక్కన గరిమిడికొక్కనంగను బందికొ
క్కనంగ. గీ. మూషికాభిధలగు... ఆం. భా.

2. ౮౬. రం. రా. సుం. 2౬౪ పా. 2౭ పం.

ఆ. కొక్కు తిండియానఁ జిక్కి చచ్చినయట్లు. వే
మన. ౧. 20౧.

జ: కొక్కురాతు.

కొక్కు². వి. ఒకానొకయాట. (వా.)

కొక్కురో(రా)కో = కొక్కరోకో, కొక్క
కో, కొక్కకో. వి. కోడికూతయొక్క అను
కరణము.

గీ. అప్పురస్త్రీనిశేతనాభ్యంతరములఁ, గొక్కురో
కో యటంచును గోళ్లు గూసె. వర. 2. ౧32.

క. తెక్కలు విదిల్చి లావులు, మక్కుకొనందు

వ్యవహారమునఁ గంధరముల్, మిక్కిలి దిక్కు
గనుంగొనఁ, గొక్కురోకో యనుచుఁ గోళ్లు
కూయఁ దొడఁగె. శుక. ౧. ౧౪౫. నైష.
౮. 2౯.

కొక్కురాతు, కొక్కుహుజోమాదు. వి.

(✓కొక్కు.) మూషకవాహనుఁడు, విఘ్నేశ్వరుఁ
డు.

గీ. గుణ్ణవేలుపు పిల్లారి కొక్కురాతు ... ఆన వి
నాయ, కునకుఁ బేల్లిప్పను సుగంధికుంతలే
శ. ఆం. భా. ౧. ౪3. అచ్చ. రా. బాల. 2౧.

కొక్కర. వి. పెద్దకొంగ, మహాబకము; బూక.

ప. ఒక్కమహాబకంబు వచ్చె. అది పద్మభవునకుం
బ్రసాదపాత్రం బగున. నాశింఘండును
రాజభర్తుండు ననుపేల్లం బరఁగు. ఆకొక్కరకు
నమ్మజ్జి నివాసంబై యుండు... భార. ౯౦. 3.
౪2౮.

ద్వి. కొక్కర బెగ్గురు కొంగ రావులుఁగు, కక్క
ర యాడెలు కన్నియలేడి, వెలిచె లావుక యా
దివేర్యేణుబాతి, పులుఁగులన్నిటిఁ బొరివుచ్చి
... ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౬౨౯.

సీ... బూక కొక్కర యనంగఁ, గొక్కరాయి
యనఁ బెంపెక్కును... ఆం. భా. 1. ౯౪.

కొక్కన¹ = కొక్కిన. వి. మల్లబంధవిశేషము.

సీ. కలియక తాటుమాటుల డింకి దొరలించి మిసి
మిచున్దొడలఁ గొక్కనఁ ఘటించి. కటివేల్పు
శతకము. ౫2. (చి. ని.) మల్లుపు. 3. ౬౯.
ప్రబంధ. ౮2 పం.

కొక్కన². వి. ఒకానొక చెట్టు. (శ. ర.)

కొక్కకో = కొక్కురోకో.

క... కొక్కకోకో యనుచుఁ గోడి కూయఁ దొ
డంగె. పరాచ. ౪. ౧౬౪.

కొక్కరో(రా)కో = కొక్కురోకో.

ఉ... తెల్లపెఁ గొక్కరోకో యని కుక్కుటస్పర

చతురంగకళాశాస్త్రము. వి. కృ. ౬. ౩.

సీ. కొత్తగొత్తయని కుక్కటంబులు మానె.
కాశి. ౩. ౨౩౫. (శ. ర. పా.)

కొత్తగొత్త = కొత్తగొత్త.

కా. కొత్తగొత్తయని కుక్కటచ్చటలెలుంగుల్
రెచ్చెనట్లొక్కలకై. బహు. ౩. ౯౪.

కొత్త. వి. (హిం. భో. జా.) పండుడు, రాణివాస
పుం. గావలివాడు.

సీ. వీధుల దిరుగంగ వెనఁ దూరులు పట్టి కొత్త
ను జేసిరో... భో. జరా. ర. ౩౧౯. వెంక. మా
న. ౩౧. (భో. జా. ము. ద్రి.)

కొత్తరము = కొత్తరు.

(కళ్లము)

క. వింటె యిటువంటిత్రిమరి, పంటకొలంబుననె
కాదు పాటింపఁగ వాల్లింటులఁ గలదా సాబ
గుల, పంటకొత్తరంబు కళ్లపంజర మనఘా.
ఉ. హరిశ్చ. ర. ౭.

గీ. తోట చేను కొత్తరంబు దొడ్డి యనెడు, నాస
లన్నియు నినుమంత లయ్యె... వసు. ౨. ౧౪౯.
జ: కొత్తర.

కొత్తర. వి. (కొత్తరము + ర) ఉ గ్రామపువాడు,
కోష్ఠాధికారి. (శ. ర.)

కొత్తరు = కొత్తరము, కొట్టరుపు. వి. (సం. కోష్ఠా
గారమ్. క. కొట్టర. ర. కొట్టరమ్.) ౧. కొట్టు.
సీ. ... కొత్తరు. గీ. కొట్టమని పల్కఁ గాఁ దగు
గోష్ఠగృహము. ఆం. భా. ౨. ౧౫.

సీ. కాన్తానందంబులకణజముల్ వియ్యపుగరిపె
లు దినుసులు గలకొత్తరు. హంస. ౨. ౨౨౬.
౨. ఉప్పు మెదలగునవి రాసులుగానుండెదవో
టు, కళ్లము.

ఉదా: ఉప్పుకొత్తరు, మొ.

ఉ. చూరమే దాని పక్ష్యరశ్మిపుటాంతరదృశ్య
మాత్రిక, వ్రాతములై వెలుంగుగరువంపుఁ గొ

టారుల నొప్పుతామ్ర పద్మీతటముట్లు శీర్షదళ
బృందరూపుతపాదురప్రసూ, వాతిమకోజ్జ
మూలముల నర్థి నెసంగుమహాకపాలముల్.
మనుచ. ౩. ౮౦. వసు. ౧. ౯౪.

౩. ఆస్పదము, స్థానము.

సీ. ... హద్వియెచ్చెరాసి గాతలకొటారు, మగని
కంటినెరసు... చెన్న. ౨. ౨౪.

చ... ప్రాయపుం, గలిమికొటారిజే కద జగాజగి
నైడిపెటారి మారుచే, నలరుకటారి యంచు
శకటారి నుతించు మిటారి మించుగకై. ము
కుంద. ౩. ౨౦౬.

కొట్టి(ట్టి)క¹. వి. (సం. కుటీ. త. కుడి). గ్రామము;
పట్టనము.

గీ. పల్లెకొట్టిక కొట్టిక కుప్పయ్య వాఁగ, నూ రనఁ
గ గ్రామనామంబు లొప్పుచుండు. ఆం. సం.
స్థా. ర.

సీ. నిల్వలక్షుగుడి లేనికొట్టిక నున్నయతండు నిల్ల
డధన మొక యేచునతఁడు. జై. భా. ౧. ౮౬.
ద్వి. ఈకొట్టికకు విప్రు డెట్లు చేరెడిని, గొల్లని
బ్రతుక నేగతి గలదింక. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౫౨౭ పం.

సీ. జమ్మలరాయకర్క జొక్కునెక్కటియుద్ది
కడిఁదిమొక్కటిక సోకుదులకెగులు. అచ్చ.
రా. బాల. ౮. (ముక్కొట్టిక సోకుదులు = త్రి
పురాసురులు.)

కొట్టిక². విణ. వామనుడు, పొట్టివాడు.

సీ. కుటుచ కొట్ట కురుజ కొట్టిక కుసుని... ఆ
నఁగను వామనాఖ్య దనరు. ఆం. భా. ౨. ౧౨౩.

కొట్టికాఁడు = కొట్టికాడు. (✓ కొట్టి)

(పథ చేయుకొకరుడు.)

ఉ... కుమారుడు కొరి నెప్పదికా, గట్టిగ నిల్చు
నట్ల గొట్టికాంధ్ర కృపక వలకాడిపిల్ల చేల్,
ముట్టగఁ గోసి మం త్రివరుమందటై తెట్టికృ
త వ్రాతములై. జై. భా. ౮. ౪౧. (శ. ర. పా.)

కొట్టకొన. వి. (✓కొన) అన్నిటికొన. (శ. ర.)

కొట్టడి(డి). వి. (సం. కొప్ప. ప్రా. కొట్ట. త. కొట్టడి.) నరక లుంకెడుగది, కొట్టు.

ఉ. పరగడరస్తకొట్టడులు భద్రముగా నొగి నీ గమద్రలక, గరిమ నొనర్చి ... వాన. గ. ౧౧౯.

సీ. గొళమల్ పచ్చాకు కచ్చారములు చాల నిం చినకొట్టడీ ల్పించి యేగి. హంస. గ. ౨౧.

కొట్టము=కొట్టము. వి. (సం.గోష్ఠమ.ప్రా. కొట్టం) గ. గోవులు ఏనుగులు గజములు మొదలగువాని నుంచెడిసాల, పశుశాల; కాల, చావడి.

ఉ. ఏ నిక నేమి పెప్పిన మహిపతి బొంకుగ నెంచు నెందు రా, జానుమతెంబు ధర్మమని యం ద్రుగదా బుధులైన నేమి యెద్దినె నటన్నం కొట్టమున నేర్పడగట్టు మటన్నచందమే, కానగ నయ్యె... సారంగ. ౨. ౨౭౬

సీ. పాడు వైనమువ్వంచు బొలుమనట్లుగ నేను గులకు గుఱ్ఱములకు గొట్టములును. భార. ఉ ద్యో. గ. ౯౩.

గీ. ... తగు కాల కొట్ట మంచనగ నభవ. ఆం.భా. ౨. ౧౩.

గీ. ముమ్మర మైనయారివేరమ్మ మదికి, బుట్టి యతఁ డేగెదలవరికొట్టమునకు. వైజ. ర. ౬౬.

౨. కొట్టు, సరకు లుంచెడిగది.

గీ. కొట్టమని పల్కగాఁ దగు గోష్ఠగృహము. ఆం. భా. ౨. ౧౫.

కొట్టరువు=కొటరు. వి.ధాన్యాదులుంచెడికొట్టు.

ద్వి. తోరన మ్రాయుచున్నదు వివలబడగ, సారా మ్రనాథుఁ డాశ్చర్యం బెల్లరు, దివిరి కొట్టరు పుగాదియ వ్రచ్చికొనుచు, భువిఁ బ్రతిమ్మం డయ్యె... బస. పు. ౬ ౬౭౧ పం.

ద్వి. ... సోమేకుఁ డాదినముతోల్పాడు, మడఁ పులేఖయు నందినడగయుఁ గొనుమఁ, బడిచా

రిక్రియఁ బట్టవగలె యేలెంచి, కొట్టరువునఁ బల్లు గొరిపించుచుండ. బస. పు. ౬. ౬౭౩ పం.

కొట్టాము=కొట్టము.

(పశుశాల)

క. సాసులకు గల్పి బెబ్బునీ, పూని కనుంగొనిన వాఁ డు పోనీఁడు గడే, ఈని యొనరించు హలత, కూన సరగఁ బాటిపామ్మ కొట్టమునకుకా. చంద్ర. వి. ౨. ౬౪.

కొట్టి(టి)=కొటి². (చూ. కొట్టికాడు, కొటికాడు.)

జ: కొటికాడు, కొట్టికత్తె, కొట్టికాడు.

కొట్టికత్తె. కి. (✓ కొట్టి) పరిచారిక, నేపథురాలు.

ప... గుత్తులయెడచిగుళ్లు పలవంత వేడిమిం బొరలుకాంతలయిగురుబాన్పులకుఁ గొట్టికత్తెలు పుడికినకా... పూచినయశోక భూజాతపోతంబులును... శేయూర. ర. ౫౦.

కొట్టికాడు=కొటికాడు. వి. (✓ కొట్టి) వేసుల వాడు, చారుడు.

క. హరిణాజినోత్తరీయుడు, నిరాయుధుఁడు నగుచు నతని నెల పగునడవికా, తొరఁ గొట్టికాం ద్రు డెక్కాముఁ, బరికించి యెఱింగి కలముఁ బడి కూత లిడకా. ఆము. ౩. ౨౬. ('కొటి కాడు' పాశాంతరమని శ. ర.)

ప... మృగములు నెలువకుటకు హరిచ్చనచ్చటాపు తళికకటిధమక్కాటులై కొట్టికానిం జూపెట్టుకొని యెదురుమాటలు గావండ నుండి... మమచ. ర. ౩౭.

కొట్టించు. స. క్రి. (✓కొట్టు¹) కొట్టజేయు.

(పడగొట్టించు.)

సీ. నట్టింట్ల జేపల్లపెట్టె బెట్టినతిన్నె గొట్టించి వెనఁ బందిగూడు చేసె. శుక. ౩. ౫౦.

(మ్రోగించుజేయు)

ప... కూనమ్మదంగదుండుభిక్రముఖశూర్యంబుల

గొట్టించియుఁ గావళులు పట్టించియు...మను
చ. క. 32.

కొట్టివేయు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కొట్టు}^1}$) గ. పడఁగొట్టు,
కూల్పు.

క. దళవాయిలోడఁ గోటకు, నెలుపటియిల్లు గొ
ట్టివేయించి పిరం,గులు లగ్గంబులమీఁద,న్నిలి
పింపఁగఁ బనిచి నిగుడు నెవ్వగతోడక. కువల.

3. 3.

అ. తగ్గించు, తీసివేయు.

(వ్యవ) వడ్డి కొట్టివేసి నాయొద్దనుండి మూలభన
ము మాత్రమే పుచ్చుకొన్నాడు.

3. (గణిత) వ్యవకలనము చేయు.

ఉదా: ఎనిమిదిలోనుండి మూడు కొట్టివేయఁ గా
అయిదు మిగిలును.

ర. అననుకూలముగా పరిష్కరించు.

ఉదా: వ్యాజ్యము కొట్టివేసి నాడు.

కొట్టు¹. స. క్రి. (త. కొట్టు) గ. తాడించు, ప్రహ
రించు.

క. జననాథ యేమి చెప్పదుఁ,గనలును నవ్వగ్ధతప
సి కటము లదరఁగాఁ, దనచేతినాగబెత్తముఁ,
గొని పసరముఁ గొట్టినట్టు గొట్టె నదయుఁడై.
మనుచ. క. ౧౫.

వ...నముల్లోలకల్లోలహల్లీనక ప్రభూతఝంఝూ
నిలంబులు చఱచి కొట్టినం గూలువారును ...
వరాహ. 2. ౫౯.

(క) చఱచు.

చ.పాలమరు లందుఁ గూత లిడ భూసురు లన్నది
వార్చి వార్చి వ్రాఁకులకుద రెక్కి చప్పుటలు
గొట్టి యదల్పుఁగ...ఆము. 3. ౨౨.

(చ)-కొట్టి-వాయించు, మ్రోగించు.

ఉదా: డంకాకొట్టు, డప్పుకొట్టు, కేగంటకొట్టు.

అ. (కొట్టి) చంపు.

ఉ. ... దైత్యుల నూఁచముట్టుగాఁ, గొట్టినకౌర్య

ధుర్యునకుఁ గోసలరాజత మాజనెయ్యపుం, బట్టి
క రామభద్రునకుఁ బైపయిఁ కేపఱుఁగాక భ
ద్రముల్. కై. భా. ౬. ౫౫.

గీ. ... హాయి యుచును, నిందిరసు గూడియుంటి
వీ వింటికన్న, గుడి పదిల మంచు యవయలఁ
గొట్టవయ్య. సిం. నార. ౨.

3. కూల్పు, పాడుచేయు.

గీ...చుట్టు,ముట్టి బెట్టుగఁ దురకలపట్టనములు,
గొట్టి సాధించ నలయు గగ్గోలుపడఁగ. కృష్ణ.
౨. ౯౬.

ర. వెళ్లఁగొట్టు, పోఁద్రోలు.

క. పెట్టితిరి చిచ్చు గృహమునఁ, బట్టితిరి తదీయ
భార్యఁ బాడడపులపం, గొట్టితిరి వారు మను
పఁగ, నెట్టిన భరియింప వలెనె యీ ప్రాణము
లక. భాగ. గ. 3౧౨.

గీ. ఇటుల నయ్యంబ మనసులో నీసఁ బెట్టి, యాఁ
కలిని గట్టి దప్పుల నవలఁ దట్టి, నిద్దరసు గొట్టి
వైరాగ్యనియతిఁ బట్టి, యుగ్రతపమును కే
యును నుండె నచట పార్వ. క. ౪౨.

౫. పగులఁగొట్టు, బద్దలుగొట్టు.

గీ. నీళ్లు వెల్లువగట్టు నికటాగ్రహారధరామరు ల్న
లిశేరములు గొట్టు. శుక. 3. ౪౪౨.

౬. కొఱికివేయు.

చ ... అవ్వని నేమటి నిద్రవోవఁగా, నెలుకలు
గొట్టె నేమె సిగలు...కకు. ౫. ౧2.

(వ్యవ) పుస్తకము లన్నియు చెదలు కొట్టినవి. చి
ప్పట చీర కొట్టివేసినది.

2. చేయు, కాచించు.

మ. భరమై లోచుకుటుంబరక్షణకుఁ గాఁ బ్రార్థ
లి చింతక నిరం,తరతాదీదళసంపుటప్రకర
కాంతారంబునం దధృతక, దెరువాటుల్ దె
గి కొట్టి తజ్జపరిషద్విజ్ఞాతచార్యక్రియా, విర
సుండై కొఱుతంబకుక నుకవి పుశ్యేభృత్స
మీచక్షుతిక. మనుచ. గ. ౯.

ఉ...వనికా దెవవాటులు గొట్టి కొట్టి మే, న్నెం
చి విరక్తి దాసరివి నిన్ను గదా యున్నాడ
వు...అము. ౬ ౪౦.

౮. చేడింను.

ఉదా: పూలతోను కాయలతోను ఉన్న చెట్టు
కొట్టఁగూడదు.

౯. ఇది ప్రేరణార్థమందు 'చేయు' ధాతువునలె
కొన్నియున్న కముల కను ప్రయుక్తమగును.

ఉదా: చెడఁగొట్టు, పోఁగొట్టు, చెదరఁగొట్టు, వి
డఁగొట్టు, మొ.

౧౦. అనుకరణశబ్దముల కను ప్రయుక్తమై 'ఉచ్చ
రించు, అను, పలుకు' అనెడియర్థము నిచ్చును.

(చూ. రాకొట్టు, చీకొట్టు, కలకొట్టు, కిచకొట్టు,
బుసకొట్టు, ఊకొట్టు, మొ.)

౧౧. ఆడు, తిట్టు.

ద్వి. ఈసాన్నలాపురి యిటు గాలకుండఁ, జేసిన
వాడె పో శివయోగివర్యుఁడనుచు వీతీడిగొ
ట్టులందఱుఁ గొట్ట, వినుచుండె రామయ్య వి
న్నుఁడనమున. ప్ర భు. ౩.౮౩ పా. ౨ పం.

(చూ. పద్మ ప్ర భు. ౩. ౪౦ పా.)

అ. క్రి. ౧. తగులు, తాకు.

తరల. అరిగి తత్కవటంపు ధేనువు నల్లనల్లన మళ్ల
లోఁ, దిరుగుచుక వడి గాలి గొట్టినఁ ద్రెళ్లు
చుక మఱి లేచుచుక. వరాహ. ౧౦. ౩౮.

(వ్యవ) వానికి వడ గొట్టినది, ఎండ గొట్టినది, చి
డ్డకు సందు గొట్టినది, మొ.

౨. ఎక్కువగా కలుగు.

నీ. ... పార్థివేంద్ర, యాకలి గొట్టి నే నడిగిన
యన్నంబుఁ బెట్టింపుము ... దశా. ౬. ౭౧.

వి. ౧. చెబ్బి, ప్రహరము; తాఁకుట.

గీ. ఇట్లు కొట్టినకొట్టిన నెట్టివాతీ, పుష్పకోమలభవ
శకపాలతలము, కరుణ పుట్టించె రాహువు గ
అచి విడువఁ, దొరఁగు నెత్తురుతోడిచందురునిన
గిది. వరాహ. ౨. ౧౩౫.

గీ. కలికిచందోయి నెదిరెడికతన నేమొ, గంధుఁజ
కుంభపారికిఁ గలిగెఁ బెట్టు, కలిగె బంగారు
బొంగరములకుఁ గట్టు, కలశముల కెల్ల మును
మున్నె గలిగెఁ గొట్టు. ఇందు. ౨. ౧౮౯.

చ. మిడిమిడియెండ కొట్టునను మేనులు పెట్టుచు
నుండ నేలపై, నడుగుల దుమ్ము కుమ్మునలె నంటు
కొనక...వార్త కి. ౨. ౯౦.

౨. దండోపాయము.

నీ. ... కొఱులు నవలఁ, నకురుపాయంబులనంజయై
మం చీకి వేఱు కొట్టిన నాల్గు వేఱువేఱు. ఆం.
భా. ౨. ౧౯౦.

కంపుకొట్టు=వాసనవేయు.

దారులుకొట్టు=దారిదోపిడి చేయు.

అచ్చుకొట్టు=ముద్రించు.

సున్నముకొట్టు=నెల్లవేయు.

దాబులుకొట్టు=బడాయులుకొట్టు, బడాయినా
టలాడు.

ఈతకొట్టు=ఈడు.

ఊరుకొట్టు=ఊరు దోచుకొను.

వానినోటిలో మున్ను గొట్టివాడు= వానిచీవికళ్ల
భంగము కలిగించినాడు.

కొట్టినపిండి=బాగుగఁ దెలిసినది, అతిపరిచిత మై
నది.

ఉ. కొమలి నాకు నెట్టియెడఁ గొట్టినపిండి సమస్త
లోకముల్, నీమది కింపు లైనయవి నిర్భరక
త్తిని దే సమరుడక. కళా. ౬. ౩౬.

ఉదా: రామాయణము వానికి కొట్టినపిండి.

జ: కొట్టించు, కొట్టివేయు, కొట్టుకొను, కొట్టు
పడు, కొట్టుమిట్టాడు, కొట్టుమిట్టెనుడు, కొట్టులా
ట, కొట్టులాడు, కొట్టుచారి.

కొట్టు². వి. (సం. కొట్ట) పామగ్రు లుంచెడుగది.

నీ. కొట్టు చేహరులగొనబుటంగడులంద తఱచు
గా గొండెము ల్లుపులంద. అచ్చ. రా. బా
ల. ౪౭.

కొట్టు. వి. ఒకానొకకొట్టు.

వ... కొడిసెల నొడిసెల నందుగుల నిందుగులఁ గ
లుగొట్టఁ గొట్ట... పి. శకుం. ౨. ౧౪.

కొట్టుకొను. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కొట్టు}^1}$) ౧. సంచలించు,
కదలు.

(వ్యవ) గాలిలో బట్ట కొట్టుకొనుచున్నది.

౨. ఆందోళించు, డోలాయమానమగు.

(వ్యవ) కొడుకే మగునో యని వానిప్రాణాలు కొట్టుకొనుచున్నవి.

౩. శ్రమపడి పనిచేయు.

(వ్యవ) నీ వెంత కొట్టుకొనినను ఇంతకంటె నెక్కువ ధనము రాదు. కొట్టుకొని కొట్టుకొని వచ్చి వాడు గనుక పండుకొనినవెంటనే వానికి నిద్ర పట్టినది.

౪. బాధపడు.

(వ్యవ) వంట కొంచె మాలస్య మైనయెడల పిల్లలు ఆఱకలిచే కొట్టుకొందురు.

సా: జుట్టు కొట్టుకొనిపోవుచుండఁగా పోగులకే డ్చినట్లు.

(వాడుకలోని విశేష ప్రయోగములు.)

వాడు వాకటఁ గొట్టుకొనుచున్నాడు కొంచెము కీచ్చుమువేసి పంపుము. వారును వీరును కొట్టుకొనుచున్నారు. ఉపైనచే ఊళ్లు కొట్టుకొని పోయినవి. కేలపిండి గాఢి కొట్టుకొనిపోవుచున్నది. ప్రవాహములో బడి వాడు కొట్టుకొని పోవుచున్నాడు.

కొట్టువ(వ)డు. అ. క్రి. ($\text{కొట్టు}^1 + \text{పడు}$) ౧. కబ్బలుపడు, తాడిత మగు.

ఉ. కూకనచోటఁ గొట్టుపడి కుండినచోట...

విష్ణు ధవదూరునిఁ జేర్కొనిరేని మీఁద న, క్కాలుని యాతవాతరతిఁ గానరు పూనరు దుఃఖభారముల్. భాగ. ౬. ౧౨౩.

క. కొట్టుపడి యటకు మునుకే, తిట్టుంబడి యేడ్చు

వాడు కనఁ గని మదిలోఁ గట్టులక వొడమి వానఱు, కిట్టనిరి ముసీంద్రులతోడ నెత్తినయెలుచున్. మనుచ. ౪.౧౬. వేం. పంచ. ౪. ౪౭౩.

౨. బాధపడు, పీడిత మగు.

క. అట్టిమహాదార్ద్రము, దొట్టిన హరిశర్త ధృతి యుఁ దూలక తృప్తం, గొట్టుపడకుండఁగాఁ దన, పట్టపుట్టిల్లాఁ గట్టపడి పోషించెన్. హంస. ౨. ౧౪౧.

౩. వ్యయమగు. (శ. ర.)

కొట్టుమిట్టాడు. అ. క్రి. ($\text{కొట్టు}^1 + \text{మిట్టి} + \text{అడు}$) అతిశయించు; నిరంకుశముగా మిట్టాడు, స్వేచ్ఛగా సంచరించు.

నీ ... ఆఱకలి కొట్టుమిట్టాడంగ ... భాగ. ౯. ౧౦౧.

క. రక్కసులు వేదబంబుల, మిక్కిలి నాముకొని కొట్టుమిట్టాడంగా, నక్కట యొక మేకమున కై, యక్కానల నొంటిఁ దిరుగు దిది తగవగునే. యయా. ౨. ౫౭.

కొట్టుమిట్టివడు = కొట్టుమిట్టాడు. అ. క్రి. ఎగిరిపడు, మిడిసిపడు.

ఉ. దిగ్గన శేచి నిబ్బరము దీటుకుచంబుల నాచ కేక తాఁ బగ్గకుఁ గొట్టుమిట్టివడుపైఁటచెఱుంగఱసేల జాఱగక. ఉ. హరిశ్చ. ౪. ౨౬.

కొట్టులా(ట్లా)ట. వి. ($\sqrt{\text{కొట్టులాడు}}$) కలహము, జగడము.

క. నీ కేమి యాతఁ డాతఁడుఁ, వైకొని మార్కొనిన నిన్నుఁ బ్రార్థించిరటో, యీ కొట్లాటలు దీర్చుగఁ, నాకాధిపతయ యనుచు నారదుఁడనియెన్. ఆహ. ౧. ౧౦౫.

గీ. పికిలిపిట్టలఁ గొట్లాటఁ జెట్టి చూచు. కువల. ౫. ౯.

కొట్టులా(ట్లా)డు, కొట్టాడు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కొట్టు}^1}$) ౧. ప్రహరించుకొను; జగడమాడు, పోట్లాడు.

రగడ. జలజనాశ్రమాల వికాసరసశీలం కొట్టూ
డి. రా. వి. 3. ౧౨౦.

సీ. అంతకంతకు నంతురాది సకర్తృక మనుమం
కొట్టాడువేదాంతికులును. రా. వి. ౨. ౨౫.

గీ. చుట్టములలోన నొప్పుమి పుట్టినప్పు, డడ్డపడి
వారితోడఁ గొట్టాడియైన, దాని నుడువంగఁ
జొరకున్నవానిఁ గ్రూర, కర్షణ డని చెప్పదు
రుకర్త కాండవిదులు. భార. ఉద్యో. 3. ౨౪౨.
౨. బాధపడు.

క. కట్టా త్రికరణ మెఱుంగఁగఁ, బుట్టినదురితముల
నపుడ పాలియింపనియా, కట్టిడి దేహం బుడి
గినఁ, గొట్టాడును పిట్ట సరకకూపంబులలోకా.
భాగ. ౬. ౪౩.

కొట్ట. వి. (త. కొట్టు.) ఒకవిధ మైనగాదె.

సీ...తగుఁ గునూలాభిధ గాదె యనంగను గరిపె
యనఁగఁ. గీ. దక్షి శేషరమాఖ్యలు తనరుచుం
డుఁ, గొట్టె కూటు పాడక కుమి బొట్ట యనఁ
గ...ఆం. భా. ౨. ౨౪౦.

కొట్టుము. వి.(ఇది 'కట్టు' ధాతువునకు 'కట్టుము'
వంటిది. ✓ కొట్టు¹-క. కొట్టూ, కొట్ట.) ౧. వ
డ్లుమున్న గువానియొక్కదంపు.

ద్వి...నేఁ దాదిగా మీరు గూడి, చని మీరబా
హునినదనంబునందు, వెట్టి కొట్టుము నీళ్లు వె
లయంగఁగనపు, కట్టెలు నివి యావెగాఁ గలప
నులు, పగ రెల్లఁజేసి ... ద్వి. హాశ్చ. ఉ.
౧౬౬౧ పం.

మ. సాలపుండె మైరసోగరేదరియమోసుర్ పూర
జం తెంతయుకా, గలయం బర్వఁగఁ దావికొ
విరిఁ గడంకకా వ్రాలుమకా దేలుమకా, వెల
పకా మధవకానసేందిరలపెండ్లిం దీవతూ
బోడులు, శక్తికకా గొట్టుము లేటిపాట
రెనఁగంగా దంచురీతిం తెలి. చంద్రా. ౪.

౨౧౫

౨. ఊడిగము. (క. ర.)

కా. ఇట్ట పైందును బోవ రాక వగతో నెల్లప్పు
డుకా వేలుపుతో, వెట్టిం గొట్టుముఁ జేయ...
యయా. ౨. ౬౩.

క. అనవుడు భూతంబులు మా, కును మికృపఁ జే
య వెట్టు కొట్టుంబులమ, మును బట్ట నోపునే
యవి, యని పదముల కఱగి పలికి రంతయుఁ
దెలియకా. మై. 3. ౨౯.

కొట్టుములపాటలు = పెండ్లిలో కొట్టుములుదంచు
నపుడుపాడుపాటలు.

వ. ఆప్పుడు గవ్వరగంధులు పెండ్లికొట్టుంబులపా
టలు పాడి రఁట యెటువలెను. మృ. వి. 3.
౫౯.

కొట్టుము(లు)దంచు = పెండ్లిలో స్త్రీలు చురుక
ములవడ్లు కలిపి పాటలు పాడుచు దంచు.

పాట. చెలియ రావె చేడె రావె విన్ని రావె పా
న్న రావె, వెలది రావె కొట్టుములు వేగ దం
చుము॥ గరుడవాహనములు మంచి గౌరికుంకు
మములు రత్న, సరులు పచ్చగన్నేరులు సన్నది
నునులు, కలయఁ గూర్చి ... దంచి. మృ. వి.
3. ౬౦.

కొట్ట 1. వి. పిండి లోనగువాని నుడుకఁ దెట్టుటకు
పెట్టినయెనరు.

వ...కి చకతండులంబులం బిండికొట్టి కొట్టఁ బో
సి యుప్పి గొప్పలుగాఁ జేసి యావించినకుడు
ములబానలు...కాళ. 3. 3౬.

కొట్ట 2. విణ. వామనుడు.

సీ. కుటుచ కొట్ట కురుఁజ...గీ...అనఁగను వా
మనాఖ్య దనరు...ఆం. భా. ౨. ౧౨౩.

కొట్ట(ట్టుల)మూరి. విణ. (✓కొట్టు¹) కొట్టుపడు
స్వభావము గలవాఁడు, దెబ్బలు తినుస్వభావము
గలవాఁడు.

సీ. తాళమోర చూడఁ గీర్తనపాత్రము లటంచుఁ
గొట్టమూరుల బోడుగూర్చు దగునె. గీ...గ
చ్చిచక్రబ్బుగవకు. చంద్రా. ౪. ౧౨౭.

కొడతము=కొగతము ¹. వి. కుక్క మున్నగువాని
మెడకు గట్టి పట్టుకొనుకట్ట.

క. కొడతములు విచ్చి కుక్కల, విడుచుచుఁ బెను
వలల నిగుడ విప్పుచుఁ గడకకై, నెడనెడ నా
ర్చుచు నటముటిఁ, గడువడి వలవేటకాంధ్రు
గవిసిరి పెలువకై. పద్మ. ౧. ౧౧౩.

కొడమ. వి. ముఖభాగమునందు కట్టు లేక నడుచు
వలవలె నల్లక గలముఠాతపంటి మత్స్యగ్రహణ
సాధనవిశేషము.

గీ. కొడమ తిట్టడకొడమ ద్రొబ్బుడుపటంబు, నాఁ
ప యెత్తెల గూడయు...హంస. ౪. ౧౦౪.

క. వలలం గాలంబులఁ గొడ, వల నూడులఁ జావ్య
లను గ్రమంబున...ప్రబంధ. ౧౯౪.

కొడవలి. వి. జి. ఆ. అ. (బ. కొడవలులు, కొడవ
లులు, కొడవల్లు, కొడవండులు, కొడవండ్లు) లవి
త్రము, కమ్మలు గలిగి వక్రాకారమై గడ్డి మున్న
గునవి కోయుట కుపయోగించునొకానొకపని
ముట్టు.

క. కడునియతిఁ దపము చేయుచు, నడవికి నొకది
నమునందు నరిగి సమిత్తుల్, కొడవంటఁ గో
యునురవడిఁ, దడఁబడి తనవామహస్తతర్జని తె
గినకై. వరాహ. ౧౨. ౨౪.

గీ...నత్వమున రజస్సును దమస్సు, ననఁగ గుణ
ములు...ఒండు మెయిఁ దెగ విట్టలముగ, నొ
లయునై రాగ్య మనుకొడవలిన కాని. భార.
కాం. ౪. ౧౯౨. ఆం. భా. ౨. ౨౩౧.

కొడస=కొడిస. వి. (సం. కుటజం) కుటజము, కొం
డమల్లె.

గీ...కొడస, కొడిసె యనఁ గుటజం బగు...ఆం.
భా. ౨. ౫౦.

కొడి. వి. (సం. కోటి. ప్రా. కోడి. క. కుడి) ౧. దీప
శిఖ; దానినుండి వెడలుపొగ.

నీ. కొడిఁ బుట్టుకాళిమాంకురపు మేఘములకు మె

ఱుఁగులై చూపుఁగొప్పించు లలర...గీ. ఆరతు
లాసంగుదివ్యకన్యకలు ధన్యమతులు గ్రీడిం
తు రయ్యత్తైమన్మలమున. పాండు. ౨. ౧౨౭.
క. శ్రీ కమలగృహము మోము వి, బోకింపఁగ దీప
కళికలు కనుంగవ యా, నాకొడి వాతీనసన్న
పు, లేకలు నా బొమలు సుందరికిఁ జెలువొం
దుకై. పి. శకుం. ౨. ౧౭౯.

౨. దీపపువత్తి మున్నగువానియొక్క దగ్ధాగ్రము,
కాలినదివర.

ఉదా: దీపపుకొడి, పొగమట్టకొడి.

(వ్యవ) కొడి కత్తిరించుటచేత దీపము బాగుగా
నెలుఁగుచున్నది.

౩. లక్షణము, చిహ్నము.

ఉదా: చవుటికొడినేల. (ప్రా.)

౪. జెండా ?

ఉదా: కొడిస్తంభము=ధ్వజ స్తంభము. (ప్రా)

కొడివేయు=జెండాయెత్తు. (ప్రా)

జ: కొడివడు.

కొడిగ(గ)=కొడిగ. వి. ముంజూరు, చూరుమ్మూ
దుభాగము.

శ్వి. అది మీఱఁగానీక యపరంజికొడిగ, ముదు
రుఁగెంపులపాళముగ నెండ గాయ. రం. రా.
సుం. (చి. ని.)

నీ. పొడిమగఱాచందుకొడిగ నంటినజాతిశ్రోతి
తాగోడజాజాటాకు. ఘటికా. ౨. ౬౬.

కొడిద=కొడిదిలి. వి. బొట్టన వ్రేలు కాక తక్కిననా
లును వ్రేళ్లను వంపఁగా నేర్పడినచేర.

గీ. భాసిలు నికబ్బచతురంగులీసమాఖ్య, కొడిద కొ
డిదిలి యనఁగ రక్షోవిదారి. ఆం. భా. ౨. ౧౪౦.

కొడిది(ద్ది). వి. ఒకానొకచెట్టు. (శ. ర, ప్రా.)

నీ. కొడిదిపూసల నంటుకొలిపినమొలత్రాడు తల
దుడ్డు చీరణంబులపొదియును. ఆ...అమర
నాకస్త్రీకంబుగా, మందనుండి యింటిమగఁ
డు వచ్చె. వేం. పంచ. ౧. ౫౯౨.

సీ. నగులు గప్పనిచండ్రి నిప్పుకైవడి నున్న దీక్షా
ద్విపూసనీ కవ్యుడిచ్చె. జై. భా. 3. 28.

కోడిదిలి = కోడిద, కోడిద¹, కోడిదిలి. వి. గ. బా.

ట్టన చేలు కాక తక్కిన నాల్గు చేళ్లును వంపగా
నేగ్చడిన చేర.

గీ. భాసిలు నక్షబ్ధతరుంగుల సమాఖ్య, కోడిద
కోడిదిలి యనఁగ రక్షోవిహరి. ఆం. భా. 1.
గరం.

చ. పుడమిని రావయిండ్ల మఱి పుట్టునె యీవగ
కోస్తు యప్పుకో, కోడిదెడు నెయ్యెగంబు
తభకుం దలికన్నులు చేరెడేసి గా... బహు.
ర. ౧౦౬. చంద్రా. గ. 2౯.

కోడిమె¹. వి. గ. ఆపనింద.

సీ... అయ్యబ్బనుభయము. గీ. మిగుల వెఱఁ గండి
యంతట నగుచు మీరు, సృష్టికర్త రెట్టైనను
జేయఁ గలరు, మదికి వలసినయట్లు చేయుదు
రుగాని, వట్టికోడిమెలు నాకును గట్టఁ జన
దు. కళా. ౫. ౫౬.

౨. అస్పృశము, అసత్యము.

సీ. బూతు నా బూమె నా బూక నా బూటక
మనఁగను వేడబ మనఁగఁ గోడిమె. గీ. యనఁ
గను నబద్ధసంజ్ఞయై యలరుచుండు. ఆం. భా.
౧. ౧౧౮.

3. పాపము, దోషము.

క. కడు నరుడుగ నీయెడ నీ, యడుగుంగొన యం
త సోఁకినంత నె చెడుగుం, గోడిమెలు విడి
చని క్రవ్వులు, మడఁతికనం బొదవె నాకు
మానిసిమిన్నా. అచ్చ. రా. భా. ౧౪౯.

జ: కోడిమెలాడు.

కోడిమె². వి. చేఁచలబుట్ట, కువేణి.

సీ... కువేణి చెలంగుఁ గోడిమె యంచవఁగను...

ఆం. భా. ౧. ౧౫౯.

కోడిమెలాడు. వి. గ. (కోడిమె¹లు + ఆడు.)

పాపాత్ముడు. (క. ర, ప్ర.)

కోడివడు. ఆ. క్రి. (✓ కోడి) కుంగు ?

సీ ... దృష్టి కధిక గోచరంబు. ఆ. గాఁగఁ బన్ని
నిలిచె గాయత్తో దానవ, కులబలంబు నే
ల కోడివడంగ. కు. సం. ౧౧. ౬౪౯. (చ
యోగాంతరము లేదు. ఇంకను విచార్యము.)

కోడిసె¹ = కోడన.

గీ. కోడిసెవిరులక మ్మడనంబు గొఱలి కొండ, నె
లల జాటుతుంపురు మోచి మెలఁగుచున్న,
గాడ్పుమురివంబు నెందును గలిగి యెల్ల, నా
రిమననులు వేడ్కల మూరిబోయె. హరి.
పూ. ౯. ౬౮.

గీ... కోడన, కోడిసె యనఁ గుటజం బగు ...
ఆం. భా. ౨. ౫౦.

జ: కోడిసెపాల.

కోడిసె². వి. మత్స్యవిశేషము, ఒకవిధ మగుచేఁచ.

సీ. కొఱ్ఱమీలను దండ్రీకొలుపు రెంకలకిచ్చె నా
లుగలను సంగడిల కిచ్చె ... కోడిసెలఁ బరిహా
సకులకు నిచ్చె. ద్వా. ౧. ౨౪౦.

కోడిసెపాల. వి. (✓ కోడిసె¹) కోడిసెకాయ, ఇం
ద్రయవము.

గీ... కోడిసెపాల, నాఁగ నింద్రయవము దోచు
నాగభూష. ఆం. భా. ౨. ౫౦.

కోడుఁగురు = కొలుఁగురు. వి. గ. దీపముయొక్క
చిట్టెము, దీపకిట్టము. (చి. ని, క. ర.)

౨. (కైత్యాదులచే శరీరమునకుఁ గలుగు) వంకర.
(చూ. కోడుఁగురువోవు)

జ: కోడుఁగురువోవు.

కోడుఁగురువోవు = కొలుఁగురువోవు. ఆ.. క్రి.

(కొడుగురు+పోవు) - కైత్యదులచే-కుంకర పోవు, మెలికెలుతిరుగు.

(గిడిగాడు) చ... నీకునం, కొడుగురునోయి యన్నసఖుఁ గ్రోలెఁగనుంగొని చాలఁ గుండుచుకొ. శ్రీమూర. 3. 220.

కొడుకుడు=కొడుకు. వి. బిడ్డడు, కొడుకు.

క. కొడుకడు నాసాదిగిటిఁగ, జెడిపోయి నాటనుండి చెలియూ తెలియంబడదేవార్తయు నతఁడేనువున నెచ్చట నిలిచివర్తించెడినో. భాగ. ౧౦ ఉ. 3౨.

కొడుకు=కొడుకడు. వి. (చూ. కూతు.) ౧. మగ శిశువు, బాలుడు.

ఆ. ఘనభుజుండు రాధ యనుదానివతి యొక్క, నూకుఁడవుగుడెంచి చూచి రత్న, పుంజభరిత మయినమంజునో నున్న, కొడుకు దానిలోన కొనుచు వచ్చి. భార. ఆది. ౫. 3౧.

వ ... సాత్వతియు నబ్బాలు బలదేవుచేతి నెత్తుకొన నిచ్చి తదనంతరంబ నారాయణు చేతికి నిచ్చిన.

క. ఆక్కొడుకు నబ్బవాఘం, డక్కజముగ నెత్తి కొనుచు నందఱుఁ జాడకొ, గ్రక్కున నొక్కట నడఁగెను, మిక్కిలిచేతులును వానిమిక్కిలికన్నుకొ. భార. సభా. ౨. ౫౬, ౫౭. ఆం. భా. ౨. ౧౧౨.

౨. పుత్రుడు.

క. సాదువునఁ బ్రాయుబుఁగ గడుఁ, గడిఁదిబలంబునను జాడఁగా ననద్యకు నీ, కొడుకని యీతని నెంతయు, నెడమడుగుఁ జూపఁ జెల్లెయిందఱు నగఁగాకొ. భార. ఆది. ౪. ౧౦౦.

గీ. కూతురై పుట్టి వదవడి కొడుకుఁడనము, గాంచి భీష్ముని నాజరంగమునఁ జంపు, నట్టియు జ్వలాపత్యంబు పుట్టు నీమ, దప్పదిదియని బుద్ధుండు చెప్పి వనియె. భార. ఉద్యో. ౪. 32౦.

3. పురుషుడు, మగవాడు.

క. చేసెమనలరాయుకై, కాసములకుఁ గాక జడినెఁ గాఁపుగొడు కా,లో నుదతిఁ దెచ్చుటకుని, ద్రాసత్తుని మీఁటె జన్ను ద్రాసె దుకొడుకుకొ. వేం. పంచ. ౪. ౪౨౮.

కొడుకుఁగుట్ట=గుట్టవాఁడైనకొడుకు.

గీ. ధర్మతనయాదు లైననీతమ్మలకును, ధార్తరాష్ట్రులకును నీవ తగువిభుండ, వేలు మీలోక మెల్ల నీ కేల రాధ, కొడు కితండనుతక్కన కొడుకుఁగుట్ట. భార. ఉద్యో. ౪. ౫౮.

క. కొడుకుంగుట్టకుఁ జనుఁబా, లిడి ... వేం. పంచ. ౪. ౪౯౧.

సా. కొడుకు బ్రదికియుండవలె కోడలు ముండ మాయవలె నన్నట్లు.

జ: కోటరము, కోటజీకము, కోడంట్రిము, కోడంట్రికము, కోడజీకము, కోడలితనము, కోడలు.

కొడుపు. వి. డంకా జేగంట మున్నగువానిని వాయించుకోల, కోణము.

గీ. శ్రీ మైఱుఁగుడిఁగె తఱుకుకమ్మపసిఁడి, కొడుపుతాఁకుల ఘోరిల్లె ఘోరభంగి, దిర్వఘోర్లందందయాత్రకును బోలె, ఘోరితమే ఘమాఱక పేరిభేరి. రామా. ౬. 2.

సీ. మసిబొట్టుబోవాన నసలుకొల్పినకన్ను కొడుపుచే దాటించు నెడవఁదడవ. క్రీడా. ౧3౬.

ఉ. ఆంగదఁ దిత్సయంవరమహామహవైభవకే లిచూలికికొ, గ్రంగన ఘంట్రై కొడుపు గ్రాట యెన్నఁదొ నాటనుండియొక, సంగరముకొ గరఁబుగ మనంబున భావనసేయలెరి యా, మంగళకార్యనిష్ఠలయి మధ్యమలోకమున న్నహిపతుల్. నైష. 3. ౨౫.

౨. బలము లోనగువానికిడ్డి.

వ. ఈబలవత్కొడుపున వలసినయన్ని లెక్క

లాడ్డి వ్రాసి యాలాతపుగోల సవ్యహస్తం
బువఁ బట్టి నుట్టించిన నన్నియు నీవు దలం
చిన ప్రాణులై నిల్చి నీవు చెప్పినవని చేయు
... ద్వా. ౮. ౧౧౩. ఆము. ౨. ౫౪.

౩. తంబుల పీఠే మన్నగుతం త్రీవాద్యములు
వాయించుటకు వ్రేలికిఁ దగుల్చుకొనులోహపు
గోరు. (శ. ర. ప్ర.)

౪. జంతికలు చేయుగొట్టుము (ప్రా.)

౫. అప్పదాలు మన్నగునవి ఒత్తుగుండ్రనికట్ట.
(ప్రా.)

ప్రత్తికొడుపు=ప్రత్తికాయలోనిజడ, విడి.

సీ. శయనించె నొకచోట శ్రవణవత్సరంబు
గుంటిమిఁదటి ప్రత్తికొడుపువోరె. కాశీ.

౧. ౧౩౮.

జమ్మకొడుపు=జమ్మకండె, జమ్మకంకి, జమ్మనె
న్ను. (ప్రా.)

కొడుము. వి. తీర్థపులింక.

క. కొడు మెత్తుకొఱకు గుడికిక, నడుచుకొ వె
లపడుచు నాభినామయసుం గ్రొమ్మడిసారు
న్నడి చేరు, న్నడి జాటుంబైట వింతవగఁ
గనిపింపక. శుక. ౩. ౧౭. ('కొడుమెత్తు
కొఱకుకొ=తిరుమజ్జనపు సేవయందు తీర్థపు
లింక నెత్తునప్పుడు కావించుచుత్సవమునకు'
అని కథాసందర్భమును బట్టి తోచుచున్న
ది.)

కొణజేము=కొణజో. (ప్రా.)

కొణహో. వి. నాటికాపలియిల్లు, ద్వారమును మా
త్రము సంరక్షణముచేయుపంప. (ప్రా, శ. ర.
"కొంజా" అనివాడుక.)

కొణతము¹=కొడతము.

సీ. విరుదు గల్గినయింటఁ దెరిగినం గొణతంబు
విప్పినంతనె కుక్క నెడకుఁ జెప్ప. శబు.
౩౬.

కొణతము², కొణత. వి. మల్లసాధనవిశేషము.

మ. ఆమరం గ్రోవరితేనెజాలుకొణతా లందంద
లాగించి పొం, కముగం బుప్పొడిమట్టిలోఁ
బారలి పీకక బోకపూమెగ్గగో, తములం
ద్రొప్పి సమీరవల్లుఁ దనవొందకొ మాచి
పూలోడిఁ ద్రి, ప్పుమెయిల గోకిలబాలుఁ
డెంచికొను సొంపులగుల్కునాదంబులకొ.
శకం. ౨. ౧౧౭.

సీ. మనుసు జెట్టియనంగ వల్లాభిధానంబు...త
త్సాధనంబులై తగుఁ గంటము కొణత...అం.
భా. ౨. ౨౦౭. ప్ర బంధ. ౮౨.

కొణిఁగె. వి. దిబ్బ, కుప్ప.

వ...మగరాలగోడలనీడలం దుఱంగఁలించుక్రిడా
పులనంపుఁగొణింగెలఁ జెలంగురంగుల మె
లంగునెలుంగులు...కృష్ణ. ౧. ౨౦.

కొణిగ(గె)=కొడిగ. వి. ముంజారు, చూరుముం
దటిభాగము.

సీ. పగదాలకొణిగలనిగనిగ ల్వజ్రంపుజగతిక్రే
వల నెఱజాజా నింప. వసు. ౨. ౨౩.

సీ. నెలవులై చెలువారునిలువుల విలసిల్లి కొణిగఁ
బారావరతులము వదర. మరుచ. ౬. ౩.

ద్వి. గోమేదికంబులకొణిగెలుబరి, గామల్పిపై
పజ్రగార యొసంగి. రం. రా. బాల. ౭౩పా.
౮ పం.

చ. చెదరి కపోతమురొ గొణిగ చేరక తారకపీ
థిఁ బాఱఁగా...వసు. ౪. ౬౩.

కొణిగచూరు=కొణిగ.

సీ. దోఁపుచూరవఁగను దోఁచు సంకల్పది కొ
ణిగచూరవఁగ నగు వ్యతిరేకము...అం.భా.
౨. ౨౧.

కొణిగె. వి. నమస్కారము.

రగడ. గోవర్ధనమునఁ గొలువై గవ్వడు, గోపవే
మనకుఁ గొణిగె లొనవచ్చుచు ... హంస. ర.
౨౦౩.

వ...తులీవనమువలిగ వాధననకుఁ గొణిగె...
ప్రబంధ. ౮౮౦.

కొణిద¹=కొడిద. (ప్రా)

కొణిద². వి. మువ్వకాతివిశేషము. (శ. ర, ప్రా.)

కొణిదిలి=కొడిదిలి.

ద్వి. ఎనఁడు నిర్ధర నెల్ల నేలీవవృత్తులు, గొనిపో
యితే నేలఁ గొణిదెడలం త్రెన. ద్వి.హరిశ్చ.
పూ. ౧౮౨౭ పం. భా. శ. ౮.

కొణుగురు=కొడుగురు. వి. ౧. దీపముయొక్క
చిట్టెము. (శ. ర.) ౨. (తైత్తిర్యదులచే శరీరము
నకుఁ గలుగు) వంకర. (చూ. కొడుగురువో
వు.)

కొణుజ్జ=కొనుజ్జ. వి. పిడుఁజ, వసువులదేహముం
దు చేరి రక్తము పీర్చెడిజంతువిశేషము. (శ. ర,
ప్రా.)

కొత్తి(త్రి)మిరి. వి. (సం. కుస్తుంబి. ప్రా. కొతుం
బిరి. త. కొత్తమ్మి. క. కొత్తుము.) దనియపు
యొక్క, ధాన్యాకము.

నీ...కుస్తుంబి దనర్పుఁ గొతిమి యన. ఆం.
భా. ౨. ౨౮౯. ఆ. మ. క. ౫. ౨౮౮ పా.
౧౬ పం.

జ: కొతిమిరిపురుగు.

కొతిమిరిపురుగు. వి. (✓కొతిమిరి) దీపమునా
వడి చచ్చునొకవిధ మైనపురుగు. (ఇది దీపము
లోఁ బడికొలువవచ్చు కొత్తిమిరినానన కొట్టు
ను గనుక ఇట్టిపేరు వచ్చినది. ప్రా.)

కొతుకు=కొదుకు. ఆ. క్రి. ౧. జంతు, వెనుదీయు.

ఆ. తల్లి పొలుచెది తరల నన్యులవంక, బ్రతికి

మాతవట్టికొతుక కీపు, కన్ను లెఱ్ఱచేసి య
న్నులఁ గని కాలు, మాత లలుచె దేమి కొ
లింబ. రసిక. ర. ౧౭౦.

చ. అతితరమారహూరివిభాగ్నిభిభాపరితాపభీ
తి న, య్యతివలమిన్న నిన్నిచటికంపెడినో
మఱి యేమి వల్కె నీ, మతిఁ గొతుకంగ నే
ల చెపుమా...శుకమా రయంబునక. రసిక.
౫. ౮౬.

౨. వర్ణలోపము గా మాటాడు, మాటలునమలు.
(శ. ర.)

వి. సంకోచము, జంతు. (శ. ర.)

విణ. వర్ణలోపము గాని పదలోపము గాని కల
ది, గ్రస్తము. (౧. పదము. ౨. వాక్యము.)

నీ. గచ్చు కొతుకు వాఁగ గ్రస్తాభ్య విలసిల్లు.
...ఆం. భా. ౧. ౧౧౮.

జ: కొతుకుపడు.

కొతుకుపడు. ఆ. క్రి. (కొతుకు+పడు) ౧. (మా
ట) లుప్తవర్ణము గాని లుప్తపదము గాని అగు.
(శ. ర.)

౨. తగ్గు, తక్కువ యగు.

క. అతనికి మంజుల యనఁ గా, సతి యొక్కతె గ
లము దానిసరి యెప్పుటకుం, గొతుకుపడురతి
కిఁ జురగత, యితరలనిక నెన్న నేల యిం
దునిభాస్యా. హంస. ౨. ౮౦.

కొత్తడ(శ్)ము=కొత్తడము. వి. (శ. కొత్తశమ్.
క. కొత్తశ్.) కొటబురుజు.

ద్వి. తలు చైనయట్టికొత్తడములతోడ, నిర వైన
ముందతీయిట్టికొట్టపడముటివాకి లేర్పడఁ
గాచి యుండు, రెడపక రాక్షసు లెనుబడికొ
ట్లు. రం. రా. యు. ౩౦౩ పా. ౧౮ పం.

చ. తలఁపునఁ గోటనల్లడలఁ దల్పులు వేల్పులు మా
సి దాసి కొత్తశములపై నలంగములఁ దా
గ్గొని మాగ్గొని...ఉ. రా. ర. ౨౭౨.

నీ...సాలాపయవాభ్య కొత్త, శ్చన్న...ఆం.భా
౨. ౧౨.

కొత్తము. వి. తాటివండునందు విత్తు లేనికండ.
(శ. ర.)

కొత్తమ్మ(మ). వి. యోగిని, యోగాభ్యాసము చేయుచుండు. (ప్ర.)

కొత్తమసాని=యోగిని యుచున్నది.

వ... ప్రత్యక్షీకృతమోక్షలక్ష్యవిశేషంబులం బోని యనశనవ్రతసమ్మీభూతంబు లగుమేనులు గలకొత్తమసానులు ... విప్ర. ౨. ౧౪.

కొత్తావులు. వి. (హిం. కొత్వాల్) పోలీసుఅధికారి. (శ. ర.)

గీ. ఎఱుక గలవారితరబడి నేడగునపుడు, కరముల నిఖాలుచేసి ముష్కరతురుష్కుల, లవలఁ బొమ్మి కొత్తావులు కప్పుకొను, రచ్చటికిఁ జేరఁ బరులకు నలని కాదు. కృష్ణ. ౨. ౧౨౩.

కొద=కొదవ. వి. (✓కొదవ) ౧. కొఱత, లోచనము, న్యూనత.

నీ. కూడునీరకు నింటఁ గొద లేక యుండునే ... హర. ౨. ౫౧.

శ. చదలేటినిటఁ దడుపక, కొద లేటికిఁ దీటు సగరుకొమరుల కని ప్రేమ దిగంతచరుఁడు గరుడుఁడు, మది వంత యడంప నంశుమంతుండంతక. చం. రా. ౩. ౧౬.

౨. అక్కఱ, శమి, ఆశ.

శ. ఇది గాంధర్వనివాహము, సుదతీ నున కిపుడు సాక్షి సూర్యుఁడె యక నో, ముదుకండ నీకొద తీతిన, వదలెద వే నొల్ల ననుఁ బ్రవాళాభరయుక. భోజరా. ౭. ౧౧౫.

వ... జాతినపయ్యెదలు దారినపేరెదలు కొలఁది గడచిననర్దులు కొద దీఱనిసుద్దులు గలిగి యయ్యెడ ... సమీర. ౩. ౧౭౮.

౩. సంకోచము, జంకు.

చ. ఎడఁ గొద లేక మ్రచ్చులని యెట్లు వదించితి రల్లభర్త సం, పదున మూల మైనహరిభక్తుల్కలిమిద కాదు వారికిం, దుద నొకచోట బాటి

లదు దొంగతనం బని యేను బాస చే, నెద ... చరము. ౩. ౭౧.

౪. శేషము, మిగులు.

గీ. అనిన లాఠుగఁ గోల్పోక నతఁడు రాజా, రడ్డిఁ గను నని కొదయుఁ దీర్చంగ మగిడి, యంతఁ బరియును బై ప్రజ కలిగి పాటి, పోవ వాఁడును నెడపోట్లు పొడిచి చనియె. ఆము. ౬. ౮౩. (శ. ర. పా.)

కొదమ. వి. తిర్యగర్భకము, పశుపత్న్యాదులపిల్ల; శిశువు.

గీ. నిను వనంగను పిల్ల నా నినుఁ గనంగఁ, గూన యనఁ గందు నాఁగను గొదమ యనఁగఁ, దిర్యగర్భకములు గాను దెలియ వలయు, నావచారిక మన్యాఖ్య లాట శర్వ. ఆం. భా. ౨. ౯౯.

నీ. త్రాళ్లఁ బట్టించంగఁ దఱి యైనకొదమల సంచులెఱింగి శిక్షించునేర్పు. భార. విరా. ౧. ౯౫.

పులికొదమ. భార. ద్రో. ౨. ౮౯.

అంచకొదమ. నైష. ౬. ౨౨.

లేటికొదమ. పారి. ౨. ౬౩.

లేడికొదమ. హర. ౫. ౫౫.

వేడివేలుపుఁకొదమ = సూర్యశిశువు.

చ ... వేడివేలుపుం, గొదములు దావపావకునికుజ్జులు ... వానరవీరులు ... రామా. ౭. ౧౮౦.

విరా. ౧. తరుణులు, పడుచుని. (పశుపత్న్యాదికము)

నీ. గోడిగజాలిలోఁ గొదమపెంబుల నేర్చి మాపుల హత్తించుమార్దవంబు. భార. విరా. ౧. ౯౫.

కొదమకు మైద. నైష. ౮. ౫.

కొదమపులి. కమ. ౧. ౧౨౭.

కొదమపాయము. భుజిగా. ౨. ౨౬.

౨. బలవృత్తు, దృఢము.

సీ. కొదమగుబృలదానిఁ గ్రొమ్మించుఁ గ్రమ్మించు
నెచ్చెనిగఁగఁగ్గుగలదాని. దశా. ౨. ౧౦.

౩. లేత; పిన్న, చిన్న.

సీ. సారభోల్లాసముల్ జాతి స్రుంగఁగఁ జేరె
నలరాదుకొదమక్రొవలను నెలను. ఆము. ౫. ౧౩౯.

సీ. ధుంధివిఘ్నేశునిష్ఠరకంశవేదిపైఁ గొదమచు
క్కలరాఁగఁ గుర్తించు. భీమ. ౨. ౪౪.

ఉ. సోరణగండ్ల రాఁ గొదమచుక్కలు పట్టన
తుల్కవాటముల్, చేరుప ... ఆము. ౨. ౧౩.

కొదమతనము = చిన్నతనము, లేఁబ్రాయము.

గీ. కొదమతనమున నొప్పారి పిదప గండు, మొఱసి
పొదఁడెమ్మగ నాథులెఱుగు దోఁప. హరి. పూ. ౬. ౧౭౫.

కొదమయెండ = ఈరెండ, లేతయెండ.

గీ. కొమరుఁబ్రాయంపునానాఁగుఁగొదమయెండ,
ప్రాచి కభినవమాణిక్యపదక మయ్యె. కాశీ. ౧. ౧౨౩.

కొదమపిడుగు = తీక్ష్ణమైనపిడుగు. (ప్రా.)

పిడుగుఁగొదమ = కొదమపిడుగు.

ఆ. కొడుకుపాలుఁ జూచి కొపించి కాలింగ, చ
తిరయముఁగఁ జేరు నఱిపి భీముఁ, బొదివి పి
డుగుఁగొదమకొనివారసము వి, శ్రేష్ఠ నది
యతందు వేఁడె దునియ. భార. భీష్మ. ౨. ౬౫.

జ. కొదమరి.

కొదమరి. విణ. (కొదమ + అరి) పిల్లలు గలది.

ద్వి. మద మఱి ధృతి మాలి మదగతేంద్రఁబా, కొద
మరిపందిచన్దుడుచునే దేవ. పండితా. మహి
మ. ౨౬౦ పా.

కొదరు. ఆ. క్రి. ౧. అతిశయించు.

(ఉపాకన్యవర్ణనము) సీ. కొర్కులతమకంబు కొ
దరియుఁ దాలిమిసాందున వందంద క్రిందున

డఁగ. హరి. ఉ. ౭. ౧౭౩.

౨. చెదరు. (శ.ర.) ౩. రేఁగు (శ.ర.) ౪. వ్రా
డికలమునుండి సిరావరె చిందు. (ప్రా.)

కొదలించు. స. క్రి. (✓కొదలు) కుదించు, తగ్గి
చు, సంకుచితముచేయు.

సీ. నెడతొక్కుఁబలుకుల వినిపించుఁ గొదలించుఁ
గలయ వల్లభుఁబల్కుపలుకుసాంత. కు.సం. ౯. ౩౪౬.

కొదలు. విణ. (క. కొదలు.) ౧. మఁదము, అల
సము.

గీ...సారఁ జెల్లుబ్బాయువజనశ్రమజలాభి, నిను
డుకొన దక్షిణము వాసి యెఁగుడంచె, గొద
లుఁడతొడఁ బవనానకుంభజాండు. చంద్ర. ౩. ౧౦౭.

౨. ఆవృక్తము, అస్పృటము.

సీ. కొదలుమాటలు తేనె గులుకుచుఁ బలుకుచో
మోహనం బగువింతముద్దుఁ జెలుపు. కళా. ౬. ౧౯౬.

గీ. సుకవిసంస్తుత్య శంభుదాసుని నుతింప, నేర్తు
నే యైన నేను వర్ణింతు నతని, చిన్నిమనుమఁ
డఁ గావునఁ జిఱుతవాండ్ర, కొదలుపలుకులు
ముద్దునేయుదురు గాదె. విప్ర. ౧. ౧౨.

జ. కొదలింపు, కొదలుపడు.

కొదలుప(ల్ప)డు. ఆ. క్రి. (కొదలు + పడు) =
కొదపడు.

(న్యూనత నొందు, కొఱతపడు)

ఉ. ఇమ్మలఁ దోడ నాడుచెలు లే మను చుండు
దురొక్కొ యిల్లు నా, తమ్మునియద్దుమాటలు
గొదల్పడఁ బల్కెడుచిల్కబోద ని, త్యమ్మును
బొత్తునం గుడుచున ర్తి చేడ్చుడు ... నిర్వ. ౫. ౧౦౫.

కొదవ=కొద. వి. ౧. కొఱత, లోపము.

గీ. నేను మీదాన నగుట మీగానకథలు, వడిన

నవ్వేళఁ కొదవలు దడవ లేము. కళా. ౨. ౪౩.

గీ. ఇది యెలుంగక యున్న నా శేమి కొదవ, నీ
కుఁ బెరియక యుండుట నీతిగాదు. శుక. ౩.
౨౭౩.

౨. లేమి, దారిద్ర్యము.

సీ. ఉదరపోషణమున కుర్వీకులను వేడి కొదవచే
గుందుమఁ గొన్ని నాళ్లు. వేణు. ౩౩.

౩. తక్కువపాటు, న్యూనత, అపమానము.

ద్వి. ఇది నాదుముఖభంగ మీక్షింపు నాదు, కొద
వ నీకొదవగాఁ గోర్కి భావింపు. రం. రా. ఆర.
౧౬౯ పా. ౪ పం.

గీ... ఆర్తశరణ్య నీప్రాపు గలిగి, యుండఁగా నిట్టి
కొద మా కొదవ నేల. రామా. ౩. ౬౫.

౪. సంశయము, సందేహము.

గీ... ఆతని, తీర్థయాత్రయఁ దపమును దేటపఱ
చ, నొదవినపుడు గదా మదికొదవ దీటు. కళా.
౨. ౧౫౭. (చూ. ౧౫౬)

౫. అపరాధము, నేరము, తప్పు.

గీ. బుజముపై నొక్కరోకలి పూని పట్టి, వదరు
కొనుచును గనరుచుఁ బెదపు లదరఁ, కొదవ
లెన్నుచుఁ దాఁ గన్నకుఁచు రున్న, కాపు
నకు వచ్చె నలదేవదేవితల్లి. విప్ర. ౪. ౧౯.

చ. అన విని యంత యేమిటికి నానతి యిచ్చెదరి
న్ని నాళ్లుఁ దద్దను జాని నొంచి మీపద ముదా
రముదాకృతి నొందఁజేయవం, దినయది నా
కు నేర మపునే కద యీ కొదవకొనవొందిన,
న్ననుపుడు వానిఁ బట్టి నులుమాడెద నొద్దిక
తెల్లఁజేడక. కువల. ౨. ౨౧.

విణ. న్యూనము.

గీ. తక్కువ కొఱంత పొచ్చెము తగ్గు కుందు, కొదవ
లాచ్చు కొడుక యనఁ బొదలు న్యూన, ము...
అం. భా. ౩. ౨౪.

జ. కొద, కొదవచేయు, కొదవకు, కొదవకుడు.

కొదవచేయు. స. క్రి. (కొదవ + చేయు) చిన్నఁ
బుచ్చు, అపమానించు.

క. శుత్రచేసి గిన్నెఁ బంపిన, కరువాకను మల్లి పం
పదగ దంపినవో, మత్ర నిన్నుఁ కొదవచేసిన,
తెఱఁ గగుఁ గలపులుసు మీమదిం గడు
నెడయు. విప్ర. ౪. ౭౩.

కొదవ(వ)కు. అ. క్రి. (కొద + కు) ౧. న్యూ
నత నొందు, కొఱంతకుడు.

క. యాగము కొదవడకుండఁగ, పొగింపుఁడు యు
ష్మ దీయననానలకుం, దాగతవిసీలభూమన, మా
గమమున దనుజముశకమండలి మ్రగ్ధు. పి.
శకుం. ౩. ౧౦౬.

౨. తగ్గు, క్షీణించు; ఎత్తువడు.

సీ. మదిమిచేలా వెల్లఁ కొదవడ్డభరుని ద్రుంపుట
యు నీర్లకు నడ్డువోయుటయును. అచ్చ. రా.
య. ౨౫౫.

క. కొదలు రదనములు పదములు, శుదివడు జననత్వ
మింకుఁ కొదవడుఁ జూపులో, వదనంబు స్తు
క్కుఁ జిక్కు, మదిమి సుమీ రోత ...
సుద. ౨. ౧౩౬.

సీ... కొదవడ్డయేనుఁగుఁగొదమవోలె. దశకు. ౩. ౪.
౩. విచ్చిన్న మగు, ఎడతెగు.

సీ. కొదవడ్డకారవక్షోణిపాలవతంసవంశంబు నిలి
చె నెవ్వనివలన. వరాహ. ౧. ౯.

౪. మిగులు, శేషించు.

క. కలయొ ద్రిప్తురి మేదినిఁ, గలవీరుల నోర్చి జ
యముఁ గైకొంటి మను, పుట్టు నీకెదురే యిం
కం, గలదే కొదవడ్డవో టుఖండితకొర్రాగ్.
నిర్వ. ౫. ౩౯.

కొదవవడు=కొదవకు. అ. క్రి. (✓కొదవ)

(కొఱంతకుడు, తక్కువకుడు)

సీ... తక్కువ యంతయు మన కచ్చినఁ బను
లన్నియుఁ కొదవవడక పాగు. కురము. ౫.
౧౪.

క. రంగద్విలాసకుజ్జా, లింగనతోషిత మదీయలీ
లానేవా, సాంగత్యవచనచనల, భంగుల శే
మైనఁ గొదవపడెనొ యుపేంద్రా. విప్ర. ర.
3౮.

(భంగమగు, చెడు.)

క. కొదవపడియెఁ బని యనుచు, న్నది జాలిం దూ
లి వర్ధమానుఁడు దానిక, వదినుండి మనుచు
నందుల, కు దయాపరతంత్రుఁ డగుచుఁ గొం
డఱ నిలిపెక. వేం. పంచ. గ. ౯౬

కొడుక. విగ. న్యూనము, తక్కువ.

గీ. తక్కువ కొంత పొచ్చెము తగ్గు కుందు, కొ
దవ లొచ్చు కొడుక యనఁబొడలు న్యూన,
ము...అం. భా. 3. ౨౪.

కొడుకు=కొతుకు. అ. క్రి. గ. జంకు, భయపడు;
చెనుదీయు.

క. అలంకి యాడుకైవడిఁ, గోలాటం చేయుమా
డ్కిఁ గొడుకక కవలై, యాలమునఁ జడుగు
దాడెడు, పోలిక నిరువాఁగు జగడమునఁ గ
లఁబడియెక. చంద్రా. ౬. 2౪.

క. తనకు ననిష్టం బగునో, యని కొడుకుట శంక
...నరస. 3. ౫౮.

సీ. అడిగినఁ గొడుకక పుడమివేల్పులకు నిచ్చ
లుఁ బాడిమొదవులఁ జాల నొసఁగు. నీలా.
గ. ౪౯.

ద్వి. ఇది యడుగఁగ వచ్చు నిది రా దటంచుఁ,
గొడుకక పర మేజికొను మిత్తు ననిన. ద్వి.
పరమ. ౨. ౧౦౦ పా. ౨౦ పం.

౨. వర్ణలోపముగా మాటాడు, మాటనములు.

క. బ్రదికినబలిదైత్యేంద్రుం, డేదఁ దనయపజయ
ముఁ దలఁచి యెంతయు వెతచేఁ, గొడుకుచు
నిట్టిని వలికెక, ద్రిదళాహితగుదని న్యాయ
నిష్ఠురఫణితిక. దళా. ౫. ౫.

జ: కొడుకుకొను.

కొడుకుకొను. అ. క్రి. (కొడుకు+కొను- స్వార్థ
మున.)

(జంకు, భయపడు.)

గీ. అల్లనల్లన హరి హరి హరి యటంచు, గోలయ
నబోలె నొదుఁగుచుఁ గొదికొనుచు, వి;
వదభక్తి మూర్తిభవించె ననఁగఁ, జతితనా
జాక్షిదానఁసాని యయ్యె. విప్ర. 3. 3.

కొడుపు. స. క్రి. (త. కదవ్వు) ఏదేని నోట వే
కొని మ్రెంగుకడ ఊరక నవులు. (క. ర-ఊరి
చు. ప్రా.)

కొద్ది=కొలది.

వి. (పరిమితి, పరిమాణము.)

ద్వి. ఇలువేల్పులకుఁ బూజ లిచ్చెడువారు, కఁ
కొద్ది దానముల గావించువారు. రం. రా.
అయో. ౮౮ పా. ౧౯ పం.

ఉ. ముద్దియమోహ మెంతటిదో మోహనరూపవి
లాస వింటెయే, సుద్దుల నొల్ల దెవ్వరినిఁ జా
డఁగ నొల్లదు సొమ్మ లొల్ల దే, పొద్దు విడెంబు
చల్లులును భోజన మొల్లదు నిద్ర యొల్ల దీ,
కొద్దికిఁ బచ్చనల్లునిలకొరుల నేమగుచున్న
దోకదా. కళాం. ర. ౧౦౬

సీ. తమిళొద్ది వధరచింబము గంటిపడనీక మొన
పంటి నొక్కింత మోపు మనుచు. అని. 3. ౧౬.
కాహ్నావీ. 3. ౯౬. దళా. ౫. ౨2.

(శక్తి)

గీ. వైచి సరగునఁ గ్రమ్మఱ వచ్చి తలుపు, మాని
గడె పెట్టి యింక మనిముచ్చుకాన, యిటు
మొగం బైన నాకొద్ది యెఱిగె దనుచు, నింటి
కిని వచ్చె నవ్విటకంటియును. విప్ర. ర. 3౧.

ప...రాల్ల నొడిపెలలఁ బెట్టి చేకొద్దిఁ ద్రిప్పి టి
వ్వుటివ్వున ఱువ్వుచు...సానంసో. ౨. ౨౪
పా.

సీ. మొలపంకికొద్ది బెబ్బులిని గల్పినవాఁడు గలి
గ నీముంతేతిగవ్వదండ. చంద్రా. ౨. ౫2.

విగ. (అల్పము, కొంచెము.)

ద్వి. కొద్దిగా ముత్రైపుగొనఁబువలె, మద్దికాయ

లదాటమలయఁ జెక్కిల్ల. రం. రా. బాల.
అం పా. 30 యం.

(పాటిది, ప్రమాణము కలది.)

సీ. తాళములంతలైతగ నిమ్మకందులకొద్దులై బొం
గరాలుద్ది గాంచి. ప్రబంధ. 200.

(వ్యవ) కొద్దివారు గొప్పవారు. కొద్దిమంది.

జ: కొద్దికాడు.

కొద్దికాడు. 50. (కొద్ది+కాడు.) తుద్రుడు, అ
ల్లుడు.

సీ. కొద్దికాడనగను తుద్రుండు తగు ... అం.
భా. 3. 03.

కొన. 2. (క. కొనె. త. కొనై.) 0. చివర, కొన.

అ. వెలరువాణుదీనియల నల్లనల్లాప్పు, సోర్లగండ్ల
యందుఁ జొచ్చి నుడిసి, తిరిగి వేగుబోకతె
మైర లెలవీగ, కొనలవంక లొత్తు ననలఁ బ్రో
చు. భార. ఉద్యో. 2. 002.

ద్వి. కని బాధ్యుడంత నుత్కటకొపవహ్ని, కొన
లను దనుదాన గొని కాలుచుండ. పండితా. వా
ద. 022 పా. (వహ్నికొన=అగ్నిశిఖ.)

క. కొనఁ గననిపాపకర్తుడు, నను నాహారాదిభు
లఁ దనుపడు మేయక, జననీడు కాలుగ
ట్టుక, మనుటయుఁ జచ్చుటయుఁ గాదు మద్వి
ధమనఘా. వేం. పంచ. ౪. ౫౬౫.

౨. వృక్షాదులచివరకొమ్మ, అగ్రశాఖ.

చ. భయమునుతొల్లికకొ కములభావమంధరఁ బె
ల్లగించి భక్తి యనెడువిత్తుఁ బెట్టి నతధీనది
నమ్మదవారిఁ జల్లఁగా, నయమున నంకురంచుచు
ననలో గొనలై యెలమిం జెలంగి త, నయము
గఁ బ్రాక నం చనఁగ వారలమైపులకంబు లే
ర్పడక. కాళ. ౪. 02౨.

చ. ... ఉగ్రత మహాబలురాకకు నోర్వఁ జాల
జాతని నొకభంగి గెల్తు నని తాఁ దలపోసి హ
రించె నాకులుం, గొనలును జొంపముల నిడు

దకొమ్మలు లేయగుడుక రయంబునక. భార.
కాం. 3. 3౯౪.

3. గుట్టపుజాలు, కేసరము.

సీ. లేజీనా నున్నతవాజయై లలసిల్లు... గీ. కొన
యనఁగఁ గేసరం బొప్ప... అం. భా. 2. 0౯2.
కొనచీకటి=వసువ నుండులేకటి.

గీ. అంతఁ దొలుకొడి గూయ నయ్యుత్పాదుఁ, దా
త్త శిష్యులఁ జలుపుచు నరిగె నదికి, నింద్రుడు
ను గొనచీకటి సంతియిల్లు, సొచ్చి నెమ్మేరు
ణుకంగ నుండరియను. జాహ్నుషి. ౪. ౮౬.

నడుకొన=నడిమి ప్రదేశము.

క. అనుచు నొడఁబాటు లేకున్నను సయ్యుత్త
రుని నొగలనడుకొన నిడి తా, నను రథ మె
క్కి రథికుడయి, చనియె నరుడు జమ్మి నేర
నమ్మదలీలక. భార. 5. ౪౮. ౪. ౮౪.

వ. ... నకలచతురంగంబులం బూచునట్లొనర్చి
యొక్క-మోహరంబుగా నమర్చి యం దగ్ర
భాగంబునం దాను నిలిచి యిరుగలంకుల సత్వ
తామసాబలుల నునిచి నడుకొన శల్య నిలిపి
యన్న రేంద్రుండు వెన్నుదన్న నిల్చునట్లు నే
నె ... భార. ద్రో. ౫. 0౪౨.

సీ. కుతలంబునడుకొనఁ గొలకొంబగా నిల్చి శర
నిధి గ్రొచ్చిర సగరసుతులు. కు. సం. 0. ౫౨.

కొనరిక్క = కేవలీనక్షత్రము.

క. కొనరిక్క కేరిపాలఁతుక, పెనమిటవై నాఁగలి
యును బెనుఁదాటిసిడం, ను బూని కవలి
కాండ్రక, దునిమి పుడమిపడత్రేత్రే గుద్రో
యదువు గదా. అచ్చ. రా. బాల. 0౫౮.

కొనగోరు = గోటికొన, సఖాగ్రము. భీమ. 0.
000. రాజ. చ. 2. 002.

కొనముక్కు = నాసికాగ్రము. వైజ. ౪. ౬2.

కొనరెట్ట = హస్తాగ్రము. రం. రా. ఆయో. ౮౯
పా. ౫. పం.

కొనబావిరి = చెవికొనయందు ధరించెడి భూసావి
శేషము. (వా)

జ: కొట్టకొన, కొనలిడు, కొనలునిగుడు, కొనలువా
లు, కొనలుసాగు, కొనలూత్తు, కొనసాగించు,
కొనసాగు.

కొనటి, కొనటివాడు. విణ. కురూపి.

గీ... రూపవిహీనులు దారు రూపు, గలిగి తోలు
మేనె గొనలులఁ బలికినారు. భార. ఆను. ౫.
౯౩.

గీ. ...కన్యఁ, గులజ నై నను రోగిణిఁ కొనటిఁ జె
నఁటిఁ, బరిణయంబగు టొప్పును...మార్క. ౩.
౨౩౯.

గీ. బుద్ధిమంతునివలన దుర్బుద్ధు లధికు, వలన హీనులు
రూపనివలన కొనటి, వారనూయలునేయుదు
రీరసమున... భార. కాం. ౩. ౭౦.

కొనకొనఁగోడి. వి. బొల్లికోడి, జలకుక్కుటము.

గీ. కొనకొనఁగోడి యేటింత కొంకనక్క, నమి
లియినాలుగిడిదర్శనంబు లెన్న. క్రీ. దా. ౫౨.

గీ. చక్రస్తన ప్రకాశమునకు ఘనంపుఁగొం గిడి
కొనకొనఁగోళ్ల గొణఁగి. ఆము. క. ౧౩. సుడు.
౩. ౧౯౪.

కొనలిడు. అ. క్రి. (కొనలు + ఇడు) వర్ధిల్లు, అతిశ
యించు.

క. ... క్రయ్య దొకయించు కై నక, డయ్యదు
కొనలిడియెడ దృష్ట... భాగ. ౯. ౫౭౭.

కొనలునిగుడు. అ. క్రి. (కొనలు + నిగుడు) కొన
లూత్తు, వర్ధిల్లు, అతిశయించు.

ఆ. వాడు నతనిరాక పోడిగ నిజబుద్ధి, నెఱిగి
యతనియున్నయెడకు వచ్చి, పరమభక్తి మ్రొ
క్కి ధరణీసుతశ్వరుఁ, గుళల మడిగి ప్రియము
గొనలునిగుడ. భార. ఆర. ౫. ౨౮.

క. అత్తలకు మ్రొక్కి తక్కుటి, క్రొత్త డులందఱకుఁ
ప్రియము గొనలునిగుడఁ గా, నత్తఱిఁ దిలకించె

వరప, సూత్రమయై సత్యభామ యుజ్జ్వలగరి
మక. హృ. ఉ. క. ౨౨౦.

కొనలువాటు. అ. క్రి. (కొనలు + పాటు) వ్యాపిం
చు, ప్రసరించు.

వ... నిజగరుత్మనక శేఖామయూఖంబు లాఖండ
లారిదిష్కనకు నక్కజంపు టెలమిం గొనలు
వాటి యుద్ధిపించు ప్రద్యుమ్న ప్రతాపవైభ
వంబునుంబోరెఁ జాల నాలోకనీయంబు లగు
చుండ. ప్రభా. ౨. ౧౦౫.

కొనలుసాగు. అ. క్రి. (కొనలు + సాగు) ౧. కొన
సాగు, వర్ధిల్లు.

గీ. గోపకాంతలయాసలు కొనలుసాగు, చందమునఁ
గోర్కు రెంతయు సందడించె, గడుపులోప
ల సర్వలోకములు నిడిన, బాలకునితల్లి యైన
యప్పద ముఖి. వి. పు. ౭. ౪౭.

గీ. ఇవిధంబున బ్రాహ్మణుం డెఱిగియెఱిగి, తిరు
గుమండఁగఁ జెక్కువత్సరము లరుగఁ, గలుగు
దురు పుత్రు లిద్ద అక్కలమునకుఁ, గుండగో
ళకవంశంబు కొనలుసాగు. కాశీ. ౭. ౨౩౪.

౨. వ్యాపించు, ప్రసరించు.

వ. ... అనవుడుఁ గనుంగొనలఁ గొనలుసాగుకన
లున కనుకూలం బైనహృదయంబు సదయంబు
గా నొనరించి... కాళ. ౧. ౫౭.

కొనలూత్తు. అ. క్రి. (కొనలు + లూత్తు) వర్ధిల్లు.

ద్వి. కొనిపోయె వేడ్కలు కొనలూత్త నపుడు, వి
నుతార్ఘ్యపాద్యాపివిధులఁ బూజించి. రం.
రా. బాల. ౨౫ పా. ౨౦ పం.

కొనసాగించు. స. క్రి. (✓కొనసాగు) కొనసాగుఁ
జేయు.

(పృథ్విచేయు, పెంచు.)

మ. ధన మార్జింపును నార్జితం బయినతద్ధృవ్యంబు
తేరంబుచే, గొనసాగింపుడు వడ్డివానివలన
గూర్తుక మతిం గొంత... ప్రబోధ. క. ౩౩.

కొనసాగు. అ. క్రి. (కొన + సాగు?) ౧. ప్రసరించు, వ్యాపించు; ప్రవహించు.

గీ. కాల మనుకువిందుడు చంద్రికాపటంబు, నేయఁ బన్ని నమగ్గ మొకొ యనంగ, నవమయూఖాళి గొనసాగి మిపుల నొప్పె, విఘ్నఁ డమరె

పానిగృహభీతి వివర మనంగ. కళా. ౮. ౧౫.
చ. నోసలను ముంగురుల్ చెదర నూల్కానిముక్కరదాలు మొవిపై, వెనఁ గొనసాగ ... జాహ్నవీ. ౧. ౧౪౬

సీ. ముజ్జగమ్మఁ బవిత్రముగఁ జేయుతీరమ్మఁ గొనసాగఁ జేసినయనఘమూర్తి. విజ. వి. ౧. ౧౨౭.

౨. వర్ధిల్లు, పెరుగు, ఆరితయించు.
అ. కొడుకుఁ గన్న వేడ్క గొనసాగ రోహిణిఁ, జీరఁ బంచి చిత్ర చేలములను, మండనముల నిచ్చి మన్నించె సందుండు. భాగ. ౧౦ పూ. ౧౧౭.

౩. నాబంధవర్గంబు బంధవర్గపుఁడీగయంబోరఁ గొనసాగి బ్రదుకుం గాక యని యాశీర్వదించి ... కాశీ. ౫. ౧౬౯.

సీ. మత్సాదభక్తి యాత్మకు జనించినమాత్రఁ గొనసాగి జ్ఞానంబు గుదురుపడును. దళా. ౧. ౨౨౨

౩. పూర్తియగు; నెఱవేఱు, సఫలమగు.

గీ. అమృహాపూజ గొనసాగినట్లు లై న, సంగరంబున గెల్పునేత్రు నైన, విఘ్న మొందిన నోడు నవిధము మత్త, చిత్తుఁ డాట గణించక చేయఁ దొడఁగ. ఉ. రా. ౩. ౨౦౫.

గీ. ... ఆశక్తు లై న, వారిచేతలు కొనసాగి వచ్చు పెట్టు. వరాహ. ౧౧. ౨౪.

గీ. వేలుపులవేల్పు మా మొఱి యాలకించి, కనికర పుఁజాడ్కిఁ గనుఁగొని గాట మగుచు, నెదలఁ బొడదెడునగు కల్లఁ బ్రిదిలపటిచి, సాకవే కొర్కు లికఁ గొనసాగఁ జేసి. అచ్చ. రా. కాల. ౬౯.

కొనికొన్ని.

క. మనుజులతి యివ్వధంబునఁ, దననెఱయింటికిని మ్రుచ్చు దప్పన నొప్పిం, చినయట్టుల మదిని నరకు, గొనక మఱచి యున్నయెడను గొనిదిన ములకుకొ. నిర్గ. ౭. ౬౩.

(హల్లు పర మగువో ఇకారము లోపించుటయఁ గలదు)

ఉ. కొన్ని గొణంగి కొన్నిసి కొన్ని తుటారములాడి... పాండు. ౪. ౧౪౭.

కొనితెచ్చు. స. క్రి. (కొని + తెచ్చు) తీసికొనివచ్చు.

౩. భగీరథుం డనురాజన్యండు కపిలముని ప్రదీప్త కోపాలదగ్ధ లగుసాగరల నిరయంబువలన నుద్ధరించుటకై తపోవిశేషంబున మందాకినిం గొనితేర... కాశీ. ౫. ౨౮.

క. తోరపులత్తుకచాయల, వారువములు గట్టి మహిషవరశేతువు నె, ల్వార సమకట్టి తే రా, సారథి గొనితేర నెక్కి సరంభమునకొ. ఉ. రా. ౩. ౩౪౩.

చ. ఇతరులు రాకమున్న యది యొక్కడఁ జెట్టిన దానవో సుకీ, ధ్రుతఁ గొనితెచ్చు తల్లిఖుతుఁ గన్నులఁ జూచినదాఁక నామనం, బతిముదితంబు గాదు... ప్రభా. ౧. ౧౩౬.

కొనిపించు. స. క్రి. (✓ కొను) కొనఁ జేయు. (విలువకు పుచ్చుకొనఁజేయు.)

ఉదా: మగనిచే ఆమె జరిచీర కొనిపించినది.

కొనిపెట్టు. స. క్రి. (కొని + పెట్టు) కొనియిచ్చు, విరిచియిచ్చు.

సీ. మురుపుతో నాపేరిముసుగు దీసినవేళఁ గొని పెట్టు మందువో కుప్పనంబు. గంధ. ౧౩౧.

కొనిపోవు, కొంపోవు. స. క్రి. (కొని + పోవు) అపహరించు; తీసికొనిపోవు.

క. వాచిన్ని ముద్దఁగూఁతురు, నాచక్కనితల్లి పీఠి నడయాడఁగ నన్నీచు కొనిపోయె సాశ్వము, రాచిలుకం గొంచు బోవు క్రమమునఁ దండ్రీ. రాజ. చ. ౨. ౩౧.

క. చంపిన జంపుము న న్నటు, గొంపోతుండినను
జాలు కొనర కడుముక, జంపిన నన్నొకటి
మఱి, కొంపోయిన నెండ తెట్లుగుడుతో యె
ఱుంగ. ప్రభా. 3. ౧౮౩.

ఇట్లే: కొనిచను, కొంచుజను, కొంచేగు, కొం
చుచోవు.

క. కొరి యిచె పాతిజాతము, గోరిక కొనిచనుచు
మనల కొనిపోడ ని లో, సూరిన నెవ్వగ ద
క్కిన, భూరుహములు మురురసాశ్రుపూరము
నించె. పారి. ర. ౫౨.

చ. భామినితోడ నిట్లనియె: బద్ధదళాక్షునిఁ గా
నఁ బోయెదన్, గోమలి బల్లరిద్రులము కొంచుఁ
జనన్ మన శబ్ది వస్తు వా, స్వామికి నిష్టమైన
యది సంగతియే చన రిత్తచేతులన్, భూమిపు
లార్ద్రకున్ సతులసాండులకున్ గురులున్నచో
టికి. కుచేల. ౧. ౧౦౩.

కా. ... వా, కుం గాంతాజనులం దగంగఁ బరికిం
గొంచేగు ట్లం బగున్. భార. శల్య. ౨. ౨౧.
క... రాచిలకం గొంచుచోవు... రాజ. చ. ౨. ౩౧.

కొనియాట. వి. ($\sqrt{\text{కొనియాడు}}$) కొనియాడుట.

(క్లాభునము)

ఉ. ... ఆ, త్యాదరవృత్తి మీరు విజయాశ ననుం
గొనియాట జేసి యాఁ, గాదన కియ్యకొంటి
... భార. ద్రో. ౧. ౭౩.

క. నకు సహదేవనయశా, ప్రకృతావేదిత్యమునకు
జనులనుగా, ధికులై మిమ్ముం గొనియా, టకు
నాతఁడు మనసు గీపుడం జింతిల్లు. భార.
కాం. ౧. ౧౭.

(ఆచరించుట)

సీ. తలఁపంగ నాద్యమై తనయభర్తమ యెఱ్ఱఁ గొని
యాట నాస్తికగోష్ఠిఁ జనమి... గీ... ఇన్నియు
ను శిష్టచరితంబు లిద్దచరిత. భార. ఆర. ౫. ౪౪.

(కొలుచుట)

క. కడు: గ్రాత్రలు నీ విటు నను, బడుగుం బాటిం

చి మిమ్ము ప్రాఙ్గించెను నీ, యడుగుం గొని
యాటకు బను, చడినారము నీకు మమ్ముఁ బాడి
యె పొగడన్. హరి. ఉ. ౮. ౫౨.

కొనియాడు = కొండాడు. స. క్రి. (కొని + ఆడు.)

౧. మెచ్చ, పొగడు, స్తుతించు.

క. తనపలుకు లోక మెల్లను, గొనియాడఁగఁ దగిన
లోకగురుడు... భార. ఆది. ౭. ౨౪౬.

చ. హరుఁ జెడనాడి వీరిఁ గొనియాడెను పెద్దయు
నీవు... కు. సం. ౨. ౧౬౬.

౨. గౌరవించు, ఆదరించు; పాటించు, లక్ష్య పెట్టు.

చ. ... నీగురువుఁ బొల్లి తగం గొనియాడు మెట్లు
నె, పై నటుల భక్తిమై నడవు... భార. విరా.
౧. ౨౫౨.

సీ. కుంతీమహాదేవికోడండ్లలోపల నగ్గలంబుగఁ
గొనియాడఁ బరఁగి. భార. విరా. ౨. ౨౧౬.

క. ఆనిడఁ విత్పడవతలు మామకు నీకును నరకగతి
యగుం జామి నీ, మనమున మావచనంబులు,
కొనియాడక విడిచి లేని కులజలధిశశి. మార్క.
౭. ౧౯.

౩. భజించు, నేవించు, కొలుచు.

క. ... నీవు నివ్విధములజనములం, గొనియాడుము
వారలుతో, భనము లొసంగుచు రఘుంబుఁ బా
పుదురు కృపన్. భార. ఆను. ౨. ౧౩౬.

సీ. స్వర్గకాములు పితృవర్గంబుఁ గొనియాడి యిహ
లోకనుఖిల లెల్లఁ గాంచి. హరి. పూ. ౨.
౧౩౦.

౪. కాపాడు, రక్షించు, పోషించు.

గీ. ... ఆశనిత్రుత్రకులు దాని, నెంగిలలు పెట్టి కొ
నియాడ నెలమిఁ బెరిగి. భార. కర్ణ. ౨. ౫౪.

క. విను మగ్గోవిందుడు సఖుఁ, డును బంధుడుఁ
గార్యకర్తఁ డుడైన నిమ్ముం, గొనియాడుమం
డ దురితం, బనుపేరును గలదె నీకు ననఘచరి
త్రా. భార. కాం. ౩. ౪౮.

క. విను భక్తియు వెఱపుఁ గలిగి, యుజస్యులు పె

ద్దవాని నారాధింపక, జనవర యతందు తమ్ము
లఁగొనియాడక సిరికిఁ బట్టగుదు రుజ్జ్వలులై.
భార. ఆను. ౪. ౧౩౨.

ముః సహ్యేషం వృత్తిదాతా స్వాత్సవైతాత్
ప్రతిపాలయేత్, కనిష్ఠాస్తం నమస్కేరక సర్వే
ధందానువర్తి నః. సం. భార. ఆను. ౧౬౨. ౧.
రం. రా. కిష్కి. ౧. ౨౧౬ పా. ౨౩ పం.

౫. అవలంబించు; ఆచరించు.

చ. ఇది శతవృద్ధ మాజనని యిప్పుడు మృత్యువుఁ
జొందె నిట్లు నే, యుదుము కులప్రయుక్త ము
గుచున్న సనాతనధర్మ మిల్లెఱుంగ దహనకర్త
మొల్ల మది గానిదిగా మును నిశ్చయించి మా,
మొదటిటివా రొనర్చువిధముం గొనియాడితి
మేము నియ్యెడక. భార. విరా. ౧. ౧౭౯.

క. విను రాజా రెట్టిధర్మము, గొనియాడుదు రట్ల
నడచు గుఱుకొని ధాత్రి, జనము. హరి. పూ.
౨. ౮౭.

క. అనిన నతఁ డిట్టిధర్మము, కొనియాడక వ్రతము
లాండు గోరి నడపఁ గాఁబని యేమి... భార.
కాం. ౬. ౫౦౪.

౬. తలపోయు.

క. విధివశమునవచ్చినకీ, డధములు గొనియాడి వ్రేఁ
గులై విఫలభవాం, బుధి మునుఁగుదురు ...
భార. ఆను. ౧. ౯.

గ్లా. కోహ్యత్వానం గురుం కుర్యాత్ ప్రాప్తవ్యే
సతి చింతయత్, ప్లవం తే ధర్మలఘవో లోకేం
భసి యథా ప్లవాః, మజ్జంతి పాపగురవః శస్త్రం
స్కన్న మివోదకే. సం. భార. ఆను. ౧. ౨౨,
౨౩.

కొనివచ్చు. స. క్రి. (కొని + వచ్చు) తెచ్చు.

(తీసికొనివచ్చు)

గీ.... సాహిణి యొకండు, కర్తయెదుటికిఁ గొనివ
చ్చె గంధవాహ, శాంధవం బగుకొకమహానైం
ధవయి. మనుచ. ౪. ౨౮.

(వైడిచేచు) నీ. తనసంతతికి మేతఁ గొనివచ్చు
రీతి దిక్కరిశరీరంబులగురుల వాను. దళా. ౧.
౨౯.

కొను. స. క్రి. (త. కొళ్.) ౧. గ్రహించు.

(క) పట్టుకొను.

తరళము... వీను తీరము లీసము ద్రతటంబునన...
వీని నెన్నడు నాడనో, దుదురు సప్తను లిందుఁ
గోల్తానడువ గొనుక వడిఁ జొచ్చుడుక. భా
ర. ఆషి. ౮. ౧౪౮.

నీ. గంధర్వకామినీకామక వ్రాతంబు లాతాలఁ గొ
ని మోడి లజ్జఁ గొందు. హర. ౫. ౧౦.

ఉ. ముందల వట్టినట్లు తనముఖ్యత రాస్త్రము గొన్న
దేవకీ, నందనుఁ జాచి... పారి. ౫. ౩౮.

(చ) తీసికొను; తీసికొనిపోవు.

ఆ. ... ఆతివపించుఁ, గరులఁ దురగములను నరదం
బులను గొని, యరుగుఁడంచె ... భార. మా.
౧౧౫.

క. చని సంప్రాప్తించి యతనిఁ, గొని రుద్రునిఁ గాం
చి నీసఖుం డీతఁడువ, చ్చినకార్యము కృపవో
డను, విను మని దండంబుఁ తెఱుగు వినిపించెఁ ద
గక. భార. కాం. ౩. ౧౧౭.

(ట)-ధనాదులు-ప్రతి గ్రహించు; పరి గ్రహించు,
స్వీకరించు.

గీ. కపిల యిచ్చినవానిన కాదు నిజము, కొన్నవా
నిని బుడ్యాత్మకుఁడుగఁ జేయు. భార. ఆను.
౩. ౧౦౩.

క. విను మిచ్చెద నని యీమియుఁ, గొనియెద నని
పలికి డిదవఁ గొనమనికీయు న, త్యనృతంబులు
సత్యవ్రత, మునకుం దోలఁగంగ మనకు భూవర
తగునే. భార. కాం. ౪. ౧౫౦.

క. కా శేమితన్నుఁ దెట్టిన, కొకిలతన శేమి ధన
ము కొకొమ్మ నెనీ, లోకము చగ యగుఁ బరు
సని, వాకునఁ జాట్ట మగు మధురవాక్యములు
నక. కవిక. ౨. ౮.

క. వే కందమూలఫలములు, కోకొం దని యొనంగ
నందికొని నమలి కప్పుకొ భా. రా. కిష్కిం.

౬౫౫.

(త) లోగొను, ఇముడ్చుకొను.

గీ... నమద్రంబులోన బుట్టి, వైవే గొన్నంత గొ
నుఁ గాక... భార. భీష్మ. ౨. ౨౨౨.

౨. అచూరించు; హరించు.

క. ఆమిష మని దానిం గొనఁ గా మది సమకట్టి
యొక్క ఖగ మాఖగముకొ, వ్యోమమునఁ దా
క... భార. ఆది. ౩. ౨౯.

గీ. ... బ్రాహ్మణధనంబు గొనుట ధర్తంబు గాదు,
మనుజుపతులకుఁ దగియెడిమానికంబు, గాన వి
డుచుట నీతిమార్గంబు గాదు. పరాహ. ౫. ౫.

క. ఉన్నఁ గని యప్పుడతి యో, యన్న విడువు
భుజగ నాథు ననవుడు సతఁ డీ, పిన్నాతని ప్రా
ణంబులు, గొన్నది యిది దీనియనుటుఁ గొని
యెద ననియెకొ. భార. ఆను. ౧. ౭.

౩. ఆధారముగాఁ జేసికొను; అనుసరించు.

గీ. ... ఎవ్వరిఁ గొని యతండు, కారవులవీఁడ నె
త్తి రాఁ గలుగువాఁడు. భార. ఉద్యో. ౨
౧౬౯.

క. తమతమ దేశంబులకై, మిముఁ గొని పాండవుల
గలుచు మెయికోలున భూ, రమణులు గొంద
లు వచ్చిరి... భార. భీష్మ. ౧. ౩౧.

గీ. పురము వెడలి గోమతి యను పుణ్యతీర్థిని, నడుము
కొని చని యారాజనందనుండు, దీనియావలదె
సనొకొ ద్విజకుమార, పరులయూ రని యడుగం
గ వారు నేరి. మార్క. ౩. ౬౬.

౪. కావించు, చేయు.

క. వడి దొనఁ దిగుచుట దొడుగుట, వెడలం దెగ గొ
నుట కరము వడుచుట గానం, బడక విలు గుడు
నువడుటయు, నడుగక రక్క నులు వడుటయు
ను గానఁబడుకొ. భా. రా. ఆర. ౧. ౨౭౪.
(తెగగొను=కాగొప్పి చేయు.)

చ. ధనువుల విట్లు బాణములు-దారుణాల నమర్చి
బల్లెగల్ గొని నిగిడింప... భా. రా. ఆర. ౨
౨౭౪.

౫. పొందు, ప్రాపించు. (ఇది పెక్కు చట్ట విశేష
ముల కను ప్రయుక్తమై ఈ యర్థముతో శబ్దపల్ల
క్రియగా వీర్పడుచున్నది. ఉదా: తెవులుగొను,
భయముగొను, మరలుగొను.)

గీ. కుసుమధనువున నెవ్వండు గొను విజయము. భా
గ. ౧౦ ఉ. ౧౦.

ఉ. ... సుతేశ్వరాదులం, బన్నములాడి నీమగని
పక్షము పల్కెడు గాక తేల నీ, కొన్నమరు
లగజనులు గొందురె వ్రాత్యులఁ బూజ్యులం
దురే. కు. సం. ౨. ౧౬౯.

క. ... ఈతటినిం, గనుగొను పుణ్యండు మిక్కిలి,
కను గొను నెన్నడుట నెన్నఁగాఁదర మగునే.
దశా. ౧. ౧౨౩. పాండు. ౧. ౭౧.

౬. లక్ష్యముగాఁ జేయు, గుఱిగాఁ జేయు.

ద్వి. ... ఇంద్రజిత్తు, పసిఁడిపింజల నొప్పుబాణ
ము ల్దొడిగి, గోముఖుం డనువానిఁ గొని కాఁడ
నేనె. రం. రా. ఉ. ౭౫ పా. ౧౭ పం.

౭. లక్ష్యపెట్టు, సరకునేయు.

క. కొనరు బుసులమాట నాస్తికులు వినయనిధి.
భార. శాం. ౬. ౨౨౫.

చ. ... భుజశక్తి నెవ్వరిం, గొనక కరంగి రజ్జుచలు
కుశ్ గడుఁ జెక్కులు వల్కుఁ జెప్పు నీ, పు ...
భార. మహా. ౪౪. భార. ద్రో. ౫. ౩౨౨. నృసిం.
౪. ౨౧.

౮. వశపణచుకొను, ఆక్రమించు, స్వాధీనపఱు
చుకొను.

నీ. అభయంబు వేఁడిన నందఱఁ గృపఁ గాచి యొచ్చి
యీ పెన్నేలయెల్లఁ దాన, కొని యధ్వరముల
పెక్కిన నరించి ... భార. శాం. ౧. ౩౩౮.

చ. బలిమిఁ దడియు లప్పుడు సభామునిముఖుల ర
ట్టఁ బట్టి యా, తలఁ బడనై చుచుం డమకుఁ దా

మెయవారణఁ దత్త దాసనం, బులు గొని కూరు
చుండిరి ... ప్రభా. ౧. ౮౨.

గీ. ఇందు ర మ్మన్నచోటని లెల్లఁ గొనుట. కువల.
౨. ౨౩.

౯. తొల్పు, ధరించు.

క. నలువదితో మ్మిది రూపం, బులు గొనియుం బుష్ప
గంధములు మోవగ లే, కలసియుం దెమైర
లానుం, బలుమఱు యువజనము మేనిపలుచనిచె
మటర్. పాండు. ౧. ౧౮౫.

సీ. కొమ్మకత్తులమెఱుంగులవెల్ల పావడల్ గొనునది
మస్తేనుఁగులచయంబు. కువల. ౨. ౧౨౭.

౧౦. పూను.

క. విను మప్పులుకుబ్బు పాటిగఁ, గొనిదుర్మోధనుని
తోడఁ గొంటిని బగ... భార. కర్ణ. ౩. ౬౦.

అ. హితజనంబుడెదుర నీతని కెడరైనఁ, బ్రాణ
మిత్తు ననుచుఁ బ్రతిసఁ గొంటి. శై. భా. ౮.
౯౦.

౧౧. కలియు, కూడు, చేరు.

సీ. కమలకాననమధ్యకలహంసవిభుభాతిఁ గూర్చి
నెచ్చెలిపిండు గొని చెలఁగుచు. పాండు. ౨.
౩౧. కేయూర. ౪. ౧౬౫.

౧౨. తలఁచు, ఎంచు.

క. అది రవిగుంతుటగాఁ గొని, మద మెసకంబె
సఁగ వార్చి మనవైస్యంబుల్, వొదలె... భా
ర. ద్రో. ౪. ౩౧౬.

అ. దనుజాదునుము మనుట తప్పగాఁ గొనకుమీ.
రుక్మా. ౫. ౧౬.

క. కటకట మనవా రిది దుర్బటముగఁ గొని యెంత
చింతఁ గావించెద రెన్నటి కింక నేము మే
మెంతటివగయును దీర్చ లేమె తమయాజ్ఞచ
సక. ప్రభా. ౨. ౫౫.

౧౩. నెఱవేర్చు, సాధించు.

క. రాజించు బల్కి తనచని, బాడె కొను ... ఆ
ము. ౪. ౨౬౯.

ద్వి. పెనుపొందఁగా సామ భేదదానములఁ, గొన రా
నికార్యంబు గొనకొన నేని, మఱిగదా దండం
బు. రం. రా. యు. ౨౯౪. ౧ వం.

౧౪. తెచ్చుకొను, తెచ్చిపెట్టుకొను.

చ. కిలకిల నవ్వు మోవిపలుగంటుల దీటుఁ గువం
బు లోరగా, వెలువడఁ బైటవేయు నెఱవెంత
గఁ గేరు మరుల్కొనంగ తెర్కులు గొనఁ
జూచు లేనివగలుం గొని మాటికిఁ గుల్కు...
హంస. ౧. ౨౧౭.

౧౫. చేరనిచ్చు.

వ. ... శ్రే ఫలం గొననియావులం దొలగంగట్టి
పిళ్లు పెట్టియు మందులు సల్లియుం జాలదుఱు
చటిచి చేఁ పెఱింగించువారును. హరి. పూ. ౫.
౧౪౨.

౧౬. (వృత్తాదులను) ప్రయోగించు.

క. మద్దలమద్దన నీతని, నిద్దరమ తెల్లఁ బోవ నే
ర్పు మోఱయ నే, నిద్దముగ దేళి గొనియెద, నొ
ద్దికగా నుండుఁ డనుచు నొనరిచి సఖులఁ. వా
ల్లకి. ౩. ౧౨౨.

౧౭. భుజించు, తిను.

క. విను మధురాహారంబులు, గొనుటయుఁ తె
క్కండ్లు నిద్రగూరినయెడ మేల్కొని యుని
కియుఁ గార్యాలో, చనముఁ దెరువు నడచుట
యును జన దొక్కనికిక. భార. ఉద్యో. ౨.
౩౮.

క. తనుయాత్రకుఁ గా నళనము, గొనుఁ బూర్ణము
గాఁ గొనండు... భార. కాం. ౫. ౩౨౧.

౧౮. లాగు.

క. శ్రీపాదంబులు గడిగను, శ్రీపాదోదకము గొ
నియె... హర. ౨. ౧౨౪.

క. ఎనుబదియేడులవార్ధక, మునఁ బ్రాశనకర్తయ
డిగిపో దాతనికిక, దినియెడిది పెద్దహంసము,
కొనియెడియది కల్లు మనసుకొన్ ప్పట్టుట
గుక. శివరా. ౪. ౧౫.

చ... అన్న మేమియుం, గుడువదు కీరముం గొ
నదు... భాగ. ౧౦ పూ. ౧౭౨౯.

౧౯. వెలకుడికికొను, వెలుచు.

క. ఏమన్నెద మనిన బృథివియోమనుజాధీశ కొ
నుటయొప్పెడుతెరు విం, దేమియును నెగ్గు లే
దీ, భూమినుదలకొర్కి దీర్చిపుచ్చుము ప్రి
తి. భార. అశ్వ. ౪. ౧౯౫.

సీ... అన్నెద నూటుగోవుల కెవ్వరే గొనుడు...
హరి. పూ. ౨. ౪౦.

౨౦. ఖండించు, నలుకు.

చ... ఎ, క్కుడునెన రాహుమస్తకము గొన్నను
దశనదేవుల గొల్పెద. ఆము. ౧. ౯.

౨౧. కొట్టు, వ్రేయు.

సీ. కొనె మారె జదిపె నాగను గొట్టె నని తో
చు... అం. భా. ౩. ౧౩౨.

మ ... భీమపార్థులను గో కొమ్మంచు నొక్కమ్మ
డిక, గణయక ... భార. భీష్మ. ౩. ౩౧౯.
మార్క. ౧. ౧౩౫.

౨౨. నాలు, కాడు.

చ. ఒకబలుకూ పురంబు గొని యుచ్చిచనం గర
మర్లి యేయుడు. భార. ద్రో. ౫. ౧౭౩.

చ. హలధరుఁ డేకలవ్యహృదయంబు గొనకా ఘ
నశక్తి వైచిత్ర. ఉ. హరి. ౩. ౧౦౬.

ద్వి. చరలేర నొకకొయ్య యరకాలు గొన్న, జార
చుర నరములు న్రక్కఁ దివుచుడు. పండిత.
పురా. ౧౩౨. పా.

ఆ. క్రి. ౧. నెలకొను, ఉంచు.

చ. మనమున గొన్న నెవ్వగలు మాన్ని ఘటింతురు
కావ్యసమ్మదం, బనఘకథామఖంబున హిత
పితబోధ మొనర్తు రింపుగాఁగనుఁగొనుకం
టె నడ్డులేముగా నెఱింగింతు రతీంద్రియా
ర్థముల్, ఘనమతు లెల్లవారికి నకారణమిత్తు
లు గార నత్కవుల్. కవిక. పీఠి. ౮.

౨. చనికివచ్చు, చెల్లు, సాగు.

ఆ. కుటిలబుద్ధు లిచటఁ గొనవు నెట్లన ఘన, దో

ర్పలంబు మెఱసి తోడర ఫలయు, నతఁడు గాఁ
డివమున నడ్డుపాళ్లు వైవ, దుఃఖల నంపవా
న గురియఁ గాని. భార. ౭రా. ౪. ౧౯౭.

మ. అనినం గ్రోధకపాయతాక్షుడయి మిథ్యాజ
ల్ప సీవాఁడుముల్, గొన వచ్చోనని మండరీ
కృతరణతో, దండనిర్దుక్త, స్త్రవికాయంబుల
నేనలక గడపి... జై. భా. ౫. ౧౦.

౩. అతిశయించు, విజృంభించు; వ్యాపించు.

సీ. పఠతాపశిఖికఖి ల్లికొని పనములోఁ గార్చి
చ్చులై కొని కాయుండు. కు. సం. ౫. ౬౫౧.

చ. గవగన నెల్లప్రార్దుఁ గొని క్రాలెడువేడిమిఁ
బేర్చుభర్త మే, నెనయన దగ్గఱక నయిఁచ
కెంతయు భీతి నొడుంగుడు... హరి. పూ.
౧. ౧౬౭.

౪. ఆగు, ఏర్పడు.

ద్వి. గుంపులుగుంపులుగొని తన్ను దూజ, సాం పేది
రామునినుద్ది చెప్పచును. రం. రా. ఆయో.
౧౨౧పా. ౨౯పం. (గుంపులుగుంపులుగొను
గుంపులుగుంపులుగా ఏర్పడు.)

౫. ఇది నక ర్థక క్రియలకు ఆత్మ సేవవార్థమునందు
ను ఆకర్థక క్రియలకు స్వార్థమందును అనువ్ర
యుక్తమగును.

ఉదా: చంపికొను, కొట్టుకొను, దాఁగుకొను, పం
డుకొను, మొ.

చంపికొను:-

చ. ... భీష్ముని నెనకొట్టి నేనలకు ముఖ్యుడ వీ
నని యుబ్బుఁజేసి యీ, నునఁ దలపెట్టి చంపికొ
నఁ జూచె నుయోధనుఁ డింత నే మగుక. భా
ర. ఉద్యో. ౪. ౨౦౭.

రవులుకొను:-

సీ. ... అవుల నాసాట్నూరు రవులు కొనియె. ఆ
ము. ౧. ౩౬.

(కోక, కోగక, కోగక, కొంచు, కొన్న,
కోక, కొని, కొందురు, కొంద్రు, కొందురు, కొం
దు, కొచ్చు, కో, కోకొచ్చు, కోవయ్య మొదలగు

విశేషరూపములు వ్యాకరణములనుబట్టియు ప్ర
యోగములనుబట్టియు గ్రహించవలయును. కొ
న్ని ప్రయోగము లీ క్రింద ఈయఁబడినవి.

చూచికొండము=చూచికొండము.

ఆ. ... చూచి, కొండ మెల్లవనియు రండు వేగ.
భార. మా. ౧౭౩.

కొండ్రు=కొందురు.

సీ. ... మీలయట్టుల బలవంతు లల్పులఁ దమకు
నాహారములుగఁగి. గొండ్రు భూపతి లేకున్న
మండ్రై జనములు... భార. కాం. ౨. ౨౫౫.

కొండు=కొనుఁడు.

ఉ. కొండని వేడ్కతోఁ బసిఁడికొండ ధనార్థ
ల కెల్లఁ బంచి యీ, కుండుట... నైష. ౧. ౫౧.

కొండ్రు=కొనుదురు.

కా. స్వామి ద్రోహము వాసికొండ్రు చట... కా
శీ. ౬. ౩౭.

చవిగొను=౧. రుచిమాచు, ఆస్వాదించు.

సీ. ఏమి దాఁ జవిగొన్న వృద్ధయేకు కెమ్మెవి దోఁ
పక యది మున్ను దోఁపకుండ. కళా. ౬.
౨౧౪.

౨. తిను; అనుభవించు.

మ. వివిధాజ్యహుతిపూజదీపములు నైవేద్యంబు
నీయగ్ని ముక్, జవిగొక బిమ్మట భుక్తి ముక్తు
లు నవశ్యప్రీతిగా నెప్పుడుక, జవిగొండ్రం
బురుహసనాచ్యుతమహేశానాదిబృందారక,
ప్రవరుల్... కాశీ. ౩. ౨౦౬.

తెవులుగొను, తెవులుగొను=రుగ్గమగు, వ్యాధి
గ్రస్తమగు. భార. ఆది. ౫. ౫౩, ఆమ. ౫. ౨౧౪.
భయముగొను=భయపడు. భార. ఆర. ౨. ౮౪.
భుక్తిగొను=భుజించు. కాశీ. ౨. ౭౫.

జ: కొంట, కొండట¹, కొండడు¹, కొనితెచ్చు,
కొనిపించు, కొనిపెట్టు, కొనిపోవు, కొనియాట,

కొనియాడు, కొనివచ్చు, కొనుగోలు¹, కొనుబడి,
కొనుమొదలు, కొలువు⁴, కో², మొ.

కొనుగోలు¹. వి. ($\sqrt{\text{కొను}}$) కొనుట, క్రయము.

(శ. ర.)

కొనుగోలు². వి. నాట్యయోగ్యతద్ధితాదిశబ్దోచ్చా
రణము.

మ. ఎకతాళంబున వీరమర్దళరసం చేకంబుగా న
ట్టువుల్, ధికతోంత్రకర్షుంకుంకుకితోం
ధిత్రాంకియల్లోధకు, ద్వికుః త్రైయ్యధిమక్కుత
క్కుధిగుతాంధిత్రాత్రతాళంబులక, గకుబం
తంబులు మాటుపల్కుకొనుగోల్లన్నట్టు న
ప్పట్టునక. ప్రబంధ. ౯౪.

కొనుజో=కొనుజో. వి. పిడుక, పనులదేనామందు
చేరి రక్తము పీల్చెడిజంతువిశేషము.

సీ. ఎరువు తిప్పులుగొని యెల్లమందలు గొనుజెక్కి
మేపులవోటు ద్రోక్కుబడియె. హరి. పూ.
౬. ౫ (శ. ర. ప్రాత్ర ప్రతిపా-కొనుజెక్కి=
కొనుజులుపట్టి.)

కొనుబడి. వి. ($\sqrt{\text{కొను}}$) కొనుగోలు, క్రయము.
(శ. ర.)

కొనుమొదలు. వి. ($\sqrt{\text{కొను}}$) క్రయధనము, కొను
ట కిచ్చినసాము. (శ. ర. ప్రా.)

కొన్నాళ్లు. వి. బ. (కొన్ని + నాళ్లు) కొన్ని నాళ్లు,
కొన్ని దినములు, కొంతకాలము.

గీ. మున్ను కొన్నాళ్లు పలు గాకిమూఁకలోనఁ, గ
లసి మెలఁగినతెఱఁ గెల్లఁ గానిపించఁ, జేడియ
లమీఁద గ్రుడ్డెట్టినేయ రాకు, కోయిలా యిం
క నీయిల్లు గూలిపోను. నీలా. ౩. ౨౫. వసు.
౧. ౧౨౩.

కొన్ని=కొని. స. డౌ. (చూ. కొంచెము-‘కొంత’
శబ్దమునకు అనుదర్శక బహువచనరూపము) కతిప
యార్థము.

సీ. బాగాలు వెన నొక్కపద్మాక్షి యొసంగిన వెగ్గ
లం బని కొన్ని వెడల నుమిసి. మనుచ. 3.
౬౬.

ఉ. కొన్నిటిఁ బాగ్గముల్ నలియఁ గొన్నిటి
వీపులు పిండిపిండిగా, నన్నిటి భీముఁ డుద్భ
టగదాహతి నేనిక వేటలాడఁగఁ. భార. భీ
ష్మ. ౨. ౨౧౧. (ప్రాత ప్రతులపాతము.)

ద్వి. ... మఱికొన్ని వేల్పులు... బస. పు. ర. 3౧3.
(ఇట్ల మహాన్నపాత్యర్థముగా నుపయోగింపఁబడి
నది.)

కొప్పురు. వి. (సం. గోపురమ్.) ౧. శిఖరము.

క. దాఁటుటయుఁ గొండకొప్పు పలు, బీటలువా
తలం గడిందిబీతున జేతే, దాఁటు వడంకం
బాఁతను, గాటపుఁబయ్యెరల మొగులు గడ
లకుఁ బాఁతె. అచ్చ. రా. కిష్కిం ౧౦౨.

౨. ఉన్నతి.

ఆ. ... గొనబుఁగొను, గొంచెతనముఁ బిలుఁదుఁ
గొపురును బొక్కిలి, లోతు నెన్న నెన గలు
గుట యరిది. అచ్చ. రా. ఆర. ౨3. (శ. ర. పా)

కొప్పెర=కొప్పెర. వి. పెద్దమాతి గలపాత్రము.

సీ. సారాయికొప్పెరగంజాపాడుల్ ది మ్మంచు
పారిణివోఁ గడు నెగ్గలాడి రనుచు. కువల. ౧.
ర౧.

కొప్పరము=కొప్పము. వి. ౧. శిఖరము, అగ్రము.

(శ. ర.) ౨. మూఁపు.

గీ. కొప్పము మూఁ పటంచన నొప్పు నంస, ము
... ఆంభా. ౨. ౧32.

క. అప్పుడు భయవిస్తయుములు, ముప్పిరిగొన న
శ్వశిరుఁడు ముందటఁ బైపై, నుప్పరము లెగ
యుగరుడుని, కొప్పరమున నున్న కపటగోవిం
దునకుఁ. వరాహ. ౧. ౧౮౨. ఉ. హరి. ౬.
౧౦౮.

విణ. విజృంభితము, ముప్పురము.

ఉ. ... రోగముల్, కొప్పర మైనచో... దా. శ.
౧౬.

జ: కొప్పరించు, కొప్పరింత.

కొప్పరించు. ఆ. క్రి. (✓కొప్పరము) ౧. విజృంభిం
చు; అతిశయించు.

ప. ... అడిదంబులు జలిపించిన యుగయుగయుగంకా
రంబులుం దదీయపరస్పరభుక్షణ శ్రేంకారం
బులుం ఓమహంకారంబులును ముప్పిరిగొనం
గొప్పరించు... అడలించు... గడలించు...
యఁ బోరునవనరంబున... అవ్వీరద్వయంబుం
గనుంగొని... ఉ. హరి. ర. ౨౫౬.

ప. రేవెలంగురాచిప్పలం గప్పరంపుఁగుప్పెలం
గొప్పరించిననరనమధురసంబులు నించి ...
పారి. ౨. ౫౨.

౨. (కోపాదులచే) రోహంచము కలది యగు.

సీ. కొప్పరించగ మింటఁ గ్రొవ్వాడి రోహ
ముల్ చొచ్చి వచ్చినతొలు లుక్కగుంపు.
చంద్రా. ౧. 2౫.

సీ. గాలి సోకిననైన గనలి మైగొప్పరించి త
టాన నట బయల్ సెలసికొనుచు. చంద్రా.
౨. ౯౨. ఉ. రా. 2. ౪౧3.

3. పండ్లగిలించు. (ప్రా)

ద్వి. కొప్పరింపుచు బండుకోతి యై యుండె.
అభిమత్యచరిత్ర. ౧2౪.

స. క్రి. నిండు గాఁ బోయె.

సీ. దైవతైర్థిము మందాకినీతోయముల్ గొప్ప
రించిన గాజు పుప్పెలనగ... గీ... కనుపట్టెఁ
దారకాసుదయంబు. విప్ర. 3. ౨౮.

కొప్పరింత. వి. (✓కొప్పరించు) అతిశయము; వి
జృంభణము. (శ. ర.)

కొప్పు¹. వి. (త. కొప్పు.) ౧. స్త్రీధమ్మిల్లు, కబరి,
జేనలి.

చ... మోమున, వ్యల పలరాయఁ గ్రొమ్మెగులువ

న్నియఁ గేరును గొప్పతీ రహా, చిలుకలకొ
ల్కసారు నెఱిఁ జెప్పంగ నల్వకువైనఁ దీరు
నే. నీలా. ౨. ౧౯. దశా. ౬. ౩౪.

౨. మగవానిసిగ, జాట్టుముడి.

౩. అగ్నిదాహభీతి సంగారపర్వండు, బస్తురిల్లి నే
లఁ బడిన వానిఁ, గొప్ప వట్టి యాడుకొని ప
చ్చె ధర్మజా, కడకు నింద్రమతుఁడు కడిమి
మెఱసి. భార. ఆది. ౭. ౪౪.

౩. ఇంటికొప్పయొక్కయూర్ధ్వభాగము; ఉన్నత
స్థానము.

గీ. చని యధిశ్రయఁగిని పమ్మి సంగ్రహించి, యిం
టి నడికొప్ప తగిలించి యెఱుంగవట్టు, ముంగి
టికిఁ బోయి... శుక. ౩. ౩౧౪.

౪. లలిఁ గొప్పెక్కించితీ మధు, పులకుల నడు
గుపఱచితీ పుష్పాస్త్రా మా, లలకును మంచం
బులు బాఁ, పలకును బీట లనుమాట బలి నిజ
మయ్యె. చంద్రా. ౫. ౯౧.

౪. (వింటి) కొన, గనయును, కొపు.

చ. తెగువ మనోభవుండు తియతీయ్యనిసింగిణి
వింటికొప్పనక, దగిలిచె దక్షవాటినితాచి
కుంబులఁ బోలుకొంటి. భీమ. ౫. ౯౫.

నీ. కబరియ శిఖయును గార్డుకాగ్రంబును గొ
ప్పని పల్కుఁగా నొప్పఁబండు. ఆం. భా. ౩.
౬౧.

జ: కొప్పగొలునులు, కొప్పవల.

కొప్పు². వి. నాట్యవిశేషము, కొపు.

గీ. పెక్కువగజక్కిటి కొప్ప ద్రొక్క నొక్క,
చక్కనిమిటారి నరపతు ల్పొక్కి చూడ.
దశా. ౭. ౧. ౨౦౭. ('కొపు' అనియును చదు
పవచ్చును.)

కొప్పుగొలునులు. వి. బ. ($\sqrt{\text{కొప్పు}^1}$) కొప్ప
నకు నుభయపార్శ్వములయందు పెట్టుకొనుగొ
లునులు, అభరణవిశేషము. (వా)

కొప్పువల. వి. ($\text{కొప్పు}^1 + \text{వల}$) వాలపాశ్యావిశేష

ము. ('తలవెండ్రుకలను బంధించునట్టిముత్యాలన
రము' ప్రా.)

నీ... తనరును వాలపాశ్యావిశేషములు నూనక
తురాయి, ముత్యాలకుమ్ము కొప్పవల పాపట
బొట్టు జలిజిల జల్లియుఁ జేరుచుక్క, య
నగ... ఆం. భా. ౨. ౧౪౭.

గీ. చెవులపూవులు బవిరలు చేరుచుక్క, కొప్ప
వలయును నవరించి కొప్ప పొఱు, భూషణము
లకుఁ దా నొకభూషణ మును, పడఁతి యపు
డొప్పెగన్నులపండు పగుచు కళా. ౭. ౬౬.

గీ. బవిరలును గొప్పవలయును బడఁతి యెఱుద్ద,
దిద్దె .. యయా. ౪. ౧౯౯.

కొప్పెర = కొప్పర. వి (సం. కొప్పర.) ౧. కటాశ
ము, కాఁను; వెడల్పుమాత్ర గలచిన్నచాత్రము.

గీ. ఇట్టిసేనలతో నమ్మహిశ్యుండు, వెడఁచుచు
శంఖలిఖులు లనెడిపుగోహి, తుల నియోగించి
రానివారలను వైపుఁదరిసి కాఁగినచమురుఁ
గొప్పెరలలోన. శై. భా. ౪. ౧౧౦.

నీ. ధనముకొప్పెరదండఁ బెనుభూత మున్నట్లు
గంగదరిని మొసలి గాచినట్లు. నైజ. ౩. ౧౨౫.

గీ. పసిండికొప్పెర చాతంబు పచ్చకొల, పోగప
ట్టియ కకపాల బోడెనంది, కలికికాటుక గీ
ర్పొట్టు పలుఁగుపేరు, బాతి గాఁ చాల్చి నెఱ
మిండజంగ మగుచు. పార. ౫. ౪౦.

౨. తలపుట్టి.

౪. అప్పుడు విడువక వ్రేసెం, గుప్పున నడునెత్తి
పగులఁ గొట్టఁగ వెడఁపం, గొప్పెర నెత్తురు
భీమున, కప్పాండపహాచనముల నశ్రులు గా
జ్జ. దశా. ౧. ౧౫౭.

కొప్పము = కొప్పరము. వి. శిఖరము.

౬. పున్నవచదురుం దెగుడుపాంకపుమాముల
రాచగన్నియర్, గొప్పెలతాలమేలిపనికొ
ర్రపుమేడల నాటలాడ... నీలా. ౧. ౨౮.

కొబ్బెర = కొప్పర. వి. ౧. వారిశేషము.

ఉదా: కొబ్బెరకాయ, కొబ్బెరపండు.

సీ. కొత్తి కొబ్బెరకాయ కొన కెక్కి పడఁద్రో
యఁ దానిజలంబులు ద్రావఁగలదె. రామలిం.
౧౭.

ఉ. మొక్కు లొసర్తు...చక్కెర కొబ్బెరపండు
లుండ్రముల్, మెక్కెడుపాఁపజండెములమే
టికి...నీలా. ౧. ౭.

౨. కొబ్బెరకాయలోనిభోజ్యపదార్థము, పేశము.

గీ. చాఱపవ్వయ గనగసాల్ జాజికాయ, పెనగ
లనుములు పత్రియు మునగపువ్వు, కొబ్బెర
యు మందపాలతోఁ గూర్చి త్రావి, యుబ్బుద
బ్బరకాఁడు నీ కబ్బుటగునె. ప్రబంధ-౬రం.
సీ. ... కొబ్బెరనఁ గొవ్వెర యటం చనఁగఁద
తేళ మెసఁగు...ఆం. భా. ౨. ౭౮.

క. తరణిదళరసమునను గొబ్బెర నిండక రాచి
రాచి పెట్టిన డళనా, సరములకు మస్తకీటక,
మరలినుకేశములు మొలచు మొదలిటినియ
తెక. చికి. (చి. ని.)

జ: కొబ్బెరపూవు, కొబ్బెరయుండ.

కొబ్బెరపూవు. వి. (✓కొబ్బెర) మొక్క మొలచిన
కొబ్బెరకాయలో ఉండవలె నుండు మెత్తనిపదా
ర్థము. (ప్ర)

కొబ్బెరయుండ. వి. (✓కొబ్బెర.) భక్ష్యవిశేష
ము, మాంసము. (శ. ర.)

కొమ¹=కొమ్మ¹. వి. కాఖ. (శ. ర.)

కొమ²=కొమ్మ².

(ఆడుచి, స్త్రీ.)

క. కమలముల నుజ్జగించు, గునునంబుల బుజ్జగిం
చుఁ గొమమాపులు పున్నమచందమామవె
లుఁగుల, కొమరంకయుఁ బుణికి పువ్వుకొనఁ
బోలుఁ జామి. విజ. వి. ౧. ౧౩౩.

క. కొమ నామ మిఱఁ బైకొని, నుమనారాచం
బు లేసి స్తుక్కించు... మదకీరగమన శంఖ
రదమనా. రసిక. ర. ౧౬౬.

కొమరసామి. వి. (చి. ని, శ. ర.-సం. కుమారస్వామి)
కుమారస్వామి.

లయగ్రాహి. హైమవతిపట్టి నఖిలమరశరణ్య
నతకామితకరుక గొమరసామి భజియిం
చెక. కాశీ. ర. ౩౦౨.

సీ. కొక్కుగోళో యని కొమరసామిరథంబు కం
తంబు సాచి క్రేంకార మిచ్చె. భీమ. ౨. ౨౮.

సీ. ... అల్లదె కొమరసామయ్యనగరు. శ్రీదా.
౧౪౯. ('కొమరుసామయ్య' ముద్రి.)

కొమరాలు. వి. బా. (కొమరు + అలు) ౧. యువతి,
జవరాలు; స్త్రీ.

సీ. కొమరాలిసిద్ధింపుగుబ్బుపాండవ్వి మొగ్గులు పే
రెడకుఁ జేర్చఁ గలిగినేని. పె. శకుం. ౨. ౮౭.

గీ. ... విత్తమోహర్తిభిన్న, తమిళకొమరాలు ప
త్తనేత్రములు మోడ్చి. వేం. పంచ. ర.
౨౩౪.

౨. నుందరి, అందము గలస్త్రీ.

ఆ. చాల ముద్దరాలు జవరాలు కొమరాలు. భాగ.
౯. ౭౨.

క. అలపు బాలపు గడుఁ గొమ, రాలపు గోమలివి
ముద్దరాలపు...కు. సం. ౬. ౬౭౨.

కొమరితె=కొమరి, కొమరిత, కొమార్త. వి. (సం. కు
మారీ. త. కుమరి) కూతురు, దుహిత.

గీ...అతననారాచ మైన, రాచకొమరితఁ బాం
చాలిఁ జూచునపుడు. పాంచా. ౨. ౩౧.

కొమరు¹. వి. (సం. కూబరః. త. కొమ్మై.) ౧. మనో
జ్ఞత, సాంపు, ఒప్పదము.

అ. సోయగంబు సాటగు జోక ముద్ర్య కొమరు, చె
లువు తీరు సోయ పొలుపు చెన్ను, చక్కదన
మునగ సొందర్య మొప్పును...అం. భా. 3.
రం.

సీ. వదనంబుకొమరు భావనఁజేసి వేటుగా నడుటి
పెం పలకలఁ బొదువఁబడఁగ. భార. విరా.
ం. ౨౨౮. ఉ. రా. ౧. ౨౧౦.

౨. విధము.

క. కరితురగనమితి గావొని, కురువీరుల మొన
లు మొగులుకొమరునఁ గవియె. భార. వి
రా. ౪. ౨౭౦.

ద్వి. రెండుహస్తము లెత్తి రెక్కలతోడి, కొండ
టివున వచ్చుకొమరు దీపింప. రం. రా. బాల.
౨౭ పా. ౯ పం.

విణ. ౧. మనోహరము, మనోజ్ఞము, చక్కనిది.
క...నామరత్నము త, ద్విమలోదధితీరంబునఁ,
గొమరుగ నేకతమ యిచ్చఁ గ్రుచ్చుచున్నె.
భార. ఆది. ౨. ౨౬.

గీ. చిలు చెనుటఁ బేర్చువంత గ్రొమ్మెఱుఁగుతోడఁ,
గొమరుమే నొప్పు...కళా. ౪. ౯౬.

౨. (సం. కుమార) పశుచువ్వాడు; పశుచుది.

గీ. పాటికూమన రసము దైవాఱఁ గొలిచి, కొమ
రుజంగమునకు నిచ్చె గోరికి రీతి. హర. ౧.
౨౩.

లయగ్రాహి. లేనికొమరుందనము లేని చెలువంబు
ను...కళా. ౪. ౪౯. (కొమరుందనము=యా
వనము.)

కొమరుమిగులు=అందగింపు, ఒప్పు, చెన్నొందు.

సీ. చందురునుఁ గాంతికం దేర్చి హూర్చి బాగు
నకుఁ దెచ్చిన యట్లు కొమరుమిగిలి. భార. వి
రా. ౨. ౫౨.

సీ. రమణీయమాత్మకరత్న హారంబులు కుచకుంభ

ములమీఁదఁ గొమరుమిగులు. విక్ర. ౧. ౮.
కొమరారు=కొమరుమిగులు.

(నూర్జ్యోదయవర్ణనము) సీ. చక్రవాకద్వయసం
తతి యొకకలకొమరారుకంజాయఁ గ్రోత్తఁ
జేసి. భార. ఉద్యో. ౨. ౧౧౪.

సీ. కొండంతకల్పి చేఁ గొమరారియొండియు నుగు
వాసమున నుండె నువిడకువము,లు...చంద్రా.
౨. ౧౨౩.

కొమరొందు=కొమరుమిగులు.

క. కొమరుం బ్రాయము మిక్కిలి, కొమరొందెను
దినముఁ గ్రోత్తగ్రోత్తగ నెలమి. కళా. ౪.
౪౬.

సీ. సర్వపర్యతకులసార్వభౌముం డనఁ గొమరొం
దుపడమటికొండండ. విక్ర. ౨. ౧౦౨.

జ: కొమరుఁడనము, కొమరుఁ బాయము.

కొమరు². వి. (చూ. కొమరేలు-సం. కుమార.)
కుమారస్వామి.

క. కొమరు సా మన నేనాని కొమరుమిగులు ...
అం. సం. దేవ. ౧౩. సాం. ని. దేవ. ౭.

కొమరుఁడు¹=కొమరుఁడు. (సం. కుమార. ప్రా.
కుమారో.) ౧. పురుఁడు, కొడుకు.

సీ. ... కన్నకొడుకు కొమరుఁడు కొమరుఁ డ
నఁగఁ బుత్రభిధానంబు...అం. భా. ౨. ౧౧౧.

ద్వి. ఆములకీర్తులఁ బుణ్యుఁ డగువిభాండకుని, కొ
మరుండ బుక్క్యకృంసుండు నాపేరు. రం. రా.
బాల. ౧౨ పా. ౨౪ పం.

౨. పురుషుఁడు, మగవాఁడు.

ఉ. కొండొక నేపు నిల్చి చనుకొరిక రాకొమరుం
డు...విక్ర. ౩. ౭౮.

౩. కొమారవయస్సువాఁడు, యౌవనమునకు పూ
ర్వవయస్సువాఁడు. అం. భా. ౨. ౧౧౮.

కొమరుఁడు². వి. (సం. కుమార) కుమారస్వామి.

క. కొమరుఁడు సామి కొంచమల గొట్టినకాణ

దు...బారశే, శ్రమరివనాడు వా నగు నుహా
ఖ్యలు...ఆం. భా. ౧. ౪౪.

కొమరుఁదనము. వి. (✓కొమరు¹) యావనము.
లయగ్రాహి ... తోచుక, లేనికొమరుండనము
లేనిచెలువంబు...కళా. ౪. ౪౯.

కొమరుఁబాయము. వి. (కొమరు + పాయము.)
యావనము, పడుచుఁదనము.

ప. ... గాటంపుమరువాటలకుం దిపురుకొమరుఁ
బాయంపుండుటారికత్తియలును...నీలా. 3.
౧౦.

ఇట్లే: కొమరునాడు, కొమరుఁబ్రాయము.
మ. ...కొమరునాడే చెల్లె మాచెల్లిరుల్. కకు.
౪. ౨౬.

క. ... కొమరుంబ్రాయము మిక్కిలి, గొమరొం
దడు...కళా. ౪. ౪౬.

కొమరులు. వి. బ. మేలుదూలముమీఁదిగుజ్జలు.

(శ. ౪, ప్రా-కొమరలు అని వాడుక.)

కొమరేటు. వి. బా. (✓కొమరు².) పీఠికాపురస
మీ పముననుండు కుమారరామగ్రామమున నుం
డుదివ్యవాహిని, స్వామిపుష్కరిణి.

నీ. కొమరేటికల్యాణకమలపండుంబుల సౌరభ్య
భారంబు సంతరించి. భీమ. ౨. ౬౨, ౬౩.

కొమారి=కొమరిత.

(స్త్రీ)

గీ. ఆకొమిరెప్రాయపుమటారికొమరి, యడుగు
లను వ్రాలి... చంద్రా. ౪. ౧౯౧.

కొమారిత=కొమరిత.

(పుత్రిక, కూతురు.)

క. చెలువంబు గలకొమరిత, గలగినయందులకు ఫ
లము గాదే విభవోజ్జ్వలమతిబలధృతిరీలా,
కలికుండ పగునీకు నొసగఁ గాంచుట లవఁ
గక. సమీర. ౨. ౫౩.

ఉ. ... బోటి పచ్చియో, పల్లపపాణి నిన్నిలువఁ

బంపిరి నన్నిట రాజుగారనంబుల్లకి యెక్కి
యాదొరకొమరిత...పాంచా. ౨. ౧౦.

కొమారుఁడు. వి. (బ. కొమారులు, కొమాళ్లు)౧. కు
మారుడు, పుత్రుఁడు.

నీ...కన్నకొడుకు కొమారుడు కొమరుఁడనఁ
గఁ, బుత్రాభిధానంబు... ఆం. భా. ౨.
౧౧౧.

మ ...తల్లిదండ్రుల్ మనంబు విరాజిల్లగఁ గూ
డఁజెట్టినధనంబుల్ లోకమందుకొ గొమాళ్లు,
విగా కవ్వరి పమ్మ...సారంగ. ౨. ౮౫.

౨. పురుషుడు, మగవాడు.

గీ. కన్య దనకంటి కింపైనధన్య నొకనిఁ, గోరికొ
నుఁగాక రాచకొమరులందు. భోజనుతా. ౨.
౫౨. కళా. 3. ౧౩౦.

కొమార్త=కొమరిత.

(కన్య)

చ. చెలువలచెంతకుం జనియె సిగ్గులపెండ్లికొమా
ర్తయుంబరెక. కువల. ౨. ౨౮.

కొమిరె. వి. (సం. కుమారీ) ౧. కొమారపయస్సున
సున్నస్త్రీ, యావనమునకుఁ బూర్వపయస్సున ను
న్నస్త్రీ. ఆం. భా. ౨. ౧౦౬.

౨. యువతి, యౌవనము గలస్త్రీ.

క. ఆమరావతిఁ గలవేలుపుఁ, గొమరెలలోనెల్ల
రూపగుణశీలములం, గొమరారుదు...విక్ర.
౨. ౨౪౫.

ఉ. కొమిరెలు నీకు లేరె పది కోటులు పత్తురు
కోరిలేని...ఉ. రా. ౪. ౨౧౦.

౩. కూతురు, పుత్రిక.

చ. కొమిరె మనోవ్యథం బొగుల స్రుచ్చి కవుం
గిటఁ జేర్చితల్లి...పసు. 3. ౧౦౫.

౪. స్త్రీ.

గీ. మాను మీమాహ మని తెల్పి మానవేంద్రు
చిత్త మొగ్గించి యొకమాటఁజేసి రాచ, కొ

మిర నిదురించుతటి మందనమున నుంచి, వీడు
నెడలింనుకొని తెచ్చువేళ నెదుట. శుక. ౧.
32౫.

విణ. యావనముగలది. (స్త్రీ)

వ... కొమ్మరహరిణిలో చవలచలితకంకణసంకుల
శ్రీంకారంబు లాననామోదమేదురాభిర్భుం
కారంబులబింకంబు లడంప... ఆము. ౪. 3౫.

కొమ్మ¹=కొమ్మ¹. వి. (త. కొంబు, కొంబర్.) ౧. కాఖ.

నీ. ఆర్థంకహాగ మగుమట్టికొమ్మను గట్టినవే
రెడునుట్టి యొక్కి. విక్ర. ౨. ౪౪.

మ. హరిశ్చంద్రుం డగురామభూవిభునిశీవ్రాటో
పవద్యాహినీ, శరవేగంబున నాత్మమూలబల
ముట్టణ్ దళాడంబరం, బరుగం గొమ్మలు
వోవ లాపటి నిజామాదుల్ వజీరు లృజం,
తురు నప్తుత్వముఁ గానలో ముసలిమానుల్లా
విత్తర్కంపఁగె. పు. ౧. ౪౫. ('పుత్ర పౌ
త్రాదులు' అని ధ్వని.)

౨. (కోట గోపురము మున్నగునాని) శిఖరము,
శృంగము.

నీ. చీలులు చెదరి బచ్చెన చిట్టి వానలఁ గూలు
కొమ్మలతోడిగోపురములు. చంద్ర. 3. ౪౮.

నీ. శ్రీకలితానూనచిత్రరేఖాయుక్తి కొమ్మలం
దును గోటకొమ్మలందు. విక్ర. 2. ౧33.

లయగ్రాహి. ఆన్నగముపై జరతపన్నగపతిస్ఫట
లన న్నెగసి కోటకుదల న్నెగడుకొమ్మల్.
మనుచ. ౫. 3౦.

జ: కొమ్మత్రిమరి, కొమ్మదాసరి, కొమ్మమెకము,
కొమ్మలువోవు.

కొమ్మ²=కొమ్మ². వి. ఆఁడుది, స్త్రీ; భార్య.

క. ఆమ్రేటివిద్య నాచే, నిమ్మగ నంతయు నెఱింగి
సృప నన్ను వివాహాత్తుగు మనవుడు రెండ
వ, కొమ్మమదికా వ్రేము గడలుకొన నిట్లని
యొక. మనుచ. ౬. ౧౮.

గీ. నేవకులపాలిమరకాభిపూవుఁగొమ్మ, కోమలా
శ్చేందుభయకొమ్మ నోఁగులమ్మ. భీమ. ౧. ౧౮.

కొమ్మచెట్టు. వి. (✓కొమ్మ¹?) వృక్షవిశేషము. (దీని
కట్టి కాఁగదావలె వెలుగును - ప్ర.)

కొమ్మత్రిమరి. వి. (కొమ్మ¹ + త్రిమరి) వానరము,
కోతి.

గీ. మమ్మఁ గొలుపుము నుగ్రీవు మడిపి నీకుఁ, గొ
మ్మత్రిమరినా డొనగూడఁజేతు. ఆచ్చ. రా.
యు. ౧౨3. (శ. ర. పా.)

కొమ్మదాసరి. వి. (కొమ్మ¹ + దాసరి) ఊరినడిమిచె
ట్టెక్కి. బిచ్చముకొఱకుఁ గేకలువేయు ఒకజాతి
దాసరినాడు. (వా)

కొమ్మనగొట్టెపిండిచెట్టు. వి. పూరికః. (శ. ర.)

కొమ్మనగొలిమిడి. వి. మూలఫలి. (శ. ర.)

కొమ్మనగోర. వి. వృక్షవిశేషము. (శ. ర. - ఉపలభే
దకము, కొండపిండిచెట్టు. ప్ర.)

కొమ్మనఁటి=కొమ్మనఁటి. వి. (✓కొమ్మ) - కొమ్మలవ
లె నుండుకాయలు గలఆనఁటి - కదలివిశేషము¹.

గీ. భనసపం డ్లిడపండ్లు కొమ్మనఁటిపండ్లు, కచ్చర
పుడబ్బువండులు నిచ్చపువ్వు, మొదలుగాఁ
గానుకలు పెట్టిమ్రాల నిలిచి, పలికిరి... రసిక.
౧. ౬౪.

కొమ్మనరఁటి=కొమ్మనఁటి. వి. (ఇది 'కొమ్మనగోర,
కొమ్మనగులిమిడి' వంటిది.) కదలివిశేషము¹.

ఆ. తొలగఁబెట్టె రోషశిలింఁచితంబుతోఁ, గొ
మ్మనరఁటిపండ్లు గూర్చి మఱచి. నైష. ౬
౧3౮.

కొమ్మమెకము. వి. (కొమ్మ + మెకము.) కాళామృ
గము, వానరము, కోతి.

క. అనిన విని రాముతమ్ముడు, నెన రొడవఁగ నత
నిఁ జొది నేర్పవఁ బలికె, నిను కొమ్మమె

కపుటలియఁడ, గొనకొని మాచంద పెల్ల గు
లు తెఱిగింతు. అచ్చ. రా. కిష్కిం. ౮.
కొమ్మలువోవు. అ. క్రి. (కొమ్మలు¹ + వోవు.) అతి
శయిలు.

చ. ... రతికొర్కులు గొమ్మలువోవ... విభుండు
ను వారిజపత్త సేత్రయు, గడపల లేనికేలి
తమకంబున నుల్లము లుల్లసిల్లఁగా. నిర్వ.
౮. 23.

కొమ్మి. వి. అడవిలో పెరుగునొకవిధ మైనఫలవృక్ష
ము. (దీనిపూవులు నువాసన గలవిగను అకులు క
ఱకు గలవిగను ఉండును. బ్ర.)

గీ. కొమ్మిపం ద్దీతపండ్లును గొంజిపండ్లు, మేడి
పండ్లును మొదలుగాఁ గూడివాడి, చెంచెత
లు దెత్తు రిత్తు విచ్చేయుపయ్య. కళా. 3. ౬౯.

నీ. మామిడికాయయు మారేడుకాయయుఁ గొం
డముక్కిడికాయ కొమ్మికాయ. గీ. ... అది,
యైనయూరుఁగాయలు గల వతనియింట. హం
స. ౪. ౧34.

కొమ్మ. వి. (క. త. కొంబు) ౧. పశుశృంగము, విషా
ణము.

ఉ. కొమ్మలఁ గ్రుమ్మలాడు మదఘోరవృంశుల
మాడ్కిఁ బోరుచో... ఉ. రా. 3. ౨40.

క. పాడఁ డెదరి బూది వఱచిన, యొడల్లలో నా
ల్లు రెండు నొకటియుఁ బ్రంగల్, చెడలికొ
మ్మలబరువున, నడుగిడఁగా లేపు బలిని యం
దలిదుప్పల్. మమచ. ౪. ౨౧.

నీ. ... శృంగంబు కొమ్మనఁ జెలఁగుచుండు. ఆం.
భా. ౨. ౨౬౨.

౨. ఏనుఁగుదంతము.

ఉ. కొమ్మలు ద్రుంపఁబడ్డవపకుంభివిధంబునఁ గూ
లఁ గుంభింక. భా. రా. ఆర. ౧. ౨౨౪.

నీ. మదహస్తి నయినను నెదిరి కొమ్మలు వట్టి చది
లిఁబడఁ ద్రోచునత్తములును. విక్ర. ౧. 22.

3. పందికొఱ, వరాహదంష్ట్ర.

నీ. నీటిలో మునిగినకేలచేడియఁ గొమ్మకొన ను
బ్బ నెత్తినఘోణి పీచ. పారి. ౧. ౪౯.

౪. చొఱ మున్నగుచేఁపలముఖభాగమున అంప
మువలె నుండుఅవయవము.

నీ. తిమితిమింగిలముఖ్యదీర్ఘమత్స్యంబులఁ గొమ్మ
న గుములుగా గ్రుచ్చి యెత్తు. దళా. ౧. ౨౮౯.

నీ. తిరుదువజ్రపుగండపెండారమై మీఱఁ గొమ్మ
న కేమహి గ్రుచ్చి యెత్తు. దళా. ౧. ౨౨4.

౫. బాలచంద్రరేఖయందలి రెండుకొనలలో నొ
కటి.

నీ. నర్మగర్భము నడవకపోయె విదియలఁ గుముదా
త్తుదారణకొమ్మ దఱిఁగ. కాళ. 3. ౧౪౯. (దా
రణకొమ్మ = చెలహెచ్చుతగ్గులను నూచించు
కొనః)

౬. (పెల్లు కావడిబద్ధ తక్కుడదండె మున్నగువా
ని) కొన.

క. మృదుఁడు కన కాద్రిచాపము, గుడునువడం
దివియఁ గూడి కుశలప్రశ్నం, బడిగిరి యొం
డొగులను గని, కడకొమ్మల నున్నయదితిక
ద్రూతనయల్. భీమ. ౪. ౧3౪.

నీ. ధనువుక్రిందటికొమ్మ ధరణిపై మోపి మీఁదటి
కొమ్మ వామహస్తమునఁ బట్టి. భోజరా. 4.
౨2.

నీ. పెల్లులోహండికావర్ణకొమ్మల ప్రేలుగిడ్డిమొత్త
ము సేతిలడ్డిగలుసు. ఆము. ౨. ౯2.

2. పసుపు లోనగువానినిడు పైనదుండు

ఉదా: చాయపసుపుఁగొమ్మ, అల్లపుఁగొమ్మ, సాం
టికొమ్మ, మొ.

౩. చిమ్మనగ్రోవి.

గీ. అనుచు నొకదిక్కు చేరి లావునను మీఱి, కొమ్మ
దగఁ బూని యుడుపాళిఁ గోర్కి నాని, చుల
ము దొరలంగ నాడునెచ్చెలులఁ గదిసి, సఖులు
సరసత జుళిత సల్పి రపుడు. చంద్రా. ౪. ౨౪2.

చ...జీవితే, శనమితి గొమ్మలం గరచి చల్ల... ఆ
ము. ౫. ౧౧౩.

౯. (పర్వత) శిఖరము.

౧౦. గుబ్బలేకొ మ్మెక్కటి గడు, నిబ్బరమునఁ బెటికి
యాతనికొ నైచిన వాఁడుబ్బు పెడక మల ద్రి
మ్మరి, బెబ్బలేపై మొనలవాలు పేర్చికొ నై
చెకొ. అచ్చ. రా. యు. ౨౪౧.

౧౧. కొటశృంగము, కొటకొమ్మ.

౧౨. ఇమ్మల నప్పరివ ప్రము, కొమ్మలపై నుండి పుర
ముకొమ్మలు పేడ్కొ, దమ్మలచుట్టముపదజల,
జమ్మలఁ బూజింతు రొగి నజ సముఁ బ్రీతికొ.
మొ. రా. బాల. ౪.

సీ...పరణశృంగ మ్మగుఁ గొమ్మ నా... ఆం. భా.
౨. ౧౨.

౧౩. కొమ్మ, పృక్షకాఖ.

౧౪. ఆం దొకకొండచేరువ సితాబ్జవనంబులతీర
భూమి మా, కండముకొమ్మనకొ విగియఁ గాళు
లు రెండుఁ దగిల్చి వ్రేలుచుకొ, గ్రింద హు
తాశనార్చుల నభేదమునం గబలించి మ్రింగు
చు, న్నెందము కాంతి నొంద మహానీయతపంబొ
కఁ దాచరింపఁగకొ. నిర్వ. ౧౦. ౭౧.

సీ. కలఁముఁ బున్నాగంబు లలరుఁగొమ్మల మహా
న్నతి గలయనభీకమతుల నైన. హ. న. ౨. ౧౬.
(నలార్థమున)

౧౫. చెఱువుకొన, కలుఁజా, మరగొమ్మ

౧౬. సుకుమారుండు చెఱువుకొమ్మదాపలం బట్టు
కొని వివినష్పండంబునడుము గాఁ బక్కఁగంబు
నకు దక్షిణంబుగా నొరసికొని పోయి ... శివ
రా. ౩. ౧౦౨.

గీ. పరమగర్వోన్నతము లర భ్రములు రెండు, చె
ఱువుకొమ్మనఁ గయ్యంబు సేయుచుండె. వేం.
పంచ. ౧. ౨౩౨.

౧౭. ఆందోళికాదండము, పల్లకి మున్నగువానికి
ముందువెనుకల నుండుండె.

సీ. ఆపరంజి మొనలివాయనుసులశిరసుతోఁ గను
పులు తొమ్మిది గలుగుకొమ్మ, నలసూర్యపటుము
పొన్నా నెంపునరిగ మేలుగ్గుట్టుపనుల హెచ్చు
పట్టుఁగుచ్చు. రా. వి. ౨. ౪౩.

గీ...ఆందోళికమ సంజ్ఞ యందల మనఁ, గొఱలుఁ
దదుభయదండంబు కొమ్మసంగ. ఆం. భా. ౨.
౨౦౧.

(వ్యవ) ఆనవారి ముందుకొమ్మ ముగ్గురును వెనుక
కొమ్మ ఇద్దఱును పట్టి మోయుచున్నారు.

గీ. ఈచెలవ నన్నుఁ జేరిన నింక నెపుడు, గొమ్మ
దింపకయుండు ముదమ్ము మీఱ. దళా. ౨.
౨౭౪. (కొమ్మదింపకయుండుకొమ్మపిన్నుడును
అందలముతోఁ బెట్టి మోయుచు సే యుం
డును.)

౧౮. ఊఁ దెడివాద్యవి శేషము.

మ...వేణుస్వనం, బలు గావించుచుఁ గొమ్మ లూఁ
దుచు... భాగ. ౧౦ పూ. ౭౨౫.

౧౯. కొమ్మలనినదమ్ములు శం, ఖమ్ములశబ్దములు... రా.
వి. ౫. ౬౦.

సీ. కొమ్మ నా వాద్య భేదమ్ము శృంగ బూ... ఆం.
భా. ౩. ౫౨.

౧౦. గాండవాఁడు బందము తగిలించుకొనుటకై
నడికట్టునకు అమర్చినవంకరకొయ్య. (వా.)

౧౧. బలము, సేన.

౧౨. కొమ్మ దానవనాథుని, కొమ్మహవమునకుఁ దొ
లఁగ గురుఁజయుము కై, కొమ్మ మెచ్చిత ని
చ్చెదఁ, గొమ్మభరణములు నీవు కొరెన వెల్లకొ.
భాగ. ౧౦ ఉ. ౧౦౭.

౧౩. ఉత్సాహము.

౧౪. అంత గోపనింహుఁ డనురకొమ్మలు వట్టి, ధరణి
ద్రోబ్బి లోక్కిరై త్ర్యంబులు, కొమ్మ వీడ ను
రలకొమ్మ వర్ధిల వాని, కొమ్మ పెటికి మొత్తి మా
త్య నధిప. భాగ. ౧౦ పూ. ౧౧౪౪.

౧౫. హల్లునకుఁ జేర్చు 'ఉ' కారచిహ్నము.

గీ. కొమ్మకరలు మఱి ద్వివర్ణము లగుట, వానియే
డమని గురువులు వట్టుసుమలు, ప్రాణములు గా
న వానిదాపలను గల్లు, నక్కరము లెల్ల లఘు
వులు నిక్కముగను. ఆప్ప. ర. ౪౯.

వాడు కొమ్ములు తిరిగినపండితుఁడు = వాడు గొ
ప్పపండితుఁడు, పాండిత్యప్రాధి గలవాఁడు.

వానికి కొమ్ములు వచ్చినవి = వానికి పాగరెక్కువై
వది.

ఉదా: ఇప్పుడు వానికి కొమ్ములు వచ్చినవి మనలో
వాడు మాటలాడు నా.

చెఱుకుకొమ్ము = మరల మొక్క యగుటకు నాటె
డుచెఱుకు ముక్క. (వా.)

జ: కొమ్మనఁటి, కొమ్మకాకర, కొమ్మకాఁడు, కొ
మ్ముచేఁచ, కొమ్మవోఱ, కొమ్ములుడుము, కొమ్మపే
నుగు, కొమ్మలేజి, కొమ్మపెసర, కొమ్మహుచకమ్మ,
కొమ్ములుగలవేలుపు, కొమ్ములునూపు, కొమ్మనాడు.

కొమ్మకాకర. వి. ($\sqrt{\text{కొమ్మ}}$) ఒకజాతికాకర,
కారవేల్లవిశేషము. (శ. ర, ప్ర.)

కొమ్మకాఁడు. వి. (కొమ్మ + కాఁడు) ౧. అగసారె
వాఁడు, కంసారవాఁడు. ౨. వరాహము, పంది.

సీ. నరకహేతుహిరణ్యహరణవృత్తిఁ జరించుకొ
మ్మకాని భజించుకొదవ లెల్ల. వసు. ౧. ౬౨.

(పైరెండర్థములకుఁ గూడ నిది యుదాహరణము.)

క. ఆకొమ్మకాఁడు లొల్లిటి, యేకలమో కాక య
ముఁడొ... ద్యా. ౮. ౧౯. (మా. ౧౭.)

౩. కొమ్మఁ దెడువాఁడు, మారెంగనదృశుఁ డగు
జొకజాతి వాఁడు.

పీ. మారెంగనదృశుఁ డౌమనుకాండు తగు బోయఁ
డనఁగను గొమ్మకాఁ డనఁగ... ఆం. భా. ౨.

౨౯. (శ. ర, ప్ర. పా.)

కొమ్ముచేఁచ. వి. ($\sqrt{\text{కొమ్మ}}$) ఒకానొకయొఁడు మ
త్స్యము, శృంగి. (శ. ర.)

కొమ్మువోఱ. వి. ($\sqrt{\text{కొమ్మ}}$) ముఖభాగమును అం
వమునఁటికొమ్మ గలవోఱమీను.

క. కరములు ద్రవ్వినఁ బండులఁ, గరాసి గఱచు
కొని రాద్రగతి నని మేహుత్కరముఁ దెగఁ బ
ఱచె నొక్కఁడు, సురవాహినిఁ దతీయుకొ
మ్మవోఱయుఁ బోరెత్. కు. సం. ౧౧. ౭౨౬.

కొమ్ములుడుము, కొమ్ములయునుము. వి. (కొ
మ్మ + ఉడుము) కొమ్మ గలఉడుము, గోధికావిశే
షము.

ఆ. కాలు ద్రవ్య యునికిఁ గని కొమ్ములుడుములఁ,
గఱచి తిరి చెఁ గొన్ని మొఱసడములు. చంద్ర.

౨. ౪౪.

క. ఒడలుబ్బు నిక్కి మందతీ, యడుగులు ధర నూఁ
ది చిందునలబలమునకుకొ, జడియ కొకగబ్బిగం
దె, క్కుడుకడిమికొ దివి చెఁ గ్రుంగి కొమ్ముల
యడుముకొ. ముచ. ౪. ౫౩.

కొమ్మపేనుగు. వి. (కొమ్మ + పేనుగు) పురుషగ
జము, మగయేనుగు.

గీ. కొమ్మపేనుగు మొగ మైనకొడుకుఁ గుఱ్ఱహర.
౩. ౨౪.

చ. మనుకొని దంష్ట్రికారుములు ముందటిచీకటి
నెల్లఁ బాపఁగా, వెనుకఁ దమలనీలనిజబిగ్గ
నాదీపులు చిమ్మఁజీకటిం, బెనుపంగఁ గొమ్మ
పేనుగు విధిపణతం జను దెంచుకొవడికొ, దను
జవరుండు వచ్చె... విక్ర. ౫. ౧౨౭.

ఉదా: పండితులలోఁ గొమ్మపేనుగులు సభకు వ
చ్చిరి. (కొమ్మపేనుగులు = కొమ్మపేనుగులవంటి
వారు, గొప్పవారు.)

కొమ్మలేజి. వి. (కొమ్మ + లేజి = కొమ్ములు గలవాహన
ము) నిద్దు, వృషభము.

సీ. పులితోలుహంబట్టుబుట్టుమో గలవారు కొ
మ్మలేజల నెక్కిననియువారు. గీ... ప్రమథ
వీరులు గొల్చి రాబాహులేయ. పాండు. ౧.
౧౬౫.

కొమ్మపెసర. వి. (✓కొమ్మ) ఒకకాతిపెసర. (శ. ర.)

కొమ్మమాచేకమ్మ. వి. (✓కొమ్మ) తొమ్మలుగల మాచకమ్మ. (శ.ర-స్తనములు వచ్చియు మట్టురా నిది. ప్ర.)

కొమ్మలుగలవేలుపు(ల్పు). వి. (✓కొమ్మ) వి ఘ్నశ్వరుడు.

చ... కొమ్మలుగలవేల్పు విఘ్నతరుమాలములం దెకలింపబల్లెడుం, డలగణధర్త యపుసచివా గ్రణి కీవుతే మిప్పితార్థముల్. రాజుచ.౧౫.

కొమ్మలుసూపు. ఆ. క్రి. (కొమ్మలు + చూపు) ౧. కొమ్మలువేయు. ౨. ఎదిరించి మార్కొను.

నీ. కుంభోదకముఁ బోసి యంభోజముఖి వెంపఁ జాతంబు కొమ్మలుసూపఁ దొణఁగె. విక్ర.ర. ౧౫౬ (ఇది రెండర్థములకుఁ గూడ నుదాహరణము.)

కొమ్మవాడు. వి. (✓కొమ్మ) =కొమ్మకాడు. (శ.ర.)

కొయగూర=కొయ్యగూర. వి. (కొయ్యగూర- శ.ర.) కొయ్యతోటకూర.

క. పెసరుంబ ప్పేమిటి కని, కసరు న్నెయి గొనఁ డు పండుగను గొయగూరే, కొసరుం బలుచని చల్లయె, మొసరుం గనఁ డతనిలోభమున కే మందుక. బహులా. ౫. ౮.

గీ... కొయగూర చక్రవర్తము చిల్కకూర గో రి, కూర... హంస. ర. ౧౩౩.

కొయ్య. వి. (✓కొయ్య?) ౧. కట్ట, దారువు.

చ... నెల్లికొయ్యలు ద్రచ్చి నుచ్చులంటించినకా తెచ్చువెడగుచిచ్చు లాత్రంతులకా దవిలిం చి చిహుడ నుడికిన వెలువరించి... మనుచ.ర. ౬౦.

నీ. తనరుఁ గొయ్య యనంగ దారుసమాఖ్యయై... ఆం. భా. ౨. ౩౮.

ఆ. కొయ్యబొమ్మ తెచ్చి కొట్టిన గుణి యానె... వేమన. ౨. ౧౩.

౨. స్తంభము, గుంజ.

ఉదా: ఓడకొయ్య, కట్టకొయ్య, మొ.

౩. (=కొయ్యకాలు) కోతకోసినవరి మున్నగున స్వములమ్రోడు.

గీ. వాడఁబాటినయవి వక్రవనరుహములు, భాజ నంబులలోన నిచ్చుచ్చరంబు, హికు భిక్షాన్న ములు లేమి నాకుఁ దెలిసె, కేలవంటలఁ గొ య్యలే చెప్పఁ గాదె. కాశీ. ౨. ౧౮౩.

ర. దంతము, పల్లు. (ఈయర్థము పామరులవాడుక లోనిది-అని ప్ర.)

గీ. కొయ్య లూడినపెండ్లికొడుకుకుఁ దెలిసవ్వ నిమి నమండలిఁ గాయునెన్నె లయ్యె. వేం. పంచ. ౩. ౧౮౫.

విణ. మొద్దు, మూర్ఖుడు.

ఆ. ఆలుబిడ్డ లేనియట్టి త్రిమూరి యగు, కొయ్య గాక కుడుటఁ గూడునెట్టి, కుడుమవార లెట్టి శ్రొవ్విడంబులు సేయఁ, జొచ్చు టిచ్చగించి చూతు రయ్య. భార. ఉద్యో. ౨. ౯.

ద్వి. మాయలు పన్నక మాదిగకొయ్య, జాపుమూ చూపు మెచ్చోట దాఁచితివో. పండితా. దీ ట్ట. ౮౫ పా.

వినుపరానికొయ్య=వినిపింపరాని మొద్దు, చెప్పిన మాట విసనిక తినవృద్ధయుడు. (వా)

కొఱుకరానికొయ్య=క తినవృద్ధయుడు. (వా)

విఱుగఁబాటుకొయ్య=గర్వకీలుడు. (వా.)

గుండగొయ్య=దుష్టుడు. (శ.ర-మొండివాడు, మూర్ఖుడు. ప్ర.)

జ: కొయ్యకాలు, కొయ్యగండ, కొయ్యగూర, కొ య్యతోడు, కొయ్యతనము, కొయ్యనగాడు.

కొయ్యక(గా)లు. వి. (కొయ్య + కాలు) కొ

న్న పరి మున్నగునప్పుడు కొయ్యగా మిగిలివ
త్రాడు.

సీ... చేలపంటలు కొయ్యకారె తెలుపు. రామ
లిం. ౫౩.

కొయ్య(య)గండ. వి. (కొయ్య + గండ) కన్న
లు మున్నగువానియందు పెరుగుచున్నానము.

(వా.)

కొయ్యగూర, కొయ్యతోటగూర = కొయ్య

గూర. వి. (కొయ్య + గూర = ఒకవిధ మగుతోట
గూర. ప్రా. కొయ్య + గూర = కొయ్యగూర. శ. ర.)

ఆ. కొయ్యగూరవేళ్లు కొమరు మించినపాల్లు, వేళ్లు
వేలువేలు వేడినీళ్లు, నూటి... చికి. ౨. (చి. ని.)

సా: కొయ్యతోటగూరను సిగ్గులేదు కొడవటి
కిని సిగ్గులేదు. (కలహించుకొనినమనుష్యులు మర
లఁ గలసికొన్నప్పుడు ఆత్మపార్థ ముపయోగింపఁ
బడునామెత.)

కొయ్యజోడు. వి. (కొయ్య + జోడు) బొండ్ల, ద్రు
పదము. (ప్రా.)

కొయ్యతనము. వి. ($\sqrt{\text{కొయ్య}}$) గ. భార్యము,
దాష్ట్యము.

గీ. గోపికలఁ గృష్ణుఁ డలయించుకొయ్యతనము.
ధనా. ౨. ౮౬.

గీ. కొయ్యతనమునఁ గోపించుఁ గొంతతడవు. వ
రాహ. ౧౧. ౭౬.

౨. దుష్ట చేష్ట, కొంటెపని.

గీ. పట్టనములోన నీవు దర్పమునఁ జేయు, కొయ్య
తనములు వీక్షించి కూర్చితనయ, నవ్వుదురు
నిన్ను మొదల నానావిధముల, నవ్వుదురు దీక్షి
తుని ననంతరమ జనులు. కాశీ. ౪. ౯౪.

కొయ్యనగాఁడు = కొయ్య. వి. ($\sqrt{\text{కొయ్య}}$)

(మాఘండు)

ద్వి. కొఱగానిజులకొయ్యనగాండ్ర, గొఱియల
వార్తలు గూడునే త్రవ్వ. జన. పు. ౫. ౯౧
వం.

కొరటబండి. వి. నివ్వంగులను దెచ్చెడుబండి.

ఉ. పన్నిననన్న పుం కొరటబండ్లముకొ గొనివ
చ్చుసివ్వఁగుక. ఉదయకౌదయము. ౩. ౭౩.

కొరడా. హిం. వి. చురుకు, జాటి.

క. రూకలకొమటికొడుకా, పోకలఁ బోయెదవ
దల పోరా పోరా, నీకు గత్తే కొరడా, చే
కొనికొట్టింతుఁ గంటె చెనఁటి గరాసా. ఆ
హ. ౧. ౧౦౦.

కొరడు¹. వి. (క. కొఱడు, కొరడు) వంకరగాఁ
గాక ఋజువుగా నుండుద్రవ్యము, రోహి
తము.

గీ. గుండెలనియ మింటఁ కొరడు వోచె. మై. ౨.
ర. ఆం. భా. ౧. ౭౨.

కొరడు². వి. పక్షివికేషము. ('శ్రుష్టరూప' అని
శ. ర.)

సీ... ఆడలు తొగ గిజగాఁడు కొరడు. నువ.
౩. ౧౯౪.

కొరడ. వి. మత్స్యవికేషము.

సీ. కొరడయఁ గడిన పాపర మల్లు ముచ్చంగి...
వేం. పంచ. ౧. ౨౯౪.

సీ. కొరడ దానకొయ్య కొట్టుమీ నులన ముచ్చంగి
చేడిన జెల్ల చాటుమీను. హంస. ౪. ౧౨౭.
(శ. ర. పా.)

కొరనానిగండు = కొర్రనగండు. వి. కూరమృగవికే
షము, దుమ్ములగండి. (శ. ర. ప్రా.)

కొరవంజి. వి. (ఇట్లు దీనిని లఘురేఫముతో చి. ని,
శ. ర. - $\sqrt{\text{కొఱవ}}$? క. కొఱవంజి = కొఱవజాతి
స్త్రీ. త. కుఱవంజి = కొఱవజాతిస్త్రీ.) ౧. ఎఱుపడి;
ఎఱుకువాఁడు, కెరారుడు.

కా. ఏయేభూములు చూచినావె కొరవంజీ రూప
లామూర్తి, భాయుక్తిం దగుకొప్పు రెండఁ గ
ల రీత్యమండలిక... కుక. ౧. ౧౭.

గీ. వేయు నేటికె దరిమలవెండికొండ, తానిగుబ్బ

లికడగట్టుకాపులందు, నప్పునం బుప్పుతిల్లుచు
మెప్పుగన్న, యెట్టికొరవంజా లెల్ల మానుట్ట
లయ్య. ప్ర బంధ. ౧౬౦.

క. పాదమండి రొప్పు తెబ్బలి, కొదమం జే యిచ్చి
పిలిచి కొరవంజి యొకం, డెదరక కను చెదరక
మది, బెదరక పదరకయ కుటుచపి డెమునఁ గెడ
పెక. చంద్ర. ౨. ౯౦.

౨. ఎటుకులు చేయునాట్టుము; నాట్టువిశేషము.

క. ఎటుకో యెటుక యటంమం, కొరవంజి నటిం
చె నొక్కగురుకుచ చంకక, బురుకుడు బం
గరుబుట్టియు, సారిదిం గొల్లాపురపునుద్దులు
వెలయక. దళ. ౨. ౧. ౨౮.

నీ. చలుపుచున్నది ప్రోడజాడలఁ గొరవంజి యలలి
లోత్తమ నృత్యనిలయనీమ. కవిరా. ౩. ౮౮.

కొరవి. వి.(సం. కురవకః) ఎట్టిగోరంట, కురవకముకీ.

నీ...కొరవి నాఁ గ్రోవి నాఁ గ్రొప్పి నాఁగఁ, గుర
వకనామ మా...ఆం. భా. ౨. ౫౩. పి.శకుం.
౨. ౧౩౮. కాశీ. ౧. ౧౩౮.

కొర్నవగండు=కొర్లగండు, కొరనాసిగండు. వి.
క్రూరమృగవిశేషము, దుష్టులగొండి.

చ...చెల్లెలపోతులు కొర్నవగండు... కన్తురిపిల్లు
లాదిగాఁ, గలమృగరాజి ... కానుక లంపె
దండ్రికిక. కాశీ. ౩. ౪౮.

కొఱ¹=కొఱఁత. వి. (త. కుఱై) ౧ కొఱఁత, తక్కు
వ, లోపము, న్యూనత.

నీ. ... కొఱ యన నొప్పు తక్కువ చెలంగు. ఆం.
భా. ౩. ౪౬.

౨. శేషము, మిగులు.

క. ముటిముటిచీకటిలో నం,దలు రాజులు సమర
ముడిగి తగ నెల్లిటికిం, కొఱ గలకల నగు నడు
వుఁడు, నెఱ వగుగోవర్ధనాద్రి నేలకు నను
చుక. ఉ. హరి. ౪. ౨౭౨.

వి. (చూ. కొఱయగు) ౧. చిన్నది; తక్కువయై
నది, అల్పము.

నీ.మునులభార్యల దోచుకొని పుకోడాళంబు చె
క్కి వేదులు గొఱచక్కులాడి. వరాహ. ౫.
౧౧౫. (కొఱచక్కులాడి=చిన్న చిన్న ముక్క
లు చేసి.)

రగడ. కొఱవివేక మగుఁ గొరవికా నన గొన. ఇందు.

౩. ౩౫. ప్ర బోధ. ౫. ౧౮.

కొఱ నెల=అర్ధచంద్రుఁడు, బాలచంద్రుఁడు, నవ
నాథ. ౨. ౭౯౮. ౧౧ చం.

కొఱ నెలకూపు=అర్ధచంద్ర బాణము.

చ. ... మధుచైత్యహయండు మహేంద్ర కింజినిం,
గొఱ నెలకూపునం దునిమి...పారి. ౫. ౩౧.

కొఱనోము=అల్ప వ్రతము.

కొఱనోమునోచు=అల్పనకృతము చేయు, తక్కు
వపుణ్యము చేయు.

గీ. జగతిఁ గొఱనోమునోచినజలజముఖుల, హరిమి
గజించి యుతఁ డేల గారవించు, వసు, ౪. ౧౧౧.

జ: కొఱనవ్వు, కొఱ ప్రాణము, కొఱచోపు, కొఱ
సంది.

కొఱ². వి. ౧. శ్రేయస్సు, మంచి, మేలు.

క...నీ, మాయి యిది నీకు మంచిదో, కో యాఁడుది
యనురుమన్నఁ గొఱ గాదు సుమీ. సారంగం
౨. ౧౨౩.

క...పెం, గట్టడవి కయిన వెడలం, గొట్టింపుము చే
యవేని గొఱ గాదు సుమీ. నీలా. ౨. ౬౦.

౨. వ్యాపారము, చేష్ట.

ద్వి. కంతునికొఱ రోసి కన్నులు మూసి, చింత లో
క్కటిచేసి శివుఁ డలపోసి. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౬౩ చం.

౩. ప్రయోజము, పని.

నీ. ... కొఱ యనఁగాఁ బని... ఆపు. ౨౧౯౩.
(చూ. కొఱమాలి, కొఱముట్టు, మొ.)

౪. శిల్పము. (శ. ర.)

నీ. కొఱ మించుపగడంపుగుండ్ర గంబంబులు ...
ఆపు. రా. ఆయో. ౪. ౪.

౫. అందము, ఒప్పిదము.

మణిగణనికరము. కలువలదొర కొఱగలతలవిరిగా
...మలయుచు జగముల మనుచుకొడయఁదా.

అచ్చ. రా. ఆయా. ౧౧౯. ఆం.భా. ౩. ౪౬.

౬. ప్రయోజనకారి, ఉపయోగకరము, పనికి
పచ్చనది.

క. జవ్వనముం గలపుడు కెల, పువ్వుంబోడులకుద్ర
వ్యములుగా కకటా, యెవ్వారికిఁ గొఱ యగు
దురె, దవై ప్రాయంబు చనినతఱి వెలకుడఁ
తుల్. పరమ. ౩. ౨౪౭.

క. ఆంధ్రనకుఁ గొఱయె వెన్నెల. మనుచ. ౨. ౫౬.

౨. ప్రియము, మనోహరము.

క. ... నీకుక, మడవక మాయట్టివారిమాటలు కొ
ఱయే. భార. సభా. ౨. ౧౯౦.

క. తమ్ములదొర తైరవజా, తమ్ములచెఱి చక్రసంయు
తమ్ములకొఱ... తపనుఁడు పాడమెక. రా.వి.
౧. ౮౦.

మ. ... గుబ్బచ, న్నులు గుల్కించు మెలంతలుక
సాగనుకాండ్రుక గూడ నానాటపా, టలవాం
డుం గొఱ గాక రాజులకు నిష్ఠావంతు లె
కై, ల... మల్లభూ. ౩. ౫౬

౩. శ్రేయస్కరము.

మ. ... గురుభృత్యసామంతకాంత లగమ్యలు విష్ణుం
డు సర్వలోకగురుండు తత్పత్నిహరణప్రయ
త్నంబు కొఱ గాదు... వరాహ. ౧౧. ౫౭.

క. తఱచుగ మెకములఁ బొరిగొను, మఱపున వచ్చి
తిమి దవ్వు మనపాలమిటికి, త్రఱి నగునిమి
త్తములు నృప, కొఱ గా విధిమనకుఁ బెద్దగొ
డ వగు ననినక. మనుచ. ౪. ౬౩.

౪. అర్హము, యుక్తము.

క. చెలిమియు సంభాషణమున, బలిమి చివాహం
బుఁ ద్రోవుఁ బాడియుఁ దమయం, తలవారితో
నతగు నధి, కులహీనులతోడనైనఁ గొఱ గా
దధిపా. భార. ఉద్యో. ౨. ౪౬

క. ఈరీతిని మద్వల్లభుఁ, గోరిక మెడఁ గాఁగిరిం
చుకొని నీ వుండక, మైరించుట కొఱ గా దిది,
రా రమ్మిఁక నోర్వఁ జామ్ము రావే యనుచుక.
కభా. ౩. ౧౯౨. శుక. ౨. ౫౮౯.

౫. సమర్థము, చాలినది.

చ. ఒకఋషిచేత నాయుధసముత్కార మెల్లను న
ప్రయోగముం, త్రకముగ నభ్యసించి సమరం
బునకుం గొఱ యైనవాడ... భార. విరా. ౩.
౧౫౦.

మ. సకీయా కీమదిలోనిగోరిక ఘటించక లేక
మోహబ్ధివేలకుఁ జేరం గొఱ గాక పంచవటిఁ
జాట్లంజెట్టునామిఁదికి, న్నకు నీకుక సమ
యంబె... చం. రా. ౫. ౮౦.

కొఱగానివాడు=అప్రయోజకుఁడు.

నీ. అప్రయోజక సంజ్ఞ యలరుచుండును గొఱగాని
వాఁడనఁగఁ గిగ్గాడి యనఁగ. ఆం.భా. ౨. ౨౭.
జ: కొఱకు, కొఱగామి, కొఱమాలు, కొఱముట్టు.

క్రాంతి=కొఱ. వి. పాతీనము, ఒకజాతిచేచు.

నీ. కొఱ కొఱ యనఁగను బరంగుఁ బాతీనంబు...
ఆం. భా. ౧. ౧౬౦.

కొఱఁగు=కొఱను. వి. వీడు, వివీతము.

గీ... కొఱఁ కనంగను వీడు నాఁ గొఱ ననంగఁ,
గంచె యన నప్రహతభూమి కాఖ్య లెసఁగు.
ఆం. భా. ౨. ౬.

కొఱఁత్ర¹=కొఱ. ౧. (త. మత్తై)తక్కువ, లోపము.

ఆ. ఎల్లచుట్టుములును దల్లియుఁ దోడును, కెలియుఁ
బరిజనంబుఁ కెలువ నీకు, గురువ యింక నొక్క
కొఱఁత్రయు లే దిందుఁ, జేరి బ్రదుకు బుద్ధిగౌ
రవమున. భార. విరా. ౧. ౨౫౩.

నీ. ఎక్కువదక్కువ లెన్నుండు నొందక నిర్ణా
త్వంబున నెఱయుతునుఁడు, గురుత్రయఁ గొ
ఱఁత్రయు గుణసంగతి వహించు మనుజేక చొ

ద్యమే మత్స్య మగుట. భాగ. ౮. ౬౩. ఆం.
భా. 3. ౨౪.

౨. అవమానము, అగౌరవము.

సీ. పారయఁ గల్గెనె పాండుపుత్రులసతి దుస్సనే
నుండు సభను జేసినకొఱంత. విప్ర. ౪. ౪౯.
మ...తజ్జపరిషద్విజ్ఞాతచార్యక్రియా, విరసుండై
కొఱంతం బడుం గుకవి పృథ్వీభృతసమిపక్షి
తిక. మనుచ. ౧. ౯.

3. దోషము, తప్పు.

గీ. అనిన సంజయఁ డిట్లు నకటకొడుకు, మీఁదఁ
దప్పు పెట్టెదవు నీమీఁదికొఱంత, నీకుఁ గానం
గ వచ్చునె...భార. ఉద్యో. ౪. ౧౦౬.

క. నీకొడుకు నీకు నిచ్చితి, నైకొనుము విరించి
చిట్టకాలకు లోనై, నాకుఁ బగ యగుట నంగ
ము, లేకున్నాఁ దతఁడు కొఱంత లే దతనిన
యిక. ఉ. హరి. ౨. ౧౦౪.

౪. తరువాయి, శేషము.

వ. నియమాచరణంబునకు నొక్కసంపత్సరంబు
కొఱంత గలదు...భార. విరా. ౧. 3౧3.

సీ...అన్న నీ విం లేల యడఁడెడు కాలపర్యయము
నుడుచు, నళమె యెవ్వరికిని వార్తలకొఱంతఁ
జెప్పుము మాకు...భార. మా. ౧౯౭.

విణ. ౧. తక్కువ, న్యూనము, అల్పము.

గీ...కెరలి పండ్రెండువాలయ్యు లేసి, పద్మనాభుని
నొప్పించి పార్థ నొకటి, కొఱంత గా నూలుక
రముల నుజక నొంచె. భార. కర్ణ. 3. 3౨౧.

గీ. కౌరి మేము కులస్థానపౌరుషముల, నేమిటఁ గొ
ఱంత తెల్పుమా...దశా. ౨. ౧౯౦. ఆం.సం.
మాన. 23.

౨. మిగిలినది, శేషించినది.

క. కావించుకొఱంతకార్యము...దశమ. ౬.౧౨౭.

జ: కొఱంతపము, కొఱంతపడు, కొఱంతవోపు.

కొఱంత. ౨. కొఱు, కూలము.

సీ... కొఱంత వాఁదక్కువ కొఱు పెలము.ఆం.
భా. 3. ౪౬.

సీ...కొఱుకుఁ గడమకాఁ గొఱంత యనఁగ.సాం.
ని. వానా. ౮౬.

మ.భరమై లోఁచుకుటుంబరక్షణకుఁ గాఁ బ్రాల్చరి
చింత న్నిరం, తరతానీదళసంపుట ప్రకరణం
తారంబునం దర్థపుం, దెరువాటులో దగి కొట్టి
తజ్జపరిషద్విజ్ఞాతచార్యక్రియా, విరసుండై కొ
ఱంతంబడుం గుకవి పృథ్వీభృతసమిపక్షితిక.
మనుచ. ౧. ౯. (నైమాఁడు ప్రయోగములు
నిర్ధారకములుగా నున్నను రూప మింకను విచా
ర్యము.)

కొఱంతవ(వ)ఱమే. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కొఱంతపడు}}$)త
క్కువపము, న్యూనముచేయు.

సీ. కమలాక్షినిడువారిఁగన్నులు కనుమాన్త్రుక్రొ
వ్వాడితూపులఁ గొఱంతపము. వి. పు. ౨.
౧౯౬.

కొఱంతవ(వ)డు. ఆ. క్రి. ($\text{కొఱంత}^1 + \text{డు}$)త
క్కువపడు, న్యూనముగు, హీనముగు.

క...విక్రమలీలం, గొఱంతపదనీక కర్ణఁడు, మె
ఱుంకులదడుకక్తి సురలు మెద్యఁగ నైచెక.
భార. విరా. ౫. ౧౦౦.

సీ...తద్వృత్త మొకటికొఱంత, పదకుండఁ బ్ర
త్యక్షచరిచితం బైనది గాక నీబుద్ధికి...హరి.
పూ. ౧. ౪౮.

కొఱంతవోపు ఆ. క్రి. ($\text{కొఱంత}^1 + \text{వోపు}$)తక్కు
వపడు, న్యూనముగు. (ఒకపట్టున నిది వ్యవహితము
గాఁగూడఁ గనుపట్టుచున్నది)

ఉ...విదికాపురి మించు నందు నే, వెంటఁ గొఱంత
వోనివృత్తినిమరుఁ డొక్కఁడు సోమకర్త నే,
రింట నెసంగు...కుక. ౨. ౧౪౪.

సీ. ఏమని మాటాడ నెన్నంగఁ జోడనే పోయెనే
తన ప్రతంబులుకొఱంత. విప్ర. ౨. ౭౪.

కొటకమ్మ. వి. (క. కొట.) కొటవి, అలాతము, ఉల్లకము.

చ. అలమరునాజ్ఞ శీతకరు నవ్వల ర మ్మని చెప్పి గుంపులై, యలిబలముల్ వియోగిహృదయంబులు చూడఁగఁ దెచ్చినట్టిసె, నైలకొఱకచ్చులొ యనఁగ నిండినచీకటిమీఁద నింగిఁ జా, క్కలు గనుపట్టె వచ్చి పొడకట్టె శశాంకుఁడు నంతఁ దూర్పునక. రామా. ౨. ౯౪.

సీ... దర్పాంధ మద్దివాంధంబు గనలి. గీ. పనుపుజే గుఱుకొఱకచ్చు మిసిమి దేఱు, మిట్టకనుగ్రుడ్లు మిడిమిట్లు మిడిసిపడఁగఁ, గంతఘాతా రముల దిశల్ గలవరింప, గర్వదుక్లోక మునకుఁ గాకమున కనియె. వేం. పంచ. 3. ౧3౪.

కొటకు. ద్రు. (కొట² + కు - చతుర్థివిభక్తియందు వచ్చుప్రత్యయము.) ౧. కై, కొనము. (ఉద్దేశనిమిత్తా ద్యర్థములను దెలుపును.)

చ... మాకొఱకుఁగాఁ జను దెంచి... భాగ. ౧౦ఉ. ౧౦౦౪.

సీ. పరిభవంబునకునై ప్రతికారముగ వైరిఁ గూల్చితిఁ గాని నీకొటకుఁ గాదు. భార. అ౪. 2. ౧౫2. రం. రా. చాల. ౧౦సా. ౨2 పం.

క... భవార్తి యడఁచెడుకొటకై. కాళ. ౧. ౮2. ౨. సంప్రదానార్థకము.

క. వేవోక్తవిధిని మే మా, యాదివిజలకొఱకై యిత్తు మధ్వరభాగంబు... దళా. ౧. ౨౪౨.

కొటకొట. వి. ౧. కొనము.

క. తెఱవలకడుపులలో నే, దైఱుఁ దెరిఁగెడుప్రాడ శయిద్రిమ్మరిదొరపైఁ, గొఱకొట నూర్పులు నిగుడుచు, తెఱఁగున గాటంపుటూర్పుఁ దెప్పెరలడరెక. అచ్చ. రా. చాల. ౮౨.

క. పిటికిరనంబును జలమును, గొఱకొట యీలేని గొనము... ఎఱుఁగఁడతం డిండుకయిన నెల్లడలందుక. నీలా. ౧. ౪౪.

౨. క్షేపము, విరోధము.

వ... అమహాయోగిని విష్ణుభక్తి యది సదా మాతో డీకొఱకొట మానదు కటకటా దాని నెన్నండును సాధింపలేక పోయితిమి ... ప్రబోధ. ౨. ౪౮.

వి. కొఱకొట కలవాఁడు.

ఆ... పారిజాతంబు గొనునెడఁ, నొడరి వృత్త భేది నొడిచి తలఁడు, గొంత మనసునందుఁ గొఱకొట గాకున్నె, యెట నైచునే మహాన్నతుండు. హరి. ఉ. ౮. ౧౯.

ద్వి. కురునాయకునికొఱకొటమాటలకును, హరి మేనబావను నాత్మఁ గైకొనక. ఆ. మ. క. ౫. ౨౫౫ పా. ౨ పం.

జ: కొఱకొటలాడు.

కొటకొటలాడు. ఆ. క్రి. (కొఱకొటలు + ఆడు) చిరాకుపడు, విసుగుకొను.

క. బిజిలిఁ విభుకడ కడుగక, కొఱకొటలాడెదవ దేమి గోరము మేల్లేల్, వెఱుఁ గయ్యెడిఁ గడ నీచెడు, కఱదలు గనుఁగొన్న నెన్నఁగ న్నెలమిన్నా. రసిక. ౫. ౧౬3.

ద్వి. కొఱకొటలాడుచుఁ గోపంబుతోడఁ, బరువిడిచునదోయిబరువున నడుము, గడగడ వడఁకం గఁగవభృంగపారి, ముడివిడి యడుగుఁడమ్ముల మీఁదఁ గమియ మృ. వి. 3. ౯౨.

కొటగామి. వి. (✓ కొట²) ౧. అప్రయోజకత్వము, పనికిమాలినతనము.

క. కొఱ గానికొడుకు పుట్టినఁ, గొటగామియ కాదు తండ్రి గుఱుములుఁ జెలుచుక... ను. శ. ౪౧.

౨. అకార్యము, దుష్టకృత్యము, చెడ్డపని; కొంటె చేష్ట.

సీ. ధార్త రాష్ట్రులకీడు దలఁచక నైధవుకొఱగాము రెల్లను మఱచి తండ్రి, లేనియీశువుపై మానితం దైననీయక్కటికంపుఁజూ చడరఁజేయు, ను... భార. అశ్వ. ౪. ౪2.

క. బజ్రము కలలోఁ జేరిన, కొలుగామికి వగచు
చోట గుణరత్నము చేతులె నీకు నలిగి త
న్నినఁ, బజ్రపువయిం బడినయట్లు పద్మదళా
క్షి. ఉ. హరి. ౫. ౧౫౩.

క. పలువారే లేచి నీదగు, కొలుగాములు చక్కఁ
ద్రోచికోసఁ బోయె దినంబు ... హరి. పూ.
౫. ౨౩౯.

౩. దౌష్ట్యము, చెడ్డతనము.

క. ఎఱుఁగుదు నేను నుయోధను, కొలుగామి
యు నతనితోడఁ గూడినవృత్తు లం, దఱుఁ బ
గ మనమున నిడికొని, యఱుముటయును సం
ధి పొనఁగ దనియు మహాత్మాభార. ఉద్యో.
౩. ౨౩౭.

శ్లో. దౌరాత్వం భార రాష్ట్రస్య త్కత్రియాణాం
చ వైరితాం, సర్వమేతదహం బానక త్కత్తః
ప్రాప్తోద్య కారవాక్. సం. భాగ. ఉద్యో.
౯౩. ౫.

సీ. చూచితే లక్షణ మగ్రీవుకొలుగామి యమై
యిఁ దనవగ యడచి మనము, కపిరాజ్య
మిచ్చినఁ గైకొని యింద్రియములుల నెం
తయుఁ జొక్కి నేడు, మనదిక్కు దలఁపఁ
డు...భార. ఆర. ౭. ౩.

ర. దోషము, లోపము; తప్పు, నేరము.

క. ఇక్కొలుగాములలోపల, నొక్కటి నీచిత్త
వృత్తి నొందెను...భార. ఉద్యో. ౨. ౨౧.

శ్లో. కచ్చిదేతైర్చహోమైర్న స్పృష్టోసి నరా
ధివ. సం. భార. ఉద్యో. ౩౩. ౧౫.

సీ. ...కొలుగాము లెన్నియోయెన్ని ... దళకు.
ర. ౮౨. కాళ. ౩. ౨౧౬.

౫. అపాయము, హాని, విపత్తు.

క...నన్నుఁ బ్రభావతి చూచి గుఱులెఱింగ
నేని చంద్రవతీగుణపతులకు నేమి కొలుగా
మి సంఘటిల్లనో యని తలంకెద...ప్రభా.
ర. ౨౨.

ప. ... కారదానందగురుం డొక్కరుండునుం ద
క్క నిక్కొలుగామి సక్కజేయ నెక్కడి
వాడునుం గొలు గాడు...విక్ర. ౩. ౧౦౬.

౬. దుర్నిమిత్తము, దుశ్శకునము.

క. ఆకొలుగాములఁ గనుగొని ... మనుచ. ర.
౬౨. (చూ. ౬౧.)

ఉ. శాకునిక ప్రసంగ మిది సాహసికాదగ్రణీయ
మానె నీ, కాకయి యూరకే యెగదిగం ద
లపోయుచు నున్న హరికే, గాక సదా మ
నోజయును గల్గినధీరులకుఁ గయంబు లే, దే
కొలుగాము లైన మము నింత యెఱుంగక
మించి పచ్చునే. రామా. ౭. ౬౯.

కొలుడు. వి. డౌ. (త. కుఱుడు) ౧. పునిపైడు,
స్థాణువు.

ద్వి. ఈకొలుటన పత్తి నీగడ్డునంద, ప్రాకటంబు
గఁ బాలు వడయుదు ననుచు, గుండ వేగ
మె కడ్డికొని వచ్చి పిడుకఁ, గుండ నిండఁగఁ
బాలు గురినె నాగడ్డు, కొలుటన పత్తి యం
కుంతమై పరఁగె ... బస. పు. ౨. ౪౪౭,
౪౪౯ పం.

ద్వి. అంకింప నీదుఘ్నణావిలోకనత, నంకురింప
దె కొలు దైన నాతఁడను...పండితా. పురా.
౧౫౮.

౨. స్తంభము?

సీ. ఒకనోఁ దగుల్పడె నుపకార్యకొలుటికిఁ
దర మైనహోహితారకంబు. కాళి. ౧. ౧౩౮.

౩. ఆయుధవిశేషము, కొలుడుకొల.

ఉ. భూరిధృతిం బనిండిజలపోతకల్పార్ధుఁ గొలు
ఘ్నఁ బూని య, ద్విరపరుల్ ... కభా. ౮. ౯౯.
విణ-స్థాణువువంటివాడు-మూర్ఖుడు.

క. ఎఱిగి యెఱిగి నీమందఱ, నఱగొడ్డెనుచేసి
పోయి రది గైకొన నీ, తెఱఁ గయినహంసడి
ధకులు, కొలువిం దల బరికొన్నకొలుడులు
గారే. ఉ. హరి. ర. ౧౦౬.

జ: కొలుడుకొల, కొలుడుపాటు, కొలుడువడు.
కొలుడుకొల. వి. (కొలుడు + కొల.) ఆయుధవిశేషము, కొలుడు.

చ. కొనలు మొనల్పడం గొలుడుకొలవిధంబున
దూయఁ జెక్కచ, క్కనికులుమట్టపుంజిలుత
కట్టియ నోరి కొసంగి కొట్ట నెత్తినయనికాళ్ల
గోళ్లు వడిఁ ద్రొంచి తటాలునఁ గుక్కప
ట్రైడం, గొని పులిఁ గట్టి పట్టె నృపకుంజరు
చెంగట నొక్కఁ దుద్ధతిక. చంద్రా. ౨. ౯౫.

కొలుడుపాటు = కొలుడువడు. ఆ. క్రి. (కొలుడు
+ పాటు = కొలుడువలె నగు) కొయ్యపాటు, చై
తన్యహీన మగు. (శ. ర, ప్ర.)
ఇట్లే 'కొయ్యపాటు, మొ. (వా)

కొలుడువడు. ఆ. క్రి. (కొలుడు + వడు) వ్రువ్వు
డు, నిశ్శేష్ట మగు.

నీ...కొలుడువడుట...అప్పు. ౨. ౧౯౭.

కొలునవ్వు. వి. ($\sqrt{\text{కొలు}^2}$) చిలునవ్వు, మందహాసము.

నీ. కొలునవ్వు కపురంపుఁగ్రోవి యా వన నేల
గొనబుచెన్నెలరాళి యనఁగ రాదె. బహు.
౫. ౫౨.

కొలును = కొలుకు. వి. ఔ. (చూ. కలను) దున్న
కుండ పగువులమేతకై విడిచిపెట్టిననేల, బీడు,
వివీరము; అడవి.

గీ...కొలుఁ కనంగను బీడు నాఁ గొలు వనంగఁ,
గంఁ యన నప్రహతభూమి కాఖ్య లెసఁగు.
ఆం. భా. ౨. ౬.

క. కొలునుగ నాఁగినపాలమును, నెలయం గడిస
నము గల్గునేలయు సరి...విజ్ఞా. ప్రా. ౧౫.

క. సరసీరువాసంభవుచే, సరకుం దేవరము వడసి
నమ్మినవాడో, పురములు గైకొని కొలుఁకుల,
తెరువులఁ బట్టించె నన్ను దిక్పాలకులక. శి.
హరి. ౧. ౧౨౯.

కొలునము = గొలుపము. వి. (సం. తురప్రతి. ప్రా.
భురప్ప) గుట్టులులను తోమెడుసాధనవిశేషము.

గీ. కొలువ మనఁగ తురప్రము వరఁగు...ఆం.

భా. ౨. ౧౯౯. హంస. ౫. ౪౧.

కొలుప్రాణము. వి. ($\sqrt{\text{కొలు}^2}$) కొనయూసిరి,కు
ట్టును.

క...అతితియొడపిన యూయ్యుల్, పువ మిడిగ్రు
డ్లు వడఁకఁగఁ, గొప్రాణముతోడఁ దన్నికొ
నునమైదవుక. ఆము. ౩. ౨౩.

ద్వి. అతిమి కొందలు చచ్చి రాహవక్షోడిఁ, గొలు
ప్రాణములతోడఁ గొందలు పడిరి. రం. రా.
ఉ. ౭౭ పా. ౧౨ పం.

కొలుమాలు. ఆ. క్రి. (కొలు² + మాలు) ౧. పనికి
మాలినదగు, నిరుపయోగమగు.

క. ఎఱిఁగినవారల ముచును, గొలుమాలినయొ
లుక రెఱిఁగి కొందలు నీచే, రెఱిఁగియుఁద
లపఁగ నొల్లరు, పులు రథోగతులకాడఁ బ
ద్దబాష. భాగ. ౧౦ పూ. ౯౪.

(శీతకాలవర్ణనము) క. నెలనురఁటి విశ్రమిం
పం, దఱియై నెఱిమించుమంచుతాకుల జిగి
వా, తెఱి పిల్లగ్రోవిఁ బూనం, గొలుమాలెక
వెలమిబారికూఁతురి లెగతుక. చం. రా. ౫.
౨౫.

౨. నీచమగు.

నీ. కొలుమాలి విస మిడ్డకఱురక్కనిఁ జెండి ప
ఱపు మీఱెడిబండి విలుగఁద్రొక్కి. నీలా.
౧. ౩.

౩. వికృతమగు.

(పికాచవర్ణనము) నీ. కలి వోసి నాన్నినగ్రచ్చ
కాయలధంగిఁ గొలుమాలినట్టివృగ్గోళకములు.
కాశీ. ౩. ౧౩౮.

కొలుముట్టు. వి. ($\sqrt{\text{కొలు}^2}$) పగులుట్టు, ఉపకర
ణము. (శ. ర, వా.)

కొలులు. అ. క్రి. గ. కోపించు, కోపించు.

క. పిలువడం గురుధరణీపతి, నలుచేతం బ్రాహ్మ
లు ఘనారాతిబలం, బులునిలెగువ ముందట
దెన్మొలుట చిత్తమునఁ దెట్టికొని హరిం
చెన్. భార. స్త్రీ. అ. ౮౭.

అ. ఉండు, వసించు.

గీ. తపసిజాల్గిజవరాండ్రదండ నుండఁ బుడ
మిపట్టికి మదిఁ గోర్కి పుట్టు తెఱిగి, వే
డ్ల నొకపల్లకాల గావించి యవటఁ గొలు
లె నారాచరింగంపుఁగొదమకొయి. రామా.
౫. ౬౫.

౩. వెలుగు, ప్రకాశించు.

నీ. క్రంకుగుబ్బలిఁ బుట్టికొలులుచుఁ గడలవెంబ
డిఁ బ్రాచునెరగలిమంటలనఁగ. ఆచ్చ. రా.
అయో. ౧౩.

చ. కొలులెడి తేజచేఁ బసిఁడిగుబ్బలియున్ మఱి
సెండికొండయున్, గరఁగు నటంచు సంద్ర
ములు కాఁకల నింకు నటంచు...యయా. ౩.
౧౫౯.

ర. అతిశయించు, మించు.

నీ...కొలులురజస్త మౌగుణములందు, వర్తించునీ
పాపవర్తికి నేరీతి మాధవుపదభక్తి మది వసించె.
భాగ. ౬. ౪౪౦.

రగడ. కులుచ లైనను విచ్చ మదమునఁ గొలులు
నీయేనుంగుగున్నలు, దొరయ నొకపరిపాటి
దొరలకు దొరకవు...శుక. ౧. ౧౩౩.

౫. ఒప్పు.

ద్వి. కొలులుమనోమయకోకంబులోన, మఱి లోఁ
చు విజ్ఞానమయకోక మదియు. పండితా. వా
ద. ౧౯౮ చా.

నీ. తపణిలైఁ గొలులె నడరను...చనె నలరెననం
గ నొప్పె నన్నటగాఁ జెప్పఁబడును. ఆం.
భా. ౩. ౮౩. రాఘవ. ౧. ౧౨.

౬. నిండు, పూర్ణముగు.

నీ. కొలు యనఁగాఁ బని కొలులుట నిండుట. అ
ప్పు. అ. ౧౯౭.

స. క్రి. గ. పొందు, పడయు.

క...విడ్డ లీమువ్వరికున్, నెఱసిన గారా మేమి
యఁ, గొలుతెవడకయుండ నడపి కొలులుము
శుభమున్. హరి. పూ. ౧. ౧౭౧.

నీ ... కాంతిఁ గొలులి విప్రు. గీ. కులము దైవస్వ
రూపం బగుట మనంబు, నందు దృఢముగ ని
ల్పి తదాశ్రయమున, వెలయువాడ వైనను
మేలు...భార. ఆను. ౫. ౩౫౩.

అ. కోరు, ఆభిలషించు.

క. ఎఱిగెడువారికి నైనను, గలుచక తక్కురుచి
తప్రకారము శుభముం, గొలుహితులట్లగు
ట నందఱకును జెప్పంగ వలయుఁ దగియెడు
బద్ధుల్. భార. విరా. ౧. ౧౧౬.

చ...సనా,తన మగుమోక్షముం గొలులి తా విడు
చున్ గృహధర్మవర్గమున్. భార. కాం. ౫.
౩౧౦.

కొలులుకొను=కొలులు, ఒప్పు.

నీ. కలయంగఁ గుముదిసీకుల మెల్ల నభిషేకకోశ
సంపత్తి చేఁ గొలులుకొనఁగ. కవిక. ర. ౧౯౭.

కొలువ. వి. ఒకానొక కొండబాతి.

ఉదా: కొలువవాడు, కొలువది. (శ. ర, ప్ర.)

జ: కొలువక.

కొలువతే. వి. (కొలువ + త) కొలువబాతిస్త్రీ, కొలు
వది. (శ. ర.)

కొలువి. వి. కొలుకచ్చు, అలాతము, ఉల్లకము.

గీ. కొలువి ద్రిప్పినయొప్పున మెఱసె బాధ్య,
గాండిపము ...భార. ఆర. ౬. ౨౨౬.

గీ. కోఱిఁ దెచ్చితి ననఁబోయి కొలువిఁ దెచ్చి,
శాఁడ నడవుడు ముక్కులు నలుచుకొనిరి, కొ
లువువా రెల్ల నడవుడు పక్కునను నగుచు. దశా.
౭. ౨. ౯౮. ఆం. భా. ౨. ౨౪౨.

కొలువిలో దలగోకుకొను, కొలువిలో దలబరి
కొను=బుద్ధిపూర్వకముగా కీడు తెచ్చుకొను.

గీ. ధరణి మఱియును బెక్కువిధంబులందు, బ్ర
హ్మవిదులైన బ్రాహ్మణ ప్రభులమహిమ, వినమె
యెఱిగి యెఱిగి సద్విసృతచరిత్ర, కొలువిగొని
వెట్టి నేతల గోకికొనఁగ. భార. ఆర. ౫. ౨౦.

క. ఎఱిగి యెఱిగి నీముందట, నఱగొడ్డెముచేసి
పోయి రది గైకొన నీ, తెఱఁగయిన హంసడిభ
కులు, కొలువిం దల బరికికొన్న కొలుకు గా
ర. ఉ. హరి. ౪. ౧౦౬

జ: కొలువికొల, కొలువించు, కొలువిదయ్యము.

కొలువి(ర్వి)కోల. వి. (✓ కొలువి) ఆగ్నేయాస్త్ర
ము.

చ. చెలఁగి చెలంగి మానసము చిల్లులువోవఁగ నే
నె బాలకౌ, వలపులరావతోడు ప్రసవంబు
లచేరితికొర్వికొలలక. పి. శకుం. ౩. ౧౬౯.

కొలువించు. వి. (కొలువి+చు) పెద్దయెట్టించు.

(శ. ర-ఇది కుట్టినయెడల కొలువిలో అంటించి
నట్లు మంట పెట్టును.)

కొలువిదయ్యము. వి.(కొలువి+దయ్యము)పిశాచ
భేదము.

గీ. గగన మనుచు ద్రఘామి నేకతమ తిరుగు, నద
రులుమి నెడికొలువిదయ్యంగు వేడె. నైష.

౨. ౧౨౨. హరిశ్చ. ౫. ౧౦౧.

కొలువోపు. ఆ. క్రి. (కొలు+పోపు) డిల్లపోపు,
సత్త్వహీనమగు..

ప. ... బ్రహ్మమాటకుం గొలువోయినవాణి యేమి
టం దేతె నని యడిగిన బ్రాహ్మణుం డిట్లనియె.

క. ప్రాణాపానంబులయెడ, వాణి నిలుచుఁ గానఁ
బ్రాణవాయు వొదలి తత్, క్షీణత్వ ముడిపె
... భార. ఆశ్వ. ౨. ౨౨, ౨౩.

కొలునంది. వి. (కొలు+నంది) ఆయము, జీవస్థా
నము.

క. పటతెంచి కరి మదమునే, దైఱఁ దొండం తె
త్తి వ్రేయ దెప్పటికమునక, గొలునంది తా

కి నేలకు, నొలుగినసింగంపుఁగొదముయొ న్న
మరంగక. నిర్వ. ౧౦. ౨౯.

క... పిడికిటఁ గొలుసం, వి గడు బెడిదముగఁ బా
డిచెం, బగతుఁడు గను మిడిసి నేలఁ బడిత
న్నికొనక. భార. విరా. ౨. ౩౫౧.

కొలుకు. స. క్రి. (క. కొలుకు. త. కొటి.) కలు
చు, దంశనము చేయు.

గీ. పటపటఁ గపాలపంక్తులఁ బగులఁ గొటికి, బల
ము నెల్లను గడియల్లోపలను మ్రింగె. మనుచ.
౪. ౧౧౩.

వి. ౧. ఆహారము, ఎర, మేత; తినుట.

నీ. వడి సావియెలుకు విక బడిగంట బయసుబ్బుఁ
గొక్కుగుంపుల కిడ్డకొలుకులనఁగ. గీ...య
కల్లు వెలింగె. చంద్రా. ౫. ౫౨.

గీ. కొలుకునకు బోయి బడిగంటఁ గూలుకరణి.
నీతి. ౧౩. ('కొలుకు' ముద్రి.)

ఉ... కొలుకు చూపుచు నొడ్డినబోను మేలుగా,
బో నని కాన కానపడి పోవుచుఁ గూలదెకొ
క్కు భాస్కరా. భా. శ. ౩౦. ('కొలుకు'
ముద్రి.)

(కలభాణిమాటలు) గీ... ఆకోర్కి సాధించు
చింతఁ దక్కు, చింత యెఱుంగక యేగుదెంచి
తిఁ గొలుకుకు, బోవ బడిగల్లు వడియె నోపా
లతి... కళా. ౩. ౯౭. ('కోరక' ముద్రి)

గీ. కొలుకునకు లేక మూషకకొటి చేర, కునికీ...
కుక. ౩. ౨౪౫.

౨. మేహరోగవిశేషము. (శ. ర)

ఉదా: కొలుకునవాయి.

పండ్లుకొలుకు = కోపముచే పండ్లు పటపటలా
డించు.

క. నేటుకొని పండ్లుకొలుకుచు, జీటికిమాటికిని
గనదు చిలుకం జలుకా, బోటుల నలయించె
దు... నీలా. ౩. ౨౬.

సీ. కలలోనిది క్కాలకలమీదఁ జని మాటుకొను
వారిఁ గని పండ్లుగొటికొనును. ఉ. రా. ౨.
౨౯౫.

(వ్యవ) డ బ్బిమ్మని కుట్టవాఁడు నాప్రాణాలు కొలు
కుచున్నాఁడు. నన్ను వాఁడు కొలుకునిని తిను
చున్నాఁడు (=విక్రీలి బాధించుచున్నాఁడు.)

కొలుతనులుకు. అ. క్రి. (✓కొలు) సాహసకృ
త్యముచేయు.

అ. కొలుతనులుకుఁ గాని కొడు కెన్నఁడును గా
ర్యతంత్రమునకుఁ జొరఁడు... భార. ప్రీ.
౧. ౧౭.

వ...కృష్ణుఁ డెప్పుడుం గొలుతనులుకుఁ బిన్న
వాఁడునుం బిన్న కొలందులం బోయెడువాఁ
డు కాఁ డనువారును...హరి. పూ. ౭. ౨౯.

విణ. ౧. సాహసికుఁడు.

వ...నీచెప్పెడిధర్మంబులు కారవులకుం జెప్ప వ
లవదా వారలుగదా మీఁ డెటుంగక కొలు
తనులుకులై చెడు తెరువునం బోయెడువారు
...భార. ఉర్వో. ౧. 3౪3.

గీ. చులుకుఁజూపునఁ గాలినకొలుతనులుకు, ను
లుకుఁజూపులఁ బుట్టించు నెలుకువారి, యులు
కువలిగుబ్బపాలిండ్లయిగురుఁబోండ్ల, నేవ కిచ్చె
ద నీకు విచ్చేయవయ్య. కాళ. 3. 2౧. (చులు
కుఁజూపునఁ గాలినకొలుతనులుకు = మన్న
ధుని.)

౨. కూరుఁడు.

గీ. ముక్కు లేనిబోసి మొగమున వెడలెడి, నిడున
యూర్పులోడ నెత్తు రొలుకఁ, జెలువ మగని
దిక్కు చేసన్నఁ జాపి యీ, కొలుతనులుకు
ముక్కు గోనె ననియె. విక్ర. ౭. ౧౬౦.

కొలు¹. వి. సస్యవిశేషము, ప్రియంగువు¹.

అ. కొలుగింజ నోరఁ గొటికియు నొకప్రాద్దు, చె
లుచుకొన్నవిధము కొలుతలైన, నిరులు న
మ్మి నీదుశ్రీపాదచింతన, ముఱచినాడ నెంత

మందమతిని. కుచేల. 3. ౫౨.

గీ. కొలుచుండుఁ బ్రియంగువు కొట్ట యనగ.
అం. భా. ౨. ౨3౪

బ. ప్రియంగుధాన్యము.

సీ...కొట్టులు చాములు...హంస. ౪. ౧౨౭.

కొలు² = కొలు³. వి. (త.ప.౨౩) మత్స్యవిశేషము.

సీ. కొలు కొట్ట యనగను బరఁగుఁ బాతీనంబు...

అం. భా. ౧. ౧౬౦.

కొట్టుమాను = కొట్టచేప.

సీ. కొండు దాసరికొయ్య కొట్టుమా నులస ము
చ్చంగి బేడిస జెల్ల చాటుమాను. హంస. ౪.
౧౨౭. ప్రబంధ. ౧౯౫.

కొలు. వి. డౌ. (కొట్టులు, కొలులు, కొల్లు, కొటి

తిన్, కొర్తన్, కొలుతన్, కొర్తన్, మొ.దీని రూప
ములు. చూ. అట్టుత. కొ. పు.) ౧. ముల్లు; ఇనుపముల్లు.

క. సాలయక తూనిగలం గొట్టులఁ బెట్టితి నీవు
నీచిటుకకలము...భార. ఆది. ౪. ౨౭౦.

సీ. లికుచావలికి వృత్తలీల చెన్నగుఁ గాక బొంగ
రంబులఁ గొర్త బూప్ప వలె...గీ. తెఱవపా
లిండ్లతోడ వాదించెనేని ... పె. శకుం. ౨.
౭౫.

౨. మేకు, శల్యము.

చ...ముల్లు పుచ్చి కొట్టికిచించద మయ్యె...
మనుచ. 3. 3౪.

3. కూలము, పథసాధనవిశేషము.

గీ. పాతకులకొట్టు నట్టువపాలియదురు, గ్రోవి భ
రతంపుటయ గారిగుండెదివులు...కుక. 3. ౨౦.

సీ ... యదువృష్టిభోజాంధకవీరవరుల, గొట్టుల
నిడుఁడు...వి. పు. ౭. ౪౧3.

క. నెటి మాలి బందెట్టిన, నటిముఱిఁ జంపినను గ
జము నశ్వము ముచ్చై, కుటిగొనిన నట్టివారలఁ,
గొలులఁ దిగిది తంపు టొప్పుఁ గువలయవతి
కె. విజ్ఞా. ప్రా. ౧౦౪.

ద్వి. పశువరించుచు గొర్రపాలు నేయుచును. బస.
పు. ౬. ౨౨౪ పం.

ఆ. కొర్త వేయ దొంగ కొరినచంద మా. చేమన.
౨. ౩౧౩.

సీ. కొర్తిమీఁడను గొంతుకూర్చుండుకొనినట్లు
...వేణు. ౫౦.

కొర్తఁబడు=శూలప్రోతుఁడగు.

ద్వి. చంపి మాండవుండు సరి గొర్తఁ బడియె.
బస. పు. ౫. ౩౮౨ పం.

జ: కొలుకనులుకు.

కొల¹. వి. ($\sqrt{\text{కొలుచే}^1}$) కొలక, (ధాన్యాదులను)
కొలుచుట.

(వ్యవ) ధాన్యమును చాకగానే యిచ్చును గాని
వాడు కొలలో మోసము చేయును.

(సా) అంబటియేలు పచ్చుచున్నది ఆత్మగారా
యన కొలబట్టి వాచేతిలోనే యున్నది కోడ
లా యన్నట్లు.

కొల². వి. (క. కొలె. త. కొలై.) గ. హింస, పథ.

చ. మనసిజ దోస మాడుకొల మానగదయ్య
తలంచి మ్రొక్కెదక. చంద్ర. క. ౮౪.

౨. దోషము, పాపము.

క. తొలుజన్తంబునఁ జేసిన, కొలయును బుణ్యం
బుఁ గట్టికుడుపక యున్నే. సారంగ. ౨. ౩౩.

క. కొల యన దురితంబుపేరు ... ఆం. శే. ౨౧.
శశాం. ౩. ౮౮.

౩. పగ, వైరము.

ద్వి. పవరధామ యోరి వారికి నీవు, తనయుం
డవై తేని దశరథార్తజుని, గొలిచితి బంట వై
కొల యిఁగవైతి, చలమున నీతండ్రిఁ జంపి
నాఁ డతఁడు. రం. రా. యు. ౩౪౭ పా. ౧ పం.

కొలకు=కొలను.

(చెలుపు, సరస్సు)

సీ...కొలను, కొలకు నాఁగ సరసి వెలయును...

ఆం. భా. గ. ౧౬౩.

చ... కమ్మనికమ్మకొలంకుతెమ్మెరల్, వొలయఁగ
...పారి. గ. ౭౨.

కొలకువు=కొలను. వి. చెలువు.

శా...పచ్చి నీటక గుభుల్, గుంభధాన్యముతోఁ
గొలంకువు గలంకుం బొందఁగాఁ జొచ్చి...
భాగ. ౮. ౧౧౧.

ఉ...ఒకతమ్మకొలంకువుఁ గాంచి యప్పటక.
కృ. శకుం. ౨. ౧౬౬.

కొలఁది=కొర్తి, కొద్ది. వి. గ. పడిమాణము, మితి.

ప. జంబూద్వీపవిష్కంభంబుకొలఁది యెనుబడి
వేలు నాలునూలుయోజనంబులు ... భార.
భీష్మ. గ. ౨౭.

క...అతనిబోధము, కొలఁది పరీక్షింపఁ దనకుఁ
గోర్కి వొడమినక. భార. శాం. ౬. ౧౭౧.

ఆ. నిద్రపెంపు నిద్ర నిగ్రహించుటయును, గొ
లఁది మీలుకుడుపుఁ గుడువమియును. భార.
ఆను. ౫. ౨౬౩.

గీ...కొలఁది కక్కు, దైవరిపునైనవ్యకోటితో...
హరి. ఉ. ౩. ౧౧౨.

సీ. పన్నిరి మేరువు ల్బహుసంఖ్యలకొలందిఁ జం
ద్రనూర్యాకల్పశతముతోడ. వసు. ౫. ౬౪.

క. తలవెండ్లుక లెగఁగటైడు, కొలఁదిని నానృచ
కుమారకుడు కడిమిమెయిక్, నలుదెసలకరు
లగండ, స్థలఫలకములకొ లిఖించె జయశాసన
ముల్. నైష. గ. ౬౨. (ఇట పయఃపరిమాణ
ము.)

౨. ఆపధి, మేర.

క. తలఁపఁగ రిపులకు నిమ్మను, కొలఁది గడచి ప
చ్చితిమి యకుంతితబాహా, బలము నెఱవఁద
తి యయ్యెను...భార. విరా. క. ౯౩.

గీ. లస్తకంబునకొలఁదికి లక్ష్మణుండు, చెడఁదయ
మ్మన పభిమన్యవిల్లుదునియ, నేని యార్చిన...
భార. భీష్మ. ౨. ౮౫.

3. శక్తి, సామర్థ్యము; శక్తి తారతమ్యము; మహిమ, మహత్త్వము.

అ. ఇట్లు దొరలు నొప్పు నేడైన దనచేతి, కొలం ది నూపి క్రీడి నెలగి... భార. విరా. ౫. ౬౬.

అ. ఆడుదాన నబల నైన నే నించుక, మలిగి చూచుచును భయమునఁ దలరు, దుగ్రుగుగ్రలోచ నోద్భూతవహ్నికి, నెదిరి నిలువ నీకు నెంత కొలఁది. కు. సం. ౪. ౪౩౦.

క. కొలఁది యెఱుంగక కృష్ణులఁ, గలన గెలుతు న నియెదవు... భార. కర్ణ. ౨. ౩౫.

చ. కొలఁది యెఱుంగ కిట్టిపలుకుల్ వలుకం దగుఁ గాదు నాక... భార. ఆది. ౫. ౨౦౩.

క. నెలకొని వేసవిఁ జలువయుఁ, జలివేళల నుష్ణ గుణము నముచితభంగిం, గలిగించునీలతాంతము; కొలఁదులు చెప్పంగ నిచ్చ కొత్తలు నుమ్మి. పారి. ౧. ౬౩.

ర. శీతి, అపస.

వ... హయదైత్యుఁడు... కుత్తుక యదరఁ దోఁక యెత్తి శక్తమృత్రంబులు విడుచుచు నడిచి పడి యున్నఱు విడుచుకొలందికిఁ జేరి చేష్టఁ దక్కి... పారి. పూ. ౮. ౧౧౩.

౫. విధము, తెఱఁగు, శీతి.

క. నాకొడుకుల కెక్కడి బ్రదు, శోకొలఁదిఁ దలంప నిప్పు డెన్ని నవీరా, నీకంబు నోర్వ వచ్చు నె, యీకూడిన నైనికులకు నే మనువాడేక. భార. ఉచ్ఛో. ౨. ౨౩౫.

నీ. చెడప్రోవ మును చెప్పి వడి నవ్వఁ దిరుగునధ్యగుకొలంది నె యపత్ర పయు మరల. ఆము. ౪. ౧౬౩.

విణ. ౧. పరిమాణము గలది.

క. మెడ యెఱుంగ జేతికైదువు, వడనిను నీ చెఱుఁగకున్న భంగి గనియెఁ గ, న్యుడి యూర కుండునటె చె, ప్పెడుకొలఁదియె నానికయణ

పెంపు కుమారా. భార. విరా. ౫. ౨౧౬

నగ్ధర. ఖడ్గిక్ జెందాడు మ్రాకుల్ కవులగిటికొలఁదుల్ శక్తి నొక్కొక్క పూతక. మనుచ. ౪. ౮.

౨. సాటి, సమానము.

చ... గు, బృలసిరు లన్నఁ జోద్యములు భవ్యతరా గ్రత నొప్పునవియై, కొలఁదులు నాని కింక నొనగూడు నె యున్నవి యెన్నియెనియుక. చమ. ౨. ౫౧.

గీ. కొమ్మ నామాత్యులిక్కని కొలఁది పదిపుఁ, దింక నొక్కరుఁ డెన్నంగ నెందుఁ గలఁడుదళమ. ౧. ౯౨.

3. అల్పము, కొంచెము, తక్కువది; అల్పసంఖ్యాకము.

క... గంగానావంబునఁ, దొలఁగం గలపాతకము చతుర్దశభువనం, బులఁ గూడి చేయుఁ జాలవు, కొలఁదియె గంగాతిశయము గుణరత్న నిధి. జాహ్నువీ. 3. ౭౨.

ద్వి. ఉన్నత స్తవకుంభయుగళ భారమున, నన్నువు కాఁదీఁగెనుసియాట కులికి, చెలువున నేమంబు చింతించె నవగఁ, గొలఁది భూమణములు కొమరారఁ బూని. రం. రా. ఉ. ౭౦ పా. ౧౧ వం.

౪. శక్యము, సాధ్యము, తరము.

చ. దలితవిరోధి యిట్టి దని దాని తెఱం గెఱుఁ గంగ బ్రహ్మకుం, గొలఁదియె తా నవాబ్ధి న సగోచర మధ్యుతరూపము... భార. సభా. ౧. ౭౯.

గీ. కుండములసంఖ్య తెక్కింపఁ గొలఁది కాదు, వాసికలసంఖ్య తెక్కింప వలనుగాదు, చద్వ లోచన కాశికాపట్టణమున. కాశి. 2. ౨౦౫.

గీ. వలదు చాటితి సతఁడు నీకొలఁది గాఁడు, చేటుతటి గాన నీ కిట్లు చెడ్డబుద్ధి, చాడముచు

న్నది...భా. రా. యు. ౧౪౩. (నీకొలఁది= నీకు సాధ్యం.)

కొలఁదికి దాయు=దగ్గఱకువచ్చు.

చ. నిలువక మెల్లఁ దాఱు నటు నిల్చిన మెల్లు న
టించుఁ బట్టఁ జేయలఁతికిఁ జేరినం జదిమిన
ట్టులు దూరము దాఱుఁ గ్రమ్మఱు, కొలఁదికి
దాసినం బొడలు గొందులు సొచ్చు నడంగ
నన్న న, స్వలఁ బొడనూపు మాటు గొని ప
చ్చిన వెండియు నుండు నొండెడఁ.భా.రా.
ఆర. ౨. ౪౬.

నోరికొలఁదులు=నోటికివచ్చినమాటలు.

నీ. తొడిబడి సొమ్ముపోబడి యెఱుంగక నోరికొ
లదు లొక్కనిఁ జాచి పడికిరెని. విప్ర. గ.
౪౦.

ద్వి. ఈరీతి సాధింప నెవ్వరిపశము, నోరికొలం
దుల నుమవంగ నేల. ద్వి. ప్రభు. ౧౦౫౪.
౨౦ పం.

చేలకొలఁదులు=సమమానుషులములు.

చ. శివుఁ డిటు ర మ్మటంచు దయచేసినచోఁ దల
కక్కి తుగ్రవై, భవమునఁ జూచుచో నడుగు
పట్టితి వే మనవచ్చు నీగుణం, బవు నపు నం
దిన న్నిగయు నందక యున్నను గాల్గుఁ బట్టు
కొందువు హరిణాంక చేలకొలఁదు ల్గవ నీ
నడకల్ దలంపఁగఁ. విజ. వి. ౩. ౫౦.

అకొలఁదులవాడు=అట్టివాడు.

క. అక్కట తప్పఁ దలంచితీ, నక్కొలఁదుల
వాడె కృష్ణునల్లుడు పోరక, స్తుక్కునె
బాహుగర్వము, దక్కునె నాకొడుకు మిన్న
దలపైఁ బడినక. భార. ద్రో. ౨. ౨౪౮.
(సామాన్యుడు అని భావము.)

ఏకొలఁదులవాడు=ఎట్టివాడు.

క. బలవంతులబలములు నగ్గల మగుబల మెదురఁ
గలుగఁగాఁ దీర్చడు నే, కొలఁదులవారికి
గర్వము, నిలుచునె నయమార్గవృత్తి నిలిచినభం

గి. భార. ఉద్యో. ౩. ౩౦౩. (ఏకొలఁదుల
వారికి=ఎంతగొప్పవారికిని.)

మాకొలఁదులు=మావంటివారు.

క. ఏ నొక్కటి యడిగెడఁ జెపు, మా నలినదళా
క్షీ యనుడు మాకొలఁదులప, లైస నదుత్తర
మిచ్చెద, నానతి యి మ్మనియె నది ప్రియం
బెసఁగంగఁ. భార. ఆము. ౨. ౧౬౭. (మా
కొలఁదులవలకు=మావంటివారు చెప్పదగినప
లుకు.)

ఎడకొలఁదికొ=అపకాశమునుబట్టి.

గీ. అసుర వధసాధనము రోయనపుడు గ్రుద్ది,
తాచి తిరిగినఁ గృతముష్టి దండ నిలిచి, యెడ
కొలఁది వెన్నెడ నొయ్య నడచి నడచి...
ఆము. ౬. ౨౨.

శక్తికొలఁదికొ=శక్తిమసారముగా.

ప...శక్తికొలఁది శ్రుతదృష్టులు లుపేక్షింపక ర
క్షణకీర్తనలు లాచరించుచు ... ఆము. ౪.
౨౦౫.

సాఃశ్రుతుకొలఁది వైభవము. పిండికొలఁదిరొట్టె.
జః కొలఁదియిడు, కొలఁదివెట్టు, కొలఁదివేరు,
కొలఁదు.

కొలఁదియిడు=కొలఁదివెట్టు.

(లెక్కించు, గణించు)

క. కొలఁదియిడ రానికరతతి, బాలివోపక చేప
శిల్పి బొదివిన...హరి. ఉ. ౧౦. ౬౬.

కొలఁదిమోటు, స. క్రి.(కొలఁది+మోటు) ౧.ఎంచు,
గణించు, లెక్కించు.

ఆ. వర్షధార లెన్న వచ్చు గంగావాలు, కలు గ
ణింప వచ్చు గగనపీఠి, వెలుగుతారకములుఁ
గొలఁదివెట్టుగ వచ్చు, గాని సతుల మనసు
గాన రాదు. భోజ. రా. ౪. ౨౪౮.

ప. కారవులున్న చక్కటికిం గట్టెదురుగా నిలిచి
యెల్లవారిపైస్థంబులుం గ్రమంబునఁ కొలఁది
వెట్టుకొను నందఱకు సంజ్ఞలు నడియాలంబు
లుం గల్పించి...భార. భీష్మ. ౧. ౧౨౨.

సీ. కొలఁదివెట్టఁగ రానికొలలు హరిమీఁడ నేనె
దిగ్భాగంబు లెల్లఁగప్ప. పారి. ఉ. ర. ౧౮౫.

౨. పరిమితముచేయు, కొంచెపఱచు.

సీ. పాదపుల నడిసన్నయొడకుల క్రియముల
పెంపు గగనంబు గొలఁదివెట్ట. భార. విరా. ౩
౧౬౭. (ప్రాత్రుత్రపి.)

కొలఁదివేరు=కొలవేరు. వి. (కొలఁది + వేరు) వట్టి
వేరు?

సీ...అరఁటి, మోనుల వీజనంబులు నేయు కొలఁది
వేల్లిరవుగాఁ గూర్చి చామరలు నేయు. కు.
సం. ౫. ౬౧౮.

కొలకొండ. వి. (కొల¹ + కొండ) త్రవ్వినసేలలోఁ
కు తెలిసికొనుటకై నడుమ త్రవ్వకుండ వదలిపె
ట్టెడుమిట్ట.

సీ. కుతలంబునడుకొనఁ గొలకొండగా నిల్చి శర
నిధి గ్రొచ్చిరి సగరసుతులు. కు. సం. ౧. ౫౨.

కొలకొల=గొలగొల. వి. (సం. కలకలః)

(పక్షులు మున్నగువానిధ్వనికి అనుకరణము.)

చ. కొలకొలఁ గూయు...కొకదంపతుల్. మను
చ. ౩. ౬౨.

చ. అలరుఁ బురంబునన్... నీరుకొ, గొల్లకొల
మంచుఁ గ్రంతుమెడగుంపులవంపులు దోచ...
పొల్పుపురాతనతీర్థకుండముల్. ఆము. ౧. ౭౧.

చ. కొలకొల మంచు మేఁతలకు గూఁడుల నెల్వడు
పక్షిరావముల్. పారి. ౨. ౬౯.

సీ. సందడించుచు దశాక్షైహిజ్జేనన్యంబు లనిశం
బుఁ గొలకొల ముచుచు నుండు. కై. భా. ౧.
౮౪.

చ. కొలకొల మంచు నుండు సితకొకనదప్రభవప్ర
సూత నా, కొలు విడి తొంటినాఁ డతిశికోటు
లనందడి... నైష. ౩. ౧౩.

కొలగాఁడు. వి. (కొల¹ + కాఁడు) ధాన్యాదులు
కొలుచువాఁడు.

కొలగాఁరము. వి. (✓కొల¹) ౧. ధాన్యాదులు కొ
లిచినందుల కిచ్చుమాలి. (శ. ర. ప్ర.) ౨. కొలుచు
ట, కొలర. (ప్రా.)

కొలత. వి. (✓కొలుమే¹) ౧. పరిమాణము. (శ. ర.)
౨. (ధాన్యాదులను) కొలుచుట. (శ. ర.)

కొలనాడు. ఆ. క్రి. (కొలను + అడు.) తీర్థమాడు,
స్నానముచేయు.

గీ. మేలితేనియ నిండిన మెట్టతవ్వుఁ, కేరి కొలనాడి
పుప్పాడి పేరిత, పాసఁగ నవ్వలికా వివరి
పురుటియెల్లు, వింతగాఁ జెందుఁ డేటిబా
లెంత కంటె. కువల. ౩. ౧౨౫.

సీ. పితృననంబునదాఁకఁ బతివిమానము వెంటఁ గై
నేసి కొలనాడఁ గడుభంగి. గీ...చి చుచ్చు
కఁ జోవువిక వరాశీవసేత్ర. కళ్యేషేధంబు
ఫలము తద్ధ్యంబు గలుగు. కాశీ. ౨. ౮౬.

కొలను(ల్లు) = కొలఁకు, కొలఁకుపు. వి. ఔ. (సం.
కులం. త. కుళన్. క. కొళ - మా. కలను.) ౧. చె
లుపు, సరస్సు.

సీ. మరకతకై సలాశ్శరముల విలసిల్లఁ గొల నని
సన్తజ్జిలము సూచి. భార. సభా. ౧. ౧౨.

ఉ. వీటికి నాల్గువంకలను వెన్నెలతేటలఁ బోలు
నీళ్లతో, హేటకప ద్రవమండితము లైనకొలంకులు
చూడ నొప్పుగున్. భీమ. ౧. ౯౬.

చ. పరిభి నిజా శ్రయంబుపరిపాటిఁ దలీర్చు బదా
ఱువన్నె బం, గరువున నైనరాజ్యగృహకల్పన
కర్మకగాఁగ గంధసిం, ధరములు తేలుటై
మొరయఁ దోరపుఁగొమ్మలు తేకుల్లు గా,
ధర యనుకొన్నలో మొలమతామరపూ పనఁ
గోట మీటగున్. పాండు. ౧. ౧౦౬.

గీ. కొలనఁ గరిడంపతులు పద్మకళికలొకట, కొ
కటి యీ నెత్త ముకరంప మొక నమకెనలశ
రత్నద్ద నిలయకు నెలమిపోడఁ, గవగ నభిషేక
మన కెత్తుకడప లనఁగ. ఆము. ౪. ౧౭౩.

అ. పుట్టినశిశువును స్నానము చేయించునపుడు ఆ స్నానోదకము పడుటకై కొలనివలెత్త విధించినను గుంట.

గీ. కాయ మొవరింప జలకంబుఁ గాఁచఁ గలనఁ,
గొలను ద్రవ్యింపఁ గాపు కావలయునెడల,
నరసి వేఁపాకు పురుటింట నెరయఁ జెక్కి,
హెచ్చరిక గల్గి యుండఁ రే యీతుబార. ఇం
దు. అ. ౫.

ద్వి... అతివ యొకర్లు... కొలనిచక్కటిఁ బాదు
కొనుగద్దపేట, నానీనయై చరణాబ్జము
పాఁచి... ఆ. మ. క. అర. పా. ౧౦ పం.

వేలుపుఁగొలను = మరదీర్థిక, ఆకాశగంగ.

గీ. కాంచి చేరంగఁ జని ముఖకైటభాం, రత్నసో
పానకలితమార్ద్రముల డిగ్గి, కులసలియుఁ దాను
వేలుపుఁగొలను దశిస. పా. ౩. ర. ౨౭.

జ: కొలనాడు.

కొలపగ. వి. (కొలము + పగ) జాతివైరము.

చ. కొలపగ దీర్ఘకోఁ దలఁచి... శుక. ౨ అ. ర.
వేం. పంచ. ౩. ౧౧౫.

కొలపగతుఁడు. వి. (కొలము + పగతుఁడు) సహజ
శత్రువు

క. తల రెత్తి చూడ వెఱుతురు, వెలవెలనై మాటు
పలుక నెఱుతురు నెఱయక, జలియించి పఱు
రిస్సీ, కొలపగతురు గాకె యాచములు లోభు
కుక. వేం. పంచ. ౨. ౧౮౧.

కొలపెట్టు. స. క్రి. (కొల¹ + పెట్టు) కొలత వేయు,
కొలుచు.

వ... శేషవాసుకిమఖ్యమహానాగంబుల ముగ్ధువేసి
చుట్టినం గాని దీని మొదలవలయు కొలపెట్ట రా
దు... వరాహ. ౧౨. ౪౩.

కొలము. వి. (సం. కులమ్.) ౧. పంశము, అన్యాయము. (పుత్రియందు వికల్పముగా అంత్యవర్ణలోచ
ము-చూ. కొలసామి, మొ.)

ఉ. పుట్టువు నన్యవాయుయు బుద్ధి నెఱుంగము
రాకొలంబునక, బుట్టినవాడొ... కిరా. ౨
౮౯. (రాకొలము = క్ష. త్రియవంశము.)

గీ. మానికంబపు గద కూచించి కొలము, నం దర
య... నీలా. ౧. ౧౫.

అ. సజాతీయప్రాణిసముదాయము.

గీ. సడలువడనిక డిందికొనఁగుఁ యా?, బోరప్రా
కుకుఁగొలములపులుఁగు క్షేఁడ. అచ్చ. రా. బా
ల. ౬౩.

నీ. కలకలఁ బల్కుచిల్కలకొలంబుల జాలనలరు
పొన్నల మూఁగి యలరు లాగి. యయా. ర.
౧౫.

జ: కొలపగ, కొలపగతుఁడు, కొలసామి.

కొలవేరు = కొలఁదివేరు. ($\sqrt{\text{కొలఁది}}$)

క. కొలవేరులు నెలమాఁడులు, దలియులు నీహారవా
రిఁ దడిపి నయమునక... శు. సం. ౫. ౬౮.

కొలసామి, కొలముసామి. వి. (కొలము + సామి.)

కులస్వామి, కులశ్రేష్ఠుఁడు.

క. అది యొకనాఁ డంబరమునఁ, బదివేలు బకాది
వారిపక్షులు సనఁగా, నదె నాకొలసాములు
వో, మొద రని యడ్డముగఁ బాటి... శేయూ
ర. ౩. ౧౫౦.

క. జాలము నఱికి విహంగము, జాలము బ్రదికిరిది
కొలముసాముల హేలా, లీలం గలపుట గనుఁ
గొని, యాలఘపతనకుఁడు మూషకాగ్రణి
కనియెక. వేం. పంచ. ౨. ౪౩.

కొలారకము. వి. ($\sqrt{\text{కొల}^1}$) కొలత.

గీ. కొలువడి కొలారకం బనఁ గొలుముట కగు, వేం
క. మాన. ౬౮. (శ. ర. పా.)

కొలారము = కొల్లారు. ($\sqrt{\text{కొలారు}}$ - శ. ర.)

కొలారికము. వి. ($\sqrt{\text{కొల}^1}$) ద్వంద్వయుద్ధము చే
య నున్న మల్లరకంబు కొలత చూచి కయువు లేర్ప
జుచుట.

గీ. ఒంటిపోట్లాటఁ గోరుచు నున్న యెట్టి, మానటీ
లకుఁ గైదువు లట్టుఁ జూచి, యేరుపలుచుట
వెలయుఁ గొలారిక మన. ఆం. భా. ౨. ౨౦౬.
కొలారికమంపుఁద్వంద్వయధమునకై ర మ్మని(క
టారిని) పంపు.

ఉ. పండ గులామ నీవు నొకబంటవె గంటనికిన్
తోడఁ జా, రందరి చిక్కటారిని గొలారికమం
పిననాఁటి కెచ్చటకై, బొందుగ దాఁగి యుం
టికెర...అహ. గ. ౧౦౨.

కొలారు=కొల్లారు. (శ. ర.)

జ: కొలారుము, కొలారుబండి.

కొలారుబండి=కొల్లారుబండి. (✓కొలారు)

సీ. తండోపతండమై గండోపలము లుండుపథము
లందుఁ గొలారుబండ నాఁగి. శుక. గ. ౧౦౨౨.

కొలి. వి. బిల్లగోడు ఆడునపుడు బిల్లఁ బెట్టి కొట్టుట
కుఁ ద్రవ్వినచిన్న పల్లము. (శ. ర.)

ఆ. కూడి గిరులుఁ దరులు గొల్లంబుఁ బల్లంబు, నర
సి మిట్ట పుట్టలడవిఁ దడవి, యోపి తోలులుఁ
గొలులు నోలంబు సాలంబునూచి క్రంత గుం
త చొచ్చి వచ్చి. ఉ. హరి. ౫. 3౧౧. (శ. ర.
హ.)

కొలికి(ల్లి). వి. గ. కంటికోన. ('ముక్కు నంటిన
కంటిమూల' అని శ. ర-కాని బసవపురాణమును
బట్టి కంటియావలితుడ ఆవలితుడ కూడ నర్థ మగు
చున్నది.)

ద్వి. కొలుకులు రెండు సంగుళముల నదుము, గల
యఁగఁ గ న్నెల్లఁ గొలుకులై కాతె, నక్క
న్నుఁగొలుకులు సరచేత మూయఁ, బక్కిళ్లఁ
బింజించి పాఱంగఁ దొడఁగె. బస. పు. 3.
2౭౨పం. (చూ. బస. పు. ౨౦2 పం.)

ఉ. కొలులు చప్పురించి కనుఁగొల్పుల నిప్పుక
లాల్గు నల్కమై, బోరున రొప్పి పైఁబడిన
పోతరపుంగిటి...శుక. గ. ౧2౯.

౨. కొక్కము, హోరాదులకు ముఖభాగమున వం
పుగా నుండుబంధనసాధనము; బంధము.

సీ. ఘనకిరీటంబులు గట్టిగా నవరించి కలితమండల
ములకొలుకు లదిమి. దళా. ౨. ౧౫3.

(ఉదా: తాఁశపుఁగొలికి, చలుపుఁగొలికి.)

క. చలుకుల నగవుల నడవుల, నలుకుల నవలోకన
ముల నాశీరవభూ, కులములమనములతాదిమి,
కొలుకులు నదిలించుఘనునిఁ గొలిచెద మది
లోక. భాగ. గ. ౨౨౪.

3. కంఠము, గొంతుక.

గీ. గొంతు గొంతుక కుత్తుక కొలికి బొండు, గనఁ
గఁ గంఠంబు చెలఁగును...ఆం. భా. ౨. ౧౪౧. గ.
కొలికికిఁ దెచ్చు=లాంగడియను.

ద్వి. అలవి మీతినము త్రియంబుల నొక్క, కొలికి
కిఁ దెచ్చు నీకొప్పుచల్వరున. ఆ. మ. క. ౨. ౯౨
పా. ౨ పం.

కొలికికివచ్చు=గ. ఫలోస్తు ఖమగు.

వ. ఇద్దఱకు నీడయి, యున్నది కార్యంబును గొలికి
కివచ్చినది శుభస్య శీఘ్ర మ్మని పెద్దలు పలుకు
దురు గావున దీనికిఁ దడయ నేల. పీఠ. 3. ౫౪.
౨. లొంగు.

ద్వి. నిను నేడు ముఖమున నెత్తురు ప్రామి, కొని
గుల్లపలుపక కొలికిరావు. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౬౨ పం.

జ: కొలికిచెప్ప, కొలికిపూస, కొలికిముడి.

కొలికిచెప్ప. వి. (కొలికి + చెప్ప) కొలికి గలపాద
రక్ష, పాదరక్షా శ్లేదము.

సీ.. కొలికిచెప్పలు జమ్మగూడలలఁతి, పిల్లఁగ్రోపు
లు...శుక. ౨. ౫౪౫.

కొలికి(ల్లి)పూస. వి. (✓కొలికి) కొలికికిఁ దగి
లించెడుపూస.

మ. పాలుపారక శరదంగనాలిక మంభోజాక
రంపుంజొకా, కొలిక దామరకొల్లిపూస
వనఁ గీల్కొండేసి గ్రాంచాద్రి దా, రలతి

లం దగురెండుదాల్లఁ జెలువారక వచ్చురా
యంచబో, దలపేరక ధరియించి...చంద్ర.
ర. 3౨.

కొలికిముడి. వి. (✓ కొలికి) జాబుముడి, పదులుము
డి. (శ. ర, ప్ర.)

కొలి(ల్పి)పిండు¹. స. క్రి. (✓ కొలుమే¹)-ధా
న్యాదికము-కొలువఁజేయు.

(వ్యవ) వాడు నాకు పుట్టెడుధాన్యము కొలిపిం
చినాడు.

కొలి(ల్పి)పిండు². స. క్రి. (✓ కొలుమే²) కొ
లువఁజేయు.

(నేవించఁజేయు.)

వ...కులగురుం డగునమ్మండాకిసినందనుండు వారి
సభినందించి కొలిపించుకొని యుండె...భార.
భీష్మ. 3. ర. ౨౦.

వ... ఇవ్వధంబున నుభిం జేసి ననుం గొల్పించు
కొని మఱియు దవ్యసని యాకాశంబున కెగ
సిన...భార. ఆను. ౧. 3౬౯.

కొలి(ల్పి)పిండు³. ఆ. క్రి. (✓ కొలుపు³) నా
ట్టుయోగ్యతద్ధిత్రాదిశబ్దముల నుచ్చరించు.

కొలిమి(ల్పి). వి. (క. కొలిమె.) కమ్మరి మున్నగు
వారు లోహములు కాల్పుటకు ని వ్వంచెడిగుంట.

సీ. కొపంబు గదిరినఁ గొలుముల కెన యైనకన్నుల
నివ్వలు గడలుకొనఁగ. భా. రా. యు.
౧3౨౫.

సీ. వనమహిష్ఠలి కొల్చి ఘనకింపుక ప్రసూనంబు
లం గారవారంబులు...ప్రబంధ. ర. ర.

గీ. తా ప్ర మాదిగఁ గలయట్టిధాతుచయముఁ గొ
లిమి నిడి యూడఁగి డెల్లఁ జొలియునట్లు,
ప్రాణవనని గ్రహమునఁ గ్రాగిపోవు, ననఘ
యింద్రియజనితవోషలి యెల్ల. మార్క. 3.
3౧౫. ఆం. భా. ౨. ౨౯౯.

జ: కొలిమితిత్తి.

కొలిమితిత్తి. వి. (✓ కొలిమి) కొలిమి యూడఁగి
తిత్తి, భస్తి.

గీ. కొలిమితిత్తి యనంగను జెలఁగు భస్తి. ఆం. భా.
౨. ౨౯౯.

కొలుమే¹(ల్పి). స. క్రి. కొలతవేయు.

గీ. పాటికూమున రసము దైవాఙ్గ గొలిచి. హర.
౧. ౨3.

మ...త్రైవిక్రమ, స్ఫురణక మించఁ బదాంబుజం
బాకటిచే త్రోజీనశం గొల్చి...దశా. ౧. ౧౧౮.

ఉ...అవ్యధాటిక్రల్లములు చేరలం గొలుచు
కైవడి...నైష. ౮. 3౯.

చ.... చందనపుమానికఁ గొల్చినమాల్లు గల్గి శో,
భిలుదురు రెడ్డిబిడ్డలు...శుక. ౨. ౪౦౬.

వి. ౧. ధాన్యము; వరిధాన్యము.

క. కొలు చపహరించునన్నరుఁ, డెలుకయుఁ బండి
యును నైనయీదుర్దననం, బులఁ బొందు ...
భార. ఆను. ౪. ౨౬౧.

గీ. నెట్టుకొని కొల్పు పోకకుఁ బుట్టెఁ డమై,
శ్రీరఘస్వామి రాజ్యంబు నేయునపుడు. ఉ.
రా. ౮. ౧౮౧.

సీ. దవనంబు కొలుచు నా ధాన్యంబు రాజిల్లు...
ఆం. భా. ౨. ౨3౬.

క. కొలుచు యవలు పెనగలు మిను, ములు తిల లా
వలు మగుతములు మ్రచ్చిలినక. మార్క. ౨.
౧౧౮.

జ: కొల¹, కొలకొండ, కొలగాడు, కొలగారము,
కొలత, కొలపెట్టు, కొలారకము, కొలారిక
ము, కొలిపించు¹, కొలువడి.

కొలుమే²(ల్పి). స. క్రి. ౧. ఉపాసించు, ధన్య
నించు.

ఉ ... నూరిచే, తోరుచిరాబ్బబోధనరతుం డగుడి
వ్యవరాశరాత్మజాం, భోయమమిత్తుఁ గొల్చి...
భార. ఆది. ౧. ౨౨.

క...నా,రాయణుడె పరంబు కొలువు మరని న
టంచుక. ఆము. క. 2క.

౨. నేవించు, ఓలగించు.

ఆ. గురుని గురులనూజు గొలిచి యయ్యురువుర, నె
మ్మి వడసె దనదు సేర్పు పేర్తి. భార. ఆది. 3.
౧౧౦.

క. శైలనుతాపతి భక్తుల,పాలిటిపెన్నిధి వసించు
భక్తిం గొలుమి. కాళ. 3. ౫౬.

3. నమస్కరించు.

గీ...కేల్పగిచె గొలిచె, నెఱుగెఁ జేమా డెవ నన
నమస్కృతి యొనర్చె, ననుట...ఆం. సం. మా
న. 3౧.

జ: కొలిపించు², కొలువు², కొలువు, కొలువుకా
డు, కొలువుడుకాడు.

కొలువు¹(ల్లు). ఆ. క్రి. ౧. ఇష్టవడు, సమృతించు.

క. ఈయనతో రణ మిప్పుడు, సేయగ మది గొ
ల్లు దస్తశిఖరికిఁ జేరెం, దోయజమిత్తుడు నే
టికిఁ, బోయి మనము వత్త మెల్లిప్రదన నని
కిక. భార. భీష్మ. ౨. ౨౬౨.

క. కావున నినుఁ బెడఁబాయఁగ, నోవిహగవరేణ్య
కొలుచు దుల్లంబు...కళా. ౨. ౧2౯.

౨. సమృత మగు, ఇష్ట మగు.

క. ఈ కేదమాట రెల్లను, గోపవివసుఁ డైననాకుఁ
గొలుపవు... భార. ఆను. ౧. ౧౧.

ఉ...మత్స్యకో, దీరణయెత్తి కొలునకు నీడుగఁ బ
ర్కెడుపీణ రేద యెం, దారసి చూచినం గొ
లుచు దాత్తకు దానను బాట మిక్కిలిక. కళా.
2. ౧౯౬.

3. పనికివచ్చు, చెల్లు, పాగు.

ద్వి. తక్కువ నీవట్టితానకంబులును, గొలుపవు మా
యెడఁ గుటిలవిచార. ద్వి. హరిశ్చ. పూ.
౧౧౨2.

ఉ. మాయలు గల్గుదువ్వులకు మాయపుభంగులె మం
దు గాక ని, ర్పాయత నుల్లసిల్లెడుచరాక్రమరీ

లులు గొల్పు నెట్లు... భార. శల్య. ౨. ౫౨.

కొలువు²(ల్లు). వి. (✓ కొలువే²) ౧. నేవ.

ఆ... జంగమమల్లికార్జునునికొలుపు మొసరు మా
నుగఁ గొనుట. కు. సం. ౧. ౧౨.

గీ. హరి యొకండ జగత్కర్త యఖిలభర్త, విశ్వసం
హర్త భోక్త వివేకయోక్త, తలఁపుబలుపును
గొలుపును డెలుపు నతని, దనన కావించ నగు
నొందుదిక్కు చోక. వృసిం. క. ౧౦3.

౨. నమస్కారము.

నీ. జోత చాఁగిలి కొల్లు జోహారు గిడిగిడి మో
డుపు చేకూర్చు మ్రొక్కు మొగుపు... అమరు
దండము పేర్లు... సాం. ని. మాన. ౨౪.

వ... ద్వారపతియందలియాదవేంద్రు నకుఁ గొలుపు
న జ స్థానమందలిగోపీజన ప్రీయునకు గొల్పిల్లు
... ప్ర బంధ. ౮౮౦.

3. గ్రామశక్తి చేపెడియుత్సవవిశేషము.

గీ... తద్విశేషంబు లొప్పు... జాతర కొలు చన
... ఆం. భా. ౧. ౧౮3. (వ్రాత్రుతి పా.)

కొలువు³(ల్లు). ఆ. క్రి. (క.ర.) నాట్యయోగ్యతద్ధి

త్రాదిశబ్దముల నుచ్చరించు.

వి. కొనుగోలు, నాట్యయోగ్యతద్ధి త్రాదిశబ్దోచ్ఛా
రణము.

వ. కలమధురశిన్న రీవిక్వాణంబులరాణం ద్రాణఁ
జెఱుచువిన్నాణంపుఁ గొల్పు టెలంగులును...
మనుచ. ౫. 2౧.

జ: కొలిపించు³.

కొలువు⁴. స. క్రి. కొనుధాతువునకు ప్రేరణమాచ
ము.

(పురికొల్పు)

క. అలిగి దళార్థాధీశుఁడు, కొలిపెను భగదత్తుమిఁ
దఁ గ్రూరగజము... భార. భీష్మ. 3. ౧౫౧.

ఆ. పోరు వడపె దృఢమనోరథహారికుంజ, శోగ్ర
బలము గొలిపి యాగ్రహమున. రాఘవ. క.
౧౨౧.

(పుట్టింపు, కలిగించు.)

క. చాలగ నిచ్చలు పెన్నయఁ, బాలుం గుడుక
గొని తల్లి పట్టికి వెలివిక, వేలిడి యింతింతి
యకాఁ, గ్రోలింపును వెరవుతోడ రుచి గొలు
పుక్రియక. హరి. పూ. ౫. ౧౯౩.

మ...అ, గర్భికాదాగ్గొని తీవ్ర బాణతతి యా
కాళంబునక జీకటుల్, గొలుపక నిల్చి పె
నంగి రయ్యహితులక ఘోరప్రకారంబు
లక. హరి. ఉ. 3. ౧౧౦.

చ...రామధర్మ చెడిక జవి కొల్పు భవత్కవి
త్వముల్. రామా. ౧. ౧౩౦.

(-కను-గీటు, గిటుపు.)

చూ. కనుగొలుపు.

(వ్యాపింపఁజేయు, ప్రసరింపఁజేయు.)

ఉ. ఏటి గుజించి పుల్కును మేటికి నీభయ
మోకుభాంగి యె, ప్పాట భవత్సమాన మగుపా
టి సరిన్నికరంబు లేదు వాఁ, పాటవ మొప్పు
మత్సదముపైఁ బ్రసహించు మదాజ్ఞ నన్న న,
చొప్పట సపాటమై కడలితోటియుఁ గొల్పె ని
జ ప్రవాహముక. పాండు. ౨. ౧౩౫.

కాటుకొల్పు=కాటుకొనఁ జేయు, కఱవఁజేయు,
ఉసికొల్పు.

నీ. ఇవి కాటుకొల్పిన వృద్ధకూర్మమువీపుచి పై
న నెఱచితి చింపఁ జాలు. మనుచ. ర. 3౧.

కొల్పుదుచేరులు = చేమోడ్పులు, సమస్కార
ములు.

రగడ. చైత్ర కూటమున సరసతః గొల్వగు, గోవిం
దునకును గొల్పుదుచేరులు. హంస. ర. ౨౧౩.

కొలువడి. వి. (✓ కొలుచే¹) కొలత.

నీ. కొలువడి కొలారకం బనఁ గొలుచుట కగు. వేం
క. మాన. ౬౮.

కొలువానములు. వి. ౬. కవిధ మగుచేత, రాజవ
ము. (శ. ర.)

కొలుపు(ల్పు). వి. (✓ కొలుచే²-త. కొలు) ౧. నే
వ, పరిచర్య.

చ...ఏ, వపుగొలు చైన నాకు నిలువక మది గొ
ల్పుడు గాన నిన్ను భూమిపతులలోన సాధు
జనుమిత్తుడు నా విని కొల్వ వచ్చితిక. భార.
విరా. ౧. ౧౯౭.

నీ. కొలు వటుం చనఁగను వెలయు నేవావృత్తి...
ఆం. భా. ౨. ౨౨౮.

౨. ఆస్థానము, రాజసభ.

క. అలయక యందఱుఁ జెప్పం, గలయంతయుఁ జె
ప్పి రతఁడు గటకటఁబడి య, కొల్గులువు పెడ
లి పోయెక...భార. ఉద్యో. ర. ౮౦.

చ...కొల్పున కేగుదెంచి మన్ననఁ బ్రజవిన్న
పంబులు వినంగదవయ్య...విక్ర. 3. రక.

నీ...ఆస్థానసంజయె యలరు నోల. గీ. గమ్మ కొలు
వన...ఆం. భా. ౨. ౧౭౧.

3. ఆస్పదము, స్థానము.

క. ఈవనిపావని నిచ్చట, నీపెనుఁబామునకు నిట్టు
లెరనేని యీ, యాపదకుఁ గొలుపుగాఁ గల,
యీపాటున కేమి పాప మేఁ జేసితి నో. హరి.
పూ. 2. 3౨.

క. పాలతి సుత్రత్రయు నిడుమకుఁ, గొలువుగ న
ట్టడవిలోనఁ గొడుకుం గాంచెక. దశకు. ౨.
౯౦.

కొలువగు=సభ కలవాడగు, సభచేయు. (చూ. ఆ
గు. ౧౫ ఆర్థము.)

మ. ఖుసి మీఱకనురధాణ నిండుకొలువై కూర్పు
న్నచో...హర. వీతి. ౨౨.

కా...సనకాదినయములు శక్య జ్యేష్ఠదేవాంతవి,
ద్యావేదుల్ ప్రమదంబునం గొలువఁ గొల్పై
యన్నయద్యేవునిక. వి. పూ. ౧. ౧౬౫.

కొలువిచ్చు, కొలువొసఁగు=కొలువగు, సభచేయు.

మ. విరాటుండును వెడలి వచ్చి బయలికొలువిచ్చు
టం జేసి తదాస్థానంబు సేరం బోవునప్పుడు.
భార. విరా. ౧. ౧౮౪. (బయలికొలువిచ్చు=
బహిరంగసభచేయు.)

సీ.మిసిమిదువ్వలువ బన్న సరంబు మొగలి ఊకులుఁ
దాల్చి జామెక్కి కొలువొసంగి. ఆము. ర.
౧౩౫.

కొలువుకూటము, కొలువుసాల, కొలువుహజార
ము=ఆస్థానమండపము, సభామందిరము.

క...కురురా జేతెంచె కొలువుకూటంబునకుఁ.
భార. ఉద్యో. ర. ౧౩౭.

ఆ. భావములు దల్లిర్ప నేవించియుండ న,కొల్లులు
వుసాలయొప్పె గురువరేణ్య. భార. కాం.౧.
౩౭౨.

చ. ఆలరులపాన్పు పచ్చడమునై నవరత్నయూత
పల్లమై, కొలువుహజారమై యలముకుందుని
యిచ్చకు వచ్చినట్లనే, యలరునంతకుండలి
సహస్రముఖంబుల నాకు సూక్తిమండలికృప
చేసి ప్రాచుఁ గృతినాయకు గొల్బరినారసిం
హునిఁ. రామా. ౧. ర.

కొలువుగూర్చుండు=కొలువునందుఁ గూర్చుండు,
సభాసీనుఁ డగు.

గీ...జన్మయసిద్ధమంత్ర,కొలువుగూర్చుండి నను
వేడ్కఁ బిలువఁ బంచి. విక్ర. ౧. ౧౯.

కొలువు సేసికొను = కొలువు కుదుర్చుకొను, సేవ
సంపాదించుకొను.

క. కని కొలువు సేసికొని మా,లిని నాఁ జని పొచ్చి
యిది మరీమసవృత్తం, బునపాంతఁ బోవ దె
న్నఁడు, నను వ్రేకడనంబు దోచునట్లు చ
రింతుఁ. భార. విరా. ౧. ౧౦౬.

కొలువుదీర్చు=సభచేయు.

చ ...పెద్దకొల్వదీ,చ్చె నలువ యంచు నెంచి...
దశా. ౧. ౨౬౩.

కొలువుమొక్కు = సభతీర్చియున్న రాజుదులకు
మొక్కిడిమొక్కు; మొక్కు.

గీ. చేరి వేర్వేల బాదులుతీరి కొల్వ, మొక్కు
మొక్కిన వారలముఖముఁ జూచి. దశా. ౨.
౩౮౧.

చ. ధర్మపురియందలియోగానందునకుఁ గొల్వమై
క్కు శ్రీకాకుళమందలి తెలుఁగురాయనికి దం
డము...చు బంధ ౮౮౦.

కొలువునియు=సభచాలించు.

గీ. కార్య మొక్కఁడు గనిన మాత్సర్యమున నొ,
కండు గాదని ఖండించు గ న్నెఱింగి, యి
దువురను గాదనక కొల్బువిరిసి మీఁద, నల్లి
వాఁ డెన్నినది నేయ నగు శుభంబు.ఆము. ర.
౨౭౭.

కొలువుసింగారము = కొలువుండుటకై (రాజా
దులు) ఆలంకరించుకొను.

గీ. పానఁగఁ గుంకుమగండపుఁబూత రత్న,హార
ములు గానరా ముత్తియంపుటంగి, రహిఁ దొ
డిగి పెద్దపీతాంబరంబు వెలయుఁ, కొలువుసిం
గారమయ్యె రఘుచ్రభండు. ఉ. రా. ౫.
౨౮౭.

కొలువు సేయు=సభచేయు; నివసించు.

గీ. భోగివళ మైన గేదంగిపూవునకును,వగచు మదిఁ
గొన్ని బంధజీవకలతాంత, గుచ్చములలోక
నొకకొన్ని కొలువు సేయుఁ, దేటు లభిలత్తు
మయవనీవాటిఁ గమిచి. పాండు. ౧. ౧౮౧.

కొలువుకాఁడు=కొలువుడుకాఁడు. వి. సేవకుఁడు.
(శ. ర.)

కొలువు(ల్ప)దుకాఁడు=కొలువుకాఁడు.

గీ... సేవకాఖ్య లగు జీత,గాఁడు కొల్వదుకాఁ
డనఁగాను...ఆం. భా. ౨. ౧౮౪.

కొలె=కొరె. అన్య. ద్రు.

(మొదలుకొని.)

కా...భూపాలుఁ డా,రామక్షోణికిఁ జన్ననాఁ
టఁగొరె నిద్రాసౌఖ్యము ల్పొనినాఁ,దేహా
యంచు వచించ వింటిఁ దమలో నేకాంతరీ
లాగతిఁ. వసు. ర. ౭౬.

(ఉండి-చంచల్యరకము)

చ. నృపవర పెక్కునాల్గఁగొరె నిన్నుఁ గనుంగొ

నకున్నయట్టి మాత్రములు పండె ... భాగ.

౯. 3౧౫. (వ్రాత ప్రతి. పా)

కొల్లి-కాలది.

(విధము, రీతి.)

ప్రగ్విణి... ఓపుత్ర నీవార్త దంభోలియై, కూలఁ
గావ్రేయ కీకొల్లి న శ్నేటికి, జాలినాందిం
చె నాబాడ యిం తెట్టిదో, కూలుమితల్లికి
దుఃఖ మెట్లు యున్. భాగ. ౬ ౪౫3.

(పరిమితి, పరిమాణము)

ఉ... తమ్మి పె, శేడెము చాటు చేసి తొవ శేజము
కొట్టికే గ్రుచ్చి దిక్కుల, ల్లాడఁగ జాజిపూస
బళ్ళ మంది ఘనధ్వని మీఱ నార్చుచున్. చం
ద్ర. ౨. ౧౫౮. (తొవ శేజము కొట్టికే = క
లువబాఁతు అంతయును శరీరములోనికి దూ
ఱునట్లు.)

(శక్తి, బలము.)

మ... మేలుక్కునన్ బోసి తెచ్చినదుడ్డన్ గుది
కోలలం దఱుముచున్ శేకొల్లిలన్ మోది
... శ్రీరం. మా. 3. ౯౮.

మ. వెడవింట న్ను నువాడిపూములుకు లోలిం
గూర్చి లిట్టార్చి పెవ్వడికే శేకొల్లిగఁ దీసి...
నీలా. 3. ౧3. (చేకొల్లిగఁ = చేతియొక్క
యావచ్చు క్రితొడను.)

కొల్లి. వి. (త. కొల్లై. క. కొల్లై) దోఁపుడు.

ద్వి. ఏచి కొల్లికుఁ బోయి యెదు రెదు ర్గాను, బై
చీర గోల్పడ్డభావన దోఁచు. బస. పు. 2. ౫౮౯
పం.

నీ. చెఱయుఁ గొల్లయు లూటి పీమలో రేకుండ
దండెల్లవలయు శాత్రువులమోద. నీతి. 3౦.
ఆం. భా. ౨. ౨౨3.

విణ. అలిమాత్రము, సమృద్ధము, పుష్కలము.

ఉ... ఫలియించెను గోరిక రెల్లఁ గొల్లగా. దశా.
౨. ౧౫.

క. ఎల్లరు మెచ్చనిమక్కలై, నల్లంబున మెచ్చుఁ

గాక యొకఁ డుష్టకులం, బొల్లనివల్లవితామ్ర
ము, గొల్లలుగాఁ బొగడ నొక్కకొయిల రే
డే. కవిక. పీఠి. ౨౦.

ఉదా: పదిదూపాయలు నాకు కొల్లకొల్ల (ప్రా)
కొల్లలుఁగొమ్ములువోవు = అధికమగు, అతిశయించు.

ఉ. ఇమ్మెయి శేమిటం గొఱతె యించుక రేక చ
రించు చున్నికే, సప్తద మంది నాడుగ్మనా
సంపద పొంపిరివోవనీక ముఖ్యముగ నిర్వ
హింపు మనియైహిక భూరిసుఖంబు గొల్లలుం,
గొమ్ములువోవఁగాఁ బనిచె గోమిని శక్తికుమా
రుఁ డధిపతి. దశకు. ౧౦. ౧౧౧.

కొల్లనట్లు = దోఁచు.

మ... ఈ శ్వరభూభరత బెడందకోటయననాశ్వ
వ్రాతమున్ భీమసం, గరరంగంబునఁ గొల్లవ
ట్టుకొని వీరకం గండుకూరీపురాం, తరసీమం
బునఁ జక్కఁగా నఱక దుర్గాంతారిసంతాన
మున్. వరాహ. ౧. 3౧.

జ: కొల్లకత్తె, కొల్లకాడు, కొల్లగొట్టు, కొల్లగొ
ను, కొల్లచడు, కొల్లపఱుచు, కొల్లపుచ్చు,
కొల్లపెట్టు, కొల్లరి, కొల్లవిడుచు, కొల్లవోవు,
కొల్లడు.

కొల్లకత్తె. విణ. ($\sqrt{\text{కొల్ల}}$) కొల్లపెట్టునది (ఆఱుది-
శ. ర.)

కొల్లకాడు. విణ. ($\sqrt{\text{కొల్ల}}$) కొల్లవెట్టువాడు.

గీ. బల్లిదుండయి చీకటికొల్లకాఁ డ, వక్రవిక్ర
మగతి దిశ లాక్రమింప. ఘటికా. ౨. ౧౪౦.
(చీకటికొల్లకాడు = చంద్రుడు)

కొల్లకొట్టు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కొల్ల}}$) ౧. కొల్లపెట్టు,
దోఁచుకొను. ౨ కొల్లగా సంపాదించు. (శ. ర,
ప్ర.)

కొల్లగొను. స. క్రి. (కొల్ల + కొను) కొల్లపెట్టు,
దోఁచుకొను; పుష్కలముగా పడయు.

మ. అపనీక త్రిదశేంద్రమాపుబి కన్యాగండపా

శిష్యులూ, నవలావణ్యరసంబుఁ గొల్లగొని
యంతకై జెంత ఘాలంపురా, జు విలోకించి
చరించి కైకొనినయూసా మైల్ల ఘుర్పాంబుకై,
తప మొప్పక వెనడించి తూటెఁ గబరీతా
పింఛకుంజాంతముకై. మనుచ. ౫. ౮౨.

గీ. ఇవిధంబున నిశ్శృంక శేనకేఁగి, యెల్లవారును
మోక్షంబుఁ గొల్లగొనఁగఁ, జూడఁ జాలక
యింద్రాదిసురలు గూడి, కదలి వైకుంఠవతి
సమృద్ధమున కరిగి. వరాహ. ౧౦. ౧౩, ౨. ౭౬.

కొల్లపడు. ఆ. క్రి. (✓కొల్ల) కొల్లవోపు, ఆప
హృత మగు. (చూ. కొల్లపటము.)

కొల్లపట(టు)మే. స. క్రి. (✓కొల్లపడు) కొల్ల
పెట్టు, దోచుకొను.

గీ. ఆభిరంగులరవళికి నానృపాలు, శిబిర మెల్లఁ
జికాకయి చెదరఁ దోణఁగె, నపు డరాజక
మైన తదాపనధముఁ, గొల్లపటచిరి కొల్లరుల్లా
ల్లగాను. రంగా. ౩. ౨౬౫.

కొల్లపుచ్చే. స. క్రి. (చూ. కొల్లవోపు-✓కొల్ల
వోపు) ౧. చూటగొను, ఆపహరించు.

గీ. కువలకాంచనరత్నాదివిధవస్తు, కోటి నెల్ల
సు నందంద కొల్లపుచ్చి, ప్రజలఁ జెఱపట్టి
... భాగ. ౧౦ ఉ. ౮౩౮.

౨. చెఱచు, భ్రష్టముచేయు.

గీ. స్త్రీలు దుర్జనగోష్ఠి వర్జించి కులము, శిలమును
గొల్లపుచ్చక యోలి భర్తొ, వశత వర్జించితే
ని వైవస్వతాల, యంబుఁ జొరక ప్రవేశింతు
రమరపురిని. జాషూ. 3. ౭౯.

కొల్లపె(వె)ట్టు. స. క్రి. (✓కొల్ల) ౧. దొంగిలిం
చు; దోచుకొను, కొల్లకొట్టు.

మ... ఏరా కృష్ణ ప్రేపల్లెలో, నను బాల్యెన్నలు
కొల్లపెట్టి తని యన్నకై .. దకా. ౯. ౧౯౬.

మత్తకోకిల. ప్రల్లవంబున వేల్పు లుద్ధతిఁ బాటి
రాజనివాసముం, గొల్లపెట్టి సమస్తవిత్తముఁ
గూరతం గొనిపోవఁగా. భాగ. ౭. ౨౨౫.

౨. పుష్కలముగా పడయు, అధికముగా సంపా
దించు.

చ. దురితము లెన్ని చేసితిన్ తొల్లిటిజన్మమునం
దుఁ గాకికా, పురమన సర్వజంతువులు భూ
రిపముక్తులు గొల్లనెట్టఁగా, హరహర నెత్తిఁ
జేతు లిడి యశ్రులు గన్నుల నుప్పొల్లఁగాఁ,
గరినిభయానతో నిద పాకాలెద మిమ్ములు
నడ్డవోటికి. కాశీ. ౨. ౧౫౬.

కొల్లరి. విణ. (కొల్ల + ఆరి - ఇది 'కల్లరి' వంటిది) కొ
ల్లగొనువాడు, దోపుకువాడు.

గీ. కొల్లపటచిరి కొల్లరుల్లాల్లగాను రంగా. ౩.
౨౬౫.

కొల్లవిడుమే. స. క్రి. (✓కొల్ల) - కొల్లగాఁ గొన
విడిచిపెట్టు - ౧. యథేచ్ఛముగా ననుభవించని
చు; పుష్కలముగా నొసఁగు.

గీ. అదియఁ గాక మరుతుండు యజ్ఞవేళ, నుచిత
దక్షిణ లర్పించి యున్నధనముఁ, గొల్లవిడిచిన
బ్రాహ్మణు లెల్లఁ దనిసి, విడిచి రథంబు... శై.
భా. ౧. ౭౩.

గీ. కుస్తురాపంబుకడవలు కొల్లెడుదు, బాలురకుఁ
దియ్యవండులు పంచించుచ్చు, జెలులఁ దా
నును ప్రతములు సలుపుచుండు, దామరసనే
త్ర పుత్ర సంతానకాంక్ష. శిషరా. ౨. ౪౦.

౨. వశపఱచు, ఆధనముచేయు.

గీ. కుండి తలపోతలకు మదిఁ గొల్లెడుదు, విడిచి
దరి దాపు లేమిఁ బెన్వెతల మునుగు, మునిగి
యెవ్వరు పిలిచినఁ గినియు మిగుల, హరిసుతుం
డు ప్రభావశీలరహవశత. ప్రభా. ౨. ౧౧౧.

కొల్లవో(వో)పు. ఆ. క్రి. (శ.ర. కాని కాళ. లోని
సాధక ప్రయోగమునుబట్టి 'కొల్లఁబోపు' అని
గ్రహించుట యుక్తము - కొల్ల + పోపు) ౧. చూ
జపోపు, ఆపహృత మగు.

గీ. వాడకంబులు గొన్నవార లేఁగిరి తోట లె
ల్లను బరులచేఁ గొల్లవోయె. కుక. ౨. ౩౬౦.

౨. చెడు, భగ్న మగు.

మ...వా,దివ్యభాజనము గాదె నాతపము భక్తిం బాడు గా కున్నె యెల్ల విచారింపఁగ నెల్లియున్ ప్రశము కొల్లంబోయినక జాచెదన్. కాళ. ౨. ౧౧౪.

కొల్వోటి. వి. నాట్యవిశేషము.

ఉ. దేవిధంబు రట్టణము దివ్యకళాసేయుఁ గోలచారి కై, హరికి పేరణివిధము లాఁగులు జక్కిణి చిందుకొల్వణుల్, బాసలు కొఱు జాపులును బాట పదాభినయంబు లేకయున్, వాసికి మీఱ నాట్యకలనం బ్రకటించెను హవభావముల్. శ్రీరం. మా. ర. ౧౬౨.

కొల్లాడు, కొల్లలాడు. స. క్రి. (కొల్ల + ఆడు)

౧. దొంగిలించు; దోచుకొను; హరించు.

గీ. మహిమ దీపించి విటవిటీమానధనము, కిలకితనమునఁ గొల్లాడుకన్న గాఁడు. భవా. ౧. 3౪.

పీ. ఉచపీతములు ద్రొంచి యువ్వీమరుల నొంచి యగ్రహారములు కొల్లాడి కాల్చు. ఉ. హరిశ్చ. ర. ౮౪.

మ...గొల్లగుబ్బెతలమానం బెల్లఁ గొల్లాడఁజో. దళా. ౧౦. ౮౦.

పీ. నల్లగల్వలచెల్వ కొల్లలాడుచు దూధి కెక్కుచొక్కపు మేనిదక్కఁదనము. పరమ. 3. ౮౦. (ఇట ఔషమ్యవ్యోతకము.)

ద్వి. గోవిందువీరంబుఁ గొల్లలాడింతు. ద్వి. పారిశ్చ. పూ. ౧౨౪౦. (ఇట 'ఉడిగించు, పోఁగొట్టు' అని తాత్పర్యము.)

౨. కొల్లగా సంపాదించు, యథేచ్ఛముగాఁ బడయు.

క...కొల్లాడిరి కైవల్యలక్ష్మీ నమరులు మనులున్. కాళి. ౨. 3౭.

3. యథేచ్ఛముగా ననుభవించు.

గీ. ఎనఁగ గదపడు నీమనోభీష్ట మితని, యలరు

బ్రాహ్మణు కొల్లాడు మరుదుఁ బలికె. కుక. ర. ౨3.

కొల్లాబండి=కొల్లబండి. (శ. ర.)

కొల్లాయపంచె. వి. చిన్నయంగవస్త్రము. (శ.ర.) ఇట్లే 'కొల్లాయగుడ్డ' (వా.)

కొల్లారము=కొల్లారు. (✓కొల్లారు-శ. ర.)

కొల్లారు=కొల్లారము, కొలారము, కొలారు. వి. చతుశ్శాలము, నాలుగిండ్లబవంతి, నడుమ బయలును నాలుగు ప్రక్కల కట్టడమును గలయుల్లు. (శ. ర, ప్ర.)

జ: కొల్లాబండి, కొల్లారుబండి, కొల్లారము.

కొల్లారుబ(ర్బ)ండి=కొలారుబండి, కొల్లాబండి.

వి.(కొల్లారు + బండి-క.కొల్లారు. త.మలారి.) కంబళవాహ్యకము, కంబళముచే గప్పఁబడినబండి.

గీ. పాప లటు మీటి కొల్లారుబండి యెక్కి, దురదురన రంభయింటికి నరిగి తనను, పయన మెఱిగించి నమృతపదనదాని, గుస్తరించుచు ననిపించుకొని యతండు. కువల. ర. ౨౧3.

పీ. కంబళవాహ్యకాఖ్య లగుఁ గొల్లారుబండి పాటబండి హోయలుబండి యనఁగ. ఆం. భా. ౨. ౨౦౧.

కొల్లి. వి. ఒకానొక చెట్టు. (శ. ర, ప్ర.)

కొల్లు, కొల్లుకట్ట, కొల్లుగుంట. వి. నీళ్లగుంట. (ప్ర.)

కొల్లు¹. వి. దగ్గుబయలు దగుస్వని కనుకరణము. (ఆమ్రేడితమున 'కొల్లుకొల్లు')

పీ. గుఱ్ఱుగుఱ్ఱుని కొల్లుకొల్లున దగ్గువోఁ దవిలినచెల్లు చిందగ్గువోవ. విప్ర. ర. ౧౯.

కొల్లు². వి. బ. (సం. కుసుక్త. త. కొల్లు) ఉలబలు. (ప్ర.)

పీ. రవయువ్య నీరుల్లిరనము నించినకొల్లగంతి

కాఁగలగుంపు కడు రహింప. గీ...పానీయ
కాల యొప్పె. హంస. అ. ౧౫౯.

సీ. కలదండీపనిఁ బిండి కాఁచి చేమిరిపెట్టి యొ
జగఁగండఁగఁ బట్టి యట్టి నొట్టి, కొల్లసంకటి
తోడఁ గూడునీల్లిడి జాగు నెరవక బంటు
బానిసలఁ బనిచి. వేం. పంచ. ర. ౪౫౫.

కొవ్వెర=కొబ్బెర. వి. కొబ్బెరకాయయందలి పేసె
ము, గుంజ.

సీ...కొబ్బెరనఁ కొవ్వెర యటం చనఁగఁ దల్పే
క మెనఁగు. ఆం. భా. అ. ౭౮.

కొన. వి. ౧. కొన, అగ్రము, చివర.

సీ. కొనచెంద్ర కలఁ బట్టి కూడెట్ట సింగంబుఁ బ
ట్టి లేకున్న నీబంటఁ గాను. వేం. పంచ. అ.
౧౯౪. (కొనచెంద్రకలు=చెంద్రకలకొనలు)

అ. కొంగు.

గీ. కట్టి తొడి పూసి క్రేసేసి కాకుకమునఁ, కొన
దిగఁగ నీలిపుట్టంబు మునుఁగువెట్టి, గాజు లెగఁ
ద్రోసి చప్పుడు గాకయుండ, వచ్చె నూర్వశి
యర్జునావాసమునకు. హర. ౭. ౧౧౯.

విగ. కడపటిది, చివరది.

గీ. నిన్నుఁ జంపఁగఁ దలపోసి నీదుమంత్రి, పరు
లు గాచుచు నున్నారు వలదు గోత్ర, కలహ
మీచెడుబుద్ధి యేకరణి నబ్బె, నన్న యిం కొ
క్కొనమాట యలకింపు. మొ. రా. యు.
౧. ౨౩.

జ: కొనగలముత్రైము.

కొనగలముత్రైము. వి. (✓ కొన) మంతమామిడి
పండువలె నుండుముత్యము. (ఈజాతిముత్రైము
చాల విలువ గలది. బ్రె.)

కొనరు. అ. క్రి. ౧. మాటిమాటికి కూయు. (చూ. వి.
౧. ఆర్థము.)

సీ. పారిజాతకలతాపల్లవంబులు మేసి కొనరె ను
ద్యావపుంసోక్తిలములు. హర. ౭. ౧౩౫.

గీ. కొకిలము పంచమశ్రుతిఁ గొనరినట్లు. క్రి. దా.
౧౦౧.

అ. విజృంభించు.

చ. కొసరి వసంతకాలమునఁ గోయిల గ్రోల్చినభం
గి నేడ్చె న, బిసయహనేత్ర... కాశీ. ౫.
౧౬౮.

గీ. కల్పతరుచల్లవంబులు గమించి మేసి, కొకిలం
బెత్తు గూయునో కొసరి యనుచు. వైష. ర.
౨౦.

౩. సంకోచించు; జంకు.

క. బోరనఁ బ్రత్యక్షంబై, బోరివర మేమి యైనఁ
గొసరక యిత్తు. భాగ. ౧౦ ఉ. ౮౩౪.

ద్వి. అసమంజసుం డనునగ్రనందనునిఁ, కొసరక
పురి వెళ్లఁగొట్టఁగా లేదె. రం. రా. అయో.
౧౧౦ పా. ౧౩ పం.

గీ. అనుచు హరిఁజాంకమూర్తి తీవ్రాంకుఁబోరె,
గొసర కగ్నిఁ బ్రవేశించె నువలయాక్షి. కా
శీ. ౫. ౧౭౦.

స. క్రి. (క. కొనరు) ౧. అపేక్షించు, కోరు; ప్రా
ర్థించు, వేడు.

క. పెసరుంబ పేమిటి కని, కసరు న్నెయి గొనఁ
డు పండుగను గొయకూరే, కొసరు...బహు.
౫ ౮.

సీ. ధవుఁ గూర్చి కొసరుచున్న వివోరె ముఖరావివ
నగుహాస్యములఁ బద్మి నులు తెఱచె. మనుచ.
౫. ౪౦.

సీ. చెలికత్తెవలె రెస్స పలుకుచున్నది మావి నలచి
ల్కఁ బట్టి యిత్తునుఁ గొనరు. దశా. ౮.
౧౫.

అ. (కొనువాడు) తా నిచ్చినవెలకు సరిపడినసర
కుకంటె ఎక్కువగా నడుగు.

ఉ. ఎత్తులయొప్పుకంటె సర మెత్తుట యొప్పుఁగఁ
జొక్కి విల్వకా, తొత్తిడిఁ బుష్పములొ కొన
ర కూరక యున్ని నల్ల నవ్వునకు, నిర్తము

కోన చిత్తములు వేగ వారింతురు నేర్పు మీ
ఱగా...పుష్పలావికల్. విక్ర. ౧. ౮౩.

3. అస్వాదిండు, అనుభవిండు.

(తుమ్మెదలు) గీ...సతిమోముతావిఁ గొసర ...
కాంచె నని యున్నరను మహికాంతుఁ డ
పుడు. పను. 3. ౮౫. (ప్రయోగాంతరము
లేదు.)

వి. ౧. అనులాపము, మాటిమాటికి పలుకుట.

గీ. కొసరు నా ననులాప ముల్లసిలుచుండు. ఆం.
భా. ౧. ౧౧౫.

౨. వాంఛ, కోరిక; ప్రార్థనము.

చ. కిసలయపత్రికా మకరకేతననూతనవార్తల
న్నియుంబొసఁగ లిఖించి యందుఁ దలపూపు
లుఁ దమ్ములు నానచేయునా, కొసరులేఱుం గ
టింగి కుచకుంభములం బరిఁ దాల్చు నన్ను
సం,తనమున వ్రాసి యిచ్చినఁ గదా చెలికలై
ల శేను మ్రొక్కెదఁ. ఉ. హరి. ౫. ౧౨౫.

ఉ. మ్రొక్కులు పల్కువాడి విసరు ల్గొసరు
ల్గొసరుల్ సెలంగ...శకం. 3. ౯౭.

గీ...అత్తవిటులు, కొసరుబల్కులతో గ్రుచ్చి
గ్రుచ్చి యడుగ...కువల. ౫. ౧౦, 3౭.

3. సంతకులు కొనువానికి అమ్మనాఁ డిచ్చుపెచ్చు.
(శ. ర, వా.)

ర. సంకోచము; జంకు. (ఈయర్థమునఁ బ్రాయిక
ముగాఁ బ్రయోగములందు 'కొంకు' పదముతోఁ
గూడి కన్పట్టుచున్నది - చూ. కొంకు.)

అ. వరుణదేవ నాకు వరవీడగుణముల, కొడుకు పు
త్రుడేని గొడుగుఁ బట్టి, పశువుఁ జేసి నీవు పరి
ణమింపఁగ జేల్తుఁ, గొడుగు నీఁగదయ్య కొస
రు లేక. భాగ. ౯. ౧౯౮.

౫. సంశయము, సందేహము.

ద్వి. బసవసనుజ్ఞానభక్తిమార్గముల, కొసరులు దీర్చ
మాకును పశ మగునె. త్రుభులిం. ర. ౧౦౫
పా. ౧౮ పం.

౬. విజృంభణము.

(కోడిపండుమవ్వనము.) నీ ... ఒంటితన్నునఁ
గొసరుడిపి యుడిపి. దశకు. ౯. 33.

కొస్సె. వి. (సం. కుశల) దర్భ.

గీ. కొస్సిద బ్బన దర్భ లగుక మహేశ. ఆం.
భా. ౨. ౭౫. (ప్రాతప్రతిప్రాతప్రతులపాక
ము.)

కో

కో¹. వి. ౧. (యుద్ధాచలంబు) ఉత్సాహసూచక
ముగా చేయుఅజపునకు అనుకరణము. (దీనికమ్మే
డితరూపము 'కోకో')

క. ఏయుండు పాడువుం డడువుండు, వ్రేయుం
డనుచు వారు జాహ్నువీతనయుం గడుక, డా
యును మనసైసికులుక, గో యని తలపడ్డఁ
బోరు ఘోరం బయ్యెక. భార. భీష్మ. 3.
రం౯.

సీ. కో యని యాచ్ఛమఁ గుప్పించి దాటుచు శే
లలు నాకుచు నీల లిడుచు. అప్ప. రా. యా.
౯౦.

౨. ఏడ్చునందగుధ్వనికి అనుకరణము.

చ...అక్కఱఁగట కోక జాత్రువులుఁ గో య
నునేడ్చులు నుప్పతిల్లెడుక. శై. భా. ౧. ౫౭.

క. అనుచుఁ దనూజల నిద్దఱఁ, గొనగోటం గిల్లి
వారు కో యని యేడ్చెక. శుక. ౨. ౨౫౭.

ఉ...కో, కో యని కూయుఁగాఁ గుతిక కోసిన
లోకమువారు తిట్టరే. వి. పు. ౭. ౧౧.

3. భయంకరముగా అజుచుటయందలిధ్వనికి అను
కరణము.

క. పని గల్గి నీరపాత్రము, గొని యుగిటి కేఁగు
దెంచి కో యనుకూతల్, విని చేరిన వికృతా
కృతిఁ, గని యున్నాఁ డన్న యేమికతమో
యెఱుంగక. శుక. ౨. ౫౩౭.

ర. కోయిలకూతయందగుధ్వనికి అనుకరణము.

క. కోయిల లంతయుం గనుఁగొని, కో యని కూ

యంగఁ జలుకగుంపులు కిమకం, బాయనినె
మైగములఁ గెం, బాయలు దులకింప వెక్క
సంబుగఁ బల్కెన్. చిత్రభా. 3. 32.

౫. ఘోషకుడు (=చాటించువాడు) అతిచుచు
చేయుధ్వనికి అనుకరణము.

ఉ...అంబుజబాంధవుఁ డస్తనీమమక, బోయి
నఁ జూచి వేచినతమోవిధుఁ డంప దినాంత
యోధుఁ డీ, చామఁ దదీయపత్నిఁ తెలుచం
బడసిడిచికోంచుఁ బోయెమం, గో యనుమా
డ్కి నంతట శకుంతలపంబు నెలంగ నెల్లె
డక. పారి. ౨. 30.

కో². (✓కొను) కొన్ని పట్ల కొనుధాతువునకు ఆదే
శముగా వచ్చునది. (ఉదా: కోపయ్య, కోకొ
య్య, కోరు, కోను, కోము, కోక, కోక, మొ-
చూ. కొను.)

ఉ. పుష్పవరక్తిచే నెనయుపల్లవకోటులు చూఱ
నేల కో, కొ మ్మని కూడి కొవ్వలపుఁ గూర్చె
బలీ నునునస్సమాహూయ. కృ. శకుం. ౧.
23.

మ...కన్గోఁ జాలక...నను. ౨. ౪౧.

ఉ...సద్గురుడు ముందుగఁ గైకొన తేను గోన
టం, చాజగతీశచంద్రుఁడు మహానియమం
బోసరించె మించుగక. చెన్న. ౨. ౨౦౨.

కోంకణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రేణుక, జమనగ్నిభా
ర్య, పరశురామునితల్లి.

కోంకణము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొక దేశము.
(ఇది సహ్యాద్రికిని సముద్రమునకును నడుమ ను
న్నది.)

కోంకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. (కోడియొక్క) కోం
అనుకూత.

ఉ. కోంకృతి చట్టనాంగణనిమంజకుటీకృకవా
కురాజిచే...విసంబడక. రామా. ౨. ౧౦౪.

క...కుక్కుటములు చక్కణమున గోంకృతి సలి
పెక. రామా. ౨. ౧౦3.

కోంగు. స. క్రి. గొలుగు. (శ. ౪, బ్ర)

నీ...ముంపనసంజ్ఞ యలరుచు నుండును గోంగు
ట బోడింపు గొలుగుట యన. ఆం. భా.
౨. ౧22.

కోచే. విణ. (త. కోశై.) పిటికి, భీరువు.

ఆ. ఓరి కోచబంట యొక్కించు తేనియు, మగ
తనంబు లేక పగతుఁ జేరి, కొలుచుచుండి వా
లికొడుకు నం చిటువలె, శిష్యుకొనఁగ నీకు
సిగ్గు గాదె. ఆచ్య. రా. యు. ౧౨౦.

క. అని తమవార దూతాదుధన, మని మారీచవ్ర
హస్తపూర్ణుడుకా, ద్యనిమిషరిపుమత్తులు
మా, గొన్ని నిలువఁగ లేక చనిరి కోచతన
మునక. ఉ. రా. 3. ౪౮. ఆం. భా. ౨.
౨౨౧. వేంక. మాన. ౫2.

వి. పిటికితనము, భయము.

గీ... ఉద్ధతులముల్కు, గారిసందర్శన మొనర్చె
గారవమునఁ, గోచ యొక్కింత లేక యా
రాచపట్టి. రంగా. ౧. ౧౬౮.

జ: కోచవాలు.

కోచేవాలు. ఆ. క్రి. (కోచ+పాటు) భయప
డు, భీతిల్లు.

గీ...ఒకవానరంబు...ఆడెడుఁ దమఁ జూచి కోచ
వవాలు, రక్కసుల నొక్కకోరణం బెక్కి
నగుచు. రామా. ౬. ౨౦3.

గీ...వేప్పు, రాచవారలు నాకత్తిఁ గోచవాలు,
నితఁ డనఁగ నెంత బలహంత యేల సంత.
చంద్రా. 3. 33.

చ. భిదురధరుండుఁ జక్రియును తెట్టుగ దీర్చి
చార మింత చేయుమరఁట డెత్తుఁ డెంత
బలియుండో కదా యని కోచవాలు కిట్లు
దుటున వానిఁ ద్రుంతు నను నొక్కనిఁ బంపి
న నంటి చాలదే, యిది నెర నైనబంటుతన
మిట్టిది నీక తగుక గుమార కా. ప్రభా. ౨.
౫౮.

కోడు. స. క్రి. బియ్యము మొదలగువానిని చేటు
లో బోసి ప్రక్కవాటుగా ఇటు నటు త్రిప్పు.
చ...కప, ద్వికౌసలు చూడుచుం దనుజాస్త్రపులు
దోడుచు గాడ్చుకడ్చులో, గునుకులు గో
డుచు న్యరుణుగుండియఁ జేడుచు...కకు. ౫.
౧౨౩. (గునుకులు=ధాన్యవిశేషము. గునుకు
లుగోడుచుట:-బాధ కలిగించుచు.)

కోత. వి. (√కోయు.) ఛేదనము, ఖండనము; హిం
స, బాధ.

క. వెడగోతల నెత్తు రొలుకఁ బడఁద్రోవిన వచ్చి
కుక్కుపదుపు చెనుకకుఁ, జడినఁ గబలింప
నొల్లక...భార. కాం. ౩. ౫౦౮.

ద్వి. కమలాక్షి తుచ్చభోగముల కానించి, యము
నిచే గోతల కమ్మ నే నోర్వ. ద్వి. సారం
గ. ౧. ౨౮ సా. ౨౨ పం.

(వ్యవ) అత్త గారికోతలు ఆమె పడలే కున్నది.
కోతపట్టు=కోతకోయ నారంభించు.

(వ్యవ) వారిచే మొన్న నే కోతపట్టినారు.

కోతకునచ్చు=కోసెడిపదనికి వచ్చు.

(వ్యవ) ఇంక నెలకుఁ గాని యీచే మ కోతకు
రాదు.

కోతవ(వ)డు. అ. క్రి. (కోత+వడు) ౧. ఖం
దితమగు, నశింపడు.

సీ. ఎచ్చోట ముచ్చిచ్చు నేడేసినాల్గులు కొండ
నాల్గులదాఁకఁ గోతపడియె. భీమ. ౩. ౩౭.

క. ఏమంగము గొని కూర్చుడు, పాయక విప్రు
నకుఁ దాను బాధకుఁ డగు వాఁ, దాయంగ
ము కోతపడక, పోయెద నన రాదు తనకు
భూపతిచేతక. విజ్ఞా. ప్రా. ౪౭.

౨. హింస జొందు, బాధిత మగు.

గీ. కువితమానముడై పృథా కోయఁ బనిచె, నకట
యిటువంటికువిభుఁ డెందైనఁ గలఁడె, కా
లుచే గోతపడలేక కడకుఁ దొలగఁ, గా

లు చేఁ గోతపడఁజేసె నాలతాంగి. సారం
గ. ౩. ౧౨౦.

కోతి=కోతి. వి. (క. కోతి. త. కోంది) ౧. మ
ర్కటము, వానరము.

సీ. కోతికి జలతారుకుల్లాయి యేటికి విరజాజి
పూదండ విధవ కేల. రామలిం. ౩౩.

సీ. కోతి కొబ్బెరకాయ కొన కెక్కి పడఁద్రో
యు దానిజలంబులు ద్రావఁ గలఁడె. రామలిం.
౧౭.

ఉ...అకట కోతికి మానిక మేల...దశా. ౧.
౨౯౫.

సా: కులమింటికోతినైనను పెండ్లాడుట మంచి
ది:-అందము లేకపోయినను కులీనురాలిని పెం
డ్లాడుట శ్రేష్ఠము.) తా: జెడ్డకోతి వన మెల్లఁ
జెరిచినట్లు:-తాను చెడుటయే కాక తక్కిన
వారిని కూడ చెడుచుటను దెలుపును.) కోతిపుం
డు బ్రహ్మరాక్షసి యైనట్లు:-చిన్నకష్టము పెద్ద
కష్టముగా పరిణమించుటను దెలుపును.) కోతికి
కొబ్బెరకాయ దొరకినట్లు:-అనుభవించ లేనివా
నికి అనుభవయోగ్య మగుపదార్థము దొరకుటను
దెలుపును.) నిప్పు ద్రొక్కినకోతికి సివ మెత్తిన
ట్లు:-స్వభావముచే చపలఁ డైనవానికి మఱి
యొకచాపల్యకారణము గలుగుటను దెలుపును.)
చ...నిప్పు ద్రొక్కుకోతికి సివ మెత్తుచంద ము
ది త్రిప్పుట కేరితరంబు భూవరా. రంగా.
౨. ౨౨౬.

జ: కోతికొమ్మంచి, కోతిగుమ్మకట్ట, కోతిపుల్ల
లు, కోతిమామిడి.

కోతికొమ్మంచి. వి. (√కోతి) బాలు రాడెడి
యొకయాట. (ప్రా.వా.)

కోతిగుమ్మకట్ట=కోతికొమ్మంచి. (ప్రా.)

కోతిపుల్లలు. వి.వి. (√కోతి) మగ్గపులకదార
ములను మీఁదికిఁ దగిల్చెడిపుల్లలు.(శ. ర, ప్రా.)

కోతిమామిడి. వి. (✓ కోతి) కపికవము, అం

బాళము. (దీనిచండ్లు కోతికి ప్రియములు.)

కోదాడు. వి. ఓ. తాళవృక్షవిశేషము.

నీ. ముక్కుదాడిమ నీ మొగలింగ కోదాడు
...హంస. క. ౧౧.

సా: ఈదా డన్నచో కోదా డపట=ఎరురె
త్తుగా ప్రవర్తించుట. (చూ. ఈదాడు.)

కోక. వి. వస్త్రము, బట్ట (వాడుకయందు ప్రేమ
ప్రపర్యయమై యున్నది.)

ద్వి. కోక లుచుకుచు బాకి క్రొవ్వి...బస. పు.
క. ౧౦౧ పా. ౪౦ పం.

గీ. ఇట్లు పర్తించియును నాతఁ డేమియందుఁ,
గళపళముఁ జెందఁ గూడుఁ గోకయునులే
క. శుక. 3. 32౫.

గీ. అపుడు గురుభామ చిత్రాంగి యలమి బలిమి,
నొడిసి పట్టినఁ బైకోక విడిచి చనియె. సా
రంగ. ౨. ౧3౨.

నీ. కులలఁ గూడమ తొలఁగనీయును పైట
మీఁగాళ్లపైఁ గోక మెలఁగనీదు. దశా. ౧౦.
౧౦౯.

కోకదేవము. సం. వి. ఆ. పుం.పాపురము. (రా.ని.)

కోకనదము. సం. వి. ఆ. న. ౧-చక్రవాకములను
కూయునట్లు చేయునది-చెంగలువ, ఎఱ్ఱకలువపూ
పు. ౨. చెందవ్వి, ఎఱ్ఱతామరపూపు. (మే. ని.)

కోకము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. జక్కవ, చక్రవాక
ము. ౨. తోఁడేలు. 3. కప్ప. క. ఈతచెట్టు.

కోకిలము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. పికము, కోయిల.
(నైష. క. ౨౦.) ౨. కొఱవి. 3. ఛందోవిశేషము.

కోకిలాక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. ములుగొలిమిడి.

కోకిలావాసము. సం. వి. ఆ. పుం. మామిడిచెట్టు.

కోకిలేళ్ళుపు. సం. వి. ఉ. పుం. నల్ల చెఱుపి.

కోకిలోత్సవము. సం=కోకిలావాసము.

కోగెల=కోయిల², కోవెల². వి. (సం. కోకిలః. తు.

కోగి²) పికము, వనప్రియము. (చి. ని. శ. ర.)

కోచము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. సంకుచిత మ
గునది, ముడుగునది. ౨. సంకోచించు జేయున
ది, ముడుగుఁ జేయునది. వి. ఆ. పుం. సంకోచ
ము, ముడుగుట.

కోచే. వి. జలజంతువిశేషము. హంస. క. ౧౦౬

కోచుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. జాలివానికి కటిక
దానియందు పుట్టినసంక్లిష్టజాతివాడు.

కోజాగరము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆశ్వుయుజపూ
ర్ణము (కోజాగరి=ఎవఁడు మేలుకొని యున్నాఁ
డు? అని లక్ష్మీ ఆనాటిరాత్రి ప్రశ్నించును-క
ల్ప)

కోట. వి. (సం. కోటః. ప్రా. కొట్ట, కోట. క.

కోటె.) ౧. దుర్గప్రాకారము, రాజధానిమట్టు
నుండుప్రహరి.

గీ. అమరు హీటకమయకపాటములతోడ, గురుత
రం జే నయవ్వీటికోటగవను. నైష. ౨. ౪౨.

నీ...ప్రాకార మగుఁ గోట యన ... ఆం. భా.
౨. ౧౨.

౨. చుట్టును ప్రాకారము కలిగి రాజవాసస్థానమ
గుపురము.

నీ. కోట యేమట కట్టఁ బాటించి గడియు భా
ణంబు గొల్పును గట్టియును, నేయి నూత
యును నానాయుధములు నౌషధములు నా
భీలయంత్రములు గూఢములు లోనుగా
నందు వలయువాని సమగ్రములుగ సంపాదిం
చి...భార. కాం. ౨. ౨౪౪.

పెట్టనికోట=కట్టక యేర్పడినకోటవంటిది, ఆయ
త్నముగా లభించినరక్షణసాధనము.

ఉ. పెట్టనికోట నీకు హరి...భార. ఉద్యో. ౧.
౨౯౭.

తరల. వినుము కొరవకోటికిం దనవిల్లు పెట్టని
కోటగా, నని యొనర్చి...భార. స్త్రీ. ౨.
౧౭౪.

కోటకొమ్మదుర్గప్రాకారశిఖరము.

గీ...సొల్లుఁ జూడఁ, బట్టనముకోటకొమ్మలపం
క్తి గగన, మండలస్త్రీకి సంపంగిదండవోదె.
ఆము. ౨. ౫.

గీ...చెలగి కోట, కొమ్మలం దాడుతెలుగంటికొ
మ్మ లిడెడు, వేల్పుదొరమానికములు నవ్వీటఁ
దనరు. నీలా. ౧. 3౧.

కోటఁడు. వి. (త. కోట్టాన్.) గ్రుడ్లగుబ.

క...కోటఁడు, పావకీలాధిఁ గాలి భన్తం బ
య్యెన్. నేం. పంచ. 3. 3౪౧.

ఉ. ఘొక్కని మాటిమాటికిని గోటఁడు బల్కెడు
వామదిక్కునం, జొక్కటమై ఫలించు మన
కోభనకార్యము లెల్లఁ డిట్టిభా. క్రీ.డా. ౫౧.
ఆం. భా. ౨. ౯౧.

కోటకుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొకసంకీర్ణఁ
తివాఁడు. (వీనికి గృహకారకత్వము వృత్తి)

కోటము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. దుర్గము, కోట.
(కల్ప.) ౨. కొటిల్యము, మటిలత.

కోటర(ట్ర)ము=కోడంట్రికము. వి. (✓ కో
డలు.) కోడలితనము.

(న్ను సెత్తము, కోడంట్రికము.)

చ. అయమిఁ జేసి కోడలన కప్పడు దానిగఁ
జేసే నమహా, పురుషునిపాలికిన్ బతులు వో
వగ వీరలతోన యేను తె, చెయ్యర జని కో
టరంబు దగఁ జేయుదునో యటుగాక పాడి
మై, వరపుడ మోపి చేయుదునో వారికి మా
ధన నిశ్చయింపుమా. భార. ఉద్యో. 3.
౧౧౨.

నీ. వైవాహిక క్రియావ్యసనంబు గొన్నెండ్లు గొ
న్నెండ్లు కోడండ్ల కోటములును. వి. పు.
౫. ౧౨౭.

ఉ. రాయిడికత్తై నైనపెనుబ్రామిడియత్తలయిం
డ్లఁ గోట్రముల్, నేయువిలాసిను ల్లునుకు
సెందగ...విక్ర. ౬. 23.

కోటరము. సం. వి. ఆ. పుం. న. నిమ్మనాము,
చెట్టుతోట్టి.

కోటరావణము. సం. వి. ఆ. న. తొట్టి లున్న చె
ట్లు గలయడవి.

కోటరించు=కోరాడు.

(పంచ ముట్టెతో నేల కల్లగించు.)

నీ. చిలుతయై గురుతరస్థితి రొప్పి మప్పించుఁ
గోలమై లీలమైఁ గోటకంచు. ల.వి.౨.౧౦౨.

కోటటికము=కోడంట్రికము. వి. (✓ కోడలు.)
(కోడంట్రికము, న్ను సెత్తము.)

చ. పలుకుబడంతి యేయువిదపజ్జల గోటటికం
బు నేయు. రామా. ౧. ౨. (శ.ర.పా)

కోటవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. దిసమొలగలయాఁ
డుది, నన్నిక. ౨. దుర్గాదేవి. (కల్ప)

కోటానఁగోటులు. ౨. బ. (కోటులు + కోటు
లు-శ. ర.) పెక్కుకోటులు.

క. కాటుకకొండలకైవడిఁ, గోటానంగోట్లు మిం
ట ఘూర్ణిల్లచు సం, సోఫిటించు మేఘగణములు,
గాటంబుగ వృష్టి గురియఁ గరగి జగంబుల్.
మత్స్యపురాణము. ౨. 3౧.

క. హటకములు దక్షిణగాఁ, గోటానంగోటు లా
సగి మంభిని యెల్లం, బాటించి ధారవోసె
ను, హటకగర్భప్రభావుఁ డగువరరుచికిన్.
విక్ర. ౫. ౧3౦.

నీ. కొండలు మ్రాముఁ గోటానఁగోటులు వృథి
వి బీటలువాఁడె జెలుకువాచుభా. రా.య. ౨.
౨౬3.

కోటి¹. వి. (సం. కోటి.) నూలులక్షలసంఖ్య.

(ఈక్రిందిప్రయోగమునుబట్టి తెనుగుపదముగా గ్రహించబడినది.)

క. తడవగ వసమా యెందుల, నెడవనిసిరు లేరికైన
నెఱుంగగ వచ్చుక, నొడువక కోటికి నెత్తి
న, పడగలచే గోమటిండ్లబంగరుమరిగల్.
యయా. గ. ౮౮.

కోటికిబడగయెత్తు = కోటిశ్వరుల డైనట్లు జెం
దా యెత్తుకొను, ధనాధ్యుడగు; ఘనుడగు.

క. అన నిట్టిపలువయలపుల, కను గోటికిబడగ
యెత్తి గుటి యగునెడ్లక, నిను నమ్మరాదుగా
కట్టనరిచితే నిట్టిలంచ మొనగనె నీకుక.
కళా. 2. 22.

కోటి². వి. వేగు, చారుడు.

కోటియడు = చారుల నియమించు.

క. చెడ విజ్ఞి యడవిఁ బడి యెడ, నెడ గట్టులకు
దలఁ గోటియిడి లోంగడకుక, దడుకు వొడి
ఓంచి యాకుల, గుడిసెల పనియించె మంత్రి
గురుభటయుతుడై. ఆము. 3. ౧2. (శ.ర.పా.)

జ: కోటికాడు.

కోటి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. గ. కోణము, అంచు. ౨.
అగ్రభాగము, చివర. 3. చాపాగ్రము, వింటి
కొవ్వ. ౪. ఆతిశయము, పెంపు. ౫. సంఖ్యావిశే
షము, నూలులక్షలు. ౬. వర్గము, సముదాయము.
(ఉదా: మనుష్యకోటి, ప్రాణికోటి, మొ.) ౭. వా
దమునందు ఒక పక్షము. (ఉదా: పూర్వపక్షకో
టి. కల్ప.) ౮. (గణిత.) భుజకర్ణ భిన్న మగుక్షే
త్రావయవరేఖా భేదము.

కోటికాడు. వి. (కోటి² + కాడు - స్వార్థమున.)

వేగువాడు, చారుడు. (శ. ర.)

కోటిజిత్తు. సం. వి. త్. పుం-పండిత కోటిని జయించినవాడు - కారిదాసకవి.

కోటిపాత్రము. సం. వి. అ. న. శనిపాత్రము, త్రెడ్డు.

కోటిరము. సం. వి. అ. పుం. గ. జటాకాటము, ఋ
షులు తలపై కొమ్మువలె వేసికొనుజడలముడి.

(అ.ని.) ౨. నకులము, ముంగిస. 3. ఇంద్రగోపకీట
ము, ఆరుద్రపురుగు.

కోటిరుడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుడు.

కోటివర్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. స్పృక్క యనుగంధద్ర
వ్యము.

కోటిశము. సం. వి. అ. పుం. మట్టిగడ్డలు పగులగొ
ట్టెడికొయ్య, లోప్త భేదనము.

కోటీరము. సం. వి. అ. పుం. గ. కిరీటము, బొమిడి
కము. ౨. ఋషులు కరనున కొమ్మువలె వేసికొను
జడలముడి, జటాకాటము.

కో. పాణా ఫణి భజతి కంకణభూయమైశే, సో
యం మనోహరమణీమణీయుముచ్చైః, కోటీ
రబంధనధనుర్దణయోగపట్ట, వ్యాపారపారగ
మముం భజ భూతభర్త. సం. నైష. ౧౧.
౧౮.

కోటీశము. సం = కోటిశము.

కోటేరు. వి. విపరీతబద్ధలాంగలము, దుక్కికి పోవున
పుడు గాని దుక్కియై మరలినచ్చునపుడు గాని
పణత మీదుగా కాడికి తగిలించిన నాంగలి.
(దీనిని కవులు చక్కనిసోగముక్కున కుపమాన
ముగా గ్రహింతురు.)

నీ. కోటేరనంగను గొఱలు విపర్యయబద్ధలాంగల
సంజ్ఞ... ఆం. భా. ౨. ౨3౨.

ద్వి. మీటైనయెడ్డులమెడకాడిమీద, గోటేరు
వైచి... పరమ. 2. ౫3౧ పా.

క. కోటేరు వెట్టిన ట్టా, పాటీరనుగంధినాన భా
సిలు ననఘా. ఇందు. ౨. ౧౬౪.

నీ. మీటేరుపడి మంచికోటేరు వెట్టినమురువు
చూపట్టెడుముక్కుటెక్కు. వార్తకి. 3.
౧౧2.

కోట్టము. సం. వి. అ. పుం. దుర్గపురము. (అమరనుభ.)

కోట్టారము. సం. వి. అ. న. గ. దుర్గపురము. ౨.
పావంచ, కొలనిమెట్టు. 3. నూయి. (విల్వమున.)

కోతము, సం. వి. అ. పుం. మండలాకార మైననుచ్చ
లు కలిగిగడు ఒకజాతికుష్ఠకోగము.

కోతరము. సం. వి. అ. పుం. అంకోలము, హిడుగు.

కోతరపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వృద్ధదారకము,
బొద్ది.

కోడ. వి. ఒకవిధమగునాలు.

నీ. నా అటంచనంగను మీలు వాప్యాంకురావరి
కోడమనంగను బాలుమఁ దద్వి, శేషనామం
బు... ఆం. భా. ౨. ౩౫. (ప్ర. పా.)

కోడంగి=కోణంగి. (క. కోడంగి.)

ద్వి. కోడంగిగతి బాలుఁ డాడు మనంగ, వేడుక
మతిఁ దొలఁ కాడంగ నాడు. పండితా. పురా.
౧౬౬ పా.

కోడంట్రిము=కోడంట్రికము. వి. (✓ కోడలు.)
(కోడటికము, కోడలితనము, స్తుతాత్వము.)
క... ఓ, రమణీమణి నీకోడం, ట్రిము నెలుంగరు
వారు యోగరసనిశ్చలతక. కళా. ౭. ౮౯.
ఆం. భా. ౨. ౧౧౧.

కోడంట్రికము=కోడంట్రిము, కోడటికము, కో
టటికము, కోటరము. వి. (✓ కోడలు) ౧. కోడలి
తనము, స్తుతాత్వము.
క... సకీ నాతనుజనకు నీవు సతివై కోడం, ట్రిక
మెపుడు చేసితివి నీ, మొకమీ నే నెలుంగఁ
దెల్పుము నిజంబు... ఉ. రా. ౪. ౨౦౬.

౨. కోడలిని అత్త వారు పెట్టుబాధ. (వా.)

కోడబడి. వి. భక్త్యవిశేషము. హంస. ౧. ౧౦౫.
(ముద్రి, ప్ర. పా-కోడిబడి. శ. ర. పా.)

కోడటికము=కోడంట్రికము. (కోడలు+టికము)
వి. (కోడంట్రికము, స్తుతాత్వము.)
నీ... కోడంట్రి మనంగఁ గోడటిక మంచన స్తు
తాత్వ మలరును... ఆం. భా. ౨. ౧౧౧.

కోడలితనము. వి. (✓ కోడలు.) స్తుతాత్వము,
కోడంట్రిము.

నీ. అత్త గారని బత్తి నడుగు లొత్తుచు శచీవన
జాక్షి కోడలితనము నెఱచ. దశా. ౩. ౪౯.

కోడలు. వి. బొ. (కోడు+అలు-శ. ర.) కోడు
కుమొక్క భార్య, స్తుత.

క. నుందరి నాకోడండ్లర, యం దభ్యర్చితపు నీవు
... భార. సభా. ౨. ౨౫౭.

క. లలితాంగిఁ బడసెఁ దనకో, డలిరూపముకం
టెఁ గడు బెడం గగురూపా, జ్జ్వలకాంతి గ
లుగుదానిక... భార. ఆర. ౩. ౨౬౬

నీ. అక్కటా హింసాదు లైనకోడండ్లర యొక్క
డనున్నారు... ప్రబోధ. ౫. ౮.

క. కల దాసూద్రవనశి శశి, కల దా ననఁ జాలు
నాకవికారపుఁగోడల్, నలదాలోలకటాక్షం,
చలదామనిబద్ధతరుణజనఖంజనయై. పాండు, ౩.
౬౦. ఆం. భా. ౨. ౧౧౧.

సా. కోడలు నలువైననో కుల మెల్ల నలుపు. కో
డుకు బ్రసితియుండ వలెను కోడల ముండ
మోయ వలెను.

కోడాడు=కోడాడు, కోరాడు. క్రి. ౧. కొమ్ముల
తోసాడును.

వ. ఇచ్చిధంబున నవ్వేవంశంబు లొంహొండ చం
డక్రీడఁ గోడాడుముండ. నృసిం. ౪. ౪౭.
౨. అపహరించు.

మ... అహ్లాని శూలంబు చే, కొని నారాయణుప్రా
ణముల్ రణములొక గోడాడఁ జూడక...
ఉ. హరి. ౬. ౪౫.

కోడి. వి. (సం. కుమ్మట. ప్రా. కుమ్మహో. శ. కోటి)
కుమ్మటము, అజ్ఞవాలు.

గీ. కొమ్మగోకో యటంచును గోళ్లు కూనె. హర.
౭. ౧౩౭.

నీ. ద్రవిణము వైపుదము లొడ్డి మాతృభ్రాతృగతిఁ
గోడిపందెము ల్కట్టువాడు. వైజ. ౩. ౬౯.
ఆం. భా. ౨. ౯౨.

జ: కోడిపేట, కోడి తెప్ప, కోడిపారు.

కోడిగ=కోడి. వి. (శ. కోడి-హరము) ౧. హరము,

సరము ? (రత్నములు వస్త్రములు మున్నగువాని యొక్క ఇరువదింటినమూహము. ప్రా. రత్నముల యిరువదింటినంజ్ఞ. శ. ర.)

సీ. కోయచేడకుఁ గంపుకోడిగల నొసంగి గురి గింజలను దీసి సరము గూర్చు. పార్వ. ౨.౨౩.

కోడిగము. వి. గ. వంచన.

గీ...ఉర్వి చేరె, నడుగుచూపరిబడదారియొడయ నింటి, కోడి కోడిగములవేల్పుప్రోడ యపుడు. దళా. ౫. ౨౬.

క. వీడక యిట్టుల నాటై, దేఁడులు విహరించ గగ్గ మిరవుగ నిలిచెన్, వీ డాపరికిని నాహరి, కో డిగ మేమనుమఁ డెల్ప గుణరత్న నిధి. ఉ. హ రిశ్చ. ౨. ౯౦.

౨. విలాసచేష్ట, శృంగారచేష్ట.

సీ. కడఁకఁ జేసినకోడిగముల కెల్లను బ్రతి చెనకు ట లొకకొన్నిదినములందు. అని. గ. ౧౧౯.

ఉ ... ఈ, కోఁతివిటుండు చేయువెడకోడిగము ల్లని మాటివత్తురే. భల్లా. ౫. (శ. ర.)

ఉ. మక్కయుఁ బోలె వెంటఁబడి కోడిగ మాడ క భావహర్తిచే, నిక్కడ నిల్వఁగాఁ దరమె ...చంద్ర. వి. గ. ౮౦.

౩. గేలి, పరిహాసము.

సీ. అతులితవేదవేదాంతచర్చల బ్రహ్మ వైనఁ గోడి గ మాడుహంసతతులు. చెన్న. గ. ౨.

౪. కొంటెతనము.

గీ. అధ్యసులు కోడిగములకై యాకు లెల్లఁ, ద్రంచి కాఖావితానము ల్బ్రొందివైన, మోడుపడియుం డె...కుక. ౩. ౪౩౯.

ద్వి. కినిసి బ్రాహ్మణుని శిక్షింప లే రనుమఁ, జెనఁటి కోడిగములు నేసి పోయెదవో. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౭౫౫ వం.

విణ. దుష్టము.

గీ. కోడిగపుఁగంతుయాతన కోడి వస్త్ర, కోడియై కూనెఁ గొక్కొక్కో యటంచు. అహ. ౩. ౭౧.

చ. ఇననిభుఁ డైన గౌరమముసింద్రు వివేకము వీ టిఁబుచ్చి యా, యనఘనిధర్మ పత్నికి నహల్య కు నాజడి దేఁడలంచివం, చనగతిఁ గూయు కోడిగ పుభాతి...విప్ర. ౩. ౪౮.

౨. వ్యర్థము, నిరవయోగము.

చ. పనిమజ్జి శేనికోడిగపుబాఁపని నీ వొకప్రొది నేసి వే, గొన్ని ముచ నావిలాసగుణరూఢి నెఱుంగనియట్లు పన్నిదం, బని కడు మించ నాడితి. యాడినమాటయఁ దారెన్నినన్, వెను కకుఁ బోకు మందుఁ జెల్లి వెండియు జంకెన లుల్లసిల్లఁగన్. విప్ర. ౨. ౮౩.

వ. అతం డొక్కనాఁడు ... దానీజనంబులు తన కాచరించుమాడిగంబులఁ గోడిగంబులం జేసి కూడునీళ్లకుం బాసి గానిపడు మయంబున... వేం. పంచ. ౩. ౧౮౭.

జ: కోడిగించు, కోడిగోడు.

కోడిగించే. అ. క్రి. (✓ కోడిగము.) శృంగారచే ష్టలు చేయు.

సీ. గొల్లయిల్లాండ్ర తోఁ గోడిగించుటఁ జేసి పగ కామిసహోదరతఁ జూప...గీ. కోఁతిలొలు మేనఁ దన కైనకొడువ లెల్ల, మాన్పుకొన పచ్చి భువనైకమాన్యలీల, నవతరించినకృష్ణుఁ డా ననగ మించె, నరసవిభుకృష్ణరాయభూ నాయకుండు. పారి. పీఠి. ౧౭.

స. క్రి. కోడిగముచేయు, పరిహసించు.

సీ. మండువేసవి నాఁటిమార్తాండబింబంబు గోడి గించువసిండిగుబ్బితోడ. కాశీ. ౪. ౨౯౪.

కోడిగోడు. విణ. (కోడిగము + ఈడు) కోడిగము చేయువాఁడు.

(కొంటెవాఁడు.)

సీ. తనరథంబునకు మాధవసత్యభామల గుఱ్ఱాలఁ జే సినకోడిగోడు. వరాహ. ౨. ౧౮౦.

గీ. నాల్కపై నువ్వుగిం జైన నాననట్టి, యారివే రంపుఁదపసి కయ్యంబు కడుపు, కూడుగాఁ

జేసి మెలగడుకోడిగీడు...చిత్రభా.౫.౪౩.

(శృంగారచేష్టాపరండు, విలాసవంతుడు.)

నీ. కుంఠెనీలకు నిచ్చి కోడిగీలకు నిచ్చి మిన్నక
వారకామినులకిచ్చి. విక్ర. ౭. ౧౨౪.

కోడిపీట. వి. (కోడి+పీట) బండిపాలుగట్టచివర
క్రింద ఎత్తుగా నుంచెడుమోపుడుకోయ్య, అను
కర్నము.

నీ. పంకరుహంబులు బండికన్నులు ... ఆకోకము
ల్లోడిపీట...కు. సం. ౪. ౪౩౯.

కోడిపోరు. వి. ($\sqrt{\text{కోడి}}$) కుక్కుటకలహము, ద్యౌ
తభేదము. ఆం. భా. ౨. ౩౦౬.

కోడియ=కోడె.

వి. (కోడెదూడ, గిత్త, వత్సతరము.)

గీ. తలఁకియోతండ్రి యాకోడియలను బట్టి. నీలా.

౨. ౬౨.

చ. గొట్టియలమంద యాబనులగుంపు ... తఱుపు
లగాడి కోడియలదామెన గాదలఁ గొల్పు
గల్గియే, కొఱఁజయు లేక యుండు నొకగొల్ల
త...వేం. పంచ. ౧. ౫౮౬.

కోడితె (తె) ప్ప. వి. (కోడి+తెప్ప.) కనుతెప్పల
యందు కలుగుకోగవిశేషము.

ద్వి. చెప్పఁ జిత్రము గోడితెప్ప వెర్రినదో, తప్ప
వోనోపునో తడికంటివిధమొ. బస. పు. ౩.
౭౮౮ పం.

ద్వి. గ్రుడ్డికన్నారకన్ను కోడెప్పుకన్ను. పండి
తా. మహిమ. ౨౭౩. పా.

కోడి=కోడిగ. (శ. ర.)

కోడు¹. వి. డా. (మంచములు మున్నగువాని)
కాలు.

ప... పగడపుఁగోళ్లపట్టెమంచముల...దశా. ౧.
౧౪.

నీ....కోడనఁగ ఖట్వాంగ మెనఁగు. ఆం. భా. ౨.
౧౬౪.

కోడు². వి. డా. ఊరివరినీటిపల్లము. (శ. ర, వా-
కుల్యావిశేషము. చి. ని.)

ఉ...కల మెడచేసిన నేతయు రెత్తి కాల్పులుం, బా
యలు కోళ్లు నూతులును బావులు రాట్లములుం
జలార్థమై, చేయఁగ నాయె గాక మఱి చేయ
నినాఁడవి తామె పుట్టునే. ద్వా. ౬. ౭౦. భీ
మ. ౩. ౨౨.

ఉదా: ఏళ్లును కోళ్లును ఏక మగునట్లుగా వర్షము
కురిసినది.

కోడు³. వి. రేఖ, గీత.

నీ. ఖట్వాంగరేఖలు గనుపట్టుఁ గోడు నా...ఆం.
భా. ౩. ౫౩.

కోడుతాఱు. ఆ. క్రి. పండినవైరు మిక్కిలియెం
డు. (శ. ర, ప్రా.)

కోడె=కోడియ. వి. ౧. కాండికి మరచఁ దగినమగదూ
డ, గిత్త. (శ. ర.) ౨. గోవునున్న గువానిమగదూ
డ; ఎద్దు, పృషభము.

నీ... కోడె యనఁగఁ జెయ్య యనఁగ. గీ. గో
ప్రభృతి పుంస్త్ర్యుపత్యము... ఆం. భా.
౨. ౨౬౨.

నీ. ఆదికాక్వరము పినారంబు నలుపు నీకొండచెం
పల గోవుకోడెవోలె. వరాహ. ౬. ౮౭.

ఉ...శూలపాడికిం, గా లొక పైమొ కుంటి
వలెఁ గన్నడుమన్నది లేక కోడె నే, వేళల నె
క్కుచుం దిరుగ వెట్టియె... పార్వ. ౪. ౯౨.
౩. విలుఁడు.

గీ. అడిగినంతయు కోయిచ్చినట్టికొత్త, కోడె
జేనాని తను వెళ్లఁ గొట్టుటయును, బ్రాంతి దన
పల్కులంజయఁ బాయలేక, బ్రేడ యించుక
లేనిచేబోడినాఁడు. కవిక. ౪. ౯౯.

విణ. తరుణము, కడుమది.

క. మద మొదవుకోడెవిలులకు, హృదయపుటాం
తరములొన హేమాహేమిక, బదివేలమున్న

భులు పుట్టుదు రాసీమాటికుచవటుత్వము గ
న్నక. హంస. ౧. ౨౧౨.

కా. కామాంధుల వెలనాటికోడెవిధవ... క్రీ
డా. ౨౦౯.

సీ. కోడెజక్కవగబ్బిగుబ్బుచన్నులమీదఁ దరఁగ
పయ్యెదకొంగు పారలి పడఁగ. దశా. ౯.
౧౩౦.

౨. మగడి.

గీ...ఎవరి, నెదిరి కొమ్మలఁ గుమ్ములఁ గదిసి కో
డె, తఱపులను బొడ్చుచు... నీలా. ౨. ౪౩.

(వ్యవ) ఆయాపునకు పుట్టినది కోడెదూదా ?
పెయ్యదూదా ?

కోడెపాయము=తాపణ్యము, యావనము.

మత్తకోకిల. కోడెపాయపుగబ్బిగుబ్బెతఁ గూర్చి
వేలుపుఁ బ్రోడ దాఁగోడియై యొక రేయి కూ
యిడ...సమీర. ౧. ౨౧౪.

జ: కోడెకాడు, కోడెకొండ, కోడెగాడ్డు, కో
డెతనము, కోడెత్రాచు, కోడెరాకు.

కోడెకాడు. వి. (✓కోడె) ౧. యువకుడు, త
రుణుడు, పడుచువాడు.

ఆ. కోడెకాడనంగ గోవాళ్లు నాఁగను, యువజ
నాఖ్యి లొప్పచుండు రెండు. ఆం. సం.మాన.
౨.

గీ...మించుబోండ్లఁ గూడి జలశ్రీః గావించు
కోడెకానిఁ, దలిరువిల్కాని నగుచక్కడన
మువాని. దశా. ౬. ౭౪.

౨. యావనమునకు పూర్వదశయం దున్నవాడు.

గీ. కోడెకాడు కొమరుఁ డనఁ గొండి కనఁగఁ,
దగుఁ గుమారుడు తరుణుడు దనరు వయసు,
వాడనుచు బలుకంగ...ఆం.భా. ౨. ౧౧౨.

౩. విటుడు, పల్లవుడు.

ఉ. ఎన్నఁడుఁ గాను వీస మొక టిచ్చినవాడవు
గావు నీట నీ, వన్నియకోడెకాండ్రు తగ వార
వధూటులై యొసంగునా, చిన్నెలు నీవు

చూచియు నీసీతల వంపఁగ నేర వన్నిటకా,
విన్నతవంబు దాల్చితివి పెద్దగ నిన్నిక నా
డ నేటికి. విప్ర. ౨. ౨౭.

సీ...గోవాళ్లు బాజాఁగు నాఁ గోడెకాడు, గీ. వె
చ్చకాడు ననుపుకాడు వేడకాడు, లం
జెకాడు మిండఁ డనఁబల్లవుఁడు దనరు. సాం.
ని. మాన. ౨.

కోడెకొండ. వి. (కోడె+కొండ) హిమాలయవర్ష
తము. (పృథువక్రవర్తి భూమిని ధేనువునుగాను
హిమవంతమును దూడయగను జేసి రత్నములు నో
షధులును పిడిక నని పురాణప్రసిద్ధి.)

ఉ. ఎన్నఁటిమాట నీ వెఱుఁగుదే తుహినాచల
మాట మేనకం, గన్నులఁ జూపి యంపనెగఁ
గ్రాచినకాఁకకుఁ జల్లఁజల్లఁ దా, లొన్న
విరాళినాటివలిగొజ్జఁగనీటఁ జామయ్య ధా
త్రికిం, బన్నినకోడెకొండ యొడఁబాటునఁ
దార్చెదదంక మిచ్చడుకా. కకు. ౧. ౧౯౪.

కోడెగాడ్డు. వి. (✓కోడె) రేగాలి, మందమారు
తము.

సీ. నులుప శేలున్నవి నెఱయ ధైర్యంబును గం
దంపుమలకోడెగాడ్డుగములు. ప్రభా. ౫.
౧౭౪.

కోడెతనము. వి. (✓కోడె) ౧. పడుచుదనము. ౨.
విటత్వము.

ఉ. వచ్చి పురంబువాకిట రువారపుఁగోడెతనం
బులొడఁగ, నిచ్చకువచ్చుచేడియల నెచ్చరి
కించుచు...విక్ర. ౨. ౨.

౩. జాణతనము, ప్రాణి.

(సీతారాములశ్రీవర్ణనము.) సీ. సరులు చిక్కులు
దీర్చి జవాళి కస్తూరి కులుకుగుబ్బలఁ బూయు
కోడెతనము. ఉ. రా. ౬. ౧౬౨.

కోడెత్రాచు. వి. (✓కోడె.) పడుచుత్రాచు
పాము.

నీ. మంగలకత్తిపై నంగ మంచినయట్లు కోడెత్రాచును ముద్దులాడినట్లు. వేణు. ౫౦.

(ఇట్లే కోడెపాము, కోడెనాగు.)

ద్వి. ఘన మైకయాపండు గణికాట్లు చేసి, యాడుచు మునుపటియవిధి పోనాడి, కోడెపామై యాడుకొనుచుండె నంత. ద్వి. శ. సా. ౨. ౬౬ పా. ౧౦ పం.

నీ. తమి నీలకంఠకంఠముల హారంబులబాగుఁ జూడెడుఁ గోడెనాగు వీడ. వాల్మీకి. ౩. ౧౪౩.

కోడెరాతు. వి. (✓ కోడె) వృషభవాహనుఁడు, శివుఁడు.

నీ. ఇటు కోడెరాతు మై నిడ్డరాములమేతసాంపు లీనెడుకొండఁ జూచినాడె. నరస. ౫. ౨౨.

(ఇట్లే కోడెపయాలివతీరుఁడు.)

చ. అలవి యెఱుంగ కోక్కపులి కల్గినవాడయి ధీతిఁ జెంది య, కోక్కలపగఁ దీర్చుకోదలఁచి కోడెపయాలివతీరుఁ డెప్పుడుకొ, మెలఁగదు వ్యాఘ్రచర్మ మనుమీనెఱుదాగు ధరించి కూరతా, కలన భవత్కులంబునకుఁ గల్గదు పోదు మృగాన్వయంబునకొ. శుక. ౨. ౨౪౪.

కోణంగి=కోడంగి. వి. (త. కోణంగి.) అంగములను వికారముగా చూపి జనులను నవ్వించుచు చిచ్చు మెత్తుదాసరి.

ఉదా: కోణంగిచేష్టలు, కోణంగియాటలు.

నీ. ఆశంబు నెపుడు నత్యాసక్తి నమృతనటుఁడు సేనగరిఁ గోణంగి యగుట. వైజ. ౧. ౪౨.

ప... గోవింద లిడుచు నెద్దులపైఁ దమ్మటములు తిడి మి తిడి మని మ్రోయ ప్రేయుచు వచ్చుకోణంగి దాసరులంగతులు గని. ప్రబంధ. ౭౮. హంస. ౩. ౨౯.

జ: కోణంగితనము.

కోణంగితనము. వి. (✓ కోణంగి) కోణంగిచేష్ట, చక్కిరింత. (త్రా.)

కోణమణము. సం. వి. ఆ. పుం-మంచపుమూలఁ దిరుగునది-మత్తుగణము, నల్లి.

కోణపుండు. సం. వి. ఆ. పుం-విడిక్కు పాలించు వాఁడు-నైర్మతుఁడు, మూలఁతేఁడు.

కోణము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఇల్లు లోనగువాని మూల. ౨. (క్షే త్రగ) యెండులేఖలు కలియఁచోటు. ౩. విడిక్కు, మూల. ౪. వీణ మొదలగువాద్యముల వాయించుఁజేరివంటిసాధనము (కమాను మొ); గంట లోనగువాని వాయించెడుకొడుపు. ౫. అంచు, మొన. ౬. కుజగ్రహము. ౭. లగుడము, దుడ్డుగట్ట. ౮. వాద్యభేదము. (కల్ప) ౯. శనిగ్రహము.

కోణాఘాతము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కమాను మొదలగువాదనసాధనములతో సారంగి మొదలగు వానిని వాయించుట. ౨. బహుధక్కలను బహుభేదలను ఒక్కసారిగా వాయించుట. కో. ధక్కాశతసహస్రాణి భేరిశతశతానిచ, ఏకదాయత్ర హన్యస్తే కోణాఘాత స్స ఉచ్యతే. (భరతుఁడు.)

కోణాలగొంది. వి. వి. మిక్కిలి యిటు కై నచీకటి మూల

మత్త కోకిల. బాలి దక్కి మఠాంతరాళవిశాలవేదులయందుఁ గో,ణాలగొందిఁ దపంబు నబ్బు జనంబుతాల్చులు దూలుఁ ద, ద్బాలికాకులనిస్తులస్త నపాలికామృగనాభివా, తూలికాహతిఁ బశ్యకాలి లిక్తూలికాశకలాకృతికొ. పాండు. ౫. ౨౯౬. (కోనాలగొంది. ముద్రి-ప్రయోగాంతరము లేదు.)

కోణిగి. వి. నతి, నమస్కారము.

ప... తులనీవనమందలిగదాధరనకుఁ గోణిగి కృతశౌచమందలి పాషహరనకుఁ దెలుచుట... ప్రబంధ. ౮౨౦.

కోణే. వి. (క. కోణే.) అంతఃపురము.

కా. కోణవాకిట వారి నిల్చి కులుకుండుత్తంపుఁజ
న్దుబ్బరే, జాణ్ కోందఱు కుంచెగిండియడ
పాల్పాగింప...నృపాలుఁ డంతిపురముం జే
రెం బ్రమోదంబునకొ. కుసల. ౨. ౮౮.

కోథము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మణితము, త
రువఁబడినది. ౨. గళితము, నాచినది.వి. అ.పుం.
౧. నేత్రకోగఁగదము. ౨. భగందరకోగవిశేష
ము. ౩. జాణుట. ౪. మణింతుట, చిలుపుట.

కోదండము. వి. (త. కోదండం. క. కోదండ.) బా
లదండనాధనము, సేరము చేసినబాలురు పట్టు
కొని నేలఁడుటకై మీఁదఁ గట్టినత్రాడు.
గీ. తొడలు వడిపెట్టి కోదండ మడరఁ గట్టి,రెట్ట
తఁగఁబెట్టఁ బట్టించు కేపు మాపు. హంస. ౩.
౧౪౧.

కోదండము. సం.వి. అ. న. ౧. విల్లు, ధనుస్సు.
౨. ధనూరాశి. పుం. ౧.కనుబొమ్మ. ౨. ఒకానొక
జేతము.

కోదండి. సం. విణ. (వ. నీ. వ.) విల్లు కలవాఁడు,
విలుకాఁడు.

కోదండరామములు. సం. వి. అ. పుం. బ. ఒక
జాతిపద్మ.

నీ. సన్ననూదులు పచ్చగన్నెరు గోదండరామము
శ్చేసర్లు రాయసర్లు. హంస. ౪. ౧౨౫.

కోదారము. సం. వి. అ. పుం. ఒక జాతిధాన్యము.

కోద్రంగము. సం. వి. అ. పుం. మంచె.

కో. కోద్రంగస్తు తమంగస్యాత్. అమరపద
పారిజాతము. (శ.ర.)

కోద్రవము. సం. వి. అ. పుం. కోరదూషము, ఆళ్లు.

కోన¹=కాన¹. వి. ౧. అడవి; తోట.

అ. గోల యిట్టికాణుఁగోనలో నిన్నొంటి,డించి
చనఁగఁ జనునె...ఆచ్చ. రా. అర. ౪౯.

చ...తిన్ననికన్నెచువిగుం, పునఁ బెనఁగొన్నచు

ల్లియులు పూచినకోనలు గాంచి యొక్క
చోక. వసు. ౨. ౨౦.

౨. కోన యనుదేశవిశేషము.

నీ. కోన విట్టేచ్చెఁ గొట్టినఁ దగిలె ... మనుచ.
౧. ౩౭.

జ. కోనతెంకి, కోన త్రిపురి, కోనమనికిపట్టు, కో
న మెకము.

కోన². వి. (సం. కోణ. క. కోణ. త. కోణమ్.)
౧. మూల.

ఉ...ఇందులకందున తేఁగి గొందులుం, గోనలుఁ
జూచునంత...దశకు. ౫. ౭౧.

నీ. కొంతకలులు గ్రమ్ముకోనలకోనల ఘన మైన
యోగిపుంగవులగవుల. పారంగ. ౩. ౨౩౨.
ఆంధ్రా. ౨. ౩౦.

౨. లోయ, కొండనందు.

నీ. మందరశైలంబునఁదు నొకానొకకోనలోఁగా
నలో గుమురు గాఁగ, బలసినవెదురుజొంపము
క్రింద...దశా. ౪. ౭౮.

వ...కారుపోతులకోలాచలంబులం బ్రతికబ్బంబు
లీనుకోనలుచు...మనుచ. ౪. ౩౭.

౩. కోన, ఆగ్రము.

గీ... తెలికన్నుఁగోనలయొక్కిరింత, నెక్కె బులు
కొంపఁ దూఁటువో నేయు మేటి.పాండు. ౧.
౧౬౧. (తెలికన్నుఁగోనలయొక్కిరింత=కుక్క
పాంగ-మయూర-వాహనము)

ద్వి. తోన శ్రీరంగ నాథుఁడు తెలిగన్నుఁ, గోనల
సమృతంబు గురియ నిట్లనియె. ద్వి. చరమ. ౫.
౪౨౫ పా.

జ. కోనతోడు.

కోన³. వి. గోనమూచము.

క... గో, బృందావ్యయంబు లలరుకొ, మం దనఁ
గోన యన. ఆం. శీ. ౩౨.

కోనతె(ఱ)ంకి=కోనమనికిపట్టు.

క...రక్కను, దడు దందుచు...ఒకయినుపద్రు
డ్డనఁ, బరిగొని యక్కొనలెంకిబంట్లఁ జదు
ముచున్. అచ్చ. రా. యు. ౨౪౪.

కోన త్రిమూరి. వి. ($\sqrt{\text{కోస}^1}$) వనచరము, కోఁతి.

గీ. మంచి మెడకోన త్రి మూమన్నెగాని, కత యె
టింగించ...అచ్చ. రా. కిష్కిం. ౯. (మంచి
మెడకోన త్రి మూరి=సుగ్రీవుఁడు.)

కోనమనికిపట్టు. వి. ($\sqrt{\text{కోస}^1}$) వనాకము, కోఁతి.

గీ ... కేసరి యనుకోనమనికిపట్టు, కలికి యంజన
యనునది గన్నవాడ. అచ్చ. రా. కిష్కిం.
౧౧.

కోనమలహారి. మి. వి. (సంగీ) రాగవిశేషము. ప్ర
బంధ. ౯౮.

కోనమొకము. వి. ($\sqrt{\text{కోస}^1}$) వానరము, కోఁతి.

గీ...మొనలి, కన్నులరాకాసిమిన్న కోనమొకం
పుగుంపులఁ దాగొని యంపవాన, గురిసె
...అచ్చ. రా. యు. 3౧౧.

కోనతేఁడు. వి. (కోస² + తేఁడు.) కోణపుఁడు, నై
ర్వకుఁడు. (క. ర.)

కోనాలకము. సం. వి. ఆ. పుం. న. సంఘసంచార
యై నల్లతోఁకయు తెల్లకడుపును గలఒక జాతిజల
పక్షి.

కోనాలక, సం. వి. ఆ. స్త్రీ=కోనాలకము.

కోనాలి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇ. ఈ. స్త్రీ=కోనాలకము.

కోనెఱు=కోనేఱు.

క...చెఱువు మడుపు లొండు కుంట చెలమ పడి
య కో, నెఱు బుగ్గ వాఁగు...హంస. ర. ౨౧౦.

కోనేఱు=కోనేఱు. వి. డౌ. (కోస¹ + ఏఱు-ర. క.

కోనేరి) చుట్టు మెట్లు కట్టిననలుచదరపుఁ జెఱు
పు, పుష్కరిణి.

గీ. నెగడుఁ బుష్కరిణి కోనే ౪ నగ...అం. భా.
౧. ౧౨౨.

కోవకత్రై. మి. విణ. (కోపము + కత్రై.) కోపము గ
లది (స్త్రీ.)

గీ. సుక్షత్రియకులంబు నిక్షత్రియుగఁ జేయుకొ
డుకుఁగాంచినయట్టికోవకత్రై. క్రీ. డా. ౧౨౯.

కోవకుఁడు. సం. విణ. (అ. వికా. అ.) కోపించు
వాఁడు.

కోవగాఁడు. మి. విణ. (కోపము + కాఁడు) కోప
ము గలవాఁడు.

గీ. నినుఁ గలయుభర్త కోవగాఁ డనగ నేల. సా.
రంగ. ౨. ౧౧౫.

క. దైవసాయనముని వెడలం, ద్రోపించినకోవగాఁ
డు ధూళి...భీమ. ర. ౧3.

గీ. అన్న మీతండ్రి కోవగాఁ డానా కాడొ.
కాశీ. ర. ౯౦.

కోవగించు. అ. క్రీ. (సం. కోపః-ఇది 'చిత్తగించు'
పంటిది.) కోపించు, కోపపడు.

గీ. మధుపసంగతిఁ గూడిమూడి నిద్రింపఁగాఁ గి
నుకఁ బద్దిన కోవగించె ననగ. తపతీ. ర. ౨౧.

గీ...ఆపడంతుక డెల్పినఁ గోపగించి. సారంగ.
౨. ౨౭౦.

కోవగిలు(ల్లు). అ. క్రీ. (సం. కోపః) కోవగించు.

గీ. వేగ మూహించుపుయా విధులింబముఖి కోవగిలిన
భావము సమృద్ధిలినభావ. గీ. మనుచుఁ దను నె
చ్చరించ...చంద్రా. 3. ౮౭.

కోవన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోపము గలయాఁడుది, భా
మిని.

కోవనకము. సం. వి. ఆ. న. చోరక మనుగంధద్ర
వ్యము కి.

కోవనకుఁడు. సం. విణ. (అ. వికా. అ.) కోపకి
లుఁడు, కోపము గలవాఁడు.

కోపనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కోపకిలము,
మండిపడునది. ౨. కోపము గలిగించునది. 3. వా
తాదికోపములను మిక్కుటముగా రేచునది.
వి. ఆ. న. కోపగించుట.

కోపసియము. సం = కోపముతవ్యము.

కోపము. సం. వి. అ. పుం. గ. కోదము, కినుక.

౨ దేహమందలివాతాదిదోషములలో నేదేని మిక్కుట మగుట, ప్రకోపము. (ఉదా : పిత్రకోపము, వాతకోపము.)

కోపయిత. సం. విణ (ఋ శ్రీ. ఋ) కోపింపఁజేయువాడు.

కోపయితవ్యము. సం. విణ (అ అ. అ) కోపింపఁజేయఁ దగినది.

కోపలత. సం. వి. అ శ్రీ కర్ణస్ఫోటాలత.

కోపి. సం. విణ (న. నీ. న్) గ మిక్కుట మగు కోపము గలవాడు. ౨ కోపము గలిగియవాడు. ౩. వాతాదులను రేయవది. వి. న్. పుం జలసారావతము, నీటిపావురాయి (కల్ప)

కోపించు. సం. అ. శ్రీ కోపగించు

క రక్కసులరాజు సీతో, మిక్కిలి కోపించినాడు.... రా. రా. యు ౧౫౨.

ఆ కొడుకుపాలు చూచి కోపించి కాకింగ, వలిరయమునఁ లేచి వలచి వార. పిష్ట ౨ ౬౫.

న శ్రీ కినియ.

మ. గురుశాస్త్రార్థగరిష్ఠు లైనబుధులకా గోపింపఁగా రాదు మల్లటా. నీతి. ౧౩

౬ అపదవాలును దమభటుఁ, గోపించుఁ గిపులఁ బాతకుల ఖారుల నా, రోపలఁ గూర్చుండఁగ నిడి, యాపాడి తగంగఁ దీర్పుఁ దని నియమించెఁ, ద్వా. ౬. ౩౩.

కోపిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) = కోపకుడు.

కోపితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కోపింపఁజేయఁబడినది. ౨. మిక్కుటముగా రేవఁబడినది. (వాతాది)

కోపు. వి. (క. కోపు క. కోప్పు.) గ. నాట్యముతీర్పు, నాట్యగతిలేవము.

మ....నారిగా, దుప్పరివేరం గలనట్లుచ ల్లఱనఁ గోపులో చూపురేదీవపా, శ్రల కియ్యమని పూపుముత్తేపు నరు ల్లాల్పంగ విచ్చెంగడుకా యయా. ౪. ౧౨౨.

గీ. లాస్య మొనరించె నక్కిమలాస్య యుపుడు, కోపు కోపున దొర రెల్ల దోపు దొనఁగ. వైఠ. గా. ౧౨౯. ఉ. రా. ౪ ౧౩౫ ఆం. దా. గ. ౧౩౦.

౨ సౌందర్యము, అందిము, తక్కించినము.

ఉ. కమ్మవివిధకోపుఁ జెనకం గలవక్కినిమోహ నాంగునికా, గొమ్మరొ చూడవమ్మ నలకూబడఁకా టుతఁ దంబుజాననా. ఉ. హరిశ్చ. ౪. ౧౧౫.

గీ. కిత్రానులయేపు మేల్కొట్టకోపు, మదురుగోదల మెఱపు వాల్మగలయొఱపు రసిక. గ. ౩౬. తరద్రా ౩ ౨౮

౩ బలము, కత్తి, సామర్థ్యము

దండకిము. మందరాగింబుఁ బెట్టోపున న్ముఁపునం దాల్పనా కృ కళం. ౩ ౧౫౩.

గీ. ఏరికలవెంట వెన నంట నేపు రేగి, కోపు మీటి జనోద్వల్లలఁ గూడఁ బొంది, యెందుఁ జొచ్చినఁ జారనియ కీర్తి తెచ్చి, నలుగులను గూర్చెనొక కొన్నిజాగింములు కుక. గ. ౧౭౦

౪. నిమిత్తము, ప్రయోజనము.

౫.. నే నహువిధ్దఁడఁ జేచు యయాతి వేఱు కోపు న సవరించినకా ౭రలు బోనులు గైకొన కొక్కయిట్టి న, చ్చినఁ జనుదెంచినాడ.. యయా. ౨. ౫౩

౫. కడ, దిక్కుఁ పార్శ్వము, ప్రక్క.

ద్వి. భూపాల యీకొండబొంతకొచ్చుమపుఁ, గోపున నొక ముట్టి కొమ రొందుచుండు. రం రా. అయో. ౧౨౪ బొ ౧౮. పం

నీ. కరకంకణంబులు గల్గినఁ జేయ రిదకోపులఁజేరి ఏదోపు రిదఁగ. కళాం. ౪. ౧౪౨.

౬. విదము, రీతి.

౭. కోదము మూర్తి, గైకొనినకోపునఁ గాంధవపేష్ట నోజ్జ్వలో, తేదగదాదళం దగుచుఁ జెచ్చెర రావ యమీది కేగఁగఁగా. ఉ. రా. ౩. ౨౪౧, ౮. ౧౧౨.

౮. పరికమీద వ్రాసెడికడ్డి, బంపము; కడ్డి. (ళ. ర.) ౮. (వింటియొక్క) కొప్పు, కొవ, కోటి.

నీ. దనురగ్రమద్యన్యత్రావయవమ్ములు గొఱులును సుం దును గోపు నాఁగ. ఆం. భా. ౩. ౬౨.

నీ....కోపు కొప్పు, నాఁ జను దనురగ్రనామంబులు.... సాం. వి. మాన. ౪౩.

ద....మృతవర్షము నొక్కటి వింటికోపునం.బని వడి తెచ్చి వైచె నటు బ్రహ్మమునింద్రునియంప వేది కన్. భాగ. ౧. ౪౬౩. (ళ. ర. పా.)

౯. మద్యము.

నీ....మద్యమ్ము పేర్లు. గీ. తనరు సారాయి కో ప న.... వేంక. ౭౦. (ళ. ర. పా.)

నీ....కోపు, సారాయి యనఁ జెల్లు వాచిసామముల్సాం. వి. మాన. ౪౭.

౧౦. నమయము. (ళ. ర. బ్రా.)

౧౧. వేవలను గ్రుచ్చెడిసూది. (ళ. ర. బ్రా.)

౧౨. దుకాణము. (బ్రా. చూ-కోపుదారుడు.)

౧౩. నిడివి, పొడుగు.

నీ. అష్టదిక్పాలములం దష్టాంగములు మించఁ గోపు గాంచినవజ్రకూటరములు. దళా. ౫. ౧౫.

బి. (త. కూప్పదల్.) నమస్కారములు.

వ....నినాకే నీకు నమస్కారంబు తైలావనిలయా వీకుఁ గోపులు పక్కల్లాటా నీకు నేటికోట్ల....వీచు. ౩ ౨౧౧.

విణ. మనోహరము.

ద్వి. దాపుర మేల జ్ఞానావనమందుఁగో వైన చెంగ ల్వికొలవిలోవలను. ద్వి. శ. పా. ౧. ౨౬ బా. ౧ పం.

చెఱువుకోపు = అణుఁగు, కటాక జలనిర్గమనమార్గము.

నీ. ముర్ఖికిఁ జెఱువుకోపునకు నల్లనఁ బొయ్యి.... సాం. వి. నానా. ౮౮.

జ : కోపుదారుఁడు, కోపుపరువడి, కోపువాలు.

కోపుదారుఁడు. వి. ($\sqrt{\text{కోపు}}$) దుకాణముపెట్టువాఁడు. (వైసుంది వరకులను తెచ్చి యమ్మెడివాఁడు. శ. ర. వర్తకుడు. చి. వి.)

కోపుపరువడి. వి. (కోపు + పరువడి.) పండ్రెండు పరువడులలో నొకటి. (పడునాల్గవివరులలో నొకటి. అని హంస. ౧. ౨౦౬)

వ ...వికమరుగుపరువడి కుడియడుగుపరువడి కిదలు పరువడి దాటడుగుపరువడి కోపుపరువడి....మొ రలుగాఁగలపదిరెండు పరువడులును. ప్రబంధ. ౭౮.

కోపువాలు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కోపు}}$) అందగించు, రమ్య మగు. (ళ. ర. బ్రా.)

కోవ్యము. సం = కోపయితవ్యము.

కోమ¹. వి. వర్మికాగ్రము, పుట్టనివర.

నీ....పుట్టిన వర్మిక మెప్పుడుండు. గీ. గోమయనఁ దదగ్రభూమి యో....ఆం. భా. ౨. ౮. ద్వి. హ రిశ్వు. పూ. ౧౯౬౨ పం.

కోమ² = కొమ్మ. వి. ప్రి. అఁడుది.

ఉ. మాయనుఁగుంజెలిక వెదకుచూ యను వొప్పు దుటారి చిల్కలే, మా యను గద్దటికాయణింక కో.మా యను....అద్దు. రా. అర. ౯౬. (ళ. ర. పా - ప్రయోగాంతరములేదు.)

కోమటి. వి. (సం. శార్పటికః. క. కోమటి. త. కో మటి.) వైశ్యుఁడు.

నీ. కోమట్లు మూఁదనకొలము వా రన వేరు లన. వైశ్య నామము ల్లనరు నభవ. ఆం. సం. మాన. ౨.

చ. కొనుడు పర్యవర్తములు గోరినవానిన యిత్తు
మవైతం, గునః బహరింతు రంగదులఁ గోమట
లప్పురి సిద్ధరత్నముల్. భార. ఆది. ౮. ౭౩.

జ: కోమటిడు.

కోమటిడు = కోమటి. వి. (కోమటి + ఈడు -
స్వార్థమున.) వైఖ్యడు.

పి....నందిమూల్యము పిచ్చి నది కోర్పితైవర్తికుల
జంటఁ దిరుగనికోమటిడు....గి. లేడు దరలోన
రతినేనఁ గూడి మాడి, యున్నవిలులందు....హం
న. ౫ ౧౨౦.

కోమలకము. సం. వి. ఆ. న. తామరతూడు.

కోమలము. సం. విజ. (అ. ఆ అ.) ౧. మృదువు,
సెత్తనిది. ౨. అందమైనది, సొగసైనది. ౩. ఇంపై
నది, మనోబ్ధము. వి. ఆ. న. ౧. నీరు. ౨. పగడ
మునందలి యొకానొకదోషము; కోమలదోషము గలప
గడము.

వ. మఱియు జర్జరంబును గోమలంబును మలిసంబును
బ్రుష్పియు ననంబునాలుగుదోషంబులు గల పవి
యెఱింగించెద. రత్న. ౭౫.

చ. బుడుపులు గల్లుజర్జరముఁ బూనినఁ బ్రాణములు
త్రరించు లేమిడి నొడవించు వేదనలు మీఱఁగఁ
గోమలనామవిద్రుమం, బెడనక....రత్న. ౭౬.

కోమలి. వి. (సం కోమలా. క. కోమలె.) చక్కఁ
దనము గలఆడుది; ఆడుది.

ఉ. తామరతెంపు లంతటను దాచినముక్కరిపీటమీఁద
టా, గోమలు లంతఁ బెండ్లికొడుకుండగ నుం
చిన....యయా. ౪. ౧౦౪.

క....ఇతైఱఁ,గునఁ బరికిన నాలకించి కోమలి మిగు
లగా. నీలా. ౨. ౯౫.

నీ. ఎలనాగ కోమలి యింతి చెలవ చెరి వెలదుక
మెలఁతుక వెలంది మెలఁత....గి....అనప్రీతనమా
ఖ్యలు....అం. భా. ౨. ౧౦౪.

జ: కోమలికము.

కోమలికము. వి. (√కోమలి.) సౌందర్యము, చక్కఁ
దనము.

క. ఈము క్కిచ్చెపు లీమొగ,మీమేలిమిపొలుపుగలదె
యేచెలవకు నీ.కోమలిక మెఱుగుటకునై. రాముఁ
డు మెలఁగించి చూచె రమణి నిన్నుకా. భా. రా.
ఆర. ౧. ౧౪౮.

నీ. మెఱుఁగాఱుముంజియు మేలికోమలికంబుఁ గడు
దిట్టగుణము గుక్కెడుమొగంబు. కళా. ౪. ౪౪.

కోయ. వి. ఒకజాతికిరాకుడు, అలవిక భేదము, ఒకజాతి
దోయ.

గీ. దోయ నాఁగఁ గిరాకుఁ దోఁ గోయ చెంకు, పరిక
యేనాది... అనఁ నద్వేదముఁగఁ, దోయను విసం
గ....అం. భా. ౨. ౨౮౬.

క. ఒడయా పీపీరికియా, బుడుకవి తెన గానఁ గానఁ
బురుడింపఁగ ని,క్కడిదోయలలో మఱి యెక్కు
డుదాయలమలల మెలఁగుకోయలలోనగా. చంద్రా.
౨. ౪౭.

జ: కోయక.

కోయక. వి. (కోయ + క.) కోయజాతిప్రీ.

గీ....కోయకల్ చెప్పకొనఁగ, నకలమును విన్నవార
ము....ప్రబంధ. ౧౭౪.

కోయప్టి. సం. వి. ఇ. పుం. నీటిగంపపులుగు, నీటి
బెళగువ్వ.

కోయప్టికము. పం. వి. ఆ. పుం. చీకుఁగొక్కెర,
గ్రుడ్డికొంగ.

కోయిల = కోయెల. వి. (క. కోయిల్) ౧. దేవా
లయము, గుడి.

ఉ ... తైమఁడుకా, గొంపక మోరి సొగసుఁడ
కోయిలకొత్తులమారికాన మా, మంచిమతంబు
గైకొనుము మామము నీమత మన్న బొత్తు
డుకా. ప్రబోధ. ౩. ౨౮. (కోయిలకొత్తుల

మారి = వేళ్ళారంపట్టుడు.)

౨. ఒకానొకదీవ్యవలము.

క. కోయిలఁ దిరుమలఁ బెడమా, కోయిలఁ దిరుప
తులఁ గుంతకోదాచికపు. జ్యాయతనంబుల మా
యం. బై యొక్కడఁ బోయెనొకా మురాంతకువ్రతి
మర్. కాశీ. . ౫౨౮౮.

కోయిల² = కోవెల², కొగెల. వి. (నం. కోకిలఁ. ప్రా.
కోకిల, త. కుయిల్. క. కుకిల్.) ఏకము.

చ. అలరులు గోసి కోసినవయవ్యలఁ బల్కఱుఁ గోగి
లింది కోయిలయెలుంగు లోలిఁ గొని....దాగు
రిం, తలు హరితోడ నాడుదురు తద్వనవీతులయం
దు గోవికర్. హరి. పూ. ల. ౩౫.

క. తలిరాకుగురైఁ దమిఁ గో, యిల చంచునఁజింది
క్రోచ్చె నీతి విమో, గులగుండియలవియింపుడు.
బలుధిది నని ముచునియెడుటఁ బడరించె ననఁ.
పారి. ౩. ౪౯.

కోయు. న. క్రి. (క. త. కొయ్.) గ. బందించు, చే
దిండు, నలుకు.

గీ. అప్పుడు మెడ గోయ ముని రోజు టాలకించి. మ
నుచ. ౬. ౫౦.

ఉ. కానకుఁ గొంచుఁ బో యిప్పుడు కాళ్లను జేతులఁ
గోయుఁ దంచు లో, నూవినకిన్న రాజుముడుటుం
గర మిచ్చెను....సారంగ. ౩. ౩౬.

గీ. ఆన లవ్వియు మొదలంటఁ గోవీయున్న. గోచి
కట్టన కలువంటిగొడవ గడవ, రాక మెడఁ జాట్లు
కొనియె....పాండు. ౫. ౨౩౮.

౨. (పువ్వులు కాయలు అకులు మున్నగునవి)
తుండు.

రగడ. జనకుఁ దీక దవ్వులకు నలులార పువ్వులకు.
ననుడు నంరులు గోసి రతిద లల్లన దాసి. మనుచ.
౩. ౮౪.

వ....అందనిమాఁకులపండ్లు గోయం దలంచెద
వైష. ౨. ౬౩.

ఉ. అంటు గట్టి చెల్కలకు నాండును విద్దలుఁ

గూరఁ గోయఁ బో....అము. ౩. ౩౩.

కోసికాని (సుక) తిను = మరణదారపెట్టు, మిక్కిలి
దాదించు.

ఉ.... సీగళము రాట్నమునం దిగియించి యుంతునో,
కోసుకతిందునో యనినఁ గోమరి నిశ్చలదైర్యధుర్య
యై. కుక. ౨. ౩౭౩.

కోతలుకోయు. సౌజకాయకోతలుకోయు = ప్రజలు
పట్టు. బిడాయిమాట లాడు. (వా)

జ : కోత, కోతవడు.

కోర. వి. (త. కోరం.) గ. మద్యము మున్నగునవి త్రా
గుపాత్రము; పాత్రము.

ఉ....కాంతయుఁ దాను నొక్కకోరం దనుపార దివ్య
మది రామధరామృతపానకే? యందంద యొన
ర్చుఁగా వృసిం. ౩. ౯౪. భార. మో. ౩౯.

వీ. నురవరు లమృతంబు వరుసఁ గ్రోలెడుకోరకాముక
శ్రేణికి ఖడ్గదార. చిత్రభా. ౪. ౧౧౦.

వీ. చంద్రకాంతపుఁగోరఁ జల్లనిపన్నీరఁ దొరఁగెడు
కన్నీరు తుడిచి తుడిచి. చిత్ర. ౪. ౧౬౨. వి. పు.
౭. ౩౮౭.

౨. పల్లెము.

గీ. లాస్య మొనరించె నక్కమలాస్య యపుడు, కోపు
కోపున దొర తెల్ల బోవు లాసఁగ, నాయకుఁడు
బాపురే బాపురే యటంచుఁ, గట్టములు పైడికోర
బాగాలునంప. వైజ. ౧. ౧౨౯.

ఉ. కూరిమిమంత్రితోడ నలకూకూడఁ దేకతమాడి పెద్ద
బం, గారపుఁగోరఁ గల్పనవికాజనికాంతమువైనవీర
లుగా, హరవిభూషణావళియు నమ్మితునంబునకు
బ్రియంబుతో, నారదమానిచేత నదనం జదివించె
గుబేరు పేరుగా. మనుచ. ౫. ౯౬

విజ. పెద్ద. (ముద్దుగోర.)

(మఱికొన్నియర్థములకు-యా. కోరబొడ, కోరసిగ,
మొ)

జ : కోరకావడి, కోరకొండె, కోరకొమ్మ, కోర
గొను, కోరచూపు, కోరదొడ, కోరపాగ, కోరమీ
సము, కోరవాయి, కోరవాలు, కోరవోపు, కోర
సిగ.

కోరంగి, సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. చిహ్నేరికత్. ౨. పిప్ప
లిత్.

కోరకము, సం. వి. ఆ. పుం. న. గ. మొగ్గ. ౨. కా
మరతూడు. ౩. కక్కోలము. ౪. చోర మను గంధ
ద్రవ్యము.

కోరకావడి. వి. (కోర + కావడి.) కొనలు పైకి వంగి
దనురాకారముగ ముండుకావడిబద్ధ. (వా)

కోరకిత్తము, సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ.) సంజాతకుట్మల
ము, మొగ్గిరొడిగినది. (లత, మొ.)

కోరకొండె = కోరసిగ. వి. దిద్దులు లోనగువారికి ముఖ
పార్శ్వమున వేసెడుకొండె. (ళ. ర.)

కోరకొమ్మ, వి. (✓ కోర) వాడియైనకొమ్మ. (ట్రో)

సీ. హోమకుండములపై కుటికి కొంకరకోరకొమ్మలఁ
గోరాదుఁ గొంతతదపు. వరాహ. ౧౧. ౭౬.

కోరగింపు. ఆ. క్రి. (ఇది 'కోపగించు' వంటిది- సం.
కోరః.) గ. మొగ్గిరొడుగు, కోరకిత మగు.

సీ. జలదానిలంబునఁ బులికించెనో యనఁ గుటజ టి
జంబులు కోరగించె. విక్ర. ౪. ౩౧. పూర. ౨.
౨౦.

౨. ఉదయించు, పొడుచు.

కా. నాశికాపుడు గోరగించునటముకా ఇత్యాదికాలం
బునకా శృంగారపుం. గోకూళిని దీర్ఘమాది
.... తవతి. ౩. ౬.

౩. (కోరముచే) ఎఱ్ఱవాలు ఎఱ్ఱనగు.

ఉ. నా విని కోరగింప నయనంబులు విస్మరితారోష్ట
యై. యావెదమాయలాడి వేం. సంప. ౪.
౪౬౬. (పూ. ౪౬౭, ౪౬౮.)

౪. (క. కోరమున = మిలుమిట్లుగొను.) మిలుమిట్లు
గొను, మిక్కిలిచెదరు.

సీ. మించుకమ్ములు కోరగించురాజాన్నంబు నువమిం
ప రానినవ్యోమపురంబు. విక్ర. ౪. ౧౮౮.

చ. కనుగవ గోరగింపఁ బొడకట్టె నముజ్జ్వలి సొం
ద్యరాగముల్. పారి. ౨. ౩౧.

౫. ముదుఁగు, ముకుళిత మగు.

గీ. కోరగించినకడకంటికొరికిఁ జూచి, వాడివారికప్పుఁ
దూపునంక దీర్చు, చొరగి రతిదేవి పాలిండ్ల నొత్త
గిరిన, యించులిలుకాని వ్రాసినా రిడుపునందు. వై
ష. ౭. ౧౫౦. (పూ. : వ కోరకితనేత్రతీరా
గుండె పూర. ౫. ౩౯.)

౬. ఏమి? (న. క్రి. బాదించు?)

గీ. కలిమిలేము చెలుంగక గడుసువగల, బిడ్డ లింపైన
వస్తువు లద్దులేక, కొంచెతనమునఁ దెమ్మంచుఁ
గోరగించు, దల్లి యేమియు నవ లేక తల్లిదండె.
కుచేల. ౧. ౩౯.

కోరగొను = కోరవోపు. (కోర + కొను.)

(హేమంతద్రిపునందు) ఉ కాళ్లు నేలపై, ద్రో
క్కఁగ రాక కోరగొని తొట్రువడంగ వడ్డు,
౩. ౭౯.

కోరచూపు. వి. (✓ కోర.) చూరదృష్టి.

(కిరాతవర్జనము.) సీ. కోరచూపులయెఱ్ఱచేరుగ్రుద్ధుల
వాడు వరాహ. ౨. ౪౫.

కోరడి. వి. ఆవరణముగా వేసినపొడిమట్టిగోడ, కరగో
డ. (ళ. ర.)

కోరదూషము. సం. వి. ఆ. పుం. కోరద్రవము, ఆ
రికత్.

కోరదొడ. వి. (✓ కోర.) చప్పిదొడ, లోవి, కణఁగిన
దొడ. (ట్రో.)

సీ. ఆరేణు గల నెల్లవారును గోరదొడలును నల్లనిమే
ను గలనెలంత. యొక్కత యిలు సొచ్చియువిదల
వీడిదికొని పోవ కవిరి. భార. పూ. ౨౫.

న కోరదాదలును లిల్లమీవంబులును గుఱురచేతు
లును.... గలయొక్క బ్రహ్మరాక్షసుండు.... జాహ్ను
నీ. ౪. ౨౦.

కోరపాగ(గా). వి. (✓కోర) ఒక చెంత కొరగున
ట్లు చుట్టినతలపాగా. (వా)

కోరమీస(ము). వి. (✓కోర.) పెద్దమీసము. (కోర-
నూళ్ళగ్రము గల మీసము. బ్ర)

అ. మనుజుర క్రవీకృతనువును గోరమీ. నములు వృత్త
లోచనములు.... భార. అశ్వ. ౩. ౮౭.

గి. కోరమీస మిడిగ్రుద్దు.... కలిగి. నైష. ౭. ౯౩.

కోరము. వి. (✓కోరు.) కొద్దిర మున్నగునవి కోరు
ఉకు ఉపయోగించుసాధనము. (వా)

కోరము. సం. వి. అ. పుం. గి. ఆవయవాస్థినందిపిశేష
ము. (వార) ౨. కోరకము. మొగ్గ. ౩. పృథ్వీకుర
ము, చెట్టు మొలక. (కే.వి.)

కోరవాయి. వి. (కోర + వాయి) కోవమునందును కిర
స్సునందును పుట్టువాతరోగము.

గి.... కోర, వాయి యనఁ గోష్ఠకర్షణాయ వాప్స....
అం. భా. ౨. ౧౨౫.

కోరవాలు. అ. క్రి. (కోర + పాలు) - కోవముచే-ఎట్టు
వాలు, ఎట్టునగు.

వ్రగ్గర. అనుద్యుమ్నాగ్రజన్మండు నేత్రాంతముల్
కోరవాలుగా, మీసంబుల్ దీర్ఘ పర్కాగ్ మృగపరి
వృధగంభీరనాదంబుతోడకా. వరాహ. ౩. ౨౦.

కోరవోవు. అ. క్రి. (కోర + పోవు) కొంతరలుపోవు.

ఉ.... కేవలజలంబు లర్థిమెయిఁద్రావి శరీరము కోర
వోవఁగా, నాటి వొంద నేల.... విక్ర. ౧. ౨౦౦.

గి.... ప్రత్యుగ్గమాభివంధనము లెంమి, నదవకుండిన
మానసి నన్నుఁ గన్న, నోరిమాటకుఁ దనకేమి గో
రవోయె. భాగ. ౪. ౪౨.

కోరసిగ = కోరకాం దె. వి. (✓కోర) ఓరసిగ, ముఖ
పార్శ్వమున వే నెడుజాట్లుముడి.

(వేళ్ళలు ఋళ్ళళ్ళుగుని గూర్చి యనుకొను మాటలు)
గి. కోరసిగ వేయచోటనే కొమ్ము వుట్టి, చెరిచినది
.... రామా. ౨. ౧౧౦.

(దండనాయకవర్ణనము) నీ. చెవిచెంత కొరగ వేసిన
కోరసిగనందు తెల్లచెఁగులబట్ట వెళ్లఁ గట్టి. వైజ.
౪. ౬౭.

కోరా. విజ. సంస్కరింపనిది, బాగుచేయనిది. (వస్త్రము
లోహము. మొ.)

మ. తలఁ గోరా ముడిగుడ్డయుగా దనరఁ బ్రాతఃకాల
మం దెప్పుడుగా. చెన్న. ౫. ౨౫౨.

జ : కోరానింగారు.

కోరాడు = కోరాడు. ప. క్రి. (కోరు + అడు.) గ.
(ఎనుఁగులు క్రితార్థము దంతములతో గట్టు మున్నగు
వానిని) క్రుమ్ము.

క. జేగురుఁ గోరాదినమద. నాగంబులరీతి.... జై. భా.
౭. ౧౬౭.

(కరలు) నీ. దిక్కులములు మోచి రెక్కొందమని
సుమీ యలదరుల్ దాము గోరాడుచుండు. సారంగ.
౧. ౭౨.

౨. (ఎద్దులు దున్నలు మొదలగునవి మదోర్వాహముల
చేతఁ గొమ్ములతో) కొట్టు.

నీ. ఈకొందనెలయేలు లీళ్ళురవృషభంబు గోరాడు
కూలముల్ గూడి యొప్పు. హరి. ఉ. ౬. ౮.

నీ. కొమ్ముల సుదకమ్ము గోరాది వే చల్లి కలఁచి క్రి
డింపనీ కావరముల. నీ. శకుం. ౩. ౪.

నీ. హోమకుండములపై కుఱికి కొంకరకోరకొమ్ములఁ
గోరాడుఁ గొంతకదవు. వరాహ. ౧౧. ౭౬.

౩. (వంది ముద్దెతో నేల మున్నగునవి) తెల్లగిం
చు.

నీ. అవనితలము మోర నలనోకఁ గోరాదుఁ ద్రోవ
గట్టినఁ దప్పద్రోవ నుటుకు....గీ....అమ్మహాకోల
మవనిగహ్వరము చొచ్చె. విక్ర. ౨. ౧౩౫. రామ.
౩౮౭.

౪. (ఎలుగులు, మొ నభాదులతో) చీరు, చీల్చు.
వ....ఎలుగులు గులగులం బుట్టలు విశివనిజనలర కు
లికకోటులం గోరాడ....మనుచ. ౪. ౩౭.

౫ (దుమ్ము లోనగు వానిని) రేఁగఁజేయు.

గీ. ప్రాభవంబున దోర్లంఠలము మెఱసి. గ్రొచ్చి
కోరాది క్రవ్విరి కుతల మెల్ల. భాగ. ౯. ౨౦౫.

ఉ....క్రేళ్లుదాఁచెడుమదాకులతోఁ దెలిదమ్మిదూ? గో.
రాదిరి.... లతాంగులు రాగరనైకమగ్నమై. రామా.
౧. ౨౦౬. ఆం. భా. ౩. ౧౩౨.

౬. పాడుచేయు.

(ద్వివిదుఁ డనువానడుడు) నీ. నరిదునవనననోవరము
లఁ గోరాది మందలఁ గొందఁ మందఁ జేసి. భాగ
౧౦. ఉ ౫౪౦.

కోరాబంగారు. వి. (√కోరా) అవరికుద్దమైన బంగ
రము, ఇతరలోహములతో కలసి వన్నె తగ్గిన బంగ
రము. (బొ. ౪. ర.)

కోరింద వి. లక్కగలిగెడి యొకానొకతీగతీగ. (౪.ర.)

నీ. ఇదిసినయిడుపులయెడలఁ బొర్రేనుత్తరేమగ నింద
కోరిందపాదల. ఆము. ౬. ౧౩.

నీ. ఎడ నెడఁ బికిలిపూ రిదిననంకుల పేర్లు కోరింద
పూసలఁ గూడఁ దాల్చి. యయా. ౧. ౩౦.

కోరిక = కోరిక, కోరికె. వి. (√కోరు¹. త. కోరిక్కై.

క. కోటికె.) ౧. కోరుట; ఇచ్చు. వాంఛ. కామము.

క. కోరికయు నొల్లమియు లే. కేహవున భూకములకు
నెగ్గగు తెఱఁగుం. జేరక యకామవృత్తిఁ ద. పో
రతి నున్నతఁడు బ్రహ్మముం బ్రాపించుకా. భార.
కాం. ౬. ౨౮౪.

క. ఈకథ యెవ్వరు చదివినఁ, గైకొన్నమ విన్నఁగోరిక
ను వ్రాసిన వా. రేకాలము శంకువికృత, నాకల్ప
ము గండు రైపికాముష్మికముల్. భట్టా. ౫.
(౪. ర.)

క....మీర లిచ్చట నునికికా, సారెకుఁ గొల్వఁగ వత్తు
ను, గోరికతోఁ గంసహర ముకుంద మురాల్. పా.
రి. ౧. ౫౧.

౨. అభీష్టార్థము, వాంఛితార్థము; వరము.

ఉ. ఎక్కుదురుక్తితోఁ గొలువ నిచ్చెదఁ గోరినవారికోరి
కిల్. దళా. ౧. ౨౫౫.

క... నీకు నెయ్యది. కోరిక యేతెంచినాడ గురుదక్షిణ
యా, భూరమణ వేఁడుము....ఆము. ౩. ౫౪.

గీ. నలువ కోరిక లొనఁగెడినాడు అచ్చ. రా.
యు. ౮.

కోరికి(ర్కి) = కోరిక. వి. (√కోరు¹) ౧. వాంఛ
ఇచ్చు. అభిలాషము.

క. నీకోరిక యప్రతిహత. మేకార్యము గోరి వచ్చి
తెఱఁగింపుము... భార. ద్రో. ౨. ౧౬౧.

చ....ఇత్రెఱంగుగో, ర్కికే గత మేమి పొడవుల
గెల్చి రరకా పగ మీఁ దలంచితే. భార. ద్రో. ౧.
౧౦౯.

౨. వాంఛితార్థము, అభీష్టార్థము.

క. నా కోర్కి వీడవఁ జెప్పెద. లోకనుతా యొకటి
యడుగ లోలత్వము చి. త్రాకలిక మయ్యె....భార.
కాం. ౬. ౫౯౬.

క. కొలిచినఁబులకోర్కులు, పొలు పొనరఁగఁ బిడు
కువేలుపున్నొదవునకకా. నీలా. ౧. ౨౧. హరి.
ఉ. ౨. ౧౫౬.

౩. చిత్తము, మనస్సు. ఇచ్చు.

ద్వి. ఇదే నాదుముఖరంగ మీక్షింపు నాడు, కొడవ పి
కొడవఁగఁ గోర్కి భావింపు. మనిన వచ్చెడు
వంది యాత్మ భావించి. ద సుజాది నాడు.

దానవి కనియె. రం. రా. ఆర. ౧౬౯ పా.
౪. వం.

కోర్కలపంట = వాంఛితముల విచ్చునది.

ఉ....ముం. గొంగువపిండి భక్తులకుఁ గోర్కలపంట
జగంబులందు మా. మంగళతైలవల్లభునమంబగు
దైవము లేదు చూడఁగఁ. అని. ౧. ౪౨.

కోరికిపడు = అపేక్షపడు, తమకించు.

మ. పిని వీక్షించినదాక ముచ్చటపడుకొని వీక్షించి గా
ధోనగు, హనలాభం బగుదాకఁ గోరికిపడుకొ....
మల్లటూ. శృం. ౨౨.

కోరికె = కోరిక.

(ఇచ్చ. వాచ)

క. కేదారశ్రీగురువర. పాదాంభోజాతమునకుఁ బ్రబు
తి యొనర్చుకొ. మేదిని మామకమానన, కేదారము
లందుఁ గోరికెలు పరియింపక తపతి. ౧. ౭.

కోరికము. సం. విజ. (అ. ఆ. అ.) కోరికితము. మొ
గ్గ తొడిగినది.

కోర్క. సం. క్రి (క. త. మ. తు. కోర్క.) ౧. వాంచి
దు, కామిందు; వరించు.

క. కోరినపంటకములు నా, నేరిమిఁ దగ నెఱవి కొ
లుకు నిశ్చలభక్తికొ. భార. విరా. ౧. ౨౧౯.

ఉ పరదారధనాదులఁ గోరనేని మనుచ. ౨.
౭౬.

ఉ. ధౌర యి దేటియొజన మృగాయతలోచన నన్నుఁ
గోరునో, కోరదా....దళా. ౨. ౩౧౩.

౨. ప్రతిక్షించు. నిరీక్షించు, ఎదురుచూచు.

గీ....కొంత దైర్య, కాలినై యుంటిఁ దన్ని దర్శనముఁ
గోరి. దళా. ౧. ౧౭౩.

జ : కోరిక, కోరికి, కోరికె.

కోర్క. సం. క్రి. చిరు. గీటు.

పి. తోరంపుఁగొమ్ములఁ గోరి చెండాడుచోఁ గ

డిఁదివిచ్చునఁ బ్రోచి కాల్పుచోట. నృసిం. ౪.
౧౨౧.

(వ్యవ) కొబ్బెరకాయలు కోరి కూరవండుదురు. పి.
కామదండము, మగగులి.

గీ. గురునిపతి దాదియ ననంగఁ బరఁగువారిఁ, గవయు
కష్టండు గురుతల్పగామి వాఁడు. ఉత్తమబ్రాహ్మ
బుఁడుగాక యుండె నేని, చంప కాతనికోరును ద్రెంప
వలయు. ఏజ్ఞా. ప్రా. ౧౦౬. (ఇది 'కోరిను' అని
యు చదువ వచ్చును.)

క్లో. అచార్యపత్నిం స్వసుతాం గచ్ఛంస్తు గురుతల్పగాః,
లింగం చిత్వా వధస్తస్య....యాజ్ఞ. ప్రా. ౨౩౩.

౨. గీతినకొబ్బెర మున్నగుపదార్థము.

(వ్యవ) కొబ్బెరకోరుపూరణముపెట్టి బూరెలు వండి
నారు.

౩ (క. కోలు)-పంట మున్నగువానియందలి-భాగము,
పాలు, వంతు.

క. కోరనఁ బాలన వంశం, బు....అం. శే. ౪౫.

ఉ. వైరులఁ జంపి భూప్రజకు వర్ణనముం గలిగించి పా
డిమై, గోరరి గొంచు నద్యయముగోరి యొన
ర్చుట రాజదర్శవి. స్తారముగా జలారికి వచస్పతి
చెప్పట యప్రసిద్ధమే. భార. భీష్మ. ౩. ౩౦౯.

క. దున నియ్యకొన్న కృషికుఁడు, దునకయ యున్నేవి
యొకని దున్నించఁ దగుకొ, దునక దునసీయ కా
గినఁ, గొనఁగా నగుఁ జేనియరియుఁ గోరు నతని
చోకొ. విజ్ఞా. వ్యవ. ౧౫౧.

సంగోరు = సగముపాలు.

మేటికోరు = పెద్దభాగము. (రైతునకు పెల్లభాగము.
ప్ర.)

౪. (సం. కారః) రాజాదుల కిచ్చురనేతరవస్తురూప
మైనకప్పము.

చ. అదులకుఁ గోరుపెట్టితిఁ గదా వినుఁ దమ్ముఁడ
వైరిఁ జంపి యె, వ్వరివలమాఁపుమీఁద విలు

వైతు నయోధ్యకు నెట్లు పోవుదున్, మరలి
నుమిత్ర న న్నడిగినం దలవంచుట యత్తరం
బె...రామా. ౮. 3౮.

జ: కోరము, కోరాడు.

కోరురాజేనాలు. వి. బ. ధ్యానవిశేషము. (బ్రా)

సీ...జలకజరాజనా ల్పితపుష్పలు గోరురాజ
నా ల్పాదపోలోరాజనాలు. హంస. క. ౧౨౮.

కోర్కగండు=కోర్కవగండు వి. క్రూరమృగవిశేష
ము, దుమ్ములగొండి. .

మ... కోర్కగండ్లు గురుపోతు ల్కొండగొట్టె
ల్కురం, గులు నెంచెందు గనుంగొనంగ వని
లోఁ గోటానఁగోటుల్ శృపా. ఇందు. ౨
౫౦.

కోట. వి. (సం. ఖరు. త. కోరపుల్.) ౧. చల్లు,
దంప్త.

చ. తమలముకెంపున నైఱుంగు దాకినచెందిర
కావికోటలుకె...బివ్వమిండజం, గను చను
దంచె... హర. ౧. ౧౫.

సీ. మెఱుంగుగోటలు దుల్ల మృత్యుదేవతనోరు
దట్టించి యకాలం దన్నినాడు. భీమ. ౧.
౧౧౦.

(కాలనేమి) ఉ. కోటలు దీటుచున్ నయనకోణ
ములక దహనస్ఫులింగముల్, కాఱగ... హ
రి. పూ. క. ౧౪౪.

గీ...వాసుకికోటలు వెఱుక...భార. విరా. క.
౨౧౩.

చ. బరవన మొప్ప గాలితడబాటు మెయిన్
గవి దూతీ యొక్కకు, క్కూరము తమంబు
లో వెరఁజి కోటలకేఁగబలించి పొట్టపెం, బె
ర మడుమంచు దెచ్చి కని చేప దొఱంగక
ద్రుంచి వైచె...మనుచ. క. ౫౨.

కోటలుతీసినపాము = కోటలు తీసినపామువంటి
ది. (వా.)

కోట కైదువడంప్తాయుధము, పాము.

గీ. చలువ గలమట్టితోఱ్ఱిక్రీడట్టుమీఁద, నిలుచు
నందఱుతోఁ గూడఁ బొలసె మెనకి, కోటకై
దువడు నెదారిగుఱుతుగట్టు, సామి సంతోసమున
నున్న సమయమునను. ప్రి. ౨౦౪. ౨౧౦. (కోట
కైదువడు నెదారి-నర్పరాజు, శేషుడు.)

జ: కోటకొమ్మ, కోటపల్ల.

కోటకొమ్మ. వి. (కోట+కొమ్మ) సూదికొమ్మ, వాఁ
డిమంచ గలకొమ్మ. (బ్రా)

సీ. మీఁదనకొన్నాడికోటకొమ్మల: బుట్టి బాడ
కాచును గోరాడి యాడి. పి. పు. ౭ 3౦౪.

కోటడము. కి. ౧. క్రోధము, కోపము.

చ. వడిగొని కాలకేయభటవర్గము ద్రోవిన దాను
నేనలుంగడఁగి నిశాచరేశ్వరుఁడు గ్రండుగఁ
దాకి రణంబునందడిం, దొడిబడ ప్రేసెడి
ప్రతరవోరశనిం దను నీడఁబోక కోట డము
న బిట్టు గిట్టినమఱింది నెఱుంగక దుర్బదాం
ధుడై. నిర్వ. ౫. ౭౭. (మా. ౭౬.)

౨. క్రోధము.

గీ. బాలసుం జంచఁ దలంచుట పాప మనక, కో
టదంబున నొండొరు మీఱఁ బాఁ, వేళ్ళి వే
టై యుపాయముల్ నెదకి నెదకి, కలయఁ బ
ల్కుకిరాతులఁ గాంచి యచట. దశకు. ౨.
౭౧.

౩. ప్రతికూలవచనము.

చ. ధనదునియెద్ద కేఁగి యచితంబుగఁ బల్కి
పురంబుఁ బాసి పొ, పుని మును చెప్పి కోట
డము లాడిన మద్భుజశక్తి యంబులా, సనవర
శక్తి మూలబలశక్తి యెఱుంగఁగఁ బాడి చెప్పి
ర, పుని చతురాతిభాషణుఁ బ్రహస్త్రునిఁ బు
చ్చె నురారి లంకకన్. నిర్వ. 3. ౯౯.

ఉ. జీతకల్లు ద్రావి మదసింధురగామియ లన్ని శే
రియ, ల్యాఱుచు గాఁడుగీతములు వాడుచుఁ
బొల్పుగఁ గ్రాలి యాడుచున్, కోటడమాడు

చుం బతులకు న్యకవర్తలు గాక మేరకుకా,
మీలును వన్యకాంక్షలు రమింతురు తద్విపి
నాంతరంబునక. కు. సం. ౬. 202. (వ్రా
త ప్రతిపాశము.)

కోటపల్లు. వి. బొ. (✓కోట) మృగదంత్యరె వాఁడి
మొన గలిగి పలువరుసలో ప్రక్క నుంచుపల్లు.
(వ్యవ) పిల్లవానికి ముందత్తిపండ్లు వచ్చినవి కాని
కోటపండ్లు రాలేదు.

సీ. దేవేంద్ర మదభేది తెలిచాయ గలకోటపంటి
మొనలో సానబట్టుకొమ్మ. కువల. ౨. ౧౦౨.

కోల. వి. (క. త. మ. కోల్.) ౧. చేతికట్ట; కట్ట; బె
త్తము.

గీ. బాలుఁ డొక్కండు కొండొకకోల నేతఁ, బ
ట్టుకొని...భార. ఆది. ౬. ౨౬౦.

చ. కలికిపిసారినవృ రెసంగక వటుపూర్వులు
కొంద పొండొరుం, దలకొన నెచ్చరించి త
మదండపుఁగోలల నున్నమాటుగోఁ, చులు వె
సఁబుచ్చి వైచి...ప్రభా. ౧. ౧౦౨. (దండ
పుఁగోలదండముగా నువయోగించుకట్ట.)

గీ...పొగ్గడికతైలరిది, పైఁడికోలలు పూని వే ప
డఁ డటంచు, బల్లకిముందఱను బరాబరులు సే
య. యయా. ౪. ౧౫౮.

౨. (చెఱకు) గడ. (చూ. చెఱకుఁగోల.)

౩. (గొడుగు మున్నగువాని) కామ, దండము.

చ. గొడుగుల గాలిఁ గూల్చి మఱి కోలలతోడనపా
టనానైఁ జే, దృఢజడి మేఘుఁ డట్లకటపాం
థులపైఁదన కెంత వైరమో. ఆము. ౪. ౧౨౯.

౪. పుల్ల, పుడుక.

క. వారికపూములుకులఁ ద, తొలంబునఁ దొంటి
యంగంట్లును కేఁగక, జాలఁగ నురిసినపుం
డులు, కోలలఁ గలఁకు టని యాశకుంఠల క
య్యొక. పి. శకుం. ౩. ౧౩౦.

౫. బాణము.

క. విందునిసారథి నొకకోలం దునిమిన చాహము

లు గలంగంబడి...భార. భీష్మ. ౩. ౩౩.

ఆ.కుండసీరు మూప ఘమఘమన్వని విని, మంభివిన
దబుద్ధిఁ గోలఁ దొడిగి, కడిమి నేయ...భా.

రా. ఆమో. ౧౭౬.

౬. కట్టకుట్టుకాల్పుట కువయోగపడుకూలము, ఇ
నువనలొక.

సీ. చట్టుపం బొకచేతఁ బట్టి ఖడ్గము నంకఁ దగి
లించి నురియతో బిగియ ద్రిండు, గట్టినను
నుఁజేలక ప్పెంతయును జెన్ను నేయంగ
దాపలిచేతియందు, బెడిదంపుఁగోలలు బెడఁ
గింద...భార. విరా. ౧. ౨౧౧.

౭. శిశ్నము, మగగుఱి.

గీ. గుదమునం జేనుమాటులుఁ గోల నొక్క, మాటు
దాపలిచే బవిమార్లు రెండు, చేతులను నేను
మాటులుఁ బ్రీతి మున్ను, చమికి కొంచు చే
యట చదువఁదనము. విజ్ఞా. ఆచా. ౩౯.

విణ. దీర్ఘవృత్తము. (వృత్తి. గుండ్రము.)

ఉదా. కోలమొగము, కోలనిప్పు, మొ.

కోలమూఁపు=ఎత్తైనమూఁపు.

సీ. బూరకాసులు నీచవోయిన చేతులుఁ గోలమూఁ
పులు నుదిగొన్నతొడలు. ఉ. హరి. ౨. ౧౨౨.

నేలకుఁగోలకుఁ దెచ్చు=(కొందఱను నేలఁ బడవై
చు కొందఱను బాణములతో కొట్టు) చలు
విధముల క్షోభపెట్టు. (క్రిందుమీఁదుచేయు. శ.ర,
ప్రొ.)

క. నకులుఁడు సహదేవుండును, బ్రకటభుజాన్ము
రణమున నరాతిబలము నే, లకుఁగోలకుఁ దెచ్చు
రు నో, రికివచ్చినయట్టు లాడిరే యిబ్బంగిక.
భార. కర్ణ. ౩. ౮౮.

గీ. కోలునుసంగి గురుండు పాంచాలసేన, నేలకును
గోలకును దెచ్చె...భార. ద్రో. ౫. ౩౦౧.

కోలకుఁ దెచ్చు=బాణమునకు గుఱినేయు.

(శ్రీరామావతారమున) గీ. కడలిఁ గోలకుఁ దెచ్చి
నగచ్చి వీడు. పారి. ౧. ౪౯.

పా: కోల లేనికొట్టు, త్రాడు లేనికొట్టు. (ప్ర)
జ: కోలకాడు, కోలక్రొతులు, కోలగగ్గర, కోల
జాన్న, కోలజెముడు, కోలదబ్బ, కోలదివీయ, కో
లదివ్వె, కోలనిమ్మ, కోలపాల, కోలపొన్న, కోల
మెఱుగు, కోలలవారు, కోలవస, కోలాకుపొన్న,
కోలాట, కోలాటపుగమ్మ, కోలెమ్మ.

కోల. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. చవ్య మనుగంధద్రవ్య
ము 1. ౨. పిప్పలి 1.

కోలంబకము. సం. వి. ఆ. పుం. పి. కాశరీరము, పి
గయొక్క సర్వాంగము.

కోలకందము. సం. వి. ఆ. పుం. కృమిఘ్నము, ఒక
జాతిమంప 1. (రా. ని.)

కోలకము. సం. వి. ఆ. న. గ. తక్కోలపుంజెట్టు.
౨. మిరియము 1. పుం. గ. అంకోలము, ఊడుగు 1.
౨. బహువారకము, విరిగి 1.

కోలకాడు. వి. గ. (కోల + కాడు.) వేత్రధయ
డు, చోపుదారుడు.

ద్వి. వెడనవ్వు గదుర భూవిభుని దాయుటయ్యు,
గడు రయంబున గోలకాం ద్రదలింప, వడి
వ్రేయవచ్చినవారి వారింది, పుడమీశుఁ దా
తనిపాలిక దెలిసి. నవనాధ. ర. ౧౩౧ పా. ౧౩
పం.

సీ. అఖిలజీవుల సేర్పుయముడు నామందఱు
గోలకాడై యుండు వేళ యెఱిగి. సీతావి. ర.
౧౦౧.

కోలక్రొతులు. వి. బ. (కోల + క్రొతులు) బాల
క్రీడావిశేషము, కోతికొమ్మంది.

సీ. కోలక్రొతులు నిల్లగోళ్లు దూరనగోల లందలం
బులు మఱి మందికాళ్లు... గీ... ఆదిగా తైశవ
క్రీడలాడి రచట, రామకృష్ణులు గోపదార
కులఁ గూడి. వి. పు. 2. ౨౦౨.

కోలగగ్గర. వి. (✓ కోల) కాళ్లకు త్రాడు తగిలిం
చి ఎద్దులను మూటకట్టుగా కట్టి పడవేయుట.

గీ. ఎద్దులను గాళ్లు గట్టి క్రిం దేయు టొప్పున, గో
లగగ్గర యనఁగ... ఆం. భా. 3. 3౨.

గీ. అసియఁ బాత్రయఁ దే బంపి యాంత్రివల్లి,
గోలగగ్గర ద్రోయఁ దక్కుజముతోడ, నొరగి
రక్కసుతో దైవ్యవిరహితముగ, ధర్మ మె
ఱిగించునూక్తి నాతండు వలెక. ఆము. ౬.

౨2. (శ. ర. ప్ర. పా-కోలగగ్గరద్రోయక=
పసరమును కట్టి పడవేయునట్లు పడవేయఁగా)

కోలచోరి. వి. నాట్యవిశేషము

ఉ. దేశవిధంబు రట్టణము దివ్యకలాసియఁ గోల
చారి... శ్రీ రం. మా. ర. ౧౬౨.

కోలజేన్ను. వి. (✓ కోల.) ఒకరకములేనె, జొ
ద్దాలకము. (శ. ర)

కోలజెముడు. వి. (కోల + జెముడు) ఒకవిధ మగు
జెముడు, సింహుండకేదము 1.

గీ. నేలతీటక సిందయుఁ గోలజెముడు ... మొ
దలు, గాఁ గలుగునట్టిచిటుచెల్లఁ గాంచి యం
త. హంస. ర. ౧౦.

కోలదబ్బ. వి. (✓ కోల.) ఒకజాతిదబ్బ 1.
(శ. ర.)

కోలదలము. సం. వి. అ. న. నఖ మనుగంధద్రవ్య
ము 1.

కోలదివియ. వి. (✓ కోల) కాంగదా.

గీ. కోలదివియలెలుగు దిక్కులకు నిగిడి, తోడరి
పురవీఖఁ జీకటిఁ దొలగఁ దోల. దశకు. ౫.
౯౦.

కోలదివ్వె(వ్వియ)=కోలదివియ.

ద్వి... తలవరులు, కోలదివ్వెలవారిఁ గొంచు నవ్వీ
థిఁ బడపడఁ డిదె దొంగపడపంకి చొప్పు,
నదలకుం డని రాఁగ... ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౨౩౧౯ పం.

కోలనిమ్మ. వి. (✓ కోల) నిడుపుగా నుండుకాయ
లు గలఒకజాతినిమ్మ 1. (శ. ర.)

కోలచాల. వి. (✓ కోల.) అర్కపుష్పిక 1.
(శ. ర.)

కోలపుచ్చము. సం. వి. ఆ.పుం-పదితోకపటి
తోక గలది-రావులుగు.

కోలపొన్న=కోలాకుపొన్న. (కోల+పొన్న.)
సీ. కోలపొన్న యనంగఁ గొమరారుఁ బుష్పి పల్లి
య... ఆం. భా. ౨. ౫౫.

కోలము. వి. (త. కోలమ్=ఆట.) నాట్యభేదము.
(త్ర.)

గీ. గగనరంగస్థలంబున మిగులఁ బ్రాణి, మమునఁ
గాళిక నిల్చి కోలము నటించఁ, బారి మొగం
బున రాలునివ్వక లనంగ, గుంపులై రాలె మ
హి నింద్ర గోపతతులు, ఆము. ర. ౯౮.

కోలము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఖంజము, పంటిడి.

వి. ఆ. పుం. ౧. చంది. ౨. తెప్ప. ౩. శనిగ్రహము.
ర. ౭డి. ౫. కాగిలి. ౬. మూకము, ఎలుక. న.
౧. అర్ధకర్ణ మెత్తు. ౨. తక్కిలము 1. ౩. రేగు
బండు. ర. త్రికటుకము. ౫. సంతి, పాంటి.

కోలమెఱుంగు. వి. (కోల+మెఱుంగు) నిలుపు మె
ఱపు, విరావతి.

వీ. శివుడిమ్మనందు వేకువఁ గోలమెఱుంగులు మె
ఱసె... హరి. పూ. 2. ౧౬౦.

వ. కోలమెఱుంగుల తెఱుంగున రంగు మీఱుబం
గారుజలపోత బెత్తెంబులనటన ఘట్టిల్ల ... క
భా. 2. ౬౯.

కోలలవారు. వి. బ. (✓ కోల) వే త్రగలులు, చో
పుదాయలు.

వ. నైపులం బేరుకొని వాసి యెక్కించి పురికొ
లుపుకోలలవారియెలుంగులును... శి. హరి. 3.
౨2.

కోలనల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గజపిప్పలి 1.

కోలవన. వి. (✓ కోల) జటిల 1. (శ. ర.)

కోలశింబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఖట్ట, కంబలిచిమ్మ
డు 1.

కోలాకుపొన్న. వి. (కోల+ఆకు+పొన్న) పుష్పి
పల్లి, అంఘ్రిపల్లిక 1.
సీ... చిత్రమూయు నల్లతీగె కోలాకుపొన్న...
పాంస. ర. ౧౦.

కోలాట(ము). వి. (కోల+ఆట=త. కోలాట్టం.)
హల్లీసకము, స్త్రీలు చేతిగొలలతో తాళమువేయు
చు పాడుచు దుట్టుచు తిరిగి ఆడెడుకవిధ మున
ఆట.

సీ... కోలాట మనఁగ హల్లీసకం బురుదుండు.
ఆం. భా. ౧. ౧3౦.

గీ... నిర్దంపువేళ్ళ, దవలి కోలాట మాడుగంధర్వ
సతుల. చంద్రి. ౨. ౨౦.

వ... మోహనాంగు లపారశృంగారంబులు నెఱ
పుదుఁ గోలాటలాడ. ల వి. ౫. 2౪.

(ఈ క్రింది ప్రయోగమున పురుషుల ఆటగా కూడ
కనబడుచున్నది.)

సీ. కోలాటములు పిల్లఁగ్రోవులు గుమ్మడికోవికూఁ
తలు నూఁదుఁగ్రోవులు... గీ... ఆడుకొనుదుఁ,
జనువువై సంధ్యవై నాన చాల లేక, పాలఁతి
యీశిలీనేఁ బ్రొద్దుపుచ్చుచుండ. హంస. 3.
౧౪౬.

కోలాటమువైచు=కోలాటమువేయు.

భా. గీర్వాణబాలామణి... పాడుచుం, గోలా
టంబులువైచి రామతి కముం గూర్చింగటా
క్షింపఁగె. చంద్ర. ౨. ౧3౯.

కోలాటపుంగమ్మ. వి. (కోలాటము+కమ్మ) ఒకవిధ
మైననగ, కర్ణాభరణవిశేషము.

సీ. కడియూలఁ బెక్కుజోకలయుంగరములు ముం
గరయుఁ గోలాటంపుంగమ్మజోడు. కభా. 2.
౬౬. (ముంగరయును గోలాట కమ్మజోడు.
పాశాంతరము-శ. ర.)

కోలారికము = కోలారికము. చూ. (త. కోలారిక్కుమ్.)

కోలారికమంపు=వ్యంధ్యమునకు రమ్మని (కటారిని) పంపు.

క. నూరెలను నిండ్రజాడు కో,లారికమంపినన తండు లలితోల్లానం, బారంగఁ గొదవపడె నా, యోతియు మంచి దని ప్రియంబునఁ బలికె. కువల. ౫. ౫౫.

కోలాస. వి. (కోలు² + ఆస.) పేరాస, అత్యాశ.

ద్వి. కనుకనిఁ బ్రాణింగపు సాదంబు, గొనని తురే మీకుఁ గుట్టిత్తులార, కోలాస లేల పైఁ గొనఁగఁ గంచంబు, గూలబడ్డట్లగు...బస. పు. 2. ౫౭౯.

సీ...దత్తనములు కోలాసఁ గొనక...పి.శకుం. ౪. ౧౭౫.

కోలానకత్తియ(తై). వి. (✓ కోలాస) అత్యాశ గలయాఁడుది.

ద్వి. పుట్టినప్పడ నేర్పుబుద్ధులపోక, కోలానకత్తియ...అలంకెతల్లి. పండితా. పురా. ౧౨౨ పా.

కోలాహలము. సం. వి. ఆ. పుం. కలకలము, అలబలము, పెద్దరొద.

కోలి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ౧. కేఁగుశి. ౨. గంగ కేఁగు శి.

కోలు¹. వి. (✓ కొను) ౧. ఆపవ్రయుక్త మైన కొనుభాతువునకు భావార్థకరూపము.

గీ. తమి నెనుక్కొలునేయు మాతల్లి చెలుల. కభా. 2. 2౨.

సీ. పొంగారుమై దోచుకృంగారచేష్టలతమిఁ దెచ్చికోలుమాగ్ధ్యమున దాచి మనుచ. 3. ౯౭.

౨. కొల్ల.

క. మున్నును నేఁ గారణముగ, నన్నియిడుమల నుభవించి రనుజులు వీరింగన్నారఁ జాతుఁ గాని జగన్నత భీష్మనకుఁ గోలుగా నేఁ జాలె. భార. భీష్మ. 3. ౨౨౦.

జ. కోలుచుడు, కోలుపుమ్మ, కోలుపోక, కోలుపోవు, కోల్పాటు.

కోలు². క్రి. విణ. (క. కోల్) మిక్కిలి. (చూ. కోలుమనఁగు.)

విణ. పెద్ద. (ఈయ్యమునఁ గొన్నిముద్రితప్రతులలో 'కోలు' అని గలదు.)

ఉదా: కోల్పలి, కోలుమొసలి, మొ.

జ. కోలాస, కోలానకత్తియ, కోలుకాఁడు, కోలుకొను, కోలుకోలుపు, కోలుతల, కోలుపులి, కోలుమనఁగు, కోలుముందు, కోలుమొసలి.

కోలు³ = కోలె². అవ్య. మొదలుకొని, ఉండి.

గీ. ఇప్పుడేదాదిగోల్ సామి యేగుదేమి, నేల యానిన తెఱఁగున నోలి నెపుడు, గడిమి నెడ యొక తిరుగు మెకంబు లదవి. యయా. ౧. ౧౦౬.

కోలుకాఁడు. వి. (శ.ర. - ✓ కోలు²? - క. కోలుగాఱ=బంటు. కోలకాఁడు?) ౧. సుంకరి క్రింది బంటు.

(సంతపర్ణనము) సీ. పెనుఁగోలుకాండ్రకు జనన మాహంబులగఱుతి చూపెడునాయక ప్రభుండు. హంస. ౨. ౪౮.

౨. కావలివాడు, కాపరి.

క. కనుఁగొనినమాత్ర నొండొరు, మనములు నొడఁబడిన వారి మచ్చియొక్కడకుం, జనకుండ నడ్డుపెట్టెగ, మనసిజఁడనుకోలుకాఁడు మాటికిఁ దటిమెక. విక్ర. ౮. ౨౫.

3. నియమించెడియధికారి.

క. పులి కోలుకాఁడు గావున, నలయక వరుసె తీరి వాని ననుచగ నొకనాఁ, దొలసి యొక చెవులపోతుకు, గలయగ నీవరుస యను

చుగ్రక్కునఁ జెప్పెన్. నా.పంచ.౧.౨౪౬.
కోలుఁడు, సం. వి. ఆ. పుం. ఒకసంక్షిప్తజాతివాఁడు.

కోలుకొ(లొక్క)ను. ఆ. క్రి. (✓ కోలు².) ౧.
ఉత్సహించు.

ఉ...నీకటాక్షుడృ, కోలుణముప్రాపున న్నరుఁడు
గోల్కొని పంత మెల్లఁగాఁ గొనెక, బా
ణదశార్థపాతమునఁ బాపకుభూరిమనోభిమాన
ముక్. నైష. ౪. ౩౧.

నీ. భద్రేశ్వరులు వీడుపడఁ దాఁకఁ గోల్కొని
గుండెలు పగులంగఁ గ్రుమ్మి క్రుమ్మి. గీ...రణం
బులో నేపు చూపె, భట్టి జగజెట్టి డీకొల్చు
భద్రగజము. విక్ర. ౪. ౧౧౧.

౨. వర్ణింపు, వర్ణి నొందు.

క. దీప మణిగఁ జీకటియును, గోప ముడుగ కాం
తిగుణముఁ గోల్కొనుక్రియ నాటోపాద్య
టమగువేసవి, కైపు సడలఁ దోఁచె గారుకాల
ముదళమై. పాండు. ౪. ౧౯.

చ. తనయుదరంబునం బొడమి తామ్రరుచిచ్చట
లుల్లసిల్లఁ గోల్కొనుధరణీజసంతతికి...ఆ
ము. ౫. ౧౧౬.

౩. (మూర్ఖాదిబాధలనుండి) లేకుకొను, స్వస్థత
నొందు.

క. నరనూను నపుడు కర్ణజాఁ, డిరుమాఁడుశిలీము
ఖంబు లెదనించిన నొచ్చి రయంబునఁ గో
ల్కొని నానరదముఁ దునిమెక సకేతుహ
యమాతముగాక. తై. భా. ౭. ౧౯.

క. దనుజేంద్రుఁడు గోల్కొననీ, కనిశముఁ బోఁ
వ్రోలుచుండు నమరగణంబుక. కు. సం. ౪.
౩౬౯.

గీ. కొంతమాత్రపుటివి గాకొంతలేసి, తలము తప్పి
నయాపులు తగునె యియ్య, నిచ్చి మఱి కోలు
కొన లేక యేపు దటిగి, పోవఁ దెగడరె జను
లు దుర్బుద్ధి యనుచు. హరిశ్చ. ౪. ౮౩.

కోలుకొలుపు. స. క్రి. (✓ కోలుకొను) కోలుకొ
నఁజేయు.

(ఉత్సహించఁజేయు, ప్రోత్సహించును.)

నీ. రవిఁ దెత్తుమే నీకు రమణుండు గా నలకూబ
రుఁ దెత్తుమే కోలుకొలిపి. కు. సం. ౬. ౬౭౪.

కోలుకోలన్నలు. వి. బ. బాఠశాస్త్రీ దావిశేషము.

నీ. గుజ్జెనగూడులు కోలుకోలన్నలు గీరనగింజలు
...హంస. ౫. ౧౫౫.

కోలుతె(ల్ల)ల. వి. (కోలు² + తల-త. కోలుదల్.)

ఎదుట నిలిచి చేయుయధము; యుధము; దెబ్బ.

వ. శకుని కడంగి యాధవరులతో మీరు కోల్తల
నేయుం దేను బెడముట్టునఁ దాకి ధర్మనంద
నాదుల నమయించెద నంచు సముద్ధతిం గదిసె.
భార. శల్య. ౧. ౩౩౭.

కో. యుధ్యధ్యమగ్రతో యావత్ పృష్ఠతో హ
న్తి పాండవాక్. సం. భార. శల్య. ౨౨. ౨౬.

ఆ. అతఁడు పడిన నెండి యాసేనఁ గోల్తల, నేయ
నొకఁడు లేమి నిధము...భార. ఉద్యో. ౨.
౨౧౯.

కో. భీమసేనే చ నిహతే కోన్యో యుధ్యేత భార
త, పరేషాం తస్మాదాచక్ష్య యది వేత్థ పరంత
ప. సం. భార. ఉద్యో. ౫౫. ౬౧.

మ ... దనుజేంద్రుం దాత్రఁ జింతించి కోల్తల
నే జేసి జయింతు వైరి నని యాత్రాభేరి వ్రే
యించినక. రామా. ౮. ౬౦.

క. భూరిబలఘోర మగునా, భూరమణునికోలుత
లకుఁ బోవక భీష్మ, సాధరబలము ద్రోణునిదో,
స్సాధరంబును నచ్చి నీదునైవ్యము పెనఁగెక.
భార. భీష్మ. ౨. ౧౦౯.

చ. గురుఁ డనుతీ వ్రమారుతముకోల్తల కోర్వక ధ
ర్మపుత్రులం, ధురబలవారిదోక్కరము దూలు
డు...భార. ద్రో. ౧. ౨౬౯.

క. ఆకలిసప్తగోల్తలకుం, గాక కలంగఁబడి నాల్గు
గడలకు విచ్చెం, జీతాఁకుపడుచు నంగను, హీ
కాంతునిసేన రెల్ల నెంతయు భీతిక. కళా.
౮. ౬౦.

కోలుత(ల్)లసేయు = గ. యధస్నాహము చేయు; (యధమునకు) సన్నాహము చేయు.

గీ. మోహించెను దండెత్తె మొనసె దాడి, చేసె బోట్లాడ్గో గోల్తలచేసె ... అనగఁ జేల్లొన దుచుండు, నాహవోద్యోగ మొనరించె ననుట కు...అం. శే. ౧౩.

చ. నుశర్త తముండు సంగతంబుగాఁ గోల్తలనేసి రథసమూహంబుతో విరాటవ్రాహంబు నెదురుకొని...భార. విరా. ౩. ౧౮౨.

మ. అనికిం గోల్తలసేయ వార్షదమవో ... అచ్చ. రా. యు. ౨౩౭.

౨. యధము చేయుటకు ప్రోత్సహించు.

గీ. ఉన్నవోటన కదలక యున్నద్రోణ, భీష్మును గోలుతలసేయఁ బెరిగి నేన, చంద్రుఁ డుదయంపఁ బెరిగినశరధియట్లు, వోడుతోడుతఁ బొంగారి చూడ నొప్పె. భార. భీష్మ. ౨. ౧౧౭.

౩. (నేనలను) నడపు.

క. సమరభుండు విరుదు లత్తణ, కుమారకుం డేచి మొలఁ గోల్తలసేయుకొ, మిము నెల్ల మిగులునుజగ, ర్వము మదముం గలఁడు కొనఁ డరాతుల నధిపా. భార. ఉద్యో. క. ౨౨౮.

శ్లో. లత్తణస్తవ పుత్రశ్చ తథా దుశ్శాసనస్య చ. యుద్ధానాం చ విశేషశ్చై ప్రణతారాచ సర్వశః. సం. భార. ఉద్యో. ౧౬౬. ౧౮, ౧౯.

కోలువ(ల్ప)మ. అ. క్రి.(కోలు¹+వడు) ౧. క్షీణించు, తగ్గు.

క. అలకాఁపునగలదిలుకల, కొలికికిఁ దమి యింత యైనఁ గోల్పడక మదం, బలరారి యుండ...హంస. క. ౧౫౫.

౨. హింసించుడు.

క. ద్రోణాచార్యునియు గ్రుత్తు, బాణంబుల కోర్చి యుతఁడు చతుసంతకు న, క్షీణింపుతి నసమనము

ర, ఖోణి నిలిచి కట్టుచేతఁ గోల్పడియెఁ గదే.

భార. కర్ణ. ౩. ౨౮. (శ.ర.పా.)

మ. అడవిం గోల్పడు ప్రాణి యెయ్యడియు లే కాటోప మేపారన, చెచ్చుగండు గ్రుతఁ డద్రువ జంబు దెసకుకొ క్షిప్తుంబ యేలెంచె ...హరి. పూ. ౮. ౧౦౮.

౩. అపహృత మగు.

క. హరిభార్యలు బోయలచేఁ, బరిభవమునఁ బొంది కొలుపడి రని మదిలోఁ, బరితాప మొండకుము భూ, నురకావము మున్న గలదు నూవారలకుకొ. వి. పు. ౮. ౨౮౩.

స. క్రి=కోలుపోవు.

(పోఁగొట్టుకొను.)

చ...నిన్నునుం, బుడమిని దమ్మఁ గోల్పడిరి పొల్లి భవత్పతు లైనపాండవుల్. భార. సభా. ౨. ౧౮.

చ...కోల్పడి తీవును నీదుకీలముకొ. భార. కాం. ౩. ౧౮౫.

క. బలవంతుఁడు పై నెత్తిన, బలహీనుఁడు ధనము గోలుపడినయతఁడు మ్రుచ్చిల వేచువాఁడు గామా, కులచిత్తుఁడు నిద్ర లేక కుండుడు రధిపా. భార. ఉద్యో. ౨. ౨౧.

అ. అలికొఱకు ననుజాఁ గోలుపడితి. భా. రా. యు. ౫౯౮. భార. భీష్మ. ౧. ౮౦.

కోలుపుచ్చు. స. క్రి.(√కోలుపోవు.)కోలుపోవఁ జేయు.

(పోఁగొట్టు; చంపు.)

చ. అనవుడుఁ గీచకుండు హృదయంబునఁ బొంగి లతాంగితోడ నిట్లను ధృతి గోలుపుచ్చెఁ గునుమా యుధుఁ డేటివిచార మిట్లు వేఁ, చ నగు నె...భార. విరా. ౨. ౨౬౩.

ఉ. ఏమటి రక్షణాలిమ్మగేంద్రుని నక్కయఁ గోలుపుచ్చు సం, గ్రామములోనఁ గ న్గలిగి కానక తక్కిన నాశిఖండిచే, నీమనుజేంద్రుఁ గో

ల్పడమె...భార. భీష్మ. ౧. ౮౦.

చ...పూ,దు,గురుని ౭౦తి రాఘవు మరుత్తుని
కాలము కోలుపుచ్చడే. ఆము. ౨. ౮౦.

కోలుపు(ల్పు)లి. వి. (కోలు² + పులి) పెద్దపులి,
వ్యాఘ్రము.

చ. ఆదియును గాక కోలుపులివైనను గారెనుపో
తునైనను, న్నదకరినైనను గ్రమ్మగనాథునినై
నను గిట్టి ముట్టి...పట్టుదు ... భార. విరా.
౧. ౮౩.

క... గొజియలపించునకు, గవియుకోలుల్లికి
య...భార. భీష్మ. ౧. ౨౯౬.

కోలుపోక. వి. ($\sqrt{\text{కోలుపోపు}}$)పోగొట్టుకొనుట.

సీ...అధిక,గుణుని సౌభద్రునిఁ గులభూషణంబుఁ
బాంచాలితనూ జపంచకముఁ గోలు. గీ. పోకఁ
జేసియు కల్ప కల్పగ మదీయ,బుద్ధిగైకొన
దయ్యె...భార. కాం. ౧. ౬.

సీ. భూసుర జేవార్థములు పుచ్చికొనుట యర్థము
గోలుపోక బాంధవులచాపు...గీ...పీన నొ
కటఁ, గార్వ్యపాండురత్వంబులు గలుగు నన
ఘు. భార. ఆను. ౪. ౩౮౬.

కోలుపో(ల్పో)పు=కోలుపడు. స. క్రి. (కోలు¹
+ పోపు) పోగొట్టుకొను.

గీ... తొల్లిటిరాజవరులు, కాలవశమున నాయు
వుల్ గోలుపోయి...భాగ. ౧౨. ౧౭.

గీ...జంభారియెదురఁ, గాంతిసంపద గోల్పోయి
కలియుగంబు, సౌభ్యపాతిరేకంబున జలదరిం
చె. వైష. ౭. ౯౫.

సీ. తాతలచే బాలితం వైనమత్తురం బిటు కోలు
పోదునే హీనవృత్తి. మార్క. ౬. ౧౧.

అ. క్రి. చెడు.

గీ. ఇట్టులగుట యెఱిగి యెల్లభంగుల రహస్యం
బు కోలుపోనియట్లు గాఁగ, నడచునీడుకోర్కి
కనురూప మెట్టిది, యట్టిభోగభంగి ననుభవిం
పు. భార. విరా. ౨. ౨౬౨. (రహస్యము కో

లుపోనియట్లు: - రహస్యము బయల్పడకుండున
ట్లు.)

చ. కినియుట మాను మేలె మునికొ గుపితత్వము
కాంతవృత్తి నా, యనునయ మాదరింపు విను
మల్పితపంబులచేతఁ గోలుపోదు నె మతి య
ట్లు గాక యతిదుష్కర మైనతపంబు సంచి
తం, బనఁ దగు బ్రహ్మచర్యమును నాఱిడిపోవె
కటఁ శపించినకొ. భార. ఆశ్వ. ౩. ౩౫.

శ్లో. న చ మాం తపసాశ్చేన కక్తోభిభవతుం పు
మాక. సం. భార. ఆశ్వ. ౫౩. ౨౪.

౨. మోసపోవు.

సీ. కోలుపోయె ననంగ బేలుపోయె ననంగ మో
సపోయె ననుట పాలుదు...ఆం. భా. ౩. ౯౭.

కోలుమ(ల్మ)నఁగు. అ. క్రి. (కోలు² + మనఁగు)

కసిమనఁగు, మిక్కిలి విప్రుంభించు; అతిశయించు.

చ. పుత్రయు గాంతరుద్రుగతిఁ గోలుమనంగినవాఁ
డు భీష్మఁ డే, చి పటుభూజబలంబు విలసిల్లఁ
గ మాక్ష్మానమన్మి. యొప్పునే. భార. భీష్మ.
౨. ౧౩౮.

చ...ఆదినూ, కరములుపోలె గోల్మనఁగి కైపునఁ
గొన్ని మదాంధగంధసిం, ఘరములు...కు. సం.
౧౧. ౭౨౩.

సీ. కోలుమనంగెడుకోర్కెలవెనువెంటఁ బాటు
చు మనికీకి నూఱుటయును. ఆ. శేమిఁ దార్లి
గొనఁగ లేక యలందుకి...భార. విరా. ౨.
౩౧౫.

స. క్రి. చంపు, కసిమనఁగు.

సీ. తండ్రి యధ్వంసవిభూతకు బారిసమరినఁ గొడు
కు శంఖనభాఖ్యుఁ గోలుమనఁగ. కకు. ౨.
౧౧౮.

కోలుముందు. వి. (కోలు² + ముందు) మిక్కిలిముం
దు, ముస్తుందు.

గీ. లలితలావణ్యతారుణ్యలక్షణముల, నవరలక్ష్మి
యటంచు నయ్యబలమోద, నలిననాథుండు

కనువేసి నాఁడు గానఁగోలుముందుగ నీవ చే

కోనఁగ వలయు. వరాహ. ౧౧. ౫౨.

కోలుమొ(ల్లో)నడి, కోలుమొ(ల్లో)నలి. వి.

(కోలు + మొనడి) పెద్ద మొనలి.

తరలము... వీన నెన్నఁడు నాడ నో, డుదురు స
న్న నులిందుఁ గోల్తానడుల గొను న్వడిఁ జొ
చ్చుడుక. భార. ఆది. ౮. ౧౮౮.

నీ. మనుఁగువో నడుమఁ గోల్తానలి మ్రొంగ...
కభా. ౮. ౧౮౨.

కోలె¹. వి. కొయ్యకాలు, వెన్నుకోసినకాడ. (శ.
ర. బ్ర.)

కోలె² = కోలె. అశ్వ. ద్రు. మొదలుకొని, ఉండి.

నీ. జనసుత దానివత్సంబు నిన్నటఁగోలె నుడు
గక యటచును నున్నయదియు. భార. ఆది.
౮. ౧౧౮.

నీ. గోగ్రహణంబునఁ గోలె.... భార. ఉవోగ్.
3. ౯౨.

క. నినుఁ గనివత్సటఁ గోలె... భా. రా. ఆర. ౧.
౧౮౯.

గీ... పుట్టినకోలెను... భార. విరా. ౧. 2౪.
(పుట్టినకోలెను = పుట్టినది మొదలుకొని)

కోలెమ్ము, కోలెమ్ముక, కోలెమ్ముక. వి. (కోల +
ఎమ్ము) క శేషక, చెన్నెముక.

ఆ. నేలఁ బెట్టి వానికోలెమ్ము బల్లన, విటిచి నడు
ము ద్రుంచి వీచి వైచె. భార. ఆది. ౬. ౨౧౫.

గీ. కటకుబంఘ్రుల నిటికించి గజై గదలఁ, గటికి నె
టి నెటిఁగోలెమ్ముకయును విఱుగ, విటిచె వడిఁ
గై నొక పెద్దవేసడంబు. మనుచ. ౮. ౫౮.

ఉ. కొన్నిటి నప్పించుకొని కోలెముకల నుఱు
మాడు నిట్టు ల, యొన్నిటి నయ్యలూకము
రయం బెనఁగ వ్యధియించె భూవరా. భార.
సా. ౧. ౧౮.

కోల్పొ(లుపా)టు. వి. (✓ కోలువడు) కోలువ
డుట.

(భంగము, చేటు.)

కా. కుంతీనూనునిచేతఁ గర్ణవ, కనిం గోల్పొటు
వాటిల్లునే. భార. కర్ణ. 3. ౨౭౫.

గ్లో. న చార్జన్ శేష్యతి కర్ణమాహవే. సం. భార.
కర్ణ. ౯౮. ౪౪.

(పోఁగొట్టుకొనుట.)

గీ. ధరణిరాజ్యముగోల్పొటుఁ దండ్రిచావు. ని
ప్తబంధవియోగంబు ... భా. రా. ఆర. ౧.
౨౧.

కోల్పొ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిప్పలి 1.

కోల్శము. వి. (క. కోళ) బొండ్ల, ద్రుపదము.

ద్వి. నూలిసంకలఁ బాశునాకి బంగారు, కోళం
బుజ్జఁ గాలు గ్రుచ్చిన ట్టయ్యెల్, జిన్నసంసా
రంబు చీయుని కోసి, వన్నగాఁ బెట్టెఁ గా
బాహ్యలంపటము. ప్రభులిం. 3. ౮3 పా.
౬ పం.

కోల్గి. వి. నలివిశేషము, నమస్కార భేదము.

వ... మా మాన్యుమందలిమధుమాదనువకుఁ గోల్గి
... ప్ర బంధ. ౮౮౦.

కోల్లె. వి. వెఱఁగుపడువాఁడు, పిన్ని తుఁడు.

నీ. కోల్లె నాఁగను వెఱఁగుపడువాఁ డనఁగను వి
స్తమ్యాకసంజ్ఞ నెలయునుడు. ఆ. భా.
3. ౯.

కోవ = కోవ. వి. ౧. (ముత్తెములు మున్నగువాని) శర
ము, హారము; చేటు.

ఉ. క్రొత్త మెఱుంగుముత్తియపుఁ గోవయొ వా
లు మెఱుంగుదీపయో... మన. ౮. ౬౨.

నీ. అతిభోగభాగ్యంబులనుముత్తియంబులనలఁ
గూర్చినకోవ శంభునేవ. రాజశే. ౧. ౬2.

౨. విడ్డలకు గొంతుకయందుఁ గలిగెనుకోవశే
షము.

ద్వి. అతిమియో కోవయో యంగిటిముల్లా. బస.
పు. 3. 3౬౫ పం.

3. కోమ, గోపురాకారముగా నుండుపుట్టచివ
ర. (క.ర.) ర. వంశానుక్రమము.

ఉదా: ఆపిల్లకోవ మంచిది కాదు. (ప్రా.)

కోవలుపడవ్రాయు=పూసగుచ్చినట్లు లిఖించు.

క. ఆవృషలీపతి యావ, జీవంబుగ నంతనంత జే
సిననానాం, హోవిసరంబులు పటమున, గో
వలుపడ వ్రాసి చిత్రగుప్తుడు దాచెన్.
పాండు. ౫. 28.

కోవరము. విగ. గాఢము, అధికము.

క...వానిమాటలకు లో, లో వెడవెడ నగుచు
నింటిలోపలి కలయి, చ్చానతి పోయెం బో
యిన, గోవరపుంబ్రేమ గాఢపుండుకవ్యే
శ్చ.

ఉ. కే లగలించి పట్టి రతికిం బిరువీకులు నేయ
...వేం. పంచ. ర. 8౯2, 8౯౮.

కోవి. వి. బాడు, క్షీణనస్యము.

సీ. కోవి యనఁగను గ్రోవి యనఁగ జాడవంగను
క్షీణనస్యంబు దగును. ఆం. భా. ౨. ౨32.

కోవిదారము. సం. వి. ఆ. పుం. ఎఱ్ఱకాంచనము 1.

కోవిదుడు. సం. విగ. (ఆ. ఆ. ఆ) పండితుడు, వి
ద్యాంసుడు.

కోవు. వి. ఆర్పుటయం దగుధ్వనికి ఆకుకరణము.

ఉ. కో వని యార్చికం దెసలఁ గుంజరమున్ పె
దరెన్...కాళ. ౨. 3౫.

ఉ. ...కంతుఁడు గ్రుండై, కో వని యార్చి లే
జగురుఁగుంతము గైకొని యడ్డగించునో. పి.
శకుం. 3. 3౪.

ఉ. కోవున నార్చి ... కకు. ౨. ౯౧.

కోవురము. విగ. ఉక్కలు, శత్రువులరాకను దెలి
సికొనుటకై ఉన్నతస్థలములందు ఉంచుకావలి.
(శత్రువును పట్టుకొనుటకై పొచ్చెడిసాంచు. క.
ర. ప్రా.)

గీ. ఉదయగిరిమీదఁ గోవురంబుండి నిగుడు, నహి
తరవిరక్తి చే బద్ధుఁడగుచు, వోడి, బలగ మైన
ట్టిమక్కలవలస ప్రోవఁ, జూప నేలెంచె నన
వేగుఁజాక్క వోడిచె. మనుచ. 3. ౫౪.

౨. పెట్టవై కక్కి వైరులనుమామట.

సీ. కోవురం బనఁ జెట్టకొన కక్కి వైరులఁ జూ
చుట యర్థమై ప్రోచియుండు. ఆం. భా. 3.
౨౯.

కోవెల¹=కోయిల¹. వి. గుడి, దేవాలయము.

మ. అలపట్టుం దలచుట్టుఁగన్గలికఁ జేయం జాల
రావేబ్బు గో, వెలచుట్టుకొ నునునోవతంస
సరణిన్ వేంచేయఁగాఁ జేసి... బహు. ౫.
౬౦.

ఉ. కోవెలపారుపత్రైయనకుం బనిఁ బూనియు
నేను సాఘసం, నేవయు దీనహృదయఁ జేసి
తిఁ గావున నీధనంబునన్, భూవర జాతిసం
స్తరణము న్వహించితి... ఉ. రా. 2.
౨౬.

క. దేవాలయాహ్వానంబులు, కోవెల యన దేవ
శంబు గుడి నా వెలయున్. ఆం. సం. దేవ. ౨౬.

కోవెల²=కోగల, కోయిల². వి. పికము.

సీ. కులకించుమూడవతోలిపల్లురపలి కోవెలకూ
తలకు నొక్కవింశ నెఱవ. యయా. ౨. ౫౦.

సీ. కోవెల చిగురాకుఁ గొటికిన నాఘనియధరం
బు గంటునేయగ నెంచు. దళా. 3. ౧2.

కోశకారము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పట్టుకాయ
లోనిపురుగు, పట్టుపురుగు. ౨. ఒకజాతిచెఱుకు.
కోశకారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కత్తియొఱుకు చే
యువాడు. ౨. నిఘంటువు చేయువాడు.

కోశకృస్తు. సం. వి. త. పుం. గ= కోశకారుడు.
౨=కోశకారుడు.

కోశచంచువు. సం. వి. ఉ. పుం. సారసపక్షి, బెగ్గరు
పిట్ట.

కోశపాలుడు. సం.వి.అ.పుం. కోశరక్షకుడు, బా
క్కసముపై అధికారి. (వాచ)
(ఇట్లే: కోశపాలకుడు, కోశనాయకుడు, మొ.)
కోశధల. సం.వి.అ.స్త్రీ. మహాకోశాతకి, పెద్దబీజి.
కోశఫలము. సం. వి. అ. న. కక్కొలక మనుగంధ
ద్రవ్యము. (కల్ప.)
కోశము. సం.వి.అ.పుం.న.గ.పాత్రము; పానపాత్ర
ము. ౧. మందస, పెట్టె. ౩. కత్తి యొలు. ౪. కప్ప, ఆ
చ్ఛాదనము. ౫. కింబ, మినుములు మొదలగువాని
పొట్టు. ౬. సమాహము, రాశి. ౭. ఉగ్రాణము, కొ
ట్టు. ౮. భాండాగారము, బాక్కసము ఉండు చో
టు. ౯. బాక్కసము, ధనోఘము. ౧౦. చెండిబంగ
రములు. ౧౧. నిఘంటువు. ౧౨. పుస్తకము. ౧౩.
మొగ్గ. ౧౪. జాటికాయ. ౧౫. జాటికాయ మన్న
గువాని పైబరడు. ౧౬. పట్టుకాయ. ౧౭. ఆడుగుతీ.
౧౮. ముష్కము, వృషణము. ౧౯. గుడ్డు. ౨౦.
(వేదాంత) పంచకోశములలో నేడే నొకటి. (అన్న
మయము, ప్రాణమయము, మనోమయము, విజ్ఞాన
మయము, అనందమయము - ఇవి పంచకోశములు)
౨౧. ఇల్లు. ౨౨. ఆశయము, శిల్పి. (కావ్యసంకోశము,
మొ.) ౨౩. దివ్యములలో నొకటి, స్నానము చేసి
తడిబట్టలతో ఉగ్ర దేవతలను పూజించి దేవతల
ను స్నానము చేయించినయొడకము త్రావుచు చే
యుచుమాణము. ౨౪. మామిడికాయ మున్నగు
వానిలో నుండు టెంక. న. ఖేఘము, మబ్బు.
(కే.ని.)
కోశలికము. సం.వి.అ.న. కాశలికము, లంచము.
కోశాగారము. సం.వి.అ.పుం.న. భాండాగారము,
బాక్కసము.
కోశాతకి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ.గ.ఆపదకి. ౧. పొట్టి. ౩.
బీజి.
కోశాధ్యక్షుడు. సం.వి.అ.పుం. గ. బాక్కసము
పై అధికారి. ౧. కుటేరుడు.

కోశామ్రము. సం. వి. అ. పుం. కొండమామిడి.
కోశి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ. పాడుక, చెప్ప.
కోషము. సం=కోశము.
కోషి. సం=కోశి.
కోష్ఠపాలుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. ఉగ్రాణముపై
అధికారి, కొట్టున కధికారి. ౨. కొట్టుకాపరివా
డు.
కోష్ఠము. సం.వి.అ.పుం. గ. ఉదరమధ్యము, కడుపు
లోనిభాగము. ౧. గృహమధ్యము, ఇంటిలోపలి
భాగము. ౩. సామగ్ర లుంచెడుకొట్టు. ౪. గాఢ,
పాఠక, మొ.
కోష్ఠాగారము. సం. వి. అ. న. సామగ్ర లుంచు
కొట్టు.
కోష్ఠాగారికుడు. సం. వి. అ. పుం. సామగ్రలకొ
ట్టుపై అధికారి.
కోష్ఠాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. జతరాగ్ని.
కోష్ఠము. సం. వి.గ. (అ. ఆ. అ.) ఇంచుక వేడిగ
లది, నులిచెచ్చనిది. వి. అ. న. ఇంచుక వేడి, నులి
చెచ్చన.
కోసము=కోసరము. అవ్య. గ. కొఱకు, నిమిత్తము.
ఉ. భూసుతకోస మేఁగ నుక బొంకితి నేనియుఁ
బెద్దకాలముం, తేసిననాతపంబు రహిఁ జెందక
నిష్ఫల మా...ఉ. రా. ౮. ౮౬.
కీ. పలరాజుకోసమై యలసంతుఁడు గుంపునేసి
నచిలుక లేజీ లనంగ. ఉ. రా. గ. ౧౬౯.
ద్వి. కోరికతో దీనికోస మిందులకు, సారంగధ
రుడు రా సం దాయె నేడు. ద్వి. శ. సా.
౧. ౧౪ పా. ౨౨ పం.
౨. కారణముచేత.
క. పొది నవ్వయు నేనును బ,న్నిదమాడినకోస

మాతనిం దెచ్చితి నా, కోదవపని దీతె ...

జెజ. 3. ౯౬.

కోసరము=కోసము. (క. కోసర.)

(నిమిత్తము, కోసము.)

సీ. కూటికోసరము నేఁ గొఱిగాని జనులచేఁ బలు
గద్దరింపులు పడఁగవలసె. నరసింహశతకము.

౫౨.

సీ. ముక్తికోసరము నేమొక్కి వేఁడెవఁగాని దం
డిభాగ్యమునిమిత్తంబుగాను. నరసింహశతక
ము. 2.

కోసల. సం.వి.అ.స్త్రీ. అయోధ్యాపురము.

కోస(శ)లము. సం.వి.అ.పుం. ఒకానొక దేశము.

కోస(శ)లుఁడు. సం.వి.అ.పుం. గ. కోసలదేశవా
సి. ౨. కోసలదేశాధిపతి.

కోసు¹=కోసు. వి.(సం. కోశః, ప్రా. కోసో.) కోశ
ము.

గీ. ఎట్టు పాసితి వాళ్లలం బేనుకోసులు...భీమ.
౨. ౮౮.

కోసు². విణ. దీర్ఘము, పాడుగైనది.

ఉదా: కోసుముత్రేము. ఇల్లు కోసుగాఁ గట్టినా
రు. (త్ర)

కోస్తు. వి.(సం. క్తుష్ఠమ్.) చెంగల్యకోస్తు, ఒకానొక
మందు చెట్టు, పారిభాష్యముః.

కోహళము. సం.వి.అ.పుం. గ. కాహళ మనువాద్య
ము. ౨. ఒకజాతిమద్యము.

కోహళుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నాట్యకాస్త్రప్రస
ర్తకుఁ డైనయొకముని.

కోహళో. వి. పరిహాసము చేయుటయందగుద్యనికను
కరణము.

ప. ... శేలు చూచి కోహళో యని గేలిసేయుగణి

కాకదంబులచప్పటలు...ఆము. క. 3౫.

కా

కొంకణము. సం.వి.అ.పుం. కొంకణదేశము.

కొంకణుఁడు. సం.వి.అ.పుం. గ. కొంకణదేశాధిపతి.

౨. కొంకణదేశవాసి.

కొంతి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ-మంతిదేశమున నుండునది -

శేబుక యనుగంధద్రవ్యముః.

కొంతికుఁడు. సం.వి.అ.పుం. ఈ. పెకాఁడు, మంత
మును ఆయుధముగా పట్టువాఁడు.

కొంతేయుఁడు. సం.వి.అ.పుం. మంతికోడుకు.

కొంభకారి. సం.వి.ఇ.పుం. కుమ్మరవానికొడుకు.

కొగిలి=కవుగిలి. వి. డా. గ. భుజాంతరము, క్రో
డము.

సీ. ఇట రమ్మ నన్నుఁ గాఁగిటఁ జేర్చు కొడుక
... భార. శల్య. గ. ౧౮.

మ. పాలతుఁ గాఁగిట స్రచ్చియెత్తి తలఁబ్రా
ల్వొయిండునవ్వేళ...పారి. పీఠి. క.

ఉ. కాఁగిటి కాన చేసి నొడికారితనంబున ని
న్నుఁ దేల్చి రా, రాఁ గొఱిగానివాఁడ నము
...ఉ. హరి. గ. ౬౪.

౨. ఆలింగనము.

ఉ. మోమటు ద్రిప్ప సేమియొకము ద్విడరాదె
లతాంగి ప్రేమమై, వేమఱుఁ గాఁగి లియ్యుఁ
గదవే బిగిచగ్గవ యొమ్మఁ గ్రుమ్ముచుకా. ఇందు.

౬. ౧౩౫.

జ: కాఁగిలిండు, కాఁగిలింత, కాఁగిలింపు.

కొగిలిండు=కవుగిలిండు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కొగిలి}}$)

గ. ఆలింగనము చేయు.

గీ. ఇష్టమానస మైనయాహేమఖగము, నలుని
మానస మానందజలధియందుఁ, గర్లశమ్మూలి
కలకంబుఁ గాఁగిలించి, యీదదేయము మృ
దుభావ నిట్లు లనియె. నైష. ౨. 2.

సీ. తరళతాటంకరత్న ప్రభారింఘోరి గంధస్థలం

బులఁ గాఁగిలింప. కాశీ. గ. 3. (ఇట 'ఆవరిం
చు' అని భావము.)

కాఁగిలింత=కవుఁగిలింత. వి. (✓కాఁగిలింమే) అలిం
గనము.

చ. హృదయము లెప్పుడు గడియకే తఱచానె
డకాఁగిలింతలకా. ఆము. ౨. ౬౨.

చ. ... వేమఱుఁ గాఁగిలింతచేత, గలయకయ
న్నఁ దాళఁగలనా...చంద్రి. ర. ౪.

కాఁగిలింపు=కవుఁగిలింపు. వి. (✓కాఁగిలింమే.)
అలింగనము.

నీ. ... కరఁగింప నేరనికాఁగిలింపు. చంద్రా. ౯.
౧౪౮.

కాఁజో=కవుఁజో. వి. (సం. కపింజలః) కపింజలము,
పక్షివిశేషము.

అ. కాయకోడి కాఁజ కక్కర పూరేడు...పిట్ట
లెల్ల గూండ్ల బిట్టు చెలఁగ. యయా. గ. ౧౧౩.
హంస. 3. ౧౨.

కాఁగిలు=కవుఁగిలు.

కాకృత్యము. సం. వి. ఆ. న. గ. అకార్యము చేయు
ట. ౨. పశ్చాత్తాపపడుట. (మే. ని.)

కాకా. వి. కాకధ్వని కనుకరణము.

కా. ప్రాకృకాలము వాయసంబు పణినాపత్యోక్త
కాస్తంబులొ, దాతక్ష్ణానులు చెప్పఁ దెప్పి
యనుచందం బొప్పఁ గా కా యనం, జాతు
ర్యం బలరార నుత్తరము విస్సప్తంబు గాఁ గో
కిల, వ్రాతం బిచ్చె దుహీ కుహీ యని గృహ
రామప్ర దేశంబులకా. నైష. ౮. ౧౯.

కొక్కుటము. సం. వి. (ఆ. ఈ. ఆ.) కుక్కుటసం
బంధ మైనది.

కొక్కుటిసుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. (పురుగులు
మొదలగువానిని త్రొక్కకుండుటకై) కుక్కుట
మువరె క్రిందికిఁ జూచుచు నడచునట్టియది. ౨.

క పటము కలవాడు, పంచకుడు, దాంభికుడు.

కొక్షము. సం. వి. (ఆ. ఈ. ఆ.) కుక్షి సంబంధ మై
నది.

కొక్షింభర్యము. సం. వి. ఆ. న. కుక్షింభరిత్యము,
పొట్టపోసికొనుట.

కొక్షేయకము. సం. వి. ఆ. పుం-కుక్షికి దగ్గఱగా
ఉంచుకొనఁబడినది-భిక్షము, కత్తి.

కాయే=కవుయే.

(చేఁపమీడిపాలను, శల్కము; జంతువులవర్త
ముపొట్టు.)

మ. దివిజ ద్వేషి నుదారవారివరమూర్తిం ద్రుంచి
చాతుర్య మొప్పువడిం కౌకపుఁడెల్లగాను
గమిదంధం బొంద మైఁ దాల్చిచేదవిశుద్ధా
క్షరపంక్తి ... ఆము. ర. ౧౭.

నీ. క్రొవ్వివనపండులఁ గొన్నిటిఁ గమలిచి కత్తితా
లను జివివి కాచుగడిగి. ప్రబంధ. ౨౧౦.

(మాంసము.)

మ. ... కాయదో, బృగుదులో చన్నులు పోమ
కుంభములె...మల్లభూ. వై. ౧౬.

శ్లో. సై నా మాంసగ్రంథి కనకకలకావిత్యుపమి
తా. సం. భిర్త్వ. వై. ౧౬.

(దుర్గంధము)

నీ. ఏరాజువివిధపుష్పారాధనమున గంగాధరుల
మీఁదికాచు మానె. నరస. గ. 3౫.

కాచుమేపరి=మాంసము తినువాడు.

నీ...పలకాకొ కాచుమేపరి యనఁదగు. ఆం. భా.
3. ౬.

కొటకిసుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మృగపక్ష్యదులను
చంపి మాంసమును విక్రయించి జీవించుకొనఱు
వాడు.

కొటలేడు. సం. వి. ఆ. పుం. తనయింటనే యొం
డి చని చేయునద్రంగి, స్వతంత్రుఁడైనద్రంగి.
(వృతి. గ్రామకథాడు.)

కాటికుడు. సం.విణ. (అ.ఈ.అ.) ౧. పలతో తిరు
సువాడు. ౨. కపటముతో వర్తింపచువాడు. వి.
అ. పుం. మృగపక్ష్యాదులను చంపి విక్రయించి జీ
వించుక సాయువాడు.

కాటిలికుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧-కుటిలగతిచే
మృగములఁ బట్టువాడు-వేటకాడు. ౨-కాటు
తో నివ్వలను గ్రహించువాడు-కత్తురి.

కాటిల్యము. సం.వి.అ.న. ౧.వంకర. ౨.కపటము.

కాటిల్లుడు. సం. వి. అ. పుం-కుటిలుడు-చాణ
క్యడు.

కొటుంబము. సం.విణ.(అ.ఈ.అ.) ౧. కుటుంబము
నకు కావలయునది. (ద్రవ్యము, మొ.) ౨. కుటుం
బసంబంధ మైనది.

కొటుంబికుడు. సం. విణ.(అ.ఈ.అ.) ౧.కుటుంబ
భరణము చేయువాడు. (ఇంటిపెద్ద, యజమానుఁ
డు.) ౨. కుటుంబములోనివాడు.

కొటుడు. సం.విణ. (అ.ఈ.అ.) ౧.సంతయింపవ
సించునది; స్వతంత్రమైనది, స్వేచ్ఛ గలది. ౨. ఇం
టఁ జెరిగినది, పెంపుదైనది. ౩. కపటముతో కూ
డినది. ౪. బోనులో నున్నది.

కొడిలు=కవుడిలు. వి. బ? నమస్కారము.

న. ... భక్తలోదనమందలిభవస్సు స్వామికే గౌ
డిలు గోమంతవర్వతమందలికొరికి మోడ్పుఁ
గలు... ప్ర బంధ. ౮౮౦.

కొడు=కవుడు.

(కపటము)

ఆం. భా. ౧. ౧౩౮.

కొడువు=కవుడువు. వి. మాదిరి, కైవడి.

సీ. కైవడి కైవరి కయినది కొడువు మాదిరి పోలి
క మాడ్కి పురుడు, పోలిక యనగఁ బొ
ల్పొందు నుపమపేరు... ఆం.భా. ౨. ౩౦౨.

కొణపదంతుడు. సం.వి. అ.పుం. కాంతనవుడు,
భీష్టుడు. (త్రి.వి.)

కొణపుడు. సం.వి.అ. పుం-శవములను తినువాఁ
డు-రాక్షసుడు, రక్కసి. ౨-కొణమును పాలిం
చువాడు-పైర్పకుడు, మూలతేడు.

కొణ్యము. సం.వి.అ.న. చేతులు ఈదవోవుట.

కొతుకము. సం.వి.అ.పుం. ౧. ఆనుభవించనిద్రవ్య
మును గూర్చినయాశ, తపాతప. ౨. పెండ్లియం
దు చేతఁ గట్టుకొనెడితోరము. ౩. ఉత్సవము,
చండుగ. ౪. సంతోషము. ౫. వేడుక, వినోదము.
౬. పరుసగా వచ్చినమేలు, కల్యాణపరంపర. ౭.
ఇచ్చ, కోరిక.

కొతుకాగారము. సం.వి.అ.న. శ్రీ దాగృహము.

కొతుకి. సం. విణ. (న. సీ. న.) కొతుకము గల
వాడు.

కొతుకితుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కొతుకము
గలవాడు, తమి గలవాడు.

కొతూహలము. సంతోషతూహలము.

కొదాల్లికుడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకసంకీర్ణజాతి
వాడు. (జాలరివానికి చాకలదానియందు పుట్టిన
వాడు-కల్ప.)

కొద్దాలికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) గుద్దలితో
త్రవ్వకొని జీవించువాడు.

ఉ... సత్కవుల్, హాళికులైన నేమి గననాం
తరసీమల గంజములకొద్దాలికులైన నేమి
నిజదారసుతోదరపోషణార్థమై. భాగ. పీఠి.

కొద్రవికము. సం. వి. అ. న. సావర్పలవణము.

కొద్రవీణము. సం.వి.అ.న. ఆట్లు చండుకూమి.

కొను¹=కవును¹. (చూ.) వి. ౧. నడుము, మధ్యము.

ఉ... ఇందుబింబముకొని ముసనీడు మోము గిరి
శ్రేపులు మూపులు కొను గానరా, దక్షుక చెల్ల
వానివికచాంబకముల్ కతవత్తైత్రయూల్.
మనుచు. ౩. ౬.

నీ. అన్నవకాండీగయందంబు మది నిల్పు జభున
చక్రంబుపై జలుపు దృష్టి భార. ఆది. 3.
3౮.

చ. అను వగుకానుడీగె లసియాడఁ బయోధర
ముల్వణంకఁ గా. భీమ. ౫. ౧౦3.

౫. లస్తకము, ధనుర్ధ్యము, వింటినడుము.

చ. విడికెడుకానుఁ గొప్పఁ గని ప్రేమఁ ద్రివ
క్ర సమాంగిఁ జేసి తేఁ, విడికెడుకానుఁ గొ
ప్పఁ బయిపెచ్చుగుణంబును గంటి నందు నే,
ర్పడఁగ నిజశ్రివక్రతయఁ బావఁగ మ్రొ
క్కెడునానుమాలిపై, జడిగొన నమ్మ లీను
హరికార్ణధనుర్ధత గామఁ గావుతఁ. ఆము.
౧. ౮.

కాను²=కవును².

కొవము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కూపసంబంధ మై
నది. (జలము, మొ.)

కొవీనము. సం. వి. అ. న. గ. ఆకార్యము, పాపము.
౨. గుహ్యంగము. 3. గోచి.

కొబేరము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కుచేరసంబంధ
మైనది. (దిక్కు, మొ.) వి. అ. న. గ. చెంగల్వ
కోస్తు 1. ౨. ఒకదిననుపిండివంట.

కొబేరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుచేరుఁ డున్నదిక్కు,
ఉత్తరదిక్కు.

కొబ్బము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కుబ్జనకు సంబం
ధించినది.

కొంభకార్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కుమ్మరవానికూఁ
కురు.

కొమారకము. సం. వి. అ. న. వయోవస్థాభేదము, కా
మరము.

కొమారము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. కుమారు
నకు సంబంధించినది. ౨. కుమారస్వామికి సంబం
ధించినది. వి. అ. న. గ. అయిదేండ్లపాటు నుండు

వయస్సు. (మూడవసంవత్సరము మొదలుపెనిమి
దవసంవత్సరమువఱకు నుండు వయస్సు అని కొం
దఱు. పదునాఱు సంవత్సరములపాటునుండు వయ
స్సు అని కొందఱు. ముప్పది సంవత్సరములవఱకు
నుండువయస్సు అని మఱి కొందఱు.)

కొమారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. బ్రహ్మచర్యమున
నుండువానిని పెండ్లియాడిన స్త్రీ. ౨. సత్తమా
త్యకలలో ఒకతె.

కొమారికేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కానీనుఁడు,
పెండ్లికానిదానికి పుట్టినకొడుకు.

కొమారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అవివాహితకన్యకు
పెండ్లియాడినపురుషుఁడు.

కొముదము. సం. వి. అ. పుం. కార్తికమాసము.

కొముది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧-కుముదములను ప్రకా
శింపఁజేయునది-చెన్నెల.-భూజనులను సంతోష
పెట్టునది-౨. కార్తికపూర్ణిమ. 3. ఆశ్వయుజ
పూర్ణిమ. ౪. ఉత్సవము, పండుగు. ౫. కార్తిక
త్సవము. (త్రి. ని) ౬. దీపాత్సవతీథి.

కొముదీవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. దీపపున్నెమై, దీ
పస్తంభము.

(ఇట్లే: కొముదీద్రుమము, మొ.)

కొమోదకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. విష్ణుని గద.

కొరవము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కురువులకు సంబం
ధించినది.

కొరవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కురువంశపువాఁడు.

కొరవ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ. కురువంశపువాఁడు.
౨. కురుదేశపురాజు.

కొరు=కవురు.

కొర్వము. సం. వి. అ. పుం. వృక్షికలగ్నము.

కొలటినేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భిక్షునియు నతి
వ్రతయు వినదానికొడుకు.

కాలఁబెయుఁడు. సం. ౧=కాలటిశేయుఁడు. ౨=కాలఁబెయుఁడు.

కాలఁబెరుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కులటాపుక్రుఁడు, ఊంకుటాఁకొడుకు.

కాలము. సం. వి. (ఆ. ఈ. ఆ.) కులమునకు సంబంధించినది. (ఆస్తి, మొ.) వి. ఆ. న. కాశ్తేయమతము; కాశ్తేయమత గ్రంథము.

కాలవ. సం. వి. ఆ. పుం. (జ్యోతి.) బవాదికరణములలో ఒకటి. (చూ. కరణము.)

కాలాలకము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) సప్తచే చేయుటచేసినది. (మూఁకుడు, మొ.)

కాలికము. సం. వి. (ఆ. ఈ. ఆ.) వంశవరంపరగా వచ్చినది. (ఆచారము, మొ.)

కాలికుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కాలుఁడు, పాపండుఁడు.

కాలీనము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) కులక్రమాగతము, వంశవరంపరగా వచ్చినది. (ఆచారము, మొ.) వి. ఆ. న. ౧. నింద, అపవాదము. ౨. కుకార్యము, నిందింపఁదగినపని. ౩. పశుపక్షీ సర్పములపొట్లాట. ౪. యుద్ధము, జగదము. ౫. కులీనత్వము, గొప్పసంశయనందిలిపుట్టుక. ౬. గుహ్యవయవము.

కాలు=కవులు. వి. (హిం. భౌల్. క. కవులు, కాలు. త. కవుల్.) ౧. రాజాదులు ప్రజలు మున్నగువారికిచ్చునొడంబడిక, ఆభయపత్రము.

కీ...కాలన నభయపత్రాభిధయలయందు. ఆం. భా. ౨. ౧౮౮.

గీ. సాచూయనబావు నీ వనుజంకు వొడమి, కాలు గావలె ననుటయే కంటకంబె. రంగ. ౨. ౧౭౧, ౧౫౫.

క. మేలైనవరకు లాతని, కాలన దిగు మాట నిజము కలవాఁడగుటకా. కుక. ౧. ౮౩.

కాలుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కాశ్తేయమతా

వలంబి. ౨. కాశ్తేయమతాచారము నెఱిగినవాడు. ౩. సత్కులమున పుట్టినవాఁడు. (వాచ.)

కౌలేయకము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) మంచికుమున పుట్టినది. (మే. ని) వి. ఆ. పుం. కుక్క.

కౌళి(ళు)త్తము. సం. వి. (ఆ. ఈ. ఆ.) ౧. ఉలఃలకు సంబంధించినది. ౨. ఉలవలతో చేయఁబడినది. (భక్ష్యాది.)

కౌళి(ళు)త్తీనము. సం. వి. ఆ. న. ఉలవలు వందభూమి.

కౌశలము. సం. వి. ఆ. న. ౧. క్షేమము, సుఖస్థితి. ౨. నేర్పరితనము.

కౌశలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. కుశలప్రశ్నము, క్షేమాదుల నడుగుట. ౨. కానుక.

కౌశల్యము. సం=కౌశలము.

కౌశాంబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ-కుశాంబుఁడనువానిచే నిర్మింపఁబడినది-ఒకపట్టనము.

కౌశిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పానపాత్రము. (వాచ.)

కౌశికఫలము. సం. వి. ఆ. పుం-కౌశమం దున్నఫలము కలది-నారికేళము, కొబ్బెర చెట్టు.

కౌశికము. సం. వి. (ఆ. ఈ. ఆ.) ౧. ఒఱయందుంచఁబడినది. ౨. గుడ్లగూబకు సంబంధించినది. ౩. కుశికవంశమున పుట్టినది. వి. ఆ. పుం. ౧. గుడ్లగూబ. ౨. గుగ్గిలపుఁజెట్టు. ౩. ముంగిస. ౪. మజ్జ, నెనడు. ౫. శృంగారరసము. (త్రి. ని)

కౌశికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఒకనది. ౨. దుర్గ.

కౌశికుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. విశ్వామిత్రుఁడు. ౨.

పాములవాఁడు. ౩. ఇంద్రుఁడు. ౪. కౌశాధ్యక్షుఁడు. ౫. నిఘంటువు తెలిసినవాఁడు. (హేమ. ని.)

కౌశేయము. సం. వి. ఆ. న. ౧-పట్టుకాయనుండి బయలుదేరినది-పట్టు. ౨. పట్టుబట్టు. (రూ. కాశ్తేయము.)

కానలేయుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కానల్యకొడుకు-
రాముడు. (కల్ప)

కానల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోసలజేశభరాజాకూ-
తుడు, దశరథనిజ్యేష్ఠపత్ని, రామునితల్లి.

కానల్యాయని. సం. వి. ఇ. పుం. రాముడు, కాన-
ల్యకొడుకు.

కానీదము. సం. వి. ఇ. (ఆ. ఈ. ఆ) కునీదసంబంధ-
మైనది.

కానీద్యము. సం. వి. ఆ. న. గ. కునీదభావము, వడ్డి-
జవనము. ౨. ఆలస్యము. ౩. తంద్ర, కునికిపాటు.

కానుంధము. సం. వి. ఇ. (ఆ. ఈ. ఆ) గ. కుంకుమ-
పూవుతో చేయబడినది. ౨. కుంకుమపూరంగు వే-
యబడినది. వి. ఆ. పుం. అరణ్యకుసుంధము (రాని)

కానుమము. సం. వి. ఇ. (ఆ. ఈ. ఆ.) కుసుమసంబంధ-
మైనది. వి. ఆ. న. గ. మకరందము, పూదేసె. ౨.
పుష్పపరాగము, పుష్పాబ్ది. ౩. పుష్పాంజనము, ఒకవిధ-
మైనకాటుక.

కాన్యతిక్కడు. సం. వి. ఆ. పుం. -కుమార్తెను పో-
వువాడు-తపశికాడు, వంశకుడు, మోసకాడు.

కాన్తుభము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. -కున్తుభమందు (=స-
ముద్రమునందు) పుట్టినది- విష్ణువక్షస్థలమునందలి
మణి. ౨. ఒకజాతిమూసె. ౩. (తంత్ర.) వేళ్లతో
పట్టుకొకవిధమగుముద్ర.

క్ర

క్రంగు=కంగు. వి. (త. కఱంగు=మ్రాంగు) గంట-
మొదలగునానిధ్వని కనుకరణము.

ఉ. అంగదః దత్వయంవరమహామహానైభవశేరి-
హూతికే, గ్రంగన గంటపై గొడుపు వ్రా-
లుట యెన్నఁడో నాటమందియుకా. నైష.
౩. ౨౫.

ద్వి. క్రంగున వజ్రంబు గదిసినకొండ, భంగి శబ్ద

ము పుట్టె బ్రభు విట్టు లనియె. ప్రభు. ర.
౧౨౫ పా. ౨౦ పం.

చ... క్రంగనః దమదాన మ్రాయుజయఘంటిక-
... పక్ర. ౫. ౧౨౫.

క్రంచేతి=క్రచ్చేతి. క్రి. వి. ఇ. ద్వి. (క్రంచు+
అజిక్)

(శీఘ్రముగా)

క... ఉపేకాస్త్రమునం, గ్రంచతి సంతకుపురి-
కే, గించితీ చాలోమకాలకేయానుయలకా.
భార. ఆర. ర. ౮౬.

(ఎడతెగకుండ)

నీ. క్రంచతి నీరిలో ముంచుచు నెత్తుమఁ గాంచి-
తీరంబు సేరఁజెట్టు. భార. ఆది. ౫. ౧౬౬.

క్రంత¹. వి. పెండ్లికొడుకువారు పెండ్లికూతునకుఁ
దీసికొనుపోవు ప్రధానద్రవ్యము. (కంత-వా.)

వ... ఆభిమన్యునకు శృంగారంబు సేయించి...
మణిగణంబులు నంబరనికరంబులు బుష్పపుం-
జంబులు ఫలప్రచయంబులు లోనుగాఁగల
యోగ్యవస్తువుల విస్తరిల్లినక్రంత నడవ...
భార. విరా. ౫. ౩౮౯.

గీ. దగ్గఱ ముహూర్త వేళ యోదశరఃఖేంద్రయే-
ల యాలస్య మని మూను లెచ్చరించ, మహిత-
మణిహేమవస్తుసామగ్రి మేఘయః, గ్రంత-
నడిపించి తామును గదలి రపుడు. రామా. ర.
౧౧౮.

ద్వి. క్రంతలు గొని పుణ్యకాంతలు నడువ. రం-
రా. చాల. ౭౫ పా. ౨౧ పం. నైష. ౬. ౬౮.

క్రంత²=కంత. వి. (సం. గర్తః) గ. సంధిప్రోవః;
ప్రోవః; రథ్య, రాజపీఠి.

నీ. రచ్చలు క్రంతలు రాజమార్గంబులు విపణిదే-
శంబులు విశదములుగఁ, జేసిరి... భాగ. ౧౦
పూ. ౧౭౧౭.

చ. చొరనిలిలంబులుకా వెడలఁ జూడనిక్రంత-
లుఁ గాలు రావడం, దిరుగనిప్రోవలుకా... ఉ

రుంగనివీరలుంగలకె చేదినయీసురకోటిక
చ్యతా. ఉ. హరి. గ. గౌ. ౧౩౧.

ఉ. అంతటలంకలోనఁ దగ నక్కడ నక్కడ వా
డవాడలం, గ్రంతలఁ గ్రంతల న్నిలిచిక్రచ్చ
ఱమాఁకలు గట్టి...భా. రా.యు. గరఁదా.

వ...ఈమహాత్మ్యవంబులలో నిట్టిగలబలు నేయు
దుశే వియ్యట్టి బలుబంట్లు సందిక్రంతలజ
గడంబులు నలదని తోడ్కొని చని...ద్యా.
2. 3౦. (సందిక్రంతలజగడములు:-ఆల్పకల
హములు అని భావము.)

మ. ప్రజ లెల్లం బురిఁ గ్రంతక్రంతల మహాపా
పంబుగాఁ బల్కెడుకొ. హర. ౨. 2౯.

నీ...క్రంతలఁ బన్నీరు గలయఁ జల్లి. నీలా. 3.
రౌ.

౨. రంధ్రము, చిల్లి.
మ. ఇనజం దేశకరాసుఁ డయ్యుఁ బదివే లేక
కెతాస్త్రంబు లందున మే నంతయుఁ గ్రంత
లైన దశవక్త్రం డంత మూర్ఖిల్లి...ఉ. రా. 3.
3౫3.

ఉ...నృపాలుదేహముకొ, గ్రంతలు చేసి నొచ్చె
విశిఖంబులు...శై. భా. ౨. ౬౮.

చ...కనుఁ గ్రంతల మంతలఁ బోసినట్లు బో, రనఁ
గడుబాష్పపూరములు గ్రమ్మఁగ నేడ్చుచు
...పాండు. 3. ౯౧.

3. రచ్చ, సభ.
ద్వి. తనవాడ తెలిసి క్రంతకుఁ దీసి లేని, మనము
న బెదరక మానంబు విడిచి, కట్టుఁ గొట్టును బ
డి...ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౬౮౩ వం.

క్రందకుఁడు. సం. విణ. (అదికా. ౨) గ. ఏడ్చు
వాఁడు. ౨. ఏడ్చించువాఁడు.

క్రందయితే. సం. శత్ర. గ స్పర్థచే యోధులు యుద్ధ
మునకుఁ బిలుచుకొనుచున్న. ౨ ఏడ్చుచున్న.

క్రందనము. సం. వి. అ. పుం. పిల్లి. (వాచ.) న.
౧. రోదనము, ఏడ్చు. ౨. ధ్వని. (వై. ని.) 3. పు

ర్థచేత యోధులు యుద్ధమునకు పిలుచుకొనుట
(అమరసభ.)

క్రందనీయము. సం=క్రందితవ్యము.

క్రందయితే. సం. శత్ర. ఏడ్చించుచున్న.

క్రందయిత. సం. విణ. (బు. శ్రీ. బు) ఏడ్చించు
వాఁడు.

క్రందిత. సం. విణ. (బు. శ్రీ. బు) ఏడ్చువాఁడు.

క్రందితము. సం. వి. అ. న=క్రందనము.

క్రందితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) స్పర్థచే
యోధులు యుద్ధమునకుఁ పిలువఁ దగినది.

క్రందిల్లు(లు). అ. క్రి. (✓క్రందు) గ. మ్రోగు
క. అందముగ వీరకావ్య, దుందుభినిస్సాణకంఠ
తూర్యంబు లొగిక, గ్రందిల్లె ... వీర. క.
౧౬౧.

౨. కేకలు వేయు.

క. స్కందగణేసులు వోడై, క్రందిలి యిరు దెసలఁ
దలుమ గణవాళబలం, బంపంబు చెలఁగి యా
ర్పుల, నందడి మి న్నంది కృష్ణపైవ్యముఁ దా
కొ. పద్. ౧౦. ౧౬౩.

క్రందు. అ. క్రి. (సం. క్రంద్) గ. మ్రోగు (మా.
క్రందిల్లు) ౨. విలపించు.

గీ ... కృతఃకు నుగ్రకంటకసముదయుమీఁ
దఁ, గ్రంద నదిమియు మతియు దుఃఖములఁ
బెట్టు, తెఱఁగు రెన్ని యన్నింపను బలుకు
రధివ. భార. ఆను. క. ౨౬౩.

వి. గ. క్రందనము, మొట్ట.

నీ...క్రందనఁ గాఁ దగుఁ గ్రందనంబు. ఆం. భా.
౨. ౨౨౩.

౨. అలిదారుణ మైనధ్వని.

నీ. సిరి బాసియును నొక్కచింతయు లేక నీచుల

క్రందదంగిన జలధివోలె. భార. కాం. ౪.
౪౧౨.

సీ...అతిదారుణధ్వని జం యన జం రన జంపియ
నగఁ గ్రందన విలసిల్లు...ఆం.భా.౧.౧౨౧.
భార. ద్రో. ౨. 33౫.

3. సందడి, సమృద్ధము.

సీ. ఉత్సవసందర్శనోత్సవ లైపోయి కడుఁబెద్ద
ప్రాద్దయ్యఁ గొడుకు లేల, మసలిరా కార
పుర వినువక వైరంబు గావించుపాపస్వభా
వు రెఱిగి, క్రందునఁ జంపిరా...భార.ఆది.
2. ౨౦2.

ఉ. కామవిలోభకస్పృహల గర్వపరంపర క్రందు
వాసి హృత్తామరసస్థితుం డగుసదాశివుఁగాం
చి...హరి. పూ. ౧. ౧౦.

౪. ఉపద్రవము.

గీ. బహువిధంబులఁ బగతుర బరవసమున, నితై
జంగునఁ గలుగుక్రందెల్ల నోర్చి,నిల్చి గల్చి
న సత్కీర్తి నెగడుఁ గాక. భార. విరా. ౪.
౬౨.

గీ. ఏల వ్రేపల్లెపెద్దవా రిట్లు వెట్టి,గొనిరి కృష్ణుఁ
బోనిచ్చినఁ గ్రూరు లైన, రక్కసులు లోను
గాఁ జేయుక్రందు రెల్ల, నుడువఁ దమకు ది
క్తైనవాఁ డొరుడు గలఁ డె. హరి. పూ. ౮.
౧౮౧.

ద్వి.కలహంబు గానోపుఁ గ్రందు గానోపుఁ, బ్రశ
యంబు గానోపుఁ బ్రజలకు నింక. పండితా.
మహిమ. ౨౫౮ పా.

౫. అతిశయము.

చ. ... చూడ్కు లా, కులపడి చూపుచుండువులు
గోరఁగఁ గోర్కులక్రందు చేష్టితం,బులఁ ద
డఁబెట్ట భావములపూఁపు బయల్పడ వారి నిద్ద
జ్జ, బలసి మరుండు కుల్కరసపాకముతీపులు
గ్రోల్చి విస్కలిక. హరి. ఉ. 3. ౮.

క. ... క్ర, స్పందితపాకకరపముల, క్రందునధ

ర్షజాఁడు మేలుకనియె నశంద్ర. భార. ద్రో.
3. ౬.

క్రందుగ్గ=౧. అధికముగా.

వ. ... ఆందంద క్రందుగా మండుచేడివియలు
చెందోవలును గా...మనుచ. ౫. 2౧.

౨. ఒక్కొక్కటిగా.

సీ. విందానువిందులు గ్రందుగ జెనఁ గుంతిభోజని
నాతనిపుత్రుఁ డాఁకిరి...భార. భీష్మ. ౧.
౨౬౬.

క్రందగు=గుంపగు.

మ...గుభాలునక లకుముకుర క్రందై పడుక
లేచు...ఆము. ౧. ౫2.

క్రందుసేయ=భేదముపుట్టించు.

ఆ. నూతపుత్ర యితఁడు నాతలఁ బెద్దమా, పెత్తి
నమ్మియున్నయిట్టిచోటఁ, గ్రందు సేయ నా
కుఁ గాదని వైరించి,యన్న బ్రతికితింక నూ
రకుఁడు. భార. ఉద్యో. ౪. ౨౫౧.

శ్లో. సముద్యతోయం భారోమే సుమహాకా సా
గరోపమా, మిథో భేదో నమే కార్యస్తేన
జీవసి నూతజ. సం. భార. ఉద్యో. ౧౬౮. 3౧
క్రందోనరించు=విరోధించు.

ఉ... వారి త్రిష్వలం, గ్రందోనరించి... దశకు.
౫. ౪౫.

జ: క్రందిల్లు, క్రందుకయ్యము, క్రందుకోన,
క్రందుపలుచు, క్రందుపాటు, క్రందుపడు.
క్రందుకయ్యము.వి. (√క్రందు) సంకులముద్ధ
ము, దొమ్మిజగడము.

చ. అనవుడుఁ గ్రందుకయ్యమున నప్పటికిక
మనవారు లాఁతివా, రని మది శేర్పరింప వస
మస్తు...నిర్వ. ౫. ౧౨౪.

వ... ఉభయబలంబులు నురవడించి కలయక
బెరసినం గ్రందుకయ్యం బయ్యె... భార.
కర్ణ. ౧. ౧౮౬.

క. పడిఁ గదియఁ రెండు మొనలకుఁ, గడు నచ్చెరు
మొనక్రందుకయ్యం బయ్యెక. భా. రా.
య. ౬౫౦.

క్రందుకొను. అ. క్రి. (క్రందు + కొను) గ. అతి
శయిండు; బహుళ మగు, తఱచగు.

చ. కని వినయంబు గ్రందుకొనఁగాఁ బ్రణమిల్లి
... జై. భా. ౭. ౭౪.

నీ. భీషణోత్తమహాయహేమవిఘోషంబు గరి
బృంహితస్ఫూర్తిఁ గ్రందుకొలుప. భాగ. ౬.
౩౬౯.

వ. సమయసముత్థానంబునం గ్రందుకొనురాజనం
దనులయందియల మొరపంబులతోడ గడ బెర
సి. నైష. ౬. ౨౯.

గీ. సంతతిరింసపరమహంస ప్ర మోద, కారణమ
హావికస్వరకమలవక్ర, పూర్ణసదమలసరసు లే
పురమునందుఁ, గ్రందుకొనుచుండు నాచిదా
నందనగరి. ప్ర బోధ. గ. ౩౯.

అ. నిండు.

ఉ. ... ఎల్లవోలులుం, గ్రీక్రిటియంగఁ గ్రం
దుకొని కీశబలంబులు ... భా. రా. క్రిష్ణం.
౫౦౩.

నీ. చూడ్కికి నేత్రమై సురవిమానములచే గగన
మార్గం బెల్లఁ గ్రందుకొనియె. పారి. ౫. ౬౭.

౩. మూఁగు, గుమిగూడు.

చ. పాడగన వేళ యబ్బె నని పొంగి కలింగళకాం
గముఖ్యుల, యెక్కడ నెడ యీక క్రందుకొని
యెల్లడల న్నెడలంగ... వసు. గ. ౧౪౭.

వ. ద్రవ్యంబుఁ దెచ్చి యిచ్చుమునున శ్లగునర్హ
రులచేతులకుం గ్రందుకొని చేపాచిన ...
అము. ౪. ౫౩.

క్రందువలుమే. స. క్రి. (✓ క్రందువడు) కన్ప.

నీ. తులసీవలాశమంజాలదామకంబులు గొస్తుభవ
దకంబుఁ గ్రందువలుచు. కాశీ. ౫. ౧౧౨.

క్రందుపాటు. వి. (✓ క్రందువడు) సమృద్ధము,
క్రందు.

గీ. ఇవిధంబునఁ గ్రందుపాటింత యైన, భీష్మక
డఁక నీనైన్యంబు భీముబలిమిఁ, తేసి యాసిన
యును నట్లు సిక్కువడక, పోర నే మని చెప్ప
దుఁ గారవేంద్ర. భార. భీష్మ. అ. ౧౦౩.

క్రందువ(ప)డు. అ. క్రి. (క్రందు + వడు) గ.
సంకులముగాఁ బడు, గుంపుగాఁ బడు.

నీ. ధరణీతలంబు పాతాళంబునకుఁ గ్రుంగ నడువ
నింగి నెత్త వత్తఁడె చాలు, గ్రహతారకాఘం
బు మ్రోఁ గ్రందువడ రాల్చ నవి పొందువడ
నిల్చ వత్తఁడె చాలు. భా. రా. ఆర. గ. ౨౪౮.

అ. మూఁగు, గుంపుగు.

క. ఇలఁ గోలఁ దట్టుచుకొనంబలి సంబలి యను
చుఁ గ్రందువడుజనులకుకొన, వొలఁగును నొ
దుఁగును నాభూ, తలపతికడ కరుగుదెంచి తా
ని ట్టనియెకొ. మార్క. గ. ౨౨౫.

క్రంద్యమానము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) గ. యు
ద్ధమునకుఁ బిలువఁబడుచున్నది. అ. ఏడ్చింపఁబడు
చున్నది.

క్రంద్యము. సం = క్రందితవ్యము.

క్రంప = కంప.

చ. కడఁక యెలర్చు కొడ్లకును గ్రంపలు వైచియు
... పారి. పూ. ౬ ౨౫. భార. ఆరు. ౩. ౨౩౫.

క్రకచ. సం. వి. అ. స్త్రీ. శేకక, మొగలి. (త్రి. ని.)

క్రకచచ్చదము. సం. వి. అ. పుం - అంబునుపంటి
ఆకులు గలది - మొగలి.

క్రకణము. సం. వి. అ. పుం. కక్కరపక్షి. (కల్ప)

క్రకచపత్తము. సం. వి. అ. పుం. గ. కాకపుష్ప
ము, కేకురీ (రా. ని.) అ. మొగలి (వాద)

క్రకచపాత్తు. సం. వి. ద్. పుం - అంబునుపంటిపా

దములు గలది-ఈపరవల్ల; తొండ.

క్రకచము. సం. వి. ఆ. పుం. న. అంశము. పుం.
వెలుతురు.

క్రకరము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) దీనము. వి. ఆ.
పుం. గ. క్కరపక్షి. ౨. అంశము. ౩. వెలు
తురు.

క్రక్కన=క్కనము. వి. అ.

(కఠినము)

ఉ... తామరచూలిదేవి యా, క్కనజవ్వనిం
గరము గారవ మొప్పుగఁ జూచి యిట్లనుకొ.
నైవ. ౫. ౧౧౬.

జ: క్కనపడు.

క్రక్కనపడు=క్కనపడు. ఆ. క్రి. (క్రక్కన
+ పడు.)

(కఠినమగు)

క. తక్కినయాదనుబాంశజ, లక్కడఁ బడియున్న
శవము లటు ద్రొక్కముఁ బో, నిక్కముఁ జని
గంధవృక్ష, గ్కనపడి కొట్టి రమితగదలం
దలలకొ. వేం. మా. ౩. ౧౧.

క్రక్కించే. స. క్రి. (✓ క్క్కు) క్క్కఁజే
యు.

(కడుపులోనిది వెలిపుచ్చు; వెడలించు)

ఉ... బా, ఇంచి ముప్పహంసములు దించును
గ్రొవ్వితి వాని నెల్లఁ గ్క్కించెద... భార.
ఆది. ౬. ౨౯౪.

ద్వి. ఈప్రాద్దు వానిఁ గుయ్యడ సిగఁబట్టి, వీపుతీఁ
టంతయు విడిపించి యెదుట, దక్కించి పోయి
నధన మెల్ల మగుడఁ, గ్క్కించుమన్న నే కల
హకంఠిక నె. ద్వి. హాశ్వు. ఉ. ౧౦౭౦ పం.

మ... భవద్దగ్గుంబు గ్క్కింతు... ఉ. హరి. ౪.
౨౬౫. (పోఁగొట్టు అని భావము)

క్రక్కు=క్క్కు¹. స. క్రి. కడుపులోనిది వెలిపు
చ్చు; వెడలించు.

క. నలుఁ దొల్లి యాక్రమించిన, కలి కక్కుటక
విషంబు గ్క్కుచు నొడలకొ, వెలుపడి నలు
నకు విహితాం, జలియై త న్నెలుంగఁ జెప్పె
జంచలుఁ డగుచుకొ. భార. ఆం. ౨. ౧౭౮.
గీ. కఱకుమిది గ్క్కుదు నిప్పులు గ్క్కుదల్పి. భాగ.
౧౦ ఉ. ౯౩౯.

మ. గద లనోన్యన్యమాహతికొ మిడుఁగులుల్ గ్క్కు
క్కుంగ పారించుచుకొ. భార. ద్రో. ౧. ౧౦౫.

వి. వ్యాధివిశేషము, ప్రచ్ఛర్దిక.

గీ... క్క్కునఁ జరిది యంచనఁగఁ దనరు, చుం
డుఁ బ్రచ్ఛర్దిక... ఆం. భా. ౨. ౧౨౭.

జ: క్క్కించు, క్క్కుపడు.

క్రక్కువ(చ)డు. ఆ. క్రి. (✓ క్క్కు) ఫలిత
మగు, తొట్టుచు.

సీ. ఆశ్రోశపరిదేవనాక్షరవ్రాతంబు కంఠగద్గదిక చే
గ్క్కుపడఁగ. వార. ౩. ౯౨.

క్రక్కెర=క్కెర. (శ. ర)

క్రచ్చేట=క్రంచేట. క్రి. వి. ద్వి. (క్రచ్చు+
అటకొ-ఇది ఉభయపలులలోనిది. చూ. కావ్యా.
౭. ౬౯) ౧. ఆమోఘముగా, నిష్ఫలము గానుండ
ఉ. ఇచ్చెద శక్తి నీకు విను మేర్పడ నాజి మదీయ
శత్రులం, గ్చ్చుటఁ జంపి చంపి యిది గ్చ్చుతి
చేతికి వచ్చుచుండు... భార. ఆర. ౭. ౩౬౯.

౨. స్పష్టముగా.

చ. అహిపతికంఠుండు తనయలుండు గా మది
గోరి నిష్కతో, దుహినధరాధరేంద్రుండు చతు
ర్దశదివ్యమహాబ్రహ్మలో నును, స్పహముగఁ జేసె
నయ్యెడఁ బ్రచండతపం బచటకొ శివుం డను,
గ్హమున నుద్భవించె నని క్చ్చుటఁ బల్కు
బురాణసంహిత. భీమ. ౩. ౧౬౦.

౩. ఎల్లప్పుడు, సతతము.

చ. ఎత్తెగితి నేను నిన్ను విబుధేంద్రుడ నీవు జ
గత్తయంబు గ్చ్చుట భవదీయరక్షణమునం
ద వెలుంగుచుండు... భార. ఆర. ౭. ౩౬౬

ర. శిశుముగా.

చ. తటియగునంతకుఁ రిపునుదగ్రత వైచుట నీ
తి నీవు నా, కఱపినయట్లు చేయుము తగం జని
యారనిఁ గాంచి వన్న నే, తెఱఁగున నైనఁ
బొందఁగ మదిం దలపోతయ కర్తె నేని క్ర,
చ్చుటమునివర్ణవాహనుడనై చనుదె మ్మను
మంతఁ దీఁతుడుక. భార. ఉద్యో. ౧.౧౭౬.

చ... క్ర, చ్చుటఁ దనక్రేవ నున్నఘనచాపముఁ
చాచ్చి...భా. రా. యు. ౧౪౪౧. ఆం.భా.
3. ౭౧.

౫. అనాలోచితముగా.

చ. చిఱతతవంబునం దగవు చిత్రమునం దలపో
యరేక ముం, దఱ నటు నోవనిచ్చితిఁ బితా
మహుఁడుక జనకుండు నింకఁ గ్ర, చ్చుట నిలఁ
బంచి చక్కనగ మక్కడ నెవ్వరి కేని మద్ద
లం, తెఱఁగక యీడలంచినను నే నదియే
టికి సమ్మతించెడుక. భార. ఉద్యో. 3. 3౬౧.

౬. ఇది సందర్భమునుబట్టి సవిలాసముగా మున్న
గునర్థముల నిచ్చును.

ఉ. క్రచ్చుట వేట వచ్చి యిటు కణ్ణమహామునిఁ
జూచి పోవఁగా, వచ్చితిమి ... భార. ఆది.
౪. ౨౭.

కృష్ణ. వి. ౧. ధాన్యాదులం దలిపనికిమాలినపదా
ర్థము. (పాల్లు, మొ.)

గీ. గూనివాఁడును బిచ్చుక కుంటు గుజ్జఁ, గొలుచు
లమ్ముచోఁ గ్రచ్చులు గలిపి... పూర్వభవమున
లాభంబుఁ బొందినారు. భార. ఆను. ౫. ౧౦౪.

౨. కేనినత్రాడు లోనగునానియం దుపయుక్తము
కానితృణాదులయంకము. (శ. ర)

3. కోపము.

శ. వచ్చుటయఁ గాక నోరికి, వచ్చినయట్లేపురేఁ
గి చదరుచుఁ జూడ్కిక, గ్రచ్చెగయఁ బో
వుచున్నాఁ, డచ్చెరు విది తెలియఁ జెప్పమా
నా కనుడుక. వేం. చంచ. ౧. ౬౦౨.

ర (=కచ్చు⁴.) కాంక్ష, కోరిక.

గీ. పెట్టవాల్సిట్టరావే నిట్టవేల్పు, క్రచ్చు లా
డఁగూర్చి మము నిచ్చ గాచు గాత. అచ్చ.
రా. బాల. ౮.

నీ. కటివేల్పుచూడ్కిజక్కర లుబ్ధిపాటక బలు
గ్రచ్చుఁ జెరులు వండఁ గలవె. నీలా. ౧. ౧౦3.
స. క్రి. చుట్టుకొను.

వ... మచ్చరం కిచ్చం జెచ్చు పెరుగం జెచ్చెరం
జొచ్చి కచ్చి... పులుఁగు కలగుండువఱచీ
చఱచినం గనలి దనుజుండు ... రామా. ౫.
౧౯౯.

జ: క్రచ్చుట, క్రచ్చుకొను.

కృష్ణుకొను. స. క్రి. (✓ కృష్ణ) ౧. చుట్టుకొ
ను; ఆక్రమించు, ఆవరించు.

క. వచ్చి వసురాజశేఖరుఁ, డిచ్చినముద్రిక లతాం
గియెడట నిడి చెలుల్, గ్రచ్చుకొని యడుగ
నిట్లను, నచ్చేడియ దనయడంత మాద్యంతము
గక. వసు. ౪. ౫౭.

ఉ. వచ్చునువర్ణగౌరి జనవర్యసూరి విశోచనం
బులక, గ్రచ్చుక పట్టి యచ్చటిధరాపతినూ
నునికాయ మయ్యెడ, నైచ్చి నుతించె... చం
ద్రి. ౫. 3౬, ౪. ౧౦౭.

౨. కదియ, చేరు.

వ... పెచ్చు పెరుగునచ్చపులబచ్చలచాయలు మె
చ్చులునేయఁ బచ్చికల మచ్చికల విచ్చలవిడిఁ
గ్రచ్చుకొని మెసవ నుంకించునంకంపురాజం.
క జంకించి... వసు. ౨. ౧౧.

కృతుద్రుహుఁడు. సం. వి. హ. పుం-కృతుపు
లను పాడు చేయు నాఁడు-రాక్షసుఁడు.

కృతుద్రుక్కు. సం=కృతుద్రుహుఁడు.

కృతుద్రుట్టు. సం=కృతుద్రుహుఁడు.

కృతుధ్వంసి. సం. వి. న. పుం-దక్షయజ్ఞమున
ధ్వంసముచేసినవాఁడు-కివుఁడు, జన్నపుగొంగ.

క్రతువతి. సం. వి. ఇ. పుం. యజ్ఞకర్త, యజమానుడు.

క్రతుభుక్తు(క్తు)జాడు. సం. వి. జ్. పుం. దేవత, జన్మపుడింది.

క్రతురాజము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. రాజమాయము. ౨. అశ్వమేధము.

క్రతురాట్టు(టు). సం. వి. జ్. పుం=క్రతురాజము.

క్రతువిక్రయి. సం. వి. (న్. జీ. న్) ధనమును దీసికొని క్రతుఫలమును ఇతరులకు ధారపోయువాడు.

క్రతువు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. యజ్ఞము. ౨. విష్ణువు. ౩. ఒకానొక ప్రజావతి.

క్రథత్. సం. క. త. హింసించుచున్న.

క్రథనము. సం. వి. ఆ. న. గ. హింస. ౨. ఛేదనము, నశింపుట.

క్రథనీయము. సం=క్రథితవ్యము.

క్రథిత. సం. వి. (బు. త్రి. బు.)=క్రథకుడు.

క్రథితవ్యము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) హింసించు దగినది.

క్రథ్యమానుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) హింసించబడుచున్నవాడు.

క్రథ్యము. సం=క్రథితవ్యము.

క్రన్న=క్రన్నన. క్రి. వి. ద్రి. గ. శీఘ్రముగా. తరల. తరుణి ద్రావది యిట్లు పాండవధార్తరాష్ట్రుల దైవభీ, కరపరస్పరకోపవేగము గ్రన్నఁ బాచి వివత్తిసా, గరనిమగ్నుల నుద్ధరించె...నిజే కుల...భార. సభా. ౨. ౨౬౮.

౨. పిమ్మట.

గీ...మున్ను త న్నోటు, పడియెనో నన్ను మున్నోటువడి విభుండు, గ్రన్నఁ ద న్నోటువడియె

నో యన్న నాకు, నెఱుంగఁ జెప్పుమా దీనిని నెఱుంగుదేని. భార. సభా. ౨. ౨౦౮.

౩. మరల.

ఆ. ఇన్నచేంద్రచేత మున్న గృహీతమై, యున్న నాకరంబు గ్రన్ననింక, నొరుల కర్హ మగు నె...భార. ఆది. ౩. ౧౬౮.

క్రన్నన=క్రన్న.

(శీఘ్రముగా, చయ్యన.)

గీ... క్రన్నన నన, నపుక మన దిరాన నా నొప్పించుడు, ఝడితిపదతుల్యములు గాను జంద్రహాళి. ఆం. భా. ౩. ౩౧.

(పిమ్మట)

మానిని. కన్నుల నిప్పులు రాలఁగ నిట్లను గర్వమున నివనగాధను నీ, యన్నకు మృత్యువు నన్ను నెఱుంగవె ప్రాణము లిప్పుడు వ్రాలెద నం, చున్నతాతకృపాణము ద్రిప్పుచు మగ్రతఁ దాఁకిన నిద్దఱకుక, గ్రన్నన కక్రనుచున్నకయ్యము నైవడి ఘోరరణం బొదవెక. మార్క. ౧.

౩౭.

క్రమకము. సం. వి. (అ. మి. కా. ఆ) గ. సక్రమము, క్రమము కలది. ౨. పోవునది, వెళ్లునది.

క్రమకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. వేదమందలి క్రమపాకమును దెలిసినవాడు. ౨. వేదమందలి క్రమపాకమును జదువుచున్నవాడు. (కల్ప)

క్రమణము. సం. వి. ఆ. పుం. గుఱ్ఱము. న. గ. పాదము. ౨. పాదవిత్తేళము, అడుగిడుట. (శే. ని.)

క్రమము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. అనుగిడుట, పాద విత్తేళము. ౨. అడుగు. (శే. ని.) ౩. జరుగుట. (ఉదా: కాలక్రమము) ౪. వరుస. ౫. అనుష్ఠానము, ఆచరణము. (శకు. ౧౪. ౫౩. వితతక్రమే విస్తృతానుష్ఠానే-మల్లి. వ్యా.) ౬. కల్పము, విధి. (మే. ని.-శే. ని.) ౭. అణుముట, అక్రమించుట. ౮. బలిమి, కత్తి, సామర్థ్యము. (వి. ని.)

౯. పద్ధతి, ప్రకారము, విధము.

(రేణుః) శ్లో. నేత్రక్రమేణోపయోగోధ మార్యమ్.

సం. రఘు. ౭. ౩౯. (నేత్రక్రమేణ=బట్టవిధమున)

సీ. వల్లంబు పోనాడువైశ్యనిశేవను గాలు గాలి

నప్పిల్లిక్రమము దోచ... గీ. ఎనసి చరియిం

చు వీట నాపేమరేఖ. హంస. ౧. ౨౨౦.

౧౦. ఒకవిధ మగువేదపాఠము. ౧౧. విన్యాసము.

(వాచ.) ౧౨. కంఠము, వణఁకు. (వి. ని.)

క్రమియంచే=క్రమియించు. సం. స. క్రి. ౧. అతి

క్రమించు, దాటు.

౯. మందాక్షాంఠలము ల్ల మించి కులధర్మస్తోత
సుల్ దాటి తన్నిందాభీతిమహాటపుల్లడచి
పాండవ బుంశ్చరీకోటి నిస్సంజేమాన్యురణ
స్ఫుజంగనివసత్సాంకేతికస్థానముల్, కంద
ర్పుం డనుమంత్రదేవత సమాకర్షింపఁగా న
య్యెడక. అని. ౩. ౧౪.

౨. చంపు.

సీ... ఆచక్రధరుని, జర యసురాక్షసి నెరవునఁ
బట్టి క్రమించు బాం డని చెప్పి ... భార.
మా. ౧౦.

౩. కడపు, నెళ్లబుచ్చు.

మ. ఘననిష్ఠక్ జలపాయయై పటుతటిత్కాంతి
చ్చటక జెంజడల్, దనరక్ మించె సహస్ర
వర్షము లనంతక్షాంతివాతాశనంబున వేయేం
డ్లు క్రమించె మే నచలముక్ బోలకనిరా
హరుడై, తను వాళింపక యేండ్లు వేయఁ గ
డవెక్ దైర్ఘ్యోక్య మారా యనక. ఉ. రా.
౧. ౨౧౮.

ఉ. చిత్తము వంచుటో హరి భజించుటా బంధ
ము లూడ్య ధైర్యపుం, గత్తి ధరించుటో నియ
తి గైకొని మించుటా యాత్మఁ గాంచుటో,
చిత్తజరోగముల్ నెనుచు సీ కనుమాలపుఁ
దోలుబాష్పతో, హత్తుట లేమి పా మ్మన కహ

మ్ములు మాఁడు వితా క్రమించితిక. సమీర.

౩. ౨౪౯.

క్రమికము. సం. ౬౧. (అ. అ. అ.) ౧. క్రమము

గా వచ్చినది. ౨. వంశపరంపరగా వచ్చినది.

(వాచ.)

(క్రమిత, క్రామత్ మొదలగురూపములు 'అతిక్ర

మిత, అతిక్రామత్' మొదలగురూపములవలె

గ్రహించునది.)

క్రమియించు=క్రమించు. సం. స. క్రి.

(అతిక్రమించు, దాటు.)

ఉ... అ, వీర్లుండు ద్వారపట్న మతివేగమునక

గ్రమియించి సప్తమ, ద్వారము సేరఁగాఁ

జని ప్రధానుండు దెల్పినయట్లు యచ్చటక.

ఉ. రా. ర. ౯.

(కడపు, నెళ్లబుచ్చు.)

చ... ఇంచుకయుఁ గంటికిఁ గూరుకు రాక శయ్య

నై, బోరలుచు లేచుచుక మరలఁ బొందు

చుఁ గూర్కొకభంగి నవ్వీభా, వరిఁ గ్రమ

యించె రావణుఁ డవారితోక సమాకులాత్తుఁ

డై. భా. రా. య. ౭౩౦.

క్రముకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గువాకము, పోఁ

కచెట్టు. ౨. ఎఱ్ఱిలాద్దుగు ౧. ౩. గంగరావి ౧.

౪. నాగముస్తై ౧. ౫. ప్రత్తిచెట్టు. ౧. పోఁక

కాయ.

క్రముపు. సం. వి. ఉ. పుం. పోఁకచెట్టు. (వాచ.)

క్రమేలకము. సం=క్రమేలము.

క్రమేలము. సం. వి. అ. పుం. ఉష్టము, ఒంటె.

క్రమ్యన=క్రమ్యన. అశ్య. ద్రు. శీఘ్రముగా.

గీ... పుడమి వగుల, బెల్లగిరి కూలెఁ దరువులు

గొల్ల లెల్లఁ, గూడఁబడి రత్న కొండలు గో

వసతులు, చూచి క్రమ్యనఁ బాటి యోడ

తోడ. హరి. పూ. ౫. ౨౪౩.

క. తమ్ములతో నపు డాస్థానమ్మనఁ గొలుపుండి
ధర్మనందనుడు స్రుమాదమ్మనఁ దమ్ముడ
రమ్మని, క్రమమనఁ గదియంగ భీముఁ గాఁగి
టఁ జేర్చెన్. జై. భా. 3. ౫.

చ. చనునెడదాని మన్నధరికావము సోకిన నొ
చ్చె నంచుఁ దూయని పలుమాటుఁ దూపా
డిచి యల్లనఁబుట్పాడి రత్ననెట్టి క్రమమనధ
రామృతంపుబలుమం దొకయింతుక యిచ్చి
మించులం, బొనరినచూపులం బడిసిపో నటు
వైచుచుఁ గాఁగిలింతుచున్. విక్ర. ౮. ౫౮.

క్రమము, క్రమముగఁ. అవ్య. ద్రు. (✓ క్రమము) ౧. పునరర్థకము, మరల.

క. క్రమము రథ మెక్కి బలిష్ఠ మగుచావంబు
దాల్చి సంకర్షణఁ డ, స్రమ్ములు పఱగించిర
ణా, క్రమమనఁ బలుపుర పధించెఁ గామ్యులఁ
గడిమిన్. హరి. ఉ. 3. ౧౨౫.

క. ... చచ్చి క్రమముఁ బుట్టినచందమున... నై
ష. ౨. ౮. ఆం. భా. 3. ౬౮.

౨. వాక్యాలంకారము.

క. ... సురముని, క్రమము నాకస్మికముగా నచ్చ
టికిన్.

క. చనుదెంచి యమ్మరారికి... ఒక్కదివ్యకుసుమ
మ్మనఁగెన్. హరి. ౧. 2౫, 2౬.

క్రమము, అవ్య. (✓ క్రమము) పునరర్థకము, క్రమము, మరల.

గీ. మగుడఁ గ్రమముఁ గ్రమము మరల సారె, వెం
డి మాటికిఁ దిరుగ నా వెలయును బునరర్థక
ముగ... ఆం. భా. 3. ౬౮.

క్రమము = క్రమము. స. క్రి. (✓ క్రమము) మరలించు, త్రిపు.

ఉ. ... విప్రుఁ డోపు నో, నుం డతికాంతుఁ డ
య్య నరపాలుఁడు కావము గ్రమమునఁ
గెన్. భార. ఆది. ౧. ౧౦౦.

చ. అనిలజవంబునం బఱచునమ్మదనాగ మెదిల్చి
క్రమముచి, చివరికాఁడపోలఁ గురుసింహవ
రూధము నిట్లు గ్రమముచి, చునె యితఁ డం
చునుం దగిలి చూపఱు సాశ్వమహీశువిక్ర
మం, బొనరఁగ నల్లడం బొగడుచుండిరి విస్త
యనక్తచిత్తులై. భార. ఆది. ౮. ౨౦౬.

సీ. పులిసోరికండ్లయై పోయినమనభానుమతిఁ గ్ర
మముచివయితఁ డితండు. రాజ. చ. ౨. ౧౧౨.

సీ. రోహరుణాక్షులరుచులును సింహారకాంతి
యు రవిప్రిఁ గ్రమముచి, భార. విరా. 3-
౧౬2. (ఇట్లు ఔషమ్యద్యోతికము.)

క్రమములు (లు) = క్రమము. (✓ క్రమము) (మరలు; మరలవచ్చు.)

చ. పఱచిన దేవకీసుతుఁడు పక్కున నవ్వినఁ గ్ర
మముటిల్లి మైఁదలచుగ రోమహర్షణ ముదంచ
తభక్తిభరాకులత్వ మే, ర్మణయచుఁ గల్పాగి
ద్వి పలుపల్కులతగ్గులనన్న వెన్నెలన్, బ
ఱపుచుఁ బ్రస్తుతించె మునిబంధవిభంజను భ
క్తరంజనున్. పాండు. ౮. ౮౦.

ఉ. గౌరి వివాహమై కుసుమకార్ముకుఁ గ్రమము
లంగఁ జేసి బృం, దారకవర్గము న్నిజపథంబు
న కన్ని హిమాచలంబుపైఁ, బారెవడ ప్రజంబు
దను భక్తిభజింపఁగ నాదరించె నం, సారను
ఖంబు శంకరుఁడు... హర. ౫. 3.

వ. అతిపరుషపజనసంపాతాహతం వైవ దీపంబు
సుంతోరె నీపరమమిత్రుండు క్రమముటిలండా
నుమ్మి. హర. 3. ౮3. (వైరెం డుదాహరణ
ములందును 'పునర్జీవితం' డగు' అని భావము.)

క్రమము. అ. క్రి. నివర్తిల్లు, మరలు; మరలవచ్చు; మరలిపోవు.

మ. పఱచున్ దవ్యుగఁ జేయలంతి నిలుచుం బట్టి
క యాసానలం, విఱువోవున్ ... క్రమము
చూచుం జెవి దార్చి నిల్చు... మాయామృగం.
విష్ణులక్. భార. ఆర. ౬. 3౨2.

ఉ. అయ్యెన సాచ్చుచొప్పు తెలియకా విసె నం
తియకాని యిమ్ములం, గ్రమ్మలుభంగి వాడు
విసగనాడు...భార. ద్రో. ౨. ౨౩౫.

క. ఈవేళ బలియు నతనిం, బోవిడివితి పొమ్ము
పాడిఁ బోయినరాజ్యం, బేవిధిఁ గ్రమ్మలు
నావెర, పీవెర పని వ్రేలు నుడఁచి యేర్పడఁ
జెపుమా. ఆము. ౩. ౪౪.

గీ. ఎలమి నెవ్వనిగృహమున కేఁగుదెంచి, యఫలి
తానుఁడై క్రమ్మలు నట్టితుతిథి, తనదుదుమ్మ
త మాగృహస్థునకు నిచ్చి, యతనినుకృత మం
తయుఁ గొని యరుగుఁ బుత్ర. మార్క. ౩.
౧౫౯.

మ. ... నీకు నెంతటివాఁ డైన నెదిర్చి ప్రాణము
లతోఁ దాఁ గ్రమ్మలుక లేమి ప్ర, స్ఫుట
మోఘాప యరాతిచేపులు భవద్రుఘభంగప
ర్యంతముల్. రాఘవ. ౩. ౧౦౯.

జ: క్రమ్మతి, క్రమ్మతి, క్రమ్మతించు, క్రమ్మతీలు,
క్రమ్మలుచు.

క్రమ్మలుచు = క్రమ్మతించు.

(మరలించు, త్రిప్ప.)

చ. అక్కజ మైనచెల్వమున నాత్మకు వ్రేఁ గయి
పొల్పుపొల్పివై, నెక్కొనుచూడ్కిఁ గ్రమ్మ
లుప నేరక యూరక నిర్వే...భార. విరా.
౨. ౨౩.

గీ. అనుటయును వార లామాట లాదరించి, క్రమ్మ
లుప రాదు పలు క మోఘమ్ము మాకు. భీమ.
౪. ౧౫౯.

ఉ. ...ధర్మనందనుడు గ్రమ్మతీచెక యదువీర
కోపముల్. భార. ఆర. ౩. ౧౭౦. (ఉపశమి
ల్లఁజేయు అని భావము.)

క్రమ్మించు. స. శ్రీ. క్రమ్మఁజేయు. (✓క్రమ్మ)

(వ్యాపింపఁజేయు.)

నీ. కొదమగుబ్బలదానిఁ గ్రమ్మించుఁ గ్రమ్మించు నె
మైననిగనిగన్నిగలదాని. దళా. ౨. ౧౦.

నీ. వెలిదాలు గ్రమ్మించువిచ్చుకత్తులవేబ్బుమా:
క రెల్లెడలఁ గ్రమ్మకొని నడువ.దళా. ౨. ౧౯.

క్రమ్మ. ఆ. శ్రీ. ౧. వ్యాపించు, ప్రసరించు; ప్రవ
హించు; కాలు.

చ. కరమున నున్నశూలమునఁ గ్రమ్మ మెలుగు
లు శత్రునైన్యభీ, కరములు గా...భార. భీష్మ.
౩. ౧౦౯.

ఉ. ... రక్తజలంబు వైపయిం, గ్రమ్మఁగఁ గూరె
...భా. రా. ఆర. ౨. ౩౯౧.

క. గ్రమ్మన నెత్తునపేలులు, గ్రమ్మ నఖండప్ర
చండకాలానలకీ, లమ్ములఁ దెగడు మెలుఁగువా,
లమ్ముల నక్షహిణీత్రయము మడియించెక.
శై. భా. ౭. ౧౬౧.

గీ. రమణి పారిఁబారిఁ గన్నీరు క్రమ్మఁ జాట్టు, మె
లఁగి కామల గ్రద్దలఁ దొలఁగ నడుచు, చున్న
యని...భార. శ్రీ. ౨. ౬౪.

౨. కవియు, వైఁబడు; పడు.

క. పతి పురికొలిపిన నమనస, నతిశయముగఁ బొం
గుజలధి యనఁ గ్రమ్మినయు, ధృతబలము నిలిపె
నమ్మ, రుతి నెలియలికట్టక్రియ నిరూఢస్థితి
యై. భార. భీష్మ. ౨. ౨౧౭.

ఉ. తోరపుటల్కు నాతిపులు వొమ్మిగఁ బైపయిఁ
గ్రమ్మ వారి లీ, లారణపుత్రిఁ గిట్టి...రాఘవ.
౨. ౨౧.

౩. ఉబుకు.

గీ. ఆరమాకాంతరూపరేఖాతిశయముఁ, గాంచు
పారి కచ్చ డంతరంగమున నిండి, వెలికిఁ గ్ర
మ్మినయనురాగజల మనంగ, స్వేద మానంద
బాష్పముల్ చెలువమయ్యె. దళా. ౨. ౨౬౩.

౪. అతిశయించు, అధిక మగు.

క. గొనయంబు నెక్కఁ ద్రోవిన, గనయంబున కె
క్కకున్నఁ గ్రమ్మినతమకం, బున విల్లు విడిచి
నేటొక, యనిమిషభటుఁ డనికె చెడరె నడిద
ముఁ గొనుచుక. పారి. ౪. ౭౧.

౧. కలుగు, పుట్టు.

సీ. ఒక సింహ ముగ్రమై యుటికి గుఱిము నాతనిఁ జంపి బలుకండ యనుతలంపు, గ్రమ్మ రత్నము నోరఁ గబళించునంతలో నేలెంచి మృగపతి నెలుఁగుఁజేడు, జాంబవంతుఁడు మహాసత్త్వండు వధియించి...హరి. పూ. 3. ౧౭౩.

చ. మలయనమీరణాభిహతి మ్రాకుల నాకులుడుల్లిడుల్లి...కుట్టలములు గ్రమ్మి క్రమ్మి...కు. సం. ౪. ౪౪౩.

స. క్రి. ౧. కలియు, కూడు.

మ. మతిఁ గ్రీ ధారతి గల్గెనేని సకలత్వపుణ్యదేవాలి గాంచి తపనూన్మర్తిమెయిం గృశించి వనరాశిం జెందుమాబోంట్ల నధతిచే గ్రమ్మఁ గ నేల నీకుఁ గఱవే తాడణ్యలావణ్యజృంభితరంభాదినిలింపభామ లన భూభృన్వారి రాగాంధుఁడై. వసు. ౨. ౧౩౬.

౨. (ప్రక్షులు తెక్కలతో గ్రుడ్లను) కప్ప, పాడుగు.

ఉ. తప్పి పతంగపత్ని తమిఁ దాల్చినపాండుర కోరకాండముల్, గ్రమ్మి నిమిలితచ్ఛపవరం పరచే బ్రసవాప్తివేళ రా, నిమ్మగ వాని నొయ్య విరియించిన హేతుగుణాప్తిఁ బాంథవ, ర్ణముల నేఁచులేటిపిలుక ల్వెడలెక సహజా సితచ్ఛవిక. వసు. ౪. ౧౩౪.

౩. ఆవరించు, చుట్టుకొను.

గీ. పాదివెఁ గవిసెను గ్రమ్మె నాఁ బోలుచు నావ, రించె ననుమాట గాను...ఆం. భా. 3. ౧౧౩.

౪. చుట్టు.

(రథవర్ణనము) సీ. జత గూర్చి తారవక్రాలఁ బమ్మి నకమ్మి గ్రమ్మినమణిరథాంగములగములు. వసు. ౧. ౧౪౪.

జ: క్రమ్మించు, క్రమ్మకొను, క్రమ్మదల, క్రమ్మదెంచు, క్రమ్మవడు.

క్రమ్మకొను. అ. క్రి. (క్రమ్మ + కొను-స్వార్థమున.)

(మాఁగు)

సీ. దర్పకునెఱాతుఁడనముపేర్చిఁ గ్రమ్మకొను సలేజాకీర్తిఘనము లనఁగ... గీ...జలదపథము ననుండి భూస్థలికి దిగ్గు, హంసములు వర్ణనానీ మ సతకరించె. ప్రభా. ౨. ౪౧.

క్రమ్మదల. వి. (√క్రమ్మ) ౧. క్రమ్మట. (శ. ర.) ౨. కప్పట, మఱుఁగుపఱచుట. (బ్రా.)

క్రమ్మదెంచు. అ. క్రి. (క్రమ్మ + దెంచు-స్వార్థమున) క్రమ్మ.

(వ్యాపించు.)

(నృసింహవర్ణనము) సీ. ప్రళయాభ్రచంచలాభ్ర తిమభాస్వరములై ఖరవభ్రుకోచులు గ్రమ్మదేర. భాగ. ౭. ౨౯౧.

(ప్రసీకొనివచ్చు.)

చ. కనుఁగొని దృష్టమంథరముగా నతఁ డిట్లనుఁ బాండవాగ్రజ, న్ననకు వడిం బెనంగఁగ ననుం బవనాత్మజాఁ జూచువేడ్క నిజవతతి యంత కంత కిటు సందడిగాఁ దనయిచ్చుఁ గ్రమ్మదెంచునొ యుపవేశనిశ్చలతఁ జూచి న మేలఖిల ప్రియంబుగక. భార. శల్య. ౨. ౨౩౧.

(ఉబుకు)

గీ. గాఢసంస్మర్మభంగులు గలుగునట్టి, హోమసమయకృత్యంబుల నొడవి సౌఖ్య, రసముపెన్నిట్టి పారిఁబారిఁ గ్రమ్మదేర, సప్తవాంబుధిఁ దేలిరి సలియుఁ బరియు. భార. విరా. ౫. ౪౦౨.

(వెడలు, ఉద్గత మగు)

చ. బెగడక కూల మెత్తికొని భీమతరంబుగ నోర మంటలుం, బొగలును గ్రమ్మదేర మును బోరన మృత్యువు వచ్చి... భా. రా. యు. ౧౪౨౨.

క్రమ్మవడు. అ. క్రి. (క్రమ్మ + వడు.)

(మాఁతవడు.)

గీ. ఘనుఁడు గృహమేధి పెరటిలోఁ గ్రంతఁ జూచి, క్రమ్మవడ మంచి దొకరేఁగుకొమ్మ వేయఁ, మనుచు భృత్యునిఁ బలుకంగ నంబుజా

క్షి, వానిగొడ్డలి నడబావిలోన వైచె, గంధ.

౬౬.

క్రయగాము. సం. వి. అ. న. కొనుట, విలుచుట.

క్రయణీయము. సం = క్రేయము.

క్రయవత్తము. సం = క్రయశీఘ్రము.

క్రయపెట్టు. మి. స. క్రి. (క్రయము + పెట్టు)
వెలకు పెట్టు, అప్పుజూపు.

సీ. పాదుకాళ్లఁ గలమాన్యభూముల ధాన్యంబుఁ
గ్రయపెట్టి విడుచు... నిరం. ౨. ౨౬.

క్రయము. సం. వి. అ. పుం. గ. వెల. ౨. (వెల
యిచ్చి) కొనుట, కొనుగోలు.

క్రయశీఘ్రము. సం. వి. అ. న. క్రయమును
సూచించుపత్తము.

క్రయవిక్రయికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)
క్రయవిక్రయములచే జీవించువాఁడు.

క్రయానోహము. సం. వి. అ. పుం-కొనుటకు
నచ్చుచోటు-హట్టము, అంగడిపీఠి.

క్రయించే. సం. స. క్రి. (సరకును వెలయిచ్చి)
కొను, విలుచు. (క. ర)

క్రయికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (సరకును వె
లయిచ్చి) కొనువాఁడు, విలువకొఁడు. (వై. ని.)

క్రయ్య = కయ్య.

(కుల్య, కాలవ)

ఉ. ... కృత వానరశిర్షరణాదులు నేమిఘట్ట
సం, గ్రయ్యలు గట్టి యన్నరుధిరస్థలంబు
బరితాస్త్రచంక్రలుం, గయ్యపునేల నుగ్రగ
తిఁ గానఁబడం దఱుచయ్యె నెంతయుక.
భా. రా. యు. ౬౯౭.

అ. అధికబలము గల్గి యవనీపరులు గొంద, అతి
విహీనరిపులయౌక్రమమున, మడిసి రకటఱ
లధి వెడలి నన్నపుఁగ్రయ్య, మునిగి రూప
డంగుజనులమాడ్కి. భార. సా. ౨. ౧౩.

క్రయ్యాట = కాలవయ్యాట, కాలవనీరు.

ద్వి. ఇందులక్రయ్యాట లీక్సితార్థంబు, లంది
చురసరసాయననుధావారి. పండితా. పర్వ.
3౧3 పా.

క్రయ్యఁబడు. అ. క్రి. (క్రయ్యక + పడు - స్వా
ర్థమున) గ. కలియఁబడు; చొరఁబడు.

క. నెయ్యమున నడిగిపుచ్చుట, యియ్యకొనక
యర్థ మిక యివ్వొప్పునఁడై, కయ్యమున
గలిచి కవ్యక, గ్రయ్యంబడి చేసికొనిన రా
క్షస మయ్యెక. విజ్ఞ. ఆచా. ౧౦౦. (బలా
త్కారము గా అని భావము.)

క. ఒంటి వరింపకు పాలమున, నింటికిఁ గడుఁ
బొద్దు గలుగ నేతెంచుచు రా, వెంటఁబడి పా
దుచుగోవుల, జంటఁ జనకు క్రయ్యఁబడకు
సందడి యగుచోక. భోజరా. ౬. 3౨.

౨. కలియు, కూడు.

క. వెయ్యెండ్లయ్యెను నీలో, గ్రయ్యంబడి యు
న్నవాఁడ... భాగ. ౯. ౫౭౭.

క్రయ్యఁబాటు. అ. క్రి. (క్రయ్యక + పాటు)
కలయఁబాటు.

(గంగ) వ... మానిని యన లోఁకు నూపక గరి
త యన నడిచప్పుడు నేయక ముగుడ యన
బయలుపడక ప్రమద యనఁ గ్రయ్యంబాటు
చుఁ బరివ్రత యన నిట్టటు చనక... ప్రవ
హించి. భాగ. ౯. ౨3౦.

క్రయ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) కొనుటకు అం
గడియందు సిద్ధపఱుచఁబడినది.

క్రయ్యి. అ. క్రి. కలియు.

(గంగావర్ణవము) వ... ముద్దుఁజందుచుతోడ నె
య్యంబునఁ గ్రయ్య నడలి చొచ్చు దప్పక
సాగి చనుఁజెంచునుధార్ణవంబుకై నడిఁ తెం
పు గలిగి... భాగ. ౯. ౨3౦.

జ: క్రయ్యఁబడు, క్రయ్యఁబాటు.

క్రల్లనడు. అ. క్రి. దగ్గమగు, కాలు.

క. తరు లెల్లఁ గ్రల్లవడఁగా, విరళములై నీడలు
న్నవిధ మొప్పె నహ, స్కరరుచులతోడఁ దల
పడి, యరవరలై తుమురుతుమురులై చడిన క్రి
యక. హరి. పూ. ౬. ౩౬. (శ. ర. పా.)

క్రవ్యభూతనము. సం. వి. అ. పుం-మాంసముకొ
ఱకు చంపఁబడునది-లేడి, జింక.

క్రవ్యము. సం. వి. అ. న. మాంసము, పాల.

క్రవ్యాత్తు. సం. విణ. (దౌ) మాంసమును తిను
వాడు. వి. దౌ. పుం. గ. రాక్షసుడు. ౨. మాంస
మును తినుజంతువు. (పులి, గ్రద్ద, మొ.)

క్రవ్యాదము. సం. వి. అ. పుం. గ. మాంసమును
తినుజంతువు (పులి, గ్రద్ద, మొ.) ౨. దురువు, న
ల్లచాఱు గలదుప్పి. (కల్ప.)

క్రవ్యాదుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) మాంసము
ను తినువాడు. వి. అ. పుం. రాక్షసుడు.

క్రవ్యాశి. సం. విణ. (న. నీ. న్.) వి. న్. పుం=
క్రవ్యాత్తు.

క్రశీలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కృశీకృతము,
కృశింపఁజేయఁబడినది.

క్రశీమ(ము). సం. వి. న్. పుం. కృశత్యము, బ
క్కటిల్లుట.

క్రష్ట. సం. విణ. (ఋ. ష్రీ. ఋ.) గ. కృశించువా
డు. ౨. లాగువాడు. ౩. దున్నువాడు.

క్రష్టవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. దున్ను ద
గినది. ౨. లాగఁ దగినది.

క్రా

క్రాంతదర్శి. సం. విణ. (న. నీ. న్.) ఇంద్రియా
తీతవిషయజ్ఞానము కలవాడు, సర్వజ్ఞుడు.

క్రాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. పోయినది,

నెర్గినది. ౨. ఆక్రాంతము, వ్యావృత్తము. శిశు. క. ౩.
వి. అ. పుం. గుఱ్ఱము. న. గ. పోవుట, నెట్లుట.
౨. అడుగు, చరణము. ౩. (శ్లోతి) ఏకనక్షత్ర
మున చంద్రునితో మఱియుక గ్రహము కలియుట.

క్రాంతి. సం. వి. ఈ. ష్రీ. గ. పోవుట. ౨. అడుగి
డుట, పాదవిత్తేషము. ౩. విఱుట, అతిక్రయిం
చుట. ౪. అఱుచుట, ఆక్రమించుట. ౫. ఖగోళ
మందలిసూర్యమార్గము.

క్రాంతికక్షము. సం. వి. అ. పుం. ఖగోళమందలి
సూర్యమార్గము.

క్రాంతిమండలము. సం. వి. అ. న=క్రాంతికక్షము.

క్రాంతివలయము. సం. వి. అ. న. పుం=క్రాంతిక
క్షము.

క్రాంతివృత్తము. సం. వి. అ. న=క్రాంతికక్షము.

క్రాఁక=కాఁక. (√క్రాగు-శ. ర.)

క్రాగు=కాగు. అ. క్రి. గ. దగ్గమగు, కాలు; త
పించు, మండు; పరితాప మొందు.

క. కారవశోటి దర్శమునఁ గానక నిన్నుఁ బరా
భించి దు, ర్వారభవత్ప్రతాపశిఖిఁ గ్రాఁగ
మదిక వగ పేల దీనికీక. భార. కాం. గ. ౯౩.

క. ఈగంగాదిక తీర్థము, లీగంగా నీవు తమసమి
ధాంబువులం, దోఁగెడువారల గవగనఁ, గ్రా
గెడునంగారసింధుకల్లోలములక. పాండు.
గ. ౧౫౦.

నీ. పరదేవులై భూమిఁ దిరిగెడివారును గతి లేక
యాఁకటఁ గ్రాగువారు. వి. పు. క. ౧౫౪.
౨. పోవు, నశించు.

ఆ. కడుఁ బ్రసిద్ధ మిదియుఁ గర్కటకుని దను,
యంతిఁ బుణ్యమూర్తి యైవనలుని, సుతపరి
క్ర : డైనఋతుపర్ణఁ గీర్తింపఁ, గలిభయం
బు లెల్లఁ గ్రాగు నధిప. భార. ఆర. ౨. ౨౩౦.
గీ. క్షత్రపధ నైవపాంబులు గ్రాగ నలయుఁ, గడఁ

గి నాకును సద్గతి గలుగ వలయు, భార. ఆర.

౨. ౨౬౨.

సీ. ఘనతపోనియతిః క్రాగనికలుషంబులు జప
ము నేసిన నశించనియఘంబులు... గీ. ఆచ్యు
తానంత గోవింద హరి మురారి, యని తలంచి
నయవృద్ధి యడఁగిపోవు. వి. పు. ౩. ౧౩౫.

వి. కాఁగు, పెద్దబాస.

సీ... క్రాలుఁ గటాహంబు క్రాఁ గనంగ. ఆం. భా.
౨. ౨౪౫.

గీ. క్రాఁగుపై మ్రొగు తెలిసిగుఁ క్రాఁగి పొంగ, సాగు
పాలని పై నీరు చల్లి చల్లి, యల్లుకొనునట్టివె
న్నెల నల్లుకొన్న, యన్నుమిన్నలు విహరించి
రన్నివగల. రా. వి. ౩. ౧౩.

క్రాఁగిపోవు=క్రాఁగు.

(నశించు.)

గీ. తామ్ర మాదిగఁ గలయట్టిధాతువయము, గొలి
మి నిడి యూడఁ గీ డెల్లఁ బొలియునట్లు,
ప్రాణవననిగ్రహమున క్రాఁగిపోవు, నవఘ
యంద్రియజనితదోషాదు లెల్ల. మార్క. ౩.
౩౧౫.

జ: క్రాఁక, క్రాఁగుడు, క్రాఁచు.

క్రాఁగుడు=కాఁగుడు. వి. ($\sqrt{\text{క్రాఁగు}}$) తపించుట,
తపనము. (శ. ర.)

క్రాఁచు=కాఁచు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{క్రాఁగు}}$) ౧. కాల్పు;
కరఁగించు; తపించఁజేయు.

సీ. పటుతరం బగుచటచ్చటరవం బెసఁగంగ మ్రా
కులుఁ బొదలును క్రాఁచికొనుచు... గీ... చరఁ
గ, నయ్యుతోద్భవం బైనమహానలంబు. భార.
ఆశ్ర. ౨. ౧౫౧.

చ... త్రిజగంబులక న్నల బ్రహ్మవిష్ణురు, ద్రమహి
మ లొక్కపై కలయఁ క్రాఁచినయండ త్రి
వేదమూలకం, ద మని నుతించ నొప్పెసఁగఁ
చామరసప్రియలింబ మత్తఱి. నిర్వ. ౬.
౮౮.

గీ. తపనతపనీయ మారతతాపహ్నిఁ, క్రాఁచుకా
లకాదుపూతాఁగరవయము, నాఁగఁ దగఁ
బల్కిమానిలో గ్రాగమంబు. కృ. శకుం. ౧. ౩౦-
౪... వాద్యంబులు తడిసిన విద్యోచకేవులు పుష్క
రంబులు క్రాఁచ నగ్ని రోయుచుండ... ఆము. ౪.
౩౫.

సీ. కనకగిరిస్ఫూర్తిఁ గరఁచె గౌతమిఁ క్రాఁచె...

గీ... కృష్ణ, రాయబాహుచ్రతాపజాగ్రన్తహా
గ్ని. మనుచ. ౧. ౩౭.

౨. నశించఁజేయు, పోఁగొట్టు; చంపు.

క. నను నీస్తవమున నెవ్వం, డనుదినమును భక్తి
తో సమాహితమతియై, వినుతించు నతనియా
పద, లనయంబును నే నసంశయంబుగఁ క్రాఁ
తుక. మార్క. ౬. ౨౩౧.

గీ. విప్రుకడుపులో నున్నయవ్వీరు ననుజాఁ, విలి
చె ర మ్మని వాతాపి ప్రియముతోడ, జీవితం
డయివాఁడు నెచ్చెరను విప్రు, కడుపు వ్రచ్చు
చు వెలువడి క్రాఁచె విప్రు. భార. ఆర. ౨.
౩౨౦.

౩. పీడించు.

కా. ఆచారంబు జితేంద్రియత్వము విధేయత్వంబు
లజ్జాగుణ, ప్రాచుర్యంబును నామనస్తమ ల
గుక బత్సంకితంబుల్ దృఢ, భూచాపయ్యుత
ముల్ శ్రవపథగతంబుల్ తన్నిదృగ్భాణ
ముల్, క్రాఁచ న్నాగినయంతలో సురభిమల్లా
... మల్లభూ. శృం. ౭౪.

క్రాఁచిపుచ్చు=క్రాఁచు, నశించఁజేయు.

గీ. సప్తగోదావరమునీట జలకమార్పి, పుష్పగం
ధాత్మతంబులఁ బూజనేసి, కలిభవం బైనకలు
షంబుఁ క్రాఁచిపుచ్చి, మర్త్యుఁ డొందును నే
గం బమర్త్యువదవి. భీమ. ౩. ౧౧౫.

క్రాకచికుఁడు. సం. విగ. (అ. ఈ. అ.) అంపపుఁ
గోతగాఁడు.

క్రాథకుఁడు. సం. విగ. (అ. థి. అ.) హింసించు
వాఁడు.

కౌథము. సం. వి. అ. తుం. హింస, వధము.

కౌయకుండు. సం. వి. (అ. యికా. అ.) శ్రేత,
కొనువాడు.

కౌయు. అ. క్రి. కాండ్రించు.

నీ. ధవళలాంగూలపల్లవచాలనంబులు గౌముదీ
చ్చామలఁ గ్రాసి యుమియ. కాశీ. ర. ౨౬౯.

నీ. ధర్మరాజు లటన్న దబ్బరలే తిట్టుఁ గంటు
య్య యటన్నఁ గ్రాసి యుమియు. కుక. 3.
ర. ౯.

స. క్రి. గ. కక్కు.

ఉ. మ్రింగియుఁ గ్రాయు నచ్చిలువ మెత్తి విధుం
గనుగండకుండఁగక. నైష. ౮. ౧౭౩.

క. కొలఁది యెఱుంగక తిని కో, కలకామిని పెడ
లఁ గ్రానె గిసలయఖండంబులు... వరాహ.
3. ౮౮.

౨. ఉమియు.

ఉ... నె, తురు చవిచూచుఁ గండలు తుఘాయ
ని క్రాయు... పికాచవిభుండు ... ఉ. హరి.

౨. ౧౨౪. అచలా. ౨. ౮౧.

క్రార=క్రారపడి. వి. (క్రయ్యు+ర-ళ. ర.) జడ్డ
యై ఒకయక్షరముతోఁ గలియురేఘము.

గీ. కొమ్మక్రారలు మఱి ద్వివర్ణము లగుట, వాని
యెడమవి గురువులు పట్టునుమలు, ప్రాణము
లు గాన వానిదావలను గల్గు, నక్కరము రెల్ల
లఘువులు నిక్కముగను. అప్ప. ర. ౪౯.

గీ... క్రార, గిలక యన రేఘ మెసఁగును... ఆం.
భా. ౨. ౧౮౭.

క్రారపడి=క్రార. వి. (క్రార + పడి-స్వార్థమున)
జడ్డయై ఒకయక్షరముతోఁ గలియురేఘము.
(ళ. ర, ప్ర.)

కౌలు. అ. క్రి. గ. చలించు, కదలు.

ఉ. ఆరియుఁబోరె నిప్పుడు వసారి యహర్దమానం

జరించుని, నోలరితాంగి కా దనుచు నున్నది
మందనమీరణంబులం, గ్రాలు ప్రవాళమంజరు
లు కమ్రకరంబులవిధంబు గా, కాలరసాల
పుష్పరసపాయివనప్రియకంఠశుంకృతికా.
నైష. ౨. ౪౮.

వ... ఈరాజునీరాజనకరణంబులకు రం డనుచు
నమరకాంతలఁ బిలుచునోజం గ్రాలుమాతన
శేతనంబులును... భా. రా. ఆయో. ౧౦.

౨. నంచరించు, తిరుగు.

క. నేలకు నల్లెడుపాడువునఁ, గ్రాలుచు మును
మెఱయునుగునిరధవక్రము ల, కౌలులంబున
సమరజయ, శ్రీలోపము దెలియ నంటనిలఁ
బడియె నృపా. భార. ద్రో. ౫. 3౧౭.

గీ. ఆలకాలంబు నీరినై నామకాడ, గాలిపడగ
యాకనమునఁ గ్రాలుత్రోవ, నిదురలోపలఁ
గలఁ దోచునీడ పీడవఁ, గానవచ్చునె యప్పు
డ కన్నఁగాక. ఉ. హరి. ౫. ౧౧౦.

3. ప్రవర్తిల్లు; పర్తిల్లు.

చ. గుణ మిది వోష మిట్టి దని కొంత యెఱింగినఁ
గాక యిట్లు నిర్దుణితము పట్టి క్రాలుతమ
కుం దగువారలు నెప్పు సౌమ్యభాషణము నిర
ర్థకంబు... నిర్వ. ౬. ౬.

క. కైలాసనగమునందును, గ్రాలెడు ప్రాప్యట్పయో
ధరమువందమునకొ, లాలితకటిభాగంబున, నీ
లాంబర మమరురామునిం బొడగాంచెకొ. వి.
పు. 2. 33౯.

నీ. మకుఁగులోపలఁ జొచ్చి కడుపార నుడకం
బు గ్రోలంగ దిగ నందుఁ గ్రాలుమొసలి, పా
దముల్ కబళించి పట్టిన ... మొ. రా. యు.
౨. ౭౪.

౪. చెదరు.

ఉ. కాలమునాఁటిమృత్యువుముఖంబునఁ బోరె
ను విస్ఫులింగముల్, గ్రాలంగ దేవసంఘము
లు గంచుమా నొంద... భాగ. ౬. ౪౨౫.

౫. క్రము.

గీ. గలితశృంఖల లయ్య నకాలనిద్ర, గనుగవలఁ
గ్రాలఁ దవయఁతఁ గదల వయ్యె, దారుణా
ధోరణ ప్రయత్న మునఁగాని, నమించిమథనుని
నీట శుండాలఘటలు. పారి. ర. ౬౩.

౬. అతిశయించు; విజృంభించు.

గీ. దేవలోకజగీషచేఁ ద్రిపురహంతు, కామకా
మాంతకోద్భటాకారులగుచు, లంక విడిచి మ
నోనీధి శంక విడిచి, యనుచు లుత్సాహములు
గ్రాల నరుగునేళ. ఉ. రా. ౨. 30.

క...అతఁడు బలువిలు గొని, క్రాలుచు నాభీమ
ముఖ్యఁధిమల నొంచెక. భార. ద్రో. ర. ౨౯.

౭. సంచలించు, క్షోభపడు.

ద్వి. ఏలె వధూమణి యెన్నిచందములఁ, గ్రాలు
చునున్నాడఁ గటకటా యనవు. రం. రా.
ఆర. ౧౮౭ పా. ౧౩ పం.

౮. ఒప్పు.

కా. ప్రారేయాంశుకురీచినిర్మలతనూభాగంబుఁ
గృహ్లాజిన, వ్యాలోలామలముజ్జనూత్రములు
సంసాసక్తవీణాలతా, లాలిత్యంబు లలాటి
కారుచులుఁ గ్రాల న్నారదుం డిచ్చలం, నై
లాసంబుననుండి వచ్చె...ఉ. పారి. 3. ౯.

నీ...క్రాలెను వఱదఁ దుఱంగలించె ... అనంగ
నొప్పె న్నాటగాఁ జెప్పఁబడును. ఆం. భా. 3. ౮౩.

జ: క్రాలుగన్ను, క్రాలుకొను, క్రాల్లంటి.

క్రాలుగ(ల్ల)న్ను. వి. టా. ౧. చంచలేక్షణము,
లోలశీత్రము.

కా...లోలోపల వేడుకల్ నిగుడ న్నిగుర్ దేలు
నొయ్యారపుం, గ్రాలుంగన్నులఁ గ్రొప్పెఱుం
గలు దొలంకక మందయానంబుతో, నారీ
లానిలయంబు చేరుదుగొనో నారీకవత్త్ర
ణర్. కరాపా. ర. ౮.

నీ. ఇందీవరంబుల నీనుక్రాలన్నులకరడిందుముఖు
లు చామరము కడఁగ. మనుచ. ౧. ౧౨.

౨. రోగవిశేషయొక్క మైనశీత్రము.

ద్వి...త్రంగుడుకన్ను, క్రాలుగన్నును నీరు గా
తెడికన్ను. పండితా. మహిమ. ౨౭౩ పా.

క్రాలుకొను. ఆ. క్రి. (క్రాలు + కొను - స్వార్థమున)
= క్రాలు.

(ప్రకాశించు)

వ...కరంగుకురంగధరకాంతకందశంబులజలజలని
తెలిసీటిజాలునం గ్రాలుకొనుచు నచ్చవెన్నెల
విచ్చలవిడిఁ జెచ్చుపెరిగి...వసు. ర. ౨౩.

క్రాలంటి. వి. (రా. క్రాలుగంటి - క్రాలు + కన్ను)
తరభాక్షి, చంచలాక్షి; స్త్రీ.

క...కోర్కుల్, బిట్టాదవఁ బిలుఁదులుం జను,
కట్టులుఁ గడు బలిపె నపుడు క్రాలంటుల
మక. అచ్చ. రా. బాల. ౭౬.

ఆ...వలపుఁగాఁక బలిత మయ్యెఁ గ్రాలంటి
కి...నీలా. 3. 3౬.

క్రి

క్రి = క్రి. విణ. క్రిందిది. (చూ. క్రిందు. విణ)

ఉదా: క్రిందల, క్రియ్యాట.

క్రించు = కించు. విణ. ౧. అల్పుఁడు, నీచుఁడు; అ
ల్పము, నీచము.

ఉ. పంచన రాముదేవిఁ గొనివచ్చినయట్టులు గా
దు రోరిన, క్రంచర నన్ను నాహవముఖంబు
న దాయుట లన్న నయ్యరే, క్రించ సహోద
రుం గరము గీడ్పడి మానవు చేతఁ బొంది యే,
యించుట గాదు లే...భా. రా. యు. ౮౮౪.

క. క్రించా మూఢుని నినుడ, క్రించుటయన నెం
త సింధుకీలాలమునక, పంచినఁబడద ము
న్నొక, పంచక మభిజాతక మకవల్లభుచేతక.
తే. పంచ. ర. ౫౧౮.

గీ. పాడిమానిను లండ్రు నిన్నాలు కొకనిఁ, బాడివి
రిస్సిరొ పెక్కండ్రు ప్రోడ లిదియు, మగఁ
టిమియై క్రించువని కిట్లు దెగినయవ్వ, దుల్ల
ములు వారలకు నెట్లు లండెనొక్కొ. భార.
స్త్రీ. ౨. ౭౬.

౨. దుష్టుడు.

ఉ. వారలు వాలివంపునన వచ్చినవా రనుశంక
నామదిక, వారక నాటి యున్నయది వాలి
యు నాయెడఁ గ్రించు రాజు లే, పార ననేక
మార్గముల నప్రియులం దెగఁ జూతురు ...
భా. రా. కిష్కిం. ౧౧.

ఉ. కాన లెఱుంగ పీపు బలుగాములుఁ బాము
లఁ గ్రించుచెంచులుక, దానవమాయలుంగ
లవధంబులు... భా. రా. అయో. ౪౩.

జ: క్రించుడు, క్రించుదనము.

క్రించుఁడు = క్రించు, కించు. విణ. ($\sqrt{\text{క్రించు}}$)
నీచుడు, అల్పుడు.

మ ... నిన్నుఁ గఠినస్వాంతంబుతోఁ గాననం,
బునఁ ద్రోయించినతప్పు చాలక జగంబులో
చూచి కోకింపఁ గ్రించునిచందంబున రచ్చఁ
దెట్టితి నటంచుక డాఁగి పో నేల... నీనగు
మొగంబుం జూపవే జానకీ. ఉ. రా. ౨. ౯౬.

క్రించుఁదనము. వి. (క్రించు + తనము.) అల్ప
త్వము, నైత్యము.

క... కమనీయగుణ, స్తామ నిజభామ నొల్లక, ధా
మమున నటించెఁ గ్రించుదనమున జడుఁడై.
భాగ. ౬. ౧౦౬.

ఉ... నీ, ప్రేమకు వచ్చుదానులకుఁ గ్రించుదనం
బున నెగ్గు చేసితిక. భాగ. ౯. ౧౧౬.

క్రిందంటు = అడుగంటు. (క్రిందు + అంటు)
(నశించు.)

ఉ. మంటకు కేరి కామిడుతమాడ్కి నశించక మ
క్కుమారిమే, నంటియు నింటి కేఁగి చద
లంటినదుర్జతి నేనతోడఁ గ్రిందంటుగ మం

టివాన గురియం గల దేడుదినంబులు ... ఉ.
రా. ౭. ౩౩౭.

క్రిందల. వి. (క్రిందు + తల) క్రిందగుతల.

నీ. మోముఁదప్పికిఁ దేఁటిమొత్తమై పొగ పర్వ
ప్రేలుఁ గ్రిందల గాఁగ వృక్షకాళి. పాండు.
౨. ౨౯. (క్రిందలగాఁగ = తల క్రిందు గా, అ
ఘోముఖముగా.)

క్రిందు. వి. బా. ౧. అఘోభాగము, దిగున.

గీ. నాభికందంబు క్రిందట నలినగంధి, మండలిశక్తి
దేవత యుండునెలవు. కాశీ. ౨. ౧౨౪, ౧౨౭.
క. ఊఁడుకొనఁ బడుమధూభిక, మోడికలకుఁ గ్రిం
దఁ గ్రమ్మియుం దెడులేట్లక, నీడలు తిరిగి
యూఁ దిరుగని, జాడఁ దరు ల్వాలిచె నవ్వనం
తపువేళక. ఆము. ౫. ౧౩౭.

దండకము. చాగంపుబల్కరక్కనుం గ్రిందికిం ద్రొ
క్కవా. నీలా. ౨. ౪౧. (క్రిందికిఁ:- పా
తాళలోకమునకు అని భావము.)

౨. పూర్వకాలము.

(నరకంబులను) వ. అతనితోడఁ గ్రిందటఁ బదిత
రంబులవారును ముందటఁ బదితరంబులవారు
ను బొందుదురు. భాగ. ౧౦ ఉ. ౪౨౧.

౩-అఫస్థి-వశము.

నీ. తాను రుక్తి జి యయ్యుఁదగ దన దాత్త నాయ
కుఁ డొకనరు క్రింద హరులఁ బట్ట. వసు. ౧.
౬౫.

ఉదా: అతని క్రిందఁ బని చేయుట కష్టము.

విణ. (వృత్తియందు వికల్పముగాఁందు)లోపించు
ను. అట్టియెడల కొన్ని పట్ల ను గాగమమును, కొన్ని
పట్ల మీఁదివర్ణమునకు ద్విత్వమును, కొన్ని పట్ల లు
ప్త శేషమునకు ద్విర్ణమును వచ్చును.)

ఉదా: క్రిందల, క్రింగడుపు, క్రియ్యాట, క్రి
నీడ.

౧. అఘోభాగమం దున్నది.

గీ. ... క్రిందటి ప్రయ్య భువియు మీఁది, ప్రయ్య

దివియును...హరి.పూ. ౧. ౫౩.

సీ. చరమాంగపీఠికాస్థాపితశేషుండు శిరవళచ్ఛవ
రాజా క్రిందిమట్టు. హర. ౬. ౪౦.

గీ. చచ్చిపోయినవారికై చాల వగల, దుఃఖపడు
దురు మఱునాడు తొడరి చనగొ, తాము
బ్రదుకుట శేది తథ్యంబు తడవ, వనిత క్రిం
దామమిదామవాసి గాడె. కుచేల. ౧. ౮౦.

౨. తక్కువ.

సీ. శ్రీకాంత దా నయ్యుఁ బ్రియు నిరోధింపదు
క్రిందై. విరోధికఁ గలు సా.వ. వను. ౧.
౬౫.

సీ. అజనమాగమనవిఖ్యాతి వచింపవే యంచలనడక
క్రిందాను గాని, చక్రీశ్వరకథా ప్రసక్తిగ
జింపవే మలయమారుతధాటి నిలుమఁ గాని.
ఇందు. ౩. ౨౪.

౩. కడచినది.

ఉదా: క్రిందటియేడు, క్రిందటివెల.

(వ్యవ) మంచి చెడ్డ క్రిందఁ బరిణమించినది. (చెడ్డ
క్రింద=చెడ్డగా)

జ: క్రిందంటు, క్రిందల, క్రిందువడు, క్రిందు
వఱుచు, క్రిందునేయు, క్రిందాలి, క్రియ్యూట,
క్రీగడుపు, క్రిందొడ, క్రిబడు, క్రిగాడ్పు,
క్రీగోరు, క్రినీడ, క్రినీరుసేల, క్రివాడ.

క్రిందువ(వ)డు. అ. క్రి. (✓ క్రిందు) ౧. తక్కు-
వయగు, తగ్గు.

సీ. బ్రతుకుభాగ్యము క్రిందుపడఁగఁ బాపన
యిండ్ల కరిగి యాఁకటికిఁ గూ డడిగ ననుచు.
శుక. ౨. ౫౪౭.

ఆ. వెల్లివిరిసెఁ బెంటివిద్యలు మగవిద్య, లడుగువ
డైఁ గ్రిందునడిరి బుధులు, హీనజాతిపురుషు
రెచ్చిరి...వేం. పంచ. ౨. ౧౩౨.

ఉ. అంతట లజ్జ క్రిందునడ నత్యధికంబుగ మింది
మానసా, భృంతరపూర్ణ మైనపతిభక్తి కతంబు

నఁ దల్లిమాట యొక్కింతయుఁ దాను నైజాన
క...కభా. ౪. ౯౪.

౨. లోబడు, లొంగు.

చ. పగవార డైనను వచ్చి క్రిందువడి తాఁబ్రా
ర్థించినకొ వానికిం, దగుసంభావన లిచ్చి పు
చ్చుటయై పో ధర్మంబు...వి. పు. ౬. ౧౬౦.
మనుచ. ౩. ౫౦.

౩. ఓడు.

సీ. విరు దంటిమా నీకు విరు దెక్కడిది పాండునృప
కుమారునకుఁ క్రిందువడినావు. నిరం. ౩. ౨౯౭

సీ. పలుచందములఁ జందములఁ గ్రిందుపడఁజేసి
నెలతాల్పుబలువేల్పుచెలుపు నవ్వి. గీ ... తన
యసం బెల్లకడల, వెలుంగ...నీలా. ౧. ౪౫.
(ఇట ఔపమ్యవ్యోతకము) హర. ౩. ౧౭౯.

క్రిందుపఱు(అ)యే. స. క్రి. (✓ క్రిందుపడు)
క్రిందుపడఁజేయు.

౧. అధస్థితముగాఁ జేయు.

మ...లంఘనచాతుర్యము నింగి క్రిందుపఱువం
గా వానరానీకముం, గినుకం బొంగుచు ...
భా.రా.యు. ౧౪౨౭.

౨. భంగపఱుచు, అవమానపఱుచు.

సీ. అసుదై త్యుఁ బొరిగొనె నడరి వత్సకుఁ ద్రుంచె
గిరి యెత్తి దేవేంద్రుఁ క్రిందుపఱచె. భాగ.
౧౦ పూ. ౧౩౨౮.

౩. ఓడించు.

సీ. బ్రహ్మమధ్యస్థుఁడై పరికించు గుండలీశ్వరుఁ
క్రిందుపఱచినకాల్దికుండు. వరాహ. ౯. ౪౩.

సీ. విమలదైర్యంబున హిమమహీధర మేరుమందరా
ద్రుల నై నఁ క్రిందుపఱుచు. వి. పు. ౫. ౬౫.
(ఇట ఔపమ్యవ్యోతకము)

క్రిందునే(చే)యు. స. క్రి. (క్రిందు + చేయు)
క్రిందుగాఁజేయు.

(అధోముఖముగఁ జేయు)

గీ. నియతిచేతఁ గదర్శితుం డయినదైర్య, పరునిదై
ర్యగుణంబు మానవుంగఁ దరమై, క్రిందునేయం
గఁబడినట్టికృష్ణపథుని, కీల లెందైన మీదు
గాఁ గెరలుఁ గాదె భర్తృ. ౧. ౭౭.

(తక్కువపఱచు)

చ. అనుడు నగన్మ్రొం డిట్లనియె హైమవతీసుతు
లొడఁ దోడిన, న్నును లలరంగ నోయనఘమూ
ర్తిసమస్తముఁ గ్రిందుచేసి మిం, చినబలువే
ల్పుఁ దీర్థమును శ్మేతము నొక్కడఁ గూడి
యూం డెనే, ని నిరుపమాదృతిం దెలిపి నీవు మ
ముం గరుణింపఁగాఁ దగున్. పాండు. ౧.
౧౫౨.

క్రిక. వి. వంది, బట్టు.

గీ...బట్టు, క్రిక్కలనఁ బాతకాఖ్యలు గేరుచుం
డు. ఆం. భా. ౨. ౧౮౬.

మ...అభ్రవిభ్రమము నేలా సర్వలోకాశ్రయ,
క్షమతం బేర్చుచుకన్యశశ్వవిభుశశ్వద్దానధా
రాజతా, ఘమతో సాటికిఁ బాటిసేదవపు
క్రిక్కా చక్కఁ దర్కింపుమా. కావ్యా. ౭.
౬౩.

నీ. చనిఁడితీరావట్టెవనికీలుటందియ లడుగుఁడమ్మ
లఁ గ్రిక్కలట్ల తనర. మల్లుపు. ర. ౫౭. వేంక.
౩౦.

క్రిక్కటిల్లు(లు). ఆ. క్రి. కంపించు.

కా. ఊజీవక్రము గ్రిక్కటిల్లఁగ దిశల్ ఘూ
ర్ణిల దట్టించుచున్, బాబూరుం డతిభీషణున్
రణలొకరిన్ వెసం దాఁకి ... పద్మ. ౯.
౩౨౧.

క్రిక్కిటి. వి. (ఇది వృత్తియందే కనఁబడుచున్న
ది-√ క్రిక్కిటియు.) మిక్కిలి యిటు కైనది,
కాంచె మైన ఎడము లేక యుండునది.

ఉ. క్రిక్కిఁజిచన్నుదోయియరుగ్గే కలకాంతియుఁ
బంచబాణుఁ గ్రి, న్నైక్కిఁగఁజేయ మాస్తయు
గ మెత్తి... నైష. ౭. ౧౮౮.

క్రిక్కిటించు. స. క్రి. (√ క్రిక్కిటియు-చూ.
ఇటించు) క్రిక్కిటియఁజేయు.
(ఎడము లేకుండఁ జేయు)

క. పలుకునెడఁ బార్థసేనా, కలకలములు నిజపు
గోనకంఠసరణిది, మృలఁ గ్రిక్కిటింప ...
జై. భా. ౮. ౧౨౭. (శ. ర. పా. 'నిండిచు' అని
భావము)

ప. ...నడితెక్కఁ గ్రిక్కిటించుచు నొక్కయె
డం గాలువొడిచి ముక్కున నక్కంఠవారత
రళంబు నొక్కచు ... పాండు. ర. ౨౩౭.
(‘ముడుచు’ అని భావము)

క్రిక్కిటియు. ఆ. క్రి. (క్రిక్కు+ఇటియు. శ. ర.-
ఇది ఉభయయతులలోనిది. మా. కావ్యా. ౭. ౬౯)
౧. ఎడము లేకయుండు, నిండు.

ఉ. దిక్కులు నాకనంబు జగతీతలభాగము నెల్ల
చోటులుం, గ్రిక్కిటియంగఁ గ్రందుకొని
కీకబలంబులు వెన్న ముందటం, బెక్కువిధం
బులన్ నడువ భీకరభంగులఁ గ్రొవ్వులారఁ
గా, నక్కజ మంద వచ్చి ప్లవగాధిపుట్టిన
మెల్ల ముంచినన్. భా. రా. క్రిక్కిం. ౫౧౩.

క. క్రిక్కిటిసినకరములలో ... కు. సం. ౧౧.
౭౪౩.

చ. తటిమి సుశర్మఁ గిట్టి యతిదాసుణభంగి రణం
బు నేయ వాఁ, డుఱక నిశాతనాయకము లా
క్కమొగిం బది మేనియందుఁ గ్రిక్కిటియఁ
గఁజేసి నాలుగిట నేసెఁ దురంగములన్...
భార. విరా. ౩. ౨౧౫. కవిజ. ౩. ౧౭. కు. సం.
౮. ౯౬

౨. చేరు, కూడు.

నీ...కూడ బెరసెఁ గ్రిక్కిటినను బెనఁగ దొ
రనె, వందెఁ గదిసెఁ జేరె నన నంబె నని లోఁ

చు...అం. భా. 3. ౧౧౯.

క్రిక్కు = క్రిక్కు 2. వి. త్రిప్త. (శ. ర)

జ: క్రిక్కిరి, క్రిక్కిరించు, క్రిక్కిరియు, క్రిక్కిరిను.

క్రిక్కిను = క్రిక్కిరియు. అ. క్రి. (క్రిక్కు + కొను.)

(నిండు)

సీ. తరుకొత్తుమిన్నేటితరంగలఁ గ్రమ్మకొన్నురువులఁ గురులపై విరులఁ బెనుచు, మెఱుంగులఁ గ్రిక్కినుకొనునెలఁ గేతకిదళములతో వేసి నెలపుకొలుచు. కు. సం. 3. ౨౬౯.

క. మృదుబలములుగ్రిక్కిన, విడిసిన...కు. సం. ౮. ౮౭.

క్రిక్కిరి. వి. (క్రిండు + గారి) కూర్పుగాలి. (ప్రా)

ద్వి. పరఁగినపెను గారిబలుపునఁ జేసి, చిరిగినశీకులధిద్రపువ్వులు, క్రిక్కిరి మూలఁ దాఁకినఁ బొంగి తుదలు, బుగ్గరించినయట్టి మొగ్గపువ్వులు... కావని వర్ణించి... బస. పు. ర. ౧౨౫ పం.

క్రితము. వి. పూర్వము, మునుపు.

ద్వి. క్రితము సీ ప్రాణపరిత్యాగమునకు, మతి మెచ్చి యవనకోచిత మిచ్చి నన్ను. బస. పు. 2. ౯౩౭ పం.

చ. ఇట్లక్రిత మెన్నితోయకుల నిందుముఖీన ఖశేషమధ్యముకా, గుటుకునఁ గ్రోల నీకుటిలకుంఠలయెంగిటిమాధ్విగల్గివి, స్ఫుటముధురత్వవాసనలు చూడకు గాక దివోకనుగ్ నుభా, ఘటికలలోని మేలు మఱి కొనుచు కేయిని క్రొలఁ గల్గినకా. ప్రబోధ. 3. ౫౬.

(వ్యవ) ఈవని నాలుగునెలలక్రితము జరిగినది. ఇంకకుఁ గ్రితము వానిని నేను చూడ లేదు.

క్రిమి. సం. వి. ఇ. పుం = కృమి.

క్రిమిము. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాగాకు 1.

క్రిమిము. సం. వి. ఆ. పుం. వాయువిశంకము 1.

క్రిమిఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సోమరాజి, కావగచ్చ 1.

క్రిమిజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లాక్ష, లక్క.

క్రిమిజము. సం. వి. ఆ. న. అగురుపు, అగలు 1.

క్రిమిజాలము. సం. వి. ఆ. న. గ. లత్తుక. ౨. లక్క.

క్రిమిజాపము. సం. వి. ఆ. పుం. అగురుపు, అగలు 1.

క్రిమిశత్రువు. సం. వి. ఈ. పుం. బాడికచెట్టు.

క్రిమిశాత్రవము. సం. వి. ఆ. పుం. దుర్గంధము గలదండ్ర 1. (వెలితుప్పు అని కొందఱు)

క్రిమిశైలము. సం. వి. ఆ. పుం. వర్షికము, పుట్ట.

క్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ధాత్వర్థము. ౨. చేయుట. 3. చేప్త, వ్యాపారము, పని. ర. శిక్ష, విద్యాభ్యాసము. ౪. నిష్క్రమి, ప్రావృత్తి. ౫. పూజ. ౬. చికిత్స. ౭. వ్యవహారసాధనములగుసాక్షిలిఖితపత్రాది. ౮. ఉపాయము. ౧౦. సాధనము, ఉపకరణము. ౧౧. ఆరంభము. ౧౨. విధము. (ఈ యర్థము తెనుఁగుననే కలదు.)

సీ. అలికిడి మేల్కొనునకని ధృష్టమృత్యు బట్టినక్రియఁ దలపట్టి యీశ్వరభార. సా. ౧. ౧౬౮.

క్రియగొను. మి. ఆ. క్రి. గ. కలుగు, ఒనగూడు. క. ఉడుగక మే మహిమఁ బలి, కలువారు నీవు హితవు క్రియగొనఁ గాఁ బ, లెక్కిదువాడవు... భార. ఆది. ౮. రం.

౨. పూను.

ద్వి. ఒనక మందర శిరంబుండ మోకాలి, కిని నేన వెట్టంగఁ గ్రియగొనినట్లు. పూడితా. దీక్ష. ౬౯ పా.

క్రియము. సం. వి. ఆ. పుం. (కొత్తి) మోసరాజి.

క్రియాకారుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) పని
నేయువాడు. వి. అ. పుం. క్రొత్తకమ్మడు.
(త్రి.ని.)

క్రియాకారము. సం. వి. అ. పుం. ప్రతిష్ఠ.

క్రియాద్వేషి. సం. విణ. (న్. టి. న్) వ్యవహార
మందు సాక్షిలిఖితపత్రములకు వ్యతిరేకముగాఁ
జెప్పవ్రతివాది.

క్లో. అన్యవాదీ క్రియాద్వేషీ నోపసాతా నిరుత్త
రః, అపూర్వప్రవలాయా చ హీనః పంచవి
ధః స్మృతః. (వాచ.)

క్రియావర్గము. సం. వి. అ. పుం. కార్యసమాప్తి,
పూనినకార్యముయొక్క ముగియింక. సం. కిరా.
౧. ౧౪.

క్రియాపాదము. సం. వి. అ. పుం. వ్యవహారాంగ
ములు నాల్గిటిలో మూడవది.

క్రియాభ్యుపగమము. సం. వి. అ. పుం. నేద్య
ము మున్నగువానియందు భూస్వామియు రయి
తు మున్నగువారును చేసికొనెడిబడంబడిక.

క్రియావంతుడు. సం. విణ. (త్. వతి. త్) పని
యందు పూన్నిగలవాడు, క్రియాసత్తుడు.

క్రియావనస్సుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) సా
క్ష్యములు మొదలగువానిమూలమున వ్యాజ్యము
నందు ఓడినవాడు.

క్రియావిశేషణము. సం. వి. అ. న. క్రియతో
అన్వయించువిశేషణము.

క్రియానమభిహారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ప
ని మరలమరల చేయుట. ౨. పని అధికముగా చే
యుట. ౩. పనిని మరల మరల అధికముగా చేయు
ట. శిశు. ౨. ౪౩.

క్రియుక్త=ప్రయ్య. అ. క్రి. కృకించు.
క. క్రొక్కారు మొలఁగు మేనులఁ, గిక్కిరిసి న

చన్నఁగవలఁ గిస్సిననుమల్. భాగ. ౮.
౨౬౫.

సీ. ఒడిసి భక్షించిన నున్నమీనము రెల్ల భిన్నం
బులై వగఁ గిస్సియున్న. భాగ. ౧౦ పూ.
౩౦౩.

క్రియ్యాట. వి. (క్రిందు + ఊట) క్రిందిమూట.
గీ. ఏకమై కాబులు గట్టి యేకహృదః, బంధ నం
దలి క్రియ్యాటవనిమితేటఁ, బంధు నవ్వీట
ముక్కాయఁ బసిడిగాఱు, సరసధాన్యంబు ము
చిరాజనపుఁజేల. పాండు. ౧. ౧౧౮.

క్రి

క్రి. విణ. క్రిందిది. (చూ. క్రిందు. విణ.)

క్రింగడుపు. వి. (క్రిందు + కడుపు) పత్తి, పాత్తి
కడుపు.

సీ...పాత్తి, కడుపు క్రింగడుపు నాఁగను పత్తి చె
న్నొందు...అం. భా. ౨. ౧౩౬.

క్రిందొడ. వి. (క్రిందు + తొడ) క్రిందితొడ, తొ
డఅడుగుభాగము.

గీ. కడ్లునత్సంగమున మస్తకంబుఁ జేర్చి, గురుఁడు
నిద్రింప వికృతాతిఘోరరూప, మళక మని
యెడునొకకీట మద్దిసేంద్ర, తనయుక్రిందొ
డఁ దొలిచె నత్వరముగాఁగ. భార. కాం. ౧.
౨౧.

క్రిబడు. అ. క్రి. (క్రిందు + పడు) తక్కువ
యగు.

సీ. సురకరి యాయద్రెఁ జరియించునేనుంగుఁ
గొడమలఁ గ్రిబడ్డకొదమయొక్క. మార్కం.
౧. ౯౩. (కృతపడు-శ.ర. పా)

క్రిగాడ్పు. వి. (క్రిందు + గాడ్పు) - క్రిందిగాలి -
అపానము.

గీ. మానసాంబుజకర్ణికామధ్యమునను, గొన్నిదివ

ములు శశిమూర్తిఁ గుడుచుకొల్చి, మీఁది గాడ్పుఁ

గ్రీ గాడ్పుతో మేళవించి, భానుశశిమార్గములు

గట్టుపఱపి తగను. పి. శతం. ౨. ౧౧౩.

క్రీ గోరు. వి. బౌ. (క్రిందు + గోరు) - క్రిందను
న్న గోరు - కాలిగోరు.

కా. వేటం వేటముగా నిభంబు కరిణిం బ్రేమంబు

తోఁ శేరి... క్రీ, గోట నే యొరయున్ ...

కు. సం. ౧. ౧౦౦.

క్రీ డ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. బంతులు మున్న గువానితో
ఆడుఆట. ౨. ప్రియులు మున్న గువారు చేయువరి

హసము. ౩. ఆపజ్ఞ, ఆనాదరము. (మే. ని) ర. విహా
రము.

క్రీ డల్. సం. శత్ర. క్రీడించుచున్న.

క్రీ డనకము. సం. వి. ఆ. న. క్రీడాసాధనము. (ఆ
టబొమ్మ, మొ.)

క్రీ డనము. సం. వి. ఆ. న. ౧. ఆట. ౨. ఆటబొమ్మ.

క్రీ డనీయకము. సం = క్రీ డనకము.

క్రీ డము. సం. వి. ఆ. పుం. పరిహాసము. (కల్ప.)

క్రీ డాగృహము. సం. వి. ఆ. న. శేళిగృహము.

ఇట్లే క్రీ డామందిరము, మొ.

క్రీ డానారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వేశ్య, ఆటవెలది.

క్రీ డారత్నము. సం. వి. ఆ. న. ౧ - ఆటలలో శ్రే

ష్ఠ మైనది - రతి, సంభోగము. ౨. క్రీ డార్థ మైనర
త్నము.

క్రీ డావనము. సం. వి. ఆ. న. ఉద్యానము, ఆట
తోట.

ఇట్లే క్రీ డాకాననము, మొ.

క్రీ డి. వి. (సం. కిరీటీ. ప్రా. కిరీడి) అర్జునుడు.

నీ... వేగంబిగోమరుడు చెన్ననంటు, చెన్నుమ
చ్చుదునీడు వివృచ్చు కవ్యడి గలుపుపేరుగ
లాడు క్రీ డి యనగ, వర్జనునామంబు లగు

... సాం. ని. దేవ. ౧౬. భార. విరా. క. ౧౫.

క్రీ డించే. సం. ఆ. క్రి. ౧. విహరించు.

నీ. ఏకాంతమునఁ దనయిచ్చుఁ గ్రీ డించ దర్పకుఁ
బాపి వచ్చినరతి యనంగ. మార్క. ౨. ౨౯౪.

౨. రమించు.

మ... ఎలమిం గ్రీ డింపు నాతో మనో, హరశేళి

గతి నెందుఁ బోకుము నుహృద్వ్యామోహము
పొంగగఁగ. మార్క. క. ౨౪౦.

క్రీ డిలే. సం. విణ. (యు. శ్రీ. యు) క్రీడించువాఁ
డు, విహరించువాడు.

క్రీ డితము. సం. వి. ఆ. న. క్రీ డ.

క్రీ డాల్. సం. శత్ర. కొనుచున్న.

క్రీ డానుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) కొనుచున్న
వాడు.

క్రీ తకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ధన మిచ్చి కొన్న
కొడుకు, క్రీ తుడు.

క్రీ తము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నెల యిచ్చి కొ
నఁబడినది, విలువఁబడినది.

క్రీ తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కొనుట.

క్రీ తుడు. సం. వి. ఆ. పుం. తల్లిదండ్రులనుండి
కొనఁబడినపుత్రుడు. (నీడు పన్నిద్దఱుపుత్రుల
లో నొకడు.)

క్రీ నీడ. వి. (క్రిందు + నీడ) క్రిందినీడ.

గీ. లతల క్రీ నీడఁ దిలతండులితము లగుచు, గాంధ
యానిండులే శ్రీనికరము లమరు. నైష. ౮.
౧౭౪.

క్రీ నీరునేల. వి. (క్రిందు + నీరు + నేల) అనూచ
ము, జలప్రాయదేశము.

గీ. నీరుమం పనఁ గ్రీ నీరునేల యనగ, భ్యాతి
గాంచు ననూపంబు మాతృభూత. అం. భా.
౨. ౭.

క్రమమాణము. సం. వి. (అ. ఆ. అ) కొనబడుచున్నది.

క్రవాడ. వి. (క్రియ + వాడ.) పాటిసాలము. (క.ర)

క్ర

క్రంకించు. స. క్రి. (✓క్రంకు) క్రంకజేయు. (అస్తమింపజేయు)

గీ. అనుచు క్రంకించ రాని ప్రాద్దరసి యరసి. భార. విరా. ౨. 308.

క్రంకు. అ. క్రి. గ. మనుగు; స్నానముచేయు. చ. ఇటు తగునే సుయోధన... ఏమిటికీ క్రంకి తి నీళ్లు జావు దప్పునే. భార. శల్య. ౨. ౫౪.

గీ. కణకం గాంధేయమున వృద్ధగంగ క్రంకి. కాశీ. 3. ౧౬.

౨. అస్తమించు.

సీ... కూక నా గనుపట్టు క్రంక ననుట. ఆం. భా. 3. ౯౭.

క. మాయరవి యేల క్రంకజొ, కోయను నిట్టేల తడసెనో యను... భార. విరా. ౨. 30౨.

గీ... ప్రాద్ధ క్రంకడుదాకక బోరు జరుపు, చున్న విజయహాని జనించ కున్నె... రాఘవ. ౪. ౧౭౪.

3. చచ్చు, మృతి నొందు.

కా. శంకాక్షిర్ణమనస్కదానవరిపుర చక్రాయుధుం డింతతో, క్రంకం బోయని భీతు రైయ చటక... ఉ. హరి. ౬. ౧౮౦.

ప. దనుజులు మనుజులం జాట్టుమట్టి బలిమి నలమి యరిగి యబుఁగులతోడం గూడ మ్రింగిన క్రంకక. రాజ. చ. ౨. ౭౪.

సీ. క్రంక నేగన బోయె డింకవేను మృగ నన జచ్చె ననుమాట కాఖ్య లయ్యె. ఆం. భా. 3. ౮౭.

౪. క్రచ్చుకొను.

ఉ. కోటలసంధి నెండుముఖం క్రంకిన సంత దిన క్రమంబునక, మిశిననొవ్వి భుక్తి గొన నేరక యాననగవ్వారంబునక, గాత్రమలాల తోడఁ బులి గ్రచ్చటి లోఁబడి యుండ మ్రనిపై, గూతినవంత నొక్కద్రు మకుట్టవిహంగ ము దానికిట్లుక. కేయూర. 3. ౧౧౫.

౫. అడుగునకుఁబోవు.

మ... రవిడిప్తిం క్రంకి పాతాళగ, వ్వారముం దూతినవాని... ఆము. ౨. ౬౬.

వి. అస్తమయము.

సీ. తమియు మత్సరము డెందమున సంతతకుఁ బొడవి కానఁడు ప్రాద్ధపాడువు క్రంకు. పి. శకుం. ౪. ౧౬౪.

క్రంకిడు, క్రంకులిడు=స్నానముచేయు.

కా. ఏయేతీర్థములందు క్రంకిడితిరి... మనుద. ౧. ౬౮.

సీ. తెల్లవాటె నటంచు దివిరి యజ్జన్నిగ ప్లేటి పాంతకు క్రంకులిడఁగఁ జన్న. అచ్చ. రా. బాల. ౧౪౬.

క్రంకువెట్టు, క్రంకులువెట్టు=౧. క్రంకిడు, స్నానముచేయు.

ఉ. చొచ్చి చనంగ భోగవతిచొప్పున నొప్పు సవంతి యుండఁగా, నచ్చట క్రంకువెట్టి వెన నవ్వలి కేగి... భోజరా. ౫. ౨౨౨.

సీ. యజ్జతటాకంబునందు క్రంకులు వెట్టి బ్రహ్మర్షిపితృత్వస్థిఁ బ్రస్తరించి. భీమ. 3. ౧౧౭.

౨. క్రిందికి పంగు.

గీ. ఎట్లు క్రంకులువెట్టుచు నేది పట్టనీక యెట పాటెనేనిక బోనీక శరము, పాలునడక తేసి తెచ్చు భూపాల యొప్పు, జారుతర మైనయూ మృగచర్మ మైన. భా. రా. ఆర. ౨. 3౭.

తప్పక క్రంకు=తప్పించుకొను.

గీ. నాకు వెఱచి కైలాసయానంబు పేరక, గొంత

కాల ముప్పైయి: దప్ప: గ్రంకిపోయి, తీవు
లేకున్న: కానె మహావిధూతి, మొయ వచ్చి
యూ నీయూరు వెలువనైతి. పారి. ఉ. ౬. ౨౦౭.

గీ. తప్ప: గ్రంకడువెర వాత్త: దలచి తలచి.
దశకు. ౫. ౯౦.

జ: క్రంకించు, క్రంకుగడలి, క్రంకుగట్టు, క్రం
కుడు, క్రంకుడుగట్టు.

క్రంకుగడలి. వి. (క్రంకు + కడలి) పశ్చిమ
సముద్రము.

గీ. నీట ముంచినమేలివన్నియవసిండి, పూదె య
నఁ గ్రంకుగడలిలోఁ బ్రొద్దు వారె. నీలా.
౩. ౩.

క్రంకుగట్టు = క్రంకుడుగట్టు. వి. ఆస్త పర్యతము,
పడమటికొండ.

క. ఈవిధమున నయ్యమువ, తీవైభవ మొప్పమి
గుల దృష్టించుచు ని, ద్రావళత కయ్యకుం జను,
వైడి రేరాజా గ్రంకుగట్టున కరిగెక. వైజ.
౧. ౧౧౦.

చ. పెనిమిటి యొనవెన్నఁ డొగిఁ బ్రేముడి నిచ్చి
నఁ బుట్టు గ్రంకుగ, ట్లుదనరెండుచేతుల నొ
యారము మొఱంగ నేలకొప్పు దా, ల్లిసవపడం
పుఁజాట్టలుఁగుఁ జిందమునుంబరెఁ జాడ నొ
ప్పెనం, తను దగఁ దూర్పునకా వెనుకఁ దమ్ముల
విందును జందమామయ్యక. యయా. ౫. ౩౦.

ఇట్లే క్రంకుగుబ్బలి, మొ.

నీ. క్రంకుగుబ్బలి... ఆవచ్చ. రా. ఆయో. ౧౩.

నీ. క్రంకుమల... ప్రబంధ. ౧౬౧.

నీ. క్రంకుమెట్టు... యయా. ౨. ౭౦.

చ... క్రంకుమెట్టు... పారి. ౨. ౩౨.

నీ... ఆస్తాద్రి పడమటికొండ, క్రంకుఁగొండ య
న నగు... ఆం. భా. ౨. ౨౦.

క్రంకుడు. వి. (√ క్రంకు)

(ఆస్త మయామ.) చూ. క్రంకుడుగట్టు.

క్రంకుడుగట్టు = క్రంకుగట్టు. వి. ఆస్తాద్రి.

నీ. నెలతాల్పుదేవర యలిగినఁ బని గాదు వెండి
గుబ్బలి దేక యుండనిండు... నలి రేయుఁ బగ
లును నడక గానఁగ రాదు పుట్టు గ్రంకుడుగ
ట్టు వెట్టి రండు. యయా. ౩. ౩౪.

క్రంగఁబడు = క్రంగు. ఆ. క్రి. (క్రంగక + ప
డు - స్వార్థమున) దిగఁబడు, క్రిందికి పోవు.

ఆ. ధరణి గ్రంగఁబడగఁ ద్వరతోడ దవ్వగాఁ,
దుంగభంగి నిడువచెంగ లిడుచు, భా. రా.
కిష్కిం. ౪౩౧.

క్రంగిలు (ల్లు) = క్రంగు. (√ క్రంగు) ముడుఁగు,
సంకుచితాయ మగు.

ఉ. ఇగ్గడు వెన్నుకుం బయికి నీడిచ్చినఁ బైట
దొలంగఁజేయఁ గే, లొగ్గడు రెమ్మి పోకమా
డి యూడ్చినఁ గ్రంగిలి రెండుకొంగులుం,
విగ్గ నడంచుచుకా విడిచిపెట్టు చాల ననం
బనేమి యా, సిగ్గుకు సిగ్గు లే దిటులు నేసినపి
మ్మట నుండ వచ్చునే. విజ. వి. ౨. ౩౦.

క్రంగు. ఆ. క్రి. ౧. దిగఁబడు.

నీ. ఆకాశవాహినీనైకతంబుల ఖురాంచలటంక
ములు గ్రంగ జడనుపడిన. కాశీ. ౩. ౧౨.

౨. అడఁగు.

నీ. క్రద్ధకుంభోద్భవభూలతాకాటిల్లవికృతిఁ
గ్రంగనినాఁటివింధ్యశిఖరి. వైష. ౧. ౩౫.
దశా. ౧. ౨౬౧.

౩. తగ్గు; నశించు; మరణించు.

ఉ. కోపము పొంగుఁ గ్రంగు నొకొన్నిదినం
బలు... దశకు. ౫. ౨౩. ఆం. భా. ౩. ౧౦౦.

నీ. పరమసాధుజనంబుభావంబు లాప్సాంగఁగలు
షచారిక్రలబలిమి గ్రంగె. కళా. ౪. ౧౨౩.

కా. కాశీదేవనదీజలంబులను గ్రంగం గ్రంగు న
ర్యాభుమోర. నురా. ౨౦.

సీ. సమయట యీల్లుట చావు చక్కడగుట
క్రంసుట క్రంసుట కూలుట...మిత్తి పెన్ని
దుర నా మీటును మరణము. ఆం. భా. ౨.

౨౨౫.

ర. వంగు, క్రింది కొడుగు; పొట్టిదగు.

(మల్లయుద్ధవర్ణనము) సీ...బలువిడి వాడు పై
నడరిన జరగక యవనిఁ గ్రంగి, నిలుచు...

భార. విరా. ౨. ౧౫.

మ. చరమాశాంతరపీఠఁ గైకొని సరోజాతప్రి
యుం డేగఁగా, సరి నంతతకుఁ గ్రంగి క్రం
గి కనకస్తంభంబు చిత్రంబుగా, సరసీపూర
సమస్థితం బగుటయున్ సర్వంసహాధీశుఁ
డున్, వెరవారం దిగి వచ్చి యప్పురిని దా
విక్రాంతచేతమ్మఁడై. విక్ర. ౨. ౧౧౫.

క్రంగిపోవు=క్రంగు.

(నశించు)

గీ. కొండియంబున సఖ్యంబు క్రంగిపోవుఁగతి
సభాపలఁ బడిపోవుఁ గాతరుండు. నా. పంచ.
౧. ౧౪౪.

(హీనసత్త్వఁ డగు.)

(వా) వాడు కష్టములచేత క్రంగిపోయినాడు.
జ: క్రంగఁబడు, క్రంగిలు.

క్రంచ, సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ఆడుకొంచ, ఒక
విధ మైనఆడుకొంగ. ౨. ఆడుహంస.

క్రంచము. సం. వి. చ. పుం. ౧. క్రంచము, కొం
చ, ఒకవిధ మైనకొంగ. ౨. హంస, అంచ.
ఆ. పుం. ౧. కొంచపిట్ట, ఒకవిధమైన కొంగ. ౨. ఒ
కవిధమైనపిట్ట. ౩. క్రంచవర్వతము, కొంచగు
బ్బలి.

క్రక్కించు. స. క్రి. (✓ క్రక్కు) క్రక్కుఁ
జేయు.

(అపిమించు, కూరించు)

న...కేదారచంకంబులోనఁ గానరాకుండ నున

ర్ణమముం దైనతేరంబుఁ గ్రక్కించి... పర
మ. ౫. ౨౭.

క్రక్కిడము. కెం. (✓ క్రక్కు) ౧. నిండినది.

ఉ. అక్కజమై మహార్థనివహంబు నదుత్తులు మె
చ్చఁ జూచినన్, క్రక్కిడ మైనసత్కృతి
...కు. సం. ౧. ౩౮.

౨. పూడినది.

ద్వి. క్రక్కున భస్మంబు గాఱురంధ్రంబు, క్ర
క్కిడంబై కట్టుకొని కీలుకొనుడు. పండితా.
పురా. ౧౩౪ పా.

క్రక్కు. స. క్రి. (క. కుక్కు) ౧. (పేను మొ
దలగువానిని) బొటనవ్రేలిగోటితో నొక్కు.

గీ. ఎలయునీక్కారములతోడ నీళ్లు గ్రక్కి,
యంటుసొంటులు పరికించి యంటఁ బొడిచె,
గోరుముక్కుల దిగచువ్వి తూరుపెత్తి, నెలు
లఁ గలిగినచేల నన్నింటిఁ దిగిచె. పాండు.
౩. ౩౦.

సీ. కన్న గాం డ్రగుచు నగళ్లు ప్రవేశించి యం
దు నెంతటివార లడ్డమైనఁ. ఆ. జక్కడఁ
చుచుఁ చేను గ్రక్కినపాటిగా, నిష్ట మైన
యర్థ మెల్లఁ బడసి. ప్రభా. ౧. ౧౦౮.
(పేను గ్రక్కినపాటిగా:-కొంచెమైన నిత
రులకు తెలియకుండ, చవ్వుడు లేకుండ)

౨. అడఁచు.

వ...కార్యేచ్ఛంగన్నరు గ్రక్కుకొని...ఆము.
౬. ౬౬

సీ. పాడమురసావేశమున వచ్చునగ్గోష్ట లొదవి
నాలుకకు రాకుండఁ గ్రక్కి. మనుచ. ౩.
౯౭. నరస. ౧. ౬౪.

౩. అదుము, కూరు.

ఉదా: పిల్లలకు అన్నము క్రక్కి క్రక్కి పెట్టఁ
గూడదు.

ర. తూర్పు, చొప్పించు.

ఉ. అక్కమలాయతాక్షుఁడు భయంకర బాహు

పు దైత్యుక్తిలోఁ, గ్రక్కినఁ దద్దముఁ బ
లిసి రోగ ముపేక్షలచేత మేలికొ, చెక్కన
మైనచందమున విహ్వలభావముఁ జేసి జేహ
ముకొ, ప్రక్కలు వాపి చంపె...వి. పు. 2.
328.

వి. వంచన, మోసము.

నీ...వంచన మెసంగు. గీ. జామంగు క్రమము కి
కురు పిక్కు జామంగు మొఱంగు, డవంగ...
ఆం. భా. 1. 292.

జ: క్రక్కించు, క్రక్కిదము, క్రక్కుడు.

క్రక్కుడు. వి. (√క్రక్కు) గ. క్రక్కుట. (శ.
ర.) 1. పీడనము, అదుముట.

నీ...క్రక్కు డదుము డొత్త, డ మొత్తు నాఁ బీ
డనము విరాజిల్లు...ఆం. భా. గ. 1010.

క్రచ్చే=కూర్చే. స. క్రి. (చూ. వాక్రచ్చ)

క్రత్తు. సం. వి. ధ. క్రి=క్రధ.

క్రధ. సం. వి. ఆ. క్రి. కోపము, కిమక.

క్రద్ధము. సం. వి. ఆ. ఆ. అ) కుపితము, కోప
ము నొందినది. వి. ఆ. న. కోపము.

క్రధ్యత్. సం. శ. క్ర. కోపపడుచున్న.

క్రమ్యరించే=కుమ్యరించే. స. క్రి. క్రమ్యరించే జేయు.

(అధికముగా ప్రసరింపజేయు.)

గీ. కమనీపిసాలివలపులు గ్రమ్యరించు, కమ్యజన్వా
దిఁదలయంపెఁ గలికి యొకతె. వను. గ.
1008.

(అధికముగా వెలువడుచు)

నీ. కోధపాపముఁ దుండుకుండంబు లన నేత్రగో
ళముల్ మంటలు గ్రమ్యరింప. ఉ. రా. 3.
347.

(కుండలు లోనగువానినుండి యొక్కసారిగా
జలాదులను పడజేయు.)

గీ. కడవలను గ్రమ్యరించినవడుపు వోచు, గురి

యమండంగ వజ్రదల గ్రంథమిట్ట, లొక్క
కొలదిగఁ బాటె నీ శ్లోక్కజముగ. వ్యా. 100.
రక.

జ: క్రమ్యరిల్లు.

క్రమ్యరిల్లు(లు)=కుమ్యరిలు. ఆ. క్రి. (√క్రమ్య
రించు) కుండ లోనగువానినుండి యొక్కసారిగా
జలాదులు పడు; పడు.

క. భృంగీసంగీతస్వన, మాంగళ్యమగంధకుమమమం
జరుల బయల్, సాంగసురందము నెవమున, శృం
గారరిసంబు గ్రమ్యరిలుపాడిరింటక. కవిరా.
1. 111.

వ...చూర్ణంబు లైవకర్ణంబులును ప్రక్కలైవ
ప్రక్కలును మురిసినశస్త్రంబులును విరిసిన
జోళ్లును గ్రమ్యరిల్లినబొమ్మిడికమ్ములును గుం
పులుగొనుపడగలును...పద్మ. 100. 29.

క్రమ్యరు. ఆ. క్రి. గ. తిరుగు, సంచరించు.

ఆ. కూరవనమృగములు గ్రమ్యరుచున్నయా, వి
జనవిషమకైలవివినభూమి. భార. ఆది. 2.
21.

క. ఇప్పుడువు విానములతో, నిమ్మలఁ గూడాడి
పెరిగి యిన్నాళ్లును ప్రేమమ్మన నుండితి
నొంటిగఁ, గ్రమ్యరిలే నింక వన్నుఁ గొనిపో
వఁగజే. నా. పంచ. గ. 212.

1. విహరించు.

ఉ. ఈయెలవోట నుండఁ దగ దింకొకచక్కి
వనింప నేఁగుఁ డో, ధీయతులార పాండ్యన
రదేవతనూభవ కేళికాగృహ, ప్రాయత నిందు
నెట్ల నిరపాయమున నివిహరించుచుండు నేఁ,
దాయెలనాఁగ గ్రమ్యరుటకై యెడ వచ్చెఁ
దలంగుఁ దిత్తటిక. శుక. గ. 328.

వ...సుకన్య యనునది యిష్టపలులతోఁ గ్రమ్య
రుచున్న...భార. ఆర. 3. 121.

3. ప్రవర్తించు.

క. ఉరులింగము బోధించిన, కరణికై గ్రమ్యరుచు
పంటకట్టియ లొకమో, చరుచుగ వారలగే

హా, పరణములో బయలనుండి వైచుచు నుం
డెక. చెన్న. ౫. ౨౨౪.

క్రమ్మ=కుమ్మ¹. స. క్రి. పాడుచు.

ప. ఇట్లు మధుసూదనుం డేయుసాయకంబులు...

నొసళ్లు గ్రుమ్మియు...ఉ. హరి. ౧. ౧౪౮.

సీ. కంసారి కిగియారఁ గొగిటఁ జేర్చిన గుబ్బ
లఁ గనీడిఱఁ గ్రుమ్మెఁ గొమ్మ. రాధికా. ౨.
౧౩౬.

దండకము. మున్నంతయుం గొంచు బల్బుఁచరా
యిక్కకుం బ్రాకటంగారపుంగంటిరేద్రి
మ్మరిం జన్నపులందివై చెండి వాల్గొమ్మనం
గ్రుమ్మవా ... అచ్చ. రా. యు. ౧౬౧. ఉ.
రా. ౧. ౬౭.

వి. పోటు, పాడుపు.

సీ. కలుసుగుబ్బల తొమ్మఁ గ్రమ్మ లేర్పడ గ్రచ్చి
తనివారఁ గొగిట ననగి పెనగి. ఉ. హరి
శ్చ. ౪. ౧౩౨.

క్రమ్మడఁగించు=అడఁచు.

సీ. దయ పిఱిదికి వైచి నయము క్రమ్మడఁగించి
బాంధవం బురివి పాపమునఁ బాడలి. దశకు.
౩. ౯.

క్రమ్మెసలాడు=కుమ్మలాడు, పాడుచు.

మ... రాచబిడ్డలునుక వెల్లదొర ల్లరమ్మనకు
నొడ్డారింబి క్రొవ్వాడిబాఁకులతోఁ క్రమ్మె
సలాడ సాగి రలుకక గోవిందశబ్దార్పణిక.
రంగా. ౩. ౨౧౮.

జ: క్రమ్మడు, క్రమ్మడుపడు, క్రమ్మలాడు.

క్రమ్మడు. వి. (✓ క్రమ్మ) పోటు, పాడుపు. (శ. ర.)

క్రమ్మడుపడు. అ. క్రి. (✓ క్రమ్మడు) పోటుప
డు. (శ. ర.)

క్రమ్మలాడు=కుమ్మలాడు. అ. క్రి. (క్రమ్మలు+
అడు) పోట్లాడు.

గీ. కొసర కాఁబోతు నాఁబోతుఁ గ్రమ్మలాడ,

నడిమియాఁడెయ్యగతి వచ్చె నాకు నిపుడు.
కాశీ. ౨. ౧౦౪.

ఉ. కొమ్మబెడంగుసాంపుఁ గనుఁగొన్న కనుంగవ
దత్తతీంపఁగా, నమ్మని యాఁప నోప కపుడ
ల్లన తొప్పలు విమ్మఁ గ్రమ్మఁ, గ్రమ్మఁ
గ్మవ్వ కృష్ణ యని గ్రమ్మన మోమ్మ మగు
డ్పుఁ గ్రమ్మఁ, గ్రమ్మ మాయు మన్నభ
వికారము ధైర్యముఁ గ్రమ్మలాడఁగె. క
ళా. ౩. ౧౯.

క్రయ్యఁబాటు=క్రయ్య. (క్రయ్యక+పా
టు-స్వార్థమున.)

(కృశించు)

సీ. చలికి యెంతయుఁ గ్రయ్యఁబాటిన నునుఁడె
క్కులందంద తడిపెడు నశ్రవారి. హరి. ఉ.

౩. ౪౭. (నావిక్లప్రతిపా.)

క్రయ్యు. అ. క్రి. (సం. కృశ.) ౧. కృశించు;
తగ్గ, క్షీణించు.

మ. మలినుండై కడు డస్సి క్రస్సి...కు. సం. ౧౦.
౪౫౬.

చ...తలలో దిగవైచి నోరఁ డ్రే, గును దోరఁగం
గ నెంతయును క్రస్సి ఖండంబులు వ్రస్సి పు
ర్యులు, గడ్డుపుగఁ బాటఁ దద్దయును గాఢీ
యఁ బొందె ప్రజంబునక బనుల్. హరి. పూ.
౬. ౪౩.

క. వెయ్యెం డ్లయ్యును నీతోఁ, గ్రయ్యంబడి యు
న్నవాఁడఁ గామసుఖములం, గ్రయ్య దొక
యింపుకై నక, డయ్యదు కొనలిడియె దృష్ట
నవపద్మముభీ. భాగ. ౯. ౫౭౭.

మ. నినుఁ జింతించిన విన్నఁ బేరుకొనినక నిర్మా
లమై క్రస్సి పా, పనికాయంబు వినప్త నూ
నఁట... భాగ. ౧౦ పూ. ౧౧౧౭.

౨. వెనుదీయు; వెనుకనడు.

ఉ. ఎయ్యెడఁ గయ్యమలో గలవో యెవ్వరు చి
వ్వల కుత్సహించుకో, క్రయ్యక యంనుఁ

గోరి నెనఁ గ్రువ్వురుచుండుదు నెందు నేను
...హరి. పూ. ౮. ౧౧౬.

వ.... తరుగతరుజీజనంబులు...వినోదంబుల నద
టఁమిటి కడచి చనం బంగ్వంధజరతప్రము
ఖులు క్రుస్సి యోలాకుపడ నెడనెడం గా
పటియై తగువారు నడిపింప...హరి. పూ. ౬.
౨౨.

జ: ప్రయ్యఁబాటు.

క్రుళ్లగింమే. ఆ. క్రి. (✓ క్రళ్లు) -మనస్సులో-
దుఃఖించు. (శ.ర)

క్రుళ్లగింత. వి. (✓ క్రళ్లగింమే) -మనస్సులో-
దుఃఖించుట. (శ.ర)

క్రుళ్లు=క్రుళ్లు. ఆ. క్రి.

(అవియు, పగులు)

గీ. గుండియు గ్రుళ్లఁ దన్నినఁ గ్రుక్కు-మిక్కు,
రనక యాతనికినుక చల్లారనిచ్చి-తుక. ౩.
౬౩౩.

(-మనస్సులో-దుఃఖించు)

సీ. కోపకోకంబులఁ గ్రుళ్లుమఁ దనలోన మండు
చు దిలి సాల మఱుగఁ దొడఁగె. భాగ. ౬.
౫౦౯.

జ: క్రుళ్లగించు, క్రుళ్లగింత, క్రుళ్లుపోతు.

క్రుళ్లుపోతు=క్రుళ్లుపోతు. విణ. (✓ క్రుళ్లు) క్రుళ్ల
గించుస్వభావము కలవాఁడు. (శ.ర)

క్రుళ్ళమానుఁడు. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ) గ. తిట్ట
బడుచున్నవాఁడు. ౨. పిలువఁబడుచున్నవాఁడు.

క్రుళ్ళము. సం. వి. న్. పుం. గ. నక్క. ౨. కొం
గ. (కే. ని.)

క్రుళ్ళరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. ఆఁడునక్క. ౨. ఆఁ
డుకొంగ. (కే. ని.)

క్రుష్టము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. అఱచినది. ౨.
యధాదులకు పిలువఁబడినది. ౩. తిట్టఁబడినది.

ర. ఏక్కినది. వి. ఆ. న. గ. కూఁత, అఱపు. ౨.
ఏఱ్ఱు. ౩. చప్పడు, ద్వని.

క్రూ

క్రూర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. రక్తపునర్నవ, ఎఱ్ఱగలి
జేరు ౧. ౨. బదరి, తేగు ౧. ౩. కంటకారి, వాఁ
కుడు ౧.

క్రూరకోష్ఠుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) -క్రూ
మైనకోష్ఠము కలవాఁడు-బద్ధకోష్ఠుఁడు, చులబం
ధము గలవాఁడు.

క్రూరగంధము. సం. వి. ఆ. పుం-చెడ్డకంపు కొట్టు
నది-గంధకము.

క్రూరదృక్కు. సం. విణ. (కో) క్రూర మైనచూపు
కలవాఁడు. వి. పుం. గ. పిశునుఁడు, దుష్టుఁడు.
౨. శని. ౩. అంగారకుఁడు. స్త్రీ. క్రూరదృష్టి,
క్రూర మైనచూపు.

క్రూరధూర్తము. సం. వి. ఆ. పుం. నల్లఉ మైత్త ౧.
క్రూరము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. కనికరము లే

నిది. ౨. పరుసనిది, కఠినము. ౩. ఉగ్రము, భయం
కరము. ర. హింసకము, నాశము సేయునది. ౪.

ఉష్ణము, వేంఢ్రము కలది. ౬. కఱువైనది. ౭. దరి
ద్రము, ధనము లేనిది. వి. ఆ. పుం. గ. డేగ. ౨.

కంకము, రాపులుగు. (రా. ని) ౩. (జ్యోతి) మే
మదిరాసులలో బేసిరాని. న. అస్థి, ఎఱ్ఱు. (కే. ని)

క్రూరరావి. సం. వి. న్. పుం. ద్రోణకాకము, చూల
కాకి. (రా. ని)

క్రే

క్రే. (వృత్తియందు 'క్రే'వ' శబ్దమునకు తుదివర్ణము
లోపింపఁగా మిగిలినరూపము.)

ఉదా: క్రేగన్ను, మొ.

క్రేంకారము. సం. వి. ఆ. పుం=క్రేంకృతి.

(రథనేమియొక్కధ్వని.) ప... తక్కినదండనా
ధులం దానును రథనేమిక్రేంకారభేదీభాం
కారశింజినీటంకారపీరభటహుంకారంబులక
వియత్తలంబు నొంది యెదుర్చుటయు ...శ
కాం. గా. ౨౧.

క్రేంకారమిప్పు=ధ్వనిచేయు, కూయు.
సీ. కొక్కొక్కోయిని కొమరసామిరధంబు కం
తంబు సాచి క్రేంకారమిచ్చె. భీమ. ౨. ౨౮.
(కొక్కారమిచ్చె. శ. ర. పా.)

క్రేంకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ=క్రేంకారము. గ. కా
రికాదిధ్వని.

ఉ... కలారవ, క్రేంకృతి కారికాపికనుకీవిహగా
దులచే విసంబడె. రామా. ౨. ౧౦౪.

చ. కలయగ వారిదేవతలు గాంచునరొవరదంధ
దర్పణంబులపయి దట్టపుంజియము వోవగఁ
దా రలకంచు గీయఁగా, బరె నలువంకలం గ
లయఁ బాయక తేలుమఁ బద్మరేణువుల, క
లఁకులఁ బాసి పోఁ జెలఁగఁ క్రేంకృతు లిప్పు
మరాళమాలికల్. ఆము. ౪. ౧౦౦.

౨. నూపురాదిధ్వని.

చ... అంబియల క్రేంకృతి గంకణమేఖలాధ్వ
నిం, బ్రకటమునేయ... కాశీ. ౪. ౧౫౪.

క్రేంగన్ను. వి. బా. (శ్రీవ+కన్ను) నేత్రాంధ
లము; కటాక్షము.

సీ... కడక న్ననంగఁ క్రేంగ న్ననంగ. గీ. నగు
నపాంగంబు... ఆం. భా. ౨. ౧౪౪.

గీ. కడలికడనుండి మగిడి శ్రేంగంటిదృష్టి, యిడు
చుఁ బాటుచు జడదారియొడయ లపుడు. ద
కా. ౧. ౧౭౮.

సీ. శ్రేంగంటనైన వీక్షింపపు ... వరాహ. ౨.
౫౬. కాశీ. ౪. ౧౪౮.

క్రేంగయి. వి. (శ్రీవ+కయ) హస్తాగ్రము.

చ. మంచపుఁ గోడుతాలుపరిమిల్లిదారపుమె
ట్టుఁ క్రేంగయిం, గొంపక యెత్తినట్టి నిను...
ఆచ్య. రా. యు. ౧౩. (క్రేంగయి-శ. ర. పా.)

క్రేంటు. ఆ. క్రి. గ. గొంతు సవరించుకొనుటకై ఒ
కవిధ మగుధ్వని చేయు, సకిలింపు. (శ. ర.)

ప. ఉప్పులిక యింత యేటి కనుటయు నబ్బోటి
క్రేంటుచు నిట్టనియె. మనుచ. ౬. ౯.

౨. తొట్టువడు.

ఉ... అమానచీకటిం, క్రేంటుచు నేగుదెంచె
నడురేయిని జోరుడు కన్న పెట్టఁగఁ. భల్లా.

౧. (శ. ర.)

వి. గద్దడకంతమును బాగుచేసికొనుటకై చేనడి
ధ్వని, సకిలింతు.

సీ. తత్సాధుకృతధ్వని దనరును క్రేంటు... ఆం.
భా. ౧. ౧౨౨. (క్రేంటు-అని. బ్రా)

జ: శ్రేంటుకొను.

క్రేంటుకొను=శ్రేంటు. ఆ. క్రి. (శ్రేంటు+ కొ
ను-స్సార్థమున)

(గొంతు సవరించుకొనుటకై యొకవిధ మగుకబ్బ
ము చేయు)

క... గండఫలకభాగంబులపైఁ, గాటుకకన్నీరొ
లుకఁగ, మాట వెడలఁ క్రేంటుకొనుచు మా
నిని పలికె. మనుచ. ౩. ౯౨.

(వయాధిని) క... ఆతనిఁ జాటుమఱి, గోపమునం
జూచి క్రేంటుకొనుచుం బలికె. మనుచ.
౨. ౬౯.

క్రేందొట్టు. ఆ. క్రి. (క్రేవ+తొట్టు) గట్టారయు.

ప. ఇరువురగదలును ముసకంబునం బెనంగుపాము
లపగిదిం దాళించుపాసికలపోలికఁ క్రేందొట్టు

కరళ్లకైవడిఁ గలయబెరయ... ఉ. హరి. ౩.
౬౪. (తొట్టు. ముద్రి-క్రేందొట్టు. శ. ర.
పా.)

క్రేగాలి. వి. (శ్రీవ+గాలి) ప్రక్కగాలి.

ద్వి. సంపంగళోగాలిఁ జలియించుతేటి, గుంపు
లగతి...అ. మ. క. ౨. ౬౭. ౨౩ పం.

క్రేడి¹. వి. సంభావుతోఁ గలసినకారు లోనగు
ఎఱ్ఱవడ్లు. (శ. ర.)

క్రేడి²=శ్రేణి.

(పరిహాసము-చూ. శ్రేడిసేయు.)

జ: శ్రేడించు, శ్రేడిసేయు.

క్రేడించు=శ్రేణించు, శ్రేడించు. స. క్రి. (✓శ్రే
డి².) ఉపేక్షించు, ఆలక్ష్యముచేయు.

గీ. తమ్ము పరియింపకునికి దీర్ఘము రోజునహులఁ
క్రేడించి నడచిరి యానధరులు. నైప. గ. ౩౦.

అ. క్రి. తొలఁగు.

క... విప్రుతోడ మెయికొని పోరి,ట్లమ్మచడ
నేటి కని వివ్వమ్మచు క్రేడించి యొందు
పనికి నడచెక. భార. భీష్మ. ౨. ౩౦౭.

క. ఓడితిమె మేము రణమునఁ, గ్రీడికిఁ క్రేడిం
చి రాక గెలుపే యతఁ డెచ్చో డాఁగి
పోయెనొక మా,తోడిబవర మిట్లు తానుదొ
లఁగినఁ దెగునే. భార. ద్రో. గ. ౩౭౪. ప్ర
భా. ౩. ౩౫.

క్రేడిసేయు=శ్రేణిసేయు. స. క్రి. (క్రేడి² +
చేయు) పరిహాసముచేయు.

ప...విలయమారాండమండలంబుకేడిమిం గ్రేడి
సేయు మూడవబాణంబు తూణంబునం దిగు
చునప్పుడు. జై. భా. గ. ౪౨. (శ. ర. పా.
బొవమ్మదొత్తకము.)

క్రేణి=క్రేడి². వి. గ. ఉన్నతపదము, పెద్దయధి
కారము.

క. మించి ధనమానఁ బ్రజ నెరియించుచురాత్తుల
కుఁ గ్రేణి యిచ్చుట పతి తూహించిన నిండిన
చెఱువని,యించి శత్రులకులము సంగ్రహించు

ట గాదే. కవిక. ౨. ౧౮.

౨. పరిహాసము.

ఉ. నారి యొకర్లు చొక్కపుననల్ గలచక్క
చిన్నపొన్నకుం, జేరి ప్రమానగుచ్చుము లశే
షము గోసియుఁ క్రేణి నోర్తు నీ,భూరుమా మె
క్కు మన్న నగి పూచఁగఁ జేయుదు నా కి
డంతయుక, మేరువు గాదు నా నది నమేరువ
నందిగి పూచె గ్రమ్మఱక. చమ. గ. ౬౮.
(శ. ర. పా.)

క్రేణిపట్టు=పొందు ?

గీ. పరమకళ్యాణి యాపగాంభస్త్రివేణి, రాజరే
ఖావతంసుగారాపురాణి, సమధికస్త్రితిఁ దేలి
యానత్యవాణి, గవలత్వశుభక్రేణి క్రేణిపట్టె.
కాశి. ౩. ౯౦.

జ: శ్రేణించు, శ్రేణిసేయు.

క్రేణి. సం.వి.ఇ.ఈ.(స్త్రి. గ. (వెలయిచ్చి)కొనుట.
(విల్యము) ౨. భూమి మున్నగునవి ఇంతకాలము
నకు ఇంతద్రవ్యము ఇచ్చెదమని ఫలభోగమునకై
పరిగ్రహించుట. (కే.ని.)

క్రేణించు=క్రేడించు. స. క్రి. (✓క్రేణి.) ఆలక్ష్య
ముచేయు, తిరస్కరించు.

సీ. పూఁబోడి యిపుడు నాపూబంతు లింక నీపా
లింటి ననుచు డాపంగఁ దగునె, కమల మొ
క్కటి సేను గాన్కఁగా నిచ్చినఁ గనుసన్నఁ
క్రేణించఁ జనునె సకియ. గీ. యనుచు విభు
మ్రొల మేలంబు లాడుకొనుచు, నంగసౌంద
ర్యసంసూచనాభిరామ, చాటువాచాచము
త్క్రియాసరణి మీఱ, గిల్లి రచ్చడు నతులు
రాగిల్లి విరులు. రామా. గ. ౧౮౮.

క్రేణిసేయు=క్రేడిసేయు. స. క్రి. (✓క్రేణి.) పరి
హాసించు, తిరస్కరించు.

ఉ. ... కాంచనవార్త్యకుంగళ్యం,గమ్మలరక్తి శే
ఖలు ప్రకాశములై కడఁ బర్వి. తత్సమి, ప
మ్మనఁ బాటుచున్న ఘనచంద్రులయం దవిర

ద్యుతి ప్రకాశముల గ్రేణి నీయును ననార
తముక విలసిల్లుచు దత్తురిక. భార. ఆది. ౮.

౩౧. (ఇట బౌద్ధమ్యవ్యతిరేకము.)

ఉ. కాయజాగ్రేణి నీయును ననర గాఢమ మిఱు
ననంగ విభ్రమ, శ్రీయును బెంపును గలుగఁ
జేసి విధాత్యుడు పేడిఁ జేసెనే. భార. విరా.
౧. ౨౩౪.

ఇట్లే: క్రేణియొనర్పు.

ఉ. ... మేనక గ్రేణియొనర్పుప్రాయపుం, జేడి
యలబ్బురం బయిన చెంగలువతో తగఁ జల్లి
రండలుక. యయా. ౪. ౧౫౬. (ఇట బౌద్ధ
మ్యవ్యతిరేకము.)

కే. త. సం. విగ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) వెలయిచ్చి కొను
వాడు, విలువకాడు.

కే. తవ్యము. సం = క్రేయము.

కే. తు. వి. ౧. దూడ, వత్సము.

నీ. దూడ నాఁ గ్రేపు నాఁ దోచును వత్సంబు...
ఆం. భా. ౨. ౨౬౨.

క. ఆరి మిగులఁ గొనుట క్రేపులు, సారిమాలం బి
దికినట్ల భూవర... భార. కాం. ౨. ౩౮౯.

క... క్రేపులూపముల నేఁ జరించెద ననుచుక.
భాగ. ౧౦ పూ. ౫౧౦.

౨. (వర్వత) కిఱురము.

ఉ. ... ఇందుబింబముక, గి మ్మననీదు మోయు గిరి
క్రేపులు మాఁపులు కొను గానరా, ను ... మ
నుచ. ౩. ౬

జ: క్రేపుఁగుట్ట.

కే. పు. గుట్ట. వి. (✓ క్రేపు) చిన్న దూడ.

నీ. ధారిణిగవికి రత్న ముపకాషధంబులు చేఁపు పు
ట్టించిన క్రేపుఁగుట్ట. వరాహ. ౧౦. ౪౮.

కే. యము. సం. విగ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కొనఁదగినది.
(నరకు)

కే. యో. వి. పెడలఁగొట్టుటయం దగుధ్వని కనుక
రణము.

కా. ... ఈ యోషి ద్వాదశబులక ధనంబుఁ గొని
క్రేయో యందు మర్త్యాభిదు, రాక్షస ల్వల్గాఁ
బురంబులో వెడలఁ బంపం బాడి ... భల్లా.

౩ ఆ. (క. ర.)

కే. య. వి. బ. ౧. బాహుశ్యము, అతిశయము.

నీ. రోహణా ద్రియఁ బెక్కురూపు లై యున్న
ట్లు క్రే దావలంబుల క్రేర్లు గలిగి. భా. రా.
య. ౨౨౭౧.

౨. గంతులు; పర్వలు. (చూ. క్రేర్లుదాటు, క్రే
ర్లుదోలు, మొ.)

క్రేర్లుచూ(నూ)చు = క్రేర్లువాఁజూచు, చంచల
యుగాఁ జూచు.

ఉ. ... నత్యంతకురో, వెచ్చపుఁగూరుముతో పరి
ధవింపగ నేరయ నేర రబ్బసం, పచ్చటులంబు
లై మెఱయుటచ్చెనమాపులఁ క్రేర్లుచూడఁ
గక. పి. శకుం. ౨. ౧౬౦.

నీ. అచిరాంశురుచు లేమి యని వాని దెనఁ దప్పఁ
జూచుభావనఁ క్రేర్లునూచు నతివ. కు. సం.
౮. ౬.

క్రేర్లుచూపులు = చంచలదృష్టులు.

నీ. క్రేర్లుచూపులకలికితనంబుపన నేర్చె... కళా.
౬. ౨౦౦.

క్రేర్లు క్రుర్లు = క్రేర్లులుకు.

నీ. తల వాంచి బెక్కుకుఁజూపులు క్రేర్లుక్రుర్లుగఁ
దెఱుమఱుంగున నిల్చుకొఱపుఁ జూచి. కువల.
౪. ౮౧.

జ: క్రేర్లుదాటు, క్రేర్లుదోలు, క్రేర్లుద్రిష్టు, క్రే
ర్లుబ్బు, క్రేర్లులుకు, క్రేర్లువాలు, క్రేర్లుపను, క్రే
ర్లుగయు.

కే. యదాటు. ఆ. క్రి. (క్రేర్లు + దాటు) ౧. ఎగి
రివడు.

ద్వి... విఱుల, క్రేర్లుదాటుచు మాటికిని సముల్లా
ల, కల్లోలములఁ దేలు క్రమముఁ గన్గొంటె. వి
ష్ణు. పూ. ౨ ఆ. (క. ర.)

౨. గంతులిడు; దుముకు.

చ...కపీంద్రులు దిక్కు లార్పలం, బటియలు సేయుచుకొ బ్ర మరి పాటుచుఁ గేరుచుఁ క్రేళ్లు దాటుచుకొ. భా. రా. యు. ౨౮౩.

సీ. అడ్డంబునుకుపుటాఁబడ్డలగతి మనుబిడ్డ డొంకలనుండి క్రేళ్లుదాటు. మనుచ. ౨. ౭. రాజ. చ. ౩. ౧౭౧. ప్రబోధ. ౧. ౫౯.

ఇట్టే: క్రేళ్లుగదాటు.

ఉ... ఉదగ్రళిలాచలభూరిశృంగముల్, కేలధరించి నల్లడలఁ క్రేళ్లుగదాటుచు నార్పలం దెనల్, ప్రిలగఁ జేయుచుకొ...భా. రా. కి ప్రి. ౧. ౫౮౨.

క్రేళ్లువోలు. స. క్రి. (క్రేళ్లు+వోలు) చరుగులెత్తించు.

ప. అని పలికి సమరప్రకారంబునం దేరు క్రేళ్లు దోలి పాంచాలబలంబులపయి నడరె. భార.

భీష్మ. ౩. ౩౬౮.

క్రేళ్లుద్రిప్ప. స. క్రి. (క్రేళ్లు+ద్రిప్ప.) గంతులువేయించు.

మ... కోర్కెలు క్రేళ్లుద్రిప్ప...మనుచ. ౨. ౩౦.

క్రేళ్లుబ్బు. అ. క్రి. (క్రేళ్లు+ఉబ్బు) ఆతిశయించు.

సీ. అలజలంబులు ధాత్రి నవళుళింపక మున్నె క్రేళ్లుబ్బు వారియక్కిరిచంక, మావంకసంకరంబంకురింపక మున్నె పాడము ననత్కిరిపుండవీక, ము...నరస. ౫. ౧౦౨.

క్రేళ్లుఱుకు. అ. క్రి. (క్రేళ్లు+ఉఱుకు). ౧. ఉఱుకు, దూఱుకు.

క. చటినుండి తొలగ నుటికెడు, నెఱసింగపుఁగొడమ వోరె నిబ్బరముగఁ క్రేళ్లుటికెం దొలగం బగతుని, యఱకటనుండి భువిమీది కబ్బలియుండుకొ. హరి. పూ. ౭. ౧౦౫.

క. ఆలోనం గురుధరణీ, పాలుఁ డడరి వ్రేయుటయును బవనమతునిమై, సోరె నది గానఁదావతి, కేలివిభ్రమును దోఁపఁ క్రేళ్లుటికెన్ నృపా. భార. శల్క. ౨. ౨౭౫.

౨. ఎగిరిచడు, మిడిసిచడు; గంతులిడు.

ప. చకితకురంగకాబంబుకరణిం క్రేళ్లుఱుకువేడి సమీలకరణిం బ్రేక్షణప్రభాజాలంబుల నలుగడలం గడలుకొన...కృ. శకుం. ౨. ౮౦.

సీ. కేలిమై నొక్కట లీలఁ క్రేళ్లుటికెడువాలుగ సోగలమేలు డించి. భార. విరా. ౨. ౮౩. (శ. ర. పా)

సీ. హయము క్రేళ్లుఱుకుతో యని రెండుగడలం దు వాగఁ బట్టిరి మత్స్యవత్సవతులు. కళా. ౭. ౭౨.

క్రేళ్లువాలు. అ. క్రి. (క్రేళ్లు+పాలు) గంతులువేయు.

ద్వి. బల్లిమర్ మాశివభక్తురే యనుచుఁ, క్రేళ్లువాఱుచు నాడుక్రియఁ బాడి యాడు. బస. పు. ౧. ౮౨౦.

ఉ...లోచనప్రభా, జాలము క్రేళ్లువాఱగఁ గుచద్వితయంబు చలించఁ జొక్కుచుకొ, సోలుచు సారెకు న్నరలి చూచుచుఁ జేరె నిమంజగేహముకొ. కృ. శకుం. ౨. ౮౮.

గీ. మలగి గజకంఠరము ద్రుంచి తొలగ నుటికి, కెంపు జరుకొత్త వాలుతోఁ క్రేళ్లువాలు, నావృకోదరునై గవియంగఁ జేయి, వీచె నేనకుఁ గాళింగవిభుఁడు గడగి. భార. భీష్మ. ౨. ౭౦.

క్రేళ్లుసను. అ. క్రి. (క్రేళ్లు+చను) క్రేళ్లుదాటు, ఎగిరిచడు.

సీ. హస్తలగదురున కడరి నిల్వక క్రేళ్లుసనుహయంబులనుజిస్యందనములు. భా. రా. యు. ౫౧౮.

క్రేల్గయు. ఆ. క్రే. (క్రేల్గు + ఎగయు) మీది
కగురు, పై కగురు.

క... కే లాగిఁ దగి యలుఁగుతోన క్రేల్గని ప
డిం, దూలె...కు. సం. ౧౧. ౭౨౫.

క్రేవ. వి. ౧. ప్రక్క, పార్శ్వము. (వృత్తియం దం
త్యవర్ణలోపము. చూ. క్రే.)

వ. కయ్యంబు కలమా పంతయఁ గనుఁగొనుటకు
మింటి క్రేవ నున్న నెరవు గా దుపరుసున
సవిత్పండు చక్కనిమింటికిం జనుడంచె. భా
ర. భీష్మ. ౩. ౩౪౬.

క. క్రేవల సేకాంగులు రా... ఆము. ౨. ౯౬.

క. ఇరు క్రేవల నెడకళార్ధరథాంగగదాయుధము
లు రాఁ దొడఁగె... పారి. ౨. ౭౭.

౨. సమాపప్రదేశము, దగ్గఱ.

గీ... క్రేవ పాంత, యంచ యొద్ద నా నికటాఖ్య
యగు... ఆం. భా. ౩. ౨౧.

౩. ప్రదేశము, చోటు.

చ. అలకలఁ జిన్నిపూ వలికినంతన మోము నెమ
ర్చుఁ జున్నుఁ క్రేవల మృదువత్తభంగములు
వ్రాయుదుఁ గౌ ననియాడు ... కోమలి మరు
ప్రసవాస్త్రహతిం జలింపదే. కు. సం. ౫.
౬౧౨.

ఉ. తాళగ లేక తాల్చి చెడితల్లడమందుచు లే
చి సేలపై, వ్రాలుచు... కే రెడఁ జేర్చుచుం
జలువ క్రేవల కేగుచు నీరు వ్రావుచుకొనెన్న.
౫. ౧౩.

కన్నుఁ గ్రేవ, కంటి క్రేవ = కంటిపార్శ్వము, కం
టికొన.

కా. కన్నుఁ గ్రేవలఁ గంపు దోచ ... చం. రా.
౫. ౬౧.

ఉ... కంటి క్రేవ... భార. భీష్మ. ౨. ౩౦.

జ: క్రే, క్రేగన్ను, క్రేగయి, క్రేదొట్టు,
క్రేగాలి, ము.

క్రె

క్రెల్లు. వి. ధాన్యము నుతవి కొలుమట, బిబ్బడి.

వ... క్రెల్లుగ నటకి పగఱం జిట్టుముట్టాడునమాజ
సాహసులును... ఉ. పారి. ర. ౨౨౯. (ఇక్కడ
క్రెల్లుగ ననఁగా నన్యవాళముగ ననియర్థము.
గ్రంథములయం దిట్లు రేఖపహితముగా నిది
కానఁబడుచున్నది - శ. ర.)

జ: క్రెల్లుదారి.

క్రెల్లుదారి. వి. (✓ క్రెల్లు) క్రెల్లు చేయించెడి
యధికారి. (శ. ర.)

క్రొ

క్రొ. విగ. (వృత్తియందు క్రొత్తకట్టయుయొక్క లు
ప్రశేషము. చూ. క్రొత్త.)

క్రొంకి = కొంకి.

(యధాసాధనవిశేషము.)

గీ. పాశేముల్పెట్టి క్రొంకులు బ్రద్దపరులు, గత్తి
గొంతంబు లొడి నెల్లఁ గత్తళములు, నారస
ములును విండులు నగరిలోనఁ, బెట్టి ... ఉ.
పారి. ౨. ౯౨.

(చోరసాధనవిశేషము)

చ... కొయ్యయు మరి క్రొంకి నారసము... దశ
కు. ౫. ౭౨.

మత్తకొకిల... గద్దగోరుపు గ్రొంకియుకొ. దాస్.
. ౧౦. ౧౧౮.

క్రొంచే = కొంచే (సం. క్రొంచః. ప్రా. కొంచ) క్రొం
చపక్షి.

ఉ. టెక్కలు సింఁచి కంకమున తేకులు వాపి శి
రంబు వ్రచ్చి పేరుక్కునఁ గ్రొంచచంద ము
గునొడ్డు గలంగఁగఁ జేసి... భార. భీష్మ. ౨.
౩౦.

క్రొంబోయ. వి. (క్రొత్త + చాయ) నూతనకాంతి.

సీ.రంజిల్లునపరంజిక్రొంజాయక మ్మడాల్లకుమఁ జె
 క్కులమీఁదఁ దాండవింప. ఇందు. ౫. ౧౭౩.
 క్రొంజిగురు. వి. (క్రొత్త + చిగురు) లేతచిగురు.
 సీ. పాపనవై జయంతీవనమాలిక గ్రంజిగురొత్తిన
 గుజ్జమావి... గీ. అనఁగఁ జూపట్టె జలధిక
 న్యాలలామ, పద్మనాభునిఘనభుజాభ్యంతర
 మును. దశా. ౨. ౨౮౨.
 క్రొంజగురులవిల్కొండ. వి. (✓ క్రొత్త) - లే
 జగురువిల్కొండ - మన్నకుడు. అం. భా. ౧. ౪౫.
 క్రొంజిలుంగుచేల్వ. వి. (క్రొత్త + జిలుగు + చ
 ల్వు) క్రొత్తదియైన సన్నపువస్త్రము.
 చ. జలకములాడి క్రొంజిలుంగుజల్వులు దారిచి పు
 ణ్యవేదిపై, నెలకొని సంధ్య వార్షి జపనిష్ఠలు
 డీర్చి కృతాగ్నిహోత్రుఁడై. ఉ. రా. ౫. ౨౪౬.
 క్రొంజీకటి. వి. (క్రొత్త + చీకటి) మునిచీకటి, మ
 సకచీకటి.
 మ. నటచీకానశిరస్తట్రుతితరత్నచ్చాయఁగల్గోలి
 సీ, విటమధ్యంబున వ్రాలె నత్రమణితద్వేగా
 భిషాలోన్నమ, త్వుటుపాఠోలవధారఁదార తె
 గసెం దద్బిందుసందానితో, త్కుటంసంధ్యానల
 ధూమకందళములై కన్నట్టైఁ గ్రొంజీకటుల్.
 వసు. ౪. ౧౦.
 క్రొందమ్మి = క్రొత్తమ్మి. (శ.ర.)
 క్రొందావి = క్రొత్తావి. వి. (క్రొత్త + తావి) నూత
 నపరిమళము.
 క. కుండనపు లిందియల హరి, చందనతరుఖండవ
 మీసంతపైందై, క్రొందాపు లొల్కువన్నీ,
 టందగ జలకంబానర్చి... హంస. ౫. ౩౬౬.
 క్రొంబట్టు. వి. (క్రొత్త + పట్టు) క్రొత్తపట్టు.
 సీ. బెడఁగుఁజెం గావిచల్లడముపై విరియించికట్టి
 నక్రొంబట్టుదట్టిదనర. దశా. ౭. ౨౭.
 క్రొంబని. వి. (క్రొత్త + పని) వింత యగుశిల్పము,

అపూర్వశిల్పము. ఇందు. ౬. ౧౩౧.
 క్రొంబూవిలుకాడు. వి. (క్రొత్త + పూ + విలు
 కాడు) మన్నకుడు, పుష్పధన్వుడు.
 ఉ... క్రొంబూవిలుకాని సాహిత్యపు బ్రోపరి యా
 మని వచ్చె నత్ర షికా. కృ. శకుం. ౧. ౭౦.
 క్రొంబెరుంగు. వి. (క్రొత్త + పెరుంగు) నూతనదధి.
 సీ. పెమ్మలూగుల గదంబిందుజామ్మలతోడఁ జే
 రి దాఁకొన్న క్రొంబెరుంగుతోడ. పి. శకుం. ౧.
 ౧౩౫.
 క్రొంబొగ. వి. (క్రొత్త + పొగ) నూతనఘామము.
 భా. రా. యు. ౨౧౯.
 క్రొక్కారము. వి. కోడికూత.
 సీ. కాక్కోడిగములక్రొక్కారంబునందడి... వం
 ద్రా. ౨. ౮౧. (శ.ర. పా-క్రొక్కారము. చి
 ని. పా-కోకారము. ముద్రి. పా)
 క్రొక్కారు. వి. (క్రొత్త + కారు) వర్షాకాలము.
 కవిక. ౬. ౧౯.
 క్రొక్కారు మెఱుంగు = వర్షాకాలపు మెఱపు. భా
 ర. విరా. ౨. ౮౩. నైష. ౩. ౮౮.
 క్రొగ్గంటి. వి. (క్రొత్త + గంటి) క్రొత్తగాఁ బడిన
 గాయము.
 సీ. బరులపైఁ గ్రమైడునరుణధారలు దమమేనిక్రొ
 గ్గంటులలోనఁ జొచ్చి. కు. సం. ౧౧. ౭౦౨.
 ప... ఆపాదచూడంబుగా నొదవినక్రొగ్గంటి నుడు
 గక నెడలుక్రొన్నెత్తుట జొత్తిల్లి... కవిక. ౨.
 ౧౯౭.
 క్రొత్త. (వృత్తి యందు మీఁదివర్గములు వికల్పము గా
 లోపించి 'క్రొ' అనునది మిగులును. దీనికి కొన్ని
 యెడల నుమాగమును కొన్నియెడల వర మగుహ
 ల్లునకు ద్విత్వమును వచ్చును. ఉదా: క్రొంబసిఁడి,
 క్రొంబులకలు, క్రొక్కారు, క్రొగ్గంటి, క్రొగ్గండి,
 క్రొన్నెల, క్రొమ్మేము, మొ.) వి. అపూర్వము;
 నూతనము.

క...తద్దా,రుణశలవృష్టి మిగులఁ గ్రొత్త యగు
చు పీఠముల కత్యద్భుతకారణ మై తన
రార...

ఆ. చెలవ యాయపూర్వశలవృష్టి మెక్కడి
ది...కభా. ౬. ౯, ౧౦.

ఉ.వారిహారవేళఁ జెలువఁ చెలువఁరెడునీచమం
గవత్,సారపుఁదారహారములచందముఁ గైకొ
నుఁగావుతం జను,తొగరము క్రొత్తయై మెల
య...అంబుపుష్కలదంబముల్. వైష. ౫.
౧౦౮.

గీ...క్రొత్త మిహి హాస యనఁగ మీటును నవం
బు...అం. భా. ౩. ౨౩.

కా...అవి వినంగాఁ గ్రొత్త లౌ చుండు...భాగ.
౧౦ పూ. ౧౬౮౨.

క్రీ. విణ. క్రొత్తగా.

సీ. క్రొత్త దోమినదంతకారకంబులయందుఁ దాం
బూలరాగంబుతగును గూర్చి. క్రీ. డా. ౧౩౪.

పి. అపూర్వత.

ఉ. ఆఱురసంబులం జవులయందులక్రొత్తలు పుట్ట
నిచ్చులక, వే చొకభంగిఁ బాకములు విన
ను వొప్పుగఁ జేసిచేసి న, నీటిగఁ బానిసీని
నొకనికొ బురిఁగాననియట్లు గాఁగ మేక,గా
టియనెట్టి యైన నొడికంబున వండుదు నెల్లగూ
రలుక. భార. విరా. ౧. ౭౭.

సీ... ప్రబంధంబులు గ్రొత్తలు పుట్టించుకొని లి
ఖింప. విక్ర. ౧. ౨౦.

క్రొత్త చేయు = అలవాటు లేమిచే వికృతి గలిగిం
చు.

క. తపతపలాడుచుఁ బాడెడు, తుపణకునిం జా
చి బుద్ధసంయమ సిద్ధా,ధిప మధురసపానం బీ,
చపలునికిం గ్రొత్తచేసి సంకటపటచెక. ప్ర
బోధ. ౩. ౬౦.

జ: క్రొ, క్రొంబాయ, క్రొంజిగురు, క్రొంజిగురులవి
ల్కాడు, క్రొంజిలుగుఁజల్పు, క్రొంజీకటి, క్రొం

దమ్మి, క్రొందావి, క్రొంబట్టు, క్రొంబని, క్రొంబూ
లుకాడు, క్రొంబెరుగు, క్రొంబొగ, క్రొక్కా
రు, క్రొగ్గంటి, క్రొత్తవడు, క్రొత్తమగఁడు, క్రొ
త్తనుట్టు, క్రొత్తమ్మి, క్రొత్తపటుచు, క్రొత్తావి, క్రొ
న్నన, క్రొన్నురుగు, క్రొన్నెత్తురు, క్రొన్నెల,
క్రొన్నావి, క్రొన్నెంచు, క్రొన్నుడి, క్రొన్నెఱుగు,
క్రొన్నెఱుము, క్రొన్నాడి, క్రొన్నెరి, క్రొన్నెడ,
మొ.

క్రొత్త డ(ళ)ము = క్రొత్త డము. వి. కోటబురుజు.

సీ. ... క్రొత్తడంబులతోడఁ గోట దీర్చి ... పి.
శకుం. ౪. ౧౭౭.

సీ. క్రొత్తడంబులకంపు క్రొత్తడంబులరంగు నిం
గికిఁ దోపునన్నియలు నింప. యమా. ౧. ౩.

సీ. మందసంబులు చేవి మాడువున సాడగని క్రొ
త్తడంబులు చూచి కోటగవకు, బారసి ...
అచ్చ. రా. నుం. ౮.

క్రొత్త డి. వి. ౧. సాధ్య, పతివ్రత.

సీ. ... సాధ్య తనరుచుండుఁ గ్రొత్త డి యనంగ.
అం. భా. ౨. ౧౧౬.

౨. మగ నాలు, పతివత్ని.

క. అత్తలకు మొక్కి తక్కుటి, క్రొత్తడు లందఱ
కుఁ బ్రియము గొనలునిగుడఁగా, నత్తజీ దిల
కించె వరన, నూత్తమ యై సత్యభామ యజ్జ్వల
గరినుక. హరి. ఉ. ౪. ౨౨౦.

చ. ... అది పుణ్యచరిత్ర కుమార్తెగణ్య క్రొత్త
డి నకలంబుఁ జూడ సభ జన్యముఁ బొందుటఁ
జూచి సొక్కితిక. భార. ఉద్యో. ౩. ౧౮౭.

సా: రంకుటాటికఁ గ్రొత్తడినుద్దులు పెచ్చు. (క్రొ
త్తడినుద్దులు = పతివ్రత చేష్టనట్టిమాటలు.)

క్రొత్త ప(న)డు. ఆ. క్రీ. (క్రొత్త + పడు) క్రొత్త
యగు. (చూ. క్రొత్త పజుచు.)

క్రొత్తమగఁడు. వి. (క్రొత్త + మగఁడు) జారుడు.

ఆ. కోళ్లు మూయ దుద్దుగొంగడి పటిచిన, మంచము
నకుఁ గ్రొత్తమగనిఁ గొనుచు, గుఱకునడల న

6గి కూర్చుండె దానిక్రిందింటిమగడుదాఁ
గు పెఱుంగ లేక. వేం. పంచ. 3. 222.

క్రొత్తముట్టు. వి. (క్రొత్త + ముట్టు) గ. నూలిపోఁ
గు. (వడుక నారంభించినపుడు ఏకుననుండి పురి
లేక సాగఁదీసి కదురున కంటించెనుచూలు-శ.ర)
గీ. క్రొత్తముట్టన నూలుపోఁగును సమర్త, పాలు
చును...ఆం. భా. 3. 42.

సీ. కర్కాలఁ బదిలంబు గానిగుట్టుంబులఁ క్రొత్తము
ట్టన కియ్యకొలుపువరపు భారవిరా.గ.౯౫.
అ. సమర్త. ఆం. భా. 3. 42.

క్రొత్తమ్మి. వి. (క్రొత్త + తమ్మి) క్రొత్తగా వికసిం
చినపద్మము. పి. శకుం. 3. 62౫.

క్రొత్తన(ప)ఱుయ్. స. క్రి. (√క్రొత్తపడు)క్రొ
త్తపడఁజేయు.

(నూతనముగాఁ జేయు.)

మ. ప్రమదం బాననకాంతిఁ క్రొత్తవఱుపం బా
దాతిఘాయుస్వయైన్యముతోఁ ఘేముఁడు...నమ
రక్రీడకు పచ్చె...భార. భీష్మ. ౧. ౧౦౫.

క్రొత్తావి=క్రొందావి.

సీ. పరువంపుగుత్తులుఁ బ్రన్ననిపాలిండ్లు మన్యం
బుఁ డిమలోన మార్చిక్రొనఁగఁ, జిందులేనియ
లును జెమటచిత్తడియును క్రొత్తావి తమలోన
ఓర్తరింప. పి. శకుం. ౨. ౬౧.

క్రొన్నన. వి. (క్రొత్త + నన) క్రొత్తనన.

(క్రొత్త మొగ్గ)

ఉ...వనిఁ దోఁచె క్రొన్ననల్. ఆము.౫.౧౧౮.

క్రొన్ననలొత్తు=పల్లవించు, చిగుర్చు.

ఉ. కుంతర నొంద కెంతయును క్రొన్ననలొత్తుని
జావలోకనో, త్కంత నతిప్రయత్నమునఁ ద
త్కృతి నిట్లు పఠింప...పరమ. ౫. ౧౧౮.

క్రొన్ననఁబోడి=ననఁబోడి, స్త్రీ.నీలా.౧.౧౧౬.

క్రొన్ననవింటివాఁడు=పూచిల్లుఁడు, మన్నఁడు.
విక్ర. ౧. ౧౦౭.

క్రొమ్మరుగు. వి. (క్రొత్త + మరుగు) చూతనఁసేన
ము. పరమ. ౧. ౬3.

క్రొన్నెత్తురు. వి. బా. (క్రొత్త + నెత్తురు) క్రొత్త నె
త్తురు.

వ...క్రొగ్గంట్ల మడుగక వెడలు క్రొన్నెత్తుట జొ
త్తిల్లి....కవిక. ౨. ౧౯2.

క్రొన్నెల. వి. (క్రొత్త + నెల) బాలవంద్రుఁడు, 2
క్రొక్కశ గలవంద్రుఁడు. దశా. 3. ౮౬.

బ. చెక్కిల్లయందును వొడలయందును మీఁతేరు
లందును గావించెనునఖిలములు.

గీ...మీఁజెయిఁ జెక్కిటను వొడకడ, నిలుచునవి

క్రొన్నెల లనఁగఁ జెలఁగుచుండు. వేంక. 2౫.

క్రొన్నెలతాలుపు=చంద్ర కేళురుఁడు, శివుఁడు.

రాజ. చ. ౧. ౫.

క్రొమ్మని. వి. (క్రొత్త + మాని) క్రొత్తమానికి
చెట్టు. ఉ. రా. 3. ౬౬.

క్రొమ్మి. వి. ఎఱ్ఱగోరంటి గీ.

సీ...కొరవి నాఁ గ్రోవి నాఁ గ్రొమ్మి నాఁగఁ, గుర
వక నామఁజూ...ఆం. భా. ౨. ౫3.

క్రొమ్మియ్. వి. (క్రొత్త + మించు) గ. నూత్నకాంతి.
పూ. ౫. ౮౮.

౨. క్రొత్త మొలపు. నీలా. ౨. 22.

క్రొమ్ముడి. వి. (క్రొత్త + ముడి. శ. ర-మరులు + ము
డి=మ్రుముడి అని కొందఱు) కేశబంధవి శేషము.

ఉ. ప్రోవది బంధురం బయినక్రొమ్ముడి గ్రమ్మన వి
ద్ధి...భార. ఉద్యో. 3. ౧౧౮.

గీ. కేశబంధవి శేషాఖ్య గేరుఁ గ్రొమ్ముడి యన...
ఆం. భా. ౨. ౧౮౫.

క్రొమ్మెఱుగు. వి. (క్రొత్త + మొఱుగు) గ. క్రొ
త్త మొలపు, తొలకరి మొలపు.

క. ఉఱు ముఱిమి మూలగాడ్పులు, చఱచి వినరఁ

జొచ్చె మదనసంహృదనఁ గ్రొమ్మేఁ టుఁ గుడ్డు
విం చె...హర. ౨. ౧౭.

చ. పవడపుఁదీపలో తళుకుబంగరుబొమ్మలొ క్రొమ్మేఁ టులో...నీలా. ౧. ౪౦.

౨. క్రొత్త కాంతి.

గీ. ఇంక నొకవింత యాచనవేంద్రుకడిఁది, మేనఁ
బుట్టినపుట్టుఁ గ్రొమ్మేఁ టుగోళ్ల, గ్రొచ్చి తేని
యఁ గ్రొకొనునిచ్చ నిచ్చ, యచ్చభల్లంబుల
చ్చటనచ్చుపడఁగ. దశా. ౪. ౨౯.

క్రొమ్మేఁ టుము. వి. (క్రొత్త + మేఘము) క్రొత్త మే
ఘము.

సీ. పుష్కలవర్తకంబులు లోనుగాఁ గలక్రొమ్మే
ఘములు వృష్టి గురియకుండ. భీమ. ౩. ౮౭.

ద్వి... క్రొమ్మేఁ టుంబు గర్జిల్లి కురియ. రం. రా. ఉ.
౩౯ పా. ౧౭ పం.

క్రొయిపు = కైపు ? (యా. క్రొయి పెక్కు)

జ: క్రొయి పెక్కు.

క్రొయి పెక్కు. ఆ. క్రి. కై పెక్కు, వచలు, వీడు.

సీ. క్రొయి పెక్కి జాతినక్రొమ్మడిలో పలివిరులు
తు మైదలకు విందు పెట్టి కాశి. ౫. ౧౧౯. (చి.
ని. పా.)

క్రొళ్లు = క్రొళ్లు. వి. దగ్గుటయం దగుళ్లని కనుకరణ
ము.

చ. గుడియను గేల నూనుకొని క్రొళ్లున దగ్గుచు నో
టికుంపురులో, చెదరఁ గ్రమంబుఁ జెప్పచు
ను శీతనగాత్త జఁ జేర ... పార్వ. ౪. ౬౭.
(ప్రయోగాంతరము లేదు)

క్రొవ్వాడి. విణ. (క్రొత్త + వాడి) మిక్కిలి వాఁ
డి యైనది.

కా. ప్రారంభం బొకయింత లేకయుఁ దృణప్రా
యంబు నట్లాండఁగాఁ, స్తూరాసిం దెగ నేసె
నో నటికెనో క్రొవ్వాడిఁజంపంబుచే ... హ
ర. ౭. ౬౯.

వి. మిక్కిలివాఁడిమి, తీక్ష్ణత.

ద్వి. జెదరక వదలక పిదపిద గాక, క్రొవ్వాడి నూ
పక క్రూరత లేక. పండితా. దీక్షా. ౬౧ పా.

క్రొవ్వారు. ఆ. క్రి. (క్రొవ్వు + ఆరు) బలియు; ఆ
లిశయించు; సారవంతముగు.

కా. క్రొవ్వారుంజనుదోయి వ్రేఁగునకు నాగోరం
తకా నంతయుకొ, జవ్వాడంగ... భాను. ౪.
౪౪.

గీ. విరిసెఁ గ్రొవ్వారి నాగ కేసరపుఁజుప్తు, మీఁది
ధూపంబుభంగిఁ దుమ్మెదలు నెడరె. భీమ. ౫.
౯౬.

సీ. క్రొవ్వారుజవ్వాడికుదురునఁ జెరిగినచేమంతి
యన్నచే కొమలాంగి. విక్ర. ౫. ౧౯.

క్రొవ్విదము. వి. (క్రొవ్వు + ఇదము) గదుమ్మార్చ
ము, చుక్కేచ్చ.

ఆ. ఆలు విడ్డ లేనియట్టి త్రిమృతయగు, కొయ్య గా
క కుదుటఁ గూడు నెట్టి, కుదుమవార లిట్టికొ
వ్విదంబులు నేయఁ, జొచ్చుటిచ్చగించి చూతు
రయ్య. భార. ఉద్యో. ౨. ౯.

చ... క్రొవ్విదములు దక్కు మీపూప విష్ణుఁడు
లక్ష్మీయు విన్న మెత్తురే. కు. సం. ౪. ౪౨౧.

౨. బలియుట, బలుపు.

ఉ. చన్నులక్రొవ్విదంబుఁ గటిచక్రపుఁజెంపును
మోవికెంపు... పద్మ. ౩. ౮.

విణ. పరువమునకు వచ్చినది, పరిపాకదశకు వచ్చిన
ది.

సీ. విరియ నూకించుక్రొవ్విదపుమల్లియ మొగ్గ రెల
తావిఁ జొక్కించునిక్కలందు... గీ. తిరిగి తి
రిగి... నృసిం. ౩. ౭౫.

క్రొవ్విరి. వి. (క్రొత్త + విరి) క్రొత్త పువ్వు. నైష.
౮. ౧౬౧.

క్రొవ్వు. ఆ. క్రి. ౧. గర్వించు, మదించు.

సీ. వితుము దంభోద్భవుం డతురాశా దన కెను రెవ్వ

రు లేరందుఁ గ్రొవ్వి ... భార. ఉద్యో. 3.
౨౨౭.

గీ. గొట్టె క్రొవ్వియు సెలకట్టెఁ గొటికినట్లు, కట
కటా మివివేకంబు గాడుపడఁగ. భీమ. ౪.
౫౩.

౨. వాడియగు, తీక్షణుగు.

ఉ... తడియమస్తముం, గ్రొవ్విసమచ్చరంబునన
కూర్చెద... ఉ. హరి. 3. ౪౩.

3. బలియు; అతిశయించు.

ఉ. క్రొవ్విసగట్టినిబ్బరపుగుబ్బచనుంగవలుకొ ...
హరిశ్చ. ౧. ౧౦౨.

చ... నిర్మలసౌధనువర్ణజాలకం, బుల నెడలుంగిరి
శగళిమూలసాలహుకాంతి బోలి గు, స్థలును
హిమక్షవాసనలఁ గ్రొవ్విసమంగళసూపధూ
మయ్య. కాశీ. ౧. ౪౯.

వి. ౧. శరీరమందలిధాతువులలో నొకటి.

గీ...వస చెలగుఁ గ్రొవ్వు నా... ఆం. భా. ౨.
౧౩౨.

గీ...వాయు వంగంబులందు దుర్వాప్తిఁగదిరి, నొ
వ్వుఁజెవును బుట్టిందుఁ గ్రొవ్వు సెఱచు
భార. అశ్వ. ౧. ౧౭౬.

ఆ...ఆఁ, కొని ముసిండి దిననఁ గ్రొవ్వు లావుఁ,
గలుగునయ్య... భార. ఉద్యో. 3. 3౩౩.

౨. మదము, గర్వము.

క. ఇవ్విధమున శినివీరుని, క్రొవ్వు చెఱచి పాం
దుపుత్ర కులబాణంబుల్, నివ్వటిలక నలు
పుర, నవ్వీరుఁడు నొవ్వు నేనె నమ్మకభంగికొ.
భార. శల్య. ౧. ౨౨౨.

ఉ...భూమరుడ నేఁ బ్రవరాఖ్యుడఁ ద్రోవ
దప్పితికొ, గ్రొవ్వున నిన్న గాగ్రమునకుం జ
నుదించి...మనుచ. ౨. 3౯. ఆం. భా. ౧.
౧౩౩.

3. సారము, నిగ్గు.

నీ. వసజాక్షిచూపులు వలరాజాకూపులు క్రొత్త

నెన్నెలలోని క్రొవ్వు నవ్వు. విక్ర. ౧. ౧౧౯.
నీ. పూవుబంతులు దవ్వుపాలఁతులతెలిసవ్వు కలి
కివెన్నెల క్రొవ్వు గనుట యొకటి. మవల. ౪.
౧౩౨.

౪. పుష్టి, బలుపు.

ఉ. కోమలతామ్రచూరికలక్రొ వ్వెఱసంజకుఁ
బ్రోడవెట్ట ని, స్సీమకతోరతారయతిఁ జెట్టుప
లార్చుచు నెట్లు లెత్తి వి, క్రామముపోలెఁ గూ
సె విలఁచురమాచలకూటపక్కణ, గ్రామటి
కామతీరశిఖరంబులఁ గుమ్మటచక్రవాళ
ముల్. నైష. ౮. ౧౫౩.

బ. మనోమృదు, పొగరుఁబోతుమాటలు.

చ. జలజధనామృతాదిసురసంఘము లెల్లను భక్తి
యొప్పులై, కొలుచుచుచేసె నీచపలమత్సిత
విప్రుఁడు వచ్చి నోరఁ క్రొవ్వులు మలుకంగ
...కు. సం. 2. ౮౨౬.

క్రొవ్వుడఁగించు=ముద ముడుగఁ జేయు.

ఉ...అని నాకు నశక్యమె కర్ణశల్యులం, గ్రొవ్వుడఁ
గించుట... భార. కర్ణ. 3. ౨౬౨.

క్రొవ్వెక్కు=మరించు, గర్వించు.

ఉ. క్రీక్రిటి చన్నునోయియిరుక్రేవలకాంతి
యుఁ బంచబాణుఁ గ్రొవ్వెక్కుగఁ జేయ
చాస్తయుగ మెత్తి... కొప్పు నెట్టువో, జొ
మ్మలఁ బెట్టె భూవరునిచూపులఁ గోమలిబా
హుమూలముల్. నైష. 2. ౧౯౪.

జ: క్రొవ్వాదు, క్రొవ్విదము, క్రొవ్వుగొను, క్రొవ్వెద.

క్రొవ్వుగొను. ఆ. క్రీ. (క్రొవ్వు + కొను, ముడించు.

నీ. పరువంపుఁజనుకులదనఁ గ్రొవ్వుగొని తేలగలఁ
బడువానకోయిలయొప్పు. హరి. పూ. ౯.
౬౨.

క్రొవ్వెద. వి. (క్రొవ్వు + వేద) కబరి, కొప్పు.

నీ...కబరికిఁ దులుము. గీ. కొప్పు క్రొవ్వెద మూల
నా నొప్పుఁ జేర్లు. ఆం. భా. ౨. ౧౪౫.

గీ. నెఱులు మరులు వెండ్రుకలు నా నెఱకలనఁగఁ,

గొప్ప తులు మన వేనలి క్రొవ్వెడ యనఁ, గే
కథమిల్లములు మించు...ఆం. సం. మాన. ౧౬.
క...చెం, గలువలు క్రొవ్వెడకు వే తొకర్తు ఘటిం
చెక. ఆము. ౬. ౧౨౯.

క్రో

క్రోచము. సం. వి. ఆ. పుం. క్రాంచవర్వతము. (వా
చ.)

క్రోతి=క్రోతి. వి. (క. తు. క్రోతి. త. క్రోది) వాన
రము, క్రోతి.

ద్వి. ఆహారతకుఁ గాక యగచరుల్ పఱవ, నోక్రో
తులార మీ కులుక సేమిటికి, నాజిలో ఖరుని
నుక్కడఁచినయట్టి, రాజమీదనె కాని రా
దునాయమ్ము...ఇదె మహాకాయుండ సేలెం
చినాడ. రం. రా. యు. 3౭౬పా. ౨3 పం.

సీ. వలఁ బడ్డమీనుకై వడి నిప్పు వ్రొక్కినక్రోతి
భాతిని వెట్టిగొన్నకుక్క, పడ్డతి...చంద్ర. వి.
౧. ౯౨. ఉ. రా. 3. ౨౭౬.

క్రోతిని బ్రహ్మరాక్షసుని జేయుట:-కొలదిదాని
ని గొప్పగాఁ జేయుట.

ఆ. వీరధర్మ మిట్లు విడిచి విభీషణ, రాజు నెదుట
దాశరథులఁ బొగడఁ, బాడి యగునె క్రోతి
బ్రహ్మరాక్షసుఁ జేయ, వచ్చినాడ వెంతవా
రువారు. భా. రా. యు. ౧౧౯.

క్రోడ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. తొమ్ము. ౨. ఒడి. 3.
గుట్టపుతొమ్ము.

క్రోడపాదము. సం. వి. ఆ. పుం. తా. చేలు.

క్రోడము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. పంది. ౨. క్రోట
రము, చెట్టుతొట్ట. (వాచ) న. ౧. తొమ్ము. ౨.
ఒడి. 3. గుట్టపుతొమ్ము. ౪. లోపలిభాగము.
మ...నాభిపం, కరుహక్రోడమిలిందబృందము...
ఆము. ౧. ౫.

మహానగ్ధర. గళగర్త క్రోడవిర్యక్తహాకహనివహో
ద్ధాహహసంబు...మనుచ. ౪. ౯౫.

క్రోడాడు=కొరాడు.

(-ఏనుఁగు, వృషభము మొదలగునవి-కొమ్ములతోఁ
బొడుచు)

క. ఏదాకునాన్నకొమ్ములు, క్రోడాడెనుడవిగా
రుకొదములు మోద, క్రీడఁ దనరుచాడ్పునఁ
లై, నోడికలయు పువ్వుఁజేసె లురలఁగ నొ
ప్పెక. హరి. పూ. 2. ౧౧౭.

వ. నెదయాపులవెనుకం దగిలి యొంజొంటిం జేర
సీక బలియుఁజలం బొదివి కాలుద్రవ్వ క్రో
డాడుచు...హరి. పూ. ౫. ౧౪౨.

సీ. గోడలఁ గ్రోడాడి కోవెలల్ నుగ్గాడి ... నీ
లా. 3. ౫౫.

(-పంది ముట్టెతో నేల-కెల్లగించు)

వ. మహాదేహంబు లగువరాహంబులు చొచ్చి
ఘోషంబుల నెల్లవోట్టుం గ్రోడాడం దొ
డంగ. హరి. పూ. ౬. ౧౦.

క్రోడించు. సం. స. క్రి. (సం. క్రుడ? నిమజ్జనే) మ
థించు.

గీ. నవమతిన్నూర్తిఁ క్రోడించినాడ వఖిల, కావ్య
లక్షణలక్ష్మిపాగరము నెరయ, నిన్ను వేర్వేఱ
యింక వర్ణింప నేల, ప్రోడ వన్నిట సర్వయమా
డనుకవి. మై. ౧. ౧౨.

క్రోడీకరణము. సం. వి. ఆ. న. ఆలింగనము.

క్రో. ఆలింగనముచుగూహన, మాహుః పరిరంభణం ప
రివ్యంగం, ఆశ్లేషమంకపాలీం, క్రోడీకరణం చ
తుల్యార్థమ్. (హలా. ని.)

క్రోడీకరించు. సం. స. క్రి. ౧. ఒకటిగాఁ జేర్చు.
(శ. ర.) ౨. గ్రహించు, తెలిసికొను.

వ. ఇట్లు యావనప్రాదుర్భావంలై లేజరిల్లి కా
స్త్రంబులు క్రోడీకరించి పురాణంబులు హృద్ధ

తంబులు గావించి నీతులు విస్తరంబుగాఁ దలి
సి...సారంగ. గ. ౫౩.

క్రోడీకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ=క్రోడీకరణము.

క్రోడుడు. సం. పి. అ. పుం. కని. (మే. ని.)

క్రోధకుడు. సం. విణ. (అ. ధికా. అ.) గ. కోపిం
చువాడు. ౨. కోపముఁ గలిగించువాడు.

క్రోధన. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకసంవత్సరము.
అ. స్త్రీ. కోపపతి, కోపము గలయాడువి.

క్రోధనము. సం. వి. అ. న. కోపించుట; కోపము.

క్రోధనీయుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కోపిం
పఁజేయఁ దగినవాడు.

క్రోధనుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కోపము గల
వాడు.

క్రోధము. సం. వి. అ. పుం. గ. కోపము, కినుక. ౨. (అ
లం) రాద్రసముయొక్క స్థాయిభావము.

క్రోధమూర్ఛితము. సం. వి. అ. పుం. చోర మను
గంధద్రవ్యము ౧.

క్రోధమూర్ఛితుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కో
పముచేత ఒడఁ రెఱుంగనివాడు.

క్రోధయిత. సం. విణ. (ఋ. స్త్రీ. ఋ.) కోపింపఁ
జేయువాడు.

క్రోధయితవృత్తుడు. సం=క్రోధనీయుడు.

క్రోధాభివు. సం. విణ. (ఉ.) కోపశీలుడు, కో
పించుస్వభావముగలవాడు. (వాచ, విల్యమున్)

క్రోధి. సం. విణ. (స్. నీ. స్.) కోపము గలవా
డు. వి. స్. పుం. గ. ఒకానొకసంవత్సరము. ౨.
మహిషము, దున్నపోతు. ౩. కుక్క.

క్రోధించే. సం. అ. క్రి. కోపగిల్లు.

సీ. క్రోధించి నూత్నపరాధంబునకు నైనఁ గావించు
తు రెవ్వడు జీవహింస. వరాహ. ౯. ౧౨౪.

క్రోధ. సం. విణ. (ఋ. స్త్రీ. ఋ.) కోపించువాడు.

క్రోయు. స. క్రి. (సర్పము, పహ్ని, మొ. జిహ్వలు)
చాచు.

క. నాలుకలు గ్రోయుచు విష, జ్వాలలు నిగుడం
గ నుగ్ర సర్పద్యయ మా, భీలాకృతి నుండఁగ
...భార. క్రో. ౨. ౩౭౧.

ద్వి. వాసుకి మెచ్చక వాలునాలుకలు, గ్రోసెడు
నన్నట్టిహోరసన్నంబు. బస. పు. ౬. ౨౪౨౪౦.

(కృష్ణుడు కుంతిలో నన్నమాట) గీ. నాలుకలు
గ్రోయునర్జునానలము దఱిసి, యెరగొనం గని
సంతృప్తి యొనక మెనఁగు. భార. ఉద్యో. ౪.
౧౨.

క్రోలించు=క్రోచ్చి¹. స. క్రి. (✓ క్రోలు) క్రోలఁ
జేయు.

(త్రాగించు.)

సీ. హరులపగ్గము లూడ్చి యంబువుల్ క్రోలించి
సారథి దరిఁ దరుచ్చాయ నిలువ. చం. రా. ౪.
౬౭. హరి. పూ. ౫. ౧౯౩.

క్రోలు. స. క్రి. గ. త్రాగు, పానముచేయు.

మ...మే లైనమద్వం బుద, గ్రగతిం గ్రోలి ...
రామా. ౭. ౧౪౩.

ఉ. ఎత్తిలి కావుకావు రని యెడ్చి తడియపయో
ధరాగ్రముల్, కుత్తుకదాఁకఁ బీల్చికొని క్రో
లెఁ గ్రమంబునఁ జిన్నఁబాలతో, నెత్తురు
మున్ను గాఁగ గణనీయుము లైచనుసత్త ధాతు
వుల్. హరి. పూ. ౫. ౧౫౦.

గీ. మావికడ నిల్చు విరుల నెత్తాలెఁ గ్రోలు. మను
చ. ౩. ౩౧. (ఇట 'ఆఘ్రాణించు' అని భావ
ము.)

చ...తియ్యనినీరు గ్రోలి...హరి. ౩. ౩౩.

చ...క్రోలెఁ జెడవిక మదవిహ్వలితాంతరంగ
యై. దళా. ౩. ౭౮.

చ. పాలకుకాంతి యింత పాలివోవఁగనీ కన
లాడుతారని, శృలతఁ గడంగి క్రోలికొనఁ జా
లుటఁ గీచకముఖ్యులొచనంబులు నయనం
ప్రధాన ముఖపూర్వవచస్థితి దప్పకుండఁగా,
సెలమి వహించెఁ దక్కుఁగలయింద్రియవర్గ
ము ధిక్కరించుచుకొ. భార. విరా. ౨. ౩౫.
(ఇట 'ఆత్మాదరమతోమామ' అని భావ
ము.)

౨. భక్షించు, తిను.

క. నాలుకలు రెండు నిన్నుం, గ్రోలనె కల్పించె
నలువ ఘోరాహికి న, న్నాగ్రహ మపుడ
తెగఁదినఁ, జాలదు మృదువవన విరహిజనదు
రితమునకొ. మనుచ. ౩. ౫౧.

క. తలిరాకునుత్తిఁ దమిఁ గో, యిల చంచునఁ జిం
చి క్రోలె నీరీతి కయో, గులగుండియలమియిం
పుదు, బలువిడి నని మరునియెడుటఁ బచరించె
ననకొ. పారి. ౩. ౪౯.

౩. మ్రింగు.

(మత్స్యసత్తారము) నీ. ఉగ్రసత్త్వాహర ముచ
శమించుటకు నా బడదానలముఁ గ్రోలి పాట
విడుచు. దశా. ౧. ౨౯.

వి. ౧. పద్మాదినాళము; క్రోలి, గొట్టము.

నీ. క్రోలి యనంగను గ్రోలు నా నాళ మా... ఆం.
భా. ౧. ౧౬౫.

ఉ. బెబ్బలి గొంతుక్రోశ గణచి ... ఆము. ౩.
౨౦.

క. అమలగతిఁ గరముఁ గ్రోలుగ, నమరిచి మాని
తతపోమయాధికశక్తికొ, ధమనక్రియ నొన
రించిన, నమితగుణా చెప్పఁ జిట్ట లయ్యెను
దానకొ. భార. ఆశ్వ. ౧. ౨౧. (చూ. ౨౨,
౨౩.)

నీ. కనకంపుఁగ్రోళ్లు గొని మంచి కాక్తిరజల
ము లొండొరులపైఁ జల్లువారు. కు. సం. ౯.
౨౫౦. (గ్రోళ్లు=చిన్నన గ్రోవులు)

౨. బాడు, క్షీణసస్యము.

నీ... క్రోలి యనంగను గ్రోలనంగ, బా డనంగ
ను క్షీణసస్యంబు డగును ... ఆం. భా. ౨.
౨౩౭.

జ: క్రోలించు, క్రోలుకనవు, క్రోలుచు.

క్రోలుకనవు. వి. (✓ క్రోలు) తృణవిశేషము, నడ
ము ౧. (శ. ర.)

క్రోలుచు¹ (ల్పై) = క్రోలిచు. స. క్రి. క్రోలజే
యు.

(త్రాగించు)

ఉ. పీనులతేనె యై కురియ వింతగఁ గావ్యగసం
బుఁ గ్రోల్చి, యన్ననవకోటికిం బసుసమానత
మానఁగఁ జేసె... నృసిం. పీతి ౭. (శ. ర. పా.)

క్రోలుచు² (ల్పై). స. క్రి. ౧. పఠించు; ఆధ్య
సించు.

కా. ఆసాయంబుగ నానికాత్యయముగా నామ్న
యమల్ క్రోల్చుచో, నానీనపృథలాయిలం
బయిన రే దాహో వితర్కించుగకొ. పాండు.
౫. ౧౭౧

గీ. క్రోల్చె యొగంబు... శివరా. ౨ ౮౨.

౨. (క్రోకిల మన్నగునవి) పాడు, గానము చేయు.

ఉ. క్రోయిల పంచమర్షరము క్రోల్చినభంగిని వి
ధ్ధకంచరా, మాయణ మాటుకాండములు న
చ్యుతజాగరవేళఁ బాడు నా, రాయవితంతు
రత్నము... క్రీ. డా. ౧౭౦.

ఆ. క్రి. (క్రోకిల, మొ.) కూయు.

చ. కొసరి వసంతకాలమునఁ గ్రోయిల క్రోల్చిన
భంగి నేడ్చె న, బ్బిసరుహనేత్ర... కాశీ. ౫.
౧౬౭.

ఉ. మానక యుట్టి గబ్బులుఁగు మాటికిమాటికిఁ
గ్రోల్చెఁ గొమ్మపై ... వార. ౨. ౧౮. (కొ
ల్చె-ముద్రి.)

క్రోవ=క్రోవ. వి. ౧ సరము.

సీ. ఆస్తులతలమిన్న యాణిముత్యపుఁగ్రోవ ... నీ
లా. ౨. ౨౭.

ఉ... నురాంతకు భాగ్యరత్నపుం, గ్రోవ యనం
దనర్చిన త్రికూటము ను మ్మిరి లక్షణాగ్రహ.
రామా. ౭. ౧౪౦. (శ. ర. పా)

౨. గోగవిశేషము, దర్పామయము.

సీ... క్రోవ యనఁగ దర్పామయంబు చెలంగు...
ఆం. భా. ౨. ౧౨౮.

క్రోవి¹. వి. (క. తు. క్రోవి) గ. గొట్టము; పద్మాదుల నా
ళము.

గీ. తియ్యపూఁదేనియలక్రో దీనిమోవి. వైష.
౩. ౧౭౦.

మ. రతులక సీఘ్రసంబుక్రోవు లగువారస్త్రీలక
మ్రోవులక, మతి నుప్పొంగుమఁ గ్రోలి...
ప్రబోధ. ౨. ౩.

సీ. క్రోవి యనంగను గ్రోలు నా నాళమా ...
ఆం. భా. ౧. ౧౬౫.

౨. ఆనుపోనెడిగొట్టము.

సీ. చరిపరి యచ్చులు చరికుండ యూడిత చీడు
దబ్బలు దండె నాడె క్రోవి. హంస. ౨. ౧౧.
౩. తుపాకి.

సీ. చేతిక్రోవులు వైచి నీతుచెయ్యలఁ బాటె
బగ్గముపాడె తుపాకిమూక. రా. వి. ౫. ౧౫.

ద్వి. క్రోవులు జబురుజంగులు పిరంగులును. ఆ.
మ. క. ౩. ౧౭౧ పా. ౧౪ పం.

ర. భూమిలోపల నీళ్లు వచ్చుట కేర్పఱచినమా
ర్గము. (శ. ర)

చ. కొలఁకుల వాఁగులక నదులఁ గ్రోవుల బావు
ల నిర్దురఁబులక, గలయఁగ రోసి రోసి ...
భార. ఆర. ర. ౩౩౨.

౫. బుడ్డి; బరణి.

సీ. కపురంపుబరణి చిల్లలదివ్వెకంబంబు నిల్పు
టద్దంబు పన్నీటిక్రోవి. నీలా. ౩. ౯౦.

ద్వి. తులికి కన్నురీతెఁ గోసినకరణి, దెలికప్పు

రపుఁగ్రోవి తెఱచినకరణి. ఆ. మ. క. ౧౯
పా. ౭ పం.

సీ. తలిరులేమావిక్రోత్తజవాపిబలుఁగ్రోవి వలపు
లదీవి చెంగలువబావి. అచ్చ. రా. బాల. ౧౩౬.
౬. మూస, లోహములు కరఁగిడిపాత్రము.

క. వనరాను లేడు నుప్పరి, పెనమున నీరులును
బోలెఁ బెట్టున నుడిగేక, గనకాద్రి క్రోవిలో
పలి, కనకంబునుబోలె నీరుగాఁ గరఁగె వ
డిక. కు. సం. ౬. ౮౧౨.

ఉ. కాలకళాదుఁ డెండ యనుకాంచనలేఱువు
ప్రత్యగాశ నాఁ, గ్రాలెడుక్రోవిఁ గూర్చి
కరఁగఁగ... కళా. ౮. ౯.

౭. కంఠనాళము.

గీ. కొందఁ టినతనూజామలక్రోవిలోనఁ, ప్రాణ
ములు గల్గఁ దెలియుండి బ్రతికెన మన, నీలగ
జముఖ్యుల మదె నిగిడి పొదివె, కాత్రవుని
నంమఁ గొండలు సంతసెలఁగ. రాఘవ. ర.
౧౫౫.

౮. రంధ్రము.

సీ. చెవలుఁబ్రువ్వు లతనిఁ బొదుగఁ బుట్టులు వె
ట్టెఁ బుట్టక్రోవులలోనఁ బుట్టెఁ జెట్టు. వా
స్తీకి. ౩. ౧౪౦.

క్రోవి². వి. (సం. కురవక) కురవకము, ఎఱ్ఱగోరం
టకీ.

సీ... కొరవి నాఁ గ్రోవి నాఁ గ్రొమ్మి నాఁగఁ, గుర
వకనామ మా... ఆం. భా. ౨. ౫౩.

మానిని. ఏచి తనర్చితలిర్చిన క్రోవుల... భార. ఆది.
ర. ౨౦.

మ. విను మింతు ల్లిలకంబుఁ జంపకముఁ గ్రోవి
నిండువారంబు ... ఊహించి కన్గొన మో
మెత్తఁగఁ గొఁగిలింతుకొన మూగ్గొ...న
నుచుక... పారి. ర. ౯.

క్రోశకుఁడు. సం. విగ (ఆ. శిశు. ఆ.) ఆక్రోశించు
వాఁడు.

క్రోశత్. సం. శ.త్ర. ఆక్రోశించుచున్న.

క్రోశతాశము. సం. వి. అ. పుం-క్రోనుషజతు విని
పించుద్వని కలది-ఒకరకము పెద్ద శ్లేరి.

క్రోశధ్వని. సం. వి. ఇ. పుం=క్రోశతాశము.

క్రోశనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అజయనది, కూ
యనది. (అ. ఈ. అ.) అజయటకు సాధన మైన
ది, కూయటకు సాధన మైనది. వి. అ. న. కూత, అజపు.

క్రోశనీయము. సం=క్రోష్ట్యము.

క్రోశము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఏడ్పు, రోడనము.
అ. ఆహ్వానము, పిలుపు. కె-కూత వినిపించునంత
దూరము-వేయిదండముల పరిమితి; రెండువేలదం
డముల పరిమితి.

క్రో. చతుర్నస్తో ధనుర్దంఘో నాలికా తమ్యగేన
చ, క్రోశో ధనుస్సహస్రేణ... (వాచ.)

క్రో. హస్తైశ్చతుర్భిర్భవతీహ దండః, క్రోశస్సహ
స్రద్విరయేన తేహం. (ఓలావతి.)

క్రోశ్యము. సం=క్రోష్ట్యము.

క్రోష్ట. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ)=క్రోశకుడు.

క్రోష్టవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. తిట్ట దగి
నది. అ. పిలువ దగినది.

క్రోష్టపుచ్చిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. శాలపాన్న ౧.

క్రోష్టవిన్న. సం. వి. ఆ. శ్రీ. నక్కతోఁకపాన్న ౧.

క్రోష్టపు. సం. వి. ఈ. పుం. జంబుకము, నక్క.

క్రోష్ట్ర. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. ఆడునక్క. అ. నల్ల
సేలగుడ్డుడి. ('తెల్ల సేలగుడ్డుడి' అని కొందఱు)
౩. లాంగలి, నీరుపిప్పలి.

క్రోసు=కోసు. వి. (సం. క్రోశ) క్రోశము. (౩. ఆర్థ
ము. చూ.)

గీ. అపుడు వారాణసీక్షేత్ర మైదుక్రోసు, లంత
మేర యుగద్రవం బండకుండు. కాశీ. ౨. ౫౧.

క్రా

క్రాంచదారణుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. గుహు
డు, మూరిస్వామి. అ. పరశురాముడు. (కు
మారస్వామియు పరశురాముడును దీనికి తూ
టు పాడించి రని పురాణకథ.)

క్రాంచము. సం. వి. అ. పుం. గ. కొంచపిట్ట, ఒక
కథ మగుకొంగ. అ. ఒకానొక ధర్మము, కొంచ
గుబ్బలి. ౩. ఒకానొక ద్వీపము.

క్రాంచాదనము. సం. వి. అ. న-క్రాంచములచే
తినబడునది-గ. తామరకూడు. అ. చింహాటక
మనుశ్లోము. ౩. పిప్పలి ౧. (మే. ని.)

క్రాంచాదని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. పద్మబీజము, తా
మరపూవులొనింజ. (రా. ని.)

క్రార్యము. సం. వి. అ. న. క్రూరభాషము, క్రూరత్వ
ము.

క్రాశశతికుండు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. నూలుక్రోశు
లు నడచువాడు. అ. నూలుక్రోసులమారమునుం
డి వచ్చి కలసికొనఁ దగినవాడు. (ఉపాధ్యా
యుడు, మొ.)

క్ర

క్రమకము. సం. విణ. (అ. మికా. అ.) గ. బడలు
నది. అ. బడలించునది.

క్రమధము. సం=క్లమము.

క్లమము. సం. వి. ఆ. పుం. బడలిక, శ్రమము.

క్లమి. సం. విణ. (వ. నీ. వ.) బడలినది.

క్లమిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ) బడలువాడు.

క్రా

క్లాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. బడలినది.
అ. వాడినది, నడలినది. కాకుం. ౩. ౨౪.

కాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. క్లమము, బహుళ.

కామ్యత్. సం. శత్ర. బహుళమన్న.

క్రి
గా

క్రిందత్. సం. శత్ర. ఏక్షుచున్న.

క్రిందమానుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ఏక్షు
చున్నవాడు.

క్రిందయత్. సం. శత్ర. ఏక్షించుచున్న.

క్రిందయమానుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ఏక్షిం
చుచున్నవాడు.

క్రిద్యత్. సం. శత్ర. తడియుచున్న.

క్రిన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ఆర్ద్రము, తడిసి
నది.

క్రిన్నవర్జము. సం. వి. న్. న. నీరు క్రమ్ముట దుర
దపెట్టుట మొదలగునగుములు గలకంటిశోగము.

క్రిశితము. సం. క్లిప్తము. విణ.

క్రిశ్యత్. సం. శత్ర. క్షేళకచున్న.

క్రిశ్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) గ. క్షేళము
నొందుచున్నది. ౧. క్షేళ పెట్టబడుచున్నది.

క్రిప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) గ. క్షేళము చెంది
నది, నొప్పు నొందినది; దానివ్యాధులచేత బాధ

నొందినది. ౧. క్షీణించునది, మంద మైనది.

క్లో. హిమక్లిష్ట ప్ర కాశాని జ్యోతిఃపీవ ముఖాని
మః. సం. కు. సం. ౧. ౧౧.

౩. చెదరినది.

క్లో. అర్ధపీతస్తనం మాతు రామర్దక్షిప్తకేసరం, ప్ర
క్రీడితుం సింహశిశుం బలాత్కారేణ కర్ష
తి. కామం. ౭.౧౪.

౪. వాడినది, చెడినది.

క్లో. ఇవముపనత మేవంయాపమక్లిష్ట కాంతి. కామం.

౫. ౧౧.

౫. అర్థ్యమము.

క్లో. స్వప్నో ను మాయా ను మతిభ్రమా ను, క్లిష్టం
ను తాపత్ఫలమేవ పుణ్యం. కామం. ౬. ౧౦.

వి. ఆ. న. ౧. పూర్వోత్తరవిరుద్ధ మైనవాక్యము.
ఉదా: నాతల్లిగొడ్డురాలు.

౨. దూర మైనయర్థము కలవాక్యము.

క. దూరాధ్యక్షము క్లిష్టం బగు, భారణిః బవనాశనేం
ద్రధరమమటాలం, కారమణి జనకవరపు, త్రి
రమాణమూరయాపదీపితుః ఉదగః. నరస. ౪.
౧౭.

క్రిష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. నొప్పు, బాధ, వేదన. ౧.
కొలుపు, నేవ.

క్రి
గా

క్రితము. సం. వి. ఆ. న. ఆతిమసురము ౧. (కల్ప)

క్రికక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నీలిచెట్టు.

క్రిబము. సం. వి. ఆ. న. నపుంసకలింగము.

క్రిబుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) గ. పుంస్త్యము
లేనివాడు, మగతనము లేనివాడు. ౧. విక్రమ
ము లేనివాడు, పౌరుషము లేనివాడు; పిటికి.
వి. ఆ. పుం. నపుంసకుడు.

క్రే
గా

క్రేదకము. సం. విణ. (అ. ది. కా. ఆ.) తమపునది.

వి. ఆ. పుం. కఫము.

క్రేదనము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) తమపునది. (అ. ఈ
ఆ.) తమపుటకు సాధన మైనది. వి. ఆ. పుం. కఫ
ము. న. తమపుట.

క్రేదనీయము. సం. క్షేదితవ్యము.

క్రేదము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఆర్ద్రత, తడి. ౧.

ఉరుద్రవము, నొగులు. ౩. పుంటినుండి కాలురసి.

క్షేదయత్. సం. శత్రు. తడుపుచున్న.

క్షేదయమానుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తడుపుచున్నవాడు.

క్షేదిత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ)=క్షేపకము. విణ. క్షేదితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తడుపఁ దగినది.

క్షేదువు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. చంద్రుఁడు. ౨. క్షేత్రము. ౩. శరీరము. ౪. భంగము. (కే. ని.)

క్షేద్యము. సం=క్షేదితవ్యము.

క్షేశకుఁడు. సం. విణ. (అ. శి. కా. అ.) బాధపెట్టువాడు.

క్షేశనీయము. సం=క్షేశితవ్యము.

క్షేశము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. దుఃఖము. (కల్ప) ౨. శోషము. ౩. వ్యవసాయము, ప్రయత్నము. ౪. సేవ. ౫. (యోగ) పంచక్షేశములలో నొకటి. (గ. ఆ. వి. ద్య. ౨. ఆస్తి. ౩. రాగము. ౪. ద్వేషము. ౫. మరణభయము-ఇవి పంచక్షేశములు. కల్ప)

క్షేశిత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ)=క్షేశకుఁడు.

క్షేశితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నొప్పింపఁబడినది, బాధితము, పీడితము.

క్షేశితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్షేశపెట్టఁ దగినది.

క్షేశ్యము. సం=క్షేశితవ్యము.

క్షే

క్షేతికము. సం. వి. ఆ. న. మద్యము.

క్షేబ్రము. సం. వి. ఆ. న. గ. నపుంసకత్వము, సేదితనము. ౨. విక్రమములేమి, పిఠిశితనము.

క్షో

క్షోమము. సం. వి. ఆ. న. న. నీరుతిత్తి. (మా. ౨౦. భా. ౨. గ౩౨.)

క్ష

క్షంగువు. సం. వి. ఉ. పుం. కంగుత్తు కొట్టులు.

క్షణాత్. సం. శత్రు. ధ్వనిసేయుచున్న.

క్షణానము. సం. వి. ఆ. న=కావ్యణము.

క్షణము. సం. వి. ఆ. పుం=కావ్యణము.

క్షణిత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ) ధ్వనిచేయునది.

క్షణితము. సం. వి. ఆ. న=కావ్యణము.

క్షణిత. సం. శత్రు. కాంచుచున్న.

క్షణితము. సం. వి. ఆ. న. (నీరు, మొ.) కాంచుట.

క్షణితీయము. సం=క్షణితవ్యము.

క్షణిత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ) క్షణితకుఁడు.

క్షణితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చక్కగా కాంచఁబడినది.

క్షణితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాంచఁ దగినది.

క్షణిత్యచూనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాంచఁబడుచున్నది.

క్షా

క్షాచిత్రము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. క్షాచి దృశ్యము, అక్కడక్కడ సంభవించునది. ౨. కాచాచిత్రము, అప్పుడప్పుడు కలుగునది.

క్షాణకము. సం. విణ. (అ. శి. కా. అ.) గ. మ్రోగునది. ౨. మ్రోగించునది.

క్షాణనీయము. సం=క్షాణితవ్యము.

కావ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. వీణాధూషణఘంటా
దులప్రాతః; ప్రాతః.
కావ్యాయత్. సం. శ. త్ర. ప్రాగింఛుచున్న.
కావ్యాయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రా
గింఛుచున్నది.
కావ్యాయిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) ప్రాగిం
చువాడు.
కావ్యణితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రాగిం
పఁ దగినది.
కావ్యణ్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రా
గింపఁబడుచున్నది.
కావ్యణ్యము. సం=కావ్యణితవ్యము.
కావ్యథకుడు. సం. విణ. (అ. ధికా. అ.) కాచు
వాడు.
కావ్యథము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. (వైద్య) కషాయ
ము. ౨. బాధ.
కావ్యథోద్భవము. సం. వి. ఆ. న. దాద్విక, అంజ
నవిశేషము.
కావ్యథ్యము. సం=కవ్యథితవ్యము.

క్ష

క్షంత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) క్షమిత, ఓర్పరి,
సహిష్ణుడు.
క్షంతవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. ఓర్వఁ దగి
నది. ౨. మన్నింపఁ దగినది.
క్షణద. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ-ప్రజలకు తీటిక ని
చ్చునది; యువజనులకు ఉత్సవము నిచ్చునది - రా
శ్రీ. ౨. పసుపు.
క్షణదము. సం. వి. ఆ. న. నీరు. (వాచ)
క్షణదుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మాహూర్తికుడు,

జోష్యుడు. (మే. ని.)
క్షణద్యుతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. మొఱపు.
క్షణనము. సం. వి. ఆ. న. గ. వధము, కొల. ౨. గా
యపజుచుట.
క్షణనిశ్శాన్తవనము. సం. వి. ఆ. పుం. సముద్రములో
ని ఒకవిధమైనపెద్దచేరు.
క్షణప్రకాశ. సం=క్షణప్రభ.
క్షణప్రభ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. తటిత్తు, మొఱపు.
క్షణధంగురము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్షణమా
త్రములో నశించునది.
క్షణము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఆత్యల్పకాలము. ౨.
మహూర్తము. ౩. గడియలో అఱవపాలు. ౪.
నిర్వాహకత్వము, తీటిక, తీటుబడి. ౫. తటి,
అనఁగము. ౬. ఉత్సవము. ౭. అస్వతంత్రత, పరా
ధీనత. (కే. ని.) ౮. పున్నమ మొదలగువర్గము.
(మే. ని.)
క్షణరామి. సం. వి. న్. పుం. పావురము. (కల్ప)
క్షణవిధ్వంసి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) క్షణములో
నశించునది. వి. న్. పుం. సృష్టియం దేదియును ఏ
వ్వడును ఏకరూపముగా నుండ దనియు జగత్తు
ప్రతిక్షణము నశించి పుట్టుచుండు ననియు చెప్పె
డి యొక తెగనాస్తికుడు.
క్షణి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) గ. అవకాశము కలది,
తెఱపి కలది. ౨. క్షణికము, క్షణమాత్ర ముండు
నది. ౩. ఉత్సవము కలది.
క్షణింఛే. సం. న. క్రి=క్షణియింఛే. (శ. ర.)
క్షణిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. మొఱపు.
క్షణికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నశ్వరము, క్షణ
కాల ముండునది.
క్షణితేవు. సం. వి. ఉ. పుం. ప్రణయ; గంటి. (వై. ని.)
క్షణిని. సం. వి. ఈ. శ్రీ=క్షణద. (వాచ.)

నియించు. సం. స. క్రి. (భోజనమునకు రమ్మని) పూర్ణించు.

వ. ఆయా నీ వతినివి మాయింటం గృతభోజనుడ

వై పా మ్మని క్షణియించిన భార. ఆది. గ. ౯౯. శబ్దము. సం. వి. ఆ. న. - గాయమునుండి పుట్టినది - గ. నెత్తురు, రక్తము. ౨. చీము, పూయము. (కల్ప.)

తము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. గాయపడినది.

౨. చింపబడినది; చీల్చబడినది. ౩. క్షీణించినది, నాశము నొందినది. ౪. బాధింపబడినది.

౫. కొట్టబడినది. వి. ఆ. న. గ. గాయము, గంటి.

౨. అపాయము, ఆపద. ౩. విచారము, చీల్చుట.

౪. బిల్బ. ౫. బాధ, నొగులు. ౬. (జ్యోతి) లగ్నమునకు ఆటవరాశి.

తయోని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కన్యాత్వము చెడిన స్త్రీ.

తపారము. సం. వి. ఆ. న. - గాయములను మాన్పునది - అగలు, అగరువు ౧.

౨. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. గాయము, గంటి. ౨. చేదించుట, ౩. నష్టి, నాశము. ౪. క్షీణత్వము, తగ్గుట.

క్షతోదరము. సం. వి. ఆ. న. గ్రహణీశోగము.

క్షత్ర. సం. వి. ఋ. పుం. గ. ద్వారపాలకుడు. ౨. సారథి. ౩. శూద్రస్త్రీయందు క్షత్రియునకు బుట్టినవాడు. (పారశైవముడు, క్షత్రియస్త్రీయందు శూద్రునకు బుట్టినవాడు అని కొందఱు. ఆ

యోగవుడు, వైశ్యస్త్రీయందు శూద్రునకు పుట్టినవాడు అని కొందఱు. పారశైవుడు, శూద్రస్త్రీయందు బ్రాహ్మణునకు పుట్టినవాడు అని కొందఱు) ౪. దాసీపుత్రుడు. (విదురుడు, మొ.)

౫. బ్రహ్మ. ౬. చేత. ౭. దూత, రాయబారి. ౮. ముసలము, రోకలి. ౯. దుస్తుడు, శివుడు. వి. (ఋ. స్త్రీ. ఋ) గ. మృతుడు. ౨. అవినీకుడు. (శే. ని.)

క్షత్తు. సం. వి. శ. స్త్రీ. గ. చంపుట, ౨. చించుట; చీల్చుట. ౩. నొప్పించుట, బాధించుట. ౪. గాయము.

క్షత్ర బంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. నీచక్షత్రియుడు; క్షత్రియుడు. మను. ౨. ౩౮, ౧౨౬.

క్షత్రము. సం. వి. ఆ. న. గ. క్షత్రియవర్ణము, రాచకులము. ౨. ధనము. ౩. నీరు. ౪. మేను, శరీరము. (కల్ప.)

క్షత్రి. సం. వి. శ. పుం. రాచకులమువాడు, రాచవాడు (విల్యము). ఈ. స్త్రీ. క్షత్రియస్త్రీ, రాచది.

క్షత్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. క్షత్రియజాతిస్త్రీ, రాచది.

క్షత్రియ(యి)క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = క్షత్రియ.

క్షత్రియాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. క్షత్రియస్త్రీ, రాచది.

క్షత్రియి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. క్షత్రియుని అసవర్ణభార్య.

క్షత్రియుడు. సం. వి. ఆ. పుం. క్షత్రియజాతియందు బుట్టినవాడు, రాచవాడు.

క్షత్తుడు. సం. వి. ఆ. పుం. క్షత్రియుడు, రాచవాడు. (శే. ని.)

క్షవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. వ్యాపారముల నాపివేయునది - రాత్రి, రేయి. ౨. పనుపు.

క్షవణకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బాధనన్నాగి. ౨. విక్రమాదిత్యుని యాస్థానమున నుండినవరత్నములలో నొకడు.

క్షో. ధన్వంతరిక్షవణకామరసింహళంకు, వేతాళభట్టకులకర్పరకాళిదాసా, భ్యాతో వరాహమిహిరో స్థుపతేస్సభాయాం, రత్నాని వై పరదిర్నవ విక్రమస్య. (కల్ప.)

క్షవణము. సం. వి. అ. న. ఉపవాసము. మను. ౪.

౨౨౨.

క్షవణుడు. సం. వి. అ. పుం. శాద్ధసన్న్యాసి. (కల్ప)

విణ. (అ. ఆ. ఆ) నిర్లజ్జాడు. (త్రి. ని)

క్షవణ్యపు. సం. వి. ఉ. పుం. తప్పిదము, దోషము.

క్షవము. సం. వి. అ. పుం. నీరు. (వాచ.)

క్షపాకరము. సం. వి. అ. పుం. కర్పూరము.

క్షపాకరుడు. సం. వి. అ. పుం. రాత్రిని చేయు

వాడు-చంద్రుడు.

క్షపాటుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) రాత్రి సంచరిం

చువాడు. వి. అ. పుం. రాక్షసుడు.

క్షపానాథుడు. సం. వి. అ. పుం. శేషుడు, చం

ద్రుడు.

క్షమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ఓర్పు. ౨. మన్నింపు.

౩. నేల, భూమి.

క్షమకుడు. సం. విణ. (అ. మి. కా. అ.) క్షమించు

వాడు.

క్షమణీయము. సం=క్షంతప్యము.

క్షమమాణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) క్షమించు

చుచున్నవాడు.

క్షమాపణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=క్షమాపణము.

క్షమాపణము. సం. వి. అ. న. క్షమించు వేడుకొ

నట.

క్షో. క్షమాపణైకపదయోః పదయోః పతతి ప్రియే,

శేషుస్సరోజయనానయనాదుణకాంతయః. ర

స. ౧౦౫. పా.

క్షో. బ్రహ్మంస్త్వం గచ్ఛ భద్రం తే నాభాగతస

యం నృపం, క్షమాపయ మహాభాగ తతశ్చాం

తిర్భవిష్యతి. సం. భాగ. ౯. ౪. ౭౪.

క్షమి. సం. విణ. (క. డీ. క.) గ. సహిష్ణువు, ఓర్పు

రి. ౨. మన్నించువాడు. ౩. శక్తుడు, చాలిన

వాడు.

క్షమించే. సం. స. క్రి=క్షమియించే.

(మన్నించు)

గీ. అన్న నీమాట జవదాటి యాడితి మని, యలు

క నేయక ప్రతివాదములు క్షమించి, యనుమ

తి యొసంగు మిపుడె మదాంధు లగును, ధాం

ధుల జయించి వచ్చెద మనుచు బలికి. ఉ.

రా. ౨. ౨౫.

క్షమితే. సం=క్షంత.

క్షమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్షమింపబడి

నది.

క్షమితవ్యము. సం=క్షంతప్యము.

క్షమియించే. సం. స. క్రి. గ. సహించు, ఓర్పు.

క. క్షమియించువారిఁ గని చాలమి జెట్టుదు నై

ననుం దలంప ననూన, క్షమయ కడు మెఱయు

తోడ వుత్త మరూపము గోరువారు చాల్చు

రు దానికొ. భార. ఉద్యో. ౨. ౪౦.

అ. మన్నించు.

క. ఎఱుకని యెఱుంగక నిన్నుకొ, మఱియ నెది

రితిని దీని మఱివుము నన్నుం, గఱకంతా

క్షమియింపుము, నెఱి నెవ్వరి కెఱుంగ నగునె

నీచరితంబుల్. భార. ఆర. ౧. ౩౨౭.

౩. శమింపజేయు, అడఁచు.

క. అలయక నిమిత్త జం బగు, నలుకను క్షమియిం

చి కాంతుఁ డగుపురుషుం డి, ముల్ల రక్షింపఁగ

నోపునె, పాలుపుగ ధర్మార్థకామములు సమము

లుగాకొ. భార. ఆది. ౭. ౧౪౩.

క్షముడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. సహించు

వాడు, ఓర్పరి. ౨. శక్తుడు, సమర్థుడు, చాలిన

వాడు. (ఉదా: కార్యక్షముడు, నిర్మాలనక్షము,

డు) ౩. అర్హుడు, తగినవాడు. (ఉదా: స్వర,

క్షముడు, నిండాక్షముడు, మృతిక్షముడు, మొ.

౪. హితుడు.

క్షమ్యమాణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్ష
మింపబడుచున్నవాడు.

క్షయ. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రభవాదిసంకర్షణముల
లో కడపటిది. (వాచ)

క్షయకాసము. సం. వి. ఆ. పుం. క్షయరోగపు
దగ్గు.

క్షయణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్షీణింపఁ జే
యనది. (అ. ఈ. అ.) క్షయింపఁజేయ సాధన మై
నది. వి. అ. న. వాసస్థానము, ఉనికిపట్టు.

క్షయల్. సం. శత్రు. క్షయించుచున్న.

క్షయము. సం. వి. అ. పుం. గ. అపచయము, తగ్గుదల.

అ. ప్రళయము. 3. క్షయరోగము, అణుఁడవులు.
ర. ఇల్లు. ౫. హింస. ౬. గమనము. ౭. నివసించుట,
ఉండుట. (కే. ని.)

క్షయి. సం. విణ. (న్. జీ. న్.) గ. నశించునది;
తగ్గునది. అ. క్షయరోగము గలది. వి. న్. పుం.
చంద్రుడు.

క్షయించు. సం. ఆ. క్రి. క్షీణించు.

వ. అతనితపంబు భిన్నభాండగతం బైనక్షీరంబు
చందంబున క్షయించు. భాగ. ర. ర3అ.

క్షయిష్టువు. సం. విణ. (ఉ) గ. నశించునది. అ. త
ణుఁగునది.

క్షయ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్షయింపఁజే
య శక్యమైనది, నశింపఁజేయ శక్యమైనది.

క్షరణము. సం. వి. అ. న. గ. స్రవించుట, కాలు
ట. అ. స్వేదనము, చెమర్చుట. 3. నశించుట.

క్షరల్. సం. శత్రు. గ. స్రవించుచున్న. అ. నశిం
చుచున్న.

క్షరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. స్రవించునది,
కాలునది. అ. నశించునది. వి. అ. పుం. మేఘము,
మబ్బు. న. నీరు.

క్షరి. సం. విణ. (న్. జీ. న్.) క్షరణము గలది. (క

ల్ప) వి. న్. పుం. వానకాడ, వర్షాకాలము.
క్షరించు. సం=క్షరియించు.

క్షరిత. సం. విణ. (బు. శ్రీ. బు) =క్షరకము.

క్షరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. స్రవించినది,
కాటినది. అ. నశించినది. వి. అ. న. గ. కాలుట.
అ. నశించుట.

క్షరియించు. సం. ఆ. క్రి. గ. నశించు. అ. స్రవిం
చు, కాలు. 3. పుట్టు.

క. క్షరమంద్రు దానివలనను, క్షరియించినతత్త్వ
ములను... భార. కాం. ౬. ౬.

క్షవకము. సం. వి. అ. పుం. గ. రాజక, నల్లవకీ.
అ. అపహరణము, ఉత్తరేసుకీ.

క్షవధువు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. తుమ్ము. అ. దగ్గు.

క్షవము. సం. వి. అ. పుం. గ. తుమ్ము. అ. దగ్గు. 3. న
ల్లవకీ.

క్షవిక. సం. వి. ఆ. క్రి. ఒకజాతివాఁడుకీ.

క్షౌ

క్షౌంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. సహిష్ణువు,
సహనస్వభావము కలది. అ. మన్నింపబడినది; సైఁ
పఁబడినది.

క్షౌంతి. సం. వి. ఇ. క్రి. గ. ఓర్పు, క్షమ. అ. మన్నిం
చుట. 3. భూమి, నేల. (నై. ని.)

క్షౌంతువు. సం. విణ. (ఉ) ఓర్పు గలవాఁడు, సైఁ
చువాఁడు. వి. ఉ. పుం. తండ్రి.

క్షౌత్రిము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) క్షత్రియున
కు సంబంధించినది. వి. అ. న. గ. క్షత్రియసమూ
హము. అ. క్షత్రియధర్తము.

క్షౌత్రి. సం. వి. ఇ. పుం. క్షత్రియునకు ఇతరవర్ణ
క్రీయండుఁ బుట్టినవాఁడు.

క్షౌమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కృశము, స
న్నగిల్లినది, చిక్కినది. అ. అల్పము, చిన్నది, అస

దు. వి. అ. న. గ. క అ పు. ౨. నాళము.
 తామ్ర్యత్. సం. శత్ర. తమించుచున్న.
 తామ్ర్యము. సం. తంత్రవ్యము.
 తాయకము. సం. విణ. (అ. యికా. అ.) తయిం
 చునది.
 తాయమాణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) తయిం
 పడేయుచున్నది.
 తాయయత్. సం. శత్ర. తయింపజేయుచున్న.
 తాయ్యమాణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) తయిం
 పడేయుబడుచున్నది.
 తొరకము. సం. విణ. (అ. రికా. అ.) గ. స్రవించు
 నది. ౨. నశించునది. వి. అ. పుం. గ. పసరు మొగ్గ.
 ౩. (పక్షులు మత్స్యములు చున్న గుహనిని వేసెడి)
 బుట్ట.
 తొరకుడు. సం. వి. అ. పుం. తొరకము (=బట్ట
 కు పెట్టుకారము) ఉపయోగించువాడు-చాక
 లవాడు. (వాచ.)
 తొరణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. స్రవించజే
 యునది. ౨. నశించజేయునది. వి. అ. న. గ. మ
 ద్యాదులు బట్టిబట్టితియుట. ౩. స్రవించజేయుట.
 ౩. నశించజేయుట. ర. గర్హణము, నింద. (వై. ని.)
 తొరము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. స్రవించునది,
 కాటునది. (వాచ.) ౨. తిక్తలవణరసమిశ్రణము
 చేతఁ గలిగినరసము గలది. వి. అ. పుం. గ. తొర
 ణము, కాటుట. ౩. బూడిద. ౩. బెల్లము, గుడ
 ము. ర. గాజు, ఒకవిధమగుచున్న. ౪. సరికా
 తొరము, సజ్జాకారము. ౬. యవతొరము. ౭. తి
 క్తలవణరసమిశ్రణముచేతఁ గలిగినరసము. (శే.
 ని.) ౮. ఉప్పు. (మే. ని.) ౯. కారము, కలుపు.
 (త్రిరాత్రము భయోరథశ్శయ్యా బ్రహ్మచర్యం
 తొరలవణసర్వసం చ-ఆపస్తంబస్మాత్రము.) గం.
 టంకణము, వెలిగారము. గం. తిదలవణము. (వాచ.)

తొరయత్. సం. శత్ర. గ. స్రవించజేయుచున్న.
 ౨. నశించజేయుచున్న.
 తొరాచ్చము. సం. వి. అ. న. సామద్రలవణము,
 సముద్రపుటుప్పు.
 తొరిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆకలి.
 తొరితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. ఉప్పుతుండి
 యావిరిపూపమునఁ దీయఁబడినది. ౨. స్రవించ
 జేయుబడినది. ౩. నశించజేయుబడినది. ర. ఆ
 వాదగ్రస్తము, మోపఁబడిననింద కలది.
 తొరొదము. సం. వి. అ. పుం. ఉప్పుసముద్రము.
 తొర్యమాణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. స్ర
 వించజేయఁబడుచున్నది. ౨. నశించజేయఁబడు
 చున్నది.
 తొళకుడు. సం. విణ. (అ. రికా. అ.) కడుగువా
 డు; పుద్ధి చేయువాడు.
 తొళన. సం. వి. అ. స్త్రీ. కడుగుట; పుద్ధి చేయుట.
 తొళనము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కడుగునది. (అ.
 ఈ. అ.) పుద్ధి చేయుటకు సాధన మైనది. వి. అ.
 న. కడుగుట. పుం. యూపవిశేషము. (వై. ని.)
 తొళనీయము. సం. తొళనీయకవ్యము.
 తొళము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కడుగునది; పుద్ధి
 చేయునది.
 తొళయత్. సం. శత్ర. కడుగుచున్న; పుద్ధిచేయు
 చున్న.
 తొళయమానము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కడుగు
 చున్నది; పుద్ధిచేయుచున్నది.
 తొళయిత. సం. విణ. (బు. స్త్రీ. బు.) తొళకుడు.
 తొళయితవ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కడు
 గఁ దగినది; పుద్ధిచేయఁ దగినది.
 తొళితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కడుగుబడిన
 ది; పుద్ధిచేయఁబడినది.

తాళ్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కడుగు
బడుచున్నది; శుద్ధిచేయబడుచున్నది.

తాళ్యము. సం=తాళయితవ్యము.

క్షీ

క్షీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. త్తయము నొం
దినది, నశించినది. ౧. హింసించబడినది. వి. ఆ.
స. గ. నాశము. ౨. హింస.

క్షీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. భూమి, నేల. ౧. ఉనికి
కట్టు, ఇల్లు. ౩. నాశము. ౪. ప్రళయము. ౫. త్త
యము, తగ్గుదల.

క్షీతిధరము. సం. వి. ఆ. పుం. పద్మతమ, నేలతా
లపు.

క్షీతివతి. సం. వి. ఇ. పుం. రాజు, నేలతీడు.

క్షీతివృద్ధాసము. సం. వి. ఆ. పుం. సారంగము,
నేలమారె.

క్షీద్రము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. తెవులు. ౧. ప
క్షాదులకొమ్మ (వాచ)

క్షీద్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నూర్పుడు. (వాచ)

క్షీప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. క్షేపణము, చిమ్ముట, విసరి
వైచుట.

క్షీపకుడు. సం. విణ. (అ. పకా. అ.) గ. చిమ్ము
వాడు, విసరువాడు. ౧. నిరాకరించువాడు.
వి. ఆ. పుం. విలుకాడు.

క్షీపణపు. సం. వి. ఉ. పుం. గాడ్పు.

క్షీపణ్యపు. సం. విణ. (ఉ) గ. మంచినరిశము గల
ది. ౧. వ్యాపించునది, నెఱయునది. వి. ఉ. పుం.
గ. శరీరము, మేను. ౨. పసంతర్దువు. ౩. మంచి
పరిమళము.

క్షీసత్. సం=క్షీప్యత్.

క్షీప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. త్రోయబడి
నది; విసరివై పడబడినది. ౧. విడువబడినది. ౩. అల
త్యము నేయబడినది, తిరస్కరించబడినది. ౪.
ఉంచబడినది. ౫. కలగినది, వ్యాకులము. (మన
స్సు)

క్షీప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. త్రోయుట; విసరివైచు
ట. ౧. నిరాకరించుట. ౩. (గూఢార్థములు) బహు
లపజుచుట.

క్షీపుషువు. సం. విణ. (ఉ) గ. త్రోయువాడు; విసరి
వైచువాడు. ౧. తిరస్కరించువాడు, నిరాక
రించువాడు.

క్షీప్యత్. సం. క. త్ర. గ. చిమ్ముచున్న, త్రోసివేయు
చున్న. ౧. నిరసించుచున్న. ౩. (కాలమును) కడ
పుచున్న. ౪. కదల్చుచున్న.

క్షీప్యమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. చిమ్మ
బడుచున్నది, త్రోసివేయబడుచున్నది. ౧. నిరసిం
చబడుచున్నది. ౩. కడపబడుచున్నది. (కాల
ము) ౪. కదల్చబడుచున్నది.

క్షీప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వేగవంతము, ప
డిగలది. వి. ఆ. ప. గ. ముహూర్తమునందు ప
డునైదవపాలు. ౧. బొటన వ్రేలికిని చూపుడు వ్రేలి
కిని వడిమిభాగము. క్రి. విణ. ఆ. ప. క్షిప్రము.

క్షీప్తశ్లేసము. సం. వి. ఆ. పుం. భారద్వాజప
క్షీ, ఏత్రంత.

క్షీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. త్తయము, తగ్గుదల. ౧.
ధర్తవ్యశక్తిక్రమము.

క్షీ

క్షీణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. తఱిగినది. ౧.
కృశించినది, పన్నగిరినది. ౩. కఠించినది. ౪. అల్ప
ము, కొంచెమైనది.

శ్రీనివాసి. సం. వి. న్. పుం-పాదుపదీనముండ్ల

లో నివసించునది-పావురము.

శ్రీనించు. సం. అ. శ్రీ. గ. తఱుగు. అ. కృశించు.

సన్నగిల్లు. 3. నశించు.

శ్రీనిబుడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) మద్యామలచే మ

త్తు నొందినవాడు, మత్తిల్లినవాడు.

శ్రీరకంతుడు. సం. వి. (అ. అ. ఈ. అ.) పాలు

కంఠమునఁ గలవాడు. వి. అ. పుం. పాలుత్రాపు

చసిబిడ్డడు.

శ్రీరగ్రహి. సం. వి. న్. పుం. ఇంద్రనీలమణి శే

దము.

క. పారం బగునీలము గో, శ్రీరములం దివంగ నది

యుఁ గృష్ణము నై నక, శ్రీరగ్రహి యనంబ

డు, నారతోత్తమము చాల్చ నమరుల కమ

రుక. రత్న. ౬౭.

శ్రీరద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. గ. పాలుగలచె

ట్టు. అ. అశ్వత్థము, రావి.

శ్రీరధాత్రి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. పాలిచ్చువాది.

శ్రీరసీరన్యాయము. సం = శ్రీరోదకన్యాయము.

(చూ. న్యాయము.)

శ్రీరసీరము. సం. వి. అ. న. గ. శ్రీరసీరములనము

దాయము. అ-శ్రీరసీరములవలె కలియునది-గా

ఘాలింగనము, బిగికాగిలి.

శ్రీరపాణ(న)ము. సం. వి. అ. న. పాలుత్రాపుట.

(కల్ప)

శ్రీరపాణి(ని). సం. వి. ఈ. శ్రీ. పాలుత్రాగడిపా

త్రము. (కల్ప)

శ్రీరపాణుడు. సం. వి. అ. పుం. ఉశీవరదేశస్థుఁ

డు. (ఈదేశస్థులు తమచు పాలు త్రాగుదురు.)

శ్రీరము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. దుగ్ధము, పాలు.

అ. చెట్టు మొదలగువానినుండి కాలుతెల్లనిద్రవ

ము. 3. నీరు. (శ్రీ. ని.)

శ్రీరమోరట. సం. వి. అ. శ్రీ. చేకొనవఱి.

శ్రీరవికృతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. గ. కూర్చిక, పాలు

ఱుగుడు. అ. జాన్ను.

శ్రీరవిదారి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. నల్లనేలనప్పుడు.

(కల్ప)

శ్రీరవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. గ. పాలు గలచెట్టు.

అ. స్యగ్రోధము, మత్తి. 3. ఉదుంబరము, అత్తి

ర. అశ్వత్థము, రావి. గ. మఘాకము, ఇచ్చి.

శ్రీరశరము. సం. వి. అ. పుం. ఆము, పాలవిఱు

గుడు, కూకు.

శ్రీరశుక్ల. సం. వి. అ. శ్రీ. శ్రీరవిదా. (కల్ప)

శ్రీరాద్ధి. సం. వి. ఇ. పుం. పాలసముద్రము.

శ్రీరావి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. దుగ్ధిక, చిఱుపాలి.

శ్రీరాశము. సం. వి. (అ. అ. అ.) పాలు త్రాగునది

వి. అ. పుం-పాలును నీరును కలిసి యుండునపుడు

పాలు విభజించి త్రాగునది-హంస.

శ్రీరాహ్వము. సం. వి. అ. పుం. సరశవృక్షము.

శ్రీరి. సం. వి. (న్. టి. న్.) పాలు గలది.

శ్రీరిక. సం. వి. అ. శ్రీ. గ. పాలచెట్టు. అ. పాలతో

వండినవంటకము, పరమాన్నము.

శ్రీరిణి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. పీతదుగ్ధి. అ. వరాహ

క్రాంతి. 3. దుగ్ధి. (కల్ప)

శ్రీరేయి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. పాలు బియ్యమును చక్కె

రయును కలిపి చేసినవంటకము, పరమాన్నము.

శ్రీరోదకన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. న్యాయ

ములలోనొకటి. (చూ. న్యాయము.)

శ్రీరోదము. సం. వి. అ. పుం. పాలసముద్రము.

శ్రీ

శ్రీనిదల్. సం. శ. శ్ర. పాడిచేయుచున్న.

తూండానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పాడినేయ
చున్నది.

తూణ్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. పాడినేయ
బడినది; నలగఁగొట్టఁబడినది. ౧. నలగినది. (మా
ర్గము, మొ.) ౩. అభ్యస్తము, అలవాటుపడినది.

తూణ్ణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్యతప్నఁడు,
(కాస్త్రాదులందు) నిరూపితప్రజ్ఞఁడు.

తూరము. సం. వి. అ. న. తుమ్మ.

తూతాభిజననము. సం. వి. అ. పుం. - గాటు చే తు
మ్ములు కలిగించునది-వల్లవ 1.

తూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తుమ్మ.

తూత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. పాడినేయుట. ధ. స్త్రీ. బు
భుక్ష, ఆకలి. త్. స్త్రీ. తుమ్మ.

తూద్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పాడిచే
యఁబడుచున్నది.

తూద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ఈగ. ౧. తేనెటీగ.
౩. అంగహీన యగుచున్నది. ర. వేళ్య. ౫. జగడ
మాడుస్త్రీ, గయా? ౬. చాంగేరి, పులిచింత 1.
౭. వాఁతుకు 1. ౮. అడవిగొడుగు 1.

తూద్రకము. సం. వి. అ. పుం. బాణవిశేషము, కు
ప్పెళిల.

తూ. అదైవం పంచవింశత్యా తూద్రకాణాం స
మాచిన్తో. సం. భార. భిష్ట. (శ. ర.)

తూ. సాత్యకిః పంచవింశత్యా తూద్రకాణాం స
మార్పయత్. సం. భార. త్రో. (శ. ర.)

తూద్రకులిశము. సం. వి. అ. పుం. వైక్రంతమణి

తూద్రఘంటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిఱుగంట; గజ్జె.

తూద్రచందనము. సం. వి. అ. న. రక్తచందనము,
ఎఱ్ఱచందనము 1.

తూద్రదంశిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిన్నయడవియొగ

తూద్రమూలకము. సం. వి. అ. న. పిన్నముల్లంగి 1.

తూద్రశంఖము. సం. వి. అ. పుం. నర్మగుల్ల.

తూద్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిన్నజోతీగ.

తూమ్మఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. నీచుఁడు,
అధముఁడు. ౧. క్రూరుఁడు, హింసించువాఁడు. ౩.
దరిద్రుఁడు, బీదవాఁడు. ర. కృపణుఁడు, లోభి.

తూధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆకలి.

తూధాభిజననము. సం. వి. అ. పుం. - ఆకలి పుట్టిం
చునది-వల్లవ 1.

తూధిలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆకలిగొన్నది.

తూధునము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక మేల్గు
జాలి.

తూధ్యత్. సం. శత్ర. ఆకొనుచున్న, ఆకలిగొను
చున్న.

తూవము. సం. వి. అ. పుం. కుటుంబకొమ్ములును ఊడ
లును గలచెట్టు.

తూబ్ధము. సం. విణ. తూభిరము. వి. అ. పుం. గ. క
వ్యము. ౧. ఒకానొకరతిబంధము. (కల్ప)

తూభము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలతపెట్టునది,
క్షోభపెట్టునది.

తూభిరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కలగినది,
వ్యాకులము. ౧. భయపడినది.

తూభౌత్. సం. శత్ర. తూభ మొందుచున్న.

తూభ్యత్. సం. తూభౌత్.

తూభ్యమాణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తూభ
పెట్టఁబడుచున్నవాఁడు.

తూమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. నీలిచెట్టు. ౧. ఆకసి,
అగినె 1. ౩. శాము, జనము 1.

తూరకము. సం. వి. అ. పుం. గ. గొలిమి 1. ౧. ప
ల్లెడ 1. ౩. జొట్టుగు 1.

తూరకర్తము. సం. వి. వ. న. తే. రము, గొలుగుట.

తూరధానము. సం. వి. అ. న. మంగలపాది.

తూరప్రము. సం. వి. అ. పుం. గ. గుట్టపులాడము

వరె అర్థచంద్రాకార మగుఅలుగు గలబాణము,

అర్థచంద్ర బాణము. ౨. కొడవలి, లలితము.

తూరభాండము. సం=తూరధానము.

తూరమర్ది. సం. వి. వ. పుం. నాపితుడు, మంగలి.

తూరము. సం. వి. అ. పుం. గ. మంగలకత్తి. ౨. గొరి

జ, డెక్క. ౩. బాణము ర. గొలిమిడి ౧. ౫. ప

ల్లెరు ౧.

తూరముండి. సం=తూరమర్ది.

తూరి. సం. వి. వ. పుం. మంగలి. ఈ. స్త్రీ. గ. క

త్తి, సురియ; చూరకత్తి. ౨. మంగలకత్తి.

తూరిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ. కత్తి; చూరకత్తి. ౨.

మంగలకత్తి.

తూరిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మంగలది.

తూల్లకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. అల్పము, స్వ

ల్పము. ౨. నీచము. ౩. పామరము, మూఢము. ర.

చిన్నది, కనిష్ఠము. ౫. పేద, వి. అ. పుం. నత్తగుల్ల.

తే

తే. సం. విణ. (బు. శ్రీ. బు.)=తేయకము.

తే. త్రకరుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) తే. త్రా

జీవుడు, పాలమువలనజీవించువాడు.

తే. త్రకృత్తు. సం. విణ. (త్) =తే. త్రకరుడు.

తే. త్రజుడు. సం. వి. అ. పుం. ద్వాదశపుత్రులలో

నొకడు, భర్తయనజ్ఞు చేత భార్యకు మజ్జియొకని

వలన బట్టినవాడు.

తే. త్రజ్ఞుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నేర్పు. వి. అ

పుం. గ. జీవుడు. ౨. పరమాత్మ. ౩. నేద్యకా

డు. ర. పలుకఁగై రవమూర్తి, ఒక చేవతామూర్తి.

తే. త్రపాలుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) =తే. త్ర

మును పాలించువాడు-గ. పాలముకావరి. ౨. పు

ణ్యతే. త్రమును కాచువాడు. (తైరవుడు, మా

ధవుడు, మొ.)

తే. త్రఫలము. సం. వి. అ. న. (గణిత) తే. త్రము

యొక్క చదరపుకొలత.

తే. త్రము. సం. వి. అ. న. గ. పరిమిడి. ౨. సేల. ౩.

స్థానము, ఉనికిపట్టు. ర. పుణ్యస్థలము, యాత్రా

స్థానము. ౫. పెండ్లాము. ౬. యోని, భగము. ౭.

శరీరము. ౮. ఆకాశము. ౯. గృహము. ౧౦. (గణిత)

త్రికోణము చతుష్కోణము మున్నగుచోభారూప

ము. ౧౧. (జ్యోతి) రాశి. ౧౨. బృందము, సమానా

ము. ౧౩. నక్షత్రము. (కే. ని.) ౧౪. పట్టనము.

(వై. ని)

తే. త్రాజీవి. సం. విణ. (వ. నీ. వ.) =తే. త్రాజీవుడు.

తే. త్రాజీవుడు. సం. వి. అ. పుం. పాలమువలన బ్ర

తుకువాడు, నేద్యకాడు.

తే. త్రి. సం. విణ. (వ. నీ. వ.) తే. త్రము కల

వాడు. వి. వ. పుం. గ. నేద్యకాడు. ౨. పెనిమిటి.

౩. జీవుడు. ర. పరమాత్మ.

తే. త్రికుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వి. అ. పుం=

తే. త్రి.

తే. త్రియుము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. తే. త్ర

మునకు సంబంధించినది. ౨. మడియందు బట్టితీసి

వేయఁదగినది. (కలుపు.) ౩-చేహంతరమున కుదు

ర్పఁ దగినది-కుదుర్పు రానిది. (రోగము, మొ.)

తే. త్రియుడు. సం. వి. అ. పుం. పరదారరతుఁ

డు, పరశ్రీసత్తుడు.

తే. వకము. సం. విణ. (అ. పి. అ. అ.) గ. వ్రోయ

నది, వైచునది; వివరునది, ఐవ్యునది. ౨. కడబ్బు

నది. ౩. దూఱునది. ర. నిరసించునది. ౫. రుక్మీ

ప్రము, నదుమఁ జొప్పించఁబడినది. (వాక్యము,

గ్రంథశాగము, మొ.) ౬. (గణిత) సంకలనీయ
సంఖ్యావిశేషము.

శ్లో. భావో హరః క్షేచకాచువవర్త్య కేనా
ప్యాదా సంభవే క్షుప్తకార్థమ్. (లీలావతి.)

క్షేపణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. చిహ్నునది,
ప్రోయనది. ౨. కదల్చునది. ౩. నిరసించునది. (అ.
ఈ. అ.) క్షేచకాచువవర్త్య మైనది. వి. ఆ. న. ౧. ప్రో
యట, వైచుట; విసరుట, యువుట. ౨. (కాల
ము) కడపుట, జరుపుట. ౩. నిరసించుట. ౪.
దూఱుట.

క్షేపణి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ౧. తెడ్డు. ౨. చేచ
వల. ౩. ఒడివల.

క్షేపణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. చిహ్న
దగినది, ప్రోయదగినది. ౨. కదల్చుదగినది. ౩. జరు
పదగినది. (కాలము.) ౪. నిరసించదగినది. వి. ఆ.
న. భిండిపాలము, విడిచిపాలుగుదియ.

క్షేపము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. చిహ్నుట, ప్రోయట;
ఏయట. ౨. (కనుబొమ, మొ. వానిని) కదల్చు
ట, అల్లార్చుట. ౩. ప్రేరించుట. ౪. గర్వము, కా
వరము. ౫. మీఱుట, ఉల్లంఘించుట. ౬. విలం
బము. ౭. దూఱుట. నిరసనము, అనాదరము. ౮.
రేపనము, పూత. ౧౦. పూలగుత్తి. (త్రి. ని.)

క్షేపిమము. సం. వి. న్. పుం. మిక్కిలివడి. (దూ.
క్షేపిమ.)

క్షేపిమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్షిప్రతమము,
మిగుల వడి గలది.

క్షేపీయము. సం. విణ. (స్. యస్. స్.) క్షిప్రతర
ము, ఒకచానికంటె ఎక్కువవడి గలది.

క్షేప్త. సం. విణ. (ఋ. స్త్రీ. ఋ.) ౧. ప్రోయనది,
వైచునది; విసరునది, యువునది. ౨. కదల్చునది.
౩. దూఱునది. ౪. నిరసించునది.

క్షేప్తవ్యము. సం. విణ=క్షేచకీయము.

క్షేప్తవ్యము. సం. విణ=క్షేచకీయము.

క్షేమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దుర్గ, పార్వతి.

క్షేమంకరుడు. విణ. (అ. ఆ. అ.)=క్షేమకరు
డు.

క్షేమకరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్షేమము
చేయువాడు.

క్షేమకారి. సం. విణ. (న్. ణీ. న్.) క్షేమము కలి
గించువాడు. వి. న్. పుం. గరుత్మంతుడు. (బ్రా)
అ. క్షేమకారి దీర్ఘః జలరేణి యనుకూల, మారు
తంబు వీచె... అని. ర. ౩౬ (ఈయర్థము సం
స్కృతనిఘంటువులలో లేదు.)

క్షేమకారుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.)=క్షేమ
కరుడు.

క్షేమకృత్తు. సం. విణ. (త్) క్షేమము చేయువాడు.

క్షేమతండులములు. సం. వి. ఆ. పుం. బ. స్రయాణ
కాలమందు వట్టిచేతులతో, బోక యింటినుండి
కొలదిగాఁ గట్టికొనిపోయెడివియ్యము.

క్షీ...కాలిక్షేమతండులములు. ఆము. ౨. ౯౩.

క్షేమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. క్షేమమును
కూర్చునది. ౨. క్షేమము గలది. వి. ఆ. పుం. న.
౧. కుశలము. ౨. కలిగినది రక్షించుకొనుట. (లే
నిది సంపాదించుట యోగము అనఁబడును.) ౩.
మోక్షము. ౪. చోర మనుగంధద్రవ్యము.

క్షేమ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కుశలయోగ్య
ము, సేమమునకు తగినది.

క్షే

క్షేణ్యము. సం. వి. ఆ. న. క్షీణత్వము, క్షీణ మగుట.

క్షేత్రజము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) క్షేత్రజ్ఞసం
బంధ మైనది. వి. ఆ. న. ఆత్మస్వరూపజ్ఞానము.

త్రైము. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) త్రై సుబంధ
మైనది. వి. అ. న. గ. త్రైము. అ. త్రైముల
సమూహము.

త్రైము. సం. వి. అ. న. త్రైము, క్షుభ్ర,
త్వర.

త్రైయము. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) త్రైయతో
సంస్కరింపబడినది, పాలతో పండబడినది.

క్షో

క్షోడము. సం. వి. అ. పుం. గ. అలానము, ఏనుఁ
గున కట్టుకంటము. (కల్ప). అ. ధామర్థము, అప
డ 1. (వై. ని.)

క్షోణి. సం. వి. ఇ. ఈ. త్రీ. గ. భూమి, నేల. అ.
(గడిత) ఒకటి అనుసంఖ్య. 3. మాంజి, మంజత్వ
ణముతో నల్లన బ్రహ్మచారి మొలకాడు.

క్షోత్త. సం. వి. (బు. త్రీ. బు.) పిండిచేయువా
డు; పాడిచేయువాడు. వి. బు. పుం. రో. కలి. మొ.

క్షోత్త వ్యము. సం. వి. (అ. అ. అ.) పాడిచేయ
దగినది; పిండిచేయదగినది.

క్షోదకము. సం. వి. (అ. ది. కా. అ.) పాడిచేయు
నది; పిండిచేయునది.

క్షోదక్షుము. సం. వి. (అ. అ. అ.) గ. పాడి
నేయుటకు దగినది; పిండిచేయదగినది. అ. నూ
త్తపరీక్షణమునకు తగినది.

క్షోదనీయము. సం=క్షోత్తవ్యము.

క్షోదము. సం. వి. అ. పుం. గ. పాడినేయుట; పిం
డిచేయుట. అ. పాడి; పిండి.

క్షోదితము. సం. వి. (అ. అ. అ.) పాడినేయబ
డినది; పిండిచేయబడినది. వి. అ. న. పాడి;
పిండి.

క్షోదిమము. సం. వి. న. పుం. త్పద్ర, నూత్న
త్వము. (రూ. త్పద్ర.)

క్షోదిష్ఠము. సం. వి. (అ. అ. అ.) త్పద్రమ
ము, మిక్కిలి త్పద్రము.

క్షోదీయము. సం. వి. (న. య. నీ. న.) త్పద్ర
తరము.

క్షోద్యము. సం=క్షోత్తవ్యము.

క్షోధకుడు. సం. వి. (అ. ది. కా. అ.) అక్షోన్న
వాడు.

క్షోద్ధ. సం. వి. (బు. త్రీ. బు.)=క్షోధకుడు.

క్షోభకుడు. సం. వి. (అ. ది. కా. అ.) గ. త్పద్ర
పెట్టువాడు, అ. త్పద్రపడువాడు.

క్షోభణము. సం. వి. (అ. అ. అ.) గ. త్పద్రపె
ట్టునది. అ. త్పద్రపడునది. (అ. ఈ. అ.) త్పద్ర
మునకు సాధన మైనది. వి. అ. న. కలచుట, వ్యా
కులపెట్టుట. పుం. మత్త భునిపంచబాణములలో
నొకటి.

క్షోభణీయము. సం=క్షోభయితవ్యము.

క్షోభమాణుడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) త్పద్ర
భించుచున్నవాడు.

క్షోభము. సం. వి. అ. పుం. గ. చలనము, కదలుట;
కదలిక. అ. వ్యాకులత, కలర. 3. కదలుట, కే
పుట.

క్షో. జ్వలతి చలి రేంధనోన్నిర్విప్రకృతః పన్నగః
ఫణాం కురుతే, ప్రాయస్త్వం మహిమానం
క్షోభాత్ప్రతిపద్యతే జంతుః. కాకుం. ౬. 3 గ.

క్షోభయత్. సం. క. త్ర. త్పద్రపెట్టుచున్న.

క్షోభయమాణము. సం. వి. (అ. అ. అ.) త్పద్ర
భపెట్టుచున్నది.

క్షోభయిత. సం. వి. (బు. త్రీ. బు.) త్పద్ర
పెట్టువాడు.

క్షోభయితవ్యము. సం. వి. (అ. అ. అ.) త్పద్ర
పెట్ట దగినది.

క్షోభించు. సం. అ. క్రి. కలఃతపడు (క.ర.)

క్షోభిత. సం. విణ (ఋ. శ్రీ. ఋ.) క్షోభపడు
వాడు.

క్షోభితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కలఃతపెట్టబడినది.

క్షోభ్యము. సం=క్షోభయితవ్యము.

క్షౌ

క్షౌద్రజము. సం. వి. అ. న-తేనెవలనబుట్టినది-
మైనము.

క్షౌద్రము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. త్షుద్రునకు
సంబంధించినది. ౨. తేనెటీగలకు సంబంధించి
నది. వి. అ. పుం. చంపకము, సంఘెంగి. న. గ.
అల్పత్వము. ౩. నీచత్వము. ౩. తేనె. ర. నీరు. ౪.
ధూళి, పాంసువు.

క్షౌద్రమేహము. సం. వి. అ. పుం. మధుమేహ
మయిగము.

క్షౌద్రేయము. సం. వి. అ. న. సిక్ధకము, మైనము.
(రా. ని.)

క్షౌమము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) అగినెసంబంధ
మైనది (బట్ట.) వి. అ. పుం. న. గ. పట్టువస్త్రము.
౨. మేడ మున్నగువానిమీదిగది. న. నాగచీర.

క్షౌరము. సం. వి. అ. న. ముండనము, వచనము.

క్షౌరి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. మంగలకత్తి.

క్షౌరికుడు. సం. వి. అ. పుం. మంగలి.

క్షృ

క్షృతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) వాడిచేయబడి
నది, సానబెట్టబడినది.

క్షృ

క్షృ. సం. వి. అ. శ్రీ. గ. శేల. ౨. (గణిత.) ఒకటి
యొకసంఖ్య.

క్షృజము. సం. వి. అ. పుం. చెట్టు.

క్షృజాడు. సం. వి. అ. పుం-భూపుత్రుడు-గ. నర
కాసురుడు. ౨. అంగారకుడు.

క్షృతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కంపించినది, వ
ణకైనది.

క్షృపితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కంపించజేయ
బడినది, వణకించబడినది.

క్షృశ్రుత్తు. సం. వి. త్. పుం. గ. కొండ. ౨. రాజా.

క్షృయిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) కంపించు
వాడు, వణకువాడు.

క్ష్యే

క్ష్యేంకము. సం. వి. అ. పుం. ఎఱ్ఱని మొగము గల
కోతి. (వై. ని.)

క్ష్యేణ్ణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. జిడ్డుగలది.
౨. ముక్తము, విడువబడినది.

క్ష్యే

క్ష్యేడ. సం. వి. అ. శ్రీ. గ. సింహనాదము, యుద్ధ
మందు వీరునిపెడబొబ్బ. ౨. వెనుకసలాక, వెను
రుగసిక.

క్ష్యేడనము. సం. వి. అ. న. సింహనాదము, యుద్ధ
వీరునిపెడబొబ్బ.

క్ష్యేడము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. కుటిలము,
వంకరైనది. ౨. దురాసదము, సాందరానిది. వి. అ.
న. గ. ఆపడపువ్వు, చేదురీతిపూపు. ౨. ఎఱ్ఱబి
ల్లడుకాయ. పుం. గ. ధ్వని, మ్రోత. ౩. విషము.
౩. ఒకానొకకర్ణగోగము. (మే. ని.)

క్ష్యేడితము. సం=క్ష్యేడనము.

క్ష్యేశ. సం. వి. అ. శ్రీ. గ. క్రిడ. (కల్ప) ౨. సిం
హనాదము, యుద్ధవీరునిపెడబొబ్బ.

తేజోము. సం. వి. ఆ. పుం. విషము.

తేజో. సం. వి. ఈ. స్త్రీ=తేజో.

తేజోక. సం=తేజో.

తేజోలితము. సం. వి. ఆ. వ=తేజో.

ఖ

ఖ. సం. ఒకానొకయత్తరము. వి. ఆ. పుం. సూర్యుడు. న. గ. ఆకాశము. ౨. స్వర్గము. ౩. ఇంద్రియము. ౪. తేజోము, పాలము. ౫. నక్షత్రము. ౬ (తేజోగ) భిందువు, బొట్టు. ౭. సుఖము. ౮. జ్ఞానము. ౯. బ్రహ్మము. ౧౦. (గణిత) కూనము, సున్న. (మే. ని.) ౧౧. పట్టనము. ౧౨. ఛిద్రము, కన్నము. ౧౩. గృహము, ఇల్లు. (కే. ని.) ౧౪. లగ్నమునకు పడియవరాశి. (కల్ప) ౧౫. ఆర్థకము. (రా. ని.)

(‘ఆకాశము’ అనునర్థమున దక్క మిగిలినయర్థములందుఁ దెలుఁగున వ్యస్త ప్రయోగము గనఁబడదు.)

ఉ. ఖంబు గడే కవుకా క్రుతిసుఖంబు గడే నుడి పట్టిదీమయూ, ఖంబు గడే కచంబు విశిఖంబు గడే నిడువాలఁజాపు శం, ఖంబు గడే గళంబు...రుక్తి. ౫. ౬౦.

ఖంకరము. సం. వి. ఆ. పుం. ముండురులు. (కల్ప)

ఖంగు=కంగు. వి. గ. గంట మ్రోగుట తుపాకి ప్రేలుట మున్నగువానియం దగుధ్వనికి అనుకరణము. (దీనిని ప్రేడితరూపము. ‘ఖంగుఖంగు’) గీ. ఘంట ఖంగుని మ్రోయ...హంస. ౨. ౪౮.

వ...పెట్టుఁగ్రోవులనరుసలఖంగుపెత్తీల్ ధీమిరింగుక తీర్థమోర్థాంసుఖుణ్ణిల్... థాంథంకరణ శబ్దంబు లబ్ధంబులగర్జితంబులఁ దర్జించి...ప్రబంధ. ౭౮౮.

ఉ. కచ్చవరాజుపెన్నెముక ఖంగునఁ జాకని గట్టు లేదు...రాజు. ౩. ౧౩౨.

గీ. కంచు గీసినతెలుఁగున ఖంగు రసఁగఁ, తేడియ

లు గూడి ధవళముల్ పాడుచుండ. తమ. ౩. ౯౦.

సీ. ఒండొంటిఁ గొట్టుచో ఖండాలు ఖంగుఖంగునఁ దాఁకి పెనుమిఁబుఁగులులు గ్రక్క. క. ౪. ౮. ౬౬.

సీ. ఎప్పుడు చూచిన నెడపక ఖంగుఖంగు గనున మృతులులనుచోస్సనంబు. పరమ. ౫. ౪౦. ఉ. రా. ౪. ౫౦. వరాహ. ౯. ౧౪౭.

ఖంగుఖంగు. వి. ఆయుధము మున్నగుకఠినవదార్థము లొకదానితో నొకటి తాఁకినపుడు కలుగు ధ్వనికి అనుకరణము.

ఉ. త్నా...వాద్యసూషభిషణంబుగా, నిబ్బరంపుటార్పటికొ జనించెనంత నెల్లచో, దబ్బుడు బ్బుఖంగుఖంగునంగునంగు మధ్య నుచో. క. ౪. ౮. ౧౦౯.

ఖంగురింగు. వి. చిన్న పిరంగులధ్వనికి అనుకరణము. వ... పిరంగులధింధిములు జలురుజంగులఖంగురింగులు గుంటిక్రోవులదబ్బుడుబ్బులు... ప్రబంధ. ౭౮౮.

ఖంజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఛందోవిశేషము.

ఖంజఘేటము. సం. వి. ఆ. పుం. ఖంజరీటము, కాటుకపిట్ట.

ఖంజఘేటము. సం=ఖంజఘేటము. (త్రి. ని.)

ఖంజన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సర్పపీ, ఖంజనాకారస్త్రీచక్రీవిశేషము. (వాచ. కల్ప.)

ఖంజనము. సం. వి. ఆ. పుం. కాటుకపిట్ట.

ఖంజనిక. సం=ఖంజన.

ఖంజపాదము. సం. వి. ఆ. పుం. కాల్క్రీడావిశేషము, గంజనగాలు.

ఖంజము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఒకకాలు తుంటియైనది, ఏకపాదవికలమైనది.

ంజరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాద్యవిశేషము. (ఈవద
మీక్రిందియదానారణమనమాత్రమే కాన్విం
చుచున్నది.)

స్త్రీ. కాహళదుందుభిఖంజరీమర్దక శ్లేషరవంబులు
జోరుకలగ. భాను. ర. ౬ర.

ంజరీట(క)ము. సం. వి. ఆ. పుం. కాటుకపిట్ట.

ఖండ. సం. వి. ఆ. పుం. గంభీరానాదివిధిప్రతిపాద
కగ్రంథము. (ఇదిదర్బాదులలో చేర్చబడును.)

ఉ... శ్రేణులఁ దవ్వవట్టుదుకొ, ఖండల ముష్టి వి
ప్రక గని నవ్వుదు వెండి ప్రయోక్తలకొ...
ఆము. ౬. ౬౭.

ఖండకథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిన్నకథ.

ఖండకరము. సం. వి. ఆ. పుం. రక్తాశువు, ఎఱ్ఱదుం
చ, తియ్యగెనును.

ఖండకావ్యము. సం. వి. ఆ. న. చిన్నకావ్యము,
మహాకావ్యలక్షణములన్నియు లేనికావ్యము.

ఖండ. ఖండకావ్యం భవేత్కావ్యవైకదేశానుసారి
చ. యథా మేఘదూతాది. సా. ద. ౬. ౩౨౯.

ఖండకాశువు. సం. వి. ఉ. న. రక్తాశువు, ఎఱ్ఱదుం
చ.

ఖండకుడు. సం. వి. (ఆ. డికా. ఆ) ఖండించు
వాడు. వి. ఆ. పుం. గోళ్లు లేనివాడు.

ఖండజము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకదినముచక్కెర.

ఖండధార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ - ఒకదళమునందే వా
డికలది-కత్తెర.

ఖండనము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ) - ఖండించునది -

గ. క్రొంచునది. ౨. విఱుచునది. ౩. (వాదాదుల
ను) నిరాకరించునది. ర. వాళము నేయునది. (ఆ.
ఈ. ఆ.) ఖండనసాధన మైనది. వి. ఆ. న. గ. శ్లే
డించుట. ౨. విఱుచుట. ౩. కణచుట, కొఱుచుట.

(ఉదా: అధశోష్ఠఖండనము.) ర. యుక్తులచే (వా

దము మొదలగువానిని) నిరాకరించుట. ౫. భం
గము, విచ్ఛిత్తి. ౬. ఒకానొకగ్రంథము, వితం
దాగ్రంథము. (ఇందు సర్వమతములును ఖండిం
చబడును.)

ఖండనీయము. సం. ఖండికవ్యము.

ఖండవరశువు. సం. ఖండవర్ణపు.

ఖండవర్ణపు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. దంతములు వి
ఱిగినవీనుఁగు. ౨. రాహువు. ౩. సున్నముపూయు
వాడు. ర. ఖండామలక మనెడుమందు. ౫. చ
రశురాముడు. ౬. శివుడు. (మే. వి.) ౭. గం
డగొడ్డలి.

ఖండప్రళయము. సం. వి. ఆ. పుం. చిన్నప్రళ
యము, స్వర్ణమునకుఁ గాక భూమ్యాదిలోకము
లకు మాత్రము కలుగు ప్రళయము.

ఖండమానము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ) ఖండించు
చున్నది.

ఖండము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. ఖండించునది.
౨. ఖండించబడినది. ౩. కొఱచడినది, తక్కువ
పడినది, అసంపూర్ణము. (విల్వము) వి. ఆ. పుం. న.
గ. అర్థము, సగము. ౨. భాగము, ఏకదేశము; తు
నుక, ముక్క. పుం. గ. పులకండము, కండచ
క్కెర. ౨. రత్నదోషము. న. గ. ఒకజాతిఉప్పు.
౨. ఒకజాతిచెఱుగు. (విల్వము)

ఖండమోదకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకజాతిచ
క్కెర.

ఖండయల్. సం. కత్తె. ఖండించుచున్న.

ఖండయమానము. సం. ఖండమానము.

ఖండయిత. సం. ఖండిత. వి. గ.

ఖండయితవ్యము. సం. ఖండితవ్యము.

ఖండలవణము. సం. వి. ఆ. న. ఒకజాతిఉప్పు.

ఖండవికారము. సం. వి. ఆ. పుం. చక్కెర.

ఖండశర్కర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కండచక్కర, పు
లకండము.

ఖండనరులు. మి. వి. బ. సప్తవిశేషము.

సీ. బాణీలు చెఱుగులు సామంతవిధులును గావు
లు దసిరీలు ఖండనరులు. ధనా. 3. 3౮.

ఖండా. వి. (చి. ని. శ. ర. సం. కరండః.) పెద్దకత్తి.

క... కడు నుద్దండతరచండమలియై, ఖండా యొ
జుడున్నెచెచి కర మెత్తుటయుక. శుక. గ.
౧౨౦.

ఉ. లేజిగురాకునిద్రపుగలీబున నుందినతమ్మి శ్రేమ
ఖండా జలిపించి మారుడు... దళా. ౭.
౨౧౧.

సీ. ఒండొంటిఁ గొట్టుచో ఖండాలు ఖంగు ఖం
గునఁ దాఁకి పెనుమిఁగులులు గ్రక్క.
కళా. ౮. ౬౬.

ఖండాధము. సం. వి. ఆ. న. గ. చెదరినమల్పు. ౨.
దంతక్షరవిశేషము. (మే. ని)

ఖండించు. సం. స. శ్రీ. గ. ఖండములు చేయు.

కా. చండ్రోధ మెలర్చఁ జండిక వెర నృప్తాస్త్ర
వర్షంబున, స్థండించె న్దమజాస్త్రశస్త్రములు
... మార్క. ౬. ౯౦.

౨. (వాదాదికము) నిరాకరించు.

ఖండిక. వి. గ. చిన్న పల్లె. (శ. ర. ఇది శ్రీనాథునిచే
సంస్కృతపదముగా ప్రయోగింపబడినది)

సీ... గ్రామఖండిక... ఖిమ. ౫. ౮౦.

౨. చున్న లేకుండ గుత్తకిచ్చిన భూఖండము. (ప్రా)

ఖండికము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కలాయము, బటాని
గింజ. ౨. కక్షము, చంక.

ఖండిత. సం. వి. గ. (బు. శ్రీ. బు) ఖండించువాడు.

వి. ఆ. స్త్రీ. గ. నాయకుడు రాత్రి మఱియొక
దానియింటికిఁ బోయి సంభోగచిహ్నములతో
రాగాఁ జూచి కోపము నొందిననాయిక. (ఇది
ఎనమఁడు నాయికలలో నొకతే.

ఖో. పార్వతి ప్రియో యస్యా అన్యసంభో
గచిహ్నితః, సా ఖండితేతి కథితా ధీరీ
ర్వాకమాయితా. సా. ద. 3. ౭౫.

ఖండితము. సం. వి. గ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఖండింపబడి
నది-౧. నలకఁబడినది; విఱువఁబడినది. ౨. పోఁ
గొట్టఁబడినది, నశించఁజేయఁబడినది. 3. (యుక్తు
లచే) నిరాకరింపఁబడినది. (వాచము)

ఖండితవ్యము. సం. వి. గ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఖండింపఁద
గినది.

ఖండిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ-నవఖండములు గలది -
భూమి.

ఖండీ. వి. (హిం. ఖండీ) పుట్టి. (శ. ర.)

ఖండీరము. సం. వి. ఆ. పుం. పీతముద్దము, పచ్చ
పెసలు.

ఖండ్యమానము. సం. వి. గ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఖండిం
పఁబడుచున్నది.

ఖండ్యము. సం=ఖండితవ్యము.

ఖండిక=ఖండిక.

(చున్న లేకుండ గుత్తకిచ్చిన భూఖండము.)

క. ఏనాటి యగ్రహారమె, మానాటికి మాన్య
మాయె మాపని దీరక, మినాట ఖండి కా
యెను, నానాటికిఁ దీసికట్టు నాగంభట్టా.
(చాటుపు)

ఖిక్ఖటము. సం. వి. గ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కఠిన మైనది,
గట్టిది. (విల్యము.)

ఖిగమనము. సం. వి. గ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఆకాశగమ
నము గలది, ఆకాశమునఁ బోవునది. వి. ఆ. న.
ఆకాశగమనము. పుం. గ. పక్షి. ౨. బాణము.

ఖిగము. సం=ఖిగము.

ఖిగము. సం. వి. గ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఆకాశమునఁ పో
వునది. వి. ఆ. పుం. గ. పక్షి. ౨. గాలి. 3. నూ
ర్యాదిగ్రహము. క. బాణము.

భగవద్, సం. వి. ఆ. పుం. గ. సూర్యుడు. ౨. వే
లుపు, దేవత.

భగోళము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆకాశగోళము.

భగోళవిద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ-ఆకాశగోళమును
గుఱించి తెలుపువిద్య-శాస్త్రవిద్య.

భగ్గడము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒక జాతితృణము.

భవకుడు. సం. విణ. (ఆ. చికా. ఆ.) భవించు
వాడు.

భవనము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) భవించుటకు సా
ధన మైనది. వి. ఆ. న. భవించుట.

భవనీయము. సం=భవితవ్యము.

భవమనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చంద్రుడు. (త్రి. ని.)

భవరము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) ఆకాశమందు
సంచరించునది. వి. ఆ. పుం. గ. పక్షి. ౨. మబ్బు.

3. గాలి. ౪. సూర్యాదిగ్రహము. ౫. పాదరసము.

భవసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. రాక్షసస్త్రీ. ౨. దు
ర్గ. 3. భేదముద్ర, యోగశాస్త్రప్రసిద్ధమగు
ముద్రావిశేషము.

భవరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. సూర్యుడు. ౨.
వేలుపు. (గంధర్వుడు, విద్యాధరుడు, మొ.) 3.
రాక్షసుడు.

భవించు. సం=భవించు.

వ...బంగరుపువల్లసంబులపై జెల్లు భవించిన
నానావిధ సూక్ష్మరత్నప్రభావతలంబులతో
డం జొకళింపుచు నిండ్రాయుధంబులతోడం
దోడుచూపుచు గంగాతరంగంబులతెఱంగు
దాల్చువారుపంబులు... ఉ. హరి. ౪. ౨౧౩.

భవిక్కు=కవిక్కు. వి. గ. చిలుకలు మొదలగునవి
కొలుకుటయం దగుధ్వనికి అనుకరణము. (ఆమ్రే
డితరూపము 'భవిభవిక్కు')

ఉ. జలిదిలి అక్కలార్చుచు భవిక్కున ముక్కు
నఁ బక్కదాడినా, ఫలయుగళంబు నొక్కునా

కలాలకుకంబురకంబుఁ జూచి నా, బలిమి
నడల్పుచు స్విరులబంతి నెలంతుక చాచి నే
నె...కృ. శకుం. ౨. 33.

౨. కుమ్మటయం దగుధ్వనికి అనుకరణము.

ఉ. శేరంగ రాదు వర్షిగిలిగింతలు వెట్టంగ రాదు
చెక్కులం, శీరంగ రాదు గుబ్బలు భదిక్కు
నఁ గ్రమ్మంగ రాదు... హంస. గ. ౯౪.

3. బాదాము నాటుటయం దగుధ్వని కనుకర
ణము.

ఉ ... ఆ, పొప్పటినికా భదిక్కురని పూములుకు
ల్లది నాట నేసి నీ, నాటకకాలబోట్లవరణం
బులఁ జూగిలి మొక్కఁ జేసెదక. పార్వ.
౨ ౧౩౧.

నీ. భవిభవి క్కుంచని... మల్లుపు. గ. ౫౯.

భవిత. సం. విణ. (బు. స్త్రీ. బు.)=భవకుడు.

భవితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. చెక్కఁబడి
నది, పాడుగఁబడినది, తాపఁబడినది. ౨. సంయు
క్తము, కూడినది. 3. వ్యావృత్తము.

భవితవ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) భవించఁ దగి
నది.

భవించుచు. సం. న. స్త్రీ. చెక్కు, పాడుగు, తాను.

క. భవించినవజ్రంబుల, రుచులను బొలుపారు
నీవిరులు బెరయంగక. భార. ఉద్యో. ౪.
౧౨3.

భవత్. సం. శత్రు. భవించుచున్న.

భవ్యమానము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) భవించఁ
బడుచున్నది.

భజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కవ్యము. ౨. వ్రేళ్లు చాచి
నచేయి. 3. కవిత్వము. ౪. చిలుకుట్టు భావం
ముట. ౫. వంశము. ౬. యోగము.

ఖజకము. సం. వి. ఆ. పుం. కవ్యము.

ఖజవము. సం. వి. ఆ. న. నెయ్యి.

ఖజము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కవ్యము. ౨. చిలుకు
ట, ముఖించుట. ౩. త్రెడ్డు, దర్శి.

ఖజాక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. త్రెడ్డు, గరిఁటె. ౨. ఆ
సతి, అంకుటాలు.

ఖజాకము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. వక్షి. ౨. వైకాఖ
ము, చల్లకవ్యము. న. గ. ఆకాశము. ౨. శరీరము.

ఖజోనా. వి. (హిం. ఖజానా) ధనాగారము.

మ. తరువుల్ పాలనసేయుచుండునెడలఁ ధర్మ
ప్రకారమునుం, దరమై వర్వఁగ నచ్చటచ్చ
ట జమీన్ దారుల్ దివాజాన కొన్నరులై
ప్రస్తుర సీమ లెల్ల ఖరదాబాదాను గావింపు
చున్, సరకారధము దస్తుసేయుఁడు ఖజానా
నింపుఁ డింపాండఁగన్. రంగా. గ. గరగ.

ఖజిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. త్రెడ్డు, గరిఁటె; మిల్లి.

ఖజ్యోతి. సం. వి. న్. పుం=ఖన్యోతము. (కల్ప)

ఖటకటాహకము. సం. వి. ఆ. పుం-ఉమియపా
త్రము-తప్తపడిగము.

ఖటకము. సం. వి. ఆ. పుం. పిడికిలి.

ఖటకాముఖము. సం. వి. ఆ. పుం. చూపుడువ్రేలి
కొన నడిమివ్రేలికిని నడుమ నన్న బాగముయొక్క
పిడిని బొట్టనవ్రేలితోను ఉంగరపువ్రేలితోను వి
గియఁబట్టునట్టిహస్తవిన్యాసవిశేషము.

ఖో. జ్యోత్స్విబద్ధఖటకాముఖపాణిచ్యుత, ప్రేంఖ
న్నఖాంకుచయనంపరితోంబికాయా, త్యాం
పాతు...కటాక్షి. అమరుకము. గ. (వాద-
'కటకాముఖ' పాశాంతరము.)

ఖటకుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఖటకుఁడు, పెండ్లి
సంధానములు చేయువాఁడు. (విల్యము)

ఖటక్కిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చక్షుద్వారము, చుక్క-
నుండుద్వారము, దిడ్డివాకిలి. (విల్యము)

ఖటము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ) కఠినము. వి. ఆ.
పుం. గ. శ్లేష్మము, తెనుక. ౨. అంధకూచము, పా
డునూము. ౩. ఆయుధవిశేషము. ౪. టంకము,
ఉలి. ౫. నాఁగలి. ౬. పచ్చిక, గడ్డి. ౭. కాఠిన్య
ము.

ఖటి. సం=ఖటిని. (వై. ని.) వి. ఇ. పుం. పాడె, శ
వవాహనము. (త్రి. ని.)

ఖటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. బలవము, నుద్దముక్క.
౨. కర్ణరంధ్రము. ౩. వీరణము, అపురుగడ్డి.

ఖటికము. సం. వి. ఆ. పుం. ముష్టి, పిడికిలి.

ఖటిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బలవము, నుద్దముక్క, క
ఠిని. (రా. ని.)

ఖట్ట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఖట్ట, మంచము. (కల్ప)

ఖట్టాశము. సం=ఖట్టాశము.

ఖట్టానము. సం. వి. ఆ. పుం. గంధమార్జాలము, పు
నుఁగుపిల్లి.

ఖట్టి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. పాడె, శవవాహనము.

ఖట్టిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. తుద్రఖట్ట, చిన్న
మంచము. ౨. గడ్డ. ౩. శవవాహనము, పాడె.
(కల్ప)

ఖట్టికుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. వేటకాఁడు; పిట్టల
వేటకాఁడు.

ఖట్టేరకుఁడు. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ) ఖర్వుఁడు, పా
ట్టివాఁడు.

ఖట్ట్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. వర్ణకము, మంచము.
౨. (వైద్య) ఖట్ట్యకారము గల ప్రణబంధము. ౩.
కోలకించి, కంబళిచిక్కుడు.

ఖట్వాంగధరుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుఁడు.

ఖట్వాంగము. సం. వి. ఆ. పుం. శత్రునియాముధవి
శేషము.

ఖట్వాంగి. సం. వి. క. పుం. శత్రుడు.

ఖట్వాపుతుడు. సం. ఖట్వాహుడు.

ఖట్వారూఢుడు. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.)-మంచ

మెక్కినవాడు - గ. జాల్తుడు, దుర్విసితుడు.

౨. మూఢుడు.

ఖట్విక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మంచము; చిన్న మంచము.

ఖడి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బలవము, సుద్దముక్క.

ఖడిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = ఖడి.

ఖడుపు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాడె, శవవాహనము.

ఖడ్గకోశము. సం. వి. ఆ. పుం. కత్తియొ.

ఖడ్గధేనువు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. మారకత్తి, చిన్న

కత్తి. ౨. ఆడుఖడ్గము.

ఖడ్గవక్త్రము. సం. వి. ఆ. న. కత్తివాదర. పుం. వర

కమందలియొక చెట్టు, అసివక్త్రము. (దీనియాకులు
కత్తులవలె నుండును.)

ఖడ్గపిఠానము. సం. వి. ఆ. న. కత్తియొ. (హలా.
వి.)

ఖడ్గపుత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అసిపుత్రి, మారకత్తి,
చిన్నకత్తి.

ఖడ్గఫలము. సం. వి. ఆ. న. కత్తివాదర.

ఖడ్గబంధము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకజాతిచిత్రకవి
శ్రవణంధము. (దీనియందు శబ్దములు ఖడ్గరూపము
గా ఏర్పడుచుండును.)

ఖడ్గము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కత్తి. ౨. ఒకానొక
మృగము. ౩. ఖడ్గమృగముకొమ్మ. న. ఇనుము.

ఖడ్గరీటము. సం. వి. ఆ. పుం. కేడెము, డాలు.

ఖడ్గరీటుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అసిధారావ్రత
ము పూనినవాడు.

ఖడ్గాహ్వయము. సం. వి. ఆ. పుం. ఖడ్గమృగము.

ఖడ్గి. సం. వి. (క. పి. క) కత్తి గలవాడు.

వి. క. పుం. ఖడ్గమృగము.

ఖడ్గికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఖడ్గహరి, కత్తి

చేతఁ బట్టువాడు. ౨. కటికవాడు.

ఖడ్గీకము. సం. వి. ఆ. న. కొడవలి.

ఖణి. వి. మ్రాగుటయందుగుడ్డనిశి అనుకరణము.

(ఆప్రేషితరూపము. 'ఖణిఖణి')

ద్వి. నడి మీట ఖణిఖణి వాగును గిరుల, బెడఁ
గుఁ గైకొనుచుగిరిగవన్నుఁగవల... మొఱుఁ
గుఁబోలులు సంక్రమించి యంతంత. ఆ.
మ. క. గ. ౨౬౮ పా. ౧౦ చం.

ఖణిల్లు(లు). వి. (చూ. ఖణిలుఖణిలు). ఎద్ద

అంత వేయుట ఖడ్గాదులు విలుగుట మున్నగు
వనియందుగుడ్డనిశి అనుకరణము. (ఆప్రేషిత
రూపములు-ఖణిల్ ఖణిల్లు, ఖణిఖణిల్లు.)

సీ. అలవోకవలె ఖణి ల్లని అంత వైచిన కోదనీ
కుహరంబు భేదిలంగ. భాగ. ౧౦ ఈ. ౮౦౩.

ద్వి. వన ఖణి ల్లని అంత వేసి కుప్పించు, బసవ
రాయని నెక్కి...ద్వి. హరిశ్చ. ఈ. ౨౯౩౬

సీ. అడిదంబు జరిపించి మెడమీద వైచిన నది
ఖణి ల్లనుచు రెండయ్యె నపుడు. దళా. క.
౧౭౩.

ఈ. ఆటవి నేర్పువో వగలయందముఁ జందముఁ
జానఁ బూని కో, లాటము వేయుకైవడిని
లాలితదృక్తరశ్రుభావకుఁ, పాటిగ బోఁ
గువెంబడిని బార్వయలం జరియించ వస్త్ర
ముల్, పాటిగ నేయునప్పలకట్టున బెట్టు
ఖణిల్లని ల్లనక. హంస. ౨. ౧౩.

గీ. మినమిసల్గుంకుమపురేఖ మించు లొల్క,
ఖణిఖణి ల్లని మెట్టియె ల్గుడు రక్షింపు.
హంస. గ. ౩౩౦.

ఖణిలు=ఖణిలు.

(తుపాకులు ప్రేలుటయందగుదవనికి అనుకరణము)

ప్రబంధ. 2౮౮.

జ: ఖణిలుఖణిలు.

ఖణిలుఖణిలు. వి. (ఖణిలు+ఖణిలు) ఎద్దు అంకె

వేయుట మొదలగువానియందు దగుదవనికి అనుకరణము.

ఉ. ఫణిపతిహారభావభవభస్మసుధాకరభూషితా
లికే, తుణధవళ ప్రభాకలిత సానుచరదవ్యవ
భాధిపుక ఖణిల్, ఖణిలున అంకవేయ క
ఋగక సమకూడదు చూడ నన్నగా, గణి
తరుచి ప్రసారము జగత్త్రయగాహక మై వెలుం
గగక. కాళ. ర. ౧౫౩.

ఖతమాలము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పాగ. ౨. మబ్బు.

ఖత్తు. వి. (హిం. ఖత్తు.) ౧. రీతి. ౨. ఉత్తరము. (శ. ర)

ఖదల్. సం. శత్రు. ౧. తినుచున్న. ౨. హింసించు
చున్న.

ఖదికలు. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౨. లాజలు, పేలాలు.

ఖదిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ) ౧. భక్షించువాడు.
౨. హింసించువాడు.

ఖదిర. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. లజ్జాలుపు, అత్త పత్తి 1.

౨. ముడుగుడుదామర 1.

ఖదిరవత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సోకుడుముడుగు,
లజ్జాలుపు, అత్త పత్తి 1.

ఖదిరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గాయత్రి, చంద్ర 1.

౨. ఒకజాతిలేలు. (శే. ని-దీనివిమచునకు చికిత్స
లేదు.)

ఖదిరసారము. సం. వి. అ. పుం. కాంచు, కవిరి.

ఖదిరుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఇంద్రుడు. ౨.

చంద్రుడు.

ఖద్ది. వి. (క. కద్ది=కోరిక?-కిటిలు) బలము

స్వగర్. ఖద్దిక్ కెందాడు; మ్రాకుల్ కవుణిటి
కొలడుల్ కత్తి నొక్కొక్క గారక్. మను
చ. ర. ౮. (గర్దక్ = గర్దక్-అని వ్రా.
వ్యా-ప్రయోగాంతరము లేదు)

ఖద్యోతనుడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుడు.

ఖద్యోతము. సం. వి. అ. పుం. మిడుగులులు
రుగు.

ఖద్యోతుడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుడు.

ఖధూపము. సం. వి. అ. పుం. పయి కెగురవే
సెడిబాణసంయ.

ఖనకము. సం. వి. అ. పుం. ఎలుక.

ఖనకుడు. సం. విణ. (అ. నికా. అ) ౧. శ్రవ్య

డువాడు. ౨. భూమివిత్తజ్ఞుడు, భూమియం
లి పాతులు నిధులు కనిపెట్టువాడు. (శే. ని)-వి.
అ. పుం. ౧. కన్నపువొంగ. ౨. క్షత్రియస్త్రీయం
దు మాగధునివలన బుట్టినవాడు. (శే. ని)

ఖనల్. సం. శత్రు. త్రవ్యుచున్న.

ఖననము. సం. వి. అ. న. గ. త్రవ్యుట. ౨. పూడ్చు
ట, పాతిపెట్టుట.

ఖననీయము. సం=ఖనితవ్యము.

ఖనమానము. సం. విణ. (అ. అ. అ) త్రవ్యచ
న్నది.

ఖని. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ రత్నములు పుట్టేదవో
టు, గని.

ఖనిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ)=ఖనకుడు. విణ.

ఖనితవ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ) త్రవ్య దగి
నది.

ఖనిత్రకము. సం=ఖనిత్రము.

ఖనిత్రము. సం. వి. అ. న. గ. గడ్డపాతం. ౨. గుడ్డలి.

న్యమానము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ) త్రవ్యబ
డుచున్నది.

వరాగము. సం. వి. ఆ. పుం. చీకటి.

పుటుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అన్నము ఆకులో
జెట్టుకొనక చేతఁ జెట్టుకొని భుజించువ్రతము
గలవాడు. (నై. ని.)

పురము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ) అలసము, సోమరి
యైనది. వి. ఆ. పుం. గ. పూగపట్టము, పోక
పట్ట. ౨. పోకచెట్టు. ౩. పూనిబంక. ౪. భద్ర
మున్నము. ౫. బాలము, కురువేరు. ౬. గంధర్వ
నగరము. (ఇది ఆకాశమునఁ గనబడినపుడు అకు
భము కలుగును.) ౭. చైత్యపురభేదము. న. గ. ఘ
టము, కుండ. (హేమ. ని.) ౮. పోకకాయ.
(శే. ని.)

పుపుష్పము. సం. వి. ఆ. న. ఆకాశపుష్పము. (శశ
విషాదాదులవలె నిది అసంభవమస్తుప్తనకు ఉపమా
నముగా గ్రహించబడును.)

ఇట్లే: ఖకునుము, మొ.

పుభము. సం. వి. ఆ. న. గ్రహము. (విల్యము)

పుర. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రభవామలలో ఒకానొక
సంవత్సరము. ఆ. స్త్రీ. దావరడంగి.

పురకరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చందాంపుపు, నూ
ర్యుడు

పురకుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. గాడిదలకొట్టము.
౨. వాడి గలకత్తులుండువోలు, క్షౌరకాల.

పురకోణము. సం. వి. ఆ. పుం. తిత్తిరిపక్షి, తీతు
పుపీట్ట.

పురణానుడు. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ) వాడియై
నముక్కుగలవాడు, గద్దముక్కువాడు.

పురదళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మేడి.

పురదూషణము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉచ్చైర్త.

పురనాళము. సం. వి. ఆ. న. కాలై నకాండ గలది-
తామర, కద్దము.

పురపాత్రము. సం. వి. ఆ. న. ఇనుపపాత్రము.

పురపాదాధ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. నెలగ.

పురపుష్ప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాయింటి.

పురపుష్పము. సం. వి. ఆ. పుం. మరునము.

పురప్రియము. సం. వి. ఆ. పుం. కణినస్తుపులయం
దిప్తము గలది-పావురము. (ఇది జాలు తినుట ను
ప్రసిద్ధము.)

పురమండరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాడియైనయెన్నులు
గలది-ఉత్తరము.

పురము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ) గ. గట్టిది, పరుసనిది,
బిరుసైనది. ౨. వాడిమి గలది. ౩. వేడిమి గలది,
వేండ్రమయినది; తీక్ష్ణము, చుటుకు గలది. ౪.
క్రూరమయినది. వి. ఆ. పుం. గ. గాడిద; వేసడము,
కంచరగాడిద. ౨. కంకపక్షి, రాబందు. ౩. కాకి.
౪. కుర్రపక్షి. న. గ. వేడిమి. ౨. వాడిమి.

పురాబు. వి. (హిం. పురాబ్) చెడ్డవాడు.

సీ...పురాబు కూళ బంచెలవారి ముందటిపాపా
లముద్ద ధగిడి. హంస. ౫. గంగి.

పురాబ్రాంకురకము. సం. వి. ఆ. పుం. మేఘములు
తీవ్రముగా ఉడిమినపుడు పుట్టునది-చైత్యార్థ
మణి.

పురాలికము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. మంగలపాడి. ౨.
ఇనుపబాణము. ౩. తలఁపి, తలగడ.

పురాలికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మంగలి.

పురాశ్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఓముము.

పురింధముడు. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ) = ఖరింధ
యుడు. (ఆ. ని.)

పురింధయుడు. సం. వి. (అ. ఈ. ఆ) గాడిద
పాలు త్రాగువాడు.

ఖరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాడి చేసిన ఒకానొక క

స్తూరి.

ఖరీము. వి. (హిం. ఖరీద్.) వెల. (శ. ర.)

ఖరీచ్చము. సం. వి. ఆ. పుం. ఖరము, మగగా
డివ. (కాశికావృత్తి. ఓ. ఆ. ౧౪౪.)

ఖరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకరక్కముడు.

ఖరువు. సం. విణ. (ఉ.) ౧. దురాచారుడు, నిష్ఠ
ధ్వకార్యముల జేయువాడు. ౨. తెల్లనిది. ౩. క్రూ
రము. ౪. తీక్షణము. వి. ఉ. స్త్రీ. భర్తను వరించు
కన్య. పుం. ౧. దర్పము. ౨. మన్నుడు. ౩. ఈ
శ్వరుడు. ౪. గుఱ్ఱము, హుము. ౫. దంతము,
చులు. ౬. నరుడు, పురుషుడు. ౭. (సంగీ) గీత
భేదము. ౮. నారి, స్త్రీ. ౯. తెలుపు.

ఖర్చు. వి. (హిం. ఖర్చ) వ్యయము. (శ. ర, వా)

ఖర్జునము. సం. వి. ఆ. న. గోకుట.

ఖర్జిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొలుసుకొంగము, ఉపవం
శకొంగము.

ఖర్జురము. సం. వి. ఆ. న. రజతము, వెంకి.

ఖర్జువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ౧. తీటు. ౨. చిట్టిడు ౩.
౩. ఒకానొకపురుగు.

ఖర్జూరకము. సం. వి. ఆ. పుం. వృక్షము, తేలు.
(విల్యము)

ఖర్జూరము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఖర్జూరపు చెట్టు.
౨. తేలు. న. ౧. వెండి. ౨. ఖర్జూరపువండు. ౩.
హరిదళము. ౪. ఖలము. (మే. ని.)

ఖర్జూరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఈతలి. (చూ. ఆం. భా.
౨. ౭౯.)

ఖర్బరము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. విచ్చ మెత్తడు
చిప్ప. ౨. కలపు. ౩. కుండపెండు. న. పాలకు
త్తము.

ఖర్పరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పొరుగుత్తము.

ఖర్పరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కొంగ. ౨. మో
సకాడు, వందకుడు

ఖర్బుజము. సం. వి. ఆ. న. కరబూజా, ఫలభేద
ము. (కల్ప, విల్యము)

ఖర్వటము. సం. వి. ఆ. పుం. న. ౧. ఒక ప్రక్క
గ్రామమును నొక ప్రక్క నగరమును గలదిగాను
వదిలిరిసమాశ్రయము గలదిగాను నుండుగ్రామభే
దము. ౨. చతుశ్శత గ్రామముస్థలము. (కల్ప)

ఖర్వము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ౧. పొట్టి. ౨.
అధము. వి. ఆ. పుం. న. ౧. సంఖ్యావిశేషము.
(౧౦, ౧౦౦, ౧౦౦౦, ౧౦౦౦.) పుం. కు జేరునిపుల
లో నొకటి.

ఖలకము. సం. వి. ఆ. పుం. కుండ. (వాచ)

ఖలతి. సం. విణ. (ఇ. ఇ, ఈ. ఇ) బుద్ధతలాడు.

ఖలతికము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొకకొండ.

ఖలపువు. సం. విణ. (ఉ. ఉ. ఉ.) కళ్ల మూపు
వాడు.

ఖలము. సం. వి. ఆ. న. ౧. నేల, భూమి. ౨. నోటు.

౩. తక్రవిశేషము. ౪. కల్పము, చమురు మన్న
గునవి తీసివేసిన తెలికపిండి, మొ. పుం. ౧. ధుత్తూ
రము, ఉ. మైత్త. ౨. తమాలము ౩. వెదురు. ౪.
క. కల్పము. ౫. యావము. పుం. న. కల్లము. (కే. ని)

ఖలమూర్తి. సం. వి. ఇ. పుం. పాదరసము.

ఖలి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. నూనె మొలకలవనియ
డుగునుడి, కల్పము.

ఖ్లో. స్థాల్యాం నైహార్యమయ్యాం పవతి తిలఖ
లీం చాందనైరింధనామైః. సం. భర్తృ. నీతి.
౯౭.

ఖలినము. సం. ఖలినము. (కల్ప)

ఖలిని, సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కళ్లములసమూహము.

౨. ఖలులసమూహము. ౩. తాలమాలికి. (కల్ప)

ఖలీకారము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఆపకారము. ౨.

బాధించుట, నొప్పించుట. ౩. పరిభవించుట, ఆ నాదరము చేయుట. ౪. భర్తృవము, దెదరించుట.

ఖలీకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ=ఖలీకారము.

ఖలీనము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గుఱ్ఱపుకల్లము.

ఖలుడు, సం. వి. ఇ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. ఆధముడు.

౨. కూరుడు, దుర్జనుడు. ౩. నీచుడు. వి. ఆ. పుం. నూర్మడు.

ఖిలూ(భూ)రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. శస్త్రాభ్యాసము, గరిడీ.

చు...మంటికి, సారల రధీసుఁ డీ కమలబుద్ధి ఖిలూరికఁ దక్కు వజ్రహో, పరిభువనీకృతాన్యనర పాలకులప్పరిరాకుమారకుల్. ఆము. ౨. ౩౪.

౨. శస్త్రాభ్యాస ప్రదేశము, గరిడీసాల.

నీ. ఒకయంఘ్ర గగనగంగకు ఖిలూరిక నొక్కయడుగు వేదములకు విడిదిఁ జూప. ప్రబంధ. ౫౫౨.

ఖిల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కళ్లములసమూహము. ౨. ఖలులసమూహము.

ఖిల్లము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. తాతికల్పము. ౨. పల్లము, గొయ్యి. ౩. తోలు. ౪. తోలుతిత్తి. ౫. చాతకము, వానకోయిల. ౬. కాలవ, కయ్య. ౭. వస్త్రవిశేషము.

ఖిల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాలునేతులను పోట్లు గలిగించుకానొకకోగము.

ఖిల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మంగలము, వేపుడుచట్టి.

ఖిల్లిటడు. సం. వి. ఇ. (ఆ. ఆ. ఆ) బట్టలవాడు. (విల్వము)

ఖిల్వాటుడు. సం. వి. ఇ. (ఆ. ఆ. ఆ) ఇంద్రుడు

ము గలవాడు, బట్టలవాడు. (విల్వము)

ఖిలీఫెలి. వి. పీఠము వాయించుటయు దగువ్వని

కనుకరణము.

నీ. ఢేళఢేళపీఠా ఖిలీఫెలి వాయించి... హంస. ౨. ౮౯.

ఖిలీఫెలి. వి. కోడిపుంజులు తన్నుకొనునపుడు గుడ్డని కనుకరణము.

చ...చిక్కెనేనే స్వలిరి మట్టి పోయటంచును ఖిలీఫెలిఁ బుంజులు దన్నులాడఁగఁ. హంస. ౩. ౨౧౬.

ఖిశము. సం. వి. ఆ. పుం. హిందూదేశమునందుత్తరమున నున్నచర్వతముదేశము.

ఖిశయము. సం. వి. ఇ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఆకాశమునందుండునది.

ఖిశీరము. సం. వి. ఆ. పుం. హిందూదేశమున ఉత్తరమునందలియొకానొకదేశము.

ఖిశీరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఖిశీరదేశాధిపతి. ౨. ఖిశీరదేశవాసి.

ఖిశ్వనము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆకాశమునకు పోవరిపంటిది- గాలి.

ఖిష్టము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కోవము. ౨. బలత్కారము.

ఖనతిలము. సం. వి. ఆ. పుం. గనగన ౧.

ఖనము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. తీట, గజ్జ. ౨. ఖశము. ౩. గనగన ౧.

ఖనూది. సం. వి. ఇ. (ఇ)-అడిగినప్రశ్నమును మఱిపించుటకు ఆకాశమును చూపువాడు; సమాధానము చెప్పజేక ఆకాశమును చూచువాడు- ప్రతిభవనవాడు. (ఉదా: వైయాకరణఖనూది= చెడ్డవైయాకరణుడు, వ్యాకరణమును పఠించి పోయినవాడు.)

ఖస్కనము. సం. వి. ఆ. పుం. గసగసక. న. గసగ
సలు.

ఖస్కనరసము. సం. వి. ఆ. పుం. అహి-శేనము, నల్ల
మందు.

ఖస్కటికము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. మార్కకాంత
మణి. ఎ. చంద్రకాంతము, చలువజాయి.

ఖా

ఖాండవప్రస్థము. సం. వి. ఆ. పుం. పాండవులు
హస్తినాపురమునుండి వెడలివతరువాత నివసించిన
చోటు.

క. నెమ్మి జని ఖాండవప్రస్థము నివాసముఁ జేసి
... భార. ఆది. ౮. ౬౭.

ఖాండవము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పులకండము, ప
టిక బెల్లము. ఎ. (మిఠాయి మున్నగు) భక్ష్యప
దార్ధము, తినుబండము. న. ఇంద్రునియొక్క యొ
కానాకవనము. (ఇది కురుక్షేత్రమందలిది. దీనిని
కృష్ణార్జునులసహాయమున అగ్ని దహించె నని
భారతకథ.)

ఖాండవికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పిండివంటలు
చేయువాడు, మిఠాయి మున్నగునవి చేయు
వాడు.

ఖాండికుడు. సం=ఖాండవికుడు.

ఖాచకుడు. సం. విణ. (ఆ. చికా. ఆ.) ఖదిమ
వాడు.

ఖాచ్యము. సం=ఖచితవ్యము.

ఖాజికము. సం. వి. ఆ. పుం. లాజలు, పేలాలు.

ఖాట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శవవాహనము, పాడె.

ఖాటము. సం. వి. ఆ. పుం=ఖాట.

ఖాటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. శవవాహనము, పాడె.

ఎ. అసద్గ్రహము, పెంకెవట్టు. ౩. కిణము, కాయ.
(మే. వి.)

ఖాటిక. సం=ఖాట.

ఖాణము=ఖాణా. వి. (సం. ఖాదనం. హిం. ఖానా.)

అశ్వాదులకుఁ బెట్టెడిములవలు లోనుగాఁ గలభ
క్ష్యము, దాణా.

నీ. బంగాళున అక్కచక్కెరనెత్త మ్మిఠూడు
లఖాణంపుఁదురికి నడుమ. ఉ. హరిశ్చ. ౩.
౧౩౧.

క. ఏడాత్తి నపుడు వెడసిం, గాణిం గొని యలరుఁ
దూపుగమిఁ జక్కెరయే, ఖాణముగాఁ గలి
గినకం, ఖాణపువొర పింజ పింజఁ గాఁడఁగ నే
నెక్. విజ. వి. ౧. ౬౨.

ఖాణా=ఖాణము.

మ... రేగుజ్జాపా, న్నలు పున్నాగము లై వనిక్
జగురుఖాణామేటికిక్ మెచ్చుగాక్. శకాం.
౨. ౧౧౮.

ఖాతకము. సం. వి. ఆ. న. అగడ్త.

ఖాతకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అధమర్ణుడు, అవ్వ
పడినవాడు.

ఖాతభువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ-త్రవ్వటవలన నేర్ప
డినది-అగడ్త.

ఖాతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) త్రవ్వఁబడినది. వి.
ఆ. న. గ. గోయి. ౨. అగడ్త. ౩. పుష్కరిణి, లో
నేలు. ౪. గుహ. ౫. త్రవ్వట.

ఖాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. త్రవ్వట.

ఖాతీరు. వి. లక్ష్యము.

కా. రంగారాయఁడు మామొలజామకుకై రా
శేటికిం జక్కెనా, బంగళాపురగౌతమీత
టనటప్పంపిఠ్ఠధాత్రీశు లె, ల్లం గూర్చిక్
మదనుజ్జఁ జెంది హితలీల న్వచ్చునిష్టాప్తిఁ
జొక్కం గానంజొగొ వెల్ల బిడ్డ మములం
ఖాతీరుకుం దేఁజొగొ. రంగా. ౨. ౮౯.

ఖాత్రము. సం. వి. ఆ. న. గ. గుడ్డలి. ౨. లోనే
లు. ౩. దారము. ౪. అడవి.

భాదకుడు. సం. విణ. (అ. ది.కా. అ) గ. తినువాడు.
అ. తినిపించువాడు. వి. అ. పుం. అవ్వ పుచ్చుకొనువాడు.

భాదత్. సం. శ.శ్ర. తినుచున్న.

భాదలేమోదలే. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తినుడు సం తోషింపుడు అని ప్రేరేచుట. (వాచ)

భాదనము. సం. వి. అ. పుం. చల్లు. న. గ. తినుట.
అ. ఆహారము, తిండి.

భాదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) తినునది. వి. అ. పుం. గ. తినుట. అ. ఆహారము, తిండి.

భాదయిత్ర. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ) తినిపించువాడు.

భాదిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ) తినువాడు.

భాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) తినబడినది.

భాదిరము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) భాదిరవృక్షము నకు సంబంధించినది. వి. అ. పుం. రంగదము, కవిరి, కామ.

భాచుకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) హింసాశీలము, హని చేయునది.

భాద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) తినఁ దగినది. వి. అ. న. మి తాయి మొదలగు తినుబండము.

భానకము. సం=భానకము.

భానకుడు. సం=భానకుడు.

భానము. సం. వి. అ. న. తినుట. (వాచ)

భాని. సం=భాని.

భానికము. సం. వి. అ. పుం. న. గోడకన్నము.

భానిలుడు. సం. వి. అ. పుం. కన్నపుదొంగ.

భానుడు, భాను, భాన. వి. (హిం. భాన్.) గ. కురుష్కప్రభుత్వ.

భా. అమాటో విని భానుఁ డర్థకృత మానత్యాక దీపింపఁగా. రంగా. అ. రూ.

సీ. ఉడుగువి బ్రాంతిఁ దడగాల్లుచడ నిల్చుభానులు డాగఁ జీకటులు చేసె. వసు. గ. ర. ౬.

సీ. అభిభూతభానమల్కావిష్కృతాయశోధ్యాం తసంతతి కాత్ సంతసిల్లి. నరస. అ. అం.

అ. ఇది ఒక తెగతుడుమ్మలపెర్లకుడఁ జేర్చబడును.

క... అమానుభానుసింగంబునకుకొ. యయా. గ. ర. ర.

క. నెరయునమిక్ భాన సింగిణీసుల్తానా. యయా. 3. గ.

గీ. మేలుసిరు లందునట్టి మునుభాన, యెడమఁ డొక నాఁడు నిండుఁ జేరోలగమున. యయా. గ. ౬.

భానోదకము. సం. వి. అ. పుం-త్రాగుట కువయో గించునీరు కలది-కొల్పెర చెట్టు. (శ్రీ. ని)

భాయము. విణ. (హిం. భాయం) స్థిరము, కాళ్వతము. (శ. ర, వా.)

భారము. సం. వి. అ. పుం=భారి.

భారి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. పుట్టి, పరిమాణవి కేషము. (ప్రాతలెక్కలలో పుట్టి యుటకు 'భ' అను గుఱుతుకలదు.)

భారింపచము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) పుట్టి పరిమితి గలవియ్యము మన్నగునవి పం డెడునది. (పాత్రము.)

భారికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ)=భారీకము. వి. అ. న. మహాపాతకము, పెద్ద ఈడె.

భారికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) పుట్టెడువిక్రము విత్తఁ దగినది. (పాలము)

భారీవాపము. సం=భారీకము.

భారీవాపుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) పుట్టెడువిత్తములు చల్లువాడు.

భార్యారము. సం. వి. ఆ. పుం. గాడిదయోండు.

భార్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. త్రేతాయుగము. (విల్వము)

భాలత్యము. సం. వి. ఆ. న. ఇంద్రులబుర్రోగము,
బట్టతల.

భాలీ(లీ). విణ. (హిం. భాలీ) ఉత్తది.

గీ. అట్టివలు కాలకించి దమ్మన్న యనియె, గోట
భాలీయొనర్చుట కేటిసబబు. రంగా. ౨. ౧౪౯.

(వ్యవ) వాడు భాళీస్థలము కొన్నాడు.

ఆయుర్ద్యోగము ఇప్పుడు భాళీగా నున్నది.

భామందు = భావందు. (శ. ర.)

భావందు. వి. (హిం. భావంద్.) వ్రుభువు, నాయ
కుడు, యజమానుడు.

కా... మేల్గడ్డి, భాలీచేసి యభేచ్చ నేగు మని
మిఖావందుకుఁ వ్రాయుమి. రంగా. ౨.
౧౪౮.

మ. ఆధికారంబు నహించి వచ్చిననుబా నామి,
ద భావందవు... రంగా. ౨. ౧౪౯.

భాసా. విణ. (హిం. భాస్) సాంతమైన. (శ. ర.)

భందానము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) భేదపడుచు
న్నది.

భిభి. సం. వి. ఇ. పుం. కిభి, కొంకనక్క.

భిదిరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. చంద్రుడు. ౨.
తపస్వి. ౩. దరిద్రుడు. (కల్ప)

భిద్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) భేదపడు
చున్నది.

భిద్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. దరిద్రుడు.

భిన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) గ. భేదము నొం
ది నది, దుఃఖము నొందినది. ౨. దైవ్యము నొంది
నది.

భిలము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) గ. దున్నది. (నే

ల.) ౨. ఉత్సన్నము, చెడినది. వి. ఆ. న. కేవలము,
మిగిలినది.

భో. అలం ద్భక్తిః ద్రు మైర్దీనైః భిలావాం శివవస్తు
వః. సం. భాగ. ౬. ౪. ౧౬.

భిలీభవించు. సం. ఆ. క్రి. భిలముగు, చెడు.

వ... త్రివర్గనాశంబు నుభయలోకమార్గంబును
భిలీభవించు... కాశీ. ౫. ౨౯౮.

భు

భుంగామాము. సం. వి. ఆ. పుం. నల్లనిగుట్టము.

(కల్ప)

భుడకము. సం. వి. ఆ. పుం. గుల్ఫము, చీలమండ.

భుదా. వి. (హిం. భుదా = స్వయంభువు, దేవుడు.)
దేవుడు.

గీ... రాయలతో, బోరి గెలువ మనకు, పశమె
యైన భుదా యున్న వాడటంచు. కృష్ణ. ౩.
౨౬. రంగా. ౨. ౨౫౨.

భుద్దున. క్రి. విణ. (హిం. భుద్) సాంతముగా.
(శ. ర.)

భురణసుడు. సం. విణ. (-న్ - ఆ. ఆ. ఆ) బుట్టము
కుప్పాడు.

భురప్రము. సం. వి. ఆ. పుం = భురప్రము.

భురము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. గోరిజ. ౨. నఖ మనె
డుగంధద్రవ్యము. ౩. మంగళకత్తి. ౪. మంచపు
కోడు.

భురళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సాము.

భురాకము. సం. వి. ఆ. పుం. పశువు, జంతువు.

భురాలకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఇనుపచాణము, గొ
రక.

భురాలికము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. మంగలపాది.

౨. ఇనుపచాణము. ౩. రలాఃపి.

ర్దనము. సం. వి. ఆ. న. కుర్దనము, క్రిడ, ఆట.
లూసా. హిం. వి. సాఖ్యము, నెత్తుది. (శ. ర.)
బల్లకము. సం. విణ. (ఆ. ల్లి కా. ఆ) ఖుల్లము.
బల్లము. సం. వి. ఆ. పుం. ఘంటాపథము, బాట.
బల్లము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. అల్పము, కుద్ర
ము. ౨. దృప్తము. ౩. నిష్ఠూరము. ౪. దుష్టము.
౫. కనిష్ఠము, చిన్నది. (ఉ దా: ఖుల్లపితామహుఁ
డు. కల్ప)

బుల్లను. వి. (హిం. ఖులన్) వివరము. (శ. ర.)
బుసి. వి. (హిం. ఖుస్) సంతోషము.

మ. ఖుసి మీఱి నురధానిండుఁగొలు వై కూ
ర్చున్నచో...హర. గ. ౨౨.

ఖూ

ఖూబు. అవ్య. (హిం. ఖూబ్) పెబాసు, బరీ.

మ. అవురా వా లెఱి లేట ఖూబు పిఱుఁదొయ్య
రంబు మజ్హరె చ, న్నవత్కుల్...చ బంధ.
రూక.

ఫే

ఫేగమనము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ఆకాశమనఁ
బోవునది. వి. ఆ. న. ఆకాశగమనము. పుం. కా
లకంకవక్షి.

ఫేచరము. సం=ఖచరము.

ఫేచరి. సం=ఖచరి.

ఫేచరుడు. సం=ఖచరుడు.

ఫేటము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. అధము, గర్వ
ము. ౨. వృద్ధిశీలి, వృద్ధిచేత ప్రభువునది. వి. ఆ.
పుం. గ. కుంటకాఁపు లుండెడువల్లె. ౨. కళము.
౩. గ్రహము. (రవ్యాది) ౪. సునందకము, బల
రామునిగద. పుం. న. గ. ఆఫేటము, వేట. ౨. చ

ర్దము. న. గ. గడ్డి. ౨. డాబు.
ఫేటాయించే=కేటాయించే. స. క్రి. (హిం. ఫే
టా) వేటుపటుము. (శ. ర.)
ఫేటి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) గ. పాడుడు, చట్టన
వాసి. ౨. కాముకుడు.

ఫేటించే. స. క్రి. (హిం. ఫేటా) విడిచిపెట్టు.

మ...మీ రాకొట ఫేటింపుఁడ, స్వభము ల్లిప్పినద
ల్లుకల్లుక దగునే పాశ్చాత్యలోకేశ్వరా.
రంగా. ౨. గౌర.

ఫేటితానుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చైతానికుడు,
స్తోత్ర పాఠములతో మేలుకొలుపువాడు.

ఫేదకుడు. సం. విణ. (ఆ. దికా. ఆ) గ. ఫేదవడు
వాడు. ౨. ఫేదపెట్టువాడు.

ఫేదనము. సం. వి. ఆ. న. గ. చైన్యము, విన్నదన
ము. ౨. బడలిక. ౩. బాధ. ౪. దారిద్ర్యము.

ఫేదనీయము. సం=ఫేదయితవ్యము.

ఫేదము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. చైన్యము, విన్నదన
ము. ౨. బడలిక, అలయిక. ౩. బాధ, పీడ. ౪. దా
రిద్ర్యము, లేమిడి. ౫. గోగము.

ఫేదయిత్. సం. శత్రు. ఫేదపెట్టుచున్న.

ఫేదయిత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ) ఫేదపెట్టు
వాడు.

ఫేదయితవ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ఫేదపెట్టు
దగినది.

ఫేదించే. సం. ఆ. క్రి. ఫేదవడు.

వ...అంగదుండు విన్నదనంబు పెంద హనుమం
కుండు ఫేదించ లక్ష్మణుండు వగలం బొగుల
...భా. రా. యు. ౨౩౭ర.

ఫేదిరము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. బాధితము, నొ
ప్పించబడినది. ౨. కలతపెట్టబడినది. ౩. ఫేద
ముగలది.

భేద్యము. సం=భేదయితవ్యము.

భేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) భవనీయము, శ్రవ్య-
దగినది. వి. అ. న. పరిభా, అగడ్త. పుం. నీళ్లు పాలు
టకు విలుగా: గట్టిన అనకట్ట.

భో. నేతుళ్ళ ద్వినిధో జ్ఞేయః భేయో బద్ధ్యస్తతై
వ చ, తోయప్రవర్తనాభేయో బద్ధ్యస్యాత్
నివర్తనాత్. (అని వారదుడు. సం. విజ్ఞా.
ప్రవ. వ్యాఖ్య-శ. ర.)

భేల. సం. వి. అ. స్త్రీ. క్రీడ, ఆట.

భేలనము. సం. వి. అ. న. గ. కదలుట, ఆల్లాడుట.

౧. క్రీడ, ఆట. ౩. క్రీడాసాధనము. (చదరంగ
ము మున్నగు వానియందలికాయ, నెత్త చలక, మొ.)

భేలని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారణము, నెత్త చలక.

భేలము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) గ. క్రీడించునది, ఆ
డునది; విలాసయంత్రము. ౧. చలించునది, ఆల్లా
డునది. వి. అ. పుం. వేలుపు, నెదురుకీ. (కే. ని.)

భేలి. సం. విణ. (ఇ) ఆకాశమున బోవునది. వి. ఇ.
స్త్రీ. క్రీడ, ఆట. పుం. గ. బాణము. ౧. జంతువు.
౩. పక్షి. ర. నూయ్యడు. ౫. గీతము. (విల్యము)

భేల్లహము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లనితోకయ
జాలును గలకపిలవర్ణపుగజ్జము. (మే. ని.)

భేనరము. సం. వి. అ. పుం- ఎగురుదానివలె త్వర
గా బోవునది-కంచరగాడిద.

భై

భై(కై)ది(దీ). వి. (హిం. కైదీ) చెఱలో నుంచ
బడినవాడు. (శ. ర. వా.)

భై(కై)దు. వి. (హిం. కైద్.) చెఱ, కారాగృహ
ము. (శ. ర. వా.)

భైలికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ)-భలకుండలిది.
అనుబంధమున నున్నది.

భో

భోంగామాము. సం. వి. అ. పుం. తెలుపును గోడు
మరంగును గలగుజ్జము. (వై. ని.)

భోటి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. నేర్పుకత్తె, జాగ; మా
యలాడి.

భోడుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) మంటివాడు.
వి. అ. పుం. శని. (వై. ని)

భోరము. సం=భోలము. (కల్ప)

భోలకము. సం. వి. అ. పుం. గ. శిరస్రాణము. ౧.
పుట్ట. ౩. పూగకోశము, పోకగుల్ల. ర. పాకము.
(కల్ప)

భోలము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) మంటిది. (కల్ప)

భోలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కూణము, అమ్మలపాది.

భోల్లుకము. సం. వి. అ. పుం-ఆకాశమున కొఱవి
వలె ఎఱుగా నుండునది-అంగారక గ్రహము.

భ్యా(క్యా)త. సం. విణ. (ఋ. స్త్రీ. ఋ.) చెప్పు
వాడు.

భ్యాతగర్హుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) అవగీ
తుడు, ప్రసిద్ధ మైనదిగ గలవాడు. (వై. ని,
అమరము.)

భ్యా(క్యా)తము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) గ. చె
ప్పబడినది. ౧. ప్రసిద్ధము, వాసి కెక్కినది. ౩.
ఘోషితము, చాటుబడినది. వి. అ. న. గ. చుకట
నము, చాటుట. ౧. చెప్పట.

భ్యా(క్యా)తవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) చెప్ప
దగినది.

భ్యా(క్యా)తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. ప్రసిద్ధి, వాసి.
౧. చెప్పట. ౩. చుకంస, పొగడ్త. ర. (వేదాం
త) జ్ఞానము.

ఖ్యా(క్యా)నము. సం. వి. అ. న. చెప్పట.

ఖ్యా(క్యా)నీయము. సం=ఖ్యాతవ్యము.

ఖ్యావకము. సం. వి. (అ. పికా. అ) గ. తెలుపు
నది, చెప్పనది. ౨. ప్రకాశకము, బయలుదేరుచు
నది.

ఖ్యావనము. సం. వి. అ. న. గ. ప్రకటించుట, తె
లుపుట, బయలుపుచ్చుట. ౨. ప్రసిద్ధిముచేయుట,
ప్రసిద్ధిపజచుట.

ఖ్యే(క్యే)యము. సం=ఖ్యాతవ్యము.

గ

గ. ఉభ. ఒకానొకయక్షరము.

గ. సం. వి. అ. పుం. గ. గంధర్వండు. ౨. విఘ్నే
శ్వరుడు. న. గానము. ఆ. స్త్రీ. గాథ-నానార్థ
రత్నమాల-(దీనికి తెలుగున వ్యస్త ప్రయోగము
లేదు.)

గంగ. వి. పెద్ద. (మా. గంగడోలు.)

జ: గంగడోలు, గంగరావి, గంగరేను.

గంగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. భాగీరథి, హిమవత్సర్వత
మునుండి ప్రవహించుచున్న యొకానొక నది; నది,
నీరు.

గీ. మిన్న యాగౌతమి గంగ వన్నె కెక్కు. రసిక.

౬. ౧౭౩.

౩. ఉదకము, నీరు.

ఉదా: ఈబావిగంగ మంచిది. నేను వానియింట
ఇంత గంగయైనను త్రాగ లేదు. (ప్ర-ఈయర్థము
తెనుగుననే కలదు.)

గంగక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=గంగ.

గంగడోలు. వి. ($\sqrt{\text{గంగ}}$. క. గంగదావల్) గ. గ
ళమక్రిందితోలు, గళకంబళము, ఆవులకును ఏ
డ్లకును పెడక్రింద నేలాడెడి పెద్దతోలు.

క. పెడదబీవులును దోరంపుగంగడోళ్లును నై

వ్రాలువృషభంబులదర్శవికారంబులవలనను...

హరి. పూ. ౫. ౧౮౨.

నీ. శరభులు నాలుగు గోరిజపట్టులు గాంగ నైలిం
వనది గంగడోలు గాంగ. నరస. గ. ౫౩.

౨. పెద్దడోలు.

నీ. సాన్నయఁ బెద్దడోల్చును గంగడోలన...

ఆం. భా. ౩. ౮౭.

గంగనమ్మ. మి. వి. ఒకానొక గ్రామదేవత.

గీ. గొప్పచింబోతుకడుపులఁ గూర్చి నీకు, గావు
వెట్టింతుఁ జెచ్చి యోగంగనమ్మ. నీలా. గ.
౧౧౩.

గంగనురుగులు. మి. వి. బ-గంగలోని నురుగుల

వలె నుండునవి-భక్త్యవిశేషము.

ద్వి. పరుగు లచ్చడములు వడియముల్ గంగ, ను
రుగులు... ప్రభులిం. ర. ౧౫౦పా. ౧౯వం.

గంగమయిల. వి. నలుపు. వి. నల్లనిది. (ప్ర.)

గంగమయిలాపు=నలుపును పనుపును గలసినవర్ణ
ము గలయాపు. (శ. ౬.)

గంగమ్మ. మి. వి. (గంగ + ఆమ్మ) గ. గంగనమ్మ.

(శ. ౮.) ౨. గంగాదేవి.

గీ. విమలడిండీరఖండతండములతోడ, మురువు తీ
వెయు నామోదమును జవంబు, పడువు నొ
ప్పంగ గంగమ్మ నడువవచ్చు. భీమ. ర. ౧౭౫.

గంగరావి. వి. ($\sqrt{\text{గంగ}}$) బ్రహ్మదారువు.

రగడ. రమణ నెనఁగడుగంగరావులను రావులను
...భాను. ౨. ౬౮.

నీ...గంగరావి యంచనఁగను బ్రహ్మదారు...ఆం.

భా. ౨. ౮౨. (దీనిపూవులు పెద్దవిగను పను
పుపచ్చగను ఉండును. ప్ర.)

గంగరేను, గంగరేగు. వి. (బ. గంగరేగులు-

$\sqrt{\text{గంగ}}$) పెద్దకాయలు గలయొకజాతిరేగు.

(దీనిపూవులు పెద్దవిగను పనుపుపచ్చగను ఉం
డును. ప్ర.)

నీ... బావవండును గంగరేనువండ్లు. కాళ. 3. ౬౮.

గీ... కర్కంధువు దనయ్య గంగరే గ, నంగ...
ఆం. భా. ౨. ౪౫.

గంగసిందూరము. మి. వి. బొట్టు పెట్టుకొనుటకు
ఉపయోగించుకొక బాతిసిందూరము. (వా)

గంగాక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = గంగ.

గంగాజలములు. సం. వి. ఆ. న. బ. ధాన్యవిశేష
ము.

నీ. అర్థి. బ్రయాగంబు లాష్టింప నాష్టింపఁగా
నోప మెట్లు గంగాజలంబులు ... కవిజ. ౧.
౧౩.

గంగాద్వారము. సం. వి. ఆ. న-గంగ భూమి కవ
తరించిన ప్రదేశము-హరిద్వారము, మాయాపురి.

గంగాధరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. మిశ్నవాఁక
తాలుపు, శివుడు. ౨. సమద్రుడు. (త్రి. ని.)

గంగాపుత్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. భీష్ముడు.

౨. కుమారస్వామి. ౩. గంగాతీరమున యాత్రికు

లచే స్నానాదిక్రియలు చేయించుబ్రాహ్మణుడు.

౪. ఒకానొకసంక్లిష్ట బాతివాడు.

గంగాళము. వి. (క. గంగాళ. త. కంగళం.) ౧.

మూతివెడలుపు గల పెద్దపాత్రము.

నీ... తతముఖభాండాఖ్య తనయ బాస, పవ్య గం
గాళము... ఆం. భా. ౨. ౨౪౬.

ఉ. వేళమె కోడికూత యగువేళలఁ జర్చి భుజిం
చి బండ్లు గం, గాళము కూడునీరు చతుకార
ముఁ దేవిడియంపుఁజొక్కుతో, మైలమోపు
వీపున నమర్చినతేవురుతాని నెక్కి ప, మూర్తి
గఁ బోవు వాడు... శుక. ౩. ౧౦౩.

౨. భోజనపాత్రము.

గీ. మగనిఁ గూర్చుకు ముతమ నమ్మాయలాడి, వె
డఁదగంగాళమునఁ గూడు గుడిచి రేచి. వేం.
చంచ. ౪. ౪౫౬.

గంగి. వి. సాధు వైవయాత్ర.

ద్వి. మంచిగంసుపాలు మఱుఁగంగఁ గాఁచి.
బస. పు. ౩. ౪౧౩ చం.

విణ. సాధు వైవది; పూజ్యము.

ఉత్సాహ... గంగిగోవుసంటిసాదుబాఁచనికొ ని
నుకొ, జనునె పలువ యనఁగ... కళా. ౨. ౩౦.

కా. అన్నా చెల్లెల నయ్యెడక విడుపు నీ కన్నం
బు చెట్టింతు నా, హృన్నాభుకొ ద్విజ గంగి
మట్టి నకటా హింసించ నేలయ్య... భాగ.
౯. ౨౪౬.

జ: గంగిరెద్దు, గంగెద్దు, గంగెద్దులాట.

గంగిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = గంగ.

గంగిరెద్దు. వి. (గంగి + ఎద్దు) = గంగెద్దు.

నీ. గంగిరెద్దుకు రేవె ఘనతూర్యరావము కలి
మి గల్గెద నారకామినుటకు. రామలిం. ౧౦.

గంగెద్దు = గంగిరెద్దు. వి. (గంగి + ఎద్దు) వాసము
శృంగారింది యాడించునట్టియెద్దు, దేవవృషభ
ము.

గీ. వెలయు గంగెద్దు నా దేవవృషభసంజ్ఞ. ఆం.
భా. ౨. ౨౬౧.

గంగెద్దులాట. వి. ($\sqrt{\text{గంగెద్దు}}$) గంగెద్దువేషము
వేసికొని యాడియాట, బాలక్రీడావిశేషము.

నీ. బండ్లికలును జొప్పబెండ్లమంచంబులు గంగ
ద్దులాటలు ... గీ. అకట యగచాట్లప్రాత్రనై
యాడుకొనుచు. హంస. ౩. ౧౪౬.

గంగోలము. సం. వి. ఆ. పుం. గోమేదకముణి.

గంజే. వి. కృషికి యోగ్య మైనభూమి. (శ. ర.)

గంజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. గుడిసె. ౨. కల్లుమకా
ణము, కల్లుపాక. ౩. మద్యభాండము, కల్లుకుండ.
౪. గని. ౫. గంజాయి.

క. కిలముఁ బట్టియు గంజా, హోల లుపాంకున భు
జించునధముల బైటం, కాలడు వైవక... ఆ
ము. ౪. ౪౭.

గంజేనగాలు. వి. బాలక్రీడావిశేషము.

సీ. గంజనగా లన ఖంజపాదక్రీడగాఁ జెలంగు
...ఆం. భా. ౨. 3౦౩.

గంజనము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ) తిరస్కరించునది.

గంజము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. గని. ౨. భాండా

గారము, బొక్కనము. 3. గోష్ఠము, పనులసాల.

౪. హట్టము, అంగడి. ౫. తిరస్కారము.

గంజో=గంజోయి. వి. (త. కంజా. హిం. ఘంజా.)

సీ. సారాయికొరైర గంజాపాడులై పుచ్చుచు నం
గండుల్యడిఁ గొల్లలాడి రనుచు. తువల. ౧.
౪౧.

గంజోయి=గంజో. వి. ౧. కైపు పుట్టించునట్టి ఒకా

నొక మొక్క. ఆం. భా. ౨. 23.

౨. గంజాయి చెట్టుఆకు. ఆం. భా. ౨. ౪౧.

3. కైపు గలుగుటకై గంజాయిపత్తిరితో చేయు
పదార్థము, బంగు.

ద్వి. గంజాయి దినే నేమి కలు ద్రావె నేమి. ద్వి.
హరిశ్చ. ౨. ౧౮౮ పా. ౧౪౫౧ పం.

సీ. బంగు గంజాయి నాఁ బరంగుఁ గలంజాఖ్య
...ఆం. భా. ౨. 3౦౪.

గంజి. వి. (సం. కాంజికమ్. త. కంజి. క. తు. గం

జి.) అన్నము వార్చినరసము.

సీ. తలఁ బడ్డగుదియచెబ్బలఁ బాఠేమసి యిది
యంబలిగం జిండ్ల నడుగువారు. ఆము. ౬.
౮౫. ఆం. భా. ౨. ౨౫౦.

జ: గంజిగుల్ల, గంజితోరక.

గంజిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=గంజ.

గంజిగుల్ల. వి. (గంజి+గుల్ల) నీటిబుగ్గవలె తేచెడి
బొబ్బ. (శ. ర. ప్ర.)

గంజితోరక. వి. (✓గంజి) గంజిమీఁదిమీఁగడ.
(శ. ర.)

గంజో. వి. కూరలు మున్నగునవి అమృతవిధి, బజాణు.
(చి. ని, శ. ర.)

గంట¹. వి. (సం. ఘంటా. క. గంట.) ౧. ఘంట,
పాద్యవిశేషము.

గీ. గజముపై గంట వేయించి కలయ నీటఁ, బా
టఁగాఁ బంచె నతఁడు...రామా. ౮. ౨౫.

(నందివర్ణనము.) సీ. కనకాచలేంద్రంబు గళము
నఁ గట్టినకమనీయ మగుపైఁడిగంట గాఁగ.
కు. సం. ౮. ౨౨.

౨. కింకిణి, అలంకారముగా ధరించుచుండుగంట.

సీ. గంటలు మొలనాలు కడిఁదియొడ్డాణులు నంగ
రంబులు వెట్టె నడద యొద్దు. యయా. ౪.
౮౯.

3. చెఱునరగడియలకాలము.

(స్వప్న) కేయింబవలును ఇరువది నాలుగుగంటలు.

౪. ఒకగడియ. (మా. గడియారము.) ఆం. భా.

3. ౫3.

జ: గంటలమ్మ, గంటవేల.

గంట². వి. (క. గంటికై) గడ్డిదుబ్బు, శృంగస్తంబము.

గీ. గంట యనఁ బైరుదుబ్బును ఘటిక యొప్ప.
ఆం. భా. 3. ౫3. (ప్రాతిప్రతిపా.)

ఉ. కాలునిదున్న నంది నము గంటలు దున్నక
మంటినా మహా, కాలునినంది దున్న నయి క
ర్ణముగ్గుత లేక మంటినా, హరికు లేన్నఁడు
దెగనియాపలచేలును జొడుమల్లునం, గాలిరి
శేల సాగి రిలఁ గల్లుపసిం గొని పేవ మున్ను
గఁ. ఆము. ౪. ౧౨౪.

గీ. కెల్లుగంటల నాఁబోతు లుల్లసిల్లె. ఆము. ౪.
౧౫౬.

వ... ఏ మాతనిపిత్తపితామహులము మాపట్టినయ
పురుగంటవే శ్లెల్లం గాలుండు మామకవ్యా
జంబునఁ దరతరంబ కొటికిన నొక్కవేర త
క్కి యున్నది. భార. ఆది. ౨. ౧౪3.

శ్లో. వీరగస్తంబకే లగానః సర్వతః పరిధక్షితే.
మూషకేన నిగూఢేన గర్తేన్ద్రిన్ద్రిత్యవాసినా.
సం. భార. ఆది. ౧3. ౧3.

గంటకట్టు = గంట యేర్పడినది యను, దుబ్బుకట్టు.
(శ. ర.)

గంటకట్టు = సస్యనాశము.

సీ. గంటకట్టు యనంగఁ గనుపట్టు నాశంబు ...
ఆం. భా. ౨. ౨౩౭.

గంటము. వి. (త. గంటం.) ఉక్కు మున్నగువాని
తో జేయుబడి తాటాకులమీఁద వ్రాముట కుప
యోగించుసాధనము.

గీ. పసిడిగంటాన...భీమ. గ. ౮౦.

చ. గడియకు నూలుపద్దెములు గంటము లేకర
చింతు ... నే, నడిదమువాడ నూరనసమా
ఖ్యుడ నా కొకరుండు సాటియే. (చాటు
వు) ఆం. భా. ౨. ౧౮౯.

గంటలమ్మ. వి. (గంట¹లు + అమ్మ) ఒకానొకగ్రామ
దేవత. (శ. ర.)

గంటవేట. వి. (గంట¹ + వేట) రాత్రి యాదె
డిఒకవిధ మగువేట, మృగయావిశేషము. (ఇం
దు దీపములను చిలుగంటలను ఉపయోగించును.

ప్రా.)
గీ. ముంగివేఁ లేదువేట సిపంగివేట, యిట్టివే
టయు గంటవేఁ పెద్దవేట, మొదలుగాఁ
గలవేటలయద నెఱింగి, తిన్నఁ దొక్కొ
క్కతూకు వర్తింపఁ దొడఁగె. కాళ. ౩.
ర౭.

గీ. గంటవేటలఁ దిరుగాడుకొను పైలుకు, మూఁ
క...వేం. పంచ. క. ౨౪౦.

గంటవేటరి = గంటవేట యాడువాడు.

ద్వి. పెదవిల్లుఁ దనుగంటవేటరి గూట, నిడివడి
వియ్యపోరె ననుఁ దస్తమించె. ఆ. మ. క. ౨.
౮౭ పా. ౫ పం.

గంటి. వి. ($\sqrt{\text{గంటు}}$) గ. గాయము, క్షతము.

సీ... విను మొక్కనాఁ దత్తవన్ది త్రేల్పాటి

దర్శ. ఆ. గంటిఁ గూరయనను గాఢినవర్తిం
చె, నతఁడు తపముసిద్ధికాత్తఁ బొంగి. భార.

శల్క. ౨. ౧౬౦.

శ్లో. క్షుతేః కిలకరే రాజస్తస్యకాకరసోద్రవత్.
సం. భార. శల్క. ౩౯. ౩౮.

ఉ. పంటికొలందిఁ జక్కెరలపానక మూరెడు
కావిమోవిఁ బెన్పంటి యొనర్చి గుబ్బు లేద గ
ట్టిగఁ జేర్చి కవుంగిలింది...రసిక. క. ౧౪.
౨. రంధ్రము, కన్నము.

సీ. క్రాంచావలముపొలుగంటిఁ దూచినరాజహం
సము ల్వడి పానాహులు నేయ. విజ. వి. ౩.
౨౫.

క. తొడిఁదొడిఁ గ్రోవులప్రప్రయ, విడిచి దివియ
లార్చి గంటివెలుఁ గాలోనక, బడమండఁ జె
లులు మాటగ, నొడయనిక్రియ నుల్కు లేక
యొకరుండు సాచ్చెన్. ద్వా. ౧౦. ౧౨౨.

గంటిసేయ = క్షతముచేయు, గాయము గలదిగాఁ
జేయు.

సీ. కొవెల లిగురామఁ గొటికిన నాధునియధరంబు
గంటిసేయగ నెంచు. దశా. ౩. ౧౭.

గంటిపలుమే. స. క్రి. ($\sqrt{\text{గంటిపడు}}$) గంటిపడఁ
జేయు.

(రంధ్రముపడఁజేయు)

సీ. ఈసంకుమదగంధి యీవాడిమనంబుఁ గాపా
డుఁ జలుకలు గ్రమ్మమండ... గీ. ఫలసము
త్కరములు గంటిపలుచు ననుచు. చంద్రా. క
౧౯౩.

గంటివ(వ)డు. ఆ. క్రి. (గంటి + పడు)

(గాయముపడు)

లయగ్రాహి. వెంటఁ బడి పట్టుకొని గొంటుతన
మేర్పడఁగ, గంటిపడఁ దాచుచు మగంటిమి
దలిర్చెన్. భా. రా. యు. ౧౪౩౦.

వ. ఒండొరువుల ములుపెట్టి చూచునెలగోలుచూ
వుల నితరేతర పై గ్యంబులు గంటిపడ...పా

8. 2. 2. (గీత మగు అని భావము) అని.

3. 62.

గంటివెట్టు. స. క్రి. (గంటి + పెట్టు) గంటివడఁ జేయు.

(బొట్టెపెట్టు)

క. నేటికిది గంటివెట్టుగ, నేటికి నీబోయ వింట నిడ్డనము లీ, పూటఁ గడవఁ జాలవె యొక, నాటం బ్రాణంబు ననునె నవనినమాత్రం.

కేయూర. 3. 63.

గంటిలు=గంటు. (క. గంట) వి. బ. కర్ణవేష్టనవిశేషము, ఒకవిధ మగు చెవిప్రోగులు.

నీ...ప్రోగ న గర్ణ వేష్టనసంజ్ఞయై వెలయుఁ దద్వి, శేషభిధానమై చెలఁగు గంటి లొంటుపోగులు చాకట్లు నాఁగ...అం. భా. 2. 63.

గీ. గిలుకుమట్టు గంటిలు జిలుగుజువిక, సన్న మావేయి కన్నులచలువచీర, పసిమిఁ జిల్కెడు ముంతేలివచ్చ లమర, దుడ్డతనమునఁ దిరుగాడు రెడ్డిసాని. హంస. ౪. 63. నవనాథ. ౧. 22 పా. 62 పం.

గంటు. స. క్రి. గాయపఱచు, గాయము గలవానిని గాఁ జేయు.

ఉ. వేదముగొన్నమానవుని వేమలు గంటియు బిట్టు కాల్చియు, మోదియు నీటఁ ద్రొక్కి యను మున్నాని తీర్చు గడంగువెజ్జవట్టు ... నృసిం. 2. 62.

వి. (సం. గ్రంథి. క. గంటు) ౧. గంటి, గాయము, క్షతము.

నీ. చికిలివండుకాచిచిగురాకునుమోని పంటిన మొనవంటిగంటుఁ జాచి. శుక. ౧. 22.

అ. ముడి, గ్రంథి.

(క) వృద్ధయ గ్రంథి.

ఉ. దగదగ ముంచు గ్రొవైఱుఁగుడండములై పడి గంటు లాటుకుం, బగుల మనంబు చిందుకొని

మానిని విద్య యనంగఁ బుట్టి ... ప్రబోధ.

2. 60.

నీ. బంధత్రయంబునఁ బనంబు మధ్యమనాశిమార్గమునకు నూలుకొలిపి, గంటు లాటుఁ బగులవగుల గడు పెచ్చువచ్చిచే మోదికుండలిక వ్య మేలుకొలిపి. వరాహ. ౧౦. 22.

(చ)-వెండ్లుకల-ముడి.

ఆ. బలియుఁ డపుడు వెండ్లుకలు పాచి ముడిచి గం, టెనఁగఁ చాల్చి వీరరసికవృత్తి, సుధకుండు మల్లయుద్ధప్రసాదనం, బమర నిలిచె వేడ్క నమితబలుఁడు. భార. సభా. ౧. 20.

గీ. లోయ జానన మతియోర్పు ధూప మొసఁగి, గోవజవ్యాది పంకించి కురులు దువ్వి, గంటు గావైచి...పార్వ. 2. 62.

(ట) సంచియొక్కముడి.

మ... వెలుచం గంటు తుటుక్కునం దునిసి వేపుధ్విం బడెం జాలె... ఆము. ౪. 3.

3. గనుపు, వర్ణము.

నీ...కన్ను కనుపు గంటు గను పంచనఁగఁ బర్వ,

గీ. మమరు...అం. భా. 2. 2.

జ: గంటి, గంటిపలుచు, గంటివకు, గంటి వెట్టు, గంటు వెట్టు, గంటికచోరము, గంటికానుగు.

గంటుబారంగి. వి. (క. గంటుబారంగి.) బారం

గి, భార్గి, ఓషధివిశేషము 2.

గీ ... బారంగి గంటుబారంగియుఁ జిలులే కనఁగ భార్గి వెలయును...అం. భా. 2. 2.

గంటువెట్టు. స. క్రి. (గంటు + పెట్టు) ముడివడఁ జేయు, ముడుచుకొను.

ప. ఏనిట్టిదాని వినం జాల నను మొగంబు గంటువెట్టుకొని దిగ్గన లేచి పోయె. భార. ఉద్యో. 3. 23.

కా. చన్నే వానివరాధవంబునకు నుత్సాహంబు నేయంగ నీ, కన్నుకొ మోములు గంటువెట్టు

కొని కోమయత్తుడై యత్త జీకో. నిర్వ. 3.
౧౦౭.

గంటె¹. వి. గరిఁటె.

గీ...గంటె గరిఁటె నా మనుసు గంటి ... అం.
భా. ౨. ౨౪౩.

అ. గంగిగోవుపాలుగంటెఁ దైనను బాలు. వేమ.
౧. ౧౦౫.

గంటె². వి. సజ్జపైరు, సస్యవిశేషము. 1.

వ...గంటెఁజ్జుతఱుచును...భీమ. 3. ౫౭.

బ. సజ్జలు, ధాన్యవిశేషము.

గంటెకామ. వి. ఒకానొకచెట్టు. (శ.ర.)

గంటకచోరము. వి. (\sqrt గంటు.) షడ్గంధక¹.

(శ.ర.)

గంటకానుగు. వి. (\sqrt గంటు.) షడ్గంధము, ఒ.

కబాతికానుగు¹. (శ.ర, చి. ని.)

గంటము. వి. గర్భిణులకు పెట్టునూడిద ?

నీ. పూలతేనెలయందుఁ జాలాలిగోర్వంకపిండు
గంటంబులు పెట్టి పెట్టి. యయా. క. ౨౫.
(శ.ర. పా-గెంటంబులు. ముద్రి. ఇంకను విచార్యము.)

గంటు. వి. బ=గంటీలు. (చూ. అనంతునిగంటు.)

గండ¹. వి. (సం. గండః. క. గండ=౧. కూరుడు.

౨. మగడు. త. కంద=౧. కూరుడు. ౨. మ
గడు) కూరుడు, వీరుడు; మగడు.

ఉభయరగండ (గండడు)=గజపతులకు ఆశ్వప
తులకు మగడు.

నీ. విమలకీర్తిప్రతాపములు నీచే సమకట్టునే
యభయరగండవీరుడ. వరస. ౫. ౨౦.

చ. ఉభయరగండ తాపకరణోగ్రజయానకము
ల్లభుల్లభు, ల్లభు లని మ్రోయఁగా భవదకుంఠి
తవీరభటు ల్పభుల్పభు, ల్పభులని శత్రు

భూపతులపైఁ జొరఁబాట నెడ న్విభుల్విభు,
ల్విభు లని సంశ్రమింపుదురు వేడ్క సఖర్య
మవర్సభామినుల్. వరస. ౨. ౭౮.

మూరురాయరగండ (గండడు)=గజపతులకు
ఆశ్వపతులకు వరపతులకు మగడు.

గీ. మూరురాయరగండపెండారమణిను, రీదిరిం
చోళిఁగలము నాపుతము లగుచు, సంకపాలి
నట్లుకూలాంచలములు, చిత్రమాంజన్యవిశ్ర
మశ్రీ వహించు. మనుచ. ౧. ౧౨.

గండరగండ(గండడు)=కూరులకల్ల కూరుడు.

గీ...మేనగట్టురాకన్నియయును, గలుగుజగముల
గండరగండవేల్పు. ఆచ్చ. రా. యు. ౫౯౮.
వరస. ౫. ౨౦.

బ: గండకత్తెర, గండగొడ్డలి, గండగొడ్డలితాల్పు,
గండపెండరము, గండపెండారము, గండపెండె
ము, గండపెండరము.

గండ². వి. మ్రొక్కుబడి. (చూ. గండదల, గండదీ
చము.)

బ: గండదల, గండదీచము.

గండడు=గండ¹.

(కూరుడు, వీరుడు; మగడు)

క. గండడు శంభుద్రోహర, గండడు మహి న
న్యదైవగండరులకుఁ దా, మండఁ దగువీరభ
ద్రుడు, దండెత్తె...వీర. ౫. ౭౯. (ద్రోహర
గండడు=ద్రోహులకు మగడు=రెండర్థముల
కు నిదే యుదాహరణము.)

గండకత్తెర. వి. (గండ¹ + కత్తెర.) మెడను కత్తి
రించుకొనెడి యొకవిధ మైనకత్తెర; వాడియైన
కత్తెర.

క. ఈమెఱుగుగండకత్తెర, చే మిడిదల యిచ్చు
పాపానికుడు శిరం బ్రల్లే మగుడఁగ నడుకు
కొనం, గా మని చంపుఁ దనుఁ జంపఁ గడ,
గినవానిక. కళా. ౬. ౪౩.

ద్వి. దండి పెద్దలమనోధైర్యంపులకు, గండకత్తెర
దీనికలికినాల్సావు. విష్ణుమాయానికానము. క.
(క.ర.)

గండకము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఒకవిధమైనశివ
భూషణము, పులిగోరువదికము. ౨. ఖడ్గమృగము.
౩. అంతరాయము. క. విద్యాభేదము. (మే. ని.)
౪. అశ్వకంఠాలంకారము. (వై. ని.) ఒకమల
ర్పకము, చేపపిల్ల.
ఆ. కన్నతల్లి కన్నక గరుణ లే దొకవేళ, బట్టి
బట్టి తివియుఁ బార్థవేంద్ర, గండకముల కిట్టి
గండముల్ గల విఁ శే, మనఁగ వచ్చు నెట్లు
మనఁగవచ్చు. దశా. గ. ౧౩౭.

గండకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. గంగానదికి ఉపనది
యగుఒకయేలు. ౨. ఆడుఖడ్గమృగము.

గండకీపుత్రము. సం. వి. అ. పుం. సాలగ్రామశిల.

గండకుసుమము. సం. వి. అ. న. ఏనుగుచెక్కిరి
నుండికాటుమదము.

గండగొడ్డలి. వి. ఔ. (గండ¹ + గొడ్డలి. త. కండ
కోడలి.)

సీ. పులుల మొత్తంబుల బోనులఁ జొరఁ దోలి
గండగొడ్డండ్లచేఁ జెంది చెంది. రసిక. గ.
౧౧౦.

ద్వి. గండగొడ్డలి రాజకంఠనాళములు, చెండి
చెందాడిచైచినబడలికయొ. ద్వి. పరమ. ౨.
౧౨౪ పా. ౧ పం.

సీ. ఖండపరకు వొప్పు గండగొడ్డలి యన... ఆం.
భా. ౨. ౨౧౭. (ప్రాతప్రతిపా.)

జ: గండగొడ్డలితాల్పు.

గండగొడ్డలితాల్పు. వి. (గండగొడ్డలి + తాల్పు)
పరకురాముడు.

సీ. బలురాచమిన్న పాఁజల విట్లు పెరివినగండ
గొడ్డలితాల్పు గండదంచె. ఆవృ. రా. యు.
౨౨.

గండగ్రామము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దగ్రామము.
(విల్వము)

గండవల. వి. (గండ² + తల.) మొక్కుబడికి ఇచ్చె
డితల, బలిగా ఇచ్చెడితల.

సీ. మును బావమఱుదు లిమ్ముల నంబికకు గండ
దల లియ్య నిరువురతరుణులపుడు, ప్రార్థింప
నదేవి ప్రత్యక్షమై వీరిప్రాణంబు లిచ్చెదఁ
బాసియున్న, బొందులు దలలును బొందింపుఁ
డనిన... భోజరా. ౫. ౨౪౯.

గండదీపము. మి. వి. (గండ² + దీపము) మొక్కు
బడిదీపము.

క. ఆనాఁడె జూచి తలవరు, లే నెలఁతయొ గండ
దీప మెత్తఁగ వచ్చెన్, బోని ముని కనుఁ
గొన న, మునిని గుడి సాచ్చి కనియె మగనిన్
మగునెన్. శుక. ౨. ౪౯౫.

గండపెండరము = గండపెండరము.

సీ. పానఁగ నాదలల హాన్పొమిడికమ్మలఁ బూ
ని దాకాల గండపెండర మున్ను. ఆవృ. రా.
యు. ౨౦౩.

గీ. పెద్దసీతాంబరము గండపెండరంబు. దశా. ౩.
౨౪౦.

గండపెండరము = గండపెండరము, గండపెండె

రము, గండపెండెము. (గండ¹ + పెండరము.)
వి. హులు కవులు మొదలగువారు కాలను దిగు
దుగా ధరించెడుఅంచె.

సీ. దాకాలిగండపెండరంబుదాపున బొమ్మలై
వైరిభూభుజాలు వ్రేల. కాశీ. గ. ౪౫.

సీ. శేటీలయెగిమిలఁ జెక్కినగండపెండరంబు
చదునునన్ గండుమిఱ. దశా. ౩. ౧౦౬.

గండపెండె(దీపు)ము = గండపెండరము.

సీ. తొలువెల్పురా ప్రతిమల చెక్కడపుగండపెం
డెంబు దాకాల దండి జూప. ఉ. రా. ౨.
౪౨, ౮. ౨౯౬.

గండపెండె(డే)రము=గండపెండారము. (క.గం
డపెండెర.) అము. ౬. ౯౮.

సీ. డండగా మగరాలు దాపినబలితంపుగండపెం
డెరము దాకాలఁ గ్రాల. రసిక. ౧. ౪౮.
సీ. విరు దైవకవిగండపెండేరమున కీచెతగుదని
తానె పాదమునఁ దొడిగె. (పెద్దనచాటువు)

గండభేరుండము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. రెండుతలలు
మూడుకన్నులును గల పక్షివిశేషము. (సంస్కృ
తనిఘంటువులందు భేరుండకబ్దమే కాని యీక
బ్దముకనఁబడదు)

శ్లో. వజ్రకుండం వజ్రనఖం వజ్రవక్షం మహాబ
లం, గండభేరుండవదనం ద్విశీర్షంభీమవిక్ర
మం. జ్వాలాకరాశవదనం త్రినేత్రం శక్తు
నాశనం, అనేకకోటిశరభాన్ భక్షయంతం
ముహుర్ముహుః. ఏవం ధ్యాయేత్తపోవిష్ణుం గం
డభేరుండరూపిణమ్. మంత్రకాస్త్రము.)

౨. మృగవిశేషము.

వ. మఱియు సింహముపభక్తార్థులగండభేరుండ
భల్లూకవరాహాదిమృగంబుల నఖండపరాక్ర
మంబున ఖండించి...రుక్మా. ౩. ౧౦౦.

గండమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మెకమట్టు గడ్డలు లే
చెడివ్యాధివిశేషము.

గండమాలము. సం. వి. ఆ. పుం=గండమాల.

గండము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కపోలము, చెక్కిలి.

౨. ఏనుగుచెక్కిలి. ౩. బుద్బుదము, నీటిమీఁది
బుగ్గర. పొక్కు; మఱుపు; పుండు; కాయ, కణము.
౪. గుఱుకు. ౬. ఖడ్గమృగము. ౭. అశ్వశింశుభూష
ణము. ౮. (క్షోత్రి) అశ్విన్యాదినక్షత్రములద్రుప్త
కుటికలు. ౯. దుష్టనక్షత్రకుటికాజననమునఁ గ
లుగుహాని. (ఆదా: మాతృగండము, పితృగండ
ము, మొ.) ౧౦. గుండ్రాయి. ౧౧. (క్షోత్రి) వి
ష్కంభాదియొగములలో చడియవడి. ౧౨. కవ
చము. ౧౩. పుంజెడుగవ్వలు, నాలుగుగవ్వలు.

(శ. ని.) ౧౪. గర్వము. ౧౫. (నాటక) వీర్యంగ
ములలో నొకటి. విగ. ప్రశస్తము, శ్రేష్ఠము. (ఇ
దిసమా సమంజే=విల్పము)

గండమూర్ఖుడు. సం. విగ. (అ. ఆ. అ) అతిమా
ర్ఖుడు. (విల్పము)

గండరించు. స. క్రి. (✓ గండరువు)-చడియచ్చు
మున్నగువానిచే విగ్రహదులను-నిర్మించు, రచిం
చు, చేయు.

క. పరువడిఁ గులగిరు లిడి నా, యిహాసనుఁ డొసరి
గండరించెనొకొ నా, గర మమరి తత్పురం
బున, సురుతరమణిహర్షస్వికర మోలి వెలుం
గున్. కు. సం. ౭. ౯౪౩.

గీ... ప్రశయకాలానలమున, గండరించినరూపం
బుకరణి భీముఁ, డతిభయంకరాకారత సతిశ
యిల్లె. భార. విరా. ౨. ౧౩౪.

సీ. కాంచనమణిగణచంచలహేమలఁ గాంతనె
మైముగా గండరించి. విక్ర. ౭. ౪౪. మా
ర్క. ౩. ౯౩. (శ. ర. పా-సంతరించి. ముద్రి)

ఆ. క్రి. ఉదయించు, పుట్టు.

సీ. నిండుబున్నమనాడు గండరించినచంద్ర
మండలశ్రీలతో మాటుమలయు, భద్రవిద్యో
తాతవత్తంబు గ్రాలుచు మిన్నేటికరఁగల
మొలుపుగొలుచు ... గీ. సాటి నెవ్వంగ రాని
రాజనముతోడ, నింద్రుఁ డొప్పుర వైభవ
సాంద్రుఁ డగుచు. భాగ. ౬. ౨౬౦.

గండరుడు=గండడు?

క...మహానస్యవైవగండరులకుఁ దా, మిండఁ డ
గువీరభద్రుడు, దండైతై...వీర. ర. ౭౯.

(ఇటు సంస్కృతసమాసమున ప్రయోగించఁబడినది.)

గండరులు. వి. బ. (సం. ఖండః ?) కుసుకలు.

(శ. ర.)

గండరువు=గండారము. వి. చడియచ్చు, ఒత్తియా
చమేర్పఱుచుటకై తొలిచి చేసినయచ్చు; అట్టి
యచ్చునఁ దీసినచు తిక్కతి.

క. కరువున గండరువునఁ జిత్తువున నినచంద్ర
రుచులఁ దారలరుచులఁ, హరిహరధాత్రాదుల
కీ, హరిణమునరియాపు వడయ నలవియె యెం
దులఁ భా. రా. ఆర. ౨ 33.

క. వెన్నెలపోతేపనులొ యన, వెన్నెలగండరు
వుపనులవిధమున మీఁడఁ, వెన్నెలనీరు వజ్ర
పి రసఁ, గన్నులకిం పొసఁగె నిల సకలయాప
ములులఁ నిర్వ. ౬. ౫3.

చ. కరువునఁ బోసిగో విధునికాంతి సుధాభిరం
గఁ దెచ్చి గండరు వొనరించిగో హరుజ
టాసలికిం దొడ వైనయేటిపెన్నరువునఁ జే
సిగో యన మనోజ్ఞ సితచ్చని నుల్లసిల్లుసుం, దర
తుఁగో త్రమంబు దవుడవులఁ గాంచిరి చా
రులొచనల్. భార. ఆను. ౧. ౧౮3.

గండవడము = కండవడము. (శ. ర.)

క. ఉండిరి కాంతయుఁ బలియును, గండవడము
మాటునందుఁ గడు నింపులతో, నిండినవే
డ్కులు తనరఁగ, నొండొరులం జూడఁ గ
న్నులు విప్పులులూరఁ. పోడ. ౮. ౬౧. విశ్ర.
౪. 3.

గండగిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ పెద్దబండ.

గండ్రైలము. సం. వి. ఆ. పుం. కొండనుండి జా
టిపడిన పెద్దరాయి.

గండసాహ్వయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గండకీనది.

గండాంగము. సం. వి. ఆ. పుం. ఖడ్గమృగము.

గండాడు. అ. క్రి. (గండు + ఆడు) - మగపని చే
యు - రమించు.

క. చండాటితో ద్విజుం డొగి, గండాడిన పక్ష
మున భగము వ్రాసి తగఁ, దండువు గొని దే
శంబున, నుండకయుండంగ నడుచు టుచిత
ము పతికి. విజ్ఞా. ప్రా. ౧౨౬.

గండారము = గండరువు.

ఉ ... అ, చేయవకంబముం గడిసి చిత్తరువో క

రువో యనంగ గం, దారపుబొమ్మచోరె నవ
టం గడ లింపుక లేక యుండఁగఁ. ఉ.
హరి. ౧. ౬౦.

వ... గండారంబులబొమ్మలరహిని మానులకేవళ
జక్కఁగా మేనుల నినుమంత గడలనీక నిలు
చువారును... ప్రబంధ. 2౮౮.

గండారు. వి. చెఱసాల.

శా. వ్రేలుంగొప్పులు నేల దారనిలనఁ నెల్లంగరా
మండఁగా, లో లోఁ ద్రిష్టురునారిగాడ్పులు
పగల్గులఁ కేలుఁ బూదాపులఁ, బాలక
ముచ్చిటిపోవఁ బట్టుకొని పజ్జఁ బచ్చగండా
గ్గలో, సోలక గావడిపెట్టె నామని యనక
జూపట్టె లేదోటలక. యమా. ౪. ౮.
(ప్రయోగాంతరము లేదు)

గండాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. తెల్లగజ్జిక. ౨. స
ర్పాక్షీలత.

గండి. వి. (తు. ను. క. గండి) ౧. రంగ్రము, వీలము.

గీ. సరియ యన గండి యఁగెను సరె యనంగ, బ
డిలి యన దుంక వన రంధ్ర మడము ... ఆం.
భా. ౧. ౧౪౫.

ఉ. సన్నపుగండి యొక్కటి రసాతలమార్గము
సోరె నిమ్మమై... భోజరా. ౫. 2౫.

వ... నవ్య నారాచభిన్న దేహంబులయి దిగ్గనఁ గ్రొ
గ్గండ్లవలన నెడలుర క్తస్యందసందోహంబులతో
... భాగ. ౧౦ పూ. ౧౫౪౯. వేం. పంచ. 3.
౨౦౦.

గండిచేయు = కన్నము కలదిగా చేయు.

గీ. త్రిపురసంహార మొనరించునపుడు హనుడు,
బండికల్లుగ నీమేను గండిచేసి, నదియు నెల
వాటి తెగటాజైతి చంద్ర, యకట గోహి
ణియెడ నపశ్యమునఁ జేసి. మనుచ. 3. ౪౦.

౨. గుంట.

నీ... ఆకురాలుపుగండ్లయందు... మనుచ. ౬. ౨2.
ఆము. ౫. ౧౧2.

3. సందు, అవకాశము.

ఉ...వారును వానియొప్పులకొని, గీతంగ నొందువించి
గొని కిన్న యెల్లప్పుడక నేసి రెప్పయిం,
దీక్షిద గండి గాంచి నరులేరిపంపునఁ బోవ
వారికి. భార. శ్లో. 3. ౮౩.

జ: గండిదొంగ.

గండి. సం. వి. ఇ. పుం. స్కంధము, వేళ్లు మొదలు

కొమ్మఁవఱకు నుండుప్రనిభాగము.

గండిక=గండి. (శ. ర.)

గండిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నులకాయ.

గండిదొంగ. వి. (గండి+దొంగ) కన్నపుదొంగ.

గీ. వీరదేశిక వేలగీయుల వన్నజాన్ము, గమ్యుఁ
గొల్లగ పెక్కినగండిదొంగ. నీలా. 3. ౫౨.

సీ...గండిదొంగనఁ గన్నకాఁ డనంగఁ, దగు ను
రంగాకారికస్కరనామంబు...ఆం. భా. ౨.

౨౯౦.

గండివనము. వి. (సం. గ్రంథిపర్ణకు) గ్రంథిపర్ణ
ము 1.

గీ...గ్రంథిపర్ణంబు పాల్పగు గండివనము, నాఁగ
...ఆం. భా. ౨. ౬౨.

గండిరము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఏనువంగ 1. ౨. తు
రుజహర 1. వ. చిట్టిహర 1.

గండిరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జెముడు 1.

గండిరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శూరుడు.

గండు. వి. (సం. గండః. క. గండు) గ. మగతనము,

మగటిమి, పారుషము; బలము, శక్తి, సామర్థ్యము.

గీ. మగతనం బన గండన మగటిమి యనఁ, తొరు
వంబున కాఖ్యలై చరఁగుమండు. ఆం. సం.
మాన. ౫౭.

క. గండున రాధాతనయుడు, రెండు దినంబులు
పెనంగి...భార. అశ్వ. 3. ౧౨౪.

క. పాండవులును బాంచాలరు, దండిమగలు నా

రు నూడఁ దలఁకక నిన్నుకొ, భండనమునఁ బడ
వైవఁగ, గండు గలుగు టుప్పుకంబు... భార.
స్త్రీ. ౨. ౭౭.

౨. మగజాతిజంతువు, మగజాతిలో మగది; మగ
కుక్క.

సీ. గండనఁ బోతనఁ గాను దిర్యక్తురు, మెఖ్య
యా...ఆం. భా. ౨. ౧౦౦.

ఆ. గూనివీపులమర గొణగి తిట్టును నేమఁ, గఱ
చినట్టిమక్కగం డ్దనంగ, మూతినరవమీసముల
బోయమునుసల్లు, పందిలలు మోచి వజచిర
పుడు. మనుచ. ర. 3౬.

క. ఒడ లుబ్ధ నిక్కి ముంవటి, యదుగులు ధర
నూది చిందునలబలమునకు, జడియ కొకగ
ల్చిగండె, మృదుఁగడిమికి దివిచెఁ శ్రం
గి కొమ్మలయుడుముకొ. మనుచ. ర. ౫3.

చ...నులివెచ్చపెన్నురువునెత్తురు ద్రావును వే
టదీర్చఁగాఁ, బులితలగుండుగండఁ డనఁ జొ
ల్చినగం డిది భూవనోత్తమా. చంద్రా. ౨.
౭౫.

3. గర్వము.

ఉ...దుర్దమదోర్భలు లమ్మహత్తకుల్, గండున
తెట్టు పైఁబడుట కాగ్యము గాదు ... భార.
సా. గ. ౨౨.

సీ. ఒండు చూడండు మూర్ఖుండు మండు నటం
మఁ దొండయై గండాటియుండె ధనదుఁడు
... ఉ. రా. 3. ౧౪౧.

౪. శోభము.

గీ. అని గయాళించి కొనుచు హస్తాంబుజముల, నల
రుపాచని దురదుర నరిగి తొట్ల, లోనఁ బడ
వైచి మొగమునఁ బూనుగండు, లోడ బొను
ముడి నిగుడ నత్తోయకాక్షి. శుక. ర. ౪3.

వి. మగజాతిది, మగది.

ఉదా: గండుదుప్పెడ, గండుమీస, గండుఁ
బిల్లి.

నీ. చంచులఁ జిగురాక్షఁ జించి యాడుచు నలి
నెలుగించుగంధుఁగోయిలసాంపు. భార.
అను. గ. ౧౮౧.

గండడఁగు=ఓలహీనుఁ డగు.

క...భీమసేనుఁ దాఁకి...వొంచిన, గండడఁగక
యతఁడు...భార. ద్రో. ర. ౧౫౩.

గండడఁగించు=గండడఁచు, నశింపఁజేయు.

చ... కైభభద్రానవభేది యంతరం, గము వెడలిం
చెఁ గాని నిను గండడఁగింపకపోయె నింది
రారమణిఁ దలంచి రాత్రిచర రాగనిమగ్నుల
శేడధర్మమల్. వసు. ర. ౩౨.

చ... శ్రోధకామముల గండడఁగించి...ఉ. హరి.
ర. ౮౭.

గండడఁచు=ఓడించు, లొంగఁదీయు.

నీ. ఎదిరించుకరినైన నెదరించువారి నైన గండడం
పఁగఁ జాలుగుండెదిటము. ఇందు. గ. ౧౫౨.
గంధుమిగులు=చిజ్ఞంభించు; ఓప్పు.

క. పాండవపాంచాలాదులు, గంధుమిగిలి బెట్టుద
టుమఁ గౌరవబల మొండొండ కలంగెడు న
చె నీ, గండితనము సూపి కావఁ దగుతటి ప
చ్చెక్. భార. ద్రో. ౫. ౯౫.

చ... శిఖండి గాంగేయునకుఁ గట్టెదురుగా నిలి
చి గంధుమిగిలి యొప్పె... భార. భీష్మ. గ.
౧౩౦.

నీ. వికటాస్థిహరముల్ విషధరమాలికల్ గజచర్మ
వసనంబు గంధుమిగుల... గీ... మదమత్తవృ
షభ మెక్కి, సుద్రుఁ డీవేళ మెలఁగెడు రాద్ర
ముగను. దళా. ౩. ౫౨.

గంధుమిఱు=శక్తిపాచ్చు.

చ... అమృతాభాగుండు గంధుమిఱి... తనుచాపు
యాపూరంబున నక్కాన వెలింగించుచు ...
మనుచ. అ. ౭౭.

గంధు మొఱయు=గంధుమిగులు.

చ. నిండు నెలగుండు గంధు మొఱసి యేలేరఁ జేటి

చూచినతో గవగువ... రాజ. చ. ౩. ౧౪౨.
వ. అన్నలుండు ... సంపూర్ణపూర్ణిమాచంద్రు
బంబు విడంబింపం జాలునెమ్మిగంబునకుం
గళంకాలంకారళంక నంకరించుంజేయం జా
లుకోవలశక్తు రాజి పరాజిల్లం గంధు మొఱ
సి... నైష. గ. ౫౭.

జ: గండాడు, గండుతాయి, గంధువావిలి.

గంధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కూరుఁడు. (కే. ని.)

గంధుతాయి. వి. (గండు+తాయి) మగతాయి,
వజ్రము.

నీ. గంధుతానిగ్గుచొకాటంపు మొగముట్టుతో గరీఁ
కలపతాణి దుమికి యాడ. ఉ. హరిశ్చ. ౩. ౧౩౧.

గంధువావిలి. వి. (గండు+వావిలి.) వృక్షవిశేష
ము.

నీ. కలుజావ్వ వావిలి గంధువావిలి యేఱుమద్ది
మద్దియును... హంస. ర. ౧౧.

గంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఉ. డీ (స్త్రీ) తలగడ.

గంధూపదభవము. సం. వి. అ. న. సీసము. (కల్ప)

గంధూపదము. సం. వి. అ. పుం. కించులుకము, ఎఱ్ఱ,
వానపాము.

గంధూపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కిలి, అడువానపా
ము.

గంధూష. సం. వి. అ. (స్త్రీ) = గంధూషము. (కే. ని)

గంధూషము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. పుక్కిలిం

త. అ. పుడిసిలి. ౩. ఏనుఁగుతొండముచివర.

(వై. ని.)

గంధూషిండ్. సం. స. క్రి. పుక్కిలిండు.

చ... కాదంబలి గంధూషించి... మనుచ. ౩. ౨౮.

గండె=గండె. వి. (సం. గండె. తి. కండె) మత్స్యవి.

కేవము; మత్స్యము.

ఉ... పిత్తదీకాను మల్లమి, వల్లెయు గండె రొ

య్య పర కాదిగఁ జేవలఁ బట్టి... ప్రబంధ.
౧౯౫.

గీ. తాను సురమానినృపతమర్ దాల్చి యకట,
కామినీతతి నుడికించుకంటె నట్టె, గండెయు
ను నల్ల దాసరి గాఁడుఁగిరియు, హరియు నై పో
వుటయ మంచి దమయుగంబు. ఆము. ౫.ర౧.

గండ్డోలము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. గుడము, బెల్ల
ము. ౨. గుడకము, బెల్లముతో వండిన బొప్పవ
శేషము. ౩. కబళము, నోరుపట్టుముద్ద.

గండ్డోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కమఁదురీగ. (వై.ని)

గండ్ర¹. వి. ౧. ధృష్టుడు. (శ.ర. వా.) ౨. పెద్ద
ది. (చూ. గండ్రచీమ.) బ. ౧. పరుషము.

కా. తండ్రీ నాకు ననుగ్రహించగదె నైద్యం బం
చుఁ బ్రార్థించినక, గండ్రలోగా నటు లాడి
ధిక్కృతులఁ బోకాల్పంఢివి...మరుచ. ౫.
౧౭.

౨ గట్టివి, పాల్లుకానివి.

గీ. నుటిపి కూర్చెత్తి కడలకు విరుసు దిగిచి, గం
డ్రలుగఁ జేసి రాకి పొంకముగ నిలిపి. శివధ.
౫. ౮.

జ: గండ్రచీమ, గండ్రనూక.

గండ్ర². వి. (సం. ఖండక.) ఖండము, ముక్క.

సీ.గనె గండ్ర గండ్రక గనియ యటంచన నిత్వా
దిఖండము లెన్నఁదగును. ఆం. భా. ౨. ౭౫.

ద్వి. గండ్రలుగాఁ గొట్టెఁ గాళ్లును ... పండితా.
పురా. ౯౬ పా. ఆని. ర. ౮౫.

జ: గండ్రించు.

గండ్రచీమ. వి. (గండ్ర¹ + చీమ) ఉలంకలము,
పెద్దనల్లచీమ. (శ. ర.)

గండ్రనూక. వి. (గండ్ర¹ + నూక) పెద్దనూ
క, పెద్దతండులఖండము. (వా)

గండ్రపురి. వి. పోటికట్ట?

(గాయపడినవానికిఁ జేయు శివచారము.) సీ. ప

తయాశు వగుబొంది పడకుండుటకు గండ్ర
పురు లిచ్చుగతిఁ జాలఁ బొత్తులునిచి. పాండు.

౩. ౫౬. (గండ్రపురి=హితకోల-వ్యాఖ్య)

గండ్రంచు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{గండ్ర}^2}$) ఖండించు, న
టుకు, గండ్రలుగాఁజేయు.

క...వానితల యిలఁ గూలం, గండ్రించువేల్పువ
గతుం, డిండ్రగమారయ్య నితని నెన్నఁగఁ ద
రమే. చెన్న. ౫. ౨౫౦.

గండ్రిక=గండ్ర². వి. (సం. ఖండక) ఖండము,
ముక్క.

సగ్ధర...గండ్రికలో చేసి నేలక, నిండించెత్
దుప్పలక బన్నిదమున కొకటిక లేక యం
డంగ సచ్చోక. యయా. ౨. ౩౨.

సీ.గనె గండ్ర గండ్రక గనియ యటంచన నిత్వా
దిఖండము లెన్నఁదగును. ఆం. భా. ౨. ౭౫.

గంత. వి. (సం. కంఠా. త. కందై. క. కంతె.) ౧.

కంఠ, బొంత.

గీ...కంఠ మీకు బొంత, గం తన... ఆం. భా.
౨. ౧౫౮.

౨. చినిగినపలువ.

ద్వి. ఇంతవానికి నీకు నిటు నూది పూని, గంత బొం
తయుఁ గుట్టఁ గారణం జేమి. ద్వి. పరమ. ౨.
౮౪ పా. (చి. ని. పా.)

౩. ఎద్దులు లోనగువానిమీఁద వేయుగోనె, మెత్త.
(నందివాహనవర్ణనము.) ద్వి. పస మించుమువ్వ
లుఁ బసిఁడిగంటును, బసిదిండిగంతయుఁ
బాఁపపట్టెడయు...కలిగి...ద్వి. పరమ. ౨.
౭౬ పా.

౪. కనఁబడకుండ ఎద్దులకన్నులకు కట్టెమచ్చ
దికము, కనుమూత.

(వ్యవ) ఎద్దుకు గంతలుగట్టి గానుఁ గాడించును.

పా: గంతకుఁ దగినబొంత: - జేసికఁ దగినది దానికి
దొరకు నని భావము.

క. భోగేచ్ఛ వామఁ గల్గిన, నీగతిఁ జరియించ నే
టికింటనె యున్నా, సాగద మన్నిటివిట
సం, భోగము గంతలకుఁ దగినబాంతులు లేవే.

వైజ. ౨. ౧౦౧.

రే. సం. విణ. (బు. శ్రీ. బు) ౧. పోవువాడు.
౨. పొందువాడు.

రేవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొందఁ దగి
నది.

౨తు¹. వి. (క. గంతు) పుతగతి భేదము.

గీ... పుతగతి భేదంబు జంగ గంతు, దాఁటు పల్ల
టి దుముకు నాఁ దనరు... ఆం. భా. ౨. ౧౧౮.

వ... క్రుల్లి గంతు లిడుగల్చి బెబ్బలులనలఁగుడుల
... మనుచ. ర. 32.

చ... కనీసికామ్యతులు గంతులువైవ ... గంధ.
ర3.

ఉ... గంతుల, స్త్రోత వేసి యొక్కయెడఁ జూ
చి సమగ్ర పుద్గప్తి రేకయే, కాకవి కావుకావు
మని కాకవిధంబు వహించు నిధరక. ఇందు.
౧. ౧3.

బ. క్రుల్లు, మిడిసిపాలు.

మానిని. అంత మదింపకువే యని పల్కిన నంత మ
దింపకువే యనుచుకా, గంతు లడంచెద రె మ్మ
ని పల్కిన గంతు లడంచెద రె మ్మనుచుకా.
కళా. 3. ౧౧౫.

(చంద్రోపాలంధము) ఉ... పూర్వపుత్రపుం, గం
తుల కేమి చూచెదవుగా తుది నీబహుశార్తి
భేదముల్. వసు. ర. ౨౮.

(నూర్వాస్తమయవర్ణనము) ఉ... రథాంగపంక్తి
కిక, గంతులు దీతె సత్పలవనంబుల నాడఁ
గఁ జేర భృంగముల్. వార్తీకి. 3. ౯౮.

గంతుఁబరువు = గంతులు వేయుచుపరుగెత్తుచు
ను.

క. అచీకటి వెనుకలిసఁ, బ్రాచీదికనుండి గంతుఁ

బరువున రవి భ, రాజలముబుఁకల్లోనను, వే
చనియెం గాక... భాగ. ౧౦ పూ. ౧౨౯3.

జ: గంతుగొను.

గంతు². వి. సమాహము, గుంపు.

ఆ. కత్తి గొంటు లైనయత్త గంతు. మ. సం. ౮.
౧3౫.

రగడ. కలికి కలికిలతలను దుమైవగంతుగంతులు
చూడు... వార్తీకి. 3. ౧౧౮.

గంతుగొను. ఆ. శ్రీ. (గంతు¹ + కొను) ౧. దుము
కు, దాఁటు.

వనమయూరము ... రక్కనులు సి గడ్డిగి భూ
మిక, గంతుగొని పాటి రచకారచరు లా
గ్వక. భాగ. ౬. 32౮.

క... ధరణికి, గంతుగొనె న్వదిని బంక్తి కంధరుఁ
డలుకక. మొ. రా. యు. ౨. 32.

౨. చచ్చు.

మ... టైక్ పులు ల్పొంగముల్, కడగొట్టెక మ
నుఁదిట్లు గంతుగొనె ... పారంగ. ౧. ౧౦2.
ఆం. సం. మాన. ౫3. ఆం. భా. 3. ౮2.

గంతువు. సం. వి. ఉ. పుం. పోవువాడు, వెళ్లు
వాడు.

గంత్రి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. కంబలావృతరథము.
(వై. ని.)

గందపట్టె¹ (ట్రీయ). వి. (సం. స్కంధపట్టికా.
ప్రా. ఖంధపట్టిక. క. గందపట్టిక.) తలుపుమీద
నమచ్చెడియడ్డుకొయ్య.

గీ... గంద, పట్టె నా స్కంధపట్టిక కలులు ...
ఆం. భా. ౨. ౨౧.

మ... ఆధాత్రీకునక్షకవా, టముపై నె ప్టాకొ
గందపట్టెగతి నుండక నాడుకే లేన్చుటల్.
కళా. 2. ౧౧౦.

క. బలిసద్ద ద్వారేంద్రో, పలఘటకవాట మనఁగఁ
బరఁగె నగని యూర్పులు గందపట్టియలు
గాఁ, జెలఁగు... చంద్ర. ర. ౨౬.

గందపట్టె²(ట్టియ). వి. (గందము + పట్టె) గందముతోఁ బెట్టినరేఖ.

గీ. ఉడుటుగుబ్బలు గలతల్పుటురము నూచి, గందపట్టెలు నూచి బంగారు నూచి, వీటివాకిటి చోటునే విడువ కెపుడు, నుట్లుచెట్టుచు నుండురు సోమరవులు. ఆము. ౨. ౧౦.

గీ. గందపట్టె యనంగను జందనాను, లేపనకవాటపట్టికల్ మీఱు ... ఆం. భా. ౩. ౫౪. (ఇవి 'గందపట్టె¹'కుఁ గూడఁ బ్రమాణములు.)

గందపుఁగొండ. వి. (గందము + కొండ) మలయాచలము.

చ...ఆ, య్యలిక చ సేదఁ దేర్చె నపు డందపుగండ పుగొండవయ్యెరల్. రా. వి. ౩. ౮౦.

ఇట్లే గందపుమెట్టు, మొ. ప్రబంధ. ౪౭.

గందపుమ్రాను. వి. జౌ. (గందము + మ్రాను) చందనవృక్షము.

చ. ననిచినగుజ్జామవికలనం దగుగందపుమ్రానికొమ్మలం, బెనఁగొనియున్నమల్లికల పెక్కువ గన్గొని...విప్ర. ౩. ౫.

గందవో(వొ)డి. వి. (గందము + పొడి-త. కంద పొడి.) గంధచూర్ణము, బుక్కా.

సీ. బుకవ్వరంపుఁదిప్పులు వికర్దలుగాఁగఁ బుప్పడుల్ పలిగందపొడులు గాఁగ. రసిక. ౨. ౧౪.

గీ...గంధచూర్ణంబు చెలఁగు బుక్కా మనంగ, గందవొడి యనఁగాను బుక్కా యన భవ. ఆం. భా. ౨. ౧౬౨.

సీ. అలరుగుత్తులనిండ నలరుపుప్పొడి గుబ్బకవలపై నలుదుగందవొడిఁ బోల. చంద్రి. ౨. ౭౩.

గందము. వి. (సం. గంధః) ౧. చందనవృక్షము.

ద్వి. గందంపుఁగొమ్మలఁ గాలాహి చుట్టు, చందంబునను...ద్వి. పరమ. ౪. ౩౨౯ పా.

౨. చందనపుకెక్క మొదలగునవి అలుగఁడియఁగా వచ్చుకేవలద్రవ్యము.

ఉ. గందపుఁబూఁత...శుక. ౨. ౯౬.

గీ. గంద మందంద డెందంబువందు నలఁది. విక్ర. ౪. ౧౫౯.

ఉదా: మంచిగందము, సాంటిగందము, మొ.

౩. వాసన; నువాసన.

ఆ. కంపు గబ్బు గాలు గందంబు వల పన, గంధ మెప్పు...ఆం. భా. ౧. ౧౦౬.

ఉ. కమ్మనియూర్పుగాడుపులగందముఁ గ్రోలఁగ వచ్చి... పార. ౩. ౭౧.

ఉ...కొత్తక ప్రపుం, గందముచందముం దెగడు, గన్మియఁకెమ్మెయితావి...నీలా. ౧. ౫౭.

జ: గందపట్టె², గందపుఁగొండ, గందపుమ్రాను, గందపొడి.

గందొడివాఁడు. వి. (తోలుబొమ్మలాటలోని) హాస్యగాఁడు; హాస్యగాఁడు.

సీ. పూల్లట్టుసాతానిబోడి కుంగర మిచ్చు గందొడివానికి విందు సేయు. హంస. ౫. ౧౩౪.

గంధకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉపధాతువికేషము, ఒకపండుదినము.

గంధకారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మునుఁగుఁదామరః.

గంధకారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాసనద్రవ్యముల నాయితినఱచుచనికత్తె, సైరంద్రి.

గంధకాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. యోజనగంధి, సత్యవతి. (వ్యాసునితల్లి.)

గంధకాష్ఠము. సం. వి. ఆ. న. అగురువు. (తి. నిశంబరచందనము. రా. ని.)

గంధకుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముర యనుగంధద్రవ్యము.

గంధగబము. సం. వి. ఆ. పుం. గజవికేషము.

గ్లో. యస్యగంధం నమామ్రాయ నతిష్ఠన్తి త్రితిద్వి

పాఠ్యపై గంధగణానామ స్మరణేర్విజయావ
హః. (ఆ. వి.)

ఇట్లే గంధద్విపము, మొ.

గంధచేలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కస్తూరి (రా. వి. త్రి. వి.)

గంధజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రాజేంద్రియము, ముక్కు.

గంధతూర్యము. సం. వి. ఆ. న. యుద్ధమున వా
యింపఁబడు ఖేరి మొదలగువాద్యము.

గంధతైలము. సం. వి. ఆ. న. గ. చందనమునుండి
తీసినతైలపు. ౨. సువాసన గలమానె.

గంధదారువు. సం. వి. ఉ. న. ఆగలుగి.

గంధధూళి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కస్తూరి.

గంధనకులము. సం. వి. ఆ. పుం. చుంచు. (వాచ)

గంధనము. సం. వి. ఆ. న. గ. ఉత్సాహపెట్టుట.

౨. ప్రకాశనము, బయలుపడచుట. ౩. హింసిం
చుట, బాధించుట. ౪. నూచించుట. ౫. ఉద్వ
ర్తనము, నలుఁగు పెట్టుట.

గంధనాకులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సర్పాక్షి గి.

గంధనాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముక్కు. (త్రి. వి.)

గంధనిలయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకజాతిమల్లె గి.

గంధవత్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శటి, ఒకవిధ మగుక
చోరము గి.

గంధవత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. అజమోద, ఒక
జాతిఓముము గి. ౨. ఆశ్వగంధ, పెన్నేరు గి.

గంధవలాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గంధవత్త గి.

గంధవలాళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. చనుపు. ౨. గం
ధవత్త, శటిగి.

గంధపామాణము. సం. వి. ఆ. పుం. గంధకము.

గంధపితాచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుగ్గిలము మున్నగు
వానిధూపము.

గంధపుష్ప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నీలి గి.

గంధపుష్పము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. వేరసము,

ప్రబ్బ గి. ౨. కేరకము, మొగలి గి. ౩. అంజోల
ము, ఊడుగు గి. ౪. బహువారకము, విరిగి గి.

గంధఫలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. ప్రేంకణము గి. ౨.
సంపెంగ మొగ్గ.

గంధబంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. మామిడి చెట్టు.

గంధమాదనము. సం. వి. ఈ. (ఆ. ఈ. అ.) సుగం

ధముచే పరవశము చేయునది. వి. ఆ. పుం. నల్లని
పెద్దకుమ్రెద. ౨. గంధకము. పుం. న. ఒకానొక
కొండ. (ఇవి మేరువునకుఁ దూర్పున నున్నది. ను
గంధివనములకు వ్రసిద్ధము.) న. గంధమాదనచర్మ
తమందలి ఒకానొకయడవి.

గంధమాదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. మద్యము, సా
రాయి. ౨. బదనిక గి.

గంధమాదిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. లక్క. ౨. ముర
యనుగంధద్రవ్యము గి.

గంధమార్జారము. సం. వి. ఆ. పుం. ఖట్వాసము,
పునుఁగుపిల్లి.

గంధము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. సువాసన; వాసన.
౨. రేకము, నూత్నాంశము. ౩. గంధకము. ౪. అ
ఱుగఁదీయఁ గా వచ్చినరేచనద్రవ్యము, గండము.
౫. సంబంధము. ౬. గర్వము.

గంధమూలము. సం. వి. ఆ. పుం. కులంజనముగి.

గంధమూలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గంట్లకచోరముగి.

గంధమూషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చుంచు.

గంధమూషికము. సం. వి. ఆ. పుం. చుంచు.

(త్రి. వి.)

గంధమృగము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పునుఁగుపిల్లి.

౨. కస్తూరీమృగము.

గంధమోదనము. సం. వి. ఆ. పుం. గంధకము.

గంధమోహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ - గంధముచే మోహింపఁజేయునది - సంపెంగమొగ్గ.

గంధరసము. సం. వి. అ. పుం. బాలెంతబోలము, గోపము.

గంధరసాంగకము. సం. వి. అ. పుం. సరలనిర్యాసము, దేవదారువృక్షముయొక్కబంక.

గంధరాజము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఒకానొకపూలచెట్టు. ౨. ఒకజాతిమల్లె. ౩. ఒకవిధ మైనగుల్లిలము, కణగుల్లిలుపు. ౪. జవాది యనుగంధద్రవ్యము. ౫. చందనపుహను.

గంధర్వనగరము. సం. వి. అ. న. గ. గంధర్వలపురము. ౨. భూమియందు ఎండూపులవలె ఆకాశమందు తోచుమిథ్యానగరము. (ఇది కనఁబడినపుడు ఆశుభము కలుగును.)

ఇట్లే గంధర్వపురము, మొ.

గంధర్వము. సం. వి. అ. పుం. గ. కడఁతి, ఒకజాతిమృగము. ౨. గుఱ్ఱము. ౩. అంతరాధవసత్త్వము, మరణమునకును తిరిగి జన్మించుటకును మధ్యకాలమున యాతనాశరీరము ధరించినప్రాణి. ౪. మగకోయిల.

గంధర్వవిద్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. సంగీతవిద్య.

గంధర్వవేదము. సం. వి. అ. పుం. సామవేదోపవేదము, సంగీతమాలగ్రంథము.

గంధర్వహస్తము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదపుచెట్టు.

గంధర్వాడు. సం. వి. అ. పుం. గ. దేవయోనివిశేషము. ౨. పాట పాడువాడు, గాయకుడు.

గంధలత. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రియంగువు, ప్రేంకము.

గంధవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ - గంధము గలది - గ. భూమి, నేల. ౨. వత్సగంధి, సత్యవతి. (వ్యాసుని

తల్లి.) ౩. మద్యము. ౪. అడవిమల్లె. ౫. మురయనుగంధ ద్రవ్యము. ౬. వాయుదేవునిపురము.

గంధవహ. సం. వి. అ. స్త్రీ - గంధమును గ్రహించునది - వాసిక, ముక్కు.

గంధవహాయనము. సం. వి. అ. న. వాతాయనము, గవాక్షము, కిటికీ.

ఉ. వచ్చుతఱిం బురాంగనలు వారక నొండొరులాజ్ఞ మిటి మేల్, మచ్చులు చేరియున్ గృహసమంచితగంధవహాయనంబులన్, విచ్చుగహత్తియున్ నెడలి వీధుల రచ్చల బాటుదీరియున్, ముచ్చట మీఁట దద్విభవమున్ మది మెచ్చుచుఁ జూచునయ్యెడన్. ఉ. హరిశ్చ. ౪. ౨౨.

గంధవహుడు. సం. వి. అ. పుం - గంధమును కొనిపోవువాడు - వాయువు, గాలి.

గంధవాహ. సం = గంధవహ.

గంధవాహము. సం. వి. అ. పుం. కస్తూరీమృగము.

గంధవాహుడు. సం = గంధవహుడు.

గంధశుండిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ - దుర్గంధము గలమట్టై గలది - గంధమాషి, చుండు.

గంధశేఖరము. సం. వి. అ. పుం. మృగమదము, కస్తూరి.

గంధసరులు. మి. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

సీ. కుసుమపూరాజనా ల్లతిబల్లుతులు కస్తూరిపట్టెలు గంధసరులు. గీ ... ఆదియగుపేరు గలుగువడ్లు... హంస. ౪. ౧౨.

వ... పచ్చదినసరులు గంధసరులు ముద్దిగండ్రలు ... ప్రబంధ. ౧౧౨.

గంధసారము. సం. వి. అ. పుం. గ. చందనము.

౨. ఒకజాతిమల్లె.

గంధసోమము. సం. వి. అ. న. తెల్లగలువ.

గంధహారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గంధకారిక, సైరంద్రి.

గంధాఖువు. సం. వి. ఉ. పుం. చుంచు.

గంధాధ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గంధముతో
నిండినది. వి. ఆ. పుం. గ. చందనపుష్పము. అ. నా
రింజి. న. గ. చందనము. అ. జవాది యనుగంధ
ద్రవ్యము.

గంధాన్లు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆడవిమాదిఫలము. కి.

గంధారము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొక దేశము.

గంధాశ్రము. సం. వి. స్. పుం. గంధకము.

గంధి. సం. విణ. (ఇ) గంధము గలది. (ఉత్, పూతి,
సు, సురభి, శబ్దములు పూర్వపదములుగా నున్నట్టి
దియును ఉపమానవాచకము పూర్వపదముగా ను
న్నట్టిదియు నగుపరిమళవాచకగంధశబ్దమునకును
ఉత్తరపదమగు అర్చార్థగంధశబ్దమునకును బ
హువ్రీహిసమాసమున ఇకాం మంతాదేశము
'గంధి' యను రూపము గలుగును - ఉదా: సుగం
ధి పుష్పము, పద్మగంధి స్త్రీ, పుష్పగంధి భోజన
ము = సేయి కొంచెము గలభోజనము.) వి. స్. పుం.
నల్లి.

గంధికము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గంధము గలది.

వి. ఆ. పుం. గంధకము.

గంధికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పరిమళ ద్రవ్యముల
నమ్మవర్తకుడు.

గంధిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముర యనుగంధద్రవ్య
ముకి.

గంధో(ధా)తువు. సం. వి. ఉ. పుం. పునుగుపిల్లి.

గంధోత్తమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మధ్యము, కల్లు.

గంధోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కబురుగ. అ.
కవారముకి.

గంప. వి. (క. గంపె.) చెడురు లోనగువానితోన
ల్లినపాత్రము, కండ్లోలము.

చ... పేచగంపలక, దళ మగుచున్న చెంగలువ
దండల... ఆము. గ. ౩౫.

నీ... కండ్లోల మెనగును గంప యనగ. ఆం. భా.
అ. అరం.

జ: గంపపులుగు, గంపసిడి.

గంపపులుగు = గబ్బులుగు. వి (గంప + పులుగు)
మక్కుభము, అడవికోడి. (నీనిని గంపలతో తె
చ్చి అమ్మరు - బ్ర.)

నీ... మక్కుభంబు గబ్బులుగు గంపపులుగున
గ, నలులు... ఆం. భా. అ. ౯౭.

గంపసిడి. వి. (✓ గంప) గ్రామదేవతకు మ్రొక్కు
చెల్లించుటకై మువ్వకుని గంపలో గూర్చుండ
బెట్టి యాచించెడుసిడి. (చూ. సిడి.)

గంబుర(ము) = కప్పరము.

ఉ. కామ మెలుగును రాచిలుక క న్దురిపిడె పదాబు
వన్నెబం, గారము రస్తుకుప్ప తెలిగంబుర వె
న్నెలలోని తేట యొ, య్యాగపుడెంకి యంద
ముల కిన్నిటికిం దగుపట్టుగొమ్మ సిం, గార
పునొంతి యొనమకాంత నయో యుడబా
య నేర్తునే. పుక. గ. ౯౪.

నీ... గంబూర గంబుర గంబురా గంబురమ్ము గం.
బూర మ్మన మ్మను ఘన, సారము... ఆం. భా.
అ. ౧౬౨.

గంబురా = కప్పరము.

కా. స్త్రీ. విన్నాణపుగుబ్బచన్నుల నయాచే గంబు
రాగుప్పి ము, క్రాష్టులో ఘటియించె దేమి
శక్తికై దారాప్రయుక్తం బనే, భావంబో
యని చుక్కుకల్పి చెలి సంభావించుకాంచీపు
రీ, దేవుం దీవుత నీనయార్యమణికి దీర్ఘ
యారాగోగ్యమల్. శకాం. గ. గ. ఆం. భా.
అ. ౧౬౨.

గంబూర(ము) = కప్పరము.

సీ. ఏవీట సతులపాలిండ్లపై గంబూర నవహారము
లచిచ్చకవుచుమాన్పు. ఆము. ౨. 3.

సీ. మొత్తమై మారుతాయత్తమై గంబూర మెగ
య వితానముల్ బిగియ వలదు. పను. గ. ౧౮౧.
ఆం. భా. ౨. ౧౬౨.

జ: గంబూర రాజనాలు.

గంబూర రాజేనాలు. వి. బ. (✓గంబూర) ధాన్య
విశేషము.

సీ. సంపంగేపూవడ్లు బాజిరాజనములు గంబూర
రాజనాల్కన్నె సరులు. హంస. ర. ౧౨౨.

గంభారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గుమ్మము.

గంభీరము. సం. ౬౯. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. లోతు గల
ది. (నది, మొ.) ౨. దురవగాహము, గ్రహించ
రానిది. (ప్రాదయము అర్థము, మొ.) 3. మంద్ర
ము. (ధ్వని) వి. ఆ. పుం. గ. తామర 1. ౨. జంబీ
రము, నిమ్మ.

గంభీరవేది. సం. వి. న్. పుం. లోలుపోతునట్లును
నెత్తురు కాటునట్లును మాంసము ముక్కలుగా
వడునట్లును బరిగోలలతోడను అంకుశములతో
డను పొడిచి యెంత బాధ పెట్టినను ఒడ లెఱుం
గకుండునట్టియేనుగు; చిరకాలమునకు శిక్షను
గ్రహించువినుగు.

గంభీరము(ము). సం. వి. న్. పుం. గాంభీర్యము.

గగన(నే)చరము. సం. వి. (ఆ. ఈ. ఆ) ఆకాశ
మునఁ దిరుగునది. వి. ఆ. పుం. గ. చక్రి. ౨. గ్ర
హము. 3. రాశిచక్రము.

గగనము. ౬౯. (చి. ని. శ. ర - సం. ఘనమ్? గహనమ్?)
దుర్లభము.

సీ. గగనఘంటాపథక్రమణిలున కెంత గగన ము
య్యెలతాంగికానుజదులు. పను. 3. ౯౯.

ద్వి. వేడెడఁ గాదేని వెడలునాయంచ, వాడి
మినైనను వార్ధి నింకింతు, బంధింతుఁ గాదేని

పవనతనూజ, కంధిదాటుట యెంత గగనం
బు నాకు. ౯౦. రా. ము. ౨౨౦ పా. ౧౦౦౦.

గగనము. సం. వి. ఆ. న. గ. ఆకాశము. ౨. (గజి
త) కూన్యము, సున్న.

గగురు = గగురు, గగురుపు. వి. భయహర్షాదులచేత
మేనివెండ్రుకలు నిక్కబొడుచుట, శోమాంచ
ము.

సీ. పులకలనంగను బులకర మనంగను గగురనం
గను గగురనంగ, గరువాల్పనంగను బరఁగు
శోమాంచము... ఆం. భా. గ. ౧౮౧.

జ: గగురుపాటు, గగురుపాటు, గగురుపాడము,
గగురుపాడుచు, గగురుపాడుపు.

గగురుపా(ర్పా)టు. వి. (✓గగురు) శోమాంచ
ము.

గీ. గగురుపాటును వడఁకును గానిపించ, నెల్లను
మనోవితానంబు నెనసి కొల్వ, మంచుజిగిసట్టి
పొగడ విరించనుండు, గరుణఁ బాలస్త్రావా
కు సాక్షాత్కరించె. ఉ. రా. గ. ౨౧౧.

సీ. వైరుపవ్వలతాళి మీఱ మొల్కలగగుర్పా
టుఁగండుక మానె రత్నగర్భ. ఉ. రా. గ.
౧౩౬.

గగురుపా(ర్పా)టు. ఆ. క్రి. (గగురు + పాటు)
గగురుపాటు కలది యగు.

మ. కమలాకామినిపాణిపంకజము సోఁకె మై
గగుర్పాటు న, క్కమలాక్షం డనిశంబు సా
త్త్వికమునకె గవ్వట్టియుకె సద్విలాసము
నకె సాత్త్విక మూనె... ఉ. రా. ౮. 3౧౧.
సాం. ని. మాన. ౨౮.

గగురుపు(ర్పు) = గగురు. వి. శోమాంచము.

ఉ. గుప్తన నవ్వు డవ్వడఁతిగుబ్బలు మించె గగు
ర్పుకూర్పునకె. చంద్ర. ౬. ౧౮౨.

గగురుపా(ర్పా)డము. ఆ. క్రి. (గగురు + పాడ
ము) గగురు గలది యగు.

(యోగనిష్ఠనివర్ణన) చ.జోటజోట ధారగా వడి
యంచుం గడలెత్తునుధారసంబు గ్రుం,గుటగు
ట నపుటప్పటికిఁ గ్రోలుచు నాలుగురెండు
మూలలకొనుటలకొన దాల్చుభోగిని గగుర్పొ
డమించుచు దక్షిణశ్రవస్తటవిసరత్నయోదని
నవంబునఁ జొక్కుచు మబ్బు గ్రక్కుచుకొ.
పాండు. ర. రూ.

గగురుపొ(ర్పొ)డుచు. అ. క్రి. (గగురు + పొ
డుచు) రోమాంచిత మగు, పులకించు; (రోమము
లు) నిక్కు.

సీ. ...పులకలొలైను గగుర్పొడిచె... గీ...అ
నఁగఁ దగును రోమాంచనామముల్ ... సాం.
ని. మాన. ౨౪.

చ...నమ్మదాశ్రులకొ, దొలఁచినయట్లు వోయె
డుఁ గనుంగవకాటుక పేటులెత్తుఁ జె,క్కు
లమకరీవిలాసము గగుర్పొడువకొ పారిఁ జా
చువేళ...పారి. 3. ౧౨.

గీ. కైదువలు విడిచి యొడల్లు గగురుసామున,నం
త నంతఁ గకాపిక లైవవారిఁగని మురుండు
కుపేరునిఁ గదిసి యేసెఁ, బ్రతిభయాశీవిదాప
మహాణతతుల. ఉ. హరి. ౧. ౪౧.

ఉ. గుబ్బ మెటుంగుఁజన్దవ గగుర్పొడువకొ...మ
నుచ. ౨. ౨౮.

క...మెయి గగుర్పొడువగ...పారి. ౧.౧౨౨.
మహా ప్రగ్ధర ... కాంచెకొ, శలసంతానంబు మే
నకొగగురుసాడిచి కన్నపట్ట నున్నట్టియేదుకొ.
కళా. ౬. ౧౬.

గగురుపొ(ర్పొ)డుపు=గగురుపాటు. (✓గగురు
పొడుచు)

సీ. మొగలిత్రాఁబొడు మోమునఁ జేర్చుచీరగాఁ
బూరిమోనులు గగుర్పొడుపు గాఁగ...గీ.
శేలప్రోయాలు దనముద్దుఁజాలిఁ దలఁచి, తె
ఱపి గవరానివంతలఁ గొఱలి యొజల.అచ్చ.
రా. కిష్కిం. ౬౬.

గన్లు. వి. గద్దదిక, డద్దత్తిక.

సీ గన్లు నా వెలయు గద్దదిక ... అం. భా. ౧.
౧౨౨.

అ. క్రి. సంకోచించు. (క. ర.)

గగ్గురు=గగురు. వి. రోమాంచము.

సీ. పులక లనంగను బులకర మనఁగను గన్లు రనం
గను గగు రనంగ,గరుదా ల్పనంగను బర గు
రోమాంచంబు...అం. భా. ౧. ౧౪౧.

గగ్గులకాడు. వి. డొ. (గగ్గులు+కాడు) ధాన్య
ము రాల్చినకంకులరాడి. (క. ర.)

వి. ౧. చెల్లచెద రైవది; నిస్సారము.

సీ. తలలు పీడంగ ఒద్యాధను ల్పూజిరి గగ్గులకా
డైరి ఖచరవరులు. పారి. ౫. 3౭.

సీ. గగ్గులకా డైరి కలఁగి రోటాటిరి వెలవెల్ల వైరి
నివ్వెఱఁగువడిరి. హ. ర. 3. ౧౦.

క. చదివెం గాలుబలంబులఁ, గదిమొకొ గుఱ్ఱం
బుపొం గగ్గులకా డై, చెదగంగ...కాళ. ౨.
౪౧. కాశీ. ౭. ౮౭.

౨. చెదరఁగొట్టినది.

ఉ. సిద్ధనకుం బికాపికలు చిత్తసమున్నతి పేరివా
ర్తమకొ, గగ్గులకాట్లు శంకలకుఁ గన్గని యె
గ్గులఁ బుట్టునల్కమకొ, సగ్గిరముగ్గిసల్ నిలు
పు వైరణమకొ గననీనియెత్తికొ, క్లగ్గడ.మాన
కుం బతికి నయ్యె యుక్తేష్టహాప్రసంగముల్.
కవిక. 3. ౨౨౯.

గగ్గులకాటఁగల్పు=నాశముచేయు, పాడుచేయు.

ఉ. డగ్గటి యెప్పొడొ కటకటా శివలింగము
మీడిరత్నముల్, గగ్గులకాటఁగల్పి ములుకం
కులు తీవలు వెట్టె నేడు...కాళ. ౨. ౧౧౦.

గగ్గులకాడులు గావించు=వధించు.

సీ. గగ్గులకాడులు గావించె ముగియించె...గీ...
అనంగఁ బొందగు వధించె, ననుటకు సమాఖ్య
లై...అం. భా. 3. ౧౨3.

గగ్గులు. వి. బ. సుజీచినకంఠులు. (శ. ర.)

జ: గగ్గులకాదు.

గగ్గెర. వి. ఒకానొక చెట్టు. (ఇది తెల్లగగ్గెర, నల్లగగ్గెర అని ద్వివిధము.)

గీ. దవనమును గగ్గెరయు విప్పదళము లాది, మైన పూజార్థమైతే లపును దచ్చి, పంతులము గొండపాడు ప్రగా వైచుటయును. ఉ. రా. 3. 200.

గగ్గోలు. వి. గ. ఊభము, కలత; అల్లరి.

గీ. అప్రదు గొండలు మృగయు లయ్యడవిచూటి, ఘోరముగ నెల్లకడల గగ్గోలు గాంగె, గూత టిడి వోపుటయు మృగకులము గలగి, బయలువెడలిన గాంచి యప్పార్థివుండు. రసిక. గ. 100.

గీ. గొల్లవాడల నెల్ల గగ్గోలు పుట్ట ... నీలా. 3. ౫౫.

గీ. గొల్లగాఁ గూడ లిడును గగ్గోలు నేసి, లేవ మండిన విసిగి యాలెంక లినుచ, ద్రుష్ట గుడి యలఁ బిడికిళ్ల రోకఱులను, మొత్తి ... అచ్చ. రా. యు. 222.

౨. పరాక్రమము, శక్తి?

గీ. బేలుపోపనిపాలదిండ్ల నూలుకొనుచు, దీలుడఁ గొట్టునట్టిగగ్గోలువాడ. ప్రబంధ. 218. (ప్రయోగాంతరము లేదు)

గగ్గోలుగ=గ. అధికముగా.

ఉ...గగ్గోలుగ సుపుతిల్లె బిగిగుబ్బలవైఁ బల కాంకురావయిల్. గంధ. 23.

౩. అకస్మికముగా?

క. ఈరీతి మెలఁగువారల, దారుల్ విని రాజుకొడు కు ధవళాఖ్యాకుం, డౌరా గగ్గోలుగ న, న్నూరిపయిం బడుచు నని ఘనం బగుప్రేమక. కు. క. ౨. 20౫.

జ: గగ్గోలుపడు.

గగ్గోలుప(వ)డు. అ. క్రి. (✓ గగ్గోలు) గీ. ఊభము, కలత నొందు.

(పురూరపుండు) గీ... ఏగఁ జటులపటహ, ఘూర్ణితధ్వని దిశలు గగ్గోలుపడఁ. కవిరా. 3. ౧౪.

ద్వి. నే నొక్కరుండ నన్నీట నో డొకరి, గానక బెగడి నల్లడలు చూచుచును, బడలుచు గగ్గోలుపడి మోరటిచును. విష్ణు. పూ. 3. ఆ. (శ. ర.)

౨. అశిశ్చయును.

వ... నీలంపురిల్లు గగ్గోలుపడు పోనపాడికి గొంగిరిందిన పొగడగుంపులట్టనుచును... కవల. ౪. ౯౨.

గచ్చే=గచ్చే. వి. (శ. గచ్చి. క. గచ్చె.) యక్షాక్షి 1.

ఆ. ఇచ్చువానియొద్ద నీనివాడు ముడినఁ, జచ్చుగాని యిది సాగనీడు, కల్పతరుప్రక్రింద గచ్చచెట్టున్నట్లు... వేమన. ౨. 2.

నీ. గచ్చగ్రచ్చనఁ జెల్పు గాంచు గాచస్థాని... ఆం. భా. ౨. ౪౯. (ఈయర్థము కాచస్థానీశబ్దమునకు సంస్కృతసింఘుటలలో లేదు.)

జ: గచ్చకాయలు.

గచ్చేకాయలు. వి. బ. (✓ గచ్చే) గచ్చకాయలాట, బాలక్రీడావిశేషము.

నీ. గచ్చకాయలు కిట్టుగానుగత్రిప్పట్లు, నుట్టి పెక్కుడు మంటిగూండ్లు ... హంస. 3. ౧౪౬.

గీ. గచ్చకాయలు దాగిలిప్పుచ్చులాట, బంతి మెకమాట చిందఱవఱపులాట, లనెడు శైశవ దుస్వృత్తి నధిగమించి. ప్రబంధ. ౬౧3.

గచ్చే¹. వి. (క. గచ్చు=గార.) గ. బంగారము నున్నము మొదలగువానిపూత.

సీ. పసిడిగ చ్చమర సోపానముల్ మూటలు దుం
గిత వికారితయుఁ జిత్రితయు నైన, సభ...
ఆము. ర. ౫౮.

చ. ఇలఁ గలవస్తుసంతతులకల్లను గచ్చిడుమాన్య
భావపాటలరుచి కేమె వేఱ యొకడా లిఁ
క వచ్చునె లక్కనీట మపులమిన దెంతయు
గ యిది యంచుఁ బరాబ్జము లంగుళీమఖం,
బుల నగునట్లు మించునఖము లైఱయన్ గో
మరారు నింతికి. ఆము. ౫. 3౪.

గీ. పచ్చవిలుతునినడమాడుగచ్చుకోల, పూనిక్కు
నవ్వేల్పుఁజగురావఁబోడియు నల, మానిప
రమేశ్వరుని యాశ్రమంబుఁ జేరి. చంద్రా. 3.
౮౭. ప్ర బంధ. 2౮.

౨. గోడ లోనగువానికి పూయుటకై యినుక
చేర్చి దంచిననున్నము, గార.

గీ. కాఁగూయుక్తి మింటిచక్కటికి నెగయ,
వానపునిపట్టి పాడుపుగా నైచి యాడుగ
చ్చు చమరినదారుచక్రంపుటిల్ల, వోరె నొ
య్యనఁ బ్రాచి లేబ్రద్దు పాడిచె. మనుచ.
౫. ౪౦.

3. కాంతి.

(కృష్ణఁ డను మేఘము) ఉ. క్రారెడుపచ్చపట్టు
నునుగచ్చుల కొమ్మెఱుఁగై చలింప... హరి.
పూ. ౬. ౧౧౬. (శ. ర. పా.)

౪. కపటము.

ప... పెచ్చు మల్లాడియు గచ్చులునేసియు మో
చ్చుకత్తులు దూసియు... ప్ర బంధ. 2౮౦.

గచ్చుగ=కపటముగ.

క. పచ్చి యిది యేమి చెలియని, విధ్వలవిడిచి
పుఁ జఱచి వెఱవకు మని లోఁ, బొచ్చినభ
యమున నదరిన, గచ్చుగ నిట్లనియె గోపక
న్యక పతితో. హంస. ౨. ౧౨౪.

జ: గచ్చులాడి, గచ్చుచిచ్చును.

గచ్చే¹=గచ్చే. విణ. గస్తము, వర్ణలాపము

గాని చదులాపము గాని కలిగినది.) చదము వా
క్యము.)

ఆ. గచ్చు కోతుకు నాఁగ గస్తాఖ్య విలసిల్లు.
ఆం. భా. ౧. ౧౧౮. (శ. ర. పా.)

వి. బ. దంభములు, డాబులు.

సీ. గలువనిరాజుకు బలుగచ్చులును మెండు నెల
మి సంధ్యకు మైనునేచు మెండు. వేణు. ౧౭.
జ: గచ్చువడు.

గచ్చే¹లాడి. విణ. (గచ్చు¹లు+ఆడి)మాములాఁ
డియగుస్త్రీ; స్త్రీ.

౪... మందరంబుఁ దెచ్చి పాతిపాతి సముద్రం
బుఁ ద్రచ్చి చేఱబొచ్చిననుమృతంబు గచ్చు
లాడికి మెచ్చి చూపుచు విడుచురులకు
నోగిరం దిచ్చి తమ్ముఁ గట్టఁ ద్రాళ్లు తామే
తెచ్చికొని రనువాడును... లక్ష్మీ. ౨. 2౬.

ఉ... ఇటు పచ్చిననుచురగచ్చులాండ్రలో, నే
రుచిరాంగి చక్కనిది ... ఆహ. ౧. 2౨.

గచ్చే¹వడు. ఆ. క్రి. (గచ్చే²) లోపించు?

క. చొచ్చి శివదివ్యలింగముఁ, గ్రుచ్చి బిగియు నం
టఁ బొదివికొని తనవెంటకొ, పచ్చుజముఁ ద
లచి తాలిమి, గచ్చువడఁగ నతఁడు భీతగతి
నిట్లనియె. శివలీలావిలాసము. ౨.

గచ్చే¹విచ్చేగు. ఆ. క్రి. (గచ్చు¹+విచ్చు+అ
గు) కాగ్యము వికలమగు; వికలమగు.

గీ. ఆఱుమూఁడయ్యె గచ్చుచిచ్చయ్యె ననఁగ, తె
డిసె బునివోయె ననఁగను జెడియె ననఁగ, నా
ఖ్యలగుఁ గార్యవైకల్యమయ్యె ననుటకు...
ఆం. శే. ౯.

గీ. అటుల జయభేరికారపం బతిశయింపఁ, తెలఁ
గి చను దించునతనికోలకుఁ గాక, బెదరి బె
దరి కలంగి కక్షబెదరి తొలఁగి, గచ్చుచిచ్చ
య్యెఁ బారశీక ప్రజంబు. కృష్ణ. 3. 3౯.

గచ్చత్. సం. శత్రు. పోవుచున్న.

గజే. వి. (సం. గజ) పెద్ద (దీనికి వృత్తియందే ప్రయోగము కలదు. చూ. గజనిష్ఠ)

జ: గజదండ, గజదొంగ, గజనిష్ఠ, గజయోత.

గజకందము. సం. వి. ఆ. పుం. చాస్త్రికందము, ఒక జాతిదుంపి.

గజకర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఓషధివిశేషము. (వాచ)

గజగజ. వి. పడఁకుటయందగు అనుకరణము. ద్వీ. కడుభయంబున వాడు గజగజ మేను, పడఁక పైన్యంబున వాసుపు కెరఁగి. నవనాధ. 3. ౨౨౬ పా. ౧౭ పం.

గజగామిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏనుఁగువలె నడచు స్త్రీ; స్త్రీ.

గజచ్చాయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పుణ్యకాలవిశేషము, శ్రాద్ధోచిత మగు సూర్యగ్రహణకాలము, శ్లో. సైంహికేయో యవా భానుం గ్రసతే పర్వ సంధిషు, గజచ్చాయా తు సా ప్రోక్తా తత్ర శ్రాద్ధం ప్రకల్పయేత్. (కల్ప.) ౨. ఏనుఁగుయొక్క ఛాయ.

గజచ్చాయము. సం. వి. ఆ. స. ఏనుఁగుయొక్క ఛాయ. పుం. మహిషము, దున్నపోతు.

గజత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గజసమాహము.

గజేదండ. వి. (గజ + దండ) మల్లవిచ్చావిశేషము, పదిరెండుదండలలో నొకటి.

ప... అవ్వీరుఁడు సమదండ గజదండ కుక్కుటపు దండ మొదలుగాఁ గల పదిరెండుదండలయ ఖండపాండిత్యంబు కలిసి... హంస. ౧. ౨౦౬. మల్లుపు. 3. ౬౯.

గజదంతము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఏనుఁగుదంతము, ౨. బట్టలు మొదలగునవి ఉంచుటకు గోడకు కొట్టినకొయ్యి. (వాచ.)

గజదొంగ. వి. (గజ + దొంగ) పెద్దకొంగ, గొప్ప దొంగ. (శ్రా. వా.)

గజనిమిలనము. సం. వి. ఆ. న. ఏనుఁగువలె కన్నులు మూసికొనుట - ౧. చూచియు చూడనట్లుండుట. ౨. కనటము, వంచన.

గజనిమిలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = గజనిమిలనము.

గజేనిమ్మ. వి. (గజ + నిమ్మ - క. గజనింబ) లకుఁడు, పెద్దనిమ్మ.

గీ. నిమ్మయందనఁగా జంభలమ్ము దోచునదియొ గొప్పైన గజనిమ్మ యనఁగఁ దగును. ఆం. భా. ౨. ౪౨.

రగడ. నెలకొనుచు బ్రబలుగజనిమ్మలను నిమ్మలను. భాను. ౨. ౬౮.

గజపతిలాగీలు. వి. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

ప... కాలుసం పెఁగలు కందర్పభోగులు గజపతిలాగీలు బొందజేలు... అనునూటనాలుగువగలవైరులచేరుడు బియ్యంపువట్టిపసాదంబులు... ప్రబంధ. ౧౧౨.

గజపిప్పలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిప్పలీభేదము.

గజపుటము. సం. వి. ఆ. పుం. పుటము వేయుటకై గజములోఁ గుత్తెవ్వినగోయి. (వాచ)

గజబంధని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏనుఁగుసాల.

గజబంధిని. సం = గజబంధని.

గజభక్ష్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ - ఏనుఁగులు తినఁదగినది - సల్లకి, అందుగు.

గజమాచలము. సం = కరిమాచలము. (కల్ప)

గజేము. వి. (సం. గజ. హింగజ్) ఇసుపనలాక, ఇసుపయూఁచ; తుపాకిలో మందు దట్టించెడి యిసుపనలాక. (వా)

గజము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఏనుఁగు. (భద్రము, మంద్రము మృగము అని గజజాతులు మూఁడు. త్రివిధగజములకును మానభేదముచే అరాళము, అర్యరాళము, మధ్యము, కనిష్ఠము, వామనము

అని నామములు గలవు. మతీయు పిష్టకము, వ్యాళము, పూతనము, మాత్యకము, మాయకము, చంచమంగళము మున్నగు గజభేదములనేకములు కలవు. గజముయొక్క శిరఃపిండములు కుంభములు. కుంభముల క్రిందివోటు ఆరత్నము. కుంభముల నడిమివోటు విరువు. చెక్కిలి కటము. నొసలు అవగ్రహము. కనుగ్రద్దు ఈశిక. కడగంటివోటు నిర్వాణము. కర్ణములము చూళిక. దంతములము కరీరక. దంతపద్ధము శంఖము. ఆడముగా విసరఁబడినకొమ్ము పెట్టు పరిణామము. నొసటిబుడిపి వాతకుంభము. వాతకుంభము క్రిందివోటు వాహితము. వాహితము క్రిందికొమ్ములలోపలివోటు చులిమానము. తొండము కుండ. తొండముచివర కర్ణిక. తొండమున వచ్చుతుంపురు వమధఃపు. ముఖమునందలిబొట్ట(=పాదల)గుంపు పద్మకము. మూఁపు అసనము. మేఘము కకుదము. మూఁకాలు ప్రోహము. మూఁకాలి క్రిందివోటు సందానము. పిక్కకుముందువోటు అయస్కారము. ప్రక్కవోటు పక్షిభాగము. ముందటివోటు దంతభాగము. ముందటికాళ్లపిక్కలు మొదలుగాఁగలవోటు గాత్రము. వెనుకటికాళ్లపిక్కలు మొదలుగాఁగలవోటు అవరము. మెడను గట్టెడు గొలును కలాపకము. కాళ్లఁగట్టెడుగొలును త్రిపది. నడుమునఁ గట్టెడుమోతు వరత్త. దీనిని ఆయితమునేయునపుడు మెడను గట్టెడుత్రాడు సజ్జన. వీపుమీఁదఁ బలుకుంబళ్ళము విధానము. గంత కారి. ఇది నీళ్ల మునుఁగుట నిర్వాణము. దీనిఅలంకారము శృంగారము. దీనిని బట్టుటకు త్రవ్వెడుపల్లము అవపాతము. దీనికి గలిగెడు పితృజ్వరముపాకలము. మదము దానాదికము.) ౨. ఎనిమిది అనుసంఖ్య. ౩. మూఁడడుగులపరిమాణము, ముప్పదియాఱంగుళములు. (శ్లో. సాధారణసరాఙ్గాశ్చ త్రింశద్రాఙ్గాశో గజః. అనువాక్యము వసుసరించి ముప్పదియంగుళములు.) గజమోటనము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏనుఁగున పిం

సింఘనది-సింహము. (విల్వమ్మ.)

గజయాన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏనుఁగునడకవంటినడక గలస్త్రీ; స్త్రీ.

గజేయీత. వి. (గజ+ఈత) గొప్పయీత.

(వా.)

గజరిపుపు. సం. తి. ఉ. పుం. గ. సింహము, ఏనుఁగుగొంగ. ౨. గజామరకత్తుపు, కివుడు.

గజేరుగజేరులువోపు. ఆ. క్రి. (గజమగజములు+పోపు) పులకరించు.

క. జవరాలగుకాపాలిని, కవుఁగిటఁ దనమేను గజయగజములువోఁగా, నవిరళసుఖమున హృదయం, బినతాలింపంగ తాఘఁ డిట్లని పలికెకా. ప్రబోధ. ౩. ౪౬.

(భిక్షుః-సానందం పరివృజ్య రోమాంచమభిసీయ జనాంతికం. ఆహో మఖస్పర్శా కాపాలిని. సం. ప్రబోధ. ౩.)

గజసాహ్వయము. సం=గజాహ్వయము.

గజాజీవుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఏనుఁగువలన బ్రతుకువాఁడు-మానతుఁడు, మావట్టేడు.

గజాననుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. వినాయకుఁడు, ఏనుఁగుమోముసామి.

గజాశనము. సం. వి. ఆ. పుం. అశ్వశృంగము. న. తామరవేరు.

గజాహ్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. గజపిచ్చలి. ౨. హస్తినాపురి.

గజాహ్వము. సం=గజాహ్వయము.

గజాహ్వయము. సం. వి. ఆ. న. హస్తినాపురము.

గజిబిజి. వి. గ. షోభము, కలఁత, కలవరము.

చ. గజిబిజి లేక యబ్బక యఖండికకార్యము నస్త్రవీర్యముకొ, భుజబలముం బొగడ్త నడ... భార. భీష్మ. ౨. ౩౩.

క...నిత్యమును హరికొ, గజిబిజి లేక కలంచిన, నుజనులకును నతనియందు జొరఁగా వచ్చుకొ.

భాగ. ౧౨. ౭. (ఇట మనశ్చలనము అని భావము.)

క. గజదైత్యుఁ డివ్విధంబున, గజబిజి నేయంగఁ
గాళికానగరమునం, బ్రజనితభయకంపమునం,
బ్రజ తామరపాకునీళ్లభంగిఁ దలంకె. కాశీ.
౯. ౧౭౬. (శ.ర.పా.) భార. ద్రో. ౪. ౨౦౫.

౨. తమకము; ఉద్రేకము.

ప... పరదేశం బాపోశనంబుగొనం దమకించుత
నబలంబుగజబిజి యుడిపికొని గోగణంబుల
యగపాటూపించి... భార. విరా. ౩. ౧౩౧.
ద్వి. మంగళశివకథామహితసంగప్రసంగతి గొ
న్నివాసరములు సలిపి, కల్యాణమున కభిగ
మనంబునేయఁ, గల్యాణమున భక్తిగజబిజి పు
ట్టె. పండితా. మహిమ. ౧౦౧ పా.

౩. అల్లరి.

క. అజఁ డరుగుడెంచి గురునికై, రజనీకరుఁ గాం
చి యిట్టిరచ్చలు గలవే, గజబిజి వల దని
తారా, గజయానం జేరఁబోయి గ్రక్కునఁ
బలికె. శశాం. ౫. ౧౨౭.

గీ. పొదువు పోనీక పట్టుము భూమిదేవ, వ్య
యనకొంచు వచ్చి కపాటముగడె, యెడపి
నంతనె తద్ధర్మ యింతితోడ, నెవ్వఁ డీతం
డు గజబిజి యేమి యనుచు. హంస. ౫.
౨౪౨.

ర. సందడి, ప్రాణిసమూహాధ్వని.

సీ. కామాదిభగములగజబిజి లడఁగ దేహభిమా
నాదిత్యుఁ డస్తమింప. సీతారా. ౧. ౧౪౭.

ప... తదుగ్రతకుం గాక చీకాకుపడు ప్రజలగజ
బిజి లాలించుచు గొడవతి ... కళా. ౮.
౭౩.

ప. అయ్యవసరంబునఁ గళాపూర్ణుఁడు తదాగమ
నంబున కెదురుచూచుచుండి వారిగజబిజి కొం
తచేరువను వినంబడిన... కళా. ౭. ౧౨౦.

౫. వూనత, వాడుట.

క. భుజగర్వ ముడఁగఁ జాట్టిన, భుజగ్యాస్త్రము
లిట్టు నట్టుఁ బొరలంబడినకై, గజబిజి లేదు మొ
గంబున, మజ బాపుర వీనిఁ బోల మగలుం
గలరే. ఉ. హరి. ౫. ౨౭౦.

౬. పీడ, బాధ.

చ... తేరజపులతాంతబాణుఁడు కరసితపల్లవ
శిద్ధధారచే, గజబిజి చేసేసేని మఱి కార్య
ము దప్పు నటించు గొబ్బనకై. రాజ. చ.
౩. ౮౩.

విణ. ౧. కలవర మొందినవాఁడు; కలవర మొం
దినది.

క... చాలఁ గలకలపడుచుకై, గజబిజి యైరి సభా
స్థలిఁ, బ్రజ లెల్లను బొట్టిపడుగుఁ బాఁచనిరా
కకై. భాగ. ౮. ౫౩౪.

ప. అని తెగువం బలికిన నమ్మగువ గజగజ పడంకి
గజబిజియై యంతరంగంబున నిట్లని చింతింపం
దొడంగె. సురా. ౮౮.

౨. పోయినది.

క. పొలఁతుక నిజదయితునకై, కలమానధనంబు
చాల గజబిజి గాఁ దా, నిలువడియును గులగతి
యును, దలఁపమియై త్రపావినాశదశ యనఁ
బగఁగుకై. కావ్యా. ౨. ౭౬.

౩. నలఁగినది.

సీ. ఈగుబ్బ లికమోడ నాగోటికొనధాటి గది
సిన గజబిజి గాక యున్నె. కువల. ౩. ౫౪.
జ: గజబిజించు, గజబిజిపడు.

గజబిజించు. ఆ. క్రి. (✓ గజబిజి.) ౧. కలవరప
డు, కలఁతపడు.

ప. అట్టియెడఁ దదీయనై న్యంబు గజబిజించిన. ఉ.
హరి. ౩. ౭౮.

౨. గడబడచేయు.

ద్వి. చనుడెంచి ముక్తికచాణూరముఖ్యు, లెనయ
రంగస్థల మెల్లఁ దారగుచు, భుజ మవృలిం
పుచుఁ బొరి విజృంభించి, గజబిజింపుచు నుం

డఁగా నంతలోన. ద్వి.భాగ. 3. ౫౧ పా.
గజబిజపడు. అ. క్రి. (గజబిజ + పడు) కలఁత
నొందు.

క. గుజగుజలువోవువారును, గజబిజపడువారుఁ
బాలఁ గలకలపడుచున్, గజబిజ యైరి సభాస్థ
లిఁ, బ్రజ లెల్లను బొట్టిపడుగుఁబాఁపనిరా
కన్. భాగ. ౮. ౫౩౪.

గజ్జ. వి. తొడనందు, వంతఁగము.

సీ. గజ్జ నాఁ దనరు వంతఁగము...అం. భా. ౨.
౧౩౬.

(పావమంతుఁడు) క. జలనిధులు జానుదప్పుంబు
లు గాఁ గులిగియు గజ్జపాడువులు గాఁ దా, ర
లు దలపువులు గా దిక్కులు కడవం బెరిఁ
గఁ గనకతుధరముభంగిన్. భా. రా. సుం.
౩౦౮.

జ: గజ్జదుముకు.

గజ్జదుముకు. వి. (గజ్జ + దుముకు) మల్లవిద్యావిశే
షము. (ఇది లోగజ్జదుముకు, నెలిగజ్జదుముకు-అని
ద్వివిధము)

ప... లోనెలిచూరణగజ్జదుముకునలుకు లనునలుకు
లును...మల్లుపు 3. ౬౯.

ప. ... లోనెలిగజ్జదుముకుచూరణనలుకు మొద
లైనయిరువగలనలుకులు... ప్రబంధ. 2౮.

గజ్జ. వి. (సం. కచ్చా) కచ్చుపు, తీఁటపలుపు.

సీ...గజ్జ, చిడుము నా ఖడ్బుపు చెలఁగును...అం.
భా. ౨. ౧౨౯.

గజ్జయ(జ్జ). వి. తుద్ర ఘంటావిశేషము, ఒకవిధ
మనుచిలుగంట.

ద్వి. చెదవ్విశేషులఁ జేసకుపాదములఁ, జెందినప
సిండిగజ్జయలు నందియలు. ద్వి. పరమ. ౧.
౩౪ పా.

ద్వి. అంత నొయ్యన దోఁగియాడంగ నేర్చె,నంత
బంగరుగజ్జయలును...ద్వి. పరమ. ౫. ౩౭౭.

ఉ. చక్కనితండ్రి పాదజలఁబలుగజ్జలు మ్రోయ
మందుమా, చక్కని నటింతు విప్పు దొకసారి
య నాడవు...ఉ. రా. ౧. ౧౮౪.

సీ...బురజ చిలుగంట మువ్వ గజ్జయన తుద్ర,
ఘంటావిశేషములో గవ్వట్టుచుండును...అం.
భా. ౨. ౧౫౧.

జ: గజ్జగొలును.

గజ్జ. వి. మదము.

గజ్జపట్టు=మదించు; అధిక మగు.

ద్వి. కిర్తనాద్యము మాని గావించుతనని, మర్మం
బుఁ బెప్పెద హళ మొనర్చుటకు, గజ్జపట్టిన
యహంకారంబు పశువు, రజ్జపు నాయుపూర
కమె యూపంబు, మనసు జ్ఞానమె యున్న...
ప్రభా. ౪. ౧౩౫ పా. ౧౯ పం.

గజ్జరేఁగు=మదించు.

(శరదృతుపర్వనము) గీ. తెల్లు శోభిల్లె మంజున
లుల్లసిల్లె, కాలకంఠరవాహంబు గజ్జరేఁగె.
పాండు. ౪. ౩౭.

జ: గజ్జాలాడు.

గజ్జరము. వి. (సం. ఖర్జూర) ఖర్జూరముగీ. (శ.గ.)

గజ్జిలాడు. వి. (గజ్జలు + అడు)గర్జి, మదించిన
వాడు

ప అనియర్జయండు వల్లిన నాగజ్జాలాడు మో
ఱకంబున మొగ మడ్డంబు గవల్చి...పాగ. 2.
౬౧.

గజ్జగొలును. వి. (గజ్జ + గొలును) స్త్రీపాదాఙ్గణ
విశేషము, పాఁజేబులు. (శ. ర.)

గటక. వి. ౧. పిండితోఁ జేసినబాప, అంబలి. (శ.
ర, ప్రా.) ౨. రేపనాథము నూచి యుడికించినపిం
డి. (చి. వి, ప్రా.)

గట్ట. వి. (సం. ఘట్టనా) సిద్ధిసోటికి వేసి గట్టించెడు
విరడ. (శ. ర.)

గట్టన. వి. (సం. ఘట్టనా) గట్టించుట. (శ. ర, వా.)

గట్టము. వి. గట్టిది.

చ. చువు లిదంగ నాత్తు ఖరపాతములం గనకా
ద్రి చెంగటం, గర మపరంజిరా మెరసుగట్ట
పు నేలు చూర్ణితంబులై, ఖరళికలట్ట యాట
బలఘోటకణోటికి నేదదేఱఁ గాఁ, బొరలుటక
య్యెడం వెదకఁబో వలదయ్యె రజఃప్ర దేశ
మూ. కవిక. ౨. ౧౦౦.

గట్టి. వి. (క. గట్టి) ౧. కఠినము, కఠినము; దృ
ఢము.

సీ. కఠిమిదిల్లలొల్లిగబ్బిగుబ్బలగట్టితన మె
టింగినయురస్థలము మొయ. దశా. ౫. ౪౬.

గీ. బుద్ధ సిగట్టిహృదయసంపుటముఁ దాఁకి, కుంతి
తములయ్యె మరుసంపకోల రెల్ల. నైష. ౮.
౧౩౯.

గీ. గట్టికటికి యనంగఁ గన్నట్టు దృఢము. అం.
భా. ౩. ౨౩.

౨. చిగు వైనది, నడచినది.

క. అని పొగము నొయ్యారపు, టుపున జడ
లల్లి జలుగు లగువయ్యెదలం, జనుకట్టు గట్టి
గట్టిగ, ననిమిషకాంతలు లతాంతవారణోత్సు
కలై. మరుచ. ౩. ౮౩.

౩. గుల్లకానిది; తఱచైనది, దట్టమైనది.

గీ...గట్టివహ...శుక. ౩. ౫౦.

సీ...గట్టికమ్మిదుప్పటి...శుక. ౨. ౨౪౧.

౪. అధికము.

గీ. అట్టిశ్రీ పర్యతము చూచినట్టివారు, గట్టిపుణ్యం
బు చేసినయట్టివారు. విక్ర. ౧. ౧౯౭.

౫. నిశ్చితము, నిజము.

ఆ. ఇతనికడుపు వచ్చి యిందిట్లు రత్నంబుఁ,
గాంచికేని తనదుకడుపు వ్రచ్చు, రుఱక చంపి
పోదు రూరక విడువదు, కడుపు వ్రచ్చు పె
ట్టు గట్టితనకు. శేమూర. ౩. ౩౩౧.

౬. దిట్ట

సీ. వేగశస్త్రంబులు వెదకి కానఁగ లేనిగట్టి వే

తలతోలఁ గట్టువడియె. భాగ. ౧౦౬. ౧౦.

వి. ౧. గట్టితనము, దృఢత్వము.

ఉదా: ఇనుపపెట్టెయొక్క గట్టి కఱ్ఱపెట్టెకంటె రా
దు.

౨. పొట్టు కానిగింజ.

(ఒలరామునిమాటలు) గీ. మాగధాధమ బహుభా
న్యమర్దనమున, శేష శోకలి గైకొంటి నిది
నిజంబై, యింక మీసాన గట్టి పొల్లేరుపఱ
చి, చెరుగఁ జక్రంబై చాలద శ్రీహాకిని. ద
శా. ౯. ౫౦.

౩. శౌర్యము.

ఉ. మందర రాజుఁ బుచ్చి బలముగ్ గలయం
బడి గోవ్రజంబులకై, దండడివెట్టకుండఁ బి
లుండక నడిపించగఁ బంచి గట్టిమై, నంద
లు నింతకు వెనుకయై మొన లేర్చి చనంగ
...భార. విరా. ౪. ౧౮౪.

సీ...కడిమి యుక్కు కఱకు గట్టి కడిమి. గీ.
నాఁగ శౌర్యాభిధానంబు గాఁగఁ జెలఁగు.
అం. భా. ౨. ౨౨౧.

౪. ధృతి, ధైర్యము.

గీ...ఉదుటు గట్టి, దిట్ట మురివి బిగువు నాఁగ
ధృతికిఁ బేర్లు. ఆ. సం. మాన. ౫౩.

౫. కఠింక.

సీ. హరిహర బ్రహ్మహానుభావంబు లొక్కటిగాఁ
గఁ గరఁగినగట్టి యనఁగ. భార. విరా. ౨.
౨౪౧. (ప్రాచీనత్రయ, చి. ని. పా)

౬. బాలురు వ్రాసికొనుమానిపలకలమీద బొడ్డు
పొడి పసురు కలిపి పూయుపూత.

ఉ. దేవిత మోముషీరసములేటఁ బొసంగఁగ గట్టి
వెట్టియం, కావలి వ్రాముఁ గాఁ దొడఁగ నంబ
రసంపుటకాంతరంబునకై, బూవిలుకానిశౌ
ర్యగుణముల్ వారిదాంకుడు ముత్రియంబు
లం, దావడముల్ రచించినవిధంబున రుక్మ
టికాముఖంబులక. నైష. ౮. ౧౭౦. (వేదం.

పా - ప్రాత్ర ప్రతులపాఠమునుబట్టియు కట్టించు
అనుగుంటూరుమండలము వాడుకనుబట్టియు 'కట్టి
చెట్టు'గా గ్రహించి కట్టించు అనువర్తము చెప్పి
టమంచి దని తోచెడిని. కట్టించు=బొగ్గుపాడి
చునరు మొదలగువాని చేత - పలకకు - పూయపుఁ
త. గుంటూరువాడుక.)

గట్టిగ (గా)=గ. కఠినముగా.

ఉ. గట్టిగ నుండుకొండలును...నీలా. ౨. ౨౩.

అ. శ్రద్ధతో, సావధానముగా.

క. ఆటు లేనియఁ జెప్పెద నీ, పాటిపాటితలపోఁ
త లెల్లఁ బోవ నడుపు మా, రటముడుగు నెప్పు
నము నొక్కటిగా నొనరించి గట్టిగా వినుమ
ధిపా. పాండు. ౫. ౫౦.

౩. పూర్ణముగా.

క. ఇట్టిదినంబులు ముప్పది, నెట్టన పద్దనకొ
క్కనెల యట్టి నెలలో, గట్టిగఁ బండ్రెండగు
నెమ, యట్టిసమయ నూలు బ్రహ్మాయామున్న
నుమి. వి. పు. ౧. ౭౧.

౪. స్పష్టముగా.

ఉ...వంశ మెల్లఁ బూత్రపురు నీదుచర్య నని ధా
తపడంతియె యనతిచ్చె శ్వశ్చమున వచ్చి
తాపక గుణంబులు చూచినయట్ల గట్టిగ. క
ళా. ౪. ౧౨౬.

క. చిట్టములు పుట్టెఁ దాఁ గను, పట్టికి నిటమీద
ధర్మ వధమున నిటులంబుట్టెడు నరుది యటం
చుకా, గట్టిగ జనములకుఁ దెల్పుకై వడి దిలి
కె. దళా. ౩. ౧౦౬.

౫. బాగుగా అనునట్లు.

నీ. హీరకుట్టిమధుము లినుక నేల లటంచు గట్టి
గా నడుగులు నెట్ట నెఱచు. దళా. ౧. ౨౭౨.

౬. నిశ్చితముగ.

క. అట్టియుపాయము నీకుం, దట్టిన నృపుపాండు
మాట దలఁపుము లేదా, గట్టిగ నీమగఁ డెఱి
గిన, యట్టియినను సిగ్గుపాటు తాగదె చెలి
యా. హంస. ౨. ౧౨౭.

౭. నిశ్చలముగ, కడలకుండఁగ.

క. తగ మేహనంబువై సవ్యగుల్మ మిడి దానివై
దదన్యంఁ డిడి గ, ట్టిగఁ గూర్చుండుట యోభ,
వ్యుకతా మోక్షాననాఖ్యమై పెంపొందుకొ.
కళా. ౫. ౧౫౭.

౮. రూఢము.

ఉదా: పద్యము గట్టిగా రా లేదు.

౯. ట్టిగగా.

ఉదా: గట్టిగా మాటలాడినఁ గాని నాకు వివేచ
దదు.

గట్టివై నుది=ప్రాథ.

౧. ..గట్టివై నుదియఁ ప్రోడ యనఁగఁ దగుఁ ప్రాథ.
సాం. ని. మాన. ౧౩.

గట్టివాడు=దిట్ట, సమర్థుడు. (మహాత్మ్యముపర
కయాపము 'గట్టిది')

ఆ. గట్టివాడె వగుటఁ గార్తకనిపుణత, గలుగుట
శరవిద్య ఘనుడె వగుట, ధైర్యశాలి వగుట
కౌర్యసురీణుండ, పగుట నిన్నెలుంగనయ్య
నేను. రామాయామౌర్యకృతగమోపాఖ్యాన
ము. ౨౮.

ఉదా: వాడు గణితశాస్త్రములో బాల గట్టివా
డు.

జ: గట్టిపాటు, గట్టివ, గట్టినా, గట్టివాతనము, గ
ట్టివాయి.

గట్టియే. స. క్రి. (✓ గట్టి? క. గట్టిమ.) గట్టన
చేయు.

నీ. గండపుఁబాడి వైచి గట్టించి యందుపై నెల
రాల గట్టిన నెలపునందు. యయా. ౫. ౯౮.

గట్టినబోది. వి. బాలక్రీడావిశేషము.

నీ. చిడుగు డువ్వలపోటి చెండు గట్టినబోది యల్లి
యపునఁబట్టె లప్పశాలు. కాలి. ౩. ౩౩.
ప్రబంధ. ౬౧౩.

గట్టిపాటు. ఆ. క్రి. (గట్టి+పాటు) గట్టిపడు, తె
దరురీటు.

గీ. వాడు నానాటి కళివృద్ధి వలల బెరిగి, కా
కలను బేటి గడి మీటి గట్టిపాటి, రాలుగాయత
నాన పేరజపుదారి, నారి తేటియు బలుగుంట
మారి యెప్పు. హంస. ౫. ౧౧౦.

ట్రెల్లు. ఆ. క్రి. (సం. ఘట్) సమకూడు, సంభవించు, ఘట్టిలు.

ద్వి. పెట్టికే గర్జించు తిట్లు దేవరకు, గట్టిగె నింతి
య కావున మనీయు, భట్టని మ్రింగినపచ్చిర
క్కను:డు, భట్టని జంప: బాబుడు నూనగా:
డు. బస. పు. క. ౬౪౩ పం. (వ్రయోగాంత
రము కనబడలేదు.)

గట్టిన = గట్టివా.

విణ. (ధూర్జడు.)

ఉ. గట్టినచేతలుం బనలు: గల్లతపంబులు నీవు పు
ట్ట:గాఁ, బుట్టినవి...పారి. ౧. ౧౨౭.

గట్టివా. విణ. (గట్టి + వా) ౧. మాటకారి.

(కార్తవీర్యార్జునుని క్రీడావర్ణనము)

గీ. గట్టివా యొక్కతె సహస్రకరునిమాడఁ, ద
అమ గాగ్గొన్నశైవాలతమము నింది, తలఁ
ప నిది యొక్కటియె యముక్తం బటంచు, వి
భుఁడు చిఱునవ్వు నవ్వ నవ్విం చె సఖుల. ఉ.
రా. ౩. ౨౧౫.

౨. కఠిన మైనవాక్కు గలది, పరుష మైనవాక్కు
గలది; ధూర్జరాలు; దుష్టరాలు.

గీ. తొలి పలుముఁ జెవులు చీడఁగొనంగ, బిట్టు
మొరసెను వర త్రాగినట్టు లట్టి, గట్టివాజాడ
లెట్టుగాఁ బట్టువడియె, జెట్టుగా నిన్ను వెనఁ
జెఱఁ జెట్టియిడను. నీలా. ౩. ౨౯.

మ...లోఁ దాల్చి యూ, దనిఁబాడంబులకాంతు
రంబు లొనకూడం గట్టివాయింతి వే,చని
యవ్వాకిటి కడ్డమై నిలిచి కాంతం బట్టఁగాఁ
బోయినక. సారంగ. ౨. ౯౩.

చ. ఉడుగక బుద్ధియుత్తు లిడ నోపి యొడ క్లఱ

లేక యుండుఁ గాఁ, గడు నెదలోఁ దలంచుకో
ని గాటపునుక్కువఁ బ్రోదిసేయన, యొడయ
నిఁ బాసి యాగడపుటోజుల ద్రిప్పురునట్టిగ
ట్టివా, పడఁతుక యెయ్యెడకొదలకుఁ బాసిన
వెండుక గాడె యెన్నఁగక. అచ్చ. రా. ఆ
యో. ౭౨.

౩. దుష్టుఁడు.

దండకము...కన్నులొల్పిపైనిం బట్టి యిట్టు
గా బిట్టు దట్టిపుడు జిట్టు జెట్టుబట్టి
వారక్కను న్నెక్కసం బైన పేరుక్కులోను
క్కుఁ గంబంబునం బుట్టి గిట్టినవా...అచ్చ.
రా. యు. ౧౬౧.

౪. దిట్టఁడు.

సీ. పెనుఁబాఁపపేరు వేసినగట్టివా కుంభిదైత్యా
వశోధవైధవ్యవాయి. వరాహ. ౬. ౮౯.

వి. ధూర్జస్త్రీ, గట్టివాయి.

సీ. గట్టివా జంత తాఁగ గయూని యనఁగను ధూ
ర్జయోషాభిధ దోచుచుండు. ఆం. భా. ౨.
౧౧౭.

గట్టివాతనము. వి. (గట్టివా + తనము) గయూనిత
నము, ధూర్జము.

వ. వెంట వెంట వచ్చునిజచ్చామలంగని తమ్మునం
త నంతఁ జూపెట్టుక వచ్చుకొంటురమ్మికం
టులని యప్పట్టున గట్టివాతనంబులు గనుప
ట్టఁ దమనేరమి వారిపై వాకోపించి...చం
ద్రా. ౫. ౬౩.

గట్టివాయి = గట్టివా.

వి. (ధూర్జస్త్రీ, గయూని.)

క. వంచాడించక తాలిమి, డించక బిగు
దల్లడించక మదిలో, నించుక యెనను .. జ
లి, యించక యాగట్టివాయి యిట్టని క్షణ.
సారంగ. ౩. ౨౦౬.

సీ. గట్టివాయి యనంగ గయూని యనక గయ

న ధూర్త సతికి నాహ్వానము లమరు. ఆం.

సం. మాన. ర. సాం. ని. మాన. ౫.

గట్టివాలు. వి. ('గట్టివాలు' అని శ. ర. కాని భా రతాదుల పెక్కు ప్రతులపాఠమును బట్టియు, క న్నడమును బట్టియు 'గట్టివాలు' అని గ్రహింపఁ బడినది-క. గట్టి=పరిమళ ద్రవ్యములయొండ. వ ల్లి-స్త్రీ ప్రత్యయము. గట్టిల్లి=నైరంగి, గంభ కా రిక.) నైరంగి జాతిస్త్రీ, పరులయింట నుండి గంభపుష్పములచే నలంకరింపఁబడతూండ్రీ; గం భపుష్పముల నమ్ముస్త్రీ.

ఆ. ఏను గట్టివాలువాన నా కవ్యుడు, కడుపుకూడు వెట్టి కట్టఁ జీర, యిచ్చి సాకతమున నేలుదు రట్టివా, గలకుఁ బనులు నేసి మెలఁగుబుద్ధి.

క. నచ్చితి ... భార. విరా. ౧. ౨౯౨, ౨౯౯
సీ. గట్టివా లై లక్ష్మి గై నేయుచున్నది చేరి యంతః పురస్త్రీజనముల. కాశీ. ౭. ౫౭.

(కుబ్జ అనినమాట)ను. కలపం బెవ్వరు గూర్చి తెచ్చి నను నీక్కం బొల్లఁ దెల్లప్పుడుక, జలకంబా డి మదాగమంబ మదిలోన న్నాద్యుఁ గంసుం డు రా, జెలమిక్ మెచ్చినగట్టివా లిది యనన్ వౌద్యక్తి యావిద్యఁ జే, శలనై యుండుదు ... హరి. పూ. ౯. ౨౦. కాశీ. ౨. ౧౪౬.

గీ. ఏక జాతి సుములు లనేక జాతి, కలిత సుమునఃక దంబమ్ముగా నొనర్చి, వలచి తరితీపు పుట్టింది పిలుతు రధి, గట్టివాలుపడంతు లప్పట్టనమున. తపతీ. ౧. ౬౧.

చ. దల మగుచంద్ర ఖండములు దారలు సాంకవ మొప్పుపాణిపా, టల మగుదంత్రుంగరవటుంబు శళాంకుఁడు గుంకుమైనచీ, గలజిగి కెంపుగా బయటిరథ్యల నొప్పుదు రిందుకాంతచే, దులప యి సంద్యయే బహుతఁ నోఁచె నన న్నురి గ ట్టివాల్నకుల్. ఆము. ౨. ౨౩. చంద్రా. ౧. ౩౬.

గట్టు. వి. ౧. పర్యతము.

ఆ. గాడ్డువేల్పువట్టి గట్టెక్కి యుక్కునఁ, జా చె నూటి నేటితోటిమగని, భావిసేతు వమ్ము పడ లంకకడకును, నూత్ర పట్టుమాడ్కిఁ జా డ్కి వెలుగ. రామా. ౬. ౯౨.

సీ... గట్టు నాఁ దీరనగంబు లలరు. ఆం. భా. ౩. ౫౩.

౨. తీరము, ఒడ్డు. ఆం. భా. ౩. ౫౩.

గట్టులమెకిమిఁడు=అద్రి రాజు, హిమవత్పర్వత ము. రామ. ౨౧౩.

గట్టురాజులుఁడు=శివుఁడు. రామా. ౧. ౪౩.

గట్టుచాటునిక్షేపము=పర్వతము క్రింద నుండుని ధి. (అసాధ్యము, వశము గానిది అని భావము)

గీ. జనమనోరమ భాన్యమాలిని గళాప, తియుఁ ది లోత్ర మ పూర్వచిత్త యుఁ బ్రమోహి, మొ దుగా నింతులకుఁ జింత యొదన నతని, చిత్త మది గట్టుచాటునిక్షేప మును. కవిరా. ౩. ౪౨.

జ: గట్టుఁ ద్రిమృరి, గట్టుతాలుపు, గట్టుదాను, గ ట్టుపట్టి, గట్టురాచూరి, గట్టులరాయఁడు, గ ట్టులతేఱఁడు, గట్టువిలుకాఁడు, గట్టువిల్వఁడు, గట్టూమాలి, గట్టనూఁడు.

గట్టుఁ ద్రిమృరి. వి. (గట్టు + త్రిమృరి.) మలత్రిమృ రి, వానరము, కోఁరి.

క. ఉమ్మలిక యుడిగి తద్దయు, నెమ్మదిలో నుండు మిపుకు నీ చెంతకు నీ, ర మైదవఁగ నగట్టుం, ద్రిమృరి మొనగానిఁ బట్టి తెచ్చెద నెలమిక్. అచ్చ. రా. సం. ౧౨౨, ౧౧౨.

గట్టుతాలుపు. వి. (శ. ర-గట్టు + తాలుపు) నగధ రుఁడు, విష్ణువు.

సీ. మళకపంక్తులముట్టు మాత్తు రుద్ధతిఁ జూప గ ట్టుతాలుపు చెట్టు బెట్టుఁ జెంద, మకరవైఖరి వైరినికరంబు చెలరేగ వనజనాథుఁడు వార్ధి పహి పహించె. ఉ. రా. ౨. ౫౦. ('గట్టుఁదా లుపు' ముద్రి)

గట్టుదాయ. వి. (గట్టు + దాయ) గోత్రభిత్తు, దేవేంద్రుడు.

గీ. బహుయ మ్మేర్పి యజ్ఞగబంటుమీద, వైవనది సంపద జాలక వానిఁ గుదియఁగట్టివైచిన మే నల్లబట్టివైచి, తండ్రికడనిల్చి నగట్టుదాయ నూఁడు. అచ్చ. రా. సం. ౧౩౨. (గట్టుదాయనూఁడు=ఇంద్రజిత్తు.)

గట్టుపట్టి. వి. (గట్టు + పట్టి) ౧. మైనాకుడు.

నీ. గట్టుపట్టినిఁ జెట్టుపట్టి చట్టుప లేలినట్టి జెట్టినిఁ గ్రోలుదిట్టతపము. ఆచల. ౩. ౪౧.

౨. పాగ్యతి. వరాహ. ౯. ౫౮.

గట్టురామౌలి. వి. (గట్టు + రావ + చూలి.) హిమవత్సుత్రి, పావ్యతి.

దండకము... ఈశునిల్లాలవై యున్నయాగట్టురామౌలివి న్నివకావే... రాజ. ద. ౨. ౮౯.

గట్టుల(ట్ట)రాయఁడు=గట్టులఁజేడు. సాం. ని. ప్థ. ౫౫.

గట్టుల(ట్ట)జేడు. వి. ($\sqrt{గట్టు}$) హిమవంతుడు, నగాధిపుడు. (శ. ర.)

గట్టువిలుకాఁడు. వి. ($\sqrt{గట్టు}$) శివుడు. అచ్చ. రా. సం. ౧౫౨.

గట్టువిలుతు(ట్టు)ఁడు=గట్టువిలుకాఁడు. ఆం. సం. దేవ. ౬.

గట్ట్రామౌలి=గట్టురామౌలి.

కా. ఎట్ట్రాశేషుడు పోతరించి సభలో నెగ్గాడె నారత్నమీఁద, డట్ట్రావాసుకితక్షకాదిధృత రాష్ట్రహత్యకర్తౌటకుఁ, చుట్ట్రానిల్లరు గాక నన్ను సమరక్షణిజ్ఞ విజృంభించి యా, గట్ట్రాచూలివిభుం డెదిర్చిన నహంకారంబు వారిం చెడక. జై. భా. ౭. ౯౨.

(ఇట్లే 'గట్ట్రా'నీనిద్ద' ఆం. భా. ౧. ౪౦.)

గట్ట్రనూఁడు. వి. ($\sqrt{గట్టు}$) గోత్రభిత్తు, దేవేంద్రుడు.

(ఇట్లే గట్టగొంగ.) అచ్చ. రా. య. ౪౭౪, కిష్కిం. ౮౬.

గడ¹. వి. (సం. కాండ. క. గ. డె.) ఇక్షురంభాదికాండము.

నీ. ఇక్షుదికాండాఖ్య యెసఁగును గడ యన... ఆం. భా. ౨. ౭౫.

నీ. కమలపుపాశంబు గాలాపుద్రాడుగాఁ గాలో గ్రదండంబు గడయుఁ గాఁగ. కు. సం. ౧౦. ౫౩౫.

నీ. పరిభూతదీపపద్మభాతులు చేతులు కడలికాయుగళంబుగడలు దొడలు. భా. రా. సం. ౧౫౩.

౨. యుద్ధసాధనవిశేషము. (ఈఁటె ?)

నీ. విరివియై మేఘముల్ పెరిగినవ్వివతోక ఘన పతాకలతాంగములు హత్తి, వెదురుపాదల్ పేర్చువిధమునఁ గనిపించుగడలపాఁజాలు నమగ్రముగఁ గూడి. విజ. వి. ౩. ౧౫౨.

గీ. గడలపాఁజాలనొద లిరుగడల జలఁగ, దొరల నందఱ మన్ననల్ దొరల ననిచి. సారంగ. ౨. ౧౯౦.

౩. ఓడకంబము, తెరచాఁచకొయ్య.

క. గడకట్టినయోడపగిది ... శివయోగసారము. ౨. ఆ. (శ. ర.)

జ: గడచీల, గడసాదన.

గడ². వి. (సం. ఘటా. ప్రా. ఘడ.) సమూహము.

నీ. మక్కువఁ దేకువ దక్కి లోఁ దవిలి యాడె డుచక్రవాకపుగడలతోడ. నిర్వ. ౮. ౫౩. (శ. ర. పా.)

గడ³. ప్ర. చేర్వాడులకంటె వచ్చు నొకానొకకృత్రత్యయము. (చూ. ఆత్మగడ, చేరుగడ, మొ.)

గడగడ. వి. (త. కడకడప్ప) వడఁకుట మున్నగువానియందగుఅనుకరణము.

క. గడగడ వడఁకెడుమేన, న్నిడువెంట్రుక వెట్ట... ఉ. హరి. ౬. ౯౬.

ద్వి. కూటమి నొకజోడుతోడై యున్న నాటి సఖ్యము వది నాటి ప్రేరేచ, గడగడ పను దేవుకడ కేగ నతడు. అ. మ. క. గ. ౨౬ పా. (వడివడిగా వెడలు అని భావము.)

గడగడపము=వణికింపఁ జేయు, భయ పెట్టు.

ద్వి. కనక రేఖాకాంతి గడగడపము, తనువల్లిక యు వీణఁ దలపించు నెలుఁగు. రం. రా. ఉ. ౭౦ పా. ౭ పం. (ఇట ఔపమ్యమును తెలుపును.)

జ: గడగడలాడు.

గడగడలాడు. అ. క్రి. (గడగడలు + ఆడు) వడఁకు.

ఉదా: వాఁడు నన్ను జూచిన గడగడలాడును. (శ. ర. వా.)

గడచీల. వి. ($\sqrt{గడ^1}$) ఏతపుభావయం దమర్చి యుండెడుదండెపుఁబీటలు తగుల్పుటకు గడతల నుండెడుచీల, కుండ గట్టెడువోట ఏతపుగడకొనకు ఆమర్చుచీల. (శ. ర.)

గడన¹. వి. ($\sqrt{గడించే^1}$. సం. ఘటనా) సంపాదనము, ఆర్జనము.

క. గడన గలమగనిఁ జూచిన, వడుగులకును మడుగు లిడుదు రతివలు తమలో, గడ నుడుగు మగనిఁ జూచిన, నడపినుఁగు వచ్చె ననుమ నగుదురు సుమతీ. సు. శ. ౪౩.

క. నీ వీవైష్ణవు విటునిం, గావించిన లంకెతనపుగడన విడిచెదన్, గావింప లేకయుండిన, నీవు నిండిచెదవె యనిన నెలఁతుక యొప్పెన్. వైజ. ౨. ౩౦. బహు. ౫. ౪.

గడన². వి. ($\sqrt{గడించే^2}$. సం. గణనా) గ. ఎన్నిక, లెక్క.

పీ. లక్ష్మించి ముయ్యతైలముఁ దేఁడని కాని గంధసారమునకు గడన లేదు. జై. భా. ౫. ౧౬౭.

౨. ప్రోక్తము.

ఆ. అనిన రాద్ర రసము మనమున నడరంగఁ, బడ గ యెత్తునురగపాలురేఖ, నెనయఁ జేరిసారఁ గొని వ్రేనఁ బతి పేడి, గడన యుడుగు మన్ను నుడుగ వుడు. భార. విరా. ౫. ౨౫౯.

౩. దొంగ మేపు.

గీ... గడన యనఁగ, లంప మన దొంగ మేపు చెలంగు నభవ. ఆం. భా. ౩. ౩౫.

గడనక తై=గడనచేడియ. (శ. ర-గడన¹+క తై) గడనచేడియ. వి. (గడన¹+చేడియ) బోగముది, చేశ్య.

గీ. వొరలు మన్నెలు చెలులు బందుగులు జెట్లు, బంట్లు కబ్బంపుఁగూర్చు ల్పాతె గాండ్లు, గడనచేడియ లూడిగీర్ గాణ లొజ్జ, బాఁచన య్యలు దీర్చురు ల్బలసి కొలువ. నీలా. ౨. ౪౯.

గడనము. వి. (క. గడన) గడ, సమాహుము.

క. పిడుగు లయి తాఁకు నలుగడ, జడనిధులై ముంచు గోత్రతైలములై పై, వడుఁ జదియఁ గారు మొగుల, గడనములై కప్పఁ బన్నగములై చుట్టుకొ. కు. సం. ౧౨. ౯౬౩.

గడవ=కడవ. వి. దేహలి, ద్వారముయొక్క క్రింది కప్పు. (వా. చి. ని. శ. ర.)

పీ... గడవ యన దేహశీసంజ్ఞ యవయ నభవ. ఆం. భా. ౨. ౧౭.

గడబడ, గడిబిడి. వి. (హిం. గడ బిడ్.) గ. ఆల్లరి. (శ. ర.) ౨. తొందర, బాధ. (బ్ర)

గడము. వి. కుండ లోనగువానిమూత, గడి.

గీ... గడి యన గడంబు, నాఁగను ఘటాదికపి ధాన మా గిరిక. ఆం. భా. గ. ౭౬.

గడము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. తెర. ౨. వెలుగు, కంచె. ౩. అగడ్త. ౪. విఘ్నము. ౫. గండచేఁకు. ౬. ఒకానొకదేశము.

గడలవణము. సం=గడోత్థము.

గడవం(మం)చె. వి. (క. ర-గడ¹ + మంచె?-

హిం. ఘోం.చి.) మూటలు మున్నగునవి పెట్టుట
తొ శోభు అమర్చినచట్టము.

గడసాదన. వి.(గడ¹ + సాదన) సాము,వ్యాయామ
ము. (క. ర.)

గడసియ. వి. గ. అటుక. ౨. మచ్చు, మిడ్డె. 3. మ
దురు. (చి. ని.)

గడసిల్లు. అ. క్రి. కడనుండు, చివర కను? (గడిసి
ల్లు=శ్రుంగు? చూ. గడిసిల(బడు)

నీ. ఎవ్వఁడు వింధ్యాద్రి నిట్టింకులింకించె గంభీ
రహంకారగర్జనమున ... గడసిల్లుగర యొ
డ్డగడ వైన నెవ్వఁడు త్రాసుపైఁ గల్గెదండ
మున పంచె. భీమ. ౨. 22.

గడసె. వి. గ.గడసియ, అటుక.(అప్ర-క.ర.)

గడి¹. వి. (క. గడి) గ. నీమ, పాలిమేర; సరిహద్దు;
మితి, మేర.

క. పాలిమేరన గడి యనఁగాఁ, బాలిమేర యన
నెల్ల యనఁగఁ బోలును నీమ, స్థలనామభేద
ములు...ఆం. భా. ౨. ౨౪.

క. పరఁగును నచ్చుట వాహిని, విరజ యనఁగ మి
గుల నొకటి విమలామృతని, ర్భరపూర్ణ యగు
చు నది గడి, పరమపదమునకు భవ ప్రపంచం
బునకుఁ. పరమ. గ. ౨౪.

క. అడవులు గడిదేశము లవి, దడములుగాఁ బెం
పుమా...అము. క. ౨౫౬.

ఆ. కలగి తేటనోదు గడి దప్ప వెలుమన, నీ
టికుప్పనీరు నేటుమనను. అచ్చ. భా. క.
౫౮.

చ. ఎదిరినయోబకొరినరసేంద్రునికీర్తి నిజాంశు
పంక్తికిఁ, ముననవిరోధి భీర్ముడ యి మా
ర్కొన కేగినఁ దద్రథంబు ద, త్సదనము నా
క్రమించి రభసంబున నావృషభాధిపధ్య

జాక, పెదకఁ జూచి యజాండముల చే నెడ
రెం గడి లేనియానునక. నరస. క. ౬౭.

౨. చదరంగపుబ్బ మున్నగువానిమీఁద గీచినయి
ల్లు.

ఉదా: చదరంగపుగడి.

3. దరి, సమీచము.

క. తరుగుల్పాదులములువునఁ, దరతరము చలించి గ
డికిఁ దారుమఁ బురసం, హరు నెయిదఁ జొ
చ్చెఁ గాముఁడు...కు. సం. ౫. ౪౪3.

క. పండ లోనగువానిమూఁత, గడము.

గీ...గడి యన గడంబు, నాఁగను ఘటాదికపిఠా
న మా గిరిక. ఆం. భా. గ. 2౬.

౫. (రెండురెండుపశువులకు) ఒక్కొక్కకాలుచే
ర్చి వేసెడిబంధము. (చూ. గడిత్రాడు)

౬. మర్యాద, కట్టుబాటు.

గీ. వాఁడు నానాఁటి కభివృద్ధి వఱలఁ బెరిగి, కా
కలను దేటి గడి మీఁటి గట్టిపాటి, రాలుగా
యతనాన బేరజపుదారి, నారితేటియు బలు
గుంటహరి యయ్యె. హంస. ౫. ౧౧౦.

జ: గడికాళ్లువేయు, గడిత్రాడు, గడిదేము, గడి
దొంగ, గడిపోతు.

గడి²=గడి. వి. దుర్గము, శోట. (చి. ని.)

క. ఆబొబ్బిలిగడిపైతెఱఁ, గా బురుజులపై నెసం
గు నాగ్నేయకళా, క్షీబదయోమయ మైనయ,
రాబాసాం పన్న నెన్నరా డవ్వరికిఁ. రం
గా. ౨. ౨2.

గడి. సం. వి. ఇ పుం. గిత్త, శోడెదూడ.

గడి(యి)ంమ¹. స. క్రి. (సం.ఘట్). గ. సంపా
దించు, ఆర్జించు.

ద్వి...నూటపదార్థు, గడియించి యావనకాలంబు
నందు. ద్వి. సారంగ. ౨. ౬౮ పా. ౨3 పం.

చ. పుడమి సమస్త వర్ణములపొల్లులు నీలుపు దప్పి
లంజెలై, పడిచి గండింతు రర్థము...వరా
హ. ౯. ౧౫౬.

ద్వి.గోచి గట్టిననాటగోరె బీనుఁగుల,మోచి
గడించినమూలధనంబు...ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౮౮ పం.

అ. కల్పించు.

మ... దో,సము సు మైందు నిరావనిందలు గడిం
చక...పారంగ. ౩. ౧౨.

చ. అటు దలుఁ జొర యెంతటిమహాత్ములు మీర
లు నాదుమీదనా, కటకట మీవహారచన
కాళల మోఘవనప్రపంచసంఘటనధరీణ
యన్న నగి కామిని యిం దిపు డేమి గాంచి
యా,కిటుకు గడించి పల్కె దెఱిగింపుము
కల్గిన నాకు నావుడు. కళా. ౫. ౩౮.

జ: గడన¹, గడనకత్తె, గడనచేడిము.

గడి(యి)ంచు². స. క్రి. (సం. గచ్) గణన సే
య, పాటించు.

క. చెడదెరువు లివటఁ జెల్లవు, పుడమి నహహ
దొంగ లానపాడిచినఁ గోకల్, విడుతురె
గడించునే యెక్కడిగతిమాలినపిఠాచికవో
నీమాటల్. కళా. ౩. ౧౯౩.

ద్వి.వదు గని యిది యేమి గడియించె దీవు,జదుఁ
డ నెట్లయితి వీళ్ళరునిఁ గొల్పియును, బరమా
త్తు గురునిగాఁ బడసి దుర్మరుల, గురులని త
లఁచుట నరకంబు గాదె. బస. పు. ౧. ౪౨౮ పం.

గడికాళ్లువేయు. స. క్రి. ($\sqrt{గడి^1}$)-రెండు రెం
డు పశువులను-ఒక్కొక్కకాలు చేర్చి లంక
వేయు.

ఉదా: ఆవులను పాలములో గడికాళ్లువేసి రా.

(శ. ర.)

గడితపడు. అ. క్రి. (గడితము + పడు) గట్టిపడు,
ఘనీభవించు.

గీ...వలరాచమేపుడుకంటివేల్పు,జడలలోనుండి
వడియును గడితపడిన, తేటవలుపుటేటిపె
న్నీటిబొట్టు, లనగఁ జాక్కలుకనువట్టె...
యాయ. అ. ౭౧.

గడితము. వి. (సం.ఘటితం. ప్రా. ఘటిత) ౧.ము

దు గైనది, మోటుది; చిక్కనిది, తఱు చైనది.

సీ. గడితంపుఁజలుఁగుతో లగ్నమైన నొప్పారుబ
లుతేరు వేయి మాపులు వహింప. హరి. ఉ. ౭.
౨౧౩.

సీ. పచ్చియేరికతోలుపచ్చడంబుఁ ద్యజించి గడి
తంపుఁబట్టుపచ్చడము గట్టు. హర. ౫. ౫.

సీ. మండబొజ్జలక్రింద ద్రిండు గా లిగియించి గ
డితంపుమడుఁగులు గట్టి నారు. నైష. ౭. ౬౩.

అ. అధికము, మిక్కుటము; పెద్దది.

క...పదివేలముద్దఁదలియందోడు, ల్లలిగెద రిటు
వలె గడితపు,వలంతుం జెంది కంద పలదు నృ
పాలా. రసిక. ౩. ౧౫౧.

గీ...జగములు గడితంపుఁగనికరంపుఁ,దెంపు రా
ణింప నెపుడు పాలింపుచుండు. రసిక. ౧. ౨.

సీ. గడితంపుఁగీల్లడ కటిముండలంబునఁ బలుడఱం
గుల లాస్యకలన నెఱుప. రసిక. ౫. ౧౩౩.

క. బెడిదపుటడిదముఁ గైకొని, గడితపుటాఱు డు
స్సి వాఁడిఖడ్గముచేత... జడ గోసి య
తండు వేగ చనియె లతాంగీ. శుక. ౨. ౨౨౩.

వి. ౧. తఱు, బాహుశ్యము.

క. విడుతలగడితము తోలుకరి,పిడుగులబెడిదం
బు చిలువపిండులవడియు. ఆచ్య. రా. యు.
౩౨౫.

అ. పాండ్రత్వము, చిక్కన.

క. పడఁతుక యొక్కరె పోఁగుల, గడితము గల
చల్వలవ్వ గైకొని...పార్వ. ౫. ౧౨౮.

౩. ముదుగుడనము, మోటుఁదనము. (శ. ర.)

జ: గడితపడు.

గడిత్రాడు. వి. ఔ. ($\sqrt{గడి^1}$)-రెండు రెండు పశు
వులను-ఒక్కొక్కకాలు చేర్చి లంక వేసుప
లుపు. (చి. ని, శ. ర.)

గడిదల. వి. ఒకవిధ మైనయాయుధము.

క...కూలిరి గడిదలలు దాకి కంభినిమీదక.

కు. సం. ౧౧, ౬౯౬.

వ...గడిదల లూని జలిపించియును ... ప్రబంధ.
౨౮౮.

గడిదేలు. అ. క్రి. (గడి¹ + తేలు) నిపుణుడగు,
అరితేలు.

గీ. అరితేలు ననం గడిదేలు ననగఁ, గసిమనం
గ ననంగ నాఖ్యలు దనయ్య, నిపుణుడయ్యె
నటంబుకు...అం. శే. ౩౫.

క. వెడవెడ దుర్వ్యవహారపు, నడవడి గడిదేటి గు
రుజనము క్షీంపక, గడుసువడి విప్రతన
య్యుడు...పాండు. ౩. ౧౪.

గీ. బారవిద్యలఁ గడు గడిదేటి యామి,టారి వి
డివడ్డవరులేజిదాడి మీటి. శుక. ౨. ౧౦౧.

గడిదొంగ. వి. ($\sqrt{\text{గడి}^1}$) గడిదేటినదొంగ, నిపు
ణుడగువోరుడు. (ప్రా)

గడిపోతు. వి. (గడి¹ + పోతు) ఆఁబోతు.

ద్వి. ఉడుగక వారఁ గ్రొవ్వులుకంగఁ గుడిచి,
గడిపోతువర మేనికండలు వెంచి. ద్వి. హరి
శ్చ. ఉ. ౫౫౮ పం.

గడియ¹(డె). వి. ౧. ఆర్గళము, తలుపునకు నడ్డు
గా వైచుకట్ట.

సీ...ఆర్గళాఖ్య,గడియ నాఁ దగును...అం.భా.
౨. ౨౨.

గీ...తలుపు,మూసి గడియ బిగించెద మోసపోక.
శుక. ౨. ౧౨౨.

గీ. అతివ బంగారునఱలోని కరిగి మిగులఁ, బెరుఁ
గుసిబ్బితిచే గడఁ జెట్టుకొనియె. యయా.౫.
౩౪.

గడియలుపడు=గడియలు వేసినట్లగు.

క. ఉడుగనిపస్త్రులఁ జెవులను, గడియలుపడ మే
ను పడఁక...పాండు. ౩. ౧౦౩.

గడియ²(డె). వి. (సం. ఘటికా) ౧. ఘటిక, ౨
రువడినాల్గునిమిషములకాలము.

గీ. గడె గడియ నాఁ ఘటిక యా...అం. భా.

౧. ౯౫.

చ. గడెలు వదాటు చెల్లె ననఁగా విని... కువల.
౨. ౪౭.

౨. ముహూర్తము, అల్పకాలము.

గీ. కంతుశత్రు జయించెద గడియలోన. దళా.౩.
౩౭.

గీ. గడియతడవుగాఁ బొడిపొడిగా నొనర్చె. హ
రి. ఉ. ౬. ౧౯౯.

జ: గడియకుడుక.

గడియకుడుక. వి. (గడియ² + కుడుక) గడియల
ను దెలుపువాఁడ్రవిశేషము. (ఇది అడుగున చిల్లు
లు గలిగియుండి తేలికగా నుండును. ఇది నీటి
లో తేలి విడువఁగా క్రిందిచిల్లులనుండి నీరు పో
సికొని ఒకగడియ నేపటికి మునుఁగును. దీనినిబట్టి
పూర్వము కాలమానమును దెలిసికొనెడివారు.)
ఆ. గడియకుడుకభంగి గ్రహరాజు జలధిలో,వ్రా
రె...ద్వా. ౪. ౨౩౯.

గీ. గడియకుడుక మునుంగుటగని గురుండు, తె
ల్లవాఁడెను నని పఱ తెంచి పలుక. కువల.౨.
౧౨౫.

గడియారము. వి. (క. గడియార. త. గడికారం.

కు. గడియాల్) గడియలు తెలుపుయంత్రవిశే
షము; కాలము తెలుపుయంత్రవిశేషము.

మ. ఉడుపీథిక్ కిఖరావలంబి యగునంధోర్వ
శుమోసాలపై, గడియారంబున మ్రోసె రెం
డెనిమిదులో ఘంటాఘటాత్కారముల్...
క్రీ.దా. ౧౫౫.

ఉ. ఆనలినాయకాత్మగడియారమునం దభిసారి
కాజిఘం,సానిరత్ర ప్రమానకరచాపసుధాన్వ
మలో యనంగ ఘం,టానినదంబులయ్యెడ వి
నంబడియెం గుపితాబ్జలోచనా,మానసముల్పు
లింపఁ బ్రథమప్రహరాపగమప్రళంఘరై.
పారి. ౨. ౫౦.

ద్వి. ఒక్కొక్కగడియ కొక్కొక్కమడు వ్రాలు, న
క్కజం బగు గడియారవృక్షములు, ఒక్కొక్క
గడియ కొక్కొక్కమాటు చలెగు, నక్కజం
బగుగడియారవృక్షములు. ఐన! పు. 3. గం०౫,
గం०౬ వం. (ఇట్లవృత్తియందు 'ము' వర్ణలో
వము.)

(వ్యవ)గడియారము పండ్రెండుగంటలు కొట్టినది.
గడిసిలఁబడు. అ. క్రి. (అమ్మ) భారాదులచే
ప్రంగఁబడు. ('గరిసిలఁబడు' అని ప్రా)

సీ. ఇగురుమేతల నొక రెక్కఁ గోకిలకును వడి
అమ్మ గడిసిలఁబడియె నేని... గీ... బట్టబ
యలగు గర్వరేఖ, విషమసాయక...పి.శ.వం.

3. గం०.

గడి=గడి².

గీ. రావువారిగడిమీఁద రావవారి, వసువునఁ బ
రాసువారు కొవంబుఁ జేసి. రం० గా. ౨. గం०౨.

గడు=గడు. (చూ. గడుఁగాయ, గడుమన్నెము.)

జ: గడుఁగాయ, గడుమన్నెము.

గడుకము. సం. వి. అ. పుం. భృంగారము, బంగ
రుగిండి; గిండి.

గడుఁగాయ. విగ. (గడు + గాయ) గాలుగాయ,
తుంటరి. (వా)

గడుమన్నెము. వి. (గడు + మన్నెము) గడ్డుమ
న్నెము, లోమన్నెము. (వా)

గడురుఁడు. సం=గడులుఁడు.

గడులుఁడు. సం. విగ. (అ. ఈ. అ) కుబ్బుఁడు, మ
లుగుజ్జు. (విల్యమును.)

గడుపు. వి. (క. గడుపు)-కాలముయొక్క-అవధి,
మేర.

గీ. గడు వనఁగ మేర యనఁగ నుగ్గడి యనంగ, న
డరు మర్యాద...ఆం. భా. ౨. గం०౧.

ద్వి...కొన్ని, దినములు గడు విడి...ద్వి. వరము.

2. ౫ర౬ పా.

ద్వి. ఆగడువుకు రానియట్టివానకుల, వేగంబె తల
దెగవ్రేయుము నీవు. రం. రా. కిష్కిం. (చి.
వి.)

గడుపు. సం. విగ. (ఉ) కుబ్బుఁడు. వి. ఉ. పుం. గ.
బల్లెము. ౨. గిండి. 3. ఎఱ్ఱ, వానపాము. ర. మె
డమీఁదికంతి. ౫. కంతివలె నిరర్థక మగుపదా
ర్థము.

గడుసరి. విగ. (గడును + అరి-క. గడుసరి) గ. కతి
నము; కతినుఁడు.

ద్వి. నమ్మిక పుట్టించి నయములు నేసి, గడుసరిమన
ములు గరఁగించి వుచ్చి. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౬౧౯ వం.

సీ...కతి నాత్మఁ డొప్పును గడుసరి యన. ఆం.
భా. 3. గం०.

౨. మాయలమారి, పంచకము.

క. అడుగులు తొట్టువడంగా, నడ లొందినయది
యపోలె నయ్యెయెడలక, బుడమిఁ బడి మ్రొ
గ్గి లేచుచు, గడుసరి యగుశశక మెయ్యఁగ
దియం బోవక. వా. పంచ. గ. ౨౫ర. వై
జ. ర. ౯ర.

3. దుష్టుఁడు, కూళ.

క. ఒడయఁడ నే నొకజన్నము, గడు వేడుకతో
నొనర్చఁగడఁగిన నెపుడుకొ, గడుసరిరక్క
ను లిరువురు, దొడరి వడికొ తెలుపుచుండు
దురు చల మెదవక. అచ్చ. రా. బాల. ౯౫.
ద్వి. గొడవగొట్టులు ముడివిడుపులు చాల, గడుస
రు ల్లయ్యంపుఁగ్రచ్చలు...పండితా. పురా.
గం౬ పా.

ర. అసాధ్యుఁడు. (క. ర, ప్రా)

గడుసు. విగ. (క. గడుసు. ర. కడిదు) గ. కతినము,
గట్టిది.

కవిరాజ ... గడునుఁజనుంగవ ... కవిరా. ౫.
౨ర౫.

గీ. గడునుఁబిక్కలు గడిగినమడమ లమర, వెంట

నిరుపంకఁ జెంపుచువేపు లరుగ. శుక. ౨.
ర.౧౨.

సీ. గడు పైన పెనుమొద్దు గాలికి వెఱచునా విఱు
గఁ గాచినప్రసా వెఱచుఁ గాక. రామలిం
౨౪.

౨. కుజనుడు, కూళ.

౬. అతఁడాయు గడును వన్యదేవ్య నధర్తు ... ఆ
ము. ర. ౨౦౯.

గీ. కూళ గడు సన వర్తిల్లుఁ గుజనుపేళ్లు. ఆం.
సం. మాన. ౧౧.

ప...నీవు చని యీనడుమ నంకురితదర్పు లగు
చు నెదుర్పడం గడంగుగడునువార తెక్క
డెక్కడం గలరో వారి నుక్కడంచి ... క
ళా. ౨. ౨౬౮.

3. గాఢము, అధికము; హెచ్చైనది.

(రతిలింపము) క. పుడమిఁ బడి పారలి తను
నొక్కఁడు చుట్టం బనుచు నెత్తఁగా లేకుని
కిక్, గడు సగుళోఁము నెప్పుడి, నడఁగక మె
ల్లఁగ వరారి కారంభించెక్. పార్వ. 3. 2౪.

ర. అసాధ్యము. (శ. ర.)

వి. ౧. కాఠిన్యము. (శ. ర.) ౨. మొండితనము.
(మా. గడుసుపడు.)

గడుసురాలు = గడుసుఁడనము గలస్త్రీ.

ఆ. ఎవ్వరిగుఱములును నేమన్న మానవు, చక్కఁ
జేయ రాదు కుక్కతోఁక, గడుసురాలు మగ
ని గంపఁ బెట్టు రా. వేమన. ౧. ౧౬.

జ: గడుఁరి, గడుసుఁడనము, గడుసుపడు.

గడుసుఁడనము. వి. (✓ గడుసు) ౧. కాఠిన్యము.

గీ. కైక యేవీకఁ బసలింపు లేకలేక, కలిగినక
కుత్సవంశ కేళురునిమ్మదులతను వయో యీ
ను నెనయునీమనసుకంటె, గడుసుఁడన
మొందును పలసంఘముల మొందు. చం. రా. ర.
౨౯.

౨. మోటుఁడనము.

సీ. రాఁ గూడ దని పల్కారముఁబెంబడి నేరి
కానలో విహరించు గడుసుఁడనము, సూర్య
మృగమువెంట మగఁడు పోవఁగ నంటము
ఱిది నంపిన నాటిమంతుఁడనము...కృ. శ. కం.
పీఠి. ౫౦.

3. ధార్మ్యము.

ప...మీర లీప్రుచ్చుల నెచ్చరికం గను పెట్టుకొని
యుండుఁ డనుటయు నుచిరిపమను న ప్పడు
చులు గడుసుఁడనమైన నతని నభిక్షేపించి.
ప్రభా. ౧. ౧౦౭.

గడుసుప(వ)డు. ఆ. క్రి. (గడుసు + పడు) మొం
డితనము వహించు, బండ్ల యగు.

క. వెడవెడ దుర్వ్యవహారపు, నడపడి గడిదేతీ
గురుజనము శిక్షింపక, గడుసుపడి విచిత్రన
యుఁడు, సడి కోరిది పంగపరకచాలుకొ
మానెక్. పాండు. 3. ౧౪. (శ. ర. పా. 'పంక
పరక' ముద్రి. పా)

క. అడుగఁ దగువాని నడిగిన, నిడినయెడల గొ
నరఁ గొనర నీలే ననఁగా, గడుసుపడి యాన
చేఁ దా, నడిగిన దుర్భాషపుత్తుఁ డగు రా వే
మా. వేమన. ౨. ౧౯౪.

గడ్డకారి. (ఇది అరవము అని శ. ర. కాని అరవనిఘం
టువులలోఁ గానరాదు) వి. బల్లెము గలవాఁడు;
పాకిరి. (శ. ర. పాకిరి అనునర్థమున 'గడ్డకారి'వా)

గడ్డరము. సం. వి. ఆ. పుం. మేఘము.

గడ్డోత్థము. సం. వి. ఆ. న. గడ్డదేశమునఁ బుట్టుతా
లియున్న.

గడ్డోలము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. గ్రామము, కబళ
ము. ౨. గుడము, బెల్లము.

గడ్డ. వి. (సం. గండ్ల. క. గడ్డత. కట్టి.) ౧. వ్రణ
ము.

ఉదా: నెత్తురుగడ్డ.

౨. దుంప, మూలము.

సీ. మార కగ్ధ మైనకోతచే దుంగగడ్డలు ద్ర
వ్యుకిటిరాజుచెలివి వీడి. కాత్తక. గ. గపా.

౩. మంటిపెల్ల, లోప్తము, బెడ్డ.

క. ఘనతర మగుప్రీగౌరవ, మన ముంగినఁ బావ
మఖిలమును మాపు - సెడుం, బెనువునయగ్ధలి
కఁ బొగడు, గనినపయోరాకి బడ్డగడ్డయుఁ
బోలెక. భార. ఆము. ౨. రం. ఆం. భా. ౨.
౨౩౦.

క. (ఏటియొక్క) ఒడ్డు.

ద్వి...కావేరి, ఘనవేగమున రెండుగడ్డలు జవు
రు, కొని పాఱ...ద్వి. వరమ. ౫రం పా. ౩
పం.

కా. ఓసామీ ... నట్టడవిలోఁ గల్లువ్వీక్రీ సీడనే,
యాసం గట్టితి వేటిగడ్డ నిలు...కాళ. ౩. ౬౫.

గడ్డ పెరుగు = గడ్డవలె సుండు పెరుగు. (వా.)

నడుగడ్డ = ద్వీపము, ఏటివడుము సుండుదిబ్బ.

సీ. కావేరినడుగడ్డఁ గాఁపురంబుండును దివసాం
తమున నిటఁ దిరిగి వత్తు. కమ. గ. ౨౧౫.

చ. చరణవిహీనుఁ డట్టై ఘనసాగరభీకరవీచికా
సముత్కరరవరిఖాంత మైననడుగడ్డకు వచ్చి
నిజోదరాగ్నిచే, నెరియును సున్నయట్టితు
ది నెవ్వరికిం బడయంగ రానిసుందరి యిది
పత్ని యయ్యెడిని దైవముచేతల కడ్డ మున్న
దే. భోజరా. ౫. ౩ర౬.

జ: గడ్డపలుగు, గడ్డపాఱ, గడ్డప్రాయి.

గడ్డపలుగు. వి. (✓ గడ్డ) గునపము. (వా)

గడ్డపాఱ. వి. (గడ్డ + పాఱ - త. కట్టపాఱై) - గడ్డ
లు పెల్లగిండునది - గునపము, ఖిత్తము.

గీ. వాఁడు శల్యామయం డన వనునఁ బరఁగు, శ
ల్యరూపతనుకిఁ దచ్చులదమును, గడ్డపాఱ
లకై వడిఁ గానిసింది, పేర్చుట ఖిత్తశలుఁ

డం పేరు గలము. కళా. ౬. ౨౩. ౨౦. భా. ౨.

౨౩౦.

గడ్డ ప్రాయి. వి. (గడ్డ + ప్రాయి) గడ్డలతో నే
ర్పూదినప్రాయి. (శ. ర, వా.)

గడ్డము. వి. (క. గడ్డ) గ - చిబుకము.

గీ... చిబుకాఖ్య యలరు గడ్డ, మనఁగ గద్దవ
నాఁగ...ఆం. భా. ౨. ౧ర౨.

మ...తా నొక్కచే, తన కంతయును గొంగిరిం
చి యొక చేతఁ గడ్డము నట్టి చె, మృగనఁ జె
క్కానును నొక్కచన్నవయరఃకోణంబు
తో రాయఁగక. కళా. ౫. ౬౧.

౨. చిబుకళ్ళ శ్రువు, గడ్డముమీదిపాడుగుపాటి
వెండ్లుకలమొత్తము.

సీ...చిబుకళ్ళ శ్రు వడరు. గీ. గడ్డ మన... ఆం
భా. ౨. ౧ర౬.

సీ. నిగిడి పూతైసుబాగు గఁ గత్తిరించినగడ్డంబు
కొన రొమ్మ గమ్మింప. నైష. ౭. ౯౩.

వ...అర్ధనారి గావునం బురుషుండు గాఁడు గడ్డం
బు గలిగినకతంబున యోష గాదు ... కాశీ.
౭. ౪౭.

గడ్డరము. సం. వి. ఆ. పుం. గొత్తై. (వాచ.)

గడ్డరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ఉత్పత్తిస్థానము తెలి
యక ఎడతెగకుండ ప్రసహించుకొనొకనది.

౨. మగగొత్తై ననుసరించి పోవు ఆఁడుగొత్తై.
(వాచ-మగగొత్తైల చేత ననుసరింపఁబడు ఆఁడు
గొత్తై-కల్ప)

గడ్డి. వి. కనవు, తృణము.

సీ...గడ్డి గాదము గవతము కనవు కవను, పుల్లు
పూరి యనంగఁ జెల్లురు తృణరంజ... ఆం.
భా. ౨. ౭౬.

జ: గడ్డిపాము, గడ్డిపిట్ట, గడ్డిబొడ్డు.

గడ్డిపాము. వి. (✓ గడ్డి.) ఒకజాతిపాము. (శ. ర)

గడ్డిపిట్ట. వి. (గడ్డి + పిట్ట) పక్షివిశేషము.

సీ. పిలిపిట్టలు గడ్డిపిట్టలు గోరలు బంగరుపిచ్చిక
లృనుపుముద్ద. గీ. లాదిగాఁ గలుగుపులుగులు
...రసిక. గ. ౬౩. (శ. ర. పా)

గడ్డిబొద్దు. వి. (గడ్డి + బొద్దు) గ. చుట్టకుదురు.
(శ. ర.) ౨. కొన్ని మెపులపరిమాణము గలిగి బం
డిమీదఁ దీసికొని వచ్చెడి పెద్దగడ్డికట్ట.

గీ. గడ్డిబొద్దువలెను మేను గానిపింప, బారకట్ట
లతెలుగున బాహు లలర, జనకయాగంబుఁ
జాడవచ్చెను లలాట, సాంద్రతరరోమరేఖ
యాచంద్రరేఖ. చంద్ర. వి. గ. ౬౯.

గడ్డు. విణ. గ. అధికుఁడు, ఎక్కువవాఁడు.

సీ. అలు చైనవానియి ల్లాక్రమింపఁగఁ జూచుఁ డ
వకు గడ్డెనఁ బాదములు పట్టు. రామలిం ౨౬.

౨. ఆసాధ్యము.

ఉదా: గడ్డురోగము

క్రి. విణ. అధిక ముగా, మిక్కిలి. (చూ. గడ్డులు
కు)

వి. అధిక్యము, అతిశయము. (చూ. గడ్డుకొను)

జ: గడ్డుకొను, గడ్డుఱుకు.

గడ్డుకొను. అ. క్రి. (గడ్డు + కొను.) అతిశయించు.

వ. యాదఃపతి మేదురామృతంబుజిడ్డున గడ్డుకొని
నపూసాదిత్యవదనంబున నుప్పలిల్లుతుల్లుమె
ఱుంగులు...భీమ. ౫. ౮. (శ. ర. పా.)

గడ్డుఱుకు. అ. క్రి. (గడ్డు + ఱుకు.) గ. పైపడు,
కవియ.

వ. ఆనఁకంఠీరవుండు... శరాసనకళావిశేషంబు
న సీను నెఱపుచుం డెఱపి గొని రథంబు వఱ
పించి యొఱపువఱపున నడ్డగించుపగఱయొడ్డు
గడ్డుటికి చించుకొని...రాఘవ. ౪. ౧౫౨.

వ...గడ్డుఱుక నీక యడ్డుంబుగా నొడ్డుకొనియెడు
నెదిరిపిడికిలి వాయం డట్టి...కళా. ౩. ౨౬౬.

౨. పాటిపోవు, తప్పకొనిపోవు.

వ...అడ్డగించి నించినయొడ్డువలలకు సడ్డించి పెడ్డు

నం బడక గడ్డుటికియు మృగంబు లతోకంబు
లు వొలియుటయును...ఉ. హరి. ౪. ౨౯.

గణాకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గణకుని పెండ్లాము.

గణకుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. జోన్యఁడు. ౨. కర
ణము, గ్రామపులెక్కలు వ్రాయువాఁడు.

గణగణ. వి. (క. త. కణకణ.) ఘంటాధ్వని. అను
కరణము.

సీ...గణగణ మొలనూలిగంట బులియ. ప్ర బంధ.
౧౮.

గణచక్రము. సం. వి. ఆ. న. సత్పురుషులసహ
భోజనము.

శ్లో. ధార్మికాణాం తు సంభూయ భోజనం గణ
చక్రమ్. (త్రి. ని.)

గణదీక్షి. సం. వి. న్. పుం. పెక్కండ్రకు బురో
హితుఁ డగువాఁడు. (యాజ్ఞ. గ. ౧౬౧.)

గణదేవతలు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బ. గణములుగా
నుండు దేవతావిశేషములు.

శ్లో. ఆదిత్యవిశ్వసనస్తుషితా భాస్వరానిలాః, మ
రాజకసాధ్యాశ్చ రుద్రాశ్చ గణదేవతాః. (అ
మరము.)

గణద్రవ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. సాధారణద్రవ్య
ము, పెక్కురసాత్తు.

గణన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ఎన్నిక. ౨. తలఁచుట.

గణనము. సం. వి. ఆ. న. గ. ఎన్నిక, లెక్కపెట్టు
ట. ౨. భావించుట, తలఁచుట.

గణనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గణింపఁ దగి
నది.

గణపతి. సం. వి. ఇ. పుం. వినాయకుఁడు.

గణపూర్వఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ్రామణి,
గణమునందు ముఖ్యుఁడు.

గణము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. సమూహము. ౨. ప్ర

మృత్యులసమాహము. ౩. నేనావిశేషము. (ఇర్వదే
దంధములు అన్ని ఏనుఁగులు ఎనుబదియొక్కగు
ట్టము నూటముప్పదియేపురు కాల్వరును గలనేన.)
ర. (ఛంద)మగణము, మొ. ౫. (వ్యాక) ఒక్క
సూత్రముక్రింద వచ్చుచున్నది. ౬. శబ్దము, ధ్వ
ని. (శే. ని)

గణయత్. సం. శత్రు. గణించుచున్న.

గణయితవ్యము. సం. గణనీయము.

గణరాత్రము. సం. వి. ఆ. న. పెక్కురాత్రులస
మాహము.

గణరూపము. సం. వి. ఆ. పుం. జిల్లేము.

గణవృత్తము. సం. వి. ఆ. న. గణబద్ధ మగువృత్త
ము. (కాద్దాలాది. వ్యతి. మాత్రావృత్తము.)

గణహాసము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) పెక్కురను
పహాసించునది. వి. ఆ. పుం. చోర మనుగంధద్ర
వ్యము.

గణాచారి. సం. వి. స్. పుం. సివమెక్కి గంతులు
వేయువాడు. (ఇది తెలుఁగుననే కలదు.)
(వేశ్యామత్యవర్ణనము) సీ. తా సున్న శ్రేణి కంత
టికి గణాచారి పెక్కు సుద్దులు ప్రాయు పెద్దదేరి.
శుక. ౩. ౧౮.

గణాధిపుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. వి నాయకుడు.
౨. శివుడు. ౩. ఒక సమాహమునకు ముఖ్యుఁడైన
వాడు, గామిడి.

గణాన్నము. సం. వి. ఆ. న. గ. పెక్కుండ్రకొఱ
కు వండినయన్నము. ౨. పెక్కుండ్ర సా త్రయిన
యన్నము.

గణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గణనము, లెక్కించుట. పుం. పాం
గముగా వేదాధ్యయనము చేసినవాడు. (వై. ని.)

గణి(యి)ంచు. సం. స. క్రి. గ. లెక్కపెట్టు.

సీ... భూరజోంబుధిజలపరమాణుగణము. గీ. వై

న గణియింపఁగా వచ్చుఁ గాని వినుము,
తత్కృతయుగంబులో పలికెత్తమధన, కృతవ
రిత్రంబు లన్నియు నెన్న రాదు, వనజభ
వునకు శతకోటివత్సరముల. వరాహ. ౫. ౮౬.

౨. ఎంచు, ఆలోచించు.

౩. దారస్త్వీకృతియు న్నమాభిరతియు... దీన
దా, సీరాజీనుతబాంధవాతురజన శ్రేణీసమృ
ద్ధాన్న స, త్కారోదారతయు న్నణింప గృహ
కీ నర్తంబులు ద్యన్న తి. మార్క. ౩. ౧౮౫.
౩. లక్ష్యపెట్టు, పాటించు.

౪. వరద నిరీహయోగిజనవర్ణనుపూజిత సీపదాబ్జ
ముత్, నిరతము వంతరంగమున నిల్చి భవత్సద
ను గ్రహాదిక, స్ఫురణఁ దనర్చునన్న సతిమూ
ఢు లవిద్యులు మున్న మంగళా, వరణుఁ డటం
చుఁ బల్కిన భవన్తతి నే గణియింప నమ్య
తా. భాగ. ౮. ౧౭౫.

౫. న్తులించు, పొగడు.

మంజులగతిరగడ. నైమిశ పుణ్యవనంబునఁ జొంది
నహరికిని మంగళహారతు లెత్తుచు, దనరుహ
రిక్షేత్రంబున నెలకొను సాలగ్రామస్వామి గ
ణింపుచు. హంస. ౮. ౨౧౩.

౬. చూచు.

ఉ. ఎక్కడఁ జూచినక జనమదేభతురంగమనో
జ్జరావ మేదిక్కునఁ జూచినక మదవతీమృ
దుగానజతానమాన మే, చక్కి గణించినక
వివిధచామర శేతనభూషణమృతుల్, మిక్కి
లి వింతవంద మయి మెచ్చొనరించె మహా
దృభతంబుగక. ఇందు. ౫. ౬౮.

౭. ఉగ్గడించు, చెప్ప.

౮. ఐన జను లాడుకొనియెడి, నానోత్తులు వినఁ ద
లంచిన న్నడిగిన మీ, యానకు వెఱచి గణిం
చెన, భానుకులాధీశ వినుము పౌరులపలుకుల్.
ఉ. రా. ౬. ౧౮౮.

౯. కినియును సంగవర్ణన మకించనభావము చాల్చి
విచ్రవా, నవము ప్రకాంతి యార్జవము కొవ

ము సద్వ్రతనిష్ఠ కైశ్చభో, జన మిల నిద్ర నే
త కృప సంతతతత్త్వవిచిత్రనంబు మా, నిని
యతిధర్మమల్ శ్రుతి గణించినభంగిన యేను
జెప్పితిక. భార. అను. ౫. ౧౬. భాగ. ౧౦
పూ. ౩౩౪.

గణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. వారాంగన, వేశ్య. ౨.

ఆడేనుగు. ౩. ఆడవిమొల్లి. ౪. నెల్లి.

గణికారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నెల్లి.

గణితము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) గణించబడినది.

వి. ఆ. న. ౧. గణించుట. ౨. లెక్క. ౩. గణిత
శాస్త్రము.

గణితి. సం. విణ. (క. నీ. న) ౧. గణించినవాడు,
గణన చేసినవాడు. ౨. గణితశాస్త్రజ్ఞుడు.

గణుతి. వి. (సం. గణితము) ౧. ఎన్నిక, లెక్క.

(సంతసర్జనము) సీ. పెనుగోలుకాండ్రకు జనస
మాహంబులగణుతి మా పెడునాయక ప్రభుం
డు. హంస. ౨. ౪౮.

౨. నుతి, స్తోత్రము.

క. గురుదేమాధికనిస్సృహ, ధరణీసురు డధికా
మితధనాధికదా, యి రఘువు సాకేతజనో,
త్కరముల కయ్యరువు రైరి గణుతి ఘటించె
చక. రఘు. ౩. ౯౦.

శ్లో. జనస్య సాకేతనివాసినస్తా, ద్వావప్యభూతా
మభినంద్యసత్త్వై, గురుప్రదేయాధికనిస్సృ
హోర్థీ, నృపార్థికామాదధిక ప్రదత్స. సం. రఘు.
౫. ౩౧.

౩. లక్ష్యము, లెక్క.

(అశ్వవర్ణనము) సీ. కసపుమోపరి గాలి గణుతియే
మా కంచు నగినట్టి వదనఫేనముల రాల్చు. శ
కాం. ౨. ౨౫.

జ: గణుతిండు.

గణుతించు. స. క్రి. (✓ గణుతి) ౧. ఎంచు, భా
వించు.

క. యాగంబునందు శ్రద్ధా, యాగము గలభూతుచి
శ్రద్ధాయోవరనిశుచి పు, జ్యాగముసంపద దు
ల్యులు, గా గణుతించిరి నిరూపకత సమరస
రుల్. భార. కాం. ౫. ౨౪౭.

శ్లో. శుచేర శ్రద్ధధానస్య శ్రద్ధధానస్యచాశుచే, దే
వా విత్తముమన్యంత సదృశం యజ్ఞకర్తజి. సం.
భార. కాం. ౨౭౦. ౧౦.

౨. లెక్కించు.

క. గుణనిధి యగు ప్రహ్లాదుని, గుణము లనేకములు
గలవు గురుకాలమునక, గణుతింప సశక్యం
బులు, ఫణిపతికి బృహస్పతికిని భాషుపతికిక.
భాగ. ౨. ౧౨౦.

౩. లక్ష్యపెట్టు, సరకునేయు.

ఉ. దిగ్గన లేదిపోయె గణుతింపక వాడు విహా
ధలబ్ధికై, యగ్నికంబునక మనల నందఱు జీరి
కే జేకొనండు... నిర్వ. ౩. ౧౦౮.

౪. స్తుతించు, కొనియాడు.

సీ. గణుతింతు నిరవద్యగద్యపద్యనిబంధపరిహాసి
తస్థాను భట్టబాను. భీమ. ౧. ౭.

గణే(ణిము)ము. వి. వేషధారులు ధరించెడిలక్క
సాము. (చి. ని. క. ర.)

గణేయము. సం. గణించుము. సం. నై. మ. ౩. ౪౦.

గణేరుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ముఠెనకత్తె. ౨. పని
కత్తె.

గణేరువు. సం. వి. ఉ. పుం. కర్ణికారము. ౧. స్త్రీ. ౧.
వేశ్య. ౨. ఆడేనుగు.

గణేశభూషణము. సం. వి. ఆ. న. సిందూరము.

గణోత్సాహము. సం. వి. ఆ. పుం. సవాతీయ
ముఁగుంపుతోఁ గూడి తిరుగుటయం దుత్సాహము
గలక-భిక్షమృగము.

గణ్యామానము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) గణించఁ
బడుచున్నది.

గణ్యము. సం. వి. (అ. అ. అ) గ. సంఖ్యయము.
రక్తింపఁ దగినది. ౨. రక్తినేయఁ దగినది,
లక్ష్యమునేయఁ దగినది. ౩. గణములోఁ జేరినది.

గతపడు. మి. అ. క్రి. (గతము + పడు) గ. కడచు.
(శ. ర) ౨. చచ్చు.

ద్వి. హతశేషులగురాక్షసావళి నెచ్చు, గతపడ్డము
మహాకాయునిఁ దలఁచి. రం. రా. యు. ౩౭౮
పా. ౨౧ పం.

గతభర్తృక. సం. వి. అ. క్రి. విధవ.

గతము. సం. వి. (అ. అ. అ) గ. పోయినది. ౨.
కడచినది, గతించినది. ౩. చచ్చినది, నశించినది.
౪. ప్రాప్తము, పొందినది, చెందినది. ౫. జ్ఞాత
ము, తెలియఁబడినది, గ్రహింపఁబడినది. వి. అ.
న. గ. పోవుట. ౨. గతి, వడక. ౩. ప్రకారము,
విధము. (శే. ని)

గతనన్నకము. సం. వి. అ. పుం. మద ముడిగినమే
నుగు.

గతాగతము. సం. వి. అ. న. రాకపోకలు.

గతానుగతము. సం. వి. అ. న. ఒకరు ప్రవర్తిం
చునటులు ప్రవర్తించుట.

గతానుగతికుండు. సం. వి. (అ. అ. అ) ఒకరు
ప్రవర్తించునటులు ప్రవర్తించువాడు.
శ్లో. తామేవానుగతా గతానుగతికాస్త్యక్తాను
రాగాః ప్రజాః ముద్రా. ౬. ౫.

గతాయువు. సం. వి. (స) గ. మృతుండు. ౨. వ
యసు గడచినవాడు, వృద్ధు.

గతి. సం. వి. ఇ. క్రి. గ. గమనము, పోక. ౨. వడ
క. ౩. ప్రోవ. ౪. ఉపాయము. ౫. ఎటుక, జ్ఞాన
ము. ౬. స్థానము. ౭. నాడీప్రణ మార్గము, నారి
పుంటికంటిప్రోవ. (మే. ని, వి. ని.) రా. ప్రమాణ
ము.

శ్లో...మృగః క్షతః క్షణా, దనేన పూర్వం న మ

యేతి కా గతిః. సం. కిరా. గర. గ. (కాగ
తి=కిం ప్రమాణమ్. మల్లి. వ్యా.)

౯. స్వరూపము.

శ్లో...న వయం నిరూపయితుమస్య గతిమ్. సం. కి
రా. ౬. ౩౬. (గతిం=స్వరూపమ్. మల్లి. వ్యా.)

౧౦. విషయము.

శ్లో...మనోరథానామగతిర్న విద్యతే. సం. కు.
సం. ౫. ౨౪. (అగతిః=అవిషయః. మల్లి. వ్యా.)

౧౧. పంజామము.

శ్లో. దురధిగమా హి గతిః ప్రయోజనానామ్. సం.
కిరా. ౧౦. ౪౦. (గతిః=పంజామః. మల్లి. వ్యా.)

౧౨. శరణము, దిక్కు.

గీ...అందఱకు నీవ గతి గాక యత్యుఁ జొకఁడు,
నీకు గతి యానె సకలలోకైక నాథ. దశా. ౧.
౧౬౧, ౧౫౮.

౧౩. పతె; విధము, రీతి.

ద్వి. ఎన్నిక కక్తి యీరేమలోకముల, వెన్నెల
గతిఁ గీర్తి వెలిగించె ... ద్వి. హరిశ్చ. పూ.
౧౫౨ పం.

నీ. చంద్రమతీ నాథుఁడందాన నలుని వైఖరిఁ బు
రుషుఁడునిగతిఁ బురూర, పురిమాడ్కి ... శు
క. ౧. ౧౦.

గీ...వీర, లేమిగతిఁ బల్కినపు నది యెల్ల మనము,
కైకొన వలయుఁ గాక...భార. విరా. ౫.
౨౭౫.

గతింమే. సం. అ. క్రి. గ. కడచు.

చ.వినయవిశేషహృదయలగువిద్యలు నేర్చుట లేదు
నీతిచే, ధనమును గూర్చ లేదు తలదండ్రులనే
వయఁ జేయలేదు గొల్బున సమయం
బు కాకులకుఁ దోరె గతించె బరాన్న భుక్తు
లక. భర్తృ. వైరా. ౪౭.

౨. చచ్చు. (శ. ర, వా)

గతిగొను. మి. అ. క్రి. (గతి+గొను) ఏకగతి కల
ది యగు.

క. కలిపదు మదనకదనపుఁ బలుకులకలలము బె
డఁగునదు మేఘలము వ్యలరవళిఁ దగిలి గతిగొ
నఁ, గలకంతి రతంబు సలుపుగమకము గని
యెఁ. భాగ. ౬. ౯౯.

గతిపదు. వి. ఆ. క్రి. (గతి + పదు) లభించు.

క....వానితలఁ ద్రెంచి సముత్కటముగ నవల
ముఖోనో, క్కట వైపును సిద్ధు లెల్ల గతిప
దు సీత. ద్వా. ౧౨. ౬౪.

గతిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. వరుస, పరంపర. ౨. ఏ
లు, నది. ౩. వేత్రలత, పేము కి.

గతుకు¹=కతుకు స. క్రి. (కుక్క మొదలగునవి)
కొంచెముకొంచెముగాఁ దిను; నాలుకతో కొం
చెముకొంచెముగాఁ ద్రాగు.

క. ప్రతిగృహము నెపుడుఁ దిరుగుచు, నతిశయ
మున భుక్తశేష మాతురమతిపై, గతుకుచు
వీధుల నుండుచుఁ, గతిపయసంవత్సరములు గ
డపితి నవట. బ్రహ్మో. ౨. ౧౨౪.

(వ్యవ) కుక్క గంజి గతికినది.

వి. ఎంగిలి తినుట. (శ. ర.)

గతుకు². వి. గయ్య. (ప్రా. చి. ని.)

(వ్యవ) చీకటిలోఁ బోవుటచే గతుకుతోఁ బడి
వాడు.

గత్త(ము). వి. ఎరుపు. (ప్రా. శ. ర.)

గత్తర. వి. ౧. క్రమము లేక కలిసిపోయి యుండు
ట. (ప్రా) ౨. ఉపద్రవము. (శ. ర.)

గత్తు. వి. మాత్రగంధము. (శ. ర.)

గత్వరము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ) ౧. పోవునది.
౨. నశించునది, నశ్వరము. ౩. కడవనది.

గద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుడిచు, దుడ్డువలె నుండు
అయధవిశేషము.

గదమాయించు. స. క్రి. గద్దించు. (శ. ర.)

గదము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. తెవులు, రోగము.

౨. ఉఱుము. న. విష శేషము. (వాచ)

గదయిత్తువు. సం. విణ. (ఈ) ౧. వాచాలుఁడు,
వదరుపోతు. ౨. కాముకుఁడు. వి. ఉ. పుం. కా
ముఁడు, మన్మథుఁడు.

గదాంబరము. సం. వి. ఆ. పుం. మేఘము. (త్రి. ని.)

గదాగ్రజాఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. గదునియన్న-
విష్ణువు.

గదాధరుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. విష్ణువు. ౨.
ఒకతర్కగ్రంథకర్త.

గది. వి. ఇంటిలోపలియఱ. (శ. ర.)

(వ్యవ) నిన్న నేను మామేడగదిలో పరుంటిని.

గది. సం. విణ. (న్. నీ. న్) ౧. గడన ధరించిన
వాడు. ౨. రోగి, తెవులు గలవాఁడు.

గదితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ౧. చెప్పబడి
నది. ౨. రోగము కలది.

గదుకు=కతుకు.

(కుక్క మొదలగునవి కొంచెముకొంచెముగాఁ
దిను; కొంచెముకొంచెముగా గ్రహించు.)

చ. కదిలిన నోరవోయి యొరుకబుచ్చువోంతులన
తృప్తాదులు, గదుకుచు నెట్టివారిఁ బొడగ
న్నను గుఱ్ఱిని నేహసాఖ్యము, మదికి నస
హ్యమై శునకమార్గమునం జరియించుచున్న
దున్నదకపు లెల్ల మత్కవితఁ బట్టక దవ్వు
లువిండ్లు గావుత. వాసిష్ఠ. ౧. ౭. (వైరం
డరములను ఇది యదాహరణము)
వి. ఎంగిలి తినుట. (శ. ర.)

గదుము. స. క్రి. అదలించు, గద్దించు.

సీ. అదలించె గద్దించె నడలించె ననఁగను గదిమె
నం చనుమాటగాఁ జెలంగు. ఆం. భా. ౩.
౧౨౪.

సీ. కాలుపులో దిని యాము గవిసి మన్నోకులు కా
రుపాకులనైన గదుము జూచు. సారంగ. ౧.
౬౯.

చ...నిన్ను నే, కద నినుఁ బట్ట ముర్వరకుఁ గట్టెద
నన్నది యందు కిందిదక, గదిమికోపం దలం
కినది కన్నది విన్నది గాని దేమి చెప్పదు
...చం. రా. క. రం.

గదురు. వి. (క. గదురు) దుర్గంధము, దుర్వాసన.

సీ. పులితోళ్లపై నాఱఁబోసివరక్తార్ధకరిణిమ
క్తాళిగదురుకంపు. చంద్ర. ౫. ౧౨౧.

చ. ముదమున సోమకాసురుఁడు మ్రచ్చిలి యచ్చ
లమారఁ గొన్నప్రా, జదువులు తెచ్చి రజ్జతర
సాంద్రతరాంత్రము లంట నంటుబల్, గదు
రు దొలంగఁ గీర్తియనుగంగఁ దొలంచి ...
పాండు ౨, ౫౬.

విణ. విప్రము, పచ్చివాసన గలది.

ఆ...గదురు నాఁగ నగును విప్రాఖ్యయై. ఆం. భా.
౧. ౧౦౭.

సీ. జాబువావైతాళిసాలుఁ దూలఁగఁ జేసి గదు
రుతో ల్కటిసిమఁ గదురుకొనియె. ఘటికా.
౧. ౧౫౩.

గద్దము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) డగ్గత్తికపడిన
ది. (స్వరము.)

గద్దదస్వరము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. డగ్గత్తికపడి
నయెలుగు. ౨. ఎనుపోతు.

గద్దదిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. డగ్గత్తిక.

గద్దదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గద్దదస్వరముగలది.

గద్ద=గద్ద. వి. పక్షివిశేషము, గృధ్రము. (చి. ని,
శ. ర, వా.)

జ: గద్దగోరు, గద్దముక్కువాడు.

గద్దగోరు. వి. జౌ. ($\sqrt{\text{గద్ద}}$) ౧. గద్దయొక్క
గోరు. ౨. ఒకానొకచెట్టు. (దీనియాపలు గద్దగో
రువలె నుండును.)

వ...ఇచ్చ కప్పురమద్ది గద్దగోరు గోరంట వెలమ
యలిమిరి ... మొదలుగఁ బెక్కు తెలుగుల
ప్రాంతలు...పి. శకుం. ౨. ౧౪.

౩. చోరసాధనవిశేషము. (ఇది గద్దగోరువలె నుం
డును)

గీ. కాపు మలుబంతి నీకముళ్లు గద్దగోరు... తో
లునిచ్చెన మొదలు ముందుగ భరించి. పుటం
ధ. ౭౫౯.

సీ. భవనదీపాహిత్యమరణేటిక నాలుకాభ స్త్రీ
తలముళ్లు గద్దగోళ్లు... గీ... ఎఱ్ఱనికన్నుల
మర, దూరితప్రాసుఁ డపు దొక్కదొంగలం
టు. వేం. పంచ. ౩. ౧౯౯. పరమ. ర. ౧౮౪.
౪. ఒకవిధ మనుగొండెము. (ఇది గద్దగోరువలె
నుండును-వా.)

గద్దన. వి. గద్దింపు.

సీ...గద్దింపు వెలయును గద్దన యన. ఆం. భా.
౩. ౩౦.

గద్దముక్కువాడు. విణ. (గద్ద + ముక్కు + వాఁ
డు)-గద్దముక్కువంటిముక్కు గలవాడు-ఖరణ
నుడు, వాడిముక్కు గలవాడు. (శ. ర.)

గద్దటి. విణ. ౧. నేర్పరి, నిపుఁబడు.

చ. కరిశురగాధిగోహముల గద్దములై విలువిద్ద
లందు నేర్పరులయి ... చం. రా. ౨. ౫౨.

౨. ఉద్ధతము, పొగరు గలది; పొగరు గలవాడు.

చ...గద్దటిపండి నొకండు వెన్ను చే, మువరక
ముప్పిడిం బొడిచి యంటఁగఁ బట్టుదుఁ గో
ఱఁగొట్టినక, మెవలఁగ నీక తెచ్చినను మె
చ్చు లొసంగెను రాజు వానికిక. యయా.
౨. ౧౧.

కా... ఇ, ట్లెంటే గద్దటివై నును దొలఁగి పోసి
వు...పరమ. ౫. ౩౬౩.

౩. దుష్టుడు; దుష్టము.

ఉ...తద్భూతానీమ పనీంపనీయ దీ, గద్దటిగద్ద చేరి
కలకాలము పోరెడిఁ బోరు మాన్పవే. ఉ. రా.
౭. ౨౩౦.

చ...చొక్కట మనుజేవువాని కొకగద్దటిజా
డలచేడఁ గూరుచుం, గట్కట తమ్మిమాలికొ

ఆగాములు బాములు గాఁ దలంచెనక. నీలా.
౧. ౧౧౦.

క. ముద్దులపట్టివి నీకీ, గడ్డతీవందముల మెలఁగఁ
గా రాదు ముని. నీలా. ౨. ౧౦౫.

౪. సాంద్రము, దట్ట మైనది.

చ ... ఆయత మగుచక్రవాళగిరియందలిగడ్డతీ
యంధకారముక, పితనిజకీర్తి చంద్రికలచేత
నతం డడఁగిండు మండుగక. నీమం. ౧.
౧౬౦. అప్పు. ౨. ౧౯౭.

జ: గడ్డతీండు, గడ్డతీకాఁడు, గడ్డతీతనము.

గడ్డతీండు. అ. క్రి. (✓ గడ్డతీ. క. గడ్డతీను, గ
ద్రిసు) గడ్డిండు.

(అదివరాహార్ణవము) నీ. కతివలము బెట్టు గా
లించి మొకచోట. గడిమిమై రొప్పును గడ్డ
తీండు. హ. వరాహ. ౩. ౪.

గడ్డతీకాఁడు. ౬౧. (గడ్డతీ + కాఁడు - స్వార్థమున)
గడ్డతీతనము గలవాఁడు, భీరుఁడు.

ఉ... ఇట్టి నిల్గడ్డతీకాఁడు వాఁడిని జగంబులు గ
ల్పుట యేమి వింత... అచ్చ. రా. సుం. ౧౨.

గడ్డతీతనము. వి. (✓ గడ్డతీ) ద్రైశ్యము.

క. పెద్దపులి పెదలి చనె నని, గడ్డతీతనమునను న
క్కడపులు పొదలొ, నుద్దవిడిఁ జొచ్చి చి
టుతల, యొద్దం బడినట్లు లయ్యె నోయసురేం
ద్రా. దశా. ౪. ౪౦.

గడ్డిండు = గడ్డతీండు. స. క్రి. అదలిండు, బెదరిండు.

ద్వి. ఎవ్వఁడు నావారి నెల్ల గడ్డించి, చివ్వును నా
మీఁడఁ జేచాఁడు... ప్రభులిం. ౩. ౫౫ పా.
౨౪ పం.

నీ. గవి నున్నపులఁ గన్నఁ గడిసి గడ్డించి గొట్టు
న నీడ్చి లే నోపుప్రోడ నేను. ఉ. రా. ౭.
౪౦౪.

నీ. అదలించె గడ్డించె నడలించె ననఁగను గడిమె
నం చుమాటగాఁ జెలంగు. ఆం. భా. ౩.
౧౨౪.

జ: గడ్డింపు.

గడ్డింపు. వి. (✓ గడ్డింపు.) అదలింపు.

గీ. ఆతనిగడ్డింపులను భయ ముదునాను. మసల. ౨.

౬౯.

నీ... గడ్డింపు వెలయును గడ్డన యన. ఆం. భా.
౩. ౩౦.

గడ్డిగ. వి. గడ్డియపైఁ బడచుకంటి, గడ్డెకంటి.

నీ. బట్టువుగడ్డియపైఁ బట్టుగడ్డిగతి జనునదేశ
మల హిజారు లమర. మసల. ౧. ౮౬.

గీ... సాగసునిద్దంపుఁబట్టుగడ్డిగ వరించి. మసల.
౨. ౮.

(ఈపదమిగ్రంథముననే కానిపించుచున్నది.)

గడ్డియ¹(దై). వి. (సం ఖట్టికా.) ౧. సింహాసన
ము.

గీ. క్షత్రియునిఁ బెచ్చి తొలితొలి గడ్డియ నిడి,
పట్టుబడ్డఁ గావించువో... హా. పూ. ౧. ౧౦౩.

నీ. ఉచితంబు లగు సోదోపచారంబులు నాగడ్డ
కతిభక్తి నాచరించి. విక్ర. ౨. ౯౫.

క... మరు, న్నాయకుఁడు నిర్వే సుమన, స్నాను
ను సరిగడ్డమీద సాహార్దమునక. హర. ౩. ౪౦.
౨. పీతము, పీఠ.

గీ... పీఠంబు దనరుచుండు, గడ్డ గడ్డియ పీఠ
నాఁగను... ఆం. భా. ౨. ౧౬౫.

౩. పువ్వులలో నుండెడిమిదై, దుష్టు.

గీ. తప్పిగడ్డియదాకట గ్రెప్పి యట్టి, కొప్పుఁ గా
వింపఁబోలు నెత్తప్పిచూలి. వసు. ౨. ౩౨.

౪. సోద. (బ్రా. ౪. ౪-సోదచెప్పెడిచోటు.
వా)

గడ్డెకంటి = గడ్డమీద వైచుకంటి, గడ్డిగ.

ద్వి... గడ్డెకంటి కప్పడికంటి గోర్ప, డంబు
లు... పండితా. పర్య. ౩౪౬ పా.

గడ్డియ²(దై). వి. (సం. గడ్డాణము) బంగారునా
డెము, పరహా.

సీ. పదివేలమొదవులు పదివేలగద్దలచసిడియు ని
ప్రసాదతులకిమ్ము. భాగ. ఆర. ౨. 3రర.

(శ. ర, క రాల. ప్రతులపాఠము.)

గద్దవ. వి. (క. గద్ద) గడ్డము, చిబుకము.

సీ మడములు మోవంగ మైలచీరలు గట్టి కర్ణముల్
మోవంగఁ గాటుక లిడి...వెడలి గద్దవ మో
వ పీడియంబులు చేసి కాంక్షఁ జెంపలు మోవ
గంద ములది. కవిక. ర. ౯ర.

గీ. అమ్మ పగవకె యంచును నమ్మక జేర్చి, గద్దవ
ను బట్టుకొని వేడఁగాఁ దొడంగు. పార్వ.

౨. ౧౬౩.

గీ...చిబుకాఖ్య యలరు గడ్డ, మనఁగ గద్దవ నాఁ
గ...ఆం. భా. ౨. ౧ర౨.

గద్దెపాంకములు. వి. బ. పరువుపకుఁ దగినగౌరవం
పుమాటలు.

సీ. కలవి లేనివి కొన్ని కొలువునఁ గూర్చుండి గ
ద్దెపాంకాల్ చెప్పఁగలరు గాక. చంద్రా. 3.
ర౬. (గద్దెపాంకము-శ. ర, చి. ని. పా.)

గద్యము. సం. ౩౩. (అ. ఆ. ఆ) చెప్పఁ దగినది.

వి. ఆ. న. వచనము. (వ్యతి. పద్యము.)

గద్యాణకము. సం=గద్యాణము.

గద్యాణము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. నలువదియేనిమి
దిగురివెందిగించలయెత్తు. ౨. వరహా, ఒకబుగారు
నాణెము.

గద్యానకము. సం=గద్యాణము. (కల్ప)

గనగన=కనకన. వి.

(లేపించుట యందలియనుకరణము.)

సీ. వేసవి గనగన వేగుచట్రాతిపై నగ్ని నల్లడమం
డ నర్కుఁ జూచి. నిర్వ. 3. ౬౩.

చ. గనగన నెల్లప్రాదుఁ గొని కారెడువేడిమిఁ
చేర్చుభర్రమే, నెనయును డగ్గఱ సయిఁబ
తెంతయు భీతి నొడుంగుచు...హరి. పూ. ౧.

౧౬౩. (ప్రాత ప్రతిపా).

(కోమముచే మండిపడుటయందలియనుకరణము.)

క. అనుటయు హంసుఁడు గనగనఁ, గనలి మదిం
జెఱుపు విడిచి కాలువఁ బొగడం, జను నేటి
నికి నని యిట్లు...ఉ. హరి. ర. ౧౮౬.

(త్వరితముగా చొచ్చుటయం దనుకరణము.)

ద్వి. గడియ గ్రమ్మనఁ బుచ్చి గజ్జనఁ దబుపు,
గడుఁ బాఱఁ దెఱుముడు గనగన ద్విజాలు, సా
చ్చుడు నంతలో...పండితా. దీక్షా. రరసా.

విణ. ౧. గనగనయు కాంతిగలది. (కర్త ధారయ
మున నిగాగమును.)

వ...మవ్వంపుదివ్వలవలె నివ్వటిలుగనగననిమః
లకై...ఉ. రా. 3. ౧౯౧.

వ...మినుకుమినుకు మనుగనగననిమఃబులఘ్న
లపెంపు శంపలసాం చురించ... సమీర. 3.

౧౭౨.

వ...గనగనని నివ్వల...మనుచ. ర. ౬౦.

గనగనలాడుకుంపటి=గనగనమండునివ్వలు గల
కుంపటి. సానండ్. ౨. ౬.

గనవ. విణ. (✓ గనము?) పెద్దది; ఎత్తైనది.

(వృత్తియందే దీనికి ప్రయోగములు కనఁబడును
న్నవి)

సీ. కాంచి యువంకుండు గ్రమ్మన దిగదాటి వె
నుకొనునంతకు గనపపుట్టఁ, జొచ్చె నయ్యుర
గము...భార. ఆశ్వ. 3. ౧౦౫.

గీ. కాచి నెలయేఱు లురి లేకుగనపకొండ, కరణి
నొందె బాణుఁడు బాహుకర్త నమున, హరి.
ఉ. ౮. ౨౧౨.

సీ. జాంబూనదచ్చా మచందంబువర్ణంబు గలిగిన
పలుచనిగనపమేను. భార. ఆశ్ర. ౨. ౪౦.
భార. కాం. ర. ౪౦.

గనపర=గనిమెర. వి. గన్నేరు 1. (చూ. గనపరా
కులు)

జ: గనపరాకులు.

గనపరాకులు. వి. బ. గన్నె రాకమ్మలయొక్క అలఁ గులు. (వావిళ్ల, వేదము. వ్యాఖ్యలు.)

గీ... గనపరాకులు నిగిడ్చి, చెప్పట్టులు కోధించి సిగలు విప్పి. అయ. ౬. ౭౮. (గనపరాకులు నిగిడ్చి=గొడుగుల గన్నె రాకులువెలిపించి అని ప్రాత్ర ప్రతివాఖ్య. 'కనపరాకులు=గన్నె రాకులవంటి అలఁగులు.' అని ప్రా. ప్రయోగాంతరము కనబడలేదు)

గనము. వి. (సం. ఘనమ్. క. గన.) అధికము.

సీ... పెను గొప్ప బలు పేరు పెద్ద వొడ్డ, గన మన నధికాఖ్య లొనరు... పాం. ని. మాన. ౪౯.

గనయము. వి. గ. పోతముడి, నీవి.

గీ. నాతిగనయంబు వదలింప నాధుమీద, నాభి కంకజగంధ మున్నతిఁ జరించెనన జాగుప్పా భిధాన్తిల మయ్యె నింతి, కపుడు పొక్కిలిరొం పికం పర్థ మగుట. కావ్యా. ౬. ౯౦.

సీ. ఆనయంబుఁ దిన్ననియనువున గనయంబు ప్రి దులంగ మెలఁగి చొక్కొడవఁజేయు. ఆ. ని క్కరంబు... భార. స్త్రీ. ౨. ౧౩౩.

౨. వింటికొప్పు.

క. గొనయంబు నెక్కఁ ద్రోచిన, గనయంబున కెక్కకున్నఁ గ్రమ్మినతమకంబున విల్లు విడిచి వేలొక, యనిమిషభటుఁ డనికి వెడలె నడిద ము గొనుచుక. పారి. క. ౭౧.

గని¹. వి. (సం. ఖనిః) గ. ఆకరము, బంగారము ము

న్నగునవి పుట్టువోలు; స్థానము.

గీ. గని యనఁగ నాకరం బగు ... ఆం. భా. ౨. ౩౨.

క. జనకదములు పురగిరులుక, గనలు వనుల్ను దులు ... కనుఁగొనుచుఁ బోయి మ్రోలక లీలక. హంస. ౫. ౩౪౭.

గీ. ... అధికకుభంబులకు భ, వత్సపాదంబు గని కాదె ననుడేవ. భార. శల్య. ౨. ౩౩౯.

మ... ప, చ్చనివిల్కానికి మామ చల్యగని పశ్య త్సలకాటాగ్ర మోహనరత్నంబు సుధాక రుండు... పారి. క. ౪౭.

౨. బిలము, రంధ్రము.

చ. అనవుడు నివ్వరోత్తమమునందు ముహూర్త మొప్పుచుండు దానను గుహ యొక్క పె వ్వుడును నవ్యముగాఁ గనువట్టు నండుఁగో, న నువము మైనగుండు గలదందును నేడు బిలం బులుండు నగ్గనులఁ జరించుఁ దుమైదలకైవడి నెప్పుడు వానిప్రాణమల్. మై. ౩. ౧౨౧.

గని². వి. (సం. ఘనమ్.) గడ్డ, ముద్ద. (మా. గని కట్టు)

జ. గనికట్టు.

గనికట్టు. ఆ. క్రి. (గని² + కట్టు) ఘనీభవించు, గడ్డకట్టు.

వ... నేపంతిప్రాచీనదలచిననున ననఘహిమసలి లములు ... కస్తూరి మెకంబులమదభరంబులం దొరఁగు నాభీరక్తంబు లిగిరి గనికట్టిన నిగర ములు గరఁచికొని పఱచి... వను. ౨, ౪౧౧.

గనికెకుండలు. వి. బ. బాల్యక్రిడావిశేషము.

సీ... చొప్ప బెండ్రుమంచంబులు గంగెద్దులాటలు గనికెకుండలు... హంస. ౩. ౧౪౬.

(ప్రయోగాంతరము లేదు-గ రగకుండలు?)

గనిము. వి. (పాఠు మడి మన్న గువానో) గట్టు, నేతు విశేషము.

క. మహానీయమఘర్షణీసం, గ్రహమనఁ గాలున లువఱపి గనిముగ రజంబహరహము నెఱపి మాకు, న్నహకారము లయ్యె నవటి నహకారం బుల్. వను. ౧. ౧౩౮. ఆం. భా. ౨. ౮.

మ. గనిమల్ దీటిచి కాల్యలేర్పఱచి ... బహు. ౨. ౨౧.

సీ. అడుసుదుక్కులను మల్లడలఁగాఁ బాఱుదురు నైనగనిములు నటికి నటికి, పైరుమునఁగ గాద

బలిసినచేలలోఁ జరలక కలుపులుతీసితీసి. ఉ.

పారిశ్చ. ర. ౧౩.

గనిమెర=గనపర. వి. గన్నేరు ౧.

ద్వి. గని మెరపూఁజాయ గలుగునీర్కావి, గనుప
ట్టుకాటి మీఁగాళ్లతో నొరయ. ద్వి. పరమ.
ర. ౨౬౮ పా. ౧౧ పం. (చి. ని. పా.)

గనియి(నె). వి. (సం. కణికా) ఖండము, ముక్క.

నీ. గనె గండ్ర గండ్రక గనియ యటంచన ని
హ్వాదిఖండంబు తెన్నఁ దగును. ఆం. భా.
౨. ౭౫.

గీ...మేని, గనియ లన్నియు సంధానకరణి నది
కీ. భా. రా. యు. ౧౧౨౦.

నీ... తమపారుసదాదిగ నెలతోడ. ఆము. ౨.
౭౩.

ద్వి... సభవారు నట్టిదురాత్ము... గ నెలుగాఁ జే
తులుఁ గాళ్లుఁ గోయింపఁ, జను నని...నవ.
౨. ౯౨ పా. ౧౩ పం.

గనివోటు. వి. (క. కణి=రాయి. త. కణె) ఆవవా
లుకై తాళ్లమీఁద వరుసగా వేయు పోటు ?.

ద్వి...ఉలు లోలి నాటి, పనులు మింపఁగ నూ
త్ర పట్టినపగిది, వినువక గనివోటు వేయువా
రలును ... అనిమిషశిల్పి, గని యోటువడు
చుండ గనివోటు వైవ. ద్వి. పరమ. ౭. ౫౧౫
పా.

గనివోటుకొట్టు=గనివోటుపడునట్లు కొట్టు ?.

నీ. ఎప్పుడు చూచిన నెడవక ఖంగుఖం గనును
మృటులులుమహాస్వనంబు, తెడిదంపుటడ్డీలు
విగియించి గనివోటు కొండ గొట్టెడుకట్టు
గుండ్లరపము. వరమ. ౫. ౮౦.

గనీలు. వి. ఒఱ, ఖడ్గకోళము.

చ. కలకల నవ్వును న్న ప్రళయభామణి హాన్నగ
నీలులోనియి, ట్టలపు మెరుంగుఁజాయలచెడం

గుఁగటారి జరిన దూసి మం, త్రులు గన కూ
ద్రుమస్తము కలుక్కునఁ ద్రుంచె...ఉ. రా.
౭. ౨౧౧.

గనుపు=కనుపు. వి. చెదురు చెఱుకు లోనగువానియం
దు ఎడనెడ నుండుముడి, పర్వము.
నీ...కన్ను కనుపు గంటు గను పంచనఁగఁ బ
ర్యమమరు...ఆం. భా. ౨. ౭౮.

గన్నెర=గన్నేరు.

రగడ. తలియఁజోఁడి నీతలఁపునఁ గన్నెఱ, నలను
తే నెలకు పంపకు గన్నెర. రాజ. చ. ౨. ౧౮౯.
నీ. గొజ్జంగి యిజ్జాజిపజ్జం గిసల మొందు నెలకక
స్తరియు గన్నెరయుఁ బూచె. బహు. ౨. ౨౧.

గన్నె రాకమ్ము. వి (గన్నెరు+ఆకు+అమ్ము)-గన్నే
రాకుపంటియలుఁగు గలబాణము-బాణవిశేషము.
వ...అట్లు తాఁకుటయు వారల నతండు గన్నె
రాకమ్ములఁ జీకాకుపటిచె...భార. భీష్మ. ౩.
౨౧౯.

గీ. పసిఁడిపీకంబుపై నుంచి పద్మనయనఁ, తెలువ
మగు గన్నెరాకమ్ము నేతి కీచ్చి. నైష. ౬. ౩౮.

గన్నెరు=గన్నేరు.

(గన్నేరుపువ్వు)

నుగంధి. చాలుఁ జాలు నెంత కై నఁ జాలు నున్న
గన్నెరులో. యయా. ర. ౨౦.

ఉ. కన్నియ యెన్నియేండ్లు విరిగన్నెరులకొ హ
రుఁ బూజసేసిరో...రా. వి. ర. ౨౩.

(గన్నేరుచెట్టు.)

నీ...కరవీర మలరును గన్నే రనంగను గన్నెర
నఁగ. ఆం. భా. ౨. ౫౩.

(బ. ధాన్యవిశేషము.) వేంక. మాన. ౭౬.

గన్నేరు=గన్నెర, గన్నెరు. వి. కరవీరము ౧.

నీ. గన్నేరుఁబూఁజాయఁ గనుపట్టుజలుఁగైనసరి
లకాపాయవస్త్రంబుగట్టి. నైష. ౮. ౧౦౩.
ఆం. భా. ౨. ౫౩.

(బ) ధాన్యవిశేషము. సాం. వి. మాన. ౫౨.

గవ్వలించు. ఆ. క్రి. ఇవకు.

సీ. ఇవి పొత్తి సాలినవ్వగ వాభివృద్ధి నెత్తురులు
గవ్వలించినలపు లయ్యె. రా. వి. ౩. ౫౩.

(ప్రయోగాంతరము లేదు)

గప్పాలు. వి.బ.(హిం. గవ్వ) జంభాలు, అతిశయపు
మాటలు. (శ. ర.)

గవ్వ=గువ్వ². వి. వానగొట్టుటయందలియనుకర
ణము. (అప్రేడితరూపము-గవ్వగవ్వ.)

(వ్యవ) వాడు రాగానే అత్తరువానన గవ్వ
మని కొట్టుచున్నది.

రగడ. కవ్వరంపుటనంటు ఓవిగో గవ్వగవ్వనఁ
దావిజెల్గెడు. కిరా. ౩. ౨౦.

గవ్వన=గువ్వన. క్రి. విణ. ద్రు. శీఘ్రముగా; అక
స్తాత్తుగా.

సీ. పటచిత్రి తాకారపతిరేఖ కనుడాయ వివ్వ
తెప్పలచేత నప్పరించె, నప్పరించగ నీక గ
వ్వనఁ గనుదోయి నలమి వైబడ లజ్జ యడ్డ
కటై. చంద్రా. ౫. ౨౭.

(గుబ్బలు) ఉ. గవ్వన వ్రాలఁగాఁ దివురుకైవడి
నుబ్బన నిబ్బరింపుమఁ. చంద్రా. ౬. ౧౪౨.

సీ. చెలులు సిద్ధింపుగుబ్బలఁ జిల్గుపన్నీట నెగ
సి గవ్వనఁ గప్పి నిగుడుపాగల. చంద్రా. ౪.
౨౨.

గబగబ=గవగవ. (ప్రా.)

(వ్యవ) వాడు గబగబ పరుగెత్తుకొని వచ్చినాఁ
డు. వాడు గబగబ ఉత్తరము చదివినాడు. వాఁ
డు గబగబ పని చేసినాడు.

గబ్బిలు. వి. గ్రద్దుట నీళ్లలో నులుకుట మండుట క
లఁత నొందుట మున్నగువానియందలి యనుకర
ణము.

(వ్యవ) వాడు గబ్బిల నొక గ్రద్దు గ్రద్దెను.
వాడు నూతిలో గబ్బిలన ఉఱికినాడు.

అయడవి గబ్బిలన మండుచున్నది. (శ. ర.)

కడుపులో గబ్బిల మనుచున్నది.

క...అతనిఁ గనినంత నె నా, డెందము గ...లు మ
నియె...అహ. ౩. ౮.

గబుక్కున=గవుకున.

(వ్యవ) వాడు గబుక్కున నూతిలో దూఁకి
నాడు.

గబుసు. వి. కపటము.

సీ ... కపటాఖ్య విలసిల్లు గబ్బి గౌరు, గబును
కైపు కిటుకు కాడు డబ్బు కవుడు డం బవం
గ...అం. భా. ౧. ౧౩౮.

గబ్బాటు¹. వి. కలఁత. (శ. ర.)

గబ్బాటు². విణ. వెల తక్కు-వైనది. (పసుపు కంద
చేమ గనసు పెండలము మున్నగువస్తువు-శ.ర.)

గబ్బి. విణ. (గబ్బ+ఇ-క. గబ్బి) గర్వి; దుష్టము.

సీ...రాచ, బిడ్డయై యుండి గబ్బితనం బెఱుంగఁ
డు...ఉ. హరి. ౫. ౨౭౮.

ఉ. ఆనతిఁ గూడి యానరణి నన్య మెఱుంగక
యుండ నీసునం, గాసిలి తత్సపత్ని జర గబ్బి
తనంబునఁ జెంపఁ గొట్టుమఁ, దా నెక వు
ట్టి యవ్వడు దనర్చురతికొ ముఖమంబనంబు
నుం, జేసెనొకొ యనంగ నరసెం బతి కయ్య
యివోటు లంతటకొ. పరమ. ౨. ౪౬.

క. గబ్బిమరుం డొఱ పెఱుంగక, గొబ్బునఁ బైఁ
బడును...విజ. వి. ౨. ౧౯౧.

౨. నిక్కినది, నిగిడినది.

వ...పలుకంబండినమా రేడుపండ్ల గారాముఁ జెఱు
చుగబ్బిగుబ్బలబెడంగును...హర. ౩. ౨౩.

(స్తనవర్ణనము.) సీ. కొనలుబ్బి గబ్బులై గుబ్బులై
యవరంజికుండలై కొండలై డండనిండి. న
రస. ౫. ౧౧౩.

౩. గొప్పవాడు, ఘనుడు.

గీ. కడలిఁ గోలకుఁ దెచ్చినగబ్బి వీవ. హరి ౧. ౪౯.

(మందరవర్తనము.) సీ.. కడలిరాయలలోఁకు

గన్నగబ్బి. మనుచ. ౫. ౪౭.

౪. భీరుఁడు.

గీ. బిగి నిరాయధహస్తఁడై యొక్కరుండు, కా

లయవనునికడ కేఁగి గబ్బితనము, చెలయఁ ద

నపేరు చెప్పి గర్జించి తన్నుఁ దఱిమి చుట్టం

గ నోపినఁ దగిలి రమ్మ.

చ. అనుటయు...వి. పు. ౮. ౧౮, ౧౯.

వి. కవటము, కవుడు.

సీ... కపటాఖ్య విలసిల్లు గబ్బి గౌరు, గబ్బును

కైపు కిటుకు కాడు డబ్బు కవుడు డం బనం

గ...ఆం. భా. ౧. ౧౩౮.

గబ్బిదా=గబ్బిలము.

సీ...గబ్బిలము గబ్బిదా గబ్బిలాయి చీకు, రా

యనంగను దైలపాయికాఖ్యలు చెల్లు ...

సాం. ని. తిర్య. ౮౧.

గబ్బిదాయి=గబ్బిలము.

గీ. గబ్బిదాయి యనంగను గబ్బిల మనఁ, దైలపా

యిక చెన్నొందు దక్షకిత్తు. ఆం. భా. ౨.

౯౪.

గబ్బిలము=గబ్బిదా, గబ్బిదాయి, గబ్బిలాయి. వి.

దైలపాయిక, ఇంటికప్పు మొదలగువానినుండి త

లక్రిందుగా వ్రేలాడుఒకవిధ మగుదక్షి.

గీ. గబ్బిదాయి యనంగను గబ్బిల మనఁ, దైలపా

యిక చెన్నొందు దక్షకిత్తు. ఆం. భా. ౨.

౯౪.

గబ్బిలాయి=గబ్బిలము. (క. గబ్బిలాయి)

సీ...గబ్బిలము గబ్బిదా గబ్బిలాయి చీకు, రా

యనంగను దైలపాయికాఖ్యలు చెల్లు...ఆం.

సం. తిర్య. ౮౧.

గబ్బిలి. వి. ఓ. పిడికిలి.

ఉదా: గబ్బెడుకూర లే. (క. ర.)

గబ్బివాఁడు. వి. (గబ్బి + వాఁడు) గబ్బితనము

గలవాఁడు.

(కొంటెవాఁడు)

(కృష్ణాఁడు) ద్వి. మునియేటనే ... పదుచు,

చనుగుబ్బిగో రొత్తి చనుగబ్బివాఁడు ఆ. మ.

క. ౧. ౩౪ పా. ౧౦ పం.

గబ్బిన. వి. ఒకానొకమాలికీ. (క. ర.)

గబ్బు. వి. (సం. గర్వః. క. గబ్బు) ౧. గర్వము; పా

గడు.

ద్వి. గబ్బున కైసమార్గ మె యాది యనుచు, మెట్టి

మాతోఁ బ్రతిఘట్టించి యాడ. బస. పు. ౬

౫౫౯ పం.

చ. కడఁగి కుమారుపేరురము గబ్బును నుబ్బును

దొంగలింపఁగాఁ, బొడిచెను... నృసిం. ౪.

౧౧౪.

సీ. కలరించి యమృతంబు గిలకొట్టఁగా రాదె

ముద్దుచూపెడివీరిమోవులందుఁ, బచ్చబంగా

రు కుప్పలునేయఁగా రాదె గబ్బు మోక్షనవీరి

గుబ్బలందు. పాండు. ౧. ౧౧౭.

౨. (గజాదుల) మదము. (చూ. గబ్బు చెంక మెకము)

౩. గంధము; దుర్గంధము.

ఆ. కంపు గబ్బు గవులు గండంబు వల పన, గంధ

మొప్పు...ఆం. భా. ౧. ౧౦౬.

సీ...చాలగబ్బు...చంద్ర. ౨. ౮౮.

సీ. ఎడ లేక తఱచు వ్రేలెడుజిబ్బటిలచే గబ్బు

లు వెదచల్లుగర్భగృహము. చంద్ర. ౩. ౪౮.

జ: గబ్బి, గబ్బివాఁడు, గబ్బికొను, గబ్బుచీకటి,

గబ్బుచెంక మెకము, గబ్బుదేలు, గబ్బెమ్మ.

గబ్బుకొను. ఆ. క్రి. (గబ్బు + కొను) గబ్బు కల

ది యగు.

(వాసనగొట్టు, పరిమళించు.)

ఉ. గుబ్బలిపట్టిగబ్బివలిగుబ్బలజొబ్బిలుతావిమంతు

మక, గబ్బుకొనంగఁ జాలునెడఁ గప్పినదె

బ్బులివన్నె పచ్చదం, బబ్బురమై తనర్పఁ బ్ర

మథావలి యుబ్బుచు వెంట నంటఁగా, గిబ్బవ

యాళి లేజదుమికించుచు వచ్చె మహేసుడ
త్త తీక్ష. దశా. ౨. ౬౯.

గబ్బుచీకటి. వి. (గబ్బు + చీకటి.) గాఢాంధకా
రము. (శ. ర)

గబ్బుచెంకమెకము. వి. (గబ్బు + చెంక + మెక
ము).-మదము గాఢుచెంపలు గలమృగము-ఏనుగు.

పీ. గబ్బు చెంక మెకంబుగట్టికళపంబు కుబుసంబు
గాఢ తేసికొన్నదంట. ఆం. భా. ౧. 32.

గబ్బుదేటు. ఆ. క్రి. (గబ్బు + తేటు.) గబ్బుకల
ది యగు.

(అతిశయించు)

పీ. మెఱపులై మిట్టలై మిక్కిలి బటువులై క్రా
లుఁగన్నల చెన్ను గబ్బుదేటు. గీ. పత్రి పతిశే
తనునిపురఃక్షేత్ర మూడియున్న శ్రీక్షేత్ర
పాలకు యోగిలోక, రమణు ముప్పదిరెండక్ష
రములమంత్ర, రాజము జపించి కొల్వ దొంకు
శుభములు. పాండు. ౨. ౯౧.

గబ్బులుఁగు = గంపపుగు. (గంప + పులుఁగు.)

ఉ. మానక యుబ్బి గబ్బులుఁగు మాటికి మాటికి
గ్రోల్చెఁగొమ్మపై...హర. ౨. ౧౮.

వ...కాళికంబు డబ్బు గబ్బులుఁగు గొలికనుఁబెం
టి వైడికంటి లోనగుతిర్మక్కలు భావిప్ర
యోజననూదకంబులై యున్నయవి. ఆము.
౬. ౬౬. ఆం. భా. ౨. ౯2.

గబ్బెక్కు. ఆ. క్రి. (గబ్బు + ఎక్కు) గబ్బువూ
లు, సాంద్ర మగు, దట్ట మగు.

ఉ...గ, బ్బెక్కినమబ్బు తైలగుహ లీఁగ దిశర్
వెలుఁగొండ నిక్కలై, జక్కవహోర్లు గేరె
జలజాతహీతుం డుదయించె దూర్వవక్.
వేం. పంచ. 3. ౧౦2.

గభస్తి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. కిరణము. ౨. సూర్యు
డు. స్త్రీ. స్వాహ, అగ్ని దేవునిభార్య.

గభస్తిమంతుఁడు. సం. వి. క. పుం. సూర్యుడు.

గభస్తిమాలి. సం. వి. క. పుం. సూర్యుడు.

గభస్తిహస్తుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కిరణములు చే
తులుగాఢ గలవాఁడు-సూర్యుడు. (త్రి. ని.)
(ఇట్లే గభస్తికరుడు, మొ.)

గభీరము. సం. వి. గంభీరము. విణ.

గభీరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గంభీరస్వని నిచ్చునొక
భేరి, పెద్దఢక్క.

గభీరమ(ము). సం. వి. క. పుం. గాంభీర్యము.

గభోలికము. సం. వి. ఆ. పుం. గుండ్రనితలగడ.

గమకము. వి. గ. యత్నము, పూనిక; ఉత్సాహము.

క. గమకమున నెదురుపగతురఁ, గొమరుంబాయ
ములవేల్పుఁగొమ్మలఁ గడుఁ జాట్టుములఁ గఁ
గూర్చెడుచేరుపు, సమకూరినరాయపక్షిసా
శ్వంబునకు. యయా. ౧. 2౨.

చ. సమదగజంబుపై కుఱుకుసామజవైరికి నూటి
పెట్టునా, గమకముఁ జూచి భూవతిముఖంబు
న వ్యాధులమూఁక నిల్వ లేకమితభయాప్తి
నోరనిలె...సారంగ. ౧. ౧౦౦.

మ. గమకంబుల్ పెడి కైదుపుల్ విడిచి ... ఉ.
రా. ౨. ౯౧.

౨. పుష్టి.

పీ...తాటిదండములు ప్రోయంగ రెట్టలగమకము.
ప్రబంధ. ౨౨.

3. నైపుణ్యము.

క. కలికినరుమదనకదనపుఁ, బలుమలకలకలము బె
డఁగువడుమేఖలము, వ్వలరవళి దగిలి గతిగొ
నఁ, గలకంఠి రతంబు సలుపుగమకము గని
యె. భాగ. ౬. ౯౯.

విణ. ౧. అధికము, ఉరుపు, గొప్ప.

వ. ఇట్లు మొక్కి తీని నమ్మదియ గద్దెపై నుంచి
తద్దయు నుద్దవిడి నతనిమీఁదితమకంబు గమ
కంబై వర్వ నతనిమదియొక దనవయిం దగుల
టం దెలిసి ...యయా. ౫. ౬౫.

మ. ప్రశయాభీలఘనాఘనారవసమారం భంబు
లొపోటుగూఁ, తల పైత్యోదరముల్ ప
గిల్చి ముత్యంతక బోక తద్రక్తధారలు
గ్రోలక గమకంబుగాఁ దెలుపువక్త్రంబోయ
నకా దెజ్జ మిం, పలరం దాలుచు పాంథజన్య
ము మదియాభీష్టముల్ నేయంతక. చంద్రా.

౧. ౭.

వ...పాదసంవాహనాదికంబులఁ బతుల నిదుర
పుచ్చి గమకమ్ము లగుతమకమ్ములు తమకు నెత్తు
లునెట్టి నలఘుతరసాహనైకసహాయ లగుతా
పికత్తియలదాపుల సంకేతస్థలంబులకుం జేరి
... చంద్రా. ౫. ౬౩.

౨. మనోజ్ఞము, సాంపైనది.

ద్వి. అందులఁ బంగరుహరువుచిత్తరువు, లందం
బుగాఁ దీర్చి హరిసీలకరుల, గమి గమించినప
టికంపుసింగముల, గమక మాసోపానగతుల
నేర్పఱచి. రం. రా. బా. ౭౩ పా. ౧౦ పం.

చ. కమికెడుగుబ్బచన్నుగవగాసికిఁ బాసిన
జాటుపయ్యెదల్, గమక పువలుగన్న లెనఁ
గక బాసఁగించిరి కేళి బాలికల్. రా.వి.౩.
౮౮.

౩. స్థూలము.

గీ. ఒప్పు గాత్రమ్ము గమకము హామ్ము నాఁగ,
స్థూలమగు...అం. భా. ౩. ౨౦.

జ: గమకముగొను, గమకించు, గమకింపు.

గమకము. సం. విణ. (అ. మికా. అ) ౧. చెల్లనది.

౨. తోఁపఁజేయునది. ౩. ప్రమాణములచే నిరూ
పించునది. వి. అ. పుం. (సంగీ) స్వరవిన్యాసభే
దము.

గమకముగొను. అ. క్రి. (గమకము + కొను) య
త్నముచేయు, యత్నించు.

క. పలికెద నని గమకముగొనుఁ, బలికినఁ గడు న
లుగువిభుఁడు శ్రుతివచనములక, బలుకఁ డని
నిలుచు శకముభి...భాగ. ౭. ౩౪౩.

గమకించు. అ. క్రి. (✓ గమకము) ౧. యత్నిం
చు, పూను.

ద్వి. చంద్రహాసం తెల్లి జానకి వ్రేయ, నింద్రురి
గమకింప ... రం. రా. సం. ౨౫౨ పా. ౭
పం.

ఉ. చంచలసేత్ర గాంచి నృపచంద్రుఁడు మో
హము నిల్ప లేక చే, లాంచల మంటి శయ్య
కపు డల్లనఁ దార్చి కవుంగిలింప నుం, కించు.
బయంట నంట గమకించుఁ జలించుట దెప్ప
దెప్ప డం, చించుక సేపు లోన మెఱయిం
చు ననేకమనోవికారముల్ విజ. వి. ౨౨౭.

౨. మనోజ్ఞ మగు, ఒప్పు.

సీ. గమకించుచమృదాలము లోనఁ గీలించి యా
ప్పరంబుగ నోరకొప్పు దిద్ది. నైజ. ర. ౩౦.

ద్వి... చిత్రాంగిఁ గనుఁగొని మ్రొక్కి, విమతించి
వారాశివధమునఁ బొంగి, గమకించుముత్యా
లగద్దెవై నుంజి, దుబుకి...ద్వి. సారంగ. ౧.
౨౨ పా. ౬ పం.

గమకింపు. వి. (✓ గమకించు) గమకించు.

(ఆదలింపు.)

చ. హరి నరయక గురుం డుప నత్తచీ సాగరు
లుర్వి గోపి చే, సరి ధరఁ ద్రవ్వి త్రవ్వి బలిప
ద్దగులై హరిబుద్ధి దక్కి చి, కైర మునిమా
చ్చటంచు గమకింపులచేఁ గపిలుం గరల్చిత,
ద్దురుతరకొపదీపమునకు కలభాకృతిఁ జెం
ది రండఱుక. చం. రా. ౩. ౧౪.

గమగమ. వి. (క. గమగమ) ౧. పరిమళించుట కొ

పగించుట మున్నగువానియందగుననుకరణము.

సీ. గమగమ పలచుచొక్క పుఁగమ్మఁగమ్మి నలుఁగ
డె నొకమదనాగయాన. రసిక. ౧. ౭౧.

సీ. గమగమ మైకదంబములు గుబాళింప ... ప్ర
బంధ. ౧౮.

గీ. గమగమలక శ్రుతివిడంబుగంధ మొలుచు, మిమ

మినల్కుంకుమపురేఖ మించు లొల్కు. హం
స. ౫. 32౦.

క. అనుటయు హంసుడు గమగమ, గనలి మదిం
జెలుపు విడిచి కాలవ బొగడం, జనునే వీని
కి వని... శి. హరి. ర. ౧౨౬.

అ. నువాసన.

క. వలదుపనవాసనలం, గలవిపజులమృగమవాది
కముగమగమలక, వెలువల లోపల వలపులు,
గలనునుగప్పరపుబడి గా కది పురమా. క
కు. ౧. ౧౪౪.

జ: గమగమించు.

గమగమించు. అ. క్రి. (✓గమగమ) గమగమ య
ని వాసనగొట్టు.

గీ. కప్పరపుపడియపుడవి గమగమించు. శేష. ర
అ. (శ. ర.)

గమధము. సం. వి. అ. పుం. త్రోవ.

గమధుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) పోవువాడు,
యార్త్రుడు.

గమనము. సం. వి. అ. న. గ. పోక, వెళ్లుట. అ. ప్ర
యాణము. 3. పొందుట. ర. రమించుట. (ఉ దా:
అగమ్యాగమనము, మొ.)

గమనించు. సం. ఆ. క్రి. గ. పయనమును.

సీ. నడిచె నింద్రుండు కిన్నరకాహులు మ్రోయ గ
మనించె శిఖిడిండిమములు మ్రోయ. వరాహ.
అ. ౮.

గీ. సకలజనులకు బయనంబు చాటె బంచి, బల
ము జడలంబు గడిలింప బంచి పెట్టి, తాను గ
మనింప సమకట్టి తత్విధంబు, దల్లి తెలిగిం
చ నిజనిశాంతమున కరిగి. శై. భా. ౨. ౧౦౬.

అ. చరించు, తిరుగు.

ద్వి. పనుధేసునొద్దనె పదలక నీపు, వనియింపఁ ద
గు నన్న వచ్చితి నేకు, దలఁచినవ్వకు వచ్చి
ధరియింతు మాపు, గలిగియుఁ బొడ లేక గ

మనింప నేర్తు రం. రా. శి. ౧౧౫ పా. ౧౯ పం.

3. చెడలు, ఉద్ధతమగు.

ద్వి. అమృతాన్నదవి లోన నడఁగక వెలికి, గమ
నించె నవ దేహకళ వెల్లఁబాటె. రం. రా.
బాల. ౧౯ పా. ౨౪ పం.

ర. కుతూహలపడు.

ఉ. నింతువు నామకోర్కి గమనింతువు కేళి కహ
ర్నికంబు... శకం. ర. ౮౦. (ఇట 'తలఁచు'
అని శ. ర.)

స. క్రి. గ. గ్రహించు; పాటించు.

(వ్యవ) అందఱు ఈవిషయము గమనింపవలయును.
వాడు నే నెంత చెప్పినను నామాట గమనింపకు
న్నాడు.

అ. నడపు.

క... రథికుడు గమనించినపుడె రథ ముగును
... వేమన. (ప్ర)

గమనిక. సం. వి. ఆ. క్రి. అబ్బహర్ణము, సూక్ష్మవర్ణ
తి; విధము.

ప... నచ అర్థశక్తి మూలే వ్యంజనే అనుమానశం
కా, వ్యంగ్యవ్యంజకయోరవిసాభావాభావాత్
... నచాభిధావృత్తి, సంకేతితార్థ ఏవ తస్యాః
పరిచయ ఇతి మతీ గమనికా. ప్రతాపరుద్రీ
యము. కావ్యప్రకరణము. ౪౨ పా.

సీ... మంత్ర వర్తనము దంత్ర, గమనికయును వి
విధము లైనదానవిధులు బహుళత్యాగములు
ను లోక, సంస్కృతము లయ్యె... భార. ఆశ్వ.
ర. ౨౧౮.

ప... ముఖ్యవరాహంబుగమనిక సున్నతక్షమంబై
... భాగ. ౯. ౨3౦. (శ. ర. పా. 'గరిమ'
ముద్రి.)

ప... మృత్యుదేవతయొత్తునం గాలుపోలిక శమను
నిగమనిక నెదిరి... భాగ. ౧౦ పూ. ౧3౧౮.

గమనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) గ. పొందఁ
దగినది. అ. తెలియఁ దగినది.

గమము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పోక. ఆ. ప్రయాణ

ము, పయనము; దండమాత్ర. 3. త్రోవ. క. వివే
చింపమి, ఆలోచనములేమి. ౪. మృతభేదము, ఒ
కవిధ మనునాగటాలయూట. ౬. పాండుట. ౭. సం
భోగము, రతి.

గ్లో. బ్రహ్మహత్యాపరాధానం స్త్రీయం గుర్వం
గనాగమః. మను. ౧౧. ౫౪.

గమయత్. సం. శత్ర. గ. నడపించుచున్న. ఆ.
పొందించుచున్న.

గమయిత. సం. విణ. (బు. శ్రీ. బు) గ. నడిపించు
వాడు. ఆ. పొందించువాడు.

గమయితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) గ. నడి
పించ దగినది. ఆ. పొందించ దగినది.

గమాయించే. ఆ. క్రి. గమగమించు, పరిమళము
గొట్టు, మవాసన గొట్టు.

మ. పరమాన్నంబులుఁ బిండిపంటలును నూనం
బుల్ గమాయించువం, డ్లరసంబుల్ ... అని.
౧. ౧౦౫.

గమి. వి. గ. సమాహము, గుంపు.

ఆ. కవలవారుఁ గొడుగుగమియుఁ బాంచాలవ,
ర్గంబు వృష్టివరులుఁ గడంగి రేసి, యొక్కమా
త్రలోన నున్నెత్తుగొనరె. భార. ఉద్యో. ౧.
౨౯.

గీ. మొగుడఁబాసినయరవిందములను బాసి, గమ
లు గములుగ మత్తభృంగములు గూడి, ధుంపివి
ఘ్నకు చెక్కు లుక్కంతఁ జేరె, నభినవం బైన
యవరసంధ్యాగమమున. భీమ. ౨. ౨౮.

సీ. గమిఁ బాసి తలెరుజొంచుమనకు మెయిమె
యిఁ దాఁకంగఁ జనుపికదంపకులును. భార.
విరా. ౨. 3౦౬. ఆం. భా. ౨. ౧౦౦.

విణ. సాంద్రము, తఱు చైనది. (శ. ర.)

క. నెట్టిదగఁ దేజరమై గమి, మెఱుంగు లడరు
వారసమునమిక్కిలి వడి నే, దైత మెఱయ

సురము నొందిన... భార. కర్ణ. 3. ౫.

జ: గమికత్రై, గమికాడు, గమిగూడు, గమిగొను.

గమి. సం. విణ. (న. నీ. న) పోవువాడు.

గమి(మియు)ంచే. సం. న. క్రి. గ. చేరు.

వ...నీకుఁ దక్క నమృతము నాతాటక యున్నదే
శంబు గమించ వశక్యంబు... భా. రా. బాల.
౨32.

ఆ. రమించు, కూడు.

ఉ...ఆగ, మృగమునంబునందుఁ బరిహారము చె
ప్పెదనింక బ్రాహ్మణ, స్త్రీ గమియించ రాజాన
కుఁ జెల్లదు... వరాహ. ౯. ౧౨2.

ఆ. క్రి. వెళ్లు.

సీ. గమియింపు మిప్పుడు ఘనరథసంబునకడఁక
వింధ్యాద్రిని గ్రహము నేయ. నేకు. 3. ౮౬
పా.

ఉ...మజ్జనం, బాడి గమించి చొచ్చెను దదంతి
కరాజమరాళకూజితా, మ్రేడితకింకిణీరవవరి
మృతఘోటము యజ్ఞపాటముక. తై. భా.
2. ౨౦౨.

ద్వి.. ఎకలింగనిస్తాభక్తియుక్తి, జనక దుష్పథము
లఁ జరియించు టెల్ల, రాజతాంబితరత్నరాజ
ముండంగ, గాజపెంచుక లేఱ గమియించి
నట్లు. బస. పు. 2. ౮౫౮ పం.

గమికత్రై. వి. (గమి + కత్రై) అంతఃపురపరిచారిక
లలో ముఖ్యురాలు.

క. గమికత్రైలో నపు డా, క్రమ మెఱిగింపంగ
వారు గ్రక్కునఁ జేతః, ప్రమదప్రదమై యొ
ప్పెడు, ప్రమదవనముఁ జేరి యపుడు ప్రమ
దం బెనకక. శకాం. ౪. ౧౬౪. (మా. ౧౬3.)

గమికాడు. వి. (√గమి) గ. ముఖ్యజనుడు.

గీ. అనుడు నందులో గమికాంధ్రు రతనిఁ జూచి,
దేవరకు నెట్టియొక్కొం దీర్పు గాక, మొన్నఁ
టికి మేము నీసాముఁ దిన్నవార, మిందఱు

నని తమమూఁక డెల్లఁ జూపి. చరమ. ౫.౧౧.

౨. అధిపతి.

సీ. కయ్యాన జమ్మలగమికాని ముక్కంటిఁ గురి
లపెట్టుటలు నీకతనఁగాదె. యయా. 3. ౯౪.

3. అల్పసేవాధిపతి; సేవాధిపతి.

సీ... అల్పవై న్యాధిపతి యొప్పు జంగిలిగమి. గీ.
కాఁడనంగను... ఆం. భా. ౨. ౧౦౪.

క. అక్కరణిఁ బోరుటక్కరి, రక్కసిగమికాం
డ్రమువ్వర న్నానిసిఁజేరి, జొక్కొక్కకలుకు
టమ్మనఁ, జిక్కంగా నీక దలలు చిదిమెంగి
నుకొ. అచ్చ. రా. ఆర. ౧౪.

గమిగూడు. అ. క్రి. (గమి + కూడు) గుంపుగూ
డు.

సీ. రవి గ్రంథ మకుళించురాజీవములఁ బాసి గ
మిగూడుతున్నెదకడు పనంగ... గీ... దండిచీ
కటితండంబు మెండుకొనియె. కువల. ౪. ౧౨.

గమిగొను. అ. క్రి. (గమి + కొను) ప్రోగునడు.

ఉ. ఈగతిఁ జూతురే తగులఁ తగులే తగులేమ నీ
ధరకొ, రాగదుఁడైనవిశ్వవృత్తరాకయ పోత
గురాక నాకులో, లో గమిగొన్న చూపుదొ
గలుకొ దొగలై విలసిల్లు దానిచే, సాగెడు న
న్నరేంద్రనకు సద్విజరాజకళాధరత్వముకొ.
కావ్యా. ౨. ౬౯.

క. వేటొకవిలు గొని విమతుఁడు, దూఱగ వారి
మేన నాఁజె దొప్పిదియమ్మల్, మా తెనుబ
దింటఁ బొదివెం, గాతీయగా మతీయుఁ బఱ
పె గమిగొనఁ దూపుల్. హరి. ఉ. ౧. ౧౫౭.
(అధికముగా అనిభావము.)

గము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ — ఇది సమాసాంతము
నందే యుండును.) ౧. పోవునది. (ఉదా: మార్గ
గము.) ౨. పొందునది. (ఉదా: కంఠగము.)

గమ్మత్తు. వి. (హిం. గమ్మత్) ౧. చమత్కారము.

క. గమ్మత్తు చిప్ప నొకకథఁ, గ్రమ్మఱ దెల్పెదను
వేణిఁ గ్రమ్మవిరులపై, దుమ్మెదలు ఝమ్మ ఝు
మ్మనఁ, గొమ్మ తల యూచి మెచ్చుకొమ్మ న
న్నుకొ. హంస. ౨. ౬.

౨. వేడుక. (క. ర. ప్రా. మిశ్ర.)

గమ్మము. వి. (సం. ఘర్ష) చెమట.

వ. తనువునఁ జెమటలు గ్రిక్కిరిసినమడనమాయా
విలసనంబునం బొడమినప్రోడతనంబున సెంత
గమ్మంబు గ్రమ్మెనని పతులకుఁ దెలియకుండం
బలుకుచు... చంద్రి. ౪. ౧౦౭. (ప్రయోగాం
తరము కనఁబడ లేదు.)

గమ్ము = ఘమ్ము వి. వాసనకొట్టుట మున్నగువానియం
దగుననుకరణము.

చ. కలపపుఁదావి నల్లడల గమ్మనఁగొ... ఉ. రా.
౬. ౧౬౧.

రగడ. గమ్ము రని చన్నీరు తొలఁకెనుఁ గంటివే
యివి గాజాపనఁటులు. శుక. ౧. ౧౩౩.

ఉ. గమ్మనఁ గన్నునీ రొలకఁగా నపు డిట్లను...
భోజరా. ౫. ౪౭.

క. అని మారు దూఱుసమయంబున గమ్మన వీరు
వాతపోతమ్మల... ల. వి. ౪. ౭౫.

గమ్మను = పరిమళించు.

ఉ. పూతె మెఱుంగుబం బసరుఁబూచబెడంగు
లుఁజూపునట్టివా, కైతలు జగ్గునిగ్గునెన గావరి
గమ్మన గమ్మన న్వలెకొ... (పెద్దనచాటువు)

గమ్మయోనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. పొం
దఁబడుచున్నది. ౨. తెలియఁబడుచున్నది.

గమ్మము. సం = గమనీయము.

గయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బీహారునందలియొక శ్రేతము.

గయము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ధనము. ౨. గృహము.

3. అపత్తము. (కే. ని.) ౪. పసుభేదము. (మే. ని.)

గయాళము = గయ్యాళము. (క. ర.)

జ: గయాలి, గయాలించు.

గయాళి=గయ్యాళి. (గయాళము + ఇ.శ. ర.)

వి. (ప్రారము.)

గీ. సడలువడనికడిందిదొసగుగయాళి, బోరప్రా
కుడుకొలములపులుగుతేడ. అచ్చ. రా.
తాల. ౬౩.

చ. దొసగుల చెట్టుమక జలముతో మగలం దె
గనాడి యద్దిరా, యనురులు గొందు రాగడ
పుటోజ గయాళులు గా వెలందుకో. అచ్చ.
రా. ఆయో. ౨౮.

(వదరుబోతు)

చ ... చిగురువిందులనీలిగయాళికో హలా, హల
గులికాభదు ర్దధునాళికి నాళికి లోగి యా
త్తలోక. వసు. ౩. ౧౦౨.

క. ఆయన వినఁ బ్రేరెడరు నుడి యిట్లు గయా
ళులార... కళా. ర. ౬౨. రసిక. ౩. ౯౧.

వి. (ధూర్త స్త్రీ.)

సీ. గట్టివా జంత తాఁగ గయాళి యనఁగను ధూ
ర్తయోషాభిధ దోచుచుండు. ఆం. భా. ౨.
౧౧౭.

గీ...గట్టివాయి, తాఁగ జంత గయాళియు నాఁగఁ
దనరు, ధూర్తవనతకు... సాం. ని. మాన. ౫.

గయాళించు=గయ్యాళించు. ఆ. క్రి. (✓గయాళి.)

(ఉద్ధతిచూపు.)

మ. అనుచుం గంకణిస్వనంబులు బెడంగై మ్రో
యఁగాంచీకల, స్వవముల్ వీసులవిందు నేయ
నుడుటుంజన్నుల్ గయాళింప లో, చనదీప్తుల్
చెలఁగంగఁ బై కొనుసశోభాతాస్యతోడం గ
డం, కను గ్రీడించు దొడంగ వత్తచసి రంగ
స్వామి ప్రేరేపఁగ. వి. ప్ర. ౩. ౮౯.

(పెద్దకేకలువేయు, ఆటచు.)

గీ... అచ్చుచెల్ల, వింత నాపంటిదానికా యింత
మాట.

గీ. అని గయాళించుకొనుచు హస్తాంబుజముల,
నలరుపానని దురదుర నరిది తొట్ల, లోనఁ బడ

వైచి మొగమునఁ బూసుగండు, తోడ బాహు
ముడి నిగుడ నల్మోయబాక్షి. శుక. ర. ౪౨,
౪౩.

గయాళు. వి. నేద్యము చేయుటకు తగనిపాలము.

(ప్ర. శ. ర. - నేద్యము చేయునిపాలము. వా)

గయుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఒకానొక రాక్షసుఁ
డు. ౨. షోడశమహారాజులలో నొకఁడు.

గయ్యాళము=గయాళము. వి. ధిక్కారపుమాట.

(శ. ర.)

జ: గయ్యాళి, గయ్యాళించు.

గయ్యాళి=గయాళి. వి. (గయ్యాళము + ఇ.శ.

గయ్యాళి. త. కైయాళి.) ౧. ధూర్తఁడు; ధూర్త
రాలు.

గీ. ఉద్ధతులు గొంట్లు పలు గాకు బుదురుమిడుకు,
లాకతాయలు శమలు గయ్యాళు లగుచు.
హర. ౫. ౧౦.

౨. జగడగొండి.

సీ. కలహంబై కూడుగా మెలఁగెడుగయ్యాళి ని
మృతత్వము నూపునెఱకరాళి. శుక. ౩. ౧౮.

వి. ధూర్త స్త్రీ.

సీ. గట్టివాయి యనంగ గయ్యాళి యన తాఁగ
యన ధూర్తసతికి నాహ్వాయము లమరు. ఆం.
సం. మాన. ౪.

గయ్యాళించు=గయాళించు. ఆ. క్రి. (✓గయ్యా
ళి) ధిక్కరించి మాటలాడు.

క. నీ విచోపు మెతీయత వై, కావరమున వలసినట్లు
గయ్యాళింపం, గా వెఱచి పెద్దమొఱగా, నీ
వీరిని వారిఁ దగిలి యేల వచింతు. కళా. ౩.
౨౨౨.

స. క్రి. ధిక్కరించు.

ద్వి. అనఁటికంబముల గయ్యాళించుతోడలు. ద్వి.
హరిశ్చ. ఉ. ౩౫౫ పం. (ఇట ఔపమ్యవా
చకము.)

గర¹. వి. జాడమాడుట కుచయోగించుకొను ఒకవిధ మైనపాచిక.

సీ. మేటిజాడరి యన వాటమై తివుటమై నాడు చుండుడు నే ననార్నిశములు, దృష్టియేమహాక సందియు జాగరంబును దిగయును గరయు నాఁ దేటపడిన, యచ్చులలోన నేయఁ జెప్పినఁ గ్రొని మాటలాడినయట్లు నేటు గలుగ. ద్వా. గం. ౮౭. (వ్రాతే ప్రతిపా.)

గర². వి. ముద్ద, గడ్డ. (చూ. గరవడు.)

జ: గరకట్టు, గరకొను, గరవడు.

గర³. వి. రేఖావిశేషము.

గీ. రేక యనఁగను రేఖయై కీతి గాంచు, గర య నఁగఁ దిద్దిశేషమై పరఁగుచుండు. ఆం. భా. ౨. ౩౪.

గర. సం. వి. ఆ. శ్రీ. దేవతాళము, దావరడంగి. (శే. ని.)

గరకట్టు. ఆ. క్రి. (గర² + కట్టు) గడ్డకట్టు.

ఉ. క్రమైశోణితంబు గరకట్టఁగ... జై. భా. ౬. ౧౯౬.

గరకొను. ఆ. క్రి. (గర² + కొను) గరకట్టు, గడ్డ కట్టు. (శ. ర.)

గరగ. వి. (సం. కరక) గ. నీళ్లు త్రాగుట లోనగు వాని కుచయోగించెడుచిన్నపాత్రము.

గీ. గరగ లోనఁగినవరుండు భూముల లోనర్చు, నాచునుముఖకర్తంబులందు పవిత్ర, భాగఫల మొందు... భార. ఆను. ౨. ౩౮౮.

౨. ఘటము; గ్రామదేవతాఘటము.

సీ...గరగతో విమలోదకములు డించి. హర. ౨. ౧౨౩.

ద్వి. పరుణుండు తనబల్లి వర్జించి వచ్చి, గరగకా వడిమీఱఁ గాఁ గాచియుండు. రం. రా. నుం. (శ. ర.)

(వ్యవ) వాడు అప్పువారిఉత్సవములో గరగ నే త్తుకొని ఆడుచున్నాడు.

జ: గరగడ.

గరగడ. వి. (గరగ + గడ) నూనె మొదలయినవి చి న్ననోరు గలపాత్రములలోఁ బోయుటకు అడుగు న ఆదోఁకవలె శ్రోవి యుమ్మి చేసినవిశాలముఖ పాత్రవిశేషము. (ప్రా. శ. ర.)

గరగర. విణ. (దీనికి కర్తృధారయమందు నిగాగమ ము వచ్చును.) గ. మేడురము, చక్కనై నును పై నది. (చూ. గరగరనివాడు.)

౨. చక్కనైనది.

వ...గరగరనినెత్తికురులు గుడిగడవఁ బెరిగిన వ గుటం జేసి... మనుచ. ౩. ౯.

క. మెడమున్ను నలఁచి యలకలు, ముడిగొని నిజ పాణిపద్దములు గరగరగాఁ, గడుగుకొని తన కు మఱిదలు, విడె మొనఁగుచుఁ బసిమిపసిఁ డివీన వీవక. పాండు. ౩. ౩౧. (చరిత్ర భ్ర ముగా అని భావము.)

గీ. వీను వంటలువాడనై యానరేంద్రుఁ, గొలిచి గ రగరగాఁ గూడు గూర చిత్త, మునకు వచ్చిన చండుంబునన యొనర్చి, నేర్చి మెలఁగుదుఁ గ రము వినీతి మెఱసి. భార. విరా. గ. ౭౬. (రు చ్యముగా అని భావము.)

క్రి. విణ. చక్కఁగా, బాగుగా; పూర్తిగా.

ద్వి. సన్నవియ్యం చేర్చి జడికట్టకుండఁ, గన్నుల కింపుగా గరగరఁ గాఁచి, మెనుకు మెనుకు తోడ మిలితంబు గాక, పదమ గా వార్చినభ వ్యాన్నములును. శ్రుభులిం. క. ౧౫౦ పా. ౨ పం.

క. తరితీపు లేనిమోహము, గరగరగా విడువ నల యు...ను. శ. (ప్రా.)

వి. కాంతి, శోభ.

ద్వి. గాజులోపరిలోన గరగర మీఱ, రాజిలునప త్రవ్యరాగరత్నముల. నవ. ౧. ౬౨ పా. ౧౮ పం.

జ: గరగరన, గరగరనివాడు, గరగరిక.

గరగరన. విణ. (✓ గరగర.) గ. చక్కనిది, అందమైనది; అనుకూలమైనది.

క. ఆగురువుచిగురుబోడినదా గరగరనై మనోజాతరవారిగరిక, సోగమెఱుంగులెఱుంగునఁ, దా గోమామలోన మెలఁగుఁ దారుణ్యమునక. వరాహ. 2. ౧౯.

క. అది గరగర నగుత్రుడు, డెదుటం బడ వీఁడు జీవితేశ్వరుఁ డయినక, మదిఁ గలదుఃఖంబెల్లను, దుదముట్టు నటంచు మోహదుర్దశ నొందుక. హంస. ౪. ౮౦.

చ...సర్వకార్యముక, గరగర నయ్యోరమ్మ శశిఖండశిఖామణి యంచు భక్తితోక. కాశీ. ౬. ౮౦.

క. చిరు సంత గాక నడిమికి, మురియక ననుఁ బ్రాయిన వడి చిముడఁబాఱక యే, బెరికియును లేక మిక్కిలి, గరగర నగునేఱుప్రాలకలమాన్మంబుల్. జై. భా. ౮. ౧౯౮. (రుచ్యమైనది అని భావము.)

౨. నును పైనది.

ద్వి... నీరునెడలి, గరగర నై నచొక్కపురాతి మోఁచఁ, బరువడి నందంద పంక్తులు సాగి. ద్వి. సిం. భాగ. ౨. ౧౯ పా.

గరగరనివాడు. విణ. (గరగర + వాడు.) చక్కనైననున్న నైనవాడు, మేదురుడు.

గీ. గరగరనివాడు నవ్వుమొంగుబాడు, చూడఁ గలవాడు మే లైనసోబగువాడు, వావి మేనత్త కొడుకు గావలయు నాకు, నర్జునుండు వరా క్రమోపార్జునుండు. విజ. వి. ౨. ౧౬౪.

గీ. మేదురసమాఖ్య యో మినమిననివాడు, గరగరనివాడు వాఁగను గాలకంఠ. ఆం. భా. 3. ౧౦.

గరగరిక = గరాగరిక. వి. (గరగర + ఇక) గ. చక్కఁడనము, అందము.

గీ. చెలువ మెడ తుంటవిల్లునిలించ మరయ, నందు నిరుగడ వై చినకుండనంపు, సరులు పూఁబోడి జేతులు చాల నరయ, గాక యుండిన నీగ రరిక గలదె. యయా. ౪. ౪౨.

బంధురము. గురుజఘనములును గుచములభరముం గొప్పలగొప్పతనంబులు మే, గరగరికలు సిరిగల నగుమొగముల్ కల్కి మెఱుంగుఁగనుం గవలుక, దొరయఁగ నెలనడఁతులు విటధనముల్ దోఁతురు చొప్పుడ నవ్వరిలోక. కళా. ౧. ౧౮.

౨. శృంగారరసము.

సీ. గరగరిక యన సింగార మనంగను శృంగార నామంబు చెలఁగుచుండు. ఆం. భా. ౧. ౧3౧.

3. ఆలంకారము.

ఆ. పతి ప్రవాసవేళఁ బాటించుకొనవు నె, మేన గరగరికలు మెఱుంగుబోడి. కళా. ౪. ౧౨౯.

౪. నైర్దల్యము.

సీ. ...పులుగడిగినముత్యములఁ బోలి గరగరికలు పహించి. శతకసంపుటము. ౧. ౨3. (ప్ర.)

సీ. రతిరయచ్చిన్న సూత్రమునఁ జిక్కక ముత్రములు రాల గరగరికలు పహింప. గీ. ... పలఁతు లప్పుద్ద ముఖులు. ఆము. ౧. ౬౦. (మహా నైర్దల్యము, విచారములేమి అని భావము. గరగరిక = నైర్దల్యము. అని శ. ర, ప్రాత్రప్రతి వ్యాఖ్య - 'నరకుగోనమి' అని వేదమువారి వ్యాఖ్య.)

౨. విధము.

క. పర దేశం బెఱుంగక తగు, గరగరికక విడువ ముడువఁ గలిగి నడుమఁ బేదటికము పాటిలి తిరియక, విటిగినననుబోటి కమరుసే యిం తెనక. వేం. పంచ. ౨. ౧3౧.

విణ. సుందరము, అందమైనది; పరిసృభము.

చ. గరగరి కైన దై నెనరు గల్గిన దై నెఱునీటుకతై

యై, చురుపునిండుజన్మనపు బాగరి నాగరికం
పుల్లొడ యై... శకం. ర. 20.

క. దొరకైన డేదైనక, వెరవరియిల్లారి కైన
వేళ్ళకు నైనక, గరగరికతనము బా గను...
కవిచా. శ. 10.

గరగు. వి. ఒకానొక చెట్టు. (దీనికాయలు ఊరవే
యుదురు.)

సీ. గరగుకాయయు ముల్కుకాయ యందుగుకా
య లుసిరికకాయలు నున్నెకాయ... గీ... ఆ
ది, యెనయూరుకాయలు గల పతనియింట.
హంస. ర. 03౫.

గరజ్జే. వి. (క. గరజా. హిం. గరజ్జే.) అక్కఱ. (చి.
ని-గరుజా. శ. ర.)

గరణము. సం. వి. అ. న. గ. మ్రింగుట. ౨. చల్లు
ట. 3. విషము. (వాచ)

గరదము. సం. వి. అ. న. విషము. (వాచ)

గరదుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ) విషముపెట్టు
వాడు.

గరభము. సం. వి. అ. పుం. గర్భము. (కల్ప)

గరము. సం. వి. అ. పుం. గ. తెవులు. ౨. నేచనము,
తడుపుట. 3. మ్రింగుట. ర. విషము. ౫. కృత్రి
మవిషము, ఉపవిషము. (మే. ని.) ౬. బౌషధచూర్ణ
ము. ౭. గళము, కంఠము. న. గ. (జ్యోతి) ఒకా
నొకకరణము. (కల్ప.) ౨. జలము. (కే. ని.)

గరలమురువులు. వి. బ. కుమ్మరవాఁడు కుండలపై
చెక్కుఅలంకారవిశేషము. హంస. ౫. 03. (చ
యోగాంతరములేదు. ఇంకను విచార్యము.)

గరళము. సం. వి. అ. పుం. న. విషము; సర్పవిష
ము. న. గ. గడ్డిమోపు. ౨. పరిమాణవిశేషము. (వాచ)

గరళారి. సం. వి. ఇ. పుం. విషమునకు శత్రువు-గరు
డపచ్చ.

గరవడ(ళ)ము. వి. మల్లబంధవిశేషము.

వ... అబ్బలానుజాం దుచ్చి గొబ్బున మేను వర్ధిల్ల

వధ్దాంగంబున నుండి జానువుల నెత్తుచు ను
రవడిం గరవడంబున నున్న నాదుర్మయుం
డును బాల మేలు మేలని తీలం గాలు సార
నిచ్చి ప్రోచిన... భాగ. 00 పూ. 03౪౫.

చ... చేబయుక, గరవళముక నృసింహమును
గైకొని జెట్టు గాంచి వెంబడిక. ప్రబంధ.
౨0.

గరవము. అ. క్రి. (గర² + వము) ఘనీభవించు, గడ్డ
కట్టు.

(కైలాసవర్ణనము) సీ. కరంకు పెన్నెఁడు లేక గర
వడ్డలేమందు దెచ్చి యున్నతము గాఁ దీర్చిరొ
క్కొ. భోజరా. ౭. ౨0౫.

గరవ్రతము. సం. వి. అ. పుం. విషజంతు వగున
ర్పమును తినునది- నెమిలి.

గరాగరిక = గరగరిక. విణ. నుందరము.

మ. మదు రై యొప్పలకుప్ప యై తనువులో గోరం
త యొచ్చెంబు లే, నిది యై నొవ్వనిజన్మనంబు
గల దై నిద్దంపుటాయూరి యై, మదనోక్షివిత
యై గరాగరిక యై మాణిక్యపుక బొమ్మయూ,
మదిరాక్షిక్ సృజయించునే నొక రై మన్నా
హాత్తయం జూడుమా. ఆహ. ౨. ౯.

గరాధిక. సం. వి. అ. క్రి. గ. లాక్షక్రిమి, లక్క
పురుగు. ౨. లాక్ష, లక్క.

గరాసు. విణ. కుజనుఁడు, దుష్టుఁడు; దుష్టురాలు.

గీ. కరటి యడిగొట్టు పువ యేతరి గరాసు, చె
నడి చెన్నఁటి కూళ కుచ్చితుఁడు మొండి,
కట్టే నాఁగను గుజనాఖ్య గాఁ జెలంగు. ఆం.
భా. 3. 2.

గీ. గ్రామమున కల్ల మాలిమికాడ వగుట, బ్రతి
పోతివి పోర బాఁచనగరాస. కుక. ౨. ౪౭౪.

ఉ. విడ్డయై పాపయో చిదిమిపెట్టినకై వడి నున్న
నిన్నుఁ దా, నడ్డ యొనర్ప కవ్వలఁ విశాపము
వంటిగరానుఁ గూడె నీ, యెడ్డెఁడు ... కుక.
0. ౪3౮.

క. సామీ పలుమలు దేవర, కే మని వినిపించు నిం
క నీగకు నిలియుం, బామునకు బలియుఁ బెట్ట
క, యాముసలిగ రాసు పిసిడి యై వర్తించుక.
వి. ప్ర. 3. ౧౬. ఆహ. ౧. ౧౦౦.

గరిఁటె=గంట. వి. (త. కరండి)-కట్టి ఇనుము ము
న్నగువానితోఁ జేసిన-తెడ్డు, కంచి.
గీ...గంటె గరిఁటె నా మనుసు గంచి. ఆం. భా.
౨. ౨౪౩.

ద్వి. నేయి గరింటెఁడుక బోయకయున్న. పం
డితా. వాద. ౨౦౩ పా.

జ: గరిఁటెకామ.

గరిఁటెకామ. వి. (గరిఁటె + కామ) ఓషధివిశే
షము.

గీ. కటుకకోహిణిఁ జనుఁబాలఁ గలయ నూత్తిక
దుపునకుఁ బోసి యొడ్డ లెల్లఁ గలయఁ జము
రఁ, దీటుఁ బాలిజ్వరంబు లీతీరు పనయు, గ
రిఁటెకామరసంబునఁ గలపి చముర. చికి. ౨.
(చి. ని.)

గరిగ=గరగ. (ప్రా. చి. ని.) వి. చిన్నకుండ; కుండ.

క. ఊరుయుగం బరుపేరక, బాటెడుబంగారు
నీటివాఁకును రతియుక, మాడుడును జిన్ని
గరిగలు, సారుగ ముంచి రనఁ జెలికి జానుపు
లమరుక. ఆహ. ౨. ౫౦.

నీ...తగు గళంతిక గలంతె గరిగ యన. ఆం. భా.
౨. ౨౪౭.

ద్వి. పెరుగుబానలు పాలపేర్పులు తేనె, గరిగలు
దెచ్చి దగ్గఱఁ బెట్టఁ గొందఁజను నియమింప
...ప్రభులిం. ర. ౧౫౦ పా. ౧౫ పం. (గరి
గ' ముద్రి.)

నీ. పొంగులు రాఁ గాఁగి పారలునూనియ ముంచి
గరిగలవంచి యుక్కఱఁగఁ జల్లు. రంగా. ౩.
౯౬ (గరిగ' ముద్రి.)

గరిగొను. ఆ. క్రి. అతిశయించు.

ద్వి ... ఇంద్రజిత్తు ... మాల్వములు, ధరియించి
వహ్నికఁ దగఁ బరిస్తరణ, మరుతోమరంబులు
నుగ్రవస్త్రములు, గతి లేనిశరములు గావించి
నలుపు, గరిగొన్న పెనుమేకకంకర క్రమన,
నోగిఁ దాడినమిథల హోమంబు నేయ. రం.
రా. య. ౩౫౯ పా. ౫ పం.

గరిడి(డి). వి. (సం. ఖురబీ. క. గరడి, గరుడి) ౧.
సాము.

గీ. అంత కంతకు పల్లెహరికొమాళ్ల, బలఁగమున కిది
చాల దక్షతలఁపుతోడఁ, దిరుగఁ గట్టింత ము
నుపైఁడిగరిడిసాల, యట్ల యన్నదియే విక
చాబ్బవదన. కళా. ౩. ౧౩౦.

నీ. గరిడిసాదనలవేడ్కలఁ గొంత తడవు...కళా.
౨. ౩౪.

౨. సాముపేర్పుకొనుచోటు, సాముకూటము; ఆ
భ్యాసస్థానము.

నీ. నికటఖుసారికల్ నెగడును గరిడి నా...ఆం.
భా. ౩. ౪౬.

చ. తరుకుఁబసిండియోమలు దంతపుఁజావములు
...కంపుటోడుబి, క్లగరిడిలు శీతలశిలాతల
ముల్...పను. ర. ౭౨.

గీ. పద్మసంభవవై కుంతభగ్గసభలు, సాముగరిడిలు
మాకు గోత్రమరేంద్ర. మనుచ. ౨. ౪౩.

గీ. దక్షవాటిక సకలవిద్యలకు గరిడి, దక్షవాటిక
విభవంబుతానకంబు, దక్షవాటిక శివునియం
తఃపురంబు. భీమ. ౬. ౧౦౫.

గీ. సర్వవేదపురాణాస్త్రములగరిడి, సర్వపాపా
ఘజలదహుంధూమరుత్తు, సర్వమోక్షములకు
ను నాస్పదము కాశి. కాశి. ౭. ౨౦౮.

౩. సమీపము, సన్నిధి.

నీ. నికటఖుసారికల్ నెగడును గరిడి నా...ఆం.
భా. ౩. ౪౬.

సీ. ఆసవనశ్లోజియందును సరసులగరిడి నిష్టపురా
ణమచిత్రించు, మందకుసమయంబున...
రాఘవ. ౨. ౧౯. (రామాయణార్థమున.)

గరిడికమ్మ = ఆరిలేటు.

ద్వి. హరుభక్తుల మూర్తి శిరమునఁ దాల్చి, గరిడి
కక్కినయంకకాఁడునుభోతె. చండితా. వాద.
౧౭౬ పా.

జ: గరిడిముచ్చ.

గరిడిముచ్చే. విణ. (గరిడి + ముచ్చే) ఆరిలేటిన
దొంగ.

గీ. సత్యభామయు భోజాత్మజయును హరియు, గు
రువులుగ గానకళ లెల్ల గరిడిముచ్చు, దనము
తో నేర్పితివి గద యుమఁ బలికి. కళా. ౨.
౪౫.

గరిడియ. వి. (సం. కరంజక) చెదురుబుట్ట.

క. ఫలభారము దుష్ఫరమని, వెలఁది యచట నొ
క్కవృక్షవిటవంబున ని, ముల గరిడియ దగిలి
చి... భార. ఆర. ౭. ౨౬౬.

గరిత = గర్త. వి. గ. భార్య.

సీ. మూఁడుప్రేవలఁ బాటి మున్నీటిగరితగాఁ బ
రఁగు నేదేవునిపాదతటిని. ఉ. ప. ౨. ౧. ౧౪౪.

గీ... గరిత యనఁగ నిల్లా లనంగ, గృహిణి చెలఁ
గును... ఆం. భా. ౨. ౧౦౫.

౨. పతివ్రత.

గీ. ఇందుఁ బైనిమిటి వీఁడని యెఱుంగ లేక, గరిత
గావున నిజనాథుఁ గానఁ గోరి, సుభగమతు
లార నానాథుఁ జూపుఁ డనుచు, నశ్వదేవ
తల కపు డయ్యుల మ్రొక్కె. భాగ. ౯. ౬౦.

సీ... అతనిదేవరి సీతను గడింది, గరితయ యేని జ
గంబుల కిది మేలు పని యేని యిమ్ముల్కి పజ్జ
చి చెనఁటి. గీ. పాలను మేపరిగమికానిఁ బా
లియఁజేయుఁ, గాత ... అచ్చ. రా. యు.
౩౫౬.

౩. అఁడుది.

ద్వి. కదలి నే గోఁకలి గైకొన్న నవలఁ, గదలుదు
రీవాడగరిత లందఱును. ద్వి. హరికృ. ఉ.
౧౧౯౬ పం.

గీ. గరిత యతివ నాస్త్రీసమాఖ్యలు మహేశ. ఆం.
సం. మాన. ౯.

గరితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) విషము గలది.

గరిబడు. ఆ. క్రి. కలియఁబడు, డీకొను.

సీ. ఖచిఖచిక్కించని గరిబడి మోరఁ జిమ్ముకొమ్ము
పేయంగుల కొడిగి చనక. మల్లుపు. గ. ౫౯.

గీ... నిజచ్ఛాయల ప్రతికరు లని గరిబడుట గ
ల్లగంధకరులు. ప్రబంధ. ౫౩.

వ... హంతకారులపైఁ బడి ముడిగి రెండు
మోఁచేతులపొటుల గరిబడుతులును... ప్ర
బంధ. ౭౨. (ఇది యింకను విచార్యము)

గరిమ(ము). సం. వి. న. పుం. గ. విధము. (ఈ
యర్థము తెనుఁగుననే కలదు.)

సీ. భరతునిలాగునఁ బరశురామునిభాతి రంతిదే
వునిభంగి రాముగరిమ. విక్ర. ౨. ౬౯.

౨. భారము, బరువు. ౩. గొప్పతనము, పెద్దటిక
ము, గౌరవము.

ఉ. దైవ్యము దక్కి దూత యుచితంబుగఁ బాం
డునృపాలుపాలు రా, జన్మవయండు ధర్మజాఁ
డు సమ్మతి వేఁడెడు నన్న లోకసా, మాన్యవి
ధిందంగ గరిమంబున నిచ్చినఁ బుచ్చికొంద
మ, నోన్యోన్యవిరుద్ధభాషణము లాడినఁ దత్ఫల
మారఁడందెడుకొ. భార. ఉద్యో. ౧. ౩౨.

౪. ఉత్కర్షము, శ్రేష్ఠత. ౫. అజీమాద్యప్రేక్ష్య
ర్యములలో నొకటి.

గరిమిడి¹. వి. పండికొమ్మ.

సీ. చొరఁబడ్డముంగిన యురిఁబడ్డగరిమిడి మునుపు
గా గొల్లున ముగిసిపోవ, జోడించినసివంగి శే
డించుకొనునట్టి వెనుకగాఁ గుట్టార్పు విడిచి
త్రెళ్ల... గీ... ఒకమహానినద మెగపె. కమ.
౪. ౯౨.

గరిమిడికొక్క=పందికొక్క, గరిమిడి.

సీ...కొక్కన గరిమిడికొక్కనంగను బందికొక్కనంగ, మూషికాభిధ లగు ... ఆం. భా. ౨. ౮౬.

గరిమిడి². వి. గతిక, దూర్వ; తృణవిశేషము.

సీ...గరిమిడి గతిక నాగఁ జను దూర్వ. ఆం. భా. ౨. ౭౪.

గీ. కనుము కుందురు గరిమిడి గతిక... మొదలు గాఁ బూరి రవలింపఁ బొదలు వెడలు. ప్ర. బంధ. ౨౦౧.

గీ...గతిక...కుందురు గరిమిడి. హంస. ౫. ౪౫.

గరివడె(డియ)ము. వి. (సం. ఖరవటకః) ఒకవిధ మగువడియము.

సీ. పొల్పుమామెళుపము వడ యనంగను వడియ మనంగను వటక మెనఁగు, గరివడె మనఁగను ఖరవటకం బొవ్వు...ఆం. భా. ౨. ౨౫౫.

గరివింఁచే. ఆ. క్రి. (సం. గర్వ) గర్వపడు, గర్వించు.

గీ. నేర్చె గరివింప మెప్పింప నేర్చె... కవిక. ౩. ౨౨౬. (శ. ర. పా. 'గరువింఁచు' అని ముద్రితపాఠము. ఆపక్షమున - గరువము + ఇంచు. అనవలెను.)

గరిష్ఠము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) మిక్కిలి గురువు, మిక్కిలి బరువైనది. ౨. మిక్కిలి గొప్పది, శ్రేష్ఠమైనది.

గరిసియ=గరిసె. (చి. ని.)

గరిసె=గరిసియ. వి. (శ. గరసె.త. కరిసె.) ౧. గాఢ; పాఠక.

సీ...కునూలాభిధ గాఢ యనంగను గరిసె యనఁగ. ఆం. భా. ౨. ౨౪౦.

సీ. భాండసంభారంబు పగిలించి గోడలు గోరాడి గరిసెలు కూలఁ దాకి. హరి. పూ. ౬. ౧౩౮.

గీ. భూమి నశ్రుత స్మృతద్వైపూర్వ మైన, బహు

శసంపత్వరంపర పాదుకొనిన, గరిసె యనఁగోట మించఁగ గణన కెక్క, నంనునై సంచునిలువార మన వివంబు. చంద్రా. ౧. ౫.

సీ. కామధాన్యంబులకఁజము ల్పియ్యంపుగరిసెలు దినునులు గలకొటార్లు. హంస. ౨. ౨౨౬. ౨. మానవిశేషము, అటువందలకుంచములచరిమాణము.

చ. గరిసెలవ్రాతె కాని యొకగంటెఁ డెఱుంగను మన్నె దేశములో, దిరిగి యభివృద్ధులైతెచ్చి భుజింతును సార్వకాలముకొ, నురుచి రసత్కవిత్వనిధిసూరికవీంద్రున కేల గల్గెఁగం, చరమును రేగ మేఱ మెడచన్నులపాలిక రెండుగ్రామములో. (అడిదముసూరనచాటువు) జ: గరిసెబావి.

గరిసెన. వి. భక్ష్యవిశేషము.

సీ... లడ్డువారోగుట్టలు గరిసెనప్రోగులు నఱిసె మెట్టు, లప్పదాలకొటారులు... శ్రీరం. మా. ౬. ౧౧౦. (ప్రయోగాంతరము కనఁబడలేదు.)

గరిసెబావి. వి. (గరిసె + బావి.) ఒఱలు మున్నగు వానికి బదులుగా చువ్వలతో గాఢపరె అల్లి నేలలోపలికి దింపి యేర్పఱచునొకవిధ మైననూయి. (శ. ర. ప్రా.)

గరిబు. విణ. (క. గరిబ. త. గరిబు. హిం. గరిబ్.) బీచవాఁడు, దీనుఁడు. (శ. ర.)

వి. మహామృదీయులలో నొకతెగ.

సీ. ఆభిలషిమామూల మైనదుర్గమ్ములుంబలికలు గలకన్నవలమదోరలు, చేతి కై దేసివేరొ శివరాయలవరాల నెలకట్టడలపటాణి ల్గరిబులు ... రా. వి. ౫. ౧౩. రంగా. ౨. ౩౯.

గరియము. సం. విణ. (స. యసీ. స.) గురుతరము, మఱికాదానికంటె గురు వైనది.

గరు=గగురు. వి. రోమాంచము, గగురుపాటు.

ద్వి. ధరణి యంతయు రక్తధారలచేత, గరు పుట్ట
నెత్తురు కాల్య లై పాటి. ద్వి. సారంగ. 3.
౧౦౯ పా. ౬ పం.

(అదివరాహము.) నీ. కాడి పాటిన మేనిగరులు
... శివరా. ౧. ౬౧

జ: గరుదాల్పు, గరుదాల్పు, గరుపాటు, గరుపా
టుమొన, గరుపాటు.

గరుటా(ల)మంతుడు. వి. (సం. గరుత్మాన్.) గ
రుత్తంతుడు.

క. గరుటాలమంతుఁ డనఁగను, గరుడి యనక
బొల్లి నెమ్మెగముపిట్ట యనక, గరుటామంతుం
డనఁగను, గరుడుని పే ల్లోవ్వు... ఆం. భా. ౧.
౫౩.

నీ. కంబమయ్యరొ మేలు గలిగింపు నీ కొక్కగరు
టాలమంతుని గాను కిత్తు. యయా. ౨. ౩.

గరుడకంబము. మి. వి. (క. గరుడకంబ.) ౧. గరుడ
స్తంభము. ౨. నేరము చేసిన వారినిబంధించుటకై
కొత్తాల్పచాపడియెదుట పాతఁబడినస్తంభము.

నీ. గరుడులను గరుడకంబాలఁ గట్టి గంధర్వుల గం
ధర్వతతుల నడిచి. ఉ. రా. ౨. ౨౯౮.

గరుడపైక్కెము. మి. వి. గరుడధ్వజము.

వ...ముత్యాలగొడుగులు గరుడ పైక్కెంబులు క
నకవేత్తంబులు బంగారునురటులు... అమృ
తపూర్ణహైమకలశంబులు మొదలయినవి ధరి
యించి వివిధకైంకర్యవరాహాత్స్వంబున న
గ్రభాగంబున నడచువారు... ఉ. రా. ౮.
౨౯౪. (ఇట ప్రకరణమునుబట్టి గరుడపచ్చల
పైక్కెము' అని అర్థ మగుచున్నది.)

గరుడధ్వజుడు. సం. వి. ఆ. పుం. విష్ణుపు.

గరుడపచ్చే. మి. వి. ౧. గారుత్తము, ఆకుపచ్చ
వన్నె గలమాణిక్యము.

క. పనిమొఱవడి నలరుగరుడపచ్చలవనికె. య
యా. ౪. ౮౬.

(ఈ గ్రంథమునందు అచ్చలెలుగుపదముగా గ్ర
హించఁబడినది.)

౨. గరుడపచ్చవన్నె గలపస్త్రవిశేషము.

గీ...గరుడపచ్చలు నేత్రమల్ తురగవల్లు ...
మొదలుగా వల్వులు ధరించి ముదితలపుడు.
ప్రబంధ. ౨౭౨.

గరుడము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. గరుడాకారముగఁ
గట్టినయిల్లు. ౨. గరుడాకారముగఁ బన్నినపూ
హము.

గరుడనరులు. మి. వి. బ. ధాన్యవిశేషము. హంస.
౪. ౧౨౮.

గరుడస్తంభము. సం. వి. ఆ. పుం. విష్ణులయము
నకు ఎదుట నుండెడిధ్వజ స్తంభము.

గరుడాంకిరేము. సం. వి. ఆ. న. గరుడపచ్చ.

గరుడాగ్రజుడు. సం. వి. ఆ. పుం-గరుత్తంతుని
యన్న-అనురుడు.

గరుడాశ్చము. సం. వి. న్. పుం. గరుడపచ్చ.

గరుడి. వి. (సం. గరుడః) గరుత్తంతుడు.

క...గరుడి యనక బొల్లి నెమ్మెగముపిట్ట యనక,
గరుటామంతుం డనఁగను, గరుడుని పే ల్లోవ్వు
... ఆం. భా. ౧. ౫౩. కు. సం. ౮. ౨౯. వి
ర్య. ౩. ౨౭.

జ: గరుడిరపుతు.

గరుడిరపుతు. వి. (√గరుడి) గరుడవాహనుఁడు,
విష్ణుపు. (శ. రం.)

గరుడుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గరుత్తంతుఁడు, గ
రుడి. (ఇరుడు కశ్యపప్రజాపతికి వినతయనుఁ
బుట్టినవాడు.)

గరుడోత్తరము. సం. వి. ఆ. న. గరుడపచ్చ. (క
లు.)

గరుత్తు. సం. వి. క్. పుం. కక్షము, పైక్క.

గరుత్తంతుడు. సం. వి. త్. పుం. గ. గరుతుడు,
గరుడి. ౨. అగ్ని.

గరుదాల్చు. అ. క్రి. (గరు + తాల్చు.) గరున్చు
డును.

ఉ. అప్పుడు రంభ చాల భయ మందును నమ్మని
యుగరూపముం, దప్పక చూడ మేను గ
రుదాల్చును నున్నది... శశా. ౩. ౧౩.

గీ. జద్దుపడి యుండె నొకకొంత ప్రాద్దు వేడ్క, న
వయపంబులు గరుదాల్చు నవ్యుతుండు శివరా.
౧. ౬౪. వైజ. ౨. ౧౩౮. కాశీ. ౨. ౧౪౯,
౩. ౧౨౧.

(ఇది వ్యసము గాను నవ్యయింప వచ్చును. కాని
ప్రయోగభావాశ్యమును బట్టియు 'గరుదాల్చు'
అనురూపమును బట్టియు ప్రత్యేకపదముగా గ
హింపబడినది.)

గరుదాల్చు. వి. (✓ గరుదాల్చు.) రోమాంచము,
గరుపాటు.

సీ. పులక లనంగను బులకర మనంగను గన్గ రనం
గను గను రనంగ, గరుదాల్చునంగను బరంగు
రోమాంచంబు... ఆం. భా. ౧. ౧౪౧.

గరుద్యోధి. సం. వి. న్. పుం. తెక్కలతో యుద్ధ
ము చేయునది-భారతీవక్త. (వాచ.)

గరుపాటు. వి. (✓ గరు) రోమాంచము.

చ. అన విని గుండె జల్లనగ నచ్చేరుపాటును తీ
చ్చుపాటు నెక్కిన గరుపాటునుం గదుర
గొండొక సేవటు లూరకుండి... శశాం. ౩.
౬౪.

సీ. మగనివిన్నెలకు మార్చొగ మిడ్డచెలిమేనిగరుపా
టు లోహార్చికలిమి దెలిచె. అచ్చ. భా. ౩.
౪౮.

గరుపాటుమొన. వి. (గరుపాటు + మొన) వంది
ముట్టె. (శ. ర.)

సీ. అతికిధుమదవికారత మేను రెఱుంగనికరటుల
సఖ్య మగ్రాహ్య మనియు... గరుపాటు మొన
ద్రవ్య కడుపుల బోసికొనెడివందితో, బాం
దు నిర్బంధ మనియు... గీ. ధరణి కరిఫణికిటి
ధరేశ్వరుల రోసి, విష్ణునన్నిభు నమ్రత్వవిభు
నిఁ జేరె. వేం. పంథ. ౧. ౭౩.

గరుపాటు. అ. క్రి. (గరు + పాటు) గరున్చును.

క. కని యుత్తరుండు గరుపా, తినమేను ను దలంకు
మనము తీచ్చవడినచూ, పును నై లొట్టువడు
చు నిట్లనియె... భార. విరా. ౪. ౫౧.

క. నరవతి యానందాస్రలు, గరసరసిరుహముల
నొత్తి కను దనియగ న, య్యురుపురం జాచు
చు మేనులు, గరుపాటుగ న్రుచ్చి యొక్క
కాఁగిలఁ జేర్చె. భార. ద్రి. ౫. ౧౬.

సీ... పులక లాతైన గరున్చుడిచె గరును. గీ. పా
తె గరుపాతె మైమోజువచ్చె ననంగ, దగు
ను రోమాంచనామముల్... సాం. ని. మాన.
౨౪.

గరుము. వి. గులకజాలచేత గట్టి యైనది.

ఉదా: గరుపనేల. (శ. ర-గరుప నేల=ఎఱ్ఱనియి
నుకనేల, గొడ్డునేల. (ప్రా.వా.)

గరువము¹. వి. (సం. గారవము.) గ. గొప్పతనము,
గారవము.

క. దూతీముఖమున గరువము, ప్రీతియు బాద
లంగఁ గదియుఁ బ్రియుములరయఁ గా, ర్యా
తురతఁ దార వైకొను, తేతెరువునఁ గాదు
చూడు మిది నీబుద్ధి. హరి. ఉ. ౭. ౧౪౬

(రావణుండు సీతతో ననినమాటలు) చ... నిను
మది నాదరించు టిది నీదగుభాగ్యము గాదె
యింతయుకొ, వనిత యెఱుంగవైతి గరువం
పులిచారము లేదు నీయెడక. భార. ఆర.
౬. ౪౦౫.

అ. విస్తృతి, విరివి.

మ. గరువం బారంగ నీకు నిన్నియును వక్కాణించి
చుగా నేటికి, సురతిర్యజ్ఞ శుజాదిలోకము
లలోఁ జూడట్లు నానాచరా, చరభూతంబు
లయందు వంద మగుస్త్రీసంజ్ఞల్ రమారూప
ముల్, పురుషాకారము లన్నియున్ హరిమ
యంబుల్ గా విచారింపుమి. వి. పు. గ. ౧౨౯.

(గరువంబారంగ=విస్తరించి.)

విణ. విస్తృతము, సవిస్తరము.

చ. వనటఁ బొలంగఁజెట్టి గరువంబుగఁ జెప్పము
దీనిమూలమున్... భార. ఉద్యో. ౪. ౨౯౮.

అ. అధిక మైనది, అతిశయ మైనది; పెద్దది.

ఉ... ఈ, కాంతకు వంకశిలగుణగారవయావన
రూచనత్కళా, వంతుఁడు కాంతుఁడైన గ
రువంపుఁడవంబు ఫలంబు నొందుఁ బో... వి
క్ర. ౬. ౫౧.

వీ. బహులయాతాతాతపరిపాటిఁ బాటిల్లుగరు
వంపునిట్టూర్పుగాడ్పుతోడ. కాశీ. ౪. ౬౯.

ఉ. చూతమె డాసి చక్వతరశుక్తి పుటాంతరదృ
శ్యమాక్తిక, వ్రాతము లై వెలుంగుగరువంపుఁ
గొటారుల నొప్పుతామ్రప, రీతిటము ... మ
నుచ. ౩. ౮౯.

గరువము². వి. (సం. గర్వః) గర్వము.

క. గరువము మురిపం బనఁగను, బరఁగున్ గర్వం
బుజ్జేళ్లు... ఆం. శే. ౩౦.

ఆ. కల్లజింకఁ జిదిమె గండగొడ్డలితాల్పు, గరువ
మడచె నతనికడిమి యనఁదె. అచ్చ. రా. యు.
౧౧౬.

ఉ. ఎంతకు లేఁడు నారదమునీంద్రుఁడు శౌరి వి
నంగ రుక్మిణీ, కాంత వినంగ నేను వినఁగాఁ
బలికెం బలిఁ గూర్చుదాన నా, యంతటివా
రు లేరని యహంకృతి నెప్పుడు విజ్ఞప్తిఁగు
చు, న్వంతున వచ్చునత్యగరువం విఁకఁ జెల్ల
దటంచు మానినీ. పారి. ౧. ౮౦.

గరువు¹. వి. ఖరభూమి, గట్టినేల.

ఆ. గరువు గరుసు నాఁగ ఖరభూమి విలసిల్లు.

ఆం. భా. అ. ౪.

వ... అచ్చట గ్రొచ్చి గరువునేలల గుంట లొ
నరించి... మనుచ. ౪. ౬౦.

జ: గర్వాడు.

గరువు². వి. చెంచు.

చ. గరువున కొత్తఁ జెంగలువకచ్చు ఘటించిన
మూలిఁ జాట్టెఁ జెం, దిరిక చెఱంగునన్ బసిఁ
డితీఁగలు నించినజెల్లుబాగ ... మనుచ. ౫
౫౮.

గరుసు¹(ర్పు). వి. (సం. కర్మళః. క. గరుసు)

౧. గరువునేల, కఠిన మైనభూమి.

ఆ. గరువు గరుసు నాఁగ ఖరభూమి విలసిల్లు. ఆం.
భా. అ. ౪.

అ. గులకతాయి.

(పురవర్ణనము) క. జల మిక్షుఫలరసంబులు, గలు
పంబురుహోత్పలములు గరుసులు ముత్యం, బు
లుమిలు మణులు సంకులు, నలి సస్యము చెఱ
కు రాజనపుఁ బొల మెల్లక. కు. సం. ౭. ౯౨౫.

౩. తోలు, చర్మము.

వీ. దొనదొన మనునీగతు టైలయా పేఱుచడక
క్రంపలను ప్రేరెడుగరుసులు. ఆము. ౫. ౧౭.

గరుసు²(ర్పు). వి. ౧. మేర, మర్యాద, అవధి.

వీ. గరుసులు గడవంగఁ గదలి యల్లలన యొత్తుమ
నెడముల నుత్తరించి... ఆ... ఉగ్రభంగిగాఁ
బయోనిధు లొక్కటఁ, జెల్లు రేగి జగము వె
ల్లివొడిచె. భార. ఆర. ౪. ౨౨౮.

గీ. ధరణిధరములు గూలఁగ ధరణి వఃకే, జలధు
లుప్పొంగి కడవ గర్బులను నకల, భువనసంక్షో
భముగఁ జలంబును బలంబు, డిగక నలుపుమైఁ
బోర నాడియు బకంబు. మార్క. అ. ౧౨.

చ. పరిభవచింత చిత్తమున బల్బుకొనం దలపోఁ

తలకొనగల్గి, గరుములు దాటనించుకయుఁ
గఁటికిఁ గూతుకు రాక...భా.రా.యు. 230.

చ. నురవతి మార్గశీర్షమున శుద్ధవతుర్దశినాడు
రోహిణిం, బొరసినసిద్ధయోగమున భూతల
మిచ్చెఁ బయోధిగౌతముల్, గరునుగఁ దు
ల్యభాగయును గండ్రెడు లోసుగ దక్షవాటి
కావరునకు భీమనాథునకు వారవధూత్రిశత
ద్వయంబుతోక. భీమ. ౫. ౮౩.

గరుసెక్కు = మేరమీఱు, పొంగు.

క. కని మనమునఁ గోరిక నిక్క నితాంతానం
డవార్ధి గరుసెక్కుఁగఁ జిక్కనిసతి నాకిభి
రికి మ్రొక్క నియోగించుచును మ్రొక్కి కా
తూహలియై. వరాహ. ౧౦. ౪౭.

గర్గము. సం. వి. అ. పుం. ౧. వృషభము. ౨. వాన
పాము. ౩. (సంగీ) తాళవిశేషము.

గర్గరము. సం. వి. అ. పుం. ఒకజాతిచేఱ.

గర్గరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. తరికడవ, పెరుగుచి
లికడుకుండ. ౨. కలశి, కుండ. ౩. పాలమున వేసి
కొనెడిపాక. (వై. ని.)

గర్గుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఒకానొకబుయి,
బ్రహ్మహాసపుత్రులలో నొకఁడు. ౨. బ్రహ్మస్ప
తివంశస్థుఁడును వితఘ్ననిపుత్రుఁడు నగు ఒకానొక
మని. (కల్ప)

గర్జ. సం. వి. అ. స్త్రీ. మేఘధ్వని; ధ్వని. (వై. ని.)

గర్జకుడు. సం. వి. (అ. ర్వికా. అ) గర్జించువాడు.

గర్జత్. సం. శత్రు. గర్జించుచున్న.

గర్జన. సం. గర్జ. (వై. ని.)

గర్జనము. సం. వి. అ. న. ౧. మేఘధ్వని; ధ్వని.

౨. కోపము. (మే. ని.)

గర్జము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఏనుగు. ౨. మేఘ
ధ్వని; ధ్వని. (వై. ని.)

గర్జరము. సం. వి. అ. పుం. మాలకము, ముల్లంగి కి.

గర్జ. సం. వి. ఇ. పుం. మేఘధ్వని; ధ్వని.

గర్జించు. సం. అ. క్రి. మేఘము ధ్వనిచేయు; ధ్వని
చేయు, అఱచు.

(గదెహాపము దాల్చినరాక్షసి.) గీ. గోండుగోం

డ్రని గర్జించుఁ గొంతతడవు, కోరచూపుల

వీక్షించుఁ గొంతతడవు. వరాహ. ౧౧. ౮౬.

వీ. మునుపు జంగాలఁ జేసినభుజంగులఁ గన్న గ

ర్జించి శునకమై కఱవ వచ్చు. వై. జ. ౨. ౮౪.

గర్జితము. సం. వి. అ. న. మేఘధ్వని, ఉఱుము;

ధ్వని. పుం. మదపుటేనుగు.

గర్జిలు (ల్లు). సం. అ. క్రి. ౧. ఉఱుము.

(కుసుడు) క...కదలి విలయకాలమేగు మొదలి

గర్జిల్లెనన దిక్కు లర్చనగ, మల్ల చుఱచు

కొనుచు...జై. భా. ౬. ౧౩౫.

౨. మ్రోగు.

క...హతశేషచ, మూరక్షకసింహవాడములు గ

ర్జిల్లె. జై. భా. ౬. ౧౨౬.

౩. అఱచు.

లయగ్రాహి. నిర్జరపర ప్రముఖదుర్జయఁ డనం బ

రఁగుదుర్జయఁడు...కనలి గర్జిలుచు వీకక.

వరాహ. ౫. ౭౬.

గర్జ = గరిత.

(భార్య)

చ. విను మొక బ్రాహ్మణుండు మలవృత్తము పెంపు

దొంగి బోయ దాసి నొకత గర్జ జేసికొ

ని...భార. కాం. ౩. ౪౭౨. ('అల్లి' పాఠాం

తరము)

గర్జము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పల్లము, గొయ్యి.

౨. పిఱుఁదులమీఁదిగుంత. ౩. త్రిగర్జ జేశము.

గర్జాటము. సం. వి. అ. పుం. కన్నమునఁ దిరుగున

ది-౧. ఎలుక. ౨. పందికొక్కు.

గర్జిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గోయి కలది-సాలెవాఁ

డు శీతశేయుచోటు, తంతుకాల.

గర్దభగదము. సం. వి. ఆ. పుం. చాలగర్దభము, ౭
కానొకచర్మవ్యాధి.

గర్దభము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. గాడిద. ౨. గంధ
ద్రవ్యవిశేషము. న. తెల్లగలుప.

గర్దభాండము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. వ్లక్షము, కలు
జ్వో ౧. ౨. పిప్పలి ౧.

గర్దభాహ్వయము. సం. వి. ఆ. పుం. కుముదము,
తెల్లగలుప.

గర్దభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. అడుగాడిద. ౨. పేడ
పురుగు.

గర్ధన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = గర్ధనము.

గర్ధనము. సం. వి. ఆ. న. తృష్ణ, పేరాస.

గర్ధనుడు. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ) గృష్ణపు, పేరా
సగలవాడు.

గర్ధము. సం. వి. ఆ. పుం. తృష్ణ, పేరాస.

గర్ధి. సం. వి. ఆ. (న్. నీ. న్.) పేరాస గలది.

గర్ధిమే. సం. ఆ. క్రి. పేరాసపడు.

గీ... లోభంబు మది ... ధర్మంబు గలచి నరు
ని, బ్రయమలియేమిటి కయినను గర్ధింబు
వానిఁగా నమకట్టు... భార. ౧౦. ౩. ౩౯౯.

గర్ధితుడు. సం = గర్ధనుడు.

గర్ధిండము. సం. వి. ఆ. పుం. వృద్ధనాభి, ఊడ
బొడ్డు.

గర్భకము. సం. వి. ఆ. పుం. చెండ్రుకలలోపలము
డుచుకొన్న పూలండ. న. రెండురాత్రులు, నిశా
ద్యయము. (వై. ని-పుం. నిన్నటిరాత్రియు సేటి
పగలును సేటిరాత్రియును గలిపినకాలము. వి
ల్యము)

గర్భకోశము. సం. వి. ఆ. పుం. స్త్రీకోశమున
ప్రూణముండుచోటు, గర్భాశయము.

గర్భచ్యుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గర్భస్రావము, కడుపు
పోవుట.

గర్భదరిద్రుడు. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ) పుట్టుక
నుండియు దరిద్రుడైనవాడు.

గర్భదానుడు. సం. వి. ఆ. పుం. దాసీపుత్రుడు,
పుట్టుకనుండి దానుఁ డయినవాడు.

గర్భపాకి. సం. వి. స్. పుం. పక్షికము, అఱువదిదిన
ములలో పండువరికి.

గర్భపాతము. సం. వి. ఆ. పుం. నాలుగుమాసముల
పిదప గర్భము చెడిపోవుట.

గర్భము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కుక్షి. ౨. భూణము,
కడుపులోనిపిండము. ౩. చూలు. ౪. శిశువు. ౫.
గర్భారంభకాలము, చూలు కలిగినకాలము. ౬.
అపవరకము, లోపలిగది. ౭. లోపలిభాగము. ౮.
అన్నము. ౯. అగ్ని. ౧౦. పనసముల్లు. ౧౧. నా
టకసంధులలో నొకటి, గర్భసంధి. ౧౨. అపత్య
ము, సంతానము. ౧౩. శుక్రము. ౧౪. సమాహ
ము. ౧౫. సారము. ౧౬. బీజము. (కే. ని.)

గర్భవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చూలారు.

గర్భవానము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. గర్భమందుం
డుట. ౨. గర్భరూపస్థానము.

గ్లో. అసక్మద్గర్భవానేషు వాసం జన్మచ దారుణం.
మను. ౧౨. ౭౮. (గర్భవానేషు = గర్భస్థానే
షు. కల్లుకభట్టవ్యాఖ్య.)

గర్భవేదన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రసవవేదన, నీళ్లాడు
నప్పటిబాధ.

గర్భశంకువు. సం. వి. ఈ. పుం. చచ్చినపిండమును
చెలికేడియునొకశస్త్రము.

గర్భస్రావము. సం. వి. ఆ. పుం. గర్భము ప్రవిం
చుట, నాలుగుమాసములలోపల గర్భము జాతిపో
వుట.

గర్భస్రావి. సం. వి. న్. పుం. హింతాశము, ఈఁ
దాడు, ఒకజాతితాటిచెట్టు. (రా. ని.)

గర్భాంకము. సం. వి. ఆ. పుం. (నాటక) అంకమ
ధ్యమున వచ్చుఅంకము.

గర్భాగారము. సం. వి. ఆ. న. గ. గర్భాశయము.
అ. ఓవరి, లోపలిగది. ౩. పురుటిల్లు. ౪. దేవాల
యములందు దేవతావిగ్రహమున్నచోటు.

గర్భాధానము. సం. వి. ఆ. న. గ. గర్భము కలిగిం
చుట. అ. రజస్వలానంతరము గర్భోత్పత్తికై కా
వించుసంస్కారవిశేషము.

గర్భావేక్షణము. సం. వి. ఆ. న. మంత్ర సాసితన
ము.

గర్భాశయము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. స్త్రీశరీరమున
భ్రూణ ముండుచోటు. అ. గర్భమును చుట్టుకొని
యుండెడుసంచి, మావి.

గర్భాష్టమము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ) గర్భారంభ
కాలము మొదలు ఎనిమిదవది. (నెల, ఏడు, మొ.)

గర్భి. సం. విణ. (న్. టీ. న్) గర్భము గలది.

గర్భిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంతర్వత్ని, చూలాలు.

గర్భితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. సంజాతగర్భ
ము, గర్భము గలది. అ. గర్భమునందు (లోపల)
గలది. (ఉదా: నిందాగర్భితము, భావగర్భితము,
మొ.) వి. ఆ. న. వాక్యమధ్యమున వాక్యాంతర
ముచెప్పట అనుదోషము, వాక్యగర్భితము. (వాచ)

గర్భికరించు. సం. స. క్రి. గర్భము (=అవత్యము) గాఁ
జేసికొను; కడుపులో నుంచుకొను; ఆదరించు.

గీ. శక్తి గర్భికరించక యుండెనే నరుంధతి నొ
క్కగతి నీడనంగ వచ్చు, జనులు నిందింప
మందునిఁ గాంచకుండెనే ఛాయఁ గొంత స
మంబు నేయ వచ్చు. ఉ. రా. గ. ౩౯.

ద్వి. శరణున్నవశువుల సత్కృపఁ గాను, విరుదు
దలంచి గర్భికరించుకొని, శరణార్థి యనుట

యే చాలు నా కనుచుఁ బరిపాలనము నేయభా
రంబు మీది. ప్రభులిం. ౩. ౧౦౧ పా. ౧౪ వం.

గర్భోత్పరుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ఆగర్భశ్రీ
మంతుఁడు, పుట్టుకనుండియు సంపన్నుఁడైన
వాఁడు.

గర్భోపఘాతము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. గర్భము చె
డుట. అ. మేఘములజలోత్పాదనశక్తి నశించు
ట. (వాచ)

గర్భోపఘాతిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆకాలసంయో
గాదులవలన గర్భస్రావము నొందుఆవు.

గర్భుత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. గ. గంఠ, తృణసస్యవి
శేషము. అ. బంగారు. ౩. లత, తీగ. (మే. ని.)

గర్వము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. అహంకారము, ధన
విద్యాదులవలనఁ గలుగుమదము, కావరము. అ.
(అలం) ముప్పదిమూఁడు వ్యభిచారిభావములలో
నొకటి.

“రూపధనవిద్యాదిప్రయుక్తాత్మోత్కర్షాధీనపరా
వహేలనం గర్వః” (రస.)

౩. గర్వోక్తి, గరువపుమాట.

మ...వారికిఁ దగం బాలిక గర్వంబు లాడిన ని
క్కం బగునల్గు నర్జునుఁడు గాండీపంబు
మోపెట్ట...భార. ఉద్యో. గ. ౨౬౬.

గర్వాటుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ద్వారపాలకుఁడు.
(త్రి. ని.)

గర్వాడు, గరువాడు. అ. క్రి. (గరువు¹ + ఆ
డు) మేపుమేయు.

గీ...గర్వాడె నాఁగ మేపుమేసె ననుట దనర్చు
ను...ఆం. భా. ౩. ౯౭.

గర్వి. సం. విణ. (న్. టీ. న్.) గర్వము గలవాఁడు.

గర్వించు. సం. ఆ. క్రి. గర్వపడు. పరాహ. ౧౧. ౬౨.

గర్వితుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గర్వించినవాఁ
డు, గర్వము గలవాఁడు.

గర్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నింద, చూడు.

గర్వకుడు. సం. విణ. (ఆ. ర్హితా. ఆ.) గర్హించు
వాడు.

గర్వాణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = గర్వాణము.

గర్వాణము. సం. వి. ఆ. వ. నింద, చూడు.

గర్వాణీయము. సం = గర్వాణము.

గర్వమాణము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నిందించు
చున్నది.

గర్హించు. సం. స. క్రి. నిందించు, చూడు.

ప...వారలు కొనియాడుమంత్రంబులు గర్హించి
తి...భాగ. ఉద్యో. ౧. ౨౦౧. మార్క. ౫.
౮౬.

గర్హితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నిందింపబడినది.

గర్హితమాణము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నిందింపఁ
బడుచున్నది.

గర్హ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నిందింపఁ దగిన
ది, చూడఁ దగినది.

గర్హ్యవాది. సం. విణ. (న. పి. న.) కప్పించుడు,
తుచ్చసంభాషణము చేయువాడు.

గతిగతి. వి. గతికు గా నున్నవస్తువును స్పృశించు
టయం దగుననుకరణము.

(వ్యస) చేతితోరాచినపుడు బల్ల గతిగతిలాడు
చున్నది. అడుగు వేసినయెడల అయిదుగు గ
తిగతిమనును.

గతిగోతి వి. తక్కువ.

చ. తతిమి సుశర్మ తమ్ములును దాసును నాజికి న
న్నుఁ బిల్వ నే, నెలుఁగనియట్లు లుండు టిది
యేపురుషార్థము వారి నెల్ల నే, దైత్య మటుమా
డఁ బంపుము కడిదిగఁ జూడకు నీకు నేమి
యం, గతిగోతి గాదు పోమి గడుఁ గప్పము
నాకు నుదాత్తచూనసా. భా. ౮. ద్రో. ౧. ౨౨౩.

గతి¹. వి. (సం. గరుత్. క. గతి.) - పక్షి బాణము

మొదలగునాని-పక్షము, తెక్క; ఈఁక.

పీ. అపితవన్న గభేదు లనిబరె గృహవిటంకపుఁ
గలాపుల నొయ్య గతిలు నిమిరి. ఆము. ౨.
౩౮.

మ...విద్యుండు నత్తతి నేనెం దెగ నిండ నా
రసమునకై దైత్యరిపక్షంబునం, గతి దోఁ
పకై హరియుకై భుగుల్ భుగులుగాఁ గ్ర
క్కె న్నెవకై నెత్తురుల్. ఉ. హరి. ర. ౨౩౧.

గీ. జనవిభుఁడు నాట సన్యాససవ్యగతులఁ, దిరు
గుఱ్ఱ గర్లతూపులు బరులు రెంటఁ, గట్టికను
పట్టె తెక్కలు గలమహామ, హీధరంబువిధం
బున నేకలంబు. వరాహ. ర. ౮౩.

సీ. పర్వస్థ శరణంబు ప్రాపించి గతిలతోఁ జదలఁ
గ్రుమ్ముకోలోచ్చయచయంబా. కృ. శకుం.
౧. ౩౭.

పీ. సరి లేనిమంచగుజ్జరి నేత్రపట్టుముఁ బతి వైన
రాయంచగతిలపటుపు. ఉ. రా. ద. ౧౬౦.
జ: గతిచిలుకు.

గతి². విణ. గతిము. (చూ. గతిగమ్య.)

వి. గతిమందనము.

పిల్లినాలుకకు గతి ఎక్కువగా నుండును. (వా.)

జ: గతిగమ్య, గతిచిప్ప.

గతిక. వి. దూర్వ, ఒకరకముగడ్డి కి.

ప...మెత్తనిగతిక మేసి పోసరించి... బెదరుకొ
దమతట్టువగుంపు... ఆము. ర. ౩౪. సాం. ని.
సా. ౬౦.

జ: గతిక చెక్క, గతిక మోడి చెక్క, గతిక నూ
దులు.

గతిక చెక్క. వి. (గతిక + చెక్క) పచ్చితోడి
మట్టిపెల్ల, పచ్చికపెల్ల. (శ. ర.)

గతిక మోడి చెక్క = గతిక చెక్క. (ప్రా. శ. ర.)

గతికసూదులు. వి. బ. (గతిక + సూదులు) కాలి

ధాన్యవిశేషము. (శ. ర.)

గతిగమ్మ. వి. (గతి² + కమ్మ) అంపమువలె గలుగు

టంచులు గలతాటికమ్మ. (ప్రా. వా)

గతిదివ్వు. వి. (గతి² + దివ్వు) ముత్యపుఁజివ్వు. (శ. ర.)

గతిదిలుకు. వి. ($\sqrt{\text{గతి}^1}$) తెక్కలు కట్టినబాణము.

క... గతిదిలుకులు విండు లోను గాఁ గొంచు వె
సక. యయా. గ. ౪౨.

ఇట్లే: గతికట్టియ. అచ్చ. రా. యు. 3౬౪.

గలుకు. వి. కొడవలిలోనగువానికమ్మ. (శ. ర.)

విణ. రూక్షము, నుచువు గానిది.

ఉదా: వానిచెయ్యి గలుకుగా నున్నది. బల్ల గ
లుకుగా నున్నది.

గలుగు. వి. ఒకానొకచెట్టు. (శ. ర, ప్రా)

గలువ. విణ. (సం. గురు: పా. గరు. క. గరువ) గ.

గౌరవము గలది, మర్యాద గలది.

వ. ... జూదరియాలికి గలువతనం తెక్కడియది
... భార. విరా. ౨. ౧౫౩.

క. నీగూబజంకలకు ను, ద్వేగవడం గునుమకరుఁ
డె విటసింహుఁడు వే, వేగ కమలాక్షిఁ డె
చ్చెద్రవో గలువతనంబు వాసి పో నెంచెద
వో. నిరం. 3. 3౧.

౨. గాంభీర్యముకలది, గంభీరము.

గీ. భీరయె యిట్లు సమృద్ధపూరమునకు, గలువతన
మనుబలితంపుఁగట్ట వెట్టి, వెలఁది యెఱుఁగని
యది వోలె వికృతి లేక, యల్ల నెప్పటియట్లు
ల యరుగుటయును. భార. విరా. 3. ౫౫.

3. పెద్ద, వృద్ధుఁడు; గొప్పవాఁడు.

(కర్ణుఁడు వికర్ణునితో నన్నమాటలు) ఆ. ఎల్లవారు
నెఱుఁగ నొల్లనిధర్మపు, బేల నీకుఁ జెప్ప నేల

వలనె, జిఱుకవాని కింత గలువతనం బిది, వ
న్నె వృద్ధజనము లున్నచోట. భార. సభా. ౨.
౨౨౨.

శ్లో. త్వం ను శేవలబాల్యేన ధారరాష్ట్ర విదీర్య
సేయద్రవీషి సభామధ్యే బాలః స్థవరభాషి
తమ్. సం. భార. సభా. ౯౦. ౨౯.

వ... మిక్కిలి నక్కజుపడి వేడక ప్రోడలగుగ
లువ లిరువు రేకాంతమాడుచోటి శేటికిఁ బో
యెదరు... ప్రభా. 3. ౫౨.

చ... గలువల్ చవిగానికథల్ వచింతురే. ప్ర
భా. 3. ౫. ఉ. రా. ౫. ౫3.

౪. ప్రాథము.

వ... రాగవల్లరి యాగలువతనంబులాగు లేగరిత
లందును మున్ను కన్నవిన్ను మవియె దీనికఱ
దు లెంత యరుదులు చూచితే యంచు నా
యంచవై నాదరాహ్లాదమేమరనిరీక్షణంబుల
నీక్షించి... ప్రభా. 3. ౫౨.

గట్టు. వి. శ్రేయటయందలిధ్వని కనుకరణము.

గీ... మనసిజారాతి మ్రొగి గట్టునఁగఁ ద్రేచె.
కాశీ. ౪. ౨32.

నీ. గ్రహణవేళలయందు రాహు వాహరించి తృ
ప్తిమై గట్టునఁ ద్రేచెనేని. నైష. ౨. ౧౨3.

గీ. ఆత్మసంతానములతోడ నారగించి, కాశీనీదాశి
నీభూతజాత మంతఁదనివి పుట్టిన గట్టుగట్టు
నను ద్రేచె. చంద్రా. ౬. ౧౦౦.

గట్టె. వి. మత్స్యములఁ బట్టెనుసాధనవిశేషము. (దీ
ని ఆకారము తిట్టివంటిది. కాని యిది మిక్కిలి పె
ద్దది. శ. ర.)

గల. వి. గ. అందలు మొదలగునవి కదలునపుడు గలి
గడిఁఫ్ఫని కనుకరణము. (దీనికి ఆప్రేడితమండే
ప్రయోగములు గలవు.)

గీ. గడ్డిమలమ్రోత గలగలగల యటంచు. మల్లపు.
౪. ౬౫.

చ. గలగల ప్రాయసంబెలును గజ్జలు మువ్వలు
పైడియంగరంబులు...కళా. ౬. ౧౯౯.

ద్వి. కంకణంబులు గలగల ప్రాయమండ. అ.
మ. క. ౧. ౩౮ పా. ౧౮ పం.

౨. వృత్తాదులు కడలుటయం దగుధ్వని కనుకర
ణము.

ఆ. గగనభాగ మెంత గల దంతట నగంబు,లాడఁ
జొచ్చెఁ దెచ్చునపుడు గపులు, వరుస కెగుర
నెగుర వైవఁగా గలగలఁ, గటకకాననములు
గ్రక్కదలఁగ. రామా. ౩. ౧౨౭.

చ...గలగ లనఁ జెట్లు గదలింపుడు వెనుక ముంద
రఁ జూపి మెలఁగుమఁ జెనఁగులాటం జెలం
గుమఁ కిక్కటిల్లుమర్కటంబులును ...ప్ర
బంధ. ౧౮౬.

గలఁతియ(తె). వి. (సం. గళంతికా. క.గణతిగ)
గిండి, చెంబు.

చ. అలికులవేణి యో ర్వాకనిహస్తముల స్త్రుభుమజ్జ
నాంబువుల్, గలఁతియ యెత్తి పోయ నవి
గార్చుచు నుండె నతండు దోయిటక ...నై
ష. ౬. ౧౧౨.

నీ...తగు గళంతిక గలం తె గరిగ యన. ఆం.భా.
౨. ౨౪౭.

గలఁతరించు. ఆ. క్రి. (మేరు) జల్లు మను.

(ఉదా: నాకు ఒళ్లంతయు గలఁతరించుచున్నది-
శ. ర. చి. ని.)

గలబ. వి. (హిం. గలబా. బ్రా. మిశ్ర.) అల్లరి;జగ
డము; దుండగము.

చ...ఎల్లజనులం గూర్చుండ నిడి గలబ పుట్టకుం
డ నెడనెడం దలవరల నిలిపి ... ద్వా. ౭.
౬౪.

నీ. గలబ గాకుండ వేల్పుల నొక్కనొకనిఁగా ధ
నరాజు వెలినుండి యనుపువాడు. కువల.౨.
౬౧.

చ...ఈమహోత్సవంబులలో నిట్టిగలబలు నేయు

దురే మియట్టి బలుబంటుకు సందిక్రంతజగడం
బులు వల దని...ద్వా. ౩. ౩౦.

ద్వి. క్రతుకర్మములకు విఘ్నములు గావించి, క్రి
తిమిఁద గలబలు చేయఁ జెల్లెడల.ద్వి.భాగ.
౭. (శ. ర.)

జ: గలబరించు.

గలబరించు. ఆ. క్రి. (√గలబ) ౧. జోఁకుపుట్టు.

గీ. గగనయానవేగంబున గలబరించి, కడుపు నిం
డంగఁ గ్రోలినకమలహృదువు, గ్రక్కెనో
నాఁగ గగనమార్గంబునందు, భానులింబంబు
రక్తాతపంబుఁ గానె. శివరా. ౩. ౯౨.

౨. కలఁగు.

(ఉదా: నాకు బుద్ధి గలబరించుచున్నది. శ. ర.)

గలి. సం. వి. ఇ. పుం. బలము గలిగియును బరువు
మోయనిబద్ధు. స్త్రీ. లత. (వాచ)

గలిజే(జె)రు, గల్జే(జె)రు. వి. పునర్వచ, మూలి
కావిశేషము.

నీ. గలిజె రనంగను గలిజే రనంగఁ బునర్వచసంజ్ఞ
గా నమరియుండు. ఆం. భా. ౨. ౬౯.

నీ...గలిజేరు గుంట్గల్జేరును దంతి బందారు నే
ల,తంగడు...పాంస. ౪. ౧౦.

నీ...గలిజెరు బరివెంక గల్గెర...చికి. ౨. (చి.ని)

గలిబిలి. వి. ౧. సందడి, రొద.

క...మానులు దమలో, గలిబిలి చాలించి కన్నుఁ
గజపులు దీఱక, గొలువను మ్రొక్కను బొగ
డక, దలఁపులు పురికొలువఁ జూచుతఱి...
శ్రీరం. మా. ౬. ౨౭.

౨. కలఁత, క్షోభము.

క. ఎలమి గలలక్ష్మి యొకనికె, గలిగిన నది పంచి
కుడువఁగాఁ గూడి యనే, కులు పెక్కుభంగు
లం గలి,బిలి నేయుండు రతనిమనసు భేదించి
తగక. దశకు. ౧౧. ౮౯.

౩. నలఁగుడు.

నీ. రాజరబహువిధరథసమూహముఁ జొచ్చి గలి

బిలి యగునట్లు గలఁచి కలఁచి. భార. విరా.

౫. ౫౬. (గజవిజి. శ. ర. పా.)

గలీబు. వి. (హిం. గలాఫ్. త్రా. మిశ్ర.) గ. తల
గడ మొదలగునానికీ తోడుగుగొనెన. (శ. ర.
వా) ౨. ఖడ్గకోశము, కత్తియొజు.

ఉ. ఆజనశేంద్రకన్యరుచిరాంగవిలాసముఁ జూ
చినంతలోఁ, లేజగురాకునిద్దపుగలీబున నుం
చినతమ్మితేకుఖం, డా జలిపించి మారుడుత
టాలునఁ జేరెదఁ జూచి వైవఁగా, రాజన్య
పాలశేఖరుఁడు రామన్యపాలుఁడు సాక్షి
నెమ్మదికొ. దళా. ౭. ౨౧౧.

౩. కత్తియొజుకు తోడుగుగవునెన.

నీ. కోశసూచ్యాది కొఱులు గలీ బన...ఆం.భా.
౨. ౨౧౫.

గల్భము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ) గ. దిట్ట మైనది.
౨. గర్వముగలది.

గల్ల¹. వి. పాల్ల. (శ. ర.)

గల్ల². వి. మాదిగవాఁడు తోలు నానవేసివట్టి.
(శ. ర.)

గల్లకము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. చమకము, మద్యపా
నపాత్రము. ౨. ఇంద్రనీలమణి.

గల్లచాతురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చెక్కిలిక్రింద నుం
చుకొనుగుడ్డనిచ్చిన్నదిండు.

గల్లము. సం. వి. ఆ. పుం. గండ్లఫలము, చెక్కిలి.

గల్లు. వి. భూషణములు మ్రోగుటయం దగుధ్వని క
నుకరణము.

నీ. గల్లున నందియల్ గదలంగ నది దన్నె గాంత
యక్కజ మకోకంబ యగును. కళా. ౩. ౨౫.

నీ. కరకంకణంబులు గల్లనఁ జెలు రియకోపులఁ
జేరి వీచోపు రిడఁగ. శకాం. ర. ౧౪౨.

(ఆమ్రేడితరూపము 'గలుగల్లు, గల్లుగల్లు')

చ...కంకణా, నలి గలుగ ల్లనంగఁ బలువం గను

కించె లతాంగి సిగ్గునకొ. కృ. శమం ౩. ౩౫.

వ. అల్లనల్లన యోగపాదుకాయుగళంబు గల్లుగల్లు
న మ్రోగ...మర. ౫. ౫౧.

సా: వైష్ణవి సంచిలో గల్లు మనఁగానే రోగి
యింటిలో గొల్లుమన్నారు.

గల్వర్కము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. స్ఫటికము. ౨.
ఇంద్రనీలమణి. (వద్దరాగ మని కొందఱు.) ౩.

చమకము, మద్యపానపాత్రము.

గళంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గళంతిక.

గళంతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. జారీ; గిండి, చెంబు

౨. భారాపాత్ర, లింగముపై అభిషేకార్థము త్రే
లాడఁ గట్టెడుపాత్రము.

నీ. దేవాలయేషు యే దమ్యుర్భహుభారా గళం
తికాః. సం. కాశీ. ౧౨. ౫౫.

గళకంబము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆపులకును ఎడ్లకును
మెడక్రింద త్రేలాకుతోలు, సాన్న, గంగజోలు.

గళకత్తెర. వి. వి. (గళము + కత్తెర) మల్లబంధవి

శేషము, ముప్పదిరెండువిన్నాణములలో నొకటి.

వ...పాదగళాప్రియు గళక తైరయుఁ గాశనిల్గ
డయు నృసింహంబు నాది యతుముప్పదిరెం
డు విన్నాణంబులనాణెంబు చరీక్షించి ...
హంస. గ. ౨౦౬. మల్లుత్ర. ౩. ౬౯. ప్రబం
ధ. ౭౦. ఆం. భా. ౨. ౨౦౯.

గళకము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కంకము. ౨. ఒక
జాతిచేన.

గళగండము. సం. వి. ఆ. పుం. గండమాల, మెడ
చుట్టు గడ్డలు లే చెడువ్యాధివి శేషము.

గళగళ. వి. గ. ఉదకము పోయుట పుక్కిలించుట
వడిగా చెప్పట మొదలగునానియం దగుధ్వనికీ అ
నుకరణము.

నీ. సరిలంబు గళగళఁ దలలమీఁదటఁ బోసి బుట్టు
కాయల నెత్తిపొడిచి పొడిచి...నార్తీ. ౨.
౯౬.

ద్వి. చెలువార వాసిల్లికితలోదకము, లలరుచు
గుక్కుగుక్కునగఁ ద్రావుచును, బూరించి
గళగళఁ బుక్కిలించుచును. పండితా. దీక్షా.
ర. ౨ పా.

గీ. అతఁడు తోలువాఁడు చదివినయంతపట్టు, గ
ళగళని చెప్పెఁ దండ్రీయక్కజము నొంద.
పరమ. ౫. ౧౬౦. (శ. ర. పా.)

౨. గొలుసులధ్వనికి అనుకరణము.

సీ. గళగళధ్వనులతోఁ గంతశృంఖల లూడ్చి ను
డివడఁ గుక్కుల నడవఁ గలిసి. మనుచ. ర.
౧౦౩.

గళగ్రహము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. (గంటుటకు)
మెడపట్టుకొనుట, గొంతుక పట్టుకొనుట. ౨.
కంతగోగభేదము. ౩. తిథివిశేషము.

శ్లో. కృష్ణపక్షే చతుర్థిచ, సప్తమ్యాదిదివత్రయం,
త్రయోదశీచతుష్కంచ, అష్టవేలే గళగ్ర
హః. (వాచ)

గళగ్రహి. సం. వి. (న్. టీ. న్) ౧. గొంతుక
పట్టుకొనువాడు. (శక్రువు.) ౨. ఎదుటివారిగళ
ధ్వని విని పురల కూయునది, 'ళో' యనిన 'ళో'
యనునది. (కోయిల)

మ. తిలకించం బ్రతిపక్షీ రాచిలుక జాతిద్వేషి
చైత్రుండు పూ, విలుచేదాల్పు సదా మధువ్ర
తగుణాస్వీతుండు ప్రాణంబుదా, యలు గా
డ్పుల్ శశి యంకకాఁడు పిక మయ్యయ్యా
గళగ్రహి యి, బృలవద్వేషులలోన నెట్లు వి
హరింప న్వచ్చు నాబోఁటికి. వి. సం. ౨.
౧౨౨.

౩-గళముచే గ్రహించువాడు-దొరకిన కల్ల
హరించువాడు.

గళద్వారము. సం. వి. ఆ. ప. నోరు, వాయి.

గళనము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. జాటునది. ౨.
స్రవించునది, కాటునది. వి. ఆ. ప. ౧. జాటుట.
౨. స్రవించుట, కాటుట.

గళము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కుత్తుక. ౨. పాలవృక్ష
నిర్యాసము, సజ్జరసము. ౩. ఒకానొకవాద్యము.
ర. మత్స్యభేదము. ౫. తెల్లగడ్డి, బృహత్కాశ
ము. ౬.

గళమేఖల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంతాధరణము, కంటె.

గళవార్తడు. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఆరోగ్యం
తుఁడు, ఏక్కిలి తిని యతిగించుకొనఁ జాల
వాడు.

శ్లో. దృశ్యంతే చైవ తీర్థేషు గలవార్తాస్తచస్వివః.
(వాచ)

గళవిద్రుధి. సం. వి. ఇ. పుం. కుత్తుకలోనివ్రణము.

గళశుండిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కొండనాలుక.
౨. తాలుగరగోగ విశేషము. (కల్ప)

గళస్తని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆడుమేక.

గళమాస్తము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ప్రోయుటకుఁ
గాని పిసుకుటకుఁ గాని మెడమీద వేసినచేయి.
౨. అర్ధచంద్రబాణము.

గళమాస్తితుఁడు. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) గంటు
టకుఁ గాని పిసుకుటకుఁ గాని మెడ పట్టుకొనఁ
బడినవాడు.

గళాంకురము. సం. వి. ఆ. పుం. గళగోగవిశేష
ము, కంతమున మాంసపు మొలకలు బయలుదేలు.
గోగము. (కల్ప)

గళానిలము. సం. వి. ఆ. పుం. మత్స్యభేదము.
(త్రి. ని.)

గళితకము. సం. వి. ఆ. పుం. నాట్యవిశేషము.

గళితకుష్మము. సం. వి. ఆ. ప. వ్రేళ్లు మొదలగునవి.
పడిపోవునట్లు చేయుకుష్మగోగము.

గళితము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. జాతినది. ౨.

పడినది. ౩. కాతినది. ర. సడలినది, ప్రిదిలినది.

౫. ఊచించినది, తటిగినది. ౬. తినఁబడినది, మ్రిం
గఁబడినది.

గళేగండము. సం. వి. ఆ. పుం. మెడక్రింద ప్రేలా
డుమాంసపుముద్ద కలది. ఒకానొకపిట్ట.

గళోధ్వవము. సం. వి. ఆ. పుం. అశ్వగళమున పు
కైడురోజుమాన మనునుడి. (త్రి. సి.)

గళోఘము. సం. వి. ఆ. పుం. గళవిద్రుధిపంటికంఠ
రోగ కేదము. (వాచ)

గళ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గళములసమూహము. (వాచ.)

గల్ల = కల్ల. (శ. ర. ప్ర.)

గల్ల = కల్ల. (ప్ర.)

గల్లెము. వి. పాలమీగడవంటిలేతకొబ్బెర. (శ. ర.)

గవంతు = గవను.

సీ... గవంతు గవను నాగం గలవు గోపురసంజ్ఞలు
... ఆం. భా. ౨. ౨౦.

గవగవ = గబగబ. వి. శిశువుగా కవియుట పరుగ
త్తుట మున్నగునానియం దగుతనకరణము.

క. గవయిం గవయీడైతమి, గవయం గవయం
బు మీద గవగవ గవియం, గవియించిన జా
గిలముల, గవియంగానీడు భర్త కరుణాన్వి
తుడై. కృ. శకుం. ౧. ౬౬.

గవతము. వి. కసవు.

సీ... గడ్డి గాదము గవతము కసవు కవసు, పుల్లు
పూరి యనంగ జెల్లువు దృణసంజ్ఞ ... ఆం.
భా. ౨. ౭౬.

గవను = గవంతు. వి. బొ. (బ. గవంతులు - చూ. కల
సు) పురద్వారము, గోపురము.

సీ... వికిరరోమాన్దమంబు. గీ. లశ్వకరికలభాదు
లయందుఁ గానఁబడు గవంతుల వాపోవుఁ బ
ట్టపగలు, మెగి పజ్జులు ... భా. రా. యు.
౨౪.

ఉ. తారలు బూరగొమ్ములును దప్పెటలుక బట
హంబులుక బదుర్, నూలులు వేలు మ్రో
య గవనుల్ వడి వెల్పడి హత్తి యుత్తర,

ద్వారమువంకఁ దార యిరువంకలఁ జౌజాలు
దీర్చి రయ్యడక. రామా. ౯. ౬౯. (ఇట
బహువచనమున 'గవనులు' అనురూపము మా
డఁ గనుపట్టుచున్నది.)

సీ. కుంభనికుంభముఖ్యులతోడ నలకుంభకర్ణుండు
దురుపుగవనియందు. ఉ. రా. ౪. ౨౬౭.

పి. కకుం. ౧. ౧౩౨. ఆం. భా. ౨. ౨౧.

గవనికాపరి = పురద్వారపాలకుడు. నీలా. ౨.
౪౭.

గవయము. సం. వి. ఆ. పుం. గురుపోతు, వనవృష
భము.

శ్లో. పవగార్జవయః ప్రోక్తో బలభద్రో మహాగవః.
(రా. సి.)

గవయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆడుగవయము.

గవర. వి. (సం. గౌరవ. ప్రా. గఉగో.) కొంచెమె
పు, ఈషద్రాగము.

విణ. కొంచె మెట్టినిది, ఈషద్రక్రము.

ద్వి. రవరవతాంబూలరాగంబుతోడ, గవర లై
యన్న చక్కనివంతములును. ద్వి. పరమ. ౩.
౧౨౨ పా. ౬. పం. (చి. ని. పా. 'గవరన'
ముద్రి. పా.)

జ: గవరన.

గవరన. వి. (✓ గవర.) ఈషద్రాగము, కొంచె మె
బుపు.

విణ. కొంచె మెట్టినిది, ఈషద్రక్రము.

సీ. కడుపు మండించునాకటిచిచ్చునెగ దాటి
గవర నై యున్న కన్దవలారు. నైష. ౭. ౫౩.

గవలము. సం. వి. ఆ. పుం. మహిషము, దున్నపోతు.
న. దున్నపోతుకొమ్ము.

గవలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మహిషి, గేదె.

గవాంవతి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. ఎడ్డు. ౨. పసుల
కాపరి. ౩. నూర్మడు. ౪. అగ్ని.

గవాక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. - దేనిమండి సూర్యముల
కిరణములు లోపలికి వ్యాపించునో అది - కిటికీ.

గవాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. పిన్నపాచర ౧. ౨.
బుడమి.

గవాక్షితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) కిటికీ గలది.

గవాగ్రము. సం. వి. అ. న. గోవులసమాహము.

గవాదనము. సం. వి. అ. న. పనులు మేయుగడ్డి.

గవాదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. పనులకసపుకొట్టి.
౨. పెద్దపాచర ౧.

గవామృతము. సం. వి. అ. న. గోక్షీరము, ఆవు
పాలు.

గవావికము. సం. వి. అ. న. ఆవులయు గొట్టెల
యు సముదాయము.

గవాశ్వము. సం. వి. అ. న. గోవులయు గుఱ్ఱముల
యు సమాహము.

గవాహ్నికము. సం. వి. అ. న. ఆవునకు ఒకదినము
నకు సరిపడినయాహారము.

గవి. వి. (క. గవి. త. కవి. హిం. గవ్యి.) గ. గుహ.
గీ... చెలఁగును గుహ, గవి యనఁగ... ఆం. భా.
౨. 3౨.

గీ. ఎదురు నో చెత్తంగ నిత్తుమే తము నందుఁ గొం
డలగవులలో గుండ్లు గొట్టి. రామా. ౭. 3౪.
మ. గవిలో బెబ్బలి డాగి గుడ్లు మెఱుమంగఁ
గాంచి రా జేసె... మనుచ. ర. ౪౬.

౨. గుంట, భాతము.

గీ. గాతము గవి యన భాతంబు ... ఆం. భా. గ.
౧౪౬.

గీ. ఊతయలజల్లఁ జెఱుపుల నుండ రాక, కార్తాస

భుగగభువు గవులు విడిచి, తరలి చెంతల నూతి
గుంతల పసింఁచె. వేం. చుం. గ. ౨౯౪.

గవిల. వి. (సం. కపిలా.) కపిలగోవు.

ప... ఈ ధర్ముఁ పునకు నెవరేని విరోధము నేసిర
ని గంగ కఱుత వెయి గ్గవిల పధియించినా
రు. దా. శా. ౪. ౧౧౩౩.

ప... ఆచంద్ర తారకముగా నిచ్చె దీనికి విలంబ
ము వుట్టించినవాండు గంగ కఱు వెయి గవిల
ల బొడిచినవాండు వారణాసి వ్రచ్చినవాం
డు. శ్రీ. శా. ౪. ౧౯౯.

గవీలెము. వి. గంధములో రాచి కలిపెనువిత్తు. (శ.
ర-సోపునంటిపరిమళపదార్థము. ప్రా.)

గవుండ్లవాడు = గొండ్లవాడు. వి. సారాయుడు
వాడు. ('కల్లు గీచువాడు' అని కొందఱు. శ. ర.
మహావ్యర్థకరూపము 'గవుండ్లది')

గవుండు = గాడు.

గవుకున. ఆవ్య. ద్రు. తొందరతో, ఆలోచింపకుం
డఁగా. ('గబుక్కున' వా.)

గీ. అట్టివన్నును జేరి ధయంబు లేని, పాలుపుతో
నున్న దీపువుఁబోసి చెంత, ననుచు గవుకునఁ
బట్ట రాదరయ వలయు, యోజన యొసరిన్
నేయుట రాజనితి. పక. ౨. ౨౪౯.

గవుడపేరు = గాడపేరు. వి. కంకభూమివిశేషము.

గీ. తరుణి హైహయరాజదంతాస్థిపటంబు గవు
డపేరుగఁ జేసి కట్టె నఱుక... క్రీ. డా. ౧౨౯.
(‘గవడ’ అపమృత్తి.)

గవుడనరము = గాడనరము.

ద్వి. ముత్తైత్రుతేరులు ముంగాయురములు, నొత్తులు
గాజులు నొడ్డనవనులు, గవుడనరాలు బంగా
రుకడెములు, నవరనిరత్నాలనుండిదండలును.
ప్రభులిం. ర. ౧౪౩ పా. ౧౬ పం.

గవుద=గాద.

(చిరుకము.)

గీ. ...ముక్కు, నువుబువ్వు చెవులు శ్రీల్ ను
నుబండ్లు మొల్ల లధర మిగు చెక్కు లద్ద
ములు గవుద, తాటిగింజ మెడ చిందము వ్రేళ్లు
చగడముల్ కరము లబ్జములు ప్రబంధ
3౯౮.

జ: గవుదకట్టు.

గవుదకట్టు=గాదకట్టు. (గవుద+కట్టు)

గవుర=కార.

గవురు¹=కారు¹.

గవురు²=కారు².

గవురు³=కారు³.

గవులు=కాలు.

(గంధము, వాసన.)

ఆ. కంపు గబ్బు గవులు గందంబు వల చన, గంధ
మొప్ప...ఆం. భా. గ. ౧౦౬.

(దుర్గంధము.)

చ. పాలనుగవుల్ కడుం గదురఁ బొట్టుకుఁ గల్గె
నటంచు నార్చుచుక, సాలయక వచ్చుతాట
కఁగ నుంగొని రాజడదారి...యయా. 3.2.

గవులి=కాలి.

గవుసెన=కౌసెన. వి. వీణ విల్లు మొదలగువానికి
తోడుగుగలిబు.

గీ. ఘనకుచము లనుకీన్నెరకాయలకును, బట్టుప
య్యెద గవుసెనబాగు నూచ, సకలసౌభాగ్యల
క్షణచారుమహిమ, నుల్లి నెల్లడుకన్యక నోర్తుఁ
డెచ్చి. వి. పు. ౨. ౧౯౬.

ద్వి. శివనూత్రములు గవుసెనలవస్త్రములు. పండి
తా. పర్య. 3౪౬ పా.

చ...నీ, లవనపుష్పనుంగు పొదలంగఁ బ్రభావతి
వచ్చె నత్తటిక, గవుసెనలోచలం జకచక

గలదర్పణలక్ష్మిఁ గేరుచుక. కుక. ౨. 3౦౫
విక్ర. ౮. ౧౦౧. హరి. ఉ. 3. ౧౫౯. పరా
హ. ౬. ౪౪.

గవేధుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=గవేధువు.

గవేధువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. అడవిగోదుమలు. (వై.
ని, ఆమరము.)

గవేషకుఁడు. సం. విణ. (ఆ. పి. కా. ఆ.) వెదకు
వాఁడు.

గవేషణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గవేషణము, వెదకుట.

గవేషణము. సం. వి. ఆ. న=గవేషణ.

గవేషము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) వెదకునది. వి. ఆ.
పుం. వెదకుట. (వాచ)

గవేషయత్. సం. శ. త్ర. వెదకుచున్న.

గవేషయమాణము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) వెద
కుచున్నది.

గవేషయిత. సం. విణ. (ఋ. స్త్రీ. ఋ)=గవేష
కుఁడు.

గవేషించు. సం. న. క్రి. వెదకు. (త్రా. శ. ర.)

గవేషితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) వెదకఁబడినది.

గవేష్యమాణము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వెదకఁ
బడుచున్నది.

గవ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. గోసమూహము. ౨. రెం
డుకోనులు 3. గోగోజనము. (వై. ని.)

గవ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. గోసంబంధ మై
నది. ౨. గోవునకు హిత వైనది. 3. గోవికార
మైనది. (పంచగవ్యములు:- పాలు, పెరుగు, నె
య్యి, పంచితము, పేడ.) వి. ఆ. న. గ. వసులు
మేయుపాలము. ౨. అల్లెత్రాడు. 3. రాగద్రవ్య
భేదము. (శే. ని)

గవ్యాలము. సం. వి. ఆ. న=గవ్యాలి. (వాచ)

వ్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. రెండుకోసులు. ౨.

ఒకకోసు. (వాద.)

(వ్య. వి. వరాటిక, కవర్తకము. (దీనిని చిన్ననాడె
ముగా వాడుదురు.)

వ...గవ్యదండలగంటుల నలంకరించి...ఆము. ౪.
౩౫.

గీ...గవ్య యనగ వెలయు, చుండును వరాటమై
...ఆం. భా. గ. ౧౬౧.

గవ్యచాకము = పుండ్రెడుగవ్యలు, నాలుగుగవ్యల
మొత్తము.

మ.చరమాశానికషోపలాంచలమునకొ సంధ్యాస్త్ర
కాశోదయం, బొరక గావించి విరించిచే గొ
నిననూర్పుం డన్నబార్యన్నెబం, గరపుంబూ
దియై వియ్యిచ్చని వేడ్రం గాలమన్నచ్చు
చె, చెప్పరక జెల్లించినగవ్యచాక మన మించెం
దారకాచక్రముల్. నైష. ౮. ౧౫౯.

గ్లో. అస్తాచలేస్త్రీకా నికషోపలాభే సంధ్యాక
షోల్లేఖవర్షిణీయో, విక్రీయ తం హేరి
హిరణ్యపిండం, తారావరాటానియమాదిత
చ్యోః. సం. నైష. ౨౨. ౧౩.

జ: గవ్యసములు.

గవ్యసములు. వి. బ. (గవ్య + సము.) ధాన్యవిశేష
ము. హంస. ౪. ౧౨౯.

గన, వి. (సం. కాసః. త. కళం) ఉబ్బసము. (శ. ర.
'కంఠములోనినస' అని చి. ని.)

గనగన. వి. (క. గనగన. త. కనకసా. హిం. కష్
ఖాష్.) సస్యభేదము ౧. (దీనివిత్తులు నల్లమందువి
త్తులందురు.)

వ...గనగన యొనక మెరక...కాశీ. ౩. ౨౩.

బ. (గనగసలు, గనగసాలు.) గనగసవిత్తులు, అహి
శేనబీజములు.

గీ. బాజికాయలు బావత్రి చాటపప్పు, పెనగ ల
నుములు గనగనల్ మునగ పువ్వు, మదనవిత్తులు

కొబ్బెర మందహాస, నూతి త్రాగిన మద్యము
బుచ్చ జేరువేళ. హంస. ౫. ౧౩౧.

ఆ. వెమరుబ్రౌ తాతివదనికల్ గనగసాల్, జల్లి
మేకపులబాలుఁ బాటపప్పు. యయా. గ.
౧౦౩. ఆం. భా. ౨. ౧౬౧.

గసాబు. వి. తుపాకివంటియుద్ధసాధనవిశేషము.

ద్వి. క్రోవులు జమురుజంకులు పిరంగులును, బున
క్రోవులును గసాబులు తుపాకులును, వసుధ
లీలగ నొక్కవడిఁ గాల్చి ... ఆ. మ. క. ౩.
౧౭౧ పా. ౧౫ పం.

గసి¹. వి. శంకుభేదము, ఒకవిధ మరుమేళ; ఒకా
నొకవేలసాధనము.

సీ...వసి గసి మే కన వసుధ శంకు. గీ. భేదనా
మంబు లగుమ శోభిల్లును ... ఆం. భా. ౨.
౨౧౯.

ద్వి. మునుకొని యాతనిముక్కుగ్రోళ్లందు, ఘన
మైనపాటలు గనులుఁ బెట్టియును. రం. రా.
యు. ౩౯౫ పా. ౧౨ పం.

ఆ...వసులు గనులు...ఆది గాఁగఁదెచ్చి రాట
విమలు. పి. శకుం. గ. ౧౧౬. హరిశ్చ. ౨. ౬.
జ: గసిక.

గసి². వి. (క. గసి) కాంచిన నెయ్యి లోనగువానియ
దుగునను చెరుమడ్డి.

సీ...గసి నా పుత్రుతాదికల్కంబు దనరు. ఆం.
భా. ౨. ౨౫౯.

గసిక. వి. ($\sqrt{గసి^1}$) గ. త్రవ్వటకనుపుగాకొన
చెక్కినకొయ్య. (శ. ర, వా) ౨. శూలము, శ
లాక.

ద్వి...మానవమాంస, ఖండంబు లొండొండ గసి
కల గుచ్చి, కమ్మఁగాఁ గాల్చి చంకను బెట్టి
మెసఁగి. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౬౨౪.

౩. మొన యేర్చుదునట్లు చెక్కినకొయ్యబాణము.

గీ. అలయ దూరస్థితు నృపాలు నసముద్ధిఁ, దవిలి

తగనికొక్కలు గోరి తిరిగి మొగ్గగనికలకుఁ
జాల నగ్గమై యెసఁగ...హ. న. ౨. ౬౬.

గీ. గనికకొలలు గొని భిల్లబిసరుహాక్షు, లడవిఁ ది
రుగుదు రాత్త నాయకులఁ గూడి. కాళ. ౩.
౧౫.

గసిబిసి = గజబిజి.

విణ. (చెల్లా చెదరు, మిక్కిలి చెదరినది.)

చ... అనురులమాయ లన్నియును నబ్బదభాక్షుఁ
డు వచ్చినంతటా, గసిబిసి యై నిరర్థ మయి
గ్రక్కునఁ బోయెను నిద్ర నొంది సం, తన
మున మేలుకొన్నగతిఁ దాల్చి చెలంగిరి వే
ల్పు లండలుక. భాగ. ౮. ౩౪౩.

(తాటుమాటు, వ్యత్యస్తము.)

క. లసితాలంకృతిసంధులు, గసిబిసి యై చెదరకుం
డఁ గల్పించినఁ బొం, దెసఁగడుసంయోగం
బది, రసికులు నరసింహసంకరం బనఁ బరఁ
గుక. కావ్యా. ౩. ౯.

ద్వి... బిజ్జలుని, నొసలికేఖలు గసిబిసిచేసి రాజ్య,
మనమాక్షుక విలియ నటు తుడిపించి. బస. పు.
౭. ౯౦౫ పం.

(కలఁగినది)

(మన్నఁడు) గీ... అయ్యనవిభుని, వ్రతము ల
న్నియుఁ గొనిపోయి వఱదఁ గలిపి, చిత్తమం
తయు గసిబిసి చేసి విడిచె. భోజరా. ౭. ౧౦౦.

గీ. చలునొక్కలను జిక్కుచఱవకు మని మ్రొక్కు
కునుమకొమల గసిబిసి యొనర్చి. పు. వి. ౧.
౪౫.

గస్తాలు. వి. బ. మల్లవిద్యావిశేషము.

చ... బసికీలు గస్తాలు పుంబులు లనునట్టివరుసల
విశంబులును... మల్లుపు. ౩. ౬౯. ఆం. భా.
౨. ౨౦౭.

గస్తీలు. వి. బ. (గస్త + ఈలు.) కావలివారు.

ఉదా: వైగస్తీలు వచ్చినారు. (క. ర.)

గస్త. వి. (హిం. క. గస్త.) - రాత్రివేళ దొంగతన

ము లోనగునవి జరుగకుండుటకై కావలివారు -
ఉరు తిరిగి కాచుకావలి.

ద్వి. ఆలీలఁ గొఱవిదయ్యంబుల దివ్యై, కోలలవా
రిఁగార గొని గస్త దిరిగి. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౬౬౮ పం.

గీ. కుశలగతి మజ్జనములాడి కుడిచి కట్టి, ప్రజలు
నిద్రించి రయ్యర్థరాత్తవేళ, ఖడ్గభేటకపాణి
యై గస్త దిరిగె, బెద్దతలవరి కింకళో పేతుఁ
డగుచు. వేం. పంచ. ౩. ౧౯౭.

గీ. కడు గడ్డిపై నలంగముదుట్టు నెల్లడ గస్త శ్రు
మరునట్లు గట్టిపఱచి. రంగా. ౨. ౧౯౮.

జ: గస్తీలు.

గహనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. నివిషము, ధ
ట్టమైనది. ౨. దుష్ప్రవేశము, చొర రానిది. ౩.
దుశ్శోభము, ఎఱుఁగ రానిది. వి. ఆ. న. ౧. ఆ
డవి; దట్టమయిన అడవి. ౨. గుహ. ౩. దుఃఖము,
కాఠియ. ౪. జలము.

గహ్వము. సం. వి. ఆ. న. ౧. గాంభీర్యము. ౨. దు
ర్గము, పోవ నలవి గానిచోటు.

గహ్వరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧-గాంభీర్య
ము గలది-లోతయనది. ౨. దుష్ప్రవేశము, చొర
రానిది. వి. ఆ. పుం. పొదరిల్లు. న. ౧. దంభము. ౨.
అడవి. ౩. గుహ. ౪. ఏడ్పు. ౫. జలము. ౬. గాంభీ
ర్యము, గుట్టు. (కే. ని.)

క. కులభామిని యేమైనను, గలుగుకొలది నింటి
లోన గహ్వరమునఁ బ్రొద్దులు గడపునె ప్రి
యమున నా, నెలఁతుక నీరుంపు నేయ నేర్పు
నె చెపుమా. కుచేల. ౨. ౮౩.

గహ్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. గుహ. ౨. భూమి,
నేల. (విల్వము.)

గా

గా. ఇది మహద్భావకములకు అనుప్రయుక్తమై నీ
చత్వమిత్రత్వములను దెలుపును. (ఇది పరమగునపు

దుపూర్వామృతకు 'ఇ' అదేశ మగును. దీనిని 'ఇ' గా అని కొందఱు గ్రహించిరి. సంబుద్ధియందు 'గ' అను రూపము గూడ నుండును.)

సీ... ప్రశ్న చెప్పగ మాలపాపిగాఁడు. వేణు. ౨౫.

ఉ... భా, గోతులబుచ్చిగానికి... (చాటువు)

క. జగములు వాగడఁగ నెగడిన, జగబంటరికొ మరుఁడయ్య జతనమునఁ గటాపగ దీటుప నోపవు నీ, మగతన మేమిటికిఁ దులువమాఁ ద్రిమృతిగా. అచ్చ. రా. యు. ౧౨౨.

క... గోపాలిక రఘుటందుఁ గొడుకుఁ బిలిచెన్. అహోబలపండితీయము. ౩౫౬ పా.

గాంగము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) గంగది, గంగ కు సంబంధించినది.

గాంగాయని. సం. వి. ఇ. పుం=గాంగేయుఁడు.

గాంగుఁడు. సం=గాంగేయుఁడు.

గాంగేయము. సం. వి. అ. న. గ. బంగారు. ౨. కనకా వ్యాయము, ఉ మైత్ర ౧. పుం. ఒకవిధ మగుచేఁచ.

గాంగేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం- గంగాపుత్రుఁడు-గ. భీష్మఁడు. ౨. కుమారస్వామి.

గాంగేరుకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వీణ ౧.

గాంజికాయము. సం. వి. అ. పుం. వర్తిక, మినవ ల్లంకిపిట్ట.

గాండివము. సం=గాండివము.

గాండివి. సం=గాండివి.

గాండివము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. అర్జునునివిల్లు.

౨. విల్లు. (మే. ని.)

గాండివి. సం. వి. న్. పుం. అర్జునుఁడు.

గాండ్రించు. అ. క్రి. (ముఖము) ఉబ్బు. (శ.ర.)

గాండ్రు. వి. పులి యులుకుటయం దగుధ్వనికి అనుక రణము.

వ... పాఠములు తొమ్మిదిలంకులం గాఁడ గాం డ్రు గాండ్రు మని రొప్పి నొప్పి కుప్పరంబు గా వియ్యత్తలంబునకు విల్లెత్తుపాడు వెగసి... మనుచ. క. ౩౭. (ప్ర. పా- కాండ్రుకాండ్రు. శ. ర. పా)

గాండ్రు పెట్టు=గాండ్రుమను.

ద్వి. మంద్రాటముగ నిట్టిహంసంబు మెనవి, గాం డ్రు పెట్టెడు పెద్దగండు మెకాలు. ద్వి. సారంగ. ౨. ౮౦ పా. ౧౨ పం.

గాండ్ల. వి. నూనె అమ్మి జీవించెడుజాతి. (చూ. గాండ్లవాఁడు.)

జ: గాండ్లవాఁడు.

గాండ్లవాఁడు. విణ. (√గాండ్ల) గాండ్లజాతివాఁ డు. (మహాత్మ్యర్థకరూపము 'గాండ్లవి')

వ... కటిక బట్టు జెట్టి దేంద్ర తొగట గాండ్ల వారును... హంస. ౩. ౨౯.

గాంతువు. సం=గంతువు.

గాందిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. గంగానది. ౨. కా కిరాజుకూతురు. (శ్రీఘ్నానిభార్య. అక్రూరు నితల్లి.)

గాంధర్వము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) గంధర్వసం బంధ మైనది. వి. అ. పుం. గ. వధూవరులు వర పురేచ్ఛచేర్చ జేసికొనువివాహము. ౨. సంగీతవి షయక క్షుప్తకయ్యుపవేదము. ౩. దినముయొ క్కపదునేను. ములలో నేడవది. క. గుణ్ణ ము. న. సంగీతము, గానము, పాట.

గాంధర్వి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. వాక్కు, భాష. ౨. దుర్గ. (విల్వము)

గాంధర్వఁడు. సం=గంధర్వుఁడు.

గాంధారము. సం. వి. అ. పుం. గ. (సంగీత) స్వర విశేషము. ౨. సిందూరము. ౩. ఒకానొక దేశము. న. గంధరసము, బాలింతబోళము.

గాంధారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. గంజాయి. ౨. ధృ

తరాష్ట్రనిభార్య. 3. యవాసము, తీటుకసిందీ.

ఇ. పుం. శకుని. (ఇతడు దుశ్యోధనునికి మేనమామ.)

గాంధారీయుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గాంధారీ

పుత్రుడు. (దుశ్యోధనాది)

గాంధికము. సం. వి. ఆ. న. గంధర్వము.

గాంధీకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గంధర్వములము

పురుషుడు. (వాచ)

గాంధీర్యము. సం. వి. ఆ. న. గ. లో. తు. ౨. (శ్రీ భగోకాదులచే) వికారము నొందకుండుట.

గాజేర¹. వి. ఒకానొకదుంప.

ఆ... పెండల, మల్ల మల్లి పనుపు ముల్లంగి వెల్లుల్లి, గాజరయును మొదలుగాగల గలవు... హంస. ర. ౧౩౧.

గాజేర². వి. (సం. కలంజు) పాగాకు.

నీ. గంజాయి యనగను గాంధారి చెన్నందు గాజర యంచనగా గళంజ, మగు... ఆం. భా. ౨. ౭౩.

గాడి. వి. (త. కాడి) గ. లోలిచి కాని త్రవ్వ కాని నిడుపు కా వీర్వచినపల్లము. (మా. గాడిప్రాయ్య) ౨. నిపానము, పనులు నీరు త్రాగుటకు గాడి యేర్పడ జాతితో కట్టినవొట్టి.

(యమునావర్ణనము.) గీ. ప్రతిదినముఁ గ్రోల నిది గాడిబావి గాడె, కృతశక్యత్రురినందగోబృందమునకు, ఔద్ర మిది గాడె దివసకృజ్జలజమునకు. వేం. పంచ. 3. ౧౨౧. ఆం. భా. ౧. ౧౬౨.

3. పనులను కట్టుచోట కసపు వేయుటకు చలకలు లోనగువానితో గాడిగా వేర్వచినస్థానము.

(అమరావతీపురవర్ణనము.) గీ. కామగవిగట్ట నిది గదా గాడివట్టు. ఉ. రా. ర. ౨౫౯.

(ఈశ్వరవర్ణన) గీ. విషగళుడు గాడి గట్టినవేల్పుటావు, హటకాచలధన్వి సిద్ధాంజనంబు... భక్తులకును. పి. శకుం. ర. ర.

జ: గాడిప్రాయ్య.

గాడిప్రాయ్య. వి. (గాడి + ప్రాయ్య.) గాడి త్రవ్వ వీర్వచినప్రాయ్య. (వా)

గాడు. వి. గ. కంహతి, దురద.

గీ... దూల జల నవ నవ గాడు దురద యుగ గల, బరగు గంహతి... ఆం. భా. ౨. ౧౨౯. ౨. కామమదము. (శ. ర.)

గాగర. వి. స్త్రీలు కట్టుకొన పావడ. (శ. ర. 'గాగరా' చి. ని, వా.)

గాజరము. సం. వి. ఆ. న. పచ్చముల్లంగి 1.

గాజోవరుజో. వి. ఖడ్గాదిముష్టిసంగ్రహ్యతలము, కత్తి మొదలగువానిపిడి.

నీ... ఖడ్గాదిముష్టిసంగ్రహ్యతలము. గీ. జరపరుంజా ననంగను బరగు నదియె, చనును నెమ్మలిపరుంజా గాజాపరుం జన. ఆం. భా. ౨. ౨౧౬. (శ. ర. పా)

గాజో. వి. (సం. కాదో, క. గాజా.) ఇసుక కరగించి చేసినయొక పదార్థము, కావము.

గీ. వలము గవ్వారినిగ రాలతలుపు దెజవ, గాజాటోవరిలో ధూపగంధలహరి. నైష. ౭. ౧౫౪. ద్వి. గాజాపెంచుక లేత గమియించినట్టు. బస. పు. ౨౦౧ పా. ౧౫ పం.

క... వంటచెఱుక దెచ్చుచుఁ బురనా, రీజనులకమ్మ యాతడు, గాజా గడసినట్లు దినము గడపుచు నుండెక. శుక. 3. ౨౪౬ ఆం. భా. ౨. ౨౯౦.

౨. గాజాతో చేసినహస్త పలయు; హస్త పలయు.

ఉదా: నీవు పురుషుడవా? గాజాలు తొడిగించుకొని యింట గూరుచుండుటకుదానవా?

గీ. గాజ్ లెగడ్రోసి చప్పడు గాకయుండ, వ
చె నూర్వళి యజ్ఞనావాసమునకు. మర.
2. ౧౧౯.

సీ. సడలి ముంజే వ్రాలుజాళువాపైడిగాజులు
పైకి నెగడ్రోయువోవిలాసము...దళా. ౨.
3౬౦. ఉ. హరి. ర. ౧౫2.

జ: గాజ్ కడియము, గాజ్ కప్పెరలు, గాజ్ కు
పె, గాజ్ కొప్పెర, గాజ్ పడు, గాజ్ పు, గాజ్ ల
వాడు, గాజ్ వాటు.

గాజ్ కడియము. వి. (✓గాజ్) గాజ్ లో చేయ
బడినకడియము.

అ. భూజనంబు నేలురాజు మగం డయ్య, గా
జ్ కడియ మనెడిగతి చెలంగ. కుచేల. ౨. ౧౧౦.

బ. ధాన్యచిశేషము.

వ... ఊడుఘటికలు గాజ్ కడియములు జాజికు
నుమలు... అనునూటనాలుగువగలపైరులు...
ప్ర. బంధ. ౧౧౨.

గాజ్ కప్పెరలు. వి. బ. (గాజ్ + కప్పెరలు) ధా
న్యచిశేషము.

సీ... గాజ్ కప్పెరలో కురువడాలో కంటసరులు...
గీ... అది యగుపేరు గల్గున డ్దతనియింట, నుం
డు... హంస. ర. ౧౨౨.

గాజ్ కొప్పె. వి. (గాజ్ + కుప్పె) కావపాత్రచిశే
షము.

సీ. చేదివైపు తిమ చానీతిబంధములమేల్కట్టు
గొజ్జగిసిటిగాజ్ కుప్పె. గీ. కలరతా గారము
నను... వైజ. 3. 2౪.

అ. గాజ్ కుప్పెలోన గడంగును దీపంబు, దెట్టు
లుండు జ్ఞాన మట్టు లుండు, దెలిసినట్టివారి
దేహంబులుండును... వేమన. ౧. ౯.

గాజ్ కొప్పెర. వి. (గాజ్ + కొప్పెర) గాజ్ లో
చేసినపాత్రచిశేషము.

గీ. గాజ్ కొప్పెర యనంగను గర్పర మగు. అం.
భా. ౨. ౨౪౫.

గాజ్ పడు = గాజ్ వాటు. (గాజ్ + పడు.)

(కాంతిహీన మగు)

ఉ. ఆజగ దేకవీరు డగునట్లును... చనునాన్య
ర నొక్కపెట్టునం, గాజ్ పడంగ గూర్చె
... చిత్రభా. 2. ౧౨౧.

గాజ్ పు. వి. (గాజ్ + ఉప్ప) ఒకానొకఉప్ప, |
కావలసినము. (శ. ర.)

గాజ్ లవాడు. వి. (గాజ్ లు + వాడు) గాజ్ ల
మైదుబలికె. (శ. ర. వా.)

గాజ్ వాటు. అ. క్రి. (గాజ్ + పాటు) కాంతిహీ
న మగు, గాజ్ పడు.

గీ. నెఱయ నర్థిలి నెనయు నీ నెమ్మెగంబు, భున
భుజంగవిషవ్యాప్తి గాజ్ వాటి, రాహుకబలి
తగోహిణీరమణుమాడ్కి, నుండ గనుగొని
యే నెట్టు లుండు గుట్ట. మార్క. ౧. ౨౫౪.

ఉ. కందపు గాజ్ వాఱువు వికారము నొందవు...
దీర్ఘనిద్రల ధరిత్రి శయించినజంతు దేహ
మూ. కాశీ. 3. ౧౦౫.

గీ. గాజ్ వాఱుడు చరణవంక జయుగంబు, మాన్
తలములకంజాయ లడగిపోవు. హరిశ్చ. ౫.
3౯.

గాజ్ (జియ) = గాదియ. వి. (నం. గంజ) కునూల
ము, ధాన్యము మొదలగునవి పోసికొనుటకు ఏర్ప
డించిన బొట్ట. (శ. ర. చి. ని.)

గాటము. విణ. (నం. గాథము. క. గాట.) అధిక

మైనది; పొంద్రము, దట్టును.

గీ. గాట మగుచలిచేళను నీటిలోన, భార్గవుడు
ఘోర మైనతపం బొనర్చె. వరమ. ౧. ౧౧౨.
(అది మత్స్యవర్ణనము.) మ. తళుకుంజాయక డాని
మైపాడలు నిద్దామీసలుక వేయిగో, అలు
గాటంపుగలుర్... దళా. ౧. ౨౧౧.

౧౨. పాటలూరిండ్రి తీవ్రముఖవృక్షముల, గాట
మానడవుల... ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౫౮౬.

నీ. గాటంబుగా నిర్లు గవియుదేవామవాడు క
డు నక్కరించినకడుపువాడు. పరాహ. ౨.
౪౫.

గాటు. వి. (సం. కటుః) గ. కటువు, కారము.

గీ... గాటు, కార మొట్టింజన యనంగఁ గటు
పు వెలయు. ఆం. భా. గ. ౧౦౪.

౨. (తీవ్ర మగు) వాసన.

నీ. బొట్టుక న్దురినీటు పట్టుబల్వలెవాటుదొట్టుగం
ధపుగాటుఁ దొంగరింప. చెన్న. ౪. ౨౬౪.

విణ. గ. కారము కలది.

ఉదా: మిలెనకాయ చాల గాటుగా నున్నది.

౨. తీవ్ర మగువాసన గలది.

ఉదా: పాగాకు గాటుగా నున్నది.

గాడి. విణ. (సం. గాఢమ్) గాటము.

రగడ. గాడిగ వెన్నెల గాయఁగఁ దరువుల, నీడ
లఁ బొడవెన్నెలలు... బిల్వ. ౨. ౨౯. (చ
యోగాంతరము లేదు.)

గాడిద(ద్వ). వి. (సం. గార్దభః. త. కశుదై.) గాలి
గాఁడు, ఖరము.

చ. గాడిదరూపు చాల్చి యుముకల్ దినుచుండఁ
గఁ జూచి యుల్లసం, బాడెదు శక్ర... భార.
కాం. ౪. ౩౯౬.

నీ. బాతైనబారాహజారతేజకిఁ గాక కఱకుల
కల్లంబు గాడ్డ కేల. వే. పం. ౬౪. ఆం. భా. ౨.
౨౬౬.

జ: గాడిదకాళ్లవాడు, గాడిదపులి.

గాడిదకాళ్లవాడు. విణ. (√ గాడిద) మట్టుమోఁ

కాళ్లవాడు, మడికాళ్లవాడు, సంజ్ఞాపు. (శ. ర.)

గాడిదగడవర. వి. ఒకానొకయోషధి, పిండితక
ము ౨.

గీ. పాదలుఁ బిండితకమ్మ గాడిదగడవర, చాగ
రాడి వెలికి యటంచన... ఆం. భా. ౨. ౬౫.

నీ... గాడిదగడవర కన్నె కొమర. హంస. ౪. ౧౦.

గాడిదపులి. వి. (√ గాడిద) దుమ్ములగొండి, కొరన్న
వగండు. (శ. ర.)

గాడి. వి. (హిం. గాడి) బండి; రథము. (ప్ర. మిశ్ర.
వా.) శ. ర. ఈపదము దే. వి. గా 'గాడి' అను
రూపాంతరముతోను 'రథవికేషము' అనునర్థము
తోను గ్రహించి యీ క్రిందిభావమును ప్రమా
ణముగా నిచ్చివాడు.

నీ... చిత్రలలిత, గతి నొప్పుచేనూలుగాడిలు...
భార. ఆది ౮. ౨౨౧. ఒక ప్రాతేత్రతిలోక
గూడ పాత మిట్లే యున్నది. కాని దీనికి మూ
ల మగు సం. భార. ఆది. ౨౪౭. ౪౧. శ్లోకము.
నుబట్టి 'ఏనూలుగాడిదలను' అను భా. ల. వ్యా.
పాతమున, ముద్రితపాతమున యుక్తముగాఁ
గనఁబడుచున్నవి. 'గాడిలు' అను పాతము గ్ర
హించినయెడల రథములు రెండుమార్లు చెప్పఁ
బడుటయు గాడిదలమాట లేకపోవుటయు సం
భవించును.

గాడుపు(ద్వ). వి. వాయువు, గాలి.

నీ. ఏచి యీచెవిగాడు పాచెవి బోవంగ ...
పాండు. ౨. ౨౯.

నీ... చల్లని గాడ్పు... భార. ఆది. ౪. ౨౩. ఆం.
భా. గ. ౫౯.

జ: గాడుపుమాలు, గాడుపుకండ్రి, గాడుపుసం
గడ్డిడు, గాడ్పుతూపు, గాడ్పుదిండి.

గాడుపుచోలు(లి). వి. (గాడుపు + చూలు) గా
హనుమంతుడు.

క... తులువతోలువేలుపులం, గాడుపడఁ దఱిమి
యార్చుచు, గాడుపుమాల్వీడు సాచ్చె గా
టపుఁగినుకక. అచ్చ. రా. సం. ౧౭౧.

గీ...గాడుచూలి యిట్టివమునాడు, శ్రుంకునం
తకు నొదిగి యక్కండ నున్న. అచ్చ. రా.
నుం. ౨.

౨. భీముడు.

ఇట్లే:- గాడుపుకొడుకు, మొ.

క. ... గర్వ మడచి విడిచె గాడుపుకొడు కొ
గీ. రా. నుం. ౩. 33.

గాడుపుతండ్రి. వి. (గాడుపు + తండ్రి) ఆకా
శము.

క. అపు డగ్గినన్నె తొలువేలుపు తన నెమ్మేనిమం
టలు గడిదిగ గాడుపుతండ్రి బొడువ
గోతిపదుపువై నరదంబు నెమ్మిలో బఱపు
టముక. అచ్చ. రా. యు. ౪౯౦.

గాడుపునంగడిడు. వి. (గాడుపు + నంగడిడు)
వాయనఘడు, అగ్ని.

గీ... ఇంద్రజతుండు దీవికరి గాడుపునంగడి
డలర నొక్క, దండ వేలిమి యొనరింప... అ
చ్చ. రా. యు. ౧3౮.

ఇట్లే:- గాడుచుట్టము.

మ. జముడో వేల్పులతేడో నీళ్లదొరయో వా
గంపురాయడో విక్కొమరుండో విసదారి
తాల్పరియో సోకుంబెద్దయో గాడుచుట్ట
మొ... అచ్చ. రా. నుం. ౧౫౧.

గాడుపుతూపు. వి. (గాడు + తూపు) వాయవ్యా
స్త్రము.

చ... గాడుపుతూపు నెప్పడి బఱగించి చేయి
దగ వైచె గడిదిగ రాముడత్తచి. అ
చ్చ. రా. యు. ౨౪౩.

గాడుపుదిండి. వి. (గాడు + తిండి) పవనాశము,
సర్పము, పాము.

(గురుస్తుతి) గీ. ఏదంట యొనగునున్నది దోస
పుడుల్యగాడుపుదిండులకు వాకట్టుమందు.
అచ్చ. రా. బాల. ౧౧.

గాడుపుదిండిమిలి = నాగాస్త్రము.

ఆ. సోలి యపుడె తెలిసి సోకుతో దంతము,
మలికి గాడుపుదిండిమిలి వైస. అచ్చ. రా.
యు. 3౫3.

గాథము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. అవగాథము,
అవగాహనము చేయబడినది. (నవ్యాది) ౨. అవ
గాహనము చేసినది, మునిగినది. ౩. గుత్త మైనది,
బిగు వైనది. (గాఢానిగనము, గాఢాగనము,
మొ.) ౪. దట్ట మైనది. ౫. క్రిక్కిరిసినది. ౬.
మిక్కుట మైనది, అధికము.

గాణ. వి. (సం. గాయన. పా. గా ఆహో. క. గా
ణ.) పాటకాడు; పాటకత్తె.

గీ. గాణ యొదనగయ గాయనాభిస చెల్లు ..
ఆం. భా. ౨. ౨౭2.

ఉ. వీణియ ముట్టి పంచశరవిక్రమము లృపరిం
చుగీతముక, గాణతనంబు మీఁ బలుకంగ
లభాగ్యము నాకుఁ గల్గునే. చంద్ర. ౪. ౧౧౨.

వ... కలమధురకిన్నరీనిక్పాణియులరాణం ద్రా
ణఁ జెఱుమనిన్నాణంపుఁగొల్పు బెయగుల
ను వేల్పుగాణలు పాకులక్షీనారాయణులక
భ్యాణంపుఁబాటలం దీటుకొనుతిన్ననిరవం
బులుక గలసి... మనుచ. ౫. 2౧.

గాణపతము. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ) గణపతికి సం
బంధించినది.

గాణిక్యము. సం. వి. అ. న. గణికలసమూహము,
వేశ్యాసమూహము.

గాణి. వి. (సం. గాయన. క. గాణి) గాయనరాయి,
పాటకత్తె.

వ... మతీయు నిక్కులాచలసంతానంబు సంతాన
కునుమవాసనసమాగత సారంగసంగీతభంగీత
రంగంబు లుపాంగంబులుగాఁ బాడువేల్పు
గాణిలపాణిరితమాణిక్యవిజామధురరాజా
మృతంబుల గరగి... వసు. ౨. ౧౧.

క. విదువ గాణిలకుభా, పాదవ గేయముల పేర భార

తి సతివై, మోదమున ధవళవర్ణ, ప్రాదుర్భావం
బు నెఱపెఁ బలుమఱు నచటన్. పను. గ.
౧౨౬.

గాణు. వి. హాని.

క. రాణించిననీకొగిటఁ బ్రాణేశ్వర నాకు మగు
డఁ బ్రాయము వచ్చెన్, బాణలగువారికూర్చి
కి, గాణు గలుగ నేర దెంతకాలంబునకున్.

ప్రబోధ. ౨. ౩౫. (ప్రయోగాంతరములేదు)

గ. మిథ్యాదృష్టిః:- మహారాజ! ఆహమపి సాం
ప్రతం నవయావనా సంవృత్తా. నఖిలు భావా
నుబంధః ప్రేమా కాలేనాపి విఘటితే... సం.
ప్రబోధ. ౨. ౯౧ పా.

గాణుఁడు. వి. (సం. గాయనః) గాయకుఁడు, పాట
గాఁడు.

(గంధర్వవర్ణనము) కా. పక్షంబుల్ లలిఁ దాల్చు
కీరనిభదీవ్యద్వాణులున్ గాణులున్. హరి.
ఉ. ౭. ౧౨౦.

గాత. వి. (సం. ఘాతః) ౧. దెబ్బ, ప్రేటు, పెట్టు.

ప్రగ్ధర...ఖర్దిక్ జెందాడుమ్రాకుల్ కవుఁగిటికొ
లదుల్ కత్తి నొక్కొక్క గాతన్. మనుచ.
ర.౨. (ఖర్దిక్రిందిశ.ర.పా)

చంచా. కటారికాని గాతచేత...రా.వి.ర.ర.౭.
౨. ద్రోహము.

నీ...ఎచ్చెరాసి గాతలకొటారు. ఆ. మగనికంటి
నెరను వగలాడి. చెన్న. ౨. ౨౪.

గాత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ) గానము చేయు
వాఁడు, పాడెడువాడు.

గాతము. వి. (సం. భాతమ్. క. గాతాము) పల్లము,
గోయ.

నీ. గాతము గవి యన భాతంబు ... ఆం. భా. ౧.
౧౪౬.

మ. సలుగుల్ ముట్టెలఁ దుంగవల్లు పెకలింఁచన్
జెందుగాతల ది, మ్మల గంపింఁగుఁ బడ్డ

యేనుఁగులపైఁ గుప్పించి సింగంపుఁది, ల్కల
...చంద్ర. ౨. ౬౪.

గాతవ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) పాడఁ దగినది.

గాతి¹. వి. (సం. ఘాతః. క. గాతి) దెబ్బ, చుట్ట
గాతిగాను=కొట్టు.

నీ. ... దేవరాడ్డవాడందడి, యాతుపాశిమరుత్తుల
గాతిగొనిన, ధనదుఁ జెందిరి...వరాహ. ౬.
౧౩౦.

గాతి². వి. గ్రాసము.

గీ. చెఱుకులను కెల్లయును జూపి చిన్నవాండ్రఁ,
జంపి తొడవులు గొని వచ్చుసాహసమునఁ,
బావముల కెల్ల నొడికట్టి పాము కెప్పుడు, శ్వే
తుఁ డీసీతి లంఛయ గాతికొను. భల్లా. ౩.
(శ. ర.)

మ. అగసం ద్రంభనమాని గాతి కలు దాయం గాక
యా ర్యాగ్నికే, దెగవాడన్ వసపోనిదుర్య
శపుటర్థిన్ శక్యమా దాటఁగన్. చం. రా.
౬. ౯౦.

శ్లో. అకలశధవలేన్యం దుశ్యమం బాడబాద్యైః
సం. చం. రా. కిష్కిం. ౯౦.

గాతు. వి=ఆ గాదు.

గాతు గావించు=ఆ గాను చేయు, ప్రేల్చు.
(నైనికులు) గీ. లెక్క కమ్మడు గాఁ మాఁగులేక
లాలు... పిరంగు, లొక్క మొగి గాతు గా
వింపకుమ్మ మెఱసె, గుండ్రగుంపులు జడివాన
గురిసినట్లు. ౧౦ గా. ౩. ౬౬.

గాతు గా=తవృకుండ.

ద్వి. తేభాగు నొక్కనిఁ బిలిచి నీ వింక, గాతు
గా నాకొల్పుకాఁడవై వీరిఁ గొట్టి యిందఱఁ
బనిగొనుచు నివోపుటఁ, బెట్టింపు తగుమం చెఁ
బెంపార ననిన. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౬౭౯ పం.

జ: గాతుకలఁగు.

గాతుకలఁగు. ఆ. క్రి. (గాతు + కలఁగు- ఇది
బోరుకలఁగువంటిది) భేదిల్లు, పగులు.

క...కొరి తామ్రస్వజనిక...గద గొని మస్తకము
గాతుకలగగ నశిచెక. జై. భా. 2. 128.

శీ. కాద్రవేయులకన్నులు గాతుకలగ, భీకరజ
యానకము చఱపించుటయును. వరాహ. 10.
120.

శీ. కణతెల్లను గాతుకలగి దిక్కురులకుఁ బొ
టసాటఁ గన్నీటిబొట్లు పడియె. రామా. ౮.
28.

గాతువు. సం. విణ (ఉ) ౧. రోమణుడు, కోపి.

౧. గాతుఁడు. వి. ఉ. పుం. ౧. గంధర్వుడు.

౨. మగకోయిల. 3. గండుడుమైద. (మే. ని.)

౪. ఆన్నము. స్త్రీ. పృథివి, భూమి. (కే. ని.)

గాత్రము. విణ. స్థలము.

గీ. ఒప్పు గాత్రము గమకము హొప్పు నాఁగ,
స్థల మగు...ఆం. భా. 3. ౨౦.

వి. కంఠము; కంఠస్వరము.

శీ. రహి వుట్టజంత్ర గాత్రముల రాలగఁగించు వి
మలగాంధర్వంబు విద్య మామమనచ. ౨. ౪3.

గాత్రము. సం. వి. ఆ. న. ౧. కశేభరము, శరీర

ము. ౨. అంగము, అవయవము. 3. ఏనుఁగుయొ
క్కముండటిపిక్కలు లోనగుచోటు, గజాగ్ర
జంఘాదిదేశము. (మే. ని.)

గాత్రసంకోచి. సం. వి. వ. పుం. - అవయవములను
సంకోచించుచేయునది-నల్లతోండ. (రా. ని)

గాత్రానులేపని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పరిమళము
గలలేపనద్రవ్యము.

గాథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. చరిత్రము. ౨. గానము,
పాట. 3. ప్రాకృతభాష. ౪. (ఛంద) ఒకానొకవృ
త్తము. (మే. ని.)

గాథకుడు. సం. విణ. (ఆ. థికా. ఆ.) గాయకు
డు, పాడెడువాడు.

గాద¹. వి. ౧. కడుము, బొప్పి, గాదము.

ఉ...మేను చెనుగాదలు గట్టగ వ్రేసికొందు

ద, వై చ్చకయున్న వానిఁ గని మే గరు దా
ల్పగ నిట్లు పల్కినక. వాసిన్య. ౨. ౧౯౨.
(‘గ్రాహ’ శ. ర. పా.)

౨. చెనుటకాయలతము. (శ. ర.)

గాద². వి. (సం. గాఢా) పృతాంతము, సమాచా
రము.

గీ...తత్ప్రాణసఖులు, దేవకీదేవి కీమాట దెల్పకు
న్నఁ, గాదముఁ జేరి చెలి యున్నగాద
దెలిపి, ర... విజ. వి. 3. ౬౮. (ప్రయోగాం
తరము కనఁబడలేదు.)

గాద³ = గాదము².

శీ. పైరు మునుఁగ గాద బలిసినచేలలోఁ దెరలక
కలుపులు దీసి తీసి. ఉ. హరిశ్చ. ౪. ౧3.

గాదము¹. వి. గాద, కడుము, ఘాతభవగ్రంథి.

గీ. గాదమనఁగను బొప్పి నాఁ గడుము నాఁగఁ,
దగును ఘాతభవగ్రంథి...ఆం. భా. ౨. ౧3౦.

గాదము². వి. కసపు, గడ్డి.

శీ. గడ్డి గాదము గవతము కసపు కవను, పుల్లు
పూరి యనంగఁ జెల్లును దృఢసంజ్ఞ...ఆం.
భా. ౨. 2౬.

చ. అలఘుబలాఘ్నః డయ్యును దయాళువు గా
వున కాంతచిత్తుడై, నిలిచినతండ్రికాలమున
నెప్పుది గాదములోనినోసకా, యలువలె ను
న్నరాజులు బలారిభయంకర నిన్ను నట్లు
కాఁదలఁచిరి దాడివెట్టి భుజవర్పముఁ జాపు
ము వేయు నేటికి. వరాహ. 3. ౨౪.

గీ...గాదమున మాటుపడి యున్నకాయనోరె.
విక్ర. ౪. ౬౦.

గాదిలి. వి. ౧. కూర్చి, ప్రేమ.

గీ. అలరుఁ జాట్లము కూర్చి గాదిలియనంగ. ఆం.
భా. 3. ౪౬. ఆం. శే. ౬.

౧. చుట్టము. ఆం. భా. ౩. ౪౬

౩. ప్రియుఁడు, భర్త; ప్రియురాలు, భార్య.

ఉ...భర్త భా, గమ్ములకర్త భారతిః గాదిలి ము
వ్యవర్తొల్ల పేరు...హరి. పూ. ౧. ౩.

ఉ...అల్లతో, గమ్ముల నిప్పు లొల్లుహరు
గాదిలి దత్తునిఁ జూచి యిట్లనుకొ. కు.సం.౨.
౧౬౩.

విణ. ప్రేమపాత్రము.

నీ. కాకిరా జనువాని గాదిలికూతులఁ గవలవా
రల నతికాంతిమతుల. భార. సభా. ౧.౧౩౫.
(తల్లి కొడుకును పిల్చుట) ద్వి...యక్షేశసఖుని
సన్నిధిఁ బ్ర,పాదంబు గొనఁగ నాగాదిలి
రావె. బస. పు. ౪. ౪౪౬ పం.

గాదియ(దె)=గాదె.

నీ. ఎదురుమాటిసపండిఁ గదిసి గాదియక్రిందిపం
దికొ క్కని మోరఁ బట్టి కడపు...గీ. అధిప
దేవరంబు గన్నట్టిపట్టి...రా. వి. ౩. ౪౫.
ద్వి. గంభీర మగుకొల్చుగాదెలలోన ... పండి
తా. దీక్షా. ౪౪. పా.

నీ...కుమూలభిధ గాదె యనంగను గరిసె య
నఁగ. ఆం. భా. ౨. ౨౪౦.

గాధము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ) మెరకగా నున్నది,
లోతు లేనిది. (వ్యతి. అగాధము.) వి. అ. న.౧.
లోతు లేనిచోటు, మెట్ట, మెరక. ౨. సానము,
చోటు. ౩. లిప్ప, సంపాదించ నిచ్చ.

గాధి. సం. వి. ఇ, వ్. పుం. విశ్వామిత్రులతండ్రి.
గాధేయుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. గాధిపుత్రుఁడు, వి
శ్వామిత్రుఁడు.

గానము. సం. వి. ఆ. న.౧. పాట. ౨. ధ్వని. (శీ.వి.)
౩. పోవుట. ౪. స్తుతి. (వాచ.)

గాని. సం. విణ. (వ్. నీ. వ్.) ౧. పోవువాఁడు. ౨.
పొగడువాఁడు. ౩. పాడెడువాఁడు, గానము చే
యువాఁడు. (వాచ)

గానిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కంకస్వరము తేటపూచున
ట్టియొకమూలిక, వచ, వస ౧. (వాచ)

గానుఁగ(న్దు)=గానుఁగు. (క. గాన. త. కాణమ్.)
నూనె చెఱువరసము మున్నగునవి తీయుమం త్ర
ము.

నీ. తిలయంత్ర సంజ్ఞయై యలరు గానుఁగ యన...
ఆం. భా. ౨. ౩౦౨.

గానుఁగరోకలి=గానుఁ గాడుట కువయోగించు
రోకలి.

ఉ...తదంగము లొండ్లొకటిం బొరింబొరిం, గది
యఁగ నొక్క నొక్క పెనుగానుఁగరోకట
నిత్తుఖండముల్, చిరుపు తెఱంగునం జిదియఁ
జేయుదు...పరమ. ౧. ౮౯.

గానుఁగపట్టె=గానుఁగ అడుపపుడు గానుఁగవా
రు కూర్చుండువలక.

ఉ. ఈనలివాక్షి దాఁ దిరుపుటెద్దుఁ బ్రతోదము
మోసి రొప్పచుకొ, గానుఁగపట్టెపైఁ దిరుగుఁ
గట్టిడి టిట్టిభ మందరాద్రిమం, భానకమధ్య
మానలిమిధామజల భ్రమిమండలం బధి, పున
ముగా భ్రమించునలసంపద చేరీయఁ బోలవం
డునే. శ్రీ. దా. ౧౦౩.

గానుఁగతోలు=తోటివలె నుండు గానుఁగభాగ
ము.

నీ. బూరుగుపెనుప్రానుపాదపు గానుఁగతోటివల
ము దేహము దాకవంటినోరు. చంద్ర. వి. ౧.
౮౫.

గానుఁగు(న్దు), గానువు=గానుఁగ. వి. నూనె లో
నగువానిని దీనినిడియంత్రము.

క...అతనివంశం బెల్లకొ, గానువునఁ బెట్టి యా
ర్చిన, నీనియుఁ జాల దిది పెద్దయే దత్తునకుకొ.
కు. సం. ౨. ౨౨౯. (చూ. కల్లుగాన్దు.)

గానుఁగు(గ)ది=తిలపూకుకురాలు.

ఉ. మినవిలోచనంబులుకు మీటిస ఖంగనుగుబ్బ
చమ్ములుకొ ...మంద యానముం, గా నొనరిం

చి దీని గణికామణిఁ జేయక నిర్దయాత్ముడై,
గానుఁగదానిఁ జేసినవికారవిధిం దలమొత్తఁ
గాఁదగుకొ. శ్రీదా. ౧౦౪.

గానుఁగు(గ)వాఁడు=తిలఘాతుకుఁడు.

నీ...తిలఘాతుకుం డొప్పుఁ దెలికవాఁడు, గానుఁ
గవాఁడన...అం. భా. ౨. ౨౮౫.

గానుఁగాడు=(నువ్వులు మొదలైనవి) గానుఁగ
లోఁ జెట్టి ఆడు.

(వ్యవ) దినమునకు ఎన్నినువ్వులు గానుఁగాడు
దురు.

సా: గానుఁగుఁటిలో చేయి పెట్టి పెరుమాళ్లకృ
ప యన్నట్లు.

జ: గానుఁగుఁబిండి.

గానుఁగుఁ(న్రు)బిండి. వి.(గానుఁగు+పిండి) తెలి
కపిండి, పిచ్చాకము.

క.దుండిగపాకుం గానుఁగుఁబిండియు శ్లోపకడఁ
బొరఁటి ప్రేమం దినఁగా, రెండయిదుదినముల
కుఁదా, ముండుట లేదనుచుఁ బోవు నుగ్రు
బల్లభ. (చికి. చి. ని.)

నీ...తిలపిష్టమున కగుఁ దెలికపిండి. గీ. గాన్ధుఁబిం
డి యనంగ...సాం. ని. మాన. ౪౭.

గాబు=గాబము. వి. తృణవిశేషము. (శ. ౪)

ఉదా: ఇక్కడ గాబ యెక్కువగా పెరిగినది.

ద్వి. గాబకోరిందలఁ గడు దట్ట మైన. ద్వి. పరమ.
౭. ౪౯౯ పా. ౪ పం.

గాబము=గాబ. (శ. ౪.)

గాబరా. వి. (హిం. గాబరా. బ్రా. మిశ్ర.) భయ
ము, తొందర, కలవరము. (శ. ౪.)

గాబాగూబీ. వి. అదావుడి, గడబడ.

క. నీబానిసతొత్తిదిదయ, చే బాసల నిచ్చి చాలఁ
జేవట్టు మిఁకొక, గాబాగూబీ నేయక, నీబం
తిని గూడు గుడుపు నిత్యము సామి. చంద్ర.
వి. ౩. ౧౪౮.

గాబు. వి. మూతివెడల్పు గలపెద్దపాత్రము, కొ
ప్పెర.

గీ. గాబు కొప్పెర యనఁగను గర్పరమను...అం.

భా. ౨. ౨౪౫.

సా: గాబు వచ్చి కడమంతలోఁ దూటినట్లు.

గామ. వి. పీఠికావిశేషము. (శ. ౪.)

ద్వి. ఓసి యమంగల్య మొదవ నేడ్చెదనొ, యీసం
ధ్యప్రాద్దు మాయంటిముఁదటను, గలగొని చీమల
గామలవలెను, జలఁగుచు ముందట శిశువు లా
డఁగను. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౮౯౪ పం.

గామి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ౧. పోవునది. ౨.
పొందునది.

గామిడి. విణ. (సం. గ్రామణీః) ౧. శ్రేష్ఠుఁడు, ఉ
త్తముఁడు.

మ...ఊరిగా, మిడిబాఁవల్ చను దెంచి రద్దుగద
భూమిభర్తయిల్ చేరఁగొ. పాంచాలీ. ౪.
౩౮.

క. కడకడయొడయనియుంకై, కడియపునున్నెత్తఁ
బండుగామిడి మన్నుం, బడఁతుకకై యిమ్మని
సి, యొడ లూనినవాఁడు నూనె యుక్కు దలి
ర్పకొ. అచ్చ. రా. బాల. ౯౭.

౨. పీనము, బలిసినది.

ఉ. మో మఖిలంబుఁ గన్నుఁగవ ముచ్చట మీఱఁ
గ వత్తు మంతయుకొ, గామిడివన్నుదోయి
కనుఁగొను సమస్తము మిన్ను...బిల్వ. ౩. ౬౮.

౩. గయ్యాళి.

ఉ. ఆమహితాత్ముఁ డొక్కనెలయూరికి మిక్కిలి
తాను గూర్చువాఁడై మనుక నైలంగుచు నొ
కవృథు నేమియు నీయకున్ననో, గామిడి
దానితల్లి విటకంటకి యిల్యెడలింప వంతచే,
భామినియింటిపంప బహుభంగులఁ జింతిం
చుండ నవ్వితొక. విప్ర. ౪. ౪౨.

౪. దుష్టము.

ద్వి. నామిదిగో మైల నఱకడు రో, గామిదిగో
ల్ల యీకాననంబునను, మాకు నీడె యున్న
యీకొమ్మె కాని, చేకొని నఱకంగఁ జెట్టులు
లేవె. బస. పు. 3. ౧౧౨౫ పం.

ఉ. ఏ ముచదాన నేకరణి నే ముచదాన వియోగ
సాగరం, చే మని యీదుదాన గతి యే మని
చల్లెడువారిఁ గాన హా, గామిదిదైవ మీవిత
ముగా మిడిమేలపుఁజేత నిర్దయక, నీమలు
గానినీమలకుఁ జెల్లుడ యేగఁగఁ దెచ్చెన
క్కటా. శకాం. ౨. ౧౩౩.

జ: గామిడికత్తె, గామిడికాడు, గామిడిపంది.

గామిడికత్తె=గామిడి. (గామిడి + కత్తె - స్వార్థ
మున)

(దుష్టరాలు)

ఉ. నీమచాలంకు లెల్ల దమచేతికి వచ్చినదాఁక
నోయి నా, సామి విత్తికర్ణ యన సాగుదు రం
తటిలోన నోయి నీ, గ్రామము నామ మెయ్యసి
యొకా యనఁ జాతురు కూతు రావగఁ,
గామిడికత్తె గారు మిముఁగన్నలఁ గప్పకొ
నంగ నేరుదుక. బహు. ౫. ౧౨౨.

గామిడికాడు, వి. (గామిడి + కాడు) పరాహ
యూధపము, పందికదుపునకు మొనగాఁ దైనపంది.

గీ. పంది నలు గేకల మ్మనఁ బరఁగు ఘృష్టి, తనరు
గామిడికాఁ డనఁ దగ్గజేసుఁ, డు...ఆం. భా.
౨. ౮౨.

గామిడిపంది=గామిడికాడు. (గామిడి + పంది)

నీ. ఘురఘురధ్వనులతోఁ గోఱలకొనఁ జిమ్ముగా
మిడిపండులఁ గని తొలఁగక. మల్లుపు. ౧. ౫౯.

గాము. వి. (సం. గ్రహః) ౧. పికావము.

ఆ... బూచి, గాము సోకునత్తి గాలిదయ్యము
బూత, మనఁ వికాచసంజ్ఞ లలరు వభను ఆం.
భా. ౧. ౬౩.

గీ. నివృత్తి వ్రక్కినరీతిని నిలువ దెవట, గాము సోఁ
కినరీతిని గలవరించు, విత్తిగి తల మిన్ను చడిన
ట్లు విన్నబోవు, భావజానిధాటిఁ గలఁగి రా
ధావఘాటి. రాధికా. ౨. ౧౯.

చ. కలువలగోము జక్కవల గాము వియోగులబా
ము...చంద్రుడు వోఁచెఁ దూర్పునక. ఘ
టికా. ౨. ౧౮౩. (ఇట 'పీడించువాడు' అని
భావము.) భార. సా. ౧. ౧౫౬.

౨. నూర్యాదిగ్రహము.

నీ... నాలు, గవలగనంబున నన్నిగాములును మే
ల్పూడ్కులఁ దనరావ వేడ్కఁ బొదలి, మొద
లివెలంది రామునిఁ గాంచె...ఆచ్చ. రా. బా
ల. ౮౪.

గీ. కాముఁ డనఁగ నెంత గండుఁగోయిల యెంత,
సోముఁ డెంత గాలి నేమ మెంత, భీము రాము
గాముఁ బాముఁ బ్రార్థించిన, భామ వారిగర్వ
భంగ మగును. కవిరా. ౩. ౧౫౩.

గాములమేటి=నూర్యుడు, గ్రహపతి.

ఉ. గాములమేటి లోకములకన్ను తమములమిత్తి
యామిసి, భామ తొలంగుబాస ... భానుఁడు
తూర్పునఁదోఁచె నత్తటిక. కృ. శకుం. ౩. ౫౮.

ఇట్లే: గాములఁటేడు.

ద్వి. కలువలపగవాఁడు గాములఁటేడు. ద్వి. హరి
శ్చ. పూ. ౨౨౦౧ పం.

గాముకము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) సోపునది.

గాముకోసు. వి. ఉపిమట్టుకోట. (చి. ని.)

గాయకము¹. వి. (త. కాయకం = వ్యామోహము)
మాయ, పంచన.

గీ. చాయవాటులు సన్నలు గాయకములు, మె
చ్చులును దచ్చవలు పొరపాచ్చెములును, దగ
పులును వారకాంతావితానములకు, జలజలో
చవలార నైసర్గికములు. కాళ. ర. ౩౦.

విణ. పంచకము.

గీ. ఓసి పాపార్తురాల నీ కేసదారి, గాయకపునుడు

రెల్ల నాకాశవాణి, తెలుగు విని వచ్చి ... సా
రంగ. 3. 20౪.

ద్వి. మృత్యువు గిక్కువు మెనవంగ వెలుచు, నత్తం
తపత్రమయం బగు నిదియు, గాయకంబులు
వల్కఁగా లేము గాని, కాయసిద్ధులు చూపఁ
గలము మే మనిన. ప్రభులిం. ౪. ౧౨౪ పా.

౨౩ పం. (గాయకములు: - కవటవచనములు.)

గాయకము². విణ. ప్రియము, ఎక్కువచెల గలది.

ఉదా: ఈయఁడు మిరెపకాయలు గాయకముగా
నున్నవి.

గాయకుఁడు. విణ. ప్రాధుఁడు.

ఉ. ప్రాయపు గాయకు¹ చెలనెపాన నెగాదిగఁ
జాడ నేర్పు లో, రా యివి దండమిఁదఁ గొ
సరం దొరఁకొంటిరి మంచిసాములే, పో యి
టు లైనచో సరసము ల్లద మా కిపు డందు న
ప్పురిం, గాయజాతూపు లమ్ముదురు కందువమా
టలఁ బుష్పలావికల్. విజ. వి. ౧. ౧౪.

ఉ. గాయకుఁ డొక్క గాయకశిష్యామణి యాయె
డఁ దద్గురు² విషణ్ణాయతవృత్తి వర్తిలుప్రి
యవ్రతసూనునిఁ గాంచి వైశ్యరా, ధేను సు
ధీజనావలివిధేయ భవత్సుకుఁ డిచ్చినట్టికొ,
శేయముఁ గంటె దానసుగళేశఖరుఁ డందుఁ బ
దంబు వాడినక. బహు. ౫. ౧౫౪.

గాయకుఁడు. సం. విణ. (అ. యికా. అ) ౧. పాట
పాడువాడు. ౨. నర్తకుఁడు, నటుఁడు.

గాయత్. సం. శత్రు. గానము చేయుచున్న.

గాయత్రి. సం. వి. ఈ. క్రీ. ౧. ద్విజాలు సంఘో
పాసనయందు జపింపుమంత్రి విశేషము; దేవతా
విశేషము. ౨. ఆఱుఆక్షరములఛందస్సు. 3. ఖది
రము, చంద్రకీ.

గాయనము. సం. వి. అ. న. పాడుట; పాట.

గాయనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) పాట పాడు
వాడు.

గాయమానము. వి. శస్త్రవిద్యాభేదము, ఒకవిధ
మగుసాదన.

వ...లోలితరీయు వెలిలితరీయు సర్పాంకుశం
బును మొదలుగాఁ గలపదిరెండు గాయమానం
బులును... ప్రబంధ. 2౮.

సీ... సాదకాఁ డనఁగను శస్త్రదక్షుఁ. గీ. డలరుఁ
దద్విద్య సాచన యనఁగ నెగడు, నటుకు పరు
వడి గాయమానంబు విసరు, మొన లనంగను ద¹
ద్వేదములు చెలంగు. ఆం. భా. ౨. ౨౦౫.

గాయము. వి. (క. గాయ. త. కాయం) కత్తి లో
నగువానితాఁకునఁ గల్గుదెబ్బ, క్షుతి, నటుకు.

కా... అతఁడు² రాకాసి మేల్బొంతిపైఁ, దేజారం
తెడిదంపునారసము రెంతేని న్వడి నైవి
మే, న్నాజంబూసకు నందు లేక కడియం గా
యంబులం జేసినక. ఆచ్య. రా. యు. ౫౦౩.

క. ఇవి పందికొమ్మ గాయము, లివి సింగపుఁగోత
డీర లివి యేనుఁగుసో, ట్లివి పులిగోరులచెనకు
లు, నుపుగింజకుఁ జో టిడమ తనువు గనుము
నృపా. రా. వి. 3. ౪౮.

గాయము చేయు = గాయము కలదిగాఁ జేయు.

వ... కయ్యంబునఁ బాఱఁ బాఱఁ గాయంబు గా
యంబునేసి ... ఆము. ౬. ౮౬. (వ్రాత్రప్రతి.)

గాయము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పాడుట. ౨. పాట.

గార¹. వి. (సం. ఖరః. క. గార. త. కారై.) ౧.
గోడ లోనగువానిపూత్రకై ఇసుకఁ జేర్చి దంచి
నసున్నము.

సీ. కంకర బెండడి గార సోద యనంగ లేచవిశే
షమై లోఁపఁ దగును. ఆం. భా. ౨. ౧౭.

సీ. చికిరిపాఁగంపుటిట్టికలగోడలు నెట్టి వజ్రంపు
గారలపను లొనర్చి. ఉ. రా. ౨. ౨౯౨.
పాండు. ౫. ౨౯౪.

౨. దాఁగు, మఱక.

ఉదా: తాంబూలపుగార.

3. చట్టు.

ఉదా: కంటికి నల్లమందుగార వేసివారు.

ర. రత్నవోపవిశేషము.

క. ఈరత్నమునకుఁ బ్రుష్టియు, గారయుఁ గర్క-
శము ననఁగఁ గనరులు మూఁ డే, పారు నవి
యెల్లఁ దెలియక, వారక ధరియింప జగతి వల
దెవ్వరికొక. రత్న. ౨౫.

జ: గారకాడు.

గార³. వి. గ. ఇంగుది, ఒకానొకచెట్టు. (దీనికి సా-
లగ్రామనిఘంటువులో 'జలజంతువివాళిక' మనున
రద్రాయపదము కలదు. సాల. ని. ౬౮౦ పా)

గీ. గాలములు నైచువారవి కా వటండు, బెనువల
ల వేయువారవి పసికెరా వటంచు వడి గార
చెక్కకై యఱచువారు, నై నయసురుల కని
యె మత్స్యంపుమూర్తి. దశా. గ. ౨౭౯.

నీ... గార యనంగ నలరు నింగు. గీ. దియు... ఆం.

భా. ౨. ౪౭.

౨. గారచెక్కతో తీసినగంధము. (ఇది త్రా గిన
చేఁచులు మత్తెక్కి పడిపోవును. ప్రా.)

గీ. గారఁ ద్రావినమీనుసంగతి మహాజ, వేదన నతం
డు పారలఁ దన్వీయు నెఱింగి, తనవలకుఁ జే
రఁబో బోడిదాన రనుచు, డెండమునఁ జాల
సంతస ముండె నంత. వైజ. ౨. ౧౪౦.

ఆ. వలలు దారు నింక వచ్చి జాలివేట, కాలు
నేలుగలఁచి గారవెట్టి, మిడిసిపోవనీక మె
డఁ బట్టుకొనియెద, రప్య డెందుఁ జొత్తు నన
ఘచరిత. భాగ. ౮. ౬౯౬. ద్వి. తి. సా. ౪౨
పా. ౧౧ పం. దశా. గ. ౧౫౪.

గారపిండి = గారకాయలపిండి.

ద్వి. మొనసి తిలోదకములు వోసి వగలు, పెనఁ
గొన మఱి గారపిండి చేఁబుణ్ణ, ధను లగ్ధిఁ బిం
డప్ర దానము శ్రేయి. రం. రా. ఆయా. ౧౩౮
పా. ౨౯ పం.

గారకాయ = ఇంగుదీఫలము; గారకాయలో మం
దుకూరి చేసిన ఒకానొక బాణసంపు. (వా)

గారనూనె = ఇంగుదీతైలము, గారకాయలనుండి
తీయునూనె.

గార³. వి. ఒక జాతి చేఁచు. (ప్రా)

గారకాడు. వి. (గార¹ + కాడు) నూసరిగచ్చు
పని చేయువాడు.

నీ... మీటు నూసరి యన గారకాడు ... ఆం.

భా. ౨. ౨౮౨.

గారడము. వి. (సం. గారుడమ్. క. గారడ. త. కా
రడం) గ. విషమం త్రము. (శ. ర.) ౨. మాయ.

గీ. గారడపురక్కనుని నెంచుఁ గానకుండి, రి...
ఆచ్చ. రా. యు. ౩౨౭.

క. తలఁపున నిది గారడ మని, తలఁచకు మాసింగఁ
డల్లతరిగొండదరికొ, దల మోచి తెచ్చినవి
యివి, తల నంచుము పసిడితాయెతల నంచి
నృపా. శుక. గ. ౧౫.

జ: గారడి, గారడీ, గారడీడు.

గారడి. వి. (గారడము + ఇ) పాములు పట్టువాడు,
గారడీడు.

గీ. వ్యాకసంగ్రాహివామమై వజ్రులు గార, డీఁ డ
నంగను బాములవాఁ డనంగ, గారడి యనంగ
... ఆం. భా. గ. ౧౪౮.

గారడీ = గారడము. వి. (✓ గారడము. క. గారడి)

ఇంద్రజాలము; మాయ. (ప్రా, వా)

గారడీడు. వి. (గారడి + ఈడు = స్వాధ్యమున) గ.
గారుడమం త్రము తెరిసినవాడు, పాములవా
డు.

ఆ. ఆను వెఱింగి భూపుఁ డనుపాముఁ బట్టియా,
డించు మంత్రి గారడీనికరణి. ద్వా. గ.
౧౯౪.

గీ. వ్యాకసంగ్రాహివామమై వజ్రులు గార, డీఁ డ
నంగను బాములవాఁ డనంగ, గారడి యనంగ
... ఆం. భా. గ. ౧౪౮.

౨. (గారడీ + ఈడు) వింద్రజాలికుడు.

గీ. వింద్రజాలికసంజ్ఞయై యలరుచుండు, గారడీఁ
డన... ఆం. భా. ౨. ౨౨౭.

గారము. వి=గారవము.

(అపేక్ష; వలపు.)

సీ. కందుకక్రిడపై గారంబు పదరించువాస్తాబ్బము
లఁ బూనె నక్షమాల. పార. ర. ౧౧.

(అకాశవాణిమాట) ద్వి. సత్యు నీయింటికి సారం
గధరుఁడు, ఒకపావురమువెంట నుడికి రా లే
దె, రాఁగానె నీవు గారముచేయ లేదె, బా
గుగా నీకాళ్లఁ బడి మ్రొక్క లేదె. ద్వి. శ. పా.
3. ౧౦౪ పా. ౧౨ వం.

(మెత్తి.)

గీ. పాం దొరిమె పాత్తు గారము పాండిక యనఁ,
బరఁగుచుండును మిత్ర భావంబు... ఆం. భా.
౨. ౧౮౬

విగ. అధికము.

క. నూరెల ముడికాముదిసిం, గారము గార ముయి
పాముకన్వరె మెఱుఁగుల్, వాఱుచెలువారు
నొకతెలి, పారువ మిట వ్రాలె వెఱుగువడి పడిఁ
జాడక. సారంగ. ౨. ౨౧౭.

గారవము=గారము, గారాబము, గారాము. వి.

(సం. గౌరవమ్. ప్రా. గారవం.) ౧. గౌరవము,
అదరము.

ఆ. మత్స్యవిషయరాజ్యసుహిమకు యువ్వుఁడు,
గాఁ దలంచెనేని గారవమున, నట్లు చేసి భక్తి
ననుచరింతు నమాత్య, సుతసుహృద్భూర్వ
యతము గాఁగ. భార. విరా. ౧. ౧౮౮.

౨. గొప్పతనము.

సీ. నిండుఁగొల్పునను గూర్పుండి ధర్మ జాతోడఁ
గార్యంబు దెలిపెడిగారవంబు. దశా. ౧. ౯౪.

3. ప్రేమ, అనురాగము; వాత్సల్యము.

క. ఈరాజు రాజముభియను, గారవమునఁ గల
నీ మెలసి కందర్పసుఖ, శ్రీరతులై విహరించె

ద, రీతిని మనము నునికీ యెంతయు నొప్పక.

విక్ర. 2. ౮౫.

క. ఆరాజునియు దానికిఁ, గారణ ముమ్మరియు కాఁ
బ్రకాశజ్ఞానో, దారమతి నెఱిగి కన్నియ,
గారవమునఁ గొని పులస్త్యకడకుం జనియెక.
నిరవ. ౨. ౨౭.

ర. ముద్దు, లాలనము.

గీ. చెంచుఁజనురామఁ బోలుచేత రెల్ల, వభిన
యింతురు పద్మకాంతరములఁ, దండు రెం
దేని చనునపుత్రులు రెదుర, గారవము నేయము
నికన్యకాజనంబు. పార. ౫. 32.

౫. రీతి, విధము.

సీ. శిలిపోలిక ముక్తుచెల్లునను దిలీపుకరణి ను
హోత్తుని గారవమున. విక్ర. ౨. ౬౯.

జ: గారవించు, గారవిల్లు

గారవించు. సు. క్రి. (✓ గారవము) గారవము
చేయు.

(ఆదరించు.)

గీ. నాకుఁ బ్రాణంబుప్రాణ మై నన్నుఁ దన్న, కాఁగ
భావించి యాదేవి గారవించు. భార. విరా.
౧. 3౧౬.

చ. అనవుడు నక్క రాఁ బనిచి యప్పలి గాఁగి
టఁ జేర్చి బాష్పముల్, గనుఁగవఁ గ్రమ్మ నుక
బలుకులం దగఁ బెద్దయు గారవించినక. భా.
ర. కాం. 3. 2౪.

(గౌరవముచేయు.)

కా...న న్ననము శ్రీనాథాఖ్యునిం దిల్పిన, త్కా
రం బొప్పగ గారవించి పలికెక గంధీరవా
కృద్ధిమక. నైష. ౧. ౧౨.

(లాలనచేయు)

సీ. తనముంజాలాలపతరిఁ గూడి భాషించుకీరం
బు నొక కేల గారవించి. విక్ర. ౨. ౨౭.

సీ...కార్తికేయుని కూలి గారవించి, ముద్దాడు
నెడ... శ. హరి. ౫. ౬.

గారవిల్లు(లు). అ. క్రి. (✓ గారవము) గారవ
ము నొందు.

(లాలవమును పొందు)

(బ్రభువాహనునిశైవ్యవర్ణన.) సీ. తనవంశకర్తను
త్వలబాంధవునిఁ బోలుఁ గరము లర్పిలిఁ జాఁ
చి గారవిలుట. విజ. వి. ౨. ౪౦.

(అనురాగమునొందు, వలపుఁజెందు.)

క. చెలువా పదివే లైనను, విలువా నినుఁ జూచి
గారవిలువారలకుఁ. చంద్ర. ౪. ౧౧౪.

(గౌరవము నొందు)

ఉ. ...తమ్ములు గల్గి గారవిలుధన్యులసంపద శీటి
లెక్క...ల. వి. ౩. ౫౫.

గారాబము. వి=గారవము.

(వాత్సల్యము.)

(లేపతి)అ.వీటఁ బెంచుదానిఁ బూటఁ బెంచెన
టంచు, జనులు పల్కు పలుకు సత్యముగను, గ
న్నతల్లి మిగుల గారాబమునఁ బెంచఁ, బెరిఁగఁ
జైత్రలతికపెంపు మీఱ. దశా. ౮. ౮౦.

(గొప్పతనము)

క. వారలలోఁ గౌసల్యా, నారీమణి యభిలషావ
నశ్రీమద్గ, రాధూధలక్షణంబుల, గారాబముఁ
జెంద విఘఁడు గడు రంజిల్లక. రామా. ౩.
౮౧.

విణ. ప్రేమాస్పద మైనది, ప్రియము.

సీ. రాజశేఖరునిగారాబంపుఁబూఁదోట విపు
లామహాదేవివెల్ల చేల...గీ... అంబురాశి. చి
త్రభా. ౫. ౫.

గారాబు. విణ. ప్రియము.

గీ. సోమముటుని గారాబుతోటి యైన, దక్షవా
టికఁ బ్రతిమహోత్సవమునందు. భీమ. ౩.
౬౨.

సీ. కమలాపు సారథి గారాబుఁడమ్మందు ...పారి.
౨. ౭౧. అచ్చ. రా. యు. ౪౭౧.

గారాము. వి=గారవము.

(గొప్పతనము)

సీ. మారేడువండులగారాము పెఱచునీయెలద
న్నఁగవ వేడుకలఁ బోవచ్చు. భార. అను. ౧.
౫౦.

కా. ఈరూపే కలలోకలం గలనె నన్నేయాపు
నం జేరు నా, కీరూ పితటివేటిరూపసికిఁ
దా నిల్లాలుగా నోమున, గారా మేలితాంగి
కిం గలుగు...ఉ. హరి. ౫. ౧౫౫.

(అడరము.)

క. ఆరాజ సేయునెయ్యము, గారామును జెప్పె
దీపు గడుఁ దీపులుగా. భార. ఉద్యో. ౧.
౩౪౦.

(మరియద, గౌరవము.)

అ.విగతనాథ లేనమగువలగారాము, పెడక యుం
డునట్లు నడపికొనుచు. భార. మా. ౧౭౫.

(కామోద్రేకము)

కా. ఆరామామణిహిఁదిప్రేమమున నిట్లారామ
సీమాసగో, వారంబు ల్లిలకించి యందు నతి
దుర్వారంబులై మీఱుప్పు, గారావంబులచే
ననంగుడబ వొంగారం గురంగాక్షిశృంగ, గా
రాగారముఁ జేరి తాల్చి నిలువంగ రాక
గారామునక. పను. ౩. ౮౩. (చూ. ౮౪.)

విణ. అనుగు, ప్రియ మైనది.

సీ...భూరిత్రవముఁడు నీదు, గారాపుఁబట్టి...
భార. స్త్రీ. ౨. ౧౭౭.

కా... మారయపుఁ బుణ్యాచార భీమాంబకు, గా
రా మైతనూజ నన్ననఘ శ్రీనాథాఖ్య
నిం బిల్చి...నైష. ౧. ౧౨. నీలా. ౧. ౧౨.

(గౌరవపాత్రము)

క. దేవకియును రోహిణియును, లేపతియును య
క్షిణియును ప్రియము లెవఁగ సంభావన
లావర్ప గారామై వెలసె బలిండుపాత్ర
యదుతతి కల్లక. హరి. ఉ. ౮. ౨౮౮.

గారిత్తము. సం. వి. అ. న. అన్నము. (కల్ప)

గారు. వి. బా. ఇతితమగా స్త్రీసమము లగునేక
పదనాంతదేశ్యకబ్బములకుఁ గొన్నింటికి చివరఁ
జేర్చబడి పూజ్యతను దెలుపును.

ఉ...కూరిమియల్లు నంపునో, నెట్టిరిమన మాత్త
నుదయించెనో మామన నత్త గాకిక. నైష.
2. క.

గీ. కదిసి నిలుచున్న సామిత్రివిదె గాకి, జలుగు
నవ్వులు మరతావియకతా, నవగిపెనగఁ
ద్రులోక మోహనవిలాస, ధామండై మించె నీ
తాభిరామఁ డపుడు. ఉ. రా. 1. ౧౧౯.

ద్వి...మనదయ్య గారు...పండితా. దీక్ష. 100 పా.
ఉదా: నాయుడు గారు, సోమయాజులు గారు.
ఉ. నన్నయభట్టు గారు యజనం బొనరించినచో
ట జన్మించె, ట్టున్నది... (చాటుపు)

గారుడము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) ౧. గరుడాకా
రము గలది. (వ్యూహము, మొ.) ౨. గరుడసంబం
ధ మైనది, గరుడుడు దేవత గాఁ గలది. (అస్త్ర
మంత్రాది) వి. అ. పుం. న. ౧. గరుడపచ్చ. ౨.
విషమంత్రము. 3. గరుడాస్త్రము. 'ర. గరుడ
వ్యూహము. ౪. బంగారు. న. గరుడపురాణము.
గారుడికుడు. సం. వి. అ. పుం. విషమంత్రము, గు
హములవాడు.

గారుత్త లేము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) ౧. గరుడా
కారము గలది. (వ్యూహము, మొ.) ౨. గరుడు డధి
దేవత గాఁ గలది. (అస్త్రము, మొ.) వి. అ. న. గ
రుడపచ్చ.

గారె. వి. భక్తుని శేషము, మిగులపచ్చ దుబ్బి చేసె
డివడ.

నీ. గారెలు బూరెలు చారులు మోయుఁగల్గు
మాంసముల్ ఘ్రముమనుచు. ఉ. రా. 1. ౧౨౨.
మ. కుమారుల్ గారెలు బెల్లమండగలు... రా
మా. ౨. ౧౧౪.

సా: కడుపు నిండినవానికి గారెలు చేడు.

గార్వ్యుడు. సం. విణ. (అ. గీ. అ) గర్భసంకమన
పుట్టినవాడు.

గార్దభము. సం. వి. అ. పుం. గర్దభము, గాడిద.

గార్వ్యము. సం. వి. అ. న. పేరాస, తృష్ణ.

గార్భము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గృహసంబంధ
మైనది. వి. అ. న. బాణము.

గార్భము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గృహసంబంధ
మైనది.

గార్భిణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గర్భిణికి సం
బంధించినది. వి. అ. న. ౧. గర్భిణీసమూహము.
౨. సీమంతోన్నయనము, గర్భిణీసంస్కారవిశేష
ము. (శ్రీ. ని.)

గార్హవతము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గృహవతి
సంబంధ మైనది. వి. అ. న. గార్హస్థ్యము, గృ
హస్థధర్మము.

గార్హవత్యము. సం. వి. అ. పుం-గృహవతితో
నిత్యము కూడి యుండునది- అగ్నిహోత్ర భేద
ము, శ్రాతాస్మలోహోతి. (గార్హవత్యము, ఆ
హవనీయము, దక్షిణాగ్ని అని శ్రాతాస్మలు మూఁ
డు.) న. గృహవతిత్యము, గార్హస్థ్యము.

గార్హము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గృహసంబంధ
మైనది.

గార్హస్థ్యము. సం. వి. అ. న. ౧. గృహస్థాశ్రమము.
౨. గృహస్థుఁడు వ్రతించినను ననుష్ఠింపవలసినవం
చయజ్ఞములు, మొ.

గాలగాడు. వి. (గాలము + కాడు.) గాలము చే
సి చేతులు వట్టువాడు.

నీ...పాపనిర్మలమై మతి యోగ మాచరింపఁగ
యోగ్యుఁ డగు నరుండు. గీ. మనసు వట్టుట ము
ఖ్యపుటనపు దాని, కామిషము గాలగాని ౩
ట్టుట... భార. ఆను. ౪. ౨౪౬.

గాలనము. సం. వి. ఆ. న. గ. వడఁబోయుట. ౨.

ద్రవింపఁజేయుట, కరఁగించుట. ౩. కావము, తిట్టు.

గాలపుఁజోవ్వ. వి. (గాలము + మవ్వ) చేఁచలనుబట్టుట కుపయోగించునన్ననిపాడుగై నరెవ్వు. (బ్రా)

గాలము = గాలము. వి. (సం. గాలమ్, క. తు. గాళ.) గ. చేఁచలను బట్టుటకు ఉక్కుకమ్మితో వంకరగాఁ జేసినసాధనము, బడిశము. (దీని భేదములు: - ఉంటగాలము, గోరుగాలము, మొ.)

నీ...బడిశమెనఁగు, గాల మంచవఁగను. ఆం. భా. గ. ౧౫౯.

ఆ. నీళ్లలోనిచేఁచ నెఱి మాంసమాళకు, గాలమందుఁ జిక్కి కూలు నట్టి, యాళ పుట్టి మనుజుఁ డాఁతఁ జెడిపోవు...వేమన. గ. ౫౫.

చ. కలువలవిందు జక్కవలగాలము తమ్ములకెల్లవైరి చుక్కలచెలికాఁడు...భా. రా.యు. ౨౬౪౭. (ఇట 'బాధకుఁడు' అని భావము.)

గీ. అనిమిఘలగుండెలో గాలము...ఉ. రా. గ. ౧౪౯.

౨. నూతిలోనిచేద మున్నగునవి తీయుట కుపయోగించుసాధనము. (వా)

జ: గాలగాఁడు, గాలపుఁజవ్వ.

గాలము. సం. వి. ఆ. పుం. గ.గళనము. ౨. మదనము, 'ఉమైత్తఱి. న. గ. ఉమైత్తకాయ. ౨. బడిశము, గాలము. (కే. ని.)

గాలవము. సం. వి. ఆ. పుం. లాద్దుగు, లోఁద్రము.

గాలాము = గాలము.

నీ. వాలారుగోరు మేల్ గాలాముచేన నేజేజే హిరణ్యానుశికుమునకు ... గీ. ఆనృపార్య కువర్యుండు...పాండు. ౨. ౧౩౭.

క. చాలఁ గుఱంగటిమడుగుల, గాలాపున్నేటలడఁగా దొరకినబల్లిలు చవిఁ జేర్చెనపు

డా, సారెంబున డిగినబక్కబంబ్రైతులనుకొ. కువల. ౨. ౧౦౯.

గాలి. వి. (క. గాలి. త. కార్. తు. ఘాళి) గ. వాయువు.

నీ. కమ్మనిచల్లనిగాలి మెల్లన వీచె హోమానలంబు నెన్నొంది వెలిఁగె. భాగ. ౧౦ పూ. ౧౦౫. ఆం. భా. ౩. ౫౩.

౨. మృగాదివేద్యగంధము, వసి.

నీ. ఇని గాలిగనిన మూకవరాహదశకేంద్రు నైన జుట్టెంటిలో నాఁగఁ జాలు. మనుచ. ర. ౩౧.

(నూకరము) నీ. ఎగుచుకూఁతలు ముట్టె యెత్తి దిట్టాలించి గమికఁ గన్నా కయి గాలి యరయు. మనుచ. ర. ౪౨.

౩-వాయురూపమున నుండునది-పిశాచము.

క. అన విన వదరకునే యీ, తని శేమియు లేదటంచు దానిపిఱుందక, జని వీరుఁ డతనియా కృతిఁ, గని త్రోవం గాలి సోఁకఁ గావరె ననుకొ. కుక. ౨. ౫౩౯.

నీ. పవనపిశాచము ల్పరఁగు గాలి యనంగ...ఆం. భా. ౩. ౫౩.

ర. పసువులకు తగి రెడివ్యాధివిశేషము. (దీని భేదములు: - కాలుగాలి, నాలుక గాలి.)

కాలుగాలి = పసువులకు గొరిజలయందుపుండున రెడివ్యాధి, గాలికుంటు. (వా)

నాలుక గాలి = పసువులకు నాలుకయందు పుండున రెడివ్యాధి. (దీనినే 'సోటి గాలి' యందురు.)

క. తెలంబు కోర్దవాన్నము, హలిమితో నేడు మార్లు మంత్రించియు గో, జాలంబులకును బెట్టిన, నాలుక గాళ్లంటవంద్రు. ... పసువైద్య శాస్త్రము. ౨౯.

గాలి తేరక్కుమన్నఁడు = (మలయవాముపు రథముగాఁ గలచ్రభువు) మన్నఁడు. ఆం. భా. గ. ౪౫.

గాలిపాట=నేర్చుకొనకుండ వినికలన వచ్చిన గానము. (వా)

గాలిబ్రతుకు, గాలిజీవనము=స్థిర మైనజీవనో పాయము లేనిబ్రతుకు. (బ్ర)

గాలికవణంబుమేపుడు=చవనాళనము, పాము. ఆ చ్చ. రా. యు. ౨౯౩.

జ: గాలిబుచ్చు, గాలిబోవు, గాలికుంటు, గాలికోమ్ము, గాలిగంగలు, గాలిగాడు, గాలిగుడి, గాలిగూడు, గాలిగొను, గాలిగోపురము, గాలిగ్రుడ్డు, గాలిచీర, గాలిచూలు, గాలిదిండి, గాలిద్రిమ్మరి, గాలినెచ్చెలి, గాలిపంట, గాలిపటము, గాలిపడగ, గాలిపికావము, గాలిపిళ్ల, గాలిమాట, గాలిమెకము, గాలిమేతరి, గాలివాన, గాలివేత.

గాలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. నింద. (వై. ని.) ౨. కావము, తిట్టు. (విల్వము, ఆ. ని.)

గాలింమే. స. క్రి. గ. నీళ్లలో పోసి బియ్యములో నగువానిని రాళ్లు రాకుండ పైకి తీయు. (బ్ర) ౨. శోధించు, వెదకు.

నీ...కొటగవకు, లారసి బలితంపుడేమలు గాలించి...ఆచ్చ. రా. నుం. ౮.

మ...వీక నొక్కట లంకాదినకాటకొటి నుదధింగాలించి కారిం చెవక. భా.రా.నుం.౧౨౭.

గీ. మేక మెడచన్నలకు బాలు మేడిపూలు, లేవు త్రిభువనములను గాలించి చూడ. వేణు. ౮౫.

జ: గాలింపు.

గాలింపు. వి.(√గాలింమే) శోధనము,వడఁబోత.

నీ...నడిగట్టు గాలింపు కడుగు డేరు. గీ. పలుచనగ శోధనాభిధ వరంగుమండు. ఆం. భా. ౨. ౨౫౨.

గాలిబుచ్చు. ఆ. క్రి. (√గాలిబోవు) గాలిబోవఁజేయు.

(వ్యర్థముచేయు.)

కా. వాలుం గేలున నంటఁ బట్టుకొని జీవం బింత నిస్సార మే,యేలా సాహస మింత క్రూరమతి వై యెకాంత మిక్కానలో, గాలింబుచ్చెదు పారువం బిది వినం గానం గడుక దోస మీ, బేలంకెయికతంబు చెప్ప నిను సంప్రీతాత్తునిం జేయుదుక. దశకు. ౬. ౬.

గాలిబోవు. ఆ. క్రి. (√గాలి) గ. గాలికి కొట్టుకొనిపోవు; నశించు.

గీ. గాలిబోయెడువరుగాకుగతి గరంబు, రూలిపోయెడునెచ్చెనితోడఁ జనుచు, విప్రవర్యుండు కన్నులవిందు గాంగ, వీక్షణముచేసెరుక్తి జీవిభుపురమ్ము. కుచేల. ౨. ౭.

(చంద్రోపాలంధనము.) సీ. ఎవ్వడు జంకించు హృజ్జాతకింజనిఁ గావరంబునఁ దన్ను గాలిబోవ. వరాహ. ర. ౨౧.

౨. వ్యర్థమగు.

ఉ...వాఁడాయతకత్తి నన్ను నిట నంకిలివెట్టిన నల్లరామభూ, నాయకువాఙ్మైకొనిననాప ని చెల్లక గాలిబోవడే. భా. రా. నుం. ౭౧.

గాలికుంటు. వి. (గాలి+కుంటు) పశువులకు గొరిజలయందు పుండుప డెడువ్యాధి. (క. ర.)

(వ్యవ) వారిగే దకు గాలికుంటు తగిలినది.

గాలికొమ్ము. వి. (గాలి + కొమ్ము) వాద్య భేదము.

నీ. గాలికొమ్ములు డోళ్లు కైముళ్లు రంజలు ... మొ. రా. యు. ౩. ౨౬.

గాలిగంగలు. మి. వి. బ. (√గాలి) పికాచరూపము గలక్షుద్రస్త్రీజీవతలు.

క. ఆతఁజిఁ దన్నగరిపతి, జాతర సాటించె బకు విసర మనితరసా, ధ్యాతతవాతామయని, స్థాతావతిఁ దూల గాలిగంగల కెల్లక. పాండు. ౩. ౭౩.

గాలిగాడు. వి. (గాలి+కాడు)- గాలివలె అంత
టను దిరుగునది - గాడిద.

చ. ...అనభుతః, గృష్ణజన్మమున నానసుదేవుడు
మీడఁబెత్తుగాఁ, గనుగొని గాలిగానికడకా
శ్లకు మ్రొక్కఁడె నాడు భాస్కరా. భా.
శ. 3౮.

సీ... శేవుగజ్జము గాలిగాడు, గాడిద యనఁగను
ఖరము రాగిలుచుండు... వేంక. ౯౮.

గాలిగుడి. వి. (గాలి + గుడి) నూర్యచంద్రులకుఁ
జాట్టు సేర్పఁడెడుమండలము, పరివేషము. (శ.ర)

గాలిగూఁడు. వి. (గాలి+గూడు) గాలికి అటు
టకై గూఁడువలె ఏర్పడిన చలనము. (వా)

గాలిగొను. అ. క్రి. (గాలి+గొను) గాలిచేతడి
యాటు.

వ... తి త్రొలిచి గాలిగొన వైచినకుక్కలమం
బుఁ గనుగొని... భార. కాం. 3. ౨౮౫.

గాలిగోపురము. వి. వి. (గాలి+గోపురము) మి
క్కిలి యెత్తుగా నుండుదేవాలయపుగోపురము.

గాలిగ్రుడ్డు. విణ. (గాలి+గ్రుడ్డు) గ. అవివేకి, తె
లివిమాలినవాడు. (ప్రా.) ౨. ౩౬౬. అప్ర. (శ.ర.)
వి. గ. గ్రుడ్డువలె ఎండమావులలో గానఁబడుధూ
మవికారము. ౨. హనుమంతుడు. (చి. ని.)

గాలిచీర. వి. (గాలి+చీర) గ. తెరచాచ.

సీ. ఆఖలభూతదయాపరాయణత్వము లిపికాడు
వైరాగ్యంబు గాలిచీర. గీ... మురారిచరణ
రాజీవభక్తి, గౌరవం బనుపేరొడ... వరాహ.
౫. ౭౬.

౨. గాలి చొరకుండునట్లు కన్నమునకు కప్పెడు
చీర, చొరసాధనవిశేషము.

మత్త. గాలిచీరయు నొల్కిబూడిద గ్రద్దగోరు
ను గొంఱియుక, గోలయుక వెలుఁగార్య
పువ్వులకొలిచి ముండులబంతియుక, మైలమం
దులకొయ్యగకైర మాటుఁగన్నపుఁగతియున్,

నీలిదిండును వల్లభాతము నేర్పు తోడుగ
మచ్చుటక. ద్వా. గం. గం౮.

గాలిచోలు(లి). వి. (గాలి+చాలు) గ. అగ్ని.

౨. భీముడు.

గీ. తుంగమడుపున నాడుమాతంగవిభుని, భంగి భ
వదీయపైన్యంబు బడలువడఁగ, లీల నిస్సంభ్ర
ముం డయి కేలి సలిపె, గాలిచూలపు గగనవ
రాలి వొగడ. భార. భీష్మ. ౨. ౨౨౨.

౩. హనుమంతుడు.

ఇట్లే:- గాలివట్టి.

సీ... కడిఁదిపులుఁగు, నకుఁ దగినట్టిచందము దీర్చి
యరుగుమఁ బంపచేయన గాలివట్టిఁ గాంచి.
యయా. 3. ౨౧.

గాలితము. సం. విణ. (అ.౩.అ) గ. వడఁబోయఁబడి
నది; వస్త్రాదులలో పోసి మెత్తనిది క్రిందికి దిగునట్లు
చేయఁబడినది. (పిండి, మొ-డిచా: వస్త్రగాలిత
ము, మొ.) ౨. కరఁగింపఁబడినది.

గాలిదిండి. వి. (గాలి+తిండి)- పవనాశనము-సర్ప
ము.

గీ. మీఱకవ్వలు తాఁ చేళ్లు గాలిదిండ్లు, మొసఁగు
లెండ్లులు నెగడులు మొదలు గలుగు, నీరుద్రి
ప్పుచదువులు... అచ్చ. రా. యు. 3.

గాలిద్రిమ్మరి. వి. (గాలి+త్రిమ్మరి)- గాలియాచము
నఁ దిరుగునది-పికాచము.

సీ. ఏమీ పికాచంబ యీశ్వరుండే నిన్ను భేద
బుద్ధిఁ బంపఁ జేరకుండు, కాక భూసుర యే
ను గర్త నే యయ్యాకుననుమతి మ్రింగెద నం
టి నిన్ను... గీ. గాలిద్రిమ్మరి యీశుం డకల్ప
పుండు, హింసఁ జేయించునే కాలమింతె
గాక, యోరి వివరోరి జాతిమా త్రోపడివి, కాల
మని యీశుం డని వేణు గాడు ... శ్రీరం.
మా. ౬ గం.

గాలిని. సం. వి. ఈ. (మంత్రి) ముద్రావిశేషము.

గాలినచ్చెలి. వి. (గాలి + నచ్చెలి) వాయుసఖుడు, అగ్ని. ఆం. సం. దేవ. ౧౮.

గాలిపంట. వి. (గాలి + పంట) నిర్ణయము లేనిపంట. (శ. ర.)

గాలిపటము. వి. వి. (గాలి + పటము) గ. పిల్లలు గాలిలో నెగురవేసికొనుటకై కాగితము మున్నగు వానితో గట్టినపటము, గాలిపడగ.

మ. అనుచారక రఘువీరుడొక్కతటి బాల్యక్రీడ మారీచము, మృదుమే నాకుగయ్యి గాలిపటముంగా వింట నాడింపుచుకొ. చంద్రా. ౧. ౨౧. శుక. ౩. ౪౪౭.

౨. బాలక్రీడావిశేషము, గాలిపటముతో ఆడుదుకొనుట.

నీ...దోషిల్లు గాలిపటంబు సరి చేసి పుటచెందు చాకిమాట. హంస. ౩. ౧౪౬.

గాలిపడగ. వి. (గాలి + పడగ) గాలిపటము.

గీ. ఆలజాలంబు నీటిపై నాడుబాడ, గాలిపడగ యాకసమునఁ గ్రాలుత్రోవ, నిదురలోపలఁ గలఁ దోచు నీడఁబడవఁ, గానవచ్చునె యప్పుడకన్నఁ గాక. ఉ. హరి. ౫. ౧౧౦.

గాలిపిశాచము. వి. వి. (గాలి + పిశాచము) గాలి రూపమున నుండుపిశాచము. వేం. పంచ. ౧. ౨౪౩.

గాలిబిల్ల. వి. (గాలి + బిల్ల) గొదలు వాచెడుగోగవిశేషము, గొడబిల్ల. (ప్రా. వా)

గాలిమాట. వి. (గాలి + మాట) లోక ప్రవాదము, జనశ్రుతి.

నీ. మలయపూరుత మైన మెలతఁ దెచ్చునటన్నఁ గానరా దదియును గాలిమాట. తపతీ. ౨. ౭౯.

గాలిమొకము. వి. (గాలి + మొకము) - వాయుపునకు వాహన మైనమృగము - లేడి, వాతాయువు.

నీ. తడవింట నేయక తటిమి గాలిమొకంబు నును

రుతోఁ గొనివచ్చుననుజవము. రా. వి. ౩. ౪౬.

గాలిమేతరి. వి. (గాలి + మేత + తరి) - వాయువు ఆహారముగాఁ గలది - పవనాశనము, పాము.

నీ. కప్పఁగుత్తుకవాడు గాలిమేతరియందెజోటి వాఁడర మెయిజోటివాడు. అచ్చ. రా. బాల. ౧౩.

ఇట్లే:- గాలిమేపరి.

నీ. ఘనవృషభేంద్రుండు గాలిమేపరిపిండు వాణి గా భూషణరాజి గాఁగ. చెన్న. ౨. ౧౮౭. గాలివాన. వి. (గాలి + వాన) గాలితోడివాన, ఝంఝ.

వ...అప్పుడప్పువృందోట గాటంపుగాలివాన చేత నేకీడునుం బొరయకునికి జనులు వెజఁ గందుచుండిరి... కళా. ౪. ౯౩.

గాలివేత. వి. (గాలి + వేత) ౧. గాలికొట్టుట.

౨. జ్వరభేదము (శ. ర.)

గాలోడితము. సం. వి. ఆ. న. పరీక్షణము, వాగ్విమర్శనము.

గాలోడితుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ౧. మత్తుగొన్నవాడు, కై పెక్కినవాడు. ౨. తెవులుగలవాడు. ౩. మూఢుడు, తెలివి లేనివాడు.

గాలోడ్యము. సం. వి. ఆ. న. పద్మనీజము.

గాళకుఁడు. విణ. (క. గాళక) ౧. దిట్టడు, ధీరుడు.

ఉ. గాళకు లాపురీభటకభామణు లెక్కటియు క్కుఱున్న లా, భీలతరాళనుల్ చిదిమిపెట్టి నబంటులు... విజ. వి. ౧. ౧౦.

౨. ప్రాధుఁడు.

ఆ. ఆనుచు పెల్లవేల్పులను గొల్చి మను కబ్బి, ములను గన్న గాళకులను డలఁచి. నీలా. ౧. ౧౧.

ఆ. గోల గాని మిగుల గాళకురాలు గా, దింతి... నీలా. ౩. ౧౦౦.

గాఢుచేయు=కాడుచేయు. స. క్రి. (క. గాఢు=
శాశము, పాడు.) నాశముచేయు, ధ్వంసము చే
యు, పాడుచేయు.

గీ. ఆటరిప్పలు వ్రచ్చి పాటబండులు గూర్చి క
ట్టువ లన్నియు గాఢుచేసి. అచ్చ. రా.నుం.
౯౫.

గావల్లణి. సం. వి. ఇ.పుం-గవల్లణునికొడుకు-సంజ
యుడు. (వాచ)

గావు. వి. (క. కావు.) బలి.

గీ. గొప్పచింబోతుకడుపులఁ గూర్చి నీకు, గావు
పెట్టింతుఁ జాప్తు యోగంగనమ్మ. నీలా. ౧.
౧౧౩.

గావుకేక=(బలి యిచ్చునపుడు వేయుకేక) పెద్ద
కేక. (వా)

జ: గావుకొను, గావుపట్టు.

గావుకొను. స. క్రి. (గావు + కొను) బలి త్రచ్చు
కొను.

చ. గొఱియల మేకపోతులను గొమ్ముసాపేళ్లను
గావుకొందువు...కాలికేశ్వరీ. వీధి. ౪౧.

గావుకోడి. వి. మూలికావిశేషము. (క. ర, త్రా)

గావుప(వ)ట్టు. స. క్రి. (గావు + పట్టు) ౧. చంపు.

గీ. కడుదురీగయుఁ బోలె వడిఁ దోలి కఱచి
యీకమ్మారిదుప్పల గావుపట్టు...గీ. అని...
వేటకాండ్రు, మెచ్చి పొగడుచు మెకముల
మీద గొలును, బలిపి జాగిలముల నుసికొలి
పి రపుడు. సారంగ. ౧. ౯౨.

గీ. హోమకుండములు నిర్ధామధామంబులు గావిం
చి పశువుల గావుపట్టి. వరాహ. ౫. ౧౧౫.

౨. నాశముచేయు.

ద్వి. పొదలెడుపురుషార్థముల గావుపట్టి, మదము
మాత్సర్యంబు మట్టి మల్లాడి. విష్ణు. పూ. ౩ ఆ.
(క. ర.)

వి. గట్టిపట్టు, కార్యము ముగియవలకు ఒక్క-
పట్టుగా పట్టినట్టు. (చి. ని. క. ర)

గానటబీసట. వి. సలక్షణముగానివదువు. (క. ర.)

ఉ. భాసురభారతార్థములభంగులనిక్క మెఱుం
గ నేరమిం, గానటబీసటే చదివి గాథలు శ్ర
వ్యతెనుంగువారికి, వ్యాసముని ప్రణీతపర
రమార్థము తెల్లగఁ జేసినట్టియ, జ్ఞానకల్ప
లం దలఁతు నాద్యుల నన్నయతిక్కనాద్య
లక. నృసిం. పీఠి. ౯.

గానము. వి. (సం. గ్రాసః) ఆహారము, తిండి; బ
లైము.

గీ. నల్లదేవరకోలఁ బల్లె లేసినమేటి వినము గాన
ము గాఁగ మెనఁగుజియ్య. శివభ. ౩. ౮౫.

క. మిసము పస మగమూతికి, వాసము పస యిం
డ్లకెల్ల పనితల కెల్లక, వేసము పస బండ్లైతు
కు, గానము పస...కవిచా. క. ౯౦. రా. వి.
౫. ౫.

గాసి. వి. (క. తు. గాసి) వ్యథ, వెత.

ఉ... ఆ, య్యో సరసీయహస్తీ మదయోగభరంబున
నిట్లు భిన్నయై, గాసి పహించి యున్నది...
శుక. ౧. ౧౨౫.

గీ... వంత గాసి వెతారము కాటియ వెత, బారి
నొగులు నొప్పి బాద నెగులు నొప్పి పండురు
దురపిల్లు కొండలంబు, నలుపు నోవి యనంగఁ
జను వ్యథ... ఆం. భా. ౧. ౧౫౦. రా. వి.
౨. ౭౦.

విణ. ౧. నప్తము, నశించినది, చెడినది.

గీ... బేహార మాడు, టియరు గోరత్తు గావించుట
యను మొదలు, గాఁగ బ్రతికెడు తెరువులు
గాసి గావె. భార. కాం. ౨. ౨౫౫.

గీ. కర్ణకతునిదుక్కాసమల్ ఘునులు గాఁగఁ, దలఁచి
వారలఁ గొని మమ్ము గెలుచువాఁడ, వై మనం
బున శంకింప కట్లు కీడు, చేసి తాళుఁపు ద
ప్పిన గాసి యైతి. భార. కల్య. ౨. ౫౯.

౨. స్వర్గము, పనికిమాలినది.

చ...నీదగునహాయతఁ గౌరవనీయ రూపుమా, పుట యవలీల నాకు ననుఁ బొల్లగఁ జేయుట నీకుఁ బాడియే, కటకట నాచరాక్రమము గాసిగఁ జక్రము చేత నంటితే. భార. భీష్మ. ౨. ౧౬౦.

౩. నలగినది.

నీ. కమ్మకొవ్వరిసరుల్ గాసియై యసియాడ బలు కీలుఁ గొవ్వలఁ బట్టి యీడ్చి. ఉ. రా. ర. ౯౩. జ: గాసింను, గాసింబడు, గాసింబలు, గాసింబెట్టు, గాసిలు, గాసిసేయు.

గాసింను. స. క్రి. (✓గాసి) గాసిలఁజేయు.

(బాధించు, క్షోభపఱుచు)

క. చేసినమే లెఱుంగుదు రొరు, గాసింపరు పుచ్చి తంపుఁగఱద లెఱుంగ ర, త్యాసక్తసాహృదులు స, త్యాసీనులు సురలు వార లవకారకులే. ఉ. హరి. ౫. ౩౦౧.

ద్వి. గాసించి వీరి నిక్కడ నాకు నేన, చేసేతఁ బట్టి కిడించితి నేని, యాజాడ తన శేల యెఱిగించ వనుచు, రాజు విన్నను నపరాధంబు వచ్చు...ద్వి. పరమ. ర. ౩౩౪ పా. ౨ పం.

గాసింబడు. అ. క్రి. (✓గాసి) ౧. బాధపడు, దుఃఖపడు.

నీ. హామాజ్యగంధోర్తి కుద్వేగ మొందుముఁ గ్రతుధూమములచేత గాసింబడుచు. నైష. ౨. ౧౨౩.

క. హానుకుమార కుమారక, హానుగుణిధాన నీకు నర్హం బటరా, గాసింబడఁజేసి మమ్ముక, బాసి చనఁగ నేమి తత్వ పాటిలేఁ జెపుమా. ఉ. రా. ౨. ౧౨౨.

క. స్త్రీ సంతోషించులెఱుం, గానపడనిమనసు గలుగునట్టియధముఁ డి, చోసడిఁ గనుఁ జనియచ్చో, గాసింబడు జనునిభటులు గాఱి యనెట్టక. భార. అశ్వ. ర. ౨౨౮.

౨. చెడు.

క. ఆనమయమున రహస్యము, గాసింబడకుండ బుద్ధిగౌరవమున నా, రాసుతుని బాలచంద్రిక, చేసన్నలఁదొలగఁ బంచెఁ జెలితోఁగూడక. దశకు. ౩. ౧౧౭.

గాసింబలు(ట)ను. స. క్రి. (✓గాసింబడు) గాసింబడఁజేయు.

(పీడించు)

నీ. కవజక్కవల టెక్కు గాండునీచనువోయి కలికి యేకతినుండు గాసింబడిచె. ఉ. రా. ర. ౨౨౭.

(బాధపెట్టు)

నీ. బహురూపులను మీతి పర్ణశాలను దూతికడఁగి మునిస్త్రీల గాసింబఱుచు. ఉ. హరిశ్చ. ర. ౨౪.

(నాశముచేయు, చెఱుచు.)

వ...గడుసరివాసపులు పసిమి గలపసిడి కాస చేసి పడఁ ద్రోసి గాసింబఱచినప్రాసాదంబులును...ఉ. హరి. ౧. ౫౩. (వీరేశ. పా.)

గాసింబెట్టు. స. క్రి. (✓గాసి) ౧. దుఃఖపెట్టు, శ్రమపెట్టు, బాధపెట్టు.

క. ఆసభ నమ్మెయి నీదు, శ్వాసనుఁ డప్పొందుపుత్ర సతిఁ గ్రూరాత్ముం, డైనక లేక పెద్దయు, గాసింబెట్టంగ ...భార. క్రి. ౨. ౫౬.

క. ఆపాసల వచ్చితి నను, గాసింబెట్టి యది యడవిఁ గలసెను మృగయా, వ్యాసక్తుండు పగచున్దన, యేసినమృగ మనఘ తప్పి యేగుటకుఁ గడుక. భార. కాం. ౩. ౧౫౩.

నీ. వేల్పుఁగన్నియల నేవేళ దేశీయంపుబిట్టుఁజేతల గాసింబెట్టువారు నరస. ౫. ౯౦.

౨. ధ్వంసముచేయు, చెడఁగొట్టు, చెఱుచు.

గీ...ఏకాంత మంతయు గాసింబెట్టఁ గడఁగి...దశకు. ౬. ౨౨.

గాసిలు(లు). ఆ. క్రి. (✓గాసి) గ. శ్రమపడు,
ఆయాసపడు; కష్టపడు, బాధపడు.

ఉ. గాసిలనీక రాసుకులఁ గాళికుఁ డాఁకరి నీ
రుపట్టువా, యాసము లేనిమంత్రము... కృప
చేసి కృతార్థులఁ జేసె నెంతయున్. రామా.
ర. ౨౮.

ఉ. ఈసునఁ బుట్టి డెందమున హెచ్చినభోకడ
వాసలంబుచే, గాసిలి యే ద్వై త్రాణవిభుకట్టె
దుటఁ లలితాంగి... పారి. గ. ౧౩౩. (ఇటఁత
త్తమగుఁతని భావము.)

క. వాసవనందనుఁ డెంతయు, గాసిలి యున్నాఁ
డు మనలఁ గని యిండుకయుం, దా నైరణినే
యఁడు... భార. విరా. ర. ౨౩౦.

౨. క్షీణమగు, తగ్గు.

చ... నామనంబునఁ గడింది భయంబు జనించెద
క్షీణాం, గనికరముల్ చలించె ధృతి గాసిలె
మే నవకత్య మొంద... ఉ. రా. ౬. ౨౩౬.

౩. కోపమొందు.

ఉ... అంతకు ము న్గడి ద్రెన్వి మీయెడక, గాసి
లియుండుయాదవనికాయము నైఁపదు రాజ
నూయమున్. ఉ. హరి. ర. ౧౨౮.

ఉ. ఆసమయంబునకే మనసిజారి లలాటతటిసటి
భవ, ద్భాసముదగుఁడై తననుతుం గడక
న్నులు జేపురించఁగా, గాసిలి చూచి వీఁడు
సురకాంతల వాసభలోన వెట్టులం, జేసెద
నూవిలాసములచే నని భీషణభావకార్యటిన్.
వరాహ. ౬. ౫౮. వి. పు. ౭. ౨౪౩.

గాసి(చే)నేయు. స. క్రి. (గాసి + చేయు) గ. బాధ
పెట్టు.

ఉ. భంగముతోడ నున్నవనుఁ బంపు విరాటుని
మీఁద భూమికిం, జెంగట నుండు నావయినదీ
తపుటూళ్లు సంతతంబు వానిం గడు గాసి
నేయునతనిం జెలువన్ దటి యయ్యె... భా
ర. విరా. ౩. ౧౧౯.

శ్లో. రాష్ట్రం మహాశక్యరాజక్ రాజ్ఞా మాత్యే
న బాధితమ్. సం. భార. విరా. ౩౨. ౩౭.

గీ. పదియు నొక్కండ్ర రుద్రులఁ బాఱివిడిచె,
గాసిచేయక కాళోలకంతుపట్టి, తండ్రిపేరి
వారగుట చిత్తమునఁ దలఁచి. కాశీ. ౭. ౨౫.

౨. ధ్వంసముచేయు, పాడుచేయు.

చ... సమస్తభూజముల్, బలువిడి గాసిచేసి బ
హుభంకుల నిట్టులు ద్రుళ్లు చున్నెడన్. భా.
రా. సం. ౫౪౦.

చ. వననిధి దాటి లంకయును వానివనంబును గా
సిచేసి నం, దనుఁ జగఁ జూచి వచ్చినవిధం బ
దియల్పులచేతఁ దీరునే, జనకజఁ గాంతుమే
యసమసాహనుఁ డీతఁడు లేక తక్కినన్.
నిర్వ. ౭. ౧౩౨.

గాహనము. సం. వి. ఆ. న. గ. స్నానము, మునుఁ
గుట. ౨. చొచ్చుట.

గాహమానుఁడు. సం. విగ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. ప్రవే
శించుచున్నవాఁడు.

శ్లో. బ్రహ్మవర్తం జనపద మథ చ్ఛాయయా గాహ
మానః. మేఘ. గ. ౪౮.

౨. స్నానము చేయుచున్నవాఁడు.

గాహము. సం. విగ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. మునుఁగునది,
ప్రంకునది. ౨. చొచ్చునది. వి. ఆ. పుం. గ. ఆవ
గాహనము, మునుక. ౨. ప్రవేశము, చొచ్చుట.

గాహిత. సం. విగ. (ఋ. త్రి. ఋ.) గ. మునుఁ
గువాఁడు, స్నానము చేయువాఁడు. ౨. చొచ్చు
వాఁడు.

గాహితము. సం. విగ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. ప్రవేశిం
చఁబడినది. (నద్యాది) ౨. నిమగ్నము, మునిగి
నది.

గి

గి=గీ. ఆవ. నిందయందు ఆప్రేడితకబ్బముయొక్క ఆ
ద్యక్షరమునకు వచ్చెడియాదేశము.

చ. హరి గిరి వహ్ని గహ్ని మతీ యంతకు గింతకు
దైత్యు గీత్యు వా, ర్యయ గిరు గాడ్పు గీడ్పు
ధనవల్లభు గిల్లభు ... భా. రా. యు. ౯౦౪.

క...నీవు గినిసిన, వరముల గిరములను బ్రదుకు
వారే కుమతుల్. ఉ. హరి. క. ౧౦౭.

గింగురు. వి. ౧. వింటివారినుండి బాణము వెడలుట
మున్న గునానియందగువ్వనికి అనుకరణము.

ద్వి. కొదమనాగముఁ బోనికొల మిల్లులులు, పెద
రంగ దొనఁ దీసి శింజనిఁ దొడిగి, తెగ గింగు
రనఁ బాపి దృష్టి సంధించి, తెగ నేయుటయు
...ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౭౧౪.

అ. పెద్దధ్వని వినునప్పుడు చెవులలోఁ గలుగుధ్వ
నికి అనుకరణము.

ఉదా: ఆదొద వినఁగానే నాచెవులు గింగురుమ
న్నవి.

గింజే, వి. వీజము, విత్తు.

ఉ...గుమ్మడిగింజతెంకు...ఆము. ౫. ౯౦.

నీ. వీడెంపులుకెంపు విరిసి వెన్నెలగాయ వరి
గింజ నొకటఁ బల్కునఁ దోమ. ఆము. ౧. ౬౦.
ఆం. భా. ౨. ౩౯.

గింజో. స. క్రి. విదిలించు, చిమ్ము.

ద్వి. జయకాముఁ డలుఁగులు జలిపించి చిమ్ము, క్రి
యఁ గరచరణముల్ గింజి యాడుచును. ఆ.
మ. క. ౧. ౨౮ పా. ౨౦ పం.

జ: గింజకొను.

గింజొకొను. స. క్రి. (✓గింజో)-కాళ్లు-విదిలించు,
చిమ్ము.

కా...మీఁజేతులం గన్ను లిం, పారం దోముచుఁ
జేవఁబూని పిఱుఁ దొయ్య నీఁది కల్లార్పు
చుకొ, శ్రీరమ్యాంఘ్రియుగంబు గింజకొను
చుం జెల్వంబు రెట్టిండుగఁ. హరి. పూ. ౫.
౧౭౦.

చ...అక్కంచనహంసంబు ...ఎగయ నుంకించు

చుఁ జంచుపుటంబునఁ బాటిపల్లవంబులు గఱ
చుచుఁ జరణంబులు గింజకొనుచు...నై ప. ౧.
౧౦౧.

ఆ. క్రి. కాళ్లు చేతులు విదిలించుకొను, గిజగిజలా
డు; శ్రమపడు.

వ. చండికాననుద్దండపాశంబునం దగులువడి గిం
జకొనుచును శాశులు పన్నినవల్లం బడి త
న్నుకొనుచున్న బోతులరీతి నుండిరి...వరా
హ. ౧౧. ౧౦౫.

(వ్యవ) వాడు ఎంత గింజకొన్నచు వరు వంట
లేదు.

గింటెన. వి. దింటెన కి.

నీ...గింటెన యనఁగను దింటెన యన, గిరికర్ణి చె
లువొందు...ఆం. భా. ౨. ౫౬.

గింటెము = గంటెము. (క. త. గింట.) జమిలిపోఁ
గునేతబట్టి, రెంటెము.

గీ. మదతపసిమిడిగింటెముల్ మంజడితగి, దోమ
తెరమంచములు హసంతులు జవాసి, యగలుసి
రులు చిన్నెలు గాఁగ నతఁడు గడపెఁ, జలి
నెలలు తద్వహూతువశరణుఁ డధము. కళా.
౭. ౧౦౧.

విణ. దట్ట మైనది, సాంద్రము; అధికము.

నీ. పసిఁడిగింటెంపునువృత్తికప్పు లోహాహా
కప్పుఁగస్తులిలకప్పు బలిర. వాల్మీ. కి. ౩. ౧౫౧.

నీ. రింగులువాఱ గైరికపుగింటెంపుఁబద్ధముగ
టిచ్ర దేశమునఁ గట్టి. వరాహ. ౬. ౪౦.

ఉ. గంటిని ప్రేమ మేను పులకించె గిరీటికిఁ బూ
లాసంగి వాల్లంటి గిఱుక్కునం దిరుగఁ గప్పు
నికన్తుతావి గ్రమ్ముకొ, గింటెపుగబ్బిగుబ్బల
జగిక్ వెలిజిమ్మునొమూజిల్లుబ, య్యంబచె
అం గొకింత దనయంగముపై నటు పోకినంత
టక. విజ. వి. ౨. ౧౩౪.

గిండి. వి. (సం. కుండి. క. త. గిండి) భృంగారము,
పన్నునిమెడ గలపాత్ర. (చెంబు, బారీ, ము.)

గీ...భృంగారు గిండి వాఁ జను ... ఆం. భా. ౨.
 ౧౮౩.
 నీ. గొడుగు పావలు కేలఁ గొని నాగ్నజితి యుం
 డ జలములగిండి లక్షణ వహింప. ప్రభా. ౨.
 ౧౮౪.
 నీ. తఘటబంగరగిండు దులకించుచి చెండు నడఁ
 గింపుపాలిండ్ల నమరుదాని. ఉ. రా. ౨.
 ౨౬౬.
 (వ్యాసునివర్ణన.) గీ. కేల మున్నటికొన్నటిగిం
 డివాని. చంద్ర. ౩. ౨౧.
 నీ. నీరధీశ్వరుఁడు వన్నీటిగిండి ధరింప మృగవా
 హనుఁడు తాళవృంత మాన. దశా. ౨. ౧౨౮.
 గిండుకము. సం. వి. ఆ. పుం. క్రీ. డాకండుకము,
 ఆటబంతి. (వాచ, విల్యము.)
 గియ్యే. స. క్రీ. ౧. గీ. మ. (శ. ర, ప్రా) ౨. (గోళ్ళ
 తో) గిల్లు. (వా)
 గిజిగిజి. వి. (క. గిజి) ౧. క్షోభము, కలవరము.
 (మా. గిజిగిజుడు.) ౨. కాళ్లుచేతులు విడిచింపుట
 యం దగుఅనుకరణము.
 ఉదా: వాఁడు మూర్ఖు వచ్చి గిజిగిజ తన్నుకొను
 చున్నాఁడు.
 గిజిగిజయగు=కలత నొందు.
 క. గజపదవాదులు గాంచిరి, నిజరక్షితసీమఁ గాల
 నియమితభృత్య, ప్రజకృతబహువిధబాధల,
 గిజిగిజయగుకూర్చ భక్తుఁ గీలితదేహుఁ. క్రీ
 రం. ౩. ౫౬౨.
 ద్వి. ఒందంగఁ బాదాగ్ర మూఁడి నటింపఁ, గ్రిం
 దటికూర్చుంబు గిజిగిజ గాఁగ. బస. పు. ౩.
 ౬౧౦ చం.
 జ: గిజిగిజుడుమ, గిజిగిజుడు, గిజిగిజలాడు.
 గిజిగిజేకుడుమ=గిజిగిజేలాడు. (గిజిగిజ+కుడుమ)
 నీ. కదలించి యెత్తఁ గాఁ గడు నకత్తుండయి గిజ
 గిజకుడిచె నశ్మకయుండు. చమ. ౩. ౭౩.

గిజిగిజేవపు=గిజిగిజేలాడు. (గిజిగిజ+కుడు)
 క...చిలుకులు, గిజిగొనఁ బుటపుటయు వాఁడు గి
 జగిజవడుమ. ఆవృ. రా. యు. ౨౧౭. (గి
 జగిజకొను-శ. ర. పా)
 గిజిగిజేలాడు. ఆ. క్రీ. (గిజిగిజలు+అడు) క్షోభ
 పడు, కలవర మొందు.
 వ ... ధవళకీరణుకిరణులు చుటుకుచుటుకు న
 మర్చుంబు లంటిన గజగమన గిజిగిజలాడి తా
 శఁబాలక మూర్ఖ గ్రమ్మి సామసిలిన...మృ.
 వి. ౨. ౮౪.
 గిజిగిజలాడుకొను=గిజిగిజలాడు.
 ద్వి. కినుకలోఁ బలికిన గిజిగిజలాడు, కొనుచు నిం
 టికి వచ్చి కొంతుచు నుంటి. ద్వి. తి. సా.
 ౨. ౨౭ పా. ౨౬ పం.
 గిజిరు=గిజిరు. వి. ౧. బీజము, గింజ.
 గీ...బీజాఖ్య పరఁగు విత్తు, విత్తనము గింజ గిజ
 రన...ఆం. భా. ౨. ౩౯.
 ఉదా: గిజరుపంకాయ.
 ౨. మామిడిపండు లోనగువానియం దుండుపేస
 ము. (శ. ర, ప్రా) ౩. కొడిగ్రుద్దులోనివచ్చని
 పదార్థము. (ప్రా)
 గిజిగాఁడు=గిజిగాఁడు. వి. (క. గిజిగార.) వక్షి
 విశేషము.
 నీ. గిజిగాఁడు పూరేడు కేర్తంబు పొన్నంగి...
 గీ...ఇట్లని వక్షి భేదాఖ్య లలరు...ఆం. భా. ౨.
 ౯౮.
 గీ...ఒకకులాయము ఘటించుఁ, గాని గిజిగాఁడు
 మాడువు గట్టఁ గలదె. వి. సం. ౧. ౧౩.
 ఉ...శృం, గారవనద్రుమాళి గిజిగాఁడులు గూఁ
 డులఁ జేర్చు...మనుచ. ౧. ౩౬.
 గిజిబీజి. వి. నమలుటయం దగుఅనుకరణము.
 చ. అజానివరంబుకల్పి నిటలాక్షమహోక్షమూఁ
 దాఁకి గెల్పు ది, గజములమోపు మూఁతుర
 ముగాఁ గొన నోపు సురానురాస్త్రముల్,

గిజవిజఁ బిప్పిగా నమలు గిత్త దదీయము చా
ద్యశంపుట, క్కజములు తేరిగిబ్బల ప్రకార
ము లాతఁ డజేయఁ డెమ్మెయిక్. కకు. గి.
2.2.

గిజోరు=గిజేరు. (శ. ర, ప్రా)

గిజిగాఁడు=గిజిగాఁడు. వి. పచ్చపిట్ట, బంగారుపి
చ్చుక. (శ. ర, ప్రా)

గిజ్జ. వి. భక్త్యువిశేషము.

వ ... పచ్చదులం గిచ్చదులం బజ్జలుం గిజ్జ
లుక్ వడియంబులుం గడియంబులును...కా
శి. 2. ౧౮౫. (చి. ని. పా.)

గిట. వి. కృశించుటయం దగుఅనుకరణము. (అప్రే
డితరూపము-గిటగిటగిట)

క. పెటపెటపెటఁ గానె వ్రవి, పటపటపట మను
చు గిరులు పగిలెన్ రగిలెన్, జటచిటచిట మ
నుచున్ వని, గిటగిటగిట మనుచు జనము గృ
శియించె నెగ్గ. రా. వి. ౫. ౯౮.

గిటక. విణ. పొట్టివాడు.

సీ. పొట్టి మొట్టి గిటక పొదిటి పొదడు...రింగ
ణా యనఁగను నామనాభి దనరు... ఆం.
భా. ౨. ౧౨3.

గిటగిట¹=గిటగిట. వి. గ. పండ్లుగీటుటయం దగు
ననుకరణము.

ద్వి. గిటగిటఁ బండ్లను గీఁటి కాశికుఁడు, చిటచిట
మిడుఁగుర్లు చెదర వీక్షించి. ద్వి. హరిశ్చ.
ప్రా. ౧౧౮-3 పం.

౨. (నడుము) వడఁకుటయం దగుననుకరణము.
(చూ. గిటగిటమును)

జ: గిటగిటమును.

గిటగిట². విణ. కృశము, సూక్ష్మము. (వృత్తియందు
నిగాగమును)

క...కీర్ణద నటి, యింపక గిటగిటనికా నొకింత చ
లింపక. విజ. వి. 3. 2౯.

గీ. మఱియు నయ్యుందుచింబాస్యమందగతియఁ,
గటిభరముపాంశమును గిటగిటనినడుము, మె
ఱుఁగుఁడెక్కులు వరులు గంభీరనాభి, సాం
పుఁ జూపఱు కొకవింతయింపు నొసఁగె. వర
ము. 3. ౧౨౫.

జ: గిటగిటను.

గిటగిటను. విణ. ($\sqrt{గిటగిట^2}$) ౧. అల్పము, హీనము.

వ...మహేంద్రనిషఘద్రోణంబులు దరిద్రాణంబులు
హేమకూటంబు గిటగిటన తక్కుఁజేఱుకొం
డలం చేర్కొనం గారణం చేమి...కాశి. ౧.
౧౦౦.

౨. మృదులము, నుకుమారము.

ద్వి. కటకట భార మెక్కడనుండి వచ్చె, గిటగిట
వై నయ్యాకీరవాణికిని ... ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౯౧౮ పం.

3. కృశము.

వ...ఈబోటి... పుటపాకనికాశం బగుకాఁకం
జీకాకువడి నాఁడునాఁటికి నగుచున్నట్ల గిట
గిట నగుచున్నది...ఆము. ౫. ౫౫.

౪. కొంచెము, చాలనిది.

వ...చదువ దొరఁకొనిన నరునకుఁ గాలంబు నా
లంబు విఘ్నంబు లభిలోద్యమఘ్నంబు లందు
లకు సామగ్రి గిటగిటన కొంతెఱుక నగుమ
దంబు పుటపుటన...ఆము. ౧. 2౮. (వ్రాఁత
ప్రతి పా.)

గిటగిటమును=గిటగిటమును. ఆ. క్రి. (గిటగిట¹ +
అను) వణఁకు.

క. చనుఁగవస్త్రేఁగున గిటగిట, మనునెన్నడు మే
మి యగునొ యనియెడిశంకన్, గనకపుఁగట్టి
డినాఁడో, వనజాసనుఁ డనఁగ వనితపశు లిం
పెనఁగున్. ప్రభా. ౨. ౮3.

గిట్ట. వి. గ. ఖరము, డెక్క.

గీ...గొరిజ డెక్క, గిట్ట యన ఖరనామంబు గేరు
చుండు...ఆం. భా. ౨. ౧౯8.

గిట్టు

౨. కాగము.

వ...మొందుని జావంచగిట్టుల గజా నెనిమిదిః
లలః గుముదు నైదమ్ముల ... అచ్చ. రా. యు.
౩౬౪.

సీ. చేరియెక్కినచోటఁ బూరి మెక్కినచోట భ
యదోక్తి దముశక్తిఁ బరఁగఁ జూపె, గిట్టుఁ
బూనినచక్కఁ బుట్టు లానినచక్క గురుశక్తి
యురుభక్తి గుదురుపఱచె...రా. వి. ౫.౧౨.

గిట్టించు¹. స. క్రి. ($\sqrt{\text{గిట్టు}^1}$) ౧. చంపు.

దండకము...బల్లెట్టివారక్కనుకొ వెక్కసం బైన
పేరుక్కుతో నుక్కుఁగంబంబునం బుట్టి గి
ట్టించవా...అచ్చ. రా. యు. ౧౬౧.

౨. భేదించు.

ద్వి. తనయఁడు పిన్నని తలపోయ వలదు, కినిసి
నఁ గొండలు గిట్టించ నోపు. అ.మ.క. ౧. ౩౫
పా. ౨౨ పం.

గిట్టించు². అ. క్రి. ($\sqrt{\text{గిట్టు}^2}$) గిట్టుబడియును. (శ.
ర-మా. గిట్టింపు².)

గిట్టింపు¹. వి. ($\sqrt{\text{గిట్టించు}^1}$) చాపు. (శ. ర.)

గిట్టింపు². వి. ($\sqrt{\text{గిట్టించు}^2}$) గిట్టుబడి. (శ.ర,నా)

గిట్టు¹. అ. క్రి. చచ్చు.

ఆ. వీరు కలియుగమున వేయేండ్లలోపలఁ బుట్టు గి
ట్టుఁ గలరు భూవరేంద్ర. భాగ. ౯. ౬౮౨.

మ. కెడనెం దుప్పులు డింక వేసె నెలఁగులో గిట్టె
న్నులలో సింగములో, కడగొట్టె...సారం
గ. ౧. ౧౦౭.

౩. చెడు, నశించు.

సీ. గుట్టు పోనిచ్చిన గిట్టుఁ బెద్దటికంబు, దుర్వృ
త్తపరుల దైనఁ దొలఁగు మిసిమి. రామలిం.
౪౮.

జ: గిట్టించు¹, గిట్టింపు¹.

గిట్టు². అ. క్రి. ౧. చాలు.

గిడ్డ

గా. మి. గిడ్డినచో ఈపని చేయుము. గిట్టుని
కున్నానుకొనుము.

౨. అనుకూలమును; ఇష్టమును; సరిపడు.

ఉ.వా: అనీళ్లు నాకు గిట్టు లేదు. ఇంగువ నాకు గి
ట్టుదు. మావా రిక్కడకు వచ్చుట మీకు గిట్టుదు.
మాకును వారికిని గిట్టుదు. వారు నాకు గిట్టనివారు.
జ: గిట్టింపు², గిట్టింపు², గిట్టుబడి.

గిట్టుబడి. వి. ($\text{గిట్టు}^2 + \text{బడి}$) అప్పుకమునందలిలా
భము. (శ. ర.)

గిడ్డస. విణ. పాట్టి, గిట్టక, వామనము. (ప్రా, శ.ర.)

గిడిగిల్లు. వి. బ. నమస్కారము.

వ...చిత్ర కూటమందలిరాఘవునకు గిడిగిల్లు నంది
గ్రామమందలిరాక్షసఘ్నునకు జేజీ... ప్రబం
ధ. ౮౮౦. హంస. ౪. ౨౧౩.

గిడిబిడి. వి. (శ. గిడిబిడి.) వాద్యవిశేషము.

వ...తప్పెట గిడిబిడి తుడుము... మొదలైనవ్యా
ద్యానవద్యవాద్యవిశేషంబులు. హంస. ౩. ౨౯.

గీ. వేల్పుగిడిబిల్లు మొరయఁ గ్రొవ్విరులు గురియఁ
నుద. ౨. ౭౬.

గిడియ. వి. పటనావిశేషము.

సీ...తమ్మటం బనఁగను దమటం బనంగను దమ
టాభిధానంబు దనరుచుండు. గీ. దుడు మ
నంగను దముకు నా గిడియ యనఁగ, నరగజ
మనంగఁ దద్దేదనామము లగు. ఆం. భా. ౧.
౧౨౭.

గిడుగు. వి. కామ లేనిగొడుగు, కామ అక్కఱలేని
గొడుగు. (శ. ర.)

గిడ్డ. విణ. (శ. గిడ్డ.) పాట్టి, వామనము.

గీ...కుటుచ తింగణ గిడ్డ గిజక గుజ్జ, పాట్టి యన.
వామనాఖ్యై లా...సాం. ని. మాన. ౫.

వి. వామనమూర్తి, విష్ణ్వనతార భేదము.

రగడ. మీను తాచేల్పండి మానిషిడియము దా
య సేలవేల్పును... ఆవు. రా. బాల. ౧౦.
గిడ్డంగి. వి. (క. త. గిడ్డంగి.) గ. సరకు లుంచి య
మైడియిల్లు. ౨. చెలసాల. (క. ర.)

గిడ్డజోన్న. వి. చిలుజోన్న, చిన్నగింజలజోన్న ౧.
(క.)

గిడ్డతనము. వి. పాట్రితనము, వామనత్వము. (కా)
గిడ్డి. వి. (సం. గృప్తి. క. త. గిడ్డి.) పాట్రియావు; ఆవు.
నీ... కేరు వామనగవి గిడ్డియనగ ... ఆం. భా.
౨. ౨౬౩.

ఉ. ఏనికమామబూమియ వహించి చరించుచు
నుండుకామధు, కేనువు ధుంతి కాళి నిది తె
ల్లము వేల్పుగిడ్డి కానినా, డీనునె మోక్షత
ర్లకము... కాళి. ౬. ౬౦.

విణ. గిడ్డ, పాట్రిది.

నీ... ఆవు పాట్రియు గిడ్డి యనఁ జెలంగు ... ఆం.
భా. ౩. ౪౬.

గిడ్డు. వి. (క. గిడుగ) క్యేనవిశేషము.

క... సావ్యంబులు గిడ్డులు మొదలుగఁ గలవిడివేఁ,
టలపులుఁగులు పదమహో మిటారింపంగఁ.
యయా. ౧. ౪౦.

గీ. మృగయు లంతటఁ దెచ్చిరి లగుడు గిడ్డు జాలె
జలకటై కణుజు వేసడము తైరి... అనుడేగ
కులము... పి. శకుం. ౧. ౧౧౦.

గిత్ర. వి. ఎద్దుపట్టనికోడె, ఆర్షభ్యము; వృషభము.
నీ. గిత్ర నా గిబ్బ నాఁ గెరలు వార్షభ్యము ...
ఆం. భా. ౨. ౨౬౨.

నీ. గిత్ర తత్త దివాడు బుత్తిముత్తు లిడంగఁ జాలు
వాఁడొదల జాలువాడు. ఆవు. రా. బాల.
౧౩.

గిడ్డ. వి. సోలలో నాలుగవభాగము. (క. ర, వా.)

గిడ్డు. వి. క్యేనవిశేషము.

... జలకటై గిడ్డు చెంచడ మన క్యేనభేదములు...
ఆం. భా. ౨. ౯౦.

ద్వి. ఎద్దు లిట్టులు పిడియేనుగు పెద్దగిడ్డులు దేగ
లు గేరజంబులును... వృభులిం. ౪. ౧౩౧పా.
౧౮ పం. వృభింధ. ౧౯౧. కాళి. ౩. ౪౬

గినియు. వి. కటభి. (కా, క. ర)

గినుమాడు. స. క్రి. (గినుము + ఆడు) వంచించు.

మ. తను నావ్యాయితఁ జేసి కేపు గృహకృత్యం
బుల్వనర్పం దొడంగినతల్లిం గినుమాడి త
ప్పడుగులం గ్రీ డారతిం బోయి ... వారి.
పూ. ౫. ౧౯౬. (క. ర- వృ యోగాంతరము
లేదు. గిలుబాడు ?)

గినుము. వి. వంచన. (క. ర- చూ. గినుమాడు)

జ: గినుమాడు.

గిన్నె (న్నియ). వి. (త. గిణ్ణీ. క. గిణ్ణిల్.) లోహాది
పాత్రము.

గీ. సాని యీశానియై మహోత్సవమువందుఁ, గేల
నవచంద్ర కాంతపుగిన్నె పూని ... భీమ. ౧.
౧౦౪.

ఆ... చెడిగిన్నె... దశా. ౪. ౧౩౮.

నీ. నెరపుగా నూటి గిన్నియల నించినయట్టియరిది
కుంకుమ నించినట్లయ్యుండె. కువల. ౫. ౩౭.

క... ఆగ్నిన్నియ జి, య్యలకడమం గొని చనఁగా...
వైజ. ౪. ౮౩. ఉ. వారి. ౩. ౮౬.

౨. చవకము, పానపాత్రము.

గీ. గిన్నె యన డబ్బురన గోర యన్నఁ జవక,
ము... ఆం. భా. ౨. ౨౪౪.

గిబ్బ = గిత్ర. వి. ౧. ఎద్దు, వృషభము.

ఉ... మదించి అంతెలిడుపోటరిగిబ్బలతేని నెక్కి
యీ, కానుడు వచ్చె... వారి. ౪. ౮౪.

వ... వడి గలగిబ్బలం బూన్చినశకటంబులు... భా
గ. ౧౦ పూ. ౨౧౧.

౨. ఎద్దుపట్టనికోడె, ఆర్షభ్యము.

సీ. గిర్ర నా గిబ్బ నాఁ గెరలు నార్న భక్తము ...

ఆం. భా. ౨. ౨౬౨.

గణ. (ఋషభశబ్దమువలెనే ఉత్తరభవద మగునపుడు) శ్రేష్ఠవాచకము.

క. చన్నులు జక్కవగిబ్బలు...నీలా. గ. ౫౫.

సీ. కలిమిగుబ్బెతమిన్నగబ్బినిబ్బరపుబ్బుగుబ్బ
లా జక్కవగిబ్బజోడు. దళా. గ. ౧౬౪.

గిబ్బడాల్లార=వృషభధ్వజాడు, శివుడు.

సీ. గిబ్బడాల్లారగుండు కబ్బంపుఁబ్రోయాలు లి
బ్బిగుబ్బెతయబ్బ బొబ్బ మెకము. ఆచ్చ. రా.
యు. ౫౯౨. (గిబ్బడాల్లారగుండు=కైలా
సపర్వతము.)

గిబ్బబాబాజోడు=వృషభవాహనుడు, శివుడు.

ఆచ్చ. రా. ఆర. ౫౮.

గిబ్బరాతు = వృషభవాహనుడు, ఈశ్వరుడు.

పార్వ. ౨. ౧౭౫.

గిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాక్కు. (త్రి.ని.)

గిరక. వి. గ. నూలిరాట్నము, ఘటయంత్రము. (శ.
ర-గిజక. చి. ని. గిలక. వా)

౨. నూలిరాట్నముయొక్కచక్రము.

సీ. తంతుసంతతిసముత్పాదనయంత్రంబు రాట్న
మంచనగను రహికి సెక్కు, దద్దుధసూత్రం
బు తగు వడి యంచన గిరక నా శ్రమకంబు
వరగను చుండు. ఆం. భా. ౨. ౨౯౪. (గిజ
క. ప్రాత ప్రతిపా.)

గిరగిర. వి. తిరుగుట మొదలగువానియందగుభక్తికి
అనుకరణము.

చ... ప్రచండమండలా, గ్రము జలిపించుచుక
గిరగిర నిరుగ సైగవైచిపట్టుచుక. కళా.
౬. ౧౪.

సీ. బరుల నఖంబుల గిరగిర గోతుమఁ బొరిబొరి
ఫలముల గఱచివైచు. భాగ. ౧౦ ఉ. ౫౪౪.

దళా. గ. ౨౨౫.

గిరణము. సం. వి. ఆ. న. మింగుట, గిలనము.

గిరదా. వి. (హిం. గిర్దా) గుండ్రనిజాట్టును చుట్టి
యుండువెండ్రుకలు. (శ. ర-గిరజా. వా)

గిరపు. వి. గ. కడవ, తాకట్టు.

సీ. కనుదోయి మెఱుగులు కంతుతూపులకడ గిర
పుగాఁ జెట్టితే హరిణనయన. విక్ర. ౭. ౬౨.

చ... ఆరుణంపుబొండ్లములనారికెడంబులు వజ్ర
కుట్టిమం, బగుపథముం జెలంగు భవనావృతశే
షితరత్నరక్ష. క, భగతయసంతతిం బ్రథమ
భార్యఁబురి గిరవుంచె వార్ధి నాక. ఆము.
౧. ౫౪.

౨. కానుక, ఉపాయనము.

(కిరాతక న్యాయస్థనము) గీ. హరిణకరిహరిచమ
రంబు లక్ష్మీమంథ, మధ్యవాలాకృతులు దెచ్చి
మునుపుకొఱకు, భిల్లపతియింట గిరవులు పెట్టె
ననగ, దృక్కుచవలగ్నచితురచారిమల నొ
ప్ప. వరాహ. ౨. ౧౧౩.

రగడ... కోరి గిరవులువెట్టి కొలుచుజగతీపతులు
...పి. శకుం. ౩. ౨౨౫.

గిరన. విణ. పంద, పిజికి, సమరభీరువు. (శ. ర.)

గిరాకి. విణ. (హిం. గిరాన్.) వెల యధికమైనది,
ప్రియమైనది. (శ. ర.)

గిరాటువేయు. స. క్రి. ఋష్య. (శ. ర, వా)

గిరి. సం. విణ. (ఇ) పూజ్య మైనది. వి. ఇ. పుం. గ.

పర్వతము. ౨. నేత్రగోగవిశేషము. ౩. ఆవృణగా
య. (వై.ని.) ౪. (గణిత) ఏడుఅనుసంఖ్య. ౫. మే
ఘము. ౬. పాదరసమందలియొకానొకదోషము. ౭.
కొందఱు సన్న్యాసులనామములకుదిని శేర్పఁబ
డుచిరుదు. (ఉదా: ఆనందగిరి, మొ.) ౮. తంత్ర
మతానుసారి యగుసన్న్యాసి. ౯. ప్లక్షము, జావ్వి.
(శే. ని.) స్త్రీ. మింగుట.

గిరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. చిట్టెలుక. ౨. వసురాజు
భార్య.

గిరికంటకము. సం. వి. ఆ. పుం. గిరులప శత్రువు -
వజ్రయుధము. (త్రి. ని.)

గిరికదంబము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకశాతికడిమి.

గిరికర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దింపెన.

గిరికర్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. భూమి, నేల. (త్రి. ని.) ౨. దింపెన.

గిరిగిర్గిట. వి. (క. గిరిగట్ట, గిర్గట్ట=చక్కని ధ్వని లేనిసంగీతపు బనిముట్టు.) ఒకశాకసంగీతపు బనిముట్టు. (బ. ఆడునపుడు వాయించెడుకంఠముతాళము అని శ. ర.)

ద్వి. మట్టి మును ల్వంచినమహిమోరగంబు, గిరిగిట గాఁ బట్టి క్రియ నాడునాడు. పండితా. వాద. ౨౩౯ పా.

ద్వి. గడగూడి వసిడి గిర్గిటకేలికలను, గడునా ప్పుసాన్నలికపురంబువారు. బస. పు. ౨. ౭౩ పం.

ద్వి... వసిడిపానంబు, గిరిగిట్టల్లాఁ బట్టి కేలికల్ నేయు. (భల్లా. ౨ ఆ. శ. ర.)

గిరిజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. పార్వతి. ౨. పర్వతకదలి, కొండమరటి. ౩. మల్లెనీలగ. ర. నిమ్మగ, నది. (శే. ని.)

గిరిజము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) కొండమందుఁ బుట్టినది. వి. అ. న. గ. ఆధ్రకము. ౨. లోహము, ఇనుము. ౩. శిలాశక్తు. ర. గైరికము, కావితాయి.

గిరిజామలము. సం. వి. అ. న. ఆధ్రకము.

గిరిజ్వరము. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రునివజ్రము.

గిరిధర్మడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు, గట్టుతాల్పు.

గిరిధాతువు. సం. వి. ఈ. పుం. గైరికము.

గిరిపుష్పకము. సం. వి. అ. న. శిలాశక్తు.

గిరిప్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చమరి, ఆడుచమరమృగము. (రా. ని)

గిరిభిత్తు. సం. వి. ద్. పుం. ఇంద్రుడు. ౨. వజ్రయుధము.

గిరిమల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కుటజము, కొండమల్లె.

గిరిమృత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. గైరికధాతువు. (త్రి. ని.)

గిరియకము. సం. గిరియకము.

గిరియాకము. సం. గిరియాకము.

గిరిరాజు. సం. వి. అ. పుం. హిమవంతుడు.

గిరివేము. వి. వి. కొండవేము. హంస. ర. గం.

గిరివ్రజము. సం. వి. అ. న. ఒకపట్టణము. (ఇది మగధదేశమనలిసి. జరాసంధునిరాజధాని.)

గిరిశయ్యుడు. సం. వి. అ. పుం. శివుడు.

గిరిశుడు. సం. గిరిశయ్యుడు.

గిరిసారము. సం. వి. అ. పుం. గ. లోహము, ఇనుము. ౨. తగరము. ౩. మలయపర్వతము. (మే. ని.)

గిరిసెము. వి. (సం. శివము) దిరిసెము, శివము.

సీ... దిరిసెము గిరిసెము దిరిసెన మనఁ, జయము శివీహు... ఆం. భా. ౨. ర్క.

గిరిస్తని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భూమి. (వై. ని)

గిరిస్తవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నిర్ధరము, నెలమేలు.

గిరియకము. సం. వి. అ. పుం. అచ్చనగాయ, గిరి. (వై. ని)

గిరిశుడు. సం. వి. అ. పుం. శైలాసపతి-శివుడు.

గిరిక. వి. గిరిక, పాటి. (ప్రా. శ. ర.)

జ: గిరికతాడు.

గిరికతాడు. వి. ద్. (గిరిక + తాడు) హింతాలము, కూడాడు. (ప్రా. శ. ర.)

గిటి. వి. (క. గిటి) వలయాకారపురేఖ.

మ... దై త్యేకుఁ డయ్యటలోఁ, గొనిపోయెక
గిటి దాఁటి రాము... భాగ. ౧౦ పూ. ౧౩౧.

మ... తనచుట్టు నిట్టి గీత వాఁగఁ బరిధికి ఖిన్నో
కుఁ డొప్పె నివిక. పె. శకుం. ౩. ౫౦.

జ: గిటికొను, గిటికొలుపు, గిటిపిల్లాఁడి.

గిటికొ(గొ)ను = గ్రిక్కొను. స. క్రి. (✓గిటి)

౧. చుట్టుకొను, పరివేష్టించు.

గీ... గిటికొనెను బ్రష్టెఁ బరికొనె గ్రిక్కొనె
నన, వెలయు వేష్టించె ననుటకు వేదవేద్య. ఆం.
భా. ౩. ౧౧౭.

క. ఉఱక మదీయాంగంబులు, గిటిగొన న వ్రేయు
టయును ... భార. ఉద్యో. ర. ౩౨౦.

౨. ఆవరించు.

క. అఱవఱ లై నరథంబులు... కూలినకరులుక,
గిటికొనియె న్నమరమేదిసీతల మెల్లక. భార.
భీష్మ. ౨. ౨౩౬.

ఆ. క్రి. ౧. వ్యాపించు, పర్చు.

క. దిక్కులనుండి ధరిత్రం, గ్రిక్కిరిసి మహాత
మంబు గిటికొనె... విప్ర. ౩. ౩౦.

చ. మెఱుంగులు గర్జితంబులును మిక్కిలి సోన
యుఁ గల్గు మేఘముల్, గిటికొన నొప్పునాక
సములీల... భార. ద్రో. ౧. ౨౭౨.

౨. ప్రవహించు.

గీ. ఉడుగ కందంద త్రావుచో నురముమీఁద, నఱ
దలై కొత్త నెత్తురు గిటికొనంగఁ, గత్తులు ను
న్న కూణపంబు కఱచి కఱచి, పలకబళంబు
మెఱంగుచు భయదభంగి. హరిశ్చ. ౩. ౯౧.

౩. అధికముగా కలుగు.

క... కేరీవనదర్శనేద్ధ గిటికొన మెలఁగెక. ఉ.
రా. ర. ౧౪౭.

క. ఈవియుఁ జల్లదనంబును, గేవలసౌందర్యగు
ణము గిటికొనఁగఁ గథా, భావుకుఁ డై నవృసిం
హ, త్తైవల్లభుఁ డమరుఁ బూర్ణచంద్రోపముఁ
డై. నరస ౫. ౧౩.

క. తెఱవ పులకాంకురంబులు, గిటికొన నవ్వేళఁ
జొడ్డికి ముదం బొసఁగెక... నైష. ౬. ౬.
తై. భా. ర. ౧౧౯.

ర సిరపడు.

క. ఈలీల నిజవదార్చన, కేరీతత్పరత నతఁడు గి
టికొని యుండక, నారీక గేహిసీతుచ, పారీ
లోలుండు రంగపతి మదిలోనక. విప్ర. ౨.
౩౪.

గిటికొలుపు. స. క్రి. (✓గిటికొను) గిటికొనఁజే
యు.

(క్రమ్యకొనఁజేయు)

క. మఱియును శరళతకము మెయి, గిటికొలిపిన
వృష్టివరుఁడు గినియఁగ లే కే, పఱి యున్నఁ
జొచ్చి యాపుచ్చు, మెఱసిరి నీతనయు లు
బ్బు మిగిలి నరేంద్ర. భార. ద్రో. ౩. ౨౭౧.

గిటిపిల్లాఁడి. వి. (గిటి + పిల్లాఁడి) స్త్రీలు కాలి
మూఁడవ వ్రేలను ధరించెడు పిల్లాడి. (క. ర.)

గిటుకు. స. క్రి. (త. గిటుక్కు) ౧. అక్షరములు బ
టువుగా వ్రాయక పంకరకొంకరగా గీచు. (క.
ర. గిటుకు. వా.) ౨. (తప్పవ్రాతను) తుడుచు.
(క. ర.) వి. తుడుపు. (క. ర.)

గిటుక్కు. వి. శీఘ్రముగా మరలుట మొదలగువా
నియం దగుఅనుకరణము.

చ... గిటుక్కున న్నరలి వ్రేసె... చంద్ర. ౨.
౧౦౨.

చ... భయ మంది గిటుక్కున మోముఁ ద్రిప్పు
చో... దశా. ౨. ౩౧౫.

పీ. చేరి మాటాడక చెలి గిటుక్కున నేఁగ మతి
చుటుక్కుని చాల వెతలఁ జెంద. శశాం. ౨.
౯౬.

గిటుపు(ర్చు) = గిటుపు. స. క్రి. ౧. (కను) గీఁటు.

చ... అతఁడుం, దెఱపి యొకింత గాంచి ఘనతీ
వ్రళరంబున నారిఁ ద్రుంచిక, నిఱిపినమాత్ర

లోన నతనిం బటుబాణవతుమ్మయుగ్గ మే,
డైఱి దొడి మార్చి గ్రమ్మట ఘటించునె
డక వడి నేసి యార్చినక. భార. విరా. ౫.
౧౪౧.

కా...శ్రీభీమేశ్వరస్వామి ని, పురీకూటాచం బ
గుసాహృదంబున హరిబ్రహ్మకులకా ఘృ
తా, ప్రత్యువోధనసంజ్ఞ చేసి కను గిర్పం
జాగె...భీమ. ౫. ౧౧౨.

౨. కదలిండు, చలింపఁజేయు.

చ...అనురేశ్వరుఁ డవ్వడు గాలుఁ జేయులా,
వతి రథసంబునం గురుప నక్కడ నిక్కడ
నూడఁ జూచి మై, గిటుపఁగ నవ్వి శక్తియె
టిఁగింపుట నెప్పుది గోరి వానిమై, నుటనుట
స్రక్క నొక్కె బలనూడననూరుడు ప్ర
క్కదాపునక. నిర్వ. ౨. ౮౪.

నీ. తురగరూపము దాల్చి లోక యల్లార్పుమఁ
గర్లముగ్ గిటుపుమఁ గడుఁ జెలంగి, హేషిం
చుచును...మార్క. ౫. ౩౫౯.

౩. దువ్వు, సవరించు.

నీ. హరిప్రాల విసతాంగుఁ డై యున్నయురగారి
యొకలు పలుమాటు గిటిసి గిటిసి. వృసిం. ౧.
౫౪.

గిట్టు. వి. ౧. గుండ్రముగాఁ దిరుగుటయం దగుననుక
రణము.

నీ. మరుడు వైచినవైడిహరుపుబొంగరముట్లు బ
లువిడి గిట్టున బ్రమరి దిరుగు. మల్లుపు. ౪. ౬౫.

నీ. కీల్పామృతము జాలె గిట్టునఁ ద్రిమృతలెఱు
గున... ప్రబంధ. ౧౦౯.

౨=గిటుమ్మ.

గీ. బరులకంచూతికై రాయఁబడినతరువు, తునిసి
పెట్లన విటిగి గిట్టునను మరలి, పమ్మనను కెం
డు తునియలై పడఁగఁ గొట్టె, భీకరం బగు
నొకదొడ్డనూకరంబు. చంద్ర. ౨. ౯౨.

జ: గిట్టుపురుగు.

గిట్టుపురుగు. వి. (గిట్టు + పురుగు) చెట్లయం దుం

డి యెల్లప్పుడు గిట్టు మని కూయునట్టియొక పురు
గు. (శ. ర.)

గిల. వి. గిలక యన్నగువానిధ్వని కనుకరణము.

(చూ. గిలక, గిలకొట్టు, మొ—ఆమ్రేడితరూపము
'గిలగిల')

చ. అలర గళస్థలింగ మపు దాత్తకరంబున నిల్చి
వింతగా, గిలగిల నాఁగ గిల్క యొకకేలఁ గ
దల్పఁగ...చెన్న. ౫. ౧౯౪.

గీ... చలువసలువ, పెళ్ పెళ్ ల్లిల్లుమట్టెలగిలగి
లలోర, సించ రాయంచకడ నిల్వెఁ జంచ
లాషి. హంస. ౩. ౫౪.

ద్వి. మువ్వల గిలగిల మొఱయ జాడించి, క్రొవ్వున
నుప్పొంగుకొమురుసాళ్ళముల. ఆ. మ. క. ౫.
౨౨౧ పా. ౨౮ పం.

గిలగిలుగ నార్చు=గిలగిలధ్వని వచ్చునట్లు ఆఱు
బెట్టు, తడిమేమియు లేనియట్లు ఆఱుబెట్టు.

క. గురిగ లావరించి నీడక, గిలగిలుగ నార్చి
నారికేళపుబుట్టుక, జెలువొంద దాచి మే
హం, బుల ననుపావముల నీయఁ బోవుక...
(చికి. ౨. చి. ని.)

జ: గిలక, గిలక చెట్టు, గిలకబండి, గిలకసరము, గి
లకొట్టు, గిలగిల చెట్టు, గిలగిలలాడు.

గిలక(ల్క). వి. (√గిల. క. గిలక-కొన్ని ప్రతులలో

గిలుకయని ఉత్పద్యరూపము కనఁబడుచున్నది.)

౧. గిలగిలమని ప్రాఁగడుబాల్యక్రీడాసాధనము.

నీ. జలదేవతాపుత్రికలు దాల్చి నిచ్చినగిలకలక్రీ
యఁ జెందొనలు దనర్చు. రాజ. చ. ౨. ౧౫౨.

చ...గిలగిల నాఁగ గిల్క యొకకేలఁ గదల్పఁగ
...చెన్న. ౫. ౧౯౪.

౨. గిలగిలమని ప్రాఁగడుఇసుపకేసుబిళ్ల.

గీ. పసిఁడిగిలకచేర్కొల్ల...కాశి. ౩. ౧౨.

గీ. గిలక లున్న వెదురు కేలఁ బట్టి...నా. పంచ.
౨. ౭౪.

౩. రేళముయొక్క రూపాంతరనామము, పలవల
గిలక.

గీ. మొదల రేఫాక్షరంబు నాపిదప దాని, జడ్డ
యను గూర్చి యొకటిగాఁ జదువుకొనుచు,
ముందు జడ్డయు వెన రేఫమునకు బదులు, గిల
క విభజించియు లిఖింతు రలఘుమతులు. ఆ
పు. ౨. రం.

ర. కాలిచీలమండను వెనుక నుండుభాగము.

(వా) గిలకలలో వాఁపు పుట్టినది.

౫. ఆంధ్రలోగవిశేషము. (వా)

బ. బాలక్రీడావిశేషము.

నీ...గిలకలు చిటికలు క్రించుబులు...గీ...అక
ట యగచాట్లప్రాత నై యాడుకొనుచు.
హంస. 3. రం.

గిలకలవండుగ=బడిపిల్లలు నవరాత్రములలో గి
లకలు వట్టుకొని తిరిగిడియుత్సవము.

గిలక చెట్టు. వి. (✓గిలక) ఘంటారవః.

నీ. గిలగిలచెట్టు నా గిలిగింతచెట్టు నా గిలిగిచ్చ
చెట్టన గిలకచెట్టటన్న ఘంటారవ యా
ను...ఆం. భా. ౨. ౫౩.

గిలకట. వి. ఒకానొకయోషధి.

నీ. కుండలిద్వయమును గుముడును నేలతంకేడు
త్రుకేనియు గిలకటయును. (చికి. చి. ని)

గిలకబండ్లి. వి. (✓గిలక) చిన్నచక్రములబండి
(శ. ర.)

గిలకరించే. స. క్రి. గ. చిలుకు, మధింపు.

క. తమంబు బెట్టినబాసల, పెరువులు మును గిలక
రించి పేర్చినకెన్నలో, నురువు లెగఁగ్రోలి...
హరి. పూ. ౫. ౨౦౩.

నీ. దుగ్ధాబ్ధి గిలకరింతురె నిలింపులు తొల్లి యీ
యాసవముచవి యెఱిగి రేని. దుక్తా. 3. ౨౩౧.

౨. గిలకొట్టు. (శ. ర.)

గిలకసరము. మి. వి. (✓గిలక.) స్త్రీలు ప్రరించెడు
ఆభరణవిశేషము.

ద్వి. కంపులముక్కల గిలకసరంబు, సాంపుతో

వజ్రాలతోడుహారములు. ద్వి. శ. సా. గ. ౧౩
పా. ౧౪ వం.

గిలకొట్టు. స. క్రి. (గిలకొట్టు) గ. కలుపు, రం
గరించు.

ఉ. పాలడలోనఁ బోసి చనుఁబాటు నెయిం గిల
కొట్టి కాళ్లపై, బాలకు నుంచి. సారంగ. గ.
రర. (శ. ర. పా.)

౨. వ్రేళ్లతో చిలుకు.

నీ. కెరలించి యమృతంబు గిలకొట్టుగా రాజె
ముద్దుఁ జూపెడిపిరిమోపులందు. పాండు. గ.
౧౧౩.

౩. వ్రేళ్లతో పుణుకు.

నీ. గిలకొట్టి యట్టై చక్కలిగిలి యని పెట్టి కిలకొ
ట్టి నవ్వి నవ్వాలుండెనీ. చంద్రా. ౨. ౫.

గిలగిలచెట్టు. వి. (✓గిల) గిలకచెట్టు. ఆం. భా.

౨. ౫౩.

గిలగిలము. సం. వి. ఆ. పుం. మకరము, మొసలి.

(వాచ)

గిలగిలలాడు. ఆ. క్రి. (✓గిల)క్షోభ నొందు;బా
ధచేతన్నుకొను. (ప్రా. వా.) ఉదా: ఆపిల్లవాఁ
డు అన్నమునకు గిలగిలలాడుచున్నాడు. అదూ
డ ఆచెబ్బతో గిలగిలలాడి వచ్చినది.

గిలగ్రాహము. సం. వి. ఆ. పుం. మొసలి. (కల్ప)

గిలనము. సం. వి. ఆ. న. గిరణము, మ్రొంగుట.

గిలము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) మ్రొంగునది. వి. ఆ.
పుం. జంబీరము, నిమ్మి.

గిలాబ. వి. (హిం. గిలాబ) గచ్చుచేయుట. (శ.ర)

గిలి. వి. (క. త. గిలి.) భయము.

ఉదా: పులి పోయినను గిలి పోలేదు. (ప్రా. శ.ర.)

గిలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గిరణము, మ్రొంగుట.

గిలిగించే. స. క్రి. గిలిగింత కలదానినిగా చేయు,
గిలిగింతపెట్టు.

చ. వెలికిలి పెజ్జమీదఁ గడు విచ్చునుకన్నులచా

య లొప్పుఁ జెక్కిలి గిలిగించి శ్రేతలు న
గింపఁగ నుండుట...హరి. పూ. ౮. ౧౩ర.

ఉ. శేకినకొట్టి యొద్దు గిలిగించిన నొక్కవిలోల
శేత్ర లీ, లాకలకంఠకూడితముల న్నగ...
చంద్ర. ర. ౧౭.

జ: గిలిగింత, గిలిగింతచెట్టు.

గిలిగి(ల్లి)ంత. వి. (✓గిలిగింత) చక్కలిగింత.

గీ...ఓసరసిజాక్షి, యేను జెక్కిలి గిలిగింతలిడు
టఁ దలఁతె. నైష. ౮. ౮౬.

ఉ. శేరఁగ రాదు నవ్వి గిలిగింతలుచెట్టఁగ రాదు
చెక్కులం, జీరఁగ రాదు...హంస. ౧. ౯౪.

మ. తనకుం గాఁగిలి యీ వొకవ్వడును నాథా
నీకరస్పర్శం, బున గిల్లింతలె యందుఁ బద్మిని
కరాంభోజంబున న్దమం, దనటద్వాయుచ
లద్దశాంసుగులు గన్పట్టంగ నవ్వెల్లరా, యని
రారా యని పిల్చె నాఁ దగ్గ ద్విరేఫాద్యంత
దీర్ఘధ్వనుల్. విజ. వి. ౧. ౧౩౯.

గిలిగింతవాణు=గిలిగింతపెట్టినట్లగు, గులగులమును.

గీ. పాలు వోయిండుకొని యాకృపాసుమూర్తి,
శూలినాంచారి పాలిండ్ల మామకములు, పాల
చేఁపున గిలిగింతవాణుటయును, మెత్త మెత్త
న నఱచేత వొత్తికొనుచు. హర. ౨. ౯౫.

గిలిగింత(లు)వోవు=గిలిగింత కలది యగు, చలిం
చు.

గీ. ఎదుట జలకేళిగావింపఁ దదభిలాంగ, ములు
నిరిక్షించి గిలిగింతవోవుమనసు, నిలువ లేని
కతంబున నిర్దమించెఁ, జరమధాతువు శైలని
ర్హరమువోలె. వరాహ. ౧౧. ౮౧.

వ... అదియు ... గొప్పచనుగుబ్బలు అొమ్మనఁ
గాఁడిపాఱ బిగియఁగొఁగిలించిన వాఁడు...
అంతఃకరణంబు గిలిగింతలువోవ నర్హంత య
ర్హంతయనుచు నంతకంతకు నిందియవికా
రంబు బలవంతంబై సంధిల్ల. ప్రబోధ. ౩. ౫౧.

గిలిగింతచెట్టు. వి. (✓గిలిగింత.) గిలక చెట్టు. అం.

భా. ౨. ౫౭.

గిలిగిచ్చేచెట్టు. వి. గిలక చెట్టు. అం. భా. ౨. ౫౭.

గిలిగిలి¹. వి. గిలిగింత.

చ. అలికులవేడి యొ రొకనిహస్తముల స్పృశమజ్జ
నాంబువుల్, గలఁతియ యెత్తిపోయ నవి గా
ర్జును నుండె నతండు దోయిటకా, నెలకొని
దానికొ మ్రైఱుఁగునిద్దపుఁజెక్కులు ముద్దుచె
ట్టుకొఁ, గళపులవారిచూపుగిలిగిళ్లు మొఱంగఁ
గ వేళఁ గోరుచుకా. నైష. ౬. ౧౧౨.

గిలిగిలి². వి. మంచమునకినలవ్వనికి అనుకరణము.

క. ఒకచోటఁ బువ్వుఁబందిరి, యొకచోఁ జప్పర
ము దూఁగుటుయ్యెల యొకచో, సకినలగిలి
గిలిమంచం, బొకచోఁ గప్పరపుఁబలుఁగుటో
వరియొకచోకా. నైష. ౭. ౧౪౮.

గిలిగిలింత. స. క్రి=గిలిగింత. (చూ. గిలిగిలింత.)

జ: గిలిగిలింత.

గిలిగిలింత. వి. (✓గిలిగిలింత) గిలిగింత.

పీ. లలిఁ గపోలంబులు గిలిగిలింతలుపుచ్చి నవ్విం
పఁ గలకల నవ్వి నవ్వి. హరి. పూ. ౫. ౧౯౦.
(గిలిగిలింతలుపుచ్చు = గిలిగిలింతలు కలవానిఁ
గాఁ జేయు.)

గిలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) మ్రింగఁబడినది.

గిలుకరించు. అ. క్రి. (✓గిలుకు) మ్రోఁగు.

గీ. కలికచూపులు వీనులఁ బలుకరింప, సాలపునడ
పుల నందియ ల్గిలుకరింప. చంద్రా. ౩. ౯౨.
(‘గిలకరించు’ క. ర. పా.)

గిలుకు(ల్లు). వి. ౧. మట్టెలు మొదలగువానిధ్వ
నికి అనుకరణము.

మ. చరణాబ్జంబుల గిల్లుమట్టెలొదల్ సందిల్ల
...చం. రా. ౫. ౩౬.

వ...గిలుకుటందియరవళితో ... ఉ. రా. ౫.
౨౪౮.

వీ...గిలుకుమువ్వలకొలఁ గలఁ బట్టి...హర. ౫.
౫౫.

వీ. గిల్గుగి ల్గున మ్రోయుకింకిజీగుచ్చులు తా
శమానంబుతో మేళవింప. శ్రీ దా. ౧౩౬.

౨. ధ్వని.

వీ. అంతరాంతరములం దస్థిబృందంబులు పెళపె
ళమనియెడుగిలుకు లెనఁగ. భీమ. క. ౧౩౮.

జ: గిలుకరించు.

గిలుపు. స. శ్రీ = గిలుపు.

(-కన్ను - గీటు.)

వ...కన్నియ మొఱంగి యచ్చెలులు విభునకుం
గన్ను గిలిపి యొండ్ల లొక్కొక నెపంబు
నం జనిరి...రామా. క. ౧౫౬. (శ. ర. పా)
ఆపు. క. ౪౨౧.

(ఆడించు)

ద్వి. మోతాళ్లు దొడలును ముడివర్చుకొనుచు,
గుఱకటి గిలుపుచు గొక్కరించుచును. పండి
తా. పర్వ. ౩౭౧.

గిలుబా(ల్పా)దు. స. శ్రీ. (గిలుబు + ఆడు) ౧.

ఆపహరించు.

వీ. ఇందు గీపినరీతి నిండుకించుక చేరి గిలుబాడుఁ
దల్లిపైఁ గలపసిండి. పాండు. ౩. ౧౬.

వీ. గేదంగివాసనలో గిలుబాడి నునుమరపాన్నపు
వులపలపులు గ్రహించి. గీ. చలువతె మైర
యమ్రేటి శ్రమము మాన్పె. ఉ. రా. క. ౧౬౭.

ఉ. వేడుకతో విమర్దకుడు విశ్వసీయుఁ డనం
గఁ జాలి తా, నీడయుఁ బోలెఁ దోఁ దిరిగి నె
య్యముకల్పి విధంబు దెల్పఁగా, నీడగుమాటలం
బనుల నిచ్చును నిచ్చకు వచ్చుభంగి గి,ల్పాడి
తదంతరంగము బయల్పడ మా కెఱిగించు ని
చ్చులు. దశకు. ౬ ౨౬. (గ్రహించు అని
భావము.)

౨. పంచించు.

ద్వి. వనజాక్షి యొక్కరి మనసుఁ బంపుడును,
జని మనోహరునితోడను రమియించు, దను గి

లుబాడెఁ గదా మనం బుచు, నెనయ నపుం
సకం బిల మనశ్శబ్ద, మనినపాశీనిసూత్ర మా
లినేయుచును, పనిత గోపించుడు వచ్చె నవ్వు
నను. పండితా. దీక్షా. ౭౭ పా.

౩. ఏలు, ఎన్ను.

వీ. శేసరి ఘాత్రాక్షు గిలుబాడుకొనె వానరేశ్వ
రుండు ప్రహస్తు నేటికొనియె. రామా. ౭.
౨౮౮.

గిలుబు. స. శ్రీ. ఆపహరించు.

వీ. మేటిజూదరి యన వాటమాతివుటమై నాడు
చుండుదు నే నహర్నిశంబు...గీ. తలఁపుగతి
వచ్చుఁ గోరినదాయ మనఁగ, శకునిజూదంబు
దీనియచ్చొక్కొ యనంగ, గెలుపు నాయదె కా
నొడ్డు గిలుబ నేర్చి, యెల్లపీడికిల్ల విడిపించి
యేన కొందు. ద్వా. ౧౦. ౮౮. చంద్రా. ౫.
౧౦౪.

వి. దొంగతనము, చౌర్యము.

వీ. పరఁగుఁ దెక్కలియన బందిపో టనఁగును గిలు
బనఁగాను లంకింపు నాఁగ, దాఁపర మనఁగ
ను...చౌర్యంబు...అం. భా. ౨. ౨౮౨.

జ: గిలుబాడు, గిలుబుకొను, గిలుబుచేయు.

గిలుబుకొను. స. శ్రీ. (గిలుబు + కొను) కొంగి
లింపు.

రగడ. గురివెండ నది గిలుబుకొనియెఁ బయ్యెర
దొంగ. మనుచ. ౩. ౮౪.

వీ. తనుఁ జూడ వచ్చినఁ గనికరంబును లేక కల
సాస్తు లెల్లను గిలుబుకొనుట. రామ. ౩౬౬.

గిలుబుచేయు. స. శ్రీ. (గిలుబు + చేయు.) ఆప
హరించు.

వీ. తలిదండ్రులకు సమృతంబుగా నతిథిసత్త్రియ
యటంచు నొకింత గిలుబుచేయు. నిరం. ౨.

౨౬

వీ...కృతవీర్యవర్ధంబు గిలుబుచేసి, కొని దాఁ
చి యున్నవారని భాగ్యపుల నెల్లఁ బలికిన...

భార. అది. ౭. ౧౩౨. (శ. ర. ప్రాత్ర ప్రతి
కుల. పా.)

గిల్ల. విణ. మెల్ల, కంటి కడకు ఒలిగినది, కేకరము.

(చూ. గిల్లకన్ను, మొ.)

జ: గిల్లకన్ను, గిల్ల చూపు.

గిల్లకన్ను. వి. ఔ. (గిల్ల + కన్ను.) మెల్లకన్ను.

పీ. వింతవానిఁ గటాక్షవీక్షణంబునఁ జూచుకొనల

యొప్పి వహించు గిల్లకన్ను. కాశీ. ౨. ౮౦.

శ్లో. కటాక్షయతి వా న్యం చై కేకరాక్షీతు సా
భవేత్. సం. కాశీ.

గిల్లచూపు. వి. (గిల్ల + చూపు.) మెల్లచూపు.

ద్వి. పిల్లికన్నులు బల్ల పెరిగినకడుపు, గిల్లచూ
పులుఁ జాల గిటికొన్న బొచ్చు. వవనాధ. ౩.

౧౦౭ పా. ౧౯ పం.

గిల్లు. స. క్రి. ౧. (గోళ్లతో) క్రుంచు.

పీ. పెనువ్రేలికొనగోర విసరుచోసనుమోముఁ
గఁదమ్మివిరివోరె గిల్లినాఁడు. భీమ. ౧. ౧౧౦.

రగడ. కొమ్మ వేగిర మేటికే కొనగోర గోరఁటవి
రులు గిల్లుము. పారి. ౪. ౧౬.

చ...గోరు మోపి గిల్లనిచిగురాకు లాలితవిలాస
నికేతన మాలతాంగి దా, ననుభవకర్త యేఘ
నుఁడొ యావిధియత్న మెఱుంగనయ్యెడక.

పి. శకుం. ౨. ౧౨౮.

౨. (నఖములతో) క్షతముచేయు, గిచ్చు.

క. అనుచుఁ దనూజాల నిద్దఱుఁ, గొనగోటం గిల్లి
వారు కో యని యేడ్వొ. శుక. ౨. ౨౫౭.

వి. నఖక్షతము. (శ. ర.)

జ: గిల్లుడు.

గిల్లుడు=గిల్లు. వి. (✓ గిల్లు.) నఖక్షతము. (శ. ర.)

గివులు. స. క్రి. గీలు.

గీ. వెడలుబీటెండకును శరద్యృక్షము డిగి, వాన్ని
కమె యొక్కి వ్రోటి నిర్వంకవత్తు, కులను గి
వులుచు వెట్టిచూపుల నురంబు, కలఁకులు గ

నుంగొనుచుఁ గానఁ గేతు లందఁ. అము. ౪.

౧౮౧. (శ. ర. పా. 'నివురు' ముద్రి. పా.)

గిసుకు. వి. కుమ్ముటమం దగుఅవకరణము.

ద్వి. భవితంబుఁ బూయంగ గినుకునఁ దుమ్మ, నా
వేమవిభుఁడు శతాయుష్య మనుచు. పండితా.

పురా. ౧౬౮ పా.

గీ

గీ¹=గీ. అరు. నిందముండు దీర్ఘాది యైనయాస్త్రేడితశ
బ్రముయొక్క ఆద్యక్షరమునకు పచ్చెడియాదేశము.
చ...అంతకు గంతకు రై త్యు గీత్యు...భా. రా.

య. ౯౦౪.

మ...ఇంకొక సాత్యకిక గీత్యకిక...ఉ. శారి.

౪. ౧౩౨.

గీ². వి. ఘంటాధ్వనికి అనుకరణము.

ఉ...వరించి రా, భావిను లందఱుకొ గునుమబా
బుఁడు గీ యని ఘంట ప్రేయఁగాక. భాగ.
౯. ౧౭౭.

గీ:వతి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. బృహస్పతి. ౨. చదు
వరి, పండితుఁడు.

గీండ్రు. వి. పెద్దచప్పడు వినుటవలన చెవులలో కలి
గడుధ్వనికి అనుకరణము,

గీండ్రు మను=గింగురుమను.

క. వినువక చను నెమకెడున, పుసిపావఁడు తల్లి
దాపుఁ బాయటఁ గడు పెక్కునవడుచు
సారెసారెకు, ననుచును రై చెవులు గీండ్రు
మన వాపోయెక. వేం. పంచ. ౪. ౪౩౩.

గీక. వి. (సం. ఘంకారః) బృంహితము, ఏనుఁగు
ఘంకారము.

క. గజము మద ముడిగి తిరుగుచు, గుజగుజనై గీఁ
క పెట్టఁ గులికము నేలకొ, భజన చెడి విడిచె
నిండ్రుఁడు...భాగ. ౬. ౪౦౭.

గీ...గీక, యనఁగ ఘంకార నామధేయంబు చె
లఁగు...అం. భా. ౨. ౧౯౪.

జ: గీపెట్టు.

గీతు. స. క్రి. గోరు మొదలగువానితో గీచు.

ద్వి. కొదమసింగములను గోరి తుండముల, ముద
మున నొయ్యనఁ బుడుకునేనుఁగులు, వానిచె
క్కులతీట వక్రనఖాలిఁబూని గీతుచు ను
న్నపులులును...ద్వి.హరిశ్చ. పూ. 2రగ పం.

గీటు. స. క్రి. గ. (పండ్లు) కొలుకు, దీటు.

ద్వి. గిటగిటఁ బండ్లను గీటి కాశికుఁడు, చిటచిట
మిడుఁగుర్లు చెదర పీక్షించి. ద్వి. హరిశ్చ. పూ. 10౮౩ పం.

చ...గిటగిటఁ గోలు లుద్దవిడి గీటుచు రొప్పుచుఁ
గొప్పరించుచుకా, గిటిగణ మేగుజేర ...
ద్యా. ౮. ౨౬. పరాహ. ౨. ౧౩౨.

౨. (కన్ను) గీటుపు, గిటుపు.

క. మును దత్తుఁ డభవుఁ బలుకఁగఁ, గనుగీటిన
భగనుఁ బట్టికన్నులు పెకలిం,చెను నందీశ్వ
రుఁడు...భాగ. ౮. ౧౧౯. ఉ.హరి.౫.౫౯.

౩. చిమ్ము.

క...కంటిసీరు గీటి యతనిపై, భూలి నెను దు
డిచి...వాసిష్ఠ. ౮. ౮౦.

౪. మాటు.

చ...లేజవరాలు చెక్కు గీఁటిన వస వల్పు బా
లకుఁడు డెందమునం గలఁగంగ నేర్పునే. నై
ష. ౧. ౧౭.

చ. తనమ్మగుగీతికాపరిణతధ్వనిచైఖరిఁ బల్కు
మంచు మిం,చినరహిఁ జేతిపీణియకుఁ జెక్కు
లు గీటుచు నేర్పుచున్నదో, యన నఖరాం
కురంజుల నయమ్మనఁ దంత్రులు మాటి గాన
మిం,సావరఁగఁ జేయువాణి ప్రతిభోన్నతుఁ
జేయుతఁ గృష్ణరాయనిక. పారి. పీఠి. ౫.

ఉ...కుమారని మక్కువ మాఱ నేడ్పు రాఁ,జె
క్కులు గీటి యెత్తి యెడఁజేరిచి ముచ్చటఁ
దీటునట్లుగా, నక్కట ముద్దులాడ వలదా
...సారంగ. ౧. ౧౧.

౫. చీల్చు.

చ...ధరిత్రి కొమ్మనం, దలవడ మాటి రక్కమ
నియంగము గీటి బలీంద్రునిక రసా,తలము
న మాటి...దా. శ. ౩౩.

చెడలఁగగీటు=చెడలఁగొట్టు, తఱిమిజేయు.

క. ఏటికి నీరాచరికం, బాటది మొలచెట్టఁ బకు
పు లాతురవడ నో,యాటదని లేచి దొంగ
ల, గీటుపు చెడలంగ శవము క్రియ నుండెది
జే. భాగ. ౯. ౮౦౮.

గీత. వి. (✓ గీయు) ౧. రేఖ, గీటు. (శ.ర.) ౨.

గీయుట (చూ. గీతకత్తి, మొ.)

గీతకట్టెట్రియ. వి. (గీత+కట్టె) పడ్లవాడు
నాములు తీర్చుటకై ఉపయోగించుపనిముట్టు,క
త్తికాను. (శ. ర, బ్ర.)

గీతకత్తి. వి. (✓ గీత) గీతగీపెడికత్తి, ఈంద్ర
వానికత్తి. చెన్న. ౫. ౨౫౨.

గీచు=గీయు. (శ. ర)

మ. కనకాంగీముణి కంచు గీచినగతిక గంతంబు
మాఱక జటాం, తనియాధశ్రుతిపాత మొం
దినపులస్త్రబ్రహ్మవేదధ్వనిక,విని...ఉ.రా.
౧. ౧౮౦.

గీజ్. వి. పీకులాట. (త్రా)

జ: గీజాపోరు.

గీజాపోరు. అ. క్రి. (గీజా + పోరు) ౧. విరామము
లేకుండ జగడమాడు.

పీ. కీలుగంటిది యేల పోలఁగా నునుఁగొప్పుగీ
ల్కొల్పుకొమ్మంచు గీజాపోరు...కుక. ౨.
ర౫౬.

౨. మిక్కిలి మారముచేయు.

గీ.శిశువులు...చిలుదొండి గని యిది తె మ్మటంచు,
గీజాపోరుట కద పెల్లగిల్లఁ బొగిలి, పాలతి
యూరార్య నతఁడుకాఁపురమునేయు. శుక.
౩. ౨౪౪.

గీటడ(ణ)ఁగింఁచు=గీటడఁచు. స. క్రి. (✓ గీట
డఁగు.) చంపు; నశింపఁజేయు.

(కంసునిమాటలు) నీ...ఉగ్ర నేను మాయయ్య గీ
టడఁగించి వినతండ్రి దేవకుఁ బిలుకుమాల్చి
...భాగ. ౧౦ పూ. ౧౧౬౧.

దండకము ... భీమశౌపంబున న్లోకవిద్రావణుక
రావణు న్ధాటిచే గీటఁగింతు వంచు...కృ.
శకుం. ౩. ౧౫౭. భార. విరా. ౨. ౧౩౫.

నీ.ఉత్కంఠరమ సంకునోఁపు గీటడఁగించి నెలిద
మిత్రులుములఁ జాలుకఁ జూచి. గీ...ఉల్లసి
లై, మహితపెద్దాడనూరయామాత్యమూర్తి. పె
శకుం. ౧. ౪౩. (ఇట ఔపయ్యవాచకము.)

గీటడఁగు. అ. క్రి. (గీటు² + అడఁగు) చప్పు; నశిం
చు.

నీ...యాదవు లెల్ల నమనునలము, నద్భుతశక్తి గీ
టడఁగుదురు...భార. మా. ౧౦౮.

నీ...సౌబలుఁడు గీటడఁగున లూకుండు మడిసె
...భార. శల్య. ౧. ౯.

చ...మహాత్మ మీరు చెప్పినవరమార్గతత్త్వమున
పెంపున నాహ్వాదయంబులొనఁ గల్గినయవి
నేక మంతయును గీటడఁగక నుభి నైతి...
వి. పు. ౩. ౩౬౪.

గీటడ(ణ)ఁచు=గీటడఁగింఁచు.

(చంపు)

గీ. మేటిమగని ఘటోత్కచు గీటడఁపఁడె, యట్టి
జెట్టికఁ బోరఁ జా వెట్టిభంగి, నయ్యె...భార.
కర్ణ. ౧. ౪౨.

క...మన, కీచకు లందఱును రాత్రి గీటడఁచెర
వా, స్వాధిపతివిధమున గంధ, ర్యాచరణము పేర
భీముఁడు...భార. విరా. ౫. ౩౩౧.

గీటు¹. వి. గీత, శభ. (శ. ర, వా.)

జ: గీట్లబద్ధ.

గీటు². వి. ౧. (క. కీటు=అనాదరము.) అనాదర
ము, ఉపేక్ష. (మా. గీటునఁబుచ్చు.)

౨. గర్వము. (ఔ)

జ: గీటడఁగింఁచు, గీటడఁగు, గీటడఁచు.

గీటునఁబుచ్చు. స. క్రి. ౧. అనాదరించు, ఉపే
క్షించు.

క. విని వివనివానిచందంబున గీటునఁబుచ్చి ...
జై. భా. ౮. ౩౯.

వ. అని తలంచుమఁ గీచకునిమాటలు గీటునంబు
చ్చి యొండుపలుకులు జరపిన...భార. విరా.
౨. ౪౨.

నీ...కులము గీటునఁబుచ్చి వలను దప్పి, శౌచంబు
వదలి...దశకు. ౩. ౯. భార. సౌ. ౨. ౭౭.

౨. పోగొట్టు.

వ. ఆతండు భీమనేనవక్షపాతంబున నతనిచింత గీ
టునంబుచ్చె...భార. శల్య. ౨. ౩౧౦.

గీట్లబద్ధ. వి. (✓ గీటు¹) కాగితములు లోనగువాని
యందు గీట్లు వేయుటకు ఉపయోగించుకొల. (శ.
ర.)

గీత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆధ్యాత్మికతత్త్వవిషయమై
ప్రశ్నోత్తరరూపమున నుండు గ్రంథము. (ఉ
దా: భగవద్గీత, రామగీత, శివగీత, పాండవగీత, మొ.)

గీతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. గానము చేయుఁ
బడినది, పాడఁబడినది. ౨. పుకఁబడినది, చె
ప్పఁబడినది. వి. అ. న. ౧. గానము, పాట. ౨.
(ఛంద.) పద్యవిశేషము. (ఈయర్థము తెనుఁగున
నేకలదు) అప్పు. ౪. ౨౦౪.

గీతమోది. సం. విణ. (క. నీ. క.) గానముచే సం
తోషించువాఁడు. వి. క. పుం. కిన్నరుఁడు.

గీతి. సం. విణ. (క. నీ. క.) ౧. గానము చేయు
వాఁడు. ౨. సంగీతముతో చదువువాఁడు. వి.
ఇ. స్త్రీ. ౧. పాట. ౨. (ఛంద) పృథక్ భేదము.

గీదుపోరు=గీతపోరు.

నీ. దోసాన కలిగిన నోసి పో రె మ్మనుఁ చేదసాద
లఁ బ్రోవ గీదుపోరు. గీ...అయ్య ననుఁ గన్న
కొయ్య గయ్యలి తల్లి. వి. పు. ౩. ౧౫.

గీపెట్టు. అ. క్రి. (గీక+పెట్టు) గ. (ఏనుగు)సీం
కారము చేయు.

సీ. కేలలమెకములగీపెట్టుటలును మాపులసరిలె
లగ్గలపుఁదేర్ల, రొదలు కాలదలయాద్యలు నా
యిదములప్రాతలు నొక్కటై...అచ్చ. రా.
యు. 3. 2. 2.

౨. మొఱపెట్టు.

క... క్రేపుల గోపాలసుతులఁ గృష్ణనితోడకా,
గీపెట్టఁగ మ్రొగెద నని, పాపపురక్కనుఁడు
ప్రోవఁ బడి యుండె నృపా. భాగ. ౧౦ పూ.
ర. ౬౮.

సీ. ఆలమి గీపెట్టింతు ముకుకఁ గోఱలు నూటిపై
పచ్చభూదారపతులనైన. హ. న. ౨. ౧౯.
దండకము... అత్యుగ్ర మైయొక్కరావంబు పు
ట్టెక దెభారంచు బ్రహ్మాండభాండంబు ప్రీ
తిక... నానామహాభూతసంఘంబు గీపెట్టె
...దశా. ర. ౨3. ౨.

౩. మ్రోయు, ధ్వనిచేయు.

క. మదిరాక్షిజంఘలంగజు, గదలగు నూహింపఁ
గావు కాహరు లైన, న్నదుకు వడక గీపెట్టక
...ఉన్నే. పాండు. ౩. ౧౮. ౨.

గీము. వి. (సం. గృహమ్? గేహమ్? క. గీబు.) ఇల్లు;
నివాసము, ఉనికి.

సీ. ఎడపక గీమున కేతెంచువిందుల కలమి వల్వ
లును సాములు నొసంగు. నీలా. ౧. ౪౯.

కా. సామీ దేవరపేరు పెప్పికొని యీసంద్రం
పుఁదెన్గోనలో, గీము లైకొని చుట్టపక్కముల
తోఁగి దెన్నఁదుకలేక మా, భూమి వల్లిన
వేటతోడఁ గడుపుల్ పూరింతుము ... చం
ద్ర. ౨. ౬.

గీమువేల్పు=గృహదేవత, ఇలువేల్పు.

క... వేసోములు నోచి గీమువేల్పుల కెన్నో, కా
నుకలు నించి కాంచిన, మానలఁ గానలకుఁ బం
పుకొన నేడకునే. అచ్చ. రా. బాల. ౧౦. ౨.
బలిగీము=బలిసద్దము, పాతాళము.

చ. క్షితి నుదయంబుఁ జెంది బలిగీమునకు న్యడి వే
రునాటి...చం. రా. ౨. ౮. ౨.

గీయు=గీమే. స. క్రి. ౧. చివ్వు, చెక్కు.

సీ. గీసి గొజ్జఁగనీరు పోసి నూటివక్రత్రచిలుబంతి
వనుపులోచేవ నలది. హర. ౨. ౧౦2.

గీ. నలువ సన్నంబుగా దీనినడుము గీసి, యావన
మునకు నిచ్చె నాయంక మెల్ల, నది యుపాదా
నముగఁ గదా యిది సృజించె, నున్నతము లైన
యేతత్వయోధరముల. వైష. ౩. ౧౯౧.

వ... ముటియును త్రాలంబు లగు తాలంబులం గిరార
జాలంబులు గీసి...చంద్రా. ౨. ౮. ౪.

౨. గోఁకు.

చ. కలయఁగ వారిదేవతలు గాంచునకోపరదంభ
దర్శణం, బలపయి దట్టపుంజిలుము వోవఁగఁ
దా రలకంచు గీయఁగా, బలె నలువంకలం గల
యఁ బాయక లేలుమఁ బద్ద లేలుపుల్, కలఁ
కులఁ బాసి పోఁ జెలఁగఁ గ్రొంకృతు లిచ్చును
రాశమాలికల్. ఆము. ర. ౧౮౦.

క. అసమయంబునఁ గాంస్యము, గీసినగతి ... ౭
క్కనుడి వివఁబడియెక. ఉ. రా. ౮. ౧౨౬.

౩. గంటమున్నగునవి కొడుపుమున్నగువానితో
రారు.

వ... అంచెవచ్చుకు గింకిరీరపంబును నురుమగీ
సినగతికొ దేటి మ్రోసిన క్రియ... ముచ. ర. ౪.
౧౧౫.

౪. అణుగఁదీయు.

సీ. ఇందు గీసినరీతి నిండుకించుక చేరి గిలుబాడుఁ
దల్లిపైఁ గలవనిండి. పాండు. ౩. ౧౬.

౫. బలపము మున్నగువానితో పలక మున్నగువా
నిపైగీచు. (శ. ర.)

జ: గీత, గీతకట్టె, గీతకత్తి.

గీరధుండు. సం. వి. ఆ. పుం-రథమునలె వడిగలవా
క్కు గలవాడు-బృహస్పతి. (త్రి. ని.)

గీరన(సం)గింజే. వి. బాల్యక్రీడావిశేషము.

సీ. తూరనతుంకాలు గీరనగింజలు పిల్లదీ వాలంకి వి
ల్లగోడు. కాళ. ౩. 33.

మ...పింపిళ్ళు మచ్చిగోగీరనంగింజ లో, మనసుం
టోకనుమూసిగంత నలుగంబాలాట ... క
బా. ౬. ౨౦౨.

సీ...గీరనగింజ కొండకోతి...హంప. ౩. ౧౪౬.

ఉ. చారుచిత్రురత్న మయసౌధముల స్ఫురివైశ్య
కన్యక, భీరనగింజ లాడుకతి...శకాం. ౨. ౧౯.

గీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ౧. మ్రొంగబడిన
ది. ౨. వర్ణించబడినది; పాగవబడినది.

గీర్ణ. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ౧. వర్ణించుట; స్తోత్రము. ౨.
నిగరణము, మ్రొంగుట.

గీర్దేవి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. వాగ్దేవి, సరస్వతి.

గీర్వతి. సం=గీఃపతి.

గీర్వాణుడు. సం=గీర్వాణుడు.

గీర్వాణకుసుమము. సం. వి. ఆ. న. జ్యోతుసుమ
ము, లవంగము.

గీర్వాణుడు. సం. వి. ఆ. పుం-వాక్కు బాణము
గాఁ గలవాడు; పేదకాస్త్రయావవాక్కును
వివరించి చెప్పవాడు; స్తుతియావ మగుము
త్రాదికము వివర గోరువాడు- దేవత, పేట్టు.

గీఱ. వి. (✓గీటు) గీత, శేఖ.

రగడ. కన్న చుటిముటిగీఱు గన్న గన్నతల్లి
దిట్టు...పరాహ. ౩. ౯౨.

గీటు. ఆ. క్రి. నాటు, స్రుచ్చుకొను.

చ...చ్రౌపది నింతకాల ముప్పులు పులలించుచుం
డె మది బాచువు గీతినయ్యు లట్ల...భార.
౩. ౩౬.

ఉ...వృకోదరుడు పదితూత్రలు పాములు పుట్ట
లోనికిం, చూతినయట్లు గాఁ బ్రబుకార్పల
మేర్పడ నేయ నెఱుక, గీతిన మూర్ఖ వచ్చి
యెఱగె...భార. భీష్మ. ౨. ౩౯౮.

సీ. పాంచాలి నవమానపటచిన తెఱంగును నయ్యుం
తి ఐదుక రా నడవిం గలయ, ధర్మజాచన్నచం

దంబును మది గీతీ యుడక మఱ పెట్టు లొల
పె నీకు...భార. ఆశ్ర. ౧. ౧౧౮.

స. క్రి. ౧. (పూడ్లతో) చీపు.

సీ. ఎఱది గీతిన జీర తేర్చవఁ దురులుట్టఁ జీకన
నులిపచ్చికికనము. ఆము. ౬. ౧౩.

౨. ఛేపించు.

వ...ఇట్లు మనుచూడము డేము పాడుకంబులు
...మర్తంబులు గీతీయు...ఉ.హరి. ౧. ౧౪౮.

౩. ఛేపించు.

క...గీటునె సాత్త్వికులబుద్ధి నిల్పిచదుమురు.
నృసిం. ౧. ౯౫.

ర. (గోళ్లతో మరులు) దువ్వు.

ఉ. చేరగ రార నీకులు చిక్కడలించెన నం
చు నేర్పుతో, సారనగంధి పిల్చి బివన్నలు
వెన్నున నాన నిల్చి శృం, గారపుచింతమాటల
వికావిక వాని నగించినవ్రుచు, గూరిమి మీ
ఱ గీతీ కొనగోటఁ జెటుక్కున నొక్క జా
క్కఁగె. శకాం. ౨. ౮౪.

కా. పరీట్టక నయనంబు లొత్తెఁ దయపు బాబీ
రవంకంబుతో, జెన్నారం బద నిచ్చె గీతీ నె
గ వేసె దాయెకు ల్లుప్తై...హంప. ౧. ౩౫.

జ: గీఱ, గీటుగాజ, గీటుడు, గీటునామము, గీ
టుబొట్టు.

గీటుగాజ్. వి. (✓గీటు) ఒకవిధ మైరగాజ. (శ.
ర.)

గీటుడు. వి. (✓గీటు) ౧. గోఁకుడు. ౨. భేరనము.
(శ.ర.)

గీటునా(ర్నా)ము. వి. (గీటు + నామము) గో
టితో గీతీ తీర్చబొట్టు.

సీ. తెఱవ కస్తూరిమక్కు దీర్చి వచ్చిన పెక్కు గీటు
నామము నాఁటితీరుఁ గను...విజ. వి. ౩. ౧౩.

సీ. నెలరేక నుమిటిపై నీ టైనకమ్మగస్తూగీర్నా
మంబు పొయ మీఱ. ఇందు. ౧. ౨౦.

గీటుబొ(ర్బొ)ట్టు=గీటునామము.

గీ. వెలయ మృగనాభి గీర్బొట్టు వెట్టి నారు... నై
మ. ౩. ౬౩.

గీ. కలికిబాటుకగీర్బొట్టు పయఃకుపేత, జాతి
గాఁ దాల్చి వెలమింకజంగ మగుచు... హ
ర. ౫. ౪౦.

గీవు=గిరవు. ఆశ్రు. (శ. ర.)

గీష్వతి. సం=గీశవతి. (ఈశబ్దము పాణినీయునకు
విరుద్ధము.)

ఉ...గీష్వతి యేమి చెప్పె నిటక్రింద బలారికిఁ
గామవిక్రియాదుష్పథవృత్తికి... నైమ.
౪. ౨౮.

గు

గుండే. వి. (శ. గుండే) గ. స్తంభము.

సీ. వికలంపుఁదెడ్లపారికఁగొంతుచేతులు పందిలి
గుంజలవగిదికాన్లు. శ్రుబంధ. ౬౨౨.

౨. రాట్టుముయొక్క అవయవము. (ఇది స్తంభ
మువలె నుండును.)

క. వడిదారము చెవులుం ద్రొక్కుడువలకయు
దిండుకదురు గుంజలునుం ద్రొక్కుడుబొమ్మ
యునుం ద్రివృడు, పుడుకయునుం గలుగురా
ట్టుములు గైకొనుచుకా. శుక. ౨. ౪౦౯.

గుంజ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. గుంజ, గుంజెదగి. ౨.
రెండుగోడుమగింజలయెత్తు. ౩. అవ్యక్తమధురధ్వ
ని. ౪. తప్పెట, వాచ్యభేదము. ౫. గంజ, కల్లుదు
కాణము. (వాచ) ౬. ఉత్పలము, ఉచ్ఛ్వబజ్జ.

గుంజల్. సం. శ. శ్ర. అవ్యక్తమధురధ్వని చేయుచు
న్న.

గుంజనము. సం. వి. ఆ. న. అవ్యక్తమధురధ్వని.

గుండేనునుగు. స. శ్రీ. పరిహాసముచేయు. (శ. ర.)
వి. ఎలఁగుగొడ్డాట. (శ. ర.)

గుంజము. సం. వి. ఆ. శ్రు. గ. అవ్యక్తమధురధ్వ

ని. ౨. గుచ్ఛము, పూలగుత్తి.

గుంజాటన. మి. వి. వ్యసనము. (శ. ర.)

గుంజిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గురివెందపూస.

గుంజితము. సం. వి. ఆ. న. అవ్యక్తమధురధ్వని.

గుంజిలి¹. వి. గోవనము, దాఁపురము. (చూ. గుం
జిలిపెట్టు¹.)

జ: గుంజిలిపెట్టు¹.

గుంజిలి². వి. (బ.గుంజిల్లు) చేతులు కట్టుకొని రెం
డుకాళ్లు చేర్చిపెట్టి కూర్చుండి లేచుట. (ప్ర.
శ. ర.)

సీ. గుంజిల్లు పెట్టించుకొనుమేటి పిల్లారి కుడుము
దాలుపు పెద్దకడుపువెల్పు. సాం. ని. దేవ. ౨.

జ: గుంజిలిపెట్టు².

గుంజిలిపెట్టు¹. ఆ. శ్రీ. (గుంజిలి¹ + పెట్టు) గో
వనముచేయు, దాచు.

ఉ. కావర మెత్తి యిట్లు తనుఁ గాతీయపెట్టుచు
నున్నదానిని, చ్ఛావతిఁ జూచి లేచి రథసం
బున రెడ్డన పల్కె నోసి నీ, చేప యెటింగి కా
ద మును చెప్పుక గుంజిలిపెట్టి యున్ని నీ, వే
వల దన్న వేఁడుకొనవే మటి యేనము చెప్పి
నాడనె. వేం. పంచ. ౪. ౪౬౯.

గుంజిలిపెట్టు². ఆ. శ్రీ. (గుంజిలి² + పెట్టు) గుం
జిల్లుతీయువానివలె పైకి బోవుచుఁ గ్రిందికి వ
చ్చుచుండు.

క. పెంజెమట బాట దోవతి, పింజెలు మాటికిని
గాళ్లఁ బెనఁగొనఁ గడుపుల్, గుంజిలిపెట్టఁగ
వేలుపు, లంకెలఁ గూడంగఁ జని హాహారి
మెఱుఁచుకా. వాల్మీకి. ౩. ౮౧.

గుంజే. స. శ్రీ. (శ. గుంజా.) గ. (మృ. మొ.) జా
డించు.

క. తాప్రోష్టలఁ గాలనూకుఁడు వియద్వారా
 కి వేటాడి ప్రాప్తారంభం బనుబుట్టఁ బెట్టి ను
 లి వాయం గుంజి యీఁ దాఱఁ జెన్నార
 నైచినజాలమో యనఁగ కోభాకించనత్వం
 బునక, దారానాయకమండలం బమర నస్త
 గ్రావకూటంబునక. కాళ. ర. ౯౬.

సీ. అని చిన్నకూకటిఁ బెనఁచినబడ పట్టి గుంజి
 యీడిచి చెంపఁ గొట్టి తిట్టివారిశృంగ. ౧౮.

౨. లాగు, బలాత్కారముగానీడు. (ప్రా. చి. ని.
 ధాతుమాల.)

సీ. కరముప్పిదండ మొక్కఁడు తీసి పోవై చె నంజ
 కొక్కఁడు శిఖ గుంజి యేడిచె. వారిశృ. ర.
 ౧౬౨.

౩. ఉడుకు; బట్ట ఉదికినట్లు కొట్టు.

సీ... ఆయ్యెడకుఁ జీరలు గుంజునొక్కచాకిత
 యుఁ దా నొంటి వచ్చి. భోజరా. ర. ౧౪౫.

ఉ... భక్తవ్రాప్తవలి గుంజునొ... చెన్న. ౩. ౧౯౮.

సీ. పాదంబు లిరుచేతఁ బట్టి గుంజుండు జర్జరితం
 బుగా వీనిఁ జట్టురాత. కాళ. ౩. ౧౫౭.

వి. ౧. ఈతచెట్టు తాటిచెట్టు మున్నగువాని
 మొవ్వు.

(దుర్భిక్షవర్ణనము.) గీ... ఈత, గుంజు మొదలు
 గఁ దిన దొరఁకొనియె జనము. కాళ. ౩. ౧౫౧.

౨. తాళశేషము. (తాటితేగ మొనయందు బుట్టులో
 నుండెడుగిజురు. శ. ర.)

గీ. తాళశేషంబు గుం జనఁ బోలు నధవ. ఆం.
 భా. ౨. ౭౭.

౩. ఫలాదులలో ఆరుకుగా నుండుసారము, గుజ్జా.
 (ప్రా)
 జ: గుంజుకొను, గుంజోలాడు.

గుంజోకొను. స. క్రి. (✓గుంజో)లాగుకొను. (ప్రా)

గుంజోలాడు. ఆ. క్రి. (✓గుంజో) పెనఁగులాడు.
 (ప్రా)

గుంట=కుంట.

(చిన్న గొయ్యి, గుంత.)

వ... గరువు నేలల గుంట లొనరించి ... మనుచ.
 ర. ౬౦.

(చిన్న చెఱువు, అల్పతటాకము.)

గీ. కుంట గుంట యనంగఁ చేర్కొనఁగ వచ్చు,
 నల్ప మైనతటాక మార్యాసమేత. ఆం. భా.
 ౧. ౧౬౨. ఆము. ర. ౨౩౬.

(కొండ)

గీ. చుట్టు సీతానివృత్తి కొండ యన గుంట, య
 నఁగ... ఆం. భా. ౨. ౨౩౩.

(భూపరిమాణవిశేషము. శ. ర, ప్రా.)

జ: గుంటక, గుంటకలగర, గుంటకొవి, గుంటగలి
 జేరు, గుంటచాళ్లు, గుంటమాలము, గుంటనక్క,
 గుంటప్రాయి్య. గుంటమారి, గుంటయవడు.

గుంటక. వి. (✓గుంట-క. కుంట) దున్ని విత్తులు
 చల్లిననెనుక నేల సవర చేయుసాధనము. (చి. ని,
 శ. ర, ప్రా.)

సీ. గుంటక నాఁగను గొట్టు నా... చరఁగును గృ
 ప్తి, సాధనభేదము. ఆం. భా. ౨. ౨౩౩.

గుంటకలగర. వి. (✓ గుంట) భృంగరాజము ౧.
 ఆం. భా. ౨. ౬౯. (గుంటగలగర-శ. ర, చి. ని.)

గుంటకొవి. వి. (గుంట + కొవి) ఒకరకముపిరం
 గి. (చి. ని-గుంటకొవ. ప్రా, శ. ర.)

గీ... గుంటకొవి, జబురుజంగి తుపాకి జజా యనం
 గ, వెలయు నగ్ని ప్రసారణాఖ్యలు మహేశ.
 ఆం. భా. ౨. ౨౧౮.

గుంటగలిజే(ట్టే)రు. వి. (గుంట+గలిజేరు) గుంట
 కలగర, భృంగరాజము ౧.

గీ. గుంటగలిజేరు కలగర గుంటకలగ, ర యనఁ జె
 న్నొండ నా భృంగరాజనంజ్ఞ. ఆం. భా. ౨. ౬౯.

సీ... గలిజేరు గుంటగల్జేరును. హంస. ర. ౧౦.

గుంటచాళ్లు. వి. బ. (గుంట+చాళ్లు) బాల్ క్రీడా
 విశేషము.

సీ... పుట్టచెండ్లువనబట్టి లాలంకులు గుడుగు
 దుగుంచాలు గుంటచాళ్లు... గీ. ఆదిగా తె

వక్రీడ లాడి రచట, రామకృష్ణులు గోపదా
రక్షలఁ గూడి. వి. పు. 2. 202.

గుంటదూలము=పంటదూలము. (శ. ర.)

గుంటనక్క. వి. (గుంట + నక్క) చిన్న జాతి న
క్క, కిఖి. (శ. ర.)

గుంటప్రాయి్య. వి. (గుంట + ప్రాయి్య.) గుంట త్ర
వ్వి యేర్పఱచినప్రాయి్య. (శ. ర)

గుంటమూరి. వి. (గుంట + మూరి) దుర్భాష. (దు.)

గీ. వాఁడు నానాటి కభివృద్ధి వజలఁ బెరిగి,
కాఁ కలను దేటి గడిమిఁజీ గట్టిపాఱి, రాలు
గాయతనాన తేరజపుదారి, నారితేటియు
బలుగుంటమూరి యయ్యె. హంస. ౫. ౧౧౦.

గుంటలుపడు. ఆ. క్రి. (✓గుంట.) పల్లమగు,
లోఁతగు.

వ...వెన్నంటుకొనినయుదరంబులు గుంటలుపడిన
కన్నులు...దశా. ౨. ౫3.

గుంటి. వి. గ. చేనిభాగము. (శ. ర.) ౨. దున్నుట
మొదలగువాని కేర్పఱచుకొన్న భూభాగము. (ప్ర,
శ. ర.)

గుంటిక్రొవి. వి. (గుండు + క్రొవి.) ఒకవిధ మైనతు
పాకి.

వ...పిరంగులధింధిమ్ము... గుంటిక్రొవులడమ్ము
దుబ్బులు...చు బంధ. 2౮౨.

గీ. క్రొవులను గుంటిక్రొవులఁ గోటమూఁక, యల
ముఖంబునఁ దొట్టినబలము నెల్ల, మంగలము
లోని పేలాలమాడిక్రొ బేల్చె. రా.వి. ౫. ౨౨.

గుంటు. వి. ఒక జాతియాయుధము.

గుంటుకాఁడు=గుంటు అనునాయుధముకలవాఁడు.

సీ. ఎంచునురుద్దు నేయు నేనిక కాని ముక్కొయ్య
లుపడ వ్రేయుగుంటుకాని. కు. సం. ౧౧.
౬౧౦.

గుంతనము. సం. వి. ఆ. న. గ. కచ్చట. ౨. పూ
యుట.

గుంతితము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. కచ్చఁబడి
నది. ౨. పూయఁబడినది.

గుండ¹. వి. గ. గుడ్డ, బట్ట.

సీ. ఎండగట్టినకావిగుండలకెంజాయ చిగురుజొం
పంబులచెన్నుఁ బెంప. యయా. ౨. ౫౦. (శ.
ర. పా. 'అజగట్టినకావినీరల' ముచ్చి. పా.)

గుండ². (సం. గుండక) పాడి. (శ. ర, వా.)

జ: గుండాడు.

గుండ³. ప్ర. ద్రు. పంచమావిభక్తి ప్రత్యయము.

గీ. కైకొనక సమిధలు తొంటికరణిఁ గోయు,
మండె ఖండితతర్జునిగుండ నెత్తు, రెముక మొ
దలుగ లేదయ్యె నించు కై న, భూతియె చెడ
లె నార తపోవిభూతి. వరాహ. ౧౨. ౨౫.

ప్రగ్విణి. దండకారణ్యమధ్యంబుకాల్తోవలో,
గుండ నేఁ గవ్వపుం గొండకుం బోవ...చు
బోధ. ౫. ౯౮.

గుండఁగి. వి. సలిలకుక్కుటము, నీరుకోడి.

గీ. సలిలకుక్కుటనామంబు వెలయు నీరు, కోడి
యనఁ బుల్లగొర కన గుండఁగి యన. ఆం.
భా. ౨. ౯౨.

గుండఁడు. వి. (క. గుండ) బంటు, దానుడు.

సీ. బానసీఁ డన బంటు వరపుఁడు గుండఁడు
నాఁగ దాసాఖ్యలు గాఁగఁదనరు. ఆం.భా.
౨. ౨౮౨.

ఉ. గుండనికిం బసిండివనిగో రడిబండకు వెండి
తాయెతుల్, లండికిఁ జేక దెంబు పదిలంబుగ
గుమ్మెతకాని కండెలుక, బెండెము బాడుగో
లునకు భృత్యునకు నైడనూలు చాటుకో, దం
డున కుంగరాలు మొలత్రాడులు గుంపెనకాని
కియ్యగక. హంస. ౫. ౧3౬.

సీ. అకతాయ వికారి యడిబండ గుండఁడు మొం

డికట్టె నులము మొప్పె గోళు. హంస. ౫.
౧౧౩.

గుండకము. సం. విగ. (అ. అ. అ) మలిన మైనది.

వి. అ. పుం. ౧. పాడి, గుండ. ౨. స్నేహపాత్ర
ము, చమురుపాత్రము. ౩. అవ్యక్తమధురధ్వని.

గుండక్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒకానొకరాగము.

సీ. సుజ్జరి మలహరి గుండక్రియ వరాళి దేవగాం
ధారియు... ప్రబంధ. ౯౫.

గుండగొయ్య. వి. దుష్టఁడు. (శ. ర - 'మూర్ఖఁడు'
అని శ్రా)

గుండము. వి. (సం. కుండం. త. కుంటం.) నివ్వల
గుంట.

ద్వి. ఈగుండములు సాచ్చియైలమిఁ జాట్టియును,
జాఁగిలిపడియుండు సర్పముల్ పెక్కు. రం.
రా. యు. ౨౯౦ పా. ౨౦ వం.

సీ. జవజవ మండు నెఱ్ఱనిచండ్రమల్లెలవోడ్వంపు
గుండాలు చొచ్చువారు. క్రీడా. ౧౪౨.

౨. (నద్యాదుల)లోఁతుభాగము.

సీ. చామచన్నులతోడ సరివత్తు మని కోకములు
దండిగుండాన మునిఁగెనేని, యతివమైదొ
రయుదు నని సువర్ణకలాక వహ్నిలోమలఁ
జొచ్చి వచ్చెనేని... విక్ర. ౫. ౧౭౦.

ఉ. గాములమేటి లోకములకన్న తమమ్ములమిత్తి
యామిసి, భాను తొలంసుబాస నెకవాఁకల
గుండము... కృ. శకుం. ౩. ౫౮.

గుండము. సం. వి. అ. పుం. వాసన గలయొకవిధ
మైనగడ్డి.

గుండా. వి. ధీరుఁడు. (శ్రా. శ. ర.)

గుండాడు. స. క్రి. (గుండ + అడు) గుండగాఁ
జేయు, పాడిచేయు.

సీ. దుండగుంబునఁ బూల గుండాడ వికలితవృత్తిఁ
గల్గుకవాటి పిటిఁబోయి. వరాహ. ౧౦. ౧౫.

గుండారోచని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాంపిల్యము,
కంపిల్యము ౧.

గుండారోచనిక. సం. వి. అ. స్త్రీ = గుండారోచని.

గుండాలు. సం. వి. అ. స్త్రీ. జలోద్భూత, ఒకవిధ
మైనగడ్డిదుబ్బు.

గుండాసిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకవిధ మగుగడ్డి.

గుండికము. సం. వి. అ. పుం. (వియ్యము; మొదల
గువాని) పిండి.

గుండిగ. వి. (సం. కుండికా. త. కుండిగ.) చెడల్పు
నోరు గలలోహపాత్రము. (శ. ర)

గుండితము. సం. విగ. (అ. అ. అ) గ. పాడినేయఁ
బడినిది, పిండినేయఁబడినది. ౨. కప్పఁబడినది.

గుండీ. వి. (క. గుండ. త. గుండి) బొత్తము. (శ. ర.)

గుండు. వి. ఔ. (సం. గండః. క. గుండు. త. కుం
డు.) ౧. గుండ్ర పురాయి; పెద్దతాయి.

సీ. వరులశిలపేరు వజ్రులు గుం డనఁగను ... ఆం.
భా. ౨. ౨౯.

గీ. కోవమున హలధరుఁ డొకగుండు వైవ. భాగ.
౧౦ ఉ. ౫౪౪.

గీ. నల్లనేపపుగుండులు నడచినట్లు. ఉ. హరి. ౪.
౨౬.

గీ. అంటుకొనె వధ్వరాశ్వ మగ్గుంటితోడ. తై.
భా. ౪. ౭౬. పాండు. ౫. ౨౪౦.

౨. తూనికతాయి. (శ. ర.)

౩. పిరంగి తుపాకిలోనగువానిగుండు.

వ... పాండ్ర భూపాలుండు యదువీరునగరంబు
కలుకొట ... దంచనపుగుండం బడవైచియు
... ఉ. హరి. ౩. ౩౬.

౪. ఉండ, గోళకము.

గీ... గుండ నుండ నా నమరు గోళ, కాశ్య...
ఆం. భా. ౨. ౨౭౫.

౫. వర్వతము.

సీ. ఒంటికా మడికానుగుంటిపై గూర్చుండి సం
జకంబాయ పెన్దడలు చాల్చి. నరస. ౧౨౯.
అచ్చ. రా. సం. ౫౭.

౬. నగలలో నమర్చుకొనాయి.

సీ... రెండుగుండముంగరలు మైజాటుచీరలు. శుక.
౨. ౩౩౨.

౭. మోటకు కట్టుగుండు, కపిలెగుండు. (శ.ర.)

౮. లంగరు.

సీ. బెడిదంపు గాలిచే బెదరి యెత్తినచాచి విడిచి
గుండను డిగడించుటయును. దశకు. ౧౦.
౬౩.

విణ. గుండ్రనిది, వర్తులము. (చూ. గుండునున్న,
గుండుబులుగు.)

జ: గుంటిక్రోవి, గుండుబులుగు, గుండుకొను,
గుండుగిలు, గుండుగుత్త, గుండుజల్ల, గుండును
న్న, గుండ్రాయి, గుండుబెండ్రాడు.

గుండుబులుగు(ల్లు). వి. (గుండు + పులుగు)
చక్రవాకపక్షి.

గీ. గుండుబుల్లులమదికుందు చెందుమందు, దోఁ
చె నెత్తమివిరివిందు... రా. వి. ౩. ౨౯.

గుండుబులుగులవేటకాడు=కోకారి, చంద్రు
డు.

(చెన్నైలవర్ణనము) వ... గుండుబులుగులవేట
కాడు కాముకసంకేతనికేతనగచ్చదిచ్చాన
కులపై వైచినపువ్వువలలి మన... బహు. ౩.
౫౯.

గుండుకొను. స. క్రి. (గుండు + కొను.) చుట్టుకొ
ను, ఆవరించు.

క. గుండుకొని చూచుమానిసి, రెండముఁ దలగం
గఁ ద్రోచి తత్కరి వెన నా, చండాలుఁ దెచ్చి
భూజన, మండలి కభిషిక్తుఁ జేసె మంత్రులు
చూడక. వాసిష్ఠ. ౮. ౧౦౩.

గుండుగిలు. అ. క్రి. (√ గుండు) చుట్టచుట్టుకొని
చుడు.

వ... అయ్యుభయబలంబులుఁ దలవడునప్పుడు
కొండలపాటులం జదియవారును దరువుల
త్రేటుల వ్రాలువారును గండ్రైలంబులకాఁకు
న గుండుగిలువారును ... భా. రా. యు.
౧౮౩౨.

చ. జయమునఁ బొంగి పెల్లుగ నిశావరవల్లభుఁ
డార్వ సేనలుం, త్రియమున నొక్క పెట్ట నలి
రేగి నభంబు నెలంగ నార్చినక, భయమున
దండు గుండుగిలఁ బాటుడు నానమనర్తి యెం
తయుక, రయమున నుద్భటారుణతురంగన
మూహరథాధిరాధుఁ డై. నిర్వ. ౫. ౫౮.

గుండుగుత్త. వి. (గుండు + గుత్త) సమస్తస్వాతం
త్ర్యములతో నిచ్చెడుగుత్త. (శ. ర)

గుండుజేల్ల. వి. (గుండు + జల్ల) పెద్దగంప. (శ.ర.)

గుండుములుపుగాఁడు. వి. పక్షివిశేషము. (ప్రా,
శ. ర.)

గుండునున్న. వి. (√ గుండు) గుండ్రనినున్న.

(వ్యస) వానికి లెక్కలలో గుండునున్న వచ్చిన
ది=వాఁడు లెక్కలపక్షిలో తప్పిపోయినాడు.

గుండె(డియ). వి. (త. కుండి. క. గుండిగె.) ౧. గుం
డెకాయ, హృదయము; మనస్సు.

గీ. అనిమిషులగుండెలో గాలమధిలలోక, నేత్ర
మున నాటి వేధించు నెరను ... రామణుడు
డిండె... ఉ. రా. ౧. ౧౮౯.

చ. కుజమున నున్న వానరునిగుండియ దండియకం
బు నీకుఁ గా, భుజబలసార యిచ్చు కొనిపోయె
ద నాయెద దీర ముద్రియా, రుజ కన... వేం.
పంచ. ౮. ౮౬. ఆం. భా. ౨. ౧౩౨.

సీ. ఎదిరించుకరి నైన బెదరించుహరి నైన గంపడం
కుగఁ జాలుగుండెటిటము. ఇందు. ౧. ౧౫౨.
౨. ధైర్యము.

సీ. పాండుపుత్రులబహిష్టాణంబు సుత్ర మశిలసమ
గ్రఁ బాంచాలతనయఁ, గొనిపోవుకంటిగుం

దెగల్గెనే విమోహంధమాననుఁ దైననైంధపు
నను. భార. ఆర. ౬. ౧౮౭.

ఎన్ని గుండెలుకలవు: - ధైర్యము చాలదనిభావము.
గీ. అనిన గజగజవణమును నయ్యరంగ, ధాము
కోవెల మున్ను తాతలతరంబు, నాటమండి
యు మాకుఁ గాణాచి గాదె, యెన్ని గుండెలు
గల వయ్య యింతవనికి. విప్ర. ౫. ౧౭.

గుండెగూడఁ బెట్టు = మనసు ధృఢపఱచుకొను.

ఆ... వానియలుకకు నే నైన, గుండెగూడఁ బె
ట్టియుండ వెఱుకు. వి. పు. ౧. ౧౫౭.

గుండెతల = వక్షము, తొమ్ము.

గీ. గుండెతల బిట్టు దన్ని నఁ గూలుయుటను. దశ
కు. ౬. ౧౮౩.

గుండెలునీరగు = ధైర్యము చెడు.

క. చారులచే గాండివి మహారథికులతోడ వచ్చె
నని విని గుండెల్, నీ రై నైంధవతనయుఁడు,
పేలోగముండి బిట్టు పిఱువడి చచ్చె. శై.
భా. ౮. ౧౫౬.

గుండెపట్టుకొను = ధైర్యము తెచ్చికొను.

వ. మహాత్మా విసోదత్రవృత్తం బైనవాగ్వాదంబు
నకు నీదిగంబరునిమీఁద నింత తెగంబని లే
దని ప్రియంబు చెప్పినఁ గాపాలికుండు ప
ట్టెం బొజ్జలోపలఁ బెట్టిన జైనుండును గొం
త గుండెపట్టుకొని యెయి సోమసిద్ధాంతా
కాంతుండవై భవదీయవర్సనంబున భోగమో
క్షంబులఁ గలతెఱం గెఱింగింపు మనిన... ప్ర
బోధ. ౩. ౪౦.

గుండెలుతీసినబంటు = భయస్థాన మగుగుండెలే లే
నివాఁడు, మహాధీరుఁడు. (వా)

నీగుండెలలో నిద్రపోయెదను: - నన్నెప్పుడును
మఱవకుండునట్లు నీకు భయంకరుఁడను గా నుం
డును. (చూ. లేఁడు)

జ: గుండెకాయ, గుండెవగరు.

గుండెకాయ. వి. (గుండె + కాయ) కాయవలె
నుండువృషయావయవము, కండన గాయ.

గీ... దొడ్డవారసమున గుండెకాయ, వగుల వి
ట్టేయుటయును... భార. ద్రో. ౩. ౯౫.

ఆ. కపటధర్మకమకంబున వెలసిరి, గాని సత్యపు
రుషకారపరులు, గారు పాండునుతులు వార
ల నమ్మంగఁ, గారు నేత గుండెకాయ యిడిన.
భార. శృంగ. ౨. ౩౯౭. వేం. పంచ. ౪. ౮౪.

గుండెవగరు. వి. (గుండె + వగరు) పశువులకు వ
చ్చువ్యాసరోగవిశేషము.

క. కలియును వెంపలివేరును, నలియుం గా నులివి
ముక్కునస్యము నేయక, బెలు చగుదగ్గురు వ
గరును, దెలివిగ మఱి గుండెవగరుఁ డీటుం బ
సికి. గోవికి. ౧. (చి. ని.)

గుండ్ర¹. విణ. ('గుండ్రము' నకు అంత్యవర్ణము లో
పించఁ గా మిగిలిన రూపము. దీనికి వృత్తియందు
నిగాగమము వికల్పముగా వచ్చును.) వర్తలము.

ఉదా: గుండ్రకడుపు, గుండ్రనికడుపు, గుండ్ర
మొగము, గుండ్రని మొగము.

వి. బ. ౧. పిండి కొట్టి చెరుగఁ గా వెనుకకు నిలిచి
నఉండలు. (క. ర)

౨. రసమునున్న గునవి తీయుటకై చెఱుకుమున్న
గువానిని నొక్కురాట్టు ముఱొలలు.

మ. ఇలకు స్వేదగుగఁ బండి తీరవనపుం ద్రేక్షు
చ్చట బ్రీపుల, గలమై వ్రాల నురుస్యనంబులెనఁ
గంగా ద్రిప్పురాట్టుంపుగుండ్రలు నాఁ దే
నెకొలంకులం బొరలి పాఱి న్విచ్చుచుంకేరు
హంబుల నాడెం దొలుసంజఁ డేటిపలయం
బుల్తరయుంకారముల్. ఆము. ౪. ౧౫౭.
ద్వి. గొనకొన్న రాట్టుపురుండ్రలకరణిఁ, బనిఁ
బూని ఘనకర్మభరతంతులగుదు, నరకంబు
లందు జన్మంబులయందుఁ, దిరుగుచు నిట్లు వర్తి
లెడుజీవులకు. ద్వి. పరమ. ౧. ౨౪ పా. కు.
సం. ౧౧. ౭౩౭.

౩. భ్రమణము, తిరుగుట. (చి. ని - చూ. గుండ్రం
చు.)

గుండ్ర². వి. పృథ్వీశేషము. హంస. ర. కా.

గుండ్ర³=గుండ్ర. వి. ఘోకధ్వని, గుండ్రగూబ
కూత. (చి. ని.)

గుండ్రలుకొలుపు=(గుండ్రగూబ) కూయు.

క. కాకంబులు వాపోయెడి, ఘోకంబులు నగర
బగలు గుండ్రలుకొలిపెన్. భాగ. గ. 3ర2.

శ్లో...ఉలూకః కంఠయన్తనః, ప్రత్యులూకశ్చ
కుహ్యంనైర్విశ్వం ద్రాక్షాన్యమిచ్ఛతః. సం.
భాగ. గ. ౧౪. ౧౫.

గుండ్రతుంగ. వి. (గుండ్ర¹ + తుంగ.) ఒకవిధ
మగుతుంగ, ముస్తాభేదము. (త్రై, శ. ర)

గుండ్రన. వి. (√ గుండ్ర¹) వర్తులత. విణ. వర్తు
లము.

గుండ్రము. విణ. (సం. కుండలమ్) వర్తులము.

ఉదా: బొంగరము గుండ్రముగాఁ దిరుగును.

జ: గుండ్ర¹, గుండ్రతుంగ, గుండ్రన, గుండ్రం
చు.

గుండ్రాయి, గుండ్రా. వి. బౌ. (గుండు + రాయి)
౧. పెద్దరాయి.

క. గుండ్రాతియాపుఁ గైకొని, తండ్రి పెక్కెడు
లిందుఁ దరలక యుంటిన్. అచ్చ. రా. బాల.
౧౪౮.

౨. సన్నెకల్లు.

కా...గుండ్రా దాచినఁ బెండ్లి యేమిటికిఁ జి
క్కుకొ గవ్వముప్పించుచా. మనుచ. ౫. ౧2.
(చూ. మ. సనెకల్ దాచినఁ బెండ్లి మానునొ
కొ...కాశీ. ౫. 3౧౧.)

3. పొత్తరము. (శ. ర, త్రై.)

గుండ్రించే. అ. క్రి. (√ గుండ్ర¹) ౧. తిరుగా
డు, తిరుగు; తిరుగఁబడు.

గీ. నీవు మఱి యింటిలోన గుండ్రించుచున్న, గ
డుపు నిండునె దొరఁ జేరి గాన మడుగు. శుక.
౨. 32౧.

వ. ఇట్లు దాకి ... జంభాసురేంద్రుం గిట్టి మట్టి
మూదలించిన నతనికవిడల కబ్బగించక గుం
డ్రించి...కు. సం. ౧౨. ౮౪౫.

౨. కడుపులో త్రిప్ప.

ఆ. గుండె నున్నమందు గుండ్రించి పడిపోవు,
నంతఁ బాలు చక్కెరందుఁ గలిపి, త్రాగి రెం
డునాళ్లు తగుపవ్యమున నుండ, మందులెపు ల
డంగు మనుజాలకును. చికి. (చి. ని)

3. త్రేచు.

ద్వి. తిని పులిపోతుపాండిక నన్ను లెక్క, గొనఁ
డింటిలోపల గుండ్రించుకొనుచు. ద్వి. పర
మ. ర. 3౦౦ పా. (చి. ని. పా.)

జ: గుండ్రించు.

గుండ్రించు. వి. (√ గుండ్రించే) గుండ్రించుట.
(శ. ర.)

గుండ్రకమ్మ. వి. నదీవిశేషము, ఒక యేలు.

వ...తిర్థయాత్రావరులకు సురతగుపుకొమ్మ యగు
గుండ్రకమ్మయు...కాశ. 3. ౧౮౮.

గుండ్లుబెండ్లాడు. స. క్రి. (గుండ్లు + బెండ్లు + ఆ
డు) చలింపజేయు, కదలించు.

ద్వి...వాయువు లొగి లోకపంక్తు, లన్నియు
గుండ్లుబెండ్లాడంగఁ బోణగె. రం. రా. ఉ.
౧౦ పా. ౧౪ పం.

గుంత=గుంట. వి. (సం. గర్తః) ౧. చిన్నగోయి,
గుంట.

గీ. కార్వాసళ్లు నెగళ్లును గవులు విడిచి, తరలి చెం
తల నూతిగుంతల పసింఁచె, గరలి వర్తిలునమ్మ
హాగ్రీష్టమునను. వేం. పంచ. ౧. 3౦౮.

ద్వి. అంత కంతకు దట్టమై చెట్టు గుట్ట, గుంత మి
ట్టనుమఁ గన్గొన రాక యపుడు. ద్వి. హరిశ్చం
పూ. ౨౧3౬ పం.

౨. పిజిఁదిమిఁదిగుంట, కూపకము. (శ. ర.)

విణ. వల్లమైనది, లోఁతైనది.

గీ. గుంతమొమును గుఱుకలు మండకమపు, మిట్ట
పండ్లును...మార్క. ౫. ౧౮౧.

నీ. పక్షంబు గుంత యై వర్షత్రంబు పరుస నై తెఱ
నోరఁ ద్రేపుడు తీగపాఁగ...కాశీ. ౬. ౮౧.

జ: గుంతపురువు.

గుంతపురువు. వి. (గుంత + పురువు) క్రిమివిశే
షము.

గీ. కుమ్మపురువు చిక్కుపురువు గుంతపురువు, ను
డిపురువు... ప్రబంధ. ౧౩౦.

గుందలము. సం. వి. ఆ. పుం. మద్దలప్రాత.

గుందాలము. సం=గుంద్రాలము.

గుంద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. నాగముస్త్రీ. ౨. ప్రేం
కణము.

గుంద్రము. సం. వి. ఆ. పుం. కాశీచెఱుకు, ఒకవిధ
మైనతెల్లు.

గుంద్రాలము. సం. వి. ఆ. పుం. చళోరపక్షి, వె
న్నెలపులుగు.

గుంపించు¹. స. క్రి. (√ గుంపు - త. కుంపయ)
కుప్పవేయు.

క. ఘాకంబు లున్న గుహకును, వాకిటఁ గాఢము
లుఁ దృణము వడి గుంపింపక, వే కవిసి చిరం
జీవియు, దాకొని తనముక్కుకొఱవిఁ దగిలిం
చె వడిక. నా. పంచ. ౩. ౨౮౬ (శ. ర. పా.)

గుంపించు². స. క్రి. ఆతిక్రమించు. (శ. ర)

క. చంపినఁ జచ్చెద పనుచును, గంపించక యోరి
ఁజలువ కతిసోత్తల నక, గుంపించెను చావున
కుం, దెంపరి యై పదువనితెఱఁగునఁ గుమ
తీ. భాగ. ౭. ౨౭౦.

గుంపు. వి. (సం. గుంఫ. ప్రా. గుంబో. క. గుంపు.

త. కుంబు) ౧. సమూహము; ప్రోగు.

నీ. నిమగ్నపెన్నెతీగుంపు జడగట్ట నగరుముప్పు
మంపు తపసు గైకొనివచ్చోలు. మహద. ౨. ౯.

మ...మారగుంపు...ఆము. ౧. ౮౨.

నీ...పెనుగాలిగుంపు వీవ. కుక. ౧. ౧౮౭.

దండకము...గుంపురై యింతులం గూడి యాభీ
రు లాడేవతా నేతకుకాజాతర శ్చేయ...పాడి.
౩. ౩౮.

చ. కరితురగాదిఘట్టనము గాలియు నొంపదె
యొంటి యున్నయత్తరువు ననేక ధూరుహ
వితానము గుం పుయి పేర్చి బాధలం, బొర
యునె...భార. ఉద్యో. ౨. ౮౮.

౨. నూలు వడుకునపుడు నడుమ నడుమ వచ్చెడి
యుండ.

గీ. దివస మంత వితాపోయె నవుర రాకె, గుంపు
వంపును లేకుండ గుండుపోగు, గాఁ బదాతిం
టితరమును గాఁగ నూలు, వసుకరే యందు
నొండొరుల్ నుడివికొనుచు. కుక. ౨. ౮౧౮.

గుంపులుగట్టు=గుంపులగు.

వ...పట్టనంబునఁ గాఁపురం బున్నవారందఱుం
దక్కఁ దక్కినవారందఱు గుంపులుగట్టి...
చనిరి. మార. ౨. ౨౭.

జ: గుంపించు¹, గుంపుకూడు, గుంపుగొను.

గుంపుగూడు. ఆ. క్రి. (గుంపు + కూడు) మల్లడి
గొను, గుంపుగాఁ జేరు.

గీ. గుంపుగూడె ననెడి పలు కొప్పుమండు, మల్లడి
గొనె ననంగను మాతృభూత. ఆం. భా. ౩.
౧౦౩.

గుంపులుకూడు=గుంపులుగాఁ జేరు.

క. గుంపులుగూడికొని విచారించఁగ కాండిల్యుఁ
డది యెఱిగి...పరాహ. ౧౦. ౩౪.

గుంపుగొను=గుంపుకూడు. (గుంపు + కొను)

నీ. రమణీయగతిఁ జళోరకుమారికలు గుంపుగొని
యాడువెన్నెలకుప్ప లవఁగ. పె. శకుం. ౨.
౧౮౩

(వృద్ధవేళ్య) గీ. గుంపుగొని మాయవారలఁ గొ
ట్టఁ బూను, వెఱఁగుపడి యింటివిడ్డల వెక్కి
రించు...కుక. ౩. ౭౯.

గుంపులుగొను=గుంపులుగాఁజేరు.

క...కుంతితనయుం, డనిఁ దనివి సనకగుంపులు,
గొని యున్నెడ లరసెఁ గలయఁ గురు నైవ్య
మునక. భార. విరా. ౫. ౧౭౭.

గుంపులుగుంపులుగొను = గుంపులు గుంపులుగాఁ
జేరు.

ద్వి. గుంపులుగుంపులుగొని తన్ను హూఁ, సాం పే
డి రామునిమద్ది చెప్పమను. రం. రా. ఆ
యో. ౧౨౧ సా. ౨౯ పం.

గుంపెన¹. వి. ౧. గంతు.

(వేళ్యావృత్తవర్ణన.) గీ. వెట్టి యన రాదు వైబడి
వెక్కిరించు, గామి డన రాదు మొగమున
గంటువెట్టుఁ, బెంకె యన రాదు వట్టిగుంపెన
లు వేయు. శుక. 3. ౨౧.

ఉ. లంపులమారిదాన నిను లాఁచుక మాదిగవాఁ
డు గోయ వేకొంచుక బొమ్మటంచు మిఱుఁ
గుర్లు జనించుగఁ బండ్లు గీఁటి మై, గంచము
వుట్టఁ జేగుదియకటైను దిట్టుమఁ గొట్టఁ బో
తు బల్లంపెన నింటికై చనినఁ గుమ్మరి గాఁడి
ని గట్టెఁ గట్టినక. హంస. ౫. ౬౬.

౨. విజృంభణము. (శ. ర) 3. పోటు, దెబ్బ.

సీ. బిబ్బొకవతిగబ్బిగుబ్బగుంపెనసాంపు గనును
రంబున దివ్యకవచ మొప్ప. శశాం. ౫. ౧౪.

(ప్ర. పా.)

గుంపెన². వి. ఒకానొకచెట్టు.

గీ. కలికియెలఁజేఁటికదుపుల కలికి యులికి, పెనలు
గొనియెడుచిన్ని గుంపెనల కేగి, మరల కాన
ట్టు మెట్టదామరలు చిదిమి, తోట నాడుచు
మెలఁతుక ప్పీటు మొససి. యయా. ౪. ౧౫.

గీ. పూగముల నవ్యశుమమరగా మెనఁగె, నిమ్మ
లందును లేతపూరెమ్మలమరె, నవలఁ బెనఁ
గొనఁ జిన్ని గుంపెనలగుంపు, లభివవం బగు
నావనంతాగమమున. కవిజ. ౨. ౬.

గుంఫనము. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=గుంఫనము.

గుంఫనము. సం. వి. ఆ. న. ౧. కూర్పుట. ౨. మాట

లు మొదలగువానిని చక్కఁగాఁ గూర్పుట.
(విధము—అనువర్థముతో ‘గుంఫనము’ అని యొ
క తెనుఁగుకవిప్రయోగించినాఁడు.)

క. కుంభీనసములు వ్రేలిన, గుంఫనమునఁ గుంభి
వాస్త్రగురుతర ఛారా, రంభమున రేయుఁ బగ
లుకె, గుంభస్త్రోణములువట్టి మరిసె వ్యానక.
కవిక. ౬. ౨౩.

గుంఫము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కూర్పు; మాటలకూ

ర్పు. ౨. బహుభాషణము. 3. శ్చస్త్రపు.

గుంఫించు. సం. ఆ. క్రి. గుంఫిత మగు.

(చెడరకుండు)

మ. అనురాధీశనమర్చితంబు లగులీలా రామకల్ప
ద్రుమ, ప్రసవంబుతో కనుగందవమ్యో విలస
త్పాటీరగోళోచనా, ఘృచ్చదారేవనమకితా
కలన మై గుంఫించె నారాయణా, స్త్రవము
జ్ఞుంభణ భీమలింగమునకుకై రేయరాట్నాన్విత
మికిక. భీమ. ౪. ౧౪౬.

గుంఫితము. సం=గుఫితము.

గుంబము=గుప్తము. (శ. ర)

గుగ్గిలము. వి. (సం. గుగ్గులః. క. గుగ్గళ. త. మ. కుం
గిలియం) ౧. గుగ్గులుపు, గుగ్గిలపుఁజెట్టు.

సీ. గుగ్గిల మంచన గుగ్గులుపు దవర్పు... ఆం. భా.

౨. ౪౫. హంస. ౪. ౧౧.

౩. గుగ్గులువృక్షపుబంక.

గీ. అగ్గి రవులించి యావాలు గుగ్గిలంబు, శీడిపుడు
కలు కానుగుచిదుగు లగరు. అచ్చ. రా. యు.
౪౩౮.

గుగ్గిర్లు. వి. బ. (క. గుగ్గరి.) అహ్యుషము, ఉడికిన
అనుములు మొదలగునవి.

సీ... అలసందగుగ్గిర్లు కొడిఁజెడు ... బహు. ౫.
౧౬౩.

సీ. గుగ్గిళ్లనంగను గుల్మములు మీఱు ... ఆం.
భా. ౨. ౨౫౩.

పా: ఇవి ఇనుపగుగ్గిళ్లు కాని అనుపగుగ్గిళ్లు కావు.
 గుగ్గులము. సం. వి. అ. పుం. గ. గుగ్గిలపుఁజెట్టు
 ౨. గుగ్గిలము. (వాచ)
 గుగ్గులుకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గుగ్గిలపువర్తకుఁ
 డు.
 గుగ్గులువు. సం. వి. ఉ. పుం=గుగ్గులము.
 గుచ్చకణిశము. సం. వి. అ. పుం. ఒకవిధ మైనధా
 న్యము.
 గుచ్చకము. సం=గుచ్చము.
 గుచ్చవత్తము. సం. వి. అ. పుం. తాటిచెట్టు.
 గుచ్చఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కదలి, అరఁటి. ౧.
 ౨. రాక్ష. ౩. అగ్నిదమని, వాఁకుడు. ౧. ర. కాక
 మాచి, కాఁచి. ౧. నిప్పచి.
 గుచ్చఫలము. సం. వి. అ. పుం. గ. కీతాకరంజ
 ము, కుంకుడు. ౨. కతకము, ఇందుగు.
 గుచ్చము. సం. వి. అ. పుం. గ. పూలగుత్తి. ౨. మ
 యారపుచ్చము, నెమిలిపురి. ౩. ముప్పదిరెండు
 పేటలు గలహారము. ౪. తృణాద్వైపము, పరి
 మొదలగుపానిదుబ్బు. ౫. పాద. ౬. సమూహము.
 గుచ్చార్థము. సం. వి. అ. పుం. పదియాఱుపేట
 లు గలహారము.
 గుజ్జగుంపు. వి. (√గుజ్జగుజ్జే) గ. అడావుడి.
 మ. భుజగర్వంబున నాశరుల్ నురలు సంభారా
 శిఁద్రచ్చక్ మహా, భుజగ్రామణిమస్త పుచ్చ
 ముల నార్పు ట్టిఁ నందించునా, గుజగుంపుల్ల
 ననయ్యో నీ నెలపు మాకుక్ జూపు మందుక్
 దమో, రజముల్ సత్త్వగుణంబుఁ బట్టి చలపా
 రక్ జూచుచందంబునన్. ల. వి. గ. గంగర.
 ౨. గుసగుస.
 సీ. రమ్మ మారునిగుడారమ్మమారు నిజమ్మ గుంపు
 చొటుల గుజగుంపు శేల. కువల. ర. గంగర.
 గుజగుంపుచెట్టు=అల్లరిచెట్టు.

ద్వి. గొల్లయిల్లాండ్రను గుజగుంపుచెట్టు, వల్లవా
 గ్రణిఁ బుణ్య వసుదేవతవయ్యుఁ, బాడగం
 టిజే...ద్వి. సిం. భాగ. ౨. ౩౮ పా.
 గుజ్జగుజ్జే. వి. గ. గుసగుస.
 ద్వి...గుజగుజలకు నెల్ల గుజ్జేయైరి నింక, నగుబా
 టు వట్టిలై నాతులలోన, మొగ మెత్తనేర్తు
 నే...బస. పు. ౫. ౫౦ పం.
 ద్వి. ఇది యేమి గుజగుజ లేకాంతములను, విదితం
 బుగా నాకు వినిపింపుఁ డనిన. ప్ర భులిం. ౨
 ౩౬ పా. ౧౦ పం.
 ౨. గజిలిజి. (చూ. గుజగుజలాడు. ౨. అర్థము.)
 విణ. బాధితము. (చూ. గుజగుజయగు.)
 జ: గుజగుజయగు, గుజగుజతేకులు, గుజగుజలా
 డు, గుజగుజవోవు.
 గుజ్జగుజ్జేయగు. అ. క్రి. (√గుజ్జగుజ్జే) బాధచదు.
 గీ...గుజగుజ యైరి డప్పి, రొల్లఁబోయిరి...హర.
 ౩. ౧౦.
 క. గజము మద ముడిగి తిరుగుచు, గుజగుజ యై గీఁ
 కవెట్ట...భాగ. ౬. ౪౦౭.
 గుజ్జగుజ్జే(రే)కులు. వి. బ. (√గుజ్జగుజ్జే) బాలి
 కా క్రి. దావికేవము.
 సీ. గుజగుజతేకులు గుజ్జనగుగ్గులు బొమ్మలవెం
 డిండ్లు నమ్మనములు. దళా. ౮. ౮౧నాంస. ౫.
 ౧౫౫. భోజనుతా. ౨. ౯.
 గుజ్జగుజ్జేలాడు. అ. క్రి. (గుజగుజలు+అడు) గ.
 గుసగుసలాడు.
 గీ...సభవార లందఱు నంత నంత, నల్ల నల్లన గు
 జగుజలాడుచుండి, రి...భార. విరా. ౨. ౧౪౬.
 చ. గుజగుజలాడ వారిఁ గనుఁగోనల విట్టదరించి
 ...రాజ. చ. ౩. ౮౩.
 ౨. గజిలిజిపడు, ప్రొక్కులాడు.
 ద్వి. అతఁ డగమ్మని నల్లన గోఁక, నాతఁడు జమ
 దగ్ని నదిమె పాస్తమున, నీవిధి సుత్తరం వీక
 యొండొరుల, నీవు నీ పని చూపి నిఖిలసన్మ

మలు, గుజగుజలాడ ... ద్వి. హరిశ్చ. తూ.
౨౨౩ పం.

గుజ్జగుజ్జ(లు)వోవు, గుజ్జగుజ్జలబోవు=గుజ
గుజలబోవు. ఆ. క్రి. (√గుజ్జగుజ్జ) గుజగుజలా
డు, రహస్యముగా మాటలాడు.

మ. అనుచుం గలదు లే దని పెక్కువిధంబులం దల
పోసి గుజగుజలువోవు చుండుదురు...భార.

విరా. ౨. ౨౦౧. (చూ. ౨౦౦.)

క. గుజగుజలువోవువారును, గజలిజివడువారు
...భాగ. ౮. ౫౩౪. (చూ. ౫౩౩.)

త. అని గుజగుజవోవుచు ని, పుని దప్పక దమజ
లోకపాలునిలోడక, వినిపించ వలయు నని
చే, చని బాణుని శరీ మ్రొక్కి సద్వివరము
వక. భాగ. ౧౦ ఉ. ౩౭౬.

మ...బోటికత్తియలు...తమలోన గుజగుజలంబో
వు చుండిరి...నైష. ౩. ౧౨.

గుజ్జరాతి=గుజ్జీ, గుజ్జరాతి, గుజ్జీరి. వి. (సం.ఘా
ర్తర.) ౧. ఘార్తరదేశము, గుజ్జరి.

ద్వి. చిత్ర జజనకలక్ష్మీవివాహంబు, గుజరాతికం
పులగోడ లిఖించ. రం. రా. బాల. ౩౩ పా.
౧౩ పం. భాను. ౪. ౯౬.

౨. ఘార్తరదేశభాష.

గీ. అరవి పారసి గుజరాతి యారె మచ్చ, తెనుఁ
గు కన్నోజి మొదలుగాఁ దెలిసి వ్రాసు, దారి
గన్నట్టివాడు...యయా. ౧. ౪౭.

౩. నాట్యభేదము.

మీ. నాట్యభేదంబులనామము ల్దనరు జక్కిణి గుజ
రాతి పేరణులనంగ. ఆం. భా. ౧. ౧౩౦.

మీ. మలికాయధునినిండుఁగొలుపులో గుజరాతి
మేలుకోపులఁ గొంత మెప్పు వడసి. ఉ. రా.
౪. ౧౭౫.

గుజ్జరానువఱమే=గుజ్జరాయుమే. స. క్రి. (హిం.
గుజరానా) ఇచ్చు, సమర్పించు.

గీ. గుడిగుడిఘామపానవిఘ్నార్థమాన, చకితద్వగ
పాంసు హైదరుజంగు గాంచి, నజరు గుజరా
నువఱచె సాన్నాక దాని, జాలె మఱఁడుమా
త్తీనిమాతు చేసి. రంగ. ౨. ౮౫.

గుజ్జరాయుమే=గుజ్జరానువఱమే.

మ...హైదరుజంగు...కని యాత్త ని వ్యైతం
గందుమక, హితముక దెల్పుచు నర్జదాస్త
గుజరాయుచెక...రంగ. ౨. ౧౪౬.

గుజ్జరీ=గుజ్జరాతి.

(ఘార్తరదేశము)

రగడ. చెప్పఁ జూపఁగ రాదు ముక్కముగీను వీ
గుజ్జరీవాసులు. శుక. ౧. ౧౩౩. (శ.ర.పా.)

గుజ్జాటి. విగ. ధవంతుఁడు. (శ. ర)

గుజ్జరీ=గీతరు. వి. పేజము, చేసము. (శ.ర.)

గుజ్జరాతి=గుజ్జరాతి. (శ. ర)

గుజ్జరీ. వి. (క. గుజ్జరి) ౧. ఘార్తరదేశము. (రూ.
గుజ్జరీ. శ.ర.)

నీ. సరి లేనిమంచగుజ్జరీనేతపట్టుముఁ బఱ వైన
రాయంచగలులపఱపు. ఉ. రా. ౬. ౧౬౦.
చంద్రా. ౪. ౭౦.

౨. రంగులలో నొకటి.

రగడ. కంటకి గుజ్జరి మరుపులు మొదలుగఁ, గలి
గినపలువన్నెలపుట్టుంబులు. కవిక. ౩. ౧౯౫.

౩. (సంగీ) రాగభేదము.

నీ. గుజ్జరిమలహరి గుండక్రియ వరాళి...ప్రబం
ధ. ౯౫. హంస. ౫. ౧౨౪.

(బ.) ధాన్యవిశేషము.

మ...ఏదామమొలకలు గుజ్జరులు విరుసులు...అ
ను నూటనాలుగువగలపైరుల చేరుదువియ్యం
పువట్టిపసాదంబులు...ప్రబంధ. ౧౧౨.

జ: గుజ్జరివాడు.

గుజ్జరీవాడు. వి. (√గుజ్జరి.) ఘార్తరదేశస్థుఁడు.

నీ...గుజ్జివాఁ దన ఘోరముఁ డగు. ఆం.భా.౨.
౧౦౩.

గుజ్జ. విణ. (సం. కుబ్జ. ప్రా. కుజ్జో. క. గుజ్జ.) ౧.
పొట్టివాఁడు, వామనుఁడు.

ఉ. బొజ్జగలయ్య యండ్రములభోగి మెఱుం
గుఁబసిండిచాయబ, ల్లజ్జ ... గణనాథుఁడు
...నుడు. ౧. ౭.

గీ. గూనివాఁడును చిచ్చుకకుంటు గుజ్జ...భార.
ఆను. ౫. ౧౦౪.

౨. చిక్కనిది.

పీ. గుజ్జగాఁ గాఁచినగోక్షీరపూరంబు జమిలి
మండెగలవైఁ జల్లిచల్లి. నైష. ౬. ౧౨౦.

(వెన్నెలపులుఁగులు) వ...ఇంచురసంబుల మించు
గుజ్జవెన్నెలల నంజుకొన ... ఘటికా. ౨
౧౪౬.

వి. ౧. వత్సరము, కోడెమాడ.

నీ. ఘంకినాఁ బరఁగుబ్రాహ్మణుఁడు ధనేచ్ఛమై
వర్తించు శిక్షించ వలయునట్టి, గుజ్జదోయిని జ
ట్టిగొని ప్రీతి లంకించియుండ లంకియతోన
గండుమీఱి. భార. కాం. ౪. ౪౦.

గీ. మేటిగుజ్జలఁ గట్టినపాటబండి, యెక్కి శ్రీఘం
బమండకు నేఁగ నెలమి. హరి. పూ. ౫.
౧౪౧.

౨. ఆను కగురసద్రవ్యము.

క...కోకల నైవేద్యములను గుజ్జలవన్యా, నేకఫ
లభ్య్యకర్మ, కాకాదులఁ గడిమిప్రానిజాత
రఁ జేసెక. శ్రీరం. మా. ౬. ౧౦౩.

౩. క్రొవ్వు, వసు.

వ...దాక్షాయణీనుకుపాట్ల గుజ్జలుక మట్టి...
కాశీ. ౭. ౯౫.

నీ. కోర కవ్వఁడు పదాంగుప్థభాగంబున నుడు
రాజపాట్ల గుజ్జలుక నూఁచి. కాశీ. ౩. ౩౨.

౪. కుబ్జదారువు, పొట్టికొయ్య.

నీ...గుజ్జ నాఁ దనరుఁ గుబ్జదారువు...ఆం.భా.
౨. ౨౩౩.

ఉ. దా: గుంటకగుజ్జ, దూలపుగుజ్జ, బండికూపు
గుజ్జ, మొ.

జ: గుజ్జాదనము, గుజ్జానోగిరము, గుజ్జాపాట్ల, గు
జ్జాప్రాణ, గుజ్జామామిడి, గుజ్జవేల్పు, గుజ్జనగూడు.

గుజ్జాదనము. వి. (గుజ్జ + తనము) కుబ్జత్వము.
(బ్ర)

గుజ్జానోగిరము. వి. (గుజ్జ + ఓగిరము) పులుసు గ
లిపినయన్నము. (బ్ర)

ద్వి. కుదుపున కియ్యెడ నుదగుద లేల, కుడికఁడు
దెత్తునా గుజ్జానోగిరము. బస. పు. ౩. ౪౨౬పం.

గుజ్జాపాట్ల. వి. (√గుజ్జ) పొట్టికాయలు కా: గ
ట్ల. (శ.ర.) దడ

గుజ్జాప్రాళు. వి. (√ గుజ్జ) ఒకజాతివియ్యనాఁ
(బ్ర)

గుజ్జామామిడి. వి. (గుజ్జ + మామిడి) పొట్టిమా
మామిడి, రాజామ్రము.

నీ. గోరాజగమసుండు గుజ్జామామిడిపండు కుసు
మాస్త్రహరుఁడు ముంగొంగువసిడి. పి. శకుం.
౪. ౪.

గుజ్జవేల్పు(లుపు). వి. (గుజ్జ + వేల్పు) విఘ్న
శ్యరుఁడు. భీమ. ౩. ౧౦౪. రామలిం. ౧.

గుజ్జనగూడు. వి. (గుజ్జ + ఎన + కూడు - శ. ర.)
౧. బాటిక లాడుకొ నెడిఒకయాట.

మ. దినముల్ కొన్ని చనంగ నంతఁ గడునర్థిం
బొమ్మ పెండిండ్లు గుజ్జనగూ శ్లచ్చనగండ్లు
పింపిళులు కుచ్చిల్ గీరనంగింజ లో, మనసుం
టల్ కనుమాసిగంత నలుగంబాలాటలో నై
నభే, లనముల్ మీఱఁగ పోట్లతో నలరు బా
లారత్న మెల్లప్పుడుక. కళా. ౬. ౨౦౨. హం
స. ౫. ౧౫౫.

అ. చాలికలు బొమ్మలు పెట్టి యాడుకొనునపుడు పండెడిపంటకము.

సీ. పాంచాలికాళిపక్వాన్న నామంబు గుజ్జెన గూడనఁ గొఱలుచుండు. అం. భా. ౨. ౨౫౬.

రగడ. చిఱుదేంటి కొనఁగ గుజ్జెనగూర్లు గొజ్జం గ. మనుచ. ౩. ౮౪.

సీ. గుజ్జెనగూర్లును గొను రొప్పు వండించి చెలులకుఁ బెట్టింపుఁ జెలువు మెఱసి. భాగ. ౧౦ పూ. ౧౬౮౮.

గుటక. వి. (ప్రా. ఘట్ట ఐ. క. గుటుకు = గుక్క)

౧. ఒకసారి నోటు బోసికొని మ్రింగెడునీళ్లు లో నగువానికొలది. (శ. ర.) ౨. ఒకసారిగా మ్రింగుట. (ప్రా.)

గుటకలువేయు = ఉవ్విళ్ళూరు; తమకించు.

(వ్యస.) ఆపిల్ల పాయసము చూచి గుటకలు వేయుచున్నది.

వాడు ఆయువతిని చూచి గుటకలు వేయుచు న్నాడు.

గుటగుట. వి. (త. కుడుకుడు) ౧. వ్యాఘ్రము భల్లూకము వరాహము మొదలగునవి చేసెడుధ్వనివిశేషమున కనుకరణము.

సీ. ఒకవాసరమున దైవికతీర్థ మాడుచో గుటగుటనును నాఁకొన్నకొలు, పులి తటంబునఁ బ్రేచపాదనుండి మానిపుంగవుమొద నుఱికిన...వరాహ. ౭. ౮౦.

గీ. ఉల్ల మగలంగ నయ్యగ్రభల్లకంబు, గుటగుట యటంచు రొప్పి యక్కుటిలుఁ గదిసి. కుక. ౧. ౪౧౦.

సీ. ఘనఘనాఘనసన్న హనకుహ నాఘోజిఘోజా తుటిగుటగుటలతోడ...గీ. అవఘరించి...ధణం ధణారవము రత్న, సానుగుహలఁ బ్రతిధ్వను లీన విజయ, కటహాపటలంబు చఱపించి కటారయ మున. వరాహ. ౩. ౨౬. యయా. ౨. ౮.

౨. అన్నము ఉడుకుట, నీళ్లు త్రాగుట లోనగు వానియందలి ధ్వనికి అనుకరణము. (శ. ర)

బ. పెద్దటికపుటలు. (శ. ర)

క. కటకట గురువులతోనే, గుటగుటలా నేను గోరుకోరిక వితగా, నటు నిటుఁ బ్రొద్దులు తుచ్చుచు, నటమటఁ బెఱగాయసుద్దు లాడెద వారా. శాం. ౩. ౭౮.

వ...అటమటమున విద్య గొనుటయుం గాక గుటగుటలు గురువుతో నా యని...మనుచ. ౫. ౧౯.

సీ. గుట్టెఱుంగు ది దేల గురులతో గుటగుటలొ విగియక చనఁ గడే విసరుహక్షి. చంద్రా. ౬. ౧౩౫.

జ: గ్రుంగుటగుట.

గుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ = గుటిక. (వాచ)

గుటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉండ, మాత్ర; గుండ నివదార్థము.

గుటికాంబనము. సం. వి. ఆ. న. ఒకవిధ మగుకాటుక. (వాచ)

గుటుకు(క్కు). వి. మ్రింగుట త్రాగుటయు దగు ధ్వని కనుకరణము. (దీనిఆప్రేక్షితరూపములు - గుటుకుగుటుకు, గుటుగుటుకు.)

క...వివము...మృదుఁడు గుటుకున మ్రింగెకా. హర. ౬. ౬౯.

సీ. చారుణాఖండమార్తాండమండలము నుస్సాంగి గుటుక్కున మ్రింగవచ్చు. నరస. ౫. ౧౩౦.

చ. ఇట్లక్రిత మెన్నిలోయముల నిందుముఖముఖ శేషమద్యముకొ, గుటుకునఁ గ్రోల...చ బోధ. ౩. ౫౬.

గీ. గుటుకుమనకుండ బ్రహ్మాండకాటి మ్రింగి. దశా. ౧. ౨౮౯.

సీ. విగిచన్నఁగవఁ గేలఁ బీడించి కబరించి గ్రుక్కగ్రుక్కకు గుటుగుటుకుమనుచు...మేని లో నత్తవ్విమెల్లఁ గీ. ద్రావె... భాగ. ౧౦ పూ. ౨౨౫.

జ: గుట్టుక్కను.

గుట్టుక్కను, గుట్టుక్కుమను. అ. క్రి. (గుట్టు

క్కు + అను) వచ్చు. (ప్రా. క. ర.)

(వ్యవ) చైద్యుడు వచ్చులావలనే రోగి గుట్టు
క్కుమన్నాడు.

గుట్ట¹. వి. (సం. గోత్ర: ప్రా. కోడో. క. గుట్ట.)

౧. పర్వతము.

సీ. పరిమెట్టు వాకుఁ గావలివట్టు దేవర సామి
గుట్టకు నేను సామి నొడము. చంద్రా. ౨.
ర౪. ఆం. భా. ౨. ౨౭.

౨. ఉపలరాశి, తాతిగుట్ట. (చిన్నకొండ. క. ర.)

(అశ్వవర్ణము.) ఉ...దువూ, లించిన గట్టు గుట్ట
నక లెక్కకు మిక్కిలి దవ్వు పాటుమక,
మించినవారువంబులు...యయా. ౧. ౮౨.

వ...నలునిం బిలిచి నీవు వానరవీరులు తెచ్చి
యందిచ్చుగట్టుగుట్టలం గట్టకట్టిన వనధి క
ట్టుడు ... రామా. ౭. ౧౨౨. ఆం. భా. ౩.
౫౩.

౩. రాశి, ప్రోగు.

వీ. కొట్టిచైచినతల బుట్టలై కాటుకకొండలదండి
ని మెండు నూప. దళా. ౬. ౧౩౭.

సీ. చెడిపెను మృదుశయ్యఁ జేర్చిన విడిచి బల్చెం
టగుట్టలఁ బవ్వలించఁ జాచు. రామలిం. ౩౪.

గుట్ట². విణ. అభువవాడు, భీరువు.

గీ. ఉపలరాశియు వభువవాఁ డొప్పుచుండు, గు
ట్టయని పల్కఁగ...ఆం. భా. ౩. ౫౩. (ప్రా.
త ప్రతి.)

గుట్టు. వి. (సం. గూఢమ. క. తు. త. గుట్టు.) ౧. మ
ర్తము, రహస్యము.

క. ఏమో యని యుంటిమి ను, త్రామనిగు ట్టెల్లఁ
దలిసె...దళా. ౭. ౬౦.

౨. ధైర్యము.

ఉ. వీడ దొంగి యాహువిరించిముఖుల్ క్ర

మ నొంది గుట్టు పో, వాడరో చంచసాయక
శరాహతిపాల్పడి పువ్వుఁబాన్పులకొ, వాడ
రా...రాజ. చ. ౩. ౭౩.

౩. మోసము, వంచన.

ఉత్సాహ. గుట్టుతోడ నిట్లాసంగఁ గ్రోలి యేను
నన్నతో, గుట్టు పాటి యుండునంతఁ గ్రంథ
మెట్టనెత్తవుం, జట్టుమీదఁ బ్రొస్త చేరె...
యయా. ౩. ౧౨౩. (చూ. ౧౨౨.)

గుట్టిచ్చు=మర్తము తెలియిచ్చు.

వ... గుట్టిక నలంగియు నత్తమామలచిత్తంబు వ
చ్చునట్లు భక్తికృతులు మెఱసి పాటులంబడు
మఱందరిసొందర్యంబు...పాండు. ౩. ౨౪.

గుట్టుచెడు=ధైర్యముచెడు.

వ. ఇట్టితెఱంగునం బిట్టు పడి గుట్టుచెడి గట్టు వ
డిం జేరుటకై యగడితం బడి మునింగి దరిం జే
రి...రా. వి. ౫. ౩౨.

గుట్టుపట్టు=హృదయము, గుండె.

ఉ. బాలవిరాళి నిట్లు మమబాణశరాళికిఁ జం
ద్రచంద్రికా, పాళికి సన్న గాలిని భావజా
తేజవయాళికిఁ రవో, ద్వేలమదాళికిఁ బ్ర
సవదీప్తవసింబుతుమాలికి వృదా, లోలత గుట్టు
పట్టగల లోఁగి వచింపుచు వార్తిఁ జెందఁ
గక. ఉ. హరిశ్చ. క. ౪౪.

జ: గుట్టుకీడు, గుట్టుసాకిరి.

గుట్టుకీడు. వి. (గుట్టు + కీడు) గూఢశక్తువు.

చ. పలుకులు చేయు నేమిటికిఁ బార్థివుఁ డాత్మ
భుజాభ్యర్థకుమా, తలమున గుట్టుకీడుబహుధా
యరయించి యడంచి ... అము. క. ౨౫౦.

(ప్రా. పా.-'గుట్టుఁ చేడు' క. ర, వ్రాత ప్రతి.
'కుట్టుచేడు' వావిళ్ల. పా.-'కుట్టులేలు'? చూ.)

గుట్టుసాకిరి. విణ. (గుట్టు + సాకిరి) వాదితనవ్యవ
హారము గెల్పుటకొఱకు రషింపఁగా వచ్చి డాఁ
గియుండి ప్రతివాదియొక్కమాట లన్నియుఁ జ
క్కఁగా విన్న సాక్షి. (క. ర)

గుడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. గులిక, ఉండ. ౨. జెము
దు. ౩. ద్రాక్ష. ౪. త్రి. ౫. తర్జనంగుష్ఠ
గ్రసంయోగవలయు, చూపుదు వేరికొనయు
బొట్టన వేరికొనయు దగ్గఱగా వట్టగా వలయా
కారముగ నేర్చుదుమధ్య ప్రదేశము. (చూ. గుడా
శేషుడు.)

గుడకము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. గులిక, ఉండ. ౨.
గ్రాసము, కబళము. న. బెల్లము; బెల్లముతోఁ జే
సినమందు.

గుడగుడ. వి. ఉడుకుటయం దగుప్యని అనుకరణ
ము.

క. గుడగుడ నుడికెడునుదకము. ద్వా. ౮. ౧౮౮.

గుడత్యగము. సం. వి. ఆ. న. చెఱుకు.

గుడత్యక్తు. సం. వి. చ. స్త్రీ. లవంగపువట్ట. (వా
చ)

గుడత్యచ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = గుడత్యక్తు.

గుడత్యచము. సం. వి. ఆ. న = గుడత్యక్తు. (కల్ప)

గుడదారుపు. సం. వి. ఉ. పుం. న. చెఱుకు. (త్రి.
వి.)

గుడపిష్టము. సం. వి. ఆ. న. గ. చలిమిడి, బెల్లము
కలిపినపిండి. ౨. బెల్లపుపాకములో పిండి కలిపి
చేయునొకపంటకము. ౩. బెల్లపుపాడి.

గుడపుష్పము. సం. వి. ఆ. పుం. మహాకము, ఇన్దు.

గుడఫలము. సం. వి. ఆ. పుం. పీలువృక్షము.

గుడము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. బెల్లము. ౨. వకుళము,
పొగడ. ౩. ఏనుఁగుకవచము. ౪. గ్రాసము, కబ
ళము. ౫. అవ్వనగాయ, గోళము. (శే. ని. వై. ని.)

గుడలము. సం. వి. గ. (ఆ. ఆ. ఆ) బెల్లముతోఁ జేసి
నది. వి. ఆ. ని. బెల్లపుసారాయి.

గుడశర్కర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కండవక్కర, వటి
కబెల్లము.

గుడాక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. తంద్ర, అలసత్. ౨.
నిద్ర.

గుడాకు. వి. వి. (గుడము + అకు - త. కుడుకుడా)
బెల్లముతో మర్దించినపొగాకు. (క. ర. బొ.)
చ. గుడిగుడి ద్రాగ బంగిడడఁ గూర్చినట్లుగుడా
కుముద్ద... పార్వ. ౨. ౯౮.

గుడాకేశుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గుడాక = అల
సత్వమును. ఈశుడు = కాసించువాడు. అనఁ
గా సోమరితనమును అణచువాడు; గుడా =
తర్జనంగుష్ఠ గ్రసంయోగవలయుచరిమితిగల. శే
శుడు = జుట్టుగలవాడు; గుడా = జెముడువలె
మిక్కుటముగాఁ బెరిగిన. శేశుడు = జుట్టు గల
వాడు — గ. అర్జునుడు. ౨. శివుడు.

గుడారము = గుడారు, గూడారము, గూడారు. వి.
(క. గుడారు.) గ. చటకటీరము, బట్టతో నేర్పఱ
చినయిల్లు, డేరా.

మ... దంష్ట్రాంకురా, గ్రమునక ధారణి యుంటి
కంబునుగుడారం బై తగక ద్వాదశా, ర్యమ
తేజోవాతిఁ గండ కొప్పెఁగుమాయాదంష్ట్ర
ని న్నెన్నెదక. చంద్ర. ౧. ౭౬.

చ. ... నాల్గవంకల గుడారము తెత్తిరి జీనిపట్టు
వ, గ్గములు విగించి... వాల్మీ. ౩. ౯౬.

పీ. కొఱలు గుడారము గూడారము గుడారు గూ
డారనఁగను నాల్గ చటకేహ, నామధేయం
బులు... ఆం. భా. ౨. ౨౫౯.

౨. గుడారమువలె నుండుచెవిభాగము, శ్రవణైక
దేశము.

పీ. శ్రవణైకదేశ మాచ్ఛాదనగేహంబు మీఱుచు
నుండు గుడార మనఁగ. ఆం. భా. ౩. ౫౪.

గుడారు = గుడారము. వి. వస్త్రగృహము, డేరా.

క... అరిదిపనులట్టుగుడారు... శుక. ౧. ౧౦౦.
మ... పురిచెంతలక వెలిగుడా శ్యేయంగఁ బం
చక వెనక. కృష్ణ. ౨. ౧౪౬.

చ. గడలు గుడార్లు పగ్గములు కత్తులబోనులు గడ్డ
పాటలుకొనడి గొని మేటిదొమ్మరులు వచ్చి
రివిళ్లమహిమపాలికి. చెన్న. ౨. ౨౦౯.

గుడి. వి. (క. గుడి) ౧. దేవాలయము; వస్తులదేవ
లయము.

క. దేవాలయూహ్యయంబులు, కోవెల యన దేవ

ళంబు గుడి నా వెలయుకొ. ఆం. సం. దేవ. ౨౬.

గీ. కుప్పలను దిప్పలను వశ్య గుళ్ల మాళ్లం, దిరిగి
యాహార మందక సారిగి యరిగి. హంస. ౧.
౧౦౯.

క. మృదునమ మ్రొక్కగల బోయిన, గుడి మీఁ
దం బడినయట్లు...మద. ౨. ౨౦.

వీ... దేవళంబు నా దేవాలయాఖ్యయై లేజరిల్లు,
గుడి కోవెల యనంగ నడచు వస్తులదీర్చు దేవా
లయములు...ఆం. భా. ౨. ౧౬.

౨. గుండ్రముగా నుండుగీత, గితి.

గీ. పరిఖ గుడి వోరె దనచుట్టు దిరిగియుండఁబ
యల తేరికి గ్రహణగోచరము గాక, విషధ
రాధీకభాషితవిషమభాష్య, ఫక్తికయుఁబో
రె నొప్పె నచ్చటనంబు. నైష. ౨. ౩౮.

వీ. సవరివేషం బైనచంద్రచింబమువోరె గుడి వ్రా
సి జానకి నిడినచోటు. సారంగ. ౧. ౧౦౯.

౩. పరివేషము.

వీ. పరివేషనామంబు భాసిల్లుచుండును గుడి య
నఁ బరిచి నా గుడును నాఁగ. ఆం. భా. ౧.
౮౨.

౪. ఇకారచిహ్నము.

క. చెబులు తలకట్టు లాచార, పులు నైత్యోత్సము
లు మిత్తములు గుడిగవయుకొ, నులిగవయు
నైత్యముగమును, కెలు వగుచుట్టుములు ద్వివి
ధశృంగోత్సముల్. అప్ప. ౩. ౪౫.

౫. ఒకవిధ మైనగుడారము.

వీ. గుళ్లు మండియలును గూడారములును బండిళ్లు
ను గలయ నెత్తించువారు. కు. సం. ౧౧. ౬౦౦.

మ. ఒడఁబాటిండుక లేక నీరుననులో నుత్పల్లవ
త్రాక్షి యీ, యెడ నేకాదశి మాన కున్న ముకు
నికొహింసింపుమా యంచు మా, కడ నే యుం
డి వినంగ రానివలుకుల్ త్రాపాకుకొ బల్కు
టల్, గుడి నుండే గుడిత్రాళ్లు గోయుటయు
నాకుం జూడ నీచందముల్. రుక్మా. ౫. ౧౧౯.

౬. ఆడుగుతీ. (మా. గుడిముద్ర వేసికొను.)

(బ) బాలక్రీడానిశేషము.

గీ. గుళ్లు దాఁగిలిప్పుచ్చుల గోడిపట్టెలు...వి. పు.
౨. ౨౦౨.

సా: ఇంటికంటె గుడి చదిలము.

గుడిమింగువానికి తల్పు లవృడములు: - పెద్దపని
చేయువానికి చిన్నపని చేయుట సులభము.

మ. పడఁత తల్లిని దండ్రీఁ జంపుట తృణప్రాయం
బు లోఁబుట్టులకొ, మడియం జూచుట లెక్క
గా దనిన జన్మజ్ఞాతీకీటంబులకొ, గడపం
బూనుట నాకు దొడ్డె గుడిమింగువానికింద
ల్పుల, వృడముల్...ప్రబోధ. ౨. ౬౩.

ఇట్లే: - గుడిమింగువానికి నంది పిండిపడియము.
గుడిమింగువానికి లింగము హృదయమై యును.

గీ. ఎందు గుడిమింగువానికి నంది పిండి, పడియ
మనుచు లెఱుంగున వేపుడమిలోనవిక్ర. ౨.
౨౩౯.

గీ... యవసులు మిమ్ము నిట్లడలఁజేయ, వట్టివాం
డ్రకు ద్విజా లెంత యాఁగద గుడిమింగు
వానికి లింగ మూర్చిండివడెను. సిం. నార.
౩౬.

గుడి(కి)ముద్ర వేసికొను = బ్రహ్మచారిణిగా నుం
డు.

చ. జననము నందినం బురుషజన్మము కావరె గా
క యాఁడుబై, నను గుడిముద్ర వైచికొనినంద
గు...కుక. ౨. ౫౦౬.

ఆ. గుడిముద్ర వేసికొని కలయన వస్త్రేవాసి
గాంచి మాటవాసిఁ తెరిగి, పానిమనునలంపం

కాని నై మగవారి, పాటు కోర్చి తెట్లు పద్దన
యన. ప్రబంధ. ౬౫౪.

జ: గుడికట్టు, గుడికొను, గుడిగుడి, గుడిచుట్టు,
గుడిజెల్ల, గుడితిరుగుకొను, గుడివడు, గుడిసాని.

గుడిక. సం=గురిక.

గుడికట్టు. వి. (గుడి + కట్టు) గ్రామమునాటుగుడి
క్కుల యెల్లలమేర్పాటు. (శ. ర.)

గీ. సరవి గుడికట్టు గాఁ జెంగ వెరను వ్రాసి, యంత
కము లేసి కులవర్గ లాడుకట్టు, దీర్చి... పాం
స. ర. ౨౯.

గుడికొను. అ. శ్రీ. (√ గుడి-త. గుడికొ) ౧.
వ్యాపించు, క్రమ్ము.

క. పడముడి కల్గుని ... పడవై చినయెడ నొడ
లం, గుడికొనుదు మృతఁడు కుడుచుకొనుచుం
జనియెక. పాంచాతీ. ౨. ౬౮.

౨. గుండ్రముగాఁ దిరుగు.

వీ... గుడికొంచు గిజ్జన నడచునుము. ఉ. వారి
శ్చ. ౨. ౧౨౬.

౩. ఉబుకు, పైకివచ్చు.

క. అడలుచుఁ బెదవులు తడువుచు, గుడికొనుక
న్నీరు స్రుక్కుకొనుచుక ... సారంగ. ౩.
౧౬౪.

౪. అతిశయించు.

చ... నారచీరలుం, గొడుములు దాను గట్టుకొని
కూరలఁ గాయల తుక్తు మాన్పుచుక, గుడికొ
నువంత లేవగలఁ గుందుచు వెంత నలంగి
యున్నదో, యడవులలోన వీర... ఉ. రా.
౮. ౩౨.

గుడిగి. వి. (క. గుడిగి) మోకాలివజుకు తొడిగి
నుకస్త్రకవచము. (శ. ర.)

గుడిగుడి. వి. (√ గుడి) ఉబుకునది, పొరలి పొర
లివచ్చునది. ('అల్పమా' అని శ. ర)

ద్వి. గుడిగుడికన్నీరు స్రుక్కుచు నొండు, నుడువ

నాటక రాక నులివేడియూర్పు, లందంద ని
గుడ... ద్వి. వారిశ్చ. ఉ. ౧౩౩ చం.

ద్వి. గుడిగుడికన్నీరు స్రుక్కుచుఁ గాంత, వడి లే
చి యాతలవరుల నొప్పించి, మో మెత్తి విగ్ధే
డ్య... ద్వి. శ. సా. ౨. ౩౬ పా. ౨౦ చం.

గుడిగుడి. వి. చుక్కాగొట్టు.

వీ. ఎలమిలో సోమయాజుల పెద్దజారీలు గుడిగుడి
లుగఁ జేసికొనెడివారు. సిం. నార. ౨౦.

గుడిచుట్టు. వి. (గుడి + చుట్టు) చురేషము, నూర్వ
చంద్రులమట్టు పేర్పడుమండలము. (ప్రా. శ. ర)

అ. శ్రీ. ౧. (గుజ్జము) మండలాకారముగాఁ ది
రుగు, వేడెము తిరుగు. (ప్రా.) ౨. మండలాకార
ముగాఁ దిరుగు.

మత్తకోకిల. చూడ నీజగ మంతయుకొవసఁ జాట్టి
పట్టుక లీల నే, జోడు లేక రయంబునకొ గుడి
చుట్టునట్టిస్వతంత్రతక, గూడి యుండినకా
లవక్రముఁ గోరి చూడనివాని కే, బాడఁ గ
ల్లును గర్తసంగతిఁ జారుమోక్షచదం విలక.
భాగ. ౬. ౨౩౬.

శ్లో. కాలవక్రం భ్రమతీక్షణం దృఢం నిష్కర్ష
యజ్జగత్, స్వతంత్రమబుధస్యేహ శివసత్క
ర్మభిగ్భవేత్. సం. భాగ. ౬. ౫. ౧౯.

గుడిజెల్ల. వి. (గుడి + జెల్ల.) మత్స్యవిశేషము. (ప్రా.
శ. ర.)

గుడిదిరుగుకొను. అ. శ్రీ. (గుడి + తిరుగు + కొ
ను-స్వార్థమున.) గుండ్రముగాఁ దిరుగు.

క. అమృతపాద్యులఁ బెనుదుమ్మ పొడుగ రథము
దిరుగఁ దొడఁగఁ దడవుగా, బొమ్మరము తిరు
గుసురవడిఁ; గుమ్మరిపార గుడిదిరుగుకొనెడు
విధమునక. జై. భా. ౫. ౩౪.

గుడివడు. అ. శ్రీ. (గుడి + వడు.) గుండ్రమును.

ద్వి. ఎడమక మురుడు సోమేషుత్రుల్ పలుక, గు
డివడు ... కోదండ మునగ, నలరునిల్లుని

మాను యగుచందమాను, కళలతోఁ బూర్వ
నగంబుపై నిలిచె. అ. మ. క. అ. ౮౮ పా.

౧౨ పం.

గుడిసాని. వి. (గుడి+సాని) దేవదాసి, దేవాలయ
ములో ఆటపాటలు జరుపుచోగముది.

వ. ... పట్టిశ్వరదేవరగుడిసానిబాసమప్పుడు...
దా. కా. ర. ౧౧౩౦.

గుడిసె¹. వి. ఒకవిత్తు చింతపండు. (క. ర.)

సీ. చింత యనంగను జించ యాఁ దత్తై కాంశం
బు గుడిసె యంచనగ వెలయు. ఆం. భా.
అ. ౪౭.

గుడిసె². వి. (సం. కుటీరక. గుడిసెలు. త. కుడిసె.)

కుటీరము, స్తంభములు గోడలు దెవనపైయు లే
కుండ తృణాదులతో నేర్పబడినవిన్నయిల్లు.

గీ. అనుడు వాడు కుక్కూషకుడై పనించె, గుడి
సె యొక దెనఁ గావించుకొని మదమునభా
ర. ఆను. ౧. ౨౭౬.

క. కులశీలమానుషాదులు, గలనరులకుఁ గాక కీర్తి
కప్పున కేలా, కలు కేల చాచగుడిసెకు ...
కవిచా. క. ౩౮.

క. సీ పవుడు వీఁడు వాఁడని, భావించక గుడిసె
వైచి పరులం బొందక. కుక. అ. ౪౬. ఆం.
భా. అ. ౧౪. హరి. పూ. ౬. ౨౫.

జ: గుడిసెవేటుది.

గుడిసె³. వి. పక్షివిశేషము.

సీ. గున్నంగి కనకాక్షి గుడిసె...ఆ. ఆది యైనప
క్షులతఁడు దీర్చు. హంస. ౩. ౧౨.

గుడిసెవేటుది, గుడిసెవేటు. వి. (✓ గుడిసె²)

కులట.

సీ. గుడిసెవేటుది యన నడరుఁ గువేశ్యాఖ్య...
ఆం. భా. అ. ౧౧౩.

సీ. పట్టపురాజు చేపట్టి యుంచంగానె గుడిసెవే
టుకు బారిగుణము రాదు. వేణు. ౩.

గుడుక్కు=గుటుక్కు. వి. మ్రొంగుటయం దగు అ
నుకరణము. (అస్త్రేడితమందు 'గుడుగుడుక్కు')

ద్వి. ఉడుగక పెడలునిట్టూర్పులతోడ, గుడుగు
డుక్కున మ్రొంగు స్త్రక్కిల్లతోడ. ద్వి. నలు
గి. ౧౦౧ పం.

గుడుగుడు. వి. (క. గుడుగుడు. త. గుడుగుడుపై)

౧. నడచుటయం దగుననుకరణము.

క. అడుగులు పుడమిని వడి నిడి, గుడుగుడు మని
నడచి కొట్టుకొని...పార్వ. ర. ౧౨౩.

అ. చరుగెత్తుటయం దగుననుకరణము.

ఉదా: గుడుగుడు మని చరుగెత్తుకొని పచ్చెను.
(క. ర. పా.)

గుడుగుడుగుంచేము. వి. బాల్యక్రీడావిశేషము.

సీ. గొవ్వపిఱుందుత్రేగునఁ దడఁబడునడలో గు
గుడుగుడుగుంచ మించడర నాడ. నీలా. ౧.
౮౫.

వ ... గుడుగుడుగుంచంబు నోమనగుంటలు ...
భోజనుతా. అ. ౯.

సీ...కన్నులకచ్చి గుడుగుడుగుంచాలు తుంచెన
గిటి...గీ... అకట యగచాట్లపోతనై యా
డుకొనుచు...హంస. ౩. ౧౪౬ వి. పు. ౩.
౨౦౨.

గుడుగురాచిలము. వి. పక్షివిశేషము.

సీ. కార్కోడిగుములక్రొక్కారంపునందడి గుడు
గురాచిలములబెడఁగుసారము. చంద్రా. అ.
౮౧. (క. ర. పా)

గుడువ. వి. ముద్గరము, గుడియ.

గీ. గుడె గుడియ దుడ్డు గునుచును గుడువ యనగ,
ముద్గరము...ఆం. భా. అ. ౨౧౬.

గుడును. విగ. (క. గుడును. త. కుండు.) గుండ్ర
ము, పర్తలము.

నీ. గుతు నైకతావింటఁ గూడి కత్తునితూత్ర కట కాముఖపుఁగేలఁ గరము మెఱయి. నై. ౪. ౩. ౪౦.

మ. పడిఁ దూఱున నమ్మ గైకొనుట తీవ్రస్థూర్తి సంధించు లే, గుడ్డ లీలం దెగ వాపు లే యుట మదిం భావింపఁగా రాక విల్, గుదు నై యుండుటయుం బ్రచండగతి రక్షోవత్తు ముల్ వ్రయ్యవ, వృదు వా రొక్కటఁ గూలుకైఁతయు నభోభూభాగముల్ గవ్వఁ గక్ష. భా. రా. ఆర. ౧. ౨౦౯.

వి. ౧. పరివేషము.

నీ. పరివేషనామంబు భాసిల్లుచుండును గుడి య నఁబరిది నా గుదును నాఁగ. ఆం. భా. ౧. ౮౨.

౨. (=గుడినై) కుటీరము.

నీ...గుడినా నా గుదును నా నీరెండు వెలయుఁ గుటీరమునకు. ఆం. భా. ౨. ౧౪.

౩. గుడి, ఇకారచిహ్నము.

గీ. గుదునునైఁ గ్రియనడుమ నాగుదును పచ్చి, భిన్నయతి యగు రానివోఁ తెఱయతి యగు, నెడను లచ్చిని హరి ధరియించె ననఁగ, రిపుల నెల్లను బోర హరించె ననఁగ. ఆచ్చ. ౩. ౮౦.

జ: గుదును కైదుపజోదు, గుదునుకొండ, గుదు నుపడు, గుదునువాలు.

గుదునుకై దువజోదు. వి. (గుదును + కైదువ + జోదు) విష్ణువు, కక్రపాణి.

క. అని మొఱిదుకేతేలం, గనుఁగొని యగ్గడు నుగుదునుకైదుపజో దిట్లనియె...ఆచ్చ. రా. బాల. ౭౦.

గుదునుకొండ. వి. (గుదును + కొండ) చుట్టుకొం

డ, చక్రవాళపర్యతము

గీ. ఒకగొడుగునీడ నీవు కీడుకుగ నడుపు, గుదు నుకొండకు లో నైనపుడమిఁ గలుగు, పజల కెల్లను వ్రియమైనపగిదిఁ బోలను, విందుగా వించెడను కేటవడలు సామి. చంద్రా. ౨. ౬౬.

గుదునువ(వ)ను. ఆ. క్రి. (గుదును + వడు) ౧. సుండ్ర మగు.

క. ఊక యడవి మొలినయే, దైత నెఱయఁగ గుదునువడి యరిస్ఫురితరుచిక, మెఱసి ధను వనలవలయుము, తెఱఁగునఁ జక్కుర్లతి ప్రతిహ తింజేసెక. భార. కర్ణ. ౩. ౪౧.

క. మృదుఁడు కనకాద్రిచాపము, గుదునువడం దివియ... భీమ. ౪. ౧౩౪. హరి. ఉ. ౬ ౨౧౬.

౨. తగ్గు, తఱుఁగు, తక్కువపడు.

ప...లావు నెడి చేప దక్షిణి కడంకలు గుదును వడి కడిమి పెంపు పోనాడి...హరి. పూ. ౬ ౧౨౯.

(క్షుత్రియసర్లవము) నీ. ఒకనితోఁ బెనఁగ నోవక భంగ మొందినపడముడిసత్త్వంబు గుదునుప ఱచి. చంద్రా. ౧. ౨౧.

గుదునువాలు. వి. (గుదును + వాలు) చక్రము.

గీ. చుట్టుకైమవు గుదునువా ల్బుడియడివము, బ లుతుకత్తి నాఁ జక్రము నిటలనయన. ఆం. భా. ౧. ౫౨. ఆచ్చ. రా. యు. ౬౪.

గుదూచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తిప్పతీఁగ.

గుడేరము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. గురిక, ఉండ. ౨ గ్రాసము, కబళము.

గుడ్డ¹. వి. (క. గుడ్డ. త. కుట్టె) ౧. వస్త్రఖండము.

నీ...గుడ్డ నా బట్ట నాఁ జెలువొందు వస్త్రఖండ ము...ఆం. భా. ౨. ౧౫౩.

౨. వస్త్రము. (క. ర, వా) ౩. క్షేత్రఖండము; స్థానము.

గీ. గుడ్డవృక్తులు వృక్తులుఁ గొలుచుగుత్త, చేలు గ్రామాంకములు నాధిశేల రెల్ల, జనవరులక మ్మఁజాపు నిచ్చావిహార, వర్తి నాఁ దేమిగా నున్నవాడొ మీఁద. హండు. ౩. ౧౬.

ద్వి. గుడ్డవ్య భక్తిః గుడ్డయై పరఃగె. బస. పు. ౩. ౪౨౯ పం.

ద్వి. ప్రతివలగుడ్డ విప్రుతభక్తిగడ్డ, ప్రతములగుట ... బస. పు. ౨. ౧౩౩ పం.

గుడ్డ². వి. (క. గుడ్డ=బాలాడు) విడ్డ.

ద్వి. పాడ్డలబాచయ్యగుడ్డయో నంది, విడ్డఁడో ని మ్మవ్వపెంపుడుకొడుకొ. చండితా. పురా. ౧౫౬ పా.

గుడ్డము=గుడ్డము. వి. చేను. (క. ర- క. గుడ్డ= పర్వతము.) పర్వతము ?

క. ఎడ్డెతనపుఁగ నేతల, రడ్డులు నడచిరి పురస్సర చార్మముగా, గుడ్డంబుచక్కిఁ గట్టంబుడ్డము హాళి దివ్యభవనంబునకుక. పాండు. ౩. ౭౫.

గుడ్డము=గుడ్డము. (క. ర.)

గుడ్డి. వి. అట్టచెన్నుఅటలో వెలికిలబడ్డయెంటికాయ. (క. ర)

గుణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. దూర్వః. ౨. మాంసహో హిణిః. (కల్ప)

గుణకథనము. సం. వి. ఆ. న. గ. గుణవర్ణనము. ౨.

(అలం) మన్మథావస్థలలో నొకటి.

శ్లో. అభిలాషశ్చింతా స్మృతిగుణకథనోద్వేగసం ప్రలాపాశ్చ, ఉన్మాదోభవ్యాధిర్వడతా మృతిరితి దశాశ్ర కామకృతాః. (పా. ద.)

గుణకము. సం. వి. ఆ. పుం. హెచ్చించుసంఖ్య, హెచ్చవేయుసంఖ్య.

గుణకారము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆవృత్తి చేయుట, గుణించుట.

గుణకారుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. గుణము ను కలిగించువాడు. ౨-పాకభేదముచేత రస రూచగుణమును కలిగించువాడు-వంటవాడు. వి. ఆ. పుం. భీముడు. (త్రి. వి.)

గుణనము. సం. వి. ఆ. న. గుణించుట, హెచ్చవేయుట.

గుణని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దార్ధ్యముకొనుట మరల మరల నావృత్తి చేయుట, నిరంతరాభ్యాసము, అనుకీలనము. (త్రి. వి.)

గుణనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. వృత్త్యము. ౨. కంక హారము, దండ. ౩. మరల మరల ఆవృత్తి చేయుట, నిరంతరాభ్యాసము. (కీసు. ౨. ౭౫.) క. కూవ్యము, సున్న.

గుణనీయుము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గుణించు దగినది. వి. ఆ. పుం. ఆవృత్తి, ఆభ్యాసము.

గుణపడు. మి. ఆ. స్త్రీ. (గుణము+పడు) చక్కబడు. (క. ర.)

గుణము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. గొనము, వస్త్రధర్మము. ౨. మంచిగొనము. ౩. ప్రయోజనము, ఫలము. (క: స్థానలాభే గుణి' సం. పంచ. ౨. ౨౩.) క. దారము; త్రాడు; మోకు, మొ. ౫. అల్లెత్రాడు, మార్పి. ౬. వాద్యములతీగ. ౭. (వైశేషిక) రూపాదిచతుర్వింశతిగుణములలో నేడే నొకటి. ౮. ఆవృత్తి, రెట్టి, మడుగు. (ఉదా: ద్విగుణము, త్రిగుణము, మొ.) ౯. గొణము, ఆచ్రధానము. ౧౦. ఉత్కర్షణము, గొప్పతనము. (సం. కిరా. ౬. ౭.) ౧౧. ఇంద్రియము. ౧౨. ఇంద్రియవిషయము, భూతగుణము. ౧౩. మూడు అనుసంఖ్య. ౧౪. (వ్యాక) అ ఏ ఓ లకు సంజ్ఞ. ౧౫. (గణిత) గుణకము.

పుకృతిగుణములు మూడు:- సత్త్వము, రజస్సు, తమస్సు. భూతగుణములు అయిదు:- శబ్దము, స్పర్శము, రూపము, రసము, గంధము. భగవద్గుణములు ఆఱు:- విశ్వర్యము, వీర్యము, యశము, జ్ఞానము, శ్రీ, వైరాగ్యము. (జ్ఞానము, శక్తి, బలము, విశ్వర్యము, వీర్యము, రేజస్సు. అని ప్రకారాంతరము.) రాజనీతిగుణములు ఆఱు:- సంధి, విగ్రహము, యానము, ఆసనము, దైవ్యధము, ఆశ్రయము.

కావ్యగుణములు పది:-మాధుర్యము, ప్రసాదము, శ్లేష, సౌకుమార్యము, సమత, అర్థదీపనము, ఔచిత్యము, కాంతి, ఓజస్సు, సమాధి.

వైశిష్ట్యగుణములు ఇరువది నాలుగు:- రూపరస గంధస్పర్శసంఖ్యాపరిమాణపుభక్త్యసంయోగవిభాగపరత్వపరత్వగురుత్వద్రవత్వస్నేహశబ్దబుద్ధిసుఖదుఃఖేచ్ఛాద్వేషప్రయత్నధర్మాధర్తసంస్కారములు.

ధీరగుణములు పదునాలుగు:- దేశకాలజ్ఞత, దార్ధ్యము, సర్వశ్రేణసహిష్ణుత, సర్వవిజ్ఞానిత, దాత్యము (=సమర్థత), ఓజస్సు (=బలము), మంత్రగోచనము, అసంపాదిత (=సందర్భానుకూల్యము), శౌర్యము, శక్తిజ్ఞత్వము, కృతజ్ఞత, శరణాగతవాత్సల్యము, అమర్షిత్యము, అచాపలము, (=చాపల్యములేమి) ధీరగుణములు ఎనిమిదిని కొండలు:- సర్వభూతదయ, ఊహి, అననూయ (=ఈర్ష్యలేమి), శౌచము, అనాయాసము, మంగళము, అకార్యగ్యము (=ఔచిత్యము), అస్పృహ. (వాచ)

గుణలయని. సం. వి. ఈ స్త్రీ. పటపటీరము, గుడారము, డేరా. (హలా. ని.)

గుణలయనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = గుణలయని.

గుణవృక్షకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఓడకంబము.

గుణాలయము. సం. వి. ఆ. పుం. గుడారము, డేరా.

గుణావర్తము. సం. వి. ఆ. పుం-నూలు పట్టిత్రవిన్గొయ్యి-గోడ మున్నగునవి కట్టుటకై త్రవిన్గొయ్యి, పునాది. (ఇది నిఘంటువులలో గ నబడదు)

గీ. రఘుపరేణ్యక్రోధరసము లంకకు ముట్టఁ గొవ్వాడుకాలువఁ ద్రవ్వె ననఁగ, వాగామినీకుబంధానురూపంబుగాఁ జేయుగుణావర్తమోయనంగ... గీ. ఒకనిమిషమాత్ర మున్న.

దయ్యుదధిపడుమ, నలుకువడి తోఁచె...రామా. ౬. ౧౦౧.

గుణి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) గుణము గలవాఁడు.

వి. న్. పుం-నారి కలది-విల్లు.

గుణింతము. వి. గ. (సం. గుణితమ్.) హల్లులతో అచ్చులను హల్లులను జేర్చుట.

గీ. దండమునను గుణింతము పెట్టర మ్మన్న నంగురి ప్రణ మాయె ననుచు జాణిఁగి. హంస. 3. ౧౪౧.

౧. అంకలను హెచ్చవేయుట. (హె)

గుణితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. (గణిత) హెచ్చవేయఁబడినది. (సంఖ్య) ౧. హెచ్చింపఁబడినది, అధికముగాఁ జేయఁబడినది.

గుణియించు, గుణించు. సం. స. క్రి. గ. (గణిత) హెచ్చవేయు.

గీ...తద్దగము త్రిగుణిత మైన, వాహిని యగు దాని పడి మూట గుణియింపఁ బుత్రన నాఁ బరఁగుఁ దత్పుత్రన మూట. ఆ. గుణిత మైనఁ జము పగుల్...భార. ఆది. ౧. ౮౦.

౧. వల్లవేయు, టువువేయు.

చ. ద్విజవరులక గుమారుల నతిప్రియదర్శనులైనవారి ఋగ్యజాపపదక్రమంబులు క్రియక గుణియించుచు వచ్చువారి నగ్యజపురపల్లభుండు గని గ్రమ్మన డాయఁగఁ బిల్చి...భార. ఆది. ౨. ౧౯౫.

క. శీతలమహీరుహచ్ఛా, యాతలకల్పితవిత్తద్వికాసీనవటు, వ్రాతము గుణియింపఁగ శుక, పోతంబులు పనస కవలుపోయినఁ జెప్పక. వరాహ. ౪. ౯౨.

ద్వి. సరి గూడి ఋగ్యజాపానువేదములు, పరఁగ గుణించెడు బ్రహ్మరాక్షసులు. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౬౫౦ పం.

3. మరల మరల దలపోయ, చింతించు.

ఉ ... ఏ, కాంతమ శీలిశయ్యవయః గాంత సు
జించు మనోరథార్థమల్. శివరా. ౨. ౧౯.
గుణీభూతవ్యంగ్యము. సం. వి. ఆ. న. వ్యంగ్యము
అప్రధానముగాఁ గలకావ్యము, మధ్యమకావ్య
ము.

గుణుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. వంటలవాఁడు (త్రి. ని.)

గుణ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ౧. గుణింపఁ ద
గినది. ౨. ప్రశస్త గుణములు గలది.

గుత్త. వి. (క. గుత్తై, గుత్తి గై. త. కుత్త గై.) భూమ్యా
దులను తిగిన ఫలమిచ్చుటకు ఒప్పికొని అనుభవమున
నుంచుకొనుట.

పీ... ఊళ్లు గుత్త కీక. పి. శకుం. ౪. ౧౭౫.

ఉ... నీకొడుకుమాధత మానువ వేల వాఁడుగో,
తొత్తులహరి యై గృహము ప్రొక్కక యొ
క్కొక్కవానిఁ బూనికొక, గుత్తకు నంచు నుం
చుకొని కోకలు చూకలు తోక నీయఁగో. ని
రం. ౨. ౪౮.

చ... వానిమేనిదా, లొక్కమనున కేమ మేలునడి
గుత్తకు నిచ్చితి నేమి చెప్పదు. కవల. ౪.
౧౭౬. ('మేమ' అనుకర్తృవదము అధ్యాహార్య
ము.)

౩౯. గుత్తకుఁ దీసికొనఁబడినది.

పీ. ఆకుదోటలుగుంపు పోకమ్రాములు గుత్త చేలు
గొట్టెలకదు పాలమంద. గీ ... కలిగి కనుపట్టు
నాతనికాఁపురంబు. శుక్ల. ౨. ౧౪౫.

ఉ. తిత్తరి పైఁడి యిచ్చుచిటుఁ బిల్లు నటంచురు
కొంద తేరికో, గుత్తని కొంద తాడుమరు...
బహు. ౫. ౮౧.

జ: గుత్త కాఁడు, గుత్త గట్టు, గుత్త గొను, గుత్త జ
ట్టి, గుత్త పట్టు.

గుత్త కాఁడు. వి. (✓ గుత్త.) గుత్తకు తుచ్చుకొను
వాఁడు. (శ. ర.)

గుత్త గట్టు. స. క్రి. (గుత్త + గట్టు.) గుత్త కిచ్చు.

ఆ. బత్తిఁ బత్తి రిడిన ముత్తి బుత్తులు రెండు, నొత్తి
గుత్త గట్టుచుండు తేఱఁడ, నీలా. ౧. ౧౧౮.

గుత్త గొను. స. క్రి. (గుత్త + కొను.) గుత్త గా తు
చ్చుకొను.

క. ఇక్కలికి గుత్త గొనుఁబో, తక్కక దివి నిమిష
మున్న దైవతవిటులకొ. కళా. 3. ౭3.

క. నురుచితరకనకలతా, గురురుదినంపదల గు
త్త గొనులీలాసుం, దర మగునీమే నెక్కడ, హ
రహర నీయింటిరాక యని యెట్లు చెనీ. జా
న్నావీ. ౪. ౨౨.

గుత్త జేట్టి. వి. (గుత్త + జట్టి.) టోకున చేరము చే
యుట. (చి. ని.)

గుత్తము. విణ. ౧. ఎచ్చుతక్కుము లేక సరిగా నుం
డునది, కచ్చితము. (తైక, మొ.)

(బాగిలములవర్ణన.) వ... గుత్తంబు లగుమిగులమె
త్తనిజుపోతతోలుపట్టెడలు మెడల నమర...
మనుచ. ౪. ౨౭.

నీ. గములుగా నెలమాడిగములుగాఁ జేతులదల
ముగాఁ దూండ గుత్తములు చేసి. యయా. ౫.
౧౦౦.

ఉ ... గుత్త పుఁదాపితాఽవికకుట్టు నటుక్కున
విచ్చె రంభకుకొ. కృ. శకుం. పీఠి. ౧. ౮౦.

౨. కఠినము, గట్టిది.

వ... తదుదరకరకనికరములు జలజలఁ దొరంగినం
జూచి గుత్తంపుముత్తియంబు లని యేటి...వ
సు. ౨. ౧౧.

ఉ. తిత్తరి యొత్త ముత్తియపుఁ చేరు పలగ్నమున
నటించి కేల్లుతపుఁ జన్నుదోయి నొనసూర్చి
రయంబునఁ జూడవచ్చెరా, జోత్తము...
వసు. ౬. ౧౪.

ద్వి. ఏడ నెవ్వరు లేక యీరాజుకలనె, మాడెనే
యీబలుగుత్తంపుటవ్వు. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౪౫౪ వం. (ఇట తీర్పరాని దని భావము.)

3. (సం. గుప్తమ. ప్రా.గుత్త.) గుప్తము, రహస్యము, రూఢము.

క. కొఱమఱినదుర్గత, కొఱ గా దిది నీకు నాఠి
గుత్తంబుగ ని, జ్ఞాతి వధించెద నీతో, నఱ లేని
మనోజశేరి నలరెద నెలమిక. భా. రా. ఆర.
౧. ౧౪౦.

సీ. నెల యెంత యీమల్లకల కని పలికించి గుత్తం
పుమోవిపల్లొత్తుఁ గాంచి. రా. వి. ౧. ౫౭.

గుత్తవల్లు=గుత్త గొను. (గుత్త + వల్లు)

సీ. పచ్చిట్టితో లృప్తైదు చ్చామె ట్లందికొనఁ
దాన యూ రెల్ల గుత్తవల్లు. ఆము. ౬. ౬౯.

గుత్తి. వి. (సం. గుచ్ఛక. ప్రా. గుత్తి. క. గుత్తు. త.
కొత్తు) ౧. పువ్వులు పండ్లు పూసలు లోనగువాని
గుచ్ఛము.

సీ...కు చ్చన గుత్తియన గుచ్ఛయనఁ గ సుచ్ఛాశ్రి
దనరు. ఆం. భా. ౨. ౪౦.

ఉ...పురవోపవనంబులు సొచ్చి యిచ్చు బూ,
గుత్తుల వ్రాలి లేనియలు మత్తికబంటిగఁ గ్రోలి
లీలమై, నొత్తిలి మ్రోయు చింపు దళుకొత్తుచు
నుండు మదాళిదంపతుల్. విక్ర. ౧. ౯౪.

సీ. పనసలు నీడలుఁ బండి గుత్తులుగట్టి వారక వా
నిపై వ్రాలి యుండు. కు. సం. ౭. ౯౩౦.

మ...మామిడిగుత్తులు... ఆము. ౧. ౬౬. (మామి
డిగుత్తులు=మామిడిపూగుత్తులు)

గీ...గురివెందపూసలగుత్తి...మర. ౭. ౧౪౦.

క. కత్తులబోనులు దూలుచు, గుత్తిగఁ బెక్కిం
డ్ర నొకటి గొని మోయుచు ను, వ్యేత్తునఁ
బంటును దూలము, రెత్తుచు మఱి కొంద తాడి
రెలమి వహింపక. చెన్న. ౨. ౨౨౪. భాగ.
౮. ౪౪౭.

౨. చీలమండ.

సీ. గుత్తులకొలదికిఁ గృత్తంబులై పడియున్న పా
దంబు లొక్కొక్కచోట. నిర్వ. ౪. ౬౧.

3. మనికట్టుకొనిపాస్తభాగము. (వా)

౪. వన్యవృక్ష విశేషము. (ఇది గురిగింజంతలై
యెఱునిలియ్యనిపండ్లగలలు గలిగియుండును. చి.
వి.) హంస. ౪. ౧౧.

౪. (కవ్యముయొక్క) చిహ్న.

వ...కొండకవ్యంబుగుత్తి జఱజఱం దిరుగువేగం
బునఁ జటచటాయమానంబులై బుగుబుబుగు
ల్లనుచవ్వు భుచ్చరం బెగసి...భాగ. ౮. ౨౦౨.

జ: గుత్తి కవ్యము, గుత్తి పండ్లు, గుత్తి బలుగుత్తులు,
గుత్తి మల్లెలు, గుత్తులుగొను.

గుత్తి క=గుత్తుక. వి. ఆంధ్రు, పాదము. (చూ. గుత్తి
క గువ్య.)

జ: గుత్తి క గువ్య.

గుత్తి క గువ్య. (✓ గుత్తి క.) వి. కపోతాంధ్రు, గు
వ్యగుత్తి కి. (శ. ౪.)

గుత్తి క వ్యము. వి. (గుత్తి + కవ్యము) వెదురుకొ
య్యచివరను చీల్చి వారముతోఁ గట్టి యేర్పఱచి
నకవ్యము. (ప్రా. శ. ౪.)

గుత్తి పండ్లు. వి. బ. (✓ గుత్తి) గుత్తులగుత్తులు గా
పండెడు ఒకవిధ మైనపండ్లు. (శ. ౪, ప్రా)

గుత్తి బలుగు(ల్లు)త్తులు. వి. బ. (✓ గుత్తి) భావ్య
విశేషము.

వ... పనుపుగన్నెర్లు గుత్తి బలుగుత్తులు రావిపూ
రాజనాలు...ప్ర బంధ. ౧౧౨.

సీ. కుసుమపూరాజనా ల్లుత్తిబల్లుత్తులు కన్తూరిపట్టె
లు గంధసరులు. హంస. ౪. ౧౨౨.

గుత్తి మల్లెలు. వి. బ. (గుత్తి + మల్లెలు) భావ్యవి శే
షము.

గీ...కన్తూరిపట్టియును, గుత్తి మల్లెలు ప్రాధి గాఁ
గూర్చి మఱియు, సకలకాతులఁ బోషింప శ
క్తి గలిగి, హాళికులు చైత్రుఁ బొగడుచు రవ్వ
రమున. భాను. ౧. ౯.

గుత్తుక=గుత్తి క. (చూ. గువ్యగుత్తుక)

గుత్తుగుత్తు. వి. మహాభయము కలిగినపుడు ప్రాణములు కోట్లుకొనుట కనుకరణము.

గీ. తలఁకి యున్నవా యన్నచోఁ దలలు గట్టికొని రి మఱి ప్రాణములు గుత్తును త్రవంగఁ, జనిన శోకంబు క్రమ్మఁ దనుఁ బొడువఁగ, దేవకీ దేవి మూర్ఛనిశ్చయ యయ్యె. హరి. పూ. ౯. ౧౩౨.

గుత్తులుగొను. అ. క్రి. (గుత్తులు + కొను) గుత్తులు బయలుదేలు.

చ...కునుమంబులు వాసన కెక్కి యెక్కి గుత్తులుగొని పండి పండి వినుతుల్ దగ నారము లొప్పె నామనిక. కు. సం. ౪. ౪౪౩.

గుత్తకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గుచ్ఛకము, పూ. గుత్తి. ౨. గ్రంథపరిచ్ఛేదము, స్తబకము.

గుత్తము. సం. వి. అ. పుం. ౧=గుచ్ఛము. (వాచ) ౨. గ్రంథిపర్ణము. (మే. ని.)

గుత్తాస్థము. సం=గుచ్ఛాస్థము.

గుదకీలకము. సం. వి. అ. పుం. మూలవ్యాధి. (హ. లా. ని.)

గుదకీలము. సం=గుదకీలకము. (కల్ప)

గుదగుద. వి. పరితపించుటయం దగుననుకరణము.

(చూ. గుదగుదపడు, మొ.)

బ. సం. దేహములు.

ద్వి. కుదుపున కియ్యెడ గుఁగుద లేల, కుడికెడు పెత్తునా గుడ్డనోగిరము. బస. పు. ౩. ౪౨౬ పం. (ప్రాతః ప్రతిపా.)

జ: గుదగుదపడు, గుదగుదమును, గుదగుదలాడు.

గుదగుదపడు. అ. క్రి. (గుదగుద + పడు) పరితాపపడు.

ద్వి. ఇది యేల చెడకత లిన్నియుఁ బన్న, గుదగుద పడక నెప్పుది నుండుఁ దనిన. బస. పు. ౭. ౫౬౫ పం.

గుదగుదమను. అ. క్రి. (గుదగుద + అను.) పరితపించు.

ద్వి. గుడి కేఁగ రామిని గుదగుదమనుచు, గుడువ క...బస. పు. ౬. ౨౬౪ పం.

గుదగుదలాడు. అ. క్రి. (గుదగుదు + అడు) డ గుత్తికతో నేడ్చు. (శ. ర.)

గుదగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. మలబంధము.

గుదపాకము. సం. వి. అ. పుం. గుదస్థానము వాఁచుట.

గుదభ్రంశము. సం. వి. అ. పుం. (అతిసారాదుల చే) గుదము జాటుట.

గుదము. సం. వి. అ. న. పాయువు, ముడ్డి.

గుదస్తంభము. సం. వి. అ. పుం. మలబంధము.

గుదాంకురము. సం. వి. అ. పుం. మూలవ్యాధి.

గుది. వి. (క. గుది) ౧. ఆకులు బోనగువానిసరము.

ఉదా: మట్టియాకులగుది.

చ. కరమున నున్న హలమునఁ గ్రమ్మ మెఱుంగులు శత్రు సైన్యభీ, కరములు గా గజాశ్వభటకాయ ములక గుది గ్రుచ్చినట్లు గాఁ, జెరువుచు వచ్చువానిఁ గురుసింహుఁడు చూచి ... భార. భీష్మ. ౩. ౧౦౮.

చ. అదరులు వాఱునస్త్రముల నార్చి మహామరు లేచియేసి పెక, గునులుగ గ్రుచ్చ దేవతలు కోల్లల కోర్వక పాతీ రయ్యెడక. భాగ. ౬. ౨౭౩. భోజరా. ౫. ౩౪౧. కు. సం. ౨. ౨౧౦ ౨. పూలు మొదలగువానిగుది.

క... మొగ్గల, గునులు తలియఁగొమ్మలందు గుదిగొని పొదలెక. ఉ. రా. ౬. ౧౦. ఆం. భా. ౨. ౪౦.

ఉదా: తాళపుఁజెవులగుది.

౩. (సం. గ్రంథి.) కంఠి.

మ... కోఁతపట్లగుపూఁబోండ్లనితంబయి కర

టికుంభాభంబులే కాచుదొ, బృగుదుల్ చన్ను
లు పేనుకుంభములై... మల్ల. వై. ౧౬.

శ్లో. స్తనా మాంసగ్రంథీ... సం. భర్తృ. వై. ౧౬.
ర. చీలమండ, గుల్మము.

సీ... గుది చీలమండనగ వెలయును గుల్మహ్వ
యంబు. ఆం. భా. ౨. ౧౩౫.

౫. కొబ్బెరచెట్టు మొదలగునవి ఎక్కువపుడుకా
ళ్లకు తగిలించుకొ నెడుబందము. (వా)
గుదులుకొనక = గుదులుగట్టగ, అధికముగాగ.

సీ. ద్వేషణభీషణభాషణంబులఁ గూడి క్రొవ్వాఁ
డితూపులు గుదులుకొనఁగఁ. గీ. జించి చెం
డాడె భుజబలోదంచదహిత, హైహయాధీశ
సేవల... దశా. ౬. ౧౧౫.

క. ఎదిరిన వాఁ డరదము వడిఁ, గదియంగఁ దో
లితూపుగము లద్దొరవై, గుదులుకొన నేసి...
ఆచ్య. రా. యు. ౪౯౨.

జ: గుదికాలు, గుదికూర్పు, గుదిగట్ట, గుదిగుంజలు,
గుదిగుంపులు, గుదిగొను, గుదిత్రాడు, గుదిలోయ,
గుదివడు, గుదివెట్టు, గుదులువట్టు.

గుదికాలు. వి. (గుది + కాలు) చీలమండదిగువ
నుండుపాదమువెనుకటిభాగము, పార్శ్వ.

సీ. తనియక యెదురెక్కి దయసేయు మని మ్రొక్కి
గుదికాళ్లు వెన్నునఁ గూర్చి నొక్కి. శకాం.
3. ౯౫.

గుదికూర్పు. వి. (గుది + కూర్పు) మాటలు లోనగు
వానికూర్పు. (శ. ర.)

గుదిగట్ట. వి. (గుది + కట్ట) - పరుగెత్తి పో కుండుట
కై - దుప్త మగుగోవు మొదలగువాని మెడకుఁ గట్టె
డుకట్ట. (త్రా. శ. ర.)

గుదిగుంజలు. వి. బ. (గుది + గుంజలు) పసులదొ
డ్డి లోనగువానిద్వారమందు నిలుపు గాఁ బాఁతిన
కంబములు. (త్రా. శ. ర)

గుదిగుంపులు. వి. బ. (గుది + గుంపులు) గుదిగా
న్రచ్చినగుంపులు.

గుదిగుంపులుచేయు = గుది గ్రుచ్చు.

క. అది గనుక దివిజవేళ్లల, సదనంబుల నున్న
మానిసంతరితలఁపుల్, గుదిగుంపులుచేసి మ
ధింపద యవకాశంబు గలుగ న్వర్గమునం
చుక. నిరం. ౨. 3౨.

గుదిగొను. ఆ. క్రి. (గుది + కొను) ౧. ఆతిశయం
చు.

సీ. కువమండలంబున గుదిగొనుచెట్టు విస్సరి ప
య్యెడకొంగు బొసగ వైది. సురా. ౬౯.

ద్వి. మది వికారము గాంచె మై చెమ్మరించె, గుది
గొనె వలపు కోయ్యలు నందడించె. వి. పు.
పూ. 3 ఆ. (శ. ర) హంస. 3. 3౪.

౨. దట్టమగు; స్థూలమగు.

క... మొగ్గల, గుదులు తలియఁగొమ్మలందు గుదిగొని
పొదలెక. ఉ. రా. ౬. ౧౦.

సీ. బూరకాళులు నీవవోయినచేతులుఁ గోల
మూఁపులు గుదిగొన్న తొడలు. ఉ. హరి. ౨.
౧౨౨.

3. మాటకట్టుగాఁ గూలఁబడు.

(వీరబాహునివర్ణనము) మ. మదిరాపానవికార
చేప్టల గడుక మత్తిల్లి రక్తాక్షుఁడై, యెదు
రుం దన్ను నెలుంగ లేక మిగులకై పోయం
బు వాటిల్లఁగాఁ, బదముల్ తొట్టుచడంగఁ
బొక్కుచు మలిబ్రాంతిక బడంబాటుచుక,
గుదిగొండుక వెడపాటఁ బాడుచు దురుక్తుల్
క్రేలుచుక సోలుచుక. హరిశ్చ. ౪. ౨౧౪.

౪. తడఁబడు.

క... పెదవులు దడుపుచుఁ బదములు, గుదిగొనఁద
త్త ఆపుమాట గుత్తుక దగులక, ముదుసలితన
మాన లెదరున, వదలినయంగములు మిగుల ప
డఁకఁగడంక. ఉ. హరి. 3. ౧3౬.

క. పెదవులు దడుపుచుఁ బదములు, గుదిగొనఁగా
నొక్కచోటఁ గూర్చుండి... శుక. 3. ౫౭౮.

గుదిత్రాడు. వి. బా. (గుది + త్రాడు.) మాడకారి

కట్టుత్రాడు. (త్రా, శ. ర.)

గుదిత్రోయు. స. క్రి. (గుది + త్రోయు.) కాళ్లు కట్టి త్రోయు.

ద్వి. అటఁ జనుచుండ మిథ్యావరిత్రాంతి, నటి యించి సోలుచు నక్షత్ర కుండు, గుదిత్రోసినట్లు హా గురునాథ యనుచు, జదికిలఁబడి హరిశ్చంద్రతో ననియె. ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౭౧౬ చం.

క. ఇదె యిచ్చెద నదె యిచ్చెదఁ, బదపదఁ డని యాసఁ జూపి పలుదెఱఁగుల నా, హృదయ ము నొప్పించితి విక, గుదిత్రోసెద నేఁడు నిన్నుఁ గొంకక యిచటఁ. హరిశ్చ. ర. ౩౪.

గుదియ(దె). వి. (సం. గదా. క. గుదిగ.) ౧. గద, ముద్గరము.

గీ... ఆతనికెరముఁ జేరి, గుదియఁ బగులంగ నొక ప్రేటుగొనియె నీరి. మార్క. ౧. ౧౩౫.

నీ... శరచుండు. గీ. గుదె గుదియ దుడ్డు గునుచు గుడుచు యనఁగ, ముద్గరము... ఆం. భా. ౨. ౨౧౬.

ఆ. తర్కవిద్యలను బ్రతాపించి మోడిరి, గుదెల నెముక లెల్ల గుల్లులుగను. ప్రబోధ. ౫. ౯౯.

ఉ పనిపత్ :- తపో దేవాయతనాన్నిర్గత్య గదా పాణిభిః పురుషైరతినిర్దయం తాడ్యమానాస్తా దిగవ్రతమతి క్రాంతానస్సోహి. సం. ప్రబోధ. ౬. ౨౪.

౨. దండము, కట్ట; (యను) దండము.

క. ఇది పెక్కెఁడులు పట్టెక, సదనంబులు గట్ట నాప కంభునికొకటక, దుదిఁ గుమ్మరి కొక యేఁడును, గుదె కొక పెట్టన్న మాటకుక సరి పచ్చెక. కాళ. ౨. ౯౯.

చ. గుదియను గల నూనుకొని క్రొత్తున దగ్గుచు

నోటికుంపరలో, చెదరఁ గ్రమంబుఁ జెప్ప చును శీతనకార్త జఁ జేర... పార్వ. ర. ౬౭.

నీ. గుదియఁ జేకొని తద్ద కుంటి పాటు జముండు... ఆచ్చ. రా. బాల. ౬౮.

౩. గుదిగట్ట. (ప్రా, శ. ర.)

జ: గుదియకట్టలు, గుదియతాలుపు.

గుదియకట్టలు. వి. బ (గుదియ + కట్టలు.) గుదిగుంజల కడ్డముగాఁ జొప్పించెడుకట్టలు. (ప్రా, శ. ర.)

గుదియ(దె)తాలుపు. వి. (గుదియ + తాలుపు) యముఁడు, దండధరుఁడు.

క. కొండలు పిండియునర్దునో, గం దెసఁగఁగ నలున స్రుడ్లు గాలింతునో వే, చెండుదునో గుదియతాలుపు, కండలు గుండియలు వేల్పుగ మి నొంపుదునో. ఆచ్చ. రా. సం. ౨౩. ఆం. సం. దేవ. ౧౯.

గుదియతాలుపుతూపు = యామ్యాస్త్రము. ఆచ్చ. రా. యు. ౨౬౫.

గుదివడు. ఆ. క్రి. (గుది + వడు) - గుదివేసినట్లగు - బద్ధమగు, కట్టువడు; స్తంభించు, స్తబ్ధ మగు.

ఆ. నాగపాశబంధనంబుల గుదివడి, వారు వివిధ బాణదారితాంసు, లై రధంబు బడిచిరి... భార. కర్ణ. ౨. ౨౩౪.

మ... నిశ్చేష్టం బదద్వంద్వములో, గుదివడ్డకా దె గ దొందియుకా ... భార. విరా. ౩. ౨౭.

చ. చెదిరినకుంతలంబులును జిన్ని మొగంబును వింతకాంతియుకా, దెదరినవాలుఁజూపులును వింకము చూపుచు నొప్పుమోవియుం, గుదివడుచున్న నెన్నడుముఁ గూరినదప్పియు మేన నెల్లడం, గదిరినదివ్యగంధమును గాంచి ము సింద్రుఁడు సంకయంబుతోకా. చంద్. ౩. ౩౭.

గుదివెట్టు. స. క్రి. (గుది + వెట్టు) కట్టు, బంధించు.

చ... ఒక్కయంచఁ గని బోరనఁ బట్టి సరోజ నాళతం, రుల గుదివెట్టి... చళకు. ౩. ౧౦౮.

గుడులువట్టు. ఆ. క్రి. (గుడు+వట్టు) కదలకుం
డ కూర్చుండుటచే కాళ్లు చ్చంభించు, ప్రభుమగు.
(వ్యవ) చాలనేపు కూర్చుండుటచే వాకాళ్లు గు
డులువట్టినవి.

గుద్దోద్భవము. సం.వి. ఆ. పుం-గుడమునఁ బుట్టు
నది-మూలవ్యాధి.

గుద్ద. వి. (సం. గుడమ. క. గొద్ద) గ. అపానము, పా
యపు, ముడ్డి.

నీ. బారతకథలోన బాలరా జొక్కఁడు కుంభక
ర్ణునిబట్టి గుద్ద పించె. వేణు. ౫౮.

నీ...గుద్ద పిట్ట యనంగ గుడము దనరు. సాం. ని.
మాన. ౧౯.

౨. యోని, అఁడుగుతీ. (వా-చూ. గుద్దబిల్ల.)

జ: గుద్దబిల్ల.

గుద్దబిల్ల (ళ్ల). వి. అఁడుపిల్లలమొలను గట్టెడిబిల్ల,
అంగబిల్ల. (వా

గుద్దలి. వి. డౌ. (సం. కుద్దాల. క. తు. గుద్దలి. త.
కుండాళం) వేళ్లు మొదలగునవిపెల్లగించెడిసాధ
నము, కుద్దాలము.

నీ. గుద్దండ్లనుం బెద్దగునవంబులను గోటయొం
డొండ త్రవ్వుట...చారి. ఉ. ౨. ౧౬.

చ. మను దమనీమ చేసికొని ముల్లిడి గుద్దట వెం
డి చేనిమె, తన కయి వేరు వెల్లఁకయుఁ ద్ర
వ్వెడుకర్ణకునట్లు...ఆము. ర. ౨౧౯.

జ: గుద్దలించు, గుద్దలిగొను.

గుద్దలించు. స. క్రి. (√గుద్దలి.) గ. గుద్దటితో త్ర
వ్వు; త్రవ్వు; త్రవ్వు, వెల్లడించు.

నీ...కొందఱు తోడుగా గుద్దలించి. గీ. పెన్ని
ధులు గాంచి వెరవునఁ బెల్లగించి. దశకు. 3.
౫3.

నీ. గురువయోధరభారపరిణాహవిన్యూర్తి గుద్దలిం
తురు హేమకుంభగరిమ. భీమ. ౧. ౯౧. (ఇ
ట డౌపమ్యవాచకము.)

గీ. ఏల యెన్నోతరంబుల నీడఁబడ్డ, పెద్దవావులు
తోధించి గుద్దలించు, వారకాంతాజనములకు
వాని గలచె. హర. 2. ౧౨౮.

౨. వెడకు.

నీ...లోలాయుక్తవగరిమోసాల వెడలి, దండపా
ణ్యాసవభాండేశ్వరంబులుఁ గుక్కుటస్థానం
బు గుద్దలించి. కాశీ. ౨. ర౧.

గుద్దలిగొను. స. క్రి. (గుద్దలి+కొను) గుద్దలి పెట్టి
త్రవ్వు; త్రవ్వు.

క. పటుమానసమక్షేత్రముఁ, గుటిలాలక చేష్టిత
ముల గుద్దలిగొని యిట్టటు పాదు చేసి మోహ
పు, పటలిజము మరుఁడు నాటి వర్ధిలఁజే పెకా.
వైజ. ౨. ౧3౬.

(వరాహము.) చ. మనుకొని సన్యసంఘముల మో
రను గుద్దలిగొంచు పెల్లెడం, దనవపుమైఁ జరిం
చు...విక్ర. ౨. ౧౨౯.

ఆ. క్రి. హాని చేయఁ దలచు.

వ...కురుకులంబునకు గుద్దలిగొని దుర్బుధులంబు
నీవ తొడరితి...భార. శల్క. ౨. 3౨౮.

ద్వి. కులమున కెల్లను గుద్దలిగొనియొ, గుల మెల్లఁ
గొనిపోయి జలములొ గలిపె. చండితా. దీ
క్షా. ర3 పా.

గుధితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చుట్టుకొనఁబడి
నది, క్రవ్వుఁబడినది.

గుధేరుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) రక్షకుఁడు.

గునగున. వి. (త. కుఁకుఁకు.) వేగముగా నడచు
టయం దగుధ్వని కనుకరణము.

వ...కొందఱు గునగున నేగి చేయవఁ బుట్టలఁ జే
రువారును...ప్ర బంధ. 2౮౮.

(వరాహవర్ణనము.) చ. గునగున వచ్చి లావయలఁ
గొమ్మల ప్రక్కలువాఁల జీరుచుకొ...విక్ర.
౨. ౧౨౯.

క. ఈవగిది నతఁడు గునగున, గోదన దెనువెంట న
రిగెఁ గొంకక...చ. ర. ౫.

గునప(న్ప)నకోడి. వి. పనకుక్కుటము.

సీ. గువ్వ గువ్వనకోడి గోద్యంక కోయిల...చ
బంధ. ౨౩ర.

గునపము. వి. గడ్డపాఱ, ఖనిత్రము.

గీ...బలితంపుటినుచక ట్టుమర నొవ్వు, వెండిగున
పంబులో కాక వెండికట్ట, యినువగునపంబు
లో యనఁ దనరి కురిసె, నెంతయును జీత్ర
జల్లుగ నేదుముండ్లు. కళా. ౬ ర. హరి. ఉ.
౨. ౧౬

గునామొలనూలు. వి. విడ్డలు కట్టుకొనుకటిసూ
త్రవిశేషము.

ఉ. కంపులరావిరేక జామికిల్ పులిగోరును జం
దమామ సా, న్నంపుసరాలు గాజాలు గునా
మొలనూల్ రవగజై లందియల్. భానుమ
ద్విజయము. ౧. ౬౯. (బ్ర. శ. ర.)

గునియు. అ. క్రి. ౧. నర్తించు, ఆడు; చలించు;
ఊగు; చెదరు.

ద్వి. అంచిత శ్రీతిమై నాడెడివారు, కో యని
యార్చుచు గునిసడివారు. పండితా. దీక్షా.
౫౫.

కవిరాజ... కుచాగ్రములక, విరులు నటింపఁ
గురుల్ గునియక... వ్రజసుందరు లంద
ఱుమందగతిక. (చని.) భాగ. ౧౦ ఉ. ర. ౧౮.

సీ. దురితాత్తురాలు మంధర సహింపఁగ లేక గు
నుకుపర్వన గూను గునియ నేగి. దళా. ౭.
౨. ౩.

ప... కావళ్లు మోచికొని యొండొరులతోడం
బంతంబు లాడుచు గునిసి గునిసి నడుచువా
రును...చి. పు. ౭. ౧౪౭.

గీ. గునియుజార్చిగ చెక్కిట గోరు మోవి, గం
పులకుక నుదుర గంధంపుఁజటులు, వాడవ

నుచంటువలువతో వచ్చినట్టి, పుత్ర యిది
కానినడతకుఁ బులుగుగానె. ప్రబంధ ౬౯౩.

౨. కులుకు.

(ప్ర మధవర్ణన) సీ. పులితోలు హంబట్టుఁబట్ట
ము ల్లిలవారు కొమ్మలేకల నెక్కి గునియు
వారు. పాండు. ౧. ౧౬౫.

జ: గునిసియాడు, గునుపు.

గునిసియా(సా)డు=గునియు. అ. క్రి. (గునిసి+
ఆడు)

(నర్తించు, ఆడు; చలించు.)

సీ. వేడుకతోఁ బోరు నూడంగఁ గంటి నే నని
నారదుఁడు పొంగి గునిసియాడఁకు. సం. ౧౨.
౮౮౪.

సీ. కనకాద్రి సానుసంగతకేకిమలభారీ గ్రొమ్మ
ళ్లు పీపుల గునిసియాడ. భాగ. ౧౦ ఉ. ౮౦౩.
కళ. ౩. ౭౫.

ఉ. కొన్నెలవంటి నెన్నదుటఁ గుంతలముల్ గుని
సాడుచున్నయా, చిన్నికుమారుఁ గాంచి...
బ్రహ్మో. ర. ౧౧౩ పా. (శ. ర. పా)

సీ. అట్టు నట్టు దువారి హుణింప నానులోఁ గ్రో
వి నా వలిమెట్టు గునిసియాడ. బహు. ౩. ౬.

గునిసె=గునిసె. విణ. పాటివాడు, వానుడు.

సీ...మట్టసి మట్టము మట్టసము గొనను గొనవ
గొనిసె గునిసెగిఱక తింగణా యనఁగను వా
నునాఖ్య దనరు. ఆం. భా. ౨. ౧౨౩. (వ్రాత
ప్రతిపాశము)

గునుకు¹(న్కు). అ. క్రి. మఁదముగా పరుగెత్తు;
పరుగెత్తు.

గీ. కొవ్వి నడగొండకై పడి గునుకునొక్క, యొం
టిగాని మహివాధుఁ డొదిగి యేయ. మనుచ.
ర. ౪౭.

గీ. చెదమెదపుకూడఁ బో లేనివెచ్చఁ గ్రొవ్వొ,
కల్ప మెడనూప చెదరెనో యనఁగ నెట్ట, కే
లకును గ్రుంగి తెచ్చుటంకలు నిగుడఁగ, మం

దగతి గున్న వృషభముల్ మందపిలుడ. ఆ

ము. ర. ౧౬౯. (వ్రాత్రుతి. పా)

ద్వి. అని మడములు మోవ కఠినంశ్రమమున, గు
నుకును...ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౫౪౬ చం.

క. అని తలపోయుచుఁ దమలో, మునుకుచుఁ దిక్
మకలుగొనుచు మురరిపుకడకుం, గునుకుచు
గునుకుచు నేఁగిరి, ఘనరాక్షసుఁ గన్నకన్నుఁ
గవ బెగ్గిలఁగె. భాగ. ౬. ౩౨౫.

వి. అల్పధావనము, మెల్లనివరువు.

సీ. గునుకు డనంగను గును కనఁగా నల్పధావనసం
జ్ఞయై తనరుచుండు. ఆం. భా. ౨. ౨౨౪.

జ: గునుకుడు, గునుకునడ, గునుకువరువు, గునుక
త్తు.

గునుకు². వి. తృణవిశేషము.

సీ. చీములు ప్రా రీడ్వఁ జివికినవెలుగుపట్టునఁ బం
డి యెండి క్తుంగినగునుకుల. ఆము. ౬. ౧౩.
ప్రబంధ. ౨౦౦.

(బ). తృణధాన్యవిశేషము.

సీ...తృణధాన్యములు చెలంగు, గునుకులు దూస
రుల్గొలివెలనంగను...ఆం. భా. ౨. ౨౩౯.

కాళ. ౩. ౧౫౧.

గునుకుఁబ్రాలు=గునుకులియ్యము.

క. ఓలింగమ విను నివ్వరి, ప్రాలును నొడిపిట్లు గును
కుఁబ్రాలును వెదురుం, బ్రాలును సవరపు మేక
ముల, పాలును గల వచట నీకుఁ బాయసము
నకు. కాళ. ౩. ౬౭.

వ...చమరీమృగంబులపాలకు ననుకూలం బైనగు
నుకుంబ్రాలపాయసంబులకుండలు... కాళ. ౩.
౩౬.

గునుకుడు. వి. ($\sqrt{\text{గునుకు}^1}$) అల్పధావనము. ఆం.

భా. ౨. ౨౨౪.

గునుకునడ, గునుకునడువు. వి. ($\sqrt{\text{గునుకు}^1}$)

మెల్లనినడక, మందగమనము.

గీ. ఒనరుదుప్పట్లు కడ నిల్చి గునుకునడల, నుచిత

నిజభాషణంబుల నొంటియొంటి, హస్తమునఁ
బూని యొక్కాన్తి బెస్త బిడ్డ, లండలము నిల్చి
రవనిపాలా గ్రసీమ. రా. వి. ౨. ౪౪.

గీ. కోరమీసము మిడిగ్రడ్లు గునుకునడువు, బెడ
రుఁజాపులుఁ గటిమేను గదురుకంపు, వలుఁడ
యోరచ్చులును గల్గి వచ్చె నెఱుకు, పాలెగాఁ
డొక్కఁ డాచంద్ర భానుకొఱకు. చంద్ర.
౨. ౩.

గునుకుపరువు(రువ్వి). వి. (గునుకు¹ + పరువు.) మె
ల్లనివరుగు, అల్పధావనము.

గీ. గోండ్రుగోం డ్రని గడ్డించుఁగొంతతడవు, కో
రచూపుల పీక్షించుఁ గొంతతడవు, గునుకుప
రువునఁ దిరుగాడుఁ గొంత తడవు, కొయ్యతన
మునఁ గోపించుఁ గొంతతడవు. వరాహ. ౧౧.
౭౬.

సీ. దురితాత్తురాలు మంధర సహింపఁగ లేక గును
కుపరువున గూను గునియ నేఁగి. దశా. ౭.
౨౦౩.

గునుకెత్తు=గునుకు¹. వి. (గునుకు¹ + ఎత్తు) పరువెత్తు.

క. గునుకెత్తుమన్న గాడిదఁ, గనుఁగొని సింహంబు
వలికె ఘటకునితో నీ, వనుఖరముఁ దటిమికో
న నా, తనువున వడి లేసు లేమ్ము డగ్గఱఁ జే
రక. వేం. పంచ. ర. ౫౭౧.

గునువము. వి. ముద్గరము, గద.

సీ...కేరుచుండును. గీ. గుదె గుదియ దుడ్డు గునువ
ముగుడువ యనఁగ, ముద్గరము ... ఆం. భా.
౨. ౨౧౬.

గునువు. వి. ($\sqrt{\text{గునియు}}$) విలాసము. (విలాసవిశేష
ము. శ. ర.)

సీ...గునువు గొనబు మురివము మురువు సాగను
...హోయ లనఁగ విలాస మొప్పుచుండు.
ఆం. భా. ౧. ౧౩౯.

గున్న. వి. (సం. కుణక. క. గున్న.) ౧. పండి పీనుఁ
గు హంస మున్న గువానిపిల్ల.

చ... పిలుచుచు దిరుగుచునున్నలకు వెన్నాడు
తోడేళ్ల సింసులం దిరిగి తిరిగి మొత్తి పోనో
త్తి చరియించునేకచరంబుల ...మనుచ. ర.
32. ద్వా. ౮. ౨౯. కతు. ర. 22.

గీ. మిన్న ముట్టినయేనికగున్నలార. అచ్చ. రా.
ఆర. ౮౬.

క...రాయంచల, గున్నలు...చిత్రభా. ౨. ౧౦౮.
అక్షుపము, ములుచయైనకొమ్మలును ఊడలును గ
లచెట్టు; గుబురుగాఁ బెరిగిన (మామిడి మొదలగు
వాని) మొక్క.

సీ...గున్న యంచనగను త్తుపసమాఖ్య. ఆం.
భా. ౨. 3౬.

రగడ. కొఱలెఁ జిగు రెలమావిగున్నలను ... రా
ఘవ. ౨. ౬.

చ... మెలుగుఁబోఁడులు చిన్నిపొన్న గున్నలం
గని...ఉ. రా. ర. ౧౬3.

విణ. వామనము, పొట్టిది.

సీ. పొట్టి మొట్టి గిటక పొదిటి పొదడు గున్న...
రింగణా యనగను వామనాఖ్య దనరు. ఆం.
భా. ౨. ౧౨3.

గున్నంగి¹. వి. పక్షివిశేషము.

సీ...గున్నంగి పోపిట్ట గూడబాతు...గీ. అనగ
నిట్లని పక్షి భేదాఖ్య లలరు. ఆం. భా. ౨. ౯౮.
హంస. 3. ౧౨. ప్రబంధ. ౨3౪.

గున్నంగి². వి. వృక్షవిశేషము.

గీ... గున్నంగి దిరిసెనంబు, మొదలుగాఁ గల్గు బ
హువిధభూరుహములు. హంస. ర. ౧౧

గుపిలుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) రక్షించువా
డు. వి. ఆ. పుం. రాజు. (వాచ)

గుప్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. సురతగోపనముచేయుపర
కీయనాయిక. ౨. ఆంకెపురస్త్రీ. 3. దూలగొండికి.

గుప్తగతి. సం. విణ. (ఇ) రహస్య మైనసంచారము
గలవాడు. వి. ఇ. పుం. వేగులవాడు, చారు
డు. స్త్రీ. రహస్యసంచారము.

గుప్తచరుడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ) రహస్యము
గా సంచరించువాడు. వి. ఆ. పుం. వేగులవా
డు, చారుడు.

గుప్తము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ౧. రక్షితము, కా
పఁబడినది. ౨. గూఢము, దాచఁబడినది.

గుప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. రక్షణము, కాపాడుట.
౨. దాచుట. 3. మూయుట, కప్పట. ర. గొయ్యి
త్రవ్వుట. ౫. పాఠశాల; భూమిము. ౬. చెఱసా
ల. 2. రంధ్రము.

గుప్తుడు. సం. వి. ఆ. పుం. (ఇది సామాన్యముగా వైశ్య
నామములకుదను జేర్చఁబడును.)

గ్లో. శర్తవద్రాప్తాహ్లాసోక్తం వర్తే తి త్తత్రనం
యోకమ్, గుప్తదాసాత్కం నామ ప్రశస్తం
వైశ్యసూత్రయోః. (విష్ణుపురాణము.)

గుప్పళించు. స. క్రి. ౧. (అడుగులు గంతులు) వే
యు.

గీ. అప్పు డొప్పులకుప్ప కకుప్పవిభులఁ, దప్ప కం
దఱఁ బ్రభులఁ గందర్పనిభుల, గొప్పకన్నుల
తెప్పలు విప్పి కనుచు, నిప్పపూదండఁ గొని
నడల్ గుప్పళించె. పాంచా. ౨. ౧౬.

వ... నిప్పకలచొప్పున తెక్క లప్పళింపుచుఁ
గుప్పిగంతులం గుప్పళించునపులు గప్పికోసం
జొప్పడుపూజప్పరముల...అవలా. ౨. ౬౪.
౨. చల్లు.

వ... ఇసుక మెరుపునెలవులం బన్నినవసుపుటా
కుంజప్పరంబులలోనం గుప్పళించినకప్పురం
బుతోడిమరువేరుపరిమళంబులును...పాండు.
ర. ౧౬.

3. ఉప్పుళించు, వస్త్రము మొదలగువానిని ఉసు
ము. (బ్రా. క. ర.)

ర. కలిగించు, పుట్టించు.

సీ. కోడెమీలకు సిగ్గు గుప్పళించుమిసిలకై రవచ్చ
విదాయి కన్నుదోయి. ఘటికా. ౧. ౨.

గీ. సోమలింబాస్యదశనవాసోమత్సరి, గొప్పచంద్రి
క నెఱుదాలు గుప్పళించె, జిలుగుబలుచనివా

సోవికేషములకుఁ జెన్నొ సగుఁ గాదె యెటు
పంటికన్నెకలిమి. పాండు. 3. ౧౯౦.

అ. క్రి. ౧. ఆరిశయించు.

చ. అరిగెలబంట్లచా లరిగె నవ్వడు చచ్చడు గు
చ్చులింపఁగాక. రా. వి. ౨. ౫౪.

౨. పుక్కిలించు, గంధూషము చేయు.

పీ. నననీట గుచ్చులించెను గళావతి యొర్తు జిగి
మోవి బీటిక లెగయకుండఁ బన్నీటిచాలు
లోపల నేఁగె నొక్కతె పదయుగంబున గా
సి యొదవకుండ. భాను. ౨. ౭౩.

గుప్పించు. స. క్రి. (గుప్ప1 + ఇంచు - స్వార్థమున)

౧. (అధికముగా) ఇచ్చు.

వ...కవివైగమికవాదివాంకిక వైతాళికాదు లగు
నభిజనంబులకు నర్థంబులు గుప్పించియు ...
పార. పీఠి. ౭.

౨. గుప్ప, (బాణాదులను అధికముగా) ప్రయో
గించు.

మ...కల్పంతడై, రవభీమాకృతి నేచి భీష్ముఁడు
శరవ్రాతంబు గుప్పించినక. భార. భీష్మ. 3.
3౧౯.

ఉ...కొప్పించి శిశాస్త్రము ల్గవల భీముఁడు
సాత్యకియుం గడంక గుప్పించిన వానిఁ
ద్రుంచి శరపీడితదేహులఁ జేసె వారలక.
భార. శల్య. ౧. ౧౯౨.

3. కురియు, వర్షించు.

క. రప్పించి యధికసం ప్రమ, ముప్పొంగఁగ నం
దగోవుఁ డున్నవ్రజముపై, దెప్పరపుత్రాల
వర్షము, గుప్పింపుఁడు గోగణములు గోవులు
మడియక. వి. పు. ౭. ౨౪౪.

గుప్పిలి. వి. ఔ. (√ గుప్ప1) పిడికిలి.

వ...విచ్చుగ నాగొచ్చకన్నంగవం గవ్వకొనం
గవ్వరంపురజం బొచ్చగ గుచ్చగుచ్చన గుప్పి
ళ్లకొలందిగ గుచ్చచు...రసిక. 3. ౧౪౩.

ఉ. కచ్చరభోగిపంటకము కచ్చునిగోదుమపిండి

వంటయుక, గుప్పెడువంఠవారయును గ్రొ
త్తగఁ గాఁచినయాలనే పెనర్చవ్వను గొమ్ము
నల్లనఁటిపండ్లును నాలుగు నైదు నంజాలుక,
లచ్చలతోడఁ గ్రొందెరుఁగు లత్తగయొజ్జల
యింట రూకకుక. క్రి. డా. ౧౬౬.

గుప్ప1. స. క్రి. (క. గుప్ప.) ౧. (బాణాదులను
అధికముగా) ప్రయోగించు.

క. శరములఁ జక్రంబులఁ దో, మరములఁ గుంత
ముల గుప్పి మానుగ ఖడ్గ, త్పరికావలపరిపూ
ము, ద్దరముసలపరశ్వధములఁ గప్పిరి కడిమిఁ-
నిర్వ. 3. ౧౬.

ఉ. కమ్మి నయమ్ము దప్పఁ గుముదమ్ము ముదమ్మున
నొప్పఁ జక్రవా, కమ్ములు జోడువిప్పఁ దము
కమ్మునఁ బాంఘలపై మరుండు పూ, టమ్ములఁ
గుప్పఁ జీకటి భయంబు గ దిక్కులఁ గచ్చ
భాస్కరుం, డమ్మెయి నన్త మించె సుదయమ్ము
యి మించె సుదు ప్రభావభృత్. కవిరా. ౫-
౧౭౩.

౨. (అధికముగా) పెట్టు, ఉంచు.

ఉ. చెప్పినఁ బ్రీతులై యతనిఁ జెచ్చరఁ దోకొ
నిపోయి బూరెలుం, బవ్వను నెయ్యిఁ బాయ
సముఁ బవ్వఫలాదులు నేత్రశప్పిగా, గుప్పి
రి ముక పథశ్రమము గూరినమేనికి దప్పిదీ
టునట్లు...భోజరా. ౭. ౨౨౬.

3. (కోకలి రెండుచేతులఁ బట్టి వియ్యము లోన
గువానిని) గట్టిగా దంచు.

చ. ... చందనపుఁగోటను నేనుఁగుఁగొమ్మురోక
టక, బ్రిదిలెడుకొప్పతో వెదురువియ్యము
గుప్పనిజప్రియాంగనక. వాల్మీకి. ౨. ౧౦౫-
౪. చల్లు; చిమ్ము.

పీ. కుంకుమ నేను నీగుబ్బల గుప్పితి నతనిఁబొమ్మన
గుప్పనైతిఁ గాదె. పార్వ. ౬. ౪.

పీ. పూయరే క్రొమ్మావిపూఁ జేసె సతులార గుప్పరే
కపురంబు కొమ్మలార. చంద్రా. ౪. ౧౬౩.

గీ. కవ్వరపులదావి గువ్వకాగా లాసంగి. కవల.

౫. ౧౦౮.

౫. పాడుచు.

ఉ... ధేనువుం, దాయగఁ బోయి వేడుక నొడ
ల్లదలించుచు వాల మాచ్చుచు, బాయక గువ్వ
చుం గుడిచె బాలవృషంబు నిజాంశదుగ్ధముల్.
భోజరా. ౬. ౨౧.

ఉ... వానియెడ గల్పితనుంగవచేత నెవ్వ జే, గు
వ్వదు గుప్పి వానిరతి కోరుట యెవ్వ డటంచు
నెంచుమఁ. శుక. ౨. ౩౭౯.

౬. వర్షించు.

ద్వి. అవ్వదు దివినుండి యఖిలదేవతలు, గుప్పిరి
మంచారకునుమవర్షంబు. ద్వి. శ. సా. ౩. ౧౨౦
పా. ౧౦ పం.

జ: గుప్పించు, గుప్పిలి, గువ్వదు, గువ్వ తెవ్వన,
గువ్వన, గుప్పెడు.

గువ్వ². వి. (త. కుప్పెనల్) ౧. వాననగొట్టుట
మ్రోయుట మున్న గువానియం దగుననుకరణము.

వ... కవ్వరంపుటనంటి గువ్వ మనఁ గవ్వతావు
లకుఁ దావలం బగుతావుల... ఉ. రా. ౬. ౨౪.

ఉ... దేవదుండుభులు గ్రక్కున ధింధిమినాదవై
ఖిక్, గువ్వన మ్రోసె... శకాం. ౧. ౩౬.

౨. గువ్వట పాడుచుట ప్రోయుట మున్నగువా
నియం దగుధ్వనికి అనుకరణము.

ద్వి. తప్పక రత్నాంగి తనయునిఁ జూచి, గువ్వ
గువ్వన తొమ్ము గ్రుడ్లకొంచు... ద్వి. శ. సా.

౨. ౭౨ పా. ౮ పం.

సీ. జడలచుట్టు కుప్పి మెడలపై మోచేత గువ్వ
గువ్వన సారె గుమికి గుమికి. వార్తీ. ౨. ౯౬.

శీ. మిట్ట నెక్కించి బర్తిగ నూకి వల్లల గువ్వనఁ
ద్రోకురు కొంతనేపు. సానందో. ౨. ౨౪ పా.

౩. దిగుట చూడుట లేచుట వెళ్లుట చుట మొద
లగువానియం దగుఅనుకరణము.

శ. అరదము గువ్వన దిగి సో, దరికిం బ్రణమిల్లి...

జై. భా. ౮. ౧౫౮.

ఉ... త్రిదశాధిపుఁ డెంతయు వాగ్రహంబు
నఁ, గువ్వన గద్దె డిగ్గి... దశా. ౫. ౨౩.

చ. నలుపురు గువ్వగువ్వనను నాలుగుమూలలనుం
డి చూడి విచ్చలవిడిఁ బాఱ సాగినను ...
హంస. ౩. ౧౧౦.

సీ. తలయూచు నెదలోనఁ దలఁడి గువ్వన లే
చుఁ జిలుకలఁ గొట్టు నెచ్చెలులఁ దిట్టు. రసీ
క. ౪. ౮.

శ. అప్పడమికాన్పు నెత్తుక, తీవ్వనఁ జవలునకు
నెగసి టేసినకడఁకఁ, గువ్వనఁ జనుతటి
నొడయఁడు, తప్పక యొకకోల వానితలఁ దె
గ నేనెఁ. అచ్చ. రా. ఆర. ౫.

ప... గువ్వగువ్వనం బడుపిడుగులవడిఁ... గుహా
కుహరశయాభులిలేశయంబులు భయంపడి...
సమీర. ౩. ౧౭౮.

గువ్వడు. వి. ($\sqrt{\text{గువ్వ}^1}$) గువ్వట, పోటు.

ప... ఇట్టికొమ్ముసింగోటలగువ్వములును... క్రబం
ధ. ౭౮.

గువ్వతెవ్వన. క్రి. విణ. ద్రు. ($\sqrt{\text{గువ్వ}^1}$) ఆతి
శీఘ్రముగా.

ఉ. అవ్వడు తద్వహుతి చలితాధర యై వరు గు
వ్వతెవ్వనఁ, జవ్వడు గా నదల్చి పరసారప
గంధులఁ బొంద నంచు నా, కొప్పనిబాసని
చ్చితి వహో యిటు లెంతకు నెత్తికొంటివి
... శుక. ౧. ౪౫౦.

గువ్వన. క్రి. విణ. ద్రు. ($\sqrt{\text{గువ్వ}^1}$) శీఘ్రము
గా, వేగముగా; అకస్తాత్తుగా.

ఉ. అప్పచు లాడుచు వ్వుగవు లాడుచు బారలా
చాచి చాచి మా, యవ్వలు వచ్చి రంచు స
యల్లిన్లుఁ దమ్ముల మోడ్చి పిల్వఁ గా, గువ్వనఁ ద

శ్చకశ్చటడుగున్నడల స్తోమయందు పైకు
డుకాదప్పక చూచుకల్లికిని దండ్రికి ముచ్చ
ట దీటునట్లుగక. చంద్ర. ౨. ౬.

ద్వి. గుప్తనఁ దెచ్చు కేగొని గ్రక్కఁ డను
చు. బస. పు. ౭. ౬౭౬ పం.

ఉ. అప్పుడు వేళ గాఁ దెలిసి యచ్చెరువారఁగ
మోడ్చుఁగోలతో, గుప్తన మ్రొల వ్రారి రఘు
కుంజరు సేమపువార్త మున్న గాఁ, జెప్పి...
రామా. ౬. ౧౭౬.

గుఫితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కూర్చుబడి
నది.(చూలికాది) ౨. రచింపఁబడినది. (కావ్యాది)

గుబక. వి. తలుపుగందప ట్టెమిఁదిగుబ్బ. (ప్ర. క.
ర.)

గుబగుబ. వి. ౧. సముద్రతరంగములు మున్న గువా
నియొక్కధ్వనికి అనుకరణము.

వీ. గుబగుబధ్వనుల బల్ గుట్టలపై బొడ్డి మిడిసి
క్రేస్తుటికి క్రుల్లడికరుపు. ఉ. వారిశ్చ. ౨.
౧౨౬.

౨. నీరు మొదలగునవి పచ్చుటయం దగుననుకరణ
ము.

వీ. గుబగుబఁగన్నీరు కొలుకుల నానుచో హెచ్చి
నమైకాఁక నింకఁజేయు. నుదంతా. ౨. ౧౫౯.

౩. కోవెలపలుకుటయందలిధ్వని కనుకరణము.

వీ. గుబగుబ మని పల్కుకోవెలపల్కులు విని యి
వి సేర్పరా యనుచు నవ్వు. శకాం. ౨. ౮౬.

గుబాళించు. అ. క్రి. ౧ పరిమళించు; (నువాసన)
కొట్టు.

కా. చెంగల్వల్ నెఱికిప్పునందు నొలపై చెం
తం గుబాళించఁగా...విజ. వి. ౨. ౧౫౭.

కా. ... గుబాళించులే, జెంగల్వ... సారంగ.
౧. ౧౩౨.

వీ. మిక్కిలి కన్నూముగముచందంబున మంచివా
సన గుబాళించువాని. సురా. ౪౪.

గుబిలి¹=గుమిలి. వి. (క. గుదిరి) కనకాక్షి, ఒకా
నొకశకున పక్షి.

గీ. వెలయుఁ గనకాక్షి సకినాలపులుఁగు గుబిలి,
పైఁడికంటి నా...ఆం. భా. ౨. ౯౧.

గుబిలి²=గులిమి.

వీ. కర్ణమలనామ మొప్పును గులిది నా గులిది నా
గులిమి యనఁగ. ఆం. భా. ౨. ౧౩౪.

గుబిలిగాఁడు. వి. ఒకానొకపక్షి. హంస. ౩. ౧౨.
(దీనికి పిదప నీపద్యమునందే 'కనకాక్షి' అని యు
న్నది. కావున నిది 'కనకాక్షి' గాక మఱియొక ప
క్షి యై యుండవలెను.)

గుబుకు=గుముకు. స. క్రి. (పిడికిటితో) పొడుచు.
(శ. ర.)

గుబురు=గుమురు.

(సమూహము, గుంపు)

వీ...అత్తమ్మ దిమ్మ, గుబురు గుమురు గుంపు గుమి
పిండు మొత్తము...గీ...వర్గ, వనఁగ వర్గము
తగు...ఆం. భా. ౨. ౧౦౦.

క. వెఱచుచు వంగుచు వ్రాలుచు, నటిముఠి గుబు
రులకుఁ జనుచు హరిహరి యనుచుకొ, మఱుఁ
గుచు నులుకుచు దిరదిరఁ, గుఱుమట్టపుఁబొ
ట్టివడుగు గొంత నటించెక. భాగ. ౮. ౫౩౮.

ద్వి. సరసమందారమంజరులు గోయుచును, గురి
వెందపందిళ్లగుబురు డాయుచును. విష్ణు. పూ.
౨. ఆ. (శ. ర.)

వీ. లొలుకడరాతాపసులు గెబ్బనర్తి పైఁ దెద్దడి
గుబురుకాఱిర్చి ప్రాద్దు. అచ్చ. రా. బాల. ౮.

జ: గుబురుకొను.

గుబురుకొను. అ. క్రి. (✓ గుబురు) గ. సంపుట

ట్టు. (చూ. గుబురులకొను.) ౨. పాండ్ర మగు.

గీ. గుబురుకొనునట్టిసిడలఁ గొఱలి తెరువు, చెంత
నొప్పారుఫలతరు శ్రేణు లొనఁగు, మక్కతగరి
మంబునకుఁ జాడ జోడుగావు, సద్గుణాకర
హయమేధశతము లయిన. జాహ్నువీ. ౩. ౩౨.

గుబురులుకొను=గుంపులుగట్టు.

క. మను రమ్యపదార్థంబులు, గొని వీధు లలంక
రించుకొని జనులు గనుం, గొనియెడువేడుక
గుబురులు, కొని యున్న పురంబుఁ జొచ్చె
గొడుకుం దానుకొ. నిర్వ. ౫. ౧౮౧.

గుబులు. వి. గ. గు ప్పమని కొట్టువాసన.

క. చొక్కపునడతోఁ దళకుం, బుక్కాగుమగు
మలుతట్టుపునుఁగుగుబులు నల్, దిక్కుల నిం
డఁగ నెంతయుఁ, జక్కనికొలింది యనెడుజ
వ్వనివచ్చె. చమ. ౧. ౧౨. (శ.ర.పా)

౨. భయము. (శ. ర.) ౩. ఉన్నాదము, పిచ్చి.

(వ్యవ) వాడు గుబులెత్తి రేచిపోయినాడు.

జ: గుబులుకొను.

గుబులుకొను. అ. క్రి. (గుబులు + కొను) - వాసన -

గుప్పన కొట్టు; పరిమళించు.

గీ...కప్పుదావి, గుబులుకొనుచున్న విడియంబుసా
బగుతోడ, రమణఁ జొచ్చుపుష్పకరండకుం
డు. విక్ర. ౮. ౭.

చ. గుమగుమవాసనల్ గుబులుకొన్నపుక్కిటిలో
నివీడియం, బుమియ...సారంగ. ౩. ౧౫౨.

వ... చంచలలోచనలమైదీగలం గదంబించుపరి
మళంబుల గుబులుకొనుచు సమీపంబునం గూ
ర్వున్న మన్నెరాజులభూషణరత్న కిరణరాజు
లచే విరాజితం బగుకొలుపుకూటంబు సొచ్చి
...ప్రబోధ. ౧. ౨౫.

గుబును. వి. కవటము. (శ. ర.)

గుబ్బ. వి. గ. కువము.

ఉ. కుప్పసము ల్వదల్చి పరిగుబ్బల నొత్తిరి హత్తి
వేగుజా, మిచ్చ లలర్చుగాడ్పుల కధీకు...ఆ
ము. ౫. ౧౦౮. ఆం. భా. ౨. ౧౩౭.

గుబ్బలకొమరాలు=గుబ్బెర, యువతి.

గీ. ఎల్లచిగురాకుఁబోండ్లకు నెంత వేడ్క, యంత
వేడుక దనలోన నతియిల్ల, నొక్కగుబ్బల
కొమరాలు చక్క వచ్చి, కనియె నొడ రెల్లఁ
గన్నులై మనుజువిభుని. నైష. ౬. ౬౬.

౨. తలుపుగండపట్టెలు మున్న నునానిమిఁదిబొ
గడ.

సీ. స్తనకవాటాంగము ల్దనరు గుబ్బ లనంగ ...
ఆం. భా. ౩. ౮౮. ఆము. ౨. ౧౦.

సీ. బలకంచుగుబ్బబోర్తలుపులు తీసెలవాకిలి న
డవ చావడియు మగులు. హంస. ౨. ౧౩౭.

ద్వి. మొల నున్న గంటలు ప్రాయఁ దాళంబు, లులి
య నొడ్డణము గుబ్బలు గజ్జయలును, ధ్వనియిం
చ...బస. పు. ౩. ౫౨౦ పం.

౩. గొడుగుమిఁదిగుబ్బ.

మ. హరికోర్దండము గామ గుబ్బ కిఖరం బాలంబి
ముక్తామణిల్, పరంగం బాటెడుతోయబిం
దుపులు...భాగ. ౧౦ పూ. ౯౨౧.

గీ. గుబ్బ వెట్టిన తెలివట్టుగొడుగు...వరాహ. ౯.
౭౬. హరి. పూ. ౭. ౧౭౮.

క. బాణమునలుఁగుక్రిందిగుబ్బ.

వ... ఒకటి రెండు మూడు గొరకల నెఱుఁకులు
గాడ గుబ్బకొలందికిం దిగ వైచి...మనుచ.
౮. ౧౧౫.

౫. గ్రంథి, కంఠి.

గీ...గుబ్బ, బుడిపి... ఆనంగను బొసఁగు గ్రంథి.
ఆం. భా. ౨. ౭౮.

౬. పర్వతము, గుబ్బలి.

ఉ...వడంకుగుబ్బ పేరు బృహద్రథి పాల్కడలి
నోర్చి హసించు హళాహళిం దగ్గ, గొబ్బ
రివేంగళక్షితివకుంజరుమంజులక్ష్మి మంజుల
రామా. గ. ౨౬. (ప్రయోగాంతరము లేదు)
విని. గుండ్ర మైనది.

ఉ. గుబ్బమెఱుండుజన్మన గగుర్పడువక మది
లోనఁ గోరికలో, గుబ్బటిలంగఁ జూచె నల
కూబరసన్నిధు నద్ధరామరుణ్. మనుచ. ౨.
౨౨.

సీ. కుదురునిండినమించుగుబ్బచన్నలమీద జిలుఁ
గుదువ్వలువకంచెలయుఁ దొడిగి. నైష. ౬.
౨౨.

జ: గుబ్బకాయ, గుబ్బలాడి, గుబ్బనరము, గుబ్బె
త.

గుబ్బకాయ. వి. (గుబ్బ+కాయ.) వీణకు అమ
రైడిసాణకాయ.

సీ. తళుకునీలపుదట్టములువోరె నీడలు గానంగఁ
దగుగుబ్బకాయ లమర ... గీ...వీణె యొక
యింతి నిచ్చెను వెలదియెదుట. వాల్మీ. ౩.
౧౩౨.

సీ. వీణె వీణియ యన వీణాఖ్య రాజిల్లు... తంతి
యనంగను దంత్రి వెలయు, నలరును గుబ్బకా
య యన నలాబువు... ఆం. భా. గ. ౧౨౬.

గుబ్బటిల్లు(లు). ఆ. క్రి. ఘూర్ణిల్లు, తిరుగుడు
వడు.

గీ. మంగలములోనిప్రేలాలమాడ్కిఁ జాక్క, లి
క్కడక్కడ వడ దిక్కు రెనిమిదియును, బ
గులఁ బాతాళతలము గుబ్బటిలఁ జెలఁగఁగోరి
పూరింప నప్పించజన్మరవము. ఉ. హరి. ౪.
౨౧౬.

చ. కలఁగఁ బయోనిధు ల్లిరులు కంపము నొందఁ
జరించె భూమి దిక్కులు వడఁకొక వియత్త
లము గుబ్బటిరెక గ్రహతారకంబు లుత్తల
వడఁ జొచ్చె... భోజరా. ౪. ౩౩.

గుబ్బటిల్లు(లు). ఆ. క్రి. గ. అతిశయించు.

ఉ...నీలకంఠములు మ్రోయు...పట్నదీ, మాలిక
దోచునబ్బరపుమబ్బలయుబ్బలు గుబ్బటిల్లఁ
గక. వను. గ. ౧౩౭.

క. ఆబ్బావికెఁ జేయేతంబుబ్బునుఁ దంబలి యొ
నర్చి యుత్సాహంబుక, గుబ్బటిలఁ గొన్నిచె
ట్లకు, నిబ్బరముగ జలము రెత్తి నిస్త్రావం దై.
హంస. గ. ౧౮౬.

౨. ఉప్పొంగు, పొంగు.

క. బాలహరిణములఁ జూచిన, కోలుపులిగతిక
మనంబు గుబ్బటిలఁగ... జై. భా. ౮. ౯౨.

చ. కులుకు రెసంగ నబ్బరపుగుబ్బలు గుబ్బటిలం
గ...కంకణా, వలిగలగ ల్లనంగఁ బటనంగ
మకించెలతాంగి సిగ్గునక. కృ. శకుం. ౩. ౩౫.

౩. ఉడుకు, పరితపించు.

ద్వి. ...చిత్త జనిబారిఁ బడి యింటిలోన, నెక్క
డ నింటివా రెఱిగద రనుమఁ, గ్రుక్కును
లోలోనె గుబ్బటిల్లుచును, నుండితి నిన్నాళ్లు
నొకరీతి... ద్వి. పరమ. ౫. ౪౨౦ పా.

ద్వి... మావడుచు, గొందలవడుచు లోగుబ్బటి
ల్లుచును... అతనితోడిద లోకమని కూడు నీ
ళ్లు, మతిఁ దలంపక నేలమై కయనించు, ద్వి.
పరమ. ౪. ౩౧౧ పా.

౪. ప్రశ్నలించు, మండు.

క. తమకంబు లేక కారుణ్యముఁ జూపకతఁడు
కులొంగ నాముఖివీక్ష, విముఖత్వ మిట్లు చూ
పిన, గుమగుమ మని శోకవహ్ని గుబ్బటిలం
గక. నిరం. ౨. ౯౯.

క. విను చల్లనిమాటలలో, మునిగి యలుక గుబ్బ
టిల సముద్ర జలములో, నన యుండి యాఱ
కెప్పుడు, గనగన మనుబాడబాగ్నికరణి నరం
ద్ర. భార. కాం. ౩. ౨౬౩.

గుబ్బన. క్రి. విని. ద్రు. క్రి. ఘ్రుముగా, వేగముగా.

చ...గు, బ్బనఁ బరిచితవృత్తిఁ గని భట్టి విద్యుఁ

దు దాను వేడుకకా. విక్ర. ర. ౧౩౪.(శ.ర. పా.)

చ...గుబ్బనఁ బలిదివ్యభవముజేపాదుక లంఘుల సంఘటించి యక్కనకపురంబు చొచ్చి...

విక్ర. ౨. ౧౦౫.

గుబ్బలాడి. వి. (గుబ్బలు + అడి) - పెద్దగుబ్బలు గ లది-యువతి.

ఉ. చక్కార పెట్టవే వికచపారసలోచన మాటనే ర్పవే, చొక్కపుగుబ్బలాడి ననుఁ జొప్పడఁ బాణితలంబుఁ జేర్పవే, చెక్కులనిగ్గులాడి యని చిల్గులు వల్గు న్సంపించు పూర్వపు, న్నక్కన నీవిరోధివృథమందిర చిత్రవధూప రంపరక. వరస. ౫. ౧౭౭.

గుబ్బలి. వి. పర్వతము, కొండ. ఆం. భా. ౨. ౨౭.

గుబ్బలిపట్టి=కొండకూరుడు, పార్వతి. దశా. ౨. ౬౯.

గుబ్బలిరాకనియి=హిమవత్సుత్రి, పార్వతి. ఆ చ్చ. రా. బాల. ౧౭౦.

గుబ్బలితేడు=హిమవంతుడు. రామా. ౧.౮౪.

గుబ్బలివిలుకాడు=మేరుధన్వంతుడు, శివుడు. ఆ చ్చ. రా. యు. ౫౦౧.

గుబ్బసరము. వి. (గుబ్బ + సరము.) ఒకవిధ మైన చారము. (పెక్కుదినుసుమణులు గ్రచ్చినసరము. శ.ర.)

ఉ. వీనికలోలుపచ్చడము పెమ్మలగుబ్బసరంబు ...పూనిన ప్రాత్రవేల్పుఁ గని ... ఉ. పారి. ౨. ౧౭౨. కళా. ౩. ౨౦౪.

గుబ్బిక. వి. చక్కులను చట్టుటకై యొగ్గడుఒకవిధ మైన ఉచ్చు.

గీ. జారకిరివంతుల మాటు సరసశశక, ములకుఁ గ ట్టువ యువకాంతముఖ్యచటక, సంఘములకు ను గుబ్బిక శంఖరాది, ఘోరరణహరిజయభేరి ఘోషనారి. హంస. ౨. ౮౩.

గుబ్బిరి. వి. వృక్షవిశేషము.

నీ...ఉత్తరేను గుబ్బిరి సంబరేను...గీ... మొద లు, గాఁ గలుగునట్టిచిలు పెట్టు గాంచి యంత. హంస. ర. ౧౦.

గుబ్బిలికాడు. వి. చక్షువిశేషము. (శ.ర)

గుబ్బు. వి. గుండె యరుదుటయం దగుననుకరణము.

ఉ...దానన గుండె గుబ్బు మన ... కళా. ర. ౨౦.

గీ. దండు నులభంబై పురుషవేదండులకును, గూచి గావింప గుండియిల్ గుబ్బు రవఁగ, దిగినదివ సంబుసరిప్రాద్దుదీటువేళ, కొదనాదరదూరులై యుండు టురు దె. రా. వి. ౨. ౬౯.

౨. సమద్ర ఘోషమున కనుకరణము.

ఉ. పారి సంభోనిధి గుబ్బుగుబ్బు రనుచుకా బో ర్కల్ల జేవానురుల్, ఖరకాశోన్మతి గల్గిత ర్సిరి మధాకల్లోలినీవల్ల భుక్. వీర. ౩. ౨౧౦.

౩. పగులునప్పటిధ్వని కనుకరణము.

వ...పెనుబొబ్బలం బ్రహ్మాండకటాహంబు నిర్భ రం బయి గుబ్బును బ్బని యురల...భాగ. ౮. ౨౦౮.

గుబ్బెత=గుబ్బలాడి. వి. (గుబ్బ + ఎత) యువతి.

నీ. జవరాలు గుబ్బెత జవ్వని యనగను యువతిస మాఖ్యలై యొప్పు...ఆం. భా. ౨. ౧౦౬.

ఉ. నీల్వీతి మాని నేటినిశఁ జిత్తములోపలికాం త్త దీటుఁ జ, న్గుబ్బల నొత్తి యేనె మును గ్రచ్చి కవుంగిటుఁ జేర్చెద న్నిభుక్, గొబ్బునఁ బట్టి దంతశిఖ నొక్కద మోచియు నంచుఁ గోరు నా, గుబ్బెత రేపు లెల్లఁ దఱిఁ గొంతు నిరంకు శలజ్జపెంతునక. ప్రభా. ౫. ౯౯.

మ...కాఁపుగుబ్బెతలపెన్గుబ్బర్ ... ఆము. ర. ౧౩౩.

గుభాలు=గుళ్లు, గుభిల్లు, గుభులు. (మా. గుభు లు. రూ. గుబాలు. క్రా.)

వి. గ. చదుట పగులుట దుముకుట మొదలగువాని యందగుధ్వనికి అనుకరణము.

మ...గుభాలునక లకుముకుత్ క్రందై చదుక లేమ...అను. గ. ౫౭. ('గుభాలునక' శ. ర. పా.)

ఉ. భంగములై నగంబులు గుభాలునఁ ద్రెళ్లఁ గ రళ్లదాఁటుతో, నింగికిఁ బొంగువారిధి మునింగినభూవలయుంబు...వరాహ. ౮. ౧౬.

చ. దరులు గుభాలునం బగుల...కేవ. ౧ ఆ. ('గుభాలునక' శ. ర. పా.)

చ. అని మొలవంకి దుస్సి సమరాగ్ధటిఁ జాపడి క్రిందికి గుభా,లన దుముక...అహ. ౧. ౧౦ర.

అ. వాననవ్యాపించుటయం దగుననుకరణము.

చ...ముద్దు గాఱుచు,ల్లులుఁ జెవిక మ్మచేఁ దళుత పుక్కనుచెక్కులుఁ బట్టెడేసిగు,బ్బలుఁ గ నుచూపు మేరకు గుభాలునుతావులు దీనికే త గుక. కువల. ౩. ౩౨.

గుభిలు=గుభాలు.

(వ్రాలుటయం దగుననుకరణము.)

ఉ...దిక్కుటాహముల్, పిక్కుటిలంగఁ జెల్లిన గుభిల్లిన శుక్తిమతీ స్రవంతిపే, రక్కున వ్రాలి యాఁగ భవనావళి...వసు. ౨. ౧౪౬.

గుభులు(ల్లు)=గుభాలు.

(నీరు మొదలగువానిలోరాయి మొదలగునవి చ దుటుయందలిధ్వని కనుకరణము.)

క. చని నూతిలోచుల గుభుల్లన నొకగుం డెత్తిపై చియల్లనఁ గనుచా,టున నిలువఁబడియె నిజ మని, జనవల్లభుఁ డాత్మలో విచారము మీ యక. కుక. ౨. ౧౩౫.

(దుముకుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.)

చ. రథసగతు ల్పెలంగ నతిరాజితకేళిసరోవరం బులో,గుభులుగుభుల్లనం దుమికి ... భాను. ౨. ౮౦.

(భేరి తుపాకి లోనగువానిధ్వని కనుక రణము.)

సీ. గంధవాహములు సుగంధంబు వెదచల్లె గుభులు న దేవదుందుభులు మొరపె. బాహ్ను పీ. ౧. ౯౪.

చ. ఉభయరగండ తావకరహోగ్ర జయానకము ల్లుభుల్లుభు,ల్లుభు లని మ్రోయఁ గా భవదకుంతిత వీరభటు, ల్లుభు ల్లుభు, ల్లుభు లని శత్రు భూచతులపైఁ జొరఁబాట నెడ న్విభుల్విభు, ల్విభు లని సంభ్రమింపుదురు వేడ్క నఖర్వ సుచర్యభామినుల్. నరస. ౨. ౭౮.

ప... పెట్టుఁగ్రోవులవరుసలఖంగు పెత్తీర్ ధిమిరిం గు కత్తీర్ ధమిల్ ధాంగు ఖణీర్ గుభుల్ చతాల్ ధాంఘంకరణశబ్దంబు లబ్దంబులగర్జ లఁదర్జించి... ప్రబంధ. ౭౮౮.

(గుండెలు అదురుటయం దగుననుకరణము.)

సీ. అశుకుమానుసులగుండెలు గుభుల్లన...సారం గ. ౩. ౨౮.

గుభేలు=గుభాలు.

(ఉలుకుట మొదలగువానియందగుఅనుకరణము)

క. నలనలఁ గ్రాగెడుతైలము, కొలఁది యెఱుంగఁ దలఁచు భంగి గుణరత్న సము,జ్వలుఁడు గుభే లున నుఱికిను, జలనిధిలో నస్తమించుజలజా ప్తుక్రియక. ద్వా. ౬. ౧౩౫.

సీ. చిప్పనఁగ్రోవులఁ జిమ్మలాడుమఁ దటంబునకు వెల్వడి గుభేలున నులుకుమ. పరమ. ౪. ౧౦౭.

క. చని నేలఁ గాఁడి క్రమ్మఱ,మనుకులమణి దొ నకు వచ్చె మఘవాహితుఁడుక,దనపాటునఁ గోరొరగఁగఁ, తెనుగుబ్బలి చడినగతి గుభే లునఁ బడియెక. రామా. ౮. ౨౨౯. ('గుబే లున' శ. ర. పా.)

(కిలాదులు కూలుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.)

సీ. నగళిఖాలి లెగసి గుభేలు రవఁ గూలి ... రా మా. ౬. ౯౯.

గుమండ. వి. సుగంధి ద్రవ్యనిశేషము.

రగడ, సంకుమదంబు గుమంజియుఁ బూతియుఁ

జండనఖండంబులఁ గర్పారము. కవిక. 3.
౧౯౫. (ప్రయోగాంతరము లేదు.)

గుమగుమ. వి. (క. గుమగుమ) ౧. నువాసనకొట్టు

టయందలియనుకరణము.

౪. గుమగుమ వాసన ల్లుబులుకొన్దనపుక్కిటిలోని
వీడియంబుమయ...సారంగ. 3. ౧౫౨.

క. గుమగుమ యను నెత్తపులు, కొమ రమ రెక్క...
విప్ర. ౧. ౭౪.

౨. గుమగుమ యనువాసన.

క. చొక్కపునడతోఁ దళుపం, బుక్కాగుమగు
మలు తట్టుపునుఁగునబులు నల్, నిక్కుల నిం
డఁగ నెంతయుఁ, జక్కని కాలింది యనెడి
జవ్వని వచ్చెక్క. చమ. ౧. ౫౨. (క.ర.పా.)

3. అగ్ని మండుటయం దగుననుకరణము.

క...గుమగుమ మని శోకవహ్ని గుబ్బతిలంగక్క.
నిరం. ౨. ౯౯.

గుమి¹. వి. ౧. సమాహము, గుంపు; రాకి, ప్రోవు.
ద్వి. వేడుకతో వినువీధిఁ జన్వారు, నాడకాడకు
గుములై యేగువారు. రం. రా. యు. 3౧2
పా. ౨౧ పం. ఆం. భా. ౨. ౧౦౦.

నీ. చిప్పఁజీకటి గ్రమ్మకొన్నవిగుమి నల్లిబిల్లిరు
ద్రాక్షచండిల్లనడుము. ఉ. రా. 3. ౬౬.

మ...వేళామాత తత్కాలసం, భ్రమసంక్లితతో
రుహారమణివారం బేటి తా నొక్కచో, గుమి
గాఁ బోసెనో నా మినుక్కు రనువేగుంజ
క్కఁ గంటే చెలీ. వసు. ర. ౧౨౮.

౨. గుడి.

నీ. తిమితిమింగిలముఖ్యదీర్ఘమత్స్యంబులఁ గొమ్మ
న గుములుగా గ్రుచ్చి యెత్తు. దళా. ౧. ౨౮౯.

3. పాద.

వ...భువృక్షంబులు ప్రేయ సమకట్టివ నేము పల
దని యచ్చెడుగుమి నూపినం బడ ప్రే...
భా. రా. ఆర. ౧. ౧౨౫.

జ: గుమికట్టు, గుమికాడు, గుమిగూడు, గుమి
గొను.

గుమి². వి. మడుగు.

తోటకము. జమనకా గుమిఁ బా మని జంకక వే,
దుముకన్...ఆచ్చ. భా. ౧. ౨౧ పా. (చూ
భాగ. ౧౦ పూ. ౬3౫.)

గుమికట్టు=గుమిగూడు. ఆ. క్రి. ($\sqrt{\text{గుమి}^1}$) గుంపు
గూడు, సంఘ మగు.

నీ. గోడలవాపున గుమికట్టి నిలిచిన...నకకు. ౫.
౧౨3.

గుములుగట్టు=గుంపులుగూడు.

వ...మరుపతివీటిజనంబులు గిరిటిపరాక్రమప్ర
కారంబులం దమ దెస నానాదేశంబులచతురం
గబలంబులు వొలిసినపెల్లులు నంతంత గుము
లుగట్టి చెప్పకొను చుండ...భార. భీష్మ. ౨.
౧౬౬.

వ...చములు పములు నూములు నూములు వేలు వే
లు గుములుగట్టి...మరుచ. ర. 32.

గుమికాడు. వి. (గుమి¹ + కాడు.) కాకి, నాయ
సము.

నీ. గుమికాడు కాకి నాఁ గొఱులఁ గాకముపే
ళ్లు...సాం. ని. తిర్య. ౮౨.

గుమిగూడు=గుమికట్టు. ఆ. క్రి. ($\sqrt{\text{గుమి}^1}$) గుం
పు గూడు ప్రోగును.

చ. అటదిభదానవాకిఁ బడ నై నమహిం గుమిగూ
డి పందులం, తట వేన బుడ్డగింప బెడిదం బగు
లోయలఁ బర్వి...చంద్రా. ౨. ౬౨.

వ...దైవనమస్కారంబులు దూరంబుచేసి పదు
గు రైదుగురు గుమిగూడుకొని కోడెకాండ్ర
రూపాధికృతాస్యంబు లుపన్యసించుసామా
న్యకన్యకలును...కుక. ౨. ౧౦.

క. కొక్కారు మెఱుగు లన్నియు, నొక్కడ గు

మిగుడి నిల్చి యన్న విధముగా ... తిండి
లచ్చి పేని మెలుంగుల్. వేం. మా. గ. ౧౩౧.
గుములుగుడు=గుంపులుగుడు.

గీ. ఏలులై పాటునెత్తురు లెందుఁ జాడఁగొండ
లై వడుకండలు గుములుగుడి, దానికై పో
రుభూత బేతాళతతులు, గరిగి భీకర మయ్యె
సంగరము గరము. దశా. ౨. ౪౩౪.

గుమిగొను=గుమిగుడు. అ. క్రి. (గుమి¹ + కొ
ను) గుంపుగుడు.

చ. గుమిగొని పైలఁజైలఁ బడికొంచు భటావలి
చూడఁబోవ నెచ్చుము గొనిపోవుదాదులు ని
జంబు గనుంగొని...శుక. ౨. ౪౦.

గుమిలి=గుమ్మిలి. వి. ఆయుధవిశేషము.

శా. బాణా వంకిణిఁ దెద్రకత్తి గుమిలిక బాణాసవ
ప్రాధిమక...శకాం. ౨. ౧౭. (శ. ర. పా.)

గుమిలి=గుబిలి. వి. వక్షి విశేషము, కనకాక్షి. (శ. ర.)

గుముకు. స. క్రి. (త. కుముక్కు) పిడికిలి మోచే
యి మెడలగువానితోఁ బొడుచు.

శ. తముఁ దామె బెదరి పులుగులు, గుములై పై
కెగసి యుల్లకొని కొమ్మకుదల్, గమకముగఁ
దాకి తొటతొట, గుమికిన క్రియఁ ద్రెళ్లు నే
లకును వేగగుమక. చంద్రా. ౨. ౬౩.

గీ. జడలచుట్ట కుదిర్చి మెడలపై మోచేత గు
ప్పగుప్పన సారె గుమికి గుమికి. వార్తిక. ౨.
౯౬.

గుముడు=గుమ్మడు.

(ఒకవిధ మగుపేంకుగీ.)

ద్వి. గొన వైన తేకులు గుముడు తేకులును. ద్వి.
వరము. ౨. ౫౪ పా. ౪ వం.

గుమురు=గుబురు. వి. సమాహమ, గుంపు.

గీ. అచటిమణిచి త్ర భూములు నచట నమరు, నమ
రతరువులగుమురులు నచటితీవ,లు...వసు. ౨.
౫.

ద్వి...మము వృథా చంచ నిచ్చొట్ట, సమకట్టితే

యంచు సకలవానరులు, గుమురులు గుమురులై
కూడి యొండొరులు. రం. రా. కిష్కిం. ౨౩౧
పా. ౯. వం. చం. రా. ౪. ౬౩. ఆం. భా. ౨
౧౦౦.

౨. కొమ్మలు చిగుళ్లు ఆకులు మొదలై నవానిసమా
హమ, విటవము.

ప...మొగలిగములగుమురులనడుమఁ బొడవులుగ
దీపించుతోపుగుడారంబుల చెలువు నలరించు
చివురు పైలమావితండంబులును ... శకా. ౬.
౨౨౪.

విణ. సాంద్రము, దట్టము.

రగడ. గుమురు లగులేమాచిగురులు గోయఁ గో
యనికూనఁ బికములు...పారి. ౪. ౧౬.

జ: గుమురుకొను, గుమురుగట్టు.

గుమురుకొ (రొక్క)ను=గుమురుగట్టు.

గీ. కుటుచులై గుమురులై గొనబులై లేఁబాచ
కొమ్మఁ జాట్టివజడల్ గుమురుకొనగ. పాం
డు. ౨. ౯౧.

చ. కరఁగిన డెందముల్ విడుపుఁ గాననికొక్క
లు పారవశ్యముం, బొరసిననిట్టమాపులు గు
ముర్కొనుముత్తులకాంకురావళుల్, చిరిగి
నసిగ్గులుం గలిగి...పాండు. ౩. ౬౯.

గుమురుగట్టు. అ. క్రి. (√గుమురు.) గుంపుగట్టు,
గుంచగు.

శ. హయముల మరల్పుమీ తల్లియు బంధులు నె
క్కులు సంచలించ గుమురుగట్టి యెమరుసూతు
రు...భార. విరా. ౫. ౨౨౩.

గుమురులు(ర్లు)గట్టు=గుంపులుగట్టు.

చ. గుమురులుగట్టి యారికలు గట్టి ప్రవాళము వ
ట్టికింకతో, నమలక మ్రింగి ... ఆమనిని రేయి
చవల్ వడిఁ గూయుఁ గోవెలల్. కు. సం. ౪.
౪౬౩.

ప...గుమురుగట్టి వీరభద్రరణంబుఁ జూచి భీతచి

త్తురై ప్రాణంబులు విడుచువారును...వీర.ర.
౧౬౨.

గుమ్మ¹. వి. పాలు పిండునప్పుడు వచ్చెడుధార.

నీ...పాలు నాఁ బొల్పు బహుత.గీ. క్షీర మగు గుమ్మయనఁగఁ దద్ధార వెలయు. ఆం. భా. ౨. ౨౫౮.

నీ. కామధేనువు నడ్డకట్టి గుమ్మలు గ్రోలి యాఁబెయ్య యిది మంచి దనెడువారు. రంగ. ౧. ౬౨.

క. వేలుపుటావును గుమ్మెడు,పా లడిగడుగీతి ధరణిపాల...అల్పదానము...అడుగ వచ్చితి నిన్నుకొ. హరిశ్చ. ర. ౧౮౯.

జ: గుమ్మకాంభోజి.

గుమ్మ². వి. (త. కుమ్మలి.) ఆఁడుది, స్త్రీ.

గీ. చెలువ దనచెల్లికత్తెలఁ బిలిచి నాకుఁ, గూర్పు గుమ్మ రెవ రెవ నీకొమ్మలందు, వారు నేకొని రక్షింప వలయు వీని. కు. సం. ౬. ౬౮౪.

ఉ. రంగమహీశుకొమ్మ జగిరంగులబంగరుబొమ్మ సంచదర్, పొంగుచు నిచ్చుగుమ్మ పతిటొ మై డఁబాయనిముద్దుగుమ్మ...అహ. ౧. ౨.

గుమ్మ³. వి. గాదె, కునులము; బొట్ట, కునులవిశేషము.

నీ. గాదె బొట్టయును దుగ్ధాపారమును ముద్దుగుమ్మయు వెలయును గుమ్మ యనఁగ. ఆం. భా. 3. ౬౪.

గుమ్మఁడు. విణ. ఆలంకరించుకొనువాఁడు, ఆలంకారి.

నీ...గుమ్మఁ డంచనఁగను జికిరికాఁ డనఁగ సాగను, కాఁ డనఁగను వన్నెకాఁ డనఁగను నీటుకాఁ డనఁగా వలంకారి యొప్పు. ఆం. భా. 3. ౧౦.

గుమ్మకాంభోజి. మి. వి. (గుమ్మ¹ + కాంభోజి) ముచ్చదిరెండునపుంసక రాగములలో నొకటి.

నీ. కాంభోజియును గుమ్మకాంభోజియును సింధు రామక్రియయు నాదనామక్రియయు. ప్రబంధ. ౯౬. హంస. ౫. ౧౨౪.

గుమ్మటము. వి. (క. గుమ్మట. త. కుమ్మట్టం.) రాయి కాగితము మొదలగువానితో నిర్మించినదీపము గూఁడు.

మ. కురువేరుల్ జగజంతక్రొందెఱుగురంగుల్ మీఱుమేల్ బొమ్మచి, త్రుగుబంగారుపటాలు నిచ్చలపునిద్దాకెంపుతాగుమ్మటాల్, మరువంపున్విరిమల్లెపూసరులు చల్వల్ చిల్కుచందిళ్లు...సానందో. 3. ౪౬.

గుమ్మడి. వి. (సం. కూశ్మాండః. ప్రా. కుష్మాండే.) కూశ్మాండము.

కా...గుమ్మడికాయయంత యగుముత్తెంబై మనం చేర్చ... ఆము. ర. ౨౨౨. (గుమ్మడికాయయంత యగుముత్తెంబై: -అస్వాధీనుడై అని భావము.)

క. అప్పుగువ గనుంగొనియొక, ముప్పరముగఁ బట్టెనామములు మైన్లెక, గ్రమ్మిగొన నుట్టిఁ బెట్టిన, గుమ్మడికాయయును బోలెఁ గూర్పున్నతనికొ. వైజ. ౨. ౫౬. హర. ౨. ౯౯.

గుమ్మడికాయలో నావగింజయుఁ బోదు=గుమ్మడికాయలో ఆవగింజంతయుఁ బోలేము: -కావలసిన దానిలోఁ గొంచె మైనను గాలేదు అనిభావము.

నీ. ఇపు డేమి గంటి నా కెక్కడినీధనంకల్పత గుమ్మ పూయలోన, నావగింజయుఁ బోదు పొంసి నాచింతాభరంబులో లేకమాత్రము నడుగుట, గలదె యీవేళకుఁ దలపోసి చూచిన... ప్రభా. ర. ౫౨.

గుమ్మడిమాట=గుమ్మడిపండువలె నుండుమాట.

ఉ. ప్రక్కలు వంచు వంచి మునివండ్లును బండ్లును రాయ రాచి యొమ్మక్కలఁజేయుఁ జేసి తలయల్లనఁ గాగుల సందు సంది లో, చక్కికి నొక్క నొక్క యిరువంబడ గుమ్మడిమాట

గట్టి వీ, పెక్కి దువారి చేసి చలి యిక్కడ న
క్కడఁ బెట్టు వేకువక. శ్రీ దా. ౪౬

జ: గుమ్మడిగింజనామము.

గుమ్మడిగింజనామము. వి. (√గుమ్మడి) తిలకవిశే
షము, గుమ్మడిగింజవలె నుండుబొట్టు.

సీ. గీటుచు గుమ్మడిగింజనామము దీర్తు... కువల
ర. ౧౮౨.

ఇట్లే 'గుమ్మడివిత్తునామము' ప్రభా. ౪. ౧౩౭.

గుమ్మలీలు. వి. బ. కర్ణభూషావిశేషము, చెవితమైల
నుంచెడిసాము. (శ. ర.)

గుమ్మము. వి. వాకిలి, ద్వారము. (చి.వి. శ.ర.)

గుమ్మనరులు. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

వ...పట్టికములు గుమ్మనరులు వనునూటనాలుగువ
గలపైరులచేరుదుబియ్యంపువట్టివసాదంబులు
...ప్రబంధ. ౧౧౨.

గుమ్మితి(తీ)=గుమితి. వి. ఆయుధవిశేషము.

శ...మొగలితేకుగుమ్మితిఁ జిమ్మెక. ఉ. హరిశ్చ.
ర. ౧౧౪.

ఉ...మరుఁడంతట నంతటఁ దమ్మిగుమ్మితిం, జేకొ
ని వీరకమై మొనలఁ జిమ్మఁ దొడంగెను గొమ్మ
తొమ్మనక. శకాం. ౨. ౭౦.

చ. మదనునిగుమ్మితి మొనలు మాటికి మర్చములం
టఁ బాఱినక...అనా. ౩. ౪౧.

గుమ్ము=ఘమ్ము. వి. ౧. చరిమలింతుట త్రిప్పట మొ
దలగునానియందగుననుకరణము.

సీ. పుణ్యవాసన పొంగి పొదరె నాఁ జెమట పైకొ
నఁ గప్పరపుఁబూత గుమ్మ రనఁగ. చంద్రి.
౬. ౫౦.

ఉ. గుమ్మనుకమ్మఁ దెమ్మెరలకుం దులకించి... శృ.
శకుం. ౧. ౭౩.

ఉ. వేలుపులు న్నికావరులు వెండియుఁ గవ్వపుఁ
గొండ వాధిలోఁ, దేలిది గుమ్మగు మ్మనఁగఁ
ద్రిప్పఁగఁ కొచ్చిరి...హర. ౬. ౭౪.

ద్వి. నెమ్మేనఁ బొదలలో నిండినవిరుల, గుమ్మన జ
డినాన సరియించుదాని. అభిమన్యుద్వివద.
(శ. ర)

గీ...కొదండకాండరవ మ, జాండభాండంబు గు
మ్మని నిండుకొనియె. చం. రా. ౩. ౧౦౩.

సీ. అనిలాభిహతదక్షిణావర్తశంఖంబు గుంఫితం
బై కేల గుమ్మ రనఁగ. (మొల్లపాటువు.)

గుమ్ముడు=గుముడు. వి. ౧. కుముదిక, పేఁకు ౧.

గీ. గుమ్మ డనఁగను గుముదిక సమ్మతివడు. అం. భా.
౨. ౪౬

౨. ఒకవిధమగుపేకు, కాశ్చర్యము ౧.

గుమ్మెట=గుమ్మెత. (త. కుమ్మట్టం.) వి. కుంభవాద్య
ము, తుడుము.

వ...మారి భేరి గొరు గుమ్మెటతమ్మటంబు...లో
వగునసంఖ్యాతవాది త్రిత్రయవరంపరలు...
ఆము. ౪. ౩౫.

సీ. తటపెటపివిలిగధ్వను లోలిఁ బుట్టింపఁ జాలు
గుమ్మెట చంక చేలుచుండ. శ్రీ దా. ౨౨౬
కాశ. ౩. ౩౬.

గుమ్మెత=గుమ్మెట.

సీ. గుమ్మెత యనఁగను గుంభవాద్యము దోచు...
అం. భా. ౧. ౧౨౨. హంస. ౩. ౧౮౨.

జ: గుమ్మెతకాడు, గుమ్మెతగుడారము.

గుమ్మెతకాడు. వి. (గుమ్మెత + కాడు.) తుడుము
వాఘించువాడు.

ఉ. నుండనికిం బండిచనిగో రడిబండకు వెండి
తాయెతుల్, లండికిఁ జేకడెంబు చదిలెంబుగ
గుమ్మెతానికందెలుక...హంస. ౫. ౧౩౬

గుమ్మెతగుడారము. వి. (గుమ్మెత + గుడారము.) గు
మ్మెతవంటిఆకారము గలగుడారము.

చ. తిరిగి యతండు వచ్చి... గుమ్మెతగుడారమునం
గొలుపుండి...కువల. ౨. ౮౬

క...రంభోర్వనులుక, నుమైతగుడారములకడ,
ఘుమ్మనుకపురంపుజగతిఁ గూర్చుండితగ్గ.
వార్తి కి. 3. ౧౦౧.

గుయ్యారము. వి. (సం. గుహ్యగారమ్) కారాగృ
హము.

గీ. అడరుఁ గారాగృహంబు గుయ్యారము చెఱ,
సాల బండిగ మనఁగను... ఆం. భా. ౨. ౨౨౬.

గురగుర. వి. ౧. పందికూత కనుకరణము.

నీ. గురగురధ్వనులు నిర్భరముగఁ బరివన నెలసి
బ్రహ్మాండంబు నెదురువ్రాయు. వారి. పూ. ౪.
౧౬. (శ. ర. పా)

ద్వి. గరువు నేలలఁ దుంగగడ్డలు త్రవ్వి, గురగుర
మనుచుదిగున్నలబాల్లు. ద్వి. శ. సా. ౨. ౮౦
సా. ౧౪ పం. చెన్న. ౨. ౨౦.

౨. ఇట్టి చేనెడిధ్వని కనుకరణము.

ఆ...గురగుర, మనుచు వేటయిట్టులరుగుచెంచె.
చంద్ర. ౨. ౨౧.

గురణము. సం. వి. ఆ. న. యత్నము, పూనిక.

గురస్తు. వి. (సం. గృహస్థః) గృహస్థుఁడు, గేస్తు

గీ. అమృతేజెల్ల బాఁపనయ్యా మతేమి, రజ్జ
లాడెదు మంచిగురస్తు పగుదు. శుక. ౨. ౪౭౩.

నీ. రమ నేలనట్టిగురస్తు నందు రజేమొ నేలమిన్ను
లు గొల్వ నేర్చుటరుచి. శుక. ౩. ౨౩.

గురి. వి. అర్బుదఫలి, ములకగీ.

నీ... గురు గటం చన్నమ గురి యనంగ, ములకటం
చన్న నర్బుదఫలి మనుచుండు... ఆం. భా.
౨. ౬౪. ('అర్బుదఫలి' అనునది సంస్కృత
నిఘంటువులలోఁ గానరాదు.)

గురిగి=గురియ. ఆం. భా. ౨. ౨౪౭.

గురిగింజే. వి. (గురిజ+గింజ-త. తరువెదమ్.) గు
రిజపూస. (ప్ర. చి. ని. శ. ర.)

గురిజే. వి. (సం. గుంజా.) ౧. గురివెంద గీ.

నీ...గురిజ, గురివెంద నాఁగను గుంజాఖ్య విలసి
ల్లు... ఆం. భా. ౨. ౨౨.

నీ. భజమధ్యమునఁ గ్రాలుభుజగహారంబులు గురి
జపూసలగుబ్బసరులు గాఁగ... గీ...శంకరం
డు కిరాతవేషంబు దాల్చి. వార. ౩. ౪౧.

౨. గురిగింజ.

నీ...ఈయచ్చగురిజపే రెండుఁ గలిగె. యయా.
౧. ౪౮.

ఆ. గురిజపేరు లఱుతఁ గొమరార ధరియించి, య
డవిమొల్లలఁ గరులందుఁ జెరివి. ద్వా. ౧౧.
౬.

జ: గురిగింజ, గురివెంద.

గురియ=గురిగి, గురుగు. వి. అత్యల్పభాండము,
ఆడువడుములుఆడుకొనుచిన్నపిడుత.

నీ...అత్యల్పభాండం బొప్పు గురిగి యంచనఁగ
ను గురియ యనఁగ. ఆం. భా. ౨. ౨౪౭. (ప్ర.
వ్రాత ప్రతిపా.)

గురివె(ర్యె)ంద. వి. (గురిజ+వెంద-శ. ర.) గుం
జాలత, గురిజ గీ.

రగడ. వెల్లియై లోఱుగ గురివెందలమరందము
లు. ఉ. రా. ౬. ౬౧.

గీ. ప్రమదదిక్కాంత కంఠేలఁ బట్టి యాడు, కొ
త్తగురివెందపూసలగుత్తివోరె. వార. ౭. ౧౪౦.
ఉదా: బండిగుర్రెంద.

గురు. వి. గవయమృగము.

నీ. కాఁచి పిరు నెయ్యి చేచాఁపఁ జాలినంతయుఁ
గుమ్రించి... పాండు. ౩. ౮౭.

ద్వి. గురువులువా తెడిగురు మెకంబులు. నవ.
౧. ౪౭ పా. ౬ పం. రుక్మా. ౩. ౯.

జ: గురుపోతు.

గురుకారము. సం. వి. ఆ. పుం. పెద్దచేయుట, గా
పుగా భావించుట; పూజనము, ఆరాధనము.

గురుగు¹. వి. భక్త్యవిశేషము.

వ...చాచట్టు లిద్దనలు తే నెతోలు గురుకు తేల
కికాయలు...ప్రబంధ. ౧౧౨.

గురుగు². వి. ఒకవిధ మైకూరాకు (శ. ర.ప్రా.)

గురుగు³=గురియ. (ప్రా, వా)

గురుగు⁴. వి. ౧=గురి. ౨. శ్రీహస్తినీ, భూరుండికి.

నీ...శ్రీహస్తినీసంజ్ఞ చెలగు గురుగు, నాగ...
ఆం. భా. ౨. ౫౨.

౩. గురుకటము, ఒకజాతికూరాకుచెట్టు.

గీ. గురు గనంగను జెలగురు గురుకటాఖ్య. ఆం.

భా. ౨. ౭౩. ('గురుకటము' సంస్కృతనిఘం
టువులలో గాన రాదు.)

మ. గురుగుజెంచలిఁ దుమ్మి...ఆము. క. ౧౩౪.

గురుఘ్నము. సం. వి. ఆ. పుం-గురుత్వము పోగొ
ట్టునది - తెల్లఆవశి.

గురుజే. వి. ఒకజాతికూరాకుచెట్టు, ఉత్తండికి. (శ.
ర.)

ఆ.కవితముజీలకఱ్ఱ గజివేము గురుజ యిం, గువ ప్ర
వర్ణనీయకొటి యగుట. భార. ఆను. ౩. ౧౪౯.

గురుహో. వి. వస్త్రము. (ప్రా, చి. ని.)

నీ. పాలుమను వస్త్రంబు మూలరా లన మగరా
లనంగను గురుజా లనంగ. ఆం. భా. ౨. ౨౭౮.

గురుహో. వి. తిరుగటికి కొట్టెక్కినజ్జనంటికొయ్యి.
(వా)

గురుదైవతము. సం. వి. ఆ. పుం-బృహస్పతిదేవ
తాకము-పువ్వనక్షత్రము.

గురువస్త్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ-తొందరగా పక్కము
కానితము గలది-చింతచెట్టు.

గురువస్త్రము. సం. వి. ఆ. న. వంగము, తగరము.

గురుపోతు. వి. (గురు + పోతు.) పురుషగవయము.

నీ. తెరఁ దూతి వెఱఁ బాటుగురుపోతునై నైనఁ

బడి యొక్కి పాడుకు నీపాద మాన. మనుచ.
క. ౩౫.

మ...కోర్కగండ్లు గురుపోతులో కొండగొట్టెలో
కురం, గులు నెం దెందుఁ గనుంగొనంగ వని
లోఁ గోటానఁగోటులో నృపా. ఇందు. ౫౨.
౫౧. ఆం. భా. ౨. ౮౫.

గురుమర్దలము. సం. వి. ఆ. పుం.డిండిమవాద్యము.

గురురత్నము. సం. వి. ఆ. న. ౧- బృహస్పతికి

ప్రియ మగురత్నము - గోమేడకము. ౨. పువ్వ
రాగమణి. ౩. శ్రేష్ఠఁ డగుగురువు.

గురువారము. సం. వి. ఆ. పుం. బృహస్పతివారము.

గురువు. వి. పరుగు, ధావనము. (ప్రా-వేగపుపరుగు.
శ. ర.) ఉదా: గురువుదేలు, గురువులువాలు.

జ: గురువుదేలు, గురువులువాలు.

గురువు. సం. వి. (ఉ. ఉ, ర్వీ. ఉ.) ౧. బరు నై
నది. (వ్యతి. లఘువు) ౨. గొప్పది, పెద్దది. ౩.

దీర్ఘ మైనది. (కాలాది) ౪. దుర్భరము, భరింప రా
నిది. (విరహాది) ౫. పూజించదగినది. ౬. (ఛంద)

లఘువు కానిది. (అక్షరము) ౭. బలియ మైనది.

౮. దుష్టుకము, తొందరగా పక్కము కానిది. వి.

ఉ. పుం. ౧. తండ్రి. ౨. కులశ్రేష్ఠుఁడు, కుల
ముపెద్ద. ౩. తాత. (మాతామహాపితామహాలు)

౪. తండ్రితోడఁబుట్టినవాఁడు. ౫. అన్న. ౬.
మేనఁదామ. ౭. ఉపాధ్యాయుఁడు. ౮. ఆచార్యుఁ

డు, మంత్రి పదేశము చేసినవాఁడు. ౯. రాజు.

౧౦. కాపాడువాఁడు. ౧౧. బృహస్పతి, దేవగురు

వు. ౧౨. (మీమాంసకుఁడగు) ప్రభాకరుఁడు.

౧౩. పువ్వనక్షత్రము. ౧౪. దూలగొండికి. (వా
చ.)

గురువుదేలు. ఆ. స్త్రీ. (గురువు + దేలు) - పరుగిడు -
రక్తము మొదలైనది జిట్టున పైకి ఉబుకు.

ఉ. త్రైవ్యదుగంటులకు గురువు చేతులు నెత్తురు
రాకమున్న...భా. రా. యు. 202౫.

గురువులువాలు, గురువువాలు. ఆ. క్రి. (గురు
వులు + పాలు) ౧. పరుగెత్తు.

చ... తల్లిముందట, గురువులువాలు ప్రేకడు
పుంసుట్టుడు మాకు బ్రసన్నుడయ్యెడుకొ.
వీర. ౧. ౫.

వీ. విరులగుత్తులమీద గురువులువాలు ముద్ది
చ్చుకేటులమొరపములకు మార్క. ౫. 2.

ద్వి. కరములఁ గొలుపులు గైకొని పేర్చి, గురువు
వాటెడు పెద్దకొలువదయ్యములు. ద్వి. హరి
శ్చ. ఉ. ౧౬౪౩ పం.

౨. ఆతికయించు; విజృంభించు.

క. నరుడును రాధేయుడు నొం, దొరువులతోఁ
దెనఁగువేడ్క లుల్లంబులలో, గురువులువాలు
గ నిల్చిరి...భార. ద్రో. ౧. ౧౩౫.

చ... క్రొవ్వనం, గురువులువాలుకంటకుల గొం
డగవుల చొరఁ దోలి పారువం, బటిముటి
గ్రాలఁ బింగళకుఁ డక్షమృగ రాజు చరించున
చ్చటక. వేం. పంచ. ౧. ౧౦౧.

౩. హర్షముచే ఉపాసించు, ఉబుకు.

చ... మై, గురువులువాలు గేలఁ బుడుకుకొ
దెరమొముల నవ్వు నింపు నొం, సిరిగొనఁ
గార్తికేయుడు కుభృత్తుల కల్లము పల్లవిం
చుగక. కు. సం. ౧౦. ౪౪౬

గురును. వి. ౧. మర్తము, ఆయువుపట్టు.

క. తురగముల నూతుఁ జంపినఁ, గురుఁడు పాలి
నోక యతని గురునున నేయక. భార. ద్రో.
౫. ౧౮౫.

వీ. తాతగా రనువానిఁ దనవారితన మొప్పు గు
రును మోవకయుండి సరసమాడు. కాశీ. ౬.
౬౦. (గురును మోవకయుండక:- మనస్సు
నొవ్వకుండ అని భావము.)

౨. మూలము, కుదురు.

చ... గుండులెత్తి సత్వరగతిఁ గుంభముల్ వగు
ల దంతుల నై చుచు దంతకాండముల్, గురు
నులఁ గూడి రాఁ దిగి వి ఘోరనిశాచరణోటి
మోడుచుకొ...భా. రా. యు. ౬౭౪.

౩. పశుగోగవిశేషము.

వీ. గురునుగోగము గొన్నగోవుల మాన్యంగఁ గ
లబందపలుకులు కడఁగి తెచ్చి. గోవిలిత. ౧.
(చి. ని) పవ. ౧. ౪౧ పా. ౧ పం.

గుర్గురింత. వి. అడవిపండి.

గీ. ఏకలము గుర్గురిం తన నెసఁగు దంష్ట్ర. సాం.
ని. తిర్య. ౭౫.

గుర్జరము. సం. వి. ఆ. పుం. ఘూర్జరము, గుజరాతి
దేశము.

గుర్వణఁగించు. స. క్రి. (గుర్వ + అణఁగించు)
-ఆధిక్య ముఁచు - నశించు జేయు.

ద్వి. పూర్వజన్మాన్తిభూతికర్తములు, గుర్వణఁగిం
చునాకొడుక రావయ్య. బస. పు. ౪. ౪౩౧
పం.

గుర్వి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గర్భిణి, చూలాలు.

శ్లో. ఆపన్ననత్వై గుర్వి స్వాదంతర్వత్తి చ గర్భి
ణి. (చూలా. ని.)

గుర్విణి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గర్భిణి, చూలాలు.

గుర్వ. వి. ఆధిక్యము, అతిశయము. (చూ. గుర్వణఁ
గించు.)

విణ=అశుష్క. (సం. గురు.) ౧. ఆధిక్యము.

ఉ... చూలి యడ్డమై, బోరన వచ్చి యవిహగపుం
గవశేతను సేన నెంతయుకొ, స్తూరము లైన
యములను గుర్వగ దానవు లుత్పసించఁ
గక. నిర్వ. ౩. ౨౫.

ద్వి. సర్వాంగనుండర శంకర యాశ, గుర్వగుసడి
దొరకొనె నయ్య నీకు. బస. పు. ౩. ౭౯౩ పం.
(ప్రాత్ర ప్రతి. పా.)

౨. పూర్ణము.

ద్వి. సర్వమాన్యము నీకు గుర్వగా నిక్తు, శర్వభక్తుండ నై చరియింపు మనుడు. బస. పు. ౪.
 ౨ పం. (గుర్వగా:-సర్వాధికారములతో.)
 గుణక. వి. (క. గుణక) ౧. నిర్దయందలిభ్యని, గుణు.
 నీ. గుణక యనంగను గుణుపెట్టనంగను శోభిలు చుండును సుప్రతవము. ఆం. భా. ౧. ౧౪౨.
 క. సతి ప్రక్రమఁ బడివచ్చుడు, రతి శొగ్గక నిదురవోదురా యయ్యా నా, చతురుడఁ గుణకలు చాలుకొ, గతి చెప్ప మటంచు వానిఁ గడు బాధించుకొ. శుక. ౨. ౧౦౭.
 ౨. శోపథయాదులు కలిగినపుడు వ్యాఘ్రాదులు చేసెడిధ్యని.
 క. అని తెంపు చేసి కవకవఁగనుఁగొనల నిర్వృలురలఁగా వాలము భూమిని దాటించుచుఁ దగ్గళమును జూచుచు గుణక నుణుకఁబో నటులున్నకొ. శుక. ౨. ౨౫౨.
 జ: గుణకలిడు, గుణకపెట్టు.
 గుణకలిడు. ఆ. క్రి. (గుణకలు + ఇడు) గుణకలుపెట్టు.
 నీ...కొల్పులు లొప్పదరిండ్ల గుణకలిడఁగ. మనుచ. ౨. ౭.
 గీ...గుణక,లిడుచు నిదురించు లేచు నల్లడలఁ దిరుగుఁ, గుంభకర్ణుండు నడయాడుకొండకరణి. ఉ. రా. ౨. ౧౪౮.
 గుణక(లు)పెట్టు. ఆ. క్రి. (గుణక + పెట్టు.) గుణకలిడు, గుణుపెట్టు.
 గీ...పులివోరె గుణకపెట్టి,నిదురవోవఁగ...ఉ. వారిశ్చ. ౪. ౧౫.
 నీ. దిక్కరులో నెపు డొంద దేవతలో వెఱు నెందఁ బెట్టుగా గుణకలుపెట్టుకొనుచు. ఉ. రా. ౨. ౨౯౫.
 గుణగుణ=గులగుల. వి. (త. కుణుకుణుర్తల్.) ఒక విధ మైనదురద. (శ. ర.)

విణ. దురద గలది.

చ. కరినివహించు రాచుకొనఁగాఁ జలియించుడు బొడ్డుబంటిగాఁ, తెరిగినపుట్టులో నెడలుభీకరభోగితులంబు ప్రాకఁగా, గుణగుణ గాదు గడ్డమున గూడులు పెట్టినవశ్చికోటిపెళ్ళ, మొరకు మొలుంగ దెట్లు మునిముఖ్యునియూ తను వంచుఁ దానమో. వరాహ. ౧౦. ౫౩.

గుణము=గుణము. వి. (√గుణము) అశ్వము.

ఉ. మంది గుణాలు నేనుఁగులు మావఁతులకొ...యయా. ౪. ౧౫౫.

క...నలువగుటలకొ...పాండు. ౨. ౩౮.

గుణాలగోచో. వి. (√గుణము) అశ్వపాలకుడు.

నీ. గుల్లా మన గుణాలగోచనఁగా గులవ యనంగ దగు నశ్వపాలకుండు. ఆం. భా. ౨. ౨౦౪.

(గోచి, గోచ అనియు భేదించవచ్చును. గుణాలగోచనంగా. ప్రాత్రత్రతిపా. ఇంకను విచార్యము.)

గుటి. వి. (క. తు. గుటి. త. మ. మటి) ౧. లత్యము.

చ...పువ్వులఁజె చిక్కనిచక్కనియిప్పు లేయుచో, గుటి యఁజె చిత్తముల్... దశమ. ౩. ౧౨౯.

చ. తిమి ఘటోత్కచుండు బలదగ్గును లేర్పడ ద్రోణుమీద నే, దైత నడతేరఁ గాంచి తను దెంచి యలంబనుఁ డమృతాసురకొ, గుటి యుగఁ జేసె శాతశరకొటికి...భార. ద్రో. ౩. ౨౬౨. ఆం. భా. ౨. ౨౧౨.

౨. విశ్వాపము, నమిక.

గీ. పలుకుటివేల్పు మది నెంత గుటి దలిర్ప. నీలా. ౧. ౩.

(వ్యవ) చైద్యునిమీద గుటి లేనివానికి వ్యాధి కుదురదు.

౩. గుణుకు, చిహ్నము.

గీ. పనుధలో పెట్టిశ్రీగలవారి వేని, కరభములు దాన్యములు చేయు సరసిహస్తీ,యూరుపుల

కెట్టటన్నఁ బైఁ దారు మోమ, గొడుగులును
నల్లకలము ల్లులు గావె. ఆము. ౫. 3౧.

౪. దృష్టాంతము, నిదర్శనము.

ఆ. గాలవుండ గుతీయుఁ గాఁడె మనకు. భార.
ఉద్యో. 3. 3౦౫.

గీ. క్రొంచ మొకకొన్ని గ్రద్దులు గాంచె మింట,
నవి యహంసచ్చదాచ్చదనానుభూతి, హం
సతతు లయ్యెఁ గావన్న నరుణమాడ, గుప్తభు
జగాళనాండము ల్లులు గావె. ఆము. ౪.
౧౭౯.

౫. సాక్షి.

మ. నిజ మేఁ బల్కెద బాహు లెత్తి శ్రుతివాణీ
బాహు బీగోవతి, ధ్వజధుంకీకగణేశ్వరు ల్లు
తిగ నోవారాణసీదేవి...నిక బోల నం, బు
జగచ్ఛాండమునందు లేవు నగరంబుల్ తీర్థ
రాజంబులుక. కాశీ. ౨. ౧౩౬.

తరళ. కడఁగి విన్నవెలుంగు దా గుతి గాఁగ న
బల్లుకానలో, నడలుచున్న ననుం గనుంగొని
యచ్చ దర్శిలి నూతిలో, వెడలఁదీయుచుఁ
గేలు వట్టితివే కదా యిఁకఁ బెండ్లికిక, గడ
మ లెల్లను సాంపులు...యయా. ౪. ౬౦. భా.
రా. య. ౨౩౬౬.

౬. నిర్ణయము, ఏర్పాటు.

క. నానెచ్చనమునఁ గలయను, మానము పరతత్త్వ
బోధమహిమ నుడుపు ప్రజ్ఞానిధి యాసల్క
ము నిం, పూనఁగఁ గైకొనుట యనుచు నొక
గుతి చేపెక. పరమ. ౪. ౧౯. (శ. ర. పా.)

౭. యుక్తి, ఉపాయము.

చ. కటకటమీర లాడుపెనుఁగవ్వపువిద్వలు చూ
డఁ దాయె ముచ్చటకుఁ బ నేమి పోద మని
చామయ వల్కినఁ డత్త నూజ మాఱుటనురవే
శ్యయో యనఁగ రాజిలుచుండెడిచెన్న సాని
సీ, విలు వగఁ జెంద నేమిటికి నే గుతిఁ జెప్పె
ద నంచు నిట్లనుక. చెన్న. ౨. ౨౩౦.

౮. పరిమితి, మితి; హద్దు; మర్యాద, గౌరవము.

ద్వి. ఆవృధనం వింత యని గుతి నాకుఁ, జెప్ప
ము చెల్లింతుఁ జేకొను మనిన. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౪౭౯ వం.

సీ. ఏదేవుఁ డింతకు నింత యై యంతకు నంత యై
గుతీ లేక యతిశయిల్లు. పాండు. ౫. ౫౭.

సీ. గుతి మీతి రోదసీకుహర మొక్కట ముంప
నుప్పొంగు ప్రళయపయోధికంబె. ఉ. రా.
౫. ౧౪౧.

మ. మరుజాలిక గుతి దప్పి శూర్పణఖ పల్కాతి
ట్లు నిర్లజ యై...చం. రా. ౫. 3౯.

౯. (=గిటి) పలయాకారపురేఖ.

గీ. ఎలమి నిన్నాళ్లు నైచితి నింక నైనఁ, బుచ్చ
కొన్నట్టియ ప్పిచ్చి సా మ్మటంచు, హాహ
యఁచు భానుఁ జుట్టినగుతీ యనంగ, భీషణా
టోపతను బరివేష మడచె. ఘటికా. ౨. ౪౧.

౧౦. కళంకము, మచ్చ.

సీ...గుతీమచ్చ మచ్చము గుఱుతు చిన్నె, లక్క
నం బనఁగఁ గలంపు...ఆం. భా. ౧. ౮౦.

జ: గుతించి, గుతీంచు, గుతీకట్టు, గుతీకాఁడు,
గుతీకొండి, గుతీకొను, గుతీచేయు, గుతీవడు,
గుతీయగు.

గుతించి, గుతీయించి=హాసించి. (✓గుతీంచు)

చ. అన విని యన్న రేశ్వరుఁడు హాసముతో నత
నిక గుతించి యిట్లను ... భార. శల్య. ౨.
౭౩. ముకుంద. 3. ౨౭౯.

మ. నిరవద్యస్థిరభక్తితోడననుఁ గానీ శంభుఁ గా
నీ రమేశ్వరుఁ గానీ గుతీయించి యెవ్వ రట
యీ సారస్తవంబుక జపిం, తురు...కాశీ. ౨.
౯.

గుతీంచు, గుతీయించు. స. క్రి. (✓గుతీ) ౧.

లత్యముగా నుంచుకొను, గుతీగాఁ జేసికొను.

వ... అశేషమనీషిత్వాదయంగమంబుగా కట్టం బ
నుసరించు నభిప్రాయంబు గుతించియు భా

వం బువలక్షించియు రసంబు పోషించియు
...నైష. ౮. ౨౦౨.

క. అన మరలి చనిరి నన్దు, నన లై నన లైదు నే
ర్పునను శరములఁ జే, నినవిలుకాఁడు గుటించి
న, తనువుల హేతిత్ర హేతితనయులు నన
యల్. వరాహ. ౩. ౧౩౦.

౨. మితియిడు.

క. నగరిపురిపునగరుం ద, న్నగరీరథయాధసాధ
నానావిధరు, గగధగలుఁ జూచువేడుక, చిగిరిం
చ గుటింప రానిచిడిముడి పొడముక. కువల.
౩. ౧౫.

అ. క్రి. సంకల్పముచేయు, తలపెట్టు.

గీ. అట్లు వైవాహికార్థకృత్యములు నెఱపి, నా
లుగవనాఁడు సకలబాంధవులు చెలఁగ, నరవ
రాగ్రణి లోచనానంద మొదన, నాగవల్లి
యొనర్చుటకై గుటింప. రాజ. చ. ౩. ౧౭౪.

గుటికట్టు. వి. (గుటి + కట్టు) ౧. ఆమ. (శ. ర.)

౨. మితి. (శ. ర.) ౩. కట్టుపాటు, ఏర్పాటు.

నీ. ఎఱుకవారల కల్ల గుటికట్టుగా నిల్వ నొక్క
చోటున్నది నిక్కముగను. వేం. మా. ౫.
౨౦. దశా. ౭. ౧౩౮.

గుటికాఁడు. విగ. (గుటి + కాఁడు) లక్ష్యము తప్ప

కుండ కొట్టువాఁడు, కృతహస్తుఁడు. (శ. ర.)

వి. తోఁడు, పతి.

క. చలిగుటికాఁడై నిగనిగఁ, గలువలచెలికాఁడు
పుట్టై గలశపయోధిక. హర. ౬. ౭౯.

క. గుటికాఁడు రాక మన మీ, తరుణీభూసురులఁ
బట్టఁ దగ దని చుట్టుం, బురిగొనుచుండిరి యా
తల, వరు లంతట నదియు నతనివాంఛలు దీ
ర్చక. శుక. ౨. ౪౯౦.

గుటికొండి. వి. (గుటి + కొండి) ౧. ఆము, జీవ

స్థానము. (శ. ర.) ౨. గుఱుతునకై కొండివలె క
ట్టినత్రాడు, మొ.

ద్వి. పెడబొబ్బలిడునీడు పెడకట్టెరిడ్డ, కట్టినగుటి

కొండ్లు కట్టినట్లుండ, నే యెల్లఁ ద్రావు దంతి
మెసంగువెలఁగ, కాయలగతి రిత్తకడవలే చి
క్కు. అ. మ. క. ౧. ౩౫ పా. ౧౭ చం.

గుటికొను. స. క్రి. (గుటి + కొను) లక్ష్యము గాఁ
జేయు.

చ. తటి యనులోహకారకుఁ డుదగ్రతఁ బెక్కిమ
తైలశృంగముక, గుటికొని వేలుపుండెరువు
గొప్పపిరంగిని జాయమందులోఁ, గొఱలెడు
విన్నుమానికపుగుండు ఘటించి యగాదుచేసి
నక, దఱచుగఁ గ్రమ్మకొంబొగ లనంగ జ
గంబునఁ బర్యఁ జీకటుల్. రసిక. ౪. ౯౫.

గుటిచి=కూరిచి. (✓గుటించు?)

క. మధుమధనుఁ డాతఁడంబున, మధుర గుటిచి
కదలి...హరి. ఉ. ౧. ౧౬౯.

మ. అతఁ డొక్కించుక నవ్వి నక గుటిచి యి
ట్టాశ్చర్యతాదన్యతా, మతికిం గారణ మేమి
...హరి. ఉ. ౫. ౨౫.

నీ. అబ్బాననుఁడు తన్ను నర్థిలో గుటిచి యజం
చుట గోరి స్మజంచె మరల. హరి. పూ. ౨.
౯౭.

గుటిచే(నే)యు. స. క్రి. (గుటి + చేయు) ౧. లక్ష్య
ముచేయు; ఉద్దేశించు.

నీ. గుత్తంపుగుబ్బలు గుటిచేసి వైచెఁ బయోజకు
ట్టలమల నొకతె నొకతె. కవిరా. ౪. ౯౫.

గీ. అన్యరాజన్య గుటినేసి యరిగ వాణి. నైష.
౫. ౧౪౬.

౨. దృష్టాంతము గాఁ జేయు.

నీ. నీచందమున నన్ను నెఱుమ నేవించిన మధ్భక్తు
లగుదురు మత్సరలకు, గుటినేయ నీవ యో
గ్యుడ వైతివి...భాగ. ౭. ౩౭౯.

౩. లక్ష్యపెట్టు, సరకుగాను.

నీ. ఇదియెంత డేదు నెప్పుది నిట్టివిన్నుముల్ గు
టినేసి మనకేరి మఱవ నేల. కళా. ౩. ౨౧౩.
క...ని, న్నొకయిండుకయును గుటిసే, యక యి

మైయిఁ జెనకి తలఁకఁ దతఁడు నెడుమదికఁ.
రాఘవ. ౪. ౪౩.

ఁటిపడు. అ. క్రి. (గుటి + పడు) పేరుపడు, ప్ర
సిద్ధి కెక్కు.

ద్వి. కొక్కొక్కమునఁ బాల గుటిపడ్డరాతు, చ
క్కరభాణంపుసామ్రాజి నెక్కి. రఘునా.
౧౮ పా. ౧౩ పం.

ఁటియగు. అ. క్రి. (గుటి + అగు) సమర్థుఁ డగు.
మ. సరసీబాతునికూర్చి భక్తుఁడవు సంసారాభికి
న్నావ యై, దరిఁ జేర్చక గుటి యైనవాఁడు
మరవిధ్యంసుండు నికఁ బ్రోవఁడే...కుచేల.
౧. ౫౧.

గుటు. వి = గుట్టు. (√గుట్టు - చూ. గుటుపెట్టు, మొ)

గుటుకు. వి. పశురోగవిశేషము.

సీ...పశువ్యాధిభేదాభిధ యొప్పుచుండును నుం
గిడి యనఁజరుక నా గుటుకు నా ... అం.

భా. ౨. ౧౨౫. (ప్ర. పా. గుటుక. ముద్రి)

గుటుకొను. (శ.ర. చి.ని.ప్ర.) అ. క్రి. (ఇది క్రి
ర్థముగానే ప్రయోగములందుఁ గనఁబడుచున్న
ది.) ౧. యత్నించు, పూను.

క...విష మన్నముతో, గుటుకొని పెట్టించె గా
డ్చుకొడుకున కలుకక. భార. ఆది. ౫. ౧౭౮.

(గుటుకొని:-బుద్ధిపూర్వకముగా అని భావము.)

చ. గుటుకొని నేల వ్రక్కలుగఁ గ్రొచ్చియు మ
న్నలు మ్రింగియుక శిలలో, వెలికియు...
భా. రా. బాల. ౪౦౯. భార. అశ్వ. ౨.
౧౬౩.

౨. అతిశయించు.

క...నలుగడలఁ బడ నవారిశవృష్టుల్, గుటుకొ
ని కురియఁగఁ బంచెను, మఱియును నయ్యన
లుమీఁద మఘపుం డలుకక. భార. ఆది. ౮.
౨౭౦.

క. నెఱసంజఁ గ్రంథగుబ్బలి, చటి జఱజఱ ని

నుఁడు దిగ్గబాటుమఁ జనునా, కటి నటియుటి
నెగసికజే, గుటుపూలి యనంగఁ గెంపు గుటు
కొని పచ్చెక. ద్వా. ౪. ౯౭.

గుటుగుట్టు. వి. (గుటు + గుట్టు - త. కుటుకుటు

త్తల్.) - పాము - ఒఱులుటయం దగుననుకరణము.

మ ... ఓడేవ నీ, యఱకా లుద్ధతి రాహుమండల
ము బ్రహ్మాండముతో నొత్తినక, గుటుగుట్టుం
చెడపంది బిట్టాఱునగ్గోరాహి నీయంఘ్రి
కిక, గిటుఁజె పైవనిధంబు నామనము
లోఁ గీలించిన ట్లయ్యెడుక. వైష. ౮. ౧౨౫.

గుటుతి(ర్తి)ంచు. స. క్రి. (√ గుటుకు) ౧. ఆ

లోచించు.

సీ...తూమఁ డిక్కురసమున కెన్నివలయుఁ, జే
గాను గాడంగఁ జెఱకుదండము లని గుటుతిం
పఁగా నూఱుకొల రైనఁ, బాలుఁ బొమ్మను
బుద్ధి సంభవించెను...హర. ౧. ౨౦.

౨. ఆనవాలపట్టు.

(వ్యవ) వాఁడు నన్ను గుర్తించినాఁడు.

గుటుతిడు. స. క్రి. (గుటుకు + ఇడు.) ఆ పేక్షిం
చు, కొరు.

ద్వి. ఫలములు గుటుతిడుధత్తుల కెట్టు, లలవడు లిం
గనిరంతరసుఖము. బస. పు. ౫. ౧౯౯ పం.

గుటుకు(ర్తు). వి. (క. గుటుకు, గుర్తు.) ౧. ఆన
వాలు, చిహ్నము.

క...రెస్సగ గుటుకులు, కనుఁగొని ... దళా.

౭. ౨. ౯౧.

ఆ...విశ్వనాథదేవురరుణి, గుటుకు చెప్పి త
న్నుఁ గొలువంగఁ బుత్తేర, వచ్చినాడ నేల ప
లచె తనకు. భీమ. ౩. ౯.

౨. ప్రసిద్ధి, కీర్తి.

గీ. గుటుకు గలరాజు మంగయగురవరాజు. పాం
డు. ౧. ౮౦. (చూ. గుటుకుపడు.)

౩. సాక్షి.

క. ననుఁ జూడ రాఁడ జేమా, యని నిను దూటి

కొను చుండు ననయు నానై, నెనరు గలం
దుకు గుణు తిడ, కనిపించెను మనము వేడుక
లు గనఁ గల్గె. సారంగ. ౨. ౬౦.

౪. పరిమితి.

సీ. ది క్కెవ్వరును లేనిదీనుల నురలఁ గైకొన్న నీ
కరుణకు గుణుతు గలదె. నృసిం. ౫. ౧౪౨.

గీ...కఱకుఁదనమున దుర్భాష లజ్జచేసేని, విధవ
పెనిమిటితోఁచూడ వివిధవరక, కూపబాధ
లఁ బడుఁ గడు గుణుతు లేక. జై. భా. 3. 3౪.

౫. ఆస్పదము, స్థానము.

చ...ని, స్నేహకపడక మృగేంద్రునకు నింపుగఁ
జెప్పి తదీయధక్తికి, గుణుతుగ నిన్నుఁ జే
సి...నా. పంచ. ౧. 3౬౮.

క. విను మేఁకగొట్టియులు మొదపు, లెనుములు తు
రగములు గజము లిం దొకటియు రెం,డును
మూఁడును నేనును నా,టును నేడును నుం
డునది గుణుతు నీ కుండక. మార్క. ౪.
౮౪. (చూ. ౮౩, ౮౫.)

౬. విధము.

ప...కొందఱు దొడ్డురులగుణుతున నహహో యని
బరితీఁగలవెంబడి నెగఁబ్రాఁతువారును... ప్ర
బంధ. ౭౮౮. ('బడితీఁగ' ముద్రి.)

౭. లక్ష్యము, లెక్క, సరకు.

ఉ. ఈ విటు రమ్మ పొమ్మనుటయే గుణు తింతియ
కాక మాకు నీ, యీపు లడిమి గుర్తు విడమే
పదిలచ్చలు... వై జ. ౨. ౮౬.

క...ముది మది వెనఁదప్పి కొపమున నాడిన నీ,
పది యెఱుక చేసికొని యలు, గురువా నేఁ
గాక యామె గుణుతా నీకుక. వై జ. ౪.
౫౩.

౮. కళంకము, మచ్చ.

గీ...గుటి మచ్చ మచ్చము గుణుతు చిన్నె, లక్క
నం బనఁగఁ గళంకు... ఆం. భా. ౧. ౮౦.

గుణుతగు=ఘనమగు.

ద్వి. గుణు లైన నెలయేటిఘమఘమధ్వనల, నుణు
ము లటంచుఁ బెల్లబ్బి... నెమలి, పారిఁబారి
నాడెడు...రం. రా. ఆయో. ౧౩౫ పా. ౨౬
పం.

గుణుతుగ (గా)=౧. స్పష్టము గా.

ద్వి. నెఱతనంబును గల్లు నేర్పరి యనుచు, గుణు
తుగ నలపరాంకుశముఖ్యమునులు, పలికినది
వ్యప్త బంధరత్నముల, వలన నిచ్చలు విని...
ద్వి. పరమ. ౩. ౨౩౭ పా.

౨. నిజము గా.

చ. గుణుతుగ స్త్రీలకుక మగలకుక మది నిల్క
డ లెందు లేపు నీ, వెఱుఁగనినీతియుం గలదె
యేటికిఁ దత్తెఱపాలు... సారంగ. ౨. ౧౪.

౩. శ్రద్ధతో, బాగుగా.

క. గుణుతుగ విని యభిమన్యుని, వరతనయుఁడు
కుకునిఁ జూచి వాంఛలు నిగుడక, బరికింపఁ
గ నె ట్లయ్యెడు, దరువాతిమహాకథావిధా
నం బనినక. కుచేల. ౧. ౧౨౨.

జ: గుణుతిండు, గుణుతిడు, గుణుతుపడు, గుణు
తుపెట్టు, గుణుతుమాట, గుణు తెఱుఁగు.

గుణుతుపడు. ఆ. క్రి. (గుణుతు + పడు) ౧. తెలి
యు, విదిత మగు,

ఆ. పర్వతవనవాసిపరిణామపర్వత, కూచవాసి కె
ట్టు గుణుతుపడును, బ్రహ్మనిష్ఠువెంటఁ బ్రాకృ
తుఁ డరుగునా... శేషున. ౧. ౧౫౩.

గుణుతు (ర్తు) పెట్టు. స. క్రి. (గుణుతు + పెట్టు.)
చిహ్నితము చేయు.

(వ్యవ) పుస్తకములలోఁ జదువ వలసినభాగములు
గుర్తు పెట్టుము.

గుణుతుమాట. వి. (గుణుతు + మాట) - ప్ర సిద్ధి
గలమాట-లోకోక్తి, నానుడి.

గీ. ఎఱుక పిడికెఁడుధన మన్న గుణుతుమాట, త

భగ్న మా గాదె యెందై నఁ దావనంద్ర. తుచే
ల. ౧. ౪౬.

గుణుతెఱుగు. స. శ్రీ. (గుణుకు + ఎఱుగు) ఆ
నవాలుకట్టు, తెలిసికొను.

ఆ. అట్టియెడను బచ్చకట్టుదట్టిచేత, నొప్పుతనదు
ప్రియుని నుజ్వలంపు, తీవి నెఱపుచంద్ర కా
విదట్టిచేతఁ, బరుని గుణు తెఱింగ నురవధూ
టి. కళా. ౩. ౨౬౭.

క...తుములమునను గుణుతెఱుగక దా, నిననీ
పెనిమిటిఁ దునిమితి, వెనుక నెఱిగి పొక్కిప
డితి వెలఁదియో యచటక. ఉ. రా. ౪. ౧౦౪.

గుణుపె(వె, ర్పె, ర్పె)ట్టు. ఆ. శ్రీ. (గుణు + పె
ట్టు.) గుణకపెట్టు.

నీ. బెట్టుగఁ బలమాటు నిట్టూర్పులిచ్చుచు భీక
రంబుగ గుణుపెట్టుకొనుచు...గీ ... బ్రాహ్మ
ణి నుప్రిఁ బొందె. హరిశ్చ. ౫. ౫౫.

మ...అజాండు...కేల్లగడై యుండంగ నిద్రిం
చుచుక, గుణువెట్టం దొడఁగెక గల ల్లను
చు నిర్భోషంబుతో భూవరా. భాగ. ౮. ౭౧౩.

కా...కాలుం గేలు నెఱుంగకున్నకరణిం గన్నో
ద్వి గుర్రెట్టుచుక...భాగ. ౧౦ పూ. ౨౧౮.
అచ్చ. రా. యు. ౨౨౫.

వి. గుణక, సుభ్రవము.

నీ. గుణక యనంగను గుణుపెట్టనంగను శోభిలు
చుండును సుభ్రవము. ఆం. భా. ౧. ౧౪౨.

గుణుపొడుచు. ఆ. శ్రీ. (గుణు + పొడుచు) గుణ
కపెట్టు.

నీ. లంక సాచ్చితి మంచు హుంకారములు పెల్లె
గలవరించుచు విట్టు తెలియువారు, వీచులతాఁ
కున నేచునర్లవరవ మడఁగిపోవఁగ గుణుపొ
డుచువారు. భా. రా. యు. ౨౭౬.

గుణుము. వి. బీజము, గింజ. (శ. ర. - గుణుము. వి
ని.)

క. జీవుఁడు కుక్లచ్చాయా, భావితుఁ డైనపుడు వి
ష్ణు భావించుటకుక, దా వెరవరి యగుఁ దద్ద
త, భావ మొనఁగు గుణుము లేనిపం దగునెల
వుక. భార. కాం. ౫. ౪౨౧. (గుణుము
ముద్రి.)

నీ. కొందఱు చుండులఁ గొటికి కొందఱు గన్నగు
ణుముల గువ్వల తెఱుగు దోఁచునప్పటి కన్న
టి కాననంబున నైచికొని...భార. ఆను. ౫.
౨౮.

గుణుపుఁజ్జెక్క. వి. (గుణుము + చుక్క) అశ్వినీన
క్షత్రము. (శ. ర.)

గుణుపుఁదోఁకలు. వి. బ. (గుణుము + దోఁకలు)
ధాన్యవికేషము. శ్రు. బంధ. ౧౧౨.

గుణుపుఁబీట. వి. (గుణుము + పీట) ద్వారబంధ
ముమీడ నుంచెనుగుణుపుమాతికొయ్య. (శ. ర.)

గుణుపుఁబెరజే. వి. (గుణుము + పెరజా) ఒకానొక
జాతిసర్పము.

నీ...చిల్వగుడిములు ద్రాఁచులు పెరజలు గుణుపుఁ
బెరజా లవటఁ, గలవు...ద్వా. ౮. ౯౮.

గుణుపుసారము. వి. (గుణుము + సారము) సప్తస్వ
రములలో నొకటి, ధైవతము. (శ. ర.)

గుణుము = గుణము. వి. అశ్వము.

నీ. కళ్యాణఁ బదిలంబు గానిగుణుంబులఁ గ్రోతము
ట్టున కియ్యకొలుపువెరవు. భార. విరా. ౧.
౯౫.

గీ...ఎంచి చూడ, లక్షగుణుంబు గాదె బలంబు
మనకు. కృష్ణ. ౩. ౨౪.

చూపుగుణుము = చూపులకు మాత్ర మే గుణుమువరె
కనఁబడి పనికీ ఉపయోగించనివాఁడు.

ద్వి. ఒకవిచారము మాకు నొదవె నీరాజు, నుక
వాసి పనిచంద చూపుగుణుంబు. ద్వి. హరిశ్చ.
ఉ. ౧౪౯౬ పం.

గుణుపుఁజదువు = నెమరునకు రానిచదువు, స్మృతికి

రాని చదువు. (వా- గుట్టములు నెమరువేయుజంతువులలోనివి కావు.)

జ: గుట్టము, గుట్టలగోచ, గుట్టపుఁజాక్క, గుట్టపుఁదోఁకలు, గుట్టపుఁబీఁట, గుట్టపుఁబెరజా, గుట్టపుసారము, గుట్టమెక్కుడు.

గుట్టమెక్కుడు. వి. (గుట్టము + ఎక్కుడు) బాల్యక్రీడావిశేషము.

పీ. గచ్చకాయలు కిట్టుగానుంగుత్రిప్పళ్లు గుట్టమెక్కుడు మంటిగూండ్లు... హంస. 3. ౧౪౬.

గుట్ట. వి. ౧. కోపించుటయం దగుననుకరణము.

చ. కదిసిన నోరవోయి యొరుకబృపుదొంతులసత్పదార్థముల్, గదుకుమ నెట్టివారిఁ బొడగన్నను గుట్టని స్నేహసౌఖ్యముల్, మదికి నసవ్యామై శునకహర్షమునం జరియించుచున్నదున్నదకవులెల్ల... వాసిష్ఠ. ౧. 2.

౨. నిద్రాధ్వని, గుఱక.

ఉదా: నేను గుట్టు పెట్టి నిద్రపోవుదును. శ్లేష్మతత్త్వము గలవారలకు నిద్రలో గుట్టు ఎక్కువ.

జ: గుఱు, గుఱుగుట్టు, గుఱుపెట్టు, గుఱుపాడుచు, గుట్టుగుట్టు.

గుట్టుగుట్టు. వి. ('గుట్టు' నకు ఆప్రేడితరూపము) ౧. దగ్గునపుడు వచ్చెడిధ్వని కనుకరణము.

పీ. గుట్టుగుట్టుని కొళ్లుకొళ్లున దగ్గువోఁ దవలినచెవులు చిందల్లువోవ. విశ్ర. ౪. ౧౯.

౨. మూలుగుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.

వ... గుట్టుగుట్టున మూల్లుచు... ప్ర బంధ. 2౮౮.

గుల. సం. వి. ఆ. ప్రేమ. స్నుహి 1.

గుల. వి. దురద, గులగుల. (ప్రే. వా.)

గులక. వి. ఒకవిధ మైనతాయ, గులకతాయ.

ఉదా: సన్న గులక భూమి. గులక రేగడభూమి. (ప్రే.)

గులకరములు. వి. బ. మొలకలు. (చూ. గులకరములగొను.)

జ: గులకరములగొను, గులకరించు 2.

గులకరములుగొను. ఆ. క్రి. (గులకరములు + కొను) మొలకలెత్తు, గులకరించు.

వ... నునుఁజెముటం దడంబడి పులకరములు గులకరములుగొన హృదయానందకందం బగుకందుకంబు కరారవిందంబునం దమర్చి... అనంతవిభ్రమంబుల జగన్మోహిని యై విహరించుచు నున్న సమయంబున... భాగ. ౮. 3౯౬.

గులకరించు¹. ఆ. క్రి. ధ్వనిచేయు, కల్పించు.

పీ. సరసిజవ్యయముపై మొరయుతు మైనపిండువలె గాల్గజ్జలు గులకరింప. వరాహ. ౪. ౧౨౮. గీ... అంది, యులు గులకరింపఁ గొంత దవ్వరిగి యరిగి. వరాహ. 3. ౧౨౬ గంధ. ౧౮౬.

జ: గులకరింక.

గులకరించు². ఆ. క్రి. అంకురించు; వ్యాపించు; వెలువడు, నిర్గమించు.

వ... మేనం బులకలు గులకరింప... నురా. ౯౬. (ప్రే. పా.)

గీ. మొలకనగవులు మొగమున గులకరింప. చంద్రా. 3. ౯౨.

పీ. ఆణిముత్రైపునరు లల్లనఁ జరియింపఁ గుండలంబుకాంతి గులకరింప. మల్లుపు. 3. ౬.

పీ. మునుఁగుపెట్టిన నేమి ముత్యాలకమ్మలకొమ్మించురీలలు గులకరించె. క్రీ. దా. ౯౫.

స. క్రి. వెలార్చు, బయలుపలుచు.

వ... నిజానాంభోజభాజనంబులం బట్టిన మైరేయంబు మగలకుఁ ద్రావించు నెడ వారు వాననార్చితసహకారపల్లవం బని చక్కెర మోవిచుఱుక్కున నొక్కినకొ... కమనీయనీతార్కకంఠనాదభేదంబులం గులకరించుచుకొ... వసు. ౪. ౨3.

గులకరింత. వి. (√గులకరించు¹) తుద్రజలజంతు విశేషము. హంస. ౪. ౧౮౬.

గులగుల¹. వి. ౧. ఎలుఁగుబంటి పుట్ట కొరెదగులయం దగుననుకరణము.

వ...చీమకుకొ జెదలునకు నెలుంగులు గులగులకొ
బుట్టలు నితనిజనభరతులికొటల స్తోరాడ
...మనుచ. ర. 32.

౨. చతులకూత కనుకరణము.

క. కలవింకకలకలాకుల, వలభీగర్భములు సౌధ
వాటములు పురంబులయందుఁ దుహితవేళలఁ,
జలి గులగులఁ గూయనట్టిచందం బొందెకొ.
శివరా. ర. ౨౧.

వ...బిడ్డలారా యేలాగున నతిత్తుత్తిపాపాకులం
బులై కులాయకులంబులం గులగులం గూసె
దరని విలాపంబు నేయుచు...నైష.౧.౧౦౮.

౩. దురద. (శ. ర, ప్ర.)

గులగుల². వి. చూర్ణము.

చ. వెలడినిఁ జాపుమందుఁ దొలివేలుపురాయ
నియెమ్ము లొక్కటకొ, గులగులగా నడంతు
నొ...అచ్చ. రా. నం. ౨౨.

(బ.) ముక్కముక్కలు.

ప్రగర్. స్రుద్ధకొ గోత్రాచలంబుల గులగుల లయి
పో గోతముల్లుద్దులీలకొ. మనుచ. ర. ౮.

వ...మిట్టకోలల గులగుల లై నకిరీటంబులనుండి
రాలినవజ్రహక్తికరజోగణంబుచవి మరగి
ముఱుగకుండ నుప్పగండలు పెట్టఁ జూచుపి
కాచమందగామినులక్రందును... కాళ. ౨.
౬౨.

వ...గులగుల లై చదుకిరీటంబులును దొల్లుతలలు
ను...భా. రా. యు. ౧౯౬౬.

గులగులయగు, గులగులగు=శిథిల మగు, నలగిన
దగు.

చ... గులగులయయ్యె గల్చిననుగుబ్బలు ముద్దు
మొగంబు వాడెఁ గెం,దలిరుకటారివానిబెడి
దంపుదురంబు విభుం దొనర్చగకొ. శుక. ౧.
౨౧౫.

క. అని శ్రీచతి యానతియి,చ్చిన మందల విడిచె
నతని సిద్ధవిభుడు వాఁడును గులగుల లై లా

వగ,లినమై విడిలించుకొనుచు లేచెఁ గిడుకు
చుకొ. పాండు. ర. ౨౯౭.

సీ. కూర్చాధిపునివెన్ను గులగులల్లా బిట్టు మట్టుదు
మేమాటమాత్రలోన. రాజ. చ. ౨. ౫౭.

గులవ. వి. ఆశ్వపాలకుడు.

సీ. గుల్లా మన గుబ్బాలగో చనఁగా గులవ యనం
గఁ దగు నశ్వపాలకుండు. ఆం. భా. ౨.
౨౦౪.

గులము. సం=గుడము.

గులాబి. వి. (హిం. గులాబ్)పుష్పవిశేషము.(శ.ర)

గులాము. వి. (హిం. ఘులామ్. క. గులామ.తు.
గులామె.) ౧. దానుఁడు, బానిస;దాసి.

క. ఇత్తడి పుత్తడి యగునే,లొత్తుడి నగ లెన్ని
యిడిన దొరసా నగునే, యత్త మకుల్లుడ
వునాదొ, లత్తుకు సరి చేరినను గులాము నీ
లామే. (అడిదమునూరనచాటువు.)

౨. బిచ్చము.

గీ. ధాన్యముష్టి గులామెత్తి దాన నిత్య,మేకతం
బునఁ దా స్వయంపాక మాచ, రించి సాపా
టుఁ జేయుదు నంచు నతని, మొఱుగి తనయిం
టి కేగి ముమ్మలు భుజించు.చైజ. ౨.౧౨౨.

చ. లలనరొ యెందు నీ విక గులామునకుకొ జ
న పద్ధ...చైజ. ౨. ౧౨౮.

విణ హీనుడు.

సీ. చెల్లెలెల్లముల కీక్షింప నిచ్చినసామ్మ మగుడ
నీలేనికోమటిగులాము. వేం. పంచ.౧. ౭౬౩.

సీ. మావాభిమానముల్ మాని ప్రవర్తించుమంకు
గులాములు మంత్రు లైరి. వేణు. ౩౫.

గులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఉండ, మాత్ర;గోరీ,
బాలు రాదుకొను చిన్నతాతియండ. ౨. రో
గభేదము.

గులింకము. సం. వి. ఆ. పుం. పిచ్చిక.(విల్యమ్మ.)

గులివి=గులివి. ఆం. భా. గ. ౧౩౪.

గులిమి=గులిమి, గులిమి. వి. కర్ణమలము, పింజాషము.

సీ... కర్ణమలనామ మొప్పను గులిమి నా గులిమి
నా గులిమి యనగ. ఆం. భా. ౨. ౧౩౪.

జ: గులిమికదురు.

గులిమికదురు. వి. (గులిమి + కదురు) గులిమి తీసి

కొనెడుకదురు, గులిమి తెచ్చు. (శ. ర.)

గుల్ఫము. సం. వి. ఆ. పుం. చీలమండ.

గుల్ఫ కేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఆప్లవేతనము, పుల్లవ్రబ్బరికి.

గుల్ఫము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గ. బోధ లేనితీగ, తుప్ప, మొ. ౨. పాద, గుల్ఫిని. ౩. ప్రిహము, ఎడమపార్శ్వమున నుండుపచ్చనిమాంసఖండము.

(వై. ని.) ర. ప్రిహము పెద్ద దగురోగము.

(వై. ని.) ౫. తొమ్మిది రథములును తొమ్మిది యేనుగులును ఇరువదేడు గుట్టములును నలువదేవురు కాల్వరును గలసేన. ౬. వైస్యరక్షణము. (మే. ని.)

౭. గ్రామరక్షకభటస్థానము, పల్లెయందలి తాణా. (ఆ. ని.)

గుల్ఫమూలము. సం. వి. ఆ. న. ఆల్లము. (వాచ)

గుల్ఫి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) గుల్ఫరోగము గలవాడు. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఆముకి, ఉసిరికి. ౨. లవరి, ఒకానొక తీగ. ౩. ఏలకి. ర. గుడారము, డేరా.

గుల్ఫిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉలపము, పాద.

గుల్ఫము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) మధురము, తియ్యనిది.

గుల్ఫ. వి. (సం. తుల్లక) ౧. జలజంతువిశేషము, తుద్రకంఘము.

గీ. తుద్రకంఘము దనరారు గుల్ఫ యనగ. ఆం. భా. ౧. ౬౬౦.

సీ... ఉలుచలః జిఙ్గతగుల్ఫల నమలుచు... గీ. తనరుమికవంక్తుకు... ఆము. ౨. ౫౩.

౨. చింతపండు మొదలగునానిమీద నాచ్చాదకముగా నుండి కోశమునలె బోలుగా నుండువదార్థము (ఉదా: చింతగుల్ఫ, మొ.)

గీ... అన్నికాచుని నొడిసి, కాలు పట్టి మీదికి నెత్తి నేలతోడ, నొడలు గుల్లలతిత్తిగా నుడికి చంపె. భా. రా. యు. ౬౮౦. ప్రబోధ.

౫. ౯౯.

౩. బొబ్బ, పొక్కు. (శ. ర.)

ర. కచ్చచిచ్చ, శంబూక. (శ. ర.)

విణ. ౧. ఆల్పము.

క. ఇల్లలు మెలగకున్నను, గుల్ఫా సౌఖ్యంబు పతికి గొండం లైనకొ, ఇల్లలు మెలగుచున్నను, గొల్ఫా సౌఖ్యంబు పతికి గోరం లైనకొ. శేష. ౧. ౧౩౯.

౨. బోలు, గట్టిది కానిది.

ఉదా: గుల్ఫంపై, గుల్ఫముగులు.

పెనుగుల్ఫ=శంఖము.

సీ. పునుకయుం దెనుగుల్ఫయును గేలదమ్ముల నంచలమాడ్కి బాటించువాడు. గీ... ముక్కుంటియును చెన్నుడును వనంగ, బొల్బునా వేల్పుకబ్బంబుఁ బ్రోమఁ గాత. వ్యా. ౧. ౪౦.

జ: గుల్ఫకాడు, గుల్ఫకావి, గుల్ఫకామ, గుల్ఫసేత, గుల్ఫపడు, గుల్ఫపాచు.

గుల్ఫకాడు. విణ. (గుల్ఫ + కాడు)-అంతస్సారము లేనివాడు - ఏమియు లేనివాడు, అకించుడు.

‘గుల్ఫకాడై మనయింటిగుఱు లడుగ వచ్చిని’ టే. రాయ. (శ. ర.)

గుల్ఫకావి. వి. (గుల్ఫ + కావి.) కొంచెము నీలపుడలుగల ఎలుపు. (చి. ని.)

సీ. నిజకటికటిక జెక్కునీలంపుఁబడిబాచు కనకకాటిక గుల్ఫకావి గట్ట. బహు. ర. ౧౩౧.

వీ.తనతనూచిపైని దగ నుల్లసిలుగుల్లకాని నాఁ
గనకాంకుకంబు దనర. రా. వి. గ. ౧౫.

గుల్లకాసు. వి. (✓ నుల్ల.) గ. బోలుగాఁ జేసినకా
సు. (వా) ౨. అల్పమైననాణెము, వెల తక్కువ
నాణెము.

ఆ... వెంట నుల్లకాసును రాదు. వేమన. ౧. ౧౫౦.
వీ. అటపటించినఁ బట్టెడంత సాదము గాక
కాదేని యొకగుల్లకాసు గాక... గీ ... ఈగి
న్నె ముప్పు, పంటివారలు గొన నెంతవారల
య్య. వి. ప్ర. ౫. ౧౯.

గుల్లనేత. వి. (✓ నుల్ల.) పలుచగా నేసిననేత,
బాగుగా గట్టన లేనినేత. (వా.)

గుల్లపడు. ఆ. క్రి. (నుల్ల + పడు) అపమానపడు.
(చూ. నుల్లపడుచు.)

గుల్లపట(టు)చే. స. క్రి. (✓ నుల్లపడు) అపమా
నపఱుచు.

ద్వి. నిను నేడు ముఖమున నెత్తురు ప్రామి, కొని
గుల్లపఱుచక కొలికి రావు. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౬౮ పం.

గుల్లాము. వి. గ. అశ్వపాలకుడు.

వీ. నుల్లా మన నుజ్జాలగో చనఁగా నులప యనం
గఁ దగు నశ్వపాలకుండు. ఆం. భా. ౨. ౨౦౪.
౨. (= నులాము) దానుఁడు.

ఆ. కూలి నాలి చేసి నుల్లాముపనిఁ జేసి, తెచ్చి
పెట్ట నాలు మెచ్చ నేర్పు. వేమన. ౧. ౬౩.

గుళి(లి)క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ఉండ; మాత్ర;
గోరీ. ౨. క్రీ. డాకందుకము, అటబంతి. ౩. ముత్తై
ము. (విల్యము)

గుళిగ. వి. (సం. గుళికా) ఘటిక, ఉండ.

క. గుళిగ లొనరించి నీడం, గిలగిలలుగ నార్చి
నారిశేఖపుబుజ్జం, తెలు వొంద దాచి మే
హంబుల ననుపానముల నీయఁ బోవుకా...
చికి. ౨. (చి. ని.)

గుళుంఛము. సం. = గుళుచ్చము. (కల్ప)

గుళుచ్చము. సం. వి. ఆ. పుం. గుచ్చము, పుత్ర్య
లు లోనగువానిగుత్తి.

గుల్లు. వి. బ. కుండనగుడి యనుబాలక్రీడావిశేష
ము.

వీ. కుప్పిగంతులు పిడి గుల్లుబాటలు పిల్లదీవులు
గొబ్బిళ్లు గూపనాలు. గీ. గుళ్లు దాఁగిలిమ్ముచ్చ
లు గోడిపట్టెలు... వి. పు. ౭. ౨౦౩.

గువాకము. సం. వి. ఆ. పుం. పోకచెట్టు.

గువ్వ. వి. గ. కపోత భేదము, అడవిపావురము. (శ.
ర-దీని భేదములు :- కురుకుటగువ్వ, పాడగువ్వ,
పచ్చగువ్వ, చిటిగువ్వ, రాగువ్వ, ఎలుబొంతగువ్వ.
బ్రౌ) హంస. ౩. ౧౩.

౨. కత్తి, పిట్ట.

వీ. పిట్ట పక్కి పులుఁగు జిట్ట గువ్వ యనంగఁ బ
క్షి సామాన్యమై పరఁగుచుండు. ఆం. భా. ౨.
౯౬.

జ: గువ్వకరి, గువ్వకరిగొను, గువ్వకుత్తుక, గువ్వ
కుత్తుకపడు, గువ్వకొలుకొను, గువ్వగుత్తి, గువ్వ
గుత్తుక, గువ్వరాయి.

గువ్వకరి. వి. (గువ్వ + కరి) విజృంభణము.

మ. తరుణి యొకర్లు పాదమునఁ దన్నినఁ గ్రొన్న
నగుంపునున్దిగిక్, మెఱసి యోక భూజము
విమిశ్రితతత్వదయావక ద్రవ, స్ఫురణ మెచూ
పఁ దోడివిరిబోలులకుం బుల్లంబుం దెల్పె
ని, ర్భగరతి వ్రాలునప్పుడు కరమ్ములు గువ్వకరిక
నటించగక. భోజమతా. ౩. ౨౬.

గువ్వకరిగొను. ఆ. క్రి. (గువ్వకరి + కొను.) వి
జృంభించు, కేగు.

వీ. పిడికెడుపూరికై బెడిదంపుసాహసం బెట్టు
చేసితి పని తిట్టువాడు. గీ. నై దిసంతులు గొ
ట్టుచు నమ్మునీంద్రు, గువ్వకరిగొని కడు వెతఁ
గుడువఁబుచ్చి... పరాహ. ౧౦. ౪౧.

ద్వి. కలయఁ జాదులు గువ్యకరిగొని దూఱఁ, దల
నంచుకొని వీడు దడయక వెడలి. ద్వి. హరిశ్చ.
పూ. ౧౬౮౫ చం.

క. అన్వేషిరీధవానులు, వచ్చి తగునె నీకుఁ బు
ణ్యవాహిని నిటు వా, క్రచ్చితి వని వడి నం
దఱు, గచ్చ కడలివట్లు గువ్యకరిగొని తిట్టక.
తై. భా. ర. ౭౨.

గువ్యకుత్తుక. వి. (గువ్య + కుత్తుక.) అకలిచేత క
లుగుహీనస్వరము.

క. మితి గడచిన ఋణదాతలు, వెతనెట్టఁగ నూ
రు చొరక వెలి వెలిఁ దిరుగుక, దలిఁ గూడు
లేక యాకటఁ, గుతిలవడు నతండు గువ్యకు
త్తుకతోడక. పాండు. ౩. ౨౦.

గువ్యకుత్తుకపడు. అ. క్రి. (గువ్యకుత్తుక + పడు)
-అకలిచేత హీనస్వరము గలవాఁ డగు-కృశిం
చు.

ద్వి. నెవ్వగఁ గుండుచు నీరసాన్నములఁ, గ్రొద్ది
బల్తురె గువ్యకుత్తుకపడక. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౨౦ చం.

గువ్యకోలుకొ(లో)చు=గువ్యకరిగొను.

గీ. ఈడుపు చుమ్మలుచుట్టఁగాఁ గన్నక న్నె, చిలుక
నెడఁబాసి యేరీతి నిలుచువాడ, నెక్కడివి
వేక మన మంత్రు లెల్లఁ గడిసి, కువలయేంద్రు
నితో గువ్యకోలుగొనుచు.

గీ. మాను మీమోహ మని తెల్పి ... కుక. ౧.
౩౭౨, ౩౭౪.

గీ. గొంట పనియెఁ దిలోత్తమ గూర్తిఁ గొనరె,
ధాన్యమాలిని పుంజికస్థల యదల్పె, దివిజకా
మిను రీరీతిఁ దిరుగువాటి, గువ్యకోల్కాం
చుఁ డమలోన నవ్యుకొంచు. మనుచ. ౩.
౧౦౯. కుక. ౨. ౧౦౯.

గువ్యగుత్తి(క). వి. (√గువ్య)కపోతాంఘ్రి కి.

నీ. గువ్యగుత్తిక యన గువ్యగుత్తి యనంగఁ జనుఁ

గపోతాంఘ్రి...అం. భా. ౨. ౬౫. (త్రా-
పా.) హంస. ర. ౧౦.

గువ్యగుత్తుక. వి.(గువ్య + గుత్తుక)కపోతాంఘ్రి కి.
(క. ర.)

గువ్యరాయి. వి. (గువ్య + రాయి) మొరపరాయి
(త్రా)

గుసగుస. వి. ౧. రహస్యపుమాటలవప్పుడు (క. ర.)

౨. నల్లావము; గుసగుసధ్వనితోఁగూడినరహస్య
పుమాట.

నీ...గుసగుస ముచ్చటయన, నల్లావసంజ్ఞయై యా
ల్లసిల్లుచు నుండు...అం. భా. ౧. ౧౧౭.

గీ. చేరి చెవిలోన గుసగుస లెప్పివట్లు, మోహమా
న వానిచెక్కిట మోముఁ జేర్చు. కళాం. ౨.
౭౭.

జ: గుసగుసలఁబోవు, గుసగుసలాడు.

గుసగుసలఁబోవు, గుసగుసలువోవు=గుసగుస
లాడు. (√గుసగుసలు)

వ...నిన్న మనము విన్నది నిజంబై తోచుచున్న
ది చూడుడు చూడుం డని గుసగుసలంబో
వువారును...ఉ. రా. ౬. ౩౪౩.

క. హాసఁగ దది యుచు మంత్రులు, గుసగుసలం
బోవ రాజపంజరుతోడక. కుక. ౧. ౩౧౮.
విజ. వి. ౩. ౩౭.

నీ. అపుడు వచ్చినవార ణ్ణం జెలి యెవతె యీ
కొమ్మ యంచును గుసగుసలుచోవ. కువల. ౨.
౨౯.

గుసగుసలాడు=గుసగుసలఁబోవు. అ. క్రి.(గుసగు
సలు + అడు.) ౧. రహస్యముగా మాటలాడు.

(వ్యవ) వా రిద్దఱు గదిలో గుసగుసలాడుచున్నా
రు.

వ...మాటిమాటికిఁ గొరవివిరిగుత్తిపై వ్రాలి యెగ
యభసలంకిఁ గొమ్మ పుష్పమంజరలు గ్రా

యునుసలం బని గుసగుసలాడుదు...రా. వి.
3. గంగ.

చ. మునిమునివత్స మోమువము ముచ్చటలాడ ర
వందె ప్రాంతలో, గుసగుసలాడ వంచగమి గూ
డఁ జనెక జెలి శౌరిమ్రోలకుక. ముకుంద, 3.
అర3.

గుహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కొండయందలిచిలము.

౨. దాగుట. 3. పల్లము. ౪. వృధాయము. ౫.
బుద్ధి, మనీష. ౬. ముయ్యకుసాన్న 1.

గుహము. సం. వి. ఆ. పుం. గుఱ్ఱము.

గుహషష్ఠి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుమారస్వామి జన్మం
చినవచ్చి-మార్గశీర్ష పుకపక్షపక్షీతిని, కుమారవచ్చి.

గుహశేయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గుహయం
దు శయనించునది. వి. ఆ. పుం. గ. పరమాత్మ.
౨. సింహము, మొ.

గో. సింహవ్యాఘ్రపృకా ఋక్షతరక్షుద్వీసినస్త
థా, బృభుజంబుకమాద్దాలా ఇత్యాద్యాస్సుస్య
ర్గుహశయాః. (కల్ప)

గుహినము. సం. వి. ఆ. న. అడవి. (కల్ప.)

గుహుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కుమారస్వామి.
౨. ఒకనిమదరాజు. (రామునికి మిత్రుఁడు. శృంగి
బేరిపురమునకు రాజు.)

గుహేరుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) రక్షకుఁడు,
కాచువాఁడు. వి. ఆ. పుం. కమ్మరి.

గుహ్యకుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. దేవమోనివిశేష
ము. (వీరు కుబేరునియనుచురు లై యతనినిధులను
రక్షించురు)

గుహ్యకేశ్వరుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుబేరుఁడు.

గుహ్యదీపకము. సం. వి. ఆ. పుం-తాను గనఁబడ
కుండ వెలుగు రిచ్చునది-మిడుగుఱుఁబురుగు.

గుహ్యపుష్పము. సం. వి. ఆ. పుం-అంకశకుసుమ
ము, దాఁగినపువ్వులు గలది-అశ్వశ్రము, రావి 1.
గుహ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) రహస్య మైనది.
వి. ఆ. పుం. గ. వంచన, దంధము. ౨. తా. బేలు.
న. గ. ఏకాంతము, రహస్యవిషయము. ౩. మగ
గుఱి. 3. ఆఁడుగుఱి.

గూ

గూండ్ల = గుండ్ల 3. వి. గుడ్ల గూబకూత. (శ. ర.)
జ: గూండ్రించు.

గూండ్రించు. ఆ. క్రి. (√గూండ్ల)-గుడ్లగూ
బ-కూము. (శ. ర.)

గూఁటి. వి. (సం. ఘృష్టి) పంది, నూకరము. (శ.
ర.)

గూఁటిగువ్వ. వి. (గూఁడు + గువ్వ) ఈ:కలు రా
ల్చినపక్షి.

గీ...గూఁటిగువ్వన నణు జనఁ గురు జవంగ, నీఁ
కరాల్చినపక్షి యా నిందుమాని. ఆం. భా.
౨. ౯౨.

గూఁడు. వి. జౌ. (బ. గూండ్లు, గూఁడులు. క. తు.
గూడు. త. మ. కూడు) గ. కుమారుము, పక్షి గృ
హము.

క. తనత బలిభుక్తులు నిం, దినగ్రామశ్రీల కఱితి
నీలము లగుటక, గనియొద్దగ్రాహిత ననఁ,
గొనుకనవులఁ జైత్యతరుల గూండ్లికుభ్రమ
లక. ఆము. ౪. గ3౨.

ఉ. క్రూరవ శేభదంతపాతకుడ్యపరిమృతపజ్రపం
క్తిఁ బొ, ల్పగుమిడుంగుఱుంబురువు లంచు
వెనక గొనిపోయి పాంత శృం, గారవనద్రు
మాని గిరిగాఁడులు గూఁడులఁ జేర్చు దీపి
కల్, గారహిఁ గృష్ణరాముమహి కాంతునికా
త్రపవట్టనంబులక. మనుచ. గ. 3౬.

నీ. చెవిగూఁట నెలకొన్న కవపిట్టకిషివర్ మొనసి

నాద బ్రహ్మ మినుమడింప. చంద్రా. 3. ౮౯.
ఆం. భా. ౨. ౯౯.

౨. గోడయందు దీపము మొదలగునవి యుంచుట
శేర్పఱుపబడినగుంట.

గీ. తనగృహంబున గూటిలోఁ దలుపుమాలఁ,
బిడుతలో నాయకుఁడు దాచి పెట్టినట్టి, మా
డ లర్పించి...శుక. 3. ౧౩౧.

3. పంజరము.

నీ...గూఁడు, చాట పంజర మనఁ జను...ఆం.
భా. ౨. ౧౬౮.

క. అలనాటిసన్న ముఱచితే, నిలు నిలుమీ తన
నయాజ్ఞ నీ కిడె యనుమం, బులుఁగులఁజేసి
మహేంద్రం, డలుఁగులపెనుగూఁటఁ జిక్కు
నట్టుగఁ జేసెన్. పారి. ౫. ౨౭.

౪. ఆకుగుడిసె. (శ. ర.)

౫. నులోచనము, మొ. పెట్టుకొనెడిగొట్టు.

ఉదా: నులోచనముగూఁడు, కత్తులగూఁడు. (ప్రా)
లక్కగూఁడు=౧. ఇంటిమాలము మొదలగువాని
యందు పురుగులు నివసించుటకు మంటితో ఏర్ప
ఱుమకొనెడిగూఁడు. (ఇది సుభనూచక మని వా
డుక.) ౨. వుండలము మొదలగువానిలో రత్న
ములు స్థాపించుటకు ఏర్పఱచినగుంట.

చ. తొలుములరాతితో నొరయుకూరుపుదొ
య్యలిముత్తియంపుఁగుం, డలమునమానికంబు
పడినంగనుపట్టెడులక్కగూఁడు నాఁ, జలువ
లఁజేయియన్నుడుపుఁజాయఁ దొఱంగినకందు
దోఁచె...పారి. ౨. ౪౫.

వాడుకలోని ప్రయోగవిశేషములు :- బండిగూఁ
డు గట్టిగా లేదు. కొళ్లగూఁడు. కుఱుపు గూఁడు
పోసినది. తెక్కగూఁడు విఱుగఁ దన్నెను.

జ: గూటిగువ్వ, గూటికానుపు, గూడుపుట్టు
పు, గూడుబండి.

గూఁడుకానుపు(న్య). వి. (గూఁడు + కానుపు)
నీడోద్భవము, పక్షి.

దండకము...రాచూరి దానవ్వు దాగూఁడుకా
న్యందోరం గూర్చి డెండంబునక నిల్చుకుక
...అచ్చ. రా. యు. ౧౬౧, మం. ౫౭.

గూఁడుపుట్టుపు = గూఁడుకానుపు. (గూఁడు + పు
ట్టుపు.)

గీ. అట్లు లేడ లేనికడిమిఁ గయ్యం బొనర్చు, జడ
బ్రతుకుగూఁడుపుట్టుపుసామిమీదఁ, గినిసి
కైదువ శేల నంకించి రక్క, ముడు గాళ్లును
తెక్కలుఁ జెడిచె చె. అచ్చ. రా. ఆర.
౭౫.

గూఁడుబండి. వి. (గూఁడు + బండి) గూఁడువలె
చాచకట్టినబండి. (శ. ర.)

గూటము = గూటము. వి. (సం. కూటః. క. కు.
గూట) ౧. డేరామేకు.

చ. సమముగ మిట్టపల్లములు చక్కగఁ జేయుమఁ
జాట్టునీరువా, బ్రముఁ గని నాల్గుపంకల గుడా
రము రెత్తిరి జీనిపట్టుచు, గములు బిగించి గూ
టములఁ గట్టి సరాతులఁ గూర్చి ముందటం,
గొమ రగుపైఁడితీవవనికుట్టుచువచ్చరముల్ చె
లంగఁగక. వార్త. కి. 3. ౯౬.

౨. గుంజ. (శ. ర.) 3. వడ్లవాడు మాదిగవాడు
దూడేమలవాడు మొదలగువారు ఉపయోగించె
డుపనిముట్టు. (శ. ర, ప్ర.)

గూటము = గూటము. (శ. ర.)

గూటిపఱియే. స. క్రి. కష్టిపుచ్చు.

గీ. అకిలుకు గూటిపఱచి గయ్యాలితపసి, యెంత
ప్రియములు పెప్పిన నియ్యకొనక, చంద్రభా
నునిపేరన్న పైఁచ కట్టు, పక్షపాతంబు మీ

అనుకేతునేనె. చంద్ర. గ. ౧౩౪. (ప్ర
యోగాంతరము లేదు)

గూడ. వి. (క. తు. గూడ. త. మ. కూడ) గ. ౪
వృత్తులు మొదలగునవి యుంచెడిబుట్ట, పజ్జ.
నీ...విరుల, లోమా లెలు... గూడ ననుచు ... ఆ
ము. ౫. ౩౨.

౨. భక్త్యములు మొదలగునవి పెట్టికొనుబుట్ట.
క...పూరీలు... ఆది గాఁ గలభక్త్యంబులు గూడ
ల నించి... హంస. గ. ౧౦౫.

౩. వానకు తడియకుండ తలపైని వేసికొనెడిగూ
డ.

మ. వనకు లెవ్వడి వానకై గుడిసె మోవక రా
క తా నానియే, వనగా నిల్చినజమ్మగూడ...
ఆము. ౪. ౧౩౩.

౪. దొప్ప.

చ... ఒకయోగికి భిక్షము లోలుగూడచేఁ, దివి
చిన వేడిసాయనముఁ దెచ్చి రయంబునఁ
బెట్టె... భోజరా. ౩. ౫౫.

౫. పల్లమునుండి మెరకకు నీళ్లు లోఁ దెడినదురు
గూడ. (వా)

౬. జలసముత్తేపపాత్రము, ఓడలో చొచ్చిననీ
ళ్లను తీసివేయుపాత్రము.

గీ... విలసిల్లు గూడ యనఁగ, జలసముత్తేపపా
త్రంబు చంద్రమాలి. ఆం. భా. ౧. ౧౫౭.

౭. కైష్టవులు తిరుమణిపెట్టె మొదలైనవి ఉంచి
చంకను తగిలించుకొనెడుతాటాకులబుట్ట, తిరు
వగూడ. (శ. ర.) ౮. మత్స్యములను బట్టెడుసా
ధనవిశేషము. (శ. ర)

చెప్పగూడ=చెప్పట్లమీద దొప్పవలె నుండు
భాగము.

గీ. ఆమచు నాల్గుదెను నరసి యెద్దియు నమ, కూ
డకున్నఁ చెప్పగూడ యొకటి, తెచ్చి దానఁ

దిగిచి తిగిచి మూఁకుటఁ బోసి, పెట్టెఁ బాయ
సంబు భిక్షువనకు. భోజరా. ౩. ౪౬.

జ: గూడకట్టు, గూడకొంగ, గూడబాతు.

గూడకట్టు. వి. (గూడ + కట్టు) కచ్చము లేకుండ
కట్టినబట్టకట్టు. (శ. ర, వా.)

గూడకొంగ. వి. (గూడ + కొంగ) పెద్దకొంగ.
(ప్ర)

గూడపాల. వి. మామెన, కారిబ ౧. (శ. ర.)

గూడబాతు. వి. (గూడ + బాతు) పెద్దకొంగ.
(ప్ర-బకవిశేషము. శ. ర.)

నీ... సాశ్వము డేగ గూడబాతుల్లంగి కుండటిల
... ఆది యైనవత్తు లతఁడు వీర్పు. హంస. ౩.
౧౩. ఆం. భా. ౨. ౯౮.

గూడారము=గుడారము. (త. కూడారమ్.)

నీ. కొఱలు గుడారము గూడారము గుడారు గూ
డారనఁగను నాల్గు పటగేపా, నామధేయం
బులు... ఆం. భా. ౨. ౧౫౯.

ద్వి. గూడారములు దెర ల్లాల్లెన ల్వన్ని, వేలము
ల్లప్పక విడిసె నుత్సుకత. పండితా. వర్వ.
౩౫౦ పా. కు. సం. ౧౧. ౬౦౦.

గూడారు=గుడారము. ఆం. భా. ౨. ౧౫౯.

గూడము=గోడము. వి. బోయపల్లె, పక్కణము;
పల్లె.

గీ. గూడె మని గోడె మని యనుకొందు రార్యు,
లెల్లఁ బక్కణమునకు బాశేందుమాలి. ఆం.
భా. ౨. ౨౩.

మ. తుటుమై యొక్కటఁ గూడి గూడెపుఁగిరా
తుల్... వేం. పం. ౨. ౧౯౨.

నీ. విన్నవొక్రముడివాడు వెండిగుబ్బలిగూడె మే
లువాఁ డుడివోని మేలువాడు. అచ్చ. రా.
బాల. ౧౩.

ఉదా: గొల్లగూడెము, ఈంద్రగూడెము, మొ.

గూఢచారి. సం. విణ. (న్. టీ. వ్) గూఢముగా సంవరించువాడు.

గూఢచారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చారుడు, వేగులవాడు.

గూఢనీడము. సం. వి. ఆ. పుం. గూఢ మగుగూడు కలది - కాలుకపిట్ట.

గూఢవధము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. రహస్యహర్గము. ౨. అంతఃకలనము.

గూఢపాత్రు. సం. వి. త్. పుం. గూఢపాదము.

గూఢసాదము. సం. వి. ఆ. పుం. కానరానికాళ్లు గలది - పాము.

గూఢపురుషుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చారుడు, వేగులవాడు.

గూఢపుష్పకము. సం. వి. ఆ. పుం. పక్షులము, పాగడీ.

గూఢఫలము. సం. వి. ఆ. పుం. కేసుగి.

గూఢమణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

గ్లో. రత్నాదిభిర్యాయకాదౌ గుప్తేర్ద్రప్రవృత్తిభిః, బాలికాభిః కృతా క్రీడా నామ్నా గూఢమణి స్సప్రతా.

గూఢమార్గము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. సారంగము. ౨. రహస్యమార్గము.

గూఢము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) రహస్యమైనది.

గూఢమైథునము. సం. వి. ఆ. పుం. గూఢమైనమైథునముకలది - కాకి.

గూఢవర్చస్కము. సం. వి. ఆ. పుం. గూఢమైనపురీషముకలది - కప్ప.

గూఢవల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అంజోలము, ఊడుగు గి.

గూఢసాక్షి. సం. విణ. (న్. టీ. వ్) గుట్టుసాక్షి, ప్రతివాది చెప్పనది రహస్యముగాఁ బొందియుండి వినుటకై వీర్చుటవలదినసాక్షి.

గూఢాంగము. సం. వి. ఆ. పుం. తా. తేలు.

గూఢాంఘ్రి. సం. వి. ఇ. పుం. కానరానికాళ్లు కలది - పాము.

గూఢోత్పన్నుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకనిభాగ్యమును మరొకనికిరహస్యముగాఁబుట్టినకొడుకు. (ఇట్లే: గూఢజాడు, మొ.)

గూఢోత్పాదము. సం. వి. వ్. పుం. పరమాత్మ.

గూఢము. సం. వి. ఆ. వ. విష్ణు, పురీషము.

గూద. వి. (సం. గుడమ్. క. గూదె) క్రిందికి దిగినగుదము. (త్రై)

గూన. వి. నతభాండము, లోతుకుండ.

గీ...నతభాండసంజ్ఞ గూన యనఁ బరఁగు. ఆంభా. ౨. ౨౪౩.

చ...ఓపుగతి గూనల నూనియ నించి ... ఆము. ౧. ౮౩.

గూనివాడు. వి. (√గూను) గూను గలవాడు.

గీ. గూనివాడును బిచ్చుకకుంటు గుడ్డా...భార. ఆను. ౫. ౧౦౮.

గీ...గూనివాడనంగఁ, బరఁగుఁ గుడ్డుండు... ఆం. భా. ౨. ౧౨౧.

గూను. వి. ఔ. (క. తు. గూను. త. మ. కూన్) వీపు

మీఁద వంపుగా నున్న భాగము.

గీ. దురితాత్మురాలు మంధర సహింపఁగ లేక గునుకుపర్వవ గూను గునియ నేఁగిదళా. ౮. ౩.

గీ. బాక్కితొమ్ములు లోతుపాట్లు మిడిగ్రుడ్లు గూనివీపులు నిడుఁగ్రాంకి వ్రేళ్లు. ఉ. హరి. ౨. ౧౨౨. కాశీ. ౩. ౧౩౮. ఆం. భా. ౨. ౧౨౪.

జ: గూనివాడు, గూనుగిలు, గూనువోపు.

గూనుఁడు. సం. ౧౧. (అ. అ. అ) విష్ణించినవాఁడు.

గూనుగిల్లు. అ. క్రి. (✓గూను) వంశ.

గీ. అతివదియగుఁ బ్రదక్షిణం బభవునుడికిఁ, గుఠ
భరంబున నరగౌను గూనుగిల్లగ. శివరా. ౨.
౨౧.

ద్వి...తత్కంధరమున, గూనుగిల్లగ నెత్తుకోలు
గుం డొకటి, గట్టి...నవనాథ. ౫. ౨౩౯పా.
౨ వం.

వ... చరణఘట్టవంబున ... కనుటకటిజరతకము
భుజగ పరివృథులు గూనుగిల్లబడక...కాశీ.
౬. ౧౭౫. (ఇట 'వడు' పార్శ్వమున.)

గూనువోవు. అ. క్రి. (గూను + వోవు) గూనుక
లది యగు.

నీ. అనిశంబు వీడువాఁడనక యొక్కగ నేల్పు
ఘేనునకు వీపు గూనువోయె. వరాహ.
౧౦. ౧౫.

గూబ¹. వి. (సం. ఘాకః. క. గూబె.) ౧. స్రుద్ధ
గూబ.

క. ఎఱసంజ దానసంబుల, లెఱగ య్యెను గూబ
లెల్లదెసలఁ జెలంగక, వఱడు లఱచె నుల్కు
లువడె, నెఱిచెడి సురగాలి విసరె నిలువక
పెలుచక. ఉ. హరి. ౨. ౨౪.

నీ. చీకటితప్ప నేనినసరోరుమానేత్ర గూబయై
పసియిందుఁ గోటరమున. కాశీ. ౨. ౮౦.

నీ. ఇరుగింటిదయ్యంబు పారుగింటికిని గూబయై
దురింటివారల కెదురుచుక్క. శుక. 3. ౨౦.
(ఇట గూబవలె ఆశుభదాయకురా లని భా
వము.)

గూబజంకెన = గూబబెదరింపువంటి బెదరింపు,
వ్యర్థమైనబెదరింపు.

ద్వి. కటకటా వెఱుచునె కాలకాశికుఁడు, మటిల
విచార నీగూబజంకెనల. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౭౬౮ వం.

గూబ². వి. కర్ణమాలము.

అ...అతినిచెవులు గూబ లంటఁ బెఱికి. రామా.
౮. ౧౪౮. అం. భా. ౨. ౧౪౪.

గూబలేడ. వి. మహాబలి. (దీనిపువ్వులు పనుపున
చ్చగా నుండును-బ్ర)

గీ... గూబలేడ నులితడ, యన మహాబలి దనరు
నృపాధిరూఢ. అం. భా. ౨. ౫౬

గూబరి. వి. మాదిగవాఁడు.

నీ...ఆపాది గోసంగి మాదిగ గూబరి యన, మా
తంఁగుఁ డగు...అం. భా. ౨. ౨౮౯.

గూబు. వి. అశ్వవిశేషము.

గీ. ఘోటకవిశేష మెనఁగును గూబు నాఁగ ...
అం. భా. ౨. ౧౯౬ (ప్రమాణాంతరము
లేదు.)

గూరణము. సం=గురణము.

గూరరము. సం=గురరము.

గూర్దము. సం. వి. అ. పుం. దాఁటు, దుముకు,
గంతు. (విల్వము)

గూవనాలు. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము.

నీ. కుప్పిగంతులు పిడి స్రుద్ధలాటలు పిల్లదీవులు గా
ల్పిల్లు గూవనాలు...గీ...ఆదిగా శైశవక్రీ
డ లాడి రపుడు, రామకృష్ణులు గోవదారకు
లఁ గూడి. వి. పు. ౭. ౨౦౨.

గూవాకము. సం=గువాకము.

గూషణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. చంద్రకము, నెమిలిపు
రికన్న.

గూహనము. సం. వి. అ. న. గోవనము, దాచుట.

గృ

గృంజనము. సం. వి. అ. పుం. ౧. వెల్లుల్లి. ౨. మ
ధుకిగుప్తు, కాదుమునగ ౧. 3. గంజాయి ౧. న.

విషదిగ్బాణము చేత చంపబడినమృగముయొక్క
మాంసము.

గృంధీవము. సం=గృంధీవము.

గృంధీవము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకజాతివక్క.

గృత్సుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మన్తఘడు. (కల్ప)

గృధ్రపు. సం. విణ. (ఉ) అభిలషించువాడు. వి.
ఉ. పుం. కాముడు, మన్తఘడు.

గృధ్రపు. సం. విణ. (ఉ) లోభి.

గృధ్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) కోరఁ దగినది.
వి. ఆ. న. ఇచ్చు, కోరిక.

గృధ్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) కోరిక గలది.
వి. ఆ. పుం. గద్ద.

గృధ్రస్త్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఊరుసంధియందు కలి
గెడువారోగము.

గృధ్రాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాగాను ?.

గృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గి. తొలియీతరపు. (ఇది
జాతివాచకములతో సమసించునపుడు విశేషణమై
'తొలియీతరది' అనునర్థ మిచ్చుచు ఉత్తరపదము
గా నుండును. ఉదా: గోగృష్టి=ఒకసారి ఈనిన
ఆవు. వాకెతాగృష్టి=ఒకసారి ఈనినఆ (జేనుగు).
అ. ఒకబిడ్డను గన్నయాడుది. 3. బదర, వారా
హికందము ?.

గృహకచ్ఛవము. సం. వి. ఆ. పుం. కచ్ఛపాకార
ముగ ఇంట నుండునది-సన్నాకల్లు.

గృహకర్త. సం. వి. ఋ. పుం. ధూసరవర్ణము గలచి
న్నపిచ్చిక.

గృహకారి. సం. వి. న్. పుం. ఒకజాతికణుదురీగ.

గృహగోధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మసలి, బల్లి.

గృహగోధిక. సం=గృహగోధ.

గృహగోలిక. సం=గృహగోధ.

గృహచ్ఛిద్రము. సం. వి. ఆ. న. గృహకలహము.
(విల్పము)

గృహదేవత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇలువేల్పు.

గృహద్రుమము. సం. వి. ఆ. పుం. మేషకృంగి ?.
(వాచ)

గృహనాశనము. సం. వి. ఆ. పుం. అడవిపావురా
యి. (ఇది యింట ప్రవేశించిన అశుభము కలు
గును)

గృహనీడము. సం. వి. ఆ. పుం. ఇంటిలో గూడు
కట్టుకొనునది-పిచ్చిక.

గృహపతి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. మంత్రి. (మే. ని.)
అ. ఎల్లప్పుడును అన్నాది దానములను చేయుగృ
హస్థుడు. (అమరసుగ.) 3. యజమానుడు. ౪.
సత్త్రయాగముచేయువారలలో ప్రధానుడు. ౫.
అగ్నిహోత్ర భేదము, గార్హపత్యము. ౬. కృషీవ
లుడు. ౭. గూఢచారుడు. విణ. (ఇ. ఇ, తీ. ని.)
ఇ) గృహమునకు అధిపతి. (కే. ని.)

గృహప్రవేశము. సం. వి. ఆ. పుం. గృహమున
ప్రవేశించునపుడు చేయుకర్త విశేషము.

గృహబలి. సం. వి. ఇ. పుం. కాకాదులకు వేయు
బలి.

గృహబలిప్రియము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. బక
ము, కొంగ. అ. కాకి. 3. పిచ్చిక.

గృహబలిభుక్తు. సం. వి. జ్. పుం=గృహబలిప్రి
యము.

గృహభూమి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. ఇల్లుకట్టుకొన
టకు ఏర్పడినభూమి, వాస్తుపు. (హలా. ని)

గృహమణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఇంటికి మణిపండిది-
దీపము, దివ్య. (వాచ)

గృహమూచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జతుక, అజినప
త్ర, గబ్బిలము. (త్రి. ని)

గృహము, సం. వి. అ.న.గ.ఇల్లు, ఉనికిపట్టు. ౨.

గృహిణి, పెండ్లాము. ౩. కేరు. (కల్ప) ౪. గార్హస్థ్యము, గృహస్థాశ్రమము. ౫. (జ్యోతి) రాశి; లగ్న చతుర్థరాశి. ౬. ఔషధసాన్ని. ౭. కైలేయము, శిలాజిత్తు. పుం. బ. గ. భార్య. ౮. ఇల్లు. (కే. ని)

గృహమృగము. సం. వి. అ. పుం. శ్వానము, మక్క. (కల్ప)

గృహమేధి. సం. వి. న. పుం. గృహస్థుడు.

గృహమేధిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శస్త్రురాలు.

గృహయాయుడు. సం. వి. అ. పుం. గృహస్థుడు.

గృహయాశువు. సం. విణ. (ఉ) గ్రహీత, గ్రహించువాడు.

గృహవాటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గృహరాము, ఇంటికొక జీవంతోట, నిమగ్నము.

గృహస్థు. సం. గృహస్థుడు. (ఇది 'పృథ్వి' వంటిది)

గృహస్థుడు. సం. వి. అ. పుం. సాంగవేదాధ్యయనమునలిపి గురునమమతి గొని భార్యను పరిగ్రహించి ధర్మార్థకామముల నడపుచు వేదపాఠము వైశ్యజేవాదిహోమము అతిథిపూజ పితృతర్పణము భూతబలియు ననెడి పంచయజ్ఞములను చేయుచు వ్రువర్తించువాడు, రెండవయాశ్రమము నాశ్రయించినవాడు.

గృహస్థూణము. సం. వి. అ. న. నిట్రాడు, ఇంటినడిమికంటము.

గృహగతుడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంటికీ వచ్చినవాడు-అతిథి.

గృహస్థము. సం. వి. అ. న. కాంక్షము, కలి.

గృహవగ్రహణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దేహలి, గడప.

గృహశయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. తాంటూలి, తముల పాకుతీగ.

గృహశ్రమము. సం. వి. న. పుం. సన్నకల్లు.

గృహశ్రమము. సం. వి. అ. పుం. గృహస్థాశ్రమము.

గృహలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. బల్లి.

గృహి. సం. వి. న. పుం. గృహస్థుడు.

గృహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. ఇల్లాయి, భార్య. ౨. కణుదుర్గి. ౩. కలి, కాంక్షము. ౪. దేహలి, గడప. (వై. ని)

గృహీతము. సం. విణ. (అ. అ. అ)- గ్రహించబడినది-గ. పట్టుకొనబడినది. ౨. స్వీకరించబడినది, తీసికొనబడినది. ౩. తెలిసికొనబడినది. ౪. ఒప్పకొనబడినది. ౫. ధరించబడినది. వి. అ. న. గ్రహించుట.

గృహీతి. సం. విణ. (న. నీ. న) గ్రహించువాడు.

వి. ఇ. స్త్రీ. గ్రహించుసామర్థ్యము గలబుద్ధి.

గ్లో. ఊహాహోహత్తమా చార్వ్యగృహీతిర్దహణమా. (అమరపదపారిజాతము. ౪. ౪)

గృహ్లాత్. సం. శ. త్ర. గ్రహించుచున్న.

గృహ్లానుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ) గ్రహించుచున్నవాడు.

గృహ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. పట్టమునకు చేరువ నున్న పల్లె, కాళానగరము, కేట. (హేమ. ని.) విణ. అ. స్త్రీ. వెలువల నుండునది. (నేన, మె.)

ఉదా: గ్రామగృహ్య నేన.

గృహ్యకము. సం. విణ. (అ. అ. అ) గ. ఇంట నుండునది, పెంపుడైనది. (పక్షిమృగాది) ౨. పరాధీనము.

గృహ్యమాణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ్రహించబడుచున్నది.

గృహ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ)- గ్రహించబడినది-గ. పట్టుకొనబడినది. ౨. స్వీకరించబడినది, తీసికొనబడినది. ౩. తెలిసికొనబడినది. ౪.

ఒప్పుకొనఁ దగినది. ౫. ధరించఁ దగినది. ౬. గృహానక్తము, పెంపుదెనది. (పక్షిమృగాది) ౭. ఇంట నుండునది. (పదార్థము) ౮. అధీనము, ఆయత్తము. ౯. అ. పుం. ౧. పెంపుడుమృగము లోనగునది. ౨. ఇంటియందలి అగ్నిహోత్రము. ౩. ౧. స్వార్థకర్త, బోధకమగు గ్రంథము. ౨. గుదము.

గ

గంటరి. విణ. (గంటు + అరి) నీరుడు.

రగడ. నెఱువరుదుశూరులును నెనకెనయుగంటరులు...పి. శకుం. ౩. ౨౨౫.

గంటనము. వి. ౧. స్థలితోక్తి.

గీ. ఒప్పు గంటన మన స్థలితోక్తి సంజ్ఞ. ఆం.భా. ౧. ౧౧౭.

౨. పరుషవచనము, నిష్ఠతోక్తి.

క. ...నన్నుఁ జన నీకున్నె, జనవర నీమీఁద నభో, జన ముండుదు ననుచు గంటనము లాడుటయె. భోజరా. ౬. ౩౩౦.

గీ. అనుచు నననింటి పెనుదంట నాడ రాని, గంటనము లాడి...వను. ర. రర.

ఉ...నా, నెంటనె రమ్మ నమ్మ మిది వేయివిధంబుల మేలుగల్గు ని, మ్మంటక మైననాపలుకుఁ గైకొన వేని హితంబు గూడ దీ, గంటన మేల మీఁద బలుకీడు సుమీ వివరించి చూడఁ గ. కంచితభయ్య. హరిశ్చ. ౩. ౨౪౭. (ప్ర)

విణ. తీర్థము, వాడి.

నీ. పరఁగించు నపుటప్పటికిని గద్దెపై గంటసంబై నశ్రేణంటిచూపు. వైజ. ౧. ౧౧౮.

గంటించు. స. క్రి. (గంటు) ౧. చలించు, కదలు.

వ. ఇవిధంబునఁ బ్రతిఘటించి గంటించు రాని మగంటిమిం బెచ్చుపెరిగి ... కాశీ. ర. ౨౨౧.

౨. తొలఁగించు.

క...త్రభు నై, యంటకు నాద్రులయాపద, గంటించుఁగ ఫలము గాదె కీర్తి మృగాక్షి. భాగ. ౮. ౨౩౩.

మహాస్థగర...జిజ్ఞాసక ద్రిప్పి వైచిత్ర్యగదకానై, చివర దేశక రాజా గంటించె దొలఁగనది యచ్చెంతకాంతార మేర్పక. మనువ. ర. ౯౯.

౩. పాడుచేయు, నాశముచేయు.

కా...భాండవప్రస్థ మే, నుంటం బైద్యహితక్షితీశ్వరులు మాయోపాయులై మమ్మరిక, గంటించం జను దేరఁ బోలుదురు పోనీ లేరు వేగంబునక. భాగ. ౧౦. ౬. ౮౭౭.

శ్లో. ఆనా చానామిహాయాత ఆర్యమిత్రాభిసంగతః, రాజన్యాన్వైద్యపక్షియా నూనం హన్యః పునీం మమ. సం. భాగ. ౧౦. ౭౭. ౮.

ర. కొట్టు.

క. కంటకులు నృపులు నూడఁగ, మింటం గంపించు యంత్రమీనముఁ గోలక, గంటించి మనము వాలుం, గంటిం జేకొంటి మతనికరుణన కాదే. భాగ. ౧. ౩౫౯.

గంటు. అ. క్రి. (క. గంటు) ౧. చలించు, కదలు; తొలఁగు.

మ. ధరణీమండల మమ్మహంబునిధిమీఁద నిల్చి నల్లిక్కులక, ధరణీధ్రంబులు గంటకుండనిడి యాధారంబుగాఁ గచ్చపే, శ్వరశేషహులఁ గ్రిందఁ బూన్చి...వి. పు. ౧. ౮౦.

ఉ. గంటనిశ్రేమ మేను పులకించె గిరీటికీఁ బూలొసంగి వా, ల్లింటి గిజుక్కునం దిరుగ... వి. వి. ౨. ౧౩౪.

గీ. అవని యెల్లను నలువదియాయువేలు, వత్సరంబులు నూత్నయావనము దనకు, గంటి పోకుం

డఁ బాలించె గీర్తి వెలయ ... వి. పు. ౬.
౧౮౭.

చ...కుంతలుండు నిజపురోధ గాలవుఁ గనుంగొ
ని రాజ్యముమీఁదికోర్కి గెంటినది నిజంబు
గాఁ దనువునీడకు మూర్ధము గానరాదు...జై.
భా. ౮.౯౬.

౨. చెడు, భగ్గుమగు.

మత్తకోకిల. వెంట వచ్చిన నీవు నాచుయివేడ్కఁ
జక్కి తపఃక్రియల్, గెంటఁజేయ నెఱుంగ
కుండిన గీడు వానవుచేత...కళా. ౩.౨౫౭.

౩. తప్పిపోవు; తప్పు.

క. అంటలుగట్టుచు నొకటియు, గెంటక తల బో
డి గాఁగఁ గళము లూడఁ. పరాహ. ౧౨.౧౮.

మ...భవత్కుమారి పదివే ల్వర్షాలు జీవించు గెం,
టక పద్మాలసయేటఁ జెందుఁ బతిగండం బం
చు వాచించినక. చంద్రా. ౩. ౧౮.

నీ. పసిత నీముఖకాంతి కానయెందు లేదని గెం
టక ద్విజరాజు నంట వచ్చు. సారంగ. ౨.
౨౦౮.

౪. వెనుదీయు, సంకోచించు.

ద్వి. దంటమాటలు గొన్ని తడవాటు వన్ని, గెంట
క నోరార్చి గెల్వఁ జూచెదవు. ద్వి. హరిశ్చ.
పూ. ౩౦౦ పం.

స. క్రి. నెట్టు, ప్రోయ; (అప్పు, మొ.) తీర్పు.

గీ. మేటిరేద్రమ్మరుల గెంటుపోటుబంటు. ఉ.
రా. ౧. ౮౦. ('జయించు' అని భావము.)

ద్వి. గెంటక యీయవ్వు గెంటి యీతులున, బం
టుగా నేలక పాయదు కోవ, ము...ద్వి. హరి
శ్చ. ఉ. ౧౮౭౭ పం.

౨. (అస్త్రము, మొ.) ప్రయోగించు.

చ. అరదం బొండొక టెక్కి విల్లు గొని చంచా
స్త్రంబులం గెంటి భా, స్కర పాత్రం దెర
లించి చాచ ముఱకఁ ఖండించి ... జై. భా.
౫. ౧౧.

వి. చలనము, కదలిక.

అ. పడఁతి కలదె తాతి ప్రతిమకుఁ జక్కిలి, గింత
నాదుధృతికి గెంటు లేదు. కళా. ౩. ౪౫. పాం
డు. ౨. ౫౫.

జ: గెంటించు, గెంటుచు.

గెంటువ(వ)డు. అ. క్రి. (గెంటు + వడు) పోవు;
తప్పిపోవు.

గీ. జంట పదలక తిరుగుమీసంటిచెలుల, వెంటఁ
దిరిగెడిభాగ్యంబు గుంటువడియె, గెంటుపడఁ
జూడుఁ డింకఁ దొల్లింటి నెయ్యి, మింటి కేఁ
గుడు మీరు వాల్గంటులార. చంద్రా. ౪.
౧౬౯.

క...పవనజుడుగదాహతి నొకఁడుక, గెంటుప
డకుండఁ బీనుఁగుఁ, వెంటలు గావించె దివిజ
బృందము నొగడక. జై. భా. ౩. ౧౦౫.

గెంటెము. వి. జంటనేతవస్త్రము, రెంటెము.

నీ... హంబట్టుజలుఁగుగెంటెముతోడ. మను
చ. ౬. ౧౦౨.

నీ. పులితోలురెంటెము వెలిపట్టుగెంటెము కటి
మండలంబున గరిమఁ దనర. యక్తా. ౧. ౨౯.

విణ-రెట్టి అయినది-అధికము.

కా...మదిక, గెంటెపుంజల ముప్పతిల్ల...మను
చ. ౫. ౧౮.

గెండె=గండె. వి. (సం. గండకః.) మక్కువి శేషము.

నీ...గండె యం చనఁగను గండకంబు. ఆం.భా.
౧. ౧౫౯.

నీ. కొఱ్ఱమీలను దండ్రీకొలుపులెంకల కిచ్చె...
గెండెల బలుమండగిల కిచ్చె. ద్వా. ౧. ౨౮౦.
హంస. ౪. ౧౮౭.

గెగ్గులు. వి. గేలి, చరిహనము. (అ. ప్ర. క. ర- 'గగ్గిలి'
ప్ర)

గచ్చె. వి. మక్కువి శేషము. (ప్ర)

గీ. తుల్లభా గచ్చె గండెయు బొప్పుదాయహం
స. ర. రా. (గడ్డ. ముద్రి)

గడ¹. వి. గ. కడ, సమీపము; పార్వము.

ఉ. ఆడెడున్ను గన్గొనకుమున్ను... లేటిగడ నా
లతి నేయకుమున్ను... కు. సం. ౫. ౬౦౦.

క. విను ప్రద్యుమ్నాదిభవ, తనయులగడ నైన నే
కతంబున నేకా, సనమున నుండుట దూష్యం,
బని యెఱుంగుము... భార. ఆర. ౫. ౩౨౦.

౨. జత. (మా. గడకత్తియ, ము.)

నీ. వక్షస్థలంబున వనమల గ్రాలంగ వెలిహవుగడ
లవాగెలు ధరించి, నొగలపై పారి యొచ్చు...
భార. ఉద్యో. ర. ౧౨౪.

క. కడు వేడ్కతోడ నీకుం, గాడు కయ్యెడునం
తకంఁజె గోర్కియుఁ గలదే, జడుఁ డనక
నన్నుఁ గైకొని, గడనేయుము నన్నుఁ గార్తి
కేయునితోడక. ఉ. హరి. ౫. ౧౩. (చి. ని,
శ. ర. పా.)

౩. పోలిక, పగిది. (ఉపమానాచకము)

క. దొరయు గడ జోడు పోలిక, సరి సంగడియు
ద్ది యాడు పాటి పగిది నాఁగరణి యన జా
డ్చు చందం, బొరను వరుసు నాఁగ నువమ
కొప్పక జెప్పక. కావ్యా. ౫. ౧౬.

జ: గడకత్తియ, గడగూడు.

గడ². వి. వేటకుఁ దగినసాధనవిశేషము.

క. వడదోళ్లును ముప్పిళ్లును, నడిదంబులు చెడఁద
వారియలుఁగులు పొదులుక, దడవిండ్లుఁ బం
దిగోళ్లును, గడలుక ధరియించి భటులు కలఁ
కులఁ గొల్వక. భల్లా. ౩ ఆ. (శ. ర.)

గడకత్తియ. వి. (గడ¹ + కత్తియ) చెలికత్తె,
జతకత్తె.

చ. మెల పొదవించి తీవలకు మేనుల... పెక్కురే,
ఖలఁ దమతోడ నాడుగడకత్తియ కాఁ గయి
నేసి రామనిక. కు. సం. ౯. ౩౦౭.

గడగూడు. ఆ. క్రి. (గడ¹ + గూడు) జతగూడు,
జతయగు; రతియందు కలియు.

క...పాపపుఁ, బొడ వగునది గాదె యికనిఁ బొ
డవడఁగించెక, గడగూడ దీని నీతని, యెడ
లిపయిం దెట్టి కాబ్బు టుచితం బరయక. భా
ర. విరా. ౩. ౧౨.

క. మిన్నుదలఁ బాటె ఖగపతి, యన్నదిగూను
బాఁజ దొడఁగె నవని యద్రువ నే, మన్నో
తా మన్నో యని, పన్నెదమునకు గడగూడి
పాఠినభంగిక. భోజరా. ౭. ౮౨.

గీ. ఉష్ణశీతాన్నకబళము లొకఁడు నూచఁ, బవలా
రాత్రియొ గడగూడ నవసర మని, దాని కుత్త
ర మొకలతాతన్వి యిచ్చె, నధరలింబంబు వి
టిచి సంధ్యాగమ మని. నైష. ౬. ౧౩౭.

గెదుము = గదుము.

మ...మృత్యువుక, గెదుమంఁగాఁ గలబాహుది
క్రమఁడు సుగ్రీవుండు సామాన్యఁడే. నీ
తావి. ౧. ౧౦౩.

గెనయు. ఆ. క్రి. పద్ధిల్లు.

చ...ఆవృణుండు దా, జననము నొందు టెట్టులు
రసానతి భేషపుఁ జేసి లోకములో, గెనయఁగ
నేల పాలు పిదికక వినిపింపుము నాకు నేర్ప
డక. వి. పు. ౨. ౯౮.

గెనును. (చి. ని, త్రా-గెనను. శ. ర) వి. (క. గెను)
ఒకానొకదుండు.

గీ. తనునుమధ్యమ గెనును చందననుగంధి, పనస
కాయ నునాస రంభాకలాటు, బిసరు హేక్షణ
పెనరుఁబ వునద్యకాంగి, పసిమిఁ గందనివంకా
య బంతి కిడియె. బహు. ర. ౧౫. హంస. ర.
౧౩౧.

గెబ్బు. స. క్రి. గ. గెంటు. (బ్ర)

గీ. బొబ్బమెకమును నీరింకుమబ్బుపబ్బు, గెబ్బు
సంతతవిజయతేగీయమాన, మగుమఁ జాళుక్క

నారాయణాంతుఁడైన, బుక్కరాజేంద్రరా
మధూభుజానియశము. రామ. ౨౧౩.

గీ. మబ్బునుబ్బు గెబ్బు లిచ్చోకవతివేసి, మొలపు
నొలపుఁ బలపుఁ దెలపమేను. విజ. వి. ౧.
౮౪.

౨. చంపు.

గీ. వానకందువ మలలపై వ్రాలుమొగులు, చాలున
రికట్టఁ జాల్చెంచుజవ్వమలకు, నిబ్బరపుఁదూ
పుతడవింటఁ బ్రబ్బఁజేసి, మబ్బుపైఁ బాటు
మొకముల గెబ్బు పెంత. ఉ. రా. ౭. ౩౯౧

గీ. ఆలమబ్బు వెలిఁ ద్రొబ్బుపాలగబ్బు గలయుబ్బు
తలలెబ్బులుల గెబ్బుఁ దరల కొకఁడు, పెను
వంకలను దొంకలను బంక మనుకంకఁ జనుజం
క మను వింకఁ జదుపు నొకఁడు. చంద్రా. ౨
౮౮.

వి. (సం. గర్వః. ప్రా. గవో. పా. గవో) గర్వ
ము.

గీ...గరువము పొగరు కావరము గెబ్బు. గీ. శ్రు
ళ్లు కొవ్వు తిమురు శ్రుళ్లు మల్లరమ్ము, పోత
రం జేపు నా గర్వ మొప్పుచుండు. ఆం. భా.
౧. ౧౩౩.

గెలు. వి. (శ. ర-క. గెలు. తు. గెర) రేఖ. ('గెలు'
అని పరుమడిగా. అచ్చకవి. ౨. ౧౯౭.)

గీ. గెలు వ్రాసి మాయ నంగీకరించినభంగి వసనంబు
గట్టక వచ్చువాఁడు. భాగ. ౧. ౫౧౬.

(కోడిపండువర్ణన) చ. చొరఁబడి కాంచి ప్రాఁ
తలను జుట్టియుఁ గత్తులు వేసి సందిటం, బెర
యఁగఁ బట్టి చెక్కు గొప్పించి గత్తేర్పడ
గీచి...స, ల్లిరిమతి పో యటంచును ఖరీఁఫలిఁ
బుంజాలు దన్నులాడఁగె. హంస. ౩. ౨౧౬.

గెలుకట్టు=నిర్వడినమండలరేఖ కలది యగు.

(కుచవర్ణనము) గీ. గెలుకట్టి కళుకులై తెరలిపోఁ
కంతలై వింతలై చెంతల విరివిఁ జెంది. నరస.
౫. ౧౧౩.

గీ. గెలుకట్టుకొని బిట్టు నెటిఁ జావుచనులతో,
గడు సన్నగిలు చున్నకానుతోడ. రాధికా.
౧. ౯.

గెల=గొల. వి. (త. కులై) పండ్లయొక్కయు పూవు
లయొక్కయు గొల.

గీ. గెలతీవియలమాడ్చిని నిడి వ్రాసినపైతాణివలి
పంపుఁబాగఁ జాట్టి. చంద్రా. ౨. ౬౮. (చి.
ని. పా)

ఉ...గెల ల్లుగంధికదళీపవంక్తుల నొప్పు నప్పు
రిక. ఆము. ౧. ౬౯.

గెలిపి(ల్లి)ంచు. స. క్రి. (✓ గెలుచు) గెలువ
జేయు.

(జయింపఁజేయు.)

క...తల్లీరము న, వ్వి నిజంబుగ గెలిపించెద, ని
ను వెలవకు మనియె...కుక. ౩. ౪౨

ఉ...మదుక్తి తెలుగు నేడు గెల్పించితివి...
ప్రభా. ౩. ౫౭.

గెలివి=గెలివిడి. వి. (త. తెలివ్వు) సంతోషము.

మ...ప్రియునిం గూర్చు న్నరుం దెంతయుక,
గెలివిం దానికే బెండ్లిబీడియము సాగింప న్న
దిం జూచెనో...చంద్రా. ౪. ౧౫౪.

క...వనితా యేమందు దానివగలో శ్రుళ్లో, చెలు
లో తెలివో గెలివో, విను చెన్నకుఁ బండ్లు వ
చ్చువిత మాయె గద. రాధికా. ౩. ౧౬.

గెలివిడి=గెలివి. వి. ఉల్లాసము, సంతోషము. (చి.
ని, శ. ర)

గెలివివాఁడు. విణ. (✓ గెలివి.) రవణుఁడు, గోల
చేయువాఁడు.

గీ...గెలివివాఁ డనగను జెలగు రవణుఁడు...
ఆం. భా. ౩. ౧౨.

గెలుచు(ల్లు). స. క్రి. (క. గెల. త. తెలి.) గజ
యించు; నిగ్రహించు.

గీ. సర్వసేనాధిపత్యంబు నిర్వహించునీత్ర దక్క

నిం దొక్కరు నీవ యరసి, చెప్పమా కలఁ జేసి
రక్షింపు మమ్మఁ, బూని వట్టంబు చాల్చుము
పొడిచి గెలుము. భార. ఉద్యో. ౪. ౧౪౬.
మ...మాధవుఁ డమ్మగాఁ బురము లక్ష్మీశైవ్యదోశ్య
క్తి గెల్చినజో దీశ్వరుఁడు...నైవ. ౧. ౨.
గీ. వాద మొనరించి గెలిచి...ఆము. ౨. ౧౫.
ఉ...వసంతకంతులక, జక్కఁదనంబునం గెలు
వఁ జాలెడువాఁడు...మనుచ. ౨. ౩౫. (ఇట
జౌహన్నవాచకము.)

౪. రోషము గెలిచినజనుఁడు వి, శేషస్థితి దివిజవద
ముఁ జేరుక...జాహ్నవి. ౩. ౭౭.

౨. కడపు, పుచ్చు.

౪. కంఠుఁ డయి ధర్మ జుఁడు వల, లాంకుం డై వా
యుజుఁడు బృహన్నల యై ని, శృంకుఁడు పా
ర్థుఁడు హయగో, కింకరు లై కవలఁ దొల్లి గె
లువరె దినముల్. భోజరా. ౭. ౨౦౭. (శ. ౪.
పా.)

ఆ. క్రి. ౧. జయమును పొందు, సర్వోత్కర్షము
నవర్తిల్లు.

మ. వినవచ్చెన్ వినువీధిదిక్కున నుధీవేద్యంబు
లై యింద్రవాహనవర్తిల్లు పురంజయా మను
కతుత్థాని గెల్చు మన్వాక్యముల్. కమ. ౪.
౩౫.

౨. పోవు, వెళ్లు.

(నీత) గీ...జడలోనిరత్న మింద మనుచు, నిచ్చి
తెలతెలవాఱగవచ్చె గెలుపు, మనలజా యం
చు దీవించి యనుపుటయును. రామా. ౬.
౧౯౮.

జ: గెలిపించు, గెలుపు, గెలుపుఁగంటము, గెలుపు
కాఁడు, గెలుపుకొను, గెలువడి, గెలువము, గెల్పరి.

గెలుపు(ల్లు). వి. (✓ గెలువే) జయము.

గీ. ...జయము, గెల్పు గెలువడి గెలువము గెలు వ
వఁ దగు...ఆం. భా. ౨. ౨౨౩.

౪. తోడు దొన లేచివుప్పటి, క్రిందికొలఁది ము

ట్టిదధివ కినియక విను మే, నోడై రా నెదురు
టగదు, గీడువలన దుకుగవయ్య గెలు చరిది
నుమి. భార. ఉద్యో. ౩. ౩౪౦.

గెలుపు పేరువశీరు=విజయుఁడు, అర్హుఁడు.

నీ. గెలుపు పేరువశీరుఁ గినినకచ్చులైమవరాచ
సెంచు నూదొడ్డివేల్పు. పు. బంధ. ౧౬౦.

గెలుపులచ్చి=జయలచ్చి. పు. బంధ. ౧౪౨.

గెలుపోటములు = జయావజయములు. పి. ౪ కుం.
౧. ౧౬౪.

గెలుపుఁగంటము. వి. (గెలుపు + కంటము.) జయ
స్థంధము.

వ...గుండ్రాజు దుండగపురాచరండంబులఁ జెం
డి మండలగ్రామంబుకెలంకుల గెలుపుఁగంటము
లునిలిపె...వరాహ. ౧. ౨౦.

గెలుపుకాఁడు. వి. (గెలుపు + కాఁడు) శీత, జయం
చువాఁడు.

ఆ. పగ యడంగె నంచు మిగుల డెడములోన, న
లరి వేల్పురాచగెలుపుకాఁడు, దీవి కేగి గెలు
పు తెఱఁగెల్లఁ దండ్రీకిఁ, తెలియఁ జెప్పియె
లమి నెలయఁజేసె. అచ్చ. రా. యు. ౧౫౨.

(వేల్పురాచగెల్పుకాఁడు=ఇంద్ర శక్తు)

గెలుపుకొను. స. క్రి. (గెలుపు + కొను) గెలుచు,
జయించు.

చ. కలువల గండుమీలఁ దొలుకారుమెఱుంగుల
నిండువెన్నెలక, వలపులరాజాకూపు లగునా
రిగుహంబుల నొక్కయెత్తువక, గెలుపుకొ
నంగఁ జాలుమృగ నేత్రయహంగనిరీక్షణమృ
తుల్...విక్ర. ౬. ౨౬.

గెలువడి. వి. (గెలుచు + వడి - త. కలిపి.) జయ
ము, గెలుపు.

గీ...జయము, గెల్పు గెలువడి గెలువము గెలు వ
వఁ దగు...ఆం. భా. ౨. ౨౨౩.

గెలువము. వి. (✓ గెలువే) గెలుపు.

క. తలఁచిరి తల లూఁచిరి... ఈ, నిలుకడ్డయ్యాతా
లిమి యీ, గెలువం బీబుద్ధి యేరికిం గల దను
చుక. కకు. ౧. ౧౦౭. ఆం. భా. ౨. ౨౨౩.

గెల్పిరి. విణ. (గెల్పు + తిరి) గెల్పువాఁడు.

సీ. భక్తుండు గెల్పిరి పరమేశుఁ డోటరి యనుట
కు శ్వేతవాహనుఁడుసాక్షి. చెన్న. ౨. ౧౫౮.

(ప్రా. పా-గెల్పిరి. ముద్రి.)

గెల్లి. వి. ఉష్ణకుష్ణు. (ప్రా. శ. ర.)

గెల్లు. వి. కలకలధ్వని, గొల్లు.

సీ... కలకలధ్వని దోఁచు నలబలం బన హాహాహరి
యనంగ, గొల్లన గల కన గెల్లన రొద యన
... ఆం. భా. ౧. ౧౨౧.

జ: గెల్లుపడు.

గెల్లువ(వ)డు. ఆ. క్రి. (గెల్లు + పడు) అంకవే
యు.

క. వల్లియులు ద్రెంచుకొని బల, మెల్లం బెల్లిలఁ
జొచ్చి యెంతయు నలుకక, గెల్లుపడి మరభి
హంకృతి, మల్లడిగొనఁ బ్రజల మారిమనఁగఁ
దొడంగె. పద్మ. 2. ౨౩౮.

గే

గేందుకము. సం. = గేందుకము.

గేందుకము. సం. వి. ఆ. పుం. కందుకము, బంతి.

గేడకాళ్ల వాఁడు. విణ. కొంగకాళ్లవాఁడు, సన్న
ముగాను పాడుగుగాను ఉండుకాళ్లు గలవాఁడు.

(శ. ర. - గేడికాళ్లవాఁడు. ప్రా.)

గేదఁగి. వి. (సం. శేతకీ. క. గేదగి) ౧. మొగలికీ.

ఉ. శేరును గేతకీ న్నొగలి గేదఁగి యంచనుపేరులు
... ఆం. భా. ౨. ౭౯.

(చంద్రకిరణవర్ణనము) సీ. చదలుగేదఁగితూర్పు
కుదకొప్పు నరవిరి యై కానుపించుపూరేకుల
నఁగ. పారి. ౨. ౩౮.

౨. పచ్చపువ్వుల మొగలికీ.

ద్వి. మోదుగు కలుజుద్వి మొగలి సంపెంగ, గేదం
గియును నారికడము నారిజము. ద్వి. శ. సా.
౨. ౭౯ పా. ౧౯ పం.

౩. మొగలిపూవు.

ఉ. భంగములై నగంబులు గుభాలునఁ ద్రెళ్లఁ గర
ళ్లదాటుతో, నింగికి బొంగువారిధి మునింగిన
భూపలముంబు కన్నెగే, దంగితుద న్నసించిన
మద ప్రదసారభనిశ్చలీభవ, ద్భృంగముఁబోలఁ
గొమ్ముకొన నెత్తె మరారి పరాహరూప మై.
పరాహ. ౮. ౧౬.

సీ. క్రేఁగంటిచూపున గొంగొన్న సన్న గేదంగి శీ
కుల కన్నదమ్ము లగుమ. ఉ. పారి. ౧. ౧౫౧.
ఆము. ర. ౧౧౮.

గేదె(గేదియ-చి. ని). వి. ౧. బట్టె, మహిషి.

గీ. పరఁగు నెనుపెట్టు గేదెలు బట్టె రెనుము,
లనఁగ మహిషీసమాఖ్యలు ధనదమిత్ర. ఆం.
సం. తిర్య. ౧౦.

౨. పాట్టిబట్టె.

సీ. వామనమహిషి యై పరలు గేదె యనంగ ...
ఆం. భా. ౨. ౨౬౮.

జ: గేదచెలప, గేదపడ్డ, గేదపెయ్యె.

గేదచెలప. వి. (✓ గేద) మూఁడేండ్లయెనుపదూ
డ. (ప్రా. శ. ర.)

గేదపడ్డ. వి. (గేద + పడ్డ) ఇంచుమించుగా నా
లుగేండ్లెనుపదూడ. (ప్రా.)

గేదెపెయ్యె. వి. (✓ గేదె) ఇంచుమించుగా రెం
డేండ్లెనుగేదదూడ. (ప్రా.)

గేయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. గాతవ్యము,
పాడఁ దగినది. ౨. గాత, పాడునది. వి. ఆ. న. గా
నము, పాట.

గేలి. వి. (సం. శేలీ. క. గేలి. ర. శేలీ.) అపహాసము,
చరిహాసము.

క. ఈగేలి వెలార్చెద కా, హాగర్వము మొలయ
మిమ్ము నందఱను మహీభాగమునఁ గూల్చి...
భార. శల్య. ౨.౧౦౦. (మా. ౯౮.)

గీ...పిడుగులకడిమి యెంత, యనుచు గేలిగ రచ్చ
ల నాడుకొనుచు, నేచి పవరింతు రచ్చటిరా
చవారు...యయా. ౧. ౧౫.

జ: గేలింను, గేలికొట్టు, గేలిగాను, గేలిపెట్టు,
గేలిసేయు.

గేలింమే. స. క్రి. (✓ గేలి) గేలిచేయు, అపహ
సింపు.

ద్వి. శృతశబ్దతంత్రధునిఁబడె చంద్ర, శతముల
గేలింనుచాయఁ గ్రనేసి ... పాలుపారు శేషుని
భోగంబునందు. ద్వి. పరమ. ౧. ౧౫ పా. ౬
పం.

గేలికొట్టు = గేలిగాను.

ఉ...రాజుల గణింపక తిట్టుచు గేలికొట్టుచుకా.
స్థాంచా. ౨. ౫౨.

గేలిగాను = గేలికొట్టు. స. క్రి. పరిహసింపు, పరి
హాసముచేయు.

సీ... ఇంద్రుఁడు సనుచెంచి యేల యివట, దుని
యెద వనిన నమ్ముజాధిపతి తనకొర్కి సెప్పి
న గేలిగానుచుఁ జనిరా... భార. శల్య. ౨.
౨౧౫.

శ్లో. అపహాస్య తతః శక్రోజగామ త్రిదివం పు
నః. సం. భార. శల్య. ౫౪. ౨.

సీ. కోకిలారవములు గోమలకిన్నరీగీతులు నొం
డొంటి గేలిగానఁగ. హరి. ఉ. ౨. ౫౩.

(భార్గవనవర్ణనము.) ద్వి. ఎలుకపిల్లలకుఁ జన్ని
చ్చు పిల్లలును, గలిగి యన్యోన్య రాగములతో
వైరములు మాని సురవనమును గేలిగానుచు
...ద్వి. పరమ. ౨. ౫౩ పా. ౪ పం. (ఇట
కొవమ్మనాచకము)

గేలిపెట్టు. స. క్రి. (గేలి + పెట్టు.) పరిహసింపు,
హాహాళముచేయు.

చ...హాసము, సలిపిరి గేలిపెట్టుచును జంప
తులకా జెలిపిండు వేకువకా. కవిక. ౪. ౧౯౧.

గేలిసే(చే)యు = గేలిగాను. (గేలి + చేయు.)

ద్వి. పా లెల్లఁ బెట్టుకపైఁ బోయఁ దండ్రి, గే
లిసేయుచు వచ్చికాలఁ దన్నుడును...బస. పు.

౨. ౪౧౮ పం.

చ. అనుదితసూర్యహామ లగుయజ్వల ప్రస్వల
దగ్నిదీప్తు లా, ద్వనముసోమిదమ్మలమిథాకవ
ణోల్లసిరస్తనంబులకా, దనరుచు గేలిచేసె
గడుఁ దత్సమయాత్తరస్సహోపగూ, నానరన
రంగదంగకరథాంగవతంగతతారుణ్యతికా.
ప్రభా. ౫. ౫౯. ఆము. ౪. ౪౫.

ఇట్లే:- గేలియొనరు.

క. మైలై వచ్చిన మెత్తురు, కాలవశతఁ తేసి కీడు గ
దిస నతనిం, గేలియొనర్చుచుఁ జారురు,
నాలినతులమాట లంత నమ్మం గలదే. భోజ
రా. ౪. ౧౪.

గేష్టువు. సం. విణ. (ఉ) ౧. పాడెడివాఁడు. ౨.
నాట్టుముచేయువాఁడు. (మే. ని.)

గేస్తు, గేస్తుఁడు. వి. (సం. గృహస్థ. క. గేస్తు)
౧. గృహస్థుఁడు.

గీ. దినముఁ బోరిడు గాయకుఁ గనినగేస్తు. దళా.
౨. ౬౨.

సీ...గృహస్థాభిధానం బిలువొర గేస్తు నా...
అం. భా. ౨. ౧౭౬.

సీ. కఱవు గేస్తులయిండ్లకప్ప సేతలయంద సుడి
వడి కలఁగుటలో మడుఁగులంద. అచ్చ. రా.
బాల. ౪౭.

౨. యజ్వ, సోమయాజి.

క. కలువదలాయయు నగ్గియు, నెలయును గేస్తుం
డుఁ జదలు నేలయు నీరుకా, జలిపట్టును యా
పులుగాఁ, బొలుపొందెడు న్నైకాఁడ యీ
చులకేఁడా. అచ్చ. రా. బాల. ౨౧౫.

గీ. మన్ను గేస్తుడు వగ్గియు మిన్ను నీరు, ప్రాద్దు
నల గాడ్డు రెవ్వనిహపు లయ్యె. నీలా. ౧.

౧౨.

౩. భర్త.

మీ జంటమొగంబులసామిముద్దులకుట్టతల్లి గేస్తుడు
సిగఁ దాల్చుపువ్వు. రామ. ౩౫౧.

మ... పల్కుంబోటి గేస్తుడు... నీలా. ౨. ౧౧౯.

జ: గేస్తురాలు.

గేస్తురాలు. వి. (గేస్తు + అలు) ౧. ఇల్లాయి, మగ
నాలు, కులస్త్రీ.

మ... ద, ర్పకజన్యంబున గేస్తురాల నయితిం బ్రా
వీణ్యమైనవంబునక. కువల. ౫. ౩౦.

గీ. ఆనఘచారిత్ర యెవ్వ రే మన నొకింత, కరల
నిసుశీల సంపన్న గేస్తురాలు, అత్తరుణిఁ జా
చి యపుడ నోరెత్తి చలికె. సారంగ. ౩. ౪౬.

౨. గృహిణి, భార్య.

గీ. తమఁడును గేస్తురాలును దాను నగరు, వెడలి
... అచ్చ. రా. ఆయో. ౮౨.

గీ. అలరు మెం దైననిండుఁ బ్రాయంబుకలిమి, రస్తు
మీఱుచు నాతని గేస్తురాలు. శుక. ౨. ౧౦౦.

గేహము. సం. వి. అ. న. గృహము, ఇల్లు.

గేహి. సం. వి. న్. పుం. గహస్థ, గేస్తు.

గేహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గృహిణి, ఇల్లాయి.

గేహేత్వేడి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) - ఇంటమాత్ర
మే గర్జించువాడు - పిఠికివాడు, చంద.

గేహేదాహి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) = గేహే
హూరుడు.

గేహేనర్తి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) = గేహేత్వేడి.

గేహేమేహి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) - గృహమందే
మాత్ర విసర్జనము చేయువాడు - సోమరి, అల
సుడు.

గేహేహూరుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ) - ఇంటనే

లింకము లాడువాడు - చంద, పిఠికివాడు. (విల్వ
ము)

గై

గైత. వి. కిరాత భేదము. (మిశ్ర. బ్ర)

నీ. వేసమన్నీడ నీ వీకాన వెరఁజుము గైత నీ
వాజాడ గనఁగఁ జాపు. శ్రు బంధ. ౧౯౩.

గైరము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) ౧. కొండయుం
దైనది. ౨. గిరిసంబంధ మైనది.

గైరికము. సం. వి. అ. పుం. న - కొండ యందు పుట్టి
నది - పర్వత భాతు విశేషము, జేగులు. న. బంగాయ.
గైరికుడు. సం. వి. అ. పుం. పర్వతీయుడు, కి
రాతుడు.

గైరేహము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) కొండయుం
దు పుట్టినది. వి. అ. న. గ. నిలాజిత్తు. ౨. జేగులు
తాయి.

గొ

గొంగ. వి. పగతుడు, శత్రువు; సంహారకుడు.

నీ... వైరి. గీ. మనును... కంటనగ గొంగ యన
నూడుకాఁ డనంగ... ఆం. భా. ౨. ౧౦౫.

చ. కువలయపర్వ మెబ్బములగొంగ చకోరమకోర
భంబు... నికామణి తూర్పునఁ దోచె... భా.

రా. మం. ౧౭౦.

మ... వైరిమనుజేంద్ర శ్రేణికిం గొంగ. నిర్య.
౧. ౩౯.

గొంగడి = గొంగలి. (మహా. ఘొంగ డె. క. గొంగ
డ) వి. కంబలి.

క. గొంగడు లెగురఁగ వైమమఁ, జంతున దాఁ
టుమను జెలఁగి చప్పట లిడుమక, జొంగు
మఁ గృష్ణుని జొగడును... భాగ. ౧౦ పూ.
౪౩౭.

ద్వి. భృంగ కాంతుల జడిపించునన్నియల, గొంగ

డి మనుగడికొని యిల్లు పెడలి. ద్వి. పరమ.

౫. ౩౫౩ పా.

క. కాకపునరకులుఁ బోఁకలు, నాకులు గొంగల్లు
... ప్రియ మయ్యె శీతకాలమునందుకొ. వేం.
చంచ. గ. ౬౮౬. ఆం. భా. ౨. ౧౫౮.

౨. పక్షివిశేషము.

వీ. గొంగడి కక్కర గొక్కర గొరవంక...హం
స. ౩. ౧౨.

జ: గొంగడిగాడు.

గొంగడిగాడు=గొంగడి. వి.(గొంగడి+కాడు-
స్వార్థమున) పక్షివిశేషము.

ప. మఱియుఁ గైదు కక్కర కారుకోడి లావుక
వెలిచె నేలనెమిలి దాబ గొంగడిగాడు మో
ద లగుచక్షులు...చంద్రా. ౨. ౮౪.

గొంగళి=గొంగడి.

(కంబలి)

క. గొంగళి ముసుగుతో నయ, సంగతి నిలు పెడ
లి పొరజనవర్తన రెల్లం గనుగొనుచును...
పరమ. ర. ౬.

గొంగళిపురుగు. వి. (గొంగళి+పురుగు) కంబలి
పురుగు. (శ. ర. వా.)

గొంజే. వి. గొడ్డుటావు, వం

గీ. గొడ్డవ పంజ నా గొంజ నా పంధ్య యా...
ఆం. భా. ౨. ౨౬౩.

గొంజి. వి. ఒకానొక ఫలవృక్షము.

గీ. కొమ్మిపం క్షీరపండ్లును గొంజిపండ్లు, మేడిపం
డ్లును మొదలుగాఁ గూడిమాడి, చెంచెతలు
చెత్తురిత్తు విచ్చేయవచ్చు. కాళ. ౩. ౬౯.

గొంటరి=గొంటు¹. విణ. (గొంటు¹+ఆరి-స్వా
ర్థమున) గ. దిట్ట.

ఉ. కొయిలపేరిగారడపుగొంటరి తా ఋతురా
జామందటకొ, మాయ వహించి రేఁజగురుమా
రునికత్తులు మ్రొంగ...శకాం. ౨. ౧౧౬.

౨. దుష్టము; దుష్టురాలు.

గీ. పెంపెడల నిట్టియెడ నీవు సాంపు సడలి,తుం
టవిలుదంటగొంటరికంటుకును, దిన్నదన మ
టి విన్ననై భిన్న పగుచు, వేడ్క దొఱగంగ
నేటికే నెలఁదిమిన్న. ఇందు. ౩. ౬.

ప...ఆగొంటరినెంటుఁ దలపరులఁ గూర్చి మీ రిది
చూపినజాడ వేళ్ళమందిరంబున కరిగి కనక
పాత్రం విచ్చినవానిం బుచ్చుకొన్నదానిం
బట్టి తెం దని చనిచిన...విశ్ర. ౫. ౩౧.

౩. కతినుడు.

వీ. గొంటరి ధాతక్రీకునుమతోమలయంగ మలయం
గఁజేయ నేచల మటంచు. హ. న. ర. రగ.

ద్వి. ఇచ్చొట్టి కుండుండి యేల వచ్చితిని, వచ్చితిం
బో యిటువంటిగొంటరిని, గనుఁగొంటి నేల
కో...ద్వి. పరమ. ర. ౨౮౯ పా.

గొంటు¹=గొట్టు¹. విణ. (సం. కుంఠః) గ. దుష్టము.
ఉ...ఈతఁ డా, గొంటునికాదరి న్వసుధఁ గూ
ల్పుట వింటిమి కాదె యేర్పడక. హరి. ఉ.
ర. ౨౩౩.

౨. వంచకుడు.

చ. కొడుకుల మందలోన నిడి గొంటుతనంబున
మానపుచ్చె నీ, బడుగును బట్టి చంపు టిది భా
వ్య మటంచుఁ గృపాపాటి యై, వడి వసుదేవు
నిం దుచుచు వచ్చినకంసురిఁ జూచి...భాగ.
౧౦ పూ. ౧౧౮౯.

౨. కతినుడు, క్రూరుడు; ఘోరుకుడు.

వీ. నీవట్టు పడల వన్నిట గొంటు వని తిట్టుచువిడ
బల్లిలిగింత నుబుకఁజేసి. వృ. వి. గ. ౪౫.

లయగ్రాహి...నెంటుఁ బడి చుట్టకొని గొంగారన
మేర్పడఁగ గంటి పడఁ దాచుచు మగంటి
మిదలిర్పక. భా. రా. యు. ౧౪౩౦.

ద్వి. మిండత ల్కత్తికి మిగిలినగొంటు. పండితా.
పురా. ౧౧౬ పా.

౩. దిట్ట.

గీ. కనకకళపుని జముప్రతి కనుపుగొంటు, చాలి
తానేకఘాకాంధ్య సంధ్య దోలగె. రా.వి.
3. 3.

జ: గొంటురి, గొంటుకాడు.

గొంటు². వి. (సం. ఘోంటా) మొద్దువక్క, బందన
లేనివక్క.

క. పచ్చనియాకుం దానికి, బుచ్చినగొం టొక
టి నములు... బహు. ౫. ౯.

సీ. కపురవీడెము వెల్లి గానియానోరికిఁ గొఱమా
లివట్టియీగొంటువక్క. వై. జ. 3. 22.

గొంటు³. ప్ర. 'కలది, కలవాడు' అనునర్థమును
దలుపును. (చూ. తెవులుగొంటు.)

గొంటుకాడు. విజ. (గొంటు 1 + కాడు - స్వా
ర్థమున.)

(కఠినుడు.)

'గొంటుకాడు మువ్వగోపాలరాయడు' క్షే
త్రయ. (శ. ర.)

గొండము. వి. (సం. కుండః) కుండము, నివ్వలగుంట.

సీ... కుండాఖ్య వెలయుచుండు గుండ మనంగను
గొండ మనగ... ఆం. భా. 2. 20.

గొండి. ప్ర. తాచీల్చుమున పచ్చను.

ఉదా:- లంచగొండి, మొ.

ద్వి. బొంతులపిడుగులు అంతులగొండ్లు ... వన్నె
కలైలు వారవనితలు ... పండితా. పురా.
100 పా.

గొండిలి(డ్లి). వి. (సం. క్రీ. దా.) 1. ఆట.

గీ. గొండ్లి నలుచంగ ననుగుఁబూబోండ్లు గారు,
తులుపపాలయోగిరపుబొలంతుకలు గాని...
ఆవృ. రా. ఆయో. 22.

సీ. క్రుల్లాట గొండ్లి నాఁదోచును గ్రీ డాఖ్య...
ఆం. భా. 1. 100.

2. కుండలాకారవృత్తము; వృత్తము.

ద్వి. కొలటమును బాత్ర గొండ్లి పేరణియుఁ,

గోళక జోకయు లీల నటించ. బహు. పు. 1.
౫౨౯ పం.

సీ. తెరలెత్తి నపు సాగరములుఁ బోరలంగ వరు
బుండు గొండిలి పరిధవించు, మొకములచాయ
వేటొక చందముగ నిల్చి కమలసంధపుడు పె
క్కణ మొనర్చు. ఉ. హరి. ౪. 20౬.

సీ. జలదేవతాహస్త చామరానిలములు కుటిలాలక
ములకు గొండ్లి గజప. కాశీ. ౫. ౫౨. వై. ప.
1. ౯.

3. నర్తకి.

క. లలితగగనరంగంబున, నలయుక క్రొమ్మెఱుగు
గొండ్లి యొయుండెడుచో, నలవడియొ మొగు
లుతెరలును, బొలు చగువడగండ్లగములపు
ష్పాంజలులుక. హరి. పూ. ౬. 102.

గీ. కుంతలాధీశుఁ డైనయవంతిదేవు, ననుగలం బ
ద్రవకోకవారిజాక్షి మంచి, గొండ్లి యన విని పి
లిచి యక్కొమ్మనృత్త, మెంతయును వేడ్కఁ
జాచె ననంతవర్త. దళకు. 100. 103.

జ: గొండ్లికాడు.

గొండిలు. వి. బ. నతివిశేషము.

ప... కాలియపుడగోవిందునకు గొండిలు గోవర్ధ
నమందగిగోపవేషునకుఁ డెంకణాలు ... ప్ర
బంధ. ౮౦౦.

రగడ. ఆలరగడ' గాళియపుదత్తలమునఁ గలగో
విందునకును గొండి లేన్నుచు... హంస. ౪.
203.

గొండెము = గొండ్లము¹.

సీ. కొట్టు వేహరులగనబుటంగదులంద తఱుచు
గా గొండెముల్ తలుపులంద... ఆవృ. రా.
బాల. ౪2.

గొండ్లికాడు. వి. (గొండ్లి + కాడు.)
(నటుడు)

సీ. కలగూటు లొక్కవంకను దొలంగుచు నుం
డ గొండ్లికాండ్లును గలంతుల నటించ... వి
ప్ర. ౫. 100.

గొండ్లము¹ = గొండెము. వి. గ. తలుపుచిలుకు, తలుపు రాకుండ తగిలించుచువగొలును.

ద్వి. లోని కేగకునంతలోఁ దల్పు మాసి, పూని గొండ్లముఁ బెట్టి పోయె నాఁమృత్యుడు...

ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. గంభీరము. ఆం. భా. 3. ౫౦.

గొండ్లము². వి. బండికుంపటి, ఒకచోటకుండి మఱి యొకచోటునకుఁ దీసికొనివెళ్లుటకు ఉపయోగించు కుంపటి.

సీ. బండికుంపటి చిల్క పరగని గొండ్ల మనం గ... ఆం. భా. 3. ౫౦.

గొంతరించు. ఆ. క్రీ. ఆదికయించు.

ఉ. కైపు మహిమఁ గోకనదకాంతులు చెంతల గొంతరింపఁగా, నాపుటభేదనంపుఁగమలాకరముల్... ల. వి. 3. ౫౭. (ప్రయోగాంతరము లేదు.)

గొంతి. వి. (సం. కుంతి. క. కొంతి) పాండురాజు పెద్దభార్య.

సీ. గొంతిమాండవట్టికోడలినిండువేకటిఁ గా చివట్టిచేకత్తివాడు. రా. వి. గ. ౭౦. భార. ఆశ్ర. ౨. ౭౨.

జ: గొంతెను.

గొంతు = గొంతుక. వి. గ. కంఠము.

గీ. గొంతు గొంతుక కుత్తుక కొలికి బొందు, గనఁ గఁ గంతంబు... ఆం. భా. ౨. ౧౦౦.

గీ. పెదవి పేఁ బెత్తు నాలుక పిడుచగట్టు, గొంతు తడిలీయు... దళా. ౨. ౧౩౬.

౨. కంఠస్థుని.

సీ. పెట్ట సేరనిరండ పెమ్మచిద్యలఁ బెద్ద గొంఠా లిముండకు గొంతు పెద్ద. వేణు. ౨౦. హంస. 3. ౨౨౨.

గొంతుకూర్పుండు (కూర్పుండుకొను) = మోకాళ్లు గొంతువాఁక అనునట్లు కూర్పుండు.

(వ్యవ) వాడు గొంతుకూర్పుండి భుజించును.

సీ. కొత్తిమీఁదను! గొంతుకూర్పుండుకొనినట్లు. నూతిపైఁ పసివిడ్డ నుంచినట్లు. వేణు. ౫౦.

తడిప్రాతఁగొంతుఁగోయు = తెలియకుండ అవకారము చేయు.

క. ఉడువతి హిమఘృణి చేబరెఁ, దడిప్రాతఁగొంతుగోయుతగ నెఱిగితివో, కను మెత్త నితలిరామలఁ, బడఁకులమెడఁ గోనె దీవు బాపురె మదనా. పాంచా. 3. ౬౫.

జ: గొంతుక, గొంతుకపోఁక, గొంతుమాటు, గొంతుముడి.

గొంతుక = గొంసు. (గొంతు + ఉక.)

ఉ... చిట్టు గొంతుక, లోసితి నల్లపూసకొఱకుం బదివేపురు పుణ్యభామలక. వరాహ. ౭. ౭౫. కై. భా. ౬. ౧౭౫.

గొంతుకపోఁక. వి. (గొంతుక + పోఁక) గొంతుక ముందటివైపు పోఁకనలె నుండెడియెముక, గొంతుముడి. (క. ర.)

గొంతుమాటు. వి. (√గొంతు) ముప్పదిరెండువిన్నాణములలో నొకటి, మల్లబంధవిశేషము.

సీ. కన్నాత చాంగణ కందణంబు తిసింగి గొంతుమాటును జేబ కుమ్మరింపు... గీ... నాగఁ జెన్నలరుమండు, ముప్పదియరెండువిన్నాణములకుఁ బెళ్లు. ఆం. భా. ౨. ౨౦౮. హంస. ౧. ౨౦౬. మల్లుపు. 3. ౬౮.

గొంతుముడి = గొంతుకపోఁక. (√గొంతు - క. ర.)

గొంతెము(వ్వు). వి. (గొంతి + అము) ఒకానొకఁగా మదేవత. (త్రా)

(వ్యవ) గొంతెముచుండు.

గొంతెమోరిక = ఆసాధ్యపుఁగోరిక.

గీ. చాలకుండిన నగుఁ జెట్ట బాలఁ దీరఁడు, కొసరి గొంతెమోరికల్ గోరెనేని, యిడకపోఁకల దిడఁ బోల దీరు దివియఁ, లేను రాజున్న తెర్రికుల్ పెళుమ లండు. పాండు. ౪. ౧౬౬.

గొంతెమగోరు. వి. (గొంతెమ + గోరు. క. ర.)

సారణి, లంకెనవరము 1.

గీ...సారణి గొంతెమగోరు లంకెనవర మన నగు
...అం. భా. ౨. ౭౦.

గొంది. వి. (క. గొంది) గ. కొండయొక్క చిన్న
మూలగుహలు, గిర్జల్లకోణము; మూల.

గీ. గొంది యనగను గిర్జల్లకోణ మొచ్చు. అం.
భా. ౨. 3౦.

ఉ...ఉదయార్కనిరాక నడంగెఁ జీకటు,ల్గొం
దుల సందుల స్థలాల గుట్టలఁ జెట్టులఁ జాటు
మాటులక. అని. 3.౨౫.

క. పులి నమలెడుమాంసము వెర,వలవడఁ దా మ
మూరించి యానక్క పసి,ముల నిల్వం గావిం
చిన,నిలయంబునగొందిఁ బెట్టి నే ర్పారం
గక. భారీ. కాం. 3. ౬౨.

చ. వెడలగనీక గొంది నిడి వేయవిధంబుల భంగ
పెట్టుచుం, జడకలు గట్టనిచ్చి నిజసంపదకుం
జొర నీక నిచ్చలుం, గడ నిడి కూడు పెట్టుచు
ను గాసి యొనర్చుచు నేల తెంకిమై, నిడుగ
డ నేయఁగా వలయు నీలుపు మాలినఱుంకు
టాండ్రకుక. విజ్ఞా. ఆచా. ౧౧. (చి.ని.పా)

౨. చిన్నసందు. (ప్రా. వా.) 3. స్థానము.

గీ. కట్టివేల్పుమఱింది భోగములగొంది, రిక్కగమి
మక్కువబాజుంగు రేవెలుంగు. కృ. శకుం. ౧.
౨౨.

చ. హరివిముఖార్తు లవ్యవిషమస్పృహచిత్తులుఁ
బావపర్తులు, నిర్మయనిపాతహేతువును నిం
ద్యుతరిత్రము నైనదుష్కృతా, నిరతిఁ జరించు
వారలును నేరరు పొండగ నిందిరామనో,హ
రచరణారవిందభజనార్తకు లుండెడుగొంది
వారయక. భాగ. 3. ౫౦౮. (చి. ని. పా.)

౪. మహానము, వంటయిల్లు. (చి. ని.)

గొగ్గి=కొక్కి. విణ. ఎచ్చుతగ్గులు కలది.

గీ. జోచ్చువెవులును గొగ్గిచుండులును గలిగి,యున్న
మద్దీపుఁడై వచ్చుచున్నవానిఁ, గలిమహారా
జుఁగనిరి దిక్కాలవరులు. నైష. 2. ౯3.

వి. గ. ఎచ్చుతగ్గులుగా నుండుట, వైషమ్యము.
ఉదా:తాటియాకు గొగ్గి లేకుండ గీయ వలయును.
౨. కరప్రయము.

గీ...చను కరప్రయంబు గొగ్గి సీసకము బొమిడి,
కం బనంగను...అం. భా. ౨. ౨౦౪.

3. ఎచ్చుతగ్గులు గలములైము. (కొన గలములైము.
ప్రా)

గీ...మాక్రికం బొచ్చును...ముత్రియమన...గీ.అ
దియ నెర దైన గొగ్గి యం చనగ నెలయు
...అం. భా. ౨. ౨౭౬.

గొజ్జెగ=గొజ్జి, గొజ్జెగ. వి. (సం. కుబ్జకః. ప్రా.
కుబ్జకో. క. గొజ్జగ) కుబ్జకము. (నేవంతికావి
శేషము, శ్రీమలచేమంతి 1.చి. ని—చచ్చుత్రుత్వ
లమొగలి, ఆడుమొగలి 1. ప్రా.)

గీ. గోరంటలును గొండగోగులు దేవకాంచనకు
సుములు గొజ్జంగవిరులు. ఉ. రా. 3. ౨౦౧.

రగడ. చిలుచేట్ల కొనగ గుజ్జెనూర్లు గొజ్జం
గ, యెఱుంగ కది పూ వందనేల యిటు రజ్జం
గ. మనుచ. 2. ౮౪.

జ: గొజ్జగనీరు.

గొజ్జెగనీరు. వి. జా. (గొజ్జెగ + నీరు.) చన్నీరు.

గీ. దేవకి యొసంగఁగా వసుదేవుఁ డపుడు, చం
ద్రకాంతపుగిండిగొజ్జంగనీట,బసిఁడిచల్లము
లోఁ బదాబ్జములు గడిగి, తనదుమేనల్లునకుఁ
గన్య ధారవోసె. విజ. వి. 3. ౧౧౧.

ఉ... పెన్నెఱుగ్,వేముఱు జేతులం దిడిచి వి
ప్పి విడిచి నఖాంకురంబులం, గోమలలీల దు
వ్వి తెలిగొజ్జగనీ రెడఁ జల్లి చల్లి ... పారి.
౨. ౧౦.

గొజ్జెగి=గొజ్జెగ.

సీ. గొజ్జంగి యిజ్జాజివజ్జంగి నల మొందు నెలక క
స్తరియు గన్నెరయు బూచె. బహు. ౨౨౦.

సీ... కుబ్జంబు గొజ్జంగి గొజ్జంగ నాఁ జను... ఆం.
భా. ౨. ౫౨.

జ: గొజ్జంగిమంచు.

గొజ్జంగిమంచు = గొజ్జంగనీరు.

ఉ. గొజ్జంగిమంచులక గలపి కూర్చినపుప్పాడితి
న్నెమిడ... పూ, నెజ్జ ఘటించి... వసు. 3.
౧౬౮.

గొజ్జంగబ్రాలు. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

సీ... గారి, కుంకుమల్ రణపెండ్లికొడుకులు పిచ్చు
కగోళ్లు ప్రయాగలు గొజ్జంగబ్రాలు. హంస. ర.
౧౨౮.

గొజ్జంగ = గొజ్జంగ.

ఉ. చెంగలువల్ మరంగములు శ్రీతులసీనిదయం
లం గన్నగొజ్జంగలు లోనుగాగలవి శ్రీపతి
కర్పణసేయు నిచ్చలుక. పరమ. 3. ౧౮౯.

గీ. సికను నెత్తావిక్రత గొజ్జంగనరులు, చుట్టు
నొకనీలవేణి యాక్షోణిపతికి. రసిక. ౧. 2౧.

జ: గొజ్జంగనీరు.

గొజ్జంగనీరు = గొజ్జంగనీరు.

గీ. బహుళక మూరికామేఘపటలమునకు, శికరాసా
ర మయ్యె గొజ్జంగనీరు. భీమ. ౫. ౧౨౧.

గొటగొట. వి. పులి గోండ్రించుట మొదలగువాని
యందలిధ్వని కనుకరణము.

ద్వి. గొటగొట గోండ్రించి కోట లొండొంటి, గ
టగటఁ దాకింప గర్భంబు నలగి. నవనాథ.
3 భా. (శ. ర)

సీ. కోల్లులూరమంపిల్లి గొటగొట మని రొప్పి బ
లుసింగముల నైనఁ బట్టఁ జూచు. పారంగ. ౧.
౬౮.

ద్వి. వడి జొల్లు నెలపుల వడియ నూరుపులు, నిడు
దలై గొటగొట నినుడ... ద్వి. పాళ్ళ. ఉ.
౧౯౮౮ వం.

గొట్టుము. వి. (క. గొట్టు) ౧. వెదురు మొదలగువా
నిక్రొవి.

ఉదా: తుపాకిగొట్టు, వెదురుగొట్టు, మొ.

గొట్టి. వి. ఒకదినునుగడ్డ, కశేవు. (శ. ర.)

గొట్టు¹ = గొంట్టు¹. వి. ౧. దౌష్ట్యము.

ద్వి. గొట్టు సేయఁగ వారఁకొంటివే యనుమఁ, బట్ట
నీ కది పాణివద్దంబుఁ దట్టె. విష్ణు. ఉ. ౪
ఆ. (శ. ర.)

౨. అల్లరి.

గీ. అలు మగఁడును నియ్యారీయఁబుత నిలిచి, చ
లిది భుజియింప నాసాము సంగ్రహించె, గొ
ట్టుసేయక నీని జాపెట్టుకొనును, నిచ్చటికి
దెచ్చితిమి పట్టుఁడిప్ప డితని. శుక. 3. ౫౮౬.

సీ. చెవు డనఁగా రాదు చేట యెత్తుక వచ్చు న్ను
డ్డిక న్నన రాదు గొట్టుసేయు. గీ. వెట్టి యన
రాదు వైబడి చెక్కిరించు... శుక. 3. ౨౧.

విణ. (క. గొట్టు) ౧. కఠినము.

వ... నట్టవపులలో మీపట్టపుదేవిని విడిచిపెట్టి
వచ్చితి వని యాగొట్టుమాట దిట్టతనంబుతో
నధిపతిం జేరి యింక నెట్టు విన్న పంబుసేయు
దు... ఉ. రా. ౬ 3౪3.

౨. భీకరుఁడు.

మత్త. అట్టివృత్తునిమీద దేవత లల్కతోఁ జెను
మాఁకలై, చుట్టుముట్టి మహాప్రవిద్యలు నూపి
యేపున సేయ నా, గొట్టునీరుఁడు వార లేసిన
పూరశస్త్రము లన్నియుం, జాట్టి పట్టుక మ్రిం
గి పూరత జోక నార్చ మహోన్మఁ దై. భా
గ. ౬ 3౨౧

3. దుష్టుఁడు, దుర్మార్గుఁడు.

ఉ. గొట్టుడనానఁ దక్ష పెడలఁగొట్టివదిట్టను రట్టడంచుఁ తో, బుట్టువ నాట శొం డనక పోయితి...ఉ. రా. ౨. ౩౦౯. (శ. ర. పా.)

౪. విశోధి.

(చంద్రవర్ణనము) చ... జక్కవలగొట్టు చశోరులమేలియట్టు శే, పాలఁతుక తాలిబొట్టు...రా. వి. ౩. ౮.

గొట్టుగ(గా)=కఠోరముగా; పూర్ణముగా.

రగడ. గోర గోరఁట వించితివో కలిగొట్టు గొట్టుగఁ గోయఁ బొసఁగవు...వసు. ౩. ౧౮౯.

గొట్టు². ప్ర. తాచ్ఛిల్యాద్యర్థమున వచ్చును.

ఉదా: గొడవగొట్టు (ఇట తాచ్ఛిల్యమున)

పిసినిగొట్టు. (ఇట స్వాధ్యమున.)

గొట్టు³. (ప్రా). వి. గాలి, వాయువు.

౪. మరుదాఖ్య. లావ్యచుండును, ధర వినుమాలి యన సోఁకుదయ్య మనం బ, య్యెర యన గొట్టన సీఁ దనఁ, గరువలి యనఁ దెచ్చె రనఁగ గాలియనంగక. ఆం. సం. దేవ. ౨౩.

గొట్టె. వి. ఘోటజటి కి. (శ. ర.)

గొట్టె. వి. (సం. ఘోంటా) శేఁగుచెట్టు. (శ. ర.)

గొడఁగు=గొడఁగు. ఆ. క్రి. స. క్రి. ౧. ఎదుటివారికి వివఁబడకుండ నోటిలో నుచ్చరించు.

ఆ. అనుచు వేడుకొనిన పానుసుంతునకుఁ గడు, నగ్గి చల్లనయ్యె నాతఁ డంతఁ, గడఁకఁ బ్రాతఁ మినుకునుడుపులు గొడఁగినఁ, గడిఁది మీఱబుక్కుట్టు పీడె. ఆచ్చ. రా. సుం. ౧౭౦.

చ...కకుత్స్థుఁడేటు సే, ముఱక యిదే మొకోకు లిశమంత్రము తప్ప గొడంగినాడనో, కొఱుతలు పుట్టెనో కుచితకు...కకు. ౫. ౧౩౦.

౨. కనకు.

సీ. కొరి కూడినభర్తఁ జేరుమింత నటంచు గొడఁగి నంచరి పెంచుకొన్న వారు. కృ. శకుం. ౩. ౧౪౭.

సీ. గొడఁగుచుఁ దిట్టి పెంపుడుకీరముల శేఁచి నడలిట్లు తిట్టించెఁ బడఁలి యొకఁతె. చంద్రా. ౩. ౯౭.

౩. (పావురములు) కూయు.

చ. గొడఁగడుపావురాలొడఁ గూడి ప్రతిధ్వను లిచ్చుకంపుతా, కొడిగల ప్రేలుబంగరపు గూఁడులఁ బల్కెడుచిల్కచాలుచే ... చంద్ర. ౪. ౪౯.

మచ్చుటలో గొడఁగుకొను=మచ్చులాడుకొను.

సీ. అగుదురా తోఁబుట్టు లలికుమారకులార కుసులతో ముచ్చటలో గొడఁగెకొనుఁడు. కకు. ౧. ౧౮౦.

గొడగ. వి. (సం. కూటకమ్) ఏడికొల లేనివాఁగలి. (శ. ర.)

గొడఁగిర. వి. చెప్పలు కుట్టి జీవించెడువారి.

ఉదా: గొడగరవాఁడు, గొడగరది. (శ. ర.)

జ: గొడగరి.

గొడగరి=గొడారి. వి. (గొడగర + రి) చర్మకారుఁడు, మాడిగవాఁడు.

ఆ. చాకి బోయవాఁడు జలగరి గొడగరి, కుక్కనూనగాఁడు కోడి పంది, బొడ్డుక్రిందియంగముల విప్రు సోకిన, నచలు గడుగ వలయు నందు బుధులు. విజ్ఞా. ఆచా. ౫౮.

గొడవ. వి. (క. గొడవె.) ౧. జోలి, సంబంధము.

గీ. అమ్మగొడ వేల యాగవయ్యులకును, ఖడ్గమంకించఁగా నేల ఖడ్గములకు, భల్లమది యేల యీశుచ్చభల్లములకు, నయ్య యీబలికి సికబలి యయ్యె నేని. చంద్రా. ౨. ౪౩.

వ. ఇట్లు తమకు వలయునెడఁ బడఁతులగొడవ తడవలితమయెడయఁడు తమ్ము మిగులఁ గూడి మాడి యుండమికి. హంస. ౫. ౨౮౨.

ద్వి ... మునులకు ఖడ్గకూడిర, కొదండకరముల

గొడవ యేమిటికి. ౧౦. రా. కిష్కిం. ౧౯౮
పా. ౨౯ వం.

౨. కయ్యము, యద్ధము; కలహము, తంపి.

నీ. గొడవ బడరము జగడ మాల మని యన యద్ధ
వాచకములై యొప్పుచుండు. ఆం. భా. ౨.
౨౨౨.

(నారదుడు) నీ. పూసిగొండితనానఁ బోయి యె
వ్వరికైన గొడవలు కావించుకొండెగాఁడు.
పరాహ. ౯. ౨౬.

౩. అశుభము, కీడు.

గీ. వేలు గలనాఁడు మురియుచు మెసవ నేర్చి,
గొడవ లొడవెడుతఱిఁ బోవ విడువఁ దగునె,
తలఁప ననురులయొడయఁ దైతవరుమగని, వె
రవెఱింగిననాడెంపువెలఁదుకలకు. అచ్చ. రా.
అయో. ౩౧.

౪. ఆపద, ఇడుము.

క... ఇ, త్రితీ వగునిమిత్తములు వృష, కొఱగా విదె
మనకుఁ బెద్దగొడవగు ననినకొ. మనుచ. ౪.
౬౩.

౫. దుఃఖము, బాధ, పీడ.

గీ. మొదలివెన్నుఁడు పంటలముగుడగొడవ, లు
డుపుకొఱ కిరగొంగవంగడవునండు, రాముఁ
డై పుట్టె... అచ్చ. రా. యు. ౧౯.

క. చంచలలోచన యెం దరు, దెంచెనో ననుఁ
గానలేక దృఢబలవలన, త్వంచకరనిశితవిజి
భా, కుంచితహృత్కమల యగుచు గొడవలు
బెరయకొ. రసిక. ౬. ౪౪.

౬. దోషము, తప్పు.

చ. అడుగక కాని దాఁచినపదార్థము లిచ్చుట నీతి
గాదు నీవడిగితి కావ నివ్వడు నమర్చణచేసితి
నింక నాయెడకొ, గొడవలు లేవు ... వి. పు.
౬. ౩౩౯.

౭. అల్లరి.

(వ్యవ) ఇక్కడ గొడవ చేయవలదు. పాము.

౮. కలఁత. (క. ర.) ౯. అడ్డి, నిరోధము. (క. ర.)

జ: గొడవగొట్టు.

గొడవగొట్టు. వి. (గొడవ + గొట్టు), గొడవ చే
యుస్వభావము గలనాఁడు.

ద్వి. గొడవగొట్టులు ముడివిడుపులు చాల, గడున
దుల్ కయ్యంపుఁగ్రచ్చలు ... వారసనితలు
... చండితా. పురా. ౧౧౬ పా.

గొడారి = గొడగరి.

ద్వి. మాలకు మాంసంబు మఱి గొడారికిని, దోలును
నన్నట్లు... బస. పు. ౪. ౧౦౦ వం.

గొడిగ. వి. నులకతాయి. (క. ర.)

గొడియ (దె). వి. ౧. అందలముయొక్క ఒకానొక
యవయవము.

నీ. సింహాలలాటంబు జీవదంతంబులగొడియలు...
దకా. ౭. ౧. ౨౯.

నీ. ఉదిరికంకణము లింపానఁగుదంతపుగొడెల్ న
యము మించినముసనాబు పడము. రా. వి. ౨.
౪౩. చంద్రా. ౩. ౬౮.

౨. నేరము చేసినవానిచేతులకు వేయుబంధన
సాధనము.

నీ. వీరభద్రారెడ్డివిద్వాంసుముంజీత వియ్య మందె
ను గదా వెదురుగొడియ. వీధి. ౪౮.

కోలాటగొడియలు = కోలాటపుకట్టలు.

ద్వి. నీలరుద్రులు హరికోలెమ్మ తెలమిఁ, గోలాట
గొడియలకొమరున నేయ. చండితా. వాద.
౨౩౯ పా.

గొడివె. వి. ఇడుము, కష్టము.

చ. అరదము దోలి వింట గొనయంబు దవిల్చి మె
ఱుంగుటమ్ము ల, బృగముగఁ బూన్చి యయ్యు
టియబంటులనిద్రపుమేను తెల్ల వా, విరి నలి
యంగ నేసి గొడివె ల్పెరయించిన నైఁపనో
వ క, బ్బిరుదుమగల్గవడిం బరువువెట్టఁ దొడం
గిన నంగదుం దొగికో. అచ్చ. రా. యు.
౧౮౯.

క. అడవులఁ బరువార్చెడులు, గొడివెల కొడిగట్టి
సాఁకుకొంటివి మున్న, బడలిక నిపు డిజ్జగడ
పుఁ, బుడమిం బవలించి నిడురవోయితి తం
ద్రీ. అచ్చ. రా. యు. 3౯3.

గొడిసె. వి. ౧ (=గుడిసె¹.) చండినచింత కాయలో

ఒకగింజ యుంచుభాగము.

(వ్యవ) ఒకగొడిసె తీసి నోటిలో వేసికొని రుచి
చూచినాను. ఈచింతపండు చాల రుచిగా
నున్నది.

౨. చింతకాయ.

క. ఉడువతి తనలో నమృతము, గడలుకొనియుఁ
బెక్కు చవులు గానక కృపఁడై, విడిచినకళ
లన్నియు నీ, గొడివెలయాపమునఁ జంతఁ గొ
లువగఁ బోలుకొ. ద్వా. 3. ౧౫౯.

గొడుగు(పు). వి. (క. కొడె. త. కుడై. మ. కుట)

౧. ఛత్రము, ఆరవత్రము.

నీ...గొడుగన గొడువన ఛత్రాఖ్య యడరుచుం
డు. ఆం. భా. ౨. ౧౯3.

క. జడి దాకి వడఁకువనులకు, గొడుగుగ దివసం
బు లేడు గోవర్ధనముకొ, వడిఁ బెటికి యట్లు
దాల్చిన, కడిఁదిబలం బరయ హరికిఁ గలశే స
దృశుల్. హరి. ఉ. క. ౨32.

సా: ఏయెండ కాగొడుగు పట్టుట=సమయాను
కూలముగా సంపదించుట.

౨. పాపకోర్టు బాంగరము మున్నగువానికి గొడు
గువలె నుండుగుబ్బ.

ప...అబ్బోటి హాటకమయం దైనగొడుగుపాప
లగిలకలు గులకరింప... భీమ. ౨. ౧౨2.

క. అనమలనమానవీనరుహ, విసరలసద్ధాళిక లితవి
భ్రమదావ, ర్రసముదయం బానదిలోఁ, బాసఁ
గుం జలనరులగొడుగుబొమ్మరము లనకొ. శుక.

3. 3౨౫.

3. హస్తరథముం దుండుధత్తాకార రేఖావిశేషము.

గీ. వసుధలో నెట్టిశ్రీ గలవారి వేసి, కరభయులు

దాస్యములు చేయు సరసిజాక్షి, యూరువుల
కట్టటన్నఁ బైఁ దారు మోచు, గొడుగులును
నల్లకలశముల్ గుఱులు కావె. ఆము. ౫. 3౧.

క. కొటకొమ్ములు మున్నగువానిపై కట్టఁబడినగొ
డుగువంటికట్టడము.

ద్వి. కొత్తడంబులఁ గోటకొమ్మల గొడుగు, రె
త్తించి...బస. పు. 3. ౫౦౪ పం.

జ: గొడుగుగడ్డి, గొడుగుబల్ల, గొడుగు మెట్టెలు.
గొడుగుగడ్డి. వి. (గొడుగు + గడ్డి) గ్రుడ్డికామంచి,
అతిచ్చత్రము 1. (శ. ర.)

గొడుగుబల్ల. వి. (గొడుగు + బల్ల) తలుపుమీఁది
కుబుసము తిరిగడువట్టె. (శ. ర)

గొడుగుమెట్టెలు. వి. బ. (గొడుగు + మెట్టెలు)
వాటము పెట్టి ఓరలు నన్నగాఁ దీర్చినవెడలుపు
మెట్టెలు. (శ. ర)

గొడ్డ. వి. బి. బిజునైనవాడు.

ద్వి. ఘటికసిద్ధుఁడు తాయొట్టినగొడ్డ, యటమట
కాఁడు మహామాయలాఁడు. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౬౪౭ పం. (శ. ర.)

వి. బిజును. (శ. ర.)

బ. బిజునుమాటలు, స్వోత్కర్షమును తెలుపుమా
టలు.

ద్వి. తర మెఱుంగక నీవు తఱచుగా నిట్లు, గురు
పుఁదుటారించి గొడ్డలాడెవవు. శ్రుభు. 3.
౮౪ పా. 2 పం.

గీ. నాఁడు నేఁడును దమ కీడు లేఁ డటంబు, గొడ్డ
లాడును రొంజొరు లొడ్డు లేక. రా. వి. ౧.
౫౪.

జ: గొడ్డకనము.

గొడ్డగము. వి. దుండగము, దుశ్చేష్ట.

గీ. స్వామి గుఱియించి పెక్కుయజ్ఞములు నల్పి,
భూమిప్రజ రెల్ల నింపు రై పోతరమున,
గొడ్డగము లిట్లు చేయంగ నడ్డపెట్టి, రాక బ

హునాయకం బయ్యె నాకపురము. వరాహ.
౧౦. ౧౫.

విణ. బాధకము.

క. గొడ్డగపుజరావ్యాధులకడ్డ మగుకా మృత్యు
దుఃఖివార మై మిగులకాదొడ్డగు ముక్తిసుఖద
మగు, నొడ్డాణపుబంధ మెలమియోగింద్రుల
కుకా. శివయో. ౩. ౭౪.

గొడ్డతనము. వి. (గొడ్డతనము) విలుసుడనము.

సీ. ముచిరే సత్యభామామరారుల బండిగొడ్డలఁ
జేసినగొడ్డతనము. చంద్ర. ౩. ౧౭.

గొడ్డలి. వి. బొ. (సం. కుతార.) ౧. చెట్లు మున్న
గువానిని నఱకెడిసాధనము.

క. బెడిదముగఁగత్తి గొడ్డటఁ బాడువఁ దగినమా
నఁ జిగురువొడము...భార. ఉద్యో. ౨. ౬౧.
గీ...తగుం గుతారము గొడ్డలియన. ఆం. భా. ౨.
౨౧౬.

సీ. పిడుకకుంపటు లాకుతడికలు ప్రోగుఁద్రా
వ్యాడిగొడ్డండ్లు మవ్వంపుటురులు. శుక. ౧.
౧౬౫.

౨. వరశువు, గండగొడ్డలి.

చ. పాలుపుగఁ గొండకట్టెలకుఁ బోయెడివానివిధం
బు దోచ గొడ్డలి యిదియేమి దీన జగడం
బానరింపఁగ వచ్చితే బలీ, బలి భృగురామ
...దశా. ౬. ౧౧౯.

గొడ్డు¹. వి. (క. గొడ్డు.) ౧. గొంజ, సంతతి లేని
యౌవు.

సీ. గొడ్డన పంజ నా గొంజ నా వంధ్య యా...
ఆం. భా. ౨. ౨౬౩.

వ. ఆబోతుపంచికంబు మూగ్గొనినను బై గారి
వీచినను గొడ్డన కైనం జాలు నిలుచు ...
భార. విరా. ౧. ౨౮౬.

౨. గొడ్డలితనము.

మత్త...నిను మేదిసీ, గుప్తి కై కనియెట్టకేనియు

గొడ్డు వీగితి నంచు నే, సప్తవింశతివత్సరం
బులు సంతనంబున నుండితికా. భా. రా. ఆయో.
౭౩.

గీ. గొడ్డు వీగి కనియె గొడుగు సంతయు మూ
ర్తి, మంతు నెలకలందు మహితభార్య, యొ
క్కలియ యశోద యుర్వివై ననుచు ప్రే,
వల్లె బొగడి రెల్లపడఁతుకలును. హరి. పూ.

౫. ౧౬౫. కాశీ. ౪. ౮౭.

విణ. గ. వంధ్య, సంతతి లేనిది. (ప్రీ, శకువు, మొ.)
ఉ...నాయెడఁ దప్పఁ బట్టదు మనంబున నాసతి
గొడ్డు గావునకా. వి. పు. ౬. ౨౨౧.

క. ఒడ్డును బొడువును చూపును, దొడ్డతనము గలి
గి ప్రజ్ఞతో మెలగని యా, బిడ్డను గనుకంటె
ను సతి, గొడ్డనను మే లనంగఁ గుండుట గలి
గకా. ద్వా. ౮. ౧౩౬.

౨. ఫలింపనిది. (చెట్టు, మొ.)

గీ...వంధ్యసంజ్ఞ, యగును గొడ్డన... ఆం. భా.
౨. ౩౫.

౩. ఫలము లేనిది, ప్రయోజనము లేనిది.

ఉదా: గొడ్డుమాటలు.

౪. కావలసినయితరవస్తువులు లేనిది.

ఉదా: గొడ్డన్నము, గొడ్డంబలి.

౫. శూన్యము, పట్టిది.

ఉదా: గొడ్డేటు=నీళ్లు లేనియేటు. (ప్రా, శ. ర.)

జ: గొడ్డుఁగాఁకర, గొడ్డుఁబోతు, గొడ్డురాలు,
గొడ్డువోవు, గొడ్డేతు², గొడ్డాలు.

గొడ్డు². వి. శకువు. (ఆవు, ఎడ్డు, మొ.)

ద్వి. ఎండినమ్రాకుల నిగురులు వొడమై, గుండ
నిండఁగఁ బాలు గొడ్డులు పితిక. శ్రు. ౨.
ర౧ పా. ౧౩ పం.

సీ. అనివిలాపించ నూరార్చి యేటికఁ గ్రేపుఁ బా
సి గొడ్డొలరెడిపగిది నడరె, ను...కై. భా.
౬. ౨౬౫.

గీ. అనాహ ముదిగొడ్డు నెక్కి భిక్షాటనంబుఁ,

జేయఁ బోవుట యదియు మేల్గును చువ్వె.
హర. క. ౨౮.

చ. మడఁగి పడుండఁ బ్రాసులకమంచపుఁగుక్కిరి
నిల్వఁ తెల్లుపుల్లుడి పెను నొందు రెం దెరువ
గొడ్డును నోరికిఁ బోక వ్రక్కకుకా, గుడు
వఁగఁ గూటికి నొలకుఁ గోకకు నీదిరము...
వేం. చంచ. గ. ౪౩౩.

గొడ్డుఁగారకర. వి. (గొడ్డు¹ + కారకర.) - గొడ్డు
తనమునుపోఁగొట్టుకారకర-సంధ్యాకర్కొట్టె.
(సాల. ని. ౪౬౭ పా. చూ)

గొడ్డుఁబోతు. విణ. (గొడ్డు¹ + పోతు²) గ. పిల్లలు
లేనివాడు; పిల్లలు లేనిది; కాపు లేనిది, ఫలించనిది.
ఉదా:- గొడ్డుఁబోతువాడు, గొడ్డుఁబోతుది,
గొడ్డుఁబోతుచెట్టు, మొ.

౨. ఆ ప్రయోజకుడు. (క. ర.)

గొడ్డురాలు = గొడ్డాయి. వి. డౌ. (గొడ్డు¹ + ఆలు)
సంధ్య యగుస్త్రీ.

చ...గొడ్డురాలికిల నెక్కడిమోహము రెంచి
చూడఁగక. సారంగ. ౩. ౫౦. ప్రబంధ.
౭౬౦.

గొడ్డువోవు. ఆ. క్రి. (గొడ్డు¹ + పోవు) గ. గొ
డ్డాలగు.

క. అని చదివి లవుఁడు రాఘవ, మనుజేసునితల్లి
వీరమా లేట సీతా, జనని కుశలవుల నిరువు
రఁ, గనియు నకట గొడ్డువోయెఁ గడవట
ననుచుకా. జై. భా. ౬. ౧౧౫.

౨. పారుపహీనుఁ డగు.

చ...వీర లంఠలుకు గొడ్డువోయినవారలు పారు
పంబు గలమానిసి యిం దెవ్వఁడు ...భార.
ఉవ్వో. గ. ౩౫౨.

చ. మును మును గొడ్డువోయి రని ముక్కరతం
జెడనాడినట్టిమర్దనుల ... భార. కల్ప. ౨.
౨౫౫.

౩. వ్యర్థ మగు.

చ...వీరి బట్టి క్ర, వృత్త బహువ్రు జేసిన
యహును లన్నియు గొడ్డువోయె. వృసిం.
క. ౧౩౫.

క. సృష్టిలేక యుండు, ఉత్పత్తి లేని దగు.

గీ...సప్తావములు, నిండుకొని యుండఁగా రిత్త
నిగిఁతోడఁ, గొంతకాలంబు శూన్య మై గొ
డ్డువోయె. శివరా. గ. ౫౧.

గొడ్డేటు¹. స. క్రి. సుత్రకు తీసికొను, సుత్రయెత్తు.
(బ్రా, కర-దీనికి క్షార్థమందే ప్రయోగము కనఁ
బడుచున్నది.)

గీ. బొడ్డుపల్లెకు గొడ్డేటి మోసపోతి, నెట్లు చె
ల్లింతుఁ డంకంబు లేదుమాడ్లు. వీధి. కృ.

గొడ్డేటు². విణ. వ్యర్థము. (గొడ్డు¹ + ఏటు³)

చ...రాకుండఁ జేసి నేమియు నీమసలియవ్వయుం
గుతుత మటుగాక యొకగొడ్డేటులు వలికి
నీపడ్డపాటు గొడ్డేటు గా జిడ్డుపటపం గలవా
రమె...హర. ౨. ౧౩౨.

కా...బిడ్డలు లేనియూబ్రతుకు గొడ్డే ఆమ్యుఁ
జింఠింపఁగక. కవిక. గ. ౩౮.

క్రి. విణ. గ. వ్యర్థముగా.

గీ.... చెలియలికి నాకు గొడ్డేటు కలఁక వుట్టె.
క్రీడా. ౨౪౮. ప్రభు. ౩౩ పా. ౫ చం.

౨. దిక్కులేకుండఁగా.

క. ఒడ్డా3ంచి విడుచున, గడ్డము చరుడెంచి కాస
నధికులు లేమికా, గొడ్డేటు మ్రంది రా లన, వి
డ్డన నెడ లేక జరులు పృథ్వీనాథా. భాగ. ౮.
౨౧౭. (చి. ని. పా)

గొడ్డేటు³. వి. ఒకయడవి చెట్టు. (చి. ని.)

గొడ్డాలు = గొడ్డురాలు.

సీ. యతి మాతకమ్మ గొర్రాని దీక్షాపత్ని మగనిఁ
బాసివయింతి మరునిపాలు. వైష. ౩. ౧౩౮.

కా. గొర్రా లైవపూటిపన్న మది పేగోని నిష్క
లం బిమ్మహిక. వైజ. ౧. ౬౩. ఆం. భా. ౨.
౧౦౬.

గొణంగు = గొడంగు.

(మాట వెడలనీక నోటనే ఉచ్చరించు.)

సీ. పిలిచిపెట్టినవస్యభిక్ష గైకొనువాడె కోరి
పెట్ట రటంచు గొణంగ సాగె. కువల. ౨. ౨౪.

ఉ... నాథు లో, లోన గొణంగి తిట్టుచు... చె
న్న. ౨. ౪౬.

గీ. నోర జగములమొకిమిని పేరు సారె, గొణంగు
చును వచ్చె జగదంపుఁగూటికవసి. ఆవృ.
రా. యు. ౧౫౪.

గొణంగు = గొడంగు. వి. ఏకీకల లేనివాఁగలి. (శ.ర.)

గొణగొణ. వి. గొణంగుటచుం దగుధ్వనికి అనుక
రణము. (శ. ర.)

జ: గొణగొణలాడు.

గొణగొణలాడు. అ. క్రి. (గొణగొణము + అడు)
గొణగొణమును. (శ. ర.)

గొణిదే = గొణిద. (శ. ర)

గొణిద. వి. తలుపుగ్గండె తగిలించుటకై చారబం
దము లోనగువానినియపులయంచు బిగగొట్టినచీ
ల. (శ. ర - గొడిసె. వా)

గొతుపు. వి. నీలమణిని కేషము.

సీ. కప్పురా లవఁగను గనుపట్టు నీలము ల్లాతుపు
వాఁ దద్దేద మతికయిల్లు. ఆం. భా. ౨. ౧౭౮.

గొత్తు¹. వి. (సం. శుభ్ర.) శుక్తి. (ప్రా. చి. ౧.)

గీ. జలయూసు పుత్ర్యగొత్తులపట్టుచాని, లవలివ
శములఁ జూపితో యిది సహింప, నవ్య కవి
తాంగతులితంబు లెఱు దాప, తాంగసముము
లుగామి నోహంసయాన. దళా. ౩. ౨. ౬౮.

గొత్తు². వి. ౧. క్రమము, వరుస. ౨. నిశ్చయము.
(ప్రా)

గొత్తు³. వి. పాసిపోయినవెన్న పాలు మొదలగువా
నికంపు. (ప్రా, శ. ర.)

గొద¹. వి. (సం. తుఘా. ప్రా. భురా. త. కురై) ఆఁ
కలి, తుత్తు.

సీ. ఆఁకలి యన గొద యనఁగ నాకొంట నాఁగను
తుత్తు పేరు గాఁ దనరుచుండు. ఆం. భా. ౨.
౨౬౦.

జ: గొదగొను¹.

గొద². వి. (శ. గొద) ౧. ఆతిశయము. ౨. త్వర.
(చూ. గొదగొను².)

జ: గొదగొను².

గొదగొద. వి. చగ, విశోధము.

క. నా విని వివాగము లను నయ, కోవిద యారెంటి
కేల గొదగొద పొడమెక, వా వేల వచ్చె నో
తువు, చే నానికి నింతపట్టు చెల్లమా తెలి
యక. వేం. పంచ. ౩. ౯౯.

గొదగొను¹. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{గొద}^1}$) ఆఁకలిగొను.

సీ. కోల్పిలి వికమై గొదగొని రేళ్లకు నులుకుతె
ఱంగునఁ దఱియఁ జొచ్చి. భార. ఉద్యో. ౨.
౧౩౯.

ద్వి. అలముట వేతఁ జిత్త్రాంగి రానించి, గొదగొన్న
పులివరఁ గొలుపుకూటాబు, నదరంగ బిట్టు
ఱం తడరఁ గోవమునఁ, గాంతను జూచి భూ
కాంతుఁ డిట్లనియె. ద్వి. శ. సా. ౩. ౧౦౧
పా. ౧౨ పం.

క. గొదగొని సారంగంబుం, బొదివినసింగంబుక
రణి... పారి. పూ. ౯. ౧౩౯.

గొదగొను². అ. క్రి. ($\sqrt{\text{గొద}^2}$) ౧. విశ్చంభించు
అతిశయించు; చెలరేగు.

క. కదిసినబలములు విచ్చినఁ, గడుపులఁ జెదరంగ
నీక గాండీవి వెనఁబడివి యెటు గడవె నవి
యను, గొడగొని తమపాలము సాచ్చె గోపా
లరతోక. భార. విరా. ర. ౨౭౧.

ఉ...చను దెమ్ము రె మ్మనక, స్త్రీగరిమంబు వాపు
చు నొకించుక లేవఁగఁ బూను మాను నా,లో
గొడగొన్న సిగ్గునఁ జెలల్ బలిమిం దను దివ్యఁ
గోరుచుక. కళా. ౭. ౧౧౭.

క. ఒదవినకీనుకం గొడగొని, గడగొని పాలధరుఁ
డు రథముకండ్లును నోగలుక, జదిపి వతాక
యు సారథి, విచారణము చేసి మిన్ను పీలఁగ
నార్యుక. ఉ. హరి. ర. ౨౪౬.

౨. త్వరచదు.

వ... రేయింటియాకఁటిపెల్లున గొడగొని కమిచి
చంచువులం దిగిచి త్రుంచి యానుచు...భార.
విరా. ౨. ౨౪౦.

గొడగొను. స. క్రీ. పహించు, తాల్పు.

వీ...పూనఁ దార్చె దొడిగ మోచె నాఁగఁ.

గీ. దార్చె నా గొడగొనె ననఁ దనరు నా పహిం
చె ననుమాట గా... ఆం. భా. ౩. ౧౧౯.

గొనకొను. (చి. ని. బ్రా.) ఆ. క్రీ. ౧. ఉద్యమిం

చు, పూను. (ఈయర్థమున 'గొనకొను' అనురూ
పము గూడ క. ర. లో కలదు.)

క. తనబలము నెదిరిబలమును, మనమునఁ జింతిం
ప కరుల మర్దించుటకై, గొనకొనినవాని కొ
న్నమి, జనియించుట తప్ప దంద్రు కత్తుని
కై నక. నా. పంచ. ౩. ౪౬.

చ...సధర్మవృత్తికిం, గొనకొనఁ డేని... భార.
కాం. ౬. ౨౪౩. విక్ర. ౨. ౧౩౦.

౨. నమ్మతించు.

చ. జననముఁ జెప్పి యే దెలుప సత్యము నుమ్మర
తుంటిభావణంబని తనుజత్యజాతకృప నంబు
జమిత్తుఁడు వర్మ నేమిటం, గొనకొన నేరఁ

డయ్యె నినుఁ గూడ నుయోధనుఁ బట్టి యట్టి
కర్మనకయి నీకు నేటికి మనోవ్యథఁ బొందఁ
గ నిట్లు పుత్రకా. భార. కాం. ౧. ౩౯.

౩. అతిశయించు.

ద్వి. గొనకొన్న ప్రేమమై గొలుపు చాలించి. రం.
రా. ఆర. ౧౭౦ పా. ౩ పం.

చ...ధ్వనుల్, గొనకొని వర్మ ... హరికృ. ౩.
౯౮. రం. రా. ఉ. ౨౩ పా. ౧౭ పం.

ర. నెలకొను.

చ. గొనకొని యమ్మహాత్ముఁడు వికుంఠపురంబున
నున్న వాఁడు...భాగ. ౩. ౬౨౨.

రగడ. కుంభకోణమున గొనకొని కదలనికార్జున
నుపాసనచేసెద...హంస. ర. ౨౧౩.

౫. తలపించు, సంభవించు.

ద్వి. పెను పొందఁగా సామ భేదదానములఁ, గొన
రానికార్యంబు గొనకొన నేని, మఱి గదాదం
డంబు...రం. రా. యు. ౨౮౯ పా. ౧ పం.

౬. ఇది కొన్నిచోట్ల క్షార్మికరూపముతో నా
క్యాలంకారముగా నుండును.

చ. గొనకొని పీడు నీకును కళంకలకుం బ్రియనం
దనుండు చే, కొని భరియింపుము ... భార. ఆ
ది. ర. ౧౦౪.

చ...గొల్లఁడుం, గొనకొని ముద్దుఁగన్న యకుఁ గో
రినయట్టిమగండుగల్గె నం, చును దనయాలుఁ
దాను నెదఁ జొక్కుచు నుండె ... నీలా. ౧.
౧౦౦.

చ. గొనకొని కోక వేగమునకుక...భా.రా. యు.
౧౫౫.

జ: గొనకొలుపు.

గొనకొలుపు. స. క్రీ. (✓గొనకొను)

(పురికొల్పు, ప్రేరేచు)

క...విక్రమునకుం, గొనకొల్పి తిట్లు వీరల...
భార. ఆశ్ర. ౧. ౧౬౧.

గొనను=గొనవ. ఆం. భా. ౨. ౧౨౩.

గొనవ¹=గొనము. వి. అతిగిననాఁగేలు, జీర్ణలాంగ
లము. (శ. ర.)

గొనవ²=గొనను. విణ. పొట్టివాఁడు, వాముఁడు.

నీ... గొనను గొనవ గొనినె గునినె గిఱక తింగ
ణా యనఁగను వామనాఖ్య దనరు. ఆం. భా.
అ. ౧౨౩.

ఉదా: గొనవతోడి. (శ. ర.)

గొనబారు. ఆ. క్రి. (గొనబు+అరు) మతోజ్ఞును,
సాగనగు.

నీ. తోకనదాకృతి గొనబార నీతోపుస్తనాభిల
ములు చరణముగము. రసిక. ౩. ౭౨.

నీ. గొనబారునూఁగారు కొదమతు మైది బారు...
నీలా. ౧. ౫౬.

గొనబు. విణ. ౧. మంజులము, సాగవైది,

చ... గొన బగుముద్దుమోము సమకొన్న మెఱుం
గులకట్టదండయుక్...శుక. ౩. ౧౦౫.

క... గొనబునైఱుఁగుంగరములు, చన పమరఁగ
నిచ్చి...హంస. ౧. ౭౯.

గీ. గొనబు తియ్యంబు జూపు తిన్ననిది బాగు, చో
క్కటం బన వెలయు మంజులసమాఖ్య. ఆం.
భా. ౩. ౧౪. నీలా. ౩. ౯౦.

౨. మధురము.

గీ. కుసుమరసమును గాదిది గొనబుజున్న...శ
కాం. ౩. ౪౩.

౩. శ్రావ్యము.

గీ. గొనబుఁగోకిలరవములఁ గొంతసేపు. శకాం. ౪.
౬౦.

నీ. గొనబుఁబాటల శేర్పుఁ గుముదరసామోదసా
మోదమధుపకుద్ధాంతసమితి. పను. ౩. ౨౮.

౪. సురభి, పరిమళించునది.

నీ. గొన బైసత్తువున్ననను గోడలు వైచి మంచి
గందంపుఁగంబములు నిల్చి. దశా. ౮. ౩౯.

వి. సాగను, విలాసము.

నీ... గొనబు మురిచు మురుపు సాగను...చూ

యలవఁగ విలాస మొప్పుమందు. ఆం. భా.
౧. ౧౩౯.

జ: గొనబారు, గొనబుకాఁడు.

గొనబుకాఁడు. విణ. (గొనబు+ కాఁడు) సాగను
కలవాఁడు.

క. ఎన లేనిగొనబుకాఁడా, పెనుమినుకుండెగలు
వొగడు పేరిమివాఁడా. అచ్చ. రా. సుం. ౧౧౧.

గొనము=గొనవ¹. (ప్రా. శ. ర)

నీ... జీర్ణలాంగలసంజ్ఞ చేలఁగు గొనము. గీ. య
నఁగ...ఆం. భా. ౨. ౨౩౨.

గొనము¹. వి. (సం. గుణః) సాకీల్యాదిగుణము.

చ. గొనములప్రాక నీయఁగుఁగూఁతురు దీనిత
లంపు మాన్వఁగా, మనకు నశక్యము...భార.
ఆర. ౭. ౧౮౪.

నీ. జడదారిరాయ యిజ్జగమున నాడెంపుగొనము
ను వాఁడియుఁ గనికరమును. అచ్చ. రా. బా
ల. ౨౮. ఆం. భా. ౧. ౯౮.

గొనము². వి. (సం. గుణః) గొనయు, వింటి
నారి.

నీ... గొన మల్లె నారి నా గుణము పరఁగు. సాం.
ని. మాన. ౪౪. (ప్రమాణాంతరము లేదు)

గొనయము. వి. (సం. గుణః) ౧. వింటినారి,
మార్చి.

క. అని నెన నాదివ్యకరం, బహువంశ్రుప్రకా
శ మగునట్టులుగా, గొనయమునఁ జేర్చి తిగిచి
నఁగని యశ్వత్థామ బాహుగర్వం బలరక.
భార. ద్రో. ౩. ౨౦౪.

క... సింగిడి, గొనయం బెక్కించి ముల్కఁ గూరి
చికడిమిక. అచ్చ. రా. బాల. ౧౧౪. ఆం.
భా. ౨. ౨౧౧.

౨. ధరుగ్రము, గనయు, వింటికొప్పు.

నీ. ధరుగ్ర గుణములు దగు గొనయం బన...ఆం.
భా. ౩. ౫౧.

గొనిసె=గొనను. ఆం. భా. ౨. ౧౨౩.

గొనుగు=గొలుగు. వి. గుడఫలము. (శ. ర.)

గొప్ప. విగ. (జల పరిమాణము మున్నగువానిలో)
ఘనము, పెద్దది.

చ...వల్లఱుఁ గైకొని గొప్పతమిక్కెం, పులు...నీ
లా. ౧. ౬౧.

నీ...కప్పలు గొప్పలు గలవు మ్రొంగ. దళా. ౧.
౧౩౭.

నీ.గొప్పకన్నలవాడు కోడండగుణిజాంకము
రై నముంజేతు లమరువాడు. విజ. వి. ౨.
౧౬౪.

ఉదా:-ఆతఁడు అదృష్టమువలన గొప్పపదవికి వ
చ్చినాడు. వారికి గొప్పపాండిత్యము కలదు. ఆ
యారిలో గొప్పపెండ్లి జరిగినది. ఆయనమనస్సు
చాలగొప్పది.

వి. గొప్పతనము.

(వ్యవ) వాడు గొప్పకోసము తంటాలుపడుచు
న్నాడు.

జ: గొబ్బండు.

గొప్పలు. వి. బ. ౧. మిరెవతోటమున్నగువాని
యందు కొంచె మెత్తుగా నుండెను. (శ.
ర.) ౨. గోపానసి, చూరువట్టె. (చి. ని, శ. ర.)

గొబ. వి. (సం. గుహ. త. కపి.) ౧. గుహ.

గీ. కలమనురవడిఁ బొడమునిప్పరపుమ్రోత,
కొండగిబ రెల్లఁ జొచ్చి యొండొండ పె
రుగు. హరి. ఉ. ౫. ౧౬౧.

౨. గొంది, మూల.

క. మార్జాలంబులు చెలగును, గర్జించెను గొబల
నుండి...ఉ. హరి. ౫. ౩౬

గొబడి. వి. పక్షివికేషము, ఒకానొకపక్షి.

నీ. జిట్ట గొబడి చాట జనున పద్మంగి గున్నంగి
...ఆం. భా. ౨. ౯౮.

గొబ్బండు. వి. (గొప్ప+పండు) పెద్దపండు.

నీ. పాకవేగారంభపరిపాటిఁ దమయంతః బగ్గిరిన
చవనగొబ్బండ్లచేస, ము...పాండు. ౧౧౧౮.
(శ. ర. పా.)

గొబ్బన=గొబ్బన. అవ్య. ద్రు. (త. గొబ్బెనల్)
(కీ.ఘముగా.)

చ. విని సరసీదహాక్షుఁ డలివిన్సి తుఁడై జలకూ
వ్యకూప ముల్లన కదియంగ నేఁగి కృకలాస
ము నొక్క తృణంబుఁబోలె గొబ్బన నెడలిం
చె వామకరచర్మమునకొ ... భాగ. ౧౦ ఉ.
౪౫౬.

చ...శుభవ్య కీ.ఘ మనుషుల్కు నిజం బొనరింతు
మన్న గొబ్బనఁ బలిచిత్తవృత్తిగని భట్టి...

క ... శుభలగ్నము నిర్ణయించి ... విక్ర. ర.
౧౩౪, ౧౩౫. భోజరా. ర. ౧౬౭.

గొబ్బరము. వి. (క. గొబ్బర.) ఎరువు, చేలకు వే
నడిపెంట. (ప్ర, శ. ర.)

గొబ్బి¹. వి. (త. కొప్పి.) ౧. ధనుర్వాసదినములసా
యంకాలములయందు గడవలకు ముందు బాలిక
లు పాటలు పాడి చేతులు తట్టుచు చుట్టివచ్చి
జరిపించెడునొక వేడుక. (శ.ర.)

నీ...పాంగలికిఁ దేవలకును గొబ్బికిని...గీ...కొ
జతవడకుండఁ గుండ లాకువ్వు రిచ్చు. హంస.
౫. ౧౪.

౨. సమర్పాడినపుడు బాలికలు పాటలుపాడి చే
తులు తట్టుచు చుట్టివచ్చి జరిపించెడునొక వేడు
క. (శ.ర.)

గొబ్బి². వి. తురము, గొలిమిది ౧. (దీనిపువ్వులు
వచ్చగా నుండును.)

నీ...తురము విరాజిల్లు గొబ్బి యనంగను గొలి
మిది యన. ఆం. భా. ౨. ౫౬

జ: గొబ్బికాయలు.

గొబ్బికాయలు. వి. బ. (గొబ్బి + కాయలు) ధాన్యవిశేషము.

సీ. గొబ్బికాయలు బలుగుత్తులు పాలమీఁగడలు
శ్రీరంగాలు...గీ... ఆదియగు పేర్లు గలుగు
పద్దు...హంస. ర. ౧౨౮.

గొబ్బిలి. వి. జీవయోగము లేని ఒకానొక చెట్టు.

(ప్ర)

గొబ్బిల్లు¹. వి. బ. గ. బాల్యక్రీడావిశేషము.

సీ. కుప్పిగుంతులు పిడిగుద్దులాటలు పిల్లదీపులు
గొబ్బిల్లు గూవనాలు. గీ... ఆదిగా శైశవ
క్రీడ లాడి రచట, రామకృష్ణులు...వి. పు.
౭. ౨౦౨.

సీ...బొమ్మరిండ్లు గుజగుజరేవులు గొబ్బిల్లు...
హంస. ౫. ౧౫౫.

(ఏనుగు)ను...పులులం గారెనుపోతులకొమ్మగ
ములం బోసక శిశిండుచుకొ, గొలఁతుల్సొచ్చి
కలంచుచు న్నిటలపై గొబ్బిల్లు గోరాడు
చుకొ. భాగ. ౮. ౩౫. (గొబ్బిల్లుగోరాడు =
గొబ్బిల్లవలె-బాల్యక్రీడావిశేషమువలె-కొ
రాడు అని తోచుచున్నది. శ. ర)

౨. ఒకానొక పాట.

సీ. లెరుకునందములు గొబ్బిల్లపాటలు కొచ్చు నవ
రించు నేర్పు చేసన్నవగలు. శుక. ౨. ౪౩౩.

ద్వి. చెలఁగి వీనులఁ గలు నేర్చి గొబ్బిల్లఁ బలుతె
ఱంగులఁ గూడి పాడెడువారు. ఆ. మ. క. ౨.
౮౪ పా. ౩ చం.

గొబ్బిల్లు². వి. బ. నమస్కారభేదము.

సీ... మ్రొక్కు దండము కేలుమోడ్చెఱుగుడు,
నాఁగఁ జెన్నొందును నతి తద్విశేషముల చే
విచ్చు నెన్నెలదిన్ని పువ్వు, జోహాయను జోహా
య జోదాలు చెంగనార దింగిల్లు గొబ్బిల్లు
దెంకజాలు...ఆం. భా. ౨. ౧౭౫.

రగడ. వజ్రపురిని దావలమై చిక్కిన, గోపస్త్రి
యునకు గొబ్బిల్లనుచును. హంస. ర. ౨౧౩.

గొబ్బున = గొబ్బన. అవ్య. ద్రు. ౧. కీక్రముగా.

సీ. తలవయోవిధన కీలకకూన కానన్న పున్నాగవి
హృతి గొబ్బుననె యబ్బు. వసు. ౨. ౫౯.

మ...లే లే ముటం, చమితో తానాము మీఱ నె
తై సురరాజ్య శ్రీసమాకర్షణ, క్రమపాండిత్య
కలాపించండిలభుజాకాండంబులకొ గొబ్బు
నకొ. దళ. ౨. ౧౨౪.

సీ. జడితి గొబ్బన వేగ నరగు గ్రక్కున వడి వేగి
ర మనఁ దగు వేగమునకు. సాం. ని. మాన. ౨౧.

౨. ఆకస్మికముగా.

ఉ...పుత్ర మతిమాత్రం బోసికొ, గూరికి కూ
ర్కి యాక్షణమ గొబ్బున మండినదీచమో
యనకొ. నైప. ౩. ౧౧౬.

సీ. మఱుగునెట్లకొ దెంద మెఱిగించుకై వడి గొ
బ్బునఁ బయ్యెదకొంగు నడల. విక్ర. ౧. ౧౨౨.
గొబ్బుగొబ్బునకొ = ఆతిక్రమముగా, వేవేగ.

గీ. గొబ్బుగొబ్బునఁ దలలెత్తి కొందఱుండు, జా
డఁ జూడంగఁ బాగులు వీడి పడిన... సారం
గ. ౧. ౧౨౩.

గొమలిరేకు. వి. మొగలిరేకు. (మొగలి-వర్ణవ్యత్య
యముచే 'గొమలి' అయినదా?)

గీ. జాణ వి ప్రంధు సిగఁ దాల్చెఁ జందమామ,
కొండనాలుక యగునొక్క గొమలిరేకు. క్రీ
డా. ౧౭౬.

గొయి = గోయి. (దీనికి ప్రథమైకవచనమండే ప్ర
యోగము.)

చ...అతఁ డప్పడు ముందట నుయ్యి చెన్నలోఁ,
తగుగొయి యున్నలా గయినఁ దల్లడ మందె
వణంకు మేనితోకొ. విక్ర. ౩. ౮౧.

గొయ్యి = గోయి. (దీనికి ప్రథమైకవచనమండే ప్ర
యోగము. ఇది 'నయ్యి' వంటిది)

గౌరక¹. వి. (సం. ఖరాలక.) ౧. ఇనుపబాగాము,
అమ్మ.

గీ...ఒక్కయెంటిగాని మహివాఘం దొడిగి
యేయగౌరక మే నుచ్చిధరం గాడ శిరము
విసరె, లేదప్పకాన మనుమం దెల్పెడు నసం
గ. మనుచ. ర. ౪౭.

నీ. చిన్న శేజయు నమ్మ చెలంగును గౌరక నా...
ఆం. భా. ౩. ౪౪. మనుచ. ౨. ౬౧.

౨. చిన్నయీటె.

క...రాజ...ఉరస్థలి పపుడా పిడికిటిగౌరకక
వేయం, విడికిటి వి ట్టెగసి బిల్లమీటుగం బడి
యెక. సారంగ. ౧. ౮౬. ఆం. భా. ౩. ౪౪.

జ: గౌరకకటె.

గౌరక². వి. (సం. ఖరాలక.) మృగవిశేషము. (శ.

ర-కారము, వనమహిషము. ప్ర.)

గౌరక³. విణ. చింపిరి ?

వ. వికృతముఖులును గౌరకవెండ్రుకలును మిడి
గుడ్డును...జాహ్నువీ. ర. ౨౦.

ఆ..గౌరకవెండ్రుకలును గుఱుచ చేతులు నయ్యె,
దరులులకుం దిశాదతనువు లొదవె. పద్మ. ౩.
౧౮౯.

గౌరకకటె. వి. (గౌరక¹ + కటె.) అలుగు గలచేతి
కట్ట. (శ. ర. చేతియీటె, చిన్నయీటె-ప్ర)

గౌరగ. వి. (గ. గౌరగ = కై వళికువు.) ౧. మైలారు
అనుక్షుద్ర దేవతను గొలిచెడియొకానొకమతము
వాడు; ఆమతముది.

నీ. గౌరగయై మైలారు గొనియాడు నొకవేళ
నొసలిపై బంధారుపనువుదాల్చి. కాశీ. ౭.
౨౩౦.

గీ. పరమైలారుదేవరపరభటులు, గొండ్లియాడు
చు నున్నార గౌరగవడుచు, నాడుచున్నది
చూడు మర్థాభిషయము, తాను నెట్టికనీలంక
గాని లేడు. శ్రీ దా. ౧౪౩.

౨. భిక్షుకుడు.

క. పులిమాడుతిండిగౌరగం, గలిదియు నోచ్చెల్ల
యింత గల్పించెడు ... కు. సం. ౩. ౮౭౪,
౮౬౯.

౩. శివభక్తుడు.

ద్వి. గౌరగ లు మైత్త వర్తిరి బూజనేయ, మరులె
త్తి వచ్చి తో యురుతరాటక. బస. పు. ౩.
౬౪౫ పం.

(శివభక్తుడగురాజాశవమును చూచి ముసెడి
చాడయ్యి అన్నమాటలు.) ద్వి. డిగుడిగు గౌరగ
నా కగపడి తింక. బస. పు. ౫. ౪౪౭ పం.

గౌరగౌర. వి. వేగము. (శ. ర)

క. ఇరువంకలం దమ్మం బొదివి, గౌరువంకలుండు
మైదలును గోయిలుం డ, క్కరిదిలుకలుం
బురిపులుగులు, గౌరగౌర రా మరుండు చెడ
లె గొమ్మ గలంపక. నీలా. ౩. ౧౧.

నీ. గౌరగౌరం బరువిడి...రసిక. ౧. ౧౧౩.

గౌరజే(ప్రే). వి. కాలిప్రేవ. (ప్ర)

గౌరము. వి. మిట్ట.

ద్వి... వాగుల మడుల బల్లముల, గౌరముల మ
డుగుల గొండలవరిని. నవనాథ. ౪౬. (ప్ర)

గౌరవంక = గౌరువంక.

నీ...కాశికాఖ్య, గోరింక గోర్వంక గౌరవంక గో
రంక గోరువంక యనంగ మీఱుచుండు. ఆం.
భా. ౨. ౮౯. (వ్రాత ప్ర తిపా.)

క. గౌరవంక యాసమాటల, మరువంక దలంకు గలి
గె మగువకుం దమలో, వెర వింక సేమి కలదని,
యిరువంకలం బొగిలి రవ్వు డెంతయు పం
తక. విక్ర. ౭. ౬౧. (గౌరువంక... వెరువింక.
శ. ర. పా) విక్ర. ౭. ౪౯. యయా. ౨. ౨౪.

జ: గౌరవంక రాజనాలు.

గౌరవంక రాజేనాలు. వి. బ. (✓ గౌరవంక) ధా
న్యవిశేషము.

చ...నుఖభోగులు సన్ననూడులు గొరవంకరాజు
నాలు కాటుకరేకులు ... ప్రబంధ. ౧౧౨.

గౌరిజే=గౌరిసె.

చ. గౌరిజలప్రోక్కునం ప్రిదిలి కుండలిధర్త యు
దుంగ...పోత్రివై, ధర చదిలంబుగా నిడిన
తావకలీలః దలంతు మవ్యయా. నృసిం. ౩.
౩౬.

చ...ధరక, గౌరిజలు మోపి మోచవన ఘోట
కమల్ వడిః కాలుచున్నవి... ప్రబోధ. ౪.
౩౯. ఆం. భా. ౨. ౧౯౭.

గీ...మోములు గెరలి బెదరి, గౌరిజదాటుగఁ
బరుగెత్తి తిరిగి చూచె.... కువల. ౧. ౯౫.

గౌరిసె=గౌరిజే. వి. (సం. ఖుర. క. గౌరిసె.)

చ. గౌరిసెలయందముక గుణుచకొమ్మలచందము
వెన్నుమందముక... హరు వగుకామధేనువు
...దళ. ౨. ౨౨౮.

జ: గౌరిసెగాలి.

గౌరిసెగాలి. వి. (గౌరిసె + గాలి.) చతువులగౌరి
సెలవడుమ పుండై పురుగులు చడెడివ్యాధి. (శ.
౮.)

గౌరిక. వి. ౧. అడవిదున్న, కారుపోతు. (ప్ర.)

౨. కారుపోతుయొక్క అణపు.

గీ. ఒక్కఁ డడుగెత్తి గౌరికవేయుమను చాచి,
నట్టరిగి పెంకిఁ గని వీకఁ బట్టుటయును, మృ
గయు లందఱుఁ జని వెల్లరించి నిశిత, కాం
డములఁ జెండి రొకపెద్దకారుపోతు. మనుచ.
౪. ౪౮.

గౌరికు. వి. (సం. క్షుల్లక) సీమఁడు, దుష్టఁడు.

గీ. తాను జెడుట గాక తక్కినవారిని, జెలుచుఁ
జూచె నార గౌరికుఁబడుచు, వీని నెట్టు లైన
వినువక పాలియింప, వలయు ... నృసిం. ౪.
౮౬.

చ. గౌరికుడనంబు మీఱ ధరఁ గ్రమ్మ చుచుండు
దు ... దళకు. ౩. ౧౧. విజ్ఞ. ఆచా. ౧౩౯.

గౌరికము=గౌరికము. వి. ౧. గుఱ్ఱమును తోము
ట కువయోగించు చనియుట్టు.

చ...పిడుక గౌరిచంబుతోమకంబునఁ బుటపుట
నై... కొడమరట్టునగుంపు... ఆము. ౪. ౩౫.

గీ. గౌరికము లేదు సీరార్చుగొడవ యెఱుంగ,
గడ్డి వేయఁడు... కుక. ౩. ౪౦౮.

౨. (సం. త్సర ప్ర.) గౌరికము, అర్ధచంద్రాకా
రబాణము.

ద్వి. కరగసంబులఁ ద్రెంచి కత్తులఁ గోసి, గౌరి
చంబులను దుస్సి గౌరిపులఁ జాడి... రం.
రా. ఉ. ౫౨ పా. ౮ చం.

గౌరియపోతు. వి. (గౌరియ + పోతు) మేషము,
మగగొట్టె.

గీ. మేర మీసినగౌరియల మేఁకగముల, గౌరియ
పోతుల నటికి ప్రోగులుగ నిడ్డ, నెగ్గలపుఁబచ్చి
నంకాల్లు... కడుపార మెనవి... అచ్చ. రా.
యు. ౨౩౧.

గౌరిగు(ర్లు). స. క్రి. (సం. త్సర.) క్షేరము
చేయు.

క. అలరుక్తి రుక్తవసనుఁడు, తలయును మూతి
యును గొర్గి తను విడుచుటకుకా ... భోజను
తా. ౪. ౧౪౪.

చ...ధరణీపతి... నిష్ఠురభాష లాడి... తల గొ
టిగింపఁ బంచె నొకతప్పును గావరుగా నృ
పాలకుల్. కాళ. ౧. ౪౮. భాగ. ౧౦ పూ.
౧౭౭౦. ఆము. ౬. ౭౧. భార. ఆర. ౬. ౨౫౦.

వి. గౌరిగుట, వచనము.

గౌరిగులుపడు=గౌరిగఁబడినవగు.

చ. గౌరిగులుపడ్డవెంద్రుకలు గ్రూరపుఁజొవులుఁ
గోరదాడలుక... కల్గిన బ్రహ్మరాక్షసుండు...
వద్ద. ౨. ౧౯౧.

గొట్టువడము = గోరువడము. వి. నల్లకంటకము.

ద్వి. వజ్రదః బోవు నెలుగు గొట్టువడము బయలు,
నెలుగుగ యీతకాఁ దేని పట్టుదును, బస.
పు. 3. 10032వం.

ద్వి. నెటి నెన్నిమాటులు నీళ్లలోపలను, గొట్టువ
డం బుడికినమట్టి తెల్ల నగునె. బస. పు. 2.
10033వం. చెన్ను. 3. 30.

గొట్టె(టియ) = గొట్టె. వి. గ. (సం. కుర్ర. క. తు.
కుటి) మేషి; మేషము.

చ... గొట్టె గోట్లు... చట్టులు చట్టియూతలుం, గ
లుగుమలల గోహము ప్రమాణము చేరి పాం
డునందనుల్. పాంచా. 1. క. భార. భీష.
10. 296.

క... గొట్టియలపాడియును దఱ చగుక... భా
ర. ఆర. క. 297.

చ. గొట్టియల మేకపోతులను గొమ్ముపాటేళ్లను
గావుకొందు, పు... కాలి కేళ్ళి. వీధి. 10.

1. మూర్ఖప్రాణి, తెలివిమాలినజంతువు.

ద్వి. కొఱిగానిజఱుభులకొయ్యనగాండ్ర, గొట్టియ
లవార్తలు గూడునే త్రవ్వ. బస. పు. 11.
100 వం.

గొట్టియలనూడు, గొట్టియగొంగ = తోడిన.

నీ... తోడియ గొట్టియలనూ డన వృక మొచ్చ
... సాం. వి. తిర్య. 24. వేంక. తిర్య. 101.

జ: గొట్టియపోతు.

గొట్టు. వి. ఔ. 1. దున్నినకాలమును చనుచుచే
యుసాధనము.

నీ కోళ్లగూండ్లును గొట్టుకుటు గాడి యేడికొ
లులు కాడి చులుపులు గలుగునటుక. శుక. 1.
100.

నీ. గుంటక నాఁగను గొట్టు నా... కృషి, సాధన
భేదముల్... ఆం. భా. 1. 233.

1. ముచ్చదిరెండుమంటలకొలది. (శ. ర.)

గొట్టె(టియ) = గొట్టె.

నీ. కోకలుక రూకలుక గొట్టెలుక బట్టెలుక
... నీలా. 1. 100.

గీ. గొట్టె గొట్టియ యనఁగను గొట్టు మేషి, ఆం.
భా. 1. 245.

(గొట్టు అనుబహువచనాంత మొక్కచోఁ గనఁ
బడుచున్నది.)

నీ. తొట్రించి గొట్టలొఁ దోడేయ సాచ్చినట్టిగ
బ్బి లేళ్ల నట్టిట్టునేయు. సారంగ. 1. 100.

గొల్ = గెల్, గొల్క¹. వి. (బ. గొల్లు, గొల్లు - సం. గు
రుద్భ. క. గొల్. త. కుల్.)

(పూవులు పండ్లు మొదలగువాని) గుత్తి.

చ... తొలుగుబ్బలిఁ గొండగోఁగుపూ, గొల్ య
లరించె నాఁ బొడిచెఁ గోకనదాత్తుడు...
పారి. 1. 100.

గీ. వాచు చెట్టునఁ దనుదాన యారఁబండి, నట్టివ
రువంపురసదాడియరఁటిపంటి, గొల్లు చక్క
ర నెయ్యి ముక్కున నొసంగ. శుక. 1. 32.

నీ... మనసింహమధ్య గోరనె పూనుకొని కబంధ
ము వాపె నీగజగమనఁ బొడిచి. గీ. రాజము
ఖులార వరముఖాంభోజలార, చాచుదినబా
హులార రంభోరులార, కండఁగా నేలము
దుఁగుమఁ గుంద నేల, కుళ్లఁగా నేల తలవం
పుగొళ్ల నేల. చంద్రా. క. 100.

గొల్క¹ = గెల్.

(పూలగుత్తి.)

గీ. పాడుపుమలపొన్నవై నెలపువ్వుగొల్క, నెల
కొన నొకింత నగియె నాఁ దెలుపు దోచె. హ
న. క. 100.

బ. తాటిచన్నులు (శ. ర. - గులకలు. వా)

గొల్క². వి. కలకలధ్వని, గొల్లు.

నీ... కలకలధ్వని దోచు నలబలం బన హఠాహరి
యనంగ, గొల్లన గొల్ కన గొల్లన రొదయ
... ఆం. భా. 1. 100.

గొలగొల=కొలకొల. వి. గ. కలకలవ్వని.

సీ. జమిలిముక్కాల్లిపిపాలిబల్లొరకుఁ గొదమ
కోయిలచాలుగొలగొలలకు. గీ... మిగుల నెద
నోడి యాడు నమ్మించుఁబోడి. సీ. ౧౩. ౧౫.

౧. ధ్వన్యకుకరణము.

ప...కలికినుసోగవలుకులకలలంబున గొలగొల
మునుకాకుకాగారంబు సొత్తైంచి. మనుచ. ౫.
౭౫.

గొలిమిడి. వి. తురము ౧.

సీ...గొలిమిడి నీరుబచ్చలి...హంస. ౪. ౧౦.

సీ...తురము విరాజిల్లు గొబ్బి యనంగను గొలి
మిడి యన. ఆం. భా. ౨. ౫౬.

గొలివె. వి. తృణవిశేషము. బ.తృణధాన్యవిశేషము.

సీ...తృణధాన్యములు చెలంగు, గునుము దూస
రులో గొలివె లనంగను ... ఆం. భా. ౨.
౨౩౯.

గొలుగు=గొనుగు. (ప్రా. శ. ౪)

గొలుసు. వి. (క. గొలసు.) గ. కుక్క మొదలగు
వానిని గట్టెడుశృంగుల; సంకెల.

(జాగిలముయొక్కవర్ణన) ప...పసుపార్చి కట్టుఁ
గంబంబులకుం దార్చి బంధించినమందనంపు
గొలుసులు గల్లుగల్లుమనంగ. మనుచ. ౪. ౨౭.

సీ. శుకశబదంబము గొలుసులచే నిబద్ధమై వారాం
గనాగారకారఁ బడఁగ. ఆము. ౨. ౪౩.

౧. గొలుసువలె నుండి మొద చేతులు మున్నగు
వానియందు ధరింపబడెడి యాధరణవిశేషము.

సీ...గొలు సన లలంతికావిశేషం బగు ... ఆం.
భా. ౨. ౧౪౯.

(వృత్త)వాడుచేతిగొలుసులు తాకట్టుపెట్టివాడు.
గొలుసుకట్టువ్రాత, గొలుసుమోడివ్రాత=గొలు
సువలె ఆత్మరములు కలిసియుండువ్రాత. (చి.ని.)

జ: గొలుసుగొను.

గొలుసుగొను. ఆ. క్రి. (గొలుసు + కొను) గొలు
సువలె నుండు, ఒకదానితో నొకటి యంటి యుం
డు.

గీ. ఆదిశబ్దంబునకు మిఁద నడరుపదము, దగువిశే
షణములతోడఁ దగిలి వరుస, గొలుసుగొని య
ర్థసంగతిఁ గూడెనేని, నదియు నేకావశీసంజ్ఞ
నడరు వంద్రు. కావ్యా. ౬. ౨౧.

గొల్ల¹. వి. (సం. గోపాల. ప్రా. గోపాల. క. గొల్ల)
౧. పసులమేపియు పాలు నెయ్యి అమ్మియు జీవిం
చుజాతి.

ఉదా: గొల్లది. గొల్లవాడు.

సీ. గొల్లయిల్లాండ్రతోఁగోడిగొముట: జేసి పర
కామినిసహోదరతఁ బూన. పారి. పీఠి. ౧౭.

౨. గొల్లజాతివాడు, గోవుడు.

క...రా నవ్వుడు గొల్ల మెచ్చెఁ దనకులకాంతకాం
వా. పంచ. ౧. ౪౫౫.

ఉ. ఎక్కడిమూట గొల్లతన మించుకయేనియు లే
దు నీ దెనక...భార. విరా. ౧. ౨౦౧. ఉ. రా.
౨. ౨౨౧.

జ: గొల్లడు, గొల్లత, గొల్లవల్లె, గొల్లపిసాలు,
గొల్లెత.

గొల్ల². వి. గ. ద్వారపాలుడు.

క. ఇదియే మించుక వారిం, చెద మనుమఁ గడంగ
నీరుచిత్తమునకు రా, దదరివడి మొన్న గొల్లల,
నదటఁ బొడిపించువాడ నైతి నరేంద్రా.
పరమ. ౩. ౬౪.

సీ. వెలిపాజారంబున నిలిచి గొల్లలు నిల్వఁ బలికి
నే వచ్చుట దెలుపుఁ డనుచు, నవసరంబులవా
రి ననుసరించిన వారు సమయంబు జూ దని జా
గుచేయ. దళా. ౨. ౯౭.

౨. ధనపాలుడు, కోకాగారమును కాపాడువాఁ
డు. (క. ౪, ప్రా)

ద్వి. తొలుత మంత్రి పుగోహితులు యువరాజు,
దళవాయి గొల్ల లంతఃపురీకర్త. రం. రా. ఆ
యో. (శ. ర)

గొల్లఁడు. విణ. ($\sqrt{\text{గొల్ల}^1}$) మూర్ఖుఁడు. (గొల్లవాఁ
డు మూర్ఖుఁడగుట లోక ప్రసిద్ధము)

క. ఒల్లనినతి నొల్లనినతి, నొల్లని చెలికాని విడువ
నొల్లనివాడే, గొల్లండు కాక ధరలో, గొ
ల్లండును గొల్లఁడౌ నె గుణమున నునుతి. ను.
శ. ౨౩.

వి. ఆలకావరి, ప్రే.డు.

క. గొల్లఁడు వ్యాధుఁడు రజకుఁడు, కల్లమైచు
వాఁడు లోనుగాఁ గొందఱు దా, రిల్లాల పృ
రుసం దగు, నిల్లు నడపుచునపు దాని కిచ్చినకత
నకొ. విజ్ఞా. వ్యవ. ౮౦. వేమన. ౨. ౨౯ర.

గొల్లజిడ్డు. వి. వాగిని ౧.

గీ...వాగిని యగు, గొల్లజిడ్డన... ఆం. భా. ౨.
౬౬.

సీ...దొండతీగె ముల్లంగి గొల్లజిడ్డు... వాంస.

ర. ౧౦. ('గొల్లజిడ్డు' అని ముద్రి, ప్రొ.పా)

గొల్లత. వి. (గొల్ల¹ + త) గొల్లది, గోపక.

ఉ. గొల్లతల నిర్వారితగఁ గొల్లెడు కృష్ణుఁడు
...మొ. రా. పీఠి. ౩. వారి. పూ. ౫. ౨౨౩.

గొల్లదొందు. వి. మత్స్యవిశేషము.

గీ. ఆరైద మువ్వఁజేచయు గొల్లదొందు, పరిగ
రొయ్యగియగుమీలఁ బట్టు నతఁడు. వాంస.
ర. ౧౮౭.

గొల్లవల్లెల్లియ). వి. (గొల్ల¹ + వల్లె.) ఘోషము
ప్రేపల్లె.

గీ...ప్రేపల్లె యనిన, గొల్లవల్లె యనంగను ఘోష
మగును. ఆం. భా. ౨. ౨౩.

గొల్లము. వి. (చి. ని. శ. ర-క. కొశ) ౧. చడియ,
నీళ్లగుంట.

గీ. కూడి గిడులఁ దరులు గొల్లంబుఁ బల్లంబు, నర
సి మిట్టపుట్ట లడవిఁ దడవి, యోపి తొలులు
గొలులు నోలంబు సాలంబు, నూచి క్రంత
గుంతఁ జొచ్చి వచ్చి. ఉ. వారి. ౫. ౩౧౧.
(శ. ర. పా.)

౨. (క. కొళ్ల) చల్లము.

ద్వి. మెల్లన సాగుచు మెట్టు మెట్టుచును, గొల్ల
ముల్ దిగుచుఁ గురువ రెక్కచును. చండి
తా. పర్వ. ౩౪౮ పా.

ఆ...ఎల్లగునాలయందు, పెదకి యోలములు వివే
కించి వలుల భావించి గొల్లములకుఁ బంచె
దృష్టి. భోజరా. ౫. ౫౩.

గొల్లసివాలు. వి. బ. (గొల్ల¹ + సివాలు.) గొల్ల
వాఁడు సిన మెత్తి పాడెడుపాటలు.

సీ. ఒక్కండు చట్టుగా నూకొనఁ దల్చిబుప్పా
టు గొల్లసివాలు పాడుకొనుచు. కువల. ౨.
౧౧ర.

గొల్లియన, గొల్లెన. వి. ఒకవిధ మైనగుడారము.

క. పసిండిబలపొసనంబుల, ననముచించి బొలుచు
గొల్లియన లున్నతిఁ బెం, పెనఁగెం బసిండిగు
గుబ్బలి, పసినిముఁగులగతిఁ దదంకభాగస్థము
రై. కవిక. ౨. ౯౬. (శ. ర. పా)

మ...పుష్కరసరఃపార్వ్యంబునం దెల్లి గొల్లెన
రెత్తింతు...ఉ. వారి. ర. ౨౦౬.

ద్వి. గూడారముల్ దెరల్ గొల్లెనల్ బన్ని.
చండితా. పర్వ. ౩౫౦ పా.

జ: గొల్లెనబండి.

గొల్లు. వి. ౧. కలకలధ్వని, గెల్లు.

సీ...కలకలధ్వని దోచు నలబలం బన మాభానా
లి యనంగ, గొల్లన గొల కన గెల్లన రొద
యన...ఆం. భా. ౨. ౧౨౧.

గీ. గొల్లుగాఁ గూడఁ లిడుచు గగ్గోలునేసి ... అ
చ్చ. రా. యు. ౨౨౭.

అ. నవ్వున నక్క కూయుట మొదలగువానియం దగుధ్వనికి అనుకరణము.

ఉ... గొల్లన నవ్విరి ప్రాశభామినుల్. భాను. అ. ౭౮. ఉ. హరిశ్చ. 3. 3౦.

క. గొల్లనఁ గూసెడినక్కలు, పెల్లార్చి యదల్పు భూత బేతాళంబుల్. సావంధో. అ. ౮.

గొల్లమును=౧. మిక్కుటనుగు, అతిశయించు.

నీ. సాదుక లెట్టువోఁ బటువేత్ర ధరసావిడల్లసా హోధ్వనుల్ గొల్లమునఁగ. ఇందు. అ. ౧౨౩. అ. ఏడుపు.

ఉ... కానకు రాఘవుండు పోఁగా నిపు డెంత పుట్టెఁ గడగండ్లనువార్తలు మిన్నముట్టి వి, పై నగ రెల్ల గొల్లమున నాగత మయ్యెఁ బ్ర భాత మంతటక. చం. రా. ర. ౮౫.

(వ్యవ) వానిప్రాణము పోయినతోడనే యింటి లో నందఱు గొల్లమన్నారు.

గొల్లెత=గొల్లత. వి.(గొల్ల¹ + ఎత్)గొల్లడి, గోపిక. ద్వి.గొల్లెతమానంబు గొల్లెతయిల్లు, గొల్లెతయున్న యుంతువయుఁ జెప్పటయు. బస. పు. అ. ౫౨౫ పం. పండితా. దీక్షా. ౭౩ పా. వేం. పంచ. ౧. ౫౮౪.

గొల్లెనబండి. వి.(గొల్లెన + బండి) గూడుకట్టిన బండి.

ఉ. చల్లకులక మహోష్ఠముల భద్రగజంబుల నందలంబులక, గొల్లెనబండులక నడకగుత్తు పుమోటులవేసడంబులక, బెల్లగ నెక్కి పా రజనబృందము వోఁ బురివైదువార్లు భూవల్ల భుఁడుండి తాఁగదలె వాయుజముఖ్యుల తోడ వేడుకక. శై. భా. అ. ౧౧౩.

గొవరు. వి. తాపము. (చూ. గొవరువోపు.)

జ: గొవరువోపు.

గొవరువోపు. అ. క్రి. (గొవరు + పోవు)తపించు.

గీ. కొన్ని డేశంబు లెడచే గొవరువోయె. కా. క. ౧. ౧౩౭. (శ. ర)

గొహారు. వి. ౧. అంతు, పెద్దమోత.

నీ...అంతు గొహారు గోర వన వెలయు, నాఘో నణసమాఖ్య...అం. భా. ౧. ౧౧౫.

అ. బాధ.

పంచచామరము. బోహరు మీకుఁ జల్లఁగాఁగఁ జూడుఁ డోసమీరకం, జహారులార మంట మారి శంబరారిఁ గూడి నక, గొహారునేయ నేల సారకు...సారంగ. అ. ౧౦౦. (గొ హారునేయ=బాధించు) కువల. ౫. ౧౯. విజ. వి. 3. ౪౯.

గో

గోండము. సం. వి. అ. పుం-వృషభముయొక్క అండమునంటిది-శిశువుబొడ్డు, పెద్దబొడ్డు.

గోండుండు. సం. విణ. (అ. అ. అ)-వృషభముయొ క్క అండమునంటి బొడ్డు గలవాడు-శిశువుబొ డ్డువాడు, పెద్దబొడ్డువాడు. వి. అ. పుం. గోం డలందు నివసించునొక పామరజాతివాడు.

గోండ్రించు=గోండ్రిలు. అ. క్రి. (✓గోండ్రి.) ఎలలఁ గ మొవలనవి-కూయు.

ద్వి. గొటగొట గోండ్రించి గోఱ లొండొంటిఁ, గటకటఁ దాకింప గర్భంబు గలగి. నవనా ధ. 3 భా. (శ. ర)

గోండ్రింపు=గోండిరింపు. వి.(✓గోండ్రించు)-త రి మున్న గువాని-కూత. (వా)

గోండ్రిలు(ల్లు)= గోండ్రించు. అ. క్రి. (✓గోం డ్రి.)-పులి మొదలగునవి-కూయు.

ద్వి. చిలముల గుహలందు బెయ్యిలుల్ చి జుత, తు లులు గోండ్రిలుచుండు...ద్వి. నల. 3. ౧౧౮ పా. ౧౮ పం.

నీ. కినిసి గోండ్రిలుమఁ బైకొనుచందనఖమల బారుటీఁ బెరి డించుచుడిచి చుడిచి. కృ. కుం. ౧. ౬౧.

గోండు. వి. (ఎనుపోతు, మొ.) అటచుటయం దగుద్యనికి అనుకరణము. (అమ్రేడితరూపము-గోండుగోండు.)

చ... ఆ, కళవుల నాడువాలభుజిం గని గోండు ని యంగలార్పుచుక... ఆము. 3. ౧౯.

గీ. గోండు గోం డ్రని గర్జించు గొంతతడవు, శోరమావుల వీక్షించు గొంతతడవు. వరాహ.

౧౧. 2౬.

జ: గోండ్రించు, గోండ్రింపు, గోండ్రిలు.

గోండు. ప. క్రి. గీడు, బరుకు. (శ. ర, చి. ని, బ్రా.)

గీ... శిరము గోంకంగ దగ దిరునేత... భార. ఆను. ౪. ౧౦౨.

జ: గోండుపాట.

గోండుపాట. వి. దోండుపాట. (శ. ర, చి. ని)

గోండు=గోను. వి. (క. గోగి) ౧. కర్ణికారము, కొండగోను.

చ... కోంకణంబు గోం, గును గనకంబు శేసరము గ్రోయు నావిలి పాన్న మావియుక. పను. 3. ౧౪౬.

శ్లో. సల్లాపతః కర్ణికారః.

౨. ఊరగోగు, పిలుపు.

నీ... గోగు బొట్టుగు చిక్కిగోగు కొండగోగు... హంస. ౪. ౧౧. ఆం. భా. ౨. ౪౩.

జ: గోగులమ్మ.

గోగులమ్మ. వి. (గోగులు+అమ్మ) ఒకానొక గ్రామ దేవత

గీ. దక్షిణాటిక పశ్చిమద్వార భూమి, బ్రతివసిం చును సర్వాంగరమ్య యగుచు ... కోమలా ధోందుధుకొప్పు గోగులమ్మ భీమ. ౧. ౯౮.

గోచి. వి. కాపీనము, కచ్చడము.

గీ. గోచి యన గచ్చడం బన గోణ మనగ, బొట్ట మంచన కాపీనము దనరారు. ఆం. భా. ౨. ౧౫౭.

నీ. మందటిది కూడి మొలత్రాటు దవిలినతోక గోచులవెంట దూలువారు. ఉ. హరి. ౧. ౧౦౨. ప్రభా. ౧. ౧౦౨.

జ: గోచికట్టు, గోచికాడు, గోచిపాత, గోచిబాచడు, గోచివాడు.

గోచికట్టు. వి. (✓ గోచి.) కాపీనధారి, బ్రహ్మచారి.

గీ. అస లన్నియు మొదలంట గోసియున్న, గోచికట్టున కటువంటి గొడవ గడవ, రాక మెడ జట్టుకొనియె నూరక యకార్య, కరణిలుర కప్పాట గలదె నుఖము. పాండు. ౫. ౨౩౮.

గోచికాడు. వి. (గోచి+కాడు) బ్రహ్మచారి. (శ. ర.) విణ. గోచిమాత్రము మిగిలినవాడు, దరిద్రుడు.

ద్వి. రాచకూతును గొని రవ్య గాకుండ, దాచినమీమాలధన మెల్ల బెట్టి, గోచికాడై దాని గొనుచు నేతెంచి. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౦౫౧వం.

గీ. ఆరివేరంబురీతి నిం దందు దిరిగి, గోచికాడయ్య బాచనకోడెకాడు. ప్రబంధ. 2౫౪. భల్లాణ. ౫౭ (శ. ర.)

గోచిపాత. వి. (గోచి+పాత) గోచిగుడ్డ.

గీ. కుక్కిమంచము బొంతయు గోచిపాత, యూతకొలయు గుంపటియును... శివధ. ౫. ౬౮.

గోచిపాతరాయడు=దరిద్రుడు.

ఆ. పేర్చి నదరుతుండె పిక్కచెన రేక, యుండ వచ్చు చేద యులుకు దక్కి, రమా గోచి పాతరాయడు దొంగల మిండె డనెడినూటమేలు దెలిసి. కుచేల. 3. ౪౭.

గోచిబాచడు. వి. (గోచి+బాచడు) బ్రహ్మచారి.

నీ. వడుగు నా గోచిబాచడు నాగ బ, భా.

చారికి బేళ్ల నడచు రరితియందు. అం. సం.
మాన. ౨. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౪౦౫ వం.
గోచివాడు = గోచికాడు. (గోచి + వాడు)

(బ్రహ్మచారి)

(అంజనేయునిమాటలు.) గీ. ప్రతినవబ్రహ్మచర్యాన్తి
భవ్యతరత, పోరింబునఁ గడు పీఱు వోనిగోచి.
వాడ ననుచు నిజానుభవంబుఁ దెలిపి. హ. న.
పీఠి. ౧౧.

గోణ్ణాట. వి. ($\sqrt{\text{గోణ్ణ}}$) గోణ్ణాట. (ఉదా: ఇ
దేమి ఎప్పుడు చూచినను ఈగోణ్ణాట-ళ. ర.)

గోణ్ణాడు. స. క్రి. (గోణ్ణ + అడు - స్పార్శమున) పీ
డించి అడుగు. (ఉదా: ఏల టరక గోణ్ణాడు
న్నావు. శ. ర. బ్రౌ)
గోణ్ణు. వి. ౧. పీడ. దార.

ఉ. తైలవరేణ్యగర్భకలకాంబుదిరత్నమ కోదేసాయపు.
న్నేళఁ దపం బటంచుఁ దలపెట్టెదీగోణ్ణు చూడఁ
జాల.... పార్వ. ౪. ౧౩౧.

౨. గోణ్ణాట. పీడించి అడుగుట, (ళ. ర.) స. క్రి.
పీడించి యడుగు. (ళ. ర.)
జ: గోణ్ణాట, గోణ్ణాడు.

గోణ్ణు. వి. ౧. కోకయంచున చేర్చి దుట్టెడునన్నని
సరిగవట్టె. (బ్రౌ. శ. ర.) ౨. ఒయ్యారము. (ళ.
ర.) ౩. రేణు. (ళ. ర.) ౪. హస్తభూషావిశేషము.
గీ.... గోణ్ణు ముంగుమురు వన, హస్తభూషావిశేషంబు
లలరుచుండు. అం. భా. ౨. ౧౪౯.

జ: గోణ్ణుకత్తె, గోణ్ణుకాడు.

గోణ్ణుకత్తె. విణ. (గోణ్ణు + కత్తె) ఒయ్యారము
కలది. (ళ. ర.)

గోణ్ణుకాడు. విణ. (గోణ్ణు + కాడు) ఒయ్యారము
కలవాడు. (ళ. ర.)

గోణ్ణు. వి. బందన, బంక. (ళ. ర.)

గోణ్ణురు = గోణ్ణురు కప్ప. (ళ. ర.)

గోణ్ణురుకప్ప. వి. పెద్దజాతికప్ప, ముఠాకథేదము.

నీ.... గోణ్ణురుకప్ప కప్ప.... హంస. ౪. ౧౮౬.

గోరంటకము. సం. వి. అ. పుం. స. ౧. స్థపుటము.

నిమోన్నతప్రదేశము. ౨. గోవుగొరిజ, గోవుడెక్క.

౩. పల్లెడు†

గోకర్ణము. సం. వి. అ. పుం. ౧. సర్పవిశేషము. ౨.

జాత్ర. చాప బడినబొటనవేలికింగరపు వేరినదిమి
కొలత. ౩. దక్షిణదేశముందరి ఒకశివశ్రేతము. ౪.
కణుఱు. మృగభేదము. ౫. ఆశ్వతరము, కంచరగా
దిద. ౬. గణదేవతావిశేషము. ౭. ఆవుచెవియాకా
రము గలపాత్ర.

గోకర్ణి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ఆవుచెవులపంటియాకులు

గలది-మూర్వ. చాగ†

గోకిరాట. సం = గోకిరాటి†.

గోకిరాటిక. సం. వి. అ. శ్రీ. కూయుచు నరుపెత్తునది.
కారిక, గోరువంకపిట్ట.

గోకిలము. సు = గోకిలము. (కల్ప)

గోకిలము. సం. వి. అ. పుం-భూమికి మేకపంటిది.

౧. రోచిరి. ౨. నాగలి. (కల్ప.)

గోకులము. సం. వి. అ. స. ఆవులమంద. ౨. గోష్ఠ

ము, పసులసాల. ౩. వ్రేపల్లె.

గోకులికుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ) ౧. అడుసునఁ

బడినయావునకుఁ దోడ్పడనివాడు. ౨. కేకరుడు,
మెల్లకంటివాడు (మే. వి.)

గోకృతము. సం. వి. అ. స. గోమయము, ఆవుపేడ,
(వాచ.)

గోక్షరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఆవుగొరిజ. ౨.

పల్లెడు†

గోగృష్టి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ఒకమాటు ఈనినయావు.

గోగ్రంథి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. గోష్ఠము, పసులసాల.

౨. ఏలుపిడుక. ౩. బెండ†

గోఘృతము. సం. వి. ఆ. న. గ. ఆవునెయ్యి. అ. భూమికి నేయివంటిది. వానవీరు. (89. వి.)

గోఘ్నుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గోవును చంపిన వాడు. (అమనుష్యకర్తృక మైనపుడు శ్రీ లింగమున ఈకారాంతము అగును.) వి. ఆ. పుం-ఆతిథ్యమున ఎవరికొఱకు గోవు చంపఁబడునో వాడు-ఆతిథి.

గోచందనము. సం. వి. ఆ. న. గోశీర్షమును చందనము. పచ్చచందనము.

గోచరము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. అ) గ. భూచరము. భూమియందు తిరుగునది. (మనుష్యాది) అ. పసులు మేయనది; పసులు తిరుగునది. (పాలము, మొ.) వి. ఆ. పుం. గ. ఇంద్రియార్థము. ఇంద్రియములచే గ్రహింపఁబడు విషయము. (రూపరసాది) అ. జ్ఞానాది విషయము.

గో. అవాఙ్మననగోచరం. సం. రఘు. గం. గౌ. అ. స్థానము.

గో.....నీతృనద్య గోచరః. సం. కు. సం. ఖ. లం.

గోచరించు. సం. ఆ. క్రి. గ. అగపడు.

చ....క్రిడనేయము, ర్కటమికునంబు మన్మథ సుఖస్థితి దృష్టికి గోచరించినఁగా, సమీర. గ. గౌ. ఆ. రా. ఆ. అ. అ.

అ. స్ఫురించు, తోచు.

సీ....భక్తలెంచుమాట. గీ. దన మనంబున గోచరించిన నొకించు, కేనియు వివేక మెంచక....సమీర. ల. గౌ. అ.

చ....నామనికి గోచరించినంతయు వినిపించెద....భాగ. గ. ల.

గోచర్మము. సం. వి. న. న. గ. ఆవుతోలు. అ. భూపరిమాణభేదము.

గోచారకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పసులకాపరి.

గోచారణము. సం. వి. ఆ. న. పసులను మేపుట.

గోచారము. సం. వి. ఆ. పుం. మేషాది రాసులయందు సూర్యాదిగ్రహముల సంచారము.

గోజరము. సం. వి. ఆ. పుం. ముసలియెద్దు. సం. భాగ. ఆ. ఆం. గౌ.

గోజాగరికము. సం. వి. ఆ. న. కల్యాణము, మంగళము. పుం. వాఁకుడు.

గోజిహ్వా. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. గోవుయొక్క నాలుక. అ. బెండ, ఎద్దునాలుక చెట్టు.

గోటదొర్లుడుకాయ. వి. (✓గోడు) టాలక్రితా విశేషము. హంస. ఆ. గౌ. అ.

గోటాపన. వి. (సక్షి) ఈశ. (క. ర.)

క. నేటుకొని పండ్లు కొఱుకుచు, జీటికి మాటికిని గనరుచిలకఁ జిలుకా, బోటుల నలయించెడు నీ. గోటాపన యెన్నఁదింక గూఁటం బడునో. నీలా. ఆ. అ.

గోటిచెనకు. వి. (గోరు + చెనకు) గోటి నాలు, నఖతము. ఉ. రా. ఆ. అ. అ.

గోటినాలు. వి. (గోరు + నాలు) నఖతము.

ఉ....చిక్కులువర్ణహారములు నీవైపుగుప్పల గోటినాలు లా, చక్కెరబొమ్మకుఁగ రతిరస స్ఫుటచిహ్నములావై వేకువఁగా. కవిరా. ఖ. అ. అ.

గోడ. వి. (సం. కుడ్యమ్. క. గోడె) బిత్తి.

సీ....మేడలు గోడలు పాడుచేసి. అచ్చ. రా. సుం. కా.

సీ....గోడదొర్లుడిదాగ గుఱుపు నెఱబోడు గాటం పుటక్కటికముల పాడు. అచ్చ. రా. టాల. ఆ. (గోడదొర్లుడిదాగ = ఎలుక) ఆం. భా. అ. గౌ.

సా:- గ. గోడకు పెట్టిన సున్నము, లంజెకు పెట్టిన పొమ్మును మరల రావు. అ. గోడపెట్టును చెంప పెట్టునుకూడనా? ఆ. గోడయున్న చిత్రము వ్రాయవచ్చును. ఆ. గోడమీది నిల్చివాటము.

జ: గోడకాలు, గోడచేర్పు.

గోడకాలు. వి. ($\sqrt{\text{గోడ}}$) కరగోడ, వెలుగునాటుటకై
పొడిమట్టితో నేర్పబడిన గోడ. (శ.ర.)

సీ. కమ్మఁదేనియనీళ్లు గట్టి పుప్పొడిమట్టి గోడకా
బ్బివిన ప్రోడకనము. రా. వి. ౩. ౮౧.

గోడగింపు. ఆ. క్రి. (శ. గోడజై = దప్పని.) శబ్దించు.

ఉ. వారణరాజయాన కనువారముఁ గుంతలము
ద్యవీధి సింధూరము దూరిమయ్యె మగ తుమ్మె
దప్రోడలు గోడగించురుం, కారము కారము
య్యె.... కవిక. ౩. ౮౦. (ప్రయోగాంతరము లేదు)

గోడచేర్పు. విణ. ($\sqrt{\text{గోడ}}$) జడుఁడు.

ద్వీ. ఈ రాజు.... మొందరి చల్లచప్పుడు గోడచేర్పు.
ద్వీ. హరిశ్చ. ఉ. ౧౧౯౯ పం.

గోడా(డ). వి. (సం. ఘోటః. హిం. ఘోడా).
గుఱ్ఱము.

క. జోడనలు నిబ్బరంబులు, వేదెంబులు మెఱయ
రాజు వేడుకరొడక, గోడా దుమికింపఁగ
జత, గూడిరి దొరలెల్ల భటుల గుమి వెనుకొ
నియె. ఉ. రా. ౭. ౩౯౯.

చ.... నెఱా నగు గోడ యటంచు మెచ్చుచు. ఇందు.
౨. ౫౬.

గోడాడు. ఆ. క్రి. ($\sqrt{\text{గోడు}}$) దుఃఖించు, విలపించు.

వ.... కనకవలియుఁ గనుఁగవ నశ్రుపూరంబుదో
రంబుగాఁ బెదవులం దడుపుదు మొగము వెలవెలఁ
బుచ్చుచుఁ గోడలిం గూడి గోడాడుదు.....
ద్వీ. ౭. ౨౩౬.

ఉ. ఏడువనేల తండ్రితను వేమఱ బుండుఁడు
తోడులార నేనూ డిదె తీర్చనందుఁ బరకు
ద్యుతి భీముఁడు రాముఁ డుగ్రుడై, యోడక
యడ్డనాత్మవిపు బన్నపురంబున కేగి చొ

చ్చిగో. రాడఁగఁ బట్టి చంపె వడి నర్జున జాతుం
బ్రహ్మమాతుల. భాగ. ౯. ౪౮౩.

ద్వీ. కూ దెఱుంగక దగగొంటిది చాలు, గోడాడ
కిచ్చోట, గూర్చుండు మనుచు. లభిమన్యు. ద్విపద
(శ. ర.)

గోడి. విణ. ౧. ఒడ్డగెడవు, ఒకప్రక్క క్రింది కొఱగి
రెండవ ప్రక్క పైకి లేచినది. (మా. గోడివడు) ౨.
మొన పైకున్నది. కొన మీదికున్నది.

(విశాచ పర్వము) సీ. గూని వీవులమీద గోడియై
దోచెత్తి తటివర్గ కంఠాళ తండములును.... గీ. కలిగి
యిదె కొందఱున్నారు గగనవీధి. కాశీ. ౩. ౧౩౮.

(వ్యవ) వాడు గోడిగా కాలక్షేపము చేయుచు
న్నాడు.

(గోడిగా = జాగ్రత్తగా. మెలఁచువతో.)

జ: గోడివడు, గోడిపెట్టు.

గోడిగ. వి. (సం. ఘోటికా) ఆడు గుఱ్ఱము.

సీ.... బడబ గోడిగ నాఁగఁ బరఁగుచుండు. ఆం. భా.
౨. ౧౯౭.

సీ. గోడిగ జాతిలో గొదమపెంబుల నేర్చి మాపుల
హత్తించు మార్దపంబు. భార. విరా. ౧. ౯౫.

చ.... తఱచుగ నీను గోడిగలుఁ దత్పురికూడ్రుల కొప్పు
నెప్పుడు. విక్ర. ౧. ౭౬.

గోడిపట్టెలు. వి. బ. జాలక్రిడా విశేషము. (శ. ర.
కోడిపట్టు = కోడియు పిల్లలు అను అట, బ్రో.)

గీ. గుఱ్ఱ దాగిలి ముచ్చలు గోడిపట్టె, లేలపాటలు
సరిజేరు లిలహఃత, లాదిగా త్రైవక్రీడ లాదిరచట,
రామకృష్ణలు గోపదారకులఁ గూడి. పి. పు. ౭.
౨౦౨.

గోడివడు. ఆ. క్రి. (గోడి + వడు) ఒడ్డ గెడవగు,
ఏటవలగు.

పి. తారకసుతుడు మందారుడు నా మహావీరుడు....
ధారణీకలము గోడీ, నడ నెత్తి వచ్చి....కు. సం.
౧౨. ౮౦౮.

గి. గోగణము ముంగలిగ నేల గోడివడంగ, నడచు
కొరవరాజువైవ్యంబు గనియె. భార. పిరా. ౪. ౫౦.
చ. ఒకయడు గొక్కవక్కి నిడి యూడినదచ్చర
ణంబు నిర్వరో, దకములముంపునం దడియఁ దద్గిరి
గోడివడంగ లేచి యొం, దొకయడు గవ్వలన్నియవ
నుండె యధాస్థితి నర్వ్యపాద్య పూర్వకముగ రాసు
వాస్తవకు వచ్చి యెదుర్కొనిపోయెనో యనగా. రా
మా. ౬. ౮౬. (కలహంసము) వ.... రూంకారిక
పత్రతధారాని హారంబుగ గోడివడి దిగ్గనప్పుడు
....వైజ. ౨. ౩౫.

గోడీపెట్టు. స. క్రి (గోడీ + పెట్టు) వంచు. (క. ర)

గోడు = గోలు. వి. ౧. ఏడ్చుటయం దగుద్యవి కనుక
రణము. (అమేదికరూపములు 'గోడుగోడు, గోడ్గో
డు')

ఉ. మాదలు సంతరించుకొని మచ్చిక నెప్పరి కీగలేక
పల్పిదలు మేనులం బొరయఁ బెక్కురు చోరులు
బాధపెట్టెగా, గోడని యేడ్చుచు భ్రమలఁ గుందు
శరీరుల నేను మెత్తునే....కుచేరి. ౩. ౧౦౨.

క.... నెంజిలిం గృణించుచుఁ జిత్తంబునఁ బట్టలేక గో
డ్గోడున నేడ్చెగా బాష్పములు కడుగా పెడలం
గా. పరమ. ౪. ౧౦౩.

క. ఆమాయలాడి యపు రా, కోమలిమొగముగని
గోడుగోడున నేడ్చెగా. కుక. ౨. ౪౨.

౨. (క. గోడు, గోకు) దుఃఖము, వీడః రోదనము,
ఏడ్చు.

క.... అలమ టిదరు గో డు, మృలిక వనట కుందు నా
నమరు దుఃఖాఖ్యర్. అం. శే. ౧౦.

క. పరమముసింద్ర పమరమృత, కురువీరుల మామన

మలగో డుడుగ భవ, త్కరుణ వెలయ రోకంబ,
చెరు వందఁగఁజూపవే విచిత్రపుమహిమగా. భార.
అశ్ర. ౨. ౯౨.

గి. వనట యంగలారుపు వెత వంత గోడు, బాద యం
గద వగ వనఁ బరఁగుఁ బీడ. సాం. ని. మాన. ౩౩.
పి.... కొఱలు రోదన మేడ్చు గోడు నాఁగ. అం. భా.
౧. ౧౪౧.

పి. ఎండినయూళ్లగో డెఱిఁగింపఁ దెవ్వఁడుఁ బండిన
యూళ్లెన్నఁ బ్రోడు లందఁబు.... రామలిం. ౪.
వ.... ఈకూరునిచేతులు వెండికొండక్రిందఁ జిక్కిన
నాఁ దట్టె యడంగఁబ్రొక్కి నుగ్గునూచంబునేయక
మరల వరంబు లిచ్చి హయంబు దమగోడుపోసి
కొనె ననువారు.... ఉ. రా. ౪. ౯౪. (తమగో
డుపోసికొనె = తమ్ముపిచ్చించిన పాపము గట్టికొ
నియె.)

గి. లంజెతల్లు లనఁగ లక్షింపఁగా నిట్టి, కట్టిఁడులకు
నలువ కరుణ లేక, బ్రాతిమాలినట్టి బ్రతుకులు
విడుపుగా, జేసి విలులగోడువోసికొనియె. కవిక.
౪. ౧౧౦. (విలులగోడుపోసికొనియె = విలులను
జోరపెట్టినపాపముగట్టికొనియె.) వైజ. ౨. ౯౫.

గోడు నేయు.... = బాధపెట్టు.

పి. కోటిచంద్రులదాని గోడు నేయఁగఁ జాలుమొగ
ముకుంకుమచుక్క పొగను గుల్క. వీధి. ౯.
(ఇది దొపప్యవ్యక్తము)

జ: గోరాడు.

గోడు(తు)ంబ. సం. వి. అ. ప్రి. ౧. నిన్నపావరగ

౨. కర్కటివీశేషము, నక్కదోనగ. (వి. ని.)

గోడెము = గూడెము. వి. దోయపల్లె. శనిరాలయము.)

గి. గూడెమని గోడె మని యనుకొందు రాత్య.

రెల్లఁ బక్కణమునకు బాలేందుమా? ఆం.
ధా. ౨. ౨౩.

గోణము, గోణాము = గోవణము. వి. (సం. కాపీ

నమ. ప్రా. కోపీనం) ౧. గోచి, కాపీనము; రెండు
వైపులను త్రాళ్ళుగలకాపీనము.

గీ. గోచి యనఁ గచ్చడం బన గోణ మనఁగ, బొట్ట
మంచనఁ గాపీనము దనరారు. ఆం. ధా. ౨. ౧౫౩.

ఉత్సాహ....కాచిగోణములు గట్టువారి నైన నగుదుఁ
జిత్తజుండు చిత్తములు గలచి చెఱుచు....శివ.
ఉ. ౨. (శ. ర.)

ద్వి. ఉంకించి యప్పు డయ్యెనపరిపువ్వు, కంకటిమీఁద
దిగ్గన దీగ్గ నుటికి, గోణంబుతోనె మిక్కుటపు
వేగమున. ద్వి. పరమ. ౩. ౧౯౪పొ. ౯పం.
వరాహ. ౩. ౧౦౯.

సీ. బంగారుప్రాతఁచెఱంగులగోణము గళమున రుద్రా
క్ష కంఠమాల. కాళ. ౧. ౩౦.

జ: గోణముదారి.

గోణముదారి. వి. (గోణము + దారి) కాపీనధారి.

నన్నాన్యసి. (బ్రౌ)

గోణి. వి. ఎద్దు. (శ. ర.)

గోణి. సం. వి. ఈ. ప్రి. గోనె.

గోణిక్, సం. వి. ఆ. ప్రి = గోణి.

గోత్ర(త్రా)ము. వి. ౧. అల్ప గోడవిశేషము, ఒక
విధమైన చిన్నగోనె.

సీ....అసిమి గోతము నంది యనఁగ నల్ప, గోణి
విశేషముల్ గొఱులు....ఆం. ధా. ౨. ౨౬౬.

సీ. చిక్కము లొలలు మానినచింపి బొంతలు దామెన
త్రాళ్ల గోతములు వెండ్రుకలమోపులును....చెన్న.
౨. ౨౦౪.

సీ....గోనెలు తణగాలు గోతములును. హంస, ౪.
౮౪.

౨. మల్లసాధనవిశేషము.

నగ్గర. గ్రుద్దుఁ గోత్రాచలంబుల్ గులగులంబుతో
గోతముల్ గ్రుద్దులీలఁ మనుచ. ౪. ౮. (తెట్టులు
సాదనచేయునప్పుడు జనపనారనందులలో రాలు
పోసి పట్టి పిడికిళ్ళతో పొడుతురు వ్యాఖ్య.)

సీ. మనును తెట్టి యనంగ మల్లాభిధానంబు....తత్సా
ధనంబులై తగుఁ గంబము కొఱత కటికనలోడి
సంగదము బాల. గీ. సంగదము నీలి గోతా మనం
గఁగొన్ని....ఆం. ధా. ౨. ౨౦౭. ప్రబంధ.
౮౨. ౭౮.

గోతి. వి. (త. కోదై) ఆడుది. ప్రి.

౪. జ్ఞాతులయెడ గోవులయెడ, గోతులయెడదర్శ మెడలి
క్రూరుఁ డగుట కా, ర్యాతురవిప్రోపే జ్ఞ.నీతి బిసము
లపహించునిపుణత యరయఁ. భార. ఆను.
౩. ౨౩౪.

౪. రోగికి సుహృదులఁ గన్గొనఁగా గుణ మెట్టిదగు
నట్టితెనదీఁ జేతో, రాగ మెలర్చుగ నునికికి, నాగో
తులు ప్రీతివొంది యాతనితోడన్. భోజరా. ౩. ౨౪౪.
ఆం. ధా. ౨. ౧౦౪.

గోత్ర. సం. వి. ఆ. ప్రి. ౧. భూమి. ౨. గోవులసమూ
హము.

గోత్రక్రీల, సం. వి. ఆ. ప్రి - పర్వతములు కీలములుగాకలిది
భూమి.

గోత్రపటము, సం. వి. ఆ. పుం. వంశవృక్షమును
తెలుపుపటము.

గోత్రప్రవరుఁడు, సం. వి. ఆ. పుం. మూలపురుషుఁడు,
వంశమునకు కూటస్థుఁడు.

గోత్రభిత్తు. సం. వి. ద్. పుం - పర్వతములను భేదించు
వాడు - ఇంద్రుఁడు.

గోత్రభిదుఁడు, సం = గోత్రభిత్తు.

గోత్రము, సం. వి. ఆ. న. ౧. వంశము. ౨. విత్త

ము, ధనము. ౩. గుంపు. సమాహము. ౪. పేరు. ౫. అదవి. ౬. పొలము, వరిమడి. ౭. దారి, బాట, రా. గొడుగు. ౯. బలము. పుం. ౧. కొండ. ౨. మేఘము. (కే. వి.)

గోత్రస్థలనము సం. వి. అ. న. ఒకరిని మఱియొకరి పేరితో పిలుచుట.

గోత్రస్థలితము. సం = గోత్రస్థలనము.

గోత్రుడు. సం. విజ. (అ. అ. అ) ౧. గోవులను గాచువాడు ౨. భూమిని రక్షించువాడు.

గోద, వి. ఎద్దు, వృషభము.

(కన్నప్ప ఆదవిలో నున్న శివలింగమును చూచి అన్న మాటలు.) ద్వి. ఎక్కుడుగోద నిన్నిక్కడ వైచి. యె క్కడఁ బాఠెనో యేఁగెడఁ జెప్పుమ. బస. పు. ౩. ౬౫౩ సం. (ఎక్కుడుగోద = వాహన మైనవృష భము.)

ద్వి. కోటియుఁ బద్దదిగూడ నయ్యెక, వాటంబులును జివ్వివసుడఁ ద్రెళ్ళినవి, యొకల నర్థముగొన్నయు మఱిలో పుట్టు పొడ లేదు శివునంద యఁదగెనో కాక, భయమంది యెంటి గోదయు మీఁదఁగనవు. వయిచుక యున్నది వనచుచు నెదుర. బస. పు. ౩. ౪౯౩ సం.

జ: గోదరి.

గోద, సం. వి. అ. ప్రి. ౧. గోదావరి. ౨. కూడికొడు

త్తనాచ్చియారు, ఆముత్తనూర్కడ. (ఈమె వైష్ణవులకు ఉపాస్య యగునొకదేవత)

గోదంతము. సం. వి. అ. న. హరితాళము, అరిదళము.

గోదము. సం. విజ. (అ. అ. అ) గోవులనిచ్చునది.

వి. అ. పుం- దృష్టిని బాగుగా చూచునది-మస్తృష్కము, మెదడు.

గోదరి. వి. (✓గోద) ముచ్చెవాడు, చర్మకాడు

నీ....చర్మకారాఖ్య వరఁగు గోదరి ముచ్చెవాడవంగ. అం. ధా. ౨. ౨౮౩.

గోదానము. సం. వి. అ. న. బ్రాహ్మణునకు పదియా అవయేటను క్షత్రియునకు ఇరువది రెండవయేటను వైశ్యునకు ఇరువది నాల్గవయేటను చేయఁదగిన సం స్కారవిశేషము, కేశాంకము, మను. ౨. ౬౫.

గోదారణము. సం. విజ. (అ. ఈ. అ) ౧. నాగరి. ౨. గుద్దరి.

గోదారి. వి. వెన్నకాచినమట్టి. (బ్రా. క. ర)

గోదావరి. సం. వి. ఈ. ప్రి. ఒకానొకనది, గోతమి.

గోదావరిఁగలుపు = పాడుచేయు.

నీ. కలము గోదావరిఁగలిపి వేళ్ళానంగ మానచేఁ గా విందికే సుపుత్ర. నిరం. ౨. ౮౩.

గోదుము. (సం. గోదుము. క. గోదుమె) వి. నన్య విశే షము. బి. దాన్యవిశేషము. అం. ధా. ౨. ౨౩౪. జ: గోదుమపూసలు.

గోదుమపూసలు. వి. బి. (గోదుమ + పూసలు) ప్రి కంఠ భూషావిశేషము. (క. ర.)

గోదుహుఁడు. సం. విజ. (-హ-అ.అ.అ) అవులను పాలు పితుకువాడు. వి. హా. అ. పుం. గొల్లవాడు.

గోదోహుని. సం. వి. ఈ. ప్రి. అవుపాలు పితుకుట కుపయోగించుపాత్ర.

గోద్రవము. సం. వి. అ. పుం. గోమూత్రము.

గోధ. సం. వి. అ. ప్రి. ౧. ఉడుము. ౨. అల్లెత్రాటి దెబ్బ కాకకుండుటకై ఉడుముయొక్కతోలితో కుట్టి చేతికి తొడిగికొనుకవడము. (కే. వి.)

గోధనము. సం. వి. అ. న. గోకులము, గోవులగుంపు- పుం. స్థూలాగ్రము గలబాణము. (కల్ప)

గోధము. సం. వి. అ. న. గోద, అల్లెత్రాటిదెబ్బ

కాకకుండుటకై చేతికి తొడుగుకొను ఉడుపతోలికవ
చము.

గోధాపది. సం. వి. ఈ. శ్రీ. చెప్పకట్ట.

గోధి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. అలికము, నొసలు. ౨. ఉ
దుము.

గోధుక్కు. సం. విణ. హ. వి. హ = గోదుహుడు.

గోధుమము. సం = గోదూమము (కల్ప)

గోధూమము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. గోదుమలు.
ధాన్యభేదము. ౨. నారింజ.

గోధూళి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. గోవులు పొలమునుండి
ఇండ్లకు వచ్చునపుడు దుమ్ము రేగెడివేళ, సాయం
సంధ్యాకాలము.

గోధేనువు. సం. వి. ఉ. శ్రీ. క్రొత్తగా ఈనినయావు.
క....కొను మిచ్చెన నీకు లక్షగోధేనువులకా. భార.
అది. ౭. ౯.

గోధేరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) రక్షకుడు. కా
చువాడు.

గోనంది. సం. వి. ఈ. శ్రీ. బెగ్గురుపక్షి.

గోనర్దము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. సారసము, బెగ్గురు
పక్షి. ౨. దేశవిశేషము. న. కయివడిముపై.

గోనర్దీయుడు. సం. వి. ఆ. పుం-గోనర్దదేశమున
పుట్టినవాడు-మహాభాష్టకారుడగు వకంజరి.

గోనసము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కొండచిలువ. ౨.
వైక్రాంతముడి.

గోనాసము. సం = గోనసము. (రా. వి.)

గోనియ. = గోనె. (క. ర.)

గోను. = గోగ్గు. (దీనిను'వర్తకమునకు ఏకవచనమున
వికల్పముగాను బహువచనమున విత్యముగాను

విందుపూర్వకగవర్తము అదేక మగును.) వృక్షవిశే
షము. పీలుపు.

గీ....తగు గోను గో గవగను నుపీలు. అం. భా.
౨. ౪౩.

గీ. పొన్న పొట్టుగు పోక పొగడ చాడిమ మిప్ప.
గుముడందు గురివెందగోను రేను. వేం. పంచ.
౪. ౫౨౨.

గోనె = గోవియ. వి. (సం. గోడి. ప్రా. గోడి. త. కా
డి.) ధాన్యము మున్నగునవి వించెడి జనవనాకసంచి.

గీ. హేరాదియొద్దాదిభారాదులను వచ్చుగోనెలు తణ
గాలు గోతములును. హంస. ౪. ౮౪. 'కప్పురపు
గోనెలు' కళా. ౭. ౨౫.

గోపకము. సం. వి. ఆ. పుం. బాలెంకబోళము.

గోపకుడు. సం. విణ. (అ. వికా. అ) గ. రక్షించు
వాడు. ౨. దాచువాడు, కప్పిపుచ్చువాడు. ౩. గోవు
లను కాచువాడు. వి. ఆ. పుం. గ. బహుగ్రామాదిపతి.
౨. గొల్లవాడు

గోపతి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. ఆటోతు. ౨. స్వర్గాధి
పతి, ఇంద్రుడు. ౩. భూపతి. రాజు. ౪. పశుపతి,
శివుడు. ౫. అంకుమంతుడు, నూర్పుడు. ౬. దిక్కా
లకుడు. ౭. గోవుల కడిపతి.

గోపదలము. సం. వి. ఆ. పుం. పోకచెట్టు.

గోపన. సం. వి. ఆ. శ్రీ = గోపనము.

గోపనము. సం. వి. ఆ. న. గ. కాపాడుట, కాచుట.
౨. దాచుట, కప్పిపుచ్చుట. ౩. దూఱుట, నిందించుట.
౪. కాంతి. ౫. ఈర్ష్య. ౬. కలక.

గోపనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. రక్షింపఁ
దగినది, కాపాడఁ దగినది. ౨. దాపఁ దగినది,
కప్పిపుచ్చదగినది.

గోపము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. బాలెంకబోళము
౨ = గోపనము.

గోపానసి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. చూడవద్దే. గొప్పలు.

గోపాయకుడు. సం. విజ. (ఆ. యికా. ఆ) గ. కాపాడువాడు, కాచువాడు. ౨. కప్పిపుచ్చువాడు, దాచువాడు.

గోపాయనము. సం. వి.ఆ. న. గ. రక్షణము, కాచుట. ౨. దాచుట, కప్పిపుచ్చుట.

గోపాయిత. సం. విజ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) గ. కాచువాడు, కాపాడువాడు. ౨. దాచువాడు, కప్పిపుచ్చువాడు.

గోపాయితము. సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. రక్షితము, కాపాడినది, ౨. దాచబడినది, కప్పిపుచ్చబడినది. వి. ఆ. న = గోపనము.

గోపాయితవ్యము. సం = గోపితవ్యము.

గోపాలము. సం. వి. ఆ. పుం. దానరులు బిచ్చమెత్తునపుడు ఉపయోగించువదము.

గీ....గోపాల మనుచు, వీధి తెవ్వారు నుడిసిన వెక్కిరించు, నయ్య నన్నుగన్నకొయ్య గయ్యారితల్ల. విప్ర. ౩. ౧౫.

గోపాలమెత్తు = బిచ్చమెత్తు. (బొగ్గ)

గోపాలకుడు. సం. విజ. (ఆ. లికా. ఆ.) వి. ఆ. పుం = గోపాలుడు.

గోపాలధాని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ-గోవులను గాచువారుడుచోటు-గొల్లపల్లె. ౨. గోష్ఠము. పసురసాల.

గోపాలి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. గోపాలునిధార్య. ౨. బాదమ †. ౩. వివాహాదినములలో పెండ్లికొమరుడు పెండ్లికూతునకును పెండ్లికూతురు పెండ్లికొమరునకును పసుపు మున్నగువానితో పెట్టనలుగు. (వై.వి)

గోపాలిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ = గోపాలి.

గోపాలుడు. సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ) గోవులను కా

చువాడు. వి. ఆ. పుం. గ. గొల్లవాడు. ౨. భూపాలుడు, రాజా. ౩. పశుపతి, శివుడు. ౪. కృష్ణుడు.

గోపి. సం. వి. ఈ. గొల్లది; గొల్లవానిధార్య.

గోపించు. సం. ఆ. శ్రీ. (సం. గుప్) ప్రవృత్తుమగు, దాగు.

ద్వి. వనమునఁ బండ్రెండువత్సరంబులును, జనగోష్ఠమై యొక్క సంవత్సరమును, నియతితో గోపించినే దెల్లి వారు, రయ మొప్పు గోపించి రానున్నవారు. ద్వి. భార. విరా. గ. ౧౧ పొ.

గోపిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. వ్రేక, గొల్లది. ౨. కాపాడెడిశ్రీ.

గోపిత. సం = గోపాయిత.

గోపితవ్యము. సం = గోపనీయము.

గోపితము. సం. వి. ఆ. న. గోరోజనము.

గోపిలుడు. సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. రక్షించువాడు. ౨. దాచువాడు.

గోపించదనము. సం. వి. ఆ. న. ఒకజాతినుద్దమన్ను (విల్లిమ్ము)

గోపితము. సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గోవులచే త్రాగబడినది. వి. ఆ. పుం. ఖంజన విశేషము, ఒకజాతి కాటుకపిట్ట.

గోపీథము. సం. వి. ఆ. న. జలాశయము. (కల్ప)

గోవు. విజ. మూడుడు:

సీ. ఆకళాయ బికారి యడిబండ గుండఁడుమొండికల్తె గులాము మొప్పె గోవు. హంస. ౫. ౧౧౩.

గోవుడు. సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. రక్షించువాడు. ౨. దాచువాడు, కప్పిపుచ్చువాడు. ౩. గోవులను రక్షించు వాడు. వి. ఆ. పుం. గ.

గొల్లవాడు. ౨. భూపాలుడు, రాజు. ౩. గోవుల కథివతి. ౪. బహుగ్రామాధివతి.

గోవుచ్చము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కొండముచ్చ. ౨. నలువదిపేటలు గలహారము. ౩. ఆవుతోక.

గోవురము. సం. వి. ఆ. న. గ. పురద్వారము, గవను. ౨. దేవాలయద్వారము, దేవాలయముఖమున ఎత్తుగా కట్టినద్వారము. ౩. కైవడిముస్తై.

గోప్త. సం. విణ. (బు. స్త్రీ. బు) గ. రక్షకుడు, కాచువాడు. ౨. దాచువాడు, కప్పిపుచ్చువాడు.

గోప్తవ్యము. సం=గోపితవ్యము.

గోవ్యము. సం=గోపనీయము.

గోవ్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. భృత్యుడు, సేవకుడు. ౨. దాసీపుత్రుడు. (కల్ప)

గోప్రచారము. సం. వి. ఆ. పుం. పసులు మేయుచోటు. యాజ్ఞ. ౨. ౧౬౬

గోప్రతారము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పశువులకేపు. ౨. సరయూతీరమందలియొక్కక్షేత్రము.

గోప్రవేశము. సం. వి. ఆ. పుం. గోవులు పాలమునుండి మరలివచ్చి యింట ప్రవేశించుట. ౨. గోవులు ఇంటికి వచ్చువేళ, సాయంసంధ్యాకాలము, మలుసంజవేళ.

గోమంతుడు. సం. విణ. (త. మతీ. త) గోవులు కలవాడు.

గోమఠీక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ-పశువులకు బాధ కలిగించుచుగ-జోటీగ.

గోమతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౨. కానొకనది.

గోమయచ్చత్రము. సం. వి. ఆ. న. కుక్కగొడుగు.

గోమయప్రియము. సం. వి. ఆ. న. కుక్కగొడుగు.

గోమయము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గ. పేడ. ౨. పిడుక.

గో...ఈ పులకలమేత ద్భేదకం గోమయానాం. ముద్రా. ౩. ౧౫.

గోమయోత్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పేడపురుగు.

గోమాయువు. సం. వి. ఈ. పుం-వికృతముగా ఆటచునది-జంబుకము, నక్క.

గోమారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ-పశువులకు కాధించునది-పశువులకు పట్టెడిచెక్కపిడుచు. (ఈకబ్బము జంతుమారీకబ్బమువంటిది. కాని సంస్కృతనీఘంటువులలో కన్పడదు. మి. వి. అని శ. ర.)

గో...పిడుచు నాగ, పలు గోమారి కైలాసపురవిహారి. ఆం. భా. ౨. ౮౮.

గోమి. సం. విణ. (న. నీ. న) గోవులు కలవాడు. వి. న. పుం. నక్క. (మే. ని)

గోమించు. స. స్త్రీ. (√గోము) గోముచేయు.

(గారాముచేయు, ప్రేమించు.)

క. ఈమాడ్కి నమితభోగ, స్త్రీ మెయ్యగ నొక్కనాడు చిత్తమున నిజస్వామియుఁ దలిదండ్రులుఁదను, గోమించిన నడక దలిసికొని యతఁ డెలమికొనుక. గ. ౩౩౮.

గోమిడి. వి. ఒక జాతిపూరేడుపిట్ట. (బ్రా)

గోము. వి. గ. సాకుమార్యము.

క. కాకుండిన నీగోమును, నీకర్మకు నైమిటారమితేటకళ, లోకముల గలవె చెయవల, కాకమలజానేర్పు సాగడఁగాఁ దర మగునే. ఉ. హరిశ్చ. ౩. ౫౫.

నీ. చెయవ నీజిగోము గలమోము మఱివాని తొట్టిసోయన ముద్దువెట్టఁ దగునె. హంస. గ. ౯౧.

౨. వికాసము.

చ. కుముదిని పాంగెఁ బద్మి నులగోము దొలంగ న
భస్మలిం జకో, రములు చెలంగెఁ గోకనికరమ్ము
గలంగె విభుండు పూర్వభా, గమున వెలింగె
...కృ. శకుం. ౨. ౧౮౫.

3. గారాబము.

గీ. వానితలిదండ్రు లత్యంతవత్సలతను, బూట
పూటకు గోముచే జూసంగెఁ జెంచి...హం
స. ౧. ౧౫౪.

క. గోము మిగుల త్రే వల్లెను, ధీమంతులు రామ
వాసుదేవులు బాల్య, శ్రీ మొఱసి...హరి. పూ.
౫. ౨౫౦.

క... ఆయమయను జేఁ, పునిజన్మ స్వంబులచేఁ,
జెనిచెం గో మొప్ప నిట్లు పెరుగఁ గ్రమ
మునక. ఆము. ౫. ౬.

ర. విధము, రీతి.

ప... పుష్పంధయస్తనంధయస్తామంబుహోమహూ
మంబుగోమున నెసంగ...ఇందు. ౨. ౪౪.

౫. గారవము.

కా. దీపింపం గలయట్టిపుత్రుఁ గనుటక దీప్యత
పశ్చిలుఁడీ, గోపాలుం డనఁ గీర్తితుండ నగు
నాగో మిమ్మెయి వ్యమ్ముగాఁ, జూ పాత్తక గ
జుతింప దైవము గడుం జూపోషదయ్యెం జ
మీ. హరి. పూ. 2. 33.

౬. గర్వము.

మ. అనిలో నింద్రునిగోము మాన్చి పెఱిదేవానికి
ముం జీరికిం, గొన కీమూఁడుజగంబులం గలఁ
చి యెఱ్ఱ భ్యంధనై యెందుఁ జేర్చినవాఁ
డక...హరి. ఉ. ౪. ౧3౯.

విణ. ౧. మృదు వైనది, సుకుమారము.

నీ. మను మెత్తనిది గోము మవ్య మనంగను మృదు
సంజ్ఞ...అం. భా. 3. ౨౪.

౨. సుందరము, అంద మైనది.

గీ. గోముగా నాకురుగ్ గొప్పవెట్టినవార్త నకి
య చెప్పిన బన్న సరము లొసఁగె. కలం. శ.
౨౬.

జ: గోమించు.

గోముఖము. సం. వి. ఆ. పుం. న. వాద్యవిశేషము.

పుం. ౧. మొసలి. ౨. సురంగావిశేషము; గోడ
యందు దొంగ లొక తీరుగాఁ ద్రవ్వినకన్నము.
(విల్వము) ప. ౧. అలుకుట. ౨. లోపల చేయి.
పెట్టి జవమాలతో జవముచేయుటకు సాధనమైన
గోముఖాకారమా సంచి. (కల్ప)

గోముఖ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. హిమాలయమున గంగ
ప్రవహించెడు కనుమ.

గోమూత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిత్రకవిత్వము
లోని యొకానొక బంధము.

గో. వర్ణానామకరూపత్వం యద్యేకాంతరమర్థ
యో, గోమూత్రి కేతితత్త్వాయః దుష్క
రం తద్విదోవిదుః. (కల్ప)

గోమృగము. సం. వి. ఆ. పుం. గవయము, గురు
పోతు.

గోమేదకము. సం. వి. ఆ. పుం. పీతమణి, చనుపువ
న్నె గలరత్నవిశేషము. (మే. ని. రా. ని)

గోమేదము. సం. వి. ఆ. పుం. గోమేదకము. (రా.
ని.)

గోమేదికము. వి. (సం. గోమేదకమ్) చనుపువన్నె
గలరత్నవిశేషము.

గీ. రమణ మిఱంగ గోమేదికములు చాలఁ, జెలువ
మొప్పార నంచులఁ జేర్చి చేర్చి. యయా. ౪.
౧౧౬.

గోమేధము. సం. వి. ఆ. పుం. యజ్ఞ విశేషము.

గోయూనము. సం. వి. ఆ. ప. ఎడ్లబండి.

గోయి=గొయ్యి, గొయి. (సం. గర్త) వి. జౌ. గ
ర్తము.

గీ... తెలిపుల్లు బురదగోతులకుఁ జనునె. నీలా.
౨. 2౬౬.

గోయగము. సం. వి. అ. వ. ౧. గోద్వంద్యము, గో
పులజత. ౨. ద్విత్వమున వచ్చు నొకానొక ప్రత్య
యము. (ఉదా: గోగోయగము=గోద్వంద్యము.
అశ్వగోయగము=అశ్వద్వంద్యము.)

గోర=గోరువంక¹.

సీ. పికిలిపిట్టలు గడ్డిపిట్టలు గోరలు బంగరుపిచ్చి
కల్ బసుపుముద్ద. గీ. లాదిగాఁ గలపులుగు
లు...రసిక. ౧. ౬౩.

గోరంక=గోరువంక¹. ఆం. భా. ౨. ౮౯. సాం. వి.

తిర్య. ౩౮. వేంక. తిర్య. ౯౮.

గోరంకుపు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧. గోరువంకపిట్ట.

౨. దిసములవాడు. ౩. బట్టువాడు.

గోరంట. వి. (సం. కురంటకః) ౧. ఒకజాతిచెట్టు.

సీ. మైద గోరంట నా మనుఁ గురంటకసంజ్ఞ ...
ఆం. భా. ౨. ౫౩.

రగడ. కొమ్మ వేగిర మేటికే కొనగోర గోరంటవిరు
లు గిల్లుము...పారి. ర. ౧౬.

రగడ...తమి నీగోరంటకు నీగోరంటకు ... ఇం
దు. ౩. ౩౫. పారి. ౩. ౫౭.

౨. గోరంటాకు నూతి పెట్టుటచేఁ గలిగినవలుపు.

సీ. గోరంటా గోళ్లనిక్కువపుఁగంపొయని చెయి
బట్టినయమున సెజ్జ సేర్ప...మనుచ. ౬. ౮.

సీ...గోరంటఁ జాలుచు గోళ్లు. కుక. ౨. ర. ౨౬.

గోరక్షకర్కటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిర్బటి, బుడ
మి.

గోరక్షకుడు. సం. విణ. (అ. క్షి. కా. అ) వి=గోర
క్షుడు.

గోరక్షణము. సం. వి. అ. వ. పాశుపాల్యము, గో
పులను రక్షించుట.

గోరక్షతుంబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుండానుగు.

గోరక్షము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పాశుపాల్యము, ప

నులను కాచుట. ౨. వారింజి. ౩. ఋషభ మను
టసభి.

గోరక్షుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ) గోపులను ర
క్షించువాడు. వి. అ. పుం. ౧. గొల్లవాడు. ౨.
కవుడు, పశువతి.

గోరగింమే. అ. క్రి. (√గోరము) భయంకర మగు.
(చూ. గోరగింత.)

గోరగింత. వి. (√గోరగింమే) భయంకరత్వము,
ఘోరకృత్వము.

గీ. గోరగింత యనంగను ఘోరత దగు. ఆం. భా.
౧. ౧౩౨.

గోరడి. వి. నఖక్షతము? (√గోరు?)

క. వెడలి సతి రతిఁ బెనంగిన, బడలిక నిట్టూర్పు
తొట్టుపాలును జనుగోరడి మోచికాటు చి
నుచిమ, జడి చెమట నటింపుఁ జాపె సాపాన
గతుల్. పాంచా. ౫. ౩౨.

గోరణము. సం. వి. అ. వ. ఉద్యమము, పూనిక.

గోరతనము. వి. (గోరము+తనము) దౌష్ట్యము, దు
శ్చేష్ట.

గీ. గోరతనములు మానరా కొడుకుఁగుట్ట. కాశీ.
ర. ౯౧.

గోరవ. వి. అఘోషణము, పెద్దస్వని.

సీ. రట్టు రట్టడి అవ్వ రద్దిర ద్దుప్పత అంతు గోహా
రుగోర వన వెలయు, నాఘోషణసమాఖ్య...
ఆం. భా. ౧. ౧౧౫.

గోరవడు. అ. క్రి. (గోరము+వడు) విసుగుకొను?

క...కాసారాఖ్యుడు, రా ర మ్మని మిగుల నాద
రమ్మనఁ జోటిం, పార నొసఁగఁ గక్కన మ
ని, గోరవడక యివి సుసాత్వికులవరితంబుల్.
పరమ. ౧. ౮౪.

గోరము. విణ. (సం. ఘోరం.) ఘోర మైనది, భ
యంకరమైనది.

నీ. ఘోరాభిధానంబు గోర మనంగను ... ఆం.
భా. ౧. ౧౩౨.

క... ఇదె నా, గోరంపుటుక్కుగడఁ గొని, బోర
నఁదల వ్రయ్య నడిచి పారిగొని విడుతుక.
వృసిం. ౪. ౩౯. శుక. ౩. ౭౦.

వి. ౧. ఆచద, ఇడుమ.

క. సగి యతఁడు పది నె కనియెక, మగువా బెగ
డంగ నేల మాయన్నకుఁ జేటగ పడియెనేని
జేజేల్, ముగురును గడ లేనిగోరములపాల్లా
రే. అచ్చ. రా. ఆర. ౪౭. ఆం. సం. మాస.
౨౯.

౨. ఘోరకృత్యము, దారుణకార్యము.

నీ. కొడుకునకై యిట్టిగోరంబు నేసినయింతి యీ
కైకేయి యేమి గనియె. భా. రా. యు. ౨.
౬౧౧.

క... కొఱకొఱలాడెద వ దేమి గోరము మే
లైల్...రసిక. ౫. ౧౬౩.

౩. బాధ.

చ. కలిగినవాఁడు గా మరునికన్నను వన్నియ గ
ల్లువాఁడు గా, కులమున మేటి గా సవతిగోర
ము గాన మటుంచు నెంచి వేద్యుల కదురేఁ
గుదుక...శుక. ౨. ౧౧౨.

జ: గోరగించు, గోరగింత, గోరతనము, గోరవడు.

గోరవంక=గోరువంక¹. వంక. తిర్థ. ౯౮.

గోరవము. సం. వి. ఆ. న. కుంకుమపువ్వు ౧. (విల్య
ము.)

గోరసము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఆవుపాలు. ౨. ద
ధి, పెరుగు. ౩. కాలశేయము, మజ్జిగ, చల్ల.

గోరాటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారిక, గోరువంక.

గోరింక=గోరువంక¹. (సం. గోరికా) ఆం. భా. ౨.

౮౯. సాం. ని. తిర్థ. ౭౮.

గోరించు. ఆ. క్రి. ఎగయు. (మా. గోరింపు.)

నీ. చెండు గోరించినచెలువున లివ మీఱ నొయ్య
రమునఁ గొంత యుదికి యుదికి. శశాం. ౩.

౧౧౧.

జ: గోరింపు, గోరింపుబంతులు, గోరింపులాడు.

గోరింపు. వి. (✓ గోరించు.) ఎగపు. (శ.ర.)

నీ. కసిడిఱకలు లేచి గ్రక్కునఁ దమి రేచి కు
టుదగోరింపులఁ గొంతసేపు. శశాం. ౪. ౬౮.

గోరింపుబంతులు=చెండుగోరింపులు. వి. బ. (గో
రింపు+బంతులు) బాల్యక్రి. దావిశేషము.

నీ. పొదరింటిపట్టులఁ జడరంపునట్టులఁ బంతు గా
గోరింపుబంతు లాడు. ఉ. హరిశ్చ. ౩. ౧౫.

గోరింపులాడు. స. క్రి. (గోరింపులు+అడు)-ఎ
గురఁగొట్టు-సంహరించు, చంపు.

నీ. తొలివేలుపులమూఁక దురములో గోరింపులా
డి తాండవ మాడునట్లు గాదు. నిరం. ౩. ౯.

గోరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రాజకారిక. (రాజని, కల్ప)

గోరు. వి. బా. (సం. ఖరక. పా. ఘోరు. క. ఉ
గిర్) ౧. నఖము.

నీ. రవయుంగరంబులర త్నాదీపులు వాలారుగో
ల్లవై బాలువాఱ. హర. ౫. ౪౪.

నీ. గోర నొక్కినఁ బాలు గాఱుకెంజెక్కుల...
దశా. ౬. ౧౫.

ఉ...పూవులుగోట మీటుతఱి...ఆము. ౧. ౬౨.

౨. గడ్డగోరు, చోరసాధనవిశేషము. ఆము. ౫. ౩౦.

౩. కదలికేనరా గ్రవృత్తాంశము, అరటిపువ్వుల
లో కేసరములపైని గుండ్రముగా నుండుకల్లిపా
రవంటిపదార్థము.

గీ. కదలి దివియించె నాగ్రాంఘ్రికంబు తొడల,
పెనుపు నెట్లన్నఁ బోరలసోదన నడంచు, కొ
న్నయాదోక పాటును గొవ్వు విచ్చు, మెఱ
యగోర్ముచ్చులును గంపు గుఱులు గావె.
ఆ. ము. ౫. ౩౦. (పైరెండవయర్థమునకు భూ
డ నినిమే ఉదాహరణము.)

సీ...అనంటి నాఁ గదలికావ్యయములై పొదలు
చుండు...తత్కేసరాగ్రపుత్రాంశంబు గోర
నక...ఆం. భా. ౨. ౫౮.

ర. తంతి మీటుటకు బంగారు లోనగువానితో
చేసి ప్రేలికి తగిలించుకొనెడు ప్రతివఱుము.

ఉ. కీరమనోజ్ఞవాణి యొకకిన్నరి కిన్నెర మీటి
మీటి యొ, య్యారపులీల నేగి ననుభాధి
పుఁ గన్గొనె జిల్లుఁబయ్యెదక, హారముఁ జ
క్కఁబెట్టెడు కుచాహితహస్తముపైఁడిగోళ్లు
హిం, సారతీసేయుదర్శకునిసంపఁగములు
లువోరె మించఁగక. మనుచ. ౫. ౬ర.

విణ. అల్పము, చిన్నది. (శ. ర.)

ఉదా: గోరుచిక్కుడు, గోరువెచ్చ.

గోరంత=కొంచెము.

క. త్తారము రసమును జమురును, గోరంతయు శా
సపడక గోధూమమయా, హారములఁ జేయవ
లయుం, బారణ ధరణీతలంబె వల్లెము గాఁ
గక. వరాహ. ౯. ౬౦.

క...గో, రంతాలస్యంబునఁ గొం,డంత ప్రయో
జనము దవ్వ నవఁగా విసమే. కళా. ౨. ౧౭౦.

ఉ...గో, రంతలు కొండలంత లగునట్టుగఁ జేసితి
మంచు...అము. ౫. ౭౭.

(వ్యవ) వాడు ఎవ్వడును గోళ్లు గిల్లుకొనుచుఁ
గూర్చుండును=గోళ్లుమీటు. (వా)

గోళ్లుమీటు:- ఏవనియు చేయకుండ సోమరిగా
నుండుటను నూచించును.

క. పసుల కొడల్వంగక కా, మిను లిద్దఱుఁ గూడి
గోళ్లుమీటుచు దాడుల్, దినదినము మిసిమి
యిడఁగాఁ, గనిపించును నున్నగచ్చకాయల
కరణిక. శుక. ౨. ౩౩౩.

సా:- గోట నాపనికి గొడ్డలి ఏటికి.

చ. అన విని యట్లు చేయఁ దగు నం చనె నైర్వతి
కార్య మిందునక, గొనకొన గోట నాపనికి
గొడ్డలి యేటి కటంచుఁ బల్కెన, య్యనిలుఁడు
...శకాం. ర. ౧౬౦.

గీ...ఇంతమాత్ర మునకు నీరసం చేటికి, గోట నై
నపనికి గొడ్డ రేల...తపతీ. ర. ౧౧.

క...గోరం గడతేజువనికి గొడ్డలి యేలా... రు
క్మా. ౨. ౧౨౭.

గోరుముక్కు=గోటికొన.

గీ. ఎలయునీతార్కరములతోడ నీర్లు గ్రుక్కి, యం
టుసాంబులు పరికించి యుంట్లఁ జూచె, గోరు
ముక్కుల దిగ దువ్వి తూరుపెత్తి, నెఱులఁ గ
లిగినపేల నన్నింటిఁ దిగిచె. పాండు. ౩. ౩౦.
గోళ్లునాకు=సంతోషించు. (ఇది చంకలుకొట్టు
కొనువంటిది.)

వ...అని చెప్పి వారదుండు సఫలమనోరఘుండై
గోళ్లునాకును నాకసంబున నదృశ్యుండై తని
యె...వరాహ. ౧౧. ౯౫.

జ: గోటదొర్లుడుకాయ, గోటిచెనకు, గోటినా
టు, గోరుగల్లు, గోరుగాలము, గోరుగొండి, గోరు
చిక్కుడు, గోరుచీరణము, గోరుచుట్టు, గోరుమా
ద్ద, గోరురాజనాలు, గోరువంక², గోరువెచ్చ,
గోరుత్తు.

గోరుగల్లు=గోరుగొండి. (✓ గోరు)వి. డౌ. (మం
గలి గోళ్లు తీసెడి) ఇనుపసలాక.

ఆ. పదనుగోరుగండ్లఁ బదరక కొండఱ, కండ్లు చె
టికి నిమ్మపండ్లు గుచ్చి...పానందో. ౩. ౫౮
పా.

సీ. దూరపీఠార్థి యీగోరుగంట హృతాక్షుఁడ
య్య...కళా. ౩. ౧౦౮.

గోరుగాలము. వి. (గోరు + గాలము) చేచలను
బట్టుటకు ఉక్కుతో గోటివలె చేసినపనియుట్టు,
బడిక భేదము. (శ. ర.)

గోరుగొండ్రి=గొండి. వి. (✓గోరు) గోరుగల్లు.

ద్వి. బెదరుచు జనులు విభీతులై మాడ, గోరుగం
డ్లను యామికులు గొని చేర. పండితా. మహి
ము. ౨౫౦ పా.

ద్వి. దండియై యామృతాస్తంబున గోరు, గొండి
పల్లటికంటికిల్కిలో నునిచి. చండితా.
మహిమ. ౨౫౧ పా.

సీ. మెడ మెట్టి గోర్గొండి మెటికి తుచ్చుడు వీని
గ్రుడ్లు చెక్కుల నెత్తురులు ప్రవించ. కాశీ.
౩. ౧౫౨.

గోరుచిక్కుడు. వి. (గోరు + చిక్కుడు) ఒకచి
న్నజాతిచిక్కుడు. (శ. ర.)

గోరుచీరణము. వి. (గోరు + చీరణము) గోటివరె
కొనయందు వంపు గలయులి. (శ. ర.)

గోరుచే(ర్చు). స. క్రి. (బంతిని) కొట్టు.

మ. తరుణుల్ వీటికిఁగొగ్గవారి నిసి ముక్తాకందు
కం బాడుచోఁ, గరకంజంబున జాతీ బంతి
కడ కేఁగం దర్శుతిం జేరుచం, దురుఁ దద్దు
ద్ది గ్రహించి గోర్వఁగఁ దదస్తాకావతిం గం
దెఁ గా, కరుమా లిస్యము సత్కలాధిపతి కె
ట్టొందున్ మదికొ జాడఁగె. చంద్రి. ౧.
౧౦౨.

మ...రఘువీరుడు...మారీచము, మ్మరమే నా
కుగయుక్తి గాలిపటముంగా వింట నాడించు
చుకొ, సారిదిం దక్కివరైత్యకొటికలబంతు
లోర్చి మెప్పించె ... విశ్వామిత్రమానీశ్వ
రుక. చంద్రా. పీఠి. ౨౧.

జ: గోరుపు, గోరుపులాడు.

గోరుచే(ర్చు)ట్టు. వి. (గోరు + చుట్టు) గోటిచు
ట్టును లేచుకులుపు.

ఆ. నుజనవిసుత గోరుచుట్టుపై గోఁకటి, పోటు
దాఁకినట్ల పో తలంప, మొదల శోకజలధి ము
నుఁగంగ నందుపై, నీవు కల్గినట్టినిష్ఠగో
క్తి. వారిశ్చ. ౫. ౮౯.

క. వీర చెడ నీదుదూతలు, ప్రాఁకంగా నివృడ
చ్చునై మడుగునీ, రేకున గోర్చుట్టువయికో,

గోఁకటిపోట నెడుమాట రూఢం బయ్యెకా.
కేష. ౩. ౨౬౩. తపశి. ర. ౪౯.

గోరుతము. సం. వి. ఆ. న-గోవుతపు వినిపించు
నంత దూరము-రెండుకోసులదూరము.

గోరువ(ర్చు)డము=గొలువడము. వి.కంబరి;నల్ల
కంబరి; ఒకవిధ మైనకంబరి.

సీ...కంబ. గీ. లంబు గొంగడి యనఁగను గంబరి
యన, గోరువడ మనఁగా ... అం. భా. ౨.
౧౫౮.

ఉ. భూరివదీ ప్రవాహమునఁ బోయెడినల్లని య
చ్చభల్లముకొ, గోరువడంబుగాఁ దలచి...
చెన్న. ౩. (శ. ర.)

(గొల్లనివర్ధనము) సీ. ఒడిసెల పాలకావడి నుచ్చు
ప్రాఁతలగుడి మూపుపై వ్రేలుగోర్వడంబు.
వేం. చుం. ౧. ౫౯౮.

ద్వి...గడ్డకంబల్లు కప్పడికంబల్లు గోర్చు,డంబులు
...చండితా. పర్వ. ౩౪ పా.

గోరుపు. వి. (✓ గోరుచే) గోర్చుట. (చూ.గోరు
పులాడు.)

గోరుపులాడు. స. క్రి. (✓ గోరుపు)-బంతి-కొ
ట్టు.

చ. గురుకువ గుబ్బవన్నఁగవ గోరుపులాడును
బుట్టచెండ్ల...చంద్రా. ౨. ౧౨౨. (ఇట జౌవ
మృవాచకము.)

గోరుముద్ద. వి. (✓ గోరు) గోటిమీదికి తీసికొని
పిల్లలకు పెట్టు అన్నముముద్ద. (వా.)

గోరురాజేనాలు. వి. బ. (గోరు + రాజనాలు) ధా
న్యభేదము.

సీ. జిలకజరాజనా ల్పింతపువ్వులు గోరురాజ
నాలు...హంస. ర. ౧౨౮.

చ... కస్తూరిపట్టెలు చెన్నంగులు శ్రీరంగాలు
చింతపూలు గోరురాజనాలు ... ప్రబంధ.
౧౧౨.

గోరువ(ర్వ)ంక¹ = గోరవంక, గోర, గోరంక, గోర
వంక, గోరింక. (సం. గోరంకుః) వి. కారిక, గోర.
వ... జాగువావంజరంబులఁ జిలుకవలుకులకుమా
లుకులుకుగోరువంకలవంకఁ జెలరేఁగి... ఉ.
రా. ౬. ౧౫౮.

సీ... కారికాఖ్య, గోరింక గోర్వంక గోరవంక గో
రంక గోరువంక యనంగ మీలుచుండు. ఆం.
భా. ౨. ౮౯.

గీ. గోరవంక గోరంక నా గోరువంక, యనంగ కా
రికావ్యయములు ... వేంక. తిర్య. ౯౮. సాం.
వి. తిర్య. ౭౮.

గోరువంక². వి. (గోరు + వంక.) నఖత్తము.

గీ. నఖత్తకారికాభి, ధానములు గోరువంక నా
... ఆం. భా. ౩. ౬౦.

గోరువె(ర్వె)చ్చే. వి. (గోరు + వెచ్చ.) అల్ప మై
నవెచ్చదనము. (చూ. వెచ్చే) విణ. కొంచెము
వెచ్చనిది.

సీ. ఉష్ణంబువు లటంచు నొడ్డుకొ గోర్వెచ్చజల
ముల నొకకల్పి జలకమాచ్చ. దళా. ౬. ౨౭.

సీ. గోర్వెచ్చవము రంటుకొనిరి మస్తకముల జల
కమాడిరి నికామితవారి. పాండు. ౩. ౭౪.

గోరోత్తు. ఆ. క్రి. (గోరు + త్తు.) నఖత్తము
చేయు.

ద్వి. మునియేటనే పైఁడి మడిచినవకుమ, చను
గుబ్బ గోరోత్తి చనుగబ్బివాఁడు. ఆ. మ. క.
౧. ౩౪ పా. ౧౧ వం.

సీ. గుజ్జమామిడివావ గోరోత్త నీవుగా యని చే
తఁ జెనక గయ్యాళి యొకతె. రామా. ౨.
౧౦౦.

ఇట్లే: గోరిడు, గోరులుండు.

గీ. నాగవల్లిదళంబునెన్న యుంఁ జీరి, మడఁచి యం
దిచ్చినపుడు గోరిడుమఁ గల ... నైవ. ౮.
౮౪.

సీ. చెలులలోతోడఁ బిలుందుల గోరు లుండుచు

మురువుతో నొకతెకు ముద్దోసంగు. దళా. ౮.
౪౧.

వి. నఖత్తము.

సీ... గోరోత్తులకుఁ జనుగుబ్బ లొనఁగి. కళా. ౩.
౧౬౧.

సీ. ౭౫ పైన మెలుఁగు గోరోత్తుసందులతోడ
రాలుండు డెడిగంధరజముతోడ. భాను. ౨.
౩౯.

గోరోచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గోరోజనము. (చకువు
లపిత్తరసమునుండి తీయఁబడినయొకానొకచను
పువచ్చనిపదార్థము - విల్యము - పీతవర్ణము కల
గోమస్తకస్థసుష్క-పిత్తము - కల్ప.)

గోరోచము. సం. వి. ఆ. న. హరితాళము, అరిద
ళము.

గోరోజనము. వి. (సం. గోరోదనా) గోరోదన.

సీ. గోరోజన మనంగ గోరోదనాభిధ ... ఆం.
భా. ౨. ౧౬౩.

గోర్దము. సం. వి. ఆ. న. మస్తీష్కము, మెదడు.

గోర్పిల్పాదు. ఆ. క్రి. బంతినలె ఎగురు.

కా... అతండు... చంద్రితరధ్యవ్రాతము లేకు
లక, గోర్పిల్పాదువు వచ్చుచున్నఁ గని రక్షో
నాథనే నాధిపుల్. రామా. ౬. ౨౦౬.

గోరిజేము. వి. కమ్మారి, ఇట్టిగోరిజము.

వ... అలికమ్మల గోరిజంపుటారజంపుఁడిలకంబు
లు... ప్రబంధ. ౭౮.

గోల¹. విణ. ౧. ముగ్ధ; ముగ్ధుడు, తెలివిమాలినవాఁ
డు.

సీ. ముగ్ధకుఁ బేళ్లగు ముగ్ధయన స్తుద్ధరాలు నా
గోల నా తేలయనఁగ. ఆం. సం. మాన. ౪.

ఉ... విద్రవయండు గోలముక, బాలుఁడుఁ గా
న నవ్వుటికిఁ బైఁ బడఁ గొంకను... మనుచ.
౩. ౬౪.

వీ. భేదమోదంబుల భేదంబు తెలియక గోలనై క
డపితిఁ గొన్ని నాళ్లు. వేణు. 33.

వి. అడుది, స్త్రీ.

గీ...లేమ గోల యువిద చామ చావ ... అం.
భా. ౨. ౧౦౪.

గీ. గోల లెచ్చట గాటంపుఁగోన లెచట, వలవ
దుడుగుము వయనంబు తలిరుఁబోడి. అచ్చ.
రా. అయో. 22.

జ: గోలతనము.

గోల². వి. కలకలము.

(వ్యవ) ఏదియో గోల వినబడుచున్నది. పిల్లలు
గోలచేయుచున్నారు.

గోల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. వట్టువ యగునీటికా
గు. ౨. గుండ్రనివచార్థము. 3. గోలీ; చెండు.
౪. సిరా. (విల్లము.) ౫. మణిసిల, ఎట్టపాపాణ
ము. ౬. చెలికత్తె. 2. దుర్గ. ౩. గోదావరీనది.

గోలతనము. వి. (గోల¹ + తనము.) ముగ్ధత్వము,
మాగ్ధ్యము.

గీ...ఇవ్వేళ యిలత, గోలతన మేల నను నేలుకొ
నవె బాల. రసిక. ౫. ౧2౨.

ఉ. గోలతనావఁ బల్కెదవు కుంభకుచావరిరంభ
గుంఫనో, ద్వేలనుఖోదయం బనుభవింపనివాఁ
డవు గాన ... శకాం. 3. 2౦. విజ. వి. ౨.
౨౮.

గోలత్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఖంజరీటి, అడుకాటు
కపిట్ట. (వై. ని)

గోలాంగు(గూ)లము. సం. వి. ఆ. పుం-ఆపు
తోశవంటితోక కలది-కొండముచ్చు, ఒకజా
తికొఁది.

గోలాసము. సం. వి. ఆ. పుం. కుక్కగొడుగు.

గోలించు. స. క్రి. చమరు పోసి వేచు. (శ. ర)

గోలిహము. సం. వి. ఆ. పుం. ముష్కకము 1. (కల్లు)

గోలీ. వి. (సం. గోలక.) బాలరాడుకొనుచిన్నరా
తియండ. (శ. ర.)

గోలీధము. సం. వి. ఆ. పుం. ముష్కకము, మొక్క
పుండ్రెట్టు.

గోలు¹=గోడు. వి. ఏడ్చుటయం దగుధ్వని కనుకర
ణము. (దీనియాస్త్రేడితరూపము 'గోలుగోలు.')
వ...దృగ్గోళకంబుల వేడికన్నీరు చెడల గోలు
గోలున వేడ్చినక... నైష. ౧. ౧౦౮.

గోలు². వి. పేచబొద్దనకు ప్రక్క వేర్పఱచెడు
సన్ననిపేచబొద్దు. (శ. ర.)

గోలురించు. ఆ. క్రి. (పులి) కూయు. (శ. ర)

జ: గోలురింపు.

గోలురింపు. వి. (✓ గోలురించు) వ్యాఘ్రగర్జా
ధ్వని, పులికూత.

వీ...అను గోలురిం చన వ్యాఘ్రగర్జాధ్వని. ఆం.

భా. ౨. ౮౨.

గోలెము. వి. బాన.

ఆ. మగనిరాక యెఱిగి మగువ యొచ్చున అంకు,
మగనిఁ దెచ్చి యింటిమఱుగునందుఁ, గల్లు
గోలెమునను గదియించి యామీద, గంప
దబ్బువెట్టె గదలకుండ. భల్లా. ౧. (శ. ర)

గోలోకము. సం. వి. ఆ. పుం. వైకుంఠమునకు మీఁ
దుగా నుండి శ్రీకృష్ణునకు నిత్యస్థాన మగు నొక
లోకము.

గోలోమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. వేశ్య, వెలయూలు.

౨. తెల్లగజిక. 3. మరులుమాతంగి. ౪. వస. 1.

౫. నేలగొలిమిడికి.

గోళ(ల)కము. సం. వి. ఆ. పుం=గోళము.

గోళ(ల)కుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గోళుడు, పె
నిమిటి మరణించినతర్వాత అన్యపురుషునివలన క
లిగినకొడుకు.

గోళ(ల)ము. సం. వి. అ. పుం.న.గ. గోళీ, ఉండ;

అచ్చనగాయ. ౨. భూమ్యాదిమండలము. ౩. కట్టన, వలయము. పుం. గ. శాలెంతబోళము. ౨. (జ్యోతి) ఒకరాశియందు ఆఱు గ్రహములు కూడుట అనుయోగము.

గోళాయంత్రము. సం. వి. అ. న. ఒకజ్యోతిషయంత్రము.

గోళి. వి. (సం. ఘోళి.) ఒకానొకఅక్షరూర.

గీ...కొయ, గూర చక్రవర్తము చిల్కూర గోళి, కూర దుంపబచ్చలి తోటకూర...హంస. ర. ౧౩౩.

గీ. వచ్చలి యంచనఁ గుచ్చలి యవఁగను గోళి యటన్నను ఘోలి యొప్ప. ఆం. భా. ౨. ౨౪. గోళుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విభవతు అంతుమగనివలన పుట్టినకొడుకు. (వ్యతి. కుండుఁడు.)

గోళ్లకుతికంటలు. వి. స్త్రీకంఠధూషణిశేషము. (శ. ర.)

గోళ్లగొండి. వి. తృణవిశేషము. బ. ధాన్యవిశేషము.

గీ. గునుకు బూదర్లు ఒరవటల్ గోళ్లగొండు, లల్లి బియ్యంబు వెదురుబియ్యంబు ... కాళి. ౩. ౧౫౧.

గోప¹. వి. పురుషగవయము, గురుపోతు.

గీ...గవయమ్మ గోప, నాఁగ గురుపోతు నాఁగఁ దనర్చు...ఆం. భా. ౨. ౮౫.

గోప². వి. యావనము. (చూ. గోపాళ్లు) విణ. గ. మనోజ్ఞము. (ఉదా: గోపవని, మొ. శ. ర.) ౨. పొగరుఁబోతు, అసాధువు.

న. దూడలం గుడువ విడిచి దుగ్ధదోహనంబునకుఁ జేర వచ్చిన బెదరి వసులసండునం బాటిపోవుగోవాపుల వెనుదగిలి సాధువకువులచాటునఁ బొంచి కూడముట్టి తలకొలలు వెట్టి యాఁగువారును...వి. పు. ౩. ౧౪౩.

ఉ. గోపవీక ప్రజంబునునుఁగూఁతకు ... దళకు.

౬. ౩౩.

గోపమొలు=అడ్డము లేక తిరుగు. (చి. ని.)

గోపమొలత్రాడు, గోపత్రాడు=పురుషులు మొలను ధరించుటకై వెండితీగెతోఁ గాని బంగారుతీగెతోఁ గాని అల్లఁబడిన మొలత్రాడు. (ప్ర. వా.)

జ: గోపతనము, గోవాళ్లు.

గోప³. వి. వశ్చిమసముద్రతీరమందలి యొకవట్టనము. (ప్ర.)

గోపలేజీ=గోపవట్టనపుగుట్టము.

సీ. నవవిధదీప్యరత్నంబు లేనుండు గోపలేజీల్లు చ్చికుంకుమంబు. శుక. ౧. ౧౦౮.

గోపజన్వా(వా)ది=గోపవట్టనపుజన్వాది.

గీ. గోపజన్వాది మొదలుగాఁ గొన్ని గలుగు, పరిమళ ద్రవ్యములు పెట్టె బంధురముగ. ధనా. ౩. ౩౯.

ఉ. గోపజవాది కస్తురియుఁ గుంకుమ గందము పైఁడిగి న్నెలకొ. విజ. వి. ౩. ౧౯౧.

గోవంది(ద)ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రేంకణము ౧.

గోవణము=గోణము. వి. (క. గోవణ. త. గోమణమ్.) కాపీనము.

సీ. తాళవృంతమును వస్త్రములు గోవణములు నొసఁగి రోగార్తుల నుపదరించు. కాశీ. ర. ౬౧.

గీ. పృక్షకాఖాంచలంబుపై వ్రేలుమన్న, కోటి సంఖ్యలనీర్కావిగోవణములు ... కాశీ. ౫౫.

గోవతనము, వి. (గోప²+తనము) పొగరుఁబోతుఁ దనము.

క. మీవీటిమ్ము లేవును, మావీటం గన్న పెట్టి మణిభూషణముల్, గోవతనంబునఁ దెచ్చిరి, నీ విటు నేయించు పెల్ల నేరమ కాడేదళకు. ర. ౨౪.

గోవత్సము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆపుమాన.

గోవత్సాది. సం. వి. వ. పుం-ఆపుమానలను తిను నది-తోడేలు. (కల్ప)

గోవర్ధనము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ) గోవులను వృద్ధి నొందించునది. (ఆ. ఈ. ఆ) గోవులను వృద్ధిబొందించుటకు సాధన మైనది. వి. ఆ. పుం. ఒకానొక కొండ. (ఇది బృందావనమందలిది. దీనిని కృష్ణుడు త్రేతపై ఛరించె నని భాగవతకథ) వ. గ. గోవులను వృద్ధి నొందించుట. అ. గోవృద్ధి.

గోవశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గొడ్డావు.

గోవార్లు (భులు). వి. బ. (గోవ² + వారలు. శ. ర.)

గ. యావనపంతుడు; యావనపంతులు.

ఆ. కోడెకాండనంగ గోవార్లు నాంగను, యావ జనాభ్యు లొప్పచుండు రెండు. ఆం. సం. మాన. ౮.

క. తిమిరంపువయసుగుబ్బు, కొమరాలవు నీకుఁ దగినగోవార్ల మహిళ, నెమకి నగ రాదె ము దినన, మముఁ జెనకిన నేమి గలదు మద మే మిటికిక. మనుచ. ర. ౮౩.

మ. ... ఎఱుకుగోవార్లు ప్రసూనాకుగ, ప్రదర శ్రేణిరచిత్రవృత్తులగుమక ప్రాంతమ్ముం ది మ్మరక. కార. 3. ౧౧.

అ. విటుడు; విటులు.

నీ. విటనామధేయ మా విటకాడు వేడుకకాడు బొజుగు నన్ను కాడు లంకె, కాండనంగ నివి యుఁ గాక గోవార్లనఁ గా నొక్కశబ్దంబు గ ల్గు బహుత... ఆం. భా. ౨. ౧౧౬.

వ... తమతమచెంగటికోడెప్రాయంపుగోవార్లకుఁ దిరువార్లఁ జూచువేడుకలలోఁ బిసికెళ్లఘల ము కల్పించ నుపాయంబు రెంచి... చ. బంధ. ౭౮. వేంక. మాన. ౨౨. సాం. ని. మాన. ౮.

గోవిందద్వాదశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పువ్యవత్సర మతో కూడిన ఛాల్దానపద్ధద్వాదశి. (కల్ప)

గోవిందుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. శ్రీకృష్ణుడు. అ.

గవాధ్యక్షుడు, గోసమూహాధిపతి. 3. బృహస్పతి. (మే. వి.) ర. గోవిందపామడు, శ్రీశంకరాచార్యులగురువు.

గోవికర్తుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ-భూమిని చీల్చువాడు-నేద్యగాడు, కృషీచలుడు. అ. గోఘాతుకుడు, కసాయివాడు.

గోవిట్టు. సం. వి. వ. స్త్రీ=గోవిష్ట.

గోవిష్ట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గోమయము, ఆవుపేడ.

గోవివర్గము. సం=గోవర్గము.

గోవు. సం. వి. ఓ. పుం. గ. ఆదిత్యుడు. అ. వృష

భము. 3. ఒకానొకయజ్ఞము. ర. ఒకానొకఋషి.

౧. గుఱ్ఱము. స్త్రీ. గ. వాక్కు. అ. దిక్కు. 3.

భూమి. ర. ఆవు. ౧. ఆడుగుఱ్ఱము. పుం. స్త్రీ.

గ. స్వర్గము. అ. వజ్రము. 3. ఉదకము. (ఈయర్థమున బ. అని త్రి. ని.) ర. కిరణము. ౧. శేత్ర

ము. ౬. శాణము. ౭. రోమము, చెంద్రుక. ౮. చ

గ్గము. ౯. నారి, అల్లెత్రాడు-శే. ని-(దీనికి స్త్రీ

లింగమున తత్పురుషసమాసాంతమందు 'గవి' య

నురూప మగును. ఉదా: చన్నగగవి = చతుంజలి

వాక్కు. కామగవి=కామధేయపు. పుంలింగమున

తత్పురుషసమాసాంతమందు 'గవ' అనురూప మ

గును. ఉదా: దృఢగవము. తీక్ష్ణగవుడు=తీక్ష్ణ

మైనసూర్యుడు. ఇది సమాహారద్విగుపునందు

'గవ' అనురూపము నొందును. ఉదా: పంచగవ

ము. ఇది ఉచనర్జన మైనవృద్ధు-బహువ్రీహి మొ

దలగువానియందు-'గు' అనురూపము నొందును.

ఉదా: చిత్తగుడు. అతిసువు=గోవు నతిక్రమిం

చినవాడు. గవాధ్యక్షుడు, గోఅధ్యక్షుడు,

గోధ్యక్షుడు, గవేంద్రుడు మొదలగువల్ల నితర

విశేషములు వ్యాకరణమును బట్టి యెఱుంగునది.)

గోవృషభము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆ. బోతు.

గోవుషము. సం=గోవుషభము.

గోవ్రజము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. చనులసాల. ౨. చనులనుండ.

గోశక్రము. సం. వి. త్. న. గోమయము, ఆవుశేడ.

గోశీర్షము. సం. వి. ఆ. న. చందనవిశేషము.

గోషా=ఘోషా. వి. (హిం. గోషా.) అంతఃపురము, రాణివాసము. (శ. ర.)

గోష్ఠము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గ. గోవులుండుచోటు, చనులసాల. ౨. వ్రేపల్లె, గొల్లపల్లె.

గోష్ఠశ్వము. సం. వి. ఆ. పుం. గోష్ఠమందలివక్త. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.)-చనులకొట్టమందలి వక్తవంటివాడు-స్వస్థానముండుండి చరులను తిట్టుచు ద్వేషించుచునుండువాడు. (త్రి. ని.)

గోష్ఠి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. గ. పరిషత్తు, సభ. ౨. సంఘము, సమాజము. ౩. సల్లాపము. ౪. కుటుంబములో జేరినపోష్యవర్గము. ౫. (అలం) ఒక్క అంకముతో ముగియురూపకవిశేషము.

గోష్ఠీవతి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. సభాధ్యక్షుడు. ౨. గృహధిపతి, ఇంటిపెద్ద.

గోష్ఠదము. సం. వి. ఆ. న. గ. గోవుయొక్క అడుగుకొలది గల ప్రదేశము; గోవుగొరినచే నేర్పడినగుంట. ౨. గోవులు తిరిగెడిచోటు. (ఆవుపాదము మొదలగు అన్యార్థములందు 'గో'పదము' అనియే రూపము.)

గోసంఖ్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గొల్లవాడు.

గోసంగి. వి. (సం. గోహింసక) గ. మాదిగవాడు.

గీ...గోసంగి మాదిగ గూబరి యన, మాతంగుడగు... ఆం. భా. ౨. ౨౯౯.

క. సంగీతఫలంబున గో, సంగీ సగ మైనదయి పాసఁగ నీతే... ఆము. ౬. ౬౪. ద్విపాఠి. ఉ. ౧౫౭౧ పం.

గోనదృక్షము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గోవుతో సమాన మైనది. వి. ఆ. పుం. గవయము, గురుపోతు.

గోసన=గోను. వి. (సం. ఘోషణా. ప్రా. ఘోసణా. క. గోసనె.) గ. చాటిండుట. ఆం. భా. గ. ౧౧౪. ౨. గోల, ఘోషము.

క. మాసామ్ము మాకు శాసంగిన, మీసామ్మ నీకు మగుడ మీమాసామ్ముల వాసి పడకుండ నూరక, గోసన యేమిటికి మార్చుకొనియెద మొండెన్. పి. శకుం. ౩. ౮౨.

గోసనపుచ్చు=గ. చాటించు, ప్రకటించు.

చ...దానియొక్క, గొఱగొఱ పీట నెల్లెడల గోసనపుచ్చిన నర్థులుల్లుడై, యామర మాని తద్విభుడు నాబల్లద్రుని బట్ట బంచినట్. దశకు. ౧౦. ౧౨౬.

౨. స్తుతించు, పొగడు.

మ. తనదుర్వారతరప్రతాపమునఁ జిత్రక్షేపముల్లిట్టి నే, యునితం డెట్టివిదగ్ధుడో తలఁచనోహో యంచు లోకంబు గోసనపుచ్చుంగర మొప్పుదర్పకుడు రాజత్నందరాకారు శో, భనసంపన్నఁ గృతీశ్వరుం బ్రచురసాభాగ్యాన్నితుం జేయుతే. దశమ. గ. ౭.

గోసము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. బోలము, బాలెంత బోళము. ౨. ప్రభాతము, వేకువ.

గోసర్గము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆవులను మేతకు విడుచువేళ-గోవిసర్గము, ప్రభాతము.

గోను. వి. (సం. ఘోష) గ. చాటింపు, గోసన.

గీ. గోసన యనంగ గోను నా ఘోషణ మగు... ఆం. భా. గ. ౧౧౪.

౨. దూలు, నింద.

మ...ఈగో నేల చుట్టలలో. వారి. పూ. ౫. ౨౩౪.

గోనడుచు=నిందించు.

మ. మనలకా భూర్జటిలోడ గోనడిచి కామధ్వం
సి చట్టిక పొందని చంక్రాంతునిఁ జూపి పో
విడ సుతేంద్రుడు ల్పగోచాత్తునిం, గని యొగ్గ
ల్పకటించినం గినిసి లోకంబు ల్వివంగా
వతం, డనుమానింపక పూనె చైత్యకులసం
హారంబు గావింపఁ గాక. నిర్వ. ౨. ౯౩.

గోనెక్కఁగఁజేయు=తప్పగా నెంచు ?

ఉ. అక్కట యేను వేడ్క చడి యానెడునానవ
మర్రిఁ దేరఁగా, నొక్కనిక్కప్పఁ బంచుటకు
నోపక చెప్పిన దీని నీవు గోనెక్కఁగఁజేసి
నిన్ను నతిహీనవిధాననియుక్తఁ జేత గా, ని
క్కమయుష్మలించితిది నెయ్యయతియ్యము
కల్పియే నభి. భార. విరా. ౨. ౯౨.

గోనెక్కించు=స్తుతించు, సాగడు.

క. కలుదులమాటల మమ్ముం, గుఱుచవడుగ యేల
యింత గోనెక్కింపక, నెఱయఁగ నీయిష్టము
మా, కఠింగింపుము వేడ్క నిత్తు మెయ్యది
యైనక. హరి. ఉ. ౧౦. ౨౪౩.

మ. హరి దాఁటించె బుగోపకంఠమున వాహ్య
లిత్ర దేశంబునం, దరరే యల్లయరెడ్డినంద
నుఁడు దొడ్డయ్యత్తుమాధీశ్వరుం, దిరుచైనాలు
గుమూళ్ల మేర యని గోనెక్కింపఁగా నేల
యధ్ధరణీనాథునికీర్తి దాఁటఁ గడు నుద్దం
డించి బ్రహ్మాండముక. కాశీ. ౧. ౫౩. (చి.
ని. పా.)

గోనూత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దామెన త్రాడు, చకు
వులను కట్టువేర్వేలుచలుపులు గలనిడివిత్రాడు.

గోస్తనము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఆపువన్ను. ౨.
నలువడిపేటలు గలముత్యాలహారము.

గోస్తని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ద్రాక్ష. 1.

గోస్వామి. సం. వి. న. పుం. ౧. గోవుల కొడయఁ
డు. ౨-జతేంద్రియుఁడు - కొన్ని పురుషనామ
ములచివరఁ జేర్చబడుగొంపనామము. (ఉదా:-

బోవడేవగోస్వామి, మొ.) ౩. (వాట్టచరిభావ
యందు) రాజకుమారుఁడు. (వై. ని. కే. ని.)

గోహత్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గోవును చంపుట.

గోహత్యగాఁడు. మి. వి. గోహత్య చేసినవాఁడు.

సీ...న న్నెట్లుగా నిట్టిగోహత్య గానిఁ జేసి, రను
చు...వరాహ. ౧౦. ౬౫.

గోహరి. వి. చరాక్రమము. (క. ర)

సీ. హరిశ్చంద్రములగోహరి శోషిలనిచుర్వారగ
ర్వాటోపవీరభటులు. కై. భా. ౬. ౧౫౪.

గోహరీలేకీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ - మనుజులకు కరక

కాయలవరె చగువులకు హితముచు చేయునది -
బిల్వము, మారేడు 1.

గోహిరము. సం. వి. ఆ. న. కాలిమడము, పాదమూ
లము. (కల్ప)

గౌ

గౌండవాఁడు=గవుండవాఁడు. (సం. గోండ.)

గౌఁడు=గవుఁడు. వి. ౧. సారాయిఅమ్మవాఁడు. ౨.

కాపువారిపట్టుపుపేరు. (క. ర.)

గౌఁడుగీతములు=కల్లు దింపెడివారిపాటలు. (కు.
సం. వ్యాఖ్య)

ఉ. జీతీకకల్లు ద్రావి మదసింధుర గామిను లన్ని కే
రియ, లావులుచు గౌఁడుగీతములు వాడుచుఁ
బొల్లుగఁ గ్రాలియూడుచుక. కు. సం. ౬
౩౦౨.

గౌడ(భ). సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (సంగీ) స్త్రీ రాగములలో
నొకటి.

గౌడపేరు=గవుడపేరు.

గౌడము. సం. వి. ఆ. పుం. ౨. కానొక దేశము. న. ౬

కానొకపిండివంట, బెల్లముతో చేసినభక్ష్యము.

గౌడసరము=గవుడసరము. వి. స్త్రీ భూమినిశేషము.

(‘చెంచసరము’ అని క. ర. - కాని ఈక్రింది ఉదా

హరణమునుబట్టి 'స్త్రీ హస్త భూషణవిశేషము' అని
తోచుచున్నది.)

గీ. మెఱుంగుదీఁగెయ్యఁ బెద్దముక్కఱయ్యఁ బె
ట్టి, దండతాయెతులను సందిదండ లునిచి,
తల గాజులు గాడసరాలు దొడిగి, ప్రేమఁ
గై నేసి...చై జ. ర. 30.

నీ...ఆణిముత్యపు బేర్లు సందిదండలు నూడిగ
ములు గాడసరములును. కళా. 2. ౬౬.

గాడి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. బెల్లమునుండి తీసినసా
రాయి. ౨. (అలం) రీతులలో నొకటి. (ఇది పరు
షాక్షరబహుళమై సమాసబహుళముగా నుండు
ను) 3. (సంగీ) స్త్రీరాగవిశేషము. (కల్ప)

గాడికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. బెల్లమున
కుప్పయొగించునది. ౨. బెల్లముతో చేయఁబడిన
ది. వి. అ. పుం. చెఱుకు 1. న. మద్యవిశేషము.

గాణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. ఆముఖ్య
ము, అర్చనానము. ౨. జౌనచారికము, లాక్షణి
కము 3. గుణసంబంధ మైనది.

గాణికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. సత్వైదిగుణ
ములచేత కలిగినది. ౨. ఆముఖ్యము. 3. గుణములకు
సాధన మైనది, గుణములను కలిగించునది. ౪. గు
ణముల నెఱిగినది. ౫. గుణములను చెప్పగ్రంథ
మును వదిలినది. (వాద)

గాణ్యము. సం. వి. అ. న. అప్రాధాన్యము, అము
ఖ్యత.

గాతమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. కృతీ, ద్రోణనిభార్య.
౨. గోదావరి. 3. బుద్ధునిబోధనము. ౪. గాతము
నిన్యాయకాస్త్రము. ౫. వసువు. ౬. దుర్గ. ౭.
గోమతీనది. ౮. గోరోజనము.

గాతముఁడు. సం. వి. అ. పుం. గోతమవంశమున
పుట్టినవాఁడు-౧. అనాల్యాపతియు శతానందజ

నమఁడు ననునొకఁబు. ౨. శతానందఁడు. 3.
భరద్వాజఁ డనుమని. ౪. కృపాచార్యుఁడు. ౫.
మాయాదేవీపుత్రుఁ డనుకాక్యబుద్ధజేవుఁడు.

గాద=గవుడ. వి. ౧. చురుకము, గడ్డము; వపుడక్రిం
దిభాగము.

నీ...వ్రసన్నత నొంది కుబ్జ మువ్వంకలయొడలు
సక్కఁగ నొత్తి యునువఁ దలఁచి, తత్పదం
బులమీదఁ దనవదంబులు ద్రోక్తి హస్తాంగు
ళిద్వయ ముబలగాద, క్రింద విచ్చగ నిడి కృ
ష్ణుఁడు మీదికి నెత్తిన వక్రత రెల్ల మని
...భాగ. ౧౦ పూ. ౧౨౭౭.

ఉదా: గాదలిళ్లలు.

౨. గండస్థలము, చెంప.

నీ. చెక్కు-చెక్కిలిచెంకచెంప గాదయనంగ గం
డస్థలాఖ్యయై యుండు ... ఆం. భా. ౨.
౧౪౩.

జ: గాదకట్టు.

గాదకట్టు=గవుడకట్టు. వి. (గాద + కట్టు) చెంప
లను మాసి కట్టుట; చెంపలను మాసికట్టినకట్టు.

గీ. చెంపలను మాసి కట్టుట చెలఁగు గాద, కట్టు
నంగను... ఆం. భా. 3. 3౭.

చ...గాదకట్టు గనచేయలఁజెక్కియు దోపు
నొల్చి పోక. ఆము. ౬. ౮౧.

గాధారము. సం. వి. అ. పుం. ఉడుముయొక్క
పిల్ల.

గాధూమీనము. సం. వి. అ. న. గోదుములు పం
డెడుపాలము.

గాధేయము. సం=గాధారము.

గాధేరము. సం=గాధారము.

గానర్దుఁడు. సం=గానర్దీయుఁడు.

గావుచ్చికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. ఆవు
తోక యిచ్చికొనఁబడినది. ౨. ఆవుతోక వ
ట్టుకొని దాటునది.

గౌర = గవుర. వి. పర్వతము, భేషారి.

గీ. ఈడము వళంద బందర యింగిలీను, కళము
మొదలైన పేటల గౌర లెల్ల, సౌరభద్రవ్యము
లు చేరసారమాడఁ, బిలువనంపిరి తమతమ
శేటలకును. హంస. గ. ౧౧౨.

క. ఈరీతి సకలధర్మవిచారం డగునతనిమాట జ
వచాటక యగ్గౌర మనుచున్నఁ దన్నగ, రీర
త్నం చేలునట్టివృషవరుఁ డెలమిన్. కుక. గ.
౯౦.

గౌరక్ష్యము. సం. వి. ఆ. న. పాశుపాల్యము, పను
లను కాచుట.

గౌరము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ) గ. తెల్లనిది. ౨.
ఎఱ్ఱనిది. ౩. పీతము, పసుపునవ్వనిది. ౪. స్వచ్ఛ
మైనది. వి. ఆ. పుం. గ. తెలుపు. ౨. ఎఱుపు. ౩.
పసుపు. ౪. తెల్లపక్షి. ౫. ఏకకళము గల ఒకజాతి
మృగము. న. గ. చక్షుసరము, అకరువు. ౨. కుం
కుమపువ్వు. ౩. బంగారు.

గౌరవము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ) గురుసంబంధ
మైనది. వి. ఆ. న. గ. గురుత్వము, బరువు. ౨. గౌ
ర్వతనము. ౩. బహుకారము, మన్నన.

గౌరవింఁచు. సం. స. క్రి. గౌరవము చేయు.

ప... విరావణకుంభికుంభాస్ఫాలనకర్మకం బగు
కరంబున వాస్తోష్యతి తన్ను సంస్మరించి గౌ
రవింఛిన మున్నగుండు మధుసూదాయుండై హి
మవత్సర్వతంబు సేరం జనియె. హర. ౩. ౫౩.

గౌరవితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) పూజ్యము,
గౌరవము కలది.

గౌరసర్వవము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. తెల్లపక్షి. ౨.
పరిమాణ భేదము.

గౌరాన్యము. సం. వి. ఆ. పుం. తెల్ల మొగమును
నల్లదేహమును గలకొండముచ్చ.

గౌరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. పార్వతి. ౨. ఎనిమిదేం

డ్లచిన్నది. (స్త్రీ. అష్టవర్షా భవేద్దారి నవవర్షా తు
రోహిణీ.) ౩. సమర్థాడనికన్యక. ౪. భూమి.
౫. పసుపు. ౬. ప్రానిననుపు. ౭. గోరోజనము.
౮. వరుణునిభార్య. ౯. మల్లెతీగ. ౧౦. తులసి. ౧౧.
మంజిష్ఠ, మంజిటి. ౧౨. తెల్లగజ్జిక. ౧౩.
వాక్కు. ౧౪. మువర్ణకదళి. ౧౫. ఒకానొకరా
గము. (వాద)

ఉ... కైరవి నాట రోడి... గౌరి బిభాసారీ ల
లితకన్నడకళ ముఖారి... చెన్న. ౨. ౨౩౬.

గౌరికుంకుమలు. మి. వి. బ. ఒకజాతిపద్మ.

సీ... సీతాభోగసరులు గౌరి, కుంకుమర రణపెం
డ్లికొడుకులు... గీ... అది యగుపేరు గలుగు
పద్మతనియింట, నుండు... హంస. ౪. ౧౨౮.
ప... సీతాభోగాలు గౌరికుంకుమలు నాగమల్లెలు
... ప్రబంధ. ౧౧౨.

గౌరిలము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. తెల్లపక్షి. ౨. ఆ
యశ్చుర్లము, ఇనుపపాడి.

గౌరీజము. సం. వి. ఆ. న. ఆ భ్రకము.

గౌరీపట్నము. సం. వి. ఆ. పుం. శివలింగము నెలకొ
నియుండుచక్కెరమువంటిపీతము, పానపట్నము.

గౌరీలలితము. సం. వి. ఆ. న. హరితాళము, ఆర
దళము.

గౌరు¹ = గవుర. వి. గ. ఏనుగు.

సీ... ఏనుగు హత్తి గౌ రేనుఁ గేన్దు, నాఁగ
దంతావళ నామ మా... ఆం. భా. ౨. ౧౯౪.

ఉ... నీరు ద్రావు గౌరుం దెగి యుండు నిట్ల పగ
రోవ మెలర్పగ నాడునాటికొక. భార.
అను. గ. ౨౨౧.

గౌరుమోముదొర = గజాననుడు, విఘ్నేశ్వ
రుడు.

చ. ... నిచ్చలుం, బలితపు గౌరుమోముదొరపాద
యుగంబు కుభంబు లీపుతక. చం. రా. ౧. ౩.

గారు². వి. కామలి, బా.కా.

వ...మారి భేరి గారు గుమ్మటంబు ... లోనగున
సంఖ్యాతవాదిత్ర త్రితయవరంపరలు ... ఆ
ము. ర. 3౫.

వీ. గారన నేనుగు కామలి విలసిల్లు ... ఆం.
భా. 3. ర౪. హంస. 3. ౨౯.

గారు³. వి. కవటము.

వీ...కవటాఖ్య విలసిల్లు గచ్చి గారు ... ఆం.
భా. ౧. ౧౩౯.

గారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. చంద్రుడు. ౨.

బ్రహ్మదేవుడు. (శ. ని)

గౌలక్షణికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గోలక్షణము
లు తెలిసినవాడు. ౨. గోలక్షణములను దెబ్బకా
స్త్రమును చదివినవాడు.

గౌలికము. సం. వి. ఆ. పుం. ముక్కకము, మొ
క్కపుంజెట్టు.

గౌలు=గవులు. వి. ౧. గంధము, వాసన.

చ...రేగపులికండము నెత్తుటిగౌలుకై హాళా,
హళిమెయి రాగ...సారంగ. 3. ౧౧౭.

ద్వి. మానిసిగౌలుఁ బల్లఱు పసిగొనుచు...ద్వి.
హరిశ్చ. పూ. ౨౦౨౯ చం.

౨. దుర్గంధము, దుర్వాసన.

గీ. మాడువేళలఁ బురువులఁ దోడివేసి, నీళ్లచే
గౌలు వోవంగ నెప్పిఁ గడిగి. భల్లా. ౨౭.
(శ. ర.)

గౌళము=గవిరెము? వి. వాసనకై అలుగఁదీసి గం
దములో కలిపెడుకానొకగింజ.

వీ. గౌళము ల్పచ్చాకు కచ్చారములు...హంస.
౧. ౮౧.

గౌళి=గవులి. వి. గృహగోధిక, బల్లి. (ఇది శకునము
ను నూచించును.)

వ...కాళికంబు డబ్బు గబ్బులుగు గౌళి కనుఁ

బెంటి వైడికంటి లోనగుతిర్యక్కులు భా
విప్రమోక్షనసూచకంబులై యున్నయవి. ఆ
ము. ౬. ౬౬.

గీ. బల్లి గౌళన మసలికఁ బరఁగు నాంబ. సాం.
వి. తిర్య. ౭౫. వేంక. తిర్య. ౯౫.

గౌళి. సం=గౌడి.

గౌళతికుడు. సం. వి. (ఆ. ఈ. ఆ) నూలుగోవు
లు కలవాడు.

గౌష్ఠీనము. సం. వి. ఆ. న. మునుపు గోవులమంద
యుండినవట్టు.

గౌసహస్త్రికుడు. సం. వి. (ఆ. ఈ. ఆ) వేయి
గోవులు కలవాడు.

గౌసెన=గవుసెన. (సం. కోళి. త. కాచనై.)

క...నాదగు, కడిమియ నీనైవ్యమునకు గౌసెన
గాడే. భార. ఉద్యో. ర. ౨౧౪. (గవుసెన
వలె రక్షక మని భావము.)

ఉ. కట్టిననీలిదిండ్లు నెలకట్టియవిండ్లును విండ్లగా
సెనల్. మనుచ. ర. 33. కువల. ౫. 3౭.

గ్ర

గ్రంథకుటీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. పుస్తకభాండా
గారము. ౨. వ్రాసికొనెడిగది. (త్రి. ని.)

గ్రంథన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=గ్రంథనము.

గ్రంథసము. సం. వి. ఆ. న. ౧. కూర్పు, రచన.
౨. (పుష్పమాలిక, మొ. వానిని) గ్రుచ్చుట.

గ్రంథము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కూర్పు, రచన.
౨. (పుష్పములు, మొ. వానిని) గ్రుచ్చుట. 3. కా
వ్యాది. ర. ధనము. ౫. ఆపహ్మష్ట, ముప్పదిరెండ
క్షరములలోకము. (వాచ)

గ్రంథి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. కంఠి. ౨. గనుపు. 3.
ముడి. ర. ముల్లై, బట్టకొంగున ముడివేయుఁబడిన
ధనము. ౫. ఆపయవసంధి, కీలు. ౬. గండిననము,

గ్రంథివర్ణము 1. 2. కాటిల్లము. 3. పుం. 4. గ్రంథములు కలవాడు. 5. గ్రంథములు వదులు వాడు.

గ్రంథిశము. సం. వి. అ. న. 1. పిప్పరీమాలము, పిప్పలికట్ట. 2. గ్రంథివర్ణము 1. 3. గుడ్డులుపు, మహి-సాక్షము. 4. కరీరము, వెదురు మొలక. (మే. ని.)

గ్రంథికుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. జోన్యడు. 2. సనాజేవుడు, యాధిష్ఠునితమ్మలలో నొకడు. (మే. ని.)

గ్రంథిచ్చేదకుడు. సం. వి. అ. పుం. ముడియవి డువుదొంగ, మూట విప్పి దొంగతనము చేయు వాడు.

(ఇట్లే గ్రంథిచ్చేనుడు, గ్రంథిమోచకుడు, మొ.)

గ్రంథితము. సం. వి. అ. అ. అ. 1. గూర్వబడినది. (మాల్యాది) 2. రచించబడినది. (గ్రంథాది.)

గ్రంథివర్ణము. సం. వి. అ. న. 1. గండివనము 1. 2. పచ్చాకు 1. 3. మాచివత్రి 1.

గ్రంథిబంధనము. సం. వి. అ. న. 1. ముడివైచుట. 2. వివాహమున వధూవరులచేతగులు ముడివైచుట.

గ్రంథిమూలము. సం. వి. అ. న. 1. లకునము, వెల్లులి 1 (రా. ని.)

గ్రంథిలము. సం. వి. అ. అ. అ. 1. గనుపులు గలది. 2. అ. పుం. వెలుతురు 1. 3. పిప్పలివేరు. 4. అల్లము 1.

గ్రంథిహారుడు. సం. వి. అ. పుం. మంత్రి.

గ్రంథి. వి. దారబంధము లోనగువానినిలుపులయందు విడిగొట్టినచీలకు తగిలించెడుకలుపులయందలియనువదట్టే. (క. ర.)

గ్రంథిలు (లు). అ. క్రి. (భయాడులచే) వడకు, కంపించు, అదరు.

క. మౌక్తేంద్రము సామి నీడయ, నెక్కడనుం బొద్దుపాడుచు పెఱుగక నీవే, దిక్కని యుండుము దాయలు, గ్రంథిలం గడుపు చల్ల గదలక యుండక. రామా. 1. 2.

ఉ...ధరిత్రియం, గ్రంథిలంగఁ జొచ్చె నధికంబుగ నొక్కత ముక్కత మై, మిక్కిలి యేడ్చుచున్నయది మిఁదటికీ డది యేమి పుట్టునో. భా. రా. యా. 1234.

నీ. నిజవేగజలమునోనిలజనవాజనంపాతి ధరాళలము గ్రంథిలఁ బర్య. చిత్రభా. 2. 30. నువ. 1. 10.

గ్రంథిదలు. అ. క్రి. (గ్రంథి + అదలు - ఉభయ యతులలోనిది.) 1. కంపించు, అదరు.

చ. గదఁ గొని భీముఁ డంత్యలయకాలకృతాంతుడపోతె నేల గ్రంథిదల నదల్చి నిల్చిన నకంపితఁడై మణిమంతుడు...భార. ఆర. 4. 10.

(అనురేంద్రనైష్యములు) క. పదపదఁ డంచు దిశలు గ్రంథిదలంగ లేయెండచాయఁగడు ను గ్రమలై, యెదురం గొందఱు గల రని, మది నించుక సరకుగొనక మదమున నడచెక. ని. ర్య. 1. 10.

(లక్ష్మణుడు.) క. కదలె రథసమున ధర గ్రంథిదలంగ శేషుండు శిరము లల్లన వంపక. భా. రా. యా. 1230.

2. భగ్నుమగు.

చ...కలాపతుంకలలు కంతుకరవ్యథ మాన మెల్ల గ్రంథిదలి కలంగకుండఁ దమకాంతునిఁ బెచ్చెదమన్న...వరాహ. 4. 10.

గ్రంథి = గ్రంథున. క్రి. వి. ద్రు. క్రి. ప్రమాణ. చ...పైచెఱంగు గ్రంథిదలఁ జనునోయిఁ జేర్చు.

చు మొగంబున లేజెమ రంకురించు... పారి.
౧. ౧౨ర.

మ...ధార... గ్రమ్మన లంకాపురి కేగె బా
రణముఖుల్ నైవారము లేసెయగ్గ. ఉ.
రా. ౫. ౧౨.

మ. అని యూహించుసమీరపుత్రుని రయం బా
రక్ భుజంగాంబ గ్రమ్మన మ్రింగ న్దళయో
జనాయతముగా నాస్యంబు వే పెంచినట్.
భా. రా. సం. ౪౭. (చి. ని. పా.)

మ...ఆచంద్రహాసుండు...జే, పుని జక్రాబ్బగదా
సిహస్తు...కాంచి గ్రమ్మన మాణిక్యరథం
బు డిగ్గి చని సాష్టాంగంబుగా మ్రొక్కినట్.
జై. భా. రా. ౧౩౦. దళ. ౧. ౩౦౪.

గ్రమ్మ = కలుమ్మ. వి. తెగుట మొదలగువానియం
దగు అనుకరణము.

ఆ. అన్ని పెడదవాతియమ్మ లద్భుతముగ, నొక్క
ముష్టి దొడిగి గ్రమ్మనంగ, నరేడు లీలఁడు
నిమె నందఱతలలుచు... భార. విరా. ౫. ౧౪౯.

జ: గ్రమ్మదలు.

గ్రమ్మన = గ్రమ్మన. క్రి. విణ. పు. ౧. శీఘ్ర
ముగా.

చ. కరము సలంబు మీఱ దశకంపనిమంత్రి పు
హస్తుఁడు గ్రమ్మ, కరముసలంబునం గడపె
గ్రమ్మన వేపురు యక్షులట్... ఉ. రా. ౩.
౩౬.

చ...దైవకృతంబులు మాన వంచు గ్రమ్మన న
నలప వేళమునకుం గృతనిశ్చయ యయ్యు నం
తటట్, విక్ర. ౬. ౧౨౬. యయా. ౩. ౯. ఆం.
భా. ౩. ౭౧. దళ. ౨. ౬౫.

౨. పెంటనే.

సీ. గ్రమ్మన సత్తపారావారపలయిత్రోజిమం
డలి వాన గురియదయ్యె. పరాహ. ౩. ౫౨.
(చూ. ౫౦, ౫౧.)

౩. నిరంతరము, ఎడతెలిసి లేకుండఁగ.

ఉ. అక్కట నీయుదగ్రచరణాహతి కోరువ లే
క యొగతిక్, మ్రక్కనొ గట్టురాచకొమరుం
డలనాఁడు కపోతహంకృతిక్, గ్రమ్మన
మూల్గుచుక్ చిలముఖంబున కేఁడును గంపె
నెత్తురుల్, గ్రమ్మడు ధాతువు న్నెదరఁగా
నరుణాంబుధురీమిషంబునక్. పసు. ౨. ౯.

గ్రమ్మే = గమ్మే.

సీ. గ్రమ్మ గ చ్చనఁ జెల్వఁ గాంచుఁ గాచస్థాలి
...ఆం. భా. ౨. ౪౯.

క. అచ్చటితీర్థవాసులు, వచ్చి తగునె నీకుఁ బు
ణ్యవాహిని నిటు వా, మ్రచ్చితి వని వడి నంద
లు, గ్రమ్మ గడలివట్లు గువ్వకరిగొని తిట్టక్.
జై. భా. ౪. ౭౨.

జ: గ్రమ్మకాయ.

గ్రమ్మేకాయ. వి. (గ్రమ్మ + కాయ) గ్రమ్మతీ
గకాయ.

సీ. కలి వోసి నాన్నివ గ్రమ్మకాయలభంగిఁ గొలు
మాలినట్టివృద్ధోళకములు. కాశీ. ౩. ౧౩౮.

బ. బాలక్రిడావిశేషము.

సీ. దాఁగిలిచ్చుప్పలాటలు గ్రమ్మకాయలు వె
న్నెలకుప్పలు తన్ను బిల్ల. రాశి. ౩. ౩౩.

గ్రమ్మే = గమ్మే. విణ. (సం. గ్రమ్మ - శ. ౪)

గ్రమ్మన. సం. వి. ఆ. క్రి = గ్రమ్మము. (విల్యమ్మ)

గ్రమ్మనము. సం. వి. ఆ. న. ౧. రక్తములు పేుట,
గడ్డకట్టుట. ౨. కూర్పు; గ్రమ్మట్టు. ౩. (గ్రంథా
దులు) రచించుట. (విల్యమ్మ)

గ్రమ్మితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. రచించఁ
బడినది. (గ్రంథాది) ౨. గ్రువ్వఁబడినది. (హ
రాది) ౩. కూర్పఁబడినది. ౪. పేరినది, గడ్డకట్టి
నది.

గద్ద = గద్ద. వి. (సం. గద్దః, ప్లా. గద్దో) గద్ద.

వీ...గృధ్రము గ్రద్ద వాఁగను దవచ్చు. ఆం. భా. ౨. ౯౩.

వీ...కనుఁగొంటె ధ్వజముపై గ్రద్ద లాడె. ఉ. రా. ౬. ౨౩౫.

జ: గ్రద్దగోయ, గ్రద్దముక్కువాఁడు.

గ్రద్దగోరు=గ్రద్దగోయ. వి. ఔ. (గ్రద్ద+గోయ.)

౧. చోరసాధనవిశేషము.

(చోరవర్జనము) మత్త. గాలిచీరయు నొల్కిబూడిద గ్రద్దగోయను గ్రొంకియుకొ...ద్యా. ౧౦. ౧౧౮.

క. బలపముఁ గన్నపుఁగత్తియు...గ్రద్దగోయను...కత్తెరయును మొదలగువానికొ. పరమ. ౪. ౧౮౪.

౨. మల్లసాధనవిశేషము.

గీ...గ్రద్దగోళ్లు...చూరి బాణా ధరించు పవ్విరుఁ డెపుడు. హంస. ౧. ౨౦౫.

గ్రద్దన. శ్రీ. విణ. ద్రు. శీఘ్రముగా.

క...అయ్యిద్దఱుఁ దమరథములపై, గ్రద్దన నిడికొని తొలంగఁగాఁ జని రథిపా. భార. భీష్మ. ౩. ౪౩.

గీ. త్వరితమున కొవ్వఁ జేర్చు...గ్రక్కునను గ్రద్దన ననంగ...ఆం. సం. మా న. ౬౪.

గ్రద్దముక్కువాఁడు. వి. (√గ్రద్ద.) ఖరణముఁడు, వాఁడిముక్కు గలవాఁడు.

వీ...బుట్టుముక్కువాఁ డన గ్రద్దముక్కువాఁ డనఁగను గ్రమముగా నలరుచుండు, ఖరణ సఖరణముకొ...ఆం. భా. ౨. ౧౨౧.

గ్రమ్మన=కమ్మన.

చ...ఈతని నీవును నేను నుండి మొక్కలమునఁ బోవ నీఁ దగదు గ్రమ్మన నెయ్యము నిల్పుమ విభుకొ. భార. ద్రో. ౫. ౧౧౮.

క. గ్రమ్మన నెయ్యుచేటులు, గ్రమ్మకొ...అత్త హిఁదీత్రయము మడియించెకొ. శై. భా. ౭. ౧౬౧. కు. సం. ౫. ౬౩౨. హరి. ఉ. ౧. ౩౬.

గ్రననము, సం. వి. ఆ. న. ౧. కబళించుట, మ్రింగుట; తినుట. ౨. కబళము, గ్రాసము.

గ్రసి(యి)ంచు. సం. స. శ్రీ. ౧. కబళించు, మ్రింగు; తిను.

వ...అప్పుహోబలు నాకనంబు మ్రింగు నతివితతంబున బలపవ్వియ్యత్తత్వంబు మనంబు గ్రసియించు మనంబు నయ్యహంకారాధిస్థితపురుషుడు కబళించు...భార. కాం. ౬. ౮౮.

చ...నుం, దరహాసీలబాలులు తృణాంబు గ్రసింపె దదీ పునైల్లభా, గురుకవసుంజిసుంబు నకు నోడి...కవిజ. ౧. ౬౫.

౨. లోఁగొను, లోపల నడచుకొను.

చ. మనమున రాగలోభములు మత్సరముల్లడున గ్గరింప న, జ్వలులు గడు న్నమత్సరున సస్యములు న్నదులు న్నగంబులుకొ, వనములు వేలు వేలు బలంతులు లుబ్బులు నై కడంగి కై, కొనిరి తదీయవోషమునఁ గుంభిని మోషపులకొ గ్రసించినకొ. మార్క. ౪. ౪౨.

౩. ఆకర్షించు. కవిజ. ౧. ౬౫.

గ్రసిష్టువు. సం. విణ. (శ్రీ) ౧. మ్రింగువాఁడు; ౩ సువాఁడు.

గ్రస్తము, సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ౧. తినఁబడినది; మ్రింగఁబడినది. ౨. గ్రహింపఁబడినది, పట్టుకొనఁబడినది. ౩. ఆక్రాంతము. (శ్రీ దా. సోగ గ్రమ్మఁడు, మొ.) ౪. వర్ణలోపము గాని పదలోపము గాని కలిగినది. (మాట, మొ.)

గ్రస్తానము, సం. వి. ఆ. పుం. గ్రహణకాలమధ్యమున-విడుపునకు ముందు-అస్తమించిన గ్రహము. (సూర్యాది) న. గ్రహణకాలమధ్యమున-విడుపునకు ముందు-సూర్యచంద్రులస్తమించుట.

గ్రస్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ=గ్రసనము.

గ్రస్తోదయము, సం. వి. ఆ. పుం. గ్రహణములో నుండఁగ సూర్యచంద్రులు దయించుట.

గ్రహకల్లోలము. సం. వి. ఆ. పుం. రాహుగ్రహము. (త్రి. ని.)

గ్రహణము. సం. వి. ఆ. ఈ. ఆ) గ్రహించు సాధన మైనది. వి. ఆ. న. గ. పట్టుకొనుట. ౨. ఆదానము, తీసికొనుట. ౩. తెలిసికొనుట. ౪. బుద్ధి. ౫. ఆదరించుట. ౬. ఉపరాగము, రాహు శేతువులు సూర్యచంద్రులను బట్టుట. ౭. బంది, చెఱువట్టుబడినప్రాణి. ౮. చేయి. ౯. ఇంద్రియము. ౧౦. శబ్దము, పదము.

గ్రహణి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ౧-రోగిదేహమును గ్రహించునది-ప్రవాహిక, అతిసారరోగము. ౨. కిర్తనధర యశోదీకళ, జగద్రాక్షి కథిస్తానము గునాది. (ఇది చెడిపోయినచో గ్రహణిరోగము కలుగును.)

గ్రహణీయము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ) గ్రహించు దగినది.

గ్రహణీహరము. సం. వి. ఆ. న-గ్రహణిరోగమును పోగొట్టునది-లసంగము.

గ్రహదళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (జ్యోతి) గ్రహము నకు నిర్ణీత మైనకాలము.

గ్రహదేవి. సం. వి. ఇ. పుం-గ్రహకక్ష్యలకు నేమిపంటివాడు-చంద్రుడు.

గ్రహపతి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. సూర్యుడు. ౨. జిల్లేడు ౧. ౩. చంద్రుడు.

గ్రహ. తస్య విస్తీర్ణతే రాజ్యం జ్యోత్సాన్నై గ్రహవలేరివ. సం. భార. కాం. (వాద)

గ్రహము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. సూర్యాది. ౨. గ్రహించుట. ౩. గ్రహణము, రాహుశేతువులు సూర్యచంద్రులను పట్టుకొనుట. ౪. నిర్బంధము, చెఱు. ౫. పూతనాదిపీకాదము. ౬. అనుగ్రహము. ౭. యజ్ఞపాత్ర విశేషము. ౮. ఆ గ్రహము, పట్టువల, విడువనిపూనిక. ౯. యుద్ధప్రయత్నము.

ము. ౧౦. రాహువు. ౧౧. నవసంఖ్య, తొమ్మిది యనుసంఖ్య.

గ్రహహంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. జపారాధనామల చే గ్రహపీడ నుపశమింపజేయుట.

గ్రహాధారము. సం. వి. ఆ. పుం. ధ్రువకక్షత్రము. ఇట్లే: గ్రహశ్రయము, మొ.

గ్రహి(యి)ంచు. సం. స. క్రి. ౧. స్వీకరించు; కైకొను, తీసికొను, పుచ్చుకొను. ౨. పట్టుకొను. ౩. తీలొదిలవ్యామహైలావళుఁడానీ గ్రహియించు విరులచార్లగనలపి. ఉ. రా. ౧. ౫౯.

గీ. పదియు నెనిమిది విద్య లీపద్దనయన, శ్రవణములరెంటు నర్థ ముగ్ధము గ్రహించె, సంతయ తీర్థగంభీరహరిలేఖ, యదిగదా పీనులందుఁ దొమ్మిదవలెక్క. నైవ. ౩. ౧౮౪.

గ్రహిభుడు. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ) ౧. గ్రహించువాడు. ౨. రోహిణురాగాదులచే బుద్ధివచల నముగలవాడు.

గ్రహీత. సం. వి. ఆ. (బు. త్రి. బు)-గ్రహించువాడు-౧. పట్టుకొనువాడు. ౨. తెలిసికొనువాడు.

గ్రహీతవ్యము. సం=గ్రహణీయము.

గ్రా

గ్రాంధికము. సం. వి. ఆ. ఈ. ఆ) గ్రంథసంబంధమైనది.

గ్రాడే. వి. ఒకజాతిచెట్టు.

గీ. కడిమి చిగిరించె గ్రాజవంగడము ననిచె, నభిలషిత మైనమేఘోదయంబునందు. పాండు. ౪. ౨౧.

గ్రాద. వి. కడుము.

ఉ. క్రవ్యుల నేగి మేను పెనుగ్రాదలు కట్టగ చేసికొంచు...వాసిష్ఠ. ౨. ౧౯౨.

గ్రామకుమారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఊరివా
రిలో అంద మైనవాడు. (వాచ) ౨. పల్లెటూరి
వాడు. (విల్వము)

గ్రామకూటుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శూన్యము.

గ్రామసూత్రము. సం. వి. ఆ. పుం. ఊరివోపిడి.

మను. ౯. ౨౭౪.

గ్రామపైత్యము. సం. వి. ఆ. పుం. ఊరివీధిలో
ని చెట్టు, రద్దప్రదానము.

గ్రామటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. స్వల్పగ్రామము, పల్లె.

గ్రామణి సం. విణ. (ఈ. ఈ. ఇ) - గ్రామమును
గాని సంఘమును గాని నడపువాడు - గ. ము

ఖ్యుడు. ౨. గ్రామాధిపతి. వి. ఈ. పుం. మంగలి.

స్త్రీ. గ. వేశ్య. ౨. నీలిచెట్టు.

గ్రామత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ్రామములసమూహము.

గ్రామతీర్థుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ్రామమునకు ఆ
ధీనుఁ డైనవడ్రంగి.

గ్రామపాలము. సం. వి. ఆ. పుం. గ్రామరక్షకభట
సముదాయము, గ్రామరక్షణార్థ మేర్పడిన నేన.

గ్రామపాలుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ్రామాధిపతి;
గ్రామరక్షకుడు.

గ్రామపురోహితుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఊరిపు
రోహితుడు.

ఇట్లే: గ్రామయాజకుడు.

గ్రామప్రేక్ష్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ్రామభృత్యుఁ
డు, ఊరివారి కందఱకును వని చేయుభటుడు.

గ్రామమన్గరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. గ్రామమున
ము. ౨. శృంగీర్షుము, మత్స్యభేదము. (మే. ని)

గ్రామము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఊరు. ౨. పడ్డాది
స్వరసముదాయము. ౩. శబ్దసూత్రగుణామలకంబె

వరమగునపుడు సమూహార్థము వచ్చును. (శి. దా:
శబ్దగ్రామము, సూత్రగ్రామము, గుణగ్రామము, ఇం

ద్రియగ్రామము, మొ.) ౪. గ్రామ్యధర్మము, మై
థునము. (వాచ)

పా:- గ్రామము క్రొత్త యైనఁ దనకర్తము క్రొత్త
యగునా. కుచేల. ౨. గం. ౩.

గ్రామమువని. వి. వి. గ్రామాధికారిత్వము, గ్రామ
జీత్యము.

నీ... గాయకుండు గ్రామమువనిఁ గుడుచునాతఁడు
గృహ, దాహి కుష్ఠము గలతనువునాతఁడు...
భార. ఆను. ౩. గం. ౫.

గ్రామముఖము. సం. వి. ఆ. న. గ. హట్టము, బ
జారు. (త్రి. ని) ౨. గ్రామద్వారము, గ్రామము
నఁ బ్రవేశించు ప్రదేశము.

గ్రామమృగము. సం. వి. ఆ. పుం. కుక్క.

గ్రామషంకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మైథునశక్తి
హీనుడు, నపుంసకుడు. (వాచ)

గ్రామసింహము. సం. వి. ఆ. పుం. గ్రామమున సిం
హమువంటిది - శునకము, కుక్క.

గ్రామహాసకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. భగినీవతి,
బావ.

గ్రామాంతము. సం. వి. ఆ. పుం. శివశిష్యము,
ఊరిసారిమేర.

గ్రామాంతీయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ఊరిసా
రిమేరలో నున్నది.

గ్రామాధానము. సం. వి. ఆ. న. గ్రామరక్షణము
నకు ఆవలంబించఁబడినది - వేట, మృగయ.

గ్రామి. సం. విణ. (కే. జీ. కే.) గ. గ్రామము కల
వాడు. ౨. స్త్రీలంపటుడు, గ్రామ్యధర్మము కల
వాడు. ౩. గ్రామవాసి, ఊరివాడు. ౪. గ్రామా
ధిపతి, ఊరిపెద్ద.

గ్రామికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ్రామాధికారి.

గ్రామీణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. నీలి. ౨. పాలంక్య
కాకము.

గ్రామీణము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) ఊరిలో నున్నది; వల్లెటూరిది, నాగరకత లేనిది. వి. ఆ. పుం. గ. కుక్క. ౨. కాకి. ౩. ఊరబంది.

గ్రామేయము. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ.) ఊరిలో నున్నది.

గ్రామేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వేశ్య.

గ్రామ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నీలిచెట్టు.

గ్రామ్యకర్కటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కూకాండము, నున్నది.

గ్రామ్యకర్తము. సం. వి. న్. న. మైథునము, రతి.

గ్రామ్యకుంకుమము. సం. వి. ఆ. న. కుసుంధము, కుసుమపూవు. (త్రి. సి.)

గ్రామ్యధర్తము. సం. వి. ఆ. పుం. మైథునము, రతి.

గ్రామ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ)-గ్రామభవము- గ. ఊరియందు పుట్టినది. ౨. ఊరియందు వసించినది. ౩. గ్రామమున పెరిగినది. (వృగము, వృక్షము, మొ- వ్యతి. వన్యము.) ర. మూఢము, తెలివి లేనిది. ౪. ప్రాకృతము, పామరము, నాగరకత లేనిది. ౬. అసభ్యము, అశ్లీలము; వ్యాకరణదుష్టము, తప్పది, అసాధువు, అపథ్యము. (మాట, మొ.) ౭. పట్టాదిస్వరసముదాయసంబంధమైనది. వి. ఆ. పుం. గ. ఒకానొకకావ్యదోషము. (ఇది కల్పగతము అర్థగతము అని ద్వివిధము.) ౨. గ్రామమందలిచువు. (చతువులు గ్రామ్యములు అరణ్యములు అని ద్వివిధములు. గోవు మేక గొఱియ నుట్టము మొదలగునవి గ్రామ్యచువులు. ఋక్షవానరవ్యాఘ్రాదులు అరణ్యములు.) న. గ. మైథునము. ౨. రతిబంధవిశేషము. ౩. అసభ్యమగుమాట.

గ్రామ్యమృగము. సం. వి. ఆ. పుం. కుక్క.

గ్రామ్యవల్లభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. పాలంక్యకము. (ఇది గ్రామ్యులకు ప్రేమము) ౨. వేశ్య.

గ్రామ్యవాది. సం. విణ. (న్. నీ. న్) గ. అవశబ్దములు మాటలాడువాడు. ౨. అసభ్యసంభాషణము చేయువాడు.

గ్రామ్యసుఖము. సం. వి. ఆ. న. మైథునము, రతి.

గ్రామ్యాశ్వము. సం. వి. ఆ. పుం. గర్భము, గాడిద.

గ్రావము. సం. వి. న్. పుం. గ. తాయి. ౨. కొండ. ౩. మేఘము. (ఐల్యము.)

గ్రాసము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కబళము. ౨. ఆహారము. ౩. ప్రింగుట. ర. మాటలాడునపుడు స్పష్టముగ తెలియకుండగ మాటలు గాని అక్షరములు గాని ప్రింగివేయుట. ౪. గ్రహణము, రాహుశేతువులు సూర్యచంద్రబింబములను ప్రింగుట.

గ్రాహకము. సం. విణ. (అ. హి. కా. ఆ.) గ. గ్రహించునది. ౨. గ్రహింపజేయునది. వి. ఆ. పుం. డేగ.

గ్రాహకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పాములను పట్టుకొనువాడు, పాములవాడు.

గ్రాహము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. గ్రహణము, గ్రహించుట. (పట్టుకొనుట, తెలియుట, మొ.) ౨. మొనరి. ౩. ఆగ్రహము, చట్టదల.

గ్రాహి. సం. విణ. (న్. టీ. న్) గ. గ్రహించునది. (పట్టుకొనునది, తెలిసికొనునది, మొ.) ౨. మలిబంధము కలిగించునది. వి. న్. పుం. కపిత్థము, వెలగ ౧.

గ్రాహించే. సం. స. క్రి. స్పృకించు, తాఁకు.

కా. బాహుస్తంభచతుష్టయమున ముర ప్రధ్వంసి లంఘించియు, తస్మాదం బొత్తుగ నెత్తెమం దరమహీధ్రం బుద్ధతింగూటసం, దోహంబుర

ద్రుహిణాండకర్పరము సున్నాలింపుదిక్ష్మకులం,
గ్రాహింపం బరయాసునిష్ఠరమహాగంధోపల
ధ్యావమూర్. భీమ. ర. ౫౮. (దిక్ష్మిమలవలకు
వ్యాపించు అని భావము)

గ్రాహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ప్రతిభూల యైన
స్త్రీ. (భట్టి. ౫. ౯౩) ౨. తు ద్రదురాలభ, చిన్న
తీటకనింద ౧.

గ్రాహితము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ) గ్రహింపఁజే
యఁబడినది.

గ్రాహ్యము. సం. గ్రహణీయము.

గ్రీ

గ్రీక్రొను=గిటికొను. స. క్రి. వేష్టించు.

గీ. గిటికొను బ్రుమై బరికొనె గ్రీక్రొనె నన,
నెలయు వేష్టించె ననుటకు వేదవేద్య. ఆం.
భా. ౩. ౧౧౭.

గ్రీ

గ్రీవ(ము). సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మింగుటకు సాధన
ము; ఉమియుటకు సాధనము - మెడ, కంధరము.

గ్రీవి. సం. వి. (న. టీ. న.) ౧. నిడుద మెడ గల
వాడు. ౨. అంద మైన మెడ గలవాడు. వి. న.
పుం. లాటిపిట్ట.

గ్రీష్మము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ) - రసములు పీ
ల్చునది - వేడి యైనది. వి. ఆ. పుం. ౧. వేడిమి.
౨. వేసంగి, ఎండకాలము.

గ్రీష్మమందరము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకజాతికా
కము ౧.

గ్రీష్మి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నవమల్లిక ౧.

గు

గుంగుటగుట. వి. (గుటగుట + గుటగుట) అమృ
తము మొదలగునవి అధికముగా త్రాగుటయందగు
ధ్యుని అనుకరణము.

చ. జొటజొట ధారగా వడియఁచుం గడలాత్తు
నుధారసంబు గుం, గుటగుట వచ్చుటప్పటికి
గ్రోలుచు... పాండు. ర. ౮౮.

గుంత=గుంత. వి. చల్లము.

గీ... పెద్దవాన ... కురియు చుండంగ వలదలు
గుంతమిట్ట, లొక్కలొకలదిగఁ బాటె నీళ్ల
క్కజముగ. ద్వా. ౧౦. ౮౮.

గుక్క. వి. (✓ గుక్కు) ౧. మింగుట.

ఉ. గుక్కుకు గుక్కుకుం జవులు కొత్తలు నే
యఁగ నొక్కకొమ్మపే, రక్కునఁ జేర్చి దాని
యధరామృత మానివల్రెణఁ గాక యీ, యు
క్కకు నోర్చి యిచ్చగిది నూపిరిఁ బట్టిన బొజ్జ
గల్గునే. చంద్రా. ౩. ౧౦౬.

నీ... గుక్కు గుక్కుకు గుటుగుటుకు మనుచు
నొకరెండు గుక్కుల నువిదప్రాణంబుల నైత
ము మేనిలోనత్త మెల్లఁ. గీ. ద్రాచె... భా
గ. ౧౦ పూ. ౨౨౬. హర. ౬. ౧౨౩.

౨. కంకనాళిదూర మగువరిమానిశేషము; అది
చట్టేడిజలము, మొ.

క. నాచనుఁబా లొకగుక్కెం, డోచిన్నికుమా
ర త్రావుము... భాగ. ౧౦ పూ. ౨౨౧.

నీ... కుండపుట్టుగుజోగి కొన్నగుక్క. కవిరా.
ర. ౬౩.

క... మిక్, మింగినగుక్కవ్యాధి, కిం గొఱఁ
తయె... ఆము. ౬. ౬౮.

౩. ఊపిరి, క్వాసము.

(వ్యవ) ఒక్కగుక్కలో రెండువనసలు చెప్పఁ
గలను. పిల్లవాడు గుక్కచట్టి యేడ్చుచున్నాఁ
డు.

నీ. గడియయైనను గుక్క విడువక హాయిలు
గా నవగడంబుగఁ దాన మనెడునేర్పు, పర
రాగములవంత సారసీక వ్యాప్తిమై మించుగా
రాగంబుఁ జెంచువంత. కువల. ర. ౧౧౧.

గ్రుక్కగొను. స. క్రి. (గ్రుక్క + కొను) - గ్రుక్క
గా కొను - త్రాగు.

ద్వి. అక్కజంబుగ నల్లి వాపోనముగ, గ్రుక్క
గొన్నట్టియాకుంభముఁ దుండ. ద్వి. హరిశ్చ.
పూ. 309 పం.

(సమద్రుఁడు) సీ. ఎఱుంగడు మత్తిల్లి పడఁటిపు
ట్టువు గ్రుక్కగొనినయప్పడు గలకుతిలపా
టు. యయా. ౧. ౯౫.

గ్రుక్కలుపెట్టు. స. క్రి. (గ్రుక్కలు + పెట్టు)
- గ్రుక్కలుగా కొను - త్రాగు.

క. కిక్కురుమన కమృతంబును, గ్రుక్కలుపెట్టు
దురు సురలు...హర. ౬. ౧౨౨.

గ్రుక్కలుమింగు. అ. క్రి. (గ్రుక్కలు + మిం
గు) - గుటకలువేయు - ౧. అపేక్షపడు.

చ. మునుకొని మూఁడుమూలలను మువ్వురు గ్రు
క్కలుమింగ...హంస. 3. ౧౦3.

౨. సంకోచించు.

ఉదా: ఏల గ్రుక్కలుమింగెదవు. చెప్పము.
(శ. ర.)

గ్రుక్కిలి. వి. ఔ. గుటక, గ్రుక్క.

చండమామకు గ్రుక్కిలి = చండమామ గ్రుక్కిళ్లు.
(మా)

గీ. చండమామకు గ్రుక్కి లాయందువదన, వదన
సామ్యంబు నేయంగ వాంఛ నేర. కవిక. 3.
౪౯.

గ్రుక్కిళ్లుమింగు, గ్రుక్కిళ్ మింగు = గ్రుక్క
లుమింగు. (గ్రుక్కిళ్లు + మింగు.)
(నోహు) గుటకలువేయు; అపేక్షపడు.)

కా... నికారభాగముల నాజో చేసె రేతాళ
ములో, గ్రుక్కిళ్ మింగఁగఁ గొత్త నెత్తురు
లనాఁగు? పా...కాళ. ౨. ౫౧.

సీ. భోగించువారలఁ బుల్కాత్తుల్కనఁ జూచి

మెల్లిన గ్రుక్కిళ్లుమింగువారు. వైష. ౩
౫3.

సీ. కోకిలవ్రాతంబు గ్రుక్కిళ్లుమింగించుకొమ్మవి
చిగురాకుగొడుగుతోడ. గీ... వచ్చెవలరా
జా...హర. 3. 3౮. పము. ౨. ౧౫౫. శుక.
3. ౪౮౮.

గ్రుక్కు. అ. క్రి. గ్రుక్కలుమింగు, (చెప్పట శే
మియు లేక) గుటకలువేయు.

సీ. నిలునిలు మొకమాట గల దని నిలిపి చుల్కుట
శేమియును లేక గ్రుక్కి గ్రుక్కి. ప్రభా. ౫
౨౮.

౨. తొట్టుచుడు.

క. వీనులకు మధారసముల, సోనలు పర్షియమ్ము
దులనుస్వరఫణితిం, దా నిట్టటు గ్రుక్కక వ
ని, లేనిపునఃపదము లిడక రీల దలిర్చక.

కా... వ్యాసోక్తశాస్త్రంబు వ, క్కాడించె
... ప్రభా. ౪. ౬౦, ౬౧.

వి. జలాదులు త్రాగుటయు దగుతమకరణము. (దీని
ఆమ్రేడితము 'గ్రుక్కు-గ్రుక్కు')

ద్వి. చెలువార వాసిల్లకిలోదకము, లలరును
గ్రుక్కుగ్రుక్క నఁగఁ ద్రావుచును. వండి
తా. దీక్షా. ౪౨ పా.

జ: గ్రుక్క, గ్రుక్కగొను, గ్రుక్కలుపెట్టు,
గ్రుక్కలుమింగు, గ్రుక్కిలి, గ్రుక్కిళ్లుమింగు,
గ్రుక్కుమిక్క నక, గ్రుక్కుమిక్కను.

గ్రుక్కుమిక్కనక, గ్రుక్కుమిక్కుమనక, గ్రు
క్కుమిక్కురనక. ఆవ్య. (√ గ్రుక్కు) కిక్కురు
మనక, నిశ్శబ్దముగా; నిశ్శబ్దముగా నుండి.

గీ. అడవుభయమున గ్రుక్కుమిక్కనక వెనుక,
వెనుక కొదఁగడుతనప్రాణవిధునిఁ జూచి...
శుక. 3. ౨౭౮.

చ... తపోధనులొక సురలు న్యవంతుల, టా
లయఁగ గ్రుక్కుమిక్కుమన కుండి రొడుం
గును నక్కడక్కడక. ప్రభా. ౧. ౮౨.

గీ. గుండియలు గ్రుక్క దన్నిన గ్రుక్కుమిక్కు-
రవక యాతనికనుక చల్లార నిచ్చి, విక్రమా
ద్యుండు నిద్ర గావించుదనుక, వెడలి రా
రా దటంచును వేడుకొనియెనుక. 3. ౬౩౩.

గుక్కుమిక్కును=విక్కువిక్కుమను. ఆ. క్రి.

(✓ గ్రుక్కు)-ఏకాకిత్వాదులచే-దిగులుచదు.

మ. అనుడుం బ్రాణసఖుల్ భయామలితచిత్రాంభో
జలై గ్రుక్కుమిక్కునుచుకై తైత్త్యకృత్తోప
చారగుణజన్యంబై విజృంభించుగం, టనికొ
పంబునఁ దమ్ములం జాటుకు ముట్టం జాచునా
కన్య నేర్పునఁ జేరం జని పల్కి రిట్లని భ
యంబుం బ్రీతియుం దోచుగఁగ. చంద్రా.
ర. ౧౭౦.

క. ఒక్కతనె గ్రుక్కుమిక్కుని,ది త్కడసినరీతి
నుండఁ దెరువరు రెవరో, యిక్కడకుఁ బండ
వచ్చిననక్కఱి. ప్రాణయ్య లుండె నధిపా య
నినక. హంస. ర. ౨౩౬.

గుమ్మ. స. క్రి. ౧. వాటింపు.

కా...కృతవర్తండు... వారావంబులు పెక్కు
లొక్కమొగి మేనక గ్రువ్వ మూర్ఖులై...

భార. కర్ణ. ౧. ౧౬౫.

గీ...ఏడుబాణముల వి, గోధిసర్వమర్చులు గ్రు
చ్చుటయును...వారి. ఉ. ౧. ౯౨. ఉ. వా
రి. ౩. ౨౯.

అ. గాఢముగాఁ బట్టుకొను, విగియఁ బట్టుకొను.
సీ. ధర్మపుత్రునిపదద్యయమున కతిభక్తి నెఱుగి
న ని న్నతఁ డెత్తి గ్రుచ్చి, నిడుకేలఁ బెద్ద
యఁ బడవుగాఁ గాఁగిలింపఁగ...భార. ఉ
ద్యో. ౩. ౩౫౩.

ఆ. గ్రుచ్చి కవుగిలించికొని యమ్మహీధర, సార్వ
భాముడేవి...వార. ర. ౫.

౩. భేదించు, చీల్చు.

చ...వరసింహమూర్తివై, కుటిలనభాగ్ర కుంచిత
గ్రువ్వనె వానియురకవాటముక. పారి. ౩.
౩౨.

ర. పెల్లగించు.

సీ. పలగొన్న బహురాజవంశగుల్పంబులఁ బలుతెఱుం
గుల గ్రుచ్చి పాఱవైచు. వసు. ౧. ౬౮.
(గ్రొమ్మ?)

౫. (మాలిక, మొ.) కూర్చు.

సీ. నిల్వబడ్డము నూడ నెచ్చెలితో నాడ సర
సోత్తులకు నవ్వ సరులు గ్రువ్వ. విక్ర. ర.
౧౮౭.

క. వెరవున నూతల నెత్తెల, గరముల మత్స్య
ములఁ బట్టి కడు సంతసముం, బొరయుచుఁ
ద్రాక్షం గ్రువ్వగఁ, గర మూహించి మడిఁ
బ్రాప్తకాలజ్ఞుండుక. భార. కాం. ౩. ౧౯౩.

వ...మధునూదనుం డేయుసాయకంబులు...న
రంబులు దోడియు నుదరంబులు వ్రచ్చియు
నూరువులు గుడి గ్రుచ్చియు ముకుటంబులు వి
టివియు...ఉ. వారి. ౧. ౧౮౮.

౬. కూర్చు, చొనుపు.

ఆ. వేగవడుట మేలె వినుచు కార్యము దీఱుఁ,
దీఱకుండు దాని తెఱఁగు దగిన, యవ్వదాడ
రాదె యివ్వడు ముకుద్రాటఁ, గాలు గ్రువ్వ
నేలకమలనాథ. భార. ఉద్యో. ౩. ౨౨౦.

మ. తలఁ బట్టవచ్చుట గ్రుచ్చి బాతువులు కేదారం
పుఁగుల్యాంతర, ఫలి నిద్రింపఁగ...ఆము. ౧.
౬౫.

ద్వి. రాత్రియు నూది దారంబు గ్రువ్వంగ, నేత్ర
ములకు దృష్టి నెక్కిల్చు ముచఁడు. బస. పు.
ర. ౩౦౭.

౭. గ్రుచ్చి కాగిలింపు.

సీ...గ్రుచ్చెఁ దావులు సోకఁ గ్రోవిరమ్మ. వసు.
౧. ౧౫౮.

అ. క్రి. నాలు.

చ...భి, కరముగ మూఁడు మూఁడు శిరకాండము
లక దగ గ్రువ్వ నేసినక. భాగ. ర. ౩౨౫.

గుచ్చిగుచ్చి యడుగు=నొక్కి నొక్కి అడుగు.
క. ఇంతకు మున్నది యెన్నందును విన్నది గాదు.

ఇప్పుడెప్పుడి నొదవె జెప్పు మని గుచ్చి

గుచ్చి యడుగు...కళా. గ. ౯౪.

క. వేమలు గుచ్చి గుచ్చిపు, దేమి యడిగద
వు...విజ. వి. ౨. ౧౦౨.

గుచ్చిగుచ్చివిను=గుచ్చిగుచ్చి యడిగి విను.

క. ఈమేలివార్త నాచే, వేమలుకా గుచ్చిగుచ్చి
చివినదనుకఁ గుల, స్వాముల కెంతయుఁ
జింతా, సామగ్రి మంతములు నిజస్వాంతం
బుల్. రామ. ౬. ౨౫౪.

పూసగుచ్చినట్లు=జరిగినది జరిగినట్లుగా, యథా
క్రమముగా.

క. కొమ్మలఁ గార్లం బిండిగఁ, గుచ్చి మగిడిపోయి
పూసగుచ్చినగలి ముక్త, దమ్మం బనిచినగోవు
ల, కమ్మనిలెఱఁ గల్లఁ జెప్పి పార్వ మొనర్చుక.
భార. ఆను. ౩. ౭౯.

జ: గుచ్చుకొను, గుచ్చెత్తు.

గుచ్చుకొను. అ. క్రి. (గుచ్చు+కొను-స్వార్థ
మున) కాడు, తూలు, నాటుకొను.

(వ్యస) కాలిలో ముల్లు గుచ్చుకొన్నది.

గుచ్చెత్తు. స. క్రి. (గుచ్చు+ఎత్తు) కలయఁ గ
లుపు.

పీ. గొజ్జంగిసీయన గుచ్చెత్తి కపురాన రంగు మీ
అంగ నరంగు చైచి. చమ. గ. ౮౨.

గుడ్డి. విణ. (√గుడ్డు-క. కురుడు, కుడ్డు. త. కురు
డక. కు. కురుడు.) అంఘడు; అంఘరాలు; అం
ధము, చూడక క్రి లేనిది.

క. విడ్డలకు బుద్ధి నెచ్చని, గుడ్డికిఁ బిండంబు పండి
కొని పాండిత...భాగ. గ. ౩౧౩. అం. భా.

౨. ౧౨౦.

పీ...గుడ్డవ్వ కో బూదికొని రాఁగ ... వార.
౨. ౮౭.

పీ...గుడ్డిక వ్వున రాదు గొట్టునేయు. కుక. ౩.
౨౧.

గుడ్డివడు=అంధమగు.

గీ. కొన్ని దేశంబు లిరులచే గుడ్డిపడియె, కొన్ని
దేశంబు లీదచేఁ గూడఁబడియె. కాశీ. గ. ౧.
౧౩౭.

గుడ్డివెన్నెల=కాంతిహీన మైనవెన్నెల. (ప్రా)

గుడ్డిపాశము=అర్థజ్ఞానము లేనివదలుపు. (ప్రా)

గుడ్డిదీపము=కాంతి లేనిదీపము. (ప్రా)

గుడ్డిచేరము=తెలివితక్కువ చేరము. (ప్రా)

వి. గుడ్డితనము, అంధ్యము.

పీ...అంధభావంబు గుడ్డవఁగ వెలయు. ఆం.
భా. ౨. ౧౨౪.

సా: గుడ్డికి మెల్ల. గుడ్డికంటె మెల్ల మేలు.
గుడ్డిన చూడకట్టు. గుడ్డికన్న మూసినను తె
లచినను ఒకటి.

గుడ్డింగిలాయి. (గుడ్డి+ఇంగిలాయి) ఒకజా
తిఇంగిలాయి, మధ్యస్థవిశేషము. (శ. ర.)

గుడ్డికామంచి. వి. (√గుడ్డి) గొడుగుగడ్డి, అతి
చృత్రము. (శ. ర.)

గుడ్డికాను. వి. (గుడ్డి+కాను.) కానరాటకము,
గుడ్డిగవ్వ, చిల్లిగవ్వ.

మ. ఇలఁ ద్రవ్వ న్నిధివాంఛ భాకువిత్తుల్
హేమింప మూడుక మహే, సులఁ గొల్చుకొ
...ఎందు న్గుడ్డికా నైన లేదు...మల్లనూ.
చైరా. ౩.

గుడ్డికొక్కరాయి. వి. (√గుడ్డి) కోయప్పిక
ము, చీపకొక్కర. (శ. ర.)

గుడ్డికొక్కెర. వి. (గుడ్డి+కొక్కెర) కోయప్పి
కము, గుడ్డికొంగ.

పీ...కోయప్పికము గుడ్డికొక్కెర యన... ఆం.
భా. ౨. ౯౪.

గుడ్డివాటు. విణ. (√గుడ్డి) చైవికము. (శ. ర.)

గుడ్డు. వి. (క. గుడ్డు.) గ. నేత్రగోళకము, కను
గుడ్డు; తాళక, నల్లగుడ్డు.

సీ. చివ్వుముత్యంబు రాల్చినభంగి నలవోక భగవి
గుడ్డులు ధరఁ బడగఁ జదిమె. కాశీ. 2. ౮౪.

గీ... చేడియలమీద గుడ్డెట్టేయ రాకు. నీలా.

3. ౨౫.

గీ. అండతారకలు గుడ్డనఁగ మీటు. ఆం. భా.

3. ౫3.

౨. పక్ష్యగులయండము.

గీ... భావపృష్టికిని గుడ్డుతో మధురిమేచ్ఛ డిగు
నెఱ్ఱచీమ లనఁగ. ఆము. ౨. 2౦.

గీ. లెక్క లీడ రానిరాయంచజక్కిజోగు, గు
డ్డుఁబనఁటులు నిండాగుప్పబజ్జఁ, బూను
పెనుదంట వేవల్లెలోనఁ గల్లు, జాన్ను పెరుఁ
గులు మ్రచ్చిలి జుట్టుయందగు నీలా. గ. 2౮.
ఆం. భా. 3. ౫3.

జ: గుడ్డి, గుడ్డింగిలాయి, గుడ్డికామంచి, గుడ్డి
కాను, గుడ్డికోక్కరాయి, గుడ్డికోక్కర, గుడ్డి
వాటు, గుడ్డుకానుపు, గుడ్డెట్ట, గుడ్డగుబ.

గుడ్డు కానుపు. వి. (గుడ్డు + కానుపు) అండజ
ము.

(క) పక్షి.

(చ) సర్పము.

సీ. గుడ్డుకానుపుతేడు గుడ్డుకానుపుతేడు
గుట్టంబు పాన్పు నైకొమరుమిగుల. అచ్చ. రా
బాల. గ. 3. (వై రెండర్థములకు నిదియే యు
దావారణము.)

గుడ్డెట్ట. వి. (గుడ్డు + ఎట్ట.) కన్నెట్ట, కోపము.

గీ. ఎదురు కాను రేల కోపించె నిందుధరుడు, ఆ
కట గుడ్డెట్ట బాదరాయణునిమీద. భీమ.
౪. ౧౨.

గుడ్డగుబ. వి. (గుడ్డు + గుబ) - పెద్దగుడ్డు గల
గుబ - ఘోకము.

గీ. గుడ్డు మిడికించుమను గుడ్డగుబతి, వేగ
తనయిల్లు వెడలె నావృద్ధవేళ్య. సుక. 3. 3౦.

సీ. గుడ్డగుబ చగటి గుడ్డిగుబ ... గీ. యనఁగ
ఘోకాభిధానంబు... సాం. ని. తిర్య. ౮౦.

గుడ్డు. స. క్రి. (క. గుడ్డు. త. తు. మ. కుత్తు.) పిడి
కిటితో కొట్టు; హలము మొదలగువానితో పాడు
చు.

సగ్ధర. గుడ్డు న్నోతాచలంబున గులగుల లయి పో
గోతము బ్రుద్దసలీలక. మనుచ. ౪. ౮.

గీ. అసుర వధ సాధనము రోయునపుడు గుడ్డి,
తాచి... ఆము. ౬. ౨౨.

సీ. హరి గర్వమును జెంద నట్టే హలంబున గుడ్డు
ట మొంచి దుర్బుద్ధి పోవో. గీ. వారికం పెను
బలియే యాబక్కిబాచఁడు, కు ... పార్వ.
౪. ౧౦౯.

గీ... గడంగి చేయుముకొద్ది గుడ్డి. చంద్రా. 3. ౧౧2.

వి. పిడికిటికెబ్బ; పిడికిటిపోటు. (మా. గుడ్డు
లాట)

(వ్యవ) వాడు నన్ను నాలుగు గుడ్డులు గుడ్డినాఁ
డు.

జ: గుడ్డుకత్తి, గుడ్డులాట, గుడ్డులాడు.

గుడ్డుకత్తి. వి. (గుడ్డు + కత్తి.) ఎఱుకలవాండ్రు
వేటకై ధరించెడు ఆయుధవిశేషము.

సీ. కావీలాగులు నీలికానెలు వాగురు గుడ్డుక
త్తులు నల్లగొంగడిలు. రసిక. గ. ౬3. (చి. ని.
పా.)

గుడ్డులాట. వి. (√ గుడ్డులాడు) యాధము; గు
డ్డులాడుట.

సీ. తనరును బెనఁకున పెనఁగులాట యనంగఁ బెన
యన గుడ్డులాటనిన యాధము... ఆం. భా.
౨. ౨౨౨.

సా: - మనుఁగురో గుడ్డులాట.

గుడ్డులాడు. ఆ. క్రి. (గుడ్డులు + అడు) ఒకరి నొ
కడు గుడ్డుకొనుచు పోట్లాడు, చెప్పలాడు.

౧౩

గృహము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ.) గృహని కలిగించు
నది. వి. ఆ. న. గృహని కలిగించుట.

గృహము. సం. గృహము.

గృహము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. జూదమువంకలిపం
దము, పూము. ౧. పాచిక. ౩. జూదపూము.

౧౩

గృహము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ.) గ. గోగము చేత
జించినది, గృహము. ౧. దీనము, విన్నవైనది. ౩. పూ
నము, వాదినది. వి. ఆ. న. గ. దౌర్బల్యము, సత్తువ
తగ్గట. ౧. దైవ్యము. ౩. తెవులు. ౪. పూనత్వము.

గృహని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. (గృహము మనస్తాప
ము తుత్తిపాసలు మొదలైనవిగానిచే గలిగిన)
దౌర్బల్యము. (ఇది యొకవ్యభిచారి భావము.
దీనివలన కంపము కార్యము అనుభూహము
మొదలగునవి కలుగును.) ౧. అకర్మ, అసమర్థత.
౩. తెవులు, గోగము. ౪. అలపు, బడలిక. ౫. పూ
నత్వము, వాడుట. ౬. తుచుము, హాని, నాశము.
గో. అప్రదము: పరగృహనిర్వయం నీతిశీలుతీ.
శకు. ౧. ౩౦.

గో. యదా యదా హి ధర్మస్య గృహనిర్వకతి భార
త. భగవద్గీత. గ. ౩.

గృహము. సం. వి. (ఈ) గృహము, గోగము చే
కృతించినవాడు.

గో. సం. వి. దౌ. పుం. గ-కృష్ణపక్షమందు క్షీణిం
చువాడు-చంద్రుడు. ౧. కర్పూరము.

గో. సం. గో.

మం

మం. సం. ఒకానొకముత్తరము. వి. ఆ. పుం. గ. మం

ట, గంట. ౧. ఘర్షరధ్వని. ఆ. స్త్రీ. గ. మొల
నూలు. ౧. పూతము, దెబ్బ. (మే. ని-దీనికి తెను
గున వ్యస్త ప్రయోగము లేదు.)

మంట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. గంట, వాద్యవిశేష
ము. ౧. అణువదినిమిషములకాలము. ౩. మంటా
పాటలి, మొక్క పుండెట్టు. ౪. అతిబల, ఒకజాతి
ముత్తపపులగము. ౫. నాగబల, బీజి. ౬.

మంటాకము. సం. వి. ఆ. పుం. మంటాపాటలి, మొ
క్కపుండెట్టు. (వాచ.)

మంటాకర్ణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గంటలు చెవుల
కు గట్టుకొనినవాడు-ఒకానొకవివర్ధనుడు.

మంటాతాడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ-కాలము
తెలుపుటకు-గంటలు కొట్టువాడు. (వాచ.) ౧.
ఒకానొక సఃక్తిర్ణజాతివాడు. మను. గం. ౩౩.

మంటావధము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పదివారలు వె
డల్లు గలబాట, రాజమార్గము.
గో. దళధన్వంత్ర గో రాజమార్గో మంటావధః స్మృ
తః. కాటియ్యుడు. (వాచ)

౧. మల్లి నాథకృత మసుకిరాతాద్వనీయవ్యాఖ్య.
మంటాపాటలి. సం. వి. ఇ. పుం. మొక్కపుండెట్టు.
(కల్ప)

మంటాఫలకము. సం. వి. ఆ. పుం. న. చిలుగంట
లు గట్టినదాట.

మంటాబీజము. సం. వి. ఆ. పుం. జనుపాలవృక్షము.

మంటారవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గిరిగిచ్చు, గిరిక చెట్టు.

మంటాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గోకాతకి, బీజి. ౬.

మంటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. చిలుగంట. ౧. కొం
డనాలుక.

మంటువు. సం. వి. ఈ. పుం. గ. ఏడు పకము గ
ట్టుగంట. ౧. చురతము. (వాచ.)

మండము. సం. వి. ఆ. పుం. శ్రమము, తుష్టము.

ఘట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ఏనుగునమూసము; స
మూసము. ౨. గోష్ఠి, సభ. ౩. ఘటన, కూర్పుట.
(శ్రీ. ని.)

ఘటక క్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (తెనుగువ్యాకరణ
మున) కొన్ని ధాతుజన్యరూపముల కను ప్రయుక్త
మగు ధాతువు. (అగు, పోవు, మొ.)

ఇది కొన్ని పట్ల నిరర్థకము గాను కొన్ని పట్ల విశేషా
ర్థకముగాను ఉండును.

ఉదా: రాడమ్యైశు, నెల్లిపోయెను. (ఇట నిరర్థ
కము) రాకపోడు. (ఇట విశేషార్థకము)

ఘటకము. సం. వి. ఆ. పుం. వనస్పతి, పూవులు లే
కయే కాయలు కామనది.

ఘటకర్పరము. సం. వి. ఆ. పుం. కుండపెంకు.

ఘటకర్పరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నీతిసారమును
గ్రంథమును రచించిన ఒకానొక ప్రసిద్ధకవి. (ఇ
తడు విక్రమార్కునియాసానముందు వవరత్న
ములని ప్రసిద్ధికాంచినకవులలో నొకడు.)

ఘటకుడు. సం. వి. గ. (అ. టికా. ఆ) ఘటిల్లఁజే
యవాడు.

ఘటగ్రహుడు. సం. వి. గ. (అ. ఆ. ఆ) నీటికుండ
లు మోయువాడు.

ఘటజుడు. సం. వి. ఆ. పుం-ఘటమందుఁ బుట్టిన
వాడు-గ. ద్రోణుడు. ౨. అగస్త్యుడు. (శ్రీ. ని.)

ఇట్లే: ఘటోద్భవుడు, మొ.

ఘటదాసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. విటివిటులను తార్చి
డియింతి, తాపికత్తె, కుట్టిని. (శ్రీ. ని.)

ఘటన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = ఘటనము.

ఘటనము. సం. వి. ఆ. న. గ. ప్రయత్నము, పూని
క. ౨. సంభవము, కలుగుట. ౩. ఒడఁగూర్పుట.
క. కూర్పు, మూసనము, కలుపుట.

ఘటవర్జనము. సం. వి. ఆ. న. ప్రాశస్త్యవర్జనము
నకు ఒప్పుకొననివతికుని త్యజించుటకై బ్రతికి
యున్నపుడే వానికి ప్రేతకార్యము నేయుజ్జాతు
లు ఒకకుండను నీటిలో నించి దానిని దానిచేత
న్నించి నీ రొలుకఁబోయించుట యనుకర్తము.
ఇట్లే: ఘటవనయనము, మొ.

ఘటము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కుండ. ౨. సంభవము,
ఏనుగుకుంభస్థలము. ౩. కుంభకము, సమాధివిశే
షము, ఊపిరి లోనికి పీల్చి నిలుపుట. క. కుంభ
రాశి. ౪. శిఖరము. ౬. ద్రోణపరిమాణము. (శ్రీ.
ని.)

ఘటయంత్రము. సం. వి. ఆ. న. గ. మాలిగిరక.
౨. కత్తి, ఘటియంత్రము.

ఘటభాగము. సం. వి. ఆ. పుం. ఘటితోపాధ్యాయుఁ
డు. (తా. ఘటి. అని. క. ర, త్రా-కావనము
లలో 'ఘట' అని పాఠ్యసంస్థ కలదని యుండు
టచే 'ఘట' కి 'భాగ' అని 'ఘటి' కి 'భాగ' అని
కావచ్చునని తోచుచున్నది) బహు. పు. ౩. అంక
నం. ఆము. ౬. ౬౩. శ్రీ. దా. ౨౫౩. (దీనికి 'ఘ
డెగాసి, ఘడియగాసి, ఘడిగాసి' అనురూపము
లు కొన్నిచోట్ల కాన్పించుచున్నవి.)

ద్వి. సోమయాజులపెద్ది రామనభట్టు, దామోదర
పున వామనకూచి, శేనసఘ డెగాసి శేమనపె
ద్ది. చండితా. దీక్షా. కం. పా.

వ... తెల్లనఘడియగాసు-ఖ ౨...ద. కా. క.
౬౬౩.

వ... కాండవకాళితైత్తిరీయకాళిలు చదువించె
టిసుడిగాను లై నప్రావ్రాణుల దీక్షలను నిబంధా
లు మూండును... (దీనికి సంస్కృతము)

గ్లో. అత్యుత్కృష్టయజ్ఞశ్రుతేరవారహః స్వా
ధ్యాయనత్రద్యుత్తీర్ణైర్థి కాండవతైత్తిరీ
యకలసో కాళాద్యయస్య క్రమోః, అత్ర
ధ్యానకవిప్రయోగసి పునర్ద్వికాత్తైర్నిబంధ

త్రయం, శ్రీమత్ ధన్యవదాన్యమాన్యచరిత
స్సామంత్రచూడామణి: ద. కా. ౬. ౯౦౮.
(ఇంకను విచార్యము)

ఘటాఘటిలు. విణ. బ. గొప్పవారు.

కా. మాహాత్మ్యంబులు లేజముల్ విభవసంపత్తుల్
విమర్శింపఁగా, నోహో భేదము లేదు నిండు
సభలో నొక్కంతమాత్రంబు హే,మాహే
మీలు ఘటాఘటి లతిరథుల్ మాంధాత లీసా
ము లే,లాహీనాధికభావముల్ తడవ రాదం
చుక వితాకుండ నై. వరాహ. ౧౦. ౮.

ఘటి. సం. విణ. (న్. నీ. ౯) ఘటము గలవాడు.

వి. ఈ. శ్రీ. గ. చిన్నకుండ, దుత్త. ౨. ఇరువది
నాలుగునిమిషములకాలము, గడియ. ౩. గడియలు
తెలుపుట కై నచిన్ననీటికుండ. న్. తుం. కుంభ
రాశి

ఘటి(యి)ంచు. సం. స. శ్రీ. గ. ఘటిల్లఁజేయు,
చేయు.

క. నెలకొన్నభక్తి సద్గురు, కులచూడారత్న మగున
ఘోరశివాచా, య్యలదివ్యపాదపద్మంబులకు న
మస్కృతి ఘటించి పూతార్తుల మై. వరాహ.
౧. ౧౯.

మ. తమకార్యంబుఁ బరిత్యజించియుఁ బరార్థ ప్రా
చకుల్ సజ్జనుల్, దమకార్యంబు ఘటించు
చుక బరహితార్థవ్యాప్తుల్ మధ్యముల్,
దమకై యన్యహితార్థపూతుకజనుల్ దైత్యుల్
వృథాన్యార్థభంగము గావించెడువార లెవ్వ
రొ యెఱుంగక శక్యమే యేరికిక. భర్తృ.
నీతి. ౬౫.

క. ఈలాగున రఘువీరస్య, పాలుఁడు మగ్గివునె
డఁ గృపాలుం డగుచుక, మేలు ఘటియించి
కపివద, మేలు మనుచు వాన కొక్కయొడవ
నియించెక. ఉ. రా. ౧. ౧౦౨.

౨. సంపాదించు.

చ...భోగవరుండు గావునక, ధనము ఘటించఁ

గాఁ దగువిధం బని చూచి...భార. కాం. ౩.
౪౭౨.

ఘటింధముఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ఘటవాద్య
మును నాయించువాడు.

ఘటింధయుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ) కుండఁ
డునీరు, మొ. త్రాగువాడు.

ఘటిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. చిన్నకుండ, దుత్త. ౨.
ఇరువది నాలుగునిమిషములకాలము, ఆఱువదిగ
డియలకాలము. ౩. మహూర్తము, రెండుగడియ
లకాలము. (వై. ని.) ౪. ఒకానొకవిద్యాసంస్థ.
(చూ. ఘటశాస్త్రి.)

ఘటికము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ఘటముచే నది
మొదలగువానిని దాఁటునది. వి. ఆ. న. నితంబ
ము, కుంటి.

ఘటితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. యోజితము,
కూర్చఁబడినది. ౨. కలిగింపఁబడినది, ఒడఁగూ
ర్చఁబడినది.

ఘటి(యి)ల్లు. సం. ఆ. శ్రీ. కలుగు.

ఉ. డెందమునం బ్ర మోదము ఘటిల్లఁగ నమ్మని శి
ష్యుఁ జూచి నీ, యందును సర్వభూతముల
యందును నివృద్ధు సాహృదంబు నా, యందుఁ
గుమార నిశ్చలిత మైనది యీవిధ మేమియొ
క్కొ య, స్పందితపుణ్య యే నెఱుంగఁ జ
య్యనఁ జెప్పము నాకు నావునుక. మార్క.
౭. ౬౪.

నీ...భూతంబులయం దెల్ల దయ ఘటిల్లు. భార.
కాం. ౫. ౨౨౮.

చ. డమరుకడిండిను ప్ర కటతంకృతియుం గరినా
ట్టినానని, భ్రమమును దాండవారభటిపాటవ
ముం ఘటియిల్ల మారృకా, సముదయ భూత భై
రవపికాచనిశాచర దాకినీగణ, ప్రమథసమూ
హముల్ పొగడ భగ్గుడు సంతస మందె నెంత
యొక. భీమ. ౪. ౧౫౦.

ఘటికారుఁడు. సం. వి. ఆ. తుం కుమ్మరి.

ఘటియంత్రము. సం. వి. ఆ. న. గ. ఏకము. ౨. నీర్లు చేడకుగిరక. ౩. గడియలు తెలుపునట్టియొకయంత్రము, గడియారము.

ఘటోత్క-చుడు. సం. వి. ఆ. పుం. భీమునకు హిడింబయందు పుట్టినయొక రాక్షసుడు.

ఘటోష్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ-కుండవంటిపాదుగు గలది-పెద్దపాదుగు గలయావు, గేదె, మొ.

ఘట్టకుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నుంకము పుచ్చుకొను చోటు.

ఘట్టజీవి. సం. వి. న్. పుం. రేవుకడ వడస మొదలగువానిచే ఏలు మొదలగువానిని దాటించి బ్రతుకువాడు. (వీడు రజకునికి వైశ్యస్త్రీయందు పుట్టినసంకీర్ణజాతివాడు.)

ఘట్టన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. చాలనము, కదల్చుట. ౨. రాపు, ఒరపిడి. ౩. గట్టించుట. ౪. వృత్తి, బ్రతుకుచుండువు.

ఘట్టనము. సం. వి. ఆ. న=ఘట్టన.

ఘట్టము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. నద్యాదులరేవు. ౨. నుంకము పుచ్చుకొనుచోటు. ౩. చాలనము, కదల్చుట. ౪. రాపిడి.

ఘట్టించు. సం. న. క్రీ. గ. (బట్టు) ఉడుకు.

ద్వి. ... చర్మపరిధానభక్తులపరిధానవిరతి, గాని యొండుతుకాడు వానిని నంటు, గానీడు నితరుల ఘట్టించునెడన. బస. పు. ౪. ౩౬వం.

౨. (మోకాళ్లు మొదలగువానితో) పాడుదు.

నీ. మొగము పగుల వ్రేసి మోకాళ్లు ఘట్టించి... భా. రా. యు. ౧౭౧౫.

౪. కడవసముల బ్రహరించిరి, యడిచిరి లాతముల మొత్తి రహినలములం, విడికిల్లను ఘట్టించిరి, తడఁబడ మృదుభలులు వంశభకుం కరులకా. శివరా. ౪. ౫౮.

ఘట్టితము. సం. వి. గ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. చాలితము, కదల్పబడినది. ౨. రాపిడి చేయబడినది; గట్టింపబడినది. ౩. నిర్దింపబడినది. ౪. చిత్తవటాదులకు రంగు వేయుటకై యన్నపుగంట మొదలగువానిని రాచి గట్టింపబడినది. (వస్త్రాదికము.)

ఘటాఘటా, ఘటాఘటా = గణగణ.

ఉదా: ఘంట ఘటాఘటా మ్రోగుచున్నది.

నీ. సాధారణవివాంగసంరావములు గావు మణికింకిలులఘటాఘటాలుకాని. దశా. ౩. ౪౩.

ఘణిల్లు = ఖణిల్లు. వి. గ. అంక వేయుటయం దగుననుకరణము. (అమ్రేడితరూపము. 'సుణిఘణిల్లు')

నీ. పరవ్వపద్మను బాఱఁదోలి ఘణిల్లుననుచు అతఁడు బ్రతుకొనుచు దూటి. కిరా. ౨. ౨౮.

గీ. గణపభావనబంధిత్రవృంధయముల, ఘంకృతులతో ఖణిల్లన అంక లిడుచు, విషమకరు పేరఁ బుష్పవిడిచి రసగఁ, న్రవ్వీ చరియించు నవ్వీటఁ జేరగాడు. కవిక. ౧. ౨౫. (గణిల్లు. శ. ర. పా)

౨. భూదణములు గంటలు మున్నగువానిధ్వనికి అనుకరణము.

నీ... భామాకరాంచ న్నణికంకణాని ఘణిల్లురసగ. ఇందు. ౨. ౧౨౩.

౪... హస్తలోహవటుతరకటక, శ్రీణి ఘణిల్లన... రా. వి. ౨. ౫౬.

ద్వి. ఘణిఘణిల్లిని మ్రోయుఘంటాస్వనములు. రం. రా. యు. ౩౫౭ పా. ౨౭ పం.

౩. కఠినపదార్థమును తునుముటయం దగుననుకరణము.

నీ. కుటిలోగృతఘటితోటిసంఘాటముకొనిన ఘణిల్లున దునుమవచ్చు. నరస. ౫. ౧౩౦.

౪. కఠినపద్రుసంఘర్షణముచే గలుగుధ్వని కనుక రణము.

నీ. ఆతిరమిన్పూర్తిచే నయగుచో నాదాడ గన

శృంగములు ఘటిల్లవగఁ దాఁకు. దశా. ౧. ౧౯౫.

వీ. ఘటిఘటిల్లరటంచు గగనమార్గంబున నైమాని కులవిమానములు తాఁక. దశా. ౩. ౧౧౦.

తేనము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) మారకము, హిం సించునది (వాచ)

స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. మాషపర్ణి, కారుమినుము. ౨. దుద్రజట. ౩. ఆ. పుం. వేదపాఠవిశేషము. (ఇది ఈయర్థమున దర్శాదులలోనిది.)

సనక ఘము. సం. వి. ఆ. పుం. కరక, వడగల్లు.

సనకాలము. సం. వి. ఆ. పుం. వర్షాకాలము.

సనగోళకము. సం. వి. ఆ. పుం. చెండిబంగారము లు కలిసినమిశ్రలోహము.

సనచ్చదము. సం. వి. ఆ. పుం. శిశువు, మునగ. ౧.

సనబ్బాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. విద్యుత్, మెలుము.

సనతాళము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. సారంగవత్స, వానకోయిల. ౨. (సంగీ) తాళభేదము. (వాచ)

సనతోలము. సం. వి. ఆ. పుం. చాతకము, వాన కోయిల. (స్త్రీ. ని.)

సనత్వక్కు. సం. వి. ఆ. పుం. శిశువు, మునగ. ౧.

సననాళి. సం. వి. ఇ. పుం. ధూమము, పొగ.

సనవత్త్రము. సం. వి. ఆ. పుం. పునర్నవ, గలిజే రు. ౧.

సనవల్లవము. సం. వి. ఆ. పుం. మునగ. ౧.

సనపాషండము. సం. వి. ఆ. పుం. మయూరము, నెమలి.

సనఫలము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. వికంకటము. ౧. (కల్ప) ౨. (గణిత) సునపదార్థములయొక్క గాని గో కులయొక్క గాని త్రివిధపరిమాణములను గుణించి పఠావచ్చినలబ్ధము. (పాడుగు, చెడల్పు, ఎత్తు-

పాడుగు, చెడల్పు, లోఁతు-పాడుగు, చెడల్పు, దశసరి-ఇవి త్రివిధపరిమాణములు.)

ఘనము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) ౧. దృఢమైనది, గట్టిది. ౨. నిబిడము, సాంద్రము, దట్టమైనది. ౩. గొప్పది. ౪. కెల్లు, అధికమైనది. వి. ఆ. పుం. ౧. మేఘము, ముల్లు. ౨. తుంగమైనది. ౩. సముదాయము. ౪. విస్తారము, విరివి. ౫. లోహముద్గరము, ఇనుపుగుదియ. ౬. పత్తెట. ౭. శరీరము. ౮. అర్థకము. ౯. కళగంధము. ౧౦. దార్ద్రము, దిటపు. ౧౧. (గణిత) సమానమైనమూడుసంఖ్యలను గుణించఁగావచ్చిన లబ్ధము. (మూడుఅనుసంఖ్యయొక్క ఘనము. $3 \times 3 \times 3 = 27$) ౧౨. ముప్పదిరెండుముద్దలపరిమాణముగలభిక్షాన్నము, హంతకారద్రవ్యము. (వై. ని.) ౧౩. సృష్ట్యాది మధ్యమానము. ౧౪. కంచుతాళములోనగువాద్యము. ౩. తగరము. ౪. చెట్టులోలు, చట్ట. ౫. తోడు పెట్టిన పెరుగులో వైదియును అడుగున నున్నది యును గాక నడుమనున్న పెరుగు.

ఘనమూలము. సం. వి. ఆ. న. (గణిత) సమానమైనమూడుసంఖ్యలను గుణించఁగా వచ్చిన లబ్ధమునకు మూలసంఖ్య. ($3 \times 3 \times 3 = 27$ -ఇది '౩' ఘనమూలము.)

ఘనరసము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) ౧. చిక్కనిరసముగలది. ౨. అధికరసముగలది. వి. ఆ. పుం. ౧. నీళ్లు. ౨. కర్పూరము. ౩. గడ్డకట్టినరసము. ౪. చెట్టుబంక. ౫. కషాయము. ౬. పీలువర్ణి, చాఁగ. ౧.

ఘనవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. అమృతప్రసవ, రుదంతి. ౨. మెఱపుడిగ.

ఘనవల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=ఘనవల్లి.

ఘనవాలము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. సరకభేదము. ౨. ముల్లువూడిగాలి. (వాచ)

ఘనవాసము. సం. వి. ఆ. పుం. కూర్చాండము, గుప్తు
డి.

ఘనసారము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కర్పూరము. ౨.
పాదరసభేదము. ౩. జలము.

ఘనసారోదయము. సం. వి. ఆ. న. సుగంధిద్రవ్య
విశేషము. (ఇది కర్పూరముతో చేయబడును.)

వ. అగరుచందనహరిచందనఘనసారోదయభా
స్కర్శోదయమృగమదప్రమథునిజవాసనల నా
కాపకాళింబులు వాసించుచు నృపరత్నంబుఁ
జేరునంత. ద్వా. ౩. ౨౦౬.

ఘనస్కంధము. సం. వి. ఆ. పుం. శోకామ్రము,
శొండమామిడి.

ఘనస్వనము. సం. వి. ఆ. పుం. తండులీయకాకము,
చిట్టికూర.

ఘనహస్తము. సం. వి. ఆ. పుం. (గణిత) ఒకహ
స్తముపాడుగు ఒకహస్తమునెడల్పు ఒకహస్తము
లోఁకు పండ్రెండుఅంతులు కలపరిమాణము.

ఘనాకరము. సం. వి. ఆ. పుం. వర్షాకాలము, వాన
కారు.

ఘనాకులము. సం. వి. ఆ. పుం. వాస్తాకకాకము,
చక్రవర్తికూర.

ఘనాగమము. సం. వి. ఆ. పుం. వర్షాకాలము, వా
నకారు.

ఘనాఘన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకమాచి, కాచి.

ఘనాఘనము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. వర్షక మేఘము,
కురియుమేఘము. ౨. హింసించునట్టిపవపుశ్రేఘ
గు. ౩. అన్యోన్యఘట్టనము, ఒకటితో నొకటి
రాచుకొనుట. (వాచ)

ఘనాఘుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఇంద్రుఁడు.

ఘనాత్యయము. సం. వి. ఆ. పుం. శరత్కాలము.

ఘనామయము. సం. వి. ఆ. పుం. అవశ్యమైకపు
డు గొప్పకొగమును కలిగించునది-ఘర్షారము.

ఘనాస్త్రయము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆకాశము.

ఘనీభవింయే. సం. ఆ. స్త్రీ. ముద్దకట్టు.

ఉ. పారడరాశి చంచలతఁ బాసి వసిం చెనాత్మైల
మై సుధా, నీరధి నిల్వెనో కుముదినీపతికాం
తి ఘనీభవిం చెనో, నారజతాద్రి ముక్తిలల
నామణి కేలి సుధాంశుకాంతరా, తీరచిత్తోరు
సాధగతిఁ జెల్వెనెగు నస్తునిస్థనీవ్యమై.
కాళ. ర. ౧౫౬.

చ. కడలి జనించుమాక్తికనికాయము బాడబవ
హ్నికాఁకచే, మడికి ఘనీభవించి పులు మబ్బి
ననున్న పుముద్దమే నుమీ, యుడువతి... ను
దంతా. ౩. ౬.

ఘనోపలము. సం. వి. ఆ. పుం. కరకము, వడగల్లు.

ఘన్ము = గము.

(అధికముగా పరిమళించుటయందలి యనుకరణము.)

గీ. మధురతర కిత్తమధుపూరమహితమసును, పరిమ
ళములు ఘన్ముని పరిమళించె. చంద్రా. ర. ౨౨.

నీ. తనతనానురభిళత్వము ఘన్మునునఁ గ్రమ్ముకొ
న గంధవహభావ మనిలఁ డొంద. ఉ. రా.
౧. ౧౭౨.

నీ. మై నలంపినకుంకుమ ప్రసారభక్తిమై బాహు
మాలపుఁగదంబంపువలపు. గీ. కలసి యొకవిం
తలైతిరి ఘన్మురవఁగ. చంద్రా. ర. ౧౦౦.

ఘర్షటము. సం. వి. ఆ. పుం. తిగుగలి.

ఘర్షర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. క్షుద్రసుంటిక, చిలుగం
ట. ౨. వీణాభేదము.

ఘర్షరము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. శుషునలము, ఊఁ
కనివ్వు. ౨. చర్మతద్వారము, కొండకము. ౩.
ద్వారము, వాకిలి. ర. శ్రుద్ధరూప. ౫. హస్త్య
ము. ౬. ఒకానొకవదము.

ఘర్షరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. చిలుగంట. ౨. ఒకానొకనది. ౩. పేలాలు. ౪. వాద్యవిశేషము.
 ఘర్షచర్చిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెమటకాయ.
 ఘర్షజలము. సం. వి. ఆ. న. చెమట.
 ఇట్లే: ఘర్షోదకము, మొ.
 ఘర్షదీధితి. సం. వి. ఇ. పుం-వేడికిరణములు గలవాడు-సూర్యుడు.
 ఘర్షము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. చెమట; ఊష్ణము, ఉక్కు. ౨. ఆతపము, ఎండ. ౩. వేడిమి, కాఠక. ౪. వేసగికాలము. ౫. ఏనుగుహృదయమునందలిమదము.
 ఘర్షచర్చిక. సం=ఘర్షచర్చిక.
 ఘర్షాంతకాముకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ-నర్మకాలముందు కామము కలిది-బలాక, కొక్కెరపక్షి.
 ఘర్షాంతము. సం. వి. ఆ. పుం. వర్షకాలము.
 ఘర్షకము. సం. వి. (ఆ. స్త్రీ కా. ఆ) గ. రామనది, ఒరయనది. ౨. రుద్దనది, లోమునది. ౩. మర్దనము చేయునది. ౪. స్పర్ధపడునది.
 ఘర్షణము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ) ఘర్షణము చేయునది. (ఆ. ఈ. ఆ) ఘర్షణసాధన మైనది. వి. ఆ. ఘర్షణముక, రాపిడి. ౨. మర్దించుట. ౩. రుద్దుకొని పోర్చుట.
 ఘర్షణాలము. సం. వి. ఆ. పుం-నూలుటకు సమర్థమైనది-పాత్రము, నూతనగుండు.
 ఘర్షణీయము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ) ఘర్షించదగినది.
 ఘర్షణీ. సం. శ. త్ర. ఘర్షించుచున్న.
 ఘర్షము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఒరయక, రాపు. ౨. మర్దించుట. ౩. రుద్దుట. ౪. స్పర్ధ. ౫. పాత్రము, నూతనగుండు.

ఘర్షించు. సం. స. క్రి. గ. ఒరపెట్టు. ౨. బాధపెట్టు, రాయిపిచేయు.
 గీ. పెక్కుమాటల నిలు బాగుపెట్ట శీల, సాధ్యఘర్షింప నొకఁ డెట్లు చాలఁగలఁడు, గంధవాహంబు వెఱచు నక్కలునకంటి, చనుపుఁబయ్యెద పాలిండ్లఁ బాఁతుఁ దట్టి. కాశీ. ౨. ౨౮.
 ఘర్షణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చనుపు. (త్రి. ని)
 ఘర్షిత. సం. వి. (బు. స్త్రీ. బు) ఘర్షించువాడు.
 ఘర్షితము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. ఘర్షణముకలిది. ౨. ఘర్షింపఁజేయుటననిది.
 ఘర్షితవ్యము. సం=ఘర్షణీయము.
 ఘర్ష్యము. సం=ఘర్షణీయము.
 ఘలము. సం. వి. ఆ. న. తక్రము, మజ్జిగ. (వాచ)
 ఘల్లు. వి. గ. మువ్వలు కంకణములు మొలగుననిధ్వని కనుకరణము. (ఆమ్రేడితయావములు-ఘల్లుఘల్లు, ఘలుఘల్లు, ఘలుఘలు.)
 చ. మలయపుగాలి కేసె వనమాలివిమానవతాకఘల్లుమం, చులియఁ బసిండిమవ్వగమి నొక్కొకమాటు గదల్చు... ఆము. గ. ౭౪.
 గీ. గిలుకుటంబెలు ఘల్లన... దకా. ౨. ౩౫౫.
 సీ. ఘల్లుఘల్లని రత్నకంకణంబులు మ్రోయ... భీమ. ౩. ౬౨.
 ఉ... ఘలుఘల్లని మ్రోయ నందియల్... రామా. గ. ౨౦౫.
 సీ. ఘలుఘలు మని యందియలు మ్రోయ... సారంగ. ౩. ౨౪౬.
 చ... గజ్జియల్, ఘలుఘలు ఘల్లుఘల్లు రనఁగా... ఇందు. ౨. ౬౯.
 ౨. సింహధ్వని కనుకరణము.
 సీ. ఘల్లురంచు పెడుచ్చకంఠీరవంబులఁ జంద్రహాసంబులఁ జదిపి చదిపి. కృ. శకుం. గ. ౬౧.
 ఘళ. వి. తరంగము మొలనూలు మున్నగుననిధ్వని

కనుకరణము. (అమృదితరూపములు. పురపుర, పురపురపుర.)

సీ. అత్రంకమంబు లై యంభోధవీచికల్ పుర పురపురమంబుఁ గప్పికొనిన. దకా.ర. ౨౧౩.

గీ. రవ్యమేఖలపురపురల్ ... ర,హించ రా యంచకడ నిల్వె జంచలాక్షి. హంస. ౩. ౫ర.

క. జలసేవకపురపురల్,వృలములపరపరలు... ...వక్రీధవించె జనము నుతింపక. బహు.ర. ౨ర.

సీ. పురపురార్పటులతోఁ బరపర మనువాన ధా ర్రరాస్త్రది మహార్తినింప. హంస. ర. ౨౨౧. పురుకుపురుకు. వి. సాలెవానివలక తాటించుట యం దగుధ్వని కనుకరణము.

వ...కోడెపాయంపునాడెంపుసాలెవాడు పురు కపురుకు మనఁ బలక చులుకఁగాఁ దాటించువాటంబున...చంద్ర. వి. ౩. ౧౩౧.

పుస్తరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) తిండిపోతు; చంపినవాడు. (ఉదా: మురపుస్తరుడు. మొ.)

పుస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) హింసించునది, వి. ఆ. పుం. దినము.న. కుంకుమపువ్వు. (త్రి.ని)

పూ

పూ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కాంచి, మొలనూలు.౨. పూతము, దెబ్బ. (మే. ని-దీనికి తెలుగున ప్య -స్త్రప్రయోగము కనఁబడలేదు.)

పూంటికము. సం. వి. ఆ. పుం. పుస్తూరము, ఉ మై త్రీ.

పూంటికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గంట వాయిం చువాడు. ౨. వేకువను గంట వాయించి రాజు లను మేల్కొలుపు నైతాళికుడు.

పూట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెడతల. (ముద్దిలిగుంట -అనికొండలు.)

పూటించే. సం. ఆ. క్రి. విజృంభించు.

ద్వి. పూటించి పూర మెకలులు చిట్టు, గఱచిన ...నవ. గ. రంపా. గం చం.

పూటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=పూట.

పూతకుడు. సం. విణ. (అ. తికా. అ) హింసించు వాడు.

పూతనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ, గ. చంపునది. ౨. చంపించునది. వి. ఆ. న. గ. చంపుట. ౨. చం పించుట.

పూతము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ప్రహరము, దెబ్బ. ౨. మారణము, చంపుట. ౩-హననసాధనము- బాణము. ర. బంధనము, హోషిషి. (మమ. ౯. ౨౭ర.) ౫. హని. (యాజ్ఞ. ఆచా. '౧౬౨) ౬. ఉచ్చేదము. (ఉదా: విశ్వాసపూతము.) ౭. (గణిత)గుణనము, గుణకారము; గుణించఁగా వచ్చిన మొత్తము, లబ్ధము. ౮. (జ్యోతి) నైధనతార.

పూతి. సం. విణ (స్. నీ. స్) చంపినవాడు. (పు త్రియందు కర్తవాచకము పూర్వపదముగా ను న్నపుడే ఈరూప మగును. (ఉదా: పితృపూతి, పుత్రపూతి.) వి. ఇ. పుం. పక్షిబంధనము, పక్షు లను పట్టువల.

పూతించే. సం. స. క్రి. హింసించు. క. ఆతడు ప్రసన్నుడై చు, నా... బడు గుమనిన నాశేష నని, పూతించఁగ నోపె డునుతు, నాతరబు నవ్వరాంగి యుద్ధింపట యుక. హరి. పూ. గ. ౭౯.

పూతిపక్షి. సం. వి. స్. పుం. చేగ.

పూతుకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ)=పూతకుడు.

పూత్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. గోపదగిన ది. ౨. (గణిత)గుణించఁదగినది.

పూరము. సం. వి. ఆ. పుం. సేదనము, తడుపుట.

ఘోరి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. రా. త్రి. (వై. ని) న. (ఛం
ద) ఒకానొకప్పుడు. (వాచ)

ఘోరికము. సం. వి. అ. పు. నేతియందు బక్ష్మమై
న గోఘమాదిపిష్టకర్మము.

ఘోనకుండము. సం. వి. అ. పు. చచ్చికబీడు. (వాచ)

ఘోనకూటము. సం. వి. అ. న. గడ్డివామి, గడ్డి
వేటి. (విల్యము)

ఘోనము. సం. వి. అ. పు. గ. ఆహారము. (విల్య
ము) ౨. లేతచచ్చిక.

ఘోసి. సం. వి. ఇ. పు. అగ్ని. (వై. ని)

ఘోసికుండు. సం. వి. అ. పు. గుఱ్ఱమునకు గడ్డి తె
చ్చువాడు. (వై. ని)

ఘి

ఘిరాయిండు. సం. శ్రీ. (హిం. ఘిరానా=ముట్ట
డించుట) ముట్టడించు.

గి. ఆత్మదరంధ్రమృతి ప్రభువాజ్ఞ వడసి, తడసి
కొన కేగి చడవాల్గుదండువెంట, గడిఘిరా
యించి దైనముల్లం డటించు, పైనికుల కల్ల
మోహిము సాటి రవుడు. రంగా. ౩. ౮.

ఘీ

ఘీంకారము. సం. శ్రీ. (ఏనుగు) ధ్వనించు,
ఘీంకారము చేయు.

చ. కనుగొని నీలదానవుడు గంధగజాకృతి
ఘీంకరించి వచ్చిన మృగరాజహుషమన
జించె నఖంబుల గుంధముఁ ఘనా, ఘనఘ
నగర్భముకై కరకల్పరే మాక్తికరాజిరాల
గా, ననిమొన వీరభద్రుడు భయంకరకంఠని
వాదకాద్రుడై. వరాహ. ౬. ౧౧౨.

ఘీంకారము. సం. వి. అ. పు. బృంహితము, ఏను
గుచేయుధ్వని.

వ... బెడిద మనుషీంకారంబుల నంతుంచినకం
కారంకంబుల...దగా. గ. ౨౬౧.

ఘీంకృతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ=ఘీంకారము.

ఘు

ఘుంటము. సం. వి. అ. పు. చీలమండ.

ఘుంటికము. సం. వి. అ. న. ఏనుపిడుక.

ఘుండము. సం. వి. అ. పు. తుమ్మెద.

ఘుక్కు. వి. గుడ్లచూబకూత కనుకరణము.

ఉ. ఘుక్కుని మాటిమాటికిని గోబుడు వల్కెడు
వామదిక్కునక. శ్రీ డా. ౧౧.

ఘుటము. సం. వి. అ. పు. చీలమండ.

ఘుటి. సం. వి. ఇ. ఈ. శ్రీ. చీలమండ.

ఘుటిక. సం. వి. అ. శ్రీ. గ. గుల్ఫము, చీలమండ.

౨. గులిక, మాత్ర.

ఘుటికము. సం. వి. అ. పు. గ. చీలమండ. ౨.

ఏనుగు గుఱ్ఱము మొదలగువానివెనుకకాలిని క
ట్టుకంతువు. (శే. ని)

ఘుణము. సం. వి. అ. పు. చూను తొలుచువును
గు, నుసిపురుగు.

ఘుణలిపి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ఘుణాక్షరము, నుసి
పురుగు చొలువగా ఏర్పడినయక్షరము.

ఘుణాక్షరము. సం. వి. అ. న=ఘుణలిపి.

ఘుమఘుమ, ఘుమంఘుమ. వి. గ. శంఖధ్వని
కనుకరణము.

క. ... ఖగ్, క్వరవక్షజనితవాతాం, కురపూర్తిని
శంఖ మపుడు ఘుమఘుమ మ్రోసెన్. పారి. ౨.

౩౩.

వ... విజయశంఖంబులఘుమంఘుమంబుల పిరంగుల
ధింధిమ్ము... ప్రబంధ. ౩౮౮.

౨. గునా మొదలగువానిలో గాలి చొచ్చునపుడు
కలుగుధ్వని కనుకరణము.

(నెమిట్ల) నీ. ఘుమ్ముఘుమ్ముని గాలి గుహ జొర
బురి యొకించుక యెత్తి కని తలంచుకొని పం
చి. ఆము. క. ౧౦౧.

3. ఉటుముటయందగు ధ్వనికి అనుకరణము.

గీ... మొగిలు, ఘుమ్ముఘుమ్ము నుతి మె ... ఘటికా.
అ. క. ౨.

౪. తరంగములధ్వని కనుకరణము.

నీ. కిన్నరద్వంద్వసంభిన్న చంచలమరాగనిర్యంత్ర
హవేగనిర్ణయరాంబు, పతిత ప్రతిధ్వానభంగోరు
ఘుమ్ముఘుమ్ముఘుమ్ముమాయితదిశాగోళకంబు...

గీ. వివహిమతైలపాదంబునందు ... పార. 3.
3౦.

౫. సాయంకాలనటనన హనటజటార్కూటాటనీ
ద్యోఘనీ, సాఫల్యం గఘుమ్ముమోపమిత
వాచాచాతురీభుక్తుః డై. శుక. 3. ౬౪౧.

ఘుమ్ము=గుమ్ము

(అధికముగా పరిమళించుటయందలి యనుకరణము)

క. ఇమ్మడి జనానందక, రమ్మగ వెన్నెలలు గా
య రంభోర్వముక, గుమ్మెతగుడారముల
కడ, ఘుమ్మునుక పురంపుజగతిఁ గూర్చుండి త
గ్గ. వాల్మీకి. 3. ౧౦౧.

(వీణాధ్వని కనుకరణము)

నీ. ఆపిమ్మట వియచ్చరీపాణివల్లకిగుంఘస్వరంబు
లు ఘుమ్మురనియె. వసు. ౫౩.

ఘుమ్మరణము. సం. వి. ఆ. న. ధ్వని.

ఘుమ్మి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పందిముట్టె.

ఘుమ్మర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పందికూత.

ఘుమ్మరము. సం. వి. ఆ. పుం. పందికూత.

ఘుమ్మరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. పందికూత. అ. జల
జంతువిశేషము.

ఘుమ్మరించే. సం. ఆ. స్త్రీ. ఘుమ్మరధ్వనిచేయు,
(పంది) కూయు.

నీ. వడిఁ గుక్కలంటంగ వచ్చిన మేవఁ ద్రిప్పి
ఘుమ్మరించుచు బయల్ కొమ్ము జమ్ము. మను
చ. క. క. ౨.

ఘుమ్మరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ఘుమ్మరధ్వని. అ.
ఘుమ్మరధ్వని గలవగర్భులొగము.

ఘుమ్మరించుము. సం. వి. ఆ. పుం. అవనిగోడుమి.

ఘుమ్మరిలూరవము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకజాతి
పావురము.

ఘుమ్మము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ఘోషించునది,
శబ్దించునది.

ఘుమ్మిలేము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ఘోషించుట
దినది; ప్రకటింపబడినది, చాటబడినది.

ఘుమ్మము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. పేవబడినది,
(త్రాడు) అ=ఘుమ్మిలేము. (కల్ప)

ఘుమ్మిన్నము. సం. వి. ఆ. న. సత్రాసులందు భోజ
నమునకు వచ్చువారు రం దని విగ్రరగా పిలిచి పె
ట్టినమున్నము, సత్రాన్నము. మను. క. ౨౦౯.

ఘుమ్మణము. సం. వి. ఆ. న. కుంకుమపువ్వు. (జై
ని.)

ఘూ

ఘూకము. సం. వి. ఆ. పుం- 'ఘూ' అని ధ్వని చే
యునది- గ్రుడ్లగూబ.

ఘూకారి. సం. వి. ఇ. పుం. కాకి.

ఘూకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆడుగుడ్లగూబ.

ఘూర్జరము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొకదేశము,
గుజరాతి.

ఘూర్జరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. ఘూర్జరదేశస్త్రీ. అ.
ఒకానొకరాగము.

ఉ... దేవగాంధారి వరాలి కన్నడ ధనానరి
ఘూర్జరి పూరి... చెన్న. అ. అ. 3౬.

ఘోరార్జునుడు, సం. వి. ఆ. పుం. ఘోరార్జునచేత పురు
షుడు.

ఘోరార్జున్, సం. శత్రు. తిరుగుచున్న.

ఘోరార్జున, సం. వి. ఆ. (స్త్రీ) = ఘోరార్జునము. (వాచ)

ఘోరార్జునము, సం. వి. ఆ. న. గ. భ్రమణము, తిరు
గుడు. ౨. కునికిపాటు.

ఘోరార్జునము, సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) తిరుగు
చున్నది.

ఘోరార్జుము, సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. భ్రాంతము,
తిరుగునది. ౨. కునికిపడునది, తూగిపడునది. వి.

ఆ. పుం. గ. భ్రమణము, తిరుగుడు. ౨. త్రిప్పగో
గము. ౩. గ్రీష్మసుందర మనుకాకము ౧.

ఘోరార్జు, సం. వి. ఇ. పుం. భ్రమణము, తిరుగుడు.

ఘోరార్జుతము, సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. భ్రాంతము,
తిరుగుడుపడినది. ౨. భ్రమితము, త్రిప్పబడి
నది. ౩. ప్రచలయితము, కునికిపాటుపడినది.

ఘోరార్జులు, సం. ఆ. క్రి. గ. తిరుగుడుపడు.

మ...కొందలమందెం ద్రిదశేంద్రపట్టనము పా
తాళంబు ఘోరార్జులై...భార. విరా. ర. ౧౭౨.

౨. ధ్వనించు, మ్రోగు.

వ. కుంభుండు త్రిభువనకుమారంబు నిండి నిజసిం

హాసంబున ఘోరార్జుల విలయనమయనిర్భాత
ఘోరార్జులుగా వచ్చె...మార్క. ౬. ౨౦౧.

ఘోరార్జునము, సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) భ్రామ్య
మాణము, త్రిప్పబడుచున్నది.

ఘో

ఘోర, సం. వి. ఆ. (స్త్రీ). గ. కనికరము, దయ. ౨.
జగున్న, హా. త.

ఘోరార్జునుడు, సం. విణ. (ఆ) కనికరము గలవాడు.

ఘో. నిష్పాదితం కు కార్తవీర్య భగవద్భిర్భూ

జాతుభిః, సాధూచ్ఛిష్టంహి సర్వం మే ఆత్మ
నా సహ కిం దజే. సం. భాగ. ర. ౨౨. ౪౩.

(వాచ)

ఘోరార్జునము, సం. వి. ఆ. పుం. కూర్చాండము,
గుమ్మడి ౧.

ఘోరార్జు, సం. విణ. (న్. నీ. న్) ఘోర గలవాడు.
వి. ఇ. పుం. (స్త్రీ). గ. కిరణము, వెలుగు. ౨. జ్యో
తి, మంట. ౩. తరంగము, అల. ౪. నిదాఘము,
గ్రీష్మము. ౫. చగలు. (కే. ని.)

ఘోరార్జుతోశాలికి, సం. వి. ఈ. (స్త్రీ). నేతిబీజి.

ఘోరార్జుమండలిక, సం. వి. ఆ. (స్త్రీ). నాంసపది.

ఘోరార్జుము, సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. తడుపబడి
నది. ౨. ప్రకాశించినది, వెలిగినది. వి. ఆ. పుం
న. గ. ఆజ్యము, నెయ్యి. ౨. నీరు. (కే. ని)

ఘోరార్జుతాది, సం. వి. ఈ. (స్త్రీ). గ. రాత్రి. ౨. ఒక ఆ
చారస్త్రీ.

ఘో. ఊర్వశి మేనకా శంభాఘోరార్జునీ చ తిలో
త్తమా, సుకేశిమంజుషామద్యాకధ్యం తే
చరసోబుధైః.

ఘోరార్జునగర్భసంభవ. సం. వి. ఆ. (స్త్రీ). పెద్దయే
లకి. (వాచ)

ఘోరార్జునము, సం. వి. ఆ. పుం. నేతివాసన గల
జగురు కలది - సరళము. (త్రి. ని.)

ఘోరార్జు, సం. వి. ఈ. (స్త్రీ). గ. తెలపాయిక, గబ్బి
లము. ౨. ఎఱ్ఱచీము.

ఘోరార్జునము, సం. వి. ఆ. పుం. నేతిసముద్రము.

ఘోరార్జుము, సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. ఒరయబడి
నది. ౨. రుద్దబడినది. ౩. మర్దితము, మర్దనము చే
యబడినది. ౪. నూటబడినది.

ఘోరార్జు, సం. వి. ఇ. పుం. గ. మంది. ౨. కిరణము.

స్త్రీ. ౧. ఘర్షణము. ౨. స్పర్శ, పోటీ. ౩. అపరాధ
తః. ౪. వారాహి, పాచితీగః.

ఘృష్టిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పృష్టివర్ణి, లోలపాన్నః.
ఘృష్ట్యచూణము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ఘర్షిం
వలడుచున్నది.

ఘో

ఘోంట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పోకః. ౨. కేసు.
ఘోటక బ్రహ్మచర్యకము. సం = తురంగ బ్రహ్మ
చర్యకము.

ఘోటకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆశ్వము, గుఱ్ఱము.

ఘోటకారి. సం. వి. ఇ. పుం-గుఱ్ఱములకు శత్రువు-
౧. మహిషము, ఎనుము. ౨. కరవీరము, గన్నేరు.

ఘోటము. సం = ఘోటకము.

ఘోటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గోడిగ, అడుగుఱ్ఱము.

ఘోటించే. సం. స. క్రి. ఊచు.

ద్వి. బెడిదంపుగోటలఁ బరిగొన్న మెఱుంగు, లడ
రంగ వడనగవ్వారములు విచ్చి, ఘోటించి
శేలతోఁ గొట్టి... ద్వి. పారిశ్చ. పూ. ౧౯౬౯
వం.

ఆ. క్రి. తిరుగు.

క. వేటాడుచుఁ బురవీధుల, ఘోటించుచు వా
రి లెక్కగొనఁ దెవ్వరి నీ, యాటోప మెప్పు
నాకపి, కీటంబును ద్రుంచి మమ్మఁ గృపఁ బ్రో
వఁగదే. మై. ౩. ౩౧.

ఘోటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. గోడిగ, అడుగుఱ్ఱ
ము. ౨. పెద్దలోటికాకము. (దీనికి 'కర్కాటి,
తురంగి, వతురంగ' అనియుఁ బర్యాయములు గ
లవు.)

ఘోణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. నాసిక, ముక్కు. ౨.
మోర, మట్టె. ౩. ప్రాథమ, గుఱ్ఱపుముక్కు.

ఘోణనము. సం. వి. ఆ. పుం. గోననము, కొండ
చిలువ. (వై. వి)

ఘోణి. సం. వి. న్. పుం-ఘోణ (= పెద్దముట్టె) క
లది-వంది.

ఘోర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. రాత్రి. ౨. దేవతా
శము, దావరడంగి. ౩. (పాశ్చ్య) రజోగుణ
ముగలచిత్తవృత్తి. ౪. (జ్యోతి) ఉగ్రవత్సరము
లయందు వచ్చునూర్యసంక్రమణము. (వాచ)

ఘోరదర్శనము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) భయంక
రము. వి. ఆ. పుం. గ్రుడ్లరూప.

ఘోరము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) భయంకరము.
వి. ఆ. న. ౧. విషము. ౨. భయానకరసము. ౩.
కుంకుమపువ్వు. పుం. నక్క. (శ్రీ. ౧)

ఘోరరాసనము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ఘోర మ
గుధ్వని గలది. వి. ఆ. పుం. నక్క.

ఘోరరాసి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) ఘోర మగు
ధ్వని గలది. వి. న్. పుం. నక్క.

ఘోరవాశనము. సం = ఘోరరాసనము.

ఘోరవాళి. సం = ఘోరరాసి.

ఘోరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు.

ఘోలము. సం. వి. ఆ. పుం. ౩. నీళ్లు పోయిన
చిలికి చేసినమజ్జిగ, మథికము.

ఘోలి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. గోలి, ఒకజాతిహ
రాకు.

ఘోష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. శతపుష్పి, సదావః.
౨. మధురిక, అడవిసదావ. ౩. కర్కట్యం
గి.

ఘోషకము. సం. వి. ఆ. పుం. చేడునీల.

ఘోషకుడు. సం. విణ. (ఆ. వి. కా. ఆ) చ్రకటిం
చువాడు, చాటువాడు.

ఘోషణ. సం. వి. ఆ. శ్రీ=ఘోషణము.

ఘోషణము. సం. వి. ఆ. న. గ. ప్రకటించుట, చాటుట. ౨. ధ్వని.

ఘోషము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ధ్వని. ౨. ఉలుము. ౩. చాటుట, చలువురవో, జెప్పట. ౪. గొల్లపల్లె. ౫. ఆవులమంద. ౬. మళకము, గోమ. ౭. చేదుబీజ. ౮. కండు. ౯. (వ్యాక) ఒకానొకపట్లొచ్చారణభావ్యాప్రయత్నము.

ఘోషయితువు. సం. విణ. (ఉ) ప్రకటించువాడు, చాటువాడు. వి. ఉ. పుం. గ. బ్రాహ్మణుడు. ౨. వదిలిబట్టువాడు. ౩. కోయిల.

ఘోషవతి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. విణ.

ఘోషా=గోష. (శ. ర. వా)

ఘోషించు. సం. న. శ్రీ. చాటించు; ప్రకటించు. న... నీవిజయము పురంబున ఘోషించ గోషాబరంబు మునిన ... భార. విరా. ౫. ౨౩౧.

పీ. క్రతువులమొదటిభాగము రుద్రయోగ్యంబటంచు వేదములు ఘోషించు గాన. పరా. హ. ౫. ౧౨౧.

ఆ. శ్రీ. మ్రోయు, ఘోషిల్లు. (శ. ర.)

ఘోషించు. సం. ఆ. శ్రీ. ధ్వనిచేయు, మ్రోయు.

చ. జెరసి మృదంగవిస్సహణభేదము ఘోషిల శ్రేయము...భా. రా. సుం. ౪౬౧.

ఘోషించు. సం. వి. ఆ. పుం. గొల్లవాడు.

ఘ్రా

ఘ్రాణతర్పణము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) నురభి, మంచివాసన గలది. వి. ఆ. న. మంచివాసన.

ఘ్రాణము. సం. విణ=ఘ్రాతము. వి. ఆ. న. గిమూ

గొనుట, వాసనచూచుట. ౨. మక్కు. (శీ. ని.)

ఘ్రాణించు. సం. న. శ్రీ. ఆఘ్రాణించు, ముగ్ధును, వాసనచూచు.

శా. ఉత్సాహంబున నొక్కపాడిమొదలై యూధంబు ఘ్రాణించుచు, వత్సంబై తన వెంట బ్రహ్మ నడవక వైకుంఠం దేతెంచి ...భాగ. ౭. ౪౦౦.

ఘ్రాత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ) ఆఘ్రాణించువాడు, వాసనచూచువాడు.

ఘ్రాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) ముగ్ధునబడినది, వాసనచూడబడినది.

ఘ్రాతవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) ముగ్ధునబడినది, వాసనచూడబడినది. వి. ఆ. న. వాసన.

ఘ్రాతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. గ. ముగ్ధునుట, వాసనచూచుట. ౨. వాసన. ౩. మక్కు.

ఘ్రాయమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) ఆఘ్రాణించబడుచున్నది.

ఘ్రే

ఘ్రేయము. సం=ఘ్రాతవ్యము.

ఘ్రే

ఘ్రే. సం. ఒకానొకముత్తరము. వి. ఆ. పుం. గ. విషయము. ౨. విషయేచ్ఛ. ౩. ధైర్యపుడు. (దీనికి తెనుగున వ్యస్తప్రయోగము లేదు.)

జిహ్వము సం. వి. ఆ. న. ధ్వని; ధ్వనించుట.

జిహ్వనము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) ధ్వనిచేయుచున్నది

జా

జావకుడు. సం. విజ. (అ. వికా. అ) = జోత.

జావయత్. సం. కత్ర. ధ్వని చేయించుచున్న.

జావయమానము. సం. విజ. (అ. అ. అ) ధ్వని చేయించుచున్నది.

జావయిత. సం. విజ. (ఋ. శ్రీ. ఋ) ధ్వని చేయించునది.

జు

జుతము. సం = జననము.

జుతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ = జననము.

జో

జోత. సం. విజ. (ఋ. శ్రీ. ఋ) ధ్వని చేయునది.

శ్రీ సూ ర్య రా యాం ద్ర ని ఘం టు వు

ద్వి తీ య సం పు ట ము

సం పూ ర్ణ ము.

అనుబంధము (ప్రథమ సంపుటము నకు)

అ. రా. ఏకాక్షరములు కావిమధ్యమపురుషక్రియలకు విభక్తిలోనిది 'రా' పరమందున్నప్పుడు వచ్చునది.

శ్లో. మధ్యమస్థే క్రియార్థే తు నిత్యమత్వమిహేష్యతే,
వైకవర్ణస్య తు తదా రయోగస్య తథాగతే. అపర్య
జకాదివశి. క్రియా. ఆరా.

ఉదా : మానరా, చేయరా, పోరా, లేరా.

మ ... అంకిం, పర యేరా యదరామృతం బొనగినకా
మన్నించరా....సారంగ. ఆ. ౧౨౯.

ఉ. ఏలర యావలం బుడిగి యేలర మనుచ. ఆ.
౯౭.

అందఱు. ఆ అర్థము.

వ... అందఱుం గ్రమంబునం దేటిరి ... భార శర్మ.
౧. ౧౦.

వ. అనుబయ నాతం దందఱుకును మెలపునఁ జెప్ప
....భార. శర్మ. ౧. ౧౨.

వ. దనుఱఁ బరిమార్చి యందఱికిని దానపదార్థదీర్చి
కృతకృత్యుండై....వి. శకుం. ఆ. ౧౪౪.

అభ్యాశి. ఆ. ప్రమవిషయమున మీమాంసకమతము.
(ఈమతమున 'ఇదం రజతం' అను ప్రమస్థలమున
ఇదంపదార్థ మగుకుక్తికి ప్రత్యక్షము రజతమునకు స్పృ
తి అని జ్ఞానద్వయమును ఈ జ్ఞానద్వయమునకు భేదా
గ్రహమును అబులే తద్విషయములకు భేదాగ్రహమును
అంగీకరింపఁబడినది. మఱియును రజతాత్మక ఇదంపదా
ర్థమందు ప్రవృత్తి ఇదంపదార్థరజతములకు భేదాగ్రహ
ము. ఇదంపదార్థప్రత్యక్షము రజతస్పృతి అనుకారణ
(త్రయమువలన కలుగును అని వచుర్థింపఁబడినది)

అగవదు. ఆ. సంభవించు, కలుగు.

శ... మగువా బెగడంగనేల మాయన్నకుఁ జేటగ
బడియి నది జేతేర, మగురును గడలేనిగోరము
అపొల్లారే. అర్చ. రా. అర. ౪౭.

అగలించు=అగచ్చు.

(పెల్లగించు.)

ఉ....నామననుపాఁ తగలించి....విక్ర. రా. ౧౦౪.

అగ్గువ.

గీ. బాటఁగాఁ బంచె నతఁడు రాక్షసుల కెల్లఁ, గ్రోఁతి
మాంస మగ్గువ యయ్యెఁ గొనుఁ దలించు. రామా.
రా. ౨౫.

అడరు. ఆ. క్రి. ౧౦. వదు

గీ. అట్లు వచ్చునాగదఁగిని యచటియోరు,లలికి తమకమ
మీఁదన యడరుననియుఁ, దలంచి యొదిఁగిరి రారాఱఁ
దలఁప కైరి. ప్రాణతయమెట్టివారిఁ గీడ్చుటవకున్నె.
భార. దీప్త. ఆ. ౫౮.

అణుజు. వి. ఆ. ఈకరాల్పినపక్షి.

గీ. గూఁటిగు వ్వన నణు జవఁ గురు జనంగ, నీక
రాల్పినపక్షి యో నిందుమా? అం. భా. ఆ. ౯౮.

అద్వాహారము. ౧. అర్థము.

(బుధునివర్ణనము)-నీ. ప్రతిబింబమోకాని రజనివర్ణున
కద్యాహారమోకాని యమృతదుచికి. కాశీ. ౪.
౧౯౧. (ఇది 'ప్రతిబింబము, సాటి' అని భావము)

అనిర్వచనీయభ్యాశి. సం. వి. ఇ. ప్రి. ప్రమవిషయ
మున అద్వైతమతము. (అనిర్వచనీయ మనఁగా నద
పద్విలక్షణము. ఇదం రజతం' అను ప్రమస్థలమున
రజతము ప్రతీత మగుటవలన అపద్విలక్షణము. ప్రమో
త్తరమున బాధింపఁబడుటవలన పద్విలక్షణము. కావున
నదపద్విలక్షణ మై కుక్తియందు రజతము విశేషము
గా భావించును)

అనుచు.

అనిచివుచ్చు=అనుమతించి పంపు, అనిచివుచ్చు. భా
ర. ౯౦. ఆ. ౩౭.

అనుగలము. వి. ఆశ్రయము. స్థావము.

క....ఉదారుడు లేమి కమగల మయ్యోకా. దళ. ౫
రాగ.

అనుప్రాసము.

సీ. ముక్కంటిదరహావమున కనుప్రాసంబు....గీ....
మంత్రియన్నయ దేవయ్యమహితయశము. బీమ. గ. ౫౩
(ఇది 'వ్రతిదింబము, సాటి' అని భావము.)

అనుభాష. సం. వి. అ. ప్రి. అనువాదము.

సీ... వలువకుద్ధాంతంబున కనుభాష... గీ ... మంత్రి
యన్నయ దేవయ్యమహితయశము. బీమ. గ. ౫౩
(ఇది 'వ్రతిదింబము, సాటి' అని భావము.)

అనుమానపడు. మి. అ. క్రి. అనుమానమునొందు.
అనుకొను, హిహచేయు.

ద్వి. ననుఁ జూడ రా వని నాలోన నేను, ననుమాన
వడఁగ నేఁ దనుకూల మాయె. ద్వి. ౪. సా. గ. ౫౩
పం.

అన్మానించు. ఆ క్రి ఆలోచన కలవాఁడగు.

మ....మన మానందముఁ బొందె నీ ప్లిగుడు నన్మానిం
చి యే నత్తటికా, గనుదో యల్లన విచ్చి మేదినియు
నాకాళంబును జూచితికా. దళకు. ౯. ౫.
'అన్మానించు' అనుసంక్షిప్తరూపము 'అనుమానము'
తెనుఁ గనుటకు సాధకము చూ. అనుమానము)

అన్ను. వి. ౪. కివ్య.

ఉ. అన్ను తలంచు రూపము హితాళి తలంచుఁ గులం
బు తల్లి రా, నెన్ను సువస్త్రపుల్ వరులనేర్చుకతికా
....వక్కలంకవీరభద్రకవి కృతకుమారసంభవము.
కవులచరిత్ర. ౩. ౩౯౦ పొ.

శ్లో. కన్యా వరయతే రూపం మాతా విత్తం పితామహం,
బాంధవాః కులమిచ్ఛంతి....

అన్నువు.

(ప్రి.)

ఉ. అన్నువులార నావలపు నంగడిఁ బెట్టకురమ్మ
ప్రదీపదర్శకము. ౪. అ. కవులచరిత్ర. ౩. ౪౦౩
పొ.

అన్వాదేశము.

(బుధవివర్ణనము)-సీ. వివిమయంబోకాని విధునకన్న
దేశమోకాని యత్రినేత్రోద్భవుతకు. కాశీ. ౪. ౫౩౦
(ఇది 'వ్రతిదింబము, సాటి' అని భావము.)

అభిధాంతరము. సం. వి. అ. వ. మాటుపేడు. శా.
మాంతరము.

(బుధవి వర్ణనము)- సీ. అభిధాంతరమొకాని యభిధా
దపైరికి... కాశీ. ౪. ౫౩౦.

సీ. అమృతాంబునిది కలిధాంతరంబు, గీ....మంత్రియ
న్నయదేవయ్యమహితయశము. బీమ. గ. ౫౩
(ఇది 'వ్రతిదింబము, సాటి' అని భావము.)

అమ.

(కొన్నిపుడననామములకుదను 'అయ'కు మాటుగాఁ
జేర్చఁబడును.)

ఉ. అనరసింగబూపతి కాంచె ... భానువిభతేజావిఁ
గృష్టవరాజు సున్నతికా. కళా. గ. ౩౪, ౫౨.

అలుచు. వి. తిరస్కారము.

సీ. అలు చన నెల్లద మనఁ జొకయనఁ దిరస్కారంబు
రాజులు... అం. భా. గ. ౧౩౪.

అల్లెదము. వి. మత్స్యవిశేషము.

గీ. అల్లెదం బుప్పుఁజేఁవయు గొల్లదొందు, వరిగె, క
య్యాదియగుమీలఁ బట్టు నతఁడు. హంస. ౪. ౧౦౩

అవధరించు. ప. క్రి. ౫. (గంభాదులు) రవించు.

గీ. బాలనబుఁడవు వైవప్రబంధ మొకటి, యవధరింఁ
ము నాపేర వంకితముగ. హర. పీఠి. ౧౨.

అట్లఁడు. విదా. బిదా. ఉరిసికట్ట. (ద్రౌ)

సీ....బిదం దొప్పు నట్లఁ దనంగ నురిసికట్ట, య
గను బాల్లనీ యనఁ జెల్లకొని నా....అం. ౪. ౧౩
౧౩.

ఆము. అ. క్రి. ౩. కాఁడు, గ్రుచ్చుకొను.

రగద. చుటుకు మనె వే తొక్కచోటఁ గంటకమాడ.
మనుచ. ౩. ౮౪.

ఆణ్ణి². వి. (సం. అణి). ఇరుసుకుదిచిల.

సీ. చీల జంజడ యాణి చిలుక యంచనఁగ సందానిక
కీలాఖ్య తనరు చుండు. ఆం. భా. ౨. ౨౦౩.
(ప్రాత ప్రతి. పా.)

ఆత్మభ్యాతి. సం. వి. ఇ. త్రి. భ్రమవిషయమున తణిక
విజ్ఞానవాదులయొక్కయు సౌత్రాంతికులయొక్కయు మ
తము. (ఈమతమున భ్రమస్థలమున ఇదంపదార్థమగు
బాహ్యకుక్రియందు బుద్ధిరూపాత్మయొక్క దర్శ మగు
రజతము. అనఁగా రజతాకార మగుజ్ఞానము-విశేషణమై
బాసించును. అనఁగా అంభరజ్ఞానరూప మగురజతము
అబహిష్టమైనను బహిష్టమువలె బాసించును)

ఆరము. వి. (సం. ఆరామః) ఆరామము.

చ. మలయనమీరజాబిహతి ప్రాఁటల నాకులుదుల్లి
దుల్లిక్రొ. మ్మొలకలు సాగి సాగి విరిమోసులఁ
గెందలి రొత్తియొత్తి పిట్టలముఁ గ్రమ్మి ప్రప్తి
కుసుమంబులు వాసన తెక్కి యెక్కి గుత్తులుకొని
పండిపండి విసుతుర దగనారము రొప్పె నామనికా.
కు. సం. ౪. ౪౪౩.

సీ. ఏపునఁ జెలరేగి యేయుమనోజన్ము చెఱుకువిల్
రెండు గా పిటిచి వైకుఁ బలువలై వలుకుచిల్కల
నాటకల ముల్లు విటిచి యారములలో వెడల నడు
తు, మదమున మ్రోయుతుమ్మెదలఁ జంపకలతాం
తములలో ముసుంగంగఁ దఱిమివైకుఁ దగులమై
వీతెంచుదక్షిణాగంధపహు మహాహేంద్రునివారఁ
ద్రోతు. గీ. నేటికులికెడు నాయటిబోటి కలుగ, వె
లఁది నీమదిలోపల వెఱవ కుండు, మమ్మ లైర్యం
బువదలకు మమ్మ యెందుఁ గల్తలము గల్గ మేనికిఁ
గలది బాద. (విక్రమసేనము. ౨. అ. కు. సం.
౪. ౪౪౩. వ్యాఖ్య.)

ఆరుణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) ఆరుణునకు సం
బంధించినది. వి. అ. న. ఆరణ్యకము, వేదమునందలి
యొకభాగము.

మ. తుల లే కుండువ్వరూపరూపగుణభూతు ల్లోఁచె
నేతఁబ్రుతి, న్నల మై లో వెలిఁ దానెయున్కుఁ దె
లిపె న్నారాయణం బాయణం, బులసామాన్యవి శేష
రీతి నిఖిలంబు నృబ్బితాలంబు నిర్మలనారాయణకల్ప
మందునె తుదం బర్మాప్తమయ్యె న్ముతకా. ఆము.
౩. ౧౧.

గీ. త్రిసరకాస్వాదభవ మదోదేకలహరి. ధరణిదేవుఁ
దాయోజ మత్తై వహించి, యారుణాలు పరింపంగ
నాలకించి, శంఖరారాతి రతిచేయి చఱచి నవ్వు. శి
పరా. ౩. ౧౪. (ఆరణాలు. అపముద్రి.)

ఆర్పు. వి. ౨. సింహనాదము.

సీ. ఆర్పు బొబ్బ యనంగ నగు సింహనాదంబు....అం.
భా. ౨. ౨౨౩.

బిఁగ.

చ....ఇందుపై, నిఁగఁ బసిగోల గోలకవ మేలను మే
లనుకూల మయ్యెడికా. శకాం. ౨. ౧౪౦.

ఇరుచఁబడు. అ. క్రి. కుదియఁబడు.

ఉ....తల యల్లనఁ గాళ్లకు నందియంది లో, చక్కికి నొ
క్కి నొక్కి యిరుచంబద గుమ్మడిమూట గట్టి వీ.
పెక్కి దువాచేసి చలి యిక్కడ నక్కడఁ బెట్టు వే
కువకా. క్రితా. ౪౫.

ఉగ్గు³. వి. (క. ఉగ్గు.) ఆవృత్తవచనము.

ఉ. ఉల్లముఁ జూపుచూపు లన నొల్లనియుగ్గులు విచ్చు
నిగ్గులుకా....కావ్యా. ౨. ౬౩.

ఉపరి. సం. ఆవ్య. మీఁదిది.

సీ. అటమీదఁ దారల కన్నిటి పువరి యై రెండులక్ష
లకుక్రం దుండి....భాగి. ౫. ౨. ౮౮.

క. మునివస్తకమున తెగువం, దనరుచు....శింకుమార
చక్రం, బనఁగా విన్నిటికి నుపరి యగుచుండు నృపా.
భాగ. ౫. ౨. ౯౨.

ఉప్పు². వి. ౨. ఊషరక్షేత్రము, చౌటినేల.

సీ. చౌడు కారపునున్న చవు డనమాషరమృతృంజ్ఞ
దోమఁ దత్పులివిపేరు, బు వ్వునఁ జౌడన నూసర
యన నొప్పు.... ఆం. భా. ౨. ౬౩.

ఉరలు¹. ఆ. క్రి. ౩. పగులు. (చూ. గుబ్బు)

వ.... పెనుబొబ్బలం బ్రహ్మాండకటాహంబు నిర్మలం
బై గుబ్బు గుబ్బుని యరల.... భాగ. ౮. ౨౦౮.

ఉరి. వి. ౩. చోరసాదనవిశేషము.

చ.... కొయ్యయు నురి క్రొంకి నారసము దళకు.
౫. ౭౨.

ఉయ్య⁴. వి. పాము ఉటుకునప్పుడు పుట్టెడిద్యవి.

ద్వి. మెఱుగుఁగోట బురల వర్మకముల్ వెడలి, యు
టు పుట్టఁ గోమలనుటికి.... ద్వి. హరిశ్చ. పూ.
౧౯౬౨ వం.

ఉల్లసమాడు. స. క్రి. ౨. పరిహాసముచేయు. గేలిగా
ను. భార. శల్య. ౨. ౨౧౫. (వం. భార. శల్య. ౫౪.)
౮.)

ఉడిగెము = ఉడిగము.

సీ.... కిన్నరాంగన లాడిగెములు నేయ. చిత్ర భా. ౪.
౫౯.

ఉషర, వి. (వం. ఊషరః.) ఊషరక్షేత్రము, చౌటినేల
ఆం. భా. ౨. ౫.

ఎక్కించు. స. క్రి. ౮. (నారిని) వందించు, కూర్చు.

కా.... దాఁత్రీకోత్రంపమువిల్లు వంచి గొనయం బెక్కిం
చి.... వంద్ర. ౩. ౫౬.

ఎడ¹. విజ. ౪. ఎల, లేతది. (చూ. ఎడనీరు)

వ.... గుత్తులయెడచిగుళ్లు.... కేయూర. ౪. ౫౦.

ఎల్ల².

గీ.... ఎల్లపురుషుడు. కవిక. ౫. ౧౪౩.

ఎసలారు. (ఇది ఉభయయతులలోనిది. చూ. కావ్యా.
౩. ౬౯)

ఏగాని. వి. ౨. రెండుదమ్మిడులు. (వా)

ఏడుచుకొను. ఆ. క్రి. (ఏడుచు + కొను-స్వార్థమున.)
రోదనముచేయు, విలపించు.

ద్వి... ఆకోమలాంగి, తననాకుఁ ద్రొవి రానేర్చుకొను
చు. ద్వి. నల. ౪. ౩౯౪. ౪౦.

ఏనాఁడు = ఎన్నఁడు.

ఏయి².

గీ. ఆరయ నుపహతి వాటిల్లినట్టిదోట, నాజ్యతైలాభ్యు
పేరిదాదావలులకు, నేళ్లనీకుల నొంచె వేనీళ్ల నొం
డె, గడువదాతిఁ బోమిన నొండె గలుగు కుడ్డి.
మార్క. ౩. ౧౫౪.

బిర్రానొక్క = ఒకానొక.

క ఆలలనామణి కాగ, య్యళి నొకానొక్కవేళ....
పాటలగా దగ నేర్చుక. కుక. ౧. ౪౩౩.

బిర్కొస్త. విజ. ఒక్కపరిమాణముగలిది.

గీ. ఉచితనిజభాషణంబుల నొంటి యొంటి, హస్తమునఁ
బూని యొక్కాస్త్రబైస్త్రబిడ్డ, లందలమునిల్చి రవని
పాలాగ్రసీమ. రా. వి. ౨. ౪౪.

బిడిదారము.

సీ. చెలువంపునెలికకుచ్చెలలపైఁ బచ్చరామొగవుల
యెడిదారములు వొసంగ. రఘునాథరామాయణము.
౨. ౧౦౮.

బిడ్డాణము = బిడ్డియాణము. ౨. ఆననవిశేషము.

శివయో. ౩. ౭౪. (చూ. గొడ్డగము.)

బినగూడు. స. క్రి. ౫. (రలియండు) కలియు.

ద్వి. ఉండితి నిన్నాళ్లు నొకరీతి నింక, నుండుచే గతి
వాని నొనగూడ కింతి. ద్వి. పరమ. ౫. ౪౨౦ పొ.

టరవోవు. ఆ. క్రి. ౩. ప్రక్కకుఁ బోవు, పొలంగు.

చ. కదిలిన నోరవోయి.... వాసిష్ఠ. ౧. ౭.

అనుబంధము

(ద్వితీయసంపుటమునకు)

కంటనరులు. వి. బి. ధాన్యచేపము. హం. ర.

౧౨౮.

కక్కనపడు = కక్కనపడు. ఆ. క్రి. (కక్కనము + పడు) ఇతరులయొడ కక్కినము గా ప్రచరించు. (ప్రా.)

కట్టువ. వి. పక్షులు మున్నగువానిని బట్టుటకై బిగి నయొకవిధ మగుఉచ్చు.

గీ. బారకిరిపండ్తులకు మోటు సరసశశక, ములకు గట్టువ యువకాంతయఖ్యచుటక, సంఘములకును గుట్టిక శంకరాది, ఘోరరణిహరిజయ ఛేరి ఘోషనారి. హంస. ౨. ౮౩.

కనలు. స. క్రి. కోపించు.

గీ. ఒకతె నృద్ధమ మగుమూల్య మొసగుటరయ, లేక కొమ్మని ముత్యముక్కరూక యొసగె, నొకతె గ్రోలియు మైరయ మొల్ల తెక్కమ రలనిమ్మని దాని వేమఱును గనలె. శుక. 3. ౧౨౦.

కన్నయ² (న్నె). వి. (సం. కర్ణి.) పనువులను గట్టుట కుపయోగించునొకవిధ మగుత్రాడు. (వా)

కన్ను.

కన్నెఱ(ఱ్ఱ) = కోపము.

రగడ. తలెబోడి నీతలపునఁ గన్నెఱ, పలమ తేనెలకు సంపకు గన్నెర. రాజ. చ. ౨. ౧౮౯.

కప్పడికంబలి. వి. (కప్పడి = కప్పడి అనుగ్రామము.

ఆని. ప్రా) కప్పడిగ్రామముగో నేసినకంబలి.

ద్వి. గడ్డకంబల్లు కప్పడికంబల్లు... పండితా. పర్వ. 3౮౬ పా.

కప్పరము.

కప్పరబాగాలు = తాచినోకపలుకులు.

గీ. కడు మంచిపోతలు కండ్రికల్ గావించి యడుకుజలంబుల నుంచి నాచ్చి, యెత్తి కొండొక యార్చి యెసగ మాకండవంతోళ్ళని ర్యాసమం దూరఁదెట్టి, కర్పూరజలముల

గలయగఁ దడిపి శ్రీ. ఖండమాన్యంబుగో గడిసెదట్టి, కమ్మరినునలునఁ గదియించి యుడికించి యేవియు నుడికింపజేసి నీడఁ గీ. బలచి యాజగఁదెట్టుంగ పలయు నివియె, సంగుఁ గవ్వరబాగాలనంగ పీని, వీడియముతోడ సేవింపఁ దెరుగు ముఖము, పడనరుజలు దాకొనపు దీపనము గలుగు. (శి ని)

కమరు¹. ఆ. క్రి. ౨. అలుగు, తీర్చుమగు.

క. బడబాగ్నన్యవలాగన్య్యుని, కుడిదినకుమ నలుగఁ తేసి కుశల ప్రదుల, న్నొద్దు మాకు నినుడు పలచే, గడుపు నిమిది చదువ గట్టికండ్లుం గ ముఖ. విజ్ఞ. ఆచా. ౮౨.

కయి¹ = కై⁴.

కలనరించు. స. క్రి. (నిద్రామాహాదులచే) మైమఱచి పలుకు.

ఆ... కయి నానక్కుగోనుండి, కలనరించ లేదె చెలుల నెల్ల శృంగారరాగా మాధుర్యంబాదము. ౧. రం.

కాక్షము. సం. వి. (ఆ. ఖ. ఆ) - కోపాదులననుచ్చితపుఁదాపు గలది.

కాలికము. సం. వి. ర. కాలమం దైవది.

కావలి. వి.

క. జేవుడు సాత్త్వికఁ గనుగొని, నాచ్చిగఱు తదాఁ నగరంబనప ని, నాలో నుమ్మి మకబల, చేప మామఁ డు నైనలేమని నెక్కా. ఉ. పాటి. ౬. ౧౫.

కీటుకు². వి. క్రి. ప్ప.

చ. కీటుకలఁ దెట్టి వీరి నడకించి నీలంగుడు మన్న పట్టిక, ముక్కుతీతియ... జై. పా. ౬. ౨౩౮. కీటుకు సాదుమత్తిగుగు భాగ. ౧౦ పూ. ౩౫౬.

కు. 3. దేశకాలములందు ఆచరించి తెలుపు.

(దేశమునకు.)

ఉదా: పదిగజముల కొక్క మొక్కచొప్పన నాట పలయును.

(కాలమునకు)

క...వీ, డెనిమిదివసములకు నిట, సమ దెంచుకొ

...భార. కాం. ౬. ౫౬౬.

కొంచెం. ౭. శూరిక. (కే. ని)

కుండు. స. క్రి. ౮. నజు, ఖండించు.

ఉదా: చొప్ప మంది మాడకు వేయుము. (వా)

సీ. పండుగాఁ గుందినవపున మావట్టి పొడిపిం
చి రిధముల విడిచి హుల. చంద్ర. ౬. ౧౦౦.

కువ్వెన=గరగడ. (చి. ని, నా)

కెరలు. ఆ. క్రి. ౯. ఎగురు, ఎగయు. (మా. కర
లు. ౧. అథము)

వ...ససంతసారథి తిన్నవై యున్నక్రిన్నవముని
కొలఁగడల్పి యదల్పినం గెలిచెల్లుకొట్టు
చు మిన్నులపైఁ బాటుచిలుక వారువంబుల...
క్రి. ౧. ౨౯౫.

కేరియ=కేరింత.

కేరియల్పాజు=కేరింతలుగొట్టు.

ఉ. జీటిక కల్లుద్రావి మదసింఘరగామిను లన్ని
కేరియల్పాజును గొడుగీతములు వాడుచు
...కు. సం. ౬. ౭౦౨.

కేరు. స. క్రి. ౮. చెప్ప.

ఉ. కేరును గేరకి నొగలి గడఁగి యంచను పేరు
లు...ఆం. భా. ౨. ౭౯.

కేలిక. వి. ౨. నాట్యవిశేషము.

ద్వి. కొలటమును బాత్ర గొండ్లి పేరణియుఁ,
గేలిక జోకయు లీల నటించ. బస. పు. ౧.
౫౭౯ పం.

కై⁴=కయి⁴. వి. కుక్క మొఱుగుట కనుక రణము.

(దీని ఆప్రేక్షితరూపము 'కైకై')

మ. కరువాహినత రాల రువ్వంగను కైకైకబ్బ
మూ నేయుముకొ. బ్రహ్మ⁴. ౨. ౧౩౦.

కొయ్య. వి. ౫. చోరసాధనవిశేషము.

చ...భ్రమరమృలక్ష్మిలును మైలమందుఁ గొయ్య
యు నురి గొంకి వారసము నాదిగఁ గల్గినసా
ధనంబు లన్నియు...దశా. ౫. ౭౨.

కోవెల¹. వి. ౨. దీర్ఘ దేవాలయము, పొడవు గా నుం
డు దేవాలయము.

సీ...దేవళంబు నా దేవాలయాఖ్య యై లేజరిల్లు,
గుడి కోవెల యనంగ నడచు చర్చలదీర్ఘ దేవా
లయములు...ఆం. భా. ౨. ౧౬.

కన్నుట, కన్నుటగ. ౧. అర్థము.

మ...వేదవిశుద్ధాక్షరపంక్తిఁ గ్రమ్మఁగ వేదం
తేచ్చెవో నాఁగఁ ద, న్నవనం బిల్గినతాంబు
లిందు లలమం బ్రోవ్యమృచిం దాటవే. ఆము.
౮. ౧౭.

క్రాయు. స. క్రి. ౩. దండు.

వ...మాటిమాటికిఁ గొరివివికసత్తి నై వ్రాలి యె
గయుభవలపంక్తిఁ గొమ్మ పుష్పమంజరులు
గ్రాయుముసలం బని గుసగుసలాడుచు...రా.
వి. ౩. ౧౧౮.

గడ్డ. వి. ౫. కరుడు, గట్టిపడినముద్ద.

ఉదా: అన్న పుగడ్డ, బెల్ల పుగడ్డ, మొ.

గడ్డకట్టు=కరుడుగట్టు, ముద్దగట్టు.

(ప్రప) అన్నము గడ్డగట్టినది.

గిజిగాఁడు. వి. ౨. పచ్చసిట్టి, హరితము. (శ. ర-
౧. అర్థములోని. వి. సం. ౧. ౧౩. మనుచ. ౧. ౩౬.
ఇట చువపుకొనవలెను.)

గులిమితె(త్రె)ష్ట. వి. (గులిమి + తెష్ట.) గులిమి
తీసికొనుటకై వండి లోనగువానితో చేసినతె
డ్డవంటిసాధనము.

గులివి=గులిమి. (వా)

గులిలి=గులిమి. (వా)

త ప్ప ప్ప ల వ ట్టి క.

(ప్ర త మ సంపుటమునకు)

పాఠం.	ప్ర. క్ర.	పం. కి.	త ప్ప.	ఒ ప్ప.
27	1	23	అంటుసంటులు	అంటుసంటులు
29	2	13, 14	అండె. చూ. అండియ. క అండెము. చూ. అండియము.	“అండియ, అండియము” పదములలో ‘డె’ బ్రాకెట్టులో నుండుటచేత ఈరెం డుపదములు నేనుకొని వచ్చెను.
41	2	34	దూరనగోల	దూరనగోల
46	2	29	గిటగిటన	గిటగిటన.
49	1	18	అంపవెల్లి.	అంపవెల్లి. వి.
”	2	18	కొలువన	కొలువన
51	2	13	అంబుకూర్తము=	అంబుకూర్తము. సం =
55	1	25, 26	అ. నిర్దేశము లేమిని చెలుపును. ‘ఏను, అయినను’ అనునర్థము ఇచ్చును.	అ. ఎట్టు, ఏమి, ఎన్ని, ఎవడు, ఏది మున్నగుశబ్దములకు అనువ్రయుక్తమై ‘అయినను’ అనునర్థము నిచ్చును.
111	2	32	అడిగొట్టు. వి.	అడిగొట్టు. వి.
132	2	30	నీ.	నీ.
147	2	27	అధనా.	అధనా. ఈపదము నీ దాహరణముగా 135. పా ఠంలో ‘అధిగ్విధు’ యిట్లు చదువు కొనవలెను.
”	2	28	అధనా	అధనా
150	1	22	నీ.	నీ.
197	1	20, 21, 22, 23	అన్యభాఖ్యాతి. సం... గ్రహించుట.	అన్యభాఖ్యాతి. సం. వి. ఇ. (స్త్రీ). ప్ర మేయమున తాత్పర్యము. (ఈ మతమున ఇంద్రజితంబును ప్రవాసమున న ఇంద్రునిదాగ మగునకి యంగు రజత ము తాదాత్మ్యసంబంధముచే. రజతత్వ ము ననువాయ సంబంధము చే - విశేషణ మై భాసించును.)
212	1	1	అపా.	అప
243	2	13, 14	క. భూవల్లభకార్యాధ్యులమై వచ్చుట. జేసి. జై. భా. 2. అంకి.	ఈ భాగము లేదనుకొనవలెను.
253	2	6, 7	అ. స్త్రీ నామముల తుదను జేర్చబడును. ఉదా: నీతమ్మ, వెంకమ్మ.	అ. స్త్రీ నామముల తుదను కొన్ని పురు షనామముల తుదను జేర్చబడును. ఉ దా: నీతమ్మ, వెంకమ్మ, కృష్ణమమంతులు, మొ.

పాఠ్య.	ప్ర. క్క.	పంక్తి.	తప్య.	ఒప్పు.
280	1	34	అ. ఇమ్మట, దానము.	అ. ఇమ్మట, దానము. అర్పణచేయు = (అర్పణము + చేయు) ఇమ్మ. భీమ. య. 30.
333	1	22	అవి. వి.	అవి. సం. వి.
358	1	11, 12, 13	అపఘాతి. సం. జగ్గద్రాంతి, ము)	అపఘాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. భ్రమవి షయమున హావ్యవాదియగును. (ఈయత మున 'ఇదంతరజతం' అను భ్రమస్థలమున శ శక్తింగమువలె సత్యంతానత్తరుజత ము ఇదం పదార్థముల సుక్తియును విశే షణమై భాసిండును)
371	2	1	అంత్ర	అంవో
380	2	7	(అ. ఈ. అ.) గ.	(అ. ఆ, ఈ. అ.)
"	"	8	అ. అకాలమును బుట్టినది.	(అ. ఈ. అ.) అకాలమును పుట్టినది.
"	"	10, 11	అకాలికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ - పుట్టినవం టనే నశించువది - విద్యుత్తు, మెఱపు.	ఈవదము చదువుకొన నక్కఱలేదు.
382	2	14	ప్రాతనై	పోతనై
433	1	2	గా చెంగవెరసి	గాఁజెంగవెను
436	2	23	కలదు)	కలదు) తపతీ. గ. ౫౯.
439	1	31	(అ. జీకా. అ)	(అ. జీకా. అ)
442	2	23	రాలుగాను	రాలుగాను
454	2	4	అముచే ¹ = అయ్య ¹ .	అముచే ¹ = అయ్య ¹ . చిత్రభా. 2. ౯౦.
483	2	1	అలా	అశ.
489	2	28	అహూత ప్రపలాయి. సం. వి. న్. పుం.	అహూత ప్రపలాయి. సం. వి. . (న్. నీ. న్.)
498	1	4	అనతిమారమున, సమీపమున)	అనతిమారమున, సమీపమున; సులభ ముగా, సులువుగా.)
"	1	22	భార. కాం. ౬. 322.	భార. కాం. ౬. 322. ఈ. ఇంతుల నేఁచుపాతక ముదింతట నం తటఁ బోదు...నను. ర. ౨౮.
500	2	3	ర. ఇది అనుదానియర్థము నిచ్చును.	ర. ఇది, ఇవి అనునర్థముల నిచ్చును.
"	"	17	అము. ౬. ౨౮.	అము. ౬. ౨౮. చ. వివిధములైన యశ్యములు వేలతరం బులు నీరుద్రావుచు, న్నవియును బో వుచున్నవియునైనవి యారయనిం దులాపలన్, సననహయంబునచ్చుట కనంబడదు...కై. భా. ౨. ౧౬.

పాఠం.	ప్ర క్ర.	పం.క్ర.	తపస్.	ఒప్ప.
508	2	18	ఇక్కడట్టు. (✓ ఇక్క)	ఇక్కడట్టు వి. (✓ ఇక్క)
508	2	1	ఇత్తు	ఇసి.
"	"	10	ఇత్తుకుపు.	ఇత్తుకు(పు).
"	"	11	లలో నొకడు.	లలో నొకడు.
				సి. మనపు నిర్వృతు వేడి ... వై జ.సి. 2౮.
515	1	28	ఈవిప్రుడు, ఈవుల మొదపు,	ఈవిప్రుడు, ఈవులకంపు, ఈవులమొ దపు,
545	2	20	తైత్తయము.	తైత్తయము. ౩౦. శీతలము.
"	"	22	శీతలము...	శీతలము గుడిగుడాఖ్యల దను.
548	1	8	లువ. ఆం. భా. గ. ౮౦.	లువ. విణ. శీతలము. ఆం. భా. గ. ౮౦.
549	1	4	ఇనుక వొందు.	ఇనుక వొందు. వి.
580	2	8	జ: ఈత్ర 3.	జ: ఈత్ర 3, ఈనిక.
588	2	9, 10, 11	(అ. ఆ. ఆ-ప్రీలింగమున ఈకారా కాంతము (ఉదా: ఈశ్వరీంసర్వభూతా నాం. ప్రీనాక్తము అని వాద.)	(అ. ఆ. ఆ-కే. సి.)
588	1	29	(శ. ర)	(శ. ర) వచము. ౫. ౧౮౫.
537	1	18	జ: ఉడికించు,	జ: ఉడికించు, ఉడికిల్లు,
608	2	22	భాను. ర. 23.	భాను. ర. 23.
663	1	16	(అ.	(అ.
675	2	10	నీ.	నీ.
677	1	14	జ: ఉప్ప,	జ: ఉప్ప, ఉప్పబడు,
638	1	6	కోతిఉట్టు	కోతి, మొ. ఉట్టు
702	2	23	ఉల్క.	ఉల్క(ము).
713	2	9	అని. గ. ౮3.	అని. గ. ౮3. జ: ఉన్నరన్నురు.
715	2	22	జ: ఊగాడు,	జ: ఊక 2, ఊగాడు,
723	1	16	(క. ఊడ) వి.	(క. ఊడ)
743	2	10	నీ. ఇది	నీ. ఇది
765	2	32	(చూ. ఎగ్గడికత్తె)	(చూ. ఎగ్గడికత్తె)
				జ: ఎగ్గడికత్తె, ఎగ్గడికాడు, ఎగ్గడిడు.
781	1	34	మల్లబంధవిశేషము.	పదిరెండు పరువకులలో నొకటి. (ప దు నాల్గవినరులలో నొకటి అని హంస. ౧. 2౦౬)
782	2	2,3,4,5,8	వ. ఎడమడుగుపరువడి కుడియడుగుపరు వడి కడలుపరువడి... కాళ నిల్కడ యు నృసింహంబును నాది యగుము	వ. ఎడమడుగు పరువడి కుడియడుగు ప రువడి... మొదలు గాగల పదిరెండు పరువడులు... ప్ర బంధ. 2౮.

పాఠ. పుక్.	పక్.	పంక్తి.	తత్వ.	ఒత్వ.
			వృద్ధిరెందువిన్నాణంబులనాణెంబు చరీక్షించి...హంస. గ. ౨౦౬. ప్ర బంధ. ౭౮.	వ. ఎడమడుగుపరువడి కుడియడుగుపరు వడి కడలుచరువడి...ఇవి మొదలైన పదునాలుగువిసరుల మర్తంబుఁ జా చి...హంస. గ. ౨౦౬.
834	2	18	భార. కాం. ౬. 3౮3.	భార. కాం. ౬. 3౮3. ఉ... సోమశర్మ పేరింట నెసంగు ... శుక. ౨. ౧౪౪. మనుచ. 3. ౮౦.
840	2	10	పదు-ఈద్రాపడపదును బట్టియు. శ. ర. నుబట్టియు నబిందుకముగా గ్రహిం పఁబడినది. నిర్ధారక ప్రయోగములు క నఁబడలేదు) బాధించు.	పదు.) బాధించు. ఉ. ఏమను పేంద్రునింబడక మిమ్మని రు క్తిని మున్ను దేవుఁడుం, బూచిన పూవు దప్పటమఁ బోకలఁ బోవుచు నుండు... ఉ. వారి. గ. ౧౬౮.
851	2	13	ఏడాకులసాన్న.	ఏడాకు(ల)సాన్న.
"	"	14	కాశి. 3. ౨3.	వారి. పూ. 2 ౧౧౭. కాశి. 3. ౨3.
867	1	29	(క. త. ఏరాళ)	(త. ఏరాళ.)
878	2	33	దశా. ౮. ౨౬౬.	దశా. ౮. ౨౬౬. ద్వి. పరమ. ౪. ౨౮౯. పా.
899	2	34	=ఒక్కరిత.	= ఒక్కరిత.
900	1	11	ఒక్కొక్కరిగని	ఒక్కొక్కరిగని
917	2	31	గవడ	గవుడ
919	1	8	గత్తిరిం	గత్తిరిం
949	2	28	జ: ఒలి, ఒలుచు,	జ: ఒలి, ఒలిదామర, ఒలుచు,
950	1	33	(చూ. ఒలుకులువాలు)	(చూ. ఒలుకులువాలు)
952	2	33	కువల. ర. ౧3౮.	జ: ఒలికించు, ఒలుకులువాలు. కువల. ర. ౧3౮.
967	1	8	ఒదనాదనిక=	జ: ఒళవరి. ఒదనాదనిక. సం=
973	1	8	ఒగపాద.	ఒరపారలు.
992	1	13	ఒప్పికుడు=	ఒప్పికుడు. సం=

త ప్పా మ్మ ల వ ట్టి క.
(ద్వితీయసంపుటమునకు)

పాఠట.	ప్ర. క్ర.	పం. క్తి.	త ప్పా.	ఓ ప్పా
10	1	2	మత్తుక గళము;	మత్తుక, గళము;
11	1	10	కండతుండములు	కండతుండములు, కడికండలు.
"	2	12	==గండపదము.	==గండపదము. వి.
18	1	8	క. 2౫.	క 2౫.
19	1	27	మహామునుడు	మహామునుడు
"	2	15	పరాకింప	పరాకింప
20	2	2	యైన శీలలేడు	యైన శీల లేడు. (క. ర. పా)
31	1	32	(మా. శ. ర-గోండ్రించు)	(మా. శ. ర-కటకట)
83	2	18	పట్టనవాసి	పట్టనవాసి
45	1	27	అగ చాట్లప్రాత నై	అగ చాట్లప్రాత నై
46	1	27	దిరుగు గాడు	దిరు గాడు
48	1	4	ధృష్టపార్శ్వ	ధృష్టపార్శ్వ
"	"	25	గ. ఇది	గి. ఇది
53	2	35	యథమగతి	యథమగతికి
79	2		కద	కదం
80	2		కదన్న=కద ¹ .	కదన్న(న్నా)=కద ¹ . (సంతాపమునకు)
"	"	35	కదన్న	కదన్న(న్నా)
93	1	12	ముప్పదిరెండువిన్నాణములలో నొకటి, మల్లబంధవిశేషము. వ. ఎడమడుగుపరువడి కుడియడుగుప రువడి కదలుచువడి ... నృసింహం బును నాదియగు ముప్పదిరెండువి న్నాణంబులనాశెంబు పక్షించి. హంస. గ. ౨౦౬. ప్రబంధ. 2౮.	పం. ౧౦౦ చురువడులలో నొకటి. (చదు నాలుగు విసరులలో నొకటి అని. హంస గ. ౨౦౬.) వ...ఎడమడుగుపరువడి కుడియడుగుప రువడి కదలుచువడి.... మొదలు గాఁ గలవది రెండుచురువడులును ... ప్ర బంధ. 2౮.
"	2	19	(బంధించు, విగించు; అతుకు)	(బంధించు, విగించు; బంగారు, మొ.పాఁ గఁగొట్టు. చిన్నయనూరిధాతుమాల.)
90	2	26	అగపడు.	అగపడు; ప్రత్యక్షమగు.
91	2	34	లో, కై	లో, కై క
98	1	30	కనుగీ(స్రి)టు	కనుగీ(స్రి)టు.
"	"	33	గీటె	గీటె
"	2	5	కనుగీటు	కనుగీటు.

			వమోదు సంఖ్య.....1813/.....	
			తప్ప. 27.10.20	
పాఠం.	ప్ర. క్ర.	పంక్తి.	తప్ప.	తది.....
101	1	4	వి. బౌంసపుత్రుడు.	వి. (కన్న + కొడుకు) బౌంసపుత్రుడు.
102	2	11	చరమ. ర. గౌగ.	చరమ. ర. గౌగ.
104	1	13	కన్నియ	కన్నియ ¹
"	"	2	కన్నియ + లేడి	కన్నియ ¹ + లేడి
110	1	25	కన్య = కన్నియ	కన్య = కన్నియ ¹
113	2	26	కపురబాగాలు = కర్పూరముతోడి పక్కలుము.	కపురబాగాలు = తావిపోక పలుములు, కర్పూరబాగాలు.
117	2	5	కప్ప దెరువుజాణక, ప్పద్రోపరి,	కప్ప దెరువుజాణ, కప్పద్రోపరి.
119	2	5	కప్పరబాగాలు = కర్పూరముతోడి పక్కలుము.	కప్పరబాగాలు = తావిపోక పలుములు, కర్పూరబాగాలు.
122	2	13	కాలు	గ. కాలు.
"	"	17	జటాయుషం	జటాయుషం. భార. ఆర. 20.3.10)
125	2	15	కముజా = కొజా	కముజా = కొజా
132	2	30	కయిలాట = కైలాట	కైలాట(ము) = కైలాట
"	1	32	(√ కైలాట)	(√ కయిలాట)
133	1	3	(కైలాట + కాడు)	(కయిలాట + కాడు)
139	2	10	గడి,	గడి,
"	"	28	పి.	పి.
144	2	17	ఆము. ర. గర.	ఆము. ర. గర.
149	1	7	(కరువాడు)	(కరువాడు)
150	2	4	ఒకానొక చెట్టు	ఒకానొక చెట్టు. (మా. కొండగోరు, గోరు)
155	2	5	మూనిపనుపు	మూనిపనుపు. 1.
160	1	32	(√ కణ్ణ)	(√ కణ్ణ ¹)
"	2	26	కణ్ణగోల	కణ్ణగోల
167	1	33	జ. కణ్ణమాపము.	జ. కణ్ణకంఠుడు, కరమాపము.
168	1	20	జ. కణ్ణగోల	జ. కణ్ణకుట్టు, కణ్ణగోల
170	1	26	విప్ర.	విప్ర.
"	"	34	జ. కలనూరగంప.	ఇది లేదనుకొనవలెను.
192	2	21	కలుపడము	కలుపడము ¹
193	2	2	ద్వి. హరిశ్చ. ఆ. ఆర్య పం.	ద్వి. హరిశ్చ. ఆ. ఆర్య పం.
200	2	10	కళపట్టు = గ. మూర్ఖునిండు,	కళపట్టు = మూర్ఖునిండు,
203	1	13	శ్రీరం.	శ్రీరం. మా.
210	2	28	గీ. కవుడు	ఆ. కవుడు
211	1	18	కవుడిగ, మొ.	కవుడిగ, కవుడుడిగ, మొ.
213	2	11	సం. భాగ గం స్కం.	సం. భాగ. అ. ర. గౌ.

